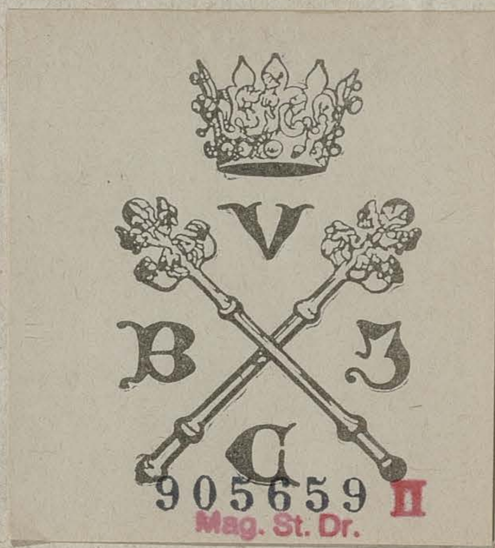
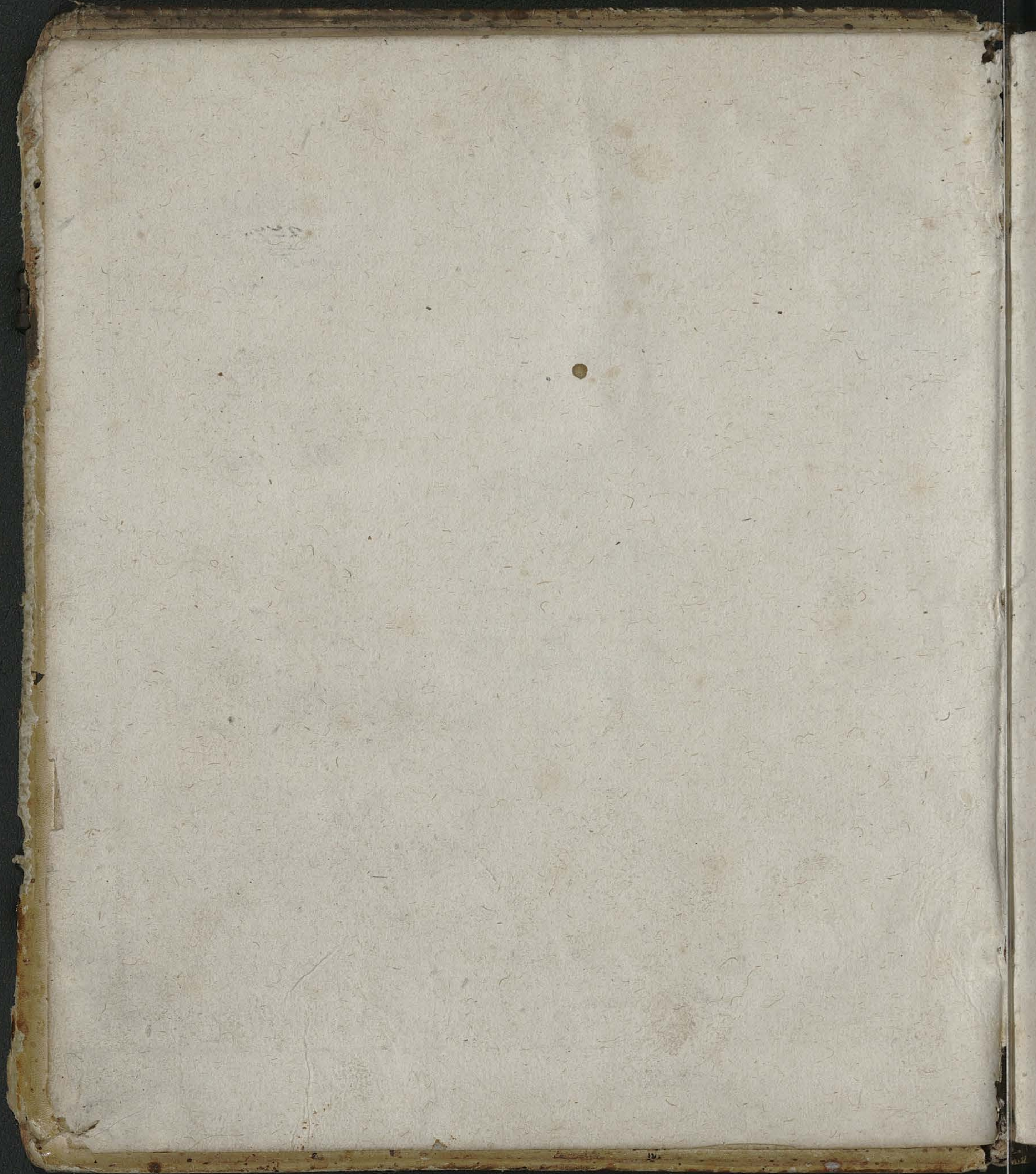
BELLARMINI

CONCIONES

V
B
I
C

... Divina ...
... lli intrinseco et ...
... ut quia om...
... omodm pun...
... modo unit...
... rmu et idu...
... initly Creati...
... strilie et ex...
... L. D. T. Ang...
... te et inhaer...
... lut ... i...

Sztuki
2745
II

ILLVSTRISSI^mi^
et
REVERENDISSIMI
D. ROBERTI
BELLARMINI
S. R. E.
CARDINALIS,
CONCIONES,
Habitæ
*Louanij ante Annos cir-
citer quadraginta; Nunc
consensu Auctoris
publicatæ.*

COLONIÆ AGRIPPINÆ
Apud Ioannem Crithium sub signo Galli.
ANNO M. DC. XX

BIBLIOTHECA
UNIV. IAGELL.
CRACOVIENSIS

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO D.

ROBERTO Cardinali BELLARMINO,

Patrono suo summè Colendo,

S. P. D.

ILlust^{ssime} & Reuer^{ssime} Cardinalis, ea est humani sensus imbecillitas, vt statim vires illius distrahi contingat, si pluribus simul intendendum: ea aciei mentis nostræ obtusio, vt dum serio quidpiam agimus, reliqua tantisper, aut negligenda, aut seponenda sint. Mirum itaque nemini videri debet, si Illust^{ssima} V^a Dom. priuatam adhuc in Societate Iesu vitam agens, dum totus est in molimine turris quasi Dauidicæ, ex qua mille clipei penderent, & omnis armatura fortium; opere inquam illo vastissimo Controuersiarum Generaliũ nostri temporis, passa sit sibi excidere Conciones illas, quas obiter, & quasi aliud agens, in celeberrima Louaniensium Vniuersitate

 pro

pro suggestu maximo omnium ordinum applausu dixerat. Exciderunt quidē Parēti partus (quia ea facilitate in lucem dati, vt Cōcionum illarū Autographum etiam diligenter perquisitum, in scrinijs vestris reperiri non potuerit;) non defuere tamen qui neglectam ita prolem obuijs vlnis exciperent, in Musæa sua introducerent ac fouerent; nā bonum semen benignā terram nactum, tam altas radices egit, vt plurimis iam non sufficeret Bellarmini Cōciones audiuisse, nisi etiam easdem tanquam assiduos monitores ac duces perpetuos, descriptas penes se haberent. Ex quo factum, vt earum varia Manuscripta Exempla tam in communibus, quam priuatis Belgij Bibliothecis exstiterint, imò etiam (quod Reuerendiss. V^ra. Dominat notum est) trāscensis Alpibus Romam peruenerint.

Multis igitur pijs doctisq; Viris indignum visum est, tātum thesaurum à tā pauculis possideri & abscōdi, sed publici iuris eum faciendum esse cōtendebant. Quod vt per Typographum Coloniensem fieret, primus ab Illustriss. V^a Dominat. doctissimus S. Theologiæ Licentiatus Ioānes Dulmenius obtinuit: quo ad Societatem Iesu abeunte, ego licet viribus illi impar, successi, & successiuis horis, eoq; tempore quo à quotidiana S. Theologiæ professione vacare licebat, varia manuscripta, tā ex Vrbe, quam

aliunde

aliunde ad me transmissa Exemplaria sedulo cōtuli, librariorum menda, quæ irrepserūt, quod potui, sustuli. in reliqua nihil, nisi quod mihi concessum, iuris sumpsi Expurgatum verò Exemplum Coloniā ad Typographum, à quo imprimendum erat, transmisi, ac simul eum vt circa impreßionem aduigilaret, rogaui: quo commune negotium fideliter promouente postliminio demum ad lucem redit quasi deperditus partus, qui alium sibi Patronum quærendum nō putat, quā Parentem ipsum; in cuius gremium si recipiatur, cæterisq; fratribus suis aggregetur, aduersus quosuis Zoilorum morsus satis tutum securumq; se arbitrabitur.

Ego verò meipsum, omniaquę mea obsequia, ac maximè hanc talem qualem opellam meliore quo possum animo Illustrissimæ V^ra^ Dominat. offero, mancipo, pro cuius felici senio, quotidiana mihi ad Deum vota & sacra sunt. Datum Moguntiæ in Conuentu San. Bernardini Frat. Minorum Regularis Obseruantiæ Anno M. DC. XIV. ipso S. Dominici festo.

Illustriss. & Reuerendiss. Dom. Vestræ

Humillimus Cliens

Fr. Simon Ryckius.

Ex Epiſtola Reuerendiſſimi Cardinalis ad R. P. F. Simonem Ryckium 8. Iunij, 1612.

Non ſolum accepto libentiſsimè, quem Paternitas veſtra offert laborem recognoſcendi Conciones meas Latinas, ſed etiam illi ex animo gratias ago. liberè deleat ſi quid inueniat quod erratum dici poßit, ſi quid leue aut ſuperuacaneum occurrat, quin & liberè corrigat ſi qui deſcripsêre vnum verbum pro alio poſuerunt. Summa eſt, agat Paternitas veſtra in meo opere, quod in proprio ageret.

Ex alia, 23. Iunij 1612.

AGo gratias Charitati veſtræ cui placuit ſubire onus recognoſcendi meas Conciones Latinas. & omnino aſſenſum præbeo vt edantur, ſi R. V. iudicat eas fore vtiles populo Chriſtiano, & pergat eas recognoſcere, & emendare errata ſiue ſcriptoris, ſiue fortè mea.

APPROBATIO.

Conciones, quas olim D. Robertus Bellarminus Societatis IESV, *in æde D. Michaelis Louanij habuit, & rerum, & ſententiarum pondere grauiſsimas, magno Catholicorum fructu lucem tandem aſpiciunt; dignæ tanto Autore, quem modò inter Reuerendiſsimos & Illuſtriſsimos S. R. E. purpuratos Proceres doctrina, vitæ integritate, veraq́; in Deum pietate mirè effulgentem, grata perfundent voluptate. Datum Coloniæ Calendis Septemb. 1614.*

Henric. Francken Sierſtorpffius,
SS. Theol. Doct. Gymn. Laurent.
Regens, Librorum Cenſor.

INDEX

INDEX
CONCIONVM,
QVÆ IN HOC OPERE
CONTINENTVR.

XLII.

IN FESTO

CONCIO I.

IN FESTO S. ANDREÆ.

Venite post me & faciam vos fieri piscatores hominum. Matth. 4.

MAGNA & præclara quædam res est dignitas Apostolica, optimi atque ornatissimi Auditores, præstans ac sane singularis excellētia eorum, quos DEVS ipse per se, non per administros sacerdotes, & Apostolos, consecrauit. Nec enim aliquem esse tam rudem, & imperitum existimo, qui nesciat ea, quæ DEVS summus, & præstantissimus artifex per se facit, multo esse, & meliora, & pulchriora, quam ea sint, quæ per famulos ac ministros facit. Condidit Deus initio Adamum, & Euam parentes primos generis humani, & quis potest ambigere quin duo isti homines formosiores, & melioris constitutionis ac temperamenti fuerint, quam ij, qui quotidie nascuntur ex hominibus, & à Deo quidem; sed per homines, famulos videlicet, & administros fiunt? Et quis rursum non existimat eos panes, & eos pisces salubriores, & meliores fuisse, quos Dominus quondam per se ex paucissimis panibus, & piscibus multiplicauit, quam ij sint, qui labore, & industria hominum fiunt? Et illud vinum dulcius, & præstantius, quod ex aqua Dominus occulta benedictione in nuptiis fecit, quam illud sit, quod annis singulis nascitur ex vitibus? Et eos oculos perspicaciores, & pulchriores, quos idem Dominus cæcis hominibus singulari munere largiebatur, quā ij fuissent, quos à natura ante receperant? Quæ cum ita sint, quid tandem de præstantia singulari, & eximia dignitate Apostolorum existimare debemus, quos ipsum per se Dei verbum vocauit, erudiuit, instituit, illustrauit? Si membra eo sunt meliora, quo capiti viciniora, & aqua purior, quo fonti propinquior, & lucis radij eo magis splendent, quo minus à sole recedunt, quē gradum nobilitatis, & gloriæ Apostolis dabimus, qui Christo capiti, & fonti omnium bonorum, & veræ ac sempiternæ luci propinquissimi semper fuerunt? Iure igitur ac merito Spiritus sanctus Apostolos in sacris literis nunc principes orbis terræ, nunc Ecclesiæ architectos, nunc fundamenta, & columnas, nunc pastores & doctores humani generis appellat. Horum in numero beatissimus Andreas fuit, quem quam singulari beneuolentia, & charitate Dominus complexus sit, vel ex eo intelligi potest, quod eum omnium primum sibi adiunxit. Fuit itaque Andreas velut filius primogenitus DOMINI, atque idcirco vehementer ac pene singulariter dilectus, vt de eo non immerito mater Ecclesia versum illum hodie cum cantu læto ingeminet: *Dilexit Andream Dominus in odo-*

Quæ Deus per se operatur meliora sunt cæteris.

Dignitas Apostolorum.

Andreas primogenitus Apostolorum.

in odorem suauitatis. Quamobrem vt modum, & ordinem tantæ vocationis intelligamus, historiam Euangelicam hodie nobis ab Ecclesia propositam breuiter, si placet, explicandam aggrediamur.

Matth. 4. *Ambulans Iesus iuxta mare Galileæ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocabatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) & ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis retibus & naui secuti sunt eum. Ambulans:* Iesus liberator noster, Auditores, qui non solum verbo, sed etiam exemplo genus humanum instituebat, raro admodum sedisse, crebro ambulasse legitur. Sedit in monte, sed vt Apostolos erudiret. Sedit supra fontem, sed fatigatus ex itinere, & vt mulierem Samaritanam expectaret, & per eam ingentem multitudinem conuerteret. Crebro vero ambulabat, nimirum vt nos omnes admoneret, vitam istam viam esse ad cœlum, nec nos in patria, sed in itinere agere: proinde tempus iam esse laborandi, ambulandi, proficiendi, non standi, non sedendi, non quiescendi. Nemo igitur seipsum fallat, nemo spatium concessum itineri in cauponis, & tabernis otiose & perniciose consumat; sed properemus omnes, & *festinemus ingredi in illam requiem*, vbi absterguntur lachrymæ ab oculis venientium, & vbi *Spiritus dicit, vt requiescant à laboribus suis.*

Christus sæpe ambulat, raro sedet.

Ioan. 4.

Ita & nobis faciendum.

Heb. 4.

Apoc. 14.

Ambulans Iesus iuxta mare Galileæ. Dominus piscari volebat, ideo iuxta mare ambulabat. Sed vnum verbum de isto mari, vel lacu potius Galileæ dicamus. Narrat Iosephus, & ex eo D. Hieronymus in capite 16. Matth. ad radicem montis Libani duos fontes scaturire, nomen vni Ior, alteri Dan, ex iis vero & appellationem, & originem accipere Iordanem fluuium longe celeberrimum, qui posteaquam aliquamdiu spatiatus est, in vallem quandam se infundit, atque ibi efficit lacum istum, de quo loquimur. Tum ex altera parte rursum erumpit, & peragit cursum suum vsque ad mare mortuum. Porro lacus iste omnibus aliis lacubus pulchritudine, amœnitate, fertilitate, & nobilitate sine controuersia antecellit. Si pulchritudinem & amœnitatem quæris, siluis & nemoribus pene circundatus est: si vtilitatem consideres, præbet accolis suis abunde cibum & potum, aquam dulcissimam, & pisces optimos omnium generum, de quorum piscatione multos annos Principes nostri Petrus & Andreas, Iacobus, & Ioannes victitarunt. Neque vero existimet aliquis, lacum istum in aliqua deserta solitudine situm esse. Adiacet Galileæ, alluit Tiberiadem, nec procul abest ab aliis nonnullis præclarissimis oppidis. Hinc videlicet nunc mare Galileæ, nunc mare Tiberiadis, in sanctis literis appellatur. Dicitur etiam alicubi lacus Genesaret, vel quod ventos, & auras generet, vt Egesippo placet, vel quod terram Geneser propinquam habeat, vt Iosepho verius, & credibilius videtur. Verum id, quod lacum istum mirum in modum nobilitat, atque illustrat, non tam est amœnitas siluarum, vel celebritas oppidorum, vel piscium copia, quam præsentia ac visitatio conditoris. Hic enim est ille lacus, quem Dei filius frequentissime nauigauit. Matth. 14. Hic est ille lacus, super quem idem Dominus siccis pedibus ambulauit. Matth. 8. Hic est ille Marc. 4. lacus in quo fluctuante nauicula fidem discipulorum non semel Dominus explorauit. Hic est ille lacus in cuius fluctibus & tempestatibus sedandis omnipotentiam suam & diuinitatem ostendit. Hic est ille lacus quo discipulos suos non semel Dominus magna piscium comprehensione consolatus est. Hic demum est ille lacus, Luc. 5. in quo statum, & progressum, & persecutiones, & tempestates Ecclesiæ sæpius typo nauiculæ Dominus adumbrauit. Ad hunc igitur lacum accessit, & iuxta eum hodie ambulabat, vt quemadmodum olim Moysen eduxit ex aquis, vt eum ducem faceret populi sui, sic etiam nunc ex aquis educeret, quos Principes, & gubernatores Ecclesiæ constitueret.

Iordanis describitur.

Sequitur: *Vidit duos fratres.* Ipse est enim qui prior intuetur, ipse præuenit nos *in benedictionibus dulcedinis*, vt postea *in misericordia & miserationibus coronet*: Nec enim vnquã homines conuerterentur ad Deum, nisi prius Deus conuerteretur ad homines.

Deus prior nos inspicit.

Psal. 20.

Psal. 102.

Ita-

Itaque ipse est, qui oculis clementiæ, & benignitatis suæ in Andream, & fratrem eius, eos conuertit. Et *vidit*, inquit, *duos fratres.* Quid quæso vidit? Num homines valde sapientes, & prudentes, & omni virtutum genere instructos, qui maxime essent idonei, vt toti orbi doctores, & magistri constituerentur? Non hoc vidit, sed homines rusticanos, & imperitos, non tamen eos contempsit, quia non tam cogitabat, quid illi essent, quam quid ipse ex iis efficere posset. Pergit faber lignarius in siluam, conspicatur truncum humi iacentem, tortuosum, nodosum, impolitum sine specie, sine forma vlla. Arripit tamen eum, imponit in humero, & lætus reuertitur domum. Videt eum aliquis imperitus artis lignariæ: Quid, inquit, ages de trunco isto? Quid tantum in eo ferendo laboras? Quid, inquit, faber: hinc vel theca, vel cathedra, vel aliquid etiam pulchrius exibit. At truncus iste informis nullam habet thecæ, vel cathedræ similitudinem. Ita est, inquit, sed expecta paulisper, donec eum dolare, polire, & elaborare incipiam: tunc videbis, si fiet aliquid, quod etiam cubicula, & aulas Principum ornare possit. Pari ratione Deus noster, Auditores, est ipse artifex admirabilis. Vidit Andream, & Petrum, homines rudes, abiectos, obscuros, & q nulli rei minus idonei viderentur, quam Apostolicæ dignitati: fretus tamen potentia, & sapientia sua incipit eos versare in hanc partem, & in illam, expolire, tornare, laborare, & tandem tales illos facit, vt trabes & columnæ esse possint, in ea domo, quæ bitumine charitatis ex lignis immortalibus, & pretiosis gemmis, ac lapidibus ædificatur.

Cur Deus duos, & fratres, primos Apostolos elegerit, non affines.

Sed quid sibi vult, quod Dominus non vnum, sed duos: & duos non quoscunque, sed fratres: & cur Petrum, & Andream potius, quam Iacobum & Ioannem primos omnium vocauit? Quid hic mysterij latet: sicut à duobus olim incepit, Moyse videlicet, & Aaron, cum populum suum de tenebris Ægypti liberare vellet; sic etiam nunc à duobus incipit, quando orbis totus de tenebris peccatorum eripiendus erat. Fratres autem eos duos esse voluit, vt hoc exemplo demonstraret, quanta coniunctio animorum, & quanta pax, & concordia, atque amor esse deberet inter pastores, & concionatores, & principes, ac præsules Ecclesiarum. Petrum vero & Andream primos vocauit; non Iacobum, & Ioannem, qui affinis eius erat; vt aliqui sentiunt, vt omnibus aperte declararet, non esse in negotiis Dei affinium, & coniunctorum rationem habendam. Ac ne tu postea diceres: Habeo beneficium vnum Ecclesiasticum, dabo illud nepoti meo, vel fratri meo, vel etiam filio meo. Vt tu igitur hoc non diceres, Petrum & Andream, Iacobo & Ioanni, affinibus suis præposuit.

Sed quid quæso Andreas, & Petrus agebant, cum Dominus eos vocauit? Piscabantur. *Vidit*, inquit, *duos fratres mittentes rete in mare, &c.* Itaque piscabantur, hoc est, quod paulo post futuri essent non verbis, sed actionibus vaticinabantur. Verum hoc loco paucis refellenda est blasphemia impudentissima Iuliani Apostatæ. Iulianus, qui Constantio magni Constantini filio successerat in Imperio, cum à fide Christiana defecisset, hoc loco vti solebat, cum aduersum Christianos disserendum erat, asserens callidissime Dominum piscatores imperitos, & simplices sibi adiunxisse, vt facilius eis imponeret. Verum nullo negotio refellitur blasphemia. Primum diabolici animi est, omnia in deteriorem partem interpretari: deinde nec illud verum est omnes Christi discipulos rusticos, & imperitos fuisse: nam & Nicodemus, & Gamaliel, & Nathanael iuris Iudaici Doctores erant; & Lazarus ac Iosephus ab Arimathia ex nobilibus Iudæorum erant: & Paulus eruditissimus erat in lege, & magna turba sacerdotum (vt in Actis Apostolorum testatur Lucas) obediebat fidei. Præterea, si calliditati tribuitur, quod rudes & simplices vocauerit, nunquid calliditati, an diuinitati, & omnipotentiæ tribuetur, quod eos repente sapientissimos, & eloquentissimos effecerit? Quod omnium gentium linguis, & oratione instruxerit? Quod splendore, & gloria miraculorum

Calumnia Iuliani refutata.

Act. 6.

ornauerit? Quod summa, & perspicacissima ingenia in eorum literis cæcutiant? Et quando etiam nihil horum Dominus in Apostolis effecisset, adhuc tamen non calliditas in hoc facto appareret; sed maxima, & plane diuina sapientia eluceret. Primum enim ad gloriam Dei maxime amplificandam pertinebat, vt ad summum negotium infirmos homines adhiberet. Tanto enim magis excellentia artificis laudatur, quanto minus aptis instrumentis res præclarissimas operatur. Nonne is scriptor nobilissimus haberetur, qui melius scriberet calamo fracto, quam alius integro? Haberetur omnino, & gloria tota scriptori tribueretur: neque vllam eius partem sibi calami bonitas vendicaret. Nam alias dicerent homines, Non mirum, si scripsit bene: nam calamum optimum habuit. Ad eundem igitur modum, cum Deus loquitur per infantes diserte, & per imperitos sapienter, & cum per humiles atque abiectos magnifice, ac nobiliter operatur, tota laus Dei loquentis, & operantis est. Deinde elegit Deus ad Apostolicum munus homines viles, quia nihil periculosius Episcoporum, & Concionatorum functionibus, quæ proprie Apostolorum erant, inueniri potest, ac tunc præsertim, cum bene, & cum laude hæc munera exercentur, sicut & Apostoli facturi erant. Quis nescit, quã blande instat aduersarius veræ beatitudinis vbique spargens in laqueis, *Euge, euge*: vt dum auide colligimus, incaute capiamur. Quis item ignorat, quam grauiter deglutiantur verba laudantium, præsertim cum non *laudatur peccator in desideriis animæ suæ*; sed vir iustus in donis, & charismatibus Domini sui. Vt igitur possent Apostoli periculosissimam istam tentationem euadere, non sapientes, non potentes, non nobiles; sed imperitos, abiectos, obscuros elegit. Hac enim ratione semper habebant præsentissimum remedium contra pernitiosissimum venenum, dum videlicet cogitabant, quales olim fuissent: & non se sua industria, suo studio, suo labore, sed Dei munere sapientiam, & eloquentiã; & gradum illum amplissimum dignitatis consecutos esse. Postremo, *quia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes*: quia superbis Philosophis sapientiam suam iactantibus, mundus non tam conuersus, quam peruersus erat; voluit Deus, vt humilibus piscatoribus ignominiam crucis prædicantibus, mundus conuerteretur. Cum aliquando in scholis existit aliquis superbus, & gloriosus adolescens, & quia Metaphysicus nominatur, iactat sapientiam suam, alios omnes contemnit, tum præfectus Gymnasij vir bonus & sapiens, vt morbo isti medeatur, & superbiam illam comprimat, expecta, inquit, paulisper, puerum istum, qui vix Dialecticam attigit, tecum disserere volo, & nihil dubito quin superaturus sit te. Ita fecit Deus: *Elegit infirma, vt confundat fortia: & stulta, vt confundat sapientes.* Quid esse, inquit, existimatis eos, qui Philosophi nominantur? Iam, iam intelligetis quid sint. Ecce ego adducam simplicissimos, & imperitissimos piscatores, & per eos confundam, & debellabo, & euanescere faciam omnem sapientiam Philosophorum. Et vere sicut olim virga Moysis virgas Magorum deuorauit, ita hæc stultitia humilium piscatorum vicit sapientiam superborum Philosophorum. Inflabant illi magnificas tubas grandiloquentiæ suæ, & omnes homines ad sectas suas specioso nomine sapientiæ prouocabant: & vix paucos quosdam è vicinis locis pertrahere ad sua dogmata potuerunt. Inflarunt contra, piscatores nostri suas fistulas rusticanas, & continuo totus orbis accurrit, & Euangelio coruscante, omnia dogmata Pythagoræ, & Socratis, & Zenonis, & Epicuri, & aliorum mundi sapientum, tanquam fumus euanuerunt. Nam vt magnus Athanasius, in libro de humanitate verbi, eleganter ostẽdit, Philosophi Græci tot, & tam ingentib. voluminibus sapientissime, & eloquentissime scriptis, ne paucis quidem è vicinia persuaserunt: at Dominus per Apostolos homines imperitos, nec eruditæ linguæ, omnibus gentibus mortis contemtum, paupertatem, temperantiam, castitatem, omnes virtutes, & fidem sublimissimam rerum altissimarum, & hominis intelligentiam exupe-

Simile. Psal. 10. 1. Cor. 1. Ibid.

exuperantium facillime persuasit. Vicit igitur stultitia sapientiam, & piscatores Philosophos superarunt: nec Dominus callide, sed sapienter, sed diuine, sed prudentissimo consilio ad munus Apostolatus piscatores elegit.

Christus nobis exemplar est. Sequitur, *& ait illis: Venite post me.* Hoc est vnum ex maximis, & excellentiss. beneficiis, quæ Dei verbum humano generi cōtulit. Non satis fuit visceribus illis charitatis Patris nostri Dei, vt nos verbo suo doceret, atq; institueret: sed voluit etiam re- ipsa, & factis docere: *Simile.* Vidistis aliquando, & experti etiā estis, cum pueri essetis, quid facere soleant diligentes pædagogi. Primum iubent pueris, vt scribant, atq; ante oculos eorum ponunt exemplar, quod imitari in scribendo debeant. Verū cum animaduertunt, eos non recte pergere, nec posse, nisi alium scribentem viderint, ipsi præceptores calamum arripiunt, & pueris aiunt, Eya respicite, ita scribendum est, ita lineæ ducendæ, ita characteres formandi pingendique sunt. Hoc est, Auditores, hoc est, quod Deus noster fecit. Præcipiebat olim, vt ad exemplar legis ipsius vitā & mores nostros cōponeremus: sedebat in cathedra, docebat ex cathedra, intonabat voce terribili: *Deut. 5.* *Ego sum Dominus. Nō habebis deos alienos corā me. Non assumes nomen Dei tui in vanū. Memento, vt Sabbatū sanctifices. Non occides. Non furaberis. Non mœchaberis. Non cōcupisces. Diliges Dominum Deum tuū ex toto corde tuo, &c.* Et nos pueri imperiti nihil horum faciebamus; vel si faciebamus, non sine multis, & magnis erroribus faciebamus. Quid igitur consilij cœpit Deus? O quid consilij cœpit; *Psal. 106. Psal. 105.* *O quis intelliget misericordias Domini, & auditas faciet omnes laudes eius?* Descendit ex cathedra, adiunxit se pueris, cœpit legem suam ipse, qui dederat, obseruare: & interim clamabat, *Venite post me*, Sequimini præcedentem; *Oportet Christum sequi.* sic est ambulandum, sic viuendum, sic diligendus est Deus, sic amandus est proximus, sic diuitiæ contemnendæ, sic honores calcandi, sic amputandæ voluptates, sic dimicandum pro veritate, sic pro Dei gloria, & salute proximorum moriendum est ô dulcis veritas! O amor inexplicabilis! & quis retribuet tibi pro omnibus, quæ retribuisti nobis? Sequamur, Auditores, sequamur vestigia Dei nostri. Non potuimus cōsequi Deum præcipientem, imitemur saltem Deum obedientem. Non persuasit nobis Deus dicens; persuadeat saltem Deus faciens. Et hæc quidem ad omnes; sed Apostolis, & Apostolorum sectatoribus adhuc excellentiorem viam istis iisdem verbis demonstrauit.

Venite, inquit, post me, & faciam vos, &c. Ego vt commode piscari possem, reliqui domum meam, dimisi hæreditatē meam: & nec vxorem, aut liberos habere volo, nec pecuniis, aut honoribus acquirendis operam dabo: sed tollam in humeris crucem meam, & Patri vsq; ad mortē obediens ero. In hoc igitur venite post me, sequimini, atque imitamini me, si piscatores hominum fieri vultis: alioqui enim non hominum, sed pecuniarum, sed honorum, sed commodorum piscatores eritis. O vtinam cohortationē istam omnes Christiani piscatores intelligerent. Hinc enim exiguus est concionum fructus, quod concionatores liberos pedes, & expeditos non habeant: & in suis negotiis occupati nihil minus interdum, quam salutem audientium quærunt: *Non quæro quæ vestra sunt, sed vos*, inquit Apostolus Paulus piscator bonus. *2. Cor. 12.* Homines igitur, non pecuniæ, non honores, non laudes piscandæ sunt.

Sequitur: *Et faciam vos fieri piscatores hominum.* Qui homines piscandos esse dicit, certe homines, vel pisces esse, vel piscium simillimos docet. Ita se res habet: homines *Peccatores pisces sunt.* peccatores, qui piscandi sunt, pisces sunt. Primum enim piscium est propriū in aquis marinis habitare, quæ tametsi claræ, & perlucidæ esse videntur, & ad bibendum inuitant, tamen amarissimæ, & salsissimæ sunt, & sitim non extinguunt, sed accendunt. Homines vero peccatores nunquid non sunt in iis rebus immersi, quæ pulchræ esse, & dulces videntur, & tamen amaræ sunt, salsæ sunt, satiare, & sitim sedare non possunt? Pisces vero frigidissimi sunt, ac naturali calore pene destituti esse videntur: homines autem peccatores nunquid non ipsis piscibus sunt frigidiores, cum ardore charitatis non sint pene, sed penitus destituti?

Legunt duo literas Dei, Euangelistam videlicet vel Apostolum, vel vnũ ex Prophetis: ambo legunt, *Verbum caro factum est*, ambo legunt, *Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* ambo hæc legunt; sed vnus dum legit, rapitur, commutatur, inardescit, liquescit, lachrymas continere nõ potest: alter non magis mutatur, q̃ si Tullium, vel Aristot. perlegisset. Quid hoc significat? Vnde hæc tanta diuersitas? Eædem literæ sunt, quas legunt: sed non est idem ardor in iis, qui legũt: ille calidus est, & homo est: iste frigidus est, & piscis est. Pergamus ad alia. Preterea pisces delectantur sordibus, & libenter volutãtur in cœno, & nec manus, nec pedes habẽt, vt inde se ꝓripiant: & homines peccatores quid nõ faciunt pro cœno carnalium voluptatum? & cum eis dicitur, vt attendant quid agant, vt emergant ex luto, vt aspiciant semel pulchritudinem castitatis, non solũ pedes, & manus nõ habent, vt inde egrediantur; sed nec aures habere videtur, vt audiant verba sana, & salutaria. O quanto labore ex isto luto homines extrahuntur! Sæpius Dominus eos piscatur, & semper relabuntur in cœnum. Et quomodo possumus, inquiunt, caste viuere? quis posset oculos claudere, dũ pulchræ species ingeruntur? Quis tum cogitationes, & desideria cõtineret? Nonne igitur fatentur ipsi se pisces esse, & nec manus, nec pedes habere, vt egrediantur ex luto? Postremo piscium alij alios deuorãt: id ꝙ in hominibus peccatorib. cum ingenti animi dolore videmus. *Quare non respicis*, inquit Abacuc, *super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiorem se?* Et Esaias: *Vnusquisq;*, ait, *deuorabit carnẽ brachij sui: Manasses Ephraim, & Ephraim Manassem.* Pisces igitur homines sunt. Proinde nõ immerito dictũ est: *Et faciã vos fieri piscatores hominũ.*

Ioan. 1. *Rom. 8.* *Abac. 1.* *Esai. 9.*

Duo sunt, qui perpetuo pisces istos expiscantur, Deus, & Diabolus. Sed Deus, vt in amœnissima & lucidiss. quadã piscina perpetuo victuros eos conseruet: Diabolus, vt occidat, & mactet, & perdat. Atq; idcirco diabolus hamo vtitur, vt dũ capit, vulneret: Deus nõ hamo, sed retib. vt pisces capiantur: sed nõ lędantur. Quid sit hamus, diaboli instrumentũ, notissimum est: nempe opes, honores, voluptates, mulieres, beneficia, lucra, conuiuia, potationes, symphoniæ, hami diaboli sunt. Hæc ille stultis hominib. obijcit, hæc ostẽtat, hæc ꝓponit. illi accurrũt, vt capiant escam, & capiuntur ab hamo, & lacerãtur, & disrumpuntur intus, & tamen seipsos extricare non possunt. Sed quid est rete? Rete est verbũ Dei, siue illud *verbum* intelligatis, *quod caro factum est, & habitauit in nobis:* siue etiã illud, quod prædicatũ est in mundo, scriptũ in paginis. Rete n. est ex multis filis contextum plenum nodis, ꝙ complicatũ est paruum, explicatum est magnũ: & partim propter plumbũ tẽdit ad imum, partim propter suber enatat super aquas. Nam de iis retibus loquimur quibus pisces, non quibus aues capiuntur. Iam igitur verbum Dei, ꝙ scriptum in diuinis voluminibus continetur, omnino est rete. Primum n. ex multis sententiis quasi filis quibusdam contexitur: deinde plenũ est nodis: habet nodos innumerabilium, & maximarũ difficultatum, habet nodos miraculorum, quib. ita confirmatur, & roboratur, vt facile frangi nõ possit, habet nodos promissionis diuinæ, quibus fortissimũ & firmissimũ redditur. *Cœlum*, inquit, *& terra transibunt: verba autem mea nõ præteribunt.* Habet & nodos legum & præceptorũ non parũ carni & sanguini difficilium: Et tamẽ ij nodi soluendi non sunt: nam *qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum.* Itaq; cum occurrit animo aliqua difficultas in præceptis Domini, & dicis, O quam durum est confiteri peccata, q̃ durum est votum castitatis, quã durũ est ieiunare, noli facere sicut faciunt Lutherani, qui non solũ soluunt, sed etiam lacerant istos nodos, & fugiunt ex reti Domini, sed mox capiuntur ex hamo diaboli. Verũ cogites cũ ista tibi occurrunt, Deum esse, qui fecit hos nodos, & non soluendos, sed ferendos esse, vt ipsum rete nos ferat & perducat incolumes ad piscinam Domini. Scriptura preterea tanquã verissimũ quoddam rete, exigua est, & vna manu comprehendi potest donec non explicatur. At extensa, explicata, dilatata replet etiã amplissimas bibliothecas. Quocirca sapienter B. Apostolus Bartholomæus, vt D. Dionysius testa-

Duo præcipui piscatores hominum, Deus & diabolus. *Ioan. 1.* *Scriptura rete est.* *Matth. 24.* *Matth. 5.*

testatur, sæpe dicere solebat, Theologiam, & paruam, & magnam esse. Postremo rete istud Scripturæ diuinæ ex vna parte attingit profundũ, ex altera remanet sursum, & enatat super aquas. Profundũ attingit, cũ pœnas & supplicia gehennæ peccatoribus comminatur, remanet vero sursum, cũ gaudia & prẽmia æternę beatitudinis pollicet̃.

Verbũ incarnatum est rete. Neq; vero minus apte *verbum caro factũ*, Christus videlicet ipse rete appellari potest. Est n. Christ⁹ ex multis naturis, quasi multis filis aureis, argenteis, sericis, incredibili venustate ac varietate cõtextus: nempe diuinitas filũ est aureum, anima filum argenteum, sericum filum est caro. Habet etiam Christus nodos suos omnino indissolubiles. Qualem n. esse putatis nexum illũ, quo anima cõiuncta est carni, cũ nullis morbis, nullis vulneribus, nulla humana vi, nisi ipso permittẽte solui potuerit? *Ego*, inquit, *pono animã meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* (*Ioan. 10.*) Et quanq̃ ad tempus ipso volente nexus iste dissolutus est, tamen deinceps nullo vnquã tempore dissoluetur. *Christus enim resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.* (*Rom. 6.*) Quid vero de altero nexu dicemus, quo natura humana naturæ est coniuncta diuinæ? Qui etiã priori nodo dissoluto, & anima à carne per mortem separata, solui nullo modo potuit, nec vnquã poterit. Christus præterea quasi verum rete, ita paruus, & exiguus erat, antequam explicaretur vt etiam faber, & fabri filius existimari potuerit. *Paruulus*, inquit Isaias, *datus est nobis, & filius natus est nobis.* (*Esai. 9.*) At vbi seipsum signis, & miraculis extendere cœpit, ita creuit vt orbem totũ occupauerit. Nec turbæ iam dicebant, *Nonne hic est fabri filius?* (*Matth. 9.*) Sed *Propheta magnus surrexit in nobis: & Deus visitauit plebem suam.* (*Luc. 7.*) Verum in cruce potissimum extensum est hoc rete cum vbiq; foramina vulnerum, & plagarum apparuerunt; & pars vna descendit in profundum maris, caro vsq; ad sepulchrum, anima vsq; ad inferos: altera, nempe diuinitas, mansit sursum, & enatauit super aquas. Hæc igitur sunt retia, quibus Apostoli vtebantur, & quibus etiam hodie Christiani oratores, hoc est, Dei piscatores vtuntur. His retibus B. Petrus vno die (*Act. 2.*) tria millia rationabilium piscium comprehendit. His retibus D. Andreas innumerabiles pisces intulit in piscinam Dei. Hæc retia Apostolus Paulus ab Ierusalem vsque ad Illyricum tetendit, (*Rom. 15.*) *& cum esset astutus dolo cepit* piscium multitudinem copiosam. (*2. Cor. 12.*) At vero hodie vsq; adeo creuerunt piscatores Diaboli, Hæretici, vsurarij, meretrices, lenones, & tanta est piscium peruersitas, vt piscatores Dei sæpe totis noctib. laborantes nihil capiant. Rem ita se habere mores nostri satis aperte declarant, aliis non egemus testibus. Nam etiam tacentibus nobis res ipsæ clamant, illustrãtur, erumpunt. Nonne pleriq; omnes retia fugiunt, ad hamum properant? Inuites aliquem ad potandum, ad fornicandum, ad canendum, ad hamum denique diaboli, non diu rogabis, statim aderit tibi, imo & gratias aget: inuites ad concionem, ad confessionem, ad aliquam vel eleemosynam, vel ieiunium extraordinarium rogabis diu, & sæpe nihil impetrabis; quin etiam te propterea maiori odio prosequetur. Nonne igitur ridentes, & gaudentes currimus ad gehennam; & plorantes atq; inuiti trahi vix possumus ad cœlum? Sed hæc de reti & piscatoribus, & piscibus sufficiant.

Calumnia Porphyrij & Iuliani refutata. Vltima verba Euangelij sunt: *At illi relictis retibus secuti sunt eum.* Rursum hoc loco impius Porphyrius, & Apostata Iulianus blasphemias suas in Dominum, & eius Apostolos euomunt. Nam sicut antea Dominum calliditatis accusabant: Ita nunc discipulos stultitiæ & simplicitatis arguũt, quod statim ad primum verbis relictis omnibus vocantem Dominum secuti sunt. Verum nequitia eorum excæcauit eos, & in vtroque turpiter labuntur. Nam & Dominum non callide, sed sapienter sibi piscatores adiunxisse iam ostendimus: & discipulos non temere, nec imprudenter Dominum secutos esse demonstrabimus.

Modus vocationis Petri & Andreæ. Primum enim Euangelista Matthæus non primam, sed postremam Andreæ, & Petri vocationem describit. Alioqui quomodo verum esset, quod initio dicebamus, fuisse Andream filium primogenitum Domini? Siquidem in hodierno Euangelio non primum Andreas, deinde Petrus:

Sed

Sed simul vterq; vocatus est. Andreas igitur, vt ex capite primo Ioannis intelligi potest, cum Ioannem Baptistam audiuisset Christi laudes magnifice prædicantem, atque asserentem, esse eum Agnum Dei, qui tollit peccata mundi, esse Dei filium, esse Messiam, qui expectabitur: tunc primum ad Christum se contulit, non vt eius discipulus fieret, sed vt cum eo paulisper colloqueretur, & amicitiam cum eo, & familiaritatem iniret. Narrat præterea S. Lucas capite quinto sui Euangelij non solis verbis, sed stupendo quodam prodigio Dominum ad se Petrum, & Andream pertraxisse: nempe cum tota nocte laborassent, nec aliquid capere potuissent. Rursum ad imperium Domini laxatis retibus tantam piscium multitudinem comprehendunt, vt rete frangeretur. Tunc igitur tanto prodigio confirmati, relictis omnibus secuti sunt eum. Deinde, si Christus vere Dei filius, ac Deus erat, quid mirum, si hominum corda, & voluntates in momento permouebat? Si naturali, ac recondita quadam virtute magnes ferrum ad se trahit: si non absimilis quædam naturæ vis succino stipulas, ac festucas copulat: Si solo anhelitu Panthera rapit ad se animantia etiam longe posita; quanto magis diuina Christi virtus, & odor ille fragrantissimus innocentiæ, & omnium virtutum, quem Domini verba & vita spirabant, homines allicere & pertrahere poterat? Solebant olim, qui columbas aucupabantur, vt magnus Basilius ad Iulittam scribens ait, tali quadam arte, atque industria vti: Columbam vnam, quæ longo vsu ad ædes domini sui redire didicisset, vnguento quodam perungebant, cuius odor gratissimus esse columbis perhibetur. Tunc eam ad hunc modum delibutam dimittebant: illa de more per aerem volans varia loca peragrabat; quotquot vero columbæ in eam incidebant, gratissimo illo odore allectæ, ei se adiungebant, atque hac ratione, quæ sola egressa fuerat, innumeris deinde sodalibus comitata, & quasi stipata redibat. Ad eundem igitur modum cum Deus Optimus Maximus, & sapientissimus venator intelligeret, homines quasi columbas sine corde ex paradisi nidis, & cubilibus euolasse, & misere quotidie ab accipitribus rapi, atq; occidi videret, cuperetq; eas ad sua prisca domicilia, & nidos reuocare, accepit columbam vnam; nostri videlicet liberatoris innocentissimam humanitatem, & eam omni gratiarum, & virtutum vnguento delibutam in medium aliarum columbarum misit. Hinc igitur fiebat, vt quocunque Dominus pergeret, odorem istum spargeret, atq; ad se, quos vellet, facillime pertraheret. Quæ cum ita sint, non temere, sed omnino maturo consilio Andreas, & Petrus, Ioannis testimonio, primum permoti, deinde prodigio maximo confirmati, tum gratiæ & virtutum odore allecti, postremo, quod caput est, diuinitus admoniti, atque afflati vocationi cœlesti obtemperauerunt.

Ioan. 1. *Luc. 5.* *Simile.*

Sed ego rationem aliam excogitaui, & Apostolos multo altius rem totam cogitasse, & perpendisse video. Intelligebant illi, cœlum cum terra coniungi nec posse, nec debere: videbant immensos tractus aeris terram à cœlo disiunxisse: intelligebant à Christo se ad cœlum, & vitam sempiternam inuitari: intelligebant gigantem esse Dominum, & non ambulare, sed currere: quare ne tantum ducem sequi non possent onerati, & propter amorem vilium sarcinarum æternis illis præmiis priuarentur, omnia terrena, & mortalia sibi relinquenda esse putauerunt, & excogitato consilio relictis omnibus liberi, atque expediti secuti sunt eum. Hæc nobis diligenter atque frequenter cogitanda sunt, Auditores. Eandem viam ingredimur, quam illi sunt ingressi: ad locum eundem, & patriam eandem anhelamus: sed nunquid nos robustiores, & velociores sumus, quam Apostoli ipsi fuerunt? Si illi onusti cursum illum perficere nō potuerunt, quanto minus poterimus nos? *O quam difficile, qui diuitias habent, intrabunt in regnum cœlorum!* Verba sunt Christi. Nemo mihi succenseat: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Beati plane, nam ipsi peruenient, ipsi Dominum sequi poterunt, qui seipsos ab impedimentis istis liberarunt. O quam multos Dominus ad hanc felicitatem, ad hanc

Diuites difficulter in cœlum intrant. *Marc. 10.* *Matth. 5.*

Attendendum vocationi diuinæ.

hanc pacem, quæ exuperat omnem sensum, ad hanc Apostolicam libertatem, ad hanc vitam Angelorum liberam curis, & sollicitudinibus, quotidie vocat, qui tamen non audiunt: & beati essent, si audirent. Nihil enim felicius in hac vita mihi esse videtur, quam intelligere vocationem suam, & omnem viuendi rationem ad arbitrium Domini instituere. *Beati sumus Israel,* inquit Baruch, *quoniam quæ placent Deo manifesta sunt nobis*; sed quanto magis ille beatus est, qui non communi ac generali, sed certo ac singulari quodam modo illuminatos habet oculos cordis, & in omnibus actionibus suis intelligit, *quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta*? Multi versantur in sæculo, & non bene succedit eis, & sæpe iacturam faciunt animarum suarum, quod alius omnino esset status, ad quem à Domino vocabantur: sed nō audierunt. Multi contra currunt ad monasteria, sed non propterea efficiuntur meliores, nec scopum æternæ beatitudinis attingunt: quod & ipsi non vocantem Dominum, sed aliqua externa commoda secuti sunt.

Baruch 2.

Rom. 12.

Quærenda est igitur vocatio, inuestiganda Domini voluntas, nec immorandum est diutius: nam tempus, dum hæremus, & deliberamus, non expectat, sed voluitur, & transit, & dies nostri finiuntur, & mors quotidie fit propinquior. Sed quid agemus, vt Dei voluntatem exploremus? Vnum verbum, & finis erit. Quicunque rationem habent aliquam salutis suæ, ij expiata prius per confessionem conscientia, loca, & tempora capiant apta contemplationi, ibique à turbis, & rumoribus separati intrent in solitudinem cordis sui, & spiritum suum vigilem, & erectum, & præsentem exhibeant Domino; eique dicant: *Ecce ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ: loquere Domine, quia audit seruus tuus. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. Domine quid me vis facere?* Iussisti, vt venirem in hunc mundum, & veni. Sed quid hic ago? Cur hic sum? Quæ sunt studia mea? quo tandem referuntur? Certe fecisti me ad te. Sed quam viam iubes obsecro, vt ingrediar? Equidem non dubito, quin si te ita comparaueris, Dominus, qui semper pulsat, & alloquitur etiam eos, qui non audiunt, multo magis loquetur ad cor tuum, & fortasse dicet tibi: Confide fili, salus tua ego sum: sequere me, veni post me, quid tibi cum terra? Quid lambis mel de puluere? *Ecce ego merces tua magnanimis.* Repente vero colloquium istud Domini leuabit te super te, & ignē excitabit in intimis medullis tuis: ossa exultabunt, cor liquefiet, lachrymæ defluent ex oculis, non amaræ, sed dulces, imo vero omni risu, & gaudio sæculari dulciores, & tamen lachrymæ erunt, & tamen fletus erit. Et si talis est fletus immissus à Domino, quid erit risus, & gaudium Domini? Quid senties cum intrabis in gaudium Domini tui? Tunc igitur in tali silentio constitutus cōuertes oculos cogitationis ad mundum, ad honores, ad voluptates, & omnia tibi in momento vilescent, & pœnitebit te laborum in illis consequendis positorum. Nec solum bona vel secunda, etiam mala & aduersa tibi vilia, & parua videbuntur: sicut ei, qui ex monte res positas in valle speculatur. Tunc non solum pie & caste viuere; sed & mori pro Christo non magni laboris iudicabis. Tunc enim intelliges, sicut ligna & lapides ad ædificia construenda, & ornanda non ascendunt, nisi prius per malleos, & secures, & serras, & dolabras transeant; sic & nos in regnum cœlorum intrare, nisi per multas tribulationes, & pressuras, non posse. Porro hæc ita se habere, & hunc esse fructum eorum, qui vere intelligunt, & sequuntur vocationem cœlestē, tot testes habemus, quot sancti homines hodie regnant cum Christo. Sed sufficiat nobis vnius exemplum Andreæ.

Quomodo quis se præparare debeat, vt vocationem Dei audiat.

Psal. 115.
1. Reg. 3.
Psal. 107.
Act. 9.

Gen. 15.

Hic igitur Apostolus beatissimus vere Andreas, vere virilis tanto mentis feruore prosequebatur Dominum, vt nulla pericula, nullæ foueæ, nulla præcipitia eum deterrere potuerint. Vidit Dominum ambulantem inter spinas: & ipse sequens Dominum ambulauit inter spinas. Vidit Dominum super aspidem, & Basiliscum ambulantem, & ipse super aspidem & basiliscum ambulauit. Vidit Dominum ascendentem super crucem, & ipse ascendit in cru-

Exemplum S. Andreæ proponitur.

cem, & qui iam olim omnia reliquerat, quanta alacritate cucurrit ad crucem, vt ibi etiam seipsum derelinqueret? Ecce enim cum hodie ad supplicium duceretur, & procul crucem sibi paratam aspiceret, quo tempore alius toto corpore contremisceret, ille vix dici potest, qua lætitia, quo gaudio exultaret, & quasi nihil antea passus esset, & nunquam sub malleo, & securi summi artificis fuisset, exultans, ac pene gestiens: O *salue*, inquit, *salue bona crux, diu desiderata*, tot annis expectata, per tot mundi plagas, & regiones quæsita, *& iam concupiscenti animo præparata: securus, & gaudens ad te venio, vt & tu exultans suscipias me.* Ac timens, ne forte crux eum amplecti non dignaretur, addit persuasionem. Discipulus eius sum, inquit, qui pependit in te. Addit & blanditias. *O crux,* inquit, *pretiosa, quæ de membris Domini decorem accepisti; amator tuus semper fui, & desideraui amplecti te.* Quid est, quod audimus? Vbi sumus? Certe ignis vibrans, non lingua loquens est. Et quis vnquam tam blande, & tam officiose amasiam suam, sicut Andreas crucem suam salutauit? Et tamen crux nihil nisi crux, supplicium atrox, & acerbum est. Et vnde hæc mens, hic animus, hæc lætitia in Andrea? Nempe ex eo, quod illuminatos habebat oculos cordis, & crucem aspiciebat non tanquam supplicium; sed tanquam instrumentum, quo expoliendus penitus, & perficiendus, atque aptandus erat ad ornandum ædificium Domini. Hæc igitur & tu intelliges, & cum intellexeris *vultus* tui *non amplius in diuersa* mutabuntur; & tibi *viuere Christus* erit, *& mori lucrum*: Et *pax Dei, quæ exuperat omnem sensum,* cor tuum custodiet, & intelligentiam tuam vsque in diem Domini IESV, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Crucis desiderium quantum. — *1. Reg. 1.* — *Philip. 1.* — *Philip. 4.*

†

CONCIO II.

DE DOMINICA PRIMA ADVENTVS.

Hora est iam nos de somno surgere: nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus.
Roman. 13.

Habita Louanij Anno 1571.

Rom. 13.

NITIVM hoc Epistolæ hodiernæ, Domino adiuuante, breuiter explicabimus: quod quidem iuxta sensum Apostoli ad vnum finem inducitur, sed ab Ecclesia ad alterum finem adducitur, & nos poterimus ad tertium finem; ad nostrum videlicet propositum atque institutum accommodare. Quod autem erat propositum beati Pauli cum scribebat, *hora est iam nos de somno surgere: nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus?* Scribebat B. Apostolus ad Romanos, atque eos à somno peccatorum & negligentiæ excitare volebat. Vtitur vero ad hoc perficiendum duobus optimis argumentis, quorum alterum à temporis opportunitate; alterum à finis vicinitate sumptum est. Quemadmodum enim, si aliquem excitare vellemus diceremus ei, Heus tu surge, quia tempus est: nam aurora exoritur: Quod si ille esset de numero eorum, qui non multum curant, siue oriatur, siue non oriatur aurora,

Simile.

aurora; sed dormiunt libenter vsq; ad meridiem, tunc ei diceremus, Heus tu surge, imminet enim tempus magni negotij perficiendi, prandij videlicet. Ad eundem modum Apostolus Paulus, primum hortatur Romanos, vt surgant, quia hora est surgendi: *quia nox praecessit, dies autem appropinquauit:* deinde quia prope est tempus magni illius prandij, quod fiet in cœlo: *Nunc enim* inquit *propior est nostra salus, quam cum credidimus.*

Cur peccatū dicatur somnus. Explicemus iam singula verba. *Hora est iam nos de somno surgere.* Cur peccatum somnus appellatur? Quid est somnus? Quid est peccatum? Est in his verbis, Auditores, elegantissima quædam translatio: somnus enim nihil est aliud, quam mors breuis, quæ omnes sensus, & omnes vires animantis suis functionibus priuat, quando non sentit, non videt, non audit, non mouetur: & tamen si excitaretur sentiret, videret, audiret, & moueretur; tunc enim sine dubio dormit. Et contra tum vigilat, cum sensus functiones suas exercent, oculi vident, aures audiunt, ratio præest, intelligentia regit, voluntas mouet. Iam vero spiritales sensus & motus animi nostri sunt fides & charitas: fide sentimus, charitate mouemur: fides docet quid sit agendum, quid amandum, quid relinquendum, quid expectandum, quid contemnendum, quid magni faciendum, quid timendum, quid optandum: charitas vero mouet, vt agamus, quod est agendum, amemus, quod est amandum, relinquamus, quod est relinquendum, expectemus, quod est expectandum, contemnamus, quod est contemnendum, magnifaciamus, quod est magnifaciendum, timeamus, quod est timendum, exoptemus, quod est exoptandum.

Solus probus Catholicus viuit & vigilat. Quis igitur viuit & vigilat? Non alius quam pius & probus Catholicus, qui vires sentiendi & mouendi ligatas, vel sopitas non habet; sed liberas & expeditas. Qui stabilis in fide, constans in religione, feruens in charitate, nunquam conquiescit, nunquam otiatur, nunquam fatigatur; sed *tanquam scintilla* ardens *in arundineto* discurrit, & modo istum, modo illum corripit, & amore cœlestium bonorum secum flagrare atq; ardere facit. Isti vigilant, Auditores, qui aliquando totum vnum arundinetum, hoc est, integrum populum hominum vanorum, & vento superbiæ agitatorum, amore diuino & cœlestium bonorum desiderio ita inflammant, vt eo incendio dæmonibus pœnam, hominibus lucem, angelis gaudium & lætitiam pariant. Isti vigilant. *Sap. 3. Cap. 3.*

Hæretici & Ethnici dormiunt. Sed qui sunt qui dormiunt? Primum Ethnici omnes & hæretici, qui fide carent, & verum sensum Dei, & veritatis non habent. Putant illi se quidem vigilare, sed somniant. Disputant de fide, de Deo, de Christo, de Sacramentis: putant se in lumine esse, oculos apertos habere, & interim nō animaduertunt esse omnia figmenta, & somnia quæ dicunt. Quid? Videnturne vobis vigilare, qui dicunt, infantes dum baptizantur, actu credere, & vsum rationis habere, Christi humanam naturam esse vbique, Christi diuinitatem in cruce passam & mortuam esse, Christum desperasse atq; adeo esse damnatum, Deum in arbore esse arborē, in lapide lapidem, in ferro ferrum; vel Deum opera bona non requirere? Vtrum quæso vigilant an dormiunt, qui dicunt Apostolum Petrum nunquam fuisse Romæ (vt alia eorum somnia omittam?) cum omnes historiæ, omnes Patres, omnes scriptores, & ipse locus martyrij eius, vincula, carcer, sepulchrum, sedes in qua sedebat, altare in quo sacrificabat, & alia innumera monumenta, atq; trophæa etiam hodie oppositum contestentur, & clament.

Mali Christiani etiā dormiunt. Neq; vero solum hæretici atq; Ethnici dormiunt, sed etiam multi Catholicorum. Nec enim Apostolus Paulus ad Ethnicos Romanos, sed ad Christianos scribebat, cum dicebat, *Hora est, iam nos de somno surgere.* Itaq; grauiter errant Lutherani, cum inter alia illud etiam somniant, nullum esse peccatum præter infidelitatem: siquidē Apostolus illos ipsos excitat à somno, quorum fidem in eadem epistola summis laudibus extulerat. Dormiunt igitur *somnum suum omnes viri diuitiarum,* vt canit Psalmographus. Dormiunt omnes *Psal. 75.*

 ebrij,

Cap. 1. ebrij, quos Ioel excitat dicens, *Expergiscimini ebrij & flete*. Dormiunt omnes impudici, & omnes ij quorum *Deus venter est*, quos in hac Epistola Paulus increpat, *Non in commessationibus*, inquit, *& ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis*: dormiunt omnes isti, & patiuntur ipsi quoque mirabilia somnia. Interdum habent alterum pedem iam in sepulchro; & putant se victuros plures annos quam vixerit Mathusalem: interdum videntur sibi Reges & Principes; abundant diuitiis, affluunt voluptatibus, cum sint miseri & miserabiles, pauperes, cæci & nudi. Interdum superbia extolluntur, putant se sedere super nubes; interim tanquam vermiculi super terram repunt. Non somniabant fortasse Caius & Domitianus, qui se Deos immortales existimari volebant, & tamen breuissime in ictu gladij tollebantur de medio? Non somniant hodie multi, qui diuitias congregant in mille annos, & cras & fortasse repente morientur? Aspicite sæcula quæ præterierunt, & homines qui fuerunt ante nos: nonne omnes fere talibus insomniis delusi fuerunt? Ante centum annos mundus erat plenus hominibus, sicut modo est, & tunc quoque isti contendebant de Regnis & Prouinciis, isti de agris & possessionibus, illi de beneficiis, illi de mulieribus. Vnus ædificabat domum, alius plantabat vineam. Denique omnes tam serio in sua negotia incumbebant, vt pene omnes vigilare viderentur; & tamen iam nullus eorum superest, & illæ curæ, illæ solicitudines, illi clamores, illæ contentiones omnes in momento siluerunt. Vbi tot sunt potentissimi Imperatores, tot vanissimi Philosophi; tot mendaciorum loquacissimi oratores, quorum fastum & superbiam, & tumorē mundus non capiebat? *Dormierunt* omnes *somnum suum, & nihil inuenerunt in manibus suis*. Erat igitur somnium.

Rom. 13.

Finiente nocte homines se somniasse deprehendūt.

Ad eundum modum veniet statim finis noctis huius seculi, in quo sumus: imo quotidie venit, nunc illi, nunc isti: & tunc intelligunt homines, in morte videlicet, se non vere habuisse, sed somniasse diuitias, somniasse voluptates, somniasse honores: tunc respiciunt & nihil inueniunt in manibus suis, præter magnū æs alienum multorum & grauium peccatorum: tunc demum sentiunt se delusos, & in omnem æternitatem, non iam somniaturos pœnas & cruciatus; sed vere vigilantes perpessuros, & breuissimi somni voluptatem æterna vigilia, & nunquam finiendis suppliciis compensaturos. Quare omnibus qui ita dormiunt rectissime cum Apostolo dicimus, *Hora est iam nos de somno surgere*. Expergiscimini tandem aliquando, plus satis dormiuistis. Hæc igitur de somno.

Aurora tempus gratiæ.

Nunc de hora. *Hora est*, inquit, *nos de somno surgere*. Quænam est hora surgendi? Hora matutina, diluculum, aurora: *Nam qui dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt*. Quæ est hora matutina? Tempus gratiæ. Siquidem ante Christi aduentum, tenebræ cooperuerant terram, *& caligo populos*, vt Isaias ait; etiam ipsi Iudæi, licet propheticis luminibus, tanquam siderib. quibusdam illustrati fuerint; tamen in vmbra figurarum, & expectatione futuræ lucis degebant. *Omnia* siquidem *contingebant illis in figura*, *& lex ipsa solum vmbram gerebat futurorum bonorum*: Christo vero exorto, & Euangelio eius gratiæ coruscante, *nox præcessit, dies autem appropinquauit*. Itaque iam aurora ac diluculum, atque adeo surgendi tempus aduenit. Aurora quasi media est inter tenebras noctis, & lucem meridiei. Non est obscura sicut nox, neque etiam clara sicut meridies. Ita quoque tempus gratiæ, & Euangelij medium est inter tenebras infidelitatis, & peccatorum, & lucem visionis, & gloriæ beati Dei. Infidelitas, nox est: Visio Dei, meridies: Christiana fides, aurora. Infideles penitus nihil vident; Beati in cœlo omnia, clarissime vident. *Nos ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*, & ex parte videmus, & ex parte diuinamus. Et quemadmodum ab aurora versus meridiem semper lumen crescit, & tenebræ minuuntur: ita sapientes Christiani semper ambulant, & crescunt *de virtute in virtutem*, de lumine in lumen, de feruore in feruorem; donec veniant ad meridiem, vbi perfectum & perpetuum lumen inueniunt. Contra vero stulti homines ambulant retrorsum

1. Thess. 5.

Isai. 60.

1. Cor. 10.

Heb. 10.

Rom. 13.

1. Cor. 13.

Psal. 83.

trorsum more cœcorum, ab aurora versus mediam noctem. Fulget eis aurora cum baptizantur & Christiani fiunt: sed cum incipiunt per viam peccatorum, & præsertim hæresum & sectarum iter facere, semper magis ac magis tenebris inuoluuntur, donec in gehennam cadant, vbi nox est profundissima atque perpetua. Hinc videlicet Salomon in Prouerbiis ait: *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectam diem: Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruunt.*

Prouer. 4.

Cum igitur iam sit diluculum, & aurora, recte dicitur, *Hora est iam nos de somno surgere, &c. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus.* Hæc est altera ratio, quæ quidem non vno atque eodem modo, à sanctis Patribus & Ecclesiæ doctoribus explicatur. Sed omnium optimus sensus mihi videtur esse, *Nunc propior est nostra salus quam cum credidimus*, hoc est, nunc post Christi aduentum non distamus à gloria regni cœlorum, nisi quantum distamus à morte. Est enim cœlum Christi cruce tanquam claue quadam potentissima reseratum. Itaque cum morimur, si nihil remanet purgandum, statim euolamus in cœlum. At vero cum primum credidimus Christum venturum temporibus Patriarcharum & Prophetarum, procul aberamus à perfecta salute; omnes enim & sanctissimi quique ad inferna descendebant, ibique aliqui centum, aliqui mille, aliqui plures annos expectabant. Neque moueat aliquem, quod Apostolus non ait: *Cum crediderunt, sed cum credidimus.* Est enim modus loquendi, sicut si doctores huius vniuersitatis dicerent, hodie magis floremus, quam initio cum primum cœpimus habere scholas.

Explicatur textus.

Est igitur naturale argumentum à propinquitate finis. Nouerat enim Apostolus omnes homines excitari, & quasi nouas vires assumere, cum animaduertunt appropinquare finem. In itineribus hoc est maxime perspicuum; siquidem, cum vicinus est locus, ad quem tendimus, non solum homines excitantur, & animantur, & incredibili cupiditate flagrant cito perueniendi; sed etiam equi instinctu quodam naturæ, licet fessi, & fatigati, currere incipiunt. Nec solum animantia, sed etiam res inanimatæ, vt ligna & lapides tanto celerius mouentur, quanto locum suum naturalem viciniorem habent. Hinc igitur naturale argumentum sumit Apostolus: *Hora est*, inquit, *iam nos de somno surgere.* Nunc enim viciniores sumus beatitudini, quam fuerunt Patres nostri. Metam & brauium prope contigimus, post paululum coronabimur. Iam iam Deus finem cursui, & laboribus imponet. Habetis sensum Apostoli. Nunc sensum Ecclesiæ videamus.

Appropinquatio finis vehementiorem motum concitat.

Ecclesia Catholica mater nostra, nihil respicit aliud, cum hodie hæc Apostoli verba nobis proponit, quam appropinquantē diem Domini natalem. *Hora est*, inquit, *iam nos de somno surgere: Nunc enim propior est nostra salus quam cum credidimus.* Christus quidem semel de Maria Virgine natus est, neque est iam in posterum nasciturus: sed tamen fructus, atque emolumentum illud maximum, quod ortus ipsius attulit mundo, semper manet; & annis singulis eo potissimum die, quo memoria eius religiosa deuotione peragitur, illis hominibus confertur, in quorum pectoribus Christus nascitur. Nascitur vero in iis omnibus quos paratos & vigilantes offendit. Quemadmodum enim cum in Bethlehem Augusti Imperatoris tempore natus est, illi duntaxat nuncium tanti gaudii habere meruerunt, *qui vigilias noctis* custodiebant *super gregem suum*: Et sicut nouum sidus in Perside exortum, illi soli viderunt, qui eodem tempore vigilauerunt; ita prorsus cū dies Natalis Domini aduenerit, soli illi fructum amplissimum consequentur, qui somnum peccatorum excusserint, & in bonis operibus vigilare cœperint. Itaq; recte Ecclesia hodierna die nos admonet, dicens, *Hora est iam nos de somno surgere.*

Expositio thematis ad sensum Ecclesiæ.

Christi natiuitas solū vigilantibus prodest.

Luc. 2.

Verum enimuero, Auditores Optimi, non minus hoc nostrum sæculum, hæc ætas quæ nunc agitur, hora est, de somno surgere, quam ipsum sit tempus gratiæ, iuxta sensum Apostoli, & iuxta sensum Ecclesiæ propinquitas natalis Domini: siue enim bona huius temporis, & adiumenta, quæ habemus ad salutem; siue mala & impedi-

Tertius sensus de hora huius sæculi.

pedimenta varia, & multiplicia consideremus, vndiq; nobis vocem illam personare audiemus, *Hora est iam nos de somno surgere.* Primum enim vt ab adiumentis incipiamus: Nunquam tam parum mundus, & caro, & ipsi dęmones hostes atrocissimi humani generis, nobis nocere potuerunt, quã modo: Mundus enim ideo olim ac præsertim primis temporibus multos decipiebat, quia nouus erat & pulcher, & homines diu viuebant, & eius delitiis ad longum tempus frui poterant; & quod potissimum est, nondũ didicerant quantæ essent eius fraudes. At vero modo consenuit, & eius doli ac mendacia omnibus nota sunt, & homines vix dum nati, moriuntur; Quis nostrũ est, qui experientia non didicerit, quam multos mundi amicitia miserrimos fecerit, etiam in hoc mundo? Quam multos ad summum culmen gloriæ & honorum euexit, vt inde maiori impetu eos præcipitaret? Quam pauci numerari possent, qui fructum laborum & sudorum suorũ, quiete & tranquille longo tempore perceperint? Profecto paucissimi. At qui post maximos & innumeros superatos labores, vel in aulis Principum, vel in mercatura, vel in foris & tribunalibus, vel in bellis grauissimis & periculosissimis nihil aliud quã exilia, damna, ignominias, mortem denique ipsam sæpe retulerint, tam multi sunt vt numerum omnem excedant. Quis igitur non facile contemnet hoc tempore mundum, senem videlicet, inueteratum dierum malorum, sæuum, astutum, crudelem, qui tam multos circumuenit, & suis blanditiis, & lenociniis, miseros in terris, & in gehenna miseriores fecit, atq; ad perniciem sempiternam adduxit, & viuos mortuosq; mactauit.

Mundi vis modo non est tanta, quanta olim.

Deinde caro nonne ipsa quoque iam senuit, & ardore concupiscentiæ frigescente minores & pauciores excitat motus, quam olim cum vigebat, excitaret? Erat humana caro olim initio nascentis mundi, post peccatum primi hominis, equus indomitus & iuuenis, qui tum primum habenas excusserat, & vincula quibus tenebatur confregerat: Itaque tunc maxime florebat, vigebat, furebat, insaniebat, & motus prauos ac desideria noxia excitabat. Sed quid fecit Deus? Immisit diluuium maximum ac generale, vt ea multitudine aquarum, flamma fornacis humanæ, si non penitus restingueretur, certe minueretur. Neque dubium est quin post diluuium caro debilior atq; imbecillior fuerit. Deinde postea singulis ætatibus semper aliquid virium & ardoris remisit; & nunc demum aqua baptismatis, flammæ eius temperatæ sunt, vt iam non sit difficile gratia Dei adiuuante, eam ieiuniis & orationib. ita domare, vt nec propositum virginitatis, nec perpetuum Dei seruitium impediat.

Concupiscētia carnis multũ imminuta.

Quid iam de Dæmone dicemus? Quis nescit eum Christi virtute prostratum, & debilitatum, sub pedibus Christianorum gemere, & neminem posse vincere, nisi volentem? Audite magnum Antonium versutiæ & vitium Diaboli peritissimum: *Credite*, inquit, *mihi experto, pertimescit Sathanas recte viuentium vigilias, orationes, ieiunia, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contemptum, humilitatem, misericordiam, iræ dominatum, & præcipue purum cor erga Christi amorem*; Nouit teterrimus coluber ex præcepto Domini sub iustorum se iacere vestigiis: Signum crucis, & fides ad Dominum inexpugnabilis nobis murus est.

Nisi volentem non superat Dæmon.

Neque vero solum hoc tempore mundi fallaciæ detectæ, ignis concupiscentiæ imminutus, & vires Diaboli fractæ ac debilitatæ sunt; sed etiam gratia Dei est copiosior, lumen maius, exempla plura; aperti sunt fontes Saluatoris, pluunt de cruce Domini imbres Sacramentorum; *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Nunquam tot libros, tot salutaria documenta, tantum lumen scientiæ, tot media ad salutem habuimus, quot modo habemus: Exempla vero sanctorum pene sunt innumerabilia; Nemo est plane, qui nõ habeat in cœlo, quem sibi imitandum proponere possit: Viri, fœminæ, Principes, priuati; Sacerdotes, laici, monachi, seculares, virgines, Coniugati, Philosophi, Medici, Iurisconsulti, milites, fabri, agricolæ, omnes, omnium generum, sexuum, conditionis facile reperient ex tanto numero beatorum, qui regnant cum Christo, cuius vestigia sequi possint, si ve-

Gratiarũ dona maxime aucta.

Psal. 45.

Copiosa exempla Sanctorum.

si velint. Videor mihi viam regni cœlorum ita stratam & tritam videre, ita signatam sanguine Martyrum, ita refertam sanctorum vestigiis, ita plenam trophæis sanctorum, quę variis temporibus ob insignes victorias erecta sunt, vt non solum tutissima & certissima, sed etiam amænissima, & iucundissima sit via.

Dehortatio à curis sæcularibus. *Heb.12.* Itaq; Auditores Optimi, magno animo, summaq; alacritate per hanc viam curramus ad propositum nobis brauium: aspiciamus *in auctorem fidei*, qui sublato vexillo nos inuitat; breui labores finientur, regnum cœlorum appropinquauit. Quid nobis cum sæculo, & iis viis, quæ ducunt ad inferos? Abiiciamus onera & sarcinas, quæ nos impediunt, ponamus paulisper cogitationes rerum temporalium. Mille quingenti & septuaginta anni sunt ex quo dictum audiuimus; *Filioli nouissima hora est, & præterit figura huius mundi.* *1.Ioan.2.* *1.Cor.7.* Quid igitur iam à mundo tabescente & casum ac ruinam vltimam minante, expectare poterimus? Atq; hæc quidem sunt bona, quæ nos excitant ad surgendum & ambulandum.

Imminentia mala à somno nos excitant. *Luc.12.* Verum si vnquam fuit, nunc hora est nos de somno surgere; Mala enim tam multa & tam grauia sunt, vt nos dormire diutius nullo modo patiantur: Nonne *si sciret Paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam?* Hei mihi, quam multi fures & latrones exierũt in mundum, plena sunt omnia hæreticorum, qui & fortunis, & animis, & corporibus insidiantur, nunquam tot portenta, tot monstra hæresum & sectarum extiterunt. Apertus est nunc puteus abyssi, iterum reuocantur in lucem Arriani, reuocantur Sabelliani, reuocantur Nestoriani, reuocantur Pelagiani, reuocantur Manichæi, & qui tandem non reuocantur? Videmus oculis nostris perire Galliam, perire Germaniam, Poloniam, Bohemiam, Angliam, Hollandiam, Zelandiam, Flandriam, & adhuc non excitamur? Videmus incendia vicinarum domorum, audimus quotidie cædes, direptiones, & spoliationes templorum, timemus tumultus & seditiones, & adhuc dormimus? Vigilat virga furoris Domini, immittuntur pestilentiæ, immittuntur eluuiones, immittuntur penuriæ, & si hoc est parum, veniet, mihi credite, etiam bellum, neq; dormiet virga Domini donec nos vigilemus: Tunc enim virga vigilat, cum dormiunt homines, & tunc dormit, cum vigilant homines. *Ierem.1.* *O nimis verum vaticinium.* Itaq; Auditores Optimi, nisi serio excitemur, nisi diligentius in negotium salutis incumbamus, nisi mores emendentur, nisi zelus honoris Domini & salutis animarum nos inflammet, sane prædico vobis, Christiani fuimus, fides recedet, quæret loca meliora, extinguetur lumen, quod in vobis est, egredietur *omnis decor à filia Sion.* *Thren.1.* Quare cum tot bona, tam magna, tam multiplicia nos inuitent; mala vero vndique nos premunt, etiam compellant exire de mundo, *faciamus de necessitate virtutem*, deseramus mundum, antequam deseramur à mundo; fugiamus de sæculo, antequam fugiat à nobis sæculum: properemus ad Deum, antequam rapiamur à Diabolo. Ita nos Christus in terris lætos in cœlis beatos efficiet, qui est benedictus in secula.
Amen.

CON-

CONCIO III.

DE EADEM DOMINICA PRIMA ADVENTVS.

Erunt signa in Sole, & Luna, & stellis; & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum. Luc. 21.

INIME dubito, ornatissimi Auditores, quin vestrum nonnulli mirentur, cur Ecclesia hanc potissimum Euangelicam narrationem hodie nobis proponat, quæ nec tempori accommodata esse videtur, nec aduentui Domini, quem hodie agere incepimus, conuenire? Duos enim aduentus Domini ac Seruatoris nostri litteræ sacræ nobis commendant: Vnum in humilitate; alterum in maiestate: ac priorem præcessisse iam credimus; posteriorem omnino futurum minime dubitemus. Iam vero cum pia mater nostra Ecclesia Catholica, à Spiritu sancto edocta, non posteriorem, sed priorem aduentum hoc tempore veneretur, & colat; tamen illam Euangelij partem inter sacrorum solennia recitari audiuimus, in qua signa non prioris, sed posterioris aduentus continentur. Itaq; aduentum priorem Ecclesia commemorat, & Euangelium hodiernum explicat posteriorē. Quamobrem non solum hodie ipsa Euangelij verba explicanda erunt: sed etiam breuiter exponendum, quo consilio maiores nostri, viri sapientissimi, hoc Euangelium hodie potissimum publice in Ecclesiis decantari voluerint.

Duplex aduentus Christi.

Vt igitur ad explicationem Euangelij veniamus; posteaquam Dominus de excidio vrbis Hierosolymæ verba fecerat, vt ex Lucæ 21. intelligi potest, paulatim ad excidium orbis totius explicandum descendit. Interitus enim præclarissimæ, & maximæ illius vrbis, orbis vniuersi interitum sine dubio designauit. Asseruit vero Dominus, horribilia quædā signa orbis casum, & iudicium extremum antegressura. *Erunt signa in sole, & luna, & stellis; & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore: Nam & virtutes cœlorum mouebuntur.* Itaq; totus orbis signa dabit; in cœlo sol obscurabitur, luna nō dabit lumen suum, & stellæ erunt decidentes: Supra cœlum virtutes cœlorum, hoc est, angeli (vt B. Hieronym. in Matthæum, Ambrosius in Lucam, Augustinus ad Hesichium docent) commouebuntur. In terra homines pressuras patientur, atq; arescent præ timore: in mari denique fluctus atq; vndæ in immensam altitudinem excrescent, & quiddā maxime horrendū insonabunt. Est vero maxima quæstio, ac pene inexplicabilis, ad quem modum, & quando ista fient? Nam B. Hieronymus & Chrysostomus solem & lunam obscuranda esse censent, non quia lumen amittent; sed quia cum claritate corporis Christi, quod tum aderit præsens, & conspicuum comparata, lucere omnino non videbuntur. Neq; ab eorum sententia multum absunt B. Hilarius, alijque nonnulli. Verum, Auditores, sancti isti Patres nostram quæstionem minime dissoluunt: Siquidem ipsi solum de eo tempore loquuntur, quo Liberator noster in nubibus cœli toti orbi conspicuus apparebit: Solis vero & lunæ globi lumine priuabuntur, atque deficient etiam antea, quam Deus in nubibus

Ambros. in 21. Luc. August. ep. 50.

bus cœli gloriosus appareat. Alioqui signa aduentus Domini dici non possent. Nec enim Domino præsente ad eum ab aliis sanctis hominibus internoscendum signis indigebimus. Erit enim ipse omniũ pulcherrimus, & clarissimus. Et quemadmodum sole exorto etiamsi tempore eodem luna in cœlo conspiciatur, nemo quærit, vter eorũ globorum sit sol; satis enim sol excellentissimo suo fulgore, & claritate se prodit. Sic etiam non difficile erit tẽpore iudicii inter multa millia sanctorũ Regem, & Iudicem Christum, vt alterũ solem inter minora sidera innotescere. Ad quem igitur modum ante ipsum Domini aduentum sol obscurabitur, luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo? B. August. in epist. 80. quæ est ad Hesichium, & B. Ambr. in cap. 21. Lucæ, ad tropos & figuras recurrendum putauerunt; vt nomine solis, & lunæ, & stellarũ Christum & Ecclesiam, & sanctos homines intelligamus. Sed quanquam hæc ita se habent, & secundum mysticum quendam, & spiritalem sensum vera sunt: tamen dubium esse non potest, quin etiam verus sol, & vera luna obscurari, & deficere debeant, sicut vere gentes pressuram patiẽtur, & veri fluctus, & veræ vndę multo horribilius, quam vnquam antea resonabunt. Nam si cũ Rex indignatur, atq; ira succensus tanquam leo rugit per aulam, omnes famuli atq; ministri timent, & tota regia conturbatur; quid futurum putamus cũ summus, & potentissimus Rex cœli, & terræ, tot hominũ criminibus ad iram iustissimã prouocatus, omnes suas iniurias vnica die vlcisci constituet? Quomodo tanto Rege commoto non omnes res creatæ pariter mouebũtur?

Aug. ep. 80. Ambr. in c. 21. Lucæ.

An veræ stellæ casuræ sint:

Sed profecto maxime de casu stellarum omnino difficile est controuersiam definire. Si enim dicere velimus stellarum nomine accipiẽdos esse ignitos quosdã vapores, qui tantam habent cum stellis similitudinem, vt vulgo iam stellæ cadentes dicãtur, cauendum est ne Euangelio repugnemus: Nam si Euangelium de vero sole veraque luna loquitur; num consequens est, vt non etiam de veris stellis loquatur? Quod si tãta Euãgelii authoritate permoti stellas vere casuras in illa magna rerũ perturbatione affirmemus, statim occurret infinita turba Mathematicorum, à quibus nos expedire nullo modo poterimus: siquidem ipsi quasi stellarum magnitudinem dimensi essent, vociferabuntur, & clamabunt; stellas cadere non posse super terram: Nam cum nulla sit fixarum, & non errãtium stellarum tam exigua, quæ terræ magnitudinem longe nõ superet, si vel vna ex minutissimis caderet, totus orbis terrarum eam excipere nõ posset. Et quamuis Mathematicorum decretis obiicere possemus, magnum Basilium, B. Chrys. Ambr. & virum longe doctissimum August. nec non alios per multos, qui stellas omnes vno solis globo excepto à lunæ magnitudine superari contendunt; ex quo fit, vt multo maiori ratione stellæ omnes à terræ magnitudine superẽtur. Nam lunam multo esse terra minorẽ etiã Mathematici confitentur; tamen quia nõ propterea Mathematici cõquiescerẽt, neq; nos cum illis cõtendere volumus, idcirco vnum è duob. omnino dicendum est, vel stellas veras hic quidem accipiendas esse; sed eas nõ vere ac proprie casuras, sed dumtaxat metaphoricẽ: quia nimirum lumine penitus orbatæ iã nõ amplius esse in cœlo, sed ex eo cecidisse videbuntur. Id quod multis Theologis doctorib. video placuisse: vel id, quod mihi multo magis placet, vt fatear aperte, quod sentio, quæstionem illam, antequam signa illa appareãt, definiri nõ posse, ita vt nostræ ignorantiæ confessio sit nostræ sententiæ explicatio: Ea siquidẽ, quæ Dominus de futuro iudicio, de mundi interitu, & signis præcedentib. disputauit, omnia prophetica sunt. Dicta vero Prophetarum id proprium habent, vt antequam impleantur nihil fere aliud, quã ænigmata sint: Impleta vero ab omnib. intelligantur. Prædixit Dominus excidiũ Hierosolymæ; *Venient*, inquit, *dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & coangustabunt te vndiq;.* Et nũc quidẽ, quia vaticiniũ impletũ est, omnes intelligunt, dies illos à Domino prædictos fuisse anno quadragesimo ab obitu Saluatoris; inimicos vero Iudæorũ, qui Ierusalẽ cæde, & incendio vastauerunt, fuisse Titũ, & Vespasianũ Romanorum Imperatores. At vero, si antequam vaticiniũ impleretur, aliqui exposi-

August. & Ambr. sup. Basil. & Chrys. in Matt. 24.

Luc. 19.

tores accessissent, & vnus dixisset: Dies isti à Domino prædicti post vnum mensem aduenient, alter vero, Non, sed post vnum annũ; & tertius, Neq; tam cito, sed post centum annos: pari ratione de hostib. Iudæorum vnus dixisset: Assyrii erunt; alter Persæ erunt, non Assyrii: Tertius Romani erunt; nõne omnes ridiculi, & diuinatores potius, quam expositores essent? At nũc post euentum rei omnia perspicua, & facilia sunt. Intellexerũt hoc prisci illi Patres sanctissimi, atq; eruditissimi homines, ac propterea parum omnino solliciti fuerunt, An stellæ vere cadere possent, & ad quem modum cœli lumina obscurabuntur; Quod idem fecerunt in tempore illo inuestigando, quo hęc futura sunt. Nam cum Lactantius anno ab orbe cõdito sexies millesimo iudicium futurum, & post mille annos à iudicio orbem totum destruendum censuerit. Alii vero, vt B. Augustinus auctor est post quadringentos: Alii post quingentos: Alii post mille annos ab ascensione sua Dominum ad iudicium descensurum existimauerint. Sancti illi Patres Hilarius, Ambros. Hieron. Chrysost. Augustin. incredibili consensione diẽ illum sciri nõ posse affirmauerunt. *Nec enim est nostrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate, & quæ nemo scit, neq; Angeli Dei, qui semper vident faciem Patris, qui in cœlis est.* Et quemadmodum illi qui annos quadringentos, vel quingentos vel mille ab ascensione Domini definierũt, decepti sunt, vt euentus, & experientia docuit; sic omnes alii decipientur, qui tale aliquid definire tentauerint. Nonne hæretici Lutherani ante annos ferme quadraginta, & Wittenbergæ, & alibi, vt spiritum prophetiæ accepisse demonstrarent, iam iam diem Domini instare prædicabant? & certum etiam quendam diem, quo iudicium esset futurum definire nõ verebantur: nonne iam pleriq; propterea, neq; domos ædificare, neq; agros colere; sed solum ad eum diem se comparare volebant? & tamen definita dies iam diu præteriit, & prophetæ mendaces inuenti sunt. *De fine autem temporum*, inquit D. Hilarius in Matth. scribens, *curam sollicitudinis nostræ ademit, diem illum dicens, nemini esse cognitum.* Et B. Ambrosius, lib. 5. de fide, cap. 8. *Non prodest*, inquit, *scire, sed metuere, quod futurũ est: Scriptum est enim: Noli altum sapere, sed time.* Beatus vero Chrysostom. scribens in Matthæum: *Quod*, inquit, *dixit: Neque angeli sciunt, repressit eos, ne scire vellent, quod angeli nesciunt. Eo vero quod dixit: Neque filius, non solum à discendo, sed etiam à quærendo prohibuit.* Denique, vt alios omittamus, Augustinus ad Hesichium scribens: *Libenter*, inquit, *nesciamus, quod nescire nos Dominus voluit.* Et libro 18. de ciuitate Dei, cap. 53. *Omnium*, inquit, *de hac re calculantium digitos resoluet, & quiescere iubet, qui ait: Non est vestrum scire tempora, vel momenta, quæ Pater in sua posuit potestate.*

Lactant. li. de diuin. præmio. c. 25. & 14.
Dies iudicii occulta.
Aug. l. 18. de Ciuit. cap. 53.
Act. 1.
Marc. 13.
Hilar. in cap. 25.
Amb. 5. de fidei c. 8.
Roman. 11.
Chrysost. Homil. 78. in Matth.
Aug. epist. 80. & 18. de Ciuit. c. 53.

Quæ cum ita sint, quis explicet quorundam impudentiam singularem? Christus clamat: *Non est vestrum scire tempora, &c.* Et; *Vigilate, quia nescitis diem, neque horam.* Et; *De die autem illo nemo scit, neque angeli in cœlo.* Confitetur Hilarius, confitetur Chrysostomus, confitetur Augustinus, omnes Patres, omnes doctores, omnes angeli confitentur se magna illa momenta nescire, quæ Pater posuit in sua potestate; Et quidam superbissimi vermiculi tempora ista, & momenta definire non erubescunt? Itaque, Auditores, si in Heliam quendam, non propheticam Ecclesiæ, sed Rabinum Synagogæ, & in alios eiusdem generis somniatores incideritis, qui certos annos cõsummationis sæculi definire voluerunt, eos me authore deridete, atq; contemnite. Omnes vero maiorum, & patrum nostrorum sobrietatem, & sapientiam imitantes, hæc omnia, quæ Dominus de posteriore aduentu suo prædixit, omnino futura esse credamus. Ad quem autem modum & quando implenda sint, id vero Domini cognitioni, atq; intelligentiæ concedamus, & nostram scientiam effugere æquo animo patiamur.

Ridendi sunt qui certum finem mundi statuũt.
Actor. 1.
Matth. 25.
Ibid. 24.

Sequitur, *Et tunc videbunt filium hominis venientẽ in nube cum potestate magna, & maiestate.* Signis vero illis tanquam prænuntiis quibusdam ante suum aduentum præmissis, cum maximo totius orbis stupore apparebit in aere summus ille Iudex viuorum, & mortuorum; tantoque lumine, & splendore quasi vestitus erit, vt soli, & lunæ, & omni-

Secundus Christi aduentus multum à priore diuersus.

omnibus cœli luminibus tenebras offundat. Veniet vero in maiestate, hoc est, in maiori statu, quam antea venerit: Is enim qui quondam cum maxima humilitate, & abiectione venit, cum maxima potestate & maiestate veniet: Et qui aliquando solus de cœlo descendit, tunc multo, magnoque comitatu stipatus descendet: Et qui olim, vt reus ab hominibus iudicandus, aduenit; tunc, vt æquissimus, & potentissimus Iudex omnes homines iudicaturus adueniet: Et qui iacuit contemptus in stabulo, sedebit gloriosus in nube. Et angeli, qui in priori eius aduentu læti canebant: *Gloria in excelsis Deo, &c.* in posteriore horrende insonabunt; *Surgite mortui, venite ad iudicium.* Luc. 2.

His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra; quoniã appropinquat redemptio vestra. Perditi quidem, & facinorosi homines, qui male sibi conscii sunt, his fieri incipientibus non audebũt in cœlum respicere, sed in humum, quam semper dilexerũt, oculos suos defigent, contabescẽt, arescent, deficient præ timore; quoniam appropinquat condemnatio eorũ. Vos vero, qui thesaurum vestrum in cœlis posuistis, qui aduentum istum semper desiderauistis, quos fides, & opera securos efficiunt, respicite, & leuate capita vestra; & quantũ in aliis metus, & odium crescit, tantum in vobis spes & desideriũ augeatur. Appropinquat enim plene, & perfecta redemptio vestra: vt iam tandem videlicet reformetur *corpus humilitatis vestræ configuratum corpori claritatis suæ.* Vos, inquam, qui intra vos gemebatis adoptionem expectantes filiorum Dei, redemptionem corporis vestri, respicite iam, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra, qua corpora ista ab omni corruptione, & mortis iniuriis vindicentur. Phil. 3. Rom. 8.

Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructum, scitis quia prope est æstas: ita & vos cũ videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. Fœcunda plane sunt hæc verba, Auditores; Nam & historicũ, & parabolicum, & moralem sensum recipiunt. Iuxta historiam sicut folia, & flores & fructus arborum signa sunt vicinæ æstatis: sic etiam solis ac lunæ obscuratio; stellarũ, & siderum casus, maris ac fluctuũ sonitus, & gentium in terris pressura, ac metus, signa sunt obitus mũdi, & futuri iudicii. At vero iuxta parabolam nouum signum superioribus Dominus addidit, conuersionem scilicet Iudæorum. Quid enim ficulnea in scripturis, nisi populũ Hebræorum significat? Habebat quidam arborem fici plantatam in vinea sua, ait Dominus, & venit fructum quærens in illa, & non inuenit, &c. Quam parabolam Dominus, vt B. Ambros. & alii Patres exponunt, sine vlla dubitatione de Hebręis dixit. Rursum maledixit ficulneæ, vt Marc. cap. 11. author est, quod in ea fructum quærens nihil præter multa folia inuenisset: Quo loco ficulneæ nomine Synagogam Iudæorum intelligendã esse, nemo est, qui dubitat. Sciebat enim Dominus nõ posse tunc ficus in ficulnea inueniri: non enim erat tempus ficuum, vt ipse Marcus Euangelista testatur: sed aliud quærebat, aliud desiderabat: quærebat ficus in arbore, desiderabat pera bona in Synagoga. *Folia erant,* inquit August. in Psal. 34. de hac ficulnea loquens, *& fructus non erant: verba erant, & facta non erant. Vide in verbis numerositatem, & in factis sterilitatem.* Hinc etiam Nathanaeli Dominus ait: *Cum adhuc esses sub ficu,* hoc est, cum adhuc sub vmbra Synagogæ degeres, & nihil de Messia audiuisses, *vidi te.* Deniq; quod in canticis canticorum legimus: *Ficus protulit grossos suos,* quis ambigat ad populum Hebræorum etiam referendum? Hinc enim sumit sponsus argumentum suasionis, vt sponsa properet venire ad vineas, quia ficus iam protulit grossos suos, & in posterum meliora succedent: Grossi enim ficus quidem sunt; sed vice florum oriuntur, & tanquam ad nihilum vtiles immaturæ cadunt, & dant locum maturandis. Grossi igitur quos perpetuo protulit Synagoga opera inutilia, acerba; quin etiam perniciosa, & venenata fuerunt, vt sæpius repetita Idololatria, vt cædes omnium Prophetarum, vt ipsa impia, & detestanda Christi Seruatoris occisio. Hic enim fuit omnium postremus, & grossissimus, atq; acerbissimus grossus. Tũc im-

Signum ficulneæ Iudæorum conuersionem significat. *Luc. 13.* *Marc. 11.* *August. in Psalm. 34.* *Ioan. 1.* *Cant. 2.*

impleuerunt mensuram peccatorum suorum: Tunc impleta est malitia vrbis Hierusalem. Atq; propter hunc vltimum grossum, dixit Dominus cultori vineæ: *Ecce tres anni sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio:* Veni tempore Patriarcharum; veni tempore Prophetarum: veni tempore Messiæ: & nihil vnquam, nisi grossos inueni. *Succide ergo illam: vt quid etiam terram occupat?* Cultor vero adhuc annum vnum, hoc est, tempus aliquod impetrauit, donec Apostoli quoque circa eā foderent, & mitterent stercora, hoc est, in oculis Iudæorum peccata ipsorum ponerēt, & tum cum nulla iam esset spes conuersionis, misit Dominus operarios suos, Titum & Vespasianum, & radicitus eam euulsit, & ramos eius per omnem orbem terrarū disiecit. Vere igitur populus Hebræorum ficulnea fuit, quæ bona licet Patriarcharū radice prodierit, nunquam tamen in altum proficere, nunquam se humo attollere voluit, nunquam radici respōdere proceritate ramorum, generositate florum, fœcūditate fructuū; sed perpetuo humilis, fragilis, tortuosa, nodosa fuit, & informes atq; acerbos grossos pro pulchris, & odoratis florib. tulit. Sed in fine nihilominus temporū *reliquiæ saluæ fient. Cum enim plenitudo gentium intrauerit,* & ipse Israel licet olim incredulus conuertetur, & tunc finis mundi: & Christi iudicium erit in foribus. *Ab arbore igitur fici discite parabolam: Cum ramus eius tener fuerit, & folia nata,* hoc est, cum ficulnea illa in aduētu meo propter suam incredulitatem arefacta iterum virescere, & frōdescere incipiet, & duræ illæ ceruices Iudæorum mollescent, & leni iugo meo subijcientur, scitote quoniam prope est æstas, Illa, inquā, æstas, in qua messis fiet, & bona frumenta in horreum Domini recondētur: paleæ autem, & zizania igni inextinguibili cremabuntur. Hæc igitur de parabola.

Luc. 13.

Rom. 9. & 11.

Matth. 24.

Quid tandem & nos ex hac sententia vtilitatis referēmus? Multum omnino, auditores, si illud diligēter perpendamus, quēadmodum cōmunis mundi perturbatio, atque interitus, felix & faustum signū est cōmunis omnium Sanctorum gloriæ, & felicitatis: sic etiam singulares vniuscuiusque nostrum temporaneas calamitates, & ærumnas, signa faustissima esse perpetuæ vniuscuiusque nostrum prosperitatis, & pacis. O nos felices, si rem istam intelligere possemus! Rei siquidem eius ignoratio id in hominibus efficit, vt tunc ipsi doleant, cū est maxime gaudendū, & tunc sæpe gaudeant, cum omni iure esset dolendum. Accipite similitudinem à segetibus, & arboribus: Cū frumēta in aruis ab agricolis seminata sunt, quam, obsecro, hyemem vos vestris segetibus desideratis? Adolescentes fortasse, qui magis de suis ludis, quam de segetibus solliciti sunt, hyemem totam serenam & dies claros & tēperato calore blandos, sine pluuiis, sine ventis, sine glacie, sine niuibus optarent: nimirū ne deambulationes, & cursus, & ludi eorum diebus feriatis impedirētur. Verū ista serenitas hyemis, iste calor intēpestiuus segetib. non modo nō conferret; sed etiā vehementer obesset: Continuo nāque exorirentur, radices non facerent, neq; aliud, quā herbas, & paleas suis cultorib. parerent. Quocirca sapientes agricolæ malūt in hyeme frigora, & glacies, & niues, & pluuias, quam diuturnam, & male blandam, ac tepidā serenitatem. Intelligunt n. hoc pacto segetes cohiberi, ne ante tēpus exoriantur: sed primū longas, & firmas radices figant; deinde tempore suo fruges vberrimas, & optimas fundant. Nos omnes, Auditores, segetes sumus in agro mūdi huius seminatæ, vt aliquando bonū frumentū efficiamur, & in horreum Dñi messorum, hoc est, angelorum manib. recondamur Ac præsentis quidem vitæ tēpus totum est hyems: æstas vero paulo post sine dubio cōsequetur. Quid igitur si sapimus, optare debemus? Nonne pluuias? nonne glacies? nonne niues? *Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tētationes incideritis.* Ergo cum omnia prospere in hac vita succedūt, nolite gaudere, nolite extolli. *Diuitibus huius sæculi præcipe,* inquit Paulus, *non sublime sapere.* Suspecta sit nobis ista vbertas, & nō naturalis serenitas; ne forte in æstate paleæ sine frumēto inueniamini, ac proinde colligamini in fasciculos ad cōburendum. Contra vero, cū vndiq; spirāt ærūnæ, pluunt imbres tribulationis, irruūt venti calamitatis, dicite vobis ipsis: Faustum

Temporaneæ calamitates sunt signū perpetuæ felicitatis.

Simile.

Iac. 1.

1. Tim. 6.

Faustum est hoc signum, turbida atq; horrida hyemis lætam, & diuitem æstatem nobis adferet. Aspicite liberatorem nostrū Iesum Christū ipse granum frumenti pro nobis fieri, & in hac terra voluit seminari: quā quæso hyemem expertus est? Num vel vnū diem lætum, & serenum habuit? Nonne omnia venti, & pluuiæ persecutionum, & tribulationum sibi vendicarunt? Sic oportuit Christum pati, vt cresceret postea, non solum in spicam; sed etiam in arborem magnam, & longe maximum fructum adferret. Sic igitur & nos cum similem hyemem experimur, gaudeamus, & exultemus, quoniam messis nostra copiosa in æstate erit. *Exemplū.*

PARS ALTERA.

Cur prima Dominica Aduentus de extremo mundi fine agatur.

Prima ratio.

Exposuimus, vel perstrinximus potius Euangelium; restat nunc, vt cur hoc tempore proponatur breuiter videamus. Huius rei tres præcipue causæ mihi esse videntur: Primum enim eum diem iam agere, & celebrare incipimus, quo Liberator generis humani nostræ carnis mortalitate indutus ad nos venit; quia vero nihil maiestatis, nihil amplitudinis, nihil excellentiæ singularis in hoc primo aduentu præ se ferre videbitur, quin potius more cæterorum infantium paruulus, imbecillis, nudus, vagiens prodibit in lucem, in præsepi collocabitur, super fœnum iacebit; nullus apparatus, nisi rusticanus; nulla tapetia, nisi telæ aranearum; nulli famuli, & administri, nisi bos & asinus circa illum apparebunt: Quis obsecro, sibi facile persuadebit, eum & Regem, & Deum, & Verbum, & sapientiam esse? Vt igitur non nos tunc humilitas eius offendat, eius nunc nobis maiestas, & gloria prædicatur. Et ne tūc eum, vt vnum de turba, contemnamus, multo ante nobis prædicitur eum Iudicem orbis terrarum esse futurum, venturumque in nubibus cœli cum potestate magna, & maiestate. Atque hæc quidem est ratio prima. Porro altera ratio ex illo sumitur, quod ea signa aduentus Domini, quæ in hodierno Euangelio continentur, tametsi vere ac proprie posterioris aduentus signa sint; tamē secundum

Secunda ratio.

quandā mysticam, ac reconditam intelligentiam ad priorem quoque aduentum referuntur. Siquidem in die natali Domini sol obscuratus est, & luna non dedit lumen suum, & stellæ de cælo lapsæ sunt, & virtutes cælorum motæ sunt, nec in terris defuit pressura gentium præ confusione sonitus maris, arescentibus hominibus præ timore. Quid enim sol, nisi Christum significat? qui est *lux vera, quæ illuminat omnem hominem*. Et quem iure ac merito solem iustitiæ nominamus? Iste igitur sol obscuratus est, cum verbum carne circundatum mundo apparuit. Quæ maior obscuratio cogitari potest, quam vt creator, & Dominus ita lucem suæ maiestatis abscōdat, vt opificium, & mancipium esse videatur? Verumenimuero, quomodo sol cum nobis deficere videtur, lumen suum neque amittit, neq; remittit: sed illud duntaxat abscondit: sic & Dei verbum cum caro factum est, non esse desiit, quod erat: sed esse cœpit, quod non erat, neq; lumen diuinitatis in eo defecit; sed solum obscura nube carnis humanæ contectum, atq; opertum fuit. Et quemadmodum solem aduersum, si nulla nube tegatur, intueri non possumus, eiusque radiis acies nostra sensuq; vincitur: sic & verbum vsq; ad diem obscurationis suæ propter nimiū fulgorem, quem ex se emittebat, cerni non poterat, vereq; tunc erat verbum apud Deum, hoc est, in sinu & corde Patris penitus abditum, ac reconditum, vt ab oculis mortalium videri non posset. At vbi *Dominus super nubem leuem*, iuxta Prophetæ vaticinium; *ascendit*, & humana carne vestitus vim illam diuinorum radiorum continuit, & nobis faciem suam nube interposita obscuratam ostendit: Tunc *vidit omnis caro salutare Dei*. Nam *in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est*. Ecce igitur vobis obscurationem solis. Cæterum luna, quæ in aduentu Domini non dedit lumen suum, quid nisi cœtum fidelium, Ecclesiamque designat? Vt enim luna modo magna, modo parua, modo nulla videtur; ita vt sapiens dicat: *Stultus vt luna mutatur*: sic & Ecclesia modo decrescit, modo brachiis orbem pene totum complectitur, modo contrahitur, in angustumque deducitur, quod

Sol Christus. *Ioan. 1.* *Esa, 19.* *Baruch. 3.* *Luna Ecclesia.* *Eccles. 27.*

quod in his nostris miserrimis, calamitosisque tẽporib. videre cogimur, vel inuiti. Et queadmodum luna luce lucet aliena, & radiis solis accensa cõuertitur: sic & Ecclesia, quicquid gratiæ, quicquid decoris, quicquid luminis habet, id totum à Christo habet, qui sol iustitiæ, & appellatur, & est. Hæc igitur luna, quæ in ortu Dñi ac Seruatoris nostri lumẽ nõ dabat, Ecclesia cœtusque fideliũ est. Numquã n. minor Ecclesia fuit, nunquã obscurior, nunquã vilior, nũquã abiectior. Tunc enim excepta Palæstina, quæ exiguus angulus orbis terrarũ est, vbiq; idola regnabant, totus orbis in tenebris errorũ densissimis versabatur. Et ille ipse angulus de quo olim Propheta canebat: *Notus in Iudæa Deus in Israel magnũ nomen eius*, circa Domini natalẽ diem, partim erroribus Sadducæorum, partim moribus parum probatis, & flagitiosa vita Pharisæorũ & sacerdotũ ita corruptus & deprauatus erat, vt nihil pristini decoris ac luminis habere videretur. Nulli tunc Dauides, aut Ezechiæ; nulli Aarones, aut Eleazari; nulli Heliæ, aut Isaiæ inueniebantur; sed Reges prophani, sacerdotes sacrilegi, & Prophetæ mendaces Hierosolymis erant. Vere igitur tunc luna, hoc est fidelium congregatio, nõ dabat lumẽ suũ. Nec immerito, Auditores; nam adueniente Domino vetus Ecclesia moriebatur, & noua nascebatur. Itaq; nouilunium erat, & luna cũ sole coniungebatur, ac ꝓpterea exigua ac pene nulla videbatur. An est quisꝗ̃, qui hoc ignoret in nouilunio lunam pene nullam videri? Sed fortasse à vero nõ aberraremus, si Virginẽ Dei matrẽ lunam istam esse diceremus. De ipsa n. Ecclesia canit: *Pulchra vt luna, electa vt sol.* Nũquid n. obscurata non fuit hæc luna, cum tã excellens fœmina, tam singularis, cuius pectus domiciliũ erat omniũ virtutũ, & quæ singulari priuilegio mater, & virgo erat; nec non Dei Patris filia, filii mater, Spiritus Sancti sponsa, Angelorum Regina, orbis Domina, decus humani generis, qualẽ alteram mundus omnino nõ habuit, nec habebit: Cũ, inquam, talis fœmina gloria fœminarũ ab hominib. non agnoscebatur, nec vt parerat, colebatur: quin potius despiciebatur, & contẽnebatur, & cum Deũ gestaret in vtero in stabulũ abiectissimum serecipiebat? Cum inter tot peregrinos ei soli fortasse in diuersorio locus non esset? Itaq; luna non dabat lumen suum. Nunc quidem hæc luna defectum non patitur; nam & ipsa in omnem terrã radios suos diffundit; nec est qui se abscondit à calore eius: Vbique terrarum suscipitur, colitur, adoratur. Sed tunc luna non dabat lumen suum. Et stellæ cadent de cælo. Porro stellarũ casus in aduentu Domini maxime perspicuus fuit. Nã vsq; ad aerẽ istũ terræ proximũ stella quædam maximi fulgoris lapsa est, & Magis ex Perside venientib. palatium Regis pauperis demonstrauit. *Ecce*, inquit, *stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vsq; dũ veniẽs staret supra vbi erat puer.* Et virtutes cœlorum mouebuntur. O quam aperte hoc signum apparuit; quando, vt D. Lucas testatur, subito *facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo; & in terra pax hominib. bonæ voluntatis.* Postremo fuit in terris pressura gentiũ, præ cõfusione sonitus maris: Mare siquidẽ nihil est aliud, quã mundus, siue ꝑditi illi homines, qui mundi nomine in sacris literis designari solent. Quocirca B. Augu. ꝓsalmum nonũ & trigesimũ exponens: *Hoc sæculum*, inquit, *mare est: habet n. amaritudinem noxiam; habet fluctus tribulationum, tempestates tentationum; habet homines velut pisces de suo malo gaudentes, & tanquam se inuicem deuorantes.* Et rursum in Psal. 29. *Nauicula*, inquit, *Ecclesia est, mare sæculum: Venit Dominus, ambulauit super mare, & pressit fluctus. Quomodo ambulauit Dominus super mare? Potestates, & Reges crediderunt, & subiugati sunt Christo.* Hoc est igitur mare; quod quidem num oriente Christo turbatum non est? Audite, quid B. Matthæus Euangelista dicat: *Audiens autem Herodes*, nempe natum Christum, *turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.* Ecce vobis mare turbatum: ecce fremitum resonantium vndarum: *Turbatus est*, inquit, *Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo.* Hinc vero statim pressura gentium in terris subsecuta est: An non fuit in terris pressura gẽtium ꝑ confusione sonitus maris, quando Maria & Ioseph plene arescentes præ timore in-

Psalm. 75. — *B. Virgo & ipsa luna est.* — *Matth. 2.* — *Luc. 2.* — *Matt. 2.*

re intempesta nocte fugam arripere, & in Ægyptum cōcedere compulsi sunt? Et quādo Magi ab angelo admoniti per aliam viā in Persidem redierunt, vt eam tempestatem euaderent, quam Herodes excitabat, nonne erat in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris? Postremo cum tot millia innocentum puerorum insanientis Herodis iussu cæsa sunt, & tot parentes, tot matres, tot nutrices in luctu, & squalore fuerunt, & quanta esset rabies turbati maris probè experti sunt? nonne erat in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum, arescentibus hominib. præ timore? Quæ cum ita sint, planum iam esse arbitror, signa, quæ in hodierno Euangelio continentur, tametsi proprie ad posteriorem Christi aduentum referuntur; tamen ad priorem etiam aliquo modo non male, nec inepte referri.

Tertia ratio. Sed iam ad tertiam, & postremam rationem veniamus: Cum hoc tempus sit quasi quædam longa vigilia & tanquā parasceue ad natalem Domini diem prope celebrandum instituta, ratio ipsa exigere videbatur, vt illud Euangelium Ecclesia nobis proponeret, quod maxime esset vtile ad Christianorum animos præparandos. Et quid obsecro vtilius, quam futuri iudicii cogitatio? *Timor extremi iudicii vtilis.* Ea namq; timorem sanctum in animis inserit, à peccatis reuocat, ad pœnitētiam cogit, in officio continet, torporem expellit, diligentiam excitat, vigilantē denique, ac solertem hominem facit: *Si mente*, inquit B. Ambr. *cernerent homines peccatores, quale iudicium imminet mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate sæculari, si non infidelitate grauaretur.* Et sane, Auditores, quis manus extendere ad quodlibet flagitium perpetrandum auderet, quis non vehementissime perhorresceret, si semel attente cogitaret, quā seuerum iudicium nobis immineat, & quam accuratā & minutā rationē de omnib. verbis, factis, cogitationibus, omissionib. iustissimo, & potentissimo Iudici reddere debeamus? Vnusquisque nostrum, si p̄prii capitis causam apud seuerum aliquē iudicem certo die dicere, & eo ipso die sententiā, vel vitę, vel mortis audire deberet, quid obsecro ageret? Imo vero quid nō ageret? Quid nō moueret? Quid nō tentaret? O quā sollicite ac diligenter quæreret testes innocētiæ suæ! O quanto studio amicos & patronos, p̄sertim nobiles, & gratiosos, qui apud Iudicem, vel gratia, vel authoritate valerent, sibi cōpararet! O quā sæpe, & attente meditaretur causam suā, & rationes atq; argumenta excogitaret, quib. innocentiam suā iudici persuaderet! Certe non dormiret, non torperet, neq; spatium ei superesset, quod in ludis, & amorib. poneret. Et quorsum tandem hæc omnia? quo tantus apparatus? tantæ solicitudines, tātæ curæ, tantæ contentiones tendunt? Fortasse, vt non moriatur? Non sane. Quo igitur? Vt non tam cito moriatur. Nec n. mortem euadere, quod fieri non potest, sed ad paucos dies eā differre cōtendit. Cū igitur hodie Iudex ipse non per præconē, sed per seipsum iudiciū formidabilissimum breui futurum pronunciauerit, & ad ipsum coram toto orbe nos omnes citauerit, & in eo non de fundis, non de stillicidiis, non de limitibus agrorum; sed de sempiternis cruciatib. interituque perpetuo agendum sit, quis nō intelligit, quanto iure nos formidare, & nō dormire, neque otiari; sed studere atq; contēdere debeam⁹, vt parati ad illud inueniamur? Et quid tandē imprimis necessarium esse cēsetis, vt ad illud bene nos cōparem⁹? *Quomodo nos ad futurum iudicium præparare debeamus.* Ego quidē, Auditores, diu super hoc cogitans, & multa voluens, ac reuolens animo, tādē illud serio apud me statui, nihil nobis magis in hac re nocere, quā ebrietatē, quā crapulā, quam amorē carnaliū voluptatū. Cur hodie, cum de iudicio agitur, canitur nobis ex Apostolo: *Non in comessationibus & ebrietatibus; non in cubilibus, & impudicitiis: sed induimini Dominum nostrum Iesum Christum?* Rom. 13. Cur ipse Dn̄s simulatque de iudicio illo formidabili locut⁹ est, statim subiungit: *Attendite vobis ne forte grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & superueniat in vos repentina dies illa?* Luc. 21. Et quid ex iis omnibus iudicare possum, nisi comessationes & ebrietates, maxime omniū malorū fugiendas esse, si læti & securi ante filium virginis apparere velimus? Ratio deinde, nonne & ipsa hoc docet; nulla re magis corda hominum grauari, & omnium bonorum obliuisci, quam ebrietate? Existat hic aliquis contritus, compunctus, qui

conce-

conceperit speciem feruoris, & omnino proposuerit vitam mutare? Nonne si hac nocte adeat conuiuium non sobrium, grauabitur rursum cor ipsius, & vini copia spiritus conceptos extinguet, & rursum garrire, insanire, aliis detrahere, scurrilia, & impudica verba loqui, & carnis titillatione ad libidinem incitari incipiet, sicut antea? O quam multos perdit, & ad gehennam trahit ista amarissima delectatio. Accipite breuem similitudinem humanæ calamitatis, & finis orationis sit. Currebat quidam per agros, & casu quodam incidit in horrendum quendam puteum: Verum dum caderet, alio meliori casu manibus extensis arbusculam quandam apprehendit, quæ de pariete putei illius prodibat: Tum vero pedibus super eam compositis totus perterritus, cœpit respicere, vbinam esset: & primum intuens puteum profundum, vidit horribilem quendam draconem ore, & naribus: & oculis ignem spirantem, qui non dormiebat: sed pendentem hominem horribilibus oculis intuebatur, & semper inhiabat ad casum eius, & se ad eum deuorandum præparabat. Deinde ille miserrimus homo attollens oculos, vt videret, si forte ex parte superiori pateret effugium, Ecce videt ferocissimum leonem, qui rugiens, & sæuus nimis discurrebat circa puteum, & ipse quoque prædam illam expectabat. Tum ille inops consilii attendere cœpit, quam stabilem sedem nactus esset, & an diu super illam arborem stare posset. Et ecce videt ad radicem eius duos mures, vnum album, alterum nigrum, qui perpetuo eam rodebant, & non parum aberat, quin radice corrosa tota arbor decideret in profundum. Videt quoque ex eodem foramine, ex quo arbor prodierat, quatuor aspides apparuisse, qui continuis bellis, & contentionibus radicem concutiebant, & non parum eam ad ruinam iuuabant. Post hæc omnia adhuc suspiciens vidit (quæ causa totius ruinæ illius fuit) in ramis arbusculæ paucos quosdam flores, ex quibus guttæ quædam mellis distillabant, tum ille omnium malorum, & periculorum oblitus nō amplius cogitans, quid eum in profundo expectaret, neque ex parte superiori quid capiti eius immineret, neq; arbusculam illam statim excidendam & casuram esse, nihil horum cogitans totus hilaris, & iucundus effectus dedidit se totum floribus illis colligendis, & melli sugēdo, quod ex eis profluebat. Hæc est parabola nostræ miseriæ: Huic miserrimo atque stultissimo homini similes sumus. Cecidimus omnes in hunc mundum puteum calamitatum longe profundissimum: intuemini, quæso, quid infra nos lateat. Quis vestrum gehennam apertam, & viua atque ardentia illa incendia fidei oculis non videt? Quis non intuetur immanem illum draconem, qui semper inhiat prædæ animarum, nec aliud vnquam cogitat, quam quomodo nos deuoret? Aspicite deinde, quid nostris capitibus impendeat? An non attenditis leonem illum de tribu Iuda, cui inimici propter peccata facti sumus semper rugientem, & iudicia sua super omnem pauorem formidabilia nobis comminantem? Et non parcet, mihi credite, in die iræ, & furoris sui. Et qui nunc, dum viuimus, Agnus mansuetissimus est; idem post mortem leo rugiēs, & horribilis erit. Aspicite modo arbusculam, quam apprehendimus, intuemini firmitatem humanæ vitæ, an non videtis duos illos mures, album & nigrum; diem & noctem, qui semper rodunt, & consumunt radicem vitæ nostræ? Et quis eos prohibeat? quis dormire faciet? Huc accedit bellum perpetuum, & intestinum quatuor humorum, quatuor aspidum venenatorum, quos inclusos in pectore, & in visceribus gerimus, qui vitam nostram diuturnam esse nullo modo patientur. Et tamē hæc omnia mala, quæ nos circunstāt, nos miserrimi & infelicissimi filii Adam, & omni lachrymarum fonte plangendi, obliuiscimur, nō attendimus, nō curamus, modo tenuissimos flores, & modicum illam dulcedinem carpere possimus, quam vita ista fallacissima præbet. Sic grauantur corda in crapula, & ebrietate, & curis huius mundi; sic descendimus ad gehennam sine vllo numero. Considerate studia mercatorum, videbitis eos ita inhiantes lucris, ita intentos melli diuitiarum, vt nunquam cogitent, an animam habeant? An sit iudicium

Simile.

Applicatio.

cium futurum? an reperiatur gehenna? An sit Deus in hoc mundo? Considerate studia plurimorum adolescentum, videbitis nonnullos ita ebrios amore carnalium voluptatum, ita insanientes rabie libidinum, ita vanos in vestibus, ita immoderatos in potu; ita effrenatos in verbis; ita dissolutos in studiis pietatis, vt non solum non cogitare, sed neque credere videantur, quæ de futuro iudicio, & morte, & gehenna sacræ literæ prædicant.

Quare vos oro atque obtestor, per viscera Dei nostri, per salutem animarum nostrarum, nolite claudere aures verbis salutaribus; nolite vobis obstruere viam salutis; nolite obdurare corda vestra. Abstinete vos à crapula & ebrietate, quibus corda grauantur, & obdurantur: Accipite consilium, dum licet, aduocati nostri Iesu Christi, vt eum aliquando iudicem secure videre possitis, quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula.

Amen.

CONCIO IV.

DE DOMINICA SECVNDA ADVENTVS.

Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Roman. 15.

Habita Louanij Anno 1571.

SENTENTIA hæc Apostolica, quam hodie explicaturi sumus, ex verbis præcedentibus ita dependet, vt sine eorum cognitione intelligi sane nō possit. Vt igitur paulo altius repetamus. Romani ad quos Apostolus Paulus scribebat initio nascentis Ecclesiæ, partim ex Iudæis, & partim ex Gentilibus ad Christi fidem conuersi fuerant; Et quamquam omnes Christum colebant, tamen adhuc nonnihil dissidii inter eos erat: Iudæi siquidem existimabant cæremonias legis obseruandas, & à cibis immundis abstinendum, & iudicabant, ac notabant tanquam legis præuaricatores eos, qui non ita faciebant. Contra vero alii in Euangelio doctiores, & in fide firmiores nullum cibum tanquam immundū à Christianis reiiciendum censebant, & contēnebant ac spernebant eos, qui Iudaizabant, tanquam imperitos, & minus in Euangelio instructos. Quid igitur Apostolus facit? Vtrosque castigat, & Iudaizantibus quidem ostendit, nihil iā esse immundū, & nos per Christum ab obseruantia cæremoniarū legis esse liberatos: firmiores autem monet vt libertate Christiana atq; Euangelica vtantur quidem, sed non in scandalum atq; offendiculum aliorum. Itaq; ait, *Is qui mãducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicet: Deus enim illum assumpsit.* Et rursum ad infirmiores. *Tu quis es qui iudicas alienū seruū? Domino suo stat aut cadit: stabit autem; Potens est n. Deus statuere illum.* Ad firmiores vero. *Si propter cibum frater contristatur, iam non secundum charitatem ambulas, noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.* Itē ad eosdem. *Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est, Improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Quæcunq; enim scripta sunt, ad nostrā doctrinam scripta sunt.* Hoc est, nō debemus ita nobis placere, & in nostra probitate acquiescere, vt de proximo nō cogitemus, sicut Pharisæi fecerunt, quibus cum

Dissidium inter Iudæos & gētiles conuersos.

Vtrosq; reprehendit Apostolus.

Rom. 14.

Rom. 15.

bus cum

Matth. 27. bus cum Iudas diceret: *Peccaui tradens sanguinē iustum*; Responderūt illi; *Quid ad nos? Tu videris*. Non ita faciendum est nobis: si Christus ita facere voluisset, dixisset: Ego iustus sum, quid mea si cæteri sint peccatores; Ego bene me habeo, quid ad me si cęteri pereant? Non ita Christus egit; sed dixit, *Improperia improperantium tibi ceciderūt supra me*, Idq; non tam verbis, quam factis dixit, cum omniū nostrorum peccata & peccatorum pœnas super humeros suos imposuit. Ita nos quoque facere debemus, quæcunq; enim de patientia Christi, & aliorum Sanctorum in scripturis legimus, ea ad nostram eruditionem, & institutionem facere, existimare debemus; *Vt* hoc modo *per patientiam & consolationem scripturarū spem habeamus*. Ecce igitur vobis propositum B. Pauli, & summam explicationis huius loci; Nunc paulo diligentius partes omnes huius sententiæ consideremus.

Oportet nos sollicitos esse de proximo.

Rom. 15.

Dignitas sacræ scripturæ.

Quæcunque scripta sunt. Nemini dubium esse potest, quin Apostolus non de omni scriptura, sed solū de sancta ac diuina scriptura loquatur: Cur igitur tam simpliciter ac generatim ait: *Quæcunque scripta sunt*? & non potius; Quæcunq; in libris sacris scripta sunt? Num tot volumina Iurisconsultorum, tot libri Philosophorum, tot monumenta Historicorum scripta non sunt? sunt quidem, Auditores, multæ scripturæ aliæ, sed hæc nostra quam iure & merito diuinam nominamus, ita omnibus aliis multis nominibus præstat, vt cæteræ cum ea comparatæ, ne scripturæ quidem dici posse videantur. Radices tamen, & quasi fontes quidam priuilegiorum huius nostræ scripturæ duo sunt, Author & materia.

Ab auctore & materia.

2. Petr. 1.

Quis est author? Deus. *Spiritu S. inspirati, locuti sunt sancti Dei homines*, ait Petrus: Quæ est materia? Idem Deus. Nec n. decebat vt Deus de alio quā de seipso scriberet, Nemo siquidem præco esse solet laudū inferiorum & obscuriorum hominum, quam ipse sit, sed omnes viros magnos, & rebus gestis claros laudandos, & ornandos suscipiunt. Itaq; sicut Cæsar rerum quondā à se gestarum, cōmentaria ipse conscripsit; ita quoq; Deus cum neminē haberet vllo modo se superiorem, de quo merito scribere posset, de seipse scripsit, & historiis, legibus, vaticiniis, aliisq; innumeris modis se Creatorem, Prouisorem, Liberatorem, & Glorificatorem generis humani demonstrauit.

Porro oriuntur ex his fontib. priuilegia singularia diuinæ scripturæ sine vllo numero; Hinc n. antiquissima, nobilissima; perfectissima est. Scripturæ cęteræ etiamsi sanctorum hominum sint, semper habent aliquid imperfecti; Nam vt vita & mores sanctorum hominum, licet Deo placerent, & merito laudabiles essent; tamen habebant aliquid semper, vnde orationem Dominicam legere, & Deo dicere possent; *Dimitte nobis debita nostra, &c.* & *si dixerimus*, *quia peccatum non habemus, &c.* Ita etiam verba, & sermones eorū nunquam ita perfecta erant, quin aliquid desiderari posset. Scriptura vero Diuina propterea ꝙ Deum authorem habet, cuius *perfecta sunt opera*, eiusmodi est, vt nihil penitus habeat imperfecti, nihil ei detrahi, nihil addi, nihil in ea reprehendi, nihil desiderari possit. *Otiosum verbum*, inquit, Basil. hom. 10. de opere sex dierum, *in scriptura esse dicere, ingens blasphemia est*.

Matth. 6.

1. Ioan. 1.

Deut. 32.

Neq; solum perfectissima, sed etiam vtilissima, & omne genus eruditionis cōtinet. Scientiæ profanæ tractant de pane lucrando, hæc de regno cœlorum acquirendo. Iurisprudentia cōseruat hæreditates & testamenta hominū; hæc ipsum Dei testamentum & cœlestem hæreditatē continet, Ars Medicinæ curat morbos & ægritudines corporum, hæc animis affectis, & peccatorum vulneribus medetur. Naturalis Philosophia erigit hominē vsq; ad sidera cōtemplanda, hæc hominem perducit vsq; ad siderum conditorē. Historiæ profanæ certarum vrbiū ædificationes, & euersiones narrant; hæc mundi totius creationem & consummationē tradit; Habet humana sapientia suos Poetas, qui versibus & cantu animos oblectāt, habet scriptura diuina S. Prophetas, qui Psalmis & hymnis, & canticis spiritualib. in hominum pectoribus diuinū amorem accendunt. Habet illa graues Oratores, qui quocunque volunt homines impellunt; Et huic nō deest suus Ecclesiastes, & alii sapientes viri, qui multo grauius &

Sacra scriptura est vtilissima.

salu-

ſalubrius concionantur. Habet illa poſtremo etiã ſuos Grammaticos, qui elementa docent; & hæc habet Apoſtolum qui incipientes docet, quæ ſunt elemẽta prima cognitionis Dei. Merito igitur, iureq; optimo S. Scriptura, quæ omnib. ſcriptis excellit, & omnes continet, ſola ab Apoſtolo Paulo ſcriptura appellata eſt. Quæcunq; igitur in diuinis voluminibus, ac præſertim vbi tribulationes & conſolationes ſanctorum explicantur, ſcripta ſunt, ad noſtram vtilitatem, & eruditionem ſcripta ſunt.

Hebr. 5.

Deus ſuos in patientia exercet & conſolatur.

Et quamobrem? *Vt per patientiam & conſolationẽ ſcripturarũ, ſpem habeamus.* Deus enim hac ratione gubernat ac regit vitã ſanctorũ, vt primũ eos ducat in montẽ Caluariæ, deinde in montẽ Thabor; primum eis tribuat materiã patiendi tribulationes, tentationes, pericula, certamina, crucẽ, ærumnas, calamitates: Deinde eos de tribulatione eripiat & conſoletur; Vel etiã in ipſa tribulatione, tanta ſpirituali lætitia & voluptate perfundat, vt ſæpe malint eam moleſtiã cum ea conſolatione, q̃ ſine conſolatione illa, de moleſtia liberari. Hæc vero omnia, id eſt, patientia & conſolatio ſanctorũ, ideo ſcripta ſunt, vt nos ea legentes ſimus bono animo, & eiuſmodi exẽplis erecti, atque animati, nullis tentationib. aut calamitatibus vnquã cedamus. Hæc ita ſe habere, videlicet omnes eos, qui pertinent ad ſortẽ ſanctorũ, aliquid paſſuros: & magnã conſolationẽ, atq; vberrimos fructus, inde percepturos, teſtatur ſcriptura, teſtatur natura, teſtatur experiẽtia. Quod dũ verbis breuiter expono: quæſo diligẽter attẽdite: veniẽt enim profecto omnib. vſui hoc noſtro calamitoſiſſimo tẽpore hæc arma ſpiritualia.

Deum ſuos tribulare & conſolari, docet ſcriptura. 2. Tim. 3. Ioan. 15. Tob. 12.

Primũ igitur omnes electos aliquid paſſuros teſtatur Apoſtolus; *Omnes, inquit, qui pie volũt viuere in Chriſto perſecutiones patiẽtur.* Et Dominus in Euangelio: *Ego ſum vitis, & pater meus Agricola eſt; Omnẽ palmitem in me non ferentẽ fructũ tollet eum; & eum qui fert fructũ purgabit eũ, vt fructũ plus afferat.* Tobiæ ſeniori angelus dixit: *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te.* Itaq; nullũ excipiunt Diuinæ literæ, oẽs omnino, qui ſcripti ſunt in libro vitæ, per multas tribulationes in regnũ cœlorũ intrabũt, & vel corporis ægritudinẽ, vel animi anxietatẽ, vel detrimentũ exiſtimationis, vel mortẽ charorũ, vel bonorum direptionẽ patiuntur; Neq; eſt, ꝙ vllus excipi cupiat, niſi ẽt excipi cupiat à regno cælorũ; Porro huius rei rationem reddit Sapiens in libr. Eccleſiaſt. dicens, *contra bonũ, malũ eſt, contra vitã mors: ſic & contra virum iuſtum peccator:* contraria inter ſe ſemper pugnant. Aſpicite ignẽ & aquam; Aqua nihil nocuit igni, neq; ignis aquæ; tamen ſimul atq; ſibi propinquãt, mutuũ aſpectũ ferre non poſſunt: Aqua fumat, ſtridet, ſaltat, mouetur. Vnde hoc? Quia ſunt contraria, & cõtraria nõ bene conueniũt. Pari ratione boni quaſi ignis ardent, lucẽt, zelo & charitate ſemper incenſi, nunquã quieſcunt. Mali quaſi aqua labuntur ſuper terram, & lutum efficiunt, & ſæpe reddunt plateas ita ſordidas, & lubricas, vt multos maculari vel cadere faciant. Atq; eiuſmodi homines vbiq; reperiuntur, nunquã ſunt boni ſine malis, quocũq; eas, inuenies malos. Etiã in Apoſtolorũ collegio vnus diabolus erat: Non eſt hortus ſine malis herbis, neque frumentum ſine lolio. Quid igitur miraris ſi tu es ignis, ꝙ aqua fumet, etiã ſi nihil noceas malis? tamẽ ſemper mali te perſequẽtur, quia diſſimiles ſunt mores tui moribus illorũ: *ſi de mundo fuiſſetis,* ait Dominus, *mundus quod ſuũ erat diligeret: quia vero de mundo non eſtis, propterea odit vos mundus.* Et ſapiens. *Dixerunt,* inquit, *impij, Circumueniamus iuſtũ, quia inutilis eſt nobis, & contrarius operibus noſtris: grauis eſt nobis etiã ad videndũ, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & immutatæ ſunt viæ eius.* Vultis exemplum vnũ? Erant homines duo arctiſſime cõiuncti, & ambo amici huius ſæculi; Vnus à Deo vocatus mutat vitam ſuã; ſtatim alteri fit grauis etiã ad videndũ, vbique murmurat de eo, vbique obloquitur, vbique detrahit ei: Eſt homo leuis, inconſtans, nihil boni faciet: Vnde nã hæc omnia? Nonne ex eo, ꝙ diſſimilis factus eſt alteri, & immutauit in bonũ viam ſuã? Erant ambo curui, nunc alter rectus factus eſt. Quid igitur mirũ ſi non placet curuis rectitudo?

Eccleſ. 33.

Mali ſemper ſunt inter bonos.

Ioan. 15.

Sap. 2.

Cur boni tribulentur.

Vultis alterã rationẽ cur probitas ſemper ferat ſecum tribulationes? In promptu cauſa eſt; Dominus enim qui nos regit & guber-

gubernat, filiis suis in magna copia tribuit bona spiritualia, quæ sola vera sunt bona, gratiam, patientiam, charitatem, omnem virtutem. De temporalibus autem nõ amplius tribuit, quam quantum necesse est ad bona spiritualia conseruanda, & augenda? *Non n. bene prouideret nobis*, vt ait magnus ille Theologus Dionysius Areopagita, *si tẽporalium donationibus robur ac fortitudinem nostram emolliret?* Iam vero quis nescit bona spiritualia multo melius aduersitate; quam prosperitate conseruari? Nonne *virtus in infirmitate perficitur?* (1. Cor. 12.) Deiiciunt quidẽ tribulationes homines prauos; sed probos semper robustiores efficiunt. Accipite similitudinem B. Chrysostomi: (Simile.) sit tibi vna columna rectissime constituta, imponantur desuper eam onera, quanto plura & maiora ponentur, tanto ea columna firmior erit. Existat ibi rursum alia inclinata & curua, imponatur aliquid super eam, statim concidit. Ita prorsus, Auditores, homines curui & distorti, iniqui, iniusti, statim corruũt, desperant, ad primum ictum mallei franguntur. At vero, probi, iusti, recti, laboribus & doloribus cõfirmantur; otio & quiete marcescunt. Aspicite duos primos Reges Hebræorum; Saul cum esset vir pauper & tenuis, & asinas patris sequeretur, optimus erat: testante scriptura, omnium Hebræorum; Ascendit ad regnum non sua voluntate, sed imperio Domini, repẽte totus mutatus, & vno die peccatis eius exigentibus regnum, & filios, & vitam amisit. Dauid secundus Rex cum fugeret à facie Saul, & profugus à patria, vxore, & bonis spoliatus in siluis delitesceret, tã pius & sanctus, & clemens erat, vt ẽt hosti suo atrocissimo, quem in potestatem acceperat, parceret. Postea vero quam Rex effectus est, breui adulteriũ homicidio copulauit. Et qui in tribulatione constitutus, etiã host[i] pepercerat, idem in prosperitate fidelem ac deuotum seruũ crudeliter interfecit. Et nos igitur miramur si Deus seruos & filios suos, quib. hæreditatem seruat in cœlis, castigat, & opibus ac delitiis hic in terris emolliri ac dissolui non patitur? Hæc sunt igitur rationes.

(Exempla tribulatio-num Sanctorum.) Iam vero exempla innumerabilia sunt. Percurrite Scripturas sanctas, à Genesi vsq; ad Apocalypsim: nullum prorsus inuenietis virum sanctum, & qui Deo placuerit, nõ vexatum atque afflictum, & tanto magis, quanto iustior & sanctior fuerit. Abel primus martyr ab ipso suo fratre, nulla data occasione circumuentus, & necatus est. Patriarchæ Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, semper peregrini, semper profugi, semper in metu & periculis fuerunt. Prophetæ nonne fere omnes necati sunt? Isaias sectus, Ieremias lapidatus, Ezechiel, Zacharias, Ioannes, & alii variis modis torti, variis cruciatibus interierunt? Quid Apostoli? *Vsque in hanc horam*, inquit Paulus, (1. Cor. 4.) *esurimus, sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur & benedicimus, blasphemamur & obsecramus; persecutionem patimur & sustinemus: tanquam purgamenta huius mundi, facti sumus omnium peripsema vsq; adhuc.* Quid ipse Dominus? Nonne tota ipsius vita crux quædam longissima & atrocissima fuit? Itaq; primum, quod proposuimus, planum atque perspicuum est, omnes *qui pie volunt viuere in Christo persecutiones perpessuros.* (2. Tim. 3.)

(Iusti in tribulationib. aut consolantur, aut liberantur.) Iam vero alterum, nempe omnes eos qui patienter & libenter passi sunt, vel cum ingenti gloria liberatos, vel incredibili sanitate, & iucunditate in ipsa tribulatione affectos fuisse, nullo negotio demõstrari potest. Neque enim mentiri potest qui dicit, *Cum ipso sum in tribulatione, &c.* (Psalm. 90.) Et rursum: *Plorabitis & flebitis vos; mundus autem gaudebit;* (Ioan. 16.) Neq; mentitur Apostolus Petrus, qui ait, prænuntiasse Prophetas, *eas quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias.* (1. Pet. 1.) Deinde in corpore humano, si membrum aliquod læditur, statim naturaliter sanguis eo currit, & ipse homo ita circa illud membrum oculis, manibus, pedibus, lingua cogitatione totus occupatur, vt reliquorũ membrorũ nõ videatur esse memor. In domib. quoque bene constitutis, si vnus ex filiis ægrotet, ita mater illius vnius curam gerit, illũ vnũ fouet, illi vni blanditur, vt sæpe cæteræ proles ei morbũ illũ & ægritudinem inuideant. Si igitur hoc natura facit, nõ faciet Author naturæ? si terrena mater hac prouidentia erga suas proles vtitur, cœlestis

Pater non vtetur, qui filios suos tenerrimo, maximo, incredibili atque infinito quodam amore prosequitur? Vtitur sane. Et non videt vnum ex iustis hominibus afflictum, quin statim ad eum tanquam ad membrum sui corporis læsum & filium proprium viscerum suorum laborantem accurrat, & complectatur, & sit cum eo in tribulatione vt eripiat eum, & glorificet eum.

Mundus fælices, Deus infælices visitat. Hoc enim est discrimen inter Deum & mundum; Mundus currit post eos, qui florent, qui lætantur, qui rident: Relinquit vero eos, qui in egestate & pressura sunt: *Tempore felici multi numerantur amici: tempora si fuerint nubila, solus eris.* Ita est praxis mundi, & filiorum eius. Causæ diuitum & nobilium cito expediuntur: Causæ pauperum & miserorum, semper inueniunt Iudices occupatos. Deus vero cui Propheta canit, *patris Orphanorum, & iudicis viduarum,* *Psal. 67.* alia via ingreditur, illos visitat, cum illis versatur, illos consolatur, qui mœrent. Et qua consolatione putatis? O si vel gutta vna illius mellis in cor nostrum descenderet, quam facile desiperet nobis omnis caro! Hinc Paulus gloriatur in infirmitatibus suis, quia sicut abundat per Christum tribulatio, ita per Christum quoque abundat consolatio. *Martyrũ consolationes.* Hinc Apostolus Andreas procul cruce conspecta, vix seipsum præ lætitia capiebat: Hinc fortissimus ac beatissimus Protomartyr Stephanus, inter imbres sonantium saxorum, in tantam exarsit flammam charitatis, vt pro suis lapidatoribus summo studio Dominum exoraret: Hinc socius eius, & Collega Laurentius inter flammas & incendia quasi nihil sentiens Tyrannum irridebat: Hinc magnus ille Tiburtius super ardentes prunas, quasi super rosas blandissimas & mollissimas ambulabat; Hinc ille felicissimus Theodorus temporibus Apostatæ Iuliani, cum totam diem iam ab hora prima vsque ad horam decimam sine intermissione succedentibus sibi tortoribus crudelissime torqueretur, tum primum dolere atque angi cœpit, cum de equuleis deponebatur, affirmans sibi iuuenem pulcherrimum astitisse, qui tam dulciter eum consolabatur, & linteo candidissimo sudorem eius tergebat, vt sibi iam non in equuleo, sed in paradiso deliciarum esse videretur: Hinc postremo Sancti omnes contumeliam, decus; iniuriam, gloriam; exilium, patriam, vincula, coronas; carcerem, paradisum; contemptum, honorem vel amplissimum semper duxerunt. Hæc est igitur patientia, & consolatio Sanctorum, hoc est, quod Dominus, qui non mentitur, ait, *Cum ipso sum in tribulatione.* *Psal. 90.* Et sane si Deus, qui est ipsum bonum, ipsa suauitas, ipsa dulcedo, non in domo ridentium & exultantium; sed in domo mœrentium & calamitosorum habitat, quis nostrum non eligat potius fletum, quam risum, dolorem & laborem, quam iucunditatem & lætitiam? Quis non dico ferat patienter, sed quærat libenter ac diligenter vbique tribulationes?

Cur aliqui in tribulationibus à Deo deserantur. At inquis, non omnibus ista contingunt, sed pro vno qui legitur in Scripturis de tribulatione ereptus, infiniti reperiuntur, qui sine consolatione vlla relinquuntur. Verum est Auditores; Id inficiari, neque possum, neque volo, sed quæ est causa cur tam multos Deus sine consolatione relinquat? Quia non quærunt consolationem vbi est; Petunt eam à carne & sanguine, quærunt consolationem in flagitiis & voluptatibus corporis, colligere volunt de spinis vuas, de tribulis ficus, & merito nihil inueniunt nisi maiores curas & solicitudines. Sic etiam vbi reperietis homines afflictos, qui spem suam totam collocent in Deo? Alii currunt ad diuites, alii sperant in mendaciis, alii confidunt in fraudibus, rapinis, furtis, periuriis, homicidiis, relinquunt Deum, & relinquuntur à Deo. Pellere volunt vnum malum alio maiori malo, vnum dæmonem alio dæmone; Non est ita, non est ita, falleris vehementer: Deus est qui pellit dæmonem, non diabolus; Spiritus sanctus ipse est verus paracletus, non caro & sanguis, non mundus: Eas ad orationem, ad confessionem, ad communionem, pelle diabolum, eiice peccatum de anima tua; & tunc conquerere si consolationem veram & solidam non inuenis. Alii præterea sunt, qui in ipsa tribulatione, in ipso certamine forti-

iter dimicant & vincunt; sed statim permittunt sibi de manibus ab hoste victoriam extorqueri. Erit aliquis, qui dum accipit iniuriam vel contumeliam ab alio verbis, aut factis, patitur, strenue se gerit, tolerat æquo animo, quandoq; etiam ignoscit aduersario, sed quid interim accidit? Cum ille se domum recepit, ecce tibi Diabolus adest, & vt vel per se, vel per ministrum aliquem suum auribus eius incipit insusurrare, Ah miser, quid egisti hodie? Talem iniuriam accepisti, & tam facile condonasti? Quid igitur dicent homines? Quid cogitabunt? Nonne iam digito demonstraberis ab omnibus? Nonne iam licebit omnibus te conculcare? Denique persuadet Diabolus, & homo ille infelix iam incipit de vltione cogitare: & qui in acie vicerat, in tabernaculo vincitur, & similis illi efficitur qui de graui morbo euasit; sed paulo post per incuriam iterum recidit in morbum, & moritur: Nec non illi, qui in campo exercitum aduersariorum fundit; at postea per insidias in ciuitate capitur.

Quod si homines afflicti spem suam in Deo collocarent, atque ab eo solum consolationem peterent, experirentur profecto, quid sit patientia & consolatio Sanctorũ, & verum esse, quod Dominus ait, *Cum ipso sum in tribulatione.* Nam quis vnquam in maiore tribulatione fuit, quam Daniel, qui in lacu leonum constitutus, vel deuorandus à leonibus, vel fame interiturus erat? Quis in maiore angustia fuit quam Ionas, qui in medio mari, in ventre ceti, tanquam in carcere inclusus erat? Quæ maior calamitas calamitate Susannæ, cui erant vndique angustiæ, & simul de fama & de vita periclitabatur? Quæ captiuitas horribilior captiuitate trium puerorum, qui manibus & pedibus colligatis in ardentem fornacem proiiciebãtur? Quis grauius vnquam vexatus fuit quam Iob, qui eodem pene momento omnem substantiã, & omnes filios amisit, plagis & vulneribus coopertus fuit, & ab amicis pro consolatione increpationem, & ab vxore, quod vnicum ei solatium relictum esse videbatur, non solatium, sed maledicta & contumelias sustinebat? Et tamen hi omnes propterea quod sperauerunt in Deo magnifice, & gloriose de omni angustia, ac tribulatione erepti, ac liberati fuerunt. Hæc est igitur patientia & consolatio Scripturarũ. Quamobrem, Auditores excitemur quæso omnes, & tãto proposito præmio, nõ torpeamus, sed magno animo, summaq; alacritate crucem patientię, quasi signum quoddam contra spirituales nequitias erigamus, & labores omnes ac difficultates superemus. Feramus libenter crucem, vt ipsa nos ferat, & perducat ad eum, qui pependit in ea, Iesum Christum Dominum nostrum, qui est supra omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

Psalm. 90. Quomodo iusti è tribulatione erepti. Dan. 14. Ion. 2. Dan. 13. Dan. 3. Iob. 1.

CONCIO V.

DE EADEM DOMINICA SECVNDA ADVENTVS.

Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Matth. 11.

QVamuis multa sint, Auditores Optimi, quæ vel necessaria, vel vtilia esse videtur, vt orbis Liberatorẽ de cœlo ad terras descendentem debitis officiis, atque honore suscipiamus; tamen illud cum primis maxime conducit, quis ille sit, & quantus, quem expectamus probe cognitum & exploratũ habere: Tanto siquidem maiori studio, & apparatu, cum aduenerit, illũ excipiemus, quanto maior in animis nostris fuerit opi-

Vt Christũ digne suscipiamus Christum nosse oportet.

nio atque expectatio venientis. Quamobrem Ecclesia Catholica mater nostra sapientissima toto hoc tempore, quod aduentui Domini celebrando consecratum est, ea fere Euangelia filiis suis, vel audienda proponit, ex quibus planius tanti Regis amplitudo, atque maiestas intelligitur. Itaq; hodie prudentissimo consilio Euangelium istud recitari voluit, in quo beati Ioannis ad Christum maximi momenti legatio cõtinetur. Cum enim Ioannes vir sapientissimus intelligeret non satis humanæ linguæ prædicatione diuinam Christi maiestatem explicari posse, misit ad eum duos ex discipulis suis, qui eum interrogarent ac dicerent;

Matth. 11.

Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Vt ipse tunc seipsum quodammodo prodere, & maiestatem suam cum verbis, tum operibus ostendere cogeretur, ac diceret: *Euntes renunciate Ioanni, quæ audistis & vidistis. Cæci vident, &c.* Hæc igitur legatio nobis hodie ad explicandum proposita est, vt vna cum discipulis Ioannis ad Christum proficisci, & ab eo, quis sit, & quantus audire ac discere mereamur.

Initium igitur Euangelii tale est: *Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, misit ad eum duos ex discipulis suis.* Non me fugit huius legationis aliam ab aliis rationem & causam reddi solere.

Ratio legationis.

Quia vero B. Hilarius & Chrysostomus omnium optime locum istum exposuisse mihi semper visi sunt, eorum duntaxat sententiam, aliis prætermissis, in medium adferemus. Erant Ioannis discipuli animo non parum à Christo abalienato, quod eum viderent quotidie magis ac magis opinione, & existimatione apud homines crescere; & contra suũ ipsorum præceptorem, quem illi Christo maiorem esse non dubitabant, paulatim minui. Itaq; Christum ipsum aliquando quasi reprehendere ausi sunt:

Matth. 9.

Cur nos, inquiunt, *& Pharisæi ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant?* Neq; his contẽti, sed inuidentiæ stimulis agitati, & dolorem, quem pro magistri honore capiebant, præ se ferentes, ad Ioannem dixerunt:

Ioan. 3.

Magister qui tecum erat trans Iordanem, & cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Ioannes igitur tanquam præceptor bonus, & qui non gloriã propriam, sed eorum vtilitatem quærebat, quos instituendos susceperat, longa oratione eis persuadere conatus est, Dominũ Iesum ipsum esse Christum: se vero nihil aliud, quam eius præcursorem & ministrum esse. Quam rationem Ioan. 3. totam descriptam habetis: *Non potest,* inquit, *homo facere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Christus; sed qui missus sum ante illum. Qui habet sponsam, sponsus est, Amicus autem sponsi, qui stat, & audit, gaudio gaudet propter vocem sponsi: hoc ergo gaudium meum impletum est. Illum oportet crescere, me autem minui. Qui de sursum venit super omnes est, qui est terra, de terra loquitur: qui de cælo venit, super omnes. Et quod vidit, & audiuit, hoc testatur, & testimonium eius nemo accipit. Qui accepit eius testimonium signauit, quia Deus verax est. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensuram dat Deus Spiritum: Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filium, habet vitam æternam. Qui autem incredulus est filio, non videbit vitam; sed ira Dei manet super eum.* Hac tam prolixa oratione Beatus Ioannes discipulos suos ab errore, in quo versabantur, liberare conatus est. Verum cum intelligeret vir prudens, se suis verbis & cohortationibus nihil efficere, quod illi omnia quæ dicebantur, humilitati & modestiæ eius asscriberent, captata occasione ex admirabilibus illis operibus, quæ à Christo patrari suorum discipulorum relatione cognouerat, misit duos ex ipsis, tanquam legatos ad Christum. Vos, inquit, qui tam multa, & tam admirabilia de illo mihi narratis, & tamen nondum potestis credere: ite ad illum, & meo nomine, si vestro non vultis, quærite ab eo, Sitne ipse verus Messias, an expectare alium debeamus? nec enim dubito, quin ille sit & verbis & operibus facile persuasurus, quod vobis adhuc persuadere ego non potui. Perrexerũt illi, & Christũ concionantẽ, & signa, ac prodigia multa patrantem multitudine obstupescente, & acclamante, inuenerunt. Statim vero legationem suam explicantes: *Ioannes,* inquiũt, *misit nos ad te dicẽs: Tu es,*

qui

qui venturus es, an alium expectamus? Intellexit vero Dominus rem totam, ipsos videlicet, non Ioannem, esse qui non crederent. Et ait illis: *Ite, renunciate Ioanni, &c.* Addidit vero. *Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me:* vt illis ostenderet se cogitationes eorum, & dubitationem ac scandalum non ignorare. *Et beatus*, inquit, *qui non fuerit scandalizatus in me.* Ac si diceret; Quia me à Ioanne in Iordane baptizari vidistis, & quia ego ipse illi me ad tempus sponte subieci, scandalum patimini, nec me Ioanne maiorem; nec amplius, quam hominem cogitare potestis: sed vere dico vobis, *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* Hæc est igitur legatio, & hæc est ad legationem responsio.

De auctoritate miraculorum. Nunc quoniam magni refert, ac præsertim hoc tempore, non ignorare, quantam vim habeant signa, & prodigia, ad veram fidē confirmandam, breuiter, si placet, explicemus, An Christus se vere Dei filium, ac Deum ipsum illis signis, & prodigijs demonstrauerit. Est vero primo loco quasi fundamentum totius disputationis iaciendum, duo esse genera miraculorum: Alia enim sunt, quæ ideo solum dicuntur miracula, quod vires humanas exuperent, & eorum causa humanam intelligentiam fugiat, alioqui & causas naturales habent, & malorum spirituum potestate non solum fieri, sed etiam facile fieri possunt. Et hæc quidem mirabilia potius, & miraculorum similia, quam miracula dici debent: nec n. vniuersis rebus creatis, sed solis hominibus mirabilia sunt. Exemplum vnum vel alterum ponamus: Cum Dæmonis arte ignis de cœlo descenderet, & sancti Iob greges, & pastores eorum absumeret: Et cum Ægyptii Magi, vel virgas in dracones conuerterent, vel de puluere ranas excitarent, homines mirabantur: Causa siquidem nouorum illorum, effectusque homines latebat, angelos minime latebat. Hoc igitur genere miraculorum, quæ vere & proprie, vt ante diximus, miracula dici non debent, ea prodigia omnia continentur, quæ vel ab aeris potestatibus, vel à Magis, dæmone occulte agente, & Deo occultius permittente fiunt. Permittit enim aliquando Deus eiusmodi fieri, tum ob alias causas, tum vt Beatus Augustinus non vno loco ait, ad fallendos fallaces, ipsos videlicet Magos, qui tunc maxime falluntur à dæmone, cum se fallere alios arbitrantur. Quod autem Deo non permittente nihil, aut magi, aut dæmones efficere possunt, vel ex eo potest intelligi, quod magi Pharaonis, qui Deo permittente dracones effecerant; Deo tamen non amplius permittente, ne minutissimas quidem muscas, quanquam multum in eo laborarent, efficere potuerint. Eiusdem generis illa quoque signa, & portenta erunt; quæ ab Antichristo, & eius administris fient. Nam vt Dominus apud Matthæum ait: *Surgent Pseudoprophetæ, & dabunt signa, & prodigia magna, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Et vt Apostolus in posteriori ad Thessalonicenses scribit. Antichristi aduentus *erit secundum operationem Sathanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus.* Mendacia vero ea prodigia erunt, si beato Augustino in libro vigesimo de ciuitate Dei credimus: vel, quia non vera, sed apparentia, & phantastica erunt: Vel quia non ad veritatem, sed ad mendacium comprobandum fient. Hoc igitur est primum genus miraculorum. Porro alterum ea continet, quæ vere ac proprie miracula sunt, quæ nimirum omnes vim creatam, omnemque naturæ potestatem vincunt. Ac proinde non solum hominibus, sed & angelis & dæmonibus, atque adeo vniuersæ naturæ admirationem, & stuporem adferunt, nec aliam causam, quam Dei voluntatem, & imperium habent. Huius generis illa sunt, mortuos excitare, cæcis aspectum, & surdis auditum restituere; nec non in momento ac solo nutu morbos curare; tempestates compescere, & alia, quæ Dominus hic in terris ferme quotidie faciebat. Tametsi enim morbi naturali vi ac ratione curari possint, & industria medicorum sæpe curentur, & procellæ ac tempestates, sicut dæmonum arte excitari, sic & sedari possunt: tamen solo nutu atque imperio voluntatis, & in momento hæc efficere solius est omnipotentiæ creatoris, & omnem naturam, & creatam potentiam, non

Duo genera miraculorum.

Matth. 24.

2. Thes. 2.

Au. li. 20. de Ciuit.

Quænam sint vera miracula.

non solum hominum, sed etiam Dæmonum, & Angelorum superat.

Auctoritas miraculorum infallibilis. Ex quo illud efficitur, nullo modo falsum esse posse id, quod vero aliquo miraculo confirmatur. Nam si verum miraculum non nisi Dei authoritate, atq; imperio fieri potest, & Deus testis mendacii, & falsitatis esse nō potest quomodo tandem illud non verissimum erit, quod Dei testimonio vero videlicet miraculo comprobatur. Quare cum liberator noster tot verissimis, & maximis prodigiis omnium generum, ac præsertim tot mortuorum excitationibus claruerit, dubitare non possumus, quin diuinitati suæ testimonium firmissimum, & omni fide dignissimum dederit, iureque ac merito dixerit: *Si mihi non creditis operibus credite*. Et, *Testimonium habeo maius Ioanne: Opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Et si opera non fecissem quæ nemo alius fecit, peccatū non haberent.* *Ioan 5.* Miracula siquidem Domini, Auditores, vt breuiter dicā, multitudine innumerabilia, magnitudine incredibilia, modo excellentissima, & diuersitate clarissima fuerunt. *Miracula Christi plurima num.* Ita vt fulgor miraculorum Domini maior sit, si cum miraculis Sanctorū cōferatur, quam est splēdor solis, si cum lumine minorum siderum comparetur. De multitudine audite B. Ioannē; *Ioan. 21.* *Sunt autem & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribēdi sunt libros.* Audite B. Lucam: *Luc. 6.* *Virtus de illo exibat, & sanabat omnes.* Audite Marcum: *Marc. 6.* *Quotquot tangebāt eum salui fiebant.* Audite B. Matthæum: *Matth. 8.* *Vespere autē facto, obtulerunt ei multos Dæmonia habentes, & eiiciebat spiritus verbo, & omnes male habentes curauit.* Intendite inqnit, super hæc verba B. Chrysostomus intendite, quantam multitudine curatam transcurrunt Euangelistæ; non vnumquodq; enarrātes; sed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes. Itaq; ipsi Iudæi, qui nihil aliud, quā signa quęrunt, multitudine miraculorum Domini quodamodo satiati aliquando dixerunt: *Ioan. 7.* *Christus cum venerit, nunquid plura signa faciet?* Iam vero de magnitudine signorum Domini Dominum ipsum audiamus: *Maxima dignitate.* *Si opera*, inquit, *non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Neq; vero conturbet aliquem id, quod Dominus quodam loco ait: *Ioan. 15.* *Qui credit in me opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horū faciet:* Primum enim maiora illa, quæ Apostoli facturi erant, nam tam ipsi, quàm Christus per ipsos facturus erat: Idcirco statim adiungit: & ait: *Quia ego ad Patrem vado & quæcunq; petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Id quod Apostoli dum signa ederēt apertissime testabantur: *Viri Israelitæ*, inquit Petrus, *Act. 3.* *quid miramini in hoc aut nos intuemini, quasi nostra virtute, aut potestate fecerimus hunc ambulare?* Et paulo infra; *In fide*, inquit, *nominis eius*, nempe Christi, *hūc, quem vos videtis, & nostis, confirmauit nomen eius; & fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in cōspectu omnium vestrū.* Et alio loco idem Petrus: *Act. 9.* *Ænea*, inquit, *sanet te Dominus Iesus Christus; surge, & sterne tibi, &c.* Quid? Quod B. Augustinus verba illa: *Et maiora horum faciet*, non de miraculorum perpetratione; sed de Iudæorum, & Gentium conuersione intelligenda esse docet? Sic enim Tractatu 71. super Ioannem super eum locum scribens, ait: *Quando*, inquit, *ista dicebat verborum suorum opera cōmendabat. Sic enim dixerat: Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor; Pater autem in me manens ipse facit opera. Quæ opera tūc dicebat, nisi verba, quæ loquebatur? Audiebant & credebant illi, & eorundem verborū fructus erat fides illorum. Veruntamen euangelizantibus discipulis non tam pauci, quam illi erant; sed Gentes etiam crediderunt; Hæc sunt sine dubitatiōe maiora: Maiora enim fecit prædicatus à credentibus, quam locutus audientib:* Hæc B. Augustinus. Itaque *maiora horum faciet*, non tam significat, maiora prodigia perpetrabit, quam plures homines ad fidem meā conuertet, quam ego per meipsum cōuerterim: vel, plures ego illius prædicatione conuertam, quam ipse mea prædicatione conuerterim. Maxima igitur, & præstantissima Domini prodigia, & signa fuerūt. *Modo excellentissima.* Sed quid iam de modo, quo ea faciebat dicere poterimus? Non enim diu & multum laborando, sicut Helias & Hælisæus; non orādo, & obsecrādo, vt fere omnes serui Dei facere solent; sed imperando, & sua ac propria authoritate omnia miraculorū genera ede-

ra edebat. Ac vt vnũ de multis adferamus, ad eum immundum ſpiritum, quem diſcipuli eiicere non potuerant, & quem niſi in oratione & ieiunio eiici non poſſe Dominus affirmauerat ita locutus eſt: *Ego præcipio tibi, exi ab eo & ne amplius introeas in eum. Et exiuit continuo.* Atque huiuſmodi exemplis pleni ſunt codices Euangeliorum. Poſtremo varietas, ac diuerſitas miraculorum Domini tanta eſt, vt omnia miraculorum genera complexus eſſe videatur. Vt enim oſtẽderet omnia ſibi, tanquam eorũ opifici, & Architecto ſubiecta eſſe, nullam reliquit partẽ vniuerſitatis, nullum rerum genus prætermiſit, in quo ſignum, & prodigium aliquod non ediderit. Ac primum in rebus corporeis; deinde incorporeis; poſtremo in homine, qui partim eſt corporeus, partim incorporeus, ſigna fecit. Siquidem in rebus incorporeis miracula edidit, cum dæmonum turbas de miſerorum hominum corporibus effugauit: Nam in angelis ſigna fieri non oportuit. Illi enim ſponte ſua accedebant, *& miniſtrabãt ei,* vt Euangeliſta Matthæus author eſt. Deinde in rebus corporeis ſigna fecit in cœlo, cum in obitu ſuo, ſolis globũ horrendis tenebris contexit; in ignis elemento, cum inde ſtellam quandam excitauit, quæ Magos ex Perſide in Palæſtinã adduceret: In aere, cum flatibus ventorum imperauit, & facta eſt tranquillitas magna: In aquis, cum ſuper eas ſiccis pedibus ambulauit: In terra cum eam in obitu ſuo magnis & horrendis tremoribus cõcuſſit: In imperfectis mixtis (vt Philoſophi loquuntur) cum in eodem eius obitu petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt: In mixtis perfectis, ſed inanimis, cum panes, & piſces mortuos multiplicauit; & cum aquas in vinũ tempore nuptiarũ conuertit: In arboribus, cum ficulneam maledixit, & ea cõtinuo exaruit. In brutis animantibus, cum Apoſtoli admirabilem piſcium multitudinẽ, eo iubente, ceperunt: & cum dæmones ingentem gregem porcorũ in mare, eo permittẽte, præcipitauerunt. Deniq; in hominibus, qui partim corporei, partim incorporei ſunt, ſigna fecit, cum tot cæcis viſum, tot ſurdis auditum, tot claudis greſſum, tot ægris ſanitatẽ & tot mortuis vitã reſtituit. Quamobrem cum Dominus non ſolum ſigna, & prodigia fecerit, ſed fecerit etiam varietate illuſtriſſima, modo præſtantiſſima, magnitudine incredibilia, numero infinita, quid miramur ſi dicebat: *Si mihi non creditis, operibus credite.* Huc accedit, quod hoc ipſum futurum eſſe in aduẽtu Meſſiæ multo ante Eſaias prædixit; *Deus* inquit, *ipſe veniet & ſaluabit vos: tunc aperientur oculi cæcorum & aures ſurdorũ patebũt: tunc ſaliet ſicut ceruus, claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Atq; adhoc vaticinium alluſiſſe Dominus viſus eſt; cum hodie ait: *Renuntiate Ioãni quæ audiſtis, & vidiſtis: cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, mortui reſurgunt, & pauperes euãgelizantur.*

Marc. 9. — *Varietate clariſſima.* — *Matth. 4.* — *Matth. 27.* — *Ibid. 2.* — *Matth. 18.* — *Marc. 6.* — *Matth. 27.* — *Ioan. 6.* — *Matth. 14.* — *Ioan. 2.* — *Matth. 21.* — *Luc. 5.* — *Matth. 8.* — *Ioan. 10.* — *Eſa. 35.*

Cæterũ occurret aliquis fortaſſe, & nobis illa verba Saluatoris obiicet: *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus: & dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et confitebor illis: Quia nunquam noui vos: Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.* Si igitur miraculorum teſtimonium non eſt ſatis firmum argumentum ad cõfirmandam hominis ſanctitatem, quanto minus ad diuinitatẽ cõprobandam? Si, qui miraculis corruſcat, nõ continuo amicus Dei cenſendus eſt, quanto minus propter eadem miracula aliquis Deus cenſendus erit? Si poteſt, qui miracula facit, iuſtus non eſſe, quãto magis poterit qui ſimilia facit, Deus nõ eſſe? Verũ argumenti huius facilis eſt & expedita reſponſio. Nam cum aliquis verum miraculum edit, non inde efficitur eum iuſtum, & ſanctum eſſe, niſi hoc ipſum edito miraculo confirmauit; ſed illud falſum eſſe nõ poſſe, quod is aſſeruit, & miraculo edito comprobauit. Iam vero ſi qui ſunt mali, qui miracula perpetrauerunt, non illi ſuam ipſorum ſanctimoniam, & probitatem; ſed Chriſti maieſtatem, & diuinitatem aſſerere nitebantur. Quod ſi ſuam quoq; ipſorum ſanctitatem confirmare, & in eius rei teſtimonium verum miraculum edere voluiſſent, ſi vere ſancti non erãt, nihil mihi credite, vnquam effeciſſent. At vero Chriſtus, quid tot miraculis agebat, nonne vt verũ eſſe oſtenderet, quod prædicabat? At quid tandem prædicabat? Nonne ſeipſum Deũ Dei filium, lucem, vitam, veritatem, mundi libera-

Matth. 7. — *Miracula id probant propter quod fiunt.*

liberatorem, & assertorem esse prædicabat; Hæc igitur omnia quis ambigat esse vera cum miraculis innumerabilibus & maximis confirmata sint? Intellexerunt hoc hæretici tam veteres, quam recentiores: & idcirco semper ad prodigia aspirauerunt; sed nunquã eis pro voto negotium successit. Et cõtra tamen in Ecclesia Catholica semper viguit donum miraculorũ. Possem exempla plurima commemorare: sed hoc ero cõtentus vno. In sexta & clarissima Synodo Act. 14. Monethelita quidam nomine Polychronius palam asserere ausus est, se in testimonium fidei suæ, si concilio placeat, mortuum ad vitam reuocaturũ. Sacra igitur Synodus, vt populo satisfaceret, iussit cadauer mortui hominis in medium adferri, hæretico permisit circa illud agere, quæ vellet. Ille primum tabellam fidei suæ super mortuum posuit; deinde cum ille adhuc nõ surgeret, aurib. eius, nescio quæ verba, insusurauit. Verum cum multum tẽporis in eo labore consumpsisset, & mortuus homo obstinatissime in proposito non surgendi permaneret, & populi, qui ad illud spectaculum auidissime concurrebat, tædio affecti iam essent, Polychronius tandem se mortuũ excitare nõ posse, cõfessus est. Istũ videlicet exitũ temeritas hæreticorũ habuit. Sed vt hæc nimis antiqua prætereamus, nostris temporibus hæretici multa parodoxa, impiaq; dogmata in orbem Christianũ inuexerunt. Et quidem cõtra illa, multa & magna miracula Deus per Catholicos operari dignatus est: pro illis, hæretici nihil vnquã efficere potuerunt. Atq; vt vnum de multis exemplum proponamus; Sanctorũ reliquias hæretici hodie nihil faciunt. imo vero despiciunt, cõculcant, incendio absumunt, in flumina proiiciunt. At pro iis retinendis, & venerandis, quando nihil aliud haberemus, nonne essent abunde satis illa illustrissima miracula, quæ ad reliquias B. Stephani B. Aug. patrata esse testatur? Nam in iis etiã sex mortuorũ excitationes cõtinentur. Quid? Quod addit eo loco sanctissimus Doctor multos libros scribẽdos fuisse si miracula omnia ad eas solas reliquias breui tẽpore facta, cõmemorari debuissẽt? Hæc igitur omnia & alia tã multa miracula pro iis dogmatib. quæ nũc heretici ridẽt, facta sunt, vt si scribi debeant, libri, & volumina sine vllo numero implẽda sint. At cõtra quid ipsi obiiciũt? Quid adferũt; Quid operantur? Nonne plus quã stultũ est verbis inanib. insanorũ capitũ credere? & tot ac tantis Dei testimoniis non credere? Voluit quidẽ Lutherus aliquando aliquid experiri; & dæmonẽ expellere de quodã corpore aggressus est sed parũ abfuit; Deo prouidẽte, & causas impii hominis illudẽte, vt Staphylus ipse, qui præsens tragœdiæ aderat, testatus est, quin Lutherus discerperetur; & sane optimo iure: Nec enim decebat vt dæmonẽ dæmon expelleret, & fœdus atq; amicitiam initam violaret. Quę cũ ita sint, quis nõ videt, quã parum fidei hæreticorũ verba, atq; impia dogmata mereantur, cum nullis signis, nullis prodigiis, nullis Dei testimoniis cõfirmentur? Nonne duo, vt minimum testes, vt aliquid credatur fidem facere debẽt? Certe fides ex auditu: sed plane etiã ex visu alioqui vni testi, videlicet auditui fides non adhibetur. Mittit Dominus Moysen ad prædicandũ filiis Israel, & simul ei donũ miraculorũ faciẽdorum attribuit. Venit Dominus ipse, & quanquã ei sine signis credendũ fuisset; tamen ita sibi miracula necessaria esse putauit, vt diceret: *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, &c.* Mittit deinde discipulos, & audite quid eis præcipiat: *Euntes prædicate dicentes, Appropinquauit regnum cœlorum.* Et statim, vt crederetur eis, *Infirmos:* inquit, *curate mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eiicite.* Illi ergo quid? nimirum *profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante.* Deniq; hodie Dominus discipulis Ioannis nunquid solũ ait, *Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis?* nõne statim addidit, *Et vidistis?* Si igitur miracula ad fidem cõfirmandam necessaria sunt, si duo testes requirũtur visus & auditus, quis hæreticis credet, qui vnum tantum testem habent, & similes Pharisæorum sunt? *Dicũt n. & nõ faciunt:* & cum in eorum synagogis audiatur multũ, sed videatur nihil? Si Christi fidẽ nonnisi multis prodigiis confirmatã recipimus, quomodo Lutheri, aut Caluini fidẽ nullis prodigiis mũitã recipiemus? Si peccatũ nõ erat Christo ipsi non credere, si mira-

Miraculorum donum Ecclesiæ Catholicæ proprium & perpetuum.

Aug. 22 de Ciuit. cap. 8.

Exod. 4.

Ioan. 15.

Matth. 10.

Matth. 23.

si miracula non fecisset, qua fronte isti nos terrent, perituros nos, si eis, etiã sine miraculis non credamus? Credite mihi, neque oculos, neq; aures neq; cor neque mentem habent, qui ab Ecclesia recedere audent, in qua omnibus sæculis vsque ad nostra tempora multa, & magna miracula non defuerunt: cum cõtra Hæretici solum verbis garrire, & tumultus, & seditiones excitare: miracula autẽ nulla, nõ solum vera, sed ne apparentia quidem efficere vnquã potuerint.

PARS ALTERA.

ILLIS *autem abeuntibus cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatã:* Non potest sapientia, nisi sapienter se gerere: Intelligebat Dominus ex illa interrogatione B. Ioannis, *Tu es qui venturus es, An alium expectamus?* potuisse turbas non mediocriter perturbari: nam cum eos lateret, quo animo B. Ioannes discipulos suos ad Christum misisset, multa absurda suspicari, & secum ita ratiocinari potuissent. Nonne Ioannes multa de isto testimonia perhibuit? Quomodo igitur nunc ambigere videtur, vtrũ iste, an alius venturus sit? Num dissidia forsan inter ipsum, & Iesum exorta sunt? An fortasse tædio carceris victus timidior factus est? An potius illa testimonia vera non erant? Et num de ipso Iesus dixit, *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me* Hæc igitur & alia eiusmodi, quæ turbis in mentem venire, & eas perturbare potuissent, summa sapientia & dexteritate Dominus refellit. Id vero non antea fecit, quam discipuli Ioannis abiissent: Tum ne Ioanni assentari videretur, si coram eius discipulis eum laudaret: tum etiam, quod quam diu illi nõ recesserant, in eorum curationem incumbendum fuit. Illis igitur curatis, & iam abeuntibus cœpit Deus turbarum ægritudini medicamentum adhibere. Ac primum ab ipsarum turbarum testimonio argumentũ petit, vt ostendat Ioanem virum cõstantissimum, & integerrimum esse, nec facile vel prodere veritatẽ, vel sententiã mutare potuisse. *Quid existis*, inquit, *videre? Arundinem vento agitatam?* hoc est, nõ potuissetis relictis ciuitatib. atque domib. vestris vna omnes tanto studio ad eremum impelli: nec ita facile ex vniuersa Iudæa omnes effusi ad Ioannem videndum fuissetis, nisi magnum quendam & admirabilem videre, & adamantis lapidibus firmiorem Ioannem putassetis: Nec enim ad videndum arundinem, & miserum ac mobilem quendam hominem existis. Deinde ab austeritate, & seueritate beati Ioannis ad rem eandem cõfirmandum alterum argumentum fuit. *Sed quid existis*, inquit, *videre? Hominem mollibus vestitum?* hoc est amicum huius seculi qui propter suas delitias sententiam mutet? Sed talis non est Ioannes: Ecce enim, inquit, *qui mollibus vestiuntur*, nõ in solitudine, non in carceribus, non in vinculis: *Sed in domibus Regum sunt.*

Commendatio S. Ioannis Baptistæ.

Nulli sunt, Auditores, leuiores, stultiores, mobiliores, & arundinum vento agitatarum similiores, quã ii, qui mollibus vestiuntur, hoc est, qui amici sunt huius sæculi, & ducunt in bonis dies suos, ac molliter vestiri, laute comedere, pretiose bibere, & delitiis desiderant affluere. Eiusmodi siquidem plerumque sunt parasiti (tametsi interdum, nec dici, nec haberi velint) & in palatiis Regum, & nobilium, atque opulentorum hominum versantur: Nec omnino insipienter: Nam ibi optime suas merces, verba videlicet, & adulationes vendũt: Ibidem etiam emunt vili pretio, quod volunt, nempe bona prãdia, bonas cænas, bonos etiam nummos, vt non solum corpora sua bene pinguefaciant; sed etiã mollib. ac pretiosis vestimẽtis cooperiant. Istos vero esse arundines vento agitatas, vel ex ipso Gnatone, qui parasitorum princeps haberi volebat intelligi potest. *Est*, inquit, *genus hominum, qui summi videri volũt, his ego arrideo, & eorum ingenia admiror simul: quicquid dicunt, laudo: & rursum, si negant, laudo id quoq;.* Ecce arundinem vento agitatam: *negat quis? nego ait, aio. Postremo imperaui egomet mihi, omnia assentari.* Nec solum arundines isti sunt, quod facile in hanc, vel illam partem moueantur: Sed etiam, quod vacuum caput sine crebro, sine sapientia, sine consilio gerant, tametsi omnium sapientissimi sibi esse videantur. Nunquam legistis doctam illam fabulam de leone,

Contra parasitos aulicos.

Apud Terent. in Eunuch.

& vulpe-

& vulpe, & asino? Ægrotabat aliquando leo, omnia animantia ad eum, tanquam ad regem inuisendum, & salutandum veniebant: solus asinus, & vulpes defuerunt, nempe simplicissimus, & callidissimus. Accersitus asinus, venit continuo, & à rege vehementer obiurgatus, recedit. Accersitur vulpes, paret etiam ipsa; sed adfert secum excusationem suam. Non irascatur, inquit, dominus meus rex: ego enim simul atque audiui te Dominum meum in morbum incidisse, continuo cœpi cogitare de remedio, conueni medicum, quæsiui de medicamento, atque hæc est causa cur serius venerim. Recte, inquit Leo, accipio excusationem. Sed quid remedij inuenisti? Nihil, inquit vulpes, salubrius ægritudini tuæ in toto Galeno & Hippocrate reperiri potuit, quam si capite asini alicuius amputato cerebrum eius adhuc calidum sorbeas. Ite, festinate, inquit Leo, reuocate asinum illum, qui paulo ante hinc discessit. Iuerunt, asinum reuocauerunt, caput ei præciderunt. Tum vulpes capite accepto, conuersa ad parietem, ne ab alijs videretur, totum cerebrum, bis, terve sugendo ebibit. Deinde caput vacuum obtulit Leoni. Leo contemplatur caput. Et vbi, inquit, est cerebrum? Non habent asini fortasse cerebrum? O domine, inquit vulpes, & quomodo haberet cerebrum, qui bis hodie venit ad aulam? Quis non cerebrum amitteret, si toties curreret ad palatium? Ego sane, inquit, crediderim nullum hic in aula versari, qui non amiserit cerebrum. Sic est, Auditores, qui in domibus Regũ sunt, plerumque sine cerebro sunt: Et nihil aliud quam arundines vacuæ, & ad omnem flatum mobiles sunt. Talis non fuit Ioannes; id quod eius desertum, & carcer, & victus locustarum, & vestitus de pilis camelorum satis aperte demonstrabat.

Apologus.

At cur Dominus amicum huius sæculi describere volens, eum esse definiuit, qui mollibus vestitur? nimirum quia in nulla re magis vanitas, & curiositas, & fatuitas sæculi amatorum cernitur, quam in vestibus, Itaque cum videtis quosdam politos, ornatos, & tanquam pauones incedere, dicite; Ecce amicum huius sæculi mollibus vestitum: Ecce illum quem Dominus in Euangelio reprehendit, & quem arundini vacuæ, & à vento agitatæ comparauit.

Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam. Hæc est tertia ratio: Satis enim firmo argumento demonstratur, Ioannem arundinem non fuisse, cum de eo asseritur, quod non solum Propheta, sed etiam plus quam Propheta fuerit. Fuit vero vere plus quam Propheta, Prophetę siquidem omnes de Christo prophetabant, de ipsis nemo. At de Ioanne & Isaias, & Malachias prophetauerunt. Nec solum Propheta, sed etiam angelus, & non quiuis angelus, sed Gabriel, vnus ex primis principibus ortum, nomen, vitam, & functionem beati Ioannis prædixit. De quo, quæso, alio Propheta tale aliquid inuenire poterimus? Deinde quis vnquã antea prophetauit quam nasceretur nisi vnus, & solus Ioannes? Adhæc, Prophetæ cæteri Prophetæ ipsi fuerunt: sed quod alios prophetare fecerint, nusquam legimus. At B. Ioannes, & ipse Propheta fuit, & parentes suos prophetare quodammodo fecit. Denique alij tanquã verbi præcones diu ante Christum missi sunt: Ioannes vero ita cũ Christo in mundum aduenit, sicut Lucifer simul fere cum sole exoritur. Et ita vicinus Ioannes verbo fuit, vt non præco: sed vox ipsa verbi diceretur. Atque hæc est ratio, quam Dominus reddit, cur Ioannem plus quam Prophetã appellauerit. *Hic est enim,* inquit, *de quo scriptum est, Ecce ego mitto Angelum meum, ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te.* Sicut enim in supplicationibus, vbi longo ordine multi Regem, vel Episcopum præcedunt, ille omnium maximus, & nobilissimus habetur, qui proxime ante faciem Regis vel Pontificis graditur. Sic etiam in illa serie Prophetarum, qui Christum diuersis temporibus præcurrerunt beatus Ioannes omnium celeberrimus; & nõ Propheta, sed plus quam Propheta fuit, quod Christo proximus ante faciem eius incesserit. Sed nihilominus in ijs verbis aliam etiam rationem insinuauit, qua Ioannis constantia, atque integritas confirmatur. Quis enim suspicari poterit, eum arundinem esse vento agitatam,

Ioannes plus quam Propheta.

Isai. 40.
Mal. 3.
Luc. 1.

Matth. 11.

qui non solum Propheta, & plus quam Propheta: sed etiam angelus prophetica authoritate meruit appellari? Et sane angelus fuit Ioannes non natura, sed officio sed puritate, sed imitatione, sed æmulatione. Admirabile quoddam, & supra naturam peregit iter, semper in hymnis, semper in orationibus fuit. Nulli hominum totos triginta annos locutus est, nullum tempore eodem conseruorum vidit, nec ab aliquo eorum visus fuit, non delicate nutritus, non lecto exceptus, non tecto, non foco, non alia re humana vsus est; sed ita in terris quasi in cœlis cum Deo, & angelis versabatur. Perspicuum est igitur & turbarum concursu, & ipsius Ioannis seueritate, & Domini testimonio, & Malachiæ vaticinio non arundinem vento agitatam, sed virum constantissimum beatum Ioannem fuisse. Atque hic est finis Euangelij.

Ioannes angelus dicitur.

Nunc quoniam aliquid adhuc temporis superest, & captiuitas, atque legatio beati Ioannis plena vtilium documentorum sunt, aliqua si placet, ad nostrum emolumentum ex Euangelio hodierno documenta colligamus. Primum igitur ex vinculis Ioannis veteris legis cessationem, atque abrogationem discimus: Etenim cum Ioannes veteris legis figuram gereret, vt B. Ambrosius sapienter admonuit, nihil aliud eius captiuitas, quam legis quasi quandam captiuitatem designat. Illa igitur lex, quæ olim arctissimis, & durissimis tot cæremoniarum, & iudiciorum nexibus homines obligabat, Christo liberatore adueniente in carcerem detruditur, & non solum alios non ligat, sed ipsa perpetuæ abrogationis vinculis obligatur. Neque aliud iam potest, quam homines duos, hoc est, populos duos, Iudæum, & Græcum ad Christum & legem Euangelicam mittere. Nec enim hodie idcirco legem illam veterem legimus, quod eius præceptis & institutionibus obligatos nos esse existimemus, sed vt de lege Christi præconia audiamus, & quemadmodum omnes figuræ, atque omnia vaticinia, quæ de Christo erant, impleta sunt, Euãgelij luce coruscante videamus: hoc est igitur documentum primum.

Captiuitas Baptistæ veteris legis abrogationem significat. Amb. L. 5. sup. Luc.

Discimus deinde, quam sint cæca hominum iudicia, & quid mundus seruis Dei retribuere soleat. Equidem cum attentius cogitarem, quid sit Iohannes in vinculis, pupugit hæc sententia cor meum, vehemẽtissimeque permouit. Mirares, Auditores, Ioannes in vinculis, is qui liberatorem potentissimum iam iam affuturum hominibus prædicabat, quo authore in luce, ac spe libertatis respirare populi incipiebant, is repente proripitur, & carceri teterrimo mancipatur: & manus illæ, quæ paulo ante Christum ipsum abluerant, manibus hominum cruentorum, catenis & vinculis onerantur: hoc est nimirum, quod mundus seruis Dei pro benefactis retribuere nouit. Homo innocens erat Ioannes, iustus, Dei amicus, multa bona Herodi, & Iudæis præstiterat, mali nihil. Et tamen stipendium eius est carcer. Si quæramus ab eo; Quænam est tua causa B. Ioannes? quod tuum tantum flagitium est, quod latrocinium? quod parricidium, vt in custodiam istã trudi te oportuerit? Respondebit profecto: Nolo, nolo iudices homines, cæca sunt hominum iudicia: *Iudica me Deus, & discerne causam meam, de* Iudæorum *gente non sancta, & ab* Herode *homine iniquo & doloso eripe me.* Sed tamen causa mea hæc est. Arguebam Herodem propter Herodiadem vxorem Philippi fratris eius, eique libere dicebam; *Non licet tibi habere eam.* Considerate iam quale sit mundi iudicium. quot adulatores putatis, quot mendaces, quot deceptores Herodes alebat, & ad honores & magistratus euehebat? Vnus erat Ioannes, qui veram Herodis salutem optaret, & illum vnum Herodes sustulit. Et quod magis est admirandum, sciebat Herodes, vt Marcus ait, Ioannem *esse virum sanctum, & iustum, & obseruabat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.* Sed quãdiu? Donec nihil de ipso dicebatur. Nam simul ac ad reprehensionem vitiorum, & scelerum ipsius ventum est, aures Herodis occlusæ sunt, & Ioannis amicitia terminata est. Reprehensiones proprias iniquo animo ferre pestis est, quæ vbique terrarum grassatur: omnes persequimur odio superbos, auaros, ebriosos, forni-

Mundus male præmiat seruos Dei.

Psalm. 40.

Marc. 6.

Aliena nõ nostra vicia odio habemus.

fornicarios, adulteros, parricidas: omnibus displicent vitia aliorum, omnibus placet nefarios & scelestos necari. At si vitia nostra nobis ostendantur, non nos ea, vt par esset, prosequimur odio: sed illi irascimur, qui ea nobis ostendit. Et cum aduersus nostra vitia armari deberemus, nos aduersus emendatores, & medicos nostros armamur. Et concionator tamdiu laudatur, & sapiens, & ornatus dicitur, donec ad scelera reprehendenda, non descendit. Simul enim atque hoc facit homo Stoicus, rigidus, durus, ferreus est: cancellos egreditur, metas excedit, audiri nō potest. Hoc est igitur documentum alterum, quod à Ioanne in vinculis constituto perdiscimus; nempe Herodi scelestissimo similes esse, quotquot propriorum criminum reprehensiones veras audire non volunt.

Porro tertium documentum, nec minus vtile, ex eo colligitur, quod Ioannes non prius dicatur opera Christi audiuisse, & ad Christum discipulos suos misisse, quam esset in vinculis constitutus. Quid enim hoc significare existimatis? Cuius figuram gerit Iohannes, dum hæc agit, nisi hominis peccatoris? qui non ante redit ad cor, nec audit, quid in eo Dominus Deus loquatur, quam in aliquod infortunium, & calamitatem incidat. Nunquam legistis apud Isaiam? *Veruntamen sola vexatio dabit intellectum auditui.* Est aliquis cui omnia prospere, & ad votum succedunt; iuuenis, diues, robustus, nobilis; Is admonetur hodie à parente, cras à præceptore, alio die à concionatore, vt bene vtatur prosperitate, vt *in die bonorum ne immemor sit malorum*; vt cogitet nihil esse facilius, quam vt fortuna in infortunium conuertatur; proinde, ne destuat vitiis, ne Deum ad iracundiam prouocet. Verum quamdiu in prosperitate versatur, nihil audit, nihil intelligit, contemnit ac despicit omnia tanquam si nihil ad ipsum pertinerent: quin etiam sæpe admonitores suos irridet, & pergit sicut antea extento collo, & totus iucundus, amoribus variis implicatur, & diem illum perdidisse se putat, in quo non aliquid peccauerit. Quid tum facit Deus? Iste, inquit, vt video, non intelligit sine expositore, quæ dico: Adhibebo igitur commentaria. Itaque immittit in eum calamitatem aliquam, vel incidit in latrones, vel capitur à piratis, vel ardenti febre corripitur, vel ab aliquo æmulo vulneratur: ea vero calamitas ita perspicue rem totam declarat, vt ille, qui antea nihil intelligebat, statim recordetur eorum, quæ antea audiuit. O quam sæpe ista mihi prædicebantur, & ego tam stultus eram, vt nihil penitus intelligerem: iam bene recordor; iam intelligo; iam video esse verissimum.

Vexatio dat intellectum.

Isai. 28.

Eccles. 11.

Itaque dum demum in vinculis constitutus erecta aure cordis audire incipit, mirabilia opera Christi: tum denique cogitat, eum solum esse, qui *soluit compeditos, qui illuminat cæcos, qui erigit elisos*: quibus auditis mittit ad eum legatos duos, verbum oris, & suspirium cordis, qui dicant ei; *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Ille vero respondet, *Euntes renunciate Ioanni, quæ audistis & vidistis.* Noui ego non vnum, sed plures adolescentes, qui olim perditissimi fuerunt, nec vllis concionibus conuerti poterant; & postea vna insignis vexatio ita illis Dei voluntatem explicuit, vt sanctissimæ vitæ, & quasi exemplar sanctimoniæ efficerentur. Hoc igitur significat Ioannes, cum non prius audit Christi miracula, quam in carcerem & vincula coniiciatur.

Psal. 145.

Iam vero documentum quartum longe vtilissimum, quæso, diligenter, percipite. Erat Ioannes in carcere, intelligebat se paulò post moriturum, non voluit spirituales filios suos orphanos relinquere. Itaque testamentum fecit, & eo non quidem diuitias, vel delicias, stercus videlicet pretiosum, vt Gregorius Nazianzenus appellat, sed Christum eis reliquit: misit enim illos ad Christum, vt eum melius agnoscerent, eique perpetuo adhærerent: sciebat enim thesaurum infinitum esse sapientiam, & Christi amicitiam omnibus opibus & honoribus anteponendam esse. De Athenaide, quæ postea senior Eudocia appellata est, in libris historicorum legimus, eam cum à patre Leontio Philosopho omnibus liberalium artium disciplinis exculta,

Vera hæreditas & diuitiæ sapientia & virtutes.

Exemplum.

exculta, eruditaque esset, publico instrumento ab eodem exhæredatam fuisse; neque aliam ob causam, quam quod eius eximia virtus, & eruditio, vt ipse aiebat, ei pro satis ampla hæreditate sufficeret: Neque vero falsum istud eius vaticinium fuit: Sola siquidem sapientiæ, & doctrinæ commendatione ad eum gradum dignitatis euecta est, vt coniunx Imperatoris Theodosij, & socia Imperii fieret, cum pauperrima & obscurissima non multo ante fuisset. Quod si humana sapientia pro magna hæreditate habetur, quanto maior hæreditas diuina sapientia, & vera in Deum pietas erit? Hanc igitur B. Ioannes discipulis suis testamento reliquit. In quo eum, quicunque pastores, quicunque præceptores, quicunque patresfamiliarum sunt, quicunq; denique aliorum curam gerunt, imitari deberent, satis nobiles, satis diuites, satis eruditi posteri vestri erunt, si Christum eis, & pietatem, castitatem, sobrietatem, temperantiam, iustitiam, & omnes virtutes relinquatis.

Postremo, quod ex hoc Euangelio discimus, illud est, semper meminisse nos oportere eundem ipsum Christum, cui nunc dicitur: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus*; eundem, inquam, ipsum in obitu nostro vnicuiq; nostrum per legatos suos dictur ũ: *Tu es qui venturus es,* nimirũ ad gloriam, *an aliũ expectamus?* Et væ nobis, si dicere non poterimus angelis Christi legatis: *Euntes renũciate Christo, quæ audistis, & vidistis.* Audiunt enim & vident nõ solum angeli, sed etiam dæmones quicquid agimus, & ea in suos codices referunt; isti vt accusent, illi vt defendant. An non legistis quid venerabilis Beda c. 14. lib. 5. Historiæ gentis Anglorum de hac re scriptum reliquerit? Erat iuuenis quidam strenuus corpore, & Regis amicus: sed moribus corruptissimus, & Deo summo Regi maxime inuisus. Hic sibi longissima vitæ spatia pollicens, vitæ mutationem, & pœnitentiam in extremam senectutem differre volebat: Verum mors non expectauit senectutem; sed eum adhuc florentem ac iuuenem lethali quodam morbo aggreditur. Ægrotantem Rex (quippe qui pius, & humanus erat) inuisit, atque ad pœnitentiam & confessionem cohortatus est. At ille: Cum cõualuero, inquit, istud faciam: Nunc enim amici fortasse tanquam timidum, & metu mortis expiatum deriderent. Itaque timuit ab hominibus irrideri, cum ipse tamen Deum tamdiu irridere non timuisset. Venit igitur post paululum dies extrema, & ecce ingrediuntur ad eum angeli duo, pulcherrimum quendam & elegantissimum librum adferentes, in quo lucidissimis & pulcherrimis characteribus scriptum erat, quicquid ille boni ab ineunte ætate gesserat: sed liber breuissimus, & res in eo scriptæ paucissimæ erant: Paulo post apparuerunt non duo, sed innumeri teterrimi dæmones, qui statim protulerunt horrendum & ingens quoddam volumen, in quo nigerrimis & maximis characteribus omnia illius flagitia, & facinora scripta erant, quæ quidem præ multitudine vix numerabantur. Vt igitur ille vtrumque librum de manibus offerentium accepit, & eos iussus perlegere omnia sua opera & verba, & cogitationes recognouit, subito in desperationem incidit; nec dicere ausus est: *Euntes, renunciate Christo, quæ audistis & vidistis.* Sed eo obmutescente, & stupefacto, atque attonito dæmones Angelis dixerunt. Quid hic agitis? Nunquid hic noster non est? Num adhuc contendere audetis? Quibus angeli: Vera loquimini, inquiunt, si vultis eum rapere per nos licet. Atque in hunc modum angelis abeuntibus, ille à dæmonibus raptus in gehẽnam perpetuo cruciandus delatus est. Hæc igitur, Auditores, nõ in eius vtilitatem, cui contigerunt, sed in nostram admonitionem, & correctionem ostendi, & videri Dominus voluit, nec ideo scripta sunt, vt solum legantur, & audiantur: sed vt his auditis, vel lectis vitam, & mores in melius commutemus. Quod si facere noluerimus, multo nos grauius atq; atrocius, mihi credite, puniemur; quam ille ipse, cui hæc contigerunt. Ille siquidem talia exempla nunquã audierat, & si audiuisset olim, fortasse in cinere & cilicio pœnitentiam egisset. Quamobrem cum omnium operum nostrorum testes vigilantissimos, oculatissimos, & maxime auritos habeamus, qui omnia

omnia notant, scribunt, obseruant: Cur non metuimus vel agere, vel loqui, vel cogitare coram eiusmodi testibus ea, propter quæ sine vlla dubitatione damnandi sumus? Quin potius Dei gratia aspirante cōtendamus, ita vitam nostram traducere, ita nos gerere, vt in eo difficillimo tempore securi, ac læti angelis, Dei legatis, respondere possimus: *Euntes renunciate Christo quæ audistis & vidistis*: ille vero tunc nos ad regnum suum vocare & coronare dignetur, qui est Deus benedictus in secula. Amen.

CONCIO VI.

DE DOMINICA TERTIA ADVENTVS.

Gaudete in Domino semper; iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est, Philip. 4.

Habita Louanij Anno 1571.

NITIVM hoc Apostolicæ lectionis, quæ hodie nobis in Ecclesia recitata est, tres mundi opiniones, quæ multos homines ad inferos deducunt, penitus euertit. Primum enim cum incipit aliquis de salute cogitare, de vitæ mutatione, de peccatis relinquendis, & seruitio Dei serio amplectēdo, statim mundus versipellis adest, & tanquam leno quidam corruptissimus; quid, inquit, miser cogitas? an non vides eos qui seruiunt Deo, quam sint melancholici, afflicti, mœsti, nunquam lætantur, nunquam rident: & tu ergo vis talis esse? Absit, ne cogites talia: Ita mundus loquitur; Et per suos ministros tanquam exploratores sollicitat corda filiorum Dei, deterret homines à seruitio Dei, minuere conatur, quantum potest exercitum Dei. Audite quid per Malachiam Prophetam eiusmodi hominib. Dominus dicat. *Inualuerunt super me verba vestra, dicit Dominus, & dixistis. Quid locuti sumus contra te? Dixistis, vanus est, qui seruit Deo, & quod emolumentū, quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum?* Itaque hæc est sententia mundana, non posse gaudere, & esse lætos; & hilares qui seruiunt Domino, Sed procul dubio mentitur: Falsum est quod loquitur; Et tantum abest, vt serui Dei non possint esse læti: vt nulli prorsus homines magis ac verius gaudeant, ac lætentur quam ii, qui seruiunt Deo. Legite Scripturas, consulite rationem, inspicite vitas & exempla Sanctorū, videbitis quam egregie mundus mentiatur. Ego quidem audio B. Iacobum, non seruis Dei, sed seruis mundanis, fletum & luctū indicentem: *Miseri, inquit, estote, & lugete, & plorate, risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem.* Et rursum: *Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miseriis vestris, quæ aduenient vobis: Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt: aurum & argentum vestrum æruginauit; & ærugo eius in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis.*

Fingit mundus in seruitute Dei nullam esse lætitiam.

Malach. 3.

Iacob. 4.

Iacob. 3.

Porro seruis suis, quid Dominus? *Gaudete & exultate: Ecce enim merces vestra copiosa est in cœlis:* Et, *Nolite fieri sicut hypocritæ tristes; Et, tu cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua;* Et iterum: *Videbo vos, & gaudebit cor vestrum; & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.* Quid Apostolus præcipit? *Nolite inebriari vino in quo est luxuria; sed implemini Spiritu S. loquentes vobismet-*

Gaudium seruorum Dei.

Matth. 5.

Ibid. 6.

Ioan. 16.

Ephes. 5.

ipsis in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus; cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Auditis quid Apostolus dicat: Quando tristes esse poterimus, qui semper cantare iubemur? Quid est præterea regnum Dei, quod intra nos est, nonne pax & gaudium in Spiritu sancto; Epistolæ Petri, epistolæ Ioannis, epistola Iacobi, quid aliud, quam lætitiam spiritualem, & pacem, & amorem sonant? Quid totũ Psalterium?

Psalm. 94. *Venite exultemus Domino; iubilemus Deo salutari nostro: Præoccupemus faciem eius in confessione, & in Psalmis iubilemus ei:* *Psalm. 28.* Et, *Beatus populus qui scit iubilationem.* *Psal. 95.* *Cantate Domino canticũ nouum, cantate Domino omnis terra.*

Aspicite deinde exempla Sanctorum, Quid quæso de primis Christianis in Actis Apostolicis legitis? *Act. 2. & 4.* *Omnes qui credebant,* inquit B. Lucas, *erant pariter, & habebant omnia communia, possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuiq; opus erat, quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis;* Et rursum, *Discipuli,* inquit, *replebantur gaudio & Spiritu sancto.* At Apostolus de seipso; *2. Cor. 7.* *Repletus sum,* inquit, *consolatione, & superabundo gaudio.* Nonne etiam Dominus aliquando exultauit in Spiritu sancto? De magno Antonio viro sancto, atq; perfecto Athanasius refert, eum semper hilarem, & lætum extitisse, Neque mirum est hoc, Auditores; Nam ipse B. Antonius, nihil magis filiis suis contra Dæmonũ insidias commendabat, quam lætitiam spiritualem. Hostis enim humani generis non ignorans quantum boni nobis alacritas, & gaudium in Dei seruitio adferre possit, semper conatur vel terroribus, vel minis, vel insomniis, vel cogitationibus malis animi nostri tranquillitatem, & serenitatem perturbare, & cœlum cordis nostri, quasi nubibus quibusdã anxietatis & mœroris obducere. Sed, quemadmodum Dauid psallendo, & dulciter cytharam pulsando, Dæmonem pellebat; ita nos quoque hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus, nebulas tristitiæ dissipare, & lætitiam ac serenitatem mentis reparare debemus.

Gaudium spirituale aduersus tentationes valet.

Vultis nunc, vt etiam naturali ratione mendacia mundi refellamus? Quid enim est maius & capacius, puteus aliquis profundissimus, an exiguum poculum? Non est comparatio: Ita quoque inter delectationem & voluptatem, quam capiunt homines carnales, & homines spirituales, nulla potest esse comparatio: siquidem carnales homines, sensibus corporeis hauriunt voluptates, & delectationes. Et quid sunt corpora nostra, nisi angustissima quædam pocula, quæ statim replentur? Nonne si comedas per vnam horam, eris plenus vsque ad os, & omnes epulas etiam exquisitissimas fastidies? At vero spirituales homines, non poculum exiguum, sed puteum immensum & infinitum replent, intelligentiam videlicet, quæ vsq; adeò ampla, & capax, & profunda est, vt totus mundus eam replere non possit, Deinde vnde plus aquæ hauriri potest, ex maiori Oceano, an ex aliqua palude? Non est dubium quin ex mari. Ita quoq; non est dubium maiorem esse sine comparatione spiritualem, quam corpoream voluptatem. In quo delectantur stulti? Delectantur in epulis quæ magno pretio comparantur, magno labore conduntur; & si paulo largius sumantur, caput & stomachum grauant, & morbos incurabiles generant, & tandem in lutum & fimum conuertuntur. Delectantur in pecuniis & vestibus, quæ nihil nisi curam & sollicitudinem, & metum, & anxietatem pariunt, & quas tandem velint nolint, relinquere debent; Alii sunt qui delectantur in aura quadam, vel potius fumo populari, & opinione hominum, qua nihil vanius, nihil mendacius, nihil perniciosus cogitari potest. At vero serui Dei, homines spirituales in Domino delectantur, & quid est Dominus, nisi mare immensum omnium bonorum? Is est cibus qui reficit sine satietate; qui satiat sine fastidio: cibus dulcis, cibus sapidus, *gustate & videte, quoniam suauis est Dominus:* *Psalm. 33.* non emitur argento, non generat morbos, non inflat; sed contra potius locupletat mentem, curat ægritudines peccatorum, releuat grauatos, replet inanes. Quæ cum ita sint, nemo deinceps dubitare debet, quin mũdus apertissime mentiatur, cum seruos Dei sine tristitia & mœrore

Comparatio inter spirituale & corporalem lætitiam.

rore

tore esse posse negat: Et ego sane, si testimonium meum recipitur, affirmare possum sine mendacio, me nunquam tam veram, tam solidam, tam sinceram, tam diuturnam lætitiam sensisse, quam ab eo tempore, quo Deo seruire desideraui.

Atinquis, non video nec intelligo, quæ sit ista lætitia spiritualis, & nimis durũ mihi esse videtur relinquere quod video, quod sentio, quod tango, quod gusto, pro eo quod non video, & fortasse nunquam videbo. Ego vero non dubito, neque miror te non videre; cum enim oculos clausos habeas, quo pacto videre potes? Quid prodest ad concionem venire, si venis tanquam ad comœdiam, vt scias aliis referre bene dixit, bene egit, vel, non bene dixit, non bene egit? Hoc mihi crede penitus nihil valet, & si ita pergis nunquam intelliges. Sed aperi paulisper oculos, veni ad concionem paratus, veni cum desiderio proficiendi; Noli considerare quibus verbis tibi proponimus veritatem; nam neque ego magnam rationem habeo verborum; sed cape ipsam veritatem, cogita quid dicatur, tolle nubes, tolle tenebras peccatorum: Pelle diabolum de corde tuo, qui impedit ne videas, & tum conquerere, si non vides. *Conuertimini*, ait Dominus per Malachiam, *conuertimini, & videbitis quid sit inter iustum & impium; & inter seruientem Deo, & non seruientem ei.* Hæc est igitur hæresis mundi, quam hodierna die Apostolus refellit, *Gaudete*, inquit, *in Domino semper.*

Cur mundani lætitiam spiritus non percipiant.

Malach. 3.

Quid mundus garrit? Quid mundus strepit? *Gaudete in Domino semper.* Et ne putetis mihi hoc verbum excidisse; *Iterum dico gaudete.* Semper gaudere debemus, non sicut filii huius sæculi, qui per vicissitudines & alternationes, modo rident, modo plorant, modo lætantur, modo tristantur, nec aliter facere possunt cum in iis rebus lætentur, quæ non semper durant. nam si gaudent cum pecuniæ crescunt, plorant cum veniunt fures; Si gaudent, cum eis nascuntur filii, plorant cum iidem moriuntur. Nobis vero semper gaudendum est, qui gaudemus in Domino, solo stabili & sempiterno bono, quod nunquam senescit, & cuius anni non deficiunt; & de cuius pulchritudine pulchri, de cuius gloria gloriosi, de cuius immortalitate immortales efficimur.

Spirituale gaudium sempiternum, quia de bono sempiterno.

Sed quanquam semper nobis merito lætandum est, tamen duo præcipue sunt, quæ nobis materiam gaudiorum adferunt, atque idcirco beatus Apostolus non semel, sed bis nos gaudere voluit. *Gaudete*, inquit, *in Domino semper, iterum dico gaudete.* Gaudendum est semel in Deo; gaudendum est iterum in operibus Dei. Quale gaudiũ esse putatis animæ diligenti Deum, cum se cogitat parentem habere Regem potentissimum, sempiternum, pulcherrimum, optimum, ditissimum, sapientissimũ? Sane qui hoc intelligunt, satiari delectatione non possunt; & etiamsi mille mundi eis promitterentur eiusmodi parentem mutare non vellent. Hoc est primum gaudium. Porro secundum est de operibus Dei. Sunt enim omnia pulchra & bona, addo etiã perfecta, vt nihil addi, vel detrahi possit. *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius.* Et, *Magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapiẽtia fecisti.* Deus immortalis quale gaudium capiunt serui tui, cum quicquid intuentur nihil nisi opes, & possessiones, & diuitias tuas, qui Pater eorum & esse, & dici dignaris, vident? Delectantur certe, delectantur in factura tua, & in operibus manuum tuarum, non in eis sistentes, & ea pro te diligentes, sicut impii faciunt; sed in eis potentiam, sapientiam, bonitatem & gloriam tuam laudantes. Intuentur cœlum, & dicunt, Gloria tibi Domine, qui super nos tentorium tam pretiosum, & gemmis tam claris distinctum, & ornatum expandisti. Intuentur solẽ, & dicunt, Gloria tibi Domine, qui tam decoro, & tam venusto iubare non solum necessitati & commoditati; sed etiam voluptati & delectationi nostræ prouidisti. Intuentur aerem, & dicunt, Gloria tibi Domine, qui elementum tam necessarium, sine quo quasi sepulti viueremus, nobis contulisti. Intuentur terram & dicunt, Gloria tibi Domine, qui pauimentum domus nostræ nõ modo solidũ ad firmitatem; sed etiam floridum ad amœnitatem esse voluisti. Intuentur mare & flumina, & animantium, plantarum, lignorum, lapidum, metal-

Duplex gaudium vnum de Deo, alterũ de operibus Dei.

Psal. 110.

Psal. 103.

metallorum multitudinem, distinctionem, varietatem, & dicunt, Gloria tibi Domine, qui etiam in exilio, & in carcere tot bonis & commodis nos abundare voluisti. Ita igitur sancti homines gaudent, semel in Deo, & semel in operibus Dei.

Duplex gaudium in prosperis & aduersis.

Rursum vero gaudent, semel dum à Deo beneficium aliquod nouum recipiunt: & iterum gaudent, cum ab eo tanquam filii in misericordia flagellantur. Solent Reges terræ legatos & ministros suos ad ciuitates mittere aliquando quidem, vt priuilegia eorum confirment, vel etiam augeant: sed aliquādo etiam, vt tributa exigant; Verum ciuitates non eodem vultu legatum priuilegia confirmaturū, & tributa exacturum excipere solent: At serui Dei non minus gaudent ad flagella, quam ad beneficia, & idcirco bis gaudent. Intelligunt enim non minore charitate Deum seruis, & filiis suis flagella, quam beneficia dispensare.

Duplex gaudium de creatione & redēptione.

Postremo gaudent semel boni de beneficio creationis, & iterum gaudent de beneficio liberationis: Gaudent semel, quod Deus ad suam imaginem & similitudinem condiderit hominem; & iterum gaudent, quod ipse pro sua imagine & similitudine reformanda factus sit homo. Hoc est igitur quod Apostolus ait, *Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete.*

Sequitur, *Molestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Quibus verbis altera mundi hæresis refellitur. Mundus enim qui est ille Nabal Carmelus, quem scriptura stultum, & pessimum, & malitiosum appellat, non contentus priori mendacio, aliud præterea excogitauit. Quid, inquit, esse putatis seruire Deo? Est ars ignauorum, qui volunt bene comedere, & bene bibere, & nihil laborare. An non cantando & sedendo lucrantur pecunias; Nunquid non melius est proprio labore atque industria sibi victum comparare? Ecce vobis verus Nabal, *qui secundum nomen suum stultus est*, & sibi non cōstat: paulo ante dicebat, semper Dei seruos esse tristes, & vitam nimis duram, & laboriosam ducere. Nunc vero quid dicit? Eos cantando lucrari pecunias, & bene comedere, bene viuere, & non laborare. Verum mentitur plane, mentitur in caput suum. Siquidem serui Dei non homines ignaui; sed milites fortissimi esse debent; quippe ipsa sua professione bellum indicūt cupiditatibus, & omnes Dæmones ad singulare certamen quodammodo prouocāt: Et væ illis qui tanquam militiæ desertores, vel potius proditores sub signis Christi stipendia capiunt, & interim militant mundo. Quid enim nobis Apostolus præcipit? *Modestia vestra*, inquit, *nota sit omnibus hominibus.* Volo vos gaudere, sed in Domino: volo vos hilares ac lætos esse, sed ita vt modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Non sit in vobis vllus excessus, sed summa in omnibus rebus moderatio: sit modus in cibo, sit modus in potu, sit modus in vestibus, sit modus in ipsa lætitia. Non dedit tibi Deus diuitias, vt vestiaris serico & bysso, & epuleris quotidie splēdide, & interim pauperes frigore, & nuditate, & fame, & siti intereant. Si enim hoc egeris, scis sententiā tuam, iam enim est lata; Cum illo diuite epulone sepelieris in inferno, & guttā vnam aquæ desiderabis, & nunquam impetrabis. Et tu cur putas tibi mitti pecunias à parentibus, an vt eas proiicias, & semines in sphęristeriis? sterilem agrum elegisti, prorsus arenam, vel potius ipsum mare, vbi seminares elegisti. Nihil ibi colliges mihi crede. Si pecuniæ tibi redundāt, habes pauperum sinus vbi eas reponas: Illud est fertile solum, ibi si semines, tempore suo cum exultatione metes; Nam *qui miseretur pauperis fœneratur Deo.* Deus vero nunquā sine vsura, eaq; maxima, reddit quod accepit.

1. Reg. 5.

Alterum mundi mendaciū.

Modestia Christianis necessaria.

Luc. 16.

Prou. 19.

Porro tertia hæresis mūdi in explicatione, vel deprauatione potius huius Apostolicæ sententiæ consistit. Siquidē filii huius sæculi; ita locum istum interpretari solent: *Gaudete Dominus prope est*, hoc est, festum aliquod appropinquat, vt dedicationis, vt Epiphaniæ, vt Resurrectionis, vt Pentecostes; ergo gaudeamus, & semel, & iterū gaudeamus: Tunc enim à lectionibus, & studiis vacabimus, pro gymnasio sphæristerium frequētabimus, & sine metu ludis, & iocis, conuiuiis & potationibus; choreis & saltationibus; sonis & cantibus operā dabimus. Quid vobis de hac hæresi videtur? Fuitne aliquando error tā perniciosus? At festi dies inquiunt,

Mundani mundane Scripturā interpretantur.

inquiunt, sunt dies lætitiæ, & tum potissimum dicitur nobis, *Gaudete in Domino semper; iterum dico gaudete.* Verum est, sed adde quod sequitur; *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Cur accipis vnam partem, & relinquis alteram? An nescis festiua gaudia Christianorum modestiam & sobrietatem suo iure sibi vendicare? Gaudia nostra non carnalia, sed spiritualia esse debent, plena moderationis, plena grauitatis, plena sapientiæ: Denique talia, vt omnes homines etiam Ethnici, & Hæretici, cognoscant, nos non Bacchanalia more Paganorum, sed spiritales solemnitates Christiana grauitate peragere.

Quam male festa celebrentur.

Non possem equidem Auditores optimi, verbis explicare cum quanto dolore animi mei videam, quam peruerso & diabolico more hoc nostro tempore festa celebrentur. Initio mensis Septembris ibam aliquando per vrbem; Et ecce ibi videbam vnum ebrium, ibi alium; aliquos item in fenestris aspiciebam more furiosorum horribili voce, nescio an canentes, an contendentes; ego certe eo cantu non multum delectabar: pocula præterea in manibus tenentes quasi tubas quasdam, nisi quod ea non implebant, vel inflabant; sed potius exhauriebant. Egressus deinde portas vrbis, video spectaculum aliud pulchrum simul & fœdum, ridendum & deplorandum; video hominem procerum hastatum, diceres militem aut centurionem aliquem; sed interim ad singulos passus cadebat, & eum fœmina quædam sobria, fortasse coniunx ipsi, incredibili labore post se trahebat. Quæsiui quid sibi ista vellent eo tempore, & cur potius initio Septembris, quam aliis diebus ista viderem? Responsum est mihi tum celebrari dedicationem. Et ego: Quid, inquã, est dedicatio? Estne festum aliquod Ecclesiasticum, an species aliqua Bacchanaliorum? Quid Bacchanalia? aiebant: nullo modo festum est Ecclesiasticum, solennissimũ, celeberrimum, quo dies festi in memoriã, ac honorem sanctissimæ Deiparæ Dei cõsecrati simul ingenti lætitia recoluntur. Itane inquã ego, festa Virginis sanctissimæ, integerrimæ, castissimæ, quę ieiunio pascebatur, ebrietate, & conuiuiis, & impudicis cantibus, & sonis celebrantur? Sane non dubito quin ij, qui primi festos illos dies instituerunt, propositum pium & religiosum habuerint; nec aliud ea solennitate voluerint, quam populum excitare ad agendas Deo gratias pro summis illis & infinitis beneficiis, quæ toti generi humano per Virginem illam beatissimam contulit. Sed quantus abusus irrepserit, & quantum peruersi homines suis corruptissimis moribus pium institutum obscurauerint, ac fœdauerint, ex eo intelligi potest, quod peregrinis hominibus, & quale sit istud festum ignorantibus, ex iis quæ vbique fieri vidẽt, non festa Dei, sed festa diaboli, atque adeo Bacchanalia ipsa videantur. Neque alii festi dies multo sanctius, aut religiosius celebrantur, imo vero quando quęso plura peccata fiunt quam in festis? Quando plura celebrantur sumptuosa conuiuia? Quando plures audiuntur lasciuæ cantilenæ? Quando magis frequentantur sphæristeria, tabernæ, prostibula? Quando plura exercentur genera ludorum, ineptiarum, scurrilitatum? Quando in pluribus locis ad sonitum lyræ & citharæ ducuntur choreæ?

Quantum malum chorea.

Sed fortasse malum non est, vel exiguum malum est viros cum fœminis choreas ducere. Imo nihil perniciosius Si possunt paleæ ad ignem accedere, & non comburi; & adolescens potest cum fœminis tripudiare, & non ardere? Sed de insania saltationum audite, quid veteres tam profani, quã sacri scriptum reliquerint. M. Tullius ita turpitudinem chorearum execrabatur, vt in defensione Murenæ dixerit, *Non fere saltat sobrius, nisi forte insanit: Et multarum delitiarum comes est extrema saltatio.* Et alio loco, saltationem tanquam crimen turpissimum obiicit Antonio. Erubesce igitur Christiane, erubesce, vinceris ab Ethnico, & ab Ethnico in iudicio proculdubio condemnaberis. Ille solo naturali lumine sine dono fidei docere potuit, non esse saltationem, nisi ebriorum vel insanorum? Et tu filius Dei cœlesti lumine illustratus, apud quem tales ineptiæ, nec nominari debuerunt, in ipsa celeberrima & sacratissima solemnitate maxime insanis. Relinquamus profanos, dicas tu nobis, Ambrosi beatissime, se-

Cic. Orat. pro Murena.

me, r[illegible]erendiſſime, lumen Eccleſiæ Chriſtianæ, quid tibi de choreis & ſaltationibus videtur; *Merito*, inquit, *inde in iniuriam diuinitatis proceditur: quid enim ibi verecundiæ poteſt eſſe, vbi ſaltatur, ſtrepitur, concrepatur?*

Ambr. l. 5. de Virg.

Dicas tu & beatiſſime Hieronyme, quid ſentis de choreis? *Cæterum*, inquit in libro contra Heluidium, *vbi tympana ſonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum cõcrepat, quis ibi timor Dei?*

Hier. cont. Heluid.

Tranſeamus in Orientem, conſulamus quoque duos ex Patribus Græcis: Dicas nobis Græciæ ornamentum, os vere aureum, magne Chryſoſtome, qui inter alias virtutes, ita laude ieiuniorum excellebas, vt ieiunator publice dicereris, dicas quæſo nobis de conuiuiis, & choreis ſententiam tuam. *Audite*, inquit in Homilia 49. in Matth. *audite hæc viri qui magnifica conuiuia ebrietate plena conſectamini: audite inquam, & Diaboli barathrum perhorreſcite, vbi ſaltus laſciuus, ibi Diabolus certe adeſt: non enim ad tripudia hæc nobis præbuit Deus; Sed vt modeſte incedamus, non vt impudenter camelorum more ſaliamus. Quod ſi corpus turpe fit impudenter ſaliendo, quanto magis animum fœdari credendum eſt his tripudiis. Diabolus ſaltat, his à Dæmonum miniſtris homines decipiuntur.*

Chryſoſt. Hom. 49. in Matth.

Audite poſtremo quibus verbis magnus Baſilius, vir ſanctiſſimus atque doctiſſimus, inſaniam iſtã oratione in ebrioſos deploret; *Viri*, inquit, *ſimul & fœminæ communibus choreis conſtitutis vinoſo Dæmoni traditis, animus ſe mutuo affectionum ſtimulis conſauciarunt; riſus ab vtriſque effuſi ſunt, cantilenæ turpes, habitus meretricij ad petulantiam inuitantes. Rides & proterua delectatione te oblectas cum lachrymas fundere oportuerat, & ingemiſcere ob præterita? Cantilenas canis meretricias eiectis pſalmis ac hymnis, quos didiciſti? Moues pedes, & furioſe exilis ac infeliciter tripudias cum genu flectere oportuerat ad orationem?* Hæc magnus Baſilius.

Baſil. orat. in ebrioſ.

Quod ſi ſancti Patres de choreis in vniuerſum hæc dixerunt, quomodo quæſo exclamaſſent, ſi hæc in ipſis feſtis natalitiis fieri cognouiſſent? Sed relinquamus homines. Audiamus quid ipſe Dominus, qui errare non poteſt, quid Spiritus Sanctus, & Spiritus veritatis per Iſaiam Prophetam dicat: *Cythara*, inquit, *& lyra & tympanum, & tibia & vinum in conuiuiis veſtris, & opus Domini non reſpicitis, & opera manuum eius non conſideratis.*

Iſai. 5.

Ah miſeri & miſerabiles, fecit Deus opus admirabile in diebus iſtis, *nouum creauit Dominus ſuper terram: Virgo peperit*, venit Deus ad homines, nouum ſidus apparuit, melliflui facti ſunt cœli; Angeli deſeruerũt beatas illas ſedes, vt paruulum viderent, qui datus eſt nobis, & vos ſoli propter quos iſta fiunt, in flagitiis occupati, vino, ſomnoque ſepulti, *opus Domini non reſpicitis? & opera manuum eius non conſideratis?* Quid igitur fiet vobis? Audite ſententiam Iudicis noſtri; *Propterea*, inquit, *dilatauit Infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino.*

Inuectiua in deſides.

Iſai. 5.

Neſcitis fortaſſe quantum ſacrilegium ſit dies Deo conſecratos profanare? Cur obſecro non vtimur paſſim templis, calicibus, veſtibus ſacerdotalibus? Quid ſunt parietes iſti plus quam alii? Quid calices Eccleſiæ plus quam alii? Quid veſtes ſacerdotales plus quam aliæ? Quantum ad materiam nihil. Sed ideo nefarium, ideo ſacrilegum, ideo ſceleſtum eſt ea in vſus profanos conuertere, quod Deo conſecrata ac dedicata ſint. Sed quis neſcit ad eundem modum dies feſtos Deo conſecratos, ac dedicatos eſſe, & non in aliis, quam in ſanctis operibus conſumendos: Quæro à vobis ſi videremus aliquem incredibili audacia tẽplum intrare, & veſtibus ſacris vti pro veſtibus profanis, templo pro taberna, altari pro menſa, corporalibus pro mappis, in ſacris patinis comedere, in ſacris calicibus bibere, quis noſtrum non horreret, quis nõ exclamaret? Et nunc videmus dies feſtos ſolemniſſimos, celeberrimos, ſacratiſſimos, Deo dicatos in orationibus, meditationibus, lectionibus ſacris, Hymnis & Pſalmis, & Canticis ſpiritualibus conſumendos, ſacrilegis choreis, ſaltationibus, conuiuiis, ebrietatibus, impudicitiis, ſcurrilitatibus profanari, & nemo exhorret, nemo mouetur, nemo miratur? Deus immortalis! *quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? quæ ſocietas luci ad tenebras, quæ conuentio Chriſti ad Belial?* Quid habet lætitia carnis cum lætitia ſpiritus? Quid ſolennitates

Profanatio feſtorũ quantum malum.

2. Cor. 6.

tates Domini cum festis Bacchanaliorum? Ergone quibus diebus nos Deum placare debuimus, in illis eum magis ad iracundiã nostris sceleribus prouocabimus? Quibus diebus spiritus pascendus, & recreandus erat, in illis eum magis vino, & impudicitiis obruemus? Quibus diebus agendæ erant gratiæ Deo, quod nos à Dæmonis laqueis, & flagitiorum, & scelerum seruitute liberauerit, in illis nos flagitia & scelera quãtum possumus, multiplicabimus? Quæ est hæc insania; Quæ furiæ infernales nos exagitãt? Et nihilominus quærimus causas, cur Deus nos puniat? Cur in ipsis domibus nostris occidamur? Cur in media ciuitate securi nõ simus? Alii tribuunt casui, aut fortunæ; alii penuriæ, alii nescio quibus aliis rebus: sed voces istæ voces infidelium sunt; nos qui Christiani sumus, & scimus Deum omniũ rerum prouidentiam gerere, qua ratione dubitare possumus, cur puniamur? Nonne scripturæ clamant, *Miseros facit populos peccatum?* Et, *Non est malum in ciuitate, quod Deus non fecerit?* Itaque peccata nostra penuriam, & pestilentiam, & seditiones, & omnia flagella nobis procurarunt, peccata nostra clamant, & clamor eorum in aures Dei Sabaoth introiuit. Et iam video furorem Dei contra regiones istas ita succensum, vt non nisi magno & diuturno imbre lachrymarum restinguendus sit. Annis superioribus duntaxat Deus comminatus est, non egit serio: fuit admonitio quædam paterna; sed quoniam in malis nostris perseueramus, iidem sumus, qui semper fuimus; nulla est emendatio morum, nullus zelus honoris Dei, omnes quærunt quæ sua sunt; idcirco vehementer formidandum est ne sint posteriora, peiora prioribus. Sane non placabitur Deus simplici confessione peccatorum, sed requirit seriam pœnitentiam, verum dolorem peccatorum, vitæ mutationem; & nisi hoc fiat desperandum est de sanitate harum regionum. Hæc enim est radix & origo malorum omnium, ira atque indignatio omnipotentis Dei. Cur canes imitamur, qui lapides quibus icti sunt persequuntur & mordent? Cur flagellum nostrum aspicimus, & contra ipsum indignamur? Cur non potius Deum consideramus, qui propter peccata nos flagellat, nec cessabit flagellare, donec cessemus peccare. Deus igitur bonis operibus placandus est, Deo per veram pœnitentiam satisfaciendum, Deo sacrificium cordis contriti & humiliati, & præsertim in his festis natalitiis, quæ iam quodammodo præ foribus sunt, offerendum est. Gaudeamus, sed in Domino gaudeamus; sed absint scurrilitates, absint ineptiæ, absint potationes, absint saltationes. O quantum absumus à religione & feruore Sanctorum Patrum, maiorum nostrorum! O quid sentiebant in diebus festis, ac præsertim Domini? quanto silentio & quam altis contemplationibus suspendebantur? cor liquefiebat, oculi pluebant dulces lachrymas, omnia ossa, & omnes medullæ exultabant: Non supererat illis tempus, quod in nugis & vanitatibus consumerent: Totos sibi stupor ille ingens atq; admiratio, tam profundi Sacramenti Incarnationis filii Dei, totos illa abyssus charitatis, & humilitatis Dei nostri sibi vendicabat. Sed finis sit. Ego vos omnes Auditores optimi, per illam ipsam eximiam charitatem, per illam humilitatem, per illa viscera dilectionis Dei nostri, peraduentum Regis pauperis oro, obsecro, obtestor in diebus Domini, gaudeat spiritus, non caro luxuriet: angeli canunt gloriam Deo, & hominibus pacem, illos imitemur, cum illis voces nostras coniungamus, *Exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro*, qui est Deus benedictus in sæcula.

Amen.

Causæ flagellorum.

Prou. 14.
Amos 3.

CON-

CONCIO VII.

DE EADEM DOMINICA TERTIA ADVENTVS.

Tu quis es? Et confessus est, & non negauit: & confessus est, quia non sum ego Christus, &c. Ioan. I.

Vemadmodum inter ea sidera, quæ nocturno tempore quasi solis prænuncia oriuntur, illud vnum Lucifer, hoc est, lucis, & solis certissimi nuncii appellationem inuenit, quod proxime solem antegreditur, quodque tanta luce præditum est, vt aliquid amplius, quam vnum ex numero siderum esse videatur: Sic etiam, Auditores Optimi, inter omnes Prophetas, qui noctem sæculorum præteritorum, tanquam sidera quædam, suo fulgore illustrarunt, & diuersis temporibus Christum mundi lucem; & iustitiæ solem nasciturum prænunciarunt, vnus Ioannes Baptista, qui proxime Christum anteuertit, quique tanto sanctimoniæ, & diuinorum charismatum splendore enituit, vt plus quam Propheta ab ipsa veritate appellatus sit, vnus inquam Ioannes Baptista *lucerna ardens, & lucens* Christi prænuncius, *Propheta altissimi, & vox* verbi, quod nomen amplissimum & grauissimum est, nominari promeruit. Id vero ex hodierno Euangelio facile cognoscemus, si ipsum more nostro, breuiter explicare aggressi fuerimus. *Miserunt*, inquit Euangelista Ioannes, *Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & Leuitas ad Ioannem, vt interrogarent eum; Tu quis es? Et confessus est, & non negauit: & confessus est, quia non sum ego Christus,* &c.

Ioannes lucifero similis.

Ioan. 5. Luc. 1. Ioan. 1.

Dominica superiori exposuimus legationem Ioannis ad Christum, hodierna die, vt video, exponenda est legatio Iudæorum ad Ioannem. Est vero maximum discrimen inter has duas legationes. In superiori siquidem legati multo humilius, & abiectius de Christo, ad quem legatio dirigebatur sentiebant, quam par esset. Atque idcirco Domino laborandum fuit, vt non solum verbis, sed etiam splendore miraculorum gloriam suam, & maiestatem ostenderet. At vero hodie, qui ad Ioannem mittuntur legati, longe maiorem de ipso opinionem conceperunt, quam rei veritas patiatur. Proinde beatissimus Baptista in eo laborat, vt quam maxime potest, seipsum extenuet. Hinc videlicet non solum Christum, sed & Heliam, & Prophetam esse se negat: Quia vero ad Christi gloriam amplificandam pertinet, vt habeat præcursores, & administros, propterea se CHRISTI prænuncium, & vocem clamantis in deserto libenter confitetur.

Miserunt Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes, & Leuitas ad Ioannem, qui eum interrogarent: Tu quis es? Liberator noster, Auditores, lapis ille est, qui præcisus de monte sine manibus contriuit statuam illam, quam Rex Nabuchodonosor per quietem viderat, de quo multa Propheta Daniel vaticinatus est: & quem Apostolus Petrus lapidem pretiosum, & electum nominat, Sed quanquam creuerit nunc lapis iste, iuxta Danielis vaticinium, in montem magnum, vt plane sint cæci qui eum non videant: tamen initio ita exiguus, & paruulus erat, vt totos triginta annos ante oculos Iudæorum versaretur, & vix à paucis quibusdam videretur. *Paruulus*, inquit Esaias, *datus est nobis*

Cur Ioannes præcesserit Christum.

Dan. 2. 1. Pet. 2.

Esa. 9.

nobis, & filius natus est nobis: Et Beatus Ioannes: *In medio*, inquit, *vestrum stetit, quem vos nescitis*. Vt igitur lapis iste pretiosus à Iudæis *in tenebris, & vmbra mortis* ambulantibus non conculcaretur; sed potius cum gaudio, & auiditate tanquam thesaurus vere magnus colligeretur, diuinissimo consilio Deus Pater *parauit lucernam Christo suo*, non vt eo lumine Christus videret: sed vt ipse ab aliis videretur. Itaque Ioannem Baptistam præmisit, vt esset *lucerna ardens, & lucens*, & populis Iudæorum lapidem illum pretiosum, & electum ostenderet. Et ipse quidem probe suo munere fungebatur. Ardebat, lucebat, Christum ostendebat: Verum Iudæi lucernæ illius tanto, & tam insolito fulgore delectati *voluerunt ad horam exultare in lumine eius*. Itaque in lucem illam integerrimæ, & sanctissimæ vitæ Beati Ioanni intuentes eum Christum ipsum esse suspicati sunt: quocirca communi consilio legationem ad eum decreuerunt parati tanquam verum Christum eum suscipere, si modo ipse se Christum agnoscat, atque id aperte & libere fateatur. *Miserunt*, inquit, *Iudæi sacerdotes & Leuitas, ad eum vt interrogarent eum*. Magna profecto & periculosa tentatio; sed maior firmitas Ioannis. *Et confessus est, & non negauit*: nec enim erat arundo, vt ab aura honoris istius agitari possit. Quid igitur? *Et confessus est, Quia non sum ego Christus*. Videbat Iudæos, vt lucernæ splendorem aspicerent in lapidem pretiosum impingere: videbat lapidem illum, qui è cœlo in terram ceciderat, vt eos ditaret, fieri illis in ruinam, & iamtunc esse culpa ipsorum lapidem offensionis, & petram scandali; propterea memor officii sui, non solum voce, & prædicatione; sed digitis etiam ipsis Christum ostendebat. *Non sum ego*, inquit, *Christus: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Quid me intuemini? Ego lucerna illius sum, nec ideo sic luceo, vt sic in me oculos conuertatis: Sed vt lumine meo Christum verum ac pretiosum lapidem videatis. Putamusne hodie multos inueniri, qui tam præclarum exemplar imitentur? Ecce Beatus Ioannes, cum ei Messiæ honor deferetur, plane exhorruit; *Non sum ego*, inquit, *Christus*: Longe absum ab ista dignitate. At hodie, si opulentum aliquod beneficium, vel Ecclesiastica dignitas vacet, rarissimi sunt, qui oblatum honorem recusent, & se illo indignos sincere, & ex animo putent: qui vero statim aduolent, & non expectent sibi offerri, sed ipsi se offerant numerari vix possunt. Omnes dicunt; *Ego sum Christus: Ecce Agnus Dei*, mihi beneficium istud, mihi ista dignitas conuenit. Ideo res nostræ malè se habent. Sed tempus non habeo digrediendi.

(Ioan. 1. — Luc. 1. — Psal. 131. — Ioan. 5. — Ioan. 5. — Ioannis constantia & humilitas. — Ioan. 1.)

Sequitur. *Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et respondit: Non sum*. Duas ob causas, quantum mihi in præsentiarum occurrit dubitare potuerunt Iudæi, An Ioannes esset Elias? Primum enim quemadmodum illo tempore Christus expectabatur, ita etiam Elias: Nec enim ignorabant Hebræi vaticinium illud Malachiæ Prophetæ: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis*. Et quanquam hæc promissio vere & proprie ad posteriorem Domini aduentum pertinet, vt Beatus Augustinus disertè docet in libro de Ciuitate Dei, cap. 20. tamen eam Scribæ & Pharisæi ad priorem aduentum pertinere docebant, vt ex Mathæo colligi potest. Quo loco Apostoli quærunt à Domino: *Quid ergo scribæ dicunt? Quoniam Eliam oportet venire primum*? Itaque cum temporibus Ioannis Elias expectaretur, & Ioannes in vniuersa Palæstina celeberrimus esset, non omnino temere suspicabantur Iudæi cum si Christus non esset saltem Eliam esse. Deinde tanta fuit inter Ioannem, & Eliam similitudo, vt facile Iudæi Ioannem pro Elia accipere potuerint. Elias morabatur in eremo, & Ioannes: Elias ieiunabat frequenter, & Ioannes: Elias zona pellicela cingebatur, & Ioannes: Elias Propheta fuit, sed nouo more solum loquendo, non etiam scribendo vaticinabatur, & Ioannes: Elias summa libertate Regem Achab, & Reginam Iezabel arguebat, &

(Malach. 4. — Matth. 17. — Ioannes similis Eliæ.)

bat, & Ioannes Herodem Regem, & Herodiadem Reginam non minore libertate castigabat, Elias multa propter Iezabel à Rege Achab passus est, & Ioannes propter Herodiadem capite ab Herode Rege plexus est: Et quemadmodum Elias posteriorem Domini aduentum iuxta Malachiæ vaticinium præcurret, ita Ioannes priorem iuxta eiusdem Prophetæ vaticinium præcurrit. At, inquis, quomodo poterant Iudæi tam grauiter errare in Ioanne, cum eum scierent non de cœlo lapsum; sed ex Zacharia, & Elizabetha natum esse? Verum, Auditores, quæstionem istam mihi Beatus Lucas illis verbis dissoluere videtur: *Puer autem*, inquit, *crescebat & confortabatur, & erat in desertis vsq; ad diem ostensionis suæ ad Israel.* Itaque Beatus Ioannes ab ipsis primis annis in ipso primo veræ ætatis suæ conspectum hominum, & frequentiam fugiens petiit loca deserta, atque in eis toti mundo incognitus ad annum vsque ætatis suæ trigesimum commoratus est: & tum demum factum est verbum Domini super eum, isque repente tanquam nouus homo, nouo habitu, nouis moribus, nouo viuendi genere mundo apparauit. Quo tempore vel mortui erant, vel certe eius obliti, qui tum viuebant, cum ipse nasceretur. Et etiamsi nonnulli ortus ipsius recordabantur (quippe qui admirandus, & plane singularis fuerat) tamen vnde suspicari poterant eum, qui tunc ex eremo prodibat, esse Ioannem illum Zachariæ filium, cum eum nec puerum nec adolescentem vnquam vidissent, nec de eo quicquam à triginta annis vnquam audiuissent. Quæ cum ita sint, mirum nobis videri non debet, si eum Iudæi Eliam Thesbiten esse existimauerint. Quærunt igitur ab eo: *Elias es tu? Et respondit: Non sum.* Tametsi enim spiritu, feruore, libertate officii, & morum similitudine Elias erat, ita vt etiam Elias à Domino appellatus sit: tamen vere ac proprie Elias non erat.

Luc. 2.

Quomodo Ioannes vere se negarit Prophetam.

Pergunt: *Propheta es tu? Et respondit: Non.* Græci doctores, vt Beatus Chrysostomus & Cyrillus, Theophylactus, & alii propterea, quod verbis illis: Propheta es tu? præpositum articulum vident, & more Græcorum: ὁ προφήτης εἶ σύ; in ea sententia sunt, vt existiment legatos istos Iudæorum non de communi aliquo, & vulgari; sed de illo celebratissimo Propheta quæsiuisse, qui Deuteronom. 18. his verbis promissus *erat Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, suscitabit tibi Dominus Deus tuus; sicut me ipsum audies.* Quanquam enim vaticinium hoc de Christo sine vlla dubitatione intelligendum est; tamen Iudæi, si Beato Chrysostomo & Cyrillo credimus, non de Christo sed de aliquo alio magno Propheta ipsum intelligebant. Negat vero Beatus Ioannes se Prophetam esse non quod magnus quidam Propheta non esset: sed vt ostenderet, non recte Iudæos Moysis vaticinium intelligere, atque illud non ad se, sed ad Christum pertinere. Porro nonnulli etiam sunt, qui legatos istos de propheta aliquo iam olim defuncto quæsiuisse contendunt: Nam quemadmodum de Liberatore nostro, vt ex capite decimosexto Matthæi intelligi potest, varie sentiebant, & loquebantur Iudæi, & aliqui eum Ioannem Baptistam, aliqui Eliam, aliqui Heremiam aut vnum ex Prophetis veteribus esse censebant. Sic etiam in Ioanne errare poterant, atque existimare vel Esaiam, vel Hieremiam, vel alium aliquem ex Prophetis ab inferis rediisse, & eum esse, qui tunc Ioannes diceretur. Atque ad hanc interrogationem vere Beatus Ioannes respondit: *Non sum.* Erat enim propheta, verum nouus quidam, & non vnus ex veteribus. Neque vero est contemnenda D. Gregorii, & quorundam aliorum latinorum expositio, qui Iudæos arbitrantur non de magno illo Propheta in lege promisso, neque de veteri, & iam olim defuncto aliquo propheta interrogasse, sed solum; An esset vir propheta, & ventura multo ante prospicere, ac prædicere posset. Ille vero merito iureque optimo respondet, se prophetam talem, videlicet qualem ipsi cogitabant, & similem cæterorum non esse. Erat enim Beatus Ioannes propheta quidem: sed non, vt Isaias, non vt Iere-

Deut. 18.

Matth. 16.

vt Ieremias, non vt Ezechiel, non vt Daniel, qui in longa tempora prophetabant; verum altioris, & sublimioris cuiusdam ordinis. Erat horizon legis veteris, & nouæ; erat simul principium Apostolorum, & finis Prophetarum. Et quemadmodum Theologi doctores veram, ac perfectam misericordiam, qualis in solo Deo reperitur, non virtutem; sed quiddam nobilius, & excellentius esse dicunt: & nos de Lucifero dicere possemus, eam stellam non tam stellam, quam aliquid maius, & pulchrius quam stellam videri. Sic etiam de Beato Ioanne vere dici potest, eum non prophetã, sed plus quam prophetam esse.

Dixerunt ergo ei : Quis es? vt responsum demus his qui miserunt nos. Quid dicis de teipso? Quicquid nos dicimus de te, tu negas te esse. Quid igitur tu ipse dicis de te ipso? Audiuimus iam satis, quis non sis; cupimus iam audire, quis sis? *Ego*, inquit, *vox clamantis in deserto.* Ac ne quis forte miraretur, cur se nouo, & tam insolito nomine appellauerit, adducit testimonium Esaiæ Prophetæ: *Sicut*, inquit, *dixit Esaias Propheta.* Vere enim admirabile est, quod se vocem, & vocem clamantis, & clamantis in deserto nominare voluerit. Quis enim interpretabitur nobis, ad quem modum Beatus Ioannes si vere sit vox. Et si vox est, cur non clamans potius dicatur, quam clamantis? Postremo, si vox clamantis est, cur potius in deserto, vbi exaudiri non potest, quam in aliqua magna, & plena ciuitate clamet? Hæc igitur omnia paucis exponenda erunt.

Esa. 40.

Ac primum cur se vocem non clamantem; sed clamantis dixerit aperiamus. Video locum istum, Auditores, incredibili consensione à veteribus Theologis exponi, Legite D. Ambrosium, Augustinum, legite Beatum Gregorium, Origenem, legite cæteros, nemo fere illorum est, qui non affirmet, ideo Beatum Ioannem se vocem non clamantem, sed clamantis in deserto nominasse, quod optime sciret, se non esse, qui clamaret; sed se tubam, instrumentum, vocem denique cuiusdam alterius clamantis agnosceret. Nam quemadmodum parietibus istis carneis ita separati, & quasi in diuersis carceribus inclusi animi nostri sunt, vt os vnius ad aures alterius admoueri non possit, idcirco vocibus corporeis, tanquam fidelibus internuntiis, & spiritualium verborum & conceptionum mentis tabellariis vti solemus. Sic etiam Deus Pater verbum suum, liberatorem nostrum, nobis manifestum facere volens, & simul intelligens hominem rudem, & corporeum esse: nec sine strepitu, & sono vocis corporeæ quicquam intelligere, præmisit Ioannem, qui tanquam vox, & verbum corporeum Christum verbum incorporeum nuntiaret. Itaque idcirco dicebat: *Ego vox clamantis in deserto*, tanquam si apertius diceret, Qui clamat, Deus Pater est: verbum, quo clamat, Deus filius est: Ego nihil sum aliud, quam vox, per quam Deus verbum suum hominibus manifestum facit. *Præmittitur*, inquit, Beatus Augustinus, *ante Iesum Christum Ioannes, quasi testamentum vetus ante nouum, lucerna ante solem, seruus ante dominum, amicus ante sponsum, præco ante iudicem, vox ante verbum.*

Cur dicat se vocem non clamãtẽ sed clamantis.

Nam omnipotens Pater innotescere nobis volens, sapientiam & verbum illud, quod in principio erat Deus apud Deum, beatum Ioannem quasi vocem, per quam ad nos verbum suum proferret, assumpsit. Hinc etiam B. Lucas de Ioanne: *Factum est*, inquit, *verbum Domini super Ioannem Zacharia filium in deserto*, hoc est, Nemo putet Ioannem ex se, & sua verba locutum: propterea enim factum est verbum Domini super eum, vt non suum, sed Domini verbum loquatur. Siquidem ipse nihil est aliud, quam vox, & tuba & instrumentum Domini clamantis in deserto. Sed ego Auditores, aliam expositionem vobis vtiliorem cogitaui, cur Ioannes non homo clamans sed vox ipsa nominetur. Opera, Auditores, & exempla nonnunquam fortius clamant, & longius multo exaudiuntur, quam verba. *Cœli enarrant gloriam* (inquit Psalmographus David) *&*

Luc. 3.

Psal. 18.

Efficacia factorum & exemplorum. *opera manuum eius annuntiat, firmamentum.* Ac ne quis arbitraretur cœlestes illos globos dumtaxat loqui, non vero clamare, ego vero, inquit, affirmo tanto clamore cœlestes orbes Dei gloriam assidue prædicare, vt nullus sit angulus orbis terræ, quem sonitus ille non compleat: siquidem *in omnem terram exiuit sonus eorum.* Ac ne rursum Pythagoricus aliquis diceret, cœlos, nec clamare, nec loqui: Sed ad modum musicorum instrumentorum maximum quendam, & iocundissimum sonitum edere: non solum, inquit, Dauid, *in omnem terram exiuit sonus eorum: Sed in fines orbis terræ verba eorum.* Taceant Pythagorici cum musico concentu; verbis cælum & sidera Dei gloriam, & laudes prædicant, dum se Dei opera esse omnibus in se intuentibus magnis vocibus confitentur. Et vnde, quæso vos, magnus ille Aristoteles cum falsorum Deorum superstitio ferme omnium mortalium mentes occupatas teneret, vnde, inquam, ille accepit esse super cœlos Principem quendam, & Monarcham vniuersitatis, qui, cum omnia moueat, ipse tamen nulla ratione moueatur? Nonne sapientiam istam ab hoc doctore didicit, qui suis perpetuis conuersionibus nunquam fatigatur, nec cessat enarrare gloriam Dei? Et cur dixisse Dominum existimatis: *Opera, quæ ego facio illa sunt, quæ testimonium perhibent de me: & si mihi non creditis, operibus credite:* nisi quod sciret opera sua, miracula sua, prodigia sua omnibus linguis facundiora, & eloquentiora esse, nihilque tam incredibile reperiri, quod ea non facile persuadere possent? Hinc videlicet & Apostolus Paulus ad Corinthios scribens ait; *Epistola nostra vos estis, & epistola estis Christi.* Quia nimirum per opera bona Corinthiorum toti mundo Christus, & Paulus loquebantur. Ad hunc igitur modum & Beatus Ioannes ait: *Ego vox clamantis in deserto,* tanquam si diceret: Non solum verba mea sunt quædam voces; Sed ego totus sum vox. Vates cæteri sua vaticinia conscripserunt; mihi vero scribendum non fuit, quia ego ipse sum vaticinium. Opera mea sunt verba mea; vita mea est concio mea: Ieiunia, zona pellicea, pili isti camelorum, hæc ipsa eremus, locustæ, & mel syluestre, nonne pœnitentiam clamant, & ad pœnitentiam omnes homines magnis vocibus cohortantur? Nec enim sine causa dixit: *Ego vox clamantis in deserto.* Quando enim ego nihil dicerem, tamen hæc habitatio solitudinis homines ad pœnitentiam prouocaret. O vtinam, Auditores, intelligeremus aliquando, quanta sit in Catholica Ecclesia horum cōcionatorum penuria, & quod magis deplorandum, quanto plures huius generis oratores in Ecclesia esse deberent, tanto sunt pauciores: Siquidem omnes Christiani ad hunc modum, exemplis videlicet, & operibus, concionari debent, nullus apud Dominū sui silentii excusationem inueniet: Omnes tenentur innocentia vitæ, & incorruptis moribus Ecclesiam Christi ædificare, peccatores conuertere, tardos incitare, frigidos inflammare, omnes homines ad meliora, & sublimiora charismata cohortari. Sed qui voces esse non volunt, vt clamēt bene, vtinam muti essent nec clamarent male. Neq; enim existimare debetis solum opera bona clamare, clamant & mala Dominus ad Cain: *Vox,* inquit, *sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Et ad Abraham; *Clamor,* inquit, *Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est.* Et Beatus Iacobus. *Ecce,* inquit, *merces operariorum vestrorum, quia messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.* Itaque habent & mala opera suas voces. O si Christiani homines scirent, quam vehementer in auribus Ethnicorum, & hæreticorum nostra scelera, nostra flagitia nostra periuria, nostra parricidia, nostræ libidines, nostræ vsuræ, nostræ comessationes, nostræ ebrietates clament: & quantum eos in conuersione ad veram, atque orthodoxā fidem impediant, atq; retardent; non tam facile profecto in tot crimina laberentur! O si vel semel pastores, & præsides animarum, nec minus adolescentium institutores, cogitarent, quantorum

[Margin notes: *Ioan. 10.* — *2. Cor. 3.* — *Pauci concionatores factis clamant.* — *Gen. 4.* — *Gen. 18.* — *Iac. 5.*]

rum

rum malorum causa sint, dum ita pernicio- se suis corruptis moribus concionantur; qui desisterent plane ab eiusmodi genere concionum. Plus enim, mihi credite, viri graues, in quorum vitam omnium aliorum oculi coniecti sunt; plus, inquam, vna ebrietate, vna fornicationis, vel auaritiæ suspicione persuadent in ruinam, quam omnib. cohortationibus suis persuadeant in salutem. Plus destruunt Ecclesiam Christi vocibus morũ, quàm ædificent vocibus verborum. O si intelligerent studiosi Louanienses, quantum nonnulli eorum tyronibus modestioribus, & simplicioribus noceant, & quàm atroces propterea omnipotenti Deo pœnas daturi sint; exterrerentur profectò atq; exhorrerent; & se potius, vel domi continerent, vel ab hac ciuitate discederent, quàm cum tanto & suo, & aliorum detrimẽto, ac pernicie in studiis versarentur! Vehementius enim clamant in auribus adolescentium studiosorum exempla sodalium, quàm omnes admonitiones præceptorum. Quare cùm ij, qui longiore tempore in studijs bonorum artiũ versati sunt, quippe patres quodammodo aliorum esse deberent: tamen sphæristeria potius frequentant, quàm Gymnasia; & à studiis libenter vacãt, vt potationibus commodius vacent, & mero potiùs, quàm disputationibus incalescunt, & socios superare non in doctrina, & eruditione; sed in poculis exhauriendis contendunt: quid scandali putatis tyronum animi patiuntur? Quantum quæso, hisce exemplis ad similia & grauiora etiam perpetranda incitantur? Sic nimirum iuuentus corrumpitur; sic Respublicæ pereunt; sic paulatim homines à corruptione morũ ad corruptionem mentis, & à scelerib. & flagitiis ad infidelitatẽ, & hæreses prolabuntur. Sed hæc satis de querimoniis.

PARS ALTERA.

Cvr beatus Ioannes se vocem, & vocem clamantis appellauerit, hactenus exposuimus: nunc illud sequitur exponendum, cur addiderit: *In deserto.* Quænam igitur est illa solitudo: quodnam hoc desertum, in quo Ioannes clamat? Eremus ista,

Orbis terrarum desertũ quoddam est.

ni vehementer fallor, orbis terrarũ est. Sed non tales solitudines cogitare debetis, quales in Ægypto, & Lybia, in quibus nihil, nisi arenæ inueniantur. Verũ cogitate vastissima quædam nemora, obscura, inuia, inaquosa, in quibus nullæ sunt arbores fructuosæ, nulla pomaria, nulli fontes, nulli lacus, nulla prata virentia; homines verò perquam rarissimi, vel potius nulli, paucissimis quibusdam anachoretis exceptis. At verò stirpes syluestres, spinæ, rubeta, nec non feræ teterrimæ, vrsi, lupi, leones, tygrides omnia longe lateq; compleuerunt. Talis omnino est mundus; atq; idcirco nõ immerito sub typo deserti plerumque in sacris literis designatur. Quæso vos si mundũ istum penitus introspiciamus, an non eum videbimus obrutũ spinis amaritudinum, vacuum floribus verarum consolationum? Quod regnũ, quæ ciuitas, quæ domus inuenitur, in qua non aliquando spinæ tribulationũ oriatur? Pergamus vlterius. Nonne omnia ita sunt plena frõdibus rerum apparentium, sed non existentium, vt vacuus fructibus rerum verarum, & solidarũ mundus censeatur? Nonne est inuium hoc desertum, cũ in eo infelices peregrini, quanto magis progrediuntur, tanto magis implicantur, & errant? Ille litterarũ, iste mercaturæ, alius militiæ, alius alterius studii viam aggreditur: omnes semitas rectas & expeditas quærunt; & nullus tamen à spinis & tribulis, locisque horridis & periculosis expedire se potest. Hinc videlicet fit, vt nemo sua sorte contentus viuat; laudet verò diuersa sequentes. Et quid de ariditate huius deserti dicemus? Nonne omnes perpetuò sitiunt? Vbi est ille diues, qui se contentum dicat, nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius? nimirum in deserto inaquoso sumus, vbi *non satiatur oculus visu, nec impletur auris auditu.* Transeamus ad alia, atque mundum vniuersum tanquam verissimam solitudinem à raris, ac penè nullis hominibus habitari doceamus. Quid est homo? Arbor inuersa, ait quidam. Et rectè. Siquidem caput in viuentibus omnibus illa pars à Philosopho definitur, vnde & sumitur alimẽtum & ad partes cæteras deriuatur. Iam verò partem istam,

Homo arbor est.

caput videlicet, in arboribus defixam in terra, in hominibus procul à terra abstractum videmus. Et contra pedes, qui capitibus opponuntur in arboribus cœlum, in hominibus terram intuentur. Itaque vere homo, si id sit, quod esse debet, nihil est aliud, quam arbor inuersa. Verum Auditores, tametsi homo exterior quem forma ista declarat, quæ oculis cerni, & digito demonstrari potest, ita se habet, vt arbor inuersa merito dici possit: tamen interior homo, qui vere, ac propriè solus est homo, ita post peccatum inuersus est, ita caput in terram abscondit, ita pedes ad cœlum conuertit, vt verius arbor, quam homo dici posse videatur. Nam si homo est arbor inuersa, quid est nisi arbor homo inuersus? Annon habet fortassis homo caput in terra sepultum atq; defossum qui nihil quærit, nihil amat, nihil cogitat, nisi terram? *Vbi est Thesaurus tuus*, ait Dominus, *ibi est & cor tuum*? Quare si thesaurus tuus nihil est nisi terra, vbi caput tuum, vbi cor tuum, vbi mens tua, vbi voluntas tua erit, nisi in terra? An non pedes ad cœlum conuertit, & radices quam altissime figere conatur in terra, qui cœlestium bonorum oblitus, solum de possessionibus amplificandis, de palatiis erigendis, de pecuniis cumulandis, de agris, ad agros, de beneficiis ad beneficia, de pensionibus ad pensiones adiungendis cogitant? Non legistis apud Marcum de cæco illo, qui cum à Domino curari cœpisset interrogatus, an aliquid videret, respondit: se homines sicut arbores ambulantes videre? *Video*, inquit, *homines sicut arbores ambulantes*: ac si dixisset; Video illos, quos dici homines audiui, ita capite deorsum verso ambulare, vt mihi non homines, sed arbores videantur. Hæc est nimirum prima hominis illustratio. Nam cum quis à Deo illustrari, & à vanitate ad veritatem conuerti incipit, primum quod videt, est cæcitas, & obscuritas aliorum. Primum quod loquitur est sententia illa; *Video homines sicut arbores ambulantes.* Siquidem antea, cum etiam ipse sicut cæteri ambularet, & se capite deorsum verso ad modum arborum esse suspicari non possent, alios item omnes sui similes recte se habere existimabat. Quin etiam si vnum, vel alterum forte vidisset terram pedibus conculcantem, & ad cœlum oculos sublatos habentem, illum tanquam distortum, & inuersum, & sibi dissimilem irridebat. At postquam Dei beneficio lumen veritatis aspicere potuit, tunc vere errorem suum, & deceptionem agnoscit. Tunc aperte clamat: *video homines sicut arbores ambulantes.* Atque vtinam arbores istæ pomiferæ, & fructuosæ, & non potius rubi syluestres, & steriles essent. Cum aliquando hominum studia contemplor, plane mundum vniuersum quasi vastissimum quoddam rubetum videor mihi videre. Arbores istæ arbores humanæ dicuntur; sed nihil eis inhumanius, nihil rapacius: Eius naturæ sunt rubi, vt nulli trãseunti parcant, saltem indumenta, si carnem non possunt, vel auferre, vel certe lacerare volunt. Idem omnino studium nonne magna pars hominum sectatur: nonne omnes rapiunt, omnes trahunt ad se res aliorum? Nonne quam plurimi inueniuntur vbique latrones? Et præter apertos istos latrones, nonne permulti in aulis, in prætoriis, in foris, in officinis latrones sunt tanto periculosiores, quanto sunt occultiores? Quid sunt ii mercatores, qui fraudibus ditescunt, nisi rubi? nisi latrones? Quid Ecclesiastici quidam sunt, qui non aliam ob causam beneficia inuadunt, nisi vt bene comedant, & bibant, nisi rubi, nisi latrones? Quid ii qui fœnoribus, & vsuris pauperum fortunas deuorant, nisi rubi & latrones sunt? Quid ii adolescentes, qui pecunias parentum suorum perdunt in sphæristeriis, quas in libris emendis consumere debuissent, nisi rubi, nisi latrones? Quid meretrices, quid leones, circulatores, præstigiatores, adulatores, nisi grati & iucundi latrones? O rubetum sterile atque infelix: Tibi, tibi inquam, B. Ioannes minatur, cum ait: *Securis ad radicem posita est.* Væ vobis hominibus inuersis: væ vobis rubis, & tribulis; Nam securis iræ Dei non ramos, sed radicem petit. Figite radices, quantum vultis: Nam velitis, nolitis eradicabimini. *Securis ad radicem posita est.* non de foliis, & ramusculis, sed de radice,

Matth. 6.

Marc. 8.

Mundus rubetum.

Matth. & Luc. 3.

Matth. 16. radice, de capite, de animæ salute agitur: Et *quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* Conuertimini, conuertimini homines inuersi, calcate pedibus terram; Coloss. 3. erigite oculos ad cœlum. *Si consurrexistis cum Christo quæ sursum sunt, sapite: quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram.* Philip. 3. Aspicite Apostolum Paulum, qui non planta, sed homo erat. *Conuersatio*, inquit, *nostra in cœlis est.* Ecce vbi caput habebat Apostolus Paulus. At de inuersis hominibus, Ibid. quid dicit? *Ambulant multi*, inquit, *quos sæpe dicebam vobis: nunc autem & flens dico inimices crucis Christi, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt: nostra autem conuersatio in cœlis est.* Aspicite beatum Petrum, aspicite beatum Ioannem, aspicite cæteros, qui non plantæ, sed homines erant: an non videtis eos in terra radices non iecisse, posteros suos diuites non reliquisse, palatia, hortos, vineas possidere non voluisse; sed omnes suas Matth. 6. opes, omnem thesaurum suum apud Deum custodem bonum deposuisse, *vbi neq; ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur?* Sed ad solitudinem nostram reuertamur. An non est mundus hic noster vera solitudo, cum in eo omnes bestiæ agri domicilium habeant? Quid enim aliud sunt cateruæ illæ Dæmonum, quæ perpetuo nobis insidiantur, nisi leo- 1. Pet. 5. num rugientium greges? *Aduersarius vester diabolus*, inquit beatus Petrus, *tanquam leo rugiens circuit quærens quẽ deuoret.* Quid aliud impudicæ mulieres, quæ solo aspectu venenum in corda adolescentium iaculantur, quam truculenti basilisci sunt? Quid sunt obtrectatores, nisi canes? Quid arrogantes, nisi tauri? Quid versipelles, nisi vulpes? Quid luxuriæ dediti, nisi sues? Quid rapaces, nisi lupi? Quid auari, nisi talpæ? Quid vero crudeles, nisi tygrides? Sed quid de feritate hominum dicemus? Cum illud constet etiam ipsas feras à nonnullis hominibus feritate superari? Quis nescit tempore nascentis Ecclesiæ vrsos, & leones à sanctorum Martyrum corporibus lacerandis abstinuisse, à quibus tamen crudelissime transfodiendis, & in frusta concidendis homines feris truculentiores non abstinebant? Et ea, quæ nostris temporibus nefarie Caluinistæ gesserunt, nonne omnem feritatem, & immanitatem vincũt? Quæ cum ita sint, dubitare iam non possumus, nec debemus, quin noster hic mundus desertum horridum, obscurum, inuiũ, inaquosum, hominibus vacuum, & feris plenissimum sit. Atque hoc est desertum, in quo parens omnium nostrum Adam cũ descenderet ad Ierusalem in Iericho à latronibus spoliatus, & vulneratus fuit, & in quod pius Samaritanus Christus à spiritu ductus fuit, vt liberaret hominem. Tunc Luc. 10. enim fuit Dominus ductus à spiritu in desertum, cum opera Spiritus Sancti *verbum* Ioan. 1. *caro factum est & habitauit in nobis.* Et tunc impleta sunt vaticinia Prophetarum: *tunc* Psal. 95. *exultarunt omnia ligna siluarum à facie Domini, quia venit*; tum positum est *desertum in stagna aquarum, & terra sine aqua in exi-* Psal. 106. *tus aquarum.* Tunc *lætata est deserta &* Isai. 35. *inuia & exultauit solitudo, & floruit quasi lilium: germinans germinauit & exultauit lætabunda & laudans, quia gloria Libani data est, ei decor Carmeli, & Saron.* Verum atte-quam Dominus per se desertum nostrum visitaret, præmissus fuit beatus Ioannes, qui ideo clamat, & dicit: *Ego vox clamantis in deserto.* Sed vultis ostendam vobis quod sit felix, & fortunatũ, vtile & salutare desertũ. Vnico verbo rem aperio, & sic finem dicẽdi facio. *Qui curas carnis non faciunt in deside-* Galat. 5. *riis*, qui terrena non concupiscunt; qui tametsi inter homines, & opes, & honores versantur, tamen nulli horum amore, & cupiditate adhærent; sed ea tanti faciunt, quanti valent: & tanquam homines solitarii & eremitæ spiritales habitant secum, versantur in corde, suspirant ad patriam, de Deo cogitant, cum Deo versantur, Deo loquuntur: isti sunt, qui solitudinem salutarem, & plane beatam inuenerunt. Hæc est solitudo, quam Propheta Dauid adamauerat, & de qua canebat: *Elongaui* Psalm. 54. *fugiens, & mansi in solitudine.* Hæc est solitudo, per quam transit populus Dei de terra Ægypti in terram promissionis. Nemo putet de Ægypto mundi huius, & de tenebris peccatorum statim vno saltu ad ter-

ram fluentem lacte, & melle, peruenire posse: est enim media solitudo. Et verè si quis, dum vixerit, Deum non quærit in solitudine, & recessu cordis, & cum eo amicitiam & familiaritatem non contrahit, illum post obitum non inueniet. *Quærite*
Isai. 55. *Deum, dum inueniri potest: inuocate eum, dum prope est.* Et nisi quis renunciauerit, saltem animo, & affectu, omnibus quæ possidet, quod est morari in solitudine, nunquam intrabit in regnum cœlorum. Hæc rursum est illa solitudo, in qua pluit manna de cœlo: Non habuerunt filij Israel manna illud suauissimum, donec egressi ex Ægypto in solitudinem intrauerunt: nec in ipsa solitudine, donec farina illa defecit, quam secum attulerant ex Ægypto. Sic etiã Auditores, nemo speret gustare se posse cœlestem illam cõsolationem, quæ omniũ dolorum, & laborum obliuisci facit; donec amorem, atque affectum non exuit rerum terrenarum, & in cordis sui desertum non ingreditur. Hæc denique est illa solitudo, in qua verbum Dei nullo strepitu impedi-
Ose. 2. ente auditur. *Ducam eam,* inquit Dominus, *in solitudinem, & ibi loquar ad cor eius.* Et B. Ioannes hodie: *Ego,* inquit, *vox clamantis in deserto.* Illis enim solis loquitur Dominus, illis solis concionatur Ioannes, qui morantur in solitudine; loquitur verò pa-
Philip. 4. cem, & pacem, quam mundus dare non po-
Psal. 84. test, pacem *quæ exuperat omnem sensum.* Sed
Isai. 46. loquitur *in plebem suam, & in seruos suos, & in eos, qui conuertuntur ad cor: Redite ergo præuaricatores ad cor.* Intrate solitudinem, vt vocem illam exaudire possitis: quæ clamare nõ cessat in deserto. O desertum Deo gratum, & hominibus vtile! O solitudo incognita, sed tranquilla, quam rari sunt, qui te nouerunt! & tu sola tamen accolas tuos inter tumultus pacatos, inter arma pacificos; inter multitudines solos, inter metus & trepidationes securos, & tranquillos facis. Te Prophetæ atque Apostoli adamauerunt: ad te suspirat, & te concupiscit desiderium animæ meæ: Ad te nos reuocat Apostolus Paulus illa graui cohortatione sua: *Tempus breue est; reliquum est, vt qui ha-* 1. Cor. 7.
bent vxores tanquam non habentes sint; & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam nõ possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes: præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Si igitur figura huius mundi præterit, si decor omnis, & pulchritudo eius, vt flos decidit, cur non properamus? cur non currimus? cur non aduolamus ad istam solitudinem? Hic est Christus, qui ieiunat, hic Ioannes concionatur, Hic Moyses cũ Deo loquitur: Hic Elias absconditur; Hic pluit manna de cœlo; hac denique transijt Dei populus ad terram fluentem lac, & mel; ad quam sua misericordia nos perducat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CON-

CONCIO VIII.

DE DOMINICA QVARTA ADVENTVS.

Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. 1. Corinth. 4.

POSTOLVS Paulus vna, eaq; breuissima sententia, simul pastores & oues, sacerdotes & laicos admonendos putauit: Nihil enim magis necessarium est pastoribus & ouibus, quam vt pastores de seipsis, & oues de suis pastoribus rectam opinionem habeant. Quid igitur pastores de se existimare debent? Se ministros Christi esse, & non qualescunque ministros; siquidem omnes Christiani serui ac ministri sunt Christi; *sed dispensatores mysteriorum Dei*, hoc est, œconomos, magistros domus quibus incumbit ex bonis Domini sui totam familiam alere. Multi sunt serui, & administri in aliqua familia, sed vnus præest aliis, vnus est *seruus fidelis, & prudens, quem constituit Dominus super familiã suam, vt det illis in tempore tritici mensuram.* Ac in tota quidem familia Christi, summus œconomus, ac generalis magister domus, est Romanus Pontifex: Quia vero Christi familia non vno in loco habitat, sed multas ac varias regiones & prouincias occupauit, nec potest tanta multitudo ab vno homine cibum verbi Dei, & Sacramentorum accipere; idcirco in multas minores familias distributa est, & singulis singuli minores œconomi attributi sunt, Id quod B. Leo in epistola ad Anastasium Episcopum Thessalonicæ, quem vicarium suum per totum Orientem constituerat, his verbis docet: *Magna*, inquit, *dispositione prouisum est ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres* (Episcopos videlicet, nam de his loquitur) *haberetur prima sententia.* Et rursus; *Quidam in maioribus vrbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vnquam à suo capite dissideret.* Itaque omnes Episcopi, omnes Pastores, omnes Sacerdotes, qui quoquo modo præsunt Ecclesiæ, vel ex officio, vel ex delegatione, se suo modo œconomos esse, dispensatores mysteriorum Dei in animo fixum habere debent.

Pastores sunt œconomi Dei.

Luc. 12.

Leo epist. ad Anastasium.

Sed cur Apostolus verbum Dei & Sacramenta mysteria appellauit? Cur non aperte dixit Dispensatores doctrinæ, & Sacramentorum Dei? Non sine magna ratione hoc fecit; Nam vt nobis ministerium nostrum commendaret, excellentiam & sublimitatem eius explicare voluit. Hoc igitur interest inter œconomos veteris & nouæ legis, quòd illi dispensabant res quasdam communes, & vulgares, triticum, oleum, vinum; Nobis vero mysteria maxima, res pretiosissimæ, aurum, argentum, margaritæ, gemmæ creditæ sunt. Quid Iudæi prædicatores docebant? Vnum esse Deum, qui cœlum & terram fabricauerit, qui populum suum de seruitute Ægyptiaca liberauerit, qui tanquam iudex iustus, nec malos impunitos, nec bonos irremuneratos dimittat. Vera sunt hæc omnia, sed vulgaria, & communia. Quid vero Christiani docent? Plane mysteria secreta, abscondita à constitutione mundi, Deum esse Trinitatem, filium Dei carnem humanam assumsisse, Sacramentis nouæ legis homines iustificari. Aspice deinde sacrificia, & Sacramenta Iudæorum. Quid illi dispensa-

Differentia inter œconomos veteris & nouæ legis.

Galat. 4. pensabant? Vmbras futurorum, *infirma & egena elementa:* mactabant boues & oues, addebant adipes arietum & hircorum: iudicabant de lepra, & maculis corporum. Ista erant munera, ista potestas eorum. Intuere modò Christianorum Sacerdotum functiones. Quid nos dispensamus? Quid populis administramus? Sacramenta potentissima atque efficacissima; baptismate regeneramus, confirmatione Spiritum sanctum damus, absolutione peccata ac debita relaxamus: sub specie panis verum panem angelorum ministramus. Ista sunt ergo mysteria, quorum nobis dispensatio credita est.

Multi Sacerdotes suam dignitatem ignorant.

Sed multi reperiuntur hodie imperiti œconomi, qui nec munus, nec locum, nec gradum suum intelligunt. & aliqui quidem se maiores, & aliqui minores, quam sint, esse se putant; & vtrique decipiuntur. Qui sunt, qui se putant maiores? Primum omnes illi, qui sibi indignum putant exercere per se munera sacerdotalia, qui non dignantur per se concionari, per se confessiones audire, per se pascere & gubernare gregem sibi creditum. Isti superbia incredibili putant se maius aliquid, quàm sint; & interim non vident tum maximè se vilescere ac sordescere. Putant vile concionari, quod Christus & Apostoli faciebant; & non putāt vile pecunias numerare, quod Iudas faciebat. Atque vtinam saltem sicut Iudam in eo, quod vile est imitantur, in eo quod nobile & vere magnum est imitarentur. Sed rursum illi se pluris faciunt quàm sint, qui se non vt ministros, sed vt Dominos intuentur, & interim fures sunt, & latrones; illi videlicet omnes, qui non contenti stipendio ac mercede, quam Deus fidelibus seruis promisit, vendunt res Domini sui, beneficia, Sacramenta, gratiam ipsam Spiritus sancti. Illi postremò se ministros & dispensatores non agnoscunt, qui quasi nō essent Domino rationem reddituri, summa facilitate omnibus manum imponunt, & tam contritos, quàm non contritos; tam plenè & perfectè confitentes, quàm peccata sua quadam confusa generalitate inuoluentes; tam satisfacere paratos, quàm non paratos quasi propria potestate & authoritate absoluunt. Isti sua imperitia & superbia corrumpunt populos, & eis veræ pœnitentiæ viam præcludunt. Nec enim esset hodie tanta facilitas peccandi, si non etiam tanta facilitas absoluendi. Veniunt homines onusti peccatis, & qui millies in eadem ceciderunt: & veniunt sæpe sine vllo signo doloris, vel pridie, vel ipso die summæ celebritatis, & statim absolui, & ad sanctorum mysteriorum communionem accedere volunt: Et nos Iudices inconsiderati, dispensatores infideles omnibus manum imponimus, omnibus dicimus, *Ego te absoluo. Vade in pace.* Sed væ nobis cùm Dominus rationem ponet cum seruis suis: serui sumus, dispensatores sumus, non Domini sumus, causam Dei, non nostram agimus; offensas Dei, non nostras remittimus; bona Dei, non res nostras dispensamus. Hinc videlicet beatus Augustinus in epistola 148. *Nihil est,* inquit, *in hac vita & maximè hoc tempore facilius & latius & hominibus acceptabilius Episcopi & presbyteri officio, si perfunctorie & adulatorie res agatur; sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & damnabilius.* Et B. Ioannes Chrysostomus, *Non temerè, inquit, dico; sed vt affectus sum ac sentio: Non arbitror inter sacerdotes multos esse, qui salui fiant; sed multò plures, qui pereant: Vnius enim animæ perditio tantam habet iacturam, vt nulla ratione possit æstimari.*

Contra Sacerdotes facile absoluentes.

August. epist. 148.

Chrysost. Homil. 3. in Act.

Vilitas quorundā Sacerdotū.

Veniamus ad eos, qui se minores arbitrantur, quàm sint, & non studio sanctæ, & Deo gratissimæ humilitatis; sed partim ignorantia, partim improbitate se de gradu suo deiiciunt, & omnibus contemnendos, & conculcandos præbent. Quinam isti sunt? Illi omnes videlicet, qui ambitione, vel pecuniarum cupiditate, vel vtraque stimulante viris diuitibus & nobilibus, nec solùm viris, sed etiam fœminis, quod nefas est & horrendum, turpiter adulantur, & eis tanquam vilissimi famuli & abiectissima mancipia se subiiciunt. Quam multos vidi debitis etiam in his Regionibus Sacerdotes Domini, qui aperto capite laicis viris & mulieribus in mensa ministrabunt, qui discurrent hac & illac, vt ferant & referant nuntia, qui omnia famulorum & ancilla-

rum munera obibunt; pudet profectò hæc referre. Sed quid agemus cum multos non pudeat ista facere, & seipsos, & eos quibus seruiunt in gehennam perducere? Certè B. Martinus laude humilitatis, si quis alius, maximè enituit: tamen cùm aliquando (vt Sulpitius refert) vnà cum quodam presbytero suo cum Imperatore Maximo panderet, & pincerna calicem Imperatori attulisset, eumque Imperator ad S. Martinum honoris gratia misisset, sapientissimus Pontifex, non solùm primum calicem non recusauit; sed posteaquam ipse bibit, non Imperatori vt omnes putabant; sed presbytero suo calicem porrexit. Existimabat enim, vt res erat, in eo consessu primas partes sine controuersia Episcopo deberi, secundas presbytero, tertias Imperatori. Itaque Beatissimus Martinus presbyterum suum, etiã Imperatori præposuit; & hodie presbyteri non verẽtur seipsos etiam mulierculis subiicere. Beatus Ambrosius cum Imperatorem Theodosium intra cancellos in sacrarium ingressum cerneret, vt cum presbyteris sederet, non timuit ei per Archidiaconum mandare, ac dicere, *Egredere Imperator, & cum cæteris in commune consiste; purpura enim Imperatores facit, non sacerdotes.* D. Ioannes Chrysostom. Homilia 83. in Matthæum de sacramenti administratione verba faciens, *Si dux,* inquit, *quispiam, si consul ipse, si is qui diademate ornatur indigne adeat, cohibe & coerce; maiorem tu illo habes potestatem.* Sed quid opus est testimonia hominis quærere? Ingrediantur, qui eiusmodi sunt, aliquando cor suum, ibi profectò, si attendant Deum ipsum sic loquentem audient; Ego te exaltaui: & non angelum aliquem; sed Deum quendam inter homines esse te volui: ego te caput & iudicem conseruorum tuorum constitui; tibi omnia mea bona commisi diuitias, honorem, sponsam, meipsum, & quicquid aliud habere potui: Tibi credidi claues regni cœlorum, tibi Sacramẽta pretium sanguinis mei, tibi ipsum corpus & sanguinem meum, tibi animas ipsas, sponsas meas, pro quibus pati & mori non recusaui; denique honorem & gloriam meam per te, & à te & in te honorari volui, & tu calce abiecisti me, & qui lux mundi, & sal terræ esse debuisti, ita insipiens, & sceleratus factus es, vt propter splendorem quendam sęcularem, coronam tuam, & gloriam meam tanto dedecore, atque iniuria afficeres, vt etiam mulierculis seruire non erubesceres. Hæc profectò Dominus (si attenderent) in eorum cordibus loqueretur. Sed quid de illis dicemus, qui non solùm hominibus sæcularibus, sed ipsi sęculo tanquam tanquam mancipia famulantur? Qui seruiunt mammonæ, seruiunt libidini, seruiunt ebrietati, quo nihil turpiùs, nihil fœdiùs, nihil execrabiliùs in sacerdote reperiri potest.

Sulpit. in vita S. Martini.

Theod. lib. 5. Histor. Eccles.

Chrysost. Hom. 83. in Matth.

Quid mirum, si passim vilissimo cuique, ludibrio sunt sacerdotes? Si à populis despiciuntur? contemnuntur, conculcantur, graui diuturnaque laborant infamia? Dominus enim per Malachiam ad sacerdotes voce magna ait, *Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege; propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis.* Et Christus in Euangelio, *Vos estis sal terræ. Quod si sal euanuerit, ad nihil valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Hoc igitur Hæreticorum, & sæpe etiam Catholicorum populi clamant; Infatuatum est sal, ad nihil valet vltrà, proiiciatur foras, conculcetur ab hominibus. Quare Auditores optimi, quicunq; sacerdotes estis, vel futuri estis, attendite quæso vobis diligenter, & vt aliquando tandem Domino adiuuante ab ea, qua iam dudum vrgemur, ac premimur infamia, ac turpitudine liberemur; sic vos existimate, *vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei,* neque ampliùs aliquid neque minus.

Cur Sacerdotes vilipendantur.

Malach 2.

Matth. 5.

Venio nunc ad oues: Quam opinionem habere debent laici de Sacerdotibus, vt non errent? Apostolus Paulus respondeat, *Sic nos,* inquit, *existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Neque enim desunt, qui minoris, neque etiam qui pluris sacerdotes faciant, quam sint. Qui sunt, qui minoris? Primum hæretici Lutherani, qui inuidẽtes Ecclesiæ pulcherrimum illum ordinem ministrorum Dei, qui refert hominibus speciem quandam cœlestis Hierusalẽ, Hierarchias & choros Angelorum,

Quam opinionem de Sacerdotibus laicos habere deceat.

tum, non solum Diaconos & presbyteros, sed ipsos etiam summos sacerdotes in ordinem redigere, & œconomos ac magistros domus de familia Christi tollere conantur, vt omnes serui nimirum inter se tumultuentur, & vnus rapiat hoc, alius rapiat illud, & nemo sit qui puniat, vel prohibeat. Deinde proxime ad Lutheranos accedunt quidam, qui dicuntur nobiles, qui ita contemnunt Sacerdotes, vt non solum se eis præponere, sed etiam ab eis seruiri sibi non erubescant, & illas manus, quæ corpus Domini quotidie tractant, quę cœlum pœnitentibus aperiunt, quas Deus sibi oleo sanctæ vnctionis consecrauit, à quibus benedici & quas osculari humiliter deberent; illas inquam in sordidis officiis in suum obsequium occupari patiatur. Sed de hoc iam admonuimus quod modò admonendum esse videbatur.

Nonnullli plus æquo Sacerdotes æstimant.

Qui sunt igitur qui pluris Sacerdotes faciunt, quàm debent? Illi sunt, qui Sacerdotes Dominos Sacramentorum, & diuinæ gratiæ non ministros & dispensatores putant; tales erant Apostolicis temporibus qui dicebant, *Ego quidem sum Pauli; ego autem Apollo, ego vero Cepha,* quos Apostolus in priori ad Corinthios epistola seuerè castigat his verbis, *Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Aut in nomine Pauli baptizati estis?* Et rursum, *Quid igitur est Apollo? Quid vero Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit; Ego plantaui, Apollo rigauit; sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus.* Semper errores versantur in extremis, veritas in medio. Hæretici Sacerdotibus omnem potestatem, atque adeo ipsum ministerium auferunt: Imperiti Catholici non ministros eos, sed Dominos faciunt. Veritas est in medio; *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi.* Atq; vtinam hoc tempore non infiniti reperirentur, qui imperitos illos Corinthios imitantur; Passim enim videbitis euntes homines ad confessionem, & licet neq; dolorem peccatorum, neque verum propositum nō amplius peccandi, neque desiderium satisfaciendi pro præteritis habeant, tamen omnino cupiant absolui, & si casu aliquo confessarium sapientem inueniant, qui eis aperte dicat, Frater ego hic sedeo non vt Rex, sed vt iudex, neque iudicare possum, nisi secundum allegata & probata, & nisi meliorem animum in te videam, non exspectes vt absoluam; Vade persuadeas Deo si potes, vt sine vera pœnitentia in gratiam suam te recipiat, & debitum dimittat: Ego qui seruus sum, non ex liberalitate, sed ex iustitia bona Domini mei dispensare debeo. Si inquam, talem confessarium fidelem & prudentem nacti fuerint, quærunt sibi alium, & si possunt surdum aliquem, vel imperitum, & ab eo absolutionem quoquo modo extorquent; & tum verè se liberos, & absolutos putant cùm sint miseri duplici vinculo colligati. Auditores optimi nolite vos, & alios simul decipere, si qui sunt qui cupiant in gehennam ire, eant quæso soli, non trahant etiam vos secum: dicatur ipsis, Si non placet vobis venire nobiscum ad cœlum, neque placet nobis venire vobiscum in gehennam. Itaque ego seriò vos admoneo, quandoquidem iam est tempus confessionem faciendi, quicunque non verè, neque ex animo dolent se peccasse, & sine fictione proponunt vitam meliorem, & parati sunt pro admissis flagitiis satisfacere, nec non relinquere quod iustè retinere non possunt; vt beneficia malè parta, vt res alienas, vt concubinas, vt odium ac inimicitias: Præterea restituere quod debent; si pecunias, pecunias; si famam, famam; & de cæteris ad eundem modum; tales absolui non possunt etiamsi diligentissime & accuratissime peccata sua recenseant, & si absoluantur fit, quod ait beatissimus Cyprianus, *Irrita pax periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura.* Deus enim duo baptismata instituit: Vnum aquæ frigidæ, vel potius tepidæ ac temperatæ; Alterum aquæ feruentis. Percipite quæso rem istam, hoc enim est caput præcipuum totius controuersiæ inter Catholicos & Lutheranos: Priori baptismate lauantur ii qui veniunt ex infidelitate, & tunc Deus mitissimè & liberalissimè agit, & omnia simul dimittit, culpas videlicet & pœnas, tam æternas, quam tempo-

1. Corin. 3.

Quomodo confitendum.

Cyprian.

Duplex baptisma à Christo institutū.

temporales: Quanquam enim relinquuntur eis fames, & sitis, & ægritudines, & penuriæ, & aliæ afflictiones atq; incommoda, quæ omnes patimur; tamen ea non propriè pœnæ dici debent, cum non infligantur intuitu peccatorum, quæ plene ac perfecte in baptismo dimittuntur; sed solum ad certamen fidei, & meriti incrementum relinquantur, vt B. Augustinus ait: Vt per illa erudiantur & exerceantur proficientes in agone iustitiæ. At verò cùm homines iam priori baptismate abluti, negligenter & dissolute viuunt, & Deo ingrati iterum maculas contrahunt, tum Deus restringit nonnihil manum, & sacerdotibus dicit, si rursum ad vos pro medicina peccatorum venerint homines isti, quos semel lauistis, non amplius eos lauabitis baptismo aquæ frigidæ; sed adhibete balneum feruentis aquæ, & eorum pellem diligenter excoquite, vt alias sint prudentiores, & maiori vigilantia caueant flagitia. Hoc est sacramentum pœnitentiæ, Auditores, baptismus laboriosus, baptismus lachrymarum, balneum aquæ feruentis, quod requirit gemitus, contritionem, lamenta, fructus dignos pœnitentiæ, preces, ieiunia, eleemosynas, & alia id genus opera.

August.

At Hæretici quidem rem istam non intelligentes, neque considerantes baptismi & pœnitentiæ discrimen; sed in vtroque Deum æque liberaliter agere sibi persuadentes, nescio quam sibi fingunt resipiscētiam, & vitæ mutationem suauem ac delicatam, quæ nullam habeat contritionem, & satisfactionem annexam pro præteritis. Sed via regia est, quam Ecclesia Catholica tenet, & quam semper Patres ac Doctores orthodoxi ac probati docuerunt: audite B. Cyprianum, *Orare*, (inquit in sermone de lapsis) *oportet impensius & rogare; diem luctu transigere, vigiliis ac fletibus noctes ducere; tēpus omne lachrymosis lamentationibus occupare; stratos solo adhærere cineri; in cilicio volutari & sordibus*. Audite B. Gregorium Theologum, *Recipio*, inquit oratione 2. de Baptismo, *recipio pœnitentes; Sed si lacrymis rigatos videro*. Audite Ambrosium quibus verbis lapsam virginem ad seriam pœnitentiam exhortatur, *Lugubris*, inquit, *tibi accipienda est vestis, & mens, ac membra singula digna castigatione punienda; amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præstiterunt, defluant oculi lachrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt, pallescat facies, quæ quondam viruit impudicè: Denique totū corpus iniuria maceretur, cinere aspersum, & opertum cilicio perhorrescat, quod male sibi de pulchritudine placuit: cor vero sit liquescens sicut cera ieiuniis inquietans seipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum*. Audite Theodoretum, quas leges pœnitentiæ in epitome diuinorum decretorum Ecclesiam habere dicat; *Sunt*, inquit, *medicabilia etiam, quæ post baptismum fiunt vulnera; medicabilia autem non vt olim per solam fidem (baptismo videlicet) remissione; sed per multas lachrymas, & fletus & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem commissi peccati quantitati contemperatum: qui enim non sic affecti sunt eos nec admittere quidem dicimus*. At has habet Ecclesia leges de pœnitentia. Sed quid opus est tam multis testimoniis hominum, cum ipse Spiritus Sāctus in Scripturis sanctis semper cum pœnitentia planctum amarum, cordis contritionem, cinerem & cilicium, ieiunia & eleemosynas coniungat?

Hæreticorum pœnitentia faciles.

Pœnitentiam opera pœnalia comitari debent. Cyprian. ser. de Lapsis. Nazian. orat 2. de Baptismo Ambr. ad virginem lapsam.

Theodor. in Epit. Diuin. decret.

Quare Auditores optimi, si bonam, si vtilem, si salutarem confessionem facere vultis, si vere cum Deo in gratiam redire, & eius amicitia ac beneuolentia frui desideratis, balneum istud calidū magno animo ingredi debetis, & primum diu & multum in amaritudine animæ peccata præterita recogitare; deinde ea largis & diuturnis imbribus lachrymarum abluere; tum sacerdotem probum & eruditum adire, qui non solum absoluere, sed etiam consolari, docere, increpare, monere, remedia morbis & ægritudinibus accōmodata adhibere sciat; & tunc ad pedes eius totam sarcinam peccatorum sine fastu, sine pompa, cum timore & tremore, cum dolor & humilitate deponere: Postremo totis viribus bonis operibus, & eis potissimum, quæ sacerdos iusserit insudare, & aliis pœnitentiæ laboribus sponte assumptis Domino satisfacere: Nec enim sacerdos pro multis & magnis peccatis paruam & breuem pœnitentiam iniungit, pro

git, propterea nihil aliud pati debetis: & nisi aliis modis Domino satisfeceritis, certe balneum multo feruentius in purgatorio non deerit. Aspera tibi videntur? cogita duriorem & asperiorem esse gehennam: & si vides flere te non posse, hoc ipsum defle, quod non possis flere: Certe enim si pater, aut mater, aut filius, aut frater tibi moreretur, nonne puderet dicere, non scio flere? Et nunc anima tua mortua est, qua nihil melius & pretiosius habes, & non scis flere? Quæ hæc amentia? Moritur pater, quem certissime credis iterum surrecturum, & victurum, & tamen ploras; moritur anima, quam nescis an vnquam amplius viuam habebis, & non potes flere? Ploremus igitur, *ploremus coram Domino, qui fecit nos*; & tamen non dubitemus, quin is qui Publicanum, & Magdalenam, & latronem pœnitentem recepit, etiam nos pari caritate & pietate recipiet, & osculabitur, & consolabitur, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO IX.

DE EADEM DOMINICA QVARTA ADVENTVS.

Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Esa. 40.

BEATISSIMVM præcursorem Liberatoris nostri Ioannem Baptistam, optimi Auditores, vocem esse clamantem in deserto Dominica superiori didicimus. Quid vero clamet, quod vel in primis cognoscendum fuerat, angustia temporis impediti dicere non potuimus. Quare cum & hæc pars explicanda supersit, & in hunc diem maxime conueniat (hodie siquidem parasceue agimus natalis Domini) non nouum aliquod argumentum quæremus; sed de ista ipsa concione Beati Ioannis, Domino aspirante, verba faciemus. Erit vero longe vtilissima concio, si terram bonam, vt spero, semina ista verbi Dei in cordibus vestris inuenerint. *Dominus enim veniens veniet, & non tardabit*, nimirum cras: imo vero hac nocte aderit, & eos omnes visitabit, quos vigilantes & paratos inueniet. Et beati qui eiusmodi visitatione digni erunt; miseri vero & infelices, qui non erunt. Nec enim Dominus vacuus veniet, sed onustus donis, & charismatibus, & verarum opum, & verarum consolationum, verarum delitiarum copiam maximam suis cultoribus, & amatoribus adferet. In eo totum est positum, vt non imparati inueniantur. Nemini vestrum desiderium, & voluntatem deesse bonam existimo, id agendi, & comparandi quod necesse est. Si quis autẽ fortasse, quid sit agendum, & comparandum ignorat, is aures & animum erigat, & non me, sed Beatum Ioannem concionantem audiat; *Parate*, inquit, *viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.* Quid est igitur via? Et ad quem modum dirigitur via? Verba sunt metaphorica: Siquidem familiare est Prophetis, sæpe figuris, ac præsertim translationibus vti. Itaq; B. Ioannes hanc ipsam sententiam propriis, ac apertis verbis ita expressit: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.* Vis, inquit, parare viã Domini? Vis rectas facere semitas Dei nostri? Ecce tibi modum, ecce rationem. Age pœnitentiam. Quid est igitur via Domini, nisi lex Domini? *Viam*, inquit Dauid, *mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum.* Et, *Beati immaculati in via, qui ambulant*

Abac. 2.

Matth. 3.

Psalm. 118.

bulant in lege Domini. Quid contra est via mundi, nisi lex mundi? De qua scriptum est: *Lata est via quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam.* Et quidem lex Domini via angusta, via recta, via pulchra, via lucida, via vitæ, & salutis dicitur. Contra lex mundi via lata, via distorta, via polluta, via obscura, via inferi, & semita gehennæ nuncupatur. Nimis longum esset, si omnes istas conditiones harum viarum explicare vellemus. Contentus ero si vnam, vel alteram breuiter explicare potuero. Fingite animis videre vos viam quandam rectam, æquabilem, breuem, & cuius exitus sit amplissimæ & pulcherrimæ ciuitatis ingressus. Talis omnino est via, & lex Domini. Audite Oseam: *Rectæ*, inquit, *viæ Domini & iusti ambulant in eis.* Audite Psalmographum: *Deduxit*, inquit: *eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis.* Audite Salomonem: *Iustum*, inquit, *deduxit Deus per vias rectas & ostendit illi regnum Dei. Beati* plane *immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Nam & primum ex ipsa via, quippe quæ rectissima est, vident regnum Dei, & vrbem illam ad quam ducit. Et in eam spe ac desiderio ingrediuntur, paulo post reipsa ac vere ingressuri. Vt vero & viam mundi, & carnis internoscatis, fingite rursum animis videre vos anfractus quosdam, & quasi circulos infinitos, qui perpetuo ducant in orbem, nec vnquam finem habeant, & qui non solum distorti, sed & inæquabiles sint, vt nunc ascẽdendum, nunc descendendum iis omnibus sit, qui per eos iter facere volunt. Talis est via, & lex mundi, per quam omnes peccatores ingrediuntur: neque mirum. Diabolus enim, qui dux & princeps est omnium impiorum, non alias vias nouit. *Aduersarius vester diabolus*, inquit Petrus; *tanquam Leo rugiens circuit* (ecce viam ipsius) *quærens quem deuoret.* quin ipsemet, vt est apud Iob interroganti Domino, vnde veniret, respõdit, *Circuiui terram & perambulaui eam.* Et rursum cap. 2. idem interrogatus respondit. De peccatoribus vero sanctus Dauid: *In circuitu*, inquit, *impij ambulant.* Et rursum: *Audiui vituperationem multorum commorãtium in circuitu.* Quia vero anfractus isti nõ tam viæ, quam errores quidam sunt, nec per eos ad ciuitatem vnquam peruenire potest, rursum Propheta: *Errauerunt*, inquit, *in solitudine in inaquoso: viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt.* Quam autem longi sint isti errores, & quam difficiles, perditi homines his vocibus aliquando testabuntur, *Errauimus à via veritatis, ambulauimus vias difficiles, lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis. Viam autem Domini ignorauimus.*

Qualis sit via Domini. — *Ose. 14.* — *Psal. 106.* — *Sap. 10.* — *Psal. 118.* — *Via mundi anfractuosa.* — *1. Pet. 5.* — *Iob. 1. & 2.* — *Psal. 11.* — *Psal. 106.* — *Sap. 5.*

Sed caput omnium miseriarum, & infelicitatis huius viæ illud est, quod hinc, & inde altissima & horribilia præcipitia habet. Discurrit vero per hanc viam fera quædam pessima, quam mortem nominamus: imo vero venientibus omnibus occurrit, & nullis parcit: non ducibus, non Regibus, non Pontificibus, non Imperatoribus; sed nunc istum, nunc illum maximo impetu deiicit in barathrum: nec est adhuc inuentus aliquis, qui ei resistere, vel impetum ei⁹ sustinere potuerit. Ab ista igitur tam distorta, & tam periculosa via reuocat nos oratio Ioannis Baptistæ. Nos enim partim à Dæmone incitati, partim à nostris cupiditatibus abstracti viam illam Domini ita deserimus, vt in ea excrescant herbæ, & frondes, ac virgulta eam penitus intercludant. Anfractuosas vero & distortas vias mundi ita frequentamus, ita terimus, ita celebramus, ita vnusquisque duce cupiditate viam sibi aperit in solitudine, vt lex Domini herbis, & graminibus cooperta iam amplius via esse non videatur.

Hoc est igitur, quod Ioannes clamat: *Parate viam Domini: rectas facite semitas eius:* hoc est, rursum aperite, rursum terite, rursum celebrate viam Domini, ambulate in lege mandatorum Dei, facite ibi ambulando rursum viam, vbi non ambulando inuium fecistis.

Id vero quanto iure clamet nullo negotio explicari potest. Aspicite, quæso, paulisper atque intuemini hominum studia: Quotusquisque est, qui via Domini derelicta, vel ad dextram, vel ad sinistram non declinet? Qui vel post aurum non abeat, vel post vmbram honoris, vel post

Mala hominum viæ.

con-

concupiſcentias ſuas non currat? Auari omnes nonne currunt poſt aurum? Ambitioſi nonne honores, quaſi vmbram fugientem, proſequuntur? Voluptuarii nonne ad carnem aduolant tanquam vultures ad cadauera? Et quales, quæſo, ſunt iſtæ viæ, nunquid non diſtortiſſimæ? nũquid non lõgiſſimæ? nunquid non præcipitiis, vallibus, montibus, latronibus, feris pleniſſimæ? Videte quam ſint longi iſti anfractus. Currere incipiunt in pueritia, currunt in adoleſcentia, currunt in iuuentute, currunt in ætate matura, currunt interdum etiam in ſenectute: ambulant vias difficiles, laſſantur in via iniquitatis, nunquam tamen perueniũt. Quantò enim magis opibus, vel honoribus creſcunt, tantò plura & maiora deſiderant: nec vllum finem deſiderandi, & expetendi faciunt. Cucurrit aliquis poſt honores, & factus eſt comes. Cæterum nihil ſe eſſe putat, niſi fiat dux: itaque iterum currit; abſoluit curriculum, efficitur dux. Eſtne finis? Nequaquam. Aſpirat ad regnum; currit igitur iterum. Ecce currit, conficit aliud curriculum, efficitur rex. Num modo quieſcit? Nihil minus. Ambit monarchiam orbis vniuerſi. Currat igitur rurſum, & currat donec deficiat. Ecce peruenit ad monarchiam. Quid iam quęret? Num tandem erit ſatis? Nullo modo. Eſt nimis anguſtus orbis iſte terrarum: rurſum currendum eſt, vt noui orbes inueniantur. Ecce vias, ecce anfractus filiorum Adam. Quàm multi præterea incipiunt in pueritia aulas frequentare, vt tandem in ſenectute aliquem gradum dignitatis acquirant, quem tamen nõ acquirent, vel ſi acquirent vehementiori ſiti altiorum graduum ſtimulabuntur? O iter longiſſimũ, & laborioſiſſimum! Ecce vias, ecce anfractus, per quos currunt plerique filii Adam, donec eis mors occurrat, & in gehennę barathrum deiiciat, vbi nunquam illæ voces deficient: *Errauimus in ſolitudine inaquoſo, Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis. Ambulauimus vias difficiles: viam autem Domini ignorauimus.*

Pſal. 106. *Sap.* 5.

Vt autem omittam labores, aſperitates, moleſtias, pericula huius itineris percenſere, quæ tamen omnia effugere potuiſſent, ſi viam Domini, quæ ante oculos erat, quæque breuiſſimo, & rectiſſimo tramite ducit ad vitam, tenere voluiſſent: quis verbis exprimet ſtultitiam filiorum Adam? Poſſent per viam mandatorum Dei, viam rectiſſimam & breuiſſimam paruo cum labore, & nullo cum errore ad portum æternæ felicitatis peruenire. Non legiſtis apud B. Auguſtinum libro confeſſionum octauo, quid ille miles ad ſuum amicum dixerit, cum ambo relictis anfractibus viam Domini ambulare cœpiſſent? *Dic, quæſo te*, inquit, *omnibus iſtis laboribus noſtris, quo ambimus peruenire, quid quærimus? Cuius rei cauſa militamus? Maiorne eſſe poterit ſpes noſtra in palatio, quàm vt amici Imperatoris ſimus? Et ibi quid non fragile, plenumque periculis? Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? Et quamdiu iſtud erit? Amicus verò Dei ſi voluero eſſe, ecce nunc fio.* O viam breuiſſimam & rectiſſimam. *Amicus*, inquit, *Dei ſi voluero eſſe, ecce nunc fio.* Et tamen filii Adam malunt per anfractus ambitionis, per errores variarum cupiditatũ, errores longiſſimos, & periculoſiſſimos laborare, & ſudare, vt tandem perueniant ad gehennam. Vbi enim nunc ſunt, qui præteritis ſæculis tantum laborauerunt, vt Regibus & Principibus huius mundi placerent? Ecce omnes apud inferos ſunt, & ſoli illi qui Dei amici eſſe, & Deo placere ſtuduerunt, ſoli inquam lætantur, ſoli triumphãt, *& in æternum, & vltra*, lætabuntur, & triũphabunt. Quæ cùm ita ſint, diligentiſſime & auidiſſime audienda eſt vox illa beatiſſimi præcurſoris Domini Ioannis: *Parate viam Domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri.* Vel breuius, & apertius: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum.* Ecce, inquit, Dominus prope eſt, Rex ipſe cœlorum ad nos venit, & merces eius cum eo. Verùm nemo putet per vias diſtortas, & inæquabiles eum venturum. Si pergitis per iſtas nunquam occurretis ei. *Rectus Dominus*, & rectitudinis amator, in via recta, in via iuſtitiæ, in via virtutis occurret vobis. Redite ergo præuaricatores, corrigite vias veſtras, corrigite ſtudia veſtra, requirite viam antiquam, redite in ſemitam, quam deſeruiſtis. Per peccata eam deſeruiſtis, per pœnitentiam redite in eam: & cum redie-

redideritis, ambulate in ea, terite eam, celebrate eam, facite ibi rursum viam, aperite viam Domini, rectas facite semitas eius, per quas Dominus venturus est.

In solitudine cordis deflenda sunt peccata.

Habemus igitur quid sit parare viam Domini, & rectas facere semitas eius. Nihil est enim aliud, quam agere pœnitentiam. Sed cur addidit in solitudine? *Dirigite*, inquit, *in solitudine semitas Dei nostri*. Ea solitudo de qua hic agitur, nihil est aliud, quam cor nostrum. Nec aliud sibi vult sententia ista præcursoris Domini quam hoc: Ingredimini paulisper corda vestra, deserite saltem ad tempus cogitationes rerum cæterarum: commoramini in solitudine ista, in recessu cordis; captate tempora, & loca apta meditationi, & considerate studia vestra: videte quomodo ambuletis, & in quæ præcipitia nescientes ruatis: & vbi cognoueritis, quam distortæ, quam lubricæ, quam tenebricosæ sint viæ vestræ, tunc dirigite in solitudine semitas Dei nostri. Componite hominem interiorem, dirigite gressus cordis, intentionem videlicet & desideria: & tunc sine labore homo exterior componetur, & gressus, & actiones omnes in viam Domini dirigentur: & vos corde dilatato summa alacritate curretis viam mandatorum Domini. Hæc est oratio beati Ioannis; quæ quam sit non solum vtilis, sed plane etiam necessaria, vita, & mores nostri satis aperte declarant: Nec enim alia de causa semper versamur in eo luto, numquam plene ac perfecte pœnitemus, nisi quod in solitudinem cordis non intramus; Id breuiter, si placet, explicemus.

PARS ALTERA.

Pœnitentiæ tres partes sunt.

TRes partes habet vera pœnitentia: Contritionem, Confessionem, Satisfactionem. Hæretici omnes hæc fide, & verbis negant: & solum quosdam terrores præcedentes, & quandam apprehensionem misericordiæ Dei per fidem agnoscunt. Nos tria illa fide, & verbis confitemur; factis & moribus pernegamus & satis nobis esse censemus, si confuso quodam modo peccata nostra tanquam historiam quandam sacerdoti referamus: sed non ita est, fallimur vehementer, à recta via aberramus. Et multi sunt, qui èo quod iam confessi sunt, pedem vnum se habere arbitrantur in cœlo, qui tamen si recte considerent, videbunt se pedem vnum in terra, alterum in gehenna posuisse. Nec enim confiteri, sed bene confiteri hominibus cœlum aperit.

Incipiamus à contritione. Veniunt nonnulli ad confessionem, adferunt vnam sarcinam peccatorum, quam duo equi ferre non possent: habebunt interdum decem aut viginti, & quinquaginta peccata mortalia, præter ea quorum non recordantur, non amplifico, extenuo potius. Multi sunt qui nullum diem sine nouis peccatis mortalibus transegerunt; & tamen nullæ sunt lachrymæ nulli gemitus; nulla signa veri doloris; quin etiam nonnulli vix genua figere dignantur in terra: sed vno genu duntaxat, & illo super puluinari interdum posito, ita manent quasi furari absolutionem, & statim aufugere vellent: nec vestium pompam deponunt, nec vllum signum doloris ostendunt. Hæccine est contritio? *Scindite corda vestra* (inquit Ioel) *& non vestimenta vestra*. An scindit cor suũ ille, qui nunquã intrat in cor suum Scripturæ sacræ cum de pœnitentia loquũtur vbiq; cinerem, & cilicium commemorant; & nunc planctum amarum, nunc luctum vnigeniti adhibendum esse docent. Doctores vero mirum est profecto quid dicant cum de pœnitentia verba faciunt. Siquidem eam baptismum labriosum, baptismum lachrymarum, tabulam secundam post naufragium vocant. Beatus Gregorius Nazianzenus oratione secunda de baptismo: *Recipio*, inquit, *pœnitentes si lachrymis rigatos videro*. Audite beatissimum Cyprianum in sermone de lapsis. *Quam magna deliquimus*, inquit, *tam grauiter defleamus: alto vulneri diligens, & longa medicina non desit: Pœnitentia crimine minor non sit: Putasne Dominum cito posse placari, quem verbus perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putasne facile eum misereri*

Contritio.

Ioel. 2.

Nazian. orat. 2. de Bapt.

Cypr. l. de lapsis.

I tui,

tui, quem tuum non esse dixisti: Orare oportet impensius, & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes, ac fletibus ducere; tempus omne lachrymis lamentationib. occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio volutari, & sordibus. Hæc Beatus Cyprianus vere pœnitentibus præscribit. At cur hodie, quæso, tam raros huius generis pœnitentes videmus, nisi quia in solitudinem cordis intrare non nouimus? Tanta enim est grauitas, & turpitudo peccati, & vsque adeo deformem, & horribilem efficit animam peccatoris, vt sola eius consideratio, si diligens, si attenta sit, claudere possit hominem in cubiculo, & in hoc eo efficere, vt nihil ei in postremum libeat, quam lachrymari. Quid? Si attenta, & profunda cogitatione hæc apud te voluere incipias? Heu mihi, quid miser egi cum hoc flagitium perpetraui? Primum Patrem illum dulcissimum, authorem omnis boni & mei amantissimum, offendi, qui me vndique beneficiis vallauit, cuius tot signa charitatis video, quot bona, vel in me, vel in aliis video. Quæ tanta est mea durities? Dominus meus virgis cæditur, spinis coronatur, clauis cõfigitur, vt veteribus meis sceleribus medeatur, & ego semper addo noua? Ille nudus in cruce, & sanguine perfusus, totus exhaustus, salutem, & conuersionem meam sitire se clamat; & ego semper pergo acetum ei, & fel amarissimum propinare? Deinde illius in me iram, atque indignationem prouocaui, cuius est tanta maiestas, tanta potestas, vt omnes Principes, omnes Reges, omnes dæmones, omnes angeli cum eo comparati vitæ pulueris granum vnum merito appellari possint. Nec enim tam facile nos modicum puluerem flatu dissipamus, quam facile possit Deus solo nutu, & in vnico momento omnem mundi gloriam, atq; pompam penitus delere. Quis mihi præterea explicabit, de quanta gloria ruerim, & de quo libro vitæ nomen meum deletum sit? Hæres eram regni cœlestis, vitæ æternæ nunquam finiendæ; ab hac tanta felicitate, ac forte tam præclara & omnibus modis maxima excidi miser per peccatum. Et quid inde lucratus sum? Iam prope ipsas sum tenebras exteriores: nec magis procul absum à gehenna, quam absint ab aquis, qui nauigant mare. Quam cito frangitur tabula, tam cito ruunt illi præcipites in profundum. Quam cito frangitur maceries ista putrida corporis mei, quæ momentis singulis ruinam minatur, tam cito & ego sine vllo remedio in gehennam descendam. Fortasse igitur cras, fortasse hac nocte, fortasse hodie in illis sempiternis ardoribus habitare incipiam. Hæc, inquam, si attente cogitare volueris, fieri non poterit, quin scaturiãt ex oculis tuis fontes lachrymarum: nec laborabis, vt ad genua sacerdotis te abiicias, & manibus complicatis, oculis in terram defixis totus confusus, & tremens scelera tua confitearis: quin etiam impedient verba singultus, & suspiria cum oratione miscebis. Intrauit pœnitens Dauid in cor suum, ideo lauabat per singulas noctes lectum suum, & lachrymis stratum suum rigabat. Intrauit pœnitens Petrus in cor suum, *& exiens foras fleuit amare.* Intrauit pœnitens Publicanus in cor suum, & idcirco *non audebat oculos suos ad cœlum leuare*, & pectus cum dolore, & lachrymis feriebat. Intrauit pœnitens illa peccatrix in cor suum, & tantam de interiore turpitudine confusionem accepit, vt omnem confusionem exteriorem nihil esse putaret. Intrauit pœnitens Theodosius Imperator potentissimus in cor suum, idcirco sceptri, & purpuræ, & omnis pompæ Imperialis oblitus, posteaquam multos menses facinus suum defleuerat, ad Ecclesiam veniens coram omni populo reprehensionem atrocissimam primum patienter tulit, deinde non stans, nec genibus flexis, sed plane prostratus lachrymis terram rigabat, capillos vellebat, pectus feriebat, omnibus quibus poterat modis Domino satisfaciebat. Hi sunt igitur fructus solitudinis, hæc non alibi, quam in recessu cordis oriuntur: Ingrediamur, ingrediamur cor nostrum, & viam Domini in solitudine dirigamus. Diximus de contritione.

Modus excitandi cõtritionem.

Matth. 26.

Luc. 18.

Luc. 17.

Iam de confessione breuiter est dicendum: Nec enim minus vera, & salutaris confessio in solitudine nascitur, quam con-

Confessio quomodo facienda.

contritio. Video multos homines vel potius multa hominum genera sine vllo fructu ad hoc saluberrimum sacramentum accedere; nec aliam ob causam, nisi quod se in solitudinem non recipiant, cum se ad confessionem parant. Aliqui sunt, qui ita negligenter ad hoc opus accedunt, vt solum generatim, atque in summa, & confuso quodam modo dicere possint se omnia peccata capitalia perpetrasse, & omnia Dei præcepta violasse, quibus non alia profecto, quam confusa & generalis absolutio conueniret: imo vero nec tali absolutione digni sunt. Nam dum ita confitentur duos errores committunt: dicunt enim quod non fecerunt, & quod fecerunt, non dicunt. Quæso te si reum aliquem ante tribunal Iudicis constitueres, & nihil diceres aliud, quam; Iste egit contra legem: peto, vt velis ferre sententiam. Quid Iudex ille responderet? An non putaret se irrideri? Iste egit, inquis contra legem. Contra quam legem, stulte? Quam sententiam feram, si quod sit eius peccatum ignorem? Pari ratione si medicum adeas, & dicas; Mihi aliquid dolet, adhibeas quæso medicamentum. Quid ille? Nonne dicet: Stupide quid est, quod tibi dolet? Caput? Oculi? Dentes? Renes? Pedes? Quid tandem illud est? An putas omnia medicamenta omnibus malis conuenire? Quid si tu podagra labores, & ego medicamenta dentibus adhibeam. Verum ista in negotiis rerum externarum & ægritudinibus corporum non sæpe euenire solent. Siquidem *prudentiores sunt filii huius sæculi filiis lucis in generatione sua*: at in negotiis, & morbo animæ, quam sæpissime eueniunt, quasi nesciant homines Christiani, & in aliis rebus non necessariis interdum eruditi, se ad sacerdotem tanquam ad iudicem, & medicum animarum accedere, cui crimina singula, & morbi singuli, quoad fieri potest, diligenter explicandi sunt, vt is & recte iudicare, & salubriter mederi possit. Alii sunt, qui peccata quidem sua sigillatim referre, & ordine didicerunt; verum nullam curam adhibent, vt quoties, quo loco, quo tempore, cum

Luc. 16.

quali, vel contra quem aliquid egerint, vel dixerint, recordentur. Hæc etiam insignis, & periculosa negligentia est. Si deberes alicui magnam summam aureorum coronatorum, atque eam descriptam haberes in variis locis, ita vt in vno folio legeres debitum decem coronatorum; in alio folio debitum quinquaginta, in alio item quinquaginta, in alio vigintiquinque, in alio centum. Denique in variis libris & chartis debiti tui summam descriptam haberes, quæro à te si creditor diceret: Venias ad me cras hac hora, & affer tecum libros debitorum tuorum, decreui siquidem omnia debita, quæ in libris tuis reperientur, mea manu delere, vt nihil iam amplius mihi debeas; sed vide vt omnem summam fideliter recites, nullam tabulam domi relinquas.

Simile.

Quid tunc ageres? Nunquid occasionem istam negligeres? Nunquid solum acciperes eas chartas, quæ primum occurrerent manibus, & cum illis ad creditorem accederes? Non opinor: Quin potius arbitror noctem illam insomnem duceres, & omnem domum tuam euerreres, vt omnes chartas, omnia folia, omnes tabulas debitorum tuorum haberes, non esset arca, quam non aperires; non angulus, quem non scrutareris; vbique quæreres tabulas tuas: & hæc quidem sine dubio ageres, vt à debito paucorum nummorum liberareris. Et nunc Domino amplius, quam decem millia talentorum debemus; quot peccata mortalia admisimus, tot crimina læsæ maiestatis admisimus, pro singulis æterna supplicia promeruimus. Veruntamen clementissimus & benignissimus Dominus noster omnia ista debita, propria manu delere paratus est; si vel tabulas debitorum nostrorum adferre, & recitare dignemur. Et quantum est hoc? Si rem grandem diceret nobis Deus, certe facere deberemus; quanto magis nunc, cum dicat quære tabulas tuas, & veni, Dic tu prior iniquitates tuas, & iustificaberis. Et tamen inueniuntur nonnulli tam dissoluti, tam negligenets, tam parum

studiosi salutis suæ, vt malint pœnas æternas luere, & debitum suũ ad quadrantem minimum dissoluere, quam semel scrutari diligenter angulos omnes conscientiæ suæ & annos suos in amaritudine animæ cogitare. Itaque qui non frustra, sed aliquo cum fructu confiteri cupit; ingrediatur cubiculum suæ conscientiæ, atque ibi diligenter quærat, non solum, quid egerit: sed etiam qualia sint, quæ egit, & quoties illa egit, & vbi, & quando, cum quali, contra quem, aliquid egit. Aliud est enim percutere clericum, aliud percutere laicum: aliud cum virgine, aliud cum maritata, aliud cum meretrice flagitium perpetrare; aliud semel, aliud sæpius labi. Nec enim peccatum decies repetitum tanquam vnum peccatum, sed tanquam decem confiteri debemus. Sed alii postremo sunt, qui diligentiam quidem aliquam adhibent, vt omnium scelerum suorum, & flagitiorum recordentur; sed tamen ignorantiæ cuiusdam densissimis tenebris obruti, quæ graviora, & maiora sunt, illa non vident. Ponamus exempla, vt planiora fiant, quæ dicimus. Erit aliquis, qui singulis diebus desideriis fornicationum, & adulteriorum æstuabit, & oculos suos impudicis aspectibus, & aures impudicis sermonibus pascet; quia tamen opere desideria sua explere non potest, nihil mali se agere arbitratur. Iste igitur ad confessionem veniet, & parua ac venialia errata minutissima recensebit; flagitia illa cogitationum, & desideriorum præteribit. Quid? Quod nonnulli ipsam fornicationem, vel non sciunt, vel non credunt esse peccatum? Et quid quæso de istis tenebris dicemus? O quomodo istis Dominus externas, & non necessarias disciplinas exprobrabit? Sciebas, inquit, de mundo & cœlo, de lineis & numeris, de syllogismis, & sophismatibus disputare, & quomodo de teipso & salute tua disputare non noueras? Nunquid non legeras: *Non concupisces*: Et; *Qui viderit mulierē ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo*: Et; *Fornicatores regnum Dei non possidebunt*: Hæc Dominus dicet. Vere enim non solum adulterium, sed & fornicatio: nec solum desideria, sed & cogitationes, si voluntariam delectationem adiunctam habeant, flagitia mortalia sunt: & talia vt vel sola æterna supplicia non pœnitentibus concilient.

Crassa quorundam ignorantia.

Exod. 2. & Deut. 5.
Matth. 5.
Ephes. 5.

Veniamus ad aliud genus hominum. Erit aliquis rursum (& vtinam non essent multi) qui ex facultatibus Ecclesiæ viuit, & ne semel quidem cogitabit, quid ipsius munus, & Ecclesiastica dignitas exigat, non leget horas, non geret habitum, non tonsuram: sed nec sciet, an per se in Ecclesia residere, an sacris ordinibus initiari, aut aliud aliquid agere teneatur. Vnum dumtaxat sciet, quot nummos videlicet, ex beneficio suo recipiat. Iste igitur ad confessionem veniet, & quidem minora, ac minutiora satis aperte, & diligenter confitebitur; de beneficio nihil. Interrogetur, Legis horas? Non. Quare? Non sciebam mihi esse legendas. Et quid sibi iste pileus istud pallium seculare, istæ caligæ inflatæ volunt? Vbi est habitus Ecclesiasticus? Vbi est tonsura? Non sciebam me ad ista teneri. Cur igitur putas tibi stipendium dari Ecclesiasticum? Non scio, Fieri potest, vt neque hoc scias? Vidistine vnquam iis seruis, vel militibus stipendium dari, qui ne cogitare quidem vellent cur stipendium acciperent? Profecto non vidisti. Sed age inueniamus aliquid, quod scias. Scisne quanti sint beneficii tui prouentus? Optime, memoriter, ducenti & quinquaginta floreni cum dimidio. Laudo te, vales memoria. Sed si aliquando non tota ista summa adferatur, quid tunc agis? Quid? Scribo literas semel, & iterum, inquiro causas, exigo rationes, ipsemet ad locum pergo, neque quiesco, donec mihi reddatur totum, quod mihi debetur. Recte. Iam igitur non solum memoria, sed etiam solertia vales: nec male functus esses munere Iudæ in collegio Apostolorum. Alii postremo item Ecclesiastici sunt, qui horas quidem legunt, & sacra mysteria assidue peragunt, sed ita inconsiderate, ita oscitanter, vt palam ostendant, se id non libenter facere: & si nullum inde lucrum accederet, id se nunquã & nullo modo esse facturos: & ta-

& tamen horum scrupulum nullum habent, & ea in confessione, nisi interrogentur, facile patiuntur sileri. Quid quæso de istis dicimus? Diuinos istos Psalmos plenos cœlestis suauitatis, dulciores super mel & fauum, sine spiritu, sine mente, sine attentione recitant: & quasi graue onus quanto citius deponere cupiunt: & tamen, vt dixi non propterea stimulum conscientiæ patiuntur. Sed quid de illo tremendo, & horroris pleno sacrificio dicimus. *Quis enim fidelium*, inquit B. Gregorius libro dialogorum quarto, *habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi: Vnum quoq; ex visibilibus & inuisibilibus fieri*: Et B. Chrysostomus libro sexto de Sacerdotio: *Per id tempus*, inquit, *& angeli Sacerdoti assilent, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est: id quod credere abunde licet vel ex tanto illo sacrificio quod tunc peragitur.* Hæc B. Chrysostomus. Considerate iam quam triste & deplorandum sit spectaculum, videre sacerdotem diuina mysteria peragentem, angelorum choris vndique septum, qui ad ea, quæ ipse operatur, & loquitur, stupent, ac tremunt, & præ admiratione ingentes clamores excitant. & tamen sacerdos in medio positus totus frigidus, & quasi stupidus nō attendit, quid agat: non intelligit, quid loquatur: & ita properat ad finem, ita signa inuoluit, ita verba præcipitat quasi latrones post tergum haberet, & satis temporis ad fugiendum non esset: & tamen, vt dixi, non propterea singultum conscientiæ patitur, sic res sacræ cōtemnuntur, sic Deus irridetur, sic ridendi materia hæreticis datur. Clamamus in sacramento altaris Christum ipsum esse, & interim nonnulli ita se gerunt, ita ista saramenta pertractant, quasi nihil minus verum esse putarent: & quasi Deum marmoreum, vel plumbeum haberemus, qui nihil sentiret, nihil videret, nihil audiret. Sed mihi credite Deum omnipotentem, & viuum habemus, qui non dormit, nec irridetur; & omnia videt, omnia audit, omnia notat; & aliquando omnes suas iniurias vlciscetur, & irrisores suos ipse ridebit, cum eis repentinus venerit interitus. Vndenam igitur hæc omnia mala? Certe non aliunde, quam ex eo, quod non intrāt homines in solitudinem. Si semel ingrederentur in cor suum, & cogitare inciperent, quis ego sum? Quid ago? Quomodo viuo? Ecclesiasticus sum, ex bonis Ecclesiæ redditus mihi abunde suppeditantur. Cur hoc? Vt laute comedam? Vt large bibam? Vt cum amicis meis ebrietatem miscere possim? Profecto non est ista causa. Qua igitur æquitate, quo iure ego stipendium à Deo recipio, qui Deo seruire, & militare nō cupio? Et cur mihi manus inunctæ sunt & tot cerimoniis, tanta solemnitate ad sacerdotium initiatus sum? Vt postea sine vlla religione, & reuerentia peragerem diuina mysteria; Si ista cogitarent, materia non deesset longissimæ, atque optimæ confessionis.

Galat. 6.

Satisfactio qualis præstanda.

Sed de confessione satis. De satisfactione tria verba: Olim cum multo melius Christiani intelligerent necessitatem pœnitentiæ, quam nos faciamus, cumq; apud se cogitarent, ac perpenderent, quanto facilius his in terris, quam in purgatorio satisfieri possit, pro peccatis pœnitētias longissimas, atque asperrimas septem, quindecim, viginti, triginta annorum, interdum totius vitæ libentissime admittebant, & explebant, & toto illo tempore ieiunabant frequenter, orabant frequentius, non vtebantur balneis, non equis, non curribus, non vestibus pretiosis; abstinebant se à ludis, iocis: theatris: deniq; tota vita eorum nihil, nisi luctus, & humilitas, & pœnitentia erat, vt ex libro Tertulliani de pœnitentia, & ex aliis vetustis autoribus cognosci potest. At vero hodie ita delicati, ita teneri effecti sumus, vt vix paucorum dierum ieiunia pro multis sceleribus, atque delictis sustineri possint. Cilicia vero, & cineres, vigiliæ humicubationes, flagella & aliæ carnis afflictiones non solum in moribus nostris, sed vix iam in libris reperiuntur. In Concilio Toletano decimo legimus, Potamiū quendā extitisse, qui cū Episcopus esset, & semel tactu fœmineo (vt concilium

Rigidæ antiquorū satisfactiones.

loquitur) sorduisset, ipse se primum nullo cogente in ergastulo quodam conclusit: atque ibi nouem mensium pænitentiam egit. Deinde ad Concilium, quod Toleti celebrabatur, litteras dedit, quibus peccatum suum sponte sua prodidit. Patres vero concilii illius, pœnitentiam ei perpetuam quousque viueret, iniunxerunt, vt perpetuo in humilibus, & abiectis officiis deseruiret: & nihilominus affirmauerunt humanius, & misericordius multo cum illo actum esse, quam antiquorum regulæ, & seueritas patiantur. Et quantum, obsecro, nos ab hoc genere pœnitentiæ absumus? Sed quid ait scriptura? *Qui timet pruinam, cadet super eum nix* Nos exiguæ, & breuis pœnitentiæ austeritatem formidamus, & in pœnas atrocissimas, & longissimas purgatorii, vel gehennæ incurremus. Legi aliquando extitisse nobilem quendam adolescentem, & delicatum, qui cum vitam valde seueram arripuisset, & eo nomine ab amicis, & affinibus reprehenderetur, eique corpusculi infirmitas, & teneritudo obiiceretur, sapientissime respondit in hunc modum. Ego propterea vitam istam duram, & laboriosam arripui, quod meæ imbecillitatis, & teneritudinis optime conscius essem: Cum enim cogitarem tam tenerum corpusculum non bene ferre posse purgatorii, vel gehennæ suplicia, ego delicatus hæc minora, & molliora elegi, vt illa grauiora & maiora euaderem. Hæc nobis cogitanda essent, Auditores. Nam si hæc ferre non possumus, quomodo illa feremus? Vnde igitur tantus torpor in nobis, tanta segnities, tanta teneritudo, nisi ex eo quod solitudinem cordis non intramus? quod non intelligimus, nec intelligere cupimus, quid sit Deum offendere? & quid hinc, sequitur, nisi vt quam plurimi turmatim in gehennam descendant, & non solum ex iis, qui non confitentur, sed etiam qui male confitentur. Vere dico vobis, *dilatauit infernus animam suam*, & descendunt ad eum sine numero.

Iob. 6.

Exemplum notabile.

Vtiliter cõfitentium exiguus numerus.

Vultis enim non intelligere, sed videre, sed manibus tangere, quam modicus sit confessionum nostrarum fructus? Illud vnum considerate, quam diu post confessionem à nouis sceleribus perpetrandis abstineamus. Hodie multi & fortasse omnes crimina sua confessi sunt: quam multi erunt ex iis, qui non dico post vnum mensem, non post vnam hebdomadam, sed cras, hac hora, rursum erunt in pristino suo cœno? Id vero quid significat? Nonne eos ex consuetudine confessos esse, non quod animum haberent & propositum vere relinquendi peccata? Quam multi veniunt onusti peccatis, in quæ iam millies ceciderunt, & veniunt pridie, vel ipso die summæ celebritatis, & statim volunt expediri, quasi hoc negotium esset ludus puerorum. Nonne hi Deum non placare, sed irridere voluisse videntur. Et quid istis talis pœnitentia, & confessio proderit? Quam multi præterea cras Domini corpus accipient, & paulo post in prandio se totos crapulæ & ebrietati dabunt? Et sicut apes expelluntur fumo: ita isti Dominum maiestatis fumo ebrietatis expellẽt. Deinde exibunt bene pasti, bene poti, & occurrẽt mulieribus, & quis dubitat, quin rursum desideriis æstuare incipient, & hodie in anima moriãtur, quo Deus pro nobis in carne natus est? Sed quid inde lucrabuntur? Id plane quod Iudas quondam proditor Domini. Ille post bucellam Dominum vendidit: & quidnam emit? Nihil sane aliud quam funem, quo seipsum suspendit. Ita isti hac Domini tam nefaria & tam detestanda proditione mortem æternam mercabuntur. O si semel in cor nostrum intraremus, & quid sit peccare, quid offendere Deum, & in quanto periculo peccatores versentur attente cogitaremus, certe deinceps ita peccatum exhorreremus, vt ad solum eius nomen toti tremeremus, & ab occasione peccandi longius fugeremus, quam ab igne, quam à serpentibus, quam à draconibus & scorpionibus fugiamus.

Quare, Auditores optimi, per amorem pauperis illius Regis, vos oro, atque obtestor, sit vnicuique cordi salus animæ suæ: ingrediamur omnes in solitudinem cordis nostri, ibi dirigamus viam Domini. Ibi cogitemus, quid simus, quo eamus, quid sit nobis agendum, quid vere egerimus

mus, & vbi perspectum nobis fuerit, quam procul à recta via deflexerimus, redeamus celeriter in eam: abscindamus à nobis occasiones omnes, & consuetudines peccandi, & super omnia quæramus fontem lachrymarum, petamus à Domino spiritum veræ contritionis. O si intelligeremus, quam vehementer commoueat viscera Dei Patris cor sic contritum, & humiliatum: Non enim potest se dulcedo illa & bonitas Dei Patris continere quin statim accurrat, quin complectatur, quin labiis animæ pœnitentis osculum pacis infigat, quin abstergat ab oculis eius lachrymas amaras, & eos lachrymis repleat, omni fauo & melle dulcioribus. Quare cum has delitias ineffabiles illi non norint, hanc pacem *quæ exuperat omnem sensum*, illi nequaquam experiantur, qui non intrant in cordis solitudinem; intremus nos in eam donante Domino Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen. Philip. 4.

o

CONCIO X.

DE NATIVITATE DOMINI.

Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc sæculo.

Tit. 2.

Habita Louanij in Festo S. Stephani.

HODIERNAE celebritatis magnitudo, ac præstantia, optimi Auditores, tanta est, vt quasi maximum & clarissimum aliquod lumen cæteros festos dies tanquam lumina minora facile obscuret, & non solum corda, atq; animos nostros totos ad se rapiat; sed etiam orationes & cogitationes, ita sibi vindicet, vt in alia re nos occupari, nec aliud aliquid cogitare, aut loqui non patiatur. Quare nos quoque, vt diē istum solennissimum & celeberrimum pro nostra tenuitate honoremus, non flores ac frondes, sed verborum serta & coronas verbo Dei pro nobis Incarnato offeramus. Prætermissa disputatione, quam aduersus fidei & religionis Christianæ hostes instituimus, totam hodiernam orationem ad epistolam B. Pauli explicandam, quæ hesterna die in primo sacro lecta est, & ad natalem diem Domini orandum & celebrandum conferemus.

Initium igitur epistolæ tale est. *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc sæculo.* Tit. 2. Quibus verbis haud facile scio an alia pulchriora, suauiora, vtiliora, pleniora Spiritus sanctus per illud suum præclarissimum organum, os videlicet & linguam Apostoli Pauli, aliquando protulerit. Certe Apostolus ipse hæc verba Christiano prædicatori commendans, *Hæc*, inquit, *loquere & exhortare:* & Ecclesia Catholica mater nostra, non semel, sed sæpius hanc Epistolam filiis suis proposuit. *Apparuit itaque gratia.* Quænam est illa gratia? Et quomodo in ortu Saluatoris apparuit? Gratia Dei; quemadmodum Ibid.

etiam

Duplex est gratia Dei, vna in Deo, altera in homine.

etiam Regum & Principum gratia, non vnum aliquid, sed res duas significat; quaru tamen vna ex altera dependet: Primum n. fauor, & beneuolentia qua nos diligit, gratia dici potest: Sic enim dicimus, Recepit me Deus in gratiam, redii cum illo in gratiam: Deinde quælibet dona & beneficia Dei, sed præcipue donum illud singulare, quo iusti ex iniustis efficimur; partim quod dentur gratis, partim quod gratiam, hoc est, beneuolentiam, & fauorem consequantur, gratiæ nomen accipiunt, & quanquam vtraque gratia, tam prior quam posterior vere Dei gratia esse dicitur; & est; tamen prior duntaxat est in Deo: posterior in homine, sed à Deo: Non secus atque lux, & splendor, lumen solis dicitur; cum tamen lux in ipso corpore solis, splendor non in sole, sed in aere fit. De priori gratia legis ab angelo Mariæ dictum, *Inuenisti gratiam apud Deum.* De posteriori, *Aue Maria, gratia plena*; & hodie de beato Stephano, *Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine.*

Luc.1.

Act.6.

Est vero magnum discrimen inter amorem & gratiam Dei, & gratiam beneuolentiamque hominum: Siquidem amor Dei efficacissimus, & fœcundissimus est; hominũ beneuolentia inanis ac sterilis: Deus diligendo, & bene volendo confert ipsum bonum, quod vult; & idcirco ea maxima sunt bona, quæ Deus maxime diligit; ea bona mediocria, quæ Deus mediocriter diligit; ea parua atque exigua, quæ Deus parum, ac tenuiter diligit; ea nulla sunt bona, quæ Deus penitus non diligit. Itaque omne nostrum bonum ex Dei amore dependet, & si saperemus, nihil magis nobis formidandũ esset, quam ne nostra incuria, ac desidia à Dei gratia excideremus. Iam vero, fauor ac beneuolentia hominum, si nihil aliud, quã fauor & beneuolentia sit, nihil penitus gignit. Nec enim ex eo, ꝙ alii aliis ingeniũ, opes, sanitatem optant, ideo sunt illi, vel ingeniis meliores, vel magnis opibus, & sanitate abundant. Cum igitur & amor Dei, quo nos diligit, & donum illud cœleste, ac diuinum, quo Deus animos nostros gratiosos, & amabiles facit, gratia merito dici possint, de qua tandem gratia S. Apostolus loquitur, cum ait, *Apparuit gratia?* Quæ est illa gratia quæ in aduentu Saluatoris apparuit? Prior, an posterior? Vtraque Auditores & prior, & posterior.

Gratia Dei fœcunda, hominum sterilis.

Ac vt de priori prius explicemus: Sicut ignis calore, & sol splendore se prodit, ita amor ac beneuolentia non ex verbis, sed ex beneficiis cognoscitur. Tu fortasse dicis alicui; Crede mihi ego te vehementer diligo, ille credere potest se diligi; sed dum solis verbis agitur, certe videre non potest. At si oblata occasione pro eo aliquid præstes, vel periculis te exponas, tunc vere amorem ac beneuolentiam tuam ostendis, tunc vere videt se diligi, tunc merito dicere potest, nunc apparuit quantum me, & quam ex animo diligas. Pari ratione Deus ante Christi aduentum sæpe repetebat, *Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis:* Affirmabat se memorem esse nostri, se diligere genus humanum, se missurum aliquando, qui nos eriperet de potestate tenebrarum: Cæterum ista beneuolentia latebat in corde Patris, nondum se manifeste ostentabat, ita vt dicerent sancti Patres, *Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes.*

Ierem.29.

Psal.35.

Quid igitur fecit Deus? vt amorem illũ infinitum, quo nos iam ab æterno prosequebatur, ita manifestum nobis faceret, vt eum non solum videremus, sed quodammodo tangeremus; non vicarium aliquem misit, sed ipsemet in mundum venit; exiliũ & carcerem nostrum visitauit; miserias nostras & calamitates suscepit. Nesciebat Deꝰ quid esset nox, & quanta miseria sit in tenebris viuere, quippe qui lux est, *& lucem inhabitat inaccessibilem*; & ecce his diebus vt amorem suum nobis ostenderet, in ipso horrore, ac tenebris mediæ noctis nasci voluit. Nesciebat Deus quid esset inopia, & his diebus in alieno stabulo, inter bruta animantia ex matre pauperrima nasci voluit. Nesciebat Deus quid esset frigus, & quæ calamitas in media hyeme hospitium non inuenire, & his diebus in mediis frigoribus, non in domo aut cubiculo vndique concluso, aut calido; sed in paruo & frigido tuguriolo nudus collocari voluit. Nesciebat Deus quid esset fames, & sitis, quid

Signa amoris Dei erga genus humanum.

1.Timot.6.

nutrice

nutrice ac lacte indigere; & his diebus istas omnes miserias propria experientia discere voluit. Nesciebat Deus quid esset debilitas, atq; infirmitas, quid fasciis ac baculo opus habere; & his diebus hæc omnia pro nostra salute experiri voluit. Quis igitur iam dubitare poterit, an Deus hominem dilexerit, an non? Dicebant olim homines, Reliquit Deus terram, *circa cardines cœli ambulat, nec nostra considerat.* At modò quis hoc dicet, cùm non solùm in terra, sed in præsepio eum videamus? Nunquid iam circa cardinem cœli ambulare tibi videtur, nunquid nostra non considerare? Apparuit amor ac beneuolentia, qua Deus nos diligit, quis eam non videt? Quis non sentit? Quis non tangit quodammodo propriis manibus? Quid aliud clamat stabulum illud, quid illud præsepe, quid panni illi? Quid fames, quid sitis, quid frigus, quid nuditas, quid inopia, quid infirmitas, nisi *apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus*?

Eaque eui dētissima.

Iob. 22.

Iam vero posterior gratia, ea videlicet; quæ nos gratos facit Deo, & quæ *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* illa quoq; diebus istis in natali Saluatoris apparuit: Antea siquidē non intelligebat homo, quam eximiū donum, & quanti faciendum esset gratia; sed hodie nisi sponte oculos claudat, id apertissimè videbit. Accipite exemplum rustici alicuius, si casu aliquo rusticus lapidem pretiosum, vel præclarissimam aliquam gemmam inueniret, & ignorans quid ea sit, & nihil aliud, quam vitrum, vel cristallum putans, eam paucis obolis vendere vellet; statim vero occurreret ei aliquis mercator lapidū pretiosorum, & gemmarum æstimator peritissimus, & primis verbis offerret pro eo lapide duo vel tria millia nummorum aureorum, nunquid tunc rusticus manum non retraheret? Nunquid non sapere inciperet; nunquid non intelligeret tandem nō vitrum, aut cristallum; sed thesaurum maximum se reperisse? Pari ratione, Auditores, nesciebat homo quid esset gratia Dei; & ideo eam non magni faciebat: pro vno lentis edulio, sicut Esau, pro vna fornicatione, pro vna ebrietate, eam facile vendebat, sed nunc demum ex magno illo pretio, quo Christus mercator sapientissimus eam redimere voluit, apparuit quantus, & quàm incorporabilis thesaurus sit gratia. Cur enim in stabulo Deus nasci voluit? Cur in cruce mori voluit? Cur sanguinem suum pretiosum fundere voluit? Cur famem & sitim, frigus & nuditatem, contumelias & iniurias pati voluit, nisi vt eam gemmam redimeret, quam tu tanta facilitate vendis? Magna profectò atque incredibilis hominum ignorantia, & stultitia est, qui eam rem non magnifaciunt, sed pro nihilo, pro amaris & sordidis, & gehennam secum trahentibus voluptatibus vendunt; pro qua Deus ipse non solùm homo fieri, sed etiam pati & mori sustinuit.

Gratia Dei pretiosum donū.

Rom. 5.

Hoc igitur modo apparuit gratia: Cuiusnam? *Dei Saluatoris nostri.* Scripturæ diuinæ pro rerum de quibus agitur varietate, Deo varia nomina attribuunt. Nunc enim Deum vltionum; nunc Patrem misericordiarum; nunc Dominum virtutum; nunc Deum exercituum; nunc altissimum, nunc Regem, nunc Iudicem appellant. Hodie Deum Saluatorem nostrum omnino apposite, & accommodate sanctus Apostolus vocauit Deum, quod viderit miserias & calamitates, quibus premebamur; ac vt ab eis nos liberaret, exultauerit *vt gigas ad currendam viam.* Nam Dei nomen Græco vocabulo à visione, & à cursu dictum esse Damascenus & Theodoretus tradunt. Saluatorem autem, quòd hodie nostræ saluti & liberationi non verbis, sed factis, nascendo & patiendo principium dederit. *Apparuit igitur gratia Dei Saluatoris nostri.* Et quibus apparuit? *Omnibus hominibus:* Non omnes quidem credunt Euangelio, vt Apostolus ait, neque omnes salui fiunt; imò verò plures sunt omnino, qui pereunt; sed nihilominus gratia Dei omnibus apparuit, quia pretium redemptionis pro omnibus hominibus abunde sufficit; quia Christus pro omnibus natus & mortuus est, quia præconium Euangelii in toto orbe & omnibus gentibus annuntiatur. Itaque sicut sol in medio cœlo constitutus omnibus lucet, tametsi omnes ii in tenebris maneant, qui vel cæci sunt vel oculos claudunt, vel certe dormiunt; Ita quoque Euangelium gratiæ, & lu-

Varia nomina Dei.

Psal. 18.

Damasc. lib. 1 de fid. c. 1. B.

Rom. 10.

& lumen veritatis omnibus proponitur, quod si non omnes vident; id suæ cæcitati, vel somno, vel improbitati, qua oculos claudunt, non lumini adscribant.

Sed videtur mihi præterea B. Apostolus in his verbis amplitudinem & vniuersitatem Catholicæ Ecclesiæ commendare. *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri*, non Iudæis tantum, sicut olim Moyses solis Iudæis legem tulit; sed omnibus hominibus, Iudæis & Græcis, Latinis & Barbaris, seruis & liberis, sapientibus & insipientibus: Lex quidem quasi stagnum exiguum, contenta fuit angustiis vnius solius prouinciæ; Euangeliū verò, & gratia Liberatoris nostri angustiis illis contineri nō potuit, sed quasi fons viuus in paradiso scaturiēs, & in quatuor flumina diuisus, quæ sunt quatuor codices Euangeliorum extra ripas cœpit diffluere, & breui tempore totum orbem terrarum occupauit, quod Isaias multò antè prophetico spiritu cernens, *Repleta est*, inquit, *terra scientia Domini sicut aqua maris operientes*. In huius rei typum scimus Seruatoris natiuitatem paucissimis diebus omni generi hominum innotuisse. Innotuit viris & fœminis, Iosepho & Mariæ, Iudæis & Gentilibus, Pastoribus & Magis, senibus & infantibus, Simeoni & Ioanni, virginibus, viduis, cōiugatis, Mariæ, Annæ, Elizabeth; sapientibus & insipientibus, claris & obscuris, diuitibus & pauperibus. Neque solum Domini natalis, sed etiam passio atq; obitus, Ecclesiæ vniuersitatem, & amplitudinem designat. Solus enim Christus, qui pro omnibus moriebatur, quasi à toto mundo crucifixus, & necatus est. Apostolum Petrum soli gentiles necauerunt; Apostolum Iacobum fratrem Domini soli Iudæi, ac sic de cæteris ad eundem modum; Christum vero totus pene mundus, Iudæi, gentiles, amici, inimici, Reges, priuati, Sacerdotes, laici; Doctores, indocti; viri, fœminæ; denique omne genus, omnis ætas, omnis sexus, omnis cōditio in vnius Christi Saluatoris cruciatum ac necem conspirarūt. Sed illustrissima figura vniuersitatis Ecclesiæ Catholicæ in die Pentecostes mundo demonstrata est: Tunc enim non solū in vna, atq; eadem domo omnium gentiū linguis Deus ab Apostolis & discipulis laudabatur; sed etiam cum primum Apostoli legem Euangelicam in vrbe Hierosolyma tanquam præcones Dei clarissima voce promulgarent, erant in ea vrbe Parthi, Medi, Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiā, Pamphiliam, Ægyptum, & Lybiā, nec non Romani, Arabes, Cretes; ac vno verbo cōgregati homines de omni natione, quæ sub cœlo est.

Gratia Dei omnibus communicatur.

Gen. 2.

Isa. 11.

Apparuit igitur gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus. Sequitur: *Erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc sæculo.* Quid est, apparuit gratia erudiēs? Quomodo gratia erudit? Optime & efficacissime. Quemadmodum. si aliquis magnum beneficium in te conferat, tu tamen dicis, sane docuisti me, quid ego quoq; facere debeā, cum opportunitas dabitur. Ista tua beneuolentia, istud beneficium tuum me officii ac debiti mei admonuit: ita loquitur Apostolus: *Gratia*, inquit, *Dei*, beneuolentia atque amor, qui per aduentū filii Dei mundo apparuit, docet nos atq; erudit, vel potius magna voce clamat, vt non simus ingrati, sed eo modo quo possumus Deo vicem rependamus. Si Deus ita mundum dilexit, vt filium suum vnigenitum daret nōne etiam nos aliquid in gratiā Dei facere debemus: Sed quid est illud? Nihil aliud, quam *vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc seculo*, hoc est, tributū quod exigit à nobis Deus: *Hæc enim est voluntas Dei sanctificatio nostra.* Porro cōtinetur in his verbis summa totius diuinæ legis, ad vnam sententiam incredibili breuitate contracta: Neq; mirum, si ita diligit Apostolus breuitatem, quando etiam *Deus verbum fecit breuiatum. In his igitur duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ; Declina à malo, & fac bonum.* Ac peccati duo sunt munera, Vnū auertere hominem à Deo; Alterum eundē conuertere ad creaturas. *Duo mala*, inquit Dominus, fecit populus meus, *Dereliquerunt me fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas non valentes aquam continere.* Quid igitur faciet, qui vtrumq; malum cupit euitare? Abnegabit impietatem & sæcularia desideria. Impietas enim auertit à Deo, quod est primum malum:

Quomodo gratia Dei nos erudiat.

Ioan. 3.

1. Thess. 4.

In his paucis tota lex cōtinetur.

Rom. 9.

Isa. 10.

Matth. 22.

Psal. 36.

Ierem. 2.

lum: sæcularia vero desideria conuertunt ad creaturas, quod est secundum malum. Quantum verò attinet ad bonum, tunc plene ac perfectè bonum facimus, & omnem legē adimplemus, cùm Deum, proximum, & nosipsos diligimus sicut oportet; hoc est, cū sumus erga Deum pii, erga proximū iusti, erga nosipsos sobrii. Quare, vt à malo declinemus, & bonum faciamus, abneganda est impietas & sæcularia desideria, & sobriè, iustè, & piè viuendum in hoc sæculo.

Quid pietas. Quid igitur est impietas? Vitium est oppositum pietati. Quid igitur est pietas? Donum est Spiritus sancti, vnum ex septem, *Isa. 11.* quæ ab Isaia Propheta enumerantur, quo Deū respicimus, & colimus, & veneramur vt Patrem. Sicut enim Religione Deum agnoscimus vt creatorem, ac Dominum; ita pietate afficimur Deo vt Patri, per spiritum illū adoptionis, quem misit in corda nostra, *Rom. 8.* *in quo clamamus, Abba, Pater.* Itaque ille est pius qui ex corde afficitur erga Deum, & ea quæ sunt Dei, erga Scripturas, erga Sacramenta, erga templa ac Sacerdotes, tanquam *Luc. 2.* erga ea, quę ad Patrem ipsius pertinent: qui dicit cum Christo, *Nesciebatis quod in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* Qui libenter & frequenter loquitur de Deo, & rebus diuinis, qui cum audit multiplicari hæreses, obscurari fidem, vbiq; Deū summa audacia à vilissimis vermiculis offendi, ex animo dolet, & tanquam verus filius impatiens iniuriæ paternæ, lachrymas, & gemitus continere non potest, & contra exultat, ac gestit, & magnum lucrū arbitratur, cum intelligit homines conuerti, & per pœnitentiam ad gratiam Dei & amicitiam redire: qui postremo compelli non debet ad orationem, ad concionem, ad Sacramenta, ad laudes diuinas, sed sponte sua, magna alacritate quasi filius, non quasi seruus; ex amore, non ex timore, ad omne diuinū obsequium se facillimum, & paratissimum præbet. Habemus quid sit pietas.

Quid impietas. Quid iam est impietas? Oppositum vitium, quod videlicet crudelem facit hominem erga Deum, quod arefacit illā dulcedinem amoris & affectus filialis, quod facit homines promptos ad blasphemias, ad contemptum scripturarū, ad iniuriam, Dei & Sanctorum, quales sunt omnes hæretici, qui nisi omnem pietatē exuissent, & essent *homines*, vt Apostolus ait, *penitus sine affectione*, nunquam ita crudeliter contra venerandas imagines, & Sanctorum reliquias, & ipsa Sacramenta sæuirent. *1. Tim. 3.* Quis enim est filius, qui visa parentis imagine, aut veste non moueatur? Quid? Si alicuius pater etiam propter sua flagitia extremo supplicio affectus fuisset, possetne filius eius imaginem patris in supplicio positi sine lachrymis cernere? Et si vestem, aut annulum eius haberet, nunquid quoties ea videret nō paterni amoris admoneretur? Quanta igitur, & quàm immani impietate & crudelitate animum occupatum habent, qui venerandum illud signum Christi Domini nostri, pro nobis crucifixi, & Sanctorū memorias, ac reliquias nefariis manibus demoliri, raptare in ignē & in aquas, & quod fœdum est & horrendū, non solum tactu, sed etiā auditu, in cloacas, in sterquilinia proiicere non timent? Quomodo afficiuntur erga Christū, qui omnem eius memoriam de mundo tollere ac delere conantur? Accedit proxime ad hanc impietatem quædam auersio & alienatio animi à diuinis rebus, quoddā tædium, quoddam fastidiū, quædam nausea in operibus Domini. Et hæc impietas mirum est, quam longe & late dominetur, & regnet. *Quā pauci in spiritu delectentur.* Vbi sunt enim qui vere gustent spiritualia? qui cum voluptate & delectatione in Dei operibus se exerceant? Et contra vbi sunt, quibus non longæ videantur conciones, non longa videantur Sacra? non longæ & graues, & molestæ videantur horæ Canonicæ? Nam de Sacramentis & oratione quid dicam? Si tempus adueniat confessionis, & communionis sanctorum mysteriorum, statim animus contrahitur, & moles quædam mœstitiæ, & torporis hominē inuadit, tanquam si magnā sarcinam leuare, aut ad patibulū ire deberet. Si velint aliqui orare, statim à somno corripiuntur, vel cogitationib. vanis obruūtur. Et qui de rebus lasciuis, & nugis totos dies fabularentur, si incidit sermo de Deo, statim quasi muti & elingues efficiuntur: imo tristia vocant ea colloquia. Quid horū omniū est cā, nisi impietas? Non afficimur erga Deū, non est ibi

cor nostrum: quicquid fit, ex timore, vel ex consuetudine fit. Si patrem, & patriam nostram cœlestem amaremus, si non essemus ciues huius mundi; sed tanquam aduenæ & peregrini in terra aliena versaremur, si spiritus pietatis, spiritus adoptionis, spiritus filii Dei cor nostrum occuparet, nihil nobis dulcius & iucundius, in hac peregrinatione contingere posset, quam loqui & cogitare de patria illa beata, vbi nos amantissimus Pater, & ingēs charorum numerus expectat parentum, fratrum, filiorum; qui sunt quidem de sua felicitate securi, sed adhuc de nostra incolumitate soliciti. Itaque abnegare debemus, & fugere, ac detestari, id enim totum significat græcum vocabulum ἀρνησάμενοι, quo Apostolus vsus est, & à nobis totis viribus propulsare tanquam pestem quandam omnem impietatem.

Sæcularia desideria fugienda. Sed non minus fugienda sunt ac detestanda sæcularia desideria: ipsa enim impietatem gignunt: Nec enim alia de causa parum afficimur erga Deum, quam quia nimis afficimur erga mundum. Ideo desideriis cœlestibus non est locus, quia toti pleni sumus desideriis sæcularibus, propterea cum tędio & fastidio operamur opera Dei, quia nimis auidè, nimis attentè, lucris terrenis inhiamus. Et quidnam est sæculare desideriū? Nihil aliud, quàm earum rerum immoderata cupiditas, quas tempus consumit, quæ transeunt cum sæculo, quæ velimus nolimus finem habere debent. Omnia siquidem quæ hic in terris desiderari possunt, quasi fluuius aliquis rapidissimus, perpetuo currunt, nec potest iste cursus vlla arte, aut ratione sisti. Nonne si conetur aliquis impedire cursum fluminis alicuius, & multùm laboret in aggeribus faciendis, stultissimus ab omnibus iudicabitur? Nam si hoc loco transitum obstruat, & cursum impediat, alia via flumen erumpet, & nihilominus curret; & si ex omni parte in modum coronæ aggeres faciat, nonne flumen tum transcendet aggeres, & rursum more solito fluet? Ad eundem modum stulti sunt omnes homines, qui flumen istud rerū sæcularium retinere, atque à cursu impedire nituntur, & quot sunt, qui hoc agunt? Numerari non possunt: *stultorum infinitus est* *Eccles. 1.* *numerus.* Quid enim aliud cupiunt omnes auari suis vsuris, suis fraudibus, suis mendaciis, quam aggeres facere, & flumen aureum & argenteū retinere? Sed stulti sunt. Nam dum ipsi vno in loco aggeribus vsurarum & fraudum exitum obstruunt, per alia multa loca flumen erumpit. aliquid rapiunt fures, aliquid exigit Princeps, sæpe merces non venduntur, sæpè facto naufragio absorbentur à mari, sæpè etiam domi putrescunt. Deniq; rationes multæ & variæ Deo non desunt, quibus viam & cursum aperiat flumini. Pari ratione quid aliud cupiunt omnes ambitiosi suis simoniis, suis adulationibus, sua hypocrisi, quàm aggeres facere, & flumen honorum ac dignitatum retinere? Sed stulti sunt; Nam flumen est flumen, & idcirco non potest non fluere. Et si ipsi vno modo conantur ascendere, altera via descendunt; Et si à nonnullis laudantur, ab aliis multis vituperantur. Quid voluptuarii? Nonne ipsi quoq; suis cœnis opiparis, suis frequentibus potationibus, suis assiduis fornicationibus, cupiunt aggeres facere, & flumen voluptatum ac delitiarum retinere: Sed stulti sunt: Nam paulatim crumena exhauritur, aggeres conseruari non possunt, & flumen labitur suo more: vel si ita magna sit crumena, vt non facile exhauriatur immittit Deus vnam aliquam ægritudinem, quę statim vnico impetu aggeres dissipabit, & non modò ebrietates & fornicationes impediet; sed etiam modicū cibum cum quiete & voluptate sumere non patietur. Vt omittam potiones & pharmaca amarissima, nec non incisiones, adustiones, & alias cruces, quæ nimiis delitiis, vt plurimùm succedere solent. Neque solùm stulti & miseri homines, qui desideriis sæcularibus implicantur flumina ista, quæ diximus, opum, honorum, voluptatum; sed neq; seipsos retinere, ac sistere vnquā possunt. Quid quæso tāto labore niteris fluminis cursum impedire? Siste parumper teipsum si potes; cur deseris florē istū ætatis? Cur tā citò senescis? Cur tā celeriter curris ad mortem? Ergo si tu ipse stare non potes, quādo facies, vt figura mūdi huius nō prætereat? Quare cessemus aliquando à nostra stultitia, & paruulū nostrū sapiētissimū audia-

diamus, qui nō alia de causa inter homines, vel potius inter iumenta natus est, q̄ vt iumētis similes effectos, erudiret, ac impietatē ac sæcularia desideria abnegare doceret.

PARS ALTERA.

Simile.

QVemadmodū agricolæ, si semper malas herbas ex agris euellerent, & nunquam bonas seminarent, nihil vnquam colligerent: ita quoque non satis nobis est eradicare vitia, declinare à malo, impietatē & sæcularia desideria abnegare; sed necesse est etiam serere virtutes, facere bonum; nēpe sobrie, iuste & pie viuere in hoc sæculo, vel vt aliis verbis vtar, diligere sicut oportet, Deum, proximum & seipsum. Ille enim viuit pie, qui Deum diligit sicut oportet. Ille viuit iuste, qui proximū diligit sicut oportet. Ille viuit sobrie, qui seipsum diligit, sicut oportet. In huius rei typum diligebat Dominus Lazarum, & sorores eius Martham & Mariam. In Lazaro est amor sobriꝰ suiipsius, in Martha dilectio proximi; in Maria charitas Dei commendatur. Hoc est igitur verbum breue, quod paruulus noster, vere verbum abbreuiatum hodie nos docet, trinum amorem, sui, proximi, Dei, esse legem eorum, qui colunt ac venerātur Trinitatem. Primum igitur teipsum diligere debes, quod facies si vixeris sobrie: hoc est, si res omnes temporales, cibum, potum, vestes, pecunias, honores delectationes cū moderatione capies. Ista siquidem nō sunt in se mala, sed nobis efficiuntur mala, cum sine modo quæruntur ac desiderantur. Sic etiam non malus, sed bonus est panis, vel potius optimus & necessarius maxime; & tamen nihil est peius, & magis sanitati noxium pane immoderate sumpto. Cur quęso cupis plura, quam sint ad victum & vestitū necessaria? Cur tantopere cupis ascendere? Cur tanta cupiditate flagras honorum ac dignitatū? Existant hic duo, quorum alter habeat quantū necesse est, neq; aliquid amplius cupiat; alter habeat omnia duplicata, & triplicata, seruos, ancillas, vestes, pecunias, vineas, domos, & cætera quæ in opibus & fortunis numerantur: Quid quæso posterior iste habet amplius, quam prior? Estne ꝑpterea melior, aut Deo gratior, aut sapientior? Ac vt ad humilia descendamus, nū melius videt? aut melius audit? aut magis gustat? estne robustior, sanior, pulchrior? comedit plus quam alii? habet stomachum propterea ampliorem? Nihil horum. Quid igitur habet? Quid ei conferunt maiores diuitiæ? Aliud non video, quam vt minus bene dormiat, magis metuat latrones, maioribus curis & sollicitudinib. prematur: & quod omnium pessimum est, verorum & magnorum bonorum detrimentum patiatur. Nam sicut in diuersoriis illi, qui initio cœnæ nesciunt esse sobrii; sed stomachum grossis quibusdam cibariis replent, se deceptos inueniūt: nam postea dapes pretiosas & exquisitas relinquunt, & nihilominus non minus soluunt, quam ij, qui solum exquisitis cibis vesci voluerunt: Ad eūdem modum, qui rebus istis terrenis, & caducis, quæ sunt grossa cibaria ad hoc solum apposita, vt famem ac desiderium excitent; qui rebus inquam istis vilissimis, & abiectissimis immoderate replentur, dapes illas nobilissimas cœnæ cœlestis amittunt, & in gehennā detrusi, luūt sempiterna supplicia, nō minus quam si delitiæ ac voluptates, propter quas peccarunt, non momētaneæ, sed æternæ fuissent. Non sic Sancti & sapientes homines, non sic; sed intelligentes nobilitatem ciborū, qui in extrema cœna apponendi sunt, stomachum suum vacuum pro illis conseruarunt, & de temporalibus rebus quanto minus potuerunt, acceperūt. Pari ratione honores, ac dignitates humanæ, quid quæso emolumenti, atq; vtilitatis habēt? Qui magis ab hominib. honorabitur, nō est propterea melior, aut pulchrior, aut sanior, aut fortior; neq; est aliud honor, quā opinio quædam; atq; existimatio hominū. Et tu igit' tā stultus eris, vt ꝓpter nullū tuū bonū, propter solā opinionē aliorū volare velis sine alis, ascēdere in mirabilibus super te, vt deinde cadas, & collū ac ceruices frangas? Quare si teipsum vere ac sapienter diligis, disce sobrietatē, sis cōtentus iis quæ habes, cohibe, & coerce fræno moderationis omnia desideria tua, & tunc mihi crede, pacē & quietem inuenies. Atq; hæc quidem erga te. Iam vero erga ꝓximū iustitia vti debes, vt reddas omnibus debita, *cui tributum, tributum; cui vectigal,* *vecti-*

Triplex amor: sui, Dei, & proximi.

Amor sui sobrius.

Nullus eo felicior quo ditior.

Simile.

Appetitus honorum coercendus.

Iustitia erga proximum.

Rom.13.

vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem, vt Apostolus admonet, vt neminē decipias, neminem circūuenias, nullis fraudibus vtaris. Si mercatores, sis contentus iusto lucro: si miles, debito stipendio: si seruus, debito salario: si opifex, sis contentus vendere laborem tuum iusto pretio: si diues, non fraudabis operarium sua mercede: si nobilis & magnus es, noli sublime sapere, noli pauperes & humiles contemnere, memento te pauperum œconomum à magno eleemosynario Deo esse constitutum, qui idcirco his diebus pauper pro nobis fieri, & matrem pauperem habere voluit, vt eū in pauperibus agnosceres & honorares. Pari ratione Pastores, Iudices, Præceptores, & qui aliis quoquo modo præsunt, nō accipiant personam hominum, non respiciāt ad munera, non contemnant pauperes, nisi Christum ipsum contemnere velint. Vestis lacera, & corporis squalor raro facit hominem peiorem, sæpe meliorem: & idcirco non spernendum, sed honorandum. Qui vero beneficiis Ecclesiasticis fruuntur memores sint officii, horarum inquam canonicarum, neque putent sufficere si horas B. Mariæ, aut septem Psalmos legant. Legite caput nonum Lateranensis Concilii vltimi, videbitis beneficium propter officium dari, & fures, & latrones esse, & ad restitutionem obligari, & beneficio optimo iure posse priuari, qui pecunias beneficiorum recipiunt, & debitum canonicarum horarum nō persoluunt. Ego sane multum timeo hominib. certis, qui se putat gratis viuere posse sumptibus crucifixi: audiant isti quid B. Bernardus ipsis dicat, *Væ tibi*, inquit, *væ tibi, mors in olla, mors in ollis carnium*, &c. Postremo omnes Patres, & qui adolescentes in suam curam & fidem receperunt, memores sint vigilantiæ & sollicitudinis, quā eis debent: nec putent ad se solum pertinere, vt eis cibus & potus non desit, nouerint se rationē Deo in iudicio reddituros, nisi eos verbo, exemplo, imperio, si opus est, ita instituant, vt Christianos decet; nec solum in domib. suis Deum flagitiis atq; sceleribus offendi non patiantur, sed neque suos adolescētes ad ea loca ire permittant, vbi talia exercentur, quibus offenditur Deus. Audio esse Louanii publicas scholas, vbi docentur iuuenes choreas ducere, & eas festis diebus maxime frequentari: De sphæristeriis non audio, sed video oculis meis: fere n. nunquam venio ad concionem, quin videam integras cateruas ingenuorum adolescentium, qui sphæristerium ingrediūtur, ibi quid agant vos melius nostis: Ego vnum scio, si illi in iudicio punientur, eos qui præsunt eis non impunitos futuros: nec enim est parum miseros adolescentes tempus, pecunias, concionem, diuinas laudes, fortasse etiam animas suas tam facile perdere. Hæc hodierna die necessario admonenda esse duxi, quod Apostolum Paulum in epistola quam habemus præ manibus, præcipientem audiā, *Hæc loquere & exhortare*. Sequitur, *Et pie viuamus in hoc sæculo*. Nec enim satis est sobrios & iustos nos esse, nisi etiam simus pii, hoc est, Deo nostro tanquam amantissimo Patri vere, & ex animo afficiamur, & sine tædio, sine fastidio, sine nausea; cum delectatione & gaudio, non coacti, sed sponte; non ex timore, sed ex amore, quæramus quæ Dei sunt. Hæc igitur est summa totius diuinæ legis: ita viuere debemus vt nō blasphemetur nomen Dei, sed ornent omnes in omnibus doctrinam Dei Saluatoris nostri. Verum quo tandem modo ista perficiemus? Audi quod sequitur. *Expectantes beatam spē, & aduentū gloriæ magni Dei*. Nihil n. potentius aut efficacius reperitur ad hominē à secularib. desideriis liberandum, & in officio cōtinendū, quam perpetua cogitatio cœlestis felicitatis. Vita probi & sapientis Christiani nihil aliud esse debet, quā spes & expectatio futurorū. Discrimen inter iuuenes & senes illud constituit Arist. quod iuuenes viuāt spe, senes memoria. Senes dicunt, memini me aliquando in tali ciuitate fuisse; & rursum in tali vidi talia prælia, vidi talia spectacula, talia meis temporibus euenerunt: Erant adolescentes minus petulantes, magis quieti, quam modo sunt. Iuuenes dicunt, tali anno proficiscar ad talem ciuitatem, ibi mercaturam exercebo, tum reuertar domum, postea illud & illud agam. Iam vero probus Christianus non senem, non veterem hominem imitari debet, sed iuuenes, qui semper proficiunt, & ad maiora aspirant.

Iustitia beneficiatorum.

Bernard.

Tit. 2.

Pietas erga Deum.

Quantopere excitemur spe futurorum.

ſpirant. Aſpicite B. Paulum, quomodo quæ retro ſunt obliuiſcitur, & ad anteriora ſe extendit: nec viuit memoria, ſed expectatione expectans illam beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei. Rurſum in aulis Principum duo ſunt genera famulorum. Quidam ſingulis annis vel menſib. ſtipendium ſuum accipiunt, præterea nihil expectant: Quidam vero nullum ſtipendiũ habent, ſed expectatione viuunt: Ac priores quidem humiliores ac ſordidiores eſſe ſolent, Poſteriores nobiliores, & qui non ſeruiant pro mercede paucorum nummorum, ſed ſeruiunt ſpe magni alicuius beneficii, vel dignitatis, vel præfecturæ. Huius generis omnes Chriſtiani eſſe debent: ſerui nobiles, magni, atque excelſi animi; neq; Deo ſeruire debent pro temporalibus rebus, neque præteritis & præſentibus bonis contẽti eſſe, ſicut ille diues epulo, qui in ſuis conuiuiis ſplendidis, & in ſua purpura, & byſſo acquieſcebat; & paulo poſt ſepultus fuit in inferno; ſed oculos coniectos habere debent in illam *beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei.* Sed quid eſt illa beata ſpes? Cur Apoſtolus ita confuſe loquitur? Scitis quare? Quia explicari non poteſt quantum ſit illud præmium, quod expectamus; ideo non dixit illud regnum, illam gloriam, illã beatitudinem; ſed illam beatam ſpem, rem illã eximiam, maximam, infinitam, ſpe &, expectatione digniſſimã, quæ hic in terris neque videri, neq; dici, neq; cogitari, ſed ſolum credi, & ſperari poteſt. *Et aduentum gloriæ magni Dei.* Deus bone qualẽ emphaſim, qualem maieſtatem habent hæc verba; Non ſunt explicanda, ſed admiranda. Expectamus igitur aduentũ illum glorioſum quando liberator noſter, qui his diebus in humilitate venit, & paruulus dici & eſſe voluit in maieſtate & gloria apparebit, & magnum Deum, magnum Chriſtum, magnũ orbis Monarcham ſe oſtendet. Audire vultis quam magnum? Accipite ſimilitudinẽ. Nonne eſſet magnum conuiuium, ſi ſolæ reliquiæ eius totum Belgium ſatiare poſſent? Cogita igitur quã magnus in illa die apparebit Chriſtus, quãdo non ſolum in animos & corpora hominum beatorum, ſed ẽt in ſolẽ & lunã, & ſtellæ, & elementa omnia eius gloria redundabit, & orbis tot⁹ per eius præſentiã illuſtratus, pulchrior & lucidior erit. Et tũc vere dici poterit. *Pleni ſunt cœli & terra maieſtatis gloriæ tuæ.* O Chriſtiani, ſi oculos haberem⁹ ad iſtã beatã ſpem; ſi intelligerem⁹, quid erim⁹ cũ in aduẽtu magni Dei apparebim⁹ cũ illo in gloriæ, & lateri eius ſublimes, & toti mũdo cõſpicui in lucidis nubib. aſſidebimus; & cũ eo nõ ſolũ Reges & Principes terræ, ſed ẽt Angelos apoſtatas iudicabimus! Quãta erit illa gloria cũ ſimiles Chriſto erimus, & infra pedes noſtros magnos illos Reges quõdã & Monarchas orbis nudo latere palpitare, & ſentẽtiã æternæ mortis expectare videbimus! ſi cogitare poſſemus quale bonũ ſit videre Deũ. qui tam facile dicitur, & tamẽ nõ intelligitur, certe durũ nobis nullo modo videretur impietatẽ, & ſæcularia deſideria abnegare, & ſobrie, iuſte, & pie viuere in hoc ſæculo. Iſta eſt concio breuis, quam hodierno die verbũ abbreuiatũ nobis fecit. Eamus parũper ad ſpeluncã Bethlehemiticã, ibi videbim⁹ nouũ Salomonẽ nouo & inuſitato modo ex præſepi tanq̃ ex cathedra cõcionantẽ, & multo ſapientius atq; grauius, quã vlli vnquam Philoſophi de contemptu mũdi, & rerum præſentium vanitate diſſerentem: & væ illis qui ad iſtam concionem non cõuenerint, & doctorem iſtum ſapientiſſimũ nõ audierint. Apparuit aliqñdo Deus filiis Iſrael, vt eos doceret atq; inſtrueret, & legem ferret, q̃ obſeruare deberẽt; Sed apparuit eis in poteſtate magna, & maieſtate. Mõs vniuerſus in quo Dñs apparebat, horribili quadam ſpecie totus fumare atq; ardere videbatur; audiebantur quoq; creberrimi & maximi fragores tonitruorum, clangorq; buccinæ, & voces eiuſmodi, quę omnẽ populum vehementiſſime perterrebant: Itaq; popul⁹ vniuerſus pauore concuſſus clamabat ad Moyſen, *Loquere tu nobis & audiemus; nõ loquatur nobis Domin⁹, ne forte moriamur.* Tũc Deus, *Prophetam*, inquit, *ſuſcitabo illis in medio fratrũ ſuorum ſimilẽ tui; & ponam verba mea in ore eius: qui autem verba eius: quæ loquetur in nomine meo nõ audierit, ego vltor exiſtam.* tanquã ſi diceret, Nõ volunt, vel non poſſunt audire me, cum eis in maieſtate, & poteſtate appareo: Apparebit igitur illis filius

Simile ab aulis Principum.

Spes noſtra ineffabilis.

Magnificentia ſecundi aduentus Chriſti.

Ad Chriſtum è præſepi docentem, recurrendum.

Exod. 20.

Deut. 18.

filius meus in humanitate & benignitate, & eos docebit atque erudiet, *vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, iuste, & pie viuant in hoc sæculo*: Sed tunc demum, si quis non audierit, nullam habebit excusationem, ego vltor existam. Itaq; nemo excipitur, nemo excusatur, quicunq; nō volunt in irā atq; indignationem Dei Patris incidere, conuenire debent ad cōcionem istam, & audire sapientiam paruuli, qui natus est nobis, & filii, qui datus est nobis.

Quid & quomodo Christus infans concionetur.

Sed quo pacto erudire nos poterit infans vnius diei? qui nondū loquitur, qua ratione concionabitur? Non loquitur, Auditores, paruulus noster lingua, sed loquitur nutib. sicut infantes & muti facere solent; loquitur signis, moribus, exemplis. An non satis magna voce tibi clamare videtur, vt sobrie viuas, quando ipse ita sobrie viuere voluit, vt non solum superuacanea & inutilia, sed etiam necessaria recusauerit? Poteratne parcius viuere de reb. huius mundi. quādo pro diuite palatio vile tugurium, & illud nō suum, sed alienum; pro molli lectulo horridum præsepe, pro seruis & ancillis asinum & bouem, pro tapetib. & aulæis telas aranearum & sordes abiectissimi stabuli habere voluit? Nunquid non satis fortiter clamat, vt iuste viuas, quando ipse nondū natus peregrinari voluit, vt tributū Augusto persolueret; & cum in Bethlehem oppido Dauid Patris sui non esset ei locus in diuersorio, & nemo eum in domum suā recipere vellet, humiliter ad stabulum diuertit, neq; iniuriam illā vlcisci voluit. An nō etiā satis clare ac perspicue te monet, vt pie viuas, quando pietas in patrem eum nasci, & pati, & mori fecit? *Propter te*, inquit, *sustinui opprobrium tota die*; & certe merito dicere poterat; propter te dulcissime atque amantissime pater, vt tibi parerem, vt te honorarē, vt iniurias tuas vlciscerer, propter te formā serui suscipere, propter te nasci & peregrinari, propter te famē & sitim tolerare, propter te frigus & nuditatem experiri, propter te in media hyeme & in tenebris noctis hospitio carere volui. Ita igitur paruulus noster sapienter concionatur.

Psal. 68.

Quā pauci hanc concionem audiant.

Sed quib. quæso concionatur? O quam paucis! Videor mihi cōcionem tam sapientis Ecclesiastæ plane vacuam & desertam videre. Quotusquisque est, qui eum hoc tēpore audire velit? Equidem, Auditores, ego vehementer timeo istam sacratissimā Domini natiuitatem, ne nobis in iudicio maxime noceat. Venit Deus ad homines, vt illos erudiat, & rationem viuendi demonstret, & ipsi totum oppositum faciūt: & tamen non ignoramus, quas vires habeat ad mouēdum exemplum vnius hominis. Deponit Rex vnum genus vestium, induit aliud, statim omnes aulici imitantur. Arripit dux quispiam in castris ligonē, aut instrumentum aliud rusticanum ad aggeres excitandos, statim milites eo exemplo permoti, idem omnes faciunt. Ergone vnus terræ vermiculus potest exemplo suo alios vermiculos ad se imitandum prouocare, & Deus tam insigni pietate atque humilitate descendit ad homines, nascitur in stabulo, exemplo docet sæcularia desideria esse fugienda, & nemini persuadeat? *Cur igitur Deus factus est homo* (vt verbis vtar B. Augustini) *si non corrigitur homo? Sed hoc est iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerūt homines magis tenebras quam lucem.* Videbat Christus homines tanquam insanos currere ad gehennam, & misericordia motus descendit de cœlo, vt ostenderet nobis viam meliorem, & ipse dux esset itineris nostri. Et ecce tam cæci & stulti sunt homines, vt eo deserto, mundū & diabolū sequantur. *Cur igitur Deus homo, si non corrigitur homo?* Si esset aliquis pater vnius integri exercitus, & videns omnes filios suos simul currere ad locū, vbi eis paratæ sunt insidiæ, nonne p̄ amore ac dolore tanq̄ insanus curreret q̄ntum posset ad oppositā partē; & interim clamaret, ad hāc partem filii, ad hanc partē, nolite progredi vlterius, insidiæ vos expectant, oēs interficiemini? Quod si tali patri, & tam salubriter, & tāto affectu eos admonenti filii non crederent; sed adhuc pergerent versus insidias, nōne stultissimi & improbissimi, & omni supplicio dignissimi essent? Ita sane. Iam igitur veniamus ad nos. Certe pater noster qui semel nos genuit creādo, & iterū genuit redimendo, nō alius, quā Christus est; Is igitur Pater noster, Pater sapientissimus, Pater amantissimus, is videns

Ioan. 3.

Simile.

dens nos omnes nihil quærere, nisi pecunias, nisi dignitates, nisi voluptates, quæ sunt omnia retia & laquei Diaboli, quid fecit? Currere cœpit ad partem oppositam, elegit inopiam, ignominias, dolores, asperitates; & magna voce clamauit ad hãc partem filii, ad hanc partem, credite mihi, curritis ad laqueos, tẽditis ad insidias, pergitis ad mortem; & ita clamauit, vt postea diceret, *raucæ factæ sunt fauces meæ.* Et hodie quoq; imo singulis annis per concionatores suos vsque ad raucedinẽ clamat, & nos miseri & stulti non audimus. *Cur igitur Deus homo, si non corrigitur homo?* *Psal.68.*

Non indigebat Christus pro se nasci in stabulo, & famẽ, & sitim; frigus & nuditatem tolerare: poterat ipse sine periculo omnibus commodis abundare, sed nobis ista pharmaca necessaria erant, ideo, vt nos erudiret, atq; exemplum præberet, tam pauperem, tam abiectam, tam humilem vitam his diebus inchoare voluit. *Sed cur Deus homo si non corrigitur homo?* Vere natiuitas Domini posita est in ruinam multorum, & in signum cui contradicetur. Quis enim quæso, & factis & moribus ei non contradicit? Nonne tu Christum ducem ac Doctorem, & magistrum tuum confiteris? Nonne eius vestigia sequi, & diabolo, ac pompis eius renunciare in baptismo pollicitus es? Nunquamne igitur quæsiuisti quam viam tenuerit Doctor tuus? Nihil vnquam audiuisti de Bethlehem, de stabulo, de presepi, de pannis Saluatoris? Legisti aliquando Dominum gestasse sericum, aut aurum, vel quotidie mutasse vestitum? Vel multa genera caligarum, calceorum, pileorum, palliorum habuisse, & tamen pauperes omnes in sua nuditate reliquisse? Quid igitur dicam? Sane iudicabo te, cum te videam tam vanum, tam curiosum, tam implicatum desideriis sæcularibus, non solum contradicere, sed etiam bellum gerere cum Christi natiuitate. *Cur igitur Deus homo, si non corrigitur homo?* Sed finis sit.

Christus non sibi, sed nobis natus & passus est.

Luc.2.

Ego vos oro, atque obsecro Auditores & serio admoneo, vt sæpe cogitetis Deũ factum esse hominem, vt corrigatur homo, & Christum nostra causa pauperẽ factum, & non qualemcunq; sed extremam paupertatem sequi voluisse, vt nos eius exẽplo disceremus abnegare impietatem, & sæcularia desideria; & sobrie, iuste, & pie viuere in hoc sæculo. Quod si non fecerimus, erit nobis natiuitas in iudicium & condemnationem; si fecerimus, in gaudium, ac lætitiam, & gloriam sempiternam, ad quam nos perducat, qui viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen. *Epilogus.*

CONCIO XI.

DE EODEM FESTO: DE TRIPLICI NATALI DOMINI.

Generationem eius quis enarrabit? Isa. 53.

LIBERATORIS ortum quem hoc tempore toto orbe terrarum Ecclesia Catholica singulari celebritate colit, ac veneratur optimi Auditores, non vnum ac simplicem; sed varium, ac multiplicem esse sacræ litteræ, diuinaque Apostolorũ & Prophetarum monumenta nos docẽt. Nascitur enim Christus in cœlo sine matre; in terris sine patre, in mentibus humanis, si proprie loqui velimus, sine patre & sine matre. Et quidem ex matre sine patre natus est semel; sine patre, & sine matre nascitur sæpe; ex patre sine matre nascitur semper. Deniq; ex patre in cœlo nascitur Deus; ex matre in terris nascitur homo: sine patre & sine matre in mentib. humanis nascitur Deus, & homo. Tres igitur sunt ortus dominici: diuinus, humanus spiritualis: atq; omnes ita admirabiles, & pleni stuporis, vt de omnibus tribus Prophetam Isaiã dixisse existimandum sit: *Generationẽ eius quis enarrabit?* Ortus ille triplex triplici sacrificio in Ecclesia Catholica à Dei sacerdotib. hodie honoratus est, nocturno tempore & sacrificio *Triplex natalis Christi.* *Isa.53.*

Sap. 18. etiam nocturno ortum illum celebrauimus, quo *omnipotens sermo Dei cum quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, exiliens de cœlo à regalibus sedibus in mediam exterminii terram prosiluit.* Nam idcirco tempore nocturni sacrificii euangelium illud recitari audiuimus, Luc. 2. cuius initium est, *Exiit edictũ à Cæsare Augusto,* & in quo huius temporalis ortus historia continetur. Deinde aurora illucescente altero sacrificio ortum alterum cum pastoribus egimus, nempe spiritualem illum quo formatur Christus in nobis, & per quem animis nostris primus auroræ splendor exoritur. Postremo in medio feruore diei atque in ipsa luce meridiana tertio sacrificio ortum illum æternum & splendidissimum cum cantu & lætitia venerati sumus, quo Dei verbum Lux vera ex Patre lu- Psal. 109. minum ab ipsa æternitate *in splendoribus sanctorum ante luciferum* generatur. Cum igitur tres istas generationes hodie Ecclesia considerandas & venerandas filiis suis proponat, nos quoque de eis ad gloriam Dei, & nostrum spirituale commodum atque emolumentum verba faciemus, neque tam eas generationes explicabimus, quam ostendemus non posse eas pro dignitate humanis vocibus explicari, vereque ac merito ab Isaia Propheta dictum esse, *Generationẽ eius quis enarrabit?*

Vt igitur ab humana ac temporali generatione, ad quam præcipua temporis huius lætitia atq; celebritas pertinet, ordiamur: Admirabilis plane & plena prodigiorum Eccl. 1. Domini generatio atq; natiuitas est. Salomon olim vir sapientissimus cum penitus naturæ abdita cõtemplatus esset nihil noui, sub sole inuenire potuit. Vere hodie Christus aliquid plane nouum inuenit, ac pro- Matth. 12. inde vere de eo dicitur: *Ecce plus quam Salomon hic.* Ad quinque capita reuocabimus nouitates & miracula natalis Domini: siquidem hæc potissimum considerabimus, quis nascatur: de qua nascatur: & quo modo, quo loco, & quo tempore nascatur.

Ioan. 3. Quis est ille qui nascitur: Senex quidã. *Senex nascitur.* Quid est hoc? Senex nascitur? *Quomodo potest homo nasci cum sit senex: Nunquid potest in ventrem matris suæ iterum introire & renasci:* Ita est, Auditores, Senex valde annosus est qui nascitur; & ideo res est noua, & Isaias clamat, *Generationem eius quis enarrabit.* Hactenus consueuerunt infantes nasci, & senes mori, at modo contrarium fit. Nascitur enim hodie quidam senex, & post paucos dies multa infantium millia moriuntur. Non legisti apud Danielem, *Aspi-* Dan. 7. *ciebã donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda.* Iste igitur antiquus dierũ, cuius caput solum est canum, hoc est, qui ab æternitate est, qui nec initium dierum, nec finem vitæ habet, hodie natus est. Nam Danielem nec de Patre, nec de Spiritu sancto, sed de filio loqui, beatus Ioannes in Apocalypsi testatur. Siquidem capite primo de filio Dei verba faciens, *Caput autem,* inquit, *& capilli* Apoc. 1. *eius tanquam lana alba, & tanquam nix.* Hoc est etiam, quod Ieremias futurum esse multo ante prædixit: *Nouum creauit Domi-* Ierem. 31. *nus super terram: fœmina circumdabit virum.* hoc est mulier quædam, vel virgo potius, vtero suo non infantem, non puerum (hoc enim minime nouum esset) sed virum, & virum grauem, maturum, sapientissimum senem denique complectetur. Nec enim Dominus minus sapiens, minus maturus, minus grauis, minoris prudentiæ, minoris consilii hodie fuit, dum iaceret in stabulo; quam tunc esset, cum penderet in cruce: vel quam sit modo, cum regnat in cœlo. Quæ cum ita sint; *Generationem eius quis enarrabit?*

Natura humana in persona diuina. Porro altera nouitas in eo posita est, quod is qui nascitur, naturam habet humanã; sed non personam humanam. Itaq; non solum ortus est nouus, sed etiam is, qui nascitur est homo nouus. *Induite nouum hominem,* inquit Paulus, *qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veri-* Ephes. 4. *tatis.* Nestorius quidem more cæterorum hæreticorum, cum mysterium istud non oculis fidei, sed oculis intelligentiæ propriæ cernere voluisset, oppressus fuit à gloria, & à nimio isto splendore penitus excæcatus, naturam humanam in Christo sine persona creata atque humana videre non potuit. Quocirca duos Christos sibi finxit:

finxit; vnum, qui & naturam, & personam humanam, alterum, qui & naturam & personam diuinam haberet. Magnus error, magna blasphemia, perniciosa sententia. Nam si ita esset, nec Christus Deus esset homo: nec Christus homo esset Deus, sed vnus Deus solũ, alter homo solũ, neuter vero mundum redemisset. Christus igitur vnus duntaxat, vna persona, vna hypostasis est, sed habet naturas duas, diuinam & humanam: & idcirco Deus & homo est: & quia homo est pati potuit, quia Deus est, passio ipsius infinitum pretium fuit, & eo debitum nostrum summa æquitate dissolutum est. At quomodo, inquis, hoc fieri potuit? Quomodo naturæ duæ in vnam personam coeunt, & nulla est permixtio, vel confusio naturarum? Et quomodo natura humana hypostasi non sua, sed aliena subsistere potest? Quis hoc intelliget? Quis hoc capiet? Verum idcirco, Auditores, diximus vobis rem istam esse nouam & plenã stuporis, & de ea Isaiam dixisse, *Generationem eius quis enarrabit?* Neque nos volumus, vt eam capias, sed tantum vt credas. Si ratio reddi posset, non esset mirabilis: Si exemplum haberemus, non esset singularis. Cum igitur tanto miraculo, super omnem ordinem naturæ homo quidam ita nouus mundo apparuerit, vt naturam humanam & creatam, personam vero diuinam & increatam habeat, verissime dicere possumus, *Generationem eius quis enarrabit?*

Rex nascitur. Sed ecce vobis aliam nouitatem. Is qui his diebus natus est, Rex natus est. Certe Reges non nascuntur, sed primum eliguntur, deinde confirmantur, postremo coronantur. Tametsi enim iis qui nascuntur ex Regibus, regnum patris debetur, tamẽ donec ad ætatem maturam peruenerunt, non solum Reges aliorum esse non possunt, sed ipsi regi ab aliis, & gubernari necesse habent. Rex enim iustus, & sapiens esse debet, iuxta illud Ieremiæ: *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & iustitiã in terra*: at homines omnes stulti & peccatores nascũtur. Solus igitur Christus Rex natus est, qui ab ipsa conceptione iustissimus, & sapientissimus fuit. Itaq; merito Isaias ait; *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus eius super humerum eius.* Merito igitur Magi venientes ex Perside exclamant: *Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum?* Merito & nos cum stupore clamamus: *Generationem eius quis enarrabit?*

Ierem. 23.

Isa. 9.

Matth. 2.

Iam vero si oculos mentis ad eam conuertamus, ex qua Dominus noster natus est, non pauciora fortasse, nec minora miracula inueniemus. Primum de ea natus est, quam ipse sibi in Matrem antequam nasceretur, elegit: & quantum est hoc miraculum? Quis vnquam puer elegit sibi matrem? Certe si in filiorum potestate atque arbitrio esset, vt sibi parentes eligerent, obscuræ & pauperes fœminæ nunquam parerent, omnes tuto possent ingredi Monasteria: siquidem nullus esset qui diuitem & nobilem matrem habere non vellet. Solus igitur Christus sibi matrem elegit, & idcirco ad eum Angelum misit, qui ei hoc ipsum nuntiaret: nec solum filius elegit matrem, sed & mater elegit filium. In quo profecto nouitas ista singulariter duplicatur. *Ecce*, inquit, *ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Ergo *generationem eius qui enarrabit?* Deinde quanta nouitas est, vt Deus nascatur ex fœmina: vt sit Beata Maria simul mater sui patris, & filia sui filii: Siquidem *homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.* Si oceanum vniuersum ex paruo aliquo fonte scaturire videremus; si immensa copia frumenti, quæ toti orbi alendo sufficeret in exiguo aliquo hortulo nasceretur; si maximus & splendidissimus globus Solis ex aliqua minutissima stella ortum sumeret, quis non miraretur? quis non stuperet? At hoc ipsum fit cum Christus nascitur ex Maria, ipsa enim est *hortus conclusus, fons signatus, stella maris*: & tamen ex ea Christus natus est, qui splendidior sole, maior oceano, & granum illud frumenti est, quod cadens in terram tantum fructum attulit, vt inde totus orbis abunde reficiatur ac recreetur. Ergo *generationem eius quis enarrabit?* Sed vt paulo clarius explicetur; Cogita quanta sit maiestas vnius Regis, & quam coram eo tremunt, etiam ii, qui domi suæ fortasse non contemnendi Principes sunt:

Ex matre quam ipse elegit nascitur.

Luc. 1.

Deus ex fœmina nascitur

Psal. 86

Cant. 4.

non audent etiam viri alioqui magni & potentes coram Rege vel fabulari, vel ridere, vel spuere; sed stant ibi, & interdum ad multas horas capitibus detectis, & beneficium vel magnum ducunt, si Rex eos aspicere, vel aliquid eis imperare dignetur. Cogita deinde quid fieret, si maiestas omnium Principum, Regum, Imperatorum, Monarcharum in vnum conueniret: vel si in vno loco, & vno aspectu cernere possemus quicquid potentiæ & maiestatis habent omnes Principes Christiani, nec non Turca, Persa, Indus, Æthiops, & quotquot sunt qui in orbe terrarum dominantur: quibus etiam addas omnem gloriam; omnem splendorem; omnem excellentiam omnium Angelorum, omnium Sanctorũ, & totius cœlestis imperii: & tunc conuersus ad Deum cogites id, quod verissimum & certissimum est, omnem pompam, quam descripsimus, cum Deo comparatam, vix vnius formicæ magnitudinem adæquare. Nec enim tam facile nos formicam vnam pedibus conculcamus, quam facile posset Deus omnem mundi gloriam, & res omnes creatas non solum conculcare, ac dissipare; sed penitus extinguere, & in nihilum redigere. Hic igitur tantus Deus, qui immensos illos orbes, qui terram, & maria; qui solem & lunam, & stellas procreauit; qui sine labore & fatigatione ita gubernat, & sustentat omnes res creatas; vt nec folium arboris sine ipso decidat; cui deniq; omnes Reges, & omnes angeli comparati formicæ vnius magnitudinem non adæquant. Hic inquam, talis & tantus his diebus ex fœmina nasci, & filius hominis dici, & quasi vnus ex nobis fieri dignatus est. Non dubito quin te talia cogitantem stupor vehementissimus apprehendet, & ex stupore flamma amoris paulatim ascendere incipiet, & cum Propheta stupefactus clamabit, *Generationem eius quis enarrabit?*

Ex virgine nascitur.

Postremo non ex quacunq; fœmina; sed ex virgine natus est. Vbi est Salomon, qui dicebat: *Nihil nouum sub sole?* Quibus vnquam sæculis auditum est, in quibus generationibus factum, in quibus libris & voluminibus lectum est, vt virgo conciperet virgo pareret, & virgo post partũ maneret? Exiuit Dominus de sepulchro clauso, intrauit etiã ad discipulos ianuis clausis: sed corpore immortali & glorioso: At his diebus multo maiori miraculo de clauso vtero virginis matris corpore passibili atque mortali egressus est. Ergo *generationem eius quis enarrabit?* Verum ne hoc incredibile videatur, aspicite arbores quomodo flores emittant, & vestigiũ non apparet, vnde illos emiserint. Aspicite vites quomodo vuas & pampinos producant, & non propterea perforantur vt vuæ egredi possint. Aspicite solem & stellas, quomodo gignunt radios, & signum foraminis alicuius in eis nõ existit. Sic igitur virgo quasi virga florens, & quasi vitis fœcunda, & quasi stella splendida & matutina sine vllo virginitatis detrimento Christum quasi florem pulcherrimum, & quasi vuam suauissimam, & quasi radium lucis clarissimum & splendidissimũ peperit. Quid quod huius rei illustrissima figura in ipsis primordiis nascentis mundi præcessit, cum terra videlicet adhuc virgo, nondum subacta, nondum inuersa, non arata, & quod magis est admirandum non seminata ad vnam vocem imperantis Dei, & dicentis; *Germinet terra herbam virentem*, continuo herbis, graminibus, floribus cooperta fuit: non igitur incredibile, sed admirabile & inexplicabile est virginem peperisse. Neque nos dicimus Generationem eius quis credet, sed *generationem eius quis enarrabit?* Reliqua sunt locus, tempus, modus ex quibus etiam si penitus inspiciantur, nec parua, nec pauca miracula oriuntur. Quis est igitur locus quem sibi liberator noster vt in eo nasceretur, elegit? Nimirum Bethlehem Iudæ, locus profecto eiusmodi, vt merito exclamare possimus, *Generationem eius quis enarrabit?* Non elegit vrbẽ regiam Hierosolymorum, non Tiberiadem: non aliam celebrem, & illustrem ciuitatem; sed infimum & abiectissimũ oppidum totius Palæstinæ, & in eo non ædes aliquas magnificas, atq; superbas; sed obscurissimum atque vilissimum tuguriolum. Et in tugurio non lectũ mollem, sed rude præsepium. In qua abiectissimi loci electione non humilitas solum, sed etiam sapientia nostri Emanuelis elucet. Cũ enim in ortu lauda-

Ioan. 20.

Simile.

Gen. 1.

Admiranda loci in quo natus est Christus.

ri in obitu vituperari deberet, in loco humili & obscuro nasci voluit; mori vero in loco celeberrimo atque clarissimo: vt nobis exemplo suo tam nascendo, quam moriendo demonstraret; nec laudes esse quærendas, nec vituperia magnopere fugienda. Elegit præterea Bethlehem, tum quod ea erat ciuitas Dauid, & ipse sit filius Dauid: tum quod Bethlehem domus panis interpretatur, & ipse sit ille *panis qui de cœlo descendit.* *Ioan. 6.* Elegit vero stabulum, nempe domicilium bestiarum, tum vt ostenderet sibi inter homines locum non fuisse, quod inter eos vbique Diabolus regnaret: tum etiam vt homines propter peccatum similes bestiarum effectos esse demonstraret: *Psalm. 48.* *homo* enim *cum in honore esset non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Elegit postremo in stabulo præsepe: quia fœnum pabulum bestiarum in præsepi poni solet, & ideo verbum caro est factum: *Ioan. 1.* quia *omnis caro fœnum:* & ipse fœnum iam nostrum esse incipiebat. Quis igitur cum audierit panem Angelorum factum esse fœnum bestiarum cum Propheta non exclamet, *Generationem eius quis enarrabit?*

Partus absque dolore. Iam de modo, duplex est in modo ortus illius nouitas admirabilis. Primum enim cum fœminæ cæteræ non sine obstetricum adiumento, nec sine summo dolore & cruciatu pariant, ita vt litteræ sacræ cum extremas angustias & incredibiles pœnas explicare voluerint, dolorem parturientium ponant; Virgo Deipara non solum sine obsequio obstetricum, sine dolore & cruciatu, sed etiam cum maxima & incredibili lætitia & consolatione peperit. *Germinans germinabit vt lilium,* inquit Isaias, *& exultabit lætabunda, & laudans.* O quis intelliget, quid illa nocte Maria senserit? quanto silentio & quam altis contemplationibus suspendebatur? Quomodo cor ipsius liquefiebat, oculi pluebant dulces lachrimas omnia ossa & omnes medullæ exultabant! Ergo *generationem eius quis enarrabit?*

Christus opportuno tẽpore natus. Sed iam tempus est, vt de ipso tempore dicamus quo Christus natus est. Ac vt omittam hanc esse magnam nouitatẽ, quod tempus elegerit in quo nasceretur, & tunc omnino natus sit, quando voluit nasci, Quis non obstupeat, si consideret, quanta sapientia Dominus non mundi initium, nec finem, sed tempus quoddam medium, non tempus bellorum, sed pacis; non Reipublicæ, sed Monarchiæ: non æquinoctium, sed solstitium: nõ æstiuum, sed hybernum: non diem sed noctem: & noctem non lunæ, vel Martis, vel Mercurii, sed solis (vt multi nõ sine causa credunt) primam videlicet & nobilissimam elegerit? Hæc enim omnia complectitur ea temporis plenitudo, de qua Apostolus ad Galatas, *Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.* *Galat. 4.* Initio igitur Dominus summa sapientia mundi principium nõ elegit. Nam cum Deus nasciturus esset, omnino par erat, vt, cum tota ea dignitate & maiestate id fieret, quam tanti Regis aduẽtus postulabat. Itaq; vt magis ab hominibus eius aduentus desideraretur, eum per spatium multorum millium annorũ distulit; & interim nunquam cessauit eum promittere, adumbrare variis typis, & figuris exprimere. Neq; rursum elegit mundi finẽ ne si tam diu expectaretur desiderium Messiæ in animis hominum penitus extingueretur. Non tempus bellorũ, sed altissimæ & incredibilis pacis elegit; quod ipse tanquã verus Salomon Rex pacificus aduentu suo pacem inter Deum & hominem, inter cœlum & terram compositurus esset. Elegit tempus Monarchiæ, nõ Reipublicæ; quod ipse sit vnus, verus & summus omnium gentium Monarcha, omnis Ecclesiæ caput omnium ouilium pastor: Solstitium vero hybernum elegit, quod eo die sol ad nos reuerti, & dies augeri incipiant; & ipse sit verus iustitiæ sol, qui tum nobis propinquare, atque ad nos reuerti incipiebat. Porro hyemem frigidissimam, & noctem obscurissimam elegit, vt hinc nos admoneret, nihil lucis & nihil caloris sine ipso in mundo reperiri: & per eum non solum lucẽ, sed & feruorem meridianum, hoc est, Dei gloriosam visionem, & perfectam claritatẽ nobis dari: per nos vero nihil esse aliud sine Christo, quam mediam noctem, frigidam tene-

tenebrosam, horrore & squallore plenam. Postremo diem solis elegit, tum quod ipse sit verus sol; & dies natalis vere sit dies solis: tum quod eo die debuerit mundi reparatio inchoari, quo fuerat creatio inchoata. Deniq; vt ostenderet Sabbatum legis veteris iam præteriisse, & ei Dominicum diem legis Euangelicæ successisse. Quando igitur venit plenitudo temporis: postrema ætas mundi, seculum maxime pacificum, monarchia potentissima Romanorum solstitium hybernum, dies Dominicus, noctis medium, exultantibus angelis, & tota rerum vniuersitate gestiente, hæc noua lux mundo apparuit; tot vaticiniis prædicta, tot figuris adumbrata, tot sæculis expectata. O salue ætas postrema, in quam omnes ætates, & omnia sæcula intuentur! Salue sæculum pacificum, quod mundo verum Salomonem peperisti, & nos à metu & trepidatione bellorum cruentorum liberasti. Salue hyems præclara, multo lucidior & serenior omni æstate. Salue nox beatissima, quæ dies non tenebris tuis obfuscas, sed densissimas caligines fulgoris in te nascenti clarissima luce collustras. Salue Bethlehem sancta, *nequaquam minima es in millibus Iuda*. Quæ ciuitas, si audierit, quæ fecerit tibi Dominus, non inuideat tibi? Salue virgo fœcunda mater tui Patris & filia tui filii. Salue dulcissime puer, tu antiquus & nouus, tu nouissimus & primus: tu lucens in tenebris: tu verbum infans: tu aqua sitiens: tu panis esuriens: tu te nos vt pane satia.

Mich. 5. *Matth. 2.*

PARS POSTERIOR.

DIXIMVS breuiter de humana generatione Seruatoris: nunc de diuina ac spirituali pauca quædam dicenda sunt. Ac primum de diuina ita vere dici potest, *Generationem eius quis enarrabit?* vt magnus Basilius affirmet homilia de natali Domini, mysterium hoc silentio potius, quam oratione esse colendum. Nihil quidem lucidius, nihil clarius, nihil splendidius ea generatione, qua lumen de lumine Deus verus de Deo vero generatur; sed nihil esse secretius, nihil esse occultius, nihil magis abditum & reconditum: non quod tenebræ sint in Deo vllæ; sed quod lux sit inaccessibilis, & aciem oculorum vincens, non solum hominum, sed etiam angelorum. *Vbi non tempus*, inquit Basilius, *non sæculum intercessit, non modus cogitatus est, nemo spectator adfuit, nemo est qui enarrat, at quem modum mens nostra cogitabit? Et si mens cogitatione rem tantam consequi non potest, quanto minus lingua poterit oratione?* Ergo *generationem eius quis enarrabit?* Deus Pater Deum filium genuit, & tamen nec Pater senior est filio, nec filius iunior est Patre: Quis vnquam audiuit talia? *Generationem eius, &c.* Rursum, Deus Pater cum Deo filio non substantiæ suæ particulam, sed totam atque integram naturam, & essentiam suam communicat, & nihil ipse amittit. Ergo *generationem eius quis enarrabit?* Filius Dei præterea semper est perfectus, nec vnquam ei defuit aliquid & tamen perpetuo generatur: nec enim sicut Deus in principio fecit cœlum, ita in principio genuit verbum; sed in principio erat ac generabatur. Cœlum siquidem factum est semel, verbum autem generatur semper. Ergo *generationem eius quis enarrabit?* Denique verbum Dei, vt alia prætermittam, vere filius est, & ex vtero procedit, & tamen matrem non habet: & quod magis est admirandum solo aspectu, atque intelligentia generatur. Ergo *generationem, &c.* Hæc atque alia eiusdem generis altissima mysteria & inexplicabilia sacramenta scriptura diuina eo modo, quo potuit, exprimere conata est, cum Dei filium æternæ gloriæ splendorem, & substantiæ eius figuram appellauit. Quanquam enim hæc vocabula nondum attingant id, quod est: tamen alia aptiora, & significantiora inueniri non potuerunt. Nam & splendor ita nascitur à luce, vt non sit luce posterior, & lux ita naturam suam cum splendore communicat, vt nihil interim ipsa amittat: neque splendor generatus semel cessat generari, sed perpetuo, & non à duobus, sed ab vno duntaxat generatur. Imagines quoque

Basil. Hom. de Natali Domini.

Generatio diuina inenarrabilis.

Hebr. 1.

que

que ac figuræ omnium perfectissimæ & maxime expressæ illæ sunt, quæ solo intuitu in speculis generantur. Est igitur Dei filius splendor Dei Patris, & figura substantiæ eius, & vere generatur & nascitur; sed nullum matrimonium, nulla imperfectio, nulla inquinatio, nullæ sordes cogitantur: gignitur enim perfectissimo, purissimo, castissimo, sublimi, ac splendido quodam modo, vt radii lucis producuntur à sole; atque vt figuræ, & imagines solo intuitu generantur in speculo.

Christi natiuitas spiritualis admiranda. Sed iam ad spiritualem & postremam generationem veniamus: Ea siquidem ita etiam admirabilis, & plena miraculi est, vt de ea quoque merito dici possit, *Generationem eius quis enarrabit*? Primum enim quis non obstupeat Deum, qui in illis magnificis & splendidis templis, & palatiis angelicarum mentium habitabat; stabula quoque ac præsepia cordium humanorum adamasse? Dauid certe etiamsi sapientissimus obstupescebat. *Quid est*, inquit, *homo quia innotuisti ei?* Quid amœni, quid pulchri, quid speciosi, inquit, vidisti in tuguriis istis nostris, vt in eis tibi per cognitionem atque amorem habitare placeret? Magna sane & admirabilis nouitas, quod illa maiestas vermiculis istis innotescere, atque ab eis cognosci voluerit, & multo sane maior, quam si Rex quispiam vehementer contenderet, vt ipsius res gestæ ab aliquo vilissimo mancipio cognoscerentur: Ergo *generationem eius quis enarrabit?* *Psalm. 8.*

Deinde, quis non miretur corda illa hominum impiorum, quæ tot annos domicilia fuerant dæmonum, & in quibus vulpes foueas habebant, & volucres cœli nidos, qui nihil de Deo cogitare sciebant, nisi Iouis adulteria, Mercurii dolos, Martis crudelitatem, Veneris prostitutionem, repente admirabili conuersione templa Christi facta fuisse, & iam de Deo, & de Christo, de angelis, de gloria ac felicitate Beatorum cogitent; Ergo *generationem eius quis enarrabit?*

Ecce igitur vobis triplicem Christi natiuitatem. Credere ego, aut certe optare debeo: in animis omnium, qui hic adsunt Christum natum esse, tamen non ignoro etiam eum sæpe in cordibus nostris mori, nisi summa diligentia, & solicitudine custodiatur: alioqui non diceret Apostolus Paulus, *Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Itaque Dominum Christum quem in stabulo Bethlehemitico occidere Herodes non potuit, in domicilio cordis nostri facile diabolus occidet. *Galat. 4.*

Vnde sciamus Christum in nobis natum. Quæramus igitur, si placet, ortusne sit? & an adhuc viuat in nobis Christus: dicererne possumus cum Apostolo Paulo *Viuo autem, iam non ego: viuit vero in me Christus:* Et, *an experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus.* Habitatne Christus per fidem & charitatem in nobis? Quo signo, qua coniectura id explicare possemus? Ecce vobis signum, *Inuenietis puerum pannis inuolutum & positum in præsepio.* *Galat. 2.* *2. Cor. 13.*

Hoc signum Angelus dedit pastoribus: Et certe nullo signo alio facilius indagare poterimus, an sit Christus in nobis. *Hoc*, inquit, *vobis signum: inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Vniuersum genus humanum quasi magnum quoddam palatium contemplari debemus, in quo aulæ multæ, multa etiam cubicula, nec non pomaria, horrea, cellæ vinariæ, culinæ, ad extremum etiam stabula, ac præsepia sunt. Et quidem Dominus noster illud ingrediens, non aulas, non cubicula, non pomaria, non horrea, non cellas vinarias, non coquinas, sed stabulum, ac præsepium elegit. *Hoc*, inquit, *vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* *Luc. 2.*

Quinam sunt aulæ, nisi superbi? Qui cubicula, nisi impudici? Qui pomaria, nisi vani & curiosi? Qui horrea, nisi auari? Qui cellæ vinariæ, nisi vini amatores? Qui coquinæ? nisi gulæ & ventris mancipia. Qui stabula, nisi humiles, atque mites?

Hos

Hos elegit Dominus, in his nascitur Christus. *Hoc*, inquit, *vobis signum, &c.* Horum in numero inueniri optabat Propheta Dauid cum diceret: *Elegi abiectus esse in domo Dei mei*, hoc est, Elegi non aula esse superba, sed humile stabulum. Quid proprii habet stabulum? Primum pars est infima atque vltima totius domus: non ascenditur ad stabulum per gradus, sed descenditur potius, hæc est igitur sedes sapientiæ. Ad quem respiciam, Dominus ait, *nisi ad pauperculum, & contritũ spiritu*, (vel, super humilem & pusillum) *& trementem sermones meos? Hoc igitur vobis signum, &c.* Deinde in stabulum proiiciuntur sordes; atque idcirco locus est abiectus, & contemptus. Cum hospites adueniunt non in stabulum, sed in cubicula, & aulas introducuntur. Imo vero etiamsi tota domus hospitibus ostendatur, tamen stabulum ostendi non solet: & si forte, vt videant equos, in stabulum aliquando ducantur, si stabulum tunc sentire, aut loqui posset, certe non superbiret, sed miraretur ac diceret: Quid rei est hoc? Nunquid ego stabulum non sum? Cur ergo Dominus meus ad me hospites introduxit? Et hos igitur qui tales sunt, qui se contemni ac despici patiuntur elegit Dominus inhabitationem sibi. *Hoc igitur vobis signũ: Inuenietis, &c.* Quid habet præterea stabulum proprii? Est locus ferme calidissimus totius domus, atque ad eundem modum qui humiles, atque sui ipsorum contemptores sunt, illi charitate feruent & in eis optimo iure nuda ac tenera Domini membra collocantur. *Hoc igitur vobis signum est.*

Psal. 83.

Isa. 66.

Veri humiles rari sunt Putamusne, Auditores, inueniemus aliquem qui vere sit, vel esse velit præsepe? Vere mitem & humilem & feruentem quis inueniet? *Procul & de vltimis finibus pretium eius.* Vbi est, qui cupiat contemni? qui se despici patiatur, qui non excellere, non anteponi, non videri, non laudari, velit? Qui ferueat charitate? qui eligat abiectus esse? Intret vnusquisque rogo vos, in cor suum, & non aduletur, non blandiatur sibi, sed alta, ac profunda cogitatione interiora sua respiciat, & fortasse videbit, se non stabulum, nec præsepe, vt putat sed aulam, vel cubiculum superbissimum esse: & si id videat, sciat ibi non nasci Dominum. *Hoc enim vobis signum, &c.* At inquis, Ego tamẽ Dominum heri in sacramẽto suscepi, quomodo igitur in corde meo non erit? An non erat Christus fortasse in sacramento? Imo vero erat & ad cor tuum venit; sed si præsepe non inuenit, crede mihi, non mansit. Ac de te vere dicere possumus? *Surrexit Dominus non est hic.* Sed vtinam non essent multi, qui non expectauerunt, vt Dominus per se abiret, sed ipsi eum de cordibus suis eiecerunt. Cogor aliquid dicere, dolore stimulante, quod non vellem: precor Deum Optimum maximum, vt verum non sit, quod ego verissimum esse puto. Existimo enim multos reperiri eorum, qui heri ad pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta accesserunt, qui hodie rursum sunt in suo pristino cœno & quomodo potest aliter, fieri? confessi sunt solum ex consuetudine, vt facerent; sicuti alii faciunt? non, quod vitam mutare vellent, hoc propositum non habebant; vel, si habebant, in ore non in corde habebant. Deinde heri & hodie comederunt, & biberunt in prandiis multo amplius, quam solerent, in gratiam videlicet natalis Domini: tũ bene pasti, & bene poti exierunt foras, occurrerunt mulieribus, & quis dubitat, quin rursum cœperint desideriis æstuare? Et quid illis profuit confessio, & communio sine vitæ mutatione, nisi vt si antea habebant cor durum parum nunc habebant cor durum multum? Et si aberant antea duos pedes à gehenna, nunc vnum tantum absint. *Vade*, inquit Dominus, *& iam amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Illis enim vere deterius contingit, & obdurantur magis, qui post confessionem statim ad eadẽ reuertuntur. Scitis quid sit Dominum cum honore suscipere, & paulo post cum ignominia de suis cordibus eiicere? Est illud ipsũ facere, quod Iudas proditor post acceptam buccellam fecit: exiuit continuo, & Dominum vendidit; deinde eundem osculo prodidit. Sed quid inde lucratus est? Nihil sane aliud quam funem vnum, quo seipsum suspendit. Sic etiam mercatores isti pessimi, Iudæ imitatores, osculantur Dominum

Prouerb. 31.

Marc. 16.

Ioan. 5. &

Luc

Ma

Dominum in sacramento, eundem etiam in domicilio pectoris sui admittunt, & tum post paululum hostibus eius produnt: nec aliud quam pœnas æternas & sedem in gehenna prope ipsum Iudam tam nefaria atque impia proditione mercantur. Quid remedij? Certe non aliud, quam vt serio ac sincere agamus cum Deo, sicut ille serio ac sincere agit nobiscum. Dominus DEVS noster cum peccata remittit sincere agit, fideliter serio, sine pœnitentia. Non remittit hodie, vt cras pro iis nos puniat: ita vult secum agi.

Itaque si quis vere cupit in gratiam cum DEO redire, is serio aliquando proponat vitæ mutationem; & si antea in corde suo, vel aulam, vel hortos, vel coquinam extruxerat, ea nunc destruat, & stabulum ac præsepe ædificet: sit vilis in oculis suis, sit mitis, sit patiens, abiiciat pompas, & vestium vanitatem: siquidem ista in stabulo non conueniunt. Et si videat in se ac sua proiici sordes conuitiorum ac contumeliarum, non irascatur, ferat æquo animo, ac dicat intra se: Istis ego dignus sum, hæc mihi optime conueniunt, stabulum sum enim: At si rursum extollatur ac laudetur ab hominibus, & in aliquo gradu dignitatis ponatur rursum dicat: Vnde hoc mihi, qui stabulum sum? Et si hoc tibi difficile, ac durum videatur, non habeo, quid dicam, nisi in te Dominum non nasciturum: *Hoc enim vobis signum, &c.*

At si contemptis & superatis difficultatibus verum stabulum efficiaris, O quæ palatia non relinquet CHRISTVS, vt ad eiusmodi stabulum descendat? O quam sublimis est hæc sapientia! O quam rari ad eius cognitionem pertingere potuerunt! Aristotelis metaphysica nihil est: Platonis Theologia humi repit, si cum hac sapientia comparetur. *Confiteor tibi Pater* (Dominus ait) *quia hæc abscondisti à sapientibus, & reuelasti ea paruulis.* Et rursum: *Discite à me quia mitis sum*: ego solus magister sum, & doctor huius excellentissimæ Philosophiæ, qui vere mitis sum, & humilis corde.

Luc.10.

Matth.11.

Videor mihi, Auditores, hodie Christum videre in certamen, & disputationem cum mundo descendisse: Mundus in cathedra sublimi constitutus coram maxima stultorum multitudine clamat, ac docet: Aurum colligendum, honores persequendos, libidines explendas: paupertatem, castitatem, humilitatem profligandas, atque in vltimas terras relegandas: denique aulas, cubicula, horrea, pomaria, cellas vinarias, coquinas extruendas. CHRISTVS contra in stabulo sedens, mentiri affirmat mundum, & theses contrarias defendendas ac persuadendas proponit: nempe, beatos esse pauperes: beatos mites: beatos, qui lugent: beatos, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum: miseros vero, qui rident, & qui diuitias, & consolationes suas habent in hoc mundo: & omnes aulas, & cubicula, & horrea, & pomaria, & cellas vinarias, & coquinas destruendas, vt stabula, ac præsepia ædificentur. Nos argumenta vtriusque & rationes audiuimus & verbis victoriam damus Christo; & tamen factis, atque operibus sequimur mundum. Longus vsus, atque experientia ipsa nos docet, nihil esse fraudulentius mundo. Sed si res ita se habet, si mundus mentitur; si fallit, si decipit; si CHRISTVS est veritas, si est sapientia, si fallere, ac mentiri non potest, si id nos cognoscimus, & confitemur; cur adhuc sequimur mundum? *Vsquequo claudicamus in duas partes?* Si mundus vera promittit, sequamur illum: si vero non ita est, sed CHRISTVS solus est verus, & sapiens, & fidelis, cur non sequimur eum? Cur eius consilium non accipimus? Irascetur, mihi credite, aliquando nobis, atque indignabundus dicet, *Cur dicitis mihi Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* Sed, nos pueri sumus, infantiam nostram diligimus. Ista seria & sublimia & magna non capimus. sed etsi pueri sumus, audiamus saltem puerum, qui hodie natus est nobis. Verbum DEI factum est infans, vt infantes doceret. Ecce clamat de præsepio, Contemnite bo-

Certamen Christi & mundi.

3.Reg.18.

Matth.7.

te bona falsa, si cupitis vera: desinite vmbras consectari, si lucem aspicere desideratis. Non vos decipiat mundus vanis pollicitationibus: non vos deliniat lenociniis mendaciorum: promittere potest, sed præstare non potest. Discite vero à me, qui vos diligo, qui propter vos factus sum pauper, cum essem diues, vt vos diuites essetis. Veniet, veniet tempus, quando seruis meis commutabo luctum in risum; mœrorem in gaudium; laborem in requiem; mortem in vitam; stabulum in paradisum, ad quem nos introducat qui est super omnia benedictus in sæcula. Amen.

2.Cor.8.

†

CON-

CONCIO XII.

IN FESTO SANCTI STEPHANI.

Cur Natalem Domini martyrium Stephani sequatur.

REDO ego (optimi Auditores) mirari vos, quid sit, quod cum dies natalis, & dies mortis plurimum inter se differant, Ecclesia tamen Catholica mater nostra, lætissimum Domini, ac sponsi sui Natalem diem cum lugubri funere primarij filij, beati videlicet Stephani copulauerit. Quo pacto enim ista cohærent, vt heri propter Domini ortum diem festum ageremus, & hodie propter Stephani obitum diem festum agamus? Heri Domini ingressum in mundum coleremus, hodie Stephani egressum de mundo recolamus? Heri omnia plena gaudiis, & promissionibus audiremus, hodie omnia plena fletibus, & minis audiamus? Heri enim si recordamini, cum ingenti lætitia canentes angelos audiuimus, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Hodie non sine dolore dicentem B. Lucam audiuimus, *Curauerunt Stephanum viri timorati, & fecerunt planctũ magnum super eum.* Audiuimus heri; *Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo; Quia natus est vobis hodie saluator*: Audiuimus hodie: *Incircumcisi cordibus & auribus vos semper Spiritui sancto restitistis.* Heri denique audiuimus; *Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei omnibus hominibus*: hodie audiuimus: *Ecce relinquetur domus vestra deserta. Dico enim vobis non me videbitis donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et quid quæso affinitatis ortus cum obitu, ingressus cum egressu, gaudium cum fletu, & promissio cum comminationibus habet? Et tamen certum omnino, & exploratum habemus, non sine diuino consilio Domini ortum cum Stephani obitu coniunctum à Deo, & copulatum fuisse. Hoc igitur sapientissimum Spiritus S. consilium hodierno die pro viribus explicare Domino aspirante constitui. Res enim, nisi vehementer fallor, cum tempori maxime accommodata, tum vobis omnibus vtilis, ac fructuosa erit. Ac vt non vagetur, sed certam sedem habeat oratio nostra, primum historiam quandam ex veteri testamento, deinde verba quædam, quibus Ecclesia in publicis precibus vtitur breuiter explicanda suscepimus. Ex his enim id, quod quærimus omnino planum, & manifestum fiet.

Luc.2. *Act.8.* *Act.7.* *Tit.3.* *Matth.23.*

Vt igitur ab historia veteris instrumenti ordiamur, cum filij Prophetarum die quadam prope Iordanem fluuium ligna cæderent, vt sibi quisq; domicilium suum ædificaret, vni ex illis securis excussa de manibus est, & in profundum fluminis cecidit, vt ex capite sexto libri quarti Regum intelligi potest. Mox ille, cui securis ceciderat, ad Elisæum se contulit: *Heu, heu, heu domine mi, & hoc ipsum*, inquit, *mutuo acceperam.* His vocibus commotus Elisæus, arripit lignum vnum, atque in eum locum proiicit, vbi ferrum iacebat: continuo autem res plane admirabilis, & prodigij plena apparuit: nam ligno descendente ferrum repente ascendit, non secus, ac si lignum illud nuncius ad ferrum iuisset, & ei Prophetæ voluntatem atque imperium exposuisset. Quid Elisæus Propheta (vt iam historiam, quam audiuistis, iuxta reconditam ac spiritualem intelligentiam explicemus,) quid enim Elisæus Propheta, nisi DEVM Patrem significat? Nam vt alia omittamus, ita proprium est Dei futura multo ante prouidere, atque adeo Prophetam esse, vt Isaias dicat: *Annuncia-* *4.Reg.6.* *Isai.41.*

te, quæ futura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos. Quare non immerito Prophetas Deos quosdam creatos, & mortales; & Deum Prophetam increatum, & immortalem appellabimus. Quid autem filius Prophetæ, nisi verbum, & sapientiam à Deo Patre summo & vero Propheta genitam designat? Porro ferrum nihil aliud, quam hominem significare ipsa ferri natura declarat. Ferrum enim vt gladius, vt malleus, vt securis, suopte nutu, ac pondere ad terram fertur, & nisi in manu artificis sit, nihil penitus operatur. At in manu artificis positum tam multa, & tam præclara efficere solet, vt admirabile sit: defendit, offendit, cædit, secat, vulnerat, occidit. Denique templa, palatia, ciuitates, ferreorum instrumentorum opera sunt. Sic etiam homo, Auditores, si in manu Dei non sit, & ab eo tanquam ab architecto non moueatur, atque agatur, quid per seipsum solius naturæ vi adiutus potest? Quid? Illud ipsum, quod ferrum potest, ad terram ruere, ibi iacere, ocio languere, ac marcescere potest. At præclarum aliquid sine Deo, non modo non agere, sed ne cogitare quidem potest. *Non sumus sufficientes*, inquit Apostolus Paulus, *cogitare aliquid ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et vere sufficientia nostra ex Deo est. Siquidem cum Deum nostrorum operum auctorem habemus, & in ipso tanquam in architecti manibus sumus, res maximas, & præclarissimas gerimus, cum Dæmonibus dimicamus, nostras libidines frangimus, iram compescimus, omnes animi motus coercemus: & quod magis est admirandum, in terris sumus, & palatia fabricamus in cœlis. Hoc igitur ferreum instrumentum initio in filij Prophetæ manibus erat; siquidem sapientia Dei simulatque hominem condidit, eum in suam gratiam, & curam suscepit: & quam diu homo innocentiam, atque integritatem conseruauit, tam diu in manibus fuit. Vt enim Sapiens ait, *Iustorum animæ in manu Dei sunt.* Verum cum hæc securis in manibus artificis constituta die quadam in paradiso voluptatis aliquid operaretur, repente vento quodam superbiæ ab aquilone exoriente agitari cœpit, & post paululum de Dei manibus exiliit; & in fluuium profundissimum maximo impetu cecidit. Hinc sunt illæ voces: *Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam: infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Eripe me de luto, & de profundis aquarum: mitte manum tuam de alto, & eripe me de aquis multis.* Porro casum illum miserabilem liberator noster multis, ac variis similitudinibus in Euangelio frequenter expressit. Quid enim drachma amissa? quid ouis perdita? quid filius prodigus? quid ille qui ab Ierusalem in Iericho descendebat, nisi humani generis funestum casum, & ruinam plane miserabilem designat?

Homo est ferrum in manu artificis Dei.

2. Cor. 3.

Sap. 3.

Eua in paradiso excidit.

Psal. 68.

Cæterum, quid ipsum fluuium, in quem homo cecidit significare dicemus? Certe nihil aliud, quam mundum istum inferiorem, in quo nihil nisi fluxum, fragile, caducum, & mortale reperitur. Vt enim fluuius semper fluit, & est alius, atq; alius, & in eo aquis aquæ succedunt: sic etiam omnia, quæ sunt infra lunam (humanum animum semper excipio) id proprium habent, vt perpetuo labantur, & fluant, & aliis occidentibus alia exoriantur, & ea, quæ exorta sunt, paulatim augeantur, senescant, & intereant: & quo magis celeriter crescunt, vt sint; eo magis festinant, vt non sint. Id quod eleganti similitudine in libris Confessionum Beatus Augustinus ostendit: Cum homines, inquit, loqui volunt, si primum verbum, postquam sonuit per partes suas, non decederet, vt alia verba succederent, nunquam esset totus, aut integer sermo. Cur hoc? nempe, quia sermo res est eiusmodi, vt partes suas omnes simul habere non possit: Syllabis enim aliis decedentibus, & aliis succedentibus constat. Talis quoque est mundi huius inferioris natura. Nam sæculis, atque ætatibus præteritis, & futuris componitur. Hæc vero omnia simul esse non possunt: quare decedendo, & succedendo vniuersum efficiant, & in perpetuo quodam cursu consistant more fluuiorum necesse

Mundus hic fluuius quidã est.

esse est. Quemadmodum igitur si quis in profundo fluminis positus esset, nihil nisi aquas, & eas labentes cerneret: sic etiam homo postquam in hanc vallem miseriarum ex paradiso delitiarum corruit, ita rerum labentium, & periturarum multitudine obrutus est, vt nihil videat, nisi res perituras, nihil amet, nihil quærat, nisi res perituras: si diuitias cernit, cernit res perituras: si honores cogitat, cogitat res perituras: si voluptates amat, amat res perituras: si gloriam, & celebritatem quærit, quærit res perituras. Deniq; in re nulla, quæ constans, & stabilis sit, pedem figere vult. At si de rebus æternis, & de cruciatibus gehennæ, & gloria beatorum aliquid audit, somnia, & fabulas audire se putat. Atque vtinam id verum non esset, neque nos id probare possemus, Auditores. Qui fabulas audiunt, laudant inuentorem: sed non propterea mouentur, vt faciant, quod audiuerunt, quia non rem seriam, sed fabulam audiuisse se sciunt. Narrat aliquis in foro nescio quod spectaculum exhiberi, omnes continuo currunt: narrat aliquis vrsum, vel taurum aliquem ferocem ruptis vinculis quibus tenebatur per vrbem discurrere, omnes fugiunt: audit mercator in aliquo loco nundinas fieri, vbi maximo pretio merces suas distrahere possit, continuo erigit aures, neque occasionem illam sibi de manibus eripi sinit: quamobrem Auditores? nempe, quia ista non ficta, sed vera illis esse videntur. Clamant præcones Dei, impiis & sceleratis, fornicariis & ebriosis, ambitiosis & auaris, blasphemis, & periuris æterna supplicia esse parata: & cōtra iustos, pios, sobrios, castos, Deum præ omnibus quærentes, ac diligentes æternis ac summis præmiis afficiendos esse: & quid tandem homines agunt, cum hæc audiunt? Præconem, si bene clamauit, laudant: sin minus, vituperant. Raro autem dicunt, certe verum est, quod ille ait: ergo aliter vita instituenda est, ergo mores mutandi, ebrietas relinquenda, voluptati valedicendum est, si valere in æternum volumus. Raro, inquam, ac pene nunquam hoc dicunt, quod hæc illis fabulæ & somnia; & sola fragilia, & caduca, quæ ante oculos conuersantur, & quibus obruti quodammodo sunt, vera & seria esse videantur.

Ecce igitur vobis, in quem fluuium homo miserrimus cecidit, cum de Dei manibus excuti se à Dæmone passus est: neque solum in fluuium semper labentem cecidit, sed ipse etiam simul cum fluuio labi, & currere cœpit. Rapitur enim à tempore semper currente, neque prius à cursu cessat, quam scopulum, aut saxum aliquod obuium habeat, ad quod allidatur, & corruat. Apposita, ni fallor, similitudine rem totam illustrabo. Solent in plerisque partibus Italiæ, nescio an etiam in hac nostra regione, magnæ molarum moles ad triticum contundendum, ita super flumina collocari, vt terram non contingant, sed ab ipsis aquis quasi naues quædam sustineantur. Verum ne fluuius totam illam machinam abripiat, & secum ferat, magnis catenis ad ripam alligari solet. Itaque moles illa tametsi super fluuium semper labentem posita est, ipsa tamen quam diu catena non soluitur, aut frangitur immobilis perseuerat. Accidit tamen nonnunquam, vt catena frangatur, & tunc omnis illa machina ab aquis deferri, & cursum eundem tenere incipit, quem ipse fluuius tenet, donec ad primum scopulum, qui occurrit all datur, & corruat. Ad eundem modum, Auditores, cum Deus hominem condidit super fluuium istum rerum præsentium, & caducarum illum constituit. Ac ne ipse quoque cum rebus cæteris laberetur, & curreret, & mori ipsi aliquando necesse esset, eum ad verbum suum, gratiæ & charitatis vinculis alligauit. Et quoniam verbum Dei ripa est plane constans, & immobilis (*verbum enim Domini manet in æternum*) periculum non erat, ne homo ad talem ripam alligatus impetu fluminis vnquam abriperetur: quin etiam tempus quidem perpetuo currere, & omnia quæ sunt infra lunam ab eo rapi, & senescere & interire vidisset, ipse tamen, neque cum tempore cucurrisset, neque senuisset, neq; mortuus vnquam fuisset. Sed quid interim accidit? Catena, qua homo cum Deo copulatus erat, soluta, vel potius fracta per peccatum primi hominis est.

Simile.

Isai. 40.

Isai.59. est. *Iniquitates vestræ*, inquit Isaias, *diuiserunt inter vos, & Deum vestrum.* Quid igitur homo à Deo seiunctus ac separatus super fluuium faceret? quomodo se ab eius impetu tueretur? qua ratione euaderet, vt non cum rebus cæteris flueret, senesceret, interiret? Hinc igitur omnes cum amne currimus, donec ad scopulum ægritudinis alicuius allidimur, & corruimus. Nam cum tempore prætereunte præterimus, & collabimur, & sicut mensibus menses, sic & nostris ætatibus ætates succedunt. Et sicut primum Ianuarius, deinde Februarius, tum Martius, Aprilis, Maius, & reliqui in suo quisque ordine veniunt; sic & nos primum infantes, deinde tum adolescentes, iuuenes, viri maturi, ac demum senes sumus, & tunc in ipso portu nauis corporea frangitur, & animus carne solutus alium orbem ingreditur.

Quid igitur tunc Prophetæ filius, nempe Dei verbum fecit, cum securim suam, hoc est, humanum genus in fluuium cecidisse, & vna cum fluuio currere vidit? Quid? Ad Elisæum Patrem suum se contulit, & coram eo casum nostrum deplorare incepit, *heu, heu, heu, pater mi*, quia corpus humanum ex immortali mortale factum est. Iterum *heu*, quia mens humana sapientiæ lumine orbata tenebris densissimis obruta est. Et postremo *heu*, quia voluntas humana iustitiæ rectitudine amissa, conuersa ad terram, propensa ad malum, atque adeo curua effecta est. Et rursum *heu, heu, heu, pater mi. Heu* primo, quia natura hominis, & omnes eius vires plagam magnam acceperunt. *Heu* secundo, quia gratiæ decor, qui humanum animum illustrabat, omnino extinctus est. *Heu* tertio, quia animal nobilissimum, princeps orbis, & paradisi colonus spe gloriæ, & beatitudinis penitus excidit. Denique *heu, heu, heu, pater mi. Heu*, quia locum delitiarum, & illustrissimas, ac pulcherrimas homo regiones amisit. *Heu*, quia vallem miseriarum ingressus in sudore vultus sui vescitur pane suo, terram cum labore colit, & ea spinas, ac tribulos gignit. *Heu*, quia vitæ præsentis laboribus superatis illum perpetuo cruciandum gehenna suscipiet.

Deploratio lapsus humani.

Hac igitur tam pia querimonia viscera Patris mota sunt, & continuo de hominis liberatione cogitationem cepit. Et quo consilio, qua ratione, qua via illum vsum esse putatis? Non deerant Patri sapientissimo & sapientiæ genitori consilia hominis eruendi de lacu miseriæ, & de luto fæcis; tamen placuit ei Angeli magni consilij consilium audire, atque ait: Ecce vocibus tuis permotus hominem liberare non abnuo. Sed quid consilij capiemus? Quis ibit nobis? quem mittemus? Tum ille. *Ecce ego*, inquit, *mitte me*. Ego qui dedi consilium, feram libenter auxilium. Accepit igitur lignum noster ac verus Elisæus, & misit illud in aquas. Quid enim lignum, nisi eundem ipsum Dei filium significat? Vt enim lignum, quod leue & aërium sit, super aquas natat, neque cadere in profundum potest; sic etiam filius Dei, qui natura ipsa talis est, vt pondere peccatorum grauis fieri non possit, nunquam in hunc miseriarum fluuium cecidisset, neque temporum mutationibus obnoxius fuisset, nisi ipse à Patre missus, sponte, ac libera voluntate in luto isto aquarum multarum mergi voluisset. Venit igitur Dei filius, infixus est in limo profundi, tempori subiacuit, natus est, passus est, fluctibus aquarum iactatus est. Sed nunquid frustra? Non certe, Auditores. Nam ligno isto in aquas descendente ferrum, quod ceciderat, repente super aquas ascendit. Christi enim descensus, nostri ascensus, & eius ingressus in lutum, nostri egressus de luto, & eius mersio nostræ emersionis causa fuit. *Isai.6.* *4.Reg.6.*

Atque hæc tandem est ratio, cur Spiritus Sanctus Domini ingressionem in mundũ cum Stephani egressione de mundo copulauerit. Studet enim pia quadam, & plane paterna sollicitudine hoc nobis vtilissimum sacramentum in memoriam reuocare, atque hac festorum dierum continuatione, quasi quibusdam mutis verbis id mihi dicere videtur: Nudius-

Descendit Deus vt nos ascenderemus.

tertius

tertius ferrum adhuc in imo fluuio iacebat; sed heri lignum de cœlo missum ad ipsum descendit, & ecce hodie ferrum super aquas, imo & vsque ad ipsum cœlum ascendit. Natus est Christus in terris, vt Stephanus nasceretur in cœlis. Ingressus est Dominus in mundũ, vt Stephanus ingrederetur in cœlum. Altus ad humilia descẽdit, & humilis ad alta ascendit: filius Dei factus est filius hominis, vt filios hominum faceret filios Dei. Solus, inquit Fulgentius, descendit Dominus, vt multos eleuaret: humiliauit se Rex noster, vt milites suos exaltaret. An non vidistis aliquando libras, & stateras illas, quarum duæ sunt lances? quantum vna deprimitur, tantum altera extollitur? Deus noster, Auditores, cum nos condidit in vna lance nos posuit, & ipse manebat in altera. Venit autem hostis humani generis, & inuidens lanci nostræ, quam sublimem esse videbat, grandem lapidem super ipsam imposuit, atque hoc pondere vsque ad fluminis profundum eam depressit, vt iam longissime distaremus à Deo. Sed nunquid inuidia charitatem, & DEVM Diabolus vincet? Nullo modo, Auditores. Quid igitur fecit dulcissimus pater noster, ac Deus? Heri suam naturam ad profundum vsque istud depressit, & nostram hodie vsque ad cœlum euexit. Cum aliquem cecidisse in terram vides, quonam pacto illum erigere soles? Nonne teipsum inclinas, & ei dexteram porrigis? hoc est, quod nobiscum egit DEVS. Quis vestrum in libro Iob sententiam illam aliquando non legit, *Operi manuum tuarum porriges dexteram*? Nos opus DEI sumus; nos ipse suis manibus tanquam figulus de luto formauit. Dextera vero Omnipotentis, verbum ipsius, & sapientia est. Quicquid enim Deus facit, hac dextera facit: *Verbo Domini cœli firmati sunt. Ipse dixit & facta sunt.* *Consurge, consurge*, inquit Isaias, *induere fortitudinem brachium Domini.* Et, *Quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est?* Hoc igitur brachium, hanc dexteram heri porrexit nobis Deus. *Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit*: nempe vt ipsum educeret de lacu miseriæ, & de luto fæcis. Iure igitur Dauid Propheta, qui olim clamare solebat, *Mitte manum tuam de alto, & eripe me de aquis multis*, hodie cum cantico, & lætitia dicere posset; *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtutem: non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini.*

Fulgent. serm. de S. Stephano. *Simile.* *Iob. 14.* *Psal. 32.* *Isai. 51.* *Hebr. 2.* *Psal. 14.* *Psal. 117.*

PARS ALTERA.

IVcundissimum nostræ celebritatis mysterium, quod in veteri Testamento, vt iam audiuistis, adumbratum fuit, Ecclesia Catholica mater nostra illis verbis exprimere voluisse videtur, quæ in publicis precibus altera Dominica post Pascha recitari solent: quæ talia sunt: *DEVS qui in filij tui humilitate iacentem mundum erexisti, fidelibus tuis perpetuam cõcede lætitiam, vt quos perpetuis eripuisti casibus, gaudiis facias sempiternis perfrui.* Quæ quidem verba admirabilis cuiusdam dulcedinis plena mihi esse videntur. Sed tamen quoniam tempus nobis ad omnia explicanda non sufficeret, neque omnia obscura, aut ad id, quod quærimus necessaria sunt; propterea solum de primis pauca quædam in præsentia dicenda esse putauimus. *Deus*, inquit, *qui in filij tui humilitate iacentem mundum erexisti*; non hominem, sed mundum, hoc est, omnem hanc rerum vniuersitatem iacere dicit. Nam cum homo cecidit, omnis cum eo mundus cecidisse videtur.

Christus sua humilitate iacẽtem mundũ erexit.

Et id quidem duplici de causa. Primum enim in hominem omnes totius mundi naturæ conueniunt. Elementa quatuor sunt, humores quatuor, mixta inanima, vngues & pili: animata non sentientia, ossa & dentes: sentientia rationis expertia, nerui & caro: denique intelligens, & consilij ac mentis compos est ipse animus: DEVS enim propterea postremo loco hominem condidit, vt in eius conditione quasi epilogum quendam to-

Homo quidam mundus est.

tius operis faceret. Nec iniuria nunc paruus mundus, nunc epitome maioris mundi homo à veteribus appellatur. Iure igitur non tam hominem, quam ipsum mundum cecidisse, & per Christum erectum fuisse Ecclesia confitetur, in quo Dominum ac magistrum suum imitata est: Non enim Dominus ait: *Sic Deus dilexit hominem: sed, sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.*

Cur homo dicatur mundus.

Ioan. 3.

Sed aliam rationem audite. Omnia, quæ Deus fecit, siue ea animata, siue inanimata, siue sensu prædita, siue sensus expertia, siue mentis capacia, siue non capacia sint, Deum tanquam finem vltimum habent, & ad eum tendere, atque in eo conquiescere debent: quia vero ea, quæ rationis atque intelligentiæ expertia sunt, per se Deum attingere non valent, idcirco eorum opifex, & conditor Deus sapienter instituit, vt omnia homini famularentur, & per ipsum eo modo, quo possent tanquam per gradum quendam in ipsum Deum ferrentur. Quemadmodum igitur, cum homo recta ad Deum tendit, res omnes creatæ, quæ homini famulantur, ad eundem Deum per hominem aliquo modo perueniunt: sic etiam cum homo à Deo recedit, & Diaboli ac peccati seruus efficitur, simul res omnes non amplius in Deum referuntur, sed iniquitati ac diabolo deseruire ab homine cōpelluntur. Atque hac ratione simulatq; homo per peccatum in profundum miseriarum cecidit, res omnes, quæ mundi nomine significantur, à suo summo & vltimo fine excidisse videntur. Id quod Apostolus Paulus ad Romanos scribens illis verbis expressit: *Expectatio, inquit, creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est; non volens; sed propter eum, qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit vsq; adhuc.* Omnis, inquit, creatura, cœlū, terra, Sol, Luna, stellæ cæteræ, elementa, animantia, plantæ, magno quodam ac vehementi desiderio eum diem expectāt, in quo omnes filij Dei in suis gloriosis corporibus apparebunt, Et cur obsecro ita vehementer eum diem adesse cupiunt? Propterea, inquit, quod *vanitati creatura subiecta est non volens: sed propter eum, qui subiecit eam in spe.* Cogitur enim hæc omnis rerū creatarum vniuersitas homini seruire, qui propter peccatum magna quædam vanitas factus est. Nam *vniuersa vanitas omnis homo viuens.* Sed nihilominus, inquit, *non volens,* neq; lubens homini peccatori deseruit; sed *propter eum* duntaxat, *qui subiecit eam. Omnia,* inquit Dauid, *subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas: insuper & pecora campi.* Illum igitur diem res omnes creatæ expectant, in quo sublatis de medio peccatorib[9], & in gehennæ carcere detrusis, ipsæ quoque de onere seruitutis, sub quo nunc gemunt, liberabuntur, & in statum meliorem, ac beatiorem positæ conquiescent. Quia vero tantum munus, non nisi à communi omnium Liberatore, & assertore Christo habebunt, idcirco sapientissime mater nostra Ecclesia Catholica non hominem solum; sed cum eo mundum vniuersum cecidisse, & per Christum erectum fuisse affirmat, cum ait, *Deus, qui in filij tui humilitate iacentem mundum erexisti.* quod idem est, ac si obscurius dixisset: Deus, qui lignum in fluuium demisisti, & ferrum, quod iacebat extraxisti.

Rom. 8.

Psal. 38.

Psal. 8.

Sed iam de ipsa humilitate, ac descensu nostri Liberatoris tempus nos admonet, vt dicamus Dei verbum ac filium, Auditores, in duplici natura subsistere diuina videlicet atque humana, ac proinde Deum simul & hominem esse, nemo sacris nostræ religionis initiatus ignorat. Ac si de priori natura sermo sit, Dei filius vere ac proprie capax esse humilitatis non potest. Humilitas enim virtus est, quæ animum retinet, ne super seipsum ascendat, neve locum altiorem, quam sibi conueniat, petat: concideret enim & collideretur. Sicut ex aduerso magnitudo animi eundem animum retinet, ne in abyssum desperationis se præcipitet. Quocirca humilitas non cum animi magnitudine; sed cum superbia pugnat. Ipsa vero animi magnitudo non cum humilitate; sed cum paruitate atque exilitate animi bellum gerit. Cum igitur natura humilitatis ea sit, vt animum intra suos fines ac ter-

Humilitas non conuenit Deo.

ac terminos, ne forte altius volet, quam par est: Deus autem cancellos, ac fines, quibus coerceatur nullos habeat, neque locus esse altior vllus inueniatur, cum ipse vnus altissimus vere nominetur, & sit, illud profecto efficitur, vt humilitas in Deo, si proprie loqui velimus, neque fingi, neq; cogitari vlla ratione possit. Quid igitur Ecclesia sibi vult cum ait, *Deus, qui in filij tui humilitate iacentem mundum erexisti?* Cuius tandem hæc humilitas est? Negare non possumus, Auditores, vere Dei filij humilitas est.

Sed Christo vt homo est. Verum non ei tribuitur secundum eam naturam, quam accepit à Patre, nisi fortasse metaphorice & per quandam similitudinē, vt Doctores Theologi dicunt; Sed duntaxat secundum eam, quam assumpsit ex Virgine. *Simile.* Si modo Rex aliquis agricolæ alicuius vestes indueret, vt fieri solet, videlicet ne passim ab omnibus cognosceretur; ei profecto rustici nomē, si nō ratione status, ac dignitatis; certe ratione vestium optime conueniret. Neq; dubium est, quin à multis agricola putaretur, despiceretur, contemneretur, fortasse etiam, si se præberet occasio, leui de causa vapularet. Pari ratione Rex noster ac Dominus, *Philip. 2.* *cum in forma Dei esset, & non rapinam* arbitraretur *esse se æqualem Deo*; tamen *semetipsum*, vt ait Apostolus, *exinaniuit*. Ad quem modum, Apostole beatissime? Dei formam & maiestatem amittendo? Ipsum audiamus. *Formam*, inquit, *serui accipiens, & in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.*

Itaque sicut Rex ille rusticus dici poterat, quia rusticas vestes induerat: sic etiam Rex noster, vt magnus Athanasius in libro de salutari aduentu Christi docet, ideo humilis, & pauper factus est, quia humilem & pauperem naturam accepit. Induit enim carnem nostram vestem plane rusticanam, & cum ea *in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est*, *Baruch 3.* & tanquam vnus de plebe, imo vltimus in plebe, & *nouissimus virorum*, *Isai. 53.* nihili factus est, irrisus est, consputus est, humilis denique, & humilis valde habitus est, quem tamen *si cognouissent nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. *1. Cor. 2.*

Vt autem vestis huius, qua Dominus noster vestiri dignatus est, vilitatem intelligamus, illud cogitare debemus, res omnes creatas duobus generibus omnino contineri. *Vestes Christi scilicet carnis vilitas.* Alia enim incorporea, alia corporea sunt. Ac in incorporeis quidem ordines, seu gradus decem inueniuntur, nimirum ordines angelorum nouem, & vnus mentium humanarum, qui sine controuersia infimus, ac postremus est. Quod quidē, vel ex eo intelligi potest, quod animus quasi quidam horizon in finibus intelligentium, ac sentientium formarum positus est: & ab intelligentibus differt; quod ipse sentiens, seu potius sentiendi principium, & corporis perfectio est. Et rursum à sentientibus differt; quod mente atq; intelligentia præditus est: neq; vero in rebus corporalibus sui gradus, & ordines desunt. Nam primum, & maxime sublimem locū, cœlum, tanquam corpus purissimum, & nobilissimum obtinet. Subter cœlum est ignis, subter ignem aër, subter aërem aqua, subter aquam terra tanquam fex mundi, & elementum grauissimum, obscurissimum, & rudissimum posita est. Iam igitur ex tot rerum generibus, quæ obsecro ad hominē componendum conuenisse existimatis? Sane res admirabilis est hominis constitutio. *Ex quibus constet homo.* Volebat Deus hominem duplici parte constare, & partim corporeum, partim incorporeum esse, & tamen vt omnis superbiæ occasio tolleretur; non valde nobilem aut sublimem illum existere. Iam enim arrogantiam Deus huius lasciuientis vermiculi præuidebat. Quid igitur fecit? Ex vtroque genere rerum id, quod infimum, atq; abiectissimum erat, accepit: nempe mentem humanam ex incorporeis, & terræ limum ex corporatis, atque ex his naturam vnam effecit, quam nunc humanam appellamus. Itaque si animum tuum inspicias, nullum alium animum viliorem, & minus intelligentem: si materiam corporis tui, nullam ea sordidiorem, atque humiliorem reperiri videbis. Num igitur non rustica, & pannosa vestis hæc nostra natura existimanda est, præsertim si cum excellentia & nobilitate tanti Regis comparetur? Verè, Auditores, verè *semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, & habitu inuentus vt homo.* *Phil. 2.* Nam etiamsi Angeli omnium præstan-

stantissimi naturam Dei filius assumere voluisset, adhuc tamen vestimentum valde rusticanum induisset: tanta est filij Dei sublimitas, atq; maiestas. Quanto igitur magis nunc pannosam, & vilem tunicam induisse dicendus est, cum non cœlestem, ac prope diuinam Angelorum, sed terrestrem ac mortalem hominum naturam induerit? Coniunctio sane duarum naturarum tam discrepantium, tam dissimilium, tam disparium, tam extremarum, quales sunt diuina atque humana, eiusmodi est, vt si facta iam non esset, nunquam in hominum animos cadere potuisset, esse faciendam.

Multo siquidem minus esset hominem effici pulicem, vel formicam, quam verbum Dei cum carne humana coniungi. Nonne abiectio maxima & humilitas incredibilis videretur, si homo posset, & vellet ita formicæ naturam assumere, vt vere formica diceretur, & esset? Et tamen quid interesse putatis inter hominem, & formicam? Homo corpus habet, habet & formica. Sensu præditus est, & formica: homo ratione, & consilio gubernatur, & formica: tametsi enim rationis est expers, ita tamen prudenter, & sapienter operatur, vt Salomon homines ipsos ad scholam formicæ mittere non dubitauerit, *Vade*, inquit, *piger ad formicam.* *Prouer. 6.*

At quæ lingua tam erudita, tam sapiens, tam diserta vel mediocriter explicare posset inter Deum & hominem, quantum discriminis sit? Deus creator, homo creatus: Deus æternus, homo caducus: Deus summum, & infinitum bonum, homo puluis & cinis: & tamen hodie verè canere nobis licet, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* *Ioan. 1.* *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius?* *Psal. 105.* Si Deum hominis aliquando recordari, & ab eo cognosci voluisse tantum est beneficium, vt Dauid stupefactus clamet, *Quid est homo, quia innotuisti ei?* *Psal. 141.* Et rursum: *Quid est homo, quod memor es eius?* *Psal. 8.* Quid nos facere, quo gaudio exultare, qua lætitia gestire, quibus vocibus Dominum laudare par esset? qui (vt ante dicebamus) sine mendacio canimus, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis?* Hæc eo spectant, Auditores, vt intelligamus quam eximium, quam excellens, quam singulare sit illud donum, quod his diebus accepimus: & quanta amoris dulcedo in corde sempiterni Patris recondita: ac demum, quam non immerito Ecclesia dicat, *Deus, qui in filij tui humilitate iacentem mundum erexisti.*

Verum quando iam ostendimus Dei filium non secundum naturam diuinam; sed duntaxat secundum humanam humilem dici posse, quanta fuerit secundum hanc ipsam naturam eius humilitas, breuiter, si placet, aperiamus. *Quanta fuerit humilitas Christi.* Tres sunt gradus humilitatis. Vnus eorum, qui superioribus se subiiciunt: alter eorum, qui etiam pares tanquam superiores colunt: tertius eorum, qui non modo cum paribus, sed etiam cum inferioribus tanquam inferiores se gerunt. Ac primus quidem incipientium, secundus proficientium, tertius perfectorum est. *Tres gradus humilitatis.* Nam superioribus subiici humilitas quædam est: paribus subiici magna quædam humilitas est: inferioribus subiici maxima, perfectissima, atque absolutissima humilitas est. Maiorem enim hac humilitatē nemo habet, quam vt se quis inferioribus subiiciat. In primo gradu Dominus noster plane enituit. Nam cum Deum superiorem haberet, ita se ei subiecit, atque eius imperio ita obtemperauit, vt cum ab eo ad labores, ad itinera, ad ieiunia, ad ignominiam, ad verbera, ad crucem; denique & mortem mitteretur, non modo imperium non recusaret, sed etiam incredibili cupiditate illud perficiendi flagraret. *Humiliauit semetipsum*, inquit Paulus, *factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* *Phil. 2.* Quin etiam semper Patrem Deum se homine maiorem prædicabat, & omnia opera sua in eum tanquam in primum auctorem referebat. *Vado ad Patrem*, inquit, *quia Pater maior me est.* *Ioan. 10.* Et rursum: *A meipso facio nihil, sed Pater in me manens facit ipse opera.* *Ioan. 14.* In secundo gradu propterea Dominus versari non potuit, quod parem nullum cui se subiicere posset, haberet. Est enim ipse omnino medius inter creatorem & res creatas. Deum habet superiorem, sed cætera omnia inferiora. *Ipse enim*, vt ait Apostolus Petrus, *profectus est in cœlum & subiectis* *1. Pet. 3.*

sibi Angelis & potestatibus, & virtutibus. Et est *caput*, vt B. Paulus ait, *omnis principatus, & potestatis.* *Omnia enim*, vt testatur idem Apostolus, *subiecit Deus sub pedibus eius, sine dubio præter eum, qui subiecit ei omnia.* Porro in tertio, atque adeo perfectissimo humilitatis gradu nemo vnquam, vt noster Liberator, excelluit. Quibus enim se Dominus non subiecit? Terreno Imperatori Imperator ipse cœlestis se subiecit cum nõdum natus in Bethlehem perrexit, vt eius dicto pareret. Parenti Virgini, & Iosepho nutritori se subiecit, de quo legimus, *Et erat subditus illis.* Legis præcepto ipse legis, & Prophetarum author se subiecit, cum offerri in templo, circumcidi, & redimi voluit. Baptistæ Ioanni ipse verus baptista se subiecit, cum ab eo in aquis Iordanis baptizatus est. Discipulis suis, ac seruis ipse verus Dominus ac magister se subiecit, cum eorum pedes lauit. Hominũ iudicio, ac tribunalib. ipse Iudex viuorũ & mortuorum se subiecit, cum ad crucem condemnatus est. Deniq; morti, ac doloribus ipse vitæ, & salutis auctor se subiecit, cum virgis cæsus, & in crucem raptus, atq; sublatus est. Hæc est igitur humilitas filij Dei, hæc dexteræ manus porrectio, hic ligni descensus in aquas, vt securis, quæ ciciderat, enataret: & homo, atq; orbis totus, qui iacebat, erigeretur. *Deus*, inquit Ecclesia, *qui in filij tui humilitate iacentem mundum erexisti.* De camelo ferunt eum, cum onerandus est, sponte sua procumbere: deinde vbi onus super eum impositum est, surgere, & onus simul attollere. Sic, Auditores, Liberator noster fecit. Nam cum instar cameli magnus, ac sublimis esset, ita vt sedem haberet in cœlo, & scabellum pedum suorum in terra, quisnam super humeros eius mundum, qui ceciderat, imponere, aut eum in terra deprimere potuisset? Non dicat Romanus, Ego Deum ad terram prostraui: non glorietur Iudæus, se manus impias in Regem gloriæ iniecisse. Nam nisi ipse sponte sua genua flectere, & humi procumbere voluisset, nemo ipsum non modo lædere, sed ne attingere quidem potuisset. *Ego* inquit, *pono animam meam: nemo tollet eam à me: sed ego pono eam.*

Coloss. 2. *Hebr. 2.* *Luc. 2.* *Christus seipsum humiliauit.* *Ioan. 10.*

Ipse igitur instar cameli semetipsum exinaniuit, genua flexit, humi procubuit. deinde post paululum exurrexit, & nos simul in humeros suos sublatos, de imo fluuio ad summum euexit. Nec enim surgere Dominus poterat, quin natura nostra, quam ille susceperat, simul exurgeret. Non enim corpus æthereum, vt Valentinus putabat; neque phantasma, vt Manichæus somniabat, neque corpus sine anima, vt Apollinaris delirans asserebat, sed verè corpus humanum, & verè animum humanum Dei verbum suscepit. Neque solum corpus illud, & animum illum Dominus in regnum cœlorum inuexit; sed nos omnes, si non re, certe spe saluos atq; beatos effecit.

Cum essemus mortui peccatis, inquit Apostolus Paulus, *conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati, & conresuscitauit, & consedere fecit in cœlestibus.* Verum enimuero, Auditores, illud obliuisci nullo modo debemus, nondum re ipsa, sed spe tantum saluos esse: & aduentum Domini nos de lacu miseriæ, & de luto fæcis extraxisse quidem; sed nondum à flumine penitus eduxisse. Iacebamus in profundo, nunc in summis aquis natamus: hærebamus in luto, nunc extra aquas caput extulimus; sed nondum tamen ad ripam peruenimus: magna pars fluuij traiicienda est, adhuc impetum fluminis, adhuc flatum ventorum, adhuc casum istum formidare debemus.

Ephes. 2.

Quid igitur nobis faciendum est, vt sine periculo fluuium istum traiiciamus, & securi ac læti ad ripam perueniamus? Accipite consilium meum vtilissimum, ac saluberrimum, & animis vestris mentibusq; diligentissime commendate, & finis sit orationis.

Experientia ipsa testatur, Auditores, eos, qui periculosa flumina, ac præsertim equis transmittunt, si in aquas currentes intueantur, continuo perturbari, & ex equis ruere: si vero non in cursum aquarum, sed in eam ripam, ad quam tendunt oculos coniectos habeant, feliciter pene semper euadere. O consilium singulare! Beati, plane beati, qui illud capere, & sequi diligenter voluerint. Fluuius, quem transmittimus

res creatæ labentes, & perituræ sunt: ripa florida, pulcherrima, immobilis ad quam pergimus, regnum cœlorum est. Qui igitur cursum istum aquarum, honorum, voluptatum, diuitiarum, delitiarum, & commodorum præsentium, ac fragilium aspiciunt, ipsi seipsos decipiunt, & sibi ipsis ruinæ, & interitus causa sunt. Res enim istæ, si aspiciantur, perturbant, excæcant, circumagunt, delirare atque insanire, etiam homines prudentissimos faciunt. At ij, qui serio statuerunt, sibi oculos à Dei regno remouendos non esse, & res aduersas fortiter propter illud præmium patiuntur, & res secundas non minus fortiter propter idem præmium contemnunt, ô quam secure, quam iucunde, quam alacriter flumen transmittunt.

Aspicite, Auditores, atque intuemini, quæ nobis exempla Dominus Christus, & eius Protomartyr, alter nascendo, alter moriendo reliquerunt. *Martyriũ Stephani.* Stephanus beatissimus iuuenis erat, sicut magna pars nostrûm hodie est: carnis infirmitate circumdatus erat: fluuium, quem nos traiicimus, traiiciebat: & cum die quadam fluuius intumesceret, & rapidissimo cursu ferretur, nec solum aquæ, sed magni etiam, & crebri lapides cum aqua descenderent, & ipse in medio fluuio constitutus esset, quid illum fecisse putatis? num animum abiecisse? num lapidum impetum extimuisse? Nihil horum fecit. Nam in solam ripam oculos coniectos habebat. *Act. 7.* *Ecce*, inquit, *video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei.* Ecce quid ille aspiceret, quid intueretur, quid animo cogitaret, cum fluuium istum pertransiret. Atq; hac ratione breui feliciter *obdormiuit in Domino*, *Ibid.* hoc est, ad ripam, ad portum tranquillissimum peruenit. O verum somnum! O quietem placidissimam! Obdormiuit Beatus Stephanus, vt in die nouissimo gloriosus resurgeret. Obdormiuit, vt iam à laboribus penitus requiesceret. Obdormiuit in terris, vt perpetuo vigilaret in cœlo, & corona gloriæ iuxta nomen suum coronatus, & Martyrij palma illustris perpetuo triumpharet. Sed quid ipse Dominus Princeps, & caput Martyrum fecit? Non timebat, Auditores, quidem iste cursum aquarum, tuto in aquas respicere poterat: atque vt apertius loquar, sine periculo inter opes amplissimas, & in maximis honoribus versari potuisset; nihilominus tamen, quia Dux noster esse, & exemplo nos docere volebat, in aquas labentes nunquam oculos suos defixit, & nihil plane rerum præsentium habere voluit. Respicite ortum, respicite cursum vitæ, respicite obitum, & semper eum aut nudum, aut seminudum videbitis.

Erubescat igitur Christianus, qui nisi in delitiis viuere non potest. *Tota Christi vita cõtinua miseria est.* Erubescat Christianus, qui dies festos agere, nisi in comessationibus, & ebrietatibus non nouit. Ego quidem, Auditores, vehementissime timeo, ne sicut Virgo Beata in die festo filium suum amisit, sic in istis festis diebus plerique Christianorum Domini gratiam, & Dominum ipsum amittant, & dum adhuc de ortu Domini gaudent in ipsis Dominus moriatur. Nam sicut per ieiunia præcedentia Dominum introduxerunt, quis dubitat quin etiam per crapulam, & ebrietatem illum expellant? Respicite, quæso, respicite ad quem modũ nasci voluit. Nascitur Dominus orbis, & palatium eius vile tugurium est: aula eius, stabulum pecudum est: tapetia eius, telæ aranearum sunt: lectulus præsepe, & famuli bos & asinus. Regina mater sedet in fœno, Rex filius iacet in præsepio. O quam cito, dulcissime puer rationem transmittendi fluminis demonstrare aggrederis! Nondum loqueris, vt tibi ipsi prospicias; & satis loqueris, vt nos admoneas, atque instituas. Vix natus es, & bellum contra voluptates, ac delitias geris: & famem ac sitim, frigus, ac nuditatem, & alia vitæ huius incommoda incipis sustinere. Et hæc quidem initia sunt; maiora te manent pro nostra salute ferenda supplicia. Cresce puer dulcissime, cresce. Iam enim exacuitur culter, vt circumcidaris. Iam tibi fuga in Ægyptum, squalidæ solitudines, ieiunia intolerabilia, tentationes grauissimæ, itinera frequẽtissima, persecutiones atrocissimæ, labores infiniti, dolores incredibiles, verbera sine numero, vulnera sine mensura, iam spinæ,

&

& claui, iam crux, & lancea tibi parantur. Nunc amarum calicem passionis primoribus tantum labellis degustas; post paulum autem totum vsq; ad fæces exhauries. Nunc iaces inter animalia mansueta, quæ te fouent, venerantur, adorant. Tunc tauri multi, & canes multi circumdabunt te. Nunc te simplices pastores muneribus rusticanis honorant, tunc execrabiles Scribæ, & Pharisæi in te maledicta, conuitia, falsa testimonia, & blasphemias euoment: nunc Angeli cum lætitia canunt, *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis:* tum turbæ insanæ clamabunt, *Tolle, tolle, crucifige eum.* Nunc Maria & Ioseph te medium habent: tunc in medio latronum, tanquam princeps sceleratorum pendebis. Nunc hyemis asperrimæ frigus, & horror lachrymas ex oculis tuis eliciunt: tunc plagæ ac vulnera sanguinem ex omnibus tui corporis membris elicient. Et hæc omnia, & alia multa non propter te; sed propter nos, & pateris, & patieris: nos ægri sumus, tu pharmacum bibes: nos fures sumus, tu furtum exoluis: nos culpas admisimus, tu luis pœnas: neq; id solum, sed etiam lachrymis tuis risum perpetuum nobis acquiris: & nuditate vestem gloriæ, & stabulo paradisum & laboribus quietem, & morte vitam beatam & sempiternam, quam nobis concedat Deus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XIII.

DE DOMINICA INFRA Octauam Natiuitatis.

Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit Dominus omnium; sed sub tutoribus, & actoribus est vsque ad præfinitum tempus à patre. Galat. 4.

Triplex expositio thematis.

TRIBVS modis Apostolicam sententiam, quam hodierna die nobis Ecclesia considerandã proponit, exponi posse video. Vno modo iuxta sensum Ecclesiæ, altero modo iuxta sensum Apostoli, tertio modo iuxta sensum alium ad nostrum propositum accommodatum. Quis est igitur sensus Ecclesiæ? Cur hodie infra octauam Natalis Domini sententiam istam Ecclesia legi voluit? Non alia de causa, Auditores, quam vt nobis incredibilem Dei nostri charitatem, obedientiam & humilitatem commendaret, qua his diebus formam serui pro nobis accipere dignatus est.

Natiuitas Christi humilitatem nos docet.

Videbat Deus genus humanum morbo superbiæ potissimum laborare, neque esse aliquid quod omnes homines in suam perniciem magis appetant, quam regere, præesse, dominari. Videbat præterea medicamenta verborum, & cohortationum, quæ per Prophetas suos adhibuerat, parum aut nihil profuisse. Quid igitur fecit? Cogitauit de adhibendo medicamento efficaciori, videlicet de Christo. Magis enim mouent exempla, quam verba, vt omnes nouerunt. Ait igitur intra se: Mittam ad eos Doctorem aliquem sapientissimũ cui non credere stultitia sit; & iubebo, vt serui habitum assumat, vt reipsa, & factis doceat humilitatem. Sed quem mittam? Hominem aliquem? At fortasse dicent eum ideo seruire, quod non potuerit regnare. Angelum aliquem? At existimabunt eum diuino imperio compulsum, non libenter & ex animo in humilitate viuere? Scio quid faciam, *Verebuntur fortasse filium meum:* illum igitur mittam, vt cum viderint homines filium meum sapientissimum, & naturaliter Dominum atq; hæredem bonorum meorum, & quem nemo cogere, cui nemo imperare potest; tamen sponte sua, & libera voluntate serui formam accipere, & humilitatem verbis, & factis prædicare, excusationem nullam habeant, & *conuertantur, & sanem eos.* *Matth. 21.* *Isai. 6.* *Matth. 13.*

Mysterium Natiuitatis.

Sed quomodo fiet istud? Si filius Dei naturaliter Dominus atque hæres est omnium diuitiarum Dei Patris, quo pacto seruus esse poterit? Nunquid hæreditati paternæ renunciabit? At id, neque potest, neque decet fieri. Qua ratione igitur fiet, vt idem sit hæres, & Dominus; & tamen vt seruus aliorum potestati subiiciatur? Audite quale consilium salutis nostræ amator arden-

ardentissimus Deus inuenerit: considerauit hæredem, quanto tempore paruulus est, nihil à seruo differre, cum sit Dominus omnium: nec enim paruuli regere, aut gubernare, vel seipsos, aut alios possunt, quod proprium dominorum est; sed contra potius reguntur, gubernantur, tractantur, mouentur ad arbitrium aliorum, quod est maxime proprium eorum, qui seruiunt. Faciam igitur, inquit Deus, vt filius meus, qui secundum formam Dei seruire non potest, naturam humanam assumat, & non repente existat vir maturæ atque perfectæ ætatis, sed primum sit infans, deinde puer, tum adolescens, postremo vir; atque hoc pacto quanto tempore paruulus erit, more cæterorum infantium, aut puerorum nihil differet à seruo.

Explicatur sensus ab Ecclesia in themate intentus. Hic est igitur sensus Ecclesiæ; Fratres, inquit, Quanto tempore hæres Dominus noster ac Liberator Christus paruulus est, infans est, puerulus est, sicut istis diebus est, nihil differt à seruo, non loquitur, non imperat, non ambulat quo vult; sed sub tutoribus & actoribus Iosepho & Maria est, qui eum nutriunt, custodiunt, tractant, & mouent, vt volunt; idque vsque ad præfinitum tempus à Patre, hoc est, vsque ad annum trigesimum, vsque ad istud tempus erit subditus illis: & tum demum à Patre *Psal. 2.* *constituetur Rex super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius*: tunc primum incipiet prædicatione Euangelij colla, vel corda potius hominum sibi subiicere, & omnem terram ad imperium suum adiungere. Istud igitur fuit Dei nostri plenum sapientia, plenum pietate, plenum charitate consilium. Ista fuit illa admirabilis, & obstupescenda adinuentio, de qua loquitur Isaias, cum in illo suo pulcherrimo cantico ait, *Isai. 12.* *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris, & dicetis in illa die, Confitemini Domino, & inuocate nomen eius, notas facite in populis adinuentiones eius.* O qualem inuentionem, Auditores! O quam dignam omni acceptione, & quam dulciter complectendam, & animo altissime infigendam! *Aduersus superbos.* *Confitemini Domino, & inuocate nomen eius, &c.* Dicite superbis atque ambitiosis: Vide miser quid excogitauerit Deus tuus, vt te à morbo isto liberaret, filium suum sapientissimum, potentissimum, Regem Angelorum, Dominum vniuersitatis seruum esse voluit, hominibus pauperibus subesse voluit, præsepi, & lacte, & fasciis, & baiulo indigere voluit: istas fossas altissimas, & profundissimas fieri voluit, vt arcem tuæ superbiæ debellaret; & tu adhuc non intelligis miser quo te ista tua superbia ducat? Depone fastum, comprime tumorem, agnosce puluerem tuum, noli velle videri maior Domino tuo, & sapientior magistro tuo. Hic est igitur sensus Ecclesiæ. Nunc sensum Apostoli videamus.

Sensus Apostoli in iisdem verbis. Castigare volebat B. Apostolus Paulus filios suos Galatas, quod à peruersis quibusdam hominibus seducti, putarent esse necessarium cæremonias veteris legis simul cum Euangelio obseruare, circumcidere masculos, colere Sabbathum, agere Neomenias, & alia quæ Iudaico populo præscripta erant. Itaque comparat statum veteris legis pueritiæ, statum Euangelij ætati maturæ, vt inde Galatis, & nobis omnibus ostendat, tam turpe esse Christiano cæremonias legis obseruare, quam turpe esset viro graui cum pueris ludere. Quis non rideret, si virum aliquẽ quadraginta vel quinquaginta annorum videremus currere, & clamare cum pueris per plateas, flagello verberare trochum, *ædificare casas, plostello adiungere mures, ludere par impar, equitare in arundine longa*? Ita prorsus ridiculi & ridendi sunt, qui Iudaicis fabulis intendunt.

Conditiones puerorum. Atque vt hoc paulò diligentius & accuratius explicemus, quæ sunt conditiones puerorum? Primum à famulis non differunt. Nam vt scitis, & experientia didicistis in domibus bene institutis, sicut serui, ita etiam pueri, non quod volunt agunt, sed ad arbitrium aliorum viuunt, quin etiam minorem libertatem pueri habent, quam serui, & minus tractant pecunias, & res cæteras quam serui: imo sæpe ipsis seruis pro vno nummo æreo supplicabunt. Deinde iudicium rationis nondum plenum & maturum habeant, & magis sensibus more brutorum, quam ratione ducuntur: ex quo fit, vt pueris Pædagogus attribuatur, qui eos

vos elementa doceat. Ac ideo peruerso modo instituuntur ii, qui nondum pueritiam excesserunt, & tamen Gymnasia Philosophorum aut Iureconsultorum frequentare iubentur: Nam nec in eo studio propter iudicii immaturitatem proficere possunt, & interim tempus illud amittunt, quo lenioribus disciplinis ad humanitatem informari debuerant. Postremo nec spe magnorum præmiorum ad bonum prouocantur, nec metu grauium suppliciorum à flagitiis deterrentur; Pueri siquidem multo facilius ducuntur pomis & placentis, quam promissione Ciuitatum & Regnorum: Et contra non vsque adeo terrentur metu magnorum suppliciorum carceris, exilij, crucis; sed id quod maxime timent nihil est aliud quam virga.

Cõditiones puerorum in Iudæos quadrant. Istæ sunt igitur conditiones paruulorum, quæ optime atque aptissime in Iudæos conueniunt. Prima est à famulis non differre: & lex vetus in seruitutem homines condemnabat, vt Apostolus ait: *Galat. 4.* in seruitutem vero, non solum quod eos de Diaboli, & peccati potestate non liberabat; sed etiam, quod iugo multiplicium & obscurissimarum cæremoniarum subiiciebat, & quod minis & terroribus ad legem obseruandam compellebat: quod eosdem magis peccatores, atque adeo magis seruos ex occasione faciebat. *Litera enim occidit, spiritus viuificat*: *2. Cor. 3.* ex lege non delectio, sed cognitio peccati, &, *qui cognoscit voluntatem Domini sui, & non facit, vapulabit multis*: *Luc. 12.* Deinde lex per literam iubendo, & per spiritum non adiuuando, magis concupiscentiam hominum peccatorum excitabat & eos iræ ac vindictæ magis obnoxios reddebat. Itaque *lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum*; sed *peccatum occasione accepta per mandatum*, *Rom. 7.* maiores vires accipiens miserum hominem in seruitutem adhuc duriorem, & grauiorem redegit. Hoc est, quod Apostolus ad Romanos scribens; *Lex*, inquit, *iram operatur*. *Ibid. c. 4.* Nam per legem cognitio peccati, per cognitionem concupiscentia (siquidem ferimur in vetitum) per concupiscentiam legis transgressio, per transgressionem reatus, atque obligatio ad pœnam.

Serui igitur erant Iudæi, nos vero liberi sumus, *ea libertate qua nos Christus liberauit*: *Galat. 5.* Nam & iugum illud graue, tam multiplicium cæremoniarum de ceruicibus nostris Christus amouit; & vinculum peccati, quo crudeliter astricti tenebamur à Diabolo; ipse confregit. *Et charitas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, *Rom. 5.* quæ verè ac proprie lex noua & Euangelium dici debet, nos tales effecit, vt iam Deo non tanquam vindici & exactori, timore quodam seruili; sed vt amantissimo & dulcissimo patri, liberali & spontanea voluntate, seruiamus. Deinde Iudæi nondum plenum & maturum iudicium rationis habebant, quæ est altera conditio puerorum. Hinc videlicet legem tanquam Pedagogum habuerunt, & in scripturis suis non sublimes & Theologicos sensus; sed literam duntaxat, & grammaticam intelligentiam assequebantur. Nec parum inter eos profecisse videbatur, qui Deum vnum esse cognoscebat, & vitulos aureos, & argenteos pro Deo non adorabat: Denique ita crassam adhuc, & plus quam bouinam & asininam intelligentiam habebant, vt Deus per Isaiã diceret, *Cognouit bos possessorẽ suum, & asinus præsepe Domini; Israel autem me non cognouit.* *Isai. 1.* Christiani vero quorum status nõ puerorum, sed virorũ grauium & perfectorum est, non amplius Pedagogo subiecti in elemẽtis primis versantur; sed ipsum Christum, Doctorem, Theologum maximũ & sapientiss. de reconditis ac arcanis mysteriis disserentem, audiunt. Postremo, pueri nec spe magnorum præmiorum ad bonum prouocantur, nec metu magnorum suppliciorum à flagitiis absterrẽtur; sed pomis & placentis, & metu virgæ facillime ducũtur: ita quoq; Iudæi tanquam verè & proprie pueri, paruis rebus mouebantur, promissione vnius anguli angustissimi orbis terrarũ, victoria de inimicis, pace temporali. Deniq; nihil frequẽtius Dominus eis pollicebatur, quã terram fluentem lacte & melle. Et quid quæso auidius expetunt pueri, quam lac & mel? At vero Christianis hominib. iam viris effectis, non lac & mel; sed regna atq; imperia Deus promittit, nempe cœli possessionem, consortium angelorum, conspectũ &

sollo-

colloquium Dei, gloriam, beatitudinem, immortalitatem. Pari ratione Iudæi virgam metuebant, damna & supplicia temporalia: Christiani autem non virgam, sed patibulum; nõ iacturam temporalium bonorum, sed gehennam, & ignem sempiternum metuunt. *Nolite timere eos* (ait Dominus) *qui occidunt corpus*, nolite metuere virgam; *sed timete eum, qui postquam occiderit corpus, potest etiam animam perdere in gehennam.* Hinc igitur Apostolus Paulus argumentum sumit ad suos Galatas stultitiæ apertissime conuincendum, tanquam si diceret: O insensati Galatæ, quis vos docuit repuerascere? Si tempus legis pueritia atq; infantia quædam erat; si tempus Euangelij ætas grauis & matura est, vnde vobis desiderium ex Euangelio ad legem redeundi? Quando visum est, vt aliqui ex senibus fierent pueri? Videmus quidem quotidie ex pueris fieri senes, sed pueros ex senibus fieri nunquam vidimus.

Luc. 21.

Quomodo quidam in festiuitatibus iudaizent.

Atque ista quidem Apostolus ad Galatas: sed quæ multo maiori ratione in homines Christianos huius temporis conueniunt. Nam, vt prætermittam cætera, quid quæso crastina die, pridie videlicet Circũcisionis & rursum paulo post pridie Epiphaniæ plurimi ex Christianis facient? Quales ineptiæ videbuntur, quales nugæ plus quam pueriles exercebuntur? Et quid est hoc aliud quam iudaizare, quam repuerascere, quam ignorare Christianismum? Quid enim est inter Iudæos, & Christianos quantum ad festorum dierum celebrationem attinet? Nonne quod illi tanquam pueri epulabantur coram Domino, bibebant vinum, comedebant pingua, mactabant boues & oues, & carnali atque externa quadam lætitia exultabant: isti vero, Christiani videlicet, spiritales solemnitates spiritali lætitia, spiritualibus epulis; cantantes & psallentes in cordibus suis celebrare debent. O quantum absumus à religione & perfectione Patrum maiorum nostrorum! O quid illi istis diebus sentiebant! O quanto silentio, & quam altis contemplationibus suspendebantur! O quomodo spiritus eorum istis diebus pinguescebat, cor liquefiebat, oculi pluebant dulces lachrymas, omnia ossa, & omnes medullæ exultabant! Non supererat illis tempus, quod in nugis & vanitatibus consumerent: totos dies, & magnam partem noctium stupor ille ingens, atque admiratio tot Sacramentorum, quæ his diebus Deus peregit, illa abyssus charitatis & humilitatis Dei nostri sibi vendicabat. Sed iam ad tertium & postremum sensum huius loci veniamus.

Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit Dominus omnium: sed sub tutoribus & actoribus est vsque ad præfinitum tempus à patre. Videtur mihi hoc loco Apostolus virtutem obedientiæ, & humilitatis tanquam imprimis necessariam homini Christiano commendare. Quemadmodum enim tempus legis cum tempore gratiæ comparatum pueritia quædam est: ita quoque tempus gratiæ, si cum tempore gloriæ conferatur pueritia. Et nos licet cum Iudæis collati viri simus; tamen cum beatis hominibus, & cœlum iam obtinentibus comparati, nihil aliud quam pueri sumus: & rectissime dicitur de nobis, vt etiam B. Hieronymus exponit, *Quanto tempore hæres*, hoc est, homo Christianus, qui vere est hæres Dei, cohæres autem Christi, *paruulus est*, per fidem videlicet ambulat, & non per speciem (nam fides, est parua, & imperfecta cognitio, & propria puerorum) *nihil differt à seruo*, hoc est, pro suo arbitratu non viuit; *sed sub tutoribus & actoribus est*, sub obedientia Præpositorum, & Patrum spiritualium degit *vsq; ad præfinitum tempus à patre*, vsq; ad finem huius, & principium alterius melioris & felicioris vitæ. Itaque omnes nos pueri sumus, & si salui esse velimus, more puerorum viuere debemus: *nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.*

Tertio exponitur de nobis, respectu beatorum.

Matth. 18.

Pueris melius est subesse quam præesse.

Sicut igitur paruulis nihil peius & grauius accidere potest, quam relinqui sibi: Si enim paruulus aliquis tutoribus & actoribus destituatur, & rem suam familiarem per se administrare incipiat, an non paucissimis diebus omnia bona sua dissipabit, & pauper ac mendicus fiet? Ita quoque nihil nobis omnibus periculosius, quam præesse, nihil vtilius, quam subesse: nam pueri sumus.

ſumus. Omnes quidem homines incredibili cupiditate flagrant libertatis; neq; mala eſt iſta cupiditas, ſed bona, & naturalis, & implebit eam Deus tempore ſuo: ſed error noſter in eo verſatur, quod nimis properamus; & dum adhuc pueri ſumus dominari, & regere volumus. *Qui crediderit*, inquit Iſaias, *non feſtinet*, veniet aliquando tempus, quando tutoribus & actorib. non indigebimus, & magis liberi ac domini, & reges erimus, quam vnquam optare potuimus. Sed *qui crediderit non feſtinet: Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere:* expecta modicum, & dum paruulus es tutores, & actores non aſpernare: bonum eſt tibi ad tempus ſubeſſe magis, quam præeſſe. Non vidiſti auiculas adhuc implumes volare volentes ſine alis, & miſerabili caſu ad terram corruentes? Non vidiſti frumentum, quod nimis mature exortum eſt, ſtatim exſiccari? Hinc videlicet B. Franciſcus vir ſapientiſſimus dicere ſolebat, *In prælatione periculum, in obedientia lucrum, in humilitate meritum: & ſtultos eſſe illos, qui eo tempore, quod nobis ad meritum conceſſum eſt, non meritum, ſed periculum magis amant:* hinc ipſe idem non ſolum munere generalis Magiſtri, vel Miniſtri, vt ipſi loquuntur, ſe abdicauit, nec ſolum Generali & Prouinciali miniſtro, ſed etiam priuato cuſtodi obedire voluit. Hinc etiam magnus ille Ioannes, vt Collatione 19. auctor eſt Caſſianus, cum annos triginta in eremo ſanctiſſimam, & ſublimiſſimā vitam duxiſſet, tandem ad monaſterium Abbatis Pauli ſe contulit, & Deo gratiùs, ac ſibi vtilius, fructuoſius, ſecurius exiſtimauit ſub obedientia Prælati alicuius, quā proprio iudicio viuere. Hinc Beatus Hieronymus ad Ruſticum ſcribens, & Bernardus in ſermone tertio de circumciſione, & ante eos magnus Baſilius in quæſtionibus diffuſe explicatis, vitam communem ſub obedientia prælati vtilitate & ſecuritate vitæ ſolitariæ anteponunt. Ridebunt fortaſſe nonnulli, ſed rideant quantum velint: iſta eſt prudentia & ſapientia vera Sanctorum, quod pueri ſumus, & mare magnum vndoſum & periculoſum turbatiſſimum tranſeamus, & qui proprio ſenſu ducitur, propriis viribus & brachiis natat; qui verò Deo in homine obedit, & nō facit quod vult, ſed quod iubetur; ille à Deo quodammodo fertur, & in Dei humeris quaſi quieſcens, non ſuis ſed Dei viribus, & brachiis natat. Hinc orta ſunt monaſteria, hinc religiones, hinc homines Deo ſuadente didicerunt prorſus viuere, vt pueri, non adminiſtrare rem familiarem, non vxores ducere, ad arbitrium aliorum vitam & mores ſuos componere. Id primum Apoſtoli fecerunt, deinde Sancti pene omnes hoc genus vitæ adamauerunt. Nam præter Antonios, Paulos, Macarios, Hilariones, etiam Baſilius, Nazianzenus, Hieronymus & Auguſtinus, Martinus, Benedictus, Gregorius & Beda, Anſelmus & Bernardus, Dominicus & Franciſcus monachi, & Monachorum Patres & paſtores fuerunt. Imo vero poſt Martyres fere omnes ſancti homines, & miraculis, & vitæ excellentia clari ex monaſteriis & religionibus prodierunt. Dicet aliquis in modico ſuades nobis, vt omnes vitam iſtam amplectamur: *Ego vero opto in modico, & in maximo.* Quidni enim eam vitam laudem, quam Dominus conſuluit, quam Apoſtoli tenuerunt, quam Baſilius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, Bernardus, ſummis laudibus prædicarunt, quam Sancti pene omnes adamauerunt, in qua vt Bernardus ait, *homo viuit purius, cadit rarius, ſurgit velocius, incedit cautius, irroratur frequentius, moritur ſecurius, præmiatur copioſius?* quæ non audit querelas vxoris, nec gemitus liberorum, nec tumultum ſeruorum: quæ hominem liberat ſollicitudine opum acquirendarum, metu conſeruandarum, dolore amittendarum: quæ illum transfert de ordine hominum ad ordinem Angelorum: quæ lætum in vita, ſecurum in morte, beatum poſt mortem facit? Iſtam ego non laudem vitam? illos ego non prædicem, qui quanto tempore paruuli ſunt ſub tutoribus & actoribus viuere decreuerunt? Audi quid Beatus Auguſtinus in epiſtola ad Hilarium ſcribens dicat, *Ego ipſe*, inquit, *qui hæc ſcribo, perfectionem de qua Dominus locutus eſt vehementer adamaui, & non meis viribus, ſed gratia ipſius adiuuante ſic feci: neque enim quod diues non fui, ideo minus*

[Margin notes: *Iſai.* 8. — *Pſal.* 126. — *Quantopere Sancti ſtuduerint ſubeſſe.* — *Sententia Franciſci.* — *Caſſian. collat.* 19. — *Hier. ep. ad Ruſtic.* — *Bern. ſer.* 3. *de Circ.* — *Baſil. in quæſt. fuſe diſp.* — *Meritum obedientiæ.* — *Act.* 26. — *Vita monaſtica ſuaderi poteſt.* — *Bernard.* — *Aug. ep.* 89.]

minus mihi imputabitur: nam neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor. Audiant hæc, qui à seruitio Dei homines deterrent, *Quantus*, inquit, *possum viribus ad hoc propositum alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est.* Et libro tertio contra literas Petiliani, *Perrexit*, inquit, *deinceps Petilianus ore maledico in vituperationem monasteriorum, arguens etiam me, quod hoc genus vitæ à me fuerit institutum.*

Aug. lib. 3. contr. liter. Petiliani.

Stultus quorundã timor ne mundus pereat si monachi fiant.

At inquis, si omnes religiosi fiant, mundus peribit: quis enim genus humanum propagabit? Quis vrbes & regna gubernabit? Quis iudicia & bella administrabit? Antiqua querimonia est, & ei sæpius Chrysosto. & alij Patres responderunt. Sed accipe breuiter responsionem meam: eas tu, & probatam ac sanctam religionem ingredere, ibiq; maneas, & pœnitentiam agas, donec omnes homines monachi fiant, & tum demum impendente periculo ne mundus pereat, habeto licentiam egrediendi, stultæ sunt & pueriles sunt istæ querelæ, neque tibi aut mihi cura incumbit prouidendi, ne mundus pereat: neque periculum est. Semper enim fuerunt, & erunt plures, qui viam latam, quam qui augustam ingrediuntur.

Epilogus.

Sed his omissis, quia non omnium est religiosos fieri, sed eorum duntaxat, quos Deus singulari beneficio ad obsequium suum vocat, & quibus inspirat spiritum perfectionis, contemptum rerum præsentium, desiderium futurarum (nec enim homines sunt, qui ista tam alta & sublimia persuadent, sed Deus ipse est) idcirco omnes exhortor vt singuli in suo gradu & statu, quẽ elegerunt, obedientiam & humilitatem discant; vt suis Episcopis, suis Pastoribus, suis Præceptoribus, suis Patribus, tanquam tutoribus & actoribus, vt vere paruuli & heredes regni cœlestis penitus obtemperent, eisque subiaceant, vt hac ratione tandem ad veram libertatem & hæreditatem aliquando perueniant, quam nobis concedat, qui est benedictus in sæcula, Amen.

CONCIO XIV.

IN DIE EPIPHANIÆ DOMINI.

Surge, illuminare Ierusalem; quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Isaiæ 60.

HODIERNA celebritas, Auditores optimi, multis nominibus maxima & lætissima, & nostra, hoc est, gentium propria, singularem deuotionem ac religionem à nobis omnibus prope suo iure postulare videtur. Agimus hodie Domini apparitionem, & exultantibus animis beatæ spei initia celebramus, tribusque diuinissimis, lætissimisque mysteriis ornatum, atque illustrem colimus diem. Hodie stella duce primitiæ gentium tribus muneribus, auro, thure, & myrrha CHRISTVM Regem, DEVM, & hominem agnouerunt. Hodie Liberator generis humani proprio baptismo aquas omnes ad sordes peccatorum eluendas, & homines regenerandos consecrauit. Hodie primo, eoque iucundissimo prodigio idem Dominus aquas mutauit in vinum, & nos dulcedinis, & suauitatis cœlestis, quæ aquas temporalium tribulationum post hanc vitam consequetur, admonuit. Itaque cæteri festi dies, vel simplicem, vel semiduplicem, vt Ecclesiæ verbis vtamur, vel ad summum duplicem solennitatem habent, sola celebritas hodierna merito, iureque optimo triplex nominari potest.

Fest. triplicitas huius celebritas.

Quia tamen mysterium primum maxime proprium est huius diei, & ab Ecclesia Catholica matre nostra, tum in lectione Prophetica, tum in Euangelio nobis proponitur, nos quoque prætermissis cæteris, solam propheticam lectionem, quæ pulcherrima & iucundissima est Domino adiuuante explicare aggrediemur.

Initium igitur propheticæ lectionis eiusmodi est, *Surge, illuminare Ierusalem, quia* *Isai. 60.*
venit

venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est, quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur, & ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Propositum Spiritus sancti in his paucis verbis non aliud mihi fuisse videtur, quam modum & ordinem breuiter explicare, quo Gentes toto orbe diffusæ, ab impio cultu dæmonum, ad verum DEVM conuertendæ erant. Et quidem Scripturæ diuinæ, ac præsertim vaticinia Prophetarum sæpe repetebant gentes aliquando conuertendas, atque ad agnitionem veri Dei adducendas fuisse. Sed mirum est, quam id parum intellectum fuerit antequam fieret. Nam vt in Actis Apostolicis beatus Lucas refert, cum Apostolus Petrus, Cornelium & alios nonnullos ex gentibus baptizari iussisset, & Spiritus sanctus super eos sicut olim super Apostolos descendisset, omnes obstupuerunt, & ipsi quoque Apostoli mirabantur. Existimabant Hebræi non gerere Deum curam aliquam gentium, sed eas penitus deseruisse. Verum aliud cogitabat Deus; id quod probe intelligens Apostolus Paulus, Iudæis dicebat, An *Iudæorum Deus tantum, nonne etiam gentium?* ac modus quidem, & ordo vocationis gentium talis fuit: Primum misit Deus in mundum filium suum humana carne vestitum; deinde per eum paucos, videlicet Apostolos veræ fidei lumine illustrauit: Postremo per Apostolos ad Ecclesiam suam gentes adduxit, atque hoc est, quod paucis verbis Isaias docet, cum ait, *Surge illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum,* & quæ sequuntur singula verba perpendamus.

Vocatio Gentium ad Deum.

Act. 10.

Surge illuminare Ierusalem. Ierusalem dicuntur pauci illi Iudæi, qui CHRISTVM receperunt, atque imprimis Apostoli. Antea quidem, quam Christus veniret in terras omnes Iudæi Ierusalem dicebantur, & ad populum Dei electum pertinebant, sed posteaquam Christum coram Pilato negauerunt, & apertè malle se Cæsarem, quam Christum professi sunt, etiam Deus negauit ac deseruit eos vt vaticinium Danielis impleretur: *Et non erit eius populus, qui eum negaturus est.* Itaque soli illi, qui permanserunt in fide Patriarcharum & Prophetarum, & Christo quem illi venturum prædixerant adhæserunt, deinceps nomine sanctæ & electæ vrbis Ierusalem censebantur. Ex quo nos etiam admonemur, vt cum videmus multos deserere fidem, & discedere ab Ecclesia, non perturbemur: siquidem Ierusalem semper est Ierusalem; Ecclesia semper est Ecclesia. Et sicut tunc Scribis & Pharisæis, & legis Doctoribus, & Sacerdotibus, & multis de plebe cadentibus, Ierusalem tamen non cecidit, sed mansit in paucis illis qui Christo adhæserunt: ita nunc licet homines multi, vel potius prouinciæ multæ deserant Ecclesiam, Ecclesia tamen non cadit. Itaque exeat quicunq; velit, exeant Scribæ, exeant Pharisæi, exeant Sacerdotes, exeant Reges, exeant Episcopi, exeant Monachi, exeant legis Doctores; Nunquam tamen Ecclesiam, nunquam Ierusalem euertent, sed seipsos tantum perdent. Nam Ecclesia super firmam petram ædificata, & Ierusalem, cuius fundamenta sunt in montibus sanctis, ruere non potest, & siue pauci, siue multi, illi Ierusalem faciunt, qui adhærent petræ, & fundamento, cui Dominus ait, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Temporibus Beati Hieronymi tanta confusio hæresum, & sectarum inter Christianos erat, vt mundus totus nihil aliud, quam ingens quædam Babylonia videretur: vnus trahebat ad hanc partem, alius ad illam. Et quia tunc hæreses non ita perspicuæ, & faciles, & carnales erant, sicut modo sunt; sed graues & subtiles Hæretici solum amore veritatis moueri videbantur, atque idcirco omnes timebant, nec facile audebant isti Parti, vel illi adhærere, quid tunc sancti & sapientes homines faciebant? Confugiebant in Ierusalem, hoc est, Apostolicæ sedi, siue cum paucis, siue cum multis se adiungebant. *Hinc præsidiis,* inquit ad Damasum Beatus Hieronymus, *fulta mundi, Arriani rabies fremit: hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere festinat: ego interim clamito, si quis cathedræ Petri iungitur, meus est:* & in epist. superiori, *Ego nullum præuium, nisi Christum*

Soli Apostoli cum fidelibus sunt hic Ierusalem.

Dan. 9.

Hæc Ierusalem immobilis est.

Matth. 16.

Epist. 57. ad Damas.

ſequens beatitudini tuæ, hoc eſt cathedræ Petri communione conſocior; ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio, quicunque extra hanc domum agnum comederit prophanus eſt. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit, regnante diluuio. Iſtum igitur virum ſanctum, & ſapientem his noſtris perturbatiſſimis temporibus imitari debet, quicunq; ſaluti ſuæ verè conſultum cupit.

Audiamus nunc quid ad Ieruſalem, hoc eſt, ad cœtum & ſocietatem Apoſtolorum dicat Propheta: *Surge*, inquit, *illuminare Ieruſalem.* Tales mihi omnino videntur in Eccleſia Dei fuiſſe Prophetæ, quales olim apud Ethnicos fuerunt poetæ, mendaciis tamen & laſciuis narrationibus ſemper exceptis. Quemadmodum enim poetis propoſitum erat non rem geſtam ſimpliciter narrare; ſed pulchro quodam modo & artificioſis & venuſtis inuolucris ita dicere, vt admirationem & delectationem ſimul in animis audientium excitarent: volebat alicubi Virgilius docere, quo tempore ſerendæ eſſent fabæ, audi quomodo loquatur, *Candidus*, inquit, *auratis aperit cum cornibus annum Taurus, & aduerſo cedens canis occidit aſtro*: rem eandem aliquis alius ſimpliciter ita dixiſſet: ad medium menſis Aprilis fabæ ſeminari debent: ita quoque Prophetæ faciunt. Poterat enim Iſaias ſimpliciter dicere, Veniet tempus cum pauperes quidam & obſcuri, ac rudes piſcatores Doctores omnium Gentium clariſſimi, & illuſtriſſimi fient. Maluit vero more cæterorum Prophetarum obſcurius, & venuſtius dicere, *Surge, illuminare Ieruſalem.* Exiſtit enim in his verbis pulcherrima & elegantiſſima quædam translatio. Ita enim Propheta cœtum illum exiguum & abiectum Apoſtolorum alloquitur, quaſi virginem aliquam captiuam, & in puluere ſedentem alloqueretur, eique nuncium lætiſſimum liberationis, & exaltationis adferret, *Surge*, inquit, *Ieruſalem.* O pauperes piſcatores ſedetis nunc in puluere, ſurgite, ſedebitis in thronis; eſtis humiles, eritis clari: eſtis peccatores, eritis ſancti: eſtis piſcatores, eritis Imperatores. Familiare eſt ſanctis ſcriptoribus, atque imprimis Prophetis per ſeſſionem in loco ſublimi & illuſtri deſcribere felicitatem & proſperitatem: & contra per ſeſſionem in loco humili, in ſordibus & puluere, deſcribere calamitatem & deſolationem, verbi gratia Iſaiæ cap. 47. *Deſcende, ſede in puluere virgo filia Babylon: ſede in terra, non eſt ſolium filiæ Chaldæorum: quia vltra non vocaberis mollis & tenera*, quaſi dicat, O tu Rex Babyloniæ ſedes nunc ſublimis in ſolio, dominaris gentibus, & populis multis, venient Perſæ & Medi, & in puluere ſedere te facient! Et rurſum c. 52. *Excutere de puluere, conſurge ſede Ieruſalem, ſolue vincula colli tui, captiua filia Sion.* Ita igitur & nunc loquitur, *Surge Ieruſalem*, O cætus Apoſtolicus, euangelizo vobis gaudium magnum. Surgetis vos aliquando de puluere peccati ad ſedem excellentiſſimæ ſanctitatis. Surgetis de ſtatu illo humili & obſcuro ad honorem & culmen Apoſtolicum: ſurgetis de iudaica ſeruitute, & abiecta iſta ſpe promiſſionum terrenarum, ad Chriſtianam & Euangelicam libertatem, atque ad ſpem & expectationem bonorum maximorum, & ſempiternorum. Tribus enim iſtis modis Apoſtoli ſurrexerunt & aſcenderunt. Cogita B. Petrum: erat olim homo peccator ſicut cæteri, erigit illum Deus ad faſtigium tantæ & tam excellentis ſanctitatis, vt eſſe poſſet Doctor & magiſter pietatis omnibus hominibus, ſicut etiam fuit. Erat olim vnus quidam de piſcatoribus Galileæ, capiebat & vendebat piſces, ea ratione & arte ſe, & vxorem, & cæteram familiam ſuſtentabat: erigit illum Deus ad Apoſtolatum, & omnes regiones ac prouincias orbis terræ, eius curæ, & ſollicitudini committit. Erat olim vnus de cæteris Iudæis, nihil ſublime, aut altum cogitabat, aut ſperabat, contentus erat illa promiſſione Domini, *Si audieritis me, bona terræ comedetis*: erigit poſtea illum Deus ad ſpem regni cœleſtis beatitudinis, & gloriæ ſempiternæ: hoc eſt igitur, *Surge Ieruſalem.*

Sed ad quem modum Apoſtoli ſurrexerunt? Dedit illis fortaſſe Deus multas ciuitates, aut multa beneficia, aut ſaltem magnam vim pecuniarum? Nihil horum dedit. Neque enim temporales diuitiæ requirun-

Sermo propheticus ornatus & obſcurus.

Iſai. 47.

Iſai. 52.

Apoſtoli tribus modis ſurrexerunt.

Quomodo Apoſtoli ſurrexerunt.

quiruntur, vt aliquis clarus & illustris euadat: non requiritur, vt homo non sit pauper; sed hoc requiritur, vt non vincatur & superetur à paupertate. Quidam pauperes inueniuntur, qui semper conqueruntur de diuitibus, semper murmurant, semper blasphemant, semper quærunt, siue per fas, siue per nefas aliquid acquirere. Isti verè sunt pauperes, iacent sub inopia, & sunt miseriores omnibus hominibus. Ferunt enim crucem, sed mali latronis, pauperes corpore, pauperiores animo, & in hoc sæculo, & in futuro cruciantur. Alij sunt qui licet nihil habeant, tamen nihil cupiunt, & scientes se patrem ditissimum habere, & conseruari sibi hæreditatem amplissimam in cœlis, nō magni faciunt inopiam istam, quæ ad quinq; dies durat, istis inopia non dominatur, sed ipsi potius dominantur inopiæ, & ea bene vtuntur ad æternas diuitias consequendas.

Paupertas quomodo toleranda.

Sane grauiter multi decipiuntur, omnes enim naturaliter desideramus ascendere, omnes cupimus nomen, famam, gloriam; locus animorum nostrorum, & quasi elementum nostrum sursum est: ideo sicut ignis semper conatur ascendere, quia sursum est locus eius; sic etiam nos omnes semper ad loca sublimia suspiramus. Sed error plurimorum in eo versatur, quod honorem & gloriam quærunt quibusdam rationibus & modis, quæ ignominiam potius, quam gloriam merentur. Ascendere volunt per viam diuitiarum, ad diuitias vero per fraudes & vsuras, & quid mirum si & in hoc sæculo, & in futuro perpetuam confusionem & infamiam acquirant? Virtus honorem parit; non pecunia. Ac virtus præsertim humilitatis. An non veritas ait, *Qui se humiliat, exaltabitur*? An non videmus aquas tantum ascendere quantum descenderunt? Ita quoque nos tantum omnino ascendemus in cœlo, quantum hic in terris descenderimus. Libera præterea & spontanea Christi confessio illa est, quæ honorem & gloriam incredibilem nobis acquirit. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Quanta erit illa gloria cum Deus ipse coram Angelis, & beatis hominibus omnibus Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus, Doctoribus, Confessoribus, Virginibus nos in loco edito & conspicuo collocatos, omnibus audientibus & videntibus laudabit? Illa erit laus plena honoris, & veritatis: Non enim *qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Tunc vere plus honoris & gloriæ recipiemus, quam vnquam sperare aut optare potuimus. Ista gloria erit eorum, qui Christum libere confitentur, quos non pudet, sicut multos alios, esse pauperes propter Christum, iniurias ferre & contumelias propter Christum, caste & sobrie viuere propter Christum: qui non erubescunt recusare compotationes, non ire ad choreas, & saltationes cum inuitantur, non audire detractiones, eos qui male agunt, fraterna charitate corripere. Denique qui timorem hominum timori diuino postponunt, nec erubescunt libere agere, quod Christo placere nouerunt. Quicquid dicant, vel cogitent homines, isti Christum confitentur in terris, & eos cum incredibili honore & gloria confitebitur Christus in cœlis. Ad hunc igitur modum Apostoli surrexerunt: non habuerunt magnas diuitias, sed magnam charitatem, non dedit illis Deus, vt non paterentur; sed vt cum gaudio & exultatione paterentur: dedit magnum animum & copiosam gratiam, qua mundum, & carnem, & diabolum vincere possent, erant piscatores, & acceperunt cor & animum dignum Imperatore.

Quomodo vera gloria acquiratur.

Matth. 23.

Matth. 10.

1. Cor. 10.

Surge, illuminare Ierusalem. Quid est illuminare? Nihil aliud, quam illuminaberis. Sicut enim Apostoli surrecturi erant de statu humili ad statum sublimem; ita quoque transituri erant de tenebris ignorantiæ, ad lumen sapientiæ; & sicut de piscatoribus Apostoli, ita de rudibus & imperitis summi & sapientissimi Theologi futuri erant. Quid aliud significat illuminare? Quid? Gaude, lætare, exulta, serena frontem tuam Ierusalem. Tristitia quidem & mœror vultum quodammodo obscurant, lætitia illustrat & serenat: *Dominus,* inquit Propheta, *illuminatio mea, & salus mea, quē timebo?* Et rursum: *Deus misereatur nostri & benedicat nobis, illuminet vultum super nos*

Quomodo Apostoli sint illuminati.

Psal. 26.

nos, *& misereatur nostri. Illuminet vultum suum super nos*, hoc est, lætam & serenam faciem nobis ostendat, non tristem, non iratam, non obscuram, non turbatam. Videmus homines tristes, tetricos melancholicos gerere frontem contractam, obscuram, & quasi nubibus quibusdam, & caligine obductam. Et contra videmus eos, qui lætantur & gaudent, habere frontem explicatam, apertam, serenam, & quodammodo splendere ac nitere vultus eorum. Surge ergo & illuminare, gaude & lætare Ierusalem. Quamobrem? *Quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.* Magna profectò ratio gaudendi quia venit lumen tuum. Sed cur tempus præteritum vsurpat, cum de re futura loquatur? Nimirum, vt intelligamus tam esse certum quod prædicit futurum, quam esse certum fuisse quod iam præteriit. Deo siquidem, qui per Prophetas suos futura prædicit, nihil est præteritum, aut futurum; sed omnia præsentia. Lumen vero de quo loquitur, cum ait, *quia venit lumen tuum*, Christus est. Idem est enim quod hic ait, *Venit lumen tuum*, & quod paulò post apertius dicet, *super te autem orietur Dominus*. Nec immerito Dominus lumen appellatur; nam *Deus lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ*. Et de Christo D. Ioannes, *Erat*, inquit, *lux vera, quæ illuminat omnem hominem*. Et Ecclesia in symbolo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Et Apostolus ad Hebræos, *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius*. Et ipse de se, *Ego sum lux mundi*. Itaque *lumen tuum*, dicitur Dominus, *lumen* ratione diuinitatis, *tuum* ratione humanitatis. Nec enim lumen nostrum dici poterat Deus antequam naturam humanam assumeret. Quo pacto enim lumen nostrum diceretur quod à nobis videri non poterat, & quod aciem nostram, sensusque vincebat? Sed posteaquam clarissimum illud lumen humana carne quasi nube tectum est, & nimium illum fulgorem temperauit, tunc lumen Angelorum factum est lumen hominum, & splendor gloriæ, fons sapientiæ, verbum Dei in excelsis factus est omnis Dei sapientia. Tunc vidit *omnis caro salutare Dei*. Tunc etiam ille sanctus senex cuius oculi fortasse caligare incipiebant: dicere potuit, *Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum*.

Christus lux est. *1. Ioan. 1.* *Ioan. 1.* *Heb. 1.* *Ioan. 8.* *Luc. 3.* *Luc. 2.*

Venit igitur *lumen tuum, & gloria Domini super te orta est*: fortasse idem aliis verbis dicit; nam *gloria Patris est Filius sapiens*. Neque fuit vnquam filius sapientior filio Dei, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ. Magna est gloria Dei Patris, quod mundum istum, tam pulchrum, tam perfectum, tam omnibus numeris absolutum condiderit: quod solem, & lunam, & stellas, quod tantam animantium, plantarum, lapidum, & metallorum varietatem, quod homines, quod Angelos ex nihilo creauerit. Sed multo sine vlla comparatione maior gloria est, quod filium infinitæ sapientiæ, & bonitatis genuerit. Nam mundus totus vix vmbra quædam diuinæ bonitatis, & perfectionis dici potest: filius autem non vmbra quædam, sed ipse candor est lucis æternæ, *& splendor gloriæ, & figura substantiæ eius*. Itaq; nihil maius, nihil excellentius, nihil gloriosius de Deo prædicare possumus, quam quod filium infinitæ potentiæ, sapientiæ, & bonitatis genuerit: & vere gloria Dei Patris est Filius ille sapiens, quem ab æternitate generauit. Fortasse etiam gloria Domini, clarissima, & illustrissima illa signa & prodigia significat, quæ per Apostolos fiebant. Nam cum illi qui paulo ante homines obscurissimi & abiectissimi fuerant, omnium Gentium linguis loquebantur, signa & prodigia maxima faciebant, solo verbo ægros curabant, mortuos ad vitam reuocabant, Dæmones pellebant, Rhetores & Philosophos confundebant, simplicibus verbis altissima dogmata persuadebant, corda peccatorum quantumuis dura molliebant, omnes homines admirabantur & Deum glorificabant. Dicebant enim, *digitus Dei est hic*, non sunt ista opera hominum, Deus est qui loquitur, Deus qui operatur: hoc pacto maiestatem & gloriam Domini in Apostolis omnes videbant, & quod nunc in Isaia legimus implebatur, *& gloria eius in te videbitur*.

Gloria Patris Filius sapiens. *Hebr. 1.* *Gloria Domini miracula sanctorum.* *Exod 8.*

Sequitur, *Quia ecce tenebræ operient terrã, &*

& caligo populos. Pergit explicare magnitudinem beneficii diuini, quod Ierusalē, hoc est, Apostolicus chorus accepturus erat. Ecce, inquit, rem admirabilē & stupore plenam dicturus sum; tot Sapientes erant inter homines, tot Philosophi, tot Rhetores, tot nobiles, tot diuites, & illis omnibus omissis humiles piscatores Deus elegit, quos illustraret, quib. primitias Spiritus daret, quos Principes Ecclesiæ cōstitueret: *Ecce,* inquit, *tenebræ operient terram, & caligo populos, super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur.* An non esset eximium, & singulare priuilegium huius oppidi in quo sumus, si Belgium totum in tenebris esset, & obscurissimā noctem pateretur, super Louanium autē splenderet sol, & nos soli cœlum serenum, & aerem purum atq; apertum videremus? Tale fuit priuilegium Apostolorū, quando mundus totus, terra & populi, hoc est, Iudæi & Gentiles in tenebris errorū versabantur: ipsi vero soli Deum verum agnoscentes in lumine degebant. Sed cur quæso maior obscuritas Iudæis attribuitur quam Gentibus? Cur terram operient tenebræ, hoc est, Iudæos, terrenos videlicet homines, quibus nihil obscurius fingi potest; populos autem, hoc est, Gentes, Paganos, Ethnicos sola caligo?

Cur Iudæi magis cœci quā Gentiles.

Sic enim habent Septuaginta, *Et caligo super gentes.* Quod hic mysteriū latet? Num Iudæi magis cœci futuri erant, quam essent Gentes? Omnino Auditores. Nam ij quos Deus semel illustrauit, si lumini sint ingrati magis excœcantur, quam ii, qui lumē nunquam receperunt. Tales Iudæi fuerunt: habuerunt Patriarchas, habuerunt legem & Scripturas Sacras, habuerunt miracula diuina, habuerunt Angelos & Deum ipsum maxime familiares: ad vltimum ingrati fuerunt, & veniente vera luce oculos suos clauserunt, & Deus, vt merebantur, deseruit eos, & permisit tenebris maioribus & densioribus inuolui, quam vnquam fuerint tenebræ Ethnicorum. Ita modo videmus: conuertuntur Gentes, veniunt Idololatræ, Publicani & meretrices ad fidem: & Iudæi obstinatissimi in sua infidelitate perseuerant. Ecce quam crassæ & palpabiles tenebræ oculos Iudæorum teneant, vident omnia vaticinia in Christo esse completa: vident miracula à Christo & Apostolis, & Sanctis cæteris facta esse sine vllo numero: vident mundum totum iuxta vaticinia Prophetarum relicto cultu Idolorum ad Christum esse conuersum: vident se nec templum, nec regnum, nec sacerdotium, nec altare, nec sacrificium habere: vident se toto orbe dispersos omnium gentium pedibus subiectos esse, atq; hanc miseriam, & calamitatem non annos decem, aut viginti, aut triginta, sicut olim, sed mille, & quingentos annos pertulisse; & tamen satis intelligunt se post reuersionem de captiuitate Babyloniæ nunquam Idola coluisse, & tamen adhuc non vident, cur tam seuere puniantur à Deo. *Quia ecce tenebræ operient terram.*

Reædificatio templi miraculose impedita. Ruffi. l. 10. hist. prope fin.

Libro decimo Historiarum Ecclesiasticarum prope finem Ruffinus Aquileensis, refert temporibus Apostatæ Iuliani voluisse Iudæos iterum templum in vrbe Hierosolyma ædificare: sed cum de omnibus locis, & prouinciis conuenissent, & ab Imperatore facultatē & sumptus accepissent, & iam calcem & reliquam materiam præparassent, nocte quæ illum diem præcedebat, quo erant opus inchoaturi vehementissimum terræ motum obortum fuisse, eoque non solum fundamentorum saxa longe lateque iactata, sed etiam porticus publicas, in quibus Iudæi morabantur funditus euersas, & Iudęos oppressos ac necatos: deinde prima luce reliquam Iudæorū multitudinem ad locum ruinæ ad mortuos requirendos concurrisse; sed statim ex domo quadam subterranea vbi ferramenta & alia ad opus necessaria seruabantur, globū igneum prodiisse, qui per plateam discurrens exustis, ac necatis Iudæis qui aderant vltro citroq; ferebatur: atq; hoc iterum, & sæpius, imo frequentissime tota illa die repetens, pertinacis populi temeritatē flammis vltricibus coercebat: & ne ista casu fieri viderentur sequente nocte in vestibus singulorum signum crucis, ita euidens apparuisse, vt nulla arte elui, vel aboleri posset. Hæc Ruffinus suis temporibus accidisse testatur, quæ commemorare volui, vt omnes intelligant quantæ sint tenebræ Iudæorum,

dæorum, & quam verè prædixerit Isaias, *quia ecce tenebræ operient terram.*

Ineptiæ Thalmud. Neque solum eo cæcitatem suam Iudæi produnt, quod solem iustitiæ Christum iam in summo cœlo constitutum, & orbem totum illustrantem non vident; sed etiam quod in suo Thalmud absurdiores fabulas de Deo finxerunt, quam vnquam finxerint Pagani: dicunt Deum quotidie semel irasci, & duas lachrymas effundere: præterea orare, & pœnitentiam agere. Item cum mundum crearet in parte Septētrionis magnum foramen in cœlo reliquisse, vt si quando exurgeret aliquis qui diceret se cœlum condidisse, tunc ei Deus responderet, si tu cœlum fecisti, perfice opus, claude foramen illud.

Ista sunt iudicia Dei, Auditores, ista est plaga cæcitatis super omnes plagas maxime formidanda, qua iusto Dei iudicio puniuntur ij, qui diuino lumini resistunt: ista plaga puniti sunt Iudæi, & hoc tempore grauissime, ac vere in iudicio, & in furore puniri Hæreticos videmus. *Cæcitas Hæreticorum.* Quis crederet eos qui olim etiam Doctores Theologi fuerunt, ita vehementer excæcari, vt dicant ea quæ nec Iudæi, nec Turcæ, nec Pagani vnquam fuissent ausi pronunciare: Deum velle & constituere, vt peccata fiant, eum qui conatur bene agere peccare mortaliter: Deum opera bona non requirere, sed potius reiicere: Deum debere obedire diabolo: naturam diuinam passam & mortuam esse. Quis vnquam Iudæorum, Turcarum, Ethnicorum, vel ioco talia dixisset? Itaque Iudæi densiores tenebras patiuntur, quam Ethnici. Sed Hæretici adhuc densiores, quam Iudæi: sicut etiam maius lumen à Deo Hæretici, quam Iudæi receperant.

Cæcitas quorundā Catholicorum. Neque deest similis quædam plaga plurimis Catholicorum. Quidam enim reperiuntur, quos Deus vocat interna admonitione ad vitam meliorem, sentiunt, interdum se moueri & trahi ad bonum, vident oculis mentis lucem quandam spiritalem similem stellæ, quæ hodie Magos duxit ad præsepe; sed vel contemnunt, vel negligunt diuinam inspirationem, vel etiam metuentes ne fiant nimis boni, de industria oculos claudunt: & Deus qui non vult contemni, aut negligi munera sua iusto iudicio eos relinquit, & excæcari, & in sordibus peccatorum volutari permittit: & qui magni, & sancti serui Dei fuissent, si vocantem & inspirantem Deum secuti essent, fiunt postea homines peruersissimi, & tandem male pereunt. At inquiunt, Deus est bonus, & non semel, sed sæpius vocat: & si non sequar hoc anno, sequar anno sequenti. Verum est, Deus est bonus, sed nunquid tu ideo eris malus, quia Deus est bonus? Nescis Deum simul esse iustum, & iudicia Dei, abyssum multam? Quid vero Magis contigisset, si visa stella dixissent, expectemus adhuc modicum, apparebit fortasse & anno sequenti: omnino male eis successisset. Deus enim magnus Dominus est, & non vult contemni aut negligi munera sua. Habet duo brachia Deus longissima & robustissima: vnum est misericordia, alterum iustitia. Extendit primum brachium misericordiæ, vt te complectatur: inspirat bona desideria: si tu resistis, & fugis, incidis in brachium iustitiæ, illo te apprehendit, & ad terram allidit, & confringit. Alii sunt qui sequuntur vocantem Deum, & stellam præeuntem ad aliquod tempus, incipiunt in opera bona incumbere, abstinere se à flagitiis, frequentare Sacramenta confessionis, & communionis; sed solum maxime videntur feruere & currere, leui tentatione exoriente, & aliquando nulla de causa ad vnum verbum amici alicuius resiliunt: isti quoq; fugiunt brachium misericordiæ, & incidunt in brachium iudicii. *Quidam stellam, quam secuti sunt, deserunt.* Nam qui tales sunt facillime obdurantur, & multo peiores fiunt, quam antea vnquā fuissent. Sicut piscatores dicunt aquā calidam facilius congelari, quam frigidā. Et sicut experientia didicimus eos qui de ęgritudine conualescunt, si antequam perfecte curentur recidant in morbum multo grauius laborare, quam antequā conualescere inciperent. Quis non videt eum periculosius cadere, qui altius ascendit? Quis non legit quod ait Beatus Petrus, *Melius erat viam veritatis non agnouisse, quam post agnitam retrocedere?* 2. Pet. 2. Et quod ait Dominus, *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Luc. 9. Et, *Ecce sanus factus es iam noli amplius*

amplius peccare, ne tibi deterius contingas. Itaq; Auditores optimi, si Deum timemus, & admirabilia iudicia eius, perseuerantia nobis necessaria est: non possumus sine incredibili discrimine stare, & retrocedere. Nauigamus aduerso flumine, & nisi perpetuo, sine intermissione laboremus in remigando, & quæ retro sunt obliti ad anteriora, & altiora nos extendamus, magno impetu retro feremur, & ad saxa, & scopulos allidemur. Hæc de tenebris, & caligine dicta sint.

Philip. 3.

PARS ALTERA.

Apostoli sunt lux mundi.

ET *ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Explicatur his verbis priuilegium singulare Apostolorum. Ipsi enim à Deo electi fuerunt, vt pro se, & pro aliis lumen, & gratiam reciperent, & non solum sibi, sed etiam aliis lucerent; & sicut vitrum & crystallum, non solum ipsum intime & profunde illustratur à sole; sed etiam soli simillimum efficitur, & res cæteras illustrat: ita quoque Apostoli non solum ipsi lumen receperunt, sed etiam lumen aliis fuerunt: ita vt aliquando Dominus eos lucem mundi appellare nõ dubitauerit, *Vos estis*, inquit, *lux mundi.* Et Esaias, *Ambulabũt*, inquit, *gentes in lumine tuo.* Sed quomodo ambulabunt? Quo ibunt? Ad ipsum lumen quod videbũt. Veniant vobis in mentem ii, qui noctu per ignotas & desertas regiones iter faciũt, vel per magnum mare nauigantes oborta tempestate in medium Oceanum abducuntur, & media nocte cœlo nubibus obducto, nauigant in incertum, nec vllo modo coniectare licet, in qua parte mundi consistãt. Si eiusmodi homines iam salute prope desperata post multos, & diuturnos errores videant tandem alicubi procul aliquod lumen, an nõ statim in illud oculos coniicient, & arbitrati ibi esse domum vel portum aliquem sine mora eo dirigent cursum suum? Pari ratione sub tempus illud quo Christus venit in terras, omnes gentes in densissimis errorum tenebris per magnum mare mundi huius in incertum nauigabant, tam tetra caligo super omnes populos, & prouincias, ac regiones incubabat, vt etiam fornicationes, & adulteria, & scelus Sodomæ & Gomorrhæ non viderentur peccata; & Deos ligneos & lapideos homines multo meliores, & nobiliores adorarent, & eis res suas, & seipsos stulti cõmendarent, qui nec audiebant, nec videbant, & qui potius hominum custodia indigebant. Quid tum fecit Deus? Excitauit repente in edito quodã monte pulcherrimam ciuitatem, ista est Ierusalem, ista est Ecclesia, quæ in Apostolis cœpit, & in ea maximum & clarissimũ lumen sapientiæ, sanctitatis, & signorum, ac prodigiorũ accendit: statim vero atq; illud lumen splendere, & procul fulgorem, & radios suos diffundere cœpit, omnium Gentium oculos, qui variis in locis errabant in se vnum conuertit. Et ecce ex omni parte mundi ex Asia, Africa, Europa turmatim gentes ad illã lucem confluebant, dicebatq; alter ad alterum, *Venite ascendamus ad montẽ Domini, & ad domum Dei Iacob*; relinquamus errores, renunciemus Diis ligneis & lapideis, conuertamur ad verũ & viuum Deum, sequamur lucem, curramus ad lucem, quam videmus. Hoc igitur Isaias Spiritu Prophetico cernens Ecclesiæ gratulabundus dicebat. *Et ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Leua in circuitu oculos tuos & vide. Ecce omnes isti congregati sunt, venerũt tibi.* Sed cur addit Propheta, Et *Reges in splendore ortus tui?* Nunquid etiam Reges in gentibus non numerantur? Cur separatim ponuntur? Voluit S. Propheta diuinæ sapientiæ, prouidentięq; ordinem exponere. Nam, vt Dionysius Areopagita docuit, summo ordine prouidentia Dei per per superiores causas gubernat ac regit inferiores; per summos Angelos illustrat medios; per medios illustrat infimos; per infimos illustrat homines, & inter ipsos homines prius Iudæos quã gentes, & inter gentes prius pauperes, quam diuites, prius obscuros, quam nobiles, prius priuatos, quam Reges illustrari voluit. Ambulabũt, inquit, primum gentes in lumine tuo; deinde etiã Reges in splendore ortus tui. Ita legimus in Actis Apostol. & in Ecclesiasticis historiis initio euenisse. Primi, qui ad fidem veniebant erant Sutores, Pictores, Simon Coriarius, Lydia purpuraria, & similes homines.

Matth. 5.

Simile.

Esaia. 2.

Deus prius vocauit priuatos, postea Reges.

mines: Reges obstinati manebant, imo potius vsq; ad tempora Constantini non solum Reges non conuertebantur; sed etiam persequebantur, & necabant eos qui conuerti volebant, Hinc B. Iacob. *Audite*, inquit, *fratres mei dilectissimi. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Nonne diuites per potentiam opprimũt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Nonne ipsi blasphemant bonũ nomen quod inuocatum est super vos?* Hinc etiam Apostolus Paulus. *Videte*, inquit, *vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnẽ, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mũdi elegit Deus, vt confundat fortia.* Hinc etiam Dominus se pauperibus missum profitetur, *Spiritus Domini super me, euangelizare pauperibus misit me:* Et rursum, *Cæci vident, surdi audiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur.* Est vero multiplex ratio cur Deus à pauperibus, & priuatis inceperit. Primum enim hoc Deus fecit, vt mundi conuersionem suæ omnipotentiæ, nõ Principum industriæ homines adscriberent, si omnium primi Imperatores, & Reges conuersi fuissent, statim edictis publicis iussissent vbique confringi statuas, demoliri simulachra, cessare sacrificia, euerti vel claudi templa Idolorum; fortasse etiã populos suos ad fidem recipiendam compulissent. Itaque dixissent omnes: Non Deus est qui homines conuertit; sed Regum ac Principum edicta. Quamobrem vt omnes intelligerent fidem esse donũ Dei, & non humana virtute, sed diuina potestate euerti regnũ Diaboli, maluit Deus per pauperes regnum suum mundi Principibus non solum non iuuantibus, sed etiam resistentibus auspicari. *Non quæsiuit*, inquit Augustin. *Dominus per oratorem piscatorem, sed de piscatore lucratus est Imperatorem. Magnus Cyprianus orator, sed prius Petrus piscator per quem postea crederet non solum orator, sed etiam Imperator. Nullus nobilis primo electus est, nullus doctus, quia infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia.* Deinde primi Christiani optimi, & probatissimi esse debebant. Quippe qui tanquam lapides maiores, & solidiores in fundamento Ecclesiæ ponebantur, quod si statim ab exordio prædicationis Euangelii Principes mundi conuersi fuissent debilia fundamenta tanti ædificii iacta fuissent. Primi siquidem Christiani à Regibus coacti ad fidem venissent, vel si sponte, certe persecutoribus caruissent. Nunc vero quoniam initio propter crebras persecutiones Christianum fieri res erat plena periculi, & ignominiæ, illi, qui tum conuertebantur optimi, & constantissimi, & feruentissimi, & vitam, ac sanguinem millies fundere paratissimi erãt. Itaq; hoc modo Deus bonum ac firmum fundamentũ iecit. Præterea voluit Deus nobis hoc exemplo demonstrare, quod non debeamus, opes, & honores diuitibus & nobilibus inuidere, hoc ipso enim quod ad fidem & Euangeliũ prius Sutores & Piscatores, quam Reges & Imperatores vocauit, satis ostendit, non omnes qui sunt primi in terrenis bonis, esse etiam primos in cœlestibus, sed contra sæpe primos apud homines, esse nouissimos apud Deũ. Neq; esse terrenas diuitias magnifaciendas, quas videmus amicis Dei sæpe non dari; sicut non magnificamus glandes, & siliquas quæ suibus post paululũ interficiendis, in magna copia tribuuntur. Rursum ab humilibus & pauperibus Deus incepit, quod ipsi magis parati, atq; apti sint ad semen Euangelii vtiliter recipiendum. Cor diuitis simile est agro spinis & tribulis referto. Neq; vero diuites mihi succenseãt, ita Dominus, cũ de semine loqueretur, parabolam suam exposuit. Nam cum dixisset, *Aliud cecidit inter spinas, & exorta spinæ suffocauerunt illud*, explicando subiecit, *Qui autem seminatus est in spinis hic est, qui verbũ audit; & sollicitudo sæculi istius, & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.* Cor pauperis terra est bona, & spinas, & tribulos non habet. Est etiã diues similis ligno virenti; pauper vero ligno arido: gratia Dei, & Euãgelii prædicatio similis igni: *Ignem veni mittere in terrã, & quid volo nisi vt accendatur?* Iam vero quis nescit multo celerius & facilius ligna arida, quam virentia ignẽ concipere? Imo vero quod omniũ pessimum est, ligna virentia omnino inuita exsiccari.

Marginal notes: *Iacob. 2.* — *1. Cor. 1.* — *Isa. 61.* — *Luc. 4.* — *Matth. 11.* — *Cur Deus prius priuatos, & pauperes quam Reges vocarit.* — *Prima ratio.* — *August. tract. 7. in Ioan.* — *Secunda ratio.* — *Tertia ratio.* — *Matth. 13.* — *Luc. 12.*

exsiccari videntur: statim enim atque ad ignem admouentur, strident, fumant, gemunt, ita diuites faciunt, ferre non possunt ignem tribulationis quo exsiccari debent, vt in eis flamma diuini amoris accendatur. Si flecti debent ad orationem, oportet eos habere puluinar, ne frangantur genua. Si ieiunandum est semel, sumũt in prandio duplo amplius, quam solerent, ne detur vacuũ & stomachus conqueratur. Si eundum est ad concionem, vel ad sacrũ, & est aura frigidior, ipsi domi pellibus inuoluti apud ignem sedere debent. Itaque non mirum si pauperes prius, quã diuites flammã Euangelii conceperunt; sunt enim pauperes ligna sicca, diuites ligna virentia. Præterea finis Euangelii non alius est, quã affectum & animũ hominis, à rebus terrenis abstrahere, & Deo, ac rebus diuinis adiungere, certum est aũt homines diuites, & nobiles magis rebus terrenis inhærere, ac proinde difficilius ab eis auelli posse quã pauperes.

Quinta ratio.

Quid est facilius, deponere pallium, an deponere pellem? Cum deponis pallium dolorem non sentis. Quare? Quia pallium nullo glutino carni tuæ adhæret. At pellem sine incredibili dolore exuere non potes, quod pellis arctissime carni coniuncta, & copulata sit. Postremo sicut aues, si alas habeant luto, aut visco implicatas, per terram repere possunt, in sublime ferri & volare non possunt: ita quoque homines diuites, quia cordis alas mentẽ, & voluntatem luto & visco rerum terrenarũ plenas habẽt, frustra quotidie audiunt, *Sursum corda:* confitentur, cõmunicant, orant; sed tamen fere sine affectu, sine spiritu: non gustant, quæ sunt Dei, *Vbi est Thesaurus tuus, ibi est cor tuum.* Pauperes vero qui nihil habent, & nihil cupiunt habere, facili negotio feruntur sursum, leui motione rapiuntur in Deum B. Anton. Benedictus, B. Francisc. non erant vsq; adeo docti, nunquã scholas Theologicas viderant; tamen facillime rapiebãtur in Deũ, atq; altissimis contemplationibus sæpissime fruebantur. Quamobrẽ? Quia liberas & expeditas sine luto, & sine visco alas habebant. Habent Reges sua regna, & diuites suas diuitias, in illis conquiescunt, vident se ab omnibus magni fieri, & honorari: putant se esse aliquid, quotidie cogitant maiora, inde est quod ęgre admodũ, & sero conuertuntur ad Deũ. At vero pauperibus facile est cõtemnere regna, quæ nõ habent: facile est non diligere honores, quos nunquam sperant: facile est iis rebus nõ adhærere, à quibus procul absunt. Istæ sunt igitur rationes cur pauperes, & obscuri Euangelium, & fidẽ primi receperunt. Sed quanquam Reges & Principes ægre conuertuntur, & qui diuitias habent, difficile intrabunt, vt Dominus ait, in regnum cælorum; tamen tanta est virtus & efficacia Euangelii, vt etiam eos aliquando conuertat. *Ambulabunt,* inquit, *gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Etiã Reges, inquit, qui videntur non posse conuerti, cõuertentur tamen, & ambulabunt in splendore ortus tui. Horum typum gerebant Magi illi, qui nobiles, & diuites, & sapientes, & Reges etiam fortasse erant: & tamen hodierna die stella duce ad præsepe Domini ex Perside venerunt, & ita venerunt, vt omnibus hominibus viam salutis, & perfectionis exemplo suo demonstrauerint. O nos beatos, Auditores, si sanctos, & sapientes istos Reges imitari sciremus! Quicunq; Deum ex animo quærere, & sine errore inuenire desiderant, nihil aliud agere debent, quã quod Magos istos sapientissimos egisse legimus. Primum omniũ terram suam, & cognitionem suã vna cũ Magis alacriter relinquant; deinde cum iisdem nõ falsis hominum rumoribus credant, sed stellam fulgentem diligenter considerent: non sequantur hominum mendacia, sed vocationem cœlestem, quid possint filii huius sæculi suadere, nisi diligere sæculum? Quid? cogitas de castitate, & petis consilium à lenone, vel meretrice? Cogitas de relinquendo sæculo, & consiliũ petis ab amatoribus sæculi? Vis fieri stultus, vt fias sapiens; & consulis mundi sapientiã, quæ tota est vana, totũ habet foris & nihil intus? Non igitur audiant cõsilia hominũ eorum, qui nihil nisi carnem & sanguinem sapiũt; sed audiant potius quid in cordibus eorũ Dominus Deus loquatur: audiant quid in scripturis veritas clamet: audiant quid Christus & Apostoli consulant: vel præcipiant: tum si viderint Herodem

Matth. 16. *Marc. 10.* *Luc. 18.* *Euangelij efficacia etiam Reges conuertit.* *Quomodo vnicuiq; sua conuersio sit instituẽda.*

dem cum Scribis & Pharisæis turbari, non turbentur ipsi propterea; sed pergant quo Deus vocat, & sinant mundum, & Dæmones vociferari, & comminari quantum volunt. Iam cum ad stabulum & præsepe stella duce peruenerint, non offendantur inopia, & pannis Saluatoris, nec loci humilitatem, & angustias considerent, sed contra potius abyssum charitatis, & pietatis mirentur, qua Deus noster cum esset diues, egenus propter nos fieri voluit, vt nos inopia sua ditaret. Deinde cum Magis non offerant Deo quisquilias, non quatuor, non quinq; aureos; sed optimum quod habent aurum, thus, & myrrham: offerant seipsos totos tanti quanti sunt. Nec enim Deus, qui se totum nobis tam liberaliter dedit, minus quam nos ipsos totos, totum cor, totum animum, totum affectum accipere dignatur, & tum demum vere nudi, rebus omnibus Deo donatis, secure, & tranquille dormiant, vt angelicum responsum in somnis accipiant. Dormiant mundo, & curis, ac negotiis huius sæculi, vt vigilẽt Deo & negotiis vitæ futuræ: & cum ab Angelo per quietem in oratione, & contemplatione didicerint non esse redeundum ad Herodem, per aliam viam reuertantur in regionem suam: aliam vitam, vitam nouam, vitam angelicam, vitam sanctam inchoare, & continuare studeant, vt per eam ad vitam beatam, & sempiternam perueniant, quam nobis concedat Deus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XV.

DE DOMINICA PRIMA post Epiphan.

Et Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines. Luc. 2.

HVMANI generis assertor, optimi Auditores, non alia de causa ætate, sapientia, & gratia proficere dignatus est, quam vt nobis non ætate, aut sapientia solũ, sed simul etiam gratia proficiendum esse demonstraret. Ac si vsquam alibi tam præclari exempli sectatores aliquos habet, certe in hac illustri, ac veteri Academia multos habere iure, ac merito existimandus est. Etenim tot Gymnasia sanctissime instituta, tot Collegia à fundamentis erecta, tanta Doctorum hominum celebritas, tot litterariæ exercitationes, tam crebræ de rebus grauissimis disputationes, & publicæ priuatæque studiorum collationes, finem alium non habent, quam vt iuuentus, quæ frequentissima & florentissima in hac vrbe versatur, in sapientiæ studio doctrina ac eruditione proficiat. Quid vero tot fana religiosissima, tantus numerus Sacerdotum, tantus ad res diuinas concursus, tam assiduæ conciones, quæ nec vna lingua, nec vno in loco habentur, sibi volunt? Quo spectant? Quo referuntur? Nonne eo, vt qui in hac vrbe sapientia, & eruditione crescunt, in iis etiam diuina gratia, & charitas amplificetur? ac vt de præclaræ huius Academiæ iuuentute sine mendacio dicere possimus, *Proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines.*

Quæ cum ita sint, gaudeo hanc potissimum sententiam se mihi in hodierno Euangelio explicandam obtulisse, in qua de nobis ipsis agitur, & ad quem modum in hoc studiorum curriculo versari debeamus, ostenditur. Ac duo sunt, quæ in huius sententiæ explicatione à me requirere prope vestro iure mihi videmini. Vnum, cur B. Euangelista, Dominum sapientia, & gratia profecisse affirmet, quem plenum sapientia, & gratia paulo ante asseruit: Alterum, quo pacto nos Dominum imitari, & sapientia simul, & gratia quotidie magis, ac magis augeri possimus.

Quomodo Christus profecerit gratia & sapientia.

Vt igitur ad primam quæstionem veniamus, res est, Auditores, eiusmodi, de qua agimus, vt non facile expediri possit: neque vno, atque eodem modo à sanctis Patribus, Doctoribusq; Theologis explicatur. Tale enim temperamentum, moderatioq; dicendi adhibenda est, vt nihil indignum Dei filio asseramus, & simul B. Lucæ sententiam integrã conseruemus, veramq;, vt à spiritu veritatis profectam, esse demonstremus. Initio igitur illud veluti fundamẽtum

Christus in vtero matris gratia plenus & beatus.

tum firmissimum nostræ disputationis iaciendum est, Dei filium Dominum nostrum secundum eam naturam, quam pro nobis, & ex nobis accepit, nunquam sapientia, iustitia, virtutibus cæteris, gratia, gloria, & beatitudine caruisse: neque minus sapientem, aut iustum, aut potentem, aut beatum in vtero matris fuisse, quam esset, cum in tēplo, & synagogis docebat; & signis, & prodigiis clarissimus, atq; illustrissimus habebatur. Tantum enim sapientiæ & gratiæ charismatum, & donorum gloriæ, & beatitudinis in illo amplissimo, & capacissimo pectore Deus posuit, quantum omnino capere potuit: neque locus vllus in eo vacuus est relictus. Audite Prophetam: *Egredietur*, inquit, *virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* (*Esai. 11.*) Audite Euangelistam. *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.* (*Ioan. 1.*) Audite Apostolum. *In quo sunt omnes thesauri* (de Christo loquitur) *sapientiæ, & scientiæ absconditi.* (*Coloss. 2.*) Audite rursum alium Euangelistā: *Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.* (*Luc. 1.*) Audite postremo magnum illum præconem, qui non alia de causa missus à Patre luminum fuerat, quam vt testimonium perhiberet de lumine. *Quem misit Deus*, inquit, *verba Dei loquitur. Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.* (*Ioan. 3.*) Num Apostolis, num Prophetis, num Patriarchis? Quid ergo sibi vult Apostolus cum ad Ephesios scribens, ait, *Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi?* (*Eph. 4.*) De illo igitur duntaxat beatissimus Domini præcursor locutus est, cum ait: *Non enim ad mēsuram dat Deus spiritum*, (*Ioan. 3.*) de quo statim subiecit, *Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius.* Et alio loco. *Qui post me venturus est ante me factus est, quia prior me erat: & de plenitudine eius omnes accepimus.* (*Ioan. 1.*) De Patriarcha Abraham in Genesi legimus, *Dedit Abraham cuncta, quæ possederat Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera, & separauit eos ab Isaac filio suo.* (*Gen. 25.*) Tale aliquid Beatus Ioannes de Christo, & reliquis sanctis hominibus dicere mihi videtur. Nempe separauit Deus, Dominum à seruis, & eum, qui natura est filius, ab iis, qui adoptione sunt filii: & seruis quidem, ac sola adoptione filiis largitur munera, persoluit stipendia, dat spiritum ad mensuram; at ei, qui natura est filius, non munera, non stipendia, sed omnia, quæ possidet, totam videlicet atque integram hæreditatem. Denique vt sapientissimus Doctor Augustinus ad Dardanum scribens, & rursum Psalm. 9. & 120. exponēs ostendit, quantum inter caput, & membra, tantum inter Christum, & sanctos homines discriminis est. (*August. ep. ad Darda.*) Quemadmodum enim in capite omnes sensus inueniuntur: cætera vero membra vno duntaxat, eoque abiectissimo, nempe tangendi sensu prædita sunt; sic etiam Dei seruis, atq; amicis certa quædam Spiritus sancti dona attribuuntur. *Alii enim per spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu: alij gratia sanitatum in vno spiritu: alij operatio virtutum; alij Prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum.* (*1. Cor. 12.*) At in Principe nostro, & capite Christo omnia dona, omnes virtutes, omnes spiritus, omnes gratiæ, omnia priuilegia singulari, & excellenti quodam modo eminere videntur. Tametsi enim quædam virtutes sunt, quæ in Domino atque assertore nostro locum habere non potuerunt, vt fides, spes, & pœnitentia; tamen id propterea factum est, quod eæ virtutes admistum aliquid habeant, quod cum rebus melioribus simul esse non poterat. Nam nec fidei obscuritas clarissimam lucem beatitudinis ferre, nec spes cum possessione coniungi, nec pœnitentia cum innocentia in eodem pectoris domicilio habitare potest. Et nihilominus, Auditores, quicquid laudis, & perfectionis tres istæ virtutes habēt, id totum in Christo fuit. Nam cum obedientia, fructus fidei; & adhæsio ad summum, & increatum bonum, perfectio spei; & odium ac detestatio peccatorum, laus pœnitentię sit, in his omnibus nemo vnquam, vt noster liberator, excelluit. Quare si fide,

ſpe, & pœnitentia Dominus caruit, certe fidei, ſpei, & pœnitentiæ fructu, perfectione, & laude minime caruit.

Sed video, quid adhuc animum alicuius mouere, ac perturbare poſſet. Nam quod mens illa beatiſſima, quam Dei verbum vna cum carne humana ſuſcepit, ſapientia, & gratia ita ſit plena, vt neque intelligentiam vberiorem, neque gratiam ampliorem capere vllo modo queat, nemo fere eſt, qui neſciat. Sed quod his præclariſſimis donis iam inde ab vtero matris Seruator noſter præditus fuerit, vt poſtea in ſapientia, & gratia proficere, ſicut in ætate non poſſet; id vero dicet fortaſſe quiſpiam, explicãdum planius, & teſtimonio aliquo, cui fides tuto adhiberi valeat confirmandum eſt.

In Chriſto nulla vnquam infirmitas aut ignorantia.

Quem igitur vobis ſatis idoneum teſtem adducemus? Num eruditiſſimus, & ſanctiſſimus Doctor Auguſtinus nobis ſatisfacere poſſe videtur? Is enim libro altero de peccatorum meritis, & remiſſione, ampliſſimis verbis mentis ignorantiam, & animi infirmitatem, quæ cæteros infantes non modico tempore occupatos tenet, à noſtro infante remouendam eſſe omnino exiſtimauit.

Auguſt. li. 2. de pecca. meritis.

Quam plane ignorantiam, inquit, *nullo modo crediderim fuiſſe in infante illo, in quo verbum caro factum, vt inhabitaret in nobis; nec illam ipſius animi infirmitatem in Chriſto paruulo fuerim ſuſpicatus, quam videmus in paruulis.* Beatus quoque Epiphan. in eo libro, quem Anchoratum inſcripſit.

Epiph. in Anchorat.

Non ideo, ait, dictum eſſe in Domino Ieſu Chriſto, Proficiebat ſapientia, ætate, & gratia; quod plenus ſapientiæ, & gratiæ adhuc puer, atque infans non eſſet, ſed nimirum ſapienter affirmat, congruentem ætatem Dominum ad loquendum, & docendum expectauiſſe, ne ſi adhuc infans loqueretur, & ſapientiam ſuam adhuc puer oſtenderet, non homo verus, ſed phantaſma iuxta Manichæorum errorem exiſtimaretur. Verum ego, Auditores, teſtem habeo Auguſtino, & Epiphanio longe maiorem, & cui fidem non præſtare omnino ſcelus nefarium ſit. Siquidem Ieremiam Prophetam multo antequam Dominus ex virgine naſceretur prædixiſſe ſcio, *Nouum creauit Dominus ſuper terram: fœmina circundabit virum.* Quæ eſt hæc fœmina, niſi Maria? Quis eſt hic vir, niſi Dominus Ieſus, qui fuit *vir Propheta potens in opere, & ſermone?* Audi Beatum Hieronymum diligentiſſimum Prophetarum enarratorem.

Ierem. 31.

Luc. vlt.

Nouam rem, inquit, *creauit Dominus ſuper terram, abſque viri ſemine, abſque vllo coitu, atque conceptu fœmina circundabit virum gremio vteri ſui, qui iuxta incrementa quidem ætatis per vagitus, & infantiam proficere videbitur ſapientia, & ætate* (perpendite quæſo diligenter hoc verbum, ſapientia, & ætate) *ſed perfectus vir in ventre fœmineo ſolitis menſib. continebitur.* Quod ſi iſte nõdum ſatis aperte Prophetæ vaticinium expoſuiſſe videtur, audi, quid Beatus Bernardus Homilia altera ſuper Euãgelium, cuius initium eſt, Miſſus eſt, dicat.

Luc. 1.

Bernard. homil. 2. ſup. Miſſus eſt.

Nouum, inquit, *creauit Dominus ſuper terram, fœmina circundabit virum. Quæ eſt hæc fœmina? Quis vero iſte vir? Nunquid non facile tibi eſt fœminam agnoſcere, virum circundantem, cum Mariam videas virum approbatum à Deo Ieſum ſuo vtero circumplectentem? Virum autem dixerim fuiſſe Ieſum, non ſolum cum iam diceretur, vir, Propheta potens opere, & ſermone: ſed etiam cum tenera adhuc infantis membra Dei mater blando vel foueret in gremio, vel geſtaret in vtero.*

Chriſtus antequam naſceretur in vtero vir erat.

Vir igitur erat Ieſus necdum etiam natus: ſed ſapientia, non ætate; animi vigore, non viribus corporis; maturitate ſenſuum, non corpulentia membrorum. Neq; enim minus habuit ſapientiæ, vel potius non minor fuit ſapientia Ieſus conceptus, quam natus; paruus, quam magnus. Siue ergo latens in vtero, ſiue vagiens in præſepio, ſiue iam grandiuſculus interrogans Doctores in templo, ſiue iam perfectæ ætatis docens in populo, æque perfecte plenus fuit Spiritu ſancto; nec fuit hora, in quacunque ætate ſua, qua de plenitudine illa, quam in ſui conceptione accepit in vtero, vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adiiceretur, ſed à principio perfectus, à principio, inquam, plenus fuit Spiritu ſapientiæ, & intellectus, &c.

Idque conforme eſt rationi.

Neque vero id à ratione abhorret: imo potius conſentaneum eſt rationi. Nam nos quidem ſi ſapientes fieri volumus, Gymnaſia frequentare; ſi Dei gratiam, aut gratiæ incre-

incrementum optamus, ad Sacramenta accedere; si regnum cælorum ingredi, & denarium illum diurnum accipere cupimus, tanquam serui in vinea Domini laborare, & pondus diei, & æstus portare debemus. Hæc vero in momento non fiunt; sed tempus, ac spatium, & id non breue requirunt. At homini Christo, cui ex eo solum, quod Dei non seruus, sed filius erat, omnis sapientia, gratia & gloria debebatur, neque tẽpus, neque merita expectantia, neque sapientia in gymnasiis inuestiganda, neque gratia in sacramentis quærenda, neque laborandum pro gloria, & beatitudine fuit: sed in quo temporis momento mens illa felicissima à Deo condita in corpus humanum infusa, & cum Dei verbo coniuncta, & copulata fuit, in eodem iustitia, sapientia, gratia, & gloria penitus repleta fuit.

Phil. 2.

Neque nos mouere debet, quod Apostolus Paulus ad Philippenses scribens, Dominũ nostrum, gloriam corporis, & nominis celebrationem obedientia, atque humilitate sibi promeruisse testatur. *Humiliauit*, inquit, *semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum.*

Nec enim meritis illis Dominus obtinere volebat, vt sibi, quæ debita non erant, debita fierent: sed vt quæ vno modo, ac nomine debebantur, multis modis, ac nominibus deberentur. Quæ cum ita sint, dubitare non possumus, quin fundamentum, quod posuimus, omnino firmum, & stabile sit. Quanquam enim id Bucerus aperte negauit, & Erasmus in dubium vertit; tamen non tanti est horum auctoritas facienda, vt propterea à communi tam veterum, quam recentium Theologorum sententia recedendum sit.

Sed quanto nostrum fundamentum est firmius, tanto nobis propositæ sententiæ explicatio difficilis fit. Quo n. verius est, Dominum ab ipso vtero matris sapientia, & gratia plenum fuisse, eo minus verum esse videtur (cum tamen verissimum & certissimum sit) quod B. Lucas affirmat, cum ait, *Et Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines.*

Quid agemus, Auditores, quo nos vertemus? Quis nobis in hoc labyrintho viam aperiet? Quis nobis interpretabitur, quomodo possit in sapientia proficere, qui plenus est sapientia?

Quomodò Christus sapientia profecerit.

Præstat igitur fortasse Prophetæ consilium audire, qui ait, *Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.* Interrogemus Patres, consulamus Maiores nempe vetere illos Theologos, qui summa cum laude in veræ sapientiæ studiis versati sunt. Exponens Origenes primum caput Ieremiæ, & omnino probare volens illa verba Prophetæ, *Nescio loqui, quia puer ego sum,* Domino ac Seruatori nostro conuenire; vere illum in sapientia, & rerum cognitione profecisse cõtendit.

Orig. sup. Ierem. 1.

Sic enim loquitur, *Iesus,* inquit, *necdum vir, sed adhuc infans, quia se exinaniuit, formam serui accipiens, proficiebat, nemo enim proficit, qui est perfectus: sed ille proficit, qui indiget profectu. Ergo proficiebat ætate, proficiebat sapientia, proficiebat gratia apud Deum, & homines. Et vera de eo esse ista, quæ dicta sunt, priusquam cognoscat puer bonum, aut malum, vt Isaias loquitur, &, nescio loqui, quia puer ego sum, vt loquitur Ieremias.*

Isai. 7.
Ambr. lib. de sacram. Domi. Incarnat.

Neque vero Beatus Ambrosius longe ab hac sententia abesse videtur. Siquidem in eo libro, quem de Incarnationis Dominicæ sacramento conscripsit, sicut diuinam nostri liberatoris mentem, atque intelligentiam non profecisse: sic humanam profecisse, constanter affirmat. *Iesus,* inquit, *proficiebat ætate, & sapientia. Qui sensus proficiebat? Si humanus; ergo & ipse susceptus est. Si diuinus ergo mutabilis per profectum. Quod autem proficit, vtique mutatur in melius. Sed quod diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non vtique diuinum. Sensus igitur proficiebat humanus.* Hæc horum illustrium Doctorum sententia, Auditores, tametsi nonnullis durior esse videtur; tamen si ita intelligatur vt debet, verissima est.

Quomodò sensus humanus in Christo profecerit.

Nec enim ideo Dominum asserunt in sapientia profecisse, quod aliquid antea ignoraret; sed quia vsu & experientia cognoscebat, quæ antea sola scientia, & contemplatione didicerat.

Et quanquã infusa (vt Theologi loquuntur) sapientia semper Dominus sapientissimus fuit; nihil tamen prohibet, quin

in ea

Iſai.7.
Ierem. I.

in ea ſapientia, quam acquiſitam vocant, aliquando profecerit, & de eo vere dicatur, *Antequam ſciat puer vocare patrem & matrem.* Et, *Neſcio loqui, quia puer ego ſum.*

Quomodo Chriſtus profecerit gratia.

Sed quid iam de gratiæ incremento dicemus? Num ad gratiam infuſam, & acquiſitam recurremus? Gratia Auditores, vt initio dicebamus, tanta fuit Domino in ipſa humanæ naturæ, cũ Dei verbo copulatione collata, vt creſcere atque amplificari nullo modo poſſet. Nihilominus tamen in gratia profeciſſe dictus eſt, quia quotidie magis, ac magis merita eius augebantur, quibus gloriam corporis, & nominis celebrationem ſibi, nobis vero Dei beneuolentiam, atque amicitiam, & gratiam, ac beatitudinem comparabat. Sed ego, Auditores, viam aliam adhuc planiorem, & faciliorẽ, & à Beato Gregorio Nazianzeno, Beato Cyrillo Alexandrino, & Ioanne Damaſceno ſanctiſſimis, & doctiſſimis viris ad hunc labyrinthum penetrandum aperiri video. Nec enim aliud eſſe cenſent homines iſti ſapientiſſimi, Dominum in ſapientia, & gratia profeciſſe, quam ſapientiam ſuam, & gratiam hominibus detexiſſe, manifeſtamque feciſſe. Beatus enim Gregorius, qui ſibi Theologi cognomen in omnem æternitatem confirmauit, oratione in magnum Baſilium: *Seruator noſter*, inquit, *proficiebat, quemadmodum ætate, ſic etiam ſapientia, & gratia. Non quod incrementum aliquod ſuſciperet: (quid enim ex perfectis ab initio perfectius fuit?) Sed quia hæc, nempe ſapientia, & gratia, paulatim hominibus detegebantur.* Beatus vero Cyrillus libro in Ioannem primo: *Si plena eſt*, inquit, *gloria eius gratiæ, & veritatis, quomodo ſapientia, ætate, & gratia profeciſſe apud Lucam ſcribitur? Aut quid accidere poteſt ad plenum, vltra quod nihil eſt? Sed non vt verbum, aut Deus profeciſſe intelligitur. Verum, quia magis eum indies homines admirabantur, illorum potius de Ieſu opinio, quam illius perfecta creſcebat gratia, vt magis indies agnoſcentes, magis illum procedere, & gratia creſcere arbitrabantur.* Porro Damaſcenus libro tertio de orthodoxa fide: *Proficiebat*, inquit, *ſapientia, ætate, & gratia. Ætate quidem creſcens; per incrementum autem ætatis ſapientiam, quæ in ipſo inerat, in apertum promens.*

Greg. Nazian. orat. in Baſil.

Cyril. lib. 1. in Ioan.

Damaſc. li. 3. de fide cap. 22.

Quod igitur de ſapientia, & gratia Beatus Lucas Euangeliſta ſcribit, *non ſecundum quod erat, ſed ſecundum quod apparebat*, vt Beatus Bernardus loquitur, *intelligendum eſt: non quia videlicet aliquid ei nouum accederet, quod ante non haberet; ſed quod accedere videretur, quando volebat ipſe, vt videretur. Quando enim, & quibus volebat, ſapiens apparebat, quando, & quibus volebat, ſapientior: quando, & quibus volebat, ſapientiſſimus.* Similiter, & cum ſemper omni gratia plenus fuiſſet, ſiue quam apud Deum, ſiue quam apud homines habere deberet; pro ſuo tamen arbitrio etiam nunc plus, nunc minus oſtentabat, prout cernentium, vel meritis congruere, vel ſaluti expedire ſciebat. Ac vt ſimilitudine illuſtriſſima rem totam ob oculos ponamus, aſpicite animis, Auditores, atq; intuemini clariſſimum illum globum, quem ſolem nominamus. Nonne ſol in ortu ſplendidus, atque ardens; poſt aliquot horas ſplendidior, atque ardentior; in meridie ſplendidiſſimus, atque ardentiſſimus nobis eſſe videtur? Nonne etiam eo ad veſperam occidente, & lucem, & calorem ipſius remitti, ac prope extingui vulgus hominum putat? Et tamen quis noſtrum tã leuiter eſt eruditus, qui neſciat, ſolem huiuſmodi mutationibus non ſubiacere: Sed perpetuo ſplendidiſſimum, atque ardentiſſimum eſſe, & non ipſum, ſed eius effectus alios eſſe in aurora, alios in ortu, alios in meridie, alios in occaſu? Ad eundem modum, Auditores, lux mundi, & ſol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter, cum ſemper ſapientiæ ſplendore illuſtriſſimus, & charitatis flamma ardentiſſimus eſſet; tamen in vtero virginis conſtitutus ſolum radios quoſdã tamquam primam auroræ lucem emittebat: quam pauci quidam, vt virgo Deipara, vt Eliſabeth, vt Ioſeph, vt Zacharias, vt Ioannes, conſpicere potuerunt. Paulo poſt naſcebatur Chriſtus, oriebatur ſol, & tum claritas Dei circum paſtores effulgebat, & radii luminis eius vſque in Perſidem ſpargebantur; & ambulabant gentes *in lumine eius, & Reges in ſplendore ortus ipſius.* Paulatim ſol ſuper horizontem attollitur, diem quadrageſimum Chriſtus attingit, & iam ita ſplendet, vt etiam ſenes, ac pene decrepiti,

Simile.

Chriſtus vt ſol paulatim clarere incipit.

piti, quorum oculi caligare solent, ipsum intueantur. *Luc. 2.* *Nunc dimittis seruum tuum Domine*, canit sanctus Simeon, *secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum*, &c. neque ibi sistit sol iustitiæ: sed altius paulo post ascendit, annum duodecimum agit, & tam augeri creditur sapientia, & gratia, lumine & calore, templorũ adita penetrat, oculos Doctorum perstringit, insolitam lucem omnes mirantur. Demum peruenit ad meridiem, esse incipit quasi annorum triginta: & ecce *populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*: spargit sol radios sapientiæ, & homines clamant, *Ioan. 7.* *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo.* Calefacit corda hominum frigidissimorum, & glacie resoluta fluunt imbres lachrymarum. O quam multi, qui tanquam humidi vapores terræ incubabant, vel circùm eam volutabantur ab hoc sole illustrati, & calefacti in sublime ferri cœperunt! Et post hæc omnia occidit sol, & tum ita sapientiæ splendor, & gratiæ ardor remitti visus est, vt qui sapiẽtissimus putabatur, quasi insanus deluderetur: & qui tanquam innocentiæ, & sanctitatis exemplar omnium ore celebrabatur, quasi princeps flagitiosorum in crucem cum latronibus raperetur. Habetis igitur quid sit, *Proficiebat sapientia, ætate, & gratia.*

PARS ALTERA.

CRedere ego, atque optare debeo, Auditores meos ita gratia & sanctimonia augeri, quemadmodum eos sapientia, & eruditione proficere certo scio. *Est enim*, vt beatus Bernardus loquitur, *tantum lucere, vanum; tantum ardere, parum; lucere, & ardere, perfectum.* *Oportet ardere charitate, lucere sapientia.* Hinc enim Domini præcursor beatus Ioannes, quod lucerna esset ardens, & lucens nonsolum Propheta, & plus quam Propheta; sed etiam angelus ab ipso Domino meruit appellari. Sicut ex aduerso dæmonum princeps, quia Lucifer solum, & non etiam ignifer esse voluit, hesperus ex Lucifero, ex angelo diabolus factus est. *Hæretici quidam studia contemnunt.* Non me latet, Auditores, non defuisse olim, neque his nostris temporibus hæreticos deesse, qui studia literarum damnent, & præter diuinæ scripturæ volumina nullos Theologos, nullos Philosophos, nullos Historicos, nullos Oratores legendos, atque euoluendos putent; quique suis disputatoribus argumentis, & rationibus interdicant: & eos quosdam iudices librorum esse velint, qui nihil, nisi testimonia Scripturarum memoriter referre, ac recitare sciant. Quod profecto non facerent, nisi causæ suæ penitus diffiderent, & sapientiæ atque eruditionis lumen pertimescerent.

Certe Maiores nostri sapientissimi homines, ii denique & Christianæ Reipublicæ clarissima lumina, & Catholicæ Religionis firmissima propugnacula, longe aliud nos facere docuerunt: *Sed male.* cum ea, quæ vera, & nostræ fidei consentanea veteres Philosophi, Poetæ, atque Historici dixerant, non solum non respuerunt; sed etiam ab illis, tanquam ab iniquis possessoribus in vsum Christianum merito, iureque optimo vendicarunt. *Simile.* Nam quemadmodum Israeliticus ille populus, cum ex Ægypto diuino iussu discederet, execranda Ægyptiorum Idola, & grauia onera detestans, aurea tantum, & argentea illorum vasa, pretiosamque supellectilem, ac vestem, quæ non quidem sua auctoritate, sed Deo imperante ab ipsis male vtentibus mutuatus erat, nunquam reddenda asportauit: Sic ij Doctores nostri, cum studium humanarum doctrinarum, & ingenuarum artium emensi sunt, superstitiosa solum figmenta, grauesque superuacanei laboris sarcinas aspernati, reliqua omnia, quæ vsui, vel pro se, vel contra aduersarios aliquando sibi profutura existimarent, quam diligentissime collegerunt, & tenuerunt. *Exempla Patrum.* His armis sese instruxerunt, ac munierunt veteres illi Patres, qui Christianæ religionis causam aduersus Ethnicos susceperunt, qui quidem ipsum etiam Christum quasi male ratiocinantem in Euangelio accusare non dubitabant, & sacrorum voluminum auctoritatem sophisticis cauillationibus conuellere, grauissimosque de mundo, de homine, de Angelis, de Deo errores asserere nitebantur, hoc firmissimum doctrinæ præsidium egregia illorum sapientissimorum

hominum pietas sibi parauit, quo perditissimum Hæreticorum in orthodoxam Religionem furorem compescerent, impetum frangerent, audaciam reprimerent, conatus eluderent, copias opprimerent, dissiparent, delerent. Itaque quod est vel in pugna, vel in omni medendi arte multo maximum, & in quo exclamant homines, & admirantur, gladium extorserunt hosti de manibus; & illa ipsa acie illi caput amputauerunt, qua is ipsorum iugulum petebat: eaq; re fecerunt morbo medicinam, ex qua vis eius omnis profluxerat. Legite Stromata Clementis, Legite Iustini Apologias, & orationem parenæticam ad gentes, Legite Tertulliani Apologeticum, Hieronymi libros in Iouinianum, Theodoreti sermones ad Græcos. Denique Cypriani, Lactantii, Hilarii, Athanasii, Basilii, Gregorii, Ambrosii, Augustini, Chrysostomi, Cyrilli volumina diligenter euoluite, & ea tanta eruditionis varietate, tanta rerum, ac verborum copia, tot veterum Philosophorum, ac Poetarum testimoniis, tot exemplis ab antiquitate petitis referta esse videbitis, vt nulli sint Poetæ, nulli Oratores, nulli Historici, nulli veteres Philosophi, quos ab eis auctoribus, quos paulo ante commemoraui, lectos non fuisse iudicetis, vt iam mirum nobis non debeat videri, si Beatus Hieronymus ad Magnum Oratorem scribens, omnes pene omnium Doctorum Ecclesiæ libros eiusmodi eruditionis plenissimos esse confirmet. Deinde Alexādrinus ille Clemens libro Stromatum primo, nonne reprehendit eos, qui nec Philosophiam, nec Dialecticam attingere volentes, solam, ac nudam fidem requirebant? Nec immerito, Auditores: *Sancta quippe Rusticitas*, vt Beatus Hieronymus ad Paulinum scribens, ait, *solum sibi prodest: & quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat.*

Philosophia vtilis est homini Christiano.

Libro vero Stromaton sexto idem ipse vir doctissimus Clemens, sicut Iudæis legem, ac Prophetas, ita Græcis Philosophiā, tanquam proprium testamentum, à Deo donatam esse, neque alia de causa ab Apostolo inexcusabiles appellari, contendit. Origenes autem, qui huic ipsi Clementi in Ecclesiastica schola successit, Philosophiæ studia vituperantibus respondet, vt ex libro Historiæ Ecclesiasticæ sexto intelligi potest, se Philosophiæ quidem diligentem operam nauasse; sed non absque virorum grauissimorum exemplo, Pantheni, Heraclæ, aliorumque, qui cum essent Doctores Apostolici, nihilo tamen secius Philosophorū libros legere, & in Philosophiæ studiis exerceri solebant. Iam vero Theodoretus Historiæ tripartitiæ libro octauo Dydimum refert Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Astronomiā, Syllogismosque Aristotelis didicisse, quod aduersus mendacium arma veritatis existerent. Et sermone ad Græcos primo, posteaquam ostendit, Christianos Doctores ex libris Ethnicorum, spinis relictis, solas rosas colligere, & quasi prudentissimas apes etiam ex amaris floribus dulcissimum mel conficere, hæc verba subiecit: *Ac veluti*, inquit, *corporum curatores è venenatis feris, atque serpentibus salutares medicinas conficiunt, deque ipsis viperis alia quidem reiicientes, alia elixantes, multos harum rerum præsidio morbos propellunt; ita & nos vestrorum Poetarum, Historicorum, Philosophorumque monimenta versantes alia ex iis vt noxia, & pestifera declinamus: alia vero sparsim nostra inserentes doctrinæ auxiliarem nobis, ac salubrem curationem adferimus.*

Rom. 13.

Herod. ser. 1. ad Græcos.

Quid de duobus illis Græciæ luminibus Magno Basilio, & Gregorio Theologo dicam? Certe Magnus Basilius oratione quarta, & quinquagesima Moysen Ægyptiorum, & Danielem Chaldæorum sapientiam didicisse: & tum demum ad diuinam sapiētiam se contulisse commemorat: ostenditque, qua ratione Christiani magnam vtilitatem ex disciplinis externis, & veterum Ethnicorum libris capere possint. Gregorius vero oratione in magnum Basilium, externæ sapientię reprehensores acriter reprehendit, eamque Christianis hominibus perutilem esse demonstrat. Dies me deficiet, Auditores, si quæ dici in hanc sententiam possunt, coner expromere, præsertim cum non solū Apostolicos viros, sed ipsum etiā Apostolum, Poetas ac Philosophos veteres legisse, & eorū testimonia sacris literis

Exemplo.

ris inseruisse sciamus. Nonne enim cum Atheniensibus disputans illud ex Arato testimonium protulit, *Ipsius enim & genus sum*? Nonne ad Corinthios scribens, ex Euripide illud adduxit: *Corrumpunt mores bonos, colloquia praua?* Nonne etiam in epistola ad Titum ex Epimenide Philosopho, vel ex Poeta Menandro, vt alii volunt, de Cretensibus dixit, *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri?* Et testimonium Philosophi, vel Poetæ confirmans, nonne ait, *Testimonium hoc verum est?* Quæ cum ita sint, qua fronte, quæso, quidam improbissimi, atque imperitissimi homines, qui fidem negauerunt, qui religionem contempserunt, qui moribus corruptissimis semper fuerũt, nobis inuidiam conflare, & tragœdias excitare audent, quod Philosophorum libros lectitemus, & non solum diuinæ, sed etiam humanæ sapientiæ studiis animos excolamus? Intelligebat plane, intelligebat ille Christianorum acerrimus hostis Iulianus, quantas vires sapientia cum pietate coniũcta ad errores confutandos, & veritatem defendendam haberet. Intelligebat profecto sacrarum litterarum, quibus fidei, & religionis nostræ veritas continetur, integritatem tueri, etiam si pii, probique simus, sine doctrinæ & sapientiæ adiumento nos minime posse, nec vllam scientiam magis ingenium omnibus disciplinis excultum desiderare, quam sacram Scripturam, quæ & propter sermonis simplicitatem, & sententiarum obscuritatem, quam Hyperbatorum, Eclypseon, Anapodotorum, aliarũque figurarum vsus frequentissimus efficit, in varios sensus trahi potest. Quocirca callidissimo excogitato consilio Christianis omnibus, lege de hoc lata, studiis artium humanarum interdixit.

Actor. 7. *1. Cor. 15.* *Tit. 1.*

Quare, Auditores optimi, incumbite, vt facitis, incumbite diligenter in studia: sed illud interim non obliuiscamini, non lucere solum, sed etiam ardere: nec in sapientia tantum, sed etiam in gratia proficere nos oportere. Proficiebat enim dux noster *sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines*. Sunt n. omnes disciplinæ, artesq; perse præclaræ, magnæ, laudabiles: sed quemadmodum, si animum probum, integrum, & vere Christianum inuenerint, salutares sunt, & expetendæ: sic etiam, si à charitate, & pietate Dei separentur, tanquam gladius in manu furiosi, & iis ipsis, in quibus sunt semper; & aliis iis deliciis sæpe numero periculum, damnum, perniciemque important. Quid enim si Christianam morum honestatem, vitæque probitatem, & internam animi erga Deum religionem sustuleris, quid, inquam, Grammatico putidius, insolentius, corruptius? Quid Poeta leuius, impurius, petulantius? Quid historico mẽdacius, & ineptius? Quid Rhetore, vel Oratore nocentius? Quid Dialectico importunius, aut fraudulentius? Quid Philosopho intolerabilius, & magis impium? Quid Mathematico vanius, aut dementius? Quid Medico damnosius, aut pestilentius? Quid Iurisconsulto rapacius, & inhumanius? Quid denique Theologo inanius, fœdius, perniciosius reperitur? Fuerunt aliquando, atque vtinam modo non sint, nonnulli, qui Philosophiam Euangeliis præferebant, quibus Auerroes Paulus erat; Alexander Aphrodesæus, Petrus; Aristoteles, Christus; Plato non iam diuinus, sed Deus ipse. Qui vero eiusmodi sunt, superbiæ vento ita inflantur, vt omnes contemnant, despiciant, nihili faciant, & eos vix homines putent, qui de materia, & forma, de motu & tempore, deque aliis rebus generis eiusdem loqui non possunt. Quare mirum non est, si cum ipsi DEVM, qui prima & summa veritas est, non quærant, à Deo quoque destituantur, in reprobum sensum tradantur, & in errores grauissimos ruere permittantur. Nec enim sine causa Tertullianus in libro aduersus Hermogenem, Philosophos Hæreticorum Patriarchas appellat. Et Beatus Hieronymus in Luciferianos scribens, hæresim Arrianam argumentationum riuum de Aristotelis fonte mutuatum esse confirmat. Neq; vero humana sapientia solum; sed etiam diuinarum Scripturarum cognitio, si à charitate, & humilitate seiuncta sit, plerumque obest, prodest nunquam. Neq; vllos homines reperiri existimo, (percipite quæso diligenter quæ dicam) nullos, inquam homines reperiri existimo, qui circa obitũ ita de fidei nostræ

Scientiæ piis prosunt, malis obsunt.

Qui Philosophi Hæreticorum Patriarchæ sint.

Tertull. l. aduersus Hermog.

strę arduis dogmatib. dubitare, & in abyssum infidelitatis cadere permittantur, vt ij, qui soli sapientiæ operam dederunt, & charitate atque humilitate, dum viuerent, caruerunt.

Notanda historia. Historiam vobis non minus veram, quam formidabilem narrare volo, vt plane videatis, quid sit in sapientia, & non in gratia; in eruditione, & non in pietate proficere. Petrus Episcopus Patauinus vir doctus, disertus, & pius libro altero, de ratione bene moriendi, duos quosdam viros eruditissimos fuisse refert: quorum alter cum obijsset, alteri in sua bibliotheca constituto, totus ardens apparuit, territoque amico, & quærenti, cur in eas pœnas incidisset? respondit, Cum hora illa immineret, qua diē extremum clausurus eram, ecce, inquit, Diabolus solitis suis armis instructus adfuit, interrogauitque de Deo, quid crederē? Cui ego. Id quod est in Symbolo Apostolorum. Tum ille: Rem certe, inquit, gratissimam mihi feceris, si quæ in Symbolo continentur, mihi planius explicares. Ego igitur ab Athanasii symbolo exorsus, Apostolorum symbolum exposui, vt potui: mihi vero, inquit ille, quæ de Patre Deo à te dicta sunt, partim vera, partim non vera esse videntur. Illum enim ab æternitate Deum esse certo scio; sed an etiam Pater ab æternitate esse possit, vehementer dubito. Hic ego exclamo dogma illud Arrianum, atque adeo hæreticum esse. Sed ille: Non est, inquit, bone vir, clamoribus, sed rationibus differendum. Tu si probare te posse confidis, Deum ab æternitate Patrem esse, ac deinde ab æternitate filium genuisse, age, incipe: audiam patientissime: & si istud euiceris, graui errore me liberabis. Si vero cōtrarium tibi persuadere potero, non sis ingratus: sed graui quoque te errore liberatū ingenue confitere. Nec n. parum refert, vera, an falsa de Deo sentiens moriaris. Itaq; fretus ego doctrina, & laboribus tot annorum, & longa exercitatione differendi pugnam de fidei dogmatibus non recusaui: sed ille tot Scripturarum testimoniis, tanta vi, tantaque copia rationum, & argumentationum me obruit, vt plane mihi persuaserit, neq; Filium, neq; Spiritum Sanctū esse: interim è corpore egredior, & ante Deū ita, vt eram, nempe hęresi Arriana imbutus, sistor. Ille me propterea in hunc ignem deiecit, qui tametsi atrocior est, quam vt vos intelligere, aut cogitare possitis; tamen esset vtcunque tolerabilis, si finem aliquem habiturus vel post mille sæcula speraretur. O quanto mihi vtilius fuisset, si minus tēporis, & studii in sapientia quærenda, & plus in pietate comparāda posuissem! O me felicem, si quantum splendore literarum enitui, tantū ardore charitatis flagrare studuissem. At nunc omniū me studiorū, & laborum meorum pœnitet & semper pœnitebit: neq; tamen pœnitendo quicquam proficiam.

Et si hæc ita se habent, Auditores, cur nos noctes, & dies in libris euoluendis cōsumere audemus, & de gratia atque amicitia Dei, de humilitate, de charitate, de virtutibus cæteris nunquam cogitamus? Non igitur sola eruditione cōtentus esse vir doctus; sed multo etiam magis, si saluus esse velit, studere debet, vt cum doctrina probitatem vitæ, cum luce ardorem, & cum sapientia charitatem, atque humilitatē coniungat. Et quonam tandem modo id faciemus? Dicam equidem, Auditores, modo nō frustra dicam, neque longam seriem vobis proponam; sed res duas duntaxat, quas experientia, atque vsus, & facillimas, & vtilissimas esse docet, vobis breuiter commendabo. Duo igitur sunt, quæ ab omnibus bonarum artium studiosis obseruari diligenter velim, & eius studia literarum non modo nihil obfutura; sed etiam vehementer profutura esse ausim polliceri. *Quomodo cum sapientia charitas coniungenda sit.*

Quænam igitur ista sunt? Vnum est, vt aliquid quotidie temporis in contemplatione rerum diuinarum, vt Passionis Dominicæ, vt beneficiorum Dei, vt finis vltimi, ad quem effecti, & creati sumus, vt mortis, vt iudicii, vt gehennæ ponant. Hæc enim contemplatio illustrat mentem, accendit voluntatem, hominem totum immutat. Orabat Dominus, cum in monte Thabor, vt Beatus Lucas testatur capite nono, *Facta est species vultus eius altera: & vestitus eius albus, & refulgens.* Luna non illustratur, nisi faciem ad solem conuertat, & in eo quod- *Quotidie aliquid contemplationi dandum.* *Luc. 9.*

dam

quammodo intueatur se. Et nos, Auditores, illustrari minime possumus, nisi mentis aciem in solem iustitiæ defigamus. In contemplatione homo agnoscit Deum; agnoscit seipsum: agnoscit præsentia, agnoscit futura; illa caduca, ista sempiterna esse videt. Et interim communem hominum cæcitatem, ac stuporem miratur; & se à tenebris ad lucem quotidie magis, ac magis proficere gaudet. Nemo, Auditores, nemo mihi credite, filii Dei humilitatem attente cogitabit, & continuo superbus erit: nemo quid sit mori, & in gehenna vri, serio sibi ante oculos ponet, & mundi lenociniis decipi poterit. Sed quam crebro in huiusmodi contemplationibus versari debemus? Certe non rarius, quam bis in die: ii, quibus horologiorum cura commissa est, mane, & vesperi pondera illa, quorum descensu rotæ horologiorum aguntur, attollunt, & in sublime suspendunt. Nec enim rotæ versari in orbem possunt, quin pondera illa descendant: & si, cum vsque ad terram descenderunt, non iterum attollerent, continuo cursus horologiorum cessaret. Ad eundem modum, Auditores, etiamsi mane per contemplationem erigimur, & Dei in nobis amorem excitamus; tamen cum ab oratione discedimus, ad Gymnasium pergimus, literis operam damus; cum hominibus cæteris versamur, semper descendimus, & in nobis Dei amor frigescit; nec aliter fieri potest. Quid igitur agendum? Rursum vesperi pondera horologii attollenda sunt: rursus ad cordis conclaue redeundum est: rursum ad ignem accedẽdum, vel potius ignis rursum accẽdendus est. Siquidem flammæ charitatis, ille perpetuus ignis est, ad quem nutriendum mane, & vesperi ligna supponenda sunt. Ecquis tandem hoc durum, quis arduum, quis difficile esse dicere audebit? Bis in die à studiis, & negotiis reliquis cessamus, vt corpus pascatur: & iniquum esse censebimus, bis in die à rebus iisdem cessare, vt animus recreetur? Corpus dormiendo multas horas consumit, & non licebit animo sibi horam vnam, vt in sinu Dei per contemplationem quiescat, vendicare. Totos dies aliquando conterimus, vt Galeni, vel Aristotelis, aut si vultis, Tertulliani, vel Irenæi locum vnum intelligamus: & graue nobis erit, horam vnam conterere, vt viam, quæ ducit ad cœlum, cognoscamus? Denique quot horas quotidie Doctores in Gymnasiis disputantes auditis? Cur igitur non poterimus spatio horæ vnius Deum in cordis Gymnasio de æterna salute disserentem audire? Neque mihi respondeatis, quod imperiti quidam solent, hæc Monachorum, nõ studiosorum studia esse. Nam si Monachi duntaxat regnum cœlorum ingredi debent, ipsi duntaxat orent, ipsi contemplentur, ipsi vitæ probitati ac pietati incumbant. At si salui esse omnes cupimus, cur non omnes eam viam ingrediemur, quæ ad salutem, & gloriam sempiternam ducit?

Studiosis maxime sacramenta frequẽtanda sunt

Porro alterum, quod ab iis, qui in sapientia & gratia proficere student, mihi requirendum videtur, illud est, vt quam frequentissime possint ad sacrosanctam Eucharistiam accedant; Siquidem in eo sacramento ipse gratiæ author, & donator delitescit, in eo cibus animorum, in eo mentium robur, in eo vita, & salus nostra reposita est. Et quid magnum esset, si bonarum artium studiosi, qui neque vxores, neque liberos, neque familiæ administrationem habent, singulis diebus Dominicis dominicam illam mensam frequentarent? Non est temeritas, vt quidam falso putant, ad Domini conuiuium frequenter accedere; sed maxima contra temeritas est, credere se sine cibo diutius valere & viuere posse. Nõ sine causa Dominus, & panẽ, & panem quotidianũ sacramentũ illud appellauit. Quare, Auditores, contemplationem, nempe fornacem amoris, & Eucharistiæ Sacramentum, fontem videlicet gratiæ frequentemus, vt hic dum viuimus in sapientia, & gratia proficere, & post obitum gloriæ, ac beatitudinis compotes esse per Christum valeamus, qui est benedictus in sæcula, Amen.

* * *

CONCIO XVI.
DE DOMINICA SEptuagesimæ.

Nescitis, quod ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Omnes autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam, 1. Cor. 9.

APOSTOLICA ista sententia, quam hodierna die, pro ratione temporis explicaturi sumus, pulcherrima est, & simul hæresim Pelagianorum, & Lutheranorum, & Bacchanalia Catholicorum, quæ istis diebus incipere solent, vehementer flagellat. *Nescitis,* inquit, *quod ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium?* Initio dicit, *Nescitis?* interrogando: quod est idem, ac si diceret, nõ dubito quin sciatis. Ea enim quæ ad carnem pertinent, & sensibus percipiuntur, omnes nouerunt, vt si quis diceret, nescitis quam egregie homines in Bacchanalibus bibere soleant? Nescitis quo mense celebretur Dedicatio? Ita loquitur B. Paulus. Certe inquit scitis, quid faciant ii, qui currunt in stadio: sed non scitis fortasse inde tanquam per gradus ascendere ad spiritualia & cœlestia. Hoc ego vos docebo. Fingite igitur animis gloriam sempiternam, ad quam creati estis, tanquam aliquod brauium à Deo nobis proponi, & tunc intelligetis tria vobis esse necessaria, vt aliquis propositum brauium consequatur. Quæ sunt illa tria? Primum est, vt in stadium ad currendum admittatur. Nam qui currunt extra stadium, etiamsi currant velocissime, nihil tamen lucrantur: hoc docet Apostolus cum ait, *nescitis quod ij qui in stadio currunt.* Alterum est, vt cum sunt in stadium admissi, non se ad sedendum, vel fabulandum, vel comedendũ, vel dormiendum componant, sed currant. Nam in stadio qui sunt, vel currant necesse est, vel egrediantur. *Nescitis,* inquit, *quod ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium?* Postremum, vt non solum currant, sed bene currant, hoc est, velociter, recto cursu, continenter, sine intermissione: & hoc est quod subdit Apostolus, *Sic currite, vt comprehendatis.* Quæ ratio ineunda est, vt curramus bene, & sic curremus, vt non frustra curramus, sed brauium comprehendamus? Oportet hominem se ab omnibus quæ cursum impediunt abstinere. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.* Quod nobis eo libentius, quam illis faciendum est, quod illi corruptibilem coronam, nos incorruptibilem accepturi simus. Iam hæc omnia ad spiritale brauium & spiritalem cursum applicemus. Primum igitur qui gloriam sempiternam tamquam brauium accepturus est, in stadium admitti debet. Quid est hoc stadium? Donum iustificationis, quod fidem, spem, & charitatem continet. Nam qui vel fidem veram non habent, vt Ethnici & Hæretici: vel habent quidem fidem veram, sed mortuam, vt qui inter Catholicos corrupte viuunt, isti vel non currunt, vel ad brauium non currunt. Nam, vt dicemus, currere ad brauium, est mereri operibus bonis vitam æternam: quod non possunt ii qui fidem veram & viuam, hoc est, fidem, *quæ per charitatem operatur,* non habent. *Viam,* inquit Propheta, *mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Tunc homo currit, cum habet cor dilatatum. Quid est quo cor dilatatur? Nihil aliud, quam latum illud mandatum, de quo idem Propheta, *Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis:* & omnis consummationis, omnis perfectionis, omnis præcepti finis est charitas, quæ ita lata est, vt à Deo vsq; ad proximum, à cœlo vsq; ad terram extendatur. Itaq; stadiũ est iustitia, fides, spes, charitas: & qui extra stadium illud existentes currũt, frustra laborãt. Nam non datur brauium currẽtibus, sed currentibus in stadio. Laborant Hæretici, vt Euangelium suum propagent, vigilant dies & noctes, scribunt multos libros, periculis &

Vt brauiũ quis obtineat tria necessaria.

Per donum iustificationis ad stadium admittimur.

Gal. 5.
Psal. 118.

Qui in stadio non currit frustra curri.

lis & morti se exponunt: sed frustra. Currunt enim in incertum, atque aerem verberant. Pari ratione homines improbi aliquando multum laborant in currendo, orant, ieiunant, eleemosynas faciunt; sed quia currunt extra stadium, fatigantur quidem, sed interim brauium non apprehendunt. Ponamus vnum exemplum: vos multa similia inuenire poteritis. Sunt aliqui, qui tempore Bacchanaliorũ exeunt de stadio: ebrietate, & choreis, & aliis peccatis excidunt à gratia. Deinde adueniente quadragesima ad gratiam Dei per pœnitentiã non redeunt; & tamen ieiunant cum cæteris, & fortasse eleemosynas maiores, & crebriores faciunt. Isti currunt, sed non in stadio; laborant cum cæteris, sed non coronabuntur cum cæteris. Quare? Quia non currunt in stadio: & opera bona sine charitate non merentur brauium. Doctrina est Apostolica: *Si linguis* inquit, *hominum loquar, & Angelorum; charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans.* Quamobrem Auditores, primum omnium id procurare debemus, vt admittamur in stadium: vel si semel admissi, nostra culpa eiecti sumus, iterum per pœnitentiam in curriculum restituamur, quod tamen cum habuerimus non id nostris meritis, sed Dei gratiæ attribuere debemus. Nam sicut ingressus in stadium non acquiritur cursu, sed donatur fauore & liberalitate Principis; ita gratia iustificationis non redditur meritis, sed gratis datur. In quo decipiebantur Pelagiani, qui putabant se ingredi posse stadium, & currere etiam non vocati & admissi. *Gratia* inquit Apostolus, *saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est.* tanquã si diceret, quod in stadium admissi estis, quod est principium salutis, & tales effecti, vt iam possitis currere, & brauium promereri, non vobis debebatur, sed gratis accepistis: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.* Vnde: Num *ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos*? Nequaquam, sed *per Spiritũ sanctum, qui datus est nobis.* Non intrant stadiũ, quia cucurrerũt, sed vt currant. Non datur gratia, quia bene operati sumus; sed ideo datur: vt bene operari possimus. Bonis operibus, inquit Diuus Augustinus, debetur merces, si fiant: sed gratia quæ non debetur, præcedit, vt fiant.

1. Cor. 13.

Gratis ad stadium iustificationis admittimur.

Ephes. 2.

Rom. 5.
Tit. 3.
Rom. 5.

Estne satis esse in stadio? Non est satis, sed currere necesse habent, qui in stadium intrauerũt. Dicitur enim curriculum, quod in eo curratur: & stadium per Antithesin, quod in eo non stetur: & qui forte stare, & sedere volunt, statim eiiciuntur, ne sint aliis impedimento, atq; hinc apparet error crassissimus Lutheranorum. Quid docet Lutherus? standum ac sedendum in curriculo, docet enim nulla esse opera necessaria, sed esse bene comedẽdum, & bene bibendum, & in vtramq; aurem dormiendum, & tunc venturos Angelos, qui nos in nostris plumis molliter quiescentes, sine vlla molestia transferent ad brauium. Sed aliud profecto nos Apostolus docet, dum beatitudinem comparat brauio: & nos non solum currere, sed etiam velociter, & sine intermissione currere & sudare, & quasi in agone contendere iubet. Itaque Auditores optimi, cum Dei benignitate in stadium admissi simus, statim cursum operum bonorum auspicari debemus, non licet nobis vllo modo torpere, vel otiari: in stadio sumus, non in triclinio, non in pomario, non in conclaui: & qui secus faciunt, non mirum, si iusto Dei iudicio excidunt à gratia, ad peccata relabuntur, ac de stadio expelluntur. Illi igitur qui in stadio currunt, omnes currunt: nulli stant aut sedent.

In stadio currendũ & bonis operibus vacandũ.

Sed quid sibi vult, quod sequitur, *Sed vnus accipit brauium*? Num vnus homo duntaxat saluus erit? Ita prorsus. Vnus duntaxat, nempe Christus, sic enim ipse ait, *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo.* Itaq; solus Christus *qui exultauit vt gigas ad currendam viam*, solus inquam ipse accipit brauium. Sed non idcirco nos excludimur, nec frustra laboramus in currẽdo. Christus enim pro se, & pro nobis accepit brauium. Est enim Christus caput nostrum, & nos membra eius: ipse est vitis, & nos palmites. *vnus panis, & vnum corpus multi sumus.* Non legistis de primis Christianis, *Erat multitudinis cor vnum & anima vna*? Iste igitur vnus: iste Christus vnus, in quo nos omnes vnum sumus, iste accepit brauium.

Quomodò vnus accipiat brauium.

Ioan. 3.

Psal. 18.

1. Cor. 10.

Act. 4.

Sequi-

Bene currendũ est.

Sequitur, *Sic currite, vt comprehendatis.* Hoc est tertium, & postremum quod à nobis exigitur; si beati esse velimus. Non satis est esse in stadio, non satis est currere, sed necesse est bene currere. *Sic currite, vt comprehẽdatis.* hoc est, currite vt oportet, recte, celeriter, sine intermissione. Nã vt in prouerbio dici solet, *non coronantur verba, sed aduerbia.* Facere, non est quod meretur coronam; sed bene facere: non currere, sed bene currere. Quis est qui bene currit? Qui recte, celeriter, & sine intermissione currit. Recte, hoc est recto cursu, non sicut ebrii, qui occupant totam plateam, & nunc ad vnam partem inclinant, nunc ad aliam. Illi non recte currunt, qui non recta intẽtione in operibus bonis versantur: venis ad concionem animo proficiendi? Recte curris: Venis animo explorandi, an sint verba Ciceroniana, quæ proferimus? Non recte curris. Versaris in studiis, vt Ecclesiæ laborãti, opẽ feras? Recte curris. Versaris in studiis, vt fias canonicus & sumptibus crucifixi delitiis perfruaris? Non recte curris. Doces, concionaris, scribis libros, vt amplificetur gloria Dei: & multi salui fiant? Bene curris. Hæc eadem facis, vt hominibus placeas, & gloriam propriã quæris? Non recte curris, nec vnquam peruenies ad brauium. Itaque dirigendus est cursus, dirigenda intentio, si distorta est, dicendum cum Propheta, *Vtinam dirigantur viæ meæ, &c.* Deinde celeriter currendum. Non placent Deo homines pigri, tardi, socordes: *maledictus homo, qui facit opus Dei negligenter.* Cur putatis prohibuisse Deum Hebræis, ne vnquã sibi offerrent asinos, & primogenitum asini mutarẽt oue nisi quod tardum & pigrum sit animal, & displicet Deo tarditas & pigritia? Cur Deus, tam sæpe nos flagellat? Cur tu in itinere verberas equũ? quia non diligis eum? Non. Cur igitur? Vt celeriter currat. Ita etiam Deus assidue nos verberat, non quia diligit, sed vt ad propositum nobis brauium magis festinemus. *Mala quæ hic nos premũt,* inquit Gregor. *ad Deum ire compellunt.* Videt benignissimus Pater cursum nobis, & cursum velocem esse necessariũ: videt hostẽ humani generis perpetuò spargere ante pedes, & oculos nostros varias illecebras, vt in iis colligendis occupati ad brauium non curramus: videt postremo nostrã tarditatem esse magnam, nec minorẽ cupiditatem colligendi, quæ dæmones offerunt: quid igitur facit? Ingeminat flagella, multiplicat verbera, immittit timores periculorum, bellorum, seditionum, immittit ægritudines, tollit occasiones lucrandi, aufert homines charos: filios, fratres, vxores, vt hac ratione saltem nos currere faciat viam mandatorum suorũ. Et sane magis nos verberibus indigemus, quam multi sibi persuadeant. Cur existimatis Dominũ cum in Ierusalem in die Palmarum intrauit, asinam & pullũ eius ascendisse, nisi vt nostrã quasi naturalem & asininam tarditatem designaret? Nam vt sancti pene omnes exponunt, asina illa & pullus eius Iudæos & Paganos significabant, super quos Christus ascendens, & habenis prouidentiæ suæ gubernans, & calcaribus ac flagello tribulationum feriẽs ad cœlestem Ierosolymam perducit. Poterat vero equis, vel mulis populos Iudæorum & Gentilium designare, sed asinis voluit: vt nos insitæ nobis tarditatis admoneret, nec miraremur si tam sæpe & tam seuere nos flagellat. Et vere Auditores nos tam frigidi, tam pigri, tam socordes sumus in spiritualibus bonis, vt non tam asinino, quam testudineo gradu moueri videamur: cum tamen in stadio simus, & velocissime nobis currendum esset.

Psal. 118.

Ierem. 48.

Cur Deus nos stimulet.

Sine intermissione currendũ.

Verum non satis est recte, & celeriter currere, nisi etiam sine intermissione vsque ad brauium in cursu perseueremus. *Sic currite,* inquit, *vt comprehendatis.* Nam qui currunt ad aliquod tẽpus, deinde fatigati subsistunt, nihil omnino cõprehendunt. Multi sunt, qui incipiunt bene agere, frequentare Sacramenta, abstinere se à flagitiis; sed in medio cursu aliquando parua, aliquando nulla de causa cessant à cursu: opera illa bona intermittunt: & Deus cui ista infidelitas & inconstantia maxime displicet, eos eiicit de curriculo, & aliquando, imo vero frequenter ita obdurari, & excæcari permittit, vt nunquam amplius cupiant redire ad stadium, & sempiterno illo præmio ad quod creati, & vocati erant, & quod facile consequi potuissent, summa cum ignominia &

nia & confusione priuentur. Itaque perseuerantia nobis in isto cursu necessaria est. Videmus cœlos, quomodo nunquam, vel ad momentum à cursu quiescant, & si quiescerent statim mundus totus, nisi aliunde suppleretur defectus, fortasse periret. Cur putatis summum sacerdotẽ in veteri lege; cum ornatu Pontificio incedebat, in extrema veste habuisse mala punica, quæ in vertice quasi naturalem coronam gerunt, nisi vt intelligeremus extrema opera, & finem atq; exitum coronari & eos solos saluos futuros, qui perseuerauerint vsque in finem? *Sic igitur currite, vt comprehendatis.*

Quomodo Deus comprehendatur à nobis.

Sed quæret fortasse aliquis, quid est hoc quod Apostolus loquitur, *Vt cõprehendatis*? Poteſtne aliqua res creata, quæ finita est, comprehendere creatorem, qui est infinitus? Proprie cõprehendere, hoc est, totum capere & concludere Deum nemo potest; sed possumus tamen eum comprehendere, si comprehendere idem sit quod apprehendere. Itaque beati omnes Deum cognitione & amore apprehendunt, & in eo delectantur, eoq; fruuntur, satiantur, replentur, nõ quantum ipse cognosci & amari, satiare, replere & delectatione afficere potest, sed quantum ipsi capere possunt. Quemadmodum enim si tu dicas alicui. Vade ad Oceanum, & reple amphoram istam aqua maris quantum potes: num intelligis, vt infundat totam aquam maris, vt nihil supersit, quod infundi possit? Non hoc intelligis, quod scis fieri non posse, sed vt infundat tantum quantum amphora capere potest. Ita quoque nos currimus, vt Deum comprehendamus, eo cor nostrum impleamus, non quãtum ipse implere potest, sed quantum vasa cordium nostrorum capere & continere possunt. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiãt, nos autem incorruptã.* Perstat in eadem similitudine, vt nos doceat quid facere debeamus, vt in cursu recto & celeri perseueremus. Quid igitur facere debemus? Id quod faciunt cursores.

A quibus Christianis cursoribus sit abstinendum.

Quid faciunt cursores? Ab omnibus se abstinent, quæ eos impedire possunt: à fornicatione, quæ debilitat vires: à cibis delicatis, quæ delicatam & teneram carnem efficiunt: à multis vestibus & oneribus, quæ corpus fatigant: à nimio potu, qui mẽtem, oculos, pedes, totum corpus & animum lędit. Quam egregie putatis currerẽt ebrii ad brauiũ, qui super pedes suos consistere non possunt? & si brauiũ est in Oriente, ipsi currerent ad Occidentem. Ab his igitur omnibus illi se abstinent, & nos quoq; ad eorum exemplum abstinere debemus. Ac ne forte tibi hæc nimis molesta, & grauia videantur, audi quid dicat, *Et illi quidẽ*, inquit, *vt corruptibilem coronã accipiant*, hęc omnia præstant, & tibi durum videbitur idẽ præstare, vt *incorruptam* & immarcessibilem *coronam* accipias? Magna profecto, & vehemẽs persuasio, & argumentum quod in die iudicii tepidos Christianos incredibili pudore, & confusione afficiet. Quid? Nonne turpissimum, & homine Christiano indignissimũ est, vt propter coronam gloriæ sempiternæ quæ nullo pretio æstimari posset, propter regnum & imperium illud amplissimum, quod sine fine durabit, & corpus & animam possidentis in summa & æterna felicitate cõstituet, nõ velit ad paucos dies in stadio currere, & à fornicatione, ebrietate, choreis & aliis nugis abstinere? Cũ Ethnici omnia ista, & maiora fecerint propter vnam coronam ex myrto Veneri consecratam, vel ex oleo consecratam Mineruæ, vel ex lauro consecratam Phœbo: qui sunt omnes dæmones, & Spiritus tartarei. Quid illis proderant coronæ ex myrto, vel ex lauro quorum folia post paucos dies arescebant? At tibi nunquid proderit corona gloriæ, quæ corpus & animam semper virere, ac florere facit? Sed si hæc non mouent, moueant saltem ista tempora, tam turbulenta & tam periculosa in quæ incidimus. Ego sane vehementer timeo, ne si pergamus sicut alias solemus Bacchanalia celebrare, & Deũ ad iracundiam tot flagitiis prouocare, compleatur tandem nostra malitia, compleatur & ira Domini, & disperdat nos Deus, sicut aliis multis regnis accidisse videmus. Quid enim obsecro perdidit Græciam, nisi illud ipsum ꝙ nos facimus? Erant homines maxime dediti ebrietati, & conuiuiis, ac tripudiis, vt ex orationibus Basilii, & Chrysostomi cognosci potest. Deinde nõ multum solli-

Quid perdiderit Græciam.

sollicitî erant de religione; permittebāt sectas varias, & hæreses crescere vt lubitum cuiq; erat, quod magnus Basilius in epistola quadam ad Occidentales, & D. Hieron. in epistola ad Damasum maxime deplorāt. Postremo sedem Romanam, vbi radix & caput est nostræ religionis, non magnifaciebant, neq; aliud magis optabant, quam Romanæ Ecclesiæ non subesse: quod vel ex eo perspici potest, quod toties Patriarcham suum Constantinopolitanum, qui initio erat vltimus Patriarcharum, primum, & vniuersalem Patriarcham esse voluerunt. Sed quid fecit Deus? Quia nimis bibebant, permisit vt eis dominarentur Turcæ, qui vinū secundum legem suam execrantur, vt vineas succidunt vbi possunt. Quia tripudiis dediti erant, ita seuerum Tyrannum ceruicibus eorū imposuit, vt iam gemant sub iugo, & tanto onere oppressi choreas ducere, & saltare, nec liceat, nec libeat. Quia de religione non erant sollicitî permisit eos excæcari, & veram fidem, ac religionē perdere: Quia postremo Christiano Pontifici subiecti esse nolebant, subiecit eos atrocissimis hostibus Christianæ fidei. Ita cū Græcis actum esse videmus, & dolemus. Nolo malum aliquod ominari, sed quæso, non ipsi nobis exitium, & ruinam extremā procuremus. Nam Germaniam sororem esse Græciæ quantum ad ebrietatem nemo non videt: quicquid inchoatur, vino inchoatur: quicquid finitur, finitur vino: Si aliquem inuisis, propinando te salutat, & tu bibendo respondere cogeris. Non sciunt amicos honorare, vel amorē, vel beneuolentiam ostendere nisi vocēt ad prandium, nō sciunt prandere cum amicis, nisi eos ebrios, hoc est, animo mortuos, & corpore pene mortuos dimittant. Quæ est hæc infelicitas? Bis aut ter in prandio bibo & corpore, & animo bene valeo. Inuitas me ad prandium tuum, certe vt mihi facias rem gratam: & vis vt decies bibam, destruam vinū tuum, & stomachum meum, & si non facio indignaris? Intelligamus quæso genus quoddam esse stultitiæ, ita amicos honorare velle. Discamus sobrietatem parentem esse sanitatis corporis, & animi: bibamus ad sitim restinguendam, non ad libidinem explendam: illud scientes naturæ parum satis esse libidini nihil sufficere. Iam de choreis, saltationibus, & aliis illecebris effrænis iuuentutis nihil est quod dicamus. Quis enim ignorat multos esse, qui Louanium veniunt, vt Doctores fiant in iure, & fiunt Doctores in choreis, & in gladio? Quā multi sunt, qui cum ad parentes suos redeunt, si quæratur ab eis, quid Louanii didicistis? responsuri sunt, si verum dicere velint, didicimus vagari totas noctes per plateas: didicimus districto gladio bellum gerere cum lapidibus: didicimus multa & noua genera chorearum: didicimus vno haustu bibere mediū poculum: didicimus pecunias nostras, quæ vnum mensem duraturæ erant, vna hora consumere. Præclara profecto sapientia? Quā sit hoc malum, & quantorum malorum causa, quis non videt Auditores? Nam si qui versantur in studio sapientiæ, qui tam eruditam & sanctam ciuitatem inhabitant, qui suis moribus aliis hominibus lucere debent, ita viuunt, quid alios quæso facturos speramus? Certe qui hic instituuntur. Doctores & Gubernatores, Præfecti ac Iudices aliorum locorum erunt: sed quid docere poterunt, nisi quod didicerint? Habeatur obsecro, habeatur ab iis, quorum interest magna ratio iuuentutis, vnde salus & incolumitas totius Reipublicæ dependet. Nam de negligentia conseruandæ religionis, ac de coniunctione cum capite, vnde salus membrorum dependet, nihil dico. Multitudo enim Hæreticorum, quæ in tota hac regione, atque in Flandria potissimum cum Catholicis impune versatur, & augetur indies satis torporem, & negligentiam nostram redarguit.

Aduersus luxum & ebrietatē.

Vitia non personas auctor insectatur.

Exhortatio ad fugā Bacchanaliorum.

Quare, Auditores optimi, Apostolum Paulum audiamus, atque in stadio constituti abstineamus nos ab omnibus, quæ à cursu nos impedire possunt. Quid magnum esset, si semel nos etiam vnum miraculum faceremus, & quo tempore alii scelestissime & corruptissime viuunt, eo nos optime & sanctissime viueremus? Polliceor vobis nos Deo rem gratissimam, nobis vtilissimā, & toti patriæ salutarē effecturos, si ad iram omnipotentis Dei placandam, & eum toti

regio-

regioni reconciliandum, offeramus ei sacrificiũ trium sequentium hebdomadarum, ita vt Bacchanaliorum obliti, vnusquisque se domi contineat, nulli videantur homines laruati, vel personati, nulla exerceantur tripudia, nulla celebrentur sumptuosa conuiuia, nullus inueniatur ebrius: faciamus quod Ecclesia docet, quæ hodie peccatum primi hominis ad memoriã reuocat, & lætis canticis intermissis, vesteque lugubri assumpta, nos ad luctum & pœnitentiam exhortatur: hoc est, paremus nos ad quadragesimam, expiemus confessione, & lachrymis præterita peccata, vt cum fructu & vtilitate postea ieiunemus. Quod vt faciamus, præstet nobis Iesus Christus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XVII.

DE EAD. DOMINICA Septuagesimæ.

Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exyt primo mane conducere operarios in vineã suam. Matth. 20.

VÆ nobis hodie ab Ecclesia Catholica proponitur Euangelica similitudo, Auditores optimi, eam ita reconditam atque abstrusam esse vir doctissimus Origenes iudicauit, vt ad eam pro dignitate explicandam ipsum Dei filiũ, qui auctor eius fuit, necessarium esse constanter assereret. Nos enim tametsi Christi sensum, vt Apostolus loquitur, habeamus; tamen ita ab huius parabolæ sublimitate, ac profunditate abesse existimauit, vt solum pauca quædam de ea suspicari, & ea dicere, atq; in medium adferre possimus. Deniq; hanc vnam parabolam de Domino ac Seruatore nostro Prophetam cecinisse affirmat. *Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi.* Ac Origenes quidem de elegantissima, & pulcherrima comparatione iudicium verissimum, sapientissimumque tulisse non dubitabitis, Auditores, si quantis, & quam grauibus quæstionibus ea sit obruta, consideretis. Ego tamẽ partim temporis angustiis impeditus, partim fretus intelligentia vestra (nõ enim ad vulgus imperitum verba facio) multa consulto, ac de industria prætermittam: & ea solum, quæ magis tum ad parabolam explicandam necessaria, tum ad mores nostros corrigendos vtilia esse videbuntur, adducam.

Psal. 48. & 77. Matth. 13.

Scopus & finis parabolæ.

Sed antea tamen, quam ad ipsius parabolæ verba explicanda aggredior, quem sibi finem, ac veluti scopum Dominus proposuerit, mihi quærendum, atq; diligenter inuestigandum esse videtur. Non enim alia de causa nonnulli in parabolis exponendis facile labuntur, & à veritate aberrãt, quam quod verba præcedentia, & sequentia non considerent; neque cur, quando, & qua occasione parabola dicta sit, animaduertunt. Huius igitur elegantissimæ similitudinis exitus, Auditores, is est, vt ostendat eos, qui post salutarem Domini aduentum ad Ecclesiam aduocantur, & legis Euangelicæ *onus leue, & iugum suaue* suscipiunt, multo feliciores, & beatiores esse, quam ii fuerint, qui hunc eundem Domini aduentum præcesserunt, & grauissimam legis antiquæ sarcinam portauerunt.

Nam cum beatissimus Apostolorum princeps Petrus pro se, & pro cæteris Apostolis à Domino quæsiuisset, quid mercedis, ac præmii accepturi essent, quod spretis omnibus rebus, ipsum secuti fuissent? *Ecce,* inquit, *nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?* Eis Dominus respondit: *Amen dico vobis, quod vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis, qui reliquerit domũ, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrẽ, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam habebit. Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Atque hæc obscuriora esse videbantur, quam vt facile ab Apostolis rudibus, & illiteratis hominibus percipi possent: ad ea ergo illustranda & explicanda, parabolam præsentem adhibuit. Statim enim ait; *Simile est regnũ cœlorum*

Matth. 19.

rum patrifamilias, & quæ sequuntur. Et parabola expedita, vt quo illa tenderet, intelligeremus, rursum illa verba subiecit: *Sic erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.*

Felix status nouæ legis. Itaque scopus, ac veluti signum, quod nostra parabola intuetur, hoc est, vt ii, qui iam Euangelio coruscãte vocati sunt, non modo se detrimentum nullum accepisse existiment ex eo, quod vltima ætate, & mundo iam senescente vocati sunt, sed etiã singulari priuilegio se à Deo donatos esse, & Patribus veteris instrumenti præferendos. Ac denique duodecim tribus Israel in nouissima die se esse iudicaturos intelligãt. Quam nostrorum temporũ beatitudinem illis etiam verbis Dominus noster, ac liberator expressit, Luc.10. *Luc.10.* *Beati oculi, qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ, & Reges voluerũt videre, quæ vos videtis, & non viderunt: & audire, quæ vos auditis, & non audierunt.* *Ioan.4.* Et alio loco: *Alius est, qui seminat, & alius est qui metit: Ego misi vos metere, quod vos non laborastis. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.* *Hebr.11.* Et Apostolus Paulus, cum ad Hebræos scribens illos veteris testamenti Patres enumerasset, qui fide maxime enituerunt: *Et hi omnes*, inquit, *testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur.*

Itaque, Auditores, huc omnis parabola tendit, vt nos Euangelii, & gratiæ potius, quam legis, & Prophetarum temporibus vocatos esse singulare Dei donum, & priuilegium existimemus.

His igitur sic explicatis perfacilis mihi reliquus cursus orationis ostenditur: fundamenta enim mihi videor iecisse totius disputationis. Vt igitur ad ipsam parabolã iam tandem veniamus, initio Dominus patremfamilias magnũ inprimis, ac diligentem, iustum, & liberalem nobis describit. Quod enim exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, diligentiæ tribuendum est. Nam, vt Aristoteles in libro de ratione domus gubernandæ scriptũ reliquit; diligens paterfamilias sicuti vltimus ad lectum se recipere, sic etiam primus è lecto surgere, & ad procuranda domus negotia exire debet. Quod autem iis operariis, quos hora prima conduxit, denarium diurnum persoluit, iustitiæ tribuo; quod vero cæteris amplius, quam eis debebatur, largitus est, liberalitati asscribo. Atque huius patrisfamilias nomine Deus ipse sine vlla dubitatione intelligendus est. *Deus est paterfamilias.* Ipse enim verus magnus paterfamilias est, cui non vna, sed tres maximæ, dissimillimæ, & in locis disiunctissimis positæ familiæ sunt: vna filiorum, altera libertorum, tertia mancipiorum. Filii in cælestibus domiciliis vitam trãquillissimam, ac felicissimam degunt: *Tres familiæ Deo.* liberti in terris, in sudore vultus sui vescuntur pane suo: mancipia catenis onerata in tenebricosum gehennæ pistrinũ detrusa, ac relegata sunt. Filios quidem paterfamilias nectare, ac ambrosia pascit; & torrente voluptatis potat. Libertis autem calicem voluptatis spargit interdum felle amaritudinis, *Psal.79.* & *potum dat in lachrymis quidem*, vt Psalmographus ait; *sed in mensura.* At mancipia fugitiua solo pane tribulationis, & aqua lachrymarum, & felle amaritudinis sustentat. Hæ porro, tres illæ familiæ sunt, de quibus beatus Apostolus ad Philippenses scribens ait? *In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* *Phil.2.*

Quid igitur magnus ille paterfamilias fecit? *Exijt*, inquit, *primo mane conducere operarios in vineam suam.* Quid est hoc, Auditores? Deus exiit? Et vnde exiit? Quonã iuit? Nunquid nõ ipse ait: *Cœlum & terram ego impleo*: *Isai.66.* Et, *Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum?* *Malac.3.* Et rursum, *Ego Deus, & non mutor.* Nonne de ipso Iacobus Apostolus ait: *Apud quem non est transmutatio, neq; vicissitudinis obumbratio?* *Iacob.1.* Quo igitur exiit, qui nunquam mouetur, & semper est vbique? *Deus per operationem exire dicitur.* Recognoscite mecum, Auditores, metaphoram diuinis litteris familiarem. Tunc enim exire in sacris voluminibus dicitur Deus, cum se prodit, & extra se aliquid operatur. Cum Deus Pater filium mente, atque intelligentia gignit, & rursus cum Spiritus paraclетus, qui nec genitor, nec genitus, sed genitoris, genitique suauitas est à Patre, & filio, tanquam ab

vno principio, & vnica spiratione procedit; operatur quidem Deus, sed ab æternitate intra seipsum sine vllo teste, & sine vllo conscio operatur. Quocirca tunc non exire; sed in seipso manere, ac delitescere dicitur. At cum orbē molitur; administrat, gubernat, immutat, quia extra se operatur, & manifestum se facit; propterea tunc exire non immerito dici potest. Itaque cum cœlum & terram fabricauit, exiit? cum Noe præceptum de arca ædificanda dedit, exiit: cum Abraham de vrbe Chaldæorum eduxit, exiit, cum denique homo factus in terris apparuit, exiit: cum populum suum à Pharaonica seruitute liberauit, exiit.

Et curnam exiit? Nempe, *vt conduceret operarios in vineam suam*. Quænam igitur est hæc vinea? Qui vero hi operarii? Vinea Ecclesia est. Quanquam enim *Domini est terra, & plenitudo eius*: tamen vineam quandam ex omni orbe terrarum sibi elegit, & eam singulari prouidentia colit, de qua in sanctis voluminib. frequentissima mentio est; & nos de ea dicere multa possemus, si per tempus liceret, & ad alia magis necessaria non properamus. Porro operarii sunt ii, quos Deus huic vineæ excolēdæ singulis ætatibus præficit: quales olim Patriarchæ, Prophetæ, Sacerdotes, & Apostoli fuerunt: nunc vero Pontifices, Concionatores, Pastores, Doctores, & alii sunt, qui in hoc vnum incumbunt, vt hæc vinea non syluescat, nec spinis, aut tribulis obruatur: nec à bestiis in eam irrumpentibus deuastetur; sed floreat, vigeat, propagetur, & fructus vberrimos pariat. Neque hoc munere aliud nobilius, excellentius, Deo gratius, aut nobis vtilius inueniri potest. Sic enim Deus hanc suam vineam diligit, vt quicquid ab initio fecit id totum in commodum atque vtilitatem huius vineæ fecisse videatur. Quare, qui à Deo ad hoc tam sublime opus assumuntur, vt operarii in eius vinea sint, certe graue illis videri non debet, omnibus negotiis aliis, & curis, & lucris valedicere; quin potius tam excellenti bono gaudeant, & strenuos se in hac vinea operarios, Deo, & Angelis spectatoribus, præbeant.

Psal. 23.

Operarij, Prælati, & Doctores.

Profecto enim si Deus ad creandum cœlum hominem aliquem, aut Angelum administrum habuisset, maximo honore, ac dignitate homo ille, vel Angelus affectum se fuisse censeret. Neque alia de causa eos, qui signis, & prodigiis claruerunt, admiramur, nisi quod instrumenta Dei in illis magnificis, & vires omnium rerum creatarum superantibus operibus fuerint.

Eorum dignitas.

Quanto igitur iure illorum sublimitatem, & excellentiam suspicere, atque admirari debemus, quibus velut instrumentis ad vineam suam colendam, & hominum animos illustrandos, atque ad vitam reuocandos vti dignatur? Opus enim sine dubio nobilius, ac præstantius est, hominis liberam voluntatem ad malum propensam ad Deū conuertere, quam cœlum, ac terram condere: & animum dormientem excitare, quam corpus iam defunctum ad vitam à morte reuocare. Quid? Quod operarii huius vineæ, præterquam quod opus exercēt per se præclarissimum, atq; eximium, mercedem etiam tantam, quantam optare non possent, sine dubio consequentur.

Audite enim quid sequatur in Euangelio: *Conuentione autem facta*, inquit, *cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam*. Quid, obsecro, denarium istum significare existimatis? Nihil profecto aliud, quam æternam felicitatem, vel ipsum Dei filium designat, in cuius visione, ac possessione nostra beatitudo consistit. Nam quēadmodum denarius figuram Principis impressam gerit; sic ipse Dei filius, *splendor gloriæ, & figura substantiæ* Dei Patris ab Apostolo Paulo nominatur. Et quomodo denarius non figurā modo; sed etiam verba quædam continet: sic etiam Dei filius non solum figura; sed & verbum Dei Patris est. Rursum, vt denarius rotunda figura præditus est, in qua nec finis, nec principium inuenitur: sic filius Dei, vt Apostolus loquitur, *nec initium dierum, nec finem vitæ habet*: Ac vt pecuniis obediunt omnia, & per ipsas omnia fiunt; sic per Christum omnia facta sunt, & omnia Deus Pater ei subiecit. Hæc est igitur merces nostra, *& merces magna nimis*: quæ etiam non iniuria denarius appellatur, cum decem præceptorum obseruatione comparetur.

Denarius est Christ⁹ per visionē beatificam possessus.

Heb. 1.

Hebr. 7.

Gen. 15.

Quinque exitus quinque ætates sunt. Sequitur: *Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam.* Quinquies hic noster diligens paterfamilias exiuisse describitur: hora prima, tertia, sexta, nona, atque vndecima: quæ horæ sic accipiendæ sunt, vt ad initium primæ solem oriri, ad finē duodecimę occidere eundē intelligam⁹.

Quinquies igitur exiuit, quia quinque sunt mundi ætates, quibus Deus semper alios, atque alios operarios ad vineam suam colendam adduxit. Itaque totum tempus, quo mundi huius status permanere, & Dei vinea coli debet, vnius diei spatio definitur. Cuius quidem diei ab orbe condito vsque ad tempora Noe hora prima, secunda, & tertia; à temporibus Noe vsque ad Abrahæ vocationem, quarta, quinta, & sexta; ab Abrahæ vocatione vsq; ad Moysen legislatorem septima, octaua, & nona; à Moyse legislatore vsque ad primum Christi aduentum, decima, & vndecima effluxerunt: à primo Christi aduentu vsque ad secundum hora duodecima ac postrema peragitur. Et quidem hora prima Adam, Seth, Enoch; hora tertia Noe, Sem, Melchisedech: hora sexta Abraham, & cæteri Patriarchæ; hora nona Moyses, & Prophetæ; hora vndecima Apostoli, & eorum successores vocati sunt. Atque hoc est, quod B. August. lib. altero in Iulianum docet, cum ait: *Excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diuersas ætates temporum, locorumque distantias, sicut ei placet, atque expedire iudicat, ipse dispensat.*

Quod vero nunc horæ vndecim effluxerint, & hora duodecima, atq; vltima agatur, & finis diei, solisque occasus immineat, testis est Apostolus Ioannes: *Filioli*, inquit, *nouissima hora est.* (1. Ioan. 2.) testis Apostolus Paulus: (1. Cor. 10.) *Hæc autē omnia*, inquit, *in figuris contingebāt illis: scripta sunt autē ad correctionem nostrā, in quos fines sæculorū deuenerunt.* Testis deniq; est Apostolus Petrus: (1. Pet. 1.) *scientes*, inquit, *quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati; præcogniti quidem ante mundi constitutionem; manifestati autem nouissimis temporibus propter vos.*

Neque vero mirum nobis videri debet, spatium tot annorum diem vnam à Domino nominari. Nam si nos, qui aliquot annos viuimus, vnam horam, vel alteram facile contemnimus, & spatium breuissimum esse censemus; cum tamen bestiolis quibusdam, quas Aristoteles apud Hypanim nasci, & vnum diem viuere affirmat, horæ singulæ, singulæ ætates videantur: & si istud cogitare istæ bestiolæ possent, non minoris ipsæ vnam horam facerent, quam nos decem aut quindecim annos faciamus. Quanto magis Deus, cui ætas est æternitas sæculorum, & cui sine mendacio dicitur: *Mille anni ante oculos tuos tamquam dies hesterna, quæ præterijt,* (Psal. 89.) omne nostrum tempus breuissimum esse docet, tametsi nobis maxime diuturnum esse videatur.

Quare, Auditores, si vita præsens ita est breuis, vt nemo sit, qui vel semihoræ spatium viuat, cur tam solliciti in rebus præsentibus comparandis, & cumulandis sumus? Contemnamus, quæso, contemnam⁹ ineptias (quod enim leuius huic leuitati nomen imponam?) & in illam æternitatem intueamur, quam nos omnes, qui hic sumus; vel in summis voluptatibus, vel in extremis doloribus positi, emetiri debemus. *E foro ad vineam, à labore ad laborem eundum est.* Vocat nos Dominus à foro ad vineam, surdi non simus; aures non claudamus, neque putemus nos à quiete ad laborem, vel à labore ad quietem; sed à labore ad laborem vocari. Siue in foro sumus, siue in vinea sumus, laborandum est. Sed labor fori inutilis, labor inanis, labor laborem pariens est: at labor vineæ mercedem magnam expectat, quietem, atque otium maximum parit. Audite enim quibus verbis Dominus nos à foro ad vineam suam inuitat. *Venite ad me omnes*, inquit, (Matth. 11.) *qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Et quonam pacto, quæso, nos reficies Domine? *Tollite*, inquit, *iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.* Itaque iugum, atque onus non deponere, sed immutare nos voluit: & à labore infructuoso ad laborem fructuosum vocat, cum à foro ad vineam vocat. Neque negligenter prætereundum

eundum est, Auditores, vocem illam Græcam ἀγορὰ pro qua nos forum habemus proprie mercatum, & nundinas (vt Origenes ait) significare. Quod enim Pythagoras dicere solebat, vitam humanam magno mercatui per similem esse, id nos quoq; esse verissimum experimur. Quemadmodum enim in nundinis alii merces suas ostentāt, & tabernacula, atque vmbracula, tanquam laqueos, & retia pecuniis tendunt: alii subtiliori artificio, nempe circulatores, atque præstigiatores homines cantu, tanquam sibilo aues ad se trahunt, & admirabili genere mercaturæ negotiantur: Ibique mendacia dominantur, insidiæ, doli, deceptiones, & fraudes regnant, ac demum omnia confusis tumultibus, rumore, ac strepitu plena sunt. Sic etiam in foro, ac nundinis huius mundi Dæmones sunt, qui quasi versutissimi mercatores, vbique figunt sua tentoria, iste voluptates, ille diuitias, ille honores, ac dignitates vendit. Nam qui emunt, vel voluptuarii sunt, vel auari, vel superbi, atque ambitiosi. *Omne quod est in mundo*, clamat Euangelista Ioannes, hoc est, omne quod in foro, & nundinis est, *aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Carnis concupiscentia quid, nisi delitias, voluptates, comessationes, ebrietates, oculorum, aurium, narium, & omniū sensuum delectationes emeret? *Concupiscentia oculorum* quid, nisi domos, vestes, possessiones, & pecunias quæreret? Quæ oculorum concupiscentia alio nomine auaritia non immerito dici solet: eo quod auari oculos solos oblectent, solos oculos pascant, parcissime viuant, sordidissime vestiantur: non animum, sed arcam implere; non ventrem satiare, sed oculos gestiant. Porro *superbia vitæ*, quid præter honorum sedes, & dignitatum splendorem ambiret? In hoc igitur foro omnia personant confusis vocibus mercatorum, & cum alius accedit, alius recedit, alius vendit, alius emit, alius vadit, alius redit: isti canunt, illi contendunt, mirum est, quantus vbique tumultus, ac strepitus excitetur.

Simile.

1. Ioan. 2.

Sed quod caput omnium malorum; iidem mercatores, & præstigiatores sunt: siquidem amaritudinem venditant pro voluptate; ignominiam pro dignitate; pro floribus spinas; & pro auro carbones, qui quoniam accensi sunt, mox vt tanguntur, manum comburunt. Neque hoc solum; sed quod multo est infelicius, rem eandem, vt callidissimi fœneratores iterum atque iterum vendunt. Id quod rudi, sed apposita, nisi fallor, similitudine declarabo. Vidistis aliquando pueros circa paludes ranarum piscationi operam dantes? Ipsi enim ranæ alicuius pellem filo alligatam aliis ranis, tanquam escam obiiciunt; continuo vero non vna, sed multæ vndique ranæ ad escā illam accurrunt, & ea quæ cæteris esse velocior potuit, summa auiditate escam, quā neque rodere, neque deuorare potest, apprehendit. Interea vero piscator filum colligit, escam ad se trahit, ranam filo appensam capit, atque occidit, & escam ab eius ore violenter extractam aliis aperto ore expectantibus obiicit: atque hac demum ratione sine magnis sumptibus, vna atque eadem ranæ alicuius pelle, ranas innumeras capit. Hoc est, Auditores, hoc plane est, quod mundus, & Dæmon cum hominibus, ranis istis stultioribus, & simplicioribus faciunt.

Simile.

Nam iisdem penitus rebus, iisdem diuitiis, agris, possessionibus, quæ sæpe hominis alicuius non solum labore & sudore; sed etiam sanguine partæ sunt, ac proinde pelles hominum non iniuria dici possunt: istis, inquam, rebus, & iisdem rebus innumerabiles alios decipiunt, atque ad inferos pertrahunt.

Homines ranis stultiores.

Ante centum annos multi erant, tum hic, tum in cæteris Academiis, qui vel Iurisprudentiæ, vel arti medendi, vel aliis disciplinis operam dabant. Quorsum tandem Auditores? nempe vt escam diuitiarum, & honorum, quam eis mundus, & Diabolus ostentabant, accipere possent. Et vere arripuerunt, & diuites vbique nominabantur, & ore multorum celebrabantur.

Sed nunquid eos honores, easque diuitias rodere, ac deuorare, aut certe secum portare potuerunt? Nullo modo. Vix enim escam apprehenderant, cum ipsi à morte apprehensi, & escam relinque-

linquere coacti fuerunt, & illam eandem escam ab aliis quibusdam, qui post illos nati fuerant, mundus obiecit: Et eos paulo post nihilominus decepit. Illis vero alii successerunt, qui nunc in eadem studia diligenter incumbunt, & ore aperto iisdem diuitiis, atque honoribus inhiant: quorũ exitum similem aliorum futurum, stulti sumus, si non prouidemus. Inspicite, quæso, testamenta maiorum vestrorum, nihil aliud ibi legetis, quam, hoc vxori relinquo: hoc filiis relinquo, hoc amicis relinquo: & ne semel quidem dicunt, hoc mecum fero, hoc mihi reseruo. Interrogate agros, & possessiones vestras, quot nomina iam mutauerunt? olim Petri, deinde Pauli, tum Ioannis, nunc Philippi, paulo post alterius, nescio cuius agri, & possessiones dicentur. Cur hoc? Nonne quia homines tanquam ranæ capiuntur, & esca semper eadem manet, & ad alios homines similiter decipiendos conseruatur? Aspicite nunc, atque intuemini sedes Pontificum, Regum, Imperatorum: quam multi ad istas sedes singulis ætatibus aspirauerunt? & tamen qui eas post multos labores, & sudores obtinent, ante ab iis deiiciuntur, & corruunt, quam se in eis ad sedendum componere potuerunt. Heri sedebat vnus, hodie moritur, & sedet alius: cras iste morietur, & sedebit alius. Atque ita sedibus, & honoribus semper viuentibus, homines moriuntur, & nudi, atque inanes in alias regiones, vbi perpetuo mendici, atque ignobiles erunt, ingrediuntur.

Hæc igitur est mundi mercatura, hæc communis deceptio mortalium. Ita in hoc foro Dæmones negotiantur. A quo nos reuocare studens benignissimus hominum amator Christus in terras descendit, ad forum venit, & clamare non cessat: *Quid hic statis tota die otiosi?* Cur in istis iniquis nundinis tempus teritis? Heu fugite crudele forum. *Ite in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis.* Nonne vobis melius erit in vinea laborare, vnde mercedem maximam reportetis, quam in isto turbulentissimo foro negotiari, vbi iacturam animarum vestrarum vobis ipsis summis laboribus comparatis? *Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucifaciat, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* O illos beatos, Auditores, quorum aures hisce beatis vocibus apertæ sunt! O illos felices, quorum corda hæc salutaria verba penetrant, & qui studia sua, cogitationes suas, contentiones suas in DEI honorem, atque obsequium referre nouerunt! Et cum omnibus hominibus in hac valle miseriarum laborandum sit, illi sine dubio vere fortunati appellari debent, qui Deum ducem secuti à foro ad vineam transeunt, & fructuose atque vtiliter laborare sciunt.

Matt. 20. *Matth. 16.*

PARS ALTERA.

CVm sero factum esset, dixit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem incipiens à nouissimis vsque ad primos.* Duas vocationes in hac parabola Dominus describit: Vnam ad laborem; alteram ad mercedem. Ac de priori quidem hactenus aliquid diximus. Nunc de posteriori pauca quædam dicenda sunt. Idem igitur Christus; qui secundum naturam diuinam vineæ Dominus est, secundum humanam est Procurator. *Pater enim non iudicat quemquam; sed omne iudicium dedit filio, & potestatem dedit filio iudicium facere, quia filius hominis est.* Ipse enim vere fidelis, & prudens est, quales Deus procuratores requirit: Et quia fidelis est nullum decipiet, & quia prudens est à nullo decipietur. Tunc autem operarios suos vocabit, cum dicet: *Surgite mortui, venite ad iudicium.* Tunc enim *omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.*

Matt. 20. *Ioan. 5.* *Ioan. 5.*

Nunc quidem, Auditores, multi vocantur ad vineam, qui vel non audiunt, vel fingunt se non audire, vel aures occludunt, vt non audiant, vel absconduntur, & fugiunt, vt non vocentur. At cum ad mercedem operarii vocabuntur, omnes erigent aures, omnes se ostentabunt: sed tamen non sperent se vocandos ad mercedem, qui ad laborem vocati laborare non voluerunt.

Voca,

Voca, inquit, *operarios, & redde illis mercedem incipiens à nouissimis, vsque ad primos.* Sed cur quæso, à nouissimis incipitur? nonne æquitas postulabat, vt à primis potius, quam à nouissimis inciperetur? Hoc ideo factũ est, Auditores vt priuilegium singulare, & excellentia eorum, qui tempore gratiæ vocati sunt, ostenderetur. Tametsi enim hi omnium postrem ad vineam veniunt; non tamen postremo; sed primo loco apud magnum patrem familias erunt. Et quanquam Beati in die iudicii simul denarium omnes accipient, cum eis dicetur: *Venite benedicti Patris mei possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi:* tamen ii prius denarium accipere videbuntur, vt B. Augustinus ait; qui minus expectauerunt: quemadmodum si duo à te beneficium aliquod peterent, & vnus post vnam horam, alius post duodeim horas, id quod petiuit acciperet; ille profecto prius beneficium accepisse diceretur, qui post vnam horã, quam qui post duodecim horas illud accepit.

Quomodo nouissimi primo mercedem recipiant.

Matth. 25.

Sed iam isti operarii, qua mercede remunerentur, audiamus. *Cum venissent ergo qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi arbitrati sunt, quod plus essent accepturi acceperunt a. & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant aduersus Patrem-familias dicentes, Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos fecisti nobis, qui portauimus pondus diei, & æstus.* Quæ verba Auditores, difficillimis, & obscurissimis quæstionibus plena sunt. Sed eas tamen; sicut non omnino prætermittere, ita non multis, sed paucissimis verbis expedire decreui. Hic igitur primum quæro, cur singulos operarios singulis denariis donatos fuisse Dominus dicat? quasi beati homines, iuxta Iouiniani errorem paribus præmiis afficiendi sint, & vnus alio in regno cœlorum clarior, atque illustrior esse non possit. Sed nodum istum facile dissoluemus, si cũ B. Augustino denario illo vitæ beatæ æternitatem significatã esse dicamus. Quanquam enim sancti homines gloria, & beatitudine pares non sunt: tamen hoc vno pares sunt, quod omnium felicitas est sempiterna, neque alius alio longiori spatio temporis beatitudine perfruetur. Neque minus facile eadem quæstio profligabitur, si nos, (vt initio dicebamus) denarii nomine Dei verbum ac Deum ipsum intelligere voluerimus. Siquidem propterea operarii omnes denarium vnum accepisse dicuntur, quod vnum, atque eundem Deum omnis gloriæ, ac beatitudinis fontem possideant. Sed nihilominus quemadmodum eundem solem clarius aquila, quam vespertilio intuetur; eundem gladium aliter miles fortissimus, & aliter paruus puer versare potest: eundem librum aliter, qui solam Grammaticam nouit, & aliter, qui est in Philosophiæ studiis exercitatus intelligit: sic etiam vnum, atque eundem Deum, ex cuius visione beatus est, quicunque beatus est, alii aliis sese altius erigentes propius, clarius ac felicius contemplantur. Neque vero ex hac disparitate præmiorum murmur, aut querimonia timenda est. Nam ii, qui minus gloriæ, luminis, & felicitatis accipient, se maioris capaces non esse apertissime omnino videbunt. Sicut enim si gigas, & pumilio à Rege pretiosis vestibus donarentur, non quereretur pumilio, quod vestem æque longam, ac gigas à Rege non accepisset; sed contra, congruentem suæ staturæ sibi datam esse gauderet. Ad eundem modum, qui magis hic in terris virtutibus, ac bonis operibus creuerint, ii longiori, atque ampliori gloriæ indumento vestientur: Et omnes veste sibi consentanea se indutos, atque ornatos esse lætabuntur.

Merces omnium non æqualis post hanc vitam.

Sed si hæc ita se habent, quid sibi volunt illa verba? *Et accipientes murmurabant aduersus Patremfamilias?* Quis interpretabitur? Quomodo murmur esse poterit in Beatis? Multis, ac variis modis hæc verba à sanctis Patribus explicantur. Sed mihi B. Chrysostomi expositio omnium verissima, & optima esse videtur. Nempe docet vir iste sapientissimus, non omnibus quæ in parabolis dicuntur, aliquid ex altera parte in re per eam parabolam significata respondere. Vt enim gladius ad secandum quidem institutus est, non tamen ex omni parte secat; sic etiam parabolæ ad aliquid

Quid sibi velit murmur operariorum.

quid significandum fingi solent: sed non idcirco omnia penitus significare debent. Plerumque enim nonnulla, quæ alioqui non dicerentur, hac vna de causa necessario dicenda sunt, vt per ea sequentia cum præcedentibus connectantur. Itaque in hac parabola Dominus operarios hora prima vocatos murmurasse, finxit, nō quod murmur in beatis sit futurum, sed vt inde occasionē haberet explicandi, qui fieri posset, vt nouissimos faceret primos, & primos nouissimos, & tamen iniustitiæ, atque iniquitatis reprehendi nullo modo posset.

Neque à veritate aberrabimus, si dixerimus ita singulare futurum esse priuilegium hora vndecima vocatorum, vt si Beati in cælis murmuri, atque inuidentiæ obnoxii essent facile murmuraturi, & inuidentia flagraturi existimari possent. Verum in illo pacatissimo, & tranquillissimo regno ista non erunt: imo potius inuidentiæ charitas, & murmuri congratulationes succedunt.

Sed video quid adhuc aliquem mouere ac perturbare posset: Aut enim operarii illi, qui murmurabant mētiuntur, aut vere amplius, quā alii laborauerunt, vereq; iactare possent, se pondus diei, & æstum portauisse. Quod mentiantur, credibile non est: neque Dominus vineæ illos mendacii reprehendit; quod certe fecisset, si mentiri illos intelligere potuisset. Si vero non mentiuntur, & vere amplius quam alii laborauerunt, neq; mentitur, scriptura diuina, quæ ait: *Qui parce seminat, parce & metet,* Et rursum: *Reddet vnicuiq; iuxta opera sua,* quomodo non est iniustus Deus, qui minus laborantes magis laborantibus anteponit; Erigite animos auditores, & huius reconditæ quæstionis explicationem accipite, & finem quæstionibus imponamus. Apostoli, Doctores, Martyres, Virgines, Anachoretæ, & alii qui hora vndecima vocati sunt, res propter Dominum multo maiores, atque excellentiores, magis arduas, magis difficiles, maioris operis, & laboris sine dubitatione gesserunt, quam ii gesserint, qui hora prima, tertia, sexta & nona vocati fuerunt. Nā vt alia interim omittamus, qui labores cū nostrorū Anachoretarū laboribus conferri possunt? Quid excellentius nostris virginibus? Quid sublimius quam mundo, Dæmone, & ipsis corporis sensibus reclamantibus in terris vitam Angelorum ducere? Quæ prælia atrociora nostrorum Martyrum præliis vnquam fuerunt? Quo studio, qua vigilantia, quanto ardore animi Doctores nostri in libris conscribendis, scripturis interpretandis, Hæreticis refellendis; Catholicis confirmandis & in fide, ac in officio retinendis laboribus se manciparunt? Quid vero de Apostolis nostræ militiæ ducibus, atque Imperatoribus dicam? quorum passibus disiunctissimæ terræ tam cito peragrari potuissent, quam Apostolorum non dicam cursibus, sed triumphis illustratæ sunt; At vero Patriarcharum, ac Prophetarum temporibus, paucis quibusdam exceptis, qui ad Euangelium potius, quam ad legem pertinebant, vix aliqui fuerunt, qui cum obscurioribus ex nostris hominibus conferri possint. Vbi tunc erat maxima illa de omni orbe ad Christi imperium adiungendo Apostolorum solicitudo; Vbi Doctorum certamina cum Hęreticis? Vbi exercitus Martyrum? Vbi Virginum chori; Vbi agmina Monachorum? Quare cum maiora nostrorū & præstantiora sint merita, non est iniquus Deus, qui eos primos ex nouissimis facit, & iis qui primi vocati fuerant anteponit.

Sed si hæc ita sint, cur qui primi ad vineā venerant amplius laborauisse, & pondus diei & æstus pertulisse se iactant: Nimirum, Auditores, quia vere ipsi amplius laborauerunt; tametsi res minus egregias, minusque arduas gesserunt. Siquidem vndecimæ horæ operarii maiori felicitate atque alacritate grauissima, maximaque onera, quam ipsi res res quasdā leues, & exiguas ferre potuerunt, Id vero ex eo natum est, quod Spiritus sancti gratia multo copiosior & vberior Apostolis & Apostolicis viris, quam antiquorum temporum hominibus donata est. Porro diuinam gratiam excellentissimorum, & Deo gratissimorum operum radicem, atque originem esse quis vestrum ignorat? Quis apud Apostolum aliquando non legit: *Abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem* (scilicet solum(

2. Cor. 9. Matth. 16. & Rom. 2.

Quam strenue operarii noui testamenti laborauerint.

Homines veteris Testamenti plus laborarunt, sed minus præstiterunt.

solum) *sed gratia Dei mecum.* Nam quemadmodum ille, qui plaustrum habet, facillime maxima onera de vno loco ad alium ferre potest, quæ alius, qui plaustrum non habet, ne mouere quidem valeret: sic etiam, qui magna Dei gratia præditus est, & maximo ardore charitatis flagrat, sine labore laborat, & nihil graue nihil arduum, nihil difficile esse putat, quod illi amor imperat, aut suadet. Hoc est igitur singulare priuilegiũ Euangelii, hæc nostrorum temporum beatitudo, vt minus laborantes magis ardua, & laboriosa opera faciamus. Quę nostra beatitudo illustrissima quadam figura in veteri Testamento adumbrata fuit. Nã cum Hebræorum Imperator Moyses duodecim exploratores in regiones Palæstinæ misisset, illi cum ad suos reuerterentur, magnũ quẽdam palmitem cum suis vuis præciderunt, & eũ vecti appensum super humeros duorum hominum imposuerunt. Illi igitur qui palmitẽ cũ vuis in eo pendentib. ferebant, quorũ vnus præcedebat, alter sequebatur, noui ac veteris Testamenti Patres significabãt: palmes autẽ ipsum Dei filiũ seruatorem nostrũ in cruce sublatum designabat. Cõparate nunc, Auditores, eũ, qui præcedebat cũ eo, qui sequebatur, h. e. eũ qui veteris Testamenti personã gerebat, cũ eo, qui noui Testamẽti Patres significabat. Vterq; quidẽ onus ferebat; sed ei, qui sequebatur palmes pro vmbraculo erat eumq; à solis ardore defendebat. Rursum, si eum esurire, vel sitire contigisset, palmes erat ad manum vnde vuas decerpere, & seipsum reficere ac recreare poterat. Itaque non ei graue illud onus videbatur, quod tot commodis, ac solatiis leuabatur: At is, qui præcedebat non solum pondus illud, sed etiam æstum, & famem, & sitim, & lassitudinem ferebat. Nam nec ventrem pascere nec oculos oblectare vuis, quas portabat, ei licebat. Ad eundem modum nos, qui post Christi aduentum ad fidem vocati sumus, tametsi res arduas credere, res arduas sperare; res arduas gerere debemus: tamen tanta gratiæ diuinæ copia, & Spiritus sancti munerib, donati sumus, tot adiumenta sacramentorũ, & diuinorũ voluminũ, aliarũq; rerũ maximi solatii habemus vt plane suaue Domini iugũ, & onus leue esse fateamur. Qui vero Christi aduentũ præcesserũt ita onere legis premebãtur, & auxiliis, quæ cõmemorauimus, destituti erãt, vt pondus diei & æstum portauisse quodammodo conquerantur. Et nihilominus vni eorum murmuranti iure ac merito Paterfamilias ait, *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Nunquid liberalitatem iniustitiam vocas: & bonitatem iniquitatem appellas: Placuit mihi, qui Dominus sum, & nemini quicquam debeo, istis quos vndecima hora vocaui gratiam vberiorem largiri, & eos beneuolentia singulari cõplecti, vt hac ratione præstantiorib. virtutum operibus enitterent, & ego illos præmiis amplioribus donare possem. *Sic igitur erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi n. sunt vocati, pauci vero electi* Hoc e. multi sunt, qui omnib. ætatib. & ex omnib. locis ad laborandum in hac vinea vocati sunt, & in regno cœlorum æterna beatitudine perfruentur; sed pauci sunt quos singulari priuilegio Deus elegit, vt ipso tempore gratiæ, & iam Euangelio coruscante ad vineam operarii mitterentur. Hæc igitur habui, quæ de hac parabola pro temporis breuitate dicerem. Nunc ad nos ipsos veniamus.

Num. 13.

Matth. 23.

Equidem, Auditores, ego vehementer timeo, ne multi sint hic inter nos, qui ad laborandum in hac vinea conducti sunt, & se strenue laboraturos promiserunt; & tamẽ ita se gerunt, vt eis optimo iure Dominus dicere possit, *Quid hic statis tota die otiosi?* Quid? hic in vinea Domini otiosi statis crimen erat otiosum esse in foro, quid erit in vinea? Ad laborandum venistis, locum aliorum occupatis, & otiosi manibus cõplicatis alios laborãtes aspicitis, & ipsi nõ laboratis? O quã multi operarii dici volunt, qui verbarii potius, quam operarii sunt.

Nemo seipsum fallat, non verbarii, sed operarii mercedem accipient, *Voca,* inquit *operarios, & redde illis mercedem. Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum.* Illi etiam, qui solum quærunt, quæ sua sunt, & non quæ Iesu Christi, operarii quidem sunt: sed agri sui, non vineæ Domini. Certe operarii, quos ad vestros agros colendos vos conducitis, to-

Matth 7.

totum diem laborant vobis, ita vt vix vnam horam, vt corpus curent, assumant sibi & nisi id faciant, mercedem à vobis petere non audent. Et nos Dei operarii dici volumus, & maximam partem diei propriis negotiis procurandis conterimus. Longe aliud, Auditores, nos Apostoli, & Apostolici viri facere docuerunt, qui cum intelligerent se Dei operarios esse non posse, nisi omnibus aliis negotiis valedicerent, totos se ad hanc vineam colendam, rebus omnibus, quibus distinebantur intermissis contulerunt.

Neque dicat aliquis: Mihi vineæ cura commissa non est: Ego neque Pontifex, neque Pastor, neque Concionator. Omnes enim, qui in Ecclesia Catholica sumus ad laborandum in vinea conducti sumus. Omnes si non verbo, certe exemplo Ecclesiam vniuersam iuuare, & si non sermonib. certe operibus concionari debemus. Omnes item animæ propriæ vitem omni studio, ac diligentia excolere, & eius curam agere omnes tenemur. Non possumus autem duobus Dominis seruire: non possumus in vinea Domini strenue laborare, & animæ salutem diligenter quærere; & simul nostris diuitiis cumulandis, honoribus augendis, & explendis libidinibus incumbere. Quare non possum, Auditores, non vehementer timere; ne illud de nobis aliquãdo dicatur, *Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi*: & accidat nobis, quod gallinæ, atque accipitri euenire videmus. Accipiter enim dum viuit, nobilium hominum manibus gestatur, cibariis optimis nutritur, in ipso Domini cubiculo locum habet. Gallina vero si vel semel è stabulo egrediatur, & in cubiculum aliquod ingrediatur, continuo clamatur post eam, & exire compellitur. Verum in morte res omnino alio modo se habent. Accipiter enim cum moritur in cloacam proiicitur; gallina vero argenteis, vel aureis patinis inclusa ad mensam Domini cum honore defertur. Pari ratione, Auditores nos qui sapientiæ operam damus, de rebus diuinis, de Angelis, de Deo disserimus, in atriis Domini pene semper versamur, sacramenta cœlestia pertractamus, primi sumus, & domestici, ac familiares Dei esse videmur. Multi vero reperiuntur homines illiterati, expertes doctrinarum, simplices rudes, qui tametsi interdum magno feruore charitatis flagrant, & veluti fœcundæ gallinæ oua multa bonorum operum pariunt; tamen nouissimi pene ab omnibus iudicantur: & si semel gymnasium aliquod casu aliquo ingrediuntur, sibilis, & pedũm supplosionibus expelluntur. Sed veniet tempus, quando multi nouissimi fient primi, & multi primi nouissimi. Multi enim sapienter indocti, & scienter ignari, qui nunc despiciuntur, contemnuntur, nihili fiunt, ad Antonios, Paulos, Benedictos, Franciscos in cœlum ab Angelis portabuntur. Multi vero, qui scientiæ vento inflati super nubes, vt accipitres volant, ad Aristoteles, & Galenos in gehennam pergent. Surgunt indocti, ait Beatus Augustinus, & rapiunt cœlum; & nos cum nostris doctrinis demergimur in infernum. Ecce quomodo volutamur in carne, & sanguine, ebrietati studemus, comessationibus operam damus, in rebus, quæ ad corpus pertinet sollíciti; in iis, quæ ad Dei honorem, & animarum saltem spectant, pigri, ac dissoluti sumus. *Sic igitur erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* Quæ cum ita sint, Auditores, si vbiq; primi, vbiq; Dei familiares, & domestici esse cupimus, cum gallinæ humilitate & fœcunditate accipitris velocitatem & nobilitatem coniungamus, & sic hic in terris gratia, & in cœlis gloria apud Deum primi erimus, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Simile.

CONCIO XVIII.

DE DOMINICA SEXAgesimæ.

Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ; Angelus Sathanæ qui me colaphizet. Propter quod ter Dominũ rogaui vt discederet à me: & dixit mihi, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Li-

benter.

benter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. 2. Corinth. 2.

EPISTOLA hodierna tota quidem pulcherrima est, sed tamen prolixior, quam vt spatio semi-horæ explicari possit. Quocirca elegi postremam partẽ, quod ea mihi vtiliorem doctrinam cõtinere videatur. Docet enim Apostolus quam admirabili prouidentia Deus vtatur in electis seruis suis ad portum æternæ salutis dirigendis. Nã quemadmodum periti nauium gubernatores, si nauim suã nimis leuẽ esse & nimis super aquas extare videant, vt periculũ sit, ne à quolibet vento quãvis exiguo facile euertatur, eã arena & lapidibus grauiorẽ efficiunt: si vero contra nimis onustã, & demersam in aquas esse animaduertunt, vt vel progredi non possit; vel inter fluctus & procellas grauiter periclitetur, tunc parte aliqua oneris, & mercium in mare proiecta eam releuant, atq; hac prouidentia tãdem integram nauim, incolumes homines, & saluas merces ad portũ deducunt. Ita quoque Deus nauim animarum, corporumq; nostrorum simili prouidentia inter periculosos fluctus magni, & vt plurimum turbati maris sæculi huius, ad portũ salutis dirigit. Duo magna pericula imminent seruis Dei. Vnum ne nimium deprimantur; alterum ne nimium extollantur. Tunc deprimuntur nimium cum in tentationibus, & tribulationibus animum despondent, & desperantes posse se dæmonum, & carnis, ac mundi, tam multis, & tam grauibus, & tam assiduis tentationibus, partim apertis, partim ocultis diu resistere à spiritu pusillanimitatis, & desperationis absorbentur; atque ab alto virtutum cadentes, hærent deinceps in profundo, & in luto aquarum multarum, animumq; adiiciunt ad bona caduca & fluxa, quæ ante contempserant. Quid tunc facit Deus? Releuat nonnihil nauem, donat illis consolationem aliquam spiritualem, interdum etiam visionem, aut reuelationem aliquam, ex qua admonẽtur non defuturam Dei gratiam, breui tempestatem cessaturam, & tranquillitatẽ secuturam. Itaq; hoc modo eriguntur in spem bonam, & dicunt cum propheta, *Ipse liberauit me à pusillanimitate spiritus & tempestate.* Quia vero si semper consolationibus fruerentur, extollerentur nimium, extarent nimis super aquas, putarent se cæteris meliores, ac periculum esset, ne à vento superbiæ qui maxime dominatur in hoc mari tandẽ euerterentur, propterea Deus addit aliquid arenæ & lapidum: permittit eis tentationes, & pugnas, & aliquando etiam sinit eos in paruis certaminibus vinci, vt intelligant se non suis viribus, sed auxilio Dei vincere & superare maiora. Hanc igitur prouidentiam Dei circa se B. Apostolus agnoscebat cum diceret, *Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Sathanæ, qui me colaphizet.* Iam singulas partes huius sententiæ cõsideremus. *Ne magnitudo reuelationum.* Quid est reuelare? Nihil aliud, quã mysteria alioqui occulta, & secreta, & quasi velo quodam cooperta aperire. Ponamus exemplũ: Si Deus alicui dignetur ostendere, quid sit in posterum futurũ, quod sane per se est occultissimũ, verbi gratia quis erit post centũ annos status Ecclesiæ, à quibus hominibus regna & Imperia gubernabuntur, vtrũ deficient hæreses, an crescent. Pari ratione si Deus aperiat alicui seruo suo quid cogitent, vel quid cupiant alii, & vtrum boni sint, an mali vel quæ sit veritas alicuius arduæ quæstionis, de qua multum inter homines ambigitur, is procul dubio reuelationem diuinam habere, vel habuisse dicetur. Porro tribus modis mysteria sua Deus reuelat. Quædam enim est reuelatio, quæ ad sensus corporeos pertinet, & sensibilis dici potest, qualem habuerunt Abraham, Loth, Iacob, Gedeon, & alii qui Angelos in forma corporea corporeis oculis viderunt, & per eos quæ futura erant diuina reuelatione cognouerunt. Quædam vero pertinet ad imaginatonem, & spiritalis appellatur, qualis fuit Pharaonis & Nabuchodonsor: quorum prior similitudine septem spicarum plenarum, & septem spicarum inanium, ventura vbertas, & pẽuria à Deo reuelata fuit: Posteriori

Prouidentia Dei circa electos.

Simile.

Duo pericula pusillanimitatis & præsumptionis.

Psal. 54.

Quid sit reuelare.

Triplex reuelatio

Gen. 41.

Dan. 2.

vero similitudine statuæ mutationes Regnorum summorum Deus reuelauit. Quædam postremo ad ipsam mentem atq; intelligentiam pertinent, quales fuerunt multæ reuelationes Moysis, vt ex c.12.l. Num. intelligi potest: atq; hanc postremam & sublimissimam reuelationē intellectualem B. August. vocat: qui secundum ista tria genera reuelationum tres cœlos distinxit, quos Apostolus Paulus in hac ipsa epistola se trāscendisse commemorat: Habuit enim ipse omne genus reuelationis, vt merito dicere posset, *Ne magnitudo reuelationū extollat me*: sensibilem habuit, cū ei in Damascum iter facienti Christus apparuit, & vocem illam Domini corporeis auribus audiuit, *Saule Saule quid me persequeris?* Spiritalem habuit cum ei per quietem angelorum ministerio apparuit vir Macedo, deprecans eum, & dicens, *transiens in Macedoniā adiuua nos.* Illo enim modo Deus ei reuelauit, vt B. Lucas testatur Act.16. velle se vt in Macedoniam ad prædicandum proficisceretur. Aliā quoque spiritualem reuelationem habuit tempore cuiusdam naufragii, cum ei per quietem angelus apparuit, ac dixit, *Ne timeas Paule Cæsari oportet te assistere. & ecce donauit tibi Deus omnes, qui nauigāt tecum.* Porro intellectualem reuelatiōē tunc procul dubio habuit, cum vsq; ad tertium cœlum raptus audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Quis enim vel suspicari possit, quam multa, quā magna quam abstrusa, quam secreta mysteria de Trinitate, de Christo, de Ecclesia in illo raptu viderit, vel audierit? Tam sublimis ista vna reuelatio fuit, vt licet multas alias sæpe habuerit, tamē propter istam vnam præcipue dicat; *Ne magnitudo reuelationum, extollat me datus est mihi stimulus carnis meæ angelus sathanæ, qui me colaphizet.* Neq; vero quatuor istas dūtaxat diuinas reuelationes Apostolus habuit sed multas præterea alias. Nā omnem scripturarum intelligentiam, omnia Christi mysteria, omnem deniq; Theologiam diuina reuelatione habuit. Quod enim ad pedes Gamalielis didicerat, pene nihil erat ad eam sapientiam, qua postea præditus fuit. Itaq; ipse idem ad Galatas scribens, *Notū inquit, vobis facio Euangeliū quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominē neque n. ego ab homine accepi illud, sed per reuelationem Iesu Christi.* Tantum vero interest inter sapientiam, quæ habetur à Deo per reuelationem, & eam quæ habetur ab homine per doctrinam, quantum inter diē & noctem. Est enim ista humilis, obscura, laboriosa, aspera, & quod infelicius est sæpe multis & magnis erroribus admista: Illa vero tota sublimis, tota lucida, tota facilis, tota iucunda. *Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.* Talis fuit sapiētia magni Antonii, qui literas non nouerat, & tamen summos Philosophos & Rhetores beato Athanasio teste, disputādo superauit: talis fuit D. Francisci, de quo quidā eius temporis doctissimus, tale testimonium præbuit, *Vere*, inquit, *huius patris scientia instar aquilæ pennis in sublime fertur, nostra graditur humilis super terrā.* Talis fuit magna ex parte B. Bernardi & D Thomæ, quorum vterq; plus didicit orando, quam legendo. Id quod propter nostros adolescentes sapientiæ studiosos dixerim, ne forte putent se tempus studiorum suorum amittere, cū orationi & meditationi dant operam: non amittunt, sed lucrantur Plus enim discit vna hora, qui animum per orationē purgandum, & illustrandum diuino lumini sæpe offert, quā alioqui disceret decem diebus. Sed ad propositū redeamus, *Ne magnitudo*, inquit, *reuelationū extollat me.* Nō est natura reuelationis, vt hominem in superbia extollat: sed contra potius dona Dei hoc proprium habent, vt semper animum humiliorem efficiant. Habetis exemplum in arboribus quanto enim magis crescunt in arbore poma, vel numero, vel magnitudine, tāto magis arbor ramos suos deprimit ac demittit ad terram: ita sancti homines quanto plura & maiora recipiūt dona Dei, quāto plures & maiores fructus operum bonorum in eis, & per eos Spiritus sanctus producit, tanto ipsi magis fiunt humiliores, & magis se obligatos atque adstruit sentiunt diuinæ bonitati. Aspicite virginem Deiparam, quæ tanquam arbor fœcundissima his sanctis fructibus onustissima erat: quam profunde ramos suos inclinat, *Magnificat anima mea Dominum: & exultauit Spiritus meus*

Aug. l. 2. sup. Genes. ad liter.

S. Paulus triplicem reuelationē habuit

Act. 9.

Act. 16.

Act. 27.

Imo suum Euangeliū reuelatione didicit.

Gal. 1.

Psal. 93.

Diuina dona humiliant & non extollunt.

Luc. 1.

meus in Deo salutari meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

Malitia humana iis superbit. Vnde igitur fit, vt sæpe ex donis Dei homines superbiant? Ex corruptione naturæ quæ ita deprauata, & ad seipsam conuersa per peccatum est, vt immoderate gloriam propriam quærat: & si quid boni habet, persuadet sibi se à se bonum illud habere, ac dicit, *Labia nostra à nobis sũt, quis noster Dominus est?* *Psal. 11.* Verum benignissimus Pater noster, qui figmentum nostrum optime nouit, nec ignorat, quoniam puluis sumus, etiam huic morbo remedium optimum adhibet, cum assidue nos flagellat: & hoc est quod sequitur in Apostolo, *Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Sathanæ, qui me colaphizet.* In quibus verbis duæ sunt pulcherrimæ metaphoræ. Primum enim dæmonem comparat stimulo, idq; propter duos stimuli effectus: *Cur diabolus stimulo comparetur.* Nihil enim aliud hoc loco stimulum vocauit, quam baculum præacutum. Est enim in codice Græco σκόλοψ, quod nõ tam stimulum, hoc est lignum ferro in extrema parte armatum, quam baculum, vt dicebamus præacutum significat. Sathan igitur eiusmodi baculo cõparatur: primum quidem quia sicut patres in terris, posteaquàm baculo liberos suos pro aliquo scelere puniendos vsi sunt, eum in ignem proiiciunt: ita quoq; Pater noster cœlestis vtitur quidem dæmone & angelis eius impobisq; hominibus tanquam baculo, vt seruos ac filios suos electos aliquãdo puniant, sed eos postea tanquam ligna arida, & inutilia in ignem æternum proiicit. Deinde quia sicut stimulus acutum illud lignum, quantum est ex se nihil nouit nisi ferire, pungere, nocere, & tamẽ homo cuius est regere, & mouere baculum vtitur illa molestia, illa punctione, illo vulnere in bonum eius, qui pungitur, & feritur, nimirum vt celerius currat; pari ratióne Deus noster vidit satanam à se recepisse, propriaque voluntate impium superbum, inuidum, nocendi cupidum, denique stimulum quendam affectuum, nihil aliud moliri, quam vt homines vexet, pungat, feriat, in desperationem primum, & deinde in gehennam præcipitet. *Deus tentationibus malorum* Quid fecit Deus? Ait quodammodo intra se, Ego quidem possem nullo negotio omnes conatus huius ferocissimæ beluæ impedire, stimulum istum retundere, & frãgere possem, sed melius erit, vt permittam satanam seuire, & tentare quantum velit, & in eius confusionem illis ipsis molestiis, & tentationibus vtar ad seruos meos illustrandos, & vsque in cœlum euehendos. *ad suorum gloriam vtitur.* Ista est sapiẽtia ac prouidentia admirabilis Dei nostri quia sicut medici ex ipsa vipera, quæ est animal venenatissimum & nocẽtissimum medicamentum faciunt optimum, & potentissimum contra venenum: ita Deus ipsis tentationibus dæmonum, quæ ex se traherent homines in gehennam, ipsę in meritum & gloriam eorundem hominum conuertit. Filii Iacob. à dæmone incitati vendunt fratrem suum Ioseph, & Deus illa ipsa venditione vtitur ad Ioseph illustrandum, & Dominũ totius Ægypti, nec non fratrum suorum constituendũ, Saul Dauidem persequitur, vt eum de medio tollat; & Deus illis persecutionibus vtitur, vt Dauidem celebriorẽ & clariorem reddat: Iudæi à dæmone acti Christum morte turpissima interire faciunt, vt non solum corpus; sed etiam nomẽ, & famam eius simul extinguant; & Deus ipsa cruce, & passione vtitur ad Christum exaltandum, mundum redimendum, satanam confundendum, infernum claudendum, cœlum aperiendum, ipsam vero crucem vertit in decus, & ornamentum maximum, ita vt etiam Reges & Imperatores eam in fronte gerant, eaque muniri & insigniri glorientur. Ita igitur sanctum Iob, Apostolum Paulum, Martyres, Confessores, Virgines sanctos denique omnes, dæmones tentationibus affixerunt, vt eis multum nocerent, & gratia Dei effecit, vt illæ ipsæ tentationes multum eis prodessent, vt eos tanquam stimuli ad currendum versus patriam cœlestem vehementius incitaret, *Multiplicatæ sunt*; inquit Dauid. *infirmitates eorum, postea accelauerunt.* *Psalm. 15.* Et B. Gregorius. *Mala quæ hic nos premunt ad Deum ire compellunt.* Verum nos miseros sæpe stimulus iste non tam procedere, quam retrocedere facit. Vidistis aliquando malos quosdam equos, qui quanto magis flagello, & calcaribus feriuntur tanto ipsi magis retrocedunt? Tales nos sæpenumero sumus.

mus, qui cum deberemus flagellis erudiri, & proficere, atque ad Deum feruentiorib. studiis accedere, nos contra ad impatientiam vertimur, & nouis peccatis longius à Deo recedimus.

Tentationes sunt similes colaphis.

Iam vero altera metaphora est in illa voce, *colaphizet. Datus est*, inquit, *mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet.* Comparat enim elegantissima similitudine tentationem colaphis. Nam quemadmodum colaphi non tam dolore, quam pudore afficiunt, ita tentationes animas castas, & puras maxima quadam verecundia, & rubore afficiunt. Si sponsa aliqua pudica & casta, coram sponso quem valde diligit, & à quo vehementer diligitur ab aliquo lenone sollicitaretur, an non maximo pudore suffunderetur? Ita quoque animæ sanctorum, quæ perpetuo Deum ante oculos intuentur, cupiunt toto animo puritatem, & nihil in se videre quod Deo displiceat; & tamen aliquando pati coguntur fœtidissimas cogitationes: cupiunt Spiritus paupertatem, & tamen aliquando ingerunt se cogitationes, & desideria pecuniarum: cupiunt veram humilitatem; & tamen aliquando sentiunt motus superbiæ, & inanis gloriæ exoriri, ista omnia quid sunt aliud, quam colaphi dæmonis, qui licet non noceant, si eis non consentiamus; tamen rubore afficiunt, & tanto rubore, vt B. Benedictus maluerit inter spinas iacere, & D. Franciscus in niue tempore frigidissimo volutari, & sancti cæteri res grauissimas pati, quam cum isto rubore viuere: Dicebat aliquando B. Franciscus tolerabilius viro spirituali sine comparatione aliqua, maximum frigus sentire in carne, quam vel modicum ardorem libidinis carnalis in mente.

Contra turpes cogitationes.

Sed si hæc ita se habent, quid de illis dicemus, quorum animæ frontem habent meretriciam, & non solum ad huiusmodi turpes cogitationes non erubescunt, nec sibi indignantur vt deberent; sed etiam delectantur in eis, & cum spiritu fornicationis lenone fœdissimo libenter loquuntur: neque id solum, sed etiam per tripudia, & lasciuas cantiones, & oculorum petulantiam eiusmodi cogitationes procurant; Sane eiusmodi animæ non sponsæ Christi, sed scorta dæmoniorum sunt.

Remedia aduersus illas.

Sed quod remedium contra colaphos diaboli? Multa sunt remedia. Vtinam eis vti vellemus: sed præcipuum est reddere colaphos colaphis. Dæmon te colaphizat, tu colaphiza dæmonem. Quomodo fiet istud? Duobus modis, Asperitate corporali, & oratione. Non legistis de illo sancto Patre apud Palladium, qui cum tentaretur à dæmone, ipse intolerabiles labores corporales subibat. Interrogatus vero cur hoc faceret, respondit, *Vexo vexantem me.* Vere enim terretur dæmon, & erubescit ad ieiunia, ad cilicia, ad orationes sanctorum. Vtrumque remedium Apostolus Paulus adhibebat. De priori habuimus Dominica præcedente, *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* De posteriori habemus hodie; *Propter quod ter Dominum rogaui, vt discederet à me: & dixit, mihi, sufficit tibi gratia mea.* Ter Dominum orauit, sicut etiam Dominus in horto ter orauit, tum vt intelligamus perseuerentia in oratione opus esse; tum etiam, quia *Deus* licet *magnus Dominus sit, & Rex magnus super omnes Deos*, non tamen fatigatur audiendo. Imo potius cupit, vt sæpe ad eius colloquium accedamus idque propter nostrum bonum. Nostrum enim est bonum accedere, sicut bonum eius qui friget est ad ignem accedere. Itaq; sicut tu si cuperes cum aliquo sæpe colloqui propter eius bonum, cum ille veniret ad te negotii alicuius causa, tu eum diu aliis sermonibus detineres, postea diceres, iam non superest tempus, vt negotium tuum expediamus, sed cras redeas: Sic & Deus ideo prima vice negotium non expediuit, vt etiam secundo Apostolus rediret, neque rursum secundo, vt etiam tertio rediret. Tertia vero vice tandẽ expediuit, ne spem fortasse amitteret, atque animum desponderet.

1. Cor. 9.

Perseuerantia in oratione.

Aliquando Deus exaudit ad vtilitatem non voluntatem nostram.

Sed quid ei respondit: Non dixit. Esto liber à tentatione; *sed sufficit tibi gratia mea.* Expediuit quidem Apostolum, sed ad vtilitatem vt B. Augustinus loquitur non ad voluntatem: non dedit quod petebat, quia non expediebat, sed aliquid aliud multo salubrius & vtilius, nempe magnam gratiam, qua

qua non solum tentationi non cederet, sed etiam eam vinceret ac superaret, & ex ea gloriosissimum nobilissimumque triumphum reportaret. Itaque ait, *Sufficit tibi gratia mea,* ratione reddens subiunxit. Quia *virtus in infirmitate perficitur.* Scio multis modis sententiam istam à sanctis Patribus exponi, sicut etiam multas ex superioribus; sed temporis angustiæ me premunt, atque ad exitum festinat oratio.

Quomodo virtus in infirmitate perficiatur

Ad quem igitur modum *virtus in infirmitate perficitur?* Plane ad eum modum, quo à sapientibus Imperatoribus, ea pats murorum, vel castrorum magis munitur, ad quam sæpius hostes accedere solent. Vult Deus aliquem seruum suum excellere laude castitatis: quid facit? Permittit eum vehementer tentari à spiritu luxuriæ, vt eo modo sit cautior, fugiat pericula, quærat remedia: nec solum quærat, sed etiam adhibeat. Idem de fide, de patientia, de humilitate, aliisque virtutibus intelligendũ est. Illos enim legimus in aliqua virtute magis enituisse, qui de vitio ei virtuti contrario, magis tentati fuerunt. Nec mirum maiori vigilantia, maiori studio, maiori solicitudine eam virtutem tanquam partem murorum debiliorem, & sæpius ab hostibus tentationum ærietibus pulsatam custodiebant, vallabant, communiebant. Atque hinc demum nascebatur, vt tanta vtilitate perspecta, cum Apostolo in infirmitatibus suis gloriarentur.

Sanctorum est gloriari in infirmitatibus.

Libenter igitur, inquit, *gloriabor in infirmitatib. meis vt inhabitet in me virtus Christi.* Quid est in infirmitatib. gloriari? Nihil aliud, quam inde gaudere & animari vnde mundus dolet, & animum deiicit. Filii huius sæculi tunc excitantur, & animantur, cũ omnia prospere succedunt, cum ab hominibus magni fiunt, cum vidente se laudari & prædicari. At serui Dei contrariâ via incedunt, in in firmitatibus, in tentationibus, in cõtumeliis, in afflictionibus gloriantur. Et quanto magis se ab hominibus huius mundi contemni, & cõculcari animaduertunt, tanto ipsi maiorem animum sumunt proficiendi in via Domini. Intelligunt n. tũc magis, se Deo placere, cũ magis displicẽt mũdo, & cũ magis displicet eis mũdus.

Epilogus

Hanc viam optimi Auditores, si sapimus ingredi debemus, non magnifacientes quid de nobis sentiat, aut cogitet, aut loquitur mundus. Nonne Apostoli *tanquam purgamenta*, & quasi *omniũ peripsema*, erant in hoc mundo? tamen eos Deus columnas præcipuas in domo sua esse voluit, eos elegit, quibus mysteria sua reuelaret, per quos mundum totum illustraret, quos Principes Ecclesię constitueret. Quicquid homines dicant, tantus est vnusquisque quantus est apud Deum non maior aut minor: falsa sunt & temeraria hominum iudicia. Quare demus nos operam, vt apud Deum probati, & perfecte inueniamur, & hic in terris gratiam, in cœlis gloriam veram & sempiternam consequamur, per Christum Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deum in sæcula sæculorum. Amen.

1. Cor. 4.

CONCIO XIX.

DE DOMINICA QVINquagesimæ.

Si linguis hominum loquar, & angelorum: charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero omnem prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, &c. 1. Cor. 13.

Postolvs Paulus tanquam medicus peritissimus plagas animorum nostrorum curaturus, non tam varios multiplicesque dolores nostros considerat, quam ad ipsam radicem morbi, vnde languores omnes nascuntur, medicamentum adhibet. Quænam est radix morborum, ægritudinumque nostrarum? non alia quam crassa quædam ignorantia, vel potius cæcitas, qua pluris facimus minora, quam maiora bona. Bona animi tantum bonis corporis præstare, quantum animus præstat corpori extra controuersiam est. Videmus tamen quotidie homines omniũ gene-

Origo malorũ ignorantia verorum bonorum.

generum, ætatum, sexuum, conditionẽ pro bonis corporeis, vel acquirendis, vel conseruandis, vel augendis nihil nõ facere. De bonis animi maiorem partem hominũ fere nihil curare. Rursum inter ipsa animi bona, cum quædam sint speciosa, sed inania, si sola sint, vt eloquentia & sapientia: quædã optima & vtilissima, vt charitas, humilitas, castitas virtutes cæteræ: videmus homines priora bona, bona apparentia, sed non existentia, floribus quam fructib. similiora, maximo studio consectari. Posteriora, quæ vera & solida sunt bona, & ad illud bonum perducunt, vbi est omne bonum, plerumq; negligere. Quid non faciunt aliqui, vt variarũ linguarum peritiam acquirant? Quos labores nõ superant, quos sumptus non faciunt, quas peregrinationes nõ suscipiunt, vt ad exiguam eruditionẽ aliquam vel in Iurisprudentia, vel in arte Medicinæ, vel in ipsa Philosophia aliquando perueniãt? At vt charitate & gratia Dei, qua nihil in hoc mundo salubrius, & pretiosius habere possumus excellant, non solum plerique nihil faciunt, sed ne cogitant quidem vnquam aliquid facere. Certe si interrogarem multos eorum, qui hic adsunt, an cupiant excellere sapientia, non dubito, quin responderent cupimus, & vehementer. Si rursum quærerem, an cupiant excellere charitate, fortasse dicerent, si verum vellent dicere; sane nunquam cogitauimus, an velimus excellere charitate. Quot sunt præterea, qui non parcunt frigori, nec vigiliis atque ad multam noctem legunt Aristotelem, vel Ciceronem, vel etiam Augustinum & Hieronymum, vt docti & eruditi euadant, quibus fortasse nunquam persuaderemus, vt totidem horas, si non semper, saltem aliquando, consumerent in oratione, vt ignem charitatis in suis pectoribus magis accenderent? Et tamen certo scimus solam charitatem aurum esse ignitum, quo emitur regnum cœlorum: sapientiam & eloquentiam si charitate seiungantur, non prodesse sed obesse: Istam igitur tam periculosam & perniciosam plagam cæcitatis, qua nos vt pueri cupimus magis nuces & poma, quam aurũ & gemmas, & parua magnis, corporalia spiritalibus, temporalia sempiternis anteponimus, Apostolus curare volens, ostendit hodie, nihil penitus esse quod cum charitate comparari possit, non eloquentiam, non sapientiam, non opera alioqui heroica, & illustria.

Peruersa hominum iudicia.

Atque eloquentiam quidem audite, quibus verbis prę charitate deprimat, atq; deiiciat, & semper mementote Apostolum esse qui loquitur raptum vsque ad tertium cœlũ, cui tuto & sine vllo metu fidem adhibere possumus: *Si linguis,* inquit; *hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens.* Primum non ait, Si lingua Hebræa, Græca, Latina, aut aliqua alia sed si linguis hominum, hoc est, si omni genere linguarum, quibus toto orbe homines vtuntur, neq; id solum, sed etiamsi omnib. linguis omnium Angelorum, qui verbis non corporeis, sed spiritalibus conceptiones & cogitationes exprimunt suas & sine vlla comparatione multo clarius celerius, efficacius, dulcius loquuntur, quam homines; si inquam his omnibus linguis ego vnus disertissime, ornatissime, suauissime efficacissime loquar, ita vt quicquid velim facile persuadeã, admirationi & stupori sim omnibus, miraculum orbis, & Deus quidam inter homines esse videar; si charitas absit, nihil sum aliud quam æs resonans, aut cymbalum tinniens.

Eloquentia multo minor charitate.

Quid est æs resonans; Monstrum admirabile, simul surdum & loquax. Quis vnqnam vidit hominem ab infantia surdum & non mutum: An portentum non esset videre hominem, qui nihil vnquã audiuisset, & tamen semper loqueretur? Tale monstrum est campana surdissima & loquacissima: loquitur aliis, vocat ad conciones, ad lectiones, ad arma, & tamen ipsa non audit seipsam, nec intelligit quod loquitur, & ne semel quidem descenderet ad orationem audiendam. Tale monstrum sunt omnes Concionatores, qui excellunt eloquentia, sed non Charitate, loquuntur aliis, sed non sibi stant in loco sublimi, clamant è suggestu, tanquã campanæ ex turribus, & ipsimet nihil aliud faciunt nec intelligunt, similes sunt fistulis, quæ nihil habent præter vocẽ, quod aliquando Demostheni

Mala vita Concionatores campanis similes sunt.

Rheni Æschines obiecit: totum n. corpus earum nihil est aliud, quam collum, tolle vocem, nihil valent, tolle collum, nihil sunt. Quid præterea habet æs resonans? Sonitũ inanem, terret, sed non lædit quando bombarda sine globo tormentario solo puluere onerata disploditur, edit sonitum maximũ sed interim mœnia & turres nõ cadunt: ita prorsus qui sine spiritu, sine affectu, sine charitate concionantur, feriunt quidem audientium aures sonitu verborum; sed nequaquam deiiciunt turres vitiorum. Itaque eloquentia, vel cum charitate coniungenda est, vel nihil valet.

Sed parum esset si sola eloquentia, & non etiam sapientia sine charitate esset inanis: ideoq; vlterius pergit Apostolus, & ait. *Et si habuero prophetiã & nouerim mysteria omnia & omnẽ sciẽtiã: Et si habuero omnẽ fidẽ, ita vt montes transferam; charitatẽ autẽ non habuero, nihil sum.* Vide quomodo paulatim ascẽdit, & omnia subiicit charitati. *Si habuero*; inquit, *prophetiã*, hoc est, donũ præuidendi futura, vel donum explicandi scripturas, iuxta illud Apostoli Petri, *Omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit*: vel etiam vtrumque, neq; id solum, sed etiamsi nouerim mysteria omnia hoc est, non solum spiritu prophetico aliqua mysteria futura præuideam, sed omnia quæcunq; Deus vnquam facturus est; vel non solum possim aliquam partem scripturarũ exponere, sed omnia mysteria quamuis abdita & recondita: neq; scripturarũ duntaxat cognitionem habeam; sed omnem præterea scientiã tam diuinam, quam humanam, quantam Salomon & Moses, omnes Prophetæ, omnesq; Angeli habuerunt: addo etiam tantam fidẽ, vt signa & prodigia edere atque adeo mõtes solo verbo, atq; imperio transferre possem: si hæc omnia mihi vni suppetant, & sola charitas non suppetat, non dico parum sum, sed nihil penitus sum. Quamobrem? Quia omnia ista sine charitate mortua sunt. Accipe hominem aliquem procerum, pulchrum, robustum, sanum, vestitum serico, ornatum auro, & gemmis, cuius manus, pedes, oculi, totum corpus, omnia membra omnes partes summã inter se proportionem habeant denique Sampsone fortiorẽ, Salomone sapientiorẽ, Absalone pulchriorem, Augusto feliciorem: quid quæso erit, si animam tollas? Certe nihil erit, nam nec homo dici poterit, sed statua potius, vel simulachrũ mutum: imo minus, quam simulachrum: simulachrum enim super pedes suos stare potest, nec se, aut alia facile corrumpit. At homo mortuus stare nõ potest, & semper fœtet, & magis ac magis ad corruptionem tẽdit, donec tandem in modicum cinerem conuertatur. Ad eundem modum, si quis abundet omnib. donis spiritalibus dono linguarum, spiritu prophetiæ, gratia sanitatum, & charitas desit, quæ est vita virtutum & donorum, ille coram Deo mortuus est, nihil est, quemadmodum enim, vt Chrysost. annotauit, non agnoscimus nos Regẽ ad sericum, vel aurum, vel argentum sed ad purpuram: ita Deus non agnoscit filios suos electos ad prophetiam, ad sapientiam, ad fidem mortuam, ad miracula, quæ etiam non filiis communia esse possunt: sed ad vestem illam nuptialẽ & purpuream charitatis, qua insignimur cum hæredes regni cœlestis per Christum instituimur.

Quod si dona ista sublimia, & spiritalia sine charitate mortua sunt, quid tandem de terrenis, & fluxis bonis iudicandum est: Dicit aliquis, Ego sum ex illustri familia, habeo tot famulos, tot equos, tot genera vestium, tot beneficia, tot possessiones mensam semper opiparam, non subsum alicui, facio quod volo. Et ego securus affirmo, si cum his omnibus charitatem non habet, nihil est, & si absque charitate migrat, *melius erat ei, si natus nõ fuisset homo ille.* Mallem ego in aliquo sordidissimo stabulo mancipium abiectissimum & vilissimum esse, & charitate præditus inueniri, quam primus & nobilissimus omnium hominum absq; charitate. Totum enim tempus, quo hic viuimus, vix est vnus dies nostræ veræ vitæ, quæ non diuturna, sed æterna in alio sæculo futura est. Et quid prodest obsecro esse hic primum & nobilissimum ad vnum diem, postea vltimum & vilissimum & infelicissimum in æternum? Ille qui est primus nobilissimus, ditissimus, pulcherrimus sed absque charitate, similis est pomis quibus-

Omnia cedunt charitati.

2. Petri c. 1.

Simile.

Sola charitas signum est quod simus filii Dei.

Temporalia bona cũ charitate comparari nõ possunt.

Simile.

quibusdam, quæ exterius videntur pulcherrima, & optime rubent? exhibent suauem odorem, sed intus habent vermẽ, qui omnia cõsumit. Qui vero est abiectissimus vilissimus, pauperrimus, sed cum charitate & gratia Dei, similis est pomis coctis sub cinerib. quæ exterius quidã videntur horrida, & deformia; sed tolle corticem, & inuenies rem optimam, & suauissimam. Ita prorsus Auditores, multos videbitis nobiles, diuites, formosos, qui quasi poma pulcherrima eminent in ramis arborum, sed cũ tempore mortis colliguntur, & cortex aufertur, inuenitur vermis peccati, inueniuntur animæ fœtidæ, plenæ superbia, ambitione, inuidentia, odiis, amorib. prauis denique ad mensã Domini nõ inferuntur, sed in sterquilinium gehennæ suibus tartareis pro iiciuntur. Contra vero videbitis aliquos, qualis erat Lazarus ille mendicus, & vlceribus plenus qui videntur quidem oculis hominum homines nihili, purgamentũ huius sæculi; & interim sũt poma cocta sub cineribus paupertatis, igne tribulationis, & cũ per mortem cortex aufertur, inuenitur dulcissimum pomum, inuenitur anima plena charitate, plena succo, plena virtutib. plena gaudio, plena pace, plena Spiritu sancto. Itaq; statim instruitur, & quasi cõditur saccaro, & melle diuinæ gloriæ, & mensæ summi Regis manibus Angelorum infertur. Ista est felicitas, iste est honor, ista est gloria, quam charitas parit, cuius ambitiosi esse debemus.

Charitas præstat cuiuis actui heroico.

Sequitur, *Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam; charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodest.* Non ignoro D. Hieronymum in cõmentariis super caput quintum epistolæ ad Galatas de hac sententia disputasse, & pro eo ꝙ nos legimus ardeã, ipsum legisse glorier, sicut etiam in codice Græco legit ipse καυχήσωμαι, nos vero καυθήσωμαι: sed parum refert; nam sententia fere est eadem. Certe Chrysostomus & Theodoretus, Theophylactus, & cæteri Græci καυθήσωμαι legerunt. Non solum igitur eloquentia, & sapientia, sed etiam heroicis operibus maior est charitas. Si distribuero, inquit, facultates meas, non aliquas tantum, vt multi faciunt, sed omnes penitus, ita vt nihil mihi retineam; si nõ solum mea, sed meipsum quoq; pro aliis impendã, nec solum patiar me ad supplicia ad pericula, ad mortem trahi; sed ipse me offeram, ipse me ingeram, ipse tradam corpus meum, ita vt ardeã, quo nihil sublimius in operib. cogitari potest; si charitas absit, nihil mihi prodest, cum his omnib. eleemosynis, & heroicis operibus ignem æternum nõ euadam; sicut etiam Hæretici, qui necantur & cõburuntur proculdubio gehennam nõ euadunt. Nam vt ait B. Cyprianus, *Hæretici mori possunt, coronari non possunt; nec est mors illa fidei corona, sed pœna perfidiæ.*

Sed dicet aliquis fortasse, Si opera bona sine charitate nihil prosunt, cum animaduerto me sine charitate esse nihil faciam, nõ orationi, non ieiuniis, non eleemosynis, non aliis bonis operib. incumbam. Nõ ita Auditores, sed tum maxime cum in peccatis sumus bonis operib. insudare debemus, vt Deum placare possimus. Opera siquidem bona, etiã sine charitate illa de qua loquitur Apostolus, quæ filios Dei nos facit si modo ex animo pœnitente & fideli proficiscantur multum omnino iuuant. Deus n. tametsi gratiam, & charitatem nõ meritis reddit, sed dona gratis: disponit nos tamen per opera bona ad gratiæ & charitatis receptionem. Hinc Ioannes Baptista peccatores hortatur, vt faciant fructus dignos pœnitentiæ. Et Daniel Regi iniquo cõsulit, vt eleemosynis peccata sua redimat: Et Dominus per Isaiam peccatorib. dicit, *Lauamini mundi estote, quiescite agere peruerse discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillos, defendite viduã: & venite, & arguite me dicit Dominus, si fuerint peccata vestra, vt coccinum, sicut nix dealbabuntur; & si fuerint rubra, vt vermiculus sicut lana alba erunt.* Quod igitur Apostolus ait, nõ sic intelligendũ est, quod opera bona sine charitate nullo modo prosint; sed si sola sint, ad meritũ vitæ æternæ nõ prodesse. Verũ n. qui sine charitate moritur cũ omnibus suis eleemosynis, & ieiuniis in gehennã descendit. Quare perspicuũ est nihil esse nobilius, & excellentius charitate & eã omnib. reb. aliis sine vlla dubitatione anteponẽdã.

Matth. 3. *Dan. 4.* *Isai. 1.*

Sed

Quid sit charitas & unde cognoscatur.

Sed quidnam est ista charitas? Quæ sunt eius conditiones? Vnde cognoscimus an charitatem possideamus? Charitas, Auditores optimi, non facile cognosci potest. Est enim virtus quædã de qua Philosophi nunquam locuti sunt. Nec mirum. Siquidẽ eius principiũ & finis est solus Deus virtutes morales labore atq; industria humana acquiri possunt; at charitas à solo Deo infunditur: *Charitas Dei diffusa est in cordib. nostris*, inquit Apostolus, *per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*: Vestis quædam est charitas ita nobilis & pretiosa, vt non possit aliis manibus fieri, quam Dei summi, & sapiẽtissimi opificis. Nõ est opus hominum, vel Angelorum. Cõcurrit quidem liberum arbitrium à Deo excitatum, & adiutum, dum anima vestẽ istam pretiosam induit; non enim, vt Lutherani putant, ita vestitur anima charitate, ita iustificatur homo, sicut vestiretur lignum aliqua toga, quod nec sentit, nec mouetur, nec iuuat seipsum; sed tamen vestis à solo Deo efficitur: nec venditur proprie, sed donatur. Superat enim omne pretium. Est etiam charitas planta quædam peregrina, quæ non nascitur per se in his nostris frigidis regionibus, sed à Deo agricola prudentissimo, ex pomario paradisi in agros cordium nostrorũ aliquando transponitur. Atq; idcirco summa diligentia conseruanda est: nihil enim facilius, quam vt plantæ peregrinæ in aliena terra exarescant.

Rom. 5.

Principiũ & finis charitatis est.

Itaque auctor charitatis est Deus: finis quoque verus & proprius est solus Deus. Aspicite virtutes cæteras, finis temperantiæ est cohibere concupiscentiam; finis fortitudinis moderari iram; finis misericordiæ tollere miseriam; finis vel obiectũ (vt Theologi loquuntur) fidei est veritas Dei; finis religionis, cultus Dei; finis spei bona sempiterna; finis charitatis Deus ipse, Deum intuetur, Deo inhæret à Deo nascitur, in Deum terminatur, in Deo sedem habet, vbi nec fides, nec spes locum habere possunt: & quod maximum est; non solum est in Deo, sed est ipse Deus, & omnes quos inhabitat, facit quodãmodo Deos: sicut ignis quicquid apprehendit conuertit in ignẽ, & lapis chymicus, si detur, quicquid tangit cõuertit in aurum. Ita charitas Dei omnes, quos replet, facit Deos. *Videte qualẽ charitatẽ, dederit nobis Pater* inquit, B. Ioan. *vt filii Dei nominemur, & simus.* Et B. Petrus *Magna & pretiosa*, inquit, *nobis donauit, vt diuinæ efficiamur consortes naturæ.*

1. Ioan. 3.

2. Petr. 1.

Quæ cum ita sint, non nimirum nobis videbitur, si charitatem asseruirem esse sublimiorem, quam vt à nobis perfecte cognosci possit. Sed nihilominus quædam signa sunt quibus se prodit, quæ ab Apostolo hoc loco prolixe declarantur, cũ ait, *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, &c.* Atq; inprimis quidem duobus signis, quæ sola explicare volumus, tota perfectio Christianæ vitæ cõtinetur. Quid est proprium Christianorum? Mala pati, & bene agere, reddere siquidẽ bonum pro bono, & malum pro malo etiã Ethnici & publicani nouerunt, reddere malum pro bono propriũ est Dæmonum, & impiorum. at reddere bonum pro malo, sugere *mel de petra, oleumq; de saxo durissimo*, id vero proprium est Christianorum. His igitur duobus signis se charitas prodit, patientia, & benignitate: mala patiendo, & bene agendo. *Charitas*, inquit, *patiens est, benigna est.* Vis videre vtrum charitas Dei cor tuum inhabitet? Vide num sis paratus quidlibet pati, & agere pro gloria Dei, & salute proximorum, exponere pecunias, exponere honorem; exponere vitam, contumelias pati, à voluptatib. abstinere. Nam qui diligit, omnia tolerat, ne amittat quod diligit. Pecunias amisisti? Statim incipis quærere, interrogare, istum illum: curris ad Ecclesias, ne forte qui inuenit Pastori, vel æditui vero domino restituendas assignauerit. Vel etiam per præconem significari iubes te partem aliquam donaturum, ei qui inuenerit, si restituat: Ista omnia facis, quia diligis pecunias, si nõ diligeres, non mouereris. Pari ratione auari malunt, sæpe ieiunare, & frigus, ac nuditatem pati quam videre cumulum pecuniarum minui. Quamobrem? Quia diligunt eas. Ita igitur qui Deum diligunt omnia ferunt, omnia tolerant, omnia patiuntur, omnia vincunt, ne Deum offendant, quem diligunt. Quos Dæmonum conflictus

Effectus Charitatis.

Bene agere & mala pati charitatis proprium est.

flictus, quæ mundi certamina, quæ carnis illecebras in sanctis Confessoribus, & Virginibus charitas non superauit? Quæ supplicia, quos cruciatus, quas mortes charitas non vicit in Martyribus? Quid vero filium Dei ad terras descendere coegit, nisi charitas? Quid eum laboribus, doloribus tentationibus, persecutionibus exposuit, nisi charitas? Quid eum cruci affixit, & in cruce continuit, nisi charitas? Nam clauos tenere non potuisse Dei filium Sampsone fortiorem quis dubitare potest? Ergo sola charitas inuicta patiens est, benigna est, *fortis vt mors dilectio, dura vt infernus æmulatio, aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Audi vocem amantis, & omnia quasi ad certamen prouocantis: *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sed in omnibus*, inquit, *superamus.* Quamobrem? Vnde tanta fortitudo, tanta virtus, tanta patientia? *Propter eum*, inquit, *qui dilexit nos:* charitas hoc fecit. *Certus sum enim quia neque mors, neq; vita, neque Angeli, neque Principatus, neq; Virtutes, neque instantia, neque futura, neq; fortitudo, neque altitudo neq; profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.*

Cant. 8.

Rom. 8.

Ad charitatis studium exhortatio.

Habetis igitur Auditores, quantæ sunt, & quam eximiæ laudes charitatis, & quibus signis se prodat. Reliquum est, vt omnes serio totis viribus summo studio operam demus, vt in ea proficiamus. Quis n. in hoc illustri sapientiæ domicilio frequentat gymnasia, vel Iurisprudentiæ, vel Medicinæ, vel Philosophiæ, vel Theologiæ, & non quotidie cogitat quomodo possit in sua facultate proficere, vt tandem cum laude ad lauream magisterii, ac Doctoratus perueniat, & non cum ignominia, ac dedecore reiiciatur? Schola Christi Auditores, schola charitatis est: *Ignem*, inquit, *veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?* Ille proficit in hac schola qui augetur quotidie charitate, & in die vltimi iudicii, quando fiet examen generale, & magna illa promotio coram toto orbe & omnibus Angelis Dei, nemo interrogabitur de textib. Aristotelis, nec de Aphorismis Hippocratis, nec de titulis & paragraphis Iust. sed omnes quæstiones de charitate erunt. Et nos hoc scimus, & tamen non erubescimus, tot annos in hac schola versari, & nihil promoueri? Sed si nos honor laureæ, & gloria magisterii non mouet, cur saltem virgam non timemus: Habet magister noster virgam, & optime stultos pueros punire nouit, sicut scriptum est, *Virga in dorso eius qui indiget corde:* Et cum virga non prodest, nouit etiã eos de schola proiicere. Cur tam multi hoc tempore exeunt de Ecclesia, fiunt Caluinistæ, fiunt Anabaptistæ, fiunt Lutherani? Nisi quia non proficiebãt in schola charitatis, & ideo Magister noster Christus iusto iudicio eos dereliquit, & de gymnasio egredi permisit. Quare si in schola ista cũ gratia & beneuolentia Præceptoris, & nostra maxima vtilitate permanere volumus, nullus dies præterire debet, in quo non saltem cogitemus de proficiendo, & ad perfectionem charitatis saltem votis & suspiriis tendamus.

Luc. 12.

Prou. 10.

PARS SECVNDA.

Cur Dominica Quinquag. charitas tantopere cõmendetur.

IN hac posteriori parte concionis nostræ vnam quæstionem explicare volumus: & quoniam pollicitus sum vobis, velle me diebus istis aliquid vtile simul, & iucundum adferre more prudentium medicorum qui amaras potiones, vel saccaro, vel melle cooperiunt. Quæstio nostra non minus habebit iucunditatis, quam vtilitatis. Quæritur igitur cur hoc potissimũ legatur in Ecclesia epistola ista, in qua laudes & præconia charitatis explicãtur, Respondetur hoc ideo fieri, quod his trib. dieb. grassentur vbiq; latrunculi quidã perditissimi, qui infinitos homines, ac præsertim incautos adolescentes spolient thesauro charitatis. Itaque Ecclesia Catholica mater nostra cum gemitu & lachrymis proponit hodie in Euangelico Dominicam passionem. In Epistola præconium charitatis, vt omnes intelligant summa vigilantia conseruandam, & custodiendam hoc tempore charitatem; tum propter eum, qui dilexit nos vsq; ad mortem crucis; tum propter ipsum bonum excellentissimum, & penitus singulare charitatis.

Quinam sint fures charitatis. Similitudo parobolica. Qui sunt igitur latrunculi illi pessimi, vt vel ab eis caueamus, vel eos comprehendamus, & in patibulo suspendamus? Parabola quædam breuis rem totam vobis explicabit. Erat quondam fæmina quædam prudentissima, cui nata erat vnica filia, tam eximiæ pulchritudinis, vt nemo eam videret, quin statim eius amore raperetur. Creuit postmodũ puella, & simul creuit matris sollicitudo: Nam cum virgo iam nubilis esset, vehementer angebatur mater, vt adolescentem ingenuum & probum inueniret, cui eã tuto in matrimonio collocaret. Interim vero dũ illa fluctibus cogitationũ dies & noctes agitaretur, ecce adsunt quinque fatres quos quidem, iidem parentes genuerant, sed ipsi omnino diuersa studia secuti fuerant. Nam primogenitus erat leno: secundus coquus tertius vnguẽtarius: quartus symphoniacus: postremus politissimus & pulcherrimus erat pictor. Isti igitur quinque fratres cum eam puellam misere deperirent, sed leno præsertim, & coquus singuli seorsim matrem eius conueniunt, & laudes suæ artis explicantes, virginem sibi in matrimonium dari petunt. *Oratio Lenonis.* Primus leno ego inquit filiam tuam toto tempore vitæ suæ lætissime viuere faciam, ducam in varias ciuitates, omnes tabernas mecum visitabit, non erit domus vbi ducantur choreæ, quin ipsa inprimis vocetur: denique voluptates omnes quas ars mea promittere potest, quæ multæ sunt & magnæ, filiæ tuæ, vxori vt spero meæ, ego promitto. *Coci.* Intrauit deinde coquus, Ego inquit in coquinis habito magnorum virorum, omnia genera epularum coquere, & condire noui: nec solum cibos, sed etiam vina condio, quocirca & coquina & cella vinaria in mea est potestate. vtor vero ista prudentia vt semper meliores partes, tam in epulis, quam in vino mihi accipiam. Audiui enim magistrum meum sæpe dicentem, stultos esse coquos, qui meliores bolos ad mensam Domini portari sinerent. Itaque filia tua mecum optime, & iucundissime habitabit: habebit semper optima prandia, lauras cœnas: vel si voluerit, totus dies erit prandium vel cœna. *Vnguentarius.* Isto exeunte, repente adfuit vnguentarius: Domus mea, inquit, officina est pigmentorum, atque aromatum, omnia spirant suauissimos odores, vt non tam domus priuati hominis, quam templum vel sacrariũ aliquod odorib. plenum esse videatur. Quocirca filia tua, quæ proculdubio more cæterarum fœminarum vnguentis & odoratis aquis valde delectatur, nusquam melius, quam domi meæ erit, ibi vestes, sudaria, chirothecas, mappa breuiter omnia suauiter olentia habebit. *Symphoniaci.* Post vnguentarium secutus est Symphoniacus, qui & ipse artem suam iactans, Domus mea, inquit, semper personat vocibus musicorum, nunc ludimus fistulis, nunc citharis, nunc vero organis, nunc omnibus simul musicis instrumentis; nunc vocibus carmina lasciua, tenerosque amores concentu suauissimo decantamus, Quare filia tua si mihi, vt spero, vxor contingat, se beatam dicere poterit, & non tam in terra, quam in cœlo, atque adeo in paradiso deliciarum habitare putabit. *Pictoris.* Postremus adfuit pictor; Et quis inquit, magis filiam tuam oblectare poterit, quam ego, qui non solum faciem eius stibio cerussaque depingam, vt omnium oculis formosissima videatur, sed etiam totum orbem meo penicillo ante eius oculos adducam, ibi videbit prata floribus quasi depicta, ibi flumina & lacus, & varios piscium lusus: ibi maria tumentia & naues fluctibus agitatas: ibi montes, ibi valles, ibi siluas, ibi ciuitates, ibi cœlũ modo serenũ, modo turbatũ, ibi prælia & cõflictus exercituũ. Deniq; quicquid oculus desiderare poterit, etiã seipsã, & vultu suũ in tabula viuis colorib. expressum cernet.

Oratio Legati Regis. Vix abierant quinque isti proci, cum ecce statim adest legatus cuiusdam potentissimi & celeberrimi Imperatoris, qui matrem puellæ illius conueniens; Dominus meus, inquit Rex magnus & potens, quod scire te non dubito, vnicum filium habet sapientissimum, optimum, pulcherrimum, quem hæredem iam instituit omnium regnorum, & diuitiarum suarum: Audiuit vero habere te filiam virginem, pauperem quidem, & obscuram, & filio suo nullo modo parem: sed tamen pulchram & ingenue ac liberaliter educatam, nec non optimis moribus præditam, & quia non indiget,

diget, neq; requirit filius eius in vxore diuitias, aut nobilitatem, cum sit per se ditissimus & nobilissimus; & quod potissimum est, quia fama audita filiæ tuæ eam vehementer adamauit, me misit, vt hæc tibi significarem, cupere se vt filiam tuam filio suo in matrimonium tradas; quod si feceris & te & ipsam in palatium regium magna celebritate introduci faciet, & vobiscum omnia sua bona, omnia regna, omnem nobilitatem, omnes titulos honoris communicabit.

His auditis vocat mater filiam, quæ in altero secretiori cubiculo delituerat, & omnia quæ dicta fuerant attentissime audierat: illam, inquam, vocat & tanquam nescienti exponit breuiter conditionem eorum omnium, qui eam in vxorem flagitabant. Quia vero puella, vt erat leuior, verbis illorũ fratrũ, ac presertim lenonis, qui choreas pollicitus erat, valde illecta videbatur, cœpit mater, quæ sapiens erat, vt diximus, & literas nouerat, eã vehementer obiurgare: Quid, inquit, tibi proderunt saltationes, & choreæ illius lenonis? Quando saltaueris diu quid tandem habebis, nisi lassitudinem corporis, & ægritudinem animi? Nescis tu pericula saltationum; Quam multæ putas iuerunt virgines ad choreas, & redierunt meretrices? Ignoras quid acciderit filiæ Herodiadis, quæ suis tripudiis causa fuit, vt lumen orbis magnus ille Ioãnes, qui Dominũ baptizauerat extingueretur; & ipsa postea, vt Nicephorus tradit, cum semel traiiceret flumen glacie concretum, fracta glacie cecidit in aquas ad collum; & paulo post caput eius frigore & glacie concretũ est, deinde resectum non ferro glacie, etiam super ipsam glaciem saltationem lethalem exhibebat. Nescis quid sanctus Ambrosius propter eam dicat, *Saltet*, inquit, *sed adulteræ filia: quæ vero pudica est orationem discat non saltationem*. Quid vero cum coquo illo vncto & sordido facies? Et quid tandem habebis cum bene comederis & biberis nisi dolorem capitis & stomachi? Non audiuisti, quam atroci supplicio puniantur in gehenna, qui gulæ dediti fuerunt? Non legisti de diuite illo Epulone, qui tam misere vlulabat, & clamabat, *Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquã, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma*: Et cur putas lingua eius tam atrociter cruciabatur, nisi quia lingua discernũtur sapores, & ille epulabatur quotidie splendide? Vis ergo tu filia esse tam stulta, vt propter delectationem, quæ non est longior quam sit gula tua incidas in miseriam sempiternam? Iam vero quid tibi vnguentarius ille pollicetur, odores? Quid vanius odoribus: Nonne odor est fumus quidam? Certe crede mihi filia, odores, nec satiant; ne nutriunt, sed corpus & animum eneruant, ac debilitant, & tandem vtrumque proiiciunt in gehennam, quæ est cloaca & sentina quædam maxima & profundissima, ad quã omnes fœtores totius mundi congregari debent. Si igitur tam delicata es, vt sine odoribus viuere non possis, quomodo tunc viues in illis grauissimis, & teterrimis fœtoribus gehennæ? Nam de Symphoniaco & pictore quid dicam filia? Quid enim habebis, posteaquam audieris concentum illum musicum, & videris tabulas illas depictas? Non vides ista omnia, quam cito finiantur, & ne vestigium quidem post se relinquant? Quin igitur potius amas filiũ Regis, apud quem ista omnia nõ deerunt, & ipse vero terras & maria, & quicquid desiderare potes, non pictum, sed verum exhibebit. Itaque volo filia, vt acquiescas consilio meo, & oblita penitus pictoris mendacissimi, symphoniaci leuissimi, vnguentarii vanissimi, coci sordidissimi, & impurissimi lenonis, in matrimonium filii Regis consentias. Tunc virgo matris sermonibus permota se omnia facturam, quæ mater vellet pollicita est. Redit igitur legatus negotio feliciter confecto (vt videbatur) ad Regem, & statim oritur vtrinque gaudium, & exultatio magna, vtrinque agentur dies festi.

Aduersus choreas.

Epulas.

Luc. 16.

Applicatio parabola.

Sed quid interim accidit? Interea dum nuptiæ parabantur, veniunt dies Bacchanaliorum, & nocte quadam transibant aliqui personati cum tympanis per plateas vbi etiam erant quinq; illi fratres. Tũ stulta puella quasi ignem haberet in pedib. domi se con-

se continere non poterat: tandem fecit miraculum Lutheranum illius sanctimonialis Apostatricis, aperuit ostium, exiuit foras, exuit pudorem, induit frontem meretriciam, & personatos illos sequi cœpi. Sed quid fecit Rex? num iniuriam istam pertulit? Non sane. Sed totum amorem in odium conuertit, & personatos illos, & puellam simul extremo supplicio affecit.

Applicatio parabolæ. Hæc est parabola. Quam quidem non dubito maiorem partem vestrum optime intelligere, exponam tamen, sed breuissime, vt simul intelligant tardiores, & tædio non afficiantur celeriores. Fœmina illa prudens anima est humana, quæ rationis atque intelligentiæ compos à Deo creata est: proles eius est humana voluntas, quæ etiam cor in sanctis libris dici solet: quinque proci, quinque sensus sunt. Sensus videndi, qui formis & coloribus delectatur, est pictor. Sensus audiendi, qui delectatur sonis, & cantibus, est symphoniacus. Sensus olfaciendi qui delectatur odoribus, est vnguentarius. Sensus gustandi, qui delectatur cibis & potibus, est coquus. Sensus tangendi qui delectatur choreis, & turpibus voluptatibus, est leno. Isti sunt latrunculi, qui istis diebus maxime grassantur, quos proculdubio iuuant latrunculi alii multo deteriores, quos non videmus; spiritus videlicet tartarei, spiritus commessationis, spiritus tripudiorum, spiritus laruarum, & alii multi, quorum longum esset vel nomina recensere. Isti mirum est quantam vim habeant hoc tempore ad humanam voluntatem suis blanditiis, lenociciis, illecebris alliciendam. Porro Rex magnus, & potens Deus Pater est, filius Regis Dominus noster Iesus Christus vere sapiens *Psalm. 44.* *speciosus forma præ filiis hominum.* Legati ac nuncii sunt scriptores sancti, per quos nobis perpetuo dicitur, *Prou. 23.* *Fili præbe mihi cor tuũ:* *2. Cor. 11.* Et rursum, *Despondi n. vos vni viro virginem castã exhibere Christo.* Et quidẽ humana voluntas cõsilio ac prudentia rationis admonita, sensuũ illecebras facile repudiat, & Dei filiũ eligit in sponsum. Ita vidimus in die Natalis Domini in festo trium Regum in celebritate Purificationis multi ad confessionem, & cõmunionẽ accesserunt, & quasi arrham huius sancti, & felicis matrimonii susceperunt. Sed quid? Veniunt *Eccles. 27.* dies Bacchanaliorum, *& stultus vt luna mutatur.* perdita ista puella cordis humani cõtineri nõ potest, currit post latrunculos explorat diligenter vbi saltatur, vbi potatur vbi cantatur vbi tympano & fistulis luditur. Et Deus noster, qui est Deus zelotes iniuriã istã ferre nõ potest, & sponsam, & latrunculos i. e. cor & corpus perdit in gehẽnã. Nõ est diu, quod audiuimus aliquos, hoc ipso anno ebrios factos, repente obiisse: quo ierint nescimus. Hoc vnum scimus, quod Apostolus monet ebriosos regnum Dei non *1. Cor. 16.* possidere. Non licet modo per temporis angustias omnes latrunculos oratione persequi, & cum eis gladio verbi Dei pugnare, atque eos telis rationum, & argumentorum confodere, quod sane libenter faceremus.

Quantum malum sit choreas ducere. De choreis tantum dicam vnum verbũ atq; ideo potissimum quod intelligam nõnullis non videri hoc verum malum & sciã Louanii esse publicas scholas vbi docetur ars tripudiorum. Sed ego profecto, si adulterium & fornicatio est malum, videre nõ possum, quomodo viros cum fœminis tripudiare non sit malum, cum ad hoc illud maxime prouocet? Audi sanctum Iob, *Iob. 31.* *Pepigi fœdus*, inquit, *cum oculis*, *vt ne cogitarem quidem de virgine*, & tu ibis, & saltabis cum virgine, & saltando ad libidinem te concitabis, & nihil periculi imminebit? Cur igitur sapiens monet: *cum saltatrice ne assiduus sis, ne forte pereas in efficacia illius*, *Eccles. 9.* nisi quasi possunt paleæ, ad ignem accedere, & non comburi & adolescens potest cum fœminis tripudiare, & non ardere. Quid? Sancti viri beatus Antonius, beatus Hilarion, beatus Hieronymus in solitudine habitabant ieiuniis, & orationibus perpetuo operam dabant; & vix se à spiritu fornicationis, à desideriis & cogitationibus prauis defendebant; & tu ad calorem adolescentiæ addes calorem potationis: deinde ibis, & ridebis, cantabis, saltabis cum puellis, & nihil mali suspicabor? Sed nolo credatis mihi. Audiamus quid veteres scriptores tam prophani, quam sacri de hac re scriptum reliquerint, Marcus

Tullius vobis satis vt arbitror notus, ita turpitudinem saltationum, execrabatur vt in defensione Murenæ dixerit, *Nemo fere saltat sobrius, nisi forte insanit, & multarum delitiarum comes est extrema saltatio.* Et alio loco saltationem tanquã crimen turpissimũ obiecit Anton. Erubesce igitur Christiane, erubesce, vinceris ab Ethnico, & ab Ethnico proculdubio in iudicio condemnaberis. Ille solo naturali lumine dicere potuit nõ esse saltationem, nisi ebriorũ, vel insanorũ & tu filius Dei, cœlesti lumine illustratus, apud quẽ tales ineptiæ ne nominari quidẽ debuerant, quãdo maxime flere deberes, maxime insanis. Relinquamus prophanos. Dicas tu nobis Ambr. beatissime senex reuerendissime, lumen Ecclesiæ Christianæ, quid tibi de choreis & saltationib. videtur? *Merito*, inquit, in lib. 3. de virginib. *merito inde*, hoc est, ex choreis, *in iniuriam diuinitatis proceditur; quid n. ibi verecundiæ potest esse, vbi saltatur, strepitur, concrepatur?* Dicas & tu beatissime Hieronym. quid sentis de choreis? *Cæterum*, inquit, in libro contra Heluid. *vbi tympana sonant tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum concrepat, quis ibi Dei timor?* Transeamus in Orientem. Consulamus quoque duos ex Patribus Græcis. Dicas nobis Græciæ ornamentum, os vere aureum magne Chrysostome, qui inter alias virtutes, ita laude ieiuniorum excellebas, vt ieiunator publice dicereris, dicas quæso nobis de conuiuiis, & choreis sententiam tuam. *Audite*, inquit homilia 49. in Matth. *Audite hæc viri, qui magnifica conuiuia ebrietate plena consectamini, audite inquam & diaboli barathrum perhorrescite: vbi saltus lasciuus, ibi Diabolus certe adest. Non enim ad tripudia hæc nobis præbuit Deus, sed vt modeste incedamus non vt impudenter camelorum more saliamus. Quod si corpus turpe fit impudenter saliendo, quanto magis animam fœdari credendum est? His tripudiis Diabolus saltat, his à Dæmonum ministris homines decipiuntur.* Hæc Chrysostomus. Sed audite postremo, quibus verbis magnus Basilius vir sanctissimus, doctissimus insaniam istam contra ebriosos deploret; *Viri simul*, inquit, *& fœminæ communibus choreis constitutis, vinoso Dæmoni traditis animis sese mutuo affectionum stimulis consauciarunt. Risus ab vtrisque effusi sunt, cantilenæ turpes, habitus meretricii, ad petulantiam irritantes. Rides dic mihi, & proterua te oblectatione delectas, cum lachrymas fundere oportuerat & ingemiscere ob præterita? Cantilenas canis meretricias eiectis psalmis & hymnis, quos didicisti? Moues pedes, & furiose exilis ac infeliciter tripudias cum genua flectere oportuerat ad orationem?* Hæc magnus Basilius. Sed relinquamus homines sanctos: audiamus quid ipse Spiritus sanctus spiritus veritatis, qui errare non potest, per Isaiam dicat. *Citharæ*, inquit, *& Lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis vestris; & opus Domini non respicitis, & opera manuum eius non consideratis.*

Cicer. orat. pro Muren.

Ambr. l. 3. De Virg.

Hier. cõtra Heluid.

Chrysost. Hom. 49. in Matth.

Basil. orat. cont. ebrios.

Isai. 5.

O miseros vos! fecit Deus opus admirabile in diebus istis, vt vobis cœlum aperiret; crucem ascendit, & vsq; ad mortem laborauit: audistis in Euangelio hodierno: Ecclesia gemit, Angeli stupent, Dæmones tremunt; & vos soli propter quos ista fiunt in flagitiis occupati, vino somnoque sepulti, opus Domini non respicitis, & opera manuum eius non consideratis. Audite sententiam iudicis nostri, *Propterea*, inquit, *dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino.* O si intelligeretis quam sit *horrendum incidere in manus Dei viuentis!* quid sit, potare calicem illum amarum iræ Dei, vsque ad fæces, de quo legitis in Psalmo, *Ignis grando, nix glacies spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quis ex vobis*, inquit, Isaias *habitare poterit cum igne deuorante? Quis ex vobis habitabit cum ardorib. sempiternis?* Si nõ potestis nũc ab ebrietate, à choreis, à nugis abstinere quomodo viuas illas flammas, & acerbissimum stridorem dentium ferre poteritis? Quare vigilemus fratres & thesaurum charitatis contra latrunculos illos diligenter custodiamus; & gratiam in terris, gloriam in cœlis veram, & sempiternam consequemur, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Epilogus.

Isai. 5.

Hebr. 10.

Psalm. 10

Isai. 33.

CON-

CONCIO XX.

DE EADEM DOMINICA Quinquagesimæ.

CONTRA BACCHANALIA.

Ecce ascendimus Ierosolymam, &c Luc. 18.

DVo sunt Auditores optimi, quæ me hodie potissimum impulerunt, vt nouo quodam, & mihi certe inusitato vereri genere dicendi, atque historiam Euangelicam, quæ nobis hodierna die ab Ecclesia Catholica proposita est, non vt historiam, sicut vere est; sed vt parabolam explicarem. Vnum quod viderem Euangelium hodiernum, si solius historiæ verba cōsideranda sunt, planius per se, atque illustrius esse, quam vt nostræ orationis lumen desideret. Alterum, quod intelligerem, idem Euangelium, si secundum spiritualem quandam, abstrusamque intelligentiam explicetur, nobis omnibus ad eam viam, quæ ducit ad cœlum inueniendā, atque ingrediendā maximam lucem esse allaturam: Porro Euangelii principium tale est: *Assumpsit* Matth. 10. Luc. 18. *Iesus duodecim discipulos secreto, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis.*

Verum antequam ad hæc verba Euangelii veniamus, pulcherrima quædam figura veteris instrumenti præmittenda est, quæ nobis viam ad Euangelium sternet, atq; aditum ad eam expositionem, quam molimur, aperiet. Cum igitur Israëliticus ille populus quondam ex Ægypto diuino iussu decederet, simulatque Pharaonis tyrannidem euasisset, & mare Erethræū duce Moyse siccis pedib. transiuisset, se regiones quasdam opulentissimas, atque vberrimas quæ lacte, & melle fluerent ingressurum existimabat: Verum eis longe aliud, quā arbitrabantur, euenit. Siquidem ante vastissimas, desertas atq; incultas, solitudines peragrare necesse fuit, quam terram illam vberem, & lacte & melle, manantem cōspicere potuerint. In illis vero squalidis solitudinib. locisque desertis, non solum lactis, & mellis nimia copia non abundabant; sed etiam panis, & aquæ inopia maxime laborabant, itaq; partim tædio solitudinis illius affecti, partim labore itineris victi variisq; difficultatib. fracti, de reditu in Ægyptum cogitare cœperunt: neque semel alius alium excitauit, vt ducem aliquem sibiipsis eligerent, signoque sublato iter in Ægyptum arriperent. Sed cum hæc ad Moysis aures peruenissent, ille vt Princeps vigilantissimus, mox duodecim lectissimos viros in Palæstinam direxit eisque præcepit, vt omnem terram diligentissime perlustrarent, ac regionis totius vbertate, amœnitate, pulchritudine, & elegantia explorata, ad suos redirent: futurum enim sapientissimus Imperator arbitrabatur, vt cum populus Hebræus Palestinæ fertilitatem, & pulchritudinem prędicari ab exploratorib. audiret, continuo terræ illius amore inflammaretur: nec solum præteritarum molestiarum obliuisceretur; sed etiam ad maiores superandos labores, grauioraque adeunda pericula excitaretur. Pergunt igitur exploratores & diebus quadraginta Palæstinam vniuersam obeunt, & ad suos reuertuntur, & ficus, vuas aliosque fructus, quorum terra illa feracissima est, adferentes, & populo ostentantes dicunt, Terra ad quam explorandam missi sumus, & quam peregrinando obiuimus, vere fluit lacte; & melle optima & fertilissima, & pulcherrima est. Verū omnem illā dulcedinem ficuum, & vuarum, quam animo iam conceperant, repente in amaritudinē vertit legatorum sequens oratio. *Verū*, inquiunt, Num. 13. *cultores fortissimos habet, & vrbes grandes atq; muratas; populus, quem aspeximus, proceræ staturæ est. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac, de genere giganteo, quibus comparati quasi locustæ videbamur.* Hæc igitur exploratorum oratio quantū animos multitudinis terræ illius prædicatione inflammauit, atque erexit, tantum eosdem laborū ac difficultatum commemoratione debilitauit, ac fregit, Ita vt non modo vulgus Hebræorum terram illam ipsam ingredi non vellet; sed etiā paucos quosdā, qui ingredi cu-

cupiebant, impediret, ac pene lapidibus obrueret: nihilominus tamen post aliquot annos sublatis iis, qui terram promissionis intrare non voluerunt, ac Moyse iam defuncto, Iosue filium Nun ducem ac principem totius populi Deus constituit, & per eum summa facilitate veteres Palæstinæ habitatores à suis sedibus deturbauit & in eis populum suũ magni videlicet Abrahami nepotes, collocauit. Hæc igitur est figura: nunc explicationem eius accipite.

Applicatio figuræ. Ac primum, quid Pharao, quid Moyses quid Ægyptus, quid seruitus, quid mare Erythræum, quid liberatio ipsa significet, quis vel mediocriter in sacris literis versatus ignorat? Quis nescit Pharaonem Diaboli, & Moysen Christi personam gessisse? Atque Ægypto mundum; seruitute peccatum; mari Erythræo baptismum; & liberatione liberationem designatam, adumbratamque fuisse? Tunc igitur rubrum mare transmittimus, & Ægypto relicta versus terram promissionis iter aggredimur, cum baptismo culpas abluimus, & mundo ac pompis eius renunciantes ad cœlestem illam Ierusalem, quæ super omnium montium cacumina, cælestiumque orbium regiones posita est, properamus. Sed quemadmodum Hebræi mari Erythræo transmisso ante vastissimas, desertissimasq; solitudines, quam terram promissionis intrauerũt: sic & nos nõ statim ab aquis baptismi ad quietem, & felicitatem transimus; quin potius baptismo aquæ baptismus ignis succedit. Vt enim Dominus, ac liberator humani generis Christus simul ac in Iordane fluuio baptizatus est, in loca deserta se cõtulit, vt à Diabolo tentaretur, ieiuniisq; ac vigiliis operam daret: sic etiam nobis post aquas baptismi varia Dæmonum prælia labores, dolores, molestiæ vincendæ, ac superandæ sũt. In baptismo n. Christi militiæ nomen damus, Dæmoni bellum indicimus neq; Dæmoni solũ, sed & mundo, & carni.
2.Tim 3. Quocirca vt B. Apostolus ait, *Omnes, quippe volunt viuere in Christo persecutionẽ patiẽtur.* Et vt primi illi sanctissimæ nostræ fidei, ac religionis cultores dicebant. *Permultas tri-*
Act.14. *bulationes oportet nos intrare in regnũ cœlorũ.*

Quid igitur magna pars Christianorum atq; potentissimũ temporis hoc facit? Sane quod Hebræi, non inquam fecerunt, sed facere, vel voluerunt, vel cogitauerunt? nempe leui de causa in Ægyptum redeunt, & vltro se in potestatẽ Pharaonis tradunt. Itaque multo grauius, quam illi peccauerunt, nos peccamus. Illi n. verbis & cogitatione sæpe in Ægyptum redierunt, nos autẽ verbis quidẽ Ægyptũ detestamur, morib. in Ægypto pene semper diuersamur. An non est in Ægypto, hoc est, in regno Diaboli, & in tenebris densissimis versari, omni tentationi succumbere; peccandi opportunitates quærere; vestes cõpositas non ad vtilitatem, sed ad vanitatem, gestare; commessationib. & ebrietati studere? corpus diligenter curare; animæ salutem negligere? omnes artes omnesq; disciplinas perdiscere; cursus cœlorũ, atq; astrorũ inuestigare; & solã recte viuendi, recteq; moriendi rationẽ ignorare? Qui summo studio quærũnt, ad quẽ modũ cum hominib. loqui, cum hominibus agere, hominũ gratiam aucupari hominibusq; placere debeant; quo autem modo Deum precibus placent, cum eo in gratiam redeant, amicitiã eius promereantur, non modo studiose nõ quærunt, sed ne semel quidem cogitant, in quam obscura Ægypto, in quam crassis tenebris, in quam cæca nocte versantur. Deus igitur, qui hæc omnia multo ante præuidit, nec ignorabat naturã nostram a solitudinis asperitate abhorrere, & Ægypti delitias vehementer adamare, Prophetas, & Apostolos, ac imprimis magnum illũ Iosue, filium inquam suũ ad nos misit, qui cœlestis Ierosolymæ venustate, pulchritudine, vbertate, elegantia, magnitudine, atq; amplitudine explorata harum rerum prædicatione animos nostros accenderet, atque ad eam vrbem, vel vi expugnandam excitaret.

Venerunt igitur ad nos exploratores, & alii aliis verbis; omnes tamen magnifica quædam longeq; præclarissima de cœlesti nobis Palæstina retulerunt. Audite Dauidem: *Magnificentia cœlestis Ierusalem.* *Quã dilecta* inquit, *tabernacula tua Domine virtutum? concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* Psalm. 83. Audite Prophetam Isaiam: Isa. 64. *Oculus non vidit, Deus absq; te, quæ præparasti expe-*

Baruch. 3. expectantibus te. Audite Baruch: *O Israel quã magna est domus Domini, & quã ingens locus* Tobiæ. 13. *possessionis eius*. Audite Tobiã: *Beatus ero*, inquit, *si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndam charitatem Hierusalem. Portã Hierusalem ex saphiro, & smaragdo ædificabuntur, & ex lapide pretioso & mundo omnes plateæ eius sternentur, & per vicos eius Alleluia cantabitur. Benedictus Dominus, qui exaltauit eã, vt sit regnum eius in sæcula sæculorum super eam.* Rom. 8. Audite Apostolum Paulum, qui & ipse vnus de exploratoribus fuit: *Non sunt*, inquit *condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis.* Deniq; quod Apostoli omnes exploratores, ac testes fide 1. Ioan. 1. dignissimi sint, habemus virum summa authoritate, & religione, & fide Apostolũ Ioãnẽ qui apertissimis verbis id testatur. *Quod audiuimus*, inquit, *quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt annunciamus vobis.* Neq; vero Botrus terræ promissæ Christus est. exploratores isti vacui redierunt. Botrũ n. miræ magnitudinis, & suauitatis; Christũ videlicet cruci appensum attulerunt. Quid n. aliud liber Psalmorum, quid volumina Prophetarum, quid Apostolorum libri sonant, quam Christum, & hunc crucifixũ? Dauid vero quasi Princeps quidã ex- Psalm. 33. ploratorum non modo botrũ ostendit; sed etiam d gustandum inuitat. *Gustate* inquit *& videte, quam suauis est Dominus.* Et sane Auditores, quanta sit huius botri suauitas illi optime nouerunt, qui crucem Domini assidue contemplantes vsu atq; experientia didicerunt. Ex hoc igitur fructu, quẽ hic in solitudine modicũ degustamus facile potest intelligi, quãta sit ipsius terræ promissionis amænitas, venustas, vbertas nã si Christus in cruce pendens vbi non est species ei, neq; decor, contemplantis animum pascit illustrat, inflammat, oblectat; quid obsecro faciet, cum in sede gloriæ suæ lumen, & decorẽ indutus, se oculis nostris cernendum, & brachiis charitatis comple- Aditus in terrã promissam difficilis. ctẽdũ præbebit? Sed n. Auditores, si nostris exploratorib. credimus non facile ad hanc feliciſſimam, & pulcherrimam regionẽ perueniri potest. Nam præterquam, quod ipsa ciuitas super altissimos quosdam montes ædificata, & mœnibus, fossis, vallis, munitissima est; & quanquam est amplissima, tamen portam vnam duntaxat, eamq; humillimam, & angustissimam habet. Custodes etiam fortissimi de genere giganteo perpetuo excubant, circũ eã aditus omnes obseruant, & quantum prudentia, consilio, & virib. possunt, contendunt efficere, vt nemo omnino terrã illã ingrediatur. Nõ est Eph. 6. nobis inquit, terræ illius explorator Paulus *non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinẽ* aduersus infirmos, & debiles, & nostri similes hostes, qui videri, vulnerari, occidi possunt, *sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harũ, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* Illi profecto hostes, qui telis igneis vtũtur, quiq; summa alacritate vbiq; discurrunt. eiusmodi sane sunt, Auditores, vt nos cum illis comparati vere locustæ & minores etiam, quam locustæ videamur: & tamen per medias illorum acies transeundum est, si Ierosolymam ingredi cupimus. De magno Via ad cœlum à Dæmonibus obsidetur. Antonio Beatus Athanasius refert, cum quadã die dum oraret raptum in spiritu ab Angelis, in cœlum deferri cœpisse: continuo autẽ innumerabiles Dæmonum legiones occurrisse, qui transitũ totis virib. prohiberent. Cumq; Angeli à Dæmonib. quærerent: Cur id facerent, cum nulla penitus in Antonio crimina inuenirent? Illi vsque ab ortu B. Antonii repetentes omnia eius errata etiam leuissima, & minima, commemorare cœperunt. Verum Angeli mox Dæmonum ora compescuerunt, atque dixerunt non debere eos ab ortu peccata repetere, quæ Christi essent benignitate extincta atq; deleta: sed ea solum, si quæ tamẽ esse poterant, quæ postea admisisset, quam monachus factus esset, & se Dei obsequio consecrasset. Et quanquã multa Dæmones adferebant: tamen nõ tam ea Antonii peccata, quã Dęmonum apertissima mendacia erant, liberum Antonio iter ad cœlum aperiebatur. Post paululum vero B. Antonius ad se rediens & ea reuoluens, quæ viderat: & cibi, & potus & somni, & quietis oblitus proximam noctem totam fletib. & lamentatione peregit, tacitus apud se cogitans, quanta esset multitudo, ac ferocia hostiũ humanorum: & quã arduum, ac laboriosum

per aërem iter ad cœlum. Quod si tantum in B. Antonium audebant, quem semper virum bellicosissimum experti fuerant, quem omni genere virtutum armatum videbant, cum quo non veris criminibus, sed solis mendaciis cõtendere poterant, quid in nos nõ audebunt? quo impetu nos adorientur? qua libertate nobis ad cœlum transitum denegabunt, quos à se deuictos ac prostratos nõ semel, sed sæpius, non iniuria gloriari possunt? Quæ cum ita sint, an dormire, otioque vacare nobis liceat, cum hostes tales habeamus, qui nunquam dormiunt, & nihil agunt, nihil cogitant, nihil moliuntur, nisi in nostrum interitum atque perniciem, vos ipsi quæso sapienter iudicate.

Sed nos ad institutam narrationem reuertamur. Noster igitur fortissimus, & sapientissimus Iosue, qui dux; & Princeps à Deo electus erat, vt quos Moyses non poterat, ipse in veræ ac cœlestis Palestinæ agros introduceret, paratus ad iter, atq; accinctus ad prælium, & in ipso ingressu terræ promissionis cõstitutus tali oratione milites suos, vt in hodierno Euangelio legimus, affatus est. *Ecce, inquit, ascendimus Ierosolymam*, nunc terram promissionis ingredimur tardis, & moribundis corporib. ascendere graue est; sed aliter ad illam, quæ sursum est, Ierusalem nõ peruenitur. Neq; solum ascensionis labor superandus est; verum etiam confertissimæ inimicorum acies perrumpendæ, omnia coniecta tela contemnenda, per media hostium arma transeundum, & multa magnaque vulnera non tam scuto propulsanda quam excelso fortique animo excipienda sunt. *Oportet enim Christum pati, & ita intrare in gloriam suam.* Neque alia sors militum, & alia Imperatoris erit. Verum ne forte inopinati hostium impetus vos perterreant, atque animum despondere cogant, breuiter vobis, & cursum laborum nostrorũ & præliorum, ac certaminum euentum exponam. *Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerunt, occident eum, & tertia die resurget.* Itaque in Ierusalem, hoc est,

Luc. 24.

Luc. 18.

ad pacem, & requiem & gloriam, & vitam beatam, ac sempiternam tendimus. Hæc enim est via, quæ Ierosolymam ducit, neq; putet aliquis se viam aliam faciliorem inuenire posse. Hæc est via, hanc ego primus teram, hanc omnes, qui salui esse cupiunt, ingredientur. *Regnum enim cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Audiuistis nostri ducis orationem. Verba veritatis sunt Auditores, falsa esse nõ possunt. *Cœlum & terra transibunt, verbum Domini non præteribit. Verbum enim Domini manet in æternum.*

Matth. 11.

Luc. 21.

Isai. 40.

Multi quidem reperiuntur, qui filios Rubem, & Gad imitantes hic in terris partem suam habere cupiunt, & frequenter habent, siquidem Rubenitæ, & Gadditæ vt ex cap. 32. Num. intelligi potest, antequam terram promissionis ingrederentur, loca quædam obtinuerunt, illisq; cõtenti nihil in ipsa terra promissionis quæsierunt. Istos igitur Rubenitas, & Gadditas multi sũt qui imitantur; qui futurorum bonorum nullam rationem habentes, solis præsentibus, licet caducis, & fragilibus, inhiant quibus omnibus cum moriuntur, dicitur: *Recordare fili, quod recepisti bona in vita tua:* vltra Iordanem partem tuam habere voluisti. At ii, qui Christum ducem sequuntur, & bonorum cœlestium, atq; æternorum cõpotes fieri cupiunt, omnes siue vno, siue alio modo per multas tribulationes in cœlestem Ierusalem intrare debent. Quibus tandem gradibus Christus, & omnis eius exercitus in gloriam æternam intrauit? Nonne vere Dominus illusus, cæsus, consputus, spinis coronatus, & in crucem actus est? Nonne Princeps Apostolorum Petrus per crucem in cœlum ascendit? Nonne coapostolus eius & collega Paulus propter cælestis portæ humilitatẽ caput amisit? Nonne Apostolus Bartholomæus propter angustias eiusdem portæ, nõ modo vestibus, sed ipsa pelle spoliatus est? Nonne cæteri omnes per exilia, damna, vincula, verbera, ignominias patientiam, castitatem, sobrietatem, & ipsam mortem viam sibi ad sempiternam beatitudinem aparuerunt? Hæc igitur vna vera via ad vitam est, Auditores: nemo se decipiat, hæc vna est via quæ

Luc. 16.

Per solas tribulationes via in cœlum patet.

quæ tamen deserta, & inculta atque interclusa iam frondibus, & virgultis mihi esse videtur. Neque alia de causa, quam propter id quod sequitur in Euangelio: *Et ipsi* inquit B. Lucas: *nihil horum intellexerunt: & erat verbum istud absconditum ab eis & non intelligebant, quæ dicebantur.* Nulla pars est Euangelii, quæ difficilius ab hominibus seipsos amantibus intelligatur, quam hæc, in qua de laboribus, & molestiis perferendis agitur. Intelligebant Hebræi quæ de ficubus, & vuis, & melle, & lacte ab exploratoribus dicebantur: sed de bello cum Iebusæis & Chananæis gerendo, quæ ab iisdem exploratoribus dicebantur, non intelligebant. Sic & nos, quod Deus paradisum voluptatis nobis parauerit, satis facile intelligimus: at quod permultas tribulationes transeundum sit, id vero nullo modo capere possumus. Omnes vtilissimas esse tribulationes affirmant; omnes constãtiam in aduersis laudant: tribulationes n. calcaria sunt, stimuli sunt, fustes sunt, quæ nos ad regnũ cœlorũ compellunt: sed cũ ad fores ædium nostrarum molestia aliqua, vel calamitas pulsat, omnes, fingunt se non esse domi, & Dominã tribulationem excludunt. Rari sunt, qui cum Scribis, & Pharisæis nõ dicant, *descende de cruce, & credimus tibi*: Non libenter Domine te de isto suggestu prædicantem audimus: *descende de cruce & credimus tibi*: de gloria, de regno, de beatitudine differere si volueris, te attentissimis animis audiemus. At de castitate, de sobrietate, de patientia, de cruce de condonandis iniuriis, de perferendis incommodis, de periculis subeundis, tetrica oratio est, obscura, inuoluta, recondita: non capimus, non intelligimus. *Descende* ergo *de cruce, & credimus tibi.*

Amor excæcat.

Tribulatio ab omnib. excluditur.

Marc. 15.

Nõne hæc vera sũt, Auditores? Quid horũ negari potest? Clamat ipsa veritas: *Væ vobis, qui habetis cõsolationes vestras in hoc sæculo.* Quis hoc intelligit? Quis cõsolationes, & voluptates non quærit? Clamat Imperator noster, & in crucem ascendit, vt melius audiatur. *Beati pauperes, beati mites, qui lugent; beati, qui per secutionẽ patiuntur propter iustitiam.* Quis hoc intelligit? Quis capit: Cui non ænigmata obscurissima esse videntur? Quis paupertatem diuitiis, & luctum risui, & persecutiones gratiæ, & fauori hominum anteponit? Nonne hoc tempore surdis auribus ista canuntur?

Luc. 6.

Matt 5.

Neque vero solum plerique hominum, quæ de cruce, & virtutib. dicuntur, non intelligunt: verum etiam eos, qui intelligere conantur, quoad possunt, impediunt non secus, ac olim Hebræi illos paucos, qui terrã promissionis cũ Iosue ingredi cupiebãt, nõ solũ impedire, sed etiam lapidib. obruere conabantur. Nam cũ cæcus quidam, vt B. Euangelista commemorat, secus viam, per quam Dominus iter faciebat, sedens, & mendicans magna voce clamare cœpisset; *Fili Dauid miserere mei*, *qui præibant increpabant eũ vt taceret.* Quotidie ista videmus, Auditores, existat. n. aliquis, qui sedeat secus viã cæcus, ac mendicans, h. e. qui nondũ viam illam, quæ ducit Ierosolymam, viã virtutis amoris Domini sit ingressus, quique adhuc in communi mortaliũ cæcitate versetur, & malũ putet bonum, & bonum malũ; & falsa, ac fragilia veris æternisque bonis anteponat: qui deniq; sedeat, vt nunc aliquam voluptatem, nunc aliquam dignitatẽ emendicet, iste si forte interius à Domino illustratus se cæcum, & mendicum esse, & extra viã sedere animaduertat, atq; ad Dominum illustratorem suum clamare incipat, *Fili Dauid miserere mei:* si mendicitatem suam erubescat: si viles illas diuitiarum cumulandarum, & bonorũ augendorum cogitationes abiiciat; si spretis omnibus rebus magno, & excelso animo Christum ducem sequi, & regnum cœlorum per vim capere apud seipsum statuat; quam multos emendatores, & reprehensores habebit? Quam multi contendent. quantum potuerunt, vt eum ab isto cursu retardent, in sua mendicitate contineant: ignẽ desiderii, quẽ in eo Christus excitauit, extinguant? Quã multi aduersus eum clamabunt, vt ipse nõ clamet, eiq; dicẽt? Tace quid est quod loqueris? Num incipis insanire? Currebas bene, magnã de te spem cõcitaueras, facile ad aliquem sublimem honoris gradum ascendisses, nunquid amicis, & cognatis tuis dedecori esse cupis, quibus splendori, & ornamento esse debue-

Luc. 18.

Homines se mutuo in bonis propositis retardant.

bueras? Quid homines dicent? Quid cogitabunt? quid suspicabuntur? Nempe te, quod cupiebas obtinere, non potuisse, ac propterea animum despondisse: neq; repentinam istam mutationem futurorum bonorum desiderio, sed rerũ præsentium desperationi: neque virtuti, ac pietati, sed inconstantiæ, ac leuitati asscribent. Hæc sunt Diaboli argumenta, quæ illius hominibus subministrabuntur, qui Deo sapientiores, & prudentiores, vel esse, vel videri volunt. Sic enim legimus in Euangelio: *Qui praibant, inquit, increpabant eum, vt taceret.*

Potissimũ ambitiosi. Non dignantur isti Dominum tanquam ducem sequi; sed præire cõtendunt. Excitat Dominus cæcum, vt clamet, increpant isti cæcum, vt taceat. Sed meus cæcus, si vere sapiens erit, sapienter considerabit carnis prudentiã mortẽ esse; & inimicos homines esse domesticos eius. Proinde quanto magis ei silentium imperatur, tanto magis clamabit: *Fili Dauid miserere mei: fili Dauid miserere mei.* Domine, vt videam, vt aperiantur oculi mei, hoc à te peto, hoc à te impetrare desidero. Ex quo tandem fiet, vt à Domino penitus illustretur, & eum summa alacritate, & libertate sequatur; & ex cæco ac mendico nobilissimus Christi miles euadat, & vna cum suo Imperatore Chananæis & Iebusæis deuictis terram promissionis obtineat, & ad ipsam cœlestem Ierusalem maxima Sanctorum hominum, & Angelorum acclamatione perueniat.

Rom. 8.

Matth. 10.

PARS ALTERA.

QVæ de hodierno Euangelio dicenda esse putaui, habetis iam, Auditores optimi: nunc quoniam semihoram adhuc integram habemus, videndum est, quo pacto eam vtiliter consumamus: nec n. arbitror vos tam cito abire velle. Quid igitur dicemus, Auditores? Nescio an decipiar? certe videmini mihi aliquid velle de celebritate Bacchanaliorum, quæ nunc agitur, audire. Quamquam n. huius festi ne commemoratio quidem in toto breuiario reperiatur: tamen vbique terrarum summa religione colitur, estque celeberrimum, solennissimum, duplex, triplex, amplius adhuc, si aliquid amplius reperitur: ita vt transferri nullo modo possit. Ego quidem nõ libenter soleo præsertim hoc loco res ludicras rebus seriis miscere: tamen cum ex reb. ludicris res seriæ colligi possint, cur nõ liceat vel semel in anno, & tali oportunitate oblata in medium aliquid minus seuerũ adferre? Parebo igitur vobis, & ad quem modum ad nos hæc sacrilega sacra peruenerint, quales fuerint auctores, vitia & mores illius, qui hoc ritu, & ceremoniis colitur, paucissimis verbis complectur.

Origo Bacchanaliorum. Bacchanalia igitur ab Ægyptiis primum celebrari cœpta sunt. Deinde Orpheo auctore, & magistro Græci, ac Thebani imprimis eadẽ sacra didicerunt, vt altero sermone ad Græcos vir doctissimus Theodoretus cõmemorat: neque vero sacris istis alia antiquiora facile reperiri possent. Orpheus n. qui horũ rituũ, & ceremoniarũ nõ tã inuentor, & auctor; quam prædicator, & propagator fuit, omnium Græcorũ, Poëtarum, & Theologorum, vt ipsi loquuntur, vetustissimus est. Ac vt Beat. August. lib. de ciuit. 18. cap. 14. auctor est Orpheus vatibus Hebræorũ superior Iudicum æqualis fuit. Cum igitur ad Thebas Orpheo auctore Bacchanaliorum superstitio peruenisset, non diu in illis vnius vrbis angustiis se cõtinuit. Repente enim omnis Græcia earum ceremoniarum desiderio flagrare, & eas summa auiditate discere ac celebrare cœpit. Deinde progressa longius fœda superstitio loca vicina infecit: Alpes transcẽdit; Italiam inuasit; ad ipsam vsq; Romanã vrbẽ penetrauit, ad extremum omnia regna omnes prouincias, totum pene terrarũ orbem cõplexa impuris ritib. & nefandis ceremoniis occupauit. Verum senatus Romanorum si B. Aug. credimus, post aliquot annorum spatium ita illorum sacrorũ, vel potius sacrilegiorum turpitudinẽ erubuit, vt ea in vrbe Roma celebrari omnino prohibuerit. Quæ Romanorum constantia vereor ne in iudicio plurimum nobis obsit Auditores. Nam, quis non timeat, ne in iudicio Christianos Catholicos Ethnici Romani cõdemnent, quod illi Bacchanaliorum ne nomẽ quidẽ audire voluerint? Et homines Christiani non solum nomen; sed & rẽ ipsam hactenus diligentissime cõseruant.

A Romanis interdicta

uant. Sed nos ad rem nobis propositam redeamus.

primis ... ristia- ... s abolita. Posteaquam hæc turpis religio orbem occupatum; atque oppressum tenuisset humani generis Liberator de cœlo adueniens, quasi salutaris quidam fulgor mundo illuxit: ad cuius exortum continuo omnes errorum tenebræ fugari dissipariq; cœperūt. Apostoli. n. ardentibus tædis orbem peragrabant, vbiq; ignem accendebant, omnia loca non solum lustrabant; sed etiam illustrabant, & cum omnia sacrilega falsorum Deorum sacra, tum potissimum Bacchanalia tanquam Christianæ religionis puritati, integritati, & sobrietati maxime contraria persequebantur: & ea de festorum dierum catalogis, & calendariis expungi, deleriq; iubebant. Bacchus igitur ex omni parte aduersum se bellum atrox excitari animaduertens, tempori paulisper cedendum putauit. Itaq; Christiani orbis finibus relictis nescio vbi se abdiderit, alicubi tamē se sine dubio abdidit. Post aliquot annos cum iam extincta penitus & nomen & sacra Bacchanaliorū crederentur, Bacchus iterum ex antro in quo aliquandiu latuerat, caput erexit. Atq; ex administris suis Dæmonibus intelligens Christianorum studium in tuenda, atque amplificanda religione deferbuisse, aereos quosdam Principes, sagaces inprimis, atq; disertos ad se vocari iussit, eosque paucis ante quadragesimam diebus ad vulgus Christianorum legatos misit, vt cum illis pro sua prudentia de Baccho reuocando, & restituendis Bacchanalibus agerent.

Paulatim tamen restaurari cœpta.

Legati venerunt; sed initio aperte se prodere non sunt ausi, neq; temere omnib. Christianis sua consilia credenda esse putauerunt. Itaque obseruatis quibusdam, qui de fide, Religione, ac bonis morib. minus solliciti videbantur, quiq; libentius conuiuiis interessent, & in bibendo magis strenue se gerebant, eos primū accesserunt: sed nocte intempesta, ne videlicet agnoscerentur & quanq̃ non satis aperte loquebantur, & in aurē potius, quod volebant, insusurrabant, quā clara voce dicebāt; oratio tamē illorū, vt à maioribus nostris accepimus, talis fuit. Tempus imminet, quod vos quadragesimam appellatis, quo tempore, neque ludis, neq; iocis, neq; conuiuiis vacare licet: sed inedia diuturna corpus affligendum est: tēpla, & conciones frequentandæ: peccata ad memoriam reuocanda, confessioneq; & lachrymis expianda: multa denique seuera ac tristia munia obeunda sunt. Cur igitur his paucis diebus animum non relaxatis? Cur paulo liberius voluptatibus non indulgetis? Certe homines estis, carnei estis. Ista continuatio laborum non modo carneos, sed & ferreos homines frangeret. Cum amicus dimittitur magis laute, quam alias, tractari solet: & vos nunc à vobis carnem quodammodo ablegatis, & spiritui nutriēdo, & confirmando toto quadragesimæ tēpore diligenter incumbetis, cur igitur carni, vel his postremis diebus non aliquid tribuitis? Hæc, & horum similia Bacchi legatos dulciter insusurrantes, non solum attente, sed etiā valde amice homines illi audiebant. Quod cum ipsi legati animaduertissent propius accedentes, & seipsos prodentes dixerunt: Bacchus Dominus noster, non tam suæ fortunæ impatiens, quam vestrorum laborum misertus, nos ad vos misit, & quāquam ille à vobis iniuria affectus est, tamen & iniurias condonare, & ad vos redire paratus est, neq; petit, vt ei suam pristinam dignitatem, & ornamenta restituatis, sed hoc solum, vt paucos dies ante Quadragesimam ei vobiscū tuto versari liceat, vt eius aliqua saltem memoria conseruetur. Placuit hæc oratio vulgo Christianorum, neque solum Bacchi petitio iusta; sed & honesta visa est.

Itaque neque petita venia ab Episcopis, neque sapientium consilio expectato iterum Bacchanalia catalogo festorum ascribere, & dies festos agere, ac celebrare cœperunt. Verum talis moderatio, ac temperamentum primis illis temporibus adhibebatur, vt Bacchi festum omnino simplex esse videretur. Non ebrii fiebant, non totas noctes ludebant, non per plateas discurrebāt, non laruas induebant, non choreas ducebant, non aliquid denique faciebant, quod Christianum, hoc est, sobrium hominem dedeceret. Solum enim parumper animos relaxabant, & si quid ad solitas epulas, & potationes addebant, omnino modicum

Mox solēniter resumpta.

erat. Et si quidem hoc malum non longius progressum fuisset, neque fines cuiusdam moderatæ remissionis transiuisset (tametsi laudandũ & probandũ non erat) tamen vtcunque ferri, tolerarique potuisset. Verum post aliquot annos festum simplex semiduplex euasit; postmodum etiam duplex. Accesserunt vesperæ duplices: accessit octaua; accessit solennitas quædam peculiaris: denique præter vigiliam & ieiunium, id omne quod habent cætera festa celebritatis accessit. Iam vero ita celebre factum est, vt se hominem non putet, qui his diebus multo liberius ludis, iocis, cibo, potu, quam alioqui soleret, non indulgeat.

Inuectio contra Bacchantes.

Atque ad id iam insaniæ in toto pene Christiano orbe deuentum est, vt non immerito Mahumetanis, & Agarenis ludibrio simus. Ecce, inquiunt, qualis est natio Christianorum: nunc vsque ad fauces ventrem, & stomachum implent; nunc inedia semetipsos cruciant: hodie tanquam insani bacchantur per vrbes; post duos dies cinere caput aspergent, templaque atque aras religiosissime frequentabunt: neque Christianos solum, sed & ipsum Christum irrident. O qualem inquiunt, Christiani Deum habent, quam egregium legislatorem, qui hęc vel præcipit, vel permittit! Non sine causa, Auditores, hodie potissimum Ecclesia mater nostra illa nobis Euangelii verba proponit: *Ecce ascendimus Ierosolymam, & filius hominis tradetur gentibus, &c.* Neque dubitandum est, quin multi ad fidei nostræ veritatem conuerterentur, nisi Christianorum corruptis, ac deprauatis moribus retardarentur. Quod enim à Christo, & eius sanctissima religione animo abalienati sunt, nos ipsi nostris peccatis, & exemplis in causa sumus.

Sed hæc hactenus: Iam enim tempus est, vt de vita, & moribus huius, quem insani homines colunt, & Bacchũ appellant, nonnihil dicamus. Et licet res gestæ, & mores eius, de quo agimus, longissimam orationẽ prope suo iure postularent: ego tamẽ ea solum attingam, quę ab hominibus huius vrbis maiori religione coli solere audiui. Atque ita moderabor orationem meam, vt tẽpus mihi pręscriptũ dicendo non excedam.

Descriptio Bacchi.

Piscis quidam reperitur, quem Aristoteles tradit, cor in ventre reconditum, atque inclusum habere: quocirca Epicharmus comicus eleganter vnico verbo eum ἐχτραπελογάστρον appellauit, hoc est, à communi ventris ratione descendentem, Græci communi vocabulo ὄνον, nos asinum marinum nominamus, Huius igitur monstri Clemens Alexandrinus simillimos dicit esse Bacchi sectatores. Si vero tales sunt ii, qui aliquam Bacchi similitudinem in seipsis exprimere conantur: certe licebit nobis Bacchum definire, Principem illorum asinorũ, qui cor in ventre reconditum habent. Bacchus igitur, & eius sectatores, quod pace ipsorum dicam, primum asinorum similes sunt tardi, pigri, torpentes, desidiosi, stupidi: denique fustibus, & verberibus melius, quam verbis erudiuntur. Hæc enim omnia ex eo nascuntur, quod cor habeant in ventre. Clamant Concionatores: Tempus iam est, de somno surgere, ambulandũ est, currendum est, iter ad cœlum est longum, vita humana breuis: periculum est, ne ante portæ claudantur, quam peruenire possimus: non est hoc tempus in ludis & iocis conterendum. Non audit asinus noster, & tamen aures longissimas habet. Habet quidẽ cor, sed est inclusum in ventre: nihil audit, nihil cogitat, nihil quærit, nisi quod ad ventrem, ad Deum videlicet suum colendum & satiandum pertinet. Eius enim *Deus venter est.* Loquere parumper de hordeo, de conuiuiis, de potationibus, videbis si asinus excitabitur, si eriget aures, alacriter respondebit. Ea siquidem quæ ventrem tangunt cor etiam tangunt. Sed cætera videamus. Mirabimini profecto naturã huius monstri: non solum cor habet in ventre; sed etiam tale corporis temperamentum ab ipsa natura sortitum est, vt si totas noctes insomnes ducat, vt choreis vacet, vt per vrbem bacchetur, & omnibus cœli iniuriis caput exponat suum, nihil penitus ægritudinis contrahat. Si vero horam vnam meditationi rerum diuinarum vacare velit, aut ad aliquem ægrotum consolandum noctu pergere, & apud eum aliquam partem noctis excubare, vel charitas, vel necessitas moneat, continuo caput debilitatur, frangitur, recreatione indiget.

Clem. li. 2 Pædag. c. 1

Philip. 3.

Ratio[...] [...]endi [...] conuiu[...] di Bac[...] chanti[...]

diget: neq; die sequẽte ante meridiẽ è lecto surgere potest. Rursum cum omnes libri medicorum ad bonam corporis valetudinem inediam vtilissimam, & crapulam perniciosissimam esse doceant; tamen noster homo, vel raro, vel nunquam ieiunat, quod capitis dolorem timeat: ex nimio autem cibo, & potu nihil timet. Et cum alii ebrietatem grauissimum crimen esse putent, ipse exclamat cum mensæ accumbens aliquem vinum cum aqua miscentem videt, nempe eo modo res à Deo creatas temerari, atque adeo sacrilegium committi censet: ita vt nemo vnquam ab igne, sicut iste ab aqua, abhorruerit.

Sed quoniam iam ad mensam, nescio quomodo, oratio nostra deuoluta est, de conuiuiis quoque illius, & de tota ratione viuendi breuiter, si non displicet, exponamus. Ratio viuendi quantum ex iis, qui cũ eo aliquando fuerunt cognoscere potui, talis ab eo obseruari solet. Nunquam mane è lecto surgit, antequam solem intelligat surrexisse. Aliqui hoc ignauiæ asscribunt, ego parsimoniæ tribuo. Id enim propterea facit, ne nimium olei in lampade consumatur. Accidit tamen plerunque, vt post vnã, aut duas horas suas plumas relinquat. Verũ habet excusationem suam: id enim fit, vel quod multitudo, ac densitas nubium solis radios ad eum peruenire nõ sinit, vel quod horologium delirat, & signat horam sextã, cum octauam signare deberet. Deinde vbi surrexit, vel obambulat mœnia ciuitatis, vel aliquo ludo vires exercet, vt paulo post strenue cum perdicibus, & gallinis in mensa bellum gerat. Denique viribus, & fame, & siti quantum satis esse videtur excitatis, itur ad mensam: neque vnquam est solus, semper aliquos compransores, & compotores habet. Primum verbum pene semper esse solet, Heus tu vide, vt vinum non desit, pocula semper sint plena. Hic ego, Auditores, obruor iam multitudine lancium, discorum, patinarum, aliorumque vasorum, quibus epulæ inferuntur: neque facile possem totam conuiuii celebritatem exponere. Sed noui quid faciam, illa ipsa verbis vobis referam, quib. magnus Basilius oratione contra ebriosos hoc idem conuiuium aliquando descripsit. *Incipiente die, inquit, symposia sua varijs tapetibus, ac floribus aulas exornant, studiumque suum, ac diligentiam in poculorum apparatu ostentant, ad perfrigerandum vinum, craterasque ac phialas velut in pompa aliqua, ac conuentu publico disponentes, vt vasorum diuersitas satietatem ipsis suffuretur, & poculorum alternatio, ac permutatio longam ipsis ad potandum immorationem inducat. Accedunt ad hæc quidam symposiarchi, & vino fundendo præfecti, ac architriclini, & ordo in confusione, & dispositio in re incomposita excogitatur. Vt quemadmodum magistratibus exterius ex satellitibus authoritas augetur: sic etiam ebrietati, velut reginæ cuidam, famulatum adiungentes, opprobrium ipsius excellenti studio, ac ornatu contegant. Adhæc coronæ, & flores, & vnguenta, & suffitus, & innumeræ externæ animi voluptates maiorem occasionem fruentibus faciunt. Deinde procul progresso conuiuio certamina de ampliori potu oriuntur: & horum certaminum præfectus est Diabolus, & victoriæ præmium peccatum.*

Quæ oratio turpitudinem eorum, quæ fiunt, assequi possit? Omnia absurditate, omnia confusione referta sunt. Superati, ebrij sunt: victores ebrij sunt: ministri vero eos derident, manus officium negat: os non suscipit, venter deijcit, & tamen malum non remittit. Miserum corpus naturali robore exolutum vndequaque defluit, violentiam immodici potus non sustinens. Porro vbi iam vino exsatiati putantur esse, tunc bibere incipiunt, & iumentorum more bibunt velut à fonte sponte manante, & æquales numero canales accumbentibus remittente. Nam progresso iam conuiuio ingreditur ad ipsos adolescens quidam, generosos habens humeros, nondum ebrius, phialam habens magnam vini præfrigerati, qui depulso ipsorum pocillatore stans in medio per aliquos canales æqualem compotoribus ebrietatem distribuit.

Noua hæc est immodestiæ mensura, vt æquis portionibus inter se bibendi petulantiam exercentes, nullus in bibendo alterum excedat. Inclina te paululum ad miserum ventrem tuũ, disce suscipientis vasis magnitudinem: ne respicias ad poculum, quãdo euacuaturus sis ipsum, sed ad tuum ipsius ventrem, qui iam dudũ expletus est. Vsquequo tandem vinum? Vsquequo ebrietas? Deinceps consequens est, vt cœnum

[Margin notes: *Pulcherrima symposiorum descriptio.* — *…atio viuendi & conuiuantium Bacchantium.*]

pro homine fias, adeo totus admixtus es vino, & cum ipso putrefactus & quotidiana crapula vinum oleas. Atque hoc corruptum velut vasa, quæ nullius amplius sunt vsus. Miserabile profecto Christianis oculis spectaculum. Vir in ætatis vigore consistens, validus corpore, inter copias militares splendidus, domum deportatur non potens se erigere, neque proprijs pedibus abire. Vir qui horrendus esse debebat hostibus, pueris in foro ridendi occasionem præbet, citra ferrum prostratus est, sine hostibus occisus est. Hæc Basilius, qui certe pulcherrime nobis Bacchi conuiuium depinxit.

Colloquia mensalia Bacchantium.

Sed nunquid in isto conuiuio nihil dicitur? Nunquid more monachorum silentiũ illis imperatum est? Non sane, Auditores, non sequuntur mores monachorum: imo pene non alia de re, quam de ipsis monachis loquuntur: istorum simplicitatem rident, illorum vitam contemnunt, aliquos hypocritas, & magistros nimis seueros, aliquos nimis liberos, & dissolutos vocant: neque ab ordine presbyterorum, Pastorũ, & Pontificum abstinent. Si quis est in hoc ordine, qui confiteri cupiat, & sua peccata non recordatur, eat ad conuiuium Bacchi, & ibi omnia diligentissime enumerari audiet. Mirum est profecto nonnullos, qui Rhetoricæ nunquam operam dederunt, tamen inter bibendum tam copiose vel crimina aliorum exaggerare, vel recte facta extenuare, vt facillime persuadeant, etiam si falsa, & incredibilia aliquando narrent. Verum vt ille sapienter ait, *Facundi calices quem non fecere disertum?* Temporis breuitas me compellit, Auditores, vt Bacchum relinquam cum suis compotoribus in mẽsa: sed nõ ægre feret. Hoc enim ipse in more positum habet, vt multas horas sedeat ad mensam, sed interdum etiam prandia cum cœnis coniungat. Hoc vnum tamen addã, si mihi semel hominem adire liceret, profecto non tacerem eum in magno errore versari. Nam ipse quidem voluptatẽ in ebrietate quærit, & tamen ebrietas non tam cõciliat, quam arcet voluptatem. Nam quemadmodum nimius fulgor sensum videndi, & magni sonitus sensum audiendi corrumpunt: moderati autem voluptatem efficiunt, sic etiam immodicus, & frequentissimus potus sensus languidos, & emortuos reddit, vt omne vinum insipidum, & aqua mixtum illis esse videatur. At iis, qui raro, & moderate bibunt, omne vinum sapit: nam & sensus bene constitutos habent, & ad potum accurrunt tanquam ad amicum accipiendum, quem multo tempore non viderunt.

Ebrietas hodie lib[erior] hilaritas dicitur.

Sed quoniam mihi aulam accedere, & hæc Regi ebriosorum significare non licet, his omissis ad vos veniam, ac serio vobiscũ agam, Auditores, & paucis verbis orationem meam concludam. Agunturne aliquãdo Louanii ista conuiuia? Dicetis fortasse, aliquando quidem nos inuisit: neque facile repellere tam blandam amicam possumus: neque nobis tam immane scelus videtur esse, si interdum liberiores, & iucundiores simus. Quam enim tu ebrietatem dicis nos hilaritatem potius, & iucunditatem appellamus. Mihi vero, Auditores, tam turpe vitium hoc esse videtur, vt vehementer probem illius sancti & Summi Põtificis consilium, qui ebriosos excommunicandos, & ab Ecclesiis repellendos censebat. Narrabo vobis iucundam historiam. Cum primum in has regiones ingrederer, quas audieram fertilissimas, & vberrimas esse, circumspiciebam, vt formam vinearũ, & copiam cernerem: sed cum vineæ nusquã apparerent, & ab aliis intelligerem in iis locis vinum non crescere, sed aduehi aliunde: quæsiui ab aliquo, An essent hic præclara ingenia? Præclarissima, ait ille: neque talia in multis orbis partibus facile reperies. Tum ego: Sane non iniuria. Nam cum nihil magis ingeniis obsit, quam vinum, hic vbi vinum non bibitur, quomodo non optima & acutissima ingenia erunt? Quid? inquit ille, hic vinum non bibunt? Imo vero rarissimos inuenies, qui non bibunt vsq; ad ebrietatem. Cui ego: Fortasse rustici quidam sunt impurissimi, qui hoc facere solent; nam de cæteris non auderem tale aliquid suspicari. Tum ille: Miror, inquit, simplicitatem tuam. Et rustici, & non rustici, & plebei, & patricii, & Philosophi, & Theologi, ac demum pene omnes hoc faciunt. Iam ergo non miror, inquam, ego, si hic vinum non crescat. Nam singulari Dei

proui-

prouidentia factum est. Si enim nunc ebrii fiunt, cum vinum aliunde aduectum maximo pretio emunt: quid facerent, si non emerent, sed vnusquisque suas vineas haberet! Fateor vobis, Auditores, ebrietas est omnibus turpis, & homine libero indigna, sed in hominibus huius vrbis, & Academię turpissima esse videtur. Et cum primum hoc vitium dominari in hac vrbe audirem, vix adduci poteram, vt crederem esse verum. Refugiebat enim animus meus tale aliquid de tam pia, & tam erudita ciuitate credere. Meipsum quodammodo pudebat, tale aliquid cogitare. Nam si hoc vnum vitium abesset, cui quæso ciuitati in toto Christiano orbe hæc vna ciuitas inuideret? Imo vero, quę ciuitas reperiretur, quæ cum hac de eruditione, de pietate (quæ duo Christianæ religionis maxima ornamenta, ac veluti lumina clarissima sunt) contendere auderet? Credite mihi, Auditores, multa Gymnasia, multas Academias, multa musarum domicilia vidi; sed rara sunt, ac prope nulla, quæ cum hac illustrissima sede, ac veluti arce quadam sapientiæ, vel auditorum multitudine, vel Doctorum celebritate, vel loci ipsius commoditate comparari possint: & tamen tam densas tenebras huic splendori turpissimum ebrietatis vitium offundit, vt omnis reliqua gloria ac celebritas, humilis, obscura, exigua, ac prope nulla videatur. Quid enim tam indignum homine docto, quam ebrietas? Quid tam ingenium hebetat, quam ebrietas? Quid tam cum sapientia pugnat, quam ebrietas? Quæ consilia momenti alicuius ab ebriis hominibus expectabimus? Deinde, quid fœdius, quid miserius, quid scelestius homine ebrioso? Insanorum, phreneticorum, à Dæmone obsessorum multo melior conditio est, quam ebriorum. Illorum enim omnes miserentur; & si quid peccant, omnes ignoscendum putant; at ebriorum miseretur nemo: tantumque abest, vt eis peccantibus ignoscendum sit, vt Aristoteles libro de Moribus tertio, duplicato supplicio eos afficiendos censeat. Quid, quod nullus est morbus, qui ita totum hominem corrumpat, vt ebrietas? Febres, vulnera, plagæ, aliaque id genus corpus debilitant; sed animum non modo non frangunt, sed frequenter etiam roborant, vt Beatus Apostolus dicat. *Cum infirmor, tunc fortior sum.* Insania contra, ac mentis inopia, nec non ruditas, & stupiditas, animorum ægritudines sunt; sed corpori nihil nocent: at ebrietas tale venenum est, vt & corpus, & animum simul inficiat. *Ebrietas*, inquit, magnus Basilius, *rationis pernicies, roboris corruptio, senectus immatura, breuis temporis mors.* Quid enim aliud sunt ebriosi, quam idola gentium? Oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt: manus resolutæ sunt, pedes mortificati sunt. Sed quid dicemus? vbi ebrietas est, ibi stupra, ibi adulteria, ibi proditiones, ibi cultus Idolorum, ibi omnia flagitia, & facinora esse solent. Nam vt fimus apes, ita vinum excitat libidines. Quid Noe Patriarcham ludibrio filiorum exposuit? Ebrietas. Quid Loth hominem sanctũ alioqui nefario scelere contaminauit? Ebrietas. Quid populum Hebræorum vitulum aureum fabricare, & eum pro Deo colere persuasit? Ebrietas. Quid Holophernem ita sopiuit, vt sanctam Iudith ingredientem, gladium arripientem, vagina nudantem, & caput ipsius amputantem nõ sentiret? Ebrietas. *Iacebat enim*, inquit scriptura diuina, *nimia ebrietate sopitus.* Sed ad ipsa diuina volumina parumper veniamus. Audite quæso, quid ipse Dei Spiritus, Spiritus sobrietatis, & veritatis, qui docet nos vtilia, per Salomonẽ dicat: *Luxuriosa*, inquit, *res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiẽs.* Et rursum: *Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* Audite, quid idem Domini Spiritus per Isaiam ebriis comminetur: *Væ, qui potentes estis ad bibendum vinũ: & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Et idem: Væ, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis: cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis vestris, & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino.* Quamobrem, Au-

[Margin notes: *Ebrietas doctos maxime dedecet.* — *Quantum malum ebrietas.* — 2. Cor. 12. — Iudith 13. — Prou. 20. — Prou. 23. — Isai. 5.]

Auditores? nonne, vt omnes ebriosos absorbeat? Audite quid ipse Dominus, animorum medicus peritissimus, qui morbos nostros optime curare nouit, dicat: audite, inquam, à qua re nobis cauendum admoneat. *Attendite*, inquit, *vobis; ne forte grauentur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius mundi: & veniat super vos repentina dies illa.* Quis vestrum, Auditores, si ab aliquo peritissimo medico audiret, Cauete ne succum illius herbę aliquo modo sumatis, nisi repente interire vultis: quis, inquã, vestrum si hoc audiret, non sibi diligentissime ab illa herba caueret? & si eam in suo horto creuisse animaduerteret, non eam radicitus euelli mandaret?? Cur igitur eandem fidem Christo medico sapientissimo non adhibemus, qui succum ebrietatis incaute sumentibus repentinum interitum & corporis, & animi comminatur? Audite præterea, quid nostræ militiæ post Christum Imperator Petrus suis militibus iubeat: *Sobrij, inquit, estote, & vigilate: quia aduersarius vester Diabolus circuit quærens quem deuoret.* O præceptum salutare. *Sobrij*, inquit, *estote & vigilate.* Vt vigiletis, sobrii sitis. Nam ebrii vigilare non possunt. Vigilantia vero maxime vobis necessaria est, cum hostem habeatis, qui nunquam dormit, neque vnquam ebrius est. Olim, Auditores, Carthaginenses ideo pene semper hostium suorũ exercitus fundebant, quod (vt Aristoteles œconomicorum priore auctor est) se à viino cũ dimicaturi erant, abstinerent. Quid igitur nos facere par erit, si hostes incorporeos, semper vigilantes, semper sobrios vincere voluerimus?

Luc. 21.

1. Petr. 5.

Sed obiiciunt nobis communem illum Doctorem orbis Apostolum Paulum, qui ad Timotheum scribens ait: *Noli adhuc aquam bibere.* O impudentiam incredibilem! Apostolum Paulum ebrietatis patronum facere non verentur. Et cuius sunt illa verba: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Et rursum illa: *Ebriosi regnum Dei non possidebũt.* Quid, quod illis ipsis verbis quibus Timotheo suo vini bibendi licentiam concedit, nobis omnibus ebrietatẽ, & crapulam interdicit? Primum enim diligenter monet: *Teipsum*, inquit, *castum custodi*: deinde subdit, *Noli adhuc aquam bibere*: vt intelligeremus beatum illum Timotheum, quod Clemens Alexandrinus annotauit, non vino, sed aqua perpetuo vti consueuisse. Tum addit: *Modico vino vtere.* Vtere, inquit, non fruere: nec enim ad voluptatem; sed ad vsum vinum concedebat. Quod Plinius etiam fecit, cum ait: *Modico vino vti, non immania quædam pocula exhaurire debes:* sed vtere, inquit, modico vino. Postremo adiecit, *Propter stomachum, & frequentes tuas infirmitates.* Nec enim vnquam magister temperantiæ vinum bibere, atque ab aqua abstinere Timotheum iussisset, si ille stomacho confirmato, & corpore robusto fuisset.

1. Tim. 5.

Ephes. 5.

1. Cor. 6.

Verum, Auditores, ne hæc documenta scripturarum tanquam verba hominum, & inanes comminationes cõtemnamus, breuissimas, sed verissimas & plane formidabiles historias referre volo. Beatissimus Pontifex Gregorius libro quarto dialogorum, virum quendã scribit fuisse, qui cum puellã quandã ex sacro fonte suscepisset, eamq; vt spiritalem filiam in domum suam induxisset, lætitiæ & vino indulgere cœpit: denique ebrius effectus nocte proxima eodem se scelere polluit, quo olim Loth vir alioqui sanctus se polluerat. Non diu Maiestas diuina tam nefarium scelus inultum dimisit. Septimo enim die obitu repentino consumptus est. Cum cadauer ipsius de more in tumulo collocatum, humatumque fuisset, ignis ex ipso sepulchro oriri visus est, qui non solum ossa, & mortuas eius carnes absumpsit: sed & ipsum tumulum penitus concremauit. Et si tale fuerit corporis non sentientis incendium quale fuit, & nunc etiam est incendium animæ sentientis? Num intelligitis iam quale præcipitium sit ebrietas? Nec enim dicere possumus stuprum, non ebrietatem tales pœnas commeruisse: nam si ebrietas non fuisset, neque flagitium illud vnquam fuisset. Sed iam historiam alteram audite. Venerabilis Beda capite decimoquinto libri quinti historiæ Anglicanæ: *Noui*, inquit, *ipse fratrem, quem vtinam non noscerem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ignobiliter*

Exempla contra ebrietatem.

Greg. l. 4. Dial.

Beda lib. 5. Hist. Ang. cap. 15.

liter viuentem. Seruiebat enim multum ebrietati, & cæteris vitæ remissioris illecebris. Percussus itaque languore, atque ad extrema perductus vocauit fratres, & multum mœrens, ac damnato similis cœpit narrare, quia videret inferos apertos, & Satanam immersum in profundum tartari, Caipham quoque cum cæteris, qui occiderunt Dominum, iuxta eum flammis vltricibus contraditum. In quorum vicinia, inquit, heu misere mihi locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres cœperunt exhortari diligenter, vt vel tunc positus adhuc in corpore pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modo tempus vitam emendandi, cum ipse viderim iudicium meum iam esse completum. Talia dicens sine viatico salutis obijt: & corpus eius in vltimis monasterij locis humatum: neque aliquis pro eo missas facere, vel Psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. Factum est hoc nuper in Prouincia Barniciorum, ac longe lateque diffamatum, multosque ad agendam, non differendam scelerum suorum pœnitudinem prouocauit. Hactenus Beda. Cuinam igitur, Auditores, post exempla tam horribilia adhuc ebrietas placebit? Iste, cuius funestissimum exitum commemorauimus, non Hæreticus, non adulter, non ambitiosus, non auarus erat. Sed quid? Ebrietati studebat: & tamen prope ipsum Caipham, & reliquos Domini perditissimos interfectores in gehennæ incendiis locum habere meruit. Quare nemo Auditores: qui animæ suæ rationem aliquam habet, nemo inquam dicat: Non malum est ebrietas; vel, leue peccatum est ebrietas: sed potius rei turpitudinem, damna, incommoda sapienter consideret, & aliquando tandem ad quietum, & tranquillum sobrietatis portum se recipiat: quod nobis concedat Christus Iesus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

* *
*

CONCIO XXI.

DE EAD. DOMINICA Quinquagesimæ.

Contendite intrare per angustam portam. Luc. 13.

Etsi negare non possum, Auditores optimi, me non sine magno dolore animi videre dies istos spirituali mœstitiæ ab Ecclesia consecratos, stultissima, atq; inanissima lætitia ab hominibus transigi: tamen illud etiam confiteri debeo, frequentia ista, atq; concursu vestro hoc potissimum tempore, in quo locus concioni esse non posse videbatur, me nō mediocriter recreari. Intelligo enim in hac vrbe, atque adeo in hoc illustrissimo sapientiæ domicilio, sicut multi hoc tempore toti sunt in corporibus, ac sensibus oblectandis, occupati: ita quoque non deesse, qui conscientiæ curam gerant, & qui ad spirituales epulas inuitari se, ac deduci facile patiantur. Et quanquam non existimo multos eorum in concione adesse, quibus maxime esset concio necessaria: tamen non propterea muneri nostro deerimus, sed imitabimur sapientes medicos, qui cum pestis in vrbe grassatur, si eos curare non possunt, qui iam peste correpti sunt; saltem diligentiam adhibent, vt corpora adhuc sana, atque integra suis medicamentis à morbo defendant. *Simile.* Quod vt facile præstare possimus, pulcherrimam, & elegantissimam quandam sententiam explicabimus, quæ decimo tertio capite Euangelii S. Lucæ continetur, & ex eo primum intelligemus, quæ sit via, quæ ducit ad cœlum: deinde quantum ab ea via Christiani homines tempore Bacchanaliorum recedant.

Sententia igitur quam hodie suscepimus explicandā talis est: *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis quærent intrare, & non poterunt.* *Luc. 13.* Quis est finis, ac veluti scopus, quem sibi in hac sententia Dominus proposuit? Non alia de causa,

causa, vt ex verbis superioribus cognosci potest, hanc sententiam Dominus protulit, quam vt ostenderet paucos esse, qui saluantur, multos, qui pereunt. Ac proinde eos, qui Bacchanalia celebrant in numero saluandorum nō futuros. Pinguiores enim & crassiores sunt Bacchi cultores, quam vt per angustam portam ingredi valeant. Proposuerat igitur quidam Domino quæstionem: Si pauci sunt, qui saluantur? Dominus vero ita sapienter respondit: vt iisdem verbis, & paucos esse diceret, qui saluantur, & simul rationem exponeret, cur essent pauci. *Contendite*, inquit, *intrare per angustam portam. Quia multi, dico vobis quærent intrare, & non poterunt.* Quod est idem ac si apertius dixisset: omnino sunt pauci, qui saluantur, neque ob aliam causam, quam quod angusta, & arcta porta vitæ, & salutis sit. Hoc Dominus in animis nostris infigere conatur, cum toties repetit: *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Et rursum clamat: *Lata porta & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem: & multi ingrediūtur per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam.* Hoc deniq; & Isaias illustri, sed horribili similitudine nobis ante oculos ponit. Sic enim loquitur c. 24. *Hæc erunt in medio terræ, in medio populorum, quomodo si paucæ oliuæ, quæ remanserunt excutiantur ex olea; & racemi, cum fuerit finita vindemia: hi leuabunt vocem suam, & laudabunt, cum glorificatus fuerit Dominus?* hoc est, quam raræ remanent oliuæ in arbore postquam excussa fuerit: & quam raræ inueniuntur vuæ in vitibus post vindemiam: tam pauci ex toto numero hominum saluabuntur. Quis non tremat? Quis non obliuiscatur poculorum, & chorearum, si rem istam cogitare incipiat? Quot poma in arboribus reperiuntur, posteaquam ab agricolis collecta fuerunt? Fortasse tria, vel quatuor, quæ in summitate arboris cum essent, vel oculos, vel manus colligentis effugerunt. Et in vineis post vindemiam, quot racemi reperiuntur? Certe tam pauci, vt facilius grana vuarum, quam botri numerari possint. Quare cum tam pauci sint, qui salui fient, si cum iis conferantur, qui peribunt, merito de electis Isaias ait, *Hi leuabunt vocem suam, atque laudabunt, cum glorificatus fuerit Dominus:* hoc est, cum finito regno Anti Christi, Christus venerit in nubibus cœli cum potestate magna, & maiestate, cum impiorum innumerabiles multitudines in gehennam deturbauerit, cum omnes blasphemos, omnes fornicarios, omnes ebriosos, omnes immundos æternis incendiis adiudicauerit; tunc pauci illi, qui relicti fuerint leuabunt vocem suam, atque erumpent in laudes Domini, & præ gaudio, ac lætitia toti gestient. Eant nunc, si placet, homines Christiani, & agant Bacchanalia sicut Ethnici: comedant, & bibant more Epicureorum, ducant choreas, induant personas, discurrant tota nocte per vrbem, bacchentur, luxurientur, insaniant, & videant, quid paulo post eis eueniet. Profecto enim si paucissimi sunt, qui salui fient, in numero saluandorum isti non erunt: sed cum iis potius numerabuntur; qui *tenent tympanum, & cytharam, & ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Habemus igitur in quem finem, ac veluti scopum tendat hæc sententia. Nunc ad eam breuiter explicandam veniamus.

Saluandorū exiguus numerus.

Matth. 22.

Isa. 24.

Iob. 11.

Contendite, iuquit, *intrare per angustam portam.* Vnus fuerat, qui quæstionem proposuerat; Dominus vero non vni, sed multis ait: *Contendite intrare per angustam portam.* Tametsi enim vnus quæstionem proposuerat; tamen multi erant, qui solutionem quæstionis audire cupiebant. Sed quid est porta illa angusta, per quam ingredi iubemur? Certe non aliud, quam ipse Christus. Ipse enim alio loco aperte dixit, *Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur.* Et rursum: *Ego sum via, veritas, & vita.* Ad quem igitur modum intratur per Christum? Duo requiruntur, vt quis per Christum in cœlum ingrediatur. Vnum ex parte Christi. Alterum ex parte nostra. Ex parte Christi quod requiritur, est, vt is portam aperiat. Ipse enim *habet clauem Dauid, & aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit.* Et hoc quidem olim est factum. Tunc enim nobis Christus beatitudinis portam aperiebat, cū hic in terra agens partiebatur, atque

Christus angusta cœlū porta est.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

Quomodo per eam intrandū sit.

Isai. 22.

atque vsque ad mortem Patri obediens erat. Vt enim prioris Adæ inobedientia, & superbia portam regni cœlorum clausit: ita posterioris obedientia, atque humilitas eandem portam reserauit. Itaque quod ex parte Christi requiritur, præsto est: patet enim porta, & vsque ad consummationem mundi patebit. Verum ex parte nostre hoc requiritur, vt Deo adiuuante portam istam, quæ iam, vt diximus, patet, ingrediamur, ingredimur vero, quando ea media ad salutem consequēdam accipimus, quæ Christus instituit, nempe virtutes, & Sacramenta: quæ quoniam difficilia sunt, idcirco porta salutis, porta angusta dicitur: Virtutes homini Christiano necessariæ, vt fides, spes, charitas, humilitas, castitas, patientia, & aliæ, sine quibus salutem consequi nullus potest, nonne difficultatem maximam continent? Sacramenta quoque, ac præsertim Confessionis, certe sua, & magna difficultate non carent. Quid enim difficilius, quid magis arduum, quid à natura hominis magis abhorrens, quam vt quis hominem alium audire, atque ei omnia sua flagitia, omnes fœditates, omnes turpitudines, & maxime arcanas, & reconditas explicare teneatur? *Angusta est* igitur *porta*, per quam ad latissimum, & maximum regnum ingredi debemus.

Sed fortasse quæret aliquis, Si lex Domini porta est angusta, cur idem Dominus alio loco iugum suum suaue, & onus suum leue esse affirmat? Quomodo ista cohærēt? *Contendite intrare per angustam portam*; & *Iugum meum suaue est, & onus meum leue*? Multis modis nodus iste explicari potest: Beatus Chrysostomus exponens caput septimum Matthæi, legem Domini asserit esse per se quidem grauem, ac difficilem: sed tamen simul esse leuem, ac suauem, si futura præmia, & futura supplicia perpendantur: *Non enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Si æger propter amorem sanitatis etiam amarissima pharmaca facile sumit: si agricola propter spem messis futuræ æstiuos ardores, atque hyberna frigora contemnit: si mercator propter aurū tempestates, ac procellas, & ipsa naufragia, nec non pericula latronum, & piratarum nihil esse ducit: si miles propter quandam inanem gloriæ, & honoris vmbram grauia esse non putat onera armorum, famem, sitim, vigilias, labores, vulnera, pericula, mortem denique ipsam; quomodo homini Christiano non facilia, ac læuia videbuntur, quæcunque Dominus iubet, si is gloriam illam maximam, & sempiternam, quam Deus militibus suis promittit, considerare voluerit? Non sine causa Apostolus ad Ephesios scribens, tanta sollicitudine orare se dicit, vt *Deus gloriæ det* illis *spiritum sapientiæ, & illuminatos oculos cordis*, vt sciant, *quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in Sanctis.* Intelligebat enim tantam esse cœlestis præmii magnitudinem, vt sola eius consideratio omnia grauia & amara, leuia, & dulcia possit efficere. *Has cogitationes*, inquit, S. Cyprianus exhortatione ad Martyrium, *quæ persecutio potest vincere? quæ possunt tormenta superare? Durat fortis, & stabilis religiosis meditationibus fundata mens, & aduersus omnes diaboli terrores, & minas mundi animus immobilis perstat quem futurorum fides certa, & solida corroborat.* Iam vero tormēta quoq; ac supplicia futura ita diuturna, atq; atrocia sunt, vt ad ea effugienda omnes labores, quos hic in terris patimur, ne labores quidem nominandi sint.

Sed & alteram solutionem quæstionis eiusdem breuiter, si placet, accipite. Via Domini initio angustissima est; sed paulatim magis, ac magis dilatatur, hoc est, ea quæ Dominus præcipit initio dura, atq; amara esse videntur; sed vsu tamen paulatim mollescunt, & consuetudine leuia, suauiaque redduntur. Hinc est illa vox B. Hieronymi: *Virtutes duræ sunt incipienti, molles proficienti, suaues peruenienti.* Et illa D. August. *Semitæ æquitatis, dum inchoantur, arctæ videntur, & angustæ: dum autem profectum accipiunt, spatiosæ videntur, & latæ.* Hinc & Salomon in prouerbiis, ait c. 4. *Ducam te per semitas æquitatis, quas cum fueris ingressus non arctabuntur gressus tui*: hoc est, antequam ingrediaris, absterreberis fortasse; sed cum fueris ingressus, alacriter curres. Homerus Princeps Poetarum Græcorum vir

Matth. 11.

Spes futurorum iugum Domini leue facit.

Rom. 8.

Ephes. 1.

Cypr. Exhort ad Martyr.

Via Domini initio arcta post dilatatur.

Prou. 4.

vir Ethnicus, sed sapiens, scribit Vlyssem, cum per ea loca transire deberet, vbi Circe fæmina maga homines in celuas suis præstigiis commutabat, se aduersus eas præstigias herba quadam communiuisse, cuius nomen est moly, quæq; radices teterrimas, sed flores candidissimos, & lacti quam simillimos habet: nimirum vt ostenderet viros sapientes, quos in Vlysse describebat, ne victi cupiditatibus, ac libidinibus variis, quasi beluæ quędam efficiantur, virtutis præsidium sibi comparare solere. Virtutem vero esse persimilem herbæ illi, quæ radices atras, & flores candidos habet, cum aspera, ac difficilia sint virtutis initia; fructus vero optimi, ac suauissimi, per se patet. Nam & Philosophus, licet Ethnicus, id aperte vidit, & docuit, homini studioso esse voluptatem, studiose viuere. Et noster sapiens aliis verbis rem eandem ita expressit, *Gaudium est iusto facere iudicium.* *Prou. 21.*

Sed rursum quæstio nostra alio etiam modo potest solui; Si cum Theophilacto dicamus, à Christo portam angustam, & viam arctam esse appellatam, nō tam quod talis sit, quam quod talis proceris ac pinguibus, atque onustis Bacchi amatoribus, & cultoribus videatur. Vere enim si essent homines parui, atq; humiles, si multa inutilia onera deponerent, si omnia vestimenta penitus exuerent, angustiam fortasse in via, & porta Domini non inuenirent. Nunc vero nihil aliud cogitant, quam quomodo perpetuo crescant, corpore pinguescant, animo intumescant, extendantur, dilatentur, inflentur; neque vnquam cessant onerare se oneribus grauibus curarum, ac solicitudinum terrenarum. Et quid mirum, si hominibus eiusmodi porta regni cœlestis arcta, atque angusta esse videatur. Non talis certe videbatur Apostolis Domini: non talis iis postea visa est, qui Apostolicam perfectionem imitati renunciauerunt omnibus, quæ possidebant, & nudi nudum Christum sequi voluerunt. Nec enim verbis explicari potest, quam lata, atque ampla porta Domini illis omnibus efficiatur, qui semel mundum cum suis pompis conculcare, spem sæculi omnem contemnere, cœlo cor suum affigere, magno ardore animi soli Christo adhærere, & non solum terrenis opibus se spoliare; sed & desiderium, & cogitationem à se penitus abscindere, ac remouere potuerunt.

Porta cœli angusta: sed pinguibus altis & oneratis.

Postremo illud quoque ad nostræ quæstionis explicationem addendum videtur, legem ac præcepta Domini portam esse illis angustam, si per se ac soli considerentur: at vero si iis Dei gratia, atque auxilium adiungatur, non portam angustam; sed iugum suaue, atque onus leue appellari debebit. Hoc enim interest inter legem & Euangelium, quod lex præcipiebat, vt sancti essemus; non autem dabat gratiam, per quam homines sanctificarentur. Præcipiebat, vt cum Dæmone certamen iniremus; sed arma ad certamen necessaria nō subministrabat: præcipiebat, vt ex carnalibus spirituales efficeremur; sed Spiritum sanctum, quo spirituales esse possemus non donabat. Præcipiebat vt in cœlum proficisceremur; sed scalas, & gradus, quibus in cœlum ascenditur, nobis non dabat. Itaq; lex erat iugum; sed non suaue: erat onus; sed non leue. At vero Euangelium illa eadem præcipit; sed simul adiumentum præbet, vt ea non solum fieri; sed etiā facile fieri possint. Quare Euangelium est iugum, sed suaue: & onus, sed leue: & simul via est angusta, & lata, aspera & iucunda. Audite Prophetam: *Propter verba*, inquit, *labiorum tuorum, ego custodiui vias duras.* Ecce iugum, & onus: & viam angustam & arctam. Audite rursum eundē: *In via mandatorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.* Ecce adiumentum gratiæ. Et item: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*: tunc enim via dilatatur, & cursu transmitti facillime potest, cum etiam cor igne charitatis dilatatur. Cur quæso Sancti omnes opera maxima, atq; admirabilia facile perpetrabant: nos vero parua, atque exigua non sine labore perficimus? Certe non alia causa est, nisi quia illi feruebant, nos frigemus. Non dubito, quin sint aliqui studiosi adolescentes, qui sobrie & caste viuant: sed qui de choreis, de laruis, de conuiuiis semper cogitant fortasse non credunt; verum decipiuntur. Multi enim etiam hodie adolescentes reperiuntur, quibus non ita, vt illi putant,

Porta cœli fit lata accedente gratia.

Psalm. 1[...]

Psal. 18.

Ibid.

sunt, castitas laboriosa, & quibus non solum non molesta; sed etiam est iucunda sobrietas. Eiusmodi vero illi omnes sunt, qui sciunt, cuius sunt hæc dona: qui Dei opem implorare, & eius gratiam, atque amorem quærere, & inuenire didicerunt: qui intelligunt, quanta sit in Sacramentis efficacia, in scripturis adiumentum, in oratione solarium. Postremo, qui adhuc de angustiis viæ Domini conqueruntur, nõdum mihi, quid Euangelium significet, cognouisse videntur. Quid enim Euangelium, quid gratia, quid lex amoris, quid Spiritus sanctus, quid Christus, quid Iesus, quid Liberator sonãt, nisi libertatem, nisi charitatem, nisi suauitatem, nisi facilitatem?

PARS POSTERIOR.

QVÆ sit porta, de qua Dominus loquitur, & cur angusta appellata sit, hactenus exposuimus: nunc verba illa exponenda sunt: *Quia multi, dico vobis, quærent introire, & non poterunt.* Tria sunt hominum genera, qui quærunt intrare, & tamen non poterũt. Est etiam quoddam genus eorum, qui ne quærunt quidem intrare. Initio igitur quidam sunt, qui quærunt in regnum cœlorum intrare, sed idcirco non intrant, quia non per angustam portam, sed per latam quærunt intrare. Hoc genere continentur Mahometani, Hæretici, Iudæi, Infideles denique omnes. Mahumetani quærunt intrare, cupiunt salui fieri; sed ideo nõ intrant, ideo non fiunt salui, quod non per angustam portã Christi, sed per latam portam Mahumetis ingrediantur. Mahumet enim cũ videret angustias religionis Christianæ, aliam quandam portam aperuit latam, atque amplam, sed quæ recta ducit ad gehennam. Videte quam lata sit porta Mahumetis: nihil docuit credendum, quod superet cuiusquam intelligentiam, non Trinitatem, non Incarnationem, non mortem, non resurrectionem filii Dei. Nihil etiam docuit sperandum, quod oculus non viderit, & aures non audierint: sed flumina lactis, & mellis, & vini, ventris saturitatem, libidinum expletionem, seruorum multitudinem, denique continuas ferias, & perpetua Bacchanalia, hanc esse docuit beatorum felicitatem. Nam quod permittat vxorum multitudinem, & habenas laxet libidinibus, & alia multa, quæ portam illam latissimam faciunt, facile patior sileri. Pari ratione omnes Hæretici non ferentes angustias huius portæ vnusquisque sibi propriam portam aperit. Venit Lutherus, & aperit vnam portam vsque adeo latam, vt etiamsi curru, vel lectica vehi velles, vel si vtrumque parentem in humeris gestares; tamen adhuc satis commode eam ingredi posses. Nulla continet præcepta, nullas leges, nulla exigit opera: Ieiunia vero, & castitatem, dolorem & satisfactionem pro peccatis atque alia id genus, tanquam noxia execratur. Deniq; ita lata est hæc porta, vt etiam homines ebrii (qui alioqui diu laborãt, vt ædium suarum fores inueniant) per hanc sine errore, & offensione ingrediantur. Veniunt denique Zuinglius, & Caluinus, & aliam quandam portam adhuc latiorem aperiunt. Nam angustias quasdam de fide augustissimi sacramenti, quas Lutherus reliquerat, isti boni Architecti penitus sustulerunt. Quanquam hæc porta bis antea aperta, à Berengario semel, semel à Wiclefio, & bis ab Ecclesia cũ ingenti labore obstructa, nunc tertio ad perniciem innumerabilium animarum non tam ædificata; quam restaurata, atque aperta à Zuinglianis, & Caluinistis est. Per has igitur portas, quæ latissimæ sunt, infinita hominum multitudo ingreditur, quos omnes illis verbis Dominus reuocat. *Contendite intrare per angustam portam: quia multi dico vobis quærent intrare, & non poterunt*, qui non per angustam portam, quæ sola ducit ad vitam, ingrediuntur. Non vos decipiat amplitudo portæ Lutheranorum & Caluinistarum. Quid enim prodest commode & non per angustias intrare, si intretis in gehennam? Imo potius, si sapitis, suspecta sit vobis ista latitudo portæ, ista facilitas fidei. Nam angusta porta, & arcta via est, quę ducit ad fidem: & fides vere Christiana est illa, quæ propter sublimitatem, & excellentiam suorum mysteriorum illud exigit, vt intelligentia sit voluntate captiuetur.

Porro alterum genus est eorũ, qui per angustam quidem portam intrare cupiunt,

Tria genera eorum qui conantur intrare.

Luc. 13.

Quidã excludũtur.

quia tarde veniunt. ſed ſerius veniunt, atque idcirco quærent intrare, & non poterũt. Porta illa quæ ſancta appellatur, quam Romæ anno Iubilæi Pontifex Summus aperire ſolet, tam diu eſt aperta, quam diu tempus Iubilæi durat. Tempore illo euoluto, ſubito clauditur, ac deinceps etiam ſi Rex quiſpiam adueniret, atque ingredi cuperet, ea porta aperiri non poſſet. Ad eundem modum porta cœli, quam ipſe Chriſtus Pontifex Summus ac ſempiternus ſua morte, & paſſione reſerauit, nunc quidem patet; ſed non niſi Iubilæo durante patebit. Dominus enim cum portam aperuit ſimul Iubilæi annum inſtituit; cuius quidē Iubilæi ſpatia tametſi vere ad mundi conſummationem extendantur: tamen ſi homines ſingulos conſideremus, vniuſcuiuſq; annus Iubilæi, tamdiu durat, quam diu vita ipſius durat. Vita deficiente annus Iubilæi finitur, & porta ſalutis æternis ſeris, & repagulis clauditur. Quia vero multi ſunt, qui dum viuunt curis & ſollicitudinibus mundi huius occupati hærent in itinere; præſertim cum ſe diu adhuc ſuperuicturos, & annum Iubilæi longiſſimũ futurum arbitrantur, idcirco Dominus eorum præuidens periculum ita ſollicite eos admonet, *Contendite intrare per anguſtam portã*; hoc eſt, nolite hærere in via: ſed properate, currite, donec annus Iubilæi durat, donec tempus habetis pœnitentiæ, donec porta ſalutis patet. *Multi enim quærent intrare*, ſed quia ſerius veniunt, intrare nõ poterunt: & fruſtra pulſabunt portam, fruſtra dicent: *Domine, Domine aperi nobis.* fruſtra optabunt vnum diem ad pœnitentiam. Hæc vero, Auditores, propter quos quæſo dicuntur? Certe non propter eos, qui iam obierunt, & ſtant foris, & pulſant dicentes, *Domine aperi nobis*: Illis enim iſta non proſunt; ſed propter nos, & nobis dicuntur: & nobis non vniuerſis, ſed ſingulis, nõ dicuntur homini cuidam communi, non dicitur Ideæ Platonis, ſed mihi, & tibi, & iſti, & illi. Et quid quæſo dicitur? nempe hoc (aperiamus quæſo aures cordis) hoc inquam, dicitur vobis: nunc patet ianua cœli, nunc veſtri Iubilæi annus agitur, nunc vobis regnum cœlorum offertur, nunc inuitamini, vt intretis: nolite omittere oportunitatem iſtam. Multo enim citius, quam putatis, non cogitantibus vobis porta claudetur, ſicut infinitis aliis de improuiſo clauſa eſt, & in æternum miſerrimi, atq; infeliciſſimi eritis, & horam vnam huius pretioſi temporis, quod modo nihili facitis, toto animo cupietis, & non dabitur vobis.

Matth. 25. & Luc. 13.

Sed iam ad tertium hominum genus veniamus. Sunt igitur alii quidam, qui per anguſtam portam, & ſatis mature ingredi cupiunt; ſed tamen victi anguſtiis portæ tandem non ingrediuntur. His Dominus ait, *Contendite intrare per anguſtam portam, quia multi dico vobis quærent intrare*, hoc eſt tentabunt, an poſſint intrare, periculum facient an per illas anguſtias ingredi valeant? ſed quia non contendent totis viribus, ideo tandem non intrabunt: hoc genere innumerabilis multitudo hominum continetur: Quis enim enumeraret eos, qui quotieſcunque ad confeſſionem accedunt, ſtatuunt apud ſe iam deinceps ingredi velle anguſtam portam, fugere ebrietatem, fornicationem, contentionem, æmulationes, rixas, iras, tripudia, & alia à quibus nos abſtinere Apoſtolus præcepit. Itaque iſti quærunt intrare, incipiunt intrare; ſed ſtatim atque nonnihil comprimuntur, retrocedunt, Si vnum verbum audiant, quod eis non placeat, mox abiiciunt patientiam, & ira ſuccenſi de vltione cogitare incipiunt: ſic etiam propoſitum ſobrietatis, & caſtitatis tamdiu ſeruant, quamdiu peccandi occaſio non ſe offert: quin etiã alioqui ſæpe renouant deſideria, ſæpe concupiunt ſpiritum, & nunquam pariunt. Hos igitur admonet Dominus, *Contendite*, inquit, *intrare per anguſtã portam*. non paſcitur Domins ſterilib. deſideriis, non ſufficit velle intrare; ſed contendere neceſſe eſt. *Multi enim dico vobis quærent intrare*, multi volẽt, multi cupient, multi tentabunt; ſed quia nõ cõtendũt, neq; vim faciũt, idcirco non intrabũt. *Regnum n. cœlorũ vim patitur, & violenti rapiũt illud.* Cũ in aliqua domo ſpectacula aliqua exhibẽtur, vel Comœdia, aut Tragœdia aliqua agitur nunquã vidiſtis, quã vehemẽter ſe cõprimant in ingreſſu eius domus; Omnes cupiunt eſſe primi, & tãto ardore ſpectãdi aliquid noui ducũtur,

Quidam non intrãt quia non contendũt ingredi.

Luc.

Mu... qui... uan... trar...

tur, vt non magni faciant illas angustias, neque laborem illum introeundi considerent, modo spectaculis aut Comœdiæ interesse valeant. Iam igitur in regno cœlorũ eiusmodi spectacula exhibētur, vt solo eorum aspectu spectantes felices efficiantur: neq; sperandum est, vt præcedant nos famuli, qui viam aperiant; sed vnusquisque per se, siue diues, siue pauper, siue nobilis sit, siue ignobilis, vnusquisque per se viam sibi facere, & trudi ac trudere debet, si pulcherrimis, & felicissimis illis spectaculis interesse volumus. Quæ cum ita sint, quis nostrum erit, qui laborem ingrediendi per angustam portam ferre non velit? Quis nõ facile comprimi se, & affligi ad tempus patiatur? Non dubito, quin multi ingredi vellent; sed non possunt, & ideo non possunt, quia non sciunt: nec enim sine arte per angustas, & humiles portas ingrediendum est. Si porta esset humilis, & tu rectus incederes, & caput non inclinares, nonne frontem læderes, & tamen non intrares? Sic etiã si porta est angusta, nisi te ad modum crucis conformare scias & quasi transuersis lateribus ingrediaris frustra ingredi cupies: hoc est igitur quod Dominus ait; *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis quærent intrare, & non poterunt.* Quia nimirum se ad formam crucis componere minime sciunt & modum ingrediendi per angustias ignorant. Itaque debes te ad modum crucis conformare, hoc est statuere apud te omnes tribulationes atque ærumnas forti, atque infracto animo tolerandas esse & ad hunc modum facillime ingredieris. Sic Dominus, Auditores, intrauit, sic enim *oportuit Christum pati*, nempe crucifigi, & *ita intrare in gloriam suam*; Sic Apostolus Petrus, sic Apostolus Andreas, sic omnes electi in regnum cœlorum ingressi sunt. Omnes enim crucis figuram imitati per multas tribulationes summo cum labore, angustias portæ huius intrauerunt. *Luc. vlt.*

Venio nunc ad vltimum, & infelicissimum hominum genus, nempe ad eos, qui non solum non contendunt intrare; sed ne cogitant quidem, an velint intrare. Et si multi quærent, & non poterunt, quid de istis fiet, qui ne quærunt quidem? Et quam multos esse arbitramini in hoc numero; Certe hoc tempore perrari omnino sunt, qui ad hoc genus hominum non pertineat. Quis hoc tempore Dei timorem, & suæ salutis studium non obliuiscitur? Cui non apte verba illa conueniunt, *Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi: ducunt in bonis dies suos, & in puncto descendunt ad inferna: qui dixerunt Deo, Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus*, hoc est, per viam arctam, quam doces ambulare non volumus; sed viam latam ingrediemur, Bacchanalia celebrabimus, tripudiis, & sonis, & cantibus incumbemus. Quis hoc tempore, si non verbis, certe factis hoc non dicit? Nonne hisce diebus orbis Christianus ferme totus insanit, vt non immerito Mahometanis & Agarenis ludibrio simus. Ecce, inquiunt, qualis est natio Christianorum, nunc vsque ad fauces ventrem, & stomachum implent, nunc inedia semetipsos excruciant; hodie tanquam insani choreas ducunt, laruas induunt, bacchantur per vrbes, post duos dies cinere caput aspergent, templaque, atque aras religiosissime frequentabunt: neque Christianos solum, sed ipsum etiam Christum irrident. Et qualem, inquiunt, Christiani Deũ habent, quam egregium legislatorem, qui hæc vel præcipit, vel permittit! Non sine causa, Auditores, hodie potissimum & Ecclesia mater nostra illa nobis Euangelii verba proponit: *Ecce ascendimus Hierosolymam & filius hominis tradetur gentibus ad illudendum, & conspuendum.* Vere enim nunc Christus traditur gentibus ad illudendum, & conspuendum. Sed nunquid Iudæi olim impune Christum ad illudendum, & conspuendum gentibus tradiderunt? Non sane. Siquidem post annos quadraginta Christ[us] Iudæos gentibus tradidit non solum illudendos, & conspuendos, sed etiam interficiendos, atque delendos. Et quis non videt nobis idem ob causam eandem non solum aliquando euenturum, sed in præsentia euenire? Nonne Deus assiduis comminationibus nos terret? Audimus Italiam ita adhuc horrendis tremoribus concuti, vt alicubi homines desertis ciuitatibus in tentoriis habitent, neque gelu, aut niuibus in vr- *Iob. 21.*

Multi ne quidẽ conantur intrare.

bes compelli possint. Audimus Germaniam superiorem tanta penuria, ac difficultate annonæ laborare, vt calceos, furfures, spógias pauperiores comedant. Quis vero inde multa latrocinia, & pestem grauissimam secuturam non formidat? In his nostris regionibus quot pagos superioribus temporibus mare absorpsit? Gallia, & Hispania, quam atrocibus bellis proximis annis afflictatæ sunt? Hæresis vero, quæ est plaga omnium grauissima, quando nam vehemētior, quam hoc tēpore fuit? Quid de immanitate Turcarũ Regis dicemus? Nonne singulis annis aliquas Christianas prouincias suo imperio adiungit, & reliquis tanquam sæua tempestas perpetuo imminet? Itaque Deus hoc tempore omnibus plagis, atque flagellis simul expugnationem cordiũ nostrorum aggreditur. Clamat enim his vocibus, & vtinam non ad cor Pharaonis, vtinam non surdis aurib. clamet. Et quid clamat? Sit finis flagitiorum, sit finis libidinũ, sit finis insaniæ, sit finis Bacchanaliorum: alioqui enim, si sic pergitis me gentibus illudendum tradere, pergam & ego vos gentibus perdendos, & diripiendos tradere. Mauult n. sine dubio Turcas regnare, quam perditos Christianos. Illi enim cōtemnunt Deum, quem non nouerunt, & cuius sacramenta non susceperunt; nos vero Deum, quem nouimus, & cuius sacramenta suscepimus, conculcamus: propter nos blasphematur Dei nomen inter gentes: nec solum propter nos blasphematur; sed nos ipsi illud blasphemamus, nos gentibus peiores sumus. Refert. n. D. August. libro decimooctauo de ciuitate Dei capite decimotertio senatum Romanorum ita Bacchanalium turpitudinem exhorruisse, vt ea in vrbe Roma celebrari omnino prohibuerit. Itaque surgent Romani in iudicio, & condemnabunt generationem istam, quod illi Bacchanaliorum ne nomen quidem ferre potuerunt: & homines Christiani non solum nomen; sed & rem ipsam diligenter cōseruarunt. At, inquis, nimis est durum, tali hoc tempore vitam seueram arripere: nunc omnia ad lætitiam, & voluptatem inuitant. Imo vero plane contrariũ ego video. Nonne iam inde à septuagesima Ecclesia mater

Aug. 18. de ciuit. cap. 13. Romani vetuerunt Bacchanalia.

nostra omisit hymnos, & cantica iucunditatis, assumpsit indumenta tristitiæ, totum hoc tempus pœnitentiæ, & peccatorum recordationi consecrauit? nonne ad funus sponsi, ac liberatoris sui celebrandum præparatur? Nonne passionem Domini hodie in Euangelio audiuimus? Cuius rei sunt hæc signa? lætitiæ, an tristitiæ? Quid? quod his moribus, & hoc genere viuendi facimus mendaces omnes sacerdotes? Illi clamant in templis, & præsertim hora tremēdi sacrificii, populum Christianum hoc tēpore ob memoriam peccatorum esse in luctu, & lachrymis, & squalore; interim vero maior pars Christianorum tota est in conuiuiis, in potationibus, in tripudiis. At Iuuenes sumus: dandũ est aliquid ætati: & laborum continuatio non solum homines carneos, sed etiam ferreos frangeret. Imo vero, Auditores, quia iuuenes sumus ideo continendi, & coercendi sumus. Est n. ætas nostra quasi equus indomitus, non eget calcaribus ad malum, sponte sua in vitia præcipitatur. Cur nouis fomentis incendium nostrum augemus? Deinde cur nō possunt adolescentes aliis honestis oblectationib⁹ recreari? Num desunt vobis infinita genera ludorũ, quæ sine peccato exerceri possunt? Quid necesse est viros cum fœminis tripudiare? hoc enim est stipulam igni admouere. Quid necesse est cum gladiis tota nocte per vrbem discurrere, & in graui periculo, vel pereundi, vel perimendi semper versari? Quid necesse est cantica lasciua ebrietate condire? Nunquid potus sobrius, & honesta symphonia sensus nostros non oblectaret? Deniq; an adolescentes nō sæpius ipsos senes moriendo præueniunt? & sane dico vobis, nulla ætate homines facilius in gehennam descendunt. At maior pars hominum hoc agit. Verum est id quidem: sed ideo maior pars hominum æternis suppliciis addicetur. Ideo Dominus ait, Paucos esse, qui saluantur: multos vero qui pereunt. Ideo Isaias clamat: *Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum sine vllo termino.* Quare si quis est, qui vere Deum, & animā suam diligat; si quis sit, qui tanquam bonus miles à parte Dei contra Diabolum stare velit; si quis est, quem zelus aliquis tangat

Inuectio contra Bacchanalia.

tangat honoris Domini sui; si quis est, qui dolorem aliquem capiat, ex tot, & tam multiplicibus offensionibus, atque iniuriis Dei, hoc tempore se ostendat: non est difficile tempore pacis militiam profiteri: non est multum in quadragesima, & in hebdomada sancta laruam non induere, ebrium non fieri, choreas non ducere; sed nunc, nũc est tempus, vt se veri Dei cultores, & milites prodant, nũc totus fere orbis aduersus Deũ quasi conspirat. Si Rex noster ab aliquo peteret, vt in eius gratiam duobus sequentib. dieb. ieiunaret, aut domi se contineret, non dubito quin impetraret. Nunc vero Deus ipse, qui te condidit, qui te redemit, qui tibi regnum cœlorum impetrauit, cui non solũ tua, sed etiam teipsum debes, exiguum munus à te petit: non postulat, vt ieiunes, non vt domo non egrediaris; sed hoc vnũ duntaxat, vt filium suum, & Dominum tuum non exponas gentib. ad illudendum, & cõspuendum, vt his tribus diebus in officio te contineas: quis igitur ex vobis adeo ingratus, ac durus, adeo immemor beneficiorum erit, vt rem tam exiguam, pro Deo non faciat? Ego ipse, qui nihil sum, si ab aliquo vestrum beneficii loco peterem, vt hanc nocte ab ebrietate se abstineret, me profecto impetraturum sperarem: quanto igitur magis par est, vt id à vobis omnibus impetret Christus, qui semetipsum tradidit pro nobis, & in patibulo suspendi voluit, ne nos suspenderemur in gehenna: præsertim cum multo maior sit voluptas futura, quam paulo post ex bona conscientia capiemus, quã sit ea molestia, quam modo libidines compescendo, perferimus. Ita igitur dilectissimi, ita quæso contendamus intrare per angustam portam, ita sobrie, & modeste nos
Matth. 5. geramus, ita *luceat lux nostra coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum, qui in cœlis est*, qui est benedictus in sæcula. Amen.

* * *

CONCIO XXII.

DE DOMINICA PRIma Quadragesimæ.

Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. 2. Cor. 6.

Onsueuit Ecclesia duob. modis vti verbis diuinæ scripturæ: interdum enim adducit in eum sensum quem verba præ se ferunt, qui literalis dicitur: interdum vero in aliquẽ sensum spiritalem. *Duplex sensus scriptura literalis & spiritalis.* Cum celebratur dedicatio templi Ecclesia illud Euangelium proponit, vbi legimus, *Hodie salus huic domui facta est.* Quę quidem verba secundum literalem sensum de domo Zachæi intelligi debent: Ecclesia vero eadem illa verba secundum spiritalem sensum, de templo illo intelligi vult cuius agitur dedicatio. Quibus etiam duobus modis Apostolos ipsos scripturis instrumenti veteris vsos fuisse scimus. Ita igitur hodie verba ista apostolica, *hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*, quæ ab Apostolo Paulo dicta fuerant de gratia noui Testamenti, applicat Ecclesia ad gratiam Quadrag. *Sensus Apostoli.* Itaq; sensus Apostoli. & literalis talis est: Venit iam tempus illud acceptabile, quod omnes Prophetæ prædixerant, & omnes iusti hactenus desiderauerant: Deus n. misit filium suum, vt per eum sibi mundum reconciliaret. Deinde misit nos Apostolos, & legatos suos, & posuit in nobis verbum reconciliationis: *Hortamur igitur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* *Sensus Ecclesiæ.* Venite, reconciliamini Deo, dum est tempus acceptabile, & dum adhuc durant dies salutis. Sensus vero spiritalis quo Ecclesia hodie vtitur, iste est. Venit nunc tempus quadragesimæ, tempus optimum: saluberrimum, pretiosissimum, in quo licet à morte peccati ad vitam gratiæ, & charitatis resurgere. Quare *hortamur vos, ne in vacuum gratiam istam recipiatis*, ne tẽpus tam pretiosum sine fructu prętereire patiamini: Est enim hoc tempus, *tempus acceptabile, & dies salutis. Omnia tempus*

habent:

Eccl. 32. *habent*, inquit Ecclesiastes *& suis spatijs trãseunt vniuersa sub cœlo. Tempus nascendi & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tempus euellendi, quod plantatum est. Tempus occidendi & tempus sanandi. Tempus destruendi, & tempus ædificandi. Tempus flendi & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi. Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Tempus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus custodiendi & tempus abijciendi. Tempus scindendi, & tempus consuendi. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tempus dilectionis, & tempus odij. Tempus belli, & tempus pacis.*

Tempus Quadrag. omnium temporum commoditates habet.

Sed hoc tempus quadragesimæ Auditores omnia illa tempora simul complectitur. Est enim modo *tempus nascendi, & tempus moriendi*; nascendi Deo, & moriendi peccatis, *Tempus plantandi, & tempus euellendi:* plantandi virtutes, & euellendi vitia. *Tempus occidendi, & tempus sanandi:* mortificandi membra nostra, quæ sunt super terram, & sanandi nouum hominem, qui renouatur de die in diem. *Tempus destruendi, & tẽpus ædificandi:* destruendi turres superbiæ & Babylonis; ædificandi muros sanctæ & gloriosæ Ierusalem. *Tempus flendi, & tempus ridendi*: flendi ob omissam gratiam & debita contracta; ridendi ob spem remissionis. *Tẽpus spargendi lapides, & tempus colligendi*: tẽpus vt concionatores spargant verba Dei, quæ sunt lapides illi viui, quibus occiditur Goliath; & tempus vt populi colligant eadem verba, non vt res inanes, & inutiles; sed vt gemmas, & lapides pretiosissimos. *Tempus amplexandi, & longe fieri ab amplexibus:* amplexandi Christum sponsum animę; & longe fieri ab amplexibus impurissimarum fœminarum. *Tempus acquirendi, & tẽpus perdendi:* perdendi bona temporalia eleemosynas largiendo; & acquirendi sempiterna vsuram a Deo recipiendo. Nam *qui miseretur pauperis fœneratur Domino.* (Prou. 19.) *Tempus custodiendi, & tempus abiiciendi:* custodiendi bona desideria quæ Deus hoc sancto tẽpore inspirat, abiiciendi paulisper curas, & sollicitudines huius sæculi. *Tempus scindendi, & tempus consuendi*: scindendi habitum peccati, & consuendi vestem innocentiæ, vel scindendi chirographum Diaboli, & reficiendi legem Dei nostri, quam peccando laceráuimus. *Tempus tacendi & tempus loquendi:* tacendi verba scurrilia, inutilia, otiosa, lasciua, blasphema, detractiones quoque & murmurationes; & loquendi mille linguis laudes Dei, & gratiarum actiones, quod nos tam diu ad pœnitẽtiam expectauerit. *Tempus dilectionis, tempus odij:* dilectionis animæ in vitam æternam; odii eiusdem animæ in hoc mundo. Nam *qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternã custodit eam.* Ioan. 12. *Tempus belli, & tempus pacis:* belli cum Dæmone, mundo, & carne; pacis cum Deo, proximo, & nobiscum. Cum igitur tantæ sint vtilitates huius temporis merito Ecclesia nos hortatur, ne gratiam huius temporis à Deo nobis collatam in vanũ recipiamus. Sed quanquam tam multæ sunt vtilitates quadragesimæ, tamen præcipuæ sunt sex, iuxta numerum dominicarum: Copia verbi Dei, orationis, ieiuniorum, eleemosynarum, pœnitentiæ, & communionis. Siquidem ista sex tempore quadragesimæ maxime exercentur ab iis, qui gratiam temporis huius non in vacuum recipiunt. Singula breuiter explicemus.

Sex præcipuæ vtilitates quadragesimæ

Prima frequentia cõcionum

Primũ habemus tempore quadragesimæ maximã copiam verbi Dei, maximam copiam concionatorum, maximam copiam spiritualiũ medicorum. Reliquo tẽpore anni vix diebus festis in vno aut altero templo habentur conciones, nunc tempore quadragesimæ singulis diebus, & multis in locis habentur. Quid igitur dicit Ecclesia? *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Videte ne frustra dederit vobis Deus tot concionatores. Qui sunt, qui in vacuum gratiam Dei istam recipiunt? Ii sunt, qui vel conciones non audiunt, vel non bene audiunt. Primum aliqui non dignantur audire, & sane magnam iniuriam faciunt verbo Dei, & periculum est, ne super eos veniat illa fames, quam Dominus per Amos Prophetam comminatur, *non fames panis, sed fames audiendi verbum Domini.* Amos 8. Quid? Toto anno concionatores frangunt sibi caput, vt cogitent quid tibi velint dicere; deinde spatio vnius horæ ea proferunt, quæ ipsi magno labore, & longo tempore colle-

collegerunt, & tu adhuc eos non audies? At inquiunt, scimus quid concionator dicturus est; nimirum, vt faciamus bonum, & declinemus à malo. Ponamus ita esse, videlicet nihil noui te à concionatore auditurum. An propterea conciones frequentare non debes? Concio siquidem non solum habetur, vt doceantur auditores, quod fortasse nesciunt; sed etiam vt moueantur ad bonum faciendum quod sciunt, & non faciunt. Aliud enim est legere in cubiculo suo verba mortua, aliud in cõcione audire Spiritum sanctum per viuum organum suum magna virtute, & efficacia vel vitia arguẽtem, vel opera virtutum persuadentem. Apostolus Petrus vna atque breuissima concione, tria millia hominum cõuertit. Quod si eadem illa verba, quæ Apostolus dixit in libris tantum scripta legissent, fortasse ne vnus quidem conuersus fuisset. Quoniam igitur in cubiculo tuo sæpe legisti, quid facere debeas, & tamen medicamentum istud non profuit, aliud medicamentum experiri, nimirum viuam vocem audire debes. Alii sunt, qui audiunt quidem conciones, sed ideo in vacuum gratiam istam recipiunt, quod non desiderio proficiendi, sed curiositate ducantur. Magnus est hodie abusus hominum Christianorum in concionibus audiendis. Ita n. pleriq; ad concionem veniunt, quasi ad comœdiam aliquam venirent, vt notent, vt iudicent, vt delectentur. Et sane si in egressu à cõcione staret in porta templi aliquis, qui singulos interrogaret, quid tu ex concione refers? Vnus diceret, non habet verba Tulliana: alter diceret, nõ habet bonam vocem: tertius diceret: est nimis prolixus. Illa referre sciunt, de emendatione autem morum, sicut erat in principio. Itaque similes sunt cribro, quod frumentum deiicit, & paleas retinet: & ideo semper sunt iidem, nunquam ex concionibus proficiunt.

[...]lus mo[...] et vox [...]cta, quã [...]tera scri[...]ta.

Abusus audiendi conciones.

Quomodo conciones sint audiendæ.

Hortamur igitur vos, ne in vacuum gratiã Dei recipiatis. Quod vt præstare possitis, ista sunt obseruanda: Primum, cum templum ingrederis orare debes ex animo Deum, vt concionatori donet memoriam promptã, linguam solutam & planã, & imprimis feruorem, & efficaciam: loquatur ad cor, doceat vtilia, non ad pompã concionetur: tibi vero donet cor docile, mentem illuminatã, animum obedientem. Deinde audire debes attente, & non respicere huc atq; illuc, neque fabulari cum sodalibus sicut aliqui faciunt; qui nec ipsi audiunt quid dicatur, & eos qui audire cupiunt impediunt. Audire etiam debes cum fide, & animo exequendi quod vtile animæ tuæ esse didiceris, sicut ægroti medicum audiunt. Si aliquis in hãc vrbem veniret, qui diceret se remedia habere optima & præsentissima non solum contra morbos & ægritudines varias, sed etiam contra paupertatem, & contra insidias inimicorum, quam libenter quæso, quanta intentione, quanto studio, quanto silentio audiretur? Ista omnia remedia pollicetur & præstat verbum Dei. Docet n. quomodo possis curari à morbis vitiorum, quomodo possis fieri diues gratiæ & virtutum, quomodo possis omnes hostes tuos mundum, carnem, Dæmonẽ superare. Postremo concione absoluta, non debes egredi more ingratorum & rusticorum hominum insalutato domino huius domus, sed genua flectere, & agere gratias Deo, quod tibi per concionatorem loqui voluerit, atq; orare vt bonum semen, quod seminauerit in corde tuo fouere, rigare, conseruare, ad frugem deniq; & maturitatem perducere dignetur. Altera vtilitas huius temporis, est commoditas orandi. Concionator n. tametsi medicus est, animarum, tamen dicit tibi morbũ tuum esse grauem, & periculosum, & ideo se solum non sufficere, sed necesse esse tibi adhuc alium medicum sapientiorem adire. Itaque mittit te ad orationem, vt medico illi cælesti ac diuino, qui omnes morbos curare nouit, plagas omnes animæ tuæ demonstres. Ecclesia vero hoc tempore quadrag. offert filiis suis magnam occasionem, & commoditatem orandi. Auget n. preces multas in diuinis officiis, & subtrahit corpori mediã partem cibi, vt cibus animæ, qui est oratio, hoc tẽpore duplicetur. Sed quia multi ista beneficia non aduertunt, nec intelligũt sibi cibũ corporis subtrahi, vt possint mane maturius surgere, & habeant plus temporis ad orandum, & liberi à vaporibus & fumis, qui ex nimio cibo oriuntur, & cerebrum

Secũda est commoditas orationis.

cerebrum opplere & obscurare solent, feruētius, frequentius, attentius, purius, diutius in oratione versentur, ideo Ecclesia hodie clamat, *hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis: Ecce nunc tēpus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Constituit Deus hoc tempore audire te quādiu volueris, habes magnā opportunitatem accedendi, & orandi, vide ne tantā cōmoditatem sine fructu prętērire sinas. Porro tertia vtilitas quadrages. ieiunium est. Non dubito nonnullis nō videri gratiam, nec beneficiū, sed pœnam potius & molestiā, & libenter, si possent, carerent isto beneficio. Sed tamen decipiuntur, & Ecclesia optimo iure ieiunium gratiā appellat, cum ait, *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Quando enim nihil esset aliud, nunquid non magnum beneficium est, quod toto hoc tempore media ex parte liberi sumus ab eo tributo, quod ventri debemus? Sanctus quidam Pater nomine Serapion Sydonius, vt Palladius refert, dicebat se in trium fœneratorū manus incidisse, in desiderium pecuniarum, desiderium voluptatum, & voracitatem ventris: & quidem duobus primis, ita se tandem satisfecisse, vt sibi deinceps nunquam amplius molesti fuerint, tertio vero nunquam satisfacere potuisse. Si enim inquit, tres dies, aut quatuor prætercam, in quibus debitum tributum ventri non soluam, statim irascitur, fremit, mortem comminatur. In horū fœneratorum manus nos omnes incidimus, Auditores. Sed quadragesima hoc boni nobis præstat, quod media ex parte ab isto fœnore reddendo, nos absoluit. Deinde morbus noster ex repletione nascitur, & idcirco verbum Dei medicus animorum ordinat nobis inediam quadraginta dierū. Sed quid dicit Ecclesia? *Hortamur vos ne in vacuum gratiā Dei recipiatis.* Videte ne frustra venerit tempus Quadragesimæ. Qui sunt qui in vacuum gratiam Dei recipiunt? Tria genera hominū. Primum quidam sunt, qui nullo modo ieiunant, & isti non solum in vacuum; sed etiam in perniciem, & damnationem animarum suarū tempus Quadragesimæ suscipiunt. Nam, vt ait magnus Basilius oratione secunda de ieiunio, *Angeli hoc tempore per omnes Ecclesias ieiunantes describunt: & minus periculosum est militi abiecto scuto ad aciem inimicorum fugere, quam homini Christiano extra catalogum ieiunantium inueniri.* Et B. Ambrosius, vt alios interim prætercam, *Non leue, inquit, peccatum est fidelibus indictam Quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Ille qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit: tu non vis Quadragesimam ieiunare, qui peccas?* Hæc Ambrosius. Et sane cum nihil sit in obseruationibus Catholicæ Ecclesiæ antiquius, celebrius, communius, venerabilius, solemnius ieiunio Quadragesimæ, & certum sit hoc ieiunium, vt Epiphanius, Hieronymus, Theophylactus, Leo & alii Patres testātur ab ipsis Apostolis institutum, & ordinatum fuisse: sicut maxima & intolerabilis est Hęreticorum audacia, qui hoc ieiunium, hanc Apostolicam traditionem, hanc Dei hominis, vt beatus Ignatius ait, imitationem penitus sustulerūt; ita maxima & intolerabilis est quorundam Catholicorum intemperantia, qui toto hoc tempore tota ieiunante Ecclesia ipsi soli ieiunare non possunt, vel non volunt.

Tertia est ieiunium.

Tria hominum genera frustra quadragesimam agunt.

Basil. orat. 2. de Ieiun.

Amb. S. 2.

Hier. ep. Mar.

Leo ser. de Qua.

Alii sunt qui ieiunant quidem, vel certe putant se ieiunare, sed male ieiunant. Et ideo ipsi quoq; in vacuum gratiam istam ieiuniorum recipiunt. Qui sunt isti? Illi sunt, qui vsque adeo timent ne forte detur vacuū in stomacho, vt in prandio sumant duplo amplius, quam antea solerent, & ex ieiunio crapulæ occasionem sumunt, & magis inepti sunt ex vno prandio ad legendum, orādum, meditandum, quam antea fierent ex duob. Deinde vesperi non quidem cœnant, vt ipsi dicunt; sed tamen aliquid sumunt. Est autem illud aliquid tantum quantum sufficit, vt noctu non frigeant, & sequenti die non esuriant. Itaque si bene omnia numerentur fere plus comedunt cum ieiunāt, quam cum non ieiunant. Nemo seipsum fallat, istud ieiunium non vocatur. Sed hæc est regula ieiuniorum: Semel tantum in die & moderate cibus sumendus est, hoc est, semel sumere potes quantum naturæ sufficit, non quantum libido flagitat. Vnum & sim-

Qui nam male ieiunant.

simplex prandium, non duplicatum sumi debet. Tempus sumendi cibum erat olim hora nona, hoc est, hora tertia post meridiem, quæ est hora obitus Domini. Quamdiu enim Dominus feria sexta pro nostra salute in cruce pependit viuus, tamdiu veteres Christiani in Quadragesima ieiunabant. Verum hoc tempore charitate refrigescente consuetudo obtinuit, vt circa meridiem ieiunium soluatur. Itaque circa meridiem, vel paulo ante, vel paulo post, ieiunium solui potest. Vesperi autem tametsi nihil omnino sumendum esset, tamen licebit semel, aut iterum bibere. Et quia dicunt aliqui potum sine cibo nocere, quanquam ego textum istum nondum in Hippocrate viderim, licebit etiam non tam per modum cibi, quam per modum medicinæ duos, aut tres bolos, vel panis, vel alterius cibi sumere. Sed tam multa & tam varia velle comedere, quę alicui pauperi ad duo prandia sufficerent, etiamsi tu non voces cœnam, nullo modo licet.

Quinam inutiliter ieiunent. Alii postremo sunt qui ieiunant & bene ieiunant quãtum ad modum & tempus sumendorum ciborum; sed inuiti & quasi coacti, & omnino seruili quodam animo & ob solum metum, vel Ecclesiæ, vel parentum, vel superiorum hoc faciunt, & mallẽt ipsi multo nunquam institutam Quadragesimam. Non placet hoc Deo: *hilarem datorem diligit Deus.* (*2. Cor. 9.*) *Tu autem cum ieiunas*, ait, Dominus, *vnge caput tuum, & faciem tuam laua*, (*Matt. 6.*) hoc est, vt Basilius exponit, exhibe signa lætitiæ, noli tristari ob alimoniæ subtractionem; sed gaude ob animæ curationẽ, ne pluris ventrem, quam animam facere videaris. Itaq; fratres, *Hortamur vos ne in vanum gratiã Dei recipiatis.* Non nos prætereat tempus tam salubre, amplectamur libẽter magno animo, summaq; alacritate sanctam Quadragesimam, nutricem animarũ, antidotum peccatorum, scutum nostrę militiæ, parentem sanitatis.

Quarta commoditas. Iam vero quarta vtilitas est eleemosyna. Medicus enim animorum animaduertens morbum nostrum esse grauem, nec sufficere inediam, aliud medicamentum instituit quo egeruntur excrementa, & corpus releuatur, & purgatur. Tale medicamentum est eleemosyna, qua diuitias cum Apostolo arbitramur vt stercora, & facile ac libẽter eiicimus, vt animæ sanitatem recuperemus. Habemus vero in Quadragesima magnam eleemosynæ faciendæ opportunitatẽ. Quid enim magnum esset, quid nobis deperiret, si cœnam quam subtrahimus nobis, pauperibus largiremur? Sane nihil periret, sed cresceret potius: sicut aquæ puteorum, vt magnus Basilius annotauit, si non hauriuntur, decrescunt, si hauriantur, crescunt: sicut etiam frumentum, si in horreis conseruetur, putrescit; si in agro proiiciatur, multiplicatur. Nec vnquam fuit vllus vere deditus eleemosynis faciendis, qui opibus indiguerit. Deus enim nunquam se vinci patitur liberalitate. Non mentitur scriptura quæ dicit, *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Magn. ille Ioannes Alexandrinus cognomento Eleemosynarius, quicquid habebat statim dabat: & tamen semper plura recipiebat, & nesciebat vnde B. Franciscus hoc donum à Deo acceperat, vt omni petenti aliquid daret. Et certe videmus Deum non solũ eum maximis diuitiis spiritalibus (nam temporales non cupiebat) viuum & mortuum auxisse, sed etiam tam ingentem familiam eius tot millium religiosorum, tot annos sine vllis reditibus viuentium semper aluisse. Quare *hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Date, & dabitur vobis* (*Luc. 6.*) Nolite amittere tempus lucrandi: nunc aguntur nundinæ spiritales. Simus liberales erga Deum, & Deus erit procul dubio liberalis nobiscum.

Quinta & sexta vtilitas est pœnitentia & Communio. Quinta & sexta vtilitas Quadragesimæ est susceptio sanctorum Sacramentorum Pœnitentiæ & Communionis. Quamuis enim alio tempore Ecclesia solum hortetur & cõsulat, vt saluberrima ista Sacramẽta frequentemus; tamen hoc tempore materna auctoritate præcipit. Et quidem confessio peccatorum si fiat sicut oportet, medicina est: amara illa quidem & molesta, sed simul optima & efficacissima, ad omnẽ ægritudinem quamuis grauem, & periculosam profligandam. Post eã vero sequitur sacra Communio, medicina tota dulcis & suauis, in qua medicus ipse cœlestis, & diuinus ad nos venit, & animæ dicit: Noli

timere salus tua ego sum: & statim vnctione gratiæ pristinam sanitatem, & nitorem, & pulchritudinem restituit. Sed quid dicit Ecclesia? *Hortamur vos ne in vacuum gratiã Dei recipiatis.* Magna gratia Dei est confessio peccatorum. Sed quid prodest confiteri ex consuetudine quadam sine dolore, sine pœnitentia, sine proposito satisfaciendi, sine animo non relabendi? Magna gratia Dei est sacrosancta Communio. Sed quid prodest thesaurum istum maximum, & incõparabilem à Deo recepisse, si statim per incuriam & negligentiam nostram illum amittimus? *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis,* Illi recipiunt in vacuum, qui post Confessionem & Communionem nihil putant superesse, cum tam multum omnino supersit. Confessio enim & communio peccatum delent, sed habitum malum non euellunt. Itaque gratia Dei adiuuante contra malas propensiones tam diu viriliter pugnandum est, donec habitus mali penitus extirpentur, & in locum eorum virtutes succedant; & tunc demum ingreditur anima fines pacis & tranquillitatis. Tunc sine labore, sine tædio, sine fastidio in operibus bonis versatur; tunc perfecta charitas foras mittit timorẽ & dolorem. Tunc dulce est ieiunare, dulcius orare, dulcissimum Sacramenta cœlestia frequentarę. Tunc gustatur *paxilla, quæ exuperat omnem sensum,* quæ est *pignus hæreditatis, & manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit,* quod nobis concedat Deus benedictus in sæcula. Amen.

Modo digne omnia peragantur.

Philip. 4. Ephes. 1. Apocal. 2.

CONCIO XXIII.

DE EADEM DOMINICA prima Quadragesimæ.

De Ieiunio.

QVEMADMODVM hodierna die Liberator noster Christus propter ieiunium quadraginta dierum tentatur à Diabolo: ita nos omnes, optimi Auditores, hoc tempore ieiunio dierum totidem tentamur à Christo; sed longe est aliud genus tentationis, quo Diabolus Christum, ab eo, quo nos tentat Christus. Diabolus enim tentat, vt ad peccatum nos alliciat, & per peccatũ socios sibi in suppliciis, ac tormentis acquirat: Christus vero ideo tentat, vt exploret; explorat vero, vt tentatos, & probatos merito coronet. Neque vero minus gloriosum nobis erit, in ea tentatione; quа tentamur à Christo non succumbere, quam hodie fuit Domino omnem diabolicę tentationis conatum, & fraudes eludere. Et sicut tentationibus Diaboli à Domino superatis accesserunt Angeli, & ministrabant ei: ita & nos, si Domino tentantę tales inuenti fuerimus, quales oportet, sine vlla dubitatione Angelorum manib. cum triumpho & gloria, regnis cœlestibus inferemur. Quia vero ex his duobus tentationum generibus, hoc posterius minus est notum, & tamen eius cognitio hominibus Christianis pernecessaria est, idcirco statui hodierna concione de vtroque quidem; sed potissimum de hoc posteriori verba facere.

Vt igitur ad rem nostram propius accedamus, Ieiunio Quadragesimæ tentat nos Dominus Deus noster. Verum non est vna, ac simplex tentatio; sed varia, & multiplex pugna Quadragesimæ: quas tamen tentationes omnes ad quatuor capita reuocare poterimus. Initio igitur præcepit Dominus ieiunium Quadragesimæ, vt tentet, an vere; & ex corde eum diligamus. Atque vt tẽtationem istam primam facile percipias, finge Deum ipsum tecum ita loqui: Non ignoro te carnem tuam vehementer diligere, id mihi certe non negabis: *Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed fouet, ac nutrit eam.* Hinc igitur apparebit, an vere me magis, quam tuam carnem diligas, si eam propter me parumper affligas. Ita quondam Dominus egit cum Patriarcha Abraham. Siquidem post longam sterilitatem dedit ei filium vnum, & filium talem, vt in eo speraret omnes tribus terræ esse benedicendas. Itaque Abraham filium illum suum incredibili amore prosequebatur. Sed quid tunc egit Deus? Legite caput vigesimum secundum libri Geneseos. *Quæ postquam gesta sunt,* inquit scriptura diuina,

Ephes. 5.

Deus suos tentando explorat.

Gen. 22.

tenta-

tentauit Deus Abraham, & dixit ad eum. Abraham, Abraham. At ille respondit: Adsum. Ait illi: Tolle filium tuum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis atque ibi offeres eum in holocaustum super vnum montium, quem monstrauero tibi. Magna profecto tentatio: Tolle, inquit, filium: & filium non quemcunque; sed vnigenitum: & non vnigenitum quemcunque; sed Isaac, id est, illum probum, illum sapientem, illum maximæ spei, illum, quem maxime diligis, illum tolle, vt occidatur, & concremetur in holocaustum. Neque committes hoc munus alteri: sed tu ipse manibus tuis ipsum mactabis. Quid igitur fecit Abraham? Quid? Vt in hac tentatione probatus & fidelis inueniretur, non cepit consilium ab vxore, & tempus lucis, vel auroræ non expectauit: sed statim nulla interposita mora de nocte consurgens ad eum locum profectus est, in quo filium suum immolaturus erat: & sine dubio immolasset, nisi eũ Angelus Domini prohibuisset. Tum vero Dominus: *Nunc,* inquit, *cognoui, quod timeas Dominum: quod non pepercisti vnigenito filio tuo propter me.* Pari ratione tentauit Deus filios Israel annos quadraginta variis tribulationibus eos affligendo, antequam in terram promissionis, terram affluentem lacte, & melle eos introduceret. Hinc Moyses dicebat. *Tentat vos Dominus Deus vester, vt videat, an diligatis eum.* Et rursum: *Duxit te Deus per desertum quadraginta annis, vt affligeret te, atque tentaret.* Ad eundem modum tentatus est Iob, ad eundem modum Tobias, cui post illam grauem tentationem Angelus ait: *Quia iustus eras, necesse fuit, vt tentatio probaret te.* Postremo ad hunc modum omnes martyres tentati sunt. Cum enim capiebantur, ligabantur, carceribus includebantur, virgis cædebantur, catenis onerabantur, lapidabantur, cremabantur, bestiis obiiciebantur, minutatim discerpebantur, tunc à Domino tentabantur, vt periculum faceret, an homines illi plus Deum suum, quam corpus suum diligerent. Itaque in libro sapientiæ de martyribus legimus, *Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se, tanquam aurum in fornace probauit eos, & quasi holocausti hostiam accepit illos.* Hoc igitur idem

Deut.13.
Deut.8.
Tob.12.
Sap.3.

Deus agit nobiscum, & alias sæpe cum variis ærumnis, & calamitatibus vexari nos patitur, & nunc potissimum, cum inediam tam longam, & carni nostræ tam ingratam præcipit. Quid igitur stulti homines, & mundi huius amatores agent? Quid? Miserrimum Esau imitabuntur: *En, inquit, morior: Quid mihi proderunt primogenita?* Itaq; vno *lentis edulio vendidit primogenita: & abijt; parui pendens, quod primogenita vendidisset.* Sic etiam stulti homines: En morimur, inquiunt; esurimus, sitimus, deficimus, capita dolent, quid nobis proderit Quadragesima? Manducemus, & bibamus, dum viuimus: cras enim moriemur: & sic abeunt, & parui pendunt; quod tam vili pretio infinitam hæreditatem vendant. At vero probus Christianus, & fidelis Domino suo, Abrahamum, & Iobum, & Tobiam, & sanctos martyres imitabitur, dicetque apud se: Dominus præcepit ieiunium Quadragesimale, vt tentet, an diligam eum. Nunc igitur tempus est, vt me prodam, nunc humiliabo in ieiunio animam meam, nunc ostendam me plus Deum, quam corpus meum diligere. Dominus vero respondebit, ac dicet: Euge serue bone, *nunc cognoui, quod times Deum,* quia non pepercisti carni tuæ propter me. Atque hactenus de tentatione prima.

Multi ob lentis edulium vendunt primogenita.
Gen.26.
Gen.22.

Porro altera tentatio eo tendit, vt manifestum fiat, vtrum vere animam nostram diligamus. Deus enim tametsi, vt par est, in primis diligi vult, & maxime omnium: tamen vult etiam res alias, præsertim animas nostras diligi. Neque vero fidelis seruus dici potest, qui ita Dominum suum diligit, vt res Domini sui non diligat. Hæc est igitur altera tentatio, num animas nostras diligamus. Nemo est, qui se animam, & corpus habere, & animam esse corpore maiorem non putet. Nemo est etiam, qui se animam suam magnifacere, atque adeo eam vehementer diligere non existimet: tamen cum ad praxim deuenitur, multos videmus, qui ita se gerunt, vt non solum animam non diligere; sed neque animam habere videantur. Nam pro cibo, & vestibus, & commodis, & voluptatibus corporis semper laborant, ac suum tempus,

Tentat nos Deus, num animam nostram diligamus.

ingenium, ac opes consumunt; animæ vero nunquam recordantur. Ait igitur Dominus: Hinc apparebit, an diligas animam tuam, si ieiunium Quadragesimæ libenter suscipias. Tametsi enim ieiuniũ carni tuæ non placeat; tamen animæ vtilissimum est, Nam cum aliquis singulari certamine dimicaturus est: diligẽter corpus confirmat, & corroborat: quia corpus corpori obiicere debet. At anima cum Dæmonibus bellũ gerit, qui toti sunt spiritus. Non legistis Apostolum Paulum, *Non est nobis*, inquit, *colluctatio aduersus carnem, & sanguinem*: non aduersus milites carneos bellum gerimus, non aduersus corpora; *sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* Cum igitur non corpus cum corpore; sed spiritus cum spiritu, pugnare debeat, spiritus armãdus, spiritus instruendus, spiritus confirmandus, spiritus impinguandus est. Id vero fieri non potest, nisi corpus ieiuniis spolietur, & debilitetur. Siquidem ieiuniũ corporis cibus est animæ: nuditas corporis lorica est animæ: infirmitas corporis robur est animæ. Hinc nimirũ Apostolus Paulus aiebat, *Cum infirmor tũc fortior sum*, hoc est, cum corpore sum debilior, cum magis ieiuno, cum magis laboro, magis affligor, tunc sum robustior, & melius valeo. Hinc etiam Plato sapientissimus Philosophorum Academiam suam in quodam loco affecto, ac pestifero posuit, vt magnus Basilius testatur, ne videlicet nimia sanitas carnis, animæ sanitatem, hoc est sapientiam impediret. Est igitur vtilissimum ieiunium animæ.

2. Cor. 12.

Caro domanda est.

Præterea caro tua quasi turris quædam est: & tanquam arx munitissima in qua residet lex peccati, & ex qua Diabolus semper oppugnat arcẽ mentis, ac rationis. Diabolus enim vtitur corpore tanquam instrumento ad debellandam animam: Et quo corpus magis viget, ac floret, eo est aptius instrumentum Diaboli. Cur ægroti, ac debiles malis desideriis non valde perturbantur? Quia caro languet. Cũ fortes, & beneualentes vehementer fornicationum, & adulteriorũ cogitationibus æstuant? Quia floret caro. Cur tunc maxime ad libidinem incitaris, cum bene comedisti, & bibisti? Quia tunc maxime inuenit Dæmon carnem tuam, instrumentum suum, accommodatum ad expugnãdam animam. Quid igitur tibi erit faciendum, si animam diligis? Nonne fame, & obsidione debellanda erit turris carnis tuæ? Nec enim alia ratione melius, quam fame eiusmodi arces expugnari solent.

Caro in vindictam ieiunio affligenda est.

Postremo anima tua non petit à te misericordiam, sed iustitiam. Siquidem caro tua toto fere anno, ac præsertim in diebus Bacchanaliorum, absque vlla misericordia coegit animam ieiunare: nunc vero aduenit tempus Quadragesimæ, hoc est, aduenerunt quasi quædam Bacchanalia spiritus, & certe par est, vt anima parumper reficiatur, & corpus ieiunet. Quæ cum ita sint, si non prorsus es acceptor personarum, si non es omnino iniquus, si vel minimum animam diligis, nonne coges corpus ieiunare, vt anima recreetur? Quod vero non possit anima conuiuia sua exercere, nisi corpus ieiunet: neque possit spiritus sua Bacchanalia agere, nisi interim corpus Quadragesimam faciat, nullo negotio demonstrari potest. Siquidem animæ cibus est verbum Dei, & oratio. Tunc anima pinguescit, cum magno feruore Dominum deprecatur: tũc affluit deliciis, cum nullo impediente Dei contemplatione frui potest: tunc mensæ omnium generum dapibus instructæ assidet, cum in lectione sanctarum scripturarum, & meditatione versatur. Hæc vero omnia quis nescit, quantum & crapula impediantur, & ieiunio adiuuentur? Qui *corporali ieiunio mentem eleuas*, canit his diebus Ecclesia. Accipite similitudinem cytharарum, testudinum, lyrarum, atque aliorum eiusdem generis musicorum instrumentorum. Hæc omnia, nisi interius vacua, atque inania essent, quem sonitum ederent? Certe vel obtusissimum, vel nullum. Nunc vero, quod vacua sint, ita sonitu suo aures mulcent, ita oblectant, vt nihil iucundius audiri possit. Sic etiam, Auditores, cum nos ventrem cibo, & potu repleuimus, magis de somno, aut de luxuria, quam de oratione cogitamus. Et si ad orandum accedimus, non nisi torpentes, ac stertentes oramus, At post

Nisi corpus ieiunet spiritus non agit Bacchanalia.

Præfatio in Quadrages.

At post ieiunium facillime, & liberrime mens assurgit in Deum, & iucundissime, ac suauissime Dei laudes, hymnos, ac Psalmos resonamus. Magnus Basilius duas elegantissimas similitudines ad rem istam explicandam exhibet. Vna est à sole, & vaporibus sumpta. *Simile.* Quemadmodum enim crassi illi vapores, qui de locis humidis ascēdunt, cœlum nubibus obducunt, & radios solis, ne ad nos penetrent, impediunt: sic etiam ex crapula, & ebrietate fumi quidam, & quasi vapores in nobis excitantur, qui cœlum rationis obscurant, & radios diuini luminis nobis eripiunt. Altera similitudo à fumo, & apibus ducitur. Sicut enim apes mellis procreatices ex aluearibus suis expelluntur fumo: ita sapientia Dei, quæ tanquam apis quædam in animis nostris mel virtutum, gratiæ, & consolationum cœlestium gignere solet; nulla re alia facilius, quam fumo crapulæ, & ebrietatis eiicitur. Hæc Basilius. Quæ cum ita sint, quanto iure sit ieiunandum, si animam nostram diligamus, nemo non videt.

Sequitur tentatio tertia, qua Dominus per ieiunium Quadragesimæ illud exploret, an vere carnē nostram diligamus. *Tentat nos Deus num carnē nostram vere diligamus.* Deus enim, qui non solum animam, sed etiam carnem ex nihilo procreauit, vtramque naturam diligit, & vtramque in nobis diligi iubet. Hic vos dicetis fortasse: Hæc tentatio placet nobis; iam periculum non est, ne tentatione victi succumbamus. *Quis enim vnquam carnem suam odio habuit?* *Ephes. 5.* Imo vero non alia de causa ieiunium horremus, quam ne carnem nostram, quam vehementer diligimus, offendamus. Quid si demonstrem ego vobis, eos carnem suam nō diligere, sed odisse, qui non libenter ieiunant? An non constabit tunc, optimo iure Dominum ieiunium præcipere, vt tentet, an vere carnem nostram diligamus? Quæro igitur à vobis, Si sit aliquis æger, qui ardentissima febri affli ctetur, & vehementer sitiens gelidam aquam poscat, medicus dari prohibeat, cognati atque amici omnes eum hortentur, vt non bibat: & eam tamen obstinatus in proposito omnino velit bibere, nunquid eum dicemus carnem suam diligere? Ego vero hoc non dicam: nam velle immoderatas cupiditates ægrotæ carnis explere nihil est aliud, quam velle eam occidere. Itaque qui amat carnem ægrotam, eam odit potius, quam diligit. Qui vero odit ægrotam, vt habeat sanam, atque idcirco ad tempus contristat, & siti, & inedia, pharmacis, & potionibus, sectionibus, exustionibus vexat, hic vere carnem suam amare dicendus est. Iam vero nos, Auditores, si verum confiteri velimus, nonne omnes ægrotam, & languidam carnem gestamus? Quis nostrum concupiscentiam, & variarum perturbationum multiplicem ægritudinem non experitur? Quis nostrum cum Apostolo dicere non potest, *Scio, quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum?* *Rom. 7.* Et, *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Neque vero perfecta sanitas ante diem resurrectionis, & gloriosæ immortalitatis expectanda est. Interim dum hic viuimus, semper ægroti sumus. Ac proinde si quis carnem suam vt sanam alat, & nutriat, sine dubio eam occidit. Quę cum ita sint, si aliquid sapimus, & vere carnem nostram diligimus, nonne eam ieiuniis, & aliis medicamentis affligemus, vt aliquando eam sanam, & immortalem habere possimus? Hoc enim est vere carnem diligere, nempe ei veram, & perfectam, & sempiternam sanitatem optare, ac procurare. Quid prodest carni, quod eam delicate nutris, si nutris ad gehennam? Si pascis, vt fiat ipsa pabulum ignis æterni? Nonne magis diligeres, si hic parum inedia, & siti vexares, vt eam sanam, & gloriosam in æternum haberes? hoc est, quod Dominus quodam loco ait? *Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit in hoc mundo animam suam, in vitam æternam custodit eam.* *Ioan. 12.* Qui vitam istam temporalem diligit, ac proinde non patitur vlla molestia affici carnem suam, nec eam ieiuniis, vigiliis, laboribus affligit, in vitam æternam non custodit eam.

Ac vt intelligamus quam necessarium sit nobis ægrotis more, & legibus ægrotorum viuere, quid ipse medicus noster liber ab omni morbo, & ægritudine fecerit, cōsideremus. Erat enim, vt dicebamus, medicus

Exemplo Christi medici nostri ieiunãdum est.

dicus noster Christus omnino sanus, poterat suo iure viuere vt sanus, non egebat sectione venæ, non inedia, non pharmacis, non balneis, non alia re vlla: & tamen, quia inter ægrotos agebat, viuere voluit vt ægrotus. Sic enim apud se ratiocinabatur. Isti, inter quos ago, & ad quos curandos veni, omnes sunt ægroti; & si quidem viuere velint; vt sani, nunquam erunt sani. Quid igitur agam? Ego ipse viuam legibus ægrotorum: vtar balneo baptismatis, permittam mihi venas aperiri, longa inedia me affligam, adhibebo pharmacum orationis, & alia omnia, quæ sunt ægrotorum agam. Quamobrem, Auditores, si medicus noster, & medicus sanus ieiunat, vt nobis exemplum ieiunandi præbeat, quanto nos magis ieiunare debemus, si carnem nostram vere diligimus, & sani aliquando esse desideramus?

Ieiunium corporibus curandis prodest.

Quid? Quod ieiunium non modo pharmacum est vtilissimum ad illam perfectam, & æternam sanitatem consequendam, quæ nobis in altero sæculo promittitur; sed etiam est res optima, & saluberrima ad vitam istam temporalem conseruãdam, & propagandam? Antiphanes medicus peritissimus, vt Clemens Alexandrinus libro secundo Pædagogi refert, vnã esse causam pene omnium morborum asserebat, ciborũ varietatem. Magnus Basilius Concione prima de ieiunio, ieiunium bonæ valetudinis parentem appellandum esse existimauit: medici omnes nonne ad sanitatem restituendam in corporibus affectis inediam adhibent? Nonne vinum, & carnem ægris hominibus interdicunt? Deinde, cur quæso primi illi homines, qui ante diluuium vixerunt, ad nongentos, & eo amplius annos pertingebant? Nonne vna causa erat, quia neque carnibus, neque vino, neque magna epularum diuersitate; sed simplici, & sobrio cibo vtebantur? Nam & magnus Basilius Homilia vndecima de opere sex dierum, & sanctus Hieronymus libro secundo in Iouinianum, hoc tradunt: nempe vsum carnium, & vini ante diluuium non fuisse. At vt ista nimis antiqua prætereamus, Anachoretæ nostri, Pauli, Antonii, Maccharii, Hilariones cur quæso pene omnes annum centesimum, vel attingebant, vel etiam transcendebant? Certe vix aliam causam, quam incredibilem sobrietatem inueniemus. Vide præterea, quam sit vtilis carnis sobrietas. Quis vnquàm ieiunans alienis pedibus opus habebat? Quis ieiunans ostium domus suæ inuenire non potuit? Quis ieiunans stomachũ crãpula grauatum sensit? Quis ieiunans caput vertiginosum habuit, & omnia circũferri, & moueri existimauit? Quid, quod ieiunium est omnium ciborum optimum condimentum? Nemo enim ita laute comedit, vt is, qui ante ieiunauit. Videmus istos epulones, & perdices, & gallinas fastidire, at iis, qui ieiunant, & cepæ, & allia optime sapiunt. Itaque qui crapulæ, & ebrietati dant operam summo cum labore cibos exquisitos, & vina pretiosa quærunt, & parant: & tamen exiguam omnino voluptatem capiunt. Nihil enim est tam iucundum, quod non assiduitate vilescat. At homines sobrii, & frequenter ieiunantes ex cibo, & potu etiam simplicissimo, & nullo labore quæsito, maximam capiunt voluptatem. Quapropter sapienter sane voluptatis patronus Epicurus, vt sanctus Hieronymus libro secundo in Iouinianm refert, pomis, atque oleribus duntaxat, iis qui delicias quærunt, esse victitandum suadebat. Maior enim est labor, quo reliqui cibi comparantur, quam sit voluptas, qua comeduntur. Neque vero solum carni, sed etiam vniuersæ rei familiari, atque adeo toti vitæ humanæ vtilissimum est ieiuniũ. Multos crapula, & ebrietas ex diuitibus pauperes; ex Dominis seruos effecit: Sobrietas vero, ac ieiunium contra, multos ex pauperibus diuites, ex seruis Domino effecit. *Numera,* inquit, Basilius, *quæ domi habes hodie, & numera postea, nihil penitus per ieiunium minuetur: at si conuiuia exercere incipias, nihil breui habebis. Venter enim depositum non seruat, imo vero nihil est in commerciis, & contractibus ventre infidelius. At vero ieiunium debiti naturam non nouit; nõ olet vsuras: mensa ieiunantis non strangulat pupillum, ieiunantis filium vsuræ paternæ non premunt.* Et quid adhuc de ieiunii vtilitate dicemus? Non haberet vir suspectas nuptiarum insidias, si vxorem ieiunan-

Clem. l. 2. Pædag.
Basil. conc. 1. de Ieiun.
Basil. hom. 11. Hexam.
Hieron. l. 2 in Ioan.
Ieiunii vtilitas.
Hieron. l. 2 in Iouin.

ieiunantem cerneret: neq; vxor consumeretur zelotypia, si virum in ieiunio conuiuantem haberet: si ieiunium coleretur nusquam esset penuria, nusquam bella, nusquam carceres, nusquam patibula: non haberent oppida sicarios, non siluæ latrones, non mare piratas, non fabricarentur arma dominante ieiunio; sed omnes vbique maxima, atq; altissima pace fruerentur: siquidem ex crapula oriuntur penuriæ. Cum enim Dominus populos nimis pingues esse videt, & inde lasciuientes, & rerum abundantia abutentes, tum eos penuria, ac sterilitate flagellat: vt qui libenter & sponte ieiunare non volumus, saltem penuria compellente ieiunemus. Porro ex penuria fraudes, contentiones, furta, parricidia oriuntur. Ad hæc vero comprimenda, & coercenda carceres, & patibula necessaria sunt. Quamobrem si radix omnium malorum saturitas, semel abscinderetur, & ei sobrietas, ieiuniumque succederet, nihil prohiberet, quin in summa tranquillitate, & pace viueremus.

Tentat nos Christus num sponsam suam Ecclesiam diligamus.

Sequitur quarta, & postrema tentatio. Tentat enim nos ieiunio Quadragesimæ Dominus Deus noster, vt videat an Dei sponsam, & matrem nostram Ecclesiam diligamus. Ecclesia siquidem Catholica cum ab initio ieiunium Quadragesimale ab Apostolis suscepisset, illud vsque ad nostra tempora diligentissime conseruauit, Nec enim existimare debetis, Quadragesimam esse rem nouam, aut ante aliquot annos ab aliquo Pontifice, aut Concilio esse constitutam. In Apostolorum canonibus, canone octauo; Qui Quadragesimam non ieiunauerint, iubentur, si clerici sunt, deponi; si laici, excommunicari. Beatus Ignatius Ioannis Apostoli discipulus in epistola ad Philippenses eos solicite monet, vt ieiuniũ Quadragesimæ magni faciant. Quandoquidem qui Quadragesimam ieiunant non homines; sed Deum ipsum imitantur, qui carnem nostram pro nobis indutus nostram Quadragesimam consecraturus quadraginta dies, & quadraginta noctes ieiunauit, Beatus Thelesphorus summus, ac sanctissimus Pontifex, qui septimus à Sancto Petro Romanæ sedi, & vniuersæ Ecclesiæ præfuit, non solum Quadragesimæ meminit: sed etiam in epistola illa, quam ad vniuersos scribit, præcipit, vt clerici ab ipsa Quinquagesima ieiunium auspicentur, ita vt septem integras, & plenas hebdomadas ieiunent. S. Basilius oratione secunda de ieiunio: Est quidem, inquit, omni tempore ieiunium vtile volentibus ipsum. Neque Dæmonum insultus ieiunantem petere audent, & custodes vitæ nostræ Angeli libentius perseuerant apud eos, qui animam purgatam habent per ieiunium. Nunc vero, nempe in Quadragesima, multo amplius cum in omnem terrarum orbem eius præconium annunciatur, & neq; insula aliqua, neque terra firma, non ciuitas, non Gens, non extremitas est, ad quam prædicatio ipsius non perueniat. Sed & exercitus, & viatores, & nauigatores, & mercatores omnes æqualiter, & præceptum audiunt, & cum gaudio suscipiunt. Quare nemo seipsum ex ieiunantium catalogo eximat, in quo omnia genera, omnis ætas, & omnes dignitatum differentiæ recensentur. Angeli sunt qui per singulas Ecclesias ieiunantes describunt. Beatus Epiphanius libro tertio contra hæreses, prope extremum Quadragesimæ ieiunium inter Apostolicas traditiones numerat. Beatus Hieronymus in epistola, quam aduersus Montani errores ad Marcellam scripsit: *Nos,* inquit, *vnam Quadragesimam ex traditione Apostolorum, voto anno, tempore nobis congruo ieiunamus.* Sanctus Ambrosius sermone vigesimo quinto. *Non enim,* inquit, *fratres leue peccatum est fidelibus, indictam Quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata mentis voracitate dissoluere. Scriptum est: Qui dicit se in Domino manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Ille qui peccatum nõ habebat Quadragesimam ieiunauit, tu non vis Quadragesimum ieiunare, qui peccas?* S. Ioannes Chrysostomus in ipso principio operum suorũ, in illa omnium Homiliarum prima, non alia de re, quam de Quadragesimæ præstantia, & vtilitate verba facit. Theophilus Alexandrinus in opere paschali, *Habemus,* inquit, *Quadragesimam ab Apostolis institutam, & ordinatam.* S. Augustinus epistola centesima decimanona, Quadragesimę obserua-

Antiquitas ieiunij Quadragesimalis.
Ignat. ep. ad Philip.
Basil. orat. 2. de ieiun.
Hieron. ep. ad Marcel.
Ambros. serm. 25.
1. Ioan. 2.
Chrysost. Hom. 1.
Theoph. in oper. Paschali.

seruationem ab ipsis diuinis litteris, & veteris, & noui Testamenti desumptam esse demonstrat. Denique Sanctus Leo, vt cæteros omittamus, sermone nono de Quadragesima, Quadragesimæ ieiuniũ ab ipsis Apostolis per doctrinam institutam, atque ordinatam fuisse luculenter docet. Porro in Concilio Laodiceno ante annos mille ducentos celebrato frequentissima mentio est Quadragesimæ. In Cõcilio Tolerano VIII. cap. 9. ita seuere Patres illi Quadragesimã obseruandam esse decernunt, vt iis & corporis Domini communionem in Paschate negent, & toto anno carnium vsum interdicant, qui absque necessitate Quadragesimam violare ausi sunt. Quæ vero sit talis necessitas non homines quoscunq;, sed solos Domini sacerdotes diiudicare voluerunt. Sed quanquã hæc ita se habeãt, quanquam Quadragesimæ obseruatio à Domini imitatione profecta, ab Apostolis instituta, antiquitate roborata, populorum cõsensione confirmata; Ecclesiæ vniuersæ auctoritate munita, vsq; ad nostra tempora perdurauerit, tamen Hæretici tanquam superstitionem, & rem inutilem execrantur. Quamobrem tentat nos Dominus Deus noster hoc ieiunio, an Ecclesiam magis, quam Hæreticorum Synagogas diligimus: tanquam si diceret, fieri non potest, vt tibi persuadeas, me tot luminibus Ecclesiæ, tot eruditissimis, & sanctissimis viris, qui & ore, & opere Quadragesimam docuerunt, contemptis quibusdam Lutheranis, vel Caluinistis turbulentis, & vocifragis hominibus, qui Quadragesimam damnant, veritatem reuelasse. Hinc igitur apparebit, si tibi hæreses displiceant, si eam factis, ac operibus refellis. Nam cum Ecclesia Quadragesimæ ieiunium doceat, & Hæretici ieiunia execrentur tunc ostendis te Ecclesiæ filium esse, & Hæreticorum fidem, ac morem detestari, cum illud ipsum ieiunium summa deuotione, & alacritate suscipies, quod illi maximo, & implacabili odio, tanquam veri Epicuri discipuli persequuntur. Habetis hactenus, Auditores, quæ de tentationibus illis, quibus à Domino tentamur, dicenda esse hoc tempore existimaui: nunc de tentationibus, quibus ob Quadragesimam nonnulli tentãtur à Diabolo, plura quædam dicenda sunt. Nec enim dubitandum est, quin sicut hodie propter ieiunium Christum ipsum tentare ausus est, idem etiã aliquos nostrum propter idem ieiunium tentaturus sit.

Sed nemo turbetur, nemo paueat, nemo trepidet: non erit difficile hosti iam fracto, ac debilitato respondere. Vicit enim Christus, & dum vicit artem vincendi nobis demonstrauit. Ille igitur primum cum te propter ieiunium esurientem viderit, dicere incipiet, Cur præcepit tibi Deus, vt his diebus ieiunares? Putasne fortasse Deum tuã esurie, & ventris torsionibus delectari? Sed responde, Deum non esurie, aut ventris torsionibus; sed castitate, obedientia, & feruente oratione, quæ per ieiunium mirum in modum adiuuantur, delectari. Rursum ille dicet: Nonne si sis prædestinatus etiam sine ieiunio saluus eris? Putasne Deum, vt te prædestinaret, ieiunium tuum expectasse? Et rursum tu responde: A Deo quidem homines prædestinari vt ad gloriam illam, ad quam prædestinantur, per ieiunia, & alia bona opera peruenire debeãt. Hoc enim Deus prædestinauit, & hoc decreuit, vt per hæc media ad illum finem perueniamus. Diabolus dicet: Christus pro te ieiunauit, vt te hoc labore liberaret. Cur te frustra crucias ieiunando, quasi Christi ieiunium sine tuo ieiunio ad tuam salutem non sufficeret? Tu responde: Christus etiam voluit baptizari, & certe pro me, & non pro se: & tamen nõ propterea ego non debeo baptizari? Sic etiam licet pro me ipse ieiunauit, tamen ego quoque ad eius exemplum ieiunare debeo. *Christus enim*, inquit Apostolus, *passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Diabolus dicet: Postquam omnino ieiunare proposuisti, cur saltem non ieiunas potius ex voluntate, quam ex necessitate? Non legisti: *Voluntarie sacrificabo tibi?* Cur Ecclesia vobis pręcipit ieiunium, nonne melius esset si vestra sponte & non coacte ieiunaretis? Tu vero responde: Quemadmodum ægroti non proprio iudicio; sed ex præscripto medici medicinam sumunt: ita & nos ex præscripto Ecclesiæ potius quam

Quibus tentationibus diabolus nos aggrediatur.

1. Petr. 2.

Psal. 53.

quam ex sententia nostra ieiunare debere. Ieiunium præterea ab Ecclesia imperatum melius est, quam sponte susceptum. Hoc enim ex vna virtute procedit, nempe ex temperantia, illud ex duabus, nempe ex temperantia, & obedientia. Et quando ieiunium etiam imperatum ex sola obedientia nasceretur, adhuc etiam tanto esset melius & præstantius, quam ieiunium sponte susceptum, quanto virtus obedientiæ melior est, quam temperantiæ, *Melior est enim obedientia, quam victimæ.* Et hoc est sacrificium nempe veræ obediētiæ, quod voluntarie non ex tristitia, sed cum gaudio, & alacritate immolare debemus. Itaq; nos, licet ex obedientia, tamen voluntarie, & libenter, cum gaudio, & alacritate in ieiunio carnem nostram Deo sacrificamus. *1. Reg. 11.*

Cur præcise quadraginta dies ieiunemus. Diabolus dicet: Quid sibi vult ista numeri Quadragesimi superstitio? Nunquid ieiunium triginta vel quinquaginta dierū non placeret Deo? Tu vero responde: Non ex superstitione: sed ex religione, & Christi imitatione, & Apostolorum traditione quadraginta dierum ieiuniū obseruamus. Primum enim quia decem præcepta quatuor modis violamus, ore, opere, cogitatione, omissione, idcirco quaterdecimum numerum dierum ieiunando, & carnem nostram affligendo complemus. Deinde quadraginta dies ieiunamus, vt Deo decimas, & primitias totius anni consecremus. Nam dies triginta septem decimæ sunt dierum omniū vnius anni: addimus vero tres dies ad triginta septem vt non solum decimas; sed etiam primitias Deo offeramus. Postremo ille numerus Quadragenarius, vt Beatus Ambrosius libr. 4. in Lucam admonet, multis modis in sacris literis est consecratus. *Amb. lib. 4 in Luc.* Quadraginta diebus pluit super terram in diebus Noe, antequam orbis inundaretur: *Genes. 7.* & nos quadraginta dies ieiunamus, vt in die iudicii diluuiū ignis euadere, & cum Sanctis gloriose, & feliciter innouari possimus. Quadraginta annis fuit Hebræus populus in deserto, & cœlesti cibo vsus est, antequam in terram promissionis, terram fluentem lac & mel, ingrederetur: *Psal. 94.* & nos quadraginta diebus à cibis corporeis abstinemus, vt cibo cœlesti, & pane Angelorum cōmodius nutriamur, & tandem ad veram terrā promissionis perueniamus. Quadraginta dies ieiunauit Moyses, vt legem Dei digito scriptam accipere mereretur: *Deut. 9.* & nos dies totidem ieiunamus, vt eandem legem facilius obseruemus. Quadraginta dies ieiunauit Elias, antequam igneo curru raperetur in cœlum: *1. Reg. 19.* & nos totidem dies ieiunamus, vt igne charitatis succensi ad regna cœlestia euehamur. Quadraginta dies ieiunauit Christus antequam se tentādum exponeret Diabolo: *Matth. 4.* & nos dies totidem ieiunamus: vt armis ieiuniorū instructi Diaboli tentationes facilius superemus. Quadraginta mensibus Dominus Euangeliū prædicauit, & quadraginta horis iacuit mortuus in sepulchro, & quadraginta diebus commoratus est rediuiuus in terris: & nos dies totidem ieiunamus, vt Domini Euangeliū cum fructu audire, & mundo, vitiisq; mori, & Deo soli viuere possimus. Deniq; secundum legem, qui virgis cædendi erant, non amplius, quā plagis quadraginta affici poterant: & nos dies quadraginta ieiunamus, quia est ieiuniū quasi quædam carnis flagellatio, & numerū quadraginta plagarum secūdum leges excedere prohibemur.

Quare ieiunium quadraginta dierum non sit diuidendum. Postremo Diabolus dicet: Si quadraginta diebus ieiunandum est, cur omnes illos dies simul tanto labore ieiunas? Nonne esset melius, & facilius in quatuor partes ieiunium secare, vt decem dies in vere, decē in æstate, decē in autumno, decem in hyeme ieiunares? Tu vero responde: Ieiunium necessario continuandum esse, vt aliquando turris carnis nostræ, & arx vitiorū fame expugnari possit. Quemadmodum Imperatores exercituū si putant se obsidione vnius anni vrbem aliquā occupaturos, certe continuabunt obsidionē, ne forte dum ipsi ab obsidione cessant, interim ciuitas illa de cibo, & potu sibi prouideat, vt quæ vno anno capi poterat iam ne decem quidem capi possit. Sic deinde sapientissimo consilio definitum est, vt omnes vno tempore ieiunemus, vt sic facilius ciuitates sibi de piscibus & oleribus prospiciant, & homines facilius ieiunent, cum alter alterum exemplo suo ad ieiunandum trahit, & omnes facilius Deum placemus, quam si singuli seorsim

Simile. ac diuersis temporibus ieiunaremus. Sicut enim si ingens aliquod onus trahendum sit à quadraginta hominibus, si omnes simul ad funem manus admoueant facile illud trahent: si vero quisque per se, & vnus post alium trahere conetur, omnes fatigabuntur; & tamen onus non trahetur. Ad eundẽ modum Deum ad misericordiam facilius trahimus, si omnes simul quasi impetu quodam Spiritus & feruoris ieiunemus, oremus, in cœlum clamemus, quam si hodie vnus, post mensem alius ieiunaret.

Tempus Quadragesimæ ieiunio aptissimum. Quid? Quod nullum tempus commodius ad ieiunandũ, quã hoc, quod Apostoli elegerunt, potest inueniri? Nam in Æstate prolixitas dierum fastidium gignit; pisces non sunt adeo salubres, ægritudines sunt frequentes. In Hyeme ob maximum frigus externum augetur calor internus stomachi, ac propterea indigent homines multo cibo. Præterea sunt pisces eo tempore nimis humidi, neq; facile inueniuntur olera, quæ tamen magno vsui sunt in diebus ieiuniorum; In Autumno sunt etiam morbi frequentes, propter crebras temporum mutationes; & negotia ac labores hominum tũc sunt plurima, & maxima propter vindemias, & cæterorum fructuum collectiones. Itaque nullum est tempus ad ieiunium magis aptum, quam Ver, præcipue si principiũ veris accipiatur sicuti nos in Quadragesima facimus: tunc frigore adhuc durante corpora sunt sana, tunc pisces sunt optimi, tunc olera vbique ferme reperiuntur, tunc negotia in agris, & vineis sunt paucissima, tunc sanguis, & humores crescunt, tunc homines, sicut cætera animalia magis ad libidinem concitantur, tunc medicorum omniũ sententia euacuatio aliqua, tã pro salute corporum, quã animarũ necessaria est: nulla vero salubrior, facilior, expeditior, & magis secundum naturam euacuatio reperitur, quam ea quæ fit per inediam. Itaque vere B. Hieronymus ad Marcellam ait: *Nos vnam Quadragesimã ieiunamus tempore nobis congruo.* Et vere Ecclesia in oratione hesternæ diei ieiuniũ *animabus, corporibusque curandis salubriter* institutum esse cõfitetur.

Clemens & discre- Et vide rursum clementiam Dei, & matris nostræ Ecclesiæ Catholicæ; tametsi ieiunium quadraginta dierum præcipit: tamen non hoc præcipit, vt absque cibo vllo ieiunes, sicut Dominus, & Elias, & Moyses ieiunauerunt, illi enim fortiores nobis, ac robustiores erant. Neq; Dominus ait: *Qui vult venire post me tollat crucem meam, sed crucem suam,* hoc est, suis humeris, ac suæ infirmitati, ac debilitati accommodatam: neq; rursus præcipit, vt cum ieiunas, nihil præter panem & aquam accipias, sicut multi Sanctorum fecerunt: sed hoc solum, vt à quibusdam cibis, nempe carnibus, & ouis, & lacticiniis abstineas: & semel duntaxat in die reficiaris, idq; vel post meridiem, vel nonmulto ante meridiem. Quanquam si optimum consilium sanctorum Patrum sequi velis, & duplici cum fructu ieiunare: prandium quod subtrahis tibi, pauperibus largiaris, ne lucri, atq; auaritiæ causa ieiunare videaris. Præterea nullum Ecclesia ad ieiunium cogit, qui vere non possit. Itaque ab hac lege excluduntur senes, excluduntur fœminæ, quæ infantes vel vtero gerunt, vel vberibus lactant. Excluduntur & ii, qui in laboriosis operibus exercẽtur, & pedibus iter faciũt. Nam qui equitant, bene possunt ieiunare, quoniam equi eorum non ieiunant. Isti omnes & si qui alii sunt, qui iustis de causis à lege ieiuniorum excluduntur, id solum præstare debent, quod possunt. Ac præsertim pueri paulatim ad ieiunium assuefaciendi sunt. ieiunent hoc anno semel in hebdomada, anno sequenti bis: & sicut crescunt ætate, & mole corporis, ita etiam virtute, & bonis moribus augeantur.

tum ieiunium.

Matth. 16

Nemo sibi tamen blãdiatur. Sed illud omnib. vigilantissime, & omni animi prouisione procurandum est, ne videlicet caro nos decipiat: sæpe enim fingit se debilem, ac ægrotam, & ieiunium ferre non posse: quæ tamen si vellet, sine vlla dubitatione posset. Narrabo vobis lepidam historiam. Audiui aliquando hominem quendam extitisse, qui cum esset domi suæ in deliciis enutritus, fere semper ægrotabat, vt vel ipsum aerem metuebat, & nisi cibos tenerrimos, & optimos habuisset, se statim moriturum arbitrabatur. Is quodam tempore per mare iter faciens incidit in piraras, & ab iis ad triremes alligatus die, noctuque sine vlla intermissione laborabat: eius

eius cibus erat panis, isque bis coctus, potus aqua, obsonium verbera. Quis non diceret, post paucos dies iste morietur? Et tamen post paucissimos menses sanissimus, robustissimus, & pinguissimus effectus est. Itaque similis est caro nostra animantibus brutis, quę nec bonis verbis, nec blanditiis, nec persuasionibus; sed solis verberibus obtemperare didicerunt. Alas equum hordeo, & non laboret per aliquot dies, videbis, si non statim fiat indomitus, & si non calcitrabit, & mordebit cum equitare volueris: sic est caro nostra, quanto lautius nutritur, tanto fit petulantior. Comparate mihi cum hebdomada sancta dies Bacchanaliorum, quanta petulantia, quantæ ineptiæ, quantus tumultus, quot peccata, quot mala in Bacchanalibus? Quis ea enumerasset? At in sancta hebdomada, quanta modestia, quãta grauitas, quãta quies, quantum silentiũ, quanta sanctitas vbique? Ipsæ profecto plateæ, ipsum forum in illis diebus sanctitatẽ, & religionem mihi spirare videntur. Quis auctor huius tantæ mutationis, nisi sobrietas, nisi ieiunium? Nam quemadmodum aliquo graui præceptore in scholam ingrediente tumultus omnes; & strepitus puerorum sedantur: ita adueniente ieiunio risus molles, cantilenæ meretriciæ, saltationes furiosæ, & ineptiæ cæteræ ex vrbe discedunt.

Aggrediamur igitur, aggrediamur magno animo, atq; amplectamur Quadragesimam nutricem animarum, antidotũ peccatorum, sapientiæ procreatricem, vitiorũ expultricem, parentem sanitatis. Si rem tã exiguam, quale est ieiunium pati non possumus, quomodo martyrium pateremur? Certe isti, qui Quadragesimam ieiunare nõ possunt, si infideles aduenirent, non fidem vnam, sed septem, vt Tertullianus ait, denegarent. Et si dies quadraginta cum tot ciborum condimentis, & varietatibus ieiunare non possumus, quomodo in inferno sempiternum ieiunium ferre poterimus? & tale ieiunium, vt vnã guttam aquæ semper quæramus, & nunquam inueniamus? Arripiamus igitur sanctum istud militiæ spiritalis scutum, & aduersus omnes Diaboli terrores & minas carnis inuicto atq; infracto animo dimicemus: esuriamus in terris, vt saturemur in cœlis, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XXIV.

DE DOMINICA SEcunda Quadragesimæ.

Rogamus vos, & obsecramus in Domino Iesu, vt quemadmodum accepistis à nobis quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo; sic & ambuletis, vt abundetis magis. 1. Thess. 4.

Beatissimus Pontifex Gregorius, in eo libro quem de cura pastorali conscripsit, inter alia multa, quæ omnibus iis qui præsunt necessaria esse docet, imprimis requirit, vt sicut in arca fœderis erant olim simul cum tabulis legis virga, & manna: ita pastores & præsides aliorum, in suis pectoribus habeãt cum eruditione diuinæ legis, virgam seueritatis, & manna clementiæ, vt pios & probos blande fouere, & ad perfectionem inflammare: improbos vero atque scelestos seuere corripere, ac vt Apostolus loquitur, dure increpare sciant. Ista laude, si quis alius, B. Apostolus vehementer excelluit. Cũ n. ad Corinthios scribit, in quibus quædam grauia crimina deprehenderat, vide quomodo eos terret; *Quid vultis*, inquit, *in virga veniã ad vos?* Et rursum ad Galatas, quos facile moueri & circumferri omni vẽto doctrinæ cognouerat, *O insensati Galatæ*, inquit; *quis vos fascinauit non obedire veritati?* At Philippenses, & Thessalonicenses, qui firmiores & cõstantiores erãt, & in doctrina fidei vehementer proficiebant, semper cõmendat & consolatur, & tanquã bonus pater bonos filios blanda & dulci cohortatione ad magis & magis proficiendũ impellit. Et Philippensib. quidẽ inter alia, sic ait, *Fratres mei carissimi & desideratissimi, gaudiũ meũ, & corona mea, sic state in Domino carissimi.* Thessalonicẽses vero audite quomodo laudat,

Pastori necessaria sunt tabulæ legis, virga & manna.

Tit. 1.

1. Cor. 4.

Gal. 3.

Phil. 4.

1. Thes. 1.

laudat, & laudando prouocat ad bonum, *Et vos*, inquit, *imitatores mei estote, sicut & ego Christi, imitatores nostri facti estis, & Christi: excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti: ita vt facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia & in Achaia, sed in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita vt non sit nobis necesse quicquam loqui.*

Cum probis prece & non iussu agendum est.

Merito igitur tam bonos & obedientes filios (quod omnes patres & pastores imitari debent) non iubendo & imperando, sed orãdo & obsecrando hoc loco cohortatur. *Rogamus*, inquit, *vos & obsecramus in Domino Iesu*, hoc est, si Dominum Iesum diligitis, sicut certe diligitis, facite quod rogamus. Quid est quod rogat? Id quod omnes Concionatores à suis Auditoribus petunt. Nimirum, vt Iacobus ait, *Vt non sint Auditores tantum, sed etiam factores verbi:* Id cupit quod agricolæ à suis agris cupiunt, vt bonũ semen in eis multiplicetur, & semper cum fœnore reddant, quod accipiunt. *Rogamus*, inquit, *& obsecramus, vt quemadmodum accepistis à nobis, quomodo vos oporteat ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, vt abundetis magis.* Laborauimus, inquit, in vobis verbo, & exemplo ostendimus, quæ sit via, quæ ducit ad cœlũ: Docuimus quomodo, quam caute, quam prudenter, quam considerate per hanc viam incedendum sit. Rogamus igitur & obsecramus, vt sic ambuletis, hoc est, vt caute ambuletis, & magis ac magis in hoc itinere progrediamini. Hæc Apostolus. Quæ quam merito, quantoq; iure ab eo dicantur, facile intelligem⁹, si quæ & qualis sit via Domini diligenter considerare voluerimus. Si super magnum & rapidum aliquod flumen ab vna ripa ad aliam pons esset constitutus, qui rectissim⁹ & angustissimus esset; & præterea semper ascenderet, certe nemo esset tam audax, qui non admodum caute & considerate super illum incederet, & si videremus aliquos in eo saltantes & ludentes, nunquid non horreremus, ac trepidaremus, & magna voce clamaremus, quid agitis stulti? Nũ non videtis vbi estis? Videte quomodo caute ambuletis. Talis pons est lex Domini, quam Deus præparauit, vt ambularemus in ea, & per eam ad vitam æternã intraremus. *Si vis ad vitam ingredi*, ait Dñs, *serua mandata*. Et sanctus Dauid; *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Et rursum. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cũ dilatasti cor meum.* Est vero ista via recta, ardua, angusta. Recta est lex Domini, quia nihil prauũ, nihil distortum, nihil obliquũ, nihil vitiosum admittit, vel permittit. Leges humanæ etiam illæ, quæ bonæ & sanctæ sunt, multa vitia, nec puniunt, nec prohibent; non solũ interna, vt praua desideria, prauas cogitationes, prauas affectiones, de quibus iudicare non possint; sed etiam externa, vt artẽ lenonum, & meretricum, & alia quædam. At *lex Domini immaculata*, & iustificationes Dñi rectæ, omnia vitia atque scelera tã parua, quã magna; tã interna, quã externa; tã aperta, quã occulta; tam cogitationum & verborum, quam operũ & factorum: Omnia deniq; quæcunq; illa sint, & prohibent, & puniũt: Neq; mirũ: Legis n. diuinæ lator est Deus, qui tã potens est, vt nemo effugere possit manus eius: tã sapiens, vt renes & corda scrutetur, & melius ipse videat, quid velimus & cogitemus, quã nos videamus: tam bonus, vt omnis iniquitas quamuis parua, & exigua etiam verborum otiosorum ei displiceat.

Iacob. 1. — *Caute in via Dei ambulandum.* — *Simile.* — *Matth. 19.* — *Psal. 118.* — *Via Domini recta.* — *Psalm. 18.*

Itaque recta est lex Domini. Neq; solum recta, sed etiam ardua. Semper n. ascendit, & hominẽ perducit ad summã & sublimissimam perfectionẽ. Nihil est in homine intelligentia, & voluntate præstantius. Quocirca culmẽ perfectionis humanæ, quod ẽt Philosophus vidit & docuit in intelligendo & amando cõsistit. Lex autẽ Domini ad summã & perfectissimã sapientiã & charitatẽ ducit. Qñtum n. ad sapiẽtiã attinet, quid sublimius quã Deum, qui est ipsa sapientia & veritas, facie ad faciẽ videre? Quantũ vero ad charitatẽ, quid perfectius, quã ita ardenter inhærere summo bono, vt ab eo diuelli & separari non possis? ac vtrũq; veri & summi boni conspectũ felicissimũ, & amorẽ ardentissimũ lex Dñi pollicetur, & exhibet, quare similis est scalæ, quã vidit Iacob, quę à terra vsq; ad cælũ pertingebat. Quod vero

Lex Dei ardua. — *Lex Dei arcta.*

Matt.7. vero arcta atque angusta sit hæc via, Architectus, qui eam strauit, & ambulauit satis aperte non semel, sed sæpius docet: *Arcta*, inquit, *est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam*. Itaque non est via equorum, neque curruum; sed hominum, & hominum non nimis pinguium, nec nimis oneratorum. Verum hoc loco me continere non possum, quin stultam & ridiculam Lutheri expositionem in medium adferam, vt videatis quam acutum venenum Draco ille teterrimus gestaret in pectore. Sic igitur scribit in sermone quodam super illa verba

Impia Lutheri expositio. Domini, *Sic Deus dilexit mundum, &c.* Ego, inquit, *dico tibi, quia angusta est via, oportet te fieri tenuem, si vis per eam venire, ac per pontē penetrare. Cæterum qui operibus onerati sunt, sicut conchilibus onustos videmus Iacobi peregrinos, ij non poterunt penetrare, ideo oportet te tenuem atq; angustum fieri. Hoc fit autē quando in te desperas: si autem adueneris cum magnis saccis operum plenis, deponere oportebit, alioqui penetrare non poteris*. Hæc Lutherus. Qui quidem vt videtis more aranearum, quæ ex dulcissimis florib⁹, vnde apes mella conficiunt, venenū trahunt & more hominū ægrotorū, qui saluberrimos quosque cibos in corruptos humores conuertūt, ex illo ipso scripturæ loco, qui nos ad opera bona maxime exhortatur, illo inquā ipso opera bona reprehendit: Via, inquit, est angusta, caue igitur ne te bonis operib. oneres. Ergo Lutheri sententia, misera erit habita,

Actu.9. quæ vt in Actis Apostolicis dr̄, obiit *plena o-*
Iren.l.1. aduersus hæreses ca. 29. *peribus bonis, & eleemosynis quas fecerat*. Imo iuxta veterē hæresim, q̄ B. Irenæ⁹ Marcioni attribuit, Cain, Sodomitæ, & oēs improbi, & scelerati homines in regno cœlorū erūt: Abel, Abrahā, & oēs Sancti erunt in gehenna, q̄ illi nudi & vacui; isti cooperti & pleni fuerint bonis operib. O stultā Hæreticorū sapientiā, quæ timet onus operū bonorum, & non timet sarcinas flagitiorū! O virum prudentissimū Lutherū, qui onustus cucullo, obedientia, & castitate timuit angustias viæ, quę ducit ad vitam; & non timuit onu-

Vtilitas bonorum operum astruitur. stus vxore, & liberis, seruis & ancillis, magna familia, multis diuitiis, & quod caput est, multis & magnis plaustris peccatorum! Sed quid quæso aget Lutherus, cum in die iudicii *reddet Deus vnicuique*, vt Scripturæ vbiq; testantur, *iuxta opera sua*? *Si beati sint mortui, qui in Domino moriuntur*, quia *opera eorū sequuntur eos*, vt Apoc. docet, an nō miseri sunt omnes ii, qui Luthero adhærentes opera bona tanq̄ inutilia reiecerunt? Et si opera bona cursum nostrū ad salutem impediant, cur Apostol⁹ ad Timotheū scribens, tam serio diuites huius sæculi exhortatur, vt curent *diuites fieri in operibus bonis*, & hoc modo sibi thesaurizent *fundamentū bonū in futurū*? Et cur idē Apostolus Titū instituēs, ait, *Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare, vt curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Hæc sunt bona, & vtilia hominib*. Deinde spiritu p̄uidens venturū Lutherū, qui contrariū prædicaret, statim subdit, *Hæreticum hominē post vnā, aut alteram correptionē deuita*. Nō igitur opera bona; sed scelera & prauæ atq; immoderatæ cupiditates sunt, quibus onusti esse nō debemus. Nā superbia inflat, diuitiæ extollunt, delitiæ & voluptates humores malos nutriunt atq; augent, vt superbi, auaritiæ, ac luxuriæ deditos via illa angusta capere nō possit. At humilitas, paupertas, castitas, virtutes cæteræ hominem paruū, tenuē, breuē efficiunt, deniq; talem, vt via Domini alioqui arcta atque angusta, amplissima, latissimaq; esse videatur. Humilitas n. comprimit atq; euanescere facit tumorē malū. Paupertas vero volūtaria onus diuitiarū, quasi gibbū cameli libēter deponit. Porro castitas quasi myrrha & tanquam sal exsiccat humores carnales libidinis. Deniq; opera bona, opera virtutū, ieiunia, orationes, eleemosynæ, tantū abest vt grauent, & impediāt, vt quanto magis crescunt; tanto magis leuē & expeditū hominē faciant, nō secus atq; auiū alæ; auis implumis volare nō potest, nascūtur alæ, incipit volare: crescāt alæ crescit & volatus. Habemus igitur viā de qua B. Apostolus loquitur, legē Domini, & esse viā rectā, arduā, angustā, atque idcirco eū recte monere, vt per eā caute & prudēter ambulem⁹. Quia n. via est recta, si nō recte incedam⁹, facile labemur, Quia est ardua, si nō ascēdam⁹, nihil p̄ficimus. Quia est arcta, si onera nō deponimus, frustra per eā ingredi tentamus. Quid igitur Apostol⁹ dicit? *Rogamus vos & obsecram⁹, vt quēadmodum*

Marginalia (right column): *Apoc. 14.* — *1. Tim. 6.* — *Cap. 3.*

dum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, sic & deambuletis. Quid est quod ab eo accepim⁹? Quid nos docuit? Id quod habet alio loco, *Videte*, inquit, *quomodo caute ambuletis*. Non existimetis vos per prata & campos ambulare: ambulatis per pontem rectum, arduum, angustum: præcedant oculi gressum, vide vbi pedẽ ponere debeas. Antequam loquaris, cogita quid loqui velis, & an expediat ita loqui. Et multo magis antequam ad agendum aliquid te componas, cogita quid est, quod vis agere; an Deo placeat, & saluti animæ tuæ conueniat, alioqui incides in detractiones, murmurationes, testimonia falsa, iudicia temeraria, & alios innumeros Diaboli laqueos, quos facile vitare, ac fugere potuisses, si verba & opera tua iudicium rationis non anteuertissent. *Videte ergo quomodo caute ambuletis.* Quam sunt hodie homines ad omne vitiũ proiecti, quam facile detrahunt, quam facile iudicant, quam facile iurant & peierãt, quam facile lites & inimicitias serunt, quã facile rapiunt, si quid possunt? Quid Apostolus clamat; *Videte*, videte *quomodo caute ambuletis*.

Caute ambulandum. Ephes. 5.

Verum enimuero, Auditores, quoniam iis, qui iam assueuerunt incõsiderate, ac temere ambulare in ipso cursu difficile esset cogitare, vbi pedem figere debeant: idcirco vtilissimum & saluberrimum consilium est saltem ad vesperam antequam ad quietem se recipiant, seipsos quasi ante tribunal iudicis quotidie sistere, & rationem omnium verborum, cogitationum, actionum ab anima sua petere, vt si difficile est in ipso cursu videre, quomodo caute ambulent, saltẽ non sit difficile post cursum cogitare, an caute ambulauerint. Itaque si tibi salus tua cordi est, nullum diem præterire debes, in quo ad vesperam non petas à teipso rationem, quomodo caute ambulaueris. Ac primũ, quia est recta, cogita an verba, cogitationes, opera recta fuerint, an contra, obliqua, & distorta. Et si cogites bene, videbis te sæpe ad marginẽ pontis cũ maximo periculo cadendi iacuisse, sæpe etiam te extra pontẽ in mediis aquis, pene suffocatum inuenies. Deinde quia via est ardua, & sursũ versus tendit, & cogita, an ascenderis, an profeceris, an sis melior, quã esses antea? Quod si nõ ascendisti, scito te nec ambulasse. Et si ambulasti, & non ascendisti, proculdubio descendisti. Id quod fere accidit nostri temporis hominibus, qui modo ascẽdunt, modo descendunt; sicut de Penelope tradunt Poetæ, quæ semper eãdem telam modo texebat, modo destruebat. Post paucos dies aderit Pascha, omnes ascendere incipient; sed iterum statim descendẽt. Adueniet postea dies celeberrimus Natalis Domini, omnes turmatim current, omnes cupient ascendere, non sufficient ad excipiendas cõfessiones sacerdotes. Sed quamdiu iste feruor durabit? Vsque ad profestum trium Regum, vel ad summum ad Bacchanalia. Ista sunt itinera Christianorum huius temporis, istum ludum ludimus toto anno, modo ascendimus, modo descendimus, nunquam vero progredimur: modo frigemus, modo tepemus, nunquam feruemus. Et tñ in hoc mundo non alia de causa sumus, quam vt pontem istum ascendamus, & per eum ad montem Dñi perueniamus, vbi videbitur Deus Deorũ in Sion. Itaq; Auditores, quia via est ardua, quæ ducit ad vitam, nihil melius agere possumus, quam cogitare vbi simus, quo tendimus, vtrum progrediamur, vtrum ascendamus, ne forte veniat nox in qua nemo potest ambulare, & nos adhuc ad initium pontis à Domino reperiamur.

Vtilitas vespertini examinis conscientiæ.

Seduloambulãdum.

Simile.

Psalm. 83

Postremo quia eadem hæc via non solũ recta & ardua, sed etiam arcta est atque angusta serio cogitare debemus vtrũ plurib⁹, & maioribus sarcinis onusti simus, quam vt viæ illius angustiæ nos capiant. Nam profecto quid nobis proderit, hic in terris opibus maximis abundare, si eas nobiscũ ad locũ vbi perpetuo mansuri sumus, ferre non poterimus. Quare cum certũ sit nos onerib. superuacaneis grauatos viã illam angustã ingredi nõ posse, quid vtilius quæso nobis erit, quam multos pauperes vocare, atq; eos rogare, vt nos in opibus nostris ad cœlum transferendis adiuuare velint? Et aliis dem⁹ ferendos cibos, vestes aliis, aliis pecunias & sic dispergamus, demus pauperibus, vt iustitia nostra maneat in sæculum sæculi. Neque dubium est, quin pauperes multos inueniemus benignos & humanos, qui (hoc præser-

Expedite absq; sarcinis ambulãdum

Psalm. 111

Simile. presertim tempore) libenter, & fideliter adiuuabunt. Legi aliquando in historia Barlaam & Iosaphat, quam B. Ioannes Damascenus conscripsit, elegantissimam & pulcherrimam quandam parabolam: Erat, inquit, ciuitas quædam magna, cuius ciues antiqua consuetudine, quæ in legem iam transierat, externum aliquem hominem, & legum ac cõsuetudinum ciuitatis illius penitus ignarum sibi Regem assumebant. At is quidem ad annum vnum omnem ciuitatẽ, & thesauros eius vrbis maximos in potestate habebat: verum anno euoluto, eo nihil tale cogitante, & in illo honore, ac delitiis suauiter, & sine formidine quiescente, statim ciues omnes antiquę consuetudinis non immemores, excitata seditione in palatium regium impetum faciebant, & Regẽ purpura & diademate spoliatum, in Insulã quandam sterilem, ac desertam deportabãt; vt sicut præter spem ad regnum euectus in honore, ac delitiis vixerat, ita præter spem regno exutus in squalore & sordibus viueret. Cæterum accidit aliquando, vt hominem quendam regno præficerent, qui animaduerteret ex bonis consiliariis bonum & salutem Regis & regni pendere, omnibus adulatoribus pulsis ex aula paucos quosdã viros probos, & fideles in consilium asciuit. Et sane ista cõsiliariorum permutatio plus Regi illi, quam ipsum regnum profuit: statim enim fideles consiliarii Regem de consuetudine ciuitatis, & infortunio breui futuro & secuturo admonuerunt. Ille vero vt audiuit rem esse in eo statu, & se post paululum regnum illud caducum & peregrinũ alienigenis relicturum, & pauperem, ac nudum in Insulam sterilem, ac desertam deportandum apertis thesauris quorum adhuc plenam ac liberam habebat potestatẽ, magnam vim auri & argenti, nec non vestium & gemmarum, ac lapidum pretiosorum per fidelissimos famulos in Insulã præmisit, & palatium ædificari, atque hortos, vineas, seruos, ancillas, equos, currus, & alia, quæ necessaria esse videbantur comparari iussit. Quare cum postea euoluto anno, more cæterorum Regum in Insulam nudus eiectus fuisset, non sicut cæteri mendicare debuit; sed diues & felix in proprio palatio (consilium eius omnibus laudantibus) vitam duxit. Ista est parabola, quæ cum verbis Apostoli Pauli mirifice consentit. Nihil est enim aliud ciuitas illa seditiosa, & turbulenta quam mundus iste: porro Rex externus & peregrinus est homo, qui ad breue tempus viuit, & regnat, & liberum est ei de suis opibus facere, quod velit, sed paulo post, cum ipse omnia in tuto esse putat, oritur intestina seditio, incipiunt humores altercari: denique tumultus febrium, & aliorum morborum, de corpore animam extrudit, & solam ac nudam in aliam quandã, & omnibus viuentibus incognitam regionem deducit. Quæ regio ideo sterile solum esse dicitur, quod in futuro sæculo nullus sit locus pœnitentiæ, nullus ieiuniis, nullus eleemosynis, nullus operibus cæteris, quibus vitam promeremur. Adulatores cõsiliarii Dæmones sunt, & nostri corporales sensus, qui nunquam cessant nobis in perniciem nostram consulere, vt nihil pauperibus demus, etiamsi eos ante oculos nostros fame ac frigore mori videamus; sed omnia, quæ habemus, & quæ non habemus, in nostram, vel necessitatem, vel vtilitatem, vel voluptatem & curiositatem expendamus. Fideles vero & vere sapientes consiliarii, sancti sunt Patres, qui nobis consulunt, nos monent, nos hortantur, vt dum hic viuimus, dum licet, dum regnum est in nostra potestate, prospiciamus nobis in futurum, & per manus pauperum diuitias nostras, in aliam vitam transmittamus. Neq; solum monent, sed etiam obiurgant, vt magis terreant. *Applicatio parabolæ.*

Quod si hoc te non mouet, vt animæ tuæ & pauperum miserearis, moueat saltem id quod Patres docent: simile furto, & rapinæ esse dicunt, cum pauperibus opes tuas, si possis, non communicas. Audi quid B. Ambrosius dicat sermone 18. & qui inter vere Ambrosianos fere pulcherrimus est: *Non minus,* inquit, *est criminis habenti tollere, quã cum possis & abundes, indigentibus denegare,* Audi quid B. Aug. dicat, *Superflua,* inquit, *diuiti, necessaria sunt pauperi. Aliena retinet, qui ista tenet.* Audi magnum Basilium oratione illa pulcherrima in verbum diuitis. Destruã horrea mea: *Num iniustus,* inquit, *struam* *Exhortatio ad eleemosynas elargiẽdas.* *Amb. ser. 8.* *August. in Psal. 125.* *Basil. super illud, De-*

horrea mea. *est Deus inæqualiter res nobis distribuens? Cur tu abundas, ille vero mendicat? nisi vt tu bonæ dispensationis meritum consequaris, ille vero patientiæ brauio decoretur? At tu nonne spoliator es, qui quæ dispensanda suscepisti, propria reputas? Esurientis est panis, quem tu detines; nudi tunica, quam in conclaui reseruas; discalceati calceus, qui apud te marcescit; indigentis argentum quod tu defossum habes. Quare tot pauperibus iniuriam facis, quot dare valeres? At, inquis, pulchra quidem verba; sed pulchrius aurum. O quanti pretij tibi videbitur in die illa iudicij verbum illud! Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi: Esuriui & dedistis mihi mãducare: sitiui & dedistis mihi potum, nudus eram, & cooperuistis me. Quantus rursus terror, & sudor, & tenebræ tibi oborientur, vbi audieris condemnationem, Ite maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius: Esuriui enim & non dedistis mihi manducare, &c. Non illic raptor excusatur, sed qui bona non communicauit, condemnatur.* Hæc Basilius. Sed audi postremo quid magnus Chrysostomus oratione secunda de Lazaro dicat, *Discamus*, inquit, *quod si eleemosynas non præstiterimus pari cum his, qui spoliãt supplicio afficiemur. Heriles enim, hoc est, Dei pecuniæ sunt vndecunque eas collegeris. Et ideo plura tibi possidere concessit Deus, non vt in scortationem, temulentiam, ingluuiem, in vestes sumptuosas, aliamque mollitiem consumeres; sed vt eas egentibus distribueres.* Quemadmodum n. receptor quispiam, qui Regis pecunias accepit, si neglexerit his quibus iussus est distribuere, inq; proprias consumpserit delicias, pœnas dat; ita sane & diues receptor quispiam est pecuniarum, qui pauperibus distribui debebant. Itaque cum in mandatis habeat eas distribuere conseruis suis, si quid amplius, quam postulet necessitas in se ipsum insumpserit, grauissimas ille daturus est pœnas. Certe audistis, qui Patres ac Doctores, quibus nescio an quatuor alios sanctiores, doctiores, grauiores antiquitas habeat, & quib. verbis, qua libertate, qua auctoritate vos moneant, omnes eos cũ latronibus & prædonib. iudicandos, qui eleemosynas cum possunt conseruis suis egentib. non largiuntur. Sed non minori libertate & auctoritate Apostolus Ioannes clamat dicens, *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Certe non manet. Nam vt idem Apostolus ait, *Debemus nos pro fratribus animas ponere.* Sed si substantiã huius mundi ponere non potes; quomodo substantiam tuam, quomodo vitam & sanguinem tuum pones? Ergo cum incedis per plateas, & pauperes nudos, & clamantes vides, & viscera tua non commouentur, & fratres, & conseruos tuos non recognoscis, qui fortasse in alio sæculo maiores, ac ditiores te erunt, & eorum ope, ac patrocinio indigebis, scito in te locum charitatem nõ habere, atque adeo teipsum tanquam vere mortuũ corã Deo iure deflere potes, *Quare fratres non diligamus verbo, neque lingua; sed opere & veritate*, hoc pſertim afflictissimo, ac miserrimo tempore: adiuuemus omnes fratres nostros illos in quibus Christus pasci, & vestiri cupit. Qui potest, diuitiis; qui non potest, affectum saltem, & verba consolationis, & preces apud Deum Patrem nostrum & illorum, non neget. Ita liberi & expediti pontem illum rectum, arduum, angustum ascẽdemus, & per eum ad montem Domini perueniemus, vbi *videbitur Deus Deorum in Sion*, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

Margin notes: *Matt. 25.* — *Chrys. orat. 2. de Lazaro.* — *1. Ioan. 3.* — *Ibid.*

CONCIO XXVI.

IN EAD. DOMINICA secunda Quadragesimæ.

De Oratione.

DVo sunt, quæ hoc sacro tempore toto orbe terrarum in Ecclesia Catholica maxime frequentantur, Ieiunium, & Oratio: sed tamen partes potiores nõ ieiunii, sed orationis sunt. Ieiunium enim propter orationem, non oratio propter ieiunium instituta est. Itaq; ieiuniũ dieb. Dominicis intermittitur, oratio vero non modo non intermittitur,

citur, sed etiam illis ipsis diebus augetur. Quamobrem vt non sine fructu hoc sanctissimum, & saluberrimum tempus nos prætereat, sicut Concione superiore de ieiunio, ita Concione hodierna, & sequenti de oratione verba faciemus. Ac quanquam varia, & multa sunt, quæ de hoc argumento dici possent, nos tamen non eloquentiã ostētare, sed studium pietatis promouere, & Auditorib. nostris non voluptatē, ac delectationē; sed vtilitatē atq; emolumentũ dicendo adferre cupientes, solum de vtilitate, vel potius de necessitate orationis, & modo, ac ratione orationis pro tēporis breuitate disseremus. Et quidem si Dominus, vt spero, votis nostris pro sua incredibili bonitate aspirauerit, & vos attente ac diligenter (vt semper hactenus fecistis) ea, quę à nobis dicentur, audieritis, efficiam profecto, vt neminem vestrum suæ diligentiæ, & studii, aut laboris pœniteat. Nũc ad rem ipsam explicandam aggredior, si de quo genere orationis potissimum disserendum sit, paucis antea exposuero. Etenim duo sunt orationis genera, vnum quod solo corde, & cogitatione pficitur: alterũ, quod corde simul, & ore. Nã tertiũ illud, quod solo strepitu, sonituq; verborũ cōstat, tametsi hodie maxime ab hominib. vsurpetur, tamen nomē orationis nequaquam meretur: estq; à nobis penitus omittendũ, ne forte à Dño audiamus. *Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me.* At vero ex duobus primis generib. illud prius magis à sanctis Patribus laudari, & commendari videmus: nempe vtilior, & efficacior est oratio solius cordis, & mentis, quam oratio oris ac vocis, etiamsi verbis & vocib. aliqua attētio cordis non desit. Nã qui voce orat, & Psalmos, vel canit, vel legit, breui tēpore multa percurrit, neq; ad medullã, & quasi succũ eorum, quæ legit peruenire pōt. Qui vero intrat in cor, & silentio cogitat, & meditatur, omnia diligenter considerat ac perpendit. Itaque plus proficiet aliquis, si mysteriũ vnum dũtaxat Dominicæ Passionis attente consideret, & meditetur, quã si eodem tempore bis, aut ter totam historiã Passionis, & omnia eius mysteria cursim legat: neq; vero ad hoc demonstrandum necesse nobis erit ex locis

Duplex orationis genus mẽtale & vocale.

Isai. 29. Matth. 5.

Meditatio melior oratione vocali.

Aristotelis, vel Ciceronis argumenta depromere: experientia quotidiana nos docet. Nam cum Horas, vel Psal. Pœnitentiales, vel alias aliquas pias orationes legimus, vix attentionem in officio continemus. Incipimus legere orationem Dominicam, & statim quasi nescientib. nobis cor inde se proripit, & per forum, per Gymnasium, & p totam vrbem, aliquando etiam extra vrbē per syluas, & campos vagatur. Interdũ quoque, quod est multo grauius, & in quo vehementer offenditur Deus, ipsa sphæristeria, & tabernas ingredimur, & aliquando absoluimus semel; & repetimus iterum eãdem orationem, antequam cor à sua deambulatione reuertatur. Itaq; incidimus, velimus, nolimus, in illud tertium genus orationis, quod solo strepitu verborũ, motuq; labiorum constat. Et cum surgimus ab oratione eiusmodi, ita frigidi sumus, sicut antea eramus: ita facile ridemus, & iocamur, & fabulamur, sicut antea faciebamus. At vero ex meditatione, & contemplatione rerum diuinarum toti incensi, toti graues, toti serii, toti mutati surgimus. Quocirca oratio vocis, & verborum similis mihi videtur esse pluuiæ æstiuæ, quæ cum impetu, & sonitu descendit, & terræ superficiem lauat; sed ad viscera, & intima eius non penetrat. Oratio vero cordis, & profunda rerum contēplatio, similis est minutæ pluuiæ cuidam, quæ cum silentio cadit, sed perseuerat diu, & profundissime terram penetrat, atq; inebriat, & eam multo humore grauidam, atque aptissimam ad flores, & fructus producendos relinquit: nos igitur de hoc genere orationis, quod corde, & cogitatione fit, potissimum differere instituimus.

Simile.

Atque vt intelligatis non solum Monachis, & Sacerdotibus, sed omnibus penitus Christianis, & iis, qui salui fieri cupiunt, orationis huius studium necessarium esse; à testimoniis diuinarum literarum principium faciemus. Porro tam multa, & in tot locis, & tanta sententiarum grauitate, tantoque pondere verborum Spiritus sanctus in diuinis literis de orationis necessitate locutus est, vt nullum amplificationibus nostris locum reliquerit. Proferam pauca de multis. *Non impediaris,* inquit, *Spiritus*

Studium orationis omnib. necessarium.

Eccles.18. ritus sanctus) *orare semper*, hoc est, Nullum negotium sit tam graue, tam vtile, tam necessarium, quo te impediri ab orationis assiduitate patiaris. *Qui reminiscimini* Domini, inquit Esaias, *ne taceatis, & ne detis silentium ei*, hoc est, perpetuo, & sine intermissione clametis ad Deum. Dauid Propheta in pluribus Psalmis nihil magis, quam studium orationis, & laudum Dei nobis commendat. Dominus vero ac liberator noster Christus, quid, quæso, tam sæpe, quid tam solicite, quid tam diserte nos monet, quam vt semper oremus? Marci 13. *Videte*, inquit, *vigilate, nescitis enim quando tempus fiet*. Luc. 18. *Oportet semper orare, & nunquam deficere.* Non inquit, *expedit, conuenit, bonum est*; *sed oportet*, necesse est: non aliquando, non sæpe, non frequentissime, sed semper orare, & nunquam deficere. Quantam igitur emphasim habent hæc verba? Et rursum capite 21. *Vigilate*, inquit, *semper orantes, vt digni habeamini fugere omnia ista, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.* Neque vero solum verbis; sed multo magis exemplo suo nos docuit, quanta sit necessitas orationis. Nam vt B. Lucas testatur, sæpe ascendebat Dominus in montes, & inquirebat loca deserta, vt vacaret orationi: sæpe etiam integras noctes orando cõsumebat. Certissimũ vero est, vt Diuus Ambrosius monet, non id fecisse Dominum, quod ipse eiusmodi adiumento indigeret; sed vt nos exemplo suo institueret, atq; erudiret. Quid iam de Apostolo dicam? In qua ille epistola non inter præcipua opera, vsum & frequentiam orationis commendat? Philippensibus scribit, *Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione, & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.* Colossensib. scribit: *Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actionem.* Thessalonicensib. scribit: *Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei.* Timotheo scribit: *Obsecro igitur primũ omnium fieri obsecrationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.* Et rursum: *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus sine ira, & disceptatione.* Et iterum: *Quæ vere vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte, & die.* Hæc & alia permulta passim inueniuntur non solum in epistolis Pauli, sed in omnibus literis diuinis, ex quibus planissimum illud efficitur, non minus necessarium esse animæ cibum orationis, quam sit corpori panis, & aqua.

Isai.62. *Luc.21.* *Luc.6.* *Phil. 4.* *Coloss.4.* *1.Thess.1.* *1.Tim.2.* *Ibid.* *1.Tim.5*

Postremo ita propria est hæc virtus Christianorum, vt per eam Deus populum suum ab omnibus aliis gentibus separare voluisse videatur. Sic enim legimus in Isaia, *Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis*, tanquam si diceret: Aliæ gentes sicut viuunt ex terra, ita corda & cogitationes eorum non sunt, nisi in terra. At Ecclesia mea, nouum hominum genus, sicut de cœlo vitam habebit, & de cœlo omne bonum, & felicitatem expectabit, ita oculos semper habebit sublatos in cœlum, ac mente, & cogitatione morabitur semper in cœlo. Itaque *domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus.*

Orare, homini Christiano proprium est. *Isa.65.* *Matth.21.*

Sed video scopulum mihi obiectum, ad quẽ ne nauis orationis meæ illidatur, prouidendum est. Occurret enim fortassis aliquis, ac dicet: Quomodo tandem hoc fieri potest, vt semper oremus? Non comedem⁹, non bibemus, non dormiemus, non quiescemus? Quis potest semper orare, & nunquam deficere? Non defuerunt, qui existimarent nimis difficile esse semper orare, atque dicerent, idcirco orationis nomine omnia bona opera intelligenda. Is enim semper bene orat, qui semper bene viuit, & certe si quis hoc velit dicere omne opus bonũ esse orationem, non valde repugnabo. Sed tamen nõ hoc Dominus significare voluit, cum ait, *Oportet semper orare, & nunquam deficere.* Imo vero non de quocunque opere bono, sed de vera oratione duntaxat sine vlla dubitatione locutus est.

Quomodo semper orandum sit. *Luc.11.*

Nam cur obsecro statim addidisset similitudinem de vidua illa, quæ iudicem durum, atque inhumanum perseuerantia, atque importunitate orationis flexit? Et illã de amico petente tres panes, quos nõ quod amicus esset, sed importunitate nimia obtinuit, nisi demonstrare voluisset, quantum

valeat

Ioan.5. valeat *deprecatio iusti assidua*? Deinde nonne Dominus aperte dixisset, Oportet bene agere, si hoc significare volebat? Hoc igitur firmum sit, ac ratum; tum hunc locum Euangelii, tum alios paulo ante notatos, de vera oratione intelligendos esse, & iis orationis studium non solum Carthusianis, aut Franciscanis, sed omnibus Christianis commendari; neque vero dicendum nobis erit, fieri non posse id, quod Dominus præcipit. Non enim ita Mathematice intelligimus semper esse orandum, vt nec ad momentum quidem temporis ab oratione cessandum sit; sed solum quam sæpissime, & quam diligentissime orationi sit vacandum, neque propter alia bona opera minus necessaria vtilissimum & saluberrimum orationis studium esse omittendum. *Simile.* Quemadmodum si alicui medicus diceret, Vide vt semper comedas, neque vnquam intermittas, nō intelligeremus, eum totos dies, & totas noctes in mensa sedere debere, sed non debere eum suis temporibus à prandio, vel à cœna propter alias occupationes, vel studia abstinere: neque hic loquendi modus in sacris literis nouus, aut inusitatus est. *Psal.19.* In Psalmo primo in laudibus viri iusti ponitur. Sed *in lege Domini meditatur die, ac nocte.* Nemo vero ita stupidus est, vt existimet, solum eum virum iustum esse, qui non comedit, non bibit, non ambulat, non loquitur; sed perpetuo absque vlla intermissione in lege Domini meditatur. Itaque ille semper orare, & nunquam deficere dicendus est, qui singulis diebus habet suas horas orationi consecratas, & in illis nunquam se ab oratione auocari patitur: reliquo vero tempore semper id facit, cum commode fieri potest.

Sæpius orare & possumus & debemus quam putamus. Verum enimuero, Auditores, multo frequentius homo orare, atque adeo mente & cogitatione cum Deo coniungi & potest & debet, quam multi sibi persuadeant. Si enim aliquis amore captus, vel dignitatis, vel fœminæ alicuius, semper cogitat de eo, quod amat: & neque dies, neque noctes, neque dormiens, neq; vigilans, quiescit: si ambulat, lachrymatur: si comedit, suspirat: si dormit, somniat: & omni tempore, omni loco, omni actione occurrit animo res amata: vbique eam videt, vbiq; eam audit, neq; prandium, neq; cœna, neque negotia alia eum impediunt, quin semper animo voluat formam, & speciem rei amatæ: quid mirum, si animus humanus cognita semel, atq; perspecta excellentia diuinæ pulchritudinis, ita flamma amoris accendatur, vt non possit ab ea incredibili venustate cordis oculos remouere, & ibi semper animum quasi affixum, vel ligatum habeat, vbi thesaurū suum habet? Ad hunc modum D. Basilius exponit illa verba Apostoli Pauli, *Sine intermissione orate:* ac docet nihil nos agere, nihil videre, nihil audire, quod nos ad Deū orandum non inuitet. *Basil. orat. in Iulitā.* *1.Thess.5.* Et si vere Deum diligimus, non solum dum vigilamus, sed etiā dum dormimus de Deo cogitaturos. *Accumbens mensæ ora: esuris panē, largitori gratiam rependito: suffulciens firmansq; infirmiores corporis vires vino eius fac memineris, qui hoc te dono impertiuit ad inferendam cordi tuo lætitiam & ad multiplicium infirmitatum non mediocre solamen. Nulla tibi est sumendi edulij necessitas? Caue te prætereat eius memoria cuius liberali beneficio explesti ventrem. Tunicā indueris? Gratias agito benigno datori. Amiciris pallio? Fac in te augescat intentior erga Deū charitas, qui contegumenta gratuito largitus est hiemi æstatiq; accommoda, quibus & vita conseruetur, & obueletur turpitudo. Tibi ne dies expletus abijt? illi referto gratias, qui solem quidem nobis nihil tale commeritis indulsit in diuinæ operationis mysterium: ignem vero contulit illustrandæ nocti, vtq; subseruiat reliquis vitæ commoditatibus. Ipsa rursum nox alias ad orationem suggerere poterit occasiones.* Hæc magnus Basilius. Hac igitur quæstione explicata, & diuinæ scripturæ testimoniis expeditis, ad necessitatem, & vtilitatem orationis demonstrandā propius accedamus.

Quanta sit necessitas orationis nemo sane intelligere potest, qui non intelligit in quā profundam miseriarū abyssum homo inciderit per peccatum: quæ quidem tanta est, vt humanis verbis explicari non possit. Scriptura diuina refert nostros primos parentes simul atq; in peccatum illud inobedientiæ lapsi fuerunt, se nudos agnouisse. Vere enim tunc nudi effecti, & innocentia, gratia, iustitia, aliisq; permultis bonis spoliati

liati sumus. Neq; solum spoliati bonis, sed induti & quasi cooperti omnibus malis, vt illud Psalmographi rectissime conueniat, *Induit maledictionem sicut vestimentum: & intrauit aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius.* Certe graue admodum fuisset, si maledictio illa Dei, solũ vt vestimentum totum hominem à planta pedis vsq; ad verticem corporis cooperuisset: verum iustitia Dei hoc supplicio contenta non fuit; sed voluit etiã, vt ea maledictio sicut aqua in interiora hominis penetraret, vt non solum exterius, sed etiam interius homines punirentur. Quia vero aqua liquor quidam est crassus, vt qui non facile omnia penetrare potest, ne putaremus aliquam partem solidiorem, & duriorem istam maledictionem effugere potuisse, addidit sanctus Propheta, *Et sicut oleum,* quod est in liquoribus subtilissimum, & maxime aptum ad penetrandum, *in ossibus eius,* quæ sunt partes in homine secretissimæ, atq; durissimæ. Itaq; maledictio illa cooperuit carnem humanã, sicut vestimentum: intrauit vero sicut aqua in animam sentientem, & omnes eius motus, & sensus: & sicut oleum mẽtem ipsam, ac voluntatem, atque adeo subtilissimas, & maxime reconditas partes penetrauit, & in eam inopiam & difficultatem spiritualium opum homo redactus est, vt non possit ex se tanquam ex se agere, vel loqui, vel cogitare aliquid, quod Deo sit gratum: neque dicere, Dominus Deus, nisi adiutus à Spiritu sancto. Quæro igitur à vobis, quid remedii superest homini tam mendico, tam misero, tam nudo, tam debili, qui neq; patrimonium habet, neq; artem aliquam nouit, neque robustus ac sanus est, vt fodiendo ac laborando sibi victum quærat? Quid inquam ei remedii, nisi vt si fodere non valeat, saltem mendicare non erubescat? Hoc plane superest, hoc sane necesse facere habet, nisi fame perire velit: nempe semper orare, & nunquam deficere: semper mendicare, semper pulsare ad fores illas diuinæ misericordiæ, ac cũ Propheta dicere, *Mendicus sum* Domine, memor sis mei. Et sicut nos docuit Dominus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Quæro igitur à vobis, quid agere debet pullus hirundinis, aut pasceris cum nec plumas, nec alas habet, nec vllo modo cibũ per se quærere sibi potest? Quid ei superest, nisi vt repleat aerem clamoribus, & querelis ac gemitibus viscera parentum pulset? Ad eundem modum, si homo propter peccatum magis nudus, ac debilis, & inops omniũ rerum effectus est, quam sit illa auis, quæ recẽs prodiit ex ouo, quid ei faciendum est aliud, quam noctes & dies clamandum ad Deum, & piis gemitibus pulsanda viscera Dei Patris? Intelligebat sane hoc Rex Ezechias atque idcirco in oratione aiebat, *Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor vt columba.* Itaque, Auditores, post illud magnum naufragium, post illã iacturam omnium bonorũ, quam passi sumus per peccatum, vnicum & singulare remedium nostrũ ad omnia mala propulsanda, & omnia bona adipiscenda, oratio est, Et ipse maxime ditescet, qui sciet optime & importunissime mendicare, & semper orabit, & nunquam deficiet.

Psal. 108.

Miseria peccatum Adæ subsecuta nos veros mendicos fecit.

Psal. 39

Luc. 11.

Isai. 38.

Venio nunc ad alteram vtilitatem, vel necessitatem orationis magis particularẽ. Ego enim illud mihi verissime affirmare posse videor, sine studio internæ orationis (de hac enim loquimur) neminem vnquam hominem spiritualem futurum, neque ad vllum perfectionis gradum peruenturum. Videmus multos, qui aliquoties singulis annis ad pœnitentiæ Sacramentum accedunt, & satis diligenter, quantum humana imbecillitas patitur, omnes sordes & maculas peccatorum expiare conantur: & tamen nunquam proficiunt, semper sunt iidem, & si post octo dies à Confessione peracta iterum ad confessionem redeant, non pauciora, aut minora peccata ferunt, quam antea attulerant. Atque vt aliquid maius, & tamen verum dicamus, videmus interdum aliquos homines Religiosos, & non paucos Sacerdotes, qui officio, & vestibus sanctimoniam profitentur, neque hoc solum, sed legunt assidue diuinas literas; frequenter, si non quotidie, rem diuinam celebrant, neque vxores, aut liberos habent; sed sunt ipsi liberi ab omnibus iis curis, & solicitudinibus, quæ eos à studiis rerum diuinarum auocare, vel impedire potuissent; & tamen ita sunt aridi, ita sine

Sine oratione nullus spiritalis euadet.

fine spiritu, ita frigidi in amore Domini, ita feruentes in amore sæculi, ita saccum plenum habent ira, inuidentia, cupiditate, vt nihil à sæcularibus differre videantur: horum omnium illa vna est causa, quod nō intrant in cor, neque curant aliud, quam hominem externum. Sicut barbam & capillos, vel tondent, vel radunt, ita peccata resecanda esse putant: & quid mirum, si ita rursum pullulant peccata, sicut renascuntur iterum capilli, cum radices maneant? At vero interna oratio illa est, quæ penetrat vsque ad profunda animæ, & cordis, & spiritus, & non tondet, vel secat; sed radicitus euellit vitia. Scitisne, qualia sunt ieiunia, eleemosynæ, confessio peccatorum, lectio scripturarum, & alia eiusdem generis opera sine oratione interna? Sunt quasi medicamenta quædam externa. qualia sunt balnea, vel vnguenta, vel fomenta, quæ extrinsecus adhibentur corporibus ægrotorum. At plaga nostra, Auditores, interna est: ægritudo nostra in intimis visceribus delitescit, in recessu cordis est morbus noster, ibi est apostema. *De corde enim exeunt cogitationes malæ, blasphemiæ, furta, adulteria, homicidia.* Ibi sunt radices vitiorum, ibi est adhibenda curatio. Omni custodia, inquit Sapiens, *serua cor tuum. Serua cor tuum, quoniam ex eo vita procedit,* tanquam si diceret: si manibus, & pedibus, & auribus, & naribus careas, modo cor integrum maneat, homo eris, tametsi deformis, & debilis. At si manus, & pedes, & aures, & nares, & membra cætera tibi sint, si cor non viuat, homo non eris, nihilque differes à simulachro. Sic etiam si neq; ieiunare, neque eleemosynas facere, neque docere, aut concionari valeas, si tamen homo interior bene se habeat, salua res est. Nam & Deo places, & eius amicus, & filius es: si vero illa omnia præstare potes, & tamen homo interior non viuit, nihil es aliud, quam æs sonans, & cymbalum tinniens, vel simulachrum artificiose depictum, & ornatum, sed mortuum. Quocirca omni custodia seruandum est cor, quia ex ipso vita procedit. Cordi procurandus est cibus, ne deficiat: procurandus est ignis, ne frigeat, vel obduretur: nulla siquidem re facilius obduratur, vel extinguitur cor, quam

Omni custodia seruandum est cor.
Marc. 7.
Prou. 4.
Simile.

frigore. Ignem vero quid accendit, nisi Meditatio? Psalmographus ait, *In meditatione mea exardescet ignis.* Et sicut rigidum, atque obscurum aliquod ferrum, quod nulla vi, nec vllis malleorum ictibus flecti posse videtur, tamen si in ignem coniiciatur, statim accenditur, & illustratur, & in quam partem volueris sine labore flectitur: sic etiam animus peccatoris, qui dum frigidus, atque obscurus est, flecti ad bonum, neque admonitionibus, neque castigationibus potest, statim tamen cum in istam fornacem, de qua loquimur, iniicitur, statim atque ad seipsum redire, & profunda meditatione mysteria nostræ fidei, vt Domini Passionem, & gloriam beatorum, vt gehennæ supplicia, cogitare incipit; repente, & in eius intimis medullis ignis quidam excitatur, quo animus eius accenditur, & illustratur, & nullo negotio non solum flectitur, sed etiam quodammodo liquescit. Atque inde incipit vera & perfecta conuersio peccatoris.

Psalm. 38.
Simile.

Rem ita se habere Dominus noster hesterna die sua illustrissima Transfiguratione demonstrauit. Sic enim pulcherrimum hoc mysterium B. Lucas describit: *Assumpsit,* inquit, *Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & ascendit in montem vt oraret: & facta est dum oraret species vultus eius altera, & vestitus eius albus, & refulgens.* Poterat certe Dominus, si voluisset etiam sine oratione trāsfigurari. At idcirco voluit id in oratione fieri, vt nobis ostenderet, quantam vim habeat oratio ad animas transfigurandas. Itaque in oratione transfiguratur animus: in oratione facies animæ fit sole clarior, & niue candidior. Porro hoc idem in libro sancti Iob Dominus significare voluisse videtur, cum ait: *Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter expandens alas suas ad austrum?* Admirabile profecto est, quod sciat accipiter tam facile excutere veteres plumas, & producere nouas, atq; idcirco quærat aerem calidum, & ad austrum se conuertat, vt eo calore aperiantur, & dilatentur pori: deinde expandat, concutiat atque agitet alas, vt eo motu alarum veteres plumæ eiiciantur, & mox nouæ exoriantur. At quāto mirabilius, quod possit animus humanus

Meditabundam orationem sequitur illuminatio.
Luc. 9.
Iob. 39.

nus tanta facilitate exuere veterem hominem, & induere nouum: exuere Adamum, & induere Christum: exuere carnem, & induere spiritum: exuere cogitationes, & amorem, ac desideria rerum terrenarum, & induere aliam mentem, alios mores, alia desideria: neque aliud iam, quam Deum, & res cœlestes concupiscere? Quanta est hæc mutatio, quanta conuersio? Vere *mutatio est dextera excelsi*: & tamen non solum fieri: sed etiam facile fieri hæc mutatio potest. Si accipitrem, de quo iam diximus, imitari velimus, hoc est, si vultum, & faciem nostræ animæ ad illam meridianam lucem, ad illos radios accensos solis iustitię conuertamus, atque in eam lucem defixis oculis interim alas desiderii expandamus, atque agitemus petentes, obsecrantes, flagitantes non verbis, sed gemitibus, sed lachrymis, sed suspiriis, vt detur nobis spiritus bonus. O quam facile isto calore spiritus aperiuntur pori? O quam cito ista agitatione alarum plumæ veteres eiiciuntur? O quanta celeritate & facilitate *renouatur, vt aquila iuuentus nostra*? Magna est igitur & admirabilis virtus, & efficacitas orationis.

Psalm. 76.

PARS POSTERIOR.

QVemadmodum iisdem fere medicamentis in humanis corporibus & efficitur sanitas, & conseruatur: Pari ratione in mentibus humanis vnum atque idem pharmacum orationis non solum virtutum sanitatem efficit, sed etiam conseruat effectum: nec solum morbos vitiorum contractos expellit, quod paulo ante docuimus; sed etiam prohibet, ne deinceps tales ægritudines contrahantur, quæ est altera vtilitas orationis. Ea siquidem, quæ hominem de statu deturbare, & à recta via, quam ingressurus erat, reuocare solent, prosperitatum atq; aduersitatum vicissitudines sunt. Rebus aduersis animus deiicitur, prosperis eleuatur, atque ascendit in mirabilibus super se. Vtroque autem modo tandem cadit: multi propter calamitates, atque ærumnas à Deo, & virtutis via ceciderunt, atque ad peccata, ad blasphemias, ad furta, ad parricidia, ad desperationem se conuerterunt. Multi rursum ob fortunarum, & amicorum, & dignitatum, & rerum omnium affluentiam obliuiscuntur Dei, & beneficiorum eius, & quasi iam Deo non egeant, eius gratiam, & amicitiam non magni faciunt, facileque si detur occasio, sicut frequentissime datur, legem Domini, & præcepta eius violare non verentur. Vtrique vero tandem pereunt, & gehennæ addicuntur. Itaque præclare Philosophus libro de moribus primo hominem felicem et probum docet quadratum esse debere, hoc est, similem talo, qui quocunque proiiciatur semper recte cadit. Is enim vere felix, & probus (si tamen felicitas est vlla in hac vita) dicendus est, qui omnem fortunam moderate ferre potest, & neque aduersis deiicitur, neq; prosperis eleuatur. Porro hanc felicitatem, hanc animi constantem, & diutinam sanitatem, hanc veram & stabilē tranquillitatem, hanc iucundissimam, & gratissimam mentis serenitatem nulla alia re facilius, quam studio orationis, & contemplationis acquiremus. Nihil enim est aliud orare, & contemplari, quam agere cum Deo, agere de rebus maximi momenti de regno, de æternitate, de bono in quo sunt omnia bona. Quare sicut ii, qui admittuntur ad Regis consilium, & agunt ibi de prouinciis, de exercitibus, de bellis, de legationibus magnorum Principum, & aliis rebus magnis; cum postea redeunt ad suas priuatas domos, & iis referuntur priuata quædā, & minima negotia, de agro, de vinea, de colligendis fructibus, de equo, de boue, de ancilla, de famulo, vix ea dignantur audire; sed fastidiunt ac contemnunt, tanquam res nullius momenti. Habent enim caput plenum curis, & cogitationibus magnarum rerum. Sic etiam, qui agunt cum Deo, & agunt de magnis illis negotiis regni cœlestis & bonorum nunquam finiendorum, necnon de præliis, & certaminibus, quæ contra potentes, & inuisibiles hostes gerenda sunt, cum ad negotia istius vitæ oculos conuertunt, omnia fastidiunt, ac contemnunt, tanquam inanissimas nugas. Vident enim esse omnia ista fragilia, & caduca, & auibus persimilia, quæ quando maxime teneri vidētur, tum maxime fugiunt, & nihil in manibus præter aliquas plumas relinquunt.

Meditatio virtutes alit & conseruat.

Simile.

linquunt. Non recordamini sancti illius senis, de quo aliquando vobis ex hoc loco retuli, quod is cum ab oratione surgebat oculos claudere solebat, neque solem, aut cœlum, aut aliquam creatam pulchritudinem aspicere dignabatur, sed aiebat, claudamini oculi, claudamini, nihil enim iam est pulchri, quod aspicere possitis. Quid quæso in illo sancto, ac Regio Propheta Dauide effecerat, vt regni gloriã, & abundantiam diuitiarum ita contemneret, vt ex animo dicere posset, *Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Defecit caro mea, & cor meũ: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum*, nisi studium orationis, nisi contemplatio diuinorum? Sed accipite similitudinẽ aliam. Qui montes excelsos, & turres altissimas conscendunt, nonne cũ deorsum aspiciunt, omnia parua, & exigua esse censent? Quid putant homines, nisi formicas? Quid boues, & camelos nisi capras, & oues? pecunias autem, & vestes, & alia minuta ne vident quidem. Iam igitur quid est oratio, nisi *ascensio mentis in Deum*? & quam alta turris est Deus? Quis Mathematicus, & quo Geometrico quadrante altitudinem huius turris metiatur? Quæ moles Babylonica, quis Caucasus, aut Olympus cum Dei sublimitate comparetur? Eiusmodi arx est Deus, vt inde res, & altissimæ & longe inferius positæ conspiciantur. Deus enim *alta à longe cognoscit*, atque idcirco solus altissimus vere nominatur, & est. Illi igitur, qui per orationem, & contemplationem quasi per gradus quosdam ascendunt, in Deum explicari non potest, quam exigua, quam minuta, quam vilia esse putant ea, quæ hic iacent in terris, ac propterea non magnifaciunt ea, neque vehementer diligunt; sed sciunt abundare, sciunt penuriam pati. Si habeant res istas terrenas, non extolluntur: si non habeant, non deiiciuntur: si crescunt opibus ac honoribus augeantur, non efferunt se inani lætitia: si contra incidant in calamitates, si diuitiis, vel dignitatib. spolientur, non propterea sunt animo tristiore, sed vbique & semper tranquillitatem, & serenitatem animi conseruant, & tanquam homines vere quadrati semper recte cadunt, nec vlla fortuna, vel prospera, vel aduersa frangi possunt. Converte si placet aliquem filium huius sæculi, qui habitet in superficie terræ, cum aliquo Dei seruo, cuius perpetuũ domicilium sit in Deo: nempe filius huius sæculi si tres obolos amittat, totam viciniam cõmouebit: si aliquid pecuniæ lucretur, vel ad aliquam dignitatem ascendat, hoc est, conscendat tumulum vnius palmi, non capiet se præ gaudio: si iniuriam aliquam accipiat, si non dicatur optimus, & sapientissimus totius ciuitatis, non poterit iniuriam illam deglutire: sed statim prouocabit ad arma, fremet, rugiet, excandescet, & nisi iniuriam suam vlciscatur, vitam sibi acerbam esse putabit. Et vndenam hæc omnia, nisi quod iste iacet in terris, & ei etiam res paruæ magnæ esse videntur? Aspicit iniuriam sibi illatam tanquam fluctus quosdam, atque vndas maris, & timet ne ab illis opprimatur, & obruatur: at seruus Dei, qui sedẽ suam habet in Deo, & cor suum affixit cœlo, superior est omnibus rebus creatis, & nihil ei nocere potest: *altissimum posuit tabernaculum suum: non accedet ad eum malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo eius* & ista inferiora, vel bona, vel mala, nec aspicere, nec de eis cogitare dignabitur.

Cui Deus placet, mũdus displicet.

Psal. 72.

Simile.

Simile.

Psal. 126.

Psalm. 90.

B. Augustinus libro suarum confessionum nono referens sermonem illum, quem cum beata Monica matre apud ostia Tyberina de Deo, de gloria beatorum habuerat, affirmat, se & illam cogitando, & loquendo gradatim omnes res creatas transcendisse, & arcem illam altissimam veræ beatitudinis toto ictu cordis modice attigisse, ibiq; mundum totum inter verba, ita iis viluisse cum omnibus delectationibus suis, vt omnes corporeæ voluptates, pręilla beatæ vitæ iucunditate non comparatione, sed ne commemoratione quidem dignæ viderentur. Et si D. Aug. de Deo loquenti, & diuitias illas cœlestes cogitatione modica attingẽti, ita mundus cũ omnibus delectationibus suis vilescebat, quam vehementer existimatis & ipsi, & aliis sanctis hominibus mundus totus, non inquam vilescebat, parum est hoc, sed fastidio, sed oneri sed labori erat, cum ad multas horas cubiculis suis inclusi profunda, & diuturna contem-

Contemplatio mẽtem super res terrenas eleuat.

 platione

platione non modice attingebant, sed ingrediebantur, perambulabant, peragrabant campos illos, vbi pascit Deus Israelem in æternum pabulo veritatis? O quam ægre inde auellebantur! O quomodo seruire corporis, necessitatibus erubescebant! O quam ex animo cum Petro dicebant, *Domine bonum est nos hic esse, faciamus tria tabernacula.* B. quoq; Gregorius libro altero Dialogorum de D. Benedicto illud refert, eum aliquando cum tempus nocturnæ orationis præuenisset, & aliis dormiētibus ipse vigiliis, & contemplationibus operam daret, repente ingenti quadam luce circumfusum orbem totum quasi sub vno solis radio ante se collocatum conspexisse. Ne vero hoc alicui incredibile videatur, addit sanctissimus Pater, non mirum videri debere si ante oculos B. Benedicti totus orbis angustissimus fuit, quando is non in terra iacebat, sed leuauerat se super se, & seipsum, atq; omnes res creatas transcendens in Deum quasi turrim immensæ sublimitatis conscenderet. Quamobrem, Auditores, si quis est, qui mundum & res creatas contemnere, ac despicere cupit, si quis prosperis euentibus non extolli, nec aduersis casibus perturbari desiderat, si quis ab amore, & cupiditate rerum fragilium, & terrenarū liberari, & secure ac tranquille in Domino viuere, & mortem nō solum sine metu, sed etiā cum gaudio, & alacritate expectare velit, is debet sese colligere, & captare tempora & loca apta meditationi, & serio internæ orationi operam dare.

Luc. 9.

Non me fugit, esse multas & varia dæmonum molitiones: non ignoro magnam partem adolescentū detineri visco carnalium voluptatum: scio inter omnia Christianorum certamina omnium ferme atrocissima esse prælia castitatis. Legi apud B. Athanasium dæmonē ipsum cum aliquando D. Antonio quasi puer horridus, & niger, Dei iussu apparuisset, ita locutum esse: Ego sum fornicationis amicus: ego multimoda aduersus omnes adolescentes turpitudinis arma suscepi, hinc & spiritus fornicationis vocor. Quantos pudice viuere disponentes fefelli? quam multos strenue incipientes ad sordes pristinas redire persuasi? Ego sum, propter quem Propheta lapsos increpat dicens, *Spiritu fornicationis seducti estis.* Et reuera illi per me fuerant supplantati. Ego sum, qui teipsum sæpe tentaui, & semper repulsus sum: multos seduxi, multos decepi: nūc autem vt à cæteris sanctis, ita & tuo sum labore superatus.

Hæc omnia, Auditores, vt dicebam non ignoro, & simul illud vel mea, vel aliorum experientia didici, inter tot mundi, & Carnis, & Dæmonis tentationes non posse hominem, ac præsertim adolescentem, sine studio intimę orationis bene, beateque viuere. Nam ieiunia, & corporis castigationes sunt quidem vtilia, & certe omnino adhibenda in remedium: sed sola nullo modo sufficiunt. Sunt enim amara quædam pharmaca, & quasi violenta remedia. At studiū orationis medicamentum est naturale, atque idcirco efficacissimum, & facillimum. Ea siquidem est nostra natura, vt sine amore, & lætitia, & voluptate aliqua viuere non possimus. Et sicut ingenui pueri magis blanditiis, & munusculis, quam minis, & verberibus in studiis literarum proficiunt: ita & nos, qui cor nobile, ingenuum, & liberale sortiti sumus, multo facilius consolatione cœlesti, quam corporis castigationibus à voluptatibus noxiis, & peccatorum delectationibus auocamur. Itaque non est mirum, si multi carnales voluptates, tanquam insani, & amentes in suam perniciem persequantur, cum & cor humanum ex amore viuat, & illi adhuc spiritales delicias, & diuinas voluptates ignorent. Sed assuescant isti vacare Deo, experiātur semel hoc genus medicamenti, statuant serio certis horis internæ orationi sese dedere, & sine dubio mūdus illis vilescet, & caro desipiet, & dæmonis machinę tanquam fumus euanescent? & tunc videbunt quantam pacem, quantam tranquillitatem, quantam lætitiam, quantam copiam bonorum eis studium orationis attulerit, *Semper gaudete,* inquit Apostolus, *sine intermissione orate,* tanquam si diceret, si vultis semper gaudere, semper orate. Ille enim semper gaudet, qui per orationem vnus spiritus fit cū Deo, qui est ipsum gaudium, ipsa lætitia, mare mellis, & fons indeficiens voluptatis.

Oratio contra libidinem præcateris naturale remedium.

I. Thess. 5.

Multa.

Orationis commoda summatim enumerata.

Multa ac prope infinita mihi occurrunt, quæ de orationis necessitate, & vtilitate dici possent: sed quoniam tempus est breue, neq; vos nimis longa oratione detinere volo, percurram celerrime, quæ supersunt, nec tam explicabo, quam enumerabo vtilitates orationis. Quid igitur facit oratio? Euehit mentem in Deum, & eam quasi ligat cum eo atque vnum spiritum facit ex duobus. Quid rursum facit oratio? Id facit, vt homo leuet se supra se, & super omnes res creatas, atque in Deo abysso dulcedinis, & suauitatis seipsum immergat. Quid facit oratio? Capit quodammodo Deum, & in corde orantis tanquã in suo regno, ac templo collocat, vt eum orans possideat, atq; amet, ac eo secure. & libere perfruatur. Quid facit oratio? Id facit, vt anima Deum, & Deus animam vicissim respiciat. Hic vero respectus maioris virtutis, & efficacitatis est, quam aspectus omnium planetarum. Quid facit oratio? Collocat orantem quasi ad pedes Domini, vbi doctrinam cœlestem, & verba vitæ æternæ audiat, & cum sponsa in Cantico amoris dicat, *Anima mea liquefacta est vbi dilectus locutus est.* Quid facit oratio? Occidit hominem veterem, parturit nouum: euellit vitia, plantat virtutes. Quid facit oratio? Contemptum parit, & fastidium omnium rerum terrenarum, & orantem fortem in aduersis, temperatum in prosperis, securum in dubiis, in omnibus iucundum, tranquillum, & hilarem reddit. Quid denique facit oratio? Erigit, vngit, illustrat, inflammat animam orantis, vt ea hic erecta, vncta, illusttata, inflammata cõtempletur Deum, contemplando amet, amando gustet, gustando quiescat, atq; in ea quiete eam gloriam. ac beatitudinem obtineat totã, quæ hic in terris obtineri potest.

Cant. 5.

Varia encomia orationis.

Itaque nihil est aliud oratio, quam pascuum animæ, quam amplexus atque osculum Dei, quam sabbathum spiritale, quam saltus libani, quam domus delitiarum. Oratio nihil est aliud, quam speculum candidissimum atque clarissimum, in quo mens humana seipsam, & Deum, & res omnes intuetur. Oratio nihil est aliud, quam vita virtutum, interitus vitiorum, fons & origo bonorum omnium. Oratio nihil est aliud, quam lac incipientium, cibus solidus perfectorum, medicamentum debilium, suffragium defunctorum, commune refugiũ totius Ecclesię. Oratio nihil est aliud, quam portus in mari, vmbraculũ in sole, in prælio scutum, & in triumpho corona. Oratio nihil est aliud, quam altera scala Iacob, & porta quædã regia, qua intratur nullo prohibente ad cor Dei. Oratio nihil est aliud, quam primitiæ quædam gloriæ futuræ, & manna absconditum omnem continens in se saporis suauitatẽ. Oratio nihil est aliud, quam regina quædam, cui eleemosynæ, iniuria, cantus Psalmorum, habitatio solitudinis, libri, imagines, oratoria, templa deseruiunt. Oratio nihil est aliud, quam optima illa pars, quam elegit sibi Maria, quæ iudicio, atque sententia Dei antepositã fuit excellentissimo illi operi, in quo Martha soror ipsius occupabatur. Denique oratio nihil est aliud, quam instrumentum quoddam commune, ac generale, quo in omnibus nostris operibus indigemus, sine quo nihil, & cum quo omnia etiam difficillima, & grauissima possumus. Alioquin quod miraculum vnquam factum est sine oratione? Quod genus gratiæ & beneficii sine oratione à Deo impetratum est? Quot & quantas victorias in atrocissimis bellis oratio reportauit? Quibus viribus, aut artibus sancti homines morbos curarunt, dæmones fugarunt, mortem superarunt, feras placarunt, flammis imperarunt, elementorum ordinem, & cursum astrorum cõmutarunt? Nonne viribus orationis? Quibus armis dimicarunt & vicerunt Moyses, Iosue, Gedeon, Iephte, Dauid, Ezechias, Iosaphat, nobiles Machabæi, & nostri Constantini, aut Theodosii? nonne armis orationis? Postremo quid aliud sancti homines magis, quã orationem frequentarunt? Quid vt quam sanctorum extitit, qui non omni contentione animæ in hoc studiũ incumberet? Sanctus sanctorũ Dominus noster Christus, qui oratione non indigebat, solus, vt nos doceret, pernoctabat in oratione: neq; egredi voluit ad concionẽ, nisi oratione præmissa, & ieiunio quadraginta dierum, neq; passioni, & morti se obtulit sine feruenti, & prolixa oratione. Sanctus

Luc. 10.

Effectus orationis.

Oratio sanctis maxime in vsu.

Luc. 6.

Dauid etsi maximis negotiis, & occupationibus distineretur (quippe cui tanti regni administratio incumbebat) tamen septies in die se ad orandum recipiebat, & cũ non sufficeret dies, etiam media nocte surgebat, vt ipse ait, ad confitendum Domino. *Psal.* 118. Tempore nascẽtis Ecclesiæ præcipua Christianorum occupatio oratio erat. *Erant*, inquit B. Lucas, *semper in templo laudantes, & benedicentes Deum.* *Luc.* 22. Et rursum idem D. Lucas alio loco: *Hi omnes*, inquit, *erant perseuerantes in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu.* *Actor.* 1. De sancto Bartholomæo legimus, eum centies per diem, & centies per noctem genua flectere solitum fuisse ad orationem. De sancto Iacob item Apostolo fertur, eum callos in genibus per assiduitatem orationis more camelorum habuisse. De Apostolis omnibus simul scribit B. Lucas, eos cõmuni consensione munus distribuendarum rerum temporalium ab se ablegasse, & septem Diaconis commisisse, vt liberè ipsi orationi, & contemplationi vacare possent. *Actor.* 6. Beatissimus Pater Franciscus tanti fecit orationis studium, vt neq; propter conciones, neq; propter animarũ conuersionem orationem interrumpere vellet, donec diuina reuelatione ei munus concionandi imponeretur. Beatissimus quoq; Pater Dominicus ita tempus sibi diuidebat, vt dies consumeret concionando, noctes orando, atq; idcirco tam eximius fructus eius conciones consequebatur; quia nimirum, quod erat interdiu dicturus concionando, id noctu discebat orando. Omitto de D. Antonio, B. Benedicto, & aliis sanctis hominibus dicere. Nam eorũ vita pene tota nihil aliud quam oratio erat: & ideo fugiebant ciuitates, habitabant solitudines, vt semper orationi vacarent.

Epilogus. Quæ cum ita sint, si tales & tanti viri, ita sollicite, & assidue gratiam Dei in oratione emendicabant, lumen flagitabant, opem implorabant, cum essent tam pleni Spiritu sancto, & spiritualibus opibus ditissimi, quid nos facere par esset, qui vere pauperes, & mendici sumus? Hæc profecto est causa, cur illi plus quam vna concione, quam nos decem concionibus proficiamus, quid illi diuites humiles erant, nos sumus pauperes superbi: illi spem suam ponebant in Deo; nos sæpe in nostra sapientia, vel eloquentia ponimus. Ad hanc igitur vtilissimam, & saluberrimam virtutem vos cohortor, Auditores, ad hanc vos prouoco, atque inuito, si recto, & breui, & facili, & securo itinere ad summum bonum, & vitam beatam, ac sempiternam peruenire cupitis, quam nobis omnibus concedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XXVI. DE DOMINICA TERtia Quadragesimæ.

Estote imitatores Dei sicut filij carissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Ephes. 5.

MAGNA & præclara, præstans, ac plane singularis est ea gloria, ad quã nos hodie B. Paulus Apostolus inuitat. Quotquot estis honoris & gloriæ cupidi, adestote animis & cogitatione, ac mente intuemini ad quam sublime fastigium, ad quam excelsum culmen honoris B. Paulus hodierna die nos ducat. *Imitatores*, inquit, *Dei estote.* Potestne aliquid sublimius, aut excellẽtius cogitari, quã vt homo Deum, terra cœlum, opus opificem, figmentum figulum imitetur? *Deum nos imitari oportet.* Certe homines non parum se profecisse putãt, nec parum tument, ac superbiunt, si vel in arte dicendi Ciceronem, vel in poesi Virgilium, vel in Philosophia Aristotelem, vel in præliis, & certaminibus Achillem, aut Hectorem recte imitati fuisse dicantur. Quo ergo loco nos eum ponemus, qui Deum ipsum probe ac sapienter imitetur? Quare quicunq; prudenter ambitiosi estis, & gloriam non breuem & falsam, sed veram & stabilem quæritis, *Estote imitatores Dei.* Ac ne forte apud vosipsos cogitetis, vel

non

non debere, vel non posse vos Deum imitari, audite quod sequitur, *Sicut filij*, inquit, *charissimi*. Nam quis filius, quem pater vehementissime diligit, &, qui parentem optimum & sapientissimum habet, imitari patrem suum, vel non debet, vel non potest? Ergo & vos cum sitis filii Dei, & Spiritum sanctum in cordibus vestris habeatis clamantem, *Abba pater*, quidni Deum imitari valetis & debetis? *Estote ergo imitatores Dei sicut filij charissimi.* *Rom. 8.*

In quo Deũ imitari debeamus. Sed in quo quæso Apostole beatissime Deum imitabimur? Num in cœli & terræ creatione, an in hominum mortuorum excitatione? Quod est opus quod imitari nos iubes? Audiamus quid ipse respondeat, *Estote*, inquit, *imitatores Dei, sicut filij charissimi & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos. Fornicatio autem, & omnis immunditia, nec nominetur in vobis sicut decet sanctos.* Itaque duæ sunt præcipuæ virtutes, in quibus Patrem nostrum Deum imitari debemus, caritas & castitas. Primum igitur quod à nobis exigitur, si Deum imitari velimus, est vt diligamus: & non quocunque modo diligamus, sed sicut Christus dilexit nos. In quo multi decipiuntur, qui diligunt quidem proximum, parentes, filios, fratres, amicos, amicas etiam interdum, & lenones, ac meretrices, sed ideo Deum ista sua beneuolentia non imitantur, quod non diligant sicut Christus dilexit nos. Diligunt aliqui, vel amicos, vel affines inordinato peruersoque amore, ita vt Deum offendere non formident, modo amicis, vel affinibus placeant. Quot sunt, qui cum amicis tabernas frequentant, quod soli non facerent? Quot qui pro amicis facile mentiuntur, aut peierant, aut falsum testimonium dicunt, aut graues inimicitias cum aliis sumunt? Non ita Christus dilexit nos, qui nihil gloriæ Dei Patris anteponebat. Itaque diligamus proximum, sed ordinata charitate, ne forte nobis idola fabricemus, & res creatas pro creatore colamus. Alii sunt, qui diligunt quidem ordinata charitate, sed ad tẽpus aliquod, deinde oblata aliqua occasione amorem in odium conuertunt. Non ita Christus dilexit nos, sed constanter. *Cum dilexisset suos*, inquit Ioannes, *qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Sunt etiam alii, qui diligunt in finem vsque, verum amore quodam nõ solum imperfecto, sed sæpe etiam peruerso & noxio. Quot sunt, qui filios, fratres, nepotes, adolescẽtulos, ac pene pueros interdum, etiam non pene, sed penitus pueros onerant Ecclesiasticis beneficiis, tribus aut quatuor, & ipsimet eos impellunt ad gehennam? Et tum cum ea beneficia per fas & nefas eis procurant, vel etiam emunt si necesse est, tũc se filios, aut fratres, aut nepotes suos vehementer diligere putant. Quot sunt præterea, qui si videant affines, aut amicos suos velle mundo, ac põpis eius renunciare, & Christum iuxta eius consilia serio imitari, tum illi, vt signa beneuolentiæ demonstrent, eos ad se vocant, atque à bono proposito dehortari, & ad mũdum reuocare incipiunt? Non ita Christus dilexit nos, sed in vitam æternam dilexit Dominus matrem, dilexit Apostolos, dilexit Martyres, & plane sicut oportebat. Numerate palatia, possessiones, hortos, vineas, quas ei attribuit. Væ nobis, qui dicimur diligere, & odio prosequimur. Imo plus nostra beneuolentia, quam odio nocemus. Vere *inimici hominis domestici eius*, & qui amatores maxime videntur illi sæpe hostes, & proditores sunt. Itaque si vis recte diligere, dilige *sicut Christus dilexit nos*. Dilige in vitam æternam, amputa occasionem peccandi, quære materiam bene agendi, procura salutem animæ iis quos diligis.

Charitatẽ oportet ordinatã esse.

Ioan. 13.

Matth. 10.

Non verbo sed opere proximus diligendus est. Sed quid de illis dicemus, qui diligere nõ nouerunt, nisi verbo & lingua? Et cum aliquid de suo ponere debent, vel operam, vel pecunias, vel quid aliud, statim dilectionis obliuiscuntur? Num hoc modo Christus nos dilexit? Non sane. Audi quid Apostolus dicat, *Ambulate in dilectione sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis hostiam, & oblationem Deo in odorem suauitatis.* Et Apostolus Ioannes, *In hoc*, inquit, *cognouimus charitatem Dei, quod ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere*, hoc est, diligere opere, & veritate. In hoc Deum imitari debemus. *Eph. 5.* *1. Ioan. 3.*

Non ob benefacta a- Sed alii postremo sunt, qui eos duntaxat diligere solent, à quibus aliquid cõmmodi, vel

Inimicus, sed gratis inimicus diligendus est.

vel honoris, vel delectationis expectant: gratis diligere, quod vere est diligere, nunquam didicerunt: atque idcirco inimicos nullo modo diligere possunt, Itaq; diligunt eo amore quo muscæ etiam diligunt, quæ quam diu defers vas aliquod plenum melle, tamdiu te comitatur: si illud alicubi ponas, nulla te sequetur amplius. Non ita Christus dilexit nos, sed gratis, vera, pura, sincera dilectione. Cum adhuc inimici essemus dilexit, & Patri per mortem suam nos reconciliauit. Atque hæc est dilectio, de qua præcipue Apostolus loquitur, dilectio eximia, heroica, Christianorum propria: dilectio inquam inimicorum. Nam cum dixisset, *Estote misericordes donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis*, statim subiunxit, *Estote ergo imitatores Dei sicut filii charissimi, &c.* *Eph. 5.*

Deus & vniuersum etiam inimicum diligendum docent.

At inquis, fieri non potest vt inimicum diligam. Est id contra naturam: statim atq; inimicum video totus perturbor. Est quidem dilectio inimici contra naturam, sed corruptam atque deprauatam, non contra naturam Dei gratia adiutam. Nihil est impossibile credenti. Qui reuera credit hominem etiam inimicum à Deo creatũ ad imaginem Dei effectum, Christi morte & sanguine redemptũ; & præterea eius dilectionem nobis à Deo præceptam esse, sane non multũ laborat in diligendis inimicis. Quid, quod Deus, & tota rerum vniuersitas nos exemplo suo ad dilectionem inimicorum hortatur? Nonne Deum offendimus quotidie omni genere flagitiorum, & tamen *solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos & iniustos?* *Matth. 5.* Certe si Deus cũ suis seruis iure belli agere vellet, sicut & nos cũ nostris conseruis agimus, statim ad primũ flagitiũ omnia elementa operam & obsequiũ suum nobis negarent. Terra nos nõ sustineret, sol non illustraret, ignis non calefaceret, aer spirabilem se non præberet. At vero Deus noster *cuius misericordiæ non est numerus*, nõ ita se gerit, sed permittit nobis licet inimicis obsequio elementorum frui. Præterea ipse nobis vitam, motus, sensus, vestes, alimẽta perpetuo subministrat, & hostẽ nostrũ Satanam impedit, ac prohibet, ne q̃ntum vellet ac posset nobis noceat.

Aspice deinde ac intuere omnes partes huius vniuersitatis. Nõne terram in rebus humanis semper conculcamus, terimus, effodimus, & in eã omnes sordes, & omnia purgamenta proiicimus? & tamen ipsa à Deo edocta reddit bonum pro malo profert nobis herbas, fruges, aurum etiam & argentum, & omnia metalla. Nõne vites & arbores, in rebus quæ viuunt, & non sentiũt, singulis annis spoliamus, & tondemus? & tamen ipsæ vuas & poma liberalissime nobis producũt. Nõne canes, in animantib. brutis aliquãdo vehementissime verberamus, & ipsi statim omniũ iniuriarũ obliti motu caudæ nobis blandiuntur? Veniamus ad homines. Nõne apud Ethnicos Caius Cæsar nihil obliuisci solebat præter iniurias? Nõne Pericles, vt magnus Basilius testatur, cum à plebeo & circũforaneo quodam contumeliis, & conuitiis impeteretur tota die patientissime eũ audiuit, ac deinde vesperi accensa face domũ eum reduxit? Nõne inter Sanctos, in lege naturæ, Patriarcha Ioseph à fratrib. suis crudelissime venditus, ac pene necatus, iniuriam illam nõ aliter, quam multis beneficiis in fratres collatis, vlcisci voluit? Nõne tempore legis scriptæ Rex & Propheta Dauid atrocissimo hosti non semel, sed sæpius benignissime pepercit? Deniq; in lege gratiæ nouæ Christus, B. Stephanus, omnes Apostoli, omnes Martyres, omnes Sancti ista laude enituerunt. *Maledicimur*, inquit Apostolus, *& benedicimus: persecutionẽ patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus.* *1. Cor. 4.*

At inquis, Sancti erant, & perfecti quos enumerasti. Primum, nũquid etiam Pericles & Cæsar sancti erãt? Quod igitur illi ꝓpter gloriam vanã facere potuerunt, tu propter gloriam verã non poteris? Deinde Ioseph, Dauid, Stephanus, Paulus, Sancti erant fateor, & perfecti: sed interim homines erãt, carnem & ossa gestabant, sensum, & sanguinem, & choleram habebant. Deniq; sancti erant & perfecti, sed tu quoq; sanctus & ꝑfectus esse debes, alioqui in regnum cœlorum non intrabis. Tibi enim, & mihi, & omnib. dr̃, *Estote perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est.* *Matth. 5.* Et, *Estote imitatores Dei sicut filii carissimi.*

At inquis, turpe est & ignominiæ plenũ iniu-

Gloriosum est iniuriã nõ vlcisci. iniuriam nõ vlcisci. Mira res profectò: Deo gloriosum est parcere, & tibi turpe erit? Est honorificum Dño: & turpe erit seruo? Quis hoc capere potest? Aut quid demum non persuadebit, si hoc persuadet? Deinde quid vnquam de Cęsare gloriosius, & excellentius prędicatum est, quam quod bellando vinceret homines, parcendo vinceret victoriã? Nõne etiam Aristoteles docet homines viles & abiectos esse, qui ignoscere non nouerunt; & stomachum esse nimis delicatum, qui iniurias concoquere non possit? At inquis, Interim homines digito me ostẽdent, & ignauum, & parui animi esse dicent: Esto. Quid tua? Sine illos dicere & agere quicquid velint. Nam si stulti reprehendent, certe Deus, & Angeli, & omnes viri sapientes factum tuum laudabunt. Quæro abs te, si dum corã *Simile.* iudice cum aliquo contẽdis, omnes qui adsunt te causam perdidisse dicerent, & cõtra solus iudex te vicisse affirmaret, nõne omnes illos, qui contrarium loquerentur cõtemneres, ac rideres? Ita nunc Deus dicit te recte facere cum diligis inimicum, atq; inde maximum lucrum, & honorem aliquãdo relaturum: quid igitur tua refert, quid alii garriant? *Estote igitur imitatores Dei sicut filii carissimi.* Estis filii Dei Patris optimi & beneficentissimi, cur Satanam imitari vultis, qui est *homicida ab initio*? Quid stultius & miserius iis, qui gloriam in vltione quærunt? & tamen interim similes carnifici potius, qui nemini parcit, quã Deo videri volunt: quanquam perditissimi isti homines, qui vltionib. & parricidiis delectãtur, multo crudeliores sint omni carnifice. Carnifex n. permittit rerum confessione & pœnitentia peccatum expiare: deinde sine ira atque odio eum occidit, & quantum est in se minuit supplicium. At scelestissimi isti parricidæ tanquam rabidi canes sæuiunt, & corpus, & animam enecare desiderant.

Commendatio castitatis. Sed iam ad alterã virtutem transeamus. *Fornicatio autem*, inquit, *& omnis immunditia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos.* Vtinam essem ego ita eloquens, vt possem Auditorib. meis, ac pręsertim ingenuis adolescentib. decorẽ, speciem, pulchritudinem, lucem integritatis & castitatis ob oculos ponere! O si scirem, vel ex parte demonstrare, quam sit hæc virtus, & per se eximia, & Deo grata, & Angelis amica, & homini salutaris! & quomodo animam illustrat, & puram, nitidam, perspicuam facit, & idoneam reddit ad fulgorem, & radios diuinæ sapientiæ suscipiendos! non dubito quin multos ad eam diligendam, & tãquam pretiosam margaritam omnibus aliis rebus venditis emendam inflammarem. Vidistis *Simile.* aliquando nitidos quosdam fontes, qui ita lucem concipiunt, vt toti vsque ad profundum illustrentur, vt etiam minimi lapilli atque arenæ in iis numerari possint? Tales sunt animæ castæ, quas totas lumen diuinæ sapientiæ penetrat, quæque in eo lumine Dei voluntatem, decorem virtutis, verum & falsum, & minima etiam ac leuissima quæq; errata vident. At contra mentes impuræ similes sunt aquæ turbidæ in qua sues iacuerunt, quæ lucem non admittit, & in qua nec magni etiam lapides cerni possunt. Ita n. animæ hominum impudicorum, in quib. tartareæ sues iacent, obscuræ, fœdæ, inquinatæ sunt, vt sæpe etiam magna peccata & flagitia horrenda non agnoscant. Hinc igitur Deus tam sæpe nos ad castitatẽ & sanctitatem exhortatur. *Sancti*, inquit, *Luc. 11.* *estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus* *Esai. 1.* *vester.* Et, *Lauamini, mundi estote, qui fertis vasa Domini.* Et, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Apostolus vero Paulus *Matth. 5.* in omni fere epistola clamat: *Fugite fornica-* *1. Cor. 6.* *tionem. Hæc est voluntas Dei sanctificatio ve-* *1. Thes. 4.* *stra, vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii. Forni-* *Eph. 5.* *catio autem & omnis immunditia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Sectamini pacẽ & sanctimoniã, sine qua nemo videbit Deũ.*

Sed occurrunt aliqui, & dicunt: Forni- *Cõtra fornicationem.* cationem, impuras cogitationes, desideria turpium voluptatum, vel sibi peccata non videri, vel ita leuia, vt aspersione aquæ lustralis statim expientur. Cui enim aiunt iniuriam facimus cum fornicamur, vel cum turpia cogitamus? Cui facimus, quod nobis non vellemus fieri? Neminem lædimus, neminem cõtristamus, neminem vexamus. Iã dixi vobis sordidas istas animas, ita turbidas & obscuras esse, vt etiã grauissima

ſsima facinora non agnoſcant. Sed adhibebimus lumen orationis, & ea ſi poterimus de tenebris eruta in ſolem ac lumen proferemus. Primum cum nos Christiani & non Ethnici ſimus, etiam ſi rationem nullā haberemus, qua oſtendere poſſemus hæc eſſe mala, & magna mala, nōne ſatis eſſe debet, quod Deus, & Apoſtolus eius nobis præcipiant, vt iſta fugiamus, & niſi paruerimus, mortem ſempiternam comminentur? Apoſtolus ait, *Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione, & ſciat vnuſquiſque vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore: non in paſſione deſiderij, ſicut & Gentes quæ ignorant Deum.* In quibus verbis omnia genera impudicitiæ, & luxuriæ continentur. Si Deus ita vult, ſi Apoſtolus teſtatur ita eſſe, nonne debemus caput demittere, lumen aſpicere, & abſque vlla interrogatione facere, quod præcipitur? Sed audi, quam pœnam comminetur: *Nolite errare*, inquit Apoſtolus ad Corinthios ſcribens, *neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt.* Rurſum in epiſtola ad Galatas, *Manifeſta ſunt*, inquit, *opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: Quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei nō poſſidebunt.* Et in epiſtola hodierna, *Hoc*, inquit, *ſcitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Itaque videtis qualia ſint iſta crimina, quæ à regno cœlorum excludunt. Sed num eſt verum, quod aiunt homines impudici, nulli ſe iniuriā facere? Nullo modo. Errāt toto cœlo. Primum n. iniuriam atrociſſimam faciunt proli quæ naſcitur ex fornicatione. Quæro abs te nū velles tu ex fornicatione natus eſſe, ita vt parentem ignorares tuum, & matrem meretricem haberes, atq; eſſe ſine fama, ſine hæreditate, ſine inſtitutione? Certe non velles. Cur ergo dicis te nemini facere, quod non velles tibi fieri cum fornicaris? Deinde faciunt iniuriā fœminæ cum qua peccant, cuius tanto magis creſcit infamia, quanto magis creſcunt fornicationes. Præterea non fornicarii ſolum, ſed omnes impudici, etiam ii qui ſolū in ſeipſis, vel cogitando, vel concupiſcendo, vel aliis modis turpitudinem operātur, iniuriam faciunt corpori ſuo. Nam peccata cætera, vt furta, periuria, blaſphemiæ *extra corpus* ſunt: qui vero impudicus eſt, *in corpus ſuum peccat*, vt Apoſtolus ait. Iniuriā item faciūt Chriſto, qui frater noſter, os noſtrum, & caro noſtra eſt: quin etiam *corpora noſtra membra Chriſti ſunt*, & ea impudicus tollit, & facit *membra meretricis*. Iniuriā faciūt virgini Deiparæ, quæ mater noſtra eſt, cū Chriſti filii eius fratres ſimus. Maxime n. diſplicet matri virgini filii impudici. Iniuriam faciunt etiā Angelo cuſtodi, qui nihil horret magis, quā fœtorē luxuriæ. Deniq; iniuriam, eamq; grauiſſimam faciunt Deo cuius templum prophanant, atque euertūt. Nunquid ſi in hoc templo, ſi inter hos parietes vellet aliquis adulterium, vel fornicationem exercere, nonne ſacrilegus ab omnibus haberetur? Quomodo igitur nō ſacrilegus erit, qui corpus ſuum viuum templum ſpiritus ſancti prophanare audet? *Neſcitis*, inquit Apoſtolus, *quia membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti?* Habetis ergo, quam vehementer errent homines impudici, cum ſe nemini ſuis impudicitiis iniuriam facere dicant.

Sed rurſum alii, iuuenes inquiūt ſumus, non poſſumus caſte viuere etiamſi velimus. Et hoc immane mendacium eſt. Nec enim non poſſunt caſte viuere, ſed non volunt. Nec eſt impudicitia morbus iuuentutis, ſed corruptæ iuuentutis. Alioqui quot millia ſanctorum adoleſcentium, & ſanctarum virginum in Eccleſia extiterunt? Nonne ſanctus Eduardus Angliæ Rex, Beatus Henricus Romanorum Imperator, & alii nonnulli, cum ipſa propria coniuge, quod pene videtur incredibile, in virginitate vixerūt? Et nos non poterimus, quod illi & illæ? Nunquid illi & illæ in ſemetipſis potuerunt, & non in Domino Deo ſuo? Certe ſi Rex noſter diceret ſeruis ſuis, Ite in Indiam, & naues non accipiatis, ſed vel ſuper

Ex ſcriptura.
1. Theſſ. 4.
1. Cor. 6.
Galat. 5.
Eph. 5.
Ex oratione.
1. Cor. 6.
Ibidem.
Ibidem.
Caſtitas non eſt impoſſibilis

super vndas ambulando, vel natando, vel volando eo pertingite; merito profecto, optimoque iure conqueri possent. At si diceret, Accipite naues quotquot sunt necessariæ, & eo modo iter facite, excusationem non haberent. Ad eundem modum si diceret Deus: Viribus vestris castè viuite, nihilque auxilii à me expectetis, mirum non esset, si obtemperare non possemus. At cum ipse nobis multa adiumenta polliceatur, multa remedia instituerit, quis ore blasphemo dicere audebit, Non possũ castè viuere?

Remedia pro conseruanda castitate. Quæ sunt igitur ista remedia? Primum, ieiunium, & oratio: *Hoc enim genus dæmoniorum non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio.* *Matth.17.* Vult Deus, vt intelligas donum tuum esse continentiam, atque a se eam magno desiderio peras, & ipse eam tibi proculdubio non negabit. Quia etiam caro pinguis, tanquam terra aratro non subacta, semper germinat malas herbas impurarum cogitationum, debes eam ieiuniis exercere, ac subigere. Porro ad ieiunium & orationẽ addere debes lectionem piorum librorum, ac præsertim eorum, quibus vitæ Sanctorum continentur, vt videas quibus modis, qua industria, qua arte spiritum fornicationis vicerint ij, qui nunc coronantur ac triumphant in cœlis. Postremo Sacramenta illa potentissima & saluberrima confessionis & communionis, si frequentare volueris, vel octauo, vel quintodecimo quoque die, vel vt minimum mensibus singulis, profecto vim & efficaciam huius medicamenti experieris. In ipso verò conflictu summo studio obseruare debes, vt primas cogitationes repellas, *Psal.136.* *Nolo sinas cogitationes crescere,* inquit B. Hieronymus, *dum paruus est hostis, interfice. Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram.* Paruuli nostri primæ sunt cogitationes: petra autem Christus est. Itaque, si tibi bene cõsultum cupis, si victoriam in isto conflictu desideras, allide paruulos tuos ad petram: statim atque oboritur turpis cogitatio, defige oculos mentis in vulnera Domini nostri IESV CHRISTI. Cogita serio atq; attente ideo Deum ipsum tam atrociter vulnerari voluisse, ne animus tuus turpibus cogitationibus vulneraretur. Neque dubites quin ex illis sacratissimis fontibus Saluatoris scaturient aquæ, quæ ardorem tuæ libidinis cogitationum & desideriorum extinguent. Si vero remedium istud non proderit, quod tamen raro admodum accidere solet, conuerte oculos mentis in illas viuas & sempiternas flammas gehennæ, quæ omnes impuros & impudicos cremabunt. Cogita quid erit propter vnam breuem, turpem, exiguam voluptatem ignem gehennæ maximum & non diuturnum, sed æternum absque vllo fine tolerare, vbi numerabis mille annos, & iterum mille, & decem millia, & mille millia, & millies mille millia, & semper erit initium. Ista æternitas pœnarum dubium esse nõ potest, quin si fideli animo atque attentè perpendatur, statim extinguat, aut mitiget sensum libidinis. Hæc sunt igitur remedia, ista sunt arma, istis vtamur, & victoriam proculdubio consequemur, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

CONCIO XVII.

IN EADEM DOMINICA tertia Quadragesimæ.

De modo & ratione orandi.

SICVT nemo est, qui vt æs alienum dissoluat artis suæ instrumenta, atq; arma, quibus victum sibi quærit, vendere teneatur: sic etiam, optimi Auditores, nemo qui *Necessitas orationis.* propter quascunque occupationes etiam maxime sanctas, & saluti proximorum vel vtiles, vel necessarias, studium orationis debet omnino deserere, cum sit oratio instrumentum commune ac generale hominis Christiani, ad omne opus bonum recte exercendum necessarium. Nam sicut ille Architectus, vel sutor, qui propter debita dissoluenda suæ artis instrumenta amittit nec sibi, nec aliis prodesse potest: sed cogitur ille ipse cum vniuersa familia sua, vel misere mendicare, vel fame & nuditate interire: sic etiam homo Christianus si propter occupationes alias, orationis obliuiscatur,

scatur, breui ad id inopiæ, & difficultatis redigetur, vt iam nec ipse vitam suæ animæ sustentare, nec alij vitam spiritualem suppeditare valeat. Quid enim aget, qui illud instrumentum amisit, quo & sibi, & alii victum, & indumenta, & res alias ad vitam conseruandam necessarias lucrabatur? Quę cum ita sint neminem vestrum arbitror esse, qui non vehementer cupiat in tam vtili studio diligenter versari: sed erunt fortasse non pauci, qui dicunt, velle se, & valde etiam velle in studium orationis incumbere, præsertim hoc tempore, quod totum est ab Ecclesia ieiuniis, & orationibus consecratum; sed se ignorare, quo pacto id fieri debeat, nec vnquam solo corde, & cogitatione orare didicisse. Ego igitur hodierna die eiusmodi hominibus pro mea tenuitate, atq; inopia & consilium & auxilium feram.

Iam vero ita de ratione orãdi Deum ipso Domino adiuuante disputabo, vt nullus etiamsi tardiori ingenio præditus sit, in oratione integras horas cum vtilitate, & facilitate, & iucunditate consumere, modo velit, non valeat. Etenim cum ad orandum Deum accedimus non totum illud tempus, quod huic studio attribuere decreuimus, in sola consideratione, & meditatione consumendum est: sed quinque partes plena atq; perfecta oratio habere debet. Sunt vero illæ partes quasi quinque diuersa genera spiritualium epularum, quibus animæ conuiuium non solum sine fastidio, sed etiam cum delectatione continuatur. Quæ sunt igitur istæ partes orationis, & quibus nominibus appellantur? Vna dici potest præparatio: altera lectio: tertia ipsa est meditatio, vel contemplatio: quarta gratiarum actio: quinta postulatio vel petitio. Itaque meditatio, quæ præcipua est, & in qua maior pars temporis poni debet, medium locum tenet, sed eam quatuor quasi sodales, & sociæ comitantur, duæ præcedunt, præparatio, & lectio: duæ sequuntur, actio gratiarum, & petitio.

Quinque partes oratio debet habere.

Cum præparatione orandum.

Iam vero de singulis seorsim pauca quædam dicenda sunt. Ac primum de præparatione, in qua multũ omnino, ac pene totum tanquã in radice, & fundamento cæterarũ partium positũ est. Multi sunt, qui non alia de causa toto tempore orationis mente per varia loca vagantur, & sine vllo fructu, ac vtilitate surgunt ab oratione, q̃ quod antea non recte statuerunt animũ præparare. Est enim prima illa pars quasi principium, vel proœmium, quoddam orationis. Scitis vero quanti faciant omnes dicendi Magistri accurata principia quib. animi audientium ad reliquam dictionem præparantur. Multum enim refert, quomodo quis audiatur, attentene, & amice, an cum strepitu, & fastidio. Verum Rhetorica Spiritus S. docet quidem animum esse præparandum, sed Oratoris, non Auditoris. Nec n. periculũ est, vt Deus, ad quẽ loquimur, suo muneri desit: vel si Auditoris prępárandus est animus, certe non alia de causa, quam ꝙ ipse orator in hac oratione sit auditor. Plus n. omnino, qui bene orat, audit, quã loquitur, *Audiam,* *Psal. 84.*
inquit Propheta Dauid, *quid loquatur in me Dominus Deus.* Et Samuel: *Loquere,* inquit, *1. Reg. 3.*
quia audit seruus tuus. Sed de ista parte orationis, ac eius necessitate Spiritum S. ipsum audiamus. Loquitur in scripturis Spiritus S. & ait, *Non impediaris orare semper: & ne vereris vsq; ad mortem iustificari. Ante orationẽ* *Eccl. 18.*
præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Primum inquit, *non impediaris orare semper,* h. e. assiduus esto in oratione: neque facile permittas te ab ea occasione aliorum negotiorum auocari. Verum vt cum fructu id facias, *ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.* Siquidem is dicitur tentare Deũ, qui expectat vt aliquid miraculo fiat, quod alioqui sine miraculo fieri potuisset. Cum Dominus à diabolo tentaretur, vt de pinnaculo templi seipsum præcipitaret, respondit, *Scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum:* quibus verbis satis apertè declarauit, nihil aliud esse quam tentare Deum, velle manibus angelorum ferri deorsum, cũ possis per gradus commode per teipsum descendere. Cum igitur præparatio ante orationem maxime necessaria sit, vt quis fructuose atque vtiliter oret, vélle absque præparatione istum fructum consequi nihil aliud est quam miraculum non necessarium expetere, atque adeo Deum tentare. Quemadmodum etiam si quis Regem

gem adiret animo imparatus, & neq; in ingressione caput aperiret, neq; corporis inclinatione reuerentiam Regi exhiberet, neque sciret ipse quid vellet dicere, nonne patientiam Regis vehementer tentaret? Valde mitis profecto esset Rex, si tanta rusticitate hominis nō offenderetur. Ad eundem modum cum nos absq; animi præparatione ad colloquendū cum Deo accedimus, quid aliud, quam eius patientiam & mansuetudinem exercemus? Ideo secundum B. August. in Psal. 85. Ideo in Psalmo legis, *Quoniam tu Domine suauis, & mitis, & multum misericors:* ideo legis illud, *Mitis, quoniam tolerat Deus tot corda precantium, & diuersas res cogitātium. Omitto dicere & noxias, omitto dicere aliquando peruersas, & inimicas Deo: ipsas superfluas cogitare iniuria est eius, cum quo loqui cœperas.* Ergo *ante orationem præpara animam tuam, & noli esse sicut homo, qui tentat Deum.*

Simile. Psal. 85. Psal. 84. Reg. 3. Eccl. 18.

Postremo, vt plane intelligatur, quam sit præparatio necessaria, nihil est aliud animum ante orationem præparare, quam lyram, vel cytharam temperare. Si lyra vel cythara non temperetur, ita vt nerui atque chordæ partim intentæ, partim remissæ, cum tanguntur varios concentus efficiant, etiamsi is, qui ludit, doctissimus ludendi sit, sonitus tamen inconditus, & insuauis erit, & aures potius offendet, quam mulcebit. Sic etiam oratio nostra, si a bene præparato corde, tanquam lyra temperata, procedat, quasi iucundissima Symphonia in Dei auribus resonabit: sin minus vel non placebit, vel etiam displicebit: & sicut scriptum est, vel *Dominus non exaudiet*, vel etiam, quod multo est grauius, & formidabilius, *fiet* nobis *oratio in peccatum.* Itaque dubitandum non est, quin ante orationem aliqua sit præparatio adhibenda.

Simile. Psal. 108.

Sed qualis erit ista præparatio? Quid tandem agendum est nobis, vt animū præparemus? Duo requiruntur ad plenam, & perfectam præparationem, tametsi alterum eorum non semper erit vsque adeo necessarium. Vnum est, vt si conscientia admonēte recorderis te in aliquod peccatum incidisse, quod nondum pœnitentia expiatum sit, illud primo loco confitearis Domino in oratione, & interna pœnitentia ac dolore pro eo Domino satisfacias. Cum enim hoc facimus, quasi calceamenta soluimus de pedibus nostris, vt cum Moyse terram sanctam ingredi, & visiones magnas videre possimus: & tanquam vestimenta cum populo Hebræorum lauamus, vt Domino occurrere, atque eum excipere valeamus. Quod si non solum Deum, sed etiam proximum offendisse te vides, non solum à Domino veniam deprecari, sed etiam cum proximo tuo saltem animo, & proposito in gratiam redire debes. Sic enim Dominus ipse apud Matthæum præcipit, *Si offers munus tuum,* inquit, *ante altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offer munus tuum.* Nam vt B. August. libr. prior. de ser. Domini in monte c. 20. hunc locum exponens, ait, *Templum Dei animus noster est: altare fides, munus oratio.* Cum ergo in templo cordis super altare fidei munus orationis offerre volumus, certe non pigro motu corporis; sed celerrimo caritatis affectu ad fratrem, quē forte læsimus, pergendum est: deinde redeundum, hoc est, ad id, quod agere cœperamus, est intentio reuocanda. Hoc genus præparationis nos docet scriptura, docet Ecclesia, docet natura. Docet scriptura cum in prouerbiis ait, *Iustus in principio sermonis accusator est sui.* Et rursum apud Iesaiam. *Dic tu prior iniquitates tuas, vt iustificeris.* Siquidem hostis generis humani non ignorans, quod si nos culpas nostras agnouerimus, & nos ipsos damnauerimus, sine dubio iustificabimur: si vero nobis tacentibus, vel etiam culpas excusantibus, ille nos quod fiet sine dubio, in iudicio coram Domino prior accusauerit, sine dubio condemnabimur. Nihil aliud cupit, neque aliud molitur, quam nobis eripere de corde recordationē peccatorum, vt ipse prior nos accuset. Ait igitur Spiritus sanctus per Prophetam, non committas, vt ille te præueniat accusando, & condemneris, *Sed dic tu prior iniquitates tuas, vt iustificeris.* Neq; solū scriptura, sed etiā Ecclesia hoc nos docet. Ea siquidem tanq̃ spiritualis, & diuinæ

Quomodo animus ad orationem præparandus. Exod. 3. Exod. 19. Matth. 5. Aug. l. 1. de ser. Domini c. 20. Prouer. 18. Isai. 43. iuxta 70. Isai. 43.

Rhetoricæ peritissima nunquã sacrificium illud tremendum Agni immaculati auspicatur, quin antea generalem confessionem clara voce pronunciet. Postremo natura quoque hoc ipsum docet. Omnes enim, cum ab aliquo aliquid petere volumus, si eum fortasse læsimus, natura cogente prius errati veniam petimus, quam aliquid aliud petere audeamus. Hoc est igitur primum quo animus ante orationem præparatur.

Consideratio diuinæ maiestatis meditationi præmittenda est. Porro alterum, idque magis adhuc necessarium, id quod nunquam prætermitti deberet, illud est, vt breuissimo aliquo spatio temporis, magnitudinem atque sublimitatem maiestatis Domini consideremus. Hęc n. consideratio docebit nos, quãta humilitate, quanta obseruantia, quanto metu, quanta attentione loqui debeamus. Homo qdẽ vnus ex vermiculis terrę agit cũ Domino tantæ sublimitatis, & de re tanti momẽti, quanti est nostra perpetua salus. Itaq; cũ primũ ad orationem accedis illud cogita, cœlum, & terram, & maria, & pulchritudinem solis, & numerum stellarum, & gloriam omnium Angelorum, ac denique totam hanc rerum vniuersitatem nihil esse aliud comparatum cum Deo, vt Sapiens ait, *Sap. 11.* quam guttam vnam *roris antelucani.* Quid est vna gutta roris? Quid magis minutum, magis exiguum, magis fragile, magis vile? Quod si totus orbis, magna hæc moles & *Iob. 26.* omnis angelorum magnitudo, atq; poten- *Isai. 6.* tia est *vna gutta roris,* coram Deo; quid eris tu, qui minima portio vniuersitatis es? Si columnæ cœlorum coram Deo tremunt, Cherubim, & Seraphim facies suas velant, neque audent in eam maiestatem aciem oculorum intẽdere, sed perpetuo metu quodam à tanta maiestate profecto, & ingenti stupore, quasi attoniti clamant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabbaoth,* quanto affectu, & quam ex animo tibi cum *Gen. 18.* Abrahamo dicendum erit, *Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis?* Est vero *Quid sit hæc consideratio.* hæc consideratio quasi profunda quædam inclinatio, & reuerentia, quam anima exhibet Deo, cum in eius palatium, atque ante thronum Maiestatis eius ingreditur: non secus atque ii faciunt, qui cum Regem adeunt in ipso primo ingressu totius corporis inclinatione reuerentiam quandam exhibent Regi. Et rursum consideratione ista quasi habenis quibusdam continetur animus, ne sicut alias per varia loca temerè discurrat, atque vagetur. Si enim qui Reges alloqui debent, componunt vultum, componunt oculos, componunt pedes, vestes, verba, diligentissimeque prouident, ne aliquid inconsiderate coram mortali Rege, vel faciant, vel loquantur; quanto magis par est, vt puluis terræ cum summa humilitate, summoque metu, ac reuerentia cum Deo loquamur, quem *laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt potestates?* Verum posteaquam aliquamdiu ista consideratione te excitaueris, conuertere debes oculos cordis ad Deum, & ante diuitem illã mensam te constituere, sicut parui catelli faciunt, cum ante mensam dominorũ suorum positi oculos in eos intendunt: ibique magno affectu, atque ardore animi cum Propheta dicere, *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum: Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri: miserere nostri Domine, miserere nostri.* *Psal. 122.* Et, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* *Luc. 11.* His verbis, vel aliqua alia breui oratione præparatio terminanda erit.

Lectio præcedit meditationem. Sequitur deinde lectio eorum verborũ, quæ nobis eo tempore consideranda proposuerimus. Nam qui cupit cum fructu, atque vtiliter meditari, is debet certam aliquam materiam accipere, in cuius consideratione se exerceat, non vagari huc atque illuc, & modo vnum, modo aliud cogitare, prout animo se obtulerit. Materia vero ad meditationem accommodata sunt primum omnia verba diuinæ scripturæ, ac pręsertim Euangeliorum, & Psalmorum: deinde res ipsæ, quæ in scripturis continentur, sed breuiter collectæ, & quasi ad quædam capita reuocatæ. Itaque duobus modis scripturis sanctis in meditatione vti possumus. Vno *Duplex vsus scripturæ in meditatione.* modo, si librum aliquem, vel Psalmum diuinæ scripturæ considerandum accipiamus, & singulis diebus vnum caput, vel medium, vel vnam sententiam eius libri consideremus. Latet enim in verbis scri-

pturæ

pturæ ſpiritus Domini ſuper mel dulcis: quem qui diligenti meditatione inuenire poterit, ſentiet animam ſuam admirabiliter refici, ſatiari, impinguari, cõfirmari, denique lætitia, & delectatione perfundi: & ſi quidem hoc modo vti voluerimus, ſtatim finita præparatione legẽdum etiam caput illud, vel ſententia illa ſuper qua meditatio futura erit. Alter modus, quo ſcripturis vtimur in meditationibus eſt expeditior, & facilior, & ſaltem incipientibus vtilior, cum videlicet non accipimus ſingula verba ſcripturæ; ſed ex iis excerpimus capita potiora, vt de morte, de iudiciis, de ſuppliciis gehennæ, de gloria beatorum, de cõceptione, de ortu, de baptiſmo, de miraculis, de doctrina, de paſſione, de obitu Domini, de beneficiis Dei, vt creatione, cõſeruatione, gubernatione, liberatione, & aliis infinitis: nec nõ de perfectionib. & laudib. Dei, vt potẽtia, ſapientia, bonitate, iuſtitia, clementia, pulchritudine, magnitudine: de miſeriis huius vitæ, de turpitudine peccati, de inſidiis dæmonum, de fallacia mundi, denique de iis omnibus rebus, quæ nos vel ad amorem creatoris, vel ad odium peccati, vel ad contemptum mundi, & præſentium vanitatum inflammare poſſunt. Et ſi hic modus meditãdi magis placuerit, tum præparatione abſoluta, loco lectionis, ſolum erit ad memoriam reuocandum caput illud, in cuius conſideratione illo tempore occupari decreuerimus.

Ad meditandũ nihil aptius. *Baſilius in conſtitut. Monach.*

Sed quanquam tam multa ſunt, quæ meditationis materiã ſubminiſtrare poſſunt: nihil tamen dulcius, nihilq; fructuoſius cogitatur, quam paſſio Domini. Nam ſi vniuerſa vita Domini, vt magnus Baſilius ait de conſtitutionibus monachorum, nihil eſt aliud quam ſpeculum quoddam clariſſimũ atq; exemplar perfectiſſimum omnium virtutum, quod ſibi ante oculos proponere debent omnes, qui piè & ſanctè viuere volunt, quid de ipſa Paſſione dicemus? Quæ roſæ inter ſpinas ita micant, vt illæ Domini excellentiſſimæ virtutes, inter illa Domini atrociſſima ſupplicia: Verè D. Bernardus ait: *In omnibus mirabilibus, quæ egiſti, mirabilior paſſio tua, Domine Ieſu.*

Paſſio Domini vitæ noſtræ norma & virtutum ſpeculum.

Itaque ſi quis eſt, qui intelligere velit, quantum hactenus profecerit, vel quantum abſit à perfectione, quid virtutum habeat, quid ei deſit, frequenter ſe in hoc ſpeculo intueatur. CHRISTVS *enim paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat* enim *iudicanti ſe iniuſtè.* Neq; hoc ſpeculum ſolum oſtendit maculas vitiorum; ſed etiam iuuat ad illas abſtergendas. Quis enim ſuperbia inflari poterit, ſi altiſſimã illam humilitatem conſideret, qua Dominus maieſtatis, & Rex Angelorum ſibi Barabbam latronem anteponi, & in patibulo nudus ad ſupplicium ſimul & ignominiam ſuſpendi tolerauit? Quis ad leniſſimam iniuriam ſibi illatam continuo ira excandeſcet, ſi incredibilem Domini patientiam inter tot genera ſuccendentium cruciatuum contempletur? Quis animum in laboribus, & periculis deſpõdebit, ſi eximiam illam fortitudinem cogitet, qua Dominus tam intrepide hoſtibus ſuis occurrit, & mortibus, ac furori quaſi belluarum imminentium ſe obiecit? Quis perſeuerantiam in bonis operibus, etiam laborioſis ac difficilibus, nõ conſeruabit, ſi conſtantiam perpendat, qua Dominus in oratione, & ſuppliciis vſus eſt, donec ad finem perduceret negotium ſalutis noſtræ? Quis flamma amoris non ſuccendetur, ſi ardentiſſimam illam charitatẽ conſideret, quæ ſola Dominum gloriæ in patibulo inter latrones quaſi ligatum continuit, quæque ſola effecit, vt cum is in cruce moriens quaſi teſtamentum conderet, ac bona ſua diuideret, & animam Patri, matrem diſcipulo, corpus ſepulchro, carnificibus veſtes, & paradiſum latroni reliquerat, in capite teſtamenti (ô flamma amoris! ô fornax charitatis!) in capite inquam teſtamenti, in ipſo principio hoſtium ſuorũ, & illuſtrium meminerit, & eos ingenti affectu Domino commendarit? Quis inhumanus, & immiſericors eſſe poterit, ſi copioſam illam Domini miſericordiam contempletur, qua ſarcinas, atque onera mundi totius in humeros ſuos tanquam propria ſuſtulit? Quis iugum obedientiæ non libenter ferer, ſi obedientiam illam ſingularem

1. Pet. 2.

mentis oculis intueatur, qua filius Dei vſque ad mortem, & mortem crucis Patri obediens fuit? Quis aſper, quis immitis, quis erit difficilis, ſi illam admirabilem Domini manſuetudinem videat, qua ſicut *ouis ad occiſionem ductus, & ſicut agnus corã tondente ſe obmutuit*? Quis poſtremo diuitias mundi, & gloriam, & voluptatem non contemnet, ſi in hoc ſpeculum oculos mentis defigat? Si Regem Regum, & orbis verum Monarcham ita nudum, ita afflictum, ita contemptum in cruce reſpiciat, vbi non alium thronum habeat, quam patibulum, non aliam coronam quam ſpineam, non alias epulas, quam fel & acetum: non alios laterum ſtipatores, quam duos ſuſpenſos fures: non alios in tot calamitatibus conſolatores, quam illos crudeliſſimos illuſores, qui mouentes capita ſua dicebant, *Vah qui deſtruis templum Dei, & in triduo reædificas illud: ſaluum fac temetipſum, ſi potes.* O ſi diebus ſingulis in hoc ſpeculo vultum animæ noſtræ conſideraremus, quam facile iniurias condonaremus, ærumnas pateremur, iuſte, & pie, & ſobrie viueremus! O quam pura, quam ſplendida eſſent opera noſtra! O quam vehementer luceret lux noſtra coram hominibus, ſi ſordes omnes, & maculas animæ in hoc ſpeculo videremus, & eas fontibus lachrymarum diebus ſingulis ablueremus! Ecce igitur vobis quanta multitudo præſtantiſſimarum virtutum, & quam excellenter claret in crucis myſterio: & quanta vtilitas atque fructus ex harum rerum contemplatione percipiatur; ſed pauliſper iam, ſi placet, quieſcamus.

Iſai. 53.

Matth. 27.

PARS POSTERIOR.

DIXIMVS de præparatione, & lectione; nunc de meditatione, gratiarum actione, & petitione breuiter dicendum erit. Poſteaquam igitur præparatione præmiſſa vel ſententiam aliquam ſcripturæ diuinæ legerimus, vel myſterium aliquod ad memoriam nobis reuocauerimus, animo erecto atque præſenti ſuper ea ſententia, vel myſterio cogitare incipiamus, & ſumma attentione ac ſilentio omnia, quæ in iis verbis vel rebus continentur diligenti meditatione luſtremus. Ea vero meditatio arida, & quaſi ieiuna eſſe non debet, ſed pinguedine affectus, & oleo charitatis perungenda erit, quæ duo dum coniunguntur, non iam meditatio, ſed contemplatio dici ſolet, nihil enim eſt aliud contemplatio, *quam ſapida quædam, ac dulcis, & affectu plena cogitatio.* Dicam hoc planius. Inueniuntur nonnulli, qui profundiſſima, atque attentiſſima meditatione de Deo, de Chriſto, de Paſſione Domini, de bonitate Dei, & aliis rebus eiuſdẽ generis cogitant, ac præſertim ſi de huiuſmodi rebus in Gymnaſio diſputare, aut in templo facere debeant verba, & in iis rationes & cauſas inueſtigant, & myſteria maxime abdita, & recondita eruunt: ſed interim affectus ieiunat, & ipſi in ſua ariditate remanent ſine amore: de amore cogitant, & ſine vllo ſenſu doloris dolores Domini meditantur: quin etiam ſine compaſſione in Paſſione, & ſine lachrymis in lachrymis Domini conſiderandis verſantur. Non eſt iſta Meditatio de qua loquimur. Iſta enim ad ſtudium doctrinæ, & ad mentem acuendam, & exornandam pertinet: nos vero de ea loquimur, de qua animus deuotione impinguandus, & flamma diuini amoris accendendus eſt. Itaque in hac meditatione non curioſe, ſed ſimpliciter verſandum eſt, & omnis cognitio ad affectum alendum, & roborandum referenda eſt. Vna vel altera ſimilitudine rem totam explicabo. Intelligentia non ſecus agere debet cum voluntate, atq; agit nutrix cum aliquo paruo puero quem alendum, atque educandum ſuſcepit. Quid facere debet nutrix? Primum cibos duriores, ac ſolidiores ipſa dentibus terere, deinde ita contuſos in os pueri mittere debet, vt is eos deglutiat, atque inde nutriatur, atque ſuſtentetur. Quod ſi nutrix illa, quæ cibos pro pueris in partes minutiores diuidendos accepit, capta voluptate comedendi eos totos conſumat, nonne fame enecabitur puer? Ad eundem modum mens, atque intelligentia in meditatione tanquam nutrix voluntatis adhibenda eſt, vt ea videlicet præparet ſpiritales cibos, ac deinde ſic paratos offerat comedendos voluntati.

Meditatio in contemplationem aſſurgere debet.

Contemplatio affectuoſa meditatio eſt.

Simile.

Quo-

Quocirca non debet intelligentia totum tempus sibi vendicare, sed statim atque inuenerit aliquid, illud transmittere fideliter ad voluntatem, vt ea quoque ad hunc modum sustentetur, ac reficiatur. Æquum est quidem, vt eorum, quæ deferuntur, vt vendantur in foro, aliquid in porta ciuitaris relinquatur. Sed si ij, qui ciuitates custodiunt omnia sibi acciperent, neque aliquid ad forum deferri paterentur, certe periculum esset, ne ciuitas illa fame conficeretur. Sic etiam, si intelligentia, quæ est quasi prima ianua animi nostri omnem annonam spiritalem retineat sibi, misera nostra voluntas tota ieiuna, arida, expers omnis boni remanebit. Venatorum canes si bene sunt instituti, non deuorant lepores, quos capiunt: sed eos integros fideliter dominis suis custodiunt. Pari ratione mens nostra vbi spiritali venatione prædam reconditæ alicuius veritatis nacta fuerit, non eam deuorare, sed voluntati offerre debet, vt exquisito illo cibo ipsa tanquam Domina perfruatur.

Atque hæc quidem de meditatione sufficere possunt: siquidem hoc genus orationis exerceri, sentiri, & gustari potest, verbis explicari, & doceri plane non potest. Tamen illud vnum addam, si quis vere cupiat in via Domini proficere, & ad aliquem perfectionis gradum peruenire, nō debere eum contētum esse paruis rebus, sicut quidam faciunt, qui si tres lachrymas fundere, vel aliquam cordis teneritudinem, atque internam motionem sentire possint, existimant se iam in portu nauigare. Non hic finis huius operis. Legimus enim in Euangelio, Semen quod cecidit super terram lapidosam continuo exortum esse, sed paulo post exaruisse. Sic etiam multos videmus, qui cum gaudio suscipiunt verbum, & in oratione aliqua spiritali lætitia perfunduntur: tamen ad primam tentationem cadunt, si aliqua peccandi occasio se offerat, si ad aliquod flagitium inuitentur, si vnum verbum audiant, quod eis non placeat, statim ostendunt quid sint: nempe ostendunt se terram esse lapidosam, & in eis semen deuotionis, atque amoris Domini radices non iecisse.

Meditationes frequētāda sunt.

Matth. 13.

Quemadmodum igitur vt terra flores & fructus germinare possit, non sufficit vna vel altera gutta roris antelucani; sed copiosa pluuia necessaria est, quæ neq; à vento, neque à sole exsiccari possit: sic etiam nos in meditationibus nostris ingentem imbrem lachrymarum exoptare debemus, qui neque vento tribulationum, neque ardore libidinum exsiccetur, vt animus noster hac salutari pluuia totus perfusus castitate, sobrietate, patientia, aliisque virtutibus instar prati pulcherrimi quasi venustissima florum varietate vestiatur. Neque vero si quis non statim hunc eximium fructum consequatur, desperare debet: sed illud cogitet in lignis viridibus, & humore plenis ignem excitandum esse. Quæro à vobis, si quis velit, vt ligna viridia, & adhuc madida flammam concipiant, nonne debet patienter antea non solum expectare; sed etiam fumum perferre, & diu etiam flare? Sic etiam, si cupis flammam illam salutarem amoris Domini in corde tuo succendi, interdum necesse erit paulisper expectare, nec non fumum malarum, & inutilium cogitationum patienter aliquando tolerare. *Bonum est*, inquit Ieremias cap. 3. *præstolari cum silentio salutare Dei:* Et rursum Abacuc, *Si moram fecerit, expecta eum: veniens enim veniet, & non tardabit.* Et Propheta Dauid, *Expectans expectaui Dominum.* Hæc igitur de meditatione sufficiant.

Simile.

Thren. 3.

Abac. 2.

Psal. 39.

Post meditationem continuo sequi debet dulcissima quædā, & ex imo cordis ducta gratiarum Actio: & ne filum orationis interrumpatur, ex ipsa meditatione occasio sumi poterit Deum laudandi, & ei pro acceptis beneficiis gratias persoluendi. Nihil est enim, ꝙ sit materia meditationis, quod etiam ad Deum laudandum, & ei gratias agendas non inuitet. Si de Passione Domini cogitasti, age gratias Deo, ꝙ tam caro pretio te redemerit. Si de grauitate peccatorū, age gratias Deo, ꝙ adhuc ad pœnitentiā te expectauerit. Si de gloria regni cœlestis, age gratias Deo, ꝙ te ad tam eximium finē procreauerit. Si de cruciatib. gehennę, age gratias Deo, ꝙ in eos te iam sæpius meritum, sicut multos alios, non præcipitauerit. Atq; idem de aliis meditationibus simili modo intel-

Gratiarū actio meditationem sequitur.

intelligatur: poterunt enim cum hoc vno beneficio alia omnia, tam communia, quã propria Dei beneficia coniungi, & pro omnibus simul sincerissimæ gratiæ rependi.

Gratiarũ actio Deo grata est.

Porro hoc munus laudum, & actionis gratiarum gratissimum Deo sacrificium est: hoc est illud suauissimum thymiama, quod semper coram Deo in illis aris mentium beatarum fumat. Petitiones, obsecrationes, postulationes cessabunt aliquando, sed laudes, & gratiarum actionis sacrificium nunquam cessabit. *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Deniq; nihil melius, vt B. Augustinus epistola 72. ad Valerium ait, vel corde cogitamus, vel ore proferimus, vel calamo scribimus, quam duo illa verba, *Deo gratias*, nihilq; est, quod dici breuius vel audiri dulcius, vel intelligi grandius, vel agi possit fructuosius.

Psal. 83. *Aug. ep. 72* *Deo gratias fructuosa laudatio.*

Gratiarũ actionem sequitur postulatio.

Venio nunc ad postremam, & vtilissimam partem orationis, nempe ad ipsam postulationem, quæ etiam proprio vocabulo oratio dici potest. De petitione duo breuiter explicanda sunt: quid sit petendum, & quomodo.

Quid igitur est petendum? Primum omnium cognitio ac lumen postulandum mihi esse videtur, quo morbos nostros, & ægritudines cognoscamus. Vna siquidem ex maximis calamitatibus nostris ea est, quod vlcera, & vulnera animæ nostræ non videamus: nemo ita rudis, ita aggrestis, ita stupidus inuenitur, qui si corpore laboret, non statim se ægrotare animaduertat, & verbis & nutibus morbum suum ostendere non possit, etiam pueri trium annorum, etiam pecudes mutæ, vel gemitu, vel rugitu, vel vlulatu, vel aliquo alio signo ægritudinem suam produnt. Ac vt longius progrediamur, ipsæ quodammodo plantæ, ipsa gramina, ipsæ frondes, & flores, pallore, & siccitate languorem suum ostendunt. Solus est homo noster interior, mens nostra, anima nostra, cor nostrum spiritale, quod sæpenumero grauissime laborat, & vulneribus confectum iacet: & tamen nihil sentit, neque dicere potest, *hic mihi dolet.* O quam multis illa B. Ioannis verba conueniunt, *Dicis quia diues sum, & nullius egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & nudus, & cæcus.* O quam multi gerunt animam suam cruentam, & maculis confectam, vel etiam mortuam: & tamen sunt hilares, & de medico ne cogitant quidem! O quam multi sedent iam iucundi in conuiuiis, vel in symposiis, quibus iam iam paratur locus in gehenna, & si eis dicatur, contemnunt, rident, non pallent, non tremunt, & ne cogitant quidem de mutanda vita.

Magnum malũ mali sui ignorantia. *Apoc. 3.*

Quoniam igitur *quid oremus, sicut oportet, nescimus*, primum omnium petamus à Deo, vt aperiantur oculi nostri, vt spiritus adiuuet infirmitatem nostram, vt morbos & ægritudines nostras omnes cognoscamus. Deinde eas probe cognitas singulatim aperiamus medico illi cœlesti ac diuinissimo, atque ab illo humillima, & ardentissima supplicatione flagitemus, vt is vnctione gratiæ suæ eas curare pro sua infinita clementia, ac benignitate dignetur: neque solum vitiorum curationem, sed & virtutum incrementum, & conseruationem postulemus, ac præcipue fidei, spei, & charitatis, nec non humilitatis, castitatis, pœnitentiæ, patientiæ, iustitiæ, ac sobrietatis: neque vero pro nobis solum, sed etiam pro orbe vniuerso preces effundamus, vt omnes homines vnum, & verum Deum agnoscant, colant, venerentur, adorent: pro Pastoribus, & Sacerdotibus Ecclesiæ, vt ij fideles omnes ad salutis portum sua vigilantia, & solicitudine dirigant: pro Regibus, & Principibus, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate. Neque pro capitibus solum; sed etiam pro membris Ecclesiæ vniuersæ orabimus: pro defunctis quoque, vt eis gloriam, & requiem æternam largiatur. Postremo omnibus amicis, affinibus, benefactoribus nostris, omnibus afflictis, captiuis, ægrotis, morientibus opus misericordiæ exiguo labore impendemus, si eos, & eorum calamitates, atque ærumnas in illis benignissimis manibus reponamus, quæ cruci affixæ pro omnium salute, & liberatione fuerunt. Hæc igitur in oratione postulanda sunt. Sed quomodo postulabimus?

Rom. 8. *Quænam à Deo postulanda sint.* *1. Tim. 2.*

Quatuor conditiones bonæ orationis in sacris

Oratio e[st] debet:

sacris literis inuenimus. Quatuor enim virtutes sunt, quæ orationem perpetuo comitari debent, dum ea pro nobis in palatio magni Regis legatione fungitur, nempe fides, humilitas, perseuerantia, charitas.

Primo confidens. Initio fides, seu fiducia potius, necessaria est, vt omnino credamus non solũ posse Deum facere, sed plane facturum, quod petimus. *Marc.11.* *Quicquid orantes petitis*, inquit Dominus, *credite, quia accipietis, & fiet vobis.* Neque difficile vobis erit ita confidere, si super meritis Christi, super infinita benignitate Dei, super certitudine, ac veritate promissionum eius innitamini. Hæc tria, meritum Christi infinitum, quod totum est nostrum, bonitas Dei inexplicabilis, quæ nulla grauitate, ac magnitudine peccatorum vinci potest, & firmitas, atque constantia promissionum Dei, quæ tanta est, vt potius cœlum, & terra, & omnis natura concidere possit, quam vt vnum de verbis Domini non compleatur: hæc inquam tria quasi tres anchoræ sunt, quæ nauim fiduciæ nostræ ita firmant, ac stabilem reddunt, vt nullo modo fluctuare possit. Neminem terreat magnitudo, vel numerus peccatorum, modo tibi peccata non placeant, sed ea vere, & ex animo detesteris: & concipias magnitudinem pretii nostri, & amplitudinem viscerum Dei, & firmitatem atq; constantiam promissionum eius: & tum præclara fiducia adeas thronum gratiæ eius, & sine dubio quicquid petieris, impetrabis: omnia possibilia sunt credenti, *Isai.1.* *etiam peccata tua fuerint vt coccinum, quasi nix dealbabuntur; etsi fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.*

Secundo humilis. Neque tamen hoc sufficit: sed illud secundo loco necessarium est, vt cum summa humilitate, atque animi demissione ad orandum Dominum accedamus. *Iacob.4.* *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Hanc Rhetoricam docet nos Christus, cum in principio orationis Dominicæ ait, *Matth.6.* *Pater noster, qui es in cœlis.* Sicut enim Deum patrem nostrum appellamus, vt fiduciam atq; amorem in nobis excitemus: ita etiam in cœlis cum Maiestate, & gloria sedentem agnoscere nos profitemur, vt metum, & reuerentiam tantæ maiestati debitam concipiamus. Est enim verè Deus pater noster, sed non pater terrenus, non mortalis, non similis nobis; sed pater cœlestis, pater diuinus, pater sublimis, pater qui nos non naturaliter genuit, sed misericorditer adoptauit. Neque solum verbo, sed etiam *Matth.26.* exemplo nos docuit Christus. Itaque cum in horto Patri supplicare vellet, non stabat, neque sedebat, sed procidit in faciem suam, & eo modo orabat. Denique Euangelicus publicanus vndenam obsecro veniam, & misericordiam impetrauit, nisi ex *Luc.18.* humilitate?

Tertio perseuerans. Porro tertio loco perseuerantia, quam sit nobis in oratione necessaria, vel ex vidua illa, quæ sua importunitate Iudicis inclementiam superauit: *Luc.18.* vel ex amico illo, qui tres panes sola perseuerantia orationis obtinuit: *Matth.15.* vel ex muliere Chananæa, quæ toties repulsa, tanquam verè canis per vnam portam exibat, & statim iniuriæ oblita & verberibus excussis per alteram intrabat: vel ex Apostolo Paulo, qui ter Dominum *2.Cor.12.* pro vna re, atque eadem rogauit, facile potest intelligi.

Quarto charitate feruida. Sed postrema, atque potissima conditio orationis est, vt cum affectu, & feruore fiat. Oratio enim optime atque conuenientissime comparatur thuri: thus enim, neque sursum tendere, neque odorem vllum exhibere potest, nisi in ignem coniiciatur. Itaque Auditores, si orationem nostram cœlos penetrare, si ad aures Dei peruenire volumus, currum igneum ei faciamus, necesse est. Nam verba frigida, verba languẽtia, verba mortua, nubes non transcendunt. Ideo in oratione Dominica dicimus, *Pater noster, qui es in cœlis*, *Matth.6.* vt intelligamus vehemẽter nobis clamandum esse, si nos in terra constituti ab eo, qui est in cœlo, exaudiri velimus. Scriptura diuina vbiq; fermè, & in Psalmis potissimum feruentem orationem nomine *clamoris* appellat. Clamores vero sine dubitatione non oris, sed cordis intelligendi sunt: nempe suspiria, gemitus, lachrymæ, cordis clamores, ignita desideria. Hæc sunt, quæ Domino, quicquid volumus, persuadent: non egemus Ciceronis, vel Demosthenis eloquentia, neque composita, longaque oratione.

Deus enim vocem desideriorum, & lachrymarum facilius multo, quam politorum verborum exaudit. Non legistis, *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus?* Et *desiderium cordis eius tribuisti ei?* Cum populus contra Dominum murmuraret, & Moyses pro eodem populo Dominum precaretur, & nihil tamen, quæ audiri possent voce corporis loqueretur, Dominus ait, *Quid clamas ad me?* nempe cordis ipsius vehementē clamorem audiebat. Hæc est igitur postrema conditio perfectę, & Deo gratæ orationis.

Psal.10. *Psal.20.* *Exod.14.*

Oratio bona semper exauditur, licet non impleatur.

Quod si his omnibus adhibitis conditionibus adhuc fortasse Deus nos exaudire non velle videbitur, certi tamen sumus desiderium nostrum omnino exaudiri. Deus enim solus videt, quid nobis expediat: & simul videt nos nihil cupere aliud, quam quod verè bonum, & salutare est. Si interdum vel noxium, vel minus bonum aliquid petimus, illud nobis in alia maiora, & meliora bona commutat. Itaq; ipse tanquam bonus Pater ea solum nobis concedit, quæ æternæ saluti nostræ vtilia esse nouit. Et ad hunc modum verum, & primū desiderium nostrum semper exaudit. Nonne si nudam, & simplicem petitionem respiciamus, Deus exaudiuit diabolum, & non exaudiuit Apostolum? Orauit diabolus, vt ingrederetur in porcos, & illi concessum est: orauit Apostolus, vt Sathan recederet ab illo, & non potuit impetrare: & tamen quis dubitat, quin altiore, & secretiore quodam modo magis Apostolum, quam diabolū Deus exaudierit? Tu petis fortasse à Domino sanitatem, petis diuitias: & vnde scis eam sanitatem, & eas diuitias tibi occasionē peccandi, & causam mortis, & inopiæ sempiternæ non futuras? Et rursum, Vnde nosti ægritudinem, & inopiam istam, quam pateris tibi coronam gloriæ non fabricaturā? Et si hæc scires, nonne magis patientiam, & fortitudinem, quam sanitatem, & diuitias peteres? Hæc est ergo benignitas Dei nostri, vere patris, vere misericordis. Non dat, quod petis, quia nescis, quid petas: & illud dat, quod verè cupis, & omnino peteres, si scires petere.

Matth.8. *2.Cor.12.*

Quæ cum ita sint, agamus nos, Auditores, partes filiorum bonorum, & Deus sine dubio partes aget boni parentis: *Delectemur in Domino, & dabit nobis petitiones cordis nostri. Si enim vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris: quanto magis pater vester qui est in cœlis dabit spiritum bonum petentibus se?* Quæramus, & inueniemus: petamus, & accipiemus: pulsemus, & aperietur nobis à regnante Domino nostro Iesu Christo, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Psal.36 *Luc.11.*

CONCIO XXVIII.

DE DOMINICA LÆTARE.

De Euangelio quinque panum. Ioan.6.

PICTORVM principem Apellem, Auditores optimi, cum is Rhodum ad Protogenem venisset, & officinam eius ingressus ipsum minimè reperisset, lineam quandam tanto artificio duxisse scribit Plinius, vt ex ea facile Protogenes intellexerit, Apellem esse, qui ad se venisset, nec enim linea tantæ tenuitatis, vt prope aciem oculorum effugeret, alium, quam Apellem auctorem habere poterat. Tale quiddam mihi esse videtur, quod in hodierno Euangelio de mundi huius Architecto & molitore Christo B. Ioannes Euangelista commemorat. Scribit enim eum, cum ad nos ex illo suo cœlesti domicilio descendisset, & huius pulcherrimi operis, quod à perfecta, absolutaq; elegantia græci κόσμον, nos mundum appellamus, auctor, ac parens credi vellet; nec ignoraret homines solis verbis non facile sibi fidem adhibituros esse, lineam vnam, quam nemo omnino imitari posset, illo suo diuino penicillo duxisse, & rem mundo miraculi, & prodigii plenam ostendisse. Siquidē quinque panibus, & duobus piscibus quinq; hominum millia pauit. At si ipsum facinus, & nostram infirmitatem consideres, res est eiusmodi, quam hodie Dominum effecisse Euangelista scribit, vt vires rerum creatarū exuperet, & omnium hominum, atque Angelorum facultatem, ac potentiam vincat.

Plinius l. 35.c.10.

Quocir-

Quocirca non immerito, qui tantæ rei spectatores esse potuerunt, auctorem ex opere agnoscentes, lætissimis vocibus acclamauerunt, *Hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum.* Quanti vero præclarissimum hoc signum Euangelistæ faciendum censuerint, vel ex eo cognosci potest, quod cum alia (nisi fallor) omnia nostri liberatoris signa, atq; prodigia vel ab vno, vel ab alio prætermissa sint, hoc vnum ab omnibus summa diligentia maximaq; consensione æternis literis mandatum, & ad omnem posteritatis memoriam consecratũ est. Adeste igitur animis, Auditores, & dum vobis historiam Euangelicam, qua hoc pulcherrimum facinus continetur, expono, quæso, diligenter, vt facere consueuistis, attendite. Ioan. 6.

Abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis, &c. Nihil omnino temerè, aut casu sapientissimus Dominus faciebat. *Nec enim vnquam temeritas*, vt Tullius ait, *cum sapientia commiscetur:* Cur igitur abiit trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis? Concionem, & longam, & vtilem Dominus ad Iudæos habuerat, vt ex capite superiori intelligi potest: verum cum se nihil proficere apud eos animaduerteret, quod illi obstinatione quadam voluntatis, & oculos, vt non viderent, & aures, vt non audirent, clausissent, egressus ab eis trans mare Galilææ, non secus ac prudens medicus, cum de salute ægroti desperat, eum deserit, atq; ad alios curandos studium suum, ac diligentiam confert. Rursum nihil est, cui minus conueniat stare, & quiescere, quam soli, cum ipse sit qui vniuerso orbi lumen & calorem impartit. Dominus autem se iustitiæ solem, & mundi lucem esse non ignorabat; neque vllo modo obliuisci poterat, non alia de causa se mundo tenebris densissimis obruto illuxisse, quam vt suo fulgore tenebras dissiparet, & homines *in vmbra mortis sedentes* illustraret. Quocirca pene nunquam quiescebat, & nunc in Galilæam ab Ierusalem descendebat; nunc iterum à Galilæa in Ierusalem ascendebat: nunc Samariam obibat, nunc mare transmittebat, nunc Tyri, & Sydonis fines peragrabat: nunc ad vrbes, & oppida se conferebat: nunc etiam solitudines, & loca deserta perlustrabat. Abiit igitur ex Iudæa trans mare Galilææ, vt tanquam verus sol lumen præsentiæ suæ illis etiam regionibus exhiberet. Deinde non solum verbis, sed etiam factis Dominus loquebatur, & res futuras non tantum multo ante prædicebat, verum eas etiam interdum rebus gestis imitabatur, atque adumbrabat. Excessit igitur ex Iudæa, Iudæisque in sua obstinatione, & cæcitate relictis, Tiberiadis mare transmittit, vt iam nunc ostenderet *de Sion legem exituram, ac verbum Domini de Ierusalem:* & Apostolos aliquando ad Iudæos dicturos, *Vobis quidem oportebat primum prædicari verbum Domini; sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis, ecce conuertimur ad gentes.* Postremo abiit Dominus trans mare, & in loca deserta se contulit: tum vt maiorem sitim audiendi verbũ Dei in iis, quos ad aliquod tempus deserebat, excitaret; tum vt miraculi patrandi, & potestatem suam ostẽdendi, in panum, & piscium multiplicatione oportunitatem haberet. *Abiit igitur trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis,* hoc est, vltra eum lacum, qui in finibus Galilææ iacet, quique Tiberiadem ciuitatem alluit. Act. 13. Ioan. 6.

Christus semper pro salute nostra discurrit.

Et sequebatur eum multitudo magna. Verba Domini, Auditores, quasi quædam iucundissima symphonia, vndique homines attrahebant. Neque mirum id nobis videri debet: non enim eloquens, aut sapiens aliquis loquebatur; sed ipsum Dei verbum, ipsa Dei sapientia loquebatur. Certe plusquam Tullius hic; plusquam Demosthenes hic; plusquam Salomon hic. *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo.* Itaque quod falso Poetæ de suo Orpheo iactant, id nos vere de Christo affirmare possumus: Nempe, currebant post eum, non quidem arbores & feræ, figmenta sunt hæc; sed rudes, & agrestes homines, & obliti tectorum, obliti prolium, obliti rei familiaris, obliti operum, studiorumque suorum etiam in desertissimas solitudines, & ad multa miliaria Dominum sequebantur. *Et sequebatur,* inquit, *eum multitudo magna.* Solebant olim, qui columbas aucupabantur, vt magnus Basilius ad Iulitam scribens ait, tali quadã arte, atq; industria vti: Columbã vnam, Ioan. 7.

Verba Domini homines trahebant.

Simile.

vnam, quæ longo vsu ad ædes Domini sui redire didicisset, vnguento quodam vngebant, cuius odor gratissimus esse columbis perhibetur; tum eam ad hunc modum delibutam dimittebant. Illa de more per aërem volans varia loca peragrabat; quotquot vero columbæ in eam incidebant, omnes gratissimo illo odore allectæ ei se adiungebant, atque hac ratione, quæ sola egressa fuerat, innumeris deinde sodalibus comitata, & quasi stipata redibat. Ad eundem igitur modum, cum Deus optimus & sapientissimus Auceps intelligeret, homines quasi columbas sine corde ex paradisi nidis, & cubilibus euolasse, & miserè quotidie ab accipitribus rapi, atque occidi videret, cuperetque eas ad sua domicilia, & nidos reuocare, accepit columbam vnam, nostri videlicet liberatoris innocentissimã humanitatem, & eam omnium gratiarum, & virtutum vnguento perunctam in medium aliarum columbarum misit. Hinc igitur fiebat, vt quocunque Dominus pergeret, multitudo magna eum sequeretur. Alij siquidem odore operũm allecti currebant, & clamabant: *Benè omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.* Alius odore virtutum, & innocentiæ delectatus currebat, & clamabat, *Magister sequar te quocunq; ieris.* Ecclesia vero adhuc currit & clamat, *Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.*

Marc. 7.

Matth. 9.

Can. 1.

Sequebatur igitur illum multitudo magna. Quamobrem? *Quia videbant*, inquit, *signa, quæ faciebat super his, qui infirmabãtur.* Ecce quasi odore trahebantur isti, nempe signorum, & prodigiorũ. Dominus enim turbas istas cœlestium, & spiritualium bonorum nondum capaces, curationibus corporum, veluti quibusdam muneribus alliciebat, vt hinc ad maiora ascendere, & animorum etiam curationem desiderare, atq; ab eo petere inciperent. Nonne apud Horatium legistis, *Pueris dant crustula blandi Doctores, elementa velint vt discere prima?* Ita fieri solet, munusculis quibusdã alliciuntur pueri, vt prima elementa perdiscant. At vbi adoleuerint, & Philosophorum, aut Iurisconsultorum scholas frequentauerint, iam eos profecto puderet accipere crustula. Sic etiã Deus cum hominibus facit. Nam vt B. Augustin. lib. 5. de ciuitat. Dei sapienter docet, cum videret homines quasi pueros res istas ludicras, regna, imperia, opes, honores, & alias (dicam enim) nugas magnifacere, & ea à suis idolis, & simulachris petere, cœpit hæc ipsa suis cultorib. tradere, vt Constantino & Theodosio, & aliis nonnullis, quos vt ipse Augustinus loquitur, tantis impleuit muneribus, quãta nemo auderet optare. Nimirum, vt vel hac ratione ab idolis homines reuocarentur. Deinde vero cum ex pueris excessissent, & ad Christianorum maturitatem peruenissent, iam non de crustulis, non de nugis, nõ de terrenis opibus, & honoribus; sed de regno cœlesti, & gloria illa beata, ac sempiterna cogitarent. Et non iam à pædagogis prima elementa perdiscerent, sed ab ipso Dei verbo doctore sapientiss. audirent, *Quærite primum regnum Dei, & iustitiã eius: & hæc omnia adiicientur vobis.* Hæc est igitur causa, quare Dominus beneficiis curationum turbas ad se trahebat, ita vt quocunque iret, eum maxima multitudo sequeretur. *Et sequebatur*, inquit Ioannes, *maxima multitudo, quia videbant signa, quæ faciebat super his qui infirmabantur.*

Christus per corporalia ad spiritualia transit.

Matth. 6.

Ioan. 6.

Sed quo pacto, quæso, roget quispiam ista vera esse possunt, *Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa*: & cum paulo post, in hoc eodem capite Dominus dicat, *Quæritis me, non quia vidistis signũ, sed quia manducastis de panibus?* Quomodo ista cohærent? quomodo non pugnant? Si verum est quod Euangelista dicit, *Sequebantur eum quia videbant signa:* quomodo verũ est quod Dominus ait, *Quæritis me, non quia vidistis signum: sed quia manducastis de panibus?* Duabus de causis, Auditores, Dominus noster signa & prodigia faciebat. Primum, vt se verum Deum, ac Dei filium esse demonstraret: deinde vt miserorum ægritudinibus, & necessitatibus opem ferret. Quibus tertiã si placet, addamus, vt aliquid aliud se facturum polliceretur, ac veluti designaret. Nam cum lepram curabat, non se medicum, aut chirurgum profiteri volebat, sed nimirum ostẽdere, se illum esse, qui nos à peccatorum, quæ per lepram significabantur,

Conciliatio textus.

bantur, ægritudine liberare posset. Et cum hodie panes multiplicauit, nunquid egregius aliquis pistor haberi, aut sola corpora satiare voluit? Non sane Auditores. Quidnam igitur? Nempe docere, se, ad quem modum corpora panibus diuinitus multiplicatis refecisset ad eundem animos nostros quoq; cœlesti pane refecturum. Quocirca paulo post de Sacrosancto Eucharistiæ sacramento diutissime disputauit. Harum igitur trium causarum, illa prima ac præcipua erat, vt se Deum, aut Dei filium esse confirmaret; & fidem in animis hominum inserendo, in iisdem æternæ salutis fundamentum iaceret. Quod Apostolum Ioannem minime fugiebat; quippe, qui simul atque miraculum de aqua in vinum conuersa exposuit, quasi miraculi finem aperiens ait; *Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius.* Sed quanquam Dominus hoc potissimum intuebatur, cum miracula faciebat, vt homines ad fidem, & verum Dei cultum adduceret: illi tamen præcipue ac pene solum externa beneficia considerabant, vt morborum curationes, vt Dæmonum eiectiones, vt panum & piscium multiplicationem. Itaque quod maximi Dominus, ipsi minimi faciebant: quod Dominus minimi, ipsi maximi ducebant. Quæ cum ita sint, non solum Domini, & Euangelistæ verba non pugnant; sed maxime etiam conueniunt. Quid enim B. Euangelista dixit; *Sequebatur eum,* inquit, *multitudo maxima, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.* Perpendite verba postrema: *Super his,* inquit, *qui infirmabantur:* vt ostenderet eos, nō tam propter signa, quam propter beneficia curationis Dominum quæsiuisse. Quid vero ipse Dominus ait? *Quæritis me,* inquit, *non quia vidistis signum: sed quia manducastis de panibus,* hoc est, non idcirco me quæritis, quod tam præclaro prodigio gloriam meam, & diuinitatem agnoueritis: sed quod in maxima egestate, atque inopia præter omnem spem refecti à me, & recreati fueritis. Vtinam non tam aperte in homines nostri temporis hæc Domini reprehensio conueniret. *Quæritis me, non quia vidistis signum, sed quia manducastis de panibus.* Ego quidem, Auditores, ita statuo, sophismata, hæreses, tot populorum ac regnorū à vera fide defectionem, omnes denique horum funestissimorum temporum calamitates, bella, tumultus, seditiones, non aliunde occasiones habuisse, quā ex eo quod pastores, & reliqui Domini sacerdotes, Christum quærebant, non propter Christum, sed vt de eius panibus manducarent. Annis aliquot antequam Lutherana & Caluiniana hęresis oriretur, nulla fermè erat, vt ij testantur, qui etiam tunc viuebant, nulla (inquam) propè erat in iudiciis Ecclesiasticis seueritas, nulla in moribus disciplina, nulla in Sacris literis eruditio, nulla in rebus diuinis reuerentia, nulla propemodum iam erat religio. Eximius ille cleri, & sacri ordinis decor perierat: vilissimo cuique ludibrio erant Sacerdotes: à populis contemnebantur, despiciebantur, graui diuturnaque laborabant infamia. Et vnde nam hæc omnia? Nonne ex eo quod pastores ordine præpostero, non præcipue gloriam Christi, & ouium suarum salutem: sed panes & pisces, hoc est, reditus, & prouentus potissimum in Ecclesiasticis muneribus quærebant? certè Apostoli, qui primi Ecclesiæ Pontifices, & pastores fuerunt, cum viderent, se à proprio suo munere, hoc est, ab oratione, & concionibus nonnihil impediri, quod pecuniarum, quas noui Christiani ante eorum pedes proiiciebant, & aliarum externarum rerum rationem habere cogerentur, continuo eam curam à se reiecerunt, atque dixerunt, *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate ergo fratres viros ex vobis boni testimonii septē plenos Spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus: nos vero orationi & ministerio verbi instantes erimus.* At vero paucis ante annis, quam multi reperiebantur (quorum similes vtinam nulli modo reperirentur) qui si non verbis, certe reipsa & factis dicebāt: Non est bonum nos, vt verbo Dei vacemus, redituum & prouentuum curam negligere. Ponamus in Ecclesia, & in suggestu Vicarium vnum, qui modico stipendio sit contentus; ipse prædicet verbum Dei, ipse ouium curā habeat; nos vero opi-

Ioann. 2.

Matth. 6.

Ioan. 6.

Concilia. textus.

Multi quærunt Christum vt de panibus eius manducent.

Act. 6.

opibus, & honoribus cumulandis, & augendis instantes erimus. Hæc igitur origo, hic fons malorum omnium fuit. Nam quoniam mores corrupti, vita contaminata, sacramentorum obliuio, & Religionis contemptus, veluti quidam gradus ad hæreses, & schismata sunt, lupis quibusdam, illa occasione exortis, qui pellem ouinam induti innocentiam, & sanctimoniam simulabant, atque in Domini Seruatoris doctrina cæcutientes, nescio quam libertatē Euangelicam sibi fingebant, verbi Dei puritatem pollicebantur, & Domini sacerdotes in inuidiam apud populos rapiebant, continuo oues Christi non vna, aut altera, sed integri greges à pastoribus fugere, atque ad lupos confugere inceperint.

Deploratio temporum nostrorum. Sed hæc iam nimis antiqua prætereamus: Vtinam saltem nunc nostro malo edocti, Christum propter Christum, nō propter panes quæreremus. Vtinam nulli essent, qui Canonicatus, & Ecclesiastica beneficia quærerent, non vt in vinea Domini laborare possint; sed vt sumptibus Domini crucifixi viuant, *& in labore hominum non sint.* *Matth. 3.* Vtinam omnes quid sibi illa verba velint, intelligeremus, *Primum quærite regnum Dei, &c.* & non ordine præpostero, primum cibum, & vestes, & alia omnia quæreremus, & postea regnum cœlorum, vt quoddam additamentum, habere vellemus! Non secus ac ii, qui nucum, ac pyrorum putamina, & cortices diligēter colligunt, nucleum autem, & ipsam rei medullam negligunt: quod extremæ & maximæ dementiæ argumentum est. Sed ad Euangelium reuertamur.

Sequitur: *Subiit ergo in montem Iesus.* Quid mirum: Mons ad montem accessit. Dominus enim, sicut Sanctus Sanctorum est, ita & mons montium est. Neque tanto montes vallibus altiores, editiores, & superiores sunt, quantum Euangelica Christi doctrina profunditate, ac sublimitate, omnem omnium Philosophorum sapientiam vincit. *Christus mons montibus gaudet.* Deinde semper Dominus montibus delectatus est. In Nazareth, quæ in monte sita erat, concipi voluit; in montibus orabat; in montibus docebat, in monte transfiguratus est, in monte mortuus est, ac demum ex monte in cœlum conscendit, vt iam mirum nobis videri non debeat si de eo in Cantico amoris dicatur, *Ecce iste venit saliens in montibus, trnasiliens colles.* *Cant. 2.* Hæc vero omnia nos erudiunt, vt si Christi vestigia insequi, atque eum imitari cupimus, vallium, hoc est, humilium operum angustiis contenti non simus, multo etiam minus per planities vitiorum, & voluptatum incedamus, sed semper montes ac summa vestigia virtutum, & perfectionis summo studio consectemur. Deniq; Dominus verba facturus, & populos ad montē perfectionis ascendendum prouocaturus, ipse prior subiit in montē vt pastores, & concionatores admoneret, vt primum facerent, deinde docerent. Neq; ante alios in montē virtutum, & perfectionis ascendendum excitarent, quā ipsi montem eundē ascendissent.

Subiit, inquit, *in montem*. Quem montem perfectionis ascendere nos Dominus voluit, quem ipse prior non ascenderit? *Christus in montem ascendit vt nos sequamur.* Quod virtutis fastigium superare nos docuit, quod antea ipse non superauerit? *Verè cœpit Iesus facere & docere:* *Act. 1.* Vere *subiit in montem Iesus.* Hortatur ad voluntariam paupertatem? At *vulpes foueas habent, & volucres cœli nidum: filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinet.* *Luc. 9. Matth. 11.* Hortatur ad mansuetudinem? At ipse *homo vorax & potator vini, Samaritanus & dæmoniacus* appellatus, solum hoc respondit, *Ego dæmonium non habeo.* *Ioan. 8.* hortatur ad fletum amplectendum, & risum fugiendū? At ipse fleuit sæpius nunquam autem risit. hortatur ad orandum, & vigilandum? At ipse *pernoctabat sæpius in oratione.* *Luc. 6.* hortatur ad iniurias condonandas? At ipse in cruce sublatus, & iniuria incredibili affectus orabat, dicens, *Pater ignosce illis, &c.* hortatur ad obedientiam, & humilitatem? At ipse *humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem.* *Luc. 23. Phil. 2.* hortatur ad charitatem? at charitas est, quæ ipsum ad crucem adduxit, atq; in ea vsq; ad mortem continuit. Alioqui enim fortior erat quam Sampson: neq; funes, neq; claui tenere illum vnquam potuissent. *Verè igitur cœpit Iesus facere & docere. Verè subiit in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis.*

Rationem reddit B. Marcus, cur Dominus

nus in solitudinem secessit vt ibi sederet, cum discipulis suis: nempe vt paululum ab itinerum, & concionum laboribus conquiesceret. Apostoli enim, vt idem B. Marcus ait, cum in plurimis locis concionati fuissent, & multorum ægritudines curauissent, redeuntes Domino referebant, quæ gesserant, & docuerant. Pertinet enim ad summum præsidem & pastorem cognoscere, quid præsides minores faciant, & recténe, an secus prouincias sibi commissas administrent. Quocirca Episcopi, & Concionatores Chistiani, non ex cæremonia, aut consuetudine aliqua; sed ex debito & necessitate Summo Pontifici, & Ecclesiæ vniuersæ capiti rerum à se gestarum rationem reddere tenentur. Et si id facere recusent, non pastores, sed fures & latrones existimandi sunt. Nonne ipse Apostolus scribens ad Galatas, ait, se in Ierusalem ascendisse, vt Petrum videret, & Euangelium suum cum eo cõferret, *ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset?* Sed à proposito non recedamus. Cum igitur Dominus discipulos suos ex illis summis, & continuis laboribus defessos esse videret, & ipse quoq; non minus fessus & fatigatus esset, ait: *Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum.*

Marc. 6.

Subiit ergo *in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis.* Verum vix omnes consederant, adque requiescendum paulisper se composuerant, cum attollens Dominus oculos vidit, quia multitudo maxima venit ad eum. Hoc imitari Principes, & Pastores deberent; nempe vt dum ipsi in montibus honorum, & dignitatum constituti, commode atq; in delitiis sedent, pauperum, & calamitosorum non obliuiscerentur; sed aliquando oculos ad eos conuerterent, eorũ inopiæ & calamitatibus prospicerent. Deniq; vt populi, nec spiritalis, nec corporalis annonæ penuria & charitate laborent, quã vigilantissime prouiderent. Addit hoc loco B. Marcus, *Et misertus est super eos, qui erant sicut oues non habentes pastorem: & cœpit eos docere multa.* O quale & quam illustre exemplar animarum pastoribus Dominus fuit? in solitudinem se contulerat, vt paululum à concionum laboribus requiesceret; & tamen cum populos, fame verbi Dei laborantes vidit, oblitus quietis iterum concionandi laborem assumpsit. Et concionem vsque adeo prolixam habuit, vt Apostoli dixerint: *Hora iam præteriit, dimitte illos:* Addit quoq; B. Matthæus. *Et curauit languidos eorum.*

Prælatorũ est miseris prouidere.

Marc. 6. Matth. 9.

Matth. 14.

Quod mysterio non vacat; sed vt percipiatur, illud ante explicandum est, panes istos diuinitus multiplicatos, vt Origenes capite decimoquarto Matthęum exponens sapienter docet, sacrosanctæ Eucharistiæ typum ac figuram gessisse. Primum eadem penitus cæremonia, Dominus hodie panes multiplicauit, & in vltima cœna Eucharistiam consecrauit. Quid egit cum panes multiplicauit? *Acceptis,* inquit Matthæus, *quinq; panibus aspiciens in cœlum benedixit, & fregit, & dedit discipulis.* Quid egit cum Eucharistiam consecrauit? Omnino idem. Deinde sicut hodie Christi omnipotentia, alia corpora vertebantur in panes; ita in vltima cœna eiusdem omnipotentia panis vertebatur in carnem. Et sicut hodie quinque panes vere multitudinem incredibilem satiauerunt; & tamen nihil ex eis deperditum esse videbatur, cum duodecim cophini superfuerint: sic etiam Christus, qui hoc diuinissimo sacramento continetur, vere multorum millium Christianorum animos pascit; & tamen semper totus, atque integer perseuerat. Rursum vt hodie turbis Dominus cibum dedit, & potum non dedit, quod cibus ille famem simul, & sitim extingueret: sic etiam tametsi laici, sub vna tantum specie Eucharistiam sumant, non tamen propterea spiritali potu, hoc est Christi sanguine fraudentur. Postremo, quemadmodum hodie turbæ istis panibus recreatæ, Dominum agnouerunt, & in laudes, & actionem gratiarum erumpentes dixerunt: *Hic est verè Propheta qui venturus est in mundum;* sic etiam, qui hoc maximum, & augustissimum sacramentum, & religiose & frequenter sumunt, mirum est, quantum in Domini cognitione, & amore proficiant, fuit igitur miraculum hodiernum, typus ac figura diuinissimi Sacramenti. Nam cum de eo sacramento Dominus longissimum sermonem habiturus esset, voluit antea hoc miraculo,

Panes isti sunt figura Eucharistiæ.

raculo, Auditorum suorum animos præparare.

Eucharistia est cibus beneualentiũ. Eucharistia igitur, vt ad rem nostram veniamus, cibus quidem, sed sanorum, & beneualentium cibus est. Et quemadmodum ægri, si cibis sanorum vesci voluerint, se ipsos interimunt: sic etiam qui ad hoc diuinissimum sacramentum accedit, & pœnitentiæ medicamento peccatorum suorũ vulnera non curauit, si prudens & sciens hoc facit, certissimum sibi interitum comparat. *1. Cor. 11.* *Ideo inter vos*, ait Beatus Apostolus, *multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* Clementissimus igitur Dominus noster sicut Apostolorum antea pedes lauit, quam eis panem illum diuinum, & Sacrosanctum porrigeret: sic etiam hodie ante languidos curat, quam eos panes illos, qui Eucharistiæ figuram referunt, attingere patiatur. O vtinam Auditores, in Christianorum animis, hoc altissimè documentum infigeretur, aliam profectò, aliam omnino Ecclesiæ speciem videremus. Vndenam fieri censetis, vt qui cœlestia sacramenta frequentant, adhuc tamen sæpè frigidi, torpentes, infirmi, & imbecilles maneant? certe Dominus, quem in Sacramento illo verè suscipimus, *Deut. 4.* *ignis consumens est, lux mundi est,* *Ioan. 6.* cibus exquisitissimus est. *Caro mea verè est cibus: sanguis meus verè est potus.* Cur igitur qui ignem tam frequenter sumimus, non ardemus? Cur alios non inflammamus? Cur verba nostra scintillæ ignis non sunt? Cur qui lucem ipsam accipimus non fulgemus? Cur orbem totum non illustramus? Cur vita, mores, & opera nostra radij quidam lucis non sunt? Cur qui cibo tam exquisito vescimur, & ex ipso *frumenti adipe* satiamur, non pinguescimus, non roboramur? Non alia profectò huius rei causa est, quam quod non diligenter antea pedes nostros abluimus, neque vulnera peccatorum summo studio & solicitudine, vt par esset, curamus. Ad Confessionem accedimus quidem; sed sine dolore, sine proposito emendationis. Medicorum consiliis non acquiescimus, peccandi occasiones non euitamus, & quid illa confessio? Quid prodest ægro, quod peritissimus medicus illum inuisat, & pharmacum saluberrimum sumendum, & à certis rebus abstinendum admoneat, si nihil eorum postea æger faciat, & consilio suo, non medicorum viuat? Quam multi sunt etiam, qui cum pedes sordidissimos habeant, & lutum iam concretum in pedibus gerant, ipsi tamen, vnam simplicem lotionem sibi sufficere credunt? Non est ita, Auditores, non nos ipsos decipiamus: pedes multum sordidi, multum lauandi sunt. *Quam magna deliquimus*, Cyprianus clamat, *tam granuiter defleamus, alto vulneri diligens, & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit.* Non igitur sine causa Dominus, ante languidos curauit, quam typicum illis panem porrigeret.

PARS POSTERIOR.

LONGIVS progressus sum, quam voluissem, sed nō sine Domini exemplo. Ipse enim, vt paulo ante dicebamus, ita longam hodie concionem habuit, vt Apostoli dixerint, *Hora iam præteriit, dimitte illos.* Atque vsque ad hunc locum in Euangelij explicatione perueneramus. Quid igitur Dominus respondit? *Non habent*, inquit, *necesse ire; date illis vos manducare.* Illi enim, qui propter spiritalia bona terrena lucra interdum negligunt, à Domino sine vlla dubitatione pascuntur. Atque hoc significare voluit, cum ait, *Non habent necesse ire; date illis vos manducare.* Cum igitur iam vellet Dominus pulcherrimo, atque inusitato miraculo principium facere, dixit ad Philippum, *Vnde ememus panes vt manducent hi?* Discipulum Magister interrogauit, non vt ab eo consilium caperet. (*Ipse enim, sciebat*, inquit Ioannes, *quid esset facturus*) sed vt ciborum necessitas explicaretur, & miraculum illustrius fieret. Nam cum ex Philippo audimus, Ducentorum denariorum panes, satis futuros non fuisse, vt modicum quid illa hominum multitudo acciperet: & rursum cum ex Andrea cognoscimus, non plures panes, quam quinque, nec plures pisciculos quam duos, in tota illa solitudine inuentos fuisse, plane intelligimus, magno miraculo fuisse factum, vt tot hominum millia, ex illis panibus,

nibus, & piscibus non modicum quid; sed quantum vellent acciperent: sed Domini sapientiam, & mansuetudinem considerate. Audierat Philippum de potestate Domini sui quasi desperantem, *Ducentorum*, inquit, *denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisq; modicum quid accipiat.* Audierat Andream exiguæ fidei verba proferentem, *Sed hæc*, inquit, *quid sunt inter tantos?* Poterat illos merito reprehendere & quēadmodum, cum Deus populo Israelitico in solitudine carnes polliceretur, & Moyses diceret, *Sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis, Dabo eis esum carnium, mense integro?* respondit Dominus, vt ex capite vndecimo libri Numerorum intelligi potest, *Nunquid manus Domini inualida est?* Sic etiam nunc dicere potuisset? Nunquid ô Philippe: manus mea inualida est? Sed maluit eos reipsa, & beneficiis, quam verbis, coarguere. Id quod nobiscum pene quotidie Deus agit. Nos illum offendimus, de eo conquerimur, eius legem, & præcepta frangimus: & ipse quid? Nos beneficiis obruit, solem suum super nos oriri facit, pluuias certis temporibus ad nos mittit, fruges nostras, & omnes fructus ad maturitatem perducit. Discamus igitur Auditores, discamus ab ipso Deo ad quem modum iniurias vtiliter vlcisci possimus. Si quis forte auarus, vel intemperans, vel irreligiosus appelletur, mox cum stomacho respondebit, Non est ita, mentiris: hoc ferro ostendam, me virum probum, atque integrum esse. Videte hominis dementiam, & quam stultum modum argumentandi didicerit: gladio probare vult se virum probum, & integrum esse, Quid habet gladiùs cum probitate? Etiamsi hostem ille suum occidat, nunquid propterea constabit nobis, illum neque auarū, neque intemperantem esse, neque irreligiosum? Optimum igitur & saluberrimū vltionis genus hoc est: Auarum te appellauit? exhibe te erga illum ipsum liberalem: obrue illum beneficiis. Interpretantem tē esse dixit? Sobrie viuito, ieiuniis operam dato. Irreligiosum te nominauit? tu templa sacra, conciones frequentato. Sic enim *vinces in bono & malum, & carbones congeres super caput eius.*

Deus suos factis potius quam verbis arguit.

Num. 11.

Rom. 12.

Verum vt ad institututum reuertamur, cū videret Dominus iam miraculi faciendi oportunitatem optimam adesse, *facite*, inquit, *homines discumbere.* Magnifica vere vox, & Leonis de tribu Iuda, animo vere magno, & excelso digna. Nihil ciborum aderat, quod mensæ inferri posset, & tamen ait, *facite homines discumbere.* Deinde suspiciens in cœlum gratias egit: nos conuiuio absoluto gratias agimus, Dominus autem ante gratias agit, quam conuiuium inchoetur. Cur ita Auditores? nempe, vt ostendat se æque certum esse de beneficio recipiēdo, ac nos sumus de accepto. Ad quē modum etiam Prophetæ solent, dum res futuras præcidunt tempore præterito vti. Nec enim minus certum, quod veri vates prædicunt, omnino futurum quam est certum fuisse quod iam fuit. Post hæc accepit Dominus panes, & pisces, benedicit, frangit, discipulis porrigit. Illi susceptra fragmenta discumbentibus deferebant: tum ad Christum redibant. Deinde rursum à Christo ad turbas, & iterum à turbis ad Christum; neque aliter de manibus eius semper noua fragmenta panum & piscium capiebant, quā si ex perreni aliquo fonte aquas haurirēt. Multa hoc loco de ista admirabili multiplicatione disputari possent, sed quoniam alia quædam magis vtilia sunt dicenda, quæ sit sententia Theologorum de hac multiplicatione, paucissimis verbis apetiam. Non secus, Auditores, in manibus Domini panum, ac piscium fragmēta crescebant, quam tritici grana in sulcis multiplicantur. Nam sicut ex eo grana in sulcis multiplicantur, quod in frumentum terra conuertitur; sic etiam hodie panis crescebat, quia Domini nutu in pannem alia corpora vertebantur. Sed quod natura longo tempore, & multis conuersionibus facit, idem ipsum in momento, & vnica mutatione Creatoris omnipotentia faciebat.

Sed cur, dicat aliquis, nihil de potu Euangelistæ scripserunt? Num absque potu conuiuium peractum est, cum potus melior pars sit conuiuiorum? Certe si tale conuiuium in his regionibus fieret, paucos omnino conuiuas haberet. Fortasse igitur præuidens Dominus nostri temporis ebriosos,

Cur ab hoc Conuiuio potus abfuerit.

absque potu conuiuiũ instruxit, effecitque vt panis, & piscis, sicut famem sedabant, ita sitim extinguerent: præsertim cum hoc, vt antea exposuimus, typo diuinissimi Sacramenti optime conueniret. Fortasse etiam idcirco Dominus solicitus non fuit, quod fontes vicini essent, & ex eis quam ad bibendum commode, & sine labore habere possent.

Postremo refectis, & satiatis turbis fragmenta diligenter colligi iussit. *Et impleuerunt*, inquit Euangelista, *duodecim cophinos fragmentorum*, ita vt Apostoli singuli, cophinos singulos referrent, quod etiam sine miraculo factum non est. Neque vero sine causa Dominus tantam copiam fragmentorũ superesse voluit. Primum enim hoc facto miraculum longe clarius, & illustrius factum est. Deinde quantus sit Eleemosynæ fructus, non solum declarauit, sed pene in ipsis oculis hominum defixit. Ecce enim Apostoli quinque solos panes habebant, qui ne ipsis quidem sufficerent: & tamen iussu Domini, liberaliter eos cum aliis egentibus communicauerunt. Quid inde factum est? Primũ multitudo incredibilis refecta, & recreata est, deinde ipsi suos panes non modo non amiserunt; sed etiam maximo cum fœnore eos receperunt. Ita vobiscum sine dubitatione fiet, Auditores si liberales in Eleemosynis erogandis fueritis. Nec n. mentiri potest, qui ait, *Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino*, Neq; vero id solum de corporalibus Eleemosynis intelligendum est; sed etiam, si Beato Cyrillo credimus, de spiritalibus. Nam quemadmodum hodie Apostoli, cum diligenter multitudini ministrassent, plenos cophinos retulerunt: sic etiam Præsules Ecclesiarum, Pastores, & Concionatores, qui gregem Dei verbo vitæ diligenter pascunt, plenos cophinos, in terris quidem intelligentiæ & gratiæ, in cælis vero gloriæ, & beatitudinis reportabunt. Habetis igitur, Auditores, ea quæ de historia Euangelica pro temporis breuitate dicenda esse putaui.

Eleemosynæ fructus.

Prou. 19.

Nunc quæstionem vnam, quæ multorum animos mouere solet, & cuius explicatio, si recte percipiatur, longe maximam vtilitatem adferre potest, paucis expedire decreuimus: & tum demum orationi finem imponemus. Miraculum hodiernum tametsi maximum, & præclarissimum est; tamen singulis annis in toto orbe terrarum reperitur. Qui enim hodie panes & pisces multiplicauit, idem omnino annis singulis de paucis granis segetes (vt B. Augustin. loquitur) creat, & in ipsis vitibus admirabili ratione & modo aquam in vinum conuertit, *Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.* Itaque sicut hodie singulari miraculo quinque hominum millia satiauit; sic etiam perpetuo prouidentiæ suæ miraculo singulis annis alimenta procreat, quæ toti orbi sufficere possint. Sed si hæc ita se habent, vnde tot pauperes, tot inopes mendici, qui vix summis laboribus victum sibi comparare possunt? Nunquid fortassis summus ille orbis moderator, non tantum annonæ cõparare potest, quã, quantũ omnib. hominibus alendis satis sit? Quid extenuat, quid obscurat continuum miraculum? Quatuor vitia sunt, Auditores, quæ id efficiunt, vt ex hoc ipso Euangelio cognosci potest. Vnum est *diffidentia*. Nam sicuti Philippus statim ab impossibili argumentari cœpit, ac dicere, *Ducentorum denariorum panes* & cætera: sic & nos facimus. Vix enim credi potest quam humiliter, & abiecte de Dei prouidentia in rebus difficilibus, & arduis sentiamus, & plus sæpe in nostris artibus, & fraudibus, & mendaciis confidimus quam in Deo. Quare mirum non est, si nos interdum Deus deserit, & difficultatibus obrui sinit, non secus, ac si diceret: In vestris dolis, & fraudibus confiditis, ipsæ igitur fraudes, & doli vos liberent: sicut credidistis, fiet vobis. Hæc igitur diffidentia mirum in modum huius miraculi splendorem obscurat. Nam sicut propter incredulitatem Nazarenorum non poterat Dominus in ea vrbe multa signa facere; ita etiam propter diffidentiam nostram sæpe nobis non adfert eam opem, quam alioqui adferret. Dicam hoc planius, Auditores. Si tibi Iudæus aliquis mille, vel duo millia coronatorũ polliceatur, & syngrapham ab eo scriptam, & consignatam habeas,

Aug. tract. 24. in Ioan.

1. Cor. 3.

Quatuor causæ egestatis. Prima diffidentia.

Simile.

habeas, absque vlla solicitudine dormis: & tamen quid aliud miser, quam syngrapham vnius infidelis habes? At vero nõ vnam, sed multas Dei syngraphas habemus, quibus nobis omnia ad vitam istam sustentandam necessaria pollicetur: & tamen solliciti ita sumus, quasi Deum vel impotentem, vel mendacem, vel deceptum esse crederemus? Nonne ipse Dominus ait, *Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid edatis, aut corpori vestro, quo induamini: scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis?* Quid apertius? Nonne rursum ait, *Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis?* Nonne Apostolus Petrus ait, *Omnem sollicitudinem vestram proiicientes in eum: quoniã ipsi cura est de vobis?* Nõne Dauid clamat, *Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te nutriet?* Nonne rursum clamat, *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis & sanctus in omnib. operibus suis?* O nos beatos, si intelligeremus, quid sit Deũ habere Patrem, omnipotentem habere Patrem? Et quid sibi illa verba velint, *Scit enim Pater vester, quia his omnib. indigetis.* Quære ab aliquo paruo puero, quid facies cum ista vestis detrita, & consumpta fuerit? Tu paruulus es, pecunias non habes, artem faciendarum vestium non tenes, quid igitur ages? quo te vertes? Nudus sis in posterum necesse est. Sed non terrebis eum: habet n. responsionem in promptu. Pater meus dicet, sollicitus erit de hoc, & nihil mihi deesse patietur. Cur igitur, Auditores, non tantum nos in Deo confidimus, quantum in suis parentibus confidunt pueri? Si Pater noster est, si hæreditatem illam amplissimã nobis donare constituit, quomodo necessaria ad victum non suppeditabit? certe suppeditabit: neque nobis deesset, si nos nobis non deessemus, neq; manus ei nostra diffidentia ligaremus. Sed nos egere incepimus, cũ animũ ad furtũ vel ad vsuram, & malas artes adiecimus. At inquis necessitas legem non habet: sed Deum habet. Caret lege; sed non Deo, cui Dauid clamabat, *De necessitatibus meis erue me.* Et omnia potius ferenda, & toleranda sunt, quam offendendus Deus. Nullum enim est malum maius peccato, nec vlla iactura, cum æternæ salutis iactura comparari potest. *Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucretur.*

Matth. 6.

Matth. 6.

1. Pet. 5.

Psal. 54.

Psal. 44.

Matth. 6.

Psal. 42.

Marc. 8. & Luc. 9.

Sed ad secundum vitium veniamus. *Diuitum auaritia*, Auditores, alterum vitium est, quod hoc perpetuum Dei miraculum non parum obscurat. Quæro à vobis, si Rex noster singulis annis alicui magnam summam pecuniarum daret, vt inde omnes huius vrbis pauperes alerentur, si is, cui hæc prouincia commissa est, vel eas pecunias omnes, vel certe magnam illarum partem in suis loculis poneret, ac pro se retineret, miraremini, si pauperes fame atque inopia laborarent, & si principis liberalitas non appareret? Ad eundem modum diuites Deus instituit, tanquam principes, & nutritores pauperum. Nam idcirco illis tantum opum, ac facultatũ largitus est, quantum non illis solum, sed & multis aliis sufficere posset. Sed cum ipsi omnia recondant, & à tineis potius, quam ab egenis consumi velint, quid miramur, si pauperes fame pereunt, & Dei miraculum obscuratur? Poterat quidem Deus omnes homines diuites, vel omnes inopes facere: sed si omnes diuites, vbi tunc esset patientia. Si omnes inopes, vbi liberalitas? Quoniã igitur tempus ad hoc regnum cælorũ præclaris operibus, & virtutum actionibus promerendum nobis tributũ est, illud Deus sapienter instituit, vt alii diuites essent, & misericordia, & liberalitate sibi gloriam æternam compararent: alii pauperes essent, & patientia, ac laboribus ad eundem felicitatis portum peruenirent. Verum auari diuites Andream imitantur, ac dicunt, Habeo quidem quinque panes; sed *hæc quid sunt inter tantos?* Quis pauperum petitionibus satisfacere posset. Et quid, si anno sequente annonæ caritas inualesceret, & ego mihi, & meis ante non prouidissem? Neq; sum ita diues, vt homines putant; imo vero si recte cogito, ego etiã pauper sum. Ah miser, vere pauper es, pauper charitate, pauper misericordia, pauper gratia pauper humanitate, pauper spe gloriæ sempiternæ. Et quid ita de anno sequenti sollicitus es. Quid si cœlum rueret? Quid si tunc non viueres? Communicent ergo, communicent ii, qui diuites sunt, opes suas cum indigentibus

Secunda causa diuitum auaritia.

Contra Auaros.

tibus, & tum ea, quæ Deus producit, omnibus abunde sufficere, & Dei miraculum splendere a se enitere videbis.

Tertia causa superbia Luxuria, & Ebrietas pauperum.

Tertium vitium, pauperum superbia, luxuria & ebriositas. Pauperes illi, quos hodie tanto miraculo Dominus pauit, super viride fœnum sedebant. Quid fœno, nisi caro significatur? *Omnis caro fœnum*, inquit Isaias. Quid vero viriditas nisi luxuriem & petulantiam designat? Itaque viride fœnũ nihil aliud, quam lasciue petulans, indomita, ac luxurians caro est. Quam omnes quidem comprimere, omnes coercere, omnes super eam sedere debemus: sed pauperes inprimis, quibus ideo Deus abundantiam rerum negauit, vt temperantiam & sobrietatẽ meditentur. Verũ hodie nostri pauperes vestiri, & epulari volunt, vt diuites: & mirantur postea, si eis pecuniæ deficiunt. Quam multi reperiuntur, qui diebus festis cum suis compotatoribus ad tabernas pergunt, & ibi vna hora potando consumunt, quod multis diebus summis laboribus acquisiuerant? Vt illos interim omittã, qui ludendo, & amando opes suas, ac si ditissimi essent, effundunt. Sedeant igitur pauperes, super fœnum viride, luxuriem compescãt, parsimoniã discãt, sobrietatẽ sectẽtur: & tũ Dei prouidentiã nõ experientur solum sed ipsis pene oculis suis videbunt.

Isai. 40

Quarta causa superbia & luxus Diuitum.

Quartum ac postremũ vitium est superbia, & sumptus inordinati, ac pompæ nonnullorum illustrium hominum. Hic enim splendor, splendorem obscurat prouidentiæ Dei. Cur, quæso, existimatis hodie iussisse Dominum, vt quod ex quinque panibus superfuerat, colligeretur, neque permittere voluisse, vt fragmenta illa perirent? Num quod famem, aut penuriam in posterum formidaret? Non sane, Auditores, non hoc Dominus formidabat, qui tam facile panes multiplicare, & de integro etiã creare poterat. Sed eos admonere voluit, quibus maximas opes largitus, vel largiturus erat, vt non putarent, quod sibi superesset effundendum, ac dissipandum esse; sed intelligerent diligenter colligendum, & in pauperum cophinis reponendum. Non dedit Deus Principibus, Antistibus, & aliis Nobilibus viris tributa, & vectigalia, vel Ecclesiastica beneficia, vel amplissima patrimonia, vt equos, canes, accipitres, mimos, amicas alerent, non vt mensas mille ciborum generibus refertas atque instructas haberent, non vt sumptus immoderatos in palatiis, in vestibus, famulis, hortis, vineis, cultu & ornatu corporis facerent: non vt in assentatores, atque adulatores largi, atque effusi, & in pauperes parci, atq; auari essent. Cum Deus soli copiosissimam illam lucem donauit, iussit, vt etiam eam cum rebus cæteris communicaret, & in corporibus nostris venæ maiores ideo sanguine plenissimæ sunt, vt venas minores implere possint: & si hoc non faciant, totum corpus in discrimen adducitur. Ita etiam cum viri illustres, & diuites, qui venæ maiores sunt, non solum venas minores, hoc est, pauperes non implent, sed etiam ab illis id parum sanguinis, quod habent exugunt, dici non potest, quot mala oriantur, & quam vehementer Dei miraculum obscuretur. Pauperes, Auditores, similes gallinarum sunt, quæ oua pariunt, sed non sibi: atque vt arborum radices semper humo adhærent, & sordidæ ac obrutæ terra sunt, vt succum ad ramos nutriendos, & augendos mittant: sic etiam pauperes circa terram, & sicut pecudes in stabulis, & agris versantur, vt nihil diuitibus desit. Quis humum fodit? Quis terram vertit? quis serit? quis metit? quis abores plantat? quis putat? quis colit? quis ouium, boum, equorum curam gerit? quis efficit vestes? quis cibos parat? quis domos ædificat? Nonne pauperes? Itaque pauperes veluti pedes in corpore sunt, qui pro stomacho diuitum semper laborant: & tamen tanta est interdum diuitum inhumanitas, vt vix necessarium victum pauperibus largiantur, quorum sanguine, & sudoribus in delitiis viuunt. Si hominem aliquem videritis, qui caput ornatissimo pileo tectum gereret manus pulcherrimis chirothecis, totum corpus splẽdidissimis & superbissimis vestibus cui nec torques, nec monilia, nec annuli deessent: & tamen pedibus nudis incederet, nonne eum stultissimum esse diceretis? Quis eum non irrideret? Quis non contemneret: & si ex frigore illo pedum morbum aliquem con-

Pauperes similes gallinis & radicibus.

contraheret, & inde interiret, nonne omnes merito hoc illi euenisse censerent? Tale monstrum sunt diuites inhumani, qui tantas opes ac facultates habent, vt etiam equos, & canes alere possint, qui ornatissime vestiuntur, lautissime comedunt, largissime bibunt, splendidissime habitant, & tamen non verentur pedes, qui semper pro ipsis laborant, hoc est, pauperes nudos relinquere. Et quid mirum, si ex pedum nuditate frigus concipiant, & intereant, cum erga pauperes charitatem non habeant: Nam *qui non diligit, manet in morte.* Ioan. 3.

Quare, Auditores, quicunque diuites sunt, si Dei prouidentiam illustrare, & ipsi valere & viuere volunt, pedes suos operiant, egenorum rationem habeant. Cum tam exiguo tempore hic in terris viuamus, cum ad alium orbem maximis itinerib. properemus, cum iter difficile, & periculosum teneamus, cum in eo magnæ opes impedimento potius, quam adiumento sint, mirum est profecto sapientes homines non vehementer lætari, cum oneris deponendi, vel cum aliis communicandi occasionem habent. Si vi tempestatis in aliquẽ scopulum cum multis sociis delatus esses, vnde ad terram euadere, nisi natando non posses, & magnam vim auri, & pecuniarum haberes, nonne potius à sociis tuis peteres, vt te in ea ferenda iuuarent, quam eam solus ferendo, & pecuniarum, & vitæ periculum apertissimum subires? Omnes nos, Auditores, nemine prorsus excepto impetu procellæ primi parentis peccato exortæ, in scopulum huius mundi delati sumus, ex quo ad portum beatitudinis peruenire nisi natando, & manibus, & pedibus laborando non possumus. Hoc à me sæpius audiuistis, & singulis concionibus repetendum esset: nempe iter, quod ducit ad cœlum neque in curru, neque in naui, neque in lectica, neq; in equo vlla ratione confici posse. Iter arduum est, laboriosum est, periculis plenissimum est. Quo circa viatorem maxime liberũ, & expeditum requirit. *Ecce*, inquit, Petrus, *nos reliquimus omnia; & secuti sumus te.* Et nos putamus grauissimis diuitiarum sarcinis onusti hoc iter emetiri nos posse? Decipimur, Auditores, fallimur, toto cœlo erramus. Consiliũ igitur sapientissimũ capiamus, partem oneris nostri super humeros pauperum imponamus: vt hac ratione cum nostris diuitiis salui & incolumes ad portũ salutis perueniamus, per Iesum Christum Dominum nostrum, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Exhortatio ad liberalitatem.

Matth. 19.

CONCIO XXIX.

IN FESTO ANNVNCIATIONIS B. MARIÆ.

DE INCARNATIONE DOMINI.

Iam hyems transiit, imber abiit, & recessit: flores apparuerunt in terra nostra. Cant. 1.

Fvit vsque adeo potens, atq; efficax, Optimi Auditores, verbum illud imperantis Dei cũ post peccatum primi hominis ait, *Maledicta terra in opere tuo, spinas, & tribulos generabit tibi*, vt repente cælũ vniuersum clauserit, solem prope extinxerit, terram quasi fulmine percusserit, aerem nubibus, & maria procellis, ac tempestatibus repleuerit. Denique rosas in spinas, flores in tribulos, & iucundissimum, & speciosissimum ver in ingratam, & horridam hyemem commutarit. Ab eo die, posteaquam Deus vniuersum genus humanum graui anathemate percussisset, non amplius aer serenus, nec soles blandi, nec flores redeuntis veris prænuncii videbantur, sed omnia sibi nubes, & pluuiæ, & niues, & grandines, & nymbi, ac procellæ vendicabant. At vero hodie ô lætissima, & clarissima dies, vox exultationis, & salutis audita est in tabernaculis peccatorum; nempe *hyems transiit, imber abiit; & recessit: flores apparuerunt in terra nostra.* Erigite iam tandem capita vestra, exules filii Adam exuite indumenta mœroris, luctus in gaudium, fletus in cantum, & tristitia in lætitiam conuertatur: Ecce enim *annuncio vobis gaudium magnũ* quod

Genes. 3.

Cantic. 1.

quod erit omni populo, quia *flores apparuerunt in terra nostra*, & Deus ex Domino vltionum factus est Pater misericordiarũ: ex hoste amicus, ex iudice aduocatus, & anathemate sublato maledictionem in benedictionem, hyemis asperitatem, in veris serenitatem, & spinas ac tribulos in rosas ac lilia mutauit. *Iam enim hyems transiit, & imber abiit, & recessit flores apparuerunt in terra nostra.* Apparuit tandem aquilonibus omnibus, & dæmonibus inuitis flos ille candidus, & rubicundus, qui in cantico amoris loquitur, & dicit: *Ego flos campi, & lilium conuallium.* Floruit tandẽ aliquando virga illa Iesse, de qua Isaias ante præcinuit: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Et floruit in Nazareth, quæ interpretatur Florida, & mense Martio, qui est mensis florum. Itaque Auditores hodie primum refloruit spes nostra. Et est hæc dies, quasi flos quidam omnium festorum: nisi enim hodie virga floruisset, certe post nouem menses fructũ non peperisset. Ac nisi festum Incarnationis haberemus, nec festum Natalis, nec Aparitionis, nec Resurrectionis, nec Ascensionis, nec festum sancti vllius haberemus. Omnes igitur dies festi, omnesque Christianæ celebritates in hoc die festo, & in hac celebritate tãquam in flore continentur. Neq; solum est hic festus dies dierum omnium caput, principiumq; festorum: sed etiam ipse vnus alios omnes in se dies festos quasi amplissimo quodam sinu complectitur: est enim hodie festus dies Deo Patri, quod fecerit nuptias filio suo: est festus dies Deo filio, quod naturam humanam perpetuo matrimonio sibi coniunxerit: est festus dies Spiritui S. quod ei splendidissimum templum hodie sit erectum: est dies festus ordinibus omnium Angelorum, quod ruinæ eorum instaurari hodie cœptæ sint. Et festus dies beatissimæ Mariæ, quod inusitato miraculo, & priuilegio penitus singulari se matrẽ, & virginem; & matrem Dei, & hominis hodie viderit. Est festus dies omnibus hominibus, quod non solum hodie ab exilio reuocati, sed etiam in numerum cælestium ciuium asscripti, & hæredes gloriæ, ac regni amplissimi, & sempiterni effecti sint. Est festus dies cœlo, & terræ, elementis, arboribus, animantibus, ac, vt breuiter dicam, toti rerum vniuersitati. Nam cum sit homo qnasi paruus quidam mundus, gloria, ac felicitas eius, in ornamentum, ac decus vniuersitatis redundat.

Cant. 2. *Esai. 11.* *Festum Annunc. seu Incarn. est flos Festorum.*

De hoc igitur maximo, & nobis vtilissimo mysterio Dominicæ Incarnationis duo mihi breuiter explicanda esse videntur: quid noui hodie sit factum, & in quem finem: siue quid sit Dominica Incarnatio, & quæ eius vtilitas? *Propositi*

Quid igitur hodie factum est in illo beatissimo templo, & domicilio Spiritus Sancti vtero Mariæ? *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* Quæ sunt ista gloriosa? Primum conditum est quoddã corpus humanũ omnium corporum longe pulcherrimum: deinde creatus est animus quidam humanus animorum omniũ longe præstantissimus: postremo Deus cum homine, arcano atq; recondito, atq; inexplicabili quodam modo coniunctus, & copulatus est. Hæc tria cum summa Angelorum admiratione, & stupore totius naturæ, & minori gloria virginis nostræ hodie facta sunt, & non alibi, quam in vtero Mariæ, *Gloriosa* igitur *dicta sunt de te ciuitas Dei.* *Psal. 87.*

Incipiamus à Corpore. Quis fuit auctor tam eximiæ fabricæ? ex qua materia? in quem finẽ? & quanto tempore ædificata est? Auctor fuit Spiritus Sanctus, materia sanguis virginalis, finis, vt esset viuum templum diuinitatis: tempus, minutissimum ac breuissimum momentum: non potest non esse mirabile opus quod à tanto opifice, ex tam illustri materia, in tam sublimem finem, & simul tanta celeritate factum est, vereque de eo dici potest, quod Scriptura dinina de throno Salomonis prædicat: *non esse factum tale opus in vniuersis regnis.* Ac vt primum de artifice dicamus: Quid potentius, vel sapientius Deo *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ eius iudicia.* Neque solum Dei, sed etiam solius Dei est hoc opus. Nam quemadmodum Architecti, Pictores, Sutores, aliiq; opera minoris momenti per suos famulos, & operarios faciunt: at opera quædam maiora,

De corpo. Christi. *3. Reg. 10.* *Psal. 110.* *Deut. 32.* *Eius auctor Deus.*

ra, & excellentiora nulli committunt, sed ipsi per se, & suis manibus moliuntur; sic etiam Deus corpora cæterorum hominum tanquam res paruas, & quasi domos Rusticorum per suos operarios fabricare solet: vtitur enim opera solis, stellarum, & etiam aliorum hominum: at vero corpus istud, de quo tunc loquimur, quod futurum erat palatium magni Regis, nulli seruorum atque administrorum permisit; sed ipse solus suis manibus fabricauit. *Spiritus Sanctus*, ait Angelus apud Lucam, *superuenit in te, & virtus Altissimi obumbrauit.* Et apud Matthæum, *Quod*, inquit, *in ea natum est, de Spiritu Sancto est.* Quid igitur de pulchritudine, & elegãtia huius corporis dicemus? quod ipsa species, ipsa pulchritudo, ipse candor lucis æternæ per se procreauit? Vere *speciosus forma præ filijs hominum* fuit Christus. *Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus*, sponsa in Cantico amoris ait: Formosus certe vir fuit Adam, formosa mulier Eua, formosus Absalon, formosa Helena: sed *speciosus forma præ filijs hominum* non est nisi Christus. Cõferte omnes cum Christo, & videbitis quatuor exiguas lampades, circa lucentissimum globum solis, quæ tametsi noctu nonnihil splendoris edere viderentur; tamen in meridie, & sole coruscante vmbram potius, quam lumen efficiunt. Et quantum existimatis placebat Deo, & placet hoc suũ opus? Certe nobis ea, quę nos ipsi facimus multo meliora, & pulchriora esse videntur, tametsi sæpe non sint, quam ea, quæ alii faciunt. Si sit in tuo pomario aliqua arbor, quam tu ipse plantaueris, rigaueris, putaueris, colueris, nonne ea tibi multo est gratior, quam omnes, quas alii plantauerunt? Nonne ea cæteris omnibus trunci rectitudine, ramorum proceritate, florum pulchritudine, fructuum suauitate antecellere tibi videtur? Quam vehementer te oblectat sedere ad vmbram eius, carpere de floribus, gustare de fructibus? Quis pręterea est hominum, cui non proprii filii aliis omnibus formosiores, meliores, & sapientiores esse videantur? Si igitur ea, quæ sæpe per se nullam commendationem merentur, tamen quod nos ea fecerimus nobis pulcherrima, & optima esse videntur; quanti faciet Deus artifex sapientissimus hoc opus, quod ipse solus fecit, quodque non videtur, sed est omnium operum præclarissimum, ac pulcherrimum?

Luc. 1. *Matth. 1.* *Psalm. 44.* *Cant. 1.*

Spiritus S. non est Pater Christi.

Neque vero existimet aliquis propterea Spiritum Sanctum esse Patrem Christi, quod fabricauit corpus Christi: non enim ex substantia sua Spiritus Sanctus genuit Christum ad eum modum, quo filii generantur; sed ei corpus ex virgineo sanguine procreauit, ad eum modum, quo figulus efficit vasa ex luto, & archirectus domum ex lignis, & lateribus. Nunquid figulos appellatis fortasse vasorum suorum parentes? & architectos ædificiorum? Non existimo. Ita igitur & Spiritus Sanctus non Pater, non genitor; sed conditor, sed auctor, sed architectus, sed opifex corporis Domini fuit. Hæc de auctore.

Materia eius terra virginea.

Iam vero, ex qua materia magnificũ hoc palatium ædificatum est? Non ex auro vel argento, non ex lapide precioso, aut cælesti aliqua materia; sed ex terra. Quid? Ex terra? tantus Princeps, tam potens Imperator domum habebit ex terra? Exigui homunciones, qui nihil aliud sunt, quam terra, tamen palatia habere non dignantur ex terra, sed ex vltimo oriente adducunt marmora, columnas, lapides pretiosos: quin etiam lacunaria, atque testudines cooperiunt auro, distinguunt gemmis, exornant margaritis; & Deus, quem *cælum, & cæli cælorũ capere nõ possunt*, in domo lutea habitabit? Admirabile, & plenum stuporis est hoc quidem, Auditores, & tale, vt Manichæo, & Valentino, & aliis permultis cerebrum prorsus abstulerit: sed tamen verum, & à nobis constanti fide asserendum, atq; credendum: nempe corpus Christi domicilium diuinitatis, nõ phantasticum, vt Manichæus putauit, neque cæleste vt credidit Valentinus, sed terrenum, hoc est, vere ex carnibus, & neruis, & ossibus cõpositum fuit, sicut corpora omnium nostrum sunt. De qua re nemini tutius, quam ipsi Domino credimus. Quid de se Dominus ait? *Palpate*, inquit, *& videte, quoniã spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Quid clarius? quid euidẽtius? Omitto

3. Reg. 8. *Errores Manichæi & Valentini.* *Luc. 24.*

Ioan. 1. Omitto quod Euangelista Ioannes, *Verbũ* ait, non phantasma, nec cælum, *sed carnem esse factum*: Taceo quod Apostolus Paulus ad Romanos scribens, Christum ex semine Dauid, & ad Galatas, eundem Christum *ex muliere factum* esse, clarissimis verbis testatur. Satis est vnum illud ipsius Domini testimonium, quod adduximus ad ostendendum nihil cum impudentia, & obstinatione hæreticorum comparari posse. Quid non audeat is, qui dicit Christum non aliud corpus, quam spiritale, & phantasticum habere? cum ipse Christus clamet ac dicat, *Palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Et si hæc veterum istorum hæreticorum impudentia intolerabilis, sicut vere est, ita vobis videtur; nemo dubitare debet circa fidem augustissimi sacramenti intolerabilem quoque esse impudentiam Caluinistarum. Nam nec apertius Dominus contra Manichæos, quam contra Caluinistas loquitur: nec minus commode poterant Manichæi, si adhuc magis insanire voluissent, aliquo tropo, aliqua metaphora, vel metonymia se defendere, quam hodie faciunt Caluinistæ. Neque tamen mirari debemus si multi deficiunt ad Caluinismum: nam etiam Manichæi, & omnes hæretici quilibet absurdi, & impii sectatores suos habuerunt: sed nolo digredi à proposito, nec lætitiam huius diei altercationibus perturbare.

Rom. 1.
Galat. 4.

Corpus Christi ex terra virgine.

Corpus igitur Saluatoris ex terra compositum est: sed ea terra, terra virgo, terra sancta terra, conseruata, ac designata à Deo ad hoc opus iam inde ab æternitate fuit. Nec enim decebat, vt si Deus inter homines nasciturus erat ex alia, quam ex virgine nasceretur. Sicut nec illud conueniebat, vt virgo pareret, nisi Deum pareret. Deinde si primus Adam, per quem peccatum, & corruptio in hunc mundum intrauit, ex terra virgine natus est: quanto magis par erat vt secundus Adam integritatis doctor, & innocentiæ restitutor, ex terra virgine nasceretur? ex purissimis igitur, & virgineis sanguinibus Domini corpus fabricatum est.

Corpus Christi domicilium Dei.

At in quem finem tandem condidit Deus tam nouum, & tam singulare palatium? Vt in eo mens quædam sapientissima, beatissima, ac diuinissima perpetuo habitaret. Nec solum ea, sed ipsa etiam sapientia, ipsa beatitudo, ipsa diuinitas. Siquidem hæc est domus, *quam elegit* Deus *in habitationem sibi*. Et de ipsa alio loco legetis, *Sapientia ædificauit sibi domum*. Itaque sapientia Dei ipsa est, quæ hoc paulatium fabricauit, & non pro alio, quam pro se ipsa fabricauit. Omnia quæ sunt, à fine propter quem fiunt, quasi mensuram magnitudinis, & excellentiæ capere solent. Si finis est paruus, & res ad finem est parua. Si finis est magnus, & res ad eum finem debet esse magna. Agricolæ sufficit tugurium; homini plebeio necessaria est maior aliqua domus, patritius vero non mediocre palatium requirit. At Regib. & Imperatorib. nec ipsa palatia sufficiunt, Pro Deo igitur quale domicilium, quam amplum, quam ornatum, quam sumptuosum, quam illustre necessarium erit? *Quam domum*, ait ipse per Isaiam, *ædificabitis mihi?* Quare cum corpus nostri liberatoris proprium sit sapientiæ domiciliũ, & viuum templum diuinitatis, dubitare non possumus, nec debemus, quin sit omnium corporum præstantissimum, atque pulcherrimum.

Psal. 131.
Sap. 9.
Isai. 66.

Corpus Christi nico momento formatum.

Sed quanto tempore existimatis hæc ingens fabrica ad exitum perducta est? Quot annos putatis Deus in hac mole erigenda consumpsit? O inexplicabilis potẽtia creatoris! Non annos, non menses, non dies, non horas hæc fabrica tanti operis postulauit: sed *in momento in ictu oculi*, vt Scripturæ loquuntur, omnia perfecta, atque absoluta fuerunt. Arca Noe spatio centum annorum fabricata est. Templum Domini tempore Salomonis minori spatio quam septem annorum, licet architecti pene infiniti in eo operarentur; perfici non potuit: tempore vero Zorobabelis id templum quadraginta annis rursum instauratum est. Porro palatium Salomonis annis tredecim innumerabiles architectos, & operarios occupatos tenuit. Et vestra corpora, in quibus componendis, & cœlum, & elementa & omnis natura laborat, vt perfecte in vteris matrum conformentur, non minus, quam dies quadraginta requirunt: nec enim omnia membra simul fiunt; sed primũ forma-

formatur cor, vel hepar, iuxta dogmata medicorũ, deinde partes cæteræ: nec omnia membra simul viuere incipiunt: sed primum quod viuit, est cor, deinde, postea quam vita arcem cordis occupauit, tum paulatim ad alias partes, ac membra se diffundit: neque statim atque homines incipiunt viuere, viuunt vitã hominis: sed primum vitam plantarum, deinde animantiũ, postremo hominum. At vero Christi corpus, quod auctorem omnipotentem habuit, eodem momento, quo cœpit, absolutum, perfectumque est, vt magnus Basilius oratione in sanctam Christi natiuitatem docet: neque prius vixit vnum genus vitæ quam aliud: neque prius vixit, aut formatum est cor, quam partes cæteræ: sed vno, atque eodem momento, manu summi artificis operante, sanguis virgineus, quantus ad hoc opus necessarius erat, ab alio sanguine segregatus in vase generationis positus, inde corpus conformatum, animus ei infusus, & ad Hypostasim diuini verbi nexu indissolubili alligatũ est. O admirabile, O incredibile, O non imitabile artificiũ Dei! satis apparet te summum atque omnipotẽtem Architectũ, nec tempore, nec loco nec operariis, nec instrumentis indigere: sed solo verbo, solo nutu, solo imperio voluntatis res etiã maximas, & difficilimas operari, Hic est Deus noster, Auditores, *Deus magnus, & vincens scientiam nostram.* Non est tui similis Deo in cœlo, & in terra. O quantum de tanto parente nos Christiani gloriari, O quantum in eius potentiam confidere, in eius pulchritudine delectari in eius amore conquiescere deberemus! Sed parumper, si placet, respiremus.

Basilius or. in S. Christi Natiuit.

Iob. 36.

PARS ALTERA.

GLORIOSA *dicta sunt de te ciuitas Dei.* Gloriosum plane corpus illud, quod in vtero virginis tanquam in officina Spiritus Sancti hodie fabricatum est: sed multo profecto gloriosior animus ille, qui in eadem officina ab eodem Spiritu Sancto hodie conditus est. Nam quod Beatus Ioannes in Euangelio ait. *Verbum caro factum est*, non intelligimus cum hæresiarcha Apollinare, quod verbum sine animo assumpserit: sed potius, vt Sancti Patres in Ephesina Synodo, & Chalcedonensi exposuerunt, quod verbum caro non inanima, sed animata, & animata animo, & ratione, atque intelligentia prædito factum sit. Itaque nihil est aliud, verbum factum est caro, quam Deus factus est homo. Vtitur vero hoc genere dicendi B. Euangelista propterea, quod mysterium Incarnationis, mysterium est summæ humilitatis, &, vt Apostolus loquitur exinanitionis Dei: & melius aptius, ac significantius humilitas, & exinanitio exponitur, cũ dicitur, *Verbũ factum est caro*, quam si factus esse homo, vel anima diceretur. Vt igitur iam de creatione huius nobilissimæ, & præstantissimæ mentis pauca dicamus: Quemadmodum toti humano generi datũ est priuilguium, animam ratione, atque intelligentia præditam habere, ita communis miseria, atque calamitas est, vt cũ primus homines viuere incipiunt, animum habeant ignorantẽ, insipientem, auersum à Deo, propensum ad malum. Cuius rei partim Catholica fides, partim quotidiana experientia nos monet. Quod enim omnes ante baptismũ originalis culpæ debito obstricti teneamur docet Propheta: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Docet quoque Apostolus, *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in homines omnes mors pertransiit: in quo omnes peccauerunt.* Quod vero multos annos non solum absque sapientia, & rerum cognitione, sed etiam absque vsu rationis viuamus testis est experientia. Omnes enim primis annis more brutorum animantium, non consilio aliquo, sed motu quodam, atque impetu ferimur, & sensus duces, non rationem sequimur. Ignorantia vero ita mentes nostras initio obtinet, vt non nisi magno labore, magno studio, magno sumptu, multis annis, & multis adiumentis pelli possit. Nemo est quidem, qui natura ipsa impellente, non summopere flagret cupiditate sciendi; sed tantã interim experiuntur omnes molestiam, tantam difficultatem in ignorantia propulsanda, vt multi sint, qui, nisi verberibus

Psal. 86.

Ioan. 1.

Error Apollinaris.

Phil. 2.

De anima Christi.

Psal. 50.

Rom. 5.

ribus adigantur, malint nihil vnquam discere, quam tanto labore cum ignorantia bellum gerere. Hinc igitur intelligemus, quam nouum, & quam gloriosum opus hodie Dominus fecerit. Siquidem animum quendam procreauit, sed animum sapientem, sed animum iustum animum gloriosum, animum gratia, virtutibus cognitione, prudentia, consilio, gloria, & beatitudine præditũ. Quid nouius, mirabilius, singularius, quam vt infans, qui lacte nutritur, imo qui gestatur in vtero, interius tamẽ animo, & maximis negotiis occupatur, & mente gerat cogitationes maximarũ rerum, & iam nunc incipiat agere cum Deo de reparatione generis humani? Venit quidem Christus in terras *in similitudinem carnis peccati*, & corpus mortale, ac laboribus, & fame, siti obnoxium habuit, vt pati, ac mori pro nobis & peccata totius mundi expiare posset; sed tamen nunquam is, aut peccatum, aut ignorantiam nouit, qui nequitiam, & tenebras nostras splendore dissipaturus erat. Neque vero existimare debetis Dominum nostrum paulatim, & ab hominibus, sicut nos facimus didicisse. Nec enim decebat, vt magister orbis, & doctor cælestis hominibus præceptoribus vteretur. Id quod neq; Scribæ ipsi, & Pharisæi, aut ignorare, aut negare potuerunt: sed potius cum admiratione, & stupore dicebant, *Vnde hic litteras scit, cum non didicerit*? Dominus vero respondere solitus erat, *Doctrina mea non est mea; sed eius, qui misit me, Patris*; hoc est, sapientiam istam quam vos admiramini, non ego vel ab hominib. didici, vel meo labore quæsiui: sed eam à Patre, qui misit me, accepi. ille animum meum in momento, atque in puncto temporis omni sapientia, ac eruditione repleuit. Accipite similitudinem istam. Capite vas aliquod angustissimi oris, quales amphoræ esse solent: si eiusmodi vas liquore aliquo replendum sit, nonne oportebit sensim liquorem illum infundere? Ita sane. Si enim magnam copiam simul eius liquoris infundere volueris, os vasis nimia illa copia obstruetur, & liquor peribit. Tales sunt intelligentiæ nostræ, Auditores, vasa sunt angustissimi oris: idcirco paulatim magno labore, & multo tempore cognitio rerum in animos nostros, nõ tam infundenda, quam instillanda est. At vero Christi animus quasi vas quoddã amplissimũ, ore capacissimo præditũ est Itaq; sine labore, sine tempore, sine molestia, maxima copia sapientiæ, & gratiæ, & gloriæ; & omnium virtutum; immo & *absque mensura*, in eum infundi potuit. Hinc videlicet B. Ioannes in Euangelio ait: *Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis.* Et Apostolus Paulus, *In Christo omnes thesauros sapientiæ, scientiæ Dei absconditos* esse confirmat.

Rom. 8. | *Ioan.* 7. | *ibid.* | *Ioan.* 1. | *Coloss.* 2.

Iam vero quid de admirabili nexu dicemus, quo animus tam illustris, cum tam pulchro corpore coniunctus, & copulatus est? Nec est enim gemma aliqua pretiosa, quæ ita suo aureo annulo conueniat, sicut hæc illustrissima, & splendidissima mens suo pulcherrimo, & optime constituto corpori conuenit, nullus est animus, qui statim atq; in corpus ingreditur cum eo arctissimã amicitiam, & familiaritatem non contrahat, vt non nisi vi postea separari, seiungique possit. Sed tamen non ita animi nostri arces corporum suorum possident, neque ita cõmuniunt, vt bello morborum & ægritudinum, vel fame, & obsidione tãdem à morte capiantur, & expugnentur. At vero animus iste singularis, de quo nunc loquimur, ita corpus illud suum possidebat, ita gubernabat, ita moderabatur, vt nullum ei periculum, vel à morte, vel à morbo, vel à fame, vel à siti vlla ex parte immineret. At, inquis, tamen aliquando mortuus est Christus, & animus de corpore, vel inuitus, egredi compulsus est. Imo, vero, Auditores sponte sua, & libera voluntate mortuus est Christus: & animus eius ad tempus exiit de corpore, & quasi fugam, & debilitatem simulauit, vt mortem alliceret, & pulcherrimo stratagemate eam circumueniret, & occideret. Siquidem animo isto de corpore recedente, repente mors idem corpus tanquam vacuam ciuitatem occupauit, & quasi victirix, ac triumphans in mœnibus eius sua insignia, vexillaque suspendit, neq; frigus, pallorem frigiditatẽ abesse voluit. Sed quid interim contigit? Post tres dies verus Dominus eius corporis,

Maxima vnio animæ Christi ad corpus

ris, *Dominus fortis & potens in prælio*, cum iã de inferno, ac dæmonibus præclarissime triumphasset, ac castra eorum, ac ciuitates diripuisset, ab inferis rediit, vt etiã de morte, & corruptione triumpharet. Itaq; repẽte corpus ipse suum obsedit, neque mortem inde fugere permisit, sed eam nihil tale cogitantem, & eiusmodi vim nunquam expertam, de improuiso oppressit, suffocauit, interemit, extinxit. Itaque hoc nouo, & ante illum diem inaudito genere stratagematis, de ipsa morte moriendo triumphauit: *Christus enim resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur.*

Psal. 23

Rom. 6.

Venio nunc ad tertium, & postremum, quod in illo beatissimæ Virginis Mariæ vtero hodie factũ est. *Gloriosa dicta sunt de te Ciuitas Dei.* Gloriosa res plane gloriosi corporis constitutio: sed nihilominus gloriosior multo gloriosissimæ animæ conditio. Corpus enim nihil est aliud quam domicilium animi: neq; animus à corpore, sed corpus ab animo nobilitatem, & pulchritudinem sumit. At de gloria, & splendore tertii operis, de coniunctione videlicet Dei cum homine, quid tandem dicere poterimus? Nam illa duo priora, licet gloriosissima per se sint, tamen cum tertio comparata ne gloriosa quidem dici debent. Sane eiusmodi res est Deus homo, Deus in carne, vt in cordis conclaui gustari, & sentiri aliquo modo possit, sed certe verbis exprimi, effariq; non possit. Quis enim explicabit, imo vero quis animo, & cogitatione consequi poterit, vel quanta potentia, vel quanta sapientia, vel quanta dulcedine charitatis hodie factum sit, vt vnus, & idem sit Deus & homo: & nos vere Deum Patrem, & fratrem appellare possimus? Quis non obstupescat ita Deum fieri hominem, vt neque personæ multiplicentur, neq; naturæ confundantur, nec in humanitatem vertatur diuinitas, nec diuinitas absorbeat humanitatem? Accipite similitudinem, quæ tametsi procul abest ab huius mysterii sublimitate, ex ea nihilominus aliquid de re tanta suspicari poterimus. Cogitate similẽ esse Deum hominem factum alicui pyro, quæ tres ramos duntaxat, & eos omnino æquales inter se habeat, & in vno eorum ramorum ramusculus quidam mali insertus sit: quemadmodum enim ramusculus ille mali in arbore quidem pyri, sed non in quolibet eius ramo insitus est; sic etiam humana natura cum Deo quidem, sed non cũ qualibet eius persona coniuncta est. Non enim Pater, aut Spiritus Sanctus; sed solus filius naturam humanam assumpsit. Rursũ sicut ramus ille pyri, in quo est insitus ramusculus mali, & pyrus, & malus diceretur, & pyra & mala produceret; sic etiam secunda illa persona Dei, quæ naturam humanam accepit, Deus & homo verissime nominatur, & opera diuina atque humana producit. Sicut itẽ, si ramusculus mali siccaretur, non propterea ramus pyri exsiccaretur, quod non pyrus à malo, sed malũ à pyro dependeat: sic etiam cum humana Christi natura, per mortem in cruce exaruit, natura diuina eiusdem nihil penitus detrimenti passa est. Postremo, quẽadmodum si ramusculus mali iterum reuiuisceret, & floreret, non ideo ramus pyri modo aliquo mutaretur: sic etiam cum Christus ab inferis rediit, & humana eius natura refloruit, nullam prorsus natura diuina mutationem accepit. Siquidem humanitas à diuinitate, non diuinitas ab humanitate pendebat. Exposui breuiter quid in hoc sublimissimo incarnationis mysterio contineatur.

Psal. 86.

Mysterii Incarnationis altitudo.

Simile.

Nunc de eius vtilitate, & de huius beneficii magnitudine pauca dicenda sunt, vt pectora vestra incendantur, & ad tam liberalem Dominum redamandum, & ei gratias sincerissimo affectu persoluendas inflammentur. Quis est igitur finis Incarnationis? Cur Deus hodie factus est homo: Quis amore non incendatur & ad redamãdũ tam liberalem Dominũ non inflammetur? Cuius cor nõ liquefiat, si cogitare aggrediatur, quantam abyssum bonitatis, & charitatis hoc facto Deus ostenderit? Disce ô homo, disce, quanta in Deo sit bonitas, quanta charitas quanta dulcedo. Sola impellente bonitate, solaque imperante charitate olim Deus in creatione, ad quendam modum naturam, atque essentiam suã nobiscum communicauit. Quid enim est aliud natua omnis creata, quã quædã exi-

De vtilitate Incarnationis.

gua, atque obſcura participatio Deitatis? Quia vero in Deo non ſolum natura, ſed etiam perſona reperitur, vt nihil nobiſcum non communicaret, hodie *Verbum caro factum eſt*, & perſonæ etiam ſuæ cõmunionem liberaliſſime nobis communicauit. Elegit vero ſapientiſſimus Deus naturam humanam, in quam potiſſimum hoc munus conferret. Tum quod angeli ſancti medico non indigerent: tum etiam, vt beneficium eſſet cõmunius, latiusq; pateret, & non ſolum aliquod genus rerum, ſed totus orbis, & omnis rerũ vniuerſitas quaſi gradum quendam honoris, & nobilitatis aſcenderet. Siquidem angeli toti ſunt Spiritus, res cæteræ totæ ſunt corporeæ: ſolus homo, & ſpiritu, & corpore præditus eſt. Itaque ſi Deus naturam angelicam aſſumpſiſſet, ſolæ res ſpiritales hoc munere gauderent: ſi vero corpus aliquod ſolæ corporeæ: at cum humanam naturam, in qua omnes naturæ, tanquã in epilogo continentur, aſſumpſit, omnes res creatas ad maiorem quandam excellentiam, & ſublimitatem euexit. Hinc Beatus Ioannes ideo non ait, ſic Deus dilexit hominem; ſed
Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret*. Ex hac vero excellentiſſima coniunctione quis enumeret, quot cõmoda atq; vtilitates conſecutæ ſint? Quid n. nõ dedit, qui filium ſuum vnigenitum dedit?
Rom. 8. aut *quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit*? Cecideramus in profundiſſimum barathrum miſeriarum, egebamus aliquo,
Eccl. 4. qui funem nobis porrigeret, idcirco *Verbum caro factum eſt*: nempe factus eſt *funiculus triplex, qui difficile rumpitur* ex carne, anima, diuinitate: & hic ad nos dimiſſus, facile nos de lacu illo miſeriæ, & luto fæcis extraxit. Egebamus hoſtia, qua Deũ nobis iratum placaremus: & quidem erat in mũdo caro, quæ immolari potuiſſet; ſed inuiſam oculis Dei per peccatum efficiebat. Id-
Hebr. 7. circo *Verbum caro factus eſt*: nempe dedit nobis Deus Sacerdotem, & Sacrificium: & Sacerdotem *ſanctum, impollutum, ſegregatũ à peccatoribus*, & victimam immaculatam, & placentem Deo, cuius oblatione faciliſſime ipſe placaretur. Egebamus mediatore, qui litem noſtram cum Deo componeret.

Commoda Incarnationis.

Nam & homo ſuſpectus erat Deo, tanquã nimis auidus vtilitatis propriæ: & Deus ſuſpectus erat homini tanquã zelator honoris, & vltor iniuriarum. Idcirco *Verbum caro factum eſt*, nempe mediator aduenit, qui Deus, & homo ſimul exiſtens, cauſam vtriuſque fideliter ageret, & cui tum Deus honorem ſuum, tum homo vtilitatem propriam committere tutiſſime, ac liberrime poſſent. Egebamus fœdere aliquo, vel contractu, quo pax iam compoſita firmaretur, ne rurſum diſſenſione aliqua, pace turbata, fieret *nouiſſimus error peior priore*. Idcirco *Verbum caro factum eſt*: nempe Deus naturam noſtram ſibi matrimonio copulauit, atque his nuptiis pax noſtra perpetuo fœdere ſtabilita eſt. Egebamus via, ac veluti ponte aliquo, per quem in cælum redire poſſemus. Siquidem per peccatum cælum à terra longe receſſerat, & chaos magnum inter nos, & ſedes beatorum poſitum erat. Idcirco *Verbum caro factum eſt*: nempe deſcendit verbum, aſcendit caro, mons humiliatus, vallis impleta, ac cœlum ita inclinatum, & terra ita exaltata eſt, vt ſe plane cõtingant & facile atq; expeditum, & apertũ iter viatoribus præbeant. Egebamus medicamento, quo plagæ illæ curarentur, quæ nobis deſcendentibus de Ieruſalem in Iericho à latronibus inflictæ fuerant. Idcirco *Verbum caro factum eſt*: nam ante quidem medicus præſto erat, qui curaret, nec ægroti deerant, qui cura indigerent: ſed medicamentũ deerat, ſanguis Domini. Egebamus cibo, qui nos in itinere reficeret, & recrearet: ne forte deficeremus in via: nam caro, quam comedere poteramus, illa quidem erat ad manus, ſed ea ſola non proderat quicquam verbum autẽ Dei quod ſolũ nutrire ac reficere poterat, cibus erat grandium, nec noſtris dentibus, aut palato conueniebat. Idcirco *Verbum caro factum eſt*, nempe dedit nobis Deus verbum in carne, panem in lacte, pharmacum ſalutis melle ſaccaroque conditum. Egebamus pretio, quo de miſerrima ſeruitute redimeremur. Siquidem per peccatum non ſolum venditi hoſtibus noſtris fueramus, ſed etiam ad eam inopiam & difficultatem redacti, vt nemo ſeipſum liberare, ac redimere poſ-

Matth. 27

re poſ-

re posset. Idcirco *Verbum caro factum est*, nempe datus est nobis Dei benignitate frater vnus diues, & potens, qui nos omnes, fratres videlicet suos, sumptibus suis & posset, & vellet de misera captiuitate liberare. Postremo volebat Deus nos omnes de carcere ad regnum promouere, & de filiis diaboli filios suos facere: Sed vt hoc interim credere, ac sperare possemus, egebamus argumento aliquo euidenti amoris Domini. Quis enim facile speret, aut credat, hominem parricidam, reū maiestatis, supplicio extremo adiudicatum, laqueo ad collum appenso, ad patibulum iam pergentē, repente reuocandum, à Rege optandum, & de patibulo ad solium euehendum? Idcirco, Auditores, *Verbum caro factum est*. Idcirco Dei filius factus est hominis filius vt crederent, ac sperarent filii hominū, se vere Dei filios aliquando futurus. O verbum suaue! O verum Euangelium! O nuncium faustissimum, & felicissimum! quo promittitur salus ægrotis, indulgentia reis captiuis redemptio, seruis liberatio, cæcis lumen, & mortuis vita. Hæc dies boni nuncii est. Cur enim descendit hodie nuncius ille cælestis, nisi vt peccatoribus veniam iustis gloriam, angelis gaudium, toti orbi nouum splendorem, nouamque lætitiam nunciaret? Sed pars potissima hodiernæ lætitiæ nostra est, Auditores, quod nos hodie statum mutauimus. *Nam Deus est de stercore erigens pauperes*, collocauit eos, *cum Principibus populi sui*. O gloria! O nobilitas generis humani! Non apparuit nobis in igne, nec in nube: sed in carne nostra vidimus Deum Saluatorem nostrum. *Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filii Dei nominemur, & simus*, vt os nostrum, & caro nostra sit, ille magnus Christus, qui nunc sedet in dextris Dei & gubernacula, clauumque tenet orbis vniuersi. Intelligamus igitur, intelligamus dignitatem nostram, & sancta quadam atq; humili superbia elati erubescamus, deinceps versari cum pauperibus, mendicare stipem, indui laceris pannis, & vesci cibis grossioribus ne forte fratri nostro seniori, qui *princeps* est *Regum terræ*, nostris sordib. & abiecto genere viuendi iniuriam inferamus. Quistatum mutant etiā mores & cibos, & amicos mutare solent: neq; auderet hic in terris frater principis, vel præsulis alicuius, vel humilibus famulis se adiungere, vel sordidum artificium exercere, semperque timeret, nec fratrem suum moribus suis offenderet. Ante hunc diem eramus omnes pauperes, mendici, serui, dissipaueramus *substantiam* nostram *viuendo luxuriose*, etiam porcos pascebamus in solitudine. Itaque mirum non erat, si cum bubulo, cum rusticis, cum dæmonibus, cum meretricibus, versabamur: si ventrem de siliquis replere cupiebamus, si carnis solidissimas voluptates quasi stipem mendicabamus. At vero hodie non Reges, non Pontifices, non Imperatores; sed dii quidam sancti sumus, *filii & hæredes* magni Dei, & magni illius *Christi* fratres & *cohæredes*, qui est solus potens *Rex regum, & Dominus dominantium*. O si aperirentur semel oculi nostri, & perspicue videremus, quantam iniuriam innocentissimæ, & purissimæ illi carni quam hodie Dominus assumpsit, inferant omnes adulteri, omnes fornicarii, omnes libidinū, & voluptatum carnalium serui? abstinerent se profecto ab eiusmodi sordib. & castius deinceps, & continentius viuerent. Quid? Carnem meam Deus noster tāto honore dignatus est, vt eā super omnes Angelos in throno gloriæ suæ collocauerit, & ego tam ingratus existam, vt carnem eandem seruire faciam libidinibus, & dæmonibus. Quid? Tollam ego *membra Christi, & faciam membra meretricis?* Absit, absit, alliciat mūdus blandiatur caro, vexet stimulet, incendat, inflammet satanas: ego tamen Domino bene propitio, non inferā hanc iniuriam Domino meo, qui me de patibulo ad regnum euexit, & de vili mancipio fratrem suum, ac filium fecit. Veniat, quæso, in mentem castissimus ille Ioseph, qui cum ab vxore domini sui ad stuprū sollicitaretur; *Ecce dominus meus*, aiebat, *omnibus mihi traditis ignorat, quid habeat in domo sua, nec quicquam est quod non sit in mea potestate: quomodo igitur possum hoc malum facere, & peccare in dominū meum?* Obstrictum, ligatum, vinctum me vides beneficiis Domini mea, vt me commouere, & peccare.

[Left margin: Matth. 27 | Festiuitas Annunciationis. | 1. Ioan. 3.]
[Right margin: Luc. 15. Ad castitatem exhortatio. | Rom. 8. | 1. Cor. 6. | Gen. 39.]

peccare in eum nullo modo possim. Aspiciamus, quæ comparatio esse potest Auditores, inter ea beneficia, quib. obstrictus erat Ioseph, & ea quib nos hodie obstrinxit, atq; obligauit Deus. Quid enim nobis non dedit, qui filiũ suũ vnigenitum dedit? Rom. 8. Aut *quomodo non etiam cum eo omnia nobis donauit?* Contulit nobis naturam, donauit gratiam, promisit gloriam, misit filium quasi obsidem; dedit spiritum *pignus hæreditatis*, Ep. 1. iussit angelis, vt nos custodiant, toti mundo, vt nobis seruiat: ipse vero tanquã amantissimus Pater non remouet à nobis oculos pietatis, & prouidentiæ suæ: & quomodo poterimus igitur tot vinculis obligati nos commouere, & peccare in tam clementem, ac liberalem Dominum? præsertim cum is nihil à nobis petat, nisi vt statum nostrum, & dignitatem conseruemus. Quare deinceps ne splendori nostro deesse videamur, induamus auream illam vestem charitatis, vescamur assidue pane Angelorum, & regalibus epulis, versemur cum cælestibus illis principibus, dicamusque cum Paulo, *Cõuersatio nostra in cœlis est*: Phil. 3. quæramus delitias, & diuitias, & honores sed dignos filiis Dei cælestis gloriæ ambitiosi, cælestium opum auari, cælestium voluptatum cupidi simus: mundum vero & eius diuitias atq; oblectamenta tanquã vilissima, & nostro statu indignissima contemnamus, conculcemus, fastidiamus, & in fratrem nostrum seniorem oculos intẽdentes vehementer formidemus, ne dedecori illi simus, ne forte nos ipse corã Angelis Dei in futuro sæculo erubescat, & fratrũ loco habere tam sordidos homines cõfundatur; sed potius enitamur ita nos gerere, ita statum nostrum, dignitatemq; tueri, vt Deus filios, Christus fratres, angeli socios, Ierusalem ciues nos habere, agnoscere, atque excipere glorietur, quod nobis cocedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XXX.

IN DOMINICA PASSIONIS, *Vel* HEBDOMADA SANCTA,

DE MAGNITVDINE PASSIONIS DOMINI.

O vos omnes, qui transitis per viam attendite, & videte; si est dolor, sicut dolor meus. Thren. 1.

ATROCITAS suppliciorum Domini tanta fuit, Auditores Optimi, vt vires humanæ, atque Angelicæ mẽtis exuperet, & solus Christus, qui eam pertulit, & solus Deus, qui eam ad nostram salutem instituit, quanta eis indignitas, atq; acerbitas fuerit, cogitatione, atq; intelligentia consequantur. Petræ siquidem scissæ, & monumenta aperta, & velum templi laceratum, & sol, atque aer tenebris coopertus; mundus denique totus horrendis, atque ante illud tempus incognitis monstris, & portentis se tantum nefas intelligere, atque execrari significabant. Neque dubium est, quin *Angeli quoque pacis*, iuxta Prophetam, *amare fleuerint*, inter se alas colliserint, facies suas pennis velauerint, cũ ministri iniquitatis indignissimis probris, & cõtumeliis afficiebant Dominum maiestatis: sed nihilominus Dei filius solum Patrem appellat, tanquam qui solus eius rei magnitudinem plane cognosceret: *Tu scis*, inquit, *improperium meum, & confusionem meam, & reuerentiam meam.* Solus enim Pater plane intelligebat, quid Christus eius filius pateretur, qui solus eiusdem Christi infinitam sublimitatem, & maiestatem cognoscebat: nec non quanta ei ab omnibus rebus creatis, atque ab hominibus potissimum reuerentia, atque obseruantia deberetur. Itaque tu solus, inquit cognouisti improperium meum, & confusionem meam, quia tu solus non ignoras reuerentiam meam. Sed quanquam hæc ita se habeant, & licet Passionis Domini magnitudo omnẽ creatã intelli-

Passio Christi atrocissima.

Isa. 33.

Psal. 68.

Ea nobis consideranda.

telligentiā vincat, tamen hortatur nos Dominus, vt quantum possumus, enitamur vim dolorum illorum, & cruciatuum intelligere. O *vos omnes*, inquit, *qui transitis per viam*, qui curriculum istud humanæ vitæ perficitis, qui non hæretis in luto terrenarum cupiditatum; sed alis desiderii ad cælestem Ierusalem magnis itineribus properatis: Vos, inquam, nolite simpliciter audire sed *attendite, & videte, si est dolor* similis *sicut dolor meus*. Quare nos hodierna die, tum vt Christo debitas gratias, iustasque referamus, & nostro capiti, vt vera & viua membra condoleamus: tum, vt nos ipsos ad patientiam, ac tolerantiam laborum armemus, & ad insequenda Domini vestigia infracto animo accedamus; de magnitudine, atque atrocitate Passionis Domini ipso Domino bene iuuante, verba faciemus. Ac, vt ordine aliquo rem tantam, tam grauem, tam vtilem explicemus, & facile, quicquid dixerimus, non solum intelligere: sed etiam memoria custodire possitis, quatuor quasi capita, ac veluti fontes aperiemus, ex quibus magnitudo, ac vehementia Dominicæ Passionis, tanquam rapidus torrens profluebat; vt copiosas aquas, iuxta vaticinium Isaiæ, *de fontibus Saluatoris* hauriamus. *Isa.12.*

Primus fons dolorū Christi infinita eius charitas. Primus fons, qui fontium cæterorum origo, ac principium fuit, & iure, fons fontium dici poterat, est infinita illa charitas, quæ in pectore Domini, tanquam in sua, ac propria fornace perpetuo ardebat. Cupiebat Dominus, tum excellentissimo modo liberare genus humanum, tum plene atque perfecte diuinæ iustitiæ satisfacere: cupiebat ita plagas, ac vulnera nostra curare, vt nullæ cicatrices, nulla vestigia, nulla signa relinquerentur; & simul ita maxima illa crimina læsæ maiestatis de medio tollere, vt nullæ deinceps inter nos, & Deum inimicitiarum, aut odiorum causæ remanerent. Sciebat se, quo plura, & grauiora pateretur, eo melius posse hæc sua opera ad exitum perducere, & simul propriarum virium, ac fortitudinis conscius intelligebat se quamlibet grauem sarcinam atque onus suis robustissimis humeris ferre posse. Itaque hinc fiebat, vt sine modo, ac sine mensura se sarcina dolorum ac laborum oneraret. Coniunge mihi summam potentiam cum summa sapientia: & summam potentiam & summam sapientiam cum charitate summa; ac deinde animo complectere, si potes, quid inde fiet. Vilissimi homunciones, cum in eorū cordibus amor dominari, ac regnare incipit, quid quæso cogitant? quid meditantur? quid moliuntur animo? Certe ita inardescunt interdum vt infinita, atq; immensa quędam pro iis agere, vel pati cupiant, quos diligunt. Cum Patriarcha Iacob septem annos propter Rachel seruisset, & adhuc alios septē seruiturus esset, nō ei tempus istud tempus annorum quatuordecim; sed paucorum dierum spatium *præ amoris magnitudine* videbatur. Quid vero impurissimi amores, non casti, vt S. Iacob, pro suis meretricibus semper fecerint, omnibus notum est. Sed vt omittam de amatoribus fœminarum, & aliarum sordiū dicere, aspicite sanctos homines, & amore diuinæ pulchritudinis vehementer incensos, vt Apostolum Paulum, vt martyrem Ignatium, vt B. Franciscum. Isti omnes ita rapiebātur ab amore, & extra seipsos quodammodo ducebantur, vt martyria, verbera, cruces, ignominias, ita quęrerent, vt aurum, & gemmas, ac lapides pretiosos mercatores quærunt. Neque simplicia martyria, simplices cruces, simplices mortes, pro Domino sufficiebant illis; sed duplicia, triplicia, ac multiplicia desiderabant. Audite Beatum Martyrem Ignatium: *Ignoscite mihi*, inquit in epistola ad Romanos, *ego scio quid mihi expediat: nunc incipio esse Christi discipulus: Ignis, crux, bestiarum instantia, abscissio, separatio, confractio, dissectio membrorum, interitus totius corporis, & flagella diaboli omnia in me veniant, vt Iesum Christum merear adipisci, nihil me iuuant, quæ sunt mundi huius. Bonum mibi mori in Christo Iesu, quā regnare in finibus terræ.* Deinde, quis vnquam tanto affectu, & tam ex animo amicos suos rogauit, vt eum ab impēdente nece liberarent, quanto affectu, & quam ex animo idē iste gloriosus Ignatius Romanos rogauit, ne ipsius mortem, & passionem impedirent? Itaque ardentissimi illi amatores Dei immensa quædam animo

Amor onus leue facit. *Gen.29.* *Ignat. ep. ad Rom.*

animo concipiebant, quæ pro Domino pati desideraret: sed interim tamen multo minora patiebantur, quod non responderet in eis potentia charitati. Infinita pati cupiebant: sed nõ poterant, & idcirco Dominus non sinebat eos *tentari super id quod poterant*: sed faciebat *cum tentatione prouentum*, vt possent sustinere. (1. Cor. 10.) At vero Dominus Christus caput martyrum, & singularis doctor patientiæ, quod multo maiori charitate flagraret, quam vllus vnquam sanctus, quis ignorare potest? Charitas enim in Christo, tanquam in fonte; in sanctis cæteris, tanquam in riuulis erat, Nam *de plenitudine eius nos omnes accepimus*. (Ioan. 1.) Itaque non cupiebat, non desiderabat: sed ardebat amore patiendi pro nobis; & sicut *ceruus ad fontes aquarum*, (Psal. 41.) ita ipse ad calicem Passionis anhelabat, cuius sunt illa verba, *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum*. (Luc. 22.) Et illa: *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor, donec perficiã illud?* (Luc. 21.) Quid? quod si ad hanc infinitam patiẽdi voluntatem, summam quoque patiendi potentiam adiungamus, quæ moles passionis efficietur? Equidem, Auditores, hoc vnum argumentum, si attente, ac diligenter perpendatur, solum sufficit, vt homo rapiatur extra se, & stuporem, atque extasim mentis patiatur: & tum demum intelligere incipiet, quid sit quod Dominus ait: *Attẽdite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus*.

Secundus fons, quod voluerit atrocia tolerare sine consolatione.

Alterum caput, vnde vehementia Passionis Dominicæ nascebatur, illud est, quod voluerit Dominus, atrocissima supplicia sine vllo genere consolationis tolerare. Hoc vero secundũ caput ex primo capite, tanquam riuus ex fonte, sine vlla dubitatione deriuatur. Ea enim Regina charitas, quæ summos dolores pati voluit Christum, eadem, inquã omnes portas obstruxit, quibus aliquod genus solatii, siue de cœlo, siue de terra, ad cor eius ingredi potuisset. Itaque non solum à discipulis amicis, affinibus sed ab ipso proprio parente, atque adeo à seipso derelictus, desertusque fuit, vt solus ille homo Christus cum summis doloribus & cruciatibus quodammodo luctaretur. Hinc sunt illæ voces: *Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber*. (Psal. 87.) Et, *Infixus sum in limo profundi, & non est substantia*. (Psal. 68.) Et *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* (Psal. 21.) Huius rei in veteri testamento illustrissima figura præcessit, Quid enim duo illi hirci Leuitici 16. (Leuit. 16) significabant, qui pro peccato populi offerebantur Domino, quorum alter mactabatur, alter in solitudine libere dimittebatur, nisi summum illud, ac diuinissimum sacrificiũ, quo Deus, & homo, Iesus Christus, pro peccatis mũdi totius oblatus est Domino? Sicut enim vnus hircorum occidebatur, alter in solitudinem discedebat: ita in Christo altera naturarum eius, nempe humana, sola cruciabatur; altera diuina videlicet, quodammodo abscedebat, & sociam suã solam in suppliciis, & tormentis relinquebat. Tametsi enim quantum attinet ad nexum hypostaticum, verbum Dei humanam naturam, quam semel assumpsit, nunquam dimisit; tamen quantum attinet ad consolationem, quam patienti humanæ naturæ adferre potuisset, & quantum ad intolerabilium illorũ dolorum mitigationem, ac temperamentum, eam omnino deseruit. Vnde quæso martyres făcti in maximis suppliciis cantabant, gloriabantur, gestiebant, exultabant? Dominus vero, qui martyribus robur, & constantiam illam donauit, ita passione imminente exhorruit, ita contremuit, ita sudauit? certe nõ alia causa est, quam quod martyribus Dominus calicem passionis miscebat melle cælestis suauitatis, & sæpe maiorem partẽ calicis liquor dulcissimus occupabat, vt vere cum Propheta dicere possent, *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificarunt animam meam*. (Psal. 93.) Et cum Apostolo Paulo, *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio*. (2. Cor. 7.) At ipse Dominus sibi, vt ante dicebamus, omnes portas clausit, quibus consolatio ad eum inferri potuisset: idq; non alia de causa, quã vt nos miseros, atque ingratos copiose redimeret. Cogita mihi modo, quid sit bibere eiusmodi calicem passionis, plenum felle, plenum absynthio, plenum teterrimis liquoribus, sine vllo dulcedinis temperamento; Cogita, quam crucem patereris si aliquo graui morbo laborares, & nul-

nullum consolatorem haberes omnes te desererent, etiam amici, etiam parentes, & uxor, etiã filii tibi dorsum verterent, & maiorem misericordiam exhiberi videres alicui, qui iacet vulneratus in platea, quam tibi? Iure igitur *attendite*, inquit, *& videte, si est dolor, sicut dolor meus.*

Porro tertium, quod Passionem Domini mirum in modum augeat, fuit teneritudo, ac nobilitas corporis Domini. Quis nescit, quantum intersit inter durum aliquẽ rusticumq; agricolam, cuius caro laboribus assueta, solis ardore exusta, imbribus, niuibus ventis sæpe pulsata, terræ soliditatem, & quasi duritiem induit, & nobilem aliquem, ac tenerum, & in delitiis educatum adolescentem? nonne grauiora aliqua verbera, quæ rusticus ille agricola vix sentiret, tenerum istum adolescentẽ pene occiderent? Iam vero Dominus Christus non erat ille quidem in delitiis enutritus: quippe qui matrem terrenarum opum egentissimam, sola fide. & charitate, aliisque virtutib. diuitem elegerat: sed tamen corpus tenerrimum, pulcherrimum, nobilissimum optime constitutum, & temperatum habebat, quale optimo iure esse debuit, quod auctore Spiritu Sancto ex virgineis, purissimisque sanguinibus conformatum, fabricatumque erat. Itaque acerbissima illa supplicia, quæ quodlibet aliud corpus, quamuis durum, quamuis crassum, quamuis rusticanum, maximis cruciatibus affecissent, quid quæso suspicabimur in illo corpore fecisse, quod omnium præstantissimum fuit? An non ergo merito, optimoque iure dicere potuit Dominus, *Attendite, & videte, si est dolor sicut dolor meus.*

Tertius fons, quod in tenerrimo corpore pertulerit.

Psal. 87. Psal. 68. Psal. 21. Leuit. 16. Psal. 93. Cor. 7

Sed iam ad quartum fontem aperiendum aggrediamur. Quanta fuerit atrocitas suppliciorum Domini ex eo facile potest intelligi, quod non vnum aliquod genus supplicii passus: sed pœnam quandam communem, & generalem, quæ omnes pœnas quasi amplissimo sinu comprehendit. Si respicias eos, à quib. passus est, inuenies omnia genera hominum, omnem sexũ, omnem ætatem, omnem conditionem, Iudæos, & Ethnicos Principes, & populares dominos, & seruos, viros, & fœminas, amicos, & inimicos simul quodammodo conuenisse, & in cædem, atque interitum Domini conspirasse. Si respicias ea, in quibus aliquid passus est, videbis nihil penitus esse, in quo aliquid pati possit, & in quo Dominus passus non sit. Siquidem amantissima mater gladio doloris transfixa, discipuli atque amici fugati, ac dissipati, vestimenta ablata, existimatio læsa animus mœrore oppressus. Quid de corpore dicam? Nõne singula membra singuliq; sensus suos & proprios carnifices habent? Ac, vt intelligatis, vel potius solis luce clarius videatis, non fuisse interitum simplicem, vel vnum aliquod genus tormenti, quo Dominus extinctus est, sed amarissimam quandam atque acerbissimam compositionẽ innumerabiliũ cruciatuum, quorum singuli per se, si diligenter, atque attente cogitentur, abunde sufficiebant, vt Dominũ Christum incredibili dolore, ac dedecore afficerent, enumerabo breuiter 9. pręcipua genera suppliciorum, quæ præter alia multa illa vna in se Domini passio comprehendit.

Quartus fons, quod omnia genera suppliciorum pertulerit.

Primum igitur doloris genus fuit ille conflictus internus illa immensa tristitia, illa anxietas cordis, illa nubes mœroris, quæ Dominicũ cor ita inuasit, atq; oppressit, vt eum quasi in agone mortis extremo constitueret. Neq; id solum sed etiã effecit, vt Dominus, qui toties solus pernoctaueret in locis desertis, iã ita paueret, vt à discipulis quodammodo peteret, ne se solum delinquerent. *Sustinete hic*, inquit, *& vigilate mecum.* Neque id etiam solum: sed & illud effecit, vt toto corpore sanguinis sudor erumperet, & tam copiosus, vt ex fronte ac vultu per vestes descenderet in terram, eamque rigaret. Quæ res eiusmodi fuit, vt nullo vnquam sæculo aliquid magis nouum magis, monstrosum, magis portentosum acciderit. Neque vero magnopere mirabimur, Auditores, si intelligamus quam iustam causam interni huius doloris Dominus habuerit. Siquidem anima illa beatissima ante flagellari, & crucifigi, & fel atq; acetum gustare voluit, quam hæc eadẽ corpus pateretur Itaq; anima inuisibili cuidã cruci affixa fuit, quæ sua quatuor brachia, & suos quatuor clauos inuisibiles habuit,

Primum genus tristitia & pauor Christi.

Matth. 26

Quanam eius causa.

buit, quæ erant quatuor acerbissima genera cogitationum. Primum enim venerunt ad mentem omnia tormenta, quæ nocte illa & sequenti die erat perpessurus, & quæ corpus ordine quodam vnum post aliud in diuersis locis afflictura erant, ea omnia simul quasi agmine facto in animam Domini irruerunt. Et quid mirum, si tantus exercitus dolorum, tam grauium, tam immitium, tam diuturnorum sanctissimum illud corpus mœrore, ac tristitia replere potuerunt? præsertim cum intelligeret Dominus singulorum vehementiam, & grauitatem, & certo sciret nihil eorum vel auferendum, vel minuendum; sed totum illum calicem vsque ad minimam guttam, *vsque ad faces*, vt Scriptura loquitur, sibi exhauriendum. Deinde venerunt ad mentem peccata omnia tam præterita, quam præsentia, & futura, quæ vnquam in Deum ab hominibus, vel commissa sunt, vel deinceps committentur. Et ita minute, ita perspicue, vt omnia mea, & omnia tua, & omnium, ac singulorum hominum sigillatim, quasi omnia essent præsentia intueretur. Iam igitur is, qui tanto ardore, & zelo diligebat honorem Patris, quam vehementer existimatis affligebatur, quod tam innumerabilem multitudinem scelerum, ac flagitiorum nefandorũ, fœdissimorum, execrabilium, in cœlum clamantium, & Dei honorem, ac maiestatem offendentium cerneret? Certe vnius solius hominis peccata sufficere poterant, vt Dominum magis torquerent, quam ipsum supplicium crucis. Quid igitur facecerent peccata totius mundi. Non est intelligentia, nec humana, nec Angelica, quæ vim huius doloris comprehendat. Tertio loco veniebat ad mentẽ ingens illa ingratitudo, primum Iudæorum, deinde multorũ Christianorum, qui sanguinem istum suum pretiosum conculcaturi erant: & simul videbat, tam horribile illud supplicium, quo post paucos annos Iudæi afficiendi erant: tum intolerabiles pœnas gehennæ, quæ tantæ multitudini non solum Iudæorum & Ethnicorum, sed etiam Christianorum parabantur. Quæ omnia sine dubio innocentissimum, & nostri amantissimum illud cor vehementissime affligebant. Si ita dolet Pater, aut mater obitum vnius filii, vt consolationem inuenire nullo modo possit: quantũ credibile est doluisse Dominum Christum æternum interitum tot millium hominum quos multo ardentius, quam mater filios diligebat, & pro quibus non solum omnibus, sed etiam singulis millies mori paratissimus erat. Postremo veniebat ad mentem gladius ille bis acutus, qui viscera amantissimæ matris penetraturus esset: quæ cogitatio, quis dubitat, quin frangeret, ac dilaceraret pectus Dominicum? Post Deum Patrem neminem ita Dominus diligebat, vt suam optimam & sanctissimam matrem. Itaq; cum sciret, quanta vehementia doloris cor illud pientissimum, & innocentissimum repente adoriri debebat, certe gladius materni doloris antea à Simeone prædictus ante cor filii, quam matris pernetrauit, neq; ad cor matris, nisi per cor filii pertransiuit. Hæc est igitur crux interior, isti sunt claui, hæc est lancea, quæ sudorem illum sanguineũ de corpore Domini exprimebat. Qui sicut sudor fuit omniũ sudorum monstrosissimus, & horribilissimus, ita signum fuit dolorum, & cruciatuum inauditorũ, & taliũ, vt cum eis nulla supplicia comparari possint. Cogita mihi, Dominum Iesum in horto Gethzemani in isto agone constitutum, tanquam alterum Isaac oblatum ad sacrificiũ, qui quaqua versus oculos mentis cõuertebat, omnia cruciatib. plena esse videbat ex omni parte illæ voces in aurib. ei⁹ insonabãt, *Tolle, tolle: crucifige eũ.* Si discipulos suos intuebatur, videbat corda eorũ pauore, & mœrore plena: si studia Iudæorum, videbat eos nihil aliud, quã suã necem moliri, & iam cum Iuda proditore de modo & ratione capiendi se deliberare: si SS. Patres in sinu Abrahæ quiescentes, videbat eos ardentissimis votis mortem suam implorare: si infernum inferiorem, videbat omnes dæmones in suam mortem maxime accensos, & armatos, & eorum opera breuĩ futurum, vt principes Iudæorum cum principibus gentium in suam perniciem conspirarent: si denique in cælos oculos leuabat, videbat Deum pattem, quasi alterum

Ezech. 23.

Genes. 22. Christo vndique angustia

Ioan. 19.

terum Abraham, cum gladio districto paratum ad immolandum, & simul intelligebat non venturum nunc angelorũ aliquẽ, qui necem suam impediat, sicut olim venit, & mortem Isaac impediuit, neque inueniendum nunc arietem, qui pro se in holocaustum offeratur: sed seipsum & Isaac, & arietem futurum. Hinc ille sudor sanguineus tam copiose fluebat; & quales, oro, cruciatus erunt, qui sequentur, quando in ipso principio ægritudinis in agone mortis constituitur? Quid tunc sentiet, cum reuera dolores omnes illos patietur quando sola eorum consideratio sudorem sanguineum expressit? Certe si hoc loco cum ista apud te cogitare incipies, cor tuum non moueatur, & sudore sanguineo de corpore Domini erumpente lachrymæ de oculis tuis nõ erumpant, scito te cor lapideum, non carneum habere. Nam si flere non poteris ex amore, & compassione, quomodo saltem propter multitudinem peccatorum tuorum non flebis, cum eorũ sola cogitatio Dominũ sanguinẽ sudare coegerit? Non feriebant in horto Dominicum corpus gladii impiorum, non erant flagella, vel spinæ, vel claui quæ sanguinem illum eliciebant: sed scelera tua: hæ erant spinæ, quæ cerebrum eius crudelissime penetrabant: hæc erat sarcina illa tam grauis, quæ Dominum opprimebat, & quam sine sudore portare nõ poterat. O quam caro pretio, Domine Iesu, medicamentum animæ meæ emere voluisti? O meus verus Adam qui propter peccata non tua, sed mea de paradiso eiectus in sudore vultus tui lucraris panem eum quo me nutrire, ac sustentare decreuisti. Benedicat igitur te cælum, & terra, & omnis creatura tua de laudet, & glorificet in æternum.

Genes. 22. Christo vndique angustiæ.

Ioan. 19.

PARS SECVNDA.

CONCIO hodierna paulo prolixior erit, quam aliæ esse soleant: itaque ad huc semel requiescendum erit antequam ad finem perueniamus. Neque vero molestum nobis esse debet aliquid pati, dum cõcionẽ de passione audimus: & si Dominus tres integras horas cum incredibili dolore stetit in cruce, vt ibi salutem nostram lucraretur, cur nobis graue videri debet, adhuc vnam breuẽ horam pro nostra salute, & Domini gloria in concione stare? Vt igitur ad propositum rediamus, nouem genera tormentorum in Passione Domini contineri dicebamus sed eorum vnũ duntaxat, breuiter explicuimus, nunc reliqua non tam explicanda, quam enumeranda erunt. Nam si explicari deberent, nec nouem horæ nobis sufficerent.

Alterum igitur grauissimumque supplicium passus est Dominus, cum se pretio argenti, quasi vile mancipium, venundari vidit, Magna calamitas est, quod homo, qui natura ingenuus, ac liber natus est, tamen pretio pecuniarũ, sicut boues, & iumenta, vendatur. At longe profecto est maior, si ab amicis, & iis, in quos beneficia contulit, vendatur, Sed quanta esset, si non solum ab amicis venderetur, sed venderetur crudelissimis inimicis, qui non alia de causa emerent, quam vt eum pro sua libidine cruciarent? Dominus Christus venditus est, & ab eo venditus est, quem ipse in summo gradu honoris, ac dignitatis collocauerat, Nec enim est in terris aliquid maius Apostolica dignitate. Et venditus atrocissimis mercatoribus, qui nihil præter sanguinem sitiebant. At quo pretio venditus est? Vilitas pretii auget in immensum iniuriæ magnitudinem. Dic, Iuda mercator pessime, quo pretio vendis Christum? Triginta denariis. Itane tam vile æstimas Dominum tuum, maiore pretio bouem, vnũ aut equum in foro non venderes? Non te tam vili mihi crede æstimat Dominus Christus O pretium hominis! O vilitas Dei! Venditur Deus triginta denariis? emitur homo sanguine Dei. Et tu fornicator, adulter auare, quanti facis Dominum? Quanti eum vendis? Quid si ostendam ego tibi te viliore pretio Christũ vendere, quam vendidit Iudas? Vendidit Christũ Iudas 30. denariis vile pretium, sed tamen pretium aliquid boni continet, argentum. Tertio vero quo pretio vendis? vna fornicatiõe, vna breuissima voluptate. Quam sæpe multis labores, & sumptus accedunt, & semper dolor, & amaritudo consequitur. Nonne igitur

Secundum supplicium quod vt mancipium venundatus sit.

Vilissimo pretio.

 melio-

meliores sunt triginta argentei, qui nemini nocent, & multum prodesse possunt, si quis eis bene vtatur, quam vna fornicatio, quæ exhaurit marsupium debilitat corpus occidit animam, & solum potest nocere, eaque bene vti nemo potest? Si igitur Iudas huius impiæ venditionis iustas, & meritas pœnas æterno tẽpore luet, quid de te fiet? Quæ domus te, nisi gehenna, suscipiet? Et si Dominus in horto ardorem flammarum illarum, considerans ex compassione sanguinem sudabat, quid patieris tu cuius mẽbra illæ ipsæ flammæ æterno tempore depascent? Sed pergamus ad cætera. Tertiũ supplicium, vel potius fons quidam multorum suppliciorum fuit, quod fuerit ea nocte permissum dæmoni, vt per suos ministros Iudæos, & Ethnicos exerceret in Christum omne genus crudelitatis. Idque verum esse tũ ex eo cognosci potest, quod Dominus apud Luc. ait, *Hæc est hora vestra & potestas tenebrarũ*: tum etiam, quod hæc erat nostris peccatis debita pœna, & dominus eam subire voluit, vt ab ea nos vindicaret. Dedit olim Deus dæmoni potestatem in corpus B. Iob, modo tamen vitã eius non auferret: at Domini corpus sine vlla exceptione vitæ vel mortis dæmonis potestati traditum fuit. Hinc videlicet nata sunt noua, & antea nunquam audita genera suppliciorum, quibus bellua illa cruenta per suos ministros Dominum torquebat: tum vt odio suo, ac furori satisfaceret, tum vt sanctam illam animam, si quomodo fieri posset, in aliquam notam impatientiæ præcipitaret, Hinc erant colaphi illi, atq; alapæ quibus Dominum tanquam vile mancipium, percutiebant: hinc illa sputa, quæ in faciem, & os Domini tanquam blasphemi cuiusdam impurissime iaciebant: illa indumenta, vel alba, vel pupurea, quibus Dominum, tanquam stultum & dementem vestiebant: hinc illi ioci, illi risus illa verba ironica, illę fictæ inclinationes, quibus Dominum gloriæ tanquam Regem ridiculum, & Principem scurrarum illudebant: hinc deniq; fiebat, vt toties, & tanta cum ignominia Dominum ligatum, lictoribus stipatum, armatis militibus vndique septum tanquam publicũ latronẽ, per publicas plateas deducerent. Et cuius quæso, fuit opus, si dæmonis non fuit, ille admirabilis contemptus filii Dei, quando cũ Barraba latrone comparatus, & magis inutilis, magisq; vita indignus iudicatus est, quam ille publicus sicarius? Quæ verba reperiri possunt, quibus facinus tam indignum explicetur? Quis crederet auctorem vitæ, parentem generis humani ad terras descendisse & in ea ciuitate vbi tot ægros homines curasset, tot cæcis lumen, tot surdis auditum, tot claudis gressum, tot mortuis vitam restituisset, quem omnes miseri, & calamitosi appellabant, & à quo omnium suorum malorum remedia omnes accipiebant, eum cum homine facinorosissimo collatum, & minus vtilem Reipublicæ, minus commodum ciuitati, minus conseruandum, ac retinendum, minusque dignum vita ac salute existimatum, quam illum, qui opinione parricidiorum, & extremæ crudelitatis hominibus terrori, ac formidini erat? Quis ita potuisset mentem iudicibus, consilium hominib. illis eripere, & eas tenebras animis illorum offundere, vt pro luce tenebras, pro Deo latronẽ eligerent, nisi princeps tenebrarum? Cogita igitur & admirare, ad quantam humilitatẽ Maiestas illa pro te descenderit, quando corpus suum dæmonum potestati permittere non recusauerit, quod sine dubio malorum omnium extremum & maximum est. Verum vt ad maiora veniamus.

Tertium genus suppliciorum quod crudelitati Iudæorum & Gentilium permissus. Luc. 22.

Meditatio ... flagellatio Christi

Quartum supplicium fuit illa crudelissima flagellatio, quam Dominus in Prætorio à Romanis carnificibus accepit. Quæ vsq; adeo vehemens fuit, vt omnes metas consuetudinum, & legum excesserit, ita vt Pilatus existimauerit eam abunde ad omnem rabiem, & furorem Iudæorum compescẽdũ sufficere potuisse: & certe suffecisset, nisi corda prorsus lapidea de malo dæmone plena habuissent. Est hoc vnum, Auditores, ex magnis mirabilib. & nouis spectaculis, quæ vnquã orbis terrarũ viderit, vel audierit. Quis vnquam suspicari potuisset, Dei humeros verberibus afficiendos? Sanctus Dauid, *Altissimum, inquit, posuisti refugium tuum. Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo:* Quid

Quartum genus crudelissima flagellatio

Psal. 90.

Quid enim magis indignum sublimitati, & maiestati Dei, quā humilitas, & ignominia flagellationis? Non est hoc genus supplicii honestorum hominum; sed scurrarum, sed furum, sed vilissimorum mancipiorum, & illorum, qui nullius nominis, & existimationis sunt. Adeo vile fuit temporibus Romanorum virgis cædi, vt nullum Romanum etiam obscurissimum, & pauperrimum hoc supplicii genere affici paterentur. Nunc vero Dominus cæli, opifex mundi, decus hominum, gloria angelorum, sapientia & virtus Dei Patris, verberibus subiicietur? Equidem ego arbitror omnes choros Angelorum ad hoc spectaculum concurrisse, & attonitos, ac stupefactos, cum intuebantur abyssum bonitatis, & humilitatis filii Dei, aerem vocib. & laudibus repleuisse. Nam si id fecerunt in die natali, quando nihil nisi pannos, & præsepe viderant, quid nunc facturi erant, quādo etiam verbera, & columnam videbant, neque tempus, neque vires me patiuntur, vt pro dignitate mysterium istud exponam. Sed, quæso vos Auditores omnes, vt nullus sit, quin domi suæ cum alia omnia, tum potissimum hoc mysterium diligenter cogitet. Quid n. minus facere possumus pro Domino, quam eius dolores, & cruciatus cogitare? Itaq; ingredere animo & cogitatione in Prætorium Pilati, & adfer tecum multas lachrymas: nam certe necessariæ sunt ad ea deploranda, quæ ibi fieri videbis. Ac primum aspice, quomodo Pilatus, vt populo furenti satisfaceret, Dominum vndique proripi, & nudari ac religari, & virgis cædi iubet. Aspice, quomodo trunculenti illi, & crudeles carnifices sine vllo signo humanitatis imperata facere aggrediantur. Aspice, quam solus, & quam nudus non solum vestibus; sed etiam auxilio, Dominus tuus ibi existebat inter tot scelestissimos: & dæmone plenos satellites: vbi nullus patronus, nullus aduocatus, nullus erat qui vnum verbum pro Domino dicere posset. Immo nec vllus oculus, qui clementer, atq; humane eū aspiceret? Aspice postremo, quomodo incipiunt milites illi, & omnis humanitatis expertes, carnes illas virgineas ac tenerrimas iā nudatas, atq; ad columnam arctissime ligatas vehementissime verberare, & omnia liuoribus, plagis, vulneribus à planta pedis, vsque ad verticem capitis replere. Cum tamen Dominus inter tot dolores, crepitusq; plagarum, nec verbis, nec signis minaretur; sed ea omnia quasi optime meritus summa humilitate, & patientia toleraret. O patientiam incredibilem! O facinus inauditum! O corda plusquam adamantina, si ad hoc spectaculum non permoueamini!

Meditatio pia de flagellatione Christi.

Quid si huc accedat quintum supplicii, ac tormenti genus quod non minus ignominiæ, ac dedecoris, quam doloris, & cruciatus habet? Egredere igitur anima Christiana post illa seuerissima flagella, *aspice Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua*: aspice quomodo crudelissimi carnifices, & vere non hominum, sed dæmonum ministri quasi verbera præterita, & mors confestim sequutura, & tanta copia sanguinis effusa non sufficeret, coronam de spinis texuerunt, & illi adorando capiti imposuerunt; vt eum sanguinem spinarum vulnera exprimerent, cui virgæ, ac verbera pepercerant. Quis vnquam vidit, vel audiuit, vel legit tale genus Diadematis? Quis istud tam crudele artificium excogitauit, quo homines, & torquerentur, & illuderentur? Hoc certe Pilatus non iusserat, hoc consuetudines & leges Romanorum nō habebant, hoc aqud Iudæos in more positum non erat. Huccine peruenit humana crudelitas, vt ad liberatorem mundi pœnis indebitis afficiendum vetera tormenta non sufficiant; sed noua excogitata sint? Tuum ô diabole hoc artificiū est. Tu qui es *rex super vniuersos filios superbia*, tu Regem gloriæ, regem ridiculum videri voluisti: tu ei spineam coronam in officina gehennæ fabricasti. Sed nihil obtines, nihil proficit sæua crudelitas. Nam istæ ipsæ spinæ oculos tuos excæcabunt, & nobis medicamentum salutis conficient, & Christo post tres dies in radios fulgoris, ac luminis conuertentur.

Quintum genus supplicii, coronatio spinea.

Cant. 3.

Iib. 41.

Iam vero sextum, crudelissimumque supplicium fuit, ipsa crucis gestatio. Solent iis, qui capite plectendi sunt oculi antea velamine aliquo operiri, ne forte instru-

Sextum supplicium crucis baiulatio.

mentum illud videant, quod eis vitam auferre debet. Hic vero omne genus humanitatis excluditur, & non solum Domino oculos non cooperiunt, ne crucem videat; sed etiam ipsam crucem super humeros eius imponunt, vt cor, & oculi prius in cruce figantur, & torqueantur, quam corpus. Non recusauit benignissimus Dominus sarcinam illam, quam peccata nostra omni ferro, & plumbo grauiorem efficiebant: immo vero summa alacritate, quasi rem diu quæsitam & concupitam, amplexus est. Tametsi enim grauissima esset, tamen leuissima ei ex amoris magnitudine videbatur. Itaque licet fessus, debilis, licet plagis & vulneribus confectus, tamen prompto, ac deuoto animo collũ subiecit grauissimo iugo, quod ei amor nostræ salutis imponebat: crucem suscepit, ac sic ibat iter suum gemens, & pœnitentiã agens scelerum nostrorum, & viam sanguine vbique signabat: vt si qui essent, qui sua in humeros cruce sublata eius vestigia sequi vellent à recta via non aberrarent. Porro Pater, & Filius sibi onus quodammodo diuiserant: filius quasi alter Isaac ligna, & victimam; pater, quasi alter Abraham ignem, & gladium adferebat. Hæc enim duo, ignis, & gladius; ignis amoris nostræ salutis, & gladius diuinæ iustitiæ, Dei filium in holocaustum obtulerunt. O nos felices, si crucem nostram, & Christum in hoc itinere sequi sciremus! Consolamini, consolamini, quicunque crucem tribulationum, & ærumnarum in hoc mundo toleratis. *Omne gaudium existimate, fratres, cum in varias tentationes incideritis. Tollite iugum* Domini *super vos, & inuenietis requiẽ animab. vestris* Dominus. Christus cum maxime consolatione, ac refrigerio indigebat, tunc impositam sibi crucem tota alacritate expansis brachiis charitatis amplexus est, O si hoc exemplum imitari sciremus, & in iis calamitatibus, quas à mundo patimur non peteremus à mundo consolationẽ; sed crucem Domini patienter, ac libenter amplecteremur! Quantã ibi requiẽ quantam pacem, quantam suauitatem inueniremus? Quid aliud nobis omnes calamitates facere possunt, quam vt Christum imitemur? Erat olim crux honori, & formidini, sed modo, cum Deus eam tanti fecerit, vt humeris suis eã portare voluerit, certe non nisi honori, ac splendori esse potest. Homines duo, quos Deus vehemẽtius cæteris amauit, & rebus omnibus prætulit ii fuerunt Christus, & Maria. Sed in quo quæso, signa ista singularis amoris ostenduntur? nonne in eo, quod istis duobus omniũ grauissimas cruces imposuit? Sicut non fuit vnquã, nec erit inter homines melior Christo, nec inter fœminas Maria, ita non fuit, nec erit aliquis magis hic in terris afflictus, & vexatus, quam Christus, & Maria. Neque vero te moueat, & à cruce ferenda absterreat, quod propter culpas tuas fortasse affligeris. Nam vndecunque veniat tribulatio; modo patienter feratur, & propter Deum, salutaris crux est. Et si quidem pateris propter peccata, crucem portas boni latronis, si vero innocens, magis gaude. Nam melius perfectiusque Christum, & Mariam imitaris. Sed væ illis, væ illis, qui adorant crucem mortuam, & blasphemant crucem viuam, & similes Iudæorum sunt, qui Prophetas viuos persequebantur, & mortuis sumptuosos tumulos erigebant. Quid enim est aliud adorare, & laudare crucem, & interim paupertatem, & ignominiam, & tribulationem fugere, atque eas execrari, quam mortuam crucem venerari, & viuã blasphemare? Non habebunt partem cum Christo, qui crucem non portauerunt cum Christo: nec potuerunt esse *socii consolationis* & contemplationum, qui non fuerunt etiam tribulationum *& passionum*: qui crucem Christi eruberint in terris, erubescet illos Christus in cœlis coram Angelis Dei.

Crucem nostram post ipsum efferamus.

Iacob. 1.
Mat. 11.
Matth. 2.

PARS TERTIA.

PERVENIMVS tandem, Auditores, ad sacrum verticem montis Caluariæ atque adeo ad supremum culmen mysteriorum humanæ liberationis. *O quam admirabilis est locus iste. Vere non est hic aliud,* Gen. 28.
quam

quam Domus Dei & porta cæli. Hic mihi scalam illam sublimem videre videor, quam vidit olim Patriarcha Iacob, quæ cœlum cum terra coniungit, Vel potius hic est paradisus, & locus delitiarum. Quid enim sibi vult pulcherrima illa arbor in medio huius horti collocata, in qua pendet fructus vitæ? Quicquid sit, hic est domus orationis, & templum, atque ara, ad quam accedentibus indulgentiæ amplissimæ conferuntur. Itaque *sitientes venite ad aquas.* Hic enim est mystica illa petra, ex qua aquæ largissime profluxerunt. Si pacem, atque amicitiam cum Christo desideratis, hic est lapis quem erexit Iacob in titulum *fundens oleum desuper.* Si vino ad vestras plagas curandas indigetis, hic est botrus de terra promissionis adductus, & in crucis torculari diligenter expressus: denique hic est vasculum olei ex quo vidua Elisæi, Christi videlicet Ecclesia, omnia sua debita facilime dissoluet; tametsi enim vasculum exiguum esse videatur; tamen quam diu vasa, quæ impleantur, non deerunt, pretiosus liquor fluere nunquam cessabit. Ascendamus igitur ad montem Domini, montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo beneplacitum est Domino, non solum habitare, sed etiam pati, & mori in eo.

Gen. 2. *Isaia. 55.* *Exod. 17.* *Gen. 28.* *Num. 13.* *4. Reg. 4.* *Psal. 67.*

Septimum supplicium ipsa crucifixio.

Septimum igitur supplicium fuit ipsa crucifixio, quæ est genus mortis non minus turpe atque infame, quam acerbum, atque diuturnum. Ac primum mentis oculis intuere, quomodo durissimi carnifices Dominum iterum omnibus suis vestimentis spoliare aggrediuntur; & quanta patientia, & mansuetudine Dominus non contra nititur non resistit, & nec vno verbo iniuriam istam à se deprecatur: nec aliam ob causam, quam vt nos; qui vestem iustitiæ, atque innocentiæ perdideramus, sua nuditate vestiret. O quanta lux charitatis, & bonitatis Dei mentis tuæ oculis oborietur, si cogitare incipias, eum, qui vestit cælum nubibus, & terram floribus, iam esse non solum vestibus, sed etiam propria pelle quodammodo spoliatum? Toto quidem vitæ suæ tempore se Dominus paupertatis, ac nuditatis amatorem professus est, verũ nunquam magis, quam in morte. Tunc enim tam pauper fuit, vt non haberet vbi caput suum reclinaret: ita nudus, vt nec filum vnum super se haberet: & sicut nudus in hunc mundum intrauit, ita nudus egredi voluit, vt aperte nobis declararet, sibi mundum hunc minime placuisse, nec sibi de mundi rebus quicquam adhęsisse, ac omnes desipere, ac fallere semetipsos, qui Dominum se sequi putant, & interim terrenas opes contemnere, & conculcare non sciunt.

Denudatio Christi. *Luc. 9.*

Ipsa crucifixio.

Perge deinde, ac intuere quemadmodum immites illi Dominum arripiunt, & in cruce extendunt, tum arripiunt sanctas illas; ac diuinas manus, & illos speciosos pedes, dignos qui perpetuo deuotis osculis premerentur, & eos durissimis clauis vi malleorum transfodiunt, atque ad crucem affigunt. O quam immensum cruciatum illa hora Dominus pertulit, cum claui illi manus illas tenerrimas, & pedes speciosissimos, in quibus maxime doloris sensus viget, penetrauerunt, & carnem, neruos & quicquid in illis corporis partibus continetur, vi malleorum confregerunt! Postremo erigunt formidabile illud vexillum, & in foramen, quod antea humi fecerant, non paulatim dimittunt, sed magna vi, atque impetu cadere sinunt. Contremuit illo casu sanctum corpus in aere, & vulnera manuum, ac pedum dilatata copiosissimum imbrem sanguinis profuderunt. Hoc vero genus mortis eiusmodi est, Auditores, vt qui eo moriuntur non celeriter extinguantur, sed sola vehementia, ac diuturnitate doloris vitam cum morte commutare debeant.

Octauum supplicium ex præsentia matris.

Huc accedebat octauum supplicium, quod ex præsentia pientissimæ matris non tam corpus, quam cor Domini cruciabat. Quis enim explicabit, quam crucem corda illa matris & filii paterentur: quando duo illa cœlestia lumina se inuicẽ aspiciebant? quando intuebatur filius vultum illum amantissimæ matris amaritudine passionis coopertum, cor vero gladio doloris transfixum, & illas angustias animi, quas patiebatur, & illos riuos lachrymarum, qui ex oculis eius vbertim defluebant, & illos gemi-

gemitus, quos ex intimo corde pondus illud tam grauis doloris exprimebat? Si enim, qui Christum vere & ex corde diligunt, cum istam eius passionem contemplantur, continere non possunt flumina lachrymarum, quid fecisse credibile est Mariam, quæ mater erat, & non oculis mentis præteritam passionem contemplabatur, sed oculis corporis præsentem filium in tali passione constitutum cernebat? O quoties attollebat mœstos oculos, vt diuinam illam faciem intueretur, & in medio cursu eos reuocabat, quod aspectum illum cordis teneritudo sustinere non posset. Ego quidem arbitror, linguas amborum præ nimio dolore, quasi mutas effectas vel nihil, vel omnino parum dicere potuisse, sed tamen ad Virginis affectum naturalem filii multa locutum esse, eique dixisse: Cur huc venisti columba mea, vnica mea, amata mea, dolor tuus auget dolorem meum, & magis tormenta tua quam supplicia mea me torquent. Reuertere columba mea, reuertere ad arcam, donec aquæ diluuii cessare incipiant: nec enim hoc loco inuenies, vbi requiescat pes tuus: ibi enim orationi, & contemplationi vacabis, & leuabis te super te, ac facilius multo vim huius procellæ, ac tempestatis feres. Verum ad cor filij non pauciora cor matris respondisse, eique dixisse existimandum est. Cur id præcipis mihi, dilecte vberum meorum? & quomodo possum recedere à te, nisi recedam à me, cum tu sis vita vitæ meæ, & anima animæ meæ! Ita vero dolor tuus cor meum occupauit, vt nihil omnino præter illũ cogitare possim. Tecum igitur animus meus crucifixus est, ac tecum moriatur, ac sepeliatur oportet. Ita, Auditores, vbeatissima illa Virgo tametsi apud crucem intolerabilem crucem patiebatur, tamen non propterea fugit, nec terga vertit cruci, vt nos doceret crucem pœnitentiæ, & tribulationum non deserere. Itaq; non fugiebat, sed perseuerabat: & non sedebat, nec iacebat, sed stabat, tanquam columna fortissima, atque robustissima. Et vero columna Ecclesiæ, & magistra Apostolorũ & Martyrũ paulo post futura: vt sicut Eua aspiciens cum volup tate arborem mortis nostræ, ruinæ interfuit, ita ipsa aspiciens cum dolore arborem vitæ nostræ liberationi interesset.

Nouum supplicium irrisio & potatio in cruce.

Venio nunc ad postremum, grauissimum, inauditum, incredibileque supplicium. Nam cum iam Dei filius pendens in cruce extremos, immensos, & innumerabiles dolores, & cruciatus pateretur, & quasi pelagus quoddam amaritudinis factus esset, ac denique eam figuram, & speciem præ se ferret, vt canis sic affectus corda hominum permouere posset: tamẽ hostes ipsius feris crudeliores: & lapidibus duriores, non solum non mouebantur, sed eum irridebant, eique insultabant, & sales & facetias in eum iaciebant. Neque id solum; sed cum sanctissimum illud corpus præ nimia sanguinis effusione debilitatum, & lingua, & palatum & partes interiores exsiccatæ essent, atque idcirco Dominus modicum aquæ peteret ad eam sitim, atque ardorem temperandum, homines illi exuti omnem humanitatem non modo aquam ei denegauerunt: sed etiam pro aqua acetum obtulerunt. O acerbissimam crudelitatem! O homines feris truculentiores! Et quid, quæso, crudelius, quid inhumanius, quid atrocius audiri, vel cogitari potest? certe diuiti illi auaro, qui in gehenna cruciabatur, etsi aqua negata fuit, at non acetum propinatum: Dei autem filio, non modo non datur, quod petit; sed etiã tormentũ ac suppliciũ augetur. O dulcis liberator generis humani, quis referet nobis, quæ in ista cruce pateris? Dura certe peccata mea fuerunt, & pœnitẽtia tua id manifeste docet. Video te Regẽ meũ in patibulo isto suspensum, vbi nihil habes, quo corpus tuũ sustineas, nisi ferreos clauos. Video pondus corporis tui deorsum trahi, & vulnera manuum, ac pedum semper magis, ac magis dilatari, ac dilacerari, & incredibilem tibi cruciatum adferre. Video te in his angustiis propter me constitutum, vt singula tua membra, singulæ partes, singuli sensus suas cruces, & suos carnifices habeant. Oculi cruciantur, nõ solum quod propria vulnera, propriumque sanguinem cernebant; sed etiam, quod matrem illam

Cruciatus Christi in cruce.

Isaia 53.

Gen. 37.

illam pientissimam, & innocentissimã vbertim flentem, & corde trãsfixo infinito quodam dolore astantem videbant. Aures cruciabantur, quod horrendas illas blasphemias, quæ cælum penetrabant, quæ solem obscurabant, quæ angelos exterrebant, quæ iram, ac furorem Domini Sabaoth vehementer accendebant, exaudiebant. Nares cruciabantur, quod in loco grauiter olente, & odorem deterrimum spirante propter cadauera hominum, mortuorum suppliciũ collocatum sit. Lingua, & palatum cruciabantur, quod in ardentissima fame, & siti nil præter acetum obtinere possent. Tangendi quoque sensus, qui in toto corpore diffusus est, toto etiam corpore cruciabatur. Cerno caput illud splendidissimum, & angelis, & hominibus venerandum spinis acutissimis penetrari, manus illas potentissimas, & benignissimas, quæ cælum fabricauerant, quæ tot ægros curauerant, quæ panes multiplicauerant, & illos speciosos pedes, qui tantum in itineribus laborauerant, dum pacem, & salutem hominib. nunciarent, illas, inquam, illustres manus, & illos speciosos pedes clauis transuerberari, reliquum corpus à contusionibus, & percussionibus dehonestatum, ac sordibus, liuoribus, plagis, vulneribus repletum æque conspicio, vt vere nunc non sit tibi *species neque decor*; *sed sis vir dolorum sciens infirmitatem*, & opprobriis ac doloribus, quod concupierant, saturatus.

Esaiæ 53.

Gen. 37.

Refert scriptura diuina, Auditores, quõdam filios Iacob fratrem suum Ioseph propriis vestibus spoliasse, & cum triginta argenteis, Iuda potissimum suadente, Madianitis mercatoribus vendidisse, deinde vestem eius sanguine respersam, ad Iacob patrem suum transmisisse, ac dixisse, *Vide vtrum tunica filii tui sit, an non.* Eum vero veste probe cognita respondisse, *Tunica filii mei est: fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.* Quid aliud vestis castissimi, & innocentissimi Ioseph, quam corpus Domini Seruatoris significat? Hæc est illa vestis talaris, vestis polymita, quam Spiritus sanctus ex aureis filis, atq; argenteis cõtexuerat. Hãc vestem impia Synagoga fratres Domini secundum carnem, semen Abrahæ, & Iacob, Iuda principe, atque authore, Domino triginta argenteis vendito totam lacerauerunt, ac sanguine resperserunt: quam si quis Deo Patri ita laceratam, ac fœdatam ostendat, vt videat, an tunica filii sui sit an non, certe respondebit: *Tunica filii mei est: fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph.*

Verum est, Domine pater, verum est, fera pessima deuorauit eum, iniquitas mea, superbia mea, inobedientia mea deuorauit filium tuum Ioseph. O funestum partum! O venenatam prolem! Ecce, Auditores, ecce quid parturimus, cum superbia inflammamur, cum Deo & Ecclesiæ non obtemperamus, cum peccamus, cum fornicamur, cum inebriamur: feram pessimam parturimus, quæ suo veneno vitam ipsam extinguit. O si intelligeres, quam hoc sit verum? O si profunde semel cogitares, non tam arma Romanorum, & clamores Iudæorum, quam tua peccata, tuas fornicationes, tuas vsuras, tua periuria, tua mendacia, tua flagitia Dei filium occidisse, & tanquam ferã pessimam eum deuorasse! O quid non faceres, quid non patereris potius, quam vt peccatum, feram tam venenatam: & tam immitem, parturires.

Verum bone Iesu, si nos sumus, qui te in crucem egimus, & tamẽ propter nos vitam cum sanguine tam liberaliter profudisti, quid retribuemus tibi pro omnibus, quæ retribuisti nobis? Pete Domine: & libere pete, nihil tibi negare poterimus vulnerasti cor nostrum charitate tua. Quid igitur, Domine faciemus? Quæ est merces tua? Audire cupitis, fratres mei, quid Dominus petat? Ego dicam vobis, & vere ita est, nemo non fidem adhibeat: nihil cupit, nihil optat, nihil sitit Dominus magis, quam salutem tuam: hoc ei omni felle amarius est, quod te cupiat ad cælum trahere, & tu te præcipites in gehennam. Acerba crux, acerbi claui, acerbæ spinæ, acerba vulnera, & liuores fuerunt; sed nihil acerbius cordi ei⁹, quam perditio tua. Quis igitur nostrum ita ingratus, ita immitis, ita crudelis erit, vt Domino aquam salutis nostræ sitienti fel amarissimum peccatorum propinet? Per crucem Domini, & Dominum in ea pendentem

Excitatio ad charitatem & gratitudinem.

dentem vos oro, atque obtestor, ingrediatur vnusquisque in cor suum, & summa deuotione, & alacritate offerat Deo sacrificiũ suauissimum, *cor contritum, & humiliatum*, dicatque apud se: Ecce ego toties Dominũ meum offendi, & toties lapsus sum, & relapsus sum, & nũquam vere peccatum meũ agnoui, nunquam, vt par erat, defleui: ex consuetudine, & sola voce exteriore cõfessus sum: nunc ego cum intelligam peccati grauitatem ex magnitudine passionis quã Dominus pertulit, cum videam negotium salutis meæ negotium esse maxime serium (nec enim pro re parui momenti Deus homo factus, & tanta, & tam atrocia supplicia passus) nunc, inquam, cum hæc videam, & intelligam, statuo Deo propitio aliam viã incedere, ad veram, & perfectam conuersionem, & confessionem me præparare, ac deinceps peccatum magis quam ignem, aquam serpentes, & quam ipsam pestem euitare. O deliberationem bonam! O te beatum, si ita feceris! Nam & tu hoc pacto reficies cor Domini crucifixi, & ego tibi nomine Christi polliceri audeo, hodie cũ illo eris in paradiso: hodie, imo hac hora, hoc momento senties te erui de inferno, & respirare incipies in luce libertatis filiorum Dei, modo tibi incipiant hodie peccata vere displicere, & pristinæ fornicationes, & sordidæ voluptates tuæ amplius non arriserint.

Psalm. 50.

Exhortatio ad contritionem.

At si hæc omnia te non moueant, si flamma amoris, si ignis charitatis, quam hodie in te perspicue Christus ostendit, & quæ lapides rupit, cor tuum frangere, & emollire nõ potest; saltem moueant te illa formidabilia verba, quæ in ipsa sua passione Dominus locutus est, quæq; voluit altissime in cordibus nostris infigi, cum ait: *Nolite flere super me; sed super vosipsas flete. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* O sententia formidabilis, & incredibilis nisi ab ipsa veritate pronunciaretur! *Si in viridi ligno*, inquit, *hæc faciunt, in arido quid fiet?* id est, si in me, qui iustus sum, qui sanctus, qui innocens sum, qui humore gratiæ semper vireo, tamẽ propter aliena peccata ita ignis passionis exarsit, & Pater meus cœlestis, vt odium suum implacabile contra peccatum ostenderet, me naturalem, & vnicum filium suum propter aliena peccata ita contriuit *in infirmitate, vt virum dolorum, & nouissimum virorum* efficeret, quis cogitare poterit, quid homines peccatores propter sua, & propria scelera, atque facinora patientur?

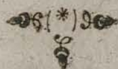
Audiuimus Domini passionem, & exterriti sumus: neque maius aliquid inueniri posse credebamus. Qualis igitur erit pœna gehennæ, quam ipsa veritas prædicat multo maiorem atq; atrociorem esse futuram? & vere ita erit. Quando vero nihil adderetur, nisi æternitas, nonne hoc sufficeret ad eam pœnam in immensum augendam? Pependit Dominus tres horas in cruce, & omnes miramur, & iure miramur, & iure pauemus, & exterremur: quid igitur facies tu in suppliciis multo maioribus, non tres horas, non tres annos, non tria sæcula, non tres myriades sæculorum; sed sine vllo fine, & tam diu, quam diu viuet, & regnabit Deus? Neque permittas tibi à diabolo persuaderi, Dominum esse mitem, & clementem, & nullo modo te damnaturum. Quid? Ita stupidus eris; vt hoc tibi persuaderi sinas, te etiam innumeris peccatis obrutum non damnandum? Veni, accede, palpa manibus veritatem: *nunquid filio suo pepercit*, cum in eo non sua, sed nostra peccata inuenit? Audistis hodie, quam seuere illum exceperit. Si igitur proprio filio suo non pepercit, & si in viridi ligno hæc fecit, quomodo tibi ligno arido ad ignem præparato, nisi cito ad pœnitentiam redeas, & fontibus lachrymarum irrigatus virere ac florere incipias, quomodo, inquam, tibi parcet? Hic igitur sit finis concionis nostræ hodiernæ, vt vera ac seria pœnitentia, & firmissimo proposito vitæ melioris reficiamus cor Domini crucifixi, qui est benedictus in sæcula.

Amen.

Epilogus.

Pœna gehennæ grauior passione Christi.

Rom. 8.

CONCIO XXXI.

DE DOMINICA PALMARVM,

Siue

IN HEBDOMADA SANCTA.

De arbore Crucis, & quinque fructibus eius, qui ex ea colligi possunt.

Encomia sanctæ Crucis.

ENcomia sanctæ crucis, cuius mysterium tota sequenti hebdomada contẽplandum, atque adorandum ab Ecclesia Catholica nobis proponitur, ita sunt, Auditores optimi, & numero infinita, & magnitudine excellentia, & sublimitate ac præstantia singularia, vt si pro dignitate explicari debeant, immensam orationem merito desiderarẽt. Quid enim est crux Domini aliud, quam scala Iacob, clauis cæli, anchora salutis, vexillum cœlestis militiæ, arbor nauis Ecclesiæ, lignum vitæ in medio paradisi? Ea est potentia crucis Domini, vt per eam sanguis cãdorem, vulnera sanitatem, ignominia gloriam, dolor voluptatem, & mors vitam efficiat. Ea est virtus, vt sine crucis signo, nec templa dedicentur, nec altaria erigantur, nec Pontifices inungantur, nec Doctores constituantur, nec aquæ purgentur, nec oleum consecretur, nec vlla Ecclesiastica sacramenta, vel sacrificia, vt B. Augustinus admonuit, rite perficiantur. Denique crux Dominica operatur miracula, exterret dæmones, ornat Ecclesiam, armat frontes fidelium, ac vt arbor fœcundissima tantam copiam optimorum fructuum ex se producit, vt non immerito B. Chrysostom. aduersus gentiles de Christi diuinitate verba faciens in laudem crucis exclamet: *Hoc maledictum, hoc abominabile, hoc extremi supplicij symbolum crux diadematibus, & coronis clarius factum est: neque enim sic Regia corona ornatur caput, vt cruce, quæ omni cultu dignior est, & quam omnes ante abhorrebant, eius figuram magnopere quærunt. Atque adeo vbique ea inuenitur apud Principes, apud priuatos apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos, subinde omnes ea se signant, inscribendo in nobilissimum membrum nostrum. In fronte enim nostra quasi in columna quotidie figuratur: sic in sacra mensa, sic in Sacerdotum ordinationibus, sic iterum cum corpore Christi in mysticis cœnis fulget. Hanc vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in viis, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs, & insulis, in lectis, in vestibus, in armis, in thalamis, in sympositis, in vasis argenteis, & aureis, in margaritis, in murorum picturis: in corporibus brutorum male affectis, in corporibus à dæmone obsessis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in delicatorum choreis, in monachorum ordinibus: Adeo certatim donum hoc mirabile rapiunt omnes.*

Crux vbique inuenitur.

Mira est gratia, nullus confunditur, nullus erubescit cogitans, quod maledicta mortis symbolum fuerit: sed omnes ipso magis ornantur, quam diadematum coronis, vel multis gemmatis monilibus, & torquibus. Et non solum non fugitur, sed & desideratur & adamatur, & omnes de ea soliciti sunt, & vbique fulget, & sparsa est in parietibus domorum, in culminibus, in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis quæ habitantur & quæ non habitantur. Ipsius vero ligni in quo positum sanctum corpus Domini, & crucifixum fuit, particulam habere, totus orbis ita contendit, vt qui paruum quiddam ex illo habent, illud auro includant, tam viri quam mulieres, & ceruicibus suis aptent: hinc valde honestati, & magnifici, & muniti, & protecti, licet condemnationis fuerit signum. Hæc Beatus Chrysost. Porro eiusmodi amplissima, ac splendidissima encomia sacratæ crucis passim in voluminib. veterum, & sanctorũ Patrum inuenire est. Quorũ ideo initio orationis hodiernę mentionem facere volui, vt quantũ in me est, Auditorib. meis psuadeam, tota hac hebdomada, quę venerationi sanctæ crucis à maiorib. nostris merito consecrata est, singulis diebus non semel, sed sæpius ad arborem istam semper virentem, & florentem, & poma proferentem accedere, sub vmbra eius sedere, de floribus, & fructibus capere. Vere enim Crux Domini *lignum est vita, pulchrum visu*, gustuq; delectabile, & *folia eius ad sanitatem gen-* *Ge. 2. & 3.* *Apoc. 22.*

Apoc.22. *tium*: nec vllum est spirituale exercitium tutius, facilius, fructuosius, efficacius contemplatione diuinæ crucis.

Passio Domini quomodo sit legenda. Ipsa est lac incipientium, & cibus solidus perfectorum. Animaduertite non paucos esse, qui non alium quasi scopum sibi præfigunt in Dominica passione, vel legenda, vel audienda, vel etiam meditanda, quam vt nonnihil commoueantur, & si fieri possit, aliquas lachrymas fundant: quod cũ assecuti fuerint, satis multos, & magnos fructus ex arbore sanctæ crucis se collegisse putant. Verum, Auditores, est ille quidẽ vnus ex fructibus, qui ex hac sancta arbore decerpitur, vt nos Christo tanquam membra capiti compatiamur, & pro eo lachrymas ex compassione fundamus, qui pro nobis in passione sanguinẽ fudit: sed alii sunt præterea plures, & maiores. Hinc enim (si sciamus sapienter colligere) veram, & perfectam conuersionem, & morum nostrorũ emendationem, atq; adeo vitam & salutem animorum nostrorum colligemus. Quare vt pro nostrarum virium tenuitate studia nostra, & pietatem hoc tam sacro & precioso tempore promoueamus de quinque fructibus, qui ex arbore sanctæ crucis præcipue colligi possunt, breuiter disseremus.

Quinque capita præsentis orationis. Quicunque igitur vtiliter in Passione Dominica legenda, vel contemplanda se exercere voluerit, quinque præcipue capita considerare poterit: magnitudinem peccatorum quorum purgandorum causa filius Dei passus est: vehementiam Passionis; ac suppliciorum Domini: excellentiam beneficii diuini, quod in nos patiendo, & moriẽdo Christus contulit: Abyssum inexhaustam bonitatis Dei, *qui proprio filio non pepercit; sed pro nobis omnibus tradidit illum*: & multitudinẽ ac præstantiam earum virtutũ, quæ in Passione Dominica, tanquam speculo enituerunt. *Rom. 8.* Et magnitudinem quidem peccatorum, vt ea ex animo detestemur: vehementiam Passionis, vt Christo tanquam capiti compatiamur: excellẽtiam beneficii diuini, vt eidem debitas gratias iustasque referamus: abyssum inexhaustam bonitatis Dei, vt Deum ardenti studio redamare incipiamus: multitudinem Christi virtutum, vt eas imitemur, & imitando Christo similes efficiamur: in qua similitudine supremum culmen Christianæ Philosophiæ, atque humanæ perfectionis continetur.

Magnitudo peccatorum & eorum malitia. Vt igitur primum fructum, qui est cognitio peccatorum ex arbore crucis colligere incipiamus, multis, & euidentibus signis ac argumentis olim Deus ostendit, quam vehementer sibi peccata displiceant, quamque implacabili odio ea perpetuo prosequatur. Hinc enim propter peccatum generale diluuium terris immisit: hinc Sodomã & Gomorram, & alias vrbes nõnullas igne & sulphure concremauit: hinc toties populum suum electum gladiis Philistæorum, Assyriorum, Romanorum obiecit. Hinc denique horrendas & formidabiles illas flammas gehennæ, & alia innumera atrocissima & sempiterna supplicia peccatoribus præparauit. De quibus vere dici potest, *Matth. 25* oculus non vidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascenderunt tormenta atque supplicia quæ præparauit Deus offendentibus se. Sed nunquam tam aperte furorem iræ suæ contra peccatum explicuit, quam his nouissimis diebus cum suum verum & naturalem filium, quo nihil habuit charius propter aliena peccata, tam seuere percussit, & contriuit in infirmitate; & ea supplicia eum perferre voluit, quæ nemo vnquam parricidarum, proditorum, maleficorum, in terris tolerauit. Ac vt rem totã aliqua similitudine perspicuam faciamus, si *Similitudo.* in aliquo pulcherrimo vasculo liquor corruptus, & grauiter olens inueniretur, & paterfamilias fœtorem illum domi suæ nõ ferens, statim iuberet non solum effundi liquorem; sed etiam vasculum in mille partes comminui, & in cloacam proiici, nõne vehementer is fœtor nares patrisfamilias offendisset? Et si vasculũ esset argenteũ nonne adhuc vehementius fœtor ei displicuisset? & si aureum, ac gemmis, & lapidibus speciosis ornatum, & nihilominus frangi, & proiici vellet, nonne supra modum fœtorem illum odio habuisset? Sic igitur Deus pater liquorem peccati corruptissimum, & teterrimum ita odit, vt propter peccatum etiam peccatorem grauissime detestetur. *Magnitudo peccati ex grauitate pœnæ colligitur.*

Odio

Sap. 14. *Odio est Deo*, inquit Sapiens, *impius & impietas eius*. Ac vt peccatum occidat, etiam peccatorem perdit: vt in eum liquorem odium suum ostendat, etiam vasculũ quamuis pulchrum, & pretiosum comminuit. Inuenit Deus liquorem peccati in vasis terreis; sed maximo artificio elaboratis, hoc est, in primis nostris parentibus, & continuo expulit eos de paradiso, & sine appellatione sententiam mortis in nos omnes tu-
2. Reg. 24. lit. *Inde omnes morimur & tanquam aqua dilabimur*. licet extremũ terribilium sit mors, & omnes mortem naturaliter horreamus. Inuenit quoq; Deus liquorem istum pessimum in vasis argenteis, in Angelis videlicet, quorũ natura plane argentea, pulcherrima, candidissima, ac lucidissima est: & statim sine retractatione eos æternæ damnationi adiudicauit. Quis non obstupeat, Auditores, Primus & nobilissimus omniũ Angelorum, atq; adeo totius opificii diuini præstantissima pars, qui nunc Lucifer, nunc initiũ viarum Domini, nunc signaculum similitudinis, nũc vero Cherub extentus, plenus sapientia, & perfectus decore, in sacris literis appellatur: de quo Ezechiel
Ezech. 28. dicit Propheta, *Omnis lapis pretiosus ornamentum tuum, & omne lignũ paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius, & æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ sunt in paradiso*: iste inquam tam excellus, tam pulcher, tam sapiens, de cœlo deturbatus, in abyssum detrusus, sapientia & pulchritudine spoliatus, miserrimus omnium creaturarum factus est. Nam præterquam quod regnũ, & beatitudinem amisit, & perpetuis atq; horribilibus flammis cruciatur, atq; ita horrendo atq; formidabili; sed iusto Dei iudicio desertus, ac relictus, & omni Dei auxilio destitutus est, vt iam in peccato penitus obstinatus semper desperet, & incredibili rabie quidquid cogitat, quidquid molitur, quidquid cupit, id totum ad nocendum referat: vt merito qui antea Lucifer, Angelus, Cherub, Cœlestis intelligentia, nunc tenebræ, draco, Diabolus, & Sathanas appelletur. Quid huius tam horrendæ mutationis causa fuit? fœtor pecca-
Iob. 4. ti. Nam *in Angelis suis*, ait Iob, *reperit prauitatem*. Et Apostolus Petrus: *Angelis peccan-*
2. Petr. 2. *tibus*, inquit, *non pepercit: sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari*. Et nondum intelligunt filii Adam, qualẽ animum, quam iratum, quã exacerbatum Deus gerat contra peccatum? Propter vnã offensam tot millia Angelorum, hoc est, argenteorum vasorũ Deus ita horrende cõminuit, & adhuc vasa lignea, & testacea liquore peccati vsque ad fauces imbuuntur, & non timent?

Sed altius ascendamus. Nam ea quæ dicta sunt de odio Dei contra peccatum, nihil sunt, si cum iis, quæ dicturi sumus, comparentur. Nec enim magnũ est, Deo aliquos angelos, & aliquos homines perdidisse, qui in momẽto infinitos alios multo pulchriores & nobiliores solo verbo creare potest. Sed quid dicemus quod proprio filio suo, vnico, naturali, optimo, sapientissimo, vere vasi aureo, & gemmis, ac lapidibus pretiosis ornato non pepercit, maxime cum in eo peccatum non proprium, sed alienum reperit? Filius Dei, auditores, nec vt Deus, nec vt homo peccatum admisit. Ipse est enim de quo legis: *Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Talis enim decebat, vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, excelsior cœlis factus*. Is nihilominus animaduertens genus humanum, sub onere peccati iacere, nec se suis viribus erigere posse, misericordia motus, humeros suos sarcinæ nostræ supposuit. Peccata nostra sustulit, ac pro eis se Patri satisfacere velle professus est. Hinc sunt illæ voces: *Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores*. Et rursum: *Deus, Deus respice in me: quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum*. Et illa B. Ioannis: *Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi*. Quid igitur Pater fecit, licet filium suum infinito amore diligeret, licet sciret vitam filii sui toti orbi excellentia & dignitate præstare, licet videret in vase illo aureo, humeris filii sui, non propria, sed aliena peccata esse imposita: tamen vt odiũ suum, & furorem atq; indignationem contra peccatum ostenderet, *proprio filio suo non pepercit*: vas illud aureũ, & pretiosissimum confregit: tanquam si filio diceret, Tu peccata hominum in humeros tuos suscepisti,

Magnitudo peccati ex magnitudine pretij colligitur.

1. Pet. 2. Hebr. 7. Psal. 128. Psal. 21. Ioan. 1. Rom. 8.

Psal.53. & ego ea in humeris tuis flagellabo. *Propter scelus populi mei percussi eum, ait Dominus Omnipotens.* Sed quomodo percussit eũ? quomodo flagellauit? In virga virorum, an in virga ferrea? Quid eum pati voluit? Sane ita seuere illum excepit, vt ego nihil dubitem, neminem esse tam sceleratum, tam funestum, tam perditum, tam deploratũ hominem qui non incipiat peccata sua deflere, atque horrere, & grauissime detestari, si quis cogitare voluerit serio, quid propter ea Christus passus sit.

Secundus fructus est vehementia passionis. Passio enim Domini, quæ ad nostra exhaurienda & purgãda peccata instituta est, non vnum, ac simplex supplicium fuit: (vt iam ad alteram partem nostræ orationis, & secundum fructum crucis veniamus) sed amara quædam compositio infinitarum amaritudinum. *Ioan.18.* *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* Et qualis erat ille calix? Certe tam amarus, vt eo viso *Hebr.5.* *cum lachrymis, & clamore valido*, vt naturæ horrorem ostenderet, ad patrem dixerit: *Marc.14.* *Abba pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicẽ istum à me: sed tamen non quod ego volo, sed quod tu vis, fiat voluntas tua.* Neq; passio *Christus passus est ab omnibus.* Domini generale quoddam suppliciũ fuit, sed omnia genera cruciatuum, ac suppliciorum comprehendens. Si eos aspicias à quibus passus est, inuenies omnia genera hominũ, viros, fœminas: pueros, iuuenes, senes: principes, priuatos: sacerdotes, laicos: liberos, seruos: Iudæos, paganos: amicos inimicos. Vt enim pro omnib. ita quoque ab omnibus passus est. Nec solũ homines omnes; sed omnes etiam dæmones in eius necem conspirarunt. Hoc n. est, quod *Luc.22.* apud Lucam Dominus ait, *Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum.* Neq; solum impii homines, & dæmones; sed etiam Deus, & sancti Angeli, (tametsi alio consilio, alia intentione, alio desiderio) Christũ ad mortem, & mortem crucis impulerunt. Hinc enim à Patre se derelictum in cruce affirmat: *Matth.27.* *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Deniq; ipse seipsum morti obiecit. *Oblatus est* *Isaia 53.* *enim quia ipse voluit.* Sed ipse seipsum ex obedientia tradidit: Deus & Angeli ex charitate: Iudas & satellites ex cupiditate: Iudæi, & dæmones ex inuidentia: Pilatus & eius Consiliarii ex timore mundano, ne Cæsarem videlicet offenderent, Dei filium ad *In omnibus.* necem tradiderunt. Si deinde ea consideres, in quibus passus est, inuenies penitus in omnibus nihil integrum, atq; illæsum & relictum fuisse. Passus est in matre, in discipulis, in vestibus in fama, atq; existimatione, in animo, in corpore, in omnibus membris, omnibus partibus, omnibus viribus, omnibus sensibus. Nam à planta pedis vsq; ad verticem capitis non fuit in eo sanitas. Et vere tunc *non fuit in eo species, neq; decor:* *Isai.53.* *& vidimus eum, & non fuit ei aspectus & considerauimus eum despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem: vnde nec reputauimus eum.* Si postremo animum & cogitationem ad ea cõuertas, quæ passus est, inuenies sane non fasciculum myrrhæ; sed multos & magnos *Passus est omnia.* fasces dolorum, pœnarũ, cruciatuum, tormentorum. Percurramus breuiter, non explicando sed enumerando, quindecim genera cruciatuum, quæ in Passione Domini concurrunt. Primum fuit amara illa separatio matris & filii, cum Dominus ad mortem iturus, amantissimæ matri valedixit. *Separatur à matre.* Quid enim est cogitare matrem, & talem matrem, tam duro diuortio valedicere filio, & tali filio eunti ad mortem, & talem mortẽ? Hæc meditatio præ cæteris omnibus pectus quamuis durum disrumpere posset. Alterum fuit horrenda illa proditio scelestissimi Iudæ. Quid enim obsecro erat, prodi ac vendi vilissimo pretio à proprio discipulo atrocissimis inimicis? Sane Dominus *A Iuda proditur.* tantum inde dolorem concepit, vt in medio conuiuio, vt Ioannes refert, turbaretur spiritu, protestaretur, ac diceret: *Amen, amen dico vobis, quia vnus ex vobis me tradet.* *Ioan.13.* Tertium fuit mœstitia illa ingens atque anxietas, quam in horto sustinuit. *Cum cœpit pauere, ac tædere, & mœstus esse, atq; ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem:* *In horto agonizat. Matth.26.* tanquam si diceret, Talis me horror, ac mœror inuasit, vt parum absit, quin vitam excludat. Ac deinde *factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut gutta sanguinis decurrentis in terram:* *Luc.22.* quo nihil vnquam à condito orbe magis nouum, & magis horribile adparuisse puto. Quid enim erat videre hominem

minem alioqui sanum, & incolumẽ, in tanto mœrore, atq; anxietate constitutũ, vt de corpore eius sanguinis sudor erumperet, & tam abundanter, vt per frontem, ac vestes in terram decurreret, eamq; rigaret? Quartum fuit, toties duci, ac reduci per publicas plateas, per tot palatia, per tot tribunalia, militibus & satellitibus stipatũ, manibus ligatis, tanquã publicum latronẽ, ac sicarium in aperto maleficio deprehensum: quo pudore existimatis ingenua, imo regia maiestas afficiebatur, cũ toties in oculis populi, cui cũ tanta laude, & admiratione Euangelium prædicauerat, non modeste incedere, vt eius grauitatẽ decebat; sed festinare ac properare, vel etiam currere cum impia illa turba cogebatur.

Per tribunalia circumducitur.

A discipulis deseritur. Quintũ fuit fuga, & infidelitas discipulorũ, suspendium Iudæ, negatio Petri. Quam enim crucẽ putatis cor Domini patiebatur, cũ ex duodecim, quos tãto labore genuerat, educauerat, instituerat, quos tenerrime diligebat, quos paulo ante tã dulci sermone, & cibo corporis, & sanguinis sui refecerat, iã vnũ videbat à lupo infernali penitᵒ deuoratũ, alterũ apprehensum iam suffocari, cęteros omnes fugatos ac dissipatos?

A vilissimis indignissime tractatur. Sextũ fuit, tot genera iniuriarũ, & contumeliarum à vilissimis ministris non ex aliqua lege, non ex præcepto magistratus, non ex sententia prætoris; sed ex sola scelestissimorum satellitum libidine sustinere. Certe enim non iussit Pilatus, vt eum toties alapis cęderent, toties in faciem eius spuerent, toties caput eius arundine verberarent; non præcepit, vt modo alba, modo rubea veste eum induerent, modo oculos eius velarent, & eum feriendo, ac ridendo dicerẽt, *Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit?* modo genu flecterent ante eum, & simulata reuerentia tanquã Regem ridiculum irriderent. Quis vnquã vidit, vel legit, vel audiuit aliquẽ reum ante iudicium & sententiã tot contumeliis impune afflictum, & vexatum fuisse?

Marc.14. Matt. 26. Luc.22.

Latroni postponitur. Septimũ fuit ille incredibilis contemptus filii Dei, quo cum latrone Barraba comparatus, & minoris factus, ac iudicatus fuit, quam ille publicus sicarius. Quid enim horribilius cogitari potest, quã vt auctor vitæ, qui omnia creauit, & conseruat, *in quo viuimus, mouemur, & sumus*, cum homine facinorosissimo conferatur, & minus meritis, magisq; vita indignus iudicetur, quam ille, qui opinione parricidiorum, & extremæ crudelitatis omnibus terrori, & formidini erat?

Actor.7.

O-ctauum fuit flagellatio illa crudelis ad columnã. Quæ præterquam quod immanissima, & doloris atque ignominiæ plenissima fuit, nõ est pœna hominum ingenuorum & liberorum; sed scurrarum, & nebulonum. Nec enim homines alicuius nominis etiã pro maximis facinoribus, sed solum mancipia, & latrunculi, & homines nihili supplicio verberum subiiciuntur. *Flagellatur.*

Nonum fuit illa admirabilis adinuentio noui, & vsq; ad illud tempus incogniti diadematis in quo simul acerrimus dolor cũ intolerabili ignominia concurrebat. *Coronatur*

Decimum fuit egressio illa ad conspectum furentis, & tumultuantis populi, quando videlicet, vt Ioannes narrat, à Pilato productus, *exiuit foras portans spineam coronam, & purpureũ vestimentum*, & Pilatum audiuit dicentem, *Ecce homo.* Et populum acclamãtem, *Crucifigatur.* Quanta obsecro fuit in ea ostensione confusio, ac verecundia, cum se Dominus videbat in celeberrimo die Paschæ ea specie miserabili cæsum, consputum, spinis coronatum, purpura ad irrisionem indutum, à tanta multitudine conspici, & tanquã peccatorẽ & seductorẽ ab omnibus existimari qui ante quatuor dies tanquã Rex, & Propheta cum summo honore ab eodem populo salutatus fuerat? Quantus idem dolor cũ obstinationem, & ingratitudinem eiusdem populi considerabat, & aperte videbat eos suam ipsorum perniciem procurare, ac de eis dæmones triumphare, & per eorum ora clamare, *sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Et, *non habemus Regem, nisi Cæsarem*, quem nunquam antea confiteri voluerant. *Ignominiose reducitur. Ioan.19. Matth.27.*

Vndecimum fuit gestatio propriæ crucis. Solent carnifices oculos eorum velare, qui plectendi sunt, ne forte instrumentum videant, quod eis vitam auferet: at vero Domino saluatori, non solum oculos non velauerunt, ne crucem videret; sed illam ipsam crucem humeris eius imposuerunt, vt ante cor quam corpus crucifigeretur. Cum autẽ ad montem Caluariæ peruenerunt, *Propriam crucem baiulat.*

runt, & quasi fatigatum, & fractum, ac viribus exhaustum reficere viderentur, (solebant enim ii saccharo, & vino interdum recreari) obtulerunt ei potum. At quẽ potum existimatis? Vinum myrrhatum, ac felle mixtum. Quod cum gustasset, nec voluit, nec potuit bibere. Quæ maior crudelitas fingi aut cogitari potest? Si vinum & saccharum dare non cupiebãt, cur saltem modicam aquam non dabant? Quod si ne aquam dignabantur porrigere, cur potum simpliciter non negabant? cur myrrham & fel, quibus nihil est amarius, sub specie vini Domino porrigebant? Si afflictum consolari pigebat, cur etiam afflictionem augebant? Cur ei tam crudeliter illudebant? Diuiti Epuloni, si aqua denegata fuit, tamen fel aut myrrha oblata non fuit. Porro duodecimum fuit, ipsa crucifixio, quod est genus mortis admodum crudele prolixum, ac turpe. Nam & vulnera in manibus & pedibus fiunt, vbi propter neruorum, ac venarũ multitudinem acutissimi dolores generantur. Et pondus corporis semper trahit deorsum, & semper magis ac magis vulnera dilatantur, & dolores augentur, donec sine vulnere lethali, sola vehementia doloris anima de corpore exudatur. Decimũ tertium fuit genus quoddã crudelitatis prorsus inauditum. Nam cum Dominus in cruce penderet, & quasi pelagus quoddã amaritudinis præ multitudine pœnarum ac dolorum factus esset; tamen hostes eius feris crudeliores, & lapidibus duriores, non solum non mouebantur; sed eum irridebant, eiq; insultabant, & sales, & facetias in eum iaciendo seipsos oblectabant. Carnifices vero in oculis eius vestimẽta ipsius inter se diuidebãt, & super tunicam eius sortẽ mittebant. Quodque his multo grauius erat, vnus ex latronibus qui pendebat in cruce cum eo, cruciatuum propriorum oblitus quasi ad torquendum cæteri non sufficerent, in eum conuitia, & contumelias congerebat. Decimumquartum fuit matris amantissimæ, & discipuli quem diligebat continuus aspectus. Quantũ enim creuisse existimandum est dolores Saluatoris, cum in omnibus illis atrocissimis cruciatibus, contumeliis, conuitiis, irrisionibus matrẽ, & discipulum, quos præ cæteris tenerrime dilexerat, semper ante oculos habebat? præsertim cum perspicue intelligeret, quas illi cruces ac tormenta paterentur. Decimumquintum, & postremum fuit amara illa separatio carnis & animæ, quæ quidem tanto acerbior erat, quanto se magis dilexerant. Nec vero fuit vnquam inter eas sicut in nobis experimur, vlla pugna aut discordia sensus & rationis. Deinde in ipso flore ætatis, viuis, & integris sensibus Dominus moriebatur. Quocirca perspicue intelligebat, quã esset amarus calix ille mortis, atq; illa præsertim ætate, & omnes torsiones, & pœnas illius extremi agonis distincte percipiebat, quod aliis hominibus ob emortuos sensus, & turbatam imaginationem accidere nõ solet. Intelligebat præterea, quam esset sibi illa mors indebita, & tamen vicit amor generis humani: atque vt nos à morte liberaret ipse se morti subiecit, amarum illum potum deglutiuit, & inclinato capite tradidit spiritum. Ita recessit pastor bonus, gaudium orbis terræ, lumen oculorum nostrorum. Recessit vero cum magna angustia, vt audiuistis: recessit totus afflictus, totus laceratus, totus anxius, totus sitibundus, totus fatigatus.

Cruci affigitur.

In cruce ei illuditur.

Ob matrẽ præsentem contristatur.

Anima à corpore separatur.

Et quam celeriter hęc omnia facta sunt? Nunquid legitur vnquam fuisse scelestissimorum latronum ita accelerata, ita præcipitata, ita fulminata damnatio? nonne saltem in tertium diem aliorum reorum suppliciũ differri solet? At Dominus Iesus noctu comprehenditur, mane offertur iudici, hora tertia damnatur, ad meridiem crucifigitur, & post paululũ enecatur. Quid si adhæc omnia adiungãtur ista genera tam multa, tam varia, tam atrocia suppliciorum sine vllo genere consolationis fuisse? Nam quod sancti martyres fortiter, & alacriter mortem oppeterent, non est mirũ, cum in eis sicuti propter Christũ abundabant passiones, ita propter Christum abundarent consolationes. Christus vero caput martyrum torcular calcauit solus, & calicem plenum felle sine vlla gutta mellis haurire voluit. Ecce igitur, quam grauis erat morbus noster, quẽ nemo poterat sanare, sed pro illius curatione Dei filiũ necesse fuit occidi,

Sententia in Christ non lata, sed præcipitata.

Ecce

Exhortatio ad pœnitentiam & dolorẽ.

Ecce quam implacabili odio Deus peccatum prosequatur, quia filiũ suum ita seuere propter aliena peccata flagellauit. Væ nobis miseris, quibus tam vilibus, tam indignis, tam ingratis, tantam exhibuit charitatem. Propter nos Dei filius occisus est, propter nos vulnera, doloresque sustinuit. Peccata nostra eum laborare fecerunt, peccata nostra enm accusarunt, flagellarunt, spinis coronarunt, cruci affixerunt, vitam & sanguinem abstulerunt. Et vnde igitur existit adhuc in nobis tanta facilitas peccandi? vnde tam parui facimus peccare? quasi Dei offensio nihil esset. Vnde post peccatum cum ad pœnitentiam conuertimur, tam frigide ac remisse pœnitemus? Quid? Christus vt regnum peccati destrueret tanta passus est, & tu tam facile in cor tuum peccatum admittis? tam facile fornicaris? tam facile inebriaris? tam facile irasceris? tam facile peieras? tam facile quantum in te est iterum Dei filium crucifigis? Neque vero putes te minori supplicio dignum, quod non solus ista facis, neque solus peccatis tuis Christũ crucifixeris. Nam secundum iustitię legem non minori pœna mulctandus est, qui vna cum aliis hominem innocentem occidit, quam si solus occideret. Quare si semel ad veram, & profundam cognitionem peccatorum tuorũ peruenire desideres, Passionem Domini diligenter meditare, & cum videbis impios, & sceleratos illos satellites Christum vexare atque affligere, persuadeas tibi certo te vnũ esse ex illis, & vere te non minus quam illos Christi mortem procurasse, atque in eius necem conspirasse. Cogita, te (quod sane optimo iure cogitare potes) vna cum illis vere Christum irrisisse, conspuisse, flagellasse, spinis coronasse, in crucẽ egisse, myrrha & felle potasse, atq; ad extremum crudelissime necasse. Si enim peccata nostra non fuissent, nihil vnquam tale Christus pertulisset. Neque Romani, neque Iudæi, neq; dæmones omnes pares esse poterant, vt Christum Dei filium vel minimum læderent, nisi ipse ex nimia charitate, qua dilexit nos ad nostra exhaurienda peccata, se doloribus, atque adeo ipsi morti subiicere voluisset.

PARS ALTERA.

EXposuimus breuiter, qui sint duo priores fructus qui ex arbore sanctæ Crucis contemplatione & affectu quasi duabus manibus decerpi debent. Superest vt qui sint posteriores tres, paucis explicemus. Tertium igitur fructum esse dicebamus, cognitionẽ excellentissimi beneficii, quod in nos per crucem & passionem suam Christus contulit. Et quamquam multa valde de hoc argumento dici possint; nos tamen pro temporis breuitate solum tria capita tribus verbis ostendemus, vnde magnitudo summi huius beneficii cognosci potest.

Tertius fructus est cognitio beneficij passionis.

Tria sunt igitur potissimum cogitanda, quid nobis Christus donauerit, qua charitate, quomodo. Quid est quod donauit? liberatio ab infinitis malis, communicatio infiniti boni. Donauit n. indulgentiã peccatorum, gratiam, iustitiam, libertatẽ, pacem, salutem, redemptionem, merita, sacramenta, doctrinã, immortalitatem, gloriam, beatitudinem, felicitatem: breuiter, bona sua omnia per crucẽ & passionem nobis cõmunicauit. Inde enim, Pater, & sponsus, & caput nostrũ dicitur Christus, quod quicquid habet ad hæreditatem filiorum pertineat: quicquid habet sponsus, id cum sponsa libenter cõmunicet: quicquid habet caput, id facile membris omnib. impertiatur.

Quanta bona nobis contulerit.

Enumera si potes omnia mala, in quæ propter peccatũ primi hominis incidimus, & tum intelligere incipies aliquid de huius beneficii magnitudine. Erat homo ante peccatũ sapiẽtior Salomone: *comparatus est* per peccatum *iumentis insipientibus, & similis factus est.* Erat ante peccatũ fortior Sampsone: factus est per peccatũ debilior muscis & pulicibus. Nam ab his & similibus minutissimis animantibus se defendere nõ potest. Erat ante peccatũ ita superior morte vt posset si vellet nunquam mori: factus est per pecctaum ita morti obnoxius, vt velit nolit, cõpellatur mori. Erat ante peccatum in magna pace, & tranquillitate, nec secum, nec cum aliis vllum bellum aut inimicitiam gerebat: factus est post peccatum non solum aliis omnibus, sed etiam sibi ipsi contrarius. Terra non obedit, sed pro floribus producit spinas: mare imperium non

Comparatio inter statum innocentiæ & peccati. Psal. 48.

patitur, sed sæpe naues, & nautas absorbet. animãtia bruta non obtẽperant, sed contra potius hominẽ, tanquã communem hostẽ persequuntur. Sed nec ipse sibi homo obedire nouit, tanti sunt motus, & tumultus in humana ista Rep. propter seditiones, ac lites sensuum & rationis, propter tumultus, & clamores variarum passionum; vt homo sæpe in mille partes distrahatur: neq; aliud pectus eius, quam aliqua Babylõ plena turbarum, & confusionis esse videatur. Erat homo ante peccatum amicus Dei, eius gratia & fauore fruebatur: excidit per peccatũ ab ea gratia, & in iram, atque indignationẽ, & furorem eius incurrit: poterat ante peccatum sine labore, sine sudore, sine vlla molestia regnum cœlorum promereri; incidit per peccatum in eam miseriam, vt iam non possit suis solis viribus mereri aliquid apud Deum, sed bene possit demereri & ruere magis, & magis versus gehennam. Erat postremo ante peccatum in paradiso terrestri, loco pulcherrimo, optimo, amœnissimo; decidit per peccatum in hoc stabulum brutorum, & in hoc ipso multi sunt, qui vix locum obtinere possunt. Iam ab his omnibus malis, in quæ primus Adam sua inobedientia nos coniecerat, secundus Adam sua obedientia vsque ad mortem, & mortem crucis, nos liberauit: & omnia illa bona, quæ per peccatum amiseramus, per Christi passionem aucta, & cumulata recepimus.

Comparatio inter statum innocentiæ & beatitudinis. Conferte beatitudinem primi hominis, quam perdidimus cum ea beatitudine, quã in cœlis expectamus, quam nobis per passionem suam Christus promeruit. Erat Adã sapientior Salomone, erimus nos æquales angelis Dei. Erat Adam fortior Sampsone: erimus nos ferro, & igne & Leonibus fortiores. Poterat Adam non mori; nos multo feliciores non poterimus mori: fruebatur Adam magna pace; nos fruemur maxima, tantaq; erit tunc concordia corporis & animi, carnis & spiritus, vt quocunque voluerit ascendere animus, statim corpus sequatur, etiam super sydera. Erat Adã amicus Dei; erimus nos familiares, intimi domestici. Poterat Adam non peccare; nos multo beatius non poterimus peccare, Poterat ille non cadere; nos non poterimus cadere. Denique habitabat ille in paradiso terrestri; habitabimus nos in cœlo, in illis ornatissimis, & splendidissimis sedibus ac domiciliis angelorum. Habetis igitur quid sit quod Christus nobis donauit.

Quomodo tanta b[...] contule[...] nobis Ch[...]stus. Sed quomodo donauit? per se, an per alium? sine labore, an cum labore? multum enim profecto beneficium crescit, cum per nos ipsos, & cum incommodo, & iactura aliqua nostra amicum adiuuamus. Quis igitur fuit modus nostræ liberationis? Passio illa crudelis, cuius quasi summã & compendium paulo ante audiuistis. Non misit Christus vicarium angelum, aut archangelum aliquẽ, sed ipse suis manibus opus nostræ liberationis operari voluit. Et quanquam poterat vna gutta sanguinis, aut sudoris nos perfecte liberare, voluit tamẽ totum sanguinem profundere: & ea supplicia, & cruciatus pati, quos audiuistis: seipsum contempsit, vt nos honoraret, seipsum afflixit, vt nos consolaretur, dolores, & pœnas sustinuit, vt nobis gaudium, ac lætitiã obtineret. Vulnera & liuores elegit, vt nos à vulneribus peccati curaret. Denique crucifigi, & mori voluit, vt nos vitam beatam, & sempiternam haberemus. Quare pluris faciendus est modus, quo contulit beneficium, quam ipsum beneficium, quod contulit: & maius est medium, quã remedium, quanto maius & mirabilius est Deum mala pati, quàm bona facere, sustinere supplicia, quam elargiri munera.

Per propriam p[...]sionem.

Qua ex charitate id præstitit. Sed qua charitate hæc omnia operatus est? non enim parum auget magnitudinem doni, affectus donantis. Cum a te pauperes eleemosynam petunt; si eis amicum vultum ostendas, atq; dicas, quid petitis filii? quid vultis? qua re indigetis? accipite, parum habeo, parum vobis do, & si plus haberem, plus etiam libentissime darem: ô quam bene placet talis eleemosyna? sane existimatur, nec immerito, duplo maior, quam sit. Si vero toruis oculis eos aspicias, ac deinde aliquos obulos in terram proiicias, & dicas, Itote in malam crucem, ne mihi amplius molesti sitis. Illi accipiunt quidem, quod datur: sed non multum tibi debebunt. Qua igitur charitate, quo animo, quo affectu atrocissima illa supplicia pro nobis pertulit;

id vero

id vero cogitari aliquo modo potest, verbis explicari, atque oratione comprehendi certe non potest. Magna sunt, & multa, quæ pro nobis tolerauit, sed maior, & copiosior sine comparatione fuit charitas, qua ea tolerauit. Tres horas pependit in cruce, sed quis potest ambigere, quin libenter vsque ad diem iudicii in ea pependisset, si necessitas id postulasset? certe charitas ad hoc patiendum & multo maiora Christo non deerat. *Desiderio*, inquit, *desideraui hoc pascha manducare vobiscum.* Et, *Ego Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor, donec perficiam illud?* Itaque si multum ei debemus pro tot suppliciis, & tormentis, quæ pro nobis pertulit, multo adhuc magis debemus pro ea charitate, qua illa supplicia atque tormenta pertulit.

Luc.12. *Ibidem.*

Quartus fructus est cognitio bonitatis Dei.

Iam vero quartus fructus, quem ex arbore sanctæ crucis habemus, Cognitio est illius profundissimæ abyssi bonitatis Dei. Nullum est enim Dei opus, in quo clarius, & splendidius Dei bonitas elucet, quam Passio Saluatoris. Id quod facile assequeris, & multo etiam facilius, quam ego verbis explicare possim, si in singulis mysteriis crucis Christi quatuor capita attente consideres. Quis patitur? quid patitur? pro quibus patitur? qua de causa patitur? Si primũ oculos attollas ad eam maiestatem, cui astant in cœlis mille millia myriadum angelorum, cui terra ac cœlum, & omnia elementa ad nutum obediunt, qui omnia potest, omnia nouit, omnia regit, omnia gubernat, omnia moderatur: cuius comparatione omnis humana, & angelica gloria, arena est exigua, de qua ita loquitur Isaias, *Vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & ea quæ sub ipso erant replebant templum; Seraphim stabant super illud, sex alæ vni, & sex alæ alteri: duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant: & clamabant alter ad alterum, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus exercituum? plena est omnis terra gloria eius. Et commota sunt superliminaria cardinum, à voce clamantis, & domus repleta est fumo. Hæc enim dixit Isaias*, vt Ioannes exponit, *quando vidit gloriam Christi, & locutus est de eo.* Si inquam, primum istam tam excelsam, tam sublimẽ, tam super omnes res creatas eminentem maiestatem intuearis, ac deinde statim oculos conuertas ad eam humilitatem, & indignitatem sputorum, colaphorum, irrisionum, aliarumq; pœnarum, quã vere illa maiestas sustinuit, idq; non propter angelos, Cherubim, aut Seraphim; sed propter nostrum lutum, propter homines, & homines peccatores, ingratos, blasphemos, superbos, inobedientes, fieri non poterit, quin obstupescas, & cum Abacuc Propheta dicas, *Domine audiui auditionem tuam, & timui: consideraui opera tua, & expaui.* Hinc enim fieri sæpe solet, vt mentes hominum nimio stupore adductæ mirabili quodam modo suspendantur, & à sensibus corporeis abstrahantur, interdum etiam corpus ipsum procul à terra secum trahant. Quod si deinde cogitare incipias, quæ fuit causa huius tantæ nouitatis, quæ Deum coniunxit cum luto, vitam cũ morte, beatitudinem cum miseria, gloriam cœli cum ignominia crucis: & pro certo cognoscas nullam in hoc facto vtilitatem, aut commodum suum Deum quæsiuisse, nec vllo modo nos id meruisse; sed solam, & totam causam fuisse, illa viscera pietatis, illam abyssum bonitatis, perennem illum fontem misericordiæ & amoris Dei nostri, quo sine vllo nostro merito, & absque vllo suo commodo bonum esse existimauit, visitare nos ex alto: sane non solum admiraberis & obstupesces; sed senties etiam cor tuum dilatari, emolliri, resolui, & ignem quendam in intimis visceribus accendi, quo tantæ bonitati respondere, & teipsum totum eius obsequio, consecrare, ac dedicare cupies. Senties præterea in corde tuo quendam nouum horrorem, ac detestationem peccatorum oriri; senties quoque aperiri tibi oculos, & clare ac perspicue videbis turpitudinem ebrietatis fœditatem luxuriæ deformitatem omnium vitiorum. Denique noua quadam & inusitata vulneratus charitate cantare incipies, *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Nam qui cernit Regem Salomonem (vt verbis vtar Beati Bernardi) in diademate, quo coronauit eum mater sua: qui cernit vnicum Patris crucem sibi baiulan-

In Passione summa Dei bonitas relucet.

Isai.6.

Ioan.12.

Abacuc 3.

Cant.2.

iulantem, qui cernit cæsum, & consputum Dominum Maiestatis, qui cernit auctorem vitæ & gloriæ confixum clauis, percussum lancea, opprobriis saturatum, tandem illam dilectam animam gladius amoris transuerberat, atq; idcirco dicit, *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.*

Quintus fructus sunt Exempla virtutum. Venio autem ad quintum & postremum fructum, qui multitudinem, & præstantiam continet earum virtutum, quæ in Passione Domini excellentius enituerunt. Ille siquidem cum fructu, & vtiliter Passionem Domini meditatur, vel certe audit, vel legit, qui oculos mentis in illas heroicas, & illustrissimas virtutes defigit, quas inter dolores, & cruiatus tanquam flores inter spinas enitere videt. Neque vero existimare debemus vitam, & Passionem saluatoris nobis solum ideo propositam esse, vt eam cōtemplemur; sed etiam vt eam quoad possumus, imitemur. Hinc enim se non solum vitam, sed etiam viam appellauit. Hinc etiam clamat, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde:* Et rursum, *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* *Matth.11.* *Ioan.13.* Hinc Apostolus Petrus, *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* *1.Pet.2.* Et Apostolus Paulus: *Apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos,* &c. *Tit.2.* Et Apostolus Ioannes, *Ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* *1.Ioan.3.* *Num.21.* Itaq; non satis est Christum in cruce respicere, sicut olim Hebræi serpentem æneum respiciebant; sed necesse est etiam, eius virtutes imitari. Sicut enim olim Euæ, fructus mortis non multum nocuisset, si eum solum aspexisset, non etiam decerpsisset, & comedisset: ita nobis fructus vitæ, qui ex arbore crucis dependet, non multum prodesse poterit, si eum duntaxat aspiciamus, non etiā decerpamus, & comedamus. *Humilitatis.* Quare vt Apostolus hodie monet, *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu,* *Philip.2.* hoc est, Conamini, contendite, efficite, quantum potestis, vt eò modo affecti sitis, quomodo Christum in Passione præsertim affectum fuisse didicistis. Est enim ipse exemplar, & speculum clarissimum omnium virtutum. Ille *cum in forma Dei esset,* hoc est, cum eius natura esset diuina, atque idcirco *non rapinam,* sed ius naturæ arbitratus est, *esse se æqualem Deo:* tamen *exinaniuit semetipsum formam serui accipiens,* *Phil.2.* pedes discipulorum lauit Dominus, & magister existens. Deinde contemni, verberari, conculcari sustinuit. Ergo & vobis quamuis magni, quamuis nobiles, quāuis sapientes esse videamini, non sit graue ad opera humilia vos demittere, non sit graue contemni, ac despici, non sit graue cū pauperibus, & humilibus, (si causa postulet) conuersari: imo vero scitote vos vere magnos, & nobiles, & sapientes futuros, cum Christum perfecte imitari, & vosipsos nihil facere didiceritis.

Obediētiæ. Christus præterea factus est Patri obediens, & obediens in re difficillima, vsque ad mortem, & mortem crucis; ergo & vobis non sit difficile subiacere præpositis vestris, & eis in omnibus obedire. Quam quæso excusationem habere poterunt, si non obediant filii parentibus, serui Dominis, discipuli præceptoribus, oues pastoribus, dum eis vtilia & salutaria iniunguntur, cū Christus in re tam ardua in cruce subeunda, pro nostra salute, tam alacriter Patri obtemperauerit? Ergo si cupimus obsequium præstare Deo, Christumque imitari, amplectamur ex animo nobilissimam istam virtutē, & parentibus, præceptoribus, prælatis, magistratibus, magna deuotione, & humilitate obediamus.

Patientiæ. Christus patientiam inter tot genera sibi succedentium cruciatuum ita conseruauit, vt nec verbis, nec minis, nec signis vllis tot contumelias vlcisci voluerit. Ergo & nobis durum non videatur, ad exemplum Christi conuitia, & iniurias deglutire, & eorum penitus obliuisci.

Constantiæ. Christus constantiam, & perseuerātiam in bonis operibus ita coluit, vt neque flagellis, neque clauis, neque lancea, neq; cruce à cursu nostræ salutis procurādæ, ac perficiendæ reuocari, aut impediri potuerit. Ergo & vobis acerbum non sit, aliquando in bonis operibus pati contradictores, neque facile retro respiciatis, aut bona inchoata opera relinquatis, licet mundus & dæmones se opponant. *Recogitate eum, qui talem aduersum semetipsum sustinuit cōtradictionem.* *Heb.12.*

ctionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. Christus enim tam insignem mansuetudinem in passione ostendit, vt sicut, *ouis ad victimam duceretur, & sicut Agnus coram tondente se obmutesceret.* Ergo & vobis asperum non videatur, aliquādo inter amicos, vel inimicos tacere, accedere, & obmutescere potius, quam vt lites, & contentiones ferantur, vnde odia, & indignationes, & iræ, & rixæ nascuntur, quæ charitatem extinguunt, Spiritum sanctum contristant, animam & corpus occidunt. Christus quoque tam ardenti charitate in ipso summo ardore Passionis flagrauit, vt pro ipsis suis crucifixoribus, & tortoribus ingēti affectu supplicauerit. Ita etiam ardenter salutem animæ, & opera bona semper sitiuit, vt ipsa in cruce dolorum suorum oblitus, alterum latronem conuertere studuerit, & conuerterit. Ergo & nobis dulce sit charitate flagrare, in salutem animarum incumbere, in bonis operibus nunquam defatigari: vnusquisque eo modo, quo potest, vel publice, vel priuatim, aut verbo, aut exemplo colloquendo, conuersando in domibus, in gymnasiis, in conuiuiis, denique semper, & vbique salutem animarum esuriat & sitiat, & ignem charitatis vbi potest, & quomodo potest accendat, & illius desiderium compleamus, qui dixit, *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur?* Christus postremo seipsum perfectissimum, & absolutissimum mundi huius, & gloriæ, ac diuitiarum, & voluptatum contemptorem in Passione sua nobis exhibuit, cum in cruce pro nobis pendens non alium thronum habuit, quam patibulum non aliam coronam, quam spineam, non alias vestes, quam fortasse velum, quo partes corporis pudendæ tegerentur: non alias epulas, quam fel, & acetum; non alios comites, quam duos suspensos fures: non alios in suis afflictionib. consolatores, quam eos, qui clamabant. *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere.*

[margin: Mansuetudinis. Phil. 2. Isai. 53. Charitatis. Luc. 12. Cōtemptus mundi. Matth. 27.]

Ergo & vobis fratres mei, si caput vestrum agnoscitis, si Christum sequi desideratis, si vultis, vt ipse vos in regno Patris sui coram Angelis suis agnoscat, & confiteatur, incipiat iam nunc mundus vilescere, & gloria eius sordere & voluptas desipere. Amate vero quod Christus amauit, neque timete, ne decipiamini. Ipse enim est Emanuel, *qui nouit reprobare malum, & eligere bonum.*

Itaque si quis vere cupit ad magnum culmen perfectionis breui tempore peruenire, mundi gloriam contemnere, carnis petulantiam coercere, animi perturbationes sedare, metum mortis excludere, humilitatem, obedientiam, patientiam, mansuetudinem, charitatem, mundi contemptum addiscere, ac breuiter, in hominem alium transformari, serio, sedulo, attente, atq; assidue in libro crucis legendo, & contemplando se exerceat. Aspicite atque intuemini sanctos illos homines Apostolos, Martyres, Confessores, quorum vitam & virtutes omnes admiramur. Vnde illi quæso in tantam mentis altitudinem, & puritatem peruenerunt, vt Angeli quidam terrestres esse viderentur? vnde tantum illud robur, & constantiam hauserunt, vt dæmones nō timerent, sed prouocarent? mortem, & pericula non fugerent, sed quærerent? nō formidarent, sed desiderarent? Vnde tam excelsum diuitiarum, & gloriæ, & voluptatū contemptum didicerunt, vt pane & aqua, vestibusque vilissimis contenti, cætera non solum, non studiose quærerent, sed etiam oblata respuerent? Nimirum in Cruce Domini ista legerant. Nam & Petrus, & Andreas amore sanctæ crucis ebrii fuerunt: Apostolus vero Paulus, nihil se scire profitebatur, nisi Christum & hunc crucifixum. Et rursum clamabat, *Christo confixus sum cruci: viuo autem iam non ego: viuit vero in me Christus.* Martyr Ignatius, cuius sunt illa dulcissima, & affectu plenissima verba. *Amor meus crucifixus est*, quanto crucis amplectendæ desiderio flagrarit, testes sint stupendæ eius epistolæ & præsertim ea, quæ est ad Romanos, cuius tot faces, quot verba, tot scintillæ, quot syllabæ. Porro B. Bernar. vnde tantum, & pietate, & eruditione profecerit, ipse docet in sermone 43. in Cātica, sententiam illam exponens, *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur.* Tu quoque, inquit, *si sapis imitaberis sponsæ prudentiam, atque hunc myrrhæ*

[margin: 1. Cor. 2. Gal. 2.]

tam charum fasciculum de penetrali tui pectoris, nec ad horam patieris auelli: amara illa omnia, quæ pro te Dominus pertulit semper in memoria retinens, & assidua meditatione reuoluens, quo possis dicere & tu fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter vbera mea commorabitur. Et ego fratres, ab ineunte conuersione pro aceruo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Domini mei. Primum videlicet, infantilium illarum necessitatum, deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lachrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremo periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis, Euangelica sylua copiosissime noscitur protulisse. Hæc meditari dixi sapientiam, in his iustitiæ mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his diuitias salutis, in his copias meritorum: hæc mihi in ore frequenter, sicut vos scitis; hæc in corde semper, sicut Deus scit: hæc stylo meo admodum familiaria, vt apparet: hæc mea sublimior interim Philosophia, scire Iesum, & hunc crucifixum. Hoc reficit viscera paruulorum, hoc replet vbera matrum: & ideo inter vbera mea commorabitur. Hæc B. Bern. Iam B. Franciscus vnde meruit tam singulari diuini amoris priuilegio in eandem crucifixi imaginem transformari, & stigmata Domini nostri in corpore suo portare, nisi, quod iam ante per assiduã crucis meditationem totus animo in Christum crucifixum transformatus erat? floruit ante multos annos virgo quædam in Italia nomine Clara, cuius sanctitatem, & vitæ ac morum excellentiam (quæ fuit maxima) vt totam ab amore erga Crucem Domini manasse intelligeremus, inuenta est post obitum eius, & adhuc hodie cernitur in corde ipsius carneo imago Domini crucifixi artificio Spiritus sancti mirabiliter expressa. Et nos quidem ista in corporibus sanctorum externa signa oculis carneis videre possumus, sed nequaquam videmus, quanta eorum animæ charitate fulgeant, quanto gaudio repleantur, quanta gloria coronentur. Sed aliquando tamen videbimus si eis similes esse, & eorum vestigiis insistere voluerimus: si enim cum ipsis legitime ducem nostrum subsecuti certauerimus, eadem quoque beatitudinis laurea coronabimur, quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XXXII.

DE RESVRRECTIONE Domini.

Hæc est dies quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea. Psal. 117.

SI magnus fuit dolor, quem tenebræ superiorum dierum attulerunt; magnam quoque, Optimi Auditores, eam lætitiam esse necesse est, quã ex luce & splendore hodiernæ diei capere debemus. *Hæc est enim dies quam fecit Dominus.* Et certe par est, vt sicut hebdomada superiori capiti nostro tanquã viua membra, & vera condoluimus: ita nũc eidem in die gloriæ & lætitiæ cordis eius gratulemur: alleluia, alleluia. *Hæc est dies, quam fecit Dominus.* Cæteros dies suo exortu, ac luce Sol facit; sed hanc diem fecit ille, qui fecit & solem. Hodie siquidem ille renatus est, qui suo fulgore & lumine etiam Soli tenebras maximas offundit. Itaque cæteri dies sunt dies Solis, *Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Vidit quidem orbis terrarum, & alias hanc nouam lucem, cum videlicet ex Virgine natus est Christus: sed tamen clarissimum iustitiæ Solem, tunc exorientem cooperiebant nubes mortalitatis, comitabantur pluuiæ tribulationum, obscurabant nimbi & caligines persecutionum, & quod maius est, breuissimo cursu peracto, iste idem Sol descendit totus obductus nubibus in Occidentem. Itaq; fuit illa dies hyberna quædã dies, obscura, frigida, breuis. At vero hodie totus clarus, totus serenus, totus illustris, num-

Celebritas Paschatis.

numquam amplius obiturus Sol iustitiæ Christus renatus est.

Collatio inter natiuitatem & resurrectionẽ Domini.

Conferte diem Natalis cum die Resurrectionis. Tunc paruulus vagiẽs natus est, nunc gigas potentissimus resurrexit. Tunc in pago Bethleemitico; nunc in vrbe regia Ierosolymorum: tunc in humili stabulo; nunc in excelso monte: tunc agnus erat, qui suo balatu pulsabat, ac mouebat viscera matris; nunc vero Leo, qui suo rugitu exterruit mortem, tremefecit gehennam, conturbauit castra, & Principum tenebrarũ legiones. Vide quid profeceris, vide quid obtinueris, dæmonũ & Iudæorum crudelitas. Occidisti agnum, & resurrexit Leo; non exuit quidem, nec amisit Dominus mansuetudinem; sed induit, atque assumpsit potestatem. Iraque de illo Ioannes quondam dicebat, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* De isto alius Ioannes ait: *Ecce,* inquit, *vicit Leo de tribu Iuda.* Et ipse de se ipso: *Data est mihi,* inquit, *omnis potestas in cœlo & in terra. Hæc igitur est dies, quam fecit Dominus, exultemus & lætamur in ea.*

Ioan. 19. Apoc. 5. Matth. 28.

Exultauit hodie caro, & anima Christi, exultauit Maria mater Christi, exultauerunt omnes discipuli Christi, exultauit cœlum, exultauit terra, & ad ipsas quoque obscuras inferni regiones pars huius lætitiæ penetrauit: neque dubium mihi esse videtur, quin & ipse quoque Sol sicut in die Passionis Domino suis tenebris deseruiuit; ita in die Resurrectionis eius duplicato lumine eidem Domino deseruierit. Refert de se ipso Sanctus quidam Pater, singulis Dominicis diebus cum prima luce, vel etiam ante lucem surgebat ad orationem, se etiam ob huius diei memoriam, tanta lætitia perfundi solitum fuisse, vt sibi omnes res creatæ, quæ in cælo sunt, & quæ in terra magnis vocib. cantare viderentur, *In resurrectione tua Christe cœlum & terra lætentur, alleluia.* Quare vt nos partem quoque huius communis gaudii, & exultationis capiamus, exponam paucis, & quasi in summa, historiam Dominicæ Resurrectionis. Deinde si per tempus licebit, de mysterio huius diei breuiter differemus.

Vt igitur ab eo, quod primo loco posuimus, principium faciamus, posteaquam Christus Dominus cruento certamini, quod à principio noctis vsque ad horam nonam sequentis diei protractum fuerat, gloriose triumphans felicissimum finem imposuit, eadem charitate, qua crucem pro nobis ascenderat, ad sanctos Patres in sinu Abrahę quiescentes descendit. Siquidem in eo loco congregatæ erant omnes illæ sanctæ animæ, quæ ab orbe condito vsque ad illam horam in fide & spe aduentus Domini de corporibus suis exierant. Ibi erant primi illi duo homines propagatores generis humani, qui sicut primi fuerunt, qui peccauerunt, & antiqui serpentis venenum hauserunt; ita primi in crucem, & passionem Domini, tanquam in æneum serpentem aspicere, & sperare cœperunt. Ibi erat sanctus Abel, qui candidus & rubicundus, hoc est, virgo & Martyr primus, Domini Seruatoris typum gessit: & primus Dei ciuitatẽ sanguine suo dedicauit, & primus nouas illas inferni regiones, & sanctorum sedes, habitare cœpit. Ibi erat Sanctus ille senex, qui molitione ingentis illius arcæ simul genus humanum conseruauit, & Catholicæ Christi Ecclesiæ figuram expressit.

Patres in Limbo describuntur.

Ibi erat magnus ille parens omnium credentium, qui primus pactũ Dei, & insignia seruorum eius in carne sua recipere meruit. Ibi erat exemplar obedientię Sanctus Isaac, qui ligna propriis humeris ferens in quibus immolandus erat, verũ sacrificium, ac remedium totius mundi designauit. Ibi erat Sanctus ille parens duodecim tribuũ, qui alienis vestibus, peregrinoque habitu, benedictionem patris lucratus, quod in populis Iudæorum, & gentium post multa sæcula futurum esset, & maiorem minori subiiciendum, hoc est, gentes in Christum credituras Iudæis anteponendas, demonstrauit.

Ibi vidisses, vt alios multos prætercam, vnum Prophetam lapidatum, alterum sectum, tertium vecte in capite percussum, atq; alios aliis modis propter veritatis prædicationẽ ac testimoniũ necatos. Ibi quoque erant tanquam hospites & noui accolæ illarũ regionũ magnus Baptista, & fortunatus ille senex, qui non ante potuit egredi de mundo, quam videret propriis oculis Deum

Deum infantem, & eum in vlnis suis reciperet, & dulci cantico quasi cygnea voce laudaret. Neque deerat in illa sancta ciuitate suum hospitium Lazaro illi pauperculo, qui suis plagis, & fame, ac nuditate hunc sibi locum in sinu Abrahæ procurabat, cum diues ille auarus sua purpura, & bysso, & quotidianis sumptuosisque conuiuiis viuas in gehenna, æternasque flammas accẽdebat. Totusque ille sanctorum chorus ibi erat, & gemebat, ac suspirabat, vt viderent diem Domini, atque in medio eorum quasi ductor chori Regius Psaltes antiquam illã suam lamentationem sine intermissione re-

Psal. 41. petebat, *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus: fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte? dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus?* At vbi aduenlente Domino viderunt tenebras omnes dissipari, obscura illa loca insolito fulgore illustrari, & suam ipsorum gloriam, ac beatitudinem iã inchoari, quæ lingua explicare posset quid senserint mentes illæ fortunatorum hominum, & quanto gaudio, quanta lætitia, quanto tripudio diem illum exegerint? Tunc Propheta Ieremias librum lamentationum clausit, quẽ propter euersionem Ierosolymæ, & templi prophanationem scripserat. Intelligebat n. post tres dies templum restaurandum & multo pulchrius post instaurationem futurum, quam ante restaurationem fuisset.

Eorum gaudium. Nec ignorabat Ierusalem nouam exultatione vniuersæ terræ Apostolis architectis, & Martyribus operariis esse fundandam. Tunc Rex & Sanctus Propheta Dauid, veterum canticorum oblitus, canticum nouũ

Psalm. 84. cantare cœpit, & dicere, *Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob: remisisti iniquitatem plebis suæ; operuisti omnia peccata eorum.* Tunc & Moyses, & Maria sumpserunt tympanum in manu sua, & vna cum cæteris, qui se videbant iam vere liberatos de Ægypto, & hostes suos submersos in mari rubro, canticum illud in-

Exod. 15. choauit; *Cantemus Domino, gloriose magnificatus est: equum & ascensorẽ proiecit in mare.* Et qua lætitia, quibus vocibus, quibus lachrymis existimatis primus parens generis humani, ante pedes filii ac Domini sui prostratus dicebat: Venisti tandem diu exspectate, ac desiderate Domine fili, vt culpam meam tuo sanguine expiares: non es oblitus *verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti.* Psal. 118. Vicit iter durum pietas & laboris magnitudinem amoris magnitudo superauit. Non potest certe verbis explicari lætitia sanctorum Patrum: sed multo nihilominus maior erat ea voluptas, quam Dominus capiebat ex ea multitudine animarum, quam præteritis suis laboribus, & sudoribus se iterum genuisse, ac peperisse cernebat. Si Patriarcha Ioseph, cum ei duo filii in terra Ægypti nati essent, tantam ex eo voluptatem cepit, vt iam obliuisceretur omnium laborum, quos ante illud tẽpus in Ægypto passus erat, & primogenito suo Manassis nomen imponeret, dicens, *Obliuisci me fecit Deus omnium laborum meorum & domus patris mei:* Gen. 41. quid credibile est sensisse Dominũ, quando post laborem ac dolorem crucis, se tot millibus filiorum, ac filiarum circumdatum vidit? Quando speciosa illa oliua, se tot ramis vndique ornatam, & quasi vestitam considerauit? O quam fructuose collocati, quam vtiliter insumpti grauissimi illi dolores Domino videbantur, quos in arbore crucis proprio sanguine irrigando sustinuit, quando tales fructus eam arborem iam edere, ac proferre cernebat.

Sed quid agimus Domine? Cur non cõmunicas partem huius gloriæ, cum illo sacro corpore, quod adhuc te exspectat in sepulchro? Non recordaris eius legis, quæ ait, *Æqua pars erit descendentibus ad prælium, & remanentibus ad sarcinas?* 1. Reg. 30. Anima quidẽ tua, tanquam robustior non contenta fugasse dæmones de terra, persecuta est eos etiam in inferno. Corpus vero priore certamine, multis vulneribus acceptis, substitit ad sarcinas. Cum igitur iam hostium tuorum exercitus fuderis, castra eorum, & ciuitates spoliaueris, amicos tuos, qui captiui tenebantur à seruitute asserueris, neque in his regionibus agendum aliquid supersit; cur non redis ad tabernaculum, vt cum illo collega, ac socio laborum tuorum prædam, ac spolia diuidas.

Erat Auditores, sanctum Domini corpus in sepulchro, & adhuc horribilem illam

iam speciem conseruabat, quam acceperat in morte. Iacebat super lapidem, obuolutũ linteo, pallidum, frigidum, cruore fœdatũ, liuoribus, plagis, vulneribus coopertũ. Medium noctis iam præterierat, & cœlum ab ea parte, qua oritur Sol, iam albescere & illustrari aurora exoriente incipiebat: tunc Sol iustitiæ Christus Deus noster Solem illum quotidianum suo cursu, atque exortu anteuertere volens, mira celeritate, & maiore potestate, natura obstupescente, corpus suum excitauit, atque à morte ad vitã, & ad vitam immortalem reuocauit. Quanta, & quam admirabilis fuit ista mutatio? & sanctum illud corpus, de quanta obscuritate ad quantam gloriam, & quanta velocitate anima redeunte transierit, certe verbis explicari non potest. Sed fortasse aliqua similitudine, aliquid de re tanta, suspicari poterimus. Accidere solet aliquando vt ad plagam obeuntis solis aliqua nubes existat, ita obscura atque atra, vt intuentium oculos exterreat: quæ tamen si forte sol occasui propinquans eam plane suis radiis ferire possit, ita repente lucere ac splendere, & tota aurea effici solet, vt pene ipse globus solis esse videatur. Pari ratione, Auditores, splendidissima atque illustrissima illa mẽs, simul atque in corpus intrauit, omnes tenebras eius conuertit in lucem, & statim ad præsentiam eius gloriæ omni squalore, omni deformitate, omnibus sordibus euanescentibus, summus decor, summa gratia, summa lux, summa species, summa ac perfecta, & sempiterna sanitas omnia illa mẽbra, & totum corpus occupauit. Quis est iste, qui post tot procellas, ac tempestates de profundo mari tam lætus, & tam formosus egreditur? Iste est Ioseph, qui iam exiit de carcere attonsis crinibus mortalitatis, & indutus vestem immortalitatis gloriæ, & ipse deinceps dominabitur in omni terra Ægypti. Quis est iste? Iste est Moyses, qui iam prodiit ex aqua, & ex iuncea fiscella, vt Regem Pharaonem, & exercitum eius submergat in mari. Quis est iste? Ille est Mardochæus, qui iam exuit saccum & ciliciũ, & indumenta Regia indutus, hostem suum Aman, in ipsa cruce suspendit, quam ille parauerat, & vniuersum populum ab illa tyrannide, & crudelitate liberauit. Quis est iste? Iste est Daniel, qui teterrimo dracone interfecto in lacum leonum immissus, incredibili potentia eorum ora conclusit, & iam liber, sicut intrauerat, exiit. Quis est iste? Iste est Sampson, qui circumdatus hostibus, & in ciuitate Gazæorum inclusus, media nocte surrexit, & non tam apertis, quã sublatis portis vrbis illius omnia proposita & consilia hostium suorum elusit. Quis demum est iste? Iste est Ionas, qui in mare præcipitatus, vt cæteri tempestatem euaderent, & à grandi cete deuoratus tertia demum die, nihil penitus læsus littori redditus est. Nam etsi potuit cete nostrum Ionam deuorare, eum tamen lædere, & detinere diutius, quam tres dies non potuit. Tunc enim demum intellexit mors se circumuentam, & eum deuorare voluisse, à quo deuorandã, & occidenda erat. Dominus enim cum mortem, quæ per peccatum primi hominis in hunc mundum intrauerat, occidere vellet, id fecit, quod piscatores facere solent: non obiiciunt piscatores nudos hamos piscibus, sed eos in esca diligenter includunt, vt pisces accurrant ad capiendam escam, & interim capiantur ab hamo. Ita Dominus fecit. Non enim ipsum per se Dei verbum, quod mori non potest, cum sit ipsa vita, & vita æterna, cum morte congredi voluit: satis enim sciebat non ausuram mortem in tale certamen descendere, sed declinaturam omnino conflictum. Quid igitur Dominus fecit? Inclusit hamũ ferreum diuinitatis in esca sanctæ illius humanitatis: statim mors à diabolo incitata cucurrit ad deuorandam escam, & videns Dominum posse cædi, ac vulnerari, putauit etiam omnino posse extingui, atque in fauillam, & cineres redigi. Itaque exultans quasi victrix capta præda, aperuit os suum, & deuorauit quasi dulcem escam carnem Seruatoris: repente vero sentiens guttur suum hamo trãsfigi intellexit, quid incaute suscepisset. Intellexit vitam æternam sub integumentis carnis humanæ delitescere: intellexit se in hamum ferreum, quẽ fugiebat incidisse. Dominus vero ita mortẽ captam fregit ac debilitauit, vt modo etiam pueri, & puellæ eam irrideant, atq; insultẽt, ac di-

Resurrectio corporis describitur.

Simile.

Variæ figuræ Christi resurgentis.

Gen. 41.

Exod. 2.

Esth. 6.

Dan. 14.

Iud. 16.

Ion. 1.

Mors capta à Christo.

1.Cor. 15. S.Athan. lib. de Human. verb.

ac dicant, *Vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus?* Magnus Athanasius, libro de Humanitate Verbi, & salutari aduentu eius, hoc potissimum argumento demonstrat, mortem nihil virium iam habere, quod ante aduentum Christi, omnes eã reformidabant: at posteaquam Dominus, cum ea singulari certamine dimicauit, eãq; in cruce perdomuit, non solum viri graues, & Philosophi, qui de contemnenda morte multa didicerunt; sed etiam tot pueri, & puellæ in ipso flore adolescentiæ, quando vita iucundior esse solet, carne & mundo vndique blandientibus & sua fallacia gaudia pollicentibus, sola fide & cruce Domini armati, mortem audacter prouocauerint: & multi maluerunt pro Christo ad mortem, ad tormenta contendere, quam præsentem vitam, & salutem tueri. Quis, inquit, cum Leonem videt, ludibriis exagitari à pueris, ignorat eum, vel iam mortuum esse, vel saltem omnibus viribus suis destitutum? Et rursum. *Quemadmodum*, inquit, *vbi debellato per legitimum Principem Tyranno, manibusque, & pedibus eius intra vincula constrictis, omnes quotquot ad id spectaculi superueniunt, ludibriis ei insultant, probris & verberibus proscindunt; securi iam seuitiæ illius, & furoris ob Principis sui de eo partam victoriam: Ita quoque mortem iam debilitatam, & per Saluatorem Dominum nostrum Iesum Christum cruce triumphatam, manibus eius pedibusque obligatis, omnes in Christo pedibus proterunt, martyresque Christo se præbentes sannis, ludibriis, conuitiis exagitant, obiectantes & quæ dicta sunt per Apostolum: Absorpta est mors in victoria. Vbi est, mors victoria tua? vbi est, mors stimulus tuus?*

1.Cor. 15. Exultatio Beatæ Virginis.

At tu Triumphator, posteaquam cum isto pulcherrimo corpore tuo prædam, ac spolia diuisisti, num mœstæ matris tuæ nõ recordaberis, quæ etiam os tuũ & caro tua est? Ea certe tecum affixa fuit cruci. Cur igitur etiam tecum non resurget? Apostoli tui

2.Cor. 1.

sententia est: *Sicut socii passionum estis, sic etiam & consolationis eritis.* Iam etiam beatissima mater tua, à die Natali, vsque ad diem obitus; à præsepi vsque ad crucem, nunquã te deseruit: cur igitur modo etiam tãtę gloriæ, & lætitiæ particeps non erit? Serena Domine illum solem propter te obscuratum: dissipa nubes illas tam densas, quæ adhuc cœlum illud obducunt. Claude cataractas cœli, & reprime copiosum illum imbrem lachrymarum, qui adhuc propter te ab illis virgineis oculis manare non cessat. Erat, Auditores, Beatissima illa Virgo, quãtum pie coniectare licet illa hora Dominicæ Resurrectionis clausa in cubiculo, & fide, ac spe ornata atque erecta, vigiliis, atq; orationibus operam dabat ac semper magis, ac magis desiderio, atque amore incendebatur, videndi tandem hunc nouũ splendorem; & quasi fortissima Leæna ex intimis præcordiis tertia die super mortuum filium rugiebat, ac dicebat, *Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cythara:* Reuertere de Psalm. 5[…] prælio nobilis triumphator: collige pastor bone dissipatum gregem: exaudi clamores afflictæ matris tuæ. Interrupit hæc suspiria, atque has lachrymas benignissimus Dominus. Repente enim paupercula illa domus cœlesti lumine tota completur: & multo clarior, atq; illustrior Dominus oculis Matris apparuit, quam appareat oculis nostris lux ipsa meridiana. Quæ lingua, quæ mens, quæ cogitatio magnitudinem eius lætitiæ consequatur, quam Beatissima ista Virgo aspectu tantæ, & tam desideratæ lucis accepit? O quanta celeritate repressa suspiria, impediti singultus, siccata sunt flumina lachrymarum. Patriarcha Iacob cũ post multas lachrymas, quibus Iosephum carissimũ sibi filium, tanquam occisum, & à bestia deuoratum defleuerat, audiuit eum rursum viuere, & ipsum esse, qui dominaretur in omni terra Ægypti, tantam ex eo nuncio lætitiam accepit quantam animus eius capere non poterat. Et idcirco more eorum, qui de graui somno euigilant, non poterat penitus ad seipsum redire, neque omnino credere, id verum esse quod audierat Et posteaquam tandem conspectis plaustris, & muneribus, quæ Ioseph miserat, rem totam credidit, reuixit spiritus eius, & ait: *Sufficit mihi si Ioseph filius meus viuit.* Gen. 45. Iam igitur, Auditores, si Patriarcha Iacob, qui domi adhuc vndecim filios, & vnam filiam & filios filiorum viuos habebat, tam vehementer lætatus est, cum accepit duodecimum viuere,

viuere, quem mortuum esse non viderat, sed audierat, & facile suspicari poterat non esse verum, sicut verum non erat: quantum credibile est, exultasse Mariam quando filium illum vnicum, quem habebat, & quem non audierat, sed viderat in cruce mori: quando, inquam, illum vnum filium, & talem filium non ex aliis cognouit viuere, sed ipsa propriis oculis conspexit viuum, & non prouinciæ vnius Proregem, sed cœlorum, ac terrarum verum ac solum Regem, & Imperatorem effectum? Non possumus certe, non possumus ea capere, quæ nunquã experti sumus, & quæ intelligentiam nostram longe superant: ego tamen illud mihi persuadeo, tantam hanc lætitiam fuisse, tantumque gaudium, & ita Mariæ totum cor occupasse, vt sine miraculo singulari, vis eius perferri, ac sustineri minime potuerit. O quam cumulate & celeriter, Domine, eos consolaris, qui pro te aliquid patiũtur? Non magnus vere erit iam ille præteritus dolor, si cum huius voluptatis magnitudine comparetur. O fortunati labores? ô certamina gloriosa seruorum, & militum Dei, quæ tale stipendium, & tam vberem mercedem exspectant. Vere fœlices illi, qui cum plurimum patiantur pro Domino, vel in defensione pudicitię, vel in conseruatione patientiæ, vel in castris aliarum virtutum, contra spirituales nequitias fortiter dimicantes, tamen renuunt hic in terris consolari: *Nam mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum eorum.* *Luc. 6.*

PARS POSTERIOR.

MYsteriis prætermissis Resurrectionis, quæstionem vnam duntaxat, tempori maxime accommodatam, nobis, vt spero, non minus vtilem, quam iucundam exponam. Quæro igitur, quæ causa sit, cur anniuersarius dies celebrandæ Dominicæ Resurrectionis non redeat ad eundem anni diem, sicut dies reliquarum celebritatum? Celebritas Incarnationis semper incidit in diem Martii vigesimum quintum. Dies quo natus est Dominus semper agitur mense Decembri, die etiam vigesimoquinto. Circumcisio, Apparitio, Præsentatio, aliæque celebritates semper ad vnum, & eũdem anni diem reuertuntur.

Cur festũ Pascha sit mobile.

Quæ igitur causa est, cur dies Resurrectioni Dominicæ consecratus nunquam sit idem? & nunc in mense Martio, nunc in Aprili, nunc maturius, nunc serius ad nos redeat? Primum hoc loco, vt Diuus Augustinus ad Ianuarium scribens, hanc ipsam quæstionem edisserens, monet: *Illud nosse oportet in Catholica Christi Ecclesia alios festos dies in memoriam tantum alicuius rei gestæ, alios in memoriam simul & Sacramentum celebrari.* *Aug. Epistola ad Ianuarium.*

Prioris generis sunt dies, quo conceptus, quo natus, quo circumcisus, quo baptizatus est Dominus. Siquidem isti dies, & si qui alii eodem genere continentur, non alia de causa sacri, & festi sunt quam vt nobis in memoriam reuocent, quæ beneficia à Deo illis diebus acceperimus, & nos pro eis eodem Domino sincero affectu in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus gratias referamus. Ad hoc vero nihil est opus aliud, quam reuolutum anni diem, quo res gesta est, singulari celebritate, ac religione peragere. Porro Dominica passio, & resurrectio, quas ascensio in cœlum, & missio Spiritus sancti, subsequuntur, ad posterius genus pertinent.

Nec enim dies isti ideo solum celebrius peraguntur, vt Dominum pro nobis mortem obiisse, ac deinde tertia die resurrexisse recordemur; sed etiam vt aliquid præterea à Domino gestum, vel à nobis gerendum intelligamus. Hinc videlicet, vt Pascha celebretur, exspectamus primum mensem Martium, qui *primus in mensibus anni, & mensis nouorum* in sacris literis appellatur, obseruamus. *Ratio cur die Dominica post pleniluniũ Martii Pascha agimus.*

Deinde in eo mense tertiam hebdomadam lunæ, nempe à die decimo quarto, vsque ad vigesimum primum, quo tempore lunam diminui, vulgus hominum censet. Postremo in ea hebdomada non quoscunque dies accipimus, vt Hebræi faciunt; sed exspectamus ad obitum Domini celebrandum diem sextum, ad sepulturam diem septimum, ad resurrectionem diem octauum: quos etiam tres dies non temere,

nec sine causa Dei sapientia, vt in eis secundum carnem moreretur, vt sepulchro quiesceret, & ab inferis reuerteretur exspectauit.

Quænam igitur in ipsa obseruatione tẽporum, & dierum mysteria latent? Cur obseruamus mensem nouorum, & in eo mense tertiam hebdomadam lunæ, & in ea hebdomada diem sextum, septimum, & octauum? Quid hæc tempora nobis significant? Quæ sacramenta continent? Hæc paucis aperienda sunt. Initio igitur mensem Martiũ exspectamus, quod ipse sit, vt scripturæ loquuntur, *mensis nouorum*. Quando n. quæso melius, & commodius agi potest Dominicæ resurrectionis celebritas, qua mundus iam collapsus renouatur, & nos iubemur *in nouitate vitæ* ambulare, & expurgare *vetus fermentum, vt simus noua conspersio*: & exuere veterem hominem, & induere nouum; & renouari spiritu mentis nostræ, idque de die in diem; quam eo tempore, quo omnia resurgunt, innouantur, renascuntur, augentur? Nonne hoc tempore, anno quodammodo resurgente ac innouato resurgunt in aruis fruges, vbique in pratis flores, in arboribus frondes, in vitibus gemmę? Nonne vbique valles & montes virescentibus herbis, & graminibus vestiuntur? Nonne redditur sua terræ fœcunditas, aeri serenitas, mari tranquillitas, rebus omnibus vita? Ecce quam aptum & idoneum tempus elegit sapientissimus Deus, vt innumeræ propere resurrectiones, tum hanc vnam Domini resurrectionem, quasi famulæ & administræ comitentur; tum nos omnes ad resurgendum, & vitam ac mores innouandos & immutandos inuitent.

Exod. 23.

Cur tertiã lunarem exspectamus hebdomadam. *Mal. 4.*

Exspectamus secundo loco tertiam hebdomadam lunæ, propter duas causas: Vna est, quod in Passione, ac resurrectione Domini tertia mundi ætas, & vt Beatus Augustinus loquitur, tertium tempus inchoetur. Prima siquidem ætas fuit ante legem ab Adam vsq; ad Moysen: secunda in lege à Moyse vsq; ad Christum: tertia post legem, ab obitu & resurrectione Domini, vsque ad obitum totius mũdi, & communem ac generalem resurrectionem omnium filiorum Adã. Altera ratio huius obseruationis paulo abstrusior, atq; obscurior, atque idcirco plurib. verbis explicãda. Sol & Luna in sanctis literis Deum, & hominem significare solẽt. Deus n. passim *Sol iustitiæ* nominatur. Malachiæ 4. *Vobis timentibus nomen meum orietur Sol iustitiæ.* Sapientiæ 5. *Errauimus à via veritatis, & Sol iustitiæ non luxit nobis.* Et Ecclesia de Christo non raro canit: *Sol iustitiæ Christus Deus noster.* Homines vero, ac præcipue post peccatum, ideo Lunæ comparantur, quia vt Ecclesiasticus ait, *Stultus vt luna mutatur*: & nihil stultius homine peccatore. Perpendite modo ex accessu Lunæ ad Solem, vel recessu eiusdem à Sole, quam aperte demonstretur, quid fiat in homine cum accedit ad Deum, vel recedit à Deo. Luna cum ad Solem accedit, illustratur in parte superiori, qua respicit cœlum; & obscuratur in parte inferiori, qua respicit terram. Cum vero recedit à Sole, illustratur in parte inferioti, obscuratur in parte superiori.

Sap. 5.

Eccl. 27.

Itaque tempore nouilunii, cum Luna omnino subiecta est Soli, nobis quidem, qui solum partem inferiorem respicimus, omnino defecisse, & nihil luminis habere videtur: & tamen ea in parte superiori tota completur lumine. Contra autem cum longissime abest à Sole, & ei è regione opponitur, nobis plenissima, & pulcherrima videtur: & tamen in parte superiore tota est obscura. Ad eundem modum, cum homines per peccatum à Deo recedunt, eique opponuntur, obscurantur in parte superiore, illustrantur in inferiore: hoc est obliuiscuntur Dei, & bonorum æternorum, & omnes vires in terrena conuertunt. Et vt ait Ierem. *Sapientes sunt, vt faciant mala; bene autem facere nescierunt.* Sapientes sunt secundum carnem, sciunt conseruare & augere diuitias, sciunt non solum tueri: sed etiam extendere limites suos: sciunt pro tribus obolis optime litigare: at vero sapientiæ & cœlestis doctrinæ, nondum alphabetum attigerunt. Et isti quidem quorum infinitus est numerus, ab oculis terræ laudantur, celebrantur, volitant per ora, & aures vulgi. Tunc Luna est plena, omnes aspiciunt, multi inuident, plures adulantur. At in oculis Dei & Angelorum:

Ierem. 4.

rum contemnuntur, despiciuntur, fœtent corã eis. Contra vero cum aliquis per pœnitentiam, & veram conuersionem accedit ad Deum, tum illustratur in parte superiore, oculos suos conuertit ad cœlum, ea dirigit omnes radios suos, ea cogitat, ea diligit, ad ea suspirat, & interim obscuratur in parte inferiore. Obliuiscitur enim terræ, & rerum terrenarum, moritur quodammodo mundo, & crucifigitur. Neque valde studet propagandæ soboli, nec honoribus acquirendis, nec patrimonio ampliando: & isti pauci sunt, pauci illi contemnuntur, & irridentur. Cum enim aliquis, relictis turbulentis negociationibus mundi, serio ad Christum conuertitur, & cum eo coniungi, eique subiici desiderat, quid tum dicunt filii huius sæculi? quid iudicant oculi carnis? Nempe eum deficere, obscurari, insanire. Quoties illas voces audiuimus: Adolescens tantæ spei, qui tantos progressus in studiis literarum, vel in aula Regis faciebat, qui familiam suam multis titulis & ornamentis augere potuisset, ecce quomodo periit, abscondit se in monasterio, vbi deinceps latebit, & ignorabitur. Et qui in luce honorum & dignitatum versari potuisset, nunc in tenebris monasterii otiosus versabitur, nec sibi, nec suis, vel adiumento, vel ornamento erit. O quam vehementer falleris sapientia carnis? Tu vero deficis, ille proficit. Tu autem proficis in oculis hominum, ille proficit in oculis Angelorum, Tu sapis ea, quæ carnis sunt, ille sapit ea, quæ Dei sunt. Tu diligis ista, quia meliora non nosti, ille illorum obliuiscitur, qui recordatur meliorum: tu seruire potes Mammonæ, quia Deo non seruis; ille renunciat Mammonæ, quia Deo seruire cupit, & nemo potest Deo seruire & Mammonæ. Sed tunc intelliges licet sero, tunc sapere incipies, cum in extremo die cum perditis & damnatis dices, *O nos insensatos, qui vitam illorum æstimabamus insaniam & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est.*

Quorsum tam multa dicet aliquis de cursu Lunæ? Omnino ad propositum, Auditores: Deus enim, qui est *lux vera, illuminans omnem hominem venientẽ in hunc mundum,* cum primum hominem condidit, eius faciem ad se cõuertit ad eum modum, quo luna se habet, cum est coniuncta cum Sole. Itaque tunc homo subiectus Deo illustrabatur internis, gaudebat ac delectabatur in Deo: neque ei valde curæ erant conuiuia, choreæ, aliæq; sensuum, & carnis voluptates: habebat enim alia sine comparatione maiora, & meliora. Verum non diu infelix homo hac felicitate frui potuit: statim enim dæmone impellente, per peccatũ cœpit à Deo recedere, & simul faciem ab eo auertere, atque ad terram conuertere; non secus ac luna facit cum à sole recedit. Legite historias rerum gestarum à condito orbe, ibi plane videbitis post peccatum primi hominis, semper hominibus magis, & magis à Deo recedentibus creuisse in orbe contemptum atque ignorantiam veri Dei, & simul auctam prudentiam carnis, auctas fraudes, auctam industriam male agendi, auctam nequitiam, & libidinem fuisse. Quid tunc fecit Deus? expectauit vt compleretur nostra malitia, & discederent homines quam longissime poterant, & Lunæ persimiles essent. Cum ad finem secundæ hebdomadæ, hoc est, ad diem decimum quartum peruenit, & tunc demum hac plenitudine temporum & humanæ malitiæ, luna videlicet plena existente, & secundam hebdomadã complente, misit Deus filium suum, vt moriendo ac resurgendo, rursum genus humanum ad se traheret, atque ad coniunctionem cum sole reuocaret. Itaque sicut initio tertiæ hebdomadæ, iterum luna ad solem faciem suam conuertit, atque ad eum properat, donec ei rursum plene ac perfecte subiicitur: ita nos quoque à Christo de cruce concionante vocati, & excitati ad Deum conuertimur; & qui eramus longe efficimur prope: & quanto magis ei affectu pietatis propinquamus: tanto magis exterior noster homo corrumpitur, & interior renouatur, de die in diem, & mundo crucifigimur, & morimur, vt soli Deo in Christo viuamus & pascha quotidie agamus, quod transitum significat, dum transimus de morte ad vitam, de tenebris ad lucem, de vitiis ad virtutes, donec veniat dies felicissimus nouilunii, & Luna cum Sole,

Sole, hoc est, Ecclesia cum Christo plane, ac perfecte in cœlo iungatur.

Hæc igitur est causa cur Spiritus sanctus, hoc nostrum pascha, atque hunc transitum non alio tempore, quam tertia lunæ hebdomada: non quoscunque dies, sed certos quosdam Dominus elegerit, nempe sextum, septimum, & octauum, & hoc potissimum triduum nobis moriendo, quiescendo, & resurgẽdo commendauerit. Cuius rei duas quoque causas fuisse video. Primum est, vt Christus in hoc excellentissimo opere liberationis, verus Dei Filius ostenderetur, omnino decebat, vt quemadmodum Deus sexto die hominem creauerat; ita Christus sexta die eundem hominem, sua morte ac Passione ad vitam, quam amiserat, instauraret, & septima die quiesceret ab opere Redemptionis. Et sicut Deus octaua die non redierat ad aliquas nouas res procreandas; sed solum ad ea gubernanda, & conseruanda, quæ ante sabbathum creauerat: ita Christus octaua die resurgeret quidem; sed non ad laborem, non ad concionandum, non ad ieiunandum, non ad pedes discipulorum lauandos: sed duntaxat, ad Ecclesiam administrandam, & regendam, quam sibi proprio sanguine, & vita pepererat. Deinde voluit Dominus, vt B. Augustinus in epistola illa ad Ianuarium docet, hoc sacratissimo triduo nobis ostendere, quid agere, & quid sperare, ac desiderare deberemus. Omnis enim vita sanctorum tribus diebus peragitur. Primũ excipit nos dies passionis, dies sextus, in quo flagellamur, tanquam filii, & in quo dicitur nobis. *Tolle crucem tuam: & sequere me.* Et hic quidem à die natali, vsque ad diem obitus durat. Sequitur deinde dies sabbathi, dies quietis, ab obitu vsque ad resurrectionem, quo die dicitur sanctis: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur: Amodo enim iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis, opera enim sequuntur illos.* Postremo adueniet optatissimus dies octauus, *quo absorbetur mortalis vita, & inimica destruetur mors, & Dominus Christus conformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*: Et tũc plene ac perfecte resurgentes iam non moriemur, mors vltra nobis non dominabitur: quia vero non resurgent iterum sancti homines ad labores, nec requies illorum vllis seculorum spatiis terminabitur, ideo nec septimus dies finietur, sed continuabitur cum octauo: id quod etiam Moyses significare voluisse videtur, cum in capite primo Geneseos soli diei septimo non adiungit vesperam: siquidem gloria resurrectionis, nõ extinguet, sed excipiet, & conseruabit ac etiam meliorem faciet requiem beatorum, Porro de hoc triduo in Psalmo quodam legimus, *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* Est enim nobiscum in tribulatione Deus, dum est dies sextus, & tempus crucis peragitur; eripiet vero, & liberabit de omni tribulatione, atq; in quiete constituet, cum dies septimus, hoc est dies mortis aduenerit. Ac die octauo tum demum nos à mortuis excitabit, & gloriosos ac beatos efficiet: Itaque die sexta dicitur, *Cum ipso sum in tribulatione:* die septima, *eripiam eum:* die octauo, *& glorificabo eum.*

Cur Christus, sexta die passus fuerit, septima quieuerit, octaua resurrexerit.

Apoc. 14.

1. Cor. 15.

Rom. 6.

Psal. 9.

Quæ cum ita sint, Auditores, omni animi prouisione cauendum est, ne de illorum numero simus, qui rationem huius sacratissimi tridui non intelligentes, hic in terris agere volunt non diem sextum, vt deberent: sed septimum & octauum, nempe crucem ferre non volunt, contra spirituales nequitias arma sumere, & fortiter dimicare non volunt. Sed quid illis accidet? Num feriam sextam, & tempus crucis euadent? Non euadent sane. Omnino enim tempus crucis agere debemus, vel in hoc sæculo breuissimum, vel in alio sempiternum. Itaque nemo se fallat, nemo se ipsum decipiat; nemo vt hic Sabbathum, & Sabbathum breue, ac turbulentum agat, Sabbathum illud pacatissimum & sempiternum, quod in alia vita nobis Dominus pollicetur amittat. Quid enim stultius, quid insipientius, quam vt hic ad momentum læteris, ac diem festum agas, & incidas in eam Quadragesimam, quæ Pascha non exspectat, & in eam vigiliam, quam nullus consequitur dies festus, & in eam sextam feriam. quæ Sabbathum, & Dominicum post se non habet.

Oportet hic feriã sextam agere, si post Pascha celebrare velimus.

Quamobrem oro vos, atque obtestor,

Audi-

Auditores, vt hoc alte mentibus vestris insigatis, neque semen illud veri verbi Dei vobis de corde ab vllo dæmone auferri sinatis: sententiam ac decretum esse Dei. vt omnes siue adolescentes, siue senes, siue nobiles, siue ignobiles, siue pauperes, siue diuites, ad requiem Sabbathi, & gloriam Dominicæ Resurrectionis non perueniant, nisi hic in terris feriam sextam egerint, crucemque portauerint. Quid est portare crucem? Quid! Tolerare iniurias, reddere bonum pro malo, dimicare viriliter contra vitia, coercere libidines, non fornicari, non inebriari, non alias fœdiores voluptates consectari, quæ nec nominari honestis vocabulis possunt.

At inquit, tametsi ista non seruo; tamen postea ad confessionem accedo, atque ita crucem meam fero. Verum est quidem, ad confessionem accedis, sed qua contritione? quo dolore? quo desiderio satisfaciendi? quo proposito non peccandi? Certe tales Confessiones hoc nostro sæculo fiunt, vt ego vehementissime reformidem illas audire. Nonne singulis annis promittis sacerdoti, te diligentiam adhibiturum, vt nō pecces? Nonne statim promissionis obliuisceris? Nonne anno sequenti cum iisdem peccatis & forrasse pluribus, & maioribus ad eum accedis? Audire vultis sapientem quandam fabulam? Ferunt aliquando lupum à Pastore quodam in stabulo comprehensum: cumque iam Pastor mortem minitaretur, lupum facundia sua vti cœpisse, acdixisse: Domine, non amplius veniam, spondeo, promitto, do fidem, nihil amplius detrimento tuis gregibus inferam. Pastor vero, non me decipies, inquit, Et tunc vero non amplius redibis, si te interficiam. Quid ego tibi parcerem, qui non solum agnos, & oues deuoras; sed etiam cum stabulum ingrederis, etiam sine fame, solum libidine nocendi omnes oues occidis? Tum lupus, vere Domine ex corde, ex animo pœnitet me nequitiæ meæ, agnosco stultitiam meā, nec deinceps nunc polliceor, me nihil vnquam accepturum, nisi fames coegerit, & fame etiam cogente, non consumam amplius, quā pretium septem obolorum. Tandem pastor misericordia motus. Vade, inquit. Tu etiam debes viuere, sed recordare promissionum. Abiit Lupus, & cum in itinere meditaretur sobrietatem, ecce occurrit ei pinguissimus quidam veruex. O grauem tentationem? Et quid egit Lupus? Hic, inquit, habeo prandium præparatum: Sed quid respondebo Pastori, si hoc agam? Quid ei respondebo? Tandem cepit bonum consilium, atque ait: Iste veruex nihil valet: ego certe non illum tribus obolis emerem. Itaque finxit illum non valere tres obolos, & sic eum deuorauit. sequenti die inuenit bouem vnum, quem etiam paruulus vitulus sequebatur. Tunc lupus ex facto priore andacior factus, Bene, inquit, bos valere potest quatuor obolos, vitulus tres, tota summa ad septem obolos vix perueniet, & ad eum modum eos occidit. Itaque hoc modo cum plerisq; hominibus agitur, Auditores exercent toto anno vitam luporum, veniunt Sabbatho sancto ad Pastores, audiunt sibi æternum interitum esse paratum, omnia se facturos, & nunquam amplius peccaturos esse pollicentur. Sed quid? Venit Pascha, occurrunt occasiones peccandi, illi statim in promptu habent, quo pacto extenuent. Inuitat aliquis ad tabernam: O inquit, promisi Pastori meo, me non amplius iturum. Quid? inquit, Non hoc promisisti, sed non iturum, vt inebries te; ego idem promisi, neque volo vt inebriemur: absit hoc à nobis: sed quoniam iam agitur Pascha erimus paulo hilariores, bibemus vnum poculum vini. Itaque eunt, & redeunt tam bene poti, vt vix recti per plateas incedant. Omitto de fornicationibus, & aliis grauioribus peccatis dicere, nam nunquam esset finis. Summa hæc est, singulis annis eadem peccata ad Pastores redeunt, nunquam cumulus diminuitur: & quid putatis has Confessiones prodesse? Si viderem te lachrymis rigatū, & magno desiderio flagrantem patiendi, & laboriosis operibus Domino satisfaciendi, & signa in te veræ conuersionis aspicerem, tum dicerem, te ferre crucem. At solū peccatum dicerem, te ferre crucem. At solū peccata, non solum sine dolore, sed etiam sine rubore recitare, & sequenti die in eadem labi, hoc non est portare crucem; sed crucifixum irridere. Itaque non fers crucem in Con-

in Confessionem, quia sine dolore, & pœnitentia confiteris.

Quando igitur cruces portas? Quando feriam sextam agis? Quando Dominum imitaris? Certe nunquam. Nunquam igitur ad Sabbathum peruenies. Serio & ex animo loquor, semper in gehenna feriam sextam ages. At inquis, nimis seuera, nimis dura, nimis aspera nobis proponis. Non nego, non inficior illud. Dura sunt, & amara; sed dulcia & iucunda illa erũt, ad quæ ista perducunt. Et rursum, aspera sunt hæc, sed asperiora multo erunt, quæ in gehẽna peccatores manent. Postremo hanc viam, & non aliam Dominus Christus, & Virgo Deipara, & omnes sancti tenuerunt.

Sabbathũ huius vitæ inquietũ. Quamobrem, Auditores, viriliter contemnamus Sabbathum præsentis vitæ, Sabbathum ærumnosum, turbulentum, breuissimum, momentaneum, plenum necessitatibus, & mutationibus, in quo si non comedimus, esurimus; si comedimus grauamur, si non bibimus, sitimus; si multum bibimus, inebriamur, & corpore etiam languemus; si non dormimus, deficimus, si nimium dormimus, torpemus: si ambulamus, defatigamur, & idcirco surgimus, vt ambulemus, si vestimenta nõ induimus frigemus; si induimus sæpe nimium calemus: Contemnamus hoc Sabbathum, quod nunquam vacat à morbis, & doloribus, in quo si abit vnus, succedit alter, si abit dolor dentium, succedit dolor capitis; si confirmatur caput, debilitatur stomachus. Contemnamus hoc Sabbathum simulatum, non verum. Quomodo enim est Sabbathum, quod est timoribus, & solicitudinibus plenum? Si es puer times virgam: si es adolescens morbus amoris te discruciat: si es vir cura familiæ tibi somnum, & quietem aufert: si es senex, ipsa senectus est tibi oneri, cum etiam minimus labor senectutem frangat: si es diues fortunarum conseruatio tibi negotium & molestiam parit: si es pauper semper cogitas quo pacto tibi victũ comparare poteris: si es Regibus subiectus, times exactiones tributorum: si es Princeps, times defectionem ciuitatum. Contemnamus hoc Sabbathum, vbi nulla ætas est perfecta, nulla caret vitio: vbi iuuentus est robusta: sed insana: senectus sapiens; sed infirma. Contemnamus hoc Sabbathum, atque ad illud aspiremus, ad quod hodie nostrum caput Christus, *primogenitus mortuorum, & primitiæ dormientium peruenit.* *1. Cor. 5.* O dulce Sabbathum sanctorum! O vere felix, & solum felix Sabbathum futuri sęculi! ad te suspirat peregrinatio nostra ab exitu vsque ad reditum: tu neque fame, neque siti, neque vllo æstu cruciaris, tu nescis labores, dolores ignoras, curas ac solicitudines non nouisti: te neque somnus torpere facit, nec vigilia fatigat, nec timores exterrent, nec molestiæ premunt. Apud te est iuuentus sapiens, & senectus robusta: & hæc tam fortunata ætas nunquam mutabitur, nunquam deficiet, nunquam finietur; sed peraget annos, & sæcula, & centurias, & myriades sæculorum, & semper erit idem Sabbathum semper æque florens, ac virens permanebit. Actio quidem otiosa & otium plenum dulci negotio, & sine fastidio satiabit, & cum eo nexum amoris coniunget, qui est ipsa beatitudo, & vita æterna, cui honor, & gloria in sæcula sæculorũ, Amen.

CONCIO XXXIII.

DE FERIA II. RESVRrectionis Domini.

Super lectionem ex Actis Apostolorum.

AEC dies boni nuntij est: si tacuerimus, & noluerimus nuntiare, sceleris arguemur. *4. Reg.* Licebit enim mihi, Auditores optimi, in tam illustri, ac læta solemnitate, ac celebritate eodem apud vos vti principio, quo leprosi quondam Samaritani nuntium iucundissimum in vrbem Samariam allaturi inter se vsi fuisse referuntur. Si enim illi cum vidissent illam vrbẽ graui ac diuturna obsidione liberatam, exercitum Syrorum terrore de cœlo immisso penitus dissipatum, ac fusum, spolia inimicorum, vasa, vestes, arma, copiam bonorum omnium in viis publicis iacere, quæ Syri videlicet, dũ turbarentur, ac fu-

ac fugerent, sponte abiecerant, optimo iure inter se dixerunt, *Hæc dies boni nuntii est: si tacuerimus, &c.* Quanto nos magis, qui non vrbem vnam, sed hesterna die orbem totum vidimus non solum longa, & dura obsidione liberatum; sed etiam de faucibus mortis quodammodo ereptum, & tartareas legiones ita prostratas, ac fractas, vt iam ad solam memoriam præteritæ victoriæ contremiscant, atque ad solum conspectum vexilli nostri Imperatoris, nostræque militiæ terreantur: præterea vrbes inimicorũ succensas, præsidia euersa, castra spoliata, captiuos ereptos; deniq; mortem mortuam, peccatum occisum, vitam reuocatã, solem cœlo, & cœlum terris restitutum. Quanto nos, inquam, magis dicere debemus, *Hæc dies boni nuntii est: si tacuerimus, & noluerimus indicare, sceleris arguemur.* Annunciamus igitur vobis *gaudium magnum, quod erit omni populo*: Quia redditus est nobis hodie Saluator: *Quem enim occiderunt Iudæi, suspendentes in ligno, eum suscitauit à mortuis Dominus tertia die*, & qui in baculo suo solus transiuit Iordanem, is duabus turmis comitatus regreditur: & qui *viam vniuersæ carnis*, hoc est, vias mortis pro nobis intrauit, is iterum adinuenit, atque aperuit vias vitæ. Porro hoc nuntium bonum, hoc verum, explicat nobis Apostolus Petrus in iis verbis, quæ ex cap. 12. Actuum Apostolorum hodierna die Ecclesia nobis proponit. Audiuistis enim inter sacrorum solemnia lectionem, ex Actibus Apostolorum recitari, vbi Apostolus Petrus, Cornelium Centurionem gentium primitias Christianæ fidei mysteriis imbuens, ita concionatur: *Vos scitis, inquit, quod factum est Verbum per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa post baptismum, quod prædicauit Ioannes, IESVM à Nazareth, quomodo vnxit eum Deus Spiritu S. & virtute, qui pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.* Quibus verbis tria præcipua, ac ferè difficillima nostræ religionis mysteria summa breuitate complexus est. Incarnationem videlicet Saluatoris, passionem, ac resurrectionem. Quanquam nec reliquum cursum vitæ eius omnino intactum reliquit. Ait enim: *Qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à Diabolo.* Itaque hodie Ecclesia Catholica mater nostra quasi epilogum quendam faciens totũ cursum Domini ab initio admirabilis ipsius conceptionis vsq; ad finem felicissimæ Resurrectionis nobis ob oculos ponit. Neque id absque magna, & graui ratione. Est enim cursus Domini similis Comœdiæ, quæ anceps habet initium, perturbatum medium; sed felicissimũ finem. Sicut rursum cursus Sathanæ, & diuitis epulonis plane tragicus fuit. Initium enim optimum habuit; sed exitum pessimum. Istos vero tam diuersos fines semper in memoria retinere, atque assidua meditatione reuoluere, mirum est profecto, quantum conferat ad omnem vitam bene, beateque instituendam. Quis enim non cupiat (cum alterum necesse sit) Comœdiam potius, quam Tragœdiam agere? Christum, quam dæmonem imitari? Fluctuari nonnihil in medio mari, sed tamen ad portum feliciter appellere, quam tota nauigatione prosperis flatibus ventorum frui, & tandem in portu naufragium pati? sed aggrediamur, si placet ad concionem Apostoli Petri breuiter explicandam.

Vita bonorũ Comœdia est, malorum Tragœdia.

Vos scitis, inquit, *quod factum est Verbum per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa, post baptismum, quod prædicauit Ioannes*: hoc est, Non arbitror vos ignorare quid contigerit hisce tribus annis in Iudæa, & Galilæa, posteaquam Ioannes baptismum pœnitentiæ prædicauit. Si quidem Hebraico more B. Petrus nomen *verbi* vsurpat ad res ipsas designandas, quæ verbis explicari solent. *Vos scitis, inquit, verbum, quod factum est.* Audiuistis sine dubio famam eius rei, quæ gesta est. Quia vero dicere poterant, quam historiam narras? quid est, quod cõtigit his tribus annis? statim subiungit, *Iesum à Nazareth: quomodo vnxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute: qui pertransiit benefaciendo, &c.* Loquor, inquit, de Iesu Nazareno, hoc est, verbum, quod factum est. Profecto enim peruenit etiam ad vos celebritas nominis, & sapientiæ, & prodigiorum eius: *fuit enim vir Propheta potens in opere & sermone.* Hunc igitur, *Deus* initio *vnxit Spiritu sancto, & virtute.* Luc. vlt.

Christus bis vnctus, semel in corpore semel in anima.

Hæc est prima pars concionis, qua Incarnationem diuini Verbi attingit. Neque enim semel; sed bis vnctus fuisse Christus inuenitur: semel in Incarnatione, iterum in Resurrectione. Prior vnctio proprie ad animam pertinuit. Tunc enim, in Incarnatione videlicet, vnctus fuit gratia, sapientia, virtutibus, gloria etiam & beatitudine, sed animæ, non corporis. Posterior vnctio fere corporis fuit. In resurrectione siquidē vnctū fuit corpus dominicum immortalitate, luce, & gloria, exaltatione. Atq; huc pertinere videtur locus ille Psalmi 44. vt B. Hieronym. ad Principiam scribens exponit, *Dilexisti iustitiā, & odisti iniquitatē: propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis,* Propterea, inquit, quia dilexisti iustitiam, cum per passionem & mortem iustum pretium pro peccatis nostris persoluisti, & vnicuiq; suum tribuisti, Deo patri honorem, hominibus salutem, angelis lætitiam; dæmonibus confusionem: quia etiam odisti iniquitatem, & ita odisti vt malueris crucifigi & mori, quam regnū peccati non euertere; ideo vnxit te Deus, Deus tuus in die resurrectionis oleo lætitiæ, immortalitatis, & gloriæ. Quod idem aliis verbis legimus in Apostolo: *Humiliauit*, inquit, *semetipsum factus obediens, &c. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c.* hoc est, vnxit illum in Regem, vt acciperet, *gentes hæreditatem suam, & possessionem suam, terminos terræ.* Et non ipse deinceps vili subiiciatur, sed omnia sibi subiiciat, *& in nomine eius omne genuflectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Sed quanquam hæc ita se habent, tamen Apostolus Petrus hoc loco, non de Resurrectione, sed de Incarnatione loquitur. Neque enim, vt Cherinthus, Tertulliano teste, blasphemauit, Seruator noster in infantia, pueritia, adolescentia tantum fuit Iesus, deinde anno trigesimo cœpit esse Christus, sed ab ipso primo instanti conceptionis suæ, vnctus fuit Spiritu sancto, & virtute: atque adeo ab ipso primo instanti, quo *Verbum caro factum est*, Christus, hoc est, vnctus, & Rex, & Sacerdos, ac Propheta optimo iure dici potuit. Attribuitur vero hæc vnctio Dei filio ratione humanæ naturæ, quam ex matre his diebus nouissimis assumpsit, non ratione diuinæ, quam ex Patre ex æternitate accepit. Nec enim Dei filio, secundum formam Dei conuenit vngi, sed vngere: neque gratiam, & dona Spiritus sancti accipere; sed dare. Itaque sicut filius Dei ratione humanæ naturæ ambulauit, comedit, bibit, passus est, mortuus est, excitatus est: sic etiam ratione eiusdem naturæ, vnctionem Spiritus sancti, hoc est, gratiam, & cætera dona, in ipsa sua Conceptione accepit; sed alio tamen modo, quam nos accipiamus. Nos enim vnctionem istam accipimus, vt filij Dei efficiamur, Christus vero non vt fieret; sed quia erat filius Dei. Tametsi enim simul in momento vno atq; eodem hæc omnia facta sunt, & natura humana creata à verbo diuino assumpta, & vnctione Spiritus delibuta. tamen non ideo à verbo diuino assumpta, quia vnctione Spiritus delibuta, sed contra ideo vnctione Spiritus delibuta, quia à verbo diuino assumpta. Decebat enim, vt ea natura per eam admirabilem, ac plane singularem assumptionem sponsa Summi Regis effecta omnibus donis, & virtutibus, & charismatibus diuinis ornaretur. Itaque vnctio assumptionem non præcessit, sed potius comitata, & secuta est: hoc est, quod Ioannes ait, *Verbum*, inquit, *caro factum est: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.* Siquidem primo loco ponit, quod ordine naturæ precedit. *Et Verbum*, inquit, *caro factum est*: deinde meminit eius, quod suo ordine sequitur: *Plenum gratiæ & veritatis*, hoc est, vnctum Spiritu sancto, & virtute. Nec frustra addit: Plenum. Christus enim non ad mensuram vnctionem Spiritus recepit: sed tam abundanter, vt ab ipso tanquam ex capite in nos omnes vnctio deriuetur. Nam ipse est caput, vnde *vnguentum descendit in barbam*, hoc est, in Apostolos Christo capiti proximos. Deinde vsque *in oram vestimenti eius*, hoc est, in nos omnes. *Nos enim omnes de plenitudine eius accepimus.* Atque hinc ipse singulariter dicitur Christus, hoc est, vnctus: nos non tam Christi, quam Christiani nominamur: tanquam ii, qui vncti quidem sumus, sed vnctionem nostram

Psalm. 44. *Philip. 2.* *Psal. 2.* *Christus ab initio Incarnationis fuit vnctus.* *Act. 10.* *Ioan. 1.* *Aliter Christus vnctus e[st], aliter n[os] vngimu[r].* *Ioan. 1.* *Psal. 132.*

ſtram illi acceptam referimus, qui pleniſſime, & ſingulariter eſt vnctus. Hæc igitur eſt ſententia B. Petri cum ait, *Vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute.*

Sed quæret aliquis fortaſſe, Cur dona Spiritus ſancti oleum appellentur? Quid habet vnctio cum gratia, oleum cum Spiritu? Cur potius ait Apoſtolus Petrus, *Vnxit eum Spiritu ſancto, quam repleuit eum Spiritu ſancto*? Non eſt hîc vnus locus, Auditores, in quo Spiritus ſanctus oleum appelletur: imo vero nihil frequentius Spiritus, quam oleum nominatur, Pſalmo 88. *Oleo ſancto meo vnxi eum.* Ieſaiæ 61. *Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxerit me.* Danielis nono, *Impleatur viſio & Prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum.* Actorum quarto, *Conuenerunt vero in ciuitate iſta aduerſus puerum ſanctum tuum IESVM, quem vnxiſti, Herodes, & Pontius Pilatus.* Poſterioris ad Corinthios capite primo, *qui vnxit nos Deus, & qui ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris*, primæ Ioannis ſecundo, *Et vos vnctionem* habetis, & vnctio *quam accepiſtis maneat in vobis*, & *vnctio eius docet vos.* Denique Eccleſia his & ſimilibus vocibus ſcripturarum edocta, Spiritum ſanctum ſpiritalem vnctionem appellare ſolet. Qua re non ſine multis & magnis rationibus, Apoſtolus Petrus, gratiam Spiritus ſancti oleo comparauit, cum ait, *Vnxit eum Spiritu ſancto, & virtute.*

Et mihi quidem impræſentiarum ſeptem rationes occurrunt, iuxta numerum eorũ donorum, quæ Iſaias Propheta Spiritui ſancto attribuit. Primo, ſicut oleum id proprium habet, vt, cum ſit liquor ſubtiliſſimus, ac tenuiſſimus, facilè, ſuauiter, ac ſine ſtrepitu pene omnia penetret: ſic etiam gratia Spiritus ſancti, cordibus lapideis, ferreisq; pectoribus ita illabitur, & ea tanta facilitate, & ſuauitate emollit, & conuertit, vt nihil admirabilius cogitari poſſit. Non enim vim adfert, neque cogit; ſed incredibili ſuauitate ita ſe cordibus impiorum inſinuat, vt ea faciat id velle, ac deſiderare, quod ante fugiebant, & horrebant: Id odiſſe ac deteſtari, quod ante maxime diligebant.

Deinde, ſicut oleum medicamentum eſt, ſed molle ac ſuaue, quod non mordet; ſed fouet: neque angit; ſed lenit, & mitigat dolores: ſic etiam gratia Spiritus ſancti curat vulnera peccatorum. Et adeo potens eſt hoc genus medicamenti, vt vna gutta huius olei omnem morbum, quamuis deploratum, & lethalem facile poſſit expellere.

Tertio, ſicut oleo inunguntur Athletæ, qui certaminibus variis ad coronam contendunt; ſic etiam Spiritus ſancti inunguntur Chriſtiani, vt inde roborati, & confirmati nullis tentationibus, aut perſecutionibus cedant. Id Apoſtolis accidiſſe videmus. Poſteaquam enim in die Pentecoſtes oleo iſto copioſe delibuti fuerunt, non amplius fugam, propter metum Iudęorum, aut latebras meditabantur: ſed robuſti, & audaces effecti, licet pauci, & inermes totum orbem, & omnes dæmones prouocare, atq; aggredi non timuerunt.

Quarto ſicut proprium eſt olei illuſtrare, & purgare, vel vt magis proprie loquamur res quaſdam magis perſpicuas, & magis idoneas, atque apertas ad lumen recipiendum efficere quam antea per ſe eſſent: id quod experimur in papyraceis foliis, quę ſi oleo inungantur, inſtar Chryſtalli lumen admittunt, & tranſmittunt: ſic etiam gratia Spiritus S. purgat oculos animæ, atque eos ita illuſtrat & cœleſtium radiorum capaces facit, vt facile Spiritus bonas à malis diſcernant, nec imprudentes in inſidias, ac laqueos dæmonum incidant, & ſublimia reconditaque myſteria, quantum licet, vel ad ſalutem neceſſarium eſt, ſine labore percipiant. Itaque merito Beatus Ioannes, *Vnctio*, inquit, *docet vos de omnibus.* Et Apoſtolus Paulus, *Spiritalis homo*, hoc eſt, oleo Spiritus ſancti inunctus, *omnia diiudicat.* Et Beatus Gregorius, *Vngit*, inquit, *Spiritus iſte ſanctus cytharœdum, & Pſalmiſtam facit: vngit Paſtorem, & Prophetam facit: vngit abſtinentem puerum, & iudicem ſenum facit: vngit piſcatorem, & prædicatorem facit: vngit perſecutorem, & Doctorem gentium facit: vngit Publicanum, & facit Euangeliſtam.* Et qualis eſt iſta vnctio Spiritus? Mox vt tetigerit, mentem docet, ſolumque tetigiſſe docuiſſe eſt.

Margin notes (left, partly cut off): [S]piritus S. [dona] eius dona oleũ di[cu]ntur. — Aliter Chriſtus ... ſanctus ... iter no... gimus — [P]ſal. 88. — [I]ſai. 61. — [D]an. 9. — [A]ct. 4. — [2.] Cor. 1. — [1.] Ioan. 2. — [...]n. 1. — [S]eptem rationes cur dona Spiritus S. dicãtur oleum. — [I]ſai. 11. — [P]rima. — [Pſa]l. 132. — [S]ecunda.

Margin notes (right): Tertia. — Quarta. — 1. Ioan. 2. — 1. Cor. 2.

Quinta. Quinto sicut oleum, ac præsertim pretiosum, quale est balsamum, & alia quædã, suauissimum odorem exhalat: legimus enim *oleum effusum nomen tuum*: &, *Curremus in odorem vnguentorum tuorum*: &, *Repleta est domus ex odore vnguenti*: Sic etiam gratia Spiritus sancti eam fragrantiam odoris aspirat iis quos replet, vt Apostolus dicat, *Christi bonus odor sumus in iis, qui salui fiunt, & in iis, qui pereunt.* Et sicut malus odor scelerũ, ac flagitiorum, ita est malus & grauis, vt etiam ipsos scelestos ac flagitiosos offendat: Ita bonus odor sanctitatis & integritatis, ita gratus & suauis est, vt etiam perditos ac corruptos homines mirifice afficiat. Et quemadmodum fœtor peccati, peccatorem occultum esse non patitur; ita odor virtutis & gratiæ semper homines sanctos manifestos facit. Absconderunt se olim plerique sanctorum in speluncis, & in cauernis terræ, quærebant abditissimas solitudines, locaque deserta, amantes nesciri; sed quanto magis ipsi se abdebant, tanto vehementius, & suauius odor humilitatis, & sanctimoniæ spargebatur, & hominum multitudines ad se attrahebat. Beatus Hilarion cum quasi perpetuum bellum cum honoribus, & famę celebritate gereret, totum pene vitæ suæ spatium in fugiendo consumpsit, nec tamen vnquam, vel ad paucos dies latere potuit. Nam quocunq; pergeret, statim bonus odor virtutum eius se diffundebat, & ad eum tanquam ad communem parentem populi accurrebant.

Can. 1.
Ioan. 12.
2. Cor. 2.

Sexta. *Oleum lætitiæ & mœroris.* Sexto proprium est olei lætitiam & hilaritatem parere. Quanquam enim habebant veteres, tam Ethnici, quam Hebræi oleum lætitiæ, & oleum mœroris, quorum priori vtebantur in conuiuiis, posteriori in funeribus: nam de priori legimus in Psalmis, *vt exhilaret faciem in oleo*: & in Euangelio, *Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua*: & Maria Magdalena vnxit pedes Domini recumbentis: & Dominus ad Simonem leprosum, *Intraui*, inquit, *in domum tuam, oleo caput meum non vnxisti*: de posteriori legimus in literis diuinis, Iacob & Ioseph Patriarchas, & ipsum orbis Conseruatorem, ac Liberatorem defunctos, vnguentis, & aromatibus conditos fuisse: Apud Ethnicos vero extat epigramma Martialis in Fabullum, quo vtriusque vnguenti mentionem facit, atque conqueritur, se ad conuiuium inuitatum, vnguentum bonum, sed cœnam malam inuenisse. *Vnguentum fateor bonum dedidisti con viuis here: sed nihil scidisti. Res salsa est bene olere & esurire. Qui non cœnat & vngitur Fabulle, Hic vere mihi mortuus videtur.* Tametsi, inquam, esset oleum aliud lætitiæ, aliud mœroris: tamen gratia Spiritus sancti non cum oleo illo funesto, quo cadauera mortuorum inunguntur; sed cum oleo lætitiæ, & exultationis, cuius est vsus in conuiuiis, proculdubio comparatur. Sic etiam in Psalmo 44. legimus. *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Itaque nulli sunt lætiores, & iucundiores hominibus sanctis amicis Dei: hoc est, oleum ita omnium laborum & dolorum, tribulationum ac difficultatum, quibus plenus est hic mundus asperitatem lenit ac mitigat, vt ij, qui isto oleo abundant, in tribulationibus gaudeant, in doloribus exultent, in laboribus & difficultatibus quiescant. *Multi*, inquit Bernardus, *vident crucem nostram, sed non vident vnctionem nostram.* Vident quid patiamur exterius, pannosam vestem, crebra ieiunia, frequentes vigilias, laborem obedientiæ, certamen castitatis; sed non vident, quo gaudio, qua pace, qua iucunditate fruamur interius: quod si viderent, profecto crucem non horrerent. Quanquam enim crux est iugum; tamen iugum computrescit, & euanescit à facie olei.

Psal. 103.
Matth. 6.
Lib. 3. Epigram. 9.
Psalm. 44.

Septima. Oleũ gratiæ omnibus liquorib. supereminet. Postremo sicut oleum, quasi natura Rex, & Princeps omnium liquorum, nulli vnquam subest: sed omnibus dominatur, & super omnes eminet: sic etiam gratia Spiritus sancti semper primum & supremum locum in corde nostro habere debet, & multo extinguitur facilius, quam deprimitur. Quamobrem, Auditores, omnes, qui hesterna die, vel etiã hodierna ad Sacramentum Dominici corporis accessimus, & oleũ gratiæ Dei in vasculis cordium nostrorum pro mensura diuinæ benignitatis recepimus, intelligamus, quid agere debeamus, vt illud in nobis conseruemus. Intelligamus

mus gratiam esse vnguentum pretiosum, quod contineri non potest, nisi omnibus rebus præponatur. Intelligamus neq; amicis, neque affinibus, neque propriis facultatibus, neque ipsi corpori etiam esse parcendum, vt gratia conseruetur. Et cum occurrerint animo, vel etiam oculis aut auribus occasiones peccandi, intelligamus nobis tunc optionem dari, vtrum mori an viuere velimus, cadere, an stare, oleum pretiosissimum amittere, an retinere. Certum est enim non posse simul peccatum, & gratiam; mortem, & vitam; balsamum, & fœtores: mel, & absynthium in eodem pectore habitare.

Quo modo gratia Dei conseruanda sit. Quod si remedium quæritis, vt gratiam acceptam facile conseruetis, audite quod sequitur in concione B. Petri Apostoli. *Qui pertransiit*, inquit, *benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo.* Remedium omnium optimum, ac facillimum, & naturale est, gratiam Dei assidue exercere. Nunquam est amor Dei, inquit Gregorius, otiosus. Operatur enim, & operatur magna, si est; si vero operari renuat, amor non est. Et Apostolus Paulus: *Gratia Dei sum id, quod sum; & gratia Dei in me vacua non fuit: sed abundantius illis omnibus laboraui.* 1. Cor. 15. Non frustra vngit nos Deus; sed vt agamus & operemur ad quod vncti sumus, & tanquam Athletæ fortissimi curramus, & contendamus, & pugnemus, alioqui iusto Dei iudicio vnctio nobis subtrahitur. Huius rei exemplum habemus illustrissimum in Christo, qui cum sciret se vnctum Spiritu sancto, vt operaretur, nunquam erat otiosus, nunquam quiescebat; sed peragrabat modo ista loca, modo illa docendo, exhortando, corripiendo. Cum sciret se vnctum virtute & potentia ad prodigia facienda, non habebat eam virtutem tanquam gladium vaginæ inclusum; sed eum exercebat, ægrotos curabat, cæcos illuminabat, dæmones expellebat, mortuos excitabat. Denique *pertransibat benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo*, *Act. 10. Simile.* non secus atque sol iste corporeus, quia oculus est mundi, & pro se, & pro aliis copiosam lucem à Deo creatore accepit, nunquã vno in loco stat, aut radios, & fulgorem suum retinet sibi, sed oritur & occidit, & semper in circulos suos reuertitur, vt omnibus mundi partibus lumen, & calorem impertiatur. Solent ii qui columbas aucupantur, vt magnus Basilius ad Iulitam scribens ait, tali quadã arte atque industria vti. *Simile.* Columbam vnam, quæ longo vsu ad ædes domini sui redire didicit, vnguento quodam perungunt, cuius odor gratissimus esse columbis perhibetur. Tunc eam ad hunc modum delibutam dimittunt: illa de more per aerem volans varia loca, & regiones perlustrat. Quotquot vero columbæ in eam incidunt, omnes gratissimo illo odore attractæ ei se adiungunt. Ita fit, vt quæ sola egressa fuerat, innumeris deinde sodalibus comitata, & quasi stipata redeat. Ad eundem igitur modum cum Deus Optimus & Sapientissimus Venator intelligeret, homines quasi columbas sine corde de paradisi nidis, & cubilibus euolasse, & miserandum in modum ab accipitribus infernalibus quotidie rapi, ac discerpi, ac deuorari videret; cuperetq; eos ad sua domicilia, nidosque reuocare, accepit columbam vnam candidissimam, & pulcherrimam nostri videlicet liberatoris innocẽtissimam humanitatem, & eam Spiritu sancto, & virtute, hoc est, omnium gratiarum, & donorum spiritualium vnguento perunctam in medio aliarum columbarum misit. Illa vero *pertransiit benefaciendo, & sanando*, hoc est, odorem gratiæ suæ vbique spargendo, & quocunque pergebat, lateri eius se populi, & turbæ hominum agglomerabant. Alij odore verborum allecti post eum currebant, & clamabant, *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo.* *Ioan. 7.* Alij odore prodigiorum tracti post eum currebant, & clamabant, *Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.* *Marc. 7.* Alij odore virtutum & innocentiæ delectati post eum currebant, & clamabant, *Magister sequar te quocunque ieris.* *Matth. 8.* Et, *Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti.* *Luc. 11.* Ecclesia quoque odore charitatis, & gratiæ excitata adhuc post eum currit, & clamat: *Trahe nos post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.* *Can. 1.* Ita columba ista prudentissima vncta Spiritu sancto, & virtute pertransiit benefaciendo, & multas columbas alias ad cœlestes

lestes nidos reuocauit. Et nos olim reuocauit, fratres: tantum ne nares animorum nostrorum fragrantiæ odorum, & aspirationi eius claudamus. Aperite, quæso Auditores, aperite sensus vestros, percipite fragrantiam suaueolentis gratiæ Dei, charitatis, & continentiæ, iustitiæ, mansuetudinis, pietatis, virtutum omnium. Polliceor enim vobis, si semel perfecte sentiamus odorem vnguentorum Domini, nemo nostrum continere poterit se, quin statim totis viribus currat post eum: neq; quiescet, donec in regno cœlorum cum beatissimis, & suauissimis illis spiritibus apprehendat: neq; periculum erit, ne adolescentia, aut opum, & voluptatum lenocinia nos impediant. Sicut nihil est, quod canes à cursu impedire possit, posteaquam leporem senserunt, neque foueæ, neque spinæ, neq; aliud quid: ita nihil est, neq; secundum, neq; aduersum, quod hominem Christianũ à Christi vestigiis sequendis deterrere, aut auocare queat posteaquam verè odores vnguentorum Domini semel olfecit.

PARS POSTERIOR.

Act. 5. QVEM *occiderunt suspendentes in ligno.* Hæc est altera pars concionis Apostoli, in qua explicanda immorari non possumus. Tum quod alias de Passione disputauerimus, tum quod modo non Passionem; sed Resurrectionem celebremus. Vnum tamen præteriri non debet, quod est admiratione, & imitatione dignissimum. Existimarit aliquis fortasse Apostolos gloriæ Christi prædicatores ignominiam crucis tegere, abscondere, vel certe dissimulare, & extenuare debuisse. Et sane ita fecissent, si humanam sapientiam cõsuluissent, & si spiritum huius mundi, non spiritum, qui ex Deo est, accepissent. Iam vero longe aliter egerunt: Nam & Euangelistæ nihil prolixius, quam Passionem descripserunt: & Apostoli semper in primis crucis, & mortiss mentionem faciebant: & non solum crucem non erubescebant; sed aperte crucis prædicatores se profitebantur. *Iudæi,* inquit B. Paulus, *signa petunt, & Græci sapientiam quærũt: nos autem prædicamus Christũ crucifixum; Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudæis, atque Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapienteam.* Et Apostolus Andreas cum ei Proconsul crucis supplicium comminaretur: *Ego* inquit *si crucem timerem, crucis gloriam non prædicarem.* Et Apostolus Petrus in hodierna lectione nihil penitus tegens, *Quem,* inquit, *occiderunt suspẽdentes in ligno.* Actor. 5. Nos vero quid facimus, Auditores? Num crucem erubescimus? An in cruce gloriamur? An vtrumq; simul? Certe cum in fronte crucem pingimus, aperte profiteri videmur, nos crucem non horrere, nec fugere: sed potius gloriari nos in iniuriis, in contumeliis, & angustiis, in persecutionibus, in aliis omnibus quæ crucem quoquo modo referunt. At cum ad rem venitur, & aliquid contumeliæ nobis irrogatur, statim professionis crucis obliuiscimur, & nisi iniuriam nostram vltione purgemus, vehemẽtissime erubescimus: quia tamen dum crucem formamus in fronte, omnibus clamare videmur, nos tanquam seruos crucis iniurias, & contumelias non erubescere. Sed interim nescio quo pacto, dum de resurrectione loqui cupio, semper oratio mea reuoluitur ad crucem: fortasse, quia totum tempus quo hic viuimus tempus est crucis; gloriam vero resurrectionis adhuc à longe salutamus. Dicamus tamen de ea tria verba.

Christianũ non decet crucem erubescere.

1. Cor. 1.

Sequitur: *Hunc Deus suscitauit à mortuis, tertia die, & dedit manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo, nobis qui manducauimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis.* Hæc est pars tertia, & postrema Concionis B. Apostoli Petri, in qua mysterium resurrectionis non solum proponit; sed etiam testibus & argumentis confirmat. Articulus enim Resurrectionis, quem nobis sacræ literæ, tam instrumenti veteris, quam noui passim inculcant, & quem in symbolo Apostolico omnes Christiani diserte confitemur, quãto nobis vtilior, & gratior, tanto in se sublimior, & difficilior est. Nam Athenienses, vt refert in Act s Apostolicis B. Lucas, Act 17. cum audissent ab Apostolo Paulo Resurrectionem prędicari, irridebant eum. Et idem Apostolus Paulus, qui articulos cæteros simpli-

Resurrectio futura ex præcipuis fidei articulis est.

simpliciter prædicabat, articulum Resurrectionis diligenter confirmandum, & communiendum rationibus & argumentis putauit, vt ex priori Epistola ad Corinthios cognosci potest. Et Apostoli cæteri, quanquam testes erant, omnium eorum, quæ Dominus Iesus, siue ante mortem siue post mortem gesserat: tamen singulariter testes Resurrectionis appellantur. Actorum 1. *Oportet*, inquit Beatus Petrus, *ex iis viris, qui nobiscum sunt congregati omni tempore quo intrauit & exiuit inter nos Dominus Iesus incipiens à Baptismate Ioannis vsque in diem qua assumptus est à nobis, testem Resurrectionis nobiscum fieri vnum ex istis.* Item capite secundo: *Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius nos omnes testes sumus.* Et capite tertio: *Vos*, inquit, *sanctum & iustum negatis: & petistis virum homicidam dari vobis, auctorem vero vitæ interfecisti: Quem Deus suscitauit à mortuis, cuius nos omnes testes sumus.* Et capite quarto: *Virtute magna reddebant Apostoli testimonium Resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.* Et in nostra lectione: *Hunc*, inquit, *suscitauit Deus à mortuis tertia die, & dedit manifestum fieri non omni populo; sed testibus præordinatis à Deo, nobis qui manducauimus, & bibimus cum illo.* Et ipse Dominus, vt veritatem resurrectionis, altissime in mentibus nostris infigeret, non solum antequam moreretur se resurrecturũ, & resurrecturum tertia die, non semel sed sæpius prædixit; sed etiam cum iam resurrexisset totos quadraginta dies in hoc negotio consumpsit, frequenter apparens discipulis, & discipulis non duobus aut tribus, sed aliquando plus quam quingentis, resurrectionem suam omnibus iis modis confirmans, quibus ea confirmari posse videbatur. Primum enim Angelos misit, qui candore vestium, & splendore vultus gloriam nouæ Resurrectionis testarentur, & mulieribus dicerent: *Iesum quæritis Nazarenum, crucifixum, surrexit, non est hic.* Atque hoc Angelorum testimonium multum omnino apud vos valere debet: Angeli siquidem cum non solum corpus, sed etiam animam intueantur, & non coniectent sed vere videant, num corpus aliquod vere viuat, an tantum viuere videatur, decipi non possunt. Cum item sancti, & beati sint atque adeo in gratia confirmati, decipere non possunt. Itaque sanctorum Angelorum asserentium Christum viuere, fidele testimonium, & omni acceptione dignissimum est. Deinde resurrectionẽ suam Dominus Prophetis multis idoneis, & fide dignis testibus comprobauit. Nam vt in Euangelio hodierno audiuimus, cum Dominus ad Cleopham, & socium eius dixisset, *O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ! incipiens à Moyse & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Præterea, quod verum, & solidum corpus haberet, non aërium, aut phantasticum, ostendit, cum ait, *Palpate & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Quod corpus non quomodocunq; solidum, & verum, sed etiam humanum haberet testabatur effigies, & figura, quam eis obiiciebat, & quam Apostoli oculis intuebantur. Quod esset omnino corpus quod crucifixum, & mortuum fuerat, testabantur cicatrices lateris, & manuum & pedũ, quas cum ob alias causas, tum ob testimonium Resurrectionis conseruauerat. Itaq; dicebat, *Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum.* Quod vero, in vero corpore veram quoque animam haberet, satis aperte demonstrauit, cum opera triplicis vitæ, vegetatricis, sentientis & intelligentis coram discipulis sæpe exercuit. Comedebat enim & bibebat, quod est hominis viuentis: loquebatur & respondebat, & præsentes salutabat, quod est vere sentientis, hoc est, audientis & videntis. Deniq; de scripturis disserebat, & Apostolos incredulitatis accusabat, quod est apertum rationis & intelligentiæ argumentum. Ne vero discipuli ex iis argumentis, quib. Resurrectionis veritas confirmabatur, fortasse colligerent, carnem Domini adhuc esse mortalem, & necessitatibus ac doloribus obnoxiam, qualem esse sciebant Lazari, & aliorũ quos Dominus ab inferis excitauerat, ostẽdit eis pręterea corpus suũ esse gloriosum, & nec cibo, nec potu, nec somno, nec vllis reb. aliis indigere. Nã nõ versabat᷑ amplius cũ illis sicut antea solebat, sed ostẽdebat se aliquando, & paulo post

Marginal notes: 1. Cor. 15. — Act. 1. — Act. 2. — Act. 3. — Act. 4. — Act. 5. — Confirmatio Resurrectionis Christi. — Marc. 16. — Luc. 24. — Luc. 24.

post iterum abscondebat. Nec, cum veniebat, aut per gradus ascendebat, aut ianuas pulsabat: sed repente ianuis clausis in medio eorum apparebat. Cum vero discedebat pari ratione, non per gradus paulatim descendere, aut per portam abire volebat; sed statim ab oculis eorum euanescebat. Itaque recte B. Gregor. *Palpandam*, inquit, *carnem suam Dominus tribuit, quam ianuis clausis introduxit, vt esse post resurrectionem suam ostenderet corpus suum, & eiusdem naturæ, & alterius gloriæ.* Non enim ianuis clausis intrabat, aut repente euanescebat, quod esset aerium aut phantasticum corpus, sed quod incredibili virtute, & celeritate præditum esset: vel quod in sua potestate habebat, quando vellet, videri, & quãdo non vellet videri. Postremo vt nihil ad absolutam, & perfectam manifestationem deesset, ostendit eis Dominus se non solum corpus & animam; sed etiam diuinitatem habere, atque ideo esse eundem illum, qui ante mortem fuerat. Id vero ostendit, cum vnum ex prioribus miraculis repetiit, cum videlicet piscantibus discipulis ipse in littore apparuit, & iussit in dexteram nauigii iactari retia: quod cum fecissent, comprehenderunt piscium multitudinem copiosam, nempe pisces magnos centum quinquaginta tres: & *cum* tot, ac *tanti essent*, tamen *non est scissum rete*, quod miraculi magnitudinem non parum auxit. Atque his quidem modis per se Dominus veritatem suæ Resurrectionis asseruit; sed eandem postea per seruos suos innumeris signis, & prodigiis, & multorum millium fortissimorum, & sanctissimorum Martyrum sanguine, ita confirmauit, & communiuit, vt testimonium Dominicæ resurrectionis, vere credibile factum sit nimis. Quis enim non credit, quod Angeli testantur, quod scripturæ loquuntur, quod ipse Christus multis modis ostendit, quod miracula tam multa, & tam illustria clamant, quod tanto sanguine constantissimorum martyrum comprobatur, quod deniq; mundus totus ad prædicationem piscatorum credit?

Greg. hom. 26. in Euang.

Ioan. 21.

Hinc vero, Auditores, & nostra Resurrectio statuitur: nec enim est vllum argumentum efficacius ad nostram confirmandam resurrectionem, quam sit ipsa Christi resurrectio. Non ignoro sanctos Patres multas & efficaces rationes excogitasse, quibus resurrectionem contra Sadducæos, & nonnullos veteres hæreticos defenderent: scio S. Irenæum initio libr. 5. contr. Hær. optime demonstrasse, non esse resurrectionem impossibilem: cum multo sit facilius substantiam materiæ, & substantiam animæ per mortem separatas (quas certum est non periisse) iterum coniungere, quam totum hominem ex nihilo facere: constat vero Deum id, quod est maius, & difficilius, proculdubio fecisse. Scio B. Ambros. in oratione de fide resurrectionis, B. Augustin. in Epistola 49. S. Gregor. Homilia 20. super Ezechielem argumentum adferre ex multis naturæ stupendis effectis, quæ nisi experientia videremus quotidie fieri, nemo fortasse crederet posse fieri. Quis crederet ex vno seminis tantulo grano, quod præ tenuitate fere aciem oculorum fugit, tantam molem arboris excitari, vt in eam homines scalis ascendant, & vix magnis securib. ramos eius præcidant? Deinde, vbi latebat in tam exiguo semine tanta multitudo ramorum, tanta copia foliorum, tanta varietas fructuum, tanta species florum, tot sapores, odores, colores? Scio Beatus Chrysostomus oratione prima de Resurrectione, ab ipsa morte argumentum de resurrectione petere. Nihil est enim quod corrumpatur, quod etiam non resurgat. Imo nihil resurgere potest quod prius non corrumpatur. Moritur granum frumenti; surgit in spicam: moritur semen pyri, aut mali, resurgit in arborem: moritur vesperi dies, resurgit mane. Extinguuntur mane, & quasi moriuntur lumina stellarum, iterum ad vesperum eadem accenduntur. Pereunt Autumni tempore in pratis & arboribus frondes, & flores; sed rursum omnia reuiuiscunt, atque resurgunt in vere. Itaque mundus totus fidem resurrectionis prædicat. Quod vero non eadem, quæ antea fuerant, sed alia in herbis, & arboribus resurgant, non est quod non possint, sed quod necesse non sit eadem reuocari. In hominibus autem oportet prorsus non alios; sed eosdem omninò resurgere,

Ex resurrectione Christi nostra subsequitur.

S. Iren. l. 5. cont. Hær.

Amb. orat. de fide resurr. Aug. Epist. 49. S. Gregor. Hom. 20. in Ezech.

gere, vt iidem sint, qui hic patiuntur, & qui ibi coronabuntur, qui hic delitiantur, & qui ibi pœnas luent. Hinc enim fit, vt ibidem Chrysostomus annotauit, vt viri sancti, atque amici Dei hic mercedem suorum laborum non recipiant; sed posteaquam iuste & pie, & sobrie, innocenterq; diu vixerunt, tandem crudeli aliqua morte sæpe de medio tollantur: nimirum vt sic abeuntes clament, esse post mortem aliam vitam, esse resurrectionem, esse iudicium, in quo præmia & supplicia pro vniuscuiusque meritis distribuentur. Scio Tertullianum in libro de Resurrectione carnis, pulcherrimum, & inuictissimum argumentum ducere ex eo quod nihil fere hic anima, nisi cum carne, & per carnem operatur. *Caro*, inquit, *abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt anima consecretur, caro signatur, vt anima muniatur: caro manus impositione adumbratur, vt anima spiritu illuminetur: caro Christi corpore vescitur, vt anima de Deo saginetur: non possunt ergo separari in mercede, quas opera coniungunt.* Deinde ieiunia, vigiliæ, cœlibatus, virginitas, viduitas, & alia quotidiana, quæ offerimus Deo nostro de nobis ipsis sacrificia, quo pacto, quæso, inuenirentur sine carne, & ipsa martyria, carceres, vincula, exilia, bestiæ, cruces, ignes, quomodo tollerantur nisi per carnẽ? Quis igitur credat, carnem, quæ animæ in omnibus socia fuit, in sola gloria resurrectionis sociam non futuram? Scio ista, & alia permulta in voluminib. Patrum inueniri; sed interim tamen nullum esse video argumentum potentius, & efficacius eo quo Apostolus Paulus in epistola priori ad Corinthios vtitur: *Si Christus*, inquit, *surrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in nobis, quoniam resurrectio mortuorum nõ est? & si mortui non resurgunt, neq; Christus resurrexit.* Itaq; tale est argumentũ Apostoli: Christus sine vlla dubitatione resurrexit, nõ est igitur impossibilis resurrectio: quod enim factum est, quomodo non poterit fieri? Rursum: Christus caput est nostrum, & certe resurrexit, igitur etiam nos omnes resurgemus. Non enim debet esse caput sine corpore. Item: Christus est Adam secundus, & surrexit, igitur & nos, qui eius filii sumus, cum per Baptismum nos regenerauerit, proculdubio resurgemus. Nam si potuit primus Adam cadendo nos omnes deiicere, quomodo non potuit secundus Adam multo & fortior, & potentior resurgendo nos omnes erigere? Est igitur Christi resurrectio verum & solidum fundamentum nostræ resurrectionis. Atque inde est quod tam multis & grauibus testimoniis, scripturarum, Angelorum, Apostolorum, miraculorum, sanguinis & mortis innumerabilium Martyrum, Deus hanc veritatem confirmari voluit.

Tert. lib. de Resur. carnis.

1. Cor. 15.

Habetis igitur quis tandem fuerit exitus, quam gloriosus, quam lætus, quam expetendus admirandæ illius Comœdiæ, quã hic in terris quodam modo Christus exhibuit. Nam infantia Saluatoris, pueritia, adolescentia, iuuentus ad tempus vsque passionis, quasi quatuor primi actus, varios & ancipites exitus habuerunt. Nunc enim Dominus laudabatur, nunc vituperabatur: nunc quærebatur, nunc fugabatur, nunc esuriebat, & tentabatur, nunc accedebant Angeli, & ministrabant ei: nunc gloria signorum & prodigiorum coruscabat, nunc abscondebat se, & tanquam imbecillis, & infirmus latitabat, nunc eum requirebant vt facerent eum Regem, nunc vero aut lapidibus obruere, aut de vertice montis præcipitare cogitabant: nunc audiebat turmas acclamantes, quia *Propheta magnus surrexit in nobis: & hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum.* Et, *bene omnia fecit & surdos fecit audire, & mutos loqui.* Nunc è contrario, *Ecce homo vorax, & potator vini.* Et, *Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?* Et, *Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit.* Et, *In Beelzebub principe dæmoniorum, eiicit dæmonia.* Deinde secuta est Passio quasi quintus, & postremus actus comœdiæ, cuius tempus nõ amplius anceps, & varium, sed totum funestum, & confusum, ac perturbatum fuit. Discipuli fugerunt, miracula ferè cessarunt: amici omnes latebant: deniq; omnia plena metus, infidelitatis, extremæ miseriæ, & calamitatis videbantur. Ita vt aliqui discipulorum dicerẽt, *Nos autem sperabamus*, hoc est, iam

Vita Christi varia & anceps.

Luc. 7. Ioan. 6. Marc. 7. Matth. 11. Ioã. 8. & 9. Matth. 12. Marc. 3. Luc. 11. Luc. 24.

desperamus eum esse Redemptorem Israel. Sed tandem ista omnia more Comœdiarum faustissimum exitum habuerunt. Passionem enim excepit Resurrectio, mortem immortalitas, gloria ignominiam, virtus infirmitatem, serenitas tempestatem. *Quem enim occiderunt suspendentes in ligno, hunc Deus suscitauit à mortuis tertia die.* Suscitauit vero, nunquam amplius moriturum, nec laboraturum, neque aliquid passurum; sed gloriosum, illustrem, potentem, Regem, & gloriam vniuersorum semper futurum.

Act. 5.

Gloria Resurrectionis.

Quanta est hæc gloria, Auditores, quãta felicitas, viuere vitam beatã sine metu mortis, sine periculis, sine molestia? habere corpus splendidius sole, robustius ferro, agilius vento? deniq; totum spiritale, hoc est, omnino subiectum spiritui; vt quemadmodũ modo anima sequitur corpus, vt si corpus cadat etiam anima cum eo cadat: ita tunc corpus animam sequatur, & anima ascendente etiam cum ea corpus ascendat, idque sine vlla molestia, aut labore. Hic est finis, quo tendunt omnes ii, qui in humeros cruce sublata Christi vestigiis semper insistũt. Hæc est Comœdia, quam agunt omnes ii quos hic in terris in laboribus, & ærumnis, in tentationibus, & persecutionib. pacem, & patientiam cõseruare videmus. Comœdiam istam egit S. Iob, qui in suis maximis calamitatibus spe felicissimi huius finis, seipsum his verbis consolabatur. *Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circundabor pelle mea: & in carne mea, videbo Deum Saluatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Comœdiam istam egit Lazarus ille mendicus, qui aliquando ad fores diuitis vlceribus plenus, totus famelicus, & sitibundus iacebat: sed postea in sinum Abrahæ angelicis manibus delatus vsque ad hanc diem in gloria, & benedictione fuit, & erit in æternum. Comœdiam istam egerunt omnes Apostoli, omnes Martyres, omnes Confessores, qui sobrie, & iuste, & pie vixerunt, *expectantes beatam spem, & aduentum gloriam agni Dei.* Et nos, Auditores, imitari, & comœdiam eandem agere debemus. *Fiducia Christianorum,* inquit Tertullianus, *resurrectio mortuorum:* imo vero fiducia ista & spes, vita probi & sapientis Christiani esse debet.

Iob. 19.

Luc. 16.

Quid Aristoteles de iuuenibus dicit? nempe eos spe viuere, sicut senes viuunt memoria. Senes dicunt, vidi hoc, vidi illud, tale bellũ, talia spectacula, tales triumphos. At iuuenes dicunt spero me hoc & illud aliquando visurum. Nos vero, si verè Christiani sumus, si veterem hominem exuimus, & nouum induimus, si cum Christo resurreximus, certè nõ senes sed iuuenes, sed pueri, sed infantes simus: nobis vero dictum, *Quasimodogeniti infantes lac concupiscite.* Ergo non memoria; sed spe viuere debemus, *exspectantes* illam *beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, quando reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Quid quæso inter nobiles, & inter sordidos famulos interest? Nonne, quod sordidi & viles propter stipendium seruiunt paucorum nummorum, quos in menses vel annos accipiunt? Nobiles vero, & ingenui nullum stipendium habent, sed spe, & expectatione seruiunt magnæ alicuius dignitatis, vel præfecturæ? Tales serui nobiles, ingenui, magni, & excelsi animi esse debemus, & præsentibus non contenti, spe viuere futurorum bonorum: atq; oculos coniectos habere, *in beatam* illam *spem, & aduentum gloriæ magni Dei.* Non dixit Apostolus, illud regnum, illam gloriam, illam beatitudinẽ, sed confuso modo (quia res explicari non potest) illam *beatam spem,* rem illam eximiam, maximam, infinitam, spe & exspectatione dignissimam, quæ hic in terris neque videri, neque dici, neq; cogitari, sed solum credi, & sperari potest. O Christiani, *si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens quæ sursum sunt sapite, & non quæ super terram.* O ciues *sanctorum, & domestici Dei,* cur aliquando oculos ad illam gloriam non attollimus, cum in aduentu magni Dei apparebimus, *cum ipso in gloria,* & *similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est?* Quæ erit ille maiestas, quando in lucidis nubibus sublimes, & toti mundo conspicui cum Christo sedebimus, & infra pedes nostros, magnos illos Reges

Oportet nos sperare.

1. Pet. 2.

Phil. 3.

Iacob. 5.

Coloss. 3.

Eph. 2.

Coloss. 3.

1. Ioan. 3.

Simile.

Reges quondam, & Monarchas orbis nudo latere palpitare videbimus? Quæ erit illa felicitas, cum nos de nostra gloria, & incolumitate securi, vna cum Christo, non solũ Reges, & Principes terræ: sed etiam angelos apostatas iudicabimus? Sane si ista cogitaremus, si sursum oculos haberemus, vbi caput nostrum est Christus, durum nobis nõ videretur, hic ad duos dies contra vitia, & peccata fortiter pugnare, & carnem nostrã ad tempus contristare. Contra vero, quam horribilis, & funesta erit illorum Tragœdia, qui Satanam, & diuitem epulonẽ imitati, hic in terris bonos dies habere voluerunt, in suis conuiuiis splendidis, & in sua purpura, & bysso acquieuerunt, & crucem Domini semper horruerunt, ac fugerunt: qui resurgent quidem, sed ad pœnam non ad gloriam. Qui semper viuent, vt semper moriantur: quorum vita nunquam finietur, vt neque ipsorum tormenta finientur: qui semper ardebunt, & nunquam absumẽtur, vt pabulum ac fomentum esse possint ignis, qui non extinguetur, & vermis qui nõ morietur. Sed nolo lætitiam huius diei istis mœroribus obscurare: Vos, Auditores, qui *sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis*, cum omnibus sanctis amplectimini crucem in terris, & vos in illa die cum iisdem amplectetur Christus in cœlis, qui est super omnia DEVS benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XXXIV.

DE DOMINICA IV. post Pascha.

Vado ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Ioan. 16.

EST hoc in more positum, optimi Auditores, vt ii qui vel terra, vel mari longam aliquam profectionem instituunt, vxorem ac liberos quos mœrentes, & eam profectionem iniquo animo ferentes vident, dulcibus verbis ac promissionibus consolentur. Ac duo præcipuè sunt, quibus dolorem illum, tristitiamq; suorum lenire, ac mitigare solent, Spes reuersionis, atque vtilitas profectionis: quibus etiam addunt interdum non eos desertos iure existimari posse, qui fidei ac vigilantiæ firmi alicuius, fidelisque amici commendati sunt. Humani generis assertor ac liberator IESVS CHRISTVS, dum hic in terris cum hominibus versaretur, pater erat exiguæ sed sanctæ ac religiosæ cuiusdam familiæ, quam & ipse vehementer diligebat, & à qua vicissim non mediocriter diligebatur. Quapropter cum ab ea discedere, & in regiones longè positas, in alium videlicet orbem, proficisci pararet, multis ac variis sermonibus eam consolari, ac vt illum eius discessum magno animo ferret, persuadere cœpit. Primum enim se breui reuersurum pollicitus est, *Iterum*, inquit, *videbitis me, & gaudebit cor vestrum. Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me*. Deinde fructum atque vtilitatem suæ profectionis ostẽdit: *Expedit*, inquit, *vobis vt ego vadam*. Et, *Vado parare vobis locum*. Et, *Si abiero & præparauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum: vt vbi ego sum & vos sitis*. Postremo non se eos orphanos relicturum; sed spiritum qui animos eorum confirmet, roboret, consoletur se missurũ constanter promisit. *Rogabo*, inquit, *Patrem, & alium paracletum dabit vobis, qui maneat vobiscum in æternum. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso; sed quæcunque audiet loquetur: & quæ ventura sunt annunciabit vobis*. Atque hæc ferè sunt, quæ in huius & superioris Dominicæ Euangeliis continentur: & in quibus exponendis atq; illustrandis hodie potissimum versari debet oratio nostra.

Ioan. 16.

Initium igitur Euangelii tale est. *Vado ad eum, qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum*. Euangelium hodiernum, Auditores, quanto planiorem superficiem habere videtur, tanto abstrusiores latebras in recessu habet. Quare solum ea pars fortasse quã recitari audiuistis, explicari impræsentiarum poterit. Reliquum tametsi non minus abditum, atque obscu-

rum est, temporis tamen angustiis impediti in aliud commodius tempus differemus. Etenim si solum quid verba significẽt, considerandum sit, quid apertius ea sententia, *Vado ad eum, qui me misit?* At si rem ipsam diligenter contemplari, perpendereque volueris, vix aliam sententiam magis reconditam & magis obscuram inuenies. *Vado,* inquit, *ad eum, qui me misit.* Quis vadit? Ad quem vadit? Deus ad Deum: Verbum, & sapientia ad verbi & sapientiæ genitorem. Omitto, Deum vbique esse, omnia replere, propterea proficisci ad locum mutare non posse. Sint illa leuia, facile ad ista responderi possit. Quid? Quod ipse Dei filius ait, *Ego in Patre, & Pater in me est.* Et rursum: *Pater in me manens ipse facit opera, & qui me misit, mecum est.* Si igitur Dei filius semper est in Patre, & Deus Pater semper est in filio, quomodo nunc ait, *Vado ad eum, qui misit me?* Num fortasse Deus Pater à filio suo recesserat? Et quomodo Pater sine verbo & sapientia à se genita, esse potest? At non secundum eam naturam, quam habet à Deo Patre, dicet fortasse quispiam; sed secundum eam naturam, quam habet ex virgine Christus ad Patrem vadit. Quanquam enim secundum priorem, diuinamq; naturam Dei filius semper est in Patre, & vnum, atque idem est cum Patre: tamen secundum posteriorẽ, quæ humana, & creata est, nihil prohibet, quin ad Deum Patrem proficisci possit. Verum hæc responsio, Auditores, non tam euoluit, quam inuoluit quæstionem. Nam quemadmodum Deus Pater à verbo suo separari non potest, ita nec Dei Verbum ab eo seiungi vlla ratione potest.

Quomodo Christus vadat ad Patrem.

Ioan. 10.

Sed tam Deus Pater, quã Verbum ipsius semper eam naturam inhabitabunt, quam Dei filius ex matre Virgine pro nostra salute suscepit. Ad quem igitur modum Dominus noster, siue secundum diuinam, siue secundum humanam naturam ad Deum Patrem vadit, cum eum in semetipso inhabitantem habeat?

Quæstionem istam, & breuiter, & vtiliter, nisi fallor, expediemus, si primum in vniuersum exposuerimus, quid sit, de mundo recedere, & ad Deum accedere, quod passim in Euangeliis, & aliis diuinis litteris cum ab ipso Domino, tum ab Apostolis repeti solet. *Exiui,* inquit, *à Patre, & veni in mundum: Iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Quid igitur tandem est mundus? Et ad quem modum exit aliquis de mundo? Duo sunt, quæ mundi nomine in sanctis voluminib. designantur, vnum bonum; alterum malum. Primum enim hæc vniuersitas rerum earum, quę sub aspectum nostrum cadunt mundus appellatur: & hic quidem est mundus bonus. *Vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant,* non modo bona; sed etiam *valde bona.* Malus autẽ mundus, mali ac deprauati homines sunt. De quibus Dominus ait: *Si odit vos mundus, scitote, quia me priorem vobis odio habuit.* Et, *Pro his rogo: non pro mundo.* Et, *Hi de mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo.*

Ioan. 16.

Duplex mundus.

Gen. 1.

Ioan. 15.

Ioan. 17.

At cur quæso mundi nomen immundi atq; inquinati homines sortiuntur? An non multo rectius tam præclara nominis appellatio mundis, ac sanctis hominib. conueniret? Dicam, Auditores. Duo sunt partes in nobis, vna mentis, rationis, consiliiq; particeps: altera expers rationis, agrestis, fera, & immanis, in qua sunt sensus, & omnes animorum motus, atque impetus. Ac prior quidem cum angelis, posterior cum bestiis nobis communis est. Ille igitur summus, ac sapientissimus rerum opifex Deus, mundum hunc inferiorem, qui & proprie mundus nominatur sedem esse voluit saltem ad tempus corporum humanorum, & eius partis; quæ nobis est communis cum bestiis: animis vero ratione, atq; intelligentia præditis non terram, sed cœlum attribuit: neq; res istas caducas, & fragiles, sed illas diuinas, ac sempiternas sedes animorum constituit. Itaq; homo sicut partim bestia, partim angelus est; ita simul & corpore in terris cum bestiis, & animo in cœlis cum angelis habitare debebat. Nam quemadmodum ciuitas non tam domos, ac plateas, quam ciues ipsos, qui eam incolunt, significat: sic etiam mundus nõ tam aerem istum, & terram, quam homines & bestias, quæ in ipso sunt, designat. Qui sunt ii homines, qui toti in mundo cum bestiis versantur? Nempe ii, qui cum Apostolo dicere non possunt.

Mundus sunt homines mundani.

possunt, *Conuersatio nostra in cœlis est.* Et, *Qui cum in honore essent, non intellexerunt:* Et idcirco, *comparati sunt iumentis insipientibus, & similes facti sunt illis.* *Philip. 3.* *Psalm. 48.*

Illi igitur omnes immundi, mundi nomine continentur. Iam vero quia plerique hominum rerum præsentium ac terrenarũ quasi quodam lenocinio decepti propriæ sedis animorum obliuiscuntur, & ad terrã oculos tam corporis, quam mentis conuertunt: & sicut corporibus per terram repunt, sic etiam animis circum terram volutantur, hoc est, terram cogitant, terram amant, terram colunt, terram venerantur: atq; adeo toti & corpore, & animo in terris sunt. *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum:* *Matth. 6.* hinc factum est, vt mundi huius inferioris amatores, quod toti & corpore, & animo in mundo sint, mundi quoque appellationem inuenerint: nam cum animo extra ac supra mundum, nempe in ipso Deo habitare debuissent; ipsi tamen sublimi illa sede relicta in terris nidos suos, ac quasi domicilia posuerunt, & mundi ac mutarum pecudum ciues esse voluerunt. Eiusmodi vero, Auditores, omnes essemus, nisi Dei filius, qui verè non erat de mundo ad mundum venisset, & nobis reditum de mundo in cœlum ostendisset, atque aperuisset. Omnes enim ad terram oculos declinaueramus, *Psalm. 13. & 52.* *non erat qui faceret bonum, non erat vsque ad vnum. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.* *Ioan. 3.* Tunc autem de mundo exire, & ad Deum accedere incipimus, cum fide illustrante animos nostros, spe erigente corda nostra, & charitate inflammante atq; accendente pectora nostra, Deum cognoscere, de Deo cogitare, Deum diligere, atque ad Deum suspirare incipimus. Sic enim non quidem corpore, sed animo terras deserimus, & in illam antiquam sedem, ac domum nostram peruolamus. Animus enim tametsi corpore inclusus; tamen eminet foras, & ea, quæ supra mundũ sunt, quibusdam quasi passibus contemplationis, & amoris peragrans cum Apostolo dicit: *Conuersatio nostra in cœlis est.* *Phil. 3.*

Primus gradus transeundi ex mundo.

At nunquid hoc modo liberator noster ad Deum ibat, cum diceret, *Vado ad eum, qui misit me?* Et apertius alio loco, *Relinquo mundum, & vado ad Patrem?* *Ioan. 16.* Nullo modo, Auditores. Hic enim transitus de mundo ad Deum, quem modo descripsimus, non aliis, quam perditis, ac sceleratis hominibus conuenire potest. Ipsi enim cum primum conuertuntur, primum istum gradum ascendunt. Itaque non ipse modo Dominus, sed ne discipuli quidem eius hac ratione ad Deum ire necesse habebant. Nonne enim Dominus ait, *Mundus eos odio habuit quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo?* *Ioan. 17.* Et alio loco: *Vos de deorsum estis, ego de supernis sum: vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.* *Ioan. 8.* Si ergo de mundo non erat, de mundo cum exire nulla necessitas compellebat.

Secundus gradus transeundi ex mundo.

Est igitur alius gradus ascendendus nobis. Nam qui fide, spe, & charitate præditi sunt, exierunt illi quidem de mundo atque ad Deum accedere inceperunt; sed nondum ad ipsa penetralia domus Domini peruenerunt. Adhuc hærent in vestibulo, adhuc in atriis versantur: sed tum demum longissime recedent à mundo, & ipsum Dei thalamum ingredientur, cum fidei visio, spei possessio, & charitati imperfectæ charitas perfecta succedet: cum lumine gloriæ illustrati Dominum sibi dicentem audient, *Euge serue bone, & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* *Matth. 25.*

At ne nunc quidem inuenimus, quomodo nostram quæstionem dissoluamus. Dominus enim in ipso suæ conceptionis exordio secundum istum gradum ascendit. Siquidem mens illa beatissima simulatque à Deo effecta, & cum Dei verbo coniuncta, & copulata fuit, sapientia, gratia, gloria, & beatitudine plena fuit. Itaque si de isto altero gradu sermo sit, non poterat Dominus vere dicere, *Vado ad eum, qui misit me:* cum semper apud eum ab ipsa sua conceptione fuisset. Ascendamus igitur altius. Est enim tertius quidam, ac supremus gradus, quem Dominus nondum fortasse conscenderat, cum aiebat, *Vado ad eum, qui misit me,* Hactenus solum vnam hominis partem, nempe animum de mundo extraximus, atq; eum in suum pristinum domicilium reuocauimus. Quare cum etiam corpus humanum gloriæ, atque immortalitatis compos efficietur,

Tertius gradus transeundi ex hoc mundo.

cietur, & ab omnibus mundi huius necessitatibus liberabitur: cum nec cibo, nec potu, nec somno, nec vestibus, nec pecuniis, nec domibus, nec aliis id genus rebus egebit; tum demum plane exibit de mundo, protum proxime ad Deum accedet, cum iter suum conficiet, & tertium, atque adeo postremum harum scalarum gradum ascendet. Iste igitur gradus adhuc Domino superandus erat, ac de ipso loquebatur, cum dicebat, *Exiui à Patre, & veni in mundum: Iterum relinquo mundum, & vado ad Patrẽ.* (*Ioan.16.*) Quid est? *Exiui à Patre, & veni in mundũ?* Nimirum hoc corpus humanum suscepi, fami, siti, frigori, calori, ærumnis, calamitatibus, plagis, vulneribus, & ipsi interitui obnoxium. Denique tale, qualia sunt ea, quæ hic in mundo, atque infra lunam mortalitatis, & corruptionis iugo, ac pondere premuntur. Quid est, *Iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem?* Non quidẽ exuo, ac relinquo corpus humanum, vt falso quidam hæretici putauerunt (quod enim semel assumpsit nunquam dimisit) sed exuo spolia mortalitatis, & corruptionis. Deinceps enim corpus humanũ geram, sed gloriosum, & immortale, quod vitam viuet nõ eam, quam res fragiles, & caducæ, quæ infra lunam, & in mundo sunt, viuunt; sed quam mentes beatæ, & sempiternæ, ac ipse Deus viuit, nempe quietam, tranquillam, iucundam, & ab seruitute corruptionis, & ærumnarum liberam. Hoc aperte Dominus ostendit, cum post resurrectionem ad discipulos ait, *Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum.* (*Luc.24.*) Quid sibi volunt hæc verba, *Cum adhuc essem vobiscũ?* An non tunc erat cum illis, quando cum illis loquebatur? *Cum adhuc*, inquit, *essem vobiscum*, hoc est, Cum adhuc mortalis cibo, & potu indigens, laboribus & doloribus obnoxius essem, sicut vos omnes estis. Iam enim vobiscum non sum; sed cum Patre, qui vitam illam etiam corpore viuo, quam Pater ipse viuit, nempe omnis miseriæ, & mutationis expertem.

Inuenimus igitur tandem, quid sibi Dominus voluit cum ait, *Vado ad eum, qui misit me.* Quanquam & alio quodam modo sententiam istam intelligi posse video. *Vado*, inquit, *ad eum, qui misit me.* Quomodo vadit? Opinione, & existimatione hominum frequenter Dominus se Dei filium dixerat, & se in Patre, & Patrem in se esse non semel affirmauerat: ediderat signa, ac prodigia, vt hominibus fidem faceret: ipsi tamen nondum adduci poterant, vt crederẽt. Quid igitur Dominus ait? *Vado ad eum, qui misit me.* Nunc tandem homines credent, nunc intelligent, nunc fatebuntur me verum Deum, ac Dei filium esse in Patre, & Patrem in me esse, nempe cum in crucem tollar, cum ab inferis excitabor, cum in cœlum ascendam. *Cum exaltaueritis*, ait quodam loco Dominus, *filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum.* (*Ioan.8.*) Tunc fide, opinione, & confessione vestra ad Deum vadam. Atque ita omnino euenisse videmus. Nam cum Dominus abiuisset, tunc Centurio exclamauit, *Verè filius Dei erat iste* (*Matth.27*) Cum ab inferis viuus rediuisset, tunc B. Thomas ait, *Dominus meus, & Deus meus.* (*Ioan.20.*) Cum denique in cœlum ascendisset, tunc omnis lingua confessa est, *quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* (*Philip.2.*) Tunc ipse Christus nuntiari, atq; adorari, tunc eius nomen in toto orbe terrarum clarum atq; illustre esse cœpit. Itaque si corporis gloriam spectes, verè iuit Dominus: si animi beatitudinem, & maiestatem diuinitatis sola hominum existimatione ac fide, Dei filius ad dexteram Patris ascendit.

Quomodo nobis ad DEVM eundũ sit.

At nullam ne vtilitatem ex hac Domini sententia, vel ad mores corrigendos, vel ad promouendam, vel amplificandam pietatem capiemus? Imo vero longe maximam, si crebro apud nos ipsos cogitabimus, nos quoque ad eum, qui nos misit, proficisci. Siquidem multa sunt, quæ maximo cum emolumento ab hominibus cogitari solent; sed nescio an aliud cum maiore, quam hoc, *Vado ad eum, qui misit me.* (*Ioan.16.*) Experire semel vim huius contemplationis. Intra in cubiculum tuum, & iuxta consilium Domini clauso ostio, (*Matth.25.*) & cogitationibus aliis paulisper exclusis reuoca te ad cor tuum: ibique in maxima quiete, ac silentio constitutus cogitare incipias, *Vado ad eum, qui misit me.* *Vado*, inquit, *non vadam.* Non igitur verum est, quod mundus, & ii, qui mundum dili-

diligunt, mihi dicere solent, multum temporis adhuc tibi superest, potes adhuc multos annos in vtramque aurem dormire, nihil adhuc imminet periculi, detur aliquid ætati, non omnia voluptatibus denegentur: cum senueris & graui aliquo morbo afflictaberis, tunc ad alium orbem tibi proficiscendum erit, ac tum demũ cum parueris voluptatibus, illisque satiatus sponte tua eas abieceris, atque contempseris, tum te ad Dei amorem, ac erratorum pœnitentiam reuocabis. Falsi sunt, deceptores sunt, hostes animæ meæ sunt, qui hoc mihi prædicant. Ego enim non vadam; sed nunc vado, nempe hodie, hac hora, hoc momento vado: fortasse etiam non procul ab eo loco absum, vbi me iudex meus expectat. Nonne hodie peruenire possem? Et quid si rationibus meis nondum compositis peruenirem, & tam multorum, tam grauium criminum reus inuenirer? Quid de me fieret? Quo me verterem? Ad quem confugerem? *Vado* enim *ad eum, qui me misit*, nempe vt ei rationem rerum omnium a me gestarum, atque administratarum reddam. O quam verè ac sapienter ille ait, *Stultorum infinitus est numerus.* (Ephes. 1.) O quam multi reperiuntur, qui solum, quomodo vadant, & non quo vadant attendentes, lætissimi atque iucundissimi sunt: qui si cor haberent, & vel semel, quo vadant, intuerentur, toti contremiscerent, nec aliud eis liberet, quam flere. Nam profecto cum ad supplicium aliquis ducitur, si is, quo vadat, obliuisceretur, magno honori sibi duceret, quod tanta hominum multitudo eum prosequatur, & prætorem quidem suæ aulæ magistrum esse cogitaret; satellites vero prætoris sui corporis custodes, reliquam multitudinẽ seruos, atque ministros, illum etiam horribilem campanæ sonitum honoris gratia edi censeret: nonne homo stultissimus, atque amentissimus iure ab omnibus iudicaretur? Nonne ei merito diceremus, Ah miser, quo vadis? Nonne vides te ad supplicium duci? Nonne post horam vnam isti omnes, qui tecum sunt, ad suas ædes redibunt, & tu in patibulo appensus cibus coruorum eris? Et quidnam interest, quæso vos, inter istum, & illos magnos atque opulentos homines, qui *ducunt in bonis dies suos, qui tenent tympanum, & cytharam, & in puncto descendunt ad inferna?* (Iob. 21.) Certe enim ipsi etiam vadunt, & ad supplicium sempiternum vadunt: opes autem, & honores, serui, atque amici, quibus ipsi stipati animos attollunt, & se aliquid amplius, quam homines esse putant, nihil sunt aliud, quam satellites, qui eos vsque ad patibulum prosequuntur: & tamen rident, ludunt, iocantur, tanquam si vel iter nunquam finiendum esset, vel non ad patibulum, sed ad regnum aliquod adipiscendum properarent. Ego igitur istos non imitabor: sed cum me intelligam ad eum ire, qui me misit, illud diligentissime prouidebo, vt in hoc itinere ita me comparem, ita res meas componam, vt cum ad eum peruenero, qui me misit non iudicem seuerum, sed clementissimum patrem experiar. Iam igitur, nisi fallor, plane videtis, Auditores, quam facile possit hæc meditatio hominem ad cor atque ad curam propriæ salutis reuocare.

(Simile.)

Peregrini sumus in hac vita.

Quantæ vero vtilitatis hæc eadem sententia vobis esse videtur, cum hospites, & peregrinos esse admoneat? *Vado ad eum, qui me misit.* Si vado, ergo hæc vita via quidem est, mundus vero non domicilium, sed hospitium. Non igitur diu hic hærere possum. At cur de palatiis fabricandis & possessionibus ampliandis solicitus sum? Certe viatores cæteri illud diligenter prouidẽt, ne aliquid in hospitio relinquant, ne cultrum quidem vnum, omnia vel secum ferunt, vel præmittunt. Cur idem ego non facio? Cur tam stultus sum, vt omnes meas facultates ita iis rebus consumam, quæ asportari non possunt, sed necessario in hospitio relinquendæ sunt? Cur diuitias meas per manus pauperum in patriam non transmitto? Cur non facio mihi, iuxta consilium Domini, *Sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis?* (Luc. 12.)

Spes futurorũ, aspera leuia facit.

Si vero probi, & sancti sumus, quid iucundius cogitare possumus, præsertim cum in mediis ærumnis, & calamitatibus versamur, quam hoc, *Vado ad eum, qui misit me?* Dura sunt, aspera sunt, grauia sunt, quæ me circumstant: sed *vado ad eum, qui misit me.* Ille me consolabitur, ille reddet mercedem. Ille si-

Ille finem laboribus, & certaminibus imponet. Bene agere & malum pati, quod est proprium Christianorum, difficile atq; arduum est: iniurias non vlcisci, aspernari pulchritudinem rerum, non odore vllo, nō tactu, non vllis moueri voluptatibus, coercere omnes cupiditates, domum ac facultates relinquere, patriam, ac coniugem, & liberos deserere, exilium voluntarium sustinere propter regnum Dei, cum appetitu gloriæ, cum vitiis cæteris, cum ipsis dæmonibus perpetuo bellum gerere, res magni laboris, ac difficultatis est. Sed *vado ad eum, qui misit me*: ad pacem, ad quietem, ad gaudium, ad fontem bonorum, ad Oceanum voluptatum: breui labores omnes finientur, & eis delitiæ finem nullum habituræ succedent. Hoc est, Auditores, hoc, *Vado ad eum, qui me misit*, quod Beato Stephano lapides dulces faciebat, quod Beato Laurentio flammas ignis mitigabat, quod martyres omnes ita consolabatur, vt contumeliam decus, iniuriam gloriam, exilium patriam, contemptum honorem, vel amplissimum ducerent. Quæ cum ita sint, Auditores, si vitam integram, & incorruptam ducere volumus, quicquid cogitamus, quicquid agimus, quicquid molimur, illud semper animo in nobis obuersetur, *Vado ad eum, qui me misit*. Nam si bonum est, quod agimus, tanto diligentius, & studiosius illud agemus: si vero malum ab eo, etiam si delectet, proculdubio desistemus. Atq; hac ratione huius sententiæ recordatio, quasi stimulus quidam incitabit ad bona, & tanquam frænum quoddam compescet, ac retinebit à malis.

PARS POSTERIOR.

Explicatur textus. *Ioan. 13.* *Ioan. 14.* VADO *ad eum, qui misit me: & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis?* Non poterat sapientissimus Dominus, Auditores, tam facile obliuisci Apostolum Petrum non multo ante dixisse, *Domine, quo vadis?* Et Apostolum Thomam, *Domine, nescimus, quo vadis, & quomodo possumus viam scire?* Quocirca quod nunc ait, *Nemo ex vobis interrogat me, quo vadis?* non sic accipiendum est, quasi dicere velit, nunquam Apostolos quæsiuisse ab eo, quonam iret? Solum eos reprehendit, quod cum antea nempe initio illius noctis sæpe quærerent ab eo, quo iret, nunc quasi muti, & elingues effecti nihil penitus loquantur. Initio enim cum Dominus tam aperte loqueretur, significaret tamen se breui aliquo iturum, omnes Apostoli soliciti esse videbantur, & cognoscere cupiebant ab eo, quonam iturus esset: at posteaquam aperte intellexerunt, ad mortem illa ipsa nocte eum profecturum nec non mala, quæ is imminebant, *Absque Synagogis*, inquit Dominus, *facient vos*: Et, venit hora, vt omnis qui *interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo*, illi tam atrocem magistri sui necem, quā proprias calamitates considerantes animumm penitus abiecerant, mutique effecti nihil amplius loqui potuerunt. Quare Dominus, vt eos erigat, & consoletur paruitatem illam animorum ipsorū dulciter reprehendit: *Vado*, inquit, *ad eum, qui me misit: & nemo ex vobis* iam amplius *interrogat me, quo vadis?* Reddit vero rationem huius rei: *Sed quia*, inquit, *hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum.* *Simile.* *Ioan. 16*

Tristitia igitur est, quæ vobis loquendi facultatem, vel certe voluntatem abstulit. Admirabilis plane natura est cordis humani. Si lætitiam excipere debeat, non latum, non amplum, sed immensum, atque infinitum est. Itaque mundus totus ipsum replere, ac satiare non potest, neque ante satiabitur, quam gaudium inueniat maius, quā ipsius capacitas sit, ita vt non tam gaudium recipere, quam recipi à gaudio debeat, eiq; dicatur, *Intra in gaudium Domini tui*: non gaudium intret in te: nec enim capere illud posses, sed tu potius *intra in gaudium Domini tui*: hoc enim ipse Deus est. De quo Beatus Ioannes ait, *Maior est Deus corde nostro.* Si vero tristitia in ipsum infundatur, vsque adeo exiguum, atque angustum est, vt vel vna tristitiæ gutta ipsum penitus occupare, ac replere possit. *Sed quia*, inquit, *hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrū.* Quotidie hoc experimur: sumus aliquando liberi à curis, hilares, læti, fabulamur, ridemus, canimus: adfertur nobis triste aliquod nuntium, vt parentem obiisse, vt nauem *Cor hon[…] nis ad l[…] infinitu[…] ad tristi[…] contract[…]* *Matth. […]* *1. Ioan. 3.*

nem cum mercibus amissam esse, mox sol occidit nobis in meridie: omnia nigra, atq; obscura esse videntur, & omnis illa lætitiæ lux in momento tanquam fumus euanescit. Tristitia enim quasi crassa quędam nubes incubat cordi nostro, quæ nullam partem nobis quietis, & iucunditatis impartit. Quid obsecro huius rei causam esse putatis? Vndenam est; vt vnum, atque idem cor modo latissimum, modo angustissimum esse videatur? Aspicite? Auditores, atque intuemini terrę vermiculos, limaces, testudines, & alia animantia generis eiusdem. Cum forte in loco aliquo aprico, & soli exposito iacent, simulatque gratum quendam ac suauem calorem sentire incipiunt, extenduntur, dilatantur, aperiuntur, vt calorem videlicet illum excipiant: at cum ab aliquo punguntur, aut feriuntur mox contrahunt sese, & in angustum se deducunt. Talis est etiam natura cordis humani. Si bonum aliquod, ac lætum inferatur, expandit sese, & omnes sinus ac latebras suas explicat: si vero malum ac triste sit, quod infertur, claudit se, & exiguum efficit, quantum potest. Videmus adolescentes quo tempore Bacchanalia vicina esse dicuntur, & iam homines de choreis, de lusibus, de conuitiis, de potationibus loqui incipiunt, nescio quo modo sibi cor dilatari, gaudere, ac gestire se sentiũt: vbi vero recedere Bacchanalia, & Quadragesimæ, ieiuniorum, & confessionis tempus prope esse animaduertunt, contrahit se animus, & in seipso quasi angulum, vbi se abscondat, & latebras quærit. Humanum igitur cor ideo satiari non potest delectatione, tristitia vero mox repletur, quod cum perfunditur gaudio, dilatatur, atque extenditur; cum vero triste aliquid patitur, contrahitur, in angustumque deducitur. Ait igitur Dominus, *Quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum.*

Simile.

Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam. Apostoli Dominum diligebant, sed non perfecte ordinateque diligebant. Eum saluum, ac incolumem esse, & non atroci illo supplicii genere interire voluissent; sed eximiam illam gloriam, quæ ex obitu Domini consecutura erat, & mundi totius salutem, ac liberationem non intuebantur. At vero Dominus, qui vere ac perfecte discipulos suos amabat, non tam quid impræsentiarum ipsi cuperent, quam quid ipsis vtile esset, attendebat. Itaque aiebat, Tametsi propter ea, quæ locutus sum vobis, tristitia impleuerit cor vestrum, non ideo tamen prætermittam, & loqui & agere quod vobis vtile est. Vos enim non perfecte me diligitis, ego perfecte vos diligo. *Si enim diligeretis me gauderetis vtique, quia vado ad Patrem.* Non quia ad mortem vado, gauderetis; sed quia per mortem ad Patrem, & ad gloriam vado.

Exprimitur hoc loco, Auditores, & quid ii facere soleant, qui terrena sapiunt, & quid ii facere debeant, qui cœlestem magistrum imitari cupiunt: Multi reperiuntur, qui vel liberos, vel nepotes, vel affines, vel necessarios alios suos maxime oderunt: & tamen eos vehementissimo amore prosequi se arbitrantur. Nam si forte beneficium aliquod Ecclesiasticum eis piscari, & humeros eorum licet infirmos ac debiles curis atque administrationibus Ecclesiarum onerare possint, vt pondere illo oppressi concidant, & miserabili ruina vsque in gehennam præcipitentur, tunc illi gaudent, tunc filios vel nepotes suos vere diligere se gloriantur. Neq; minus gaudẽt, si eos in aula Principis alicuius, vbi nihil nisi adulari, inuidere, ambire, Principem suum tanquã idolum colere, & salutis suæ iacturam facere discant, collocare possint. Quid de illis dicemus, qui tunc exultant, & filiis suis magna charitatis argumenta ostendere se putant, si eis domum refertam magnis opibus, & facultatibus relinquant, quas ipsi nimirum vel fraudibus, vel vsuris, vel aliis malis artibus acquisierunt? Si vere ipsorum liberi vere liberi, & expediti esse velint, & onera ista sibi imponi recusent, atq; ad ordinem aliquem hominum religiosorum se conferant. tunc tristitia implet corda illorum. Et cui dubium esse potest odium potius, quam amorem esse quo illi filios suos prosequuntur? Nam si vere filios suos diligerent, gauderent vtique quando per crucem ad Patrẽ vadunt; non quando per ambitionem, & superbiam ad gehennã ruunt.

Quis sit falsus amor erga filios.

Sed quid ii facient, qui Dominum imitantur? Quid? Idem omnino, quod Dominus fecit. *Quia*, inquit, *hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam.* Hæc omnes concionatores, omnes Pastores, omnes Episcopi, omnes Principes diligenter attendere, & animis suis, mentibusque mandare deberent. Concionatores primum, si recte munere suo fungi volunt, nunquam debent à dicenda veritate deterreri, etiamsi populi moleste illam laturi esse videantur, etiamsi obsequium amicos, veritas odium pariat. Vere enim infelix est orator, & melius ei fuisset fodere, vel mendicare, atque aratorem potius, quam oratorem agere, qui suam, non Dei gloriam quærit: quique à populis diligi, & laudari cupit, & non vt Deus diligatur, & laudetur efficere studet. Quæro enim à vobis, cum sponsus ad sponsam per famulum suum munusculum aliquod mittit, si famulus ille eo munusculo Dominæ suæ placere, & eius amorem sibi conciliare studeret, nonne adulterium cogitatione perpetrasse, & Domino suo ingratus, & infidelis extitisse iudicaretur? Ad eundem modum cum sponsus ille cœlestis Ecclesiæ sponsæ per Concionatorem aliquem suum munera verbi Dei, & scripturarum explicationem transmittit, si is inde formosus, atq; elegans videri cupiat, & missis reprehēsionibus blando quodam vtatur genere dicendi, vt Ecclesiam Christi sponsam ad se diligendum, & laudandum alliciat, nonne adulterii affectati reus apud Dominum suum agetur? Debet quidem Christianus orator, vt Magnus Gregorius altera parte curę pastoralis monet, ita viuere ac loqui, vt à Dei populo diligatur: quando enim libenter, & cum fructu audietur, qui non diligitur? Sed tamen ita placere hominibus velle debet, vt per ipsum magis sponsus cœlestis ac Dominus diligatur. Quare probus, atque integer concionator annunciet *populo Dei scelera eorum; & domui Iacob peccata eorum.* Et si id moleste ferant, aperte dicat, *Quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum: sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis*, vt hoc dicam. Et si hoc oratores facere debent, quanto magis præsules, ac Principes Ecclesiarum? Si canes vigilare, & excubias agere circa gregem Domini debent; quanto magis pastores? Canes enim, hoc est, oratores, nihil aliud, quam clamare, & latrare possunt: at pastorum est non verbis tantum, sed fustibus etiam, & verberibus gregem Domini in bonis pascuis continere. Et si oues indignantur, dicat bonus pastor, *Quia hæc feci vobis, tristitia impleuit cor vestrum, &c.* Ad exempla veniamus. Regnat in hac prouincia turpissimum illud vitium ebrietatis: forte quia hæc toties dico vobis, tristitia implet cor vestrū, sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt hæc dicam. Regnat in hac prouincia fœdissimum vitium ebrietatis. Ego quidem quod ad me attinebat sæpius feci: credo etiam idem fecisse eos, qui apud vos auctoritate & libertate multo amplius, quam ego, valent, & valere debent. Sed quid iam pastores? quid Episcopi facere deberent: Nempe cogitare apud se ac dicere, Sacrosancti Canones iubent, ebriosos excommunicari, atque ab Ecclesiis omnino arceri. Si sint isti Canones inclusi in tabulis, tanquam gladii in vaginis reconditi, distringantur aliquando, eorum aciem hebescere diutius non patiamur, sentiant ebriosi pastores Ecclesiæ non deesse. At si hoc fiat, tristitia implebit corda ciuium: implebit quidem; sed paulo post tristitia illa vertetur in gaudium, & vulnus vni membro inflictum totius corporis pariet sanitatem. Si medicus corporum à membro aliquo præcidendo non terretur ex eo, quod scit, ægrotum iniquissime id esse laturum; quanto magis à vitiis amputandis terreri non debet medicus animorum? Quid vero bonus, atque humilis Christianus ab Antistite suo baculo pastorali percussus dicet? Nempe cum Psalmographo canet, *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Nam si medico, qui corpus curat (vt in eadem similitudine persistamus) posteaquam tibi amarissimum pharmacum propinauit, inedia te pene consumpsit, venam secuit, sanguinem abstulit, multis ac variis modis te vexauit, tu gratiam habes,

Concionatores semper veritatem dicere decet.

Isaiæ 58.

Ioan. 16.

Maxime Prælatos & Episcopos.

Tristitia subditorū Prælatum à correptione terrere non debet.

Psal. 140.

munu-

munera largiris, sapientissimum medicum esse dicis: cur eodem animo erga spiritalem medicum non eris, qui te à grauiore morbo nullis tuis sumptibus liberare cupit? Vestigia igitur Domini omnes sequamur, omnes libenter discamus, & libentius audiamus: *Quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos.* Quid est hoc, Auditores. *Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos?* Quis non putasset omnino contrario modo dicendum fuisse? Nempe si abiero, si à vobis recessero Paracletus non veniet ad vos? Diligit enim spiritus sapientiæ & veritatis ipsam Dei sapientiam, & veritatem. Neque Spiritus S. Dominicum corpus execrari potest, cuius ipse opifex, & fabricator fuit. Sic enim quodam loco in Euangelio legimus, *Noli timere Ioseph accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Cur igitur ait, *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos?* Non minus pulchra, quā vtilis, & facilis est ista quæstio. Nec vno tantum, sed multis ac variis modis expediri potest. Nam cum Dominus ad Patrem suum proficiscens tria potissimum quasi stadia conficere, seu potius tanquam tres gradus ascendere deberet, Mortem, Resurrectionem, Ascensionem, de singulis seorsim recte ac vere dicere potuit, *Si non abiero, &c.* Primum igitur ait, *Si non abiero,* hoc est, si mortuus non fuero, *Paracletus non veniet ad vos.* Nec enim donum Spiritus S. ad homines mitti poterat, nisi prius pace inter Deum & hominem confirmata: hoc vero Dei propositum, & consilium fuit (vt Apostolus ad Colossenses scribens ait) vt per crucem, & ad sanguinem Christi, homo cum Deo in gratiam, atque amicitiam rediret. *In ipso,* inquit, *complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia ipsum pacificās per sanguinē crucis eius, siue quæ in terris siue quæ in cælis sunt.* Ait igitur: *Expedit vobis vt ego vadam. Si enim non abiero,* si sanguine meo pacem inter Deum & hominem non composuero, *Paracletus non veniet.*

Cur Spiritus S. non venerit antequam Christus recessisset.

Matth. I.

Coloss. I.

At multi ex antiquis Patribus, vt Patriarchæ, & Prophetæ, vt alii nonnulli iusti, & Deo grati fuerunt: neque iusti, & Deo grati esse potuissent, nisi fide, spe, & charitate prædíti fuissent. Hæc vero omnia, munera sunt Spiritus sancti: *Charitas Dei,* inquit Apostolus Paulus, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Venerat igitur ad priscos illos Patres Spiritus sanctus, & tamen Christus, neq; natus, neque mortuus adhuc fuerat. Quid est igitur, *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos?* Veteres illi Patres, Auditores, Spiritum quidem sanctum acceperunt, sed gratia, ac benignitate eiusdem Domini ac Seruatoris nostri Iesu Christi. Sanguis enim ipsius non solum posteaquam effusus est? sed iam inde ab initio mundi non quidem effusus, sed certissime effundendus Dei Patris iram atq; indignationē placauit. Hinc n. in Apocal. Agn⁹ Dei *ab origine mūdi occisus dicitur.*

Rom. 5.

Antiqui Patres gratiam acceperunt per Christum venturum.

Apoc. 13.

Sed ad alteram expositionem veniamus. *Si non abiero,* inquit, hoc est, si non resurrexero, *Paracletus non veniet* Neque vero de quocunque aduentu Spiritus sancti sermo est, sed conspicuo, & celebri quodā aduentu, qualis ille fuit, cuius memoriam in Pentecoste anniuersario ritu, statisq; ceremoniis veneramur, & colimus. Non enim decebat, vt cum noster Imperator Christus & sibi corporis gloriam, & nobis Spiritus sancti donum moriendo promeruisset, antea nobis donum Spiritus sancti, quam ei gloria sua redderetur. Hoc nimirum est, quod Beatus Ioannes quodam loco ait, *Nondum erat Spiritus sanctus datus, quia IESVS nondum erat glorificatus.* Ait igitur, *Expedit vobis, vt ego vadam. Nam si non abiero,* si corporis gloriam consecutus non fuero, *Paracletus non veniet ad vos.* Intuemini fontes, Auditores, Num ex fontibus aqua redundare potest, antequam ipsi penitus pleni sint? Certe non potest. Sic igitur cum omnis gratiæ, & gloriæ fons Christus sit, ratio ipsa hoc exigebat, vt primum Christus gratia, & gloria tam animo, quam corpore repleretur; & tum demum ex ipso in alios & gratia, & gloria, & cætera Spiritus sancti munera redundarent.

Ioan. 7.

Simile.

Porro tertia expositio, *Expedit vobis, vt ego va-*

ego vadam: nam si non abiero, hoc est, si cœlum non conscendero, & tanquam magnus Sacerdos in Sancta Sanctorum introiero, Paracletus non veniet ad vos. Cur ita? Quamobrem? Nempe, quia tanta res est præsentia, atque aduentus Spiritus sancti, vt nisi aduocatũ haberemus apud Patrem, ipsum Dei filium, qui appareret vultui Dei pro nobis, & interpellaret pro nobis, nunquã ad nos Spiritus S. mitteretur. Hoc est, quod Dominus discipulis suis pollicebatur, *Rogabo*, inquit, *Patrem, & alium Paracletum dabo vobis, qui maneat vobiscum in æternum.* Iure igitur ait: *Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero*, & Patrem pro vobis non rogauero, *Paracletus non veniet ad vo.*

1. Ioan. 2. *Ioan. 14.*

Sed beatissimus Pater Augustinus, nec non sancti Patres nostri Gregorius, & Bernardus quartam, & postremam eorundem verborum explicationem meditati sunt. Quid igitur sibi volunt illa verba, *Si non abiero; Paracletus non veniet ad vos?* Nisi carnis huius præsentia vobis subtrahatur, Spiritus sancti præsentiam plene, ac perfecte animus vester capere non potest. *Expedit ergo vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet*, si lac non subtraxero, cibus solidus vobis non dabitur. Nisi carnis cogitationes non exueritis, virtutem ex alto nunquam induetis. Nihil est, Auditores, (vt cum hac expositione orationem nostram finiamus) quod ita Spiritus sancti aduentum, ac præsentiam impediat, vt amor rerum terrenarum, nec solum earum, quæ sine peccato haberi non possunt, sed illarum etiam, quas licite, atque optimo iure possidemus. Amor enim nihil aliud, quam viscum quoddam tenacissimum est. Si igitur eo cordium nostrorum alæ teneantur, ad quem modum sursum libere tendere, & ea quæ spiritus sunt sapere, & cogitare poterimus? Nonne videmus auiculas, si forte extremas alas, nõ inquam visco, sed vel modico luto impeditas habeãt, volare eas nullo modo posse? Accidit quidem nonnunquam vt etiam ii, qui nondum penitus terrenum amorem exuerunt, Spiritus sancti cõsolationibus perfundantur: verum ille Spiritus sanctus transiens, non Spiritus permanens est. Allicit enim ea ratione Deus, atque attrahit ad se corda hominum imperfectorum. At illæ diuinæ illustrationes, illæ inquam delitiæ spiritales, illæ cœlestes consolationes, quæ hominem ebrium amare faciunt, & cibi ac somni obliuionem inducunt, quæ integros dies, & noctes in altissima contemplatione suspensum hominem tenent, & tanto interdum impetu, tantaque vi animam sursum rapiunt, vt etiam corpus abripiant, & procul à terra contra eius naturam ferant, illorum duntaxat sunt, qui omnem amorem alium tanquam corruptum liquorem de suis cordibus effuderunt, qui vere dicere possunt, *Renuit consolari anima nostra: memores fuimus Dei & delectati sumus.* *Psalm. 76.* Qui non solum in cibo, & potu, in vestibus, in agris, in domibus delitias non quærunt: sed non sine dolore, ac molestia id suscipiant, quod naturæ necessitas postulat. Tales beatus Antonius, Benedictus, Bernardus, Franciscus, Dominicus, ac inprimis Apostoli omnes fuerunt, quos Dominus quasi ablactare, & ex pueris viros perfectos efficere volens, eis dicebat, *Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.*

Amor terrenorum aduentum Spiritus S. impedit.

Sed si hæc ita se habent, quando nos, Auditores, Paracletum illum sperare poterimus, qui tantum ab illa vitæ ratione absumus? Qui carnem sapimus, in carne seminamus, carnem fouemus? Et quam tandem carnem? Eine similem, quam Apostoli diligebant? An vero carnem peccatricem, genitam in peccato, assuetam peccato? *Errat, errat omnino*, inquit Bernardus, *si quis cœlestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse huiusmodi illecebris arbitratur. Quis enim sectans lenocinia carnis suæ sperare audeat gratiam illam spiritus vehementis, quam ne cum ipsa quidem Verbi carne obtinere Apostoli potuerunt?* Nos igitur, dilectissimi, si tantæ gratiæ præparari cupimus, à delectationibus miseris, & caducis consolationibus euacuare corda nostra studeamus, præsertim hoc tempore, quo diem illum expectamus, quem ipse Spiritus Paracletus aduentu suo illustrauit, ac

uit, ac nobis sacratissimum ac celeberrimũ effecit, vt sua nos visitatione, sua consolatione, sua confirmatione dignetur spiritus ille benignus, spiritus dulcis, spiritus fortis, qui cum Patre, & Filio viuit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CONCIO XXXV.

DE ASCENSIONE Domini.

Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Ephes. 4. Psal. 67.

Diuinæ sapientiæ & iustitiæ ratio postulabat, ornatissimi Auditores, vt pax illa, quæ tandem inter cælum, & terrã summa cum hominum vtilitate, & angelorum lætitia Christo auctore composita fuerat, vltro citroque missis muneribus confirmaretur. Ac terra quidem, quæ iam tot annis cælum æneum experta, solisque ardoribus exusta omnino arida, & exsiccata fuerat, nihil aliud quam imbrem Spiritus sancti, & pluuiam
Psalm. 67. illam voluntariam sitiebat, quam (vt Psalmographus canit) segregaret Deus hæreditati suæ. Quanquam enim antiquis temporibus super montes terræ, Patriarchas, in-
Psalm. 45. quam, & Prophetas, guttæ aliquæ illius aquæ deciderant: tamen fluminis impetus solam adhuc lætificabat ciuitatem Dei. Cõtra vero cœlum fructum illum terræ sublimem, carnem videlicet Saluatoris iam gloriosam, & immortalem, qua nihil melius, ac nobilius orbis terrarum vnquam habuit, iam dudum cernere cupiebat. Cum igitur & terra spiritum cælo, & cælum terræ carnem inuideret, illud Deus sapienter constituit, vt Christi caro eueheretur in cælũ, & Spiritus sanctus mitteretur in terras, ac deinceps mutuis istis officiis inter cælum & terram fœdere stabilito, & angelis ad terras, & hominibus ad cælum nunquam amplius essent aditus interclusi; sed liberis ac latis itineribus quocunq; tempore proficisci liceret.

Quia vero bellorum faces hominum nequitia primum accensæ, atque à terris tam atrocis dissidii exordium cœpit, illud cœlites prope suo iure petere videbantur, vt nõ ante descenderet Spiritus sanctus in terras, quam Christi gloriosa caro regnis cœlestibus inferretur. Id quod non obscure Dominus significauit, cum diceret, *Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.* Inde siquidem par erat, vt pacis munera principium sumerent, vnde initium discordiæ, ac bella susceperant. Hinc igitur benignissimus Christus cum iam victor ab inferis rediisset, dæmonum principem alligasset, inferni claustra confregisset, sanctos Patres de carceribus liberasset, mortem interemisset, discipulos docuisset, Sacramenta instituisset, vt votis tãdem cœlitum satisfaceret, & simul nostræ vtilitati consuleret, hac celeberrima ac illustrissima die spoliis inimicorum onustus, dæmonibus rugientibus, angelis acclamantibus, mundi elementis prope gestientibus, non laurea mortali insignitus, sed immortalitatis diademate coronatus, non triumphali curru in Capitolium cælorum inuectus, sed vi sua & propria virtute super cælos ascendens, de tartareis legionibus clarissime ac latissime triumphauit.

Cur Spiritus S. non prius descenderit quã Christus ascenderit. *Ioan. 16.*

Huius vero tantæ celebritatis tantorũque gaudiorum nõ minima pars, nostra est, Auditores: hodie siquidem cum Christo cælos penetrauimus. Hodie regni cœlestis possessionem accepimus. Hodie super Cherubim & Seraphim ad dexteram Dei conscendimus, & quanquam hæc omnia latissimos mihi ad dicendum campos aperiant: tamen ego orationem meam breuissimæ cuiusdam sententiæ quasi cancellis quibusdam includam, neque facile eam extra illos egredi, aut longius vagari permittam. Ea sententia Apostoli Pauli est, qui ad Ephesios scribens, ac de hodierno triumpho verba faciens ait: *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus.* Quam sententiam ex Psalmo sexagesimoseptimo, verbis paululum immutatis accepisse videtur. Nam cum Propheta dixisset. Eph. 4. Psalm. 67.

xisset, *Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus:* Apostolus dixit, *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus.*

In huius igitur propositæ nobis sententiæ explicatione, illud imprimis quæri posse video, Quis ille sit qui ascendit? Nam nec Propheta, nec Apostolus id satis expressit. *Ascendens*, inquit, *in altum*. Quisnam? Hæretici Nestoriani, qui duos Christos prædicabant, vnum Deum, alterum hominem, eum Christum dumtaxat, in cælum ascendisse affirmare compellebantur, qui solum esset homo. Appellitæ contra, qui Christum non ex virgine, sed ex elementis carnem accepisse, & eam cum à mortuis excitaretur mundo reddidisse prædicabant, illud etiam asserebant, Verbum Dei sicut cum de cælo ad terram descendit, carnem suam nō attulerat, sic etiam cum de terris ad cælum ascendit, nullam omnino carnem secum extulisse: neque aliter intelligi posse, quod Dominus ait, *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo.* Nam carnem illam, quam Dei filius hic in terris gessit, de cælo non descendisse illustrius est, quam vt sit à nobis necesse monstrari. Porro in eadem hæresi eos omnes constat fuisse, qui vel in Christo naturam humanam penitus non agnoscebāt, vt Cerdonistæ: vel eam in diuinam esse conuersam asserebant, quod Eutychianos nos docuisse planum omnino ac perspicuū est.

Quis in cælum ascenderit.

Errores varii.

Epiph. in Panar.

Ioan. 3.

Verum istos omnes ille ipse, quem hodie veneramur, Imperatoris nostri triumphus, gloriosaque in cælum ascensio reprehendit, aliis testibus non indigemus, ipsa per se Dominica ascensio satis loquitur. Nec n. fieri potest, vt is cælum ascendat, qui solum est homo, vt somniant Nestoriani: aut solū est Deus, vt Appellitæ, Cerdonistæ, atque Eutychiani delirant. Nam qui solum est homo, euehi quidem, & in sublime ferri ab alio potest: at euehere seipsum, cœlos omnes transcendere, atque ad ipsam Dei Patris dexteram penetrare per se certe non potest.

Reÿciuntur.

Qui vero solum est Deus, semper, & vbique, & totus, nec vlla temporum, aut locorum permutatione mutatur. Hoc sane Ecclesia Catholica mater nostra probe intelligens, virginem illam, quam orbis Reginā, Deique parentem appellare non dubitat, quamque & animo & corpore sempiterno æuo in cælis frui cum filio confitetur, assumptam esse ad cælum dicit, ascendisse in cælum non dicit.

Christus ascendit, Maria assumpta est.

Vere enim ipsa veritas ait, *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo.* Euehuntur alii, assumuntur, extolluntur: is vero solus non ab alio accepta, ac mendicata, sed sua ac propria virtute cælos ascendit, qui simul & Dei, & Virginis filius est, vt euehi possit ex vno, & euehere possit ab altero. Quod vero hæretici negant, Christi carnem in cælum ascēdisse, quia de cœlo non descendit, *Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo,* nullam prorsus vim habet. Nam vt August. libr. de Agone Christiano sapienter docet, non Christi carnem, sed Christum carne quasi vestitum in cælum ascendisse prædicamus. Quemadmodum enim si quis de monte aliquo nudus descenderet, ac deinde non amplius nudus, sed vestitus ascenderet, recte diceremus de eo, qui descendit, ipse est & qui ascendit, & nemo ascendit in montem, nisi qui descendit de monte. Sic etiam quamuis Dei verbum carnē humana vestitum in cælum ascenderit, cum antea sine ea ad terras descendisset, vere tamen de se ait: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo filius hominis, qui est in cælo.* Caro enim non tam ascendit quam euecta est, ipso euehente, qui ascendit.

Ioan. 3.

August. de Agon. Christiano c. 28.

Simile.

Habemus igitur, quis ille sit, qui ascendit. Superest vt videamus, quo ascenderit. Quonam igitur ascendit? In altum. Sic enim Apostolus ait, *Ascendens*, inquit, *in altum*, nempe super omnes cælos, & super omnes res creatas. Ascendit ita, vt B. Cyprianus dicat, Cherubim & Seraphim beatos pedes Domini ambire. Talis enim locus eū decebat, qui non adoptione, sed natura filius erat Dei, quique vt orbis præses totius vniuersitatis clauum & gubernacula capiebat. At nunquid sedere, aut stare in cælo Dominus existimandus est? Ista quæstio videtur habere nonnihil curiositatis: tamē sua etiam vtilitate non caret. Breuiter igitur

tur eam expediamus. Si verum ac naturalẽ situm consideremus, non sedere, aut iacere, sed stare Dominicum corpus existimare debemus. Sedere enim ac iacere infirmitatis, ac imbecillitatis est. Corpora vero gloriosa, ac immortalia sicut fatigari, ac laborare non possunt, ita nec infirma, aut imbecilla esse possunt. Quod si nonnunquam in sanctis voluminibus Christus *sedere* dicitur, id secundum metaphoram intelligendum est. Nam etiam & Deus Pater interdũ sedere dicitur, cum tamen proprie nec stare, nec sedere possit, quippe qui corpus non habet. Solum igitur Christi gloriam singularem, ac plane regiam, summam illam Iudicis Maiestatem diuinæ literæ nobis significant, cum Dei filium sedere ad dexteram Dei Patris tradunt. Hinc enim de sanctis cæteris, esse eos à dextris Dei, sæpe legimus. Sedere autem à dextris Dei, est in illa ipsa gloria, & regno sceptrum tenere, & caput, ac regem cæterorum esse, quod soli Christo conuenire nemo fere Christianorum ignorat.

Christus in cælo stet, an sedeat.

Sequitur, *Captiuam duxit captiuitatem.* Non me fugit propriam esse phrasim Hebræorum, vt dicant captiuam ducere captiuitatem, quod nos breuius, Captiuos ducere, vel captiuos facere, diceremus. Nam & in ipso Psalmo, vnde hæc nostra sententia sumpta est, tametsi secundum versionem Septuaginta interpretum legatur, *ascendisti in altum, cepisti captiuitatem*, tamen secũdum B. Hieronymi versionem, quæ magis ad Hebraicam veritatem accedit, legitur, *Ascendisti in excelsum, captiuam duxisti captiuitatem.* Et capite 21. Deuteronomii, quo loco nostri codices habent, *Captiuos duxeris*, Hebræi codices habent, *Captiuam ceperis captiuitatem.* Et cap. 28. libri posterioris Paralipomenon, pro eo, quod nos habemus, *Reducite captiuos, quos abduxistis*, Hebræi habent, *Reducite captiuitatem, quam captiuam duxistis.* Sed quamquam hæc ita se habent, nihil tamen prohibet, quin aliquã causam huius elegantissimæ geminationis reddamus. Quid igitur est *captiuam duxit captiuitatem?* hoc est, quos captiuos, ac vinctos inuenit, non tam liberauit ac soluit, quam eis catenas, & vincula commutauit, & ex captiuis diaboli, suos captiuos fecit. Quæ sane felicissima, & maxime expetibilis commutatio fuit. Qui enim antea superbissimi Tyranni mancipia erant, nunc eius Imperatoris administri sunt, cui seruire nõ tam seruire, quam regnare est. Et qui olim ferreis, atque æneis catenis onerati erant, nunc argenteas atque aureas gerunt, vt eis non tam oneri, quam honori, pro catenis torques, pro vinculis monilia esse videantur.

Psalm. 67.

Deut. 21.

Paral. 28.

Christus vincula nostra in meliora commutauit.

Sed quoniam attente me de his vinculis differentem auditis, planius hoc dicam, & paulo altius repetam, Auditores. Magna & præclara quædam res est homo, præstans, ac sane singularis humani animi vis, atque potestas, pro qua tanquam pro vrbe quadã, aut arce pulcherrima, & munitissima Imperator cælestis, ac Pater luminum, cum dæmonum ac tenebrarum principe summa vi semper decertauit. Ea vero est vtriusque principis, hominem in sua potestate retinẽdi cupiditas, vt quicumque eum capiat, ita catenis, & vinculis reuinciat, vt non modo fugere, sed ne commouere quidem se possit. Ac Deus imprimis, qui hominem, vt eius auctor ac parens optimo iure possidebat, simulatque eum condidit, arctissimis quibusdam nexibus, ne forte diffugeret, colligauit. Quinam isti nexus? quęnam ista vincula fuerunt? Dominum ipsum per Osee Prophetam loquentem audiamus: *In funiculis*, inquit, *Adam traham eos: in vinculis charitatis.* Itaque funiculi Adam, quibus videlicet initio reuinctus est Adam, nexus amoris, vincula charitatis fuerunt. Et quidnam aliud nexus amoris, & vincula charitatis, quam dona ac beneficia sunt: Nonne enim etiam in communi sermone nos beneficiis obstringi, & obligari dicimus? Et quid obstringi, & obligari, nisi fortiter stringi, & arcte ligari significat? Deus igitur hominem retinere cupiens circumdedit animo & corpori multa, & magna vincula beneficiorum, cum ei naturam illam præclaram condidit; gratiam atque amicitiam suam donauit, beatitudinem, gloriam, & felicitatem promisit. Iste *funiculus triplex* fuit, qui, vt Sapiens ait, *difficile rumpitur.*

Vincula quib. Deus nos sibi obstrinxit.

Osee 11.

Eccl. 4.

Verum infelix Adam spe quadam falsæ liber-

libertatis deceptus vires suas, & robur in suam perniciem experiri voluit, & male fortis impetu facto vincula rupit, & iugum excussit. Num in Ieremia Propheta querimoniam illam Dei nunquam legistis? *A sæculo confregisti iugum meum: rupisti vincula mea?* Sed quid tum seruo fugitiuo isti contigit? Liberne euasit, an in seruitutem vere miseram, & luctuosam incidit? Audite rursum, quid Dominus per Danielem Prophetam dicat: *Vinciatur ferro, & ære, & rore cæli conspergatur: & cum feris sit pabulum eius.* Id vero ita omnino factum fuisse, quis vestrũ ignorat, Auditores? Quid hoc nostrum exilium? Quid tot ferini motus? Quid tot impetus effrænat? Quid tot labores, ac dolores? Quid tot ærumnæ, & calamitates clamant? Excussit igitur homo iugum aureum Dei, & statim ei impositum fuit iugum plũbeum diaboli. Fregit vincula serica, & iniecti fuerunt ei compedes ærei: effectus est n. mancipium diaboli, qui primum vinculis peccatorum eum arctissime colligauit: deinde duplicem ei catenam circumdedit, quarum altera necessitatis, altera voluptatis dicitur. An non trahimus fortasse catenã necessitatis, qui edere, bibere, vestiri, spoliari, dormire quotidie necesse habemus? Et quam grauis ac laboriosa est hæc catena? Nonne in sudore vultus nostri vescimur pane nostro? Quam multi labores, & sudores necessarii sunt, vt cibum, & potum, & vestes, & alia quibus egemus, nobis cõparare possimus? Sed est adhuc alia quędam catena non veræ, sed falsæ necessitatis, quam homines sponte sibiipsis imponunt: quasi vera necessitas non sit satis: & quanquam eam si vellent, statim excuterent; tamen ita nonnulli ea sunt impediti, vt nullo modo ab ea expediri posse videantur. Persuasit diabolus hominibus, ac præsertim nostræ ætatis adolescentibus, non posse eos dignitatem suam, atque existimationẽ tueri, nisi faciant id, quod cæteri faciunt. Videt aliquis nescio quem alium singulis mensibus vestes mutare, statim dicit apud se, Nõ sum ego illo inferior, oportet etiam me idem facere, alioquin omnes me auarum, & sordidum dicent. Ecce catenam falsæ necessitatis.

Ierem. 2.
Dan. 14.
Vincula Diaboli qualia.

Videt alius aduenisse adolescentem, qui præter cætera ornamenta, etiã nescio quod appensum ad collũ gerat monile, fortasse retia sunt, vt eum à diabolo irretitum esse, omnibus manifestum fiat: continuo omnes alii, tanquam simii quidam imitantur, & nisi id faciant, honoris sui iacturam facere se arbitrantur. Non sit vobis quæso molestum hæc audire. Nam si tacerem, ipsemet in retia diaboli caderem. Inuitatur aliquis ad sympósium, fortasse non cuperet ipse ire: tamen ne rusticus, & inurbanus appelletur, pergit cum cæteris: quod si dicamus, Cur ita agis? Respondet ille, ego quidem non ignoro vitium esse ebrietatem: optarem etiam me, si possem, à nemine inuitari: non libenter intersum potationibus, & conuiuiis, sed quid agerem? iste est nostræ patriæ mos, si velim cum cæteris viuere, necesse est vt sic agam: alioquin omnibus contemptui, & ludibrio essem, censor morum, & emendator superbissimus appellarer. O infelicitatem nostrorum temporum! Siccine diabolus nobis imponit? Siccine falsum honorem pro vero colere nobis suadet? Verus enim honor, Auditores, ex veris virtutibus nascitur, quod etiam Ethnici Philosophi non ignorarunt. Verus honor Prudentiam, Iustitiam, Temperantiam, Sobrietatem, Grauitatem, consequitur.

Iugum falsæ necessitatis.

Metuis iacturam honoris facere, si vanos adolescentes non imiteris; & non metuis, si tu vanus etiam efficiaris? Times hominum maledicorum linguas, si amico ad potationem inuitanti non pareas: & non times proborum hominum, ne dicam Dei, iustas reprehensiones, si pareas? Quid? Erubescis vocari sobrius, & non erubescis vocari ebrius? Ego sane non video, quid infelicius Ecclesiæ Christi accidere possit. Et quid fiet temporibus Anti Christi, si iam pudet nos virtutum, & non pudet vitiorũ? Erubescis confiteri te sobrium esse velle? erubesce etiam te Christianum esse. Nam Christus præcepit sobrietatem. Erubescis si castus nominaris? Erubesce etiam si Christianus nominaris.

Christus enim castitatem docuit. Erubescis, si iniuriam accipias, & non vlciscaris?

ris? Erubeſce etiam quod baptizatus es: nã huiuſmodi homines iniurias condonare tenentur. Erubeſcunt alii, ſi pauperes, & humiles eſſe eos contingat? Erubeſcant etiam quod Chriſto nomen dederint, qui pauperrimus fuit, & fabri filius appellatus eſt.

alm. 2. *Dirumpamus*, Auditores, *dirumpamus* quæſo *vincula* iſta: *proiiciamus à nobis iugum* falſæ neceſſitatis. Ego enim non dubito, ſi quis ſemel inciperet contemnere veſtium vanitates, recuſare etiam in magnis conuiuiis tam frequentes propinationes, & verũ ac probum Chriſtianum non ſolum fide, ſed etiam moribus referre, non eſſet ille, vt aliqui putant, ludibrio atque oſtentui, ſed potius, mihi credite, venerationi, & admirationi: nec tanquam ruſticus, & inurbanus contemneretur, ſed vt vir grauis, & ſapiens ab omnibus commendaretur. Hæc enim catena falſæ neceſſitatis non aliud fundamentum, quam inanem quandam formidinem, & falſam perſuaſionem habet.

atena oluptatis. Quid iam de catena voluptatis dicem⁹? Illa non vna, ſed multiplex eſt. Tot enim ſunt laquei voluptatum, quot ea ſunt, quæ ſenſus noſtros blande afficiunt. Sed quanquam hæc omnia laquei ſunt, tamen ſtulti homines ita currunt ad ea, tanquam ſi non capiendi à laqueo, ſed capturi magnam ali-
ap. 14. quam prædam ipſi eſſent. Clamat Sapiens, res omnes creatas tentationem, & muſcipulam eſſe pedibus inſipientium: homines vero, vt ſe vere inſipientes oſtendant, creatoris obliti, res creatas vehementiſſimo deſiderio concupiſcunt. Clamat Apoſtolus
Cor. 6. Paulus, *Fugite fornicationem*: laqueus enim diaboli eſt: at homines quanto magis abſterrentur, tanto cupidius ad iſtum laqueũ
Tim. 3. currunt. Clamat idem Apoſtolus: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli*: at vero quotus quiſque eſt, qui nõ doleat ſe parum fortiter his vinculis obſtrictum eſſe? Clamant diuinæ Scri-
ap. 6. pturæ, *Graue iudicium ſuper his, qui præſunt*: at homines non ſolum fugiunt ab honorũ, & dignitatum laqueis, ſed etiam certatim contendunt, quis prior collum in laqueum iniiciat. Et quod grauius eſt, inuident captis, qui capi non potuerunt.

Rogo vos, ſi vnum, ſi duos, ſi quinque, ſi decem homines impingere in lapidem, aut cadere in foueam aliquam videremus, nõne tot caſibus aliorum nos tandem cauti, & prudentes efficeremur? Cur igitur cauti nõ efficimur, cum tam multos quotidie his laqueis capi, miſereque interire conſpicimus? Sed ad noſtrum captiuum reuertamur.

Quid igitur Deus fecit, cum hominem ſuum, quem tot vinculis beneficiorum in creatione ſibi obſtrinxerat, in laqueum diaboli incidiſſe, & ab eo captum, & multiplicibus catenis circumdatum teneri animaduertit? ait intra ſe: Deſcendamus, & liberemus fugitiuum noſtrum: nam circumuentus, & deceptus à Diabolo eſt, qui nullum vnquam ponet modum ſuæ Tyrannidi atque immoderato illi imperio, quod ſuper miſerum genus humanum exercet. Verum cum hominem liberauerimus, duplicemus ei catenas, & multo arctioribus nexibus eũ ligemus, quam initio ligatus fuiſſet. *Chriſtus vt duplicato vinculo nos conſtringeret vincula diaboli rupit.* Venit igitur filius Dei, ſingulare certamen cum diabolo iniit, ac breui eum proſtrauit, atq; ad deditionem compulit: mox vero hominem à diaboli, & peccati poteſtate expediuit, atque in veram libertatem aſſeruit; ſed tamen catenas neceſſitatis ab eo auferre nõ voluit: intelligebat enim tantam eſſe hominis impudentiam, vt ſi penitus à catenis expediretur, facile negaturus fuiſſet, ſe vnquam diaboli mancipium extitiſſe, nec dicere cum Phariſæis dubitaſſet: *Nos liberi ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam.* *Ioan. 8.* Ait igitur Dominus, vt ſemper huius beneficii recorderis, reliqui tibi ſigna ſeruitutis, catenas neceſſitatis, vt adhuc in labore vultus tui veſcaris pane tuo: adhuc in membris tuis ſenties legem repugnantem legi mentis tuæ, vt adhuc morbis, & vulneribus, & ipſi interitui ſubiaceas. Veniet tamen tempus, quando te penitus ab iſtis etiam vinculis liberabo. *Relicto tamen neceſſitatis vinculo.*

Alterum vinculum Redemptionis. Sed quænam ſunt iſta vincula arctiora, quibus Dominus iterum hominem alligauit? Beneficia ſunt Redemptionis, Auditores, quæ quidem & plura, & maiora ſunt, quam beneficia creationis. In creatione ſiquidem dedit nobis Dominus ſua.

 In re-

In redemptione autem dedit sua, & accepit nostra. Ecce nobis vincula duplicata: dedit, inquam, in redemptione sua dona, charismata, gloriam, gratiam: accepit vero nostra, labores, verbera, dolores, maledicta, plagas, mortem deniq; ipsam: nonne hæc sunt vincula duplicata? Vere ingratus est, qui non se obligatum, atq; obstrictum his vinculis sentit. Quid? quod in creatione dixit, & facta sunt, non laborauit, non sudauit: at in redemptione non sic; sed vsque ad mortem sudauit, nec sudorem solum, & cũ sanguineum, sed totum etiam sanguinem suum profudit. Vere igitur *ascendens in altũ captiuam duxit captiuitatem*, quando tot, & tanta dona hominibus dedit, quando nos soluit à vinculis peccatorum, quando ligauit vinculis beneficiorum, quando nos omnes sic feliciter colligatos in triumphum duxit. Omnes enim si non re, certe spe cum ipse ascendimus: nam, vt Apostolus ait, *Conuiuificauit nos in Christo, & conresuscitauit, & consedere fecit in cœlestibus.*

Gen. 1.

Eph. 2.

PARS POSTERIOR.

In ascensione Domini non Angelis tantum, sed & hominibus gaudendũ.

SVnt fortasse, qui non tam gaudendum, quam dolendum esse putent, quod Dominus Ecclesia sua, quam sibi proprio sanguine comparauit, quasi deserta, ad cœlum ascenderit: vel si gaudendum sit, Angelis certe, non hominibus: quod enim Angeli receperunt, homines amiserunt. Videant tamen, qui ista sentiunt, ne forte ab ipso Domino audiant, *Si diligeretis me, gauderetis vtique: quia vado ad Patrem*: Vere enim, Auditores, expediuit nobis, vt liberator noster in cælum ascenderet. *Ascendens* enim *in altum* non solum *captiuam duxit captiuitatem*, quod ad eius gloriam, & Triumphum pertinebat; sed etiam *dona dedit hominibus*, quod ad nostram vtilitatem, & emolumentum pertinet. Tanta vero, & tot sunt ea dona, quæ Dominus ascendens hominibus dedit, vt Apostoli sola eorum spe, & promissione erecti, non modo Domino recedente non fleuerint, verum etiam in Ierusalem cum maximo gaudio, & exultatione, vt ex postremis verbis Euangelii secundum Lucam intelligi potest, redierint.

Quæ dona ab ascensione nobis collata.

Quæ igitur ista dona fuerunt? Hoc enim duntaxat nobis explicandum superest. Primum & maximum donum, quod & radix, & primum omnium donorum fuit, Spiritus S. est. Hoc enim eximium donum, simulatque Dei filius ad Patrem suum peruenit, Apostolis suis procurauit, & post 10. dies super illos, vt diuinæ Scripturæ loquuntur, effudit. *Dextera igitur Dei exaltatus*, inquit B. Petrus, *& promissione Spiritus S. accepta à Patre, effudit hoc donum, quod vos videtis & auditis.* *Acto. 2.*

Alterum donum est, quod ipse Dei filius ideo potissimum introierit in sancta sanctorum, & tabernaculum illud non manu factorum, vt semper *appareat vultui Dei pro nobis*, & eum interpellet pro nobis. *Non enim*, inquit Apostolus Paulus, *in manu facta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Et B. Ioannes: *Hæc* inquit, *scribo vobis, vt non peccetis: sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum.*

Hebr. 9.

1. Ioan. 2.

Quid? Nonne hoc singulare donum, atque excellentissimum munus est? Quid iucundius homo peccator cogitare potest? Quid felicius, quam in tam formidabili iudicio, vbi de æterna salute agitur, Iudicem habere Patrem, Aduocatum vero Fratrem? Quis desperet? Quis animum despondeat? Quis causæ suæ diffidat, etiamsi maximorum, innumerabiliumque criminum reus sit, si modo hoc apud se cogitet, apud Patrem Iudicem se Fratrem Aduocatum habere.

Tertium autem, & postremum genus donorum, quod Dominus ascendens in altum humano generi contulit, illud mihi esse videtur, quod illæ tres principes virtutes, fides, spes, charitas hinc in nobis mirum in modum nutriantur, confirmentur, augeantur. Fides, quia credimus in eum, quẽ non vidimus. *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* Spes, quia si caput nostrum cœlos penetrauit, membra quoque eosdem penetratura confidimus. Charitas in Deum, & amor rerum cœlestium ac spiritualium, quia cum Christum, in quo spes, ac salus, & omne bonum nostrum situm est, in cœlum ascen-

Ioan. 20.

ascendisse credimus, nos quoq; vota & suspiria nostra eodem transmittimus, & Paulum Apostolum intentis auribus audimus, cum ait: *Quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram.* *Ascendens* igitur Christus *in altum, captiuam duxit captiuitatem; dedit dona hominibus.* At quando tandē, & quo ordine ascendit? Post dies 40. à Resurrectione sua ascendit. Cur tanto tempore expectauit? *Vt præberet seipsum viuum in multis argumentis*, vt Christianam Remp. constitueret, vt Apostolo Petro Ecclesiæ clauum, & gubernacula traderet, vt Pœnitentiæ sacramentum, & alia si quæ supererant, institueret, vt Apostolos informaret, atque ad Spiritus sancti aduentum præpararet, vt demum charitatem, atque humilitatem suam nobis adhuc vehementius cōmendaret. Maximæ enim profecto illæ virtutes in Domino extremis illis diebus enituerunt, cum iam vitam Angelorum non solum animo, sed etiam corpore viueret, & tamen frequentissime, & familiarissime cū discipulis suis mortalibus, & abiectis hominibus versaretur. Porro modum, atque ordinem ascensionis disertis verbis explicat Beatus Lucas: *Et duxit, inquit, eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis: & factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum.* Itaque Dominus, qui in Ierusalem in vrbe totius Palæstinæ celeberrima, & coram toto orbe terrarum in crucem cum maxima ignominia agi voluit, idem ex monte quodam pene deserto, & coram paucis testibus in cœlum gloriosus ascendit, vt contumelias, & ignominias etiam publicas libenter amplecti; gloriam vero & celebritatem fugere hoc etiam postremo facto nos doceret. Benedixit vero, hoc est, bene suis discipulis, vt eis valediceret, precatus est. Fortasse etiā inuictissimæ crucis super illos signum expressit, atque inde Apostoli idipsum vsurpare cœperunt. Ac tum demum cunctis videntibus, & eum animis, & oculis prosequentibus, sensim ab eis recedere, atque eleuari cœpit.

Colloss. 3.

Cur quadraginta dies cum suis conuersatus sit.

Act. 1.

Luc. 24.

Quomodo Christus ascenderit.

Et benedicens eis, ferebatur in cœlum, vt iā tum discere inciperent, supplices oculos, & manus in cœlum attollere, de cœlo auxiliū expectare, in cœlo cor suum affigere, vbi thesaurum suum esse non ignorarent. Cum autem iam satis procul à terra in sublime ascendisset, candidissima quædam nubes suscepit eum ab oculis eorum. Nec vero nubes ideo apparuit, vt vehiculum esset Christo; sed partim vt eius gloriam & maiestatem augeret, partim ne Apostoli diutius intimis oculis, animisq; suspensis eum prosequerentur.

Cæterum quid de multitudine hominū, & Angelorum dicemus, qui eum comitabantur? Hunc enim magnus ille Iacob referebat, qui de seipso ait, *In baculo meo transiui Iordanem, & ecce cum duabus turmis regredior.* Solus descendit Christus de cœlo, solus Iordanem Passionis baculo crucis innixus traiecit. *Torcular*, inquit, *calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum.*

Comitatus Christi.

Gen. 32.

Isai. 63.

At non solus ad cælum, atque ad Patrem regressus est. Nam turmis duabus, altera hominum, altera Angelorum comitatus ascendit. Et qua pompa? qua celebritate? quibus gaudiis illum ascendisse, & triumphum suum egisse putatis? Si Ecclesia militans inter bellorum tumultus, & strepitus turbarū canit, quid illa victrix, & triumphans Ecclesia faciet? Si lætantur homines in terris, quid ipsi Angeli facient in cælis? O si quis hodie audiret organa, psalteria, cytharas, concentum illum, & symphoniam, quibus resonant templa, & plateæ cælestis Ierusalem! O si cernere posset noua illa spectacula, tripudia, choros, triumphos spirituum beatorum! O quam cito liquefieret anima eius! O quibus vocibus caneret, *Ascendit Dominus in iubilo, alleluia, alleluia.* Et, *Dominus in voce tubæ, alleluia, alleluia.* Et, *Trahe me post te: curremus in odorem vnguentorum tuorum. O quis dabit mihi pennas sicut columbæ? & volabo, & requiescam.*

Cant. 1.

Psalm. 54.

An non vos etiam ascendere desideratis, Auditores? Certe desideratis. Id mihi profecto non negabitis. Nam si Philosophus ait, Omnis homo naturaliter scire desiderat, cum tamen plerique ad literas perdiscendas fustibus, & verberibus adigantur, quanto nos verius dicemus, Omnis homo naturaliter ascendere, & sursum ferri

Omnes naturaliter ascendere desiderant.

ferri desiderat? Cur nostri adolescentes tam diligenter incumbunt in studia? Vt ascendant. Cur alii tam læti proficiscuntur ad bella, & eligunt potius in castris vitam miserrimam ducere, quam domi suæ commode & quiete viuere? Vt ascendant. Cur etiã interdum aliqui Monachi fiunt, & humilitatem profitentur? nonne vt Abbates fiant, & ascendant? Tanta est in hoc nobilissimo animante, quamuis sæpe peruersa, ascendẽdi cupido. Nec mirum, Auditores. Nam sedes, & quasi elementum mentium nostrarum sursum est.

Cur ignis tendit sursum? Cur terra deorsum? Nonne, quia ignis elementum sursum, & terra elementum deorsum? Quoniam igitur elementum nostrum sursum est, ac de cœlis animos habemus, idcirco eo rapi animus desiderat: nam quemadmodum pisces extra aquam moriuntur, & res omnes extra sua, & propria loca diutius conseruari non possunt: sic etiam animis nostris non est bene in regionibus istis, vbi, *corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitãtem:* Nec enim minus animus suffocatur in corpore, quam corpus suffocatur in aquis. Et quanquam eum blanditiis delinire, ac detinere caro nostra conetur: quippe quæ nouit quantum eius coniunctione & societate indigeat, tamen facere non potest, quin interdum animi natura se prodat, & ad loca editiora, & sublimiora suspiret. Hoc igitur firmum sit, & ratum, Auditores, omnes homines naturaliter loca alta, atque adeo ipsum cœlum desiderare.

Sap. 9.

Sed multi male.

Simile.

Sed quid interim illis accidit? Idem omnino, quod pueris accidere solet. Aspiciunt aliquando pueri vertices montium, à quib. cœlum ex quadam oculorum deceptione non amplius vno palmo abesse videtur. Illi igitur, quia nondum ratione sensuum errorem corrigere didicerunt, vere cœlum non amplius vno palmo abesse à montium verticibus arbitrantur, atque aiunt, O si montem illum conscenderem, profecto cœlum manibus attingerem. Sic etiam, cum interdum pueri illi, qui in vallibus habitant, solem oriri ex montibus vident, putant ipsi, si in montibus illis fuissent, se omnino solem attingere potuisse: at cum postea aliqua data oportunitate montes illos superant, tũc demum in quanto errore versarentur, intelligunt. Ad eundem modum in terris loca quædam editiora videmus, licet non tam montes, quam colles, seu tumuli quidam potius dici deberent. Atque, vt, quod volumus, exemplis planũ fiat, duos ex illis mõtibus nominabimus: quorum vnus appellatur potentiæ, alter scientiæ. Cogitat aliquis, vel Regiam, vel Pontificiam, vel Imperatoriam maiestatem: intuetur opum affluentiam, purpuræ splendorem, numerum famulorum, amplitudinem dignitatis, illustres titulos, gloriosa cognomina, continuo ardere incipit desiderio ascendendi. O qualis mons, inquit, est ille? quam excelsus? quam sublimis? profecto etiam mihi nubes superare videtur. O si semel ad eius verticem peruenirem, nonne cœlum contingerem? Nonne ita beatus, ac felix omnino essem, vt Deus quidam inter homines dici possem? Age igitur excitemus industriam, manibus ac pedibus reptare incipiamus.

Mons potentiæ.

Ac aliquando quidem fit, vt post multos annos in rependo consumptos perueniat quis ad summum montium. Verum, cum ibi est, & multitudine negotiorum, molestiarum, curarum, sollicitudinum obrui se videt, vt quietem nullam capere possit, omnia plena periculis, ac suspicionib. animaduertit: illa ciuitas defecit, illa defectionem minatur, illa in officio vix contineri potest: vndique supplices libelli, vndique querimoniæ adueniunt.

Et adhæc omnia, morbis, & ægritudinibus non minus vexatur, quam olim, cum priuatus esset, tum demum se deceptum intelligit, & nihil aliud est, inquit, esse Regem, aut Pontificem, quam hoc? Putabam me beatum futurum, & miserior mihi nunc esse videor, quam vnquam fuerim. Hic ille mons est, quem diabolus primus ascendere aggressus est. *In cœlum*, inquit, *ascendam: supra astra Dei exaltabo solium meum.* *Isai. 14.*

Sed non bene ei successit. Nam repente tanquam fulgur cecidit è cœlo, & ex Angelo optimo, & pulcherrimo perditissimus & fœdissimus diabolus effectus est.

Quid

Mons sciẽtiæ. Quid iam de monte sapientiæ dicam? Si procul aspiciatur, ô quam sublimis, quam speciosus esse videtur iis, quos amoris stimulus concitat: Quid enim splẽdidius, aut gloriosius nomine sapientiæ? Certe vulgus hominum putat nihil penitus latere Philosophos, sed eos omnia abdita, atque arcana naturæ penetrare: tamen vos, Auditores, qui montem illum ascendistis, nonne plane videtis vix exiguum cumulum dici posse? Quid certum? Quid exploratum? Quid non dubium? Quid non sub iudice adhuc positum in vniuersa Philosophia reperitur? Nihil mihi aliud, quam *vtrum*, in ea videre videor. *Vtrum* omnes replet, atque occupat libros Philosophorum.

Et quid aliud istud *vtrum*, si in eo finis constituatur, si humilitas absit, quam *vtres* efficere potest? Et vtres inquam inflatos non tam sapientia, & cognitione veritatis, quam superbia, & vento vanitatis. Ita quidam veterum Philosophorum intonant, vt quidam hominis appellationem æquiuoce, vt ipsi loquuntur, de Philosopho, & non Philosopho, dici asseuerarent.

Ad istum montem primus noster parens aditum aperire conatus est. Ille enim est, qui cupiditate sciendi bonum & malum, ascendere voluit in montem sapientiæ, & miserabili ruina in vallem ignorantiæ præcipitatus est. Quid igitur? An studium sapientiæ negligendum, & Gymnasia omnia claudenda sunt? Non hoc dico, Auditores, imo vero aperiantur, dilatentur, amplificentur, si opus est, domicilia sapientiæ. Quid igitur nos ab isto monte absterres? Quid sapientiæ studiosos reprehendis? Eos duntaxat reprehendimus, Auditores, qui finem vltimum sibi in huius ascensione constituunt: quique propterea de pietate ac probitate, quæ vera via ad beatitudinem est, aut parum, aut nihil solliciti esse videntur. Nam profecto qui hoc agunt, in maximo errore versantur, cum propter vmbram quandam, vel potestatis, vel sapientiæ, veram & potestatem, & sapientiam perdant. Nam, vt cætera interim omittamus, quis istius potentiæ, & sapientiæ finis est? Nonne gloria quædam, & celebritas apud homines? Ista vero gloria quam alte ascendit? quam longe, lateq; propagari potest? Quis non videt, quantis angustiis gloria humana, etiamsi dilatari velit, circumscribatur, cum nec Alexandri, nec Aristotelis, quorum alter ad summam potentiam, alter ad summam sapientiam peruenisse putatur, nomẽ & fama, vel Caucasum montem transcendere (vt Tullius loquitur) vel Gangem fluuium transnatare vnquam potuerit? Num quidem putatis, vel in aere apud dæmones, vel in cœlo apud Angelos magno vnquam loco fuisse, vel potentiam Alexandri, vel sapientiam Aristotelis? Nihil minus. Deinde quid illis prodest, quod hic nominentur vbi nõ sunt, cum ibi torqueantur, vbi sunt? Quod si id illis summis hominibus accidit, quid iis eueniet, qui cum illis nulla ex parte comparandi sunt? Nonne igitur summa dementia est, omne suum tempus, omne suum ingenium, omnes suas vires in ea gloria acquirenda consumere, quæ ne propriarum quidem ædium tectum transcendit? Et tamen amentium id genus hominum nõ magnus, sed infinitus est numerus. Hos igitur montes contemnamus, quorum ascensus difficillimus est, & periculosissimus, ad quorum culmen pauci perueniunt, & pauci illi sæpe deorsum grauiore casu præcipitantur, vt ex ipsa primi Angeli, & primi hominis ruina intelligere potuistis. *Varie gloriam humanam sectantur.*

Mirum est, homines eorum, quorum vestigia imitantur, præcipitia non perhorrescere. Nos autem Auditores non sic; Sed illum potius imitemur, qui non alia de causa ad nos descendit, quam vt nobis viam demonstraret ascendendi. Quod autem verissimam, certissimamq; viam docuerit, nonne hodie ipsa sua ascensione apertissime comprobauit? Nonne ipse vnus vere ascendit eo, quo nec homo, nec diabolus ascendere potuerunt? At quam tandem viam ipse docuit? Nempe viam quandam mundi sapientibus, & potentibus omnino incognitam. *Nam quia non cognouit mundus per sapientiam Deum,* hoc est, quia per montem sapientiæ ad Deum peruenire homines non potuerunt (atque idem de monte potentiæ dici possit) *placuit Deo per stultitiam,* addere possumus & infirmitatem, *prædicationis* *Vt ascendamus, Christum prius descendentẽ imitemur.* *1.Cor.1.*

tionis saluos facere credentes. Quid enim stultius, quid infirmius mundi sapientibus, & potentibus videri poterat, quam ipsam Dei virtutem, & sapientiam pendere voluisse cum summa ignominia in patibulo crucis? Crucem igitur viam ad vitam, & gradum ad cœlum; & sibi Dominus, & nobis omnibus fecit. *Oportuit*, inquit, *Christum pati, & sic intrare in gloriam suam.* Et hoc quidem de se. De nobis autẽ addite quid dicat, *Qui vult venire post me*, inquit (non solis Monachis, non solis Presbyteris loquitur; sed omnibus qui ad regnum cœlorũ eum sequi desiderant) *qui vult venire post me.* Omnes nos Domine cupimus venire post te; Sed quid agemus, vt veniamus post te? *Abneget*, inquit, *semetipsum.* Quid est, Domine, abneget semetipsum? Nõ intelligimus, in parabolis loqui videris, nõdum, inquit, viam vobis ostendi, sed quid opus sit ad eam ascendendam, admoneo, ne forte, si imparati veniatis, frustra eã ingredi nitamini. Via ista maxime ardua est, homines omnino nudos, & expeditos requirit: propterea dixi vobis, *Abneget semetipsum*, hoc est, non solum sarcinas non necessarias deponere, sed etiam seipsum relinquere, ac seipsum quodammodo spoliare debet, quicunque vult venire post me. Tunc enim vere nudus, mihiq; simillimus erit. Et cũ talis fuerit, *accipiat crucẽ suam, & sequatur me.* Hæc igitur est via, Auditores: de qua vel hesterna etiam celebritas vos admoneat. Nonne enim heri Inuentionem crucis, hodie Domini Ascensionem celebrauimus? Et quid hoc aliud significat, quam in cœlum per crucem ascendere? *Quo vado*, inquit Dominus, *scitis, & viam scitis.* Verum loqueris Domine. Nam & in cœlum ascendisse te, & per crucem iuisse non ignoramus.

Luc. 24. *Matth. 16.* *Ioan. 14.*

Quamobrem, Auditores, suscipiamus quæso singuli cruces nostras, & sequamur Dominum crucifixum. Ille morbo aliquo vexatur: ferat æquo animo, & gratias agat Deo, & tollat crucem suam. Alius vxorem habet morosam, difficilem, iracundam: ferat æquo animo, gratias agat Deo, & tollat crucem suam. Alius pro admonitione conuitium, pro beneficio iniuriam recipit: ferat æquo animo, gratias agat Deo, & tollat crucem suam. Aliis nemini obesse, & multis prodesse studet: tamen ei magnam bonorum partem fures deripiunt: ferat æquo animo, &c. Alii, vel vxor, vel filii moriuntur, vel ipse in carcerem truditur, & in exilium mittitur, opibus spoliatur: ferat æquo animo, crucem suam tollat, & cum gratiarum actione Christum præeuntem sequatur. Sed multi sunt, qui crucem, quam ipsi sibi imponunt, etiamsi grauissima sit, libenter ferunt: at eam crucem quam Dominus eis imponit, tolerare nõ possunt. Ieiunant, vigilant, orant, eleemosynas largiuntur. At si morbo aliquo affligi incipiant, ferre non possunt, indignantur, conqueruntur. Quidam interdum se etiam verberibus cædunt, & ab aliis nec verbum vnum asperius pati possunt. Et quid hoc, nisi genus quoddam extremæ dementiæ est? Teipsum conuenio. Quid? Cum ægrotas, & pharmacum sumendum est, sumisne quantum tibi, an quantum medico tuo videtur? Certe non quantum tibi, sed quantum medico. Tu enim, etiamsi artem medendi didicisses, tamen vel nimio desiderio sanitatis nimium pharmaci, vel nimio tui amore nimis parum acciperes. Medicus vero pro sua prudentia ad ægritudinem tuam pharmacum suum accommodabit. Sic etiam in cruce pro animæ salute deligenda sæpe homines, vel nimia seueritate, vel nimia indulgentia peccant. Deus vero, qui intime nos, & naturam nostram, morbos nostros, & vires nostras cognoscit, quique incredibili quodam, ac vere paterno amore nos diligit, eam nobis crucem imponit, quæ nostris humeris conuenit, neque tentari nos sinit *supra id quod* possumus, quin etiam facit *cũ tentatione prouentum*, *vt* possimus *sustinere*. Id igitur libentissime omnes toleremus, quod Deo, ac Patri, & medico animorum nostrorum videbitur, siue ægritudines, siue bonorum direptiones, siue liberorum amissionem, siue conuitia & iniurias proximorum, siue quiduis aliud pati necesse sit. Id enim nos ignorare non expedit, neminem prorsus sine cruce ad cœlum perueniri posse. *Deus siquidem quos diligit, corripit: castigat autem omnem filium, quem recipit.* quod vsque adeo verum est, Auditores, vt etiam

Cũ Christo prius in crucem, post in cœlum ascendendum.

Simile. *1. Cor. 10.* *Hebr. 12.*

etiam filium suum illum naturalem, atque vnigenitum, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, castigare voluerit. Quia vero is carnem non habebat, in qua pati posset, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis* Illud etiam pro comperto habeamus, quanto crucem maiorem feremus, tanto latiorem & commodiorē viam nos ad cœlum atque beatitudinem habere, ad quam nos perducat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XXXVI.

IN DIE PENTECOSTES.

DE MISSIONE ET PERSONA *Spiritus Sancti.*

CÆLESTIVM munerum magnitudo, & diuinorum beneficiorum præstantia tanta est, Auditores Optimi, vt vires humanæ mentis exuperet, & omnium mortalium intelligentiam vincat: nec immerito ita diuina prouidentia, sapientiaque constituit, vt quod assequi præ rerum mole ratio nostra non poterat, id fides, religioque conciperet: & naturæ mortalis imbecillitatem firma constansque fidei persuasio suppleret. Pentecosten hodie agimus, & Sancti Spiritus in terras aduentum, & diuini constantiam fidemque promissi, ac mysterium maximum more, instituto que maiorum hodie veneramur, ac colimus. De quo quidem mysterio tam abdito, & recondito, vt nostrorum animorum effugiat aciem, & in tam frequenti, ac erudita concione, qualem hodierna die conspicio, mihi verba facturo, idem ille sacer spiritus, qui & ora mutorum soluit, & linguas infantium disertas reddit, pectori animoque meo illapsus eam ad dicendum facultatem, & copiam tribuat, qua ipsius incomprehensam inexplicabilemque naturam: deinde gloriosum aduentum, singularia munera, incredibilem vim, potentiam, maiestatem non dico pro dignitate demonstrare (id enim ne cœlestibus quidem, æternisque illis mentib. possibile foret) sed quoad & mortalis ingenii tenuitas, & definiti temporis breuitas patitur aliquo modo quasi valeam attingere: Postremo docere, quibus potissimum rationibus tam dignum sanctumque hospitem accipere, & nobiscum retinere possimus.

Quid igitur Spiritus Sanctus, nisi admirabilis, & indissolubilis quidam, Patris, ac filii nexus, inexplicabilisque communio? Cum enim tam Pater, quam Filius spiritus sit, & sanctus, vt ex nomine, quod vtrique conuenit, vtriusque communio significetur, amborum donum Spiritus Sanctus aptissime nominatur: & quod communiter vocantur, hoc proprie appellari oportuit eum, qui non alter est eorum, sed in quo vtriusque communitas reperitur. Itaque nec solius Patris, nec solius Filii, sed amborum Spiritus est: vt communem, quo sese mutuo amant amorem, & charitatem ostendat Atque hic admirabilis in illa beatissima Trinitate complexus, non genitus, sed Genitricis, simul Genitique suauitas, totam hanc rerum vniuersitatem à se productam ingenti munificentia, & bonitate perfundens, atque conseruans: Patri & Filio, ex quibus tanquam ex vno principio, & vnica spiratione procedit ὁμοούσιος, & æqualis vita, natura viuens, & viuentium origo, ac parens, Deus ex Deo, & homines deos efficiens, vis præpotens, & infirmorum robur, ac firmitas semper proficiens, complens omnia, tempore, specie, atque habitu carens, libere agens, solutus, ac liber, segregatus ab omni materia, & concretione mortali: Spiritus sanctus, non spiritus ventorum, non angelicus, non corporeus, non aereus; sed Spiritus opifex, Spiritus Deus, Spiritus tertia sempiternæ Trinitatis hypostasis, constanti fide, & integra Religione à nobis creditur, asseritur, colitur, adoratur.

Spiritus S. Patris & filij nexus.

Iam vero vt ad missionem ipsam Spiritus Paracleti, quæ magis proprie ad celebritatem hodiernam pertinet, veniamus, res est eiusmodi, vt non minus attentionem vestram, quam nostram diligentiā requirat. Duo siquidem nobis in ea consideranda sunt,

Spiritus S. à Patre & Filio mittitur.

sunt, Vnde videlicet, & quo Spiritus Sanctus mittatur. Omne enim, quod mittitur, ab aliquo, & ad aliquem mittitur: ac Spiritus Sanctus à Patre quidem, & filio missus est. Sic enim legimus: *Cum venerit ille Spiritus veritatis, quem mittet Pater in nomine meo.* (Ioan. 16.) Et rursum: *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos.* (Ioan. 15.) Itaque Dominus vtrumque disertis verbis affirmauit. Et pater, inquit, mittet, & ego mittam.

Verum non facile est explicare, quomodo vna diuina persona ab alia mitti possit. Hinc enim potissimum, vt Beatus Augustinus libro altero de Trinitate refert, occasionem acceperunt Arriani blasphemias suas in Spiritum sanctum euomendi. *Error Arrij & Eunomij.* Cum enim ex diuinis voluminibus cognoscerent, Spiritum Sanctum à Patre, & Filio mitti: & rursum viderent, semper eum, qui mittitur, minorem atque inferiorem eo, qui mittit (serui enim à dominis, & milites ab Imperatoribus mitti solent) ad id insaniæ prolapsi sunt, vt dicerent, Spiritum Sanctum, nec vere Deum, nec Patri, & Filio æqualem; sed rem creatam, Patrisque, ac Filii administram esse: quanquam primus, qui bellum tam nefarium contra Spiritum Sanctum mouit (si magno Basilio credimus) impius Eunomius fuerit. Sed plena sunt volumina Prophetarum, pleni Codices Euangeliorum, plena Apostolorũ monumenta, plena scripta, & lucubrationes Sanctorum Patrum luculentissimis testimoniis, quibus Spiritus Sancti maiestas, ac diuinitas asseritur, & prædicatur. *Diuinitas Spiritus S. astruitur.* Quid? Esse vbique cuius est, nisi Dei? At Psalmographus ait: *Quo ibo à Spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam?* (Psal. 138.) Omnia replere cuius est, nisi Dei? At Sapiens ait: *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.* (Sap. 1.) Omnia cognoscere cuius est, nisi Dei? At Apostolus ait: *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* (1. Cor. 2.) Operari omnia, & diuina Charismata elargiri cuius est, nisi Dei? At idem Apostolus ait: *Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem Spiritus diuidens singulis prout vult.* (1. Cor. 12.) Creare, & cælos ipsos stabilire cuius est, nisi Dei? At regius Propheta ait: *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.* (Psal. 103.) Et rursus: *Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* (Psal. 32.) Habere templum, cui quæso conuenit, nisi Deo? At de Spiritu Sancto Apostolus ait: *An nescitis, quia membra vestra templum sunt Spiritus Sancti? Glorificate ergo,* inquit, *& portate Deum in corpore vestro.* (1. Cor. 3.) Atque hoc Augustini, aut, si mauultis, Beati Pauli argumentum est. Quis præterea ille est, qui per Prophetas loqui consueuit? Nonne Deus? Sic enim legis: *Benedictus Dominus Deus Israel, qui visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ: & erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui: sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt Prophetarum eius.* (Luc. 1.) At ego, inquit magnus Athanasius, Apostolum Petrum audio dicentem, Deum istum, qui per Prophetas locutus est, Spiritum Sanctum esse. *Non enim,* inquit, *humana voluntate allata est aliquando Prophetia: sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* (2. Pet. 1.) Postremo, vt cum argumento inuictissimo Basilii magni disputationi finem imponamus, nonne clarissimis, atque apertissimis verbis Princeps Apostolorum Petrus Spiritum Sanctum Deum esse docuit, cum in Actis Apostolicis ait: *Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto? Non es,* inquit, *mentitus hominibus, sed Deo.* (Act. 5.) Quid clarius? quid apertius? quid euidentius? Cum, inquit, mentitus sis Spiritui sancto, non es mentitus hominibus, sed Deo.

Habemus igitur, mitti quidem Spiritum Sanctum à Patre, & Filio: sed non propterea minorem esse, aut alterius naturæ à Patre & Filio. At nunquid non illud est verum inferiores, & minores à superioribus, & maioribus mitti? *Etiam æqualis æqualem mittit.* Duobus modis, Auditores, alicui conuenit mittere, imperando, & producendo. Nam & milites mitti ad bellum ab Imperatoribus dicimus: & rursum flores, & fructus ab arboribus, & radios ac splendorem à rebus perlucidis emitti affirmamus. Ac illa quidem prior missio, quæ nascitur ab imperio, mittentem superiorem, & missum inferiorem requirit. Sed ea in Deo locum habere non potest, vbi non solum est æqualis, sed vna atq; eadem trium Personarum natura,

tura, potentia, sapientia, bonitas, atq; maiestas. Missio vero posterior, quæ non imperio, sed productione continetur, mittentem & missum omnino æquales postulat. Nec enim flores vilioris naturæ, quam ipsæ arbores sunt. Et hæc est missio, quam diuinis personis, filio videlicet, & Spiritui sancto, vt ex diuinis literis didicimus, attribuimus. Hinc enim Dominus quodam loco ait: *Ego ex Deo processi, & veni: non enim à meipso veni, sed ille me misit*. Quid est, *A meipso non veni, sed ille me misit*? id est, quod paulo ante dicebat, *Ego ex Deo processi*, hoc est, non à me esse, & naturam habeo, sed ex Patre quasi germen ex planta, & tanquam ex luce splendor natus sum.

Ioan. 8.

Triplex missio Dei.

Verum illud, Auditores, prætermittendum nō est, Deum sicut tribus modis producit, ita etiam tribus modis, ac rationibus mittere: id quod Macedonianis grauissime errandi, & hæresim pernitiosissimam condendi occasionem dedit. Ac vt rem totam sub aspectum subiiciamus, Macedoniani putabant duobus modis duntaxat à Deo aliquid produci posse, Creatione videlicet, & generatione. Ac Angelos quidem, & res creatas creatione: solum autem Verbum generatione productum esse. Ac proinde Deum Verbi quidem Patrem, rerum autem cæterarum opificem, & creatorem dici debere: ex quo etiam illud asserebant, Verbū eo quod vere filius, ac vere germen esset Patris, omnino ὁμούσιον, & æqualem esse Patri, in quo ab Arrianis ad Catholicos accedebant: res vero cæteras, eo quod non genitæ ex Deo, sed ex nihilo effectæ, ac procreatæ essent, alterius penitus naturæ, atq; substantiæ, & longe Deo inferiores existere. Verum qui de verbo Dei, & rebus creatis recte sentiebant, ac loquebantur, de Spiritu sancto tamen omnino impia, ac blasphema proferebant. Cum enim iam sibi persuasissent id, quod non gignitur, neq; est à se, omnino creari: & rursum intelligerent, Spiritum sanctum non gigni à Patre, neque filium in sacris literis appellari (est enim vere Dei verbum vnigenitum, neq; plures filios, quam vnum Deus habere potuit) Dualitatem pro Trinitate impie, ac nefarie excogitauerunt, & Spiritum sanctum à Patre, & filio separantes, eum in serie rerum creatarum collocauerunt: inde videlicet Semi-Arriani, ac Spiritus sancti hostes optimo iure appellati sunt. At vero Christi sponsa, ac mater nostra Ecclesia Catholica, quæ & sponsi secretorum conscia est, & filios suos in tantis rebus, errare non patitur, sicut non dualitatem, sed Trinitatem in Deo agnoscit; sic etiam non duobus, sed tribus modis eum operari, ac producere confitetur, nempe generatione, spiratione, creatione. Generatione filium, spiratione spiritum, creatione res cæteras. Nec enim minus est efficax, ac fœcundus amor in Deo, quam cognitio: quanquam id intelligere Macedoniani non potuerunt. Quare sicut intelligendo, ac seipsum quasi speculum quoddam intuendo Deus Pater imaginem suipsius, nempe Verbum gignit: sic etiam infinito amore se pater, ac filius diligendo Spiritum Sanctum non duobus, sed vnica spiratione producunt. Et quemadmodum Pater, cum filium generat, nō aliam, quam suam ipsius naturam, & potentiam, & sapientiam, & bonitatem cum eo communicat: sic etiam Pater, & filius, cum flammam illam diuini amoris spirant, nō aliam, quam suam ipsorum naturam, potentiam, sapientiam, bonitatem cum Spiritu S. communicant. Spiritus igitur sanctus à Patre, & filio non creatione, vt Angeli; neque generatione, vt verbum; sed spiratione procedit: ac proinde mittitur non tanquam seruus à domino; sed tanquam Spiritus ab eo, cuius est Spiritus: quæ missio non imperium, sed productionem designat.

Error Macedonianorum.

Vt itaq; paucis multa complectar, Deus Pater à nemine mitti potest: ac in sacris literis, venisse quidem reperitur, sed missus fuisse (vt Diuus Augustinus libro altero de Trinitate monet) non reperitur: quia neminem habet à quo procedat. Filius à solo Patre mitti potest, quia à solo Patre procedit: Spiritus sanctus à Patre, & filio, quia à Patre, filioque procedit. Angeli vero tanquam serui à Patre, & filio, & Spiritu sancto mittuntur: quia à Patre, & filio, & Spiritu sancto non generatione, aut spiratione; sed effectione, & creatione procedunt. Hactenus igitur vnde Spiritus sanctus mittatur

Pater missus non legitur.

Aug. l. 2. de Trinit.

vidimus: nunc quonam mittatur, breuiter inuestigemus. Hæc enim duo in missione Spiritus S. explicanda proposuimus.

Quid sit personam aliquam in diuinis mitti.

Quonam igitur missus Spiritus sanctus est? Diuinæ personæ, Auditores, vt breui oratione rem totam absoluam, ad ea loca mitti aut venire dicuntur, in quibus aliqua noua ratione, & modo esse, aut habitare incipiunt. Deus enim, cum semper vbique sit præsens, & cœlum, & terram præsentia sua, ac maiestate compleat, nullo modo potest ad aliquem locum venire, vel mitti, in quo antequam venire, vel mitti diceretur, non esset. Ad eum igitur locum venit, vel mitti potest Deus, in quo est quidem, sed non eo modo, quo, cum venerit, vel missus fuerit, erit. Ad exempla veniamus. DEI filius vna cum Patre, & Spiritu sancto semper in orbe terrarum fuit: *In mundo erat*, ait Euangelista, *& mundus eum non cognouit*. At Dei filius certo quodam modo, nempe carne humana vestitus, non semper fuit in mundo. Quare tunc missus est, tunc *in propria venit*, tunc exiuit à Patre, & venit in mundum, cum *Verbum caro factum est*, visum in terris, & cum hominibus conuersatum est. Hinc videlicet Apostolus Paulus, cum ad Galatas scribens, ac de filii Dei aduentu verba faciens, dixisset: *At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum*, continuo subiecit & ait: *Factum ex muliere, factum sub lege*: vt intelligeremus fieri ex muliere esse mitti. Idque B. Augustinus libro altero de Trinitate sapienter admonuit. Ad eundem igitur modum nihil est aliud Spiritum S. mitti ad homines, quam in eis noua ratione, & modo inhabitare, atq; esse incipere.

Ioan. 1. *Galat. 4.*

Quænam est ista noua ratio, iste nouus modus? Non vnus est, aut simplex; sed varius, ac multiplex. Tot enim modis Spiritus sanctus hominib. inspiratur, quot ipsius Spiritus sancti virtutes, ac dona enumerantur. Erat aliquis Ethnicus, vel Hæreticus, conuertitur ad veram fidem, ad eum Spiritus Sanctus missus est. Antea siquidem non in eo habitabat Spiritus sanctus per fidem & charitatem, nunc habitat in eo per fidem & charitatem. Erat aliquis in Ecclesia fide integra, sed corruptis moribus, fide Catholicus, sed moribus Ethnicus, auarus, impurus, superbus: conuertitur ad Deum, pœnitentiæ Sacramento purgatur, ad eum Spiritus sanctus est missus. Antea siquidem non habitabat Spiritus sanctus in eo per gratiam, per castitatem, per humilitatem: nunc in eo istis omnibus modis incipit habitare. Quocirca virtutes istæ non tam virtutes, quam Spiritus in sacris literis appellantur. *Requiescet*, inquit Isaias, *super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini*. Et Apostolus Paulus: *Diuisiones*, inquit, *gratiarum sunt, idem autem spiritus*, hoc est, Non omnes eandem gratiam habent, sed alius gratiam sanitatum, alius donum linguarum, alius donum fidei, alius donum sapientiæ: omnes tamen eundem spiritum inhabitantem habent, qui & eorum donorum est auctor, & per ea dona in singulis operatur.

Isai. 11. *1. Cor. 12.*

Diluuntur argumenta hæreticorum.

Ecce igitur quid sit missio Spiritus sancti. Sed Hæreticorum imperitiam, vel improbitatem potius considerate. Nihil eorum, quæ diximus, eos mouet: vel enim ea loca Scripturarum, quæ nos adduximus, non legerunt, vel si legerunt, non intellexerunt. Sed duo testimonia (vt ex magno Athanasio, Basilio, nec non ex Beato Ambrosio cognosci potest) inuenerunt, in quorum altero varie exultarent, in altero trepidarent. Ac pro se quidem illud ex Amos Propheta adferebant: *Ecce ego formans tonitruum, & creans spiritum*. Quid apertius, inquiunt? An non hic clarissimis verbis creari Spiritus sanctus dictus est? Sed quid obsecro virium hoc argumẽtum habet? Quis nescit spiritum in scripturis modo flatum ventorum, modo animam, modo mentem, atque intelligentiam dici? Quod vero Amos Propheta non de Spiritu sancto, sed de spiritu ventorum loquatur, vel ex præcedentibus verbis intelligi potest: *Ego*, inquit, *formans tonitruum, & creans spiritum*. Quid habet commune Spiritus sancti productio cum formatione tonitruorum? Nonne credibilius est multo, post tonitruorum creationem de ventorum creatione Prophetam esse locutum? Itaque Hebræi

Amos 4.

bræi codices non *ſpiritum*, ſed *ventum* in illo ipſo loco habent.

Audite vero quid contra ſe in ſanctis litteris inuenerunt, dum Euangelium beati Ioannis Arriani quidam legerent, & ad eum locum perueniſſent, vbi Dominus ait, *Spiritus eſt Deus, & qui eum adorant. &c.* Quid hoc eſt, inquiunt: *Spiritus eſt Deus*? Ergone tam apertè Euangeliſta ſcripſit, *Spiritus eſt Deus*? Potuitne hoc apertius dicere? *Spiritus*, inquit, *eſt Deus.* Et tamen nos dicimus: *Spiritus non eſt Deus.* Quid agemus? quo nos vertemus? Quid conſilij capiemus? Adfuit continuo Spiritus mendax, & eis pro tempore vtiliſsimum, vt putabant contra ſpiritum veritatis conſilium inſpirauit. Itaque aiunt, locus iſte explicari non poteſt: ſed nunquid deleri, aut abradi non poteſt? Certè poteſt, atque in momento, vt Beatus Ambroſius libro tertio de Spiritu ſancto actor eſt) tria illa verba, *Spiritus eſt Deus*, non amplius in codicibus Arrianorũ apparuerunt. Ita argumenta refellere hæretici didicerunt. Verum plus eis illa litura, quam littera illa nocuit. Antea ſiquidem dicere potuiſſent, non tam verbis illis affirmari Spiritum ſanctum eſſe Deum, quam Deum patrem non corpus, ſed Spiritum eſſe. At vero nunc ſibiipſis omnem defenſionis viam, atque ad[...]um præcluſerunt. Vel enim de Patre ea verba dicta eſſe volunt, vel de Spiritu: Si de Patre, cur ea ſuſtulerunt; Nunc etiam hoc dicere audebunt, Deum Patrem corpus non Spiritũ eſſe? Si vero de Spiritu, ergo Spiritum S. ab ipſo Domino Deum eſſe appellatum ſua illa litura confitentur. Intelligitisne quantus ſit furor, quanta rabies hæreticorũ? Stomachãtur cum Chriſto, quod aliud loquatur, quam ipſi vellent: mallentq; textum Euangelii, quam ſuas peruerſas opiniones mutare. Sic etiam hodie indignantur B. Iacobo Lutherani, quod tam aperte fidẽ ſine operibus mortuam eſſe pronunciet: nec minus offenduntur, quod in libris Machabæorum ſuffragia, & oblationes ꝓ defunctis laudari intelligunt. Iraſcuntur Domino Zuingliani, & Caluiniſtæ, quod cum ipſi dicunt Euchariſtia non eſt corpus Domini, Dominus tam aperte dicat, *Hoc eſt corpus meum.* Et ſi poſſent, quam libenter putatis illum locum delerent, vel deprauarent, vel ſuum illud (*ſignificat*) pro noſtro (*eſt*) in Euangelium intruderent, quandoquidem ſtultiſſimus illorum Carolſtadius dicere auſus eſt, cœnam dominicam illis verbis conſtare, *Accipite, & manducate.* Quod vero ſequitur, *Hoc eſt corpus meum*, ad propoſitum non facere. O linguam præcidendam!

Ioan. 4. *Hæretici ſacrã Scripturã mutilant.* *Iacob. 2.* *2. Mach. 12* *Matth. 26.*

Date mihi veniam, Auditores, vt quia huc oratio mea deuoluta eſt, adhuc pauca quædam de eodem hoc argumento profe ram, vt intelligatis nõ ſolos Arrianos Scripturarum loca deprauare conſueuiſſe; ſed commune facinus hoſtium Chriſti, Iudæorum, & hæreticorum eſſe, vt tanto facilius hæreticos à Catholicis ſecernatis. Nonne S. Iuſtinus fortiſſimus, & clariſſ. martyr in dialogo, quem habuit cum Triphone, ipſa luce clarius oſtendit, Hebræos non vnam, ſed multas ſententias ex veteri inſtrumento ſuſtuliſſe, ne conuenire cum Euangelio viderentur? Nonne beatiſſimus martyr Irenæus lib. 1. in Valentinum, cap. 29. Marcionem oſtendit omnia loca ex Euangeliis, & epiſtolis apoſtolicis abraſiſſe, quæ contra ſuam hæreſim faciebant? Nonne etiam Tertullianus libro quinto in Marcionem ſpongiam Marcionis irridet, quę licet multa in diuinis literis deleuiſſet, multa tamen adhuc imprudens reliquerat, vnde Marcionis opinio refelli poſſet? Nonne magnus ille Dionyſius Corinthius, vt eſt apud Euſebium libro quarto hiſtoriarum Eccleſiaſticarum, *Quid mirum*, inquit, *ſi dominica verba ſancta Scripturæ falſare conati ſunt, qui vilia hæc, quæ nos ſcripſimus, corrupuerunt*? Nonne Cyrillus in vtraq; ad Succeſſum epiſtola de Neſtorian s conqueritur, quod epiſtolam Magni Athanaſii ad Epictetum ſcriptã ita corruperint, aliis detractis, aliis ſuppoſitis, vt iam nihil aliud, quã hæreſim Neſtorianam ſonaret? Nonne etiam in ſexta Synodo, Actu 9. ab ipſis Romanis Pontificiis Legatis planè conuicti ſunt hæretici Monothelitæ multa loca, vel ſuſtuliſſe, vel corrupiſſe in libris ſanctorum Patrum Athanaſii, Ambroſii, atq; Chryſoſtomi? Sed audite inauditum facinus Apolliniſtarum. Cũ temporib. Damaſi Papæ (vt Ruffinus in

Hæretici veri falſarij. *Iuſtin. contra Triphõ.* *Iren. lib. 1. c. 29.* *Tertul. l. 5. aduerſus Marcion.* *Euſeb. l. 4. hiſt. Eccl.* *Cyrill. ep. ad Succeſſ.*

Apologia pro libris Origenis refert) Catholici cum Apollinaristis disputarent, nostrique, hoc est, Catholici, pro se libellum quendã Magni Athanasii protulissent, eum librum Hæretici sibi ad breue tempus concedi postulauerunt: tum ex eo primum, quod pro ipsis non faciebat, deleuerunt: deinde illud ipsum pessimo, callidissimoque excogitato consilio rescripserunt, vt vera illa Catholicaque sententia, non ab Athanasio posita: sed à nostris supposita, & liber corruptus non ab Hæreticis, sed Catholicis videretur. Quid obsecro magis impium, quid hac improbitate improbius? Quid hac vere satanica versutia callidius excogitari potest? O portentum! O horrendum monstrum, homo hæreticus! O quam vere & sapienter magnus, & Apostolicus vir Polycarpus Marcioni occurrens ait, *Agnosco te primogenitum Satanæ.* Quid de nostri tẽporis Hæreticis dicemus? Num meliores sunt, quam Patres eorum? Num maiorũ suorum non expressam imaginem referunt? Quando de vno Luthero testantur ii, qui libros eius diligentissime perlegerunt in sola versione Testamenti noui amplius quam mille loca eum mutasse, prǽterquam quod integros libros de Scripturarum sanctarum canone, tot Conciliorũ, tot Pontificum, tot Patrum, tanta totius Ecclesiæ consensione susceptos penitus reiecit. An non videtur vobis spongiam Marcionis mutuo accepisse? Neque vna Euangelii versione, vel potius euersione contentus fuit nouus iste hæresiarcha; sed sæpius cudit, & recudit, aliud atque aliud Euangelium, vt verum esse probaret, quod alio loco ait, non esse tantum quatuor Euangelia, sed plura. Verum loquitur. Nam ipse plura quam septem breui tempore edidit inter se maxime dissimilia, & iam plenus est mundus Euangelistarum. Omitto de Caluinistis dicere, & hæreticis recentioribus. Nam nec ego finem vllum inuenirem, & plerique vestrum de hisce rebus vsque ad nauseam, vel per se legerunt, vel ex aliis cõgnouerunt. Quæ cum ita sint, perspicuum est, id proprium esse hæreticorum, vt non Scripturas diuinas suæ fidei regulam, sed fidem suam Scripturarum diuinarum regulam esse velint: nec tam ipsorum dogmata cum verbo Dei consentiant, quam vt verbum Dei cum ipsorum impiis dogmatibus, velit nolit, consentiat, suis nefariis deprauationibus, truncationibus, & abrasionibus faciant: tametsi nihil magis, quam purum, & sincerum DEI verbum mendacissime, & arrogantissime habere se iactent. Væ illis in die retributionis nouissimo: Nam Beatus Ambrosius ait, *Illorum stipendium est, quod dum ipsi delent de Scripturis verba veritatis, delet eos veritas de libro summæ, & sempiternæ felicitatis.* Sed paulisper quiescamus.

PARS POSTERIOR.

EMERSISSE iam è vadis, ac scopulos præteruecta oratio nostra videt. Quocirca mihi periucundus, & facilis reliquus cursus ostenditur. Hactenus enim de ipsa missione Spiritus sancti in vniuersum disseruimus: nunc ad ipsam hodiernam missionem veniendum est. Et ad quem modum hodie Spiritus sanctus ad Apostolos venerit, & quæ munera secum attulerit, paucis explicandum. Quomodo igitur tandem Spiritus sanctus à Patre, & Filio missus aduenit? quibus signis se prodidit? qua specie ostendit? Nouo nimirum, & inusitato more. Non enim in columna nubis, vel ignis, quemadmodum Hebræos olim Ægyptiacæ seruitutis iugo ereptos duce Moyse interdiu, noctuque proficiscentes deduxit: non in columbæ specie, quæ super Christum cum Iordanis aquis à Ioanne perfusus esset, apparuit, vt diuinæ gratiæ in eo omnem exuperantiam designaret: non in leui flatu, siue oris Spiritu, sicut paulo ante, eosdem Apostolos Dominus à mortuis excitatus afflauerat, iisq; in hominum animas ius omne, potestatemque permiserat: non denique in persona mortalis cuiuspiam hominis, aut psallentis, sicut Elisæo contigit; aut concionantis, quemadmodum Cornelio Centurioni: neque in silentio, sicut ad virginem Deiparam venit: sed cum in superiori parte domus Apostoli, vbi eos, vel Iudaicæ impietatis, & crudelitatis furor, ac rabies, vel potius flagrans

De missione Spiritus S. in Pentecoste.

Exod. 13. & 14.

Matth. 3. *Marc.* 1. *Luc.* 3. *Ioan.* 1.

Ioan. 20.

4. *Reg.* 3. *Act.* 10. *Luc.* 1.

grans religionis ardor, diuinumque studium continebat, piis precationibus, & supplicationibus toto pectore, animoque incumberent, & promissum numen efflagitarent, ac expectarent, *Factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis: repleuit totam domum vbi erant sedentes, & apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditque super singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* Noua, & insolita species, sed quæ tacitam vim numinis indicet: neque minus emolumenti, quam admirationis adferat, & stuporis. Etenim sonum aduentu suo Spiritus sanctus edit, vt aduersarios, superbosque perterreat atque percellat: linguas præfert, vt ignaros doceat, atque instituat: ignem imitatur, in quo splendor, & calor inuenitur, vt obscuros illustret, & frigidos calefaciat, & accendat: terret potentia, erudit sapientia, amore inflammat: vt vnus atque idem spiritus (quia vna est cum Patre, Filioque substantia) non modo quod ipsi, verum etiam quod illorum personis tribuitur, præ se ferat, & quatuor illa munera largiatur. Quatuor enim dona sunt, Auditores, quibus Apostoli potissimum indigebant, quæq; in eos benignitate Spiritus sancti hodie collata fuerunt. Sapientia, charitas, donum linguarum, gratia miraculorum. Quid enim eximius ille splendor ignis, nisi lucem sapientiæ? Quid ille eiusdem ignis calor, nisi feruorem charitatis? Quid ipsæ linguæ, nisi eloquentiam? Quid sonus vehemens, nisi tonitrua miraculorum per Apostolos edendorum significabant?

Act. 2.

At vero his omnibus donis, & charismatibus ad suum munus recte obeundum indiguisse Apostolos quis ignorat? Hodie siquidem Apostoli præcones Euangelii, & forma, atque exemplar Christianorum oratorum constituebantur. Sit autem Concionator aliquis, qui non fulgeat luce sapientiæ, quid obsecro efficiet? Nonne cæcis ducatum præstabit, & tam ipse, quam ii, à quibus auditur, in foueam cadent? Sit alius, qui luceat quidem, sed non ardeat: sapiens, sed improbus: nonne quantum sapientia, & verbis ædificabit, tantum vitio & moribus destruet? Omittam, quod qui spiritum ad feruorem non accepit, nunquã se periculis exponet, nunquam vitia reprehendere audebit, nunquam auditores suos accendet. Ignis enim & feruor charitatis, non eruditio & sapientia accendit. Porro existat tertius, qui Spiritum Sapientiæ, & charitatis acceperit: sed lingua non valeat, neque oratione sensa animi sui possit exprimere, imo hæreat, balbutiat, tædium gignat, risum moueat: quid iste vnquam obsecro auditoribus persuadebit? Non igitur sine sapientia, charitate, & dono orationis aliquis vnquam absolutus Concionator erit. Nam gratia miraculorum non omnibus; sed iis duntaxat necessaria est, qui nouam aliquam legem, aut Religionem persuadere conantur. Quemadmodum enim literæ Pontificiæ, & Regiæ diligenter obsignantur, & certis quibusdam signis appensis muniuntur, & si obsignatæ non essent, fidem non facerent: sic etiam fidei, & religionis prædicatio obsignata esse debet sigillo prodigiorum. *Illi autem,* inquit Beatus Marcus, *prædicauerunt, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Quod si Germani, Bohemi, Angli, Galli intellexissent, nunquam nouis istis prædicatoribus fidem adhibuissent. Nonne enim magna stultitia fuit, nouas literas tanquam à Deo recipere, quæ tamen consueto sigillo obsignatæ non essent? Præsertim cum adhuc extarent veteres literæ nouis istis plane contrariæ, quas initio nascentis Ecclesiæ, non nisi Dei sigillo diligenter perspecto receperant? Nam nos, Auditores, signa & prodigia edere non debemus: quippe qui non fidem, ac religionem nouam prædicamus, sed in veteri fide, ac religione homines continere studemus: neque literas nouas, sed veteres, & eas veteribus signis communitas vobis adferimus. Illorum esset miracula facere, qui noua, & inaudita nostris auribus inferunt: quod tamen nec adhuc fecerunt, nec in omnem æternitatem facturi sunt. Nisi forsasse aliqua non vera, sed mendacia, & apparentia signa faciant, qualia futura AntiChristi prodigia Apostolus docet. Nec enim

Conditiones Concionatori Christiano necessariæ.

Non Euangelii præconibus necessaria sũt miracula.

2. Thess. 2.

nim sigillo suo litteras non suas Deus obsignare, aut testis falsitatis, & mendaciorum esse potest. Sed à proposito non recedamus.

Hodie igitur chorus ille Beatus Apostolorum Spiritu sancto auctore, sapientia, charitate, nec non dono linguarum, & gratia miraculorum ornatus fuit. Ac vt de singulis istis præclaris muneribus disseramus, intelligere vultis, Auditores, quam hodie sapientiam Apostoli à Spiritu sancto didicerunt? Earum rerum scientiam consecuti sunt, ad quam mens humana propriis viribus peruenire non potest. *Confiteor tibi Pater* (Dominus ait) *quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti eis paruulis.* Itaque Apostoli scientiam salutis, cognitionem Trinitatis, Incarnationis, Sacramentorum, fidei, spei, & charitatis, ac cæterorum perfectissimam habuerunt. *Iustum deduxit Dominus per vias rectas,* ait Sapiens, *& ostendit illi regnum Dei.* Nam Philosophos quidem Deus ad se deducat; sed per vias quasdam obliquas, ac longas: per ipsam videlicet rerum creatarum cognitionem. Hinc nimirum Apostolus Paulus, posteaquam de Philosophis ait: *Quod notum est Dei manifestum est illis: Deus enim illis manifestauit:* & ne forte crederemus eos raptos fuisse in tertium cœlum, & ibi audiuisse arcana verba, continuo subiecit, & ait: *Inuisibilia enim ipsius per ea, quæ facta sunt, à creatura mundi intellecta conspiciuntur.* Itaque Doctores Philosophorum, cœli & elementa fuerunt: *Cœli enarrant gloriam Dei,* Et opera manuum eius annunciat firmamentum. At Apostolos ipse Spiritus veritatis per vias rectas, & breues deduxit, cum eis ipse per se, non per cognitionem rerum creatarum innotuit.

Scientia Apostolorũ maxima.
Matth. 11.
Luc. 10.
Sap. 10.
Rom. 1.
Psal. 18.

Rerum vero naturalium non omnino constat, an Apostoli periti fuerint, ac non fuisse, multo credibilius est. Non enim ad eorum institutum illa sapientia faciebat. Nec enim à Spiritu sancto docebantur, vt in aliquo Gymnasio physicam, vel metaphysicam profiterentur. Quo igitur hæc eorum institutio pertinebit? Quo? *Ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum.* Apostoli dicebant, *Domine, nescimus quo vadis: & quomodo possumus viam scire?* Hoc igitur Spiritus sanctus docuit, nempe finem, & medium; quo sit eundum, & per quam viam sit eundum. Quocirca beatissimus Doctor Augustinus, cum aliquando cum Felice quodam Manichæo disputaret, & à Felice audiret, propterea Manichæum Spiritum sanctum videri, quod docuerit omnem veritatem, ac multa de fabrica mundi, de diebus, ac noctibus, de cursu solis, & lunæ, in suis voluminibus reliquerit, respondet: Spiritum sanctũ longe alias veritates docuisse, *Nam Christianos,* inquit, *facere volebat, non Mathematicos.* Vos Manichæi, cum Spiritum sanctum expectabatis, aliquem doctorem Mathematicum expectabatis, sed toto cœlo aberrauistis. Nemini tamen dubium esse potest, si Beatis Apostolis cum sapientibus mundi disputare necesse fuisset, quin eis Spiritus sanctus adfuisset, & argumenta optima, & responsiones verissimas subministrasset. Nam de B. Antonio, qui sapientia non humana, sed diuina, & plane Apostolica præditus erat, magnus Athanasius scribit, ab eo summos etiam Philosophos superatos, & confutatos fuisse. Atq; hæc quidem de sapientia.

An Apostoli rerũ naturalium periti fuerint.
Luc. 1.
Ioan. 14
Athanas. in vita S. Anton.

Porro linguarum varietatem Apostoli à Spiritu sancto adepti sunt: sed non erant eæ linguæ politiores, & ornatiores, quam aliorum hominum essent. Græce loqui poterant, sed non copiosius quam Demosthenes: Latine loqui poterant, sed non ornatius; quam Marcus Tullius. Media enim cum fine conuenire debent, qui erat, fidem, ac legem Domini, non verborum apparatu, & copia, ac pondere, & grauitate orationis; sed virtute Spiritus, & signis, ac prodigiis persuadere: vt eius fidei, ac legis homines quidem præcones, & administri; Deus autem inspirator, & Doctor videretur. Itaque linguæ Apostolorum non politæ, sed ignitæ erant, vt iam in posterum homines ignei, linguis igneis, verba ignea, & cœlestia loquerentur.

Donũ linguarum in Apostolis.

At quanto tempore diuinam istam sapientiam & eloquentiam didicerunt? In momento, Auditores. Admirabilis Doctor Spiritus sanctus est. Mox vt tetigit mentem,

Spiritus S. in momento docet.

tem, docuit: solumque tetigisse docuisse est. Felix, qui ad eius Gymnasium potest admitti. Ac vt rem istam apposita similitudine illustremus, quantum inter scriptionem, & impressionem interest, tantum mihi interesse videtur inter eum modum, quo nos discimus, & eum, quo Apostoli didicerunt.

Simile.

Quid interest inter eos, qui calamo scribunt, & eos qui prælo in literis imprimendis vtuntur? Hoc interest, quod ii, qui manu, & calamo scribunt, sensim procedunt, ac primum literam vnam, deinde aliam, syllabam vnam, deinde aliam, dictionem vnam, deinde aliam formant, ac sæpe characteres inæquales, distorti, imperfecti, nec sine multis & magnis lituris fiunt. At hi, qui prælo vtuntur, celerrime totum, atque integrum folium characteribus replent, nec prius literam vnam, quam aliam; sed omnes simul in tabellam imprimunt, notasq; perfectas, directas, æquales, sine maculis, & lituris informant.

Pari ratione, Auditores, nos cum Philosophiam, cum eloquentiam, cum Theologiam discimus, non prælo vtimur; sed quasi calamo quodã in animis nostris scribimus. Atq; idcirco multis indigemus annis, hodie rem vnam, cras alteram cognoscimus, & id non sine maculis, & lituris. Nã cum vna vera sententia multi errores, falsæq; opiniones se miscent. At in mentibus Apostolorum Spiritus S. quasi prælo quodam vsus incorruptam sapientiam, & eloquentiam in momento, sine vllis erroribus impressit. O admirabile! O plane diuinum! O non imitabile magisterium Spiritus sancti! in puncto temporis Doctores Theologos & summos Oratores facit. *Beatus homo quem tu erudieris Domine.* Verè *lingua tua calamus scribæ velociter scribentis.*

Psal. 93.
Psal. 44.

Gratia miraculorum in Apostolis.

Sed quid iam de gratia miraculorum, & charitate dicemus? Acceperunt illi quidem signorum edendorum eximiam potestatem, vt magna, mirabilia, stupenda efficerent. Nonne Princeps Apostolorum Petrus, vt de aliis taceamus, Ananiam, & Saphiram vnico verbo tanquam fulmine quodam percussos prostrauit, ac sustulit? Nonne rursum Tabitham eadem facilitate ab inferis reuocauit? Nonne ad solam vmbram ipsius omnia morborum genera curabantur? Nihilominus tamen, Auditores, non semper ea potestate vti pro suo arbitrio poterant. Sed tunc solum, cum eos Spiritus sanctus, ipsorum inhabitator, admonebat. Itaque Apostolus Paulus cum sæpius virgis cæderetur, non ipse sua vulnera miraculo repente curabat: sed ea lauari, & curari ab aliis sinebat. Cumq; Timotheum suum graui, & diuturno laborare morbo non ignoraret, non ei dicebat, esto sanus, sed humana remedia eum adhibere volebat. *Noli,* inquit, *adhuc aquam bibere: vtere modico vino propter stomachum, & frequentes tuas infirmitates.*

Act. 3. *Act. 9.* *Act. 5.* *Act. 16.* *1. Tim. 5.*

Charitas Apostolica.

At diuina charitas illa est, Auditores, quam hodie præ cæteris donis abundantissime Apostolica illa pectora receperunt. Et quidem charitatem filii erga Patrem, sponsæ erga Spiritum sanctum, sponsi erga sapientiam increatam, Patris, ac Matris erga omnes proximos Apostolica vox est: *Filioli quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Et, *si mille pædagogos habeatis: sed non multos Patres: per Euangelium enim Christo Iesu ego vos genui.* Ista præterea charitas ita corda eorum roborauerat, ita metum omnem expulerat, vt qui antea fores claudebant, iam ne ora quidem claudere dignarentur propter metum Iudæorum. Nam sicut lateres, quia terrei & lutei sunt, antequam coquantur, vt molles, teneri, infirmi, nullum impetum sustinere, leuissimoq; ictu frangi possunt: at postquam in fornace ad ignem admoti, ac diligenter excocti fuerint, ita duri ac firmi efficiuntur, vt ad eos frangendos ferrei mallei necessarii sint: ad eundem modum Apostoli carnei, hoc est, lutea, & mollia corda ante gerebant, vt ad vnius verbi sonitũ frangi possent, sed posteaquam Spiritus S. in eorum pectoribus vehementius spirans, maximum ignem diuinæ charitatis accendit, ita corda eorum obdurauit, ita confirmata, ac roborata sunt, vt qui ante ad vnius ancillæ vocem formidabant, nunc inter Magistratuum, & Tyrannorum minas, sæuitiamq; imperterriti, robur animi ac magnitudinem suam declararent. Qui etiam

Gal. 4.

Simile.

dum

Act. 5. dum in custodias dantur, dum in vincula coniiciuntur, dum catenis onerantur, dum virgis cæduntur, dum exquisitis tormentorum generibus excruciantur, tunc maxime gaudent, lætantur, exultant, quod digni sint, qui pro Christi nomine contumeliis, & pœnis afficiantur: & qui antea cum periurio Christum se nosse negabant, nunc pro eo in suppliciis gloriantur, & huius diuini Spiritus igne succensi parum ducunt esse, quod Christi causa patiantur: qui verbis nuper terrebantur, nunc tormentis, & cruciatibus corroborantur, & Christum Dominum non solum verbis, sed etiam moribus, & mortibus confitentur, & amoris magnitudine, contempta iniuriarum multitudine, & sanguinis profusione testantur.

Signa charitatis. Vtinam Auditores, quibus Spiritus sapientiæ datus est, tribuatur etiam spiritus feruoris, & dilectionis diuinæ. Multi sunt in hac vrbe sapientes, multi eloquentes; sed haud scio, an itidem illo charitatis igne sint succensi. Certe signa Spiritus sancti non modo audistis; sed prope etiam oculis vestris, cum de Apostolis loqueremur, vidistis. Vera *charitas foras mittit timorem.* Ecce signum vnum. Vera charitas in contumeliis, & iniuriis gloriatur, & semper parum iudicat esse, quod patitur. Ecce alterum. Non addam plura; vnusquisque in animũ suum paulisper ingrediatur, & quasi manu quadam diligentis considerationis ignem istum exploret. Multi fortasse timent, ne comburantur, qui glaciem potius, quam ignem inuenient. Vidistine fratrem tuum aliquando peccantem? Vidi. Eumne fraterna admonitione corripuisti? Non. Quamobrem? Ne illi displicerem, metuebam. *At perfecta charitas mittit timorem.* Quam sæpe ad Pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta accedis? Semel aut iterum in anno. Et quam sæpe comedis? Ter aut quater in die. Et animus tuus non comedet, nisi bis in anno? Quid si octauo quoque die ad mensam Dominicam accederes? O, ne hypocrita dicar ab hominibus, pertimesco. Eya miser, *perfecta charitas foras mittit timorem.* Quam sæpe ad choreas, ad ludos, ad conuiuia, vbi ebrietates, & comes

1. Ioan. 4.

ebrietatis luxuria regnat, vbi quodammodo certo scis, te in Deum tuũ grauiter peccaturum: quoties inquam ad hæc inuitatus non iuisti, & eiusmodi munera fortiter recusasti? Quod sciam, nunquam. Cur ita? Ne amicos meos offendam. Eya cæce: ergo tu magis homines, quam Deum offendere reformidas? *At perfecta charitas foras mittit timorem.* Num ægros, inopes, afflictos inuisere, & consolari consueuisti? Non sane. Cur? Pudet me, cum eiusmodi hominibus versari. *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Vera præterea charitas in contumeliis, & in iniuriis gloriatur, omnemq; crucem libenter perfert, quam Deus nobis imponit. Tu vexaris fortasse morbis, ille vxorem habet difficilem, iracundam, morosam: pro admonitione conuitium, pro beneficio iniuriam accipis: alii, vel vxor, vel liberi moriuntur, vel ipse in carcerem truditur, in exilium mittitur, opibus spoliatur: fertisne æquo animo? Agitis gratias Deo? Nihil minus. Ergo Spiritum ad feruorem, mihi credite, non accepistis. O quam rara est hæc auis in terris. Quam multos videmus hodie, qui crucem, quam sibi imponunt, libenter ferunt, eam vero crucem ferre non possunt, quam eis Christus imponit, Ieiunant, orant, vigilant, peregrinantur, eleemosynasque largiuntur, & tamen si Domini imperio, atque voluntate, morbo aliquo grauius affligentur, ferre non possunt, conqueruntur, indignantur. Nonnulli etiam verberibus seipsos cædunt, qui ne verbum quidem vnum ab aliis ferre poterunt. Quid? Nonne hoc genus quoddam extremæ dementiæ est? Te ipsum iudicem huius rei constituo. Cum ægrotas, pharmacumne sumis quantum tibi videtur, an quantum medico tuo videtur? Certe non quantum tibi; sed quantum medico tuo videtur. Tu enim, etiamsi artem medendi didicisses, vel nimio salutis desiderio, nimium pharmaci sumeres, vel nimio tui amore, nimis parum acciperes. At medicus tuus pro sua prudentia ad ægritudinem tuam pharmacum accommodabit. Sic etiam in cruce pro animæ salute diligenda, sæpius homines, vel nimia seueritate, vel nimia indulgentia peccant: Devs verò, qui *Simile.*

qui intime nos, & naturam nostram, & morbos nostros, & vires nostras, hoc est, figmentun nostrum agnoscit, eam semper crucem nobis imponit, quæ humeris nostris conuenit: neque *tentari*, nos sinit *supra id, quod possumus*: quin etiam facit *cum tentatione prouentum:* vt possimus *sustinere*. *Luc. 10.*

Per signa charitatem ostendere oportet. Quæ cum ita sint, Auditores, tunc nos Spiritum sanctum accepisse monstrabimus, & eum nobis retinere poterimus, cum id omne libentissime perferemus, quod & Deo, & Patri, & Medico animorum nostrorum videbitur, Deus enim quos diligit, corripit: *castigat autem omnem filium, quē recipit.* Ac vt ille se patrem ostendit, cum corripit, ita nos filios esse, cum correptionem libenter suscipimus, demonstramus. Atque id vsque adeo verum est, Auditores, Deum quos diligit corripere, & omnem filium, quem recipit castigare, vt etiam filium illum naturalem, atque vnigenitum, qui *peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*. castigare voluerit. Quia vero is carnem, in qua pati posset, nō habebat, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Illud postremo nunquam obliuiscamur, Auditores, quanto crucem grauiorem, & maiorem propter Deum ferimus, tanto nos Deo gratiores, & viciniores esse viamque tanto latiorem, & commodiorem ad cœlum, atque æternam felicitatem habere ad quam nos perducat, qui sine fine viuit, & regnat, Amen. *Hebr. 12.* *1. Pet. 2.* *Ioan. 1.*

CONCIO XXXVII.

IN DOMINICA SECVNDA Post Pentecosten, quæ est Dominica infra octauam Corporis Christi.

DE VENERABILI SACRAMENTO Eucharistiæ.

Homo quidam fecit cœnam magnam. Luc. 4.

MVLTA & varia sunt, Auditores Optimi, priuilegia singularia, præclaraque ornamenta, quibus Ecclesia Catholica mater nostra, se Dei munere condecoratam, & Iudæorum Synagogæ quasi testimonio quodam clarissimo atque illustrissimo antepositam iure optimo gloriatur. Sed nihil est, in quo ita splendeant singulares honores Ecclesiæ vt illud augustissimum, & vere maximum corporis & sanguinis Domini sacramentum. Quid enim habent omnia sacramenta omnes ceremoniæ, omnia sacrificia Iudæorum, si cum hoc vno Christianorum sacramento simul & sacrificio comparentur. Quid oues, & boues, quid arietes & tauri sunt, si cum ipsa diuini verbi carne integerrima, & sanctissima conferantur? Quis non videt, quantum intersit inter manna veteris Synagogæ, & hunc cœlestē cibum Ecclesiæ? Inter aquā de petra fluentem, & illum gloriosum sanguinem Christi de latere promanantem? Neque vero solum antiquæ legis ritibus, & ceremoniis; sed etiam omnibus Euangelicis sacramentis; & dignitatis spōdere, & vtilitatis vbertate hoc vnum de quo loquimur, sacramentum diuinissimum antecellit. Id enim, quod est in illis beatis, ac pro diuinis mentibus ordo seraphicus, in globis cælestibus cælū empyreum, in stellis ac sideribus sol ignis in elementis, homo in animantibus, pinus in arboribus, aurum in metallis, in virtutibus charitas, & in artibus, & disciplinis Theologia, id est, in Ecclesiasticis sacramentis, & omnibus priuilegiis, ac prærogatiuis Ecclesiæ, summum ac diuinissimum Eucharistiæ sacramentum. Quocirca mater Ecclesia tantis, actam singularibus cumulata, & honestata munerib. merito & ipsa lætatur, & filios suos ad spiritualem animorum lætitiam hisce potissimum dieb. huius tanti sacramenti institutioni consecratis accendit. Vnū est, quod communem istam lætitiam vehementer impedire, & bonis omnibus non mediocrem mærorem ac tristitiam adferre posse videtur, furor videlicet insanus, atque affrenata rabies hæreticorum, qui ore nefario ac sacrilego Domini corpus Eucharistiæ sacramento non cōtineri, sed dumtaxat significari contendunt. *Beneficium Eucharistia maximum.*

Verum eis mater nostra Ecclesia Catholica Euangelium hodiernum sapienter op-

ponit, & ad eorũ phrenesim curandã, quasi medicamentum quoddam pleniſſimum adfert: *Homo quidam*, inquit, *fecit cœnam magnam, & vocauit multos.* Etenim quid aliud cœna iſta magna, quam corporis & ſanguinis Domini ſacramentum deſignat? Nam ſi ciborum abundantiam, & copiam quæris, ita magna eſt, vt cum toto orbe terrarum eadem celebretur, & iam tot ſæculis tot hominum millia ſatiauerit, adhuc tamen menſæ pleniſſimæ ac refertiſſimæ ſint. S vero ciborum eorundem nobilitatem atq; excellentiam ſpectes, dapes ſunt angelorum, omnẽ ſaporis ſuauitatem, omneque delectamentum in ſe habentes. Sed exorti ſunt infauſtis auſpiciis filii quidam tenebrarum, qui cœnæ huius magnitudinẽ extenuare & ſplendorem obſcurare totis viribus ſuis conantur. Et quid tantem illi aiunt? Quomodo, inquiunt, fruſtum panis cœnam magnam appellatis? Certe ſi ab aliquo ad cœnã inuitemini, & nihil ab eo, niſi modicũ panis accipiatis, eam nõ modo nõ cœnã magnam; ſed nec cœnam quidẽ nominandã cenſebitis. Sic iſti tanquam vere phrenetici contra medicum ſuum inſaniunt: & quaſi venenum quoddam peſtiferum, ſaluberrimũ medicamentũ euomunt. Non vacat mihi, Auditores, hoc tempore argumentum hoc accurate tractare, noſtra tueri, aliena refellere, ac demum pro dignitate de tam ſublimi myſterio diſputare, dabitur alias fortaſſe melior opportunitas. Nunc igitur cum longiorem orationem temporis anguſtiæ minime patiantur, hoc vno contentus ero vt paucis, ſed apertis & inuictis rationibus oſtendam Euchariſtiæ ſacramentum optimo iure cœnam magnã ab Eccleſia nominari.

Luc. 14.

Euchariſtia cœna magna eſt.

Primum igitur habemus ſententiam illam expreſſi verbi Dei apud Matthæum, Marcũ, & Lucã: *Accipite & manducate: Hoc eſt corpus meum.* Cur vero non pudet ab expreſſo verbo Dei, ad neſcio quas metaphoras, & metonymias deſcendere? Perpendite quæſo vos Auditores, vim huius rationis Certe leges ac decreta perſpicue, proprie, ſimpliciter, non figurate, non obſcure, nõ perplexe efferri debent. Alioquin n, nemo eſſet quem non ignorantia excuſaret, omnes enim qui contra legem facerent, dicere poſſent, verba legis non intelligebam: aperte loquatur vobis legiſlator, ſi legem ſuam violari non vult. Iam vero quis vnquam Chriſtianus dubitauit cum Dominus ſacramentum inſtituit, ſimul etiam præcepiſſe legemque tuliſſe, vt idem ſacramentum in Eccleſia à ſacerdotibus conficeretur? *Hoc facite ait, in meam commemorationem.* Cum igitur hæc Domini verba legem contineant, obſcura profecto, ac figurata eſſe non debent, niſi Dominum omnium legiſlatorem inſipientiſſimum facere velimus, quod non ſolum dicere, ſed vel cogitare blaſphemum ac ſacrilegum eſt.

Primo
Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

Aſtruitur veritas corporis Chriſti in Euchariſtia.

Luc. 22.

Deinde teſtamenta nonne etiam propriis, ac vſitatis vocabulis conſtare debent? Niſi enim, vel qui teſtamentum facit inſanus ſit, vel inter filios ſuos diſcordias, ac ſeditiones exoriri poſt obitum ſuum deſideret, ſemper apertiſſimis, & maxime propriis verbis loqui conſueuit: metaphoræ, ac metonymiæ in teſtamentis locum habere non poſſunt. Cum teſtator ait, domũ, Ioãni filio meo relinquo meã quis vnquam intelliget non veram, ſed pictam domum teſtamento eſſe relictam? Quare cum huius ſacramenti inſtitutio non ſolum lex quædã; ſed etiã teſtamentũ Domini fuerit vt ipſe ait: *Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum:* certe nullo modo figurata oratione pronuntianda erat. Nec enim Dominus, aut inſanus erat, aut in Eccleſia ſua diſſenſiones; ac tumultus eſſe volebat: quin potius ait, *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.* Et rurſum, *Habete ſal in vobis & pacem habete inter vos.*

Secundo.

Matth. 26.

Ioan. 14.

Marc. 9.

Præterea quæro à vobis, Auditores, ſi Princeps aliquis centum coronatos aureos alicui veſtrum ſe daturum polliceretur, ac deinde in pulchra tabella eos depictos mitteret, quid vobis de iſta liberalitate videretur? Etſi forte, qui pictos aureos pro veris accepit de principe ſuo conquereretur, eique princeps diceret: Non mireris nam coronati, quos accepiſti, per quandam metonymiam veri coronati dici poſſunt.

Tertio.

sunt. Quis nō eum, qui munus accepit, & re, & verbis ab eo Principe derisum existimaret? Ad eundem modum carnem suam in cibum se daturum Christus pollicitus: *Panis*, inquit, *quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Quæro igitur cum sacramentum instituit, quidnā dedit? Panem, an carnem? Dices forasse: Dedit quidem panem, sed qui per figuram quandam caro dici potest. Præclarum vero munus. Ergo Dominus nos deridere, ac decipere voluit, cum tamen sicut ipse decipi non potest, quia sapientia est: ita nec decipere possit, quia veritas, iustitia, & bonitas est? Dedit igitur, quod promisit: nec frustum panis sed cœnam vere magnam, & epulis exquisitissimis instructam nobis exhibuit.

Ioan. 6.

Astruitur Eucharistia ex antiquis Patribus.

Quia vero, vt ad alterum argumentum veniamus, hostes Christi ita vetustate delectantur, vt nullius auctoritatem admittant, qui ante mille annos non floruerit, à vetustissimis illis Patribus vnum argumētum, vel alterum petemus. Omitto autem alia plurima: quamuis enim apertissima sint, tamen miris modis in varios sensus ab hæreticis torqueri solent, non item hæc quæ subiicio. Initio igitur vsque adeo primis illis temporibus tam apud Catholicos, quam hæreticos indubitatum erat, verum ac naturale Domini corpus in Eucharistia contineri, vt nonnulli ex sanctissimis Patribus hoc vno Catholico dogmate tanquā certo quodam principio, vel ad aliqua dogmata illustranda, vel ad varias hæreses refellendas vterentur. Quod dum vobis expono, quæso diligenter, vt facere soletis, attendite. Scriptor vetustissimus martyrque beatissimus Irenæus capite quarto, lib. quarto in Valentinum, demonstraturus Christum illius Dei filium esse, qui mundum condidisset, atque adeo ipsum Christum tanquam verbum Patris mundi opificem, atque Architectum fuisse, quod Valentinus aperte negauit, hoc argumento vsus est. Si Christus rerum auctor, ac parens non est, certe eas commutare, ac vertere in alias naturas non potest. Valentiniani autem fatentur, panem in carnem à Christo conuerti: quomodo igitur negant eum mundi conditorem fuisse: Verba vero eius hæc sunt. *Quomodo autem*, inquit, *constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui, & calicē sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, verbum eius, quod per lignū fructificat, defluunt fontes, dat primum quidē fœnum, deinde spicam, deinde plenum triticum in spica.* Percipiant vim argumenti, & tum respondeant Caluinistæ, si possunt. Nam si Eucharistia nihil aliud, quam panis esset, nec vlla fieret vi consecrationis transmutatio, nullas omnino vires B. Irenæi argumentum haberet: quid ꝙ ex eodem principio in eodem capite alteram Valentini hæresin expugnat? Summa rationis huius est. Ideo corpora nostra gloriosæ immortalitatis capacia esse, quia cum glorioso, & immortali Christi corpore coniunguntur. Id quod Beatus Cyrillus libro decimo in Ioannem paulo apertius his verbis asseruit: *Non poterat*, inquit, *aliter corruptibilis hæc natura ad incorruptam vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus cum ea coniungeretur.* Ponamus iam, Auditores, nihil aliud esse Eucharistiam, quam panem, quid omnes istæ rationes efficiunt? Plane nihil. Panis enim non minus corruptibilis est, quam corpora nostra sunt. Illustrat vero rem totam sanctus Irenæus elegantissima similitudine: *Quemamodū*, inquit, *panis post consecrationem Eucharistia est, constans duabus rebus terrena & cœlesti.* Nam accidentia panis terrena, & corruptibilia sunt: Christi corpus cœleste est & immortale.) *Sic etiam corpora nostra, percepta Eucharistia, quia vnū cum Christo corpus efficiuntur, partim terrena, partim cœlestia sunt: & re quidem corruptibilia, spe autem incorruptibilia.*

Iren. lib. 4. cap 34.

Cyrill. lib. 10. in Ioan.

Iam vero beatus Hilarius libro octauo, de Trinitate, & beatus Cyrllus in Ioannem decimo, & vndecimo, cum aduersus hæresim Arianorum demonstrare vellent, Deum Patrem & Deum filium non sola consensione voluntatum (vt Ariani dicebant) sed naturali coniunctione, ac nexu copulari, ab Eucharistia argumentū accipiunt. Ac Beatus Hilarius quidem ita loquitur: *Eos nunc, qui inter Patrem & Filium voluntatis ingerunt vnitatem interrogo,*

rogo. Verumne per naturæ veritatem hodie Christus in nobis sit, an per concordiam voluntatis? Si enim vere verbum caro factum est, & nos vere verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter in nobis manere existimandus est? Quisquis ergo naturaliter Patrem in Christo negabit, neget potius naturaliter, vel se in Christo, vel Christum sibi inesse. Ac ne forte aliquis Berengarius non naturaliter, nec vere, nec corporaliter Christum nobis per Eucharistiæ sumptionem coniungi diceret, addidit beatissimus Doctor, & ait: *De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stulte atque impie dicimus. Ipse enim ait: Caro mea vere est esca, & sanguis meus vere est potus. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigiendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra vere caro est, & vere sanguis est, & hæc accepta, atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo & Christus in nobis sit. Anne*, inquit, *hoc verias non est? Contingat plane his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant.* Hæc Hilarius. Beatus vero Cyrillus his verbis illud ipsum demonstrare contendit: *Non negamus* inquit, *recta nos fide, charitateque sincera Christo spiritualiter coniungi: sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto negamus, idque à diuinis scripturis omnino alienum dicimus. An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? Quæ cum in nobis fiat, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium membra Christi sunt? Membra igitur Christi faciam membra meretricis?* Quoniam, inquit, beatus Hilarius & Cyrillus Christi corpus naturaliter, & vere cum corpore nostro coniungitur, & nos vnum cum Christo non conuersatione, sed coniunctione naturarum efficimur, quis dicere audebit, Deum Patrem, & Deum filium non naturaliter, sed sola voluntatum concordia vnum esse? Et quid obsecro, Auditores, hæ rationes valerent, si aliquid sententia aduersariorum valeret? Porro D. Epiphanius in eo libro, quem Ancoratum inscripsit, de imagine Dei, quæ est in homine verba faciens, atque ascendere volens vere in nobis esse imaginem Dei, tametsi nulla ex parte Deo similes esse videamur, ab Eucharistia argumentum sumit. Credimus enim constanti, atq; integra fide, verum Christi corpus in Eucharistia contineri: & tamen nulla esse similitudo videtur inter Christum, & eam formam, quam in altari corporeis oculis cernimus: verba vero eius hæc sunt: Et, *quot sunt*, inquit, *quæ similia sunt? Videmus enim quod Saluator accepit in manus suas, veluti Euangelista habet, quod surrexit à cœna, & accepit hæc:* (nimirũ panẽ) *& cum gratias egisset, dixit, Hoc corpus meum est, hoc, & hoc. Et videmus quod non æquale est, neque simile non imagini in carne, nõ inuisibili Deitati, non lineamentis membrorũ: hoc enim*, nempe quod extrinsecus in sacramento videmus, *est rotundæ figuræ, & insensibile, quantum ad potentiam, & voluit per gratiam dicere, hoc meum est, hoc, & hoc, & nemo non fidem habet sermoni*, præter Zuinglianos videlicet & Cluinistas: Sed audiant ipsi quod sequitur. *Qui enim*, inquit, *nõ credit esse ipsum verum, sicut dixit is, excidit à gratia, & salute.* Quantam integritatem, quantam sinceritatem spirant hæc verba vere sancti & admirabilis patris? Sed postremo loco argumentum etiã vnum, aut alterum petamus à beatissimo, & eruditissimo pontifice Aug. Is enim c. 10. l. 3. de Trin. explicaturus ad quem modũ angeli in quibusdã corporeis formis appareant, licet nos quemadmodũ eæ formæ ab angelis fiant, ignoremus: *illas etiam nubes*, inquit, *vel ignes quomodo fecerunt, vel assumpserunt angeli, Quis nouit hominũ? Sicut infantes nõ norunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione cõsumitur, vnde vel quomodo cõficiatur, vnde in vsum religionis assumatur: etsi nũquã discant, experimẽto vel suo vel aliorũ, & nunquã illã speciem rerum videant, nisi inter celebrationes sacramentorũ, cũ offertur & datur dicaturq; illis auctoritate grauissima cuius corpus, & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illã specie Dominũ oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso liquorem illum omnino fluxisse.* Perpendite, quæso, similitudinẽ istam. Licet, inquit, ignoremus, adi

Ioan. 16.

Cyril. super Ioan. l. 10.

Epiphan. in Ancor.

Aug. l. 3. de Trin. c. 10.

ad quem modum nubes illæ, vel ignes fiant in quibus angeli hominibus apparere soliti sunt, illud tamen comperto habemus, vere angelos in formis illis apparuisse: sicut illi, qui nunquam didicerunt experimento suo vel aliorum, quid illud sit, quod ponitur in altari: & tamen firmissime credunt in illa specie vere esse Dominũ, qui oculis apparuit mortalium, & de latere eius percusso illum omnino fluxisse liquorem. Cur n. id non crederent, cum auctoritate grauissima sanctarũ Scripturarũ admoneantur? Quamobrẽ, Auditores, omnino perspicuũ esse arbitror, apud veteres Patres, ad quos tamẽ hæretici nostri tẽporis appellare nequaquam verentur, vsq; adeo firmũ ac ratum Catholicorũ dogma de Eucharistiæ Sacramento fuisse, vt ex eo res dubias explicare, obscuras illustrare, errores refellere, veritatẽ statuere, atq; asserere minime dubitarent. Sed quid de veneratione, & cultu quo tantum Sacramentum primi illi Patres prosequebantur, dicemus? Ego quidẽ, Auditores, sic statuo, neminem prorsus de fide illorum sanctissimorum Patrum dubitare posse, qui diligenter considerare voluerit, quo honore illi hoc Sacramentum colerent. Primum enim non nisi ieiuni illud percipere audebant. *Placuit*, (inquit B. Augustin. ad Ianuarium) *Spiritui sancto vt in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam exteri cibi.* Id quod etiam Tertullianus libro secundo ad vxorem affirmat. Deinde summa diligentia prouidebant, ne aliquid Eucharistiæ in terram caderet. Origenes enim Homilia 13. in Exodum ait: *Nostis qui diuinis mysteriis interesse consueuistis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela, & veneratione seruatis ne ex eo parũ quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & recte creditis, si quid inde per neglegentiam decidat.* Vt omittam illud, quod olim in aureis preciosis vasculis panem istum cœlestem recondebant, vt ex sexta Synodo cognosci potest. Hinc videlicet Beatus Victor Vticensis libro primo VVandalicæ persecutionis tanquam immane facinus Arrianorum refert, quod illi Eucharistiam à Catholicis consectatam, in terram abiecerunt, pollutisque pedibus calcauerunt. Beatus vero Optatus Mileuitanus libro altero contra Donatistas, conqueritur de Episcopis Donatistarum, quod tantum Sacramentum canibus porrigere non sunt veriti: sed continuo canes rabie accensi auctores tanti sceleris lacerasse affirmat. Quid? Quod hoc Sacramentum tanquam in quo Deus ipse admirabili ratione, & modo vere delitesceret, adorare non dubitabant? Audite enim quid B. Ambrosius capite duodecimo libri tertii de Spiritu sancto dicat: *Videamus*, inquit, *ne terram illam adorandam dicat Propheta quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu, vt supra diximus, adorarunt.* Beatus quoque Augustinus in Psalmum 38. scribens ait: *Quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem manducandum ad salutem dedit, nemo autẽ illam carnẽ manducat, nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccamus adorando, sed peccamus non adorando.* Atque vsque adeo id verum est, Auditores, vt Ethnici propter istam Eucharistiæ adorationem Cererem, & Bacchum à Christianis coli existimarent, vt B. Augustinus contra Faustum libro vigesimo auctor est. Neque solum veteres illi Patres Christum in Eucharistia adorabant; sed etiam certis verbis inuocabant, Magnus n. Basilius libro de Spiritu sancto *Inuocationis*, inquit, *verba cum ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis quis sanctorum in scripto nobis reliquit?* Agit in eo loco de Traditionibus, & hanc Christi inuocationem in Eucharistia non scriptis, sed traditione contineri demonstrat. Neque vero contenti sancti illi Patres fuerunt, quod ipsi tã eximium cultum ac veneratiõẽ Christo in Eucharistia existenti exhiberent: sed etiam aliquid ad hoc addere cupientes constituerũt, vt Catechumeni tãta mysteria ne cernere quidem permitterentur. *Non initiatis* (inquit Magnus Basilius loco paulo ante notato de Sacramento Eucharistiæ verbis

De cultu Eucharistiæ. — *Aug. ep. ad Ianuar.* — *Tert. l. 2. ad vxor.* — *VI. Synod.* — *Vict. Vtic. l. 1. de VVandal. persec.* — *Optat. l. 2. cont. Donatistas.* — *Ambr. l. 3. de Spirit. S. cap. 12.* — *August. in Psal. 38.* — *Aug. l. 20. cont. Faustum.* — *Basil. lib. de Spiritu S.*

verba faciens) *nec intueri fas est*. Id quod & beatus August. & alii Patres nõ semel affirmant. Sed quod omnem excellentiam, ac dignitatem mihi superare videtur, illud est, quod sicut olim Hebræi Dei nomen: Tetragrammaton pronunciare non audebant; ita etiam tanta veneratione hoc diuinissimum Sacramentum optimi illi Patres prosequebantur, vt de eo vix loqui apertius auderent. Hinc videlicet B. Augustinus frequenter illud repetit, *Nolunt fideles, &c.* Et B. Chrysostomus, *Nouistis vos, qui estis initiati.*

Epilogus primæ partis.

Quæ cum ita sint, nonne solis luce clarius est, hæreticos nostri temporis in densissimis ignorantiæ tenebris versari? Nam si ponamus nihil aliud quam triticeum panem Eucharistiam esse, vnde ei tantus cultus, tantaq; veneratio debetur? Certe aqua baptismi maiori honore digna, quam Eucharistiæ Sacramentum esset. Nam si panis Eucharistiæ Christi corpus significat, & aqua baptismi Spiritum sanctum, sine comparatione hæc Christi corpore maior est. At quis vnquam audiuit aquam baptismi aureis vasculis inclusam, aut adoratam, aut inuocatam fuisse? Quis vnquam audiuit eos homines reos fuisse, quorum culpa aqua baptismi periisset? alioquin enim magno scelere tenerentur astricti sancti illi qui interdum in fluminibus baptizabant. Quis vnquam audiuit prohibitos esse Catechumenos, ne baptismi aquam conspicerent? Quis vnquam audiuit sanctos Patres non fuisse ausos de baptismi aqua apertius loqui? Aliud igitur, quam aqua baptismi Eucharistia est: vere cœna magna, & plane diuina est. Vere cæci, & duces cæcorum hæretici sunt. Eos igitur relinquentes, Ecclesiæ fidem, Patrum consensionem, verborum Christi veram intelligentiam amplectamur, tueamur, conseruemus, retineamus.

PARS POSTERIOR.

HÆRETICI nostri temporis vulpeculis illis mihi significari videntur, de quibus in Canticorum Canticis dicitur, *Capite nobis vulpeculas, quæ demoliuntur vineas.* Audite enim callidissimum istarum vulpecarum consilium. Cum intelligerent, hæresim istam de augustissimo Sacramento post annum millesimum à Seruatoris aduentu auctore Berengario exortam esse, ac post illud tempus, & Patres, & Concilia non solum aperte, & perspicue, sed etiam ex proposito aduersus eam hæresim decreta, & libros composuisse, suspicati sunt antiquiores Patres nihil de hac re, nisi obscure, & inuolute scripsisse? quippe quæ eorum temporibus nondum in controuersiam vocarentur. Itaque communi sententia decreuerunt, eos omnes sanctos Patres, qui ante annum millesimum non extiterunt, quique aduersus hanc hæresim scripserunt, neque vere sanctos esse, neque ad veram Ecclesiam pertinere. Eos vero qui primis quingentis annis floruerunt, ad veram Ecclesiam pertinere: sed nihil aperte scriptum de Sacramento Eucharistiæ posteritati reliquisse. Verum in vtroque turpissime lapsi sunt. Nam vt vetustissimos illos Patres ita aperte locutos esse ostendimus, vt apertius non potuerint: sic nunc posteriores, vt Beatum Anselmum, Bernardum, Malachiam, Dominicum, Franciscum, Bonauenturam, Thomam, & alios plurimos adhuc recentiores, quos hæretici nostros esse, & nobiscum sentire de hoc Sacramento Eucharistiæ cõfitentur, ad veram Ecclesiam pertinere breuiter ostendemus. Omitto enim nouem Concilia hoc tempore celebrata, in quibus hæc veritas perspicuis verbis, vel statuitur, vel asseritur: nempe Tridentinum sub Iulio, Florentinum sub Eugenio, Constantiense sub Martino, Lateranense sub Innocentio, item Lateranense sub Gregorio, atque aliud sub Nicolao, necnon Turonense sub Victore, Vercellense sub Leone, & Nicenum secundum sub Adriano. Nam extremæ dementiæ est, putare, tantum numerum sanctorum Pontificum, qui hisce Conciliis interfuerunt, in re tanti momenti dormiuisse: & plus vnum Berengarium, vnum VViclephum, vnum Zvinglium, quam tot Ecclesiæ lumina vidisse. Nihil dico, quam sit absurdum credere Ecclesiam Christi tot sæculis, vel in solis Sacramentariis paucis & turbulentis homi-

Cant. 2.

Hæreticorum astutia.

Concilia quæ veritatem corporis Christi in Eucharistia asseruerũt.

hominib. delituisse: vel ab obitu Berengarii vsque ad ortum VViclephi, totis trecentis annis, aut nusquam fuisse, aut occultam, & tenebris plusquam cimeriis ita obrutam, vt si quis aliquem ad eam deferri iuxta Domini præceptum vellet, is lucernam accendere ad eam peruestigandam deberet. Taceo, quod ipse diabolus hostis humani generis atrocissimus apperte cum Luthero, suo per Germaniam pene vniuersam vicario, disputans, vt ipse quodam loco testatur, ei persuadere hanc hæresim conatus est. Et quis dubitare potest, diabolum patrem mendacii, nihil aliud persuadere, quam mendacium voluisse? Nam & Beatus Episcopus Fulbertus cum diem extremum ageret, diabolum se cernere affirmabat, qui tenui flatu homines ad Berengarium impellebat. Prætermitto signa, & prodigia ac visiones innumeras, quibus Deus hoc nostrum Catholicum dogma confirmauit, quæ ex Beato Cypriano, Chrysostomo, Optato, Bernando; & aliis viris summa fide, & religione præditis adducere possemus, si angustiis temporis non premeremur.

Argumentum ex sanctitate eorum qui Eucharist. coluerunt.

Hæc omnia, & alia permulta, quæ mihi non adiumento esse possent, facile patior sileri: hoc solum teneo, hic hæreo, hoc sum contentus vno: Si vere Christi corpus in Sacramento Eucharistiæ non continetur, ergo B. Anselmus, Bernardus, Dominicus, Franciscus, aliique plurimi idololatræ Deoque inuisi fuerunt: nam nobiscum sensisse etiam aduersarii nostri confitentur. At si idololatræ erant, quomodo signis, & prodigiis viui, mortuique claruerunt? Nisi enim omnes historias negare velimus, multa & magna fuerunt beati Anselmi miracula, & plura & maiora Bernardi, plane singularia Malachiæ Hybernorum Episcopi, maxima beati Dominici, innumera beati Francisci. Quin etiam recentius, & nostra pene memoria, alius quidam beatus Franciscus auctor ordinis Minimorum, tot ac tantis miraculis coruscauit; vt plane admirabile sit: & tamen isti omnes Romano Pontifici semper paruerunt, ab Ecclesia Catholica nunquam recesserunt, Christum in Eucharistia summa religione adorauerunt, ac demum sententiam nostram, vel libris, vel sermonibus, vel operibus confirmarunt. Deinde miracula, quæ per illos seruos suos Deus effecit, huiusmodi sunt, vt nec diaboli, nec angelorum, sed solius opera Dei fieri possint; qualia sunt sensuum restitutiones, & mortuorũ ab inferis excitationes. Et quãquam cũ fides vera confimanda est, & per probos, & per improbos signa, & prodigia fieri possint: tamen cum non fides in dubiũ vocatur, sed Deus seruum aliquem suum illustrare, ac celebrare vult, tunc non nisi per probos, & Dei amicos edi miracula possunt. Deus enim testis falsitatis, & mendaciorum esse nullo modo potest. Iam vero, neque B. Malachias cum mortuum quendã ab inferis reuocauit, vt Beatus Bernardus auctor est, Domini fidem miraculo non necessario confirmare voluit: & cum ad implorationem B. Francisci, vt B. Bonauentura scribit, non vnus, sed plures mortui resuscitarentur, quis dubitare potest, quin ea miracula ad gloriam tanti viri hominibus demonstrandã fierent? Quæ cũ ita sint, quis cogitare audeat, Patres nostros idololatras esse, qui signis, & prodigiis coruscarunt? Hostes vero nostros & Euangelistas esse, cum tamen nec vnam muscam in vitã restituere, vnquam potuerunt? Atque idolatras quidem nostros, honores cõtempsisse, diuitias cõculcasse, impetum repressisse, omnibus iniurias condonasse, vitam in terris angelorum duxisse: Apostolos vero istos nouos, bonorum cupidissimos, orbem terrarum suis tumultibus conturbare, diuina atque humana iura frangere carnis libidines non compescere, sed explere, & dæmonum potius, quam hominũ vitam ducere.

Quomodo à miraculis argumentari liceat.

Causa Eucharistica quasi in extremo iudicio agitur.

Intelligere vultis quam nos iustam, & bonam causam habeamus, Auditores? Proponite vobis extremi iudicii diem, & quod nos de Eucharistiæ Sacramento credidimus falsum omnino atque absurdum (quod tamen fieri non potest) fuisse, cum Dominus quæret à nobis, Cur vos ita de meo Sacramento credidistis? Cur hostiam illam adorastis? Nonne secure dicemus: Imo Domine Deus, si error est, tu nos decepisti.

pisti. Primum enim verbum tuum audieramus, *Hoc est corpus meum.* Nunquid tibi de te fidem præstare non debebamus? Deinde eiusmodi signis ac prodigijs id sæpius confirmatum est, quæ nisi à te nunquam fieri potuissent. Adhæc audiebamus dæmonem contendere totis viribus, vt hoc quod credimus, non crederemus, & quid aliud patrem mendacij, quam mendacium persuadere velle credere poteramus? Postremo videbamus consensionem Ecclesiæ tuæ, maiorumque nostrorum vestigia sequebamur, ac eorum præsertim, qui singulari dono gratiæ tuæ, tum signis, ac prodigijs, tum vitæ ac morum sanctimonia quasi clarissima quædã lumina enitebant. Quare si error est, tu nos Domine, decepisti. Hæc nos tuto sine dubio diceremus. Quia vero falsum esse non potest, quod tam aperte à veritatis ore processit, illud potius videamus, quid responsuri sint Caluinistæ, cum eis Dominus in formidabili illo iudicio dicet, Et quidnam vos genimina praua atque peruersa impulit, vt ex ouili meo ad luporum cœtus, & caueas fugeretis? Respondebunt fortasse, Nos Caluinus decepit. At Dominus: Et quid in Caluino videbatis, propter quod antiquam fidem deserere, & nouam tam facile recipere vobis liberet? Quibus miraculis ille sua dogmata cõprobauit? Ad quem modum se vere Apostolum meum esse vobis ostendit? Nunquid Apostolus meus vobis non dixerat, *Etiamsi angelus de cælo vobis Euangelizauerit præterquã quod accepistis, anathema sit?* Si angelo de cœlo contra fidem iam receptam credere non debebatis, quanto minus impuris quibusdam, & seditiosis hominibus? At Domine Deus, Corrupti mores Antistitum Ecclesiæ tuæ nos de ea egredi compulerunt. Et quales sunt Hæreticorum mores? An non præterea de malis pastoribus vos monueram, *Quæ dicunt facite, quæ faciunt facere nolite?* Itaque obmutescent nescientes omnino quid dicant. Causæ siquidem, quæ illos in hæresim istam præcipitarunt, tres omnino ac quatuor sunt. Sed eas in iudicio, vel quia non licebit, vel quia illos pudebit, nullo modo commemorabunt.

Galat. 1.

Matth. 23.

Quæ vero istæ causæ sint, iam ex Euangelio discere potuistis. *Homo quidam* (inquit Dominus) *fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Illi autem cœperunt omnes simul excusare. Primus dixit, Villam emi, & necesse habeo exire. Alter dixit, Iuga boum emi quinq;, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non possum venire.* Nam & Beatus Augustinus & Gregorius docet, qui villam emit, aut superbus, aut auarus est. Qui iuga boum emit, curiosus est. Qui duxit vxorẽ, voluptuarius est. Ille siquidem, qui villam emit, aut hoc ideo fecit, vt aliquos subiectos haberet, & Dominus vocaretur, & est superbus: aut ideo, vt eam villam diligenter excolẽdo amplius lucraretur, & auarus est. Quinque vero iuga boum quid aliud, quam quinque sensus nostros designare possunt. Recte enim non quinque boues, sed quinque iuga boum dicitur, cũ omnes sensua pene geminati sint. Ille igitur, qui iuga boum emit quinq;, hoc est, qui sensibus ducitur, & nihil credit, quod non videt, curiosus optimo iure nominatur. Nam, qui vxorem duxit, non ideo voluptuarius appellãdus est, quod vxorem ducere peccatum sit, sed quod plerique voluptatem potissimum, & expletionem libidinum in matrimonio quærant. Hæc igitur quatuor superbia, auaritia, curiositas, voluptas, innumerabiles homines ad hæresim pertrahunt, atque in ea quasi catenis quibusdam reuinctos tenent. Si per tempus liceret, longissimum indicem explicarem eorum, qui non alia de causa ab Ecclesia defecerunt, quam quod Episcopi, aut Cardinales esse non potuerunt. Quam multos etiam ad hæresim inuitauit illa templorum spoliatio, simulachrorum confractio, altarium euersio, vrbium populatio, vnde ipsi maxime ditescere credebantur? Isti igitur vere dicunt: *Villam emi*, auaritiæ, vel ambitionis mancipium factum. In ecclesia Catholica neque ad honores ascendere, neque commode lucrari possum: quare necesse habeo de Ecclesia exire: & ad videndum villam me conferre. Recte vero ait: *Necesse habeo exire, & videre illam.* Ambitiosi enim, atque auari honores suos atque opes solum cernunt, nec aliter eas possidere possunt, *Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & multi-*

Causæ inclinantes ad hæresim.

Luc. 14.

Greg. hom. 36. in Euangel.

Multos ad hæresim pertraxit superbia.

Auaritia.

Psalm. 48.

multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit non ſumet omnia neque deſcendet cum eo gloria eius. Accipite illuſtrem ſimilitudinem, & eam memoriæ diligenter commendate. Venatores ſimul atque prædam viderunt eam canibus ſuis oſtendunt, & clamare incipiunt; Cape, cape, rape, rape, & tum canes curſu incitatiſſimo ad prædam accurrunt. Sed cum primum apprehenderunt eam ecce adſunt venatores, & quibuſdam baculis capita canũ ſuorum percutiunt, & clamant, Relinque, relinque, deſere deſere; atq; hac ratione canibus ſuis prædam oſtendunt, vt eam videant, ſed non poſſideant, vt eam cum labore capiant; ſed mox captam cum dolore relinquant. Idem omnino auaris, atque ambitioſis hominibus contingit. Diabolus enim antiquus venator eis tanquam canibus aliquam prædam oſtendit, vt lucrum aut dignitatem aliquam & tum clamat; Eya rape, cape, per fas & nefas, aſſentare, mentire, nega fidem, nega religionem, ſic diteſcitur, ſic aſcenditur. Verum vbi honorem aliquem adepti fuerint, vel opes aliquas congregauerint, adeſt mors, & longe aliud carmen intonans ait, Relinque, deſere, & nudus ac ſolus velis nolis ad æternos cruciatus deſcende. At vero benigniſſimus Dominus noſter ex aduerſo hic quidem dum viuimus clamat, Relinque, deſere, opes, honores, villam, domum, liberos, vxorem, ſi ita res poſtulat, propter regnum Dei. At cum morimur, tunc dicere incipit, Nunc cape, nunc implere, nunc ſatiare veris diuitiis, veris ac ſolidis voluptatibus. Sed ad propoſitum redamus.

Senſibilitas multos in hæreſim præcipitat. Porro multi ſunt, qui non tam propter opes & honores in hæreſim incidunt, quam quod ſenſibus ducuntur: & nil credere volunt, quod non capiunt. Iſti igitur cum animaduertunt, ſenſus omnes clamare, Euchariſtiæ Sacramentum nihil aliud quam panem & vinum eſſe. Iuga boum quinque inquiunt, emimus: quinque noſtris ſenſibus magis, quam veſtris argumentis credimus: atque idcirco de Eccleſia egredi neceſſe habemus. Verum iſtos omnes me auctore contemnite, ac deſpicite, Auditores. Qualis enim Deus eſſet, ſi eum non inquã ſenſus humanus, ſed ipſa mens humana capere poſſet, quæ vix formicæ naturam plene, ac perfecte capit? Cum aliquando impius Eunomius ſe Deum comprehendere iactaret, Magnus Baſilius ad eum literas dedit, in quibus de formicæ natura viginti & eo amplius quæſtiones proponit: quarum cum ne vnam quidem plane diſſoluere Eunomius potuiſſet, tum vero ille ait: *Basil. ad Eunom.* *Si minutiſſimæ formicæ naturam nondum cogitatione apprehendiſti, quomodo incõprehẽſibilis Dei naturam te intelligere gloriaris?* Habeant igitur ſibi hæretici Deum ſuum, qui nihil facere poteſt, quod ipſi nõ capiant: nos vero Deũ noſtrũ vere magnum habeamus qui *maior eſt corde noſtro*, vt Ioannes Apoſtolus ait: *1. Ioan. 5.* qui ſapientiam atque intelligentiam noſtram vincit. Quin etiam gloriemur nos Deum habere, qui maiora, magis abdita, magis abſtruſa, magis recondita, efficere poteſt, quam vt ea mens noſtra capere poſſit. Ei nihilominus fidem in omnibus, quæ ad nos, vel per Eccleſiam, vel per ſcripturas loquitur, adhibeamus: quia *fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.* *Psal. 144.* *Credamus vbique Deo* (inquit Chryſoſtomus Homil. 83. in Matthæum) *ne repugnemus, &c.*

Voluptas plurimos in hæreſi detinet. Iam vero quis nobis enumerabit eos, qui compedibus voluptatum impediti ad Eccleſiam redire non poſſunt? Quot homines Deo dicati, quot Monachi, quot Presbyteri nefario matrimonio, ſacrilegiſque nuptiis vxores ſibi inter hæreticos adiunxerunt: qui proinde aiunt, *Vxorẽ duxi, ideo non poſſum venire?* Quam vero multi ſunt quos nihil aliud in hæreſi detinet, quã falſa illa libertas frangendi impune ieiunia, Confeſſione non expiandi peccata, Pontificum decretis non obediendi? Iſti igitur omnes, cum Dominus per ſeruos ſuos ad cœnã magnam inuitat, *Rogo te*, inquiunt, *habe me excuſatum.* Sed ad eundẽ modum, Auditores, cum ex hac vita diſceſſerint & ad cœnã nuptiarũ Agni admitti cupient, Dominus eis cum irriſione dicet, *Rogo vos habete me excuſatum: Vocaui, & renuiſtis: extendi manus meas, & contempſiſtis nunc ego quoque in interitu veſtro ridebo:* rogo vos habete me excuſatum. Cum vos quondã vocarem,

carem, negotiis impediti venire non poteratis, apud me excusationem inuenire cupiebatis: nunc ego etiam negotiis quibusdam distineor, nō possū surgere, & aperire vobis: rogo vos, habete me excusatum.

Quinam sint pauperes, cœci, debiles & claudi. Hæc tunc Dominus illis respondebit: sed interim præcipit seruis suis, vt pauperes & cœcos ac debiles, & claudos ad conuiuiū introducant. Et qui sunt pauperes, nisi humiles, & spiritu pauperes, qui nec ambitioni, nec auaritiæ student: & villam non emunt, sed vendunt, & pecunias pauperib. largiuntur; Qui sunt cæci, nisi qui iudices mysteriorum Dei non oculos, sed aures esse volunt? *Rom.10.* *Fides* enim *ex auditu* non ex aspectu. Et cum oculi dicunt, nos panem videmus, aures vero, nos Christi corpus esse ex ipso Domino audiuimus: ipsi aures patefaciunt, eruunt vero oculos: malunt vero cœci intrare in regnum Dei, quā bene videntes mitti in gehennam ignis. *1.Cor. 9.* Et qui sunt debiles, nisi qui castigant corpus suum, & in seruitutem redigunt, qui ieiuniis, qui vigiliis, qui orationibus, qui ciliciis corpus debilitant, diabolique arma retundunt, vt animus fortis atque robustus efficiatur? Postremo claudi illi sunt, qui Deū, vt par est, vehementius, quā res creatas diligunt. Pedes enim affectus designant: & tūc homo vtiliter claudus est, & ad cœnam magnam idoneus, cum dextrum pedem, hoc est, amorem in Deum longiorem & maiorem habet, quam pedem sinistrum, *Genes. 32.* qui amorem in res creatas significat. Ita nimirum claudus euasit magnus ille Patriarcha Iacob, posteaquam vsque ad auroram cum Deo luctatus est.

Sacramentum Eucharistiæ non tantū colendum sed & sumendum est. Habetis igitur, Auditores, de Euangelio hodierno, quæ ad præsentem solemnitatem accommodate dicenda esse putauimus: reliquum est, vt Sacramentum saluberrimum non frustra esse institutum patiamur. Nam quemadmodum panis triticeus, qui cibus est corporis non ideo tanto labore efficitur, vt solum videatur, sed vt manducetur, atque hac ratione sustentet, nutriat augeat vitam, & vires corporis humani: sic etiam panis vitæ & angelorum non ideo nobis tribuitur, vt eum solum intueamur, veneremur, sed etiam, vt eum frequentius sumamus, & eo animos nostros reficiamus, & recreemus. Multi sunt in hac vrbe, qui præclare & magnifice de tanto Sacramento loquuntur, & sentiunt, & illud certatim honorare contendunt. Sed mihi credite illi maxime hoc honorant, qui ipsū pura, atque integra conscientia frequentare student. Et cur obsecro tantum in nobis refrixit charitas? Cur vita & mores nostri tantum absunt à vita & moribus priorum illorum Christianorum, vt illi veri, nos depicti Christiani esse videamur? nisi quia *obliti sumus comedere panem* ✱ *strum*: illi vero, vt ab Apostolis didicerant, quotidie ad hunc vtilissimum, & saluberrimum cibum accedebant? Inde nimirum fortes, inde robusti, inde alacres, inde ad martyrium, & omnes labores subeundos idonei erant. Illorum ergo similes esse studeamus in terris, vt consortes quoque esse mereamur in cœlis per Christum Dominum nostrum Amen.

CONCIO XXXVIII.

DE SANCTO IACOBO.

Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum. Matth. 20.

NEMINEM vestrum esse arbitror, optimi atque ornatissimi Auditores qui in sacris voluminib. aliquando nō legerit, quid Hebræis illis apparitoribus acciderit, quos Hebræorū Rex Saul ad Dauidē domi suæ ad necandū miserat: nempe quo pacto non Dauidē, vt putabant, sed pro eo mutum ac frigidum simulachrum, quod Michol fœmina prudentissima, & salutis viri sui studiosissima callide in lectulo cōposuerat, inuenerunt. Idem omnino Auditoribus meis hodierna die, nisi fallor, eueniet. Profecto enim non alia causa huc tam frequentes conuenistis, nisi vt hominem de rebus diuinis concionantem audiatis. Ego vehementer timeo, ne hodierna die non hominem audire, sed statuam vobis *1.Reg. 19.* *Concionatores organa spiritu sancti sunt.*

bis spectare necesse sit. Sed cur ego, Auditores simulachrum videri tantopere timeam, cum hoc ipsum ardenter optare, & à Domino sperare, ac perpetuo petere nos oporteat. Nec enim vllus fuit aliquando Euangelicæ doctrinæ, Catholicorumque dogmatum verus prædicator, qui dũ suggestum ascenderet, hominis personam non deposuerit, & sibi conscius statuam se esse organum diuino spiritui non præbuerit. Muta sunt simulachra, os habent & non loquuntur, oculos habent & non vident. Denique nihil ex se, nisi stare & silere nouerunt. Quod si loqui & responsa dare Ethnicis videbantur, non ipsa erant simulachra, quæ hoc præstabant, sed impurissimi dæmones simulachrorum inhabitatores ad imitationem humanæ vocis sonitum excitabant, vt quorum imitabantur voces ab iis venerationem & cultum extorquerent. Ad eundem modum oratores Christiani suggestum conscendunt, ora aperiunt sed alius est qui per illos, & in illis Christianam plebem alloquitur. *Aperi os tuum*, ait Dominus ad Prophetam, *& ego adimplebo illud*: & ad Apostolos idem Dominus, *Non vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*. An nõ erant omnes Prophetæ excellentes concionatores? Quis eorum non frequentissime ac pene tertio quoq; verbo repetabat, *Dicit Dominus, dicit Dominus*? Apostolus vero Paulus summus Euangelii prædicator, qui ab Ierusalẽ vsq; ad Illyricum Christi Ecclesiã propagauit, nõne de seipso testatur ac dicit, *An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur, Christus*? De beatissimo autẽ protomartyre Stephano. *Non poterant* (inquit scriptura) *resistere sapientiæ* (*eius*) *& spiritui qui loquebatur*. Quid, quod ipse Dominus verbum ac sapientia sempiterni Patris non sua, sed Patris verba se loqui confirmat, cum ait, *Sermonẽ quem audistis non est meus, sed eius, qui misit me, Patris*. Deniq; quamobrẽ, obsecro in die Pentecostes in linguarum specie sese Spiritus sanctus ostẽdit: Quia nimirum Apostoli qui primi futuri erant sanctissimæ nostræ fidei prædicatores, non suis ipsorũ, sed Spiritus sancti lingua locuturi erant, ac de ipsis scribi non multo post debebat, *Loquebantur variis linguis prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis*: Quare si ille idẽ sacer spiritus, Qui ora mutorum soluit, & linguas infantium disertas reddit, pectori, animoque meo illabi, & me, tanquam statuam & simulachrũ aliquod, inhabitare dignetur, nõ dubito, quin ea dicturus sum, quæ tum spiritualem animis nostris lætitiam tum emolumentum maximum sunt allatura.

Psalm. 80. Matth. 10. 1. Cor. 13. Act. 6. Ioan. 13. Act. 2. Sap. 10.

Agonem hodie beatissimi Apostoli Iacobi & eum diem, quo cœlum triumphator intrauit, sacris anniuersariis, statisque cærimoniis veneramur, & colimus. De quo quidem Apostolo, cum historiam, sane vtilem nostri temporis præsertim hominibus beatus Euangelista texuerit, & eadem inter sacra missarũ solemnia publice decantari Ecclesiæ vniuersæ placuerit, nihil mihi magis accomodatum tum tempori, tum auditoribus explicare posse hac ipsa, de qua nunc loquimur, historia visum est. Eam igitur si placet inspiciamus & quantũ definiti temporis breuitas patitur, explicemus.

Accessit ad Iesum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis adorans, & petens aliquid ab eo, &c. Video mentes omnium vestrum, Auditores, suspensas expectatione tacita pendere, & Euangelica narratione permotas vehementer mirari, Cur hæc potissimum historia hodie decantetur, in qua nihil de laudibus aut virtutibus Apostoli Iacobi sit positum: sed contra quæ elationẽ eius prodat, insipientiam accuset, & grauissimum ambitionis crimen complectatur. Quonam pacto, quæso, ista cohærent; vt, quem beatum, ac Dei amicum asserimus, eius interim vitia publicemus? Cuius nomen, vt sancti, h.e. vt iusti, vt prudentis, vt tẽperati, vt pii, vt inanis gloriæ, & rerum omnium præsentium cõtemptoris cum cantu, & lætitia celebramus, cum & imperitum, & gloriæ cupidum, atque adeo ambitiosum ab omnibus cognosci velimus: ac propterea historiam, quæ id continet, palam in templis ex edito loco recitemus? Multæ sunt causæ Auditores, quæ maiores nostros, homines optimos, ac sapientissimos, vt hanc hodie nobis historiam proponerent, impulerunt. Primo, vt intelligeremus, quid homo per se, & à Deo destitutus possit: contra qui

Matth. 20. *Cur hodierna die hoc Euangelium recitetur.*

Homo ex se nihil boni potest.

qui possit, si Deum suorum operum auctorem habeat, & eum in omnib. suis actionib. ducem sequatur. Quid enim obsecro, quid inquam homo solius rationis vi adiutus potest? peccare quidem, & labi, ac deficere potest: improbus, impurus, auarus elatus, periurus, adulter esse potest. At bonum aliquid sine Deo non modo non agere, sed ne cogitare quidē. *Nō sumus sufficiētes*, inquit, Apostolus Paulus, *cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis.* At vero quod nam fastigium virtutis perfectionis tam excelsum reperitur, ad quod homo peruenire, Domino adiuuante, non possit? *Omnia possum*, inquit idem Paulus, *in eo qui me confortat*, siue labores tollerandi, siue pericula adeunda, siue mors oppetenda, siue morte aliquid adhuc grauius sit perferendum, id libenter, & æquo animo pati, & tollerare possum. Siquidē *omnia possum*, omnia inquam, nihil excipio, plane omnia possum *qui me confortat*. Porro D. Iacobus cuius hodie memoriam veneramur, mentiri nos minime patietur, Ecce n. iste, qui aliquando sibi ac prudentiæ suæ relictus, humanum aliquid passus est primasque sedes ambitiose quærere, ac labores fugere, ac otium, & quietem consectari visus est, postea per Dei gratiam ad illud sanctitatis culmen peruenit, vt dæmones coram ipso stare non auderent, & viam illā, quæ, ducit ad cœlum, angustissimam & difficillimam tanto mentis feruore cucurrit, vt Apostolis cęteris post se relictis, regnū cœlorum cum palma martyrii primus intrauerit. Merito igitur, iureq; optimo gloriosissimi Iacobi nobis hodie imbecillitas ante oculos ponitur, vt Domini ac Dei nostri potentiam, ac sapientiam admiremur, qui nō solum Apostolum ex piscatore; sed virum sanctissimum ex peccatore & ex ignorantia, ac tenebris lumen clarissimum toti orbi terrarum produxit.

2. Cor. 3.

Philip. 4.

Peccata spiritus periculosiora quam carnis.

Altera ratio est, vt hoc exemplo doceamur ambitionis vitium omni animi prouisione esse cauendum. Duo siquidem genera vitiorum sunt: alia carnis, alia spiritus, iuxta illud Apostoli, *Charissimi emūdemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus.* Priora quidē infamē hominem apud homines reddunt, posteriora apud Deum. Illa bestiis hominē similē faciunt; ista dæmonib. Deniq; illa, quod appareant, & in oculis omnium sint, facile caueri, & euitari possunt: at ista quod occulta sint, & in hominū pectorib. lateant, plerumq; in illis etiam, qui alioqui sanctissimi & optimi censebantur inuenta sunt. Huius generis ambitio est, quæ si in cœtu Apostolorum locum inuenit, vbi virtutum omnium disciplina vigebat, vbi Christus ipse Doctor erat, qui non solum verbis, sed etiam reipsa, & factis ad nullam virtutem magis, quam ad humilitatem hortabatur, quis nostrum ab hac peste tutus erit, nisi omnia adhibita diligentia, totisq; viribus in salutem suam incumbat Proponitur ergo nobis, ac in memoriā reuocatur hoc factum Apostoli, vt quanto studio, quantaq; vigilantia ambitio cauenda sit, admoneamur, quam in tanti tamque eximii viri pectus penetrasse videmus.

1. Cor. 7.

Est & alia ratio, cur hodie hæc historia potissimum recitetur, nempe quia hæc cōmemoratio ambitionis B. Iacobi nescio quo pacto clariorem ipsum & illustriorem efficere mihi videtur. Id quod hac similitudine intelligi poterit. Induit quis hodie nouam & pretiosam vestem, sed casu fit, vt, dum domo egreditur, vestis clauo qui forte ex pariete prominebat, implicata alicubi laceretur, ille vestem aureis filis resarciri iubet, tantoque artificio resarcitur, vt iam non casu fracta, sed de industria scissa esse videatur. Quis dubitari potest, quin dominicum corpus lanceæ & clauorum vulneribus vehementer dehonestatum fuerit? nunc vero signa illa vulnerum in dominico corpore adeo micant, tātumque gratiæ & decoris diuinis Domini mēbris addunt, vt nō tam ferro mortalium ad ignominiam membra lacerata, quam summa artificis manu ad gloriam auro & gemmis distincta fuisse iudicentur. Pari ratione peccatum fœdat, commaculat, vulnerat, lacerat deformem denique, & inuisum hominibus reddit peccantem; sed si fontibus lachrymarum macula diluatur, & pœnitentiæ medicamento vulnus peccati curetur, tantus accedit animæ decor, vt *maius gaudium fiat in cœlo pro vno peccatore pœnitentiam*

Simile.

Luc. 15.

tentiam

tentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non egent pœnitentia. (*Rom. 5.*) Cum igitur, Auditores, vbi abundauit delictum superabundauerit gratia, & leuis culpa ambitionis, graui pondere meritorum obruta & diuinorum charismatum fontibus tanquam abluta atque deleta, nouorum gaudiorum materiam nobis attulerit, quid miramur, si hac ipsa die diuo Iacobo sacra, erroris ipsius historia recitetur?

Sed ipsa iam narrationis verba consideremus: *Tunc accessit mater filiorum Zebedæi.* *Tunc*, inquit. Quandonã, obsecro? Nempe, cum Dominus de cruce, & vulnerib. loqueretur: Cum n. diceret: *Ecce ascendimus Ierosolymam & filius hominis tradetur principib. Sacerdotum & scribis, & condemnabunt eum morte & tradent eum Gentib. ad illudendũ, & flagellandum & crucifigendum, & tertia die resurget.* (*Matth. 20.*) *Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi*, primas sedes pro filiis postulatura. (*Ambitio cæca.*) Intelligitisne, quam cæca sit, quã inconsiderata, quã importuna ambitio? Quid affinitatis habet vituperium crucis, cum fastigio regni? Dominus de labore, & cruciatib. agit, & tu sedes, & otiũ postulas? Sed sit hoc in ambitione leuissimũ. Transeamus ad cætera. *Tunc*, inquit, *accessit*: Quisnam? *Mater filiorum Zebedæi.* Fœmina erat, Auditores, Domino secundum carnem affinitate cõiuncta, atq; inde videlicet suum esse putabat, Dominum admonere, ne affinibus suis in regno alios anteponeret. Audierat fortasse duodecim Apostolis duodecim sedes esse promissas: quare pro filiis sollicita ne forte postremas sedes: aut certe nõ primas obtinerent Dominũ adiit *adorans, & petens aliquid ab eo.* Memni me aliquando ex philosopho didicisse: (*Malis etiã bona male succedunt.*) Omne quod recipitur, ad modũ recipientis recipi, vt in vase rotundo rotundã formã aqua suscipiat, in quadrato quadratam, & de aliis ad eundem modum. Videas hominem integrum & sanum, quicquid alimenti sumat, id totum conuertere in sanũ succũ & sanguinem Æger è contra optimos, & alioqui saluberrimos cibos in noxios humores. Pari ratione vir pius, & sanctus, & vt Apostolus loquitur, spiritualis quicquid illi detur, siue diuitiæ, siue magistratus, siue Ecclesiastica beneficia, totum efficit spirituale, atq; vtitur ad ampliorem gloriam in regno cœlorum promerendam. Is vero qui blandissimæ dominæ voluptatis lenociniis deceptus nihil quærit, nihil appetit, nihil optat amplius nisi bona præsentia, licet fragilia & caduca: quicquid habere potest, etiam sacerdotia, & animarũ gubernationem, & sacramentorum administrationem, ad opes cumulandas, & diuitias augendas traducit. Quid de hæreticis dicã? An est quisquam, qui ignoret sententias diuinorum librorum, quæ in ore Catholici hominis veritatem confirmant, in ore hæretici ad errores cõfirmandos valere? Quæ cum ita sint, profecto mirum esse nõ debet, si mater filiorum Zebedæi, quæ cum domino cognationem habuit, ambitioni suæ, & commodis filiorum seruire voluit, tametsi potius illi ad amicitiã Dei, & charismata spiritualia comparanda valere debuissent. *Accessit adorans, & petens aliquid ab eo.* Ecce vobis etiã ambitionis peruersitatẽ. Omnis ambitiosus est versipellis: (*Ambitio versipellis.*) descendit, vt ascendat, repit per humũ, vt volet super aerẽ: subiicit seipsum, ac seruit, vt dominetur & regnet. *Adorans & petens aliquid ab eo.* Qui montes arduos & excelsos ascendere volũt, non recta sursum tendunt, sed per ambages & circuitus quosdam, vnde ambitio nomẽ accepit. Vulpecula quoque animalium callidissima, mortuam se fingit, ascẽdere aues, & volitare, & ludere super se patitur, interdum etiam carpi, & vellicari, vt illa post paululum in aues conuersa, super eas ascẽderet, & non carpere, sed lacerare; nõ vellicare, sed deuorare possit. Ad eundem modũ videas ambitiosum hominem, qui forte coniecit oculos in diuitem aliquem canonicatum, vel pastoratum, vel Episcopatum, mox Prælatum salutare incipit, adulari, obsequi, famulum humilem se dicit; ad omnia quæ imperantur, paratum. Si forte à Prælato illo iniuriam accipiat, fert æquo animo: si rideatur, tolerat: si verberetur, patitur: si quid imperetur, obtemperat: interim superbiam alit in pectore, & quo modo super Dominum suum ascendat, perpetuo cogitat. O vulpecula, vulpecula, nihil in te præter pellem est boni: nihil, inquam, nisi facies ista exterior, & signa præclara hu-

humilitatis: idcirco tibi pellis ista detrahetur, & in gehennæ flammas, quod minime cogitas, præcipitaberis. Audiamus domini responsum, *Ait illi: Quid vis?* Marcus planius explicat, quid illud *aliquid* esset, quod fœmina ista petiit, & quod Euangelista Matthæus non expressit. Ait n. filios Zebedæi dixisse. *Magister volumus, vt quodcunq; petierimus facias nobis?* Stulta & ambitiosa petitio, tamē nōnihil eius turpitudo minuitur, quod ad Christū dirigatur qui omnipotens est, & quæcunq; voluerit, & cuicunq; voluerit largiri potest: nec aliquem habet, cui rerū, à se gestarum rationē reddere teneatur. Vt igitur Dominus hanc petendi rationē tā absurdā reprehenderet, ait: *Quid vis?* Nō decet sapientiam meā, vt, quicquid petieris, me facturum pollicear: sed explica tu, quid velis, vt si iusta petitio fuerit, admittatur; si autem iniusta, repellatur. Neq; vero Dominus ideo rogauit, quid velit, quia ipse nō sciret: omnium n. hominum corda ipse nouit: sed id propterea fecit, vt intelligerent cæteri, qui tunc aderant, iniquam esse petitionem: tum etiā quia, quod ipse nō probat, nescire se dicit, vt in eo loco *Amen dico vobis, nescio vos.* Et rursum *Amen dico vobis, quia nunquam noui vos.* Explicat igitur planius mulier, quid velit & ait: *Dic, vt hi duo filii mei sedeant vnus ad dextram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo.* Tanta est, Auditores, naturæ humanæ post peccatum cum iis rebus, quæ sensus afficiunt, contracta necessitudo, tantoque pondere, & impetu in res istas corporeas ferimur, vt non sine graui, & diuturno labore ab eis animum auocare, & in æterna, & sola vera bona eum figere, & collocare possimus. Hinc videlicet Apostoli tametsi Dominum paupertatem consectari & regnum fugere, & spiritualia bona prædicare videbant, persuadere tamen sibiipsis non poterant, eum nō esse in Palæstina, & Hierusalem regnaturum: testaturq; sacer Euāgelista, cum Dominus de cruce, & cruciatibus loqueretur, eos nunquam intelligere potuisse: imo vero cum Dominus iā à mortuis excitatus fuisset, ab eo petebant, *Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel.* Sed in die Pentecostes, cum Spiritum veritatis accepissent, tum demum diuino fulgore illustrati, quæ *sursum sunt*, sapere & quærere inceperunt, & *non quæ super terram.* Ex illa igitur priori ignorantia & rerum præsentiū cupiditate petitio prima processit: *Dic vt hi duo filii mei, sedeant vnus ad dextrā, & vnus ad sinistram tuam.* Cui Dominus sapientissime respondit: *Nescitis quid petatis.* Alloquitur filios, licet matris interrogatio fuerit: quia eum minime latebat, matrem verba filiorum esse locutam. Vnde B. Marcus, vt paulo ante vidimus eam petitionem nō matri, sed filiis tribuit. Mater n. à filiis edocta, quid petere deberet, & ab iisdem ad Dominum deducta, fuit. *Nescitis*, inquit, *quid petatis.* Fecit id quod interdum magni Principes solent, cum eis libelli supplices offeruntur. Nam si forte contingat vt alicuius libellus offeratur, cui Princeps negare non audeat id, quod petit, neque tamen id velit concedere, rescribere solet, eum libellum non esse ea forma conscriptum, qua debuit, neque ea ratione oportuisse peti. Idem hic Dominus facit: neque enim facturum se quod petunt, aut ait, aut negat: sed petitionem in multis deficere causatur, affirmatq; illos ignorare, quid sit illud, quod petunt & quidem non iniuria: nam ea petitio primum deficiebat in ratione, qua ad petendum mouebantur: deinde in qualitate eorum, quæ petebant: tum in fine propter quem petebant: postremo in ipsa re, quam petebant. Prima ratio, qua ad petendas primas sedes impellebantur, erat affinitas, & cognatio secundum carnē; quæ si ipsos ad petendum incitare potuisset Dominum tamen ad concedendum mouere non debuit: illi vero qui petebant, inepti eo tempore, minimeque idonei erant ad illum honoris gradum quem petebant, Porro finis, quem sibi, dum peterent, propo-suerant, otium erat, & quies, quæ iis, qui nondum laborauerant, minime debebatur. Res denique quam petebant, erant primæ sedes in regno Palæstinæ: cum potius cœleste ac spirituale aliquod donum a Rege cœlorum petere oportuisset. Vtinam, Auditores, non tam apte in hæc nostra tempora, hæc Domini responsio conueniret, *Nescitis quid petatis.* Petit aliquis in Eccle-sia

Matth. 10.

Luc. 12.

Apostoli aliquando regnum Christi tēporale fore putabant.

Act. 1.

Petitio Apostolorum defectuosa

ſia Dei locum altiorem, Eccleſiaſticũ beneficium, paſtoratum, pontificatum? neſcis mihi crede, quid petas: ſcies autem poſtea, quando iam ſcire nihil proderit. Exiſtimas te diuitias ac delitias, butyrum & mel petere, inuenies rem laboris, doloris, fellis, & amaritudinis pleniſſimam. Vel enim fungi munere tuo pro viribus eliges & nihil grauius, nihil difficilius, nihil amarius, nihil triſtius vllo tanquam tempore pertuliſti: & ſemper animo excubare, quietem nullam capere, te oportebit. Vel iis curis & ſollicitudinibus prętermiſſis, totum te voluptatibus dabis, quibus vix deguſtatis perpetuo cruciandũ gehenna ſuſcipiet. Neſcis ergo, neſcis, mihi crede, quid petas. nã vtilius forte tibi foret patibulum, quam dignitas Eccleſiaſt. *Locum* (inquit D. Bernardus ad Eugenium) *altiorem ſortitus es, ſed nõ tutiorem; ſublimiorem, ſed non ſecuriorem.* *Nihil eſt in hac vita*, ait Auguſt. ad Valerium *& maxime hoc tempore facilius, & lætius, & hominib. acceptabilius, Epiſcopi aut presbyteri diaconi officio, ſi perfunctorie & adulatorie res agatur: ſed nihil apud Deum miſerius, & triſtius & damnabilius.* Hinc B. Chryſ. in vocem illam horribilem quidem, ſed veram aliquando erupit, *Non temere*, inquit, *dico, ſed vt affectus ſum ſentio. Nõ arbitror inter ſacerdotes multos eſſe, qui ſalui fiant, ſed multo plures qui pereant. Vnius n. animæ perditio tãtam habet iacturã, vt nulla ratione poſſit æſtimari. Et n. ſi vnius animæ ſalus tanti eſt, vt ob hanc filius Dei fieret homo, tantaq; pateretur; perditio cogita quantam cõciliabit pœnã? Quod etiam alii peccant ſacerdotib. imputatur: ſicut cũ ouis à lupo rapitur, culpa recidit in paſtorẽ.* Neſcitis ergo, neſcitis, quid petatis. Ac deipſo lib. de ſacerdotio ait: *Ab eo ipſo die, in quo tu mihi Epiſcopatus ſuſpicionẽ inieciſti, factum eſt identidẽ, vt corpus hoc ab anima propemodũ diſſolueretur, tam ingens pauor, tam ingens mœſtitia animam meam occupauit. Nam cum apud me conſiderarem Chriſti ſponſæ gloriam, ſanctimoniã venuſtatem ſpiritualem, prudentiam ornatum; tum vero animi mei vitia expenderem. fiebat vt aſſiduis, tũ illã, tum me gemitib. luctibusq; proſequerer.* Neſcitis ergo quid petatis Deinde, quis noſtũ ignorat, aut in Apoſtolo aliquando nõ legit, Eccleſiã

Quam periculoſa prælatura Eccleſiaſtica.

1. Cor. 12.

Dei eſſe corpus Chriſti, vt alii in eo ſint oculi aures alii, lingua alii, alii manus, alii pedes? Quãta igitur peruerſitas eſt, ſi auris lingua, aut manus oculus eſſe velit? Ad audiendũ frater vocatus es, nõ ad loquendũ. Quod ſi nõ audire, cum ſis auris, ſed loqui volueris; neq; audies, neq; loqueris. Non audies, quia non vis: non loqueris, quia nõ potes. Quid ergo ſupereſt, niſi vt tanquã inutile membrũ abſcindaris, & in ignẽ mittaris? Ita pereunt multi, ita nõnulli, ex altis ſedib. ad gehennæ incendiũ deuoluuntur, qui, ſi in humili loco manere voluiſſent, beati iam, & felices bonis cœleſtib. potirentur. *Neſcitis* ergo, *neſcitis quid petatis.*

At alliciunt illæ ſine labore partæ opes, ſedes honoris faſtigiũ dignitatis. Cantabo tibi frater canticũ beati Bernardi. *Clericus qui habet partem in terra, non habebit partem in cœlo.* Et item: *Clericus ſi quidpiam habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus.* Et rurſum: *Res pauperum nõ pauperib. dare, par ſacrilegii crimen eſſe dignoſcitur, ſane patrimonio pauperum, facultatibus Eccleſiarũ ſacrilega crudelitate ſurripitur, quicquid miniſtri, & diſpenſatores, non vtique Domini, & poſſeſſores, vltra victum accipiunt, & veſtitũ.* Et rurſum. *Væ, væ tibi, clerice, mors in olla, mors in olla carnium, mors in huiuſmodi delitiis eſt. Nam populi conſtat eſſe peccata quæ comedis, ſumptus Eccleſiaſticos gratis habere te putas, ſed bonum erit magis fodere aut mendicare. Peccata n. populi cõedis; ac ſi propria tibi minus ſufficere viderentur: ſollicitus eſto tanquã rationẽ redditurus pro eis, gemitus fundere, dignos agere pœnitentiæ fructus: alioqui noueris tibi imputanda, quæ modo inter delitias comedis, & parui pendis. & diſſimulas, tanquam nihil attinentia tibi. Venient, venient ante tribunal Chriſti audietur populorum querela grauis accuſatio dura, quorum vixere ſtipendiis, nec diluere peccata.* Intelligitiſne? *Neſcitis*, ergo *quid petatis.*

At, *qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat*, verba ſunt Apoſtoli Pauli, Epiſcopatus, frater, optima res eſt, ſed eum deſiderare malum eſt. Nam & qui Deum deſiderat, rẽ excellentiſſimã deſiderat: & diabolus tamen, qui Deus eſſe, vel Deo ſimilis eſſe deſiderauit, ex paradiſo delitiarum, tan-

1. *Tim.* 3.

Epiſcopatus bonus male deſideratus.

tanquam fulgur, in inferni barathrum ruit. In Episcopatu siquidem animarum gubernatio, fastigium sedis, diuitiæ, & honores reperiuntur. Si gubernationem animarum desideras, rem periculi plenam desideras: & *qui amat periculum, peribit in illo.* Si fastigiũ sedis, superbus: si diuitias, auarus: si honores, ambitiosus es. At charitas me ad id petendũ impellit: Caue ne decipiaris. Nã *charitas nõ est ambitiosa; neque quærit, quæ sua sunt:* sed quæ Domini nostri Iesu Christi. At Ecclesia interim bonis pastoribus destituitur, si qui sint idonei non se produnt. Quid ad me, & quid ad te? Curam istam Domino relinquimus. Nunquid quia beatus Gregorius hæc onera fugiebat, quia B. Ambrosius fugiebat, quia B. Augustinus & Chrysostomus fugiebant, ideo Ecclesia pastoribus caruit? Imo vero istos ipsos, qui tantopere fugiebant, & Deum tamen minime latebant, ad Ecclesiæ gubernacula Dominus euehebat. Itaque sanctos multos qui Episcopatus fugerint legimus: aliquem qui appetierit, vel quæsierit non legimus. Nunquid sanctissimi, & eruditissimi illi Patres ex Apostolo non didicerant? *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat?* Et si didicerant, cur fugiebant? cur abscondebantur, ne Pontifices fierent? Nunquid Apostolo non credebant? Credebant plane: sed interim intelligebant, non Episcopi sedem, sed Episcopi virtutes, quæ multæ sunt, & magnæ, esse desiderandas: oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, *sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem,* & alia quæ ad Timotheum B. Paulus late prosequitur. *Nescitis* ergo *nescitis, quid petatis,* quicunq; dignitates Ecclesiasticas petitis. Denique, videre vultis, quam omni luce clarius sit humilem locum esse securum; sublimem locũ esse periculosum? Aspicite, atq; intuemini primos Reges Hebræorum, Dauidem, & Saulem. Saul cum priuatus esset, erat omnium Hebræorum scriptura diuina teste, sicut corpore maximus, ita morib. optimus: euehitur ad regnũ continuo efficitur omnium pessimus, Deo rebellis, bene de se meritis ingratus, amicis infidus. Itaque Dauidem tanto atrocius persequebatur, quãto plura, & maiora beneficia ab eo recipiebat. Ipse vero sanctus Dauid, cum similiter priuatus, & facultatum pauperrimus esset, virtutibus ditissimus erat, ita, vt ne hostem quidem suum sibi à Deo in manibus datum lædere voluerit. At vbi ad regni gubernacula conscendit, adulterium homicidio copulauit: & qui priuatus hosti pepercit, idẽ Rex deuotum sibi famulũ crudeliter interfecit. Quæ cum ita sint, Auditores, quis in posterum loca sublimia & primas sedes affectabit? Si Saul, & Dauid, qui nõ regnum appetebant, sed a Deo vocati sceptra oblata susceperant, tã misere corruerint, quis impune se ingeret: quis sedium fastigia non horrebit? Quis veritati non credet prædicanti, atq; dicenti, *Nescitis quid petatis?*

Eccles. 3.

1. Cor. 3.

1. Tim. 3.

Humilitas secura, altitudo periculis plena.

1. Reg. 10. & alibi.

PARS POSTERIOR.

Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Refert Augustinus libro quinto de ciuitate Dei olim Romæ templum virtutis & templum honoris fuisse, quæ quidam duo templa tali ædificio fuerunt ædificata, vt nemini ad tẽplũ honoris aditus pateret, nisi per templum virtutis. Ex quo veteres illi Romani, qui honorum cupidissimi erant, intelligi voluerunt honorem esse præmium virtutis. Tale quid, Auditores, Dominus significare videtur cum ait, *Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum.* Tanquam si dicere voluisset: Crux, & regnum ita se habent, vt nemo ascendere possit in cœlum, nisi per crucẽ, nemo seipsum fallat, ad epulas paschatis, nisi per ieiunium quadragesimæ nemo perueniet. *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Quare, si vos, qui primas sedes in regno nunc petitis, intelligeretis quantis laboribus, sudoribus, curis, incommodis, cruciatibus etiam, & tormentis regnum cælorum vobis sit comparandum, non tam inconsiderate fortasse in eo primos honores peteretis.

Matt. 20.

Vera via ad honorẽ virtus est.

1. Tim. 2.

Matth. 11.

Idcirco ait, *Nescitis quid petatis, Potestis bibere calicẽ, quẽ ego bibiturus sum?* Et simul, Auditores, videte Domini sapiẽtiam. Poterat iure discipulos suos ambitionis arguere ac di-

ac dicere: O discipulorum ambitiosissimi, & quando nam id meruistis? Ostendite labores, quos tolerastis: videamus sanguinē, quem fudistis, vbi sunt merita? vbi virtutū opera? Hæc est illa humilitas, quam vos docui? Ita mundum contemnere didicistis? Sed non erant eo tempore tam atrocis reprehensionis capaces, spiritalis militiæ tyrones: quocirca reprehensionem suam ita Dominus temperauit, vt ignorãtia potius, quam ambitione lapsi fuisse discipuli viderentur: *Nescitis*, inquit, *quid petatis, &c.*

Cur dolores calicem Christus nominet. Sed cur nam, dicet aliquis, tormenta, & dolores calicem Dominus nominauit? Huius rei, Auditores, multæ sunt causæ. Primū Dominus labores suos cibo, vt est apud Ioannem, & dolores potui comparauit, vt intelligeremus neminem apud nos, tam libenter exquisitissimos cibos comedere, aut vina suauissima bibere, quam ipse pro nobis non modo libenter, sed etiam cupide labores ferebat, & dolores patiebatur. Deinde potus restinguit sitim, & propterea nihil est, quod homines siti stimulati magis, quã potum desiderent. Vehementissima sitis, vel maximis diuitiis aquæ poculū antepone ret. Dominus noster Iesus Christus, Auditores, salutem nostram non cupiebat, sed ardentissime sitiebat: infiniti amoris flammam in pectore tanquã in fornace nutriebat. Ardebat patiendi cupiditate inexplicabili. Ex quanta siti, obsecro, ex quanto ardore illa verba prodibant, *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum*: Et, *baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor, vsq; dum perficiatur.* Hinc igitur Dominus pœnas & tormenta, quæ sitim illam restinguebant, calicē, & dulce refrigerium voluit appellare. Præterea calix quantumuis magnus & plenus breuissimo tempore hauritur. Non enim quemadmodum cibus, qui dentibus teri, & huc, atq; illuc volui, & reuolui linguæ ministerio debet, antequam glutiatur; sed in momento tangit, sentitur, & transit. Quare dominus admonere nos voluit de breuitate laborum, & pœnarum, quæ in hoc sæculo perferenda sunt. Pertulit dominus acerbissimos cruciatus: verum est id quidem, sed tamē celerrime transierunt, quemadmodum citissime calix etiã plenus hauritur. At post breuissimæ huius vitæ curriculū, non calices, sed torrentes, & maria pœnarum, vel gaudiorum inueniemus. Qui enim hic calicē domini libenter biberunt, ibi non calice, sed *torrente voluptatis* potabuntur. Qui autē hic calicem domini respuerint, præcipitabuntur ibi *in stagnum ignis*, & sulphuris, quæ *est mors secunda*. Verum igitur est, quod Apostol. Paul. ad Corinth. scribit dicens, id enim, *quod in præsenti momentaneum est, & leue tribulationis æternū gloriæ pondus operabitur in nobis.* Rursum, calix ebriosos homines, & furiosos facere solet. Id, quod Noe Patriarchæ legimus accidisse: ex quo & nudatus filio ad ignominiã patuit. Quod si ita est, quidni passio domini calix verissime nominetur: cum eum ita salutis nostræ ebrium fecerit, vt nudari se vestibus omnibus, & in crucem agi, & in ea pendere ad mortem vsq; in conspectu maximæ multitudinis minime recusauerit? Neq; solū ebrietatem, sed etiam somnū calix inducit: ꝙ & in Domino, passionis calix effecit. Nam vbi calicem illum exhausit de quo scriptum est, *Calix meus inebrians quã præclarus est*, mox dormire cœpit, & cū triduum in eo somno peregisset, surrexit, *tanquam potens crapulatus à vino.* Deniq; Auditores, in calice interdū amara, sed salubris, & ad morbū expellendum apta potio sumitur. O præclarū mysterium! O vere sapiens, & salutare seruatoris inuentū! Graui morbo, iamdudum genus humanū affictabatur, mors erat in ianuis, medicamentum illi necessarium erat: sed pharmacum tam amarum, & potens, imbecilla & tenera hominū natura minime patiebatur. Quid igitur mater & nutrix nostra diuina sapientia fecit? nempe quod nutrices solent: quæ cum vident infantulos suos laborare, & amaram potionem tam teneram ætatem ferre non posse, ipsæ pharmacum sumunt, ipsæ amarum calicem bibunt, vt inde lac salutare infantuli sugant. Ad eundem modum, Auditores, nutrix nostra sapientia Dei, trabea carnis induta, nō egebat quidem vllo pro se medicamento, quæ *peccatū non fecit: nec dolus inuentus est in ore eius*, pro nobis tamen tanquam bona nutrix calicem passionis accepit, vt lac sacramētorum nobis præberet.

Luc.22. *Luc.12.* *Psalm.35.* *Apoc.20.* *2.Cor.4.* *Psal.22. & 77.* *1.Petr.2.*

2.Pet.2. Quare, Auditores, *quasi modò geniti infantes, lac concupiscamus*, si nostra sancta nutrix ad calicem bibendum pigra non fuit, qua pœna digna erimus, si nos ad lac quærendum pigri simus? Sed iam de calice satis videamus cætera. Post illa verba, *Potestis bibere calicẽ, quem ego bibiturus sum.* addit S. Marc. *aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari?* Quæ verba leguntur etiam in codice Græco Matthæi, nec mysterio carent. Dominus enim duplicem crucem passus est, vnam in corpore, alteram in corde. Nam & desiderio nostræ salutis, & patiendi cupiditate, & dolore, quem ex præscientia peritu-rorum hominum capiebat, vehemẽtissime cruciabatur in corde: & simul atrocissimo clauorum & spinarum, verberum, & plagarũ supplicio torquebatur in corpore. Crux illa interior calicis nomine significata est. Exterior vero baptismatis appellatione. Siquidem calix hominem purgat interius, baptisma lauat exterius. Neque iniuria Dominus petit à discipulis an & calicem bibere, & baptismate baptizari possint? nã prælatos, & principes, & pastores, quales illi fieri cupiebant, vtramq; crucem & cordis, & corporis ferre, necessarium est. nimirũ vigilare super gregem, & de bonis pascuis cogitare, & contra varios ouium morbos medicamenta, & quod caput est, maximo desiderio salutis ouium flagrare. Et hæc quidem est crux interior. Vt crucem exteriorẽ ferant, concionandum est, sæpe etiam itinera facienda, pauperum hominum querelæ patienter audiendæ, peruersorum inimicitiæ nõ timendæ, vitia & verbis, & reipsa, ac factis extirpanda deniq; multa illis pericula subeunda, multæ molestiæ superandæ, mors ipsa, si fuerit opus, fortiter opperenda est. Vultisne vt huius rei testem vobis grauissimum adducam? Testis sit nobis Apostolus Paul. Quo pacto, quæso, persuades nobis, Apostole beatissime, te Christi ministrum, id est, Ecclesiæ Episcopum esse? *Ministri*, inquit, *Christi sunt? Et ego: vt minus sapiens dico plus ego.* Quamobrem obsecro? Audite rationes: *In laboribus plurimis, in carceribus abundãtius, in plagis supra modum, in mortib. frequẽter. A Iudæis quinquiès quadragenas vna minus accepi. Ter virgis cæsus sum: semel lapidatus sum: ter naufragiũ feci: nocte & die in profundo maris fui. In itineribus sæpe periculis fluminum, periculis latronum periculis ex gentibus, periculis in ciuitate: &c. In labore, in ærumna, in vigiliis multis: in fame, in siti: in ieiuniis multis, in frigore & nuditate, præter ea quæ extrinsecus sunt*, præter crucem inquit, istã exteriorem, *instantia mea quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror?* Vere ergo B. Paulus & calicẽ domini bibebat; & sanguinis baptismate lauabatur. Cæterũ quidnam Iacobus & Ioannes domino respondeant, audiamus. *Dicunt ei, possumus.* Ex ambitione quid, nisi cæca & incõsiderata temeritas, nasci poterat? *Dicũt ei, possumus.* Philosophi dicere solent, propterea solem, dum oritur, aut occidit, maiorẽ spectantibus apparere, quã in meridie, quod in ortu & occasu per interpositos quosdã vapores cernendum se præbeat. Eodẽ modo ambitiosus maiores arbitratur vires suas, quã sunt, quia per interpositos cupiditatis suæ crassissimos vapores eas intuetur. Hac ergo ratione & Apostoli decepti, *Dicunt ei, possumus.* Hæc est illa præclara virtus, quã in B. Iacobo nostri temporis homines imitantur. Nam si forte petatur ab iis, qui onera ecclesiastica, & curam animarũ quærunt: Num castus esse potes? Respondet alacriter, possum. Num gregem tibi commissum verbo Dei assidue pascere potes? possum. Num præter victum & vestitũ nihil amplius accipere de sumptib. ecclesiasticis, & reliquo egenis dispensare potes? possum. Num animam pro ouibus tuis, si necessitas postulet, ponere potes? Possum. At vbi non verbis, sed facto opus est, nihil possunt, leuissimæ tentationi succumbunt, super gregẽ dormiunt, super honores vigilant: de prolixitate breuiarii, de beneficii tenuitate querũtur, ouium recordantur nunquã, opum obliuiscuntur nunquam. Et vndenam, quæso, tam cæca temeritas, vt ad omnia, *Possumus*, respondeant? Nimirum, auditores, quia per interiectos ambitionis vapores vires suas intuebantur. Deinde idem ambitiosis accidit, quod euenire iis solet, qui ex edito aliquo loco ea, quæ deorsum iacẽt, intuẽtur. Scipio Afric. quem

Marc.10.

Christus in corde & corpore crucem passus est.

Ambitiosus de suis viribus præsumit.

...t ferenda ...nera vt ...uia de... ...icit.

quem Cic. per quietem in cœlum ascendisse finxit, cum ex orbe lacteo mundum hunc inferiorem contemplaretur, vastissimas regiones quasi maculas quasdam ac veluti puncta cernebat: & contra stellarum globos, inter quas ipse tunc erat, tantæ molis esse videbat, vt diceret ab illis orbem terrarum facile superari. Eodem plane modo, auditores, ambitiosus ex excelso monte superbiæ, in quem iam cõscendit, onera prælatorum, quæ multa & maxima sunt, veluti humilia & vilia, & humi iacentia, ac longe posita cernit: atque ideo non mirum est, si parua, & leuia, & humeris suis longe inferiora esse diiudicet: at opes, & honores, & cætera commoda, quæ ante oculos obuersantur, imo quæ in corde habere se videt, magni facit, & vere eximia, & excellentia bona esse censet. Hinc nimirum peruersa illa, & execrabilis consuetudo in Ecclesiam inuecta est, vt animarum gubernatio per alios procuretur, redditus nemini committantur. O ambitiose cœce, siccine Apostolorum proprium munus committis aliis, Iudæ prouinciam reseruas tibi? Descende, descende cœce de monte, discute vaporem cupiditatis, remoue nubem ambitionis, accede ad curam animarum propius, magnitudinem, difficultates, pericula intuere, & tunc, si audes, responde *Possum*. Cæterum quicquid ipse dicas, teipsum fortasse falles, dominum certe non falles. Sed de vobis, auditores, spero *meliora, & viciniora saluti*. Ad Euangelium igitur reuertamur. *Ait illis: calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram, & sinistram, non est meum dare vobis; sed quibus paratum est à patre meo.* Videte rursum atque imitamini domini sapientiam. Certe illa responsio, *possumus*, temeraria magis fuit, quam discipuli ambitiosa petitio. Ex quo etiam acerbiori reprehensione digni erant: Dominus tamen maturissimo consilio, neque illis indignatur, neque eos obiurgat, non enim omnia vitia eodem die reprehendenda sunt: sed hodie vnum, cras alterum, postridie tertium, atque ita sensim omnia extirpantur. Cum ergo Dominus cerneret verum esse, quod illi responderant, quanquam nescirent, quo pacto id im-

...mbitio... de su... ...ribus ...sumi...

Amici Dei ex calice tribulationum potantur.

plendum esset: non enim viribus naturæ, vt ipsi existimabant; sed gratia Dei calicem bibituri erant. Ait: *Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dextram & sinistram, non est meum dare vobis.* Dominus noster consueuit amicis, & familiaribus suis calicem istum laborum, & molestiarum propinare, quemadmodum vos in conuiuiis vestris facere soletis: & quo quis Domino magis est familiaris, eo prius & frequentius calicem istum ei propinat. Idcirco ait, *Calicem quidem meum*, vt mihi coniunctissimi atq; amicissimi *bibetis*. Ex quo intelligi potest, quam charus B. Iacobus Domino fuerit, cum ipsi omnium primo inter Apostolos martyrii calix à Domino propinatus sit. Sed rursum, *Calicem*, ait, non vestrum, sed *meum*, quia pro iustitia pati, & martyrium ferre, non est humanæ infirmitatis, sed benignitatis diuinæ. *Vobis donatum est*, inquit Apostolus Paulus, *pro Christo non solum, vt in eum credatis, sed etiã, vt pro illo patiamini.* *Philip. 1.* Et B. Episcopus & Martyr Cyprianus, cum in sermone de lapsis ostendisset, quam multi tempore persecutionis à Domino defecissent, ad forũ vltro concurrissent, Dæmonibus immolassent, Christo renunciassent: *Corona*, inquit, *de Dei benignitate descendit, & non potest accipi, nisi fuerit hora sumendi.* *Cyp serm. de lapsis.* Legite epistolam Plinii ad Traianũ, & vbi cognoueritis, quã facile multi à Christo ad idola tormentis territi reuertuntur, dicite martyriũ Dei donum excellentissimũ esse, & non temere Dominũ dixisse iudicabitis, *Calicem meum bibetis*, quẽ scilicet, nisi ex me habere minime potestis. Est item & alia ratio quare suũ dixerit calicem, quẽ non ipse, sed discipuli bibituri erant: nempe, quia multi, imo vero omnes homines laborũ calicem bibunt, sed non omnes calicem Domini bibunt. Respicite diuites auaros, nunquid calicẽ non bibunt? nunquid crucem non ferunt? maxime vero, & crucẽ ferunt, & calicẽ bibunt. Nam nec noctu dormiunt: nec interdiu quiescunt, sæpe in itineribus, semper in negotiis versantur: in numerandis aũt pecuniis & tempus, & manus, & cerebrũ conterunt: fraudes cogitãt, lucris inhiant, opes aucupantur: & interim tamẽ nihil retib. suis, nisi timores & dolores, curas, & sol-

Calix & crux mundi.

& sollicitudines capiunt. Pauperem vident? Suspicantur furem. Diuitem vident? Suspicantur latronem. Feruntigitur crucē, & bibūnt calicem, sed calicem Iudæ, non Domini. Quid de ambitiosis hominibus dicam? O quam grande, & quam amarum poculum bibuut, dum ad honores anhelāt, suspirant ad cathedras, cum isto æquari, illum superare contendunt, & cum præire sibi aliquem, vel minimo passu vident, inuidentiæ rabie consumuntur. Crux ista, crux mali latronis est, & istum calicē diabolus, non Dominus propinauit. Porro hæretici calicem suum bibunt: nam & concionum laborem libenter tolerant; & facultatibus interdum spoliari, & cædi, & cremari, sed non tam fortiter, quam pertinaciter ferunt: neq; tamen inde præmia vlla, aut coronam reportant, sed potius ex breuibus suppliciis transeunt ad æterna. Quid ita? Quia non calicem Domini, sed diaboli bibere voluerunt; & idcirco suppliciū, quod pro hæresi patiuntur, *non est*, vt Cyprianus ait, *corona fidei, sed pœna perfidiæ*. Quamobrem illis dicitur solum, *Calicem meum bibetis*: qui pro iustitia, pro veritate, pro Christo; non pro auaritia, pro ambitione, pro hæresi; labores, & cruciatus alacriter patiuntur. Sed interim alia, nec minus apta huius loci intelligentia mihi se offert: fortasse enim *calicem meum*, maluit dicere, quam *vestrum*: quia nunquam seruus Christi calicem bibit, quin etiam cum illo Dominus bibat. *Calicem*, inquit, *meum bibetis*, quia nunquam sine me illum bibetis. Cum Dominus Petro ex vrbe fugienti occurrisset, interrogatus ab illo, quonam iret? respondisse fertur (vt Egesippus in historia sua scriptum reliquit) *eo Romam iterum crucifigi*: tanquam si diceret: Tu quidem, Petre, pro me, sed nō sine me in crucem agendus es. Vndenā obsecro erat, vt Dominus in horto cum obitum sibi imminere cerneret, timeret, & mœstus esset; Andreas autē ante crucem, Laurentius in craticula exultaret? sit cur Dominus Patrem rogauit, vt calicē passionis ab eo transferret, & Apostoli eundem calicem bibere ardentissime desiderarunt? Nunquid famuli Domino fortiores erant? Minime vero. Sed cum Apostoli, & Martyres calicē biberent, Dominus eos iuuabat: cū Dominus biberet, nemo iuuabat. *Torcular*, inquit, *calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum*. Itaq; dum Martyres cruciarentur exterius, reficiebat eos Dominus, & recreabat interius: & calicem fellis nō sine mellis admissione illis propinari sinebat. Et ideo *ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati*. At ipse Dominus calicem plenum fellis, & absynthii sine vlla dulcis liquoris admistione ebibere voluit. Merito igitur calicem suum Dominus dixit, quem nonnisi per ipsum, & pro ipso, & non sine ipso discipuli bibituri erant.

Christus nobiscum calicem bibit, & crucem.

Matth. 26.

Isai. 63.

Actor. 5.

Sequitur: *Sedere autem ad dexteram meam & sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo*. Multas huius loci apud veteres expositiones inuenio. Ac in primis non defuerunt, qui dicerent, eas sedes Moysi atque Heliæ esse paratas; vt quemadmodum in monte Dominus in medio eorum apparuit, ita perpetuo sit futurus in gloria. Quorum sententiam sicut B. Hilario placuisse scio, ita B. Hieronymo & posterioribus minime probatam esse video. Arriani vero, vt B. Ambros. libr. de fide quinto testis est, hic doceri existimabant, filium Dei non esse Patri æqualem, sed potestate longe inferiorem, cum sedem in regno, cui voluerit, dare non posset. Verum hæc Arrianorū opinio, seu potius grauissimus, & perniciosissimus error, facile refelletur, si vel cum B. August. hæc Domini verba ad formam serui referamus, & sensus sit: *Non est meum dare vobis*, hoc est, non potestate humana, sed auctoritate diuina gloriam regni cœlestis impartior. Idcirco meum est, iis eam donare, quibus ab ipsa æternitate sempiternus Pater, non sine filio tamen, parauit. Vel certe cum Nazianzeno, cum Hieronymo, Chrysost. aliisq; sanctis, & eruditis Patribus dicamus, regnum cœlorum non cuiq; sed laborantibus, certantibus & vincentibus esse paratum, atque idcirco iure Dominum affirmasse, non esse suum, qui sapientissimus & iustissimus est, illud ambitiosis & elatis concedere. Vt autem exemplo rem totam illustremus, finge potentissimum aliquem Regem coronam

Explicatu Textus.

nam auream currentibus in stadio constituisse, & eam victori se daturum promisisse, nunquid si amicus aliquis Regis à Rege contenderet, vt ea sibi propter amicitiam corona daretur, nunquid inquam non merito audiret; Non est meum, hoc est æquitatis, & iustitiæ meę, vt eam coronam propter amicitiam largiar tibi, quam mercedē laboris & virtutis in stadio decertantium esse volui. Eodem plane modo Dominus respondet: non quia aliqua cognatione mecum copulati estis, idcirco primæ sedes in regno vobis dādæ sunt, præparatæ enim sunt viriliter certantibus, sed tum demum eas à me obtinere poteritis, cum tam grandi præmio, tum gratia mea, tum industria, & labore vestro dignos vos effeceritis.

Verum hinc, Auditores, eam conclusionem effici video, quæ & nobis summam vtilitatem, & consolationem afferre potest, quam, quæso, diligenter animis nostris, mentibusque mandemus. Quænam igitur est ista conclusio? Regnum cœlorum non personis, sed virtutibus dari: neque enim Regibus, Pontificibus, Magistratibus, Nobilibus, diuitibus: aut contra, priuatis, obscuris, pauperibus promitti videtis: sed iis duntaxat, qui in quocunque fuerint statu, in eo bene se gesserint, & virtutum operib. enituerint.

Cœlum nō personis, sed virtutib. datur.

Nec Beatus Iacobus ideo Regnum cælorum intrauit, quia Apostolus fuit; sed quia bene in Apostolatu se gessit. Agimus enim in huius mundi theatro veluti quandam comœdiam, Deo iudice, & Angelis spectatoribus. Dum comœdię aguntur, iste personam Regis, ille Pontificis repræsentat: alius agit seruum, alius dominum, alius plebeium, alius patricium, alius rusticum, alius magistratum. Quo autem spectant omnes actores? Vt Regem potius, quam villicum agant? Minime vero. Sed vt suam personā quæcunque illa sit, apte & composite repræsentent. Sæpe enim accidit, vt is, qui seruum vilissimum egit, quia eam personā bene est imitatus, miris laudibus ab omnibus extollatur. Is vero, qui Regem repræsentabat, quod frigidus in agendo fuerit, conuitiis & sibilis explodatur.

Ita prorsus, Auditores, se nostra res habet: comœdiam agimus, & ideo huic contigit persona Regis, isti Pōtificis: ille Theologum, iste Iurisconsultum agit: alius laicū, alius clericum repræsentat: & interim Deus est Iudex, qui non terretur sceptris Regum, neque tiaris Pontificum, neque purpuris Imperatorum: sed eos commendat, & præmio afficit, qui suam personam bene gesserunt; illos contra reprehendit & tormentis addicit, qui secus fecerunt. Iudas Apostolus erat, hoc est Episcopus & Doctor, Stephanus Diaconus, hoc est, minister, & discipulus. Exacta tñ comœdia, Iudas ex theatro explosus in gehennæ incendium ruit; B. Stephanus totius comœdię plausibus exceptus ad cælum cum honore sublatus fuit. Quamobrem? Quia Stephanus discipuli personam egit bene; Iudas autem personam Apostoli egit male. Itaque contingere potest, & sæpe, ni fallor, contingit, vt Rex, & Pontifex, & Iurisconsultus, & Theologus, æternis cruciatibus adiudicentur, & Pontificis cocus, & Regis mancipium, & alius, nescio quis, imperitus & plebeius æternis præmiis affecti beatis Angelorum agminibus inserantur. Nec immerito: cum sublimes isti personas suas non bene præsentauerint; alii autem suas licet viles, & abiectas præclare, & eleganter gesserint. Hinc beatus Gregorius ait: *In examine iusti iudicis mutat merita ordinum, qualitas actionum.* Et B. Hieronym. *Cernis*, inquit, scribens in Iouinianum, *quod Episcopus, Presbyter, & Diaconus, non ideo sint beati, quia Episcopi, vel Presbyteri sunt, vel Diaconi: sed si virtutes habuerint nominum suorum, & officiorum. Alioqui si diaconus sanctior Episcopo suo fuerit, non ex eo quod inferiori gradu est, apud Christum deterior erit.*

Frustra igitur, Auditores, frustra mortales ad sublimiora semper anhelant, cum in eo potius vehementer laborandum sit, vt in eo gradu, in quo positi sumus, ita nos geramus, vt diuinæ maiestatis oculis minime displiceamus. In quo beatissimus Iacobus maxime enituit. Cum enim Apostoli personam ageret, & ex piscatore mutorum animalium piscator hominū esset effectus, ita serio prouinciam sibi commissam administrauit, vt etiam, cum ad suppliciū du-

ceretur, si muneris minime immemor hominem quendam piscatus sit, & non solum fidei, sed martyrii quoque consortem habuerit, vt Clemens Alexandrinus, & Eusebius Cæsariensis scriptum reliquerunt. Deinde cum Martyris personam agere & calicem Domini bibere deberet, tanta constantia & alacritate id egit, vt velut signifer agminis Apostolici primus certamen inire, atque ex certamine coronam reportare meruerit. Sed quanto ille beatior, quod calicem tam amarum tanta alacritate biberit, tanto nos infeliciores, qui eum, nec videre quidẽ, nec olfacere sustinemus. Et tamen, Auditores, cogitandum nobis esset, ac dicendum, si beatissimi Christi discipuli, si inuictissimi Martyres, si hic ipse Apostolus eximius, si mater filii Dei, si hic ipse Filius Dei, non nisi calice laborum & dolorum epotato Regnum cœlorum ingredi potuerunt; quis ego sum, qui sine vllo sensu doloris in lecto plumaceo ad cœlum per Angelos me transferendum præsumam? Nunquid Dominus vehementius me diligit, quam illos dilexerit? Nunquid mea præsentia illi tantopere necessaria est, vt sine me Regnum cælorum consistere non possit? Et si calicẽ istum Domini hic ad tempus ferre non valeo, quomodo calicem iræ Domini ferre valebo, quem perpetuo peccatores in inferno bibere compelluntur? de
Psal. 148. quo mihi scriptura prædicat, dicens: *Ignis grando nix, glacies, spiritus procellarum, pars calicis eorum.* Nemo igitur, Auditores, nemo se fallat; si ad eam gloriam cupimus peruenire, ad quam effecti & creati sumus, ad quam hodie beatissimus Iacobus peruenit, eadem nobis via capienda est, quam ille suscepit: serio de animę salute cogitandum, neque solum cogitandum; sed reipsa & factis omni diligentia procuranda. Neque tempus expectandum. Nam tempus est breue, iter longum, socordia humana magna, & animæ negotium est omnium maximum. Atque ex eius euentu verum summum bonum nostrum dependet, vt tandẽ aliquando ad eum, in quem credimus, perueniamus, Iesum Christum Dominum nostrum, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XXXIX.

DE SANCTO LAVrentio.

Nisi granum frumenti cadẽs in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Io. 12.

Larior Laurentii flammis, quam solis luce dies, & illustrissimo martyrio ad æternã posteritatis memoriam consecratus alacritatem mihi adfert ad dicendum inusitatam. Hic enim inuictissimus Christi miles, & clarissimus Martyr, adolescens egregius, fide eruditus, pietate conspicuus, Spiritus sancti igne succensus, diuino lumine illustratus, omni fortitudine insignis, sapientia præstans, sanctitate perfectus, signis & prodigiis admirandus, morte denique & Martyrio gloriosus, cum sempiternæ illius, beatæque vitæ desiderio flagraret, eius gloriam, qui vita est omnium, assereret, & facultates Ecclesiæ in pauperum sinibus pie reconderet, huius breuissimæ lucis vsuram cum immortalitatis munere commutauit: ab hominibus quidem in terris iniuste dãnatus, sed à Christo iure & merito in cœlum sublatus, & florenti laurea, pretiosis lapidibus, gemmisque clarissimis coronatus.

Et quidem si de laudibus tanti Martyris dicere vellem, metuendum mihi profecto esset, ne dies potius in tam illustri causa me versantem, quam oratio desereret. Verum Euangelica illa & Dominica verba, quæ inter sacra Missarum solemnia recitari audiuistis, me rapiunt ad se, & elegantissima illa similitudo de grano frumenti, quod nisi moriatur, fructum adferre non potest, me quodammodo cogit, vt cæteris omnibus argumentis prætermissis ad eam explicandam aggrediar. Tantam enim vtilitatẽ, tantumque adiumentum cum ad fidem nostram confirmandam, tum ad mores corrigendos in eius expositione positum esse video; vt nõ sine causa mihi persuadeam, ipso

ipso quoque beatissimo Laurentio gratiorem hanc orationem futuram, quam si solũ eius laudes prædicarem. Nec enim in tam perfectæ tamque excellentis charitatis gradu constitutus, magis de suis encomiis, quam de nostra vtilitate sollicitus esse vlla ratione posset.

Sacra igitur Euangelii verba audiamus, & ea Domino aspirante breuiter explicemus, *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: Si autem mortuum fuerit multum fructum adfert.* Ante omnia vero veluti fundamentum nobis iaciendum est, eum sibi finem, ac scopum in hac parabola Dominum proposuisse, vt intelligamus, eum omnino decreuisse, nemini ad regnum cælorum, nisi per crucem aditum aperire. Videt enim Deus nos etiamsi Christiani, etiamsi Catholici, etiamsi Clerici simus, nihil tamen aliud perpetuo cogitare, quam quomodo in otio esse, & in honoribus crescere, & diuitiis humeros onerare possimus. Videt hæc, inquam, Deus & nostri misertus clamat, heus miseri mortales, quo pergitis? Non est ista via, quę ducit ad cœlum: sed potius, quomodo laboretis, & paruuli efficiamini, & non solum diuitiarum, sed etiam propriarum vestiũ onere subleuemini, considerare debetis. Siquidem regnorum cœlorum, tametsi amplissimum, latissimum, & maximum est, tamen portam humillimam, & angustissimam habet. Et quia nos id non videmur intelligere posse, ideo nihil frequentius in Euangelio Dominus reperere solet. Cum igitur post solennem illum ingressum in Ierusalẽ, quãdo cum oliuarum, & palmarum ramis, lętissimisque acclamationibus Ierosolyma Seruatori suo obuiam processit, gentiles quidã hac celebritate permoti Dominum videre desiderarent, idque Dominus ex Andrea & Philippo cognouisset, tanquam bona occasione sibi oblata, dicere cœpit: *Nisi granũ frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Quasi dicere voluisset: Erit quidem tempus, quando me gentes requirent, & de numero fient ouium mearũ, & vocem meam audient, & *fiet vnum ouile & vnus pastor*, & tunc laudes meæ, & nomẽ, & gloria vbique celebrabuntur. Sed nondum venit hora ista. Ante mihi fortis armatus, qui custodit atrium suum, debellãdus, & vasa eius diripienda, & Adæ peccatum expiandum, & mors, quam incurristis, exterminanda, & vita, quam perdidistis, reparanda est. Vt enim granum frumenti non prius frugem ex se fundit, quam terræ cõplexu & calore solis tepefactum, & corruptum fuerit; ita neque ego ante salutis humanæ fructum ferre potero, quam vitam pro vobis & sanguinem fudero. Habetis igitur, & scopum parabolæ, & vnde Dominus eius dicendæ occasionem habuerit. Nunc similitudinem ipsam exponamus. *Nisi granum frumenti, cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet.*

Ioan.12.
Ibid.
Sola crux nobis cœlum pãdit.
Ioan.10.
Luc.11.

Dominus noster, duobus seminibus se diuersis temporibus comparauit, grano sinapis, vt est apud Matthæum, & grano frumenti, seminum videlicet omnium minimo & maximo. Nam granum sinapis omnium seminum minimum esse ex Euangelio didicimus: frumenti autem granum, aut maximum, vel certe in maximis esse experientia rerum magistra nos docet. Quod igitur hic mysterium? quod Sacramentum latere existimatis? Nimirum illud, quod Nestorius, aliique hæretici multi intelligere nunquam potuerunt. Quid enim est maximum, nisi Deus? quid minimum, nisi creatura? Solus igitur Christus maximus & minimus est, qui *cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Sic enim tunc diuina, atque humana natura in vnam coiere personam, vt vnus prorsus atque idem creator esset & creatura, terminatus atque immensus, genitus ab æternitate & ortus in tempore, & Dominus & seruus, verbum & caro; Deus & homo, maximus, & minimus.

Matth. & Luc.13.
Christus maximus & minimus.
Phil.2.

Deinde cum duo sint aduentus Saluatoris, Vnus quem fuisse iam credimus, alter quem esse futurum minime dubitamus: in illo minimus apparuit, in isto maximus apparebit. Quid? Quod in ipso etiam priori aduentu & minimum & maximum Dominum cernere licuit? Nam qui nascitur in stabulo, & pannis inuoluitur, & in præsepio reclinabitur, qui adhuc infans vulnera excipere, & Regum impetum effugere,

&in-

& in Ægyptum ire compellitur, qui pro beneficiis iniurias, pro verbis salutaribus cõuitia, pro curationibus maledicta, & verbera, & necem reportat, qui denique albis indumentis, vt insanus vestitur, qui spineam coronam, & sceptrum arundineum, & purpuram iam detritam, vt Rex ridiculus, ferre cogitur: cui Barrabas homicida, & vir sceleratissimus anteponitur, qui virgis cæditur vt reus, in crucem agitur vt latro, in medio latronum moritur vt Princeps furum, & flagitiosissimis flagitiosior, nunquid non minimus & nouissimus virorum tibi esse videtur? Contra vero, nonne maximus est ille, qui nascitur ex virgine? cuius ortum Angeli cum cantu & lætitia celebrant, quẽ vixdum natum stella prodit, Reges metuunt, Magi venerantur, qui siccis pedibus ambulat super aquas, qui ventis, & tempestatibus imperat & obediunt, qui cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, ægris incolumitatem, & mortuis vitam reddit: quo moriente terra tremit, lapides frangũtur, sepulchra aperiuntur, velum scinditur, Sol deficit, cœlum ipsum tenebris densissimis obducitur: qui denique post triduum deuicta morte, & inferni carceribus reseratis, mundo rediuiuus apparuit? Vere igitur Dominus Christus & minimus, & maximus: & granum sinapis, & granum frumenti.

Multa hic, Auditores, de grano frumenti dici possent: & quia magnitudine, specie, sapore, vtilitate, cęteris seminibus antecellit, & quia, quod est in corporibus cœlum, in sideribus Sol, ignis in elementis, aurum in metallis, in virtutibus charitas, & in animantibus homo, id est in seminibus granũ frumenti. Multæ quoque rationes coaceruari, cur Dominus huic potissimum grano se comparare voluerit. Cæterum nec mihi hæc persequi per temporis angustias licet, nec adeo difficilia sunt, vt nostra explicatione indigeant. Duas igitur duntaxat huius rei causas aperiam, quarum altera ex ipso grano sumitur: altera ex fructu, quem producit. Quod ad grani vim & naturam attinet: granum frumenti, & quodlibet aliud semen exiguum est mole, sed virtute tantum, vt plane incredibile sit iis, qui efficaciam illius vsu non didicerunt. Constituamus enim ante oculos arboris alicuius miram magnitudinem, ligni duritiem, corticis asperitatem, ramorum varietatem, foliorum viriditatem, florum pulchritudinẽ; fructuum denique colorem, saporem, odorem speciem consideremus.

Cur Christus grano frumenti comparetur.

Quis obsecro harum rerum tam dissimilium, & disparium, tam discrepantium originem, exiguum granum fuisse non admiretur? quis non stupeat? quis facile credat? Vbi enim in tam paruo semine ligni durities, vbi corticis asperitas, vbi saporis odorisque magnitudo, vbertas fructuum, viriditas foliorum? & tamen hæc omnia latent in semine: & quod magis est admirandum, ipsum semen latet in semine. Ex semine quippe producitur radix, ex radice procedit virgultũ, ex virgulto oritur fructus, ex fructu rursum oritur semen. In semine igitur & radix, & virgultum, & fructus, & ipsum semen delitescit. Deinde quis capiet, ipsum semen quamdiu integrum est, & incorruptum, vim nullam exercere posse? vbi autem corruptum & dissolutum fuerit, tũc radices, & truncum, & ramos, & flores, & fructus, & omnem illam arboris molem ex se progenerare? Quæ cum ita sint, non sine causa Dominus grano, vel semini comparare se voluit. Aspicite enim atque intuemini Ecclesiæ magnitudinem, sublimitatem, maiestatem, senatum Apostolorum, Martyrũ agmina, virginumque cœtus, Pontifices, Presbyteros, Diaconos aliosque gradus inferiores, tam multos & tam diuersos ordines hominum Religiosorum, aliaque Ecclesiæ ornamenta maxima, & innumerabilia. Vndenam, obsecro, prodierunt hæc omnia, nisi ex illo crucifixo Saluatore? ex illo, inquam, semine, quod mole tam paruũ videbatur, cum virtute maximũ esset? Vere igitur Christus & granum, & semen, cum ex ipso, qui tam humilis & abiectus apparebat, illa Ecclesiæ arbor processerit, quæ extendit ramos suos ad vltimas vsque orientis & abeuntis solis, Aquilonis Austriq; partes; & cuius vmbra cunctum operuit orbem terrarum.

Semen n[on] mortuum non generat.

Porro altera ratio ex ipsa spica, quæ fructus est grani & seminis, de quo loquimur, colligi

colligi potest. Quid enim est spica, nisi multitudo granorum, non sparsa, neq; confusa; sed composita, cohærens, ordinata, & contra auium morsum munita vallo aristarum? Talis, Auditores, est illa Ecclesiæ spica, quæ ex Christo semine prodiit. Primum enim non tam arcte grana in spica sibi inuicem copulata sunt, quam sunt vere Christianorum & Catholicorum animi fidei & charitatis nexibus colligati. *Erat*, inquit B. Lucas in Actis Apostolorũ, *multitudinis credentium cor vnum & anima vna*, hoc est, grana multa erant, sed spica vna. Et modo quoque vere credentium est cor vnum & anima vna. Idem sapimus, idem sentimus omnes: grana multa sumus, sed spica vna sumus. Quanquam enim, qui in peccatis versantur, charitatis vincula fregerunt; tamen si vere credentes, & Catholici sunt, eiusdem fidei nexibus in eadem Ecclesiæ spica cum cæteris colligantur. Quid enim existimatis responsuros, si interrogentur de Ecclesia, de Sacramentis, de Pontifice, de Purgatorio, de Iustificatione, de Merito, de Arbitrii libertate, aliisque rebus ad fidem pertinentibus, Catholicos qui degunt in Hispaniis? Idem quod nos. Et qui degunt in Italia? Idem. Et qui in Gallia, & Germania? Idem. Et qui in Asia, atque Africa? Idem. Et qui orbem nuper inuentum & latissimas Indorũ Regiones colunt? Omnino idẽ. Et patres, aui, ataui, maiores deniq; nostri, si similiter interrogati fuissent, quid quæso, respondissent? Plane hoc idem. Qui vero erunt post nos, nepotes inquam & posteri nostri, de fide quid sentient? Idem quod nos. Quicunque igitur Catholici sumus, grana multa, sed spicæ vnius grana sumus.

Ecclesia est spica ex Christo, qui granũ est, orta. *Act.4.*

At Lutheranorum, & Caluinistarum Synagogæ quid? Christi spicæ? Non. Quid igitur? Infelix lolium, & steriles auenæ sunt, cum in eadem prouincia, in eadem ciuitate, in eadem domo, pluribus linguis isti loquantur, quam loquerentur olim in turri Babylonica, qui eam ædificabant: neque sciunt ipsi hoc anno, quid sequenti anno credituri sunt.

Hæretici non spicæ, sed lolium & auena.

Deinde, vt grana in spica pulcherrimo quodam ordine posita sunt, vt alia sint inferiora, alia superiora: pariter in Christi vera Ecclesia non omnes sunt sacerdotes, nõ omnes doctores, non omnes pastores; sed ordine quodam alii aliis muneribus præficiuntur. Quemadmodum & in cœlesti hierarchia non omnes sunt Angeli, neque omnes Archangeli, neque omnes principatus, neque omnes potestates: & in corporibus nostris, non quodlibet membrum est oculus, aut auris, aut lingua, aut manus: ergo Lutherana Respublica, vbi omnes sunt oculi, vel potius vbi nullus est oculus, sed omnes sunt lingua, palatum, & venter; non spica, aut Respublica, aut corpus est Christi, sed chaos antiquum, rudis indigestaq; moles, & eo tandem præcipitanda, *vbi nullus est ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Denique quemadmodum spica munita est vallo aristarum, ita Christi Ecclesia *terribilis est, vt castrorum acies ordinata.* Habemus enim scutum fidei, galeam salutis, thoracẽ iustitiæ, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Cum igitur tantum sit inter granum & Christum, grani spicam, & Ecclesiam similitudo, nemini profecto mirum videri debet, si grano frumenti potius, quam aliis seminibus seipsum Dominus comparauerit.

Iob.10. *Cant.6. & 16.* *Eph.3.*

Ait igitur: *Nisi granum frumenti, cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Quamquam enim Christi actiones infinitam vim ad promerendum haberent, & quodlibet Christi opus etiam minimum sufficere potuisset ad omnia totius humani generis peccata purganda, atque delenda, quia tamen æterno consilio Deus optimus & sapientissimus decreuerat, vt non nisi per mortem filii sui orbis terræ salutem consequeretur, idcirco verissime Dominus ait, *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit.* Quod vero tale fuerit Dei consilium, quale nos diximus, testis est D. Lucas, qui in Actis Apostolorum ait: *Conuenerunt vero in ciuitate ista aduersus sanctum puerum Iesum, quem vnxisti, Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus, & populis Israel, facere quæ manus tua, & consilium tuum decreuerunt fieri.* Id, quod & Apostolus Paulus non obscure declarat, cum ad Colossenses ait: *Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est*

Sine morte Christi mundus saluus esse non poterat. *Act.4.* *Coloss.2.*

primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Deinde sanctus Dauid, & omnes Prophetæ dum tam multa, & tam perspicua de obitu Christi prædicunt, quid aliud,

Gen. 4.
Gen. 22. & 27.

quam hoc magnum & immutabile Dei decretum hominibus prædicant? Quid postremo mors innocentis Abel, obedientia vsque ad mortem Isaac, venditio Patriarchæ Ioseph, & tot sacrificia in lege instituta, nisi hoc vnum & maximum sacrificiũ significabant? *Huius sacrificii*, Augustinus ait, *multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, & sine fastidio multum commendaretur.*

Si Christ⁹ non fuisset mortuus, ille solus iustus fuisset.

Igitur *nisi granum frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Et vere, Auditores, ipsum manet, & solum manet: ipsum, inquam, manet. Nam cum mors pœna, & stipendium peccati sit, *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*, &, qui

1. Pet. 2.
Psal. 87.

inter mortuos liber, hoc est, innocens inter peccatores, & inter iniustos iustus erat, mortis imperio subiacere non debuit. Et certe nisi propter nos moriendo aliorum onera ferre, & quæ non rapuit exoluere decreuisset, nemo illum non modo interficere, sed nec lædere vnquam potuisset.

Ioan. 10.

Ego, inquit, *pono animam meam: nemo tollit eam à me, sed ego pono eam, & potestatem habeo ponẽdi eam, & iterum sumendi eam.*

Psal. 3.

Ego dormiui, inquit, ego sponte, voluntate, non necessitate dormiui, *& soporatus sum, & exurrexi.* Ipsum igitur, nisi voluntarie moriatur, manet, non moritur, non corrumpitur, non dissoluitur, & solum manet. Cum enim omnium nostrorum, qui in Adam mortui sumus, salus & vita ab istius vni⁹ grani morte, & passione penderet, si ipsum mori non voluisset, quis nostrum viuere potuisset? Neque igitur Patriarchæ, neque Prophetæ, neque Apostoli, neque Martyres, neq; Cõfessores, neq; Virgines, neq; cætera beatorum hominũ agmina cælum tenuissent: neque in posterum aliquis ad illas beatissimas sedes aspirare potuisset, si Christus Dominus suo sanguine nos non abluisset, & crucis ligno, veluti quadam claua, cœlum non aperuisset; sed ipse solus, qui solus iustus & innocens erat, saluus & beatus fuisset. *Nisi* igitur *granum frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet.*

Sed enim, Auditores, ideo Dominus carnem suscepit, & nouus Adam, & granum frumenti dici voluit, non vt otiosus esset, & fructum nullum adferret; sed potius, vt pater fieret futuri sæculi, & vt segetes, quæ ex corrupto semine tabidæ & corruptæ natæ fuerant, iterum ex incorrupto atque integro semine nascerentur; & incorruptæ atque integræ fierent. *Oportet*, inquit, *vos nasci denuo*: ex patre seruo serui nati estis: Iterum ergo ex patre libero nasci debetis, vt liberi sitis. *Ioan. 3.* Idcirco sequitur, & ait: *Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.* Initio n. cum ex primo Adam mater omnium gentium Eua fieri deberet, immisit Dominus soporem in Adam & dum ipse dormiret, ecce de latere eius Domino iubente Eua procedit. *Gen. 2.* Euigilabat Adam videt sibi datum adiutorium simile sibi, & ait: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*, adhæret vxori suæ & ecce duo sunt in carne vna. *Sacramentum hoc magnum est*, Auditores, *ego autem dico in Christo & Ecclesia.* *Eph. 5.* Quis n. Adã nouus & cœlestis, nisi Christus? Quænam Eua mater nostra nisi Ecclesiã? Dormit igitur Adam in paradiso, moritur Christus in cruce. Ex Adæ costa fabricatur Eua, ex Christi latere procedit Ecclesia: Eua vxor efficitur Adæ, Ecclesia sponsa efficitur Christi. Ibi sunt duo in carne vna; hic autem non sunt duo, sed vna caro. Hoc est igitur, *Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.*

Deus quã ludendo hominem creauit, sed moriundo reparauit.

Rursum pulcherrima Rachel bis peperit filios: semel quidem cum gaudio, & lætitia, & Ioseph, hoc est, augmentum nominauit. Iterum autem cum tam acerbis cruciatib⁹, vt dum filium in lucem ederet, ipsa migraret ex luce, & prolem illam filium doloris sui voluerit appellare, quanquã pater filium dexteræ nominauit. O mysterium adorandũ! O nobis vtilissimũ Sacramentũ! Quid n. Rachel pulcherrima, nisi sapientiã Dei significare-

Sap.7. gnificat? quæ *candor lucis æternæ, & speculum sine macula, & luci comparata inuenitur prior.* Hæc igitur æterna sapientia bis hominem peperit, Auditores: semel creando, iterum recreando, vt iure ac merito dicere possit. Gal.4. *Filioli mei quos iterum parturio:* verum dum crearet minime laborabat, imo & ludebat. Prou.8. Sic enim legis: *Cum eo eram cuncta componẽs, ludens coram eo in orbe terrarum.* Et tunc hominem Ioseph, id est, augmentum appellauit. Gen.1. Siquidem ait: *Crescite & multiplicamini, & replete terram.* At cum secundo eadem sapientia carne vestita filium pareret, nunquid sine labore id fecit? Non sane, Auditores, sed laborauit, sudauit, fatigata est. Et item doluit, gemuit, exclamauit; & tãdem moriendo filium enixa est, quem ipsa quidem filium doloris sui dicere potuisset; sed Pater æternus dextræ, & beatitudinis filium esse voluit: hoc igitur est, *Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.*

Petra Christus aquam nõ dedit nisi percussus. Num.10. Stabat aliquando Moyses coram silice, & virgam in manu tenebat, & populis sitientibus petram percutere non audebat, sed aiebat: *Num ex petra hac vobis aquam elicere poterimus?* Percussit tamen virga silicem & ecce largissimæ aquæ profluxerunt. Ita plane, Auditores, apparuit quondam in Sion lapis magnus, lapis angularis, lapis offensionis & petra scandali: populus sitiebat, & Ioan.7. lapis clamabat, *Si quis sitit veniat ad me, & bibat.* Verum Mosaici sacerdotes, & Scribæ, & Pharisæi impingebant in eum & dicebãt; Ioan.9. *Non est hic homo à Deo, qui Sabbathum non custodit. Scimus, quia hic homo peccator est.* Ioan.1. Nathanael quoque dicebat: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Sed percute Iudæe petram, feri silicem rebellis, & incredule. Percutit Iudæus lapidem, clauos figit, pectus fodit, & ecce scaturiunt fontes charismatũ, pluunt imbres sacramentorum, currunt flumina sanguinis pretiosi, quæ peccatorũ maculas abluunt, virtutum plantulas irrigant, & sitim terrenæ cupiditatis extinguunt. Hoc est igitur, *Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.*

Psalm.125. Denique vt in proposita similitudine maneamus, seminat *in lachrymis* agricola nudum granum, vt paulo post *cum exultatione* metat. Emoritur quidem illud, sed mox resurgit, neque solum, neque nudum, sed virescentibus foliis quasi vestitum, & multis sibi similibus granis ex omni parte stipatum. Ad eundem modum, Auditores, Christus solus, & nudus veluti semen in terræ visceribus iacuit reconditus; sed post triduum exurrexit, immortalitatem, gloriam, & lumen, & decorem indutus: & Ecclesiam simul ad vitam, & lucem reuocauit. Itaque ipse culmus, Ecclesia spica: ipse caput, Ecclesia corpus: ipse radix, Ecclesia virgultum, seu potius arbor pulcherrima, & maxima est. Hoc est igitur, *Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.*

Verum, Auditores, in initio hæc spica more cæterarum frugum parua & tenera erat, sed paulatim Domino incrementum dante, ad eam magnitudinem peruenit, quã omnes videmus. Hæretici clamant, non erant in Ecclesia temporibus Apostolorum tot templa, tot ornamenta, tot aurea vasa, atque argentea, tot cæremoniæ, tot festa, tot sermones non erant, quasi spica recens orta, nisi parua esse non poterat. *Ecclesia ac crescit, sed semper eadem manet.*

Sed nunquid propterea nũquam esse debuerunt? An vero, quia in mẽse Nouembri in aruis vix herba conspicitur, in Iulio, & Augusto messis esse non debet? Et quia puer in primis annis, neque dentes, neque barbam habet, in maturitate postea barba, & dentibus carere debet? Creuit igitur Ecclesia & multum vehementerque profecit, in scientia, intelligentia, sapientia, ornatu, & cultu rerum diuinarum: eadem est tamen, quæ antea erat, sicut & nos pueri, adolescentes, & viri non alii, sed iidem prorsus sumus. Nam quemadmodum nos dum crescimus, & augemur, non alia membra acquirimus, quæ initio non haberemus, sed illa ipsa, quæ parua in pueris erant, magna fiunt in viris: & caput ac genæ pilis quodammodo vestiuntur, & totum corp⁹, quod nudum ex vtero matris in lucẽ prodierat, indumẽtis ornatur. Ita prorsus, Auditores, dum crescit Ecclesia, non alios fidei articulos, aut alia Sacramenta, aut alia Euangelia acquirit, quę antea nõ haberet, sed hæc ipsa explicantur, ornantur, illustrãtur. Initio nascentis Ecclesiæ, quot erant articuli fidei? Duodecim. At modo quot

sunt? Nunquid viginti'quatuor? Minime: sed omnino duodecim. Et tamen, quæ in illis articulis breuiter continentur, in concilio Nicæno & Constantinopolitano quodam modo explicata creuerunt. Et Sacramenta quot erant Apostolorum temporibus? Plane septem. Neque plura aut modo sunt, aut vnquam fuerunt. Et hæc tamen sanctissimis cæremoniis, & aureis, atque argenteis vasis, & pulcherrimo apparatu à Religiosissimis Pontificibus, qui *decorem domus* Domini dilexerunt, ornata, atque instructa, maiora, & augustiora, quodammodo esse videntur. Idem de reb. cæteris, quibus aucta est Ecclesia, si per tempus liceret, dicere possemus. Sed illi sunt, Auditores, illi qui huius spicæ incremento inuidentes eam eradicare conantur: non nocet domui, qui super eam ædificat, sed qui eius diruit fundamenta: neque officit arbori, qui eam erigit & ramos explicare, & flores, ac fructus parere facit; sed multum obest, qui radices eius euellere molitur. Et hoc est, quod hæretici faciunt, dum modo vnum articulum, modo vnum Sacramentum, modo vnum canonicum librum, modo ipsum Sacramentum de Ecclesia tollere nituntur. Et quia id non valent efficere (*nam portæ inferi non præualebunt aduersus eam*) venit Sathan, & infelices aliquot ramos, & iam igni destinatos ab Ecclesiæ trunco præcidit, & in sterili solo figit potius, quam plantat, & tūc exultantes hæretici vociferantur & dicunt, *Ecce hic Christus*, hæc est arbor Ecclesiæ, quæ parua est, vt erat olim Apostolicis tēporibus: recognoscite fidei puritatem, sinceritatem, simplicitatem. Sed nō credimus vobis. Nam vera spica ex Christi semine orta, & vera arbor Ecclesiæ non potest tam recens, & tam exigua esse, quæ iam à pluribus, quam mille quingentis annis orta est. Iam adoleuit, iam radices altissimas, ac profundissimas habet, & ramos suos *à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum* extendit. Verum Benedictus Deus, quod rami isti præcisi nullis, nisi sibi, officere potuerunt. Siquidem ipsi, quia radices non habent, arescent omnino, & pabulum fient ignis æterni. Ex arbore autem Ecclesiæ noui, & meliores rami pro illis pullulabunt. Quis hoc ignorat? Quis hoc vsu tam longo non didicit? Vbi iam sunt hæretici Arriani, qui orbem pene totum iam sibi subegerant, vt Beatus Hieronymus diceret, *Ingemuit totus orbis & Arrianum se esse miratus est*. Vbi sunt Sabelliani? Vbi Macedoniani? Vbi Donatistæ? Vbi Manichæi? Vbi tot alia infelicia monstra? Nec ipsi, nec libri, nec templa, nec dogmata illorum apparent: & nisi in voluminibus Catholicorum eorum nomina legeremus, fortasse nec, si aliquando fuissent, intelligere possemus. Nec mirum. Nam rami præcisi erant, nec sine radicibus viuere diutius poterant. At Ecclesiæ arbor semper floruit magis, ac magis: & quia radices habet in cœlo, concuti, agitari ramis, & foliis spoliari potest; sed eradicari, & penitus exscindi, aut deiici minime potest. Quæ cum ita sint, Auditores, dubitare non possumus, nec debemus, quin etiam rami recens præcisi, Lutherani, inquam, & Caluinistæ, quanquam virorem quendam adhuc retinere, & conseruare videantur, arescere tandem, & sempiternis flammis cremari debeant, nisi Dei benignitate in arborem Ecclesiæ rursum inserantur. Erit etiam tempus, Domino aspirante, quādo ne vestigium quidem huius incendii, quod modo restingui non posse videtur, apparebit: Deus enim idcirco ad tempus hæreses oriri, & ramos Ecclesiæ præcidi permittit, vt Ecclesia purgetur, & confirmetur, & nouis prodeuntibus ramis reuirescat, & innouetur.

Simile.

Matt. 16.

Psal. 71.

Hæreticorum plantulæ facile arescunt.

Sequitur: *Qui amat animam suam, perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Dominus noster, Auditores, hactenus de seipso verba fecit, atque ostendit, quo pacto viam nobis ad cœlum aperire, ac sternere decreuisset: nunc de nobis sermonem instituit, ac docet, quid nobis faciendum sit, si ad eam gloriam cupimus peruenire, ad quam ipse, tanquam dux, & Princeps noster viam muniuit: & vna, atque eadem sententia tribus simul falsis opinionibus, quæ ex præcedenti oriri posse videbantur, occurrit. Primum enim opinari aliquis potuisset, omnes homines saluos futuros, & Regnum cœlorum adepturos esse. Nam si pro omnibus gra-

Non omnes virtute grani mortui salui fient.

num

num frumenti mortuum est, & inefficax seminis virtus esse non potuit, cur non omnes resurgere ad vitam, & ad gloriam debent? Verum respondet Dominus, non omnes, imo nec maiorem partem hominum, sed paucos quosdam saluos fore. Siquidem ait, etiamsi granum frumenti moriatur, & fructum multum adferat; tamen *qui amat animam suam, perdet eam: & qui mihi ministrat me sequatur.* numeremus si placet, eos qui animam suam, hoc est, vitam suam non diligunt, & qui Christũ per arctam illam, & difficilẽ viam sequuntur; fortasse non multos, fortasse paucos, fortasse nec vnũ in hac tam frequenti concione reperiemus. Non vos decipiam, Auditores, nõ adulabor vobis. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt:* non ita ego à Domino didici, quẽ auditores suos reprehendisse frequenter lego, laudasse nunquam lego. Et præcursor Domini Ioannes Baptista initio concionis aiebat: *Genimina viperarum, quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira?* Hæc eius exordia erant; ita beneuolentiam, & gratiã sibi conciliabat. Paucos igitur, si verum dicere volumus, numerare poterimus, qui vitam suam oderint in hoc mundo, & millies eam periculis exponere potius parati sint, quam vel leuissime Dominum suum offendant. Qui autem viam illam lapidum & spinarum plenã cum Domino ingredi velint, nescio an aliquos sumus inuenturi: quando non solum ii, qui mundo palam inseruiunt, sed multi etiam Clerici & ministri Domini, nihil aliud, quam otiũ, & quietem consectari inueniuntur. Videas adolescentem ornatis moribus, & præclaro ingenio Philosophiæ & Theologiæ operam dare, petas ab eo, quo spectant illa studia? quo diurni, nocturniq; labores diriguntur, num, vt armis domini sui tam bene instructus in solẽ & arenam descendat? num, vt in agro, num vt in vinea Christi laboret? Non sane, non hoc respondebit; sed, vt diuitem canonicatum habere possit, ac deinceps tranquille, & quiete viuere, *& in labore hominum non sit;* & nescit miser eos, qui in labore hominum hic ad tempus esse nolunt, in laborem dæmonum perpetuo esse venturos. Profecto si mentis oculos in eam viam, quæ ducit ad inferos, intendere volueritis; videbitis eam tam frequentem, tam celebratam, tot curribus, & equis refertam, vt vix tantam hominum multitudinem capere possit; inuicem se comprimunt, alius alium pellit, ad gehennæ incendium festinant, tanquam si properarent ad nuptias: At contra via illa, quæ ducit ad cœlum, quotidie magis ac magis inuia ac deserta efficitur. *Viæ Sion lugent, eo quod non sint, qui veniant ad solennitatem,* ibi crescit herba, Christus pene solus est ibi, & interim clamat, *Qui ministrat mihi, me sequatur.* O saltem vos, qui ministri mei dicimini, ô Clerici, ô Sacerdotes, quid vobis cum via lata, quæ ducit ad inferos? cur me non sequimini? cur animarum salutem negligitis? cur spinas horretis? cur molestias fugitis? cur talentum absconditis? Tempus fuit, Auditores, quando se Christo homines commendarent; nunc mihi opus esse videtur, vt nos hominibus Christum commendemus. Ne, quæso, fratres, ne ita solum Christum relinquamus, sed singuli potius in humeros cruce sublata tantum ducem per tribulos & saxa, per clauos, & lanceas prosequamur, vt cum pauci sint, qui salui fiunt, & nos paucorum saltem illorum numero aggregemur. Verum enimuero, Auditores, non ideo pauci sunt, qui resurgent ad vitam, quod inefficax, aut sterile fuerit granum frumenti, quod pro nobis mortuum est: sed quia socordia, & nequitia sua homines, vel misceri se in spicam, & eius effici grana nonsinunt, vel iam grana spicæ effecta excuti se, & in terram deiici, & ab auibus cœli, id est, dæmonibus deuorari facile patiuntur. Sic igitur profligatur quæstio prima. Sed ecce adest Lutheranus, & errorem suum ex verbis Domini confirmat, & ait, si granum frumenti mortuum est, & multum fructum attulit, hoc est, humani generis salutẽ procurauit; nihil profecto nobis efficiendum dimisit: sed velimus nolimus, dummodo credamus, salui erimus. falleris, Lutherane, falleris; Non est ita. Sed licet frumenti granum mortuum sit, & fructum multum attulerit, nisi tamen *oderis animam tuam, perdes eam:* Itaq; non solum credere nos iubet, sed etiam animam nostram odisse, & eius

Ioan. 12.

Pauci qui oderint animam suam.

Isai. 3.

Luc. 3.

Psal. 72.

Thren. 1.

Meritis Christi collaborãdum est.

vestigia sequi: sicuti etiam dicit Apostolus Petrus: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Quodnã exemplum, beatissime Petre, quæ vestigia sequi nos iubes? Nunquid fidei exemplum? vt sicut ille credidit, ita & nos credamus? At in domino, qui faciem patris semper videbat, fides locum habere non potuit. Quod igitur exemplum, quænam igitur vestigia? Ipsum audiamus: *qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniuste.* Hæc igitur vestigia sequi debemus, si salui esse velimus: patientiam, cõstantiam, fortitudinem, & cæteras præclaras, & Christiano homine dignas virtutes.

Postremus error quorundam est nimis torpentium, desidiosorum. Inuenies enim nonnullos, qui cum audierint verba illa Dominica, *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit multum fructum adfert*, referunt ad se, atque aiunt. *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit*, non addidit, putrescet, confringetur, in ignem mittetur: sed, ipsum solũ manet. Igitur manebo, & saluus ero, etiamsi fructum non attulero. Erras, frater, falleris, deciperis: non enim de te; sed de se Dominus ait: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit.* De te autem audi, quid dicat: *Qui amat animam suam, perdet eam*, hoc est, qui pati, & mori, vt fructum multum adferat, noluerit, non dico, ipse solus manet; sed perdet animam suam. Vides quam bene Dominus errorem tuum, & falsam opinionem refellat? vtinã, Auditores, aperiat Dominus aures cordium nostrorum, & intelligamus verbum veritatis. Nemo dicat: Non occidam, non mœchabor: non falsum testimonium dicam, à rebus alienis mentem, oculos, manus abstinebo. De cætero autem mihi viuam, ad proximorum calamitates oculos claudam, otium, & quietem consectabor: nemo, inquam, hoc dicat. Siquidem hodie necessitas nobis imposita est, aut fructum, quantum possumus, adferendi: aut certe animam nostram perdendi. Neque hoc nouum est, atque inauditum. Recolite

Oportet odisse animam suã.

mecum Euangelium: qui talentum in sudario conseruauit, & domino repetente integrum restituit, nunquid non audiuit, *Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores?* Quamobrem? nunquid talentum dissipauit? nunquid amisit? nunquid non diligenter custodiuit? Custodiuit sane, & integrum, vt diximus, restituit: sed cum vsura reddere debuit, quod accepit. Et quia id non fecit, merito audiuit, *Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores.* Quæ cũ ita sint, Auditores excutiamus torporem, operi manum admoueamus, proximorum salutẽ cum Christo sitiamus, & talentum, quod accepimus, cum fœnore domino reddere studeamus, Video, me telam, quam incepi, propter temporis angustias, non posse perficere, faciam igitur id, quod viatores solent, qui tametsi proposuerint ad vrbem aliquam peruenire; tamen vbi solem occumbere vident, ad illud hospitium diuertunt, quod primum occurrit. Sic, inquam, & ego cum telam texere totam non possim, vbi horam fluxisse cognouero, orationis meæ filum præcidam. Quemadmodum igitur per illam sententiam Seruatoris, *Qui amat animam suam, perdet eã*, tres perniciosi errores refellantur, hactenus audiuistis: sequitur, vt hanc ipsam sententiã breuiter explicemus. *Qui amat*, inquit, *animam suam, perdet eam*, Duo sunt nobis hoc loco fundamenta constituenda. Vnum, animę nomine vitam hic esse significatam, vt Cyrillus, Augustinus, & Chrysostomus docent. Alterum non omnino hic vitæ amorem prohiberi, alioqui non adderet Dominus, *qui autem oderit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Vitã igitur in hoc mundo duntaxat odisse, in altero autem amare & custodire iubemur. At vero, cur & quomodo vitam in hoc mundo odisse, in altero, diligere debeamus, audite. Atque vt exemplis rem totam ob oculos proponamus, fingite febri ardentissima aliquem laborare, eaque stimulatum vehementer sitire, & ab ijs, qui domi sunt, magnis contẽdere precib. vt sibi aquę poculũ adferatur, interea adesse accersitum medicum, & vbi ex concitatiore motu venæ febrim explorauit, ad ægrum conuerti, & dicere: vena tenuu-

Matth. 25.

Qui vita amanda, quæ odio habenda.

Simile.

renunciat febrim, idcirco vide, ne forte incautus gelidam aquam bibas: si enim id feceris. primo quidem modicum releuaberis, deinde tamen multo grauius, vehemētiusque affliget te. Quod si tunc æger medico responderet, ac diceret: Quomodo tam sæuus in carnem meam vnquam esse potero, vt ei etiam aquæ poculum denegē? Arctioribus nexibus, cum ea sum colligatus, quā vt vlla ratione contristare possim. Nonne Medicus iure cum stomacho diceret: Agas, vt lubet, viuas ratione tua, qui mea non potes: veruntamen illud scito, quod si carnem tuam sic affectam, vt est, diligere, & minime contristare volueris, interficies eam: si vero ad tempus carnem ægrotam oderis, & in eam pharmacis, inedia, cauteriis, aliisque medicamentis sæuieris, sanam, integram, & beneualentem in non modicum tempus conseruabis. Pari ratione, Auditores, si natura nostra in eo vigore, & integritate permansisset, quam à Deo effectore in sua conditione receperat, nunquam Dei verbum, medicus humani generis diceret, *Qui amat animam suam, perdet eam:* neq; ieiuniorum, aut vigiliarum; aut ipsius martyrii nomen vnquam audiuissemus. Verum quando per peccatum primi hominis in grauissimum morbum incidimus, plane nobis necessarium est medici consilium audire, pharmaca ab illo constituta non spernere, & in ægram naturam nostram ad tempus sæuire, vt sanam incorruptamque in æternitatem custodire valeamus. Nam etsi interdum baptismi salutaribus aquis, vel pœnitentiæ medicamento vulnus peccati curatum est; tamen & sæpe in morbum recidimus, & semper fomes & concupiscentia, radix peccatorum nobiscum perseuerat. Vnde tam multæ, & tam distortæ, & tam effrenatæ appetitiones perpetuo pullulant vt Apostolus Paulus dicere cogeretur, *Scio, quia non habitat in me,* hoc est, in carne mea *bonum.*

Aliquando in corpus sæuiendum.

Rom. 7.

Malum malo pellitur.

Est autem hæc natura rerum, Auditores, vt clauus clauo, venenum veneno, malum malo, & perturbatio perturbatione pellatur. Hausit quis venenum, vel nequitia inimicorum, vel incuria domesticorum? mox pharmacum ex venenis variis compositum sumere iubetur. Æger est aliquis, & consolatione, & refectione indiget? medicus afflictum, rursum affligit, & venam secat, membrum vrit, aut medicamentum bibere cogit, quod stomachum ægri totum conturbat. Quid ita? vt humorum temperamētum morbi perturbatione sublatum, medicamenti perturbatione restituatur. Sic etiam ille qui homicidium fecit, Reipublicæ membrum præcidit, ac proinde quietem illi, & tranquillitatem abstulit; venit iudex & homicidam agit in crucem, atque ita membrum alterum Reipublicæ præcidendo, quietem illi, & tranquillitatem reddit. Ita plane Deus contra peccatores progreditur. Malum culpæ curat malo pœnæ. Ac propterea peccatores in gehenna pœnarum malum nunquam deseret, quia nec ipsi deserent vnquam malum culpæ. *Superbia eorum, qui te oderunt,* ait Dauid, *ascendit semper.* Hinc igitur benignissimus ac sapientissimus medicus noster Christus, dū in corpore sumus, dum morbus curationis est capax, quando quis nostrum peccat, pœnitentię pharmacum proponit, & ne quis potionis amaritudinem causetur, addit, & dicit, *Qui amat animā suam, perdet eam,* Quid igitur nos facere oportet, Auditores? Plane, quod ægri consueuerunt, vel debent. Vt enim illi, dum medicus contra ægritudinem præliatur, non debent à partibus ægritudinis stare contra medicum, sic enim nunquam morbus debellaretur: sed cum Medici dextera suas dexteras iungere, & communi consilio bellum gerere contra morbum: ita & nos, cum Deus non in corpora nostra (vt sapienter D. Basilius ait) sed in peccata nostra desæuiat, ideo crucē in humeros tollere, & gemitus fundere, & orare, & vigilare, & ieiunare oportet, vt aliquando peccati pestis radicitus eruatur, & sanitatem perfectā in cœlis consequi possimus. Audire non debemus, quid ægra, & insana, & futurorum bonorum nescia caro, vel cupiat, vel postulet, vel queratur: sed cum Deo medico sapientissimo, & salutis nostrę studiosissimo dextras iungere, & in nos ipsos sæui ad tempus, & crudeles existere. Igitur si peccasti, frater, confitere: si rapuisti, restitue: si petulans caro turpes ingeritco-

Psal. 73.

Corporis querela audienda non est.

rit cogitationes, & in flagitia te impellit, corpus cæde flagellis, coerce ieiuniis, compesce ciliciis, humicubationibus reprime. & si dura ista tibi videntur, duriora erunt tormenta gehennæ, & si carnem tuam, quã diligis, contristare vel modicum times, audi, *qui amat animam suam, perdet eam.* Si qui iniuria te, aut contumeliis affecerunt, non illis irascaris, sed potius vt bene de te meritos amplectere. Siquidem vt beatissimus Franciscus dicere solebat, Qui non vexant, illi partes nostras contra pessimum inimicum, carnem videlicet nostram, quam nos ipsi domare non possumus, capiunt. Et si hoc tanquam nimis crudele factum exhorres, audi, *qui amat animam suam, perdet eam.*

Constantia Martyrum. Aspiciamus, fratres, atq; imitemur Christi Martyres inuictissimos, & milites Domini strenuissimos, licet virgas expediri, & gladios nudari, & ignes accendi, & bestias incitari, & cruces aptari, & alia innumerabilia, atque exquisitissima supplicia diaboli nequitia excogitata, parari viderent, minime tamen moueri aut flecti vllo modo poterant. Quamobrem, charissimi? Nempe, quia ista Domini verba in cordib. suis iam scripta legebant: *Qui amat animam suam, perdet eam:* &, *qui oderit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.*

Maxime S. Laurentij. At vt de cęteris sanctis Martyribus dicere omittamus beatissimus noster Laurentius, cuius inclito martyrio Ecclesia illustrata hodie potissimum exultat, & gaudet, cum esset adhuc adolescens, & in ipso plane flore ætatis, quando iucundior vita hominibus esse solet, & cum non æreum corpus, nec lapideum; sed carneum, & sensibus præditum haberet, sicut nos omnes habemus, & interim sibi tam acerbũ, tam atrox, tam inauditum supplicii genus præparari videret, vt lento igne corpus torrendum, & longissimis cruciatibus vita sibi finienda esset, nunquid ingemuit? nunquid fidem abnegauit? nunquid non tyrannum irrisit? Et vnde in tam tenero, & delicato adolescente tanta animi fortitudo? tanta constantia? Nimirum, quia non surdis auribus audierat, *Qui amat animam suam, perdet eam.* astabat cruentus carnifex, ferream craticulam præparabat, nudatũ adolescentem & virgis crudelissime cęsum super eam extendebat, ardentes prunas supponebat, iam stridor teneræ carnis audiebatur, iam sacrificii odor diffundebatur, iam membra delicata soluebantur, & interim aures Martyris beatissimi Sirenarum illæ voces feriebant, parce adolescens infelix, parce ætatis flori: quid magnum est in Christum aliquid dicere? nega fidem, & viue. Dic vnum verbum, & tantis te cruciatibus libera. At ille, quia non extrinsecus verba sonantia; sed intrinsecus sibi loquentem, & magnis clamoribus repetentem, *Qui amat animam suam, perdet eam,* vigilanter attendebat, licet corpore semiusto, lætus tamen, & hilaris Tyrannum irridebat. Audierat beatissimus Iuuenis, & in corde suo penitus reposuerat verba illa, *Qui mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sum, illic sit & minister meus:* se Christi Diaconum, hoc est, ministrum esse nouerat: idcirco in qua vrbe sacratum Domini sanguinem ministrabat, in ea pro Domini fide sanguinem suum fundere gestiebat. Nec eius spem, & desiderium Dominus fefellit. Sanguinem igitur fudit: Imperatorem in prælio non deseruit: propterea laurea iuxta suum nomen coronari: & cœlestem Ierusalem triumphator intrare, & vbi Christus est, & ipse tanquam fidelis minister, esse promeruit. Nos autem Auditores, quid? nunquid gesta Sanctorum, & eorum labores momentaneos, & gloriam diuturnam, & præmia sempiterna debemus laudare solum & admirari? Cur non potius Vriam illum imitamur, qui Dauidi hortanti se, vt posteaquam ex castris rediisset, abiret in domum suam, & quieti paulisper se traderet, fortiter omnino respondit, *Dominus meus Ioab, & serui Domini mei super faciem terræ manent, & ego dormiam cum vxore mea? Per salutem tuam, & per salutem animæ tuæ non faciam rem hanc.* 2. Reg. 11 Dominus meus Ioab, Auditores, id est, Imperator noster Christus scalam crucis ascendit, vt regnum cœlorum pro nobis expugnet, plagas excipit, lanceis foditur, vulneribus conscinditur, neque tamen descendit: & serui Domini mei omnes sunt in acie, alii lapidantur, alii secantur, alii discerpuntur, alii bestiis obiiciuntur, alii flammis torren-

torrentur, alii circumeunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non est mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ: alii mundo, & delitiis valedicentes in monasteriis reconduntur, & ibi iugiter obedientiæ holocaustum offerunt Domino, donec transeant dies mali, & spiritus dicat, *vt requiescant à laboribus suis:* & nos in vmbraculis sedentes otiosi, manibus complicatis, horas, & dies, & menses, & annos numeramus: comedimus, & bibimus: ludimus, & ridemus: ducimus *in bonis dies* nostros, *& in puncto ad inferna* descẽdimus. Proh Deum immortalem, quam multi sunt, qui inconsiderate viuentes ante se in gehennæ incendiis vident, quam de illis cœperunt cogitare? Nunc, nunc hac hora, hoc momento incipiamus fratres. Nunquid non legistis de templo Salomonis, quo pacto dum erigeretur, sonitus mallei non est auditus? Siquidem in alio distantissimo loco lapides poliebantur, & accommodabantur, vt cum ad templum deferrentur, super ædificium impositi optime cum aliis cohæreret. Ad eundem modum in cœlorum regno vbi viuis ex lapidibus Ierusalem construitur, mallei sonitus non auditur: non ibi labores ieiuniorum tolerandi, non eleemosynæ faciendæ, non iniuriæ perferendæ, non salus animarum procuranda est; sed hic tonsionibus, & pressuris poliuntur lapides, ibi in æternum mansuri per manum artificis disponuntur.

Hebr. 11.

Apoc. 12.

Iob. 21.

3. Reg. 6.

Neque dicat aliquis: Ego quidem percuti, & poliri, vexari & cruciari, martyrium ferre, & sanguinem fundere pro domino sum paratus, sed deest persecutor. Non credimus amice mi, neque facile id nobis persuadebis. Nam si Martyrium ferre potes, quare, si quis te torue aspiciat, ferre non potes? Si sanguinem dare potes, cur pecunias dare non potes? Si vulnera excipere potes, cur verbum vnum, quod per aerem volat, & corpus non tangit patienter audire non sustines? Si in vinculis, & carceribus, & equuleis pro Christo manere potes, cur ieiunare, orare, horas canonicas paulo prolixiores recitare te piget? Cum igitur minima ista & leuia non possis, neq; illa magna & grauia te perlaturum existimarem. Imo si persecutor adesset, nõ vnam forte fidem, sed septem, vt ait Tertullianus, abnegares.

Qui ignominiam non fert, martyriũ quomodo feret:

Quocirca, Auditores, per salutem animarum vestrarum oro vos, statuite aliquãdo, imo vero iam nunc statuamus an regnum cœlorum nobis comparare velimus, nec ne? & si quidem id volumus, intelligamus, non esse istum ludum puerorũ, neq; in postremis negotiis ponendum; sed primũ id maxime velle, & ardentissime cupere & quotidie à Domino petere non vocibus tantum, sed gemitibus & suspiriis, & perpetuo de eo cogitare debemus. Deinde operi manus admouendæ sunt, & nulla lucri spiritalis occasio dimittenda, nullis parcendum laboribus, omnia pericula, & difficultates animi fortitudine superandæ, omnibus autem, & mundi blanditiis & carnis illecebris, & diaboli molitionibus, terroribus, minis, tanquam scutum opponamus illa Domini verba, *Qui amat animam suam, perdet eam.* Hæc verba semper in ore, semper in corde voluamus, vt ad eum, qui illa protulit, perueniamus Iesum Christum Dominum nostrum, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XL.

DE ASSVMPTIONE B. Mariæ Virginis.

Intrauit Iesus in quoddam castellum, &c. Luc. 10.

VM omnes festi dies quibus Diuorum pie memoriam ac vitam Religiose prosequimur (ornatissimi Auditores) nos ad spem beatitudinis, & immortalitatis accendere, atque ad ea præmia consequenda, ad quæ illi peruenerunt, quasi stimuli quidam nobis esse deberent; tum vero maxime hodiernæ diei summam lætissimamque celebritatem id nobis efficere, regni cœlestis amorem animis nostris inserere, mentes erigere, desideria inflammare, & stimulos concitare par

Festa Sanctorum & maxime B. Virginis ad spem beatitudinis nos excitant.

par esset. Beata siquidem Virgo, non Deus, non Angelus; sed homo tantum erat, eiusdem naturæ, eiusdem mortalitatis, cuius nos omnes sumus: quin etiam, quod magis est admirandum humilioris. Nam fœminarum naturam infirmiorem, & humiliorem esse, quam virorum natura sit, quis ignorat? Et tamen hanc ipsam Virginem, natura hominem, sexu fœminam, conditione mortalem, ex hominibus natam, inter homines educatam, quæ aliquando esuriuit, sitiuit, fatigata est, iam terræ montes, spatia elementorum, cœlorũ regiones transcendisse, & super omnes omnium Angelorum choros, vt Ecclesia canit, exaltatam, proxime ad diuinum numen accessisse credimus. Nec solum animo ita illustratam, vt intelligentiam ac sapientiam Cherubim & Seraphim, aliarumque sempiternarum, ac prope diuinarum mentiũ, longe superet; sed etiam corpore quasi vestitam immortali & glorioso, tantaque luce prædito, vt huius solis splendor, cum eo nulla ex parte comparari possit. Hæc igitur omnia nihil dubito, quin omnium vestrum animos feriant, atque in eis cœlestis gloriæ desiderium vehemens, & flammam amoris accendant. Sed, quid consilii capiemus, vt ad eam gloriam aliquando peruenire possimus? Quis explicabit nobis, quam viam prudentissima illa virgo tenuerit? Nam & cælum sublimius est, quam vt ad ipsum scalæ admoueri possint, & nos natura ita comparati sumus, vt semper ad imum pondere nostro feramur. Atque vtinam vel pennas haberemus, sicut columbę, vt volando aliquid experiri liceret.

Ideo Maria in cœlum suscipitur à Deo quia ipsum suscepit in terra. Ioan. 1.

Ego quidem, Auditores, diu apud me cogitans, quibus gradibus hodie Virgo Deipara cœlos ascenderit, video eam non tam suis, ac propriis viribus ascendisse, quam à Dei filio assumptam, atque ad eam gloriam euectam admirabili ratione, & modo fuisse. Nec sane immerito. Nam cum aliquando idem ipse Dei filius de cœlis ad terras descenderet, & in propria quidem veniret, sed sui eum minime reciperent; hæc vna optima, atque sapientissima, summa alacritate occurrens excepit illum in domum suam.

Quid mirum igitur cum ipsa ex hoc nostro orbe in alium commigrauit, si clementissimus Dominus ei vicem reddere, & eam excipere in suam regionem voluit? Id enim ratio hospitii postulare videtur, vt qui amice ab alio excipitur, is quoque alium libenter excipiat. Atque hæc causa est, quantum opinor, cur Ecclesia Catholica mater nostra historiam illam Euangelicam hodie nobis proponat, cuius initium est:

Intrauit Iesus in quoddam Castellum, & mulier quadam Martha nomine excepit illum in domum suam, & huic erat soror nomine Maria. *Luc. 10.* Nomine siquidem Marthæ & Mariæ vna Domini Mater significatur, solicitudine Martha, & contemplatione Maria. Quę cum ita sint, nihil me vtilius explicare posse hodierna die existimaui, quam hæc duo: ad quem modum videlicet olim Maria Christum, & hodie Christus Mariam exceperit. Vt igitur de eo, quod prius est, prius dicamus, cum Dominus in terras ad opus nostræ liberationis adueniret, omnes ferme alias domos, vel à dæmonibus occupatas, vel semidirutas, vel parum munitas, vel saltem minus ornatas, & instructas inuenit: Itaque in domum Virginis Mariæ, quam vnam instar arcis munitissimam, & instructissimam esse vidit, se recepit.

Anima nostra domus Dei.

Quærat forsan aliquis, qualis hæc sit domus, ad quem modum fabricata, quod fundamentum, quos parietes, quod tectum habeat; Domus Dei inquit Augustinus serm. 22. de verbis Apostoli, credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. *August. serm. 22. de verb. Apost.* Habet igitur domus hæc fundamentum fidei, parietes spei, tectum charitatis. Nec aliud fere quam has ipsas virtutes Ecclesia in oratione huius hebdomadę postulare videtur, *Omnipotens sempiterne Deus*, inquit, *da nobis fidei, spei & charitatis augmentum.* Ecce domum. At in quem finem? Et, *vt mereamur assequi, quod promittis*, inquit, *fac nos amare quod præcipis.* Quid promittit & præcipit Deus? Promittit nobis domum in cœlo, si nos illi domum exhibeamus in terris. Ergo vt mereamur assequi domum illam, quam promittis, fac nos libenter & gratis animis domum ædificare, quam

quam præcipis. Beati, qui eiusmodi domum in suis animis construxerunt. Hæc enim sedes sapientiæ est, hanc *elegit Dominus in habitationem sibi.* Et quo tendunt omnes conciones, omnia sacramenta, omnia præcepta, omnia consilia, omnes diuinæ literæ, omnes Patrum lucubrationes, omnes nostræ contentiones? nonne huc, vt in animis nostris hæc domus ædificetur? atque in eam Dominum, dum viuimus, recipiamus, vt ipse nos in æterna sua tabernacula post obitum recipiat? Domus igitur Dei credendo fundatur: fides enim est fundamentum, initiumque iustitiæ. *Sine fide,* inquit Apostolus Paulus, *impossibile est placere Deo.* Et rursum: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod remunerator sit inquirentibus se.* Verum enimuero omni animi prouisione cauendum est, ne forte super arenam, & non super petram fundamentum nostrum collocemus. Nam, vt ipse Dominus apud Lucam admonere dignatus est, qui fodit in altum, & ponit fundamentum supra petram, ille sapiens Architectus est: inundatione autem facta illiditur flumen domui illi, sed non potest eam mouere: fundata est enim supra petram. Qui vero ædificat domum suam super terram, stultus est: mox enim vt ad eam illiditur flumen, corruit, & fit ruina domus illius magna. Cur quæso hæretici, Iudæi, Pagani orant, ieiunant, eleemosynas faciunt, & tamen omnibus suis operibus gehennæ incendium euitare nō possunt? Cur? Quia fundamentum suum super arenam posuerunt. Credunt illi, sperant, amant, domum ædificant, sed super arenam, non super petram. Quid, & quis est petra? Christus. *Petra autem,* ait Apostolus, *erat Christus.* Et, *fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est: quod est Christus Iesus.* Itaque Pagani, Iudæi, hæretici credunt, sed non Christo, nec in Christum: fundamentum ponunt, sed non super petram: propterea cum moriuntur, fit ruina domus illorum magna: omnia enim quæ pro salute animarum suarum operari studuerunt, repente corruunt, & ipsi cum operibus suis in gehennæ barathrum præcipitantur. Fides altare illud est (vt sapienter D. Augustinus docet) super quod operum sacrificia poni debent. *Cum offers,* inquit Dominus, *munus tuum ante altare,* hoc altare est fides in Christum: offerunt Pagani sacrificia, offerunt Iudæi, offerunt hæretici: sed Deo non placent, quia non super altare offeruntur.

Psal. 131. *Fides est fundamētum.* *Hebr. 11.* *Ibidem.* *Luc. 6.* *Matth. 7.* *1. Cor. 10.* *1. Cor. 3.* *Matth. 5.*

Dicat aliquis: Nunquid hæretici non credunt in Christum? Et quid aliud, quam Euangelium sonant? Cur igitur super petram fundamentum non ponunt? Hæretici omnes supra Christum quidem, Auditores, fundamentū suum collocare se putant, sed vehementer aberrant: opinione & existimatione sua super petram fundamentum ponunt, re autem vera super arenam ponunt. Percipite, quæso, diligenter, quæ dicam: duæ sunt petræ, super quas ædes nostras fundare debemus: prior Christus, posterior Petrus. De priore Apostol. ait, *Fundamentum aliud, nemo potest ponere, præter id quod positum est.* De posteriore Dominus, *Et ego dico, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* At si *fundamentum aliud nemo potest ponere,* quomodo nos Petrum tanquam fundamentum aliud ponimus? Dicam, Auditores: nos Christum & Petrum non ex æquo fundamenta facimus, sed primum lapidem ponimus Christum, deinde super hunc lapidem collocamus Petrum. Itaq; non Christus à Petro, sed Petrus à Christo tanquam à fundamento sustentatur. Fundamentum igitur primū, & quod super alio fundamento non innititur, solus est Christus, ac de eo Apostolus ait, *Fundamentum,* videlicet primum, *nemo potest ponere præter id quod positum est.* Iam vero quemadmodum & Christus & Petrus fundamenta sunt breuiter, si placet, explicemus. Christus ideo primum ac præcipuum fidei nostræ fundamentum est, quod ea omnia credimus esse vera, quæ Christus, Dei sapientia, veritas prima, quæ mentiri non potest, siue per scripturam, siue alio modo nobis reuelauit. Credimus Deum nostrum vnum & trinum esse: credimus Dei verbum naturam humanam suscepisse: credimus nos omnes in vltima die à mortuis excitandos. Cur ista credim⁹? Quia Petrus, quia Paul. quia Ioan. sic

Hæretici non habent fundamentum fidei. *Christus & Petrus fundamenta subordinata.* *1. Cor. 3.* *Matth. 16.*

docuit? Nequaquam, Cur igitur? Quia veritas prima, nempe Deus in quem mendacium non cadit, hæc ita esse reuelare dignatus est. Itaque fides nostra super Christo, qui veritas est, tanquam super firmissimo fundamento innititur. Atque hactenus, Auditores, ab hæreticis non discrepamus. Siquidem & illi palam affirmant, quicquid Christum dixisse constiterit, omnino esse credendum. Et si nihil aliud requireretur, nullus inueniretur hæreticus. Quid igitur hæreticum facit, in quo dissensio posita est? quidnam in quæstione versatur? Nimirum hoc: Quid illud sit, quod Christus sine dubio reuelauit? Multa enim illi à Christo veritate prima reuelata esse contendunt, quæ nos ab ipso mendacii parente reuelata dicimus. Et contra, multa illi figmenta esse putant, quorum nos auctorem non alium, quam Deum agnoscimus. Quis igitur erit iudex: Num Christus Dei sapientia in Ecclesia nullum reliquit, ad quem in rebus dubiis recurramus? Plane reliquit. Alioqui enim qualem Rempublicam haberemus? Quis igitur ille est? Fremant hæretici omnes licet, non alius quam Petrus. Illum Vicarium suum constituit, illum post se Ecclesię petram & fundamentum fecit. Illum in cathedra, tanquam omnium Christianorum doctorem, & magistrum posuit. Illi vni ait: *Ego oraui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Illi ait: *Pasce oues meas, agnos meos*, hoc est, & matres, & filios, & Episcopos, & plebeios, vnus tu pascere doctrina & verbo veritatis debes. Ecce igitur vobis quemadmodum Petrus post Christum Ecclesiæ fundamētum est. Christo credimus quicquid ille reuelare dignatur: sed quid reuelet, vel reuelauerit Christus, à Petro & eius successoribus in eadem Cathedra sedentibus discimus. Quæ cum ita sint, cum Hæretici omnes super hanc posteriorem petram ædificare, cum à Petro & eius successoribus discere dedignentur, & ex suis capitibus dogmata fidei sibi fingant, quid mirum, si toto cœlo aberrant, & super arenam ædificant, cum super Christum ædificare se credunt?

S. Petrus Christi Vicarius.

*Luc.*12.

*Ioan.*12.

Atque hæc quidem de fundamento dominus esse potuissent satis, nisi quidam mihi necessario admonendi essent, quos in maximo errore versari intelligo. Nōnulli sunt, Auditores, qui omnia ferme constanti fide tenent, quæ Catholici homines tenent: vnum est, aut alterum duntaxat, quod nondum sibi plane persuadere potuerunt, vt Purgatorium existere, sacras imagines venerandas esse, summū Pontifiem esse Christi Vicarium, & Ecclesiæ vniuersæ caput, & quoniam multa sunt, quæ credunt, vnum duntaxat aut alterum, quod non credunt, idque minimi ponderis, si cum articulis ceteris conferatur, existimant se satis bene super Christum fundamentum posuisse. Quid inquiunt, & si in illo vno, quod adhuc credere non possum, errarem, nunquid Dominus in iudicio ad illud vnum respiciet? & tam multa, & tam difficilia, quæ credidi non respiciet. Ita nimirum isti sibi blandiuntur, quibus ego serio denuncio: eos à gratia excidisse, super arenā fundamentum iecisse, & nullam cum Christo partem habituros. *Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma.* Aut integre fides habetur, aut non habetur penitus. Quæro abs te (vt rem ipsam crasso exemplo ostendam) cum tu calceos tibi à sutore fieri iubes, si cum perfecti, absolutique sunt, vno digito sunt pedibus tuis breuiores, num eos induere, num eis vti potes? Dices non possum. At non sunt nisi vno digito breuiores de cætero elegantissimi: cur non potes, cum tam parum illis ad iustam mensuram desit? vt igitur calcei tui, aut æquales sunt pedibus tuis, aut nihil penitus valent: sic etiam fides, aut integra est, aut fides non est. Nemo igitur seipsum fallat. Si domum ædificare cupimus, quæ à ventis & pluuiis moueri non possit, super vtramq; petram, hoc est, super Christum & Petrum fundamentum ponere debemus.

Omnes a[r]ticuli fid[ei] necessari[o] credendi sunt.

*Ephes.*4.

Iacto veræ fidei fundamento, parietes spei erigendi sunt. Nec enim secus à fide nascitur spes, ac parietes à fundamento surgunt. Nam cum Deum esse, & liberatorem hominum esse, & gloriam sempiternam diligentibus se parauisse credimus, continuo sperare incipimus, eius benignitate, & misericordia nos aliquando tandem per opera bona

Desideria Dei spiritualis domus parie[tes] sunt.

bona, quasi per gradus quosdam, ad eam gloriam peruenturos. Mirum profectò est, quantum hæc spes animos nostros erigat, & ad omnes labores perferendos idoneos faciat. *Qui sperant in Domino*, inquit Isaias, *mutabunt fortitudinem, assument pennas, vt aquilæ: current, & non laborabunt: volabunt, & non deficient*. Hic est eximius fructus huius præclarissimæ virtutis, vt hominẽ præsentem, robustum, fortem, erectum efficiat, & à laboribus difficultatem, à doloribus pœnam, à felle amaritudinem, ab ærumnis & calamitatibus mœstitiam, & animi deiectionem auferat, & ii quidem, qui in actione inter homines versantur, *current, & non laborabunt*: illi vero, qui in contemplatione rerum cœlestium, & diuinarum versantur *volabunt, & non deficient*. Equidem, Auditores, ego sic statuo, nihil omnino graue, aut arduum ei videri posse, qui semel probe intellexerit, quam excelsa atque sublimis sit spes Christianorum hominum. Quid enim Iudæi, aut Pagani sperant nisi res quasdam exiguas, & quæ corporis delitias non transcendunt? At vero Christiani homines Deum ipsum fontem & Oceanum omnium bonorum aliquando se plane sicut est, esse visuros, & possessuros confidunt. Quod quidem bonum tam sublime est, vt nõ modo cogitationem & intelligentiam; sed & desiderium nostrum longe transcendat: vt illa minora interim omittam, quod aliquãdo non solum animis Angelis æquales, sed etiam corporibus sole illustriores & clariores effecti non attingemus, vt ille ait, *vertice sidera*, sed calcabimus pedibus, & eam regionem perpetuo incolemus, à qua tam procul abest omne malum, quam procul à gehenna abest omne bonum. Intelligebat hoc Apostolus Paulus, cum diceret: *Existimo enim quod non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis*. Et. *Id enim quod in præsenti momentaneum est, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*.

Isai. 40.

Spes omnia facilitat.

Rom. 8.

2. Cor. 4.

Verum ad quem modum de fide paulo ante dicebamus, cauendum esse, ne super arenam fundamentum poneremus: ita & nunc de spe admonendum existimamus, ne ea super *baculo arundineo* innitatur. Multi sunt enim qui quidem beatitudinem & immortalitatem sibi proponunt; sed ad eam, vel per affluentiam opum, vel per amplitudinem dignitatum, vel per amicitias & necessitudines Principum ascensuros se credunt.

4. Reg. 18.

Esai. 63.

Sperare nõ præsumere oportet.

Isti omnes ponunt *carnem brachium suũ*, hoc est, super re maxime infirma & fragili innituntur: ædificant parietes, sed ex luto, non ex marmore, ita, vt leuissimo ictu deiici possint. Audite, quid ipsa sapientia de eiusmodi architectis dicat: *Spes impii quasi lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam vana spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tanquam fumus, qui à vento diffusus est: & tanquam memoria hospitis vnius diei prætereuntis*. Et quid, obsecro, facilius cadit, quã lanugo? Quid facilius dissoluitur, quam spuma? Si opes fures diripiant, vbi erit spes auari? Si propter aliquam, siue veram, siue falsam suspicionem à gratia Principis aliquis excidat, vbi manebit spes ambitiosi? Ergo *spes impii quasi lanugo est; & tanquam spuma, quæ à procella dispergitur*. Et quando nihil penitus horum accideret, nonne tandem aderit mors, & vno impetu luteos istos muros deiiciet? Nam propterea sapientia addit: *& tanquam fumus, qui à vento diffusus est, & tanquam memoria hospitis vnius diei prætereuntis*.

Ierem. 17.

Spes impij

Sap. 5.

Aspicite vestros caminos, nonne tantum fumus ascendit, quanta est longitudo camini? Ita sane: simul autem atque caminus deficit, fumus à vento diffunditur & in auras euanescit. Pari ratione spes impii tam diu durat, quam diu vita ipsa durat: vita deficiente, spes omnis, quæ in opibus, & honoribus posita erat, continuo deficit: & parietes corruunt: ergo *spes impii tanquam fumus est, qui à vento diffunditur*. Quid amplius? *Et tanquam memoria*, inquit, *hospitis vnius diei prætereuntis*. Illustrissima similitudo, & ipsa Dei sapientia digna. Cum amicus aliquis, quem multis annis non vidimus, iter faciens ad nos diuertit, quo apparatu, qua lætitia, quo studio illũ excipimus? Nihil loquimur, nisi de eo: nihil cogitamus, nisi de eo: nihil agimus, nisi pro eo: toti denique sumus in eo curando occupati. At post-

posteaquam die sequenti recessit, alia negotia occurrunt animo, & statim amici hospitis obliuiscimur. Ad eundem modum cum in hunc mundum ingredimur, qui (vt sæpe vos admonui) non domicilium, sed hospitium est, continuo ab amicis, affinibus, opibus, honoribus voluptatibus, tanquam hospitio excipimur, omnia nos circunstāt, omnia ad se capienda, & cumulanda inuitant. At vbi mors, quasi nox quædam, vitæ diem claudit, nosque de hospitio recedere cogimur, omnia nos deserunt, & domum æternæ obliuionis ingredimur. Illi siquidē qui remanent in hospitio, satis in iis excipiendis, qui adueniunt, occupantur: nec eorum, qui recedūt, diutius recordari possunt. Quid igitur *spes impij* est, nisi *memoria hospitis vnius diei prætereuntis?*

Non oportet temere sperare. Rursum alii quidam sunt, qui in Deo sperant, sed male, & peruerse sperant: nimirum ii, qui Deum suis flagitiis, & facinoribus ad iram prouocare non cessant: & tamen securi dormiunt, sperantque se ab eo æternam beatitudinem accepturos. Ista, Auditores, non tam spes vana, quam temeritas & præsumptio est. Quid inimicitias cum Deo perpetuas geris, & ab eo præmium speras, cum supplicium potius reformidare debe-res, non frustra ait Scriptura diuina: *Spera in Deo & fac bonum.* *Psalm. 26.* Non sunt ista separanda, *Spera in Deo & fac bonum. Spes* enim ideo nō *confundit, quia Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* *Rom. 5.* Nam quemadmodum parietes nisi tectum eis superponatur, facile mouentur & nutant: tecto autem superposito, confirmantur, atque stabiliuntur; sic etiam spes nostra firma, constansque esse non potest, nisi eam Charitas, & opera bona comitentur. *Tectum charitas.* Tectum igitur charitatis ad hanc spiritalem fabricam perficiendam plane necessarium est: neq; vero ad parietes confirmādos tantum, sed etiam quia domicilium sine tecto, nec ab æstu, nec à frigore, nec à flatibus ventorum, nec ab imbribus, & procellis, nec ab aliis multis, & grauibus cœli iniuriis satis nos tueri potest. Porro non inepte charitas tectum dicitur. Nam si tectū à tegendo dicitur, certe tectū est charitas. *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*, inquit Dauid. *Psal. 31.* Et quid, obsecro, tegit peccata, nisi charitas? *Charitas*, inquit Apostolus Petrus, *operit multitudinem peccatorum.* *1. Pet. 4.* Et, *Remissa sunt ei peccata multa*, ait Dominus, *quoniam dilexit multum.* *Luc. 7.* Si tectum est pars altissima domicilii, recte tectum est charitas. *Nunc*, inquit Apostolus Paulus, *manent tria hæc: fides spes, charitas, maior autem*, sublimior, celsior, latior *horum est charitas.* *1. Cor. 13.* Si denique tecto absoluitur, perficiturq; domus, certe tectum est charitas. *Omnis consummationis vidi finē, latum mandatum tuum nimis.* *Psal. 118.* Animaduerti, inquit Regius Psaltes, omnis perfectionis, atque absolutionis domicilii spiritalis finem esse latissimum, atque amplissimum illud mandatum, quod & Deum, & proximos, & inimicos comprehendit. Domus igitur, optimi Auditores, quam *elegit* Deus *in habitationem sibi*, credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. *Psal. 131.*

PARS POSTERIOR.

Ex iis domibus, quæ credendo fundantur, sperando eriguntur, diligendo perficiuntur, constat Ierusalem *ciuitas Regis magni*, non illa, quæ sursum est, quæ lætatur atque triumphat in cœlis; sed ista, quæ adhuc est deorsum, & peregrinatur in terris. Sed si Sanctorum Ecclesia Ierusalem dicitur, quid Mariam fuisse dicemus, nisi arcem Sion, vt templum Salomonis? *Maria arx Sion.* Si omnes animæ iustæ sedes sunt sapientiæ, quid tandem esse Mariam existimabimus? Quæ omnium istorum vno Christo excepto iustissima fuit, & ipsum solem iustitiæ peperit? Singulari igitur ratione & modo *elegit* Mariam Dominus *in habitationem sibi*. Quantum fidei, quantum spei, quantum charitatis in Maria extitisse censetis? *Beata, quæ credidisti*, exclamat Elizabeth, *quoniam perficiuntur in te, quæ dicta sunt tibi à Domino.* *Luc. 1.* Quam alte Maria fundamentum iecerat fidei, quæ cum se nihil aliud, quam humilē, & exiguam ancillam crederet, credidit tamen ad mysterium incomprehensum, ad commercium admirabile, ad inscrutabile sacramentum à Domino se electam, & inusita-

Mariæ fides.

sitato miraculo supra ordinem naturæ sine vllo exemplo cum virginitate fœcunditatem copulandam, & se vere parentem Dei, atque hominis mox futuram. *Fundamenta eius in montibus sanctis*, Patriarchis videlicet & Prophetis, propterea *diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* Vere fuit filia Abrahæ, cuius egregia fides singulari præconio in sanctis litteris celebratur. *Fide obtulit Abraham*, vt Apostolus ait: *filiũ suum Isaac, arbitrans quia potens est Deus & à mortuis excitare.*

Psalm. 86.

Heb. 11.

Et quid minus fecit Maria? Nonne & ipsa fide obtulit filium suum Dominum nostrum Iesum Christum cum in monte illo funesto iuxta crucis patibulum staret? & cur die tertia cum aliis Sanctis mulieribus ad vnguendum Dominum venisse non legitur, nisi quia firmissima fide credebat, nõ esse eum in tumulo requirendum, qui iuxta verbum suum iam ab inferis rediisset? Nec enim suspicari fas est, eam timore perterritam ad sepulchrum cum cæteris sanctis fœminis non venisse. Quomodo enim timebat, quæ ipso turbulentissimo tempore Iudæis furentibus, discipulis fugientibus, omnibus mortem intentantibus iuxta crucem imperterrita stabat? Enituit fides in Maria, propterea *elegit eam Dominus* Deus *in habitationem sibi.*

Spes.

Neque vero de spe & charitate Mariæ pauciora dicenda essent, si per otium nobis liceret. Tanto siquidem fidei fundamento parietes spei, & tectum charitatis respondere par est. Quocirca nonnulli id, quod legimus in Psalmo, *Singulariter in spe constituisti me*, non immerito transferunt in Mariã. Quomodo enim non singulari spe prædita Maria fuisset, quæ tot & tanta pignora diuinæ dilectionis acceperat? Nos gloriam illam beatam serui speramus à Domino quomodo non magis eam mater speraret à filio? aut quomodo sempiterna, & cœlestia bona simpliciter non speraret Maria, quæ omnia fragilia, & terrena tanto mentis ardore despexerat? Singulariter igitur in spe Maria constituta fuit, propterea *elegit eam* Deus *in habitationem sibi.*

Psalm. 4.

Charitas.

Porro Charitas Regina virtutum in qua magis, quam in ipsa orbis Regina enituisset? Si perfecta charitas in rebus aduersis potius cognoscitur, quam in secundis, quomodo non perfecta charitas in Maria, quæ omnium molestiarum, & passionum Christi socia fuit? quæ à primo die vsque ad vltimum fidelissima perseuerauit? Quæ maximum illud, & postremum lanceæ vulnus pro filio suo ipsa animo crucifixa excepit? Nec enim tunc in pectore Domini anima Domini fuit, sed anima Mariæ, quæ, vt D. Bernardus loquitur, inde nequibat auelli. Si *perfecta charitas foras mittit timorem*: quomodo non perfecta charitas in Maria, quæ in medio tumultu militum, strepituque armorum, amicis omnibus recedentibus, ipsa charitatis nexibus colligata à cruce Domini non recedebat? Si *maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis*: quam excellens charitas Mariæ fuit, quæ filium illum pro amicis posuit, quem multo vehementius, quam animam suam diligebat? Si demum charitatis est implere præcepta, quid de Mariæ charitate dicemus, quæ incredibili mentis feruore antequam Euangelica consilia orbi promulgarentur, sola magistra charitate, consilium perpetuæ virginitatis arripuit? Ipsa est igitur *mater pulchræ dilectionis*, ipsa *mulier amicta sole*, ipsa *rubus ardens*, ipsa *gratia plena*, ipsa est illa *vnica*, illa *columba*, illa *formosa* & *speciosa*, illa *soror* & *sponsa*, quam *introduxit Rex in cellam vinariam*, & in qua *ordinauit charitatem*. Ipsa est domus Dauid, ipsa ædes Salomonis, ipsa arca fœderis, quã *elegit* Dominus *in habitationem sibi.* Ipsa denique est illa, quæ venientem Dominum & in castellum quoddam intrantem, vt hodierna die toto orbe terrarum Ecclesia canit, in domum suam læta excepit.

1. Ioan. 4.

Ioan. 15.

Ecclesi. 24.
Apoc. 12.
Exod. 3.
Luc. 1.
Cant. 2. 4. 5. 6.

Quemadmodum summo apparatu in hoc nostro exilio Maria Dominum exceperit, hactenus explicuimus. Sequitur vt quo apparatu hodie ipsa à Domino excepta fuerit, breuiter exponamus. Nemini dubium esse puto, Virginem beatissimam post gloriosam Domini ascensionem, quotidie ardentissimis desideriis summisque votis cupiuisse dissolui, & esse cum Christo: mihique omnino credibile videtur, quod à Maria nonnullis dicitur, nihil ei dulcius in hac vita

Desideria & opera Mariæ post a-

scensum Christi.

vita fuisse, quam frequenter sanctissima illa loca, si non corpore, certe animo & cogitatione lustrare, in quibus filium suum & Dominum, vel egisse aliquid, vel passum fuisse meminerat. Itaque nunc descendebat in Bethlehem, nunc ascendebat Hierosolymam, nunc morabatur in Golgata, nūc ingrediebatur sepulchrum, nunc Bethaniam, nunc montem Oliuarum, vnde Dominus in cœlum ascēderat, inuisebat. Et quis ambigere potest, quin sæpius illa verba repeteret.

Psal. 41.

Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te. De Syluano Abbate legimus, eum, cum su. geret ab oratione, ac magnitudinem & pulchritudinem Dei contemplatus esset, ita contemnere, & despicere solitum res omnes creatas, vt oculos clauderet, nec eas aspicere dignaretur: quin etiam ad oculos suos diceret, Claudamini oculi, claudamini, nihil est in orbe iam pulchri, quod videre possitis. Et si hæc beato Syluano accidebant, quid de illa dicemus, quæ tanto clarius, Dei bonitatem, sapientiam, pulchritudinem, maiestatem contemplationis oculis intuebatur, quanto sæpius, & familiarius, & liberius cum ipso Dei verbo triginta tribus annis conuersata fuerat? Itaq; dicebat & ipsa, Claudamini oculi mei, claudamini. Nihil est enim pulchri quod iam videre possitis.

Psalm. 54.

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem D i mei? Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ & volabo? Atque ad hunc modum beatissima virgo diuini amoris flamma accensa totum illud tempus transegit, quod ab ascensione Domini vsque ad suum extremum diem intercessit.

Obitus describitur.
Cant. 1.

Verum hodierna lætissima, & clarissima die, viuendi curriculo probe confecto à Domino tandem promeruit audire, *Iam hiems transiit, imber abijt & recessit: surge amica mea, & veni.* Equidem, auditores, ego mihi persuadeo ad hoc verbum non expauisse, sicut olim cum ab angelo salutaretur, sed liquefactum plane fuisse cor Mariæ. Sed quis deinde vel oratione, vel cogitatione consequenti poterit, quale gaudium illud fuerit, cum filium suum omnibus angelorū ordinibus comitatum ad se venientem vidit, & cùm in eius clementissimas, ac benignissimas manus secura, ac læta spiritum illum sanctissimum exhalauit: & cum demū tota cœlesti Ierusalem Reginæ suæ obuiam procedente, ipsa *innixa super dilectum delitiis affluens, in vestitu deaurato circumdata varietate, sicut virgula fumi*, de huius mundi deserto, Apostolis acclamantibus, angelis plaudentibus, aereis potestatibus fugientibus, mundi elementis probe gestientibus, in cœlestes regiones ascendit?

Psalm. 44
Cant. 3.

Vbi corpus Mariæ sit

At nunquid solus Mariæ animus euolauit in cœlum? & quid tandem de sanctissimo illo corpore factum est? Vbi iacet? vbi latet? quis locus thesaurum illum habet? Breuiter hoc expediam, auditores optimi, & orationi meæ finem imponam. Cum homines primum in hūc nostrum orbem terrarum ingrediuntur, corpus præcedit, anima subsequitur.

Nam cum hæc regio proprie corporum locus sit, ratio ipsa postulat, vt corpus tanquam huius vrbis ciuis, primum adueniat, & animæ, tanquam peregrinæ, aditum patefaciat; at cum ex hoc orbe terrarum in cœlestes regiones commigrandum est, cōtrario modo res agitur. Animus enim, tanquam eius vrbis ciuis, statim admittitur: corpus vero, tanquam peregrinum, vsq; ad vltimum iudicii diem residere cogitur in sepulchro, & tum demum in gratiam animorum in cœlum etiam corpora admittētur. Verum, auditores, lex ista priuatorum hominum est, non Regis aut Reginæ. Nec enim Reges & Domini in suis regnis, & ditionibus aliorum patrociniis indigent; sed possunt ipsi pro suo arbitratu ducere secū, quos volunt, siue ii ciues, siue peregrini sint.

Quin etiam licet eis, quos volūt pellere, quos volunt reuocare. Quocirca Liberator atque Assertor noster Christus, quia nō priuatus ciuis, sed Rex ac Dominus cœlestis Ierusalem erat, simul & corpus, & animam in cœlorum regnū inuexit: neq; multo secus de ipsa Regis matre, atque orbis Domina sentire, ac loqui debemus. Nimirum Dei filius post obitum beatissimæ suæ matris non diu corpus illud separatum iace-

iacere in tumulo passus est; sed illud priuilegio singulari post modicum tempus & reuocauit ad vitam, & euexit ad gloriam. Nec enim decebat, vt cuius anima corruptionem non viderat, eius caro corruptionem sentiret. Et quis obsecro credere posset, arcam sanctitatis, domicilium verbi, templum Spiritus S. corruisse? Exhorret plane animus meus vel cogitare carnem illam virgineam, quæ Deum genuit, peperit, aluit, gestauit, vel in cinerem esse conuersam, vel in escam vermibus traditam. Et quomodo fieri posset, vt corpus tantæ virginis adhuc esset in terris, & iam tot sæculis incognitum, & sine vllo honore iaceret? Quid, homines ex vltimis orientis & obeuntis solis, Aquilonis, Austrique partibus ad corpora Principum Apostolorum Romani concurrunt. Corpus B. Iacobi est & fuit iam tot annis toto orbe celeberrimum; ossa martyrum, & cæterorum diuorum, aureis, & argenteis thecis includuntur, & singulari Dei prouidentia tot Sanctorum corpora, quæ latebant, summa Christianorum lætitia diuersis temporibus inuenta sunt. Adeo non patitur iustissimus Deus corpora seruorum, & amicorum suorum debito cultu, & honore priuari: & nos dicemus, Dei filio ipsam matrẽ suam ita parũ charã, ne dicã ita vilem esse, vt corpus eius in aliquo deserto loco contemptum, neglectum, obliuione sepultum, iam tot sæculis sine vllis honoribus delitescere patiatur? Non ita est, Auditores, sed probe retinens Dei filius verba illa Patris, *Ingredere in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ*: neque ignorans, arcam sanctificationis suæ esse corpus beatissimæ matris suæ, posteaquam ipse prior in requiem suam gloriosus intrauerat, primo quoque tempore arcam illam sanctissimam vniuersa cœlesti Ierosolyma exultante in templum veri ac summi Salomonis induxit, & tunc renouata sunt gaudia supernorum ciuium, renouata tripudia, renouati triumphi, qui propter aduentum tantæ virginis agebantur. Nunquid legistis qua lætitia, qua pompa, quibus plausibus arca Domini, vel in domum Dauid, vel in templum Salomonis initio ducta fuerit? Quid igitur mirum, si arcã hanc sine comparatione præstantiorem, & sanctiorem, cum cantu, & lætitia omnium illarum æternarum, & prope diuinarum mentium in cœlestia templa Dominus introduxerit? Sed si magna fuerunt, ac pene incredibilia gaudia cæterorum, quid ipsam virginem beatissimam sensisse cogitandum est? Ac tum præsertim, cum primum pedes intulit in illius sublimissimæ, ac pulcherrimæ ciuitatis ianuas, cuius splendorem, cuius delitias, cuius gloriam, nec hominum, nec angelorum linguæ explicare pro dignitate possent?

Psal. 131.

2. Reg. 6.
3. Reg. 8.

Et quantam, obsecro, lætitiam ei primus aspectus attulit? O quantum interest inter hunc diem, & eum, quo aliquando in Golgatha coram filio suo cruci affixo stetit? Quid enim tunc cernere poterat, quod non & mœrorem, ac tristitiam augeret? Si montem, in quo erat, considerabat, vbique mortis vestigia & horrorem videbat: si ad cœlum oculos leuabat, solem & lunam mœrentes, & aerem tenebricosum, & diem in noctem conuersum intuebatur. Si eos, qui iuxta ac prope se erant hinc quidem Ioannem afflictissimum, & collachrymantem, inde vero turbas insanientium, & furentium militum & Iudæorum cernebat. Si demum in eum, qui cruci appensus erat, oculos intendebat, videbat Christum, id est, animam, & cor, & omne suum bonum, gaudium cordis sui, & lumen oculorum suorum extinctum: & tum vere vaticinium illud implebatur, *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* At vero hodie, ita sunt omnia illa tristia, & luctuosa spectacula in iucunda, & felicia commutata, vt quaqua versus oculos suos conuertat, nihil penitus spectet, quod eam summa lætitia non afficiat. Aspicit enim locum, & videt paradisum voluptatis, hortum delitiarum, vrbem Regis magni, portas ex auro mundo, plateas lapidibus pretiosis, gemmisque clarissimis stratas. Aspicit incolas regionis, & videt illustrissimas, & maximas facies Angelorum, ornatissimum cœtum Patriarcharum, longissimum ordinem sanctissimorum vatum, nec non sanctas mulieres, quæ sexus infirmitatem animi robore, & magnitudine superarunt. Aspicit sedentem

Comparatio Mariæ cœlum intrantis, & sub cruce stantis.

Luc. 2.

dentem in throno, & videt filium suum gloria, & honore coronatum, & lumine amictum, sicut vestimento, cœli & terra atque adeo orbis totius gubernacula tenentem intuetur: caput non iam spinis, sed radiis coronatum. Intuetur oculos solis luce clariores, signa manuum & pedum omnibus carbunculis pulchriora, auream quoq; portam lateris, primum quidem ad ignominiam ab insano milite reseratam, sed ad gloriam postea à Christo resurgente conseruatam. Postremo aspicit & seipsam, & videt se super omnes omnium angelorum ordines exaltatam, in omnibus rebus creatis principem locum tenere: videt omnium beatorum Principum oculos in se vnam esse coniectos: videt se sole amictam, & stellis duodecim coronatam, sub pedibus lunam habere. Et quanta est hæc gloria? Quanta maiestas? Et quantam adfert secum materiam gaudiorum? *Egredimini filiæ Sion*: Egredimini mentes Christianæ, *& videte* Reginam vestram *in diademate, quo coronauit* eam filius suus. Videte Reginam vestram, quam laudant astra matutina, & cuius pulchritudinem sol & luna mirantur.

Cant. 3.

Porro gloriam istam Imperatricis nostræ se vidisse Ioannes in Apocalyp. testatur: *Signum magnum*, inquit, *apparuit in cœlo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim.*

Apoc. 12.

Maria mulier amicta sole.

Quid enim aliud mulier amicta sole, quã Mariam in abyssum diuinæ lucis quasi immersam significat; vt sicut ipsa quondam Deum vestiit carne mortali, ita quoq; nunc ipsa à Deo perenni luminis splendore quodammodo vestiatur? Quid vero corona designat stellarum duodecim; nisi quicquid eminet sparsim in omnibus membris Ecclesiæ, quæ omnino duodecim sunt, id totum in Mariæ corona fulgere? nimirum in Patriarchis enituit fides, in Prophetis cognitio futurorum, in Apostolis charitas, in Martyribus fortitudo, intelligentia in Doctoribus, patientia in Confessoribus, Sanctimonia in Sacerdotibus, contemplatio in Eremitis, in Monachis humilitas, in virginibus puritas, in viduis continentia, in maritis & maritatis fœcunditas.

Duodecim stellæ in corona Beatæ Virginis.

Iam vero, quis audeat inficiari, extitisse in Maria fidem Patriarcharum, lumen Prophetarum, feruorem Apostolorum, necnon martyrum fortitudinem, Doctorum intelligentiam, Confessorum patientiam, sanctimoniam Sacerdotum, contemplationem Anachoretarum, humilitatem Monachorum, postremo virginum puritatem, continentiam viduarum, fœcunditatem coniugatorum? Quemadmodum igitur hic in terris ex omnibus omnium ordinum donis & virtutibus Mariæ corona intexta fuit: sic etiam nunc in cœlis, quicquid gloriæ & splendoris fulget in coronis ordinum singulorum, id totum diuino quodam artificio in Mariæ diademate vario, clarissimoque fulgore coruscat. Hæc est igitur in capite eius *corona stellarum duodecim.*

Porro *& luna sub pedibus eius.* Quidni enim luna sub pedibus eius sit, quam sol vestit, & stellæ coronant? Luna mutationem in sanctis literis significare solet: & Maria hodie omnis mutationis expers facta est. Ergo *& luna sub pedibus eius.* Luna præterea Ecclesiam vniuersam designat; & Maria hodie thronũ tam sublimem singulari Dei munere sortita est, vt non solum Ecclesiam istam, quæ peregrinatur in terris, sed etiam illam quæ triumphat in cœlis, sub pedibus suis videat: nempe collum est inter caput, & corpus reliquum, medium: media inter Christum & Ecclesiam Maria: ergo *& luna sub pedibus eius.* Neque minus apte homines peccatores luna significare potest, *stultus enim*, inquit Sapiens, *vt luna mutatur: iustus autem vt sol permanet.* Et quis nescit, Mariam singularem aduocatam, & patronam esse hominum peccatorum? *Vultum tuum*, inquit Dauid, *deprecabuntur omnes diuites plebis*: ergo *& luna sub pedibus eius.* Postremo diabolus quoque lunæ nomine intelligitur. Ipse est enim omnium stultorum, & peccatorum princeps, qui plane, vt luna, mutatus est, cum ex angelo optimo & pulcherrimo nequissimus & teterrimus diabolus efficeretur. Eum vero Maria non solum sub pedibus habet, sed & pedibus suis caput eius contriuit: ergo *& luna sub pedibus eius.*

Et luna sub pedibus eius.

Eccles. 27.

Psal. 42.

Hæc habui, Auditores, quæ de hodierna celebri-

Epilogus.

celebritate pro temporis breuitate dicerem. Reliquum est, vt si aliquando in regnum illud cœleste à Domino recipi, si in requiem & gaudium Domini ingredi, si Reginam nostram in diademate, quo hodie coronata est, intueri desideramus, B. Mariæ vestigiis insistamus, eamque, quantum nostra infirmitas patitur, imitemur. Audiuistis, quid virgo prudentissima fecerit, nempe excepit Dominum in domum suam, in domum fide fundatam, spe erectam, charitate perfectam: in hoc eam imitari debemus. Fundemus domicilium nostrum supra firmam petram, non simus instabiles, Ephes. 4. & *fluctuantes*, nec *omni vento doctrinæ circumferamur*, quemadmodum illi faciunt, qui vbi semel circa fidem naufragauerunt, perpetuo tanquam vndæ instabiles fluctuant, & singulis annis fidem commutant. Habemus Christum petram, illi fide adhæreamus: 2. Tim. 2. habemus & Petrum petram, ab illo quicquid credendum sit, discamus: habemus Ecclesiam Dei viui, columnam & firmamentum veritatis, quæ nos peperit, quæ nos aluit, quæ nos instituit, in eius gremio secure conquiescamus. Neque vero speremus 2. Tim. 6. *in incerto diuitiarum*, sed in Deo viuo, 1. Cor. 2. qui vera, & stabilia bona in se sperantibus Isai. 64. præparauit, quæ *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis* ascenderunt. Neque minus rectum, quam parietes, & fundamentum nobis curæ sit, parietibus iam erectis: tectum charitatis superponamus, diligamus Deum, diligamus proximum, 1. Ioan. 3. *nõ lingua, & verbo; sed opere & veritate*: non parcamus pecuniis, non parcamus laboribus, non vitæ & sanguini, vt amplum, & sumptuosum habeamus tectum charitatis.

Quia vero huius tanti operis præcipuus auctor & architectus Deus est, Psal. 126. *Nisi enim Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam*, B. Mariæ pedibus prouoluamur, eius patrocinium imploremus, eius preces flagitemus, eam aduocatam apud Deum habere toto animo cupiamus, vt per eam Deus in animis nostris domicilium sibi ædificare, atque in eo semper habitare dignetur, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XLI. DE SANCTO BARTHOLOMÆO.

Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Ioan. 15.

EVANGELISTA Ioannes, optimi Auditores, cum Ephesi moraretur, & vsque ad vltimam senectutem peruenisset, vt vix inter discipulorum manus ad Ecclesiam deferretur, nec eius vox aut latera concionãdi laborem ferre diutius possent, nihil aliud, nisi *filioli diligite alterutrũ*, in singulis prope concionibus reiterabat. Itaq; discipuli, vt Hieronymus in commentariis epistolæ ad Galatas scriptum reliquit, tædio iam affecti, quod eadem semper audirent, aliquãdo dixerũt: Magister, quare semper hoc loqueris. Qui respondit. *Quia præceptum Domini est, & si solum fiat, sufficit.* Præclara vox, & B. Ioanne viro sancto, ac sapiente dignissima. Nec enim ea sententia aut plenius, aut breuius aliquid dici, vel excogitari potuisset. Siquidẽ ea significatur, hoc vno charitatis præcepto, præcepta omnia contineri: &, qui charitatẽ habeat, eum omnes virtutes habere. Ex quo non sine causa in festis diebus beatorũ Apostolorum & Princ pum Ecclesiæ, illæ Euangeliorũ historiæ publicè in templis decantari solẽt, in quibus excellentissimæ huius virtutis, seu potius virtutũ omnium principis commendatio continet̃. Qualis ea est, *Hæc mando vobis, vt diligatis inuicẽ.* Et rursum illa, *Hoc est præceptũ meum, vt diligatis inuicẽ.* Sic enim decebat, vt Principes orbis terrarum, & Christianæ Reipub. maxima lumina in ea virtute, quæ Princeps & Regina virtutum est, maxime cognoscerentur enituisse. Cum igitur & Euangelia, quæ in diebus festis Apostolorũ legi in Ecclesia consueuerunt, ad dicendum de charitate me inuitent, & prouocet ad hoc ipsum B. Apostoli Bartholomæi martyrium illustrissimum, quod quãto magis atrox, & exquisitũ fuit, tanto perfectioris & excellentioris charitatis argumentum extitit: & demum emolumentum, atque vtilitas maxima,

Hier. in ep. ad Galat.

Ioan. 5.

ma, quam ex hac oratione percipi posse video, ad idem me non tam alliciat, quam impellat, de nulla re aut nobis magis salutari aut tempori accommodata dicere potero, quam de hac virtutum principe charitate.

Propositio. Hoc igitur nobis hodie propositum sit, non quidem in illis quæstionibus laborare, cur Deus nobis charitatem præcipiat, cum ea donum ipsius maximum & præstantissimum sit? & quomodo charitas à gratia differat? quam habeat naturam? quam habeat sedem? quomodo crescat? quomodo minuatur? Hæc enim in Gymnasiis commodius, quam in suggestis, & concionibus explicantur. Sed eos fructus eaque commoda percensere, & exemplis appositis illustrare, quæ secum charitas solet adferre, vt eorum magnitudine, & copia, tanquam stimulis quibusdam ad eam virtutem, vel comparandam, vel augendam, vel conseruandam, & retinendam incitemur. Non enim tam naturam charitatis inuestigare, & de ea sapienter, & copiose disserere, iubet Dominus, quam eius igne feruere, & frigidos inflammare. Quod igitur constanter asserimus & quod aptissimis argumentis Domino benè iuuante confirmare conabimur, tale est, charitatem parentem, & nutricem esse omnium bonorum, vt si loqui possit, verissime dicat, *Omnibus omnia* facta sum, & qui eam *1.Cor.9.* fit consecutus, cum Sapiente pronunciet, *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa*: & demum iure optimo B. Ioannes dixisse videatur, *Filioli diligite alterutrum: quia præceptum Domini est, quod si solum fiat, sufficit.* *Sap.5.*

Dicam planius. Existat hic in oculis omnium nostrum vir aliquis potens, purpura, & bysso indutus, auro & gemmis ornatus, stipatus vndiq; famulis, & qui marmorea palatia, pecuniarum aceruos, agros, vineas, hortos, pecora, seruos, & ancillas habeat, & solam charitatem non habeat: hunc assero pauperem, & nudum, & nec domum, nec pecunias, nec cibos, nec vestes habere, & miserum, & mancum, ac membris omnibus captum ac debilem, imo & mortuum esse. Contra vero alius nobis sistatur, & sic hic ipse gloriosissimus Bartholomæus, quē ita mente concipiamus, vt erat eo tempore, cū ab insanis iudicib. pelle detracta, ludibrioq; expositus, nū homo vulneribus confectus, sed ipse totus ingens plaga & horrendum vulnus videbatur. Certe iste non modo auro, & argento, & agris, & tecto, & cibariis, & vestibus; sed & ipsa pelle indigere videtur: & tamen, quia charitate nō indigebat, eum ego pecuniis, domibus, cibariis, vestibus, aliisq; rebus omnib. affluentem, ac redundantem assero. Quale igitur bonum sit charitas, & quantum pro ea, vel acquirenda, vel retinenda laborare par sit, cogitate. Vt autē ad certa capita hæc omnia reuocemus, charitatem, vitam, ignem, aquam, tectum, cibum, potum, indumentum, arma, & pecunias esse confirmo. Quæ omnia cum homo habuerit, nihil amplius in mundo hoc desiderare posse videtur.

Sine charitate nullus diues.

Charitas vita. Primum igitur & maximum, in quo conseruando, quam diligētissime omnes laborant, vita ipsa est. *Pellem pro pelle dabit homo: & cuncta, quæ habet pro anima sua*, hoc est, *Iob.2.* non solum pecunias & cætera bona externa; sed & ipsam pellem periculis obiiciet, vt pellem cōseruet. Nam si quis districto gladio caput, vnde vita dependet, ferire conetur, nonne vestem incidendam, & brachiū ipsum vulnerandum opponet, vt saluum, & incolume caput custodiatur? Vita igitur nihil carius, nihil dulcius, nihil maius homines habent. Iam vero charitatem esse vitam, testis est Apostolus Ioannes: *Qui non diligit, manet in morte.* Neq; vero qualiscūq; *1.Ioan.3.* vita charitas est, sed cœlestis, ac prope diuina: *Videte*, inquit idem Apostolus, *qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus.* Et Apostolus Petrus, *Maxima, & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ.* Quātum sit hoc donum, Auditores, plane est inexplicabile: & non solum verbis declarari nō potest, sed ne cogitatione quidem comprehendi. Primum enim, qui hanc vitam viuunt, ii sunt, qui in regno cœlorū Deum perpetuo laudabunt. *Non mortui laudabunt te Domine; sed nos qui viuimus, benedicimus Domino.* Deinde iidē sunt, qui iure suo corporis Dominici sacramēto diuinissimo nutriuntur. Non enim mortuorum, sed viuentium cibus est. Postremo, quemadmodum ani-

1.Ioan.3. *2.Pet.1.* *Psal.113.*

animus noster mentis, & rationis compos, dum cum corpore isto coniungitur, non solum efficit, vt corpus ipsum viuat; sed etiam, vt omnium sensuum organa viuant, & munera sua, ac functiones exercere possint: ita etiā à charitate, q̄ ipsius vitæ vita, & animæ anima est, nō ipse modo animus perficitur, & formatur; sed virtutes omnes, quæ veluti facultates, & vires sunt hominis interioris, ab ea formantur, & animantur, vt earum actiones vim & efficaciam habeant ad gloriam regni cœlestis promerendam. Hinc videlicet B. Paulus, quæ cæterarum virtutum propria sunt, vni attribuit charitati: *Charitas*, inquit, *patiens est, benigna est: charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, &c.* Et alio loco, fidem *per dilectionem*, operari confirmat; quomodo & iustitiam, & temperantiam, & cæteras virtutes per charitatem operari verissime dici potest, ac debet. Vultis, vt exēplis rem istam ob oculos ponam? Qui sunt medicinæ artis periti, dicunt, medicamenta nullam vim in corpus affectum habere, nisi à naturali calore formetur, & tanquam animetur. Sane hoc dicunt. Imo vero nemo non dicit, qui magnum illum Hippocratem diligenter lectitarit, qui medicamentum asserit non esse id quod curat; sed naturam, quæ pharmaco tanquam instrumento vtitur ad curandum. Ita igitur & fides non operatur, nisi ab illo viuo & diuino igne charitatis, quasi vitam recipiat.

1. Cor. 13. Galat. 5.

Ex quo sapienter ab Apostolo Iacobo, *Fides sine operibus mortua*, nominatur. Neq; vero ita est hoc accipiendū, quasi fides naturam suam, & nomen amittat, & omnino nihil sit, si à charitate separata sit; sed eo modo fidē sine charitate mortuam esse dicimus: quo eas aquas, quæ in paludibus iacent, mortuas appellamus: non quod vere ac proprie aquæ non sint, sed quod more fontium, & fluuiorum non moueantur, nō fluant, non labantur. Quare B. Iacob. prudentissime, & quasi seipsum explicans, vt is, qui spiritu iam futuras hæreses præuidebat, non ait, fidem sine operibus mortuam esse, sicut homo sine anima mortuus est: siquidem homo sine anima, non modo mortuus est; sed omnino homo non est. Quid igitur Beatus Apostolus dixit: *Sicut corpus*, inquit, *sine spiritu mortuum est, sic & fides sine operibus mortua est.* Iam vero corpus sine spiritu mortuum quidem est, sed verissime tamen corpus est. Sic igitur & fides sine charitate fides est, sed viua non est: quod in adulteris, meretricibus, lenonib⁹, aliisq; sceleratis hominibus & in ipsis dæmonibus apparet. *Nam & dæmones credunt, & contremiscunt.* quanquam non leue discrimen est, inter diaboli, & peccatorum hominum fidem. Hi enim fidem infusam, & veram, licet mortuam retinent: illi autem non aliam fidem habent, nisi quam ipsi sibi comparauerunt. Hæc propter hæreticos dicta sunt.

Iacob. 2.

Quomodo fides sine operibus mortua sit.

Vt ad rem nostram reuertamur, charitatem animæ vitam esse hactenus, ni fallor, accepistis: nunc vt quam hæc vita homini non modo vtilis sed plane necessaria sit, intelligatis, constituendum, & confirmandū nobis est, neminem sine caritate integrum, perfectum, & absolutum hominē esse posse; sed plane mutilum, & imperfectum. Tunc enim vnaquæque res perfecta, & absoluta dicitur, cum talis est, vt cum suo fine, propter quem est effecta, coniungi, & copulari possit. Quis, obsecro, ædiū finis est? Habitatio. Quādiu igitur ædes, aut recto, aut aliquo pariete carent, vt habitari non possint, tamdiu imperfectæ, & nō absolutæ sunt. Quis brutorum animantium finis est? Ea sensibus probe percipere, quæ naturæ eorum consentanea sunt. Non igitur perfectum est animal, si vel sensum videndi, aut audiendi, aut gustandi, aut aliquo alio careat: vel non careat illis quidem, sed corruptos & deprauatos habeat. Neq; rursum perfectum dici posset, si præter sensus istos aliquo habitu, quem minime haberet, ei ad sentiendum opus esset. Iam igitur quis hominis ipsius finis, & summum bonum est? certe vel ipso Philosopho teste, non alius est hominis finis, quam actio animæ secundū optimam, & perfectissimam virtutem. Sic enim vt verba ipsius proferamus in libro de moribus primo scriptum reliquit: *Humanum bonum actio animæ secundum virtutem est, & si plures sunt hominis virtutes, secundum optimam, & perfectissimam.* Quænam igi-

Sine charitate nemo perfectus.

Quis finis hominis.

igitur est hæc optima & perfectiss. virtus? Scio quid Philosophus respõderet: sed malo Apostolum audire, qui cũ ad Corinthios scribens excellentissimas virtutes enumeraret, ait: *Nunc autẽ manent tria hæc fides, spes, charitas: maior autem horum est charitas.* Et rursum ad Coloss. *Super omnia autem charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis.* Charitas igitur optima, & maxima virtus est, quæ præstantissimam partẽ animæ nostræ cum Deo, fonte omnium bonorũ, coniungit. Quare tum demũ perfectus, & absolutus homo dici potest, cum charitatẽ habet. Et hoc est, quod beatiss. martyr Irenæus significare volebat, cum diceret, hominem tribus constare, animo, corpore & Spiritu S. Quia nimirũ perfectus homo sine charitate non est. Et *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S. qui datus est nobis.* Neq; aliud Ecclesiasten voluisse crediderim, cum ait: *Deum time, & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo*, ac si apertius dixisset: Tunc homo totus perfectus, & absolutus est homo, cum Deum timet, & mandata eius obseruat. Quia vero, qui diligit proximum, legem impleuit, & Domini præceptum hoc est, vt diligamus inuicem: propterea est totus & perfectus homo, cum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex omnibus viribus Deum diligit, & proximum suum, sicut seipsum.

1. Cor. 13.

Coloss. 3.

Rom. 5.

Ecclес. vlt.

Luc. 10.

Habemus igitur charitatem esse vitam, postq̃ nihil est homini magis necessarium, quam ignis, & aqua: quippe cũ ei, cui aqua, & igni interdictũ est, ipsam quoq; vitã esse interdictam necesse sit: Charitas vero vtrũque, h.e. aqua & ignis est. Ac vt de igne, qui nobilior est, prius dicamus: nunquid non de charitate Dominus loquebatur, cum diceret, *Ignem veni mittere in terram & quid volo nisi vt accẽdatur?* Et Deus ipse, cur *ignis consumens* ab Apostolo nominatur, nisi quia ipsa charitas Deus est: ideo & *ignis cõsumens* est. Deniq; quid dicimus amantes ardere? Cur Poeta de amante dixit, *Et cæco carpitur igni?* ac vt de nostris potius loquamur: cur discipuli duo ab oppido Emaus venientes dicebant, *Nonne cor nostrũ ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?* Certe non alia de causa, & sacri, & profani scriptores, & ipsum hominũ vulgus ita loquitur, nisi quia omnino similes sunt ignis, & charitatis effectus. Ac vt cæteros omittamus, ignis semper ascẽdit, quia sursum est locus eius: nec ipse solum, sed ea etiam quæ circa terrã volutantur, si calorẽ concipiant, sursum tendere compelluntur. Videas interdum paulo ante lucem, terram nebulis, & vaporibus coopertam: vbi autẽ igneus sol exoritur, & ex loco superiori vapores calefacit, & ignem in eos quodãmodo iaculatur, mox ascendere, & in sublime ferri incipiunt. Ita plane, Auditores, & charitas facit. Homines natura terrestria animantia, hoc est graues, & frigidi erant, & suopte nutu ac pondere ad terram ferebantur, & nihil, nisi terrenum, & caducum, & fragile nouerant. Venit sol iustitiæ Christus Dominus noster, & super nostrũ horizontẽ apparens, clara voce clamauit: *Ego autem si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum*: neq; dixit, & non fecit; sed fecit omnino, sicut dixit. Ascendit enim in cœlum, & post decem dies ignẽ misit in terram, calefacit vapores, qui volutabãtur adhuc circum terras, & ecce repente attollunt capita, relinquunt terram, & domos, & agros, & parentes, & liberos, & pecunias, & voluptates, & clamant, *Trahe nos post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Cur tot millia sanctorum hominum initio nascentis Ecclesiæ, spretis omnib. quæ in terris possidebant, ad martyrium cucurrerunt, nisi quia vapores calefacti à sole iustitiæ sursum trahebãtur? Et quid, obsecro, sanctos illos Patres Antonios, Paulos, Hilariones, Macharios, Benedictos, & alios tam multos ex vrbibus expellebat, in eremos agebat, & pro conuiuiis ieiunia, pro somno vigilias, pro mollibus indumentis cilicia, pro frequẽtia solitudinẽ, pro quiete, ac otio labores, tam duros, & tam diuturnos eligere faciebat, nisi flamma illa diuini amoris, quæ ab eo in ipsorum cordib. accensa fuerat, qui dicebat, *Ignem veni mittere in terrã, & quid volo, nisi vt accendatur?* Quid postremo beatissimum Franciscum, vt de cæteris taceam, & mundi totius, & pene suiipsius obliuisci, & solum cœlũ intueri, ad ipsum suspirare, ipsum solũ sitire cogebat, nisi ignis diuinus, nisi incendium,

Charitas ignis est.

Matth. 12.

Heb. 12.

Luc. 24.

Ioan. 12.

Cant. 1.

dium,

dium, quod tam magnũ in tam exiguo pectore Dominus excitauerat, vt quasi in illis angustiis se continere non valens, in quinq; locis corpusculum aperuerit, & inde tanq̃ ex fornace violenter eruperit? O vis admiranda! O potentia incredibilis charitatis! Quicunq; igitur, Auditores, ad illas sedes beatorum aspiramus, frustra agimus, quicquid agimus, si duri, & frigidi lapides permanemus, & charitatis incendio non flagramus: non enim cœlum, sed centrum lapidum locus est. Hinc Iudæis Dominus aliquando dicebat: *Quo ego vado, vos non potestis venire*: nimirum, quia ipse ignis erat, & sursum habitabat: Iudæi autem terra & lapides erant, & nisi deorsum ire non poterant. Et nos quoque si charitatis igne accensi non sumus, merito à Domino audimus: *Quo ego vado, vos non potestis venire*.

Ioan. 8.

Variæ ignis & charitatis proportiones.

Verum quia nobis longa restat via, & ad eam transmittendã breue tempus constitutũ est, non ambulare, sed currere necessariũ erit. Vt igitur paucis multa cõplectar, & ceteras ignis & charitatis cõparationes ostendam potius, q̃ exponam, Ignis rubiginem ferri, charitas rubiginẽ peccati consumit. *Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Ignis aurũ à cæteris metallis, charitas sanctos, & pios à peccatorib. seiungit: *In hoc cognoscent omnes, q̃ discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Tanquam diceret, vt B. Augustin. exponit, alia munera mea habere vobiscum possunt etiam non mei: non solũ naturã, vitam, sensus, rationẽ, & eam salutẽ quæ hominibus, pecoribusq; communis est, verum etiam linguas, sacramenta, fidẽ, scientiam, distributionem rerũ suarum pauperibus & traditionem corporis sui, vt ardeant; sed quoniam charitatem nõ habent, vt cymbala concrepant, nihil sunt; nihil illis prodest quicquid de donis meis habuerint, si charitatem nõ habeant. *In hoc igitur cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.*

Luc. 7.

Ioan. 15.

Sed rogat fortasse quispiam: vbinam hic ignis inuenitur? Audi Regium Psaltem, *In meditatione mea exardescit ignis.* Verè ita est. Nam Dominicæ Passionis, & rerum cœlestium assidua cõtemplatio verè fornax est, vbi diuini amoris flamma succenditur.

Psal. 38.

Quid enim est oratio, nisi ascensio mentis in Deum? Tunc igitur, ascendit homo ad Deum, qui ignis est, & vnus Spiritus fit cũ eo, & illustratur, & inflammatur, cum studio orationis, & contẽplationis vacat: neq; poterit vnquam, mihi credite, ad aliquem perfectæ charitatis gradum peruenire, qui non serio, & totis viribus incubuerit in hoc pium, & verè sanctum, & salutare studium orationis. Vt autem & quo pabulo nutriri hic ignis debeat, & quibus rebus extinguatur, percipiatis, illud considerare debetis, nõ esse similem flammã charitatis illi igni, quo vbique & passim homines vtuntur, qui aquis extinguitur, & oleo succenditur: sed potius alteri, qui admirabili quodam artificio excitatur, & contrario modo, atq; alius ignis, oleo extinguitur, & aqua pascitur, & nutritur. Quid enim aliud aqua significat, quam vexationes, calamitates, ærumnas, inopiam, ægritudinem, tormẽta, supplicia, exilia, damna, & alias res naturæ nostrę cõtrarias atq; aduersas? De quibus Dominus per Prophetam ait: *Intrauerunt aquæ vsq; ad animam meam.* Oleum autem, quid, nisi blanditias, & delitias, commoda & voluptates designat? *Oleum autem peccatoris,* inquit idem Propheta, *non impinguet caput meum.* Ignis igitur charitatis non vulgaris est ignis; sed in officina summi artificis elaboratur: oleo, hoc est, otio & voluptatibus corporis præfocatur; aquis autẽ tribulationum & pœnarum nutritur: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem*: Ita legis in cantico amoris. Hinc Dominus sanctos famulos suos Apostolos & Martyres, & ipsam integerrimam matrem suam, in quibus hunc ignem conseruare volebat, non delitiis affluere, non opibus abundare, non honoribus multis ac dignitatibus clarere: sed per multas tribulationes in regnũ cœlorum intrare voluit: hoc est enim pabulũ charitatis. At contra, ignis amoris rerum creatarum, qui vbiq; reperitur, & quẽ omnes in suis ædibus, imo & in cubiculis accendunt, oleo, vt diximus, delitiarũ nutritur, & aquis tribulationum extinguitur. Cur enim existimatis Deum his dieb⁹ tantam copiam aquarum super nos effudisse, nisi quia ignem istum amoris rerum terrenarum

In fornace meditationis exardescit charitas.

Tribulatione pascitur.

Psal. 68.

Psal. 140.

Prosperitate extinguitur.

Cant. 8.

Alludit ad inundationem Diluuii

factam Louanij de qua alibi dixit. narum nimium crescere perspiciebat? Ingrati igitur sumus si de eo conquerimur, cum ille, ne ab igne consumamur, pluuias mittit. Vtinam, Auditores, voces istas Dei, blande ac benigne nos ad se vocantis audiremus. Vt enim mater, cum filium iam à lacte abstrahere, & cibo solidiori assuefacere cupit, felle & absynthio aspergit vbera nutricis; ita benignissimus, & nostri amantissimus Dominus, quia nos non cibum istũ, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, vult quærere; quia amorem carnis extinguere, & secum ascendere cupit, ideo omnes mundi voluptates amaritudine aspergit; ideo pestem minatur; inde famem, hinc bella, inde hæreses oriri permittit: in æstate serenitatem negat, in hyeme fortasse pluuias denegabit, vt aliquando euigilemus, & quæ sursum sunt sapere, quæ sursum sunt quærere incipiamus, & non quæ super terram. *Coloss. 3.* Si enim hanc breuem & exiguam mundi dulcedinem tanto felle admixtam, adhuc tam vehementer adamamus, quid faceremus, si felle admixta non esset? Si omnia prospere nobis, & ad votum succederent, quis de cœlesti gloria cogitaret? Quis non perpetuo hic in terris viuere vellet? Gratias igitur, gratias tibi agimus, Domine, quod nos dulci baculo tuo, licet inuitos, ad summum, & verum bonum nostrum redire compellis. Sed satis multa de igne. Nunc de aqua, sed breuiter.

Charitas aqua est. Charitatem aquam esse, docet Dominus per Ezechielem: *Effundam*, inquit, *super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquinamentis vestris.* *Ezech. 33.* Cur autẽ charitas aqua dicatur, explicat Beatus Irenæus lib. 3. contra Valentinum: *Iren. lib. 3. con. Valen.* *Vt enim*, inquit, *ex multis granis vnus panis efficitur, quia aqua veluti quodam glutino inuicem copulantur, & multa pulueris grana, si aqua humor accedat, vnum laterem faciunt, alioqui vero sicca grana sine humore in vnum coalescere quomodo possunt? Ita quoq; & nos, qui terra, ac pulueris grana sumus: Puluis es*, ait Dominus, *& in puluerem reuerteris*, *Gen. 5.* *nunquam per nos, vel nobiscum coniungi, vel cum Deo possemus: sed accedit humor charitatis, & ita nos cum hominibus cæteris copulat, vt Apostolus dicat, vnus panis, & vnũ corpus multi sumus.* *1. Cor. 10.*

Et rursum ita cum Deo nos vnit, vt idem Apostolus confirmet: *Qui adhæret Domino* vnum Spiritum cum eo effici. *1. Cor. 6.* Est vero tam fortis, atque indissolubilis hæc vnio, vt in sanctis martyribus prius corpus ab anima, quam animus à Deo separetur: & in Bartholomæo Apostolo sæuissimi carnifices pellẽ à carne seiungere possent: cor tamen ipsius à Deo separare nõ possent. Quid de Paulo dicemus? Qui ad Romanos scribẽs & quod nos dicimus confirmans, ait: *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis: sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.* *Rom. 8.* Ecce aquam, ecce humorem, ecce gluten. *Propter eum*, inquit, *qui dilexit nos.* Et addit: *Certus sum, quia neque mors, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neque instantia, neq; futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Fortis* igitur *vt mors dilectio, dura vt infernus æmulatio:* *Cant. 8.* neque gluten est aliquod, quod cum ea comparari possit. Ergone, dicat aliquis, semper vigilare, semper timere, semper animo excubare iubemur, ne à charitate excidamus? & cur Apostolus tam solicite monet, vt *qui stat, videat ne cadat*, *Rom. 11.* si neque mors, neque vita, neque cœlum, neque terra, neque Angeli, neque dæmones, neque creatura alia potest nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Domino nostro? Insidias, Auditores, & dolos nos cauere iubet: Vt enim arx aliqua munitissima viribus expugnari non potest, & tamen insidiis, & proditione capi potest, ita nexum istum admirabilem charitatis, omne quod est, dissoluere non valet; & tamen id quod nihil est, solum videlicet peccatum, non modo soluere, sed etiam frangere, & violenter disrumpere valet. *Peccata nostra*, ait Propheta, *diuiserunt inter nos & Deum nostrum.* *Ierem. 59.* Et sicut Troianos, quos *Non anni domuêre decem, non mille carinæ*, paruus homuncio, sed callidus, & vafer, nomine Sinon ad exitium, & vltimam pernitiem adduxit: sic & nos totius mundi, atque infer-

inferni vires à DEO separare non valent, sed tamen peccatum, quod nihil est, valet.

Charitas sitim restinguit. Rursum charitas aqua nominatur, quia sitim restinguit. Nemo est, Auditores, qui non sitibundus nascatur. Ex vteris matrũ infinitas cupiditates nobiscũ trahimus, nisi potius ab illis trahimur, quæ nos perpetuo miris modis excruciant, & plane sedari, nisi hac aqua, non possunt, *Qui biberit*, inquit *Ioan.4.* Dominus, *de aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Sed qui biberit ex aqua hac, ex aqua, inquam, quam mundus habet, sitiet iterum. Ecce sitis aureos nummos centum, dantur; incipis sitire ducentos. Sitis vnam aliquando voluptatem, adipisceris; incipis aliam cõfestim sitire, & nunquam est finis. *Quia qui biberit ex aqua hac, sitiet iterũ.* Istæ enim *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ*, salsæ sunt, amaræ sunt, sitim accendunt, nõ extinguunt. At *qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Veritas hæc dicit & verum dicit. Nam gustato Spiritu, desipit omnis caro. Nõ ante igitur speremus, sitim terrenæ cupiditatis nos extincturos, quam hanc Domini aquam bibamus. Tunc fiet in nobis *fons aquæ salientis in vitam æternam.* Nam si Philosophis credimus, quantum aqua descendit, tantum ascendit. Hæc igitur aqua, quæ de cœlo descendit. (*Omne* *Iacob.1.* *enim datum optimum & omne donum perfectum de sursum est descendens à Patre luminũ*) procul dubio & ad cœlum vsq; conscendet, & *fiet fons aquæ salientis*, & secum abripientis vasa sua, corda videlicet nostra, *in vitam æternam.* Et cum cæteræ aquæ nil nisi frigefacere nouerint, hæc aqua, quia cœlestis est, refrigerat, & accendit. Ea est enim virtus cœlorum, vt contrarios, & pugnantes effectus producant. Vt igitur ad vnum atq; eundẽ solem & cera liquescit, & lutum induratur: sic ad huius cœlestis aquæ aspersionem mens amore diuinorum incalescit, sensus autem, & caro, & tota hæc inferior portio refrigeratur. Postremo aquæ cæteræ funibus cum labore trahuntur sursum; hæ autem precibus ac suspiriis trahuntur deorsum.

PARS POSTERIOR.

CHaritatem instar omnium bonorum, hoc est, vitæ, ignis, aquæ, tecti, cibi, potus, vestis, loricæ, & pecuniarum nobis esse, initio asseruimus. At de vita, igne, & aqua satis, ni fallor, explicuimus: nunc de cæteris dicendum est. Et quanquam multo plura supersint, quã vt breui temporis spatio expediri possint, si pro dignitate explicari debeant: ita nihilominus sermonem moderabor, vt tempus præscriptum, & definitum non excedam. Is igitur qui vitam, *Charitas domus est.* & ignem, & aquã iam habet, de domo fortasse solicitus erit? sed habeat charitatem, & domum habet, non lateritiam, aut marmoream; sed cœlestem, ac diuinam. Nam *qui manet in charitate, in Deo manet & Deus* *1.Ioan.4.* *in eo.* Magna est enim, ac præpotens vis amoris, & cor amantis rapit, ac transfert in rem amatam. *Anima*, inquit Augustinus, *magis est vbi amat, quam vbi animat.* Et rursum Dominus: *Vbi est thesaurus tuus, ibi est* *Matth.6.* *& cor tuum.* Cur quæris cor tuum in pectore tuo? *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuũ.* Et quia corpora nostra, anima recedente deficiunt, ideo qui Deum amant, deficere, ac languere se dicunt: *si videritis dilectum*, inquit sponsa, *renuntiate ei quia amore lan-* *Cant.2.* *gueo.* Et sanctus Dauid; *Defecit cor meum &* *Psal.72.* *caro mea, Deus cordis mei & pars mea, Deus in æternum.* Et idem ille Propheta flebiliter aliquãdo canebat, *Cor meum dereliquit me*: *Psal.39.* auolauerat enim in pectus rei amatæ. Quicunque igitur Deum amant, in Deo, tanquam in proprio domicilio, commorantur. Sed dices: Quomodo qui Deum amat, in Deo manet, & Deus in eo? Nunquid domicilium habitare potest in suo habitatore? Potest plane, si & amatus amantẽ redamare potest? Tu pecunias diligis? in pecuniis manes, sed non pecuniæ in te manent, quia redamare amantem non nouerunt. Deus autem diligentes se diligit; imo vero prius ipse diligit, quam diligatur. *Qui diligit me*, Dominus ait, *diligetur à Patre meo, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum facie-* *Ioan.14.* *mus.* Ergo qui manet in charitate, quia diligit Deum, manet in Deo; & quia vicissim diligitur à Deo, Deus manet in ipso.

Beatos nos, Auditores, si talem domum nobis comparare, & eam, quocunq; pergimus, nobiscum circumferre studeremus, vt Diogenes de suo dolio satagebat; fortasse

non tam frequẽter mœsti essemus, nec tam sæpe damna accepta defleremus: sed de nobis caneret Propheta Dauid, *Altissimum posuisti refugium tuum: non accedet ad te malũ, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Intenderent hostes nostri arcus suos; sed ad arcem istam iacula non peruenirent: neq; *sol per diem* vstularet te, *neque luna per noctem.* Quid enim dies, Auditores, nisi tempus prosperum significat? Tunc enim quia Lux micat secũdæ fortunæ, multi numerantur amici: omnes se ostentant, omnes blandiuntur, omnes adulantur. Quid vero nox designat, nisi fortunã aduersam? Tunc tanquam densissimis tenebris obrutus esses, nemo videt, nemo cognoscit te: transis per plateas? nemo occurrit, nemo salutat. Quæris amicos? nemo te nouit: quæris affines? omnes se tibi coniunctos esse diffitẽtur. Quod si iterum lux tibi prosperitatis oriretur, mox innumerabiles cognatos, cõsobrinos, nepotes, & pronepotes haberes. Et qui paulo ante in tenebris aduersitatis affinitatem videre non poterant, nunc arctissimam coniunctionem viderẽt. Dies igitur secundũ; nox aduersum tempus significat. Ac in die quidem sol, h.e. concupiscentiæ ardor exurit. Qui enim cernunt sibi quodlibet licere, ac impune cupiditates suas explere posse mirum est, in quæ scelerum, ac flagitiorum præcipitia dilabantur. At vero in nocte Luna, hoc est, inconstantia & mutabilitas nocet: Quoniam enim tunc ex claris obscuri, pauperes ex opulentis, ex felicibus miseri efficiuntur, sæpe vim aduersæ fortunæ non ferentes, ad laqueos, ad aquas, ad venenum, vel ad gladium vltro recurrunt. Sed hæc omnia, Auditores, illis accidunt, qui domum nõ habent. Nam qui se abscondunt *in abscondito tabernaculi* Domini sui, eos nec Sol per diem vrit, nec Luna per noctem. Abraham certe & Ezechias, Theodosius Imper. Gregorius Pontifex, & Rex Gallorum Ludouicus, Boemorum Venceslaus, Vngarorũ Stephanus, Anglorum Osualdus, & alii permulti in die fuerunt: diuitiis, honoribus, & aliis huius mundi bonis abundabant: nunquid propterea à sole exusti sunt? nunquid diuitiæ talibus obfuerunt? nuncquid, nõ magis per eas sibi gradum ad cœlum effecerunt? Et hoc vnde? Nisi quia in charitate manentes in Deo manebant, & Dei amorem rebus omnibus caducis & fragilibus anteponebãt? Ista enim non magnopere diliguntur, nisi ab iis, qui meliora diligere non nouerunt. Rursum autem S. Iob, & omnes pene Prophetæ, Apostoli, ac Martyres Domini in nocte fuerunt. Audi quid Apostolus dicat: *Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus: tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc:* & cum tanta paterentur, non propterea tristes erant; sed è contrario gaudebant in infirmitatibus: quia *virtus in infirmitate perficitur:* scientes quia *tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit.* Quare? *Quia charitas Dei* (vides quo pacto omnia charitati accepta referũtur) *diffusa est in cordibus nostris.* Isti igitur quia in Deo posuerunt nidum suum, nihil amittebant, quia nihil diligebant, nisi in Deo, qui amitti, aut perire non potest. Vis & tu non sentire iacturas? non diligas res perituras: sed ibi fige mansionem tuam, ibi cor tuum requiescat, vbi nihil transit, sed vera, & æterna, & stabilia sunt bona.

Iam vero ædibus constitutis, victus est quærendus. Quid enim iuuat amplam, & elegantem domum possidere, sed rebus omnibus vacuam? Verum vt victus quærendi causa procul diuagemur, necesse non est: Ipsa charitas, quæ domus est, etiam victus est. Ad victum enim tria omnino necessaria esse videntur, panis, oleum & vinum, iuxta illud Psalmi, *A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt.* Et Ieremiæ, *Confluent ad bona Domini super frumento, & vino, & oleo.* In Genesi quoq; nõ legistis, quibus verbis Patriarcha Isaac Iacob filio suo benedixerit: *Det tibi,* inquit, *Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ, abundantiam frumenti, & vini, & olei.* Et in eod. cap. loquens ad Esau: *Frumento,* inquit, *vino & oleo stabiliui eum: & tibi post hac, fili mi vltra quid faciam?*

Domus alta. *Psal. 90.* *Psal. 120.* *Psal. 26.* *Sol prosperitatis iustis non nocet.* *Nec luna aduersitatis.* *1. Cor. 4.* *Rom. 5.* *Charitas cibus est.* *Psal. 4.* *Ierem. 31.* *Gen. 27.*

cium? Is enim qui frumentum, vinum, & oleum habet, nihil fere ad vitā pertinens, desiderare posse videtur. Charitas, Auditores, vinum est. *Introduxit me in cellam vinariā, & ordinauit in me charitatē.* Vt enim vinum homines ebrios, & furiosos facit, ita charitas sanctos viros ad sapientiss. quandam, vt ita loquar, dementiam adducere solet, vt in rebus aduersis, summisq; difficultatib. glorientur, & contumeliā decus, iniuriam gloriam, contemptū honorem reputent. Quid enim in sanctis hominib. faciebat, vt nihil arduum, nihil graue, nihil difficile esse putarent, vt omnia se posse pro Domino crederēt, difficultatem nunquā causarent, nisi sobria & sancta vini huius ebrietas? Nonne ebrius Benedictus, nōne ebrius Franciscus, quorum alter in spinis, tanq̄ in rosis, alter in niue tanquā in plumis volutabatur? Nonne ebrius Bartholomæus, qui pellē ita sibi detrahi passus est, ac si veste solū aliqua spoliaretur? nonne ebrii & musto pleni omnes Apostoli, qui cū duodecim tantum essent, totum tamen orbē aggredi nō timuerunt? Ad hanc ebrietatem sponsus inuitat, qui *tanquam potens crapulatus à vino*, in cantico amoris dicit, *Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.* Hoc enim non est vinū, *in quo est luxuria*, sed *vinum* quod *germinat virgines*: Hoc vinum illud est, quod quia nouum est, nō nisi in vtres nouos poni debet. Quocirca, Auditores, si quando nobis pro domino pericula subeunda sunt, vel caro edomanda, vel diaboli molitionib. resistendū, ne succumbamus, cur non ad vinū, & ebrietatem istam confugimus? Qui vltimo supplicio afficiendi sunt, in aliquib. locis, vsq; ad ebrietatem bibere compelluntur: & quanquā non bona consuetudo est, tamen id propterea fit, vt qui ad tale supplicium ducuntur, tanquam mentis inopes, sensum doloris, vel nullum, vel minimum experiantur. Ita igitur & nos si Dei amore ebrii effici voluerimus, res maximas minimo negotio peragemus, sine labore laborabimus, & summos dolores sine sensu doloris perferemus. Charitas rursum oleum est. Primum quia curat vulnera peccatorum, deinde quia, vt oleum super omnes liquores ascendit, ita charitas, quæ excellentissima virtus est, nisi supremum in corde locum habeat, in corde esse minime dignatur. Postremo, quia summam homini lætitiam adfert: *Propterea*, inquit, *vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis.* Et item: *Vt exhilaret faciem in oleo.* Hinc videlicet Dominus ait: *Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum*, hoc est, lætum & hilarem te præbe. Et vere, Auditores, nulli vnquam tam iucundi, & læti fuerunt, quam Dei amici, quorum delitiæ hoc oleum fuit, qui in tribulationibus gaudebant, quorum etiam lachrymæ alioquin amaræ, in dulcedinem quandam transierant. *Multi vident*, ait B. Bernardus, *crucem nostram, sed non vident vnctionem nostram: Quam si viderent, profecto crucem non horrerent. Nam etsi crux iugum videtur, tamen computrescit iugum à facie olei.* Charitas igitur, & vinum, & oleum est.

[Margin: Cant.2. — Vinum charitatis. — Psal.77. — Cant.5. — Ephes.7.5. — Zach.9. — Matth.9. — Oleum charitatis. — Psal.44. — Psal.101. — Matth.6.]

Sed nunquid est etiam panis? Non sane, panis non est: nec iniuria. Nam hic nō messorum, non rusticorum, non robustorū, sed amantium cibum quærimus. Amantes autē ægri, & languidi sunt. *Stipate me malis, quia amore langueo*, ait sponsa. Charitas igitur nō panis est, sed pro pane lac est. Talis enim cibus ad languidos reficiendos accōmodatus est. *Meliora sunt* (inquit sponsa) *vbera tua vino.* Et Isaias: *Venite, emite, absq; argento, & absq; vlla commutatione vinum, & lac.* Lac igitur, auditores, cibus est, quo sponsa cordium nostrorū, amatores suos alere, nutrire, reficere, & recreare cōsueuit. Quid enim est lac, nisi eximia quædā, & gustui admodum grata dulcedo, quam verè spiritales, & qui mundum propter Dominum contempserunt, ex vberibus sponsæ interdum sugunt? huius lactis qui expers est, neq; vel semel gustauit, quam suauis est Dominus, quietus & tranquillus nunquā esse potest. Vidistis aliquando canes in venatione, quo pacto dum leporem, aut perdicem peruestigant, semper vagi & errabundi circumuolant, nunc hac, nunc illac discurrunt, nunc montes ascendunt, nunc per valles & prata impetuosa quadā velocitate feruntur: at vbi olfaciendi sensu prædam, licet longe positā senserint mox ad eam cursum dirigunt, nec amplius incerte vagātur. Pari ratione mortales omnes veluti canes quidam, nihil aliud, quam beatitudinem, & felicitatē venamur.

[Margin: Lac charitatis. — Cant.2. — Cant.1. — Isai.55.]

namur. Sed quam diu odorem aliquem Dei, in quo solo nostra beatitudo posita est, spiritalibus naribus non haurimus, tamdiu incerti & vagi sunt gressus nostri, & nunc istam, nunc illam voluptatē persequimur. Et vbi videmus eas non esse prædam, quam quærimus, mutamus consilium, & honores ac dignitates venari incipimus. Vbi autem iam multum lassi vmbram quandam amoris apprehendimus, & nec ibi esse id quod cor nostrum desiderat, iterum nos ipsos excitamus, & scientiam rerum, & cognitionē persequimur, tanquam ibi certissimā quietem & tranquillitatem inuenturi. Sed vbi omnia plena opinionib. plena labyrinthis, plena difficultatibus, & veritatem in abdito positam esse videmus, quasi consilii inopes, iterū aut pecunias, aut voluptates corporis consectamur. Ita ambulamus *vias difficiles*, & tempus, & vestes, & membra in venatione terimus: & tamen, quod quærimus, nō inuenimus. Quærimus enim quietem, & voluptatem, & nihil nisi labores & dolores, & timores, & solicitudines capimus. Et merito. Nam petimus à mari dulcedinem, à spinis vuas, à tribulis ficus. At si forte Dei benignitate, & industria ac labore nostro semel perfecte cor conuertimus ad Dominum, & odorem veræ felicitatis sentimus, & ex vberibus eius, vel modicum lactis sugimus, tunc dirigūtur gressus nostri, & *vultus nostri* [illegible] *non amplius in diuersa mutantur*: nul[illegible] tunc circuitus, nulli anfractus, n[illegible] nulli ascensus, aut descensus: sed iter [illegible] rectum, & expeditum, nec ad dextram nec ad sinistrā, semper hilares, semper gaudentes ad cœlum recta tendimus. Consulite obsecro, consulite vitas Sanctorum, vt Benedicti, vt Dominici, vt Francisci, vt aliorum: & quales ante conuersionem, & quales post conuersionem fuerint, considerate: & plane videbitis omnino verum esse, quod dicimus. Sed quia tempus transit, & nos transimus ad cætera.

Sap. 5.

1. Reg. 1.

Vestitus charitatis. *1. Tim. 6.* *1. Pet. 4.* *Matth. 22.*

Post victum igitur sequitur vestitus. Sic enim Apostolus ait: *Habentes victum & vestitum his contenti simus.* Charitas, Auditores, sicut victus, ita & vestitus est. *Charitas*, inquit Apostolus Petrus, *operit multitudinem peccatorum.* Hæc est illa vestis nuptialis, sine qua tutum omnino non est inueniri, cum ad Domini conuiuium introducimur. Hæc vestis amplissima & maxima debet esse, vt etiam proximorum nuditatē, & ignominiam tegat. Vides fratrem tuum à diabolo circumuentum in crimē aliquod incurrisse? Noli illū Cham Noe filium imitari, noli cęteris prodere, quod vidisti, noli fratri tuo aliquid mali nominis cōflare; sed operi plagas eius veste charitatis, & eas curare potius, q̄ aliis ostendere satage. Hanc vestem beatiss. Bartholomæus ne amitteret, non solum alias vestes omnes; sed & ipsam pellem sibi detrahi passus est. Vt enim latrones in syluis non vitæ hominum, sed marsupiis insidiantur: gladios quidem distringunt, & mortem intentant; non tamen animam, sed marsupium petunt: ita nostræ fidei persecutores à diabolo incitati non ideo fortissimos martyres tam diris suppliciis cruciabant, quia pœnis eorum & cruciatibus delectarentur; sed quia fidei gemmam pretiosam, & charitatis ornatissimam vestē eis detrahere gestiebant. Intellexit hoc B. Bartholomæus, & bene sibi conscius thesauri quem gestabat, naturale pallium corporis sui latronibus in deserto dimisit, & in tabernaculum Domini sui cum thesauro fidei, & veste charitatis aufugit. Neq; solum vestis est charitas, sed etiam lorica. Nam, vt Apostolus docet, *Charitas omnia suffert*: &, vt sponsa dicit in Cantico, *Fortis, vt mors dilectio: dura, vt infernus æmulatio.* Hanc loricam Dominus discipulis promittebat, cum aiebat: *Vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto.* Hinc videlicet Apostoli vbi in die Pentecostes loricam istam induissent, non amplius fugam propter metum Iudæorum, non tenebras meditabātur: sed liberius tunc, & audacius in publico versabantur, veritatēq; promulgabant, quum timidius ante delitescerent.

1. Cor. 13. *Cant. 8.* *Act. 1.*

Charitas pecunia est.

Apoc. 3.

Sed vt iam ad extremam orationis partē veniamus, Si quid est, quod præter vitam, ignem, aquam, domū, victum, & indumenta quis requirat, id omne pecuniis emi potest. Quare postremo loco charitas etiam pecuniis comparatur. *Suadeo tibi* (Dominus loquitur in Apocalypsi) *emere à me aurum ignitum.* In regno cœlorum, Audito-

res, nulli nummi nisi aurei accipiuntur: ærei autem atque argentei nisi auro tecti sint, omnino reiiciuntur: hoc est (vt apertius loquar) charitas est velut aurum, quæ cœlum comparare potest: fides autem, & castitas, & cæteræ virtutes, velut nummi ærei, aut argentei sunt: & nisi auro tegantur, id est, cum charitate iungantur, non recipiuntur à Rege cœlorum: neq; etiam si multa millia talium nummorum numerarentur, gloriam illam vnquam emere valerent. Inspicite nunc, Auditores, inspicite loculos vestros. O quam multi sunt, qui se diuites putant, & auro abundare se credunt, & interim tamen nihil nisi aurichalcum habent, vel folia quædam, quæ colorem auri & sonitum quendam habent, sed pondus, & æstimationem auri non habent. Isti sunt, *qui diligunt verbo, & lingua; non opere & veritate.* O quam multi reperiuntur hoc tempore, qui si verba spectes, charitate plenissimi videntur: pecunias, & vestes, & domum, & seipsos offerunt, & amicis dicunt, Quicquid est meum, pariter est & tuũ: vtere, fruere bonis meis, non secus ac tuis, operam meam in nullo, siue loco, siue tempore desiderabis. At vbi reipsa aliquid ab illis petitur, nihil habent, nihil valent, nihil possunt: pecunias fures rapuerunt: vestes tineæ comederunt: frumentũ totum est consumptum. Ah miser, charitas ista, charitas aulicorum est, non charitas Christianorum est. Siccine aurichalcũ venditis pro auro, & iudicium Dei non timetis? Fœminam vnam his dieb. vidimus in patibulo, quia adulterinum argentum in hanc vrbem adferebat: sed ô quam multos pariter in patibulis videremus, si de omnib. suppliciũ sumeretur, qui non pro argento stannum; sed pro auro aurichalcum venditant? Cur igitur tam stultus es, vt cuius facta imitaris, eius exitiũ non perhorrescas? Sed enim, Auditores, incidimus in fæcem sæculorum, in illa inquã tempora incidimus, de quibus Apostolus prędicebat, *Futuros in eis homines sine affectione, seipsos amantes.* O quomodo *obscuratum est aurum, mutatus est color optimus!* Vbinam est hoc tempore charitas illa primorũ Christianorum, *quorum erat cor vnum, & anima vna?* *Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat:* & ideo nullus *egens erat inter illos.* Vbi est charitas illa B. Martini, qui pallium dimidium habere voluit, vt charitatis vestem integram retineret? Vbi charitas Paulini, qui cum nihil iam præter seipsum haberet, se quoque ipsum vendi voluit, vt viduæ filius redimeretur? Exulat, exulat charitas: ad inopiam redacti sumus, volentes diuites fieri, pauperes facti sumus.

1. Ioan. 3.

2. Tim. 3.

Thren. 4.

Act. 4.

Verumenimvero, Auditores, quicunque Pastores, aut esse debetis, aut iam estis, vos, inquam, arcam auro plenam habere necesse est: profecto enim recordamini cum Dominus Apostolorum Petrum primũ & summum pastorem efficere vellet, quidnam petierit ab eo? Nunquid nam rogauit, ex quã illustri stirpe descendisset, aut quem patrẽ, quem auum, proauum, atauum, quos maiores habuisset? Aut quot prædia, quot famulos, quam supellectilem haberet? aut quot annos in Curia versatus fuisset? Non sane, non hæc Dominus rogauit. Sed quid? *Simon Ioannis diligis me plus his?* hoc est, Marsupium charitatis estne tibi maius, & plenius quam his? Et B. Chrysostomus in altero dialogo de sacerdotio, qua ratione conuincit suum illum Basilium dignissimũ pontificatu fuisse: nonne quod bonus ille Basilius, cum salutem proximi in discrimẽ adduci videret, ipse se in aperta pericula coniecit? Et cum hoc eius factum ab amicis reprehenderetur, ait: *Non aliter ego amare didici, nisi vt pro fratribus animam ponam.* Videtis igitur, videtis, quomodo charitas aurum sit.

Charitas summè necessaria pastoribus Ecclesiæ.

Ioan. vlt.

Sed forte his aliquis non contentus, diuitias mentis, hoc est, sapientiam & eloquentiam requirat. Verum & hoc charitas habet. Nam aurum ignitum, cum pondere & colore etiam lucem & sonitum habet. Quid vero lux, nisi sapientiam? quid sonitus, nisi eloquentiam ostendit? Hinc B. Ioannes ait: *Vnctio docebit vos.* Et quid vnctio, nisi charitas? Et ipse Dominus: *Iam non dicam vos seruos, & amicos quia quæcunque audiui à Patre meo nota feci vobis.* Mysteria igitur, & arcana diuinæ sapientiæ amicis, i. e. iis qui diligunt, & diliguntur nota fiunt. Hinc B. Bernardus, & B. Thomas Aquinas plura

Charitatẽ sapientia & eloquẽtia comitantur.

1. Ioan. 2.

Ioan. 15.

plura oratione, q̃ lectione didicerunt, Hinc beatus ille, & magnus Antonius, alioqui simplex & imperitus, doctiss. Philosophos confutauit. De eloquentia vero quid dicā? quando charitas magistra sanctorum ipsa Rhetorica efficacius persuadeat? Videte matres, quando filios retinere conantur, ne pergant ad bellum, quā multa faciunt, & dicunt ad persuadendū accommodata? Quis, obsecro eas rhetoricari, quis pandere capillos, quis vbera ostentare, quis gestationē in vtero, quis partus dolorem, quis laborem educationis commemorare docuit? Nonne charitas eloquentiæ, & omnium bonorum mater? Charitas n. verborum & sententiarū vim, copiam, ornatū deesse non patitur. Quis nostrū aliquando tam fructuose concionabitur, vt B. Franciscus concionabatur, qui non verba cogitabat, sed ignē charitatis accendebat? S. Athanasius refert, cū B. Antonius ab Episcopis Ægypti accersitus Alexandriæ contra Arrianos hæreticos prædicaret, innumerabiles homines ad Christi fidem esse conuersos: neq; tamē B. Anton. Tulliana volumina, sed charitatis liber eloquentiam edocuerat. O vtinam oratores Christiani in hoc omnes incumberent, vt verba non tam polita, quam ignita proferrent: neque tam aures delectarent, quam corda succenderent: fortasse enim aliam Ecclesiæ faciem videremus. Quid paleis ad ad triticum? ait Dominus, *Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, & quasi malleus conterens petras?* Ignis est verbum Dei, malleus est verbū Domini: non ergo molle, & languidum, sed viuum & efficax esse, & nō mulcere sed terrere, non adulari sed minari, non refrigerare sed inflammare debet.

Ierem. 23.

Apostrophe ad S. Bartholomaeū.

Sed tu ô beatiss. Bartholomæe! O Apostolicū sidus! O martyrum decus! O Indiæ lumen! O Ecclesiæ ornamentum, ignosce, quæso, ignosce supplici tuo. Tibi iam sermo deberetur, neq; materia deesset. Tu pro Christo Lycaoniam, Indiam, Armeniā peragrasti. Tu Reges, & populos ad Christi imperium adiunxisti: tu gladio verbi Dei vicisti gentes, immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas. Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem seruasti. Tu pro Christo in terris mortalib. spoliis exutus fortiter occubuisti. Tu à Christo in cœlis stolam decoris indutus gloriose triumphasti: & si cæteri commilitones tui in qua parte corporis vulnera susceperunt, in ea præcipuo splendore clarebant; quid corpore splendidius, aut admirabilius tuo, quod totum ea gloria, eo fulgore micabit? Et quantam hæc nobis ad dicendum materiam, quantam ad ornandum copiam, quantam facultatem ad agendum ministrarent? Sed charitas, de qua loquimur, non patitur, vt Auditores meos, cultores tuos, audiendo fessos amplius defatigem. Tu igitur, ô beatissime, de cœlo nos respice, & ignem illum, quo in terris flagrasti, quo aditum tibi in locum istum aperuisti, à Christo nobis orationibus impetra; vt qui de te gaudemus in terris, tecum perpetuo lætemur in cœlis, Amen.

1. Tim. 4.

CONCIO XLII.

DE NATIVITATE B. Mariæ virginis.

Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Cant. 1.

Laus fœminarum.

FOEMINARVM genus, Auditores optimi, ineptum minimeque idoneum ad res magnas & præclaras gerendas, vel quod animi magnitudine prudentia & consilio careant, vel ꝙ ab ipsa natura insitam quandam timiditatē, lenitatem & tarditatem habeant, pleriq; omnes existimant. Verum, si sacra volumina diligenter euoluere voluerimus, intelligemus profecto fœminas non paucas fortissimis etiam viris in sanctis literis anteponi. Ac propterea non temere de omnibus pronunciandum, nec facile sententiam esse ferendam. Quid enim obsecro excellentius, quid sublimius viri commemorare possūt, quam ꝙ graui, & sapienti oratione mentes hominum flectant? quod prudentia, consilio, authoritate concilia, cœtusq; hominū iure sociatos, qui ciuitates appellātur, moderentur, ac regant? quod vrbes expugnēt? quod exercitibus imperent? quod nec plagis, nec vulneribus, nec mortibus terreantur,

tur? Istæ enim sunt laudes, in quibus tanquã proprijs viri se iactant, & quib. se superiores fœminis esse arbitrantur. Verum consulite sacrã historiam: Legite orationẽ, quam
1. Reg. 25. habuit Abigail vxor Nabal ad Dauid, & plane videbitis tantis eloquentiæ & prudẽtiæ opibus instructum animũ mulieris, vt maiores in viro iure desiderari non possint. Cum enim vir fortissimus Dauid cum quadringentis militibus armatus descenderet, vt Nabal, & vxorem, & liberos, & seruos, & pecora eius interficeret, atq; deleret, occurrit ei Abigail, & vbi Nabal ipse præ timore loqui nõ potuisset, ipsa imperterrita in medio armorum, coram hoste sibi irato, & furore iustissimo succenso ita egit, ita crimen diluit, ita deniq; locuta est, vt nõ modo Dauid placaretur, & omnẽ iniuriam condonaret; sed etiã ita ingenio, & facundia eius delectaretur, vt eam mortuo Nabal in vxorẽ
Iudic. 4. ducere desiderauerit. Quid Debora? Nonne & Prophetæ & Iudicis & Imperatoris munere functa est? nonne exercitum ductauit? nonne populo præfuit? nonne Principes & primores regni in officio cõtinuit? Quid vidua illa honestissima, & castissima, quid,
Iudith. 13. inquam, Iudith? Nonne ducem exercitus potentissimum Holophernem, qui orbem totum armis domare aggrediebatur, interemit? nonne patriã liberauit? nonne auctor salutis suis ciuibus fuit? Hester autem pulcherrima & sanctissima nonne vastitatem & cædem ab omni gente Iudæorũ auertit? nonne gladios ab eorum omnium ceruicibus amouit? nonne incendium ab Aman accensum prudentia, & consilio pene sola restrinxit? Iam vero quid dicam de fortitudine, animiq; magnitudine Theclæ, Agnetis, Ceciliæ, Catharinæ, Barbaræ, aliarumq;, non quatuor aut quinq;, sed pene innumerabilium castissimarũ, fortissimarumq; virginum, quæ & carnis propriæ cupiditates, & mundi blanditias, & dæmonum machinamenta, & bestias, & cruces, & rotas, & ignes, & gladios superauerunt? Si de iis dicere aggrediar, immẽsam orationem suscipiam. Verumenimuero, Auditores, quãdo genus fœminarum nihil horum, quæ diximus haberet, iure tamen ac merito propter eam solam, quæ hodierna die mundo veluti fulgor salutaris illuxit, vehementer lætari, gaudere, & gloriari posset. Hæc enim vna post Deum, & Christum in tota rerum vniuersitate parem omnino non habet; nec solum hominum, sed etiam angelorum splendori huius vnius gloria tenebras maximas offundit. Ac me quidem, vt nihil est, quod magis delectat, ita nihil est quod terreat magis, quã laudes, & gloriam virginis prædicare. Siquidem tam alte sentiunt omnes, vt par est, de excellentia matris Dei, vt nihil dici possit, tam sublime, quod non humile, & abiectum, & inferius eius laudib. videatur. Te igit ô virgo beata, quæ nobis à Deo stella maris, & dux ac Regina constituta es, te inquam appello, tuam opem imploro. Tu mihi vocem, & verba, & vires suppedita, vt ea per te dicam, de te, quæ Deo & tibi honorem & gloriam, & nobis vtilitatem aliquam ac emolumentum adferant.

Vt igitur non vagetur, sed certam sedem habeat oratio mea, illa verba explicanda suscepi, quæ in Canticis canticorum de hac virgine scripta esse Ecclesia vniuersa testatur, quæ talia sunt: *Quæ est ista, quæ pro-* Cant. 6.
greditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Etenim hac sententia edocemur Virginem nostram longe aliter natam esse, quam cæteri Adæ filij nasci soleant. Non enim tenebris circumdata peccatorum; sed gratiæ splendore illustris quasi aurora valde rutilans orbi terrarum illuxit: nec originalis culpæ maculis fœdata, sed pulchra, vt luna: nec velut vna de turba, sed instar solis electa: nec diaboli imperio addicta, sed dæmonibus omnibus vt castrorum acies ordinata formidabilis, atq; tremenda.

Quid enim est aurora, nisi medium *Maria aurora consurgens.* quoddam inter noctem & diem? Vere igitur Maria vt aurora consurgens apparuit, quæ mater Christi iustitiæ solis existens, & nostræ salutis exordium, & media inter legem & gratiam, hoc est, inter noctem & diem fuit. Cum noctis tenebræ, quæ mundum inuoluerant, & loca omnia horrore & metu repleuerant, aurora ex oriente fugere incipiunt, qua lætitia, quæso, mundus hic omnis afficitur? Auiculæ omnes, quam lætis vocibus diem salutant? Non-

ne & cœlum & terra, & omnis natura gaudere, ac probe gestire videtur? Quod si hæc fiunt, cum quotidie aurora ad nos reuertatur, quid fieret, si forte aliquando contingeret, vt Deo sic prouidente per vnam, aut alteram hebdomadam noctem perpetuam haberemus, & solis aspectu eo tempore priuati essemus, neq; sciremus extinctusne esset, an virtute aliqua superiore detentus redire ad nos, & orbem nostrum illustrare non posset? Quid, obsecro, ageremus? Qui gemitus, qui clamores exaudirentur? Quis enim lætitiæ in illis tenebris, in eo horrore locus esset? Quis edere, quis bibere, quis dormire, quis loqui auderet? Quam sæpe ad Orientem miseros & lachrymabundos oculos conuerteremus? At vbi auroræ tam diu, & tam cupide expectatæ primus fulgor appareret, & solem ac diem certissime venturum prænuntiaret, quis præ lætitia capere seipsum posset? quis non exultaret? quis non clamaret? Quæ cum ita sint, quis explicare queat, auditores, quid senserint sancti Patres nostri, Patriarchæ, inquam, & Prophetæ, & cæteri iusti, qui per sæcula in tenebris fuerant, quando Mariam velut auroram ortam esse didicerunt? & choros Angelorum, quem plausum dedisse, quibus vocibus, qua lætitia, quo cantu hunc ortum excepisse existimatis? Ego sane mihi persuadeo, non modo angelos, & homines; sed etiam solem, & lunam, & cætera sidera, cœlum quoque, & elementa, & totam hanc rerum vniuersitatem exultasse: quippe cum Christi Seruatoris aduentu, & diuinæ atque humanæ naturæ coniunctione illustranda & exornanda esset. Sancti igitur Patres cum admiratione & gaudio hodie dicunt, *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens?* Dæmones quoque, & omnis exercitus inferorum cum stupore simul, & horrore exclamant, *Quæ est ista, quæ progreditur, &c.* Angeli vero non semel, sed sæpe cantibus ingeminant: *Quæ est ista, &c.* Nostrum, Auditores, est tanta lætitia, & gaudio respondere, ac dicere: *Maria est, quæ progreditur quasi aurora consurgens.* Nec enim tam illustri die alia aurora digna erat, nec aliam aurorã talis dies postulabat.

Iubilus vniuersi in Natiuit. Mariæ.

Sequitur, *Pulchra vt luna.* Si quis est, Auditores, qui plane cognoscere cupiat, cui similis sit nostra virgo, attollat aliquando oculos in cœlum, auratum illud gemmisq; distinctum lacunar, quod Deus terræ pauimento floribus quasi depicto superimposuit intueatur, vbi viderit tot lumina, tam nitida, & tam splendentia, quæ cœlum vt prata flores exornant, non existimet ea splendorem illum ex seipsis habere.

Nam sol, dux & princeps, & moderator luminum reliquorum, ipse est mundi oculus, & fons luminis, qui omnia sidera sua luce lustrat, & complet. Verum lunæ, tanquam sorori ac sponsæ longe maiorem luminis copiam tribuit. Ita cogitare debemus, Auditores, sanctos omnes in cœlis veluti stellas fulgere, Mariam vt lunam, CHRISTVM vt solem. Quanquam enim sanctorum alii magis, alii minus lucent, vt Apostolus ait, *Alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarum*; tamen omnes, quicquid luminis habent, à sole habent, hoc est, quicquid gratiæ, quicquid gloriæ, quicquid potentiæ, quicquid sapientiæ, quicquid beatitudinis habent, à Christo habent, qui gratiæ, & gloriæ, & omnium bonorũ fons est. Et quemadmodum luna pene incredibiliter magnitudine decore, & claritate stellis cæteris antecellit, & ipsi soli, quam simillima est: ita & Mariæ gloria pene incredibiliter maior est sanctorum omnium gloria. Et sicut luna luce alienã, & radiis solis accensa conuertitur, sic & Maria non secus ac alii cœlites quicquid habet decoris, & luminis, id totum Christo soli acceptum refert. Neque obieceris mihi Astrologorum decreta, qui lunam pene minimam stellarum esse volunt. Primum enim neque ipsi id facile demonstrabunt, neque nos si negare id voluerimus propterea hæretici erimus, præsertim cum Moyses tam aperte dicat fecisse DEVM duo luminaria magna, luminare maius, videlicet solem, vt præesset diei, & luminare minus, hoc est, lunam vt præesset nocti. Deinde Diuus Augustinus capite 16. libro 21. super Genesim, nonne apertissime docet multo esse melius scripturæ diuinæ de lunæ magnitudine,

Maria pulchra vt luna.

1. Cor. 15.

An luna sit minor stellis.

Gen. 1.

Aug. li. 21. super Genes. c. 16.

dine, quam Astrologis credere, cum ipsi non solum luna, sed etiam sole stellas aliquas maiores esse contendant? Quod, vt eo loco idem August. ait, nisi absurdissime dici non potest. Quid? Magnus Basilius Hom. 6. quæ est de opere quartæ diei, stellarum globos, vno solis globo excepto, à lunæ magnitudine superari confirmat. Neque ab hac sententia B. Chrysostomus, & B. Ambrosius absunt. Verum quicquid de hac cõtrouersia statuendum sit, neque enim Astrologorum inimicitias gerendas mihi esse vnquam putaui, illud certe asserimus, gloriam virginis nostræ tanto excellentiorem esse gloria cœlituum cæterorum, quãto lunæ decor & magnitudo decorem, & magnitudinem luminum reliquorum, vel vincit, vel vincere aspectibus nostris videtur.

Basil. Hom. 6. Hexam.

Chrysost. in Gen & Ambr. in Hexa.

Alia quæstio est, Auditores, quam ego pluris facio, & ad quam profligandam mihi vocem, & latera, & impetum, & ardorem ministrari vehementer cupio. Lutherus enim luteus plane, & qui nihil, nisi in luto & cœno volutari desiderabat, in sermone, quẽ habuit aliquando de Natali die Virginis, matris Dei, in istam vocem blasphemo, atque impuro ore prorupit: *Omnes Christiani æque magni sumus, sicut mater Dei, & æque sancti sicut ipsa.* O linguam præcidendam! O blasphemiam inauditam! Dignare me laudare te, virgo sacrata: da mihi virtutem contra hostes tuos. Tune Deiparæ Virgini æqualis, qui castitatem violasti, & monachus monialem, hoc est, sacrilegus sacrilegam vxorem duxisti? qui paupertatem voluntariam professus es, & templa, atque altaria spoliasti? qui obedientiæ iugo collum subiecisti, & iugum postmodum excussisti, & sacra vincula disrupisti, & maiorib. tuis, & sanctis Pontificibus, & Ecclesiæ matri, & Deo parenti obtemperare recusasti? Tu qui gloriam Deo, sanctis venerationem, templis ornatum, vim sacramentis, cultum debitum imaginibus sacris, canonicis libris auctoritatem, maioribus obedientiam & multis millibus miserorum, & per te deceptorum hominum vitam & salutem æternam eripuisti? Et quomodo tam excors, tam stultus es, vt tam aperte tecum ipse pugnes, vt cui te parem esse dicis, eius diem festum celebres, & de laudibus eius ad populum verba facias? Sed enim, Auditores, verum est verbum græcum κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν, *mali corui malum ouum*: quales parentes, tales filii: Iouinianus enim, quẽ nostris temporibus Lutherus expressit, qui (vt B. Hieronymus testatur) virginitatem matrimonio æquabat & ieiunia reprehendebat, & Epicuri, vel Aristippi discipulum diceres, idem, peccata paria, & virtutes pares, & præmia paria, iuxta Stoicorũ hæresim asserebat; neq; aliquid interesse volebat inter gloriam Virginis Deiparæ, & eorum infantium, qui mox suscepto baptismate moriuntur. Sanctus quoq; Martyr Irenæus c. 24. lib. 1. contra Valentinum scribit, Carpocratis sectatores eo impudentiæ deuenisse, vt non modo virgini, sed ipsi etiam Christo se pares dicere auderent. Ecce quales magistros Lutherus imitatus est. Nam si non istos, sed eorum Antagonistas, sanctos illos Patres (qui eorum hæreses refutarunt, illa, inquã, Ecclesiæ lumina, quæ horum tenebras dissiparunt, imitari voluisset, profecto nõ tam absurdas opiniones, neq; errores tam crassos in Germaniã suã inuexisset.

Aduersus Lutherum Mariæ defensio.

Error Iouiniani.

Audite enim quid B. Chrysostomus in Lyturgia dicat; *Vt vere dignum, ac iustum est glorificare te Deiparam, & semper beatissimam & penitus incontaminatã matrem Dei nostri honoratiorem Cherubim, & gloriosiorem incõparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperisti, vere Deiparam te magnificamus.* Quid est Luthere? Audis, quid hoc Dei oraculum & vere aureum os &, Græciæ ornamentum dicat? si Dei mater honoratior Cherubim, & gloriosior incomparabiliter Seraphim est, quomodo omnes Christiani æque magni sumus, sicut mater Dei, & æque sancti, sicut ipsa? Nunquid omnes honoratiores Cherubim, & gloriosiores incomparabiliter Seraphim sumus? Quid de illo sancto sene Epiphanio dicam? Qui cap. 78. libri tertii contra Hæreses tantam sibi videri huius virginis excellentiam confitetur, vt vehementer dubitet, an singulari priuilegio ipsa vna, quæ vitam ex se genuit mortis imperio non subiacuerit.

Testimnia Græcorum de B. Virgine.

Epiph. l. 3. Hær. c. 78.

Ac vt intelligatis hæreticos semper ex-

Hæreticorum est extrema tueri.

trema sectari, non medium in quo virtus est posita: in capite sequenti idem Epiphanius refert, hæreticos quosdam eo vsque virginem nostram extulisse, vt ei, tanquam Deo sacrificiũ immolarent. Ecce vias hæreticorum. Sabellius vnam naturã in vna duntaxat persona in Deo constituit, & ad Iudaismum defecit: Arrius contra, tres personas, trium differentiam naturarum asserit, & ad Paganismum deficit. Pelagius naturam, atque arbitrium nostrum liberum extollit, & etiam sine gratia posse nos non peccare confirmans, plusquam Angelos facit: Lutherus ex aduerso liberum arbitrium auferẽs, & semper peccare nos asserens, inferiores beluis facit. Denique vt cæteros omittamus, Colydiriani Virginem Dei matrem tanquam alterum Deum, colunt: Lutherani eidem optimæ, & sanctissimæ virgini impurissimos homines, vel dicam pecudes æquare contendunt. Illa igitur, illa via regia est per quam Ecclesia Catholica mater nostra nos ducit, quæ & Trinitatem personarnm in naturæ vnitate agnoscit, & cum arbitratu libero gratiam iungit, & virginem nostram non tanquam Deum, sed tanquam Dei matrem, & corporis Ecclesiæ nobilissimum, & præstantissimum membrum veneratur, & colit. Et quidem ex partibus Orientis duos istos grauissimos testes produxisse sufficiat.

Testimonia Latinorum.

August. l. de Nat. & Grat. c. 36.

Veniamus ad meridiem, quæramus & ibi nostræ Virgini testimonium. Quomodo obsecro testem magis idoneum Augustino reperiemus? Dic igitur Augustine sanctissime, & eruditissime, dic Virgini Deiparæ testimonium. *Excepta sancta Virgine Maria;* (loquitur de natura & gratia contra Pelagianos, estque capit. 36.) *de qua propter honorem Domini nullam prorsus cum de peccatis agitur habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere, ac parere meruit eum, quem constat nullũ habuisse peccatum. Hac ergo virgine excepta: si omnes illos sanctos, & sanctas cum hic viuerent, congregare possemus, & interrogare: Vtrum essent sine peccato? quid fuisse responsuros putamus? Vtrum hoc, quod iste dicet? an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si interrogari potuissent, vna voce clamassent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Hæc Augustinus. Qui, vt audiuistis, tres gradus constituit. In primo Christum posuit, de quo ait, Quem constat nullum habuisse peccatum, nimirum, quia Dei filius ac Dominus erat: hoc habebat à natura, vt peccare non posset. In secundo B. Virginem collocauit, cui gratiam tributam asserit ac vincendum omni ex parte peccatum: ac si apertius dixisset, Nec ipsam Virginem vllum habuisse peccatum: verum id non naturæ ipsius, sed gratiæ Saluatoris fuisse. In tertio ac postremo Sanctos cæteros constituit, quos omnes peccatum habuisse constanter asseruit. Sed cur obsecro Augustine beatissime sanctam Virginem excipis, cum de peccatis agitur? Cur eam à cæteris separas? An nescis omnes Christianos ita esse magnos, & sanctos sicut Dei matrem? Ita est, inquit, nescio: & vtinam nec Anglia vnquam didicisset!

1. Ioan. 1.

Pergamus ad Aquilonem, & Mediolanensem Ambrosium, ac Stridonensem Hieronymum interrogemus. Dic, antistes optime, dic Italiæ decus, dic nostræ Virgini testimoniũ. Audite, quid libro secundo de Virginibus Ambrosius dicat? *Quid nobilius Dei matre? Quid splendidius ea, quam splendor elegit? Quid castius ea quæ corpus sine corporis contagione generauit? Talis fuit Maria, vt eius vnius vita omniũ sit disciplina.* Dic & tu Hieronyme beatissime, dic testimonium Mariæ? Te n. qui linguarum peritissimus, & vas eruditionis es, latere nihil potest nec decet, vt qui Mariæ speluncam obtines non dicas testimonium Mariæ. *Taceo,* inquit, in Prologo super Sophoniam *de Anna & Elizabetha & cæteris sanctis mulieribus, quarum velut siderum igniculos clarum Mariæ lumen abscondit.* O præclarum & luculentum testimonium! Ergo non omnes Christiani æque magni, & sancti sunt sicut mater Dei, si sanctissimæ fœminæ, & alioqui clarissima lumina, cum Maria cõparatæ parui igniculi sunt; imo nec vt igniculos clarũ Mariæ lumẽ videri permittit.

Ambr. l. de Virgi.

Hier. Pro. in Sophon.

Non grauemur, Auditores, propter glo-

riam

riam Mariæ Occidentis etiam regiones perlustrare: siquidem in ea plaga beatum Bernardum, & beatum Anselmum reperiemus, in quorum voluminibus quot sunt literæ, tot fere sunt nostræ Virginis testimonia dic ergo, sancte senex, dic Bern. castissimę Virginis amator, dic testimonium Mariæ: *Non est equidem,* inquit, *quod me magis delectet, sed nec est, quod terreat magis, quã de gloria Virginis Mariæ habere sermonem. Vt enim sileam interim ineffabile priuilegium meritorum, ac prærogatiuam penitus singularem, tanto eam deuotionis affectu amplectuntur, honorant, suscipiunt, vt dignum est vniuersi* (Lutheranis videlicet exceptis) *vt licet de eo loqui gestiant omnes, tamen quicquid dicitur, de indicibili, eo ipso quod dici potuerit, minus gratum sit minus placeat, minus acceptetur.* Sic ait sermone tertio, de Assumptione. Iam vero, Anselme præsul ornatissime, & Occidentis lumen, vt vltimum ita grauissimum, dic nostræ Virgini testimonium. Audite quid capite decimo octauo de conceptu virginali dicat: *Decuit, vt ea puritate virgo niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi.* Itane, Anselme beatissime? Quis ergo, nisi impudentissimus, & vanissimus, & superbissimus sit, se tantæ virgini comparare audeat? Quid, quod ipsa natura clamat, & Anselmi testimonio testimonium dicat? Nam quis ita stupidus est, vt non videat etiam in corporibus ea puriora & nobiliora esse, quæ altiora, & superiora sunt? Nonne aqua purior est, quam terra? & aër, quam aqua? & ignis, quam aër? & cœlum, quam ignis? Et mentes angelicæ nunquid non pene in immensum puritate, & excellentia vincunt globos cœlorum? Illa ergo virgo Deipara, quæ terræ montes, & spatia elementorum, & cœlorum regiones transcendens, & super omnes omnium Angelorum choros, vt Ecclesia canit, exaltata proxime ad Deum accessit, nonne ea puritate, & decore, & gloria debuit enitere, qua maior sub Deo nequit intelligi?

Bern. ser. 3. de assumpt.

Ansel. c. 18. de concept. Virg.

Hæc igitur testimonia tot sanctorum hominum, quis tam stultus, & tam improbus erit, qui nõ vnius apostatæ testimonio anteponat? Certe Deus ipse ita mihi de Lutheranorum, vel stupiditate, vel improbitate conqueri videtur. Quomodo fieri potuit, vt credere aliquando possetis me Deũ ac Dominum vestrum, qui sapientissimus, & optimus sum, tot sanctissimos, integerrimos, eruditissimos viros, qui signis ac prodigiis claruerunt, qui vitæ sanctimonia & eruditione tanquam sidera in Ecclesiæ firmamento præfulserunt, quos columnas in domo mea, quos oculos in corpore meo esse volui, me inquam, hos omnes abiecisse, ac dereliquisse, & ad vnum impurissimum Lutherum accessisse, & ipsi veritatem aperuisse? qui me tot iniuriis affecit, per quem nomen meum in Germania blasphematur, qui Ecclesiam domum meam perturbauit, concussit, fœdauit, qui mihi, gratissima sacrificia, virgines inquam sacras: eripuit, & dæmonibus immolauit: qui denique tot animarũ millia meo sanguine expiata meoque charactere insignita, in gehennæ barathrum præcipitauit: Hæc ergo cum dicat Dominus noster, quis tam iusta quærimonia non moueatur? Quis Lutheranorum nomẽ, & mores & facta, & dicta nõ exhorreat? Nos ergo, Auditores, Deo parenti, & Ecclesiæ matri, & sanctis Pastoribus, ac Doctori. nostris adhærentes lætis vocibus confiteamur sanctam Virginem Deiparam tanto sanctis cæteris præstare, quanto luna cæteris sideribus antecellit.

Antequam ad cætera progrediamur fortasse aliquis intelligere cupit, qua ratione adductus Lutherus in eam tã grandẽ blasphemiam eruperit? Dicam, Auditores, & eo libentius, quod videam id vtilissimum esse ad fontem, & originem cæterorum errorum illius hominis cognoscendam. Illud igitur tanquam firmissimum principium, sibi persuasit, iustitiam, qua iusti nominamur & sumus, non in nobis vere, ac proprie; sed in solo Christo esse, ac propterea iustos nos esse, ac dici, quod Christi iustitia nobis imputetur. Ex quo fit, vt eadem omnes iustitia iusti sumus, quicunq; eam quæ, in Christo est iustitiam fide quasi manu quadam apprehendimus. Hinc videlicet tanquam ex fonte riuuli errorum profluxerunt, sola fide homines hominẽ iustificari: si fides non amittatur, iustitiam amitti non posse: peccata non deleri, sed abscondi,

Quid ex imputatiua iustitia sequatur.

& non imputari: hominem, modo credat, dubitare non posse, nec debere de sua iustitia: iustas actiones omnes esse peccata: nō esse iustorum alium alio magis iustum ex quo tandem blasphemia illa manauit, Omnes Christiani æque magni sumus, sicut, mater Dei, & æque sancti, sicut ipsa. Ita verum est, quod quodā loco Philosophus ait: Si semel aliquid absurdum admittatur, infinita postea sequi. Sed quanto quæso efficacius, & verius cōclusisset, si argumentum inuertere, & contrario modo ratiocinari voluisset? Nimirum si hoc tanquam principium accepisset, non omnes iustos æque iustos esse: sed alium alio iustiorem, quod tam verum tamque exploratum est, vt pene oculis ipsis perspici, & manibus tangi possit: præsertim cum Apostolus dicat: *Aliam esse claritatem solis, aliam lunæ, aliam stellarum: & stellam à stella in claritate differre.* Si hoc, inquam, tanquam principium accepisset, nonne perspicue inde concluderet: Vnumquemque nostrum suam habere iustitiam? & quanquam iustitia nostra à Christi iustitia tanquam à causa sit, tamen nos iustos non ab ea iustitia dici, quæ in Christo est; sed ab ea, quæ in nobis à Christo est? Quemadmodum enim lux à sole in luna, & astris, & in ipso aere diffunditur, ita etiam, vt Apostolus ait *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Iam vero luna, & stellæ, & ipse aer vere ac proprie in se lumen habent. Et quanquam non à se, non tamen ea luce lucent, quæ est in sole; sed ea, quam ipsa habent à sole. Sic igitur, vt sapienter in Synodo Tridentina definitū est, & nos nō quidem à nobis, sed in nobis tamen vere manentem iustitiam habemus: nec ea iustitia iusti sumus, qua iustus est Deus, sed ea, quam dedit per Christum nobis Deus. Hinc B. Cyrillus capite 24. l. 9. in Iohannem: *Impressa*, inquit, *in nobis charitas, qua inuicem diligimus, sincerum, atque integrum suæ coniunctionis vestigium est.* Quid clarius? Quibus verbis apertius significare potuit, charitatem, quę ipsa iustitia est, non imputari tantum; sed vere inhærentem esse, quam illis, *Impressa in nobis charitas est*? Beatus quoque Augusti-

1. Cor. 15.

Rom. 5.

Cyrill. l. 9. in Ioan. c. 24.

nus in Ioannem Tractatu 26. apertissime rem illam demonstrat: *Quid est*, inquit *iustitia Dei, & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur non qua iustus est Deus: sed quam dat homini Deus, vt iustus sit homo per Deum.* Quibus verbis ostendit sanctissimus Pater eam iustitiam, quæ in nobis est, & Dei iustitiam, & hominis iustitiam esse; Dei quia à Deo est; hominis, quia in homine est.

Aug. Tract. 26. in Ioann.

Sed de iis fortasse nimis multa. Vt igitur ad propositum argumentum reuertamur, *Pulchra* est Maria, *vt luna*: nec id solū, sed pulchrior quam sit luna. Luna siquidē nūquā certis maculis caret Maria v. *tota pulchra est*, & *macula non est in ea.* Luna raro tota completur lumine, & modo magna modo parua, modo nulla apparet: Maria autem semper gratia, & gloria plena est; nec vlla temporum permutatione mutatur. Denique propterea Maria pulchrior est quam luna, quia simul electa est, vt sol. An perspicitis, quam eleganter Scriptura diuina omnem mundi pulchritudinem conferat in Mariam? Quid enim habemus nisi noctem, & diem, & medium inter noctem, & diem? In nocte, quid pulchrius luna? In die quid clarius sole? Inter noctem & diem quid aurora splendidius? Omnē ergo pulchritudinem iure sibi vendicat Maria: quæ *progreditur, vt aurora consurgens, pulchra, vt luna, electa, vt sol.* O quam pulcher, & decorus est ille fulgor salutaris, quem solem nominamus! quod spectaculum iucundius esse potest, quam præclarum illud iubar intueri, cum post longas horrore plenissimas tenebras noctis, quas tot millia stellarum dissipare nō poterant, super nostrum horizontē apparēs, omnia sua luce profundit? Quid porro esset vita nostra sine sole cum ipse non solum lucem, & calorem tam liberaliter largiatur; sed sit quasi communis quidam parens omnium viuentium? nam sine ipso, nec aura fruges, nec prata flores, nec vuas vineæ, nec arbores poma, nec animantia vitā haberent. Iure igitur ac merito beneficiorum Dei sapientissimus æstimator beatissimus Pater Franciscus cum solē oriri videbat incredibili mentis feruore ad Deum laudandum excitabatur, quod tam benigne tantum & tā salutare, ac decorum

Maria pulchrior luna.

Maria electa vt sol.

iubar

Christus sol iustitiæ. iubar quotidie mortalibus indulgeret. Magna igitur & præclara res est sol. Sed vultis dicam, Auditores, quid longe maius, & melius, & splendidius sit, quam sol? Iste inquã ille sol, qui fecit hunc solem Christus, sol iustitiæ, splendor gloriæ, verbum Patris, lux hominum, decus Angelorum, corporeum hunc solem etiã belluæ cernere possunt; at illum solem sola munda corda conspiciunt. Quocirca sapienter idem B. Franciscus cum ei suaderetur à medico, vt oculos à lachrymis abstineret, nisi vellet solis aspectu priuari, respondisse fertur: *Non est frater medice, ob amorem istius luminis, quod habemus cõmune cum muscis, visio sempiterna atq; internæ lucis repellenda vel modicũ.* *Bonau. in vita S. Francisci.* Neq; sol est, Auditores, qui fruges nobis & flores, & arborem fructus, & animantiũ fœtus adfert, sed Christus rerũ omniũ opifex, ipse est, qui ista per solẽ, tanquã per famulum ad nos mittit. Rogo te cũ amici tui seruus, heri sui nomine tibi munusculũ aliquod adfert, vtri gratias agis? Vtri magis acceptũ refers? Herone, qui misit, an seruo, qui tulit? Non seruo, qui tulit. Cum igitur id omne, quod per solem accipimus à Christo donetur, licet à sole tanquã famulo adferatur, nõ soli, sed Christo habendæ sunt gratiæ. Atq; hic est sol, cui similem esse Mariam diuinæ literæ prædicant, cum aiunt: *Electa vt Sol.* Vt enim Christus est *electus ex millib.* virorum (vt in Canticis dicitur) ita & Maria est electa in millib. fœminarum. *Can. 5. Can. 2.* Et sicut inter natos mulierum non surrexit maior homine Christo; ita inter natas mulierum non surrexit maior Virgine Maria. Eminet Christus velut *malus inter ligna*; floret Maria velut *lilium inter spinas.* Christus caput est Ecclesiæ; & Maria collũ Ecclesię. Omnia munera, omnes gratiæ, omnes cœlestes influxus à Christo tanquam à capite; & per Mariam, quasi per collum in Ecclesiæ corpus descẽdunt. Plures sunt in corpore manus, plura brachia, plures humeri plures tibiæ, plures pedes; sed vnum est caput, vnum est collum. Ita & in Ecclesia plures sunt Apostoli, plures Martyres, plures Confessores, plures virgines, plures viduæ: sed vnus est filius Dei, & vna est mater Dei.

Corpus mysticum Ecclesiæ. Ac vt quod dicimus clarius, & illustrius fiat, ad elegantissimam illam comparationẽ Apostoli Pauli, qui Ecclesiam corpori humano similem facit, paulisper, si placet, animum conuertamus, & ad memoriam reuocemus. Ecclesia igitur integrum quoddam & pulcherrimum corpus est, cuius caput est Christus Deus & homo: *Ipsũ* inquit *Ephes. 1.* Apostolus, *dedit caput super omnem Ecclesiã.* Quid est caput? Principium corporis. Caput igitur Christus, qui ait: *Ego sum principium, qui & loquor vobis.* *Ioan. 8.* Quid habet caput *Caput eius Christus.* præ cæteris membris? Hoc habet, quod cũ reliquum corpus vno sensu duntaxat, eoque omnium abiectissimo præditum sit, in capite omnes vigent. Ergo caput est Christus, in quo sunt oculi prouidentiæ, quibus semper nos respicit: aures clementiæ, quibus semper nos audit: nasus indicii, quo bonos à malis secernit: & palatum experientiæ quo de virtutibus electorum periculum facit. Quod est præterea capitis munus? Sensum, & motum omnibus membris suppeditare: Christus igitur caput, qui sensum, & motum, id est, fidem, & charitatem, & cæteras virtutes, ac dona liberalissime fidelibus impertitur. Et quanquam interdum sensuum aliquorum functionem hominibus permittit, vel potius committit, vt doctoribus oculorum, prædicatoribus linguæ, & pastoribus oculorum aurium, narium, & cæterorum; munus tamen tribuendi sensum & motum quod capitis est maxime proprium, sibi vni reseruat. *Cor Spiritus sanctus.* Cor autem quod in medio corpore inuisum, atque non aspectabile residet, & per omnia membra vitam & colorem spargit, Spiritus sanctus est, qui non est humana carne vestitus, vt cerni possit, sicut caput nostrũ Christus. Mentiuntur enim, mentiuntur, qui vel Melchizedechum, vel Manichæum, Spiritum sanctum esse volebant. Non est aspectabilis, nec videtur Spiritus sanctus, & tamen occulto, & admirabili quodam modo Ecclesiam regit, ac fouet; & ei vitam, & calorem tribuit. *Collum B. Maria.* Iam vero collum, vt diximus, virgo mater est: ipsa est enim capiti proxima, ipsa corpus cum capite iungit per ipsam cælestes capitis influxus in mẽbra descendunt. Porro humeri Apostoli, & Epi-

Humeri Prælati. Episcopi ac Pastores cæteri dici possunt. Vt enim super humeros onera imponuntur, & ita super Apostolos ædificata Ecclesia est, nunc quoque Episcoporum, ac Pastorum humeris sustentatur. Hinc Episcopatus non honor, sed onus à sanctis Patrib. dicebatur. Hinc etiam Pontifex Summus, cui grauissimum onus impositum est, se seruum seruorum appellat. Et sicut Aaron figura Pontificum Ecclesiæ in superhumerali nomina filiorum Israel scripta gerebat; ita Pontifices nostri, non nomina, sed animas Christianorum humeris suis impositas, tanquam boni pastores ad regnum cœlorum ferre debent. *Brachia, Martyres & Doctores.* Brachia vero qui, nisi Martyres fuerunt? qui scuto, & gladio verbi Dei armati cruentum bellum cum hostibus Ecclesiæ cōmiserunt, & sanguinem proprium effundentes acies inferorum fuderunt, dissiparunt, profligarunt, nec solum Martyres, sed etiam Doctores brachia fuerunt. Nam cum duo sint genera hostium Ecclesiæ, vnum paganorū, alterū hæræticorum: contra primos, Martyres dimicarunt; Doctores contra secundos. Illi cominus gladiis, & pugionib. isti eminus iaculis, & sagittis. Et quidē Martyrū bellū atrocius, doctorum periculosius: vtrumq; gloriosum est, & laureā ac triumphum suis bellatoribus vtrumque parit. *Pectus Prophetæ.* Pectus autem qui, nisi Prophetæ dici debent? Ipsi enim secreta Spiritus sancti qui cor est, nouerūt: ipsi futura prædixerunt, quæ latebant in pectore Domini. Et sicut cor in pectore, ita Spiritus sanctus in Prophetis potissimum habitabat: *Non enim humana voluntate*, vt ait Apostolus Petrus, *allata est aliquando prophetia: sed Spiritu S. inspirati locuti sunt sancti Dei homines*, (*2. Pet. 1.*) Hinc inter Apostolos solus Iohannes Propheta fuit, & Apocalypsim scripsit plenam mysteriorū, quia solus ipse supra pectus Domini recubuit. *Renes pœnitentes.* Renes vero illi sunt, qui pœnitentiæ, ieiuniis, & vigiliis, aliisque id genus rebus incumbunt, & renes ac lumbos accincti cōtra libidines ac voluptates fortiter pugnant. Est enim & hoc graue, & periculosum belli genus. (*Iob. 40.*) Nam, vt ait Iob, Diaboli potestas potissimū in lumbis dominatur. *Viscera virgines.* Viscera virgines sunt. Non secus enim ac viscera cordi, ita ipsæ Domino adhærent, & ab eo fouentur, diliguntur, custodiuntur. O si intelligerent pecudes istæ, hæretici nostri tēporis, Veneris cultores, animalia ventris, quanti meriti sint virgines apud Deum, quomodo sequantur *agnum quocunq; ierit*, & cantent *canticum nouum, quod nemo cātare potest*, qui virgo non sit. (*Apoc. 16.*) O si legissent apud Isaiā: *Non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum: quia hæc dicit Dominus Eunuchis, qui custodierunt Sabbatha mea, & elegerunt, quæ ego volui, & tenuerunt fœdus meum: Dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.* (*Isai 56.*) Itaque Eunuchi, *qui seipsos castrauerunt propter regnum Dei*, (*Matth. 1*) locum & nomen melius habebunt à filiis, & filiabus, nomen videlicet sponsi, & spōsæ, & thalamum in palatio omnipotentis Regis. O si olfacerent canes isti flores virginitatis! O si viderent quantum Ecclesia virginibus condecoratur! O si scirent lupi isti rapaces se viscera Domini lacerare, & ab eius corpore violenter abstrahere, dum sacras virgines nubere cogunt, fortasse non tam furiose & impie in sanctam, & dulcem, & Domino dilectam virginitatem debaccharentur. *Genua Monachi.* Genua, Auditores, illi sunt, qui genibus flexis, fundendis precibus, vel in eremis, vel in monasteriis reconditi semper incumbunt. *Pedes, coniugati.* Denique pedes, qui duo sunt, & terram perpetuo tangunt, matrimonio copulatos designant: qui, licet diuisi sint, vt Apostolus ait, & de rebus terrenis aliquando cogitare pene illis necessarium sit: (*1. Cor. 7.*) tamen si permaneant in fide, & charitate, & (*1. Tim. 6.*) *operibus bonis diuites fieri* satagant, bonum gradum sibi acquirent. Ecce igitur quale sit corpus Ecclesiæ.

Stomachus Ecclesiastici sunt. Sed vbi stomachum partem corporis tam necessariam dereliquimus? Certe nisi hic tā multos clericos vidissē, fortasse stomachi oblitus fuissem. Stomachus igitur, Auditores, qui latet in corpore & cordi proximus est, & cibos coquit, & omnibus mēbris alimentum subministrat, clerici sunt. Ipsi enim primum latere debent nec implicari negotiis sæcularibus. Deinde cordi, hoc est, Spiritui sancto vicini esse debent, vt calorem ad cibos pro toto corpore coquendos

quendos

quendos habeant. Postremo ipsi solliciti esse debent, quomodo membris omnib. spiritualia alimenta piæbeant. Locus hic admonebat, vt multa clericis dicerem, sed tempus admonet, vt nihil dicam. Quid agemus, Auditores? consilium reperi: nec isti, nec illi, *sed diuidatur*: nec multa, nec nihil, sed pauca quædam dicantur. A stomacho bona valetudo corporis dependet. Medicus, cum ægrum visitat, primum de stomacho petit, quo pacto suo munere fungatur. Et Dominus, cum Ierosolymam intrabat primum omnium ad templum se conferebat, & ementes, & vendentes eiiciebat. Et nunc Auditores, tempus est, vt incipiat *iudicium à domo Dei*. Quis non videt, quam grauiter affligetur corpus Ecclesiæ? quam atroci, & quam diuturno morbo laboret? quam debilitatem, & lassitudinem membra omnia præ se ferant? Et hoc vnde, nisi quia stomachus calorem ad cibos concoquendos non habet? Si clerici, qui duces aliorum, & matres, & nutrices esse debent lac non habent, perfectionem ignorant, quomodo cæteros alere, docere, ac ducere possunt? *Soror nostra paruula est, & vbera non habet: quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est?* Quid, quod hæretici nihil habent in ore, quam corruptos mores Clericorum? Qui igitur illis discedendi occasionem fortasse aliquando dedimus, obsecro, & redeundi occasionem demus. Conferuemus, conseruemus, Auditores, ignē charitatis, muneribus nostris diligenter incumbamus, & tum sine dubio sanitas sua; & pristinæ vires Ecclesiæ corpori restituentur.

3. Reg. 3.

1. Pet. 4.

Cant. vlt.

Ecce igitur quale sit corpus Ecclesiæ, in quo quis, nō videt, quā præclaram, & quam insignem partem virgo mater obtineat? Nihil est enim in toto corpore, quod magis emineat, & magis ornari soleat, quam caput, & collum. Caput ornatur diademate, collum aureo torque & monilibus ex auro, & gemmis cōdecoratur. Sic igitur caput nostrum Christus ipse est, omni gratia & gloria ornatum. Ad ipsum autem proxime Maria, quæ collum est accedit, vt verissime dicatur: *Electa vt sol.* Zeuxis excellentissimus pictor, cum formosissimam pingere vellet, fertur multas pulcherrimas virgines ante conspectum suum constituisse, vt vnius frontem, alterius oculos exprimeret, huius imitaretur manus, illius pedes? denique illud à singulis accipiens, in quo maxime enitebant, pulcherrimam imaginem efficeret. Sic etiam, *si parua licet componere magnis*, summus artifex Deus noster cum collum illud Ecclesiæ ornatissimum esse vellet, quicquid decoris, & gratiæ in ceteris sanctis posuerat, vel positurus erat, id totum transtulit in Mariam, vt merito prius verbis Gabriel Archangelus diceret, *Aue gratia plena.* Etenim Maria est arca fœderis auro purissimo contecta: Maria est thronus Salomonis, de quo Scriptura dicit, *Non factū est tale opus in vniuersis regnis*: Maria est templum Dei, ciuitas sancta, sedes sapientiæ, domicilium Spiritus sancti. Maria Rebecca est pulchrior, Anna religiosior, Abigail prudentior, Iudith fortior, Debora sapientior. Maria Patriarcharum, & Regum est filia, Magistra Apostolorum, Martyrum fortitudo, Confessorum solamen: & virginum decus. Maria, vt Luna lucet incipientibus, vt aurora proficientibus, vt Sol perfectis: Dæmones autem *vt castrorum acies ordinata* perterret. Nominatur Maria, & tartara tremunt: nominatur Maria, & exultat cœlum: nominatur Maria, & corda sanctorum liquescunt. O illos miseros, Auditores, qui tale collum non recognoscunt, non venerantur, non colunt? Vt enim membrum aliquod, si à capite influxum recipere velit, & per collum illum recipere dedignetur, arescet omnino, & morietur: ita & hæretici, qui vitam a Christo, & gratiam cupiunt, & per Mariam habere recusant, ieiuni; & aridi manent, & perpetuo permanebunt. Non sic sancti Patres nostri, non sic: sed omnes cultores, & amatores huius sanctissimæ virginis fuerunt. Quæ quidem in hoc etiam ostenditur electa esse, vt sol, quod sicut Christus sol diligit misericordiam, & iudicium, habetque cum lenitate coniunctam seueritatem, & est Pater, & est iudex: ita virgo sancta pulchra est vt Luna, blanda vt aurora, vt sol aspectabilis, & iucunda; simulque *terribilis* est, *vt castrorum acies ordinata.* Illa priora

Simile.

Luc. 1.

Encomiū Mariæ.

1. Reg. 2.

priora mansuetam matrem, ista posteriora potentem Reginam ostendunt.

Maria castrorum acies ordinata. Multa hic dicenda essent, sed breuiter pertransibo Quotquot nascimur ex Adam Auditores, exercitum habemus membrorum, sensuum, virium, facultatum, sed dissipatum, & sine ordine. Ratio enim, quæ Imperatoris obtinet munus, imperat quidem, sed ei ab exercitu non obeditur. Atq; hinc fit, vt hostis humani generis facillime exercitum istum fundat, ac profliget. Non sic nostra virgo, non sic: sed ita prodiit in lucem, *vt castrorum acies ordinata*. Ratio imperabat, sensus parebat: nec sensus contra rationem, nec ratio contra Deum vnquam insurgebat. Et propterea omni armorum, & præsidiorum genere Mariæ exercitus instructus erat. Illic æquitas contra iniquitatem; temperantia contra luxuriam: fortitudo contra ignauiam: prudentia contra temeritatem: honestas contra turpitudinem: fides contra incredulitatem: pietas contra scelus: omnes virtutes contra omnia vitia in illo exercitu stabant. Quocirca diabolus magna dæmonum caterua comitante cum ad Mariam accessit, & vbi eã talem expertus est, fugere cœpit & clamare, *Gen. 32.* *Castra Dei sunt hæc, fugiamus Israelem*. Non *Exod. 14.* est ista sicut cæteræ: *caput meum doleo, caput* *4. Reg. 4.* *meum doleo:* nunquid forte hæc est, illa, de *Gen. 3.* qua olim audiui, *Ipsa conteret caput tuum?* Vere ipsa est. Iam sentio, iam conteret caput meum. Atque hic esset finis orationis.

Sed nihil nos, Auditores, vtilitatis, nihil emolumenti domum referemus? Nimirum magnam vtilitatem, salutaria documenta, optimum laboris nostri fructum capiemus, si istam tantam, tam potentem, tam excelsam Reginam, qualis fuerit dum hic viueret, consideremus. Vixit enim, Auditores, *Ambros. l. 2. de virg.* mater Dei & orbis Domina in extrema paupertate, manibus victum quæritabat. Et quanquam pro peccatis satisfacere opus ei non erat, tamen, vt Beatus Ambrosius ait in lib. 2. de virginibus, ieiuniis, vigiliis, & orationibus corpusculum affligebat. Labores autem, & dolores, itinera & fugas, timores & vexationes, quas propter Dominum siue dum ipse viueret mortalis, siue in morte, siue post mortem passa est, quis numerare valeat? Et vim illius gladii, qui animam illius pertransiuit, quis pro dignitate valeat explicare? Cur hoc, Auditores, cur hoc? Num Dominus ista non videbat? num opem ferre non poterat? Num virginem non diligebat? Nihil horum dici potest. Quid igitur dicemus? O diues paupertas! O nobilis humilitas! O dulces tribulationes! Quam pauci thesaurum in vobis tanquam in agro reconditum, nouerunt? In magno errore versamur, auditores, laboramus ignorantia nimis crassa. Ab hac nos Deus Mariæ exemplo liberare voluit. Quotus quisque enim est qui non magni faciat opes, honores, voluptates? & tamen si vere aliquid essent, credere posses tam exiguam eorum portionem Marię Deum daturum fuisse? Dicit igitur Deus: Ego iustus, ac sapiens sum, & tamen res istas externas sæpe largior peccatoribus, & non largior iustis. Non igitur credas res pretiosas. Ego enim sum, qui dixi: *Nolite proiicere margaritas ante porcos*: non ergo marga- *Matth.* ritæ, non aurum, non argentum sunt; sed mala putrida, & quisquilię, quas illis vt porcis proiicio. Quare, Auditores, discamus hic vera à falsis bonis, aurum à carbonibus internoscere. Noli diuitiis te onerare, nisi velis esse; vt Arnobius ait, viator onustus in paruo itinere. Quid stultius eo, qui vsque Mechliniam profecturus, onerat se panibus, & vestibus, ac magna suppellectile, quasi triennium in itinere esset futurus? Et tamen hoc stulto stultiores nos sumus, quia tres dies in hoc sæculo superuicturi, viaticum in mille annos comparare studemus. Nunquid non vtilius, ac melius esset, pauperes aduocare, ac dicere: Eya, fratres, leuate me hoc onere, comedite cibos istos induite vestes istas: nec enim in vrbe, ad quam tendimus, hæc nobis vsui erunt. Deinde aliam adhuc vtilitatem Mariæ exemplum nobis adfert, nimirum vt cum in varias tentationes inciderimus, non conqueramur. Nunquid enim non præclare nobiscũ agitur, si similes Mariæ efficimur? Mater Dei sine peccato existens nihil in hac vita, nisi tribulationes inuenit, & tu terræ vermiculus, in peccatis natus, in peccatis viuis, & tamen indignaris si nõ omnia

pro

pro voto succedunt? Discamus ergo, discamus exemplo Mariæ, quod Christianorum est proprium, bona agere, & mala pati. Tu autem virgo beata, quæ quicquid velis impetrare potes, vt Regina nos rege: vt mater foue, vt patrona tuere: vt stella maris in hoc Oceano profundo, & tam æstuoso viam nobis ad portum ostende, vt aliquando tandem è vadis emergamus, ac scopulos omnes prætervecti ad portum æternæ salutis feliciter perueniamus. Amen.

CONCIO XLIII.
DE DOMINICA DECIMAseptima post Pentecosten.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est maximum & primum mandatum. Matth.22. Marc.12.

SI quantum huiusce Euangelii historia continet vtilitatis & doctrinæ, tantum esse in me ad eam enarrandam & explicandam facultatis, non dubito, Auditores optimi, quin longe & maiorem & vberiorum fructum ex hac vna oratione, quam ex multis aliis caperemus. Etenim duæ sunt omnium duces & tanquam Reginæ virtutum *Prudentia & charitas*. Charitas mouet, Prudentia regit: sine prudentia cæcæ, sine charitate mortuæ sunt: itaque charitatis vita, prudentia lumen virtutum est: porro Euangelium hodiernum vtramque complectitur.

Prudentia & charitas reginæ virtutum.

Nam & exemplo Domini prudentiam, & præcepto Domini charitatem docet. Vt enim Dominicum pectus domicilium erat omnium virtutum, ita responsa eius semper erant, & igne charitatis inflammata, & prudentiæ sale condita. Vt igitur prudentiæ documentum videamus, nota quod tria genera quæstionum Domini proponi solebant, vnum vtilium & salutarium, alterum curiosarum & inutilium, tertium vtilium quidem, sed non recto & bono, sed iniquo & peruerso consilio ac voluntate. Ac ad primas quidem quæstiones quod omnino bonæ essent semper Dominus respondebat: ad secundas, quod nihil boni haberent nunquam respondebat. Ad tertias, quod partim essent bonæ, & partim non bonæ, interdum aperte, interdum obscure respondebat, interdum vero tanquam responsione indignas contemnebat. Primo genere cōtinentur quæstiones nonnullæ Apostolorum, vt illa: *Quare nos non potuimus eiicere illum?* Quibus Dominus ait: *Propter incredulitatem vestram. Hoc autem genus dæmoniorum nō eiicitur, nisi in oratione & ieiunio.* Eiusdē generis est illa quæstio Apostoli Petri, *Quoties peccabit in me frater meus & dimittam ei? vsque septies?* Cui Dominus: *Non dico tibi septies, sed sed vsque septuagesies septies.* Secundi generis est illa quæstio discipulorum, *Si in tempore hoc restitues regnum Israel?* Quib. Dominus, *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate.* Et illa B. Petri: *Hic autem quid?* Cui Dominus: *Quid ad te? Tu me sequere.* Videtis quo pacto curiosis quæstionibus prætermissis solas vtiles dissoluebat? Iam vero tertiū genus totum est Scribarum & Pharisæorum, qui vtilia quidem & salutaria sæpe petebant, tamen quia non discendi voluntate, sed accusandi & reprehendendi cupiditate ad interrogandū Dominum incitabantur, propterea non semper apertum responsum accipiebant, sed tunc solum cum Dominus ex responsione sua fructum aliquem redundaturum in auditores perspiciebat. Itaque cum Scribæ & Seniores aliquando dicerent: *Dic nobis in qua potestate hæc facis, & quis tibi dedit hanc potestatem?* non inutile illis fuisset, si Dominus illis respondisset, Ego qui Dei filius naturalis sum à quo potui, nisi à Patre Deo potestatem accipere? Sed non erant huius veritatis capaces ira atq; odio excæcatæ mentes Iudæorū. Ideo prudentissime Dominus ait: *Interrogabo vos & ego vnum sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego dicam vobis in qua potestate hæc faciam. Baptismus Ioannis de cœlo erat, an ex hominibus. Dicunt et, Nescimus. Ait illis: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.* Rursum, cum Pharisæ-

Prudentia Christi in respondendo.

Matth. 17. *Ibid. 18.* *Act. 1.* *Ioan. vlt.* *Luc. 20.*

risæorum discipuli cũ Herodianis à Domino peterent, *Licetne censum dare Cæsari an non?* Videns Dominus calliditatem & nequitiam eorum ita caute & prudenter respondit, vt & veritatem aperiret, & tamen ab illis reprehendi non posset. Ait enim: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Postremo quod in Euangelio quod habemus præ manibus continetur, cum Pharisæi dominum conuenissent, & interrogaret eum vnus ex eis Legis Doctor tentans eum, *Magister quod est mandatum magnum in lege?* Apertissimis verbis Dominus respondit, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c.* Tametsi enim isti iniqua intentione petebant tamen bonum erat valde quod petebant & Dominus præuidebat eum legisperitum non clausurum oculos veritati.

Matth. 22. *Matth. 22.*

Marc. 12. Itaque vt Beatus Marcus refert legisperitus veritati credens responsum Domini comprobauit, & Dominus videns eum peruersam voluntatem deposuisse illum commendans ait, *Non es longe à regno Dei.*

Eadem vsi sunt sancti Patres. Hæc est igitur prudentia quam sancti Patres nostri Dominum imitantes in suis sermonibus adhibebant, siue cum Ethnicis siue cũ hæreticis disputarent. Quod si autẽ vllo vnquã tempore hæc prudentia necessaria fuit, certe nunc est, quando tam multæ & tam perniciosæ hæreses olim à maioribus nostris sanctissimis viris confutatæ, damnatæ, sepultæ, nunc iterum ab impurissimis & sceleratissimis hominibus in lucem reuocantur, & quasi ab inferis excitantur. Non igitur quilibet cum hæreticis disputare debet: & ii qui debent, nec in omni loco, nec in omni tempore; nec cum quibusuis, nec coram quibusuis facere debent. Sed quid dicam, quod in plerisque locis pessima quædam consuetudo inoleuit vt inter patinas & pocula de fide & sacramentis Catholici cum hæreticis disputent, nec tam argumentis & rationibus, quam conuitiis & clamoribus rem agant? Et quidem Catholici imperite, hæretici improbe, vtrique periculose faciunt. Istæ enim disputationes vtilitatis nihil, incommodi plurimum habent. Nam nec propterea Catholici fidei suæ firmius adhærebunt, & hæretici contentione illa exacerbatis, & vino calefactis immanissimas blasphemias in Deum, & in sanctos euomendi præbetur occasio. Certe magnus Antonius, vt sanctus Athanasius de eo refert, non solum non disputare, sed nec loqui cũ hæreticis dignabatur. Et B. Abbas Macharius, vt Cassianus in collatione 15. scriptum reliquit, cum Eunomianus quidam dialecticis sophismatibus, & inani loquacitate Ægypti populos deciperet, noluit cum eo argumentis agere, quorum imperita illa multitudo iam pene decepta capax non erat sed hæreticum hominem, & omnem illam multitudinem ad sepulchrum mortuorum deduxit, atque ibi non verbis, sed miraculis hæreticum fugauit, & circumuentum populum ad fidei integritatem reuocauit. Ac de prudentia quidem hactenus. Nunc si quis forte putet leuem esse quæstionem, quam Pharisæi Domino proposuerunt, nec esse minus puerilem, quã si nunc doctissimus aliquis Theologus ab alio item doctissimo Theologo quæreret, quot sunt Ecclesiæ sacramenta, vel quod sit potissimum sacramentorum: is audiat non modo, non leuem, nec puerilem, sed grauissimam & difficillimam quæstionem fuisse. Siquidem præcepta legis Iudæorum ab ipsis Iudæis sexcenta, & tredecim numerabantur: & vsque adeo admixta sunt magna cum paruis, vt Origenes super hunc locum dicat, Hebræorum Doctores ab ipso tempore Moysis semper de hac re contendisse, nec vnquam certi aliquid inuenire potuisse. Præsertim cum hoc dilectionis præceptum non inter prima, sed inter postrema, & in vltimo libro legis, hoc est, Deuteronomii 6. capite tandem conspiciatur. Augebant vero Pharisæi difficultatem, quia non solum de maximo, sed & de primo mandato petebãt. Cum enim dicat Matthæus eos interrogasse de magno mandato, & Marcus eandem historiam texens dicat eos interrogasse de primo, compertum omnino atque exploratum nobis esse debet, eos de primo & maximo quæsiuisse. Quod quidem callidissime fecerunt. Arbitrabantur enim nullum esse fortasse primum simul & maximũ, cum

Prudenter cum hæreticis ineunda disputatio.

Difficultas quæstioni Christo propositæ.

Matth. 2[2]

cum in Dialogo primũ illud sit, *Audi Israel Dominus Deus tuus, Deus vnus est*, quo tamen primo mandato magis esse videtur dilectionis mandatum, sicut fides posterior quidem, sed maior tamẽ est charitas. Aiunt igitur, Videamus an iste fabri filius, & qui literas nunquã didicit ab ista quæstione se expediet. Magister quod est primum & maximum mandatum in lege? Sed quid ait Scriptura diuina? *Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum.* Et, *Non est sapientia non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* Nam Dominus est quidem fabri filius, sed eius fabri, qui cœlum & terram fabricauit: & literas nunquam didicit, quia in eo *absconditi sunt omnes thesauri sciẽtiæ & sapientiæ Dei.* Dominus igitur, qui auctor legis illius fuerat, quia plane intelligebat mandatum dilectionis non solum esse, proximum & præstantissimum, sed etiam primum: non quod in libro legis primo loco scriptum sit, sed quod primũ fuerit intentione Legislatoris, idcirco ait: *Diliges Dominum Deum tuum, &c. hoc est primum & maximum mandatũ*, Et simul videte Domini sapientiam: non solum respondet, & nodum quæstionis dissoluit; sed vna illis iniquitatem ipsorum, & mentis peruersitatem ante oculos ponit. Occulto enim & tacito quodam amore Dominus hoc illis dicit: Cognoscere vultis, quid sit primum & maximum mandatum? Illud est, quod vos vere ignorare, & minime omnium custodire videmini, dum ad me tentandum compositis verbis, & simulata religione acceditis. Nã dilectionis mandatum summũ & antiquissimum est, & tamen vos odii atque inuidiæ stimulis ad me tentandum incitamini.

Prou. 1. Prou. 21. Coloss. 2.

Sed nos, Auditores, Scribas & Pharisæos relinquamus, & Domini mandatum diligenter consideremus. Duo nobis de hoc primo & summo mandato dicenda esse videntur. Vnum, quare primum & maximum mandatum appelletur: Alterum quid sibi velint illa verba, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Vt igitur ab eo, quod primo loco positum est, incipiamus. Quinque sunt causæ propter quas dilectionis mandatum est primum, & summum, Quænam est prima ratio? Nimirum ista, Quia dilectionis mandatum est finis omnium mandatorum: *finis præcepti charitas*: inquit Paulus: nec solum præcepti, sed & legis & Prophetarum, sed omnius virtutum, omniũ donorum, omnium sacramentorum, omnium deniq; quæ Dominus in terris egit, & quæ sancti postmodum egerunt, & in posterum vsque ad mundi consummationem agent. Hæc enim omnia eo tendunt, vt hominem cum Deo fonte omniũ bonorũ perfecte cõiungant, quod nisi per charitatem fieri nõ potest. Hæc est glutinum, hæc est vinculum, quod cum Deo nos vnit. Hinc videlicet in cœlesti illa Ierusalem, vbi perfecta charitas in omnibus est, & vbi *Deus est omnia in omnibus*, nec fides, nec spes, nec leges, nec sacramenta locum habent. Vt enim cum domus ædificatur multi pontes, multa instrumenta, multæ machinæ necessariæ sunt: ac cum tectum est superpositum, & domus perfectionem atque absolutionem accepit, tunc destruuntur pontes, instrumenta & machinæ remouentur: ita dum in animis nostris Dei domus ædificatur, multarum virtutum, legum, sacramentorum, aliarumque rerum adiumentis opus habemus: at vbi perfectæ charitatis tecto superposito, domus hæc ad finem & consummationem suam peruenit, tunc sola charitas manet, *siue Prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur.* Mandatum igitur dilectionis, quia finis mandatorum est, ideo primum & maximum est.

Cur dilectionis præceptum primum & maximum dicatur. 1. Tim. 1. *Primo ratione finis.* Rom. 15. 1. Cor. 13.

Altera ratio ex eo sumitur, quod mandatum dilectionis ita mandata omnia comprehendit, vt latius pateat ipsum solũ, quã alia simul omnia. Nam qui Deum ex toto corde diligit, certe omnia alia diligit, quæ Deus ipse diligit, & ea magis diligit quæ à Deo magis diligi nouit. Deus autem diligit omnia, quæ sunt, & *nihil odit eorum, quæ fecit*: sed ea tamen præcipuo amore complectitur, quæ ad suam ipsius imaginem, & similitudinẽ fecit. Quare nemo est, qui vere ex corde Deum diligat: qui proximum simul non diligat: *qui vero proximum diligit, legem impleuit*, Dilige inquit Augustinus, & fac quod vis. Nam *iusto non est lex posita.*

Secundo amplitudinis. Sap. 11. Rom. 13. 1. Tim. 1.

posita: sine lege enim legem impletis? Quid enim aliud leges volunt, quam vt malum non fiat? At *dilectio malum non operatur*. Nam quomodo fieri potest, vt qui proximum diligit, aut ei pecunias suffuretur, aut vxorem eius adulteret, aut contra eum falsum testimonium dicat, aut ipsum occidere, vel vulnerare, vel percutere, vel etiam lædere inimicum possit? Deinde nonne hęc est Apostoli Pauli clarissima & efficacissima demonstratio? *Dilectio malum non operatur, ergo plenitudo legis est dilectio*. Vere igitur Propheta de charitate loquens ait. *Latum mandatum tuum nimis*. Et ipse Dominus, Hoc est est primum & maximum mādatum.

Rom. 13.

Psalm. 118.

Tertio, ratione præmii.

Porro tertia huius rei ratio est, quia primum summum & maximum hoc mandatum implentibus Deus maxima quæque promisit. Audi enim quid Apostolus dicat: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus*. Quib. credentibus solum? Non. Signa & prodigia edentibus? Minime. Eruditis in lege? Magistris & doctoribus? Nequaquam. Quibus igitur? *Iis qui diligunt illum*. O si verba illa cor nostrū penetrarent, *nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus diligentibus se*! O quam cito puerilia negotia dimitteremus, pueriles cogitationes deponeremus & Domini amorem omni animi prouisione quæreremus. Quid enim est illud, *Nec in cor hominis ascendit*? Nimirum hoc? Multa vidisti, multa audiuisti, multa legisti, sed nihil ista sunt. Ascende altius. Cogita, exopta voluptates, opes, honores, fastigia, regna, imperia. Ascende in cœlum, super cœlum, vltra cœlum, vltra omnes terras, vltra omnia maria. Quære, inuestiga, cogita & concupisce si potes: & tamen habeas pro comperto ex eius veritatis testimonio, quæ nec falli, nec fallere potest, cogitationē & desideriū tuū adhuc esse longe inferius eo bono, eaque gloria, quā Deus, tibi, tibi inquā qui hic ades, & præparauit, & re ipsa dabit, si dilexeris eum. Nonne igitur primum & summum mandatum est, cui summum & maximum præmium iure debetur?

Iam vero quanta ratio ex ipsa charitate sumitur, quæ hoc mandato præcipitur. Charitate enim nihil prius, nec maius habemus, quod Deo dare possimus. Siquidem charitas radix, fons, & origo est omnium bonorum. Si forte incipis aliquem diligere, & in eo amoris donum collocare, nihil est, quod ipsi postea non libentissime dones, nihil quod pro eo non facias. At contra si non diligas, quam multæ machinæ adhibendæ erunt, vt ei vel minimum obolum largiaris? Et hoc vnde? nisi quod aperto fonte charitatis fluunt riuuli donorum. At eo clauso vix paruæ guttæ summo labore exprimi queunt. Qui turpi atque insano amore fœminas prosequuntur, quicquid habent nonne illis tanta facilitate largiuntur, vt semper parum se dedisse putent, nisi ipsi ad extremam inopiam redigantur? At Christi pauperibus, si forte nummū vilissimum casu aliquo dare debeant, quia nec Christum, nec eius pauperes diligunt, quoties suspirabunt antequam marsupium aperiant? Itaque si diligis nihil clausum, nihil obsignatum habes: si nō diligis, ita sunt omnia clausa, vt nihil clauib. reserari possint. Quare videtur quidem Deus noster parum petere dum pro tam multis, & tam magnis beneficiis, quæ quotidie in nos cōfert nihil nisi amorem nostrum petit: nam si Reges & Principes nostri non alia vectigalia, & tributa exigerent, quam vt eos diligeremus, certe nimium liberales iudicarentur: & tamen Auditores, nullum poterat Deus maius tributum petere tributo charitatis. Est hoc exiguum quidem & lōge impar beneficiis eius: tamen nihil maius nos habemus. Nec vero iniuria rem tam grandem Deus petit: *Ipse enim prior dilexit nos*: & sicut inter ea, quæ nos offerimus, Deo, nihil est excellentius charitate; ita inter ea, quæ nobis largitur Deus nihil est sublimius charitate. Nam vita, salus, incolumitas, gratia, virtutes, sacramenta, cœlum, terra, animantia, plantæ, & alia quæcunque, quæ nobis dedit Deus, finita sunt; sola charitas, qua nos diligit, & qua ista dedit, & maiora etiam dabit, sola inquam est infinita. Nos, Auditores, si vberē messem, si sanitatem, si pacem habemus, si lucra nostra crescant, si honores augeantur,

Qarto, ratione eius quod præcipit scilicet charitatis.

1. *Ioan*. 4.

tur, si negotia prospere succedant, hæc consideramus: & quia hæc finita sunt, non nisi finitas & exiguas Deo gratias agimus. Sed si amorem illum cogitaremus, vnde manant hæc omnia, O quam infinitas, & quā sine modo gratias ageremus! Certe si diceretur tibi, Rex Philippus ita te diligit, vt de te cum primoribus regni loquatur, ac de te perpetuo pene cogitet, nonne hoc tibi tantum videretur, vt vix adduci posses, vt crederes esse verum? Quid ergo facere debes cum verissime dicere possis, Rex regum, & Dominus dominantium Deus de me cogitat, & ab æterno cogitauit. Ac de te Pater cum filio, & Spiritu sancto locutus est. Ipse mihi panem quo vescor, indumenta quib. operior, largitur: & hoc est parum, ac pene nihil, si cum amore, quo me prosequitur, comparetur. Hinc igitur tanto muneri, quod munus aliud debebatur, si munus charitatis non debebatur? Iure igitur Deus in lege carnem sacrificiorum sacerdotibus concedebat: adipem autem, qui est circa cor, semper reseruabat sibi: illud recte significans, affectum cordis & vectigal charitatis sibi vni deberi. Ac propterea dilectionis mandatum, quod rē primam & maximam præcipit, primum & maximum esse constat.

Quinto, Ex modo quo Deum diligere præcipit:

Iam quinta ac postrema ratio ex modo charitatis, quo Deum amare iubemur accipitur, modus enim quo Deus diligi debet vt Bernardus ait, est sine modo, & mensura sine mensura, & terminus sine termino. Atq; hoc est, quod ipse Dominus significare voluit cum ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua.* Quæ quidē verba, vt ea iam sicut promisimus explicemus, nō vno atque eodem modo, sed diuerso ac vario à sanctis Patribus exponi video. Verum quia res ista non est tanti ponderis, vt in ea multum temporis consumi debeat, duas referam duntaxat, & quidem breuissime, sanctorum Patrum explicationes.

Greg. Nyss. de creat. hom. c. 8.

Gregorius igitur Nyssenus magni Basilii frater in libro de Creatione hominis, tribus illis vocabulis Corde, anima, & mente, ita tres animæ nostræ partes comprehēdit, vt cor ad partem vegetantem, animā ad sentientem, mentem ad intelligentem referat, & huius mandati sensum esse velit, vt omnibus animæ nostræ partibus Domino à quo illas habemus seruiamus. B. v. Augustino libro altero Meditationum cap. secundo tribus illis nominibus, Corde, Anima, Mente, tres intelligentis animæ facultates significari existimat, vt cor intelligentiā, anima voluntatem, memoriā mens designet. Nec multo aliter mandatū hoc explicat in primo libro de Doctrina Christiana cap. 22. ad has duas expositiones, aliæ pene omnes mihi reuocari posse videntur.

Agu. l. 1. de Doctr. c. 22.

Et quidem horum Ecclesiæ luminum expositionem non reiicio, imo vero complector ac suscipio. Sed fortasse tamen dicere possemus, etiam sic istum locum intelligi posse, vt illa tria vocabula augendę orationis gratia pro vno ponantur, & nihil aliud sibi velint, quam summo amore, & sine vllo modo Deum esse diligendum. Nam si quis in sacris voluminibus, vel mediocriter sit versatus, intelligit profecto vnum pro alio non semel, sed sæpius in sacris literis vsurpari: Id vero ex eo etiam confirmatur, quod in capite sexto Deuteronomii & capite duodecimo Euangelii secundum Marcum additur tanquam superiorum explicatio, *Ex tota fortitudine tua*, Vel vt beatus Lucas habet, *Et ex omnibus viribus tuis.* Ac ne quis existimet vires in eo loco, non vim ac vehementiam amoris, sed animi facultates significare, omnes codices Græci, tam B. Marci, quam B. Lucæ proprium vocabulum habent, ita vt sensus sit ex omni virtute & potentia, quantū potes & quātum vales. Cum igitur trium illorum vocabulorum veluti explicatio quædam sit id quod additur, *Ex tota fortitudine tua*, sensus præcepti ni fallor hic erit: Diliges Dominum Deum tuum maximo, ac sincerissimo affectu cordis tui, quantum scis, quantum potes, quantum vales, ita vt nulla in re alia maiorem conatum adhibeas, quam diligendo Dominum Deum tuum, sine modo, & sine mensura.

Deus sine modo diligendus.

Loc. 10.

At cur?

Sed cur dicat aliquis sine modo & mensura diligendus est? Respondeo: Quia Deus bonum est sine modo, bonum infinitum.

bonum immenſum. An quiſquam eſt qui ignoret, nihil niſi bonum poſſe diligi, & bonum menſuram eſſe dilectionis, vt maius bonum magis, & minus bonum diligatur minus? Cum igitur omne quod Deus non eſt, bonum quidem ſit, ſed finitum ac terminatum, & ſolus Deus infinitus atque immenſus ſit: amori omnium rerum creatarum ſtatuendus eſt modus; ſolusque Deus amor eſſe debet ſine modo. Deinde nonne Philoſophus libro de Republica primo, & ipſa experientia docet, appetitionem finis eſſe ſine modo: cum eorum omnium, quæ propter finem expetuntur, ſit aliquis modus? Nam cum morbo aliquo grauiter afflictaris, & ad te medicum vocas, admones quidem, vt modum adhibeat medicamentis, vt inediam cum modo iubeat, vt ſanguinem, ſi minuere velit, cum menſura minuat: vt potionem, nec nimis amaram, nec nimis potentem, nec nimis multam ſumi præcipiat. At nunquid mones, vt cum modo ſanitatem in corpus affectum inducat, caueatq; ne nimis ſanum te faciat? Non plane, non id mones. Quia ſanitas finis eſt, & finis amor modum non habet. Cum igitur Deus verus, & ſummus omnium actionum noſtrarum finis eſſe debeat: ſine modo & ſine menſura diligendus eſt.

Simile.

Quid? Quod ipſe Deus ſine modo diligit nos? Profecto, ſi quid eſt, quod nobis perſuadere poſſit eũ eſſe ſine modo diligendum, hoc eſt. Nonne pauperes diuitum amicitias expetere ſolent, & non diuites pauperum? Deus noſter, Auditores, hoc eſt æternitas, immenſitas, omnipotentia, ſapientia, bonitas, principium & finis omnium rerum, qui bonis noſtris non indiget, cuius eſt cœlum & terra quidquid cœli ambitu continetur, ſine modo nos diligit, nos terræ vermiculos humi iacentes qui nihil ſumus, & nihil habemus ex nobis: nos inquam tantillos tantus Deus diligit ſine modo, & ab æternitate dilexit, & nos modum quæremus in amore ipſius? Taceo, quod cum nondum eſſemus: à ſolo amore peruaſus, creauit nos, quod ad ſuam ipſius imaginem & ſimilitudinem fecit nos, quod nos ſolos inter tot rerum genera ab ipſo creata orbis Dominos, & ſocios Angelorum eſſe voluit, quod corpus noſtrum tot membris, & animum tot viribus ornauit, quod armauit prudentia, inſtruxit eloquentia, ſapientia & lumine illuſtrauit. Hæc inquam, omnia, & alia innumerabilia & maxima amoris illius argumenta prætermitto. Vnum ſilere non poſſum, quod cum adhuc inimici eſſemus, (quia pro beneficiis ipſius nos illum iniuriis affeceramus;) propter nimiam charitatem ſuam dilexit nos, & filium ſuum, quem infinito amore proſequebatur, ad nos mittere dignatus eſt. Hoc teneo, hic hæreo hoc vno contentus ſum. Omitto ac negligo cætera: *Sic Deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret.* *Sic* inquam, ſine modo, ſic ſine termino, ſic ſine menſura, ſic ſupra omnem, & hominum, & Angelorum intelligentiam *Deus dilexit mundum*, hoc eſt, hominem, qui paruus eſt mundus, licet valde immundus, inquinatus, diſtortus, peruerſus, vt *filium ſuum*, non adoptione, ſed natura, primogenitum, *vnigenitum*, Deum, Deo æqualem *daret*, Iam vero ipſe Deus Dei filius, quem modum adhibuit in amore? Moyſes & Elias, dum cum ipſo loquerentur in monte: *exceſſum eius dicebant, quem completurus erat in Ieruſalem.* Exceſſit ergo exceſſit Dominus modum. At in qua re illum exceſſit? non in cibo & potu? quia ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, non in cultu & numero veſtimentorum? quia niſi duas veſtes habuiſſe legitur? Non in ſomno & quiete. quia pernoctabat ſæpe in oratione. Non quærendis & cumulandis diuitiis? quia *vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos; Filius autem hominis non* habebat *vbi caput* reclinaret. In nulla re igitur Dominus modum exceſſit, præterquam in amore, cum enim non ille nobis, ſed nos illi debitores eſſemus, ipſe prior ad nos venit, vt pacem offerret: & cum vna ſudoris, vel ſanguinis gutta orbem totum abluere poſſet, voluit, vt tot ſpinæ capiti eius infigerentur, tot claui carnem ipſius transuerberarent, tot verberibus terga lacerarentur, & tot tamque exquiſitis dolo-

Deus ſine modo nos diligit.

Beneficia Dei in nos collata.

Ioann. 3.

Luc. 9.

Matth. 8.

doloribus ac suppliciis & corpus, & animus cruciaretur. Non credis frater amorem in te Domini infinitum, ac sine modo fuisse? Aspice signum illud, intuere simulachrum Domini tui, numera plagas, si potes: numera vulnera, numera liuores. Quot enim sunt in corpore Domini plagæ, & liuores, tot & multo plura sunt in eius corde vulnera amoris, & amoris testimonia. Inspice à planta pedis vsque ad verticem capitis: vbi vides sanitatem: Quod membrum cernis non afflictum? Omnia igitur Domini membra, omnia supplicia, omnes pœnæ, voces quædam sunt, (si aures surdas non habes,) & ingenti clamore amoris excessum contestantur. Quis igitur tam multis, & tam idoneis testibus non credat? quis credat, & non confestim flammam amoris concipiat? Hoc est, Auditores, quod sanctos viros pene amentes efficiebat: propter hoc nihil esse putabant fortunis priuari, honoribus deiici, suppliciis torqueri, ignominiis, ærumnis, pœnis, exiliis, morte mulctari. Isti siquidem, vt ait Ecclesiastes, oculos habebant *in capite*: cum contra stulti eos habere in calcaneis videantur. Nihil enim stulti respiciunt, nisi terram: nihil cogitant, nisi terram, nihil nisi terram admirantur, nihil nisi terram concupiscunt. At sapientes oculos habent in capite: id est, in CHRISTO. CHRISTVM intuentur, amorem eius taciti cogitant, & ex illo amore tanquam ex igne in suis pectoribus similem ignem accendunt. Et sicut serpens animalium prudentissimum, ita caput diligit & custodit, vt cæterum corpus verberibus & ictibus exponat, modo caput abscondere tegere, saluum & incolume custodire possit: ita & ipsi caput nostrum Christum, ita ex corde diligebant, vt facultates direptioni, corpus flagellis, seipsos ignominiæ ac dedecori libenter offerrent, modo Christi capitis honorem & gloriam integram & incolumem conseruarent. *Non sic impij, non sic*: sed Domini amoris obliti, vt vel minimam consequantur voluptatem, vel aliquam honoris falsam vmbram consectentur, vel quinque miseros nummos suis pecuniis addant, vsuris, mendaciis, assentationibus, & sexcentis aliis turpissimis facinoribus sese dedunt, & contra Deum tam benignum amatorem suum bellum gerunt. *Haccine reddis Domino fili stulte & insipiens?* Ecquid vnquam iniuriæ tibi fecit Deus, vt tam atrociter in eum arma sumas? Te nobilem creaturam ex nihilo fecit, te principem orbis terræ constituit, te vnum mentis & rationis compotem esse voluit. Ecquid iniuriæ tibi intulit Deus? Effecit terram, aquam, aerem, animantia, plantas, flores, legeres, fructus, & ipsum cœlum, solem & sidera propter te. Ecquid iniuriæ tibi fecit Deus? Misit filium suum ad te, vt ieiunaret, vt tentaretur, vt affligeretur, vt colaphis cæderetur, vt spinis coronaretur, vt vitam & sanguinem funderet propter te. Ecquid iniuriæ tibi fecit Deus? Christus inquam, Dominus meus, & Dominus tuus in illo die, quando propter nimiam charitatem suam *proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta?* Siccine reddis Domino vicem amoris? Ideone charitatis ille modum excessit, vt tu ingratitudinis modum excedas? Sed finis sit Auditores, & modicum quiescamus, vt ad ea quæ sequuntur vires aliquas habere possimus.

Eccles. 2.

Aduersus ingratos.

Psalm. 1.

Deuter. 32.

Hebr. 12.

PARS POSTERIOR.

SECVNDVM *autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Duas arbores præ cœteris insignes Deus initio posuerat in paradiso voluptatis vnam scientiæ, alteram vitæ. Et quidem primus pater noster arbore vitę prætermissa in arborem scientiæ oculos, & manus coniecit. Inde videlicet nisi fallor, insitam omnes habemus admirabilem quandam sciendi cupiditatem, vt Philosophus dicat, *Omnis homo naturaliter scire desiderat*: inde etiam factum est, vt tam parum de arbore vitæ soliciti simus, quam quidem vitæ arborem non aliam quam charitatem esse Ioannes Euangelista testatur cum ait, *Qui non diligit, manet in morte.* Verum quã non modo inutiliter, sed etiam inscienter fecerit

1. Ioann. 3.

rit Adam, cum vitæ arbori scientiæ arborẽ antepofuit, hinc perspicuum esse potest, quod vitam quam neglexerat, amisit, & scientiam quam quærebat, non inuenit: quin potius in crassissimas ignorantiæ tenebras posteritatem suam coniecit. Eæ vero tenebræ cum aliis rebus multis, tum maxime in amore se produnt. Nam quotusquisque est, qui non existimet melius esse diligi, quam diligere? Verbis quidem poterit aliquis id negare, sed certe reipsa & factis, quod nos dicimus verum esse clamabit. Nam diligi ab vniuerso orbe, & ab omnibus hominũ ordinib. vellemus & ab omnibus dona & beneficia libenter accipimus. At quã paucos nos diligimus? Quã ægre nostras facultates aliis elargimur? Quid dico elargimur? Vix adduci possumus, vt sine fœnore commodemus. Et tamen vere Dominus ait, *Beatius est dare, quã accipere.* Si beatius est, ergo vtilius, ergo melius, ergo gloriosius. Nos ergo vehementer erramus, qui bonum, vtilitatem, & gloriam quærimus, & tamen accipimus libentius, quam damus. Deinde charitas omnibus gemmis, & margaritis est pretiosior, quam quis obsecro possidet, qui diligitur, an qui diligit? Certe qui diligit, non qui diligitur. Denique quando magnus ille paterfamilias mercedem operariis reddet: quos putatis maiori præmio afficiet, eosne qui fuerint magis ab aliis dilecti, an eos, qui alios magis dilexerunt? Nimium stupidus est, qui hoc iudicare nõ potest. Ipse Philosophus in libro de Moribus octauo eos irridet, qui amicitias expetunt, non vt ament, sed vt amentur. Quare noster legislator, Deus, vt ab hac ignorantia nos liberaret, & à scientiæ arbore ad vitæ arborem adduceret in prima sua lege ait, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum.*

Paucos amantes ab omnibus amari volumus.

Actor. 20.

Sed dicet aliquis. Ecce audio legem ferri vt diligam Deum: & rursum legem, vt diligam proximum: & vbinam est lex vt diligam quoque meipsum? Nusquam est; Lege, relege, volue reuolue sacram Scripturam, & de amore tuiipsius mirum vbique silentium inuenies. Cur ita? quia in hac arte diligendi seipsum omnes doctores, & plus etiam quam doctores sumus. Vbi enim inuenies hominem tam rudem, tam agrestem, tam imperitum, qui sententiam illam non didicerit, *Charitas incipit à seipsa.* Certe si petas aliquid ab aliquo etiam rustico & illiterato, quod tamen sine aliquo ipsius incommodo fieri non possit statim audies, O *amice, charitas incipit à seipsa.* Itaque sicut timendum non est, ne nimiũ diligamus Deum, ita timendum non est, ne parum diligamus nos ipsos. Immo sicut amor in Deum calcaribus indiget, ita amor in nos ipsos fræno, atque habenis indigere videtur. Quocirca legislator Deus non præcipit quidem, vt nos diligamus: nec n. necesse erat: sed sciẽs nos id naturali lege facturos, hoc solũ iubet, vt proximos sicut nos ipsos diligamus. Apost. v. Paul. modũ præscribẽs, quo nos erga Deũ proximos & nos ipsos gerere debeamus ait, *Apparuit gratia Saluatoris nostri Dei omnibus hominib. erudiens nos, vt abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc sæculo.* Ecce quo pacto vitæ ratio nobis instituenda est: in Deũ pii, in proximũ iusti, in nos ipsos sobrii esse debemus. Quid est hominem esse pium in Deum? hoc est, vt eum toto corde, tota anima, tota mente, & ex omnibus viribus suis diligat, colat, suscipiat, veneretur. Quo pacto in proximum iusti erimus? Si eum, vt nos ipsos diligamus, si quod nobis fieri nõ volumus alteri non faciamus. Si reddamus omnibus debita: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributum: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem. Si denique cum plorantibus, ploremus, cum gaudentibus gaudeamus, & inuicem in hoc itinere, dum à Domino peregrinamur, onera nostra portemus? Quid est postremo, vt sobrie in hoc sæculo viuamus? Nimirum hoc, vt amor nostri mensuram non excedat, vt ab illicitis & superuacaneis voluptatibus corpus & animam abstineamus: licitas autem & necessarias, quales eæ sunt, quæ cibum, potum, quietem, & indumenta cõsequuntur sobrie, temperate, & cum maximo modo capiamus, nisi ab illis capi, irretiri, suffocari, & opprimi velimus. Verum his nostris miserrimis & calamitosissimis

Quare non sit data specialis lex de diligendo seipsum.

Tit. 2.

Amor sui temperandus.

ſimis temporibus amor ſuipſius vaſa cordium humanorum ita repleuit, vt charitati in Deum ac proximum nullus iam relictus eſſe locus videatur: ita lolium infeliciſſimum execrabilis philautiæ in horto pectoris humani ſuccreſcit, vt Deus vbi ſerat bonum triticum charitatis non inueniat. Dicet aliquis, Iſta tua nimia amplificatio eſt, non ita rem paruam exaggerare, & magnam facere debes. Vtinam Auditores ita ſe res haberet: vtinam probare non poſſem quod propoſui, quam libenter iam iam orationem concluderem & deſcenderem. Sed non ita ſe res habet, nō amplifico, non exaggero, extenuo potius ac diminuo, quia verba quibus pro dignitate hoc dicam non habeo. Nonne etiam ſilentibus nobis res ipſæ clamant? Quid enim eſt aliquem proſequi charitate? Nonne charum illum habere? Iam vero quis ille eſt, cui anima proximi ſui ęque ſit chara, ac prædia, vel pecuniæ? Amiſiſti nummum vnum, & domum euerris, vt illum inuenias: nullus eſt in domo, à quo non ſciſciteris, ſi vidit, ſi inuenit. Cur obſecro ita turbaris? Cur tam ſollicitus es in quærenda pecunia? Nonne, quia tibi chara erat? Ergo ſi anima proximi tui non dico charior, vt deberet, ſed ſaltem æque chara eſſet pecunia, quomodo tam diſſolutus ac negligens es, in ea quærenda, quando eam periiſſe vides? Deinde equus è ſtabulo aufugit, quam multos mittis, qui quærant? Nonne totam commoues viciniam? Cur ita? Quia equus tuus tibi charus erat. At quam ſæpe animam proximi à diabolo pertrahi ad interitum vidiſti, ſiue hæreſis, ſiue blaſphemiæ, ſiue flagitii aut facinoris alicuius laqueo implicatam, & non ingemuiſti? nec minimum ſuſpirium emiſiſti? Si vero audiat aliquis merces ſuas in Oceanum decidiſſe, vel ab aliquo honoris gradu deiectū ſe eſſe quot noctes inſomnes ducet? Per quot menſes, vel annos de ea re cogitabit, & conſolationem nullam admittere volet? Et nunc audimus quotidie ſtragem, & cædem animarum, quam diabolus per hæreticos miniſtros ſuos in tam multis locis exercet, & iacemus, & non mouemur tanquam ſi fratres poſteri & membra noſtra non eſſent illi qui pereunt, aut nullum de illis diligendis præceptum haberemus.

Sed quid de calamitatibus & ærumnis, quæ Galliam apprehenderunt, d c m Ecce fluctibus hæreſum, & bellorum iactatur vetuſta, & nobilis illa Eccleſia, pericula tā nobili membro deploranda imminent? Quam miſerabilem illius regni ſtatum ac ſpeciem cernimus? Et tamen nullam adhuc in his partibus doloris & mœſtitiæ ſignum experimur. Si eiuſdem corporis mēbra ſumus, quomodo vno membro tam grauiter affecto, non condolent cætera? Perpendite, quæſo, quæ dicam, & animis veſtris mentibuſq; mandate. Legite Iudicū & Regum hiſtorias, & plane videbitis hoc in more poſitum apud Iudæos fuiſſe, vt cū à Deo affligerentur, ſemper ad pœnitentiā, ad lachrymas, ad ieiunia, ad cilicia confugerent: & nunquam non placabatur Deus & pacem illis, ac ſerenitates reſtituebat. Iā vero ſi certum & exploratum eſt, quod B. Paulus ait, Iudæos, cum Chriſtianis comparatos non viros, ſed pueros fuiſſe, & idcirco legem tanquam Pædagogum accepiſſe, quis non miretur, quod cum opus eſſet, illi tam aſpera pœnitentię genera ſuſciperent, & publica ieiunia tam magnis quā paruis indicerent, & clamarent *ad Dominū in fortitudine*, & ſemper Dominum placarent, & hac ratione omnia Dei flagella deprecarentur: & nos, qui cum illi comparati viri dicimur, in tam grauib. periculis, quæ non Galliæ modo, ſed vniuerſæ Eccleſiæ imminent, non moueamur? Inſtituetur fortaſſis aliqua ſupplicatio, verum illa tepidiſſime, ſine vllo affectu, ſine vllis lachrymis, ſine ieiuniis, ſine ciliciis tranſigitur, neq; vllus fere erit, qui vel modicum a ſolitis deliciis, conuiuiis, compotationibus, ludis, & iocis abſtineat. Et quod ſignum hoc vobis eſſe videtur? Ego certe vereor, ne phrenetici ſignum ſit, qui quanto magis morti appropinquat, tanto minus morbi grauitatem ſentit. Hæc igitur non Dialectica vel Topica argumenta, ſed plane demonſtrationes euidentiſſimæ ſunt, quæ nobis proximos noſtros charos non eſſe conuincunt, & conuincent in iudicio coram ſummo & æquiſſimo iudice Deo.

Calamitates vicinorum monere nos debent.

Ad pœnitentiam recurrendum.

Gal. 3.

Ioan. 3.

Exempla amoris erga proximum.

Videre vultis Auditores verum dilectorem proximorum? Veniat vobis in mentem beatissimus Stephanus Protomatyr, qui cum lapidum imbrē sustineret, pro se quidem stans orabat, pro lapidatorib. autem in genua procumbebat: illi lapides in eum, ipse preces pro illis emittebat in cœlum, quia plus de eorum facinore, quam de suis vulneribus sollicitus erat: & plus eorum animas, quam corpus proprium diligebat. Et apud beatum Gregorium in Dialogis de altero Stephano non legistis, qui cum audiret omnes suas segetes à scelerato quodam igne immisso consumptas fuisse, pro se nihil, pro illo vero multum doluit? Nam cum alii dicerent, Heu heu pater Stephane, quid contigit tibi? respondebat ille, Heu heu quid contingit illi, qui hoc fecit! mihi enim nihil contigit. Sed ad B. Ignatium veniamus societatis nostræ Fundatorem, & dilectione erga proximos siue amicos, siue inimicos celeberrimum. Ita enim omnia sancti huius viri consilia, studia labores cogitationes, in Dei præcipue gloriam, tū in aliorum hominum salutem dirigebantur, vt vbique charitatis suæ argumenta, ac cælestis incendii vestigia indubitata reliquerit. Pauculis exemplis, quæ subiiciam, res fiet manifestior.

Lutetiæ Parisiorum, cum quidam nefario pellicis amore dementaretur, nec vllis Ignatii minis aut precib. ab ea diuelli posset, ad locum aliquando exiit extra oppidū vbi turpes delicias suas residere sciebat. Hoc cum Ignatius præodoratus esset, in lacum frigidissimum, viæ, qua transiturus erat ille, adiacentem sese coniiecit, corporeque gelidis aquis immerso, capite tantum extans, ad eundem iam appropinquantem, *Perge*, inquit, *Anser, Perge sodes ad fœtidissimas voluptates tuas. Nunquid impēdentem capiti tuo ruinam non vides? an instantem pestē non perhorrescis? Hic Ego pro te, tam diu macerabo me, donec iustissimum Dei furorem in te pacatum aduertam.* Exterrefactus homo, & hoc tam insigni charitatis exemplo perculsus, consistit, pedem refert, moxque familiaritatem illam scelere copulatam rescindit.

Dicere solebat, se, si quid ad animarum salutem pertineret, paratissimum esse, nudis pedibus cornibusque onustum per plateas incedere: nullum denique recusare quantumuis ridiculum aut probrosum habitum dummodo ex eo aliquid emolumēti spiritualis ad homines redundare posset: id quod reipsa, quoties occasio offerebatur, comprobauit.

Ætate iam affecta nominatim rogatus, vt moribundum hominem iuuaret, tametsi corpore esset morbis fracto peneque consumpto, nec socii deessent, qui labore illum leuare potuissent: Tamen operam suā ei, qui peteret, negandam non existimauit. Itaque totam noctem homini adfuit in extrema illa pugna, & ancipiti contentione dimicanti.

Religiose præterea sanctéque morem illum retinuit vt nulli malū pro malo redderet, sed vinceret potius in bono malum, & malefacta beneficiis non tantum compensaret verum etiam superaret. Qua de causa cum sæpius ad iustam indignationem prouocatus esset, ne minimam quidem commoti animi significationem dedit, neque eos à quibus grauiter erat lacessitus, vel leuiter cum facile posset, vltus est. Vt vnum duntaxat, exempli causa, commemorem. Romæ anno 1546. Religiosus quidam eruditus, ex amico inimicus effectus, graui indignatione in Ignatium exarsit, adeo, vt etiam iactare inciperet: Omnes societatis homines qui in Hispania essent, à Perpiniano Hispaniam vsque igni se traditurum. Quid ad hæc Ignatius? Tu quidem (*respondit*) quotquot nostrum in Hispania sunt cremandos te curaturum dicis. Ego vero id dico & opto, vt & Tu charitate flagres, & amici tui ac Necessarii omnes quotquot in vniuerso orbe supersunt, spiritus sancti igne inflammentur. Pluribus supersedeo. Isti igitur vere proximum sicut seipsos diligebant.

Simile.

Cupio auditores optimi vt in iudicium conueniamus. Rogo igitur vos, multum comedere, & ventrem cibis implere, & tamen eos non conqueri, & inde non nutriri, quid prodest? quid iuuat? Satius profecto fuisset ieiunare. Ad eundem modum, audire conciones multas & prolixas, & in-

inde non fieri meliores, nec nutriri aut augeri, nullo modo vtile est. Nam *seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens plagis vapulabit multis.* Non dubito, quin de charitate multa in Gymnasiis vestris audiatis: multum interest tamen vtrum in Gymnasio aliquid audiatis, an in concione. Nam in Gymnasiis dicimus, vt sciamus: in concione discere debemus, vt faciamus: ibi Doctores Theorici, hic practici fieri debemus. Cum igitur omnis perfectio Christiani hominis in eo posita sit, vt quam maximam charitatẽ adipiscatur, vultis vt quæ via maxime sit expedita, & paruo cum labore, & nullo cum errore ad palatium charitatis ducat breuiter aperiamus? primum tanquam fundamentum illud statuamus, amorem à cognitione pendere. Nihil enim, vt Augustinus & experientia docent, diligi potest, non cognitum. Quam multa sunt apud Æthiopes, Arabes, Indos optima & pulcherrima, quæ nos non mouent, quia non nouimus ea, & tamen si semel videremus, fortasse magnã in nobis cupiditatem excitarent! Ista igitur præsentia bona diligimus & valde diligimus. Quamobrem? Quia semper nobis ante oculos obuersantur, & quousque non incipimus meliora gustare, eousque non poterimus ab illis auelli. Pete ab auaris hominibus, num in pecuniis augendis non laborent? maxime laborare, & quietem nullam capere se dicent. Rursum pete, num eas pecunias secum sint in infernum ablaturi? respondebunt, nisi plane desipiant, non se ablaturos, sed hic relicturos. Cum ergo tot & tam inutilibus laboribus se conficiant, cur eis nõ valedicunt? Quia talis est natura nostra, vt si meliora non videat, id quod possidet, nunquam derelinquat. Idem de voluptariis, ambitiosis, aliisque sceleratis hominibus dicere possemus. Hoc igitur firmum sit & ratum vt mundum contemnere, & Deum vehementer diligere valeamus, esse nobis cognoscenda & gustanda meliora, quam ea sint, quæ mundus habet.

Luc.12.

Ignoti nulla cupido.

Dicat quispiam, Nihil noui nobis dicis. Ecquis nescit Deum esse bonum longe melius, quam sint vlla bona creata? Quis nescit? Multi sciunt, & nulli nesciunt; nulli sciunt Theorice, & multi nesciunt practice. Et hæc posterior cognitio, necessaria est ad diligendũ Deũ. Fides Christianorum fateor, tam sublimis est, vt vel vnus articulus sufficere possit ad hominem probum & sanctum efficiendum, si diligenter consideretur, perpendatur, animo & memoriæ infigatur. Quis enim attente cogitabit Deum immortalem mortalem fieri, & mori voluisse vt peccatum extingueret atq; deleret, & manum extendere poterit ad aliquod peccatum vel leuissimum perpetrandum? Non igitur fides & cognitio Theorica deest, sed consideratio & practica deest. Habemus enim fidem tã quam gladium in vagina reconditum, & tanquam pharmacũ in officina pharmacopolæ. Quid prodest gladium domi appensum habere, & medicamentum reperiri apud pharmacopolam, si nec ense cum hostis adest, nec pharmacocũ ægrotas, vtaris? Quicunque igitur ad amicitiam Dei & colloquia illa *super mel & fauum dulciora* peruenire volunt, debent, non totum tempus Aristoteli, Galeno, Iustiniano, Ciceroni vel Virgilio dare; sed aliquas horas pro animæ vtilitate sancta quadam versutia sibi suffurari, vt alterius vitæ negotiis & lectioni, quam Deus in corde legit, vacare possint.

Practice sciendum est quam bonus sit Deus.

Psal.18.

Verum hoc opus, hic labor, Auditores. Nam Deus est intimior intimis nostris non in foro, non in plateis, non in campis inuenitur: sed sicut intra corpus est anima, & intra animam cor, seu mens: ita intra mentẽ, & cor est Deus. Quocirca prius laborare debemus, vt ad cor nostrum viam inueniamus. Et quantum mea tenuitas sapit, hic est primus & maximus passus, quẽ homo superare debet, vt ex mundi amore ad Dei amorem transeat. Quo superato labore facillimus & iucundissimus reliquus cursus ostenditur. Nã vbi quis cor suum intrare potuit, facillime inde transit ad Deũ, & tunc illi Deus dulcescit, tunc mundus desipit, tunc corpori necessaria onus maximũ iudicat, tunc Deo vacare atq; assistere veras epulas putat. Tunc denique homo spiritalis, homo interior, homo Dei dici

Intra cordis penetralia quærendus Deus.

potest,

potest, & debet. Vndenam esse putatis, vt magnus Antonius & B. Franciscus tanta facilitate pernoctarent in oratione, vt B. Isaac (Gregorius in Dialogis refert) integrum triduum in oratione cum iucunditate consumeret, & nos fatigemur si minimam horulam in oratione esse contingat? Non alia causa est, nisi quia sancti Patres viam ad cor optime tenebant, & inde statim latissimas illas regiones intrabant quæ sunt vltra cor: vbi tam multa & tam varia conspiciebant, vt satiari delectatione non possent. At nos ante ostium cordis erramus in tenebris, quas in eo loco & eo potissimum tempore Princeps tenebrarum effundit, ne cor nostrum ingredi possimus, & idcirco molestum, & longum tempus nobis esse videtur.

Precibus aditum ad cor aperire oportet. Quid igitur agendum est nobis, Auditores? precibus, & votis, & suspiriis clamãdũ ad Deũ vt *illuminet vultum suũ super nos,* & tenebras nostras suo lumine dissipet, vt ipse ad corda nostra nos ducat, ipse portam aperiat, ipse introducat. *Psal. 66.* Nec dubitandum de benignate Domini: nam si patres hominum norunt bona dare dare filiis suis, *quanto magis Pater noster Deus dabit spiritum bonum petentibus se*: *Luc. 12.* Imo hæc est, *voluntas Dei sanctificatio vestra.* Nec aliam ob causam aliquando ex diuitibus inopes, ex claris obscuros, ex valentibus ægros seruos suos solet efficere, nisi vt viam cordis inueniat, *Ducam eos*, ait Dominus, *in solitudinem & ibi loquar ad cor eius.* *Ose 2.* *Et per aduersitates.* Et quando ducit in solitudinem, nisi quando tribulationibus vexat? Cum enim Deus videt hominem propter nimiam prosperitatem, turbis adulatorum circundari, negotiisque sæculi huius ita implicari, vt sibi vacare nõ possit, tum ait: Iste filius noster nimium amicis abundat, qui tamẽ non ipsũ diligunt sed sicut apes & muscæ aduolant ad mel diuitiarum & honorum eius, ergo onere illum subleuabo antequam succumbat: auferamus ei vas illud mellis, quod gestat in humeris, & apes ac muscæ cõfestim discedent. Efficit igitur Deus, vt ille fortunatus homo fortunas suas amittat, è gratia Principum excidat in morbum incidat, in vincula cõiiciatur & tunc ab omnib. desertus, in solitudine incipit habitare, atq; ibi Deus, qui eum ad solitudiuem adduxit, statim occurrit & loquitur ad cor eius, & dicit, vides quomodo amici illi tui in quibus confidebas, non te, sed mel honorum, opumque tuarum diligebant? Et opes illæ tuæ, quas nunquam te amissurum putabas, nonne vides quomodo vt tenues vapores euanuerint? Vbi est sanitas pristina? Quo robur corporis, quo Principum gratia? quo dignitates, quo adulationes hominum recesserunt? Non intelligis nihil infra lunam esse, nisi caducum & fragile, & verum, & summum & solidum bonum tuum me esse solum, qui solus amicus fidelis sum, & in tribulationibus nõ desero, & nec in morte, nec post mortem familiares & dilectos meos derelinquo? Tũ ille hæc audiens, & verissima esse experientia sua cognoscens, paradisum inuenit in solitudine, agitq; gratias Deo, quod dulci baculo suo illũ excitauerit, & pauca abstulerit, sed multa contulerit: & etiam optione data nullo modo ad statum pristinum rediret, nec minimam cordis voluptatem cum omnibus corporis delitiis commutaret. Hæc eo spectant Auditores, vt intelligamus mundum contemni, & Deum diligi perfecte non posse, nisi quam suauis sit Dominus gustare incipiamus: quod nunquam fiet, nisi in cor nostrum intrare, & ibi commorari discamus. *Epilogus.* Quapropter Auditores, quicunque salutis nostræ rationem aliquam habemus, quicunq; videmus quã fugacia quam fallacia, quam breuia & instabilia sint vitæ præsentis gaudia, quicunque intelligimus nos maximis itineribus ad mortem properare, & hodie esse, & cras non esse, obsecro vt alterius vitæ bonis veris & sempiternis mente, cogitatione, amore inhæreamus, de illis cogitemus, de illis loquamur, ad illa suspiremus: earum diuitiarum auari, eorum honorum ambitiosi, illarum cupiditatum cupidi simus. Qui tempus habemus, tempus non expectemus, hic iam in teris vitam illam incipiamus. Si quis est, qui lectionem illam Domini in Gymnasio cordis sui frequentare nondum cœpit, incipiat obsecro, experiatur: & tum non mihi, sed sibi ipsi credet: ho-

hodie principium audiendi faciat, horam aliquam, vt dicebam, aliis negotiis suffuretur, vt sibi ac Domino vacet. Nam si amicus ab eo id peteret certe faceret, quanto magis ergo id facere debet pro anima sua? Neq; hoc dispendium temporis, sed lucrũ æternitatis erit, & vitæ beatæ, & sempiternæ, ad quam nos peruenire faciat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO XLIV.

DE DOMINICA DECIMAnona post Pentecosten.

Simile factum est regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo, & misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Iterum misit alios seruos, &c. Vsq; ad finem Matth. 22.

QVAM vere ac sapienter Auditores, in Psalmis Propheta cecinerit: *Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas.* Et rursum: *Misericordiã & iudicium cantabo tibi Domine*, ita plane ea quæ in hodierno Euãgelio continetur similitudo declarat, vt vere sit excors & stupidus, qui id non videt. Nihil enim aliud in ea parabola Domino propositum est; quam vt misericordiã & benignitatem, & item seueritatem ac iustitiã ostẽdat, quibus Deus in Iudæos primum, deinde etiam in gentes & hactenus vsus est, & in posterum etiam vtetur. Quæ omnia quoniam ex ipsius parabolæ explicatione intelligi poterunt, orationem non ponã in eius argumento longiorem. Principiũ igitur elegantissimæ & maxime appositæ illius similitudinis tale est: *Simile factum est regnũ cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio suo.* Regnum cælorum quã varias ac multiplices significationes in sanctis litteris habeat nemo nostrum nisi fallor ignorat. Nunc n. Ecclesiam, nunc cœlestem beatitudinẽ nũc ipsumDeum, nunc eius gratiã, nunc diuinã legem designat. Non desunt, qui hoc loco Deum ipsum regnum cœlorũm appellatũ esse velint. Et id quidem non sine causa. Nam & nos regnum Dei, & Deus regnum nostrum est. Nos regnum Dei sumus, quia regnat in nobis, dum eius gubernationi sponte subiicimur & voluntati ac præceptis eius obtemperamus. Ipse vero regnum nostrum est, quia in eo omne bonum, omnis gloria, omnis splendor, omnes opes, omnes delitiæ nostræ positæ sunt. Et qui Deum possidet, rem possidet omni regno atq; Imperio ampliorem, iucundiorem, illustriorem Mihi tamen Auditores Origenis expositio vehementer probatur, qui regnum cœlorum non cum homine Rege, sed cum regno hominis Regis comparari hoc loco existimauit: ita vt Regem Regi, filium Regis filio Regis, reginam reginæ, nuptias nuptiis, inuitatos inuitatis, ministros ministris, & exercitum exercitui per quandam similitudinem conferamus. Rex igitur Deus est, Regis filius verbum Dei, nuptiæ Incarnatio, sponsa humana natura.

Psal. 21. *Psal. 100.* *Dei nos Regnum sumus.* *Et Deus regnum nostrũm est.* *Parabolæ huius expositio.* *Rex, Deus: Regis filius, verbũ Dei. Nuptiæ Incarnatio:*

Porro quam apte Dominus reconditum Incarnationis mysterium nuptias appellauerit planissime intelligemus, si ad ea quæ in nuptiis hominum fiunt animum conuertere & ad memoriã paulisper reuocare velimus. Initio igitur antequã nuptiæ celebrentur sponsio fieri solet, & matrimonium cõtrahi, per verba, vt loquuntur, de futuro. Id vero nonne Deus fecit, cum tam sæpe Patriarchis & Prophetis, matrimonium hoc facturum etiam cum iuramento promisit? Quam certus de hac sponsione sapientissimus Salomon fuit, qui tanto ante istarum nuptiarum tempus iucundissimum cecinit Epithalamium, Canticum Canticorum? Deinde vt matrimonium rite perficiatur vtriusque partis consensio necessaria est. In his autem sanctissimis nuptiis voluntatem filii sui Deus per Gabrielem Archangelum Mariæ significauit. Maria vero quæ mater sponsæ erat pro filia respondit: *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.* Et quemadmodum per matrimonium fit, vt vir & vxor duo sint in carne vna, vel potius non sint duo sed vna caro, ita per hoc adorandum & sacrosanctum mysterium factum est, vt diuina

quæ matrimonio optime comparatur. *Ratio prima, ex spõsione.* *Secunda, ex consensu mutuo.* *Tertia, ex carnis vnitate.*

atq; humana natura tam arctis atque insolubilibus nexibus cõiungerentur, vt nõ duę sed vna atq; eadem esset ambarum hypostasis. Et cũ omnis matrimonii vinculũ tale sit, vt nisi per mortẽ solui nõ possit: hoc vnum de quo loquimur, ita cæteris omnibus antecellit, vt nec in morte solui potuerit. Cum n. assertor ac liberator noster cũ morte singulari certamine dimicaret, potuit quidẽ Domini corpus ad tempus ab anima separari; Deus tamen ab eo corpore, eaq; anima, h.e. sponsus à sponsa diuelli nec ad momentũ potuit. Matrimonium præterea apud homines facit vt omnia insignia, omnes illustres tituli, omnes honorum appellationes quæ sponsi prius erant, sint deinceps ei cũ sponsa cõmunes, id quod omnino per incarnationẽ factum esse videmus. Nam & homo mundi opifex, effector prodigiorum, orbis liberator, angelorum & hominum caput, & Rex & Princeps nominatur, quæ tamen solius sponsi antequam matrimonium fieret appellationes erant. Et contra Deus fœminæ filius, cibi & potus indigens, morti obnoxius, imo & mortuus appellatus est, Quæ omnia sponsæ ante illud tempus fuerant. Et quomodo per matrimonium noua quadam cognatione spõsi & sponsæ iunguntur affines, & sponsi necessarii ac familiares, cum sponsæ necessariis ac familiarib. amicitias ineunt: ita per hoc mysteriũ quicunq; homines sumus, quia humanitati illi, quæ cum verbo copulata est, naturæ affinitate cõiungimur, ipsius verbi affines quodammodo effecti sumus, & angeli qui Dei ministri & familiares sẽper fuerunt, iam cum hominibus ita versantur, vt eos non tanquam inferiores, sed tanquam socios & conseruos habere velint.

Quarta, ex indissolubilitate.

Quinta, ex bonorum communione.

Sexta, ex cognatione noua.

Iam vero finis propter quem matrimonia celebrabantur nuptiis verbi & humanitatis minime deest: propagatio humanæ naturæ, & remediũ contra peccatũ. Si v. nõ tam nuptiarum quam ipsorum nubentiũ finem considerare volueris, eum quadripartitum esse videbis. Sunt enim qui propterea iungunt matrimonia vt pacem cum parentibus vel fratribus sponsi vel sponsæ componant. Sunt etiã qui non alia de causa ad nuptias adducuntur, quam ne illustris aliqua domus sine hærede manes penitus extinguãtur. Et sunt, qui aliud nihil matrimonio spectant quã mvt hæreditatem spõsæ vel sponsi consequantur, Sunt postremo, qui soli sponsi & sponsæ amore incitati ad nuptias veniunt. Propter quem horum finium Auditores, nuptias verbi & humanitatis esse celebratas existimatis? Si vere sapientes iudices estis non propter vnum aliquem horum finium, sed propter omnes simul respondebitis. Nam quod huius matrimonii finis sit proles, Iohannes Euangelista testatur cum ait: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Et verbum caro factum est.* Idem est enim ac si apertius dixisset, quotquot Dei filii & regni cœlestis hæredes sumus omnes huius sacrosancti matrimonii fructus sumus. Non enim ad tam sublimem honoris gradum euehimur, quia ex viro & fœmina generati, sed quia ex ipso Deo nati sumus. Et quonam tandem pacto ex ipso Deo: *Et verbum*, inquit, *caro factum est*? tanquam si diceret, Deus Verbum humanæ carni tanquam sponsæ copulatum est, & nos omnes nouo & inaudito quodam modo ad vitam æternam generauit? Hinc videlicet ipse Dominus de Apostolis suis dicebat: *Nunquid possunt filii sponsi filii nuptiarum quam diu sponsus cum illis est, ieiunare?* Et apertius alio loco eosdem filiolos appellabat. *Filioli adhuc modicum vobiscũ sum.* Quod autem remedium etiam contra peccatũ finis huius matrimonii, fuerit, nemo Christianorũ est qui nesciat, præsertim cum Apostolus dicat: *Fidelis sermo & omni acceptione dignus quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum.* De pace vero quid dicam? Nam quis nescit atrocissimum illud bellum, quod humanum genus cum Deo gerebat, hoc matrimonio salutari sublatum fuisse, & pacem tam firmam ac stabilem inter cœlum & terram esse compositam, vt ipsi cœlites in his nostris regionibus quo tempore matrimonium hoc celebratur cum

Septima, ex fine qui non vnus.

Primus, Proles.

Ioan.1.

Matth.9.
Marc.2.
Luc.5.
Ioan.13.

Secundus, remedium contra peccatum.

1.Timo.1.

Tertius, Pax.

Luc. 2. cum cantu & lætitia dicerent: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis?* Num non est pacis euidentissimum argumentum quod nobis ad cœlum semper aditus pateat: & angeli tam frequenter & tam familiariter hic in terris sanctorum hominum colloquiis misceantur? Porro si nuptiæ istæ non fuissent, quis non videt quam illustris familia funditus periisset? Nam genus humanum iam sterile & infœcundum effectum totum erat interiturum, nisi hoc sancto matrimonio refloruisset, & domui tam præclaræ iam inclinatæ & plane collabenti his sanctis nuptiis Dominus succurrisset? Nam cum aliis multis de caussis tum etiam propter hoc, cum angeli & homines perirent, Deus non cum angelis, sed cum hominib. matrimonium iungere voluit, quia nimirum non omnis angelorum familia perierat, sed pauci de multis. At hominum domus tota ab inferis absorbenda erat nisi hoc matrimoniũ intercederet. Quare *misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti* omnes nos. *Nisi enim Dominus exercituũ reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus.* Postremo sicut humanam naturam ad has nuptias, sponsi hereditas, & opes infinitæ incitare poterant, ita Deum ipsum nihil nisi vehemẽtissimus amor ad hoc matrimoniũ prouocauit. Sic enim *dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.* Cũ igitur tam multiplicia sint harum nuptiarum bona, merito iureq; optimo, vt in nuptiis hominum fieri solet, tunc angeli tripudiis, choreis, cantibus, & sonis diem festum egerunt, & vsq; ad aerem nostrũ descendentes, vt idem facerent hominibus, persuaserunt. Habemus igitur quid illud sit, *Simile est regnum cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio suo.*

Quartus familiæ conseruatio.

Thren. 3.

Isai. 1.

V. & VI. Opes & Amor.

Sequitur, *Et qui misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias.* Non ignoro Auditores de istis seruis diuersos diuersa sentire, & eos ab aliis ad Apostolos, ab aliis ad Prophetas & Patriarchas referri: nihilominus tamen sine dubitatione dicendum mihi esse videtur, non eosdem esse qui ad futuras nuptias regis amicos inuitarunt, & qui ipso tempore nuptiarum inuitatis vt venirent significarunt. Non enim Euangelium dicit, *Misit seruos* suos inuitare, sed *conuocare* iam inuitatos, vt ad nuptias conuenirẽt. Constat autem, & omniũ consensione perspicuum atque apertum est, eos qui ad inuitandũ missi sunt Patriarchas & Prophetas fuisse, qui quidem hoc in mandatis habebant, vt Domum Israel & omnem populum Hebræorũ (isti enim sunt quos ad nuptias Dominus inuitauit: nã & ex ea gente sponsa assumenda erat) hoc inquam in mandatis habebant vt eum populum erudirent, vt Messiam venturum prædicarent, vt serio illis denuntiarent tempus nuptiarum instare, ac propterea paratos illos esse debere, vt quocunque tempore ad nuptias aduocentur non tunc vestem nuptialem quærere incipiant, sed rebus omnib. multo ante comparatis, obuiam sponso & sponsæ ad nuptias celebrandas cum alacritate & gaudio proficiscantur.

Patriarchæ & Prophetæ sunt serui vocantes Iudæos ad futuras nuptias.

Vultis Auditores inuitantium voces audire? Patriarcha Iacob ait: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem ô fili mi asinam suam. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Pulchriores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Salutare tuum expectabo Domine,* Moyses ait, *Prophetã de gente tua & de fratrib. tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies.* Propheta Dauid ait, *Descendet sicut pluuia in vellus & sicut stillicidia stillantia super terram. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis donec auferatur luna: & dominabitur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarum. Benedicentur in ipso omnes fines terræ, omnes gentes magnificabunt eum,* Salomon ait, *Ecce iste venit saliens in montibus transiliens colles.* Isaias ait, *Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem nõ quiescam, donec egrediatur vt splendor iustus eius, & saluator eius vt lampas accẽdatur: & videbunt gentes iustũ tuum, & cuncti Reges inclytum tuũ. Transite, transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, & eligite lapides, & eleuate signum ad populos. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, dicite filiæ Sion: Ecce Saluator tuus*

Genes. 49.

Deut. 18.

Psal. 71.

Cant. 2.

Isai. 62.

ter tuus venit, ecce merces eius cum eo, & opus eius corã illo. Aggæus ait, *Nolite timere, quia hæc dicit Dominus exercituum: adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cœlum & terram, & mare, & aridam: & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.*

Aggæ.2.

Zachar.9.

Zacharias ait, *Exulta satis filia Sion, iubila Ierusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper & ascendẽs super asinam, & super pullum filium asinæ.* Denique Habacuc vt cæteros omittam, ait, *Adhuc visus procul, & apparebit in finem & non mentietur. Si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet & non tardabit.*

Habac.2.

Hoc est, sponsum aduenientem video, sed adhuc longe positum. Sed qui veritas est non mentietur & in fine sæculorum apparebit, quare si moram fecerit expecta illum, qui veniens veniet & non tardabit. Istæ ergo sunt voces, quibus Deus, per seruos suos Patriarchas & Prophetas gentem Hebræorum ad nuptias incarnationis inuitabat, & ad Messiam recipiendum præparabat.

Cum autem tempus nuptiarum aduenisset, hoc est Christus Deus & homo in terris apparuisset, vt ii qui fuerunt à Prophetis & Patriarchis inuitati, ad nuptias venirent, videlicet per fidem & charitatem Christo adhærerent, tunc misit Dominus seruos suos vocare inuitatos ad nuptias. Quinam igitur serui isti, nisi Ioannes Baptista, Apostoli & discipuli Domini fuerunt? Isti enim sunt qui omnium primi Dominum aduenisse Iudæorum populis nunciarũt: & quanta maxima sollicitudine poterant inuitatos ad nuptias conuocabant. Sed quoniam, vt Euangelium loquitur, Iudæi semel vocati noluerunt venire, idcirco iterum misit alios seruos. Qui sunt igitur serui qui secundo ad inuitatos Iudæos mittuntur? Iidem Apostoli & discipuli sunt, qui etiam primo, hoc est, ante obitum Domini missi fuerant: sed tamen alii iure optimo nominantur, quia nunc Spiritum sanctum, qui homines alios facit, acceperunt, quem primo illo tempore non acceperant. Nunquid verba Samuelis ad Saul non legistis, quibus ait, *Insiliet in te Spiritus Domini & mutaberis in virum alterum.* Apostoli igitur post aduentum Spiritus sancti plane alii erant, quia alia facundia, alia eruditione, alia efficacia, aliis viribus, alio ardore, alio impetu prædicabant. Nam & ipsi Auditores iam eos vt longe alios admirabantur.

Ad præsentes vero Ioannes Baptista & Apostoli.

1.Reg.1.

Sequitur: *Dicite inuitatis, ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occisa sunt, & omnia parata, venite ad nuptias.* Ideo enim fortasse qui fuerant inuitati non venerunt, quia nihil de prandio audierunt. Dominus igitur prandium lautissimum & maxime opiparum instruxit. Eius vero prandii magna pars Christus ipse fuit. Ipse enim est agnus optimus & tenerrimus, eius corpus est panis, eius sanguis est vinum. Quæ omnia tempore passionis cocta, condita & parata fuerunt. Et quoniam prandiũ circa meridiem fit, & meridies hora sexta apud Hebræos erat, idcirco Dominus sexta mundi ætate, & hora etiam diei sexta in crucem agi & immolari voluit. Porro tauri & altilia Prophetæ Domini sunt, qui pene omnes propter Dominum necati fuerunt. Cur tauri Prophetæ dicantur perspicuum est: nam vt tauri valentissimi, Hebræorum idololatriæ, impietati & aliis flagitiis & facinoribus resistebãt: *Dedi faciem tuã* (alloquitur Dominus Ezechielem) *duriorem faciebus eorum, & frontẽ tuam valentiorem frontibus eorum.* Deinde tauri vitulos gignunt, & Prophetæ Apostolos genuerunt. *Pro fratribus tuis*, inquit Propheta, *nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram.* Nec sine causa iidem Prophetæ altilia nominantur. Nam illæ aues altilia dici solent, quæ in hunc vsum domi aluntur & pinguefiunt, vt delitiæ conuiuarum sint: & Prophetas, si contemplationis sublimitatem spectes, vere alis & pennis instructos dices: si deuotionis pinguedinem respicias, vere altilia & saginata esse videbis. Nec mysterio vacat quod in Codicibus Græcis tauri & altilia non simpliciter occisa, sed τεθυμένα, hoc est, immolata nominantur. Hoc enim in more positum apud veteres Hebræos erat, vt nuptiarum conuiuia ex immolatis animalibus fierent: & ipsius Domini ac Prophetarum mortes, nonne sacrificia quædam fuerunt? Vere igitur post

Ad conuiuium.

Prophetæ sunt tauri.

Ezech.3.

Psal.44.

Et Altilia.

tur post passionem Domini Deus dicere potuit, *Prandium meum paraui, tauri mei & altilia occisa* & immolata sunt.

Inuitatorũ Iudæorum malitia. Sed quid tum Hebræi fecerunt? Num tãto conuiuij apparatu allecti ad nuptias perrexerunt? Euangelium audiamus: *Illi autẽ*, inquit, *neglexerunt & abierunt alius in villã suam, alius ad negotiationem suam: reliqui vero tenuerunt seruos eius & contumeliis affectos occiderunt.* Quid est hoc Auditores? Quis vnquam audiuit talia? Quis tragœdiam tã funestam vnquam vidit? Quæ est hæc ferocitas, vt prandium offerentes vulneribus conficiant? Et quonam vocabantur? Nonne ad nuptias? Quis non libenter ad nuptias venit? O peruersitas filiorum Adæ? Ad nuptias maximas & celeberrimas vocantur & renuunt. Cur hoc auditores? Et dixi sæpius, & adhuc dicam: delitiæ & diuitiæ laquei diaboli sunt, quibus stulti homines irretiri se ad gaudia trahi putant, & ad inferni supplicia pertrahuntur. *Ex diuitiis & deliciis.*

Cur isti ad nuptias Domini non iuerunt? Nonne quia vel delitiarum laqueo ad villam, vel diuitiarum nexibus ad negotia & lucra trahebantur? Non enim in villam ibant vt foderent aut ararẽt, sed vt commodius & liberius piscationi, aucupio, venationi & aliis voluptatibus possent vacare. Nec enim credibile est tantum Regem, agricolam & messores ad nuptias inuitasse. Illi igitur pigri, illi tardi ad fidem suscipiẽdam fuerunt, qui istis laqueis implicati erant. Nunquid de Pharisæis non audistis, cum Dominus de contemptu diuitiarum dissereret: *Audiebant omnia hæc Pharisæi, qui erant auari, & deridebant illum*? Et apud B. Martyrem Cyprianum in sermone de lapsis non legistis, illos in persecutionibus maxime defecisse, qui cum opibus abundabant, fugere de ciuitatibus & facultates suas relinquere non audebant? Quod vero nonnulli Iudæorum seruos Domini tenuerint, iniuriis affecerint, & occiderint, illustrius est, quam vt sit à me necesse narrari. Petrum Apostolum catenis & vinculis onerarunt, Apostolum Paulum quinquies quadragenis vno minus verberibus affecerunt, B. Protomartyrem Stephanum lapidarunt, & duos Iacobos, alterum gladio extinxerunt, alterum præcipitio sustulerunt. *Luc. 16.*

Verum quid vnquam potuerunt? Nec mirũ auditores si hoc Iudæis accidebat, vt nuptias Domini tanquam supplicium exhorrerent, cum idem pene nostris hominibus contingat. Quam multi enim reperiuntur, qui dum à nobis ad studiũ Christianæ perfectionis inuitantur, se ad vincula & carceres inuitari putant? Quique dum eis sobrietatem, ieiunia, morum cõpositionem, verborum grauitatem, & quod caput est, rerũ cœlestium ac diuinarum contemplationem assiduam commendamus, sibi mœstissimũ, & infelicissimum, & maxime horridum & perturbatum vitæ genus laudari existimãt? Ne quæso vos ne ista cogitatis. Ad nuptias, ad nuptias, ad gaudium, ad alacritatem, ad veram pacem & tranquillitatem inuitamini. Quanto enim animus ac mens corporis sensibus præstant, tanto cordis gaudia & voluptates quæ in contemplatione percipiuntur, omnibus corporis oblectamentis & gaudiis antecellunt. Certe maiores nostri, viri sanctissimi Antonii, Pauli, Hilariones, Macharii, Hieronymi, quorum alii nonaginta, alii centum, alii plures annos vixerunt, nunquam ad tam prouectas ætates peruenire potuissent, nisi summa animi alacritate, pace, quiete, lætitia, & gaudio vitam transegissent. Non ficte, non simulate, non fallaciter, sed vere ipsa veritas ait, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est & onus meum leue.* Quid asperi in his Domini verbis apparet? Num non ad nuptias & delitias nos inuitat? Illi, illi sunt Auditores qui verbis quidem ad nuptias, re autem vera ad summos labores vocantur, quos Pharao crudelissimus in operibus duris luti & laterum occupatos tenet, quique vt stulti venatores post paruũ lepusculum totum diẽ consumunt, vestes lacerant, calceos frangunt, vires amittunt, & tandem aut nihil capiunt, aut prædam tam exiguam, vt nec minimam illius iacturæ partem compensare possint. Isti sunt qui honoribus & lucris inseruiunt, & tot suorum laborum merce- *Imitantur Iudæos, mali Christiani.* *Quanto cũ errore ad nuptias vocentur.* *Matth. 11.*

 dem

dem nullam, nisi fortasse pœnas accipient, qui aliquando apud inferos dicent, *Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. Ambulauimus vias difficiles, & iustitiæ lumen nō luxit nobis.* O si nonnulli, qui vt ista credant adduci non possunt, vel ad momentum tēporis experirentur, quam syncera, quam vera, quam sapida gaudia, probam, piam, & sanctam vitam consequantur, intelligerent profecto plus mellis in via Domini reperiri quam ipsi credere vnquam potuerunt.

PARS SECVNDA.

REx *autem cum hæc audisset, iratus est.* Dominus noster, auditores, sapientissime quem antea hominem Regem, nunc solum Regem appellat. Nam homo nomen humanitatis, Rex nomen potestatis est. Et sicut ei qui nuptias celebrat nomen humanitatis, ita ei qui iratus describitur nomen conuenit potestatis. Sed quomodo roget quispiam Deus irascitur? Nunquid in Deū affectus & perturbationes cadere possunt? Magnus Basilius Psalm. 37. exponens ita respondet, vt dicat iram & alios motus nō proprie, sed per quandam similitudinē Deo attribui. Tunc enim irasci dicitur Deus, cū id facit sine perturbatione, quod cum perturbatione nos facimus. Quid illi faciunt qui vehementer alicui irascuntur? Quid? In illum pugnis, morsibus, calcib. inuehuntur, quicquid ad manus venit pro telo ad eum vexandum & lacerandum assumunt. Tunc igitur Deus irasci dicendus est, cum sine perturbatione talia agit, hoc est, cum fame, peste, bello, aliisque armorum generibus de sceleratis hominibus pœnas sumit. Quid igitur iste Rex iratus effecit? *Missis,* inquit Euangelista, *exercitibus suis perdidit homicidas illos & ciuitatem illorum succendit.* Fecit enim Deus cum Hebræis ne forte conquerantur, id quod lex ipsorum postulabat. Iudæi enim legem habebant, vt cum ad aliquam vrbem expugnandam proficiscerentur, primo hostibus suis pacem offerrent, si vero pacem hostes recusarent, eos ad vnum vsque occiderent, vt ex c. 20. Deut. cognosci potest. Sic igitur Deus, & semel & iterum pacem & salutem populo Iudæorum obtulit. Vbi autem illos non pacem sed bellum concupiscere vidit. Bellum inquit vultis, bellum habebitis: dilexistis maledictionem & veniet vobis, noluistis benedictionem & elongabitur à vobis. Itaque misit Vespasianum & Titum cum maximis & instructissimis copiis, qui tali clade genus Iudæorum affecerunt vt curari adhuc ea vulnera non potuerint. Et id quidem nec Iudæi inficiantur, nec etiam si maxime vellent, vlla ratione possent.

Dei ira.

In Iudæos Nuptiarū suarum contemptores.

In excidium vrbis.

Nam prævterquam quod Iosephus & Egesipus eam historiam literis mandauerūt, extat adhuc Romæ arcus Vespasiani & Titi triumphalis, in quo arca testamenti & candelabrum, & alia Hebræorum ornamenta ad æternam posteritatis memoriam in marmore incisa conspiciuntur & quod sine singulari Dei prouidentia factum esse non arbitror, inter tot arcus Romanorum Imperatorum nullus fere est qui ita integer & conspicuus; vt hic de quo loquimur, perseueret. Quod vero Vespasiani & Titi exercitum, suum exercitum hoc loco Dominus vocet, sententia est B. Hieronymi, & Beatus Chrysostomi & aliorum nonnullorum Patrum. Deinde in eo bello ita prospere omnia Romanis, ita sinistre omnia Iudæis succedebant, vt ipsimet hostes animaduerterent & palam affirmarent, non tam se quā Deum Iudæorum contra Iudæos bellum gerere.

Romanis felicissimo

Postremo & illud accedit quod Deus Vespasianum & Titum & totum Romanorum imperium amplissimo præmio remunerauit. Nam Vespasianus & Titus ex præfectis vnius exercitus Imperatores & Principes orbis terrarum euaserunt: & imperiū Romanorum, quod eo tempore bellis ciuilibus ardebat, & turbulentissimis factionibus totum erat perturbatum, mox bello Iudaico confecto multis annis singulari Dei beneficio pacatum & tranquillum fuit. Neque est hoc nouum, aut inauditum auditores. Nam ob similem causam dedit aliquando Deus Ægyptum diripiendam & spoliandam exercitui Nabuchodonosor Regis Babylonis. Sic enim legimus in c. 29. Ezechiel. *Fili hominis Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna:*

magna aduersus Tyrum. Omne caput decaluatum & omnis humerus depilatus est, & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro pro seruitute qua seruiuit mihi aduersus eam. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor Regem Babylonis in terra Ægypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius & diripiet spolia eius, & erit merces exercitus illius, & operi quo seruiuit aduersus eam. Dedi ei terram Ægypti pro eo quod laborauerit mihi, ait Dominus Deus.

[...]entium [...]ocatio. Hactenus Auditores misericordiam & iudicium in populum Israel audiuimus, superest vt misericordiam pariter & iudiciũ in gentes audiamus. Ait igitur Dominus seruis suis: *Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias congregauerunt omnes quos inuenerunt bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.* Hoc autem tunc factum est auditores, cum Apostoli videntes Iudæos repellere à se verbum Dei, & *indignos* se iudicare, vt Apostolus ait, *æternæ vitæ*, à Deo admoniti gentibus prædicare aggressi sunt. Quæ quidem gentes non in vrbe, sed in viis esse dicũtur, quia non sub vna lege, nec sub vnius veri Dei cultu & religione viuebant, sed quisq; suum idolum pro Deo venerabatur, ac pene plures dii quam cultores erant. Sed quid ait scriptura diuina? Annuntiauerunt, & *multiplicati sunt super numerum.* Statim n. vbi Apostolicæ tubæ insonuere ex omni plaga orbis terrarum ab vltimis vsque orientis & occidentis solis aquilonis austriq; partib. frequentissimi homines ad nuptias agni conuenire cœperunt.

[...]omanis [...]icissima *[A]ct. 13.*

[Q]uando in[tra]et Domi[n]us vt vi[de]at discũ[be]ntes. *Intrauit autem Rex vt videret discumbentes.* Quando futurum arbitramini Auditores, vt intret Rex & videat discumbentes? Et quando nuptiæ plenæ erũt? Nempe circa mundi consummationem. Quando enim qui debent in Ecclesiam intrare, omnes intrauerint, tunc & ipse Dominus intrabit, vt videat qui nuptiis interesse digni sint: & qui vestem nuptialem habeat. Vt enim Eusebius Emissenus docet, cum Deus malum fieri videt, & patitur, tolerat, dissimulat, non punit sed ad pœnitentiam peccatores expectat, tunc quodammodo foris esse videtur: Sicut cum pueri ludunt, clamant, perstrepunt, vociferantur, dicimus præceptorem non esse domi. Tunc igitur Deus intrabit, quando non amplius peccata dissimulans ad videndum & iudicandum veniet.

O quam acutos oculos Dominus habet! Nec aquilæ, nec lyncis oculi cum Domini oculis comparari possunt. Nam propterea in Canticis Canticorum nomine capreæ sponsus designatur, quia caprea oculos perspicacissimos habet. Itaque nemo dicere poterit, abscondar in angulo, paruus sum non me videbit. Quid? Quod non solum oculos optimos habet, sed etiam lucernas accensurus est? Nunquid verba illa Domini horroris & formidinis plena apud Sophoniam non legistis, *Scrutabor Ierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in fæcibus suis?* Nihil ergo tam abditum, nihil tam reconditum, nihil tam exiguum erit quod Deus non videat, quod non discutiat Quid leuius otioso verbo? Et tamen ipsa veritas non ioco sed serio dicit: *Quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* O quam multa nunc cæcæ nostræ prudentiæ bona & sancta videntur, quæ coram illis lucernis iniqua & mala esse omnes videbunt!

Sophon. 1. *Matt. 12.*

Sed quid sequitur in Euangelio? Quot iniquos homines Deus inueniet admistos cum bonis? *Et vidit*, inquit, *ibi hominem non vestitum veste nuptiali.* Quid est hoc Auditores? Ergo vnus tantum inter tot millia discumbentium sine veste nuptiali inuenietur? Quid igitur nos Doctores exterrent, cum dicunt multo plures esse qui pereunt, quam qui salui fiunt? Verum dicunt, ita est, plures omnino dæmoniorum quam angelorum socii erunt.

Vnus carẽs veste nuptiali, omnes malos complectitur. Nam iste vnus, magnus gigas est, & multa millia impiorũ comprehendit. Siquidem omnes scelerati, de quib. paulo ante dixit, *congregauerunt omnes quos inuenerunt bonos & malos,* omnes inquam isti mali huius vnius nomine designantur. Cuius rei causa est,

est, vel, vt beatus Hieronymus dicit, quia omnes mali scelerum fœdere, & nefaria societate coniuncti & copulati sunt: Sic adulteri & adulteræ in flagitio, sic fures & latrones in facinore, sic hæretici omnes in oppugnatione veritatis copulantur: vel certe, quia peccatores, etiam innumerabiles, ita contemnuntur à Deo, vt pluris apud eum fiat vnus iustus quam mille impii. Nonne propter decem iustos omni regioni Sodomorum & Gomorrhæorum Dominus pepercisset? Et tamen propter tot millia impiorum non pepercit. De beatissimo quoque Francisco mihi videor aliquando legisse, propter eum solum famem in orbē terræ immissam non esse. Vt igitur Deus ostendat non se iacturam aliquam facere, si multa millia sceleratorum hominum pereant, illa omnia vnius hominis nomine significauit.

Cur Amicus dicitur. Verum quid misero huic homini Dominus ait? *Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Amicum appellat, vel propter fidem informem & characterem baptismi, quem in eo vt signum suæ militiæ recognoscit, vel quia miser ille amicus videri voluit cum ad nuptias intrauerit: vel certe ironice. Sed vbi nunc sunt hæretici Lutherani, qui malos in Ecclesia non esse contendunt? *Nouatorū error hinc refellitur.* Vtrum tandem iste bonus erat an malus? Si bonus, cur reprehenditur? Si malus, quomodo intrauit? Dicturi sunt fortasse, istum malum fuisse, quia veste nuptiali, hoc est fide carebat. Sic enim audio apud eos locum istum exponi. Verum nunquam rem inuoluendo se euoluent. Nam qui fidem non habet, illis ipsis testibus & malus est, & in Ecclesia non est. Iste autem vestem nuptialem, hoc est fidem vt ipsi exponunt, non habet, & tamen in Ecclesia est. Nam si negare voluerint, Domino contradicent, qui ait: *quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Quæ cum ita sint Auditores, ex hoc vno loco duo Lutheranorū errores apertissime refelluntur: vnus, solos esse bonos in Ecclesia: alter, veste nuptiali fidem esse significatam. *Charitas est vestis nuptialis.* Siquidem hinc plane perspicuum est, vsque ad mūdi consummationem malos esse cum bonis admistos, & nuptialem vestem non fidem sed charitatem significare. Nam si iste fide caruisset in Ecclesiam non intrasset. Vt enim D. Gregorius hoc loco ait, sine charitate in Ecclesiam ingrediuntur: sine fide ingreditur nemo. Deinde charitas est quæ nuptias maxime decet. *Charitas* est, quæ vt vestis amplissima *operit multitudinem peccatorum.* *Psal. 4.* Charitas est quæ bonos à malis distinguit. Nam fidem habere, Sacramenta suscipere, signa & prodigia edere, montes transferre, facultates in cibos pauperum erogare, corpus suum tradere ita vt ardeat, possunt etiam mali: at charitatem nullus malus, nullus nō bonus, nullus non Dei amicus habere potest.

Quare B. Chrysostomus homilia nona in Ioannem quasi Lutheranorum perniciosissimam hæresim præuideret, Nolimus, inquit, nolimus dilectissimi fidem nobis ad salutem satis esse existimare: nam nisi vitam puram exhibuerimus, & hæc cœlesti vocatione digna nos induerimus charitatis vestimenta, cum illo misero excludemur.

Iam vero Auditores postrema Euangelii verba audiamus, & finis orationis sit. *Tunc ait Rex ministris, Ligatis manibus & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* O sententia formidabilis! O conditio peccatoris omni lachrymarum fonte lugenda! *Quid ligatio manuum ac pedum.* Manus primum ac pedes æternis vinculis colligantur, vt adulteria, vt latrocinia, vt comessationes & ebrietates, vt alia vitia in posterum exercere, etiamsi maxime velit, non possit: deinde vt qui bonum facere cum potuit noluit, iam ita vinculis obstinationis reuinctus sit, vt bonum nec agere, nec cogitare, nec velle amplius queat: tenebræ vero exteriores iacturam summi boni quod in aspectu increatæ lucis consistit plane designant: nam & idcirco tenebræ exteriores dicuntur. *Quid tenebræ exteriores.* Non enim lumen intelligentiæ naturale atque adeo internum tollunt, sed illud aliud lumen quod in sanctis membris lux increata diffundit: quod quidem gratissimum & beatissimum lumen externum dici potest si cum naturali intelligentiæ lumine conferatur. Porro tene-

tenebræ istæ non tam externæ quam exteriores à Domino nominantur, vt quia tam crassæ erunt, vt pene exterioribus sensibus percipi queant, vel vt D. Augustinus ad Honoratum scribens ait, quia peccatores dum viuunt in exteris tenebris sunt, post mortem autem in exteriores, hoc est longe densiores proiiciuntur. Nam nunc quidem iniqui omnes in tenebris sunt, sed exteris tantum vnde eripi possunt: tunc autem in exterioribus, hoc est crassioribus erunt, vnde eripi nullo vnquam tempore poterunt. Denique exteriores dicũtur, quia, vt idem Augustinus docet, quanto lumen sanctorum interius & iucundius penetrabit, tanto tenebræ impiorum exterius & horribilius se diffundent. Fletus autem ac stridor dentium quid nisi horribiles illos & sempiternos cruciatus corporis & animi declarant? Qui quidem Auditores quam atroces, quam inauditi, quam intolerabiles sint neminem esse arbitror, qui non dico verbis explicare, sed vel animo & cogitatione cõsequi valeat. Id enim vires humanæ mentis exuperat, & omnem mortalium intelligentiam vincit. Nam si quis hic in terris dentium dolere teneatur, gemit, rugit, ardorem intolerabilem in ore habere se dicit, ac pene inops mentis & rationis efficitur: non dormire, non quiescere, non voluptatem aliquam capere, sed solum dolorem suum cogitare, atque huc illuc se iactare, se miserum, se infelicem appellare potest: & tamen quantus est iste dolor? Si tempus consideres, nunquam ad vnum diem perseuerat. Si quam late pateat spectes, non totum corpus sed exiguam omnino particulam occupat. Deinde ipse dolor quantus quantus sit, quot medicamẽtis leniri & mitigari solet? Hinc medicus consolatur, inde blandiuntur amici: æquo animo feras, celeriter pertransibit, visitatio Dei est, qui corripit quos diligit. Si igitur dolor tam modicus, tam breuis, tot consolationibus admistus intolerabilis videtur, quid de illis cruciatibus cogitare debemus, qui erunt in immensum atrociores, qui totum corpus, omnia membra, omnia ossa, omnes neruos, omnes medullas occupabunt, qui nõ diem aut mensem, aut annum vnum, sed in omnem æternitatem perdurabunt, quando tortores multi, consolator nullus inuenietur? *Quis poterit habitare de vobis*, inquit Isaias, *cum igne deuorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Non putemus carnem æneam aut corpus marmoreum nos habituros. Nam caro caro erit, & nerui nerui erunt, & sensus sensus erunt. Certe his diebus homines supplicio affici vidistis, feruentibus aquis coqui vidistis, flammarum incendio cremari vidistis. Ego quidem spectacula ista non vidi, sed arbitror tamen neminem vestrum interfuisse, qui non sit vehementer commotus. Et si ad vnam horam supplicia illa protracta fuissent, quis vestrum continere lachrymas potuisset? O cæcitas cordis humani! O dissolutio! O vecordia! O stupiditas! in alieno dolore, qui ad momentum durat, continere lachrymas non valemus: & interim quæ nobis ipsis imminent supplicia, sine vlla comparatione acerbiora, & quæ tam diu viuent, quam diu Deus ipse viuet, quomodo effugiamus non prouidemus. Discamus ergo, discamus Auditores aliorum exemplo, quid nobis, dum per Dei misericordiã licet, faciendũ sit: descendamus sæpe dum viuimus cogitatione in gehennam, vt ab ea in morte liberi esse per Christum mereamur, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Ephes. 11. — *Quid fletus & stridor dentiũ?* — *Damnatorum supplicia, quanta? Simile.* — *Isai.* 33.

CONCIO XLV.

DE DOMINICA XXI. post Pentecosten.

Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis, &c. Matth. 18.

QVEMADMODVM beneficiorum acceptorum recordatio & accepta retinere, & accipere noua meretur: non secus, Ornatissimi Auditores, ingrati animi crimen, cum vetera beneficia tollit, tum nouis omnino aditum intercludit. Vt enim flumina ideo constantem perpetuo cursum tenent, quia

Contra ingratitudinem.

Eccles.1. quia ad locum *vnde exeunt reuertuntur, vt iterum fluant*: & nisi hoc facerent Oceano exhausto confestim à cursu cessarent: ita dona illa optima, & data perfecta quæ secundum beati Iacobi sententiam *de sursum* sunt, & *à Patre luminũ* descendũt, nisi sursum iterũ per grati animi significationẽ ascendant, veluti exhausto fonte cœlestium gratiarum pluere posse ac descẽdere amplius non videntur. Nam & terra ferrea, & cœlum æneum ingratis efficitur, vt nec illud pluere, nec illa parere flores, ac fructus amplius queat. Quæ omnia cum Dominus in ea parabola, quam inter sacrarum Missarum solennia recitari audiuistis, elegantissime comprehenderit, nostræ partes videntur, vt eam quanta maxime perspicuitate, breuitate, & diligentia possumus, explicemus.

Iacob.1.

Matth.18. *Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis* &c. Duo nobis potissimum de proposita similitudine dicenda esse videntur: vnum, quem sibi Dominus in hac parabola finem, ac veluti scopum proposuerit; alterum, quid ipsa parabola; & quæ in ea continentur sibi velint. Ac finis quidem & scopus parabolæ quis sit ex iis verbis, quæ proxime similitudinem antecedunt, intelligi potest. Ait enim Euangelista Matth. *Accedens Petrus ad Iesum dixit, Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies?* Quem numerum idcirco B. Petrus commemorauit, vel quia *septies cadit iustus:* vel, quia septem sunt veluti capita omnium peccatorum: vel certe, quia decem mandatorum septem omnino sunt, quæ de proximi charitate præcipiuntur, & ne iniuriis vllis afficiantur, cauetur. *Ait illi Dominus, Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagesies septies.* Quibus verbis certum numerum ac definitum pro incerto & indefinito posuit. Illud sine dubio significare volens, quoties iniuriam proximus fecerit, toties iniuriam proximo esse condonandam. Et ne existimaret aliquis nimis graue ac molestum esse, toties proximorum peccatis ignoscere: vel id facere ad consilium pertinere, non ad præceptum: & liberalitate quadam ac benignitate, nõ etiam necessitate fieri: propterea Dominus addit, *Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini Regi.* Hoc igitur Domino in hac parabola propositum est, vt admoneat atque ostendat, cum nobis à Deo debita remittuntur, atque condonantur, tum nobis imponi necessitatem, vt proximos nostros à similibus debitis relaxemus:

Prou.27.

Scopus parabolæ.

Non me fugit Auditores, hoc loco à Theologis disputari Doctoribus, vtrum B. Petrus hic de remittendis peccatis mandatum receperit, vt priuatus an vt sacerdos & Pontifex. Duplicem enim personam vt optime nostis, D. Petrus gerebat. Verum ista quæstio cum facilem, tum etiam perspicuam habet dissolutionem. Siquidem omnino necesse habemus dicere, Apostolo Petro, non vt sacerdoti, sed vt priuato præceptum fuisse, vt septuagies septies, hoc est, semper peccata proximis condonaret. Primum enim Apostolus Petrus erat quidem eo tempore designatus Pontifex, vt ex cap. 16. Matthæi intelligi potest: ait enim illi Dominus, *Tu es Petrus, &c.* sed tamen nondum claues illas acceperat, nec magistratũ suum inierat: ac tum demum summũ Pontificatum adeptus est, cum ei tertio Dominus diceret: *Pasce oues meas.* Deinde non semper debita Sacerdos remittere debet, sed tunc solum cum debitor vere & ex corde dolere se dicit, & cũ si quid rapuit se restituturum pollicetur. Deniq; ipsa Apostoli Petri interrogatio satis perspicue, quod nos dicimus, verum esse declarat. Ait enim, *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei.* Atqui si nõ vt priuatus, sed vt sacerdos loqueretur, non diceret: *Quoties peccabit in me, &c.* Sed quoties Domine peccabit in te frater meus, & dimittam ei? Peccata enim quæ à sacerdotibus relaxantur non in sacerdotẽ, sed in ipsum Deum sunt. Quemadmodum & ipsi sacerdotes, dum hoc faciunt, non suam ipsorum, sed ipsius Dei personam gerunt. At de fine quidem & scopo similitudinis hactenus, Nunc verba ipsa Euangelii & totam parabolæ seriem videamus.

S. Petrus hic mandatum accepit de remittendis peccatis, vt priuatus: non vt sacerdos.

Matth.16.

Ioan.vlt.

Assimilatũ est regnũ cœlorum homini Regi. Quid hoc loco regnum cœlorum potissimum designet non est omnino certum atq; explo-

Quid nomine regni

[C]œlorum intelligatur.

exploratum. Nam si verba respicias, ipse Deus regnum cœlorum intelligitur: Deus enim est qui homini Regi comparari & rationem ponere cum seruis suis voluit. Si vero non tam quid verba videantur significare, quā quid Dominus velit, perpendere diligenter volueris, intelliges profecto per regnum cœlorum nihil hoc loco aliud, quā Ecclesiam significari. Nec enim solum Dominus ait: *Assimilatum est regnū cœlorum homini Regi*: sed *homini Regi qui voluit rationem ponere cum seruis suis*, & quæ sequuntur vsq; ad finem parabolæ. Itaq; similitudo nō ad hominem Regem tantummodo, sed ad ea omnia quæ in parabola narrantur, referri debet: & non tam persona cum persona, quā negotium cū negotio conferri, vt hanc verba Domini sententiam faciant: Quemadmodum in regnis hominum accidere solet, vt si Rex magna debita suis seruis remittat, velit etiam, vt idem faciant serui cum cōseruis suis, si eos forte debitores habeāt: & si secus faciant eos vt ingratos & Regiæ liberalitatis immemores punit. Ita plane in regno cœlorū quod ipsa Ecclesia est, contingit. Dominus enim qui in hoc regno dominatur, quotidie debita ingētia, ac pene infinita suis seruis liberalissime condonat; sed tamen ab eis hoc tributū exigit, vt eadem benignitate erga conseruos debitores vtantur. Et si non faciant, quantum in condonandis debits benignus ac liberalis fuit, tantum in puniendo seuerus ac formidabilis erit. Nec enim iniuria regnū cœlorum Ecclesia nominatur: quanquam enim in terris commoratur, tamen cœlestem Regem, cœlestes custodes, cœlestes leges, cœlestia sacramenta, cœlestia arma, cœlestia præsidia, cœlestes denique pollicitationes habet. In terris versatur, verū sedes habet in cœlo. Nam qui in huius regni negotiis, vel mediocriter sunt versati, ii sane intelligunt nos hic aduenas, & inquilinos esse, & in tentoriis ac tabernaculis habitare, & aliquando tandē nos esse à nostro cœlesti Rege in cœlestia domicilia transferēdos. Nec enim *habemus manentem ciuitatem, sed futurum inquirimus*. Itaque vix dici potest in quanto errore, in quantis tenebris, in quam cœca ignorantiæ nocte versentur nonnulli, qui in Ecclesia quidem, hoc est, in regno cœlorum manere, & cœlestis Reipublicæ partem se esse iactant: & interim tamen toti in terrenis palatiis erigendis, in terrenis possessionibus amplificandis, in terrenis diuitiis augendis, in terrenis honoribus comparandis, in terrenis voluptatibus vndiq; summo studio cōquirendis occupantur. Nesciunt isti, mihi credite, nesciunt, quid sibi regnū cœlorum velit. Nō ista Domini Iesu Christi Regis nostri, non ista Apostolorū Principum Ecclesiæ, nō ista martyrum, non ista procerum reliquorum fuerunt. Quicunq; igitur in regno cœlorū terrenos animos gerunt, in Ecclesia quidem dum viuunt manent, & fidem, licet mortuā retinent: sed tamen tunc non manebunt, cum ab exilio Ecclesia reuocabitur, & in proprias, hoc est, cœlestes sedes, cū ingenti lætitia hominum, & angelorum cōmigrabit. Et quid miserius est, quam in Ecclesia esse dum exulat, non esse dum regnat?

Breuis sensus Parabolæ.

Quare Ecclesia dicatur regnū cœlorum.

Hebr. 11.

Regnum igitur cœlorum Ecclesia est: in quo regno cum Rex aliquando, *rationem ponere* vellet *cum seruis suis*, hoc est, intelligere ac videre qui creditores ac debitores regiorum thesaurorum essent, *oblatus est ei vnus, qui debebat decem millia talenta*: quæ quidem pecunia, si ad nostras pecunias reuocetur, efficit sexagies centena millia coronatorum, vt vir eruditissimus Budæus & in iis rebus nō mediocriter exercitatus annotauit. Verum ad rem nostram nihil aliud debitum decem millium talentorum significare videtur, quam crimen vniuersæ legis violatæ. Deus enim admirabile quoddā negotiationis genus cum seruis suis exercet. Proponit enim decem præcepta, omni studio, omni cura, omni diligentia & sollicitudine custodienda. Et quicunque totis viribus laborauerit, vt ea custodiat, ei Deus debitor esse dignatur decem millium talentorum, ita pro singulis præceptis mille talenta, hoc est, gloriam infinitam, ac sempiternam recipiet. Quicunque autem ea contempserit, fregerit, violauerit, is contra Deo mille talenta, hoc est, pœnam ac supplicium sempiternum pro singulis præceptis violatis debebit. Iste igitur, qui decem millium talentorum debitor erat homines

Decē millia talenta quā summam faciant, & quid significent.

mines impios ac sceleratos designat. Tunc vero eiusmodi homines Deo offerri dicuntur, cum conscientia stimulante & gratia Dei præueniente res suas gestas discutere apud seipsos incipiunt, & incredibilis summæ debitores se esse cognoscunt.

Peccator non habet vnde reddat.

Sequitur enim in Euangelio, *Cum autem non haberet vnde redderet.* Cum omnes hominis vires, omnes opes, omnes facultates, nullo modo tam grandi debito pares esse possint: præterquam enim quod nihil nostrum habemus. *Quid enim habes, quod non accepisti?* illud ipsum quod habemus finitum & terminatum est, atque exiguum: æris autem alieni magnitudo & lethalium criminum grauitas finem ac terminũ nullum habet. Quocirca verissime peccator nõ habet, vnde reddat. Et quemadmodum homo seipsum interficere potest: at ab inferis gradum reuocare, & seipsum excitare nullo modo potest: ita plane peccare quidem, & æs alienum infinitũ conflare vnusquisque per se potest; redire autem cum Deo in gratiam, culpas expiare, & æs alienum dissoluere, Dei gratia non præueniente, nemo potest. Respexit Dominus Petrum, & cœpit flere: & si nunquam Petrum Dominus respexisset, flere Petrus nunquam incœpisset. Cur enim apud inferos perpetuæ tenebræ sunt, & damnatorum corda in glacie sunt durata? Nonne, quia illorum sic exigentibus meritis diuinæ misericordiæ radius in eum locum nunquam defigitur, neque in omni æternitate defigetur? Quis igitur stultitiam eorum, & cœcam temeritatem satis poterit admirari, qui aiunt, Peccata peccatis addamus, nam postea confitebimur, & omnia simul expiabimus. Heu miser, & vnde tibi præuenientem Dei gratiam audes polliceri? Et si Deus non præueniat, quando tu ad pœnitentiam salutarem peruenies? Quod si hæc pericula, tam ingentia, tam euidentia aliquando homines cogitarent, fortasse non tam facile, vt faciunt, in peccata prolaberentur. Nunc enim tanta facilitate quidam ore impuro blasphemias euomunt, & in alia facinora se præcipitant, vt quasi in manibus suis Dei misericordiam habere videantur. Sed ad Euangelium redeamus.

1. Cor. 4.

Luc. 22.

De gratia Dei nunquam præsumendũ.

Cum igitur ille debitor soluendo non esset, *iussit eum Dominus venundari, & vxorem eius & filios, & omnia quæ habebat & reddi.* Hæc est illa Euangelii pars Auditores, quam Pelagius gratiæ Dei hostis acerrimus intelligere non potuit. Nam filium Dei humana carne vestitum in terris apparuisse confitebatur ille, sed tantum propterea eum venisse dicebat, vt nos instrueret atq; erudiret, non vt à seruitute & captiuitate, quã ille nullam esse putabat, nos liberaret. Verum si res ita se habet, cur hoc loco Dominus ait, *Iussit eum venundari, &c* Cur Isaias ait, *Gratis venundati estis, &c.* Cur Apostolus ait, *Vt resipiscant à diaboli laqueis à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem?* Cur in scripturis sacris, nunc *princeps mundi*, nunc *princeps tenebrarum*, diabolus appellatur? Cur tam sæpe Dominus in sacris voluminibus Redemptor, Seruator, Liberator humani generis vocatur? Catholica igitur mater nostra Ecclesia longe aliter sentit, ac docet. Asserit enim hominem per peccatum in potestatem ac ditionẽ diaboli deuenire, & ab ea nisi per Christum vindicem nostræ libertatis eripi non posse. Ipse enim est qui fortem armatum alligauit, & omnia vasa ac spolia eius diripuit. Deinde etiam illud Catholici Patres confitentur, potestatem in genus humanum non à Deo traditam fuisse diabolo, sed diabolum callide hominem decepisse, deceptum tyrannice oppressisse, homine tamen seipsum voluntarie subiiciente, & Deo non quidem iubente, sed tamen iustissime permittente. Audite enim quid B. August. lib. 3. de Trinitate dicat, *Quadã iustitia Dei in potestatem diaboli genus humanum traditum esse.* Et infra, *Modus autem ipse quo traditus est homo in diaboli potestatem non ita debet intelligi tanquã hoc Deus fecerit aut fieri iusserit, sed quod tantum permiserit: iuste tamen.* B. quoq; Cyrillus (vt ex duorum grauissimorum testiũ ore vnius Latini, alterius Græci, hæc veritas confirmetur) capite 11. lib. 10. in Ioannem exponens illa verba Domini, *Venit enim princeps huius mundi, &c.* sic loquitur: *Quem, inquit, non ideo mundi principẽ appellat, quia eius vere Dominus sit: sed quod tyrannice decepit & rapuit eos: subiecit enim sibi delictis*

Peccator est in potestate diaboli.

Isai. 52.

1. Tim. 2.

Aug. l. 13. de Trin. c. 12.

Cyril. l. 10 in Io. c. 11

lictis hominem, & ob ouili diuino abstractum vi detinebat. Quare non iniuria à tyrannide sua deiectus, est, At si tyrannice nos diabolus opprimebat, cur quæso roget quispiam non vi illum Dominus ab hac tyrannide deturbauit? Cur secundum iustitiæ leges cum eo agere voluit? Nimirum Auditores, quia tametsi diabolus tyrannice opprimebat nos; tamen iuste ab illo opprimebamur, & vna atq; eadē iniustissimi Tyranni iustissima seruitus erat. Si diabolum opprimentem consideres, tyrannus erat: si hominem oppressum, iusta seruitus erat. Nam diabolus decipere hominem & tyrannidem aucupari non debebat: homo tamen, quia sponte ac voluntate libera peccato consensit, merito diaboli iugo oppressus fuit. Itaq; ille iniuste Dominus, nos tamen iure seruieramus: ac propterea secundum æquitatis ac iustitiæ leges, ac iura liberandi. Neque vero incredibile nobis videri debet, vnam atque eandem captiuitatem iustam & iniustam, bonam & malam fuisse. Nam quid melius, & peius Domini nece? Si ipsum, qui patiebatur respicias, nonne dices necem illā pretiosam & salutarem fuisse? Si contra impios homines, qui Dominū interficiebant, consideres, quid nece illa magis nefarium? Quid execrabilius:

Dominus igitur, vt ad rem redeamus, seruum qui soluendo non erat iussit venundari: hoc est, peccato & inobedientia hominis exacerbatus, eum iuste deseruit, & in potestatem diaboli venire permisit. Sed quid vxorem, & filios significare dicemus. Eusebius Emissenus vxorem animam, & filios sensus interpretatur. Verum Theophylactus, ni fallor magis accommodate vxorem carnem, & filios opera significare voluit. Vt enim vxor imbecillior & insipientior viro est, & propterea viro subiecta esse debet: ita caro menti atque animo, qui viri locum obtinet, subiici, & ab eo regi, & gubernari debet. In animo enim, non in carne prudentia ac sapientia est. Deinde vt Eua virum ad peccandum adduxit, ita caro est, quæ animo turpes atque illicitas cogitationes suggerit, & eum sæpenumero ad peccandū inclinat. Porro iustorum coniugum filii opera ipsa sunt: quæ opera, & qui actus quoniam voluntarii, filii & vere liberi sunt: si viro similiores sunt, quam vxori, hoc est, si animo dominante, & carne obtemperante gignuntur boni ac religiosi filij sunt, & *fructus spiritus* ab Apostolo nominantur. Si vero vxori sunt similiores, quam viro secundum carnis concupiscentiam procreantur *opera carnis*, ab Apostolo eodem dici solent, & nefarii, & furciferi filij sunt. Hæc omnia, nempe vir, vxor, & filij, animus, caro, & opera in diaboli ditionem veniunt, cum homines peccant.

Quid nomine vxoris & filiorum intelligitur.

Galat. 5.

Cæterum iste debitor quanquam summam integram se soluere posse non videbat tamen triste nomen seruitutis exhorrens, continuo abiecit se ad pedes Domini sui, & ait, *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Videtis quo pacto, sicut superbia peccatorum omnium origo fuit, ita humilitas initium iustitiæ est. Verum hoc loco duas graues quæstiones oriri posse video. Quomodo iste oret, ne seruituti addicatur, cum iam tamen cœperit esse seruus quando debitor esse cœpit? Statim enim atque aliquis peccat diaboli seruus efficitur. Vere Auditores præclare omnino cum isto debitore agetur, si quam facile nos nodum istum soluerimus, tam ipse facile æs alienum possit dissoluere: nos enim mox omnem difficultatem profligabimus, si dicamus, duplicem esse venditionem, Vnam absolutam, secundum quam id quod venditur sine vlla spe redemptionis venditur: alteram nō absolutam, quæ tunc fit cum venditor sibi retinet redimendi potestatem. Primo genere continetur venditio eorum omnium, qui teterrimis gehennæ carceribus addicti sunt. Illi enim soli sunt, qui sine vlla spe redemptionis in potestatē diaboli peruenerunt. Secundo genere venditionis venditi sunt omnes peccatores, qui hic in terris commorantur: nec enim spem redemptionis ante amittunt, quam vitæ curriculum sibi à Domino constitutum confecerunt.

Peccator viuus redimibilis est mortuus non.

Verum hic oritur alia quæstio: Vndenam speraret se tantum æs alienum posse dissoluere? Iam enim ostendimus quodlibet lethale crimen tam grande debitum esse, vt omnium mortalium facultatem exuperet.

Quo igitur iste spectabat? Quo dnam profugium habebat? Cur tam audacter adiecit, *Patientiam habe mecum, & omnia reddam tibi?* Dicam Auditores: magnum illum amicum totius generis nostri cogitabat: illum inquam primogenitum inter multos fratres quem aduocatum habemus apud patrem: ille enim qui cum esset Dominus noster, frater noster fieri voluit, marsupium plenissimum habet, & nulli fratrum suorum ad æs alienum dissoluendum pecunias petentibus denegare solet. Nam & in hunc vsum infinitas illas diuitas comparauit, vt fratribus suis ipsius opem implorantibus adiumento esse possit. Ait igitur iste Domini sui, & fratris sui liberalitate fretus, *Patientiam habe in me*, donec cum aduocato generis mei, filio tuo & fratre, & Domino meo in gratias redeã, atq; ab eo petam pecunias, & tunc omnia reddam tibi. Nam si culpa mea offensio est infinita, & meritum Domini mei satisfactio est infinita.

Per Christum omne æs alienum dissoluere possumus

Tunc igitur Rex misertus serui illius dimisit eum, & debitum dimisit ei. Quid est hoc Auditores, non poterimus hodie à quæstionibus liberari? Ecce enim statim oborta est alia quæstio: Si Christus pro suo debitore æs alienum dissoluit, cur nunc Euangelista dicit, *Misertus eius dimisit eum, & debitum dimisit ei?* Quid obsecro dimisit ei, si pro eo Christus plenissime satisfecit? Nimirum magnum in his verbis mysteriũ latet. Cum enim aliquis ex impio iustus efficitur, semper Deus, & iustitiam, & misericordiam suam ostendit. Iustitiam erga Christũ, qui gratiam, & pacem, & salutem nobis proprij sanguinis effusione promeruit: misericordiam erga homines, quibus non propter eorum præcedentia merita, quę nulla erant sed propter maximam benignitatem, ac liberalitatem merita Christi largitur, & per ea gratiam, & iustitiam donat. Quæ omnia Apostolus ad Romanos scribens paucissimis verbis ita complexus est, *Iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu.* Quid enim ista verba significant? Vt quid gratiam Dei cum redemptione Christi Apostolus copulauit? Nempe, vt ostenderet nostram reconciliationem Christo debitam, nobis indebitam: Christo iustitiam, nobis gratiã esse. Vere igitur Euangelista Matthæus dicit. *Misertus Dominus serui illius dimisit eum & debitum dimisit ei:*

Iustificatio respectu nostri misericordia est. Christi autem iustitia.

Rom. 3.

Verum quis hoc loco laudes humilitatis sine scelere tacitus præteriret? Nam quis non videt, quantum momenti in tam difficili causa ad remissionem tanti debiti humilitas habuerit? Vt *Leo fortissimus bestiarum*, qui *ad nullius* expauescit *occursum*, solis exiguis & impotentibus animantibus parcere solet: ita Rex ac Dominus noster, qui Leo de tribu Iuda nominari dignatus est, & *in altis habitat*, sed *humilia respicit*, & *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Quæ virtus Domino virtutum humilitate familiarior fuit? Quæ sententia ex ore eius sacrosancto frequentius prodiit quam illa, *Amen dico vobis, qui se humiliat, exaltabitur &c.* De Achab quoq; viro nefario & sceleratissimo in libris Regum non legistis? *Factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten dicens, Surge, & descende in occursum regis Achab, regis Israel qui est in Samaria. Ecce ad vineam Naboth, &c. Si autem mortuus fuerit, in agro comedent eum volucres cœli:* & tamen iste Achab sub alis humilitatis securus latuit & Domini furorem optime declinauit. Nam paulo post in ijsdem sacris litteris ita legimus: *Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius.* O dulce nomen humilitatis! O virtus præclarissima, mundi sapientibus minime nota, sed ab ipsa Dei sapientia mirifice cõmendata! Tu furorem iustissimum omnipotentis Dei placasti: tu manus eius dulciter colligasti: te vnam dæmones reformidant: te cœlites omnes apertis brachijs cõplectuntur, tu custos omnium, fundamentumq; virtutũ Qui colligit sine te, spargit: qui non ædificat super te, destruit: qui te repellit à se, etiam si sedem haberet in cœlo à Domino repelletur, & qui in sinu collocat te etiamsi in cœno peccatorum iaceret, in sinu Domini collocabitur. Sine te virgines à cœli foribus excluduntur, & meretrices per te cum cantu & lætitia cœlum ingrediuntur. Diligamus itaq;, suspiciamus, complecta-

Laus humilitatis.

Prou. 30.

Psam. 112

Iacob. 4.

Matt. 18. & 23.

Luc. 3. 24. & 18.

3. Reg. 21.

plectamur, Auditores, parentem, nutricem, custodem omnium virtutum: vt qui cultui Dei & sacrosanctæ religioni mancipati sumus, fundamento religionis nõ careamus: & qui hisce sanctis nexibus reuincti non sunt, & mundi negotiis liberius implicantur, sub alis humilitatis à dæmonis insidiis tuti sint.

PARS POSTERIOR.

Egressus autem seruus ille inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios, & tenens suffocabat eum dicens, Redde quod debes. Ecce nobis adumbratum, sed expressum exemplar ingratitudinis. Habebat iste seruus creditorem & debitorem: creditori debebat decem millia talenta, hoc est, sexagies centena millia coronatorum: à debitore aũt centum denarii, hoc est, circiter decem coronati sibi debebãtur. Abiecit se ad pedes creditoris, tempus & spatium rogaturus; & debiti totius remissionem consequitur: paulo post eadem die, fortassis eadem hora, videt conseruum suum debitorem suum pariter tempus & spatium rogaturum procidisse: & non modo debitum non relaxat, sed nec horæ vnius dilationem concedit. Nonne hoc est, ingratissimi animi signum? Quo pacto enim cum illa ipsa verba ex ore sui debitoris audiret quibus ipse gratiam & remissionem adeptus erat non erubuit! Quomodo cum ad suos pedes, non seruum, sed conseruum, iacentem vidit, furorem nõ deposuit? Quosnam igitur Auditores tangit hæc parabola? Imo vero quos non tangit? Quotus enim quisque est, qui si vel minimam iniuriam accipiat, eam cum fœnore hoc nostro infelicissimo tempore non reddat? Te torue aliquis intuitus est? tu non tibi satisfactum putas, si par pari referas, & torue etiam illum aspicias, sed quiescere nunquam potes, donec eum damno aliquo, vel dedecore affectum videas. Age vero videamus: si quotiescunque tu Deum offendisti ille confestim pœnas de te sumere voluisset, vbi quæso nunc esses? Quoties iam æternis suppliciis adiudicatus esses? Si igitur Deus tuus tam patienter sustinuit, imo debitum infinitum tam sæpe liberalissime condonauit, qua fronte tu de iniuriis tuis leuissimis, ac pene nullis verbum facere audes? Equidem Auditores ego duritiem cordis humani satis admirari nõ valeo, dum apud me mente pertracto Deum ipsum, vt in libro de patientia Tertullianus demonstrat, Deum inquam ipsum exemplar patientiæ esse voluisse, dum tot tantaq; beneficia in hostes suos quotidie confert: homines autem iniurias sibi ab hominibus illatas tanti facere, vt sibi potius moriendum putent, quam iniurias nõ vlciscendas. Quid? Quod eadem abiectionis, & humiliationis significatio Deum permouit, & hominem non permouit. Certe Patriarcha Iacob ab angelo audiuit, *Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Quia si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praualebis.* Et tamen Auditores humilitas serui Regem Deum placare valuit, & humilitas conserui conseruũ placare non valuit. Sed quid mirum hominis humilitatẽ lapideum & plane adamantinum hominis cor non cõmouisse: cum nec ipsius Dei, quo nihil maius dici, aut excogitari potest humilitas ipsum commouerit. Venit n. filius Dei, & se vt amentem, vt furem, vt legis violatorẽ teneri, vinciri, verberari permisit: nec non faciem suam conspui, manus colligari, membra omnia lacerari sinit, vt his duabus fortissimis machinis patientiæ & humilitatis, duas munitissimas & pene inexpugnabiles arces prosterneret atq; deiiceret, iram videlicet omnipotentis Dei, & arrogantiam cordis humani. Et quidem priorem arcem continuo prostrauit: nam ira atque indignatio Dei iustissimo furore in genus humanũ succensa Christi patientia & humilitate victa statim quieuit, & omnipotens illud pectus mitissimum & clementissimum est effectum. At arcem nostrę superbię minime prostrauit. Adhuc regnat Amalech: adhuc superbimus: adhuc iniuriarum recordamur: adhuc arrogantissimus ille vermiculus, si leuissime pungatur, totũ se concitat, nec potest quiescere. Obstupescis tu, quia Deum vsque adeo abiectum vides, vt tanquam latro scelestissimus pendeat in cruce? Ego autem obstupesco, quia post tantam filii Dei humilitatem, adhuc te

Summa ingratitudo.

Cupiditas vindictæ.

Genes. 32.

huc te superbum, arrogantem, iniuriarum memorem esse video. Quomodo pharmacum tam potens superbiæ tuæ vulnus non curauit? Qui fieri potuit, vt tanta vis humilitatis turrim arrogantiæ tuæ non debellarit? Parum igitur, parum omnino Propheta dixit, qui cor hominis, *cor lapideum* nominauit: & iure ac merito Ecclesia canit, *Deus qui omnipotentiam tuam parcendo, maxime & miserando,* hoc est, hominem ex iniusto iustum, & cor ipsum carneum ex lapideo faciendo, *manifestas.*

Ezech. 36.

Verum quid sequitur in Euangelio? *Videntes,* inquit, *conserui eius, &c.* Conserui isti, Auditores, sancti Angeli, & sancti homines sunt, qualis erat ille, qui dicebat, *Vidi præuaricantes & tabescebam:* qui nō propterea de peruersitate & ingratitudine peccatorum conqueruntur apud Dominum, quod illum latere aliquid existiment, sed vt ipse, qui solus potest, remedium aliquod tantis malis adhibeat, *Tunc igitur vocauit eū.* Hæc posterior vocatio sine vlla dubitatione in obitu vniuscuiuq; erit. Tunc enim illa vox tanquam tonitruum vehementissimū hominem suæ conscientiæ conscium perterrebit. Neque ibi finis erit. Sed horribile illud tonitruum à fulgure sempiternæ damnationis confestim excipietur. Tradetur enim tortoribus debitor, & tam diu cruciandus erit, quam debitum non dissoluetur: & sicut debitum, cum infinitum sit, dissolui nunquam totum poterit: ita nec supplicia finem vllum vnquam habebunt.

Conserui nostri Angeli & sancti.
Psal. 118.

Sed fortasse mouet aliquem argumentum, quod Dominus in persona Regis facere videtur, quasi dicat: ego tibi pecunias quas mihi debebas condonaui, igitur & te fratri tuo pecunias, quas tibi debet condonare oportet. Non enim æquum hoc esse videtur: si creditor meus liberalis esse voluit, quo iure, qua lege, qua æquitate ego quoq; teneor esse liberalis? Primum Auditores, non hoc Dominus ait. Sed quid? *Nonne ergo,* inquit, *oportuit & te misereri conserui tui?* hoc est, si debitum relaxare non tibi placebat, nonne saltem oportuit, vt misertus conserui tui dilationem aliquam concederes? Nam licet pecuniarum debitum condonare debitorib. non teneamur, quamquam simile debitum nobis creditor noster condonauerit, tamen misericordiam & humanitatem aliquam exhibere semper tenemur. Id enim quod nobis fieri cupimus, & aliis facere nos debemus. Et præsertim debitor hic Euāgelicus misericors esse debuit erga conseruum, quia si secus faceret id in contemptum Regis facere videretur. Et idcirco Dominus de industria personam non aliam quam Regis introduxit. Neque vero à scopo aberrabimus, si dicamus aliud esse de pecuniis, aliud de iniuriis loqui. Nam legem illam habemus in Euangelio frequentissime repetitam, vt qui facinorum suorum à Deo relaxationem cupit habere, ipse quoque iniurias atque offensiones inimicis suis relaxet. *Date,* inquit Dominus, *& dabitur vobis. Dimittite & dimittemini.* Et rursum, *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis, nec Pater vester dimittet vobis.* Item, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Denique hinc est, quod memores huius præcepti in oratione Dominica dicere solemus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

Luc. 6.
Matth. 6.

Verum hinc Auditores, quæstio confestim alia exoritur. Siquidem ex hac Domini sententia omnino sequi videtur, quod peccata olim admissa, & per pœnitentiam expiata iterum redeāt. Ait enim, *Iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, &c.* Quod si ita esset, quomodo quæso intelligere deberemus, quod Apostolus ait, *Sine pœnitentia esse Dei dona?* Et quod Ezechiel. *Quotiescunq; ingemuerit peccator, iniquitatum eius* Deum non amplius recordaturum? Ita igitur ad istam quæstionem respondebimus, vt dicamus peccata quidem ipsa secundum se nunquā redire: vere enim Apostolus ait, *Sine pœnitentia esse Dei dona:* neq; mentitur Propheta, qui ait: *Quotiescunque ingemuerit peccator, &c.* redire tamen eadem peccata per quendam modum dicuntur, quia nimirum efficiunt, vt peccatum quod post aliorum remissionem perpetratur, multo grauius sit, quam alioqui fuisset, & multo etiā grauius, & seuerius puniatur. Id enim exigit peccantis ingratitudo. Quemadmodum

Peccata remissa non redeunt.
Rom. 11.
Rom. 11.

dum enim puerorum institutores (vt exẽplo notissimo rem illustremus) vbi semel atque iterum discipulorum suorum erratis ignouerunt, cum tertio peccant, tunc illis dicunt, Errasti semel, & peperci: iterasti, & iterum peperci: tu vero patientia mea abuteris, & quotidie euadis deterior: si igitur posthac, vel leuissimum errorem commiseris de omnibus simul tuis erratis mihi crede pœnas dabis. Ita & Deus facit: Cum sæpius nostris erratis ignouerit, & tamen pergimus eum offendere, non pœnitet illum quidem benignitatis, ac misericordiæ suæ, qua nobis toties debita condonauit: sed tamen id nostra exigente ingratitudine pro vltimis & non expiatis delictis, maximis & atrocissimis suppliciis & cruciatibus nos addicit. Sed cur obsecro iste miserrimus, atque infelicissimus, nunc secundo non se ad pedes sui Regis abiecit? Cur non dixit, *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Fortasse enim & nunc, vel remissionem, vel certe dilationem promeruisset.

Nimirum id non fecit, quia diuino sic agente iudicio, qui peccata peccatis addũt, & pœnitentiam vsque ad obitum differunt, donum fiduciæ & humilitatis sæpe non habent. Imo ipsi contra seipsos damnationis sententiam dicunt. Atque hęc est iustissima pœna malæ fiduciæ. Qui enim dum viuerent, vias suas corrigere noluerunt, freti pœnitentia, quam sibiipsis in vltima ætate promittebant, iustissimo Dei iudicio, hac pœna mulctantur, vt cum ad extremum spatium veniunt, iam se pœnitentiam agere fructuose non credant. Quibus idem plane contingit, quod imprudenti cuidã mercatori euenit: qui cum equos mercibus onustos ad nundinas duceret, & animaduerteret eorum equorum tres iuuenes & alacres esse, vnum iam senem atque infirmũ, dicere cœpit apud se, quod si iuuenes & optimi isti equi propter sarcinas læderentur, quam grandem iacturam ego facerem! Ita onus quod equi quatuor ferre debebant totum super senem, & debilem illum equum imponit. Ferat, inquit, vt poterit: & si, cum ad nundinas peruenero, moriatur, non magnam propterea iacturam faciam.

Qui sero pœnitere volunt tãmen pœnitere nequeunt.

Simile.

Cœpit itaque imprudens mercator debilem equum supra vires onerare, & ecce statim cecidit sub onere, & non solum equum vnum mercator amisit; sed etiam equorum onus, & adhuc etiam corium equi iam mortui super illos iuuenes equos imponendum fuit. O quã multos huius mercatoris similes inueniemus? Quis eos numerare poterit, Auditores, qui cũ quatuor ætates ad pænitentiam agendam a Domino acceperint, Adolescentiã, Iuuentutẽ, virilem ætatem, & senectutem, ita tamẽ apud se stultissime ratiocinantur, & dicunt, Iuuenes sumus, non est hoc tempus pœnitẽtiæ: Iuuentus flos ætatum: eam igitur prius colligamus, quam marcescat, coronemur rosis, perfundamur vnguentis, nullum sit pratum, quod non pertranseat luxuria nostra, vbique relinquamus signa lætitiæ. Veniet ad vltimum, sero, vtinam post mille annos veniet, veniet inquam debilis & tristis senectus, tunc frui voluptatibus non poterimus, tum toti Deo, pœnitentiæ, & religioni operam dabimus. O stulta ratiocinatio! O consilium perditissimum! nõ senectus, sed iuuentus tempus est pœnitentiæ: nec n. senes ciliciorum, ieiuniorum, peregrinationum, humicubationum, & aliorum pœnitentiæ laborum patiẽtes sunt. Quid? Quod sæpe homines hac nostra ętate ad senectutẽ non perueniunt, & qui perueniunt nõ modo pœnitentiæ oneribus, nõ grauari; sed ab omnibus curis & sollicitudinibus relaxari volunt. Igitur *nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis*: quæramus *Dominum, dum inueniri potest*: inuocemus *eum, dum prope est*. Veniet tempus, veniet mihi credite, cum vnã horam desiderabimus, huius tam pretiosi & salutaris temporis, quod nunc tam inutiliter, tam inconsiderate in negotiis puerilibus plane, & in nugis & iocis consumimus, & non impetrabimus. Tunc enim claue æternitatis diuinæ misericordiæ porta claudetur, & iustitiæ, & vltionis aperietur. Tũc deceptis istis hominibus continget, vt qui dum viuerent pœnitentiam agere fructuose non voluerũt, apud inferos, in omni æternitate, sine vllo emolumẽto pœnitentiã agere intollerabilibus illis suppliciis cõpellantur, quæ nos effugere Iesus Christus cõcedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Sap. 2.

2. Cor. 6.

Isai. 55.

DE QVATVOR NOVISSIMIS.

CONCIO I.

DE MORTE.

Vera sapientia, mortis meditatio.

Tsi princeps ingenii & doctrinæ Plato, cum sapiētiam mortis meditationem esse definiuit, non eo spectauit, vt frequenter de obitu cogitandum esse hominibus persuaderet: tamen in hanc quoque sentētiam mihi verissime videor affirmare posse, verā mortalium sapientiam, esse mortis meditationem. Nam ea demum vera sapientia est, omnes actiones suas ipso fine, ad quem referuntur, tanquam regula quadam ita metiri, vt nec ab eo vnquam dissentiant, nec iure reprehendi ab aliquo possint. Iam vero cum humanæ vitæ fines plurimi sint, eorū vnum obitum ipsum esse, quis quæso inficiabitur? Huc igitur omnia studia, huc omnes curæ, huc omnes cogitationes dirigi debent, vt viuendi curriculum à Deo nobis concessum, ita conficiamus, vt cum voluptate & lætitia ad exitum perueniamus. Equidem Auditores, sic statuo, hinc omnes hominum errores principiū ducere, quod vitæ finem, quem perpetuo ob oculos habere debent, obliuiscuntur. Hinc n. superbia, hinc ambitio, hinc immoderata corporis cura: hinc illæ turres, quas super arenam fabricamus, initium sumunt. Etenim si quales post paucissimos dies futuri sim⁹, aliquando cogitaremus, ratio nostra viuēdi humilior fortasse, & moderatior esset. Quis animos elatos haberet, si in sepulchris aliquando humanum puluerem intueretur? Quis ventrem pro Deo coleret, si eum vermium escam paulo post esse futurū serio cogitaret? Quis amore diuitiarum incitatus, per omnes terras, & omnia maria velut insanus curreret, si se præter illud vilissimum indumentum, quo cadauer est inuoluendū, omnia relictur ū intelligeret? Omnes denique nostri errores corrigerētur, si mortem tanquam scopum præ oculis haberemus. Hinc videlicet illi Philosophi, qui Brachmanes sunt appellati, ante ipsarū suarum ædium fores, aperta sepulchra habere volebant, vt siue ingrederentur, siue egrederentur, mortis memoriam præsentem haberent, & ea tanquam fræno libidines omnes cohiberent. Et Ieremiæ Prophetæ aliquando Deus ait, *Descende in domum figuli, & ibi audies verba mea.* Certe poterat etiā Deus alibi, quam vbi circa lutum homines occupantur, alloqui sanctum Prophetam; sed tamen non sine sapientissimo consilio ita constituit. Siquidem nos omnes admonere volebat sepulchra in quib. vniuersum humanum lutum tanquam in domo figuli congregatur, Gymnasium esse veræ sapiētiæ. Ibi n. loquitur Deus, & profundissima, maximeque recondita suæ sapientiæ arcana, auditoribus suis exponit. Ibi non dialecticis sophismatibus; sed euidentissimis demonstrationib. ante oculos ponit vitæ breuitatem, carnis miseriam, mundi deceptiones, rerum præsentium vanitatem, & quo tandem recidat omnis humana pulchritudo, & vniuersa mundi gloria. *Hiere. 18.*

Diabolus mortis obliuionem inducere conatur.

Quæ cum ita sint, dubitare nec possumus, nec debemus, quin dæmon atrocissimus humani generis hostis, cōtendat quātum potest, vt mortis saluberrimam memoriam, de nostris mentibus auferat. Alioqui n. quomodo fieri posset, vt rei tam formidabilis, & quā fugere, aut declinare nullo modo possimus, vnquam obliuisceremur? Si leuis suspicio iacturæ alicuius, vel facultatum, vel honoris tantum apud nos valet, vt somnum sæpenumero nobis auferat; quid mortis certissimæ cogitatio facere deberet, quæ omnibus terribilibus terribilior est? Quare sicut ii, qui in publicis ludis ad scopum tela dirigere debent, multo ante diem illum meditantur, & plurima tela, manus & arcum exercentes consumunt, vt in die ludorum præmii scopum attingant: & quēadmodum ii, qui singulari certamine dimicaturi sunt, quotidie de suis viribus, de armis, de peritia præliandi periculum faciūt, vigilantissimeq; prouident, qua ratione variis ictib. occurrere possint, vt in ipso vero *Simile.*

certamine, ex tanto honoris ac vitæ discrimine feliciter possint euadere: ita nos Auditores, quibus præmium sine vlla comparatione maius propositum est, si bene nos mori contingat, & qui si secus eueniat, damno ac dedecore inexplicabili mulctandi sumus, dum per Dei misericordiã licet, cogitatione frequenter moriamur, vt cum vere moriendum erit, bene beateque mortem excipiamus.

Ordo huius orationis. Ordinem vero oratio nostra non alium habebit, quam illum, quem ipse obitus secum adferre solet. *Simile.* Vt enim illi, qui ad brauium aspirant, quod cursui equorum propositum est, equos suos frequenter per stadium ducunt, vt omnia loca, omnes angulos, omnes lapides, omnia impedimẽta, quę in eo sunt, videant, vt cum dies certaminis aderit stadium recognoscant, & à nullis impedimentis occurrentibus in cursu retardentur; ita & nos, qui (velimus, nolimus) stadium mortis metiri debemus, optimum erit, si iam cogitatione & memoria cursum istum aspiciamus, & omnia, quæ in eo sunt, diligenter consideremus: præsertim cum iter obscurissimum, anfractibus & impedimentis variis refertissimum, & vsque adeo periculosum sit, vt pauci omnino sint, qui feliciter illud emetiantur. Qui vero in eo labuntur, nullam amplius in omnem æternitatem spem salutis inuenturi sunt.

Mors improuisa ad[...] Vt igitur inde incipiamus, vnde hoc atrocissimum prælium exordiũ sumit, illud primum considerare, ac perpendere debemus, tum maxime mortem aduenire solere, cum minus homines de ea cogitant: Hinc est illa vox Apostoli Pauli, *Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet.* *[1.] Thes. 5.* Et ipsius Domini in Apocalypsi, *Ecce venio sicut fur.* *Apoc. 16.* Siquidem fures hoc proprium habent, vt tunc domos ad furtum faciendum ingrediantur, cũ homines altius dormiunt, & cum minus tale aliquid suspicantur. Idem etiam per Amos Prophetam Dominus ait, *in die illa* (dicit Dominus) *occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis.* *Amos 8.* Quam formidabilia sunt hæc verba, si diligenter cõsiderẽtur, Auditores? Quid enim est, *occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis?* Nimirum hoc, cũ homines meridiem suæ ætatis esse putant, cum plurimos annos se victuros adhuc arbitrantur, cum de lucris, de negotiis, de ædificiis, de honoribus, de nuptiis, de voluptatibus cogitant, cum dicunt animæ suæ, *Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, ede, bibe, quiesce, lætare:* *Luc. 12.* tunc illis repente dicitur, Ecce mors est in foribus *stulte hac nocte repetent à te animam tuam, & quæ parasti cuius erunt?* Tunc inopinata mors omnia nostra consilia eludit, omnes cogitationum telas præcidit, & omnes illas turres in aere fabricatas vnico ictu deiicit atque prosternit. O quam amarum est hoc nuntium! O quale vulnus recipit cor peccatoris, & præsentem vitam vehementer diligentis, cum ei medicus dicit, Non amplius de vita, sed de morte cogitãdum esse. *Cogitatio mortis quã terribilis.* Vir fortis ac strenuus erat Rex Hebræorum Saul, multis præliis interfuerat, multos homines interfecerat, multas etiam præclaras res gesserat, tamen vbi à Samuele, qui iam obierat, audiuit, *Cras tu & filii tui mecum eritis,* hoc est, *1. Reg. 28.* cras in bello tu cũ filiis tuis certissime morieris; continuo vehemẽtissimo timore perculsus, cecidit semiuiuus in terram. Quid ergo sentiet tunc vnusquisque nostrum, cũ tale nuntium accipiet? Hic enim primum sese offerent cogitationi omnia, quæ diligebat, à quibus omnino velit nolit auellẽdus per mortem, ac separandus erit. Corpus quidem morietur semel, sed cor toties morietur, quot ea sunt, quæ diligebat. Tũc vere in tenebras lux charissima conuertetur, quia tunc, quæ ante maiorẽ lætitiã adferebant, horribiliores carnifices erunt, vehemẽtiusq; cruciabũt. Iucundissima res est iis, qui viuũt, dulces filios, dilectã coniugẽ videre: opes intueri, honorũ recordari, de futuris & præteritis voluptatib. cogitare: at hæc omnia, quales gladii, quales cruces, quàm amaræ potiones in obitu erunt! Solent eo tẽpore prudẽtes cõiuges abscedere, & dulces filii ante cõspectũ patris venire nõ permittuntur: ne præsentia sua, & inferre, & suscipere tã acerbos dolores compellantur. Nã quia tunc, qui moritur in tã distantẽ & ignotã regionẽ proficiscitur, & iter est tam longum, quod tũc moriens ingreditur, dolor nõ pateretur, vt regulas bonorũ morum in ea

Difficillima separatio corporis & animæ.

in ea separatione seruaret. Sed si ab istis rebus, quæ hominem non contingunt & externæ, sicut appellantur, ita sunt, tam durũ est auelli, quam quæso amarum erit corpus ab anima separari? Si duo peregrini, qui vnum aut alterum diem simul iter fecerunt, & mutua fabulatione se inuicem recrearũt, non sine dolore ab inuicem separãtur, quid fiet cum disiungentur duo tam intime familiares, & tam vehementi amore se inuicẽ prosequentes, quales sunt corpus & anima, quæ ab ipso vtero matris semper iucundissime vixerunt, & tot beneficijs se inuicem obstrinxerunt? Si bos mugire solet, cum ab eo boue abstrahitur, cum quo aratrum trahere cõsueuit, qualem mugitum vnusquisque nostrum dabit, cum à corpore animus abstrahetur? Quid erit cum animus corpori dicet, iam in posterũ iter sine te facere debeo? Quid cum corpus animæ respondebit, & ego quo pacto esse potero sine te, à quo & vitam, & motum, & sensum habebam? Tunc igitur & animus flebiliter iterum, & iterum repetet, *Siccine separas amara mors? siccine separas amara mors?* Verum cum hui⁹ tam acerbæ separationis cogitatio altissimas in animo radices fixerit, tunc dolorib. dolores succedent. Occurret enim confestim animo, quam miserabilis conditio, & corpus, & animum post separationem expectet. Ac primum cum apud se reuoluere incipiet, corpus post paucissimas horas in obscurissimo tumulo claudendum esse tam abiectæ & miseræ conditionis ab admiratione cessare nõ poterit. Quid? Corp⁹ quod nunc viuit, quod spirat, quod videt, quod loquitur, quod audit, quod in lectulo requiescit, post vnam horam in momẽto cæcum, surdum, mutum, sine sensu, sine spiritu, sine vita efficietur? corpus tam multiplicibus delitiis enutritum, cuius ventri, ac gulæ terre, ac maria seruiebant, cuius indumenta erant byssus, ac sericum, cui dum viueret lectulus mollissimus parabatur, propter quod vt à frigore & calore, & ab ipso aere defenderetur, mille artes excogitabantur, quod nisi in amplis domibus habitare non poterat, nunc in domo tam angusta, tã tetra, tam grauiter olente, ossibus & vermibus plena cum cadaueribus mortuis in posterum habitabit? Ergone amplo palatio humile sepulchrum, molli lectulo humus horrida; vestibus pretiosis vilissimum linteum; deliciis putredo, odoribus fætor, & famulis vermes succedent? Et ista quidem sepulchri cogitatio vehementissime hominem in illis angustijs constitutum perterrebit: sed tamen multo vehementius perhorrescet vnusquisque nostrum, cum quæ sors animam maneat cogitare incipiet. Tũc enim cum in illam æternitatem oculos infiget, & nouam illam regionem, & viuentib. omnib. incognitam intuebitur, quam ipse tunc solus & nudus ingredi debebit: & rursum intelliget in ea, & gloriam, & miseriam sempiternam inueniri, & nescit vtra sors sibi continget, dici nõ potest quo metu, qua sollicitudine, qua anxietate torquebitur. Quid? Pro comperto habere post duas horas, vel in æternis gaudiis vel in æternis suppliciis se futurum, nonne est crux omni cruce atrocior? (Nam de purgatorio nihil dicimus, non quod locum illum non esse credamus, sed quod qui in eo degunt, cum certi de sua salute sint, inter beatos ac felices numerentur.) Quanquam enim spes erigit animum; tamen recordatio peccatorum, & cogitatio diuinæ iustitiæ timorem expelli non sinunt; præsertim dum ad mentem veniet, iudicia Dei esse abyssum multam. Et sicut Iacob cum filiis Ioseph benedicere vellet, manus commutauit, & dexteram super minorem, sinistram super maiorem natu posuit; ita & Deus interdum facere solet. Nam quis nescit latronem ex patibulo in cœlum ascendisse, & Iudam ex culmine Apostolatus in gehennæ incendia descendisse? Hæc igitur incertitudo sentẽtiæ, vel æternæ beatitudinis, vel cruciatuum sempiternorum, quam post duas horas audire debet, explicabile non est, quam vehementer in illo statu positum affligat. Ac vt exemplo aliquo rem istam illustremus, attendite: si Christianus aliquis Rex in man⁹ barbarorum deuenisset, & legatis Christianorum Regis liberationem à barbaris petentibus, & munera ac pecuniarum magnã summam offerentibus, princeps ille barbarus constitueret, vt Regis vita, & mors sortibus committeretur, & si quidem sors illi faue-

1. Reg. 15.

Quid corpori nunc fiat, quid post mortem futurum.

Quid animæ.

Et hæc recordatio maxime molesta.

Psalm. 35

Gen. 48.

Exemplum.

faueret, in suum regnum cum honore restitueretur; si vero sors illi cõtraria esset, mox in ardentem fornacem viuus proiiceretur: rogo vos, cum iam dies sortis adesset, & Rex ille infelix hanc ardentem fornacem, & viuos illos flammarum globos intueretur, inde suos legatos mœstos conspiceret, & in conspectu maximæ multitudinis, quæ ad spectaculum illud concurrisset, omnib. silentibus, & rei exitum exspectantibus, nec non pro salute Regis trepidantibus iam prætor manum ad vrnam mitteret, vt scriptam Regis sententiam educeret: vos inquam, rogo quo animo Rex ille esset, quam turbato vultu, quam pauidus, quam territus? Quid Deo non offerret, vt ex tanto periculo eum eriperet? Iam vero quid hoc est, Auditores, si cum eo periculo de quo loquimur, & quod omnibus nobis, qui hic adsumus, imminet, & in quo vnusquisque nostrum breuiſe videbit: quid inquam est, si cum hoc periculo conferatur, nisi tenuis vmbra vel somnium? Quanto regnum ad quod adspiras est amplius? Quanto fornax, quam times formidabilior? Hinc enim aderunt angeli, vt in cœlum nos euehant: inde dæmones, vt in gehennæ incendia nos præcipitent, & nemo nostrum certo scire poterit, vtrum horum duorum, tam dissimilium, tam disparium, tam diuersorum exituum post vnam horam sortiri debeat. Cogita igitur quale tum cor tuum in illo periculo erit, quam pauidum, quam humile, quam deiectum ante oculos eius, qui solus ex tanto discrimine eruere potest. Equidem arbitror nullum omnino reperiri posse, qui rem tantam, ita vt est, exprimere vel explicare possit. Verum huic perturbationi alia longe maior succedet, cum in mentem veniet ratio, quam de omnibus verbis, actionibus & cogitationibus Deo reddere debemus. Nam & per se horrendum est cũ Deo in iudicium intrare; & hũc ipsum horrorem dæmones mirum in modum augebunt. Vt enim ipsi dum viuimus Dei misericordiam nobis prædicant, & amplificant, & quantum possunt contẽdunt efficere, vt de iustitia ac iudiciis Dei non cogitemus; ita tunc vt ex aduerso misericordiam extenuant, & magnitudinem ac seueritatem diuinæ iustitiæ ante oculos ponunt. Ibi igitur peccator totus tremere, ac in desperationem declinare incipiet: nec non ita apud se ratiocinabitur: si Deus proprio filio suo propter aliena peccata non pepercit, vnde parcet mihi, qui tam multorum mihi conscius delictorum sum? *Si in ligno viridi hæc faciunt, in arido quid fiet?* Si Prophetæ, si Apostoli, si Martyres posteaquam tot annos innocentissime vixerant non nisi per supplicia regnum cœlorum ingressi sunt: quis locus me, nisi gehenna suscipiet, qui nulli⁹ boni mihi conscius sum? Si non mentitur Scriptura, quæ dicit, *Reddet vnicuique iuxta opera sua*, ego qui res tã nefarias gessi, quid nisi æternos cruciatus exspecto? Si verum quod Apostolus ait, *Quæ seminauerit homo hæc metet*, quid nisi mortem æternam metet, qui tam execrabilem sementem fecit? *Si nihil inquinatum* in Dei regnum intrabit, quomodo ego qui totus sordidus sum, sperare possum ingressum tam beatum? Tunc igitur omnia peccata, quæ dum viueret tanta facilitatẽ perpetrauit, velut agmẽ hostium irruent in hominem peccatorem. Tunc oculos pœnarũ timor aperiet, quos clauserat sopor culpæ. Tunc ambitio, tunc furta, tunc adulteria, tunc fornicationes, tunc comessationes, tunc ebrietates, tunc verba & cogitationes impuræ, tunc dissolutio ac socordia in bonis operibus, tunc demum & ipsa otiosa verba ad mentem venient, & ô quam grauia videbuntur, quæ nunc tam leuia videntur, & quæ cum tanta iucunditate perpetrantur, quam atrociter tunc animum peccatoris torquebunt! Post hæc omnia cum iam anima festinat ad exitum, tunc pia mater Ecclesia cœlestibus sacramentis filios suos communit, & omniũ Sanctornm in tam ingenti periculo opem implorat. Quid enim illæ voces significãt, quæ circa morientem sæpius repetuntur, sancte Petre, ora pro eo: sancte Paule ora pro eo, nisi tantum morituro tunc periculũ imminere, vt ad omnia cælorum tabernacula pulsandum, & omnes sanctos implorãdos esse, vt animæ in tantis angustiis cõstitutæ adiumẽto sint. Nam quis explicet postremum illum agonẽ, in quo anima, & cũ grauissima valetudine, & cũ dæmonum insidiis,

Maximus timor de reddenda ratione.

Rom. 8.

Luc. 23.

Psalm. 61.

Gal. 6.

Apoc. 21.

Tunc peccatorum recordatio.

Tunc sanctorum inuocatio.

Ob extremi agonis summum periculum.

Et maximam difficultatem. fidiis, & cum timore futuri iudicij, vno tẽpore bellum gerit? Primum enim illa vltima perturbatio, & omnium sensuum titubatio, velut vicinæ mortis prænuncia, quam vehementer exterret? cum intumescit pectus, vox raucescit, oculi excauantur, pedes moriuntur, genua frigescunt, vultus pallescit, & omnes artus frigidum sudorem emittũt? Et hæc quidem grauia, & horrore plena, quæ extrinsecus apparent; sed ea sine comparatione grauiora & horribiliora, quæ intus geruntur. De B. Hilarione S. Hier. scriptum reliquit, eum dum viueret nihil magis optasse, quam dissolui, & esse cum Christo: & tamen in extremo agone constitutꝰ, ita perterritus est, vt exitum animæ eius quodammodo recusaret, & his verbis eam vir sanctus alloqueretur, *Egredere anima, egredere, septuaginta annis seruiuisti Deo, & mori times?* Si igitur in obitu timuit ille, qui tot annis seruierat Domino, quid facient illi, qui totidem annis diabolo seruierunt, & nefariis suis sceleribus Deum ad iracundiam prouocauerunt? quo ibunt? quem implorabunt? quid consilii capient? Si sursum aspicient, districtum gladium diuinæ iustitiæ videbunt: si deorsum, hinc tumulum apertum, inde gehennæ baratrum intuebũtur. Si tempus præteritum, omnia tanquam vmbram præterijsse conspicient: si futurũ, sæculorum æternitatem sine fine duraturã cernent. Dæmonum vero impetus, qui tum omnes neruos suos contendent, quonam pacto quæso sustinebunt? B. Gregor. quendam fuisse refert; qui cum in extremo illo tempore cum dæmonibus disputare cogeretur, victus fortasse dæmonum argumẽtis tremere, pallere, sudare vehementer cœpit, oculos ad parietem conuertebat, & in eo loco continuo dæmones apparebant. Denique horribili voce clamat, Inducias, vel vsque mane: inducias vel vsque mane; sed quia dum potuit, bene agere, noluit, tunc cum voluit minime potuit. Nam induciæ concessæ non sunt, sed in ea voce non Deo, sed diabolo spiritum reddidit. Quid igitur Auditores, quid homines peccatores in simili statu positi facturi sunt? Egredi nõ volent, retrocedere non poterunt, & in eo statu permanere diutius eis non permittetur.

Interior pugna.

Hier. in vita Hilarionis.

Dæmonum præsentia.

Greg. li. 4. dialog.

O si intelligere possemus, qualẽ sit hoc prælium, quanti ponderis in illa hora negotia transigantur, profecto alii, alii omnino, quam ante hac fuimus, deinceps essemus. Et tamen quid prohibet, quin hæc intelligamus? Quis enim aliquid horum negare aut inficiari potest? Nunquid non sunt omnia solis luce clariora? Nunquid aliquis nostrum dubitare potest se in eo statu, quem descripsimus aliquando futurum? Nonne & fides docet, & natura testatur, & ipsa experientia clamat, nullum nasci non moriturum? Quis nostrum maiorum suorum catalogum vsque ad Adam proferre nõ potest? & tamen ex tam multis maioribus, qui aliquando vixerunt, quam multos? solum duos: quam multos? vnum tantum: quam multos? nullum numerare possunt, qui viuat, aut viuere aliquando non desinat. Deinde quis nescit illud *fortasse*, vt sapienter Augustinus ait, in omnibus ferme reb. humanis locum habere, præterquam in morte. Nasceturne puer? fortasse. Natus vero putas adolebit? fortasse. Literas discet? fortasse. Vxorem ducet? fortasse. Liberos gignet? fortasse. An morietur? Omnino, plane, sine dubitatione morietur. Hic solum fortasse locum habere non potest. Cum igitur, Auditores, nobis omnibus, qui hic adsumus compertissimum & exploratissimum sit, nos paulo post ad eum statum deuenturos, in quo toto corde desiderabimus ab omni scelere nos continuisse, omnium virtutum opera exercuisse, in omni sanctitate vixisse, & nec momentum vnum, sine spirituali lucro nobis præteriisse, stultos homines non imitemur, qui solum præsentia intuentur. Prouideamus prudenter futura, & ita diuina aspirante gratia nos comparemus, vt illa hora, quæ cæteris principium dolorum est, nobis gaudiorum & felicitatis esse possit. Sed iam paululum quiescamus, & paucis quod restat absoluamus.

Aug. ser. 21. de verbis Domini.

Fortasse in omnibus ferme rebus humanis sed non in morte locum habet.

PARS SECVNDA.

DVo genera pauperum vobis commendare debeo antequam ad alteram partẽ orationis accedam. Primum n. tempus me monet, vt vobis sanctos illos pauperes cõmen-

mendem, qui in purgatorio degunt. Et certe si quantum ipsi vestra liberalitate indigent, tantum esset in me ad hoc vobis persuadendum facultatis, nō dubito, quin hodie multum vestris eleemosynis recrearentur. Nam siue commodum eorum, siue fructum vestrum; siue quid ius ipsum postulet, respiciatis, ipsa luce clarius esse videbitis, optimum atque vtilissimum esse, mortuorum animis opem ferre. Ac primū quidem vix dici potest, quā paruo labore possimus efficere, vt ab intolerabilibus cruciatibus anima vna, vel plures, aut omnino liberentur, aut saltem ad tempus releuentur. Qui vero animam vnam eripit è cruciatib. purgatorij, non solum ei minuit tēpus pœnæ, sed etiam auget tempus gloriæ. Quod beneficium tātum est, vt vix æstimari possit. Itaque maius beneficium in mortuum hominem cōferre te puto, si pro liberatione eius aliquid facis, quam si conferres in aliquem viuentem pauperem, si ei omnes tuas facultates largireris. Iam si fructum etiam tantum spectare volueris, nullo modo dubitare debes, quin fructuosius omnino sit mortuis, quam viuentibus opem ferre. Eleemosyna quidem semper fructuosa est, si propter Deum fiat, sed tamen non parum interest in bonum ne, an in malum hominē conferatur. Bonus enim beneficij memor erit, & pro te Deum exorabit, vt tibi pro paruis magna, pro terrenis cœlestia largiatur. At improbus, vel non orabit, vel orans, non audietur; *scimus n. quia peccatores Deus non exaudit.* De iustitia vero & probitate sanctarum illarum mentium, quæ in purgatorio degunt, quis iure ambigere potest? Quamobrem pro illarum liberatione satagere, vere nihil est aliud, quam amicos multos nobis conciliare, qui cum defecerimus, in æterna tabernacula nos recipiant. Nec n. periculum est, ne cum in gloria & gaudio Domini sui erunt, more illius pincernæ apud Pharaonem, nostrorum beneficiorum obliuiscantur. Ius vero quid obsecro postulat? Nonne, vt cum de eleemosyna elargienda cogitas, minus egenti, magis egentem anteponas? Quis vero illo calamitosior est, qui & in maximis ærumnis versatur, & nec seipsum iuuare, nec aliorum opem implorare potest? Quare quam maxime possum vobis animas defunctorum commendatas esse cupio.

Optimum & vtilissimum animabus purgatorii succurrere.

Vtilius est benefacere mortuis quam viuis.

Ioan. 9.

Luc. 16.

Gen. 40.

Neque vero viuentes pauperes de nobis conqueri potuerunt, quasi eleemosynas vestras ab illis ad mortuos trāsferamus. Nam si vultis potestis vtrique vno tēpore satisfacere, *Qui n. miseretur pauperis, fœneratur Deo,* vt scriptura testatur. Quare si de facultatibus vestris, viuentibus pauperibus aliquid tribuatis, & deinceps fœnus, quod pro illis à Deo accepturi, & vestris spiritualibus loculis addituri eratis, in animarum fidelium liberationem transferre volueritis, & viuētibus simul, & mortuis pauperibus adiumento esse poteritis. Ac de commendatione quidem pauperum mortuorū hactenus.

Vtrisq; tamen simul benefacere possumus.

Prou. 19.

Nunc vosipsos vobis commēdare cupio. Siquidem animæ vestræ sunt illud alterum genus inopum, de quo agere volebam. Quemadmodum igitur, Auditores, inter medicamenta illa potentius & efficacius operantur, quæ vsq; ad ipsa viscera penetrāt, quam quæ solum extrinsecus corpori adhibentur: sic inter monita ac documenta salutaria, illa quæ ab ore concionatoris ad aures vsque auditorum perueniunt, & ibi quiescunt, parum omnino, aut nihil efficiunt: at illa multum prosunt, quæ in animo reconduntur, ac diligenter considerantur, ac perpendūtur. Quocirca si cupitis magnā eleemosynam animis vestris elargiri, accipite consilium meum. Hodie vel cras vnusquisque sibi vnam horam eligat, & ingressus cubiculum suum tacite & quiete apud se ea, quæ de morte diximus, & dicturi sumus, reuoluat: & ipsemet potentiam huius pharmaci sine dubio admirabitur. Nā mortis meditatio incredibilem vim habet ad hominem à mundi nugis abstrahendum, & ad seria reuocandum. Nec enim mēriri potest, qui ait, *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* B. Ioannes Climacus refert monachum quendam sui temporis fuisse, qui cum negligentius vixisset, quam monachum viuere par est, & iam ad exitum peruenisset, raptus de hac vita & ad tribunal æterni Iudicis adductus fuit: tamen diuina prouidentia, tum propter illū, tum propter nos ita iubente, ad vitam iterum

Primo autem nobis.

Memoria mortis pharmacū vtilissimū.

Eccl. 7.

Climacus.

rum reuocatus eſt. Quid in eo iudicio expertus fuerat, verbis quidem referre, vel nō potuit, vel non voluit, ſed tamen factis apertiſſime demonſtrauit. Nam primum cellæ ſuæ aditu lapidibus obſtructo, ita in ſuo anguſtiſſimo cubiculo ſe concluſit, vt ſe commouere vix poſſet. Deinde pane ſolū & aqua vſq; ad vitæ finem veſci voluit. Tū per duodecim annos, hoc eſt, toto reliquo tempore quo hic in terris ſuperuixit è cubiculo nunquam egreſſus eſt, nec cum aliquo eſt collocutus. Imo quod magis eſt admirandum, nec oculos ab eo loco vnquam remouit, in quem primo coniecti fuerant; ſed omnino attonitus & ſtupefactus, ea ſemper animo ac mente agitabat ac reuoluebat, quæ in alio ſæculo vidiſſet, nec vnquam feruentes lachrymæ in eius oculis quoad vixit, defecerunt. Cum vero obitus illius iterum immineret, obſecratus à fratribus, vt eis de ratione ſancte ac religioſe viuendi aliquid diceret, hoc ſolum ait, *Nemo qui vere mortis memoriam agnouerit, vnquā peccabit.* Quæ ſententia incredibilis nobis

Eccl. 7. videri poſſet, niſi etiam diuinæ litteræ nobis prædicarent, *Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Hæc igitur vir ſanctus ſcribit, & de eo ſcribit, quem ipſemet ſuis oculis vidit, & cui ſemel, & iterum morienti cum aliis multis aſtitit. Ex quo perſpicuum fit, quæ dicebamus, nimirum mortis memoriam pharmacum eſſe vtiliſſimū, ac ſaluberrimum, cuius ſi ſingulis hebdomadis ſemel potionem vnam ſumeremus, vel raro, vel nunquam in lethalem morbum incideremus.

Non auditum ſolū, ſed & maſticatum. Sed tamen Auditores, ſeruanda eſt regula Medicorum, qui aiunt, poſt ſumptā medicam potionem aliquantulum eſſe quieſcendum, & ſi fieri poſſet etiam dormiendū. Qui concionem audit, vel per ſe aliquid legit, pharmacum quodammodo ſumit; ſed niſi poſtea in quiete ac ſomno meditationis de illis apud ſe in ſilētio cogitet, parum omnino proficit. Quocirca, vt initio dicebam, optarem, quin etiam vos oro atq; obſecro, vt ſumpto hoc pharmaco, quod nunc animis veſtris per aures veſtras infundo, ſanctæ meditationis ſomnum aliquem capiatis. Etſi adhuc magis fructuoſam hanc medicinam vobis eſſe deſideratis, non debetis mortem tāquam rem alienam, & poſt centum annos futuram cogitare; ſed exiſtimet vnuſquiſque cum ad meditationem accedit, ſe iam in lecto decumbere, & ad caput accenſam candelam habere: ad latus vero ſacerdotem adeſſe, qui animam ipſius ſolitis precibus Deo commendet. Atque ita compoſitus cogitare incipiat corporis dolores, animi formidines, ſenſuum titubationes, & quomodo paulo poſt erunt omnia, quæ diligebat relinquenda: corpus vermium eſcam futurum, & animum ad ſeueriſſimum Dei iudicium rapiendum.

De iis quæ poſt mortem eueniunt. Vt igitur ad noſtræ narrationis ſeriem reuertamur, hactenus quid morienti vſque ad ipſum exitum accidat explicuimus: nūc quid poſt illam triſtem, & horrore plenam corporis ab animo ſeparationem, cum corpore, & animo fiat cōſiderare debemus. Ac primum quidem corpus ad ſepulchrum deducamus, deinde animum quoque ad Dei tribunal proſequemur. Animo igitur è corpore tanquam ex antiquo carcere egreſſo, iacet ibi non amplius corpus humanum, ſed viliſſimum atq; abiectiſſimum cadauer, ſine vita, ſine ſenſu, ſine viribus, & tam fœdum, ac horribile, vt vix eius aſpectus tolerari poſſit: deniq; tale eſt corpus equi, aut

Circa corpus. canis, quod in campis mortuū iacet, & omnes qui tranſeunt, nares occludunt, & greſſum accelerant, ne conſpectum eius ferre, & fœtorem illum teterrimū haurire diutius cōpellantur. Tale inquam remanet corpus humanum, etiamſi Pontificis aut Imperatoris cadauer ſit. Quid obſecro apud homines pluris fit, quam Principis corpus? Quid contra magis abiectum, & vile eſſe poteſt, quam idem corpus iam defunctum? Vbi n. nunc eſt illa antiqua Maieſtas, illa amplitudo, illa auctoritas, quam tremebant, qui intuebantur, & non niſi apertis capitibus, & genibus flexis coram illa eſſe permittebantur? Quo abiit omnis illa tam beneinſtructa pompa? Verum aliquid erat, an ſomnium & vmbra erat?

Circa exequias. Poſt hæc funus paratur, quod quidem eſt ſolum munus, quod ex omnibus diuitiis & regnis ſecū homines auferre poſſunt, & hoc ipſum adhuc non auferrent; niſi

viuen-

uiuentes hac ratione suæ dignitati ac existimationi consultum esse putarent. Vere enim Propheta Dauid ait: *Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit, non sumet omnia, neq; descendet cum eo gloria eius.* Psal.48. Hic iam fouea septem aut octo pedum excauatur, etiam si Alexandro Magno pararetur, quem totus orbis capere non poterat, atque in eo loco æternam domum, & soliũ perpetuum cadauer acquirit: cui quidem aduenienti vermes occurrunt, & aliorum mortuorum ossa loco cedere coguntur. In hac domo perpetuæ obliuionis & silentii linteo obuolutum, ac manibus & pedibus colligatis cadauer includitur, quanquam & ille superuacaneus labor est: non enim ex illo carcere effugeret, etiam si manus & pedes solutos haberet. Ii qui Iezabelem Reginam viderant, cum pulchritudine singulari prædita esset, & amplissimi regni splendore fulgeret, & post eandem viderunt, quando Dei prouidentia sic volente, eam canes lacerauerant, & nihil nisi capitis ossa, & extremos pedes, ac summas manus reliquerant, stupefacti dicebant: *Haccine est illa Iezabel?* 4.Reg.9. Et omnes, qui per ea loca transibant iterum atque iterum repetebant, *Haccine est illa Iezabel, haccine est illa Iezabel?* Hæccine est illa tam excellens Regina, tam potens, tam illustris, quam omnes metuebant, quæ regnum vniuersum administrabat, in cuius manu vita & mors omnium regi subiectorum posita erat?

Iam vero si nos quoq; saltem cogitatione descendamus ad sepulchra Principum & Regum eorum, quorum gloriam & maiestatem vidimus, dum hic in terris nobiscum versarentur, & horribiles illas figuras, quas nunc præ se ferunt intueamur, nunquid non stupefacti exclamabimus, *Hæccine est illa Iezabel?* Hæc est illa facies, quam ego tam viuam, tã hilarẽ aliquando cõspexi: Hi sunt illi oculi, quorum nutus homines perterrebat? Hoc est illud corpus tam tenerum, tam elegans, tam adornatum? Et vbi est lingua, quæ tam diserta, tam erudita, tam volubilis erat, & cuius præcepto regna atq; imperia mouebãtur? Vbi sunt crines aurei? Vbi aureum diadema? Vbi sceptrum? Vbi purpura? Quonam obsecro ordines cõsequentium famulorum, quo lautissima illa conuiuia, quo aucupia, venationes, symphoniæ facetiæ, assentationes, aliæque innumerabiles delitiæ recesserunt? Ergone illa omnia, vt fumus, continuo euanuerunt, & nihil iam præter cinerẽ, horrorem, & fœtorem relictum est? Intelligebat plane, intelligebat Deus, quam *graue iugum super filios Adæ* imponebat cum diceret, *Memento homo, quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Eccl.40. Gen.3. Sed iam corpore in tumulo derelicto, quo pacto animus nouum illum orbem ingrediatur consideremus.

Continuo igitur animus carne solutus incognitam regione paragrare aggreditur, vbi est cœlum nouum, & terra noua, nouũ genus incolarum, noua iura, noui mores, nouæ consuetudines, & noua forma iudiciorũ, & noua omnino ratio viuendi: Quid igitur tunc miser peregrinus faciet, cum in tam insolita regione, horrore & vmbra mortis plena se solum videbit? Circa tribunal Dei. Quo pacto se à ferocissimis illis latronibus, & horribilibus monstris defendet, qui in illis vastissimis solitudinibus viatores aggrediuntur, nisi dum viueret Angelorum præsidia promeruerit? Formidabile profecto est hoc iter: sed tamen longe formidabilius est iudicium quod in eo loco exercetur. Quis obsecro explicare queat, quam æquus, & iustus Iudex, quam seuerum iudicium, quã diligens inquisitio, quam multi & quam solliciti accusatores? Iudex quidem æquissimus, iustissimus erit, & nihil plane sine præmio, aut pœna dimittet. Ex parte Iudicis. Et apud eum tunc nec lachrymæ valebunt, nec preces audientur, nec promissiones admittentur, nec pœnitentia fructuosa erit. Opes autem & illustres tituli, & generis nobilitas, & doctoratus, & Pontificatus, & sceptra ac diademata multo minus proderunt, imo *graue iudicium super his, qui præsunt: & potentes potenter tormenta patientur.* Sap.6. Iudicium vero secundũ eam legem fiet, quæ ait: *Dentem pro dente, oculum pro oculo, liuorẽ pro liuore, vulnus pro vulnere.* Exod.21. Leuit.24. Deut.19. Porro inquisitio tam exacta, tã diligens, tam accurata erit, vt nec vnum otiosum verbũ, nec vna leuis cogitatio prætereũda sit. Ex parte inquisitionis. Non enim ioco, sed serio

Veritas ait, *De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Et si otiosa verba tam seuere iudicabuntur, quid de adulteriis: furtis, rapinis, fornicationibus, ambitionibus, comessationibus, ebrietatibus & blasphemiis fiet? Et si tunc *iustus vix saluabitur,* vt Petrus ait Apostolus, *impius & peccator vbi parebunt?* Quid obsecro respondebimus cum de vita, de fortunis, de honoribus, de ingenio, de eruditione, de inspirationibus, de occasionibus bene viuendi, & de ipso tempore à nobis ratio postulabitur? O quam multi, qui nunc cum tanta facilitate peccant, quasi Deum ligneum & lapideū haberemus, qui nihil videret & nihil posset, tunc attoniti & infinita confusione ac rubore perfusi illic obmutescent? Iam vero quid de accusatoribus nostris dicemus, quanto solus eorum conspectus nos perterrebit? Procedent ergo dæmones, & ante tribunal iudicis constituti dicere incipient: Non potes ô rectissime atq; æquissime Iudex, non istos reos condemnare: siquidem ipsi nostri hactenus semper fuerunt. Tui erant, quia ad imaginē tuam eos creasti; sed nostri facti sunt, quia tuam imaginem spreuerunt, & nostram dilexerunt. Iugum tuum abiecerunt, & nostrum libenter susceperunt. Legem tuam, præcepta tua, consilia tua, admonitiones tuas contempserunt, & nostris libentissime paruerunt. Spiritum nostrum & non tuum, mores nostros & non tuos, vestigia nostra, & non tua sequi voluerunt. Denique vide quam omnino semper nostri fuerunt. Tu naturam illis dedisti, gloriam promisisti, pro illis in cruce pependisti; nos contra, nihil illis dedimus, nihil promisimus, nihil pro illis passi sumus, & tamen obedientiam denegauerunt tibi, præstiterunt nobis. Tu si quid iubebas: si ieiunare, si orare, si pecunias pauperibus elargiri, si iniurias inimicis condonare: si sobrios esse, si ebrietatem eos fugere volebas, vel non faciebant, vel inuiti & cum lachrymis faciebāt: at nos comessationes & ebrietates, & alia vitia non tam imperabamus, quam suadebamus, & continuo obtemperabant, & adhuc amplius quā præcipiebamus, faciebant. Hortabamur, vt iurarent, & ipsi peierabant: vt iniurias suas vlciscerentur, & ipsi pro quadam falsi honoris vmbra vitem ponebant: vt paulo amplius biberent, quam par sit, & ipsi quotidie ebrii vsque ad vomitum efficiebātur. Nunquid ergo nostri non fuerunt? Quare si verum est, quod aliquando dixisti? *Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo;* non potes nunc istos nobis non reddere, qui nostri sunt, & nobis debentur. Quod si tunc his auditis sententia Iudicis erit, vt sempiternis incendiis addic[illegible]ris, quales angustiæ animum tuum apprehendent? quid ages? quid loqueris? quem appellabis? Ad quem confugies? O qualis lætitia, O quam grandis exultatio, tunc propter te, in tabernaculis hostium tuorum erit? Exultabunt enim tanquam victores capta præda. Tunc implebitur quod Ieremias ait, *Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilauerunt & frenduerunt dentibus, & dixerunt deuorabimus: En ista est dies, quem exspectabamus: Inuenimus, vidimus.* Tunc cythara tua vertetur in luctum, & cantus tuus in vocem flentium. Tunc dies lætitiæ tuæ finietur, & sempiternis tenebris inuolueris. Tunc æternitatis claue porta voluptatibus omnib. claudetur, & dolorib. ac suspiriis aperietur.

Matth. 12.

1. Petr. 4.

Ex parte accusatorum.

Matth. 22.

Thren. 2.

Quæ cum ita sint Auditores, rebus nostris sapienter prospiciamus, consiliumque capiamus ab eo, qui ante aduocatus, quam iudex esse voluit. Nemo est enim; qui ita nouerit, quid nobis ad illā diem necessariū sit, vt is qui causam nostram iudicare debet. Is igitur clamet, *Videte ne grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius mundi, & veniat super vos repentina dies illa.* O Louanium, O Brabantia, O Belgiū, vide ne crapula, vide ne ebrietas, quæ tibi tam familiaris esse solet, vide ne curę & sollicitudines huius mundi, te mortis & iudicii obliuisci faciant! Non possum tibi non vehementer timere, cum illud ipsum vitiū tibi familiarissimum esse cognoscam, quod maxime omnium fugiendum esse, tam sollicite Dominus admonere voluit. Vigilemus fratres, sobrii simus, orationi vacemus, caute ambulemus, mortem frequenter cogitemus, vt nobis non ad gehennam ianua, sed aditus ad vitā & gloriā per Christū sit, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CON-

CONCIO II.

DE EXTREMO IVDICIO.

Habita Louanij Dominica prima Aduentus.

CVM omnes Lutheranorum errores mihi & absurdi, & pernitiosi videantur, Auditores optimi, tum illum absurdissimũ & perniciosissimum semper iudicaui, quem in hominum pectoribus inserere conantur, cum aiunt, Timorem illum qui ex cogitatione iudiciorum Dei, & cruciatuum gehennæ oriri solet, hominem hypocritam, & magis reum efficere. Primum enim hæc sententia auctoribus suis viam ad salutem præcludit: Nam cum *timor Domini initium sapientiæ sit*, & pleriq; omnes metu pœnarum, & suppliciorum à flagitiis, & sceleribus abstrahantur, & ad bonam, ac sanam mentem reuocentur, qui timorem istum à pectoribus suis excludunt, ipsi sibi ianuam pœnitentię salutaris occludunt. Vt enim Scriptura diuina testatur, *Timor Domini expellit peccatũ*, &, *qui sine timore est, non poterit iustificari.* Quod eleganti similitudine B. Augustinus ostendit, *Si nullus*, inquit, *est timor, non est qua intret charitas: sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur: Seta prius intrat, sed nisi seta exeat, non succedit linum. Sic timor primo occupat mentem: non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem.* Deinde blasphemã in Deum & contumeliosam esse illam vocem Lutheri, quis non videt? Nec n. Deus hypocritas homines, & peccatores facere potest, & tamẽ ipse est, qui sæpe nos in peccatis dormientes excitat, & timorem illum salutarẽ in animis nostris ingenerat. Quorsum enim Dominus tam frequenter tenebras exteriores, dentium cruciatum, incendia sempiterna, & alia gehennæ supplicia in Euangelio comminatur, nisi vt metu saltem pœnarum à flagitiis & facinoribus, mentem, oculos, manus abstineamus? In quem obsecro sensum Lutherani verba illa torquebunt? *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, post hæc autem nõ habent amplius quid faciant. Ostendam vobis quem timeatis: Timete eum, qui postquam occiderit corpus, potestatẽ habet corpus & animam perdendi in gehennã. Amen dico vobis hũc timete.* Et mater nostra Ecclesia Catholica, num hypocritas filios suos efficere contendit? Et tamen, vt ad Natalem Domini celebrandum nos prepararet, iudicium horroris, & formidinis plenũ hodierna die nobis proponit. Neq; magnus Basilius hypocritas homines facere nititur, cum dicit, *Timor salutaris, qui ad sanctitatem deducit, & animæ diuinitus insitus est, qualis existat, si cupis audire, attende Quando forte ad aliquod peccatum te videris paratum, illud horribile mandatum, & Christi iudicium cogita, in quo Iudex in alto sedens tribunali, circumfusos vndiq; populos corã habebit, astabitq; omnis creatura, eius aduentum gloriosum exhorrens, rationem gestorum redditura. Hæc tu timebis. Hoc demum timore institutus quodam quasi freno à prauis concupiscentiis animam tuam cohibebis.* Neque D. Ambros. virginem illam corruptam hypocritam studebat efficere, cũ ei persuaderet, vt sibi gehennæ incendia, & tenebras exteriores ante oculos poneret. Sanctus quoq; Hieronym. hypocrita non erat, cum de seipso confiteretur, & ad Eustochium scribens diceret; *Ille ego sum, qui ob gehennæ metũ, tali me carcere ipse damnaueram.* Quid Augustinus? Nonne initium conuersionis suæ attribuit timori, quem de futuro iudicio semel conceptum, & in medio æstu libidinum semper retinuit? Denique tantum abest, vt metus iste malus, aut periculosus sit, vt non modo vtilis, sed plane necessarius censeri debeat. Nam, vt sapienter Tertullianus ratiocinatur: cum via, quæ ducit ad inferos latissima & facillima sit, nonne omnes per eam incederent, si nihil in ea timeretur? Horremus nunc terribiles minas Creatoris, & vix ab ea via declinamus: quid fieret, si nihil Deus comminaretur, & omnibus impune in cœno vitiorum sese volutare liceret? Hoc igitur firmum sit, & ratum, Auditores, quasi parentem & custodem iustitiæ, temperantiæ, charitatis, & omnium virtutum esse Domini timorem. Quem quidem in nobis cum alia multa gignere solent, tum potissi-

Marginalia: *Vtilitas Timoris.* — *Eccl. 1.* — *Eccl. 2. & 1.* — *August. Tract. 9. in epist. Ioan.* — *Luc. 12.* — *Basil. in Psal. 33.* — *Ambr ad virginem lapsum.* — *Hier. epist. ad Eustochium.* — *Aug. lib. 6. confess. cap.* — *Tertul. l. 2. contra Marcionẽ.*

potissimum recordatio magnæ illius diei, in qua omnes omnium hominum causæ iudicandæ, & omnia negotia finienda sunt. Quocirca rem vobis non ingratam me facturũ esse censui, si de futuro iudicio, quod Ecclesia in hodierno Euangelio nobis proponit, hodie verba facerem.

Ac vt dispositionem nostræ orationis intelligatis, ea quæ de diuino iudicio dicturi sumus; ad duo capita reuocabimus. Primum enim de magnitudine, ac horrore illius diei, & signis formidabilibus, quę illam præcedent: deinde de mortuorum excitatione, & Iudicis aduentu, breuiter & perspicue quantum in nobis erit disseremus.

Dies iudicij formidabilis.

Etenim vsque adeo formidabilia & horrore plena sunt, quæ de illa die nobis sacræ literæ prædicant, vt nisi eorum auctor esset Deus, omnino incredibilia videri possent. Quocirca liberator & assertor noster Christus, cum aliquando de hac die coram discipulis suis disseruisset, intelligeretque ea, quæ dixerat pene vincere hominum fidem, quasi iusiurandum interponens ait, *Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cœlum & terra transibunt; verba autem mea non præteribunt.*

Matth.24. Luc.21. Marc.13. Act.24.

Cum aliquando diuinus Apostolus (vt in actis Lucas Euangelista scriptum reliquit) de iudicio extremo coram præfecto Palestinæ verba faceret, ita vehementer homo Romanus, & idolorum cultor perterritus est, vt pauere ac trepidare inciperet. Ex quo perspicuum fit magna omnino & horribilia fuisse, quæ de futuro iudicio Apostolus disserebat, quando solus eorum sonitus satis fuit ad hominem Ethnicum, & qui ea fortasse non credebat, perterrendum. Quod si hæc futuri iudicii commemoratio tantum valuit apud Ethnicum, quantum apud nos valere deberet, qui vsque adeo, quæ de hoc iudicio in sacris literis continentur, vera esse credimus, vt ad ea confirmanda, & defendenda mortem etiam oppetere parati simus?

Primo, quia dies magna.

Ac magnitudo quidem & horror illius vltimæ diei, vel ex eo cognosci potest, quod *dies magna*, & *dies Domini* in sacris literis appellatur. An non vere magna erit dies, quæ omnes omnium sæculorum tam præteritas, quam futuras dies comprehender? In illa enim die omnium præteritarum dierum rationem homines reddent: in illa die thesaurum illum infinitum iræ atque indignationis suæ Deus effundet, quem, omnium præteritorum sæculorum spatio congregauit: in illa die cessabunt motus cœlorum, syderum conuersiones, ortus atque obitus rerum mortalium, dierum ac mensium vicissitudines, & omnes hominũ cogitationes, omnia studia, omnes artes, omnes disciplinæ, omnia negotia, & omnia consilia æterno silentio conquiescent. Denique in illa die irreuocabili summi atq; æterni iudicis sententia, ac definitione constituetur, quem statum vnusquisq; nostrũ sortiri, & in omni sæculorum æternitate retinere debeat. Tunc enim *vbicunque ceciderit lignum, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit* in æternum. *Eccl.11.* Itaque non sine causa dies illa, dies magna appellatur, quæ omnium dierum magnitudinem in se complectitur.

Secundo, quia dies Domini.

Neq; vero immerito etiam diem Domini sacræ literæ vocauerunt: vt enim omnes præcedentes dies, hominũ dies appellantur, quod in illis vigilent homines, vt efficiant quicquid velint, & Deus ferat, patiatur, toleret, expectet, dormiat quodammodo & quiescat: sic tunc dies Domini illucescet, in qua vigilabit ipse, & efficiet quicquid volet, & nostrum erit velimus, nolimus pati ac tolerare. Tu nunc blasphemas, peieras, ebrietati studes, tuas libidines exples, & Deus ad omnia tacet. Cur ita? Quia dies iste, dies tuus est. Sed veniet, mihi crede, veniet dies Domini, qui tam diuturno silentio finē imponet, & omnes suas iniurias vlciscetur. Itaque duos dies duntaxat omnis æternitas comprehendit; vnum hominis, alterum Dei. In illo vigilant homines, & Deus dormit; in isto dormient homines, & vigilabit Deus.

Porro huius rei figura illustrissima præcessisse mihi videtur in euersione Ierusalē. Aliquando enim populus Iudæorum Prophetas interficiebat, sacerdotia vendebat, auaritiæ studebat; denique Deum ipsum hominem factum in crucem agebat: & ad hæc omnia Deus dormiebat. Quamobrem Auditores? Nempe, quia dies illorum nondũ tota præterierat. Quod apertissime Domi-

Dominus illis verbis significauit, *O si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi. nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis*, & quæ sequuntur. Illuxit autem post paululum dies Domini, & ecce euertitur Ierusalē, & omnis populus partim seruituti miserrimæ mancipatur, partim gladio cadit, partim fame extinguitur, partim incendio concrematur. Sic igitur nunc nostra dies agitur, confestim autem Domini dies consequetur, quæ quam horribilis futura sit, non quidem plane intelligere, sed tamen quasi subolfacere ex præsentibus calamitatibus possumus. Nam, vt B. Clemens in Recognitionibus se à B. Petro didicisse commemorat, diem quandam Deus iam ab æternitate designauit, in qua exercitus omnium pœnarum, cum exercitu omniũ culparum toto impetu confligat, & eam diem, diem Domini Scripturæ nominare solent. Verum quemadmodum in prælijs hominũ ante vltimum & generalē conflictum, multæ excursiones, & breuia certamina fieri solent: sic ante magnum, & maxime formidabile illud certamen, quod in die Domini futurum est, consueuit Deus cum agminibus suis excursiones quasdam facere, & nunc famem, nunc pestem, nunc bellum, nunc motus terrarum, nunc aquarum illuuiones, nunc terræ siccitatem, quasi equites armatos ad nos mittit; qui cum aliquo damno nos affecerint, retrocedant, & in sua castra se recipiant. Si igitur pestem, & bellum, & famem, & terræmotus, & alia id genus tantopere formidamus, cum initia dolorum, & breues excursiones sint, quid obsecro fiet, cum vltimus ac generalis conflictus agetur? Audite enim quibus verbis conflictum istum sapiētia nobis describat, *Accipiet*, inquit, *armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum: Sumet scutum inexpugnabile æquitatem, acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Ibunt directe emissiones fulgurum, & tanquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locũ insilient: & à petrosa ira plenæ mittentur grandines. Excandescet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter. Contra illos stabit spiritus virtutis, & tanquam turbo venti diuidet illos.* Propheta autem Sophonias verbis adhuc magis formidabilibus rem eandem nobis proponit: *Iuxta est*, inquit, *dies Domini magnus, iuxta est, & velox nimis. Vox diei Domini amara. Tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos, & tribulabo homines & ambulabunt, vt cæci: quia Domino peccauerunt. Et effundetur sanguis eorum, & corpora eorũ, sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos, in die iræ Domini. In igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.*

Luc. 19. | *B. Clemens lib. Recog.* | *Generalis conflictus in die Domini.* | *Quantus sit futurus.* | *Sap. 5.* | *Sophon. 1.*

Quod si adhuc planius cognoscere cupimus magnitudinem, horroremque illius vltimæ diei, ad ea signa, quæ diem illum præcedent, paulisper animum cōuertamus & memoriam reuocemus. Ante igitur, quã magna illa dies illucescat, cœli & terra, & omnia elementa signa dabunt: *Erunt enim signa in sole, & luna, & stellis: & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum, arescentibus hominibus, præ timore & exspectatione, quæ superueniet vniuerso orbi.* Vt enim cum homo, qui paruus est mũdus ad exitum appropinquat, humores in eo velut elementa quædã conturbantur, & oculi, qui instar solis, & lunæ sunt, obscurantur, & reliqui sensus quasi stellæ minores paulatim decidunt, ac deficiunt, & mens ac ratio velut virtus cœli à sua sede mouetur, vagatur, & errat: sic in obitu atque occasu totius huius machinæ; quæ magnus mundus appellatur, sol vertetur in tenebras, & luna in sanguinem, & stellæ cadent de cœlo, ac demum orbis totus finem suum adesse præsentiet, & prius horrendo sonitu contremiscet, ac mutabitur, quam penitus ruat & collabatur. Verum Auditores, si cœlum & sol deficiet, & sidera corruent, quid quæso in terra, & mari, & aere fiet? Si mundus hic inferior (quod etiam Ethnici philosophi cognouerunt) à cœlestibus globis regitur, & gubernatur, in quo statu elementa

Eius terror ex signis præambulis cognoscitur. | *Luc. 21.*

menta erunt, cum virtutes cœlorum mouebuntur, & motus extraordinarios sidera peragent, & ad naturalem ordinem sese reuocare non poterunt? Qualis aer tunc erit? Nonne turbinibus, nimbis, coruscationibus, tonitruis, & crinitis sideribus plenus? Qualis terra? Nonne horrendis tremoribus, & vastis hiatibus plena erit? Tales tunc terræ motus futuri perhibentur, vt non modo turres & ædificia priuata prosternant; sed integras ac totas vrbes euertant, & hiatus eiusmodi, vt maximos montes & totas ciuitates absorbeant. Sed mare præ cæteris elementis, tunc ferox & sæuum existet, & vsque adeo fluctus eius intumescent, vt omnem orbem terrarum obruere velle videantur. Mugitus autem & fremitus ferocium vndarum, & resonantium fluctuum, etiam procul positos perterrebunt vehementissime. Quid obsecro tunc homines facient? quid loquentur? quam pauidi, quam attoniti, & quam inopes virium, & consilii erunt? Quod ipsa veritas de hominibus in illo statu positis loquitur, eiusmodi est, vt amplificationibus nostris locum nullum reliquerit: Ait enim: *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.* (Luc. 21.) Quantam, quantam emphasin habent hæc verba? Arescent igitur præ timore, & pallescent, & dicent, Quid sibi hæc prodigia volunt? Quid putas hæc monstra tam insueta portendunt? Quid mundus ita parturiens comminatur? Quem finem hæc tam nouæ, & tam insolitæ rerum omnium conuersiones habebunt? Cum autem se mutuo homines intuebuntur, & facies illas pallentes, & mortis figuram præ se ferentes, videbunt, dici non potest quantum in eis metus & horror augebuntur. Itaq; tunc munera omnia publica, & etiam priuata, cessabunt. Nemo forum, nemo Gymnasium, nemo curiam frequentabit. Nemo tunc honorum ambitiosus, nemo pecuniarum cupidus, nemo voluptatum insectator inuenietur. Nam vsque adeo pauor, & trepidatio corda humana replebit, vt nec parentum, nec amicorum, nec magistratuũ, nec Principũ, imo nec cibi, nec potus homines recordentur, sed in id solum omnes incumbent, vt loca tuta ab aquarum illuuionibus, & terræ hiatibus, & tremoribus nanciscantur.

Et præsentia quidẽ mala grauia, ac molesta erunt, sed sine comparatione grauiora, & molestiora, quæ timebuntur futura. Nam cum ingenti pauore ac trepidatione expectabũt, quid tandem pariant monstra tam noua, & quem exitum habebunt, tam horrenda principia: & interim mala futura præsenti sua formidine metiētur. (*Terribilis præsens rerum facie[s,] sed terribilior futurorum m[e]tus.*) Hic verba desunt Auditores, nec inueniri oratio potest, qua res tanta ita vt est, & pro dignitate declaretur. Qui per mare aliquãdo iter fecerunt, & vim nimborũ, ac procellæ experti sunt, intelligent ac probabunt profecto, quæ dicam. (*Simile.*) Cum in mari aliqua tempestas exoritur, & nauem insani fluctus iactare incipiunt, simulatq; homines, qui in ea sunt caput attollunt, & cœlum crebris ignibus micare, & horrendis fragoribus concuti, nec nõ ventorum furentium impetu mare totum ab suis sedibus cõmoueri, & se nunc in summis fluctibus pendere, nunc ad abyssum descendere animaduertunt, confestim plorare, pauere, trepidare, misericordiam implorare, vota multiplicare, tempus pœnitentiæ postulare, omnibus sanctis salutem suam commẽdare, denique de morum correctione cogitare, ac proponere meliora incipiunt. Cogita igitur, quo animo tunc homines erunt, cum & cœlum, & terram, & omnia elementa suam ac propriam tempestatẽ excitabunt? cum sol horrendis tenebris horrorẽ incutiet, & luna in sanguinem conuersa, iuxta Prophetæ vaticinium, intuentes perterrebit: & stellæ suis casibus minabuntur, cadent enim creberrimæ, vt cœlũ omne cæcum sine vllis luminibus appareat, & aer assiduis coruscationibus micabit, & frequentibus fragoribus immugiet, & mare ferociens, atq; insaniens in immensum excrescet, & montes altissimi, terræ motibus concussi cum ingenti sonitu concident? Quis tunc edere, quis bibere, quis dormire, quis vel minimam quietem capere, inter tot procellas & tempestates, audebit? O miseros atq; infortunatos homines peccatores, quorũ capitibus hæc omnia signa mortem, (*Hæc ipsa malis m[...] tum, bo[...]*)

mortem, & extremam calamitatem portendunt? O illos felices, & ter, & quater, & decies ac millies beatos, quos conscientia recte factorum lætos, ac securos efficiet! Eadem enim prodigia, & malis hyemem ac procellas, & bonis æstatem ac serenitatem adesse significabunt. Illis initia dolorum; istis principia gaudiorum erunt. O quam lætis vocibus cum Propheta cantabunt, *Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris*! Hos enim dulcissimis illis verbis Dominus consolabitur: *His autem fieri incipientibus respicite & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* O qualem voluptatem percipiēt ex omnibus operibus bonis, quorum sibi conscii erunt! O quam iucunde ieiunia, eleemosynæ, orationes, & alia id genus opera, ad mentem venient! & fructus pœnitentiæ, qui nunc tam amari videntur, ô quam suaues tunc & amœni videbuntur! Contra vero, iniquos & sceleratos homines omnium operũ suorum pœnitebit, & gaudium eorum in luctum, & risus in fletum, & mellis dulcedo in fellis amaritudinem, & omnis voluptas præterita in dolorem ac tristitiam conuertetur.

audium excitant.

Psal. 45.

Luc. 21.

PARS SECVNDA.

NOnnulli quibus ea oratio, quam de morte habuimus, aliquid emolumenti attulisse visa est, mihi significarunt, rem me, cum Deo gratam, tum Auditoribus vtilem facturum, si de aliis quoq; nouissimis verba facerem. Quatuor ea sunt, vt nostis, Mors, Iudicium, Cruciatus gehennæ, & Gloria beatorum. Ego vero horum consilio libentissime acquieui, quod viderem non solum vtile, sed etiam tempori accommodatum esse de nouissimis disputare. Est enim hoc tempus Parasceue ad Natalem Domini celebrandum, qua re autem melius præparari poterimus, quam memoria & cogitatione nouissimorum? nouissima enim attente & diligenter cogitata timorem sanctum in animis inserunt, à peccatis auocant, in officio continent, torporem expellunt, diligentiam excitant, vigilantem denique & solertem suum contemplatorem efficiunt. Vtilitas vero, quæ ex cogitatione ac memoria extremi iudicii capi potest, tanta est, Auditores, vt non alia de causa Ecclesia mater nostra Euangelium, in quo de iudicio disputatur, non semel, aut bis, sicut cæteras historias Euangelicas, sed sępius nobis proponat. Nam & hac die Dominica, & pręcedente, & feria secunda post primam Dominicam Quadragesimæ, & rursum cum parabolam zizaniorum, vel sagenæ missæ in mare, vel alias nonnullas in sacris Missarum solemniis legendas assumit, semper nobis iudicii diem in memoriam reuocat. Vere enim B. Ambrosius ad virginem lapsam scribens ait, si mente cernerent homines peccatores, quale iudiciũ imminet mundo sensus humanus non dispergeretur vanitate sæculari, si non infidelitate grauaretur. Et B. Augustinus affirmat, si nullum aliud Euangelium Christiani homines audirent, quam illud in quo iudicii prædicatio continetur, illud vnum satis posse, & peruersos à sceleribus abstrahere, & abstractos in officio continere. Sed tamen sicut cum de morte agerem, admonuisse me memini, in audiendo parum, in meditando multum fructus atque emolumenti positum est. Vt igitur nostræ narrationis seriem prosequamur, hactenus & magnitudinem vltimæ illius diei, & signa præcedentia explicuimus, nunc de mortuorum resurrectione, & iudicis aduentu, quod vnum superest, breuiter dicamus. Post illa igitur signa & prodigia, quæ diem Domini præcedent, Archangelus de cœlo descendet, vt Apostolus Paulus ad Thessalonicenses scribens testatur, & horrendo sonitu tubæ signum dabit mortuis omnibus, vt resurgant, & ad iudicium Dei conueniant. Hæc est illa tuba, quam B. Pater Hieronym. siue comederet, siue biberet semper se audire putabat. Et merito. Quis enim ab hac citatione appellare, quis hoc iudicium recusare, quis morbum, aut negotium, aut aliam causam prætexere poterit? Tunc igitur mors omnia spolia, quæ mundo abstulerat in momento reddere cõpelletur, & ipsa vltra omnes terras, & omnia maria, vltra mundum & fines omnium viuen-

Ambr. ad Virginem lapsam.

1. Thess. 4.

De resurrectione mortuorũ.

viuentium in æternũ exilium relegabitur. Nam vt B. Ioannes in Apocalypsi refert, Tunc mare mortuos, quos absorbuerat, reddet, & mors atque infernus similiter facient. Quale igitur spectaculum erit cum terra, & mare tot corpora tam dissimilia, tam differentia, tam disparia vbique parturient? & cum ad vnum atque eundem locum tot exercitus ex omni orbe terrarum concurrent? Siquidem in eo loco parens omnium gentium Adam, omnem suam posteritatem in vnum conuenisse mirabitur, Ibi Xerxes, Darios, Alexandros, Cæsares, & alios orbis monarchas intuebimur; sed tamen alium habitum, alios mores, & aliam omnino mentem, quam cum hic viuerent præ se ferentes. Vt enim B. Hierony. ait; *Tunc ad vocem tubæ pauebit terra, cum populis lugubre mundus immugiet, & tribus ad tribũ pectora ferient, potentissimi quondam reges nudo latere palpitabũt. Exhibebitur cum prole sua Venus: Tunc ignitus Iuppiter adducetur, & cum suis stultus Plato discipulis, Aristoteli argumenta non proderunt.* Cæterum quanquã omnes homines ad vitam reuocabũtur; multũ tamẽ intererit inter corpora, quæ sanctis hominibus restituẽtur, & quæ improbi ac scelerati recipient. Illa enim sole clariora, & pulchriora incredibili luce fulgebunt; Ista autem fœdissima, teterrima, & ipsa morte horribiliora erunt. Qua quæso voluptate beatæ mentes afficientur cum suis corporibus quasi dulcissimis fratribus, post exilium tã longum iterũ coniungẽtur, separationis metum nullum amplius in omnem æternitatẽ habituræ! Quid obsecro sentiet caro cum ex puluere excitabitur, & insolitam lucem accipiet? Ei animus occurret, ac dicet, Soror & sponsa iucundissima salue. *Iam hyems transijt, imber abiit & recessit; Surge amica mea, & veni*, impleuit Deus desideriũ nostrum. Tu comes itinerum & laborum meorum fuisti: tu mecum persecutiones & iniurias propter Deũ pertulisti: tu ieiuniorum & vigiliarum laborem, tu crucẽ pœnitentiæ, tu victus difficultatem, tu rerum omnium inopiam mecum superasti. Quam sæpe tibi cibũ ac potum, vt Dominũ in pauperibus aleres eripuisti? Quam sæpe vestes, vt nudũ Dominum vestires tibi ipse detraxisti? Æquitas igitur ac ratio postulat, vt quæ mecũ in lachrymis seminasti, mecũ etiam in exultatione metas. Et quæ in laborib. comes fuisti, in voluptatibus etiam comes efficiaris, & partem harum diuitiarum, & gloriæ modo recipias quæ mihi, vt eas lucrarer, adiumento fuisti. Tunc igitur animus carnem, & caro animum dulciter cõplectetur, & felicissimis atq; indissolubilib. nexibus simul colligabũtur. Et ô quam lætis vocibus cantabunt, *Ecce quam bonum & quam iucundũ habitare fratres in vnum!* Et vere in vnum. Nec enim deinceps appetitio cũ voluntate, nec sensus cũ ratione pugnabit; sed pacis ac consensionis perpetuæ fœdere copulati cœlestibus delitiis & gaudiis æternis perfruentur. At contra qua cruce torquebitur animus peccatoris; cum ei corpus illud obscurum, graue, deforme, squalidũ atq; horridũ offeretur? Quibus verbis existimatis se mutuo salutabunt? O corpus infelix animus dicet, tu initium ac finis calamitatis meæ: tu me ad hæc supplicia tuis lenociniis pertraxisti, & modo non quasi in domum in qua quiescã, sed velut in carcerẽ in quo torquear, in te iterum, vel inuitus ingredi cogor. Hæccine est illa caro, propter quam tam sæpe comessationibus, & ebrietatibus operam dedi? Propter quam tot fornicationes, tot sacrilegia, tot adulteria perpetraui? Hæccine est illa facies quam tanto studio à sole ne nigresceret defendebam? O palatũ infelicissimũ, propter te ego terras, ac maria fatigabam! O venter infortunate! Et quomodo tam stultus fui, vt te pro Deo venerarer & colerem! Ergone propter istũ abiectissimum truncum, propter hanc omnium sordium, & immunditiarũ fœdissimam sentinam, regnum cœlorum amisi, & supplicia sempiterna mihi ipsi cõparaui? O furiæ, O Spiritus tartarei, quid moramini? cur me non discerpitis? cur ad nihilum me non redigitis? Hæc igitur atq; alia generis eiusdem, tunc animus in carnem suam cum ingenti rabie, atq; odio dicturus est: quam tamen dum hic in terris in illa moraretur, vsq; adeo diligebat, vt illam tanquã Deam, ac dominam suam coleret, atq; vt eius libidinibus satisfaceret, Dei legem ac præcepta fran-

Apoc. 20.

Hieron. epistola ad Heliodor.

Disparitas resurgentium corporum.

Cant. 2.

Psal. 132.

Querelæ impiorum resurgentium.

Aduentus iudicis terribilis. pta frangere & violare non vereretur. Postea vero quam omnes resurrexerint, & in loco quem Dominus ad hanc iudicij celebritatem designauerit, congregati fuerint, tunc apparebit in nubibus cæli cum potestate magna, & maiestate is quem Deus iudicem viuorum ac mortuorum constituit. Neque solus veniet, sed innumerabili multitudine cœlestium Principum vndiq; stipatus. Metus vero qui ab ea maiestate proficiscetur tantus erit, vt Isaias Propheta dicat: *Ingredientur scissuras petrarum, & in cauernas saxorum,* & in voragines terræ, *à facie formidinis Domini, & à gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram.* Apostolus autem Ioannes addit & dicit, *Vidi thronum magnum candidum & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit cœlum & terra, & locus non est inuentus eis.* Quamobrem obsecro fugitis ô cælum & terra? cur abscondimini? cur formidatis? Quid in Deum atque effectorem vestrum peccastis? Tu terra, nonne semper herbas virentes, vt tibi fuerat imperatum protulisti? Et tu cœlum nonne in orbem agi iussum, nec ad momentum vnquam quieuisti? Sed fortasse nomine cœli ac terræ angelos atq; homines sanctos diuinæ literæ intelligi voluerũt. Quid igitur vos ô diuini Spiritus, & mentes beatissimæ trepidatis? quid egistis? quid peccastis? cur fugitis? cur timetis? Nimirum Auditores non ideo formidabunt, quod sibi ab aliqua pœna, aut supplicio pertimescant; sed quemadmodum cum Oceani fluctus intumescunt atque insaniunt, etiam ii trepidare solent, qui in littore constituti nihil detrimenti pati possunt: sic cum Deus iram atque indignationem suam in homines impios effundere cœperit, sancti quoq; quib. nihil periculi imminebit, quodammodo trepidabunt. Sed si sancti pauebunt, quomodo impij non pauebunt? Si *cœli columnæ* contremiscent, quid ligna putrefacta atq; arida factura sunt?

Isaiæ 2.

Apoc. 20.

Tob. 26.

Ploratus damnatorum. Equidem Auditores simul atq; Deus apparuerit, & fronte, oculis, supercilijs, vultu denique toto iram atque indignationem suam ostenderit, continuo fragor & vlulatus magnus in populis excitabitur. Tunc enim vt ipse Dominus ait, *plangent omnes tribus terræ. Aspicient enim in eum quem pupugerunt, & plangent planctu magno, sicut doleri solet in morte primogeniti.* Et ô quã multas causas plorandi, & eiulandi miseri atq; infelices habebunt! Plorabunt quia remedium nullum suis malis inueniri posse videbunt. Plorabunt, quia pœnitentiam iam nimis seram, & infructuosam esse cognoscent. Plorabunt, quia nec à sententia Dei appellare, nec iudicium imminens fugere poterunt. Et tamen iudicio interesse, & sentẽtiam æternæ damnationis audire, intolerabile illis videbitur. Plorabunt, quia dum hic in terris viuerent, bene monentes contempserunt. Plorabunt, quia voluptates, quæ velut vmbra transierunt, immortales, & nunquam finiendos cruciatus illis pepererunt. Denique vt ab omnib. partibus obsessi, & in angustias inexplicabiles redacti omnis consilij & auxilij inopes plorabunt, quia nec plorando, & pectus ac faciẽ lacerando se quicquam proficere animaduertent. Nec tamen his gemitibus & clamoribus Iudex vllo modo commouebitur; sed potius plorantes à gaudentibus, hoc est, impios à piis separabit, *sicut pastor segregat oues ab hædis, & statuet,* pios *quidem à dextris,* impios *autem à sinistris.*

Matt. 24.
Apoc. 1.
Zach. 12.

Matt. 25.

Continuo autem singulorum causæ discuti incipient, neque periculum erit, ne alicuius delicti Deus non recordetur. Siquidem omnia in libros relata videbimus, & ex libris illis omnes homines iudicabuntur. *Et vidi* (inquit Euangelista Ioannes) *mortuos magnos & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum.* Itaque Auditores omnia opera nostra in libros referuntur. Vixdum fornicationem animo perpetrasti, cum in libro Dei scriptũ id flagitium inuenitur. Et quidnam obsecro in libris istis scribi existimatis? Nunquid sola sacrilegia, & parricidia, & periuria, & cætera crimina eiusdem generis. Decipitur, qui sibi hoc persuadet. Nam & cogitationes impuræ, & verba otiosa, & risus immoderatus: nec ista solum, sed etiam opera bona omissa, vel non ad finem bonum relata in iudicium adducentur. Tu fortasse

Librorum apertio, & operũ discussio.
Apoc. 26.

dicturus es, Non peieraui, neq; ebrius fui. Respondebit vero Iudex ac dicet, At filius tuus peierauit, famulus tuus ebrius fuit, cur id fieri non prohibuisti? Cur remedium nullum adhibuisti? Atque idem de cæteris vitiis intelligi volo. Tanta est enim sublimitas Christianæ integritatis ac puritatis, vt nullum, nec minimum vitium Christianis hominibus permittatur.

Sed si hæc ita se habent, vndenam obsecro in nobis, qui ista verissima & certissima esse non dubitamus, tanta dissolutio, tanta incuria, tantus torpor existit? Vnde securitatem concipimus? Vnde nobis blandimur tam seuero iudicio nostris capitibus imminente? Quid quæso in causa est, vt quibus timendum est, non timeant, & qui vix rationem vllam timendi habent, ij maxime timent? Sanctus erat Propheta Dauid, & tamen ita hoc iudicium formidabat, vt diceret, *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.* Sanctus erat Apostolus Paulus, & tamen ait, *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me Dominus est.* Idem enim est, ac si apertius dixisset: Ideo me iustum pronunciare non audeo, quia qui iudicat me Dominus est. Siquidem oculi Domini eiusmodi sunt, vt stellæ non sint mundæ coram eis. Et ibi sæpe reperiant prauitatem, vbi nos nihil nisi sanctitatem videbamus. Denique sanctus erat, vt cæteros omittamus, & Dei amicus Iob, & tamen dicebat, *Quid faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus? & cum quæsierit, quid respondebo illi?* Quæ verba Auditores, quam pauidum cor, & metu plenũ nobis demonstrant? *Quid*, inquit, *faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus?* Vna me cogitatio affligit, clauus vnus infixus inhæret cordi meo, qui mihi minimam quietem capere non permittit. Quid agam? quid loquar? Quo ibo? Quid consilii capiam, cum mecum in iudicio Deus contendere voluerit? Cur quæso vir iste Dei ore laudatus, & tam iustus, ac simplex vt dicere sine mendacio posset, *Oculus fui cæco & pes claudo*: & item, *Non me reprehendit cor meum in omni vita mea*: cur inquam, tam singularis innocentiæ vir, ita Dei iudicium reformidat? Nempe, quia nouit Deum non oculos carneos habere, & longe aliter iudicare, quam homines iudicant. Quod vt adhuc planius fiat, historiam non minus veram, quam formidabilem narrabo. Beatus Pater Ioannes Climacus monachum quendam nomine Stephanum, virum fuisse refert tantæ sanctitatis, atque innocentiæ, vt Leopardum ferocem alioqui & immitem feram, quasi catellum mitissimum aleret. Is igitur cum annos circiter quadraginta in eremo vixisset ieiuniis, lachrymis, orationibus, alijsque virtutum operibus ornatus, cordis puritati assidue studuisset, ad exitũ peruenit. Cum autem in extremo illo agone constitutus à dæmonibus multorum criminum reus fieret, repente obstupuit animo, & apertis oculis nunc ad dexteram, nunc ad sinistram lectuli partem se conuertebat, & quasi ab eo vitæ præteritæ ratio exigeretur, clara voce respondebat, aliquãdo quidem, ita sane, reuera ita est, sed pœnitentia & lachrymis crimen dilui: aliquando vero, non est ita: mentimini, hoc ego nõ feci. Deinde rursum, Verum loquimini, sed fleui, sed ministraui. In quibusdam tamen aliquando aiebat, Vere me accusatis, & quid respondeam non habeo. Atq; ita obiit ambiguum omnino relinquens, saluusne, an reprobus esset. Iam igitur si vir tantus, qui annos circiter quadraginta in eremo vixit, & sibimet omnibus delitiis interdictis soli Deo vacauit, & adhuc signis & prodigiis claruit, aliquid tamen sibi a dæmonib. obijci audiuit, de quo rationem reddere non posset, quid nobis accidet, in illo seuero iudicio, *Vbi Deus scrutabitur Ierusalem in lucernis?* Equidem Auditores, qui rem istam attente & serio cogitaret, non dubito quin eo admirationis ac stuporis deueniret, vt somnum omitteret, & cibi ac potus obliuisceretur.

Cæterum omnium hominum causis diligentissime & accuratissime discussis, proferet iudex in impios æternæ damnationis irreuocabilem sententiam. *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* O verbum asperum, quod qui audierit, tinnient ambæ aures eius! O sententia intolerabilis, quæ omni bono

Extremũ iudicium timent boni non timent mali.

Psal. 142.

1. Cor. 4.

Iob. 27. & 31.

Iob. 29.

Io. Clim.

Sophon. 1

Sententia promulgatio.

Matt. 25.

Marc. 11. bono spolias, & omne malum adducis! Maledixit aliquando Ficulneæ Dominus, & continuo non modo folia, sed & truncus, & radices penitus aruerunt. Nec minus efficax erit, illa vltimæ diei formidabilis maledictio. Nam super quos ceciderit, eos velut grando quædam aduret, & vsque adeo humore gratiæ diuinæ destitutos relinquet, vt nunquam amplius boni aliquid, vel agere, vel loqui, vel cogitare, vel sperare possint. Luc. 23. Tunc igitur impii sententiæ huiusmodi fulmine percussi montibus dicent, *Cadite super nos, & collibus operite nos.* Tunc ponent in cœlum os suum, & immanes blasphemias in Deum Iudicem euoment. Tunc maledicent diei, & horæ in qua nati sunt, & parentib. qui eos genuerunt, & vberibus, quæ eos aluerunt, & aeri quem spirauerunt, & terræ quam calcauerunt; sed non diutius in præsentem Iudicem hæc dicere eis licebit. Repente enim spiritus Domini inuoluet eos, & in abyssum magno impetu præcipitabit, Apoc. 18. id quod his verbis in Apocalypsi refert Euangelista Ioannes: *Et sustulit vnus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare dicens, hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur: & claudetur abyssus portis aereis, & repagulis ferreis, quæ nulla vi perrumpi, & nulla arte reserari poterunt. Ibi autem bibent de calice iræ Domini, & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. Nec habebunt requiem die ac nocte.* Iusti ex aduerso plenæ beatitudinis, & gloriæ sempiternæ compotes effecti, in laudes Domini, & gratiarum actionem ora reserabunt, & cum cantu & lætitia Dominum atque Imperatorem suũ ad cœli gaudia reuertentem prosequentur, & comitabuntur, & cum eo sine fine regnabunt, & bonis cœlestibus ac sempiternis perfruentur. Et quinam erunt Domine Deus, quib. sors tam beata continget? Si tribulationes pati necesse est, hic tunde verberibus, hic flagellis affige, hic vre, hic seca, vt in æternum parcas.

Epilogus. Verũ nos Auditores, vsquequo hæc quæ de iudicio literæ sacræ nos docẽt, tanquam aniles fabulas, vel historias nihil ad nos pertinentes, audiem⁹? Si vera sunt, si negari non possunt, si nostra res agitur, si periculũ magnum omnib. imminet, ne in æternũ pereamus, cur nõ excitamur, antequã mortis nocte ac tenebris obruamur? Cur qui tempus habemus, tẽpus expectam⁹? Percipite quæso quæ dico, & animis vestris mentibusque mandate. Solent in quibusdã regionib. ijs, qui Doctoratus laurea donandi sunt, quæstiones quædam explicãdæ assignari & spatium temporis, horis quatuor & viginti definiri. Quæ cũ ita sint, nonne stultissimi essent, si suis quæstionibus prætermissis, aliis studiis & negotiis illo ipso tempore operã darẽt? Essent plane: & idcirco hoc illi intelligentes, sese in cubiculis claudunt, & parum, aut nihil cibi, & somni capientes, illis suis quæstionib. totos sé dedunt. Et si forte ad eos familiares accedant, & ad conuiuiũ, ad venationem, ad piscationẽ, ad alia oblectamenta inuitent, cũ stomacho illis respõdent, cras lauream Doctoratus capere, vel infamia insigni notari necesse est, & quæstiones mihi difficillimæ propositæ sunt, & spatium temporis breuissimum cõceditur; & audetis me à studio, & meditatione auocare? Sic illi respondent: quia *prudentiores sunt filij huius sæculi filiis lucis in generatione sua.* Discamus igitur vel saltẽ ab illis, tametsi potius illi à nobis discere prudentiam debuerunt. Cogitemus diem illũ, in quo corã Deo & Angelis, & omni orbe terrarum ad quæstiones difficillimas respondendũ erit, & vel corona gloriæ decorãdi, vel ignominia infinita afficiendi erimus. Cogitemus nobis tẽporis spatiũ omnino breue præscriptum & definitum esse, quod cur quæso totum in Cicerone, & Aristotele euoluendo terimus? O insipientia! O tenebræ filiorum Adam! Omne studium, omnem curam, omnẽ ætatem ponimus in rerũ natura perscrutanda, & cursu syderum inuestigando, de quib. in iudicio non interrogabimur, & virtutũ atq; operum bonorum rationem nullam habemus à quibus tamen gloria, vel ignominia sempiterna dependet. Non reprehendo rerum cognitionem, & studia literarum, sed nimiam in iis sollicitudinẽ, & nimium in virtutibus, & operibus bonis torporem vitupero. Claudamus igitur nos in cubiculis cordium nostrorum, atque ibi serio aliquando statuamus, inanes nugas

Simile. Luc. 16.

gas omittendas esse, & in ea totis virib. incumbendum, de quib. iudici nostro rationem reddere nos oportebit: carni autem & mundo ad inania lucra, & falsos honores & fallaces delitias nos inuitantibus, libere respondeamus, ad ea nobis tempus non suppetere, iudicium nimirum seuerum imminere, non esse pro breuib. & caducis æternorum iacturam faciendam. Quod si fecerimus, & in morte securi, & in iudicio parati inueniemur vt respondeamus ei, qui est benedictus in sæcula, Amen.

CONCIO III.

DE CRVCIATIBVS Gehennæ.

Vo sunt Auditores optimi, quæ mihi de initiis & progressu Christianæ religionis cogitanti, & memoria signa & prodigia nostri liberatoris repetenti maxime admiranda, ac pene incredibilia videri solent. Vnum, inueniri aliquos, qui nostram sanctissimam fidem amplecti recusent: alterum, eos peccare audere, qui eam fidem susceperunt. Nam quis non miretur post fidei nostræ prædicationem, tot Prophetarũ vaticiniis promissam, tanta populorum cõsensione susceptam, tanto miraculorum numero fundatam, spe nutritam, charitate auctam, antiquitate roboratam, Episcoporum successione confirmatam, ipsa deniq; Romanæ Ecclesiæ auctoritate munitã, adhuc aliquos reperiri quib. Catholica Christi doctrina minus probetur, & nouarum sectarum auctoribus magistrisque errorũ nomina dare non vereantur? Quis item audiens, credidisse nonnullos iis, qui Dei legẽ violauerint, æterna supplicia esse proposita, & tamen eos ipsos, qui id crediderunt, summa facilitate atq; audacia in Deũ peccare, non obstupescat? Etenim si edicto Regis cautũ esset, ne quis certa hora portas ciuitatis egrederetur, suspendio proposito, quis ita stultus, & suæ salutis negligens inueniretur, qui ea ipsa hora coram multis testibus pedem extra portam efferre tentaret? Et si forte casu aliquo id faceret, nonne postea non solum testes, sed portam etiam ipsam tanquam patrati criminis consciam pertimesceret? Vnde igitur fieri dicemus, vt cum Christianis omnib. iam persuasum sit Deum optimum maximum irreuocabili sententia statuisse, vt qui legis ipsius violatæ reus diem extremum clauserit, æternis vinculis alligetur & suppliciis inexplicabilibus sine vllo fine torqueatur: nihilominus tam multos quotidie videamus, qui nec compulsi, nec rogati, sæpe etiam nec inuitati, sponte sua & libera voluntate, ac libenti animo Deum offendant, quin etiam occasiones quærant peccandi, & inuẽtis gaudeant, doleant non inuentis? Mihi quidem Auditores huius rei tres præcipuæ causæ esse videntur, inconsideratio, ignorantia, & amor suiipsius quem Græci φιλαυτίαν cõmodius, & significantius dicũt. Etenim inconsideratio non minima causa, imo fortasse præcipua ratio est, cur nos à peccando nõ reuocet periculum, quod nobis omnib. impendet cruciatuũ sempiternorum. Nec n. plerisque multis fides deest, sed attenta diligensque consideratio eorum quæ fides proponit ac docet, maxime deest. Quocirca rem Deo gratissimã, & vobis vtilissimam me facturũ existimaui si quemadmodum concione superiori promisi, hodie vobis ad memoriam reuocem, & in ipsis prope oculis ponam, quã horribilia, quã atrocia, quam diuturna supplicia impiis sceleratisque hominib. Deus parauerit. Sed antea tñ, quam de gehẽnæ cruciatibus dicere incipiam, duæ illæ reliquæ causæ, quas paulo ante commemoraui, refellẽdæ sunt. Initio igitur quia peccati grauitatẽ, & magnitudinẽ ignoramus, ppterea vix adduci possumus, vt credamus cruciatus gehennæ tales esse, quales sacræ literæ nefariis hominib. cõminantur. Quod his verbis D. Aug. affirmat, *Sed ideo, inquit, pœna æterna dura & iniusta sensib. videtur humanis, quia in hac infirmitate moribundorum sensuũ deest ille sensus altissimæ purissimæque sapietiæ, quo possit sentiri quantum nefas in illa prima præuaricatione commissum sit.* Profecto n. si culpæ

Mirum est quosdam esse infideles; mirabilius tamẽ fideles tam libere peccare.

Simile.

Huius rei causæ tres.

Prima, inconsideratio.

Secunda ignorantia grauitatis peccati, & pœnæ.

Aug. li. 21 de ciuit. c. 12.

Ter... phil...

culpæ grauitatem intelligeremus, de pœnarum acerbitate minime dubitaremus. Vultis autem, vt vno verbo dicam, quanta ſit grauitas peccati? Tanta eſt Auditores, quantam animus noſter complecti nullo modo poteſt. Nam vires humanæ mentis exuperat, & omnem mortalium intelligentiam vincit. Si enim offenſionis magnitudinem ipſius offenſi dignitate ac nobilitate metiri oportet, certe peccatum quod infinitam dignitatem, nobilitatemq; lędit, malum infinitum atq; immenſum erit. Deniq; quam periculoſus, & quam grauis ſit morbus peccati, ex ipſius medici, & medicamẽtorum, quæ ad ipſum curandum neceſſaria

Simile.

ſunt, præſtãtia ac dignitate cognoſces. Cũ n. aliquem ita ægrotare audimus, vt ijs medicis qui in vrbe ſunt non contentus, vndique peritiſſimos medicos, & ex diſtantiſſimis locis accerſat, & medicamentis exquiſitiſſimis, & maximis ſumptibus comparatis opus habeat, nos quoque qui medici nõ ſumꝰ, grauiſſimo aliquo morbi genere hominem illum laborare aſſerimus. Quid igitur de peccati morbo cogitare debemus, quem omnium angelorum atque hominũ ſapientia, ingenium, potentia, vires, curare nunquam potuiſſent? Et plane genus humanum totum morbus ille ad interitum ꝑduxiſſet, niſi ex ipſo ſinu Patris Dei ſapiẽtia deſcẽdiſſet, & medicinam exquiſitiſſimã ex ipſo ſui corporis digniſſimi ſanguine cõfeciſſet. Certe Auditores, quando nullũ aliud argumẽtum ad grauitatem peccati demonſtrandam haberemus, hoc vnũ tale eſt, vt plane omnibus perſuadere poſſit, quamlibet culpam in Deum admiſſam, ſcelus eſſe tam immane, vt de pœna ei culpæ debita iure optimo dicere poſſimus, *Oculus non vidit, auris non audiuit, in cor hominis non aſcenderunt* ſupplicia ac tormẽta, quæ præparauit Deus offendentibus ſe. Cur n. Deus, qui ipſa ſapientia eſt, & homo fieri, & in crucẽ agi, & mori voluiſſet, vt regnum peccati deſtrueret, niſi res magna, & creatas vires exuperans exterminatio peccati fuiſſet? Hæc igitur ſi aliquando cogitaremus, non ita faciles ad peccandum eſſemus, & de gehennæ cruciatibus, multo aliter ſentiremus.

Tertia, philautia.

Sed iam ad alteram cauſam noſtri torporis veniamus. Amor ſuiipſius execrabiliſque Philautia, mirum eſt Auditores, quãtam vim habeat ad perſuadendum. Eſt n. tã blanda conciliatrix, & quaſi ſuadela potens natura, vt eius ſuaſu plerique omnes facile credant, quamquam improbe & ſcelerate viuant, tamen aut nullas, aut breues, & exiguas pœnas ſe daturos. Hinc enim primum orta eſt illa ſententia quorundam Philoſophorum, qui vt Ariſtotel. ſcriptum reliquit, res præclare geſtas ſibiipſis tribuebant, & earum auctores ſe credi, atque haberi cupiebant: flagitiorum autem & ſcelerũ, quæ interdum committebant, omnem culpam in externam quandam cauſam reijciebant. Itaque ſi bene aliquid egiſſent præmijs affici; ſi male, pœnam luere nullam volebant.

Ariſt. li. 3. Moral.

Porro ex eadem radice Chriſtianorum etiam ſcriptorum illi errores pullularũt, quos lib. 12. de ciuit. Dei D. Aug. & commemorat & refellit. Alii enim nullas eſſe pœnas æternas Chriſtianis Catholicis, licet corrupte viuentibus, paratas crediderunt: alii nõ ſolum Catholicos, ſed hæreticos etiam, qui cum Catholici aliquando fuiſſent, à pœnis æternis ſuis ſententijs liberauerũt: alij nullum ſacramento baptiſmatis initiatum, ſiue Catholicum, ſiue hæreticũ, æternis ſupplicijs addici poſſe aſſeruerunt. Alij ꝓgreſſi longius, homines omnes ſiue Chriſtiani, ſiue Iudæi, ſiue Ethnici ſint, extremo iudicio ſaluandos eſſe, vel ſuis ipſorum meritis, vel aliorum patrocinio & ſuffragijs pũtauerũt. Alij denique non hominib. ſolum, ſed dæmonibus quoq; ſpem veniæ & ſalutis æternæ adeptionem promiſerunt. Quos omnes quid niſi execrabilis Philautia, ita male miſericordes, & tam abiecte de cruciatib. gehennæ ſentientes effecit? Quæ cum ita ſint, mirum profecto nobis nõ debet eſſe, ſi hæc eadem Philautia, his etiam noſtris temporibus in nonnullis efficiat, vt difficile atque ægre in animos ſuos inducant, æternorum intolerabiliumq; ſuppliciorum ſibi periculum imminere, nec non vt ſtulte apud ſe ratiocinentur ac dicant: Certe nunquam me Deus tam grandi pretio redemiſſet, & tãta propter me hic in terris pertuliſſet, ſi ꝓpter blaſphemiam vnam, vel aliud aliquod crimen, æternis me carceribus mancipare in

Aug. li. 12. de ciuit.

animo habuisset. Verum ocurrendum est Auditores huic falsæ, & perniciosæ opinioni, & quam debili fundamento innitatur demonstrandum. Quæro igitur à vobis, si Rex noster obscurum aliquem hominem adamare incipiat, ad honores euehat, publicis muneribus ornet, denique arci totius imperij sui instructissimæ, ac pulcherrimæ illum præficiat; si is cum hostibus in Regem suum conspiret, atque arcem suæ curæ cõmissam, in manus illorum venire patiatur: postea vero casu aliquo capi eum, & ad suũ Regem adduci contingat, quid Regem facturum existimatis, num quia proditorem istum vehementer aliquando dilexit, de eo pœnas proditoribus debitas nõ sumet? Certe sumet, & eo atrociores, quo maiora beneficia in illum ante contulerat. Sic igitur tametsi Deus nos vehementer dilexit, cum filium suum ad nos misit, & eum pro liberatione nostra tam multa pati ac tolerare voluit; tamen nihilo secius nos æternis cruciatibus puniet, si ad castra hostium transfugerimus, & arcem animæ nostræ dæmonibus prodiderimus. An est quisquam qui Patriarchæ Iosephi historiam vel non audierit, vel non legerit? Is enim cum venditus à fratribus suis; atque in Ægyptum adductus fuisset, emit eum Princeps exercitus Pharaonis, & ita vehementer eum dilexit, vt omni domui illum præficeret, & omniũ fortunarum suarum administrationem illi commiserit. Et tamen simulatque suspicari cœpit ab eo coniugem suam sollicitatam de stupro fuisse, vehementissime commotus, non modo eum à præfectura domus deturbauit, sed etiam in teterrimum carcerem conieciт.

Remediũ cõtra Philautiam Exemplũ.

Gẽ. 37. 39.

Quid de damnatis angelis dicemus? Nonne dæmonum princeps, princeps angelorum fuit? Ita sane. Nam vt B. Gregori⁹ & eo multo antiquior Tertull. & alij permulti Ecclesiastici scriptores docent, prim⁹ & nobilissimus omnium angelorum, atque adeo totius opificij diuini præstantissima pars ille fuit, qui nunc humillimus, miserrimus, & abiectissimus est. Hinc in sacris literis nunc *Lucifer*, nunc *principium viarum Domini*, nunc *signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore* nominatur. Atq; de eo Ezechiel Propheta dicit: *Omnis lapis pretiosus ornamentum tuum.* Et rursum: *Omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius.* Et item, *Et æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ sunt in paradiso Dei.* Iam igitur si præstantissimus, sapientissimus, & maximus omnium angelorum propter peccatum vnum è cœlo exturbatus, & in abyssum præcipitatus fuit; vnde nos cum in cœno innumerabiliũ peccatorum hæremus, de Dei nobis beneuolentia, & charitate blandimur? Quid, quod non angelos modo, sed ipsum etiam filium propter peccata Deus afflixit. Nihil est Auditores, quod Deus diligat vehementius quam ipsum verum & naturalem filium: & tamen cum is peccata nostra in humeros suos sustulit, & pro eis satisfacere se velle professus est, percussit eum Deus, & contriuit *in infirmitate*, vt Isaias Propheta loquitur: & eos dolores, ac supplicia perferre eum voluit, quæ nemo vnquam hominum hic in terris tolerauit. Magnum ergo & implacabile Dei odium contra peccatũ est, quando in ipso filio, ita seuere alienum scelus vlciscitur. *Sed si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Si Dominum ipsum omnium virtutum floribus ornatum, & omni gratia, & decore spirituali virentem passionis flamma ex alienis sceleribus excitata, ita vehementer exussit, *vt nouissimum virorum, & virum dolorum* illum efficeret; quid in lignis aridis, hoc est, in hominibus humore gratiæ & virtutum destitutis gehennæ fornax efficiet, quem tot flagitia, tot facinora, tot scelera succenderunt? Hæc igitur cum ita se habeant, dubitare Auditores nullo modo debemus, quin gehennæ supplicia inexplicabilia atque intolerabilia sint.

Peccatum quãtopere punitum in angelis. Gregor. Tertull.

Isai. 14. Iob 49. Ezech. 28.

Ibid.

Imo in Christo.

Isaia 53.

Luc. 23.

Isaia 53.

Sed adhuc tamen mihi videor audire nescio, quem obstrepentem ac dicentem: Ecquis vnquam ex gehenna redijt, qui hæc vera esse renunciaret? O stultam interrogationem! Imo propterea vehementius carcer ille est timendus, quod ex eo nullus vnquam reuerti potuerit. Si enim aliqui redirent omnes sperare possent, se aliquando redituros. Nunc autem cum nullus vnquam reuertatur, argumentum est, puteum illum tam profundum esse, vt nemo inde emergere

Stupida quorũdam interrogatio.

gere possit. Quam prudentiam, si non aliũde, vel ab ipsis fabulis discamus. Eæ siquidem tradunt, vulpem cum multa ad leonẽ introeuntia, & nulla exeuntia vestigia cerneret, non dixisse apud se, Nemo redit qui periculum aliquod apud leonem esse renũciet, nihil igitur apud eũ periculi erit. Hoc inquam eam dixisse non tradunt, sed cõtra, propterea vehementer ad leonem accedere timuisse, quod multa animantia ad ipsum proficisci, & nulla inde reuerti cernebat. Quid, quod multi ad vitam diuina ope reuocati sunt, qui & verbis & factis, magnitudinem earum pœnarum non modo non explicari, sed neque cogitari à nobis posse testati sunt? De quibus multa B. Gregorius, Ioannes Climacus, & alii nonnulli sancti & eruditi homines retulerunt.

Venio nunc ad illud quod est proprium orationis nostræ. Quemadmodum in peccato quolibet, duæ peruersitates reperiuntur, auersio à summo & increato bono, & conuersio ad bonum exiguum & creatum, sic in pœna, quæ ei culpæ respondet duo dolores reperientur. Vnus, qui ex amissione sempiternæ beatitudinis; alter qui ex suppliciis & tormentis, quæ corpori & animo inferentur, orietur. Quos duos cruciatus, pœnam damni, & pœnam sensus Theologi vocant. Ac vt de amissione felicitatis, quæ pœna grauior, prius dicamus: Nulla potest Auditores pœna tam immanis, aut fingi, aut cogitari, quæ à iactura summi boni non vincatur.

[P]œna damni & sen[s]us.

Etenim si ignis ardor corpori admotus ita cruciat, vt tolerari non possit, cum tamẽ solum auferat bonam corporis cõstitutionem, & naturale temperamentum, quod bonum omnino modicum & exiguum est, quam vehementer torquebit illa auulsio ac separatio à Deo, cuius solus conspectus tãtum est bonum, vt repente beatum ac felicem hominem efficiat? Supplicium ingens ac pene omnium grauissimum, Romanis ciuibus videbatur, cum propter maxima aliqua crimina ab vrbe abesse, & ciuium cõspectu priuari, & in insulis quibusdam semidesertis inter barbaros habitare cogebãtur. Quocirca Marcus Tullius cum ab exilio reuocatus, quasi nouum orbem ingressus esset, & cœlum cum terra commutasset, stupefactus aiebat, Quæ species Italiæ? Quę celebritas oppidorum? quæ forma regionũ, Qui agri? quæ fruges? quæ pulchritudo Vrbis? quæ humanitas ciuium? quæ reipublicæ dignitas? quæ vestra maiestas? Quãtum igitur doloris percipient ii, qui à cœli palatiis, à Republica sanctorum, ab illis felicissimis regionibus, vbi regnat pax, charitas, tranquillitas, gaudium, vbi resonat vox laudis & exultationis, & perpetuum alleluia cantatur, ab illa denique purissima luce, quæ lætos ac beatos efficit intuentes, abesse & in teterrimis carceribus, & omnium sordium fædissima sentina, *vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, vbi nulla vox, nisi gementium & blasphemantium, vbi nullus sonus, nisi percutientium malleorum, & flagellorum audietur, cum dæmonibus omnib. barbaris immanioribus, & cum omni scelestissimorum hominum colluuie perpetuo versari cogentur.

[E]xilium, [m]agnum [s]uppliciũ.

Maius pœna damni.

Sed video, quod nonnulli vitæ præsentis amatores dicturi sunt; Nunquid impræsentiarum istis omnibus rebus, quas commemorasti, non caremus? Quis nostrum in cœli palatiis versatur? Quis illa luce purissima fruitur? Et nunquid propter ea tristamur, nunquid torquemur? Imo vero si nobis in corpore isto semper esse, & bonis præsentibus frui liceret, nunquid de bonis illis cœlestibus cogitaremus? Hæc est Auditores, communis imperitorum hominũ deceptio, qui nesciunt nos post mortem alios oculos, & aliam rerum cognitionem, atque intelligentiam habituros, quam nunc habeamus.

Nimius quorũdam stupor.

Quod B. Chrysost. pulchre his verbis expressit, *Qui in gehenna vritur, & cœlorum regnum prorsus amittit. Quæ certe pœna maior est quam cruciatus ille flammarum. Noui autem quia plurimi pertimescunt gehennam, ego tamen illius gloriæ amissionem multo amarius, quã ipsius gehennæ dico esse supplicium. Si vero id non possum sermone monstrare nihil est omnino mirandum. Neque enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, vt infelicitatẽ quoque de eorum amissione scire possimus. Nos autem hanc absque dubio discemus, cum experimento cœperimus edoceri. Itaque tunc aperien-*

Chrysost. hom. 24. in Matth.

tur oculi, tunc velamen auferetur, tunc cum ingenti dolore impij videbunt, quid inter bonum æternum, & summum, & hæc fragilia & caduca discriminis sit. Ac vt rem istam quantum possumus illustremus, hanc si placet comparationem accipite. Rex quidam potentissimus, cum filium nullum haberet, qui in regni administratione succederet, puerumque nescio quem elegantem & forma liberali, sed obscurum & tenuem conspicatus aliquando fuisset, eum ad se vocari, & pædagogis instituendum tradi iussit: deinde in testamento scriptum reliquit, vt si puer ille cum adoleuerit, eruditus, sapiēs, grauis, omni genere virtutum ornatus, & denique ad clauum Reipublicæ regendum idoneus inueniatur, Rex & princeps legitimus habeatur, atque in solio Regum collocatus diademate & sceptro insignitus, toti⁹ regni gubernacula suscipiat. Si sec⁹ eueniat, tanquam omnium ignauissimus, catenis onustus ad triremes cum ignominia & dedecore, quo dignus est, eiiciatur. Continuo Principis imperio ministri eius obtemperant. Adducitur puer, Pædagogis traditur, vt litteris & moribus imbuatur diligentia adhibetur. Sed ille ab aliis puerulis illectus, nec quid secum ageretur intelligens, simulatque magister domo pedem extulerat, librum in imum angulum proiiciebat, & diē totum in quibusdam domunculis ex fragmentis vasorum erigendis, & aliis puerilibus ludis conterebat. Circa vesperam pædagogus redibat, rationem lectionis exigebat, puerulus vix vbi librum reliquisset recordari poterat. Commotus pædagogus verberib. puerum afficiebat, pede domunculas ab illo fabricatas euertebat, eique dicebat, O si intelligere posses, quid istis tuis puerilibus oblectamentis amittas, & quātum tibi detrimenti negligentia in ediscendis litteris adferat! Sed intelliges paulo post, quando istud intelligere nil proderit. Ille quod vere puer esset, propter verbera & obiurgationem Prædagogi fiebat; sed multo magis propter domunculæ euersionem. De verbis aūt Magistri & Regis testamento nihil cogitabat, quinetiā die sequenti verberū & obiurgationis oblitus, iterum domunculam extruebat, & in suis consuetis ludis puerilib. occupabatur. Tandem cum adoleuisset: & eum rudem atque imperitū, & omnino ineptum ad regnum gubernandum regiæ voluntatis executores vidissent, coram eo primum Regis testamentum legerunt, deinde vinculis alligatum ad triremes cum ignominia maxima expulerunt. Quid obsecro illum magis fleuisse, quid acerbius tulisse existimatis, remigandi laborem, an regni amissionem? Ego certe sic statuo, illum, ꝙ triremibus manciparetur vehementissime doluisse: nec enim statū infeliciorē hic in terris inueniri posse arbitror: siquidē nullius rei, qui sunt triremib. addicti, præterq̄ verberum copiā habent: tamen sine vlla dubitatione, multo grauius atque iniquius accepisse illū censeo, ꝙ regni amplissimi & maximi honore spoliaret. Quid. n. miserius, quid infelicius dici aut cogitari potest, quā ꝓpter nugas pueriles regni pulcherrimi, & nobilissimi iacturam fecisse? Hæc igitur parabola quem nostrū non tangit Auditores? Nos n. omnes dum hic in terris viuimus, pueri sumus: nihil altum sapimus, nihil sublime cogitamus: toti sum⁹ in rebus ludicris & nugis puerilibus occupati. Quanta solicitudine domos luteas extruimus? quæ nisi paulo maiores essent, in quo ab illis puerorum domunculis differrent? Sic etiam studia mercatorum, ambitiones clericorum & aulicorum, molitiones artificum, Regum ac Principum contentiones de ciuitatibus, de prouinciis, de regnis: nec non lites priuatorum de possessionibus, de stillicidiis, de limitibus nugæ sunt, sed paulo maiores, quā illæ puerorū, & idcirco, vt Aug. ait, negotia nominantur.

Simile.

Sed tametsi hæc omnia, quæ commemoraui, nugę sint, si cum alterius vitæ negotijs comparentur; tamen ita plerosque occupatos tenent, vt de negotio regni cœlestis, ꝙ vnum, verum, ac serium negotium est, cogitare non possint. Videt hæc Pædagogus cœlestis, qui nos instituendos suscepit, vt ad regnū cœlorum capescēdum idonei inueniamur, & nostras vices dolens clamare non cessat: *Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia cupient? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Deinde pede euertit domunculas.

Cogitationes hominum varia.

Prou. 1.
Psalm. 4.

Sæpe

Sæpe enim consilia nostra eludit. Expectabat mercator nauem onustam mercibus ex oriente, & ecce audit naufragio facto merces omnes in Oceanum decidisse. Alius nescio quis omnem spem suam in filio collocauerat, eum Doctorem, Canonicum, Pontificem breui futurum confidebat. Denique super ipsum altissimas cogitationum turres fabricabat, & ecce audit illum febricula quadam correptum decubuisse, & post paucos dies extremum diem clausisse. Alius inuitatus ad nuptias, ad optimũ prandium, ad egregiam potationem se comparabat, & ecce in morbum incidit, & à vino abstinere, & inedia morbum curare cogitur. Quis obsecro nobis ista facit? Quis ita hominum consilia & cogitationes eludit? Pædagogus noster Auditores, qui nõ quod nos oderit, sed quod vehementer diligat hæc facit. Impedimenta enim abscindere cupit, quæ nos ad cœlum currentes retardant, & ne lectioni cœlesti operam demus efficiunt. Verum nos puerorum vere insipientium more euersionem domuncularum, facultatum terrenarum iacturam, & cætera Domini verbera iniquo animo ferimus, & rursum iterum ad easdem domunculas construẽdas aggredimur, & de regno cœlorum, ad quod per ista flagella vocamur, non cogitamus. Sed veniet (mihi credite) veniet tempus quando per ianuam mortis alium orbem ingrediemur, & ibi statim viros atque adultos nos esse videbimus. Nemo n. in illa noua regione puer inueniri potest. Nam omnes cum hinc egrediuntur in ipso itinere in viros commutantur. Ibi igitur dicetur nobis, Vobis quidem regnũ cœlorum & pulcherrima illa domicilia parata erant, si veræ sapientiæ dare operam voluissetis: sed quia pueri stulti esse voluistis, & Pædagogi vocem atq; admonitiones contẽpsistis, cum ignominia ac dedecore in tenebras exteriores proiiciemini, vbi *erit fletus & stridor dentium*, & alii cruciatus, ac supplicia sempiterna. Quid tunc dicturi sumus Auditores? Quid nobis tũc de istis ludicris honoribus, de istis puerilibus negotiis videbitur, quando solis luce clarius intuebimur bonorũ inexplicabilium vere permanentium, & nunquam periturorũ propter vmbras & somnia quędam iacturam nos fecisse? O cum quanto animi dolore tũc dicent homines peccatores, *Quid nobis profuit superbia & diuitiarum iactantia?* Quid profuit per omnes terras, & omnia maria discurrere, vt opes congregaremus? Quid profuit in palatiis principũ cum tanto labore versari, & tanta arte magis hominibus, hoc est, terræ ac cineri adulari, vt honores aliquos assequeremur? Quid profuit ingenium torquere, & noctes integras vigilare, vt obscurissimos scriptores intelligere, & inde nescio quam auram captare possemus? Ecce enim hęc omnia tanquam vmbra transierunt, & veros honores, veras diuitias, veras voluptates, veram sapientiam, verum & summum & æternum bonum ignorauimus, & sine vlla spe recuperationis amisimus.

Matth.8. [left margin]

Sap.5. [right margin]

Tantus erit hic dolor Auditores, vt quãquam certo sciant damnati omnes, sibi omnes aditus ad æternam beatitudinem interclusos, & chaos maximum inter ipsos & locum beatorum interpositum, tamen naturali desiderio impellente ab illis vocibus cessare non poterunt, *Domine, Domine aperi nobis. Domine, Domine aperi nobis.* Noster igitur sapientissimus Doctor Ioan. Chrysost. ait, Intolerabilis quidem res est etiam gehenna: quis nesciat & supplicium illud esse horribile? Tamen si mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus est, quale est à beatę illius gloriæ honore depelli, exosumque esse Christo, & audire ab illo, *Non noui vos:* atque argui, quod esurienti, & sitienti, negauerimus cibum & potum. Est enim satius mille fulmina sustinere, quam vultum illum mansuetudinis, pietatisque, nos tum auersantem videre, & illos totius tranquillitatis oculos nequaquam nos aspicere sustinentes; quid quod summi boni iactura omnium aliorum bonorum iacturam secũ adfert? Nec enim oculi damnatorum speciem vllam pulchram, nec aures eorum vllos dulces concentus, nec sensus olfaciendi odorem vllum suauem, nec sensus gustandi saporem vllum iucundum, nec sensus tangendi quiquam amplius molle percipiet. Qui enim à Dei consortio semel excluduntur, in Oceanum omnium calamitatum, & æru-

Matth.25. *Chrysost. in Matth. Hom.24.* [right margin]

ærumnarum sine vlla spe euasionis vno tempore demergetur. Atque hæc quidem de iactura summi boni habui quæ dicerem.

Pœna sensus. Nunc ad eum cruciatum veniamus, quem ideo pœnam sensus Theologi vocauerunt, quod sensibus & viribus, tā externis corporis quam internis animæ admouendus sit. Ac vt de sensuum internorū supplicio prius dicamus: quatuor sunt, quæ ad rem propositam pertinent, animæ facultates, quæ miris in gehenna suppliciis torquebuntur. Prima enim ea, quam Græci phantasiam, nos cogitationem dicere possumus. Secunda Memoria, Tertia intelligentia. Postrema Voluntas. *Cogitatio cruciabitur quomodo.* Cogitatio igitur cruciabitur vehementissima quadam comprehensione eorum tormentorum, in quibus tunc & corpus, & animus versabuntur. Nam si nunc grauis aliquis dolor ita sibi cogitationem vendicat, vt homo non possit, etiam si maxime velit, de eo dolore non cogitare, quid gehennæ supplicia, quæ sine comparatione maiora erunt, in animis damnatorū efficient? Et cogitatio igitur dolores acuet, & dolores cogitationem excitabunt; & se mutuo ita fouebunt, vt nullum locum in animo, & corpore damnatorum quieti permittant. Istæ igitur erūt perpetuæ contemplationes eorū, qui dum hic fructuose possent hæc meditari noluerunt, & qui his vtilissimis cogitationibus tanquā fræno libidinū vti dedignantur, eas tunc vt crudelissimos carnifices patientur.

Memoria quomodo cruciabitur. Deinde memoria non exigua etiam crux animis damnatorum erit, cum antiquæ felicitatis & præteritarum voluptatum recordari incipiet, propter quas ad ea tormēta deuenerunt. Tunc enim tandem intelligent quanto sale aspersæ, & quam acri pipere conditæ illæ epulæ fuerint, quæ olim tam dulces illis videbantur. Sed multo etiam vehementius torquebuntur cum voluptatum præteritarum breuitatē, cum præsentium dolorum æternitate comparabunt. Nam quis tam eruditus Mathematicus inueniri posset, qui nobis explicaret, quanto spatio tempus ab æternitate superetur? Quales igitur mugitus dabūt, & qualia suspiria ex imis præcordiis trahent, cum diligenter subductis rationib. inuenient voluptates vix ad punctū temporis durasse, & velut vmbrā ad somnium præteriisse; dolores aūt finem & terminum nullū habituros.

Intelligentia quomodo crucinbitur. Verum intelligentia sicut facultas præstantior & perspicacior est, ita cruce intolerabiliore torquebitur. In hac facultate ille vermis existet, quem tam sæpe diuinæ literæ peccatoribus comminantur cum aiunt, *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur.* *Isai. 66.* Nam vt vermis ex ligno oritur, & ipsum lignum vnde est ortus perpetuo rodit; sic iste vermis nascitur ex peccato, & cum peccato perpetuum bellum gerit. Nihil enim est aliud, quam perpetua quædam, & rabie ac desperatio plena pœnitentia, ac dolor quem ex peccatis cupiunt, cum intelligunt propter ea se regnum cœlorum amisisse, & in illos inexplicabiles cruciatus incurrisse. In Genesi legimus habuisse quondam Ægyptios septem annos tantæ fertilitatis arq; abundātiæ, vt loca in quibus frumenta reconderent, non haberent: *Gen. 41.* deinde septem annos alios tantæ sterilitatis, ac penuriæ, vt pecunias, agros, iumēta & seipsos pro frumento tradere cogerentur. Quo tempore posteriore, quis explicare posset quam vehementer eos pœnitebat, quod iam negligentes in conseruando frumento fuissent, quando eius copia eorum horrea redundabant? Et quod tempus futuræ penuriæ non prouidissent, quando frumentum diligenter seruatum eos non modo ab inopia & fame liberasset, sed etiam ditissimos & fortunatissimos effecisset? Talis est vermis damnatorum Auditores, qui nec noctes, nec dies quiescit, sed perpetuo mordet, rodit, consumit, depascit viscera miserorum: nec vnquam obliuisci possunt, tam præclaræ oportunitatis, quam hic in terris habuerunt non solum pœnas eas paruo negotio euadendi; sed etiam regnum cœlorum vilissimo pretio comparandi Itaque perpetuo ipsi secum altercantur, & dicunt, *Miser discursus damnatorū.* Nos miseros quibus aliquando regnum cœlorum offerebatur, & gratis donabatur: quin etiam obsecratū est, vt illud acciperemus, & tenuimus. Si vel peccatorū nos pœnituisset, & ea ipsimet confessi fuissemus, omnia condonabantur. Quid magnum erat pœnitere? quid magnum confiteri?

teri? Si misericordiam implorabamus, facillime concedebatur: si Dei opem postulabamus, præsto erat: si vel poculum aquæ frigidæ propter Deum dedissemus vitã æternam consequebamur, & nunc perpetuo ieiunabimus, cruciabimur, affligemur, & fructum nullum reportabimus. O tempus illud aureum, & quod iam præteriit, nec in æternum reuertetur. Et quidnam mundus offerebat vt tam terribilem Deum prouocare ad iracundiam auderemus? Etiamsi omnia regna, & omnia imperia totius orbis obtulisset, & illis multis annorum millibus tranquille frui nobis licuisset, quid erat illud tamen si cum leuissima harum pœnarũ sempiternarum compararetur: Cum igitur non regna, neq; imperia, neque sæculorum diuturnitatem, sed vmbram quandã amarissimæ voluptatis obtulerit, propter hanc nos pondus ferre debemus cruciatuũ sempiternorum? O cur tam cæci, cur tam stulti fuimus? Quis nobis mentem abstulit, quis oculos clausit, quis aures obstruxit? Quis nos ita fascinauit, vt hæc supplicia nunquã cogitaremus: vt in hæc tempora nunquam respiceremus; vt hanc inopiam nunquam præuideremus, & bene monentes non audiremus? Et si hæc intelligentia patietur, quid tandem de voluntate dicemus quæ præcipua causa peccatorum?

Voluntas quomodo cruciabitur. Psal. 111.

Voluntas igitur rabida quadam inuidia perpetuo cruciabitur, quam de ipsius Dei, & omnium sanctorum gloria, & honore concipiet. Vt enim psalmographus ait, *Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet*: nec enim quod cupit consequetur, nam *desiderium peccatorum peribit*. Hinc autem odium implacabile contra Deum in iisdem peccatorum voluntatibus orietur: ex odio vero horrenda illa maledicta & blasphemiæ inauditæ nascentur, quæ in eorum linguis & ore nunquã deficient. Quoniam enim tunc hinc spem recuperandæ salutis nullam habebunt, certoq; scient, se nunquam amplius cum Deo in gratiam redituros, neq; cruciatus vnquam finiendos, aut minuendos; & illinc Deum esse videbunt, qui eos tanquam catena quadam alligatos in illis perpetuis suppliciis tenet, & ipsum esse, qui in eos ab alto fulmina iaculatur, & suo omnipotenti flatu fornaces illas gehennæ succendit, tanquam rabidi canes ferocient, & nunquã à latratu, blasphemiis, & contumeliis cessabunt. Maledicent Deo quod eos creauerit, & morti addixerit, & tamen eos semper interficiendo, nunquam penitus interficiat. Maledicent eius tunc potentiæ, quod tam vehementer illos torqueat. Maledicent eius sapientiæ, quod eam nullum ipsorum flagitium fugere valeat. Maledicent eius benignitati, quod pro illis versa sit in sæuitiam, & asperitatem. Maledicẽt eius cruci & sanguini super eam effuso, quod tam multis profuerit, & illis non profuerit. Maledicent Reginæ cœlorum, quod tam multis peccatoribus ianua vitæ & misericordiæ fuit, & illis nouerca crudelis fuisse videbitur. Denique Sanctis omnibus maledicent, quod eos lætari, & gaudere de ipsorum tormentis intelligent. Ista erit illorum perpetua symphonia. Istæ horæ matutinæ, & vespertinæ. Isti Psalmi atq; Hymni, qui in istis funestissimis templis dæmonum cantabuntur. Vbi sulphur pro thure, pro cereis fumus ex pice & igne egrediens, & pro cytharis atq; organis stridor catenarum, sonitus verberum, & malleorum erunt. Iam vero si sola rerum tam horrendarum cõmemoratio terrorẽ incutit, horrorem ingenerat, quid erit in eo ipso loco perpetuo commorari, vbi hæc dicuntur & audiuntur? Et quid ergo nos facere par est, ne tam funestis celebritatibus interesse cogamur? Sed modicũ quiescamus.

Blasphemia damnatorum.

PARS SECVNDA.

Ierem. 24.

PROPHETA Ieremias duos calathos plenos ficubus sibi à Domino fuisse cõmemorat: quorum vnus, ficus bonas continebat, & bonas valde, alter ficus malas, & malas valde, vt comedi nulla ratione possent. Quibus duobus ficuũ generibus, duos hominum status, post hanc vitam, nisi fallor designauit. Omnes enim vel statum bonum, bonum valde, vel malum, malum valde obtinebimus. Nec n. est aliquis medius status inter statũ beatorum, qui est bonus, bonus valde, & statum perditorum, qui est malus, malus valde. Nã ignis purgatorius, qui

qui medius esse videtur vsque ad certum quoddam & definitum tempus manebit, & demum omnes, qui in eo sunt vel erunt, sempiternæ felicitatis & gloriæ compotes efficientur, & ad statum bonum, bonũ valde pertinebũt. Et quidem quod status beatorum sit bonus, & bonus valde, proxima concione Deo aspirante demonstrabimus. Quod vero status damnatorum sit malus, & malus valde, partim ex iis, quæ diximus, partim ex iis, quę iam dicemus intelligi poterit. Hactenus enim eum dolorem, qui ex amissione summi boni oritur & quem internæ animæ vires patiuntur maximum atque inexplicabilem esse, quoad potuimus, ostendimus. Nunc eum etiam dolorem atrocissimum esse demonstrabimus, quem in externis sensibus hominum damnatorũ ipsa supplicia & cruciatus efficient.

Initio igitur, quemadmodum præmium beatorum nõ est vnum aliquod certum bonum seiunctum ac separatum ab aliis, sed quoddam commune ac generale bonum, quo omnia bona, & omnes delectationes, ac delitiæ continentur, atq; ita à Boetio definitur status omnium bonorum aggregatione perfectus: Sic pœna damnatorum nõ est vnum aliquod genus doloris, vt capitis, vt renum, vt dentium, vt oculorum, sed est pœna quædam generalis, quæ omnes omnium membrorum, & compagum, & sensuum dolores comprehendit. Hic in terris, sicut bonum illud generale beatorum, ita malum istud generale damnatorum nunquam experimur. Nam qui oculis dolet, non simul dentibus dolet, & qui dentibus, non simul oculis, & sic de cæteris ad eundẽ modum. At apud inferos atrocissimi dolores, & in capite, & in oculis, & in dentibus, & in pectore, & in renibus, deniq; in omnibus membris, omnibus compagibus, omnibus neruis, omnibus medullis, omnibus viribus, & omnibus sensibus vno tempore perferuntur: vti enim peccator omnibus membris contra Deum vsus est, sic etiã in omnib. membris patietur, & nulla nec minima pars erit, quæ suum ac proprium tortorem, & carnificẽ non habeat. Rogo vos, si vnus aliquis nostrum spatio vnius diei, generali ista pœna torqueretur, quid sentiret? quid pateretur? quã longam diem illam esse iudicaret: Nonne singula momenta mensibus longiora, & horæ singulæ annis diuturniores illi viderentur? Equidẽ Auditores si canem vnũ in plateis tot dolorum generibus simul torqueri videremus, non dubito, quin vehementissime cõmouveremur. Hęc igitur pœna, hic dolor est, si tamẽ vlla ratione explicari potest, quo damnati homines non vnius diei spatio, sed in omni sæculorum æternitate apud inferos cruciabuntur.

In damnatis generalis omniũ membrorum dolor.

Sed iam hæc omnia pœnarum genera paulo diligentius, atq; accuratius consideremus. Oculi qui omnia inspiciunt, merito primo loco inspiciendos se offerũt. Isti igitur oculi, qui nunc satiari delectatione non possunt, qui pulchras formas tanta auiditate conspiciunt, qui ad ludicra nugatorum spectacula intuenda tanquã principes curiositatis cõfestim aduolant, qui vt impurissimi lenones, tam frequenter meretricias imagines in cordis cubiculum introducũt, qui solas inopum & miserorũ calamitates, & ærumnas videre non queunt, qua cruce putatis apud inferos torquebuntur? Sane horrendas primũ dæmonum figuras videbunt. Est vero tam horribile diabolum intueri, vt nonnulli sensum, nonnulli vitam amisisse in ipso aspectu dæmonis referãtur D. Bernard. 90. Psalm. exponens, quendam ex suis monachis refert fuisse, qui cum ei nocte quadam horribilis quędã figura se ostendisset, tota illa die vix rationis compos fuit, nunquam se securũ esse putabat. Denique in tam horribilem vocem prorupit, vt omnes monachos, qui tum forte dormiebant, excitauerit, vehemẽtissimeq; perterruerit. Cassianus quoq; in collationibus refert, tantum extitisse aliquando apud veteres anachoretas dæmonis terrorem, qui eis variis, sed horrendis semper figuris se prodebat, vt nec soli habitare, nec ii qui in eadem cella morabãtur, simul omnes dormire auderent. Itaq; aliis dormiẽntibus, alii in excubiis vigilabant, & nunquam psalmos & hymnos canere intermittebant. Iam igitur si dæmones hic in nostris regionibus tantum in nos imperii sibi assumunt, & tam vehementer eos formidamus, quid quæso in suis

Pœna oculorum.

Affectus dæmonum terribilis.

Bern. in Psam. Qui habitat.

Cassian. in Collat.

in suis regionibus facturi sunt, vbi neq; timebunt exorcismos, neq; aquã lustralem, neq; merita & orationes sanctorum? Si hic ita grassantur, vnde tam potenter expelluntur, quid ibi facient vbi dominantur & regnant? Si homini cœmiterium aliquod ingredienti sola suspicio præsentiæ illorum, & erigi capillos, & vocem faucibus hærere facit, qualis metus peccatores inuadet, cũ in illo communi damnatorum cœmiterio horrore & vmbra mortis pleno, obuiam tot monstra, tot phantasmata, tot Chimæras habebunt? Deinde quam crucem patientur oculi damnatorum, cum vxores, & parentes, & filios in iisdem suppliciis intuebuntur? Egesippus de excidio Ierusalem scriptum reliquit, Alexandrum Hircani filium, & ducem Hebræorũ, cum atrocissimas pœnas de certis hominibus sumere vellet, iussisse vt octingenti simul in media vrbe in cruces tollerentur, & cum adhuc viuerent ante eorum conspectus vxores, & liberi singulorum crudelissime trucidarentur, vt hac ratione non vna, sed multis mortibus miseri interirent. Neque vero hoc supplicii genus apud inferos deest. Ibi igitur cum ingenti dolore, & filii parentes, & parentes filios, & viri vxores, & vxores viros, & omnes qui aliis causa peccandi fuerunt, se cum illis, in cruciatibus gehennæ videbunt.

Egesip. l. 1. de excidio.

Ego quidem Auditores in hac florenti Academia tantam, tam modestã, tam quietam, tam studiosam & vere religiosam iuuentutem ali atque institui, partim ex aliis audiens, partim etiam ipsemet videns, vehementer gaudeo: & communi omnium nostrum Domino gratias ago; sed tamen molestissime fero, quod inter tot probos adolescẽtes, nescio quos corruptos, & corruptores versari intelligi, qui simplices circumueniunt, & nunc ad compotationes, nunc ad choreas, nunc ad alia libidinum incitamenta suis verbis alliciunt. Sed væ tibi vir nequam, dæmonis imitator, pestis adolescentiæ. Siccine tantũ bonum inuidere, & eripere audes Reipublicæ? Et quid ages cũ te vna cum illis quos decepisti, in illis viuis flammarum incendiis videbis? O quam sępe tunc dices, Pereat illa dies qua te primũ vidi, qua alloqui ac decipere aggressus sum: te enim in vitiũ ebrietatis, & alia scelera ac flagitia, & me in hæc supplicia vno tempore præcipitaui. Tibi vero ille respondebit. Pereat illa dies, quæ te latronem ac carnificem animæ meæ obtulit, & qua tuis venenatis sermonib. aures præbui. Hæ carminum alternationes, hæc symphonia illorum miserorũ erit. Sed hæc symphonia nos monet, vt iã ab oculis ad aures transeamus.

Contra seductores.

Aures igitur quæ vsq; adeo lasciuis cantibus delectabantur, & ad proximorum detractiones atq; infamiam gaudebant: quæque in foro circulatores per multas horas sine labore audiuissent, in templo autẽ concione vnius horulæ defatigabantur, nihil apud inferos nisi gemitus, rugitus, vlulatus, contumelias, blasphemias & maledicta audituræ sunt. Nam quemadmodum in regno beatorũ semper laudes diuinæ, & dulcissimum alleluia cantatur; sic in carceribus damnatorum perpetuo clamores, & blasphemiæ resonabunt. Isti erunt hymni, qui ad sonitum malleorum & verberum cantabuntur. Memini me apud Plutarchũ in Sylla aliquando legisse seuerum illum Dictatorem, quadam die sex hominum millia in paruo circo congregari mandasse, & simul in templo, quod non procul ab eo circo aberat senatum coegisse: deinde militibus imperasse, vt cum ipse in senatu orationem haberet, tum ipsi sex illa hominum millia, quam celerrime possent, trucidarent. Itaque vbi Sylla Dictator verba facere ad senatores aggreditur, continuo exaudiuntur innumerabiles crepitus, atque ictus ferientium gladiorum, eorum clamoribus, & gemitibus admixti qui trucidabantur, & quanquam Dictator senatores admonebat, vt iis, quæ dicebantur, attenderent, non curiose quæ foris agerentur, considerarent, tamen attoniti omnes, & pauidi effecti vix in ea concione contineri poterant. Hinc igitur cogitare possumus, qualem symphoniam, qualia organa, quales citharas audiremus, si semel nobis ad fores gehennæ aures admouere liceret, vbi non sex millia, sed multo sine comparatione plura, perpetuo cæduntur, verberantur, percutiuntur, vlulant, rugiunt, exclamant.

Pœna aurium.

Quid vero de sensu olfaciendi dicemus?

Pœna olfactus.

Nulla reperiri sentina tam immunda, nulla tam grauiter olens cloaca inueniri potest, quæ cum gehennæ lacu comparari possit, in quem omnes totius orbis sordes proiiciendæ sunt. D. Victor Africanus describens supplicia, quę Vandali Arriani sanctis martyribus inferebant, vnam ex atrocissimis pœnis eorū, carceris fœtorem fuisse confirmat. Sic enim loquitur de quatuor millibus nongentis nonagintasex martyribus, qui simul in eodem carcere torquebantur. Iactabantur, inquit, confessores Christi super inuicem, angustia coarctante vnus super alium, vt agmina locustarum, & vt proprie dicatur, vt grana pretiosissima frumentorum. In qua constipatione secedenti ad naturale officium, nulla ratio sinebat loci; sed stercora & vrinam vrgēte necessitate ibidem faciebat, vt ille tunc fœtor & horror vniuersa pœnarum genera superaret. Ad quas aliquando dantes ingentia munera Mauris, dormiētibus Vandalis, vix clam admissi sumus intrare: qui introeuntes velut in gurgite luti vsq; ad genua cœpimus mergi: Illud tunc Ieremiæ videntes fuisse completum: *Qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercora sua.* Conferte nunc Auditores hanc martyrum pœnam cū suppliciis damnatorum. In carcere confessorum Christi pauci quidam erant, in carcere gehennæ innumerabiles homines erunt. In illo solæ aliquot hominum sordes fœtorem excitabant, in isto omnes totius mundi sordes, omnes fæces, omnis colluuio, omnis deniq; teter & grauis odor congregabitur. Si igitur illius carceris fœtor omnia pœnarum genera superabat, quis gehennæ fœtorē sine vlla comparatione grauiorem & horribiliorem tolerare poterit? Quis item sine horrore legere potest, nouū illud tormenti genus, siue id verū, siue falsum sit quod latinus Poeta describit cum ait, *Mortua quin etiam iungebat corpora viuis, Componens manibusq; manus atq; oribus ora. Tormenti genus: & sanie, taboq; fluentes, Complexu in misero, longa sic morte necabat.* Quid? Nonne hoc est horrendum, non solum aspectu, sed etiam auditu, vt homo viuus ac sanus cum mortuo cadauere colligetur, vt os viui cum ore mortui coniungatur, vt in spiratione teterrimi illius fœtoris, & corruptione ac vermibus à cadauere egredientibus homo miserrimus contabescat, & à mortuo viuus extinguatur. Sed si hoc genus supplicii durū atq; immane, sicut est, ita nobis videtur, quid de gehennæ fœtore dicemus, qui ex tot spurcissimis corporib. orietur; Sed si hæc odoratus patitur, gustandi sensus, qui multo plurium, & grauiorum criminum causa esse solet, nunquid immunis à supplicio erit? Non sane Auditores: verum tunc primum intelligent homines ebriosi, atq; impurissimi helluones quanti exquisitas epulas, & potationes illas emerint, quas hic tam vili pretio se emisse arbitrantur. Iste igitur sensus incredibili fame & siti torquebitur & qui nunc duorum dierū ieiunium ferre non possunt, & nisi vsque ad ebrietatem & vomitum biberint, se natuæ satisfecisse non putant, tali tunc inedia & siti cruciabuntur, vt maior, neq; cogitari, neq; fingi possit. Quem non moueat illa vox diuitis Euangelici, *Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma?* Quæ maior inopia cogitari potest? Quid minus petere poterat iste diues, qui quondam epulabatur quotidie splendide? Non audet plenum aqua poculū petere, cui olim exquisitissima vina non sufficiebant? sed neque postulat vt manum totam, imo quod magis admirandum est, nec vt totum digitum Lazarus in aquā intingat, sed extremā duntaxat digiti partē: & hoc ipsum impetrare nō valuit. Quæ propterea nobis narrantur, vt intelligamus ita generalem fuisse illam interdicti, & excommunicationis sententiam, quam Dominus protulit in damnatos, vt nemo sit, qui eis vel minimū consiliū, aut auxilium præbere possit. Itaq; quocunq; oculos vertēt, quocunq; manus extendent, ad omne consilium, atq; auxiliū sibi aditum interclusum cognoscent. Et quemadmodum ii qui in mediū Oceanum ceciderunt, dum suffocantur, & cum morte luctantur frequenter manus ac pedes extendunt, sed nihil nisi liquidam aquā inueniunt, quæ omnes illorum conatus, & contentiones eludit, sic ii qui in illud altissimum

Victor Africanus lib. 2. Persecut. Vandalicæ.

Thren. 4.

Virg. lib. 7. Æneid.

Pœna gustus.

Luc. 16.

mum miseriarũ pelagus lapsi sunt, & in eo perpetuo suffocantur, omniũ rerum opem, etiam mortis ipsius implorant, sed frustra. Nemo est enim, qui minimam opem illis adferre vlla ratione possit.

Vtrum tandem hæc vera sint Auditores? Vnde didicimus? Quis ista narrauit? Num Homerus, num Plato, num Virgilius? Ipsa veritas, ipsa Dei sapientia, is qui mentiri non potest, hæc locutus est. Est igitur fides in orbe? Vtuntur homines ratione? Iudicare aliquid possunt? Vnde in illis, qui ista credunt, tantus torpor existit? Qui in aliis minoribus malis arcendis, tam diligentes sumus, cur ista quomodo euadamus non prouidemus?

Sensus tangendi quomodo cruciabitur.

Neque tamen sunt hæ omnium pœnarum grauissimæ, adhuc aliæ multo grauiores supersunt. Siquidem sensus tangendi, propter quem tot flagitia, tot scelera, tot sacrilegia, tot stupra, tot adulteria perpetrantur, diuinæ iustitiæ ratio postulat, vt multo atrocius, quam cæteri sensus torqueatur. Itaque tortor huius sensus ignis erit, tam potens, tam viuus, tam efficax, vt noster ignis cum eo comparatus non verus, sed pictus esse videatur. Nam cum in hunc vsum duntaxat à Deo creatus sit, vt iustitiæ ipsius instrumentum existat, dubitare non possumus, quin vehementissime afflicturus & cruciaturus sit. Siquidem Auditores, si quis attente cogitaret, quid doloris perciperet, si in ardentem aliquam fornacem viuus inijceretur, & ore fornacis diligenter occluso ad vnam horam ibi relinqueretur, non quidem plane intelligeret; sed tamen aliquo modo subolfaceret, quid sit apud inferos viuere. Quæso vos, qui humeri viuas illas flammas tolerare potuerunt? Quod pectus illa suppliciorum æternitate non frangeretur? *Quis de vobis*, inquit Isaias, *habitare poterit cum igne deuorante? Quis ex vobis habitabit cum ardoribus sempiternis?* Quid quod cum hac pœna alia non minor coniungetur? Nec enim ignis ardore solum, sed intolerabili etiam frigore cruciabũtur. Nam si B. Basilio fidem adhibemus, nullus pene cruciatus est, qui cum eo comparari possit, quem vehementissimi frigoris asperitas infert. Vt enim ipse oratione in quadraginta martyres declarat, cum sæuissimus ac truculentissimus quidam tyrannus inexplicabili supplicio sanctos illos martyres torquere vellet, cõsiderare cœpit asperrimam hiemem tunc vigere, & regionem in qua erant natura frigidissimam esse, ita vt super maximum quendam lacum in glaciem conuersum, homines cum iumentis, & plaustris iter facerent, & maxima flumina à cursu cessassent, & non tam flumina, quam viæ stratæ marmoribus viderentur. Itaq; nocte quadam obseruata in qua vehementissime Boreas flaret, sanctos martyres nudos sub dio esse præcepit, & diuturnis inexplicabilibusque cruciatibus interire.

Isai. 35.

Basil. in Oratione in quadraginta Martyres.

Omnium membrorum tortura.

Hic igitur Auditores ludus est damnatorum, hæc alteratio delectationum à calore nimio ad aquas niuium, & ab aquis niuium ad calorem nimium, vt Iob loquitur, transferentur. Neque hæc figmenta, nec fabulæ Poetarum sunt. Audite enim quid ipse Dominus Iobum alloquens dicit, *Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis, quæ præparaui in tempus hostis in diem pugnæ & belli.* Audite Psalmographũ. *Ignis, grando, nix, glacies, Spiritus procellarum pars calicis eorum.* Et si hæc pars tam est amara, quid erit totum calicem exhaurire? O homines infelices, quanto melius vobis fuisset, si nunquam nati fuissetis? O miserabiles oculi quos horrẽdæ dæmonum figuræ terrebunt, quos fumus densissimus cruciabit, qui semper aperti ad vestras intuendas miserias eritis! O miserabiles aures, quæ sonitum flagellorum, & blasphemias, ac gemitum miserorum semper audietis! O miserabiles nares, quæ fœtorẽ loci spurcissimi, & corporũ spurcissimorum semper haurietis! O miserabiles ventres, & ora miserabilia, quæ inedia sempiterna, & fame, ac siti intolerabili torquebimini! O mẽbra miserabilia, quæ puteũ illum sulphureas flãmas euomentem, incoletis? Num annos decem, aut viginti, aut cẽtum, aut mille? Non sane. Nã & hoc aliquod genus cõsolationis esset. Verum in æternũ, & vltra, si vltra inueniri potest. O verbum breue rẽ nobis tam diuturnam significans! Hæc æternitas Auditores res est eiusmodi, vt sine ea nullum supplicium graue, cum ea nullum leue iudicari possit:

Iob. 38.

Psal. 10.

Eaq; perpetua.

possit: & tamen hoc sale pœnæ damnatorum condiendæ sunt. Primum enim tot sæculis torquebuntur, quot stellæ lucent in cœlo, deinde quot arenarum grana iacent in littore, tum quot guttæ aquarum inueniuntur in mari. Et his euolutis iterum dolores incipiẽt, & sine vllo fine rota ista versabitur. *Sicut oues, inquit, in inferno positi sunt, mors depascet eos.* Vt enim oues summa folia herbarum depascunt & radices non euellunt, vt iterum herbæ nascantur, & iterũ tonderi ab ouibus possint; sic in pascuis gehennæ vbi oues damnati, pascua tormẽta, & pastor ouium mors est, damnati ad pascua à morte deducti tormenta semper depascent, nec pabula ista vnquam finientur, neque domini calix, quem bibent, vnquam exhaurietur. Tamdiu carcer gehennæ manebit, quamdiu regnum cœlorum manebit. Tamdiu torquebuntur damnati, quamdiu lætabuntur beati. Deniq; tamdiu reprobi morientur, quamdiu Deus ipse viuet. Et nisi desinat esse Deus quod est, non desinent ipsi esse, quod sunt. O vita mortifera? O mors immortalis? & quomodo tandem te appellabimus? Vitã, an mortẽ? Si vita es, quomodo occidis: Si mors es, quomodo duras? Neq; igitur vita, neque mors dicenda es. Nam vtrumq; horum boni aliquid habet. Vita quietẽ, & mors finem. Tu vero neq; quietem, neq; finem habes? Quid igitur te esse dicemus, nisi id totum mali, quod & vita, & mors habet? A morte enim cruciatus, à vita durationẽ accepisti. Et vitam igitur, & mortem eo bono quod in illis erat spoliauit Deus, & in te posuit reliquum. O venenata compositio? O pharmacum amarum, quo ex calice domini omnes peccatores potabũtur? Magna profecto res esset auditores, si vel mediocriter intelligere possemus, quid sit æternitas pœnarum. Hæc n. sola cogitatio tanquã frænũ quoddam, omnes nostras libidines coerceret, & ita nostræ vitæ moderaretur, vt non Christiani modo, sed etiam monachi, vel anachoretę sanctissimi omnes videremur. Cogita n. crucem, quam patitur spatio vnius noctis, is qui graui aliquo morbo afflictatur, quam frequenter se nunc ad istam, nũc ad illam partem conuertit, quam longa illi nox esse videtur, quomodo numeret oẽs horas, & quam diuturnam vnamquamque earum esse iudicet, quo desiderio aurorę, ac lucis tenetur, quam sæpe rogat quantũ adhuc noctis supersit, & nũ lucis radii apparere incipiant. Iam vero si tam ingens iste dolor nobis esse videtur, qualis erit eorum, qui non in lectulo molli, sed in viuis atque ardentissimis flammis iacebunt toto spatio illius noctis quæ auroram non habet, nec diei lucem expectat? O profundissima obscuritas! O nox æterna! O nox ipsius Dei ore maledicta, quæ lucẽ diei & auroræ splendorem non videbis! Verum Auditores, si sola huius æternitatis cogitatio nos perterret, quid erit non cogitare, sed reipsa in æternis suppliciis versari? Tam horrẽda profecto res est sine fine torqueri, vt quando vnus duntaxat ex Adæ filiis tali supplicio mulctandus esset, merito omnib. pauendũ ac trepidandũ esset. Vnde igitur fit, vt nunc nõ moueamur cum certissime sciamus infinitũ esse numerum stultorũ, & viam (quæ ducit ad vitã) angustam, & paucos qui inueniũt eam, & viam perditionis latissimã, & innumerabiles, qui per eam incedunt? Si ista non credimus, vbi est fides nostra? Si credimus, vbi iudicium? Si sanæ mentis sumus, si fidẽ scripturis adhibemus, quo pacto nobis tã horrendo periculo imminente adhuc dormimus? Qui fieri potest, vt crapula & ebrietas adhuc placeant? Adhuc otiose viuere delectet? Excitemur igitur aliquando, torporem excutiamus, vt in terris gratiam, deinde post obitum gloriam Dominus largiatur, qui est in sæcula benedictus, Amen.

Psal. 48. *Bene ponderanda æternitas.* *Eccl. 1.* *Matth. 7.*

CONCIO IV.

DE BEATITVDINE COELESTI & gloria Beatorum.

CVm Deus Opt. Max. Abrahæ patriarchæ regiones Palæstinæ se daturum polliceretur, id ei simul præcepit, vt omnia illa loca diligenter circuiret ac peragraret: *Omnem terram, inquit, quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo vsque in sempiternum. Surge ergo & perambula terram in longitudine & latitudine*

tudine sua, quia tibi daturus sum eam. Quæ verba, optimi Auditores, nobis etiam quibus regnum cœlorum promissum est à Domino, dicta esse merito, iureq; optimo existimare debemus. Nec enim aliquis in illa felicissima loca ingredi permittitur, neque ad ea alicui aditus vnquam patebit, qui ea non diu, multumque desiderauerit, & ad ea vehementissime non aspirauerit. Quis vero tanta cupiditate eius pulcherrimæ regionis videndæ flagrabit, quanta nos flagrare par est, si nihil de eius excellentia, & pulchritudine nouerit? Quare surgendum nobis paulisper est, & terrenæ cogitationes, & negotia relinquenda sunt, vt alis Spiritus in sublimes illas ac illustres regiones delati, longitudinem æternitatis, & latitudinem felicitatis earum inspicere & contemplari attente ac diligenter valeamus. Et quanquam multa ac varia sunt, quæ de sempiterna felicitate, regnoque cœlorum dici possunt, nobis tamen duo potissimum hoc tẽpore, & his auditoribus dicenda esse videntur. Primum enim de ipsa beatitudine, ac felicitate; deinde de regionibus ac domiciliis beatorum, quo ad angustiæ temporis patientur, differendum erit.

Beatitudinis nobis aliqua innata cognitio.

Principio igitur beatitudo propter sui eximiam atque excellentem naturam, id fere proprium habet, vt maxime nota, & minime nota esse videatur. Eam enim rem quandam optimam, & præclarissimam esse, ac vt Boetius ait, statum omnium bonorũ aggregatione perfectum, quem adeptus qui sit, nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius, nemo fere est qui nesciat: cum enim omnibus hominibus amor quidã beatitudinis à natura insitus sit, & quod penitus ignoratur, amari non possit: cognitionẽ quoque beatitudinis aliquam omnibus hominibus ab ipsa natura insitam esse, necesse est. Quid tamen illud sit in cuius possessione beatitudo consistat, & quod hominem collocet in eo statu, quem esse diximus, omnium bonorum aggregatione perfectũ, id vero vsque adeo priscis sæculis obscurũ fuit, vt nulla quæstio sit cuius maior discrepantium opinionum perplexitas olim inter Philosophos fuerit.

Hinc enim alii in rerum scientia & contemplatione, alij in virtute, q̃ nouerant, hominis beatitudinem posuerũt: alii voluptate metiri cuncta voluerunt: alij ad ea quæ prima secundum naturam nominabant, omnia retulerunt. Alij nescio quam indolentiam, seu vacuitatem expetendorum extremum & vltimum statuerunt: alii virtutis vsum cum vitæ perfectæ prosperitate copulauerunt; fuerunt etiam alij, qui honestatẽ, vel voluptatem addiderũt, vel vacuitatem doloris adiunxerunt. Denique vt ex Varrone D. Augustinus ostendit vsque ad ducentas octoginta sex opiniones de summo bono discrepantes peruenerunt. Et quãquam veteres Philosophi maximo labore, perpetuo studio, & summa contentione animi summum illud bonum inuestigare conati sint, tamen duplici potissimum de causa à veritate longissime aberrauerunt. Primum, quod id q̃ vnum & simplicissimum est, in multas ipsi partes, ac veluti membra secuerunt. Cum n. probe intelligerent, eum, qui vere felix ac beatus appellandus sit, affluentem diuitijs, præditum potestate, clarũ atq; illustrem esse oportere, neque ei honestas, licitasque voluptates ac delitias deesse debere: & rursum cum hæc omnia, & alia permulta, quæ status hominis beati prope suo iure postulare videtur, non posse in vna aliqua re inueniri arbitrarentur, ad multarum rerum adiumenta confugerunt, & multorum diuersorumque bonorum aggregationem, beatitudinem definierunt. Deinde altera illius errandi causa fuit, quod infra lunam, vbi nihil est, nisi mortale & caducum præter animos generi hominum Dei munere datos, beatitudinem quæsierunt. Ex quo errore ille antea commemoratus error dimanauit. Nam idcirco nihil vnum inuenire potuerunt, cui omnes beatitudinis partes conuenirent, quod non in æternitate vbi erat, sed in tempore vbi non erat, illud inuestigare voluerunt.

De beatitudine multiplex opinio Philosophorũ Ethnicorum.

Augu. 19. lib. de ciu. cap. 1.

Ratio 1.

Ratio 2.

Nullitas bonorum sublunarium.

Etenim si veri iudices atq; æstimatores rerum præsentiũ sumus, nõ dubito quin & diuitias tam animi, quam corporis, & potestatem, & honores, & voluptates, & alia quæ hic in terris inueniri possunt, non modo non partes ac membra, sed vix vmbras quasdam veræ beatitudinis esse iudicabimus.

Sapientia. bimus. Quales enim hic animi diuitias habere possumus, vbi ille omnium iudicio sapientissimus existimatur, qui hoc vnum se scire, quod nihil sciret constantissime prædicabat? & vbi alius quidam ex sapientioribus asserebat, maximam partem eorũ quæ scimus, minimam partem esse eorum, quæ ignoramus. *Diuitiarũ.* Deinde si de diuitiis corporis agatur, quales eæ diuitiæ sunt, quæ sitim excitare, & non sedare possunt? Quæ corpori somnum, & animo quietem auferunt? Quæ vnum diuitem non faciunt, nisi faciat alterum pauperem? Quæ quo sunt ampliores, eo pluribus custodibus indigent? *Potentia.* Quæ denique ab ipsa veritate spinis comparatæ sunt? Et potestas qualis tandem hic in terris inuenitur, quando Reges ac Principes, qui omnium hominum potentissimi esse videntur, sic infirmi ac debiles sunt, vt sine multis militibus, sine multis bellicis tormentis, sine multis machinis ac præsidiis, sine multis & magnis sumptibus, tuti esse non possint? At ii qui vere felices ac beati sunt, nullius opem desiderant, neque adiumenta à rebus aliis petunt; sed in seipsis inueniunt, vnde sufficiant ad omnium hostium impetus ꝓpulsandos. *Honorum.* Honores vero ac dignitates, quas hic in terris inuenimus, nonne fortunæ ludibrio expositæ sunt? Nonne odium, inuidiam, suspiciones vix, aut ne vix quidem effugiunt? nonne homines quales sint ostendunt, ac sæpe ridiculos faciunt? Quẽadmodum enim, qui edito loco collocatur, non propterea pulchrior est, quod plures in eum intueantur; sed qualis sit pluribus innotescit: sic magistratus, & gradus, & sedes locorum, non homines sapientes reddunt; sed quales sunt omnibus manifestum faciunt. Et sæpe fit, vt qui priuatus cum esset prudens, & grauis existimabatur, ad magistratum euectus, leuem & stultum, atque adeo ridiculum omnibus se prodat. *Voluptatum.* Deniq; quales nostræ voluptates sunt, quæ vsum rationis impediunt, intelligentiæ lumen obscurant, mentis aciem hebetant, & pœnitentiam ac dolorem secum ferunt? Quando vero nihil horum quæ diximus esset, & nec pauperes diuitiæ, nec imbecillis potestas, nec obscuri honores, nec amara voluptas; sed omnia præclara, omnia excelsa, omnia angusta hic infra lunam inuenirentur, nonne vel propterea hominem beatum non facerent, quod non modo non æterna, sed ne diuturna quidem esse possint? Nam cum is demum beatus dicendus sit (vt D. August. ait) qui habet id omne quod vult, & nihil mali vult, *August.* cum tandem is qui beatus dicitur moriatur, vel ipso nolente, vel ipso volente fit: si ipso nolente, iam non habet omne quod vult, cogitur enim mori, cũ maxime cupit viuere, adeoque beatus non est: si ipso volente neque tunc beatus erit, quia male aliquid vult mortem videlicet ipsam: quæ tantum est malum, vt Deus quasi calumniam, de tam venenati geminis procreatione à se repellens scribi voluerit, se mortem non fecisse, sed inuidia Diaboli eam in orbem terrarum aditum habuisse. *Sap. 2.*

In solo Deo vera beatitudo. Quæ cum ita sint, dubitare Auditores nulla ratione debemus, quin vera beatitudo supra lunam, & solem, & supra temporum vicissitudines quærenda sit. Mundi vero sapientes beatitudinem veram inuestigasse quidem, sed ideo non inuenisse, quod eam vbi non erat quærere, atque inuestigare voluerint. Vbinam igitur beatitudinem inueniemus? Nempe Auditores non alibi, quam in Deo.

Tunc enim demum beati erimus, cum Deo (qui natura beatus est) similes erimus. Erimus autem similes Deo cum eum videbimus sicuti est. Sic enim magnus ille Theologus Ioannes Euangelista nos docuit, cum ait, *Charissimi nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quia erimus, scimus autem, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* *1. Ioan. 3.* Sed mihi videor Logicum nescio quem audire, qui vehementer miratur, quomodo ista cohæreant: *Similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est?* Quam multos enim sicuti sunt videmus, & non continuo similes illorum efficimur? Sed tamen Auditores, & vere & sapiẽter, & plane Theologice sanctus Ioannes ait, *Similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Id enim vnde beatus est, quicunque beatus est siue is Deus, siue Angelus, siue homo sit, nihil est aliud, quam primæ ac summæ veritatis, quæ Deus ipse est, non qualiscunque

que cognitio sed clarissima & apertissima visio. Quare sicut ex eo beatus Deus, quod seipsum, primam videlicet ac summam veritatem sicuti est intuetur; ita nos quoque pro modulo nostro beati & Deo similes erimus, cum eum, nempe primam ac summā veritatem, sicuti est intuebimur. Deinde si luna ac stellæ lumen concipiunt, & similes solis efficiuntur, cum ei oppositæ in eum quodammodo intuentur; quanto magis mentes purgatissimæ beatorū diuinum lumen concipient, & Deo similes erunt, cum non amplius per speculum, neque in ænigmate, sed facie ad faciem iustitiæ solem, & lucem increatam aspicient? Vera igitur, ac sola nostra beatitudo in Dei visione consistit, quod illis verbis Dominus affirmauit, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et illis: *Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Quæ quidem beatitudo, tametsi vna ac simplicissima res est; tamen & diuitias, & potestatem, & honores, & voluptatē & alia bona, quæ mens humana desiderare potest, & multo etiam plura, ad quæ nos humi strati, ne desiderio quidem pertingere possumus, comprehendit. Hoc est enim quod Apostolus ait, *Oculus non vidit, auris non audiuit, in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Ac vt à diuitijs ordiamur, quales obsecro diuitiæ beatorum erunt, quando Deus ipse, & cibus, & potus, & vestis, & domus, & possessio, & pecuniæ illorum erit? Quando ita rebus omnibus abundabunt vt nihil sibi deesse putent, nihil curent amplius, contenti denique ac satiati facultatibus atque opibus conquiescent. *Nec enim arca*, vt sapienter Tullius ait, *sed animus diues appellandus est*; hic quidem in terris nemo diues est (nec enim fieri potest, vt animus noster expleatur) & merito nominari possit. Maior enim est cordis humani capacitas, quam vt eam orbis etiam totus possit replere. Si quis globum quantumuis magnum super immensum triangulum poneret, nonne stultus esset si eo globo immensam illam trium angulorum capacitatem conaretur explere? Sane esset. Nec enim fieri potest, vt triangulus globum comprehendat, & extremi anguli vacui atque inanes non relinquantur. Quare cum res omnes creatæ globum quendam, magnum illum quidem, sed tamen certis terminis ac limitibus comprehensum efficiant & animus noster tribus immensæ capacitatis facultatibus, intelligentia, memoria, & voluntate præditus quasi quidam infinitus triangulus sit; nullo modo fieri potest, vt res creatæ, etiamsi omnes vni concederentur, amplitudinem, & vastitatem animi humani penitus impleat. Tunc igitur tandem iste triangulus humanus explebitur, & diues erit, & penitus cōquiescet, cum Deum ipsum possidebit, qui in Trinitate Personarum subsistens, quidā quasi triangulus immēsus, ac nullis spatijs, ac regionibus definitus est. Vere enim Psalmographus ait, *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Porro hanc abundantiam rerum omnium Dominus promittebat cum diceret, *Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam dabunt in sinus vestros.* Et rursum. *Amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum.* Quæ vbertas sermonis illarum diuitiarum vbertatem, atque affluentiam explicare poterit, quam his verbis veracissimis Dominus sanctis hominibus pollicetur? Sane is solus bona beatorum numerabit, qui Dei ipsius bona numerare potest. Vere enim ipsa veritas ait, *Amen dico vobis, super omnia bona constituet eum.* Atque hæc quidem de diuitiis. Quid vero de potestate beatorum dicemus? quando non modo nihil eis nocere poterit, quippe qui in arce altissima ac munitissima constituti, & lorica immortalitatis induti erunt; sed etiam omnipotentem quodammodo voluntatem atque animum gerent? Is enim omnipotens vere nominatur, & est, qui id totum quod voluerit efficere potest, & nihil plane reperitur, quod eius voluntati resistat. Talis autem natura ipsa solus Deus noster est, *qui quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra: & voluntati eius quis resistet?* Iam vero beatorū voluntates quis ignorat, ita cum Dei volūtate coniūctas esse & copulatas, vt pene vna atq; eadē voluntas esse videatur: nihil n. ipsi volunt, quod Deus non velit, nihil Deo placet, ꝙ ipsis non placeat, & id maxime fieri cupiunt, quod Deo potissimum placere intel-

Vera beatitudo est in visione Dei. Matt. 5. Ioan. 17.

1. Cor. 2.

In vera beatitudine sunt diuitiæ.

Simile.

Psalm. 16.

Luc. 6. Matt. 4.

Beatorum potestas.

intelligunt. Hac igitur ratione quicquid sancti volunt, efficitur, & nihil efficitur, quod ipsi non velint. Proinde non modo potentes, sed plane omnipotentes illos esse, quis iure inficiari potest? De qua potestate illa diuini Psaltis verba sunt. *Exultabunt sancti in gloria, latabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum, ad faciēdam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Vt faciant eis iudiciū conscriptum, gloria hac est omnib. sanctis eius.* Neque vero hac potestate minores honores, dignitates, nomen, splendor, & gloria sanctorum erunt. Nam si Principes, si Reges, si Dei familiares, si filij, si dij quodammodo erunt, & in ipso Dei throno sedebūt, quomodo non illustrissimi, & clarissimi, & gloriosissimi erunt: Audite enim quid ipse Dominus dicat: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici & sedi cum patre meo in throno eius.* O gloria incredibilis? Et quorum laborum, quorum certaminum, quorum dolorum non obliuiscētur ij, qui victoriæ palma, diademate, ac sceptro insignes coram omnib. cœli principibus ipsius Dei manibus in throno altissimo, & illustrissimo collocabuntur. Merito exclamas Apostole Paule. *Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, qua reuelabitur in nobis.* Et rursum: *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostra, supra modum in sublimitate æternum gloria pondus operatur in nobis.* Merito Dauid sancte gloria ista oculos tuos perstringit, cum ais, *Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est Principatus eorum.* Quare contemnite Auditores, & deridete eos, qui vel in bellis administrandis, vel in gerendis Rebuspublicis, vel in libris conscribendis, vel in statuis, & columnis, & ædificiis exstruendis omne suum tempus, & corporis atque animi vires consumunt, vt gloriam aliquam, & celebritatem sermonis hominum consequantur. Primum n. quid illis proderit hic vbi non erunt, laudari, cum in gehenna vbi erunt torquebuntur? Deinde quam multos istorum spes ista noua fefellit? Et ecce D. Ant. D. Benedictus, D. Francisc. homines simplices, & expertes literarum gloriam fugitant, honores contemnunt, aurum tanquam lutum conculcant, & tamen breuissimo spatio splendorem illum apud mortales etiam consequuntur, ad quem nemo mundi sapientum & potentum maximis laboribus, incredibili studio, & summa animi cōtentione peruenire potuit. Quam multos in orbe Christiano reperietis, qui nomen Iulij, vel Alexandri, vel Aristotelis, vel Ciceronis nunquam audiuerunt? At qui de Francisco, B. Antonio, B. Benedicto, & alijs permultis vitæ sanctitate, & signis, & prodigijs claris nihil audierit, nescio si vel vnum inuenire poterimus. Et nos qui ista nomina in veterum libris inuenimus, cum Alexandri, vel Aristotelis recordamur, quātam tandem reuerentiæ significationem illorum nomini exhibemus? Plane modicam omnino, vel nullam. At sanctorum memoriam, nonne statuis, templis, altaribus, diebus festis, hymnis, cantibus, & omni lætitia ac celebritate prosequimur? Quid? Nonne Christiani Pontifices, Reges, Imperatores, sanctorum statuis caput aperiunt, & eos apud Deum patronos, & aduocatos habere cupiunt? Et hoc vnde Auditores, nisi quia mundi sapientes gloriæ fundamenta super arenam, vel super aerem potius iacere voluerunt. Alij ex libris, quos summo labore conscribunt nomen, & gloriam aucupantur. Quid facilius, quam si liber comburatur? Alij in statuis & monumentis gloriæ fundamentum ponunt.

Quid facilius, quam si simulachrum frangatur? Alij magnificum ędificium testem ac præconē suę nobilitatis habere volūt. Quid facilius, quam si ædificium ruat? At nostri Francisci & Antonij, & alij viri sanctissimi supra firmissimam petram fundamentum iecerunt. Nempe enim in fide, in charitate, in patientia, in castitate, in Temperantia, in Sobrietate, in contemptu rerum præsentiū, & desiderio æternarum, excellere & enitere, vere magni & præstantis animi esse putauerunt. Voluptas superest ex iis reb⁹, quas ad felicitatem necessarias esse dicebamus. Verum nulli, Auditores, tantum flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tāta vis, tanta-

Psal. 149.

Beatorum dignitates & honores.

Apoc. 3.

Rom. 8.

2. Cor. 4.

Psal. 138.

Vanitas honoris mundani.

Beatorum voluptas.

tantaq; copia reperitur, quæ vel minimam partem eius voluptatis explicare possit, quę ex ipsius Dei visione percipitur. Tria enim sunt, quæ ad voluptatem excitandam, requiruntur. Primo vis animæ capax voluptatis, quales sunt in homine sensus, & intelligentia: deinde res ipsa, quæ ad eam animæ vim admota gignit voluptatem, quales in rebus corporatis colores, odores, sapores, & alia id genus sunt: postremo vtriusque coniunctio & copulatio. Et quanto vis animæ præstantior, & res obiecta excellentior, & coniunctio arctior & maior existit, tanto voluptas, quæ ex illis principiis oritur, vehementior, maiorque percipitur. Quæ cum ita se habeant, quis vel oratione, vel cogitatione consequi valeat, quem sensum voluptatis sancti percipiunt, cum ipsorum intelligentia, vis animæ præstantissima, cum Deo summo & infinito bono ita coniungitur, vt vnus Spiritus sit cum eo? O quale est illud osculum? O quales illi amplexus? O quale connubium Auditores? Quid obsecro erit, vultum illum, illam lucem, illam speciem intueri, quam laudant astra matutina, & cuius pulchritudinem sol & luna mirantur? Quid erit bonum i[llud] generale in quo omnia bona continen[tur]? Et mundum illum vere magnum, qui omnes alios mundos comprehendit, possidere? Si regina Saba cum Salomonem vidisset, & audiuisset stupefacta dicebat: *Beati viri tui, & beati serui qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam*: quid erit summum illum Salomonem, æternam illam sapientiam, primam atque increatam illam veritatē semper audire? O quale illud gaudium erit cum vno aspectu altissimum, & maxime reconditum adorandæ Trinitatis arcanum intuebimur, & cum simul Deum, & res omnes in Deo videbimus? Quid enim non videbit, qui vidētem omnia videbit? Tunc igitur tandem mens humana quiescet, neq; intelligentiam vberiorem desiderabit, cum ante oculos id totum, quod intelligi potest, habebit. Tunc & voluntas humana quiescet, cum eo bono fruetur, in quo cætera bona, tanquam in fonte, & Oceano bonorum omnium continentur. Tunc illæ tres virtutes quibus Deum modo veneramur, & colimus præmium suum accipient, cum visio fidei, possessio spei, & charitati imperfectæ charitas perfecta succedet. Tunc demum cantabitur canticum illud, quod licet semper cantetur, semper tamen est nouum. Sicut enim corpora beatorum nunquam senescent, sic lætitia, gloria, & voluptas eorum viridis semper, & florida permanebit.

[1.]Cor.6.

[I]ob.38.

[3.]Reg.10.

PARS SECVNDA.

Concione proxima, quæ die dominico sequenti habebitur, constitui Domino bene iuuante, de miseria humanæ vitæ verba facere, vt intelligamus, non modo futura, qualia sunt nouissima, de quibus hactenus egimus; sed etiam præsentia nos ad mundi contemptum, & Dei amorem incitare. Spero autem considerationem humanæ miseriæ, vel æque vtilem, ac nouissimorum considerationem futuram, vel etiam vtiliorem. Nouissima enim, vt mors, iudicium, gehenna, & gloria beatorum clamant quidem, & maxima voce clamant, vt mundi blanditiis non acquiescamus, & cantum Sirenarum non audiamus, & aliquando voluptati, quæ simul blanditur, & decipit, valedicamus; sed tamen quia procul posita, vel sunt, vel esse, licet falso putantur, propterea eorum vocem non exaudimus, nisi mentem & aures erigamus, & in magno silentio constituti, diligentissime voces illas attendamus. At præsentes humanæ vitæ calamitates nobiscum versantur, nobiscum viuunt, nobiscum iter faciunt. Denique nunquam nos deserunt, & earum clamores non possumus non exaudire, nisi forte aures nostræ hoc sonitu oppletæ obsurduerint; sicut quibusdam Nili accolis aures ob continuum sonum occalluerunt. Hoc igitur argumentum proximæ concionis erit.

Liberalissimus ac beneficētissimus Deus noster, sicut non Isaac patriarchæ, quem elegerat, sed etiam Ismaeli propter Isaac, & propter Abraham benedixit; sic non solum animos beatorum gloriosos, & illustres efficiet; sed etiam corpora propter affinitatē & cognationem, quæ illis cum animis intercedit, beneficiis multis, & magnis afficiet. Primum enim si animus scientiæ & sa- *Dona corporum beatorum.*

Pulchritudo. pientiæ diuitiis affluet corpori quoque suæ ac propriæ opes non deerunt, quæ sunt robur, sanitas, pulchritudo, possessio regionis amplissimæ & pulcherrimæ de qua paulo post dicturi sumus. Deinde si animus potens, & modo quodam omnipotens erit, & corpus immortalitatis veste contectum atque armatum eiusmodi erit, vt nunquam fame, neque siti cruciari, neque morbis frangi, neque igne torreri, neq; ferro aperiri, aut sauciari vlla ratione possit. Tanta præterea agilitate præditum, & vsque adeo mentis, ac rationis imperio obtemperabit, vt sine labore, nullo negotio, summa facilitate super omnes cœlos ascendat. Quam iucundum spectaculum erit, Auditores, cum terrã super cœlum videbimus, & cum hæc corpora, quæ nunc paruum collem sine labore superare non possunt, tunc instar fulminum, velocissime vbique discurrent. Si rursum animus gloria, & honore insignis, illustrissimus & clarissimus erit; corpus quoq; tanta luce micabit, vt Dominus dicat, *Tunc iusti fulgebunt, sicut sol in regno Patris eorum.* Si vero sol vnus duntaxat, orbem totum illustrare, & sua luce complere potest; si tanta est iubaris illius maiestas, vt à nonnullis tanquam numen diuinum coli potuerit: si denique parens lætitiæ, mundi oculus, & fons luminis à veteribus est appellatus, quid erit cum tot corpora beatorum, hoc est, tot soles, tot lampades, tot luminaria clarissima cœlestem Ierusalem illustrabunt; Postremo si animus atq; mens delitiis inexplicabilibus perfruetur; suæ quoque non deerunt corpori honestissimę, sed maximæ voluptates. Siquidem omnes sensus res sibi maxime congruẽtes percipient, & sine fastidio incredibili delectatione satiabuntur. Oculos primum loci amœnitas, & corporum beatorum species & gloria delectabit. Ibi enim Patriarcharum cœtum, ibi agmina Prophetarum, ibi senatum Apostolorum, ibi Martyrum palmas ibi virginum coronas, ibi Confessorum & Monachorum diademata intuebimur. Si verum est, quod sapientissimus Augustinus verum esse putauit, nempe Martyres beatissimos in ea corporis parte, in qua potissimum supplicia propter Deum pertulerunt; signa quædam virtutis splendorem videlicet, & decorem eximium habituros, quale spectaculum erit, omnem illam tot signorum veræ fortitudinis venustissimam diuersitatem vnico intuitu cernere, quæ in corporibus tanti & tam inuicti exercitus apparebit.

Impassibilitas.

Agilitas & Subtilitas.

Claritas.

Matth. 13.

Sensuum omniũ delectatio.

Oculorum ex intuitu Beatorum.

Augustin. 22. de ciuitat. c. 20.

Et in primis Martyrum.

Stephanus Protomartyr, velut signifer quidam agminis gloriosi, tot pretiosis lapidibus, gemmisq; micantibus insignis erit, quot eius corpus à lapidatoribus plagas accepit. Ibi Stephani beatissimi comes, & collega Laurentius toto corpore multo splendidior, & clarior erit, quam eæ flammæ fuerint, quæ ipsum Tyranni iussu concremauerunt. Ibi corpus Apostoli Bartholomæi omnem purpuram quantumuis pretiosam splendore ac lumine superabit. Ibi colla Baptistæ & Pauli velut quadam torque ex auro purissimo incredibili decore fulgebunt. Quale conuiuium corpus intercisi Iacobi, quale Agnetis & Teclæ, Cæciliæ & Catharinæ, quale tot aliorum præclarissimorum atque inuictissimorum martyrum, quorũ vix nomina scimus, quale inquam conuiuium, quales epulas oculis nostris præbebunt?

Quibus vero delitijs putatis oculi nostri fruentur, cum supra omnes Angelorum choros, Reginam illam Deiq; matrem videbunt, cuius tanta est gloria atque maiestas, vt ipsa sola chorum vnum decimũ videlicet & postremũ efficiat, cuius pulchritudinem Angeli suspiciunt, & de cuius magnitudine homines gloriantur? Et ad hæc omnia quid erit ipsum Dei filium in solio gloriæ suæ collocatum intueri? Si mortales homines hic in terris gaudere, & diem festum agere solent, cum affinem aliquem suum Cardinalem, aut Pontificem renunciatum esse intelligunt, quam voluptatem obsecro capiemus, cum Dominum illum, qui frater noster, os nostrum, & caro nostra est, Regem, Imperatorem, & Monarcham orbis esse videbimus? Quam iucunda res erit cernere hominem, creatorem hominum? Quam libenter homines inter Angelos erunt, cum totius familiæ Patrem & Dominum, non Angelum, sed hominem esse conspicient? Atque hæc quidem delectatio oculorum erit.

B. Virginis.

Et ipsius Christi Domini.

Porro

Recreationes auriũ. Porro aures perpetuo psalteria, organa, cytharas, vocesque illas purissimas, & iucundissimas audient, quæ omnem tristitiam pellere, & omnia humana corda quantumuis ferocia, & exacerbata mansuefacere possent. De beatissimo Patre Francisco, *Bonauent. in vita S. Francisc.* B. Bonauentura scribit, Cum aliquando cythara quædam Angeli opera in eius auribus insonuisset, tanta eum voluptate affectum fuisse, vt hoc seculum cum alio se crederet commutasse. Quid igitur sentiet vnusquisq; cum choris angelorum interesse, & hymnos illos de canticis Sion, & audire, & cantare nobis licebit? *Alierum sensuum.* Neque vero olfaciendi & gustandi sensus voluptatibus suis carebunt; sed plane reficientur & recreabuntur odoribus fragrantissimis, & saporibus iucundissimis, non quales hic in terris habemus, sed quales status illius præstantiam & sublimitatem decebunt. Neq; enim ad naturæ defectum, sed ad gloriæ & felicitatis incrementum erunt.

Hac igitur ratione iustissimus Deus efficiet, vt ea corpora, quæ cum animis suis laborauerunt, cum iisdem in cœli palatiis semper exultent. *Æquum est corpus cũ anima præmiari.* Æquum est enim vt qui pauperes propter Christum libenter fuerunt, ii regni cœlestis opes amplissimas recipiant. Æquum est, vt qui debiles atque infirmi hominibus visi sunt, & propter Deum catenis onerabantur, virgis cædebantur, bestiis obiiciebantur, in cruces tollebãtur, igne & ferro crudelissime necabantur, vim vi non repulerunt, neque hostibus suis penitus restiterunt, ii potentissimi fiant, & non improbis hominibus modo, sed omnibus etiam dæmonibus formidabiles sint atque tremendi. Æquum est, vt qui propter DEVM humiles atque abiecti esse voluerunt, & se contemni, conculcari, nihili fieri patienter atque libenter passi sunt, ij clarissimi atque illustrissimi in regno cœlorum efficiantur. Æquum est postremo; vt qui consolationem ex rebus creatis non quæsierunt, imo delitiis omnibus sibiipsis interdixerunt, & in fame & siti, in frigore & nuditate, in laboribus & ærumnis, in ieiuniis & vigiliis Domino seruierunt, & carnis libidines fortiter compresserunt, ij delitiis & voluptatibus maximis, & sempiternis in cœlestib. domiciliis perfruant.

Habetis hactenus, Auditores, non expressum quidem, sed tamen leuiter adumbratum præmium ac stipendium, quod animis & corporibus beatorum Deus parauit. Nunc de ipso loco in quo tam præclarum stipendium persoluitur, quanta maxima possumus breuitate dicamus. *Locus beatitudinis quis.* Illa igitur felicissima regio beatorum, quæ cœlestis Ierusalem merito nominatur, tantum sublimitate, amplitudine & pulchritudine reliquas omnes regiones exuperat; quantum eius habitatores sapientia, nobilitate, & probitate reliquarum omnium regionum habitatoribus præstant. *Eius sublimitas.* Si de sublimitate illius vrbis certior fieri cupis, solem, & lunam, & stellas cæteras intuere. Vnde est enim, vt aliquæ stellæ tam exiguæ nobis esse videantur, cum tamen earum globi terræ magnitudinem facile vincant, nisi ex eo quod inter eas, & nos pene immensa spatia intercedunt? Quantam igitur sublimitatem vrbem illam obtinere dicemus, quę super omnes montes, super omnia elementa, super omnes cœlos, supra mutationum, & temporum omnium vicissitudines posita est? *Amplitudo.* Porro amplitudinem non minorem esse, quã sublimitas ipsa sit, ex eodem siderũ aspectu cognoscere facile possumus. Si enim eæ sunt magnitudines omnium, quas esse nunquam suspicati sumus, sique Principes orbis terræ tantum spatium omnes simul in potestate non habent, quanta est vnius exigui sideris magnitudo; & si stellæ innumerabiles lucent in cœlo, & multo etiam plures in eo esse, & lucere possent, quanta tandem cœli ipsius amplitudo, & capacitas erit? Vere igitur Propheta Baruch exclamauit: *O Israel quam magna est domus Domini, & quã ingens locus possessionis eius!* *Baruch 3.* Iam v. quid de pulchritudine, elegãtia atq; amœnitate paradisi delitiarũ dicemus? *Pulchritudo.* Noster hic orbis terrarũ, qui stabulũ pecudũ, & locus exilij, & vallis miseriæ, & lachrymarũ est, tanto artificio ab illo summo Architecto fabricatus est, vt nõ domus belluarũ, sed hortus delitiarũ esse videat. Obsecro quæ species huius ampliss. Theatri? Quæ pulchritudo huius maximæ domus, q̃ cœlũ vt tectum aureum, & terrã vt pauimentum flori-

floridum habet? Et in ipso solo terrarum; quæ celebritas oppidorum, quæ maiestas vrbium? quæ maria, qui lacus, quæ flumina? quæ venustas siluarum? quæ species collium? quæ amœnitas vallium? Vere potissimum ineunte cum cœlum serenum, & aer tepidior esse solet; terra vero vbique parturit herbescentem viriditatem, & prata floribus vestita, & quasi coloribus variis depicta cernuntur, & omnes arbores folia, omnes vineæ pampinos, omnia arua fruges proferunt. Et si hæc ita se habent, quantum artificij eundem illum mundi conditorem, & parentem Deum in illo cœlesti domicilio ædificando posuisse par est, quod Prætorium Imperatoris, Paradisus voluptatũ, & vere hortus delitiarum Regum & Principum est? Si eius domicilij partem exteriorem, quam hinc spectare nobis etiam licet, tam illustrem & tot luminibus quasi tot lapidibus pretiosis gemmisq; clarissimis ornatum esse Deus voluit: quid de parte interiore, quam soli beatorum oculi cernere possunt, suspicari & cogitare debemus? Sane Apostolus & Euangelista Ioannes in Apocalypsi, verbis fortasse nõ quibus voluit, sed quibus potuit vrbis illius pulchritudinem, & maiestatem expressit, cum ait, *Erat structura muri eius ex lapide Iaspide. Ipsa vero ciuitas aurum mundum simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. Et singulæ portæ erant ex singulis margaritis, & plateæ ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum. Et templum non vidi in ea: Dominus enim omnipotens templum illius est, & agnus. Et ciuitas non eget sole, neq; luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius, & Reges terræ adferent gloriam suam, & honorem in illam. Et portæ eius non claudentur per diem, nox enim non erit illic. Et afferent gloriam & honorem gentium in illã. Non intrabit in illã aliquid coinquinatũ, aut abominationem faciens, & mendaciũ, nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.* Hæc est descriptio ciuitatis cuius pulchritudinem vsque adeo Regius Propheta miratur, vt dicat: *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum! concupiscit & deficit anima mea in atria Domini: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Quia melior est dies vna in atriis tuis super millia.* Et si in atriis tanta venustas, quanta in domo interiori, in aulis, in cubiculis erit?

Apoc. 21.

Psal. 8.

Cœlestis Ierusalem commendatio.

Verumenimvero, Auditores, præcipua laus ciuitatis est, si multos ciues, si nobiles, si quietos, & tranquillos habeat: quæ omnia in hac nostra de qua loquimur vrbe, singulariter eximia & præstantia sunt. Numerus enim cœlestium ciuium plane innumerabilis est. Nam si de Angelis sanctis loquamur, nonne Iob sanctissimus ait, *Nunquid est numerus militum eius?* Et Dauid Propheta: *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium.* Et S. Daniel: *Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.* Et ipse Dominus: *Putas non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum?* Deniq; magnus ille Areopagita Dionysius nonne ait, multi sunt beati exercitus supernarum mentium infirmam & constrictam excedentes nostrorum materialium numerorum commensurationem? A qua sententia, neque D. Athanas. neque D. Hiero. neque B. Gregor. neque alii nonnulli sancti & eruditi Patres abesse videntur. Si vero de sanctis hominibus, qui illam vrbem habitabunt, sermo sit, audite quid in Apocalypsi B. Ioannes se vidisse commemorat, *Vidi*, inquit, *turbam magnam quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus & tribubus & populis & linguis stantes ante thronum, & in conspectu agni amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.* Neq; vero multitudo tanta confusionem, sed potius summus ipsius ordo pulchritudinem, & decorem maximum pariet.

Iob. 25. *Psal. 67.* *Dan. 7.* *Matth. 26.* *Dionysius Areopag.* *Habitatores Ierusalem.* *Apoc. 7.*

Iam vero quid de nobilitate cœlestium ciuium dicemus, quando Triumphatores, Reges, Principes, Dei filij, & Dij quodammodo, quod nomen longe clarissimum est, omnes cœli habitatores erunt? Siquidem ex omnibus gentibus, & tribubus, & linguis, & populis, ex omnibus regnis, & prouinciis orbis terræ, & ex omnibus hominibus qui sunt, erunt, & fuerunt, summa tantum nobilitas, & ipse flos eligetur. Cum summus Pontifex in supplicationibus procedit,

Nobilitas inhabitantium.

cedit,

cedit, toto senatu Patrum purpuratorum eum prosequente, mirum est profecto studia & concursum hominum cernere, qui ad illum intuendum confluunt. Quale igitur spectaculum erit, omnem illam innumerabilem multitudinem beatissimarum mentium, & illustrissimorum hominum vnico intuitu spectare. Res ista sane eiusmodi est, vt si attente diligenterque cogitetur, attonitum hominem & stupefactum reddere possit. Quid? vnus angelus duntaxat, etiamsi infimi ordinis sit, multo pulchrior est, quam id omne quod oculis corporeis conspici potest. Quid igitur erit, non angelum vnum, sed omnem exercitum angelorum spectare, & omnium munera, ac functiones, & gloriam ac beatitudinem intelligere? Porro tranquillitas, & pax, & amicorum consensio, quanta sit in eo loco ipsum nomen ciuitatis declarat. Non enim sine causa Ierusalem, hoc est, visio pacis appellata est; Itaq; nec superbia in ea locum habet, quæ efficere solet vt inferiores à superioribus contemnantur: nec inuidentia, quæ inferiores contra superiores accendit; sed amor & charitas vbique dominatur, & regnat, quæ bonum singulorum facit bonum omnium, & bonum omnium efficit bonum singulorum. Ibi vere est corpus vnum, cor vnum, & anima vna, ibi Deus vnus est omnia in omnibus. Vnde obsecro fit vt ciuis ciuem magis diligat, quam externum, & frater fratrem magis, quam alium hominē, & caput pedem sui corporis magis, quam oculum alterius corporis? Nempe ex eo quod ciues vrbem communem, & fratres domum communem, & membra eiusdem corporis vitam, victum & vestes communes habent. Quanta igitur coniunctio, quantus amor inter omnes beatos erit, quibus vnus atq; idem Deus, patria, palatium, vita, cibus, potus, indumentum, ac demum omnia omnibus erit? Lætitia plane, quæ ex hac coniunctione nascetur, & quam singuli de beatitudine omnium capient, tanta erit: vt eam nulla oratio explicare possit. Si duorum sapientum & proborum hominū amicitia, tam est dulcis, vt ille dixerit solem è mundo tollere videntur, qui amicitiam è mundo tollunt, quam iucundum erit cum tot sapientissimis & optimis viris perpetuo conuersari? cum Apostolis loqui? cum Prophetis conferre? agere cum Martyribus? cum Doctoribus & Episcopis sanctissimis viuere?

Pax & concordia.

Ex ea gaudium.

Cogita igitur qualis tibi dies illucescet, si probe ac religiose vixeris; quando emenso vitæ huius breuissimo curriculo à morte ad immortalitatem transibis, & in portis felicissimę illius vrbis primum vestigium pones, vbi perpetuo festi dies aguntur in eorū gratiam, qui ex hoc prælio hostibus deuictis, & spoliis inimicorū onusti, locum illum Triumphis sanctorum consecratum ingrediuntur. O quale gaudium animus tuus percipiet, cum tot Principes nobilissimi tibi aduenienti occurrent, in amplexus & oscula ruent, de aduentu noui fratris inter se cum ingenti lætitia colloquentur, ac demum ibi vndiq; circumfusi ad thronum summi Imperatoris cum tympanis & organis te deducent: ibique victorias tuas prædicare incipient, atque recensebunt eleemosynas, ieiunia, orationes, integritatem atque innocentiam vitæ, patientiam in aduersis, moderationem in prosperis, deniq; iustitiam, temperantiam, castitatem, sobrietatem. O qualem voluptatem ex singulis tuis bonis operibus capies! O quomodo tunc pretium ac dignitatem virtutis intelliges!

Occursum sanctorum.

At vbi in portu tranquillissimo & tutissimo te positum cogitabis, & oculos paulisper conuertes ad oceani fluctus super quos transiuisti, & scopulos, vada, procellas, vim ventorum, æstum aquarum, & prædonum ac piratarum multitudinem intueberis, O quam vehementer euasisse te gaudebis? O quibus verbis liberatori ac Deo tuo gratias ages? O quam sæpe repetes: *Nisi quia Dominus adiuuit me, paulo minus in inferno habitasset anima mea*, & tum potissimum, cum numerum illum infinitum pereuntium videbis, & te vnum ex numero liberatorum, & felicium esse cognosces. O regnum beatissimum! O incolæ beatissimi, quibus iam bella & tumultus quieuerunt, iam tentationes & insidiæ longissime recesserunt, iam gladiis & loricis, palmæ & diademata successerunt: iam tuto somnum & quietem

Psal. 93.

capere possunt oculi; quos assiduæ vigiliæ atque excubiæ apertos tenuerunt. Iam S. Hieronymus, à ieiuniis & lachrymis, & pectoris tunsione cessare potest. Iam B. Paulus, & B. Antonius, qui solitudines desertissimas sectabantur, vt occasiones peccatorum fugerēt, sine periculo versari in medio foro cœlestis Ierusalem possunt. O lætissima patria! O dulcis gloria! O societas fortunata! O mater nostra Ierusalem, cuius fundamenta in montib. sanctis, ad quos neciacula hostium cruentorum, nec sibilus antiqui serpentis, nec turbines, aut nymbi, aut procellæ peruenient! Temeritas videtur concupiscere te, sed quisnam viuere sine tui desiderio potest! *Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea.* *Psal.119.*

Conclusio exhortatoria. Filij Adam hæc patria vestra: oues Christi, hoc est vestrum ouile, hæc pascua vestra. Columbæ seductæ non habentes cor, hic vester nidus hæc requies vestra. Quid agitis? Quo curritis? Quid persequimini? Cur tantum bonum, tam leui er vob.s eripi sinitis? Cur non fortiter tanto stipendio proposito dimicatis? Hic tempus certaminis, illic triumphi. Hic sementem facere, ibi metere oportet. Cur vuas colligitis antequam maturescant? Cur otio & voluptatibus ante tempus vacamus? An nescitis quid Ieremias Propheta clamet? *Omnis homo qui comederit vuas acerbas, obstupescent dentes.* *Ierem.31.* Nunc æstus viget, nunc vuæ acerbæ sunt: nunc æstus ferendus, & tolerandus est. In cœlo autumni iucunditate, & vuis maturis frui licebit, qui v. hæc nō intelligens vuis acerbis hic vesci voluerit, maturas certe nunquā habebit. Et non miretur, si dentes eius apud inferos obstupescēt. *Vanū est vobis ante lucem surgere*: Lux nostra Dominus Christus, hic sedit, hic iacuit, honores fugit, despici voluit: at post obitum tandem surrexit, gloria & honore coronatus in cœlum ascendit. *Vanum* igitur *vobis ante lucem* istam *surgere*, sed *surgite postquā sederitis, qui manducatis panem doloris.* *Psal.121.* Nunc sedeamus fratres, nunc humiles simus, nūc laboremus, nunc nesciri cupiamus. Tunc autem, *cum dederit dilectis suis somnum*, plane somnum, mortem placidam, & iucundam. *Ecce hæreditas domini*: tunc surgemus, & honoribus, ac voluptatibus per Christum perfruemur, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO V.

DE MISERIA HVmanæ vitæ.

NIHIL est, Auditores optimi, quod ita mūdi deceptiones, & rerum prǣsentium vanitatem ante oculos hominum ponat, vt incertitudinis, breuitatis, fragilitatis, & aliarū ærumnarum, & calamitatū humanæ vitæ, quam attenta diligensq; consideratio. Omnis enim humana superbia, & vniuersa mundi gloria, cum vitam ipsam humanam tanquam sedem & fundamentum habeat, certe non potest diutius permanere, quam vita ipsa permanet. *Consideratio miseriæ huius vitæ vtilis.* Itaq; diuitiæ, dignitates, honores, magistratus, & alia quæ homines hic in terra suspiciunt, sæpe quidem adhuc viuentem deserunt: nunquam tamen longius, quam vsq; ad sepulchrum hominē persequuntur. Tunc enim cum fundamentū ædificij ruit, totum ædificium ruere necesse est. Quare si verum est quod ille grauis Poeta dicere solebat, vitam præsentem nihil aliud, quā vmbræ somnium esse, quid tandem humanæ gloriæ pompa erit, quæ breuior adhuc & fragilior, quam ipsa vita est? Hæc sane consideratio oculos multorum aperuit in illisq; effecit, vt communem hominum cæcitatem demirari inciperent. Quod vt in nobis quoq; efficere possit, de miseriis humanæ vitæ, & perspicue, & accurate quantum in nobis erit, & temporis præscripti breuitas patietur hodie, sicut polliciti sumus, differemus. Ac vt facilius quæ dicentur à nobis memoria custodiri possint, notissima illa verba Iob explicabimus: *Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet.* *Iob.14.*

Statuæ

Statuæ atque ædificia, & alia id genus opera, non parum à materia ex qua fiunt commendari, vel vituperari solent. Quare S. Iob Doctor sapientissimus, & humanæ miseriæ peritissimus, quippe qui eam ab ipsa experientia, optima rerum magistra, didicerat; ne aliquid in hac descriptione humanarum calamitatum desideraremus, ab ipsa materia ex qua homo compositus fuit, exordiri voluisse videtur, cum ait, *Homo natus de muliere.* Homo enim quemadmodum ex duabus partibus maxime differentibus constat, quarum vna nobilissima, altera abiectissima est: sic etiam duo nomina habet, vnum summæ nobilitatis, alterum extremæ abiectionis & humilitatis.

Duo nomina hominis.

Nunc enim vir, quod nobilitatis; nunc homo, quod abiectionis nomen est, appellatur. Et viri quidem appellatio formam, hominis vero materiam, ex quibus hoc animal compositum est, designare videntur. Iob igitur non viri, sed hominis nomine vti voluit, vt materiæ ignobilitatem ostenderet, ex qua hoc animal superbissimũ constat. Homo enim ideo ab humo dictus est, quod ex humo effectus & procreatus fit. Quocirca primus homo Adam ab ipso Deo nominatus est. Nihil enim aliud Adam significat, si magno Gregorio fidem adhibeamus, quam rubram terram. Quod etiam ad augendam hominis ignobilitatem facit. Nam cum terra multis generibus contineatur, nulla tamẽ rubra peior ac sterilior inuenitur. Neque vero terra quælibet, sed limus, q pars terræ sordidissima, & abiectissima est, vt scriptura diuina testatur, materia humanæ constitutionis fuit. Inter omnia elementa, terra vltimum locum tenet, inter omnes terræ partes, nulla est limo vilior atque abiectior.

Ortus hominis de limo terræ.

Gregor. 18. moral. c. 20.

Genes. 2.

Quare ex ea materia conditus homo est, qua nulla vilior atq; abiectior inuenitur. Quod sane Ægyptij veteres intelligebant, qui cum annis singulis diem suum natalem celebrarent, illas herbas in manibus suis gestare solebant, quæ in cœnosis paludibus oriuntur. Hac enim cæremonia significare volebant, naturæ cognationem atque affinitatem, quæ nobis hominibus cum iuncis & paleis intercedit, cum vtriq; quasi communem parentem, limum ac cœnum agnoscamus.

Sed tamen hoc ab illis nos differimus, ꝙ nostra in vteris matrum conformatio atq; ortus, multo fœdior & sordidior, quã herbarum illarũ est: id quod apertissime noster doctor expressit, cum ait: *Natus de muliere.* His enim paucissimis verbis, nõ paucas humanæ conditionis miserias complexus est. Primũ enim ipse modus, quo in vteris fœminarum homines conformantur, non est est res digna, quæ narretur aut cõspiciatur; sed clausis oculis transeundum est, ne rem tam fœdam atq; horribilem intueri necesse sit. Sed vnum dicam, vsq; adeo fœdam hominum conceptionem esse, vt ille clementissimus Dominus qui omnes nostras ærumnas, & calamitates perpeti decreuerat, vt ab eis nos liberaret; tamen hanc vnam ferre nullo modo voluit. Et qui sibi turpe non esse iudicauit, conspui, vinciri, verberari, atq; in crucem agi, tamen indignum omnino sua maiestate censuit, vt ad eum modũ conciperetur, ad quem reliqui homines concipi solent. Itaq; non ex muliere, fœmina vitiata, sed ex virgine castissima atq; integerrima; neq; viri alicuius, sed Spiritus S. opera nasci voluit. Deinde cum homo iam conceptus est, nonne maximæ calamitates sunt, spatio tot mensium in vtero matris tanquam in carcere vitam degere; angustissime & in tenebris habitare? fœdissimi domicilij odorem teterrimum haurire? stercoribus atq; vrina inuolutum esse? ad matris terga vultum conuersum habere? Per vmbilicum alimenta sumere? per os matris reddere aerem, & accipere? in momentis singulis de vita periclitari? Atq; hæc omnia verissima sunt, & illis duobus verbis exprimuntur, *Natus de muliere.*

Natiuitas ex muliere res immunda & misera.

Ideoque Christus ex virgine nasci voluit.

Iam vero cum in lucem prodeundum est, nonne miseria inexplicabilis vobis esse videtur, vt plerunque puer nondum natus parricida fit, & ei vitam auferat, à qua vitæ beneficium recepit? Et quanquam hoc non semper accidat, semper tamen eos dolores mulier in pariendo tolerat, quos nunquam suspicata esset. Qui quidem dolores, quam vehementes atque atroces sint, vel ex eo intelligi potest, quod sacræ litteræ

cum magnum aliquem cruciatum significare volunt, dolorem parturientis dicunt. Sed aliam adhuc miseriam in illis verbis: *Natus de muliere*, latere video. Nam cum mulier res mollis, infirma, debilis, inops consilii & virium sit, qui nascitur ex muliere, quomodo fortis esse poterit? Atq; rem ita se habere experientia ipsa clamat. Nascitur enim homo, nudus, inermis, infirmus, ignorans, omni consilio & auxilio destitutus. Ambulare non potest, loqui nescit, neque seipsum iuuare, neq; aliorum opem implorare nouit. Deniq; nihil ei aliud libet quam plorare, nimirum vt nobis suas miserias explicet. Nascitur enim ad laborem, exul à patria, inimicus Dei paucos dies victurus, & illis ipsis diebus quietem nullam habiturus. Animantia cætera cum vestibus suis nascuntur, quæ à frigore & calore ea defendunt. Alia enim squamis, alia plumis, alia pilis, alia testis operta, in lucē prodeunt. Arbores etiam suas cortices easque interdum non simplices, sed duplices & triplices habent. Solus homo sine vllo genere vestium, & omnibus cœli iniuriis expositus nascitur. Rursus, animantia cætera illa ipsa hora, qua ex vteris matrum procedunt, victum sibi quærere incipiunt. Alia natant, alia volant, alia repunt, alia gradiuntur, & sine vllo duce ad vbera matrum accurrunt. Solus homo nihil horum efficere potest, ne comedere quidem nisi ab alio doceatur. Vnum est duntaxat, vt dicebamus, quod per seipsum nouit, nempe flere. Id vnum à magistro non accepimus, neque didicimus, sed ab ipsa natura arripuimus, hausimus, expressimus. Quocirca omnes cum in hunc orbem ingredimur, vt artis, quam nouimus, specimen aliquod ostendamus, gemere ac plorare incipimus. Solum enim Zoroastrem ea die qua natus est risisse antiquitas tradidit. Neque enim boni aliquid monstrosus ille risus portendit, vt Augustinus Doctor sapientissimus annotauit: siquidem magicarum artium primus auctor, atque inuentor fuit.

Natiuitatis miseria & indigentia.

Homo cum nascitur solum nouit plorare.

Zoroaster.

Aug. 21. de Ciuit. c. 14.

Ecce igitur ex quibus principiis illud animal oriatur, quod tamen ad superbiam se natum existimat, & omnia miscet, inuertit, perturbat, subigit terras, fatigat maria. Neque ipsum orbis totus capere posse videtur. Et cum hæc omnia facit, adhuc tamen, neque iram compescere, neque libidines frænare, neque reliquos animæ motus coercere, neq; seipsum vincere, neq; Diaboli tentationibus resistere potest, vt se natum ex muliere, hoc est, ex infirmitate & mollitie semper recordetur.

Homo cum vilissimam habeat originem, maxime superbit.

Sequitur, *Breui viuens tempore.* Ecce vobis aliam & non exiguam calamitatē. Tota natura vehementissime ac diutissime in hac humani corporis fabricatione laborauit, & vix ædificium ad exitum est perductum, cū vitium facere, & ruinam minari, quin etiam certissime ruiturum & casurum dicitur. Vix homo in orbem est ingressus, cum de egressione, vt cogitet, admonetur, & qui cum labore intrauit, cum dolore exire cōpellitur. Ne vero nostra vita diuturna alicui videatur, audite sanctum Iob, qui post illas multiplices tentationes adhuc centum quadraginta annos superuixit: & tamen de vitæ breuitate conqueritur, *Homo natus de muliere breui viuens tempore.* Et rursum: *Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est.* Iacob Patriarcha à Pharaone interrogatus, quot annos iam egisset, respondit. *Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt, pauci & mali.* Ecce iste magnus Patriarcha centum triginta annos, paucos dies appellat, & vitam tot annorum breuissimam peregrinationem esse dicit: & nos pisces Ephimeri vix vnum diem superuiuimus, & nobis de vitæ diuturnitate blandimur? Quid sanctus Dauid? nonne ait? *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor.*

Miseria breuitatis vitæ humanæ.

Iob. 14.

Gen. 47.

Psal. 89.

Itaque summa annorum nostrorum, ad quā tamen non omnes perueniunt, septuaginta annorum est, in robustioribus autem octoginta. A quibus si primum eos annos detrahamus, quos infantia & pueritia absorbet: nec enim toto illo tempore vitam hominis viuimus, nec ratione & consilio gubernamur; sed impetu quodam, & motu ferimur, non secus ac si pecudes quædam mentis atq; intelligentiæ expertes essemus. Si rursum illud etiam tempus auferamus, quod

quod nobis dormientibus præterit: nam cum dormimus non modo non hominis, sed ne bruti quidem vitam agimus. Itaque tempus illud non vitæ, sed mortis potius cuiusdam esse videtur. Quocirca eleganter latinus Poeta consanguineum lethi soporem esse dixit. Si inquam omne istud pueritiæ & somni tempus auferamus, quod superest, vix spatium quadraginta annorum erit. Quod si cum æternitate conferatur, quid breuius, quid vilius, quid abiectius hac nostra vita cogitari potest? Fingite animo vos in clauso atq; obscuro aliquo cubiculo scintillam vnam videre, quæ paulisper discurrat, & confestim postea extinguatur: & ei vitam humanam simillimam esse minime dubitetis. Vt enim ea scintilla, & ante, & retro tenebras habet ipsa vero lucet quidem, sed vbi modicum volitauit extinguitur: sic humana vita tēpus præteritum, & præsens, & futurum habere dicitur; sed tamen & præteritum, nihil est, & futurum nihil est. Vtrumque enim obscurum, & mortis tenebris inuolutum atque obrutum est. Solum præsens aliquid vitæ & luminis habet, & hoc ipsum vix esse cœpit cum extinguitur.

Simile.

Hinc videlicet quidam philosophus cum interrogaretur, quid de vita humana sentiret, in orbem semel se conuertit, & abiit. Illud sine dubio significare volens nihil aliud esse vitam nostram, quam incitatissimam conuersionem. Hinc etiam Apostolus Iacobus, vapori vitam humanam comparauit. Et veterū sapientum alii pisci Ephimero, qui eodem die quo nascitur, moritur: alii palmo, alii puncto, alii flammæ, quæ ex stupa, vel paleis, excitatur? alii bullis, quæ ex guttis plunuiarum in aquas decidentibus oriuntur: alii fœno, alii flori, alii herbæ, alii vmbræ, alii somno vitam humanam similem esse dixerunt. Pindarus nec vmbram, nec somnium; sed vmbræ somnium appellauit. Quid somnio vanius? Quid nihilo vicinius quam vmbra? Quid igitur humana vita erit, si non vmbra sed vmbræ somnium est; Neque hæc Rethorica amplificatio vobis videri debet Auditores, nam n[illegible]ta moles, quanta hic est totus orbis terrum vix punctum vnum esse videtur, si cum cœli amplitudine conferatur, quid erit breuitas vitæ nostræ, si cum illa infinita sæculorum æternitate comparetur.

Homo ob vita breuitatem variis cōparatur.

Rem plane admirabilem ac monstrosam contingere in vita humana videmus, vt homo vix natus moriatur, cum tamen formam habeat immortalem. Res cæteræ quam diu forma ipsorum manet tamdiu etiam ipsæ manent. Non corruit domus, si non eius forma ac figura dissoluitur. Non moritur brutum, nisi eius anima, quæ forma ipsius est, esse desinat. At homo formam habet, quæ nunquam dissoluitur, videlicet animum compotem rationis; & tamen ipse vix ad breuissimum tempus viuit. Sed alia res longe adhuc monstrosior in hoc animali conspicitur, quod cum ratione & consilio præditum sit, & vitam præsentem vmbræ somnium esse sciat, futuram autem finem ac terminum nullum habituram, vigilantissime tamen vitæ præsenti, quæ hodie est, & cras non est, prospiciat, de futura autem, quæ est æterna, ne cogitet quidem Nescio quod monstrum aut portentum vnquam inueniri poterit, si hoc monstrum aut portentum non est.

Miserum hominem cum formam immortalem habeat, mori.

Sed iam cætera videamus. Vitam humanam breuissimam esse doctor noster sanctus Iob hactenus docuit. Audite nunc quo pacto nos consoletur, vt æquo animo hac breuitatem toleremus. *Homo*, inquit, *natus de muliere breui viuens tempore.* Quid dicturum illum putatis? Iucunde quiete, ac tranquille viuit? Audite, *Repletur multis miseriis.* Singula verba emphasim habent. Repletur inquit vsque ad summum, ita vt locus nullus vacuus relinquatur. Et quo liquore impletur? *Miseriis.* Et quotnam? Tribus aut quatuor? Non est ausus eas numerare, quia nunquam finiuisset. Idcirco breuiter ait, *Repletur multis miseriis.* Ac primum quidem Auditores, etiamsi miseriæ nostræ paucissimæ essent, adhuc tamen homo facillime repleretur. Siquidem angusta vasa facile complentur, Humanum autem cor, sicut ad bona recipienda capacissimum atque amplissimum

Multitudo miseriarum humanarum.

Cum tamē homo paucis repleatur.

est, ita vt res omnes creatæ ipsum explere non possint; sic ad mala toleranda angustissimum esse videtur, ita vt vel minima calamitate possit repleri. Exempla sunt ad manum. Cum noctu in tuo lectulo te ad dormiendum composuisti, si pulex vnus in aurē ingrediatur, nonne ita te torquet, ac vexat, vt noctem totam insomnem ducas? Ita sane. Cur ita? Nempe quia homo calamitatibus facile repletur. In libro Hester nunquam legistis, quid Principi cuidam illustrissimo nomine Aman aliquando contigerit? Erat is nobilissimus omnium Principum, qui in aula Assueri regis versabantur, diuitiis honoribus, potestate, splendore, & rebus omnibus affluebat, quas mens humana desiderare potest; tamen quia Mardochæus Iudæus quadam die capitilli non aperuit, ita commotus ac dolore atque ira repletus est, vt scriptura diuina de eo testetur ac dicat, *Reuersus in domū suam conuocauit ad se amicos suos, & Zares vxorem suam, & exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, filiorumque turbam, & quanta eum gloria super omnes Principes, & seruos suos Rex eleuasset. Et post hæc ait, Regina quoque Hester nullum alium vocauit ad conuiuium cum Rege præter me, apud quam etiam cras cum Rege pransurus. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardochæum Iudæum sedentem ante fores regias.*

Hester. 5. & seqq.

Quin etiam de omni gente Iudæorum delenda propter hanc vnā causam cogitare cœpit. Sed Deus in caput ipsius omne malum quod Iudæis parauerat, conuertit. Num intelligitis quam leuis miseria hominem tam fortunatum plane miserum & infelicē reddere potuit, & quam exigua gutta fellis, quam copiam mellis amaram effecit? Hodie quoq; si mercator aliquis, qui multa millia coronatorum aureorum singulis annis lucratur, iacturam semel faciat quindecim obolorum, nunquid nō se mercatorem infortunatum, & cui nihil pro voto succedat appellabit? Atque idem de ambitiosis, & voluptuariis hominib. dicere possemus, si per tempus liceret: facile ergo miseriis homo repletur, quia exiguum atque angustum vasculum est.

Sed nunquid propterea solum? Non sane. Vere enim humanæ miseriæ multæ & magnæ sunt. Et cum vita nostra omnium aliarum rerum penuriam patiatur, solarū calamitatum maximam copiam habet, & cum ad reliqua breuissima sit, ad hoc solum sæpenumero valde diuturna est, vt multis ac variis miseriis homo miserrimus repleatur. Ac vt de peccatorum, ac scelerum miseria nihil dicam, quæ tamen maxima est, magnam partem occupat cordis humani, non est membrum, non est sensus, non est facultas in homine, quæ hic in terris suam gehennam non patiatur. Deinde omnia elementa, omnia animantia, omnes dæmones, Angeli quoque & ipse Deus cōtra hunc vnum Adæ filium conspirasse, atq; arma sumpsisse videntur.

Variæ miseriæ hominis.

Sensus tangendi, vt hinc potissimum ordiamur, quot generibus febrium, apostematum, vlcerum, plagarum, & aliorum morborum affligitur? Plena sunt volumina medicorum ægritudinibus, & remediis contra ipsas ægritudines; & tamen quotidie nouæ species morborum, & noua contra ipsos remedia inueniuntur, & inter ipsa remedia vtinam vel vnum reperiretur, quod nō vehementius, quam ipse morbus hominem ægrotum vexaret. Inediæ longissimæ, pharmaca amarissima, venarum incisiones, membrorum adustiones, dentium euulsiones, remedia morborum sunt, vt iam ego non mirer, si plerique hominū magis laborare & mori, quam remediis istis vti velint. Deinde eundem ipsum sensum tangendi, nunc immoderatus calor, nunc immoderatum frigus, nunc immoderata siccitas, nunc immoderatus humor lædit. Sensum autem gustandi modo fames, modo sitis, modo cibaria incondita, amara, acida, salsā discrutiant. Sensus olfaciendi, quot fœtores, quot graues anhelitus, quot res male olentes ferre cogitur? Sensus audiendi, quot iniurias, quot maledicta, quot mala nuncia audit, quæ veluti acutissimi mucrones cor ipsius transuerberant? Et sensus videndi, quam multa nō cernit, quæ vellet; & quam multa cernit, quæ non vellet? Deinde cogitatio quam frequenter spectris, somniis phantasma-

Miseriæ sensuum.

Imaginatiuæ.

tasmatibus deluditur? Si quem in loco obscuro ac deserto solum esse casu aliquo necesse sit, is quam vehementer laborat, vt cogitationem continere possit, ne monstra horrenda ac formidabilia sibi fingat? Tanta vero vis est cogitationis, vt nullo periculo imminente erigi capillos, & frigidum sudorem erumpere, & nullo persequente hominem fugere, & exclamare compellat? Quid iam de intelligentia ac mente dicemus? Quæ ludibrio errorũ exposita sæpe falsitatem recipit pro veritate. Mihi sane, de sectis innumerabilib. Philosophorũ cogitanti, qui etiam de rebus leuissimis altercantur, mens humana similis videri solet paruulo puerulo, cui nodus inexetricabilis oblatus est, & ipse contendit quantum potest, vt eum soluat, & cum ex vna parte nodus incipit aperiri, ille gestit, exultat, exclamat, & interim non videt ex altera parte nodum magis claudi. Sic enim Deus hanc rerum vniuersitatem condidit, deinde menti humanæ illam inspicendam obiicit, atque ait, rationes & causas harum omnium rerum scrutare, atque inuestiga, si potes, & simul mirabilem in ea sciendi cupiditatem inseuit. Hinc hominum ingenia exerceri in rerum natura cœperunt. Sed quia rei veritas profundior atque obscurior est, quam vt ab humana intelligentia in corporis carcere constituta, erui possit; propterea in tot tamque varias sectas Philosophi abierunt, & inter ipsos natæ sunt de rebus omnibus, etiam minutissimis, dissensiones.

Intellectus speculatiui.

Ex qua re mundus est ortus; Ex igne inquit Heraclitus. Nõ est ita inquit Anaximenes; sed ex aere. Erratis ambo, inquit, Thales, Nam ex aqua mundus constat. O quam egregie fallimini clamat Democritus, cum ex atomis corpusculis, principium mundus habeat: atque ita inter se altercantur, dum falsitas vestem veritatis induta omnes deludit. Hoc est enim quod Sapiens ait, *Mundum tradidit disputationi eorum, vt non intelligat homo opus, quod operatus est ab initio, vsque ad finem.* Et rursum. *Hanc occupationem pessimam*, id est, laboris & afflictionis plenam *dedit Deus filiis hominum, vt occupentur in ea.*

Eccl. 3. *Ibid. 1.*

Sed maior adhuc miseria, practicam intelligentiã occupatã tenet. Nã quot modos, quot rationes, quot vias excogitat, vt ad gradus altiores ascendere, & in opinione atque existimatione hominum crescere possit? Quocirca vere Psalmographus ait, *Anni nostri sicut aranea meditabuntur.* Vt enim aranea toto vitæ suæ tempore in telis texendis occupatur, & ex suis ipsius visceribus extrahit ea fila, quibus retia ad muscas capiendas efficiat, & sæpe fit vt cum arenea nihil mali suspicatur, famulus aliquis domum purgaturus accedat, & telam cum aranea scopis abr eptam in ignem proiiciat. Sic enim magna pars hominum omne suum tempus, omne suum ingenium, omnes suas vires consumit, vehementissimeque laborat, vt retia parata habeat, quibus muscas honorum, & diuitiarum aucupetur. Et cum multas muscas cepisse se glorientur, & sibi quietem in posterũ pollicerentur, ecce mors Dei ministra cum scopis diuersarum ægritudinũ adest, & homines istos in vtramque aurem dormientes arripit, & in gehennæ incendium proiicit, atque ita opus cum architecto simul in momento temporis perit. Neque vero immunis à miseriis voluntas existit, imo vero quis numeret appetitus, amores, odia, suspiciones, zelotypias, spes vanas, inuidias, timores, & molestias voluntatis humanæ? Nihil sine fortitudine aggredi audet. Si male agit, timet iudices, exilium, verbera ignominiã, cruciatus. Si bene agit, linguas timet obtrectatorum, quid iste dicet, quid ille cogitabit? Iste nimis sanctum, ille hypocritam suspicabitur. Si diues est, timet latrones; si pauper metuit creditores. Si amat, Zelotypia illum consumit: si odit, odium illum excruciat. Deinde quis explicet, quanta cupiditate omnes flagerent statum suum, cum statu alterius commutare. Omnes enim aliorum statum meliorem, quietiorem, & beatiorem esse existimant, quam suum. Agricolæ mercatores, mercatores agricolas beatos appellant. Priuati magistratibus inuident potestatem & tribunalia; Magistratus priuatorum otium, & tranquillitatem laudant. Clerici statum laicorum, laici statum

Intellectus practici. *Psal. 89.* *Voluntatis.*

tum clericorũm tranquilliorem esse contendunt? & hoc est, argumentum nullum plane non miserum, atque infelicem esse. Cum nemo sua sorte contentus viuat, & *laudent omnes*, (vt ille ait) *diuersa sequentes* & ægros homines imitentur, qui nunc ad istam, nunc ad illam lectuli partem se conuertunt, & nusquam tamen quietem inuenire possunt.

Miseria singularũ ætatum. Intuere post hæc omnes ætates, quam imbecillis, quam ignorans pueritia, quam leuis adolescentia, quam rapida iuuentus, quam grauis & molesta senectus? Quid est puer nisi brutum hominis figuram præ se ferens? Quid adolescens, nisi equus indomitus? Quid senex, nisi domicilium omniũ ægritudinũ & dolorum? Et in omnibus istis ætatibus quanta multitudine miserrimarum necessitatum obruimur? quotidie comedere, quotidie bibere, quotidie dormire, quotidie spoliari, quotidie vestiri, quotidie aliis innumerabilibus necessitatibus seruire cogimur, & quod multo miserius atque infelicius est, tot laboribus & sudoribus, occupationes istas nobis emere necesse est, vt iam mirum non esse videatur, si Democrito, & Heraclito in mentem venit, vt eorum alter fleret semper, alter semper rideret: nempe ille miserias, Iste vanitates humanæ vitæ sapientissime considerabat.

PARS SECVNDA.

HVMANAE vitæ calamitates ita graues & multiplices sunt vt Ecclesiasticus dicat, *Occupatio magna creata omnib. hominibus & iugum graue super omnes filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum vsque in diem sepulturæ in matrem omnium.* (*Eccl. 40.*) Beatus quoque Bernardus scribere ausus est vitam præsentem paulo minus infelicem sibi videri, ea quàm damnari in inferis gehennæ carceribus trahunt. (*Bernardus.*) Quis enim obsecro non obstupeat, si cogitare incipiat omnia quæ nos circumstant in vnum genus humanum sæuire, atque imperum facere, quasi ea quæ hactenus commemorauimus ad sinum humani cordis miseriis replendum non sufficerent? Ille clarissimus fulgor, quem solem nominamus, qui quasi quidam communis Pater omnium viuentium est, aliquando radiis suis ita sæuit, vt omnia comburat; aliquando tam longe recedit, vt omnia frigore moriantur. (*Miseria à rebus circumstantibus.*) Terra vero quæ nostra communis mater esse dicitur, quot homines quotidie suis præcipitiis, voraginibus, tremoribus absorbet? Etsi parentes nostri sic agunt? nobiscum, quid de stellis & elementis cæteris exspectabimus? Quid effundent in nos Luna, Saturnus, Mercurius, Mars? Quid facient maria? Quam multos quotidie deuorabunt. Et vere tot scopuli, tota vada tot Syrtes, tot Charybdes, tot loca periculosa, in mari, vt difficillimum omnino sit euadere naufragium. Mors autem ab iis qui vehuntur in mari nunquam longius abest, quam sit asserũm illorum crassitudo ex quibus nauis composita est. Quo modo iam de nostro aere dicemus? Nonne frequentissime leui de causa corrumpitur, & nebulas, caligines, pestes, & ægritudines generat?

A brutis. Neque vero animantia bruta, principem suum hominem reuerentur, & non solum leones, vrsi, tigres, dracones, & aliæ feræ maiores; sed ipsæ etiam muscæ culices, pulices, & alia minutissima animalcula, mirum est, quam vehementer hominem torqueant, vexent, affligant, discrucient.

Ab hominibus. Atque vtinam sola bruta nobisum bella gererent, & nihil ab ipsis hominib. timeremus. Verum non ita se res habet. Quid enim tot gladii, tot, sagittæ, tot bombardæ. tanta copia pulueris tormẽtarii, tot moles, tot machinæ, quas homines inuenerunt, sibi volunt? Nonne plures gladius, quam morbus absumit, Ab vno Iulio Cæsare qui clementissimus fuisse dicitur, historiæ tradunt, vndecies centena millia hominum in diuersis præliis necata fuisse. Et si vir clementissimus id fecit, quid tot crudelissimos Tyrannos fecisse suspicari & cogitare debemus? Quid? quod nec terræ, nec maria, nec loca deserta, nec publicæ plateæ, nec priuatæ domus à furibus latronibus, piratis, tuta sunt. Nonne aprorum vastationes, vrbium populationes, fortunarum direptiones, incendia domorum, vincula

ver-

verbera, ignominiā, plagas, & ipsam mortem quotidie homines ab hominibus patiuntur? Et hoc est illud animal, quod politicum, quod sociale, quod humanum, & quod sine cornibus & vnguibus nascitur, vt pacem & charitatem colat. Quid, quod non solum hostes, sed & amici, & pacis, ac iustitiæ defensores in homines sæuiunt? Neque aliter fieri potest. Interrogate Prætores, & Præsides vrbium, quot carceres, quot genera compedum ac vinculorum, quot supplicia, quot patibula, quot rotas paratas habeant, & in quos tandem? Nonne in homines? O homo, domus calamitatū, & adhuc domari non potes? Adhuc superbis? Adhuc erigeris? Et quot præterea sollicitudinibus & curis propter vxorem, filios fratres, aliosq; coniunctos, & necessarios angitur? Si eos odit, odium illum excruciat: si diligit, amor illum consumit: si filiis caret, torquetur habendi desiderio: si eos habet angitur amittendi metu.

A Dæmonibus. Neque solum corporeos hostes videre, & euitare nobis licet; sed quod multo est infelicius etiam incorporeos, à quibus ipsi videmur & quos videre non possumus habemus. Dæmones enim qui callidissimi, sæuissimi, & potentissimi numero & viribus sunt, nihil agunt, nihil moliuntur, nihil cogitant aliud quam quomodo tentare, decipere, lædere, ac in gehennam præcipitare homines possint.

Ab angelis. Sancti etiam angeli nonnunquam in homines arma capiunt. Qui enim Sodomam & Gomorrham cum habitatorib. igni & suphure cremauerunt? Angeli. Qui centum octoginta quinque hominum millia in castris Se nnacheribtrucidarunt? Angeli. Qui tot plagis & mortibus Ægyptum affecerunt? Angeli. Qui, cum Iosue contra Cananæos, & Iebusæos, cum Machabæis contra Lysiam & exercitum eius pugnauerunt? Angeli. Qui denique cum Theodosius Imperator contra Persas & Sarracenos dimicaret, circiter centum millia Saracenorum in fluuium Euphratem præcipitauerunt? Angeli.

Genes. 19. 4. Reg. 19. Exod. 7. & seq. Iosue cap. 10. & aliis 1. Machab. 4. Soc. hist. lib. 7. c. 18.

A Deo. Neque Angeli solum, sed ipse etiā Deus iuterdum cum homine tanquam cum hoste se gerit: *Cur faciem tuam abscondis,* inquit Iob, *& arbitraris me inimicum tuum?* Quid hoc est Domine Deus? Etiam tu qui parens, & custos meus esse solebas, iam mihi bellum indixisti, & mecum vt cum hoste te geris? Atque ad hæc omnia accedit bellum intestinum, quod homo secum perpetuo gerit. Quis enim non experitur inimicitias & contentiones appetitus, & voluntatis, sensus & rationis? Quis non aliquando contrarias appetitiones, & contraria iudicia simul habet, vt ipsemet homo se ipsum non intelligat, vt nesciat ipse quid velit? Quis igitur iam non videt, quam vere Iob dixerit, *Repletur multis miseriis?* Quis non cernit hunc vilissimum vermem, quē hominem nominamus, quasi in centro sphæræ constitutum, vt ad eum omni ex parte miseriæ pluant, & omnia tela, ac spicula dirigantur?

Iob. 13.

A nobis ipsis.

Humana vita fragilis & fallax. Sed iam quod sequitur videamus: *qui quasi flos egreditur, & conteritur.* Pergit enumerare præclaras conditiones humanæ vitę. Eam enim breuem & miseram esse hactenus docuit; nunc addit fragilem quoq; & fallacem esse. *Qui quasi flos egreditur & conteritur.* Res sane pulcherrima & venustissima est flos, sed tamen idcirco nihili fit, quod nihil eo magis fragile; & caducum; inueniatur. Sic etiam homo cum adhuc puer, vel adolescens est, admirabili specie ac vegustate præditus esse videtur: sed cur id magni fieri debet, cum omni vitro fragilius sit? Certe vitrum in multa sæcula integrum seruari posset, si clausum in arca diligentissime custodiretur: at homo, siue custodiatur, siue non custodiatur diu seruari non potest? Siquidem mortis causam in venis & visceribus inclusam habet. Deinde quid hac nostra carnea domo fragilius, quæ vnico aspectu deiici prosternique potest? Bullæ quæ fiunt in aquis tenui flatu dissoluuntur quidem, sed non intuitu. At homo si ab aliquo venenato oculo conspiciatur continuo languere incipit; & sæpe etiam moritur. O arx munitissima, quæ sine tonitruis bombardarum solo intuitu deiici potest? Neque vero mirandum est, si hoc pueris contingat, quorum adhuc est recens ædificium, sed quod viri iā maturi, leuioribus aliquando de causis repente interant, id

vero aliquid iustæ admirationis habet. Nā quis nescit, modicū frigoris, modicū caloris, aciculam vnam, morsum vnius exigui anguis; denique sexcentas res alias minutissimas hominem vita spoliare posse? Si quæras quid Lucium Crassum summum illum suæ ætatis oratorem interfecerit, tibi Marcus Tullius respondebit. Eum quadam die paulo vehementius dum oraret, incaluisse, inde sepimo die lateris dolore consumptum. Quid quod plerunque nulla ratio obitus hominum reddi potest? In Synodo Florentina literis proditum est, Constātinopolitanum Patriarcham nomine Iosephum, vesperi sanum ac valentem in cubiculum se recepisse, & mortuum mane inuentum fuisse. Neque id singulis centum annis semel contingere existimare debemus, ego enim senex certe non sum, tam multos tamen repente obiisse cognoui, vt longissimum catalogum nominibus repente sublatorum hominum possim implere.

Neque hoc ... mium.

Verum enim vero Auditores si sapienter rem totam consideremus, non mirabimur hominis vitam plane fragilem, & caducam, & flori simillimam esse; sed contra iure mirari deberemus, si paulo firmior ac robustior esset. Si domum luteam plenam rimis videritis, miraremini, si leuis impulsus eam deiiceret? Non sane. Iam igitur quid miramur, si corpus humanum, quod nihil est aliud, quam ex luto recenti compositum ædificium leui flatu ventorum facile corruit? Et cur obsecro tam facile cursus horologiorum impeditur? cur tam crebro sunt falsa? Cur aliquando penitus à suo cursu cessant? Nonne quia tot rotas & tanto artificio cōstituas habēt, vt si vel vna impediatur omnes impediantur? Quod si hoc in horologiis ferreis contingit, quanto facilius in humano horologio contingere poterit, quod maiori artificio, & non ex ferro, sed ex luto fabricatum est? Non igitur nobis corporis humani fragilitas, sed animi humani stultitia admirationi sit, quæ super tam fragile fundamentum, tam altas turres erigere consueuit.

Simile.

Porro altera miseria, quæ floris comparatione nobis significatur, deceptio est humanæ vitæ, quæ quidem maxima miseria est. Nam sicut virtus simulata duplex vitium est; sic ficta felicitas duplex est calamitas. Si vita præsens talem se ostenderet, qualis est, non multum eius miseria nobis obesset. Sed nunc ideo mirum in modum nos lædit, quod falsissima est. Et cum sit fœda, pro pulchra se venditat; cum semper mutetur, stabilis & constans vult videri; cum sit breuissima tam diuturnam se simulat, vt homines decepti ad omnes suas libidines explendas se tempus habituros credant; & adhuc ad pœnitentiam agendam satis multum spatii superfuturum. Flos cum mane colligitur, rubet, nitet, colorem denique maxime viuum, & permanentem habere videtur; tamen paulo post marcescit & omnem speciem ac decorem amittit. Sępe etiam venustus ille color suauem odorem pollicetur, & nihilominus si propius accesseris teterrimum odorem percipies. Talis est humana pulchritudo. Hodie adoloscentem formosissimum videbis; cras si leui febricula forte corripiatur, pallentem, squalidum, & mortis figuram præ se referentem cernes. Cur ita? Nempe, quia *quia homo quasi flos egreditur & conteritur.* Et illo ipso tempore, quo floret, tametsi oculis nostris, qui solam extremam superficiem intuentur pulcher esse videatur, tamē si quod intrinsecus in ipsis viscerum recessib. lateat cernere aliquo modo possemus plane sepulchrum dealbatum hominem esse iudicaremus. Quid enim homo, nisi vasculum corruptum in quo quicquid ponitur, statim corrumpitur?

Fallacia humanæ vitæ.

Simile.

Et quæ tam immunda cloaca reperitur, vnde tot sordes, & tam grauiter olentes, & ex tot patentibus egrediuntur? Multæ herbæ, nonnullæ arbores aliquot etiam animantia odorem suauissimum spiritus, cum homine vero satis præclare ageretur, si non fœteret. Ecce igitur quid sit, *quasi flos egreditur & conteritur.* Sequitur. *Et fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet.* Quarum duarum sententiarum posterior prioris explicatio est, Vtraqueautē magnam quandam humanæ vitæ calamitatem declarat. Non enim solum breuis misera

Instabilitas & inconstantia vitæ humanæ.

sera, fragilis, & fallax est, sed etiam instabilis atque iuconstans. Est vero ab iis horologiis sumpta similitudo, in quibus vmbra numerum horarum designat. Vt enim vmbra illa semper mouetur, & spatium in horologio mutat, & horas diuersas ostendit, tametsi stare oculis nostris videatur; sic etiam vita nostra semper est alia atque alia, & nec ad momentum temporis quidem quiescit. Ij qui naui vehuntur, licet iaceant, sedeant, dormiant, semper tamen iter conficiunt, & spatia aliqua transmittunt. Sic & nos Auditores, laboremus, quiescamus, vigilemus, dormiamus, scribamus, legamus, quicquid voluerimus, faciamus? semper tamen magis ac magis ad portum nostrum; qui est mors, appropinquabimus. Hinc videlicet S. Iob dies suos velociores cursore fuisse cõqueritur. Nam cursorem etiamsi magna negotia festinare cogunt, aliquando tamen eum quiescere necessitas naturæ compellit. Anni nostri, nec ad punctum temporis propter vllam necessitatem quiescere permittuntur. *Fugit igitur homo velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet.*

Mutatio ætatum. Aspicite nunc Auditores, atque intuemini hominis ætates, & apertissime humanæ vitæ mutationes cognoscetis. Pueritia tam animo quam corpore est imbecilla: Iuuentus animo imbecilla, corpore robusta; ætas matura, & animo, & corpore robusta; senectus animo robusta, corpore imbecilla: ætas decrepita rursum, tam animo, quam corpore imbecilla. *Fugit ergo velut vmbra & nunquam in eodem statu permanet.* Quid quod nunc sapiens, nunc insipiens, nunc lætus, nunc mœstus, nunc sanus, nunc æger, nunc robustus, nunc imbecillis, nunc amat, nunc odit, nunc timet, nunc sperat, nunc ridet, nunc plorat, nunc vult, nunc non vult? Denique nec luna nobis tot facies ostendit, neque Protheus in tot formas se conuertebat, neque Chamæleon tot colores permutabat, quot sunt hominum quotidianæ ac pene repentinæ mutationes. *Magna miseria quod Deus omnia mala obseruet.* *Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?* O clementissime Pater noster Deus, non est satis, quod iste vermiculus, qui nominatur homo vitam viuit breuissimam miserrimam, caducam, fallacem, & inconstantem? Cur etiam hoc ad cumulum calamitatum addis, vt tu Deus oculos ab eo nunquam remoueas, & passus eius numeres, & verba & cogitationes consideres, & tanquam seuerus magister nullum erratum impunitum dimittas? *Et dignũ ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?* Quam crucem, quas molestias patitur paruus puer, qui nec vnam lineam recte ducere nouit, cum magistrum sibi astare, & manum, & virgam attollere, & omnes erratus obseruare videt? Non minor formido nos occupatos teneret Auditores, si Deum à nobis nunquam oculos remouere, & omnia opera nostra cõsiderare, vt secundum ea nos iudicet, aliquando cogitaremus. O nos miseros Auditores, si hæc intelligimus, miseriores, si nõ intelligimus! Quod quidem maximæ parti hominum accidere, quis non videt? Quàm multi enim reperiuntur, qui quasi illis reliquæ calamitates non sufficerent, etiam istam patiuntur, vt tanquam phrenetici viuant, & suas miserias non cognoscant? Iam intelligo quam sapienter B. Gregorius dixerit, solos primos parentes nostros, qui beatitudinem status illius gustauerant in quo illos initio Deus posuerat miserias in quibus versamur, plane intelligere potuisse. At nos eorum filii, qui in exilio nati, & in valle miseriarum educati sumus sicut nihil de felicitate status illius nouimus: ita patũ omnino de nostri status miseriis intelligimus. Imo vero ita plerisq; natale suum placet, vt si liceret, de exilio patriam, & carcere domum propriam facerent. Verum neque hoc hactenus licuit, neq; vnquam licebit. *S. Gregor.*

Mors miseriarum vltima. Nam mors tanquam epilogus omnium calamitatum, omnium hominum vitam concludit. Hæc est illa vltima & maxima quam fugere aut declinare nullus vnquam potuit. Qui enim cũ labore viuimus, cum dolore mori debemus. Nonnulli quidem fuerunt, qui se remedia morem habere iactarẽt, sed & ii quib. remedia ista promittebant, & ipsi qui promittebant perierunt, & se mendaces, suo ipsorũ exitu demonstrauerunt.

Quid

Quid? ergo Patriarchæ mortui sunt, Prophetæ mortui sunt, Apostoli mortui sunt, Virgo Deipara mortua est, ipse Dominus Christus mortuus est: Reges moriuntur, Imperatores moriuntur, Pontifices moriuntur, & audebit aliquis sperare se non moriturum? Imo vero Auditores, vix homo conceptus in vtero est, & iam ad mortem condemnatus est. Cum vero ex vtero egreditur, ex carcere egreditur, non vt sit liber, sed vt ad patibulum deducatur. Itaque omnes idcirco fugimus velut vmbra, & nunquam in eodẽ statu permanemus, qui perpetuo tendimus ad patibulum, sed alii ad vnum miliare, alii ad duo, alii ad tria, alii ad plura progrediuntur, atq; hinc fit vt alii maturius, alii tardius moriantur.

Multis cogitatio superbiam minuit.

Quæ cum ita sint, quis nostram stupiditatem & insaniam interpretetur? Ad patibulum pergimus, & in itinere saltamus, ridemus, iucundi sumus, tanquam si ad nuptias pergeremus? Sed in hoc errore ideo versamur, quia nunquam de morte ad quã maximis itineribus currimus, cogitamus.

Exemplum Pauonis.

Pauo gloriosum animal cum venustissimã illam rotam, quam ex pulcherrimis suis pennis efficere solet intuentur, gandet, lętatur, gestit, nunc istam, nunc illam partem suæ rotæ circumspicit.

At cum in pedes, quos nigerrimos, & turpissimos habet, oculos coniecit, continuo cum stridore & gemitu alas demittit, rotamq; dissoluit. Ad eundem modum Auditores, non pauci reperiuntur, qui cum se diuitiis atque honoribus affluere vident, gloriantur, & sui ipsorum amore capti suam fortunam suspiciunt, seipsos admirantur, nec nõ in multos annos, quid sibi tsi faciẽdum proponunt. Hoc anno inquiunt magistratum illum, anno sequente illum geremus; deinde prouinciam illam administrabimus, tum palatium in ea vrbe ædificabimus, cui hortos illos, & illam vineam adiungemus. Atque hac ratione telas cogitationum in immensum extendunt, qui si aliquando pedes ipsi suos intuerentur, si extremum, si finem, si exitum, suum mortẽ esse cogitarent, sic dicerent, aliquando magistratus geremus, prouincias administrabimus, palatia erigemus, & post hæc omnia quid erit? Certe moriemur, & hæc omnia deseremus; O quam celeriter alas demitterent, superbiam exuerent, mentem consilia, vitam & mores commutarent.

Ne breuis quidem vitæ est certa.

Sed age videamus, num hoc vitæ spatium saltem, etiam si breuissimum sit, nobis tuto polliceri possimus; ita vt certo sciamus nos vsque ad annum quinquagesimum, vel sexagesimum sine dubitaione victuros. Nõ multum Auditores laborandum est, vt hoc inuestigemus. Nam excepto rege Ezechia, cui Dominus annos quindecim donauit, experientia ipsa clamat, ne punctum temporis ita esse in nostra potestate, vt certo affirmare possimus in illo nos non morituros. Siue enim comedimus, siue bibimus, siue dormimus, siue iter facimus, siue quiescimus, in periculis semper versamur. Quocirca non sine causa, tam frequenter in Euangelio *Dominus clamat, *Vigilate, quia nescitis qua hora filius hominis veniet.* O si vim rationis huius intelligere omnino possemus, quantum vtilitatis atque emolumenti hodie ex hac vna concione referremus. *Vigilate,* inquit, *quia nescitis qua hora filius hominis veniet.* Quod est idem ac si apertius dixisset; Quia horam illam nescitis, horis omnibus vigilate. Et quia diem illum nescitis, diebus omnibus vigilate. Et quia mensem atque annum illum nescitis, omnibus annis & mensibus vigilate. At vt rẽ istam similitudine aliqua illustremus: Si ad conuium aliquod inuitatus similes, & cũ iam mensæ accumberes, & multa ac varia ciborum genera ante te posita cerneres, si familiaris aliquis tuus secreto te admoneret, ac diceret, in tanta copia ciborum vnum quendam esse, in quo venenum lateat: quid ageres? quid acciperes? quem cibum attingere auderes? Nonne omnes tibi suspecti essent? Ego sane sic arbitror, etiamsi vehementissime esurires, tamen ne in illum incideres, in quo venenũ latet, ab omnibus manum abstineres. Quæro nunc abs te, quot annos nunc te viuere posse putas? Dicturus es fortasse circiter triginta aut quadraginta. Liberaliter tecũ agã. Do tibi vt viuere possis etiã sexaginta. Iã igitur pro comperto habes & hoc minime negabis, in aliquo horũ sexaginta annorũ mortẽ tuã latere, &

Vigilandum itaq; Matth. 2.

Similitudo.

latere & penitus ignorare quis ille annus fit. Quæ cum ita sint, quomodo nō omnes tuos dies suspectos habes? quomodo nō in omnibus vigilas? Non audes è tot cibis, vel vnum contingere, quia familiaris tuus, qui mentiri & te decipere potest, te admonuit de veneno, & non timebis, neque vigilabis omnibus diebus vitæ tuæ, cum Deus, qui mentiri non potest, te admonere dignatus sit, in vno illorum dierum mortem tuam latitare? Quid obsecro responderi ad hoc argumentum potest?

Sed adhuc aliud argumentum audite. Cur in aciebus & præsidiis perpetuo milites excubare & vigilare solent? Nonne ex eo quod nesciunt qua hora venturi sint hostes? Profecto enim si hoc scirent, multis vigiliis & laboribus parcerent. Sed idcirco semper in armis, semper parati, semper vigilantes sunt, ne tunc forte dormiant, & inermes atque imparati inueniantur, cum hostes arcem oppugnare incipient.

Cum igitur vnusquisq; nostrum arcem vnam, nempe animam suam, custodiendam acceperit; & quam arcem Auditores? nempe eam quā ipse Dei filius proprij sanguinis effusione à dæmonum tyrannide liberauit: eam vero perpetuo hostes obsideant, qui nunquam dormiunt, & semper insidias, & molitiones & machinamenta contra eam excogitent, & nos incauti, dissoluti, inconsiderati erimus? Hostis semper vigilat, nos semper dormiemus? Hostis non cōmedit, non bibit, non mercaturam exercet, non ambit honores, denique nihil penitus agit, vt totum se in expugnatione animarum nostrarum occupet, & nos omnia alia agemus, de omnibus aliis rebus cogitabimus, in omnibus solliciti ac diligentes erimus, & solum arcis nostræ propugnationem negligemus: vigilemus ergo, vigilemus, quia nescimus diem neque horam.

Epilogus. Cum igitur, Auditores, vita præsens talis sit, qualem audiuistis neque remedium vllum contra mortis venenum reperiatur, per Iesum Christum Dominum nostrum, & per salutem vestram vos oro, atque obtestor, vt rebus vestris mature & sapienter consulatis. Et quoniam nisi nosipsos periculosissime fallere volumus, in rebus præsentibus spem nullam ponere possumus, obsecro vt ad bona futura, animum, vota, cogitationes, & contētiones nostras transferamus. Ibi, ibi Auditores nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia: & tanquam ij, qui de rebus præsentibus desperauimus, regnum cœlorum violenter ingredi statuamus. Neque nobis Imperator deerit quem sequamur, post octo dies, dux Israel IESVS adueniet. Et quoniam sine sarcinis, sine impedimentis nudus & expeditus veniet, nos quoque sarcinas relinquamus, impedimenta abiiciamus, nudi & expediti Domino occurramus, vt hac ratione commodius & celerius in terrā promissionis, cum ipso, & per ipsum ingrediamur, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO PRIMA SVPER

Missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem, cui nomen Nazareth, &c. Luc. 1.

Habita Louanij Dominica 1. Aduentus.

ADVENTVS Dominici sacrum tempus, & sua celebritate, & nostra consuetudine nos monet, optimi atq; ornatissimi Auditores, vt conciones variis de causis hactenus intermissas nunc demum Deo Auctore repetamus. Quia vero superioribus annis de Euangelijs, & Epistolis, quæ hoc tēpore inter sacrorum solemnia in Ecclesia recitantur, locuti sumus; iis in præsentiarū omissis, historiam dominicæ Incarnationis, quam B. Lucas Euangelista conscripsit quæque pulcherrima, & suauissima, & tempori magis consentanea, Domino adiuuante exponendam suscipiemus. Sed necesse est antequam ad ipsa B. Euangelistæ verba explicanda veniamus, pauca dicere de magnitudine, atque excellentia totius legationis, quam idem B. Lucas diuinitus admonitus, atque edoctus scribere instituit. Sic enim fiet, vt opus non sit à vobis Luc. 1.

petere, vt diligenter, attenteque audiatis. Neq; enim hoc argumentum nostra commendatione indiget, sed ipsum per se non attentionem ac diligẽtiam modo impetrabit, sed etiam admirationem ac stuporem incredibilem excitabit. Quatuor omnino res sunt, quæ legationem aliquam illustrare solent: Auctoritas eius ad quem legatio mittitur, dignitas mittentis, præstantia legati, pondus ac magnitudo negotii. Quæ quidem in hac vna legatione, ita sunt omnia magna atque eximia, vt talem alteram orbis terrarum nullo vnquam tempore viderit. Is enim qui legatum mittit, Deus est. Quid vero est Deus? *Magnus Dominus & rex magnus super omnes deos*: q solo nutu *aufert spiritum principum, terribilis apud* omnes *reges terræ, Rex regum, & Dominus dominantium*: cuius potentia, sapientia, bonitas, maiestas, ita nullis terminis coercetur, ita nullo fine concluditur, ita modum & mensuram omnem excedit, vt ne suspicari quidẽ tantam magnitudinem cogitando possimus. Ea vero ad quam legatio mittitur, virgo quædam est, quæ suam quidem à clarissimis viris Patriarchis, Prophetis, ducibus, regibus originem trahit; sed eos omnes veræ nobilitatis splendore longo interuallo post se relinquit. Neq; enim fuit vnquam, atque deinceps est futura talis altera virgo, quam solam optimo iure lumen ac decus orbis terræ, domicilium virtutum, aciem sanctitatis, florem ipsum generis humani nominare possumus. Atque is qui tanta legatione fungitur est Angelus Gabriel, virgine quidem ad quam mittitur diuinæ gratiæ muneribus, charismatibus minor; sed certe naturæ præstantia & dotibus maior, Vnus enim est de magnis illis principibus ac senatoribus, qui in aula cœlestis regni diuinorum sacramentorum; & mysteriorum conscij & participes astant perpetuo coram Deo. Iam vero de negotii magnitudine ac pondere, quod hac legatione peragitur, quid dicemus? Est enim eiusmodi, vt ab eo salus totius humani generis dependeat. Neque negotium maius, aut admirabilius, aut nobis omnibus vtilius, salutarius, suauius vlla vnquam legatione confectum est. Hoc enim agitur, vt humana natura Dei filio stabili matrimonio adiungatur, atque huius affinitatis gratia genus humanum æternæ morti adiudicatum de ipsis faucibus mortis eripiatur, & ad imperium cœleste, ac sempiternum euehatur. Quæ cum ita sint, necesse non erit à nobis attentionem, aut diligentiam auscultandi petere, sed potius omnes simul, cum Apostolo Paulo, à Deo nostro flagitemus, *vt det nobis Spiritum sapientiæ, & reuelationis in agnitione eius, illuminatos oculos cordis nostri*: vt cognoscamus magnum illud pietatis sacramentum, quod ab Angelo nunciatum, ab Euangelista conscriptum, ab Apostolis prædicatum, à mundo creditum, vniuersa hoc tempore colit, ac veneratur Ecclesia. Veniamus nunc si placet ad initium huius diuinæ historiæ breuiter explicandum.

Solemnitas legationis Angelicæ.

Ex mittentis dignitate. Psalm. 47. 75.

Ad quam mittitur præstantia.

Internuncij eminentia.

Negotij magnitudine.

Ephes. 1.

In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galileæ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid: & nomen virginis MARIA, *&c.*

Exordium est hoc historiæ accuratissimum & pulcherrimum, quo tempus & locus rei gestæ, nec non personarum, quę rem tantam peregerunt, nomina & conditiones breuissime describuntur. Exposuerat enim paulo ante B. Lucas Præcursoris Domini conceptionem, admirabilem illam quidem, & miraculis, prodigiisque plenam; sed nullo modo cum nouitate & miraculo conceptionis Dominicæ comparandã. Propterea cum dixisset, *Concepit Elizabeth, & occultabat se mensibus quinque, dicens, sic fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines*? statim subiecit; *In mense autem sexto* à conceptione videlicet Præcursoris *missus est Angelus Gabriel, &c.* Quasi dicere vellet. Rem magnã exposui, mulierem videlicet anum & sterilem, præter omnem naturæ ordinem concepisse, nunc vero multo maiorem & difficiliorem, nempe conceptionem, & partum virginis enarrare aggredior. Illud enim quanquam raro, aliquando tamen factum esse meminimus, & exemplum Saræ, Rebeccæ,

Gen. 21. 25. & 30. 1. Reg. 1.

becca, Rachelis, Annæ & aliarum nonnullarum sterilium fœminarum in ipsis diuinis voluminibus legimus. Hoc vero, neq; factum est vnquam, neque fiet, vt merito de hac virgine ille Christianus Poeta cecinerit: *Nec primam similem visa est, nec habere sequentem.* Sed mysterium eius temporis, quod sapientia Dei, tam ad suam, quam ad præcursoris sui conceptionem & natiuitatem elegit, silentio præteriri non debet. Quis enim casu factum esse sibi persuadere poter t, vt Præcursor & Dominus quatuor præcipuos dies totius anni, duo æquinoctia, & duo solstitia inter se quodammodo diuiserint? Vt præcursor in æquinoctio autumni conciperetur, in solstitio æstiuo nasceretur; Dominus vero æquinoctium veris eligeret ad conceptionem, & solstitium hybernum ad natiuitatem? Quid igitur hæc sibi volunt, si casu facta non sunt, ergo mysterio non vacant? Ioannes (Auditores) legem; Christus Euangelium significabat: propterea non immerito Ioannes in æquinoctio autumni; Christus in æquinoctio veris concipitur. Quemadmodum enim tempore autumnalis æquinoctij collectioni frugum, & fructuum finis imponitur, cadunt folia de arboribus, omniaque quæ in agris sunt arescere & interire incipiunt: Ita Ioanne adueniente lex Moysis interitui appropinquabat, omnesque ceremoniæ illæ legales, & sabbatha, & neomeniæ, & sacrificia quasi arentia folia decidebant: *Lex enim & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Et sicut ineunte vere, nouus annus inchoatur, & omnia virere ac florere incipiunt, erumpunt de vitibus & arboribus gemmæ, ac omnis vbique terra herbescente viriditate quasi vestitur; ita Christo ad terras descendente nouus populus, nouæ leges, noua sacrificia, noua sacramenta, nouæ ceremoniæ inchoabantur.

Mysterium in tempore natiuitatis Christi & Ioannis.

Primum.

Luc. 16.

Secundū.

Et hæc deinceps sola virere, ac florere, & per omnem terram disseminari ac propagari, augeri, & confirmari oportebat. Ioannes præterea hominis veteris; Christus hominis noui figuram gerebat. Proinde optimo iure nascitur Ioannes in æstiuo solstitio, & Christus in hyberno. Quemadmodum enim in æstiuo solstitio sole recedente dies minuuntur; in hyberno vero sole redeunte crescunt: Ita Ioannes aduentu suo veterem hominem paulatim minui debere significabat: Christus autem nouum hominem crescere iam oportere demonstrabat. Hinc est illa vox eiusdem beatissimi Ioannis: *Illum oportet crescere, me autem minui.* Hinc etiam, quod maius ac mirabilius est, scimus Ioannem, quem minui oportebat, capite fuisse diminutum: Christum autem, quem oportebat crescere, in crucem sublatum, exaltatum, auctumque fuisse. Recte igitur, & diuino prorsus consilio sexto mense à conceptione Ioannis, hoc est, die Martij vigesimaquinta, quo etiam die mundus conditus à multis non sine causa creditur, mundi liberator atque assertor, Patre mittente, Spiritu sancto operante, Angelo nunciante, virgine concipiente, in vtero matris, humana carne indutus apparuit. Atque hæc quidem de eius tempore: nunc de ipso legato dicamus: *Missus est Angelus Gabriel, &c.*

Ioan. 3.

Angeli, Auditores, mentes quædam sunt spiritales, sempiternæ cœlestes, ac prope diuinæ. Eorum locus est cœlum Empyreum. Ibi enim tanquam præsides orbis ab Imperatore Deo collocati sunt. Eorum diuitiæ thesaurus quidam est infinitus sapientiæ. Eorum officium perpetuo amore creatoris ardere, eius pulchritudinem & magnitudinem admirari, diligere, & laudare, & semper cum stupore clamare, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Porro naturæ præstantissimæ & pulcherrimæ sunt, adeo vt merito homines, cum aliquem à pulchritudine laudare volunt, eum angelicam faciem habere dicant: merito quoq; D. Ambrosius angelos flores vniuersitatis appellandos putauerit. Potentia vero tanta, tamq; incredibili præditi sunt Angeli, vt vnus eorum pene in puncto temporis centū octoginta quinq; millia hominū interfecisse legatur. Talis igitur, tantusq; nuncius, multis magnisq; de causis missus est. Primū, vt ex dignitate legati, auctoritatem mittentis, & legationis magnitudinem intelligeremus. Deinde vt liberatio ruinæ responderet: & sicut olim ad nostram quærendam perniciem infernus motus est, & de

Dignitas Angelorū.

I. Reg. 15.

Cur missus Angelus.

Gen. 2.

grege suo malum angelum misit, qui mulierem in paradiso circumuentam falleret; ac per eam primus Adam necatreur, & eius morte nos omnes periremus; ita postmodum ad nostram liberationem procurandã moueretur cœlum, sanctumque Angelum de suo cœtu emitteret, qui virginem suo obsequio salutaret, & ex ea secundus Adam nasceretur, cuius gratia nos omnes à morte ad vitam rediremus. Præterea cum secunda persona diuinissimæ Trinitatis carnem humanam suscepturа esset, secundumq; peccatum eius aduentu purgandum ac delendum (primum enim primi Angeli, secundum primi hominis peccatum fuit) res ipsa postulabat, vt nuncium istud, nõ alia quam secunda, hoc est Angelica natura perferret. Accedit postremo quod cum cognata sit Angelis Virginitas, & in carne præter carnem viuere, non sit humana vita, sed angelica; nemo melius, & congruentius ad Virginem castissimam, & integerrimam mitti potuit, quam Angelus. Quanquam enim conditione naturæ B. Maria homo; tamen vitæ puritate Angelus terrestris erat, & corpore quidem versabatur in terris, sed certe vita, moribus, animo, desiderio, contemplatione, mentis feruore, perpetuo habitabat in cœlo. Quis vero melius ad angelum terrestrem, q̃ Angelus cœlestis mitteretur?

Cur Gabriel & quis? Bern. epist. 77. ad Hugonem.

Missus est igitur Angelus: Et Angelus non quicunque, sed Gabriel: quem non immerito Virginis custodẽ, & non de minorib. aliquẽ, sed vnũ de primis & summis principibus esse D. Bernh. hunc locum exponens existimat. Quanquam enim cæterorum hominum infimi ordinis Angeli custodes credantur: tamen, ea quæ mater Dei, & angelorum Regina quandoque futura, & super choros Angelorum exaltanda erat, quid mirum si vnum de summis angelis custodem habuisse dicatur? Et licet multo crebrius minores, quam maiores mittantur; tamen & ad Isaiam vnum de Seraphim volasse legimus. Et Apostolus ad Hebræos scribens testatur, *omnes esse administratorios spiritus in ministerium missos, propter eos qui hæreditatem capient salutis.* Neque dicere possumus diuinum Apostolum non de omnibus, sed solum de minoribus loqui.

Maiores Angeli aliquando mittuntur. Isai. 6. Hebr. 1.

De iis enim sine dubitatione loquitur, de quibus paulo ante dixerat: *Adorent eum omnes Angeli Dei*: & *cui enim dixit aliquando Angelorum; filius meus es tu, ego hodie genui te.* Et, *Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.* Et, *Sede à dextris meis quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorũ*, statim enim nulla interposita sententia sequitur, *Nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capient salutis?* Iam vero quis dubitare potest, nullis omninò Angelis, neque minoribus, neque maioribus, neque ipsis Cherubim & Seraphim, nunquam à DEO dictum fuisse, *filius meus es tu, ego hodie genui te*: Et, *Sede à dextris meis*: Neque enim Angelorum quamuis excellentium & sublimium, sed Dei solius est sedere; illis vero tanquam famulis & administris stare & ministrare conuenit. Itaque sicut Pontifex Maximus princeps Ecclesiasticæ Hierarchiæ, communia & vulgaria negotia, per priuatos homines procurat; sed legationes tamen ad summos Reges, non nisi summis principibus, purpuratisq; senatoribus credit: Sic etiam Deum Hierarchiæ cœlestis caput, ac Regem, credibile est, vt plurimum minores Angelos ad terras mittere; sed tamen ad nuncia perferenda rerum maximarum, qualis imprimis Verbi Diuini Incarnatio fuit, non angelos quoscunque, sed primos ac summos destinare. Neque vero nomen Gabrielis à legatione dissentit, quid est enim Gabriel, si vim nominis considerare velis, nisi fortitudo Dei? Quid autem fortius, potentius, mirabilius nunciari poterat, quam Virginem parituram, creatorem creandum, æternum nasciturum, beatum passurum, immortalem moriturũ, vnum & eundem simul domi & foris, in patria, & in exilio, in delitiis summis, & in summis doloribus futurum? Denique eum qui mundum totum pugillo complectitur, in vtero fœminæ vnius claudendum? Quare merito, iureq; optimo Archangelus Gabriel tanti mysterij nuncius missus est. Qui etiam quod huius sacramenti præ cæteris angelis arcana cognouerit, vel ex eo intelligi potest, quod ipse idem, & olim Danielem docuit numerum hebdomadarũ, quæ super-

Congruentia nominis.

Mittentis eminentia. Theod. ser. 3 aduentus Damasc. li. 1. de orthodoxa fide c. 12.

superarant vsque ad Christum, & deinceps pontifici Zachariæ prædixit conceptionẽ, nomen, vitam, & mores præcursoris. Venio nunc ad eum à quo legatio missa est. Quis igitur legatum misit? Deus. *Missus est Angelus Gabriel à Deo.* Tribus modis Dei nomen exponitur, vt ex Theodoreto & Ioan. Damasc. intelligi potest. Nam & à verbo θέειν, currere: αἴθειν, ardere: θεᾶσθαι, videre vel prouidere, Dei nomen deduci posse censuerunt. Hæ vero expositiones omnes huic loco pulcherrime atque apertissime conueniunt. Nam si Deus a currendo dicitur, quando quæso magis cucurrit, quã cum naturam assumpsit humanam? quando *exultauit vt gigas ad currendam viam?* quando venit *quasi capra ceruusque camporum, saliens in montibus, transiliens colles?* Si vero dicitur à comburendo, quãdo quæso magis vim flammarum suarum ostendit, quam cum *ignem* venit *mittere in terram*, & eas faces amoris in cordibus Sanctorum accendit, quæ nullis aquis tribulationum vnquam restingui potuerunt? Si postremo à videndo, siue prouidendo nomen Deus accepit, quando maiore ratione Deus dici potuit, quam cum afflictionem nostram, & miserrimam captiuitatem vidit, & liberatorem potentissimum nobis prouidit? Nam vt Clemens Alexandrinus, sapienter annotauit, in nulla re magis elucet sapientia Dei, quam in aduentu Seruatoris. Sicut enim princeps ille pictorum Appelles, vt refert Plinius, ex vna subtilissima linea summo artificio in tabula depicta à Protogene cognitus est; sic etiam Deus, vt prouisor & procurator rerum humanarum agnosceretur, argumentum prouidentiæ per Incarnationem filij ostẽdit, quo nullum maius, aut euidentius desiderari potest. Quid enim facere potuit Deus, quod non fecit? se ipsum nobis dedit; quid amplius postulabimus? Quis modo dicere poterit, *dereliquit Dominus terram, circa cardines cœli perambulat nec nostra considerat?* Quomodo enim *dereliquit terram*, qui nullo suo commodo, ob solam hominum salutem descendit ad terram? Aut quomodo *nostra non considerat*, qui ciuis noster, frater noster, os nostrum, & caro nostra est, vt ærumnas & calamitates nostras tolleret, & bona sua omnia nobiscum communicaret? Qui hominis filius factus est, vt nos faceret filios Dei? Et de cœlo descendit ad terram, vt nos de terra transferret ad cœlum? Quæ cum ita sint vere à Deo, hoc est à currente, ab vrente, à vidente & prouidente Angelus Gabriel missus est. Sed nullamne nos vtilitatem hinc capiemus? Neque enim solum Euangelium exponere, sed etiam ex Euangelii expositione occasionem admonendi, & cohortandi sumere debemus.

Triplex Etymologia nominis DEI. Psal. 18. Cant. 2. Luc. 12. Diuina Prouidentia astruitur. Plin. li. 35. Nat. Hist. Ezech. 8. 9. lib. 22.

Consideratio nominis Dei fiduciam excitat.

Nullamne igitur ex nomine Dei vtilitatem capiemus? Imo vero, magnam omnino, si sapimus. Nam & fiduciam excitare, & torporem excutere, & vigilantiam comparare, ex eius nominis interpretatione possumus. Primum, quantam fiduciam in quibusuis aduersis rebus, nobis Dei nomen adferret, si menti, atq; animo infixum haberemus, Deum nostrum qui nostri curam gerit maximam, nosque diligit vehementissime, tanta velocitate afflictis succurrere solere, vt à currendo nomen acceperit. Et quid causæ esse potest, cur non omni fiducia, omnem sollicitudinem nostram in Deum proiiciamus? Ignorat fortasse, quid agamus, vbi simus, quid toleremus? At, ita omnia vbique videt, vt à videndo nomen traxerit. Sed forsitan non potest nos iuuare. At idcirco ab vrendo nomen habere voluit, quod sit *ignis consumens*, & nihil omnino eius potentiæ, virtuti, efficacitati resistere possit? Quid igitur superest? Num dicturus es? Videt quidem Deus, & potest. Sed non consueuit, nisi raro admodum miseris opem ferre. Minime vero. Nam propterea currens dici voluit, quod vbique summa, incredibilique celeritate semper accurrere, & omnibus se inuocantibus, atque in se confidentibus adesse soleat. Consule diuinas literas, nihil frequentius inuenies, quam, *In te Domine speraui, non confundar in æternum*: Et, *Quis vnquam sperauit in Deo & confusus est?* Et, *Quoniam in me sperauit, liberabo eum.* Et, *Omnem sollicitudinem vestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.* Experti sunt profecto, nisi fallor, plurimi superioribus mensibus in illa bellorum, & periculorum magnitu-

Hebr. 12. Psal. 30. Ecclesi. 2. Psal. 90. 1. Pet. 5.

gnitudine, communique totius patriæ trepidatione, qualis clypeus sit fiducia in Deũ. Certe enim parentem, & propugnatorem habemus, cuius auxiliũ, neq; acies armatæ impedire, neq; sagittæ, globiq; tormentarij præuenire, neque valles, neq; montes, neq; flumina, neq; maria, neq; fossę, neq; mœnia, neq; obstacula vlla retardare possũt. Deinde ad torporem ex animis nostris excutiendũ quantum valet quæso, sæpe ac serio considerare Parentem nostrum Deum, ignẽ consumentem esse, & ab vrendo nomen accepisse? Nam si *filij Dei nominamur & sumus*, parenti nostro persimiles, & si non ignes, tamen igniti esse debemus. Quid? quod non solum ex diuino igne nati sumus, sed etiam igne diuino quotidie alimur? Quid enim est aliud corpus dominicum quo a Deo in hoc exilio pascimur, quam ignis spiritalis? Nec immerito, Auditores, nascimur ex igne, & igne nutrimur, & ignes nos fieri necesse est. Siquidem elementum nostrum quo tendimus, & in quo tanquã in loco naturali quiescemus sursum est, cœlum est, beatitudo est. Sursum, quo non terra, non aqua, non etiam aer, sed solus ignis ascendit. Hic enim Dominus prę alijs frigore torpentibus Iudæis aliquando dicebat, *Quo ego vado, vos non potestis venire.* Ibat enim Dominus sursum, illi vero qui nisi marmorei ac ferrei erãt, quo irent nisi deorsum? Sed omittamus Iudæos, & nosipsos consideremus. Vis frater coniecturam de te ipso facere, atq; vtcunq; cognoscere an ad filios Dei, Christiq; fratres & hæredes regni pertineas, nec ne? Admoue manus pectori, vide quid ibi reperias. Sentis cor tuum ardere? anhelas ad elementum ignis? ad cœlestem patriam, ad sedes beatorũ? Ardes desiderio Deo placendi, eius honorem promouendi, animas proximorũ adiuuandi: Num eos qui tecum versantur, accendis? Num scintillæ diuini amori de corde tuo per os tuum prodeunt? Quid est quod loqueris? Quid agis? Quid meditaris? quo studia tua, & cogitationes tuas dirigis? Nam si Dei, hoc est, ignis es filius, & si igne spirituali aleris, non potes certe non ardere. Si vero glaciem sentis in pectore, si perpetuo terram intueris, si de cœlesti regno, quæ regio est ignis, nunquam cogitas, si eos, qui te tangunt, tecumque versantur, efficis frigidiores, male profecto tecum agitur, & nisi mature prouides tibi, actum est de te. Istud enim frigus quid aliud, quam signum mortis est? Sed ad postremum documentum, quod ex nomine Dei sumi potest, veniamus, scilicet quod ex huius nominis cõsideratione ad vigilantiam excitemur. Hoc enim interest, Auditores, inter deos Ethnicorum & Deum Christianorum, quod illi videntur, sed non vident, hic vero videt, sed non videtur. *Nam simulachra gentium argẽtum & aurum, opera manuum hominum; oculos habent & non videbunt.* At vero Deus noster, *quem nemo vidit vnquam*, quiq; *posuit tenebras latibulum suum* & qui vere est *Deus absconditus*, nihil est, quod nõ videat. Num enim, *qui finxit oculum non considerat?* Nonne *oculi Domini contemplantur in omni loco bonos ac malos?* Et, *Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius, omnia autem nuda sunt & aperta coram oculis.* Denique ita omnia videt, vt à videndo nomen trahere voluerit. Recte igitur veteres Ægyptii, Dei naturam exprimere volentes oculum sceptro regali superpositum depinxerunt: nimirum vt omnes eam imaginem intuentes intelligeremus, Deum nihil esse aliud, quã oculum omnia videntem, & auctoritate ac potestate plane regia, quod sceptro designatur præditum, neq; malum vllum impunitum, neq; vllum bonum irremuneratum dimittentem. O vtinam eam imaginem, oculum diuinum sceptro regali superpositũ exprimentem semper in corde expressam haberemus, sicut habebat B. Abraham qui à Domino audierat, *Ambula coram me & esto perfectus*: & magnus ille Elias, qui tam crebro repetebat, *viuit Dominus in cuius conspectu hodie sto.* Et Regius Vates Dauid, qui prouidebat *Dominum in conspectu suo semper*, vt ipse quodam loco in Psalmis testatur. Equidẽ iste diuinus oculus superpositus sceptro suo, & impressus cordi tuo à quo tandẽ flagitio te non reuocaret? Quis enim vel agere, vel loqui, vel cogitare turpe aliquid auderet, si se ab oculo Dei videri serio existimaret? Nam si media nocte, cum solus in cubiculo es, & forte adulterium, vel fornicatio-

Expellit torporem.

Ioan. 8.

Ad vigilandum exsuscitat.

Psal. 113. *Ioan. 1.* *Psal. 17.* *Isai. 45.* *Psal. 93.* *2. Paral. 16.* *Hebr. 4.* *Cyrill. Alex. l. 9. in Iulia.* *Oculus sceptro impositus Hieroglyphic. Prouid. Dei.* *Genes. 17.* *3. Reg. 17.* *Psal. 15.*

cationem, dæmone suggerente animo vol-
uis, & ea cogitatione te oblectas, si te à me
videri crederes, non saltem erubesceres?
Sic opinor. Et tamen quis, aut qualis ego
sum? Homo, peccator, conseruus tuus, &
qui in idem flagitium, si Deus permitteret,
facile possem incidere. Et quid tibi obest,
quod te viderem? Num ego te perpetuis
flammis adiudicare, vel saltem alio aliquo
tormenti genere afficere possum? Nihil ho-
rum. Quid igitur fieret, quam vehementer
erubesceres, quanta contentione cum vitiis
Deus omnia videt.
pugnares, si te quicquid agis, quicquid co-
gitas, quicquid moliris, etiamsi in abditissi-
mis recessibus cordis tui deliteas, tamen ab
eo cerni tibi serio persuaderes, qui te crea-
uit, & conseruat, qui te sanguine suo rede-
mit, qui te beatum & miserũ facere potest,
in cuius voluntate vita tua est, & cui nihil
displicet magis quam peccatũ? In mentem
vobis quæso veniat sanctus ille Eremita,
qui ad meretricẽ ingressus, & flagitii com-
mittẽdi se cupidum simulans, secretius cu-
biculum petiit, in quod deductus magis re-
motũ postulabat, affirmans emori se malle,
quam in tali crimine deprehendi: vlterius
autem ingresso aiebat scortum, En locum
vbi præter Deum nemo nos videre poterit:
cui tandem ille, Ergone hoc parum tibi vi-
detur, quod nos Deus videat? eamq; mate-
riam ita deduxit, vt quam meretricem in-
uenerat, Dei gratia adiuuante continẽtem
relinqueret. Habetis igitur quantam vtili-
tatem ex solo Dei nomine percipere possu-
mus. Paulisper quiescamus, & mox ad cæ-
tera veniamus.

PARS SECVNDA.

Diximus de tempore legationis, de lega-
to, & de Rege à quo legatus missus est:
superest vt de loco, & persona, ad quam le-
gatus mittitur, dicamus. Sequitur igitur, *In*
Tribus de causis Christus conceptus in Nazareth.
ciuitatem Galileæ cui nomẽ Nazareth. Hic est
locus, quem Dei filius præ omnibus locis
orbis terræ aduentu suo consecrare, atque
ornare dignatus est. Tres vero causæ potis-
simum mihi esse videntur, cur Nazareth
potius, quã aliam vrbem Palæstinæ ad con-
ceptionem suam Dominus elegerit. Primũ
erat Nazareth Galileæ ciuitas obscura, pro-
pter quod neque Reges, neque Prophetas,
neque alios viros illustres, vt aliæ multæ ci-
uitates, vnquam peperisset. Hinc est enim
illa vox Pharisæorum ad Nicodemũ, *Scru-*
tare scripturas, & vide, quia à Galilæa Pro-
pheta non surgit. Et illa Nathanaelis ad Phi-
lippum, *A Nazareth potest aliquid boni esse?* *Ioan. 7.*
Deinde in ea non Hebræi solum, sed etiam *Ioan. 1.*
Ethnici versabantur, ex quo Galilea gen-
tium ab Isaia Propheta dicta est, *Terra Ne-* *Isai. 1.*
phtalim, & terra Zabulon via maris trans Ior-
danem Galilea gentium. Postremo, si nomi-
nis interpretationem quæras, sancta, ac se-
gregata, & florens interpretatur. Dominus
igitur in ciuitate Nazareth concipi voluit.
Primum quidem, quod sicut Nazareth ob-
scura, atq; humilis habebatur, ita ipse non
vt regnaret, ac dominaretur veniebat, sed
vt seruiret & contemneretur, vt maledice-
retur, vt occideretur, vt verbo, & exemplo
nos ad humilitatem mundiq; contemptum
hortaretur. Deinde quod sicut Nazareth
Hebræos simul, & gentiles complecteba-
tur, sic ipse & Hebræos, & gentes amplissi-
mo sinu gratiæ, & misericordiæ suæ com- *Isai. 49.*
plecti volebat. *Parum est*, Dominus ait, *vt*
sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, &
feces Israel conuertendas: dedi te in lucem gen-
tium, vt sis mihi salus vsq; ad extremum terræ.
Postremo quod sicut Nazareth, licet ob-
scura & vilis haberetur, tamen sancta, sepa-
rata, florida interpretatur, sic ipse humilis,
pauper, despectus esse voluit, sed non pec-
cator: imo vero *sanctus, innocens, impollu-* *Hebr. 7.*
tus, segregatus à peccatoribus, excelsior cœlis
factus, & omnium virtutum floribus orna-
tus: vel potius non florib⁹ ornatus, sed flos
ipse candidus, & rubicundus, *flos campi &* *Cant. 2.*
lilium conuallium. Candidus n. innocentia,
rubicundus charitate: de quo S. Isaias, *Egre-* *Isai. 11.*
dietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius
ascendet: & requiescet super eum Spiritus Do-
mini. Ex eo vero (Auditores) quod Christus
Christus flos, delectatur flore virginitatis & ætatis.
flos campi & lilium conuallium ex vrbe flori
da, & mense Martio, qui est mensis florum,
pullulare voluit, illud ego intelligo, eũ ve-
hementer delectari floribus: & licet omnes
homines, q serio recte viuere instituunt re-
cipiat, tamẽ singulari quodã amore eos cõ-
plectitur, in quib. florẽ sanctæ virginitatis,
florem

florem suauissimi odoris inuenerit. Sicut etiam quamuis nullam ætatem à pœnitentia & regno cœlorum excludat, tamen quis dubitare potest eos esse Christo multo chariores, multoque ab eo vehementius diligi, qui non fæcem senectutis, sed florem adolescentiæ in obsequium eius consecrarunt? Sequitur:

Consensus sponsæ ad matrimonium requiritur. Gen. 37.

Ad virginem desponsatam Viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomen Virginis Maria. Est hoc in more positum, Auditores, vt cum nuptiæ celebrandæ sunt, non ante matrimonium concludatur quã sponsæ consensus requiratur. Ita quondam cum seruus Abrahæ Rebeccam pro Isaaco vxorem postularet, parentes & fratres respondisse legimus, *Vocemus puellam & quaramus eius voluntatem.* Sic igitur & nunc, cum esset humana natura Verbo Dei matrimonio copulanda, misit Deus Angelum suum ad Virginem, vt eius quodammodo consensum, & voluntatem requireret. Poterat quidem Deus etiam Virginis non exspectata voluntate, matrimoniũ istud concludere: Sed tamen & maiore cum merito Mariæ, & cum illustriore gratia & dignatione Dei eiusmodi voluntas exspectata est. Porro matrem liberatoris multis de causis Virginem esse decuit.

Mater Dei cur virgo.

Primum ne filius Dei, quod turpissimum videri poterat, duos patres haberet. Deinde ne qui peccata tollere veniebat, ipse in peccato nasceretur. Rursum, vt sicut in cœlo patrem habet sine matre, sic in terra matrem haberet sine patre. Præterea, vt sicut Adam sine patre, & sine matre natus est, nos vero ex vtroque parente nascimur. Eua patrem habuit sine matre, ita vnus esset, qui quadratum generationum impleret, & ex matre sine patre nasceretur. Postremo, vt verbis vtar D. Augustini, *oportebat caput nostrum propter miraculum secundum carnem nasci de Virgine, quo significaret membra sua de Virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura.* Et sane si corpus primi Adæ ex limo terræ fabricatum, non ab Angelo aliquo, sed à solo DEO formatum, effectumque est, quanto maiore ratione corpus secundi Adæ, ex integerrima, virgineaque carne, non opera viri alicuius, sed sola

Lib. de Virgin. c. 9.

Spiritus S. virtute procreandum fuerat? Etsi olim nascente mundo ad illam solam vocem imperantis Dei, *germinet terra herbam virentem*, omnis vbique terra nullo suscepto semine in momento concepit ac peperit herbam omnis generis: quanto magis conueniebat, vt mundo renascente, ad imperium solius Dei sine vllo humano semine terra nostra conciperet, & daret fructum suum? Quocirca verum est omnino vaticinium Isaiæ. *Ecce virgo concipiet & pariet filium.* Quod vero insania ac pertinacia Iudæorum obiicit Hebræum vocabulũ, quod eo loco Isaias posuit, non tam Virginem, quam puellam significare, neminem mouere debet. Nam vt magnus Basilius hanc ipsam obiectionem refellens annotauit, tanquam magnũ prodigium, Isaias ponit Virginem parituram. Quale autem prodigium est puellam viro coniunctam, & liberis operam dantem tandem concipere & parere? Nonne fœminas nuptas quotidie parere audimus? Deinde vt B. Hieronymus Hebraicæ linguæ peritissimus sapienter ostendit, verbum illud Hebræum *Alma*, puellam quidem significat, sed puellã absconditam magnaque parentum diligentia custoditam, & quæ virorum aspectibus nunquam patet: neque in diuinis literis vnquã pro non Virgine ponitur. Itaque recte septuaginta Interpretes nõ puellam, sed Virginem transtulerunt: recteq; nos beatissimam Deiparam peregrinæ illi plantæ comparabimus, quæ simul & fructum profert, & retinet florem. Ipsa enim inter mulieres sola fructum nuptiarum protulit, & florem Virginitatis non amisit. Sed cur quæso virgo Deum paritura desponsatur viro? Sic enim legimus, *Ad virginem desponsatam viro.* Veteres patres, Ignatius apud Hieronymum in Matth. lib. 1. Orig. Homilia de Vigilia Natiuitatis, Basilius oratione de Natiuitate, Ambrosius in Lucam lib. 2. Hieronymus contra Heluidium, & in Matth. lib. 1. & Bernard. serm. 2. super *Missus est*, huius desponsationis sex causas tradiderunt. Primum, ne Virgo Maria adultera crederetur ab iis, quibus hoc mysterium ad tempus occultum esse oportebat. Alterum, vt solatium atque auxilium comitem haberet, cum erat

Isai. 7.

Basil. orat. de Natiuit. Domini.

Hebræum Alma non quamuis Virginem significat. Hieron. l. 1. contra Iouinian.

Cur mater Dei desponsata viro.

erat fugiendum in Ægyptum. Tertiam, vt per Ioseph genealogiam Mariæ atq; adeo Christi ipsius secundum carnem origo monstraretur. Quartam, vt Beata Maria Iosephum testem puditiţiæ suæ grauissimũ, fideq; dignissimum haberet. Quintam, ne virginib. sinistra opinione viuentib. velamen excusationis præberetur, si dici potest etiam matrem domini aliquando infamia impudicitiæ laborasse. Postremam quā ex D. Ignatio Doctores cæteri didicerunt, vt Beatæ Mariæ partus, cum virginitate coniunctus, ad tempus celaretur diabolo. Quāquam enim naturæ celeritate ac subtilitate facile diabolus omnia penetrat, nec vllis portis, aut parietibus excludi potest, tamen quin diuina virtute impeditus, neq; ad virginem propinquare, neque mysterium partus virginei videre potuerit minime dubitamus. Fuit igitur virgo beatissima viro desponsata, & viro sine dubitatione optimo & sanctissimo. Si enim in matrimoniis cæteris prudentia hominum in primis requirit vt vir & mulier sint opibus, nobilitate, ætate, omnibusque rebus aliis, quantum fieri potest, pares; quanto magis credendum est Deum huius castissimi matrimonii autorem, illud voluisse, vt qui suæ matris sponsus eligi deberet, esset ei non solum ætate & nobilitate, sed etiam morum integritate, vitæque probitate, quam maxime similis? Itaq; sicut Maria à stirpe regia descendebat; ita & Ioseph. Sicut Maria adolescentula, ita & Ioseph, non omnino senex (vt pingitur) sed maturus iuuenis erat. Alioquin neque ei in itineribus, in puero ferendo, atque educando, aliisq; periculis & laboribus subeundis, multum prodesse, neque virginem adulterii suspicione liberare potuisset. Quæ tamen præcipuæ causæ desponsationis, matrimoniiq; fuerunt, & quod maius & gloriosius est, sicut Maria virgo, ita & Ioseph. Sicut Maria sapientia & prudentia spirituali ornatissima, ita & Ioseph. Deniq; sicut Maria Deum ipsum filium suum appellare potuit, ita & Ioseph. Alioqui virgo ipsa non diceret, *Fili, cur fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.* Et quanquam Deus Christus non natura filius sicut Mariæ, ita etiam & Ioseph fuerit, tamē magis ac verius filius eius fuit, quam si adoptione fuisset. Erat enim verus filius, veræ coniugis eius. Sed quicquid de hoc sit, cui parum videtur Sanctum Ioseph patrem Dei saltem dici, atque haberi potuisse, imo & oportuisse, ac decuisse, quid ei magnum videatur ignoro. Sed vt ad finem orationis veniamus: sequitur postremo, *& nomen virginis Mariæ.* Merito B. Lucas huius Virginis nomen tam diligenter expressit, quo nullum post Dei, & Christi nomen neque dulcius, neq; venerabilius, neq; salutarius, in auribus eorum, qui verum Deum agnoscunt, insonare potest, *& nomē Virginis Mariæ.* Quoties hoc nomen audiamus, toties nobis in memoriā venire deberet magna illa mater humani generis, quæ nobis Deum summæ Maiestatis, affinem, fratrem, parentem efficit. Vnde nobis omnia bona quæ habemus & quæ deinceps habituri sumus tanquam ex fonte quodam profluxerunt, *& nomen Virginis Mariæ.* Maria (Auditores) domina, illuminata, & mare amaritudinis interpretatur. Et quidni domina, ac Regina dicatur, quæ veri Dei, qui solus est Dominus, vera mater nominatur, & est? Quis v. dubitet eam illuminatam appellare, quæ veram lucem mundo peperit? Si Moyses 40. dies cum Domino familiariter colloquens, ita luce perfusus est, vt in eius vultũ filii Israel oculos intendere non valerent, quid de ea existimare par est, quæ ipsum iustitiæ solem in vtero, in sinu, in vlnis gestauit, & non dies quadraginta, sed annis amplius triginta, cū eo intime ac familiariter in eadem domo in eadē mensa versata est? At mare amarũ nunc quidem nō est sed certe fuit Maria, cum hic in terris viueret: fuit enim filio suo in omni labore, ac tribulatione socia in paupertate, in itineribus in persecutionibus, in dolorib. in angustiis indiuidua comes: Deus enim quos diligit affligi permittit, in hoc sæculo, vt post ea tanto gloriosius coronet in cœlo. Itaq; hæc ipsa virgo, quæ quondam mare amaritudinis erat, nunc stella maris effecta, & super omnes cœlos exaltata, radios suos vbique diffundit, nec est qui se abscondat à calore eius, nec frustra in eius fulgorem mundus intuetur, ac post Deũ & Christũ in ea cōfidit.

Et cui viro.

Nomen Mariæ summe consolatorium.

Eccl. 34.

Quæ quondam mare amaritudinis, nunc stella maris.

Luc. 2.

dit. Nam quæ mare amaritudinis fuit, nostrasque calamitates experta est, compati nobis & condolere nouit: quia Regina est, quicquid voluerit, à Rege filio impetrare potest: quia illuminata est, nostras ærūnas & calamitates non ignorat. Quamobrem, Auditores, quotquot in mari huius seculi inter tot pericula nauigamus, si mergi non volumus, respiciamus stellam, inuocemus Mariam. Si ventis agitamur tentationum, si ad scopulos allidimur tribulationum, respiciamus stellam, inuocemus Mariam: si auaritia, si ambitione, si carnis illecebra nauiculam concusserit mentis, respiciamus stellam, inuocemus Mariam: si criminum immanitate turbati, conscientiæ fœditate confusi, iudicii horrore perterriti, barathro tristitiæ absorberi incipimus, respiciamus stellam, inuocemus Ma-
S. Bern. riam. In periculis, in doloribus, in angustiis, in rebus dubiis, in omni deniq; itineris & nauigationis huius labore, respiciamus stellam, inuocemus Mariam. Nō enim frustra dictum est, *& nomē Virginis Maria.* Nemo est prorsus, qui aliquo nomine ad Mariæ thronum aditum non habeat. Si virgo es, inuoca virginum virginem: si matrimonio copulatus, inuoca matrem & sponsam Dei: si diues ac nobilis inuoca cœli reginam, Si miser atq; afflictus, inuoca amaritudinis mare: si peccator, inuoca matrem misericordiæ, si iustus, inuoca matrē solis iustitiæ. Ita omnes experientia discent, quā vere dictum sit, *& nomen Virginis Maria,* Eius interim vnigenito Domino nostro, sit omnis honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

CONCIO II.

SVPER

Missus est Angelus Gabriel à Deo, &c.

Habita Louanii Dominica 2. Aduentus pridie Conceptionis B. Virginis.

BEATISSIMAM Deiparam Auditores optimi cuius hodierna die felicem totique mundo salutarem conceptionem in vespertinis precibus, solito, debitoque venerari cœpimus, multi veterum sanctorū excellentibus ingeniis, summaq; animi cōtentione, & singulari, ac prope incredibili deuotione laudum præconiis, certatim attollere, ornare ac prædicare conati sunt: sed nihil vnquam gloriosius, nihil maius, nihil splendidius, nihil ipsi virgini iucundius dici potuit, quam id quod Archangelus Gabriel noua illa & inaudita salutatione, quam ipsa quoq; virgo mirata est, non suo, sed Dei nomine protulit, cum ait: *Aue gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus.* Quam quidem salutationem cum ea in historia Euangelica, quam explicandam suscepimus hodierna oratione suo ordine explicanda se offerat, eidem nos gratissimis animis, & simul nostræ orationis obsequium, in hac eius lætissima celebritate tanquam munusculū aliquod offeremus. Angelus igitur Gabriel ad virginem ingressus eam tanquam Dei parentem, cœlique Reginam mox futuram, primum reuerenter salutat: deinde tribus amplissimis titulis honorat. Ac verbum quidem Græcū χαῖρε, quo B. Lucas salutationem expressit, non solum auere, sed etiam gaudere significat, nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta, & apposita. Quæ enim veræ salutis auctorem conceptura, & illum quē Eua miseris mortalibus mœrorem ingentem inuexerat, erat sempiterno gaudio cōmutatura, quonam alio quā salutis, & gaudii vocabulo appellari oportebat? Deinde quam pulchre factum est, vt in ipso optimo verbo, quo nuncium salutis, & prima gaudia mundo adferuntur, nomen primæ nostræ matris eisdem litteris, sed ordine conuerso legamus expressum? Illa siquidem dicebatur *Eua:* & prima vox huius nūcii salutaris est *Aue:* quo quid aliud significatur, quam donatam esse nobis alteram Euam, alteram communem matrem, sed multis priori contrariam? Illa enim fructū vetitum carpens, paradisum clausit, gehennam aperuit, mortem accersiuit, laboribus & doloribus, plagis & vulneribus aditum præbuit: ista contra, fructum salutarem proferens, paradisum nobis restituit, à gehenna laborauit, mortem extinxit labores sustulit, morbos curauit. Itaq; hæc

Sicut Aue est inuersum Eua, Maria altera sed contraria est Eua.

mater

mater omnium viuentium & beatorũ dici potest illa mater omnium morientium & miserorum Illa à viro mortali appellata est *Eua*, ista merito iureque optimo ab Angelo dicitur *Aue*. *Aue* inquit virgo beata, neque enim tu anathemate & excommunicatione illa teneris, qua filii Adã, vt tibi *Aue* dici nõ liceat; quin potius breui ex te nascetur summus quidam pontifex, cuius auctoritate benedicentur atq; ab excommunicatione absoluentur omnes gentes. Nec solum *Aue*, sed etiam gaude mater felicissima. Ecce enim annuncio gaudium magnum, quod erit primum tibi, deinde etiam omni populo. Iam de te cœlum exultat exultabit postmodum & terra. Nunc angeli gaudent, gaudebunt paulo post & homines, & te beatam dicent tibique gratias agent omnes generationes. *Aue igitur gratia plena*. Trib. modis fuisse mihi videtur B. Maria gratia plena. Primum n. gratia plena dici potest, quod gratiosissima præ omnib rebus creatis apud Deũ fuerit. Sic enim Angelus hæc sua verbo paulo inferius explicat, *Ne timeas* inquit, *Maria inuenisti n. gratiam apud Deũ. Ecce cõcipies in vtero, & paries filium*. Nõ est q̃ timeas tu, quã Deus præ omnibus rebus diligit, quæ adeo charissima es, ac tantopere placuisti, vt singulari prorsus priuilegio, te vnam ad hoc elegerit, vt eius filii sis mater, cuius Deus ipse est pater. Et sicut ipse fine vxoris consortio filium genuit; ita quoq; tu sine mariti opera prolem cõcipies. Deinde gratia plena dicitur, quod ipsum gratiæ & salutis fontem, & omnium bonorum auctorem in vtero suo tanquã in sanctissimo templo habitantẽ habuerit, quodq; omnis gratiæ plenitudo, quæ postea per omnem terrã diffundẽda erat, in vnius virginis sinũ, admirabili ratione, & modo se infuderit. Atq; huc respicit pulcherrima illa figura de rore & vellere, quam ex libro Iudicum cognoscere potuistis. Quemadmodũ n. tempore Gedeonis primum solũ vellus, deinde area tota cœlesti rore perfusa est; sic etiam destillantibus cœlis, primum soli Mariæ, quæ merito puritatis, & innocentiæ candidissimo & tenuissimo velleri cõparatur tota se infundit plenitudo diuinitatis: deinde ex ea plenitudine nos omnes accipimus, qui vere sine illa non aliud quam terra arida sumus. Id quod apertius regius vates Dauid ostendit, cum ait, *Descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terrã*. Pluuia siquidẽ voluntaria, quã segregauit Deus hæreditati suæ, placide prius & absq; strepitu operationis humanæ, suo se quietissimo illa ipsa virgineum demisit in vterũ postmodum vero vbiq; terrarum diffusa est per ora prædicatorum; nec iam *sicut pluuia in vellus*, sed *sicut stillicidia stillantia super terram* cum quodam verborum strepitu, ac sonitu miraculorum decidit. Nã & *in omnem terram exiuit sonus eorum*. Postremo gratia plena B. Maria appellatur, & est quod gratiæ donis, Fide, Spe, Charitate, Prudentia, Iustitia, Temperantia, Fortitudine Timore, Pietate, Humilitate, aliisq; magnis virtutib. muneribusq; diuinis præ omnib. angelis, & hominib. repleta fuerit. Si n. quanto quis ad fontem magis accedit, & aquam puriorẽ, & in maiore copia haurire potest, & quo quis ad solẽ propinquat magis, eo magis luce solis completur, beatissima Deipara, nunquid non plena gratia, quæ fonti gratiarum coniunctissima fuit? Num & iustitiam in omnibus non induit, quæ ipsum iustitiæ solem carnis nube vestiuit? virtutibus vero quibus carere potuit Mater Domini virtutum? Deinde cum inter se, maxime pugnent peccatum, & gratia & simul in eodem pectore versari non possint; num illa gratia plena non fuit, quæ omni peccato non solum mortali, sed etiã veniali vacua semper fuit? Sed vnde hoc scimus? Cur rem tã magnã ac difficilem, vt vix fieri posse videatur, sine vllis testib. credemus? Quid n. maius, ac difficilius, quã per viã vitæ huius, viam luto, & sordib. plenã vbi alii vsq; ad verticem ingrediuntur, fœminam vnam iter facere, & pedes suos nõ solum à sordibus & luto, sed etiam à minutissimo puluere mundos conseruare potuisse? Quis igitur hoc nobis persuadet? Primũ sponsus eius Spiritus veritatis, cũ de eà in cantico amoris quasi gloriatur, ac dicit: *Sicut liliũ inter spinas, sic amica mea inter filias*. Et rursũ apertius, *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te*. Deinde Ecclesia Mater nostra, de hoc præstantissimo & pul-

Maria tribus modis gratia plena.

Quia gratiosissima.

Quia mater fontis gratiarum.

Iudic. 6.

Psalm. 71.

Psalm. 18.

Quia donis gratiæ refertissima.

Maria ab omni peccato semper libera.

Cant. 2.

Cant. 4.

Conc. Trid. sess. 6.

cherrimo, & omnium suorum gloriosissimo membro idem confitetur, cum anathema dicit iis, qui hominem semel iustificatum, affirmant omnia venialia peccata, toto vitæ tēpore vitare posse, nisi ex Dei priuilegio speciali, quale beatissimæ virgini concessum, eadem Synodus Ecclesiam tenere confirmat. Num id Sancti Patres Dei & Virginis ardentissimi & castissimi amatores non prædicant? Audi Beatum Ambrosium Psal. 118. extremum versum explicantem. *Suscipe inquit, me non ex Sara, sed ex Maria, vt incorrupta sit virgo, sed virgo per gratiam ab omni integra labe peccati.* Audi Beatum Augustinū de natura & gratia disputantem. *Excepta*, inquit, *Sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere & parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum.* Hac igitur virgine excepta si omnes sanctos & sanctas cum hic viuerent congregare possemus, & interrogare, vtrum essent sine peccato, vna voce clamassent neque humilius, neq; verius, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Audi B. Bernard. in Epistola ad Canonicos Lugdunenses, *Ego*, inquit, *puto quod copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit, quæ ipsius non solum significaret ortum, sed & vitam ab omni deinceps peccato custodiret immunem, quod nemini alteri in natis mulierum creditur esse donatum. Decuit nimirum Reginam virginum singularis priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati mortisq; pareret peremptorem, munus vitæ & iustitiæ obtineret omnibus.*

Ambr. supr Psalm. 118.

Aug. l. de natura & gratia cap. 36.

1. Ioan. 1.

Bern. epist. ad canon. Lugdun.

Quid de Athanasio, Nazianzeno, Chrysostomo & aliis Græcis Patribus referam, cum ii passim virginem nostram, integritate, & puritate ipsis beatissimis spiritibus Cherubim & Seraphim anteponant? Quid de illo sene sanctissimo Ephrem, qui in oratione de laudibus Deiparæ, infinitis pene verborum ornamentis, & splendidissimis nominibus, ac laudum titulis eam honorat? *Intemerata*, inquit, *prorsusq; pura Virgo Deipara, regina omnium, spes desperantium, domina nostra gloriosissima, eademq; optima; sublimior cælicolis, purior solis radiis & splēdorib. honoratior Cherubin, sanctior Seraphin, & sine comparatione cæteris omnib. superis exercitibus gloriosior.* Quæ cum ita sint, dubitari nō potest, quin virgo beatissima, sicut nullo vnquam nec mortali, nec veniali peccato contaminata fuit, ita fuerit etiam omni gratia & splendore virtutum ornata. Accedit postremo, quod *Deus superbis resistit, humilib. autē dat gratiam.* Neq; n. montes, sed valles implentur: *Inter mediū montium* (inquit Propheta) *pertransibunt aquæ.* Non in verticibus montium, sed in profundis vallium aquæ congregantur, & quo vallis profundior, eo maiorem aquarum copiā recipiet. Illa igitur virgo, quæ quanto maior erat tanto humiliabat se in omnibus, & tanquam vas quoddā amplissimum, & capacissimum, omniq; vanitate vacuum erat, quo modo non gratia vsq; ad summum repleretur? Nos vero Auditores, qui toti vanitate pleni sumus, quid mirum si tam parum cœlestium bonorū possidemus? Alioqui Deus noster, mare gratiarum immensum, & infinitum, & quod exhauriri nunquam potest, in nos effunderet, aut certe quotidie diuinis charismatibus augeret, si locum in nobis vllum inueniret. Qui n. filium suum vnigenitum, tam liberaliter dedit, quomodo non cum illo omnia nobis donaret? Sed amor vanitatis, amor mūdi, amor luti, amor tripudiorum, amor potationū, amor puerilium nugarum, ita cor nostrum occupauit, vt locum nullum vacuum reliquerit. Quotus quisq; est qui non aliqua vanitate tanquam visco teneatur? vnus delectatur vestibus & incredibili curiositate tanquam sponsa aliqua comptus & ornatus incedit, insatiabili desiderio varias formas calceorum, caligarum, palliorum, pileorum, aliarumque vestium quæ nomina nondum habent, inuestigat: & nisi omnia accuratissime incisa, elaborata, ornata fuerint, frigus non pellunt, neque simplicibus contentus nisi triplicia & quadruplicia indumenta habeat, quibus etiam perticæ domi vestiantur, nihil se habere putat. Alius omni genere musicorum instrumentorum

Ephrem orat. de laudibus Deipara.

1. Pet. 5.

Psalm. 103.

Amor vanitatum dona gratiatum excludit.

Vanitas mundanorum graphice depingitur.

torum ludit, omnes lusiones, artem etiam gladiatoriam didicit, omnem tripudiorum & saltationũ varietatem nouit, omnes amatorias cantiones memoria tenet, & qui est eiusmodi, non curiosus, aut vanus, sed elegans, & politus appellatur, quasi ad ista perdiscenda nati simus, quasi tempus huius vitæ, non ad peccata deflenda receperimus, quasi non in exilio, non in terra aliena, non in regione hostium, sed in patria versemur quasi Christus magna voce nõ clamauerit, *Væ vobis quia ridetis, quia flebitis*, quasi mors nõ instet à tergo, & iã iã nos abreptura videatur. Quid de aliis multo adhuc miserioribus dicemus? Quot sunt qui cor ambitione plenum gestantes, nihil vnquam somniant, nisi de gradibus, de titulis, de honoribus? Quot sunt qui amore irretiti fœminarum, ita luto & cœno carnalium cogitationum, ac desideriorum pleni sunt, vt per oculos, per aures, per nares, per linguam cœnum effluat, & alios etiam contaminet? Sed *vsq; quo pueri* diligent, *infantiã*, *& stulti quæ sibi sunt noxia* quærent? *Vsq; quo graui corde? Vsq; quo* diligemus *vanitatem & quæremus mendaciũ*? Habet Deus manus auro & argento plenas, in sinum nostrum proiicere eumque implere paratus est, si modo plumbum nostrum reiicere velimus. Habet balsamum vinumque dulcissimum, eoque cor nostrum replere desiderat, si modo lutum & cœnum nostrum effundamus; & nos mercatores insipientissimi ad illas veras, & sempiternas opes, quas Deus gratis nobis venderet, oculos clausos habemus, ad ista vero caduca & fluxa quæ maximo pretio vix emuntur, tamen oculos apertos & intentos sẽper retinemus. Et sicut qui dicebat, *Villam emi & necesse habeo exire, & videre illam*, qui villam nondum viderat, & tamen emerat, nondum viderat, & tamen vsque adeo diligebat, vt pro ea cœnã diuinam contemneret: nondum viderat, & tamen ita vinculis amoris ab ea tenebatur, vt necesse haberet omnia relinquere, exire & videre illam: ita nos, Auditores, villam huius mundi, mare istud magnum, in quod influunt omnia flumina vanitatum, nondũ vidimus, quantum in eo amaritudinis, quantum laborum, quantum

Luc. 6.

Prouerb. 1.

Psalm. 4.

Cæcitas mundanorum.

Luc. 45.

periculorum, quam duri scopuli sub aquis mollissimis lateant, & tamen ita dicimus, vt pro eo Deum, animæque salutem, vitam beatam negligamus. Clamat Deus, *Redite præuaricatores ad cor*, & nos tamen adhuc dicimus, *Necesse habeo exire, & videre villã*. Quæ est hæc necessitas? Quis te cõpellit? Quis vrget? Nonne si cor haberes animæ salus præ omnibus rebus te mouere, & vrgere deberet? O si cor nostrum semel totum effunderemus, vt nihil ibi vanitatis remaneret: si exueremus ac deponeremus omnem mundi amorem, si pectus vacuum & purgatum, & paratum Deo exhiberemus, certe Deus, qui vacuum non minus quam natura exhorret continuo illud balsamo pretioso gratiæ & virtutum repleret, & tunc experientia disceremus, quam excellenti bono illa fruebatur cui dictum est ab Angelo, *gratia plena*. Sequitur, *Dominus tecum*. Quibus duobus verbis singularis quædam prouidentia Dei erga Mariam explicatur. *Dominus tecum* inquit hoc est merito lætari, & gaudere potes virgo sanctissima. Nam quicquid agere instituas, quocunq; te vertas, Dominus tibi adest, vt dirigat gressus tuos, vt in nullo te opere errare patiatur. Ipse oculis prouidentiæ suæ semper te respicit, ille adiutor & protector tuus est. Simili genere locutionis legimus à Samuele dictum ad Saul, *Post hæc insiliet in te Spiritus domini, & mutaberis in virum alterum, & tunc fac quæcunque inuenerit manus tua: quia Dominus tecum est.* Quasi dicere vellet, cum adueniente Spiritu Dei in te, mutatus fueris in virum alterum, age quicquid volueris, quia Spiritũ Dei ageris, & Dominus in omnibus tibi aderit, & cũcta opera tua prospere succedent, Sicut enim cum populus contra Dei voluntatem prælium aduersus Amalech suscipere vellet, Moysen dixisse legimus, *Nolite ascendere non enim est Dominus vobiscum*; hoc est, non adiuuat vos Dominus, propterea si ascenditis corruetis coram inimicis vestris. Denique in eadem significatione Angelus ad Gedeonem, *Dominus tecum*, inquit, *virorum fortissime*. Quam salutationẽ ille prudenter intelligens respondit continuo, *Obsecro mi domine, si Dominus nobiscum est,*

Isai. 45.

Diuinæ Prouidentia cura erga Mariam.

1. Reg. 10.

Num. 14.

Iud. 6.

est; cur apprehenderunt nos hæc omnia? Ita Dominus cum Maria fuit, propterea quod ei prouidẽtia, & auxilio quodam singulari semper adfuit, & ita singulari, vt nunquam in peccatum vllum non solum mortale: sed ne veniale quidem (vt ante diximus) incidere permiserit. Cum aliis viris sanctis, & amicis Dei satis præclare agitur, si Dominus ita cum illis sit, vt cum ceciderint, supponat manum, & eos collidi, & conteri penitus, non patiatur: at cum Maria longe aliter fuit, quam non solum non collidi, sed neque cadere vnquam passus est. Fortasse etiam ad conceptionem diuini verbi Angelus respexit, cũ ait, *Dominus tecum*. Tunc enim non solum Dominus cũ virgine, sed etiam solus Dominus cũ sola virgine fuit. Neque enim ad opus Dominicæ Incarnationis, opus maximum & diuinissimum, & Angelis & hominibus adorandum, vlli omnino præter Deum, & virginem conuenerunt. Iam vero tertium & postremũ virginis encomium est, *Benedicta tu in mulieribus*. Quod quidem non ita est accipiendum, quasi ipsa sit præ cæteris, hoc est, magis quam cæteræ benedicta; sed quasi cæteræ omnes maledictioni obnoxię fuerint, & ipsa sola in toto genere fœminarum benedicta. Aliæ siquidem omnes, vel filios nõ procreabant, & maledictionem, ac notam sterilitatis effugere non poterant: vel procreabãt illos quidem, sed Euæ maledictionem incurrebant, cui dictum legimus, cum à Domino malediceretur, *In dolore paries filios, & sub viri potestate eris:* at virgo beatissima sola inter mulieres benedicta vtramque maledictionem declinauit. Nam nec sterilis fuit, nec cum dolore peperit. Sicut enim Eua superbiæ vento inflata, amplius quam par erat crescere volens, ita exigua & angusta euasit, vt in eius vtero minima etiam proles angustias pateretur, nec sine labore portari, nec sine dolore, eoq; maximo & acerbissimo deponi posset: ita virgo Deipara humilitatis virtute cœlo maior, terra fortior, & orbe latior effecta, eum sine labore portauit, qui portat orbem, & quem cœlum & cœli cœlorum non capiunt, eum ipsa vtero suo conclusit, sine molestia tulit, sine gemitibus peperit. Deinde duo sunt, propter quæ mulieres benedici ac laudari solent, fructus fœcunditatis, & flos virginitatis: quorum tamen alterum amittet necessario, quæ alterum elegerit. Proinde sola Maria inter mulieres benedicta, quæ gloriam virginitatis laude fœcunditatis cumulare potuit. At qualis tandem est ea fœcunditas, dicat aliquis, quam in Maria tantopere prædicamus? Quot filios quæso procreauit? Num duos, aut tres saltem numerare poterimus? Vnum quidem, Auditores, duntaxat Virgo sanctissima filium peperit, sed ita tamen vnum, vt ille solus & maior & melior omnibus filiis aliarum fœminarum sit: sicut etiam Deum omnibus rebus creatis naturæ fœcunditate anteponere non dubitamus: non quod filios multos, sed quod vnum infinitum, & immensum generauerit. Præterea si omnes pii & sancti viri Christi fratres sunt, certe etiam Mariæ filii sunt, atque ad eius clementissimum sinum, & materna eius vbera pertinere credendi sunt. Itaque sicut Apostolus Paulus Christum non vnigenitum Patris, sed primogenitum vocat: ita etiam Apostolus Matthæus eundem Christum non vnigenitum matris, sed primogenitum appellat, *Et non cognoscebat eam, inquit, donec peperit filium suum primogenitum.* Et Diuus Lucas, *Et factum est*, inquit, *cum esset ibi, impleti sunt dies vt pareret, & peperit filium suum primogenitum.* Quæ cum ita sint, vere Maria benedicta in mulieribus, hoc est, fœcundissima super omnes mulieres, cuius tantum numerum filiorum videmus, vt vere nunc sit semen eius sicut stellæ cœli, & sicut arena maris, quæ præ multitudine numerari non potest. Quinque nobilissimas fœminas, & præ cæteris benedictas, in sacris voluminibus legimus, Mariam sororem Moysis, Annam Matrem Samuelis, Ruth, Iudith, Abigail: earum vero nomina, si prima litera singulorum capiatur, nostræ virginis nomen componunt, vt intelligamus eas omnes Beatæ Mariæ quasi typos & figuras fuisse, & eas omnes laudes vnam Mariam simul complexam quæ in aliis sparsæ & separatæ fuerunt. Hæc igitur est *Maria* quæ prima inter mulieres mare rubrum sæculi huius, siccis

Maria inter mulieres sola benedicta.

Gen. 3.

Summa benedictio fœcunda virginitas.

Rom. 8. Coloss. 1. Matth. 1.

Luc. 2.

Mysterium literarum nominis Mariæ.

siccis pedibus ab humore carnalium voluptatum pertransire potuit, & ideo choros virginum ducens, prima cantare meruit, *Cantemus Domino glorio, e enim magnificatus est, equum & ascensorem eius proiecit in mare.* Hæc est Anna illa fælicissima, quæ post multas lachrymas, multa ieiunia, tandem à Deo filium, multo Samuele maiorem, & meliorem obtinuit, eumque statim ab infantia in templum allatum Domino consecrauit. Hæc est illa Ruth Moabitis, quæ oblita populum suum, & domum patris sui, à sene Booz audire meruit, *Benedicta es filia tu à Domino, quia non es secuta iuuenes pauperes, siue diuites: plenã mercedem recipies à Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas:* Vere enim Maria non solum populum suum, & domum patris sui, sed etiam totum mundum oblita, ad Deum Israel, & alas eius confugit, neque iuuenes pauperes secuta est, sed ditissimum antiquum dierum sponsum habere voluit.

Exod. 15

1. Reg. 1. & 2.

Ruth. 3.

Hæc est fortissima & castissima Iudith, quæ non caput Holofernis amputauit, sed caput draconis conculcauit & contriuit, & idcirco benedicunt eam omnis Ecclesia sanctorum dicentes: *Benedicta tu à Domino in omni tabernaculo Iacob: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri es, quod castitatem amaueris: ideo & manus Domini confortauit te, & ideo eris benedicta in æternum.* Hæc est ista prudentissima & pulcherrima Abigail, quæ Dauidis iram iustissima indignatione succensam contra stultum Nabal mitigare potuit, & ab eo audiuit, *Benedictum eloquium tuum benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea.* Quis enim est Nabal, nisi homo peccator, & quis est Dauid, nisi Deus, & quæ est Abigail nisi Maria, quæ vere Mater misericordiæ, & peccatorum aduocata, à peccatoribus iustissimam Dei iram precibus suis, & intercessione auertit?

Iudith. 15.

1. Reg. 15.

PARS SECVNDA.

ANGELICAM salutationem breuiter explicuimus: sequenti die Dominica virginis responsionem (si tamen Deo placuerit) exponemus. Nunc quia parum temporis superest, tres solum quæstiunculas, nec inutiles, nec iniucundas, nec à proposito alienas proponam & soluam. Quæro igitur primum, quæ causa sit, cur omnes concionatores initium dicendi à salutatione Angelica faciant? Vnde enim tanta dignitas salutationis Angelicæ vt ea potius oratores vtantur, quam alia prece? Duæ mihi in præsentiarum rationes occurrunt. Primum enim illud concionatores fortasse cogitant beatissimam Deiparam, qua die salutationem Angelicam audiuit, ea verbum Dei quod antea neque audiri, neque capi poterat, humana carne quasi vestiuisse, atque effecisse, vt non solum videri, & audiri, sed etiam manibus tangi potuerit, iuxta illud B. Ioannis, *Quod vidimus, quod audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ:* itaq; propterea eandem virginem initio dicendi omnes salutant, vt ipsi quoque precibus eius audiri, eam copiam, eam facultatem, eam vbertatem, eam facilitatem orationis obtineant, qua verbum Dei, quod pertractandum susceperint ita planum atque perspicuum faciant, vt pene manibus sentiri possit, & ab omnibus qui audiunt, etiam tardiorib. & rudioribus capiatur. Deinde munus concionatoris munus Angelicum est, & sicut Angelus Gabriel ad virginem desponsatam viro missus, vt ea virtute Spiritus sancti conciperet & pareret filium Dei; ita concionatores ad Ecclesiam mittuntur, quam Apostolus Paulus despondit *vni viro castam exhibere Christo*, vt ea quoque filium Dei fide concipiat, charitate pariat, bonis operibus nutriat. Quocirca merito virginem Dei matrem salutant, vt quæ ab Angelo salutata Christum non solum spiritu, sed etiam, carne concepit, illud et à Domino precib. suis obtineat, vt & ipsa Angelica puritate munere suo fungantur, & Ecclesiæ virginis ad quã mittuntur felix conceptus, partusq; succedat. Altera quæstio est, qua specie Angelus Gabriel beatissimę Deiparæ se ostenderit? Quemadmodum enim tribus oculis diuersorum generum homines vident, oculo corporis, oculo cordis, oculo men-

Cur concionatores à salutatione Angelica ordiantur.

2. Cor. 11.

Qua specie Gabriel apparuerit.

mentis: sic etiam tribus modis Angeli hominib. se videndos exhibere solent, in corpore, in imagine, in natura. Ac vt à postremo incipiamus, in sua ac propria substantia & natura nō nisi in oculo mentis Angeli videri possunt. Sint enim natura mentes quædam spirituales, ab omni materia liberæ omnisque corporeæ qualitatis expertes. Spiritus autem ac mens, spiritu duntaxat ac mente comprehendi potest. Itaque Angelorum substantiam atq; naturam, ita vt est in se solæ mentes beatorum vident. Porro in imagine Angeli oculo cordis videntur, hoc est, sensu quodam interno, qui à Græcis φαντασία à nobis cogitatio dici potest. Ita Sanctus Ioseph Beatæ Mariæ sponsus, ita Magi qui ex Perside ad Christi incunabula stella duce venerunt, ita alii nonnulli sanctos Angelos per quietem vidisse credendi sunt. Legimus enim apud Matthæū, *Ecce Angelus Domini apparuit in somnis.* Et rursum de Magis, *Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.* Iam vero luminibus istis oculisque corporis in corpore ex aere assumpto angeli videntur, non enim proprio ac naturali, quod nullum habent, neque in corpore aliquo vere humano, quasi Angeli naturam nostram aliquando ita assumant, vt vnus & idem verus Angelus, & verus homo dici possent. Id enim Origenes sensit, eiusque sententiam tanquam exploratum errorem Diuus Hieronymus in Malachiam, & Aggæum scribens reprehendit.

Triplex apparitio Angelorū.

Matth. 2.

Ibidem.

Est enim solius Dei proprium, summumque ac singulare miraculum supra naturæ potestatem, supra intelligentiam rationis, & penitus sine vllo exemplo, soliq; Dei filio reseruatum, vt duabus perfectis naturis in vnam coeuntibus personam, vnus & idem verus Deus, & verus homo esset. Corpora igitur quibus Angeli Abrahæ Loth, Iosue, Gedeon, Tobiæ, aliisque tam multis non solum se audiendos, ac videndos, sed etiam manibus tangendos præbuerunt, ex aere sumpta erant. Possunt enim Angeli virtute quadam admirabili, atque arte qua præditi sunt aerem in corpus densum ac solidum cogere, eidemque varias membrorum figuras, variosque colores attribuere, atque ea corpora ita mouere, vt humana vera ac viua, non quidem sint, sed tamen omnino esse videantur. Qua igitur forma Archangelus Gabriel Beatæ Mariæ Virgini apparuit? Qua specie sese prodidit? Dubitari non potest, Auditores, quin in corpore assumpto: Quid enim aliud illa verba significant: *Et ingressus Angelus ad eam dixit,* nisi Angelum Gabrielem corpus accepisse quo ad virginem ingrederetur, quo loqueretur, quo cerneretur? Deinde oportebat virginem certissimam esse de nuncio, & multo sunt certiora, quæ in luce videmus quā quæ nocte somniamus, & quæ auribus corporis audiuntur, quam quę sola cogitatione capiuntur. Illud etiam conueniebat, vt Sanctus Angelus B. Virgini apparens, eam formam susciperet ac suscipiendo honoraret, quam ab ipso Deo paulo post suscipiendam, & consecrandam esse nequaquam ignorabat. Itaque pulcherrimi atque splendidissimi iuuenis formam imitatus est, sed habitu quodam, & specie augustiore, quam cæteri homines videri soleant, vt facile possit intelligi aliquid homine maius & præstantius in eo corpore latere, neq; ad eā hominē mortalē sed Angelum cœlestem aduenisse. Sed vbi quæso Virginem nostram Sanctus Angelus offendit? Hæc enim est postrema quæstio, quæ nobis explicanda superest. Num igitur Angelus Gabriel virginem nostram in plateis vagantem reperit? Aut certe in domo aliqua vbi conuiuium celebraretur, & saltationes, ac tripudia agerentur? Minime vero. Neq; n. tunc Licentiati & Doctores creabātur, qui adolescentes & puellas ad choreas ducendas inuitarent: & ignem ad stupam admouentes, concupiscentiæ flammas augerent. Neq, sancti Angeli eiusmodi domus præsentia sua, aut visitatione dignantur. Vbinam ergo sanctus Angelus virginem nostram reperit? Domi suæ clausam in cubiculo, vt veras virgines decet: *Sola* inquit, Ambros. *in penetralibus, quam nemo virorum videret solus Angelus reperiret.* Et B. Bernardus, *Suspicandū,* inquit, *non est quod apertum inuenerit angelus ostiolum virginis. Clauserat illa hora suam super se habita-*

Error Orig. cira Angelos.

Angeli in corpore aereo apparent.

Vbinam virgo nostra salutata.

Amb. l. 2. in Lucam

Bern. serm. 1. super Missus est.

habitaculum Virgo prudentissima, sed hominibus, non angelis. Proinde etsi ad eam potuit intrare angelus, sed nulli hominum facilis patebat accessus. Atque hoc est quod Beatus Lucas expressit cum ait, *Ingressus angelus ad eam.* Et quod de ea in canticis canticorum legimus; dicente sponso. *Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.* Pretiosas & nobiles plantas, & quæ de vltimis terris allatæ, vix vnquam inueniuntur non solemus in apertis campis collocare, vbi & ventis, & frigoribus, & bestiis, & latronibus pateant; sed in conclusis munitisque pomariis.

Luc. 1. *Cant. 4.*

Ita igitur & B. Maria merito domi se continebat, quod esset planta illa singularis, *cuius pretium procul & de vltimis finibus.* & quæ fructum saluberrimum ad salutem omnium gentium paritura erat. Quid vero nos hinc colligere debemus? Illud nimirum, vt si ab Angelis sanctis visitari, si eorum colloquiis frui, si gratia Dei repleri, si Dei filium sanctis desideriis concipere, & bonis operibus parere volumus discamus habitare nobiscum, diligere solitudinem, fugere frequentiam hominum, eorum præsertim, qui nihil nisi de mundo cogitant, & sæpe in cubiculum cordis intrare, ibique extra tumultum & strepitum rerum huius mundi obstructis diligenter portis ac fenestris sensum corporis nostri, cum Deo & sanctis Angelis confabulari, & de rebus vere magnis cum eis conferre, de vita æterna, de salute animæ, de magnitudine cœlestis gloriæ, de horrore atque æternitate pœnarum gehennæ, de illa humilima atque ardentissima charitate, qua Deus ita nos dilexit, vt filium suum vnigenitum daret. Neque dixeris, mihi ista est vita perfectorum, non omnes possumus esse perfecti. Hæc enim est vita Christianorum, qui omnes perfecti esse debent, *vt sint filii patris sui qui in cœlis est.* Deinde, qui hic sumus magna ex parte vel homines Ecclesiastici, vel bonarum artium studiosi sumus: & homo quidem Ecclesiæ, homo Dei, homo sacratus, quid aliud cogitare debet, quam quomodo placeat Deo? Quid ei tam proprium esse potest quam habitare secum, & dies ac noctes in lege Domini meditari? Qui vero ad studia doctrinæ, honestarum artium huc venerunt, si opibus sapientiæ & eruditionis pectus implere desiderant, certe ita agere debent, vt semper oratio lectioni & lectio orationi succedat.

Prouerb. vltim. *Secum habitare tutissimum.* *Matth. 5.* *Quid Ecclesiasticos & studiosos deceat.*

Si vero hæc ita se habent, quanto iure Auditores meos, & præsertim ingenuos adolescentes admonere possum, vt conuiuia declinent, sphæristeria fugiant, symposia detestentur; à tripudiis & saltationibus tanquam ab igne se abstineant? Si enim Apostolus Paulus *scurrilitatem & stultiloquium,* & huiusmodi alia, quæ ad rem non petrinent, tam seuere prohibet, vt ne nominari velit inter nos, *sicut decet sanctos,* quanto magis infamiam tripudiorum, & chorearum vetuisset; quæ non solum ad rem non pertinet, nec solum vana & otiosa, sed etiam periculosa, & perniciosa est? Etsi angelus sanctus domi nos inuenire, & orationi, vel lectioni intentos desiderat, quomodo credibile eum ad ea loca venturum, vbi compotationes, vel tripudia exercentur, & vbi dæmonum cateruas adesse, imo & preesse dubitari non potest? Nam, & B. Chrysostomus ait, *vbi saltus lasciuus, ibi diabolus certe adest, & his tripudiis diabolus saltat.* O si quis vobis in mediis choreis oculos aperiret, vt dæmonum frequentiam tripudiantibus admixtam cernere possetis? O si quis vobis aliquando demonstraret, quanta illi solicitudine ad singulos saltantium accedant & inuisibilibus follibus concupiscentiæ fornacem virorum erga mulieres, & mulierum erga viros accendere satagant, & quomodo ipsi quoque saltent, quomodo tripudient, quomodo gestiant, quomodo exultent, quomodo triumphent, quomodo inter se clament, *Euge euge deuorabimus; deuorabimus eos.* Ac tum præsertim cum aliquos vident fœdis amoribus implicatos, quibus offenditur Deus, impediuntur studia obtundűtur ingenia, exhauriuntur marsupia, optimæ spei adolescentes perduntur, & domus ac ciuitates stupris, atque adulteriis replĕtur, multique qui se filias virgines habere credunt, ante eas vteros gestare vident, quam de nuptiis cogitare cœperint. Ista enim sunt lucra chorearum, lucra dæmonum,

Ephes. 5. *In compotationibus & tripudiis Dæmon præsidet.* *Psal. 34.*

num, damna hominum. Itaq; recte D. Ambrosius, *Saltat*, inquit, *sed adultera filia: quæ vero pudica est, quæ casta est, religionem discat non saltationem.* Neque vero te saltationibus operam dare dicas, vt corpus exerceas. Non enim desunt mille artes corpus exercendi. Si domi pomarium habeas sume sarculum, vel ligonem; & in horto aliquid operæ facito, neque tibi turpe esse ducas, quod summi reges Assuerus, Cyrus, aliiq; plures sibi honestum ac decorum putauerunt. Quod si id non placet, egredere ciuitatem, perambula campos apertos, vbi neminem offendes, neque ab aliquo offenderis, ibiq; si cupis currito, saltato quantum libet; at cum puellis choreas ducere, & tanto animæ periculo, ac detrimento corpus exercere nulla ratio permittit; Quid enim? Num vt digitum curares caput tibi faceres amputari? Non opinor. At multo certe nobilior est anima corpore quam caput digito. Quæ igitur est ista prudentia, pro sanitate corporis, animæ vitam in discrimen adducere? Sed inquis, Ego me ipsum satis noui, & sæpius choreis interfui nec vnquam turpe aliquid cogitaui. Sit plane vt dicis, quanquam ægre omnino id credi potest. Sed vnde nosti semper ita esse futurum? Et quid scis quid illa patiatur cum qua tripudias? Quid cogitet, quid cupiat, quid meditetur, quomodo vratur? At non eo animo inquies ad choreas accedo, vt aliqua ad libidinem concitetur. Recte. Sed si quis tibi colaphum infligeret, ac diceret, noli ægre ferre, non enim eo animo feci, vt tibi nocerem, quid tibi videretur? Num tibi igitur placet, vt propterea anima illa pereat, pro qua Christus mortuus est? Apostolus Paulus non comedet carnes in æternum si in eo frater scandalizatur; & tu ab vna, eaque minima voluptate non abstinebis, ne proximam tuam, animam occidas? Si oculus tuus scandalizet te, hoc est, si occasionem peccandi tibi præbet, eruere eum iuberis; & proiicere abs te. Et consuetudinem istam abscindere, abs te non poteris, quæ tantū occasionem, & tibi & aliis præbet, vt maiorem vix cogitare possimus? Iuuenis quidam formosissimus, vt D. Augustin. libr. quæstion. veter. & noui testamenti quæstione 115. autor est, cum videret multas fœminas propter sui corporis formam, turpibus desideriis vri, ipse sibi faciem turpi vulnere dehonestauit, idque eo solum fecit quod Christianus esset, nullo modo ferendum esse iudicans, vt Christianis Christianus peccandi materiam adferret. Et tu tam delicatus Christianus eris, vt non saltem exigua delectatione carere possis ne tibi, & aliis peccandi materiā præbeas? Sed nolo esse prolixior tantum quæso vt nos recordemur esse Christianos, & huiusmodi vanitatibus repudiatis, cor nostrū ad Angelorum illustrationem, & diuinam visitationem, ac Spiritus sancti consolationem præparemus. Cui cum patre & filio omnis honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Chorea quomodo sint periculosa.

1. Cor. 8.

Matt. 5. & 18.

CONCIO III.

SVPER

Missus est Angelus Gabriel à Deo, &c.

Habita Louanii. Dominica tertia Aduentus.

VAM vere ac sapienter, Auditores optimi, B. Ambrosius beatissimæ Deiparæ laudes prædicans dixerit, *talis fuit Maria, vt eius vnius vita omnium disciplina sit*, cum ex aliis multis diuinæ scripturæ locis, tum vel maxime ex eo, qui hodierna oratione tractandus occurrit, facile potest intelligi. Etenim ex historia Euangelica Dominicæ Incarnationis hodie suo ordine pars illa explicanda se offert, in qua B. Lucas exponit, ad quem modū virgo sanctissima angelicam salutationem exceperit. Qui quidem locus plures fere Virginis præclaras virtutes indicant, quam verba contineat. *Quæ cum audisset*, inquit beatus Lucas, *turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio.* Quis in isto silentio, & commotione, tacitaq; Virginis cogitatione, Virgineam, teneramque verecundiam, prudentiæ zelum singularem, virilem in fœmina

Amb. lib. 2. de virginitate.

fœmina constantiam, consilium, ac prudentiam admirabilem, veram profundamque humilitatem elucere non videat? Duæ siquidem priores virtutes, verecundia & virginitas, turbationem & metum: duę posteriores, constantia atq; prudentia, silentium & cogitationem in animo Virginis pepererunt. Porro humilitas, quæ quinta, & postrema, sed non postremo loco ponenda est, tam ad turbationem, quam ad cogitationem merito referri potest. Primum igitur, vt singulas virtutes in Virgine breuiter ostendamus, non cõsueuerat sancta Virgo cum viris ac præsertim adolescentibus, & in cubiculo, & sine teste sola cum solis confabulari, propterea cum repente angelum, formam pulcherrimi iuuenis præ se ferentem in cubiculum ingressum vidit, & se blande salutantẽ audiuit, merito ex verecundia turbata est. Nunquam enim vt beatus Hieronymus ad Eustochium scribit, eo modo à viro salutata fuerat. Deinde Virgo sapientissima non ignorabat fœminarum benedictionem ad fœcunditatem præcipue referri solere. Legerat enim profecto, Et *creauit Deus hominem, ad imaginem & similitudinẽ suam, masculum & fœminam creauit eos: benedixitque illis & ait, Crescite & multiplicamini, & replete terram.* & item, *dixit quoque Deus ad Abraham, Sarai vxorem tuam nõ vocabis Sarai, sed Saram benedicam illi, illi, ex illa dabo tibi filium* & rursum, *Super Ismael quoque exaudiui te. ecce benedicam ei, & augebo, & multiplicabo eum valde:* & infra, *Benedicam tibi & multiplicabo semen tuum sicut stellas, & sicut arenam, quæ est in littore maris.*

Verecundia B. Virginis.

Genes. 1.

Genes. 17.

Genes. 22. & 32.

In quibus, & aliis multis similibus locis nihil est aliud Deum alicui benedicere, quã fœcunditatem ad filios procreandos tribuere. Cum igitur se benedictam in mulieribus salutari audiret, quid aliud suspicari poterat, quam sibi eximiam fœcunditatem ab angelo promitti? Cum vero ea fœcunditas, cum proposito virginitatis, quod animo cõceperat, & voto etiam coram Deo firmauerat, tam aperte pugnaret nõne merito Virgo castissima, de thesauro virginitatis suæ vehementer solicita, turbari debuit, & cogitare qualis esset ista salutatio? Itaque *turbata est in sermone eius, & cogitabat.* Cur ego benedicta in mulieribus salutor, quæ iam dudum benedictioni fœminarum nuncium remisi? Quid mihi cum fœcunditate quæ soli Deo placere, & virũ omnino ignorare decreui? Verum quamquam verecundia, & virginitas alicuius commotionis & timoris causa erant, tamẽ non ita perturbata est, vt inops consilii fieret, nesciretque quid agere deberet, sed contra potius, quod summæ constantiæ & prudentiæ fuit, animo præsenti ac erecto apud se tacita *cogitabat, quid sibi vellet ea salutatio,* & omnia verba, quæ ab angelo audierat, diligenter secum animo expendebat. Nondum scriptum erat ab Apostolo Iacobo, *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendũ,* atque id tamen Virgo prudentissima à Spiritu sancto edocta solerter obseruabat, Prima Parens generis humani cum non angelum, sed colubrum humana voce loquentem, & non rem quamcunque: sed diuinitatem policentem audiret, non tantæ prudentiæ fuit, vt si turbari nolebat, saltẽ apud se parũper cogitaret, qualis ea promissio esset, sed incredibili leuitate serpenti credens, Deo incredula, seipsã, & nos omnes, quos quasi in vtero gestabat, in hanc vallem ærumnarum misera præcipitauit.

Ex verecũdia turbata, sed non perturbata.

Iacob. 1.

Genes. 2.

Contra vero Zacharias cum Gabriel angelus in templo adstitisset, & filium Dei nomine promisisset, non solum vehementer perturbatus est, & magnus *timor,* vt Beatus Lucas, ait, *irruit super eum,* sed etiam quasi oblitus, quam multi ante se, & senes, & steriles Dei beneficio filios insignes genuissent, Angeli verbis fidẽ vt par erat, non adhibuit. At virgo fortissima & sapientissima, inter leuitatem, atque audaciam Euæ, ac tarditatem ac metum extremum Zachariæ media incessit, & nec ad dextrã, nec ad sinistram declinans, turbata quidem est ex verecundia & Zelo pudicitiæ, sed interim ex fortitudine & prudentia animo infracto cogitabat qualis esset ea salutatio.

Luc. 1.

Quinta restat causa turbationis ac silentii beatæ Mariæ, quæ vt ante diximus, eius maxima & prudentissima hu-

Maxima ex humilitate.

humilitas fuit. Quanquam enim gratia & virtutibus plenissima, & apud Deum gratiosissima erat; tamen nihil horum in se agnoscebat, & quanto apud Deum maior, & sublimior, tanto in oculis suis abiectior, & vilior erat. Itaque propterea cum se tantis laudibus ab Angelo prædicari gratia plenam appellari, & omnibus fœminis anteponi videret, non potuit non commoueri, & cogitare *quid sibi vellet ista salutatio.* Iustus enim dum laudatur in facie, flagellatur in corde: & vt sapiens ait, *Quomodo probatur in conflatorio argentum & in fornace aurum, sic probatur homo ore laudantis.* Et quoniam hæc est præcipua causa cur Virgo sanctissima non statim angelo responderit, vt perspicue intelligatur, quam præclara & rara sit virtus, quam beata Maria ista sua turbatione nos docuit. Enumeremus (si placet) humilitatis gradus. Quot sunt humilitatis gradus? Tres. Vnus incipientium, alter proficientium, tertius perfectorum. Primus eorum est, qui seipsos in speculo veritatis inspicientes, & sordes, & maculas suas, turpitudinem ac fœditatem suam cognoscentes sibi displicere, ac seipsos horrere incipiunt. Alter eorum est, qui non solum ipsi seipsos pauperes, & nudos, ac peccatores agnoscunt; sed etiam gaudent se ab aliis tales haberi quales ipsi se habent. Quocirca nec falsas laudes admittunt, nec vera vitia excusant: nec adulatores patiuntur, nec iustos reprehensores ægre ferunt; quin potius sicut ipsi sibi displicent, suamq; turpitudinē oderunt, ita ab aliis contemni ac despici & tanquam purgamenta huius mundi reiici desiderant. Tertius eorum est, qui cum multis & magnis Dei donis præditi sint, atque ad culmē perfectionis ascenderint, tamen viles atq; abiecti sunt in oculis suis, neq; se vlli aliorum, aut verbis aut factis anteponunt; sed omnibus potius ex vera humilitatis virtute subiiciunt, non secus atque arbor quo magis fructibus honoratur, eo magis ramos suos ad terram inclinat. Hic est summus ac supremus humilitatis gradus: hic vertex humanæ perfectionis: huc Maria, vel sola, vel cum paucis admodū ascendit. Hæc est altissima illa Philosophia, ad quam docendam Dei filius de cœlo descendit: nam cū ad cætera tradenda tres annos sufficere putauerit, in hac vna ostendēda totos triginta annos consumere voluit: quanquam nec aliis tribus vnquam ab huius virtutis cōmēdatione cessauit. Quid enim putatis Dominum à die quia natus est vsque ad annū trigesimū fecisse? Certe neq; populos docuit, neq; signa & prodigia fecit neq; vlla præclara opera in conspectu populi edidit: nam nec præcursorem suum præuenire debuit, quem constat anno ætatis domini trigesimo ex eremo primum prodiisse: & aperte B. Ioānes mutationem aquæ in vinū, quæ post annum Domini trigesimum facta est, initium signorum eius scribit fuisse. Denique si magnifica illa opera multo ante annum trigesimum efficere cœpisset, quomodo ita obscurum eius nomen, ac fama tamdiu esse potuisset, vt etiam post annum tricesimum, faber & fabri filius appellaretur, cum postea quam miraculis coruscare cœpit, breuissimo tempore, ita in tota Palæstina innotuerit, vt filius Dauid etiam à cœcis vocaretur? Quid igitur toto illo tempore egit? Num semper otiosus fuit qui ad salutem nostram procurandam venerat? Imo vero nunquam minus otiosus fuit. Quid igitur egit? Gladium humilitatis fabrificauit, quo superbissimo giganti Goliath caput amputaret? h.e. seipsum exemplū perfectissimæ, & verissimæ humilitatis constituit, vt merito dicere posset, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Quanta enim illa humilitas erat, hominem Deum & sibi suæ conscium maiestatis, inter homines quasi vnum de turba versari & fabrum, & fabri filium, hominem rudem imperitum, simplicem haberi? Si quis nostrum aliqua eruditione, vel nobilitate vtcunque clarus, forte ad eum locum deueniat, vbi eius eruditio, aut nobilitas ignoretur, & errore hominum tanquam indoctus, & obscurus cōtemnatur, quomodo is vtetur interius? Quam vehementer cupiet occasionem aliquam offerri, qua seipsum prodat? Vt igitur nos quamuis magnam tum nobilitatem, tum eruditionem consecuti & nobiles & sapientes videamur; tamen ignorari, contemni, despici, nihil fieri velle disce-

Prou. 17.

Tres gradus humilitatis.

Alias virtutes Deus tribus, humilitatem triginta docuit annis.

Ioan. 2.

Humilitas Christi.

Matth. 11.

Superbia nostra.

ceremus, Dominus noster tam longo tempore, ignorari, contemni, despici, nihil fieri, rusticus, imperitus, inutilis haberi voluit. Credibile siquidem est homines, qui eum ab infantia nouerant, sæpe dicere solitos, ô quam egregie nostram expectationem iste fefellit? cum esset puer magnam de se spem concitauit, multa promittebat, videbatur aliquid magni futurus, & ecce iam creuit, & neque literas nouit, neque saltem procurat, vt discat, nihil facit quod non quilibet facere posset. At de quo tandem, & quam diu ista dicebantur auditores? Nempe de eo, qui Deus erat, summa & infinita sapientia, & non dies paucos, sed annos multos ista dicebantur. O vtinam ex tanta medicina morbum nostrum, & ex tanta misericordia miseriam nostram intelligeremus! Magna enim miseria est superbus homo, sed maior misericordia est humilis Deus: & ex tam immensa misericordia, nondum miseriam nostram intelligimus. Certe enim Deus doctrinam humilitatis non multis, sed paucis, vel paucissimis potius ac rarissimis persuasit. Quotus enim quisque est, qui vel primum gradum humilitatis attigerit? Vbi sunt qui seipsos vere cognoscunt, & qui sibi displiceant, qui se ipsos oderint? qui se vere malos, vere inutiles, vere abiectos & viles existiment? Et tamen Apostolus clamat, *Qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit*. Nō ait, Qui se magnum, optimum, sanctissimum sed qui aliquid se putat, qui aliquid se valere, aliquo loco dignus sibi esse videtur, ipse se seducit. Neque Dominus ait, cum legem transgressi fueritis, tum dicite serui inutiles sumus; *cum feceritis*, inquit, *omnia, quæ præcepta sunt vobis*, tum *dicite serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus*. At si in primo atque infimo gradu humilitatis, tam paucos inuenimus: quanto pauciores reperiemus in secundo? Vbinam gentium quæremus eos, qui licet ipsi vtcunque se nouerint, tamen ab aliis tales haberi, ac dici velint, quales ipsi se esse sciunt? Nonne quotidie id experimur, vt si nostræ laudes prædicentur statim animo intumescamus, vultum ad grauitatem componamus, ac tales nos esse credi cupiamus?

Ad primū humilitatis gradum pauci pertingunt.
Galat. 6.
Luc. 17.
Pauciores ad secundum.

Et contra, si nostra vera vitia, quæ nos ipsis conscientia teste in nobis cognoscimus, ab aliis reprehendantur, nonne statim erigimur; indignamur, commouemur, & verbum tam leue & tam verum longo tempore concoquere, ac dirigere non valemus? Quod si aliquando nos ipsi, vel laudes nostras refellimus, aut extenuamus, vel certe nostra vitia accusamus: nonne si in intimas latebras cordis penetramus, ibi videbimus ea omnia ex maiore superbia proficisci, qua superbi dici timemus, & humiles haberi desideramus? Quid? In ipsa confessione peccatorum, quam tanquam rei læsæ maiestatis diuinę ad pedes sacerdotis deponimus, posteaquam scelera atque flagitia nostra confessi, ac detestati sumus; si in ea sacerdos paulo vehementius inuehatur, nosque paulo acrius reprehendat; nonne aliquando molestissime ferimus, & quasi iniuriam accepissemus, commouemur, & ea vel extenuare, vel excusare, vel etiam negare conamur, quæ confessi sumus? O superbiam ô nequitiam ô hypocrisin cordis humani! Vere hypocritæ sumus, & nostra conscientia teste sumus, & tamen dici nolumus. Vere *mendaces filii hominum, vt decipiant*, & decipiantur *de vanitate in idipsum*. Vere quamdiu tales sumus, non in veritate, sed in vanitate ambulamus. Vere *prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet illud*? Sed si hæc ita se habent, num spes vlla remanet, vt aliquos in tertio ac summo gradu reperiamus? Si pauci sunt qui in suis sordibus non delectentur, si pauciores, qui vera sua vitia reprehendi sinant, si paucissimi qui falsis laudibus nō gaudeant, si pene nulli, qui sine fundamēto, & ad solam suspicionem boni, quod si haberi, vel esse sibi videntur, non superbiant, vbinam erunt, qui vere multis & magnis Dei donis ornati aliis nec se præferant, nec præferri velint? *Et tamen*, vt Diuus Augustinus loquitur, *non vtile solum, sed etiam planè necessarium est, vt mensura humilitatis vniuscuiusque ex mensura magnitudinis ipsius sit, iuxta illud sapientis, Quanto magnus es tāto humilia te in omnib. Magnitudini n. est periculosa superbia, quæ amplioribus insidiatur.* Alioqui vir magnus, vir doctus, vir sapiens

Superbia nostra etiam in confessione.
Psal. 61.
Iere. 10.
Paucissimi ad tertium.
August. lib. de S. virginit. cap. 31.
Eccles. 3.

addo etiam vir castus, vir fortis, vir, misericors, quid aliud sine humilitate erit, quam magna arbor sine radicibus, vel magna domus sine fundamento, quæ leui ventorum aut aquarum impulsu prosternitur? Et sane sicut accensa candela quantum aliis prodest, tantum sibi nocet, quæ ardendo & lucendo seipsam paulatim consumit, & quanto magis excitatur, vt clarius luceat, tanto seipsam celerius perimit; sic & qui doctrina, & eruditione illustres alios docent, nisi in humilitate fundati & radicati sint, quantum aliis prosunt, tantum sibipsis nocent: & sæpe instar aquæ alios purgant, & cœlo dignos efficiunt, & ipsi interim superbiæ cœno sordescunt, & in cloacam gehennæ proiiciuntur. Sed ad Virginem nostram redeamus. Quicquid de aliis sit, Beatissimam Deiparam in hoc summo, & excellentissimo gradu humilitatis perpetuo conuersatam esse, dubitari non potest. Vere enim gratia plena, vere benedicta in mulieribus fuit: nec Angelus sanctus à mendacio, & assentatione legationem suam exordiri voluisset. Itaque habuit prorsus vnde præ omnibus Angelis & hominibus gloriari posset. Sed nunquid fecit? Nihil minus. Tantum abest, vt magnitudinē atq; excellentiam virtutum suarum vnquā iactauerit, vt eam nec agnouerit quidem Hinc enim audita illa magnifica Angeli salutatione, vehementer mirabatur, & *cogitabat qualis esset salutatio*, vnde sibi tantæ laudes tribuerentur, quarum ne minimam quidem partem in se agnoscebat. Hinc etiam postea cum Dei filium, non spe ac desiderio, sed reipsa iam gestaret in vtero, & non Angelo credere necesse haberet, sed ipsa sentiret, sine viri opera se concepisse, & lumine spiritus sancti mentem eius illustrante aperte cognosceret, Deum verum, veri Dei filium esse, quem vtero suo gerebat; nihil inde animus eius intumuit, sed statim *exurgens ascendit in montana festinatione*, vt cognatam Elizabeth salutaret: & maior minori, mater Dei matri præcursoris, Regina ancillæ ad tres menses ministraret. Et cum ab ea summis laudibus efferretur atque audiret, *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me*: Et, *Benedicta tu in mulieribus, & Benedictus fructus ventris tui*: Et, *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi à Domino*: quid humilis virgo respōdit? Nunquid aliquid suæ virginitati suæ sanctitati, suis meritis attribuit? Nihil omnino: sed totū gratiæ ac benignitati Domini adscripsit, *Magnificat*, ait, *anima mea Dominū, & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ*. Vbi non virtutem humilitatis prædicat, sed abiectionem, prauitatem, nihileitatem, nihilum suum agnoscit, Propterea, inquit, *Magnificat anima mea Dominum*, quia nihil in me dignum tanto suo munere videns, tamen abiectionem, & vilitatem meam respicere dignatus est. Hæc est humilitas Auditores, humilitatis vera humilitas cordis, quam imitari debemus, quæ seipsam deprimit, & Deum exaltat. Vis Deum valde efferre, laudare, exaltare? Imitare Mariam, deprime atque humilia te ipsum. Sicut enim in libra quantum lanx deprimitur, tantum altera eleuatur; ita quanto minus sibi homines tribuunt, tanto plus tribuunt Deo, & quo magis deprimunt, eo magis Deum extollunt. Et contra homines impii atque superbi quanto sibi plus tribuūt, tanto minus tribuunt Deo, & quo seipsos magis extollunt, eo Deū magis deprimunt. Quia vero Deus honorantes se honorat, & contemnentes se contemnit, inde vere, qui se vsq; ad profundū humiliauerit vsq; ad cœlum exaltabitur, & qui se vsq; ad cœlum exaltauerit, vsque ad profundum inferni demergetur.

Superbus licet aliis bonus, similis candelæ accensæ.

Tertium gradum Maria perfectissime attigit.

Laus Dei humilis nostra cōfessio.

PARS SECVNDA.

QVONIAM B. Maria audita Angeli salutatione nihil respondit, sed turbata in sermone eius *cogitabat qualis esset ista salutatio*, propterea sanctus angelus antequam legationem suam exponat, animum virginis ab omni metu, & suspione doli & insidiarum liberare cupiens, *Ne timeas*, inquit, *Maria inuenisti enim gratiam apud Dominum*. Proprio nomine eam appellat, & ne timeat iubet, vt se familiarem, & amicū doceat, à quo nihil mali timendum sit. Magnus Antonius apud Athanasium de Angelis

Qui apparitio boni Angeli, à dæmoniaca discernatur.

gelis, dæmonibus disputans, eo bonorum & malorum visitationem angelorum internosci ac discerni posse demonstrat, quod angeli sancti licet initio nonnihil exterreant: tamen continuo metum, & pauorem omnem abstergunt, & gaudium ac lætitiam in animus relinquunt eorũ quos visitant: Dæmones vero horrorem incutiunt, sed animum refouere & consolari nequaquam nouerunt: quin potius pauorem duplicant, stuporẽ ingerunt, & vsq; ad profundã impietatis foueã, vt homines ibi prosternãtur, impellũt. Hinc angelus Raphael Tob. parentibus ait, *Pax vobis, nolite timere*: Et angelus Gabriel Prophetæ Danieli, *Noli metuere Daniel.* Et Zachariæ, *Ne timeas Zacharia:* Et pastoribus: *Nolite timere.* Hinc etiam modo idẽ Gabriel, vt se vere angelum sanctum demonstraret, *Ne timeas*, inquit, *Maria*: nihil hic fallaciæ, nihil adulationis, nihil insidiarum suspiceris, neque mireris, quod te gratia plenam, & benedictam in mulieribus salutauerim: *Inuenisti enim gratiam apud Deum.* Ille te talem gratia & benignitate sua fecit, qualẽ dixi. Neq; ego id meritis tuis, quæ ipsa agnoscis, sed dono gratiæ Dei totum adscribo.

Tob. 12. *Dan.* 10. *Luc.* 1. & 2.

Qua oratione finita, & omni ex animo Virginis metu depulso, angelus Gabriel his verbis nuncium quod adferebat exponit, *Ecce concipies in vtero & paries filium & vocabis nomen eius Iesum: hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Hæc est tota atque integra legatio, cuius nos hodie priorem partem breuiter exponemus: posteriorem in Dominicam sequentem differemus. Primis igitur verbis alludere voluit Angelus ad vaticinium Isaiæ, vt virgo prudens nuncium audiens, ex ipsa forma verborum intelligat se illam felicissimam mulierem esse, quam Isaiæ vaticinium intuetur, Sicut enim dixerat, *Ecce virgo concipiet, & pariet filium; & vocabitur nomen eius Emanuel:* ita & Angelus dicit, *Ecce concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.* Porro his verbis primum summa & infinita quædam nobilitas, atque dignitas B. Mariæ explicatur, vt merito

Isai. 7.

exclamare potuerit, *Ex hoc beatam me dicet omnes generationes Quia fecit mihi magna qui potens est & sanctum nomen eius*: nam cum mater & filius inter se referantur: sicut filius Dei est infinitum quoddam bonum; ita matrem esse Dei tanta & tam eximia præãstria est, vt prope infinita esse videatur.

Summa dignitas esse matrẽ Dei. Luc. 1.

Accedit vero ad cumulum felicitatis, quod hoc tam excellenti bono, non solum beata *Maria* fruitur, sed sola ipsa fruitur. Multi enim Patriarchæ, multi Prophetæ, multi Reges, multi Apostoli, multi Martyres multæ Virgines fuerunt: at mater & virgo, & mater Dei, sola Maria fuit, eius hoc solius priuilegium est. In cæteris multum est, si anima tam pura, & sancta reperiatur, vt Dei sapientiam hospitio recipere digna sit: neque maius aliquid ponere sapiens in laudibus sanctorum potuit, quam quod *anima iusti sedes sit sapientiæ.* Quanta igitur felicitas, quanta puritas, quanta integritas Mariæ, cuius non anima modo, sed etiã & caro sedes est sapientiæ? Cui ab angelo dicitur, *Ecce cõcipies, & accipies filiũ*: & quæ sine mendacio dicere poterat, *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum*: Et, *Sitiuit anima mea in te, quam multipliciter tibi caro mea.*

Psal. 83. *Psa.* 62.

Deinde hæc ipsa verba, *Ecce concipies, & paries filium*, omnes illas hæreticas blasphemias refellunt quas olim Marcion, Apelles, Manichæus, & nostris diebus Suencfeldiani, & quidam Anabaptistarum commenti sunt, nihil ex Maria Christum accepisse. Ac præsertim blasphemiam euertunt Valentini, qui, vt est apud Tertull. Christum de cœlo corpus attulisse, & per Mariam tanquam per fistulam transiisse, docebat; nec non scelestissimi Copronymi, qui vt refert Suidas, Christum auro, Mariam loculis cõparabat, vt sicut loculi tam diu magni fiunt, donec pleni sunt auro? Ita Mariam eo solum tempore colendam atque honorandam efficeret, quo Christum gestabat in vtero Verum hæc, & huiusmodi blasphemias, & horrenda deliria, nec tam errores, quã furores hominum perditissimorum, vno verbo Euangelista, vel potius Angelus Gabriel apertissime confutauit, cum ait: *Et paries filium.* Aliud est enim Christum in-

Angelus damnat omnes hæreses, negantes Christum ex Maria corpus sumpsisse. Tert. l. de Præscript.

vtero Mariæ vtcunque fuisse, aliud ita fuisse vt ab ipsa conceptus, ac genitus, & verus ac naturalis eius filius fuerit. Alioqui etiam in vlnis Simeonis eundem Christum olim fuisse scimus, & nunc in manibus sacerdotum, dum tremendā mysteria peraguntur, & in ore Christianorū, qui cœlestia sacramenta percipiunt, esse nō dubitamus; & tamen quis vnquam tam stultus inuētus est, qui propterea, vel Simeonem, vel sacerdotes, vel Christianos cæteros etiamsi quotidie sacramenta perciperent cū beatissima Deipara cōparandos censeret? Non igitur Christus verus Deus, & verus homo in Maria tanquam aer in fistula, vel tanquam aurū in crumena fuit, sed tanquam germen in vite, tanquam flos & fructus in arbore, & tanquam verus filius in vtero veræ matris. *Ecce concipies in vtero, & paries filium.* Hoc Esaias prædixit, hoc angelus nunciauit, hoc Euangelista conscripsit, hoc nos credimus, asserimus, extollimus, prædicamus. Itaque sicut inter mortales Regis mater, non tunc solum regis mater vocatur: cū Regem filium habet in vtero, nec tum solum colitur, & honoratur; sed multo magis postea cum filius eius in solio regali cōspicitur: quemadmodū de Betsabee matre Salomonis legimus, quam Salomon rex sapientissimus, in throno sublimi, ad dextram suam sedere volebat: ita quoque B. Maria nō solum fuit, sed etiam est mater Dei: nec tunc solum honoranda erat, cum filiū Dei ac suum gerebat in vtero, sed nunc etiam cū filius eius de Principe mundi gloriosissime triumphauit, & non solum ipse in solio regali ad dextrā patris sedet, sed etiam matrem suam in throno sublimi super oēs choros angelorum collocauit. Atq; hæc de eo dicta sint quod Angelus ait, *Ecce concipies & paries filium.* Sequitur, *Et vocabis nomen eius Iesum.* Quod idem mihi esse videtur cū eo, quod Isaias ait, *Et vocabitur nomen eius Emmanuel.* Quid enim est Emmanuel? *Nobiscum Deus.* Quid est Iesus? Saluator, id est, homo Deus, *Ipse enim*, inquit B. Matthæus huius nominis rationē reddens, *saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Talis autem Saluator nisi Emmanuel, nisi nobiscum Deus, nisi homo, Deus esse non poterat. Oportebat enim saluatorem generis humani, cui propter Adæ peccatū, tam crudeliter ac tyrānice mors dominabatur, moriendo mortem occidere, & vitam resurgendo reparare. Iam vero solus homo mori poterat: sed mortem occidere, & vitam reparare nō poterat. Quam multi iam cum morte bellum gesserant, & omnes victi, ac prostrati succubuerāt, & nullus eam non solum occidere, sed ne vulnerare quidem poterat. Solus autem Deus mortem occidere, & vitam reparare poterat, sed mori ipse non poterat, quare factus est Deus homo, qui mori posset ex vno, & mortem occidere posset ex altero. Atq; hic est Emmanuel, hic est Iesus, hic est vere Saluator mundi.

Regis mater ipso Rege nato, & regnante maxime honoratur. *3. Reg. 2.*

Iesus & Emmanuel coincidunt.

Matth. 1.

Solus homo Deus mortem moriendo vincere poterat.

Et vocabis nomen eius Iesum. Merito Maria omnium prima filium suum Iesum appellare potuit, quæ ab eo est conseruata antequam nata, & cui tam singulariter Iesus, hoc est Saluator fuit, vt eā toto vitæ tempore à peccato immunē conseruaret, quod nemini alteri vt oratione superiore dicebamus, donatum esse creditur. Tu igitur omnium prima vocabis nomen eius Iesum. Tres homines huius nominis in scripturis fuisse legimus, Iesum Syrach, Iesum Iozedech, & Iesum Naue: qui omnes nostri Iesu figuram & typum gesserunt. Sed præcipue Iesus Naue. Siquidē Iesus Syrach, propter sapientiam, Iesus Iozedech propter sacerdotiū, sed Iesus Naue propter salutem, quam attulit populo, quem de solitudine in terram promissionis introduxit, nostri veri, & summi seruatoris nomen prætulerunt. Verum cum nostro Iesu, Iesum filium Naue comparemus. Ille filius Nun, quod æternus seu permanens interpretatur, iste filius Dei, qui solus habet immortalitatem: ille Moyse defuncto, populum circūcisione purgauit, qui eius tempore semper fuerat incircumcisus; iste lege vetere, quæ per Moysen significabatur sublata, spirituali circumcisione effecit, vt qui incircumcisi cordibus auribusque semper Spiritui Sancto resistebant, iam corpora sua templa Spiritus Sancti exhibeant. Ille mœnia Hierichuntina, non arietibus aut bellicis machinis, sed sacerdotalium tuba-

Tres Iesus figuræ Christi.

Act. 7.

rum

rum clangore subuertit; iste toto orbe idolorum fana Apostolorum & Martyrum prædicatione prostrauit. Ille cum Gabaonitis acie decertans Solem & Lunam stitit; iste aduersus aerias nequitias in monte Caluariæ confligens Solem & Lunam tenebrarum velo inuoluit. Illo hostes Dei debellante pluit Deus super eos lapides & grandinem de cœlo; iste sub mundi finem pugnans spiritu oris sui contra insensatos *pluet super peccatores laqueos: ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum eius.* Ille peracto bello duodecim tribubus sorte terram diuisit, sibi nihil reseruans, sed oblatam portionem acceptans; iste in cœlesti patria suis commilitonibus distribuet, his martyrii palmam, illis doctoratus aureolam, aliis virginitatis lilium, ipse interim cum summum & infinitum bonum sit, seipso contentus erit, in mediis tamen suorum pectoribus admissus gratiarum actiones hilari vultu suscipiet.

Virtus nominis Iesu. *Et vocabis nomen eius Iesum.* Innumera pene sunt encomia, quæ de hoc magno nomine in scripturis legimus. In hoc nomine certum præsidium constitutum habemus, *Turris fortitudinis*, inquit Sapiens, *nomen Domini.* In hoc nomine fiunt miracula, *In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & bene habebunt.* In hoc nomine petimus à Deo quicquid volumus, & impetramus: *Amen dico vobis quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* In hoc nomine remissionem peccatorum accipimus, *Huic omnes Prophetæ*, inquit D. Petrus, *testimonium perhibent remissionem peccatorũ accipere in nomine eius.* In hoc nomine quicquid agimus, si bonum & sanctum esse velimus, fieri debet: *Omne quodcunque agitis*, inquit Apostolus, *siue in verbo, siue in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite.* Tanta est huius nominis dulcedo, tãta suauitas, vt pro eo pati Apostoli delicias magnas esse ducerent. *Ibant Apostoli gaudentes à conspectu Concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Et Apostolus Paulus, & etiam Euangelista Ioannes tertio fere quoque verbo in suis litteris nomen istud inserere voluerunt. Nam in paucis epistolis D. Pauli, ducenties & vicies: & in Euangelio Ioannis, quod est omnium pene breuissimum adhuc sæpius quã ducenties & vicies, hoc nomen scriptum legimus. Ita vehementer, ita dulciter, ita suauiter in ore & corde eorũ sapiebat. Denique tam suaue est hoc nomen, vt à sponso *oleum effusum* nominetur: tam salutare, vt *non sit aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri*; tam venerabile vt in eo solo flectatur *omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Neque vero numerus litterarum in isto nomine, quod est super omne nomen, mysterio vacare credendus est. Quinque enim litteras habet, vel propterea quod Deum, & hominem significat. Nam cum Dei nomen quatuor litterarum sit, vna addi debuit ad humanam designandam naturam: vel certe, quod illa quinq; nomina, quæ sunt apud Isaiam, *Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis*, hoc vnum nomen complectitur. Fuit enim vere noster Iesus admirabilis in miraculis, consiliarius in doctrina, Deus fortis in prælio contra diabolum, pater futuri seculi, cum tanquam alter Adam nouos filios genuit, & princeps pacis cum inter Deum & hominem pacem restituit. Vel si vultis, admirabilis fuit nascendo, consiliarius viuendo, Deus fortis moriendo, Pater futuri seculi resurgendo, Princeps pacis tanquam mediator ad Deum ascendendo. Num etiam quotidie in conuersione peccatorum Iesum nostrum admirabilem, consiliarium, Deum fortem, patrem futuri seculi, & principem pacis nos experimur? Quis enim hominem mundi laqueis irretitum, qui nihil nisi de pompis, de choreis, de conuiuijs, de voluptatibus, de vanitatibus cogitare nouerat, tanta & tam repentina mutatione aliquando ita conuertit, vt alius homo esse videatur, nisi ille qui est admirabilis? Quis eundem iam Deo seruire cupiẽtem, tam sapienter ad statum & locum sibi & proposito conuenientem dirigit, nisi ille qui vere est consiliarius? Quis vero tyronibus Dei in militia contra dæmonum, & hominum tam varias ac multiplices tentationes, robur, & constantiam præbet, nisi Deus

Prou. 8. Marc. 16. Ioan. 16. Act. 10. Coloss. 3. Act. 5.

In epistolis Pauli nomen Iesu 220. reperitur. In Euangelio Ioannis pluries. Cant. 1. Act. 4. Philip. 2.

Mysterium litterarum nominis Iesu. Isaiæ 9.

Iesus peccatoribus est Iesus.

forris? Quis eosdem vnius moris in domo, in summa castitate & charitate viuere facit, vt non homines, sed angeli, nec filii huius seculi, sed futuri esse videantur, nisi Pater futuri seculi? Quis postremo in terra hostium adhuc positis, pacem illam gustare facit, quæ exuperat omnem sensum, & tanquam manna eos in solitudine pascit, nisi is qui vere est princeps pacis? Verum nõ omnibus, Auditores, hæc omnia est Iesus, sed illis duntaxat, qui ad exemplum B. Mariæ, non solum concipiunt, sed etiam pariunt filium; nec solum pariunt filium, sed etiam filium suum Iesum vocare possunt. Sũt n. quatuor hominum genera, quæ si breuiter enumerauero, finem faciam. Primũ genus est eorum, qui raro aut nunquam concipiunt, & sæpe de industria timentes concipere ad conciones non veniunt: isti vero miserrimi, & infelicissimi à salute longissime absunt, aperte siquidem Spiritui sancto resistunt, de quo solo Spiritus salutis concipi potest. Alterum genus est eorum, qui bona desideria concipiunt quidem, sed vires pariendi non habent. Audiunt mundum esse proditorem & fallacem, & iam innumeros homines circumuenisse, atq; ad gehennam suis lenociniis pertraxisse, audiunt mortem instare, nos non posse diu in voluptatibus viuere, in morte vero omnium quæ hic agimus seuerissimo, & potentissimo iudici reddendam esse rationem: audiunt beatam & quietam, & facilem, & suauẽ esse vitam eorum, qui Deo seruire, & placere student, & sempiternam mercedem eis in cœlo post mortem conseruari; his vero auditis bona desideria de spiritu sancto cõcipiunt, mundi vanitatibus renunciandi, choreas & potationes fugiendi, frequenter & serio peccata confitendi, sed tamen more stultarum fœminarum, quæ postquam conceperunt, non se diligenter custodiendo, nec à rebus noxiis abstinendo, quin etiam currendo, saltando, ludendo in vtero prolem occidunt. Et quantum hoc est detrimentum ei, qui conceperat, quanta iniuria spiritui Sancto? Animæ siquidem nostrę post Adæ peccatum, incredibili sterilitate damnatæ, non nisi singulari Dei fauore, ac beneficio Spiritus sancti sancta desideria concipere possunt; & tu beneficium tã singulare, quod Spiritum salutis conceperis, quod in vtero Iesum habeas, tam parui facies? Quid si nunquam amplius Spirit⁹ sanctus te respicere dignetur? Quid si in tua sterilitate in æternum relinquaris? Quid si propterea ad salutem non peruenias, qui tamen facile peruenisses, si conceptum in vtero Iesum non occidisses? Iam vero in tertio genere alii sunt qui concipiunt & pariunt, sed prolem conseruare ac nutrire non valent vsque ad diem octauum in quo vocandum erat nomen eius *Iesus*. Atque isti quidem quo saluti propinquiores, eo miseriores, quod ab illa nihilominus tam infeliciter excidant. Isti sunt qui bona desideria implere incipiunt, ad confessionem, ad cõmunionem accedunt, à fornicatione, ab ebrietate, aliisque sceleribus se abstinent; sed quamdiu? Donec Herodes non quærit puerum ad perdendum eum, donec tentatio nõ exurgit, donec ab amicis & sodalibus non inuitantur: & quid prodest homini in concipiendo, & pariendo laborasse, si ante Herodi necandus offeratur, quam vocetur nomen eius *Iesus*? Nunquid saluare poterit si ad octauum diem non perueniat, & nõ vocetur nomen eius *Iesus*? Illi igitur soli felices, qui B. Mariam imitati, concipiunt desiderando, pariunt bene operando, & vocant nomen filij sui Iesum vsque ad mortem perseuerando, quod nobis concedat, qui est benedictus in secula, Amen.

Quatuor genera hominum. Primum vetat Iesum concipere.

Secundum conceptum enecat.

Tertium parit sed nõ conseruat.

Quartum ad finem vsque conseruat.

CONCIO IV.

SVPER

Missus est Angelus Gabriel à Deo, &c.

Habita Louanii, Dominica 4. Aduentus.

LEgationis diuinæ summam, Auditores optimi, qua seruatoris aduentus nunciabatur, orator insignis archangelus Gabriel his potissimũ verbis comprehendit. *Ecce concipies in vtero & paries filium & vocabis nomen*

nomen eius Iesum. Hic erit *magnus & filius altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Cuius quidem legationis partem priorem, quæ conceptionem, atque ortum & nomen seruatoris complectitur, exposuimus oratione superiore: nunc sola posterior explicanda restat, qua conditio, & gradus, ac dignitas seruatoris continetur. Prosequitur igitur cursum orationis suæ cœlestis legatus, & ait, *Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur.* Magnus erat Christus antequam de virgine nasceretur: *nam in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum:* quod si Deus, certe & magnus. Nam quis magnus sicut Deus noster? Neq; magnus est Deus, quod vna aut altera laude excellat, quomodo magnum Alexandrum, & magnum Pompeium ethnici dixerunt, & nostri magnum Athanasium, & magnũ Basilium, sed quod omnibus modis sit magnus. Magnus natura, quia infinitus: magnus quantitate, quia immensus: magnus qualitate quia iustissimus: magnus potentia, quia sapientissimus: magnus cognitione, quia omnipotens: magnus bonitate, quia optimus: magnᵒ forma, quia pulcherrimus: magnus loco, quia supremus; magnᵒ duratione, quia sempiternus. Itaque magnᵒ erat Dei filius in sinu patris existens, neque ad sinum matris descendit, vt cresceret, cũ potius hunc descensum filii Dei de sinu patris in sinum matris, Apostolus *exinanitionem,* & Propheta *minorationem* appellare soleat: & aperte Isaias dicat, *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis.* Cur igitur angelus ait, *hic erit magnus,* quasi ante non fuisset? Nonne verius dicere poterat, hic erat quidem magnus, sed iam fiet paruus? Ita sane loqui debuisset, si de Christo secundum formam Dei loqueretur. Nunc vero quia de Christo loquitur, non secundum eam naturam, quam à Patre iam acceperat, sed secundum eam quam à matre iam acceptur ᵒ erat, ideo rectissime & verissime ait, *hic erit magnus.* Erat enim Christus, ac fuit semper Deus magnus, sed nõ homo magnus. Quare factum est verbum caro, vt qui erat magnus Deus, fieret etiam magnus homo, magnus Rex, magnus sacerdos, magnus Propheta, *potens in opere & sermone,* eique à populis acclamaretur, *quia Propheta magnus surrexit in nobis,* & quia *Deus visitauit plebẽ suam.*

Magnitudo Christi ante natiuitatem. *Ioan. 1.* *Philip. 2.* *Psalm. 8.* *Isai. 9.* *Cur dixerit Angelᵒ, hic erit magnus.* *Luc. vlt.* *Ibi. 7. & 1.*

Porro de magnitudine eius nihil amplius dicam, quam ipsum esse, quem omnes figuræ veteris instrumenti, omnes res gestæ Patriarcharum, atque omnia vaticinia prophetarum intuentur. Ipse est semen mulieris, de quo in capite libri scriptum legimus, futurum aliquando, vt caput serpentis conteret. Ipse est Melchisech qui panem & vinum nouo ritu in sacrificium obtulit. Ipse est Isaac, qui ligna propriis humeris tulit, in quibus immolandus erat. Ipse est Ioseph primum à fratribus, Iuda autore venditus, deinde etiam ab Ægyptiis, mundi saluator appellatus. Ipse est Iosue, qui Moyse defuncto in terram promissionis populũ introduxit. Ipse est Samson ab infantia Nazaræus, quem non funes, nec vincula tenere, sed solum amor Dalilæ, hoc est, Ecclesiæ ligare, & illudendum hostibus suis præbere potuit, & qui moriendo inimicos suos simul omnes occidit. Ipse est Dauid, puer paruulus, rufus, & pulcher aspectu, qui licet inuidentibus & repugnantibus fratribᵒ, tamen in ligno & lapide cum superbissimo Goliath pugnauit & vicit. Ac vt cætera prætermittam, quæ pene sunt infinita, ipse est Emmanuel apud Isaiam, germen iustum, apud Ieremiam: Pastor vnus & princeps, apud Ezechielem: lapis de monte excisus sine manibus apud Danielem: Rex Sion iustus & saluator apud Zachariam: dominator Israel apud Micheam: Desideratus omnibus gentibus apud Aggæum: Doctor iustitiæ apud Ioelem: & sol iustitiæ apud Malachiam. Hic igitur erit magnus.

Vaticinia de Christo. *Gen. 1.* *Gen. 14.* *Gen. 21.* *Gen. 37. & 12.* *Iosue 24.* *Iudicum 13. & sequ.* *1. Reg. 16. & 17.* *Isa. c. 7.* *Ierem. 27.* *Ezech. 37.* *Dan. 2.* *Zach. 9.* *Michea 5.* *Agg. 2.* *Ioel. 2.*

Verum ne virgo beata fortasse crederet nihil aliud quam magnum hominem se parituram, & quia Spiritus sanctus præuidebat venturos, Simones, & Samosatenos, & Arrios, & Nestorios, & multa eiusdem generis monstra atque portenta, qui cum legissent in Euangelio veritatis, *Hic erit magnus* dicturi erant, Christum vel ante Mariam non fuisse, vel non fuisse verum Deum, vel esse quidem Deum, sed alium ab

Varii errores circa Christum.

ab eo, quem Virgo peperisset: propterea cõtra omnes futuros errores Angelus sanctus, postquam dixerat, *Hic erit magnus*, addidit continuo, *Et filius altissimi vocabitur*. Non enim hoc futurum erat, vt Christus esset filius altissimi, sicut futurum erat, vt esset homo, & magnus homo: sed iam erat, & ab æternitate fuerat filius altissimi, licet in sinu Patris delitesceret, nec agnosceretur nec vocaretur ab hominibus.

Refutantur.

Itaque de illo ipso, qui iam erat filius altissimi, non de alio aliquo vt somniat Nestorius Angelus ait, *Hic erit magnus* scilicet homo, *& filius altissimi*, sicut est verus, ita agnosceret deinceps & vocabitur: Quod si autem B. Mariæ filius, est etiam filius altissimi, fallitur Ebion, decipitur Samosaten⁹, errat Arrius, somniat ac delirat Nestorius. Pater enim altissimus non in tempore, sed ab æterno filium genuit, iuxta Micheæ prophetæ vaticiniũ, *Et tu Bethlehem è terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet Dux qui regat populum meum Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis*: ex quo Ebionis & Samosateni error abunde confutatur. Deinde sicut homo hominem gignit, Leo leonem, ita Deus Deũ, omnipotens, omnipotentem, infinitus infinitum, altissimus altissimum sine dubio generauit, qui non rapinam arbitretur esse se æqualem Deo, id quod Arrii perniciosam hæresim penitus destruit. Postremo si ille ipse, quem Beata Maria concepit & peperit, filius erat altissimi vnde somniat Nestorius alium esse Dei, alium Mariæ filium? Nonne Angelus aperte clamat, *Hic erit magnus*, nẽpe quem tu Virgo sancta concipies, & paries, hic ipse & non alius aliquis erit magnus, & ipse idem filius altissimi vocabitur.

Michea 5.

Philip. 2.

Sequitur. *Et dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Quib. verbis Angelus docet magnum istum filium, quem beatæ Virgini promittit, ipsum esse Christum, & Messiam, quem populus Hebræus tanto desiderio semper exspectabat. Potuisset enim Virgo prudentissima, non sine causa mirari, cur tantus filius sibi promitteretur, & quæ ratio esset tantæ, & tam insolitæ nouitatis, vt filius altissimi filius fœminæ esse deberet. Sed eam admirationem sustulit Angelus, cum eum quem venturum nunciabat, Messiam esse docuit. Nõ enim ignorabat Virgo sapientissima, Messiam à Deo promissum exspectari, eumque filium Dauid, & Regem futurum, & non suo tantum sæculo, vt alii Reges, sed in æternum regnaturum. Legerat enim, cum in aliis multis locis de Christo multa, tum illud apud Isaiam vbi apertissime de Christo loquitur, *Super solium Dauid & super regnũ eius sedebit, vt confirmet illud & corroboret in iudicio, & iustitia, modo & vsque in sempiternum.*

Messiam filium Dauid, & regnum eius perpetuum fore, nouerant Iudæi.

Isai. 9.

Et vsque adeo omnibus Hebræis vulgo promissum erat Christum ex semine Dauid nasciturum, & in æternum regnaturum, vt in Euangelio ipsas turbas dixisse legamus, *Nunquid à Galilæa venit Christus? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehem castello, vbi erat Dauid venit Christus?* Et alio loco, *Nos audiuimus ex lege quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis?* Cum igitur Virgo sanctissima optime sciret Christum venturum, de semine Dauid nasciturum, Regem in Israel futurum, & in omnem æternitatem regnaturum, mox vt audiuit, *Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius*, mox intellexit, non alium, quam Messiam illum celeberrimum, tot sæculis exspectatum, tot vaticinijs decantatum, tot votis ac suspirijs desideratum, ab Angelo sibi promitti.

Ioan. 7.

Ioan. 12.

Verum ex iis quæ dicta sunt duas quæstiones exoriri video, quæ breuiter soluendæ atque explicandæ sunt. Primum igitur quæret fortassis aliquis, cum ex Euangelio didicerimus, Christum in terra regem non fuisse, quid est, quod modo Angelus dicit, *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, &c.*

Quomodo sedit in solio Dauid patris sui, qui ne Rex à turbis fieret, de conspectu earum se eripuit, & in montem solus fugit? Aut quomodo regnabit in domo Iacob in æternum, quem ipsa domus Iacob, non solum Regem suum coram Pilato negauit, sed etiam ad necem tanquam reũ postula-

Ioan. 6.

Quod solium Dauid Christus inse- derit.

stulauit? Ita est auditores: non sedit Christus in eo solio, in quo Dauid & Salomon, & Iosias, & Ezechias, & alii tam multi Reges Hebræorum sederunt, sed neque de ea sede Angelus locutus est: neque enim decebat, vt Rex cœli & terræ, qui sedit super Cherubim, in angustissimo angulo orbis terræ, tanquam vnus de turba regulorum imperaret: neque Deus etiam cum Dauidi loquebatur, *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis*, thronum illum intelligi volebat, quem non diu post ab Assyriis, deinde ab Herode, tum à Romanis, & nunc demum à Turcis occupari passus est; sed eum potius quem ille significabat. Sicut enim duas nouimus Ierosolymas, vnam in terra, alteram in cœlo, & duas circumcisiones, vnam in carne, alteram in Spiritu, & filios carnis Abrahæ, à filiis fidei Abrahæ ab Apostolo edocti facile discernimus: ita quoque duo solia Dauid, & duas domos Iacob agnoscere debemus.

Psal. 131. & 88.

Similitudo

Quemadmodum enim si Rex aliquis vnum ex principibus suis Ducem crearet, & in tabula depicta regionem ostendens diceret, omnem hanc prouinciam, ista oppida, hos pagos, hos portus tibi dono dedi, certe non intelligeremus regionem illam duntaxat depictam, quã digito tunc ostendit, à Rege esse donatam, sed veram prouinciam, veras vrbes, veros pagos, & portus, quorum in tabula expressæ imagines cernebantur: sic etiam cum Angelus ad virginem de Christo ait, *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid*, non typicam sed veram, non terrenam, sed cœlestem, non temporalem, sed æternam intellexit, cuius illa ita expresse imaginem prætulit, vt Christi regnum sedes Dauid aptissime nominetur. Nullum enim fuit vnquam regnum, Christi regno similius, quam regnum Dauid, qui ab ipsa pene infantia rex inunctus fuit, nec tamen ad regnum, nisi per varios, & multiplices labores peruenire potuit: & Christus in ipsa sua conceptione vnctus fuit Spiritu sancto, & virtute, & à Magis ex Perside venientibus vix dum natus Rex Iudæorũ salutatus est, *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?* Et

Comparatio inter regnum Christi, & Dauid.

Matth. 2.

Isai. 9.

Isaias de eo, *Paruulus datus est nobis, & filius natus est nobis, cuius imperium super humerum eius*: Et tamen tam multa eum pati necesse fuit, vt ipse idem diceret, *Nonne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Accepit igitur Christus sedem Dauid patris sui. Dauid præterea cum iis regnare cœpit, *qui* (vt scriptura loquitur) *erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo*. denique cum pauperibus, exulibus, fugitiuis: & Christus cum peccatoribus, publicanis, meretricibus, qui debita peccatorum suorum agnoscentes, & pro iis gementes, relictis omnibus de mundo fugiebant, regnum suum auspicatus est. Denique regnum Dauidis magnis continuisque præliis inchoatum, auctumque est, sed postmodum tempore Salomonis, deuictis vbique hostibus ac belli terroribus, ac tumultibus sopitis pacatissimum fuit: & Christi regnum cum persecutionibus creuit, & vsque nunc bella contra hæreticos, contra vitia, cõtra dæmones Christi Ecclesiæ nunquam defuerunt. Semper in acie armatos & paratos esse nos oportet, neque tutum est nobis vnquam, vel iustitiæ loricam exuere, vel galeam salutis deponere, vel fidei scutum abiicere, vel gladium verbi Dei ad manus non habere; sed post vltimi iudicii diem cum rex noster non amplius Dauid, sed Salomon dicetur, hostibus Ecclesiæ cum ipso Principe diabolo in gehennam detrusis, & vinculis æternis ad ignes sempiternos alligatis, tum demum positis armis, finitisque præliis, læta felicique pace vbique regnante in toto Christi imperio *Alleluia* cantabitur. Quæ cum ita sint accepit prorsus Rex noster sedem Dauid patris sui.

1. Reg. 22.

Christus regnat super bonos & malos.

Altera quæstio est, cur imperium Christo in sola domo Iacob, quæ fidelium Ecclesiam designat, promittitur? *Et regnabit*, inquit, *in domo Iacob in æternum*. Nonne etiam in domo Esau, hoc est, super impios & sceleratos regnabit, & regnat? Et qui sunt illi quos reget *in virga ferrea & tanquam vas figuli confringet?* Nonne ipse ait, *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra?* Nonne ipse est, vt Ioannes ait, *Princeps regum terræ, & habet in vestimento & in femore*

Psalm. 2.
Matth. 28.
Apoc. 19.

more suo scriptum, Rex regum & Dominus dominantium? Nonne ipse *percutiet gentes*, vt idem Ioannes ait, *& dabit carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium auibus cœli, & bestijs terra* comedendas? Regnabit quidem ac regnat, Auditores, liberator noster in domo Iacob, & in domo Esau, hoc est, in Ecclesia fidelium, & eiectorum, & super multitudinem infidelium, & impiorum; sed alio atque alio modo. Siquidem in domo Esau regnat per iustitiam, impios & sceleratos regit in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringet eos; illi iugum præceptorum Domini excutiunt per inobedientiam, sed imponetur eis iugum pœnarum & suppliciorum, quod excutere non valebunt per iustitiam. Manum diuinæ misericordiæ subterfugiunt, sed manum diuinæ iustitiæ non effugient.

Ibidem.

Sed diuerso modo.

Denique tanquam mancipia fugitiua æterno pistrino, teterrimisq; gehennæ cruciatibus tandem mulctabuntur. At vero in domo Iacob longe aliter regnat: nam potentissima, mirabiliq; gratia cordibus seruorum suorum illabitur, eaque sceptro, atque imperio suo suauiter subiicit, sibique ea amoris, & obedientiæ tributum soluere facit. Quia vero modus iste regnandi proprius est Christo, idcirco sanctus angelus solius regni super domum Iacob mentionem faciendam esse iudicauit.

Non ita Nabuchodonozor, neque Cyrus, neque Alexander, neque Augustus, neque Dauid, neque Salomon, neque nostri Constantini, & Theodosii, & Caroli vnquam regnauerunt. Isti enim solis corporibus imperare, sola corpora mouere, & nisi paruissent, sola corpora necare poterant? Christus vero in domo Iacob, in Ecclesia sanctorum, in cordibus electorũ ita regnat, vt animos & voluntates moueat, & eas ad omne suum obsequium paratas, & promptas efficiat replens eas fide, spe, charitate, iustitia, pace, gaudio, quæ idcirco regnum Domini Apostolus nominauit, *Non est*, inquit, *regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto*: in quibus vero ita regnat Christus, & ipsi sine dubio regnant cum Christo: nam *seruire Deo, regnare est*: Hinc est illa vox felicium Sanctorum: *Redemisti nos Domine Deus in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram.* Et vere quo magis se homo subiicit Deo, & ei seruire, placere, & obtemperare studet; eo magis omnes res inferiores sibi subiectas, & obedientes experitur. Vnde quæso Daniel inter leones tanquam inter oues mansuetissimas iacuit? Vnde tres pueri, & tam multi martyres in mediis flammis ardere non potuerunt? Vnde magnus ille Gregorius Neocæsarius Episcopus, montem loco mouit, lacum exsiccauit, flumen compescuit? Vnde Antonio, Hilarioni, Benedicto, Francisco, aliisque sanctis viris, vt de Apostolis interim taceam, mundi elementa, bestiæ, terræ, & ipsi dæmones superbissimi, quasi ad nutũ obtemperabant? Nonne ex eo quia ipsi perfecte obediebant Deo, & Christus in eis regnabat, & ipsi simul cum Christo regnabant? Atque ista quidem gloria miraculorum quasi regni specimen exterius apparebat: sed lumẽ & splendorem regni Dei, qui intus latebat, admirabilem illam iustitiam, pacẽ illam *quæ exuperat omnẽ sensum*, gaudium illud, omnes humanas voluptates longe superans, quis explicare posset? *Omnis gloria filiæ regis* (inquit Dauid) *ab intus*: & vere ab intus: *nam regnum Dei intra nos est*: extra vero persecutiones potius, labores, paupertatem ignominias Christus electos suos expectare atq; habere iussit. Sicut enim qui multum auri, & argenti, & lapidũ pretiosorum secum portant, si syluas transire debeant, vbi latrones versantur, vestes laceras, & sordidas induunt, & extremam inopiam simulant: sic etiã sancti homines, qui thesaurum regni secum habent, donec in syluis huius sæculi iter facere coguntur, vbi non dubitãt innumeros latrones inueniri, abiecti, & viles, & pauperes exterius inueniri volunt. Quis B. Franciscum sacco suo inuolutum, atq; horridum videns, non mendicum aliquem homunculum esse putasset? Et tamen rex magnus erat, & purpuram, ac diadema, & sceptrum regni, sacco illo prudenter abscondebat, ne à latronibus cognosceretur. Sed cum ad patriam suam sancti peruenerint, vbi sine hoste, sine metu, sine periculo vllo regnabunt, tum demum

Differentia inter regnum Christi & aliorum Regum.

Rom. 4.

Seruire Deo, regnare est.

Daniel. 6.

Dan. 4.

Philip. 4.

Psal. 44.

Luc. 17.

mum laceras vestes abiicient, vestem gloriæ assument, & toti pulchri, toti lucidi, toti gloriosi interius atque exterius apparebunt, Hic enim regnum Dei solum inchoatur, sed in cœlo perficietur, ac præsertim in die vltimi iudicii, cum *reformabit Dominus corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*; & cum sanctis omnibus à summo Rege dicetur. *Venite benedicti Patris mei percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Quod regnum quotidie petimus cum in oratione Dominica dicimus: *Adueniat regnum tuum.*

Philip. 5.

Matth. 25.

Et quamdiu regnum istud in domo Iacob permanebit? decem annis? viginti annis? Angelum sanctum audiamus: *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Quando etiam Sancti cum eo regnabunt in æternum, & regni eorum non erit finis. O regnum lucidum, regnum pacatum, regnum gloriosum, & cum his omnibus in omni æternitate sine vllo fine duraturum! Et quid est fratres, quod permansura non ambiunt, qui ambiunt transitura? Quis nos fascinauit caducos honores auro comparare, & nolle gratis accipere sempiternos? Quæso vos, si modo optio nobis daretur, & posset fieri, quis non mallet se Antonium, vel Franciscum fuisse, quã Cæsarem vel Alexandrum? Quis non mallet cum illis paucos dies, in fame & siti, in frigore, & nuditate, in laboribus & ærumnis Domino seruiuisse, & nunc in cœlis cum iisdem sine fine regnare, quã cum istis breuissimo tempore mundi Monarchiam tenuisse, & nunc in gehenna, cum iisdem sine fine cruciari? Isti vt Monarchæ toti orbi imperarunt, delitiis, diuitiis, & honoribus abundarunt, sed hæc omnia vno propemodum momento abierunt, eaq; pœna, ignominia, & confusio inexplicabilis consecuta sunt: dies paucos læti exegerunt, nec ea lætitia, sine tristitia fuit, & iam tot sæculis calicem iræ Dei, plenum absynthio sine vlla intermissione biberunt, tot sæculis iam habitarunt cum igne deuorante, & sudarunt in ardoribus sempiternis, nec vllum finem calamitatum exspectare licet. Illi vero dies paucos in laboribus, & ærumnis Domino seruierunt, contempti à quibusdã aliquando, ab aliis honorati, quamuis honorem illum non quærerent sed fugerent, externis opibus caruerunt, sed a molestiis ac sollicitudinibus, quæ diuitias consequuntur liberrimi fuerunt. nec tamen eorum aliquem fame periisse audiuimus: quos ipsos post mortem cœlestis Ierusalem excepit, vbi sæculis multis feliciter iam regnarunt. Atqui nunc optio datur, & potest fieri, vel potius debet omnino fieri, non quidem vt fueris Cæsar vel Alexander, Antonius aut Franciscus, sed certe vt sis deinceps vel stultis Ethnicis, vel sapientibus Christianis similis: & vel ad domum Esau pertineas, & in virga ferrea regaris, & tanquam vas figuli confringaris, vel in domo Iacob numereris, & cum Christo regnes in æternum. Et cum optio ista detur, cum possis talis fieri, qualem te fuisse desiderares, si iam obiisses, cum tanti hoc referat, vt nihil prorsus sit cum hoc negotio comparandum, cur quæso teipsum ita fallis? Cur quasi vnus de insipientibus agis? Cur non ita viuere instituis, quomodo te vixisse paulo post optabis? Me miserum præterit figura huius mundi, volat irreuocabile tempus: videmus quotidie homines mori, nos ipsi sta[...]n. moriemur: certo scimus summis votis nos tunc optaturos, bene, sancte, caste vitam traduxisse: & tamen quasi quodam letargo correpti nõ mouemur, non excitamur, non semel dicimus, Dormiui satis, mea res agitur, nolo mihi amplius mundus imponat, nolo propter temporalia amittere sempiterna. Fratres qui stipendium cupit, iam nunc militare incipiat: qui magnus in cœlo esse desiderat, hic magnus virtutibus esse studeat. Hic enim parantur officia, hic decernuntur loca, hic honores designantur; & qui hic bene viuendo cœlestis hæreditatis non acceperit codicillos, post mortem certe mendicum, & vacuum se inueniet.

Regnum Christi & sanctorum est æternũ.

Isai. 31.

PARS SECVNDA.

DIxit autem Maria ad angelum. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Laudauimus superiore oratione beatissimam Mariam de silentio, nũc multo magis de graui & sapiente respõsione laudãda est.

Legi-

Eccl. 32. Legimus enim in libro Ecclesiastici: *Adolescens loquere in tua causa vix. Si bis interrogatus fueris habeat caput responsum tuũ: in multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens.* Quod præceptum Virgo sancta diligenter, & sapienter obseruauit. Salutatur ab angelo, & compellatur semel, & nihil respondet, sed cogitat secum quid sibi velit ea salutatio: compellatur secundo, & tum caput, seu initiũ incipit habere responsum eius: neq; tunc multa loquaciter garrit, sed vna, eaq; breuissima interrogatione complectitur id totum, quod eam ab Angelo quærere oportebat, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Felix Eua, si cum à serpente audiuit: *In quacunque die comederitis, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij,* cotinuo respondisset, quomodo fiet istud? qui fieri potest, vt comedentes de ligno, quod Deus prohibuit, efficiamur, sicut dii? Itaque ex eius errore Maria prudentior facta etiam angelo respondere non timuit, *quomodo fiet istud?* Verum quod in hac virginis nostrę responsione siue interrogatione potissimum admiramur, est incredibile studium nouus & inauditus ardor virginitatis conseruandæ. Primum enim ex hoc loco apertissime cognoscitur virginẽ Mariam, virginitatem non solum elegisse, sed etiam voto confirmasse: alioqui nulla prorsus esset causa, quam reddit quæstionis suę, cum ait, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Iam enim nupta erat viro, & si nupta non fuisset nubere, virum cognoscere, de viro concipere, & parere certe potuisset. Ita locum istum D. August. intelligendum docet. Quomodo fiet istud, ait virgo, quoniam virum non cognosco? *Quod profecto,* inquit, *non diceret nisi Deo virginem se ante vouisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat.* Et B. Bernardus hunc ipsuum exponens locum: *Non dubitabat,* inquit, *de facto, sed modum requirit & ordinem. Nec enim quærit, An fiet istud, sed quomodo fiet istud. Quasi dicat, cum sciat Dominus meus, testis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat istud? Si oportuit me frangere votum, vt pariam talem filium, & gaudebo de filio, & dolebo de proposito: fiat tamen voluntas eius. Sin vero Virgo concipiam, Virgo & pariam, quod vtiq; si placuerit ei, impossibile non erit, tunc scio vere, qui a respexit humilitatem ancillæ suæ: quomodo ergo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Itaq; Auditores sicut viri religiosi certorum ordinum cum dicunt, nos vinum non bibimus, aut carnibus non vescimur, non id significare volunt, se tunc non bibere vinum, nec vesci carnibus, cum id loquuntur, sed lege se & voto prohiberi, ne vnquam aut vinum bibant, aut carnibus vescantur? Sic etiam Virgo beata cum ait, *virum non cognosco,* nihil intelligi voluit aliud, quam voto se obstrinxisse coram Deo virginitatem perpetuo seruaturam. Hæc vero quanta est laus? *Mulierem fortem quis inueniet? Procul & de vltimis finibus pretium eius.* Quæ maior fortitudo cogitari potest, quam vt nobilis adolescentula, ad palmam præclarissimæ & difficillimæ virtutis, per iter insuetum, & inuium secuturis virginibus exemplo suo aditum aperire, & tanquam dux præire tentauerit? Si nunc magnum est virginitatem conseruare, cum eam Dei filius docuit? Apostolus consuluit, Patres laudarunt, multi sexus vtriusque tenuerunt, & exemplo suo seruari posse demonstrarunt, quanto maius singularem istam virginem, & Virginum Reginam tunc ad palmam huius nobilissimæ virtutis adspirare potuisse, cum neque præceptum habuerat, neque consilium audierat, neque viderat exemplum, & cum nullo in pretio apud homines habebatur: Neque vero existimet aliquis se gloriam istam singularem virginis Deiparæ extenuare posse, si dicat eam non ante de voto virginitatis cogitasse, quam se matrem Dei futuram esse præsciret: nam, vt D. Augustinus sapienter monet, & verba ipsa virginis aperte docent, virginitatem Deo dicauit cum adhuc quod esset conceptura nesciret. Sicut igitur primitiæ resurgentium Christus, primitiæ credentium Apostoli; ita primitiæ virginum Maria: & sicut primitiæ aliis fructibus eiusdem generis excellunt, ita Mariæ virginitas magis Deo, quam aliorum

Prudens B. virginis interrogatio.

Genes. 3.

De virginitate summe solicita.

Aug. lib. de S. virgin. c. 4.

Bern. ser. 4. super Missus.

Similitudo

Prou. 31.

Quantæ fortitudinis virginitatem vouisse.

Aug. lib. de S. virgin. c. 4.

Maria primitiæ virginum.

rum omnium virginitas placuit. Neque solum ex hoc loco, primum florem Ecclesiæ Diuam Mariam fuisse cognoscimus, sed etiam ad eius perpetuā virginitatem contra Heluidianos asserendam, testimonium firmissimum habemus: quæ enim thesaurum virginitatis sedibus, & regnis anteponeret, qua vnquā spe, quibus promissis eam sibi deinceps auferri pateretur? Si qua puella, licet obscuris & pauperibus parentibus

Et perpetuo virgo.

nata oblatum sibi summi alicuius regis connubium amore virginitatis recusaret, num credibile esset vlla alia ratione eam aliquando flectendam? Iam igitur beatissima Maria, si Angelo veritatis tantum filium promittente, nempe Regem, & Regem æternum; & quod his omnibus maius est, Deum verum, ita vt certo sciret se Dei matrem, orbis Dominam, angelorum Reginam esse posse, tamen virginitatis ab amore nō recessit, sed ait, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quibus quæso machinis, quibus motibus firmissimam turrim animi eius deiici vnquam potuisse credemus? Nemo igitur de fortissima virgine tale aliquid, quod nefas est, suspicetur, sed hinc potius quanti virginitatis thesaurus fieri debeat, omnes discamus, quem à virgine Dei matre, tam ardenter amatum, tantoque studio conseruatum videmus.

Virginitatis laus.

Nec immerito Dei mater futura virginitatis decus tam vehementer adamauit, quod ab ipso Deo maximi fieri Spiritu sancto docente cognouerat. Nondum quidem scriptum erat in Euangelio veritatis. *Sunt Eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat*: nondum

Matth. 19.

scriptum erat ab Apostolo Paulo, *De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis: existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse: & mulier innupta & virgo cogitat, quæ Domini sunt, vt sit sancta, & corpore & spiritu*: Et, *Qui iungit matrimonio virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit*: nondum scriptum erat ab Apostolo Ioanne, Virgines duntaxat, & qui cum mulieribus non sunt coinquinati, sequi agnum quocunq; ierit,

1. Cor. 7.

Apoc. 14.

& canticum nouum cantare, quod nemo alius cantare potest: nondum scriptum erat ab Cypriano, *Flos est virginum cœtus Ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles laudis & honoris, opus integrum atque incorruptum, illustrior portio gregis Christi, gaudet per illas, & in illis largiter floret Ecclesiæ matris gloriosa fœcunditas, quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto gaudium matris augescit. Magna Dei virgines merces manet, præmiū grande virtutis, munus maximum castitatis.* Nondum virginitatis laudes Ecclesiasticæ illæ tubæ, Athanasius, Basilius, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus decantauerant; sed tamen virginem nostram vnctio Spiritus sancti de omnibus docuerat, iamque patrem suum Dauid dicentem audierat. *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam; & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus Deus tuus, &c.* &, *Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis, & adducentur Regi virgines post eam, proximæ eius afferētur tibi.* Nec illud Isaiæ, vel Dei potius per Isaiam ad Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum dictum ignorabat, *Hæc dicit Dominus Eunuchis, Dabo eis in domo mea: & in muris meis locum & nomen melius à filijs & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.* Quanta quæso est hæc promissio? Cuius animum ad amandam castitatem non alliciat? *Dabo eis*, inquit, *locum, & nomen melius à filijs & filiabus.* Quis capiat quid sit Virginitas apud Deum, cui locus & nomen filiorum, & filiarum parum est, & aliquid maius, nobilius, illustrius, gloriosius, præparatur? Et quid est obsecro agnum sequi quocunque ierit? *Quo ire putamus hunc agnum? Ad quos saltus & prata? vbi credo* (vt verbis S. Augustini vtar) *sunt gramina gaudia, non gaudia sæculi huius vana, insana, mendacia: neque gaudia, qualia in ipso regno Dei cæteris non virginibus erunt: sed à cæterorū omnium gaudiorum sorte distincta*, gaudia maxima & inexplicabilia, & propria virginum Christi. Et qualis erit gloria, cum omnis multitudo sanctorū virgines Christi videbit agnū sequi: ipsi sequi non poterunt, & videbit,

Cyprian.

Psal. 44.

Isai. 56.

Aug. lib. de Virgin. c. 27.

ſed inuidebit; nec collætando illis quod in ſe non habet, habebit in illis? & qualis voluptas illa erat, cum ad nuptias agni cantabunt virgines canticum nouum, non quale cantat vniuerſa Eccleſia cui dicitur, *Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra*, ſed canticum dulcius multoq; ſuauius, quod ſola ora virginea canere digna erũt, canticum proprium virginum, quod cæteri ſancti dicere non poterunt, ſed tantum audire poterunt, & delectari fratrum ſuorum tam excellenti bono; Virgines vero qui & canere & audire poterũt, iucundius exultabunt, feliciuſque regnabunt. Quæ cum ita ſint, non mirum ſi virgo ſapiens, pretium Virginitatis intelligens angelo reſpondet, *Quomodo fiet iſtud, quoniam virũ non cognoſco?* Et vos fratres, præſumite, fidite, roboramini, permanete, qui redditis Domino Deo veſtro vota perpetuæ continẽtiæ. Vos etiam qui hoc nondum vouiſtis, qui poteſtis capere, capite: perſeueranter currite, vt comprehendatis. Ardua quidem militia, ſed infinitũ ſtipendium, dura certamina, ſed immortalis corona. Terret mundus, minatur diabolus, repugnat caro, ſed cõſolatur, & inuitat Deus. Neque ipſa virginum Regina, & poſt eam tot millia ſanctorum, & ſanctarum virginum in ſeipſis potuerunt, quod potuerunt, ſed in Domino Deo ſuo.

Pſal. 95.

Temporũ horum luxuria.

Sed quid ego in tam corrupto ſæculo de virginitate diſputo. Vtinam ab adulteriis, à fornicatione, à cogitationibus ſordidis, à deſideriis prauis, à verbis laſciuis, ab aſpectibus impudicis, ab occultis & horrendis flagitiis, quæ filii gehennæ in ſeipſis operantur, contumelia corpora ſua afficientes, quæ nominare non audeo; huius ſeculi homines ſe abſtinerent? Vtinam vel in tenera ætate locum caſtitas inueniret, & non etiam pueri vix dum nati omnia genera turpitudinum diſcerent, loquerentur, exercerent. Vtinam maiores natu, qui vxores ducere, decreuerunt, tales ſe illis conſeruarent, quales eas inuenire deſiderant. Vtinam qui matrimonio iuncti ſunt, ſuis thoris contenti, exemplo ſuo vxores docerent, quantam pudicitiam à Chriſtianis coniugibus Deus requirat. Vtinam in ordine miniſtrorum Dei nulli reperirentur, qui tremenda myſteria, impudicis manibus tractare, impudico ore, & corde ſumere auderent. Et quanta eſt hæc iniuria terribili illi maieſtati? Quid? Cuius Pater fœminam neſcit, cuius mater virgo eſt, cuius miniſtri angeli ſunt, eius tu puriſſimum, & ſacratiſſimum corpus manibus impudicis contingere, & in ſordidum ac cœnoſum pectus excipere audebis? Parumne tibi videtur templum Dei corpus tuum polluiſſe, niſi etiam polluas & Deum tuum? *Et ſi quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus*; quid oro illi fiet, qui Deum ipſum polluere ac violare conatur? Num quia ſolus in cubiculo, ſine conſcio, ſine teſte, vel cogitationibus ſordidis, ac deſideriis impudicis polluis animam tuam, vel quod horrendum, & nefandum flagitium eſt, & contumelia afficis corpus tuum, putas te oculos Dei latere? Falleris impudice, falleris: Clarius ea Deus videt, quam tu ipſe ea videas. Nec ſolum Deus videt, ſed etiam tempore ſuo in die vltimi iudicii, ab omnibus hominibus ea videri faciet. Tu quidem in tenebris ſcelus operaris, Deus vero in conſpectu ſolis huius tanquam in theatro toti mundo turpitudinem tuam ſpectandam exhibebit. O qualis erit ea confuſio, cum eos qui habitu & profeſſione, ſæpe etiam opinione hominum ſancti videbantur, turpiſſima quæque cogitaſſe, & egiſſe mundus totus intelliget? Sed fortaſſe perpauci, aut nulli ſunt hic tales. Id ego vehementer cupio, ſed tamen hæc dicere volui, vt etiam in poſterum non ſint, ac vt omnes intelligant Angelica puritate nitere, & ſolis radiis mundiores eos eſſe debere, qui Agnum immaculatum, qui Dei & Virginis filium, qui corpus à Spiritu Sancto formatum, manibus quotidie tractant, & qui aliis hominibus, tanquam ſoles quidam in firmamento Eccleſiæ conſtituti, vitæ & morum ſplendore prælucere debent.

Rom. 11.

1. Cor. 3.

Cæterum omnes, Auditores, ſi non ſolum pœnas impudicis cõſtitutas effugere, ſed præmia caſtis hominibus præparata promereri cupimus, ad exemplum dominæ noſtræ matris Dei noſtri, zelum magnum

gnum pudicitiæ concipiamus, atque hoc præsertim tempore, quo diem natalem Domini celebraturi, acturique sumus. Si enim oriente sole, bruta animantia, in antris & speluncis suis absconduntur: num sole iustitiæ exoriente, homines impudici, brutis animantibus stupidiores in publicum prodire, basilicas intrare, tremenda mysteria, vel sumere, vel cernere audebunt? Num inter choros angelorum, quibus eo die plenæ erunt Ecclesiæ, sordidissimæ sues impune apparere tentabunt? Quare vt nemo nostrum in tam læta celebritate merito abscondi debeat, vt nemo confundatur, vt omnes cum gaudio & lætitia spirituali diem illum celebremus, nemo se brutis impudice viuendo similem efficiat, sed Angelos potius, & Angelorum Reginam, vitæ sanctitate ac puritate imitetur. Quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

CONCIO V.

SVPER

Missus est Angelus Gabriel à Deo, &c.

Habita Louanij, in Festo SS. Innocentium.

SI cœlestium mysteriorum magnitudini de quib. hodierna die adiuuante Domino dicturi sumus, parem orationem aliqua saltem ex parte adferre possemus, non dubitarem, optimi Auditores, quin essent omnes facile intellecturi, quantum linguæ hominum à linguis Angelorum differant. Disserendum est enim de illa Angeli sententia, qua simul paucissimis verbis, & virginis quæstioni respondetur, & totum dominicæ Incarnationis sacramentum explicatur. Quæsierat virgo castissima, de thesauro virginitatis suæ vehementer sollicita, ad quem modum futurum esset, vt ipsa iuxta Angeli promissionem conciperet, & pareret filium, quę Deo virginitatem suam nouo exemplo iam dedicauisset. Ei vero quæstioni ita Sanctus respondet Archăgelus, vt doceat eam sicut nouo exemplo virginitatem suam Deo dicauerat, ita nouo & inaudito prorsus modo concepturam, non ex semine viri, sed opera Spiritus Sancti: neq; virginitatem eo conceptu, partuq; violandam, sed ornandam ac sacrandam. *Spiritus Sanctus*, inquit, *superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque, & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.* Duo quædam Auditores, in Incarnationis sacramento præcipue consideranda sunt. Vnum toti diuinæ augustissimæq; Trinitati commune: alterum solius Personæ verbi proprium. Vtrumque vero Sanctus Angelus iis verbis, quæ modo recitari audistis, comprehĕdit. *In Incarnatione duo potissimum consideranda.* Ac toti quidem beatissimæ Trinitati commune fuit id omne, quod in Incarnatione dominica ad Deum, tanquam ad efficientem causam refertur, vt animæ seruatoris creatio, vt corporis conformatio, vt animę cũ corpore coniunctio, vt animę & corporis cum diuinitate copulatio. Deus n. potentia, sapiĕtia, voluntate, imperio operatur. Vna vero potentia, vna sapientia, vna voluntas, vnum imperiũ, sicut vna natura, atq; substantia, in Patre & Filio, & Spiritu Sancto est. Itaq; (vt verbis vtar D. Leonis) *quicquid in dispositione rerum omnium agit diuina moderatio, ex totius venit prouidentia Trinitatis. Vna est ibi benignitas misericordiæ, vna censura iustitiæ: nec aliquid est in actione diuisum, vbi nihil est in voluntate diuersum.* *S. Leo serm. 3. de Pentec.* At vero solius personæ Verbi propriũ fuit, humanam naturam ad subsistentiæ proprię consortium ita assumere, vt ea natura non humana & creata, sed à diuina & increata hypostasi sustentetur. Quanquam enim vna est in Trinitate natura, vna operatio, vna voluntas, tamen non est vna subsistentia, vna hypostasis, vna persona, sed tres: alioquì Trinitatem nullam haberemus, ex tribus vero diuinis Personis, Patre, Filio, & Spiritu S. sola Persona Filii suam ac propriam subsistentiam siue hypostasim cum natura humana communicauit. Nec enim Pater, aut Spiritus Sanctus, sed solum *Verbum caro factum.* *Ioan. 1.* Sed iam ad ipsa Angeli verba veniendum est.

Cur Spiritui sancto approprietur cōmune opus Incarnationis.

Spiritus sanctus superueniet in te. Quibus verbis efficientē causam dominicæ Incarnationis ostēdit: Quanquam enim vt paulo ante dicebamus, efficiēs causa huius excellentissimi operis tota Trinitas fuit, tota Trinitas animam Christi creauit, totā Trinitas corpus eiusdem in vtero virginis cōformauit, tota Trinitas animam cum corpore, & corpus & animam cum verbi diuini hypostasi copulauit; tamen secundum consuetudinem scripturarū, totum hoc opus Spiritui S. tribuitur. Neq; id sine causa. Primum enim quemadmodū vox ista corporea, qua verbum nostræ mentis spiritale & in corpore eum quasi vestimus, vt auribus corporeis sentiri possit, à spiritu oris humani formatur; ita decebat, vt opus illud, quo verbum diuinum humana carne tanquam voce corporea vestitum est, spiritui oris Domini tribueretur, quo videlicet per huiusmodi similitudines ad intelligentiam aliquam tanti mysterii perueniremus. Deinde consueuit Scriptura diuina ea opera personis singulis attribuere, quæ cum earum proprietatibus magis conueniunt. Vt quoniam personæ Patris propriū est principio carere, & Filii & Spiritus sancti principium esse, inde potētia, & ea quæ ad potentiam pertinent, qualis est orbis creatio, & conseruatio Patri potissimum tribuuntur. Quia personæ Filii proprium est à Patre per actum sapientiæ, & cognitionis generari, inde sapientia, & ea quæ sapientiæ sunt, vt rerum omnium gubernatio, prouidentia, dispositio filio tribui solent. Postremo, quia personæ Spiritus Sancti proprium est amorem esse Patris, & filii, atque ab eis per actum charitatis non duabus, sed vnica spiratione procedere, inde charitas, misericordia, benignitas, bonitas, & ea quæ à charitate, & bonitate diuina proueniunt, Spiritui sancto præcipue adscribuntur. Hinc igitur incarnationis dominicæ Spiritus Sanctus auctor merito, iureque optimo prædicatur. *Spiritus sanctus*, inquit, *superueniet in te:* & rursum, *Quod in ea natum est de Spiritu Sancto est.* Non quod Pater & Filius in hoc opere nihil egerint, sed quod opus Incarnationis, opus maximæ & infinitæ charitatis fuerit.

Opus Incarnationis opus summæ charitatis, & misericordiæ.

Luc. 1.

Per viscera misericordiæ Dei nostri, inquit Zacharias, *in quibus nos visitauit oriens ex alto*: & Apostolus Paulus, *Apparuit benignitas, & humanitas saluatoris nostri Dei.* Et Euangelista Ioannes, *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundū, vt viuamus per eum.* Et ipse Dominus magnitudinem huius amoris quasi vehementer admirans, *Sic Deus*, inquit: *dilexit mundū, vt filium suum vnigenitum daret.* Patriarcharū & Prophetarum temporibus guttæ spiritualium donorum, quasi pignora quædam diuini in nos amoris aliquando cadebant: sed nouissime istis diebus apertæ sunt cataractæ cœli, & tanquam diluuium quoddam charismatum diuinorum effusum est super terram. Qui enim filium suum tam liberaliter dedit, *quomodo non cum illo nobis omnia donauit?* Sic igitur, *sic Deus dilexit mundum, vt filium suum daret*, &c. Magnum profecto clementiæ signum est, ab ingrato & fugitiuo mancipio pœnas non quærere: maius post multa & grauia latrocinia, atque scelera in gratiam ac beneuolentiam illud recipere: maximum, non in gratiam solum recipere; sed etiam nouis muneribus & beneficiis ornare: sed hæc omnia quamuis rara, quamuis eximia, quamuis mirabilia, aliquando tamen & inter homines audiuntur: at quis capiet vile mancipium furari, & pro eo filium Regis, Rege iubente suspendi! *Sic igitur Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.*

Tit. 3.

1. Ioan. 4.

Ioan. 3.

Rom. 8.

Ioan. 3.

Oppositio inter Deū & homines.

Nos vermiculi superbissimi vestiū multitudine, & pulchritudine luxuriamur, & Deus filium suum pro nobis mittit, vt tempore frigidissimo nudus iaceat in præsepi. Nos in conuiuiis inter patinas, & pocula potando & fabulando multas horas conterimus: & Deus filiū suum pro nobis mittit, vt fame & siti innocentissimum corpus suū affligat. Nos otiosi lusibus variis oblectamur, & cantando ac ridēdo tempus transigimus: & Deus filium suum pro nobis mittit, vt de nostra salute sollicitus (ne forte in æternum pereamus) peregrinetur, concionetur, laboret, quietem nullam capiat, integras noctes pro nobis orando consumat. Nos terra & cinis minimas verborum iniu-

iniurias ſine ſtomacho deuorare non poſſumus: & Deus filium ſuum pro nobis mittit, vt maledicta & contumelias, vt ſputa & alapas accipiat, vt virgis cædi, vt ſpinis coronari, vt vulnerari atque occidi ſe æquo animo patiatur. *Sic igitur* Deus, ſic ſine modo ſine menſura, ſupra intelligentiam, ſupra rationem *Deus dilexit mundum*, hoc eſt, hominem cœno peccatorum (à planta pedis vſque ad verticem capitis) ſordidum, atque immundum; vt filium ſuum, eumque vnigenitum, optimum, ſapientiſſimum, pulcherrimum, ſanctiſſimum daret. Quamobrem, ſi opera illa quæ à diuina benignitate & charitate procedunt, Spiritui ſancto tribuenda ſunt, certe imprimis dominicæ Incarnationis opus ſibi Spiritus Sanctus optimo iure vendicare poteſt.

Virtus Altiſſimi verbum Dei.

Ioan. 1. *Iſaiæ 51. & 53.* *Rom. 1.* *1. Cor. 1. & alibi.*

Atque hæc quidem de eo dicta ſint, quod Angelus ait, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te.* Explicat deinde alterã partẽ dominicæ Incarnationis, quam ſolius perſonæ filii Dei propriam eſſe diximus, *& virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Quid n. eſt aliud virtus altiſſimi, q̃ verbum illud potentiſſimum, per ꝑ facta ſunt omnia: & quod Iſaias brachium Domini, & Apoſtolus Paulus virtutem, & ſapientiam Dei appellare ſolent? *Conſurge, conſurge, induere fortitudinem brachium Domini*, inquit Iſaias. Et rurſum, *Quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt?* Apoſtolus vero Paulus, *Nos*, inquit, *prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiã: ipſis autem vocatis Iudæis & Græcis Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam.* Itaq; tunc virtus Altiſſimi Beatiſſimam Virginẽ obumbrauit, cum maieſtas filii Dei, quaſi lucidiſſima quædam nubes, ſuper eam deſcẽdit, & humanam naturam opera Spiritus Sancti de puriſſima eius carne formatã, ſibi arctiſſimo atq; indiſſolubili nexu copulauit. Neq; moueat quenquam, ꝙ Angelus nõ ait, obumbrabit te, *ſed obumbrabit tibi:* Græca ſiquidem vox ἐπισκιάζω quo Lucas vſus eſt idem ſignificat, ſiue cum datiuo, ſiue cũ accuſatiuo iungatur, & ſicut hoc loco legimus, *obumbrabit tibi*, ita c. 1. vbi de transfiguratione agitur, legimus apud eũdem Euangeliſtam, *facta eſt nubes, & obumbrauit eos.*

Cur Incarnatio dicatur obumbratio.

Sed cur quæſo (roget quiſpiam) deſcẽſus iſte filij Dei obumbrationis vocabulo explicatus eſt? Primum, ad ſecretum huius myſterij deſignandum. Siquidem ſecretiſſimo atq; arcano prorſus modo, quaſi in vmbra ſola diuinitas, cum ſola Virgine conceptum eſt operata diuinum. Non oculus humanus, ſed ne Angelicus quidem eo penetrare potuit: Deus enim qui *lux eſt, & lucem inhabitat inacceſſibilem* (*1. Tim. 6.*) totam illa hora feliciſſimam Virginem ſuæ maieſtatis gloria cooperuit: Et hoc eſt, *Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Deinde, vt omnes intelligerent, non ita Dei filium in vterum matris deſcendiſſe, vt more cæterorum infantium ibi eſſet incluſus, & extra Virginis vterum nuſquam eſſet, propterea Angelus ait, *Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi*, hoc eſt, ad modum ingentis nubis totam te virtus Altiſſimi comprehendet: in vtero tuo erit, & in te manebit, & tu in eo, veſties illum, & veſtieris ab illo: Veſties tũ illum ſubſtantia carnis, veſtiet ille te gloria ſuæ maieſtatis: veſties ſolem nube, & ſole ipſa felicius multo veſtieris, *Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Poſtremo, quia mirari potuiſſet aliquis quomodo lucis inacceſſibilis acceſſum ferre, ſolis amictum ſuſtinere, & in tam vehementi feruore ſubſiſtere tam fragilis natura potuerit, ideo etiam ait Angelus, *Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Idem enim Iuſtitiæ ſol, qui Virginem totam præſentiæ ſuæ luce veſtiuit, idem inquam potentia ſua infinita, atque virtute vmbraculum ei fecit: *Nec* mirum (vt verbis vtar D. Bern.) *ſi ſub tali vmbraculo talis etiam à muliere ſuſtineatur amictus.* (*Bern. ſer. ſupr. illud. Signum.*)

Chriſtus peculiariter Sanctus.

Sequitur, *Ideoque & quod naſcetur ex te magnum Sanctum, vocabitur filius Dei.* Apte omnino, *&c.* & apposite Auditores, Angelus ait, *quod naſcetur ex te Sanctum*, non enim Chriſtus homo ſicut cęteri Sancti, ſed ſingulariter, & modo quodam ipſi ſoli ꝓprio ſanctus fuit. Cæteri omnes vel peccatores naſcuntur & poſtea ſancti fiunt: vel naſcuntur quidem ſancti, vt Ieremias & Ioannes, ſed in peccatis concepti fuerunt. Quod ſi D. Mariam ſine peccato conceptam fuiſſe placet, tamen ex dono gratiæ, non ex natura cõceptionis talis fuiſſe credenda eſt. Solus Chriſtus non

ex complexu coniugii, sed de Spiritu Sancto ex virgine conceptus est, ex ipsa natura & genere conceptionis sanctus est. Solus ipse ea excellentissima sanctitate pollet, vt nec peccatum fecerit, nec facere potuerit. Itaque non iniuria à Daniele *Sanctus Sanctorum*, & hoc loco sanctus absque vlla additione nominatur.

Dan. 9.

Ideoque, inquit, *& quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei*. Sed quid sibi vult illud, *Ideoque? Quare ideo?* Num, quia Spiritus Sanctus superueniet in te, ideoque & quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei? Vt sicut Pater genuit verbum secundum formam Dei, ita Spiritus Sanctus genuerit verbum secundum formam serui? Minime vero. Neque enim Spiritus Sanctus vlla ratione pater verbi dici potest. Nam nõ quicunque aliquid agit, continuo pater illius est, alioqui & figulus vasorum, & sutor calceorum, & architectus ædium, & omnis artifex sui operis pater diceretur: sed is dumtaxat patris nomine censendus est, qui ex sua, & propria substantia filios gignit. Itaq; verbum secundum formam Dei patrem agnoscit in cælo, dum *ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur*, secundum formam serui matrem agnoscit in terra eam, quæ ab Angelo plena gratia salutatur. Nam & à Deo patre substantiam diuinitatis, & virgine matre substantiam carnis accepit. Porro Spiritus Sanctus, qui corpus filii Dei, non ex sua, sed ex sola Virginis substantia fabricauit, non vtique pater, aut genitor, sed opifex & architectus corporis dominici vocari debet. Non igitur quia *Spiritus sanctus superueniet in te*, sed quia *virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei*. Nam cum verus & naturalis Dei filius, qui & verbum, & sapientia, & brachium, & virtus altissimi nominatur, ipse in vterum matris descenderit, & humanam carnem ex ea assumptam ad hypostasim suam adiunxerit, inde videlicet qui conceptus, & natus de virgine est, non virginis solius, sed etiam Dei filius appellatur.

An Spiritus Sanctus possit dici pater Christi.

Eph. 3.

Ait igitur, *Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei*. At quis nõ obstupeat, cum quanto verborum honore Archangelus nomine quod vilissimi homines tam facile vel manibus tractant, vel ore sumunt, vel lingua blasphemant? Certe de Christo homine loquitur, nec satis esse putauit, si diceret, Sanctus ille puer, infans ille venerabilis, qui ex te nascetur; sed quasi nullum nomen excellentiam sanctitatis eius explicaret, generali voce vti maluit. *Ideoque*, inquit, *& quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei*. Vbi sunt modo, qui Sãctum Sanctorum ad quem nominandum satis magnum nomen Angelus inuenire nõ potuit, tanta facilitate blasphemant, vt sæpe etiam nulla de causa iocando ac ridendo id faciant? Qui si intelligerẽt in quantã Maiestatem os suum aperiunt, quam grauiter totam aulam cœlestis regni offendunt, & quam atrocia supplicia ipsis interim in gehenna parentur, mallent profecto labia sibi vnum cum altero consui, vel certe lingua carere, quam vel otiose tam venerabile nomen vsurpare. Vbi sunt etiam qui hunc eũdem Sanctum Sanctorum, quem Angelus nominare non audet, his proximis feriis in domicilium pectoris sui cum aliquo honore introduxerunt, sed paulo post propter aliquam falsissimam voluptatem, & verissimam vanitatem, maiore cum ignominia eiecerunt? Quale iudicium quæso fiet ijs, qui thesaurum gratiæ Dei, qui carnem illã de Spiritu Sancto conceptam, & cum ipsa Verbi persona, tam singulariter copulatam contemnunt, vt ei, vel inanissimas nugas anteponant? Quid enim ei non anteponerent, qui pro aspectu vnius mulierculæ, pro vna saltatione, pro vno vini poculo Christum vendunt? Certe maiori pretio à Iuda traditore venditum eum fuisse legimus. Et tamen de illo scriptum est, *Væ homini per quem filius hominis tradetur: melius ei erat, si natus non fuisset homo ille*. Vbi sunt postremo sacerdotes Domini, qui hunc Sanctum Sãctorum, cum tremenda mysteria peraguntur, in ara præsentem, & multitudine Angelorum stipatum esse non dubitant, & nihilominus quasi non eum viderent, vel ab eo non viderentur, incredibili festinatione, sine spiritu, sine affectu, sine timore, & tremore sacra perficiunt, & quod pudet dicere, vel potius horreo dicere, sordidissimis linteis,

Quãta reuerentia & nomini & corpori Christi debeatur.

Matt. 26.

Irreuerentia sacerdotum taxatur.

linteis, quæ corporalia vocamus, qualia in mensa famulorum suorum ponere erubescerent, illud Sãctum inuoluunt, quod Angelus nominare nõ audebat? Omitto quod altaria plena sint sæpe pulueribus: taceo ꝗ etiam araneis liceat circum aras Dei suas telas extendere, & muscas aucupari. Præterea, quod in tam magno atq; horrendo sacrificio sæpe vnam particulam candelæ dumtaxat videamus, eamque tam tenuem, vt vel modicus ventus eam non solum extinguere, sed etiam totam de altari exsufflare possit. Nihil dico quod sæpe ministri tanto sacrificio adhibeantur pueri dissoluti, petulantes, procaces, qui semper oculos huc atque illuc circumferunt, & vel turpiter sedent, vel astant impudenter. Deniq; ita sine vlla pietate, ac deuotione ministrãt, ac respondent, vt aliquid aliud agere videantur: nec postea tamen corripiuntur, vt saltem intelligant se malè agere, sed tamen hæc omnia facile patior sileri, sint parua & leuia, si ita placet, quanquam Deo non placeat: sed quod ipsa corporalia, quibus Domini Sacrosanctum corpus imponitur, ita sordeant, quod purificatoria, quibus sacer calix purgatur, ita quibusdam locis nigra, turpia, olentia, & pene corrupta sint, vt nauseam prouocent, & vix manibus sine horrore tangi possint, hæc profectò tolerari nullo pacto deberent, nec certe tolerarentur, si ii ad quos pertinet ista curare, decorẽ domus domini diligerent, & si Dominum suum, propter quem ab hominibus honorantur, ipsi honorarent. Sed ad vos ô sacerdotes ait Dominus per Malachiam, *Qui respicitis nomen meum, & vos recessistis de via & scandalizastis plurimos in lege, propterea & ego dedi vos contemptibiles, humiles omnibus populis.* Sed nolo vlterius verenda patrum detegere, quæ magis tegere cuperem, si non res ipsæ clamarent, illustrarentur, erumperent. Quia vero non dubito multos esse in ordine sacerdotum viros probos, & doctos, quibus hæc displiceant, eos ego cohortatos volo, vt zelum magnum honoris Domini concipiant, & eos qui Sanctum Sanctorum ita contemnunt, admoneant, castigent, confundant, verbis non parcant, neque dubitent apud Deum se pro eo zelo bonum gradum acquisituros, & magnam fiduciam in Domino.

Malach. 2.

PARS SECVNDA.

SEquitur, *Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis est sextus illi quæ vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Multis de causis Angelus Sanctus posteaquam ad quæstionem Virginis respondit, & Incarnationis dominicæ sacramentum exposuit, de conceptione Præcursoris Beatissimam Mariam certiorem facit. Prima causa est, vt eam licet credentem, tamen quia res difficillima credenda proponebatur, adhuc magis in fide confirmet. Tametsi enim minus est, si vnum cum altero conferatur, quod anus sterilis, quam quod virgo concipiat, tamen vtrumq; Deo facillimum est, vtrumque naturæ vires ac potentiam superat: quocirca non inepte vnũ ex altero confirmatur. Atque hanc rationem Angelus reddit cum ait, *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*: quasi dicere velit, Hæc tibi de Elizabeth cognata tua significare volui, vt intelligas, quia nõ erit impossibile apudDeũ omne verbum. Altera causa est, vt dum sterilis conceptus Virgini nuntiatur, & dum miraculũ miraculo additur, gaudiũ etiam gaudio cumuletur. Tertia, vt miraculum Dei ꝗ præsertim non parũ ad Incarnationis mysteriũ pertinebat, prius sciret Virgo per Angelum, quam audiret ab homine, & Dei mater mox futura, etiam consiliorum Dei particeps fieret. Quarta, vt dũ nunc Seruatoris, nunc Præcursoris edocetur aduentus, rerum tempus & ordinem tenens, ipsa melius postmodum scriptoribus, ac prædicatoribus Euangelii resararet veritatem. Quinta, vt audiens cognatam vetulam ac grauidam, cogitet adolescentula de obsequio, atque interim locus & occasio detur præcursori in vtero matris exultandi, & officii sui Domino quasdam quasi primitias offerendi.

Ob quinq; causas conceptio Præcursoris cõceptura virgini reuelatur.

Sed quæret aliquis fortasse, Quomodo potuit Elizabeth cognata esse Mariæ? Nõne D. Lucas initio Euangelicæ suæ historiæ ait aperte, Elizabeth de filiabus Aaron fuisse?

Quomodo Elizabeth cognata Mariæ.

Luc. 1. fuisse? Nonne B. Mariam certum est esse de filiabus Dauid? Alioquin enim, neque Angelus dixisset, *Dabit illi Dominus Deus sedem* *Matth.* 1. *Dauid patris sui*. Neque B. Matthæus initio Euangelii scriberet, *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filii Abraham*. Neque Apostolus ad Rom. scribens de Christo diceret, *Rom.* 1. *Qui factus est ex semine Dauid secundum carnem*. Denique neque ipse Dominus in extrema Apocalypsi *Apoc.* 22. *se radicem & genus Dauid, stellam splendidam, & matutinam appellaret*. Constat enim Christum non aliter esse filium Dauid, quam ratione Mariæ. At in libro Numerorum *Num.* 36. iubentur fœminæ viros non sumere, nisi de sua tribu. Quomodo igitur fieri potuit vt cognata esset Mariæ Elizabeth, cum vna de tribu Leui, ac de filiabus Aaron, altera de tribu Iuda, & de filiabus Dauid esse cognoscatur? Verum quæstionis huius facilis est, & aperta responsio. Neque enim in postremo capite libri Numerorum lex lata de nuptiis ad omnes mulieres debet extendi, sed solum ad eas, quæ fratres nullos habent. *Matrimonia tribuū in casu permiscentur.* Tales erant filiæ Salphaad, quarum occasione, qui scripturas legunt, legem illam latam fuisse sciunt. Fœminæ enim quæ fratres non habent, iuxta *Num.* 27. aliam legem, eiusdem libri Numerorum in paternam hæreditatem succedunt, & ipsæ dumtaxat viros ducere, nisi de sua tribu nō poterant: ne videlicet hæreditas de vna tribu in alteram flecteretur, & sortes & possessiones tribuum confunderentur.

Cæterum aliis omnibus, quæ heredes nō erant, liberum erat plane nubere quib. vellent. *Exod.* 2. Itaque Moyses, qui legem illam promulgauit, *Exod.* 6. vxorem Zephoram Madianitidem duxit: Aaron de tribu Leui vxorē habuit Elizabetham de tribu Iuda: *Ruth.* 4. Booz de tribu Iuda, Ruth, Moabitidem accepit vxorem: Dauid quoq; de tribu Iuda, Michol filiam Saul de tribu Beniamin: *1. Reg.* 18. & Salomon filius eius filiam Regis Pharaonis in matrimonio habuerunt. *2. Par.* 22. Deniq; Ioiadas Pontifex (vt cæteros omittam) Iosabeth filiam Ioram, & sororem Ochoziæ regum Iuda vxorem habuisse legitur. Quæ cum ita se habeant, mirum profecto esse non debet, si Maria de tribu Iuda, & familia Dauid, cognatam Elizabeth habere potuit de tribu Leui, ac de filiabus Aaron. Quid enim prohibeat, quo minus aliqua soror beatæ Annæ, virum duceret de filiabus Aaron, atque inde existeret Elizabeth? Sicut Beata Anna Ioachimo nupsit de filiis Dauid ex quo nata est Maria: quin non solum nihil prohibeat, sed etiam valde deceat, vt Messias Rex & Pontifex futurus, cum vtraque familia regia scilicet & Pontificia cognationem haberet. Vere igitur Angelus ait, *Et ecce Elizabeth cognata tua*.

Sequitur deinde, & ait. *Et ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus illi, qua vocatur sterilis*. Quibus verbis satis aperte demonstrat conceptionem Præcursoris diuino miraculo adscribendam esse. Nam Eliazbeth iam anus erat, & naturaliter vires ad concipiendum & pariendum non habebat, & præterea senectuti sterilitas accedebat, quæ vsque adeo omnib. nota erat, vt vulgo sterilis appellaretur. Concludit tandem Angelus orationem suam, atq; ait, *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Vbi vel more Hebræorum verbum ponit pro eo quod significatur verbo, vt eo loco, *Transeamus vsque Bethlehem & videamus hoc verbum, quod factum est*. *Luc.* 2. Vel certe diuinam promissionem verbum vocauit, vt sensus sit, Deum quicquid loquitur facere, quicquid promittit facile præstare posse: non sicut homines, qui suæ imbecillitatis ignari multa sæpe pollicentur, quæ præstare non possunt. Iam vero his omnibus diligenter auditis Virgo sanctissima certa de nuntio, ac de virginitate secura, statim respondit. *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Præclara sententia, & Virgine Dei matre digna. Quot enim illustrissimas virtutes his paucissimis verbis prodidit? Quantam verborum moderationem? Quam profundam humilitatem? Quam firmam fidem? Quam promptam obedientiam? Quam ardentem charitatem: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Quid breuius, verecundius, moderatius, sapientius dici potuit? Vna eadēque breuissima sententia, & Deo pollicetur obsequium, & nuncio defert honorem. Sed quanta humilitate? *Ecce*, inquit, *ancilla Domini*. *Humilitas B. Virginis.* Nondum viderat in Ecclesia sacerdotes

tes antequam diuinum corpus accipiant indignos tanto hospite se profiteri, ac dicere: *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum.* Atque id tamen Virgo humilis eundem Christus castis visceribus exceptura, diligẽter obseruat, cum honore matris oblato, se ancillam potius agnoscit, ac profitetur, *Ecce ancilla Domini.* Quæ vero sequũtur, *fiat mihi secundum verbum tuum,* quãtæ fidei verba sunt? Quam nihil penitus dubitat, quæ ita loquitur? Abrahæ fidem Paulus Apostolus ad Rom. scribens miris laudibus prædicat, *Qui contra spem,* inquit, *in spem credidit, vt fieret Pater multarum gentium, nec considerauit corpus suum emortuum cum fere centum esset annorum, neq; emortuã vuluam Saræ.* Ac certe tanto maior est fides Mariæ, quam fides Abrahæ, quanto maius & mirabilius est virginem cõcipere, quam senem generare. Itaque multo ipsa magis *contra spem in spem credidit,* vt fieret mater Domini sui. Neque considerauit portam veteri sui voto virginitatis obstructam, ac munitam. *In repromissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortata est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens, quia quæcunque promittit potens est & facere.*

Fides.

Rom. 4.

Denique ait: *Ecce ancilla Domini.* Iam vero de obedientiæ promptitudine nihil est quod dicam. Ipsa enim eius oratio quid aliud, quam summam in obediendo alacritatem spirat? Non enim cogitauit, Quid maritus meus dicet, si me grauidam videat? Neque ab Angelo petiit, vt ipse Ioseph mysterium reuelaret: neque inopiam suam cõsiderans metuere cœpit, ne filium Dei, vt par erat alere non posset. Nihil horum cogitauit, vel timuit, sed parata suspiciones mariti sustinere, parata pro filio stipem mendicare, si opus esset, solo obediendi studio feruens, Ecce inquit *ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* At de charitate quid tandem dicemus? Quamuis zelus honoris diuini, humanæque liberationis virgineum pectus exurebat, quæ promissione audita de aduentu seruatoris, non contenta præbere consensum etiam preces, desideria, vota addenda putauit, *Ecce,* inquit, *ancilla Domini, fiat mihi* vt locutus es. Non solum diuinæ voluntati assentior, sed etiam opto, ac peto, vt *fiat mihi secundum verbum tuum.*

Obedientia.

Charitas.

Qua oratione finita nulla interposita mora, credibile est Spiritum Sanctum in eam superuenisse, & mirabili artificio de purissimo eius sanguine, quantum satis erat in locum cõceptioni attributũ separasse, atq; ex eo pulcherrimum corpus in puncto temporis formasse, eoque animam præstantissimam, non solum mente & ratione præditã, sed etiam sapientia, & gratia, ac virtutibus plenam infudisse, neque alio postea tempore, sed in eodem prorsus momento altissimi virtutem, æternum Dei verbum de sinu patris in vterum matris descendisse, & carnem illam à Spiritu Sancto formatam, & mente sapientissima, atque optima animatam sibi æterno, felicissimoque matrimonio adiunxisse. Tunc igitur primum iacta sunt fundamenta nostræ liberationis, tunc spes nobis affulsit recuperandæ antiquæ libertatis. Tunc virgine Dei matre nouo atque insolito genere gaudii perfusa, totaque cœlesti curia exultante cani cœpit, quod his diebus mater Ecclesia tanta significatione lætitiæ, cum cantu & gaudio spiritali toties repetit, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Tunc artificio Spiritus Sancti nouus homo nouo modo conceptus, venit in mundum, qui nos omnes ablata peccati vetustate renouaret, & de miseris atque afflictis fælices, & beatos efficeret. Ac vt humanam liberationem breui similitudine comprehendam, & illustrem, & tunc demum dicendi finem faciam, quæso animaduertite. Quemadmodum si princeps aliquis in pomario suo manibus propriis cedrum arborem plantasset, eamque vehemẽter diligeret, summoque studio ac diligentia conseruaret: deinde exorta tempestate cedrus aresceret, & omnia eius poma adhuc immatura deciderent: adueniret vero post aliquod tempus artifex aliquis admirabilis, qui cedrum aliud naturæ, ac generis eiusdem cum iis quæ aruerant, sed integrũ, totum, ac virens, & odorem suauissimum spirans, non ex arbore excitaret, sed nouo atque insolito more manibus suis ipse formaret, & saccaro ac melle summa arte conditum regi gustandum offerret: Rex autem

Modus cõceptionis Christi.

Ioan. 1.

Similitudo.

ita eo delectaretur, vt statim apud se constitueret magnam eorum quæ ceciderant pomorum partem de humo colligere, similique modo condita in apothecis suis perpetuo conseruare: ita prorsus casus & liberatio nostri generis se habet. Plantauerat n. olim Deus naturam humanam quasi pulcherrimam cedrum in paradiso voluptatis, eamque tanquam à se latam, nutritam, auctam, vehementer vt par erat diligebat; Accidit vero vt coorta tempestate, vento superbiæ concussa atque agitata, tandem à radicibus aresieret, & omnia eius poma adhuc immatura corruerent, hoc est, nos omnes qui ab Adamo tanquam à radice depēdebamus, ipso peccante, & per peccatum arescēre mirabili casu ad terram afflicti, atque illisi pene mortui iaceremus. Verum cum multo iam tempore quasi poma semicorrupta, suibusque infernalibus apposita iacuissemus, adfuit tandem Spiritus Sāctus artifex sapientissimus, qui optimo excogitato consilio, nouum quendam hominem quasi nouum cedrum, seruatorem videlicet nostrum, non ex corrupta radice, non ex viri semine, qui non nisi Adæ filius esse potuisset, sed nouo inauditoque miraculo, sua virtute, atque arte ex virginis carne formauit; nec solum innocētiæ viriditate pulcherrimum, & omnium virtutum odore suauissimum esse voluit; sed etiam melle ac saccaro diuinæ gloriæ, cœlestisque felicitatis condiuit. Hinc enim apud Isaiam de isto nouo cedro legimus: *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, butyrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum.* Nos quidem omnes Auditores prius malum Dei gratia adiuti reprobamus, & bonum eligimus, denique & multum bonis operibus insudamus, quam ad butyrum & mel suauissimum diuinæ cœlestisque beatitudinis gustandum admittamur. At noster Emmanuel Christus in ipsa sua conceptione butyrum & mel diuinæ gloriæ non gustauit modo, sed abundanter etiam comedit & quis nostrum de torrente voluptatis, nisi in patria bibet, *vbi fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei?* Noster vero Emmanuel *de torrente in via bibit.* Fuit enim semper, & in ipso quoque vtero beatus.

Quantum Christus placuerit Deo. *Isaia 7.* *Psal. 45.* *Psal. 109.*

Itaque cedrum nouum & suaue, & melle, & saccaro conditū Christus est, qui quidem Deo patri oblatus, ita vehementer placuit, ita maiestatem eius oblectauit, vt certo constituerit, nos omnes ex humo colligere, deque ipsis faucibus dæmonum eripere, à sordibus & corruptione purgare, ac demum saccaro beatitudinis conditos in cœlestib. apothecis collocare, hoc est, magnos, illustres, beatos, felicissimos, immortales, angelorum & archangelorum ciues, atque adeo Deos quosdam efficere. Sed nūquid omnes eo perueniemus, vt melle ac saccaro condiamur? Minime vero Auditores. Sed tamen væ illis, qui non peruenient. Melius erat eis, si nati non fuissent. Sed cur non omnes perueniēt? In promptu est causa: nos enim, vt ante dicebam, per peccatum quasi poma corrupta iacebamus: corrupta vero poma prius à corruptione purganda, & lauanda, & sale atque aceto conficienda, & præparanda sunt, quam melle & saccaro condiantur. Iam vero multi sunt, qui melle & saccaro condiri cupiunt, sed pauci qui à corruptione purgari & lauari, & sale atq; aceto confici velint. Purgamur enim & lauamur à sordibus peccatorum aquis baptismi, & lachrymis pœnitentiæ: & quidem baptizati omnes sumus, sed sordes post baptismum cōtractas, Deus nouit, quā multi vere diluant. Certe lachrymæ veræ contritionis, ita sunt hoc tempore pretiosæ ac raræ, vt vix vnquam reperiantur. Porro aceti & salis duo sunt genera, quorum altero, necessario condiri debent omnes, qui ad mel & saccarum diuitiæ gloriæ præparantur. Vnum dicitur patientia, alterum eleemosyna. Sal patientiæ pauperibus, sal misericordiæ diuitibus datur.

Cur aliqui non saluentur. *Duplex sal patientia & eleemosyna.*

Itaque quotquot inopia rerum externarum ac facultate laborant, intelligant sale patientiæ se condiendos esse, nec animo deiiciantur, nec contra Deum murmurent, nec diuitibus res istas caducas ac fragiles inuideant; sed intelligant & probent consilium Dei, qui omnium curam gerit, & optime nouit, qui sale patientiæ, qui sale misericordiæ condiri debeant. Et quan-

quanquam inopia res est per se insipida & ingrata; tamen si salem patientiæ habeas, etiam hic in terris sapere & dulcescere tibi incipiet. Quotquot vero diuites estis, intelligite sale misericordiæ vos condiendos, etsi non pati, saltem compati; si nõn dolere, saltem condolere aliis debere: compati vero & condolere non verbis tantum, sed opere & veritate. Tu pecuniis abundas, & vestibus, & lignis, & cibo, & potu, & idcirco neque fame, neque siti, neq; frigore vnquam vexaris. Quid igitur ages? Salem tuũ accipies, nosti pauperes multos, qui nihil horum habent, qui fame pereunt, qui frigore moriuntur: compatere illis ex animo, adiuua quantum potes: alioqui enim si neque pateris, neque compateris, & nec sale patientiæ, nec sale misericordiæ conditis, non video quæ spes tibi remaneat. Nouerat Deus te delicatum ac tenerum futurum, nec per viam duram atque asperam inopiæ, & miseriæ facile ambulaturum, propterea diuitem te esse voluit, vt saltem per viam misericordiæ, ac eleemosynarum, quæ planior & facilior est ad salutem peruenires. Quod si neque hoc tibi placet, quid superest, nisi vt excidas à salute, atque à regno beatitudinis excludaris? O si diuites homines intelligerent, quam vili pretio nunc infiniti & immortales thesauri emi possent, longe aliter opes suas consumerent! Cum vrbes vi captæ spoliantur, ac diripiuntur, milites qui eas diripuerunt nihilo fere res maximas, & pretiosissimas vendunt, quæ alio tempore multo auro vix emi potuissent. Atque hoc tempus nunc agitur, Auditores, *regnum enim cœlorum vim patitur, & violẽti rapiunt illud:* Christus autem qui iam illud obsedit, oppugnauit, occupauit, spoliauit nũc vilissimo pretio, ac fere nullo spolia illa diuina, indumenta illa gloriæ, cœlestia illa palatia vendit. Nunc vel calice aquæ frigidæ, sempiternæ diuitiæ emi possunt. At vero post mortem, nullæ pecuniæ, nulli labores, nec ipsa vita sufficiet, vt vel exigua domũcula, in regno cælorum ematur. Quare agite nũc diuites, caducas opes, ludibria ista fortunæ, quæ & alioqui hic relinquetis, cum æternis & immortalitatibus commutate: de iniquo mammona facite vobis amicos, qui vos cum defeceritis in æterna recipiant tabernacula. Denique ita agite, vt pro paruis magna, pro terrenis cælestia, pro temporalibus æterna aliquando recipiatis. Amen.

Diuites si non dolere saltem condolere oportet.

Matt. 10.

Luc. 16.

CONCIONES DVODECIM,

ARGVMENTA TOTIDEM CONTINENTES AD hominem Catholicum in sua fide confirmandum, & Hæreticum à perfidia sua conuertendum.

CONCIO I.

DE LVMINE FIDEI.

VM semper maxime necessarium esse duxi, optimi Auditores, in ea Ecclesia permanere in qua vera atq; orthodoxa fides, verus Dei cultus, vera remissio peccatorũ, verum salutis atque æternæ hæreditatis pignus reperitur; tum hoc potissimum tempore, quando propter hæresum & sectarum multitudinem, tam densæ errorum tenebrę toti pene orbi terrarum offusæ sunt, & nox tam tetra mundum prope vniuersum occupauit atque inuoluit, vt iam periculosa illa tempora adesse videantur, de quibus Dominus in Euangelio, *Multi,* inquit, *surgent pseudoprophetæ, & seducent multos: & quoniã abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Et rursum: *Cum venerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra?*

Quam periculosa sint tempora nostra.

Matth. 24.

Aspicite enim & intuemini faciem orbis terrarum, quot in eo reperiuntur Athei, Pagani, Iudæi? quot regiones, quot regna, quot prouinciæ à Christo ad Mahumetismum defecerunt? schisma atq; hæresis Græcorum, Iacobitarum, Nestorianorum, nõne Orientem pene totum absumpsit? Septẽtrionem nonne lues Ariana, Sabellica, Lutherana, ex magna etiam parte Græcorum tabes,

tabes penitus infecit? Africam vniuersam, vbi quondam tot sedes Archiepiscoporum & Episcoporũ fuerant, nonne partim Mauri, Mahometi sectatores, partim Æthiopes solo nomine Christiani, & à vera Christi Ecclesia iam olim separati, occupant? Quid de Occidente dicemus?

Quis enumeret sectas Confessionistarũ, Anabaptistarum, Caluinistarum? nõne tot fere hæreses spatio quinquaginta annorum nostris diebus exortæ sunt, quot ab Apostolorum temporibus, per totos mille & quingentos annos? Præterea auaritia, superbia, luxuria, ambitio, doli, fraudes, mendacia, omnia vitia, omnia scelera, omnia flagitia sibi pectora atque animos mortaliũ ita vendicarunt, vt periculum sit, *ne in errorem inducantur, si fieri possit, etiam electi*, ac dicere incipiant, estne Deus in nobis? sumus hæreditas & peculium Domini, an nõ?

Sed quanquam hæc ita se habeant, manet tamen sententia Domini, *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit*, manet sententia beatissimi Cypriani, *Quisquis ille est, & qualiscunque, Christianus non est, qui in Ecclesia Christi non est*. Et alio loco, *Quisquis ab Ecclesia separatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia: qui relinquit Ecclesiã Christi, alienus est, profanus est, hostis est, habere non potest Deum Patrem, qui non habet Ecclesiam matrem*. Si potuit euadere, qui extra arcã Noe fuit, & qui extra Ecclesiam pacis fuerit, euadet. Quoniam igitur extra veram Christi Ecclesiam, neq; salus, neque remissio peccatorum reperitur, & tamen tam grande periculum nobis hodie vbique imminet ab istis latronibus atrocissimis animarum, neque aliud facilius est, quam vt homines incauti ab arce Ecclesiæ aberrantes in laqueos, ac retia infidelitatis incurrant, nihil me fructuosius, atque vtilius in concionibus istius anni tractare posse, existimaui, quam argumenta aliquot, quib. perspicue ostendatur Religionem, quam Dei beneficio amplexi sumus, omnibus sectis, ac superstitionibus Iudeorum ac Paganorum, imo hæreticorum etiam iure ab omnibus, qui sapiunt, anteponi, & eã solam esse, qua Deus pie, sancteque colatur, quæque cultores suos ad verum æternæ felicitatis portum perducat. Quia vero hęc disputatio pene tota in fidei confirmatione versabitur, vt etiam aliquid detur moribus, conciones nostras in duas partes diuidemus: in priori argumento, quod iam diximus, explicabimus: posteriori primam sententiam eius epistolæ, quæ inter sacrorum solemnia lecta fuerat, ad morũ ędificationem exponemus.

Ibid.

Extra Ecclesiã nulla salus.

Cyp. l. 4. epist. 2. & li. de vnitate Eccles.

Duo sunt, quæ nos præcipue mouent ad credendum, lumen fidei internum, & argumenta quædam externa. Atque argumenta quidem, de quibus agere instituimus, sunt omnino duodecim: nẽpe Religionis Christianæ veritas, puritas, efficacitas, antiquitas, amplitudo, firmitas, lumen propheticũ, gloria miraculorum, probitas vitæ, testimonium ac approbatio inimicorum, mores Ecclesiæ veteris, & mores veterum hæreticorum. Quæ argumenta non quidem omnia, sed eorum aliqua quid in D. Augustino viro sanctissimo, atque doctissimo effecerint, olim ipse in libro, quem contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, scripsit, his verbis docet, *Multa sunt*, inquit, *quæ in gremio Ecclesiæ catholicæ me iustissime teneant. Tenet consensio populorum & gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli successio sacerdotum*. Hæc ille vir, qui non minus diuino lumine, quam accerimo grauissimoq; iudicio præditus erat, quique omnium optime quid inter sanam doctrinam Ecclesiæ, & insana hæreticorum dogmata intersit, iudicare poterat.

In Ecclesiã potissimum lumine fidei, & nostis Ecclesiæ retinemur.

Aug. contra epist. funda. c. 4.

Ac de argumentis quidem externis alias, hodie solum de lumine fidei, quam eximium sit, quam necessarium Dei donum, & qua cura & sollicitudine conseruandum, pro tempore differemus. Etenim lumen fidei non mihi minus necessarium esse videtur ad ea dogmata credenda, quæ nobis Ecclesia Catholica proponit, quam sit lumen intelligentiæ naturale ad prima principia cognoscenda. Quemadmodum n. omnes homines naturali quodam lumine præditi sunt, quo prima principia, sine labore, sine argumentis, vera esse intelligunt: nec n. est quisquam, qui rationes, & argumenta petat,

Lumen fidei habet se per modũ intellectus principiorum.

tat, cum eiusmodi principia proponuntur, scilicet bonum esse prosequendum, malum fugiendum, tria plura esse, quam duo, tria & duo esse quinque: sic etiam omnes Christiani lumine quodam diuino, & supernaturali à Deo illustrati principia prima nostræ fidei, etiamsi difficilia, & rationem excedentia, verissima esse, & certissima confitentur. Quænã est causa, cur bruta animantia doceri non possunt? Accipe brutum aliquod animal, equum, accipitrem, vide, vtrum possis ei persuadere aliquam veritatẽ. Certe non poteris: etiamsi omnem Dialecticam & Rhetoricã adhiberes. Vnde hoc? Quia naturali lumine intelligentiæ caret. Ad eundem modum omnes nostræ conciones nec solum conciones, sed omnia alia nostra signa, & prodigia non sufficiunt, vt fidem nostram Ethnicis, & hæreticis persuadeamus; nisi Deus ipse Doctor accedat, & mentẽ eorũ hoc diuino lumine illustret.

Error Pelagianorũ. Pelagiani quidem diuinæ gratiæ contemptores, & suarum virium superbissimi laudatores: affirmare non dubitabant: Nos isto lumine non vsq; adeo indigere, neque fidem alia ratione in sacris literis donũ Dei appellari, quam, quod gratia & dono Dei fiat, vt Scripturas sanctas & prædicationes Euangelii habeamus. Sed longe aliud nobis Christus ostendit, aliud Apostoli docuerunt, aliud experiẽtia, & vsus testatur. Quid

Fidei necessitas. enim non viderunt, & audierunt, qui Christum ipsum, hoc est, Verbum & Sapientiam Patris concionantem, & signa facientẽ viderunt & audierunt? Et tamen B. Ioannes

Ioan. 12. de eis scriptum reliquit, *Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum.* Quid sapientius sapientia? Quid eloquentius verbo? Quid sanctius eo, qui dicere

Ioan. 8. poterat, *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Quid eo mirabilius, qui etiam quatriduanos mortuos solo verbo ac imperio ad vitam reuocabat? Et tamen cum tanta signa fecisset, tantus ac talis esset, non credebant in eum. Itaque recte Dominus dicebat eis,

Ioan. 6. *Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit venit ad me. Sunt quidam ex vobis, qui non credunt: sed propterea dixi vobis, quia nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.* Apostol. Paulus ante conuersionem certe audierat, si non alios, saltem B. Stephanum plenũ Spiritu sancto ita concionantem, vt nemo pos- *Act. 6. 7. 9.* set *resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur in eo,* eumque viderat *signa* maxima, *& prodigia in populo* facientem, & nihilominus tanto odio fidem nostram persequebatur,

vt aliquando *spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, epistolas* peteret à Principe *Act. 9.* Sacerdotum *in Damascum ad Synagogas, vt si quos inuenisset, huius viæ viros ac mulieres, eos vinctos perduceret in Ierusalem.* At posteaquam *circumfulsit eum lux de cælo,* quæ oculos eis excæcauit, & mentem illustrauit, *Eiusdem efficacia.* repẽte totus mutatus est, & qui antea Christi nomen persequebatur, is postea coram Regibus & Principibus toto orbe idẽ portauit, & qui Ecclesiam antea omnibus viribus deuastabat, is postea in iisdem ædificandis Ecclesiis plus omnibus laborauit, & qui stulta & ridicula esse dicebat, quæ à Christianis dicebantur, is postea solã Christi Ecclesiam solam columnã ac firmamentum veritatis solus appellauit. Quæ tantæ *1. Tim. 3.* & tã mirabilis mutationis causa fuit? Quis in momento Paulo persuasit id, quod antea nec verba, nec miracula persuadere potuerant? Certe non aliud, quam vnctio Spiritus sancti? Vnctio docuit eum: internum Doctorem ac testem habuit eum, de quo beatus Ioannes aiebat, *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in semetipso.* Non legi- *1. Ioan. 3. Aug. li. 11. Confes. c. 3.* stis quid B. August. de hoc testimonio dicat: *Audiam,* inquit, *& intelligam quomodo in principio fecisti cœlum & terram: scripsit hoc Moyses, scripsit, & abijt, transiuit hinc ad te, neque enim nunc ante me est. Nam si esset, tenerem eum, & rogarem eum, & per te obsecrarem, vt mihi ista panderet, & præberem aures corporis mei sonis erumpentibus ex ore eius, & si Hebræa voce loqueretur, frustra pulsaret sensum, nec modo mentem meam quicquam tangeret, si autem latine, scirem quid diceret. Sed vnde scirem, an verum diceret? Quod si & hoc scirem, num & ab illo scirem? intus vtique mihi intus in domicilio cogitationis, nec Hebræa, nec Græca, nec Latina, nec barbara veritas, sine oris ac linguæ organis, sine strepitu syllabarum diceret, verũ dicit, & ego statim certus confidenter illi homini tuo dicerem, verum dicis.* Hoc igitur est lumen fidei auditores,

testimonium quoddam Dei, quo intus in domicilio cordis dicitur nobis, ita est, nihil hæsites. *Argumentum est non apparentium*, quo videlicet hoc credit, quod non videt: vel potius vt B. August. scribit, quo *certissime videt, nondum se videre, quod credit.*

Hebr. 11. *Aug. ep. 85. ad Constant.*

Atque hoc argumentum, hoc lumen, hoc testimonium Dei internum, si cum externis illis argumentis ac testimoniis adiungatur, (de quibus in aliis sequentibus concionibus disseremus) ita manifestum & perspicuum efficiet, credibilia, & omnibus sectarum atque hæresum decretis antepouenda esse, quæ nos Ecclesia catholica docet, vt nemo sit, qui non exclamet, *testimonia tua credibilia facta sunt nimis.*

Psal. 92. *Quanti fides æstimanda.*

Quæ cum ita sint, non arbitror nobis esse diutius laborandum, vt vos hortemur, vt hoc eximium Dei donum, hoc cœleste ac diuinum lumen omni animi prouidentia conseruetis: præsertim hoc tempore, quo tam facile illud in tam multis ab eo vento, qui ab Aquilone spirat, extingui videmus. Siquidem miserum est & amarum à Domino separari, & iacturam facere charitatis: sed multo miserius est & amarius circa fidem naufragare.

Quid enim est fides, nisi semen, nisi radix, nisi basis fundamentumq; iustitię? Quis magis arbori nocuit, qui ei solum truncum præcidit, an qui eam funditus eradicauit? Quis maius detrimentum attulit ædibus, qui tectum diruit, an qui fundamentum euertit? Quanto labore iaciũtur fundamenta? Certe non parum fecit, qui fundamenta iecit. Et in arboribus licet radix sine trunco & ramis fructus non ferat; tamen si denuo sol eam respiciat, si rursum cœlestibus imbribus irrigetur, iterum ex ea, & truncus, & rami pullulabunt. Sic etiam quanquã fides sine charitate mortua sit, neque fructus bonorum, & Deo gratorũ operum pariat; tamen si sol iustitiæ Christus Dominus Deus noster, misericordiæ radiis agrũ cordis iterum respiciat, & eum pluuia voluntaria, aqua Spiritus S. lachrymis compunctionis inebriet, O quanta celeritate charitas iterum pullulabit, & inde flores, & fructus bonorum operum renascentur? Itaq; magnũ donum est etiam fides mortua, & informis, & omni conatu ac viribus conseruãda.

Quibus remedijs conseruetur fides.

At quibus rebus conseruatur fides? Bonis operibus, Auditores. Quibus rebus tandem amittitur? Operibus malis, flagitiis, facinoribus, luxuria, ebrietate, auaritia. Non dico ego quidem, vt Lutherani mentiuntur ac delirant, *omne peccatum esse infidelitatem, & esse non posse in peccatoribus fidem:* hoc ego non dico, noui enim Ecclesiã sagenam esse plenã bonis & malis piscibus nec aliud ignoro in Ecclesia neminẽ esse posse sine fide. Quid igitur dicimus? nempe peccatorũ multitudinem, peccandi facilitatẽ, consuetudinẽ corrupte viuendi viam esse, & quasi gradus quosdam ad infidelitatem. Homines n. ita comparati à natura sunt, Vt id facile ac libenter credant, quod cupiunt, quod placet, ꝙ delectat. Non est difficile voluptuariis & carnalibus hominibus persuadere, sacerdotes vxoratos esse debere, castitatẽ impossibilem esse, ieiunia esse superflua, ciborum delectũ esse superstitiosum. Non est apud auaros difficile vsuras excusare, apud ambitiosos simoniam, apud luxuriosos fornicationem. Legite Euangelium Lucæ: *Audiebant*, inquit, *omnia hæc Pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum.* Non credebãt Pharisæi disserenti Domino ac dicenti, *Non potestis duobus Dominis seruire: non potestis Deo seruire & mammonæ*; quin & deridebãt eum. Quare? Quia erant auari, neq; à mãmona auelli se patiebantur. Rursus alio loco ad ambitiosos, *Quomodo*, inquit Dominus, *vos potestis credere, qui gloriã ab inuicem accipitis, & gloriam, quæ à solo Deo est: non quæritis?* Non miror, inquit, ꝙ non creditis, mirarer potius, si crederitis, quando superbia & ambitio ita oculos vestros excæcauit, vt humilem incessum, honorum contemptorem agnoscere non possitis. Accepissent sane Pharisæi libenter Christum, si non crucẽ, nec humilitatem prædicasse, *sed primos discubitus in cõuiuijs, primas cathetras in synagogis salutationes in foro*, deniq; opes & honores sectatoribus suis promisisset. Itaq; nõ mirum est, si tam multi, & tam facile Mahumeto primum, deinde Luthero nostris temporibus carnis libertatẽ prædicantibus & habenas libidinibus laxantibus se adiunxerint. Erant enim vtroq; tempore,

Capita facile creduntur. *Luc. 16.*

Ioan. 5.

Cur quadam hæreses tam facile incrementum sumpserint.

vt ex

vt ex historiis cognosci potest; mores hominum Christianorũ magna ex parte corruptissimi: Sacramenta. Religio, disciplina ecclesiastica contẽnebantur, conculcabantur, & regnabant omnia genera vitiorũ, ita vt homines iam ita affecti, *sanam doctrinam non sustinerent, sed quærebãt sibi magistros prurientes auribus.* Non fiebant hæretici, ꝙ nemo eis hæreses prædicaret; sed ipsi iam satis erãt ad hæreses suscipiendas pręparati: ligna erãt arida, atq; ad flammã concipiendam maxime idonea, solum desiderabatur, qui ignem mitteret & accenderet. Non defuit diabolus muneri suo, sed repente ministros excitauit, qui & sermonibus, & operibus ignem accenderent. Et iam videmus tum breui tempore plerisq; in locis incendium excitatum, quantum multis annis, & magno labore restingui nõ poterit. Quare fratres mei aliorum exemplo edocti, *ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant:* laborate, operamini, nolite torpere, ne vos sicut multos alios infidelitatis tenebræ cõprehendant. Et sicut is qui noctu, & flantibus ventis lucernam manu tenens iter facit, opponit manũ lumini, ita & nos auditores opponamus manus bonorũ operum sanctæ fidei, ne ventorum flatibus, qui regionem istam perflare cœperunt, exuinguatur, & nos tenebræ comprehendant. Vis frater nõ amittere fidem erga Sacramenta? honora sacramẽta: vtere sacramentis: accede frequẽter & ex animo ad confessionem, communica sanctis mysteriis. Vis non amittere fidem erga ieiunia, erga indulgentias, erga bona opera? Ama ieiunium, amplectere indulgentias cum oportunitas datur, exerce te assidue in bonis operibus. Alioquin quid mirum est, si Deus permittat te circa fidem naufragare? Sane fratres nos ridiculi sumus, & plus quã paradoxa dicere videmur. Dicimus, & certo asserimus sacrã Eucharistiam fontem ipsum gratiæ, & omnium bonorum continere, tamen vix singulis annis & tunc compulsi ad sumendum eam accedimus. Quid est hoc ꝙ agimus? Intelligimus, quæ dicimus? Quis credet nobis? si diceremus, in tali parte vrbis iacet aceruus maximus pecuniarum, & licet omnibus accipere inde, quantũ volunt; quis non statim iret? Certe plateæ non caperent euntes homines, & redeuntes. Sic etiã clamamus contra hæreticos, sacrosanctã Eucharistiam verum, verissimũ, ipsissimumq; Christum Deum & hominẽ continere. Interim tamẽ ita nos gerimus, vt nihil minus credere videamur. Sacra altaria in plerisq; locis sunt plena pulueris, dependẽt hinc inde telæ aranearũ, corporalia, purificatoria, sacra vasa ita in multis locis sunt sordida, vt vomitũ prouocare possint. Sacerdos ipse tam præcipitanter, ita indeuote, ita frigide sacra illa & angelis tremenda mysteria peragit, vt clamare omnib. videatur, se neque Christi, neq; angelorum præsentiam agnoscere. O quam atroces pœnas luent, qui recipiunt pecunias beneficiorum, & in vsum Ecclesiæ vnum obolum non expendunt?

2. Tim. 4. — *Ioan. 12.* — *Multi fideles factis fidem negant.*

Quæ cum ita sint, nolite mirari, si tollitur à vobis regnum Dei, & datur aliis, qui nunc recens in Oriente, & Occidente, & in nouo orbe conuertũtur. Deus enim ita nobiscum agit. Vos, inquit, contemnitis pœnitentiam: tollam à vobis Sacramenta pœnitentiæ, contemnitis Euchatistiã, tollam eam à vobis. Contemnitis sacerdotes, tollam à vobis sacerdotes. Vos enim ita agitis, quasi hæc nihil sint, & ego permittam, vt veniant homines, qui serio dicent hæc nihil esse, & id vobis in pernitiem, & damnationem animarum vestrarum persuadeant: extinguam modicum lumen, quod in vobis est: patiar vt tenebræ vos comprehendant, & in tenebris viuatis, in tenebris moriamini, & ex tenebris interioribus ad tenebras exteriores in gehennam descendatis. Neq; fides mea detrimentũ patietur. Nam si hic minatur, alibi propagabitur. Et hoc ita esse quis non videt auditores? Quam multi quotidie conuertuntur in Oriente, in regionibus latissimis Indiarum? Quam multi in Septentrione, in regnis Iaponiæ? Quam multi in Occidente, in regnis Americæ? Quã multi in Meridie, in regnis Brasiliæ, & in finibus Africæ? Fides recedit auditores, abit ipsa à nobis, neque ipsa detrimentum patitur, quæ alibi propagatur, sed nos detrimentum patiemur, nos tenebris inuoluemur. Ergo *ambulate, dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant. Amen.*

Deus in infidelitatem nos labi finit. — *Ioan. 12.*

CON-

CONCIO II.

DE ANTIQVITATE Catholicæ Ecclesiæ.

DVo sunt, optimi Auditores, quæ nos ad eam fidem & religionem, quam in baptismate suscepimus, & quam in Ecclesia Catholica didicimus, & ad hunc vsque diem professi sumus, conseruandam ac retinendam inprimis iuuant; lumē fidei internum, quod diffusum est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: Argumenta etiam ac testimonia quædam externa, quæ si diligenter inspiciatur ac considerentur, perpendanturque, non parum lucis adferent ad illustrandam nostræ fidei, veritatem. Ac de lumine quidem fidei, quas vires habeat, & quanta cura ac sollicitudine sit conseruandum, ea disseruimus oratione superiori, quæ hoc loco & hoc tempore disserenda esse existimauimus. Nunc argumenta illa externa proponenda sunt, atq; explicanda, vt Catholicum hominem, & salutis suæ studiosum, tam aduersus præsentes, quam aduersus futuros Christianæ Religionis hostes armemus, & super firmā petram iam gratia Dei collocatum ita confirmemus, ac stabiliamus, vt nulla vi, nulloq; impetu eorum ventorum, qui à spiritibus erroris, & seductionis excitati ab aquilone perpetuo spirant, commoueri possit.

Argumēta fidei externa. Radix igitur & quasi fons externorum argumentorum est excellentia atque præstantia nostræ legis. Ea siquidē multa complectitur, quibus omnibus sectis & superstitionibus paganorum & hæreticorum facile antecellit, videlicet, Antiquitatē, Amplitudinem, Frmitatem, Veritatem, Puritatem, efficacitatē, lumen propheticū, splendorem miraculorum, Probitatem vitæ, & alia, quæ concione superiori enumerauimus. Hodie solū de primo argumēto, nempe de antiquitate disseremus: cętera suū locum in concionibus sequentibus habebūt.

Initio igitur lex nostra vetustissima est, siue scripturam, qua ea continetur, siue religionē ipsam considerare volueris. Quemadmodum enim Deus prior est diabolo, & bonum prius, quam malum, & veritas prior mendacio; ita Scriptura Dei, & ciuitas & religio Dei prior omnino est, quam scriptura, & ciuitas, & superstitio diaboli, vt B. Aug. & Tertull. euidenter ostendunt. *Antiquitas legis nostræ.* Libri quos Moyses noster conscripsit, non solum libros, sed & ipsos Deos, & oracula, & templa gentilium multis sæculis vincunt. *Aug. lib. 18. de ciu. cap. 37. Tertull. in Apol. c. 19.* Ac Philosophi quidem omnes Græcorū, partim æquales, partim posteriores, nullo modo superiores nostris Prophetis fuerunt. Porro Orpheus, Musæus, Linus, inuentores Græcarum fabularū primi ante Prophetas quidem nostros, sed non ante Moysen extiterunt. *Actor. 7.* Itaque Græcorum superstitio sine vlla dubitatione, multo est nostra religione recentior. Iam vero sapientia, quam vocant Ægyptiorum ante Moysen nostrū aliqua iam fuisse reperitur: alioqui non diceret in Actis Apostolorum B. Stephanus eruditum fuisse Moysen in omni sapientia Ægyptiorum: sed num Ægyptii sapientes priores Patriarchis nostris fuerunt? Nonne ab ipsis in terra eorum peregrinantibus omnem sapientiam hauserunt? Nonne Isis? quæ literas docuit Ægyptios, temporibus nepotū Abrahæ nata esse perhibetur? Quid vero de Enoch dicemus, qui septimus fuit ab Adam, & membrum Ecclesiæ nostræ existens, de temporibus nostris prophetauit, vt B. Apostolus Iudas in Epistola sua canonica scriptum reliquit.

Sed & hæc nimis antiqua, neq; hoc tempore adeo necessaria prætereamus, & Ecclesiæ ætatem, non ab initio mundi, sed ab eo tempore cōsideremus, quo liberator noster Christus, filios Dei, qui erant dispersi, congregare cœpit. Certe Christiana religio non heri, aut nudiustertius, sed mille quingentis & septuaginta annis à Christo Dei, & Virginis Mariæ Filio inchoata in Palæstina primum, deinde toto orbe vsque ad vltimum terræ seminata & propagata est. Sic enim Prophetæ prędixerant, *De Sion exibit lex, & Verbum Domini de Hierusalem.* *Isai. 2.* Et rursum: *Parum est mihi, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel conuertendas.* *Ibid. 49.*

tendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad vltimum terræ.

Iam vero quis nesciat omnes hæreses esse posteriores? Certe enim Ariani ante Arium non erant, neque Macedoniani ante Macedonium, neque Nestoriani ante Nestorium, neque Pelagiani ante Pelagium, neq; Mahumetani ante Mahumetum, neq; Lutherani ante Lutherũ. Hos vero omnes, quis ignorat post annum trecentesimum, vel quadringentesimum, vel quingentesimum, vel millesimum quingentesimum à Christi Seruatoris aduentu exortos esse? Nonne magnum argumentũ veritatis est, quod nos possumus ita origines singularũ hæresum ostendere, vt nominemus auctorem, notemus annum, designemus locum, ostendamus causam, vel occasionem potius nouorum dogmatum? Ac vt ponamus exemplum in Luthero, Quis nescit sectam, vel sectas potius eorum, qui dicuntur Lutherani, auctore Luthero quondam Monacho Augustiniano, anno decimoseptimo supra millesimum quingentesimum à partu Virginis, Wittenbergæ, quod oppidum est Saxoniæ, occasione indulgentiarum à Leone decimo Pontifice concessarum, primum incepisse? Nam ante illum annũ, neque vnquam vel per somnium nomen Lutheranorum auditum est: sed neq; Lutherus tunc erat Lutheranus. imo vero in Catholica Ecclesia sacerdotem & doctorem, & monachum, & Romani Pontificis obedientẽ filiũ se profitebatur. Deinde quando primum se ab Ecclesia Romana separauit, nullũ penitus inuenit suæ sectæ, sed *ipse primus nulli succedens, & à seipso incipiens*, (vt B. Cyprian. de Nouatiano loquitur) *nouum hominũ cœtum cõgregare cœpit.* Erant n. tunc tẽporis sectæ variæ & permultæ præter Romanam, hoc est, veram & Catholicam Religionẽ, vt Iudæorum, Paganorũ, Græcorum, Iacobitarum, Armenorum, VValdensium, & Boemorum, siue Hussitarum.

Nouitas hæresum.

Certum est autem, vel ipso Luthero teste, nullam earum sectarum, quæ tũc extabant, ei placuisse, ab Ecclesia vero Romana sponte sua eũ recessisse. Quid igitur superest, nisi vt nouã hæresim condiderit? Nam si non est ita, ostẽdat originẽ antiquiorem, numeret suos prædecessores, notet loca & tempora, vbi & quando fuerunt. Nam nisi profecto in aliquo abditissimo penuario inuenerit aliquos suæ sectæ doctores, & antistites, & eos ibidem perpetuo inclusos continuerit, suspicari non possumus, vel vnum qui eum in ea hæresi præcesserit.

Dicet fortasse se nullum quidem inuenisse, sed non ideo nouam Religionem inchoasse, imo potius veterem, quæ Christi & Apostolorũ temporibus florebat, excitasse. Sed solis luce clarius est, nullum vnquam apertius cũ Christi & Apostolorum dogmatibus pugnasse. Nunquid extincta erat, vt eã Lutherus quasi ab inferis reuocare deberet? Et si res ita se habet, vbi est illud: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationẽ sæculi?* Vbi est illud: *Super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*: Vbi est illud: *Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua?* Vbi est illud: *Regni eius non erit finis?* Vbi est illud Cypriani, *Ad Romanã Ecclesiam perfidia non potest habere accessum?* Et illud Hieronymi, *Romanam fidem Apostolico ore laudatam præstigias non recipere, & etiãsi angelus aliter annũtiet, quam prædicatũ est, Pauli Apostoli auctoritate munitũ non posse mutari?* Et illud D. Bernardi, *Dignũ arbitror ibi potissimũ*, nempe in Ecclesia Romana, *resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum?* Quod si non perierat, sicut vere non perierat, vbinam erat antequam Lutherus exoriretur? Num apud Iudæos, aut apud Mahumetanos? an apud Armenos, & Græcos? An apud VValdenses, & Hussitas? At apud ista monstra & portẽta, vel ipso Luthero Iudice, nõ erat. Quid ergo restat, nisi vt in Romana Ecclesia, quæ sola reliqua est, vera Christi fides & Religio permaneret? Quid horum negari aut infirmari potest?

Nugatoria euasio hæreticorum.

Matt. vlt.
Ibid. 16.
Luc. 22.
Ibid. 1.
Cypr. l. 1. Ep. 5.
Hieron. Apolog. cont. Ruffin.
Bern. ep. 190. ad Innocen.

Hoc igitur teneo, Auditores: hic hæreo. Vel perierat vera Religio, cum Lutherus prodiit, vel non perierat. Si perierat etiam Christi promissio periit, & veritas mentita est, quæ eam non perituram affirmauit. Si non perierat, apud aliquos erat: at non apud Paganos, vel Iudæos, vel Græcos, vel Hussitas, igitur apud Romanos. Igitur Lutherus à Romana Ecclesia discedens à vera

Efficax Dilemma.

& antiqua Religione discessit, & falsam ac nouam fabricauit.

Origines Papatus inquiruntur.

Ostendant nunc hæretici, si possint, quo tempore, quo loco, quo auctore cœperit ea religio, & fides, quam impugnant, quam nos antiquam, illi recentem, nos veram, illi falsam, nos Catholicam, isti papisticam appellant. Quis est error Papistarum præcipuus? Certe non alius, si aliquis, quam Romanum Papam toti orbi Christi nomine præsidere, & non solum populorum, sed etiam Episcoporum omnium, Episcopum & Patrem & Doctorem esse. Nam ab hac hæresi (vt ipsi putant) tanquam prima & præcipua nos Papistas vocant, & vocandos censuerunt. Videamus igitur, quando cœperit hic error. Dicite Lutherani, quo tempore Papismus pro Christianismo introductus est? Fortasse regnum Pontificum cum regno scholasticorum Theologorum cœpit, nempe tempore Innocētii Tertii, quando Lateranense Concilium celebratum est, & in eo Ecclesia Romana mater, & magistra omnium Ecclesiarum appellata, & Prædicatorū ac Minorum familiæ exortæ sunt. At ego lego B. Bernardum illis omnibus superiorem, virum doctrina, miraculis, & vitæ sanctitate clarissimum, ita ad Eugenium Rom. Pontificem scribentem: *Sunt quidem & alij cœli ianitores & gregum pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius vtrumq; præ cæteris nomen hæredasti: habent enim illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi vniuersi crediti, vni vnus, nec modo ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Ergo iuxta canones tuos alij in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur, & in ipsos qui super alios potestatem acceperunt. Non si causa extiterit, tu Episcopo cœlum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & tradere Sathanæ potes?* Sed fortasse B. Bern. Eugenio monacho sui ordinis adulabatur, & idcirco nō Theologi scholastici, sed B. Bern. primus Papistarum hæresim excogitauit. Quid igitur de magno Grego. dicemus? Qui multis sæculis Bernard. superior ad Mauritium Imp. ita scribit: *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto & omnium Apostolorum principi Petro Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est?* Quid de beatissimo Leone? qui sermone de anniuersar. suæ assumptionis die ita loquitur: *De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarū gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ Patribus præponatur: vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multiq; pastores, omnes tamen regat Petrus, quos principaliter regit Christus.* Sed fortasse & Gregor. & Leo propriæ sedis causam agentes istam hæresim primo inuenerunt. Quid igitur toti Chalcedonensi Synodo maximæ & sanctissimæ respondebimus, quæ Leonē Pontificem vniuersalem Patriarchā, & Romanam Ecclesiā caput omnium Ecclesiarum appellauit? Quid Nicæno Concil. ex generalibus primo & antiquissimo, quod statuit Episcopos omnes è toto orbe ad Roman. Pont. tanquam ad supremū iudicem appellare, & ad Romanā sedem tanquam ad matrem confugere posset? Id quod & Athanas. & Marcell. & Paulus, & Chrysost. & Theodoret. & alii Patres de suis sedibus pulsi, sæpe fecerunt. Quid respondebimus beatiss. Cyrillo Alexandriæ Episcopo, qui in Thesauro de Rom. Pont. loquens, *Vt membra,* inquit, *maneamus in capite nostro Apostolico throno Rom. Pontificū, à quo nostrum est quærere, quid tenere, quid credere debeamus?* Quid respondebimus magno Athanasio, qui in Epistola ad Marcum Roman. Pontif. vniuersalis Ecclesiæ Papam, & Romanam Ecclesiam caput & magistrā omnium Ecclesiarum appellat? Quid respondebimus magno Chrysost. qui ait: *Petrum vniuerso orbi Christus præposuit.* Et rursum: *Ecclesiæ pater, & caput homo piscator atq; ignobilis?* Quid S. Optatō Mileuit. qui inquit: *Negare non potes, scire te in vrbe Roma Petro primo cathedrā Episcopalem esse collocatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: vnde & Cephas appellatus est, in qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi cathedras defenderent, vbi iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocasset?* Quid respondebimus S. Martyri Irenæo, qui docet, *ad Ecclesiam Romanam, maximam & antiquissimam, propter potentiorem principalitatem*

Bern. l. 2. de consider. — *Greg. ep. ad Maurit. Imp.* — *Leo serm. 3. de anniuers. assumpt suæ.* — *Conc. Cal. ep. ad Leo.* — *Iulius ep. 2. & 3.* — *Cyril. Thesauri.* — *Athan. ep. ad Marc.* — *Chrysost. hom. 55. in Matth.* — *Optat. Mileu. l. 2. contr. Parmen.* — *Iren. l. 3. contr. Valent.*

tem necesse esse, conuenire omnem Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiq; fideles? Quid respondebimus sanctissimo Pontifici, & martyri, & Apostolorum discipulo Anacleto? qui, *Hæc sacrosancta*, inquit, *Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias, & totũ populi Christiani gregem assecuta est?* Quid aliis vetustissimis & sanctissimis Patribus Græcis, & Latinis respondebimus, quorum grauissimis testimoniis ita abundamus, vt aduersarios nostros plane obruere, & ad singula, quæ ipsi proferunt, nos centũ, & eo amplius proferre possimus.

Anacl. ep. 3.

At inquiunt, multi quidem veterum hoc dixerunt, sed adulabantur Pontificibus. O impudentiam hæreticam! Ergone Irenæus, Cyrillus, Chrysostomus, Optatus, & alii Patres integerrimi, sapientissimi, optimi Pontificibus adularentur? Et quamobrem tandem? vt opes ab iis consequerentur? At Pontifices eo tempore pauperrimi temporalium diuitiarum, solis virtutibus diuites erant. Vt Episcopatum sibi compararent? At Episcopatus eo tempore ianua mortis erat. Nam primi qui rapiebantur ad necem, & ad martyria, erant Episcopi. Nõ itaque sanctissimi Patres adualbantur Pontificib quibus potius liberrime in faciem restitissent, si aliquid præter fas aut æquum sibi vsurpare voluissent. Sed esto, adulabantur. Numquid & Christus B. Petro adulabitur? Quid igitur Christo respondebimus? qui vt S. Ioannes commemorat, Petrum nomine proprio appellans, & addito nomine parentis ab alio Simone discernens, & interrogatione quadam ab aliis Apostolis aptissime separans, *Simon*, inquit, *Ioannis diligis me plus his?* Et statim, *Pasce agnos meos.* Et rursum, *Pasce agnos meos.* Et tertio, *Pasce oues meas.* Tibi, inquit, Simoni filio Ioannis, qui me plus cæteris diligis tibi vniuersum gregem meum pascendum committo, hoc est, agnos & oues. Agnos videlicet populum Hebræum, & agnos populum Gentilem: & oues, Episcopos videlicet, qui quasi matres & nutrices populorum sunt. Quid obsecro clarius dici poterat? Quid euidẽtius? Quid expressius? Illi igitur Petri oues, & agni esse recusant, qui Christum pastorem primum & præcipuum non agnoscunt, & qui in die iudicii cum hœdis à sinistris collocari cupiunt. Nam profecto, qui Christi Vicarium hic in terris non sequuntur tanquam oues, illi in die iudicii cum hœdis ad sinistram collocabuntur.

Modestia hæreticorũ S. Patres adulatores appellat.

Ioan. vlt.

Neque vero putandum est, soli Petro, & non successoribus eius hanc amplissimam potestatem esse collatam à Christo. Neq; enim Christus Ecclesiam instituebat, quæ viginti aut triginta annos duntaxat permaneret: & si Apostolicis temporibus caput in Ecclesia necessariũ erat, vt schismatis occasio tolleretur, vt Hieron. loquitur contra Iouinianũ, quando Christiani pauci erant, & boni, & Episcopi erant Apostoli, qui neq; contra fidem errare, neq; mortaliter peccare poterant; certe posterioribus temporibus non minus Ecclesia summo Pontifice indigebat, quam corpus capite, quam exercitus Imperatore, quã oues pastore, quam nauis inter fluctus & procellas constituta duce & gubernatore indigeat.

Non soli Petro, sed etiam successoribus vniuersalis Ecclesiæ commissa.

Habemus ergo non Papismum, sed Lutheranismum esse nouum, neq; nobis quicquam obest, quod hæretici nunc homousianos, nunc Papistas nos vocent. Imo vero hæc ipsa vocabula vetustatem & nobilitatem Ecclesiæ nostræ designant. Quid enim est, Christum esse Patri ὁμοούσιον, nisi naturam & diuinitatem cum Patre habere communem? Ergo homousiani cum dicimur à Christi substantia, & diuinitate nominamur. Pari ratione, si ita nos Papistæ à Papa, vt Lutherani à Luthero dicuntur, quis non videat, quanto sunt Papistæ Lutheranis, & Caluinistis antiquiores? Nam & Clemens, & Petrus, & ipse Christus Papa, id est, Patrum Patres, & Pontifices summi fuerunt. Itaq; vocent nos hæretici Papistas, vocent homousianos, nunquam tamen ab aliquo certo homine, sicut nos illos à Luthero & Caluino, iure poterunt vocare.

Nomẽ Papistarum & Homousianorũ non erubescimus.

Quæ cum ita sint, auditores, tuto nos in arce Ecclesiæ constituti omnes hæreticos homines nouos irridemus, & eis cum Tertulliano dicimus, *Qui estis vos? Vnde & quãdo venistis? vnde modo proditis? Vbi latuistis tãdiu? Nunquã hactenus de vobis audiuimus?*

Hæreticis sua nouitas obyci tur.

Tertul. l. de Præscript.

Opta. Mil. contr. Parmenianũ. Et cum B. Optato, *Vos vestræ cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.* Et cum beatissimo Hilario, *Sero venistis, nimis tarde surrexistis. Iam olim didicimus quid de Christo, & Ecclesia, & Sacramentis credere debeamus. Non bona suspicio est, quod nunc primum apparetis. Siquidem bonum frumentum non post, sed ante zizania, & seminatum est, & natum est.* Recte quoq; cum B. Hieron. grauiter illos admonemus: Hieron. ad Pamm. & Ocean. *Quisquis es assertor nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus: parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post annos quadringentos docere nos niteris, quid antea nesciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsq; ad hanc diē sine vestra ista doctrina Christianus mundus fuit. Illam fidem senex tenebo, in qua puer natus sum.* Et recte eundem Hieronymum paterne admonentem audimus, *Sicubi audieris,* inquit, *eos, qui dicuntur Christiani, non à Domino Iesu Christo, sed à quocunque alio nuncupari, vt Marcionitas, Valentinianos, Campenses, siue Montenses, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi Synagogam esse. Ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt: eos se esse indicant, quos Apostolus futuros pronunciauit.* Recte postremo Apostolū Paulum terribiliter comminantem, formidamus, Galat. 1. *Sed licet nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præter quam quod euangelizauemus vobis, anathema sit.*

Epilogus. Intelligitis tandē quanto timore, quanta cura, quanta sollicitudine, quanto zelo sit nouitas fugienda, antiquitas conseruanda, quando nec ipsis Apostolis, atq; Angelis liberum, aut integrum est aliter docere, quam semel docuerunt. *Sed licet,* inquit, *nos.* Quid est *nos?* Sed licet, inquit, Petrus, licet Andreas, licet Ioannes, licet ego, licet chorus Apostolicus, adeo etiam omnis exercitus Angelorum *euangelizet vobis præter quam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Ac ne forte putaremus hoc verbum ei incaute excidisse, nec eum ex animo dixisse, iterum repetit, *Sicut prædixmus vobis, & nunc iterum dico: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit.*

Quare cum nec Apostolis, nec angelis liceat nouam aliquam fidem condere; sine dubio nec nobis licet, nisi cum detrimento nostræ salutis, & pernicie animarum nostrarum eam recipere.

CONCIO III.

DE MVLTITVDINE credentium, & firmitate nostræ Religionis.

ARGVMENTA, quæ hodierna oratione Domino adiuuante, pertractanda atq; exponenda sunt, si accurate ac diligenter explicentur, non dubito optimi Auditores, quin magnum adiumentum ad veram & antiquam fidem confirmandā allatura sint. Nam cum Catholicam atque orthodoxam nostram religionem esse vetustissimam oratione superiori demonstrauerimus, recto ordine sequitur, vt de amplitudine & firmitate eiusdem Religionis differamus. Hæc vero sunt argumenta duo cum primis potentia atq; efficacia ad omnes profanas hæreticorum nouitates repellendas, & fidem veterem, sacrosanctamque Religionem in pristino statu atq; honore retinendam.

Ac primum, conuersio totius orbis argumentum est multis nominibus inuictissimum, & admiratione atq; stupore dignissimum, quod tam innumera hominum multitudo omnium gentium, omnium ætatum, omnium conditionum, pauperes, diuites, nobiles, ignobiles, eruditi, inerudití, viri, mulieres, iuuenes, senes tanta fuerint celeritate & facilitate conuersi: Deinde, quod ad prædicationem hominū ignotorum, pauperum, & abiectorum, nec vsq; adeo eloquentium, antiquas leges & ritus maiorum suorum abiecerint. Tertio, quod Christi legem, legem carni & sanguini contrariam, legem, quæ mysteria continet omnem captum hominum vincentia, legem, quæ nihil in hoc seculo nisi cruces & tribulationes promittat, tanta alacritate ac deuotione susceperint. Quarto, φ non solum susceperint: sed ita susceperint, vt millies torqueri & mori, totūq; sanguinē profundere

fundere maluerint, quam legem semel susceptam deserere. Postremo, quod ita res euenerit sicut Prophetæ ante prædixerant: ac vt alios prætereamus *Adorabunt*, inquit Dauid, *omnes Reges terræ, omnes gentes seruiet ei*: & rursum, *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum*: & alibi: *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam*. Cuius rei illustrissima figura in die Pentecostes mundo demonstrata est. Tunc enim non solum in vna, atque eadem domo, quæ totius Ecclesiæ typum gerebat, omnium gentium linguis Deus laudabatur à fidelibus, sed etiam cum primum Apostoli legem Euangelicam in vrbe Ierosolyma tanquam præcones Dei clarissima voce promulgarent, erant in ea vrbe simul congregati Parthi, Medi, Elamitæ, & qui habitabant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Ægyptum & Lybiam, necnon Romani, Arabes, Cretes, & vno verbo, homines de omni natione, quæ sub cœlo est. Quod nihil aliud quam Ecclesiæ vniuersitatem, & amplitudinem significabat. Sane qui ex hoc argumento nõ intelligit, Christianam legem veri & omnipotentis Dei esse legem, non video, quo pacto non ratione atque intelligentia carere existimandus sit.

Psalm. 71.

Psalm. 2.

Comparatio inter doctrinam gentilium & fideliũ.

Si Philosophi Paganorum & hæresum inuentores multos ad suos errores pertraherent, minime mirum videri deberet. Nihil enim ij docent, quod rationem superet: nihil præcipiunt, quod facile fieri non possit. Denique sectæ eorum viæ sunt latæ, nec vllas angustias, vel in rebus credendis, vel in perficiendis habent. At persuadere hominibus vnam atque eandem naturam in tribus personis existere, hominem in patibulo crucis suspensum esse Deum, virginem quandam sine detrimento virginitatis cõcepisse & peperisse, omnes homines in sua ac propria carne resurrecturos, etiam eos quos incendium absumpsit, vel beluæ deuorarunt: præterea, diligendos inimicos, non reddendum malum pro malo, ferendas calamitates, condonandas iniurias, contẽnendos honores, & alia id genus altissima & subtilissima dogmata, quis potuit nisi Deus?

Vnde beatus Augustinus lib. contra epistolam Manichæi, quæ fundamenti appellatur, *Quis*, inquit, *tantam multitudinem induceret ad legem carni & sanguini contrariam nisi Deus?* Et lib. vigesimo secundo ciuita. de ciuitate Dei aperte ostendit, esse quidem arduum ac pene incredibile, mortuos resurrecturos; sed non minus incredibile, mundum pene totum credidisse rem tam incredibilem: sed omnium maxime incredibile, id mundo non ab eloquentissimis & sapientissimis Philosophis, nec multis annorum centuriis, sed ab humilibus piscatorib. paucissimis annis esse persuasum. Ille igitur, quo auctore breuissimo tempore oracula toto orbe, quasi lapidibus obstructa obmutuerunt, & dæmonum cultus & sacrificia cessauerunt, & omnes pene homines legem carni & sanguini contrariam susceperunt, quis esse potest, nisi Deus?

Aug. cont. ep. fundã. & 22. de ciuit. c. 5.

Legite librum beati Athanasii de humilitate Verbi, vel certe sermonem Theodoreti de legibus ad Græcos, ibi videbitis, quã tis conatibus summi Philosophi præstantissimis ingeniis, maximaque eloquentia, quam parum profecerint. Vix enim vllus est eorum, qui aliquos paucos, saltem è vicinia, ad suas leges pertrahere potuerit. *At nunc illi piscatores*, inquit Theodoretus, *sutorque tentoriorum cunctis nationibus legem Euangelicam detulerunt: neque solum Romanos quique viuunt sub Romano Imperio; sed Scythas quoque & Sauromatas, & Indos: præterea Æthiopes, Persas, Syros, Hircanos, Britãnos, Cimmerios, Germanos, vtque semel dicatur omne hominum genus, nationesque omnes crucifixi leges accipere persuaserunt.* Neq; est hæc amplificatio Theodoreti, Auditores: nam & D. Leo fide dignissimus testis, sermone de natiuitate Petri & Pauli, Romanã vrbem alloquens, *Per sacram*, inquit, *B. Petri sedem caput orbis effecta latius præsides religione diuina, quam dominatione terrena. Quamuis enim multis aucta victoriis, ius imperii tui terra marique protuleris; minus tamen est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subiecit.* Itaque temporibus B. Leonis maior erat orbis Christianus, quam orbis Romanus, & plures populi Romani Pontifici quam Romano Imperatori

Amplitudo Christianorum.

Leo ser. 1. de natali Petri & Pauli.

parebant. Et quod maius est, beatus Martyr Irenæus, qui temporibus Apostolorum fuit vicinissimus, li. I. contra hæreses, *hanc prædicationem*, inquit, *& hanc fidem cum accepit Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit, quasi vnam animam habens, & vnum cor: & constãter prædicat, docet, & tradit, quasi vnum possidens os: neque hæ, quæ in Germania fundatæ sunt Ecclesiæ, aliter credunt, neque hæ, quæ in Iberis, neque hæ, quæ in Celtis, neque hæ, quæ in Oriente, neque hæ, quæ in Occidente, neque hæ, quæ in Ægypto, neque hæ, quæ in Lybia, neque hæ, quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut Sol omni creaturæ Dei in vniuerso mundo vnus & idem est; sic & lumen & prædicatio veritatis vbique lucet & illuminat omnes homines, qui volunt ad agnitionem veritatis venire.* Hæc B. Irenæus. Quid? quod ipsis Apostolicis temporibus iam pene in toto orbe Euangelium coruscabat? Apostolus n. Paulus est, qui ad Ecclesiam Coloss. scribens, ait, *Si tamen permanetis in fide fundati & stabiles, & immobiles à spe Euangelij, quod audistis, quod prædicatum est in vniuersa creatura, quæ sub cœlo est.* Habemus igitur quanta celeritate, quantoq; miraculo in omnem orbem terrarum sese Religio sancta diffuderit, & diuersissimas gentes, linguis, moribꝰ, regionibus dissitas, tanta pace coniunxerit, vt omnes vnam domum inhabitare, & vnũ cor, vnum os, vnum animum habere videãtur. Quæ vnquã hæresis licet facilia & credibilia prædicans, ac carni & sanguini blãdiens, & Principum atque Imperatorum fulta præsidiis, hos progressus habuit? Quæ vnquam, non dico orbem totum, sed totam prouinciam aliquam occupauit? Valentiniani & Marcionitæ in magnam quidẽ multitudinem excreuerãt, sed Irenæo teste vix duo, aut tres in tanta multitudine de eisdẽ rebus eadem dicebant. Arriani orbem pene totum infecerant, sed neque ipsi de rebus ijsdem eadem loquebantur.

Iren. libr. I. cont. hæres. c. 3.

Ab Apostolorum temporib. Coloss. I.

Paucitas hæreticorũ idem sentientium.

Vix dum enim Arriana hæresis nata erat, cum in varias dissentientes sectas diuisa est. Aliud Acatiani, aliud Eunomiani, aliud Macedoniani de summis nostræ fidei mysterijs dicebant: tamen omnes vnum & eũdem Arrium parentem agnoscebant. Impietas Mahumetana magnam partem Africæ atque Asiæ absumpsit: sed ipsa quoque, præterquam quod in sectas varias supra septuaginta in ipso suo exordio diuisa perhibetur, nunquid aliquando Italiam, Galliã, Germaniam occupauit, aliasq; orbis Christiani regiones, sicut Catholica Christi Ecclesia Orientem & Meridiem tenuit, & ex parte etiam nunc tenet? Hæretici nostri tẽporis, quando Asiam & Africam viderunt? Quando nomen Lutheri aut Caluini in Ægypto, Libya, Arabia, Æthiopia, Perside auditum est? Et in isto angulo orbis terrarum, vbi nidum suum posuerunt, nonne ita sunt inter se diuisi, vt vix duo reperiantur, qui secum in omnibus consentiant? Nonne eis cum B. Augustino dicere possumus, *Vos autem & tam pauci, & tam turbulenti, & tam noui, nemini dubium est, quin nihil dignum auctoritate præferatis?* Non est igitur, nec fuit vna aliqua hominum congregatio idẽ dicentium, ac sentientium, & Deum eundẽ ijsdem ritibus, ac cæremoniis colentium, qui totũ orbem occupauerit, præter Christi veram & orthodoxam Ecclesiam, quæ sola optimo iure, inuitis & reclamantibus hæreticis, & Catholicæ & vniuersalis nomen semper obtinuit.

Aug. l. de vtilit. creden. c. 14.

Sed fortasse ista Religio, sicut celeriter creuit, ita est & celeriter extincta. Non ita Auditores, sed contra potius ita firmas & altas radices iecit, vt nullum vnquam Imperium armis & exercitibus munitum, & ab hominibus prudentia & eloquentia excellentibus gubernatum, tam diu durare & permanere potuerit. Atque hoc est, argumentum alterum, quod iam sequitur explicandum.

Ac vt omitam regna atq; imperia sæcularia, quæ sicut armis inchoantur & augentur, ita etiam armis debilitantur & euertũtur: Hæreses omnes nonne post Ecclesiam exortæ, & ante Ecclesiam extinctæ sunt? Recenset Irenæus hæreticorum sectas varias post Christi ascẽsionem circiter viginti, Tertullianus viginti septem, Epiphanius octoginta, Theodoretus septuaginta sex, Damascenus cẽtum, Augustinus octogintaocto, Philastrius centum vigintiocto: ex illis

De firmitate Ecclesiæ, & instabilitate hæreticorum.

illis omnibus non vel vna reperitur, quæ aliquando funditus non interierit. Vbi sunt modo Simoniani, Menandriani, Marcionitæ, & alia tam multa genera sectarũ? Nec ipsi, nec eorum successores, nec eorum libri, nec monumenta vlla remanserunt: & nisi eorum nomina in libris Catholicorum Patrum, qui cum eis decertarunt, legeremus, an vnquã eiusmodi sectæ extitissent, scire vix possemus. Excitantur quidem hoc tempore atque ab inferis reuocantur veterum errores, sed propterea aliquando non interierunt. Certe Theodoretus tempore suo testatur, omnes antiquas hæreses paucis exceptis plane defecisse. Quid? Hæresis Arriana, quæ magnam partem orbis infecerat, & Imperatores, Reges, Episcopos sine vllo numero deceperat, ita vt plane immortalis videretur, nonne ita tandem defecit, atque extincta & sepulta fuit, vt multis annorum centuriis, nec nomen eius in orbe terrarum extiterit? Sed quid imus tam procul? Hæresis Lutherana nonne temporibus nostris exorta, iam plane exaruit? Tametsi enim multi sunt, quos Lutheranos vocam⁹, tamen paucissimi sunt, qui ipsa dogmata Lutheri, vt tradita sunt, integra & inuiolata custodiant. Et si is nunc ab inferis rediret, periculum esset, ne vllum inueniret, qui se recognosceret. Sed nec ipse sua dogmata amplius cognosceret, ita nepotes ac posteri eius in aliam formam Lutheranam fidem atque Euangelium redegerunt.

Theod. l. 3. hæret fab.

Ecclesia vero Christi super firmam petrã ædificata, nullis vnquam procellis, aut tempestatibus euerti potuit. Semper enim Romana Ecclesia, quæ caput est Ecclesiarum, mansit: nec vnquam defecit in Apostolica sede sacerdotum successio, nec vnquam homines aliqui, imo nunquam populi, aut Episcopi defecerunt, qui cum isto capite tanquam vera membra cohærent.

Sæpe capta atque euersa fuit Roma, sæpe Dominos mutauit: nunc eam Principes Pagani, nunc Imperatores Christiani, nũc Reges Arriani tenuerunt, ea tamen fidem nũquam mutauit.

Cecidit sedes Augusti, sed Petri sedes nunquam cecidit. Interrumpi potuit series Romanorum Imperatorium, sed Pontificũ series & Petri successorum nunquam potuit. Et quod magis admirandum, ex Ecclesiis cæteris eæ solæ diuturnæ & stabiles esse potuerunt, quæ se ab isto capite non separauerunt. Vbi quæso nunc est Patriarcha Alexandrinus? Vbi Antiochenus? Vbi Constantinopolitanus? Vbi Ierosolymitanus? Vbi sunt sedes atque Ecclesiæ Africanæ? Vbi sunt Ecclesiæ ab Apostolis fundatæ, Corinthia, Ephesina, Thessalonicensis, Colossensis, Philippensis? Nonne statim atque ab Ecclesia Romana recesserunt, tanquam rami à radice præcisi exaruerunt?

Illa Ecclesia magis diuturna, quæ Romanæ firmius adhæserũt.

Atque ista perpetuitas, ista continuatio, ista constantia Religionis, ista nunquam interrupta series, & summorum in Ecclesia principali successio sacerdotum, argumentum illud est, quo semper maiores nostri ora hæreticorum obstruxerunt. Cum enim hæretici apud se veram Ecclesiam, & sinceram doctrinam esse iactarent, quærebant ab eis Patres nostri, Catholici Doctores, & vnde vobis hæc doctrina? Per quorum manus à Christo ad vos deuenit? Ostendite successionem Episcoporum vestrorum. Quod cum facere non possent, obmutescebant. Ipsi vero sancti Patres tametsi in suis proprijs Ecclesijs & sedibus perpetuam successionem Episcoporum demonstrare fortasse non poterant, eam tamen in Romana sede, cuius ipsi membra erant, apertissime demonstrabant. B. Irenæus lib. 3. contra hæreses, *Maximæ, inquit, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, & à gloriosissimis duobus Apostolis, Petro & Paulo Romæ fundatæ, & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habent ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successionem Episcoporum peruenientem vsque ad nos iudicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, & cæcitatem, & malam sententiam præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est, conuenire omnem Ecclesiam, hoc est, qui vndique sunt fideles, in qua semper ab his, qui sunt vndique, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.*

Perpetua successio Romanorũ Pontificũ validum argumentũ Catholicæ fidei.

Iræ. l. 3. aduer. hæres.

Hæc B. Irenæus. Quib. dictis enumerat ordine Romanos Põtifices ab Apostolo Pe-

tro vſque ad S. Eleutherium, cuius tempore ipſe viuebat: & tunc demum ſubdit, *Hac igitur ordinatione & ſucceſſione ea, quæ eſt ab Apoſtolis in Eccleſia traditio, & veritatis prædicatio, peruenit vſque ad nos, & eſt pleniſſima hæc oſtenſio.* Iam vero Septimus Tertullian⁹ libr. de præſcriptione aduerſus hæreticos, *Edant*, inquit, *hæretici origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordines Epiſcoporum ſuorũ, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentes, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem, & anteceſſorem. Hoc n. modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos referunt: ſicut Romanorum Eccleſia B. Clementem à Sãcto Petro ordinatum refert. Confingant tale quid hæretici. Quid enim illis poſt blaſphemiã illicitum eſt?* Porro B. Cyprian. Epiſtola ſexta lib. primo de Nouatiano hæreſiarcha loquens, *Paſtor*, inquit, *haberi quomodo poteſt, qui manente vero paſtore, & in Eccleſia Dei ordinatione ſuccedanea præſidente, nemini ſuccedens & à ſeipſo incipiens, alienus ſit & profanus?* Quæ verba nonne optimo iure, & Luthero, & Caluino, & omnibus hæreſiarchis conuenire poſſunt? Nonne vnuſquiſq; eorum nemini ſuccedens à ſeipſo incepit? Sed quid de Optato, Epiphanio, Auguſtino, Hieronymo dicemus? Nonne Diuus Optatus libr. ſecundo contra Parmenianũ, poſteaquam enumeratis omnibus Romanis Põtificibus, Catholicæ Eccleſiæ originem & continuationem oſtendit, hæreticis quaſi inſultans, *Veſtræ*, inquit, *cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiã vendicare?* Nonne D. Epiphanius cõtra hæreſim vigeſimam ſeptimam ſcribens, & B. Auguſtinus in epiſtola 165. ad idem propoſitum eorundem Romanorum Pontificum indicem texuerunt? Et ſi quæramus à Beato Auguſtino, quid eum tam firmiter in gremio Eccleſiæ Catholicæ tenuerit, nonne reſpondebit, quod in libro contra epiſtolã fundamenti ſcriptum reliquit: *Tenet me in ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio ſacerdotum?* Quod ſi poſtremo à B. Hieronymo conſilium petamus, in qua potiſſimum Eccleſia ſit permanendum, nonne reſpondebit, quod in Dialogo contra Luciferianos extremum poſuit, *Breuem tibi apertamque animi mei ſententiam proferam, in ea Eccleſia eſt permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata vſque ad hanc diem durat.*

Tert. l. de Præſcript.

Cyp. l. 1. ep. 6.

Epiph. Hæreſ. 27.

Au. ep. 165.

Idem l. cõt. ep. fundam.

Hier. Dialog. aduerſ. Luciferia.

Quæ cum ita ſint, Auditores, quis nõ videt, quale, & quantum ſit hoc argumentũ? Cur enim ſancti Patres tanta ſollicitudine Romanorum Pontificum indicem texebãt? Et ſi Irenæus tanti fecit tredecim Romanorum Pontificum non interruptam ſeriem, & Eccleſiæ ad centum & octoginta annos continuationem: ſi Optatus, Epiphanius, Hieronymus, Auguſtinus tanti fecerunt ſeriem & continuationem non multo longiorem, nempe annorum quadringentorũ & ſexaginta, & Romanorum Pontificum ad ſummum quadraginta? quid hoc tempore dicerent, quomodo exultarent, quomodo triumpharent, qua libertate Lutheranis & Caluiniſtis ora obſtruerent, ſi in Eccleſiam eandem annis mille quingentis & ſeptuaginta permanſiſſe, & Romanos Pontifices ſuper ducentos numerari, & nunquã eorum interruptam ſeriem, ſucceſſionemq; viderent?

Eo anno videntur hæc ſcripta.

Sed fortaſſe non habuit Catholica Eccleſia hoſtes vllos, qui eam impugnarent: imo vero nihil vnquam tanta hoſtium multitudine, tanta potentia, tantis viribus oppugnatum eſt. Cœperunt initio Iudæi Chriſti Eccleſias deuaſtare, ſed cum hoc de more non bene ſuccederet, Imperatores orbis Diabolus excitauit. Itaque Monarchæ potentiſſimi, non vnus, aut duo, ſed decem, aut duodecim variis temporibus totis ſui Imperii viribus nomen Chriſtianum delere aggreſſi ſunt. Sed quid tandem profecerunt? O rem incredibilem, & tamen veram! deleuerunt Imperatores Romani vrbes potentiſſimas, fuderunt exercitus barbarorum innumerabiles, domuerunt armis ferociſſimas nationes, & Chriſti Eccleſiam ſola patientia, ac fide armatam, & non repugnantem, nec reſiſtentem vincere nõ potuerunt. Mactabantur ſancti Martyres vſque ad carnificum defatigationem, & gladiorum obtuſionem, & ſemper maior ac maior Chriſtianorum numerus apparebat. Itaque recte Tertullianus Martyrum ſanguinem

Ipſis perſecutionibus ſolidatur & creſcit Eccleſia.

guinem

guinem semen appellauit. Et B. Leo sermone de S. Petro & Paulo, *Non minuitur*, inquit, *persecutionibus Ecclesia, sed augetur: & semper ager Dominicus segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur.* Ita est, Auditores, occidebatur vnus, & conuertebantur decem: occidebantur decem, & conuertebantur centum: ocidebantur centum, & conuertebantur mille: & quemadmodum aquæ diluuij domicilia Regum & Principum operiebant, & prosternebant: Arcam vero Noe in sublime ferebant & extollebant, ita prorsus persecutiones mundi regna & imperia euertunt, sed Christi Ecclesiã semper subliміorem & illustriorem reddunt. Quid de Philosophis & Oratoribus dicam? Quibus sapientiæ & eloquentiæ facibus prisci illi Philosophi, & Rhetores contra Christianam Religionem in hominum pectoribus odium incendere conabantur? Quam multa scripsit Porphyrius? quam multa apostata Iulianus? quam multa Libanius sophista? quam multa Epicureus Celsus? quam multa Platonicus Proclus? quam multa omniũ hominum scelestissimus Lucianus? Quid? quod publice edebantur acta Pilati, in quibus multa turpissima & contumeliosissima fingebantur de Christo, & ea præceptores pueros suos docere compellebãtur, vt cum ipso pene lacte odium cõtra Christum imbiberent? & tamen de omnibus tandem inuictissima triumphauit Ecclesia. Finierunt demum aliquando bella, & persecutiones Ethnicorum, sed repente eis hæreticorum arma, multo grauiora, & periculosiora successerunt. O quoties dæmon hæreticorum acies renouauit? O quot victorias, quot palmas, quot triumphos Christi Ecclesia reportauit! Vincebantur Sabelliani, succedebant eis Ariani. Vincebantur Arriani, succedebant eis Nestoriani. Vincebantur Nestoriani, succedebant eis Eutychiani. Iure igitur ac merito D. Augustin. lib. de vtilitate credendi exclamat: *Dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsq; ad confessionẽ generis humani ab Apostolica sede per successionem Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, culmen auctoritatis obtinuit?* Et nos Auditores, dubitabimus, eam Ecclesiam non esse de fæce Lutheranorum triumphaturam, quæ de centum, & eo amplius hæreticorum exercitib. triumphauit? Quare certissimi simus, Romanam Ecclesiam eam esse, aduersus quam *portæ inferi non prævalebunt:* & regnum istud, iuxta Danielem, *quod in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur, & comminuet, & consumet vniuersa regna, & ipsum stabit in æternum;* & de quo Angelus ad Mariam, *Et regni eius non erit finis.*

S. Leo ser. de Petro & Paulo.

Aug. li. de vtilit. cred. c. 17.

Matth. 16. Dan. 2. Luc. 1.

CONCIO IV.

DE VERITATE ET CONSONANTIA CAtholicæ doctrinæ.

VERITATIS certissimum signum esse consonantiam doctrinæ, errores vero ac mendacia semper seipsa destruere, vsqueadeo verum & omnibus notum ac perfectũ est, Auditores optimi, vt id non solum viri sapientes doceant, sed etiam cõfirmet vulgus, & ipsi quoque mendaces veritatis hostes, sæpe fateri vel inuiti cogantur. Nam quemadmodum inter virtutes & vitia illud interesse scimus, quod virtutes quasi chorum quendam faciunt, & sunt inter se quadam naturæ cognatione, & societate ita cõiunctæ & copulatæ, vt omnes inueniuntur ab omnibus & nulla à cæteris seiuncta ac separata vim & dignitatem, ac perfectionem suam retinere possit: contra vero in Republica vitiorum, ius colitur nullum, nulla sunt fœdera pacis, sed perpetuo litigant auaritia cum prodigalitate, cum pusillanimitate contẽdit audacia, & de cæteris ad eundem modum: Pari ratione non solum verũ cum vero non pugnat, sed etiam veritas ornat, & illustrat veritatem, mendacia vero superbiæ plena sunt, & vnum alterum non patitur, atq; idcirco semper dissident inter se, & vnum euertitur, atq; destruitur ab altero. Hinc enim vulgo ab indoctis passim dici audimus, *Oportet mendacem esse memorem*, cum nihil facilius, & quasi naturalius sit, quam in fabulis narrandis, & præsertim si pro-

Veritatis signũ consonantia: mendacij vero contradictio.

si prolixæ sunt, & ex multis mendaciis constent, narratorem obliuisci sui, & secum pugnare. Nec solum vulgus, sed & aduersarii nostri, huic veritati testimonium præbent, atq; omnium nomine vnius Martini Lutheri testimonium apertissimum, & verissimum recitabo, vt omnes intelligāt Catholicos & hæreticos, qui in aliis rebus pene omnibus dissident inter se, in hoc vno principio mirifice conuenire. Is igitur in libro, quem de monasticis votis inscripsit, his verbis nos admonet, *Mendacia certius dignoscere non potes, quam quando sibimet ipsis contraria sunt: à Deo enim ordinatum est, vt impij semper seipsos confundant, & vt mendacia non consonent, sed semper contra semetipsa testentur.* Testimonium hoc verum est, Auditores, & nos in eius discutiendis sententiis eo libenter vtemur. Differendum est enim hodierna oratione de veritate, seu cōsonantia, & concordia admirabili Catholicæ doctrinæ, quæ est quarta laus nostræ religionis, & post antiquitatem, amplitudinem, & firmitatem, de quibus superioribus concionibus egimus, iam recto ordine quarto loco sequitur explicanda.

Luther. li. de vot. monast.

Scripturas igitur nostras, nec non Conciliorum decreta, & Summorum Pontificū definitiones, verissima esse, & à spiritu veritatis dictata, satis abunde testatur incredibilis quædam, & plane diuina consensio, quæ in Scripturis sanctis, & Christianis dogmatibus reperitur. Ac vt de Scripturis propter Mahumetanos, & Ethnicos, qui eas non recipiunt, prius dicamus.

Consonantia scripturarum.

Quanta quæso admiratione, ac stupore dignum est, Scriptores sanctos non vnum, aut duos, sed multos & varios fuisse, & variis linguis, occasionibus, locis, temporibus scripsisse, & nihilominus ita secum in omnibus consentire, vt ab initio Geneseos, vsque ad extremam Apocalypsim, nulla in eis dissensio reperiatur: Vnum atq; eundem multa scribere, & nunquam à se dissentire, magnum est: multos de multis, & variis rebus disputare, & vnum cum alio nunquam pugnare, simile prodigio est. Quid igitur de Scriptoribus sanctis dicemus, qui non solū multi & varii fuerunt, sed ita locis dissiti, vt sæpe inter vnum & alium infinita maris & terrarum spatia interiacerent, ita temporibus separati, vt sæpe vnus alium non solum nunquam viderit, sed nec de eo quicquam vnquam audierit, & tamen ita scripserunt, vt sancti libri non à multis, sed ab vno quasi pluribus linguis, & calamis scripti esse videantur. Quocirca diuino prorsus consilio Spiritus sancti, vt B. Augustinus 18. de Ciuit. Dei sapienter monet, nec nimis multi, nec nimis pauci Sancti Scriptores esse debuerunt: non nimis multi, ne multitudine vilesceret, quod clarum religione esse oporteret: non nimis pauci, vt semper in eis esset prædicanda & admiranda consensio. Porro sanctæ Scripturæ non ea solum ratione aliæ aliis, posteriores prioribus cohærere dicendæ sunt, quod secum non pugnent, quod est vnum genus concordiæ; sed etiam quod quicquid vetus scriptura futurum prædixit, id totum scriptura noua factum atque impletum esse demonstret, quod est aliud concordiæ genus, multo sine vlla comparatione nobilius. Cuius rei typum gerebant duo Seraphim illi, qui vt apud Prophetam Isaiam legimus, admirabili consensione clamabant alter ad alterum: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus DEVS exercituum*: nec non duo Cherubim, quæ alis tegebant propitiatorium, vnde Deus loquebatur, & quorum vultus alter ad alterum semper intuebantur. Hæc enim sunt duo Testamenta, vetus & nouum, quæ ita se inuicem aspiciunt, & alterum ad alterum clamat, vt quicquid vnum loquitur promittendo, alterum repetat adimplendo. Exemplum ponamus in Christo, cuius iam imminet dies natalis, & quem omnino diuinæ paginæ tanquam finem & scopum intuentur. Vetus Testamentum dicit: *Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Nouum respondet: *Quod in ea*, nempe in Virgine Maria, *natum est, de Spiritu sancto est.* Vetus dicit: *Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es.* Nouum respondet: *Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iuda.* Vetus dicit: *Orietur stella ex Iacob.* Nouum respondet: *Vidimus stellam eius in Oriente.* Vetus dicit: *Omnes de Saba venient aurum, & thus deferentes.* Nouum respondet: *Obtulerunt ei aurum, thus & myrrham.* Vetus dicit:

Aug. 18. de ciu. c. 41. *Isai. 6.* *Exod. 37.* *Isai. 7.* *Matth. 1.* *Mich. 5.* *Matth. 2.* *Num. 24.* *Matth. 2.* *Isai. 60.* *Matth. 2.*

Isai.62. dicit: *Dabitur ei nomen nouum, quod os Domini locutum est.* Nouum respondet: *Vocatū est nomen eius Iesus, quod vocatū est ab Angelo priusquam in vtero conciperetur.* Vetus dicit: Luc. 2.
Isai. 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptū.* Nouum respondet: *Accipe puerum & matrē eius, & fuge in Ægyptū.* Matth.2.
Psal.76. Vetus dicit: *In mari via tua, & semita in aquis multis.* Nouum respondet: *Venit Iesus ambulans super mare.* Matth.14. Vetus dicit: *Mittam ad eos piscatores & piscabuntur eos.* Ierem.16. Nouum respondet: *Venite post me faciam vos piscatores hominū fieri.* Matth.4. Vetus dicit: *Prophetā suscitabit tibi Dominus de medio fratrum tuorū.* Deut.18. Nouū respondet: *Quia hic est vere Propheta, qui venturus est in mundū.* Ioan.6. Vetus dicit: *Aperiam in parabolis os meum.* Isai.35. Nouum resp. *Locutus est eis multa in parabolis.* Luc.7. Vetus dicit: *Tunc aperientur oculi cœcorū, & aures surdorum patebūt, tunc saliet, sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorū.* Zach.9. Nouum resp. *Cœci vident, claudi ambulant, leprosi mundātur, &c.* Matth. 11.
Zach. 11. Vetus dicit: *Ecce Rex tuus veniet tibi māsuetus & iustus, &c.* Nouum resp. *Adduxerunt asinam, & pullum, & eum desuper sedere fecerunt, &c.* Matth.21. Vetus dicit: *Appenderunt mercedem meam triginta argenteis.* Thren.3. Nouum respondet: *At illi contulerunt ei triginta argenteos.* Matth. 26. Vetus dicit: *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.* Dan.9. Nouum resp. *Tunc expuerūt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt, &c.* Phil. 2.
Dan.9. Vetus dicit: *Post hebdomadas septuaginta occidetur Christus.* Nouum respondet: *Christus factus est obediens, vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Ioan.19. Vetus dicit: *Et non erit eius populus, qui eum negaturus est.* Isai.53. Nouum resp. *Clamauerunt omnes, Non habemus Regē, &c.* Matth.27. Vetus dicit: *Et cū sceleratis deputatus est, &c.* Nouum respondet: *Crucifixerunt cum eo latrones.* Psal. 21. Vetus dicit: *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem, &c.* Matth.26. Nouum respondet: *Diuidentes vero vestimenta eius, miserunt sortem.* Vetus dicit: *Os non comminuetis ex eo.* Exod. 12. Nouū respondet: *Vt viderunt eum mortuum, non fregerunt eius crura.* Ioan. 19. Vetus dicit: *Non relinques animam meam in inferno, &c.* Psal.15. Nouum respōdet: *Deus vero suscitauit eum à mortuis tertia die.* Act. 2. Vetus dicit: *Ascendet pandens iter ante eos.* Mich.2. Nouum respondet: *Videntibus illis, eleuatus est, & nubes suscepit* Act.1. *eum ab oculis eorum.* Vetus dicit: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem.* Ioel.2. Nouum respondet: *Effudit hoc donum Spiritus sancti, quod vos videtis, & auditis.* Act. 2. Vetus dicit: *Posui te in lucem gentium, vt sis salus mea, &c.* Isai.49. Nouum respondet: *Audientes autem gentes gauisi sunt, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* Act.13.

O consensio incredibilis! O concentus! O harmonia vere diuina diuinarum literarum! Et quis erit ita stupidus, vel obstinatus, qui tam admirabili concordia scripturarum nostrarum perspecta, eā à Spiritu S. ab ipsa sapientia, & veritate profecta esse non confiteatur? Quod si vellemus omnia loca percurrere, dies non sufficeret: & si non verba solum; sed etiam res gestas, & vmbras, ac figuras cum rebus figuratis atq; adumbratis conferre conaremur, immensam orationem susciperemus.

Consonantia Conciliorum & Decretalium. Neq; vero Scripturæ duntaxat, sed etiam omnia probatorum conciliorum Catholicæ Ecclesiæ à primo Nicæno vsq; ad vltimū Tridentinum, & omnium Summorū Pontificum à B. Petro vsq; ad Gregorium XIII. definitiones atque decreta, ita sibi cohærent, ita secum in omnibus consentiunt, vt quamuis diuersis in locis, diuersis temporibus, à diuersis Patribus, contra diuersas & sæpe contrarias hæreses promulgata atque edita sint; nulla tamen in eis, audacter dicimus, nihil timemus, nulla in eis vel minima discordia reperiatur. Cuius rei argumentum est primum, quod omnia simul recipit ac veneratur Catholica Christi Ecclesia, quod certe non faceret, si vnum cum alio vlla ratione pugnaret. Deinde, quod non extat, neque vnquam legimus, aut audiuimus, extitisse Concilium aliquod vere Catholicum, in quo prius aliquod concilium, aut omnino, aut ex parte repudiatum, vel reprehensum fuerit: sed potius contra videmus posteriora semper venerari priora, eorum vestigiis insistere, & sua decreta eorum decretis annectere, quasi catenas catenis, & annulos annulis, quibus fortissime astringitur, vincitur, conseruatur, & ornatur Ecclesia: & quæ à prioribus sæpe dicta sunt, ea à posterioribus confirmari, exponi, illustrari, augeri; nunquā tamen destrui.

ſtrui, aut euerti. Poſtremo, quod aduerſarii noſtri, nullã adhuc pugnantem ſententiam in noſtris dogmatibus atque decretis oſtendere potuerunt, ſed fortaſſe non ſunt conati. Quid? Non ſunt conati? Ita perſtringit tanta lux veritatis oculos omnium hæreticorum, vt nihil aliud egerint his quadraginta annis, quam omnes hiſtorias euoluere, & omnes angulos bibliothecarum diligentiſſime perſcrutari, vt aliquid tandẽ inuenirent, in quo noſtra concilia reprehenderent. Sed nihil tandem præter nugas inaniſſimas proferre potuerunt, vt de eis vere Propheta dixiſſe videatur, *Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet*: & ad vltimum, *deſiderium peccatorum peribit*. Nec enim fieri poteſt, vt illa Eccleſia non ſibi conſtet, quæ ore Apoſtolico *columna & firmamentum veritatis* appellata eſt: & quæ paſtorem & doctorẽ ſequitur eum, cui dictum eſt à veritate, *Ego pro te oraui, vt non deficiat fides tua.*

Pſal. 111.

2. *Tim.* 3.

Luc. 22.

De Synodo Francofordienſi.

Inuenerunt ante paucos annos, cum iam diu laboraſſent ac ſudaſſent in quærendo, Synodum quandam Francofordienſem, iacentem in pulueribus, & fortaſſe cum blattis & tineis bellum gerentem: legerunt in ea, Patres anathema dixiſſe concilio cuidã Conſtantinopolitano, in quo neſcio, quid de Imaginibus decretum fuerat, ſtatim triumphabundi exclamare cœperunt: Ecce qualia ſunt Concilia Papiſtarum, vnum alteri dicit anathema.

Ecce quomodo Synodus Francofordienſis ſeptimam Synodum damnauit, in qua receptus ac approbatus fuerat vſus imaginum. Sed ſcitis quid iſti ſuo triumpho conſecuti ſint? Nihil aliud quam vt notam imperitiæ, vel improbitatis effugere non poſſint. Siquidem toti mundo notum eſt, ſeptimam Synodum non Conſtantinopolitanam, ſed Nycænam ſecundam fuiſſe. Illam autem Synodum Conſtantinopolitanam, quam Synodus Francofordienſis damnat, non concilium Eccleſiæ, ſed comitia Iconomachorum fuiſſe, quæ etiam ſeptima Synodus repudiauit: Iam igitur, vel hiſtoriam illam ſciebant aduerſarii, vel non ſciebant: ſi non ſciebant, imperiti erant; ſi ſciebant, & tamen populos circumuenire ſuis mendaciis volebant, improbi ſunt: atque eis recte cum D. Hilario dicere poſſumus, *O vos ſceleſti, ſiccine de Eccleſia ludibrium facere voluiſtis?* Neque meliora ſunt, Auditores, argumenta cætera. Obiiciunt enim Synodum Ariminenſem, quæ pugnat cum Nicæna: Synodum Epheſinam ſecundam, quæ pugnat cum Chalcedonenſi, Synodum Carthaginenſem, quam Papa Stephanus reprobauit. Sed obiiciant iſta pueris & mulierculis. Quis enim ignorat, Synodum Ariminenſem, Epheſinam ſecundam, Carthaginenſem ſub Cypriano, & alias nõnullas, quas nobis obiiciunt, non Concilia Catholica, neque à Summis Pontificibus probata; ſed potius ſemper reiecta, & reprobata ab Eccleſia fuiſſe. Nos vero id ſolum aſſerimus, & nullo negotio probamus, ac defendimus, nullum eſſe Concilium à Romano Pontifice cõfirmatum, quod cum alio Concilio pariter confirmato non conſonet. Et hoc eſt argumentum, in quo merito exultamus, & triumphamus. Iſta enim admirabilis concordia, & harmonia Catholicorum dogmatum illuſtriſſimum atq; euidentiſſimum eſt teſtimonium præſentiæ Spiritus S. Piget profecto, ac pudet referre, quales nugas ſoleant adferre hæretici contra primam, quartam, ac ſeptimam Synodum contra Romanam ſub Nicolao II. contra Conſtantienſem, & quaſdam alias, atq; adeo contra ipſam primam in vrbe Ieroſolyma ab Apoſtolis celebratam.

Satis fit aliis obiectionibus.

Ponam exemplum vnum, ex quo qualia ſint cætera, facile poſſit intelligi. Reprehendunt inprimis ſanctiſſimi iſti homines, & caſtitatis præcipui amatores Chalcedonenſem Synodorum omnium maximam, in qua ſexcenti & triginta Patres conuenerunt. Sed cur putatis? Quid ibi diſſonantia à cæteris inuenerunt? nimirum ingens blaſphemia eis viſa eſt, quod in eo Concilio cauetur, ne Monachi & Virgines Deo ſacræ, poſt promiſſam ac deuotam Deo caſtitatem perpetuam, vllo pacto ad matrimonia, & nuptias admittantur. Quæſo vos, qui iſta tanquam errores in Conciliis reprehendunt, frontem habent, an ſunt homines ſine fronte? Sani ſunt, an inſani? Sobrii, an ebrii? Vigilant, an dormiunt?

Quando

Quando enim Ecclesia oppositum docuit? Quando id non probauit? Quando non prædicauit? Quid ergo sanctũ Concilium statuere debebat? Vt virgines & monachi datam Deo fidem non seruarent? nempe id voluissent Lutherani. At religio, & natura, & ipse sensus communis reclamat.

Hæreticorum dissidium.

Conferte modo, si placet Ierusalem cum Babylon, tam admirabilem Catholicæ doctrinæ concordiam cum sectis, & dissensionibus hæreticorum. Quando quæso paganorum atque hæreticorum Babylon in suo gremio non simul fouit innumeras controuersias hominum dissentientium, non de agris & domibus, sed de primis ac summis diuinitatis mysteriis? Ac vt omittam veterum Philosophorũ dissensiones, quæ multis notæ sunt, & quarum non paucas B. Augustinus recenset lib. de ciuit. 18. c. 41. Quæ vnquam hæresis fuit, quæ in ipso suo exordio multas, & inter se pugnantes sectas non pepererit? Certe à Simone Mago hæresiarcharum Principe sunt Menandriani, Basilidiani, Saturniani: à secta Gnosticorũ Carpocratiani, Caiani, Ophitæ, Setheani, Valentiniani. Rursum à Valentino Secundiani, Ptolomæi, Marcitæ, Colorbusij, Archontici, & alij plures. Ab hæresi Cerdonis Marchionistæ, Lucianistæ, Appellistæ, Manichæi. Ab hæresi Cataphrygarum hæreses aliæ Æschinis, Blasti, Florini, Tertulliani, & aliorum sine vllo numero. Donatistas in multas ac varias sectas diuisos fuisse, testatur lib. 1. de hæresib. B. Augustinus. Ab Arriani peste natos fuisse Eunomianos, Macedonianos, & omnes fere posteriores hæreses, quæ in Oriente extiterunt, & ipsum quoque Mahumetismum omnibus vel mediocriter in historiis versatis notũ est. Iam vero Hussitas in Bohemia in sectas varias dissectos atque distractos Orebitarum, Adamitarum, & Orphanorum omnes nouimus. Postremo nostris temporibus Lutherus, quam numerosam familiam genuerit, & quomodo viderit filios filiorum in tertiam & quartam generationem, sectæ innumerabiles Confessionistarum, Anabaptistarũ, & Sacramentariorum satis aperte declarant. Itaque videtis, hæreticos semper sibi similes fuisse; & sicut semper pax, vnitas, & concordia vinculum Catholicæ Ecclesiæ fuit; ita lites & dissensiones, & sectarum multitudinem in hæreticorum caulis nunquam defuisse patet.

Aug. 18. de ciuit. c. 41.

August. de hæres.

Quomodo scholastici dissideant.

Offenduntur Lutherani dissensionibus scholasticorum Theologorum; sed miseri non intelligunt, se festucam in oculis aliorum videre, trabem in oculis suis non videre. Scholastici siquidem Doctores, ac præsertim B. Thomas & Bonauentura sanctissimi aeque eruditissimi viri, & cæteri omnes dissentiunt quidem inter se aliquando, sed sicut etiam B. Hieronymus & D. Augustinus, Chrysostomus & Epiphanius, Cyprianus, & B. Stephanus, B. Anicetus, & B. Polycarpus: & vt altius repetam B. Apostolus Barnabas, & Paulus dissentiebant. Sed primum seruata compage charitatis: deinde cum humilitate & moderatione, sine conuiciis & maledictis: postremo, de rebus iis vt plurimum, quæ ad fidem, & ad salutem non admodũ pertinebant. Nam in iis, quæ sine detrimẽto salutis ignorari nõ possunt; quæque ad ipsa fidei pertinent fundamenta, tam veteres, (vt B. Augustinus lib. 1. contra Iulianum ostendit) quam recentiores Theologi, vt ex eorũ libris potest cognosci, mirifice consentiunt. Et si quid aliqui aliter sapiunt, subiiciunt se tamen, & iudicium suum Ecclesiæ definitioni. Ea vero (quippe quæ à Spiritu Dei viuit, & ab eo gubernatur & regitur) facile verum à falso, aurum ab aurichalco, triticum à zizaniis separat. Itaque remanet semper in Ecclesia lumen, & pax, & gaudium in Spiritu S. & est semper *multitudinis credentium*, quantum attinet ad fidem, *cor vnum, & anima vna.* Sectarij vero tantis odiis, tantaque animorum acerbitate contẽdunt, vt plura fere sint in eorum libris conuitia, quam verba. Neque res quasdam leuiores reconditioris doctrinæ ad ingenia exercenda, vt scholastici faciunt, sed ipsos articulos Apostolici symboli ad fidem euertendam, & labefaciendã in dubium, in quæstionem vocant. Peragrate Germaniam, tot inuenietis Religiones, quot loca.

Aug. lib. 1. in Iulian.

Quomodo hæretici dissideant.

Quid ego dixi loca? Non est ciuitas, nõ est pagus, non est domus, nõ est cubiculum tam exiguum, vbi saltem duo reperiantur, (sunt

(sunt autem semper vt minimum duo: nullus enim audet, fortasse propter latrones sine socia cubitare) Non est, inquam, cubiculum tam exiguum, vbi non sit vna parua turris Babylonica. Ipsimet confitentur, ita inter se dissentire, vt spes pacis & concordiæ nulla sit. Sed parum esset, si solum alii ab aliis, & non etiam quilibet à seipso discordaret. Ac vt de omnibus sectis iudicium ferre possitis, cum tamen gratia breuitatis non omnes enumerauimus, attingam primam, mediam, & extremam, cæteras prætermittam. Hæresis omnium prima Simonis Magi fuit. Ille igitur nonne sicut primus hæresim condidit, ita primus secum pugnare cœpit? Ipse enim D. Epiphanio & Augustino testibus, docuit aliquando, legem Dei non esse à Deo; sed à sinistra virtute, & omnes, qui Vetus Testamentum recipiunt, in æternum perituros. Deinde sui oblitus, affirmare non dubitauit, se Deum summum & verum esse, ac in Samaria apparuisse, vt Patrem, in Iudæa, vt Filium, in Gentibus, vt Spiritum sanctum: & eundem se in monte Sina legem veterem per manum Moysis Iudæis dedisse. Ariani, quorũ secta in serie sectarũ quasi medium locum tenet, nonne ita leues & inconstantes fuerunt, vt singulis fere annis, & fidem & Symbolum mutarent? & iam non dicerent, sic docet fides Apostolica, sed sic docet fides tali anno edita, vel tali anno? Hinc est illa B. Hilarij iustissima querimonia ad Constantium Augustum, *Secta*, inquit, *fides temporum potius, quam Euangeliorum, dum & secundum annos scribitur, & secundum baptismi confessionem non tenetur. Periculosum nobis admodum est, atque etiam miserabile, tot nunc fides existere, quot voluntates. Nam dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit.* Et rursum lib. 1. ad eundem Constantium, Arianos comparat ædificatorib. imperitis, quibus sua semper displicent, & qui semper destruunt, vt semper ædificent: *Nouis*, inquit, *vetera subuertis, noua ista rursum innouata emendatione scindis, emendata autem iterum emendanda condemnas.* Hæc ille de Arianis, sed quæ non minus in Lutheranos quadrant, quorum est secta sicut nouissima, ita etiam pestilentissima. Quoties enim quæso illam suam Augustanam Confessionem, tantopere apud eos celebratam, commutarunt? Nonne & apud illos fides est annorum potius, quã Euangeliorũ? Nonne ipsi etiam semper destruunt, vt semper ædificent? Quam leuem Spiritum S. si tamen Spiritum S. & non potius nequam, Lutherani habent?

Imo ipsi secum.

Hilar. li. 1. ad Constant.

Sed fortasse Lutheri discipuli sibi non constant, Lutherus vero, qui notam mendacii docuit esse certissimã à seipso dissentire, nunquam ipse à seipso dissensit? Imo vero Auditores sine mendacio & amplificatione dici potest, nullum vnquam hæreticorum suiipsius, & dictorum suorum fuisse tam parum memorem, quam Lutherum. Quid? nonne extant integri libri à viris doctissimis conscripti, qui nihil aliud, quam Lutheri antilogias, & pugnantes inter se sententias continent? Quid? Quod de vno articulo, de communione videlicet sub altera specie, vel sub vtraq; specie, triginta sex inueniuntur in eius libris cõtrariæ sententiæ. Ac vt nihil dicam, quod Missam aliquando non solum partem summam & compendium Euangelii esse voluit, aliquãdo nihil magis detestatus atque execratus est; vt taceam, quod Sacramenta Ecclesiastica, modo septem, modo tria, modo duo, modo vnum duntaxat esse affirmauit: Vt prætermittam quod aliquando in Romani Pontificis primatum nihil dici vere posse asseruit, aliquando tam multa, & tam contumeliosa ipse dixit, quanta aures piorum ferre non possunt: vt ne verbum quidem faciam, quod aliquando Ioannem Hus tanquam seductorẽ & hæreticum publice exhorruit, aliquando eundem Ioannem, & S. Martyrem, & omnes eius articulos Catholicos appellauit. Sicut etiam Ioannem magistrum suum Wiclephum iure ab Ecclesia damnatum esse docuit, aliquãdo eundem, & sanctissimum, & optimum Doctorem prædicauit, & animam suam cum anima ipsius esse desiderauit: vt hæc, & similia facile patiar sileri, vnum solum eius opusculum consideremus. Audite, quid in sua Babylonica captiuitate de fidei virtute, & efficacia dicat: *Tam diues*, inquit, *est homo Christianus siue baptizatus, vt etiam volens* non

Dissidium Lutheri à se.

Luther. li. de captiu. Babylon.

non possit perdere salutem suam quantiscunq; peccatis, nisi nolit credere. Et rursum: *Nec alia via potest cum Deo conuenire, aut agere, quam per fidem, opera ille nihil curat.* At in libro de visitatione Saxonica, quem posterius scripsit, audite, quam aperte istud præcipuum dogma suum euertat: *Multi*, inquit, *dum audierunt, vt solummodo credant, omnia ipsis peccata remitti, fingunt sibi fidem, & putant se mundos esse, per quod fiunt temerarij ac securi: eiusmodi autem carnalis securitas peior est omni errore, qui ante hoc tempus vnquã fuit.* Hæc ille. Quid quæso nos aliud contra eum dicere possemus, quam quod ipse dicit? Si credere sola fide sibi peccata remitti figmentum est, temeritas est, carnalis securitas est, error grauissimus est, vt ipse iam dicit, cur quæso super hoc fundamentum Euangelium, & omnem suam doctrinam ædificauit? Quid? quod in eod. lib. de visitatione Saxonica, omnem prorsus doctrinam suam euertit. In eo libro docet, hominem esse liberi arbitrii ad facienda, vel omittenda, vt ipse loquitur opera externa. In eo libro docet, Deum requirere à nobis nõ solum fidem, sed externam etiam Iustitiam. In eo libro eos reprehendit, qui Christianã libertatem esse putabant, non obedire superioribus, non ieiunare, comedere carnes in Quadragesima, non confiteri peccata. In eodem lib. docet ac suadet Turcis resistendum, & cum eis bellum audacter gerendũ. Denique de Missis, & Psalmodia, de diebus Festis, de excommunicatione, de campanis, de scholis, de Superintendentibus, (sic enim Episcopos nouo nomine appellandos censuit) de Hymno Te Deum laudamus, & cantico, Benedictus in precibus matutinis legendo, noua præcepta, ac decreta, quæ nunquam reperit in Verbo Dei, plura in vno libro congessit, quam omnes Romani Pontifices vnquam constituerunt. At tamen etiam pueri sciunt semper antea Lutherum contrarium docuisse. Quid sæpius reperit, quam liberum arbitrium esse rem de solo titulo, vel figmentum in rebus, & titulum sine re? Quid sæpius monet, quam Deum præter fidem nihil à nobis exigere? Quid sæpius docet, quam libertatem Christianã omnes homines fecisse pares, omnes sacerdotes, omnes Episcopos, omnes Pontifices, etiam fœminas & pueros? Quid sæpius clamat, quam Turcis resistere, esse bellum gerere cum Deo? Quid inculcat sæpius, quam Euangelium nulla præcepta ac leges humanas tolerare? Ac ne ipsum quidem Euangelium legem vllam, aut præceptum cõtinere, & vehementer cauendum; ne de Christo Moysen, & de Euangelio legem faciamus? Quid sæpius ridet, quam Missas, campanas, Psalmodias, dies festos, excommunicationes? Quæ cum ita sint, quis erit tam cæcus, qui ex Symbolo, quod nobis ipse dedit ad mendacia cognoscenda, non facile videat esse omnia figmenta & mendacia, quæ docuit.

Legimus in Apocalypsi, *Et quintus Angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cœlo decidisse in terram: & data est ei clauis putei abyssi, & aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est Sol, & aer de fumo putei.* Vaticinium istud quis non videt diebus nostris in Luthero esse completum? Siquidem ante Lutheri casum erat pene vniuersus occidẽs labii vnius, & sermonum eorundem, summa quoq; lux concordiæ & vnitatis erat in Ecclesia. Cecidit Lutherus de firmamento Catholicæ Ecclesiæ, vbi tanquã stella quædam lumine veræ fidei, & orthodoxæ doctrinæ eruditione lucebat. Accepit clauem erroris & seductionis; aperuit puteum abyssi, & ecce tanta vis fumi erupit de puteo, & Germaniam fere totam inuoluit, vt non solum iustitiæ solem Christum Iesum, Deum nostrum tenebris errorum obscuratum iam non videat, sed nec amicus amicum, nec frater fratrem, nec pater filium, nec filius patrem, nec mater filiam, nec filia matrem agnoscat. Ecce vobis quam mirabile fecerit Deus inter possessiones Israel, & possessiones Ægyptiorum quanto miraculo separauerit Israel ab Ægypto. Vbicunque Ægyptii sunt, hoc est, hæretici, qui sedent *super ollas carnium, & quorum Deus venter est*; ibi sunt tenebræ adeo horribiles atque palpabiles, vt se mutuo in eadem domo nõ agnoscant. In terra autem Iesse, vbi veri Israelitæ, & Catholicæ Ecclesiæ filii sunt, ibi lux est, & tãta lux vt fratres nostros etiã

apud

Apoc. 9.

Locus scripturæ Luthero accõmodatus.

Exod. 16.
Philip. 3.

apud Indos, & extremum Orientem positos, agnoscamus. Quare conseruemus Auditores, hanc lucem, enitamur bonis operibus ita lucere *in medio nationis praua*, vt simus quasi lucernæ ardentes *in caliginoso loco*, & Ecclesia Catholica verum cœlum, & verum firmamentũ, plenum multis & magnis luminibus videatur, vt postremo videntes Ethnici atque hæretici lumen fidei, operumq; nostrorum, tenebras suas agnoscant, & ab iis ad veram lucem aliquando Domino propitio conuertantur.

Philip.2. *2.Pet.1.*

CONCIO V.

DE PVRITATE Catholicæ doctrinæ.

RELIGIONEM Christianam solum esse veram, & à Deo institutam Religionem, & in ea sola remissionem peccatorum, & spem salutis atque hæreditatis æternæ pignus reperiri, ex antiquitate, amplitudine, firmitate, & consonantia, atque concordia admirabili Catholicæ doctrinæ, quibus ea omnibus sectis & superstitionibus antecellit, sine controuersia satis, vt arbitror, superioribus orationibus demonstrauimus. Sequitur nunc, optimi Auditores, vt ex puritate & sinceritate eiusdem doctrinæ Domino bene iuuante, rem eandem ostendamus. Id enim est quintum ex iis, quæ in nostra oratione prima explicanda proposuimus.

Est igitur legis nostræ singulare priuilegium, eximia quædam puritas. Nam cum omnes sectæ, & leges Philosophorum, Paganorum, Hæreticorum cum aliquibus veris sententiis, aliquos simul exploratos errores, & cum paucis vitæ humanæ non inutilibus institutis, multa probitati, & honestati morum aduersa contineant; sola *Lex Domini* verè *immaculata*, nullum omnino errorem, cum tam multis & sublimibus veris sententiis, quas prædicat, nec vllum turpe præceptum cum innumeris sanctissimis, & hominum societati vtilissimis & saluberrimis institutionibus admixtum habet, quod est argumẽtum apertissimum, & maximum solá nostram legem veri Dei esse legem. Nec enim fieri potest, vt cum Dei perfecta sint opera, ipseque sit ipsa sapientia & bonitas, vt aliquid falsum, vel turpe recipiat. Et non solum nostri, sed etiam aduersarii confitentur vnum solum exploratum errorem sufficere, vt aliqua lex iure non Dei, sed hominum, vel etiam dæmonum lex esse iudicetur. Certè Martinus Lutherus in Emseri librum scribens, ita loquitur: *Si semel deprehenderer ita mentitus, falsus, & crasse stolidus, iam mea doctrina, & honor, & fides, & fidelitas finem penitus haberet. Vnusquisque me pro nequam, & infami nebulone, vt æquum est, habiturus esset.* Rursus idem de Cœna Christi verba faciens: *Quando Suermeri*, inquit, *in vno articulo falsi manifeste deprehenderentur, per hoc essemus nos sufficienter à Deo admoniti, ne eis crederemus.* Item contra Angliæ Regem Henricum: *Quis credat*, inquit, *eum velle in loco verum dicere, qui tam manifeste ac impudenter hoc in loco mentitur?* Quæ Martini Lutheri apertissima & verissima testimonia diligenter retinenda, & memorię commendanda sunt, erunt enim causæ nostræ paulo post non parum vtilia.

Psal. 118.

Vnus error arguit legem non esse Dei.

Iam igitur Catholicam Ecclesiæ nostræ doctrinam, ea qua dicimus puritate & sinceritate nitere nullo negotio etiam ab hominibus mediocriter eruditis ostendi ac defendi potest. Legite Scripturas diuinas, legite Canones, & decreta Pontificum & Conciliorum, legite sanctorum Patrum institutiones, vt Basilii, Augustini, Benedicti, Francisci, certe videbitis nihil turpe, nihil flagitiosum, nihil iniquum in Ecclesia Catholica doceri, & contra naturalem legem perfecte exprimi, Deum vt finem omnibus præponi, omnes homines inter se vinculo pacis & charitatis coniungi, coli, & laudari omnes virtutes, omnia vitia reprehendi & prohiberi. Testes sunt vita & mores Sanctorum: nemo enim vnquam perfecte legem Euangelicam obseruare conatus est, qui non homo integerrimus & sanctissimus, omnibus venerandus & admirandus euaserit. Prædicantur quidem in Eccle-

Puritas doctrinæ Catholicæ.

Ecclesia mysteria sublimia, & quæ rationem omnem & intelligentiā superant: sed & B. Tho. Aquinas, vt alii non pauci, ostenderunt, nullum esse Christianorum mysterium, quod cum euidenti & aperta ratione naturali pugnet. Posse etiam Deum multa facere sublimiora, & abstrusiora, quam vt ea nos cognoscere possimus, stultus est, qui non intelligit, cum videamus in rebus vilissimis & abiectissimis nos vehementer cœcutire. Quis enim hominum posset, vel vnius formicæ, aut apis, aut alterius vermiculi plene & perfecte naturam explicare? Pari ratione multa præcipit, vel cōsulit Catholica doctrina, difficilia, ardua, vt dilectionem inimicorum, perpetuum cœlibatū, voluntariam paupertatem, sed quid horum cum probitate & honestate pugnat? Quid non admirandum & suspiciendum potius, quam vituperandum & contemnendū est? Huc accedit, quod nihil adhuc aduersarii nostri reperire potuerunt, in quo cum leges nostras reprehenderent, non ipsi potius ridiculi omnibus apparerent. Piget profecto ac pudet eorum nugas retexere. At multa sunt flagitia, & scelera Papistarum, & in Ecclesiasticis præcipue regnat ambitio, dominatur auaritia, viget & floret luxuria, vsura, simonia, concubinæ omnem Religionem obscurarunt, ac fœdarunt. Negare non possumus nec volumus, multos in Ecclesia corrupte & contaminate viuere: sed vnde probabunt nobis heretici, malos istos mores, quos in hominibus Ecclesiæ reprehendunt ex Ecclesiæ doctrina proficisci? An non eosdem malos mores nos ipsi semper reprehendimus? An non mater Ecclesia vsuras, simonias, concubinatum, & alia, quę nobis obiiciunt, semper prohibet, semper punit? semper deplorat? semper detestatur? Si ergo Lutheranis mali nostri mores displicent, quare leges & præcepta Ecclesiæ, quibus prohibentur & puniuntur, non placent; Fuit illa insania & inconstantia Lutheri, cum magna contentione corruptos mores Ecclesiasticorum arguebat, & simul Canones SS. Patrum, quibus mores illi prohibebantur, publice exurebat: nonne simul voces illas suas, & omnem cōtentionem condemnabat? Nunquid non illis flammis prædicare omnibus videbatur exustis canonibus, qui legem viuendi continebant, licere iam omnib. impune, & sine legibus, ac regula viuere, & nihil iam iniquū, nihil nefarium, nihil sacrilegum esse?

Obijciunt nobis malā vitam.

Lutheri inconstantia.

Conferamus modo, si placet, castitatem Ecclesiæ cum Synagogarum Sathanæ corruptionibus. Legite librum Theod. primū ad Græcos, intelligetis ex eo nullas vnquā leges veterum Ethnicorū extitisse, quę non errores aliquos quasi maculas habuerint, & eas ipsas leges turpissimas, & humano generi incommodas maxime fuisse, easque præcipue, quæ maximo erant in precio.

Impuritas doctrina Gentiliū.

Persæ incæstis nuptiis contra omne ius humanitatis matribus miscebantur. Ab Hircanis & Bactris homines senes non propter flagitia, sed ex consuetudine Religionis, canib. ad hoc ipsum nutritis deuorandi obiiciebantur. Apud Scythas, ii qui ab animam agentibus præ cæteris amabantur, cū mortuis viui in sepulchris confodiebantur. Apud Massagetas ab ipsis affinibus senes publica lege honoris gratia mactabantur & deuorabantur, vt nimirum non mortua & inania, sed viua & animata sepulchra suis exhiberent. A Carthaginensibus, & aliis multis populis proprii filii iugulabantur.

Absurda aliquot leges gentilium.

Sed fortasse erant barbaræ istæ nationes, & idcirco barbaris & crudelibus legibus viuebant? Lycurgi tamen Platonis atq; Aristotelis leges optimæ & sanctissimæ habebātur: imo nihil inquinatius, nihil turpius, nihil inhumanius. Siquidem leges Lycurgi non solum adulteria, sed etiam nefandum illud flagitium permittebant, propter quod Sodoma & Gomorra, igne & sulphure de cœlo emisso conflagrarat. Plato vero præterquam quod vxores communes esse, & fœminas nō minus, quam viros in palæstris nudas exerceri, & equestrem artem discere volebat, quæ turpissima & fœdissima sunt. Illam etiam crudelissimam, & plus quam barbaram legem tulit, vt viri, & fœminæ, posteaquam ætatem ad gignendum idoneā excessissent, explerent quidem pro suo arbitratu libidines suas, sed conceptum fœtum viuum nunquam ederent, vel si casu aliquo ederēt, eum fame ac frigore enecarent: quā legem etiam Aristoteli Philosophorum sapien-

pientissimo placuisse videmus. Quid? Quod Plato non solum vitium illud horrendum, & contra naturam cum Lycurgo permisit; sed etiam, qui eo se exercerent beatos post hanc vitam futuros, & præmia magna recepturos promisit.

Errores circa Deum. Ecce igitur quales eius hominis leges fuerunt, quem veteres Deum Philosophorum, & diuinum appellandum censuerunt! & tamen solum pauca de moribus attigi. Somnia & deliria Philosophorum circa Deum, de industria prætermisi, ne ego ipse delirare viderer, si in eis recensendis occuparer. Nam profecto sapientius mihi fuisse videtur aliquando vulgus Ethnicorum, qui Iouem adulterum, & Venerem meretricem, & Mercurium furem, & Vulcanum claudũ, vel certe Solem & Lunam, & stellas colebant, quam Philosophi isti, qui tanto fastu sapientiam suam iactabant. Illi enim saltem res aliquas, quæ erant vel fuerant, isti sua somnia & phantasmata pro Deo venerabantur. De quibus Apostolus ad Romanos scribens: *Rom. 1.* *Euanuerunt*, inquit, *in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorũ in immunditiã, vt contumelia afficiãt corpora sua. Tradidit eos in reprobũ sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt.*

Lex Mahumeti impurissima. Iam vero lex Mahumeti impurissimi, q̃ multa habet cũ apertissima ratione, & morum honestate pugnantia? Nihil est aliud lex Mahumeti, vt ex libro Ioan. Damasc. de centum hæresib. cognosci potest, quã monstrum quoddam horrendum, informe, ingens, ex multis hæresibus & superstitionib. conflatum. *Io. Damasc. l. de hæres.* A Iudæis habet horrorem carnis suillæ, multitudinem vxorum, libellum repudii, circumcisionem, creberrima baptismata. Ab hæreticis Arrianis habet Verbũ Dei non esse Filium, neq; Patri consubstantialem, sed creatũ & seruum. A Nestorianis habet Christum Dominũ de Virgine quidẽ natũ, sed solũ esse hominem, nõ etiam Deũ. A Manichæis habet, Christũ neq; passum neq; mortuum esse, & à vino perpetuo abstinendum. Ab Aristippo & Epicuro habet summam beatitudinẽ in hortorum amœnitate, & vxorum multitudine, cibo, & potu, aliisq; corporis voluptatib. positam esse. Porro ieiunium religiose colunt Mahumetani, sed ab ortu solis vsq; ad occasum: noctu vero quando periculum non est, ne saltem à sole videantur, & apud suum Deum violati ieiunii rei accusentur, liberum esse comedere & bibere vsq; ad satietatem. Neque ieiunant quouis tempore, sed duntaxat in diebus canicularibus contra omnem rationem & humanitatem: tunc enim ieiunium corporib. humanis maxime noxium est, & ad libidines comprimendas non vsq; adeo necessarium. Postremo, quod maximæ stultitiæ signum est, cum lege Moysis & Christi Euangelio pugnat, & tamẽ Christum & Moysen tanquam Prophetas veracissimos & sanctissimos veneratur.

Itaq; Mahumeti propositum non fuit aliud, quam omnem difficultatẽ profligare, quam Christiani homines in credendo & operando patiuntur. Quia difficile erat vnica vxore contentum esse, & eam non posse dimittere, adhæsit Iudæis. Quia difficile erat credere vnam essentiam in tribus personis subsistere, adhæsit Arrianis. Quia difficile erat credere vnam personã esse in duab. naturis, adhæsit Nestorianis. Quia difficile erat credere Deum Christum pati, & mori voluisse, adhæsit Manichæis. Quia difficile erat, propter spiritualia & futura, quæ non videntur, cõtemnere corporalia & præsentia, quæ videntur, adhæsit Aristippo & Epicuræis. Quia difficile erat postremo Christum & Moysen, tam perspicue sanctos, & Dei amicos non recipere, & non minus difficile cum lege Moysis, & Euangelio Christi suam legem coniungere, Christum & Moysen recepit, sed legem & Euangelium repudiauit.

Venio nunc ad hæreticos. Habet quidẽ omnis hæresis speciem boni & veri, si non aliud saltem veritatis & pietatis pollicitationem: alioquin sectatores non haberent. Sed hoc interest inter Ecclesiam Christi & hæreticorum synagogam, quod Ecclesiæ doctrina nihil penitus habet, vel rectæ rationi, vel bonis moribus contrarium. Hæresis vero nulla est, quæ non aliquos euidẽtes & manifestos errores contineat. Sunt omnes hæretici similes iis, qui dicũtur Lunati-

natici, qui aliquando lucida interualla habent, & videntur sapere, modo autem delirant. Ac vt Gnosticos & Manichæos, aliosq; veteres gratia breuitatis prætereamus, qui hoc ipso quod defecerunt, satis ostendunt, se veram fidem, & religionem nunquã habuisse Ioannes Wicleph Patriarcha hæreticorum nostri temporis, nonne claris & disertis verbis inter alia turpissima dogmata, quæ in Concilio Constantiensi enumerantur, & reprobantur, asserebat, *Deum debere obedire diabolo*? Quis phreneticus, quis furiosus, etiam totus diabolo plenus, hæc diceret? Quæ dubitatio esse potest, an hoc sit verum, an falsum? Ioan. Hus licet nihil doceret aliud, nonne hoc ipso se impium, & Dei ac veritatis hostẽ probauit, quod Wiclephum pro Apostolo, & Euangelista recepit? Martinus Lutherus cultor & laudator vtriusq; Ioan. Wiclephi & Hus, nonne simul etiam illorum insanis erroribus, & furoribus potius implicatur? Sed hic iam tanta & tam vasta, sed tamen confusa errorum sylua, & mendaciorũ se offert, vt si eam ingrediar, non facile confidã, me egredi posse. Omitto primum, quod Lutherus ita frænũ libidinibus laxauit, vt liceat per eius Euangelium mœchari & fornicari, cum Christi Euangelium etiam aspectum impudicum prohibuerit: liceat Christo fidem datam de virginitate non seruare, imo non liceat seruare, cum Christus ipse & Apostolus eius tantis laudibus virginitatem extulerint, & verbo & exemplo homines ad eam colendam inflammauerint: liceat postremo omnia scelera ac flagitia impune perpetrare, imo aliquid boni agere non liceat; sed peccet omnis, qui bene agere conatur: cum Euangelium totum, & omnis diuina Scriptura ad vitia fugienda, & virtutes consectandas, & opera bona cum recta & sana fide coniungenda nos hortetur. Omitto, ꝙ non solum epistolam Iacobi & Iudæ, & alia quædã, sed etiam ipsa Euangelia Matthæi, Marci, Lucæ, penitus nihil facit. Nam in præfatione super Nouum Testamentum claris verbis docet, abolendã esse communem illam opinionem, quod sunt tantum quatuor Euangelia. Vnicum enim & pulchrum esse Ioannis Euangelium, & verum.

Errores hæreticorum.

Specialiter Lutheri.

Matth. 5.

Matth. 19.
1. Cor. 3.

Ex quo aperte sequitur, vel nulla, vel fœda esse Matthæi, Marci, Lucæ Euangelia. Neque alia de causa tam seuerus contra Matthæum, Marcum, & Lucam extitit, quam quod Euangelia ab eis conscripta, leges & præcepta viuendi continere, & operum bonorum necessitatem ei persuadere viderentur. Omitto, quod Lutherus vna cum Wiclepho & Caluino aliisq; sectariis pene omnibus, quin etiam cum Stoicis & Manichæis affirmare non timet, nihil esse liberum, vel contingens, sed fatali omnia & absoluta necessitate euenire.

Omitto, quod Zuinglium Nestorianismi reprehendens, incidit ipse nescio an volens, an imprudens, in errorem multo grauiorem, nempe in Eutychianismum: *Negotium*, inquit, *alicubi fuit mihi cum Nestorianis* (Zuinglianos intelligens) *qui pertinacissimè disputabant, quod Christi diuinitas non posset pati*. Itaq; existimauit Lutherus Christi diuinitatem posse pati. Vnde fluxit illud Andreæ Musculi præclarum dogma, diuinitatem in cruce passam & mortuam. Quo furore quid quæso furiosius cogitari potest? Putaris intelligunt, quid sit *Diuinitas in cruce mortua est*. Nõne diuinitas est æternitas? Nonne de ratione & essentia eius est semper esse? Quomodo igitur diuinitas mori potest? potestne æternitas aliquando non esse? Quæ est hæc insania Lutheri, & discipulorum eius? qui in re tam facili, tam facile hallucinantur, quid facient in rebus difficilioribus? Omitto, quod Philippus in Apologia pro sua confessione Augustana, omnino contendit ante tempora Gregorii, hoc est, ante annum sexcentesimum nullum veterum meminisse Inuocationis Sanctorum: cum tamen nullus veterum non meminerit. Meminit B. Augustinus tractatu 84. in Ioannem: Meminit Hieronymus in Epitaphio S. Paulæ: meminit Ambrosius in libro de Viduis: meminit Maximus in oratione in sanctã Agnetem: meminit Nazianzenus oratione in Basilium: meminit Basilius in oratione in quadraginta Martyres, breuiter omnes meminerunt: Omitto, ꝙ Caluinus in illa præclara sua Institutione numerũ ordinum minorum commentum esse docet Canonistarũ, &

Musculi.

Aug. tract. 84. in Ioan.
Hier. in Epitaphio Paulæ.
Ambr. l. de Viduis.
Naz. Orat. in Basil.
Caluini.

Ignat. epist. ad Antiochen. *Clemens epistol. ad Fabian.*

& Sorbonistarum, cum sigillatim omnium minorum ordinum meminerit B. Ignatius in epistola ad Antiochenos: meminerit B. Clemens II. à B. Petro Romanus Pontifex in epist. ad Fabianum Antiochenum: meminerit quartum Concilium Carthaginense: meminerint alii plures, qui Sorbonistas & Canonistas multis seculis antecesserunt. An non Eusebius Cæsariensis lib. 6. Ecclesiasticarum historiarum ex epistola Cornelii refert in vnius Romanæ Ecclesiæ clero fuisse temporibus illis circa annum Domini CCL. Presbyteros quadraginta quinque, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta duos, Exorcistas cum Lectoribus & ostiariis quinquaginta duos? Poteratne igitur splendidius & illustrius Caluinus in hac parte mentiri? Ista omnia & alia infinita mendacia apertissima, quæ defendi, & excusari nullo modo possunt, etiamsi cœlum cum terra miscerent, & omnes dæmones ab inferis excitarent, quibus illi imperitos populos misere circumueniunt, facile patior sileri.

Vnus error instar omnium.

Vnum duntaxat, in quo sectarii pene omnes conueniunt, commemorabo. Nam vt ex Luthero didicimus, cum vnum exploratum errorem in aliquo detegimus, satis à Deo admoniti sumus, ne ei deinceps in aliquo credamus. Lutherus igitur in libro de libero arbitrio, & Caluinus libr. 1. Institutionum, c. 8. & alibi frequenter, ex Wiclepho acceptũ dogma mordicus defendunt, *Omnium scelerum & flagitiorum causam efficientem esse Deum, ipsum velle, ipsum constituere, vt peccata fiant.*

Cap. 8.

Quam sententiã Philippus Melanchthon Annotat. in epist. ad Romanos, illustrare volens, ore sacrilego affirmare nõ dubitauit, *non minus proprium opus Dei Iudæ proditionem, quam vocationem Pauli fuisse.* Quid vobis de istis dogmatibus videtur? Nonne inuenerunt sectarij nostri temporis turpiores magistros suos, quos imitantur, quam Manichæos, quos semper Ecclesia Catholica tanquam omnium scelestissimos, & impurissimos exhorruit? & tamen eos ipsos imitari non contenti, quãtum ad impietatem & blasphemiam, eos in longo post se interuallo reliquerunt. Manichæi enim auctorem quidem peccatorum Deum fatebantur, sed Deum quendã, quem ipsi fingebant natura ipsa malum, quem etiam materiam & dæmonem vocabant. Neque tam stulti vnquam fuerunt Manichæi, vt in bonum, & verum Deum peccatorum causam referrent. At noui isti Magistri in Israel, ipsi summo & bono, & vero Deo causam peccatorum attribuunt: horret sane animus, fugit mens, hæc tam profana, tam nefanda, tam perniciosa referre. An Iudæi perfidi, an immanes Turcæ, barbaræq; gentes de Deo non rectius sæpe philosophantur?

Hilarius.

Quis non videt ab istis, qui omnem sapientiam sibi assumunt prima fidei elementa, vel crasse nesciri, vel insane contemni, vel superbe violari; Quid vero si B. Hilarius nunc adesset, an non in vocem illam sibi consuetam erumperet, *O miseras aures meas, quæ tam funestæ vocis sonum audierunt.*

Irenæus.

Et B. Irenæus nunquid non diceret, quod contra Florinum istam ipsam hæresin introducentem, aliquando dixit, *Hæc dogmata sanam doctrinam non habent, hæc dogmata dissentiunt ab Ecclesia. Hæc dogmata in summam impietatem eos conijciunt, qui eis obtemperant. Hæc dogmata ne hæretici quidam vnquam fuissent ausi pronuntiare.*

Polycarp.

Itaque non hæretici sunt, sed plus quam hæretici sunt, qui hæc dicunt. Quod si & Apostolicus vir Polycarpus nunc adesset, an non suas obturaret aures, ac pro consuetudine sua gemens iterum diceret, *O bone Deus, in quæ me tempora reseruasti, vt hæc audirem?* Quid enim hac blasphemia intolerabilius? Ergone Deus est auctor peccatorum? ergo ex veritate mendacium, ex ipsa bonitate flagitia, ex luce tenebræ, ex dulcedine & suauitate fel, & absynthium peccatorum nascitur? Cur igitur B. Irenæus, B. Basilius, & alij Patres libros inscribunt, quod Deus non sit auctor peccatorũ?

Eccl. 18. *Sap. 14.* *Rom. 9.*

Cur ipsa Scriptura tam expresse ait, *Nemini mandauit impie agere, & nemini dedit peccandi spatium*: & *odio est Deo impius, & impietas eius?* Cur Apostolus clamat: *Nunquid iniquitas apud Deum? Absit: alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum?* Si Deus, inquit, est auctor peccatorum, qua fronte in iudicio puniet peccatores? Si non minus

est

est opus Dei proditio Iudæ, quam conuersio Pauli, qua æquitate Iudam tormentis addicet Paulo attribuet gloriam sempiternã? Quæ Tyrannis immanior cogitari potest, q̃ vt Deus viuos & mortuos puniat peccatores, quos si sectarijs credamus, peccare coegit? Certe videtis qualia sint dogmata sectariorum: & putatis credibile esse per ora tam impia & sacrilega Spiritum S. loqui potuisse?

Impuritatem doctrinæ sequitur impuritas vitæ.

Quæ cum ita sint, mirum non est, si tam profana dogmata profanos penitus & paganos mores introduxerint. Neque id nos soli, sed ipsi etiam conqueruntur & deplorant. Ipse enim Lutherus est, qui in sermone quodam de Aduentu conqueritur, homines multo esse deteriores tempore sui Euangelii, quam fuerint vnquam in papatu. Audite vero quam serio Paulus Huberus, qui post Lutherum & Philippum Archisynagogus extitit, in præfatione super commentaria Philippi in epistolam ad Corinthios mores suorum deplorat: *Videbis*, inquit, *Religionis & libertatis Christianæ fœdissimum abusum, contemptum & neglectum sancti mysterij, disputationum profanitatem, direptionem bonorum Ecclesiæ, ingratitudinem erga fideles ministros, disciplinæ laxationem, effrenem contumaciam iuuentutis, & aliorum vitiorum segetem indies vberrimam succrescere; quæ mala intuens non potest non vehementer animus percelli, & interdum quassari fluctibus dubitationum, ambigens an hic cœtus possit esse Ecclesia, in quo tantum sit distractionum, confusionum, & enormium vitiorum.* Hæc ille.

Lutheri doctrina causa præsentium malorum.

Sed cessent istæ vanæ Lutheranorũ querimoniæ. Quis enim & sibi & nobis pacem, & serenitatem abstulit? Quis tantos motus, tantos tumultus, tantas & tam implacabiles tempestates excitauit? Quis tot latrociniorum & cædium, tot sacrilegiorum causa fuit? Quis tantum luti & cœni fornicationum & adulteriorum fecit? Quis tantam corruptionem morum, tantumque cumulum vitiorum in Europam inuexit? An non Lutherus, & eius posteritas, cum docuerunt Deum bona opera non requirere, imo etiam reiicere? Cur igitur homines bene agerent? Clamauerunt ex ipso gestu esse impossibilem castitatem, & si non vult vxor, veniat ancilla. Cur igitur miratur, si omnia implentur adulteriis? Admonuerunt Auditores suos Christianam libertatem omnes homines fecisse pares, & nullum esse superiorem, nullum inferiorem: cur igitur conqueruntur, si eis populi non obediunt? Persuaserunt miseris hominibus, non esse hominem liberi arbitrii, ab ipso Deo cogi ad peccandum: cum vero facit quod in se est, peccare mortaliter: præterea sola fide remitti peccata, nullam requiri contritionem, nullam confessionem, nullam satisfactionem, & quid quæso hinc sequitur, nisi quod homines sine vllo metu, sine vllo pudore, sine vllo fræno, summa libertate, & audacia sese in omnia vitiorum barathra præcipitent? Cur enim conentur bene agere, si nec possunt, nec est necessum, & perinde est quicquid agant? Vidit hæc infelix Lutherus, & idcirco tanto labore in illa sua Saxonica visitatione conatus est postea contra suum ipsius Euangelium tam multis præceptis & institutis, vitiis & sceleribus occurrere. Sed frustra sunt omnia, nisi ad veram fidem, & puram doctrinã castamq; reuertantur. Nec enim potest malum semen doctrinæ bonam segetem operum producere: neq; malus coruus bonum ouum: & vt Dominus ait, *Non potest arbor mala fructus bonos facere.* Hæc de puritate doctrinæ Catholicæ sufficiant. *Matth. 7.*

CONCIO VI.

DE GLORIA MIRACVLORVM.

QVEMADMODVM optimus ille & sapientissimus artifex Deus, magnum hunc globum, quem cernimus, & in quo habitamus, duobus clarissimis luminibus, Sole & Luna quasi duobus oculis, tum ad speciem & decorem Vniuersi, tum ad vtilitatem & commodum rerum viuentium exornauit: & in corpore humano, quod tanquam paruus mundus quidam est, & cum ipso magno mundo partium multitudine & varietate con-

Duo Ecclesiæ lumina miraculorum & prophetiæ.

contendit, duos oculos quasi solem & lunam in summo vertice posuit: ita quoque optimi Auditores, Ecclesiam suam Christus, quam instar corporis cuiusdam optime constituti, & tanquam cœlum quoddam, & firmamentum esse voluit, duobus maximis luminibus, *splendore miraculorum*, & *luce Prophetica*, ita illustrauit, & ab omnibus Sathanæ Synagogis separauit, vt vere sint cœci, qui eam non vident. *Surge illuminare Hierusalem, quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur.* Hoc est discrimen inter Ierusalem, quæ est Christi Ecclesia, ciuitas Domini, ciuitas sancta, ciuitas Regis magni, ciuitas super montem posita, & terras ac populos Ethnicorum & hæreticorum, quod cum terras & populos eorum tenebræ operuerint, & caligo inuoluerit, sola Hierusalem cœlesti luce micat, sola claret miraculis, sola fulget Prophetico lumine, sola radios suos in omnem partem orbis terræ diffundit, & oculos sanos Catholicorum illustrat, ægros hæreticorum excœcat. *Isai. 60.*

Atq; hæc sunt argumenta duo, de numero illorum duodecim, quæ initio Aduentus proposuimus, quæq; hodierna, & duabus sequentibus orationibus ad fidei & religionis nostræ confirmationem explicanda sunt. Ac de miraculis quidem primo loco dicturi, ostendemus primum ab Apostolicis temporibus nullis vnquam seculis Catholicæ Ecclesiæ multa, & præclara miracula defuisse. Deinde videbimus, quid ad ea miracula hæretici respondere soleant. Postremo, vt etiam hæreticos sua laude non fraudemus eorum miracula breuiter commemorabimus.

Sedecim secula à primo.

Primum.

Percurramus igitur, si placet, sedecim secula, quorũ ab Aduentu Seruatoris quindecim iam effluxerũt, sextumdecimũ nunc agitur. De primo seculo nihil est quod dicamus. Extant enim in manibus omnium, & toto orbe leguntur volumina Euangeliorum, Liber Actuum Apostolorum, Egesippi, Eusebii, & aliorum veterum historiæ, quibus vel Christi, vel Apostolorum eius miracula continentur.

Secundũ.

Alterum seculum, quod ab Anno Domini centesimo vsque ad ducentesimum durauit, sanguine & prodigiis sanctorũ martyrum, & virorum Apostolicorum illustrissimum fuit. Tunc enim sanctis martyribus fere omnibus commune erat, vt eos ignis & leones, aliæque feroces belluæ attingere non auderent, cuius miraculi, vt communis, ac pene vulgaris meminit etiam sanctus martyr Ignatius in epist. ad Romanos. *Ignat. epist. ad Rom.* Vnum duntaxat miraculum eius seculi recensebo. Floruit ea tempestate in Galliis inter alios celeberrimos martyres Lugdunenses, (vt Eusebius initio lib. 4. historiarum Ecclesiasticarum scriptum reliquit) *Euseb. li. 4. histor.* fœmina quædam nomine Blandina, quæ cum putaretur ab omnib. ob nimiam corporis teneritudinem statim in primis suppliciis defectura, tamen Dei virtute confirmata, inaudita, atque exquisitissima tormenta à mane vsque ad vesperam per multos dies cum admiratione omniũ superauit. Porro interrogata, vnde tantas vires haberet ad patiendum, respondebat, se quoties vocem illam bonæ cõfessionis emisit, *Christiana sum*, toties sibi vires in integrum restauratas fuisse. Quod miraculum alio illustriori miraculo cumulauit: sæpius enim ferocissimis feris obiecta, nihil vnquam ab eis læsionis, aut molestiæ pati potuit. Atque hæc duo genera miraculorum maiori parti sanctorum martyrum, illis temporib. communissima fuerunt. Eodem tempore *Nota.* cum Imperator Marcus Aurelius in Germania bellum gereret, & vndiq; montibus conclusus ipse cum eximio exercitu maxima fame & siti laboraret, & ab innumerabili Marcomannorum, Quadorum, Wandalorum, Sarmatarum, & Sueuorum multitudine premi atque obrui se videret, vota Diis patriis de more paganorum nuncupabat; sed cum diu orati atque obsecrati Dij nullam opem tantis malis adferrent, Christianos rogauit, quorum aliquos in exercitu esse didicerat, vt ipsi pro sua, & cuncti exercitus salute Christo supplicarent. Et ecce statim atque Christiani illi milites in genua procubuissent, ac Deo preces offerre cœperunt, magna vis diuersi generis pluuiæ effusa est, quæ Romanos quidem largissime, & sine iniuria reficiebat; Barbaros autem

autem igne & grandine, crebrisque fulminum ictib⁹ perterritos, præsertim cum plurimi occiderentur, in fugam conuertebat, quorum terga Romani vsque ad internecionē cædentes, gloriosissimam victoriam, & omnibus antiquorum tabulis præferendam, rudi paruoq; militum numero, potentissimo Christi auxilio reportarunt. Hæc vero ita se habere testatur Tertullianus ad Scapulam, & in Apologetico: testatur Eusebius in quinto historiæ Eccles. lib. cap. 5. testatur Paulus Orosius libro septimo suæ historiæ: testatur ipse Marcus Imperator in litteris ad Senatum datis, quæ nuper ex Vaticana bibliotheca in lucem prodierunt. Denique testatur nomen nouum eius legionis, ex tunc enim legio illa Christianorum, legio fulminea, vel fulminatrix appellata est.

Tertull. in Apologet. c. 5. & ad Scapu. c. 4.

Xiuil. ad Dion. in Aurelio.

Tertium seculum.

Iam vero tertium seculum multos peperit viros illustres, & sanctitate ac miraculis claros. Sed omnium illustrissimus & clarissimus fuit magnus ille Gregorius Neocæsariensis Episcopus, qui ab operum admirabilium perpetratione magnus & mirificus à Græcis dictus est. Nam & montes transtulit, lacus exsiccauit, & baculo suo in terram defixo, qui postea in arborē excreuit, fluminis impetum exercuit, & fœminā quandam à morte ad vitam reuocauit, ac oraculo Apollinis respondendi facultatem, quando placuit, ademit, & quando placuit, restituit. Hæc vero non Ruffini commenta sunt, vt Magdeburgenses historiæ somniant: nam & Basilij Magni in libro de Spiritu sancto, & Nysseni in historia, quam de vita & gestis eius, de quo loquimur Magni Gregorii accurate conscripsit, & Beati Hieronymi libro de viris illustribus, aliorumque veterum & sanctorum Patrum testimonio comprobantur.

Quartum seculum.

Porro quartum seculum, si quod aliud virorum sanctissimorum signis, ac prodigiis clarissimorum feracissimum fuit. Tunc in Oriente claruerunt Sanctus Antonius, Hilarion, Nicolaus Myrensis, Beatus Martinus Turonensis, Beatus Ambrosius Mediolanensis, aliique plures, quorum innumera & maxima miracula magnus Athanasius, B. Hieronymus, Gregorius Nyssenus, Sulpitius, Palladius, Zozomenus, Socrates, Theodoretus, Diuusque Paulinus memoriæ prodiderunt.

Quintum seculum.

Quinto seculo cum in aliis locis, tum potissimum in Africa tempore Wandalicæ persecutionis, multi sancti homines signis & prodigiis enituerunt. In eo fuit Beatus Eugenius, quem Victor Vticensis libro altero Wandalicæ persecutionis scribit cœco cuidam in tota ciuitate notissimo ad inuocationem augustissimæ Trinitatis, quam Ariani tunc oppugnabant, edito signo crucis lumen restituisse. Sed illustrissima sunt ea viginti duo miracula, quæ Beatus Augustinus libro vigesimo secundo de Ciuitat. suis temporib. hoc ipso quinto seculo edita fuisse commemorat, qui etiam addit, vix minimam partem miraculorum se attigisse, atque affirmat multos libros scribendos fuisse, si vel sola miracula, quæ ad solas reliquias protomartyris Stephani in sola Africa solo biennio edita fuerant, recenseri debuissent.

Victor. li. 2. persecut. Vandal.

Sextum seculum.

Seculum sextum quanto numero maximorum prodigiorum illustre fuerit, ex libro quarto dialogorum Beati Gregorii Romani, & ex historia Gregorii Turonensis facile cognosci potest. Scio rideri hos libros ab hæreticis; sed ipsi potius ridendi ac simul deplorandi sunt.

Magnus enim Gregorius non ea scribit, quæ ante duo vel tria annorum millia facta fuerant; sed gesta & miracula Sanctorum sui seculi, & præsertim Italorum, quæ ipse omnium optime nouerat, & quæ facillime ob recentem memoriam à multis reprehendi potuissent, si falsa fuissent.

Itaque velint nolint hæretici eo seculo omnia Apostolica signa renouata sunt. Tunc sanctus Ioannes Pontifex Romanus Constantinopoli omni populo inspectante cœco lumen restituit: tunc sanctus Agapitus, & ipse Roman. Pontifex in eodem loco eodem inspectante populo post sacrorum solemnia claudum simul & mutum curauit: tunc Marcus Monachus magnam rupem orando loco mouit: tunc sanctus Maurus Beati Benedicti discipulus super aquas siccis pedibus ambulauit: tunc beatissimus & innumerabilium sanctorum parens

Bene-

Benedictus, inter alia miracula, quib. quotidie coruscabat, puerum quendam casu ruentis parietis oppressum, & non solū extinctum; sed etiam confractum & contritum, vt non nisi in sacco portari potuerit, orando ad vitam & sanitatem subito reuocauit: tunc in Africa Catholici quidam Episcopi ab Arianis radicitus præcisis linguis rectissime & plenissime loquebantur. Et B. Gregorius lib. 3. dial. c. 32. se Episcopum quendam senem vidisse, affirmat, qui eos sanctos Episcopos sine linguis loquentes audiuit. Asserit quoque vnum eorum, cum in peccatum quoddam luxuriæ incidisset, statim donum loquendi siue linguam amisisse, vt intelligant fornicarii & impudici homines, quantum Deo nostro flagitiosa & impudica vita displiceat, qui donum, quod propter bonam confessionem contulerat, propter fornicationem abstulerat.

Gregor. l. 3. Dial. c. 32.

Seculum septimum.

Iam septimo seculo Christi Ecclesiam non periisse, vt multi hæreticorum mētiuntur; sed magnum incrementum suscepisse, testis est insula Britanniæ, quæ illo seculo ad prædicationem, & signa, & prodigia B. Augustini & sociorum eius fidem Christi recepit, testis venerabilis Beda, qui in Historia gentis suæ miracula eiusdem B. Augustini, nec non Beati Melliti, & sanctissimi Regis Osualdi, & aliorum commemorat.

Beda in hist. Ang.

Seculum octauum.

Porro seculum octauum in eadem insula Britannia tunc recens ad fidem conuersa, vt alias interim Ecclesiæ Catholicæ partes omittamus, multos edidit viros clarissimos, ac in primis S. Cuthbertum, & S. Iohannem, quorum virtutes & miracula, in quibus etiam & mortuorum excitationes continentur, venerabilis ille Beda in eadem historia memoriæ tradidit.

Nonum seculum.

Tria sequentia non tam viris sanctis, & prodigiorum effectoribus, quam bonis & diligentibus Scriptoribus claruerunt. Habet tamen seculum nonum, licet sterile admodum fuisse videatur, cum aliis nonnullis magnum illum Thrasium Constantinopolitanum Patriarcham, qui in septima Synocontra Iconomachos pro vera fide acerrime pugnauit, quam hoc tempore Caluini sectatores acerrime impugnant, qui miraculis non exiguis claruit, vt ex Ignatio Nicæno, qui vitam eius litteris mandauit, intelligi potest. Vidit & idem seculum nonum, in posteriore translatione corporis S. Remigii Rhemorum Archiepiscopi, omnia pene morborum genera diuinitus curari.

Decimum seculum.

Decimum seculum tametsi scriptorum penuria maxime laboret, habet tamen nihilominus, præter alios quosdam, illustriss. Regem Bohemorum Wencesłaum: habet S. Conradum, habet S. Vdalricum: postremo, vt cæteros omittam, celeberrimum illum Romualdum Rauennatem, cuius vitam, & miracula Petrus Damianus conscripsit.

Vndecimū seculum.

Vndecimum seculum in Anglia felicissimum Regem & virginem Eduardum, nec non sanctissimum & eruditissimum Episcopum Anselmum: in Italia vero Beatum Petrum Damianum, & B. Ioannem Gualbertum, quorum habemus miracula multa, & magna à fide dignis, & probatis auctoribus, tametsi minus eloquentibus conscripta.

Duodecimum seculum.

Iam quinque vltima secula ab hæreticis nostri temporis maxime contemnuntur: sed mihi, quantum attinet ad miracula, florentissima, & felicissima esse videntur. Habuit enim Romana Ecclesia seculo duodecimo, vt alios omittam pene infinitos, duo illa clarissima lumina, B. Bernardum & B. Malachiam, quorum vterque Romanæ sedi addictissimus fuit, quod nec hæretici negant, vterque signis innumerabilibus claruit, quod negare, etiamsi velint, non possunt. De B. Malachia ita loquitur B. Bernardus, posteaquam nonnulla eius miracula enumerauit: *Hæc*, inquit, *dicta sunt pauca quidem de pluribus, sed multa pro tempore vnde satis apparet Malachias meus quantus in meritis fuit, qui multus in signis extitit. Quo enim antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? Si bene aduertimus pauca ipsa, quæ dicta sunt id clare docent, non prophetia defuit illi, non reuelatio, non vltio impiorum, non gratia sanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorum suscitatio.*

Ber. in vita Malachiæ.

Beati vero Bernardi (in quo ita summa Religio, & probitas cum summa eruditione &

ne & eloquentia coniuncta fuit, vt merito à nonnullis Apostolus XIII. nominetur) signa & prodigia, tam multa, tam varia, tam admirabilia fuerunt, vt si pro dignitate referantur, multos libros occupare possint: ego sane istis diebus conatus sum ea miracula enumerare, quæ in quinq; libris de vita eius conscriptis, ab ipso edita referuntur: sed fateor multitudine victus destiti. Quid enim enumerarem cum vno solum die, & vno in loco circa pagum quendam, Constantiensis diœcesis cœcos vndecim, mancos decem, claudos decem & octo, sola manuum impositione curasse, ij qui viderant, attestentur?

Decimum tertium seculum exornant

Iam seculo tertiodecimo excitauit Deus in Ecclesia sua duo alia lumina clarissima B. Dominicum & B. Franciscum, qui tum per se, tum per alios suæ familiæ sanctissimos viros, mundum totum innumerabilibus, & maximis signis & prodigijs illustrarunt. Ac

S Dominicus.

B. Dominicus quidem præter alia minora tres mortuos homines, dum in terris viueret, ad vitam reuocauit: post obitum vero adhuc plures sua apud Deum intercessione

Et S. Franciscus.

reuocasse fertur. B. vero Franciscus nullum fere diem sine multis, & magnis miraculis transigebat: nec solum dum viueret inter homines, sed etiam dum ad cœleste domicilium commigrasset, signorum gloria in hominum vtilitatem coruscabat: ex quibus Beatus Bonauentura, qui vitam eius diligẽter scripsit, supra nonaginta commemorat, atque in ijs octo mortuos excitatos, & septem cœcos curatos refert.

Sed signum maximum, & singulare, ac quasi prodigium prodigiorum sacra illa stigmata fuerunt. Quid enim quæso erat, videre hominem Christum ipsum; & hunc crucifixum in suo corpore ad viuum referentem? manus & pedes (vt verbis vtar D. Bonauenturæ) clauis diuinitus transfixi videbantur, clauorum capitibus in interiori parte manuum, & superiori parte pedum apparentibus, & eorum acuminibus existẽtib. ex aduerso, erantq; clauorum capita in manibus & pedibus rotunda, & nigra: ipsa vero acumina oblonga, retorta, & quasi repercussa, & de ipsa carne surgentia, & carnẽ reliquam excedentia. Dextrum quoq; latus, quasi lancea percussum, rubra cicatrice obductum erat, & sæpe sanguinem sacrum effundebat. Sane qui virum istum, tam humilem, tam sanctum, tam sapientem, tãta gloria signorum coruscantem, ab ipsis Domini crucifixi sacris stigmatib. in testimonium ardentissimę charitatis consignatum Dei amicum, & singularem amicum fuisse, & veram fidem coluisse, & docuisse non credit, cum obstinatis dæmonib. optimo iure numerari potest. Fidem vero eius nostram fidem esse, hæretici non negant, & quando etiam negarent, testamentum eius clamat, in quo nihil magis fratribus suis, & nobis omnibus, quam fidem Romanæ Ecclesiæ commendauit. De Sacramento Dominici corporis ita sentiebat, vt diceret, eos, qui vident speciem illam panis oculis externis, & oculo interno verum Christi corpus sub ea specie existere non credunt, non minus ad gehennam condemnari, quam Scribas & Pharisæos, qui Christi humanam naturam videbant, & in ea diuinam delitescere credere non volebant.

Quartum decimum sæculum.

Seculo quartodecimo præter alios obscuriores sanctos duæ admirabiles fœminæ claruerunt, Brigitta Sueca, & Catharina Senensis, ac vt de posteriori, quæ mihi notior est, aliquid dicam, ea non solum ab infantia sua sponsum animæ suæ Christum incredibili feruore dilexit, & multis, & magnis miraculis claruit, sed etiam quod magis admirandum est, tanta sapientia diuinitus infusa, tantaque efficacia dicendi prædita fuit; vt plures ipsa homines peccatores priuatis colloquijs ad Deum conuerteret, quã multi simul concionatores, cõuertere potuissent. Vnum eius factum breuiter commemorabo. Erat quidam eo tempore celeberrimus peccator, cuius conuersionem pene omnes desperauerant: istum igitur B. Catharina cũ aliquando conuenire cœpisset, multa de salute animæ ipsius loqui cœpit, sed cum ille verbis sanctæ Virginis quasi lapis non flecteretur, illa paululum collecto spiritu intra se breuiter orauit, & statim percussit Dominus petram, & fluxerunt aquæ. Ille siquidem totus perfusus lachrymis, corde lapideo in cor carneum repentina mutatione conuerso, pœnitentiam promisit & inchoa-

uit. Tum beata illa quasi subridens, Disce, inquit, quid intersit inter dulcedinem Patris nostri Dei, & hominum duritiam: tam longa oratione tecum egi, & nunquam me audire voluisti; oraui Deum oratione breuissima, & statim audiuit.

Decimum quintum sæculum.

Seculo quintodecimo multa lumina in Ecclesia sua Deus accendit, ex quibus duo mihi occurrunt impræsentiarum; Beatus Vincentius Ordinis Prædicatorum, & Beatus Bernardinus ordinis Minorum, vtriusque vitam miraculis illustrem scribit Archiepiscopus Antoninus, qui eodem seculo sanctitate, eruditione, & miraculis claruit. Ita hæretici non solum non credunt, sed nec scire quidem dignantur, quod auctorem recentiorem habeant, & testimoniis veterum destituantur: quasi vero potuerint veteres de rebus nouis scribere. Sed cur quæso Beato Antonino de miraculis eorum sanctorum non credam, qui eius ætate floruerunt? & credam istis insanis hominibus, qui heri aut nudiustertius nati sunt?

Seculum vltimum.

Postremo, hoc nostro sæculo illo fere tempore, quo Martinus Lutherus sua zizania seminare cœpit, floruit in Italia alius quidam Franciscus, auctor & parens hominum illorum Religiosorum, qui in Gallia boni homines, in Italia Minimi dicuntur, qui tam multis & eximiis signis enituit, vt nullus sit ex veteribus, cum quo merito comparari non possit, & nonnullos adhuc hodie superesse credibile est, qui ea signa, vel ipsi viderunt, vel ab ipsis audierunt, qui viderunt.

Comparatio inter S. Franciscū de Paula & Lutherū.

Itaque eodem fere tempore (perpendite quæso rem istam) homines duo contrarii inter se extiterunt Lutherus in Germania, Franciscus in Italia. Lutherus cucullam, quam habebat, abiecit? Franciscus induit, quam non habebat. Lutherus docuit nihil valere ieiunium, & ciborum delectum esse superstitiosum; Franciscus ordinem instituit, in quo qui viuere volunt, frequenter ieiunare, & perpetuo à carnibus, & lacticinijs se abstinere debent: Lutherus cœlibatum, obedientiam, & voluntariam paupertatem tanquam res inanes, & hominum commenta detestatus est; Franciscus res easdem tanquam vtilissima Christi consilia incredibili deuotione complexus est: Lutherus quotquot potuit ex monasterijs ad sæculum vocauit; Franciscus quotquot potuit à sæculo pertraxit ad monasteria: Lutherus Leonem decimum Antichristum videri & haberi voluit; Franciscus eidem Leoni, cum nondum esset Pontifex, pontificatum prædixit, eique vt vero Christi Vicario ordinem suum debita humilitate, ac deuotione subiecit. Vter istorum à recto tramite deflexit? Franciscus, an Lutherus? Nam vterque recta via proculdubio non incedebat, cum eorum vita, & mores, & studia essent contraria omnino. Sed quid hæremus in plano? Quid caligamus in sole? An non Deus ipse quæstionem istam dissoluit cum vnum miraculis maximis ornauerit; alterum vitiis & sceleribus cooperiri permiserit? Quid? Prædicat Beatus ille Franciscus adhærendum apostolicæ sepi, frequentanda ieiunia, colendum cœlibatum, Sanctos inuocandos, eorum reliquias, & imagines honorandas, & miraculis coruscat: prædicat Lutherus omnino contrarium, & ne pulicem quidem vnum vnquam excitare potuit, & nos dubitabimus à qua parte stet veritas? An non Deus, cum Beato Francisco doctrinam & mores miraculis cœlitus confirmabat, simul Lutheri doctrinam & mores illis omnino contrarios condemnabat?

Miracula nostri temporis.

Quid? Quod etiam nostra memoria in extremo Oriente, & Septentrione in Indiis & Insula Iaponia à Catholicis prædicatoribus in eius fidei confirmationem, quā Lutherus, & Caluinus impugnant, omnia genera miraculorum esse patrata constat. Vnum solum exemplum si recitauero finem faciam.

B. Franciscus Xauerius.

Scribit B. Franciscus Xauerius homo nostri ordinis, qui ab India vsque Iaponiam per immensum spatium maris, & terrarum Christi Euangelium seminauit, & multa hominum millia à tenebris errorum ad lucem veritatis adduxit, scribit inquam ad ipsum Generalem Propositum nostræ societatis (cui certe mentiri nunquam auderet) se cum esset pene solus, & per se omnibus qui curationem corporis, aut animi postulabant

labant satisfacere non posset, misisse pueros recens baptizatos, qui symbolum Apostolicum, & Christianas preces super ægros recitarent, & multos eo modo non solum corpore sanatos, sed etiam beneficio commotos ad fidem & baptismum accessisse. De ipso vero Francisco viro sancto scribunt ij, qui cum eo versati sunt, quique eum sæpe viderunt, & audierunt, eum raro admodum orationem Dominicam super ægrotos recitasse, quin statim curarentur: nec solum ægros quoscunque sed etiam mutos, surdos, cæcos, paralyticos oratione & manuũ impositione curasse: dæmones eiecisse, mortuos excitasse, & quod maius est, corpus eius virgineum (nam virgo erat) adhuc integrum, incorruptum, viuidum, & suauem odorem spirans perdurare, cum tamen initio totos quindecim menses in calce defossum iacuerit. Quid vnquam tale hæretici fecerunt? Proferant ipsi sua miracula. Ista faciunt ii, quos non Lutherus, non Caluinus, sed Romanus Pontifex ad prædicandũ mittit, quique nouum orbem à cultu idolorum, non ad Lutheranismum, vel Caluinismum, sed ad obedientiam Romanæ sedis adducunt.

Epilogus. *Richar. l. 1. de Trin. c. 2.* Quare nos, Auditores optimi, habentes fidem tot miraculis confirmatam, vt vere cũ Richardo à S. Victore dicere possimus, si error est quem tenemus, tu Domine nos decepisti, habentes literas Dei sigillo magni Regis diuinitus consignatas, atq; munitas, eas quæso omni diligentia conseruemus: neque committamus, vt literis Dei, quibus solis hæredes regni cœlestis instituti sumus, dolo hæreticorum nobis ereptis, ipsi suas tabulas nullo sigillo communitas obtrudant. Tabulæ enim hæreticorum tabulæ mortis sunt, & testimonium infernorum, iisque literis persimiles, quas Vrias Hethæus ferebat, quæ nihil aliud, quam eius damnationem, & necem continebant.

CONCIO VII.

DE MIRACVLIS HÆRETICORUM.

Apostolicam fidem, Auditores optimi, quam semper docuit, atque docet Apostolica & catholica Christi Ecclesia ingenti gloria miraculorum singulis ætatibus coruscasse, oratione superiori, quod meminisse vos puto, ex hoc loco docuimus. Nunc nebulæ quædam eæque pertenues, quibus hæretici fulgorem prodigiorum nostrorum obscurare conantur, luce veritatis dissipãdæ sunt. Quid igitur adferunt primo loco? Negant ea miracula à nostris edita, quæ recensuimus. Asserunt multa de Antonio & Hilarione ab Athanasio & Hieronymo fabulosa narrari. D. Hieronymum in Paulo & Malcho, vt bonum Rhetorem lusisse, non historiam serio scripsisse. Gregorium in Dialogis multa mentitum: Palladium multorũ vitam edidisse, qui nunquam vixerunt: & simili ratione ab aliis se paruo negotio expediunt. Quid istis hominibus faciemus? Quod argumentum ista responsione non soluent? Proponimus vitam sancti Pauli, & miraculum duorum leonum qui coram Beato Antonio sepulchrum B. Pauli vnguibus effoderunt. Respondent fabulam esse duorum leonum & Paulum ipsum nunquam extitisse. At scripsit Hieronymus: Hieronymus, inquiunt, non scripsit serio, sed lusit, vt Rhetor. At S. Hieronymus in extrema narratione optat sibi tunicã B. Pauli cum meritis eius. Respondent, est color Rhetoricus. At Hieronymus in præfatione vitæ Beati Hilarionis conqueritur de iis qui docent Paulum nunquam extitisse: & in libro de viris Illustribus in Antonio affirmat B. Antoniũ ea narrasse de Paulo, quæ ipse literis commendauit: iste ipse, inquiunt, est alius color. Sed si ita disputandum est, quid prohibet, quin & nos dicamus historiam Magdeburgensium, vnde didicimus istos nouos colores rhetoricos, fabulã

Discutiũtur argumenta fidem miraculorum eleuantia.

esse? historiam Illyricum cum sociis nō serio scripsisse, sed ioco? Itaque insania est nimis aperta, ea velle negare facta quæ illustrissimi & fide dignissimi scriptores facta esse tradunt. Quid, non credemus Athanasio? Non credemus Basilio? Non Hieron. Non Aug. Non vtriq; Gregorio? Nō Bedæ? Non Bernardo? Non Bonauenturæ? Nō cæteris viris sanctissimis & doctissimis, & qui suo tempore miracula scripserunt? Credemus vero Magdeburgensibus, quorū quotidie crassissimi errores, & apertissima mēdacia deteguntur? & credemus de iis rebus, quæ ante mille annos contigerunt? Quæ maior stultitia cogitari potest, quam non credere Athanasio de Antonio, & Hieronymo de Hilarione, Bernardo de Malachia, qui eorum temporibus vixerunt, & credere hominibus de iisdem, qui eos nunquam, neque per somnium viderunt? Huc accedit, quod multa eorum miraculorum quæ concione superiore circa finem commemorauimus, adhuc viuentes & oculatos habere testes credibile est. Altera hæreticorum responsio est, nonnulla à nostris prodigia facta esse quidem, sed præstigiis dæmonum, non virtute diuina, sicut etiam Antichrist⁹ miracula faciet, si Apostolo credimus. Nam & Magdeburgenses beatissimum Martinū necromanticum, & B. Brigittam magam fuisse volunt. Imo Martinus Lutherus & Caluinus passim Sanctorum miracula, præstigiis attribuunt. Et Caluinus quidē præfatione in suas Institutiones inuictissimo argumento sibi visus est demonstrasse, vera miracula aliquando dęmonum arte fieri. Docet enim, olim Ægyptios sepultū apud se Ieremiam Prophetam, sacrificijs, aliisque honoribus prosecutos, atque adeo sancto Propheta ad idololatriam abusos, & tamen ea sepulchri veneratione, quæ apertissima erat idololatria, multa beneficia, quasi diuino miraculo esse consecutos. Sed vultis dicam, quid hac tam acuta responsione nobilia ista ingenia assequantur? Illud assequuntur, vt se veros nepotes atque hæredes Iudæorum, Ethnicorum, & veterum hæreticorum esse prodant. An non & Pharisæi de Christo dicebant. *In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia?* An non sanctos

Altera euasio reiicitur.

martyres propter admirabilia signa & prodigia quæ faciebant, cum eos famelici leones attingere non auderent, & ignis, quo nihil est voracius, eis appropinquare quodammodo formidaret, passim Ethnici magos, necromanticos appellabant? An non B. Hieronymus in libro contra Vigilantiū, Eunomio & Vigilantio impurissimis hæreticis hæresim istam placuisse docet, qui miracula sanctorum dæmonum præstigiis adscribunt? An non S. Ambr. serm. 56. de Geruasio & Prothasio in Arrianos sui temporis inuehitur, ꝙ miracula, quæ toto inspectante populo ad sanctorum reliquias publice fiebant, soli ipsi calumniarentur, & vera miracula esse negarent? An non sanctus Victor Vticensis libro altero de persecutione Vandalica testis est fide dignissimus, cum in Africa S. Eugenius in fide Trinitatis notissimo cuidam cœco lumen restituisset, statim Arianos clamasse id Eugenii maleficijs, ꝓcuratum, & magis cœcum illum interrogationibus variis Arianos vexasse, quam olim Pharisæi cœcum à domino curatum vexarunt? Multa talia exempla adferri possunt, ex quibus facile discimus, hæreticos nostri temporis nihil penitus à maioribus suis degenerare. Sed quando nihil istorum esset, quis vnquam audiuit dæmonum præstigiis cœcos, aut surdos curari, vel mortuos ad vitam reuocari? Alia sunt quæ dæmonum præstigiis fieri solent, ea videlicet, quæ neque rei creatæ potentiam superant, neque in hominum commodum, & vtilitatem, sed in ruinam & detrimentum cedunt. Poterit magus dęmonum præstigiis stannum pro argento, & cuprum vel etiam carbones pro auro tibi dare: poterit homines & iumenta Deo permittente vexare, debilitare, sensuum functionibus priuare, sauciare etiam, & interficere: poterit segetes comburere, domos euertere, arbores eradicare, ignem aliunde allatum quasi de cœlo demittere: ista & similia facere possunt, & faciunt aliquando dæmones, & Magi dæmonum cultores. Nam & in historia S. Iob talia facta fuisse legimus: & etiam talia futura Antichristi miracula satis aperte D. Paulus docet, cum ea miracula appellat mendacia. Sic enim loquitur in epistola poste-

Hier li. cōtra Vigil.

Victor. l. 2. de Persec. Vandalica.

Dæmon nō facit vera miracula.

posteriori ad Thessalonicenses, *Cuius*, inquit, *est aduentus in omni virtute & signis & prodigiis mendacibus*. At vera miracula quæ omnem potentiam creatam hominum, dæmonum, angelorum, & vniuersæ creaturæ vincunt, & in hominum commodum, & vtilitatem fiunt, vt excitatio mortuorum, cœcorum & surdorum liberatio, mentium penetratio, & conuersio, qualia à sanctis hominibus facta fuisse docuimus, dæmonum præstigiis adscribi non possunt. Quod vero Caluinus adducit, de miraculis Ieremiæ, quæ hominibus illis quasi diuinitus præstabãtur: qui sanctum Prophetam tanquam aliquem Deum sacrificiis, aliisq; diuinis honorib. colebant, non est argumentum, sed mendaciũ apertum, qualibus plena sunt scripta sectariorũ. Epiphanius enim & Isidorus in vita Ieremiæ tradunt quidem quod in pretio & veneratione apud Ægyptios erat, ideoq; non immerito miracula fieri, & non solum Christianis, sed etiam Ethnicis beneficia multa præstari, quod causam nostram vehementer iuuat: sed vel Ægyptios, vel alios quoscunq; sacrificiis, diuinisq; honoribus Ieremiã, aut eius sepulchrum prosecuros, nusquam legitur, nisi apud Caluinum. Itaq; hoc ipsum argumentum eis maxime nocet. Si n. Deus propter S. Prophetæ merita, etiam Ethnicis beneficia præstabat, quomodo non credibile est, quod tamen hæretici non credunt, propter intercessionem & merita sanctorum martyrum ipsis Christianis & fidelibus eadem beneficia posse præstari? Dicent non magni facienda esse miracula, etiam vera, quod illa quidem aliquando sint diuina testimonia, sed neq; necessaria, neque firma. Nam quod necessaria non sint, vnus Ioannes Baptista docet, qui signum quidem fecit nullum, vt Euangelium loquitur: & tamen fuit homo missus à Deo, vt testimoniũ perhiberet veritati. Quod vero infirma ac debilia, vel ex eo cognosci potest, quod etiam per improbos & sceleratos homines aliquando Deus miracula operetur: *Multi dicent mihi*, ait Dominus, *in illa die, Nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus & virtutes multas fecimus? Et tũc confitebor illis, Quia nunquã noui vos.*

Mentitur Caluinus de cultu Ieremiæ.

Obiectio tertia.

Ioan.10.

Matth.7.

Sed facilis est & aperta responsio: Scripturæ siquidem illustriores sunt, quam vt illorum tenebris obscurari possint. Nam si non sint miracula ad fidem persuadendum necessaria, cur Dominus ait, *si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent?* Cur idem Dominus cum Apostolos ad prædicandum misit, simul signorum faciendorum potestatem attribuit? *Euntes*, inquit, *prædicate dicentes, Appropinquauit regnum cœlorum, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite.* Si vero infirma, ac debilia testimonia sunt, cur Dominus per Isaiam verum Christum à Pseudoprophetis internosci volens tanquam signum certissimum edit patrationem miraculorum? *Dominus*, inquit, *venit & saluabit nos:* & tanquam aliquis quæsisset, quod signum das nobis aduentus eius? *Tunc*, inquit, *aperientur oculi cœcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & soluta erit lingua mutorum.* Si non sint miracula firma testimonia, cur Dominus discipulis Ioannis quærentibus, An ipse esset verus Messias, corã eis, vt Lucas ait, *in ipsa hora curauit multos à languoribus, & plagis, & spiritibus malis, & cœcis multis visum donauit*, & tunc respondit, *Euntes renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis, cœci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur?* Si non sint miracula firma testimonia, cur Deus Iudæorum incredulitatem illis verbis castigauit, *si mihi non creditis, operibus credite?* Et, *Ego testimonium habeo maius Ioanne: Opera quæ ego facio in nomine Patris mei illa sunt, quæ testimonium perhibent de me?* Si non sint miracula firma testimonia, cur nos Apostolus exterret illis terribilibus verbis, *quomodo*, inquit, *nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est: contestante Deo signis ac portentis ac varijs virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus.* Et in lege veteri cur Dominus tam frequenter, vt Iudæos in fide & religione contineat ad memoriam reuocat illa ostenta, & prodigia, quæ fecit in Ægypto? Non igitur superuacanea & infirma; sed necessa-

Miracula sunt necessaria.

Ioan.15.

Matt.10.

Isai.35.

Luc.7.

Ioan.10.

Hebr.2.

necessaria, & firmissima sunt vera miracula ad veram fidem & religionem confirmandam. Non vero inficior auditores tantam fidem Lutheranis esse, vt vere nullis miraculis indigeant. Quis enim neget eos magnam fidem habere, qui credunt se etiam si inquinatissime viuant, tamen amicos Dei esse, & optimum locum in regno cœlorum habituros? Stulti sumus, si Lutheranos insigniter credulos non arbitramur, qui apostatæ Luthero prædicanti malum esse bonum, & bonum malum, album nigrum, & nigrum album, & omnia dogmata pietatis euertenti sine vllis signis & prodigiis credere potuerunt. At nos qui homines sumus modicæ fidei, & illud Sapientis formidamus, *qui cito credit, leuis est corde*, eam fidem quam cum infinitis, & maximis, & soli Deo propriis miraculis confirmatam scimus, Deo propitio non facile deseremus. At, Ioannes Baptista signum fecit nullum. Ita est, sed neque necesse erat, neque oportebat, ne si ad illam eximiam vitæ sanctitatem miracula accessissent, Christum postea similia facientem, populi vel contemnerent, vel non magni facerent. Deinde, non est mirum si Ioannem, etiam sine miraculis populi audiebant, & venerabantur. Nam & sanctissimam, atque innocentissimam vitam ducebat, & ab Ecclesia eius temporis, & à principibus sacerdotum, & Scribis & Pharisæis, apud quos tunc vera fides conseruabatur, testimonium habebat. At nos quomodo Nouatores istos audire poterimus, quos Ecclesia Christi, & Summus sacerdos anathematis fulmine percusserunt, tanquam morbidas oues à reliquo grege separauerunt, & quos scimus non solum miracula non edere, sed etiam sceleftissime & corruptissime viuere? Quod vero dicunt per improbos, etiam aliquando fieri miracula, atque idcirco sanctos homines qui in Ecclesia Catholica signis enituerunt & prodigiis, cum illis suis prodigiis impios, & Dei hostes esse potuisse, facile refellitur. Siquidem vera miracula cum veri Dei testimonia sint, frustra nunquam fiunt, sed vel fidem veram confirmant, & tunc tam per probos, quam per improbos fieri possunt: vel non

Eccl. 19.

Cur Ioannes Baptista nullum miraculũ fecerit.

In testimonium veræ fidei etiam à malis miracula fieri possunt, alias non.

tam Christi fidem, quam seruorum Christi vitæ sanctitatẽ, & excellentiam declarant, & tunc nemo dubitat, quin per solos pios & probos fiant. Deus enim qui ipsa veritas est, testis mendacii esse non potest. Eligant iam hæretici quod volunt: vel miracula sanctorum Benedicti, Francisci, Bernardi, Malachiæ, & aliorum, quos nobis, hoc est, Rom. Ecclesiæ, libenter concedunt, quæ fidem Christi confirmabant, vel sanctitatem eorũ declarabant. Si fidẽ confirmabant, vera est nostra fides: falsa fides Lutheranorum, nec enim illi aliam fidem, quam suam, quæ eadem nostra est, confirmabant. Si vero eorum sanctitatem declarabat Deus per miracula illa, igitur vere sancti, & Dei amici erãt, Benedictus, Bernardus, Malachias, Frãciscus, & cæteri quos diximus. Sanctos vero Dei amicos quis nescit sine vera fide, & religione esse non potuisse? Cum sit fides radix, principium, fundamentum iustitiæ, & *impossibile sit*, vt Apostolus ait: *sine fide placere Deo*. Quod si vera fuit Sanctorum nostrorum fides, falsa est fides hæreticorum, quæ cum illa ex diametro pugnat. Itaque quocunque se vertant, quicquid elegerint, dixerint, se penitus captos, & irretitos inuenient.

Hebr. 11.

Sed docebo ego illos optimam viam elabendi, neq; mihi succenseatis, si eis aliquam opem fero: debemus enim etiam inimicorum misereri. Quid igitur ipsi respondebunt? Si sapiant, miracula miraculis opponent. Multa sunt enim & admirabilia valde prodigia hæreticorum. Nam vt omittam Prophetas Baal, qui cũ Elia Propheta Domini contendentes, flammam de cœlo ad holocaustum incendendum demittere voluerunt, & sane fecissent, nisi Baal eo tempore dormiuisset? certe animus bonus miracula faciendi non defuit: vt nihil dicam de miraculo illo stupendo Dathan & Abyron, qui vestiti, & calceati cum liberis suis, & vxoribus, & omni substantia sua viui descenderunt in infernum: vt taceam de miraculis Ægyptiorum Magorum, qui Deo permittente suis præstigiis virgas in dracones conuerterunt, & eadem non permittente, minutissimas muscas excitare non potuerunt: ac vt ista & nonnulla alia mira-

Optima euasio si ipsi miracula fingant.

3. Reg. 18.

Num. 16.

Exod. 8.

Miracula hæreticorum. Simonis Magi.

miracula Pseudoprophetarum veteris instrumenti prætercam, quis non admiretur celeberrimum Simonis Magi primi hæresiarchæ prodigium? qui vt Egesippus auctor est, mortuum hominem ad vitam reuocare voluit, sed cum hoc ei non successisset, & Apostolus Petrus eum mortuũ postea excitasset, offensus iniuriis Galilæorum (sic enim sanctos Apostolos Petrũ & Paulum appellabat) in cœlum euolare decreuit. Sed scitis quid acciderit? Cum hoc miraculum tota Roma inspectante futurum esset, etiam Galilæi, hoc est Apostoli, adfuerunt: & Simon Magus ferentibus eum dæmonibus per aerem volare, & Apostolus Petrus ad terram prostratus Dominum orare cœpit. Peruenit autem prior in cœlum oratio, quam volatus, & à Domino impetrauit, vt is qui iam volare sciebat, & pedibus non indigebat continuo grauiori lapsu pedes amitteret. Itaque infelix Simon, quasi fulmine quodam ad terras deiectus, superuixit quidem aliquamdiu, sed cruribus fractis, vt qui non contentus ambulare, sed etiam volare voluerat, iam nec volare posset, nec ambulare.

Manichæi. Epiphan. hæres. 66. Theodor. lib. 3. hæres. Fabul.

Sequitur miraculum Manichæi, qui vt Epiphanius hæresi sexagesima sexta, & Theodoretus libro altero fabularum hæreticarum scriptum reliquerunt, cum se Spiritum sanctum esse, & omnia nosse, & posse prædicaret, rogatus vt filium Regis Persarum, qui morbo aliquo, forte non vsque adeo graui laborabat, susciperet curandum, atq; eo modo sapientiam & potentiam suam ostenderet, assensit. Sed paucis post diebus ita illum suis medicamentis curauit, vt nunquam amplius deinceps non solum medico, sed nec cibo, nec potu indiguerit. Quare Rex Persarum grauiter (vt par erat) contra Manichæum commotus, statim arundine præacuta ei viuenti, & videnti pellem detrahi, & deinde canibus iussit obiici deuorandum.

Donatistarum. Optat. lib. 2. contra Parmen.

Iam Donatistæ, quorum hæresis non diu post hæresim Manichæorum orta est, duo vera miracula ediderunt, sed inuiti, & idcirco laudem non merentur. Scribit D. Optatus libro altero contra Parmenianum, voluisse Donatistas plusquam impio, & nefario miraculo tentare vtrum Domini nostri sacratissimum corpus, quod in Eucharistiæ sacramento continetur, possit à canibus deuorari. Et verum ampulla sancti Chrismatis, quo homines Christiani confirmantur, ita firma esset vt allisa ad lapides non frangeretur. Itaq; sacrosanctam Eucharistiam, quod horreo dicere, canibus obtulerunt, & ampullam sancti Chrismatis per fenestras magna vi proiecerunt: sed statim quidem canes iidem rabie accensi ipsos suos dominos dentibus laniarunt, & ampulla sancti Chrismatis angelica manu suscepta, inter durissimos lapides integra & illæsa consedit.

Arij.

Porro Arius magnus ille princeps hæreticorum, qui nostris diebus in Luthero, & Caluino, vt suo loco demonstrabimus, resurrexit, vnus fuit de numero illorum, qui in morte primum incipiunt miraculis coruscare. Is enim cum aliquando in vrbe Constantinopolitana, magna multitudine stipatus Episcoporum, & aliorum, suæ sectæ hæreticorum ad templum procederet, vt etiam inuito Episcopo in communionem fideliũ reciperetur, accidit, vt ad quãdam naturæ necessitatem ad publica loca declinare deberet. Itaque perrexit ad locum & interim (quod sane pulcherrimum erat) omnis illa caterua Episcoporum, magnorumq; virorum Arium exonerantem aluum in platea præstolabatur. Sed cum diu iam exspectassent, & Arius reuerti non velle videretur, mittunt qui eum vocarent: Ille vero fidelissimo miraculo intestinis, ac visceribus omnibus in latrinas effusis, iam dæmonibus fœtidam animam perpetuis flammis cruciandam reddiderat. Rem ita se habere testatur Epiphanius hæresi sexagesima nona, testatur Ruffin. & Theodoretus, vterque in libro historiarum Ecclesiasticarum primo.

Athan. Orat. cont. Arian. & epist. ad Seraph.

Epiphan. hæres. 69. Ruffin. lib. 1. Hist. Theod. lib. 1. histor.

Miracula Cyrolæ. Greg. Turon. lib. 2. histor.

At quo loco tandem ponemus illustrissimum prodigium Cyrolæ Episcopi Ariani? Iste siquidem, vt beatus Gregorius Turonensis libro secundo historiarum scriptum reliquit, cum vidisset sanctum Eugenium Episcopum catholicum signo crucis notissimo, cuidam cæco lumen & oculos restituisse, voluit ipse quoque tale quid

quid agere: hominem quendam ignotum quinquaginta nummis aureis subornauit; qui se cœcum fingeret, ac repente lumen oculorum ab eo se recepisse diceret. Re igitur ita composita prætereunte quadam die Cyrola hæretico cum sancto Eugenio, & duobus aliis Episcopis, is qui se cœcum simulabat magna lugubriq; voce Cyrolam appellare cœpit, Audi me (inquit) mi beatissime Cyrola, audi me sancte Sacerdos Dei, respice cœcitatem meam, experiar ego medicamenta, quæ sæpe cœci à te reliqui meruerunt, quæ leprosi experti sunt, quæ ipsi etiam mortui persenserunt. Tunc Cyrola homo misericors, non se diu rogari passus est, sed statim accedens & manum eius oculis admouens: Per fidem, inquit, nostram & rectam quam de Deo habemus persuasionem, facessant tenebræ ab oculis tuis. Vix ille hæc dixerat, cum infelicem impostorem tantus oculorum cruciatus inuasit, vt eos manu quanta poterat vi comprimere cogeretur, ne forsitan è capite prosilirent: mox clamare cœpit, Væ mihi, qui Deum propter pecuniam irridere volui. Et ad Cyrolam, Ecce aurum tuum, redde lumen meum quod abstulisti. Quod cum ille præstare non posset, nec tentare auderet, sanctus Eugenius Episcopus, ad æternam Arianorum confusionem, hominem illum iam vere cœcum, & hæresim Arianam detestantem edito signo crucis pristinæ sanitati restituit.

Aliud Eunomiani. Eodem fere tempore, vel non multo ante Eunomianus quidam, vt ex Collatione decimaquinta Cassiani didicimus, Ægypti populos Aristotelicis syllogismis ab Orthodoxa fide ad suam hæresim pertrahere conabatur: ea re audita S. Macharius hæreticum conuenit, & Eliam Prophetam imitatus eum ad miraculum faciendum, hoc est, ad mortuum excitandum inuitauit: assensit hæreticus. Quid enim coram populis, quos circumuenerat, aliud facere auderet? sed tamen sapienter intelligens syllogismis Aristotelicis, nunquam esse mortuos excitatos, clam se subduxit, & fuga pudori suo, & confusioni consuluit, nec vnquam amplius in illis regionibus apparuit.

Porro miraculum Polichronii celeberrimum fuit, sed alias ex hoc loco vobis recitaui. Is enim tempore sextæ Synodi, vt ex ea Synodo, Act. 15. cognosci potest, in maxima populi frequentia mortuum hominem excitare conatus est ad hæresim Monothelitarum confirmandam: sed accidit illi quod superioribus, gloriam falsam quæsiuit, & ignominiam veram inuenit. Mortuus enim non reuixit, sed ipse auctus cognomine noui Simonis Magi, cum summo dedecore in exilium deportatus est. Sapientior fuit hæreticus quidam de grege Iconoclastarum, cuius miraculum à Paulo Diacono lib. vlt. rerum Romanarum explicatur. Is in quodam sepulchro se abscondit, atque inde voces dabat, & Constantinum Copronymũ Imperatorem pessimum, qui tunc contra sacras imagines bellum gerebat mirifice commendabat, vt eo commento populus terreretur, & Iconoclastarum hæresim etiam hominũ mortuorum testimonio cõfirmari putaret. Ista sunt commenta ridicula, & miracula puerilia hæreticorum. *Polichronij.* *Synod. 6. Act. 15.* *Paul. Diacon lib. vlt. Rerum Roman.*

Sed de nostri temporis hæreticis quidnam dicemus? Num à suis maioribus degenerant? Nullo modo. Est enim genus illud hominũ à dæmone penitus obsessum. Caluini quoque miraculũ, quo fertur hominem vere viuum occidisse, quem simulate mortuum excitare volebat, toto orbe celebratur. Martinus Lutherus & in vita, & in morte miraculis claruit. Nam vt ex Epistola cuiusdam Germani Mansfeldensis ciuis, de obitu Lutheri scripta didicimus, is dũ viueret præter alia multa in singulis prandiis & cœnis vnum sextariũ vini dulcis, & exotici bibebat: quod intelligite, absque ceruisia, & aliis generibus vini. In morte præterquam, quod non ægrotauit, nisi paucas horas, & ore contorto, & toto vno latere denigrato, mortuus est. Nũquid non magnum miraculum fuit, quod in maximis frigoribus, quando corpora ad integros menses durare solent, illud quarto die, aut quinto intolerabilem fœtorem spirabat, licet stanneo loculo diligentissime clausum esset. Ante annos paulo amplius quam centum obiit Beatus Laurentius *Miracula hæreticorum nostri temporis.* *Bolsecus in vita Caluini c. 13.* *Lutheri.*

Dnach
Herzy. [illegible]
len
len sche
[illegible]ngi su
[illegible]

N
na&
Sgne
Sa
Pe

tius Iustinianus primus Patriarcha Venetorũ Papista, & Monachus, & vt ille scribit qui vidit, & qui eius miracula in proprio filio expertus erat; sexaginta septem dies inhumatus mansit, semper odorem suauissimum spirans, incorruptus, viuidus, genis rubentibus, & tamen febri putrida laborauerat, vnde medici putabãt eum vix vnam horam sine fœtore duraturum. Talia vero miracula sunt nostris sanctis propria. Sed ad Lutherum redeo. Quis non miretur gratiam dæmonum expellendorum qua præditus erat Lutherus? Is enim, vt Staphylus, qui toti actioni interfuit, testatur, aliquando dæmonem ex quadam muliercula eiicere voluit: sed confestim ita à dæmone territus, & in tantam necessitatem aluum exonerandi coniectus fuit, vt quam citissime se ex eo loco protipere vellet. Verum dæmonita fores obstruxerat, vt necesse fuerit Staphylo securi fores effringere, & eo modo magno exorcistæ Luthero viam patefacere.

Alterius impostoris. Vnum addo miraculum multo recentius, & illustrius, & finem facio. Ante annos quatuordecim inter Hungariam & Poloniam non procul ab vrbe Cracouia, vnus ex fratribus Euangelicis tanto desiderio incensus erat nouæ istius doctrinæ propagandæ, vt etiam ficto miraculo ad rem tantam in perniciem innumerabilium animarum abuti voluerit. Itaq; cũm Matthæo quodam, & eius vxore conuenit, vt certa die Matthæus tanquam mortuus ad sepulchrum efferretur: vxor vero de more afflicta & eiulans funus prosequeretur. Venit dies constituta, effertur defunctus ad Ecclesiam, ibi nouus iste Simon ascendit suggestum, & longa oratione renascentis Euangelii gloriam amplificauit: tum affirmat se tam certum ac securum esse de sua doctrina, vt nihil dubitet Deum ipsum eam miraculo confirmaturum, & quoniam tunc allati defuncti pulchra occasio se obtulerat ad eum conuersus, magna voce exclamans, In nomine, inquit, Christi cuius hodie Euangelio testimonium præbui, Matthæe surge: respiciunt omnes, Matthæus non surgit. Ille rursum maiori voce, Tibi dico, inquit, Matthæe surge: sed sane clamare potuisset vsq; ad mortem: Matthæus enim iam vere extinctus, vere ad inferos descenderat.

Quæ cum ita sint, quæ dubitatio remanere potest, vtrum errent sectarii, Deoque displiceant, an non? Quis non aperte videat in quam tetra nocte versentur, qui non solum Ecclesiam Dei viui, noua luce nouorum miraculorum omni ætate fulgentem, atque in monte positam non vident, sed etiam, vt ab ea oculos Catholicorum auertant, fictis & vere mendacibus signis & prodigiis abutuntur? Perpendite quæso quam vehementer se splendor ille, illa gloria, iste fulgor tantorũ miraculorum, quibus omnibus sæculis Catholica Ecclesia illustris fuit, ægros hæreticorum oculos vexarit, vt Lutherum nescientem quo se verteret, & tamen cupientem summis votis aliquid inuenire quod nobis imponeret, nõ puduerit tanquam miraculum prædicare, turpissimam fugam vnius sanctimonialis Virginis de monasterio. Ista inquit sunt vera miracula. Quid dæmonum torsiones & expulsiones sunt, si cum isto admirabili Dei opere conferantur? O tenebras palpabiles! O plagam cœcitatis! O peccatum in Spiritum sanctum! Opus nefarium, scelestissimum, diaboli arte procuratum miraculo diuino attribuit. Hoc sane supererat, vt qui vera opera Dei dæmonum præstigiis attribuerat, iam opus diaboli apertissimum inaudita blasphemia Deo adscriberet. Vere percussit eos Dominus plaga crudeli, in furore suo percussit eos plaga cœcitatis, & obdurationis, vt dicant bonum malum, & malum bonum. Istane sunt miracula, de Monasterio fugere, de Monacha apostatam, de Virgine meretricẽ, de sponsa Christi scortum fieri Antichristi? Habeant sibi sane ista miracula: tale miraculum fecit Sathan cum de angelo pulcherrimo, & optimo fœdissimus ac nequissimus diabolus factus est, ista miracula replent gehennam, ista miracula plangit Ecclesia. *Impudens miraculũ Lutheranum.*

Nimis enim frequenter, & nimis facile fiunt ista miracula.

* * *

CONCIO VIII.

DE DONO PROPHETIÆ.

SPLENDOREM miraculorum, & lumen Propheticum Auditores optimi, quasi, duos pulcherrimos & clarissimos oculos in corpore Ecclesiæ eminere, & orbem totum suis fulgoribus illustrare, omnes, qui prorsus cœci non sunt, facile iudicabunt. Ac nos quidem, qui non solum Dei benignitate in horum oculorum contemplatione vehementer delectamur, & per eos in amorē pulchritudinis Ecclesiæ Catholicæ, magis ac magis semper rapimur, sed etiam cum aliis ac præsertim miseris & infelicibus hęreticis dolo Sathanę circumuentis, hoc bonum quo nos fruimur communicare vellemus, de vtroq; lumine ante duas hebdomadas verba facere instituimus: & quidem de splendore miraculorum oratione proxima, & superiore pauca quidem de pluribus; sed tamen satis multa pro temporis breuitate dicta esse non dubito: nunc ratio atque ordo argumentorum postulat, vt de altero oculo de luce videlicet Prophetica, breuiter disseramus.

Donum Prophetiæ soli Deo proprium & quibus ille peculiariter dedit.

Prædictio igitur futurorum, vt ab excellentia & præstantia, huius luminis ordiamur, tantæ sublimitatis est, vt soli vero Deo, & iis quibus Deus singulari priuilegio hoc donauit, conuenire possit. Ea siquidem futura, quæ creatas causas, non necessarias, sed liberas habent, vel certe tales vt impediri possint, (tam de his loquimur, quæ nec in se nec in causis suis certo existunt) nec in se, nec in causis ab vlla, siue humana, siue angelica intelligentia cognoscuntur. Vna duntaxat est causa Dei voluntas, in qua res omnes, quæ quoquo modo futuræ sunt, siue necessario, siue libere certo existunt, & iam inde ab æternitate extiterunt. *Sed quis nouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit?* Certo sicut nemo nouit quid sit in homine, nisi spiritus hominis: ita nemo nouit quid sit in Deo, nisi Spiritus Dei, & cui voluerit spiritus reuelare. *Non enim humana voluntate*, vt Apostolus Petrus testatur, *allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines.* Et, *Benedictus Dominus Deus Israel, qui locutus est per os sanctorum, quæ à sæculo sunt Prophetarū eius. Multifariam enim multisq; modis olim locutus est Deus Patribus in Prophetis.* Hinc apud Isaiam cap. 41. Spiritus sanctus loquitur, & dicit: *Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dij estis vos.* Et rursum capite sequenti, *Ego Dominus, hoc est nomen meum, gloriam meam alteri non dabo & laudem meam sculptilibus. Quæ prima fuerunt, ecce venerunt: noua quoque ego annuncio antequam oriantur, &c.* Hæc est igitur gloria singularis veri Dei, quam certe sculptilibus non dabit: neq; à falsis diis, falsisq; Prophetis occupari permittet, quæ ventura sunt annunciare, antequam oriantur audita facere. Quocirca in libro Deuteron. cap. 18. idem Spiritus sanctus, *Propheta*, inquit, *qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, vt diceret, aut in nomine alienorum deorum, interficietur. Quod si tacita cogitatione responderis, Quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum, quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Deus non est locutus, sed per tumorem animi sui Propheta confinxit, & idcirco non timebis eum.*

Rom. 11. — *1. Pet. 1.* — *Luc. 1.* — *Hebr. 1.* — *Isai. 41.* — *Ibid. 42.* — *Deut. 18.*

Propheticæ euidens signum Ecclesiæ Dei.

Quamobrem Auditores cum prædictio futurorum, ita Deo propria sit, vt ad eam nullo modo vel homines vel dæmones, vel sancti etiam angeli sine Dei reuelatione aspirare possint, nemo dubitare debet, eam solam veri Dei Ecclesiam esse, in qua verum lumen Propheticum reperitur. Quare si ostenderimus solam Romanam Ecclesiam, hoc præclaro lumine semper ornatam fuisse, necessario & perspicue efficietur, solam Romanam Ecclesiam veram veri Dei Ecclesiam esse, quicquid latrent omnes dæmonum synagogæ. Iam igitur in Ecclesia Catholica in qua sumus, quis negare potest non solum ab aduentu seruatoris, sed etiam ab exordio mundi omnibus fere sæculis

Prophetæ veteris legis.

Pro-

Hier. in c. 5. ad Ephes. Prosp. lib. de promiss. init.

Prophetiam floruisse. Nam ante diluuium, Adam, Enoch & Noe Prophetæ fuerunt. Adam D. Hieronymo teste cap. 5. in Epistolam ad Ephesios, & Diuo Prospero initio libri de promissionibus & prædictionibus Dei: nam Christi, & Ecclesiæ matrimonium prædixit: Enoch Prophetam fuisse, & de nouissimis temporib. multa prædixisse Apostolus Iudas in epistola sua testatur. Porro Noe, cum verbis, tum operibus, dum ingẽtem illam arcam fabricabat, generalem eluuionem futuram prædicasse, & homines eius temporis ei non credidisse, Apostolus Petrus in epistola priori testis est. Post diluuium vero Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moysen, Dauidem, Salomonem, quatuor Prophetas maiores, & duodecim minores, & alios præterea multos, vel sermonibus, vel operibus, vel libris scriptis multa de Christo, de Ecclesia, de hæreticis, de futuro iudicio vaticinatos nemo fere Christianorum ignorat.

Iudas in epist.

2. Pet. 3.

Ac vt ponamus exemplum in Christo, cuius breui Passionem, & Resurrectionem celebraturi sumus, & quem omnes diuinæ paginæ tanquam finem & scopum intuentur. Quis non miretur nihil de Christo legi in libris instrumenti noui, quod non legatur prædictum in libris instrumenti veteris? Huius rei typum gerebant duo illi Seraphici spiritus, qui vt apud Isaiam Prophetam videre est, admirabili consensione *clamabant alter ad alterum, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Nec non duo Cherubini, qui vt in Exodo legimus alis tegebant propitiatorium, & quorum alter alterum semper intuebatur. Hæc enim sunt duo testamenta vetus & nouum, quæ ita se inuicem aspiciunt, & vnum ad alterum clamat, vt quicquid vnum loquitur promittendo & prædicendo, alterum repetat iam factum, & impletum asserendo. Conceptus est Christus de virgine? Prædixit hoc Isaias, *Ecce virgo concipiet & pariet filium.* Natus est in Bethlehem Iudæ? Prædixit hoc Michæas, *Et tu Bethlehem terra Iuda,* Reges primitiæ gentium ad eum munera detulerũt? Prædixit hoc Dauid, *Reges Tharsis & insulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent.* Præsentatus fuit

Consonantia Prophetarum & Euangelij. Isai. 6. Exod. 7.

Luc. 1. Isai. 7. Matth. 2. Mich. 1. Matth. 2. Psal. 71. Luc. 2.

Christus in templo? Prædixit Malachias, *Statim veniet ad templum sanctum suum Dominator, quem vos quæritis, & angelus testamenti, quem vos vultis.* Fugit deinde in Ægyptum? Prædixit hoc Osee, *Ex Ægypto vocaui filium meum.* Locutus est in parabolis? Prædixit hoc Dauid, *Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio.* Cæcos, surdos, claudos, mutos curauit? Prædixit hoc Isaias, *Dominus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt.* Ambulauit super aquas? Prædixit hoc Dauid, *In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis.* Sedit super asinam & pullum eius? Prædixit hoc Zacharias, *Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper, & ascendens super asinam & super pullum filium asinæ.* Proditus fuit à discipulo? Prædixit hoc Dauid: *Qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem.* Triginta argenteis venditus fuit? Prædixit hoc Zacharias, *Appenderunt mercedem meam triginta argenteis.* Contumeliis & colaphis affectus? Prædixit hoc Ieremias, *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.* Reges gentium & principes Iudæorum in eius necem conspirarunt? Prædixit hoc Dauid. *Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius?* Flagellis cæsus fuit? Prædixit hoc Isaias, *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus.* Quod si vellemus omnia vaticinia de Christo percurrere dies non sufficeret: & si non verba solum, sed etiam res gestas, & vmbras, ac figuras cum rebus adumbratis & expressis conferrem, immensam orationẽ susciperemus. Magnum igitur & inuictum argumentum contra Iudæos & Paganos ex ista tantorum, & tam multorum vaticiniorum impletione colligimus, & cum Apostolo Petro merito gloriamur: habere nos *firmiorem propheticum sermonem,* cui benefacimus *attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco.*

Malach. 3. Matth. 14. Osee 11. Psalm. 77. Isai. 35. Matth. 14. Psal. 76. Matt. 26. Zach. 11. Matth. 26. Psal. 40. Zach. 11. Thren. 3. Psal. 2. Isa. 50. 2. Pet. 1.

Sed vt ad nouum testamentum veniamus, An non Christus ipse magister & doctor omnium Prophetarum apertissimis verbis excidium vrbis Ierosolymæ prædixit? Et nunquid post annos quadraginta, Luc. 19.

Luc. 19. *Propheta noui testamenti.*

non vt prædixerat, euenit? Quamuis enim Iosephum & Egesippum qui rem totam diligentissime scripserunt non haberemus, abunde sufficeret arcus triumphalis Vespasiano & Tito erectus, qui adhuc Romæ aliis pene omnibus, vel euersis, vel sepultis, integer & conspicuus perseuerat? in eo siquidem Arca testamenti, candelabrum, aliaq; Hebræorũ ornamenta, nec non ipsorum Hebræorum turba manibus post tergum reuinctis, ad memoriam posteritatis semper in marmore incisa conspiciuntur. Deinde Apostolicis temporibus nunquid non Apostolus Petrus, Apostolus Paulus, Apostolus Ioannes & Apostolus Iudas vno eodemq; spiritu de futuris hæreticis multa prædixerunt, quæ oculis nostris iam impleri videmus? Nonne etiam Propheta Agabus, & filiæ Philippi Diaconi, & alii nõnulli eodem tempore lumine isto prophetico enituerunt? Iam vero Gregorium Neocæsariensem magnum illum, & admirabilem prophetam fuisse scribit Magnus Basilius. De B. Anton. celeberrimo, & toti orbi notissimo B. Athanasius refert, prædixisse eum vastationem illam Ecclesiæ, quæ per Arianos facta est, cum altaria euerterunt, sacra vasa contaminauerunt, Sacerdotes occiderunt, virgines sacras stuprauerunt, orbem denique totum suis tumultibus, & seditionibus, sicut hodie Caluinistæ faciũt, turbauerunt. De quodam sancto Anachoreta, qui Ioannes dicebatur, & Palladius, & Theodoretus, & alii complures historici prodiderunt, eum ita celebrem in vaticiniis fuisse, vt Imperator Theodosius nunquam bellum aliquod aggressus sit, quin eum antea tanquam oraculum consuluerit, & ab eo totum belli euentum audierit. B. Benedictum Regi Torylæ prædixisse eum vrbem Romam occupaturum, deinde mare transiturum, tantum nouem annos regnaturum, postremo anno decimo moriturum, & omnia sicut ipse pronunciauerat euenisse B. Gregor. testatur. Beatum Malachiam Hybernorum Episcopum prophetico lumine claruisse testis est fide dignissimus Bernardus. Ipsum vero B. Bernard. non vnum aliquot, sed multa prædixisse, & omnia prorsus iuxta eius vaticinium

Basil. de Spirit. S. cap. 29. *Athan. in vita S. Antonij.* *Pallad. & Theodor.* *Gregor. lib. 2. Dialog.* *Bernar. in vita Malachiæ.*

euenisse testantur libri de eius vita & gestis conscripti. Vnum eius vaticinium commemorabo. Prædixit aliquando Andreæ cuidam eum breui Cistertiensem Monachum futurum. Ille hoc audito obstupuit. Nihil enim vnquam minus somniauerat, imo nihil magis vnquam exhorruerat. Itaque cum stomacho ait, in hoc scio falsum te esse prophetam. Hoc enim certus sum, te locutum esse verbum, quod omnino non fiet. Hoc ego tibi coram Rege, & Principibus in omni publico conuentu improperare non parcam, vt tua omnibus falsitas innotescat. Deinde abiit pene furiosus blasphemans, & imprecans sancto illi Monasterio extremum exitium: neq; solum Monasterium, sed totam illam vallem radicitus euersam videre cupiebat. Quid postea factum est? O rem admirabilem, ac pene incredibilem! Vix nox vna præterierat, imo nondum præterierat, ille totus mutatus, moræ impatiens ante exortam lucem currit ad monasterium, postulat habitum, efficitur Monachus. Quid hic dicent hæretici? Quis tantam mutationem, quæ à sola dextera excelsi fieri poterat, B. Bernardo demonstrauit, nisi Deus? Quid de B. Francisco dicemus? Quam multa de eo refert B. Bonauentura? Erat aliquando bellum inter paganos & Christianos: instabat iam dies certaminis, seruus Dei Franciscus totum belli euentum ante prospiciens Christianis significauit, vt eo die se à prælio abstinerent, alioquin videre se magnam stragem Christianorum futuram. Non crediderunt homini Dei, sed freti multitudine & potentia conflictum inierunt. Repente enim iuxta vaticinium viri sancti exercitus Christianorum fusus est, & omnes fere, vel capti sunt, vel interfecti. B. Catharina Senensis nunquid non aperte prædixit schisma illud inter Vrbanum & Clementem, quo nullum acrius, horribilius, diuturnius Ecclesia vnquam vidit? Sed longum esset, minimeque necessarium omnes prophetas Catholicæ Ecclesiæ recensere. Hoc in summa & fine amplificatione dixerim, Auditores optimi, vaticinia sanctorum, & eorum sanctorũ, quos nostros fuisse, hoc est, Romanæ Ecclesię membra fuisse

omnes

omnes hæretici confitentur, esse pene sine vllo numero. Legi ego bonam partem historiarum, quibus vitæ sanctorum Catholicæ Ecclesiæ continentur, & sine mendacio affirmare possum, vix vllum fuisse sanctum hominem, ac præsertim his quinque sæculis postremis, quæ tantopere displicēt hæreticis, qui hoc excellentissimo & nobilissimo Dei munere præditus non fuerit. Multos præterea enumerare possem nostræ fidei & Religionis sanctos homines, qui non solum dono prophetiæ; sed etiam aliis admirandis visionibus & reuelationibus, & quod sublimius est gratia cordium cognoscendorum, & spirituum discernendorum ornati fuerunt. Neque solum præteritis sæculis; sed etiam hac nostra ætate, sicut miracula, ita prophetiæ donum Ecclesiæ Catholicæ non defuit. Habemus enim præter alios multos, duos illos Franciscos, auctorem Ordinis Minimorum, & Xauerium inter Patres Societatis Iesu antesignanum & Indiæ nouum Apostolum, de quibus alias diximus, qui hoc nostro sæculo, ac pene memoria non solum multis, & magnis miraculis claruerunt, sed etiam multa diuina reuelatione præuiderunt, & eo modo sicut prædixerant, euenerunt.

Quid vnquam tale Synagogæ dæmoniorum habuerunt? Proferant quæso suas prædictiones? Quis non obstupeat nostros Papistas idololatras, Dei hostes non solum miraculis, sed etiam prophetiæ lumine enitere: istos vero fratres Euangelicos, nihil scire, nisi mentiri? Nam dæmones quidem semper hanc laudem prædicendi futura tāquam veram diuinitatis notam affectauerunt. Hinc videlicet ante Christi aduētum tot in locis oracula Apollinis Clarij, Pythij, Delij, Dodonæi celebrabantur, quæ tamen omnia Deo in carne adueniente repente obmutuerunt. Id quod non ex nostris solū B. Antonius apud Athanasium, sed etiam Plutarchus ex gentibus tanquam rem maxime miram, & prodigiosam annotauerūt. Inde siquidem Plutarchus librū inscripsit, vt est apud Theodoretum in libro de oraculis, quæ defecerunt, & causam quærit, tā nouæ & tam mirabilis mutationis: Quid enim admirabilius, quam tanta celeritate omnibus oraculis toto orbe silentium indici, & ora eorum quasi lapidibus in æternum obstrui?

Dæmones per oracula diuinitatē affectabāt.

Sed quales quæso erant dæmonum prædictiones. Interdum per obscurissimas ambages, & ænigmata respondebant, vt quicquid eueniret, ipsi verum prædixisse viderentur, & culpa tota caderet in interpretes. Interdum aperte quidem & perspicue loquebantur, sed ea prædicebant, quæ ipsi Deo permittente facturi erant, vel quæ iam cœpta erant fieri, quod non est tam diuinare, vel coniectare, quam præsentia absentibus nunciare.

Oracula dæmonum qualia.

Neque præstantiora sunt hæreticorum vaticinia: exempla multa in medium adferre possem, si falsa vaticinia Pseudoprophetarum, tam veteris, quam noui Testamenti percurrere nobis liceret, sed quoniam temporis angustiis premimur, solum de falsis prædictionibus hæreticorum nostri temporis pauca dicemus. Martinus Lutherus, & sua, & suorum opinione propheta fuit. Hoc enim ipse de se in libro quodam ad Germanos pro scholis Christianis erigendis scribit: neque vos, inquit, impedire debet, quod aliqui glorientur de spiritu, & scripturas parui faciunt: sed bone amice spiritus huc, spiritus illuc: ego quoque fui in spiritu, atque etiam vidi spiritus forte plus quam illi ipsi adhuc intra annum videbunt. Deinde nihil sæpius repetit, quam os suum os Christi, & verba sua esse verba Christi: &, certum se esse, doctrinam suam se habere de cælo. Videamus igitur quid ei spiritus reuelauerit. Quid quæso iste tam insignis propheta, qui fuit in spiritu, & vidit spiritus plus quam alii intra vnum annum videbunt, quid futurum prædixit: Prædixit primum in libro contra Thomam Muncerum, post annos duos à vaticinio ita Romanā Ecclesiam ruituram, vt neque Pontifices, neq; Cardinales, neque Presbyteri, neque Monachi, neque Moniales, neque templa, neq; turres, neque campanæ vsquam amplius reperientur.

Vaticinia hæreticorum.

Inprimis Lutheri.

Ait præterea in responsione contra Regem Angliæ Henricum, Dogmata mea stabunt, & Papa cadet inuitis omnibus portis inferi, & potestatib. aereis, & terræ, & maris.

ris. At quid tandem euenit? Præterierunt anni sex & quadraginta, & Papa stat, vel sedet potius, Cardinales, Episcopi, Presbyteri, Monachi, Moniales augētur indies. Tēpla & turres, vel instaurari, si labebātur, vel ex integro ædificari vidi: cadere vel cecidisse non scio, nisi ex parte hic Louanii turrim sancti Petri. Doctrinam vero Lutheri iam pene funditus interiisse, vel ex eo cognosci potest, quod paucissimi sunt veri Luhterani, & illa ipsa dogmata, quæ Lutherus pro oraculo habere voluit, iam non solum Catholici; sed etiam discipuli eius execrantur.

Deut.22. Non igitur vaticinium illud Dominus locutus est, sed per tumorem animi sui propheta confinxit: & idcirco non timebimus eum. Rursum alias præfatione super Alcoranum prædixit idem Lutherus, propediem futurum, vt Mahumetani ad fidem Christi iuxta Euangelium suum, non iuxta Romanam Ecclesiam, conuerterentur. At nūquid & in hoc propheta mēdax inuentus nō est? Ego ipse vidi Romæ Mahumetanos baptizari, nec rato veniunt aliqui ad fidem. In Indiis vero non pauci, sed multi Mahumeti cultores ad fidem Christi, & Ecclesiæ Romanæ obedientiam conuersi sunt, & conuertūtur indies: Lutherani vero proferant, vel vnum si possunt.

Deut.22. Non igitur hoc Dominus locutus est; sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebimus eum. Postremo, vt alia eius vaticinia prætercam, cū ante annos aliquot rustici à Lutheranis excitati tumultuarentur, & contra Principes suos, ac Dominos arma cepissent, tunc Martinus Lutherus sese vatem ostentabat, & nō rusticos, sed Deum ipsum contra Principes pugnare dicebat, & vltimum exitiū, extremamque ruinam Principibus vaticinabatur. Sed quid tandem factum est? Rustici cæsi sunt, Principes superiores euasere. Quid tum Lutherus? Num erubuit? Falsum se Prophetam agnouit? Nihil minus. Sed quasi nihil antea pro rusticis dixisset, cœpit contra eosdem rusticos maledicentiam suā exercere, & videns sibi non successisse vaticinium de futuris, cæpit vaticinari de præteritis.

Ego sane, inquit, arbitror nullum dæmonem in gehenna remansisse, sed omnes in rusticos illos seditiosos, & pessimos nebulones ascendisse. Non igitur vaticinium illud Dominus locutus erat, sed per tumorem animi sui Propheta confinxerat: & idcirco non timebimus eum. *Deut.22.*

Quid Thomas Muncerus Lutheri probatissimus discipulus? Nonne multitudini rusticorum, quibus præerat, Dei nomine & auctoritate tanquam vnus aliquis ex Prophetis, ita victoriam certissimam pollicebatur, vt se alterum Gedeonem diceret: iactaretque omnes globos bombardarum in sua manica sine læsione se excepturum? Et tamen rustici cæsi sunt. & ipse ne vnum quidem ictum gladij sine læsione sustinere potuit. Non igitur Dominus victoriam illam locutus erat; sed per tumorem animi sui Propheta confinxerat, & idcirco non timebimus eum. *Vaticiniū Munceri.*

Ante paucos annos cū Anabaptistæ quidam Calabriam Italiæ prouinciam occupassent, & tandem comprehensi cum extremo supplicio afficiendi essent, palam affirmabant (vt ex viro quodam magno, & fide dignissimo, qui si recte memini supplicio interfuerat) se nihil detrimenti passuros, si de altis turribus deijcerentur, statim enim adfuturos angelos, qui eos exciperent, ne forte ad lapides pedes suos offenderēt. Deiecti sunt infelicissimi ex turribus, & non pedes tantum, sed capita, & colla offenderunt ad lapides, & prius ad terram peruenerunt, & capita omnes fregerunt, ac cerebris suis plateas resperserunt, quam angelis vacaret eis opem ferre. Exempla talia proferri possunt sine vllo numero. Nam sicut vera Catholicorum sanctorum vaticinia prope sunt infinita; ita hæreticorum mendacia, & falsæ prædicationes numerum omnem excedunt. Quoties Pseudomartyres istis nostris diebus asseuerarunt se etiam in mediis flammis non comburendos? & tamen postea combusti sunt vsq; ad cineres. Quoties contra se in momento absumendos affirmarunt? & licet puluere tormentario onusti essent, tamen ad longissimum tēpus antequam mori possent torquebantur? Ex quo sine dubio, si excæcati penitus, & *Anabaptistarum in Italia.*

obstinati non essent, intelligerent tandem aliquando se spiritum veritatis deseruisse, & spiritibus erroris, & seductionis in suam aliorumq; perniciem, & sempiternum exitium adhæsisse.

CONCIO IX.

DE PROBITATE DOCTORVM ECCLESIÆ, & sceleribus hæreticorum.

Vemadmodum in Deo, quē vnum in Trinitate, & Trinū in vnitate veneramur, tria quædam singulariter eminent, potentia, sapientia, bonitas; ita quoque, Auditores, singulares amicos, & filios suos, Patres ac Doctores nostros Deus, vt sibi quā simillimos, & gentibus omnibus suspiciendos, atque admirabiles redderet, potentissimos, sapientissimos, optimos, sanctissimosque esse voluit. Primum ea potētia eos armauit, qua multa præter solitum cursum, ordinemque naturæ in elementis, in arboribus, in brutis animantibus, in ipsis hominibus plane admirabilia, & singularia facerent. Deinde sapientia ita mentes eorum instruxit, vt non solum præsentia & præterita cernerent; sed etiam futura multo ante præuiderent atque prædicerent. Postremo dilatauit corda eorum summa atque ardētissima charitate, cum vt ipsi magno animo opus aggrederentur; tum vt ii qui conuertendi per eos erant, non solum verbis, & miraculis, sed etiam exemplis & vitæ probitate mouerentur. Atque hæc tria, splendor miraculorum, lumen propheticum, & vitæ probitas, quibus præditi fuerunt Prædicatores & Doctores nostræ legis, & quibus omnes inuentores sectarum atque hæresū caruerunt, sunt argumenta ex duodecim illis quæ nobis explicanda proposuimus. Quare cum præteritis orationibus de gloria miraculorum, & luce prophetica, hoc est, de potentia, & sapientia Doctorum Ecclesiæ disputauerimus, restat nunc vt de probitate, & integritate eorundem disseramus. Prædicatores igitur nostræ legis, tam ii, qui primi ad nos fidem detulerunt & Euangelium, quam ii quos deinde singulis sæculis Deus excitauit ad fidem eandem confirmandam, vel propagandam; quales fuerint, quam pii, quam iusti, quam religiosi totus mundus nouit. Aspicite primum Apostolos. Quid sublimius atque excellentius moribus Apostolicis? Homines erant diuini: nihil in hoc mundo quærebant, aurum contemnebant, honores fugiebant, omnia sustinebant, charitate flagrabant, legem naturæ perfectissime obseruabāt, cum omnibus hominibus pacem habebant, omnes homines saluos facere cupiebant: atq; idcirco omnes Prouincias & Regiones quamlibet barbaras, omnes terras & omnia maria perlustrabant: ad labores prompti, ad pericula imperterriti, ad mortem paratissimi, viui denique & mortui miraculis clari. Amor Dei quasi currus igneus ferebat eos: nihil erat penitus, neque mors, neque vita, neque præsentia, neque futura, neque dæmones, neque homines, qui eos ab instituto cursu honoris Dei propagandi, & animas hominum saluandi, reuocare possent. Isti sunt Patres nostri, isti præcones nostræ fidei, istos magistros & doctores habuimus. Aspicite deinde sanctos illos homines, quos Patres & Doctores vocamus: lumina illa clarissima, quæ DEVS in firmamento Ecclesiæ lucere voluit, vt iis omnes hæreticorum tenebræ dissiparentur, vt Irenæum, Cyprianum, Hilarium, Athanasium, Basilium, duos Gregorios, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Chrysostomum, Cyrillum. Vita & mores eorum, nonne in iis monumentis, quæ nobis reliquerunt, quasi in speculis quibusdam elucent? Nam *ex abundantia cordis os loquitur.* *Marc. 12. Luc. 6.* Quanta obsecro apparet in libris sanctorum Patrum, cum summa eruditione coniuncta humilitas? Quanta puritas animi? Quanta moderatio? Quanta sobrietas? Nihil ibi obscœnum, nihil turpe, nihil subdolum, nihil arrogans, nihil inflatū, quam multis modis Spiritus sanctus, qui

Sanctitas Doctorum Ecclesiæ.

eorum mi

eorum pectora inhabitabat, in paginis eorũ se prodit? Quis legere potest attente Cyprianum, qui non statim ardeat amore martyrii? Quis in Augustino diligenter versatus est, qui non profundissimam didicerit humilitatem? Quis Hieronymum sæpe euoluit, qui non virginitatem & ieiunium adamare incipiat? Spirant scripta Sanctorũ religionem, castitatem, integritatem, charitatem. *Isti sunt igitur Episcopi & Pastores* (vt verbis vtar D. Augustini) *docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores, qui Catholicam fidem in lacte suxerunt, in cibo sum serunt: cuius lac & cibum paruis magnisque ministrauerunt.*

Augu. l. 2. contra Iulian.

Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Aspice postremo Anachoretarum & aliorum hominum Religiosorum duces, quos diuersis temporibus Ecclesiæ suæ senescenti, tanquam columnas firmissimas Deus donauit, vt Antonium, Hilarionem, duos Macharios, Benedictum, Bernardum, Dominicum, Franciscum. Quid perfectius, quid grauius, quid maturius eorum moribus? Homines erant integerrimi, patientissimi, cum Deo coniunctissimi, gloriæ & voluptatum, vsque ad stuporem & miraculum contemptores: pernoctabant in orationib[9], gloriabantur in cruce & laboribus ieiuniis pascebantur, in contumeliis & ieiuniis lætabantur, quasi carbones igniti, toti flamma quadam diuini amoris succensi, in Deum ferebantur & rapiebantur. Quis vnquã eorum, vel contentiones, vel rixas, vel clamores, aut verba non dico inflata, vel obscœna, vel scurrilia, vel turpia; sed otiosa vnquam audiuit? Denique vt Beatus Augustinus in libro de morib. Ecclesiæ Catholicæ notat, in tantum processerat temperantia, & continentia sanctorum Catholicæ fidei Christianorum, vt restringenda nonnullis, & ad humanos fines reuocanda videretur: vsque adeo supra hominũ illorum animos euasisse ab iis etiam, quibus id displicet, iudicatur. Vtinam dignarentur hæretici, & qui inter Catholicos perdite & corrupte viuunt, legere vitas sanctorum: sane non multum nobis in eorum conuersione laborandum esset. Plus enim omnino loquũtur, & magis virtutem persuadent simplices illæ historiæ, facta & exempla sanctorum, quã omnes cõciones. Scio ego aliquos, qui millies conciones audierant, & libros multos legerant, & tamen semper erant iidem, rogati deinde, vt vitas sanctorum aliquando legerent, aspernabantur initio, & tamen postea vbi cœperunt, breuissimo tempore toti mutati viri sanctissimi, & perfectissimi facti sunt. Habetis Athanasium, Hieronymum, Sulpitium, Palladium, Theodoretũ, Gregorium Romanum, Gregorium Turonensem, Bedam, Metaphrastem, & nuper Lippomanum, & Surium, qui vitas sanctorum vel ipsi conscripserunt, vel ab aliis scriptas collegerunt. Ab eis petant solidum cibum animæ, qui in fide viua & vera proficere desiderant. Theologi & Doctores hæreses refellunt argumentis verborum: sancti vero, quorum vitas vos legere cupio, easdem refellunt argumentis factorum. Illi quasi digito & voce demonstrant, quæ sit via quæ ducit ad cœlum: isti viam ipsam ingrediuntur, & nos suis passibus, & vestigiis multo facilius & fidelius docent. Conferte modo, si placet, cum tantis & talibus prædicatores Paganismi vel hæresum, & sectarum inuentores. Qui fuerunt prædicatores paganismi? Nonne turba quędam poetarũ, hoc est, hominum leuium, mendacium, flagitiosorum? qui vt vitia & scelera hominib. commendarent, Deos quosdam omnibus vitiis coopertos induxerunt, & eorum furta, & adulteria, bella, lites, contentiones, dolos, fraudes, mendacia cum cantu, & versibus ad nos detulerunt, vt quisquis ea fecisset, non homines perditos, sed cœlestes Deos imitatus videretur? De Mahumete tametsi multa haberem omnino turpia, & horrenda, quæ referrem, tamen quod secta illa, vt alias ostendimus, nihil sit aliud quã monstrum quoddam ex Iudaismo, Arianismo, Nestorianismo, Manichæismo, & aliis quibusdam hæresibus, & superstitionibus conflatum, vt refutetur, satis est, si hæreses istæ refellantur. Ad hæreticos veniam.

Augu. l. de moribus Ecclesiæ.

Vtilissimũ est legere vitas sanctorum.

Paganismi assertores quales fuerint.

Hæresiarchæ igitur, nonne omnes ambitiosi, omnes superbi, omnes impuri, omnes flagitiosi fuerunt? nonne omnes, sicut

Hæresiarchæ quales.

Cauſæ ob quas hæreſes excogitarint.

ſicut perdite vixerunt; ita quoque miſere perierunt? Conſideremus initium medium, & finem curſus præcipuorum hæreſiarcharum. Quantum ad initium, quod ſi vobis oſtendam omnes præcipuos hæreſiarchas, vel ambitione, vel contentione, vel inuidentia, vel denique priuato aliquo affectu ſtimulatos de Eccleſia receſſiſſe; an non tunc apertiſſime conſtabit eorum ſectas non à Deo eſſe, ſed à diabolo? Aſpiciamus decem primarios & celeberrimos hæreſiarchas. Nam de omnibus dicere anguſtiæ temporis non paterentur. Quis princeps fuit omnium hæreticorum? Si Egeſippo & Euſebio credimus, Thebulus fuit. At is, vt ex Egeſippo refert Euſebius, ideo hæreſim excogitauit, & Eccleſiam vſque ad illa tẽpora virginem corrumpere tentauit, quod in petitione Epiſcopatus repulſam paſſus eſt. Superbia igitur atque ambitio initium hæreſib. dedit.

I. Thebul. Euſeb. l. 4. hiſt. c. 22.

Quis fuit deinde ſecundus? Simon magus. At is pecuniis emere voluit Pontificiam auctoritatem Spiritum S. communicandi: cum ei hoc non ſucceſſiſſet, hæreſim fabricauit.

II. Simon Magus.

Quis tertius? Valentinus. At eum egreſſum de Eccleſia & hæreſiarcham factum, quod alium vidiſſet adeptum Epiſcopatum, quem ipſe ambiebat, teſtatur Tertul. in lib. quem aduerſus huius Valentini hæreſim conſcripſit.

III. Valentinus.

Tertul. aduerſ. Valen.

Quis quartus Marcion Ponticus. At is propter ſtuprum virgini oblatum ab Eccleſiæ communione præciſus, Romamque profectus, non ſolum abſolutionem petiit, ſed etiam præfecturam Eccleſiaſticam ambiuit, quam cum non impetraſſet, Romanis Presbyteris indignabundus ait, *Ibo igitur, & Eccleſiam veſtram ſcindam.* Atque ab eo tempore hæreſim ſuam peſtilentiſſimam & pernicioſiſſimam diſſeminare cœpit. Rem ita ſe habere partim ex Tert. de præſcriptionibus aduerſus hæreticos, partim ex Epiphan. in hæreſi Marcionis facile cognoſci poteſt.

IV. Marcio

Tertul. de præſcript.

Epipha. in hæreſi Marcion.

Quis fuit quintus? Montanus. At eum refert Theodoretus li. 3. de fabulis hæreticorum ſola cupiditate primum locum obtinendi hæreſim ſuam condidiſſe.

Theod. l. 3. de fabul. hæret.

V. Montanus.

Quis fuit ſextus? Nouatianus, At eum maximo deſiderio Romani Epiſcopatus flagraſſe, & cum eum adipiſci nõ potuiſſet, ſimul hæreſim & ſchiſma in Eccleſiam induxiſſe, refert Euſebius ex epiſtola quadam B. Cornelii lib. 6. hiſt. Eccleſiaſticarum.

VI. Nouat. Euſeb. li. 6. hiſtor.

Quis ſeptimus? Arrius. At is quoq; auctore Theodoreto initio li. 4. de fabulis hæreticorum, inuidentiæ ſtimulis agitatus, quod S. Alexandrum conpresbyterum ſuum ad Epiſcopatum euectum, & ſibi prælatum videret, occaſionem accepit, de Eccleſia recedendi.

VII. Arius. Theod. l. 4. de hæret. fabulis.

Quis octauus Macedonius. At is nõne eo, quod Epiſcopatu Conſtantinopolitano ab ipſis Arianis priuatus fuiſſet, vt iniuriam ſuam vlciſceretur, nouam hæreſim excogitauit.

VIII. Macedonius.

Quis nonus? Neſtorius. At enim quis ignorat, quanta ſimulatione & hypocriſi Epiſcopatum Conſtantinopolitanum ambierit? Refert enim Theodoretus lib. 4. fabularum hæreticarum eum multos annos, & colore veſtium, & pallore vultus, & verborum compoſitorum artificio & omnis ſanctitatis ſimul t[illegible]one, ſe in animos & beneuolentiã vulgi in eũ finẽ inſinuaſſe.

IX. Neſtorius.

Theodor. ſupra.

Quis decimus? Martin. Lutherus auctor & parens omniũ hęreticorũ noſtri temporis. At is nõne in Lipſica diſputatione vocẽ illã emiſit, ſe nec propter Deum incepiſſe, nec propter Deum ceſſaturum? Quid clarius? quid apertius? quid illuſtrius? Deinde in epiſtola illa notiſſima ad Argentinenſes, nonne diſerte affirmat, ſe nõn Chriſti amore, ſed Papæ odio inflammatum, Tragœdiã illam ſuam excitaſſe? Vnde vero odium illud primo conceperit, omnib. notum eſt, nimirum ex ambitione & auaritia. Quod enim munus publicandarum Indulgentiarum, vnde monaſterium eius honorem & lucrum referebat, ab eo ad Prædicatores translatum fuiſſet, ideo Lutherus iniuriæ & iacturæ illius impatiens contra Indulgentias primum, deinde contra Pontificẽ, poſtremo contra fidem, & omnia Chriſtiana dogmata ſcribere, docere, & prædicare cœpit. Hæc igitur de primordiis hęreſeon.

X. Lutherus.

Qualis reliqua hæreticorum vita.

Iam in reliqua vita, ſi quis omnia omnium hæreſiarcharum ſcelera proſequi vellet, immenſam orationem ſuſciperet: attingam ſolum pauca paucorum, ex quibus facile de cæteris iudicari poſſit. Initio quanta quæſo fuit omnium hæreſiarcharum, ſed præcipue Lutheri, & Caluini iactantia? Simon

Iren. li. 1. aduersus hæres. Euseb. li. 5. histor. Theod. lib. 1. de hæret. Fab. Basil. li. 2. contr. Eunomium. Epiph. de hæres. Augus. li. de hæres. Vincent. Lyrin. in commonit.

mon Magus se Deum esse iactabat, testis Irenæus libro primo contra hæreses. Menander Simonis discipulus se missum esse Saluatorem mundi asserebat, teste Eusebio libro quinto historiarum. Carpocratianorum aliqui se Domino Iesu æquales, aliqui etiam maiores, & potentiores prædicabant, teste Theodoreto libro primo de fabulis hæreticorum. Montanus se Spiritum sanctum Paracletum: testis magnus Basilius libro secundo in Eunomium. Noetus se Moysen, & fratrem suum Aaronem: testis Epiphanius in hæresi eiusdem. Manichæus se quoque Spiritum sanctum, sicut olim Montanus faciebat, testis Augustinus, libro de hæresibus. Nestorius se primum, & solum Scripturas probe intellexisse, & omnes Patres, Martyres & Confessores, totamque Ecclesiam ante se errasse prędicabat, vt Vincentius Lyrinensis in commonitorio testis est. Arium, Dioscorum, Eutychem incredibili superbia Patres contempsisse ex prima actione septimæ Synodi cognosci potest. Ac vt ad nostros veniamus: Num Lutherus se os Christi, & Heliam tertium, Osiander Enoch secundum, Thomas Muncerus Gedeonem, Seruetus vnicum Orbis prophetam, Dauid Georgius verum Messiam, alii nouos Prophetas, Apostolos, Euangelistas se esse prædicare erubuerunt? Num Lutherus in libro contra Regem Angliæ Henricum, & alibi sæpe non ait, *diuina maiestas mecum facit, vt nihil curem si mille Augustini, si mille Cypriani, mille Ecclesiæ Henricianæ contra me starent? Augustinus & Cyprianus, sicut omnes electi, errare potuerunt, & errauerunt.* Et rursum: *Ego vero aduersus dicta Patrum, Hominum, Angelorum, pono non antiquum Ecclesiæ vsum, sed vnius maiestatis æternæ verbum & Euangelium.* O venter piger, mala bestia! Quasi vero sancti Patres, & sancti Angeli, & antiquus Ecclesiæ vsus contra verbum Dei, & Euangelium pugnarent? Atque eiusmodi verba tumida, inflata, superba in singulis paginis librorum eius reperiuntur. Num Caluinus in libro de cœna Domini non aperte confitetur, omnes veteres missam sacrificium appellasse? & tamen inquit, *Ego minime probo.* Num in institutionibus non ait, *Hæc fabula de limbo Patrum, ad quos liberandos Christum descendisse narrant, tametsi magnos habeat auctores, nihil tamen aliud quam fabula est?* Nonne ibidem in tantum superbiæ excessum erupit, vt Beatum Hieronymum asinum appellare non dubitauerit? O virum sapientissimum Caluinum, qui plus videre potuit solus, quam omnes Patres, & tota simul Ecclesia: & cuius comparatione Beatus Hieronymus alioqui Doctor maximus, & sanctissimus nihil aliud quam asinus est! O Dei amicum singularem, cui tandem reuelatum est fabulas fuisse, quas hactenus Ecclesia pro veris dogmatibus habuit! Sed vt ad Lutherum parumper redeamus: extat liber quidam de actis in conuentu Wormatiensi, vbi ab Imperatore Carolo, & reliquis Germaniæ Principibus Lutheri caussa initio cognita fuit, in eo libro miris laudibus attollitur Lutherus, & cum nomen potentissimi Imperatoris semper fere nudum ponatur, vt *Carolus hoc dixit, Carolus illud egit,* cum de Luthero mentio est, alias scribitur, *Doctor Martinus Lutherus pro sua incredibili humanitate, & comitate benigne respondit,* alias, *benignissimus Pater benignissime respondit.* Quis obsecro librum illum conscripsit? Non alius quam Lutherus. Credibile non videtur, sed tamen est ita. Finxerunt igitur vnquam Poetæ talem Thrasonem, qualem se Lutherus reipsa nobis exhibuit? Tametsi enim liber sine nomine auctoris prodierit, certum est tamen eum fœtum esse Lutheri. Nam in illo ipso libro Lutherus commentitiæ personæ oblitus, quodam loco de se ita ait: *His itaque actis Imperij actor asperioribus verbis obiurgans ait, Nihil me ad rem ipsam respondisse, nec debere ab œcumenicis semel Synodis definita à me rursum in quæstionem vocari: proinde exspectari à me planum, & simplex responsum, vtrum erroribus renunciare vellem, nec ne: tum ego ita respondi.* Quid vobis videtur? Potestne horum hominum superbia maiore arrogantia, fastuque vllis verbis amplificari? An non toti pleni erant eo Spiritu, qui est *Rex super omnes filios superbiæ*? An non Spiritu sancto prorsus vacui, qui *superbis resistit, humilibus dat gratiam,* & non requie-

Impudens superbia nostrorum hæreticorum.

Lutherus lib. contra Regem Angliæ.

Iob. 41. Iac. 4. Isai. 66.

requiescit nisi super humiles, & contritos, & timentes sermones Dei? Iam vero quid de maledicentia & scurrilitatib. de conuitiis, & verborum turpitudinibus dicemus? Vix vna sententia integra in libris eorum sine conuitiis & maledictis reperitur. Lutherus vero loqui non poterat, nisi tertio quoque verbo porcos, asinos, diabolos, stercora, merdas nominaret, vt pectus eius quasi putrefacta sentina, vel immundissima latrina, nihil nisi teterrimos fœtores spirare posse videretur. Vnde merito aliqui Lutherum stercoreum prophetam appellandum esse definierunt. Certe non toties Apostolus Paulus, & sancti Patres nostri nomen Dei & Christi, quoties noui isti Euangelistæ nomen diaboli in suis voluminibus reliquerunt. Nec mirum, *ex abundantia enim cordis os loquitur*. Et non minus isti diabolo & angelis eius, quam sancti Patres Deo, & beatis spiritibus familiares erant. Et Lutherus quidem satis ingenue in suo libro de Missa singulari confitetur inter se, & diabolum magnam intercessisse familiaritatē, & se cum eo amplius, quam vnum modium salis comedisse, & eo magistro ac doctore multa didicisse. Zuinglius quoque non obscure, in libro quem Eucharistiæ supplementum inscripsit, se nocturno quodam spiritu in argumentis contra sacramenta excogitandis adiutum esse docet, quem ater esset, an albus dignoscere non potuerit. Sed quis ambigat, atrum, tartareum, & teterrimum fuisse? Angelus enim lucis claritatem suam non abscondit neque mentem quam visitat in horrore & tenebris deserit. Porro Caluinus ad Bucerum scribens, aperte testatur, non esse ingenii, sed genii sui morem, nunquam in scribendo à conuitiis, & maledictis abstinere. Aliud vitium omnibus hæresiarchis, tam veteribus, quam nouis commune fuit, quod fraudibus, dolis, technis, fictis miraculis, apertis mendaciis, & Scripturarum corruptelis sectas suas promouere semper studuerint. Cum Ariani aboleri vellent vocem illam ὁμοούσιον, qua diuinitas Christi & maiestas asseritur, vt ex Ruffin. lib. 10. historiarum, cap. 21. intelligi potest, ab Episcopis latinis linguæ Græcæ imperitis in Ariminensi concilio quærebant, Num in Christum, an potius in homousion credere vellent: quasi tantum interesset inter Christum & homousion, quantum inter Christum & Antichristum: vt eo dolo Catholicos Episcopos circumuenirent, sicut etiam circumuenerunt. Dolus item Appollinaristarum, ex eodem Ruffino in Apologia pro Origene notissimus est. Cum enim aliquando librū quendam B. Athanasii à Catholicis, cum quibus disputabant, accepissent mutuo, omnia loca, quæ contra se faciebant, deleuerunt. Ac deinde incredibili versutia rescripserunt, vt non tam ab Athanasio posita, quam à nostris supposita, & librum illum non hæretici, sed Catholici corrupisse ac deprauasse viderentur. Arianos verba illa de Ioannis Euangelio deleuisse, *Spiritus est Deus*, testis est fide dignissimus Ambrosius libr. 3. de Spiritu sancto. Marcionem ex omnibus Scripturis, ea quæ contra suam hæresim faciebant, abrasisse, testes sunt Irenæus libro primo contra Valentinum, & Tertullianus libro quinto contra Marcionem: & Cyrillus in vtraque ad Successum epistola conqueritur Epistolam Beati Athanasii ad Epictetum, ita Nestorianos corrupisse, aliis detractis, aliis suppositis, vt iam nihil aliud, quam hæresim Nestorianam sonaret. In sexta Synodo Actione nona ab ipsis Romani Pontificis legatis plane conuicti sunt hæretici, multa loca, vel sustulisse, vel corrupisse in libris sanctorum Patrum Athanasii, Ambrosii, atque Chrysostomi. At Lutheranorum & Caluinistarum mendacia, doli, fraudes, corruptelæ, pene sunt infinitæ. Vnde Hieronymus Emserus, præfatione annotationum in nouum testamentum Lutheri, constanter profitetur, Martinum Lutherum non solum omnes libros, sed omnia fere capita Bibliorum corrupisse, ac fere mille quadringentos errores hæreticos, & mendacia immiscuisse, Ac vt non eamus procul, nonne in epistola hodierna, quam explicaturi sumus, abstulit illa verba, *vt abstineatis vos à fornicatione*? Et merito sane. Nimis enim aperte pugnabant cum illo dogmate Lutherano, *Si non vult uxor, veniat*

Maledicentia hæreticorum.

Matth. 12.

Cum diabolo familiaritas.

Fraudulentia.

Ruffi. l. 10. hist. c. 21.

Idem in Apol. Origen.

Ambr. li. 3. de Spir. S.

Iren. lib. 1. aduers. hæres.

Tertul. l. 5. contra Marcion.

Cyrill. ep. ad Success.

Sex. Synod. Act. 9.

Hieron. Emserus.

veniat ancilla. Itaque extingui debuerunt. Et in epistola Iacobi, quam tamen stramineam appellat, nonne illa verba, *Ostende mihi fidem tuam sine operibus*. Lutherus de more deprauauit: *Ostende mihi fidem cum operibus?* In epistola ad Romanos vbi legimus, *Arbitramur hominem iustificari per fidem:* nonne ipse corrupit, *Arbitramur hominem solum iustificari per fidem?* Cumque amicus quidam quæreret, cur addidisset illam vocem (solum) arrogantia intolerabili respondit, *Si papista tuus*, inquit, *multa vult garrire de hac voce (solum) ei confestim respondeto: Doctor Martinus Lutherus vult sic habere, aitque papistam & asinum esse vnum. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Nolumus enim papistarum esse discipuli, sed magistri ac iudices.* Surius pag. 261. Deinde sectarii, nonne omnes miseris populis persuaserunt, ea nos credere, quæ nunquam somniauimus? & multa esse nuper inuenta vt ordines minores, sanctorum inuocationem, Imaginum venerationem? quæ tamen in libris veterum passim inueniuntur. Nonne fictis miraculis (quod alias ostendimus) fidem suam propagare voluerunt? Nonne, vt suis persuaderent, se quoq; magnum numerum sanctorum Martyrum, & Confessorum habere, & Foxus, & alii martyrologia cōposuerunt, & ea omni genere nebulonum repleuerunt? Vnum duntaxat exemplum proponam. Certe Foxus hominem quendam nomine Gulielmum Cubrisium in numerum sanctorum Martyrum retulit. Et sane si sciret vulgus hæreticorum quis Cubrisius ille fuerit, nihil dubito, quin statim totum martyrologium laceraret. Ille enim, vt ex ipsa eius confessione cognosci potest, ideo viuus adustus, est, quod assereret Christum non venisse mundi redemptorem, sed futurum mundi deceptorem, & nomen Christi fœdum esse nomen & illud se vbicunque in libris reperiisset, destruxisse, & omnes qui in nomine Christi crediderunt ad gehennam esse damnatos. Deniq; nunquā se Christi nomē esse confessurum. Ecce vobis qualē dæmonem pro sancto colendum martyre posuit ille, & quibus dolis cæteri populos decipiunt. Quæso vos, potestne ista perfidia vllo modo excusari? Etiamsi vera esset doctrina hæreticorum, num fictis prodigiis, apertis mendaciis, Scripturæ corruptelis eam confirmare debuerunt? Nonne satius est millies obmutescere; quam semel mentiri? Quid vnquam tale in libris Catholicorum inuenerunt? Quod erit vnquam opus Diaboli, si hoc non est?

Iacob. 2. *Roman. 3.* *Surius.* *Martyrologia hæreticorum.*

Sed vt ad extremam orationem veniamus nunquid exitus hæreticorum ab eorū vita vnquam discrepauit? Nullo modo. Horrendum Simonis, Manichæi, Arrii interitum alias recensuimus. Martinus Lutherus, nonne sicut Epicureo more vixit, ita quoque more Epicureo extinctus est? Nam cum nocte quadam optimam cœnā sūpsisset, sicut semper solebat, & fabulis, & facetiis omnibus conuiuis risum mouisset, in lecto molli ac pretioso, vt ille quondam diues epulo post paucas horas ore cōtorto animam diabolo reddidit. Quis vnquam sanctorum ita mortuus est? Caluinum nonne viri fide dignissimi retulerunt, & scripserunt à vermibus consūmptum expirasse, sicut olim Antiochum & Herodem? Zuinglius nonne in bello, quod Catholici Heluetii cum hæreticis Heluetiis pro fide felicissime gesserunt, misere trucidatus est? Oecolampadius nonne Zuinglii morte audita, post triduum repente obiit? Carolstadium nonne ipsi Basileenses Ecclesiastæ, in epistola quam de eius obitu ediderunt, à diabolo occisum volunt? Habetis quales prædicatores Ecclesia, & quales hęreticorum synagogæ semper habuerunt. Inter quos tantum interest, quantum inter diem & noctem, inter lucem & tenebras, inter Deum & diabolum, inter Christum & Belial, inter bonum & malum inter verum & falsum, inter aurum & carbones.

Finis hæreticorum qualis.

* * *

CON-

CONCIO X.

DE COMPARATIONE VETERVM ET RECENTIVM Hæreticorum, quantum ad fidem.

QVo consilio senior Theodosius Christianissimus ac potentissimus Imperator, & ideo potentissimus, quia Christianissimus, aliquando in hæreticis profligandis vsus fuisse legitur, eo mihi potissimum, Auditores optimi, vtendum esse in tã multis, & tam variis diuersorum hæreticorum erroribus refellendis hac nostra tempestate videtur. Is enim, vt Socrates in quinto libro historiarum scriptum reliquit cum videret propter Arium, Eunomium, & Macedonium Ecclesias Orientis infectas, atq; in hæreses innumerabiles esse distractas, patronos singularum sectarũ ad se vocari iussit, atque ab eis quæsiuit, num eos magistros ac doctores audire ac sequi parati essent, quos ante exortam hæresim Arianam Catholicos atque orthodoxos fuisse, & Ecclesiam Dei probe administrasse constaret? Ea vero sola interrogatione admirabile est in quantas angustias Christianus Imperator turbam illam hæreticorum coniecerit. Nam neque iudices illos ab Imperatore propositos accipere conscientia prophanarum nouitatum eos patiebatur: neque rursum eorum iudicium recusare vlla vel iniusta, vel apparente ratione poterant. Ad eundem igitur modum nos hodie oratione sequente cum hæreticis nostri temporis agemus. Comparabimus enim fidem & mores, tam Catholicorum, quam hæreticorum recentium, cum fide & moribus catholicorum & hæreticorum veterum. Nam fides & mores Ecclesiæ veteris, & veterum hæreticorum (quod vos meminisse puto) sunt duo argumenta pene postrema, ex illis duodecim, quæ vobis in concionibus huius anni explicanda suscepimus. Et si ostendere poterimus fidem religionem, vitam mores Lutheranorum Zuinglianorum, Anabaptistarum, Caluinistarum non similia, sed prorsus eadem esse cum fide religione, vita, moribus veterum perditissimorum, & millies damnatorum hæreticorum, tum demum petemus, vt sicut illos hæreticos omnes communibus votis execramur, anathematizamus, æternis cruciatibus addicimus, ita nouos istos, qui eandem fidem, eandem religionem, eosdem mores coluerunt, ac tenuerunt pari anathemate, ac supplicio dignos iudiceris. Et contra fidem ac religionem Catholicæ Ecclesiæ quæ nunc est tanquam rectam, & piam retinendam, & conseruandam censeatis, quam sancti illi Patres olim tẽuerunt & coluerunt, quos tanquam vere pios & orthodoxos omnes hoc tempore tam catholici, quam hæretici amplectimur & veneramur.

Socrat li. 5. Hist. Eccl.

Vt igitur de fide primum, deinde de moribus dicamus, quod Lutherus nostris temporibus docuit, & tanquam fundamentum quoddam suæ doctrinæ esse voluit, fidem sine operibus ad salutem sufficere, & tam diuitem esse hominem Christianum vt etiam volens perdere non possit salutem suam quantiscunque peccatis, modo nolit credere: certe olim omnino idem Pseudoapostoli, & Eunomiani docuerunt: De Pseudoapostolis ita loquitur Augustinus in libro de fide & operibus, capite 14. *Iam illud excutiendum est à cordibus religiosis, ne mala seueritate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint: bene autem viuere, & bonis operibus viam Dei temere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam obscuris sententiis apostoli Pauli hoc n. quidam arbitrati sunt dicere.* Et paulo infra. *Quoniã ergo, inquit, hæc opinio tunc fuerat exorta, alia apostolicæ epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ contra eam maxime dirigunt intentionem, & vehementer adstruunt fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut etiam ipse Paulus non quamlibet fidem qua in Deum credimus, sed eam salubrem, planeque euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt.* Hæc Augustinus. Eandem hæresim etiam Simonis Magi fuisse testatur B. Irenæus lib. primo contra Valentinum capite vigesimo. Eunomium vero animo & corpore leprosum

In negotio fidei idem docet Luther⁹, quod damnati hæretici.

Pseudoapostoli. Aug. l. de fide & oper. cap. 14.

Simon Magus. Iren. l. 1. aduers. hæret. Eunomius.

sum, & omnium pene hæreticorum scelestissimum D. Epiphanius initio libri terti contra hæreses, & B. Augustinus de hæresibus, cap. 55. tradunt, ita inimicum bonis operibus fuisse, vt diceret fidem solam sufficere; opera vero vsque adeo non necessaria, vt etiam scortationes, & alia peccata nihil noceant, modo homo credat. Quod nonne est idem cum eo quod Lutherus ait, *Non posse hominem Christianum perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere*? Itaque Lutherani se proles esse Pseudoapostolorum, quos Apostoli ipsi damnauerunt, & Simonis atque Eunomii discipulos, nisi frontem omnino amiserint, negare non possunt. Rursum vero, quod Lutherus, & Caluinus, & sectarii pene omnes docent, hominem non esse liberi arbitrii, & omnia absoluta necessitate euenire, quod est alterum nouæ doctrinæ fundamentum: olim idem omnnio docuerunt primo Simoniani teste D. Clemēte libr. tertio recognitionum, deinde Manichæi teste Diuo Hieronymo præfatione in dialogum suum contra Pelagianos. Quod VViclephus, Lutherus, Melanchthon, Caluinus, & cæteri docent, Deum vere & proprie non permitendo, sed efficiendo causam esse omnium peccatorum, olim Simon Magus docuit teste Vincentio in commonitorio: deinde etiam Florinus teste Eusebio libro quinto historiarū, cap. 20. Quod Libertini & Seruetus in Gallia, vel ipso teste Caluino, corporum resurrectionem futuram esse negant, hæresis est antiquissima, quam Apostolus Paulus in Hymeneo & Phileto: & B. Epiphanius in Simone mago & Menandro reprehendunt. Quod sacramentarij docent sacrosanctam Eucharistiam non esse veram carnem domini, idem ijsdem verbis quidam, perditi homines initio nascentis Ecclesiæ docuerunt, quos Ignatius Ioannis Apostoli discipulus refellit, teste Theodoreto dialogo tertio, qui inscribitur, impatibilis. Quod nonnulli Anabaptistarum docent Christum solum esse hominem, non etiam Deum, & antequam de virgine nasceretur, non fuisse; olim Ebionitæ, Paulus Samosatenus, & Photinus docuerunt. Quod rursum Anabaptistæ docent, Christum de virgine Maria nihil sumpsisse, sed corpus, vel cœleste, vel ex elementis habuisse, & per virginem tanquam per rimulam, aut per fistulam transisse, quid est aliud, quam ad veritatem verbi Dei, & Christianam religionem penitus abolendam, impiorum doctorum Valentini, & Apellis extinctos reuocare furores, & horrenda deliria innouare? Nam eorum hæreticorum ista fuisse somnia, testatur Tertullianus libro de præscriptionibus hæreticorum. Neque vero putetis istum Anabaptistarum furorem esse sopitum, nondum annus præterijt, ex quo in parte quadam Germaniæ (quod sane pudet referre) Anabaptistis publica facta fuit potestas de ista quæstione disputandi, An substantiam carnis suæ Christus ex virgine Maria, an aliunde assumpserit? Ecce quo nos isti Nouatores deduxerunt, vt iam publice inter Christianos disputetur, An Christus sit homo, & filius Mariæ? Sed pergamus ad cætera. Quod pœnitentiam, & confessionem sectarij hodie tollunt, idem olim Montanistæ, & Nouatiani fecerunt, teste Beato Hieronymo in epistola ad Marcellam de erroribus Montani, & Theodoreto libro tertio de fabulis hæreticorum. Quod Michael Seruetus, quem Caluinus, tametsi alioqui condiscipulum suum, extremo supplicio affecit, aperte sacrosanctam Trinitatem impius negauit, & quam sublimes in cœlo Spiritus Seraphim ter adorandam esse noctes & dies profitentur: ipse homo impurus & blasphemiæ Spiritu plenus, triceps monstrum, ac cerberum quendam tripertitum, sed & diabolicum phantasma, & illusionem Sathanæ, & Deos imaginarios, & tres dæmoniorum Spiritus, & Geryonis monstrum audet appellare: vnde in Transyluania existunt hodie ministri, qui Beatum Augustinum & alios veteres, qui tres veras & subsistentes personas in Deo statuunt, Trinitarios & sophistas vocant: nonne hæc est ipsissima hæresis Noethi & Sabellij, quam Ecclesia semper exhorruit? & quam Diuus Basilius, Augustinus, omnes Patres, & omnia concilia damnauerunt

Clem. li. 3. Recogn.
Manichæi & Pelagiani Hier. Dial. cont. Pelag.
Theodor. Dial. 3.
Tertul. de Præscript.
Hier. ep. ad Marcel.
Theod. li. 3. Hæret. Fab.

uerunt. Quod Lutherus & Caluinus præterea Baptismum aquæ non vult esse necessarium, nonne ijsdem verbis idem blasphemabant, & docebant Manichæi? De quibus illud etiam Theodoretus refert libro primo de fabulis hæreticorum, egregie videlicet eos prestigijs vti consueuisse, & scelerata quædam mysteria, atque orgia habuisse, quibus ita Auditores suos dementabant, & Sathanæ possidendos tradebant, vt omnino ægre ac difficile conuerti possent. Quæ omnia quis ambigere potest, non minus in nostros Anabaptistas, quam in Manichæos conuenire? Nam quis ignorat habere Anabaptistas sua secreta, sua orgia, suas incantationes, quibus ita se dæmonibus tradunt, ita ab eis possidentur, vt sint ipsi omnium hæreticorum obstinatissimi, licet nulla extiterit vnquam secta turpior, aut absurdior? Sed pergamus. Quod Lutherus docuit etiam pueros, & feminas esse sacerdotes, & Anglicana Synagoga non solum fœminam, sed fœminam spurium, & hæreticam, summum caput Ecclesiæ suæ Anglicanæ esse docet: nonne idem omnino olim Pepusitæ docuerunt? testes sunt Epiphanius, & Augustinus in catalogo hereticorum. Quod sectarij hodie docent non esse pro mortuis suffragium offerendum, nec statuta Ecclesiæ ieiunia obseruāda, nonne Aeriani idem prorsus ante mille annos docuerunt? Nonne propterea hæretici ab Ecclesia habiti sunt? Non idcirco Epiphanius, & Augustinus eos in catalogum hæreticorum retulerunt? Quod Lutherus docuit virginitatem non præstare matrimonio, peccata esse paria, omnes æque sanctos, ieiunia nihil prodesse, nonne olim docuit Iouinianus Stoicus simul & Epicuræus, quem Beatus Hieronymus duobus grauissimis libris confutauit. Quod Lutherani, Zuingliani, Caluinistæ omnes sectarij simul contra sanctos, & eorum reliquias fremunt, & nec eos tanquā intercessores, & aduocatos apud Deū inuocari, nec etiā honorari volunt: nonne eodem furore idē voluit olim Vigilantius, cuius audaciam Beatus Hieronymus acerrimus veritatis propugnator libro aduersus eū doctissime & eloquētissime scripto, respuit, & fregit.

Theod. li. 1. Fab. Hæret.

Quanquam Centuriatores Magdeburgici pro sua in Deum & sanctos pietate, incredibili metamorphosi Vigilantium, vel potius ebrium Dormitantium Diuo Hieronymo anteponere non verentur, & non tam Vigilantium à Beato Hieronymo confutatum, quam Beatum Hieronymum à Vigilantio emendatum videri volunt: & tamen indignantur si eos nouatores appellemus. Quid quæso est nouare, & mundum inuertere, si hoc non est? Quis vnquam his mille annis audiuit non Vigilantium hæreticum, & Beatum Hieronymum catholicum: sed Beatum Hieronymum hæreticum, & Vigilantium catholicum fuisse? Nonne hac lege etiam magnum Leonem hæreticum, Eutychem catholicum, Beatum Cyrillum hæreticum, Nestorium catholicum, Beatum Augustinum hæreticum, Pelagium catholicum; Diuum Basilium hæreticum, Eunomium catholicum, Beatum Athanasium hæreticum, Arium catholicum, Irenæum hæreticum, Valentinum catholicum; Cyprianum hæreticum, Nouatianum catholicum; ac breuiter B. Petrum hæreticum, Simonem magum catholicum faciemus;

Aduersus Centurias Magdeb.

Sed ad seriem orationis redeamus. Quod Zuinglius, Bucerus, Caluinus, & quidam alij volunt filios Christianorum nasci sine peccato, & hæredes regni, & posse hominem naturę viribus sibi beatitudinem ęternam comparare, sicut Catonem & Scipionem putat Zuinglius comparasse, nonne est hæresis Pelagiana; quam Diuus Augustinus toto fere septimo tomo operum suorum expugnat? Quod Lutherus epistolam ad Hebræos exponens asserit, Christum non esse hominem omnipotentem, ex quo sequitur non esse hominem Deum, atque duas esse in Christo personas, vnde non desunt hodie, qui dicant sanctam Mariam non esse Dei genitricem, nonne est ipsa hæresis Nestoriana, quam Ecclesia vniuersa in prima Ephesina synodo damnauit? Quod multi Lutheranorum docent, non esse corpus Domini in Eucharistia extra sumptionem, vsum sacramenti, nonne idem olim duo docuerunt, quos Bea-

tus

tus Cyrillus in epistola ad Calosirium insanire affirmat? Quod Lutherus in libro de Conciliis Christi diuinitatem passam esse docet, & Seruetus, ac Suencfeldus, & alia quædam plusquam insana capita naturam Christi humanam, ac diuinam confundant, nonne est hæresis Eutychiana, quam Synodus Chalcedonensis omnium maxima & illustrissima confutauit? Quod Caluinistæ tanto furore sæuiunt in sacras Sanctorum imagines, & omnem penitus memoriam crucis Christi, & nostræ liberationis sublatam videre vellent, nonne ille idem furor est & impietas, quæ ante annos 800. in Oriente grassabatur, & contra quam Synodus Nicæna secunda frequentissima & sanctissima conuenit.

Luthero & Caluino cũ Arrio bene conuenit. Quid iam de Ariana peste dicemus quã ad vltimum tanquam omnium grauissimã & perniciosissimã reseruare voluimus Certe Arii hæreticorum omnium pestilentissimi, & contra quam Synodus primi Nicæna antiquissima habita est; hæresis præcipua fuit, filium Dei non esse homousion Patri, hoc est, eiusdem naturæ, atque essentiæ cum Patre: testes sunt Augustinus, & Epiphanius, ac pene omnes Patres. Nullus enim fere est veterum, qui istam hæresim non confutauerit.

Porro blasphemiam istam, quæ totam religionem Christianam euertit, nonne Luthero, & Caluino, & eorum discipulis placuisse facillime demonstrari potest? Primus Lutherus contra Iacobum Latomum virum eruditissimum scribens, nonne ait, *Anima mea odit hoc verbum homousion?* Quid quæso vel sentiret, vel diceret aliud Arius, si ab inferis rediuiuus adesset? Nam tota illa Tragœdia, quæ Ecclesiam misere fœdauit, ac vastauit, propter hanc vnam vocem excitata est, cum Patres Catholici nihil aliud suis libris, & Conciliis conarentur, quam hanc sententiam stabilire, quæ Christum homousion Patri, hoc est, Deum verum, Patri æqualẽ, consubstãtialem esse docet. Hæretici contra nihil aliud decem conciliabulis suis, quin etiam armis & exercitibus molirentur, quam hanc vocem abolere: & non solum de Symbolo & Conciliis sed etiam de dictionariis tollere. Vnde etiam catholicos hoc nomine homousitanos probrose vocitabant. Sed audite inauditam impietatem, & calumniam, ac mendacium perniciosissimũ eiusdem Lutheri, qui in eodem illo contra Latomum libro non contentus dixisse, *Anima mea odit hoc verbum homousion,* addit etiam D. Hieronymũ hanc ipsam vocem recipere non voluisse, quod nescio quid veneni latere in syllabis arbitraretur. Quid faciemus hominibus istis, qui non sciunt causam suam tueri, nisi mendaciis. Nam D. Hieronymus in illo ipso loco, quem Lutherus adducit, qui est in epistola ad Damasum de Hypostasibus sæpius recipit, amplectitur, prædicat homousion Trinitatem venenum autem latere aliquod in syllabis arbitratur, non vocis homousion, sed vocis hypostaseon. Sic enim loquitur, *Proh dolor, post Nicænam fidem post Alexandrinum iuncto pariter occidente decretum, trium hypostaseon ab Arrianorum præsule, & Campensibus nouellum, à me homine Romano, nomen exigitur. qui quæso ista Apostoli prodidere? Quis nouus magister gentium Paulus hæc docuit? Interrogemus, quid tres hypostases posse arbitretur, intelligi tres personas aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit sensus, ipsum nomen efflagitant, quia nescio quid veneni in syllabis latet.* *Hier. ep. ad Damas.* Ecce audistis vbi venenum latere dicat, scilicet in nomine hypostasis, quod est ambiguum, & substantiam, & personam significare potest. Ideo enim cupiebant Arriani tres personas, tres hypostases dici, vt tres substantiæ in Deo esse putarentur, atq; adeo homousion tolleretur. Itaque tantum abest, vt D. Hieronymo vox homousion displicuerit, vt potius solo metu, ne ea vox nobis ab Arrianis eriperetur tres personas, tres hypostases dicere formidauerit. Quæso vos, quale scelus est hoc, simul B. Hieronymum hæreticorum malleum, mendacio Arrianum facere, & ea calumnia simpliciũ animos circumuenire? Quid? Quod non solum nomẽ homousion, sed etiam nomen Trinitatis Luthero displicuit, vt ipse confitetur, & ex Germanorum litaniis illã pulcerrimam, & antiquissimam precandi formulam submouit, *Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis.*

Hæretici modo legũt: Quod si anima mea, &c. vide Grel. Tom. 2 defens. Bell.

Sed

Caluinus fauet Ario. Sed ad Caluinum veniamus. Is primum, quod magni criminis suspicione nō vacat, cum in Genesim, & in Ioannem scribit alio detorquet testimonia, quæ fidem sanctissimæ Trinitatis, & diuinitatis Christi, non parum illustrant. Deinde in Synodo quadam Lausanensi (vt Petrus Carolus, qui eidem Synodo interfuit, ad Cardinalem Lotharingum scripsit) confiteri nunquam voluit Christum Deum esse de Deo, vel ex substantia Patris: imo vero pulcherrima, & significātissima illa verba symboli, *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum, de Deo vero*, absurdam & ridiculam battologiam appellauit. Nomen Trinitatis, quod Ciceroni esset insuetum, non probauit: symbolū Nicænum, contra Arrianos ante mille ducentos annos editum, minime recepit: Symbolo B. Athanasij se neq; credere, neq; discredere ait, donec illud ad Scripturarum normam examinasset. Quid quæso vnquā magis fecerunt, vel dixerunt Arriani? Sed quando horum nihil esset; quo pacto Caluinum ab Arriana impietate excusare poterunt, cum ille disertis verbis velit illa verba Pauli, *Tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia*, ad vtramque Christi naturam esse referenda? Si docet Caluinus secundum vtramque naturam, diuinam & humanam Christum Patri esse subiiciendum, quomodo non docet Christi diuinitatē etiam esse diuersam à Patris diuinitate, atq; adeo Deum filium Deo Patre esse minorem, quæ est ipsissima hæresis Arriana? *1. Cor. 15.*

Processus hæreticorum. Itaque videtis quo Nouatores isti tendant. Ab Indulgentiis inceperunt, & paulatim eo rem deducunt vt Trinitatem, Incarnationem, omnia mysteria, omnia sacramenta nobis tollant, mundum faciant Arrianum, & Christi religionem penitus extinguant. Nam ex istis fontibus processerunt, qui nunc aperte prædicant vnum & solum Deum esse Patrem, & Christum Dei filium Deo Patre minorem, & propterea Symbolum B. Athanasii Symbolum sathanasii contumeliose vocant. Porro Arianismus, nonne aperte ducit in Paganismum, qualē iam in Polonia excitatum audimus, vbi non desunt, qui docent esse tres omnipotentes, tres æternos, tres essentias, tres Deos? Ex Paganismo vero, nonne in Atheismum veniemus? Iste scopus, iste finis, illud propositum sathanæ est, vt tandem Christianos homines atheos efficiat, qualis fuit, Luthero teste, Carolstadius, qui tamen est pater omnium huius temporis Sacramentariorum. Grauiter enim Lutherus asseruit vsque adeo Carolstadium Atheum fuisse, vt nullum esse crediderit, neq; in cœlis, neque in terris Deum. Et nondum intelligunt misere seducta Germania & Gallia, quo spiritu ducantur stulti atque impii Pseudoprophetæ, qui eas deceperunt? Qui si stulti atque impii non essent, non ita temere in primos ac præcipuos fidei articulos, quibus æternæ salutis nostræ summa continetur, impingerent: neque è sathanæ spiritu eadem nobis prophana dogmata depromerent, quæ blasphemi olim Hæresiarchæ, totius Orbis iudicio sæpe damnati, ad firmamenta religionis atque omnis doctrinæ Christianæ prima fundamenta euertenda sacrilege fabricārunt.

Diabolus solutus videtur. Quis non credit sathanam hoc tempore vinculis esse solutum omnibus, qui aduersus Dominum, & Christum eius tam aperto marte, tanto rerum successu grassatur, & per suos istos satellites, & ministros tantis ludibriis Deum immortalem afficit, omnemque subsanant Ecclesiam? Et hæreses, quas olim diuersis temporibus excitauit, nunc omnes simul instaurat, vt quo minus temporis in suo regno sibi superesse videt, eo studiosius in hoc vnum totus incumbat, vt quod Paulus vocat *mysterium iniquitatis*, in suis filiis, vereque Antichristi præcursoribus strenue operetur. Sed finis sit. Iam enim, nisi fallor, intelligitis fidem hæreticorum veterum, & nouorum eandem prorsus fuisse: sicut patrem eundem spiritum seductionis, & mendacii omnes habuerunt: ac proinde eadem nos ratione Lutherum, Zuinglium, Caluinum, & cæteras pestes execrari debere, qua Simonem, Manichæum, Arium, & alia vetera monstra, atq; portenta execramur. *2. Thess. 2.*

* * *

CONCIO XI.

DE MORIBVS HÆRETICORVM VETERVM & Nouorum.

Catholici & heretici ex moribus diſcernuntur.

QVæ res in Eccleſia duæ Catholicos ab hæreticis hoc tempore maxime ſecernunt, eædẽ ambæ ab ipſo Chriſti Seruatoris aduentu eoſdem ab omnib. ſectis ſeparauerunt, Sapientia & Iuſtitia, Fides & mores. Quẽadmodum enim optimi Auditores ſemper Eccleſiæ Catholicæ ſapientia cum hæreticorum ignorantia, veritas cum erroribus, fides cum infidelitate pugnauit: ita quoq; ſemper Eccleſiæ probitas, integritas, innocentia, pudor, humilitas, grauitas cum hæreticorum ſceleribus, corruptelis, flagitiis, impudentia, arrogantia, leuitate conflixit. Ac fidem quidem, vel perfidiam potius veterum Hæreticorum, cum opinionibus variis atque hæreſibus, quæ hoc noſtro calamitoſiſſimo tempore in Europa graſſantur, comparauimus ſuperiori oratione, & ſatis, niſi fallor, oſtendimus, nihil modo ſectarios docere, quod non ante mille annos in ſuis primis auctoribus, illis blaſphemis Hæreſiarchis, quorum nunc vix nomina ſuperſunt, orbis totius iudicio Eccleſia vniuerſa damnauerit. Hodie ſicut promiſimus, mores hæreticorum veterum cum moribus hæreticorum nouorum conferemus, vt omni ex parte ſimilitudo appareat, nec vllus dubitare poſſit, quin hæretici iſti noui, eiuſdem ſathanæ ſoboles ſint, cuius priſci illi quondam fuerunt.

Omnes hæretici Romanã Eccleſ. oppugnant.

Vt igitur à primo ordiamur, nihil communius hæreticis veteribus fuit, quam Romanam Eccleſiam, atq; Apoſtolicam fidem inſectari, atque odiſſe. Neque mirum. Nam etiam fures Prætorem, & Iudices oderunt. Præterea nouit dæmon, vbi ſit fundamentum Eccleſiæ: vbi ſit arx religionis, ex qua fontes aquæ cœleſtis ſapientiæ deriuentur: itaque ſemper eo ſuas acies, ſua arma, ſuos arietes direxit. Teſtimoniis plurimis abundare poſſemus, ſi vel temporis breuitas pateretur, vel cauſa flagitaret: ſed quoniam, neque licet, neque volo nimium immorari, contentus ero, ſi in ſingulis capitibus explicandis, paucos graues, & probatos teſtes adhibuero.

Aug. lib. 2. contra lit. Petil. c. 5.

Prodeat inprimis beatiſſimus & doctiſſimus Auguſtinus. Is enim in libro ſecundo contra literas Petiliani, cap. 5. ita hæreticum Donatiſtam alloquitur: *Cathedra tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, & in qua hodie Anaſtaſius ſedet? Quare appellas cathedram peſtilentiæ cathedram apoſtolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere: nunquid Dominus Ieſus propter Phariſæos, de quibus ait, Dicunt, & nõ faciunt, cathedræ in qua ſedebant, vllam iniuriam fecit? Nonne illam cathedrã Moyſi commendauit, & illos ſeruato cathedræ honore redarguit? Ait enim ſuper cathedram Moyſis ſedent: quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Dicunt enim & non faciunt. Hæc ſi cogitaretis, non propter homines quos infamatis, blaſphemaretis cathedram Apoſtolicam, cui non communicatis.* Hæc ille.

Matth. 23.

Optat. lib. contr. Parmenian.

Cum quo & ſanctum Optatum Mileuitanum coniungere poſſumus, qui in libro contra Parmenianum, his verbis Donatiſtas hoſtes fuiſſe cathedræ Apoſtolicæ docet: *Claues ſalutares, inquit, accepiſſe legimus Petrum, ſcilicet noſtrum: Vnde ergo eſt, quod claues vobis Donatiſtæ vſurpare contenditis, qui contra cathedram Petri veſtris præſumptionibus, & audacijs ſacrilegio militatis.* Hæc Optatus.

Ambroſ. Orat. Funebri de Satyro.

Porro Beatus Ambroſius oratione funebri in Satyrum fratrem ſuum, *Aduocauit,* inquit, *ad ſe Epiſcopum* (de Satyro loquitur) *nec vllam veram putauit, niſi veræ fidei gratiam, percunctatuſq; ex eo eſt, vtrumnam cum Epiſcopis Catholicis, hoc eſt, Eccleſia Romana conueniret?* Itaque iidem tunc erant Beato Ambroſio teſte Epiſcopi Catholici, qui cum Romana Eccleſia conueniebant: iidem hæretici, qui ab ea diſſentiebant. Addamus his tribus & quartum teſtem beatiſſimum Hieronymum, cuius eſt illa præclara, & omnibus nota vox: *Qui cathedræ Petri iungitur, meus eſt.* Beatus igitur Hieronymus Marcellæ Epitaphium deſcribens, ac de Beato Athanaſio, & de Beato Petro

Hieron. in Epitaph. Marcellæ.

cius

eius successore loquens, affirmat duos illos sanctissimos, & doctissimos Alexandrinos Patriarchas hæresim Arianam fugientes, se ad Romanam Ecclesiam, tanquam ad tutissimum suæ communionis portum contulisse. Ex quo facile intelligimus, quãtum Romana Ecclesia, & hæresis Ariana, eo tempore dissiderent: quandoquidem hostes Arianorum omnium acerrimi & maximi ad Romanam Ecclesiam, tanquam ad opposita castra: vel, vt loquitur Beatus Hieronymus, tanquam ad portum tranquillissimum & tutissimum confugerunt. Iam vero nostri temporis hæreticos eodem odio, vel grauiori Ecclesiam Romanam insectari, nemo est qui nesciat. Nam & Berengarius Sacramentariorum primus parens ita Romanam Ecclesiam insectatur, vt Leonem nonum *sanctissimum & reuerendissimũ Ecclesiæ Dei speculum* (vt verbis vtar Guilmundi, qui eo tempore floruit, & scripsit) *summum non Pontificem, sed pompificem, atque pulpificem contumeliose vocaret.*

Lutherani vero & Caluinistæ, atque sectarii cæteri, Arianorum, & Donatistarum verissimi hæredes, non alia de causa nos Papistas nominandos censuerunt, quam quod Apostolicæ sedi cum Athanasio, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Optato, & cæteris sanctis Patribus adhæreamus.

Odiũ hæreticorum in Romanã Ecclesiam multum prodest.

Aug. l. 1. de Symb. ad Catech.

Sed scitis quid hoc suo in Romanam Ecclesiam odio faciant omnes hæretici? Nihil aliud, quam vt quasi certissima quadam nota intelligamus Romanam Ecclesiam, veram veri Dei esse Ecclesiam. Nam vt Diuus Augustinus in lib. primo de Symbolo ad Catechumenos sapienter admonuit: *Ea sine dubitatione vera Ecclesia est, quæ contra omnes hæreticos pugnat, & quam omnes hæreses impugnant, sed non expugnant: quod fundata supra firmam petram nunquam ruat, neque aduersus eam portæ inferorum præualere possint.* Porro notam istam Romanæ Ecclesiæ optime conuenire iste ipse hæreticorum omnium in eam vnam furor, & rabies satis docet. Euoluite indices hæreticorum, tam veterum, quam recentium: legite diligenter historias, atque concilia, & perspicue intelligetis, nullam hæresim vnquam extitisse, quæ se à Rom. Ecclesiæ communione non separauerit, & quam Rom. Pontifices, vel per se, vel per Concilia, quibus vel ipsi, vel eorum Vicarii præfuerunt, non damnauerint.

Omnes hæreses ad Ro. Ecclesiam vt fluctus ad scopulũ allidũtur.

Itaque Romana Ecclesia quasi firmissimus quidam scopulus, in isto vastissimo huius mundi Oceano semper eminet, atque ad eam variarum hæresum tanquam tumentes atque spumantes fluctus, spiritu sathanæ impulsi, singulis sæculis alliduntur & franguntur. Irruit in eam hæresis Simoniana, fluctus ingens sane & horrisonus; sed statim alliditur, & frangitur. Irruit hæresis Ariana: alliditur, & frangitur. Irruit hæresis Nestoriana: alliditur, & frangitur. Irruit hæresis Eutychiana, hæresis Pelagiana, hæreses cæteræ; sed omnes cum magno fragore, ac sonitu ad eandem petram, tandem alliduntur & franguntur.

Quare hæretici, quanto magis contra Ecclesiam istam fremunt, tanto magis intelligentibus, & sapientibus clamant, eam veram Ecclesiam esse, nosque magis ad eam impellunt, atque compellunt, vt cum Beato Augustino dicamus: *Dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per Episcoporum successionem frustra circumlatrantibus hæreticis culmen maiestatis obtinuit?* Sed iam ad alios hæreticorum mores veniamus.

Tantum recipiunt verbum Dei scriptum.

Secundo loco omnibus veteribus hæreticis commune fuit, à Traditionibus, à Conciliis, à Patribus ad Scripturas appellare, atque adeo solum verbum Dei scriptum velle recipere. Ita Valentinus & Marcion hæretici vetustissimi fecerunt, testibus Irenæo libro tertio contra hæreses, & Tertulliano libro de præscriptionibus hæreticorum. Ita Arius & Aerius, teste Epiphanio in hæresibus eorundem. Ita Nestorius, Eutyches, Dioscorus, & Iconomachi, teste Ancyrano, Basilio, cuius oratio in septima generali synodo scripta continetur. Sed audiamus ipsa verba vnius ex primis Satrapis Arianorum, quæ cum audierimus, non tam priscum illum Arianum, quam nouum aliquem Lutheranum nos audiuisse existimabimus. Beatus igitur Augustinus initio

Augus. l. 1. contra Maximin. libri primi contra Maximinum, ipsum Maximinum Episcopum Arianorum loquentem, & fundamentũ doctrinæ suæ iacientem introducit: *Maximinus dixit, Si quid de diuinis Scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus, necesse est vt audiamus, Hæ vero voces, quæ extra Scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cum ipse Dominus* *Marc. 7.* *moneat nos, & dicat, Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum.* Hæc ille. Quas voces easdem, nonne frequentissime vsurpauit Lutherus? Nonne eædem sunt hodie, & fuerunt semper omnium sectariorum? Nonne Lutheri secta exoriente, in monetis, & in vestibus magnis literis in Germania scribebatur, *Verbum Domini manet in æternum?*

Verbum Dei non in sola scriptura consistit. Quanquam stulti sunt, & ridiculi omnes hæretici, qui verbum Dei ad solas Scripturas alligare volunt, & quicquid scriptum non est, id non verbum Dei, sed mandata & præcepta hominum vocant. Quasi vero barbaræ gentes, quibus prædicatum est Euangelium, & scripturas nunquam viderunt, verbum Dei non habuerint? de quibus ita *Iren. li. 3. c. 4.* B. Irenæus in 3. libr. contra hæreses, cap. 4. *Quid, inquit, si neque Apostoli quidem Scripturas nobis reliquissent, nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quã tradiderũt iis, quibus Ecclesias committebant? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorũ eorum, qui in Christum credunt sine Charactere, vel atramento scriptam habentes, per Christum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes: quibus si aliquis annunciauerit ea, quæ ab hæreticis adinuenta sunt, proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures, longo longius fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium.* Hæc est vis traditionis, quæ non sicut verbum scriptum adulterari, aut corrumpi potest.

Necessitas traditionũ ostenditur. Quid? Quod si traditiones, necessario etiam, vt magnus Basilius testatur, Scripturas ipsas repudiare debemus? Nec enim alio modo, quam traditione, quæ sint veræ Scripturæ, quod sit verum Euangelium, quæ sint veræ epistolæ Apostolorũ scimus. Cur epistolam ad Romanos recipimus, & epistolam ad Laodicenses non recipimus, cum vtraque extet, & epistolæ cuiusdam ad Laodicenses meminerit Apostolus in epist. ad Colossenses: epistolæ autem ad Romanos nunquam meminerit? certe, vel sunt omnes Scripturæ reiiciendæ, vel omnes etiam apocryphæ recipiendæ, vel ad traditionem non scriptam recurrendum. Magnum igitur Basilium audiamus: *Dogmata,* inquit cap. 27. de Spiritu S. *quæ in Ecclesia seruantur ac prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus partim ex Apostolorum traditione ad nos delata mysterio recepimus. Quæ vtraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo his contradicit, qui vel modicam saltem Ecclesiasticorum iurium experientiam habet. Si enim aggrederemur nõ scripto proditas consuetudines, velut non magnam vim habentes reijcere, imprudentes etiam ipsis Euangelii partibus damnum inferemus.* *Basil. l. de Spiritu S. c. 27.*

Enumerãtur variæ traditiones. Deinde traditiones nonnullas enumerans, illa ipsa ponit, quæ hæretici nostri tẽporis volunt incredibili mẽdacio, heri, aut nudiustertius excogitata fuisse: quod signamur cruce, quod aquam benedicimus, quod item oleum benedicimus, quod baptismum percepturi renunciamus diabolo, & angelis eius, quod ter mergimur in sacrũ fontem, quod post baptismum sacro chrismate inungimur, quod genibus flexis oramus, quod in altaris sacrificio sacrosanctã Eucharistiam populo ostendimus, & certis verbis adoramus, quod post pascha quinquaginta dies lætitia spiritali transigimus, quod templa atque oratoria orientem versus fabricamus. Hæc atque huiusmodi non commenta noua, vt hæretici delirant, sed antiquas traditiones affirmat magnus Basilius: sicut etiam quod pro defunctis sacrificium offerimus, & quod diebus dominicis non ieiunamus, quod summa diligentia cauemus, ne corpus Dominicum in terram decidat, traditiones sunt Apostolicæ, teste Tertulliano in lib. de corona militis. Quod vnam quadragesimam obseruamus, traditio est Apostolica, teste B. Hieronymo in epistola ad Marcell. de erroribus Montani. Quod crucem & imagines Christi, & Sanctorum veneramur, traditio est Apostolica, teste Ioanne Damasceno, lib. 4. de fide, c. 3. Atq; idem de aliis Ecclesiæ Catholicæ obserua- *Tertull. li. de corona militis.* *Hieron. ep. ad Marcel.* *Damasc. l. 4. c. 3.*

seruationibus ostendere possemus. Iraque videtis qui hoc tempore cum antiquis hæreticis traditiones formidantibus, & ideo repudiantibus: & qui cum antiquis Catholicis traditiones recipientibus, & venerantibus conueniant.

Hæreticis commune est aliquas scripturas receptas corrumpere.

Tertio loco priscis hæreticis commune fuit ex ipsa diuina Scriptura eos duntaxat libros recipere, qui contra ipsorum hæresim nō faciebant, & illos ipsos egregie corrumpere, ac deprauare. Ista fuit semper ad mirabilis diaboli versutia. Initio hæreticis persuasit, vt Scripturam solam pro verbo Dei reciperent, atque hoc modo magnam partem sanæ doctrinæ eis eripuit. Deinde iisdē persuasit, vt modo vnum librum, modo alium de corpore sanctarum Scripturarum resecarent, & hoc modo aliam partem verbi Dei ab illis abstulit. Persuasit postremo, vt ad suas opiniones commode defendendas, illos ipsos libros quos recipiebant variis in locis sine vllo scrupulo deprauarent, atque ita tandem iis, qui tantopere de verbo Dei gloriantur, solū & nudum nomē verbi Dei diabolus reliquit: & tamen ipsi hæc non intelligunt, sed pergunt in suam pernitiem insanire ac furere, & seipsos, & multos alios præcipitare, quo spiritus deceptionis, atque mendacii eos compellit. Hæc ita se habere nullo negotio demonstrari potest: nam totum instrumentum vetus reiecisse Cerdonitas, & Manichæos testatur D. Augustinus de hæresibus, cap. 21. & 46. Ex quatuor Euangelistis solum B. Matthæum recepisse Ebionitas, Marcionitas vero solum Lucam, testis est Irenæus lib. 1. contra Valentinum. Acta Apostolorum, & omnes epistolas B. Pauli Seuerianos repudiasse, testis est Eusebius lib. 4. historiarum Ecclesiasticarum. Denique Euangelium secundum Ioannem, & Apocalypsim reiecisse Alogianos, testis est D. Augustin. de sermone Domini in monte, c. 40.

Aug. l. 4. de hæres. c. 21. & 46. 26. Iren. l. 1. Euseb. li. 4. histor.

Animus Lutheri erga scripturas.

Iam istam ipsam viam ambulasse Lutherum, eamq; suos discipulos docuisse, non alio, quam eius testimonio confirmabimus. Primo enim in sermone quodam de Moyse, quem anno 1526. Witembergæ dicitur habuisse, ita in vetus Testamentum insaniuit, vt etiam decem præcepta recipi nō velit: & ridiculis argumentis omnino contēdit probare, nihil ad nos Moysen pertinere, ita vt qui eum sermonem legit, non hominem Christianum, sed vel Turcam nescio quem, vel Cerdonem, aut Manichæum loqui putet. Deinde præfatione in nouum Testamentum, ita Euangelia Marci, Matthæi, & Lucæ contemnit ac despicit, vt admirabile sit. Monet inprimis, vt falsam opinionem aboleamus, quod sint quatuor Euangelia. Deinde addit, Ioannis Euangelium esse vnicum, pulchrum, verum, ac principale Euangelium, aliisq; tribus longe, ac longe præferendum, & anteponendum: adeo, vt etiam Pauli, & Petri epistolæ, longe præcedāt tria illa Euangelia Matthæi, Marci, & Lucæ. Qualis est hæc blasphemia Auditores? Nonne satis aperte tria Euangelia repudiare videtur? Nam qui opponit Euangelium Ioannis aliis tribus, & cum affirmat illud nunc esse vnicum pulchrum, & verum, nonne simul docet alia tria nec esse pulchra, nec vera, ac ne Euangelia quidem? Quid? Quod in sermone de Pharisæo & Publicano B. Lucam aperte irridet, ac reprehendit, quod vbiq; resonet opera? Quid? Quod perspicue & sine inuolucris libros Machabæorum, epistolam ad Hebræos, epistolam B. Iacobi, secundam Petri, secundam Ioannis suis Lutheranis eripuit? Quid? Quod illos ipsos libros, quos eis permisit, mille modis deprauauit? Ecce igitur vobis, ad quantas angustias verbum Dei illi redegerunt. Qui tamen nihil in ore habent aliud, quam verbum Dei, verbum Dei.

Ecclesia totam scripturam recipit.

Non sic Ecclesia Dei viui, non sic: sed integrum canonem sanctarum Scripturarum ab initio recepit, & ad hanc vsque diem conseruauit. Illum enim ipsum numerum librorum sanctorum, quem ante annos mille in concilio Carthaginensi tertio Ecclesiam recepisse videmus, etiam nostris diebus in Concilio Tridentino, & non diu ante in Florentino recepit.

Sceleranostris & priscis hæreticis communia.

Iam quarto loco illud Auditores commune ac vulgare fuit hæreticis antiquis, ac præsertim Donatistis & Arianis, quod nostris Lutheranis ac Caluinistis familiarissimum semper fuisse, ac esse non audiuimus,

mus, sed vidimus, non legimus, sed experti sumus: nimirum seditiones excitare, altaria euertere, sacramenta polluere, calices vendere, sacerdotes interficere, templa spoliare. Audite quid magnus Athanasius in historia de vita, & gestis magni Antonii dicat: *Post annos duos*, inquit, *saeua Arianorum irrupit insania: tunc Ecclesiarũ fuerunt rapinae, tunc diuinorum temeratio vasorum, tunc pollutis Ethnicorum manibus sacra polluta sunt mysteria. Prô scelus, horret animus replicare quae gesta sunt: Virginum, Matronarumq; ereptus pudor: sanguis ouium Christi in templo effusus venerãda respersit altaria.* Hæc B. Athanasius. Qui similia, vel etiam maiora, & grauiora de Arianorum crudelitate refert in Apologia pro fuga sua. Porro iidem Ariani, vt crudelitatem impudentia cumularent post huiusmodi cædes, vt libro quarto historiarum refert Theodoretus, vnum aliquem in ipso templo totum nudum ad suggestum mittebant, qui ita ad impudicitiam & turpitudinem hortabatur, vt non in templo, sed in prostibulo tanquam Veneris Orator ad meretrices verba facere videretur. Audite quid S. Victor initio libri primi de Wandalica persecutione de iisdem Arianis dicat: *In Ecclesiis*, inquit, *Basilicisq;, & Cœmiteriis, ac Monasteriis sceleratius sæuiebant. Quanti tunc ab eis praeclari Pontifices, & nobiles sacerdotes diuersis pœnarum generibus extincti sunt, vt traderent, si quid auri, vel argenti proprium, vel Ecclesiasticum haberent. Et dum hæc, quae erant, vrgentibus pœnis facilius proderentur, iterum crudelibus tormentis oblatores vrgebant, autumantes quandam partem, non totum esse oblatum: & quanto amplius dabant, tanto amplius quempiam habere credebant. Alius palorum vectibus ora reserantes fœtidum cœnum ob confessionem pecuniae faucibus ingerebant. Nonnullos in frontibus, & tibiis neruis remugientibus torquendo cruciabant. Plerisque aquam marinam, aliis acetum, amurcam, liquamenq;, & alia multa atq; crudelia sine misericordia porrigebant. Non infirmior sexus, non consideratio nobilitatis, non reuerentia sacerdotalis crudeles animos mitigabat: quinimo exaggerabatur ira furoris vbi honorem conspexerant. Sed etiam paruulos ab vberibus rapiens maternis barbarus furor insontem infantiam elidebat ad terram. Alij paruulum pedibus tenentes à meatu prorsus naturali, vsq; ad arcem capitis dissipabant.* Et paulo infra. *Tempore*, inquit, *quo sacramenta Dei populo porrigebantur, introeuntes Ariani maximo furore corpus Christi, & sanguinem pauimentis sparserunt, & illud pollutis pedib. calcauerunt.* Hæc B. Victor. Cuius tres libri de Wandalica persecutione, nihil fere aliud continent, quam huiusmodi crudelia, atque horrenda facinora Arianorum, qui pro fide quidem se pugnare dicebant, sed interim re ipsa pro auro, atq; argento, & suis explendis libidinibus, vt audiuistis, pugnabant. Quorum Caluinistæ, sicut fidem imitantur, vt superiori oratione docuimus, vtrum etiam mores exprimant, res ipsa clamat.

Athan. in vita S. Anton.

Arianorũ flagitia.

Idem Apologia pro fuga.

Victor li. 1. de persecu. VVandal.

Sed duo verba de Donatistis prius. Audite quid S. Optatus libro sexto contra Parmenianum de impietate Donatistarum dicat: *Quid est*, inquit, *altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor hic aut rasit, aut fregit, aut remouit. Atque hoc immane facinus geminatum est, dum fregistis, & calices Christi sanguinis portatores, quorum species reuocastis in massas, mercem nefariis nundinis procurantes, ad quas nec emptores eligere voluistis: sacrilegi dum inconsiderate vendidistis: emerunt forsan in vsum sordidae mulieres, emerunt pagani facturi vasa, in quibus incenderent idolis suis. O scelus nefarium! O facinus inauditum, auferre Deo, quod idolis praestes, subducere Christo, quod proficiat sacrilegio!* Sed audiamus postremo quid B. Augustinus in psalmo decimo de iisdem Donatistis dicat: *An forte dices*, inquit, *quod scriptum est, Ex operibus eorum cognoscetis eos? Video plane mira opera, quotidianas violentias Circumcellionum sub Episcopis, & presbyteris ducibus circumquaque volitare, & terribiles fustes Israelis vocari.* Idem in epistola quinquagesima ad Bonifacium comitem: *Taceo*, inquit, *crudelissimas cædes, & domorum deprædationes, per nocturnas aggressiones, & incendia non solum priuatorum habitaculorum, sed etiam Ecclesiarum, in quas flammas non defuerunt, qui etiam codices Dominicos mitterent.* Et paulo ante: *Episcopum*, inquit, *Vagiensem stantem ad altare irruentes horren-*

Donatistarum sæua scelera.

Optat. li. 6. contr. Parmen.

Aug. super Psal. 10.

Idem epist. 50.

horrendo impetu, & furore crudeli fustibus, & huiusmodi telis, lignis denique eiusdem altaris effractis immaniter ceciderunt, pugione etiam percusserunt.

Crudelitas & sæuitia Lutheranorum & Caluinistarum.

Audistis quid hæretici veteres olim fecerint, & quomodo Euangelii, ac religionis prætextu misere Ecclesias fœdauerint, ac deuastauerint. Quæ omnia solis mutatis nominibus, nonne ita in nouatores conueniunt, vt illi veteres Lutherani, & Caluinistæ; isti noui Ariani, & Donatistæ dici posse videantur: Nonne Lutherus aliquando serio asseruit, eam indolem esse Euangelii, vt bella & seditiones moueat? Nonne occasione Lutheranarum seditionum Hungariam regnum florentissimum, & Christianæ Reipublicæ pernecessarium amisimus? Nonne occasiones earundem seditionum Turcarum Imperatorem Viennam vsque cum innumerabili exercitu traxerunt, & in magnam spem totius Europæ occupandæ erexerunt? Nonne in Germania propter Lutheranas seditiones breuissimo tempore supra centum millia rusticorum cæsa sunt? Nonne monasteria, atque castra tam multa vexata, direpta, euersa in tota Germania, vt in sola Franconia aliqui ad trecenta numerauerint? Nonne Zuinglii dictum celebratur, *Euangelium vult sanguinem*? Nonne vere sanguinarii Zuinglij Euangelium omnem Heluetiorum regionem cædibus sanguine repleuit?

Crudelitas Caluinistarum in Gallia.

Sed ad Gallos veniamus. Nonne in ipsa vrbe Parisiorum ante annos decem furentes per plateas scelerati Caluinistæ strictis gladiis personabant, *Euangelium, Euangelium?* Quot fana? quot monasteria, quot pagos, quot oppida spoliarunt, ac diripuerunt Caluinistæ? Quot in locis altaria euerterunt, sacros calices rapuerunt, sacras imagines confregerunt, sanctorum reliquias disperserunt? & quorum sanctorum? Illustrissimorum, maximorum: Beati Irenæi, Beati Martini, Beati Hilarii] combusserunt, & in aquas, vel in cloacas abiecerunt. Sacramenta cœlestia ad terrã sparserunt, pedib. conculcauerunt, auibus obiecerunt, globis tormentariis petiuerunt. Quid vero de cædibus horrendis, & ipsa crudelitate crudelioribus dicemus, quas vel ad pecunias extorquendas, vel ad vires experiendas, vel ad delectationem & voluptatem capiendam in infinitis locis exercuerunt? Nonne infantes, vt olim Ariani, medios diuiserunt? Nonne sacerdotum vultus excoriauerunt? Nonne eorum capita vno ictu in duas partes secuerunt? Nõne auriculas Ecclesiasticorum pro monilibus, & torquibus gestauerunt? Nonne aliquibus viuentibus, & videntib. viscera lento gradu explicuerunt? Nonne plurimos ad stipitem alligatos ictibus bombardarum animi gratia petiuerunt? Nonne multos in puteos coniecerunt? Nonne aliquos etiam viuos sepelierunt? Nonne sacerdotẽ quendam in Cenomanorũ ciuitate amputatam sui corporis partem pudẽdam deuorare coegerunt: ac deinde vi ventrem aperuerunt, vt videre possent, num concoqueret eduliũ huiusmodi stomachus humanus? Nonne prope Aureliam, cum ingenui aliquot pueri in turri cuiusdam Ecclesiæ metu Caluinistarum latitarent, impiissimi Caluinistæ eos simul cum Ecclesia combusserunt, & aliquos fuga per fenestras elapsos iterũ in incendium viuos reiecerunt? Nonne ista omnia, & multo plura, quæ nunquam recẽseri possent adhuc hodie viuos, & oculatos testes habent? Nonne crudelitatem omnẽ Tyrannorum barbarorum, immanium ferarum, atq; etiam dæmonum ipsorum superant? Omnes omnium qui fuerunt vnquam Tyrannorum annales, ac historias legite, nec non omnes, seu barbarorum, seu hæreticorum res crudelissime gestas, tragicas item poetarũ fabulas, ac fictiones, quas ad homines terrendos excogitauerunt, speluncas atque antra tygridum, vrsorum, leonum perlustrate, nulla profecto vnquã, nec inter homines, nec inter feras, nec inter ipsos infernales dæmones talia crudelitatis exempla reperietis: vt iam mihi meliores & humaniores anthropophagi & tygrides, vel etiam dæmones, quam Caluinistæ videantur: tantum abest, vt eis vel micam religionis diuinæ, aut Christianæ pietatis tribuendam censeam. Neque vero putetis esse iam cędibus Caluinistas satiatos. Nondum est bienniũ, ex quo quadraginta simul fratres meos, ac deinde post aliquot menses

ses quindecim, aut sedecim eiusdem nostrę societatis inter Lusitaniam, & Brasiliam interceptos eo nomine, quod ad barbaras nationes Christianæ fidei propagandæ causa nauigarent, multis vulneribus confectos, in mare proiecerunt, vt duplici morte interirent, & simul ferrum & aquas experirentur. De Anabaptistis nihil dicam, sola historia illa tragica Monasteriensis, quam omnes nouerunt, satis docet Anabaptistas, si semel caput attollere permittantur, decies Caluinistis truculentiores, & crudeliores futuros.

CONCIO XII.

DE MORIBVS HÆRETICORVM, EFFICACIA DOctrinæ Catholicæ, & testimonio aduersariorum.

DIE dominica propter quandam altaris dedicationem, quæ in hoc templo celebratur, concio haberi non poterit, sicut etiam, si meministis duobus superioribus annis eadem de causa, eo die intermissa est. Itaq; proxima concio in Dominicam palmarum differetur, atq; in ea Deo bene adiuuante aliquid de Passione Domini disseremus, & fortasse septem verba, quæ in cruce Dominus locutus est, breuiter explicabimus. Hodie vero in posteriori parte nostræ orationis, ea quæ ad argumenta contra hæreticos pertinent necessario absoluenda putauimus: tum quod sequentes orationes temporis, in quod incidunt, celebritas, totas sibi iure suo vendicet: tum etiam, quod epistola hodierna ita sit obscura, & magnis quæstionibus implicata, vt melius in gymnasiis scholastico more, quam in concione oratione ista populari explicari possit.

Vt igitur ad primum institutum redeamus, exposuimus quatuor præcipuos mores, tam veterum, quam recentium hæreticorum. Quinto loco commune priscis hæreticis fuit statim in ipso initio in sectas varias, ac inter se penitus dissentientes dissecari. Nam de Valentinianis testatur B. Irenæus libro contra hæreses primo, non fuisse inter eos duos, aut tres, qui de rebus iisdem eadem responderent. Arianos statim in Acacianos, Eunomianos, & Macedonianos fuisse diuisos, omnibus notum est. Sicut etiam Manichæos in Cataristas, Macharios, & proprie dictos Manichæos. Porro de Donatistis, vt omittam cæteros, de quibus alias disseruimus; ita loquitur Augustinus libr. 3. cap. 4. contra epistolam Parmeniani, *In ipsa*, inquit, *Africa dicant Donatistæ Carthaginenses, vel quicunque sunt in ciuitate Carthaginis, quot partes per Numidiam & Mauritaniam factæ sunt de ipsa parte Donati?* Et rursum libr. 1. de baptismo contra Donatistas, c. 6. hæresim Donati in multa minutissima frusta concisam suo tempore fuisse commemorat.

Commune est omni hæresi in varias sectas diuidi.

Iren. l. 1. ad uers. hæret.

Aug. lib. 3. contr. epist. Parm. c. 4.

Idem l. 1. de baptismo c. 6.

De nostri temporis hæreticis, non est necesse dicere. Quis enim ignorat ad hanc diem ferme ad centum sectas varias, ac diuersas excreuisse familiam Lutheranorũ? Quando vnquam magis, quam hoc tempore enituit nota falsi Euangelii? Credo sane posteri nostri vix credent spatio annorum quinquaginta hæresim vnam in centum hæreses diuersas distrahi, aut dissecari potuisse. Itaq; quod magnus Basilius oratione de opere sex dierum de Philosophis affirmat sufficere, eos inter se ad suam ipsorum euersionem dissidere, cum quod vnus asserit, alter continuo neget, id nos multo maiore ratione de hæreticis dicemus.

Diuisio nostrorũ hæreticorum.

Sexto loco hæreticis veteribus commune fuit, cum ad argumenta Doctorum Catholicorum respondere non possunt, impudenter asserere totam Ecclesiam ante se errasse, vel etiam funditus interiisse: id Nestorium consueuisse dicere testatur Vincentius in Commonitorio. Idem B. Augustinus de vnitate Ecclesiæ, cap. 12. Donatistis attribuit: *Isti*, inquit, *vel fallaciter agentes, colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis vsque in finem permixtos, vel de vastatione prioris populi Iudæorum dicta reperiuntur: & volunt ea detorquere in Ecclesiam Dei, vt tanquam defecisse, ac periisse de toto orbe videatur.* Hæc ille de Donatistis.

Commune hæreticis est asserere Ecclesiam errasse.

August. de vnit. Eccl. c. 12.

Quæ

Quæ eadem non minus in nostros Lutheranos & Caluinistas, quam in Donatistas veteres conueniunt. Cum enim Catholici rogant vbinam esset Ecclesia antequam Lutherus nasceretur, non pudet eos respondere eam tunc extinctam ac sepultam in tenebris, nescio quibus, iacuisse. Quæ est apertissima, & maxima blasphemia contra Dominicam promissionem: *Rogaui*, inquit Dominus, *pro te Petre, vt non deficiat fides tua.* Et rursum: *Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi.*

Luc. 22. *Matth. vl.*

Porro septimo loco hæreticis veteribus commune fuit summo odio Monachos, & Monasticam vitam insectari. Nam vt omittam Arianos, qui etiam ipsas solitudines locaque deserta penetrabant, vt Monachos caperent atq; occiderent, quique, vt Ruffinus est auctor libr. 11. histor. c. 3. aliquando tria simul Monachorum millia delere aggressi sunt. Audite quid B. Augustinus in Psal. 123. de Donatistis dicat: *Quando vos*, inquit, *recte de hæreticis Circumcellionib. insultare cœperitis, vt erubescendo saluentur, illi nobis insultant de Monachis. Primo si comparandi sunt, vos videte. Quid opus est, vt verbis nostris comparentur ebriosi cum sobriis, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis? Sed tamen dicere consueuerunt, quid sibi vult nomen monachorum? Quemadmodum melius dicimus nos, quid sibi vult nomen Circumcellionum?* Certe videtis quorum sint proles ij, qui hodie tanto furore bacchantur in Monachos, vt ne nomen quidem audire sustineant.

Ruffi. l. 11. histor. c. 3.

Hæretici omnes oderunt monachos.

Alia fuit Ecclesiæ veteris Religio, alia deuotio, alia pietas, quæ monasticam vitam ab apostolicis temporib. semper est admirata. Sane encomia antiquorum monachorum talia in libris sanctorum Patrum passim leguntur, vt nonnullis etiam nimia videantur. *Quis*, inquit D. Augustinus in lib. de moribus Ecclesiæ, *non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi huius illecebris in communem vitam castissimam, sanctissimamq; congregati simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia liuidi, sed modesti: verecundi, pacati, concordissimam vitam, & intensissimam in Deum; gratissimum munus offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquam possidet proprium, nemo cuiquã onerosus est.* Hæc August. At hæretici semper toruis oculis monachos aspexerunt. Sed cur quæso? Quid eis nocuerunt? Quid rapuerunt? In quo tandẽ offenderunt? Nonne si saperent magnas gratias monachorum regno (vt ipsi vocant) agere deberent? Nam si monachi non fuissent, nunquam ipsi fortasse suum Apostolum Lutherum, nec tam multos alios Prophetas, & Euangelistas habuissent. Sed video quis hæreticos in tam acerbum odium contra monachos impulerit, nimirum spiritus ille mendax, qui vt ait apud Athanasium magnus Antonius, omnes Christianos vehementer odit, sed Monachos & Virgines, Angelorum vitam in terris imitantes, tolerare non potest.

Monastica vita Commendatio.

Cur eos hæretici oderint.

Octauo, & postremo loco commune est nouis hæreticis, neque Episcopos, neque Presbyteros, neq; Diaconos, neq; Ordines habere, in quo non solum à Catholicis, sed etiam ab hæreticis veteribus discrepant. Nam cum ante hoc semper omnes, tam Catholici, quam hæretici suos Episcopos, suos Presbyteros, suos Diaconos, & cæteros ordines Ecclesiasticos habuerint, hęretici nostri temporis cum fide, & religione etiam nomina religionis amiserunt. Et sicut ex Christianis Lutherani, vel Caluinistæ; ita etiam ex Episcopis Superintendentes, ex Presbyteris Ministri facti sunt. At cur obsecro ista nomina reiecerunt? Num ea in sacris literis non inuenerunt? Certe Superintendentes in Scripturis sacris nunquam legi: at Episcopos, Presbyteros, Diaconos in Apostolicis Actis, & in Epistolis B. Pauli passim legi. Audite vero quid B. Ignatius Apostolorum discipulus ad Antiochẽses scribat, quorum ipse Episcopus erat: *Saluto*, inquit, *sanctum Presbyterum vestrum, saluto sanctos Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores: saluto pudicissimas virgines: saluto plebem domini à minimo vsque ad maximum, & omnes sorores meas in Domino.*

Commune hæreticis nouis sacris ordinis carere.

Ignat. ep. ad Antiochenses.

Porro Ecclesia Romana tempore B. Cornelii Pontificis & Martyris, vt Euseb. lib. 6. Historiarum auctor est, Presbyteros vigintiquatuor, Diaconos septem, Subdiaconos

Euseb. lib. 6. histor.

nos septem, Acolythos quadraginta duos, Exorcistas, Lectores, & Ostiarios simul quinquaginta duos, viduas cum pauperibus mille quingentas habuit. In libris autem sanctorum Patrum fere non est pagina in qua Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, & Ordines cæteri, sed & Sacerdotes, quod nomē hæretici maxime execrantur, non cum honore nominentur. Quare perspicuum est Nouatores & Sectarios nostri temporis, qui nihil horum habent, & materiam & formam, & rem, & nomen, & fidem, & mores antiquæ & Christianæ veræ religionis penitus amisisse. Habetis hactenus argumenta decem quibus ostendere voluimus (ac nî fallor ostendimus) solam Catholicam ac Romanam Ecclesiam, veram veri Dei Ecclesiam esse. Reliqua sunt duo, vndecimum, & duodecimum. Efficacia nostræ doctrinæ, & testimonium atque approbatio inimicorum: quæ tribus verbis expediri possunt.

Efficacia doctrinæ Catholicæ. *Psal. 18.* *Hebr. 4.*

Vna igitur ex præcipuis ac singularibus Catholicæ doctrinæ laudibus, efficacia est: Si quidem *Lex Domini immaculata conuertit animas, Testimonium Domini fidele sapientiam* præstat *paruulis.* Et, *Sermo Domini viuus est, & efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti.* Scripturæ profanæ quasi statuæ quædam sunt magno laboratæ artificio, & optimis coloribus depictæ; sed mortuæ spiritum vitæ, & sensum, ac motum nullum habent, & species illa externa externos hominis sensus nonnihil oblectat, præterea nihil. At vero *lex Domini immaculata* non tam pompa, aut lenocinio verborum, non numeris & coloribus, sed Spiritu Dei viui, quem in se habet conuertit animas, illustrat mentes, accendit voluntates, erigit homines ad Deum, omnia caduca & mortalia contemnere facit. Quam multi vna sola sententia huius scripturæ lecta, vel audita perfecte ad Deum conuersi sunt? Hoc de Beato Antonio, hoc de Beato Augustino, hoc de Beato Benedicto, hoc de multis aliis legimus. Nunquam experti estis, non posse vos legere scripturam illam, ac præsertim extremam partem Euangelii Ioannis, quin cor in lachrymas melleas, ac dulcissimas liquefiat? Quis hoc facit? Vnde tanta virtus eorum verborum? Non est ibi Rhetorica Tullii, sed Rhetorica Spiritus sancti, quæ non indiget luminibus orationis neque coloribus, aut numeris ad mouendum. Rhetorica Tullii tota est externa, sicut etiam sapientia mundi tota est in superficie, intus vero nihil habet: at omnis decor diuinæ Rhetoricæ ab intus est. Itaque sicut margaritæ & vniones, qui tanti ab hominibus fiunt, vilissimæ testæ innascuntur, eaque nutriuntur, augentur, & occultantur: & lapides pretiosi, gemmæque clarissimæ, quæ ornandis Regum capitibus destinantur, alio quodam abiectissimo, atque obscurissimo lapide vestiuntur: & aurum, atque argentum, aliaq; metalla, quorum amore homines fere insaniunt, terra atque arena; quibus nihil est vilius obteguntur: & sicut aurum, posteaquam impressis notis, regioque charactere obsignatum est, non in aureis loculis conditur, sed in thecis ligneis aut coriaceis conseruatur: denique sicut animus humanus, quo nihil in rebus creatis præstantius, atque excellentius reperitur, non in corpore aliquo sydereo, ac cœlesti, vel certe aureo, aut argenteo, sed in luteis, & moribundis membris à Deo artifice sapientissimo inclusus est: ita quoque sensus illi arcani, & diuini, sublimissimi, atque efficacissimi diuinarum scripturarum simplicibus, & planis nulloque fuco vitiatis verbis contineri debuerunt.

Scriptura non in humanis sapientiæ verbis.

Si vero Catholicæ doctrinæ vim & efficaciam plane cognoscere desideratis, conferte Christiana tempora cum antiquis illis temporibus, quibus vbiq; florebant ac regnabant doctrinæ Philosophorum: si tunc vel vnum hominem vidissent opes & honores contemnere, totus mundus admirabatur: ita vt vnius Epicteti lucerna tribus millibus drachmarum, ob eius vitæ admirationem venditam fuisse Lucianus tradat. At Christianis temporibus doctrina Euangelii coruscante, quot millia hominum id fecerunt, & quotidie faciunt? Tunc si vnus, aut alter cælibem vitam ducere visus fuisset, instar prodigii erat: at Christianis temporibus quot millia non virorum solum, sed etiam fœminarum nobilium, diuitum, iuue-

Catholici diuitias spernunt.

Castitatē colunt. Mortem oppetunt pro Christo.

iuuenum solo Christi amore castissimam vitam, vel in virginitate, vel in viduitate duxerunt? Tunc si vnum aliquem fortiter mortem oppetere contigisset, omnes stupebant, atq; is omnium ore celebrabatur: at Christianis temporibus quot millia, vel potius quot millium millia sanctorū Martyrum omnium generum, & omnium ætatum, non solum fortiter sed etiam alacriter, pro Christo cruces, & ignes, & bestias, & gladios tolerauerunt? Hæc igitur est virtus, & efficacia Catholicæ doctrinæ. Non habent quidem hæreticorum synagogæ heroicas illas virtutes, non habent homines, qui patrem & matrem, fratres & sorores, domos aut agros iuxta Christi consilium relinquunt: non habent Eunuchos, qui se castrare voluerunt propter regnum Dei: sed Ecclesia Catholica habet, velint nolint hæretici: habet etiam hodie multa millia Sacerdotum, sanctorum Religiosorum, sanctissimarum Virginum, qui non verbis, sed factis hæreticos refellunt, & operib. ostendunt, Deo adiuuante posse fieri, quod hæretici non posse fieri blasphemant. In vna sola Florentia oppido Italiæ non ignoto, non pauciora quam sexaginta virginum numerantur Monasteria, & in plerisq; ducentæ, aut trecentæ, vel etiam plures virgines Deo sacræ angelicam vitam, & puritatem æmulantur.

Venio nunc ad duodecimum, & postremum argumentum. Tanta vis est, Auditores, veritatis & sanctitatis, quæ in sola Ecclesia Catholica reperitur, vt eam etiam hostes nostri approbare, & laudare cogantur. *Non enim est Deus noster, vt dij eorum, & inimici nostri sunt iudices.* Nota est Plinii secundi epistola ad Traianum, qua innocentiæ Christianorum, quos ipse ex Traiani præcepto variis suppliciis afficiebat, attestatur: atque affirmat Christianos non esse fures, non adulteros, non parricidas, non seditiosos: in hoc solum peccare, quod horis antelucanis Deum hymnis, & laudibus celebrent: quodq; Christo semel datam fidem vsq; ad mortē constantissime seruent. Nota est etiam epistola Marci Aurelii sapientissimi Imperatoris ad Senatum populūque Romanum, qua suorum deorum imbe- *Deut. 33.*

cillitatem, & Christi potentiam, quam ipse in Germanico bello expertus fuerat, luculenter ostendit. Refert quoq; Tertullian. in Apologetico, ita perspectam fuisse Christi persecutoribus, innocentiam Christianorum, vt licet in omnes sæuirent, & passim necare iuberent, nollent tamen discuti causam eorum, quod certo scirent, eos nullius criminis conuinci posse. B. Antonium, B. Hilarionem etiam Ethnici venerabantur, vt B. Athanasius, & B. Hieronym. tradunt. Sultanus cultor Mahumetis cum ad eum B. Franciscus Euangelii prædicandi causa nauigasset, incredibile est, quam vehementer sancti illius Christi serui sanctitatem, & innocentiam admiratus & veneratus sit, vt vere tunc dicere liceret, *Non est Deus noster, vt dij eorum, &c.* Hodie quoq; in orbe nuper inuento, cum vident Ethnici nouorū Christianorum religiosam grauitatem, modestiam, sobrietatem, castitatem, charitatem, patientiam, mundi contemptum, & longe alios esse mores, aliam sanctitatē, aliam seueritatem Christianorum sacerdotum, quā sacerdotum idolorum, admirantur, obstupescunt, conuertuntur, & dicunt, vere non est Deus sicut Deus Christianorum. Denique nemo vnquam inuentus est, qui lege nostra diligenter perspecta, non eam laudauerit, atq; probauerit. Nec vllus vnquam serio studiosus ac solicitus fuit salutis suæ, quin tandem Christianam religionem non elegerit, & eam omnibus sectis & superstitionibus non prætulerit. *Tertull. in Apologet.* *Bonauent. in Vit. S. Franc.*

Quod si multi nihilominus legem nostrā oderunt, & ab ea vehementer abhorrent, in causa sunt primum corrupti, & deprauati mores nonnullorum Christianorum: quod si secundum legem nostram, si secundum Euangelium viueremus, O quam facile esset Ethnicos omnes & hæreticos vel conuertere, vel confundere, vt neq; os aperire contra Ecclesiam & religionem nostram auderent! Sed quia nos perdite viuimus, & qui legem nostram ignorāt, putant ea, quæ nos facimus contra legem, lege iubente aut permittente fieri, adeoque ipsam tanquam fontem, & radicem vitiorum nostrorum execrantur. Deinde sunt etiā in causa innumera mendacia, quæ diabolus per suos mi- *Causæ cur aliqui à lege nostra abhorreant.*

nistros semper spargere consueuit. Cur initio nascentis Ecclesiæ nonnulli Christianos maximo odio persequebantur? Quia diaboli opera sparsum erat in vulgus, Christianos caput asini adorare, atque adeo idololatras esse. Cur hodie multi simplices hæretici Pontificem, vt Antichristum, Ecclesiam vt Babylonem detestantur? Quia præcones noui Euangelii miseris populis persuaserunt, nos Euangelium abiecisse, nec aliud quam humanā sapientiam, & Sophistarum quæstiones explicare: sanctos homines Deo relicto solum inuocare: imagines pro Deo colere: Christi passionem contemnere, propriis operibus velle gratiam & iustificationem promereri, vt gratia iam non sit gratia, sed merces. Præterea nos multa introduxisse, quorum veteres nunquam meminerunt, vt oblationem pro defunctis, signum crucis, sanctorum inuocationem, cultum Imaginum, benedictionē aquæ & olei, & quædam alia. Quæ sunt omnia apertissima mendacia & crassissima, sane tam crassa, vt pene manibus tangi, & sentiri possint. Nam paulo ante ex magno Basilio ostendimus ista omnia esse Apostolicas Traditiones: & tamen ita sunt alte in animis eorum infixa & tam firmas radices iecerunt, vt etiam si nos audiant aperte clamare, & iurare nos non ita credere, non eam esse Catholicam doctrinam, ista esse mendacia, etiamsi videant nos innumeris testimoniis scripturarum, Patrum, ratione nostra dogmata confirmare, tamen non credunt, & malunt de nobis suis deceptoribus, quam nobis ipsis credere, & satis fortiter omnia argumenta se refellere putant, si dicant: *Tu es Papista, ergo asinus, asinus non nouit argumentari, ergo tuum argumentum nihil valet.* Sed aperiant miseri oculos, deponant falsam persuasionem, intelligant quid Ecclesia semper docuerit, & videbunt se vehementer deceptos, & in causa æternæ salutis sibi ab ipsis Pseudoprophetis egregie fuisse impositum.

Epilogus harū duodecim orationum.

Habetis ergo argumenta duodecim, quorum singula sufficiunt ad hominē Catholicum in sua fide confirmandum, & hæreticum à sua perfidia conuertendum, nisi sponte velint lumini, ac veritati oculos claudere. Si quis hic est inter nos, qui vel sinistre sentiat de fide, vel certe hæsitat ac dubitat, eum ego per salutem animæ suæ oratum volo, vt depositis passionibus atq; affectionibus priuatis, quæ & oculos sapientum caligare faciunt, solo studio veritatis atq; amore illius, qui dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, ista duodecim argumenta diligenter consideret: cogitet ostendisse nos atque apertius, & prolixius ostendere paratos, si opus sit, Catholicam atque Apostolicam Ecclesiam, cuius pastor est Episcopus Romanus, Primo esse antiquissimam, nec vllum eius auctorem inueniri, nisi Deum. Deinde toto orbe aliquando diffusam fuisse iuxta vaticinia Prophetarum, & hodie quoq; magnam partem Europæ, Asiæ, & Africæ obtinere. Tertio, nunquam penitus defecisse, tametsi Iudæi, Pagani, Hæretici, Philosophi, Imperatores, Tyranni eam sæpe delere, atque extinguere aggressi sint. Quarto, nunquam secum pugnasse, atq; contrarium docuisse, licet multa in multis conciliis variis temporibus definierit. Quinto, nihil vnquam docuisse, quod, vel cum certa ratione, vel cum honestate & probitate morum pugnet. Sexto, miraculis maximis & innumeris omnibus seculis enituisse, & hoc nostro seculo enitere. Septimo, Prophetico lumine, dono videlicet præuidendi & prædicendi futura, omnibus quidem seculis, etiam hoc nostro præditam, atque ornatam fuisse & esse. Octauo, Prædicatores ac propagatores nostræ legis viros fuisse ita excellentis & eximiæ sanctitatis, vt certum sit eos, nisi Dei homines esse nullo modo potuisse. Nono, eandem prorsus fidem, & religionem, Ecclesiam Romanam modo colere, quam ante mille annos vera Christi Ecclesia coluit. Decimo, eosdem esse mores Ecclesiæ quæ nunc est, & veteris Ecclesiæ: tametsi hęc duo argumenta propter angustias temporis explicare non potui, sicut voluissem. Vndecimo, doctrinam nostræ Ecclesiæ esse efficacissimam. Duodecimo, etiam hostes atque inimicos nostræ Ecclesiæ veritati & innocentiæ attestari.

Nota Ecclesiæ. *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Octaua.* *Nona.* *Decima.* *Vndecima.* *Duodecima.*

Cogitet deinde ostendisse nos, & rursum ostendere, & defendere paratos, si opus sit, omnem

Duodecim nota hæreticorum.

omnem hæresim atq; adeo omnia dogmata Lutheranorum, Anabaptistarum, Caluinistarum esse noua, & nullo modo à Christo, sed à Luthero incepisse. Deinde nunquam, vel vnam integram prouinciam, aut regionem occupasse. Tertio antiquas hæreses omnes defecisse: nunc vero non continuari, sed excitari, & quasi ab inferis reuocari. Quarto, hæresim omnem, sed maxime Lutheranorum perpetuo secum pugnare, atq; de vna & eadem re contraria loqui. Quinto, omnem hæresim semper aliquid docere rectæ rationi, & bonis moribus aduersum. Sexto hæreticos, ac præsertim nostri temporis nullis miraculis, nisi fictis, & simulatis clarere. Septimo, hæreticos multa prædicere futura, & nihil eorum euenire, quod in Luthero & Lutheranis pene manibus tangi potest. Octauo hæresiarchas omnes, fuisse viros pessimos: id quod in nostris omnes norunt, siquidem ipsa fex orbis Christiani, homines Apostatæ, sanguinarii, rapaces, ambitiosi, voluptarii ad eos defecerunt. Et deinde non alio modo, quam mendaciis, fraudibus, scripturarum corruptelis, & falsis miraculis sectas suas promouere voluerunt. Quæ sunt omnia solis luce clariora! Nono, hæreticos nostri temporis easdẽ hæreses docere, ac docuisse, quæ olim Simon Magus, Manichæus, Arius, Nestorius, & cæteri docuerunt, quos omnes communibus votis merito execramur. Decimo, eosdem nostros Nouatores eorundem veterum hæreticorum perditos mores & scelera, atque flagitia, & horrenda facinora non solum imitari, sed etiam superare. Vndecimo, doctrinam hæreticorum sterilem atq; inefficacem esse. Duodecimo, hæreticos solum à seipsis testimonium habere, cæteris vero omnibus hominibus, etiam Turcis, & Paganis merito esse inuisos. Ista si cogitent, & serio cogitent, perpendant, examinent, inuenient profecto extra viam salutis omnes eos ambulare, qui ab Ecclesia antiqua, & Catholica, atque Apostolica recesserunt. Atque hæc quidem ad hæreticos. Vobis vero Auditores, id quod sæpe à me audistis, in memoriam reuocabo, vt cogitetis, donum Dei maximum, & singulare esse donum fidei veræ, & eius tanquam sponsæ pulcherrimæ & carissimæ, ardentissimi amatores, ac plane zelotes esse velitis. Non sine causa sancti Patres, nec loqui quidem cum hæreticis audebant. Magnus Antonius apud Athanasium nunquam amicabilia verba hæreticis dixit: discipulis vero suis præcepit, vt ne prope quidem hæreticos vnquam accederent, non secus atq; prope eos accedere formidamus, qui peste laborant. Et sane hæresis pestis perniciosa & contagiosa adhæret verbis, adhæret libris, solo colloquio inspiratur. Quocirca libros, colloquia, familiaritatem omnium hæreticorum fugere debemus & magno odio prosequi, non quidem homines, sed pestem, sed hæresim, sed vitia illorum. Scribit Theodor. pulcherrimum & imitatione dignissimum exemplum. Cum aliquando Valens hæreticus Imperator Episcopum quẽdam sanctum nomine Eusebium in exilium eiecisset, & Eunomium hæreticum in eius locum suffecisset, populus vero vrbis illius retinens salutaria monita antiqui, & veri pastoris Eusebii Episcopum hæreticũ nunquam adiit, nunquam audiuit, nunquã salutauit, tametsi sciret hominem humanissimum & mitissimum esse. Concionabatur hæreticus, sed scamnis & parietibus. Deinde cum Episcopus idem hæreticus in balneis publicis se lauisset, nullus deinceps in iis balneis lauari voluit, donec totam aquã quæ hæreticum tetigerat, eiecissent, cumque Eunomius ita solitarius, & omnibus exosus viuere non posset sponte sua discessit. Ariani rursum alium Episcopum hæreticum nomine Lucium eo mittunt: sed populus in priori sua constantia, & Catholicæ fide soliditate perseuerauit. Cumq; aliquãdo Lucius hæreticus asello insidens per forum transiret, accidit vt pila lusoria, qua tunc multi pueri in eo foro ludebant, pedem aselli tangeret quo hæreticus vtebatur: statim pueri omnes exclamantes pilam arripuerunt, & maximum ignem extruentes in medias flammas eam coniecerunt. Iste feruor, iste zelus, ille ardor fuit veteris Ecclesiæ. Hunc si Germani, si Boëmi, si Angli, si Galli imitari voluissent, aliam faciem Ecclesiæ videremus. Sed quoniam illi stulti fuerunt, nos eorum saltem exem-

Secunda. *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Octaua.* *Nona.* *Decima.* *Vndecima.* *Duodecima.* *Fidei donum maximum est.*

Hæretici quantopere vitandi. Athanas. in vita Anton.

Theod. lib. 4. histor. c. 14.

exemplo sapiamus: & præsertim adolescentes caueant sibi à libris prohibitis, fugiant colloquia eorum, quos male de religione loqui audiunt: sciant hæreses quæ grassantur hoc tempore, esse omnium, quæ vnquã fuerunt, pestilentissimas: intelligant amicitiam cum hæreticis, esse suam certissimã pernitiem, atque ita ab eis caueant, vt ipso domino fidem in baptismo datam seruent, & ipsis Dominus gloriam, & beatitudinem sempiternam largiatur. Amen.

SEQVVNTVR CONciones VIII.

DE TRIBVLATIONE.

CONCIO I.

Habita Louanij Dominica Quinquagesimæ, Anno 1574.

CVM à Deo Patre orphanorum, & iudice viduarum, optimi Auditores, hodierna die humili prece flagitarem, vt qui iusto suo iudicio calamitosam hanc regionem, tam insignem alioqui partem hæreditatis suæ, adeo grauiter nostris diebus castigari & flagellari voluit, idem ipse mihi ad dicendum argumentum inspiraret, quo Auditores meos in tanto patriæ luctu, aliqua saltem ex parte cõsolarer, occurrit animo imprimis ista ipsa communis patriæ calamitas, de qua si accurate dicerem, videbam facile futurum, vt vnde ingentem mœrorem ac detrimentum non exiguum iam dudum cepimus, inde non minorem vtilitatem, & consolationem caperemus. Neque enim frustra scriptum legimus: *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Et: *Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Deus enim more sapientis medici, non vulnerat, nisi vt sanet: neque perdit, nisi vt seruet: Vulnerat

Exacta tribulationis consideratio eam minuit.
Psal. 22.
Psal. 118.
Psal. 93.

carnem, vt sanet mentem: perdit corpus, vt seruet animam. Itaque statui auctore atq; adiutore Deo, hodierna & sequentibus dominicis diebus ad ferias vsque paschatis, 8. vel 10. orationibus de Tribulatione disserere. Ac primum de nomine, ac natura tribulationis: deinde de multiplici earum genere, & varietate: tum de causis & effectibus: postremo de remediis atq; armis tribulationum dicere.

Sed erunt fortasse nonnulli, qui dicent, quid opus est in tam tristi oratione versari? An satis tibi non esse videtur, si tribulationes continuo patimur, nisi etiam earũ tam crebra commemoratione molestia nos afficias, & afflictos magis affligas? Atqui, Auditores, non ideo de tribulatione differere instituimus, vt affligamus afflictos, sed vt eos potius consolemur: *Dominus dedit mihi linguam eruditam,* inquit Isaias, *vt sciam sustentare eum qui lassus est verbo.* Scriptura diuina est hæc lingua, cuius *eloquia dulciora super mel & fauum,* mirifice recreant & consolantur exules filios Adam. Quocirca an magnus ille Ionathas, Iudæ Machabæi frater in angustiis illis maximis acerbissimorum bellorũ, quæ libri Machabæorum continent, scripturarum assiduam lectionem tanti faciebat, vt Spartiatis scribens affirmaret se sanctorum librorum cõsolatione contentum nulla re alia indigere. Itaque nostra hæc de tribulatione suscepta disputatio, propterea quod tota de fontibus scripturarum deprometur, tristis aut ingrata nullo modo esse poterit. Quod si etiam nonnullis tristis videretur, tamen iam ab Apostolo, & ab ipso Domino edocti sumus, non continuo prætermittendum esse id, quod tristitiam aliquam adferat, si modo saluti animarum expediat. *Sed quia hæc dixi vobis,* ait Dominus, *tristitia impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam.* Et Apostolus Paulus: *Etsi contristaui, inquit, vos in epistola, non me pœnitet: & si pœniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristauit, nunc gaudeo, non quia contristati estis; sed quia contristati estis ad pœnitentiam: contristati enim estis secundum Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum*

Isai. 50.
Psal. 118.
1. *Mach.* 12
Tristitia aliqua expetenda.
Ioan. 16.
2. *Cor.* 7.

tristitia

tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Seculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. Salutaris tristitia quæ reuocat à peccando, & hominem de iniquo iustum, ac de impio facit sanctum. Quæ cum ita sint, nihil est, quod tristitiam ex orationibus de tribulatione metuamus.

Vel enim non tristabimur omnino, vel si tristabimur, tristitia nostra, non tristitia huius seculi erit, quæ exsiccat & consumit corpus, & animam occidit: sed tristitia secundum Deum, tristitia sancta & salutaris, quæ lætam & pinguem, & diuitem efficit animam quæ pœnitentiam, solicitudinem, studium, ardorem, sanctimoniam parit. Neque vero solum non iniucunda, nec insuauis, sed etiam vtilis, & fructuosa disputatio erit. Nam si cæteris in rebus sapiens arte quadam opus habet, qua seipsum gubernet & regat, quanto magis in rebus aduersis, quæ tantam vim habent ad humanum animum deiiciendum, ac prosternendum, vt hinc hæreses, hinc desperatio, hinc furta, hinc adulteria, hinc homicidia, hinc omnia scelera nata esse videantur: & quibus ita homines omnes abundant, vt siue magni, siue parui, siue mediocres, siue diuites, siue pauperes, siue clari, siue obscuri, siue reges, siue priuati simus, semper plus calamitatis, quam fœlicitatis habeamus. *Miseriarũ abundantia.* Siquidem ab eo die quo dictum est, *Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi*, nulla vnquam terra inuenta est, quæ spinarum & tribulorum ferax non fuerit: frumenti penuriam, & vini, & olei, & fructuum cæterorum caritatem sæpe videmus, certe penuriam tribulationum nunquam vidimus. *Gen. 3.* Si mali sumus, *ambulamus vias difficiles, lassamur in via iniquitatis & perditionis*, vt Sapiens ait, Si boni, *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum*, vt in Actis Apostolorum legimus. *Sap. 5.* *Act. 14.* Denique Spiritus sanctus ait: *Occupatio magna creata est omnibus, & iugum graue super filios Adæ.* Quamdiu? *A die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium.* *Eccles. 40.* Nullusne excipitur? Nullus omnino. *A residente*, inquit, *super sedem gloriosam vsque ad humiliatum in terra & cinere: ab eo qui vtitur hiacyntho, & portat coronam, vsque ad eum qui operitur lino crudo.* Itaque nullus excipitur, non magnus, non paruus, non diues, non pauper, non iustus, non peccator, & sæpe qui beatissimi & felicissimi nobis videntur, ii magis quam cæteri cruciantur. Cum igitur magnæ sint vires tribulationum, & earum tanta sit vbique copia, & necessario nobis per medias acies terrorum & periculorum transeundum sit, optimum erit si earum naturam & varietatem, causas etiam & effectus perdiscamus, atq; ad eas superandas arma nobis de armamentario scripturarum diuinarum comparemus.

Tribulationis vocabulum, vt à nomine & definitione exordiamur, licet apud auctores prophanos perraro legatur, tamen in sanctis voluminibus frequẽtissimum est, & vel à tribulo, vel à tribula, vel ab vtroque deducitur. *Tribulatio vnde dicatur.* Est autem tribulus herba quædam spinis minutis, & præduris instructa à qua veteres qui fere nudis pedibus incedebant, & eam herbam non facile ab aliis internoscebant, frequenter lædebantur. Inde punctio illa tribulorum, quam acutus quidam sensus doloris sequebatur, tribulatio nominata est. Atque ab eo vno genere molestiæ nomẽ tribulationis, postea translatum est ad omnẽ afflictionem significandam, quã homines & animantia cætera patiuntur, vel cum proprio bono spoliãtur, vel contrarium malum recipere atque amplecti velint nolint, compelluntur. *Dolor vnde oratio.* Habent sensus omnes atque vires animantium propria quædam, atque naturæ suæ consentanea bona: vt sensus videndi pulchros colores: sensus audiendi bonos concentus: sensus olfaciendi suaues odores: sensus gustandi iucundos sapores: & de cæteris ad eundem modum: quæ cum præsentia esse sentiunt, extenduntur, dilatantur, aperiuntur, vt ea videlicet tota recipiant: cum vero vel absunt ea bona vel eorum contraria inferuntur, mox cõtrahunt sese, & in angustum deducunt. Videmus sæpe limaces, testudines, aliosque vermiculos terræ, cum forte

forte in aliquo loco solis radiis exposito iacent, simulatque gratum quendam ac suauem calorem sentire incipiunt extendi, dilatari, aperiri, explicari: at si ab aliquo pungantur aut feriantur subito contrahi, atque ad exiguum & angustum redigi quantum possunt. At vt de hominibus potius quam de vermibus loquamur, quo tempore feriæ Dedicationis Ecclesiæ, vel Bacchanalia appropinquant, & iam homines de choreis, & laruis, de lusionibus, de potationibus, de conuiuiis loqui incipiunt, nescio quomodo humanus animus gaudet, dilatatur, expanditur, sese & omnes sinus ac latebras suas explicat: at cum festis, lætisque diebus recedentibus, ieiuniorum ac pœnitentiæ dies adueniunt, contrahit se, & in seipso, quasi angulum vbi se abscondat, & latebras quærit. Hinc est illud quod vulgo dici solet, Tribulationem sequuntur angustiæ. *Tribulatio & angustia, in omnem animam operantis malum*, ait Apostolus Paulus. Et rursum alio loco, *Ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis.* Et Regius psaltes: *Tribulatio & angustia inuenerunt me*: & elegantissime alibi, cum tribulationem in consolationem mutatam significare vellet, *in tribulatione*, inquit, *dilatasti me*: nam cum tribulatio angustias, consolatio dilatationem efficiat, quid est, *in tribulatione dilatasti*, quam tribulationem in consolationem commutasti? Illa igitur afflictio atq; molestia, quæ ex præsentia mali, vel ex absentia boni generatur, & contrahit atque in angustum animum deducit, tribulatio nominatur.

Tribulationem sequitur angustia.
Rom.2.
2.Cor.2.
Psal.118.
Psal.4.
Diffinitio tribulationis.

Ex qua definitione facile potest intelligi, quod si integros sensus haberemus, nulla nobis grauior tribulatio videretur, quam Deum amittere. Quanto enim bonum est maius & præstantius, quod amittitur, tanto tribulatio maior, quæ iacturam illam sequitur, videri debet. Quid enim perdis, cum perdis pecunias? Modicum terrę. Quid perdis, cum perdis honores? Modicum fumi. Quid perdis, cum morbo laboras? Modicum sanitatis. Quid perdis, cum filius moritur? Vermiculum vnum, qui ea lege natus est, vt aliquando moreretur. An non tristaris & tribularis cum ista perdis? Certe ita. Tu igitur res vilissimas perdis, & vehementer doles: perdis vero Deum, summum & sempiternum bonum, & nihil doles? Quid hoc aliud tibi significare videtur, quam quod sensus corruptos, quod palatum cordis deprauatũ habeas, & idcirco amarũ dulce, & dulce amarum esse putes? Hinc igitur Deus medicus animarum optimus, & sapientissimus tribulationes multas quasi potiones amaras, nobis dari iubet. Aufert tibi diuitias, aufert honores, aufert sanitatem, aufert vxorem & liberos quos tantum diligimus, vt hinc disceremus, quam sit graue atque amarum Deum amittere, qui istis rebus omnibus multo est melior atque vtilior. Denique paruas tribulationes immittit, vt à magna tribulatione nos liberet, & anima hoc intelligens ad Deum serio conuertatur, illi soli adhæreat, atque in eo tanquam in portu aliquo tranquillissimo atq; tutissimo conquiescat.

Amissio Dei tribulatio maxima.

Iam vero tribula, vel tribulum genus est vehiculi, quo in area frumẽta teruntur, atq; à paleis separantur: & sic Poeta: *Tribulaq; trahaq; & iniquo pondere rastra*: & Scriptura: *Populum qui erat in Rabba eduxit Dauid, & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire vt dissecarentur & contererentur.* Et capite sequenti dixit Ornam ad Dauid: *Ecce*, inquit, *do boues in holocaustum, & tribulas in ligna, & triticum in sacrificium.* Porro à tribula tribulationis nomen aptissime deducitur, tum quod tribulatio instar cuiusdam tribulæ, dum premit ac terit, simul etiam purgat, tum quod tribulatio non minus bonos à malis separat, quam triticum à paleis tribula seiungit. Pacis ac prosperitatis tempore omnes Christiani esse videntur, & Deo gratias agere, eumque laudare nouerunt; at si communis ac publica tribulatio acciderit, qualis est pestilens morbus, qualis caritas annonæ, qualis aquarum eluuio, vt ea fuit quam initio huius anni passi sumus, tum demum boni separantur à malis, tum veri & probi serui Dei noscuntur. Tunc enim videre est aliquos, qui ponunt in cœlum os suum, & blasphemis atque sacrilegis maledictis impatientiam suam testantur:ècontra aliquos, qui ad exemplum sancti Iobi nihil loquun-

1. Par. 20.
1. Par. 21.
Tribulatio bonos à malis separat.

Iob. 1. & 2. loquuntur aliud quam *Dominus dedit, Dominus abstulit: sit nomen Domini benedictum:* & , *si bona suscepimus de manu Domini, mala autem quare non sustineamus?* Augustinus libro primo Ciuit. cap. 8. *Sicut sub vno igne aurum rutilat, palea fumat: sic in eadem afflictione mali Deum detestantur atque blasphemant: boni autem precantur & laudant.* Ita omnes Ecclesiæ persecutiones nihil aliud, quam tribulæ quędam videntur fuisse, quibus Deus aream suam purgare voluit. Nam vt Cæsariensis Eusebius, & B. Martyr Cyprianus annotarunt, quando longa pax datur Ecclesiæ semper paleæ multiplicantur. Paulatim enim inertia, dissolutio, torpor irrepunt: deinde subintrant etiam vitia grauiora, fornicationes, comessationes, ebrietates: postremo, nullum crimen excluditur, non vsuræ, non simoniæ, non adulteria, nō parricidia, non sacrilegia. Quid tum agit diuina censura: Tribulas immittit in aream suam, laxat habenas hostibus Ecclesiæ, Ethnicis, hæreticis, dæmonibus, vt triticum à paleis separetur, & qui probati sunt manifesti fiant. Audite B. Cyprianum de suis temporibus disserentem. & simul de nostris temporibus cogitate. *Quia,* inquit, *traditam nobis disciplinam pax longa corruperat, iacentem fidem, & penè dixeram dormientim censura cœlestis erexit: studebant augendo patrimonio singuli & obliti quid credentes, aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore amplitandis facultatibus incubabant. Non in sacerdotibus religio deuota, non in ministris fides integra: non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba est viris, in fœminis forma fucata: adulterati post Dei manus, oculi, capilli mendacio colorati ad decipienda corda simplicium, callida fraudes, circumueniendis fratribus subdolæ voluntates. Non iurare tantum temere, sed adhuc etiam peierare. Præpositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odiis pertinacibus sibi inuicem dissidere. Episcopi plurimi quos & ornamento esse oportet cæteris, & exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum secularium fieri derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes negotiationis quæstuosa nundinas aucupari,* & quæ sequuntur. Quæ quidem eo pertinent Auditores, vt intelligamus, multum paleæ pacis tempore in area dominica extitisse. Audite vero quid persecutione succedente, & tribula aream expurgante factum sit. *Ad primum,* inquit, *statim verba minantis inimici maximus fratrum numerus fidem suam perdit, nec prostratus est persecutionis impetu, sed voluntario lapsu seipse prostrauit. Non expectauerunt saltem, vt interrogati negarent, vt thus accenderent apprehensi. Ante aciem multi victi, sine congressione prostrati, nec hoc sibi reliquerunt, vt sacrificare idolis viderentur inuiti: vltro ad forum currere, ad mortem sponte properare, quasi hoc olim cuperent quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent.* Hæc B. Cyprianus.

Aug. l. 1. ciuit. c. 8.

Euseb. li. 8. histor.

Cypr. lib. de lapsis.

Cyprianus.

Quæ quidem omnia nostris diebus nunquid non vidimus sæpe, & adhuc etiam videmus? Certe antequam graues istæ tribulationes orirentur, quas Lutheri & Zuinglii, & aliorum pseudoprophetarum hæreses attulerunt, tantum erat paleæ in Ecclesia quantum area vix capi, & contineri poterat. Nulla prope erat in iudiciis Ecclesiasticis seueritas, nulla in moribus disciplina, nulla in sacris literis eruditio, nulla in rebus diuinis reuerentia, nulla propemodum recta erat Religio, parumque aberat, ne Christus à Christianorum cœtibus, & couentibus excluderetur. Eximius ille & sacri ordinis decor pene perierat: vilissimo cuique ludibrio erant sacerdotes, à populis contemnebātur, despiciebantur, graui diuturnaque laborabant infamia: multa beneficia simul possidere, canes & equos bonis Ecclesiasticis alere, concubinam domi retinere, vix peccata esse putabantur. Ebrietas autem etiam laudabatur: Sacramenta vero cœlestia, panis ille diuinus & quotidianus, ita venerat in obliuionem, vt si quis sæpius quam semel in anno eo refici vellet, tanquam nimis Sanctus, & hypocrita notabatur. Sed & ipsa diuina atque tremenda sacrificia debito cultu, atque honore indignissime priuabantur. Itaq; Dei iustitiam, vt ad tanta corrigenda delicta remediis seuerioribus vteretur, & solitas tribulas per aream circumduceret, nostra flagitia coegerunt. Et quantum paleæ de area

Ad quid prosint hæreses.

dominica auolarit, quantumq; inde Ecclesia releuata sit, hæresib. ortis, iam videmus. Nam qui facile de Ecclesia exierunt; atque ad hæreticos defecerunt, qui Christo, & eius Vicario derelicto, vel Luthero, vel Caluino, vel aliis Pseudoprophetis se adiunxerunt, quid aliud quam paleæ erant? Erant certe etiam ante paleæ, erant homines leues, parati circumferri *omni vento doctrinæ*, sed ventus deerat, qui eos circumferret. Erant iam antea ventris, & Veneris cultores, & perlibenter accepissent, ieiunia non prodesse, virginitatem non licere, confessionē non requiri, inutilem & superuacaneam esse satisfactionem, sed nemo eis ista prædicabat. Quid igitur mirum cum ventus ab Aquilone exortus aream Dominicam perflare cœpit, si multæ paleæ extra aream euolauerint? Atq; vtinam iam finis esset: Vtinam qui remanserunt area omnino purgata ad aceruos tritici omnes pertinerent, breui enim flagellis ac tribulis remotis, tribulationem exortam conquiescere videremus. Sed quoniam iidem sumus qui semper fuimus, & morum emendationem, vel exiguam, vel nullam videmus, ego quidem vehementer metuo, ne grauibus istis incommodis, quæ hactenus passi sumus etiā grauiora succedant. Sed paulisper quiescamus.

Ephes. 4.

PARS SECVNDA.

Diuersitas tribulationum.

EXposuimus breuiter, quid tribulatio sit, nunc de generibus, de multitudine, de varietate tribulationum pauca dicenda sunt. Atq; in diuinis quidem literis tribulationum duo genera nefariis, scelestisque hominib. parata esse legimus: Vnum æternarum in gehenna, alterum temporalium in hoc seculo: *Via peccantium complanata lapidibus: & in fine illorum inferi, & tenebræ & pœnæ.* Quibus verbis vtrumq; genus tribulationis breuiter sapiens complexus est. Nam veluti, si reus quidam per iter asperū, ac molestum ducatur ad crucem, duo genera tormentorum experitur, laborem itineris, & cruciatum mortis: ita etiam hic quidem in terris vita perditorum hominum quasi via quædam est *complanata lapidibus*, id est, dura, difficilis, laboriosa: atque hæc est tribulatio prior. Deinde post mortem in gehenna manent eos inferi, & tenebræ, & pœnæ quæ est tribulatio posterior. Vultis idem alio modo ab eodem Ecclesiastico audire? *Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas, plaga illius non est sanitas.* Magna profecto vis est peccatorum, quæ tamen tanta facilitate perpetrantur. Omnis, inquit, iniquitas, quodcunq; lethale crimen, quamuis exiguum & leue nobis videatur: vna fornicatio, vna ebrietas, vel etiam vnum fornicationis & ebrietatis desiderium, si libera consentiente voluntate plenū perfectumq; sit, quasi gladius quidam est bis acutus, atq; vno ictu duo vulnera peccatori infligit: Vnum est pœna ac tribulatio temporalis, alterum cruciatus ac supplicium sempiternum. Atque ea est plaga, *cuius non est sanitas.* Nam *in inferno nulla est redemptio.* En quam lethale venenum bibunt, qui vel semel lethale crimen admittunt. Sed ne solus Ecclesiasticus duo ista tribulationum genera, nobis comminari putetur, audiamus etiam vnum aliquem ex prophetis: *Quid cogitatis*, inquit Nahum, *contra Dominum? consummationem ipse faciet. Non consurget duplex tribulatio*: hoc est, duo sunt quidem genera tribulationum; sed tamen, qui in hoc seculo non ob scelera sua priorē tribulationem patietur, is certe in seculo futuro posteriorem sat sentiet. Nam *non consurget duplex tribulatio. Recordare fili*, inquit Abraham, *Quia recepisti bona in vita tua, Lazarus similiter mala: nunc autem ille consolatur, tu vero cruciaris.* Addamus adhuc si placet vnum testimonium, *In sex*, inquit, *tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.* Quæ sunt sex tribulationes? Omnes angustiæ, atque ærumnæ, & calamitates huius vitæ. *Sex diebus operaberis, septimo autē die sabbathum Domini est. Non facies omne opus in eo.* Quæ est tribulatio septima? Cruciatus gehennæ, & supplicium illud horrēdum, quod eos manet, qui post hanc vitā ad sabbathum beatorum non peruenient: quod quidem propterea septimum dicitur, quia eo ipso tempore impios cruciabit, quo beati in cœlo sabbathum agent, & tam diu durabit, quandiu sabbathum beatorum durabit.

Eccles. 21.

Duplex pœna peccati.

Eccl. 21.

Nahum 1.

Luc. 16.

Iob. 5.

Exod. 20.

Habe-

Tribulationum non est numerus.

Habemus igitur ex diuinis litteris, alias esse temporales, alias æternas tribulationes. Ac temporales quidem tot sunt, vt eas nullus quamuis perfectus Arithmeticus enumerare possit: nõ tot sidera lucent in cœlo, neq; tot pulueris grana iacent in littore maris, neq; tot floribus aut frondibus prata vel nemora vestiuntur in vere, quot generibus calamitatum atq; ærumnarum obruitur quotidie, ac pene suffocatur generatio filiorum Adæ. At si præsentes tribulationes ęgre numerari possunt, quid agemus cum futuris, quæ non modo mensuras numerorum vincunt, sed etiã temporum spatia ita superant, vt cum ipsa æternitate contendant? Res est sane admirationis ac stuporis plena, quod vilem hunc abiectumq; vermiculum Deus tot ærumnarum procellis ac tempestatibus iactari voluerit, vt si partes & membra corporis eius percurras, in Oceanum tribulationum à planta pedis vsq; ad verticem capitis immersum videas. Si vires ac potentias animæ eius respicias, nullam prorsus inuenies, quæ etiam hic in terris suam gehennam non patiatur. Si ea quæ ipsum circumstant intuearis cœlum, & terram, elementa cætera, animantia bruta, Angelos, dæmones, omnia videas contra vnum hominẽ quodammodo conspirasse, vt quasi in centro sphæræ tanquam scopus quidam constitutus videatur, quo ex omni parte omnium rerum creatarum tela dirigantur. Considera sensum tangendi, quot genera febrium, apostematum, vlcerum, plagarum eum affligunt? At si multæ sunt ægritudines, multa quoq; sunt remedia. Ita est, fateor. Sed qualia tandẽ sunt ista remedia? Num vel vnum inuenitur, quod non vehementius, quam ipse morbus hominem ęgrotum vexet? Inedia, pharmaca, potiones amaræ, venarum incisiones, membrorum adustiones, dentium euulsiones, remedia morborum sunt: vt iam ego nõ mirer, si C. Marius, vt Plutarchus est auctor, posteaquam varices vnius cruris sibi secari magna constantia passus esset, alterũ crus curari noluit, sed ait, *Non est dignum tanto dolore remedium.* Neq; solum cum ægri sumus sed etiam cum valemus multum patimur. Nam si æstus est, immodicus calor languere nos cogit: si hiems, immodicum frigus, niues, pruinæ, glacies nos torquent. Deinde sensum gustandi modo fames, modo sitis, modo cibaria incondita, amara, acida, salsa discruciant. Sensus olfaciendi, quot fœtores, quot graues anhelitus interdum patitur? Sensus audiẽdi quot iniurias, quot maledicta, quot mala nuncia audit, quæ veluti acutissimi mucrones, vsq; ad intimũ cordis penetrant? Sensus videndi, quam multa quotidie cernit, quæ non vellet? Quam multa vellet, quæ non cernit? Quam multa etiã grata & pulchra videt, quæ habere non potest. Et quanto attentius in ea defigitur, tanto magis cor desiderio vulneratur, vritur, torquetur. Sensus interni, quã frequenter vanis imaginibus, spectris, somniis, phantasmatibus deluduntur? Quam sæpe nulla de causa cum in tenebris, vel in cæmiterio, vel in nemore aliquo soli versamur, adeo terribilia monstra ac spectra sibi animus fingit, vt erigantur capilli, frigidus sudor toto corpore manet, ac sæpius ad mortem vsque timeamus. Iam intelligentia, portio animi tam illustris, quanto labore, quanto tempore naturas rerum etiam vilissimarũ vix perdiscit: quam sæpe decepta errorem pro veritate complectitur: Experiuntur homines docti, quam vere scripserit Salomon, *Hanc occupationem pessimam*, id est, laboris & afflictionis plenam, *dedit Deus filiis hominum, vt occupentur in ea: & mundum tradidit disputationi eorum: vt nõ intelligat homo opus, quod operatus est Deus ab initio vsq; ad finem.* Sed maior adhuc miseria practicam intelligentiam occupatam tenet, de ea mille inanissimas cogitationes suscipit, vel chimæras potius sibi fingit, ac mille artes, mille rationes, mille vias excogitat, quibus ad gradus altiores ascendere, & in opinione atque existimatione hominum crescere possit. Memoria custos & thesaurus omnium rerum, quam frequẽter nos eludit! Quam sæpe in medio cursu oratores destituit? Cui non aliquando contingit, vt id quod maxime cupit, & quod alias sponte sua occurrisset, recordari nullo modo possit? Veniamus ad voluntatem. Quis quæso vnquam enumeret appetitus varios, amores, odia, suspiciones, zelo-

Tribulatio ex parte sensuum.

Ipsa morborum remedia crux sunt.

Plutarch. in Mario.

Miseria ex parte intellectus.

Eccl. 1. & 2.

Memoria.

Voluntatis.

zelotypias, spes vanas, inuidentias, timores, molestias voluntatis humanæ? Nihil sine formidine aggredi audet. Si male agit, timet iudices, exilium, verbera, ignominiam, cruciatus: si bene agit, timet linguas maledicorum, atque inuidorum: quid iste dicet, quid iste cogitabit? Postremo timet mortem, videt se omnia relicturum quę diligebat, vellet saltem filios diuites relinquere: relinquit onustos ære alieno. Itaq; vndique miserrimus filius Adæ aquis tribulationum immersus, qua exurgere possit, omnino non videt.

Miseria humana ab extrinseco. Sed parum esset si omnis hominis labor, ac difficultas ex interna infirmitate ac debilitate sensuum, & membrorum eius proficisceretur, nihilque iis, quæ extra hominem sunt, timeri oporteret. Verum vt initio dicebamus, cœlum, terra, aqua, ignis, aer, animantia, dæmones, Angeli, mundus denique totus contra genus nostrum post Adæ peccatum conspirasse, atq; arma sumpsisse videntur. *à Sole.* Ille clarissimus fulgor, quem Solem nominamus, nonne aliquando radiis suis ita sæuit, vt omnia excoquat, atq; aduratȝ Aliquando adeo procul à nobis recedit, vt omnia frigore constringi, atq; emori patiatur. *à Terra.* Terra vero, quæ nostra communis parens esse dicitur, quot homines quotidie suis præcipitiis, voraginibus, tremoribus, hiatibus, ruinis absorbet? Quid de mari, & de eius filiis fluminibus, & lacubus dicemus? Quanto in metu sunt qui nauigant mare? *ab Aqua.* Quam ægre euadunt naufragium? Quam sæpe mortem ante oculos obuersantem vident? Deinde quot piratæ? quot scopuli? quot vada? quot breuia? quot syrtes? quot charybdes? quot loca periculosissima, atque importunissima reperiuntur in mari? Vt omittam quantæ sit miseriæ videre se per alienum elementum, quasi ligneo carcere inclusum, ad arbitrium ventorum pendere de fluctibus, & semper iactari atq; agitari potius, quam duci? Porro flumina quantas sæpe clades adferant ciuitatibus ante annos ferme 19. tota prope Italia, maximo suo incommodo sensit. Quid vero initio huius anni, tam exiguus fluuius *Loquitur de inunda-* in hac vrbe fecerit, vos melius nostis. Ignis & aer elementa tam necessaria, quid mali non pariunt, cum Dei omnipotentis iussu *tione Diliæ, quæ contigit 8. Ian. Louanij, An. 1574.* contra homines irascuntur? Quam est horrendum cum domus, aut ciuitas aliqua igni corripitur, haurire tetrum illum odorē, videre volantes globos illos flammarum, sonitum & fragorem elementi furentis audire? *Ab igne & aere.* At vero aer, quā frequenter leui de causa corrumpitur, & nebulas, caligines, pestes, ægritudines generat? & nimbi, grandines, procellæ, fulgura, tonitrua vnde nobis existunt, nisi ex aere? Neque vero animantia *à Bestijs & hominib.* bruta principem suum hominem reuerentur: nec solum visi, tygres, leones, serpentes, sed etiam muscæ, culices, pulices, & alia minutissima animalia, ita hominem vexāt, vt nullam ei quietem impertiant. Atq; vtinam sola animalia nobiscum bellum gererent, & nihil homines ab hominibus timeremus? Verum non ita res habet. Nam præterquam, quod nec terræ, nec maria, nec loca deserta, nec publicæ plateæ, nec priuatæ domus, à furibus, à latronibus tutæ sunt: nullum fere habet homo maiorem & potētiorem, & crudeliorem inimicum, quam alium hominem. Nonne propter leuissimas iniurias verborum, propter parum terræ, propter opiniones honorum occiduntur homines? Quid? Quod non solum hostes, sed etiam amici, & pacis ac iustitiæ defensores in homines sæuiunt? Neque aliter fieri potest. Quid enim tot carceres, tot patibula, tot rotæ tot alia infinita genera suppliciorum sibi volunt? Et quot præterea sollicitudinibus & curis propter vxorem, filios, fratres, aliosque coniunctos & necessarios homines cruciantur? Si eos oderis, odium te torquet: si amas, amor te consumit. Qui filiis caret, angitur habendi desiderio? Qui habet, angitur amittendi metu. Neque solum corporeos hostes, quos videre & euitare nobis licet, sed quod multo est infælicius etiam incorporeos à quibus vidēmur, & quos videre non possumus, habemus. Dæmones enim qui versutissimi, *à Dæmonibus.* crudelissimi, & potentissimi numero & viribus sunt, nihil aliud negotii videntur habere, quā tentandi, decipiendi, vexandi, tribulandi, præcipitandi miseros filios Adæ. Sancti etiam Angeli nonnunquā Dei iussu *Ab Angelis.* in homines arma capiunt: Angeli Sodomā

&-

Gen.19. & Gomorrham euerterunt: Angeli tot cladibus Ægyptum affecerunt: Angeli tot millia in castris Sennacherib trucidauerunt: Angeli cum Iosue contra Chananæos, & Iebusæos, cum Machabæis contra Lysiam, & exercitum eius pugnauerunt: Angeli denique tempore iunioris Theodosii circiter centum millia Sarracenorum in flumen Euphratem præcipitauerunt.

Exod. 6. & seq. 4. Reg. 19. Ios. 5. 2. Mach. 11 Socrat. lib. 8. c. 8.

Tributationes præcipuæ sunt: Pestis, fames, bellum.

Sed vt ad Epilogum aliquando tandem veniamus: quanquam humanæ tribulationes nullo numero comprehendi possunt, tria tamẽ sunt quasi capita quædam, & tanquam fontes Tribulationum, Pestis, fames, bellum. Pestis eiusmodi tribulatio est, vt breuissimo spatio temporis creberrimas vrbes desertas efficiat. Tunc vnus alium iuuare non potest, tunc nihil diuitiæ, nihil honores, nihil parentes & affines possunt: tunc multi sine Sacramentis, sine vlla consolatione atque auxilio spirituali, quasi canes aut equi moriuntur. Fames deinde magnum flagellum Dei est, cum vides tibi victum deficere, nescis quo te vertas, sentis te mori sine morbo, nec remedium vllum adhibere potes. Inde videlicet multi ad furta, ad homicidia, ad sacrilegia adducuntur. Inde multæ ad pudicitiam suam vendendam, & prostituendam impelluntur. Inde quod grauissimum atq; acerbissimum est contra omnia iura naturæ aliquando matres proprios filios deuorare coguntur. Bellum postremo quid mali non parit? Agrorum vastationes, vrbium populationes, fortunarum direptiones, stupra, cædes, incendia, nonne fructus bellorum sunt? Quam multi in hac afflicta, & calamitosa regione ante vnum annum diuites erant, qui nunc sunt pauperes? Quam multi filios & fratres habebant, qui modo non habent? Quid? Quod bellum, vt plurimum pestem & penuriam post se relinquit? Hæc omnia mala atque incommoda, Auditores, Deus partim immittit, partim permittit, tum vt discamus, vnde omnia bona nobis proueniant, tum vt bonis rebus, quas Deus ad vtilitatem nostram creauit, nos in nostram perniciem non abutamur. Nos enim sæpe cum floremus, & bonis omnibus abundamus, id totum, vel naturæ, vel fortunæ, vel industriæ nostræ tribuimus. Quid igitur Deus? Ego, inquit, ea tibi dederam, tu vero me auctorem non agnoscis? En illa tibi rursum auferam, vt incommodo tuo discas, quis auctor & donator bonorum sit omnium. Nos item cum diuitiis & honoribus, atque aliis bonis affluimus, illis vti nescimus, sed ad conuiuia, ad ebrietates, ad scortationes illis abutimur. Quid igitur Deus? Ego, inquit, tibi diuitias dederam, vt inde gradus efficeres, quibus in cœlum ascenderes: vt faceres tibi *amicos de mammona iniquitatis*, vt vestem gloriæ & locum aliquem in cœlo comparares: tu vero contra gradus tibi facis ad gehennam, & tanquam insipientissimus mercator, nihil emis, nisi funem quo teipsum suspendas. En igitur auferam tibi diuitias, auferam dignitates: vt quando diues & honoratus cœlum intrare non potes, saltem pauper & obscurus ingrediaris.

4. Reg. 6.

Luc. 16.

Et nos quidem, Auditores, vere nulla re alia, quã plagis & verberibus digni sumus: tamen si ad pœnitentiam, ad sobrietatem, ad humilitatem serio conuertamur, sperandum est omnino, Deum nostrum qui pius & misericors est, & *præstabilis super malitia* tandem aliquando benedictione maledictionem mutaturum. Nec enim ignoratis quid patriarcha Iacob aliquando fecerit cum magnopere metuebat, ne maledictionem pro benedictione à patre reciperet, nempe consilio matris indumenta mutauit, & indutus vestibus primogeniti ad Isaac patrem suum accessit, atque ea demum ratione benedictionem pro maledictione reportauit.

Ioel. 2.

Gen. 27.

Ita nos, Auditores, licet flagellis & tribulationibus dignissimi simus, tamen si vestes mutemus, si filii primogeniti, id est, Christi Seruatoris nostri indumenta sumamus, quæ sunt innocentia, castitas, sobrietas, cæteræque virtutes, dubium non est, quin benedictionem pro maledictione capiemus, & omnes plagæ tribulationum ac flagella cessabunt, quod nobis concedat, qui est in secula benedictus.

Amen.

* *
*

CONCIO II.

DE TRIBVLATIONE.

Habita Louanij Dominica prima Quadragesima, Anno 1574.

INGRESSI Dominica superiore de tribulatione disputationem eo animo sumus, Auditores optimi, vt toto hoc sacro inediæ tempore, quod est, si quod aliud tempus, sanctæ Tribulationis, in ea versemur, & eam si vllo modo fieri poterit, octo vel decem orationib. absoluamus: & quanquam nobis multa occurrebant, quæ de Tribulatione dici potuissent, nos tamen ea quæ hoc tempore dicenda esse duximus, ad quinque quasi capita reuocauimus. Naturam, varietatem, causas, effectus, remedia siue arma tribulationum. Ac de natura quidem, & varietate diximus concione superiore, nunc de causis Domino adiuuante dicemus.

Deus causa effectiua tribulationum. Quænam igitur est efficiens causa tribulationum? Deus. Ita enim sacræ literæ vbique nos docent, *Bona & mala*, inquit Ecclesiasticus, *vita & mors, paupertas & honestas, à Deo sunt*: & apud Isaiam: *Ego Dominus & non est alter, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Ego Dominus faciens omnia hæc.* Et Amos nonne magna voce clamat: *Si erit malum in ciuitate quod non fecerit Dominus?* *Eccles. 11. Isai. 45. Amos 3.*

Denique vt alia prope infinita testimonia prætermittam, sanctus ille Iob, cum omnes suas opes, cum omnes filios, & filias, cum ipsam corporis sanitatem vna die perdidisset, cum eam iacturam partim à Sabæis, partim à Chaldæis, partim ab igne, partim à vento dæmonis arte concitato se accepisse didicisset, num forte dixit, Dominus dedit, Diabolus abstulit? Minime vero. Sed quid? *Dominus dedit*, inquit, *Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.* Neque rursum ait, *Si bona suscepimus de manu Dei*, mala de manu diaboli, *quare non sustineamus*? Non ita vir sanctus, & sapiens locutus est: Sed, *si bona suscepimus de manu Domini: mala*, de eiusdem videlicet manu, *quare non sustineamus?* Quamobrem Auditores, siue grando, siue pruina, siue aquarum eluuio, siue nimbi, siue procellæ, siue fures, siue latrones, siue Ethnici, siue hæretici, siue Angeli, siue dæmones, siue cœlum, siue terra nos cruciet quouis modo, & vndecunq; tribulatio veniat, ille nobis metuendus, ille orandus, ille placandus est, cuius imperio res omnes creatæ, siue volentes, siue nolentes obsequuntur. Ipse est qui armat *creaturam ad vltionem inimicorũ*. Pro ipso pugnat orbis terræ *cõtra insensatos*. Deniq; *ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum*, cum in homines irascuntur & sæuiunt, quid aliud quæso *faciunt*, quam *verbum eius*: Scribit in Recognitionib. B. Clemens, Deum in die vltimi iudicii quasi generali conflictu, cum flagitiis & sceleribus hominum perditorum pugnaturũ, & tunc futuram magnam illam tribulationem, quã Dominus tanto ante prædixit, qualis neque fuit ab initio, neque postea erit. Sed interim ne forte putent homines, Deum semper dormire, vt idem Clemens ait, frequenter ad nos cum suis militibus excurrit, & breuibus præliis nunc vno in loco, nunc alio aliqua clade hostes suos afficit. Ponamus exemplum vnum aut alterum. Corrumpitur interdum aer, generatur inde pestis, quæ breuissimo tempore multa millia hominum absumit. Alio tempore oritur bellum inter duos Reges, & omnia stupris, & rapinis, cædibus atque incendiis replentur. Rursum alias niuibus liquefactis intumescunt flumina, & magna detrimenta ciuitatibus adferunt. Crebro item cum arbores vbique florent, & in agris virentes segetes magnam spem vbertatis ostendunt, repente aquilonibus flantibus gelu & frigore omnia constringuntur, & pereunt. Quid ista esse putatis? Solum res quasdam naturales, cœli ac planetarum effectus? Ita sane philosophantur, qui Deum ignorant: sed reuera secundum oracula Prophetarũ, milites Dei sunt, qui cum vitiis nostris confligunt. Idcirco vero perpetuo tribulationes istæ non durant, neq; mundum totum euertunt, quia tempus generalis conflictus nondum venit. *Iob. 1. Sap. 5. Psal. 148. Marc. 13. Deus per tribulationes nobiscũ velitatur.*

Itaque

Itaque imperat Deus pesti, penuriæ, aquis, pruinis, frigorib⁹, vt sint quasi equites quidã leuis armaturæ, & cum ad nos celeriter excurrerint, seque nobis ostenderint, & aliquo damno atque incommodo nos affecerint: gradum paulatim reuocent, & in castra se recipiant. Sed potentiam suam Deus eo potissimum ostendit, quod non strenuis militibus, sed muribus, culicibus, muscis, maximas, potentissimasq; gentes debellare solet. Hinc Ægyptum non vrsis & leonibus, sed muscis, & ranis, & locustis deuastauit. Hinc Azotum, vt liber primus Regum narrat, murium multitudine pene totam deleuit. Hinc mœnia vrbis Iericho, non arietibus vel magnis globis bombardarum, sed solo clangore sacerdotalium tubarum euertit. Hinc etiam tempore Gedeonis lagenarum complosione, tubarumque sonitu castra Madianitarum fudit. Hinc ad preces Episcopi Iacobi, Nisibin vrbem à diuturna obsidione solis culicibus liberauit. Nam vt Theodoretus scriptũ reliquit, cum Sapores Rex Persarum eam vrbem obsideret, Episcopus eius loci B. Iacobus à Sancto Ephrem Syro aliisq; piis viris rogatus conscendit mœnia, & vt vidit multitudinẽ barbarorum tanquã locustas omnia quaquauersum repleuisse, id vnum à Deo precatus est, vt minutissimis animalculis quales sunt culices tumorem eorum comprimeret, & superbiam cohiberet. Repente vero immisit Deus quasi nubes & examina culicum in exercitum barbarorum, qui nares equorum & elephantorum ingressi, mox eos huc atq; illuc sine ordine currere, bacchari, furere, & tota castra turbare, ac dissipare in puncto temporis coegerunt. Habemus igitur Deum efficientem causam esse tribulationum.

Exod. 8. *1. Reg. 5.* *Iosue 6.* *Iud. 7.* *Theod. lib. 2. hist.*

Duplex origo tribulationum.

Sed quænam est via, quæ porta, per quam tribulationes in orbem terrarum intrarunt? Duas, Auditores, video esse quasi portas, quibus tribulatio ad nos venit: vna est prouidentia Dei, altera peccatum, ac præcipue primum illud quod in paradiso à parentibus humani generis commissum est. Ac vt de prouidentia quæ prior est, prius etiam disseramus, nõ defuerunt olim philosophi, si tamen eo nomine digni sunt, qui omnem Prouidẽtiam ac procurationem rerum humanarũ à Deo sustulerunt, quorum princeps (vt Lactantius docet) Democritus & Epicurus videntur fuisse. Quoniam enim in otio viuere, & vacare ab omni munere pulcherrimum quiddam esse iudicabant, atque adeo pulchrum, vt in eo potissimum summum bonum collocarent, propterea ne miserum Deum facere viderentur, si ei totius mundi procurationem imponerent, ab omni eum mundi gubernatione atque administratione suis sententiis liberauerunt. Quam præclarã philosophandi rationẽ Luther. quoq; & posteri eius amplexi, quoniã durum ac difficile esse censebant certis diebus à carnibus se abstinere, sacerdotes, & monachos vxores non ducere, peccata per confessionem & pœnitentiam expiare, docere cœperunt, nihil horum à Deo esse profectum. Neque id solum, sed Deo etiam ista omnia displicere. Peruersi philosophi isti sunt, Auditores, qui secundum suas cupiditates Dei voluntatem metiuntur: ad quem modum, si ratio esset in beluis, quælibet sibi similem Deum esse contenderet. Longe aliter Prophetæ, aliter Apostoli, aliter Deus ipse nos docuit. Et quidem tantum interest inter philosophorum & Prophetarum de Deo cognitionem, vt B. Iustinus sapienter annotauit, quantum inter duos homines, qui de sententia Regis contenderent, & eorum alteri Rex ipse mentem suam aperuisset, alter Regem ne vidisset quidem vnquam, sed ex suo sensu, de sensu Regis diuinare vellet. Ita enim Philosophis laborantibus in inuestigatione veritatis, & ex motibus, signis, coniecturis, effectibus de Deo iudicantibus, atque inde in varias, & sæpe contrarias vias abeuntibus, Deus Apostolos & Prophetas elegit, & alios scriptores sanctos, quibus seipsum inspiraret, eosque docuit, se rerum omnium etiam vilium, & minutarum curam gerere, & sine labore, sine molestia, sine sollicitudine, sine fatigatione, summa quadam pace, & tranquillitate res omnes creatas conseruare, dirigere, gubernare. Audi Prophetam Ezechielem, *Iniquitas*, inquit, *domus Israel, & domus Iuda magna est nimis valde, & repleta est terra sanguinib. & ciuitas repleta est auersio.*

Quidam Prouidentiam Dei negarunt. *Lactant. li. de falsa religione, in principio.*

Iustin. Orat. Paren. ad gentes.

Ezech. 9.

auersione. Quamobrem? Rogo quæ hæc iniquitas? *Dixerunt enim*, inquit, *dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt. Igitur & meus non parcet oculus, neq; miserebor*. Et quam grauiter offenditur Deus perniciosa ista hæresi, quæ diuinam Prouidentiam tollit. Audi Sapientem: *Pusillum & magnum ipse fecit & æqualiter est ei cura de omnibus*. Et, *Attingit igitur à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter*. Et alibi: *Tua autem Pater prouidentia ab initio cuncta gubernat*. Audi verbum ipsum Patris ore proprio diuinam prouidētiam prædicans: *Nonne duo passeres asse veneunt, & vnus eorum non cadit in terram sine patre vestro? vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt?* Quid? Quod non scripturæ solum, sed & ordo iste pulcherrimus, quo res tam varias, tam dispares, tam diuersas, tam inter se naturis & locis diffidentes gubernari cernimus, prouidentiam aliquam in mundo esse clamat? veluti si cytharam aliquam (vt ait Magnus Athanasius) audires à longinquo vario æquabiliter concentu resonantem, etiamsi cytharæ dum non videres, tamen statim intelligeres eam non per se moueri, nec ab aliquo mure, aut fele, sed ab homine, eoq; docto & perito pulsari: & si currum, vel nauim procul cerneres summa quadam ratione, atque ordine procedere, saxa declinare, vias meliores eligere, etiamsi aurigam, vel magistrum nauis non videres, esse tamen & aurigam, qui currum, & nautas, qui nauim dirigerent, minime dubitares.

Sap. 6. & 8

Ibid. 14.

Matth. 10.

Athanas. orat. contr. Idola.

Cum igitur extra cōtrouersiam sit, mundum hunc vniuersum diuina prouidentia gubernari, quonam pacto quæso ratione prouidentiæ Deus auctor tribulationum dici debet? Duobus modis. Interdum iis, homines cruciat, quæ sine vlla sua culpa aliis nocent: interdum iis, quæ non nisi peccando id agunt. Quod attinet ad primum modum, multa sunt exempla: cum ignis domum comburit, cum lupus deuorat agnū, cum pestis hominem occidit, nulla sua culpa id faciunt, at non sine prouidentia creatoris. Quare sine culpa? Quare non sine prouidentia? Sine culpa, quia naturam sequuntur suam: non sine prouidentia, quia naturæ leges à diuina prouidētia datæ sunt. Etenim Deus, vt B. Iustinus, & B. Augustin. docent, duo genera rerum in hac vniuersitate esse voluit: vnum temporalium, alterum æternarum. Et quidem res æternæ, vt Angeli, vt cœli, vt Sol & Luna, & stellæ cæteræ generatione non egent, vt conseruentur. Sicut etiam homines, cum adepta corporis immortalitate, æquales angelis erunt, neq; nubent amplius, neq; nubentur. Res vero fluxæ & caducæ, quæ diutius permanere non possunt, ortu atque interitu opus habent, vt aliis recedentibus, aliæ succedant, & eo modo si non res singulæ, saltem singula rerum genera conseruentur, nō secus atq; in oratione fieri videmus, vbi non omnes voces sonant atq; audiuntur simul, id enim fieri non potest, sed ordine quodam aliis abeuntibus, aliis venientibus oratio conficitur. Est vero in hoc genere rerum, eiusmodi ordo à diuina prouidentia constitutus, vt semper debilius potentiori cedat, atq; ad eum modum vnū alatur & conseruetur ex alio. Leo fortior est oue, igitur iure suo deuorat ouem, & conseruatur. Ouis fortior est herbis, igitur iure suo pascitur herbis, & conseruatur. Herbæ terra sunt fortiores, igitur iure suo succum trahunt ex terra & conseruantur. Pari ratione cum doles capite, vel pede, ille dolor ab humore quodam efficitur, qui est potentior & fortior corpore tuo, atq; idcirco sine culpa sua optimo iure dominatur, & vincit: Ea est enim lex æqua & bona prouidentiæ Dei.

Dupliciter Deus nos cruciat.

Aug. lib. 4. Confess. c. 20.

Veniamus nunc si placet ad alterum modum, quo vtitur Deus ad homines cruciandos, non sine culpa eorū qui cruciant. Cum latrones in syluis viatores vel spoliant, vel occidunt: cum hæretici nostri tēporis more veterum persecutorū sacerdotes, & monachos vexant, cum auari mercatores, qui vsuris, multos pauperes de diuitib[9], & multos mendicos de pauperibus faciunt, cum iudices & aduocati lites semper protrahendo miseros homines ad extremam paupertatem redigunt, cum petulantes iuuenes parentū pecunias in sphæristeriis perdunt, cum aliqui bis nequam non contenti soli perire, etiam alios à proposito pie sancteq; viuendi reuocant, vel impediunt, magnæ certe

Deus nos per peccatores punit.

certe tribulationes, sed non sine graui culpa eorum accidunt, qui auctores earum existunt: dum enim hæc agunt Dei legem non solum non seruant, sed etiam violant. Nec enim Deus tantum non præcipit, sed aperte etiam prohibet furta, homicidia, vsuras, iniquitatem, petulantiam improbitatem. Num igitur ista sine prouidentia diuina fiunt? Nullo modo. At quo pacto fieri potest, vt se Deus in eiusmodi sceleribus immisceat? Tribus modis. Primum cooperando in eo quod bonum est: deinde permittendo fieri, quod est malum, postremo ex patrato iam malo maius aliquod bonum eruendo.

Deus non est author peccati. Sed antea tamen quam hoc explicemus, à nostra oratione immanis ista blasphemia remoueatur, qua noui Euangelistæ Melanchton & Caluinus Euangelium suum ornare voluerunt, quod Deus sit auctor peccatorum: Deus enim qui summum ac sempiternum est bonum, peccati auctor esse non magis potest, quam humor exsiccare, quam frigus calefacere, quam æstus refrigerare. *Mundi sunt oculi tui* inquit Sanctus Habacuc, *ne videas malum, & respicere ad iniquitates non poteris. Odio sunt Deo impius & impietas eius*, ait Sapiens. Deinde quis prohibet peccata? Deus. Quis punit in hoc peccatores? Idem Deus. Quis illis in seculo futuro parauit gehennam? Nonne Deus? Et vnde igitur credibile est auctorem esse peccatorum Deum? Absit omnino, absit ab animis & vocibus piorum tam immanis blasphemia. Sed tamen tribus illis modis, quos diximus, sceleribus hominum se interserit Dei prouidentia. *Habac. 1. Sap. 14.*

Quomodo ad malum concurrat. Primum cooperando in eo quod bonum est. Nihil enim est tam malum, quod aliquod bonum coniunctum non habeat, & nullum est tam exiguum bonum, quod à Deo fonte, & Oceano bonorum omnium non sit. Accipe hominem claudum, vt hoc exemplo rem totam illustrem. Quid est hominem claudicare? Est ambulare, sed peruerse. Ambulare bonum est, peruerse malũ. Vnde homo habet illud bonum, quod ambulet? Ab imperio voluntatis, à spiritibus musculis, neruis, aliisq; instrumentis animæ motricis. Vnde illud malum, quod peruerse? Num à voluntate? Non certe. Mallet enim si posset non claudicare. Vnde igitur? A tibiæ nimis breuis, vel nimis curuæ peruersitate. Ad eundem modũ cum latro viatorem occidit, & manũ extendit, gladiumq; vibrat, & eũ perimit, quẽ non debet. Quod igitur manum extendat, & gladium vibrat, & bonum est, & à Deo est. Alioqui etiam carnifex, & milites peccarent, cum simili ratione manus extendunt, & gladios vibrant. Quod vero eum perimit quem non debet, malum est, & non à Deo, sed à sola hominis iniqua & peruersa voluntate est, quam quidem Deus, nec impellit, nec hortatur, nec iuuat ad malum; sed tamen permittit agere, quod cupit, qui est secundus modus, quo se Deus in peccatis admiscet; & quanquam posset malum non permittere, & si non permitteret non fieret; tamen quia humanã voluntatem liberã creauit, & vt magnus Dionysius docet, non est Dei corrumpere, sed conseruare naturas: *melius esse iudicat*, vt verbis vtar D. August. *de malis bona facere, quã nulla mala esse permittere:* Et hic est tertius modus, & postremus quo in peccatis locum prouidentia Dei habet, Quare tu pateris domi tuæ ligna comburi? Quia vides maiora bona inde tibi nasci, quã sit damnũ illud paucorum lignorum nempe inde coquuntur cibi, calefiunt homines, illustratur domus. Pari ratione Deus nunquã peccata vlla esse fineret, nisi tam esset potens vt valeret, tam prudens vt sciret, tam bonus vt vellet, maiora bona ex ijs efficeret. Quod maius malum esse potuit, quam tot prophetas, tot Apostolos, tot martyres, & Christum ipsum verum filium Dei occidi? Num Deus impedire non potuit? Facillime. Sed noluit. Et nunc quantam gloriam & felicitatem ipsis qui passi sunt, quantam laudem, & honorem Deo, pro quo passi sũt, quantã vtilitatem, quantam salutem, quãta cõmoda, quanta emolumenta, toti mundo mortes, & passiones eorum attulerunt? Nec vnquã Ecclesia persecutiones Ethnicorum vel Hæreticorum passa est, quin effecta sit clarior, illustrior, melior, doctior, vigilantior, ac demum tanquam aurum in fornace purior non exierit. Quæ cum ita sint hoc etiam tempore Auditores, licet omnia sa- *Deus mala non permitteret, nisi de malis bona facere posset.*

cra & prophana misceri, & sursum ac deorsum ferri videamus, sperandum est tamen cum non sit abbreuiata manus Domini, ex tantis malis magnum aliquod bonum Deum effecturum, & post tam sæuas tempestates, & procellas aliquando quietem & serenitatem redituram.

PARS SECVNDA.

DVas esse dicebamus quasi vias vel portas, quibus ad nos ingrediuntur tribulationes, Prouidentiam Dei, & peccata nostra. De priore iam diximus, nunc de posteriore dicamus. Homo igitur si naturã eius duntaxat considerare velis, talis initio creari debuit, vel certe potuit quales sunt res cęteræ, quæ secundum legem diuinæ Prouidentiæ ærumnis, & calamitatibus, & ipsi morti obnoxiæ sunt: cum semper infirmior ac debilior à potentiore, & fortiore consumatur: sed tamen voluit Deus singulari gratiæ beneficio hominem ita creare armatum, atque instructum, vt posset si vellet, & morte, & miseriis esse superior. Itaque sicut carnes, quæ natura sua facile corrumpi solent, arte quadam condiuntur sale, & conseruantur: sic etiam hominem per se, ac natura sua mortalem & fragilem, Deus mirabili quodam artificio gratiæ suæ sale ita condiuit, vt si salem illum retinere vellet, neque vnquam moreretur, neque vllas ærumnas, vel calamitates pateretur. Poterat vero salem retinere, si mandatum quod acceperat, quod vnum & facillimum erat, conseruare voluisset. Quis hoc docet? Spiritus Sanctus. Sic enim loquitur apud Ecclesiast. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui: adiecit mandata & præcepta sua: si volueris mandata seruare, conseruabunt te.* Verum noluit Adam seruare mandata. Quid igitur Deus? Itane, inquit, durum est tibi salem retinere? Non vis mandata seruare, nec illa conseruabunt te. More igitur rerum cæterarum naturæ tuæ relictus corrumperis & putresces. Nam *puluis es, & in puluerem reuerteris.* Atq; eo die totum humanum genus vna sententia morti adiudicatum est. Magnum profecto iudicium, & quod vnum abunde sufficeret, si oculos cordis apertos & purgatos haberemus, ad omnem peccati grauitatem, & magnitudinem aperiendam. Seuera illa sententia fuit qua Deus Pharaonem cum omnibus curribus, & equitibus suis, ita fluctibus Erithræi maris inuoluit, vt ne vnus quidem euaserit: seuerior adhuc fortasse illa, qua Sodomam & Gomorrham, & alias nonnullas ciuitates igne & sulphure dimisso de cœlo conflagrare voluit: seuerissima vero illa, quæ totum orbem temporibus Noe, & omnes homines, qui tunc viuebant iis exceptis, qui in arca erant, aquis diluuii interfecit; sed nulla sententia, nullum iudicium, cum isto comparari potest, quo propter vnum Adæ peccatum omnes homines, qui vnquam futuri essent, etiamsi mundus mille myriades annorum permaneret, certissima morte condemnati sunt. Grande certe peccatum, immane scelus, quod tam seuera atque atroci sententia puniri debuit. Scribit quidem Galenus, nescio quem extitisse, qui se remedium contra mortem habere profiteretur; at ille idem se ipsum suo remedio liberare non potuit. Scribit quoque Tertullianus Menandrum hæreticum iactare solitum fuisse, omnes qui suo baptismo ablueren-tur, mox euasuros immortales. Verum ne ipse quidem suo tam potenti baptismo mortem suffocare potuit. Nam & ipse mortuus est: & discipuli eius omnes mortui sunt, nec solum isti, qui mille mortibus digni erant, sed omnes etiam Patriarchæ, omnes Prophetæ, omnes Apostoli mortui sunt. Magnus ille Ioannes, *quo maior inter natos mulierum non surrexit*, mortuus est. Ipsa Deipara virgo omnium rerum creatarum longe optima, & sanctissima mortua est: Enoch & Elias nondum mortui sunt, sed morientur tamen. Denique filius Dei, *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*, tamen propter aliena peccata & ipse mortuus est. Quare quicquid stulti homines vaticinentur, & somnient, nihil certius nobis esse potest, quam quod cum nascimur sententiã mortis nobiscum adferamus, & simus omnes similes illis ægrotis, de quorum vita medici omnes iam desperauerunt, sed solum variis po-

Homo in maximis gratiis conditus.

Simile.

Eccl. 15.

Ob inobedientiam addictus morti.

Gen. 3.

Exod. 14.

Gen. 19.

Gen. 7.

Seuerissima pœnarum omnium contra Adam & genus humanum lata.

Tertul. lib. de anima prope finē.

Mors ineuitabilis.

Matth. 11.

1. Pet. 2.

Simile.

potionibus aluntur, & sustentantur, vt vnum, aut alterum diē diutius viuant, & vel testamentum facere, vel peccata confiteri sacerdotibus possint. Ita enim omnes, non ideo comedimus, bibimus, dormimus, vt nunquam moriamur: id enim fieri non potest, sed vt ad paucos dies vitam nostram producamus, atque interim operibus bonis, eleemosynis, ieiuniis precibus nos ad mortem præparemus: vt quemadmodum piratæ in medio mari a satellitibus Regis comprehensi ad littus perducuntur, vt in patibulis ibi suspendantur, spem vitæ longioris non habent, quam sit spacium illud maris inter nauem & littus interiectum: ita nos omnes, qui mare sęculi huius nauigamus, quasi piratæ quidam à ministris diuinæ iustitiæ iamdudum comprehensi, captique tenemur, & cum ad certum quendam locum ætatis nostræ peruenerimus, ibi sine dubio absque ulla misericordia trucidamur.

Et nos hoc scimus Auditores, & tamē in itinere tam funesto, libet cantare, libet saltare, libet iocari, libet inebriari, libet luxuriari. Væ miseris nobis! Quid faceremus, si non ad mortem, non ad iudicium illud horrendum, & formidabile, sed ad conuiuium, vel ad nuptias pergeremus?

Habemus igitur peccatum primi hominis fuisse, quod morti immanissimæ, & teterrimæ belluæ aditum aperuit, quod etiam diuinæ Scripturæ non tacent: *Per vnum hominem*, inquit Apostolus Paulus, *peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit* Et in libro Sapientiæ loquitur Spiritus sanctus, & ait: *Deus creauit hominem inexterminabilem: Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Et rursum, *Deus*, inquit, *mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum: sed impii manibus & verbis accersierunt illam*: quasi dicere velit, Nō cupit Deus, vt homines moriantur, sed tamen recte se habet fustis super dorsum asini, & aptissime pendent fures in patibulis. Itaque sicut Iudex non mentitur cum ait latroni, Non ego te latro suspendo, sed furtum tuum est, quod te agit in crucem: sic etiam Deus licet impios & nefarios homines morte damnauerit, rectissime tamen dicitur, mortem non fecisse, propterea quod nunquam eam in humanum genus immisisset, nisi antea homo peccasset. Iam vero quod de morte dictum est, idem de fame, siti, de frigore, de morbis, de vulneribus, de aliis ærumnis, & calamitatibus potest, ac debet intelligi. Siquidem omnis exercitus tribulationis, ducem suum atque imperatorem sequens, mortem videlicet, per eandem peccati portam ad nos venit, & sicut de morte legimus in Apostolo, *Stipendium peccati mors*: ita de tribulationibus cæteris legimus in Prouerbiis, *Miseros facit populos peccatum.* Magnus Basilius, & qui eum sequitur D. Ambrosius, rosas sine spinis ante peccatum fuisse confirmant; postea vero quam propter peccatum terræ dictum est *Maledicta terra in opere tuo: spinas & tribulos germinabit tibi* natas quidem esse spinas sine rosis, sed non rosas sine spinis. Ex quo intelligimus, si prius homo nō peccasset, habituros nos fuisse sine spinis, sine vlla molestia virentes rosas, multas & magnas voluptates: postea vero quam peccauit, posse quidem nos tribulis, hoc est, tribulationibus variis sine vllo genere florū, hoc est, cōsolationis abundare; sed vllo flore, vlla delectatione frui, quæ spinam suam molestiæ admixtam non habeat, nullo modo posse. Ante peccatum, via, quæ ducit ad cœlum quasi planities quædam florentissima, & pulcherrima: nunc vero post peccatum, mons est arduus, & præruptus, spinis, feris, latronibus plenus.

Verum enim vero Auditores æquum non est, vt solum de primo nostro parente conqueramur: non enim propter illud primum, & vnum Adæ peccatū duntaxat, sed etiā propter innumerabilia, quæ addidimus, & addimus quotidie tribulationes ad nos veniunt. Legite sacras omnes & Ecclesiasticas historias, & aperte videbitis nullas vnquā persecutiones, nullas afflictiones, nullas plagas, nulla flagella in Ecclesia extitisse, quib. aditū hominū peccata nō prębuerint. Afflixit Deus olim gentem Hebræorum, nunc per Philistæos, nunc per Madianitas, nunc per Assyrios, nunc per Romanos: at semper ante peccauerant, & Deum ad

Peccata nostra sunt causa mortis.

Sap. 2. & 1.

Imo & reliquarum aliarum miseriarum.

Rom 6.

Prou. 14.

Basil. orat. 5. Hexam.

Ambr. lib. 2 Hexa. 11.

Gen. 3.

Non Adæ tantum sed & nostra.

ad iracundiam prouocauerant, vt liber Iudicum, libri Regum liber Tobiæ, liber Iudith, & libri omnium Prophetarum docēt. Afflixit olim Deus Ecclesiam Christianorum per Nerones, per Domitianos, per Decios, per Diocletianos, per alios tam multos, & tā acerbos persecutores ex B. Cypriano, & ex Cæsariensi Eusebio Dominica superiore ostendimus, earum omnium persecutionum causam fuisse vitia Christianorum. Afflixit Deus olim Africam, Italiam, Hispaniam, Galliam, partim per Hunos, partim per VVandalos, partim per Gothos: at eas plagas peccata hominum exegisse, cum D. August. in epistola, quæ est de afflictionibus piorum, tum Victor Africanus in libr. de VVādalica persecutione constanter affirmant. Afflixit olim Deus & nunc etiam frequenter affligit populum suum, modo fame, modo bello, modo peste, modo grandine, aut pruinis, modo terræmotibus, modo aquarum eluuionibus: at horum omnium causam esse peccata, Magnus Basil. & D. Gregorius Theologus luculenter ostendunt. Afflixit Deus Ecclesiam Græcam per immanes illas & truculentas belluas Imperatores, vel tyrannos potius Turcarum: at quis ignorat, Græcos in Spiritum sanctum fuisse, & esse blasphemos? Et cum in conciliis, Lateranensi, Lugdunēsi, Florrentino erorem suum apertissimis Scripturarum testimoniis conuicti reuocauerint, semper tamen ad vomitum suum, more canum, rediisse? Quis nescit Græcorum superbiam nunquam æquo animo Romano Pontifici pastori, ac Doctori vniuersorum obtemperare potuisse? Quis item ignorat, apud eos ebrietatem, comessationes, saltationes, aliasque insanias semper regnasse? Et quoniam adhuc hæresis, & schisma, & corrupti mores apud eos manent, ideo etiam virga Dei, & flagellum super eos manet: Sed vt ad nosipsos tandem veniamus, afflixit Deus, & affligit tot plagis calamitosam hanc prouinciam, vt pestem, penuriam, bellum quæ alias seorsim mitti solent, vno tempore in nos irruisse videamus. At nimis est cœcus, qui causas horum malorum non videt. Non deest, quod elementa, vel sidera, vel homines,

Cyp. lib. de lapsis.
Euseb li.8. hist.
Aug. epist. 121.
Victor libr. de persecut. VVandal.
Basil. orat. de fame & siccitate.
Greg. Naz. orat. de grandine.

vel dæmones accusemus, cum radix amara tribulationum nostra dissolutio, atque socordia in conseruanda & tenenda fide, nostra corrupta ac deprauata vita, qua spiritum fere extinximus, nostra scelera atque flagitia, quibus grauiter offendimus, fuerint. Nunc enim nihil noui nobis accidit, olim hæc prædicta & prænunciata nobis sunt. *Si autem*, inquit Spiritus sanctus per os Dauid, *dereliquerint filij tui legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint: si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum*: Et apud Aggæum, *Hæc dicit Dominus exercituū, ponite corda vestra super vias vestras: Seminastis multum, & intulistis parum. Comedistis, & non estis saturati, bibistis, & non estis inebriati: operuistis vos, & non estis calefacti, & qui mercedes congregauit, misit eas in sacculum pertusum. Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus: & intulistis in domum, & exsufflaui illud. Quam ob causam dicit Dominus exercituum? Quia domus mea deserta, & vos festinastis vnusquisque in domum suam, propter hoc super vos prohibiti sunt cœli, ne darent rorem, & terra prohibita, ne daret germen suum, & vocaui siccitatem super terram, & super montes, & super triticum, & super vinum, & super oleum, & quæcunque profert humus: & super homines: & super iumenta, & super omnem laborem manuum.* Alloquitur Propheta Sanctus populum Hebræum, eumq; vehementer reprehendit, quod cum de captiuitate Babylonis rediissent, & primum omnium de ædificanda domo Dei cogitare debuissēt, ipsi de suis priuatis rebus, de suis domibus de suis vineis, de suis facultatibus cogitauerunt. Atque ea de causa demonstrat posteriorem calamitatem penuriæ, ac sterilitatis accidisse.

Psal. 88.
Agg. 1.

Quæ tota reprehensio vtinam in nos, atque in nostra tempora non aptissime conuenirет, Auditores. An obliti estis ante paucos annos similia iis, quæ nunc patimur, huic toti prouinciæ accidisse? An etiam simul non recordamini, quam celeriter tanti motus & tumultus conquieuerunt? Quid igitur cessante tribulatione agere debuissemus? Certe vnusquisque pro virili

Auersio flagellorū conuersio ad Deum

le
et ext
d'appar
l'epo

Cerill

ur

Deu

rili sua parte, emendationi morum, conuersioni hæreticorum, Ecclesiæ denique ædificationi operam dare debuimus, vt suus cultus atque honor Deo inprimis, deinde sanctis Sacramentis, templis, altaribus redderetur. Sed nunquid fecimus? Nunquid non festinauerunt omnes in domos suas, & domus Domini deserta est? Quis damna temporalium bonorum primo quoq; tempore resarcire non voluit? At de fidei & religionis, de morum & pietatis damnis, quã pauci solliciti fuerunt? Cui domus euersa & combusta fuerat, nunquid eam iterum ædificauit? cui arbores succisæ, nunquid eas iterũ plantauit? Cui pecora vel iumenta sublata, nunquid ea iterum sibi comparauit? At num aliqui de instauranda Ecclesia, de sanandis hæreticis serio cogitauerunt: Num qui beneficia male parta habebant, ea restituerunt? Num qui de beneficiis Ecclesiæ viuunt, & qui nihil agunt, pro Ecclesia, nunc saltem horas canonicas legere inceperunt? Num festi dies, vt Christianos decet, non conuiuiis & lusionibus, sed sanctis precibus & lectionibus iam celebrantur? Num auaritia, impudicitia, simonia, ebrietas, aliaque tam multa vitia, quæ nobis antea dominabantur, nunc tolluntur, vel saltem minuuntur? Num hoc sacrum & venerabile Quadragesimæ ieiunium sancte & religiose seruatur? Exposuerunt quidem Episcopi vestri sancte & sapienter in sua Mechliniensi Synodo, sine periculo lethalis criminis Sacrosanctum hoc ieiunium non posse violari, sed quam multi numerantur Louanii, qui sine vllo scrupulo, solemnissimum, antiquissimũ, celeberrimum, saluberrimumq; hoc ieiuniũ temerare non metuunt? At, inquis, imo vero, vel omnes, vel pene omnes ieiunamus: nam & à carnibus atq, ouis nos abstinemus, & semel duntaxat prandemus in die. Ita est, fateor, semel prandetis, sed cœnatis etiam semel. Minime vero inquis. Nec enim cœna, sed cœnula vocatur, quam ad vesperam sumimus. At cœnula ista vestra, si talis est, qualem audio, non minus violat ieiunium, quã si vocaretur cœna. Intelligo enim apud plerosq; hoc solum differre cœnulas à magnis cœnis, quod in cœnulis non totæ mappæ super mensas extenduntur: alioqui & panis, & ficus, & vuæ, & pisces, & olera, & alia permulta in cœnulis istis comeduntur, atq; interim ieiunium Sacrosanctum irridetur, *& propter escam*, perit anima, pro qua *Christus mortuus est*. Quid igitur, si rursum plagæ, rursum flagella, rursum tribulationes nobis immittuntur? Nam si prioribus erudiri, atque emendari voluissemus, certe posterioribus opus non fuisset. Quamobrem, auditores, si cessare cupimus tribulationes, ad radicem securim ponamus, emendemus vitam, corrigamus mores, expiemus peccata, serio & ex animo conuertamur ad Deum, & tum sine dubio, qui nos iuste pro peccatis afflixit, idem ipse pro misericordia & benignitate consolabitur, qui est benedictus in sæcula.

Mala Quadragesima obseruantia.

Rom. 14. 1. Cor. 8.

CONCIO III.

DE TRIBVLATIONE.

Habita Louanij Dominica secunda Quadragesima, Anno 1574.

NTEQVAM de fructibus tribulationis, Auditores optimi, dicam, ea, quæ hoc tempore dicenda arbitror, quæq; suo iure postulat ordo nostræ disputationis: exponam breuiter, quemadmodum fructus, vel semper bonos, vel semper malos, vel nunc quidẽ bonos, nunc vero malos arbor tribulationis pariat. Etenim aliter de tribulatione iudicamus, cum eam secundum se, ac naturam suam, & vt à peccato procedit inspicimus: aliter cum ad eius auctorem Deum, Prouidentiamque diuinam mentem animumq; conuertimus: & aliter cum ad terram, in quam cadit, hoc est, homines quos ea, vel punit, vel probat, consideramus. Et si quidem ipsa secundum se, ac naturam suam inspiciatur, cum nihil sit aliud quam malum, quam dolor, quam molestia, calamitas, afflictio, quæ aliud malũ, peccatum videlicet consequitur, certe nisi malos fructus parere non potest: *Nec enim potest arbor mala bonos fructus facere.* Si vero tribu-

Tribulatio si consideretur in se semper mala.

tribulationis auctor Deus cogitetur, cuius Prouidentia *attingit à fine vsq; ad finem fortiter; & disponit omnia suauiter*, & quem optimum, & iustissimum esse nemo tam est improbus, qui negat, nemo tam imperitus, qui ignoret, tribulationis fructus, nisi boni esse non possunt: *nec enim potest arbor bona malos fructus facere.* At si terræ varietatem, in quam tribulatio cadit, hoc est, homines bonos vel malos, ad quos mittitur, consideremus, tum pro terræ varietate, varios esse videbimus fructus tribulationis: siquidem vna atque eadem tribulatio, idem morbus, eadem inopia in homine probo, qui ex tribulatione proficere studet; (quam bonam terram hoc loco nominamus) optimos & dulcissimos fructus facit: in improbo vero, qui nec ad horam patientiam conseruare nouit, (quam malam terram esse dicimus) fructus pessimos & amarissimos producit.

Si ad Deũ comparetur semper bona. *Sap.* 8.

Si ad homines, nũc bona, nunc mala.

Vt igitur ab his posterioribus, quæ breuius & facilius ostendi possunt, ordiamur, primus amarus fructus tribulationis, quem omnes satis per se nouerunt, est iactura ac detrimentum bonorũ temporalium. Nulla enim tribulatio est, quæ vel opes, vel honores, vel sanitatem, vel parentes, filios, fratres, amicos, vel certe otium, pacem, quietem, tranquillitatem animi non tollat. Interdum enim inueniuntur quidam qui bonis externis & corporis ita florent, vt in eorum pectoribus nullus locus tribulationi esse posse videatur: sed interim aliqua falsa opinione dedecoris, vel alterius mali, quod se pati credant, re autem vera ipsi sibi fingunt, & apud se animo & cogitatione vehementer exaggerant magis cruciantur ac torquentur, quam omnes ægri & mendici suis morbis & doloribus. Exemplum habemus in lib. Hester, vbi legimus, Aman fuisse vnum de primis principibus regni Persarum, qui cum opibus abundaret, afflueret voluptatibus, gradu honoris & dignitate omnibus eius regni principibus anteiret, prole numerosissima & pulcherrima felicissimus haberetur, deniq; auctoritate & gratia tantum apud summum illum orbis Monarcham valeret, vt eum ille parentẽ suum appellaret: tamen quoniam Mardochæus quidam Iudæus, & transeunti non assurgebat, neque pileum honoris gratia deponebat se miserrimum atque infelicissimum esse putabat, atque eo dolore stimulatus: neque noctes, neque dies quiescebat. Ita igitur tribulatio etiam ditissimos & potentissimos quandoq; vexat. Alter fructus multo adhuc peior & acerbior, est lapsus quidam miserabilis, siue præcipitium potius in omne genus vitiorum. Siquidem hæresis, desperatio, furta, adulteria, sacrilegia, peccata cætera inde fere nascũtur omnia, quod nesciant homines tempore tribulationis patientiam cõseruare. Quare tam multi olim inter Ethnicos cum Democrito & Epicuro diuinam prouidentiam tollebant? Quia cum viderent aliquando sceleratis omnia ad votum succedere; secus autem sibi, & aliis, quos pios & probos esse existimabant, & simul eiusmodi tribulationem æquo animo ferre non possent, cogitare incipiebant: Hæc non bene se habent: si vlla esset in mũdo Dei prouidentia, quomodo res humanæ non aliter gubernarentur? Ergo fortuna & casus dominantur in rebus. *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* Neque enim solum Ethnici, sed etiam populus Dei aliquando propter tribulationem de prouidentia dubitauit. Legimus enim populum Hebræum, cum aquæ penuriam pateretur, dicere incepisse: *Estne Deus in nobis, an non?* In libro quoque Iudicum, cum Madianitæ, qui erant homines feri & syluestres, & per agros incerta sede vagabantur, quod etiam Scythæ & Arabes facere dicuntur: cum, inquam, Madianitæ essent hostes Hebræorum, & annis singulis ad initium æstatis regiones eorum cum omnibus armentis, & gregibus suis ingrederentur, & omnia quaquauersum more locustarum deuastarent, apparuit Angelus Gedeoni, atque ait, *Dominus tecum virorum fortissime*: Cui mox ille respondit: *Obsecro mi Domine, si Dominus nobiscum, cur ergo apprehenderunt nos hæc omnia? Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres nostri*: Quid? quod Propheta de seipso scribit, *Quam bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde. Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei: quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Quia non est*

Quidam sola apprehensione falsi mali tribulantur.

Impatientiam multa scelera consequũtur.

1. Cor. 15.

Exod. 17.

Iud. 6.

Psal. 72.

non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Et dixi, Ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas? Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Parum, inquit, abfuit, quin ego quoque videns tam præclare cum peccatoribus agi, in errorem inciderem, & iam pœnitere inciperet, quod iustitiam atque innocentiã tanto studio quæsiuissem. Deinde quænam quæso fuit origo cæterarum hæresum? An non meministis quantam multitudinem hæresiarcharum anno superiore, hoc ipso tempore vobis ostenderim, qui non alia de causa nouas hæreses condiderunt, quam quod Episcopatum obtinere in Ecclesia Catholica non potuerant? Itaque illis omnibus ambitio tribulationem generabat. Angebantur, cruciabantur, torquebantur, ardebant ascendendi & præsidendi desiderio. Quia vero cupiditatem illam, neque in Ecclesia Catholica explere poterant, neque virtute humilitatis & patientiæ coercere didicerant, inde quasi amentes ac furentes de Ecclesia sese eiciebant. En quam facile tribulatio de prouidentia dubitare facit. Sed parum esset, si solum fides prouidentiæ propter tribulationem in discrimen adduceretur, nisi etiam cætera omnia vitia ex isto fonte redundarent. Nam cur tam multi omnibus sæculis inuenti sunt fures? quia pauci tribulationem, quam parit inopia, ferre sciunt. Cur tam crebra vbique patrantur homicidia? Quia pauci tribulationem, quam parit iracundia, tolerare nouerunt. Cur tot passim admittuntur stupra, incestus, adulteria, sacrilegia? Quia tribulationem carnis, stimulos videlicet concupiscentiæ, & dæmonum tentationes pauci superare didicerunt. Cur nonnulli interdum contra omnem rationem propensionemq; naturæ sibi manus inferunt, seque ipsos occidunt? Quia vincendarum tribulationum artem non tenent, sed veluti quidam equi, qui ad quamlibet vmbram exterrentur, vt saxum, vel truncum declinent, in quæuis præcipitia se proiiciunt: ita ipsi calamitatem præsentem non valentes ferre, nihil cogitant, quo tandem deuenient, si seipsos interimant; sed clausis ad cætera omnia oculis id vnum spectant, vt se è tribulatione præsenti quocunque modo eripiant, maluntque à seipsis per mortem fugere, quam tribulationem non fugere, quanquam eo modo fugiendo in aliam tribulationem incidant, a qua fugere nunquam valebunt. Postremo, quod multi maledicta & contumelias in Deum & Sanctos euomant, quod magos & diuinatores adeant, quod dæmonum opem implorent, seque illis tradant, quid aliud, quam fructus amari & venenati sunt, quos arbor tribulationis de radice peccati procedens in agro sterili, ac lapidoso impii pectoris producit. Iam tertius ac postremus fructus tribulationum omnium pessimus & acerbissimus obstinatio quædam est, atque obduratio cordis in malo, atque adeo verissimus & certissimus gradus ad gehennam. Nam quemadmodum lutum quo magis radiis solis excoquitur, eo magis duratur, cum cætera fere omnia ad solem atque ignem admota mollescant: sic etiam homines impii, qui cor non carneum, sed luteũ, vel lapideum habent, quoad ad ignem tribulationis admouẽtur propius, eo sæpe indurantur magis. Cuius rei exemplum illustrissimum in Pharaone habemus, qui quanto magis flagellabatur, tanto magis indurabatur, donec regnum, & filium, & vitam, & animam amisit. Hi sunt igitur fructus tribulationis, cum in malam terram cadit, spoliat primum temporalibus bonis, deinde trahit atque impellit in omne genus vitiorum, postremo cordis obstinationem operando recto tramite ducit ad gehennam. Sed quanquam arbor ista tribulationis, Auditores, nihil vnquam boni pareret in mala terra, si solum ex ipsa terra succum atque alimentũ traheret; quia tamen de cœlo etiam irrigatur, & rorem percipit Prouidentiæ diuinæ, propterea nonnullos etiam bonos fructus in mala terra aliquando producit. Nam & reuocat homines impios à certo genere peccatorum, & prouidentiam diuinam illustrat ad magnam aliorum hominum vtilitatem & misericordiam atq; iustitiam Dei quam longe lateque pateant, ostendit.

Ex impatientia obduratio sequitur.

Incipiamus à primo. Dico impios homines

Tribulatione impij à quibusdam peccatis prohibentur.

nes per tribulationem impediri à certo genere flagitiorum, tametsi in alia quædam per eandem tribulationẽ impellantur. Duo sunt genera peccatorum: quædam tunc potissimum perpetrantur, cum animus premitur, atque in angustiis & amaritudine quadam se esse videt, qualia sunt odium, ira, inuidentia, blasphemiæ, homicidia, & hæc quidem tribulatione, vt plurimum non minuuntur, sed crescunt. Alia sunt flagitia, quæ cordis dilatationem atq; expansionẽ, gaudium & lætitiam exigunt, vt crapula, ebrietas, luxuria, saltationes, cantus lasciui, lusiones omnes, atq; hæc sunt, quæ tribulatione tanquam seuero aliquo iudice, vel censore adueniente, aut cessant omnino, aut saltem magna ex parte minuuntur. Qui enim graui aliqua tribulatione vexantur, neque tempus, neque animum habent luxuriandi, sæpe etiam neq; facultatem. Cur hoc anno Louanii, Mechliniæ, Antuerpiæ atque in aliis multis huius prouinciæ celeberrimis oppidis, solitum furorem atque amentiam Bacchanaliorum non vidimus? Cur nulli in plateis occurrebant ebrii? nulli laruati, nullæ audiebantur citharæ, nulli cantus? cur nullæ agebantur comœdiæ? cur rara, eaque sobria conuiuia? Quis istam sapientiam & sobrietatem tantos populos, tam repente docuit? An non Domina tribulatio? Certe omnes huius prouinciæ Doctores & concionatores, quamuis eruditi & diserti, etiamsi diebus singulis contra Bacchanalia disputare, vel declamare voluissent, nunquam tantum perfecissent, quantum breui tempore tribulatio perfecit. Hunc igitur optimum & suauissimum fructum de arbore amara tribulationis, ille nobis produxit, qui elicere nouit *mel de petra, oleumq; de saxo durissimo.*

Deut.32.

Ex tribulatione malorum Dei Prouidentia cõmendatur.

Veniamus ad alterum fructum. Quid præter ea tribulatio facit, cum in malam terram cadit? Illustrat, vt dicebamus, prouidentiam Dei. Nam cum est aliquis homo nefarius, & sceleratus, qui vel vsuris diues effectus est, vel multa Ecclesiastica beneficia per simoniam acquisiuit, vel concubinã, aut meretricem alit, vel superbe ac tyrannice cum omnibus se gerit, si is casu aliquo in grauem tribulationem incidat, & mendicus, ac miser de diuite & florẽte fiat, tunc omnes qui eum nouerunt, dicere inter se incipiunt: En videtis, Deum esse in hoc mundo, & iudicia eius non semper dormire? Itaq; vnus punitur, & mille trepidant, mille admonentur, mille corriguntur. Deniq; facit Deus id, quod iudices huius mundi facere solent. Nollent iudices vllum esse furem & homicidam, qui vltimo supplicio afficiendus esset, tamen quia oportet iustitiæ satisfacere, cum aliquis reus illis offertur, dicunt, Perditus iste homo omnino debet mori. Quando igitur eum iuste liberare non possumus, faciamus, vt publice & cum solennitate, moriatur, vt si cæteris in vita non profuit, saltem aliquid prosit in morte. Itaq; primũ diem nundinarum expectare iubent, quo maximi concursus hominum ad vrbem fieri solent. Deinde in medio foro conspicuum, atq; editum theatrũ extrui, tum circa meridiem bis aut ter pulsari maximam campanam totius ciuitatis; & tum demum in conspectu totius populi producunt Reum, eumque manu carnificis cum ignominia, & cruciatu mactant. Pari ratione Deus interdũ aliquos manifesta ac publica tribulatione punit, vt cæteri omnes eorum exemplo moueãtur & corrigantur. Exempla huius rei pene sunt infinita in scripturis sanctis. Ita enim Pharaonem, ita Chore & Dathan, & Abirõ, ita Nabal Carmelum, ita Iesabel vxorem Achab, ita Antiochum & Herodem legimus fuisse punitos. Sed neq; Ethnicis exempla sua defuerunt, quibus prouidentiam & iudicia Dei pene manibus tangere ac sentire potuerũt. Scribit Greg. Nyssen. init. lib. de Proui. Poetam quendã nomine Ibycum apud Ethnicos fuisse, qui cum *à quibusdam clam occideretur, & nullum, neq; adiutorem, neq; testem insidiarum haberet, grues forte superuolantes intuens, dixit, O grues indices estote quaso necis mea.* Contigit vero non diu post, vt cum homicidæ illi Corinthi publico spectaculo interessent, iterum grues superuolarent, quos illi cum vidissent ridendo inter se dixerunt, ecce vltores Ibyci. Quidam autem eorum, qui prope illos in theatro assederat, quiq; Ibycum interemptũ fuisse non ignorabat, retulit ad principem, quod audierat.

Et aliis exemplo sunt.

Simile.

Exod.14.
Num.16.
1.Reg.25.
4.Reg.9.
2.Mach 9.
Actuũ 12.

Greg. Nyss. lib. de Prouident.

Mox

Mox illi comprehensi, & quæstionibus admoti crimen confitentur, & extremo supplicio afficiuntur. Scribit quoque Cæsar. Euseb in hist. veterum Ethnicorum extare, cum lex esset, quæ sacrilegos aut præcipites ex alto deiici, aut in mari submergi, aut igne cremari iuberet, cumq; tres simul perditi homines, Philomelus, Onomarchus, & Phaylus Delphicum templum spoliassent, omnes breui tempore secundum legem diuinitus dedisse supplicia. Vnum enim cum per aspera scanderet loca præcipitem decidisse, atq; ita esse extinctum: alterum cum secũdum littus maris equitaret, in profundo lapsum vna cũ equo periisse: porro tertium sacro igni eodẽ tempore esse consumptum. Quæ omnia quis nisi amens casu accidisse putabit? Quid? Omnes tres iisdem temporibus propter idem delictum, non aliis suppliciis, quam lex volebat, esse punitos, nonne apertissime prouidentiam Dei scelerum & flagitiorum vltricem esse clamat. Neque vero Prouidentiam solum, sed etiã misericordiam & iustitiam Dei tribulatio illustrat, qui erat tertius & postremus fructus, quem in mala terra producit. Deus enim vt B. Aug scribit, persimilis esse videtur soli qui toti mundo prodesse cupiens, omnia loca sua luce complet, sed interim tamen, sicut oculos puros, sanos, vegetos, fortes, habenti blandius & tranquillius apparet; ita in oculos ægros, & lippos, quasi tela aspera iaculatur: sic etiam & Deus, qui natura sua optimus & liberaliss. est, initio ingredi in animos nostros, & eos totos luce suæ bonitatis perfundere, ac donis & chrismatibus diuinis implere desiderat; verum, vt videt animam peruersam refugere, lippos oculos claudere, ad bona creata conuerti, tum demum & ipse quodãmodo peruertitur: sicut in Ps. legitur, *Cum Sancto Sanctus eris, & cum peruerso peruerteris*, hoc est, ita se gerit, ita hominem punit ac tribulat, vt asper & peruersus videatur. *Quam bonus Israel Deus*, inquit Dauid, sed quibusnam? *his qui recto sunt corde*. Illis enim suauis & bonus est Deus, qui recto sunt corde, qui optime cum regula diuina cõsentiunt, quibus omnia placent, quiq; omnia probant, quæ placent & probantur Deo. At vero iis qui peruerso ac distorto sunt corde, nõ potest regula rectissima cordis diuini non dura atq; aspera videri. Sed hæc est lux æterna, hæc instiatia, hæc est æquitas, vt mali male pereant, & amarũ illis detur, qui dulce recusant: & qui nolunt benedictionem, elongetur ab eis. Et sicut vnus clauus altero clauo truditur, & qui venenum hausit; altero veneno curatur; ita venenum culpæ, veneno pœnæ tolli debet. & quoniam pro mensura morbi mensura medicinæ sumatur, necesse est, idcirco tamdiu tribulatio durat, quamdiu peccatũ durat. Hinc enim damnatorum tribulatio in gehenna non finitur, quia peccatum eorum nunquam finitur. O vtinam ad hanc seueram Dei iustitiã oculos aliquando conuerteremus! Quis esset ille iudex, tam crudelis, tã sæuus, tam inhumanus, qui reum aliquem fractis omnibus membris in rota, vel ad ignem ferreis catenis alligatum multos dies viuere sciret, & quotidie eum videret, quotidie audiret, & tamen non misereretur? At hoc ipsum non crudeliter, sed iuste facit Deus. Semper enim grauissime fœtet in naribus eius peccatum damnatorum: *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper*. Idcirco neq; Deus, neque Angeli, neque Sancti vnquam damnatorum miserentur. Aspice sanctum Abraham, adeo ille erat mitis, & misericors, cum hic in terris viueret, vt sexies pro Sodomitis supplicauerit: nunc vero post mortem, quia iustitia regnat, nec pro vno diuite epulone, vel semel vnum verbum loqui voluit. Habetis igitur qui sint fructus tribulationis, cum forte in malam terram cadit. Paulisper quiescamus.

Euseb. Cæs. lib. 8. c. 5. de præpar. Euangeli.

Tribulatio Dei misericordiam & iustitiã arguit.

August. in Psalm. 72.

Psalm. 17.

Psal. 72.

Durante culpa, durat & pœna.

Psal. 73.

Genes. 18.

Luc. 16.

PARS SECVNDA.

Exposuimus, cur Deus tribulationibus impios quandoque flagellet: nunc quoniam eadem est disciplina contrariorum, exponemus breuiter, cur etiam aliquando multa bona iisdem largiatur. De tribulationibus vero & prosperitatibus iustorum Dominica proxima, Domino volente, disserere incipiemus. Quibuscunque modis poterat Prouidentia Dei vitam iustorum atque impiorum in hoc mundo gubernare: vel ita vt iustis semper bona, impiis semper

Quinque modi poſſibiles prouidentiæ erga bonos & malos.

mala tribueret: vel contra vt iuſtis ſemper mala, impiis ſemper bona: vel vt tam iuſtis, quã impiis ſemper mala: vel vt tam iuſtis, quam iniuſtis ſemper bona: vel poſtremo, vt nullis ſiue iuſtis, ſiue impiis, aut ſemper bona, aut ſemper mala; ſed confuſione ac permixtione quadam, & iuſtis modo bona, modo mala, & impiis modo bona, modo mala largiretur. Ex his quinque generibus ſiue formis gubernationis, quãquam nulla iniqua poterat videri: & prima non modo non iniqua, ſed optima & iuſtiſſima erat, vt videlicet omnibus iuſtis ſemper bona; omnibus impiis ſemper mala tribuerentur, eaque vtitur Deus (vt Gregorius Theologus oſtendit) in omnem æternitatem, in futuro ſeculo, vbi nulli boni non ſemper beati; nulli mali non ſemper miſeri, & infelices erunt: tamen poſtremam tanquam aptiſſimam præſenti rerum ſtatui Deus elegit, vt videlicet bona & mala ita confunderet, vt neque res aduerſæ, neque proſperæ iuſtos aut iniuſtos, ſatis aperte demonſtrarent. *Quis nouit*, inquit in eodem loco Nazianzenus, *vtrum hic propter malitiam plectatur, ille vero propter virtutem extollatur, & non potius è conuerſo hic propter malitiam exaltetur, quo grauius etiam cadat: ille vero propter virtutem tanquam aurum in camino probetur? Alius igitur in his audax ſit & confidens ſeu potius nemo ſit: Ego omnino ſupplicium quod hic irrogatur, prauitati aſſcribere non audeo, quemadmodum nec pietati remiſſionem malorum. Nam eſt quidem nonnunquam aduerſitas improborum, & proſperitas bonorum; at non ſemper nec omnino.* Hæc ille. Porro huius rei, Auditores, ratio eſt, quod ſtatus præſens ſtatus fidei ſit. Nam fide iuſtificamur, ex fide viuimus, per fidem ambulamus: fidei vero ſtatus hoc exigit, vt ratio, qua regimur & gubernamur, neque nimis perſpicua, neque nimis obſcura ſit; ſed medio quodam modo ſe habeat, ſicut media eſt aurora inter tenebras noctis, & lucem meridiei. Nam ſi nimis eſſet clara, non indigeremus fide: ſi nimis obſcura facile perderemus fidem. Prima igitur illa ratio gubernandi, vt omnes pii ſemper floreant, omnes impii in ęrumnis & calamitatibus ſemper verſentur, nimis aperta & perſpicua eſt, atque hoc tempore idcirco minus idonea. Siquidem impii, ſi ita mundus regeretur, de ſalute deſperarent, vel ſolum timore pœnæ, atque ſpe præmii temporalis Dei legem ſeruarent. Deus vero non ſeruorum, ſed liberorum Deus eſſe vult, neque coactis atque inuitis, ſed ſpontaneis & promptis obſequiis delectatur. Itaque vt intelligant homines bona & mala iſta temporalia, non eſſe vltimum præmium ac pœnam virtutum ac vitiorum; nec ſemper bonis iſtis caducis conſolatur iuſtos, nec ſemper contrariis malis caſtigat & punit iniuſtos. Iam vero tres, quæ ſequuntur formæ gubernandi, ſecunda, tertia, quarta, ac ſecunda potiſſimum, nimis obſcurant Prouidentiam Dei. Quid enim ſi perpetuo, dum hic viuimus, omnes impios lætos atque alacres volitare, omnes probos miſeros atque afflictos lugere videremus, quam grauis eſſet tẽtatio infirmioribus? In quanto periculo verſaretur fides? Neque enim omnes boni continuo perfecti eſſe poſſunt, atque inſtar Pauli & Franciſci toti mundo crucifixi, omnia tanquam ſtercus arbitrantur propter Chriſtum. Si modo cum aliquando bonos premi, improbos exultare cernimus, tot audiuntur vbique querimoniæ, parumque abeſt, ne aliquando dicant, *Eſtne Deus in nobis, an non?* Et illud Prophetæ, *Ergo fruſtra iuſtificaui cor meum, &c.* Quid tunc fieret? quis patientiam conſeruaret; quis in fide perſeueraret, ſi ſemper improbi læti ac felices triumpharent? Quæ cum ita ſint, rectè B. Auguſtin. docet Deum, quanquam ſemper multa largitur hoſtibus, quæ negat filiis, vt fidem & patientiam noſtram exerceat; tamen ſæpe etiam aperte impios flagellare, & præmiis afficere pios, vt Prouidentiam ſuam oſtendat: atque ad hunc modum fides nec à nimia luce euacuetur, nec à nimiis tenebris extinguatur.

Greg. Nazian. orat. de cura pauperum.

Bonis & malis indifferenter nunc bona, nunc mala, eueniunt.

Cur non ſemper bonis bona, malis mala accidãt.

Exod. 17.

Pſal. 72.

Aug. lib. 1. ciu. c. 8.

Atque hæc quidem quædam generalis eſt ratio, cur ſæpe improbis bona temporalia Deus largiatur. Veniamus nunc, ſi placet, ad alias magis proprias & particulares rationes. Quæris, cur homines impii, nefarii, hoſtes Dei, qui mille crucibus digni ſunt,

Impij ſæpe diteſcunt, ſed iniuſte.

tam

tam facile ditescant, floreant, omnia, vel pene omnia sua negotia pro voto perficiãt? Petis quo pacto cum eiusmodi tam secundis euentibus impiorum cohæreat Prouidentia & Gubernatio Dei? Respondeo primum, impios homines multa sæpe lucrari, possidere, ac retinere, quæ Deus illis non donauit, sed tantum acquirere, atque habere permisit. Num enim existimas ei, qui vsuris & fraudibus diues effectus est, Deum opes illas donasse? Num iniustus est Deus? Num sibi contrarius? Nonne ipse vsuras & fraudes prohibet? Non igitur ipse diuitias impiis donat, quanquam habere permittat,

Deo non dante, sed permittente.

Cur autem id permittat, multæ sunt causæ. Prima, quoniam humanam naturam cum arbitrii libertate creauit, & sicut peccatum non tollit naturam, ita nec libertatem. Itaque liberas voluntates pro sua libertate agere sinit: quod maxime decet prouidentiam summi & sapientissimi moderatoris.

1. Ob libertatem arbitrij nostri.

Altera causa est, quam B. August. reddit in eodem loco, vt illam dulcissimam & inexhaustam misericordiam suam ostendat, cuius amplissimus sinus; nullos neque bonos, neque malos excludit, ad cuius imitationem nos prouocat, cum ait, *Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderũt vos, vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Neque solum in eo Dei misericordia declaratur, quod bona temporalia inimicis suis concedit, sed etiam quod per ea bona tanquam per quædam munuscula, eos ad conuersionem & pœnitentiam attrahere, atque allicere studet.

Aug. lib. 8. ciu. c. 8.

Matth. 5.

2. Ob misericordiã suam.

Nam profecto, si quicquam saperes, apud te cogitare deberes, vnde mihi tantæ opes, tanta commoda, tanta affluentia omnium rerum, domus, agri, serui, pecuniæ? Num ea mecum tuli, cum nascerer? At nudus natus sum. Num illa meo ingenio comparaui? At multi meliori ingenio præditi adhuc in sua inopia remanent. Quid, si ego ex patre diuite natus sum, quis me de tali parente nasci fecit? Quam multi me iustiores, & meliores qui quotidie de pauperibus nascuntur? Deus igitur, Deus est, qui me sua bonitate & benignitate præuenit? Nolo esse ingratus tantis beneficiis, volo deinceps secundum eius leges vitam meam instituere, sed alio modo etiam Deus misericordiam suam cum peccatoribus ostendit. Id enim efficit, cum eis bona ista temporalia haberi permittit, vt si omnino peccare volunt, saltem minus peccẽt. Quidam enim reperiuntur, qui si non habeant, vnde suæ libidini satisfaciant, mox ad maledicta se conuertunt, vel insidiantur, furantur, occidunt. Quid igitur [illegible]? Alligemus, inquit, hunc draconem, [illegible]iamus in os eius hanc hæreditatem, & illas pecunias licet male partas, tamen eum habere sinamus. Quod si cum his omnibus ipsius furor non quiescit, non multum oberit, descendet magis pinguis ad gehennam, & suibus illis erit similis, qui diligenter nutriuntur, vt mactentur pinguiores.

Simile.

Iam tertia causa est, vt simul cum misericordia etiam iustitia ostendatur. Primum enim nullus est tam malus, quin aliquid boni aliquando faciat, Deus autem omnium bonorum remunerator promptissimus & liberalissimus est. Itaque licet posset auaros homines impedire, ne vsuris & fraudibus lucrarentur, sinit tamen eos lucrari, vt mercedem suam hic recipiant exigui boni, quod forte gesserunt, quandoquidem post hanc vitam nihil eos, nisi supplicia manent. Itaque D. August. bonis moribus & artibus Romanorum eximiam illam gloriam, tam excellentis imperii, tanquam mercedem quandam à Deo redditam esse confirmat. Ita quoque Propheta Ezechiel exercitui Nabuchodonosor diripiendam Ægyptum traditam fuisse à Deo docet, tanquam stipendium quoddam, quia pugnauerant contra Tyrum.

Tertio ob Iustitiam suam.

Aug. lib. 5. ciu. c. 15.

Bona opera moralia aliquod præmium temporale habent.

Ezech. 29.

Deinde ostenditur etiam in eo diuina iustitia, quod sæpe concedit iratus, quod negaret propitius. Videt Deus aliquem, qui vnum habet Ecclesiasticum beneficium, & posset ex eo commode, & quiete, & sancte, & religiose viuere: interim videt eum non posse quiescere, frequentare curiam, assentari prælatis, omnemque lapidem mouere, vt adhuc alterum & tertium obtineat. Quid igitur Deus? Tu, inquit, manibus & pedibus quæris perditionem tuam. Age, iustitiã ostendamus, fiat tibi sicut vis, sentias tuo malo, quæ tu quæris nõ esse beneficia,

sed supplicia. Sinamus eum dorsum onerare sacco beneficiorum, qui eum deprimat, ac demergat in gehennam. Postremo illo etiam modo diuina iustitia declarat, quod sæpe Deus vnum impiũ per alterum punit. Vnus malis artibus diues euasit: quid agit iustitia & Prouidentia Dei? Permittit a'iũ venire, qui similibus artibus eum spoliat omnibus quæ sibi pepererat. Sed vide suauitatem ac dulcedinem Dei, qui cum iratus fuerit misericordiæ recordatur, etiam cum isto rigore iustitiæ, misericordiæ lenitatem admiscet. Sæpe enim facit, vt qui male agendo peccati turpitudinem agnoscere nõ poterat, is mala patiendo eam agnoscat, atque inde ad cor per pœnitentiam conuertatur. Auarus quispiam multo tempore à pauperibus vsuras acceperat, & lucri desiderio excæcatus nunquam turpitudinem eius iniquitatis videre potuerat; deinde iusto Dei iudicio, ad eam inopiam & difficultatem redigitur, vt pecunias restituendas cum fœnore petere ipse cogatur, & tum demum peccati fœditatem in alio incipit videre, quam in se videre non poterat. Tunc incipit cogitare, ac dicere, Bone Deus, quæ est hæc iniquitas tam aperta, vt ego recipiam vnum, & exigar decem? Hęccine est charitas Christianorum? Itane proximi in Ecclesia adiuuantur? Cum vero ad seipsum, & præteritam suam vitam oculos conuertit, & se quoque talem fuisse olim, recordatur, tum vero & seipsum, & plagas ac fœditatem suam agnoscit. Quod vero de auaro diximus, idem de iracundo, de superbo, de lasciuo, de ebrioso potest ac debet intelligi.

Exemplũ.

Quarto, ob vtilitatem electorum. August. 4. ciu. c. 34.

Quarta & postrema ratio est, vtilitas electorum. Nam vt B. August. sapienter monet, præterquam quod prosperitatibus impiorum exercentur, & probantur electi, voluit etiam Deus bona hæc temporalia bonis & malis esse communia, ne boni ea tanquam magna Dei munera concupiscant. Videtur enim nobis dicere Deus, Adeone insipientes estis, vt credatis me bona ista temporalia, si alicuius momenti essent, tamen tam impudicis, auaris, ebriosis, tyrannis, latronibus, hostibus meis donaturum fuisse? An ego sapiens & iustus non sum? Num ego non dixi, *Nolite proijcere margaritas ante porcos*? Quin potius intelligitis ista peccatoribus tanquã panem & aquam mancipiis dari, vobis autem integram hæreditatem in cœlis, amplissima regna & imperia conseruari. Cur igitur tãto studio ista quæritis? cur ita istis in hoc itinere vos oneratis? cur non pauperes conseruos vestros in exilio, & collegas futuros in regno conuocatis, ac dicitis, Eia fratres, accipite partem oneris nostri, nec enim ista in patria, ad quam imus, necessaria erunt, & nos leuius, & expeditius proficiscemur. Habetis rationes, cur in hoc seculo sæpe Deus temporalia bona impiis largiatur.

Matth. 7.

Depræstantia bonorum spiritualium.

Verum enimuero, Auditores, quanquam bona & mala ista exigua, quæ præcipue ad corpus pertinent, Deus confundere, ac permiscere voluerit, tamen magna & vera illa bona, vel mala, quæ ad Spiritum spectant, nunquam miscet: id quod vtinam hoc tempore à multis intelligeretur. Quæ sunt, quæso vos, maiora & præstantiora bona, animi, an corporis, carnis an spiritus? Certe animi, certe spiritus. Nam quemadmodum oculi sanitatem pluris facimus, quam digiti, quia oculus est digito præstantior: & sicut si mendicus quispiam vehementer verberetur, nemo se opponit, at si filius Regis, vel leuiter tangatur, regnum totum commouetur, quia purpura regia mirifice splẽdet in oculis hominum, panni vero mendicorum, vt sordes contemnuntur: ita quoq; animi bona, & gratia, sapiẽtia, iustitia, charitas, virtutes cæteræ, dona & charismata Spiritus sancti multo sunt maiora & præstantiora corporis bonis, opibus, voluptatibus, robore, pulchritudine, sanitate. Nam & animus corpore sine vlla comparatione est excellentior: præterea sola animi bona hominem bonum, & diuitem, & beatum, & contentum, & fœlicem reddunt. Atque hæc sunt bona vere bona, quæ etiam in hoc mundo non dantur, nisi bonis. Existat hic aliquis, qualis erat sanctus Iob, vel Lazarus ille mendicus, qui totus sit à planta pedis vsque ad verticem capitis ærumnis & calamitatibus coopertus: Ingredere animum eius, reperies eum hilarem, tranquillum, quietũ, plenum pace, charitate, patientia,

tientia,

tientia, gaudio, & qui in doloribus inuenerit id, quod homines improbi quærunt, & nunquam inueniunt in delitiis. Non legistis in Actis Apostolicis de Paulo & Syla, *Act. 16.* qui cum virgis cæsi, multas plagas accepissent, ac deinde compedibus constricti in teterrimum carcerem coniecti fuissent, media nocte Psalmos & hymnos Domino lætissime decantabant? Nec mirum. Ipse enim Apostolus Paulus in tribulationibus suis, non mendaciter dicere solitus erat, *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio & sicut abundat per Christum tribulatio nostra, ita & per Christum abundat consolatio nostra.* *2. Cor. 7. & 1.* Existat deinde hic alius, qualis erat Epulo ille purpuratus, vel aliquis Nero aut Decius, aut Maximinus, qui corporis & cęteris bonis omnibus abundet, ingredere animum eius, reperies eum turbulentum, inquietum, & insatiabilem, plenum odio, inuidentia, suspicionibus, superbum, elatum, arrogantem, fœtentem denique tanquam omnium sordium sentinam, vel quasi sepulchrum aliquod dealbatum. Ita igitur Deus animi bona, quæ vera & magna sunt bona non miscet: licet permisceat ea, quæ etiam ab Ethnicis fortunæ ludibria appellata sunt, quæ quasi mutuo hic accipiuntur, quæ velimus, nolimus breui relinquenda sunt, & quæ nec præmia, nec pœnæ animorum esse possunt. *Simile.* Quomodo enim exiguo poculo Oceani aqua tota contineri non potest; ita gloria, & supplicia animorum, quę sempiterna esse debent, ad paucorum dierum angustias, quibus nunc viuimus, contrahi non possunt. Quæ cũ ita sint, Auditores, fragilibus atque instabilibus bonis contemptis, eo mentem atq; animum dirigamus, vbi vera & sempiterna sunt bona. Quid his quadragesimæ diebus, quibus in itinere sumus, nobis contingat, siue malum, siue bonum, siue tribulatio, siue consolatio, siue pluuia, siue serenitas, parum certe curare debemus, modo securi & læti conscientia benefactorum nos consolante & erigente, ad illam æternam & beatam domum perueniamus, vbi viuitur & regnatur per omnia secula seculorum, Amen.

* *
*

CONCIO IV.

DE TRIBVLATIONE.

Habita Louanii, Dominica 3. Quadragesimæ, Anno 1574.

TRIBVLATIONIS fructus, Auditores optimi, de quibus hodierna die adiuuante Domino, dicturi sumus, vsq; adeo copia & nobilitate excellunt, vt ego facile mihi ipsi persuadeam, eos à nemine prorsus ad plenum intelligi posse, donec ad illam æternã, & beatam domum, ad quam nunc per ipsas tribulationes tendimus, perueniamus. Etenim simile aliquid nobis contingit, quod *Simile* pueris euenire solet toto illo tempore, quo subiecti censuræ ac ferulæ præceptorum ac parentum in litterario ludo & labore versantur. Certe enim si quæras à pueris, quid ipsi de virgis & verberibus iudicent, dicent nihil grauius atque acerbius, & quod ipsi magis oderũt, in orbe reperiri. Sed propterea de exigua illa molestia, tam inique sentiunt quod nondum cernant, quam pulchri & quam suaues non modo flores, sed etiam fructus sapientiæ & eruditionis, de illis duris, vt videntur, atque horridis spinis verberum & virgarum oriantur. Itaq; postea cum ad maturam ætatem perueniunt, & nomine doctrinę, ac morum vbiq; se commendari intelligunt, & ea de causa nihil sibi, neque opes ad vitam, neq, honores ad dignitatem conseruandã ac tuendam vnquã posse deesse: & simul vident si metus & castigatio parentis, & magistri defuissent, se neq; literas, neque mores, neq; educationẽ habituros, neq; aliud, quam idiotas, quam rusticos, forte etiam quam sicarios & latrũculos futuros fuisse: tunc demum ferulæ ac virgæ vtilitatem agnoscunt, & correctoribus & emendatoribus suis magistris & parentibus debitas gratias, iustasq; referunt. Sic etiam nos auditores, dum in laboribus & tribulationibus quasi in ludo literario versa-

Fructus tribulationum in futura vita demum cognoscitur.

versamur, nihil nouimus nisi gemere & plorare; at cum in cœlo tribulationibus finitis in libro diuinæ Prouidentiæ legemus, si modo vna, modo altera tribulatione tanquam ferula quadam castigati non essemus, fuisse nos cũ impiis ad æterna supplicia descensuros: tum certe pretium intelligemus tribulationum, tunc *implebitur gaudio os nostrũ, & lingua nostra exultatione.* Tũc securi letique cantabimus, *Lætati sumus pro dieb. quibus nos humiliasti, annis, quib. videbimus mala. Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Quamobrem recte Apostolus Paulus, *Omnis*, ait, *disciplina in præsenti quidẽ non videtur esse gaudii, sed mœroris: postea vero fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit iustitiæ.* Sed quanquam res ita, vt diximus, se habeat, & fructus tribulationis non ante cognoscere poterimus, quam ad vitam beatorum, omnis miseriæ & tribulationis expertem, peruenerimus: tamen hic etiam multum refert diligenter & sæpe de eis loqui & cogitare, vt earum suauitate atque vtilitate confirmati, neque præsentibus calamitatibus frangamur, neque futuras magnopere metuamus, & ex vtrisque in vera pietate & religione proficiamus.

Psal. 125. *Psal. 89.* *Psalm. 65.* *Heb. 12.*

Aggrediar igitur ad eos fructus, quos in bona terra, hoc est, in hominibus, qui ex ea iuuari cupiunt, tribulatio parit diligenter explicandos: si tamen antea breuiter exposuero, quemadmodum intelligamus, quod dicimus, & sæpe repetendum nobis erit, tribulationem, quæ per se, nisi mala esse non potest, bonos fructus facere. Exponit istam loquendi formulam D. August. lib. 13. ciuit. cap. 4. 5. & 6. quibus locis docet, mortem & miserias in hominibus sanctis bonos fructus facere, non ita etiam accipiendum quasi quod erat antea malum, postea fiat bonum, vel tanquam id quod est malum, sit per se causa boni: id enim fieri non potest: sed illud eiusmodi sententiis significari, Deum & Sanctos homines, occasione mali, efficere bonum, & vt mali vtuntur male etiam bono, ita bonos, vti bene etiam malo. Aspicite & intuemini Sanctos martyres, num illi mortem extremũ malorum in maximum & excellentissimum bonum non conuertebant? At num propterea cædes illa Sanctissimorum martyrum erat bona? Nullo pacto. Sed Deus erat bonus, qui sua potentia, martyres erant boni, qui sua patientia illo modo vtebantur bene, sicut etiam non ideo petra est dulcis, aut saxum molle, quia Deus sua omnipotentia educit *mel de petra, oleumq; de saxo durissimo.*

Aug. l. 13. de ciu. c. 4. 5. & 6.

Quomodo ex malis bona fiant.

Deut. 32.

Quot igitur sunt fructus tribulationis, cum forte in bonam terram cadit? Tres: purgare, illustrare, perficere: quæ sunt tria illa hierarchica opera, quę magnus Dionysius in lib. de Ecclesf. hierarch. describit. Incipiamus à primo. Quo pacto tribulatio purgat? Tribus modis. Nam sordes peccatorum iam contractas eluit, & pœnas, quæ sceleribus debentur, minuit, & ne iterum sordes contrahantur, facit.

Fructus tribulationum purgare, illustrare, perficere.

Primus igitur & præstantissimus fructus tribulationis est, quod eluat sordes peccatorum. Vnde hoc habemus? Ex diuinis litteris. Sic enim legimus, *Benedictum est nomen tuum Deus, qui cum iratus fueris, misericordiam facis, & in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui inuocant te.* Et in libro Ecclesiastici: *Quoniam pius* (ait Spiritus sanctus) *& misericors est Deus & remittet in die tribulationis peccata.* Sed quomodo inquies? Qua via, quo ordine per tribulationes Deus peccata remittit? Dicam, Auditores & dicam plane atque aperte, vt intelligatur. Tribulatio id habet proprium, vt hominem reuocet, & reducat ad se, sicut contra prosperitas eum abducit atque auocat procul à se; non secus atque in ipsa carne fieri videmus, quã cum ab aliquo pungitur, contrahitur; cum bene habet, extenditur. Audi Sanctum Dauid: *Conuersus sum*, ait: Quando? *in ærumna mea, dum configitur spina.* Audi Dominum, qui cum diuitiis abundaret, abierat *in regionem longinquam*, & cum egere cœpisset, *in se reuersus dixit*: *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panib. ego autem hic fame pereo. Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater peccaui in cœlũ & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut vnũ de mercenariis tuis.* Veniamus ad praxim. Videas adolescentem nobilem, diuitem, sanum, florentem, nunquam esse domi: sed hodie ad venationem, cras

Tob. 3. *Ecclesʃ. 2.*

Per tribulationem Deus dimittit peccata.

Psalm. 31. *Luc. 15.*

ctas ad aucupium, alio die ad conuiuia, ad potationes, ad officinas gladiatorum, ad magistros chorearum ire: deniq; sicut corpore, sic etiam animo semper vagari, ad cor nunquam redire, de Deo, de morte, de iudicio nunquam cogitare. Adueniat tribulatio, incidat in grauem morbum, vel quod facile fieri potest, propter aliquod scelus rapiatur ad carcerem, damnetur ad mortem: statim incipiet mores mutare, ad seipsum reuerti, & vbi viderit animam suam totam sordidam, totam fœtentem, totam plagis & vulneribus peccatorum confectam, & quod si ita ex hoc mundo exeat æternam mortem euadere non potuerit: tunc demum totus concussus conuertetur ad Deum, & dicet: *Ad Dominum, cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me.* (Psal. 119.) *Miserere mei Deus secundū magnam misericordiā tuā. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* (Psalm. 50.) Neque eo contentus sacerdotem aduocabit, crimen confitebitur, pœnitentiam recipiet, & eo modo tandem ad gratiam & misericordiam perueniet.

Dic mihi sceleste, quis te modo cogit confiteri, nisi tormentum, nisi tribulatio? Eras antea tam superbus, tam arrogans, tam obstinatus, & confiteri nolebas, id, quod eras: tunc si quis dixisset, non esse te optimum & sapientissimum omnium hominum, eum tu viuum deuorare voluisses. Quid igitur Deus fecit? Quæstionibus te admouit, misit tortorem, qui tormentis à te confessionem extorqueret. Et qua de causa extorqueret? vt confitentem ageret in crucem? Minime vero, Non est Deus noster, vt prætores mundi: illi reum, si confiteatur, occidunt, si neget, absoluunt. At contra Deus, si confitearis, absoluit: si neges, occidit. O suauissimum & amantissimum nostri generis Deum, qui non alia de causa nos flagellat, quā vt à morte peccatorum ad veram vitam redire nos cogat. Itaque ad hunc modum per tribulationem ad veniam peccatorum, & misericordiam peruenitur, quod quidem tantum beneficium est, quantum mens humana cogitando assequi non potest. Quis enim vnquā sapiet, quam graue malum sit peccatum? Quis tibi vnquā explicabit quid supplicii merearis, (*Grauitas peccati.*) cum Deum à domo tua, anima tua violenter expellis? Si horrendum est facinus à seruis proditorib. Regem ab ipsa sua Regia deturbari, si flagitiū atrocissimū sponsū à sponsa propter adulteri amorem eiici de thalamo, si impietas inaudita patrem & matrem propria domo à filiis excludi, quo nomine scelus illud appellabimus, quo tu tantulus homuncio; tu vnus de terræ vermiculis, Deū, cui plus multo, quam Regi, quam sponso, quam patri & matri debes, de domo illa expellis, quam ipse suis manibus fabricauit, suo sanguine instaurauit, suo baptismate consecrauit? Magnum igitur est pretium, magna vtilitas tribulationis, quæ à scelere tam immani atq; atroci animum purgat.

Quid præterea tribulatio facit? Minuit cruciatum, quem post hanc vitam in purgatorio luere deberemus. (*Tribulatio minuit purgatoris pœnas.*) Accipe similitudinem. Si duo socii tabernam simul ingrediantur, & vterque vsque ad satietatem comedat, & bibat, deinde ad vesperam cum est hora soluendi alter clam inde se subducens, deserat sodalem suum, num is qui solus manet, totum soluere non cogetur? Cogetur sane, etiamsi pallium in taberna relinquere deberet: sic etiam, Auditores, animus & corpus socii quidam sunt, simul ingrediuntur tabernam huius mundi, simul comedunt & bibunt: & quāquā animus superbiendo, corpus luxuriando peccant, simul tamē debitū peccatorum contrahunt: verū mortis vespera adueniente, cum iam est hora soluendi, alter sociorum, corpus videlicet deserit sodalem suum atque ab eo fugiens sub terrā in sepulchro se abscondit: porro animus solus rapitur continuo ad carcerē, & vincula purgatorii, ibiq; seuerissime excipitur & flagellatur, nec ante dimittitur quā & pro se, & pro socio vsq; ad vltimum quadrantem satisfecerit. Ne igitur nobis id contingat; quid facit Deus? Tribulationem aliquam permitit super nos venire, quæ corpus cogat, etiā si nolit soluere partē suam antequā ab animo per mortē separetur. Quod vero Deus ita cogat, magnū est sane beneficiū: Nam omnino debita soluenda sunt. Non est quod quisquam se decipiat. Sordes multas contraxisti? Purgari debes. Comedisti & bibisti? Soluere debes.

Cum

Cum delectatione peccaſti? cum dolore puniri debes. Quod ſi hic, dum viuis, neque tribulationes oblatas à Deo libenter admittis, neque per caſtigationem vllam, ac præſertim ieiuniorum & eleemoſynarum aſſumis, nihil dubites in purgatorio omnem pœnam, quam debes, exactiſſime te perſoluturum. Cur enim putas paulo ante diem vltimi iudici futuram magnam illam
Marc.13. tribulationem, quam Dominus tanto ante
Iren. lib. 5. circa finem prædixit, qualis non fuit ab initio mundi, neque poſtea erit, niſi vt exponit D. Irenæus, vt omnes electi, qui tunc in viuis erunt, perfecte purgati, ſtatim poſt iudicium ad cœlum euolare poſſint? Neque enim poſt eum diem amplius erit vel tempus vel locus purgatorij. Quare cum euadere non poſſis, quin ſoluas alicubi, quanto melius atque vtilius tibi eſt, vt caro partem ſuam hic ſoluat, quam vt in purgatorio ſumma tota exigatur, ab anima? Præſertim cum ſine vlla comparatione mitius ac remiſſius cum debitoribus agatur in hoc ſæculo, quã in futuro. Sicut enim noſtri mercatores multo vilius merces ſuas vendunt, ſi prompta & parata pecunia numeretur, quam ſi in longum tempus ſolutio differatur: ita quoque & Deus multo clementius agit, ſi hic, dum viuimus: alacriter patiendo ſatisfacere velis, quam ſi poſt obitum in futurum ſeculum differas ſolutionem.

Tribulatio purgat. Sed iam tertium modum & poſtremum videamus, quo tribulatio purgat. Quid igitur eſt tribulatio? Pharmacum ſaluberrimum quod præſeruat à malo peccati. Nam qui rebus omnibus abundant: qui ſemper fruuntur pace, qui nihil moleſtiarum habent, totos ſe deſidiæ atque otio dedunt.
Deut.22. *Multam vero malitiam docuit otioſitas*, inquit Eccleſiaſticus. Et Moyſes: *Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit: impinguatus, dilatatus, incraſſatus dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo.* Et Pro-
Ezech. 16. pheta Ezechiel: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundan-*
Iud.3. *tia, & otium ipſius, & filiorum eius.* Hinc in lib. Iud. aperte legis, nunquam voluiſſe Deum Chananæos omnino deleri, ne ſi filiis Iſrael bella Ethnicorum deeſſent, otio diffluere, atque ad omnia vitia declinare inciperent. Dubitabant olim Romani, num expediret delere Carthaginem: Scipio Naſica, qui vnus ex Senatu optimus iudicatus erat, contendebat non expedire, ne terrore illius æmulæ ciuitatis ſublato iuuentus Romana, nimis pinguis, nimis ſecura, atque otioſa fieret: & inde innumera flagitia atque ſcelera in vrbem irruerent, quæ plus Rom. imperio, quam omnia externa bella nocerent. Nec eum ſententia fefellit, reipſa probatum eſt, quam verum diceret. Nam *Aug. lib. 1. de ciu. c. 30.* cum Senatus (vt B. Aug. notat) Catonis potius, qui contrarium ſuadebat, quã Scipionis ſequi voluiſſet conſilium, deleta Carthagine, magno terrore vrbis Romanæ depulſo atque extincto, tanta de rebus proſperis orta mala ſubſecuta ſunt, tam atrocia bella inteſtina, tam ſæuæ cruentæque ſeditiones, tantus proſcriptionum ac rapinarum furor, vt Romani plura & crudeliora paterentur à ciuibus, quam vnquam metuere potuiſſent ab hoſtibus. Quid igitur tribulatio facit? Continet homines in officio, excitat homines torpentes, occupat vigilantes, excludit otium, luxuriam, deſidiam, ſecuritatem. At quomodo id facit? Nempe cohibendo ac debilitando belluam
Tres fontes malorũ omnium. iſtam immanem, quam intus habemus, quæ dicitur concupiſcentia, quæ mater eſt omnium flagitiorum, & quaſi hydra quædam trium capitum, vel alter Cerberus infernalis. Quæ ſunt tria illa capita? Apoſt. Ioan. in ſua epiſtola nos docebit: *Omne quod eſt in*
1. Ioan. 2. *mundo*, inquit, *concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ.* Iſta tria ſunt capita, tres radices, tres fontes vitiorum. A concupiſcentia carnis oriuntur crapulæ, ebrietates, fornicationes, adulteria, & his ſimilia. A concupiſcentia oculorum quæ alio nomine dicitur auaritia, naſcuntur furta, rapinæ, vſuræ, lites, contentiones, & ille amor immoderatus ſemper coniungendi domos ad domos, agros ad agros, beneficia ad beneficia, pecunias ad pecunias. A ſuperbia vitæ exiſtit ambitio, ſimonia, conuitia, contumelia, homicidia, certamina ſingularia, multitudo
Sed tribulatione obſtruuntur. equorum, & ſeruorum, denique pompæ & vanitates innumeræ. Aduerſus hanc hydrã & Cerberum iſtum mittit Deus tribulatio-

nes.

nes: contra carnis concupiscentiam ægritudines, contra concupiscentiam oculorum paupertatem: contra superbiam vitæ notas ignominiæ sempiternas. Ita sapientissimus & nostri amantissimus Deus pugnat pro nobis contra inimicum nostrum, quem nos domare & coercere nunquam possemus.

Tribulatio à malo præseruat.

Disce igitur, O homo, disce aliquando bonitatē, & Dei sapientiā. Tu dicis, Ego nemini sum molestus: studeo rebus meis, adiuuo cæteros quantum possum, nihil ago mali: cur ergo tribulationibus flagellor? Cur mihi inuertitur domus? diripiuntur fortunæ dissipantur liberi? Cur ego modo capitis modo stomachi, modo dentium dolorem patior? Nimirum, quia præseruari debes à morbo peccati. Diligit te Dominus Deus tuus, & quia videt in te licet bonę sis voluntatis, adhuc tamen Hydram concupiscentiæ viuere, eam tribulationibus domare, ac debilitare cupit. Nunquid tu melior Apostolo Paulo? At ille vir tantus, tam intimus amicus Dei, nonne alicubi ait? *Scio quod non habitat in me*, id est, in carne mea, *bonum*? Agnoscebat videlicet Hydram, agnoscebat Cerebrum tricipitem intus in pectore semper mordentem, & latrantem, & idcirco non contentus tribulationibus, quas patiebatur ab aliis, ipse etiam carnem suam affligebat: *Ego*, inquit, *castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Cum igitur omnes post Adæ peccatum ægroti simus, morbo isto concupiscentiæ omnes laboremus, cur molestum nobis esse debet, si medicus noster Deus tanquam ægros, non tanquam sanos in hoc mundo nos gubernat, & pro morbi varietate varia pharmaca tribulationum sumere nos iubet? Certe vt magnus Basilius ait: *Nemo medicum corporis sui vnquā reprehendit, quod venam secarit, vel carnem adusserit, vel inediā instituerit, vel amaram potionem sumere præceperit, sed laudauit potius tanquam doctum & sapientem & gratias agit, ac pecunias obtulit: quia satis intelligunt omnes, medicum non cum ægroto, sed cum morbo pro ægroto bellum gerere.*

Rom. 7.

1. Cor. 9.

Basil. Orat. Quod Deus non est autor malorum.

Ad eundem igitur modum, Auditores, & nos, si sapimus, agemus cum Domino Deo nostro, qui est medicus animarum longe optimus & doctissimus, & non cum homine, sed cum peccato suis tribulationib. pugnat: non solum eius prouidentiam non arguemus, sed etiam ei gratias debitas agemus. Nec tantum de ipso medico non conqueremur, sed neque de instrumentis, quibus ad salutem nostram vti voluit. Nunquam prudentes ægros dicere audimus, Medicus placet, sed ferrum, quo vtitur, non placet. Quis enim melius nouit, quo instrumento sit vtendum, quam ipse medicus, qui illo vti debet? Quare nos quoq; si Deus nobis medicus placet, vt placere debet, si medendi artem, qua vtitur, non possumus non probare, etiam de instrumentis, de hominibus, quibus nos tribulat, conqueri non debemus, ne Deum docere atque instruere, quæ summa est insania, velle videamur.

PARS SECVNDA.

QVemadmodum tribulatio hominem purget, qui erat primus eius fructus, cum forte in bonā terram cadit, hactenus exposuimus: sequitur, vt alios duos fructus persequar, qui ad illustrationem & perfectionem pertinent. Ac primum quidem, vt ab illustratione incipiamus, tribulatio mihi persimilis esse videtur felli, quo Tobiæ oculos ab angelo Raphaele curatos esse nouimus. Poterat enim Angelus Sanctus multis aliis rebus, vel etiam sine vllis rebus tanquam minister omnipotentis Dei Tob. oculos restituere, sed voluit felle, quod est amarissimum, & felle piscis, qui salsum elementum incolit, id facere, vt nobis fructum atque vtilitatem tribulationis ostenderet, quæ quamuis amara, quamuis salsa quamuis in mari turbulento huius sæculi oriatur; tamen si recte vtamur, non parū luminis internis oculis adferre potest. Aptissime quoque in Apocalypsi eadem tribulatio collyrio comparari mihi videtur. *Collyrio*, inquit, Dominus, *inunge oculos tuos, vt videas: Ego quos amo, arguo, & castigo.* Collyrium enim ex pulueribus quibusdam efficitur, qui rodunt & consumunt prauos humores, qui in oculis interdum existere solent. Tribulatio autem simili quodam

Apoc. 5. Item Collyrio.

modo inanes non humores, sed amores atque affectus rodit, qui mirum in modum oculos mentis impediunt, ne rectũ & bonũ videre, ac iudicare possint. Homines enim, quod etiam Philosophus vidit & docuit, vt affecti sunt ipsi ita plerumque de rebus iudicant. Quid ergo Dominus ait? Tu inquit, non bene vides, prauos humores habes in oculis, sine adhiberi tibi collyrium tribulationis vt videas. Ac ne forte dubitares eum de tribulationis medicamento loqui, statim subiungit, *Ego enim, quos amo, arguo & castigo.* Postremo, tribulatio terra illa deserta & solitudo est, de qua loquitur Dominus per Ozee, *Ecce ego ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius.* Quæ est hæc solitudo, nisi tribulatio? Siquidem tempore felici multi numerantur amici: si diuitiis & honoribus affluas, turba sodalium & adulatorum nunquã te relinquit: & Deus quidem vellet tibi de negotio salutis tuæ aliquid loqui, sed audientiam obtinere non potest. Quid igitur ait? Deponit potentes de sede, de diuite pauperem, de claro obscurum facit, ita recedentibus falsis amicis derelinqueris solus, ita cultor atque habitator efficeris solitudinis, & tum venit Deus, & loquitur ad cor tuum, & luce sapientiæ suæ interiores oculos tuos totos illustrat.

Item solitudo.

Ozee 2.

Sed quid illud est, quod tribulatio videre facit? Non est vnum aliquid, sed multa & varia: nimirum ea quæ sunt infra te, quæ supra te, quæ circum te, atque ad vltimum etiam teipsum, Magna sane lux, magna eruditio, quam domina magistra nostra tribulatio adfert. Quæ sunt ea, quæ iacent infra nos? Primum inferi, deinde res omnes corporales. Nos enim, qui animo & corpore prædíti sumus, quasi medium locum incolimus, inter corporum & spirituum regiones, & omnia corpora cernimus infra nos, omnes spiritus supra nos. Atque inferos quidem ex tribulatione facile cognoscimus: nam cum aliquo dentium, vel capitis, vel stomachi dolore laboramus, tunc dicimus, si tantulus dolor ita cruciat, quid faciet ignis gehennæ? Si modo vna tantum parte corporis dolemus, & breui sanitatem speramus, & tot remedia, tot solatia, tot consolatores habemus, & tamen vix dolorẽ toleramus, quid erit apud inferos toto corpore, & animo torqueri, & finem nullum exspectare, & nullum remedium, nullum solatium, nullum consolatorem habere? Vere igitur clamat Isaias. *Quis poterit habitare de vobis cum igna deuorante? Aut quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Verum non inferos solum, sed etiã res corporeas tribulatio cognoscere facit. Siquidem in cognitione & æstimatione corporalium rerum duobus contrariis modis decipimur. Quidam res istas corporeas, vt opes, vt sanitatem, cum habent, non plane cognoscunt, neque tanti faciunt, quanti deberent, nec vnquam cogitant, vnde eæ ad nos veniant, quis eas conseruare & augere, imminuere etiam & auferre possit: atque idcirco neque Deo gratias agunt, & facile pecunias suas profundunt: facilius etiam nimis comedendo, nimis bibendo, nimis ludendo variorum morborum periculo se exponunt: at cum tribulatio adest, cũ inopia premi incipiunt, tunc discunt, quam pulchra virtus sit parsimonia: & cum aliquo morbo laborant, tunc dicunt: O quam suaue & dulce est, bene valere! O quam præclarum Dei donum est sanitas! O qui fruuntur tam excellenti bono, quanto iure agere gratias Deo auctori deberent: Atque idem de pace, de fortunis, de aliis rebus generis eiusdem dictum esse intelligatur. Omnia n. melius absentia, quã præsentia cognoscuntur, atque æstimantur. Quidam alii sunt, qui ad alterum extremum declinantes, multo pluris ista faciunt, quam reuera facienda sint. Nam cum sint fragilia, & caduca, & sine vllo dubio casura, & peritura, tamen non minus eis adhærent, quam si forent sempiterna: nõ minus eis seruiunt, quam si dii quidam vel idola essent. Quo circa non immerito Apostolus auaritiam idolorum seruitutem nominauit: & de quibusdam ait, *Quorum Deus venter est, quorum finis interitus, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* At cũ adest magistra tribulatio, & illi omnia, quæ magno labore & sudore multis annis sibi comparauerant aliquando in puncto temporis amittunt, tunc dicunt, O quam eramus nos insipientes, qui vanitatem non credebamus

Plurima ante tribulationem non visa, postea videmus.

Isai. 13.

Multi dũ bonis affluunt, ea non æstimant.

Alii pluris æquo ea curant.

Galat. 5.

Philip. 3.

mus esse vanitatem, & res caducas nunquam casuras, res fragiles nunquam frangendas: nunc intelligimus, non aurum esse omne quod lucet, neq; quanti ista temporalia æstimanda, quanti venduntur atque emuntur in nundinis stultorum. Præclare sane Auditores, Gregorius Theologus. *Nihil*, inquit, *in rebus humanis stabile est, nihil quod in eodem statu semper maneat: sed circulus quidem res nostras circumrotat, & varias sæpe fert mutationes, nonnunquam in die vno, frequenter in hora: ac ventis potius credendum est instabilibus, nec non vestigiis nauis per mare curentis, nocturnisque somniis fallacibus, & iis quoque quæ pueri ludentes in arena fingunt, quam prosperitati humanæ.* Hæc ille. At quotusquisque est, qui ista in prosperitate nouerit, & è contra quotusquisque est, qui ista in tribulatione non nouerit? Noui ego viros clarissimos, opulentissimos, florentissimosque intra paucos menses exutos honoribus, spoliatos facultatibus, in vincula coniectos, & tandem cum ignominia vltimo supplicio affectos, qui tamen adeo multum ex tribulatione profecerunt, ita mundum & eius inanissimas & mendacissimas voluptates contemnere didicerunt, ita sancte, ita pie, ita religiose diem extremum clauserunt, vt admirabile esset. Tanta igitur, Auditores, est vtilitas tribulationis.

Greg. Naz. Orat. de curapauperũ.

Tribulatio ad superna oculos eleuat.

Sed quid præterea tribulatio videre facit? Id quod est supra nos, nempe Deum, angelos sanctos, qui simul viuunt cum Deo & regnant. Nam tempore prosperitatis facile Deum, & sanctos obliuiscimur: at cum tribulatio aliqua forte ingruerit, si in mari vento sæuiente iactamur, vel hostes à tergo insequentes videamus, si fulmina cadere de cœlo, si terram sub pedibus concuti, si ardere, si ruere domum, tunc inuocatur Deus, tunc sanctorum agnoscitur patrociniũ; tunc breues sunt litaniæ, nullus sanctorum negligitur, euoluitur calendarium totum. De populo Hebræorum legimus in Exodo, nec non in libris Iudicum, & Regum, tempore pacis & prosperitatis sæpe vel aureos vitulos, vel Baalim & Astaroth, vel alia gentium idola pro Deo adorasse: tempore vero tribulationis semper idolis contemptis ad vnius veri Dei numen confugisse. Hinc enim sunt illæ voces sancti Dauid, *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Et rursum, *Cum occideret eos quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.* Scribit quoq; Lactantius, ipsos idololatras, qui tempore prosperitatis alacres currunt ad simulachra iis libant, iis sacrificant, ea coronant, tempore tribulationis non Iouem, aut Martem, non idola vlla inuocare, sed oculos, ac manus ad cœlum tollere, vnum Deum obtestari, atque ab eius diuino atque vnico munere misericordiam & veniam implorarare. At vbi relinquimus impium illum apostatam, Christiq; hostem atrocissimum Iulianus? Is enim, vt Greg. Theol. scribit, cum aliquando in adytum multis inaccessum & horrendum cum suis necromanticis dæmones consulturus descendisset, & iam sonitus quosdam insuetos audiret, nec non teterrimos odores sentiret, ac ignea quædam spectra & phantasmata videret, re inexspectata vehementer percussus, subito ad signum crucis, Christianorum clypeum confugit, & eum sibi adiutorem fecit, quem persequebatur. Præualuit signum crucis, euanescunt spectra, dæmones superantur, soluuntur timores. Quid inde? vt se Iulianus collegit, rursum animatur, rursum dæmones aduocantur: sed verum etiam redeunt spectra, iterum timores, denuoque signum repetitur, denuo dæmones compescũtur. Ita igitur, Auditores, illustrat tribulatio, vt etiam cœcos, etiam Ethnicos, etiam idololatras, etiam Dei iuratos hostes, etiã homines profligatissimos sursum aspicere, & verum ac solum Dei nostri numen agnoscere faciat.

Psal. 82.
Psalm. 77.
Lact. init. l. de orig. errorum.
Greg. Naz. Orat. 1. in Iulianum.

Veniamus ad ea, quæ circa nos sunt, ad homines videlicet cæteros, ad fraters, ad proximos nostros, num tribulatio docet amicos veros à falsis, homines probos ab improbis separare? Et quidem optime & facillime. Pulchre enim Tertullianus tribulationem comparat paleæ, quæ in area purgat frumenta. Quando prosperitate frueris, & tanquam in area quietus iaces multæ paleæ amicorũ tibi adhærent, multi gnatones se tibi adiungunt. At si palea tribulatio-

Tribulatio nobis veros amicos ostendit.
Tert. init. lib. de fuga.

nis te agitare, & sursum proiicere, ac iactare incipiat, statim paleæ recedunt, & tu solus in aream redis. Neque solum tribulatione docente amicos tuos falsos à veris cognoscis, sed etiam amicos Dei falsos à veris discernis. Nam vt idem eodem loco docet Tertullianus, persimilis est tribulatio scalæ, quam vidit Patriarcha Iacob, per quam angeli quidam ascendebant, quidam descendebant: Sic enim & in tribulatione veri Dei serui semper magis ac magis per patientiam ad Deum ascendunt: amici vero mundi, qui pati non didicerunt, semper magis ac magis ad inferos per impatientiam suã descendunt. Nec dissimilis est tribulatio torculari, in quo oleum secernitur ab amurca, & fornaci, in qua aurum, & plumbum, & cætera metalla, qualia sunt, apparent, vt B. Augustinus eleganter docet.

Gen. 28.

Aug. l. 1. *de ciu. c.* 8.

Imo nos ipsos nobis.

Sed quid postremo tribulatio videre facit? Teipsum quid sis, quid valeas, quid possis per te, quid possis cum Deo. Quid homo per seipsum potest? Nihil, *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis*, inquit Apostolus. Quid potest cũ Deo? Omnia. *Omnia possum*, inquit idem Doctor, *in eo, qui me confortat*. At hoc totum nunquam melius, quam in tribulatione cognoscimus. Nam sæpe multa putamus nos posse: proponimus, promittimus, vouemus ieiunia, peregrinationes, opera cætera: verum ad primam tentationem prosternimur, & veniente Iubilæo oportet statim vota commutari. Recte igitur S. Ieremias, *Ego* inquit, *vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius*. Tempore tribulationis inopiam nostram pulverem nostrum, nihilum nostrum agnoscimus: è contra quoque antequam tribulatio adsit, aliquando trepidamus, animum despondemus, nihil ferre nos posse putamus, & tamen in ipsa tribulatione Domino adiuuante ita nos gerimus, vt nosipsi miremur tam facile nos ferre ea, quæ ante grauissima atque intolerabilia videbantur. Itaque & nihil per nos possumus, & omnia possumus cum Deo, & hoc nihil melius quam tribulatio docet. Atque hæc quidem de secundo fructu.

2. Cor. 3.

Philip. 4.

Thren. 3.

De tertio & postremo quanquam multa dicenda fuissent; quia temporis angustiis premor, dicam solum tria verba, & finem faciam. Tertius igitur fructus tribulationis est perficere. Quid est id, in quo potissimum perfectio hnmana consistit? Charitas. Interrogate, si placet, Apostolum Paulum: Quæ est legis plenitudo? Charitas. Quis finis præcepti? Charitas. Quod est vinculum perfectionis? Eadem Charitas. Quid iam tribulatio facit? Prouocat hominem, atque impellit, vel si vultis eam compellit & cogit ad amorem Dei: felix necessitas, quæ ad meliora compellit. Vidistis aliquando fabros, qui vt ferrum celerius calefaciant, modicum aquæ spargunt super ignem: non enim aqua illa ignem extinguit, sed per antiperistasim, vt Philosophi loquuntur, magis accendit. Ita quoque in te ignis charitatis, quo diligis Deum, quoniam enim ille ignis ad multa alia se extendit, ad vxorem, ad liberos, ad opes, ad honores, propterea exiguus ac debilis est, nec multum feruet circa Deum: quid igitur faber noster ille sapientissimus, qui cœlum & terram fabricauit, quid ille facit? Spargit aquam tribulationis, aufert vxorem, tollit è medio liberos, spoliat opibus, exuit honoribus. Quamobrem? vt ignis charitatis contrahat vires suas, colligat se totum circa centrum vbi est Deus, ibique vehementer ardeat atque ferueat. Vidistis etiam aliquando prudentes nutrices, quæ vt infantes à lacte auocare, atque ad solidos cibos prouocare possint, aliquid absynthii ponunt super capita mamillarum: sic etiam Deus spargit amaritudines varias super mamillas carnalium voluptatum, vt aliquando tandem ablactemur, & solidum iustitiæ cibum, cibum sapientiæ, cibum charitatis, cibum omnis virtutis & perfectionis quæramus. Vidistis postremo sapientes venatores atque aucupes, qui sæpe canes & accipitres suos ieiunare cogunt, vt libentius postea ad prædam capiendam accurrant. Vidistis eqtes & aurigas, qui equos suos modo calcarib. feriunt, modo fustibus tundunt, modo clamorib. terrent: nũ vt occidant? Nequaquam, sed vt magis excitent ad ambulandum: ita Deus, Auditores, modo cogit nos ieiunare, modo pungit, modo flagellat, vt non hæreamus in via &

Tertius fructus tribulationis perficere.

Rom. 13.

1. *Tim.* 1.

Coloss. 3.

via longa & periculosa, via plena insidiarum & laqueorum, sed curramus, transeamus celeriter, apprehendamus vitam æternam. Ibi tempus & locus erit quiescendi, quando ad nos malum non accedet, & flagellum non appropinquabit tabernaculo nostro. Interim væ illis, qui obliuiscuntur esse se filios Adæ. Væ illis, qui sibi paradisum faciunt in hoc mundo. Væ illis, qui otiari volunt & quiescere, dum tempus est currendi & laborandi? Tunc demum se deceptos inuenient, cum errorē suum emendare non poterunt. Quare, Auditores, si sapientius agere, & nobis vtilius consulere volumus, intelligamus fructum tribulationum, conueniamus cum Domino Deo nostro, si pungit, curramus, si flagellat, incitemur. Ita facile & celeriter ad vitam perueniemus æternam, ipso adiuuante, qui est benedictus in secula. Amen.

Psalm. 90.

CONCIO V.

DE TRIBVLATIONE.

Habita Louanij Dominica quarta Quadragesimæ, Anno 1574.

ETSI plerique Sanctorum, Auditores optimi, non sine multis variisque tribulationibus vitam in hoc mundo duxerint, tamen non defuerunt etiam, qui vel magnis opibus abundarent, vel summis honoribus clarerent, vel bella feliciter gererēt, & multis magnisque victoriis Dei beneficio potirentur. Etenim si volueritis ad sacras diuinasque historias cogitationem paulisper conuertere, & ad memoriam reuocare, inuenietis primo magnum illum Abrahamū, non tam Patriarcham & Prophetam, quam Patriarcharum & Prophetarum omnium patrem, virum integerrimum & sanctissimum, adeoque eximium Dei cultorem, atque amicum, vt Dominus cœli & terræ singulari quadam ratione Deus Abraham nominari voluerit, qui nihilominus vsq; adeo diues auri atque argenti, armentorum & gregum, seruorum, & ancillarum fuit, vt Scriptura diuina teste, vix eum terra capere posset: aliquando etiam cum seruis & pastoribus suis, quatuor potentissimos Reges, qui simul copias suas coniunxerant, vno prælio superaret. Inuenietis deinde Patriarcham Iacob, qui cum solus ad Laban affinem suum profectus esset, post paucos annos ditissimus rediit, nec vnquā ei technæ & fraudes Laban domino ipsum gubernante & protegente nocere potuerūt. Quid de Ioseph viro castissimo atque optimo dicemus? Scriptura diuina ait, *Erat in cunctis prospere agens*, & à Rege Pharaone toti Ægypto præpositus, non tam œconomus aut Prorex, quam a'ter Pharao videbatur. Omitto de Dauid, de Salomone, de Iosia, de Ezechia, de Machabæis, de aliis multis dicere, qui & viri sancti, Deique amici, & simul Reges & Principes ditissimi, potentissimique fuerunt. Veniamus ad Ecclesiam Christianorum. An est quisquam, qui de gloria & prosperitate Magni Constantini nunquam audierit? *Quem*, vt B. Augustini verbis vtar, *tantis terrenis impleuit muneribus Deus, quanta optare nullus auderet.* Quis ignorat, vel in Eusebio Cæsariensi aliquando nō legit, quanto miraculo is Maxentium Tyrannum sine vlla suorum strage superauerit? Iam vero Theodosius senior optimus, & sanctissimus Imperator, vt Theodoretus scribit, primum Gothos in Thracia, deinde Maximum & Eugenium Tyrannos in Galliis cum paruo exercitu tribus præliis, orando potius, quā pugnando debellauit. Theodosius iunior, vt Socrates auctor est, Persas & Saracenos, nec non Tyrannum quendam nomine Ioannem, non tam hominibus, quā Angelis pugnantibus vicit. Honorius Theodosii senioris filius, vt B. Augustinus refert, copias innumerabiles Gothorum in media Italia, tanta felicitate ac celeritate deleuit, vt ne vno quidem militum Romanorum, non dicam extincto, sed nec vulnerato, supra centum millia Gothorum vna die ceciderint, & simul Rex ipse Gothus & liberi capti, necatique fuerint. Porro Caroli magni pietas & religio, & simul potentia, gloria, & opes, ac victoria notiora sunt omnibus, quam vt à mene-

Quidam sancti in hac vita prospere vixerunt.

Genes. 13. & 14.

Gen. 30. 31.

Genes. 39.

Aug. lib. 3. de ciuit. cap. 25.

Euseb. lib. 9. Hist.

Theod. lib. 5. Hist.

Socrat. lib. 7. Hist.

Aug. lib. 5. de ciu. c. 23.

me necesse sit narrari. Eiusmodi vero præclaras diuinasque victorias, tam veteres, quam recentes prope innumeras proferre facillimum mihi esset: si locus & tempus postularent. Sed pauca ista, quæ diximus, satis ostendunt id, quod nobis propositum erat, non solum res aduersas, sed etiam prosperas bonis & malis in hoc mundo esse communes, præsertim cum non ignoremus: non qualescunq; Christianos, sed excellentissimos atq; in Diuorum numerum relatos, aliquando maximorum regnorum gubernacula tenuisse, qualis in Gallia Ludouicus, in Anglia Eduardus, in Germania Henricus, in Bohemia Wenceslaus, in Hungaria Stephanus fuit.

Cur Deus bonos interdum florere velit.

Quare cum oratione superiore exposuerimus, quo fructu Prouidentia Dei probos ac pios homines vexari sæpenumero patiatur, nunc illud explicandum superest, ad quem finem eadem prouidentia Dei, temporali prosperitate seruos atque amicos suos aliquando florere velit. Ac mihi quidem præcipuæ huius rei causæ quinque esse videntur. Primum enim se rerum omnium summum rectorem ac moderatorem esse Deus ostendere, & simul Manichæorum, & Apostolicorum errores refellere voluisse videtur. Quid Manichæi docebant? Omnia corpora esse mala, & non à Deo, sed à Diabolo, qui princeps tenebrarum, & Deus huius seculi in Scripturis dicitur, dispensari. Grauis & perniciosus error, sed qui nullo negotio de Scripturis sanctis confutatur. Ac vt cætera prætermittam, audi, quid sanctus Daniel dicat: *Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex, regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus in regno hominum, & cuicunque voluerit, det illud.* Verum non alia ratione Deus melius & facilius errorem istum euertit, quam cum regna & opes terrenas seruis atque amicis suis largitur. Nam si princeps tenebrarum mundum hunc inferiorem gubernaret, vnde seruis Dei regna & imperia? Num draco ille teterrimus hostes suos prouinciis suis præficeret? Et opes terrenæ per se malæ & perniciosæ essent, num eas Deus amicis suis, quos tam vehementer diligit, largiretur?

Error Manichæorũ refutatur.

Dan. 4.

Secundus error veterum quorundam hæreticorum fuit, qui vt D. Augustinus refert, affirmabant, non licere Christianis proprias opes & facultates possidere, neque posse eos saluos fieri, qui more Apostolorum & religiosorum pauperes non essent. Itaque ea, quæ Christi Ecclesia semper intellexit, esse consilia, ipsi præcepta esse voluerunt, atq; idcirco sectatores suos specioso nomine Apostolicos nominauerunt. Tale aliquid Apostata quoque Iulianus, vel sentiebat, vel certe, vt erat versutus & callidus, sentire se simulabat. Scribit enim Gregorius Nazianzenus, tulisse eum leges; ne liceret Christianis gerere magistratus, neque vlla ratione se defendere, etiamsi spoliarentur, cæderentur, si de vrbibus eiicerentur, si plusquam tyrannice opprimerentur. Causam vero huius legis reddidisse, vt Christianos cogeret, velinuitos Euangelium obseruare, vbi scriptum esse dicebat, ne iudicaremus, ne gladium portaremus, ne proprium aliquid possideremus, vt pallium auferenti etiam tunicam daremus, vt vnam maxillam ferienti alteram continuo præberemus: denique vt omnia præsentia, tanquam si non essent, pro nihilo duceremus. Quid igitur Deus facit? Euehit aliquando veros & fideles amicos suos ad magistratus, ad regna, ad imperia, vult eos magnas opes possidere atque administrare, vt omnes intelligant, non esse ista prohibita atque interdicta Christianis; & quod si quidam vel etiam multi diuites ad inferos damnantur, id non eo fieri, quod malum sit possidere diuitias, sed quod ipsi nesciant vti diuitiis, nec tam ipsi opes possideant, quam ab opibus tanquam mancipia vilissima possideantur. Alioqui enim quo pacto Abraham & Dauid, & Tobias, & B. Gregorius, B. Ludouicus, B. Eduardus, aliique tam multi sanctissimi viri, qui diuites fuerunt, in cœlum ascendissent, si nullis diuitibus cœlum pateret? Quare sicut in cœtu symphoniacorum ille commendatur, qui bene canit, siue acuta voce, siue graui vti debeat, id enim parum refert: ille autem vituperatur: qui male canit, quacunq;

Aug. de hæres. cap. 40.

Error Apostolicorum reijcitur.

Nazian. Orat. 1. in Iulianum.

Diuitias possidere non est malum, sed ab illis possideri.

tan-

tandem voce vti necesse sit: ad eundem modum illos Deus probat, & laudat, & sempiternis præmiis honorat, qui in suo statu, quicunque ille sit, siue altus, siue humilis, siue clarus, siue obscurus, bene se gerunt: illos arguit & vituperat, & perpetuis afficit suppliciis, qui in suo statu, quicunque ille sit, malè se gerunt. Itaque non diuitiæ, sed vsus malus diuitiarum Christianis hominibus prohibitus est. Iam quarta ratio est, vt etiam Deus in hoc mundo ostendat, quanta beneuolentia seruos & filios suos prosequatur, & quantam prosperitatem omnibus largiretur, si ita expediret, & quanta sit illa gloria atque felicitas, qua tempore suo omnes donabit. Hic igitur est fructus prosperitatis sanctorum, vt intelligant homines, Deum vsque adeo amicos suos diligere, vt etiam res minimæ ac vilissimæ ipsorum ei curæ sint. *Nolite tangere Christos meos*, ait per os Dauid: & per Zachariam, *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei*. Quod si non semper seruos suos liberat à tribulationibus, id facit, quia nouit eorum saluti non expedire, id quod pulcherrima elegantissimaque similitudine Boetius illustrat. Si medicus, inquit, ægrotos duos simul inuisat, & vni amarissimam potionem dari iubeat, alterum, quem forte longa ægritudine fractum ac debilitatum videt, optimis carnibus, & vino refici præcipiat, quis eum reprehendere audebit? Et si prior ille æger diceret, cur ita mecum iniuste agis, O Medice? Quid ego tibi nocui, vt mihi vinum & carnem dari prohibeas, & præterea amarissimo isto pharmaco me vexes, cum tamen socium meum in deliciis esse velis? Nonne optimo iure Medicus responderet? Quid mea interest, quid tu sumas? Ego tam libenter optima & dulcissima quæque te sumere permitterem, quam illum, sed aliud morbus tuus, aliud illius requirit: & si te vino & carnibus alerem, sicut illum, te non curarem, sed occiderem. Itaque non minori beneuolentia tibi amarum pharmacum, quam illi suauissimum vinum dari iubeo. Pari ratione Deus, qui languores nostros, & morborum varietatem optime cognoscit, non ex odio, aut inuidentia, sed ex arte, ex prouidentia, ex vera & perfecta charitate alios seruorum suorum temporali prosperitate tanquam vino & carnibus recreat, alios quorum contrariam ægritudinem esse cernit, pharmaco paupertatis, & tribulationis purgat: sed tamen tempore suo cum ad patriam nostram cælestem peruenerimus, tunc omnes simul amicos & filios suos æterna prosperitate consolabitur. Ea vero quanta futura sit, ex iis bonis, quæ hic in terris sanctis hominibus quandoque donat, facile si non intelligere, saltem coniectare & suspicari possumus. Si enim in hoc stabulo, vbi cum belluis habitamus, & quo non, vt deliciis fruamur, venimus, sed vt pœnitentiam delictorum agamus, & tanquam rei læsæ Maiestatis ad metalla damnati sumus, homo enim ad laborem nascitur, sicut auis ad volandum, tamen Deus tot commodis seruos suos abundare voluit: quid quæso sperandum est, nobis in cœlo, in patria, in regno, in ipsa domo patris nostri esse paratum: Magnus igitur fructus est prosperitatis sanctorum, quæ vt diuinum in nos amorem tam luculenter ostendit, & animos nostros erigit ad bona maxima & sempiterna firma fide, & spe desideranda.

Psal. 104.
Zach. 2.
Boet. lib. 4. *de consul. Pros.* 6.
Ex bonis huius mũdi futurorum excellentia colligitur.

Veniamus ad quintam & postremam rationem, quare Deus aliquos seruos suos, vel multis opibus affluere, vel in summis honoribus constitui voluit? Quare putatis, nisi vt eo modo pauperum inopiæ & difficultatibus prouideret? Voluit quidẽ Deus multos esse in mundo pauperes, & viros sanctos, atque in libro vitæ scriptos maiori ex parte non abundare diuitiis, propterea quod vento tribulationis flante multo tutiùs & facilius versus portũ salutis nauigatur, quam flante vento prosperitatis, vt ante dicebamus: sed quanquam res ita se habeat, tamen non vult Deus pauperes à diuitibus destitui, sed iuuari ac foueri. Impia & diabolica est illa vox eorum, qui dicunt, Si vellet Deus, posset statim omnes pauperes diuites facere; sed non vult, placet ei, vt sint pauperes, vt patiantur, vt laborent, vt fame & frigore enecentur. Ergo ne Deo contrarii esse videamur, vociferentur, & clament, quantũ velint, nihil eis dabimus.

Deus quosdam bonos diuites facit, vt pauperib. prouideat.

Impia

Greg. Naz. de cura pauperum. Impia & diabolica vox, & quam Gregor. Nazianzen. in illa sua pulcherrima oratione de cura pauperum habenda, summa eloquentia redarguit. Deus enim ideo multos pauperes esse voluit, vt tu, qui diues es, occasionem habeas misericordiæ, & liberalitatis exercendæ, atque idcirco nihil frequentius in Scripturis sanctis, quam pauperum curam commendat. Verum quoniam non ignorabat, impios homines nihil nisi seipsos quærere, seipsos amare, omnia ad seipsos per fas & nefas rapere, propterea etiam aliquos de suis seruis diuites & potentes esse voluit, qui quasi parentes, vel œconomi pauperum essent. Nam si nunc cum aliqui sint diuites, & nobiles, & potentes boni, tamen adhuc miserrime pauperes tractatur: quid quæso fieret, si omnes diuites, omnes nobiles, omnes principes essent mali? Quo pacto mundus non continuo interiret? Itaque quotquot diuites estis, intelligite datas esse vobis diuitias, ea conditione, vt eas cum pauperibus communicetis. *Diuites non sibi, sed pauperibus diuites sunt.* Estis enim in corpore Ecclesiæ, sicut venæ maiores in corpore animalis, quæ ideo sanguine abundant, vt omnes venas minores repleant: & sicut Sol, qui non sibi soli, sed toti mundo lumen & calorem accepit: & tanquam fontes quidam, qui aquam non sibi retinere, sed effundere liberaliter, & totam terram irrigare debent. *Vita S. Greg. lib. 2.* Ita magnus Papa Gregorius faciebat, qui præter tria millia sanctimonialium virginum, & innumeros pauperes, quos Romæ perpetuo alebat, totius pene orbis pauperes diligentissime variis modis inuestigabat. Ita Dominus discipulos suos facere docuit, *Ioan. 6.* cum panes quinque duntaxat secum haberent, tamen eos benigne ac liberaliter turbis pauperum distribui fecit: ac vt fructum eleemosynarum intelligeremus, idem Dominus potentia sua effecit, vt non solum quinque illi panes quinque millibus hominum abunde sufficerent, sed etiam vt Apostoli pro quinque quos dederunt panibus, 12. cophinos plenos reciperent. Quod vero de diuitiis dictum est, idem de honorib. & potentia dictum esse, intelligatur. Quia enim improbi homines, & seipsos amantes, si pro se apud Principé, vel Magistratum agere volunt, diligentissime & prudentissime id faciunt, nec aliquid prætermittunt, quod ad causam suam promouendam valeat: at si pro aliquo paupere loqui debeant, vel nihil agunt omnino, vel tardissime ac frigidissime agunt: propterea Deus aliquos seruos suos magnos & potentes esse voluit, vt ad eos tanquam ad communes quosdam parentes, viduæ, orphani, pauperes, miseri, denique & calamitosi omnes libere confugerent. Quod vtinam homines huius seculi intelligerent. Vtinam, qui diuites & potentes sunt, aliquando cogitarent, ea conditione sibi opes & honores accidisse, vt proximos suos magis iuuarẽt: nec vnquam obliuiscerentur, sibi, cum de hac vita migrabunt, dicendum à Domino, *Redde rationem villicationis tuæ*, maiorem certe videremus pauperum curam, pauciores audiremus querelas, sæpius & manifestius Dei beneficentiam & liberalitatem in nos experiremur. Ea siquidem est natura Dei, vt nunquam vincatur liberalitate, & ingratos nihilominus seuerissime puniat.

Altera ratio est, vt Deus potentiam suam ostendat. *Sancti diuites argumentum sunt diuinæ potentiæ.* Quanquam enim vt diximus, licet hominibus Christianis diuitias possidere, tamen res maxima & difficillima est, hominem diuitem & in maximis honoribus constitutum ad æternam salutem peruenire. Nonne esset magna ars efficere, vt Camelus per foramen acus transiret? At veritas ipsa docet, *facilius esse, Camelum transire per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum cœlorum.* *Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18.* Nonne etiam magna ars esset semper aduerso vento nauigare, & tandem feliciter ad portum appellere? At omnes diuites aduerso & prorsus contrario vento nauigant. Quanquam enim vulgus diuitias, prosperitatem & tribulationem, aduersitatem vocant, tamen reuera tribulatio, quæ à mari huius seculi recedere, atq; ad Deum verum salutis portum accedere facit, ventus prosper dici debet.

Diuitiæ vero atq; honores, quæ ad medium maris compellunt, venti contrarii optimo iure nominari possunt. Cum igitur omnes diuites contrario vento nauigent, nonne magna industria vti debent, si ad portum salutis pertingere volunt? Hinc nimi-

Ibidem. nimirum est illa vox Domini Seruatoris: *Quam difficile qui diuitias habent in regnum cœlorum intrabunt.* Et illa Apostoli Pauli: *Scio abundare, scio & penuriam pati.* Quem locum diligenter considerat B. Augustinus. Nam sicut penuriam pati quorumcunque est, at scire penuriam pati paucorum? ita abundare quilibet potest, sed scire abundare, non nisi perfectorum & magnorum est. Hinc & alio loco Scriptura tam vehementer laudat eum, qui potuit transgredi, & non est transgressus: non enim magnum est, si pauperes sobrii sint, qui vnde crapulam exerceant, non habent; neque si multos famulos non requirant, qui vix seipsos sustentare possunt: at quod homo potens, diues, magnus, qui & facile & impune multa scelera patrare potest, tamen modestiam, humilitatem, castitatem conseruet, vere magnū & admirabile est: *Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.* Ista igitur miracula Deus ostendit, cum seruis suis maximas opes & summos honores tribuit: quod enim *impossibile est apud homines*, vt Dominus ait: *apud Deum* possibile est. Quod maius miraculum fieri potest, quam quod de sancto Eduardo Rege Angliæ legimus? Qui cum omnibus bonis externis, & corporis floreret, non solum in tanta potestate modum, in tanto fastigio humilitatem, in tanta copia atque affluentia rerum omnium sobrietatem semper retinuit: non solum ab adulteriis & fornicatione alienus vixit, sed & cum ipsa sua vxore, nec adolescentiæ stimulis victus, nec amore liberorum superatus, perpetuam virginitatem coluit. At quomodo tandem ista miracula fiūt? Quo pacto id assequemur, vt honores & diuitiæ ingressum ad regnum cœlorum non impediant? Nimirum, si ea non super humeros, neque in capite ponamus, ne nos deprimant ad gehennam, sed sub pedibus, vt per eas tanquam per gradus ascendamus in cœlum. Si quis non posset ascendere in locum aliquem, & propterea ei scabellum daretur, ipse nesciens vsum scabelli poneret illud in capite, quis non rideret? O stulte, quis te docuit scabellum ponere in capite? Pone sub pedibus, & bene ascendes. Ita etiam & tu non ponas opes tuas in humeros, vel in capite, sed sub pedibus, & bene in cœlum intrabis. Quod si autem eas sub pedibus collocare non audes, certe foris extra cubiculum cordis eas teneas, & non nocebunt. Quæro enim abs te, si amicus aliquis tuus diceret tibi, quæso te, vt serues mihi hoc pallium, donec redeam, & quidem nescio quando redibo, an media nocte, an circa auroram, an alio tempore, sed quandocunque rediero, fac obsecro, vt statim illud habeam. Quid tu responderes? Nonne diceres, Ego quidem palliū tuum seruabo, sed non in cubiculo meo. Nolo enim propter pallium tuum media nocte, vel circa auroram excitari: ponam illud in atrio iuxta portam: vt quando volueris, venias & accipias. Ita prorsus, Auditores, ita sancti fecerunt. Videbant sibi diuitias à Deo tanquam depositum dari seruandum ad tempus, & breui restituendum, quando videlicet domino placuisset: atque idcirco non eas in cubiculum cordis admittere, non eas amare ac diligere tanquam proprias voluerunt, sed foris extra portam eas collocarunt, vt quandocunque Dominus veniret, easq; repeteret, ipsi pacem & quietem suam non amitterent, sed cum B. Iob dicerent: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.*

Philip. 4.
Aug. lib. de Bono coniu. c. 21.
Eccl. 31.

PARS SECVNDA.

QVæ de Tribulatione dicenda nobis hoc tempore videbantur, si bene meministis, ad quinque capita reuocauimus, quæ erant, natura, varietas, causæ, effectus, & remedia siue arma tribulationum. Expediuimus quatuor prima capita, nunc ad quintum, & postremum, quod est omnium vtilissimum, Domino adiuuante, veniendū est. Quæ sint arma Christianæ militiæ, Apostolus Paulus his verbis docet: *Assumite,* inquit, *armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induite loricam iustitiæ, calceati pedes in præparatione Euangelij pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeā salutis assumite;* De remediis contra tribulationem. Ephes. 6.

& gladium spiritus, quod est verbum Dei; per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore. Quorum verborum hæc sententia est: Incidimus fratres, inquit Apostolus, in tempora turbulenta, & periculosa à fronte atque à tergo, à dextris, & à sinistris hostes potentissimos & crudelissimos habemus. Quare *assumite armaturam Dei,* non clypeum, aut hastam dumtaxat; sed omne genus armorum, (id enim significat verbum Græcum πανοπλία, quo Apostolus vsus est) *vt possitis resistere in die malo*, hoc est, in tempore tribulationis. Dicuntur enim dies tribulationis dies mali, quia non clari, non læti, non sereni, non tranquilli, sed tetri, obscuri, molesti, turbulenti sunt. *Et in omnibus perfecti stare.* hoc est, quicquid acciderit, siue pestis, siue fames, siue bellū, siue aliud genus tribulationis, nunquam frangi, aut prosterni. Pulchre Philosophus Virum sapientem & perfectum comparat talo vel pilæ, quæ quoniā perfectissima figura prædita sunt, eodem se modo habent, nec vnquam nisi recte cadunt. Sume pilam, vel talum, proiice sursum ac deorsum, volue ac reuolue quantumlibet, nunquam efficies, vt non recte cadant. Tales sunt viri perfecti; qui nulla neque prosperitate, neque aduersitate mouentur, neque diuitiis & honoribus extolluntur, neque inopia & ignominia deiiciuntur. Talis erat inprimis Apostolus Paulus reipsa, non verbo Philosophus, cuius illa verba sunt in epistola ad Philippenses: *Ego enim didici, in quibus sum sufficiens esse: scio abundare, scio & penuriam pati, & saturari, & esurire, vbique & in omnibus institutus sum.* Tales quoque nos omnes esse cupit, cum ait: *Vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros, &c.*

Arist. li. 1. Eth. c. 10.

Philip. 4.

Panoplia militis Christiani.

Describit nobis militem, non equitem, sed peditem omnibus rebus, quæ ad bellum requiruntur; armatum atque instructum. Primo loco habeat necesse est cingulum militare, deinde loricam, tum calceos in pedibus, quarto loco clypeum ad sinistram manum, quintò gladium in dextra, sexto ac postremo ad caput tegendum, ac muniendum ærea galea comparanda est. Vbi vero miles noster ita instructus atque armatus erit: sine vllo timore certus de victoria hostes suos aggrediatur. Ac vt magis eos perterreat, non in silentio procedat, sed more militum Gedeonis magno clamore irruat in acies inimicorum: id quod vltimo loco Imperator noster monet, cum ait, *Per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore.* Hæc est sententia D. Pauli breuiter explicata. Iam de singulis armis seorsum dicendum est. Hodie igitur, quia parum temporis superest solum dicemus de cingulo.

Cingulum militis Christiani est virtus castitatis.

State ergo, inquit, *succincti lumbos vestros in veritate.* Cingulum istud quanquam non vno modo à Doctoribus sanctis exponatur, aptissime tamen à nobis in præsentiarum intelligetur virtus castitatis, de qua duo breuiter exponemus. Primum, cur virtus castitatis cingulum appelletur, ex quo simul cognosci poterit, quæ sint cinguli huius vtilitates: deinde quibus in officinis eiusmodi cingula conficiantur & vendantur, vt inde quisque vnum sibi, si velit, comparare possit. Primum igitur cinguli nomine castitas designatur, quod sicut cingulum lumbos constringit, ita virtus castitatis libidinem, quæ in lumbis potissimum residet, continet & coercet. Hinc D. Gregorius Dominicam illam sententiam exponens, *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris: Tunc,* inquit, *lumbos nostros præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus.* Sunt autem duo genera cingulorum, vnum vtcunque longum & latum, alterum breuius & angustius. Cingulum longum & latum est castitas matrimonii, quod iis accommodatum est, qui pinguiores sunt, & crassos, magnosque ventres gerunt; nec se nimium constringi facile patiuntur. Cingulum breuius & angustius est castitas cœlibatus, quod viduis & virginibus, atque iis omnibus seruit, qui æquo animo ferunt vehementer constringi, modo venusti ac formosi Deo & sanctis Angelis videri possint. Atque altero horum necessario vti debet, quicunq; Deo militare, & stipendium vitæ æternæ obtinere cupit. Nullum enim apud veros Dei cultores & milites tertium genus cinguli reperitur: & sicut cingulum mili-

Greg. hom. 1. super Euang. Luc. 13.

Castitas alia matrimonij alia cœlibatus.

Cingulum proprium militis symbolum.

militare adeo proprium legitimæ militiæ ornamentum apud veteres erat, vt idem apud eos esset cingulum deponere, & militia se abdicare: quocirca & impius Iulianus, & Ruffin. testatur, cũ edicto publico Christianos à militia prohiberet, nihil scribebat aliud, quam ne cingulum Christianis daretur: sic etiam virtus castitatis proprium ornamentum Christianæ, diuinæque militiæ est. Permittit quidem synagoga Iudæorum vxorum multitudinem, & libellum repudii: lex vero impurissimi Mahumetis præter gregem maximum vxorum, etiam omnes ancillas libidini dominorum subiicit: Hæretici quoque nostri temporis etiam Monachis & sacerdotibus vxores, & virginibus Deo sacratis maritos attribuunt, sed propterea omnes isti, qui cingulum militare non habent, à legitima Dei militia excluduntur. Sola Christi Ecclesia, quæ cingulum castitatis religiose ac diligenter seruat, vere dici potest *castrorũ acies ordinata*.

Ruffinus lib. 10. hist.

Deut. 24.

Quæ cum ita sint, non dicat impudicus, fornicari nihil est, aut leue peccatum est. Vna siquidem fornicatio sufficit, vt cingulum exuaris, vt stipendia omnia perdas, vt tanquam militiæ spiritualis desertor ab Imperatore Deo grauissime puniaris. Altera causa cur castitas cingulo comparetur, est, quod sicut cingulum militare continet & conseruat gladium; sic etiam virtus castitatis facile comprehendit & seruat Verbum Dei, qui est gladius spiritalis. Multi sæpe, vt Scripturas intelligant, varios libros conquirunt, multa adhibent commentaria, & bene faciunt, sed tamen optimus cõmentarius est castitas & puritas animi. Nam in sordidam animam non intrabit Sapientia: &, *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Magnus Antonius, vt in eius vita scribit Athanasius, cum aliquos videret, qui vehementer mirabantur, dæmones aliquando prædicere posse futura, dicere illis solebat: *Habeat homo Christianus purum cor, & non dubito, eum plura scire posse, quam dæmones.* Et reuera Sanctus ipse Antonius propter eximiam, quam DEI dono, & suo ipsius labore adeptus fuerat animæ puritatem, non solum Scripturas per se intelligebat, & futura atque absentia tanquam præsentia cernebat, sed etiam sæpe animas ex hac vita migrantes, & in cœlum euolantes clarissime videbat. Itaque stude puritati: purga oculum cordis, eme tibi cingulum castitatis, & tu ipse experieris plus te proficere in intelligentia Scripturarum sola meditatione, & plura, & solidiora, & dulciora te inuenire, quibus & teipsum, & alios vt spirituali cibo consolari, ac recreare poteris, quam si multas horas in legendis commentariis consumeres.

Contra fornicarios.

Castitas ad intellectũ Scripturæ conducit.

Sap. 1. Matth. 5.

Athan. in vita Ant.

Iam tertia ratio, cur cingulo castitas comparetur, pulcherrima & verissima est. Nam, vt Magnus Basilius docet, Deus initio composuit hominem ex duabus naturis quasi centaurum quendam, qui à capite vsque ad pectus formam humanam præ se ferret, & mente ac ratione vigeret: ab vmbilico vero & lumbis vsque ad pedes equi naturam feram, ac syluestrem haberet. Verum ne forte pars inferior, atque equina limites suos transcenderet, & totus homo quasi equus indomitus fieret, & ei per Ieremiam merito diceretur, *Equi amatores in fœminas, & emissarij facti sunt: vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat*: quid fecit Deus? Attribuit homini vinculum castitatis, quo se medium cingeret, & eo modo pars equina ab humana separaretur. Hinc igitur virtus castitatis recte cingulum nominatur, quia cingit hominem in medio, nec vnquam sinit permisceri partem illam feram atque agrestem, in qua sunt motus atque impetus libidinis, cum ea parte, quæ ratione & consilio regitur, & in qua lumen diuinæ gratiæ, & sapientiæ residet. Vultis aliam similitudinem eiusdem magni Basilii adhuc fortasse clariorem? Sume lampadem accensam: ibi videbis in parte inferiore iacere aquam, in parte superiore super aquam natare oleum, in medio vero olei ardere, ac lucere fomitem, & si casu aliquo oleum cum aqua misceatur, continuo lampadem extingui, & pulcherrimæ luci fumum tetrum ac fœtentem succedere. Tale quiddam est homo: habet in parte inferiore aquam, carnem videlicet istam fluxam & inconstantem, quæ nisi ieiunio sæpe purgetur, multas sordes ex

Cur castitas comparetur cingulo.

Basil. lib. de Virgin.

Ierem. 5.

Pulchra similitudo.

des ex nimio cibo & potu secum inuoluit. Habet deinde in parte superiore oleum, hoc est, animum leuem, subtilem, perlucidum, atque in eo lumen sapientiæ & gratiæ suæ Deus accendit. Verum quoniam sæpenumero accidit, vt oleum misceatur cum aqua, vt spiritus fiat carnalis, & animus carnis propensionem sequatur ad luxuriam, ad fornicationes, ad impudicitiam, atque inde lumen sapientiæ & gratiæ extinguatur, & fumus teterrimus scelerum, & flagitiorum succedat, quid agemus? Quid? Remedium est in promptu. Comparabimus nobis cingulum castitatis. Eius enim munus est hominem in medio cingere, aquam ab oleo, carnem à Spiritu separare, & in suis regionibus diuisa & disiuncta continere.

Castitas vt cingulum nos expeditos facit.
3. Reg. 18.

Veniamus ad quartam & postremam rationem, ob quā virtus castitatis cingulum appellatur: quia accingit hominem ad iter expeditum, & paratum efficit ad currendum post Christum, sicut in libris Regum legimus de Elia, qui accinctus renibus currebat ante Achab. Et cingulum quidem latum coniugalis castitatis expedit coniugatos, ac liberat à duobus maximis impedimentis: quorum vnum dicitur Zelotypia. Quantum quæso impedit Zelotypia, ne maritus & vxor cōmuni consensu quiete & tranquille per viam mandatorum currant? Hinc enim maritus quidem semper torquetur, & quicquid videt ab vxore sua, in partem deteriorem interpretatur, omnia timet, omnia suspecta habet. Vxor autem videns se, etiam si bene agat, tamen malas suspiciones effugere non posse, affligitur, cruciatur, & sæpe etiam secum dicit, Melius erit vt faciam, ne deinceps vir meus falso putet me non seruare fidem. Impedimentum aliud est effrænata libido coniugatorum, qui nunquam propriis vxoribus contenti, aliarum fœminarum, quandoque etiam meretricum amoribus implicantur. Inde exhauriunt domum suam pecuniis, & morbis variis eam replent, inficiunt vxorem, inficiunt liberos, & neque ipsi quietem vllam capiunt, neq; alios suos capere permittunt. Ab iis omnibus malis atque incommodis, ab isto genere tribulationis liberat cingulum castitatis. Qui enim hoc cingulum habent, neque vllos amores externarum fœminarum in animum suum admittunt, & ipsas suas vxores secundum Deum caste & moderate diligunt.

Cingulum virginitatis ab innumeris malis expedit.

Verum enimuero cingulum angustum perpetui cœlibatus est, quod vere hominem ab innumeris impedimentis liberat. Expedit primum à cura & gubernatione vxoris, quæ quanta sit, coniugati experiuntur. Illud extra controuersiam est, facilius esse decem viros, quam vnam fœminam gubernare. Deinde liberat à cura & sollicitudine liberorum, qui nutriri, educari, institui, gubernari debent, alioqui perditi ac scelerati fiunt, & parentes suos perpetuo cruciant. Postremo liberat ab auaritia, & lucrandi desiderio. Qui enim filios non habet, quibus thesaurizet, facile suis facultatibus contentus viuit, facile etiam totus fertur in Deum, & si opus sit facile propter Deum, quem elegit sibi in sponsum, relinquit omnia, peragrat varias regiones, omnibus periculis se committit, denique facile omnia præclara & plane heroica facinora propter Deum aggreditur, ad quæ coniugati propter suas tricas & compedes aspirare non possunt. Itaque cum tanta sit vtilitas angusti illius cinguli, quid mirum si Christus Imperator noster, deinde Apostoli tribuni, ac duces diuinissimæ huius militiæ, & post eos tantus exercitus sanctorum martyrum, sanctorum sacerdotum, sanctorum monachorum, sanctissimarum virginum, & viduarum eo accingi desiderauerunt?

Cingulum castitatis oportet esse verum.

State ergo, Apostolus clamat, *state succincti lumbos vestros, sed in veritate.* Quid est *in veritate?* Nolite fingere, nolite simulare, verum cingulum habetote. Si corpore continentiam seruas, sed animo, & cogitatione, ac desiderio perpetuo fornicaris, non es accinctus in veritate, & homines decipis, sed non Deum. Si animo & corpore castus es, sed propter inanem gloriam, vt lauderis ab hominibus, non es accinctus in veritate, & cingulum quidem habes, sed militiæ diabolicæ, non diuinæ. Si auaritia, si ambitio, si aliud quodlibet vitium, si arden-

si ardentissimum studium literarum libidinē carnis absorbet, ita vt de luxuria non cogites quidem, non es tamen accinctus in veritate, neque tua castitas Deo placet. Si postremo vel natura Eunuchus natus, vel ab hominibus postmodum factus es, noli gloriari, non es accinctus in veritate: neque ista est castitas, cui excellentissimū est præmium promissum. Qui sunt igitur accincti lumbos in veritate? Nempe ii duntaxat, *qui se castrauerunt propter regnum Dei*, qui & corpore, & animo, & opere desiderio casti sunt: & casti sunt non propter gloriam hominum, non propter lucra temporalia, non propter studia literarum, non propter sanitatem, non propter ipsam virtutem, sed propter Deum, vt placeant Deo, vt illi soli perfectius, & purius, & arctius, & familiarius seruire atque inhærere possint. *Isti sunt accincti lumbos in veritate, isti* habebunt, *in domo Dei locum, & nomen melius à filiis, & filiabus, nomen æternum, quod non peribit.* Isti sequuntur *Agnum quocunque ierit, &* cantabunt *canticum nouum* quod nemo alius cantare poterit.

Matth. 19. *Isai. 56.* *Apoc. 4.*

A Deo cingulum castitatis emendum. *Sap. 8.*

At vbinam tandem ista cingula vendun- tur? vbi reperiuntur? Quibus pecuniis comparantur? Opifex Auditores, cinguli tam pretiosi est solus Deus. Loquatur Salomon sapientissimus. *Vt sciui*, inquit, *quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientia scire cuius esset hoc donum adii Dominū & deprecatus sum.* Loquatur Dominus, qui plusquam Salomon est, cum Apostoli dixissent, *Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere*: Quid Dominus respondit? *Non omnes*, inquit, *capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Quasi diceere vellet: Verum est quod dicitis, nubere nō expedit, sed impedit potius. Quid enim sunt nuptiæ, nisi tricæ quædam in pedibus? Sed tamen non omnes capiunt verbum istud, sed quib. datum est. Itaque cingulum castitatis conficitur, ac donatur à Deo, & continuis precibus & lachrymis petendum est, nec vllo modo per se, ac solus homo ad excellentissimam istam virtutem aspirare potest: aliquid tamen ex parte nostra requiritur. Cingulum enim militare non ex lana, vel serico, sed ex corio mortui animalis conficitur. Corium vero istud pellis nostra est. Quare pellem tuam, sensus tuos, teipsum mortificare debes, si cingulum habere cupis: frustra cogitat de castitate, quicunque sensus suos custodire & continere non studet. Nihil enim sunt aliud quinque sensus, quam quinque perditissimi lenones, semper parati ad fornicationes & adulteria fabricanda. Hinc enim Scriptura clamat, *Mors intrauit per fenestras, & oculus meus deprædatus est animam meam.* Castæ mulieres, inquit Basilius, nunquam aperiunt totas fenestras, sed quasi per rimas aspiciunt id quod volunt, vt si quid videant, quod offendat, continuo claudere possint. Sic etiam anima hominis Christiani, qui serio diligit castitatem, nunquam fenestras oculorum, aurium, aliorumue sensuum suorum prorsus aperit. Itaque primum omnium summa diligētia; atq; custodia sensibus nostris adhibenda est: deinde iuuat etiam plurimum occasiones peccandi, & consuetudinem, ac familiaritatem impudicorum fugere, *Corrumpunt enim bonos mores colloquia praua*, & pestis ac lepra luxuriæ facillime iis adhæret, qui cum infectis & corruptis agunt. Si vides te alicubi sine periculo esse non posse, cur non fugis alio? Cur Deus tibi pedes dedit? Cur bonos & castos amicos non quæris, cum quibus cum fructu & vtilitate verseris? Magnum præterea remediū contra morbum luxuriæ est legere sæpe ac serio Scripturas sanctas. Ama studium Scripturarum, inquit Hieronymus, & carnis vitia non amabis. Lege vitas Sanctorum, lege Confessiones Augustini, lege alios pios & sanctos libros, & tu ipse experientia disces, quod facile gustato spiritu desipiat omnis caro, & illa omnia tibi fœtere incipiant, quæ modo tam vehementer amas. Postremo frequens confessio peccatorū dici non potest, quantas vires habeat ad animam integram, & puram perpetuo conseruandam. Sicut enim Rex Syriæ nunquam Regibus Israel præualere potuit, donec vixit Elisæus, qui omnes eorum insidias detegebat, ita nunquam spiritus fornicationis in te præualebit, si conscientia tanquam alter Elisæus per cōfessionem peccata semper aperiat. Quod si aliquando ad maiorem gloriam tuam, & ho-

Matth. 19.

Idque pretio mortificationis.

Ieremiæ 9. Thren. 3. *Basil. l. de Virg.*

Malorum consortia vitanda. *1. Cor. 15.*

Libidinis frenum frequens confessio. *4. Reg. 6.*

hostium tuorum confusionem Deus permittat, vt magno impetu carnis concupiscentia & dæmonum acies te oppugent, & cingulo castitatis spoliare conentur, arripe magno animo solita arma sanctorum, orationem, ieiunia: castiga corpus tuum, & in seruitutem redige. Quid aliud vnquā quæso sancti fecerunt? D. Benedictus nonne in spinis diu nudus volutatus est vt carnis vulneribus vulnera mentis curaret. Diuus Franciscus ob similem causam nōne in media hyeme nudus in niuibus iacuit? D. Bernardus nonne, vt libidinis ignem extingueret, cum adhuc adolescentulus esset, in frigidissimum lacū se coniecit? Alius quidam sanctorum nonne digitum vnum ad ignem admouit, atque ardere voluit, ne mens turpi desiderio æstuaret? Ita ergo sancti Patres maiores nostri fecerunt. Eorum nos vestigia sequi, atque exempla imitari debemus. Nec enim fieri potest, vt nos ventrem cibo & potu replendo, vsque ad meridiem dormiendo, oculis & auribus semper vagando, ad palmam excellentissimæ virtutis perueniamus, ad quam sanctissimi illi, fortissimique milites, nisi orando ieiunando, vigilando, laborando peruenerūt. Quare Auditores, præliari non pigeat, si coronari delectet. Sequamur intrepide principes nostros in bello; & sine dubio consequemur eosdem feliciter in triumpho, ipso nos adiuuante & confirmante Domino Iesu Christo, qui est in sæcula benedictus, Amen.

Et corporis castigatio.

CONCIO VI.

DE TRIBVLATIONE.

Habita Louanii Dominica Passionis, An. 1574.

VAMQVAM arma Christiani militiæ Auditores optimi, quæ aduersus tribulationes ab Apostolo Paulo iubemur induere, & de quibus oratione superiore verba facere instituimus, magnam ad dicendum nobis materiam præbeant, & arma singula, orationes singulas desiderarent, tamen quia pascha instat, faciam id, quod peregrini & viatores facere solent, cum in longo itinere temporis angustiis, & breuitate premuntur Etenim contendam quantum potero, vt partim compendia viarum eligendo, partim cursum orationis incitando ad locum, quo tendimus, definita die, perueniamus. Hodie igitur Domino bene adiuuante, de tribus armis simul explicabimus, de gladio, de galea, de lorica. Ac primum de gladio, quia ad cingulum, de quo iam disseruimus, appendi debet, & qui Apostolo interpretante, nihil aliud est, quam verbum, Dei, duo quædam breuiter exponemus: Primo cur verbum Dei dicatur gladius, & gladius Spiritus: deinde quis eius sit vsus tam in bello tribulationis, quam in pace prosperitatis.

Veniamus ad primum. Cur verbum Dei dicitur gladius? Quia secat, vulnerat, occidit. Quosnam? Hostes Dei, homines peccatores, vel si magis proprie loqui volumus ipsa peccata, idololatriam, hæreses, schismata, ambitionem, luxuriam, auaritiam. Iste est gladius vtraque parte acutus, quem Diuus Iohannes initio Apocalypsis ex ore Domini procedere vidit: & de quo Isaias Propheta scripsit: *Percutiet terram virga oris sui & spiritu labiorum suorum interficiet impium.* Iste est gladius, quo Apostolus Petrus in actis Apostolicis omnia genera bestiarum occidere iubetur, & præcipue quadrupedia, reptilia, & volatilia, hoc est, voluptuarios, auaros, superbos, Voluptuarii enim more quadrupedum semper ventrem, & ea quæ sub ventre sunt, aspiciunt. Auari autem ad instar reptilium toto corpore amplectuntur terram. Et superbi tanquam volatilia quædam ambulant in mirabilibus super se. Tunc vero eiusmodi bruta animalia occiduntur, cum bruta animalia esse desinunt, hoc est, homines, qui vitam brutorū imitando quasi bruta euaserant: iam non amplius bruta, sed homines esse incipiunt, & de voluptuariis casti, de auaris liberales, & humiles de superbis fiūt. Iste est gladius, quo Apostoli omnes in die Pentecostes armati totum pene orbem ad imperium Christi adiunxerunt. Iste est gladius, quo beatissimus Paulus ab Ierusalem vsque Illy-

Verbum Dei gladius Spiritus.

Apoc. 1.

Isai. 11.

Act. 10.

Rom. 15.

ricum maxima strage obuios quosque prostrauit. Deniq; iste est gladius, quo semper de hostibus suis Ethnicis, hæreticis, peccatoribus per milites Doctores, & concionatores suos Christus triumphat. Sed cur quæso verbum Dei non solum gladius, sed & gladius spiritus dicitur. Multæ sunt causæ. Prima, quia gladius iste à solo Spiritu sancto fabricatus est. Neque enim nouerunt fabri isti vulgares gladios tales conficere, gladios viuos & efficaces, qui etiam spiritus incorporeos vulnerare possint. *Spiritu sancto inspirati* (inquit Apostolus Petrus) *locuti sunt sancti Dei homines*. (2. Pet. 1.) Secunda ratio, quoniam Spiritus sanctus est, qui gladio isto præcipue vtitur. Nam ipsius est proprium contra vitia bellum gerere, hominem veterem occidere, ad pœnitentiam peccatores conuertere. Nos enim aliud, quam armigeri atque ministri ei sumus, (Matth. 11.) *Non enim vos estis qui loquimini*, ait Dominus, *sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*. Tertia ratio, quoniam gladio isto, non pro carne, sed pro spiritu dimicatur. Nam cum homo ex carne & spiritu cōpositus sit, & hæc duo, vt Apostolus ait, sibi inuicem aduersentur, gladius carnis crapula, ebrietas, fornicatio, gladius Spiritus est Verbum Dei. (Galat. 5.) Quarta ratio, quoniam finis huius gladii non alius est, quam vt Spiritus sanctus in eos veniat, contra quorum vitia bellum geritur. Ita legimus in actis Apostolicis: (Act. 10.) *Adhuc loquente Petro*, inquit sanctus Lucas, *cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum*. Iste finis esse debet concionatorum, non lucrari pecunias, non aucupari inanes plausus, nō oblectare animos & aures curiosorum; sed efficere, quantum in ipsis est, vt Spiritus sanctus, Spiritus veritatis, Spiritus mansuetudinis, Spiritus sobrietatis, Spiritus pietatis, Spiritus timoris Domini super auditores veniat. Quinta & postrema, sed potissima ratio est, quoniam nemo sine Spiritu sancto gladio Verbi Dei vti potest.

Etenim verba diuinæ Scripturæ, si sola & nuda accipiantur, non tam gladius, quam vagina mihi esse videtur. Potest autem ea vagina & verum & ferreum gladium & gladium plumbeum, siue ligneum continere. Si verba Scripturæ secundum Ecclesiæ Catholicæ sensum, qui idem est sensus Spiritus sancti, accipias & intelligas gladium Spiritus ferreum, atque acutissimum habes: Si vero sensum capitis tui, sensum distortum, falsum, hæreticum in vagina sacrarum literarum includas, quid habebis nisi gladium plumbeum in vagina aurea? (*In sola Ecclesia est gladius verbi Dei.*) Nam vagina quidem Spiritus erit, sed gladius non item. Atque hæc est deceptio omnium hæreticorum, qui nihil aliud habent in ore, quam Verbum Dei, Verbum Dei, nec vlli magis, quam ipsi gloriantur de gladio: & tamen reuera nihil ipsi præter vaginam habent. Deus enim facile patitur literam scripturæ vaginam istam Spiritus Catholicis atq; hæreticis esse communem, sed gladium spiritus, sensum verum scripturarum in sola Ecclesia Catholica esse voluit, cui sensum aperuit, vt intelligeret scripturas, *quæ est columna & firmamentum veritatis*: (1. Tim. 3.) *terribilis vt castrorum acies ordinata*. (Cant. 6.) Cuius apertissimum signum est conuersio infidelium. Quinam olim Iudæos & Græcos ad fidem Catholicam conuerterunt? Num Simoniani, vel Marcionitæ, vel Manichæi, vel Ariani, vel Pelagiani: vel Nestoriani? Minime vero: sed Apostolici viri. Qui nostro hoc seculo in regionibus latissimis Indiarum, in America, in Brasilia, in Iaponia tantas infidelium multitudines gladio Verbi Dei prostrauerunt, & captiuos ad Imperatorem Christum adduxerunt? Fortasse Lutherani? fortasse Caluiniani? Affirment, si audeant. Nonne Catholicæ Romanæque Ecclesiæ milites, quorum est bellare bella Domini, præclaras istas diuinasque victorias de hostibus fidei retulerunt?

Huius autem rei causa quæ alia esse potest, quam quod hæretici verum gladium non habent? Et vehementer errant, si sola vagina se pugnare ac vincere posse confidunt. Non enim vagina, sed gladio homines occiduntur. Habemus igitur, cur Verbum Dei gladius Spiritus nominetur.

Nunc illud videamus, quis eius sit vsus, tam in bello tribulationis, quam in pace prosperitatis. Quo pacto gladius Dei in tribulationibus iuuat? Duobus modis terrendo & consolando.

Contra varia peccata varii gladii verbi.

Veniamus ad praxim. Si te variis tentationib. hostis aggreditur, accipe gladium, excipe & repelle ictus inimici sententiis Scripturarum, sicut ducem nostrum Christum fecisse non ignoras, cum in deserto à Diabolo tentaretur. *Matth. 4.* Itaque si Spiritus ambitionis tibi desiderium immittit præsidendi, si Abbas, si Episcopus, si magnus aliquis dæmonis tentatione fieri cupis, sume gladium, lege sententiam illam: *Iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet: & potentes potenter tormenta patientur.* *Sap. 6.* Si Spiritus auaritiæ desiderium immittit multas pecunias congregandi, sume gladium, lege sententiam illam: *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationes Diaboli, & in laqueum, & desideria multa nociua, & inutilia, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum, est cupiditas, quam quidam appetentes errarunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.* *1. Tim. 6.* Si spiritus luxurię desiderium immittit carnalium peccatorum, sume gladium, lege sententiam illam: *Fornicatores & adulteros iudicabit Deus*: *Heb. 13.* Et illam: *Nolite errare: neque fornicarii, neq; adulteri, neque molles, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* *1. Cor. 6.* Si spiritus huius mundi desiderium gloriæ & delitiarum immittit, sume gladium, lege sententiam illam: *Quantum glorificauit, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* *Apoc. 18.* Atque ad eundem modum contra tentationes cæteras sentẽtiis illis diuinæ scripturæ pugnandum est, quæ terrendo & comminando reuocant à peccatis. Si vero aliud genus tribulationis patiaris, quod effugere non possis, vt inopiam, vt ægritudinem, vt mortem parentum, vel filiorum, tunc sententiæ illæ prælegendæ, & considerandæ tibi erunt, quæ diuinas promissiones & exempla sanctorum continent.

Sicut enim Scriptura impios homines vehementer terret, ita miseros & calamitosos mirifice consolatur. *Quæcunque scripta sunt* (inquit Apostolus) *ad nostrã doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationẽ scripturarum spem habeamus.* *Rom. 15.* Et in libro primo Machabæorum quid Machabæi dicunt, cum in tribulationibus grauissimis constituti, ad Spartiatas scriberent? *Nos enim*, inquiunt, *cum nullo horum indigeremus habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris, maluimus mittere ad vos renouare fraternitatem, &c.* *1. Mach. 12.* Itaque verbum Dei quasi mamilla nutricis lacte diuinorum eloquiorum paruulos gementes, & plorantes recreat. Ibi enim nõ semel, non sæpe, sed frequẽtissime in singulis fere paginis legitis Deum promittentem se nobis adfuturum, qui ad se in tribulatione confugerint. Eiusmodi vero promissiones infinitas exemplis confirmatas videbis, si historiam Abrahæ, Iacob, Ioseph, Moysis, Iob, Tobiæ, Mardochæi, Dauidis, Machabæorum, aliorumque multorum legere volueris. Isti enim in magnis tribulationibus fuerunt, & de omnibus eripuit eos Dominus: nec solum eripuit, sed etiam gloriosiores & feliciores effecit. Ex quibus illam conclusionem efficies, quam fecit Dauid: *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum.* *Psal. 36.* Et cum Ecclesiastico dices: *Respicite filii nationes hominum, & scitote, quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.* *Eccl. 2.*

Gladius Verbi Dei in prosperis vtilis est.

Veniamus ad pacem & prosperitatem, quæ vt sæpe dixi, plus multo, quam bellum & tribulatio, periculosa & noxia est. Quo modo gladius Spiritus in pace prosperitatis iuuat? Duobus etiam modis. Primum enim carnem hostem nostrum domesticum, qui se fratrem & amicum simulat, & interim crudelissimam necẽ nobis machinatur, non parum debilitat. Siquidem *viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus:* *Heb. 4.* Si duo duces copias simul cõiungerent, & vnam atq; eandem vrbem iunctis viribus expugnare vellent, magnum profecto negotium illi vrbi facerent: at si paulo post coorta seditione militari, alter eorum ducum cũ toto exercitu suo se ab altero duce separaret, nonne vires prioris exercitus valde minuerentur? Ad eundem modum in homine flagitioso, & anima cum suis sensibus & motibus inferioris partis, & spiritus cum sua mente, & ratione, aliisque viribus partis superioris coniunguntur, & eodem prorsus tendunt, nimirum ad carnem pinguefaciendam, oblectandam, roborandam;

sed

ſed cum gladius verbi Dei huius hominis pectus ferit, ſtatim penetrat vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus & tunc ſpiritus amore Dei vulneratus iraſcitur quodammodo animæ, eique dicit, Nolo deinceps tecum militare, volo fungi munere meo, volo conſiderationi, orationi, lectioni operam dare, quę ſunt partes meæ. Atque ita ſpiritus ab anima, hoc eſt, pars ſuperior ab inferiori diuiditur & ſeparatur: eo modo vires carnis hoſtis domeſtici fiunt debiliores. Et quanquam initio diuiſionis ſpiritus eſt paruulus, atque imbecillis, tamen paulatim verbo Dei, quod etiam eſt cib. alitur, nutritur, augetur, & interdum etiam ita corroboratur, vt fiat multo robuſtior atque fortior carne, & tunc iniurias ſuas vlciſcitur. Et ſicut milites quandoque ruſticos, vel hoſtes ſuos, quos cœperunt in bello, cogunt ſarcinas ſuas, & onera portare: ſic etiam ſpiritus cogit carnem ieiunare, vigilare, laborare, orare, eleemoſynas dare, aliaque facere, quibus ipſe ad finem ſuum conſequendum adiuuatur. Alter modus, quo verbum Dei in proſperitate iuuat, eſt homines diuites & florentes inter ſpem & metum continendo, id quod in præſenti vita maxime neceſſarium eſt. Nam apud inferos quidem ſpes in deſperationem, & metus in dolorem vertitur: in regno vero beatorum ſpei poſſeſſio, & timori ſecuritas ſempiterna ſuccedit: hic autem in terris nihil vtilius, ac præſertim opulentis & fortunatis hominibus, quam inter ſpem & metum ambulare; id quod verbum Dei optime docet; loquitur enim quodammodo ad cor diuitis, & ait: *Sta in timore: noli ſuperbe ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum.* Memento Cain, qui primus in terris cœpit eſſe diues, & potens, & primus vrbem ædificauit, & poſtea male periit. Memento Pharaonis & Balthazaris filii Nabuchodonozor, & Antiochi, & Herodis, qui Reges nobiliſſimi, & potentiſſimi erant, & tamen ad vltimum miſerrime perierunt. Memento Nabal Carmeli & illius diuitis Epulonis, qui ditiſſimi erant, & crapulæ atque ebrietati ſtudebant, & in puncto ad inferos deſcenderunt. Memento illius alterius diuitis Euangelici, cui vberes fructus ager attulerat, & iam dicebat animæ ſuæ: *Habes multa bona in annos plurimos, ede, bibe, quieſce, lætare.* Cui dictum eſt, *Stulte, hac nocte repetent à te animam tuam, & quæ paraſti, cuius erunt?* Deinde, ne forte diues deſperet, ac dicat, Quis ego poterit ſaluus fieri? loquitur idem verbum Dei ad cor eius, & ait: Confide, ſpera, poteris, ſi volueris, ſaluus fieri. Memento Abraham, Iſaac, & Iacob, nec non Dauidis, Tobiæ, Ioſiæ, aliorumque multorum, qui & diuites fuerunt, & Domino placuerunt. Pari ratione, & tu, ſi diuitiis vtaris ad quod factæ ſunt, non te impedient, ſed iuuabunt.

1.Tim. 6.

1.Reg. 25.

Luc. 16.

Luc. 12.

His igitur quatuor modis verbum Dei ſeorſim in tribulatione, & ſeorſim in proſperitate iuuat. Accedit vero quintus, & poſtremus modus, qui vtriq; tempori conuenit, qui eſt illuſtrando, ac docendo. Nam *teſtimonium Domini fidele ſapientiam præſtans paruulis; & præceptum Domini lucidum illuminans oculos.* Videbat Deus multos eſſe in mundo Epicureos, quorum fides vltra nubes non aſcenderet, & qui de ſuperis & inferis, de Deo, de morte, de iudicio nunquam cogitarent. Quid igitur fecit? *Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos.* Et quomodo ſanauit? Illuſtrando, erudiendo, docendo, oſtendendo aliam eſſe vitam poſt hanc vitam, & alia bona & mala ſine vlla comparatione maiora & diuturniora. Quæ enim videntur, temporalia ſunt, quæ non videntur, æterna ſunt. Homines autem ad ea feruntur, & ea diligunt quæ nouerunt. Cur infantes nihil expetunt præter lac? Quia aliud non nouerunt. Cur pueri ſuos trochos, & pilas, & alia inſtrumenta ludendi tantum diligunt? Quia maiora bona non nouerunt. Cur plerunque homines nihil quærunt niſi diteſcere, niſi pingueſcere, niſi opes & honores ſuos augere? Quia nihil aliud à magiſtris huius ſæculi didicerunt. Si ruſticus aliquis, qui nunc felicem ſe putat, ſi panis & ceruiſia non deſit, in aula Regis ad vnum menſem cibo & potu regio aleretur, nunquid ille ſuũ atrum panem, & cereuiſiam non contemneret; Ita prorſus, Auditores, qui verbo Dei docente, atq; illuſtrante, bona illa magna & ſempiterna videre, & guſtare incipiunt quæ in ſeculo futuro

Scriptura iuuat illuſtrando.

Pſalm. 18.

Pſal. 106.

 turo

turo sanctis hominibus conseruantur, facile despiciunt mundi huius gloriam perituram, opes falsas, inanes honores, & exiguas & breues, & multo felle admixtas voluptates. Sed de gladio satis & fortasse nimis dictum est.

De galea salutis, quae est virtus spei.

Veniamus ad galeam, *Et galeam*, inquit, *salutis assumite.* Quaenam est ita galea? Virtus spei. Sic enim Apostolus alibi seipsum exponit, *Induti loricam*, inquit, *charitatis, & galeam spem salutis.* Itaque spes salutis expectatio summae sempiternaeque felicitatis est galea. Dicitur vero galea, quia tegit ac defendit caput, & reliquum corpus nudum, atque inerme dimittit. Quod est caput hominis Christiani? Christus. *Omnis viri caput Christus est*, inquit Apostolus. Itaque galea solum tegit caput, quia spes aeternae vitae facit, vt homo contemptis omnibus aliis rebus, etiam fortunis, etiam dignitate, etiã fama, etiam vita totus in id incumbat, ne sibi Christus auferatur, vt fides in Christum, vt honor & gloria Dei salua sint; etiãsi cetera omnia pereant. *Sapientis oculi in capite eius*, inquit Salomon. Siquidem stulti oculos non in capite, sed in calcaneis videntur habere, cũ nihil aliud quam terram, & res terrenas intueantur. At homo Christianus, homo sapiẽs oculos habet in capite, quia more serpentis totum corpus libenter exponit, vt seruet ac defendat caput, non ignorans saluo existente capite, facile posse totum corpus ab interitu reuocari. Hoc est igitur munus galeae caput defendere. Est vero fortissima illa galea, & plane digna quae membrum praestantissimum, quale est caput, custodiendum acceperit. Siquidem adeo robusta & firma est, vt non solum ictibus malleorum non cedat, sed etiam quod pene est incredibile, quanto magis percutitur, tanto fortior fiat. At quis hoc docet? Apost. Paul. *Tribulatio*, inquit, *patientiam operatur: patientia vero probationem: probatio vero spem: spes autem non confundit.* Vtinam magnam copiam galearum ad exercitum nostri Regis mittere possemus. *Tribulatio* inquit, *patientiam operatur.* Non enim patientia est similis Dialecticae & Rhetoricae, quae discitur in libris, discitur in laborib. discitur patiendo. Ille qui saepius patitur, ille celerius patientiam discit. Itaque *tribulatio patientiam operatur: patientia probationẽ.* Nam qui saepe, & multum, & aequo animo patitur ille commendatur, & probatur, & dignus palma & corona iudicatur à Deo. Sicut enim in castris nõ pulchra atq; splendida arma militem Duci commendant, sed fortia facta, & multa vulnera aduerso corpore accepta: & sicut figulus multa vasa efficit ex eodem luto, sed qualia sint, in fornace probat: sic etiam Deus nos omnes in fornace tribulaitonis coquit, & eos quidem, qui ignem sustinent nec franguntur, probat: qui ferre non possunt reprobat. *Ergo patientia probationem operatur, probatio vero spem.* Qui enim animaduertit se multa pati & alacriter pati, nec vllo modo frangi, sentit proculdubio intus in corde spiritum Dei, qui *testimonium reddit spiritui* suo, quod filius Dei sit, atque inde semper seipso fortior, semper promptior ad patiendum, & certior ad sperandum efficitur. *Sp: s autẽ non confundit.*

Efficacia spei.

Deus enim potens est, & paratus ad plura, & maiora nobis danda, quã nos sperare possumus. Sed iam placet, huius galeae vsum explicemus. Quis igitur est vsus galeae? Quomodo nos in prosperis, & aduersis iuuat? Paucis dicam auditores. Iuuat mirum in modum, erigendo animum, eumque ad coelestia, & sempiterna praemia conuertendo. Nec enim explicari potest, quantas vires habeat spes futurae quietis, & felicitatis ad extenuandam & minuendam molestiam, quamuis magnorum & grauium laborum. Quid facit, vt auarus non sentiat laborem peregrinandi, nauigandi, nundinas adeundi? merces emendi, & vendendi? nonne spes diuitiarum? Quid facit, vt agricola in mediis imbribus, in maximis aestibus, in saeuis frigoribus noctes ac dies nunquam quiescat, & semper tamen laetissimus cantet? Nonne spes vberis messis? Quid facit, vt miles neque onus armorũ recuset, neq; longis vigiliis terreatur, neq; de morte & vulneribus cogitet? Nõne spes praedae, vel honoris? Ita igitur & fortis Christi miles in mediis aerumnis, & calamitatib. galea ista munitus erigit oculos ad coelum, & dicit, maioribus praeliis digna est splendidissima illa corona. *Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, qua*

Margin notes: *1. Thess 5.* — *1. Cor. 11.* — *Eccl. 2.* — *Rom. 5.* — *Rom. 8.* — *Rom. 8.*

quæ reuelabitur in nobis. Veniet aliquando illa dies, qua laboribus finitis admittar in gladium Domini mei. Itaq; sicut verbum Dei militẽ Christi cõsolatur exterius diuinas promissiones proponendo, & explicando, ita virtus spei cõsolatur interius ad easdẽ promissiones cõtuẽdas, animũ erigendo, neq; erigendo solum, sed etiã quodãmodo affigendo. Spes enim non solum id facit, vt animus cœlum aspiciat; sed etiam vt cœlo constanter inhæreat, nec se inde auelli vllis tribulationum fluctibus patiatur.

Spes comparatur anchoræ.
Heb. 9.

Quocirca D. Apostolus Paulus eandem spei virtutem in epistola ad Hebræos elegantissima similitudine anchorę comparandam putauit. Nam queadmodũ aues, quæ corpora quædam sunt, ad terram communem omnium corporum parentem in tempestate confugiunt, & ei anchorã quasi brachium porrigunt, atque eo modo fluctus & procellas non timent: sic etiam animæ nauicula, quæ de cœlo originẽ habet in cœlo anchoram suam figit, ac per eam cœlo cõstanter adhærens, vexari, ac iactari potest in hoc mari seculi huius fluctibus tribulationum, sed certe abripi, & demergi in profundum non potest. Neq; v. periculum est, ne funis, quo anchora spei alligata est aliquando frangatur. Siquidem est *funiculus triplex*, qui *difficile rumpitur*. Vnus funis est veritas Dei: Deus est cuius promissionibus spes Christianorũ adhæret. Quid fortius isto fune? Si D. Paulus promitteret aliquid, quis ei credendum non esse putaret? Si angelus de cœlo promitteret aliquid, quis de euentu ambigere auderet? At nunc non Apostolus, non Angelus, sed Deus ipse est, qui promittit. Veritas prima sapientia summa, bonitas infinita, quę nec falli nec fallere potest. Alter funis est iuramentum Dei. Quanquam enim etiã sine iuramento simplici promissioni Dei sine dubio continuo esset credendum, tamen ad maiorem fidelium suorum cõsolationem etiã iurare voluit. Sic enim in epistola ad Hebręos Apostolus loquitur, *Abundantius Deus volens ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit iusiurandum; vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatiũ habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spẽ quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam.* Iam funiculus tertius est subscriptio, quam Deus proprio sanguine adhibere voluit chirographo promissionum. Quis enim testamento non credat, quod proprio sanguine consignauit? Hinc est igitur *funiculus triplex*, qui *difficile rumpitur*, quo spei anchora alligata, & in cœlo affixa, nauiculam animæ firmissime tenet, atque in isto periculoso mari, ab omni ventorum & fluctuum impetu defendit.

Eccles. 4.
Triplex funiculus anchoralis spei.
Heb. 6.

PARS SECVNDA.

Lorica charitatis.

Diximus de gladio, & galea, nunc de lorica duo breuiter dicenda sunt. Primum quid sit hæc lorica, deinde quis sit eius vsus. Quid igitur est lorica? Virtus charitatis. Sic enim Apostolus ait, *Induti loricã charitatis & galeam spem salutis.* Et quanquã in epistola ad Ephesios loricam dicit esse iustitiam, cum ait, *Et induite loricam iustitiæ*, tamen iustitiam pro charitate accepit, quod sæpe alias facere solet: nec immerito, cum nihil aliud sit charitas, quam eximia quædam, perfectaque iustitia: Etenim duæ sunt partes iustitiæ, quarum altera in cõmutatione altera in distributione versatur. Ambas autem in charitate facile est inuenire. Quid enim est charitas, nisi quędam nobilis cõmutatio, in qua homo seipsum totum donat Deo, & simul totum recipit Deum? Nã *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Quid item est charitas, nisi ars quædã iuste, recteque distribuendi vnicuiq; quod suũ est? Iustitia enim quæ in distributione versatur, dignitatem & merita personarum considerat, & maioribus maiora, minoribus minora, summis summa, & minimis minima tribuit. Secundum quẽ ordinem virtus etiam charitatis Deo primas partes defert, secundas animæ, tertias corpori, quartas honori & famę, & de cęteris ad eundẽ modum. Itaque recte charitas iustitia dicitur, inchoata charitas inchoata iustitia, aucta charitas, aucta iustitia, perfecta charitas perfecta consummataque iustitia. Sed cur quæso virtus charitatis dicitur lorica? Trib. de causis. Primũ enim sicut lorica armatur pe-

1. Thess. 5.
Eph. 6.
Ioan. 4.
Cur charitas lorica dicatur.

pectus, & pectore eę partes corporis humani defenduntur, in quibus vita potissimum residet, vt cor, hepar, stomachus, intestina omnia; sic enim charitas animæ vitam conseruat ac tuetur. *Nam qui diligit, non manet in morte.* Deinde quemadmodum lorica ex multis annulis interse cohærentibus efficitur, sic etiam charitas multas virtutes, pulcherrimo ordine simul cōiungit. Charitas n. vt Apostolus ait, *patiens est benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, nō gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit omnia sperat, omnia sustinet.* Ex istis annulis simul cōsertis malleo Spiritus sancti lorica charitatis fabricatur. Postremo sicut loricæ non ex panno, vel ex corio, sed ex ære conficiuntur, vt omnes ictus lancearum, & gladiorum sustinere possint: sic etiam charitas non est res quædā mollis, ac tenera; sed fortissima, durissima, robustissima, *fortis vt mors dilectio, dura vt infernus emulatio.* Sed parum dIximus. Nam etiam fortior est quā mors, & durior quam infernus. Mors n. est illa quidem fortissima, & non solum homines quamuis magnos & potentes, sed etiam vrsos & leones prosternit; sed tamen peccatum adhuc est fortius. Peccatum n. etiam cælum conscendit, & angelos etiam inde disturbauit, quod mors nunquam efficere potuisset. At charitas vtroque est fortior, quippe statim atque in cor hominis penetrauit, peccatum extinguit, nec magis coram charitate potest consistere peccatum, quam coram igne aridæ stipulæ, vel telæ aranearum. Quid? Quod nō solum res omnes creatas charitas vincit, sed etiam quodammodo creatorem, Quid enim non potest, quid non audet sincera charitas? Ipsam Dei sapientiam docet, ligat potentissimum, vulnerat immortalem Voluit aliquando Sodomam, & Gomorrham sceleratissimas ciuitates igne & sulphure concremare: audiuit hoc Abraham & statim imperante charitate loqui cœpit ad Deum, ac dicere: *Absit à te, vt rem hanc facias, & occidas iustum cum impio, fiatque iustus sicut impius. Non est hoc tuum qui iudicas omnem, terram nequaquam facies iudiciū hoc.* En quam libere fortissima charitas etiam Deo consilium dare non timet. Rursus alias iratus Deus contra gentem Hebræam, propterea quod vitulum aureum tanquam alterum Deum colere incepisset, voluit eos penitus delere ac perdere. Sed quid! Opposuit se charitas eius Moysis, & ait: *Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti in fortitudine magna, & in manu robusta; Ne quæso dicant Aegyptii; callide eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret de terra.* Deus autem quasi charitas Moysis manus eiligasset, eumque vinctum captumque teneret, dicebat, *Dimitte me, vt irascatur furor meus, faciam te in gentem magnam:* præualuit tamen charitas, nec dimisit. Magna igitur est virtus, magnum robur charitatis, nec immerito æneæ, fortissimæque loricæ comparatur.

1. Ioan. 3. — *1. Cor. 13.* — *Cant. 8.* — *Summa vis charitatis.* — *Genes. 18.* — *Exod. 32.* — *Idem.*

Veniamus ad vsum. Quomodo nos lorica ista in bello tribulationis iuuat? Multis modis. Primum efficiendo, & tanquam gignendo patientiā. Est enim patientia quasi filia primogenita charitatis. *Charitas*, inquit Apostolus, *patientia est, benigna est,* & quæ sequuntur. Est autem patientia virtus quædam præclarissima, qua tela inimicorum non repellimus, sed accipimus frangimus, & hostes nostros non feriendo, & prosternendo, sed patiendo & cadendo miro modo superamus: Magnum est vincere iacula repellendo, & hostes occidendo; sed multo est maius, & gloriosius vincere plagas accipiendo, & moriendo. *Melior est patiens* (ait scriptura diuina) *viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium.* Hinc milites testamenti veteris, vt Abraham, vt Moyses, vt Iosue, vt Gedeon, vt Iephte, vt Dauid pugnando, feriendo, interficiendo: at milites testamenti noui, quod sine vlla dubitatione est excellentius, patiendo, & moriendo vicerunt. Aspice Imperatorem nostrę militiæ Christum. Quid ille fecit? Id quod antea tanquam in typo & figura egerat Sampson: quando vna asini maxilla mille Philistæos occidebat, magnas se vires à domino accepisse demonstrabat: at cum robustissimis neruis & funibus se ligari patiebatur, & tamen paulo post

Quomodo lorica charitatis nos iuuat. — *1. Cor. 13.* — *Encomiū patientiæ.* — *Prou. 16.* — *Iud. 15. & 16.*

post summa facilitate vincula rumpebat, & hostes suos fugabat, multo fortiorē ostendebat: Ita liberator noster fortem & potentem se ostendit, cum mundum sine labore fabricauit; sed multo fortiorem & potentiorē, cum eundem patiendo & moriendo reparauit, & se tanquam alterum Sampsonem ligari, conspui, cædi, vulnerari, crucifigi permisit: sed paulo post omnia illa tanquam tela aranearum confregit, & ipsa cruce, ac morte de hostibus gloriosissime triumphauit. Quid vero Apostoli & martyres fecerunt? Nonne ipsi quoque Imperatorem Christum imitari patiendo potius, & tolerando, quam agendo & resistendo bellare voluerunt? Et nonne patientia sua plures prouincias ad Christi imperium adiunxerunt, quam vlli vnquam armis potuissent? Nonne etiam principes Romanos, & ipsam orbis dominam patiendo & moriendo domuerunt? Tantus est ac fuit semper vbiq; splendor patientiæ, vt etiam perditorum oculos perstringat. Hinc enim Ethnici Philosophi & hæretici permulti, & omnes hypocritæ multa libenter patiuntur, vt patientiæ virtutem iactare possint; sed tamen vera patientia proles est charitatis, & propria hominum Christianorum, qui vere dicere possunt, *Nonne Deo subiecta erit anima mea? Ab ipso enim patientia mea.* (*Psal. 61.*) Scribit Ioan. Cassianus fuisse Alexandriæ (*Cassian. Collat. 12. cap. 15.*) sanctum quendam senem, qui cum turbis infidelium quadam die obrueretur, & multis variisque iniuriis & contumeliis afficeretur, & ab irridentibus atque insultantibus interrogaretur, quid vnquam miraculi Christus effecisset, audacter respondit, hoc miraculum Christus fecit, vt istis omnibus iniuriis, & contumeliis nihil mouear, & multo etiam plura, & maiora pro eius nomine tota alacritate ferre possim. Hic igitur est primus modus, quo charitatis lorica nos iuuat. (*Secundo charitas calefacit.*) Deinde iuuat etiam eadem charitas mirum in modum stomachum animæ calefaciendo, vt quamuis duras & graues tribulationes facile digerat. Qui feruore charitatis destituti sunt, frigidum stomachum habent, & vnius verbuli iniuriam concoquere non possunt, & ideo non mirum, si inde sæpe ægrotent, quandoque etiam moriantur. Nam cibus, qui non digeritur, non nutrit, sed occidit. At qui feruent charitate, qui stomachum calidum habent, qui diligunt Deum & proximum, statim digerunt omnia non solum verba, sed etiam verbera: & propterea omnibus nutriuntur, pinguescunt omnibus, omnib. proficiunt. Ratio vero huius est, quia qui diligit non accipit iniurias tanquam iniurias, sed tanquam signa quædam intimæ familiaritatis. In 3. lib. Esdr. cap. 4. legimus de quodam, qui mulierum potentiam prædicabat, qui cum multa commemorasset, quę viri ob mulierum amorem sępenumero patiuntur, tandem adiecit, *videbam concubinam Regis sedentem iuxta regem ad dextram, & auferentem diadema de capite eius, & imponentem sibi, & palmis cædebat regem sinistra manu & super hæc aperto ore intuebatur eam.*

Vnde hæc Auditores, vt Rex non duceret contumeliam auferri sibi diadema, & præterea faciem suam colaphis cædi? Nonne ex eo, quod ista fiebant ab ea, quam vehementer diligebat? Ita igitur qui diligunt Deum, qui diligunt proximos, qui diligunt inimicos, nunquam agnoscunt, nec putant vllam iniuriam sibi fieri, sed omnia in partem meliorem interpretantur. Ita sanctus quidam Abbas nomine Libertinus, vt scribit B. Gregorius, (*Greg. lib. 1. dialog. c. 2.*) cum eum de equo in quo sedebat quidam deiecissent, & equum abstulissent, nullo modo iniuriam sibi fieri credens lætissimo vultu etiam flagellum obtulit, dicens: Heus accipite fustem, vt equum melius ducatis. Ita Dominus acerbissimam passionem, non tanquam passionem, sed tanquam calicem optimi vini sibi ab amantissimo patre propinatum accepit: *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater*, non crudelissimus aliquis Dominus, sed amantissimus pater meus, *non vis, vt bibam illum?* Ita Beatus Stephanus saxa illa dura quibus lapidabatur, non saxa & lapides, sed pretiosas gemmas existimabat. Et reuera sic se res habebat Auditores. Semper enim tribulationes, si tanquam Dei beneficia considerentur in vera beneficia conuertūtur. Ignominia in gloriam, contumelia in ornamentum, inopia in diuitias, vulnera in sanitatem, & mors in immortalitatem. Et homines

nes quidem vident exterius crucem nostram, quam portamus in terris. Sed vident angeli coronam nostram, quæ fabricatur in cœlis. Quocirca recte dominus de crucifixoribus suis dicebat: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Illi enim se Christum valde deprimere, eiusque gloriam penitus obscurare credebant, sed vere nesciebant, quid facerent. Nam eo modo maxime extollebant & illustrabant. Sed quid præterea charitas facit? Quomodo etiam in tribulatione nos iuuat: Iuuat tertio ad eum modum, quo iuuat vinum, inebriando scilicet: *Vinum enim lætificat cor hominis*, inquit Dauid. Et filius eius Salomon: *Date*, inquit, *vinum & siceram his, qui amaro sunt animo.* Qui ebrii sunt, semper læti sunt, saltant, cantant, nec vllius miseriæ recordantur, non paupertatis, non ægritudinis, non acceptæ iniuriæ, non contracti æris alieni: denique omnem tristitiam, ac mœrorem facile de animo abstergit ebrietas. Pari ratione, Auditores, sancta ebrietas charitatis, quæ est vinum illud, quo Apostoli pleni erant, cum de eis in die Pentecostes diceretur: *Musto pleni sunt isti*, facit homines semper lætos, nec vllum eos laborem, vel dolorem sentire permittit. Patriarcha Iacob 14. annos propter Rachelem socero suo incredibili labore seruiuit, ita vt ipse aliquando diceret: *Die noctuq; æstu vrebar, & gelu, fugiebatq; somnus ab oculis meis*, & tamen, vt scriptura testatur, *videbantur ei pauci dies præ amoris magnitudine*, ita nimirum amore ebrius erat S. Tobias, cum totum diem in operibus charitatis consumpsisset, deinde reuersus domum quasi pro mercede vtroq; lumine orbatus esset, vxor vero, quæ eum solari debuisset, non oleum consolationis, sed acetũ exprobrationis in plagas infunderet; tamen harum omnium calamitatum oblitus, & vxorẽ, & filium dulcissime consolabatur: *Pauperem quidem*, aiebat: *vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato.* Vnde hoc in Tobia? Nonne quod amore diuino ebrius erat? Apostoli quoque cum plagas multas à Iudæis accepissent, cur *ibant gaudentes à conspectu concilij?* Nonne quia eodem amore ebrii erant? Paulus & Sylas virgis cæsi, catenis constricti, & in obscurum carcerem detrusi, quare Psalmos & hymnos lætissime canebãt? Nonne, quia simili modo ebrii erant? B. Laurentius ad ignitam craticulam alligatus, & iam semicombustus vnde tam lætus, & summi illius doloris oblitus erat, vt festiue, ac lepide Tyrannum irrideret? Nonne ex eo, quod vino charitatis ebrius erat? O dulce vinum charitatis? O sancta sobriaq; ebrietas! Vtinam faceret Deus, vt ebrietatem illam nefariam, quæ tanto tempore in hac regione regnauit, quæque tantarum tribulationum causa magna est, aliquando tandem ista sancta & sobria ebrietate mutaremus: profecto enim plus ebrietas charitatis valeret ad omnem tribulationem superandam, quam fuerit ebrietas vini ad inferendam.

Charitas inebriat.
Psal. 103.
Prou. 31.
Act. 2.
Genes. 29.
Tob. 4.
Actor. 5. & 16.

Sed iam ad quartum, & postremum modum veniamus, quod charitas à tribulatione defendit. Quid igitur charitas facit? Docet hominem mirabili quadam arte de hoste clypeũ, de necessitate virtutem efficere. O beatum exercitum! O fortunatos milites, qui artem istam didicerunt, qua ipsos hostes arripere, & eis pro clypeo vti possint! Quis præcipuus hostis noster est? Nonne caro, quæ omni hoste crudelior, dum blanditur, occidit, & assueta reddere malũ pro bono, quanto magis diligitur & fouetur, tanto magis nocet, & cuius ictus nemo satis cauere potest? Quid igitur charitas facit? Quando vtitur carne pro clypeo? Ad hunc modum. Cum tribulatio adest, non sinit charitas, vt te iniuste puniri existimes, vel vt de Deo, aut hominibus conqueraris, procul hoc est à vera & perfecta charitate: sed statim docet peccata tua causam esse tribulationis, atque ita cogit, vt carnem tuam sic alloquaris. Non meministi caro, quando fornicabaris, cum tam sæpe epulabaris, quando totos dies ludebas, quando tot pocula exhauriebas, quando ieiunia sacra frangebas, quando pupillum opprimebas? Nunc igitur quid mirum si pœnas luis? Sed quandoquidem huc venisti, nec potes non peccasse, & quia peccasti, castigari debes: quid vtilius tibi esse potest, quam vt facias de necessitate virtutem, & æquo, ac libenti animo patiaris? Nam si cum molestia ac tri-

Charitas facit de necessitate virtutem.

æ tristitia pateris, non propterea calamitas tua recedet, quin potius ad cumulum miseriæ etiam tristitiam, & impatientiam tuam adiunges, & nihil apud Deum ex tribulatione lucraberis, nisi grauiorem fortasse tribulationem. At si libenter, si alacriter, si æquo animo istam crucem feras, & hic in terris tribulatio plurimum minuetur, & post hanc vitam tota purgata atque illustris, tanquam aurum de fornace prodibis, ac demum in patientia tua possidebis animam tuam. Ita igitur homo à charitate edoctus, ipsa carne, per quam peccauit, tanquam scuto quodam, ita se protegit, vt ab ictibus tribulationis nullo modo lædatur.

Charitas etiam tegit in prosperis.

At num in sola tribulatione lorica istā charitatis iuuat? Nonne etiam in prosperitate? Imo vero, Auditores, maxime iuuat in prosperitate. Siquidem ipsius proprium munus est, erga omnia, quæ diligi debent, affectus moderari. Ipsa docet Dei honorem omnibus esse rebus anteponendum. Atque idcirco si vel Ecclesiasticum honorem, vel ciuilem magistratum facile obtinere valeas, & tamen ineptum, atque indignū eo munere te esse vides, charitas monet, vt alteri, te meliori, & digniori cedas: & si hoc non facis, non induisti loricā charitatis, vulnerat te, & nisi diligenter caueas fortasse occidet iaculum prosperitatis. Ipsa præterea docet animæ salutem corporis voluptatibus esse præferendam. Itaque licet possis quantum ad copias tuas attinet indui purpura, & bysso, & epulari quotidie splendide, tamen charitas monet, vt sobrie viuas, & Ecclesiastica ieiunia religiose obserues, vt ad templum, ad concionem, ad confessionem, ad sacram communionem, cum cæteris ire non negligas. Ipsa docet corpora proximorū pluris facienda, quam nostras pecunias. Quocirca magis timere debes sine misericordia, quam sine pecuniis inueniri. Et si quidē Ecclesiasticus es, charitas docet, non debere te diuitias congregare, nisi cum pauperes desunt, quod raro eueniet: & cum forte desunt, posse te quidem eas congregare, verum vt res pauperum, non vt res tuas, & futuris pauperibus fideliter conseruandas. Si vero vxorem & liberos habes, eadem charitas docet, vt filiis tuis thesaurizes quidem, sed moderate. Nam si probi erunt filii, paruo contenti erunt, sin improbi, bonum est eos agere, vt fiant probi. Sæpe enim accidit, vt, quæ parentes magno labore, multo tempore per fas & nefas congregarunt, ea filii paucis diebus male viuendo profundāt, & eo modo parentes ad inferos præcedant, & eos deinde filii consequantur. Quæ cum ita sint, induamus quæso fratres, induamus omnes loricam istam præclaram charitatis, armati procedamus ad bellum, & neque tela tribulationum, neque iacula prosperitatis vnquam formidabimus, & victoriam ac palmam certissimam, lætissimamq; referemus, ipso adiuuante Domino nostro Iesu Christo, qui est benedictus in secula. Amē.

CONCIO VII.

DE TRIBVLATIONE.

Habita Louanij Dominica Palmarum, Anno 1574.

IN eorum armorum numero, quæ Beatus Apostolus Paulus, tam in bello tribulationis, quam in pace prosperitatis Christiano militi necessaria essa indicauit, si memoria tenetis optimi Auditores, etiam calcei erant. Quanquam enim in propria domo, vel in amœnis pratis, non vsq, adeo calceis indigemus, tamen in longo itinere, vel in bello cum per montes, per rupes, per saxa, per domus, per aquas, & lutum, aliasq; sordes transeundum est, calceis carere sine graui detrimento, atque incommodo certe non possumus. Itaque tum demum calceos exuere, ac deponere tuto, secureq; poterimus, cum præsentis vitæ confecto curriculo, ad cœlestem atq; æternam illam domū peruenerimus, & iam non amplius per loca aspera, vel inculta peregrinandum & vagandum, sed quiescendum, ac sedendum in paterna domo, vel etiam si libuerit inter flores ac lilia deambulandum erit. In cuius rei typum, ac figuram sancto Moysi ad Deum appropinquare incipienti dictū esse legimus:

Peregrinis & militibus calcei necessarii.

legimus: *Solue calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est.* At vero dum hic in terris cum tot generibus hostium bellum gerimus, & per solitudinem huius sæculi vastam, atque horridam iter facimus, & sæpe lutum, sæpe saxa, sæpe spina scandalorum, timorum, dolorum, de improuiso nobis occurrunt: sæpe etiam in quædam florentissima atque amœnissima prata felicitatis humanæ repente incidimus, quæ flores quidem & rosas, sed etiam spinas & carduos partim admistos habent, & multos angues, multas bestias venenatas suis herbis & graminibus tegunt, nulla re alia magis, quam bonis & firmis calceis indigemus. Ego igitur hodierna oratione ad explicationem eius sententiæ: *Calceati pedes in præparationem Euangelij pacis*, quæ suo ordine post loricæ expositionem sequitur in Apostolo, de calceis verba faciam. Et quoniam non facile in officinis vulgarium sutorum calcei tales inueniuntur, agam vobiscum liberaliter, & duo paria calceorum vobis dabo. Vnum ex confessione, & pœnitentia peccatorum, alterum ex veterum exemplis, tam bonis, quam malis conficietur. Sed necesse erit, antequam ad nostros calceos veniamus, sententiã ipsam Apostoli breuiter explicare.

Exod. 3.

Calceati pedes, inquit Apostolus, *in præparationem Euangelij pacis.* Sensus horum verborum, quantum ad litteram Scripturæ, & Apostoli mentem attinet, non alium esse puto, quam vt Euangelii prædicator, si cum fructu atque vtilitate concionari debeat, pedes, hoc est, affectus mundos, nitidos, liberos etiam & expeditos habeat: non diligat munera, non delectetur plausibus, non affectet gratiam & fauorem hominum, nõ sectetur apparata conuiuia, non quærat vllo modo seipsum. A crapula vero atque ebrietate, à fornicatione, à verbis impudicis, à contentionibus & iurgiis, à simonia & auaritia ita sit alienus, vt ne minima quidem suspicio eiusmodi vitiorũ vnquam de ipso in populo oriatur. Alioqui enim qua fronte ebriosus de sobrietate disputabit? Quo spiritu cõtra auaritiam dicet, qui pluris nummos, quam animas facit? Qua vehementia impudicus & concubinarius à fornicatione alios deterrebit? Quo animo superbus atque ambitiosus, qui omnibus placere cupit, vlla vnquam vitia reprehendet? De huiusmodi malis doctoribus, quæ verbis prædicant, moribus impugnant, loquitur Dominus per Ezechielem, *Vos cum purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis, & oues meæ, quæ pedes vestri turbauerant, hæc bibebant.* Aquam quippe limpidissimam, vt B. Gregorius exponit, prædicatores bibunt, cum fluenta veritatis recte intelligentes hauriunt; sed eandem aquam pedibus turbant, cum studia sanctæ meditationis male viuendo corrumpunt. Porro aquam eorum turbatam pedibus oues bibunt, cum auditores non sequuntur verba, quæ audiunt; sed sola, quæ conspiciunt, peruersa opera imitantur. Quocirca ne talia sæpe contingant, Apostolus Paulus diligenter monet, vt simus *calceati pedes in præparationem Euangelij pacis.* Et ipse Dominus apud Marcum cum discipulos suos binos, & binos ad Euangelium prædicandum mitteret, præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, non peram, non panem, neque in zona æs: sed tamen bene calceati sandaliis ambularent, ne quid pulueris, aut luti terrenarum cupiditatum eorum pedibus adhæreret: vt vere de illis illud Apostoli diceretur. *Quam speciosi pedes Euangelizantium bona.* Hæc igitur est sententia huius loci breuiter explicata.

Eph. 6.
Concionatorum instructio.
Ezech. 34.
Greg. lib. 1. curæ Pastor. cap. 2.
Marc. 6.
Rom. 10.

Verum nos impræsentiarum ista ipsa Apostoli verba paulo aliter exponemus, vt tam tribulationibus, de quibus hactenus disseruimus, quam paschalibus feriis, quæ iam imminent, oratio nostra conueniat. Itaque Euangelium pacis paschæ celebritatem, vel si mauultis, Agnum illũ paschalem Sacrosanctum corporis Dominici Sacramentum interpretabimur. Calceos vero, quos induere iubemur in præparationem Euangelii pacis, confessionis Sacramentum accipiemus. Nam quemadmodũ olim in veteri Testamento, qui pascha celebraturi, & paschalem Agnum manducaturi erant, cum aliis rebus multis instructi, tum præcipue calceati pedes esse debebant, vt ex libro Exodi cognosci potest: sic etiam qui ad verum pascha peragendum, & verum

Par calceorum confessio & pœnitẽtia.
Exod. 12.

rum paschalem Agnum comedendum præparantur, non solum ieiuniis, & precibus, aliisq; sanctis operibus, quod hactenus fecimus, operam dare conuenit, sed etiã confessione, ac pœnitentia, quæ præcipua est præparatio, pedes illos calceare oportet.

Comparatio calceorum & confessionis. Sed quid habet affinitatis confessio cum calceis? Multum omnino? Nam quemadmodum calcei pedes mundos ac puros cõseruant, eosq; impediunt, ne terram & sordes contingant: ita confessio peccatorum humanos affectus, qui quasi sunt pedes animæ, & animam non minus ferunt, quã pedibus ferantur corpora, purgatos nitidosq; seruat, eosq; à terra & rebus terrenis reuocat atq; abstrahit. *Simile.* Et sicut ii, qui calceis sunt assueti, pedes teneros ac delicatos habent, adeo vt vel minimos lapillos, & minutissimas stipulas facile sentiant, nec aliquid pati possunt, quod pedes affligat; ii vero, qui fere nudis pedibus incedunt, & solũ in Dedicatione, vel in Paschate calceos induunt, vt agricolæ & operarii multi, iam occalluerunt, nec modo lapillos & stipulas non sentiunt, sed neq; magnis lapidibus, aut tribulis offenduntur: sic etiã, qui crebro ad confessionem redeunt, teneram conscientiam habent, facile sentiunt spinas, etiam minutissimas peccatorum, nec quiescunt, donec eas de conscientia sua exemerint, & animã languentem atque ægrotam curauerint: at qui raro, qui solum in Pascate ad confessionem accedunt, ii rusticos pedes, & assuetos tumorib. & punctionibus habent: nõ parua & leuia, sed neq; magna, neq; grauia, neque horrenda, neq; immania crimina atque delicta eos perturbant. Amplissimum stomachum gerunt, facile deglutiunt multitudinem beneficiorum, simonias, vsuras, adulteria, crapulas, ebrietates: & tamen securissime dormiunt, nihil eos angit, vel torquet conscientia. Hinc existunt illi, qui aliquando petũt, An fornicatio sit peccatum? nam de cogitationibus, ac desideriis flagitiorum, ne dubitant quidem: ita nimirum pedes eorum occalluerunt, vt licet vulnerentur, licet findantur, licet intumescant, nihil tamen ipsi sentiant. Assuescite calceis miseri, viuite more nobilium, non more agricolarum. Si ad regnum cœlorum aspiratis, vbi nulli rustici, nulla mancipia, omnes Reges & Principes erant, frequentare Sacramẽtum, tam vtile, tam facile, tam salutare, quod incredibili benignitate liberator noster instituit. *Si rem grandem dixisset tibi Propheta*, aiunt serui ad Dominum suũ Naaman, *certe facere debueras: quanto magis nunc, cum dixerit tibi, lauare, & mundaberis?* 4. Reg. 5. Si rem grandem, Auditores, nobis Dominus præcepisset, nonne pro animæ salute facere debuissemus? Quæ igitur excusatio reliqua esse potest, cum solum dixerit: Sume calceos, quos non vendo, sed dono: vtere calceis, qui offeruntur gratis: stude puritati, ama sanctimoniam, dilige innocentiam, assuesce spinas peccatorum cito sentire, & ante eruere, quam in pedibus tuis putrescant. Habemus igitur, cur peccatorum confessio calceis comparetur, nunc illud videamus, quomodo in tribulatione & prosperitate nos iuuet.

Confessio prodest in prosperitate. Quomodo iuuat in prosperitate? Ad eum modum quo iuuat nauiculas sentinæ euacuatio. Vidistis aliquando nauiculas, quæ rimas aliquas habent, & sensim aquam admittunt, quæ nisi frequenter aqua eiecta releuentur, facile submerguntur. Tales sunt animæ nostræ. Nauiculæ sunt in Oceano huius seculi constitutæ, nec vlla tam integra reperitur, quæ aliquas rimas nõ habeat & aquam peccatorum non admittat, Nam *si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis nõ est.* 1. Ioan. 1. Veruntamẽ istas rimas tribulatio minuit, prosperitas auget: plures enim peccandi occasiones, maiores tentationes diuites, quam pauperes habẽt, & plura peccata in prosperitate, quã in tribulatione fiunt. Quocirca S. Dauid experientia propria edoctus, verã illam sententiam de fortunatis hominibus pronuntiauit in Psalmo, *In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, & impietate sua: prodyt quasi ex adipe iniquitas eorum.* Psal. 72. Quare cũ tempore prosperitatis animæ nauicula rimas multas, & magnas, habeat, & multum aquæ peccatorum semper accipiat, nisi frequenter per confessionem exhauriatur & purgetur, non potest tandẽ non submergi. Iam vero contra mor-

tra morbum tribulationis remedium præsentissimum & saluberrimum est confessio peccatorum. Siquidem fons & radix tribulationis, quid est aliud, q̃ peccatum? Nonne scriptura clamat, *miseros facit populos peccatum?* Et, *priusquam humiliarer, ego deliqui, & si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis nō ambulauerint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Nonne Dominus paralyticum curaturus vt eius morbi radicem ostenderet dixit ei, *Confide fili, remittũtur tibi peccata tua?* Et ad eum, quem sanauerat ad piscinã, nonne ait, *Ecce sanus es, iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat?* Nonne Apostolus Paulus de iis, qui sine debito cultu atq; honore tremenda illa mysteria pertractabant, vel sumebant in epist. 1. ad Corinthios ait, *Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt,* hoc est, moriuntur *multi?* Deus enim initio nascentis Ecclesię, vt huius Sacramenti venerationem & maiestatem fidelibus commendaret, sæpe repentina ægritudine, vel morte eos mulctabat, qui indigne ad tantum Sacramentũ sumendum accedebant. Id quod etiam Cypr. in serm. de lapsis exemplis aliquot atq; miraculis confirmat. Quæ cum ita sint, quod efficacius medicamentum contra morbum tribulationis cogitari potest; quam pœnitentia, & confessio peccatorum: quæ cum peccatum tollit, ipsam radicem tribulationis tollit. Itaq; valet aliquid contra tribulationem oratio, valent supplicationes, valent eleemosynæ, valent ieiunia, valet spiritualium lectio librorum; sed omnia ista & alia permulta generis eiusdem nunquã sufficient, nisi ad peccatum, radicem videlicet tribulationis, securis pœnitentiæ & confessionis admoueatur. Deinde iuuat etiã plurimum confessio peccatorum ad omnem mœrorem ac tristitiã ab animo abstergendam. Est vero tristitia morbus maximus, qui vt Ecclesiasticus ait multos occidit: & vt pulchre Salomon docet, *Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi.* Tinea enim nascitur ex panno, & pannum consumit; vermis, oritur ex ligno, & lignum rodit: ita tristitia nascitur ex corde, & ipsum cor perpetuo rodit, consumit, affligit, cruciat neque ex vlla re quietem & consolationem capere permittit. Denique tristitia est quasi anima & vita tribulationis, ita vt si tristitia absit, iam tribulatio nō amplius tribulatio dici possit: Si vero non absit, etiam prosperitas quædam tribulatio esse videatur. Istum igitur morbum sanat confessio. Nam quemadmodum per peccatum intrat in hominem diabolus, & cum eo mille furiæ infernales, mille suspiciones, mille timores, mille sollicitudines, & simul vermis conscientiæ excitatur; qui tristitia & amaritudine animam replet: Sic etiam per confessionem deleto peccato, & diabolo exeunte ingreditur in animã gratia Dei, ingreditur iustitia, & charitas, & pax & gaudium in Spiritu sancto. Vidisti hominẽ plenum malis humoribus & conturbato stomacho? quam ille quæso male se habet? Omnia fastidit, ad omnia nauseat, nescit quid velit, sibiipsi est grauis. At si illos malos humores euomat, quam celeriter stomachus releuatur, & lætitia ac serenitas redeunt? Hoc ipsum in animo spiritualiter facit confessio, nempe medicamentum est, quo praui humores, atque adeo venenum ipsum peccati totum euomitur, & tunc animæ stomacho releuato spiritus bene se habet, exultat, gaudet, gestit, & conscientia bona & charitas Dei, quæ in ipso est, eum tristem esse nullo modo patitur. Lege vitas Sanctorum, & videbis nullos esse homines, qui maiore & solidiore perfruantur gaudio, & pace, quam eos, qui toto animo seruiunt Deo, & dulciores esse lachrymas Sanctorũ omni risu & cantu hominũ peccatorum. Quanquam n. vel inopiam, vel ægritudinem, vel persecutiones quandoq; Sancti patiuntur exterius, tamen regnum Dei, & consolatio Spiritus S. quam habent interius, multo est maior, & externã miseriam atq; molestiam prius absorbet, quam ad cor perturbandum penetrare possit.

Postremo iuuat etiam confessio peccatorum ad repellendas & superandas tribulationes, ex eo quod facit, vt homo pœnam aliquã à Sacerdote sibi propter scelera sua iniunctam libenter accipiat. Deus enim cum hoc videt, retrahit sępe manum, quam ad punienda peccata filiorum suorum extende-

In tribulationibus similiter vtilis est.
Prou.4.
Psal.118.
Psal.88.
Matth.9.
Ioan.5.
1.Cor.11.
Cypr. Serm. de lapsis.
Confessio tristitiam tollit.
Eccl.30.
Prou.25.
Confessio satisfaciendo minuit tribulationes.

tenderat, & fructibus pœnitentiæ delecta-tus quodammodo dicit. Res se bene habet, agnoscunt isti peccatum suum, & iustitiæ zelo vehementer accensi, ipsi scelera & flagitia sua castigant: ego igitur retraham manum meam, cessare faciam tribulationes, bellis & tumultibus finem imponam, dicā Angelo percutienti, sufficit iam, compesce manum tuam. In quo tamen studio, Auditores, pudet dicere quā nos Christiani à Iudæis turpiter superemur. Illi enim nobis comparati, non viri, sed pueri erant: & idcirco legem quasi Pædagogum acceperant, & tamen illi pueri cum necessitas id postulabat, semper aspera pœnitentiæ genera sponte suscipiebant, prædicabant ieiunium, induebant saccos, incumbebant cineri, clamabant ad Dominum in fortitudine, & eo modo omnia Dei flagella facile deprecabantur. Nos vero, qui cū illis comparati viri sumus, in tam grauibus periculis, quæ totius patriæ ruinam & euersionē minabantur, & adhuc fortasse minantur, quando fides & Religio non hominis vnius non vnius ciuitatis, non vnius Prouinciæ, sed tot Prouinciarum simul in discrimen maximum adducebantur, & adhuc etiam forsitan adducuntur. quid nos fecimus, aut facimus? Quos fructus dignos pœnitentiæ demonstrauimus? vna aut altera supplicatione excepta, eaq; tepide, ne dicam frigide peracta, quid aliud quæso possumus ostendere? Aliud omnino, aliud necessarium est, si Deum, quem tam grauiter nostris sceleribus offendimus, placare volumus: *facite fructus dignos pœnitentiæ*, clamat magnus ille Ioannes, & *ne cœperitis dicere: patrem habemus Abraham. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.* Non ait, peccastis, quiescite deinceps male agere, & satis est. Ita sane Lutheranus quispiam dixisset. Neq; rursum ait, Pœnitentiam agite, quod tamen multo amplius erat: sed quid? *facite fructus dignos pœnitentiæ.* Quam magna deliquimus (inquit B. Cyprian.) tam grauiter defleamus: alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit. Ac ne forte quis nobilitatem generis, vel gradum

Ad satisfactionem exhortatio.

Matth. 3.

honoris opponat, ipse addit, & *ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.* Quid est omnis arbor? Omnis homo quicunque ille sit, siue Rex, siue Dux, siue Comes, siue Episcopus, siue Abbas, siue Doctor, siue magnus, siue paruus, siue diues, siue pauper, siue nobilis, siue ignobilis, si fructus non facit dignos pœnitentiæ, excidetur, & in ignem mittetur. Non accipit Deus personas, non admiratur purpuram, & sceptrum: non terretur ad magnas opes, & longos ordines famulorum, sed omnem arborē quæ non facit fructum bonum, excindet eam, & in ignē mittet. Quamobrem auditores, cum & sacrum hoc tempus in quo sumus, & solennissima paschalis celebritas, quæ iam imminet, & præsentes totius patriæ calamitates ad veram & plenā confessionem, & pœnitentiam nos inuitēt: agite quæso, & magno animo, atq; ardenti iustitiæ zelo positis paulisper negotiis cæteris, vnusquisque in cubiculo cordis recogitemus primum in amaritudine animæ dies nostros, excutiamus diligēter omnes sinus & latebras conscientiæ nostræ, deinde pedibus sacerdotis tanquam Domini ipsius pedibus aduoluti, cū omni humilitate & veritate delictorum nostrorum confessionem deponamus: postremo iniuncta nobis à spiritali iudice pœnitētiæ opera libēter accipiamus, alacriter expleamus, & quantū possumus, pœnitentiæ fructibus Domino satisfaciamus. Luceat quoq; pœnitentiæ studium, & verum emendationis propositum in vestium honestate, in verborum grauitate, in omni parsimonia & sobrietate. *Quæ, enim, societas luci ad tenebras?* Aut, *quæ conuentio Christi ad Belial?* Quomodo ista cohærēt, agere pœnitentiā, & indui variis & curiosis, & magno studio laboratis vestibus? Agere pœnitentiam, & celebrare conuiuia? Agere pœnitentiam, & à iocis, à ludis, à verborū turpitudine, & leuitate non abstinere? Agere pœnitentiā & sphæristeria frequentare? Agere pœnitentiā & eleemosynas nullas facere? Certe veteres Christiani, vt ex Tertulliano & Cypriano & aliis scriptorib. vetustissimis intelligi potest, cum pœnitentiā agebāt cibo & potu parcis-

Modus confessionis.

Et satisfactionis.

2. Cor. 6.

Tertul. lib de Pœnit. Cypr. Ser. de lapsis.

 parcis-

parcissimo, & simplicissimo vtebantur, non equis aut curribus vehebantur, terræ ac cineri incumbebant, non balnea frequentabant, vestes viles, vel etiam sordidas induebant, corpus ieiuniis, & animum mœroribus affligebant: omnes deniq; sibi delitias ac voluptates interdicebant, totiq; in eleemosynas, in orationes, in fletus ac lachrymas incumbebant. Imitemur quæso nos teneri ac delicati Christiani vel minimam horum partem. Quiescant paulisper cocus, & seruus, & ancilla, qui ventri nostro tanquam implacabili Domino toto anno ministrant, nec vllas vnquam ferias habent. Cibo modico & simplici contenti simus. Nam & Christus felle, & aceto contentus fuit. Non videamus hac hebdomada vllam in vestibus vanitatem, quando Christus etiam necessariis indumētis spoliatus fuit. Claudantur saltem ad tempus omnia sphæristeria, demus aliquas horas orationi, tempus in passione Dominica cogitanda, ac veneranda ponamus. Ita fiet, vt *calceati pedes ad Euangelium pacis*, hoc est, ad paschales ferias præparemur, & gratia atque amicitia Dei nobis conciliata, omnem calamitatem & tribulationem facile superemus. *Eph. 6.*

PARS SECVNDA.

DVo paria calceorum promisimus, vnum iam exhibuimus, exhibemus nūc Domino adiuuante etiam alterum. Proxima vero oratione de Euangelio pacis, & scuto fidei, quæ duo supersunt, breuiter disseremus. Iam igitur alterum par calceorum ex veterum exemplis fieri debet. Quomodo enim calcei quibus iter facimus, non ex holoserico, sed ex corio mortuorum animantium fiunt, ita pedes animæ affectus omnes nostros in hac difficili & laboriosa peregrinatione tegere debemus pellibus mortuorum, hoc est, memoria ac recordatione veterum exemplorum. Sunt autem tres præcipuæ vtilitates exemplorum. Vna est, quod mentem illustrant, altera, quod memoriam iuuant, tertia, quod mouent atque accendunt voluntatem. Primum illustrant mentem: sunt enim quasi quidam aquæ ductus, quibus aqua veritatis in animum nostrum infunditur. Legimus in scripturis, *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe ei & alterā.* Quid est hoc? Sume exemplum & intelliges. Vide quid Christus fecerit, cum alapam in passione à scelerato quodam accepisset. Quid ille fecit? Num alteram præbuit? Minime vero, sed ait, *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cadis?* Hinc ergo discimus alteram maxillam esse præbendam quātum ad animi præparationem, hoc est, ita patienter ferre debemus vnam alapam, vt parati simus, si necesse sit, accipere etiam alteram: alioqui cum nulla necessitas id postulat, quid opus est præbere alteram & dare occasionē scelerato homini, vt iterum peccet? Itaq; sapienter Isidorus optimum scripturæ commētarium esse docet facta atq; exempla sanctorum. Deinde iuuant memoriam. Nam exempla multo auidius audiuntur, & propterea altius infiguntur memoriæ, quā verba. Sed potissima vis exemplorū in eo posita est, vt moueant voluntatē. Tria sunt quibus homines persuaderi ac moueri possunt, Scriptura, viua vox, & exempla. Scriptura vltimum locum obtinet. Nihil enim habet aliud, quam verba, & verba mortua. Idcirco si legis multos pios libros, & non moueris, eas ad concionem, audi vocem viuam, & fortasse moueberis. Verum quāquam multum possit vox humana, & multum sibi vendicet Rhetorica in affectibus mouendis, tamē nullo modo cum efficacia exemplorum comparari potest. Quid enim sunt verba, nisi verba & voces? At exempla res sunt, opera sunt, facta sunt, quæ videri oculis & manibus tangi possunt. Hinc sæpe magis delectat simplex historia, quā ornatissima oratio, & magis mouent vita, & res gestæ sanctorum, etiam rudi & impolita oratione expositæ, quā omnia argumenta & ornamenta Rhetoricæ. Sunt autē duo genera exemplorum: quædā ostendunt, quid alii egerint, & hæc quidem magnam vim habent: quædā vero demonstrāt, quid alii passi sint, & hæc summum gradum efficacitatis obtinent. Hinc verba Christi multum mouent, multum etiam mouēt miracula & opera præclara, quæ in terris gessit; sed nihil tamen ita mouet,

Matth. 5. *Ioan. 18.* *Veterum exempla illustrant mentem.* *Iuuant memoriā.* *Voluntatē mouent.*

vt eius

vt eius passio, cum quis cogitare incipit, quanta maiestas pro vilissimis vermiculis sputa, colaphos, flagella, spinas, & ipsã crucẽ pati voluerit. Videbatur Christus in cruce pendens nihil agere, sed nunquam tanta egit, quam tunc. Mouebat terram, scindebat lapides, frangebat velum: obscurabat solem, aperiebat cœlum, mortuos excitabat, & quod maius est peccatores ad pœnitentiam conuertebat, ita vt à cruce multi redirent percutientes pectora sua. Denique tunc implebat quod dixerat. *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Philosophi olim multa dicebant, sed quia parum agebant, & nihil patiebantur, nemini persuadebant, Rhetoricam istam ignorabant, quam Dei filius docuit: at Apostoli à Christo edocti simpliciter loquendo, sed multa faciendo, & maiora patiendo, quicquid voluerunt persuaserunt: non voluptates, vt Epicurus, sed passiones, dolores, crucem: Et quibus! Toti mundo. Regibus, Imperatoribus, Tyrannis. Magna igitur est vis magnumque robur exemplorum.

Ioan. 12.

Calceus sinistri pedis sunt exempla malorum.

Ex hoc igitur tam nobili ac pretioso corio calceos nobis conficiamus. Quia vero duos pedes habemus dextrum & sinistrum, duo etiam calcei necessarii erunt. Et sinistrũ quidem ex malorum, dextrum ex bonorum exemplis consuemus. Incipiamus si placet à sinistro. Vis vnum insignem calceum efficere, qui sinistro pedi tuo optime conueniat? Constitue tibi materiam ante oculos; aspice atque intuere Rempublicam iniquorum, quæ ex dæmone tanquam ex capite, & omnibus auaris, ambitiosis, voluptuariis, Ethnicis, Hæreticis, schismaticis tanquam membris & partibus constat. Cõuerte oculos imprimis ad ipsum ducem, & vide qualis quondam fuerit, & qualis modo sit. Quid fuit aliquando is, quem nunc diabolum & satanam appellamus? Primus & nobilissimus Angelorum omnium, atque adeo totius opificii diuini præstantissima portio. At iste idem quid est modo, & quid erit in æternum? Sentina quædam omnium miseriarum, spiritus teterrimus, superbissimus, inuidus, obstinatus, qui nihil cogitat nisi malum: nihil molitur, nisi malum. Agitur perpetuo infernalibus furiis: angitur, torquetur, & fumus tormentorum eius ascendet in secula seculorum. Conuerte deinde oculos ad teipsum, & pedibus tuis corium istud accommoda, dicas apud te, Deus bone, si Princeps Angelorũ optimus & sapientissimus vim prosperitatis ferre nõ potuit, & propterea tam facile, tam celeriter, tam admirabili conuersione postremus de primo, pessimus de optimo, miserrimus de felicissimo factus est, quid mecum fiet, qui sum puluis & cinis, nisi contemptis rebus omnibus, denique pompa & prosperitate calcata sub alas tuas Domine confugiam, tibique vni constanter adhæream? Aspice deinde partes, & membra huius capitis, auaros, ambitiosos, Ethnicos, hæreticos, perditos denique & sceleratos omnes, & videbis in tota Republica iniquorum nullum esse otiosum, nullum qui crucem, & crucem grauissimam non ferat, & libentissime ferat. Videbis eos noctes & dies nunquam quiescere, semper ambulare semper progredi, semper proficere in via iniquitatis & perditionis etiam vsque ad lassitudinem & fatigationem, vt postea dicant: *Lassati sumus in via iniquitatis, ambulauimus vias difficiles*: & quis eorum est finis? Quid tantis laboribus & sudoribus quærunt? Quo tam longis & laboriosis itineribus tendunt? Vt parum terrę, vt parum fumi, vt res nullius momenti, & ponderis sibi comparent. O quot Martyres diabolus habet, quorum tamen non alius finis est, quam vsq; ad summum replere gehennam. Aspice hominem auarum, æstuat perpetuo variis curis, raro comedit, rarius dormit, nunc est in mari, nunc in terra, sæpe in itineribus, semper in periculis, tolerat æstum frigora, ventos, pluuias, niues: Et quamobrem? Vt aurum congreget, & vbi congregauerit moriatur, & ipse quidem ad inferos recta descendat, aurum vero illud ab helluonibus & potatoribus filiis tribus diebus totum dissipetur. *Thesaurizat* enim, sed *nescit cui congregabit ea.* Nam cum perit, *non sumet omnia, neque descendet cum* eo pecunia eius. Aspice hominem superbum atque ambitiosum, quid ille non facit, quid non aggreditur, nonne cælum cum terra quodmmodo miscet, vt ad honorem

Variæ cruces impiorum.

Sap. 5.

Auari.

Psalm. 83. & 48.

Superbi.

aliquem perueniat? Blanditur, adulatur, assentatur nobilibus viris, versat naturam suã & regit ad tempus, atque huc & illuc torquet ac flectit: cum tristibus seuere, cum remissis iucunde, cum senibus grauiter, cum iuuenibus comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriose viuit. Denique vbi spem aliquam noui honoris affulgere videt, eo se totum conuertit, & tanquam ad auiculam capiendam sua retia, & laqueos tendit, & sæpe miser nihil retibus suis nisi maiores curas & solicitudines capit. Istum æquare, illum superare contendit, & si quem præire vel vno passu videat, inuidentiæ rabie pene conficitur, & tamen non alio cibo, quam fumo paleæ alitur, & nutritur. Aspice Philosophos veteres, quid illos quæso vana spes sapientiæ, & ingens quædam sciendi cupiditas facere cogebat? Alii sibi voluptatibus omnibus indicebant, alii omnes suas opes in mare demergebant, alii remotissimas regiones incredibili labore, & periculo adibant. Quidam etiam inuenti sunt, qui seipsos occiderent, vt corporibus liberi facilius Philosophiæ operã darent. Sic Pythagoras Memphiticos vates magno labore adiit: Sic Plato Ægyptum, & illam oram Italię, quæ magna Græcia dicebatur, laboriosissime peragrauit, & cum literas quasi toto fugientes orbe persequeretur, captus à piratis, & venundatus, etiam crudelissimo Tyranno paruit. Sic Apollonius, vt in epistola ad Paulinum ex Philostrato Diuus Hieronymus refert, intrauit Persas, pertransiuit Caucasum, Albanos, Scythas, Masagethas opulentissima Indiæ regna penetrauit, & ad extremum latissimo Phison amne transmisso, peruenit ad Brachmanas, Parthos, Syros, Phænices, Arabes, Palæstinos: reuersus Alexandriam, perrexit in Æthiopiam, vt Gymnosophistas & famosissimã solis mensam videret in sabulo. Aspice postremo feruorẽ ac diligentiam hæreticorum in suis deliriis & somniis propagandis. Scribunt quotidie maximos libros, ferunt laborem assiduum concionandi semper vigilant ad capiendas animas blanditiis, promissionibus, mendaciis, fraudibus fictis miraculis, liberorum corruptelis, armis etiam & terroribus errores suos persuadere conantur: sæpe quoque torqueri se, & cruciari, & viuos cremari non tam fortiter, quam pertinaciter ferunt. Nam supplicium quod hæretici patiuntur, (vt sapienter B. Cyprianus ait) non est fidei corona, sed pœna perfidiæ, & de incendio temporali, transeunt ad æternum. Sed vbi relinquimus milites, quorum exempla toto hoc anno spectare potuimus? Si quis militiæ finem ignoraret, & videret homines tam alacriter, tam audacter, inter gladios & hastas, bombardas & ignem ac aquam versari, nulla discrimina metuere, non vulnera recusare, non mortem subterfugere, nonne putaret magnum aliquid eos quærere? Et quid tandem est illud? Fortasse Regnum, aut Imperium aliquod? At neque hoc tantis laboribus dignũ videtur: Sed tamen neque pro regno vel imperio milites pugnant, sed pro tribus nummis, pro re incerta, & si vitã perdant, quod plerunque accidit, simul omnia perdunt. Et nos Christiani non erubescimus, qui non parum terræ, vt auari; non parum fumi, vt ambitiosi; non incertissimam cognitionem, vt Ethnici Philosophi; non errores omnia propagare, vt hæretici; neque stipendium tantum nummorum, vt milites; sed regnum ęternum, regnum cœlorum, vitam beatam & immortalem, sanctorum consortium, Angelorum æqualitatem, Dei similitudinem quærimus, non erubescimus inquam tanto proposito non præmio, nihil, posse, aut nolle pati? Surgent profecto, surgent in iudicio serui mundi, & seruos Domini iudicabunt: quod illi diligẽtius & alacrius Tyranno crudelissimo seruierint, qui iugum durissimum, onusque grauissimum imponebat, & res vanissimas in stipendium promittebat, quam nos optimo & benignissimo Patri, qui iugum suaue & onus leue, quod imponebat ipse nobiscum simul ferebat, & summam, ac sempiternam felicitatem in mercedem laboris liberaliter offerebat. Surgent Ethnici Philosophi, & nos Christianos iudicabunt, quod multo illi plura propter solam sciendi cupiditatem, quam nos propter animæ salutem, & diuinam charitatem effecerimus, quodque plus apud eos vana curiositas, quã apud

Philosophi.

Hæretici.

Cõfunduntur Catholici ex comparatione cũ Ethnicis.

apud nos summa Dei veritas potuerit. Surgent postremo etiam hæretici, & Catholicos iudicabunt, quod illi, qui miracula non viderunt, qui sanctos homines nullos habuerunt, qui omnibus fere spiritualibus armis atque adiumentis caruerunt, tamen audentius, alacrius, feruentius phantasmata & somnia sui capitis seminare, propagare, defendere studuerunt, quam nos veram, & sanam, & antiquam, ac fundatam Ecclesiæ fidē: qui tot miracula Christi, & sanctorū omnibus sæculis vidimus: qui innumera exempla excellētissimæ sanctitatis habuimus: qui tot sacramentis, tot sanctis libris, tot auxiliis, tot magistris ac doctoribus abundauimus. *Erubesce Sidon ait mare.* erubesce Catholice, qui tanquā ciuitas in monte posita supra firmam petram es fundatus, & tamē turbaris, nutas, deiiceris stante minimo vento tribulationis, cum ipsum mare, id est, hæreticus, qui semper agitatur, & circumfertur *omni vento doctrinæ*, tamen errores suos vsque ad mortem obstinatissime tueatur. *Transite ad Insulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite, & considerate vehementer: & videte si factum est huiuscemodi: si mutauit gens Deos suos,* ait Hierem. c. 2. *& certe ipsi non sunt dii: populus vero meus mutauit gloriam suam in idolum, Obstupescite cœli super hoc & portæ eius desolamini vehemēter, dicit Domin⁹. Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Nunquid seruus est Israel, aut vernaculus? Quare ergo factus est in prædam? Super eum rugierunt lenoes, & dederunt vocem suā, posuerunt terram eius in solicitudinē, ciuitates eius exustæ sunt, & non est, qui inhabitet in eis.* Verba sunt Prophetæ Ieremiæ, quæ vtinam non tam apte in hæc nostra tempora conuenirent. *Transite*, enim & vos, si placet, *ad insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate, si mutauit gens Deos suos, & certe ipsi non sunt dii.* Animaduertite studia Caluinistarū & Anabaptistarum, & videte quam pauci, quam difficulter, quam ægre fidem suam deserant, etiam quibus suis tribulationibus, terroribus vrgentibus: & certe illa non est fides, sed perfidia: neq; ibi est salus, sed certa damnatio. Considerate mores auarorum, & ambitiosorum & videte quam raro mutant ipsi Deos suos, & idola illa sua, pecunias, & honores: & certe ipsi non sunt dii, neque in eis vlla est quies, sed maior miseria. *Populus vero meus mutauit gloriam suam.* Vtinam, vtinā hoc verum non esset: quam multi summa leuitate, summa facilitate, summa inconstantia propter exiguam aliquam tentationem, vel tribulationem, veræ fidei gloriam heresi, religionem impietate, pudorem impudicitia, sanctimoniam sceleribus mutauerunt: & Deum quidem *fontem aquæ viuæ dereliquerunt? cisternas* autem *sibi foderunt*, cisternas, *dissipatas, quæ cōtinere nō valent aquas.* Quid igitur mirum, si tanquam seruus, & vernaculus populus meus nunc flagellatur: si factus est in prædam, si super eum rugiunt leones, si terram eius ac ciuitates diruunt, spoliant, exurunt ad solitudinem & vastitatem vocant? Id enim merito patimur, vt sciamus & intelligamus quam *malum & amarum est reliquisse nos Dominum Deum nostrum.* Sed de sinistro calceo, & malorum exemplis satis dictum est.

Esai. 23.

Ephe. 4.

Ierem. 2.

Veniamus ad calceum dextrum ad exempla sanctorum. Aspice in primis caput, ac regem Christum: deinde Prophetas Apostolos, Martyres, Confessores, Doctores, Anachoretas, Virgines, sanctos cæteros, ex quibus ciuitas Dei, & Respublica iustorum constat, & videbis nullum vnquam extitisse virum sanctum, qui per multas tribulationes, ærumnas, & calamitates non transierit: tandem ad teipsum oculos conuerte, & vide num conueniat, vt tu solus à communi lege excipiaris, & propter te alia via, & alia porta aperiatur præter illā arctam, & angustam, quæ iam tot seculis frequentata ac celebrata est. Consideremus igitur paulisper Ducem, atque Imperatorem exercitus sanctorum, Audiamus quid de eo Apost. dicat: *Deponentes omne pondus*, inquit, *& circūstans non peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta, atq; in dextra Dei sedet. Recogitate eum qui tale sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini.*

Calceus dextri pedis sunt exempla sanctorum.

Exemplum Christi.

Heb. 12.

gemini animis vestris deficientes. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis aduersus peccatum repugnantes. Vtrumque par calceorum nos induere iubet hoc loco Apostolus Paulus. Vis inquit ambulare, & currere, & peruenire ad brauium? Sume in primis calceos cõfessionis & pœnitentiæ, depone põdus, & circumstans te peccatum: deinde si hoc non sufficit, sume etiam calceos exemplorum, accipe Christi exemplũ: & ne tibi fortasse vile atque abiectum id videatur, & magis velis Alexandros Cæsares imitari, cogita Iesum auctorem & consummatorẽ fidei, hoc est, eum qui donat & coronat fidem, qui est principium & finis, qui est vita & via, qui ducit & perducit: qui nunc facit vt credas, & postea faciet vt nõ frustra credas, cũ ipse dator, & remunerator fidei, qui in te cœpit opus bonum ipse perficiet, & fidẽ consummabit, hoc est, beata atque æterna visione commutabit. Aspice igitur istum auctorem & consummatorem fidei tanquam speculum sine macula, & quasi æneum serpentem in deserto exaltatum, & sicut noui & rudes pictores diligenter aspiciunt insignem aliquem pingendi magistrum, cum forte manus habet in tabula: sic & tu aspice diligenter peritissimum hunc magistrum patiendi, dum in tribula crucis sanguine suo ipsam ideã patiẽtiæ depingit. Et quomodo pingit? Quid agit? *Qui proposito sibi gaudio*, inquit, *sustinuit crucem confusione contempta:* hoc est, qui sponte sua, & libera voluntate non cõpulsus, non coactus legit potius in mundo tribulationem, quã prosperitatem. O Christiani, quid hic dicemus? Num adhuc recusabimus pati? Ecce Christus hic est alter Salomon, Emmanuel est, qui nouit reprobare malũ, & eligere bonum, amicus & frater noster est, qui nos nullo modo decipiet: ipse igitur proposito sibi gaudio, cum posset in cœlesti gloria semper manere, & miserias nostras nunquã gustare, vel etiã posset si vellet homo fieri, & regnum orbis possidere, nec vnquam, vel famem, vel sitim, vel nuditatem, vel contumelias, vel vulnera, vel mortem experiri, tamen sponte, & libere crucem elegit, vt nobis viam bonam & rectam exemplo suo demonstraret. Poterat ipse, viuere vt sanus, & nec vigiliis, nec ieiuniis, nec aliis pœnitentiæ operib. indigebat, quippe qui peccatum nõ fecerat, & in quo caro spiritui non repugnabat: tamen quando non ægrotos, & ægrotos difficiles impatiẽtes, ac pene phreneticos esse videbat, & tamen sanare cupiebat, sumpsit ipse primus pharmacũ amarũ & ægrotorũ legib. vixit, vt idem nos si non præcepto, saltem exemplo eius persuasi faceremus. *Recogitate* igitur *eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem.* Non est satis cogitare semel sed iterum & iterum opus cogitare, tum vt simus animantia munda, quorum proprium est ruminare, tum quod non vnum genus passionis, neque vnam aliquam virtutem, neque vnum, aut simplex beneficiũ in cruce spectandum nobis exhibetur, sed innumeri cruciatus, innumeræ virtutes, innumera beneficia. Recogitate eum. Quem? Quis est iste quem recogitare debemus? Vnius tantum exemplum nobis proponitur. Eum recogitate, qui Rex, & Pontifex, & Propheta, & Doctor, ac magister vniuerso orbi datus est. Eum recogitate, qui solo verbo solo imperio, solo nutu dæmones fugabat, languidos curabat, mare & ventos compescebat, claudis gressum, surdis auditum, mutis vocem, cœcis lumen, mortuis vitam restituebat. Eum recogitate, qui *in forma Dei existens, non rapinam* arbitrabatur *esse se æqualem Deo* & quem sanctus Isaias, *sedentem* vidit *super solium excelsum & eleuatum*, & quem, Seraphici illi, supernique Spiritus, non sine admiratione, & stupore & quasi metu quodam semper aspiciunt, & clamant alter ad alterum, *Sanctus Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum: plena est omnis terra gloria eius*, istum recogitate. Hic est n. qui propter nimiam charitatem qua dilexit nos, seipsum nobis exemplũ patiẽtiæ exhibere voluit. Et quid passus est? Quid sustinuit? *Talem*, inquit, *contradictionem*. O Christiane tu superbus es, & vis humilis prædicari, impudicus es, & castus vis haberi: auarus es, & tamen vis dici liberalis imperitus & indoctus es, tamen si quis hoc dicat, ferre non potes, scribis iniuriã in tabulis æreis, vt nulla vnquam obliuione deleatur. Recogita igitur eum, qui talem sustinuit

Marginal notes: *Eius passio exaggeratur.* — *A patientis magnitudine.* — *Num. 21.* — *Philip 2.* — *Isai. 6.* — *Ex parte passionis.*

nuit contradictionem: qui sanctus sanctorum erat, & tamen Pharisæi dicebant, *Nos scimus quod hic homo peccator est.* Ipsa Dei sapientia erat, & tamen tanquam stultum & furiosum aliquem ligare voluerunt. *[Ioan. 9. Marc. 3.]* Ieiuniorum & sobrietatis amantissimus erat, & tamen dicebant: *Ecce homo vorax, & potator vini.* *[Matth. 11. Luc. 7. Ioan. 9.]* Totum hominem in Sabbatho curabat, & tamen dicebant: *Non est hic homo à Deo, qui Sabbathum non custodit.* In Spiritu & virtute Dei ab hominibus dæmones effugabat: & ipsi tanquam insani, & phrenetici dicebant: *in Beelzebub principe dæmoniorum eicit dæmonia.* *[Luc. 11.]* Denique verbo & exemplo viã salutis ostendebat, & tamen eum Samaritanum dæmoniacum, seductorem appellabãt. Ipse vero quid? *[Ioan. 8.]* *Sustinuit,* inquit. *Nam cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur,* *[Ioan. 7. & 8.10. Matth. 27. 1. Pet. 2.]* neque reddebat malum pro malo, neque maledictum pro maledicto; sed vere mitis, vere mansuetus ferebat, sustinebat, patiebatur. Sed parum esset si verborum duntaxat contumeliam & cõtradictionem, non verberum etiam, & plagarum sustinuisset. Sed h.e. admirabile, hoc pene est incredibile, quod filius Dei, qui bonis nostris non indigebat non sua, sed nostra causa, pro nostra vtilitate, pro nostra salute in mundum venerit, & pertransierit *benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo,* *[Act. 10.]* & tamen ita ab hominibus ei sit contradictum, vt eum modo tanquam furiosum ligare, modo lapidare, modo præcipitare voluerint: deinde vendiderint, comprehenderint, ligauerint, conspuerint, flagellauerint, spinis coronauerint, in crucẽ egerint, occiderint, idq; tanta rabie, tanto furore, vt vno atq; eodem die accusauerint, damnauerint, trucidauerint: id quod nec in latronibus, nec in parricidis, nc in proditoribus, nec in vllis quanquam immanissimis, & facinorosissimis reis fieri consueuit. *Talem igitur contradictionem ille sustinuit,* qualem nullus antea: *[Ex circũstantiis.]* Talẽ vt *à planta pedis vsq; ad verticẽ capitis,* nõ fuerit in eo sanitas, *[Isai. 1.]* talem, vt merito Simeonem dixisse videatur, futurũ eum tanquam signũ cui contradiceretur: *[Luc. 2.]* talẽ, vt quantum ad locũ, in vrbe clarissima, & celeberrima, Ierosolymorum, quantum ad tempus, in paschalibus solemnissimis feriis, quantum ad ætatem, in ipso flore iuuentutis, quantum ad durationem, ab infantia vsque ad obitum, quantum ad multitudinem & varietatem, omne genus tormentorum & cruciatuum contineret.

Denique talem, vt cum Dominus Christus omnia fecerit in numero, pondere, & mensura, solum labores & dolores sine numero & mensura pati voluerit, *[Ex multitudine malorum.]* & vere in psalmo diceret: *Circumdederunt me mala, quorum non est numerus:* *[Psalm. 37.]* & cum neque in cibo, neque in potu, neque in somno, neque in vestibus, neque in vlla re alia vnquam excesserit, tamen in patiendo & tolerando omnem modum, & mensuram excessisse videatur: adeo vt merito in die transfigurationis Moyses & Elias cum stupore dicerent excessum eius, quem completurus erat in Ierusalem. *[Luc. 9.]* Talem igitur & tantam contradictionem Christus sustinuit, & vere sustinuit. Nam non cecidit, non deiectus & prostratus est, sed omnia tanta patientia, tanta mansuetudine, tanta animi constantia & æquitate sustinuit, vt etiam *præses* Pilatus *miraretur vehementer,* & Centurio quidã diceret. *Vere Filius Dei erat iste.* *[Matth. 27.]* His omnibus accedit, quod talem & tantã contradictionẽ à peccatoribus sustinuit. Sæpe homines audimus dicentes. Vtinam aliquis alius mihi hanc iniuriam intulisset ferrem æquo animo, sed ab isto homine nequam, ab isto nebulone, quem semper odi, acceptã iniuriã deglutire non possum. At si eum aliquando recogitares qui talem à peccatoribus sustinuit contradictionem, ista non diceres. Quid enim magis Christus odit quã peccatũ? Quid magis contrariũ summæ illi bonitati & puritati esse potest, quam sordes & turpitudo flagitiorũ? Et tamen à sordidissimis, ab impurissimis, à scelestissimis Christus passus est, nec solum à talibus, sed etiã, quod magis est admirandum, pro talibus passus est. Itaque nulla remanet excusatio, sed à quocunque tribulatio veniat, ad exemplum Domini æquo ac lubenti animo toleranda est.

At quisnam est finis horum calceorum? *[Heb. 12.]* *Ne fatigemini,* inquit Apostolus, *animis vestris reficientes.* Si nudis pedib. ambulare volueris,

lueris, facile pedes intumescent, & à spinis & lapidibus lęsus progredi non poteris, fatigaberis deficiens in media via: at si calceos indueris, si cogitaueris quanta pro te Christus pertulerit, si videris te nondum vsque ad sanguinem restitisse, mutabis fortitudinem, ambulabis & non deficies, curres & fatigaberis.

Isai.40.

Exempla sanctorum. Sed fortasse dices, quid mirum si Christus tanta tam constanter pati potuit? Deus enim erat. Quid enim Deus non posset? At nos homines tantum infirmi ac debiles sumus. Aspice igitur castra sanctorum, intuere agmina Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum: num vel vnum quiescere, atque otiari vides? Quid? Isaias secatur, Hieremias lapidatur, Ezechiel interficitur, Ioannes Baptista capite punitur, Petrus & Andreas crucifiguntur, Paulus & Iacob. gladio occiduntur, Bartholomæus excoriatur, alter Iacobus de pinna tēpli præcipitatur. Audi vero quid Apostolus de se, & Apostolis cæteris dicat, *Vsque in hanc horam inquit, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cadimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur & benedicim⁹, blasphemamur & obsecramus: persecutionem patimur: & sustineamus: tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsq; adhuc.* Et alio loco de sanctis omnibus: *Alii vero, in quit, ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ.* Quis nostrum vel minimam partem horum vnquam sustinuit? At isti omnes homines erant, carnē & ossa gestabant, & quod potuerunt, non in se potuerunt, sed in Domino Deo suo. At vehementer fallitur, & toto cœlo aberrat, qui per aliam viam & portam, quam per viam & portam crucis se ad veram beatitudinem, & felicitatem peruenire posse confidit.

1.Cor. 4.

Heb.11.

Quæ cum ita sint, auditores, ex tam nobili corio calceos nobis conficiamus, & spinas ac tribulos non tam fugiamus, quam conculcemus: & cum mundus & caro ad quiescendum nos inuitant, cum fortissimo illo Vria respondeamus, *Dominus meus Ioab, & omnes serui Domini mei super faciem terræ manent, & ego ingrediar in domum meā, vt comedā, & bibam, & dormiam cum vxore mea?* Absit hoc à me. *Non faciam hanc rem.* Quid? Imperator meus Christus descendit in cāpum, ieiunat, orat, vigilat, tentatur, vulneratur, occiditur: & omnes serui Domini mei, Tribuni & Centuriones, Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores omnes sunt in acie, omnes in sole & puluere, cum aeris potestatibus fortiter pugnant, vulnera & plagas accipiunt, & patiendo ac moriendo triumphos ac palmas inueniunt, & ego vmbram delicias quæram? Absit hoc à me, *non faciam rem hanc.* Ita fratres mei, ita quæso omnes respondeamus, & illi qui crucem inopiæ, vel ægritudinis, vel alterius tribulationis ferunt, læto atque alacri sint animo spem bonam concipiant, sciunt se ad castra Domini & sanctorum pertinere, & tempore suo stipendium magnum laboris & coronam immortalem patientiæ percepturos: illi vero, qui diuites & fortunati sunt, & fere nihil quod patiantur habent, quærant & ipsi crucem suam, crucem pœnitentiæ; crucem eleemosynarum, diuites fiant in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi thesauros in cœlo: & ipsi quoque misericordiæ & pietatis mercedem recipient à Rege regum Iesu Christo, qui est in sæcula benedictus, Amen.

1. Reg. 11.

CONCIO VIII.

DE TRIBVLATIONE.

Habita Louanii, feria secunda Paschatis, Anno 1574.

Celebritas Paschalis. QVEMADMODVM in omnibus sacris festisque diebus, auditores optimi, nullū Ecclesia Catholica mater nostra maiore gaudio, ac lætitia veneratur, & colit, quam eum quo agitur Paschæ celebritas, & illustrissimus de morte Christi triumphus: ita in omnibus quę de cœlo accepimus, summis

summis diuinisque muneribus, nullum neque maius, neq; gratius esse solet, quam donum tranquillitatis & pacis, qua non solum ii, quibus mentem, & rationem Deus attribuit, sed etiam animantia bruta, & fruges, & arbores, ac vt longius multo progrediar, etiam terræ & maria lætari mihi videntur. Quare cum huius diei lætitia & celebritate mirifice oratio nostra consentiet, si de Euangelio pacis, vt concione superiore promisimus, disseramus. Etenim duo maxima atq; vtilissima sacramenta, si memoria tenetis, Apostolica illa sententia *Calceati pedes in præparationem Euangelii pacis*, nobis à Spiritu sancto diximus commendari: nomine calceorum pœnitentiam, Euangelio pacis Eucharistiam. Ac de calceis quidem pœnitentiæ comparandis, & induendis tota superiore hebdomada, vt par est, solliciti fuimus: in his vero paschalibus feriis in Euangelio pacis debito honore suscipiendo, & vero paschali agno comedendo toti summo iure occupati esse debēus. Quare de Euāgelio pacis duo quædam, si placet, breuiter exponamus: scilicet cur Eucharistiæ sacramēto potissimum tribuitur? & ad quem modū tam in prosperitate, quam in tribulatione nos iuuet? *Eph. 6.*

Quæ igitur causa est (vt à primo incipiamus) cur sacramentum Eucharistię pacis Euangelium nominetur? Quid habet cognationis Agnus paschalis cum Euangelio pacis? Facile id exponam auditores, si prius de ipsa pace pauca quædam dixero. Tria sunt quæ sua significatione pacis vocabulum complectitur, & sine quibus pax esse, aut intelligi nullo modo potest, scilicet cōiunctio voluntatum & animorum, bonus & rectus ordo rerum copulatarum, & eius ordinis firma stabilisque tranquillitas. Coniunctio voluntatum atque animorū quātum ad pacem constituendam necessaria sit, externa signa, quæ in componenda pace adhiberi solent, satis apte demonstrant. Neque enim alia de causa, qui ad pacem & amicitiam redeunt, dextras iungunt, seque amplectuntur & osculantur, quam vt ostendant, ita voluntates, animosque pacis fœdere copulari, sicut manus, & ora, & pectora mutuo complexu & osculo coniunguntur. *Pars mihi pacis erit*, (ait quidam apud Poetam) *dextram tetigisse Tyranni*. Veruntamen ista coniunctio, si recto ordine careat, vera & pax non erit, vt si vxor dominetur viro, si filius patri, si seruus domino si corpus animo, si caro spiritui, si sensus rationi, & in eo quiescant & conueniant, cōiunctio tantū erit, pax certe nō erit: nisi illa fortasse, de qua Dominus ait, *Non veni pacem mittere, sed gladium*. Siquidem pax vera munus Dei est: quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt. Neque vero quicunque rectus ordo, sed ordo stabilis & tranquillus ad veram & bonam pacem constituendam requiritur. Quocirca B. Augustinus recte pacem definit ordinis tranquillitatem. Porro quasi parens & nutrix ac veluti custos pacis iustitia est. Iustitia quidem ciuilis & humana humanam & ciuilem pacem: iustitia vero cœlestis atque diuina, quæ charitas est, diuinam & cœlestem pacem efficit, & conseruat. Vnde lites & contentiones, bella & tumultus inter homines? An non ex eo, quod vnus alterius bona iniuste possidere, ac retinere cupit? Tollatur ergo iniustitia, & pax erit. Pari ratione, vnde tribulationes, morbi, penuriæ, terræ motus, tonitrua, fulmina, grandines, siccitates? An non ex inimicitia, quam Deus gerit cum homine? Et vnde hæc inimicitia? Ex iniquitate: ex eo quod homo, vel Deum non diligit sicut debet? vel non diligit quantum debet, & sępe magis homines offendere timet, quam Deum, & sua commoda, suas vtilitates, suas voluptates iniustissime anteponit Deo. Tollatur hæc iniquitas, succedat charitas, vera diuinaque iustitia, & pax erit. Nam *non est pax impiis, dicit Dominus*. Et Isaias inquit, *Erit opus iustitiæ pax*: Et sanctus Dauid. *Iustitia & pax osculata sunt*. Et alio loco, *Declina à malo, & fac bonum inquire pacem, & persequere eam*: tanquam si apertius diceret, Tu quidem pacem desideras, nec immerito: nam pulchra & formosa est valde, sed frustra laboras, frustra fatigaris in ea quærenda, nisi in domo matris ipsius iustitię illā quęras. Ergo *declina à malo, & fac bonum*, quod est iustitiæ: & tunc demum *inquire pacem, & persequere eam*. B. quoq; Augustinus octuagesimum tertium Psal-

Ad pacem tria requiruntur.

Matth. 10.

Aug. l. 19. de ciu. c. 13.

Parens pacis iustitia.

Isai. 48 & 32.

Psal. 84. & 36.

Aug. sup. Ep. 83.

Psalmum exponens, *Fac iustitiam*, inquit, *& habebis pacem: diligunt se mater & filia osculantur se iustitia & pax: si parentem amicã pacis non amaueris, non te amabit ipsa Pax, nec veniet ad te.* Si igitur pacem habere cupis, quare litigas cum iustitia? Ecce iustitia dicit tibi, Ne fureris, & tamen non audis: ne forniceris, & tamen non audis. Non facias alteri, quod tu pati non vis, nõ dicas alteri, quod & tibi dici non vis, & non audis. Itaque es inimicus amicæ meæ, inquit pax & hostis matris meæ, & me amicam putas habere? falleris vehementer. Nam vbicunq; iustitiam esse videro, & ego statim osculandum aduolabo.

Christus nobis pacem dedit. Hanc pacem, auditores, nobis filius Dei attulit, de cœlo, & moriendo, & resurgendo confirmauit, qui, vt Apostolus ait, *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrã, vt iustificati per fidem pacem habeamus ad Deum. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum: & in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipso pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt.* Atque idcirco, sicut in die natalis eius angeli canebant, *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ volũtatis*, sic in die resurrectionis primum verbum, quod ad discipulos loqui voluit, illud fuit, *Pax vobis.* *Rom. 4. & 5.* *Eph. 2.* *Coloss. 1.* *Luc. 2.* *Luc. 24.*

Cur Eucharistia sacramentum Euangelium pacis nominetur. Quæ cum ita sint facile, nisi fallor, intelligemus, cur Eucharistiæ sacramentum Euangelium pacis nominetur. Nihil enim est aliud panis ille cœlestis quam bonus quidam nuncius in pacis signum præsentis & inchoatæ, pignus futuræ atque perfectæ. Siquidem per hoc diuinissimum Christi cõuiuium mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Si te ad mensam suam Deus vocat, & tu libenter accedis, & cibis eius plane regiis vesceris, nonne signũ est, te cum eo iam rediisse in gratiam, & pace atque amicitia eius frui? Neq; enim hostes & inimici, sed amici & familiares inuitantur ad mensam. Deinde in hac valle miseriarum, in exilio, in carcere in stabulo, vbi cum bestiis & feris habitamus, Deus tam excellenti cibo, pane cœlesti, atque Angelorum nos alit, quid quæso in regno cœlorum in patria, in domo ipsa fiet? Est igitur Eucharistia verum signum præsentis charitatis & pignus certũ futuræ gloriæ atque adeo perfectę diuinæ pacis Euangelium. Huc accedit, quod panis iste diuinus, cum cibus sit animæ ad istam alendam, sustentãdam, roborandam institutus, iuxta verbum Domini, *Qui manducat me, & ipse viuet propter me*, id proprium habet, vt conseruet, atque augeat charitatem, quæ est ille viuificus calor, per quem vitam cœlestem, ac diuinam animæ viuunt. Quod si conseruet atque auget charitatem, certe etiam conseruat atq; auget pacẽ quę vt ante diximus à charitate, seu iustitia, tanquam à matre filia separari non potest. Habemus igitur, Eucharistiæ sacramentum cur pacis Euangelium nominetur. Nunc ad illud veniamus quemadmodũ in tribulatione & prosperitate nos iuuet. Quomodo iuuat in prosperitate? Tribus modis. Primum enim exemplo Domini ad mensam ipsius discis non superbe sapere, neque viles atque abiectos homines contemnere, quamuis tibi magnus, & potens videaris. Nam si Deus Rex regum ad mensam suam omnes admittit, & tam splendide, tam magnifice, tã laute excipit pauperes, quam diuites, obscuros, quam nobiles, paruos, quam magnos, quis tu es, qui conseruos tuos te fortasse meliores, quod terrenis facultatibus careant, & non tam bonis vestibus induuntur, tibi contemnendos ac despiciendos putes? Deinde, nunquã puto audiuisti in mensa Domini à sacerdotibus dici, tu quis es? Magnus princeps es? Sedeat ergo vestra maiestas in throno illo sublimi. Et tu quis es? Nobilis quidam comes? Bene, stà igitur ibi iuxta regem. Et, tu quis es? Homo miser, & mendicus, Itane? Maneas igitur procul in extremo templo, aperto capite, & flexis genibus, & exspecta, donec isti magni, & nobiles viri cœnã suam absoluerint: tum, si quid superit, dabitur tibi. Non ita profecto: sed vides non minus regibus Imperatoribus, quam vilissimis eorum seruulis, necesse ad hanc mensam non sedere, non fabulari, non respicere huc atque illuc, sed aperto capite flexis genibus, iunctis manibus cum timore ac tremore consistere. Quæ

Ioan. 6.

Eucharistia tripliciter nobis prodest in prosperis.

cum

cum ita esse videas, mirum certe est, si non dicis apud te ipsum, ego non tantus sum quanti me ipsum facio: neq; istæ opes, vel honores, quibus cæteris antecellere videor, me vere maiorem, & nobiliorẽ cæteris reddunt. Nam si vere maior & nobilior essem, cur in mensa Domini locum nobiliorem non haberem? Cur tanquam vnus de turba mendicorum sederem? Cur mihi non amplius, quam cæteris daretur? Num iniustus, aut inuidus est Deus? Fallitur ergo, fallitur, qui ex rebus istis terrenis, quæ malis & bonis sunt communes, verum splendorem & nobilitatem metitur. Postremo exemplum clarissimum sanctæ humilitatis tibi ante oculos Eucharistia ponit, si tamen oculos ad hoc videndum aperire dignaris: nempe cœlestis ille panis non solum ignominiam & dolores Christi patientis, sed etiam gloriam & triumphum resurgentis repræsentat. Hinc enim statim post consecrationem hostiæ salutaris sacerdotes dicunt, *Vnde & memores Domine nos serui tui, sed & plebs tua sancta eiusdem filij tui Domini nostri, tam beatæ passionis, nec non & ab inferis resurrectionis, sed & in cœlis gloriosæ ascensionis*, & quæ sequuntur. Dominus autem cum ab inferis victor mortis, & peccati rediisset, & corpus gloriosum atque immortale iam induisset, & possessionem regni sempiterni à patre recepisset, vitam viueret multo, quam antea nobiliorem, & beatiorem, tamen non propterea piscatorum suorum est oblitus, sicut ii faciunt, in quibus honores mutant mores, & qui si gradum aliquem dignitatis ascendunt, non amplius amicos veteres agnoscunt. Non ita Dominus facit, sed ad suos pauperes, ad suos piscatores, solita benignitate veniebant, cũ eis ambulabat, comedebat, loquebatur, nec minus comiter & familiariter quã antea: deniq; etiam fratres suos eos vocabat. *Vade*, inquit ad Magdalenã, *ad fratres meos & dic eis, ascendo ad Patrem meũ, & Patrem vestrũ, Deum meum, & Deum vestrũ*. Disce igitur, & tu, si Dominum tuum imitari nõ dedignaris, in quamuis illustri gloria, & quãuis magnis honoribus humilitatẽ, non te efferas super alios, non tibi turpe esse ducas versari cum pauperibus, eosq; & verbis, & rebus consolari.

In Can. Missæ.

Ioan. 20.

Eucharistia in tribulatione subsidium.

Veniamus nunc ad bellum tribulationis. Quomodo sacramentum istud in tribulatione nos iuuat? Tribus aliis modis. Principio siquidẽ, vt ante dicebamus, Dominicam passionem, & mortem ad memoriam nobis reuocat. Quocirca cum ad sacram communionẽ accedis, apud teipsum dicere debes, si filius Dei tanta pro me vilissimo vermiculo pati voluit, quanta mihi hoc sacramentum magnum repræsentat, quid magnum est, si aliquid ego pro eius gloria, & mea salute patiar? Et si ipse vitam mihi semel donauit, cum me de nihilo fecit, & eam deinde tam benigne restituit, cum in cruce pependit & nunc iterum vitã donat per hoc admirabile sacramentum, & rursum quoque vitam æternam donabit in cœlo: si ipse inquam mihi vitam toties tam liberaliter donat, nunquid non est æquum, vt ego vitam meam pro eius amore atque honore, vel semel impendam? Nonne B. Apostolus ait: Ideo *Christus pro omnibus mortuus est, vt & qui viuunt, iam sibi nõ viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.* Certe magnus Basilius in vtroque libro de baptismate docet, Nos cum ad mysteria percipienda accedimus noua quadam ratione, nouoq; pacto obligari ad vitam pro Christo, si opus erit, libenter ponendam. Id quod etiam B. Augustinus ex libro Prouerbiorum ostendit: *Nimirum*, inquit, *hoc est, quod legitur in Prouerbiis Salomonis, Si sederis cœnare ad mensam potentis, considerans intellige, quæ apponuntur tibi: & sic mitte manum tuam, sciens, quia te talia oportet præparare. Nam quæ mensa est potentis, nisi vnde sumitur corpus & sanguis eius; qui animam suã pro nobis posuit? Et quid est ad eam sedere, nisi humiliter accedere? Quid vero considerare, & intelligere, quæ apponuntur tibi, nisi digne tantam gratiam cogitare? Quid postremo sic mittere manum, vt scias, quia talia te oportet præparare; nisi quod iam dixi, quia sicut pro nobis Christus suam animam posuit; sic & nos debemus animas pro fratribus ponere?* At si vitam ponere, Auditores, & sanguinem totũ profundere pro Dei gloria Eucharistia nos docet, quanto magis iniurias & contumelias, famæ diminutionem, & fortunarum direptionem, & aliã minora atq; leuiora æquo,

2. Cor. 5.

Basil. lib. 1. de Baptis. cap. 3. & lib. 2. c. 2.

August. Tract. 84. in Ioan.

Prou. 23.

ac lubenti animo pati docebit, si ad eius scholam humiliter, & frequenter accedere voluerimus? Deinde iuuat etiam mirum in modum Eucharistiæ sacramentum, cum nobis admirabile quoddam patientiæ speculum ante oculos ponit. Nonne insignis illa patientia fuit, qua Dominus Iudæ proditori osculum non negauit? At quot modo Iudas putatis fere diebus singulis Christus patitur (Quam multos ante paucos dies Dominus videbat, qui toto anno luxuriæ, auaritiæ, crapulæ, ebrietati operam dederant, deinde vero confessione peccatorū leuiter peracta, sine vllo dolore, sine vllis lachymis, sine vllis dignis pœnitentiæ fructibus ad se osculandum & recipiendum venturi erant, & paulo post nouis peccatis rursum vendituri, atq; eiecturi. Qui quidē impios Iudæos egregie imitantur, qui in Dominica Palmarum cum cantu & celebritate Domino occurrerunt, & in suam ciuitatem summa lætitia exceperunt, & post paucos dies eundem Dominum coram Pilato ingratissimi negauerunt, nec solum suis vocibus crucifixerunt, sed etiā ad eum damnandum renuentem & repugnantem Præsidem suis clamoribus coegerunt. Hos inquam impios & ingratos Iudæos imitantur illi, qui in his paschalibus feriis Christū cum gaudio & lætitia receperunt, & post paucos dies illum rursum cum ignominia & dedecore nouis peccatis eiiciunt. Poterat vero Christus, si voluisset, vel tam iniquos homines repente occidere, vel in lapidem, aut in ignem, aut in aliam formā species illas sacramentales cōmutare, quod non semel, sed sæpius legimus esse factum, & tamen nihil agit horum, sed incredibili patientia tam atroces iniurias tolerat, vt homines peccatores ad veram & seriā pœnitentiam aliquando perducat. Sane tanta est quorundam hominum iniquitas, atque peruersitas, vt cum Dei mansuetudine, & patientia suis ipsi sceleribus, & flagitiis cōtendere videantur. Deus dicit: Ego tibi dabo diuitias beneficia, dignitates, honores, atq; ad extremū totum me ipsum in sacramento recipiet, vt vel muneribus prouocatus præcepta mea custodias: Et homo dicit, Et ego profundam omnia, ludam totot dies, donabo meretricibus, lenonibus, potatoribus, neq; de Deo, neque de proximo, neque de animæ salute vnquam cogitabo: & si parcus, vel auarus esse debeam, tunc solum ero cum pauperibus, quando eleemosynas tribuere oportebit. Quid vero Deus? Patitur, sustinet, exspectat, atq; ad pacem, ad amicitiam, ad mensam, ad conuiuium suum eos recipere paratus est, si modo præteritorum scelerum eos pœniteat, ac meliorem vitā in posterum polliceantur. Eiusmodi vero tam præclarum patientiæ spectaculum, quantum quæso nos ad nostras tribulationes fortiter perferendas iuuaret, si in eo sæpe oculos nostros defigeremus? Sed postremo etiam iuuat Eucharistiæ sacramentum ad eum modum, quo panis subcineritius iuuit Eliam: nempe vires adauget, confirmat, roborat, consolatur cor humanum. O vtinam hoc genus consolationis afflicti omnes intelligerent! Vtinam scirent, vel experirentur potius, quid illud sit, quod sæpe canimus: *O sacrum conuiuiū, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius: mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur.* Cur martyres sancti tanto feruore, tanto ardore, tanta alacritate currebant ad ignes, ad cruces, ad rotas, ad bestias? Cur nos exiguas, breuesque molestias ferre non possumus? An non ex eo, quod illi pane isto cœlesti assiduo alebantur? Nos vero obliti sumus comedere panem nostrum, cum *panis* sit, qui *cor hominis confirmat.* Intelligebat hoc beatissimus Martyr Cyprianus, & idcirco ad sanctum Cornelium scribēs, etiam lapsis, quibus alioqui Ecclesiastica disciplina pacem, & communionem longissimo tempore denegabat, instante persecutione corpus Dominicum dandum esse censebat: *statueramus*, inquit, *vt qui in persecutionis infestatione supplantati ab aduersario, & lapsi fuissent, ac sacrificijs se illicitis maculassent, agerent diu pœnitentiam plenam, & si periculum infirmitatis vrgeret, pacem sub ictu mortis acciperent; sed cum videamus diem rursum alterius infestationis appropinquare cœpisse, communicatio illis à nobis danda est, vt quos excitamus, & exhortamur ad prælium, non inermes, & nudos relinquamus, sed protectione corporis & sanguinis*

Paschales Iudæ & Iudæi.

Eucharistia est subcineritius panis.

Psal. 101. Psal. 103. Cypr. lib. 1. Epist. 2.

Raram cõmunionem suadet diabolus.

guinis Christi muniamus. Nam idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium, & mens deficit, quam non accepta Eucharistia erigit & accendit. Intelligit etiam hoc hostis humani generis diabolus, atque ideo tantum per administros suos vbique laborat, vt præsidium nobis huius vtilissimi ac saluberrimi sacrificii possit eripere. Neque vero per hæreticos solum, sed etiam per seipsum omnibus, quibus potest modis, suadere conatur, vt quam rarissime, vt semel in toto anno, & tunc coacti, & compulsi Ecclesiasticis legibus, & censuris ad mensam Domini accedamus: vt eo modo, videlicet longa inedia debilitatos, & fractos facile ipse prosternat, & in quælibet vitiorum abrupta præcipitet. Quam vero multis id non suadeat solum, sed plane etiam persuadeat, imbecillitas hominum nostri seculi perspicue nobis ostendit, qui nullis tentationibus; quantumuis leuibus, & exiguis, imo nullis diaboli tyrannicis imperiis resistere posse videntur. Imperat dæmon, vt currãt ad spectandas vanitates, & statim currunt. Iubet, vt crapulæ, & ebrietati se dedant, & semper obtemperant. Iubet, vt impudicos oculos in omnes fœminas, quas vident, sine vllo timore defigant, & libentissime faciunt. Iubet, vt in animo suo turpissimas atq; obscœnissimas formas depingant, & imaginem Dei commaculent, atq; inde in libidinem concitati, contumelia afficiant corpora sua, & nũquam non obediunt. Iubet, vt acceptas iniurias nunquam deponant, & diligenter obseruant. Iubet, vt auaritiæ & ambitioni fideliter seruiant, & plusquam fideliter seruiunt. Denique quicquid dicit, credunt: quicquid suadet, arripiunt: quicquid iubet, faciunt. At si ad mensam Domini, cum debita præparatione frequenter accederent, euaderent profecto breui tempore fortiores. *Surgerent enim,* vt Chrysost. ait, *tanquam leones ignem spirantes, Diabolo formidolosi assuescerent præliari prælia Domini: nec solum discerent hosti resistere, sed etiam prouocare, & vincere, & gloriosos triumphos, palmasq; referre. Festinate ergo*, vt D. Ignatii verbis concludam, *ad sacram Eucharistiam frequenter accedere. Cum enim hoc agitur, expelluntur Satanæ potestates, qui actus suos conuertit in ignitas sagittas ad peccatum.*

Chrysost. hom. 45. in Ioan.

Ignat. ep. 1. ad Ephes. quæ est n. 14.

PARS SECVNDA.

Arma militiæ Christianę, quæ non minus contra aperta tela miseriarum, quam aduersus occultas insidias prosperitatis valent, ab Apostolo Paulo in epistola ad Ephes. septem enumerantur: Cingulum castitatis, gladius verbi Dei, galea salutis, lorica iustitiæ, calcei pœnitentiæ, Euangelium pacis, & clypeus fidei. Ac de primis quidem sex armis hactenus disseruimus, vnus clypeus superest, quem si hodierna die breuiter exponamus, institutæ de tribulationibus disputationi finem adiuuãte Domino imponemus. Quis igitur est clypeus Christiani? Fides. Sic enim Apostolus in epist. ad Ephes. loquitur: *In omnibus sumentes scutum fidei.* Et Apostolus Petrus: *Aduersarius vester diabolus, tanquã leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide.* Et Apost. Ioan. *Hæc est:* inquit, *victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.* Fides igitur est clypeus. Dicitur vero, nisi fallor, propterea clypeus, quod totum hominem tegere, atq; armare possit. Galea salutis solũ tegit caput, lorica iustitiæ solum pectus: calcei pœnitentiæ solos pedes: at clypeus fidei, & pectori opponi, & erigi ad caput, & dimitti ad pedes, & omnium denique hostium telis quacunq; ex parte veniant, obiici potest. Hinc enim Apostolus clypei huius vtilitatem demonstrare volens, non inquit in aliquo, sed *in omnibus sumentes scutum fidei: in quo possitis*, non aliqua, sed *omnia tela nequissimi ignea extinguere.* Et Dauid: *Scuto circumdabit te.* hoc est, totum teget ac muniet *veritas eius*: quibus verbis non solum vtilitas, sed vsus etiam clypei explicatur. Quis enim est vsus clypei? Quomodo nos in prosperitate & tribulatione defendit? Nempe ostendendo ac proponendo aliquot veritates.

Scutum fidei.

Eph. 6.

1. Petr. 5.

Ioan. 5.

Psal. 90.

Ac vt à prosperitate incipiamus: Prima veritas, quam fides docet est, alia quædam bona post hanc vitam inueniri, quibus ista terrena & instabilia comparata, non modo non magna, vel diuturna bona, sed ne bona quidem dici posse videantur. Est enim

Vsus scuti fidei in prosperis.

fides

fides persimilis perspicillis, quibus vtuntur ii, qui aciem oculorum debiliorem habent. Multos inuenimus, qui sine perspicillis nihil fere vident, præter ea quæ habent ante pedes: & quæ adeo magna & crassa sunt, vt non solum videri, sed etiam tangi queant. Si vero perspicillis vti velint, longissime vident, etiam cruces minutissimas in verticibus turrium facile discernunt: tales sunt omnes homines, si spiritales oculos considerare velis. Nihil enim per se vident, nisi res istas corporeas, quas etiam canes, & equi vident: vtpote, Dulce esse bene comedere, bene bibere, bene dormire, libere vagari, luxuriari, otiari, ludere. At si fidei perspicillis vtantur, si scripturas fideliter legant, & sapienter intelligant, nec aquilæ, nec lynces tam procul respicere poterũt: Videbunt enim vltra omnes cœlos, vltra omne tempus, vltra omnem rerum corruptionem & mutationem, bona quædam diuina, perpetua, solida, stabilia, permanentia, quæ præparauit Deus diligentibus se: & tunc facile erit ista bona præsentia, & caduca contemnere. Nam quis non facile spernat gloriam quæ vsq; ad nubes non pertingit, & in puncto temporis euanescit, si gloriam illam fidei perspicillo intueatur, quæ transcendit omnes cœlos, & cum ipsa æternitate contendit? Atq; idem de aliis præsentibus bonis dictum esse intelligatur.

Bona terrena breui durant. Altera veritas est, quod omnia præsentia bona tribus grauissimis vitiis laborent, quod parum durent, quod mentem non satient, & quod ad vltimum exactissimam rationẽ de eis Domino reddere nos oporteat.

Quod parum durent, quanquam vsus quotidianus id satis ostendat, docet etiam S. Dauid: *Psal. 37.* *Vide impium, inquit, exaltatum & eleuatum sicut cedros libani, & transiui, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.* Hinc Isaias, & B. Iacob. & B. Petrus hominis gloriam fœno comparandam putauerunt, quod mane floret, ad meridiem exsiccatur, & ad vesperam cadit. *Isai. 4. Iacob. 1. 1. Pet. 1.* Sanctus vero Dauid non solum gloriam, sed ipsum totum hominem fœno comparauit: *Mane, inquit, sicut herba transeat, mane floreat & transeat, vespere decidat, induret, & arescat.* Mane inquit, hoc est in pueritia homo sicut herba viridis apparet, sed non diu permanet in eo statu, transit ad meridiem iuuentutis, & tunc viget nonnihil ac floret? sed neque ibi diutius consistere potest, transit ad vesperam senectutis, & tunc demum decidit, moritur, ex homine fit cadauer, quod à cadendo dictum est, tunc induratur & arescit. Nam neq; cadauer in suo statu diu permanet. Initio est vtcunq; calidum, & moueri, ac tractari potest: sed paulo post frigescit & duratur, atq; ad vltimum in aridum pulueterm conuertitur totum, & sententia Domini adimpletur: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* *Gen. 3.* Itaque & ipse homo, & omnis eius gloria atq; prosperitas breuissima sunt, & tamen valde longa ac diuturna esse se simulant, & stultos homines sæpe decipiunt. Similia esse mihi videntur omnia ista præsentia bona tortorib. & carnificibus. *Simile.* Quid tortor facit? Habet iam reum in theatro, habet nudum gladium iam in manu, iam iam est percussurus, & tamen dicit, Ne timeas, esto bono animo, recita *Pater noster*, non feriam donec absolueris. Incipit ille: *Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum.* Sed vix ad medium peruenit, & carnifex eum occidit. Ita prorsus non absumus quandoq; tres dies à morte, paulo post sumus omnia relicturi, & tamen mundus & caro non desinunt, longissimam nobis vitam promittere, atq; adhortari, vt simus hilares, vt *coronemus nos rosis, & vnguentis impleamus: vt nullum sit pratum quod non pertranseat luxuria nostra: vt vbiq; relinquamus signa lætitiæ*, & quando minus cogitamus, repente obtruncamur & morimur. *Sap. 2.*

Bona terrena inania & vacua. Iam quod eadem ista bona non solum breuia & fugacia, sed etiam inania & vacua sint, & humanam mentem explere & satiare non possint, solis luce illustrius est. Sicut enim pauci dies comparari non possunt cum æternitate, neque paucæ guttæ roris cum aquis totius maris, ita nec omnia ista bona, quæ parua & exigua sunt, cum animorum & mentium nostrarum capacitate, quæ est infinita. Itaque nemo est tam diues, qui non cupiat esse ditior. Sicut hydropici, qui licet toti pleni sint aquis, semper tamen sitiunt: & sicut de laboribus Herculis fabulantur Poetæ, hydra humanæ cupidi-

pidi-

piditatis nunquam vnum caput amittit, quin alia septem emittat: nec vnquam fons concupiscentiæ vno in loco obstruitur, quin in aliis multis erumpat. Sed quanquam tam opibus, quam voluptatibus, quam honoribus & dignitatibus commune est, non satiari: tamen singulari quodam modo id honoribus conuenire videtur. Honor enim si quid habet boni, id totum in eo est, qui exhibet honorem: ad eum vero, cui honor exhibetur, nihil transit præter tenuissimum quendam fumum. Pascere igitur, si potes, explere, satiare, pinguesce isto tuo tam excellenti cibo. Valde profecto spiritalis est, qui tam subtili cibo ali potest. Relinquamus quæso, Auditores, relinquamus fumum halecibus istis fumosis, vel nigris illis hominibus qui purgant caminos, nos vero solidum cibum, non fumum quæramus. *Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate?* clamat sanctus Isaias. Quæ ista stultitia est? Quis vos fascinauit? Quid vobis prodest tantis laboribus & sudoribus emere fumum, qui satiare non potest? quin potius laboratis & sudatis, vt ad verum honorem, ad veram gloriam, ad veram beatitudinem & felicitatem aliquando perueniatis.

Isa. 55.

De bonis terrenis exacta danda est ratio.

Sed postremo, quod omnium grauissimum est, præterquam quod humana prosperitas, nec diu durat, nec animum satiat, sumus de ea exactissimam rationem reddituri. Audistis hebdomada superiore, quo pacto Iudas Dominum prodiderit. Accessit, osculum dedit, salutauit, *Aue Rabbi.* Salue inquit Magister, atque interim eum Iudæis flagellandum, & crucifigendum tradidit. Ita nobiscum mundus, & caro, & dæmones agunt: blandiuntur, dum hic sumus, delicias & voluptates varias proponunt, vt eo modo funibus peccatorum nos constringant, & reos æternæ pœnæ apud Deum efficiant. Veniet enim dies Domini, ad eius tribunal velis nolis pertraheris; dicetque tibi: *Redde rationem villicationis tuæ.* Tot beneficia, tantas opes, tot honorum titulos à me accepisti: cur putas? Vt posses luxuriari liberius? Vt carnem tuam delicate nutrires? Itane bona mea, quæ tibi credideram, dissipasti? Quid ille miser tunc respondebit? Et tamen in his rebus, quæ tanto cum animæ periculo possidentur ita omnes homines gloriantur, vt perpetuo contendant ac certent, quis eis magis se onerare, quis periculosius viuere, quis ad inferos celerius peruenire possit.

Vsus fidei in aduersis.

Veniamus nunc si placet ad tribulationem. Quomodo nos in tribulatione clypeus fidei, & veritatis protegit? Ad eum modum quo protegit in prosperitate: nimirum quasdam alias veritates proponendo. Quæ est veritas prima? Quod nulla sit maior tribulatio quam peccatũ. Itaq; cum vel inopia vel morbus, vel quæuis ærumna & calamitas alia te ad iracundiam prouocat, vel ad furtum faciendum inuitat, vel certe ad desperationem conatur adducere; obiice continuo clypeum, statim cogita apud te, quod si peccatum illud feceris, ad quod tribulatio te impellit, non solum non minuetur; sed etiam augebitur miseria, & de leui breuiq; molestia in grauissimam & sempiternam incides: & similis illis pisciculis eris, qui dum friguntur in sartagine, & ardorem olei tolerare non possunt, de sartagine saltant in ignem. Altera virtus est, quod nulla vnquam tribulatio ad nos venit, quæ per manus Dei prius non transeat. Et certe posset Deus, si vellet, impedire, & sine dubio impediret, nisi nobis vtilissimam eam esse iudicaret. Magis enim ipse nos diligit, quam vlla mater vnicum filium suum. Si hostem haberes qui te veneno de medio tollere vellet, non posset autem id vllo modo facere, nisi cum parentibus tuis communicato consilio, & nisi venenum ab illis acciperet, quam secure, atque in vtramque aurem dormires? Quomodo enim fieri posset, vt parentes tui cum hoste tuo in necem tuam consentirent, & non potius pro veneno saccarum tibi darent? Ita prorsus, auditores, diligit nos Dominus Deus noster: & sic nos diligit, vt proprio filio suo non pepercerit, sed pro nobis omnibus illum tradiderit. Nihil vero possunt in nos, neque homines, neque dæmones, neq; cœlum, neq; terra, nisi vel imperante, vel permittente Deo. Ex quo facile nobis persuadere possumus, si Dei Gratiam atque amicitiam

Nulla tribulatio grauior peccato.

Omnis tribulatio à manu Dei.

etiam bene viuendo conseruare studebimus, nunquam Deum esse permissurum, vt in vllas calamitates & molestias, nisi vtiles & salutares incidamus.

Deus tribulationes iuste & suauiter dispensat.

Iam tertia veritas est, quod Deus cum sit iustus, & sapiens, res omnes humanas non minus prudenter, quam suauiter administrat, & sicut Iudices mundi non statim atque reos in manibus habent, sententiã proferunt; sed grauiter & mature procedunt, examinant testes, considerant causam, tormentis & cruciatibus eliciũt veritatem, sæpe etiam homines innocentes, quæstionibus admouent, vt contrariæ parti satisfiat: ac tum demum cognita causa & rebus cæteris diligenter peractis, certa die sedentes pro tribunali sententiam dicunt: sic etiam Deus audit nunc accusationes, & querimonias varias, examinat testes, præparat mundum ad iudicium: quandoq; etiam innocentes torqueri atque affligi permittit, vt parti contrariæ satisfiat: at vbi aduenerit iudicii dies, tunc sententiam vltimam iustissimam, æquissimamque pronuntiabit, & omnia, quæ perturbata & confusa nunc esse videntur, in optimum statum, atq; ordinem redigi, disponique videbimus. Itaq; sicut ii stulti sunt, qui cum litem & causam suam apud optimum & sapientissimum Iudicem disposuerint, tamen antequam lata sententia sit, de iudice conqueruntur, ac dicunt: Ille iudex nihil boni faciet: ita stulte atq; improbe faciunt, qui Dei sententiam, iudiciumque præueniunt, & in hoc sæculo, vel de malorum prosperitate, vel de sanctorum afflictionibus offenduntur. Si figuli officinam intrares, quod exemplum etiam B. August. ad rem istam illustrandam adhibuit, & massam luti pertractantem, & rotam illam suam vertentem videres, atq; ab eo cum quæsiuisses quid agat, & ille poculum se facere respondisset, tu illum irridens diceres, Quis te docuit facere pocula? Non ita fiunt: ista enim luti massa nullam habet poculi figuram. Quid figulus diceret? Tu nimis festinas, expecta parumper, respice finem, sine rotam adhuc aliquamdiu agitari, & tum iudica, si velis an ita fiant pocula. Pari ratione imperiti homines sępe dicunt, Non est iustitia, non est prouidentia apud Deum. Omnia conuerso ordine fieri videmus, qui bene agunt, affliguntur, qui peruerse atq; scelerate viuunt, maxime triumphant ac florent. At quis nam es tu, qui Deũ docere velis? Sine rotam huius seculi adhuc paulisper versari. Veniet tandem iudicii dies, tunc rota sistetur, tunc videbis vasa facta in honorem, & vasa in contumeliam, & nullum malum impunitum, & nullum bonum irremuneratum. Hoc igitur fides Christiana nos docet, quicquid in mundo fieri videmus, nunquam esse de Dei Iustitia, aut Prouidentia murmurandum.

Omnes homines sunt peccatores.

Quarta veritas est, neminem esse nostrum, qui peccator non sit. Nam *in multis offendimus omnes.* Et *si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Legite sacras scripturas, & aperte videbitis sanctissimos etiã viros, vt Tobiam, vt Danielem, vt Mardochęum, vt martyres Machabæos, vt omnes Prophetas semper causam tribulationis in propria vitia retulisse. Cum igitur vel in seculo hoc, vel in futuro peccata punienda, & castiganda sint, quis non libenter cum sancto Habacuc Propheta dicat, *Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat, vt requiescam in die tribulationis*? Et cum beato August. *Hic vre, hic seca, vt in æternum parcas*? Deinde, si vt B. Cypr. aduersus Demetrianum scribit, homo hominem parere sibi & obedire compellit, & cũ nobis eadem sit sors nascendi, conditio vna moriendi, corporum miseria consimilis, animarum ratio communis, æquali iure & pari lege vel veniatur in hunc mundum, vel de hoc mundo postmodum recedatur: tamen errata seruorum homines ferre non possunt, & ea carceribus, vinculis, verberibus puniunt: quid mirum, si Deus, cuius imperio cuncta seruire, atque ad nutum parere deberent, tam crebra hominum vitia atq; scelera aliquando punire velit? Et si tam sæpe nos ille peccantes sustinuit, nonne æquum est etiam, vt nos etiam, aliquando flagellantem sustineamus? *Sustinuit te Dominus,* inquit Bernardus, *sustine tu Dominum: viriliter age, & omnia recte succedere tibi videbis.*

Iac. 3.

1. Ioan. 1.

Habac. 3.

Tribulationes gloriosæ.

Quinta veritas est, fuisse quidem olim ignobiles & viles tribulationes, sed iam in Chri-

Christo summum decus atque ornamentum consecutas esse. Ipsæ enim septem illæ mulieres sunt, de quibus Isaias loquitur, cum ait, *Apprehendent mulieres septem virum vnum, dicentes: Panem nostrum comedemus, vestimentis nostris operiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum.* Ita enim videtur factum: tribulationes, fames, sitis, nuditas, mors, iniuriæ, labores contemnebantur, despiciebantur, & tanquam si pestem adferrent, vel essent propter aliquod scelus excommunicatæ, fugiebantur & fugabantur ab omnibus. Quid igitur ipsæ fecerunt? Ad Christum accesserunt, & eum simul omnes apprehẽderunt, atq; dixerunt. *Panem nostrum comedemus, vestimentis nostris operiemur,* hoc est, naturam & formam nostram retinebimus, fames erit fames, sitis erit sitis, mors erit mors, & iniuriæ erunt iniuriæ, tantummodo adhæreamus tibi, & bene erit nobis: *aufer opprobrium nostrum.* Fecit id Christus, & complexus omne genus tribulationis, summum eis splendorem ac nobilitatem tribuit, ita vt postea innumeri sancti martyres & Confessores, non solum non fugerint, sed etiam quæsierint summo studio tribulationes. Et quanquam mundus ferre id non possit, sed irascatur, sed fremat, vociferetur & clamet, fugite laborem, fugite ignominiam, fugite paupertatem: persequimini otium, diuitias, pulchras vestes, voluptates, dignitates; tamen clamat etiam Christus, qui patrocinium suscipit tribulationum, &, vt melius exaudiatur, locum editum ascendit: ex illa cruce clamat mendacem ac fallacem esse mundum, cuius insipientia vel ex eo cognosci potuit, quod Barrabam latronem & seditiosum donari sibi maluit, quam ipsum vitæ & salutis auctorem. Et quid est quod Christus inde clamat? *Væ vobis qui ridetis nunc, quia flebitis. Væ vobis,* qui *habetis consolationem vestrã* in hoc seculo: & *beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati estis, cum maledixerint vobis* homines, *& persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.*

Isai. 4.

Luc. 6.
Matth. 5.

Si Reges & Principes mundi omnes vna die purpuram & sericum exuerent, & pannosis, & rusticanis indumentis vestirentur: nonne id omnes homines, atque aulici in primis imitari vellẽt? Nonne iam pluris rusticus pannus, quam holosericum fieret? At nunc summus orbis Monarcha, Princeps regum terræ id fecit, induit vestem tribulationis, & quod antea rusticum sagum, nunc regia chlamys effecta est: cur igitur nos seruos & famulos tantopere pudet Principem nostrum imitari? Cur nobis gloriosum non ducimus aliquid pati, & in paupertate, & labore viuere, cum id tantopere in nostro Rege, atque Imperatore laudemus?

Sed ad sextam & postremam veritatem veniamus, Quid postremo fides Christiana nos docet? Id docet, non solum non contemnendas, sed etiam magni faciendas esse tribulationes, quippe quibus regnum cœlorum, & summi honores atque opes comparentur. Legimus enim B. Franciscum, cũ esset aliquando nudus, & vrgente frigore à quodam per iocum interrogaretur, an vellet aliquid sudoris vendere, eum grauiter & sapienter respondisse, *Tibi quidem non vendam, qui eum contemnis: sed Christo, qui magno pretio illum emit.* Merces enim auditores non bene venduntur, vbi magna earum est copia. Quocirca in hoc seculo vbi nullus est, qui domi suæ non abundet tribulationibus, ipsæ vbique patui fiunt, nec vllus in eis emendis vnum obolum expenderet, etiamsi totius mundi tribulationes afferrentur. At in cœlo, vbi nunquam toto anno vllæ conspiciuntur tribulationes, sine dubio magni fiunt. Hinc primũ ipse Christus gloriam illam cœlestem tribulationibus emit: *Nonne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Deinde omnes sancti à Christo edocti, quibus pecuniis cœlum vendatur, per multas tribulationes in regnum cœlorum intrauerunt. Neq; vero tribulationes solũ pecuniæ sunt, quibus emitur cœlum, sed etiam sacrificium suauissimum, quo nunquã non placatur Deus. Ipsæ sunt abominationes illæ Ægyptiorum, de quibus Moyses dicebat in Exodo: *Abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro.* Quid n. magis abominatur

Tribulationes magni æstimandæ.

Luc. vlt.

Exod. 8.

atq; execratur Ægyptus, hoc est, insipiens iste mũdus, quam ærumnas & calamitates? & tamen ista sacrificium sunt gratissimum Domino Deo nostro. Dicas auaro bonam esse iacturam pecuniarum, statim abominabitur. Dicas homini diuiti, bonam esse paupertatem, statim execrabitur. Dicas ambitioso, bonum est despici, & contemni, nullo modo feret. Dicas luxurioso, bonum esse ieiunium, bonam sobrietatem, bonam castitatem, exhorrebit statim. At nos ista nihilominus, si sapimus, libenter amplectemur, auide suscipiemus, & abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. Ipse vero nobis pro paupertate diuitias, pro ignominia gloriam, pro fame saturitatem, pro labore quietem, pro exilio paradisum, pro morte vitam beatam & sempiternam reddet, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

SEQVVNTVR CONCIONES XII.

Super Psalmum 90. *Qui habitat in adiutorio Altissimi, &c.*

CONCIO I.

CVM omnis cognitio veritatis quasi cibus quidam animæ sit, Auditores optimi, sicut humanas disciplinas pomis ac pyris, ita verbum diuinũ pani rectissime comparabimus. Etenim quemadmodum poma & pyra, cæterique arborum fructus, interdum magis sapiunt, auidiusque sumuntur, quam panis; semper tamen alimentorum omnium maxime necessarium panis iudicatus est, cum sine cæteris cibis conuiuium instrui possit, sine pane non possit: & panis etiam solus tuto, suauiterq; sumatur, præsertim si fames, condimẽtum minime sumptuosum, accesserit: poma sine pane non solum non prosint, sed plerumque etiam vehementer obsint: ita studium eloquentiæ, aut Philosophiæ, aliarumque humanarum doctrinarum alimentum est suaue quidem ac dulce; sed solidus ac necessarius cibus, qui nutrit, qui vires suppeditat, qui cor hominis vere confirmat, panis est verbi diuini. Cur inter viros doctos, tam multi reperiuntur vani, superbi, curiosi, ambitiosi? Quia pomis vescantur sine pane: & poma sine pane stomachum inflant, morbos, ac dolores generant: *Scientia inflat*, clamat diuinus Apostolus. Et rursum alio loco, *Euanuerunt*, inquit, *in cogitationibus suis*. Et S. Dauid, *Cogitationes hominum vanæ sunt. Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.* Et Isaias, *Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate?* Quare, inquit, tantopere in cognoscendis Philosophis atque oratoribus aliisque prophanis scriptoribus desudatis, in quibus tamen veros panes, & qui vere animum alere, ac satiare possunt, non inuenitis? Et alius quidam Propheta, *Beatissimus*, inquit, *O Israel, quia quæ Deo placent, manifesta sunt nobis.* Atque ad extremum Propheta Amos famem verbi Dei summam omnium calamitatum, clarissimum signum iræ diuinæ, ac malorum omnium causam esse testatur: *Et erit in die illa*, dicit Dominus, *occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis: & conuertam festiuitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in planctum: & inducam super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput caluitium, & ponam eam quasi luctum vnigeniti, & nouissima eius quasi diem amarum.* At quo pacto tandem istud erit? *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & mittam famem in terram, non famem panis: neq; sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini: & commouebuntur à mari vsq; ad mare, & ab Aquilone vsq; ad Orientẽ, circuibunt quærentes verbum Domini, & non inuenient.*

Verum animæ pabulum panis verbi Dei.

1. Cor. 8. Rom. 1. Psal. 93. Isai. 5. Bar. 4.

Fames verbi Dei maxima calamitas. Amos 8.

Quæ cum ita sint, non opinor valde nobis necessarium esse, vt vos ad prædicationem diuini verbi hoc potissimum sacro tempore audiendam cohortemur: præsertim cum & ego iam satis nouerim in hoc præclaro sapientiæ domicilio, sicut humanarũ disciplinarũ poma non contẽnuntur; ita pa-

ita panem scripturam diuinarum in pretio maximo haberi. Quia vero superioribus annis ex nouo instrumento, tanquam ex penu quodam spiritali alimoniam dispensauimus, & ciborum varietas non parum solet delectare, nõ ingratum vobis fore existimaui, si hoc anno ex instrumento veteri panes depromeremus. Itaque Psalmum nonagesimum, cuius initium est, *Qui habitat in adiutorio altissimi*, in concionibus huius anni, quas per Aduentum & Quadragesimam Domino adiuuante habituri sumus, tractandum exponendumque suscepimus.

Psalmus hic elegans & moralis, sed obscurus.

Psalmus est totus elegans, ac florens, & ad mores hominum componendos ac formandos accõmodatus, & breuiter omnium fere Psalmorum simul vtilissimus, & iucundissimus. Sed eget explanatione, si quis aliꝰ. Tantis enim difficultatibus est implicatus, vt quantum elegantia atque vtilitate homines ad se legendum prouocat, tantum difficultatibus atque obscuritate deterreat. Testimonium vtilitatis nobis Ecclesia Catholica præbere potest, quæ diuinitus inspirata Psalmum hunc nostrum nullo prorsus die intermttti, & in ferris Quadragesimæ adhuc frequentius cantare instituit. Obscuritas vero ita seipsam prodit, vt testimoniis non indigeat. Primum enim, quæ in aliis Psalmis certissima sunt, hic sunt incerta fere omnia: Auctor, Inscriptio, Argumentum. Deinde obscuræ translationes in hoc Psalmo frequentissimæ sunt, qualis illa est, *Liberauit me de laqueo venantium & à verbo aspero*: Et rursum illa, *Scapulis suis obumbrabit tibi & sub pennis eius sperabis.* Et ea quæ statim adiungitur, *Scuto circumdabit te veritas eius.* Modus vero ac forma loquendi propria Hebræorum, quam neque Græci, neque Latini interpretes satis commode imitari potuerunt, non parum adfert obscuritatis. Quid enim sibi voluit, cum ait, *Non timebis à timore nocturno, à sagita volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano?* Postremo mutatio ipsa personarum, quæ in hoc Psalmo loquentes introducuntur, mirum est profecto quantas tenebras intellectui adferat. Nunc loquitur Deus, nunc homo iustus, nunc ipse Propheta, & vix vsquam indicatur, quæ verba cuique personę attribuenda sint. Cum igitur Psalmus sit pulcherrimus & difficillimus, vtilissimus & obscurissimus quotidie cantandus, & sine molestia cantari, quod non intelligitur, non possit, nemo mirari debet, si eum præ cęteris suscepimus explicandum.

Cæterum hodierna die, Auditores, verba ipsius Prophetæ non attingemus, sed orationem totam in quibusdam quasi prolegomenis, quæ viam Psalmo intelligendo aperiant, cõsumemus: ac primum quid liber Psalmorum contineat, deinde quis sit eorum ordo, ac distributio, tum quis auctor, quæue inscriptio, & quod argumentum psalmi nonagesimi. Postremo, si tempus patietur, de nomine, & significatione Psalterii breuiter explicabimus.

Summa totius Psalterii.

Etenim Psalmorum liber, vt ab eo, quod primo loco posuimus ordiamur, nihil mihi aliud esse videtur, quam summa quædam atq; epitome sanctarum scripturarũ vestib. conscripta. Quicquid enim Genesis, Exod. Deuteronomium, aliaque omnia scripturarum volumina, tam instrumenti veteris, quam noui simplici oratione describunt, id totum summa breuitate atque elegantia non solum ad legendum, sed etiam ad canẽdum accommodata regius Psaltes versibus comprehendit. Scripturã vniuersam in tres potissimum diuisam esse partes, B. Hieronym. in Prologo super librum Regum docet: quarum vna historias rerum gestarum, altera futurorum prædictionem, tertia vitæ & morum documenta contineat: atque hęc quæ partim à Moyse & Prophetis, partim ab Apostolis & Euangelistis copiose scripta sunt, omnia Psalmographus vno volumine incredibili breuitate complectitur: absolutam narrationem atque historiam continet eorum omnium quæ populo Iudæorum vel temporibus Pratiarcharum, vel in Ægypto & solitudine, vel in Palæstina vsque ad ipsius Dauidis tempora contigerunt. Porro vaticinia, prædictionesque futurorum, tam multæ, tam admirabiles, tam manifestæ continentur in Psalmis, vt cũ Prophetam simpliciter nominamus, omnes facile intelligant Dauidem nominari.

Hieron. in Prol. Reg.

Certe liberator noster Iesus Christus, qui finis est legis & Prophetarum, ne passum quidem vnum mouisse videtur, quem Psalmographus non ante prædixerit: ita diligenter ac dilucide Seruatoris aduentum, vitam, mores, doctrinam, miracula, passionem, obitum sepulturam, descensum ad infernum, reuersionem ab inferis, ascensionem ad cœlos, Gentium conuersionem, Iudæorum excæcationem, Ecclesiæ ortum & progressum, belli victorias, triumphos, coronas, atque alia omnia liberationis nostræ mysteria cantu & carminibus celebrat.

Documenta morum Psalterii. Quid nunc de documentis vitæ, quam tertiam partem scripturam fecimus, dicemus? Quid illa cohortatione suauius? *Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos. Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Prohibe linguã tuã à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Declina à malo & fac bonum: inquire pacem, & prosequere eam.* *Psal. 33.* Quid illa comminatione seuerius? *Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit & parauit illum. In eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* *Psal. 5.* Vis gemitum gementium audire? *Miserere mei, Deus secundum magnam misericordiam tuam. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.* *Psalm. 50.* Vis affectum incipientis? *Concupiui desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* Vis affectum proficientis? *Iuraui & studui custodire iudicia iustitiæ tuæ.* *Psalm. 118.* Vis affectuum profectum? *Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram: defecit cor meum & caro mea Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* *Ibidem.* *Psal. 72.* Vis affectum Monachi? *Media nocte surgebam ad confitendum tibi: & septies in die laudem dixi tibi.* *Psalm. 110.* Vis principii seueritatem? *In matutino interficiebam omnes pecccatores terræ.* *Psalm. 118.* Vis zelum Prælati? *Vidi præuaricantes & tabescebam, quia non custodierunt eloquia tua.* Ac breuiter multa complectar, in Psalmis reperies reprehensionem omnium vitiorum, cohortationem ad omnes virtutes, instituta, præcepta consilia ad omnem statum, ac vitam hominum confirmandam: & remedia ac medicamenta ad omnes morbos & ægritudines animarum curanda. Fuit igitur Dauid non solum vates eximius, sed etiam historicus, atque orator insignis.

Cur psalterium carmine scriptum. Sed cur obsecro liber iste Psalmorum summa atq; epitome scripturarum carmine scribenda fuit? Nimirum, vt opera Dei, ac beneficia eius in nos collata, non solum legere, sed etiam canere possemus, & ea cum cantu, & laudibus sæpius commemorantes, Deo tributum debitum persolueremus. Tanta est, Christiani Auditores, Dei nostri benignitas ac liberalitas, vt pro tam multis ac multiplicibus suis munerib. quibus nos afficere, ornare, augere cumulare nunquam cessat, nullum à nobis aliud vectigal exigat, quam laudis, quam memoriæ, quam actionis gratiarum. *Immola Deo sacrificium laudis & redde altissimo vota tua.* *Psal. 49.* Verũ ne forte homines dicerent, neque id se posse facere, neq; scire quibus laudibus delectaretur Deus, ipse idẽ ad prædicãdã Dei nostri benignitatem cantica nobis composuit, quib. cum laudare possumus: non secus atq; si Rex quispiam adeo in suos populos munificus ac liberalis esset, vt pecunias eis donaret, quibus vectigalia persoluerent.

Carminũ & cantus vtilitas. Est vero & alia, eaque maxima horum carminum vtilitas. Quoniam enim, vt magnus Basilius admonuit, multa in psalmis præcepta contra carnem, contra sensus istos corporis, contra delitias ac voluptates continentur, quæ homines corrupti & perditi, non solum non perdiscere, sed ne audire quidem possent: Deus ea dulcissimis verbis conscribi voluit, vt cum lætitia ac delectatione canendo ac ludendo, quæ nobis sunt vtilia, disceremus: quemadmodum etiam prudentes medici cum forte metuunt, ne pharmacum salutare medicamentum, propter amaritudinem ægroti respuant, aliquid mellis admiscent. Recte igitur ac sapienter magnus Basilius Psalmorum laudes prædicans. *Quid*, ait, *Psalmus est? Dæmonum fugator, angelici auxilii ductor scutum in timoribus nocturnis, laborum diurnorum requies, infantibus securitas, vigentibus ornamentũ, senibus solatium, mulieribus exornandis mundus conuenientissimus. Solitudines habitabiles facit, forum moderatum reddit, elementorum loco est his, qui introducuntur, proficientium incrementum, perfectorum fulcrum, Ecclesiæ vox.*

vox. Hic festiuitates exhilarat, hic mœstitiam secundum Deum creat, ex lapideo corde lachrymas elicit. Psalmus angelorum opus cœlestis Reipublicæ spiritalis suffitus. O sapientis Doctoris inuentum, qui simul canere & vtilia discere nos excogitauit. Hæc Basilius.

Diuisio Psalmorũ & Ordo.

Venio nunc ad ordinem, ac distributionem Psalmorum: ac vt omittam partitionem illam Hebræorum, secundum quam Psalterium totum in quinque libros distribuitur, quę nec B. Hilario, nec B. Hieronymo placet, & ad nostrum institutum parum aut nihil facit, solidam illam, & à patribus receptam Psalmorum amplector diuisionem, quæ psalmos omnes numero centum quinquaginta in tres ordines ita distribuit, vt singuli quique ordines parem numerum Psalmorum, id est, Psalmos quinquaginta contineat. Magnum siquidem in hac diuisione mysterium latet. Numerus enim quinquagenarius Iubilæum atq; diligentiam in sacris literis significare solet: in tribus vero Iubilæis, ad quæ diuina ista cantica referuntur, omnis nostra salus ac beatitudo consistit. Quod est Iubilæum primũ? Remissio peccatorum, conuersio, & iustificatio impiorum. Illa denique prima beatitudo, de qua legis in Psalmo, *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Hæc est prima incipientium, ac pœnitentium salus: hæc est futuræ beatitudinis fundamentum: hæc totius nostræ principium, atque origo felicitatis. Ad hoc primum Iubilæum merito peccatores anhelent, sine quo frustra de cęteris cogitant. Alterum deinde Iubilæũ maiori cum gaudio à proficientibus celebratur, qui post acceptam sola Dei clementia ac benignitate iustitiam, non se torpori atque otio dedunt, sed *ascensiones in corde* suo disponunt, pergunt de virtute in virtutem, satagunt operibus bonis certam suam vocationem, atq; electionem facere. Atque hæc secunda est beatitudo, de qua Psalmographus alio loco canit, *Beati immaculati in vita, qui ambulant in lege Domini.* Porro tertium ac postremum Iubilæum est illa vera, ac perfecta, & consummata atque absoluta felicitas, quam *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quam præparauit Deus diligentibus se*: de qua rursum Psalmus ait: *Beati qui habitãt in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Triplex hoc Iubilæum tres illi dies mihi significare videntur, de quibus Dominus in Euangelio: *Ecce,* inquit, *dæmonia eiicio sanitates perficio, hodie, & cras, & tertia die consummor.* Quid enim est expulsio dęmonis, nisi remissio peccatorum? Quando vero perficitur sanitas, nisi cum renouatur homo de die in diem? cum debilitatur cupiditas, augetur charitas: minuuntur vitia crescunt merita, & oblitus homo quæ retro sunt, ad anteriora totis viribus se extendit? nam illa beata ac felicissima consummatio, quæ tertia die futura promittitur, quid aliud significare potest, quam vitam & gloriam sempiternam? Tribus igitur Iubilæis, tres Psalmorum ordines respondent. Primus ordo ad pœnitentes, ac incipientes pertinent, ac propterea in eum psalmum terminatur, cuius initium est: *Miserere mei Deus, secundum magnã misericordiam tuam.* Secundus ordo proficientium istorum est, quocirca psalmo illo aptissime concluditur, qui incipit: *Misericordiam & iudiciũ cantabo tibi Domine, psallam & intelligam in via immaculata quãdo venies ad me.* Postremus perfectis ac beatis conuenit, qui non pugnant in via, sed triumphant in patria: & quorum magis propria est laudatio, quam oratio. Itaque psalmos omnes, quorum titulus est: Alleluia, & qorum principium est: *Laudate Dominum,* vel, *Confitemini Domino,* vel, *Benedic anima mea Dominum,* alii fere omnes, qui iucundius cantari solent, nec tam ad petendum, quam ad laudandum referuntur, hic tertius ordo complectitur, cuius illa sunt verba postrema: *Omnis Spiritus laudet Dominum.* Quæ cum ita sint, facile omnes, ni fallor, intelligunt quam sapinter psalmus nonagesimus, quem Deo volente suscepimus exponendum, in secundo ordine collocatus sit, cum totus ad hominem iustum, sed proficientem, & in via constitutum, & Dei atque angelorum præsidio indigentem, & cum vitiis, & tentationibus pugnantem referatur.

Præclare B. Hilarius Psalmorum seriem perturbatum atque confusum esse ait, sed eam

Triplex Iubilæum. — *Psalm. 31.* — *Psalm. 83.* — *1. Pet. 2.* — *Psal. 118.* — *1. Cor. 2.*

Huic triplex ordo psalmorum respondet. — *Psal. 50.* — *Psal. 100.* — *Psalm. 150.* — *Cur Psalm. 90. sit in secundo Ordine.* — *Quæ sit ratio ordinis in Psalmis.*

eam confusionem summo ordine, atque ex ipsius Spiritus sancti consilio factam affirmat. Etenim si tempora quibus Psalmi conditi sunt spectare volueris, nullum horum ordinem reperies. Psalmum tertium Dauid iam senex, ac pene decrepitus composuit, cum eum armatus filius insequeretur. Psalmum vero quinquagesimum tertium in media ætate, quo tempore arma Saulis fugiebat. At centesimum quadragesimum tertium idem adolescens, ac pene puer cecinit, cum de Goliath gigante triumpharet. Itaque in hoc diuino Psalmorum ordine constituendo, non temporis, sed mysticarum, & spiritualium significationum ratio habita est. Et siue Esdras, vt Athanasio in synopsi placet; siue septuaginta interpretes, vt Hilarius sentit; siue Ezechias, vt alii volunt hunc ordinem psalmis attribuit, certe non sine prouidentia singulari Spiritus Domini id factum esse existimandum est.

PARS SECVNDA.

De Titulo psalmi huius.

QVid liber psalmorum contineat, & quæ partitio, atque ordo sit psalmorum iã exposuimus: nunc de titulo, auctore, & argumento psalmi nonagesimi dicendum est. Nam tria ista fere coniuncta esse solent, cum titulus non solum auctorem, sed etiam argumentum sępe numero indicet. Quoniam enim ex inscriptione literarũ facile est cognoscere quo epistola dirigatur & in officinis pharmacopolarum ex vasculorum inscriptionibus, etiam artis illius imperiti nouerunt, quid in quoque vase cõtineatur, an mel rosaceum, an aqua an acetum, an quid aliud: ita ex titulis psalmorum non est difficile auctorem, atque argumentum totius psalmi deprehendere. Verum hoc tam magno præsidio in huius psalmi expositione prorsus destituimur. Quamuis enim quibusdam Græcis codicibus huius psalmi titulus sit: *Laus cantici ipsius Dauid*, tamen Hebraici codices nullum titulum habent: veteres quoque Patres Hilarius, Hieronymus, Theodoretus, Euthymius, hunc psalmum titulo carere affirmant: Chrysostomus & Augustinus cũ vbique diligenter titulos exponant, nullam hoc loco tituli mentionem faciunt. Itaque sicut primus, & secundus, & quidam alii psalmi titulis carent, & propterea cæteris sunt obscuriores, ita psalmus hic noster, & inscriptione carere, & obscurus, ac difficilis esse iudicandus est.

De auctore huius psalmi.

Iam vero de auctore duas esse video veterum sententias: Chrysostomus enim, Theodoretus, Euthymius, & Cassiodor. in prologo commentariorum in psalmos, nec non Augustinus in libro de Ciuitate Dei psalmorum omnium vnum Dei idem auctorem faciunt. *Aug. l. 17. de Ciu. c. 14.* Athanasius autem in synopsi, Hilarius præfatione explicationum in psalmos, & Hieronymus in epistola ad Sophronium, *Hilar. in præfat. sup. psalm.* *Hier. ep. ad Sophroniũ.* iis auctoribus psalmos adscribunt, quorum nomina leguntur in titulis: eos vero qui titulis, eius auctoris esse volunt cuius est psalmus præcedens. Quare cum psalmus octuagesimus nonus Mosen auctorem in inscriptione præ se ferat, psalmus etiam noster, qui est nonagesimus, secundum eorum sententiam, Moysi erit attribuendus. Sed quid opus est, Auditores, tantum nos in auctore inuestigando laborare? An non certum atq; exploratum est, sicut omnium diuinorum voluminũ, ita etiam libri psalmorum auctorem primũ, ac præcipuum esse Spiritum sanctum? Nõne in ipso principio Actuum Apostolicorum B. Petrum dicentem audiuimus: *Oportet impleri scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid*? *Act. 1.* Quid igitur Moyses, quid Dauid, quid alii Sacri scriptores fuerunt, nisi calami *scribæ velociter scribentis*? *Psalm. 44.* Et quid quæso interest scire, quo calamo scripserit Deus, cum illud constet, Deum esse, qui scripsit?

Argumentum huius Psalmi.

Restat argumentum, quod eo difficilius hoc loco reperiri potest, quod interpretes præsidio tituli destituti in varias opiniones abierunt. Non defuerunt imprimis qui totum hunc Psalmum de Christo intelligendum censuerint, quod quidem probabile non est. Quo pacto enim illa Christo conueniunt, quæ in hoc psalmo leguntur, *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Neque

Neque enim filius Dei ab angelis portari solet, cum ipse *portet omnia verbo virtutis suæ*. Neque Angelorum eguit custodia, qui homines omnes angelosque custodit. Legi quidem in scripturis: *Accesserunt angeli & ministrabant ei:* sed custodiebant, vel portabant eum, nusquam legi. Alia igitur est sententia aliorum, Psalmo hoc nonagesimo describi singularem illam prouidētiam, qua Deus Hebræum populum ex Ægypto in Palæstinam, per vastam solitudinem deduxit, atq; idcirco tam sæpe mentionē fieri serpentum, præliorum, insidiarum, variorum periculorum, ac tentationum, quales in eo itinere populo Iudæorum occurrisse scimus. Sunt & alii, qui psalmum nostrum non ad populum vniuersum, sed solum ad Regem Ezechiam referunt, in quo secundum literam illud impletū est, quod in psalmo legimus: *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum: longitudine dierum replebo eum, &c.* Fuit enim Deus cum Ezechia in illa graui tribulatione cum à Rege Sennacherib longissima ac molestissima obsidione premeretur. Deinde eripuit eum, & glorificauit eum cum paucarum horarum spatio exercitum Sennacherib pene totum deleuit. Atque ad extremum longitudine dierum repleuit eum, cum ad vitam eius quindecim annos adiunxit. Verum, Auditores, eam sententiam nos potius amplecti volumus, quam Chrysostomus, atq; Augustinus cæteriq; Patres ante nos secuti sunt, qui psalmum nostrum communem ac generalem esse, & ad omnes homines pertinere voluerunt. Nam si principium Psalmi diligenter consideres, in ipso argumentum totius Psalmi reperies. Quod est Psalmi principium? *Qui habitat in adiutorio altissimi in protectione Dei cœli commorabitur:* hoc est, quicunque spem suam, ac fiduciam totam in Deo collocauerit, is ab eo in omni periculo & afflictione certo protegetur. Itaque propositum Psalmographi est nobis omnibus persuadere, vt spem nostram totam in Deo ponamus, ac proptera multa & varia beneficia enumerat & exponit, quæ Deus in se confidentibus largitur.

Hebr. 1. *Matth. 4.* *Marc. 1.* *4. Reg. 18. & 19.*

Duplex sensus psalmorum.

Sed illud obseruandum, memoriæq; tradendum est, Auditores, verba psalmorum plerunque duos sensus continere, alterum paruum, vt sic dicam, alterum magnum. Et quanquam paruus est prior, tamē magnus est præcipuus. Accipite similitudinem. Cogitat architectus insigne templum erigere, & tamen priusquam opus ipsum aggrediatur apud se in cubiculo, vel in tabula exprimit coloribus futurum templum, vel certe extruit ligneam ædiculam, quę licet exigua sit, & angustam cubiculi partem occupet, tamen totam molem futuri templi exacte referat. Itaque duo templa quodammodo facit, sed alterum verum, alterum simulachrum veri. Ita quoq; Spiritus sanctus testamentum nouum condere volebat, & tamen condidit prius testamētum vetus tanquam typum, & simulachrum noui. Res magnas, æternas, cœlestes, spirituales in psalmis explicare volebat; sed antea nihilominus de rebus paruis, temporalibus, terrenis, corporeis locutus est, quæ tamen typi sunt & figuræ rerum cœlestium, & sempiternarum.

Quod vt intelligeremus, nec errandi occasio hominibus carnalibus daretur, cum de rebus paruis maxime serio, atque ex instituto loqui videtur Deus, tum potissimum quædam admiscet, quæ de paruis illis rebus nullo modo intelligi queunt, nisi vt res illæ paruæ figuræ sunt rerum magnarum. Sume Psalm. 71. *Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis*: Psalmus iste totus de Salomone scriptus videtur: nam & titulus est in Salomonem: quia tamen permulta continentur in hoc Psalmo, quæ Salomoni conuenire non possunt, nisi vt figuram Christi gerebat, quale est illud: *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum: & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient ei*: Idcirco cogimur, dum ista canimus, erigere animos, & non præcipue Salomonem, sed Christum cogitare. Pari ratione, Auditores, in Psal. 90. qui nunc est præ manibus, duos sensus reperiemus: alterum paruum atque angustum, secundum quem temporalia beneficia, victoria de hostibus mortalibus, diuturnitas vitæ præsentis, liberatio de calamitatibus seculi, in Deo sperantibus & confidentibus promittuntur: *Psal. 71.*

alterum vero magnum & præcipuum, secundum quem bona spiritualia, auxilium in tentatione, victoriam contra dæmones, triumphum de vitiis, vitam beatã, gloriam sempiternam, regnum ipsum cœlorum à Deo sperare iubemur. Ac Iudæi quidem, qui paruuli erant, priorem sensum tantum sequebantur, pro temporalibus beneficiis Domino seruiebant, de sempiternis parum cogitabant: at nos Christiani, qui viri perfecti sumus, vel certe esse debemus, sensum posteriorem amplectamur oportet, nisi iterum paruuli efficiamur, & ad vetus testamentum eiici velimus. Quid enim Christus ait? *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adijcientur vobis.* (*Matth. 6. Luc. 12.*) Itaque ad illa vera, & magna bona, quæ nobis conseruantur in cœlis, aspirare atq; anhelare; ista vero caduca & fragilia tanquã additamenta quædam à Domino sperare debemus. Sed quid? hoc infelici seculo nõne fere omnes contrarium faciunt? Est aliquis futurus Canonicus, Pastor, Episcopus: quid primum quærit? Quot nummos aureos canonicatus, vel Pastoratus, vel Episcopatus reddat. Itaque primum quærimus temporalia: deinde si tempus superest, illud spiritualibus attribuere volumus: propterea iusto Dei iudicio vtrisque caremus. Quam multos vbiq; reperietis, qui dies & noctes in quærendis corporis commodis sunt occupati, & pro animæ salute vnam horã vacuam inuenire non possunt? Quam multos, qui cum integram hebdomadam obsequio carnis consumpserint, etiam de die festo, quem solum Deo atq; animæ suæ reliquerant, aliquas horas suffurantur?

De nomine psalterij. Sed iam tempus est, vt de nomine & significatione psalterii breuiter explicemus, & toti orationi finem imponamus. Psalterium, vt ex Epistola B. Hieronymi ad Dardanum, & ex oratione Magni Basilii in primum Psalmum intelligi potest, Musicum instrumentum erat decem cordis instructum, figuram habens rectam & quadratã, siue altera parte longiorem sonitũ reddens, parte superiore, contrario modo atque in cythara, & lyra, & testudine fieri videmus. (*Hieron. ep. ad Darda. Basil. orat. sup. Psal. 1.*) Postremo graue admodum & molestum ad portandum, sed iucundum & suaue, si quis non ipsum portare, sed ad eius sonitum canere, vel tripudiare voluisset. Ac si hæc ita se habent, si psalterium Musicum est instrumentum, vnde quæso liber iste diuinorum carminum psalterii nomen inuenit? An ex eo fortasse, quod ad sonitum psalterii carmina ista canebantur? Sit ista vna ex causis, quanquam liber primus Paralipomenon, non in Psalterio solum, sed etiam in cymbalis, & lyris, aliisque Musicis instrumentis Dauidicos hymnos cantatos fuisse demonstret. Sit tamen illa vna ex causis: sed certe ratio præcipua est, quia liber iste psalmorum, illi Musico instrumento, quod Psalterium dicitur, si spiritualem significationem attendas, quam simillimus esse videtur. Psalterium decem chordas habet, & Psalmorum liber decem diuina mandata. (*Liber Psalmorũ, cur psalteriũ.*)

Quamuis enim multis & variis modis Psalmorũ liber nunc admonere, nunc præcipere, nunc hortari, nunc arguere videatur; semper tamen aliquam harum decem chordarum tangit: Psalterium figuram habet rectam, & lex Domini, quæ in Psalmorum libro continetur, iustitiæ atque æquitatis rectitudine maxime excellit. Nam cum leges hominũ semper aliquid prauum & distortum, aut iubeant, aut tolerent, aut permittant; sola Domini lex omnes virtutes præcipit, omnia vitia prohibet, nec vllum bonum sine præmio, nec vllum malum sine supplicio relinquit. *Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda: & lex Domini immaculata conuertens animas.* (*Psal. 18.*) Psalterium quatuor angulis constat, & mandata atque præcepta Psalmorum quatuor angulos orbis terrarũ intuentur, Orientem & Occidentem, Austrum & Aquilonem: nullus enim excipitur, omnes vbiq; homines in Psalterio cantare iubentur. Psalterii sonus à superiore parte descendit, & liber Psalmorum, & quæ in eo præcepta vitæ continentur è supernis sonant. Non ea Lycurgus aut Solon excogitauit, sed è cœlo ab ipsa Dei sapientia descenderunt.

Postremo Psalterium cum labore portatur, sed cum voluptate in eo cantatur: & sancta ista mandata grauia & molesta sunt, si quis ea timore pœnæ seruare, id est, non cantare, sed portare voluerit: sed dulciora (*Quinam portẽt psalterium eoq; non delectentur.*)

super

Psal. 18. *super mel & fauum*, si amore ac delectatione iustitiæ obseruentur. Qui solum ideo seruat mandata, quia timet supplicium, confitetur in Paschate, quia timet excommunicari, non occidit, non furatur, non fornicatur, quia impune non potest: audit sacrum, sed inuitus: ieiunat, quia prandium non datur: is non cantat, sed portat Psalterium, imo non portat quidem, sed cadit sub onere, opprimitur ab onere, reus ac præuaricator efficitur. Quid igitur mirum, si semper est tristis? At qui serio vitam mutare, & toto animo, toto corde, tota deuotione, tota alacritate, totis viribus Deo seruire & placere studet, is vere canit in Psalterio, & canit canticum, canticum nouum, quod soli homines noui cantare possunt, quos non premit Psalterium onere ponderum, sed subleuat vice pennarũ, qualis imprimis fuit Dauid, qui totis viribus suis coram Arca saltabat, quia ex toto corde suo Dominum diligebat, vereq; dicebat, *Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio decem chordarũ psallam tibi.* O canticum! O tripudium! O si carnales homines, qui canticis lasciuis, & choreis, ac tripudiis tantopere delectantur, ista cantica sanctorum, iucundissimas istas choreas experiri possent? O si semel intelligerent, quam incredibilem voluptatem adferant in vita, & quantam postea in morte lætitiam & securitatem, celeriter sane à nugatoribus & inanibus choreis se expedirent, & ad hæc sobria & iucunda tripudia conuolarent. Sed si præsens vtilitas ac delectatio eos non mouet, moueat saltem ingens periculum, quod iis omnib. certe impendet, qui ad sonitum psalterii canere ac saltare recusant. Quis enim est aduersarius, de quo Dominus monet in Euangelio dicens, *Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es cum eo in via, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tortori, & mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantẽ.* Quis iste est aduersarius, nisi diuinum Psalterium? Nec enim dæmonem, aut mundum, aut carnem aduersarium illum fas est suspicari, cui consentire ac obtemperare iubemur. Aduersarius igitur diuinũ Psalterium est, quoniam iis omnib. aduersatur, qui ad sonitum suum saltare non volunt, quibus etiam in die iudicii exprobrabit, *cantauimus vobis & non saltastis.* Quid vero consulit nobis magni consilii Angelus? *Esto consentiens*, inquit, *aduersario tuo cito, dum es cum eo in via.* Cito inquit. Nam mors aderit cito, & citius multo quam putas. Nihil enim medium est inter animam & gehennam, nisi paries carnis, qui singulis horis ruinam minatur. Cito igitur, dum es cum eo in via, dum viuis, dum tempus habes. Væ enim tibi, si causa non composita discedis è vita: tradet enim te aduersarius iudici, & iudex tortori, & in carcerem illum teterrimum atq; horrendum detruderis, vbi tristes choreas ad sonitum flagellorum cum dæmonibus duces. Et quando putas egredieris? *Amen dico tibi* (veritas ait) *non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem*, i. e. vniuersum debitum. Debitum vero est infinitum, nec solui potest nisi tempore infinito: tunc igitur exies, tunc liberaberis quando finietur infinitum. Et quando finietur infinitum? O amaram consolationem! Miseros ac stultos, qui ista non cogitant! Euigilemus fratres mei, & mature cum aduersario componamus, vt aliquando iudex vertatur in patrem, aduersarius in amicum, carcer in paradisum, quo nos perducat, qui est benedictus in secula. Amen.

Psal. 32. — Exhortatio ad audiendum psalterium. — Matth. 5. — Matth. 12. — Luc. 7.

CONCIO II.

De primo versu, *Qui habitat*, &c.

CHRISTIANI hominis vera ac solida perfectio, Auditores optimi, in eo tota posita esse videtur, vt Christum summo studio imitari, eumque, quam proxime potest, sequi contendat. Etenim ille caput, nos membra: ille Imperator, nos milites: ille doctor, nos discipuli sumus. Sed nemo trepidet, nemo turbetur, nemo desperabundus dicat, qua ratione fieri potest, vt homines lutei DEVM imitari, & gigantem maximum nos pumiliones sequi valeamus?

In quibus Christum ducẽ sequi debeamus. Neque enim Christum sequi, atque imitari iubemur in ea gloria & maiestate, qua sedet in cœlis ad dexteram Patris, neq; in ea potentia ac virtute, qua mundum vniuersum regit, & signa ac prodigia operatur: sed in eo duntaxat, quæ hic in terris propter nos accepit. Propter nos autem quid nisi labores, dolores, supplicia, flagella, vulnera, mortem accepit? Itaque nusquam opinor in scripturis legisti, Qui non ambulat super mare, non est me dignus: & qui non excitat quatriduanos mortuos, non potest esse meus discipulus: &, beati qui futura prædicunt, & signis, ac prodigiis clarent, quoniam ipsorum est regnum cœlorum? *Matth. 11.* Sed quid? *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* *Luc. 14.* Et, *Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non est me dignus.* *Matth. 5.* Et, *Beati pauperes, beati mites, beati qui lugent, beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ.* Id quod præclare sane omnes nostri Apostoli intellexerunt, qui cum linguis loquerentur omnium gentium, cum gloria miraculorum essent clarissimi, cum se præsides ac principes orbis terrarum non ignorarẽt, tamen in eo solo gloriabantur, quod digni *Act. 5.* habiti essent pro nomine IESV contumeliam pati. Et beatissimus Paulus, cum præter ea, quæ sibi cum Apostolis cæteris erant communia, in tertium cœlum raptus, & in paradisum introductus arcana quædam audiuisset, quæ non licet homini loqui, non tamen propterea se Christo similiorem, ac viciniorem esse iudicabat, sed propter ea solum quæ ipse in epistola posteriore ad Corinthios enumerat: *Ministri sunt*, inquit, *2. Cor. 2.* *& ego, vt minus sapiens dico, plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.* Hæc igitur sunt, quæ nos in Imperatore ac duce nostro Christo imitari necesse est. Patientia in aduersis, in arduis fortitudo, in omni periculo ac labore constantia. Quæ quidem nusquam, neque melius, neque facilius discere poterimus, quam in eo Psalmo, quem Deo auctore suscepimus explicandum.

Is enim demum in omni casu, & calamitate non modo patientiam atque constantiam, sed etiam tranquillitatem & lætitiam animi conseruabit, qui in adiutorio Altissimi, quasi arcem quandam sibi constituerit, atque ad eam tempore belli confugere, & in ea perpetuo commorari didicerit. Quare si placet ad ipsa Prophetæ verba diligentius pertractanda & exponenda aggrediamur.

Qui habitat, inquit, *in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.* *Text.* Continetur his verbis, Auditores, complexio quædam breuis, ac propositio eorum, quæ in toto Psalmo argumentis, & rationibus variis confirmantur. Istam enim vnam sententiam Psalmus totus intuetur: qui spem suam ac fiduciam in omni periculo atq; aduersitate ponit in Deo, is ab eo sine dubio protegetur. Sed verba singula seorsim, ac per se consideremus. Initio vt promissionẽ Dei generalem, & communem esse Propheta demonstraret, & nullos omnino homines excluderet, nullum genus hominum nominandum esse existimauit. Itaque non ait, Diues, qui habitat in adiutorio altissimi, ne pauperes excludi viderentur. Neque ait, Pauper qui habitat in adiutorio altissimi, ne excludi viderentur diuites. Sed generatim, *Qui*, inquit, vt omne hominum genus, omnem ætatem, omnem sexum, omnem gradum & statum comprehenderet. Magno sane vitio laborat mundus, qui in donis ac munerib. distribuendis, non merita plerunq; sed personas intuetur.

Mundus acceptor personarum. Si quispiam diues ac nobilis seipsum domi tuæ inuitet ad cœnam, accipis id loco magni beneficii, cumq; non solum excipis quam lautissime, sed etiam vrges atque impellis verbo atque exemplo ad patinas & calices quam plurimos euacuandos. Deinde etiam agis gratias, & te nouo beneficio obstrictum atque obligatum confiteris. Quod si aliquis pauper id faceret, quas verborum contumelias non audiret? Pari ratione causæ diuitum confestim expediuntur, causæ pauperum vix aditum ad iudices inueniunt. Ac ne multa: sicut omnia flumina currunt ad mare, ita copiæ atq; opes mundi ad opulentos & locupletes confluunt. Neque ratio est obscura. Quia enim nemo est tam diues, vt non aliorum opera,

vel opibus indigeat, propterea in eos beneficia vnusquisque libentius confert, à quibus paria, vel maiora etiam expectat. Hinc igitur Deus, qui solus vere est diues, & qui bonorum nostrorum non eget personas nō respicit, sed omnibus adest, omnibus consulit, omnibus prouidet, omnes defendit, qui ad se in tribulatione confugiunt, *Omnis enim quicunq; inuocarit nomen Domini, saluus erit*. Et, Qui habitat *in adiutorio altissimi*, quicunque tandem ille sit, siue diues, siue pauper, siue magnus, siue paruus, siue nobilis, siue plebeius, siue Princeps, siue priuatus *in protectione Dei* cœli sine dubitatione *commorabitur*.

Psal. 15. Non Deus.

Altera Psalmi vox *habitat* magnam vim atque energiam habet. Non enim tantum dictum est, Qui sperat vel confidit, sed *qui habitat in adiutorio altissimi*, vt intelligeremus non esse ad auxilium diuinum confugiendum, quomodo, cum forte pluit, sub aliquam arborem, vel porticum confugere solemus: sed quomodo pueri solent, cum aliquid metuunt, in domum paternam se recipere. Videmus pueros in plateis cum sodalibus suis ludentes simulatque aliquid aduersi timent, nihil cogitare, nihil quærere, sed recta concito gradu in domum patris currere, ibi se tutissimos fore non dubitant nec decipiuntur: sciunt enim se domi parentes habere, qui pro se vitam & sanguinem fundere paratissimi sunt. At qui vel arboris, vel porticus perfugium quærunt, ij multa prius loca vel animo, vel oculis perlustrauerunt, & cum nullum perfugium aliud inuenire potuerunt, coacti atq; inuiti sub arborem, vel porticum sese recipiunt. Cur igitur aliqui auxilium diuinum precibus implorant, nec tamen impetrant, confidere videntur Deo, & tamen ab eo nō proteguntur? Quia non vere habitant in adiutorio altissimi, neque ad prouidentiam Dei tanquam ad paternam domum, sed tanquā ad arborē in via se conferunt, posteaquam nec in hominibus, nec in dæmonibus, nec in suis artibus, fraudibus, dolis, mendaciis remedium malorum inuenire potuerunt. Quare necessarium nobis est, Auditores, longo vsu confugiendi ad Deum longaq; exercitationē confidentiæ in ipso Deo quasi domum quandam fabricare, vbi tempore malo tuto habitare possimus, & eam, quocunque iuerimus, nobiscum conferre, ad eum modum quo testudines facere videmus, quæ licet huc atq; illuc libere vagentur, semper tamen inueniuntur domi.

In adiutorio Dei non tantū sperādum, sed per continuam spē habitandum.

Sequitur, *in adiutorio*. Quo vno verbo breuissime indicatur, quæ sit, & qualis ea fiducia, cui diuina protectio certo promittitur. Neque enim quæuis confidentia talis est: alioqui cœlum ignauis, perditis, sceleratis, furibus, latronibus, & quod est grauius Lutheranis & Caluinianis compleremus. Qui enim homines magis confidunt, quam ii, qui sine vllis bonis operibus, imo cum multis sceleribus se regnum cœlorum adepturos nullo modo dubitant? Quatuor hominum genera nobis consideranda sunt, vt eos tandem inueniamus, qui vere habitāt in adiutorio altissimi. Quidam enim non tam in ædibus, quam in patibulis habitant: quidam degunt quidem in ædibus, sed luteis, debilibus, ruinosis: porro alii incredibili temeritate marmoream domum super arenam ædificare voluerunt: sed alii postremo sunt, qui arcem munitissimam super firmam petram collocarunt, quos solos in adiutorio altissimi iure optimo dixerimus habitare.

Quinam habitent in adiutorio Dei.

Primum genus eorum est, qui nec in Deo, nec in hominibus, nec in vlla re alia sperant, & semper anxii, semper tristes, semper miseri sunt. Nec solum præsentibus malis premuntur, sed etiam futuris, & iis etiam, quæ fortasse nunquam erunt. Nam sicut ii, qui à Prætore torquentur, quamuis non ignorent, si delictum confiteantur, se continuo ad mortem rapiendos; tamen vt præsentem cruciatum ad tempus euadant, omnia confitentur quæ gesserunt, & plerumque etiam quædam quæ non gesserunt. Ita miseri isti homines, qui non aduersa pati, nec in adiutorio altissimi confidere didicerunt, vt præsentem calamitatem effugiant, aut laqueo, aut ferro, aut veneno, aut præcipitio sibiipsis vitam crudelissime eripiunt. Quibus quidem (vt eis medicinam consilii atque orationis meæ, si quam potero adferam) nullum remedium efficacius adhiberi posse video, quam frequentem at-

Desperantes non in Deo, sed patibulis habitant.

Remedium contra desperationē est recor-

datio beneficiorum Dei. que assuetam cogitationem beneficiorum Dei. Etenim in quantumuis graui miseria, & calamitate verseris, certe eriges animũ, certe consolationẽ accipies, si te hominem esse cogites Dei ipsius manibus formatum, ratione atque intelligentia præditum, qua Deum & omnes res creatas contemplari vales, qua omnibus animantibus longe excellis, qua artes inuentæ, vrbes constitutæ, & ipsum mare nauigabile factum est. Nonne in te quamuis inops, & nudus terrenarum copiarũ videaris, diuini numinis imago clarissime splendet? Nonne Sol & Luna ardentem facem coram te noctes ac dies præferunt? Quid? Quod angeli circum te semper excubias agunt, Beati omnes patrocinium tuum apud Deum susceperunt, Deus ipse tibi coronam gloriæ, regnum sempiternum, & paradisum voluptatis præparauit? Quid? Quod filius Dei tanti te fecit, vt vitam potius suam, quam animam tuam perdere voluerit? Ac ne graue & durum tibi videretur inopia premi, famem & sitim, frigus & nuditatem, contumelias & conuitia pati, ipse hæc omnia, & multo etiam grauiora tolerare voluit? Et quã multos quæso numerare posses, qui sponte sua istam inopiam tuam, quæ tibi molesta esse videtur, elegerunt, vt liberius, expeditius, facilius Imperatorem nostrum Christum sequerentur? Quam multos, qui vincula, carceres, flagella, supplicia & cruciatus omnis generis, atq; adeo mortem ipsam propter Christum summis votis expetiuerunt? Et quid, obsecro si dæmones atque homines in te omnes armentur? Quid inquam grauius in te committere poterunt, quam vt de hac valle lachrymarum ad patriam beatorum te transmittant? Denique illud attende, diffidentiam ac desperationem non solum mala præsentia nõ minuere, sed augere: verum etiam ad mala sempiterna, & intoleranda sine dubitatione perducere. Sicut contra spes & confidentia, vel à malis præsentibus liberationem, vel quod melius & vtilius est, patientiæ donum impetrare solet.

Sperantes in creaturis domos luteas inhabitant. Alterum genus eorum est, qui spem suam totam in rebus creatis posuerunt, nec in adiutorio altissimi, sed in carne sua, in opibus, honoribus, pulchritudine, eruditione, amicitia, & gratia hominum habitant, quos omnes certum est tam esse stultos, q̃ ea sunt vana in quibus confidunt. Diuitiæ, nonne Euangelio teste spinæ, ac tribuli sunt, quæ manus eorum pungunt, ac lacerant qui in ipsis innituntur! *Matth. 7.* Nonne Dominus clamat: *Filioli quam difficile confidentes in pecuniis regnum Dei introibunt?* *Marc. 4. Luc. 8. Marc. 10.* Vt omittam quam facile transeant de vna domo in aliam, & quos hodie beatos faciebant, cras nudos, & vacuos relinquant. Species ac forma corporis, quam facile marcescit? Nonne videmus quotidie homines etiam pulcherrimos, & formosissimos tandem in cadauer commutari, adeo fœdum atq; horrendum, vt nec sensus videndi eos tolerare possit? Sapientia quoque atque eruditio baculus est arundineus, qui facillime frangitur, & manus innitentis periculosissime grauissimeq; sauciat. Nulli enim in errores pernitiosos facilius cadere, & in eis obstinate perseuerare sinuntur à Deo, quam ii qui in eruditione sua confidunt. Videmus Hæreticos, qui iudicium suum toti Ecclesiæ anteponunt, adeo interdum insipientes euadere, vt ea dicant, quæ pueri trium annorum intelligerent, esse figmenta, & non tam loqui, quam delirare & insanire videantur: *Fili*, inquit Sapiens, *in toto cor de tuo confide in Domino, & ne innitaris prudentia tua.* *Prouerb. 3.* Et rursum alio loco: *Qui confidit in cogitationibus suis, impie agit.* *Ibid. 12.* Vere impie, quia idolum sibi quodammodo fabricat, & à Domino recedit cor eius. Iam vero quid honoribus & dignitatibus leuius, qui gratia & opinione Principum sustentantur? Nonne vel leuissima suspicio sufficit, vt qui hodie cœlum attingere videtur, cras vsque ad inferos deiiciatur? Et quando horum nihil penitus acciderit, nonne tandem aderit mors, quæ vno impetu luteas illas domos super arenam ædificatas deiiciet, atq; euertet? O fallacem eorum spem! O eorum inanes contentiones! O miseros ac stultos, qui ponunt carnem brachium suum! Audite, audite quid sapientia Dei, qui mentiri non potest, de eiusmodi dicat architectis; *Spes impij*, inquit, *quasi lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à* *Sap. 5.*

procella

procella dispergitur, & tanquam fumus qui à vento diffusus est. Quid celerius cadit quam lanugo? Quid facilius dissoluitur quam spuma? Fumus vero nonne tantum ascendit, quantum est longitudo camini, ac deinde statim dissipatur, & euanescit? Ita igitur & spes impii tam diu durat, quam diu vita ipsa durat. Vita ipsa deficiente spes omnis deficit, & ei desperatio, & damnatio sempiterna succedit.

Præsumẽtes super arenam ædificant. Tertium genus est eorum, qui in Deo quidem confidunt, sed peruerse, temereq; confidunt, qui videlicet in suis flagitiis ac sceleribus perseuerare volunt, & tamen secure dormiunt. Quales inprimis sunt hæretici Lutherani, de quibus Scriptura loquitur dicens: *Prouer. 14.* *Sapiens timebit, & euitabit peccatum; stultus transsibit & confidet.* Ita isti faciunt, transgrediuntur ieiunia, transgrediuntur vota, transgrediuntur præcepta, transgrediuntur consilia: & tamen se Deo amicissimos esse non dubitant. Itaque opinione atque existimatione sua in altissimi adiutorio habitant; re autem vera in domo phantastica, atque imaginaria degunt. *Exod. 20. & 34.* Nesciunt enim isti, nesciunt prorsus quis sit verus Deus: Deus enim verus, Deus zelotes est, vltor peccatorum mirabilis, qui diligit iudicium & iustitiam. Isti vero fingunt sibi Deum quendam totum leuem, mollem, dormientem, qui zelum non habeat, qui nesciit irasci, vel non possit, vel nõ velit puniri peccata.

Falleris Epicuræe, Lutherane falleris, nõ est iste Deus noster, sed phantasma tuum: vel si Deus est, certe Epicuræorum, non Christianorum est. Sed nomen ipsum adiutorii, quod in hoc Psalmo legimus, nonne satis ostendit, quam sit inanis ista Lutheranorum, & ignauorum hominum fiducia? non enim recte dicitur adiuuari, nisi qui etiam aliquid confert, aliquid conatur, aliquid operatur. Id quod filii huius seculi satis intelligunt: & in eo asina Balaam sapientior est, quam Balaam, id est, caro nostra atque homo exterior, doctior est quam animus, homoq; interior. Agricolas interroga: an quia non dubitant sine Dei auxilio nihil posse fieri, num propterea otientur, & neq; agros serant, neq; vineas plantent, neque hortos colant. Si quis nostrum domum ardere videat, solum dicat, Dominus prouidebit, & non conetur quantum in se est ignem aqua restinguere, vtrum ea confidentia an socordia & negligentia dicenda est? Ad eundem igitur modum si miseriam tuam agnoscis, & ab ea liberari cupis, si vides te etiam post confessionem peccatorum factam non gustare quæ Dei sunt, ad vomitum peccatorum sæpius reuerti, ebrietatis, crapulæ, fornicationis, aliorumq; vitiorum amorem, ac desiderium magnum adhuc in corde tuo locum habere, debes quidem idque præcipue in adiutorio altissimi spem collocare: sed etiam præterea ex parte tua nihil omittere, deuotis precibus instare, sanctorum libros legere, occasiones peccatorum fugere, pœnitentiæ sacramentum frequenter accedere, spiritualium virorum consilia quærere: Deus enim adiuuat quidem, sed vigilantes, & strenue, ac impigre laborantes.

Ex quo non difficile erit, Auditores, quartum genus hominum confidentium, quod solum superest, agnoscere. *Bene sperant qui fidei charitati, bona conscientia & operibus nituntur.* Quartum igitur genus eorum est, quorum spes ac fiducia quatuor quasi radicibus nititur, fide, charitate, conscientia pura, & operibus bonis. De fide legis apud Apostolum in epistola ad Ephesios: *Habemus fiduciam per fidem eius.* *Ephes. 3.* Fides enim fiduciam generat, dum nobis Deum, vt parentem proponit, & parentem benignum, fidelem, liberalem, qui possit, & sciat & velit in se confidentes protegere ac defendere. Neque enim fieri potest, vt in eo confidas, cuius promissionibus fidem non habes. Itaque fides est prima radix confidentiæ, sed fides Catholica. Nam fides hæreticorum, quæ perfidia quædam est, non fiduciam, sed præsumptionem gignit. De charitate apud eundem Apostolum alio loco legis, *Spes non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* *Rom. 5.*

Nam sicut nemo est qui tuto confidere possit in hoste, & si confidit stultus est, & fiducia eius confundet eum: ita qui amat & amatur, nihil habet quod sibi secure de amico confidere non possit. Iam de conscien-

ſcientia bona. Legis apud S. Ioannem: *Chariſſimi ſi cor noſtrum non reprehendit nos,*
1.Ioan.3. *fiduciam habemus ad Deum.* Et in libro ſancti Iob: *Si iniquitatem, quæ eſt in manu tua,*
Iob.11. *abſtuleris, & non manſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia, habebis fiduciam in propoſita tibi ſpe & defeſſus ſecurus,* id eſt, abſque cura & ſollicitudine *dormies.* Et ſane, Auditores, ſicut conſcientia peccatorum timorem ac deſperationem inducit, ita conſcientia pura, & à ſordibus peccatorum purgata, dici non poteſt, quantam in omni periculo confidẽtiam, & lætitiam adferat. De operibus vero bonis diuinus Apoſtolus: *Qui bene,* in-
1.Tim.3. quit, *miniſtrauerit bonum gradum ſibi acquiret, & magnam fiduciam in Domino.* Et rurſum ad Hebræos: *Vinctis compaſſi eſtis, &*
Hebr.10. *rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis. Nolite itaque amittere fiduciam veſtram, quæ magnam habet remunerationem.* Si enim, qui hominis gratia aliquid egit, cum fiducia poſtea ad eundem accedit, nec repulſam pati metuit: quanto maiore ratione, qui in bonis & Deo gratis operibus ſe exercuerit, cum fiducia magna ad thronum eius accedere poterit? Hæc igitur eſt, Auditores, non hæreticorum inanis fiducia, ſed vera confidentia Chriſtianorum, cui ſoli protectio diuina promittitur.

PARS SECVNDA.

EXPOSVIMVS tria verba prima primi verſus Pſalmi nonageſimi: *Qui habitat in adiutorio*: ſequitur vt de quarta voce, quæ eſt, *Altiſſimi,* pauca dicamus. Multa ſunt, Auditores, in ſacris litteris nomina Dei, ſed nullum huic loco aptius conueni-
Omnia diſtantia minora videntur. ebat, quam *Altiſſimi.* Nam hoc vno vocabulo facile poteſt intelligi, cur qui habitant in adiutorio altiſſimi, etiam inter mille pericula conſtituti, nihil timeant. Res enim quo longius abſunt ab oculis, eo minores videntur, quo vero oculis ſunt propiores, eo maiores apparent. Certe, nos qui terram iſtam incolimus, montes quos ante oculos habemus immenſæ magnitudinis iudicamus, ſidera vero, quæ procul à nobis abſunt, vix aureis numis comparari nobis poſſe videntur: at ſi cœlum aſcendere poſſemus, tunc ſane contra ſtellarum globos incredibilis magnitudinis, & noſtros montes, Alpes & Pirenæos, Olympos etiam & Caucaſos, cæteroſque editos montes non paruos, ſed minimos ac pene nullos eſſe iudicaremus. Ad eundem igitur modum qui habitant in adiutorio altiſſimi, in arce illa excelſa ac ſublimi, explicari non poteſt, quã parua, quam exigua, quam minuta eſſe cenſeant pericula, flagella, tormenta, mala denique omnia, quæ hic reperiuntur in terris. Vident armatas acies militum, & agmina formicarum exiſtimant, quę vno pede ſumma facilitate contererentur.

Auxilium vero diuinum, quod ſemper *Confidentib. in Deũ*
eis obuerſatur vere magnum, & inuictum, *omnia vi-*
vt eſt, ita eis videt. Quocirca neq; metuere, *dentur*
neque turbari ſciunt, ſed quicquid accidat, *parua.*
confidenter dicunt: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Et, *Quis nos ſeparabit à charita-* *Rom 8.*
te Chriſti, tribulatio an anguſtia, an perſecutio? Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, &c. Quo tempore magnus ille Goliath in caſtris Philiſtinorum militabat, nemo erat Hebræorum, qui cum eo ſingulari certamine cõfligere auderet, ſed eo propinquante, & ad prælium ſingulos prouocante, omnes tanquam cuniculi fugiebant. Venit autem eo quodam die S. Dauid, tum adhuc adoleſcens, ac pene puer, & quoniam in Altiſſimi adiutorio habitabat, eum quẽ alii gigantem maximum eſſe dicebant, ipſe quaſi pigmæum, vel pumilionem contemnebat. Itaque pergit ad Regem, & ait: *Non concidat cor cuiuſquam in eo, ego vadam &* *1.Reg 17.*
pugnabo aduerſus Philiſtæum. Cui Rex, *Non vales,* inquit, *reſiſtere ei, quia puer es. Hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua.* Tum Dauid: *Et quis eſt iſte Philiſtæus incircumciſus, qui auſus eſt maledicere exercitui Dei viuentis?* Ac vt eum intelligeremus non in viribus, aut armis, ſed in adiutorio Altiſſimi ſpem victoriæ poſuiſſe, ad Philiſtæum ait: *Tu venis ad me cum gladio, & haſta, & clypeo: ego autem ad te venio in nomine Domini exercituum Dei agminum Iſrael, quibus exprobraſti hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum.* Conferte, ſi placet, aliquem filium huius ſeculi, qui habitat in ſuperficie terræ, cũ aliquo ſeruo Dei, qui in adiutorio Altiſſimi

domum

domum suam fabricauit. Ille si tres obolos amittat, totam viciniam commouebit, si iniuriam aliquam accipiat, si non dicatur optimus, & prudentissimus, & nobilissimus, & pulcherrimus totius ciuitatis, non poterit contumeliam istam integro anno concoquere. Cur ita? Quia iacet in terra, & ei etiam res paruæ, magnæ esse videntur. At seruus Dei (quales innumeri sancti Martyres fuerunt) qui sedem suam habet in Deo, & cor suum affixit cœlo, superior est omnibus rebus creatis, nihil ei nocere potest. Aspicit ignes, gladios, bestias, rotas, cruces, aliaque supplicia diaboli arte excogitata, quasi morsus pulicum, & muscarum: vel tanquam sagittas paruulorum, quæ non tam repellendæ, quam contemnendæ sunt. Habemus igitur quid sit in adiutorio altissimi habitare.

Text. Sequitur: *In protectione Dei cœli commorabitur.* Quæ est altera pars complexionis, quam initio huius Psalmi constitui diximus: & tam apte priori parte respondet, vt admirabile sit. Sed verba singula consideremus. Protegere, Auditores, si Grammaticos consulamus, nihil aliud est, quā procul tegere, id quod duobus modis fieri potest. Nam & procul tegit, qui ipse procul existens, tamen clientem suum ab ictibus, & vulneribus defendit: & procul etiam tegit, qui prope astans tela adhuc procul volitantia prohibet, nec ea ad corpus clientis sui propinquare sinit. Vtrumq; magnis viris, atque imprimis Deo rectissime conuenit. Quoniam enim longissima brachia Deus habet, & *attingit à fine vsque ad finem,* etiamsi in cœlo sedere atque habitare dicatur, facile potest nos tegere, quocunque in loco tandem fuerimus, nec solum ad nos procul existentes brachium adiutorii sui extendere, & nos eo modo protegere; sed etiam tela miseriarum, & calamitatum adhuc procul existentia, adhuc ex arcu non emissa, adhuc ex pharetra non educta, adhuc in cunis suis latentia à nobis prohibere, comminuere, & confringere potest.

Quid sit protegere.

Sap. 8.

Sancti sub vmbra Dei morantur. Quod vero B. Hieronymus ex Hebræo ad verbum transtulit, *in vmbraculo Domini commorabitur,* sententiam non mutat: neque enim nouum, aut inusitatum est, vt fauor & gratia magnorum virorum, vmbra nominetur. Itaque sicut famuli & clientes Regum, & Principum, sub vmbra dominorum securi delitescunt, & sæpe multa impune committunt, nec vllos metuunt, quamuis alioqui maiores, & potentiores: ita serui Dei sub vmbra Domini sui securissimi, tutissimique sunt. Nihil est enim, quod vmbram Dei non vereatur. Cur enim existimatis Paulum, Antonium, Hilarionem, aliosque permultos sanctissimos viros, qui vastissimas eremos incolebant, inter vrsos, lupos, serpentes, scorpiones, aliasq; ferocissimas bestias sine vllo metu vitam traduxisse? Cur, non Danielem à leonibus, nec pueros ab igne, nec Paulum à vipera, nec Petrum à fluctibus maris lædi potuisse, nisi quia & animantia bruta, & elementa omnia Creatoris vmbram, quæ sanctos homines vndiq; tegit, pertimescant.

Dan. vlt. *Ibid. 3.* *Act. 29.* *Matth. 14.*

Sequitur, *Dei cœli.* Quod nomen multis magnisq; de causis positum esse videtur. Primum, vt vocabulo altissimi, quasi è regione responderet. Altissimus enim ipse est Deus cœli, hoc est, cœli altissimi domicilii habitator. *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat,* inquit Dauid. Et rursum: *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Et sanctus Moyses: *Respice,* inquit, *de sanctuario tuo, de excelso cœlorum habitaculo.* Et Salomon: *Tu,* inquit, *exaudies de cœlo,* de sublimi scilicet habitaculo tuo. Altissimus igitur altissimum posuit domicilium suum, & Deus cœli dici voluit, quia cœlum sedes eius ac thronus est, quod non ita est accipiendum, quasi certo spatio ac terminis contineatur Deus, cum ipse de se dicat: *Cœlum ac terram impleo:* sed quia in cœlo se videndum facie ad faciem beatis Angelis, & hominibus exhibet. Deinde Deus cœli appellari voluit, vt nobis veri Dei protectionem promitti non dubitaremus. Nihil est enim, quod magis Deum verum, à diis falsis discernat, quam fabrica cœlorum. Nam *dii gentium dæmonia: Dominus autem cœlos fecit.* Itaq; sicut Apelles pictorum omnium facile princeps, vt etiam absens à Protogene cognosceretur, miro artificio incredibilis tenuitatis lineam duxit, quam nemo vnquam imitari posset:

Cur Deus cœli dicatur. *Psal. 118.* *Psal. 13.* *Deut. 26.* *2. Par. 6.* *Ierem. 23.* *Psal. 95.*

possent: sic etiam, si parua licet componere magnis, Deus noster admirabili illo opere, quo cœlos ex nihilo in momento fabricauit, se verum ac solum Deum esse facile ostendit. Quamuis enim terram quoque & maria, & quicquid in eis continetur, idē Dominus creauerit, tamē nulla re alia Maiestatem, & potentiam, ac sapientiam suam magis declarauit, quam opere cœlorum, vt iure sanctus Dauid cecinisse videatur, *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Est enim cœlum omnium corporum longe maximū, & pulcherrimum, tot luminibus illustre, vt numerum omnem excedant, tanto inter se ordine constitutis, vt admirabile sit, eandem semper legem, & constantiam in tanta motuum, & cursuum diuersitate seruantibus, vt stuporem intuentibus adferant. Denique tanta virtute, & efficacitate præditis, vt nihil in terris sine ipsorum adiumento ac beneficio generetur. Itaque merito Deus verus, Deus cœli nominari voluit.

Psal.18.

Sed illud hoc loco prætermitti non debet, quod in epistola ad Marcellam Beatus Hieronymus tradit Hebræum verbū, *Sadai,* pro quo nos Deum cœli in nostris codicibus habemus, vnum esse ex decem nominibus Dei, & robustum, & fortem, omnipotentem, atque ad omnia sufficientem significare: rectissime enim ei, *qui habitat in adiutorio altissimi, protectio promittitur Dei cœli,* , id est, robusti, fortis, potentis, inuicti: non quales sunt dii aurei, atque argentei Ethnicorum, qui custodibus indigent, & adeo sunt infirmi, ac debiles, vt ne verbis quidem seipsos defendere valeant. Fortasse etiam, vt Beatus Bernardus annotauit, propterea Deus cœli appellatus est, qui nos à periculis, & miseriis protectione defendit: quia sub cœlo sunt aereæ potestates, quæ semper vigilant, vt nobis pestem, & perniciem machinentur: sub cœlo sunt homines improbi, fures, nefarii, scelerati, latrones, piratæ, impostores, lenones, venefici, schismatici, hæretici deniq; omnes, q vel corporibus, vel mentibus insidiantur: sub cœlo sunt ægritudines, morbi, penuriȩ, bella, præcipitia, feræ siluestres, ac venenatæ: sub cœlo denique est ipsa caro, quæ perpetuum bellum cum spiritu gerit: est amor honoris, qui instar visci retinet eos, qui super ramos arborum volitant: est amor delitiarum, ac voluptatum, quæ vt Sirenes miseros blanditiis circumueniunt, & occidunt.

Sadai *quid significet. Hier. ep. ad Marcell.*

Bern. sup. Psal. 90.

Optime igitur dictum est, *In protectione Dei cœli,* vt nihil eorum, quæ sub cœlo sunt, timere possit, quicunq; protectionem eius habere meruerit.

Restat verbum postremum, *Commorabitur.* Quod quidem sua vi, atque energia non caret. Primum enim aptissime respondet verbo, *habitat*: quomodo enim homo iustus non semel aut iterum in Deo confidit, sed semper, atque idcirco in Altissimi adiutorio, tanquam in propria domo habitare dicitur: ita quoque non semel aut iterum; sed semper a Deo cœli protegetur, atque ideo in eius protectione, tanquam in propria sede commorabitur. Deinde vox Hebrȩa non solum hoc loco *commorabitur,* significat, sed etiam *commorabitur in nocte,* vt illud nimirum intelligeremus, diuinam protectionem in nocte huius vitæ solum esse necessariam: in altera siquidem vita, quæ noctem non habet, non in protectione, sed in gaudio, & in regno Dei cœli commorabimur. Atque hic finis est versiculi, quem hodie suscepimus exponendum.

Reliquum est, Auditores, vt iis rebus auditis, ad confidentiæ virtutem nobis comparandam accendamur. Certe videtis, q̃ multum sit, quod Deus promittit, quam paruum quod requirit. Si diceret Deus, centum aureos nummos singulis annis mihi numerabis, & ego te in omni periculo tam corporis, quam animi saluum conseruabo: quis non mallet domum, & vestes, & quicquid habet, statim vendere, & pecuniam Deo numerare, cum pericula quæ nos circumstāt, sint maxima & infinita, & semper plura & maiora exoriantur? At nunc Deus noster non hoc dicit, sed solum, spem tuam, & fiduciam in me collocato, & sine dubio protegeris. Non habet mundus conditiones, & pacta tam bona: & tamen homines libenter illis acquiescunt. Nonne qui vineam suam, vel aream custodiri cupit, libenter aliquid soluit? Nonne Reges, ac

Exhortatio ad fiduciā in Deum.

ac Principes Arces & Ciuitates ipsorum, vt tempore belli custodiantur ab hostib⁹, maxima stipendia militib. numerant? At nunc Deus noster, qui *bonorum nostrorũ* non egit, nihil tale à nobis exigit, & tamen corpus & animam, & omnia nostra custodire paratus est, & non dormiet, neque dormitabit, vt diligenter nos custodiat: si tamen in eo confidere, peccata fugere, & bonis operibus incumbere voluerimus. Hanc igitur præclaram virtutem, tanquam pretiosam margaritam rebus omnibus venditis, fratres mei, si sapimus, comparemus. Non fidamus in diuitiis, quæ gratiæ cœlestis pauperem efficiunt: non in sapientia, quæ stultitia est apud Deum: non in corporis forma, quæ cito corrumpitur, & animam deformem sæpenumero reddit: non in vanis mundi huius honoribus, qui sunt iactura cœlestis gloriæ, & ignominiam sempiternam adducunt: sed spes nostra, & fiducia tota collocetur in Deo, vt ab ipso tandem protectionem, ac defensionem in terris, & gloriam, ac felicitatem in cœlis percipere mereamur, vbi cum Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

Psal. 15. *Psal. 120.* *1. Cor. 3.*

CONCIO III.

Super versum secundum Psalmi 90. *Qui habitat, &c.*

Præstantia Scripturarum.

SCRIPTVRARVM diuinarum præstantia atque vtilitas tanta est, Auditores optimi, vt eas thesauro pretiosi metalli non immerito Beatus Chrysostomus oratione tertia in Genesim comparauerit. Etenim sicut ex nobili metallo, quamuis modicam, atque exiguam partem accipias, tamen continuo diues efficeris: ita diuinorũ eloquiorum nunquam tam parum exponitur, quin magnam inde vtilitatem, qui diligenter audiunt, consequantur. Tota siquidem Scriptura pretiosa est. Singula verba, vel auri integræ, solidæque partes, vel margaritæ, aut gemmæ clarissimæ sunt. Quare nemini mirum, aut nouũ videri debet, si in hoc thesauro effodiendo paulatim, ac sensim procedimus: & ne aliquid forte cadat, aut pereat, quantum possumus, prouideamus. Exposuimus versiculum primũ Psalmi 90. nunc ad secundum, Domino beneiuuante, exponendum accedemus.

Propheta igitur posteaquam verbis illis: *Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.* omnibus in Deo vere confidentibus certam protectionem, defensionemque promiserat, statim subiicit, *Dicet Domino, Susceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus, & sperabo in eum.* Quæ verba cum vtraq; parte præcedentis vers. connecti possunt. Et si quidem cum priore connectatur, propositum Prophetæ erit exponere, quis ille sit, qui habitat in adiutorio altissimi: & sensus verborum eius talis erit, *Qui habitat, &c.* Is autem in adiutorio altissimi habitare dicẽdus est, qui in omni casu, in omni periculo, quicquid euenerit, quicquid acciderit, non se ad desperationem, ad blasphemias, ad magos, ad diuinatores, ad fraudes & mendacia conuertet: sed auxilium diuinum magna cum fiducia implorabit, ac dicet: Tu es Domine susceptor meus, tu refugium meum, tu Deus meus. Deinde ad se conuersus, sibiipsi loquetur, & dicet, *Sperabo in eum.* Si vero cum posteriore parte superioris versiculi secundus hic versiculus coniungatur, sensus iste erit, *Qui habitat in adiutorio altissimi, is in protectione Dei cœli commorabitur.* Et tunc, id est, cum in protectione Dei cœli commorari cœperit, & semel atq; iterum, tertio, ac sæpius diuinam protectionẽ expertus fuerit, tunc, inquam, cum actione gratiarum, & interna, atq; incredibili animi lætitia, & delectatione dicet, Tu es Domine susceptor meus, & refugium meum, tu Deus meus. Deinde totus erectus & confirmatus sibiipsi dicet, *Sperabo in eum.* Hoc deinceps meum votum ac studium erit, vt in spe & confidentia, quæ tantum hucusque mihi profuit, quam maxime proficiam.

Text. vers. 2. explicatio & continuatio.

Nunc partes singulas nostri versiculi consideremus. *Dicet Domino.* Quis iste Dominus sit, neminem prorsus, quamuis rudem igno-

Domini nomen Dei propriũ est.

ignorare arbitror. Tanta siquidem est huius nominis Maiestas atque amplitudo, vt nulli omnino proprie conueniat, præterquam vni & soli Deo. Dicantur homines, si placet, Reges, Pontifices, Imperatores, certe Domini, nisi valde improprie dici nõ possunt. Quocirca secundus, ac potentissimus Romanorum Cæsarum Octauius Augustus, cum huius nominis vim & significationem non ignoraret, se Principem, atq; Imperatorem appellari facile patiebatur: Domini nomen tanquam diuini numinis proprium semper recusauit, vt in Apologetico auctor est Tertullianus. Et sane non immerito. Primum enim cæteri omnes, qui Domini dici volunt, sicut quibusdam imperant, ita quibusdam etiam seruiunt: solus Deus vere est Dominus, qui nullum habet maiorem, vel parem, nullum præsidem, nullum socium, nullum collegam, sed ipse vnus omnibus imperat, omnes regit, omnibus dominatur. Deinde ille solus iure Dominus appellatur, qui sibi ipse sufficiens nullius adiumento eget, nec vlli deseruire cogitur, vt in libro de Genesi ad literam octauo Diuus Augustinus sapienter tradidit. Deus vero nonne sibi ipse sufficit? Antequam mundum crearet, tam diues, tam potens, tam felix ac beatus erat, quam modo est. Atque vt hanc rerum vniuersitatem cõderet, nulla re opus habuit, non materia, non instrumentis, non famulis, non tempore, non loco: nunc etiam, vt mundum vniuersum regat, vt tam numerosam familiam alat, vt multa præter solitum ordinem, cursumque naturæ efficiat, quæ miracula dici solent, nullius rei adiumento eget. At quis obsecro Regum vel Principum inuenietur, qui non solum Deo, Angelis, elementis, sed etiam aliis hominibus non indigeat? Certe sicut pauperes egent diuitum pecuniis, ita diuites pauperum opera, & quo aliquis ditior & potentior efficitur, & magis regnare ac dominari videtur, eo pluribus indiget, & pluribus seruit. Denique is vere ac proprie Dominus dici debet alicuius rei, qui eam ita habet in potestate, vt pro arbitrio de ea statuere possit. Atqui solus Deus, qui omnia quæ sunt, verbo atque imperio suo creauit, idem potest omnia quæ sunt, mutare, transferre, conuertere, augere, minuere, conseruare, destruere, atque etiam ad nihilum, si placuerit, in puncto temporis redigere.

Sueton. in vita Augusti.

Tertull. in Apologet. c. 14.

Aug. lib. 8. de Genes. ad liter.

Homines vero, quamuis magni & potentes esse videantur, quid quæso ita habent in potestate, vt eius vere Domini dici mereantur? An est quisquam, qui adiicere possit ad staturam suam cubitum vnum, aut vnum capillum album facere, aut nigrum? Quid? Quod omnes Reges & Principes orbis terræ, omnes etiam angeli & dæmones, si vires & potentiã, & industriam suam coniungerent simul, adhuc non possent, vel vnam stipulam ex nihilo creare, vel vnam formicam ad nihilum redigere? Solus igitur Deus, qui nullum habet maiorem vel parem, qui ipsi sufficiens nullius rei adiumento eget, & qui tanquam creator & opifex omnium rerum, pro arbitrio voluntatis suæ de omnibus quicquid voluerit, statuere potest, merito, iureq; optimo Dominus appellatur.

Matth. 6. Luc. 12.

Dicet Domino, Susceptor meus es tu, refugium meum, Deus meus, & sperabo in eum. Enumeraturus homo iustus beneficia Dei, quæ se percepisse lætatur, propterea quod in Deo spem suam & fiduciam collocauerit, à beneficio iustificationis initium facit. Quamuis enim iustificationẽ creatio præcedat, tamen creationis munus propterea hoc loco recensendum non erat, quod spem & confidentiam non sequatur, sed præcedat. Quid enim sperare potest, qui non est? Incipit igitur à primo & maximo Dei dono, quod sperantibus & confidentibus confertur. Quod vt facile percipias, finge animo in media platea iacere hominem multis vulneribus confectum, & ab omnibus destitutum, qui nec patrem, nec matrẽ, nec affines, nec amicos, nec domum, nec pecunias vllas habeat: denique qui nec seipsum iuuare queat, nec vllus inueniatur, qui eum iuuare velit: si post aliquod tempus medicus quispiam Christianus & pius per eam plateam transiens, atque ægroti illius misertus, eum licet ignotum suscipere, atque in domum suam delatum, non modo sumptibus, sed etiam manibus propriis diligenter curaret, nonne is, qui in

Magnitudo beneficij iustificationis.

platea iacuerat, medico suo rectissime diceret, *Susceptor meus es tu?* Tu, inquam, es, qui hominem miserrimũ, & omni ope destitutum, atq; ab omnibus hominibus derelictum suscepisti. Iam igitur, Auditores, omnis peccator talis est, qualem ægrotum istum modo depinximus: Sis licet magnus in oculis hominum, & magna sociorum atque amicorum caterua comitatus tibi videaris, tamen si lethale peccatum cor tuum occupatum tenet, nihil penitus dubites, te saucium, deformem, horribilem in cœno, ac sordibus ab omnibus destitutum, ac derelictum iacere. Qui enim Deum offendit, omnes res creatas offendit, & omnibus inuisus cum sit, ab omnib. supplicium, à nullo præsidium expectare debet. Qui vero tibi adsunt, & quos tu amicos, & socios arbitraris, ii plerumque sunt maximi hostes animæ tuæ, & eam per se cadentem, in gehennam magis impellunt, vt celerius cadat. Sed tamẽ contingit interdum, vt hominem sic ab omnibus desertum Deus ipse, qui minime omnium ad hoc beneficium tenetur, incredibili benignitate suscipiat, & redimat ab interitu vitam eius, & sanet omnes languores eius, & eum in misericordia, & miserationibus coronet: & tunc homo beneficium liberatoris agnoscens exclamat, & dicit: *Susceptor meus es tu. Pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.* — *Psal. 102.* — *Psal. 26.*

Sed alio modo, & fortasse clarius rem eandem explicemus. Lex Domini, Auditores, via quædam est instar pontis, ardua, recta, sublimis, angusta, & infra se præcipitium habet, adeo profundum, vt finis eius non sit alius, quam gehenna. Per hanc viam iter facimus, dum sobrie, iuste, & pie conuersamur in hoc seculo, ac de nobis dicitur in Psalmo: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*: sed cum forte ad dextram, vel ad sinistram declinamus, & vestigium extra pontem figere volumus, hoc est, cum mandatum aliquod diuinæ legis transgredimur, continuo de ponte cadimus, & nisi Deus singulari misericordia ruentes excipiat (quod tamen non semper facit, nec tenetur facere) semper deorsum magis & magis, imo celerius ferimur, donec ad profundum inferorum perueniamus, & ibi tibias, & collum, & ceruices confringamus: Audiant hæc, & perhorrescant, qui tanta facilitate & libertate peccant, vt flagitia iocos arbitrentur. Vbi quæso te pedes habere putas, quicunque vel vnum lethale flagitium admisisti? tu fortasse, quia oculos mentis apertos non habes, super terram consistere te credis? at ego te de ponte cecidisse video, & miserabili ruina, quasi lapidem, vel plumbum deorsum ad gehennam properare. Quia vero nonnullos Deus singulari misericordia in ipso casu excipit, & ad profundum peruenire, hoc est, in peccato vsque ad mortem perseuerare non sinit: propterea quidam ei cum actione gratiarum dicunt: *Susceptor meus es tu.* De quibus in alio Psalmo legis, *cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam.* Et rursum: *Impulsus euersus sum, vt caderem, & Dominus suscepit me*, id est, nihil profecit spiritus tentationis, qui me de ponte mandatorum Dei in præcipitium peccati deturbauerat, quia Dominus suscepit me. Ac vt intelligeremus magnum hoc beneficium proprium esse eorum, qui totam spem suam in Deo collocauerunt, paulo ante idem Psalmographus dixerat: *Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine. Bonum est sperare in Domino, quam sperare in Principibus.* — *Simile.* — *Tit. 2.* — *Psal. 118.* — *Psal. 36.* — *Psal. 117.* — *Ibid.*

Itaque hoc discrimen inter electos confidentes, & reprobos desperantes inueniuntur, quod cum vtrique quandoque de ponte cadant: nam *septies cadit iustus*, tamen electi in manus Dei cadunt, & casus ipse, sicut cætera *omnia eis cooperantur in bonum*: reprobi vero vsque ad profundum inferorum cadere sinuntur. Cum igitur vides eum, qui cecidit, statim surgere, fortiorem, cautiorem, diligentiorem, humiliorem, nihil ambigas, eum in manus Dei cecidisse, ac merito dicere posse: *Susceptor meus es tu.* Aspice atque intuere Principem Apostolorum: cecidit quondam beatissimus Petrus, cum à spiritu timoris impulsus, Christum non semel, sed ter abnegauit. Cæterum supposuit manum suam Deus, ne collideretur: atque idcirco, qui erat ante casum audacior, quam par erat, & de sua fortitudine — *In manus Dei cadũt electi, in gehennam reprobi.* — *Prouer. 24.* — *Rom. 8.*

Matth 26. nimium confidebat, ita vt diceret: *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo*: is post casum proprio periculo edoctus humilior, & prudentior euasit. Itaque cum alió tempore ab eo Dominus quæreret: *Simon Ioannis, diligis me plus his*, non est ausus *Ioan.21.* præcipitare sententiam, sed ait: *Domine tu scis, quia amo te.* At si nunquam lapsus esset, fortasse audacter respondisset: Quid? Ambigis an te diligam? Nonne vidisti in horto quid gesserim? Nonne solus ego districto gladio hostes ferire & fugare cœpi? Magnum igitur & singulare donũ est, posse Deo dicere: *Susceptor meus es tu*. Possunt enim omnes res creatæ Deo dicere: *Creator meus es tu*: & omnia animantia: *Pastor meus es tu*: & omnes homines, Liberator meus es tu: at *susceptor meus es tu*, solus ille vere dicet, qui vere habitat in adiutorio altissimi.

Deus se arcem refugij præbet. Sequitur: *Refugium meum.* Quoniam enim qui à Domino suscipiuntur, nõ statim ad quietem & otium suscipiuntur, sed ad militiam & laborem, vnde etiam in hoc Psalmo dicitur: *Scuto circumdabit te veritas eius*: & Ecclesia, in qua interim scripti sumus, Ecclesia militans appellatur: propterea necessarium erat, vt militibus suis Deus arcem aliquam demonstraret, ad quã sese reciperent, cum forte prælium ingruere, & hostes præualere viderent. Verum nõ aliam arcem Deus, quam seipsum constituere voluit: quod intelligẽs homo iustus, posteaquam dixerat: *Susceptor meus*, continuo adiunxit, *refugium meum*, siue arx mea, vt ex Hebræo non minus apte verti potuisset. Sed quanquam omnibus Deus arx, ac perfugium esse solet, aliter tamen veteranis militibus, aliter tyronibus, vnde in Psalmo 103. S. Dauid: *Montes*, inquit, *ex-* *Psal.103.* *celsi ceruis, petra refugium herinaciis*, vel leporibus, vt alii legunt. Qui enim sunt ii, qui ceruorum nomine designãtur, nisi perfecti; & spiritales viri, qui more ceruorum degunt in montibus contemplationis, & semper desiderãt ad Deum fontem viuum, sicut ceruus ad fontes aquarũ, & sæpe cum *Psal.41.* gemitu dicunt: *Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Quos vero lepores, vel herinacii significant, nisi iustos minores, qui innocentiam & simplicitatẽ colunt, sed parui meritis & virtutibus sunt, & multis spinis minutorum, ac leuium peccatorum non carent? Vtrisq; tutissimum, & singulare perfugium est Deus: sed aliter atq; aliter. Siquidem, vt mons excelsus ceruis, vt petra leporibus, atq; herinaciis refugium præbet: Christus enim in throno gloriæ suæ mons est magnus, atq; excelsus supra dignitatem omnium cœlestium spirituum collocatus, atq; ad eum cerui spiritales, viri sancti, atq; perfecti, in afflictionibus suis contemplatione ascendunt, & cum Apostolo dicunt: *Conuersatio nostra in cœlis est.* Et, *Non sunt* *Philip.3.* *condignæ passiones huius temporis ad futuram* *Rom.8.* *gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Et, *Quod* *2.Cor.4.* *enim in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, &c.* Itaq; gloria illa, illud decus, illa summa & sempiterna felicitas in omni casu, & calamitate ceruos in montibus excelsis consolatur. Idem vero Christus in cruce pendens, foramina petræ leporibus exhibet. Quicunque lepores sunt, & mysteria vitæ futuræ contemplari, atq; ad eos montes ascendere non didicerunt, in foraminibus petræ se abscondant, passionẽ Dominicam cogitent: ibi videbunt, quam sit bonũ pro Christo aliquid pati, qui tanta pro nobis tolerare voluit. Ibi seipsos consolabuntur, ac dicent: *Quare tristis es anima* *Psal.42.* *mea, & quare conturbas me?* Indignaris, quia persecutionem aliquam pateris? Sed vide qualem Deus tuus persecutionem pro te sustinuerit. Moleste fers, quod tibi opes tuæ diripiantur? Sed vide Deum tuum, *Matth.8.* nudum in cruce suspensum, & qui non habet, vbi caput suum reclinet. Doles, quod fame & siti quandoque laboras? Sed quid *Marc.15.* hæc ad ea, quæ pro te Dominus tuus patitur, cuius delitias fel & acetum, & vinum myrrhatum esse vides? Graue tibi esse videtur, quod variis morbis & doloribus cruciaris? Sed vide Dominum, tot plagis, tot *Isai.1.* liuoribus, tot vulneribus coopertum, vt à planta pedis vsque ad verticem capitis non sit in eo sanitas. Ita igitur Christus & mons editus, atq; excelsus ceruis, & petra foraminibus plena leporibus refugium præbet: vt iam vtriq; dicant Domino: *Susceptor meus, & refugium meum es tu.*

Sed

Deus meus & omnia. Sed cur additur, & *Deus meus?* Cœperat homo iustus Dei beneficia recensere, sed animaduertens ea tam multa, tam varia, tam multiplicia esse, vt numerum omnem excedant, & nec vocabula ad ea significanda, nec tempus ad ea commemoranda sufficere, idcirco vtili excogitato consilio, vno verbo omnia comprehendit. Itaq; ait, & *Deus meus*, id est, omne bonum, à quo solus dependeo, in quo solo totus innitor, cui soli debeo quicquid sum, quicquid possum, quicquid habeo. Nec dicit: *Deus noster*, sed *Deus meus*: quia tam præsens Dei auxilium vnicuique iustorum adest, atq; ea diligentia, & vigilantia singulos regit, fouet, protegit, defendit, conseruat, vt vni soli dimissis cæteris adesse videatur. Ex quo sapienter homo iustus, & qui diuinam prouidentiam frequenter est expertus, firmiter apud se statuit, & proponit semper deinceps in Deo confidere, ac dicit: *Et sperabo in eum.* Hæc sane vox omnium Sanctorum fuit, & nostra debet esse, Auditores, vt quicquid nobis contingat, semper dicamus, *& sperabo in eum.* Præsertim cum tot millia exemplorum ante oculos habeamus, quot millia sanctorum ab exordio seculi, vsq; ad hunc diem extiterunt. Quis enim eorum nō totam spem in Deum collocauit? Et an vel vnus demonstrari poterit, qui in Deo frustra sperauerit? Quando enim nihil hic in terris commodi & consolationis habuissent, an non tanta est gloria illa cœlestis, qua nunc beatissimi & securissimi fruuntur, vt ea sola sufficiat, vt non frustra in Deo spem suam posuisse videantur? Si enim in hoc exilio quondam, vt lutum conculcati fuerunt, nunc vt clarissima sidera lucent in cœlo: si hic fame & siti laborauerunt, ibi pane Angelorum satiantur, & torrente voluptatis inebriantur: si hic frigus & nuditatem passi sunt, ibi gloria & immortalitate vestiuntur: si olim domo & ciuitate expulsi, exules, profugi, peregrini fuerunt, nunc in æterna tabernacula recepti, exultant sancti in gloria, & lætantur in cubilibus suis. Merito igitur homo iustus, & spe, ac fiducia plenus dicet Domino: *Susceptor meus es tu, refugium meum, Deus meus, & sperabo in eum.*

Omnes sancti sperauerunt in Domino.

Psal. 55.

Psal. 149.

PARS SECVNDA.

QVemadmodum ex iisdem floribus & apes mel, & araneæ venenum sugere atque elicere solent: sic etiam ex iisdem Scripturæ diuinæ promissionibus iusti confidentiam, & operum bonorum desiderium, impii vero socordiam, & peccandi libertatem atque audaciam trahunt. Equidem ego ita mihi persuadeo, Auditores, infinitum numerum animarum iam periisse, & quotidie etiam perire, propterea quod freti homines spe misericordiæ Dei, quam sibi in extrema ætate non defuturam confidunt, & ea pœnitentia, quam in exitu de hoc seculo acturos se arbitrantur, & iis lachrymis, quas in morte se copiose profusuros esse non dubitant, semper conuersionē vitæq; mutationem in aliud tempus differunt: Cras, inquiunt, faciemus modo, ecce modo, sine paululum: sed modo & modo nō habet modum, & sine paululum in longum abit, atque interim dilatat infernus os suum, & descēdunt ad eum sine vllo numero. Quoniam igitur de vtilitate confidentiæ in priore parte orationis satis multa dicta sunt, nunc de periculis eorum, qui spe misericordiæ Dei conuersionem, & pœnitentiam differunt, pauca dicemus. Ac primum quid Scripturæ diuinæ de hac re nos moneant, videamus.

Certe Spiritus sanctus, cum in aliis locis, tum præcipue in libro Ecclesiastici clamat, & dicit: *Ne dicas, miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur: misericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Quam terribilia, formidabilia verba, & verba illius, qui mentiri non potest! Et rursum alio loco: *Confiteberis*, inquit, *viuens, viuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum.* Et item: *Quæ*, inquit, *in iuuentute tua non congregasti, quomodo in senectute tua inuenies?* Et sapientiss. Ecclesiastes, nonne concionē suam ita conclusit: *Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniant tempora afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas,*

Pœnitentiam differre noxium. Eccles. 5.

Ibid. 17.

Ibid. 25.

Eccles. vlt.

cas, non mihi placent? Et sanctus Ieremias: *Bonum est*, inquit, *viro, cum portauerit iugum ab adolescentia.* Et Dominus in Euangelio: *Sinite paruulos venire ad me, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Neque magno Sacramento caret, quod ad probaticam piscinam, posteaquam Angelus aquas commouerat, non qui diutius expectarat, sed qui primus in aquam descendebat, solus curabatur. Ex quo intelligimus, eos duntaxat ad spiritalem salutē peruenire, qui cum diuinam motionem atque inspirationem persenserint, non dicunt, cras faciam, perendie faciam, sine paululum, sine paululū: sed qui cum Apostolo Paulo mox respondent, *Domine, quid me vis facere?* Ad quod etiam nos Regius Psaltes adhortatur: *Hodie*, inquit, *si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra*, vt responsionem de die in diem differatis: sed si hodie auditis, hodie etiam respondete. Sed quanquam hæc diuina testimonia Christiano homini satis esse deberent, vt nihil dubitaret inanē prorsus, & plenam periculi esse spem illorum, qui conuersionem & pœnitentiam, vel vnam horam differunt: tamen vt etiam iis, qui modicæ fidei sunt, aliquo modo satisfaciamus, argumentis & rationibus ita rem explicemus, vt cerni & sentiri possit. Quatuor sunt præcipuæ causæ, cur homo peccator non sine magno labore ac difficultate se à vitiis ad virtutes reuocare potest. Prima causa est consuetudo peccandi, quæ tāquam altera natura difficillime superatur; ac vt agri, domus, vestes, & res ceteræ temporis diuturnitate tandem præscribuntur, & cum præscriptæ fuerint, sine singulari Principis priuilegio recuperari non possunt; ita quoque & vitia, vbi longa consuetudine animum peccatoris sibi præscripserint, frustra litigatur, nisi summus Princeps Deus, singulari gratiæ priuilegio (vt Diuus Bernardus in primo libro de consideratione ad Eugenium scribit) cor lapideum in carneum commutare voluerit. Altera causa est summa quędam & incredibilis dæmonis vigilantia, qua seruos suos & captiuos custodit: *Qui enim facit peccatum, seruus est peccati*, & laqueis diaboli captiuus tenetur (vt Apostolus ait) *ad ipsius voluntatem*: diabolus autem est ille fortis armatus, qui summa diligentia, summo studio, summa cura, atque industria custodit atrium suum. Tertia causa est absentia Spiritus Dei. Vt enim Spiritus Domini cor nostrum inhabitans, viam virtutis planam, & suauem solet efficere, ita vt iustus dicat: *In via mandatorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.* Et: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*: sic contra absentia Spiritus sancti viam eandem asperam, & difficilem reddit. Et sicut præsente lumine solis, cœlosque tranquillo ac sereno, nemo est, qui non libenter iter faciat: at cum luci & serenitati noctis horror ac tenebræ successerunt, quis non potius domi apud ignem sedere, quam per agros ambulare vellet? Ita prorsus iustitiæ sole in cordibus nostris lucente, & gratiæ suæ radios in iisdem cordibus diffundente, voluptas est non ambulare, sed currere viam mandatorum Dei: sed luce gratiæ recedente, & peccatorum nocte animum tenebris, atque horrore complente, nihil difficilius, nihil grauius, nihil molestius, quam in via Domini, vel semel vestigium ponere. Atque hoc est, quod Dominus per Oseam peccatoribus comminatur: *Væ*, inquit, *cum recessero ab eis.* Et per Ieremiam: *Scito & vide, quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum.* Postrema causa est, morbus quidam & languor omnium virium animæ. Nec enim ita poma à vermibus, nec fruges à grādine, nec vestes à tineis, vt animæ vires à vitiis & sceleribus corrumpuntur. Intelligentia obscuratur, iudicium hebetatur, voluntas deprauatur, & quantum rationis libertas & potestas in peccatore minuitur, tantum inferioris appetitus rebellio, atque inobedientia crescit. Ex quibus ingens labor ac difficultas oritur bene sancteque viuendi. Nam cum animæ vires instrumenta sint omnium actionum bonarum, & quasi rotæ quædam horologii: sicut horologia destructis, vel impeditis rotis munere suo fungi non possunt: ita homines improbi animæ viribus per peccata vitiatis, recte viuere nullo modo possunt. Quæ cum ita sint, quis non videt, in quanto periculo atque

Marginal notes: Thren. 3. — Marc. 10. — Ioan. 5. — Act. 9. — Psal. 94. — *Cur homo difficulter à peccatis conuertatur.* — Bern. lib. 1. de consider. ad Eugen. — Ioan. 8. — 2. Timot. — Luc. 11. — Psal. 118. — Osee 9. — Ierem. 2.

atque errore versantur, qui de die in diem conuersionem suam differentes, quod modo difficile esse experiuntur, postea facile futurum putant, quando omnes difficultatis causæ creuerint? Nonne pœnitentiam differendo peccata peccatis addunt? Et peccata peccatis addendo, nonne causas laboris & difficultatis augebis? Nonne semper mala consuetudo radices suas altius figet? Nonne dæmon arcẽ suam, animam tuam, semper magis muniet? Nonne Deus lux animæ tuæ semper longius recedet? Nonne animæ vires vulneribus multiplicatis semper debiliores, atque ad bonum ineptiores efficientur?

Inueterati peccatoris conuersio difficilis. Quid igitur est quod te consolatur? An non aperta stultitia est credere, quo magis nexus & catenæ multiplicantur, eo solutionem futuram esse faciliorem? Et quo morbus magis confirmatur, eo facilius eum posse curari? An non ita Spiritus S. per Ecclesiasticum loquitur: *Eccl.10.* *Languor prolixior grauat medicum: sed breuem languorem præcidit medicus?* Et cur putas Dominum in excitatione Lazari quatriduani tam ingenti *Ioan.11.* clamore, gemitu quoque & lachrymis vti *Luc.7.* voluisse, qui tanta facilitate viduæ filium, *Marc.5.* & filium Archisynagogi ab inferis reuocauerat, nisi vt nobis ostenderet, quam laboriosum sit, hominem ad pœnitentiam conuerti, qui multo tempore iacuit in peccatis? Deinde si flumen quod semper crescit atq; intumescit, summo mane traiicere non audes, quando vix ad genua aqua pertingit, quomodo speras te ad vesperam transiturũ, quãdo toto corpore tuo aquę altiores erũt? Et si plantam hodie natã, adhuc recentẽ ac teneram, non possis reuellere, qua ratione poteris, cum se corroborauerit, cum in arborem creuerit, cum radices in terram altissime firmissimeque defixerit? An non perspicue vides, dum ita agis, similem te esse malis debitoribus, qui semper differunt, vt nunquam soluant? Non cernis dolos antiqui serpentis, qui tibi suadet dilationem, vt cum peccata in immensum creuerint, incidas in desperationem, vel certe morte præuentus prius te apud inferos videas, quam de pœnitentia cogitare cœperis?

Præclare sane istam dementiam hominum peccatorum sancto cuidam Patri, ex iis, qui olim solitudinem incolebant, Angelus Domini declarauit. *Exemplum dilatæ pœnitentiæ.* Siquidem eum in agrum aliquando deduxit, eique rusticum ostendit, qui ligna ex arboribus cædebat, & cum non exiguum fascem confecisset, eum in humero suo leuare aggrediebatur, sed cum se tanto oneri parem non esse videret, iterum ligna cædebat, & fascem suum augebat: deinde iterum tentabat, si quo modo posset fascem attollere, sed cum adhuc minus se posse cerneret, quam ante rursum ad siluam accedens, plura & maiora ligna cædebat, fascemque suum grauiorem efficiebat, tanto se onus illud facilius portaturum arbitratus, quanto magis creuisset. Quod cum sanctus ille Anachoreta vehementer admiraretur: Talis, inquit, Angelus stultitia atque insania est hominum, qui cum pondere flagitiorum suorum oppressi, nõ sine magno labore surgere se posse videant; tamen pœnitentiam differentes, addunt peccata peccatis, onus oneri, pondus ponderi, & sarcinam suam grauissimam, atq; intolerandam efficiunt, & tamẽ se in vltima senectute surrecturos, & onus pœnitentiæ facilime portaturos, incredibili temeritate confidunt.

Sed quando hæc omnia quæ diximus, *Pœnitẽtiæ dilatio bonorum spiritualium amissio est.* nihil apud te valerent, quæ tamen, si sapis, plurimum valere debent: quid quæso dices de illa cœlestium diuitiarum iactura, quam facis, dum conuersionem, vitæque mutationem semper differs? Cum opulenta aliqua ciuitas direptioni traditur, & milites omnes summa festinatione domos penetrare, arcas reserare, auro atque argento, varia & pretiosa supellectili se onerare student; si vnus eorum militum illo ipso tempore in foro cum pueris luderet, & spoliorum direptionem in aliud tempus differre se diceret, nonne filii huius seculi eum militem stultum ac demẽtem esse iudicarent? Cum igitur hoc tempore regnum cœlorum direptioni traditum vim patiatur, & violenti rapiant illud, & Sancti omnes festinent, *Matth.12.* quantum possunt cœlestes illos, maximosque thesauros bonis operibus rapere, quæ tua sapientia est, hoc ipso tempore nugis & iocis puerilibus operam dare, &

opportunitatem tanti boni adipiscendi, tam leuiter perdere? Quid? Quod ista conuersionis dilatione non solum ingentis thesauri iacturam facis, sed etiam detrimenta atque incommoda grauissima tibi ipse acquiris? Nam voluptatem ac delectationem, quam nunc in vitiis & sceleribus capis, magno cum fœnore mihi crede aliquando restitues, siue apud inferos, siue in purgatorio, siue in hoc seculo soluas. Vt enim pecuniæ à fœneratore susceptæ, nisi mature restituantur, quotidie debitum augent, sic etiam scelera atque peccata, quæ mox per pœnitentiam non delentur, suo pondere trahunt ad alia, atque inde vsuræ, inde fœnora existunt, quæ tam diu crescũt, quam diu solutio debitorum differtur. Hoc igitur est quod agis, dum pœnitentiam differs, auges quotidie debita pœnarum, quas omnino alicubi solues. Quanto enim diutius immoraris in culpa, tãto etiam diutius immorari cogeris in pœna, si tamen pœna temporalis, & non æterna erit.

Ad hæc omnia illud accedit, quod apud hominem ingenuum ac liberalem, plurimum valere deberet, quod cum Deus iam inde ab æternitate de nobis cogitauerit, nosque dilexerit, nulla ratio admittit, vt liceat Deo nobis tam esse ingratos, vt solum in vltimis nostris diebus de DEO cogitare, eique obsequium debitum præstare velimus. Quid? Ille te à principio suæ æternitatis amauit, & tu illum in fine vitæ tuæ solum amabis? Deinde, si merces, quam Deus nobis præparauit, æterna erit, id est, infinito tempore permanebit, quo pacto quæso conuenit, vt obsequium tam breue nos Deo præstemus? Si stipendium accepturus es, quod tam diu durabit, quam diu Deus regnabit in cœlo, nonne par etiam esset, vt obsequium, quod exhibiturus es Deo tam diu duraret, quam hic viuis in terra? Et quid est vita vnius hominis cum æternitate comparata, nisi momentum vnum? Qua igitur fronte, qui obsequium æternũ Deo debes, momentaneum non præstas, & de ipso momento maximam partem suffuraris? Deniq; si Deus optimum quod habuit, tibi largitus est, vitam scilicet vnici filii sui, quæ maioris pretii est, quam vita omnium hominum & Angelorum, quo iure, quo titulo florem ætatis tuæ Deo negare audes, & solum ei fæces, fæces, inquam, senectutis polliceris? Deus clamat in lege, *Non habebis in sacculo diuersa pondera, sed pondus iustum & verum erit tibi.* Deut. 25. Et tu tam iniqua põdera habere audes, vt dæmoni hosti animæ tuæ, tres ætates vitæ tuæ, & Deo creatori, ac liberatori solum vnam, eamque extremam & vilissimam concedas? *Maledictus dolosus,* (ait Dominus per Malachiam) Malach. 1. *qui habet in grege suo masculum, & votum faciens, immolat debile Domino: quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum.* Itaque iniuriam maximam, grauissimeque puniendam facit tanto Regi, qui primitias fructuum vitæ suæ largitur dæmoni, & reliquias senectutis, quas mundus respuit, conseruat Deo: non secus, atq; si quis tam rusticus esset, vt optima poma proiiceret suibus, & corrupta ac rancida, quæ sues comedere noluerunt, Regi offerenda putaret.

Verum, vt aliquando finiamus, si cor lapideum habes, neque aliquid eorum, quæ diximus, te mouet, moueat te saltem id, quod Dominus tam sæpe, & tam serio repetit, *Vigilate, vigilate, quia nescitis diem neque horam.* Quæro enim, quicunque es, qui post aliquot annos pœnitentiam acturum esse te confidis, quis tibi, non, inquam, annos, aut menses, sed vel crastinum diem certo promisit? Habes fortasse chirographum Dei manibus obsignatum? Aut nullos vnquam vidisti, qui vesperi læti & sani cubitum discesserunt, & mane reperti sunt mortui? Et quæ maior stultitia atque temeritas cogitari potest, quam vt audeat vermiculus terræ, de temporibus & momentis certi aliquid constituere, quæ Pater posuit in sua potestate? Act. 1. Ergo si nihil certius morte, & nihil incertius die mortis, & tam multos vsque ad hanc diem inanis ista fiducia decepit, nõne satis erit fratres mei, vt aliorum periculis edocti, præsens, ac certum vitæ spatium pro futuro atq; incerto non dimittamus.

Fortitudo mortis.

Matth. 24. 25. Marc. 13. Luc. 12. 21.

Sed, inquis, passim in Scripturis promissiones vitæ, & salutis sperantibus, & confidentibus factas legimus, Itaque & ego spe-

rabo in eum. O te miserum, qui in tam magna causa toto cœlo aberras. Sunt enim magnæ Dei promissiones, & maiores, quã tu vel suspicari valeas; sed non ad te, nec ad tui similes pertinent. Ad solos iustos, & eos, qui iusti esse cupiunt, boni isti nuntij diriguntur. *Dicite iusto* (ait Dominus per Isaiam) *quoniam bene: quoniam fructum adinuentionum suarum comedet.* Et per Dauidem: *Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.* Et ea spes, & confidentia in sacris literis commendatur, quę cum bonis operibus coniuncta est, *Spera in Deo, & fac bonitatem,* inquit Dauid. Et rursum, *Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino.* Denique beneficia Dei, protectio, defensio, indulgentia, pax, gaudium, regnum, non nisi iustis, vel ad iustitiam anhelantibus promittuntur: iis vero, quibus peccata placent, & quos in cœno ac sordibus permanere delectat, vndique minas, vndique terrores, vndique flagella & cruciatus intentari video. *Non est pax impiis, dicit Dominus.* Et, *Mors peccatorum pessima.* Et, *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum pars calicis eorum.* Et, *Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum.* Et, *Quia vocaui & renuistis, extendi manus meas, & non fuit qui aspiceret: ego quoque in interitu vestro ridebo.* Et, *Omnis arbor quæ non fecerit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.*

Promissiones Dei nõ impiis, sed piis factæ.

Isai. 3.

Psal. 33.

Psal. 36.

Psal. 4.

Isai. 48.

Psal. 33.

Psal. 148.

Psal. 7.

Prouer. 11.

Matth. 3.

Itaq; vel non bene literarum inscriptionem legisti, vel fur es & latro, assumens tibi ea, quæ iustorum sunt propria. At, inquit, misericors, & miserator est Dominus, qui pro me filium suum misit in terras, & tam admirabili pretio me redemit, ipse me perire non patietur: itaque & ego sperabo in eum. Falleris miser, falleris: non est misericordia Dei, vt tu arbitraris inimica iustitiæ, sed carissima & coniunctissima soror, & qui misericors & miserator dicitur, ipse idem est *iustus* Dominus, & *iustitiam dilexit, & æquitatem vidit vultus eius.* O si posses animo intueri summam illam Maiestatem, quæ ex altissimo throno gloriæ suæ conspicit animas in illis intolerandis gehennæ ardoribus, & plurimas videt, quæ mille & mille annos sine vlla consolatione, vel pœnarum intermissione torquentur, & tamen nulla misericordia erga eas vnquam flectetur, sed gaudebit potius, & lætabitur, quod sine fine, sine remedio, sine vlla spe liberationis torqueantur, intelligeres profecto in Deo esse iustitiam, nec tibi tantum de sola misericordia blandireris. O si mentis oculos aperires, & penetrares quid sit, quod Diuus Petrus ait, *Angelis peccantibus non pepercit!* O si cernere posses, quales gemmæ, qualia lumina, qualia ornamenta illa erant in cœlesti palatio, quæ propter vnum superbiæ peccatum de cœlo detracta in profundum inferorum demersa sunt! profecto non tibi vilissimo vermiculo in flagitiis perseueranti, tam facile diuinam misericordiam pollicereris; sed iudicium illud horrendum, & abyssum profundissimam diuinæ iustitiæ formidares.

Psal. 10.

2. Pet. 2.

Nos igitur, Auditores optimi, misericordiam à iudicio, & spem à timore nusquam disiungamus; sed misericordiam & iudicium Domino decantemus. Non misericordiam solum, ne temere confidamus: non iudicium solum, ne penitus desperemus: sed misericordiam & iudicium, vt cum spe timeamus, & cum timore speremus, donec spes & timor absorbeantur à gloria, quam nobis concedat, qui est in secula benedictus, Amen.

CONCIO IV.

Super Psalmum, *Qui habitat*, de versu tertio.

SI quantum gaudii atque lætitiæ iustus, & verus honor adferre solet, tantum mœroris, ac tristitiæ verum iustumque dedecus adferat, non minus hodie, Auditores optimi, ad verba Psalmographi dolere, tristariq; debemus, quam superiore die Dominico ad eiusdem læta carmina exultauimus.

Tunc enim in eo gradu honoris, ac dignitatis à regio Psalte collocati fuimus, vt quasi summi Regis filii dicere possem' Domino, *Susceptor meus es tu, refugium meum,* &

& Deus meus: nunc vero ab eodem Psalmographo ita deprimimur, vt tanquam filuestres feræ dicere cogamur, *Ipse liberauit me de laqueo venantium*: Quis enim non moleste ferat, si ab homine mendace se beluam audiat nominari? At nunc non homo mendax, sed spiritus veritatis nos feras, & feras, quibus laquei & retia à venatorib. tenduntur, esse confirmat. An igitur non iure tristabimur? an non merito irascemur? Imo vero vehementer tristari atque irasci nos conuenit, Auditores, non in Deum, qui vera nobis loquitur, sed in vitia, quæ nos bestias ex hominibus effecerunt; & in nos ipsos, qui scelera & peccata commisimus: & in dæmonem, qui vt ea committeremus, auctor & suasor fuit. Sed quoniam, qui nos suis artibus & fraudibus bestias fecit, ea calamitate nostra non contentus, nunc retibus & canibus nos insequitur, tunc tristari atque irasci multum nobis profuerit, si qui fuimus homines stulti, simus deinceps bestiæ prudentes: & si dolos, quibus bestiæ facti sumus, euadere non potuimus, vel noluimus, saltem nunc retia & laqueos, quibus ad necem quærimur, euadamus, quæ victoria tanto nobis gloriosior, & hostibus nostris acerbior erit, quanto maius & difficilius est prudentia & consilio dæmonem à bestia, quam ab homine superari.

Peccatores, feræ. Diabolus venator.

Sed iam ad explicationem nostri versiculi veniamus: *Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.* Magna est hoc loco lectionum, textuumque varietas: Hebræus enim, Chaldæus, & Græcus Codex ita habent, *Ipse liberabit te*: Latinorum quidam, *liberauit me*; quidam, *liberabit me*, vt non præteritum, sed futurum beneficium significetur, quemadmodum etiam sanctus Augustinus legit. Sed quoniam variæ istæ lectiones parum, aut nihil sensum verborum immutant, eam nos sequemur, quæ in nostris latinis codicibus habetur. Sed necessarium erit, antequam longius progrediamur, eius meminisse, quod prima concione admonebamus, in plerisque locis diuinarum Scripturarum duos sensus contineri, alterum, vt ita dicam, magnum, alterum paruum: siquidem vtrumque sensum habent verba quæ nunc explicamus, cum laquei venantium, & verba aspera, tam corporalia damna atque incommoda iuxta sensum priorem, quam spiritualia iuxta posteriorem significare possint.

Varia lectio huius versiculi.

Duplex sensus.

Ac vt à sensu priore incipiamus, non aliud hoc loco *laquei venantium* significant, quam dolos & fraudes, quibus homines nefarii aliorum bonis, vt vitæ, honoribus, & opibus insidiantur. Tales laquei erant ii, quos liberatori nostro Iudæi tendebant, cum ab eo quærerent, liceretne censum dare Cæsari, an non? Et, an mulier in adulterio deprehensa esset continuo lapidanda? Nec enim ista quærebant, vt discerent, sed vt eum caperent in sermone, & apud Magistratum vel Pontifices accusarent. Tales etiam laquei sunt, quos opifices & mercatores, marsupiis emptorum tendunt, cum eis vnum pro alio, mala pro bonis, mixta pro puris, antiqua pro recentibus vendunt: in quo etiam genere venatorum circulatores, & præstigiatores primas tenent, qui oleum, & aquas, & medicamenta quædã, de quibus nunquam Galenus & Hippocrates somniauerunt, vel certe suam loquacitatem, & saltationes, & cantus, & histrionicas actiones vendunt.

In priore quis laqueus venantium.

Matth. 22.
Ioan. 8.

Videmus enim ad eiusmodi nugas auidius homines conuolare, quam turdi solebant ad sibilum, vel cantum, quo vehementissime delectantur. Sed in eo tamen stultitia hominum excellit, quod cum turdis non nisi in siluis retia tendantur, hominibus etiam tenduntur in foro. Cæterum, Auditores, quicunque eiusmodi laqueis ad homines decipiendos vti volunt, ipsi proprio laqueo, & prius, & periculosius capiuntur.

Clamat enim diuina Scriptura: *In laqueo isto, quem absconderunt comprehensus est pes eorum.* Et in Ecclesiastico: *Qui laqueum aliis ponit, peribit in illo.* Nam cum ipsi venantur pecunias aliorum, dæmones venantur animas eorum. Nec vnquam ipsi suis retibus prædam capiunt, quin animæ ipsorum retibus diaboli capiantur.

Psal. 9.
Eccles. 27.

Iam vero *verbum asperum* est ipsum damnum, quod vt plurimum ex insidiis consequitur, vt mors, & ignominia, vt bonorum fortunarumque amissio; siquidem familia-

Quod verbum asperum.

miliare est Scriptoribus sacris, vt rem ipsam verbum appellare soleant, quomodo apud sanctum Lucam in Euangelio legimus: *Videamus hoc verbum quod factum est*: Et, *Maria conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.* Quibus in locis verbi vocabulum non aliquas voces, sed res ipsas & miracula significat, quæ in ortu Seruatoris demonstrata sunt. Quocirca Diuus Hieronymus ex Hebræo ad verbum transtulit, non *à verbo aspero*, sed, *de morte insidiarum.* Quanquam fortasse non inepte verbum asperum esse diceremus, clamorem illum venatorum, qui cum occisione ferarum ad laqueum captarum coniunctus esse solet. *Luc. 2.*

Mox enim, vt feram comprehensam esse vident, vociferantur, & clamant, Tene, occide, vide ne fugiat, caue ne euadat. Recte vero Propheta laqueos à verbo aspero separauit. Aliud enim est ad laqueum rapi, & aliud à venatoribus occidi, propterea quod sæpe contingit, vt laqueus ante frangatur, & præda diffugiat, quam venatores ad locum insidiarum peruenire valeant: quod sane illis contigit, qui dicebant: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Quod etiam Susannæ euenisse legimus, quæ cum iam capta teneretur, laqueo mendacium senum, & tanquam adultera ad supplicium raperetur, Deo prouidente, in quo spem suam illa collocauerat, veritas effulsit, mendacia euanuerunt, laqueus cõtritus, & ipsa liberata est, non de laqueo venantium, sed à verbo aspero, siue à morte insidiarum. Ait igitur homo iustus: *Ipse liberauit me de laqueo venantium*, prouidens scilicet, ne in insidias hominum sceleratorum incidam: vel si certa aliqua de causa in insidias illorum incidere permiserit, laqueum confringet, & à verbo aspero, siue à morte insidiarum, sine dubio liberabit, & nihil me detrimenti capere ex insidiis illis patietur. Sed de sensu priore satis multa dicta sunt. *Psal. 123.* *Dan. 13.*

Venio ad posteriorem, secundum quem liberatio à magnis & spiritalibus malis, in Deo sperantibus, & confidentibus promittitur: de quo sensu quatuor inuestiganda sunt. Ac primum, qui sint ii, qui laqueos tendunt, deinde quibus eos tendant, tum qui sint laquei, quos tendunt, postremo, quod sit verbum asperum, à quo tantopere homo iustus liberari cupit, explicandum erit. Qui sunt igitur venatores? Dæmones.

Primum enim, vt venatores, cum serio feris capiendis operam dare incipiunt, obliuiscuntur omnium aliarum rerum, neque cibi, neq; somni, neq; quietis, neq; vxoris, neque familiæ, neq; vllius alterius rei memores esse videntur, nihil nisi de canibus & retibus, de siluis & nemoribus cogitant: sic robusti illi, crudelissimiq; venatores spiritus infernales toti sunt in laqueis faciendis, in insidiis struendis, in feris inuestigandis occupati: neque cibi, neq; somni, neq; rei familiaris cura illos tenet, neq; re vlla se ab eiusmodi venatione vnquam impediri patiuntur. Itaque in sacris literis Diabolus quasi proprio nomine tentator, id est, venator appellatur: *Cum ieiunasset Dominus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus*: (ait Matthæus) *postea esuriit, & accedens tentator, dixit: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.* Et Apostolus Paulus ad Thessalonicenses: *Misimus*, inquit, *explorare fidem vestram, ne forte tentauerit vos is, qui tentat.* *In posteriore sensu venatores dæmones.* *Matth. 4.* *1. Thess. 3.*

Deinde studium venationis ludo alearũ simillimum esse videtur, in quo vna lusio aliam trahit, & qui eiusmodi lusionibus delectantur, etiamsi pecuniis spoliari se videant, tamen donec pallium, vel indusium habent, finem non faciunt, nec vnquam de victoria & lucro desperant. Sicut etiam in litib. fieri videmus, quarum vna aliam serit, & vna extincta, plures oriuntur, ideoq; sæpe qui litigant, maiores sumptus in litigando fecerunt, quam sit ea summa, pro qua litigatur, nec tamen animum vnquam despondent. Tale est etiam studium venatorum, quamuis enim plerumque nihil capiant nisi molestias, tamen non desperant, non fatigantur, non franguntur, nec sumptibus, neque laboribus parcunt. Si hodie nihil capiunt, cras se capturos esse confidunt. Sic etiam & dæmones, credi non potest, quanta spe teneantur animarum capiendarum, & quam indefessis laboribus in eiusmodi venationem incumbant. Vident homi- *Assiduitas eorum in venando.*

hominem in summum gradum perfectionis ascendisse, sentiunt laqueos suos millies iam detectos & cõfractos fuisse, intelligunt suas artes aduersus quosdam sæpius nihil valere: & tamen adduci non possunt, vt eorum capiendorum spem deponant, quousq; halitum in corpore nostro esse vident, nunquam desperant.

Denique etiam superatus à Domino recessit quidem sathanas, sed vsque ad tempus, vt Beatus Lucas ait, nimirum alio tempore rediturus, & nouas illi insidias positurus. Ex quo intelligimus, quanto studio nobis sit vigilandum, qui tam vigilantes hostes habemus, & quam assidui, & perseuerantes in bonis operibus esse debeamus, qui etiam hostes habemus, qui nullis laboribus fatigantur. Postrema conditio venatorum est, vt non tam lucrum, quam voluptatem in venationibus quærant.

Luc. 4.

Crudelis voluptas.

Hinc enim etiam magnos Reges, qui lucro nullo modo egent, venationibus delectari videmus. Nec solum nihil venatores ex venatione lucrãtur, sed etiam iacturam non mediocrem faciunt temporis, vestium, pecuniarum, quas in alendis canibus & accipitribus consumere necesse est, & tandem, si quid capiunt, non inde pecunias faciunt, sed viris nobilibus & Principibus donant.

Quod igitur venatores, & sumptibus, & laboribus quærunt, nihil est aliud, quam crudelis voluptas, quam de nece innocentium animalium capiunt, quę conditio dæmonibus aptissime conuenit. Quid enim existimas diabolum lucrari, cum animam tuam capit? Nihil inde lucratur, nisi maiora supplicia: & tamen ita vehementer ardet cupiditate nocendi, atq; adeo nostris damnis, nostra pernicie, nostro sempiterno exitio delectatur, vt licet non ignoret, tanto magis cruciatus suos augeri, quanto plures ad gehennam animas adducit, tamen satiari nostra miseria & calamitate non potest: nec vnquam, vel ad breue tempus ab eiusmodi venatione conquiescit. Neque mirum id nobis videri debet, cum dæmonis studia studiis Dei contraria sint: Nam & Deus animas nostras venatur, non vt occidat, & mactet, & perdat? nec lucrum aut commodum in ea venatione spectat, sed solum vt animas nostras de laqueis crudelium venatorum liberet, & ad nemora paradisi transmittat, vbi nullum erit periculum laqueorum, neque canum latratus, aut venantium clamor vnquam audietur.

Habemus igitur qui sint venatores: nunc vt in quanto periculo versemur, & quam sit nobis necessarium, in adiutorio Altissimi semper habitare, perspicue cognoscamus, pauca dicam de calliditate, de potentia, de multitudine infernalium venatorum. Ac versutia quidem, & calliditas adeo in eis viget, partim propter naturæ subtilitatem qua præditi sunt, partim propter longum vsum atque exercitationem decipiendi, vt homines, quamuis astutissimi nihil aliud, quam simplices bestiolæ videri possint, si cum dæmonibus conferantur.

Astutia

Hinc Apostolus Paulus in epistola ad Ephesios. *Induite igitur vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Non enim est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes, & Potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus.* Vbi miro modo expressit dæmonum calliditatem. Non enim eos astutos & vafros, sed ipsam astutiam & vafriciem appellauit. *Contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus*, hoc est, contra spiritales nequitias siue astutias, quæ in cœlo, hoc est, in aere sedem habent. Nam græcum vocabulum πονηρία, quo Apostolus vsus est, non solum nequitiam, sed etiam astutiam significat: atque id eum exprimere voluisse, ex eo potest intelligi, quod paulo ante dixit, *vt possitis stare aduersus insidias diaboli:* siue vt significantius in græco legimus, μεθοδείας, id est, fallacias, dolosque varios, artes & stratagemata Sathanæ.

Ephes. 6.

Quamobrem passim in reliqua Scriptura, nunc draco, nunc serpens, nunc aspis & basiliscus nominatur. Iam vero dæmonum vires, adeo diuina Scriptura magnas esse demonstrat, vt nihil super terram maius & potentius esse videatur. Apostolus Paulus vbique dæmones, Principes, & potestates, mundique dominos, & rectores vocat. Aposto-

Fortitudo

1.Pet.5. postolus Petrus, *Aduersarius*, inquit, *vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret*. Et ipse Dominus in libro sancti Iob, primum dæmonis horribilem prorsus & formidabilem depingit, qualem Beato Antonio aliquando visam esse, Sanctus Athanasius refert. *De ore*, inquit, *eius lampades procedunt, sicut tedæ ignis accensæ: de naribus eius procedit fumus, sicut ollæ succensæ, & feruentis: halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur*, & quæ sequuntur. Deinde subdit: *Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est, vt nullum timeat: omne sublime videt, & ipse est Rex super omnes filios superbiæ.* (Iob. 41.)

Multitudo. At quot tandē esse putatis hos potentissimos & callidissimos venatores: Facile dici potest, Plenus est mundus dæmonibus. Beatus Hieronymus in com. cap. 6. epistolæ ad Ephesios. *Hæc*, inquit, *omnium doctorum opinio est, quod aer iste, qui cœlum & terram medius diuidens, inane vocatur, plenus sit contrariis fortitudinibus.* Atque huic veterum Doctorum sententiæ Beati Antonij & cæterorum sanctorum visiones mirifice consentiunt. (*Hier. in ep. ad Ephes.*)

Quæ cum ita sint, vtrum tandem hic locus est dormiendi, & ridendi, iocandi & lasciuiendi, an vigilandi & plorandi, & totis vocibus ad Deum clamandi & vociferandi? Quid? si non solum aerem plenum dæmonibus, sed etiam terram plenissimam laqueis cerneres, quomodo eam B. Antonius quandoq; vidit, an cum Propheta non clamares: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea*? Quid enim Cedar significat, nisi tenebras? Et quæ tenebræ densiores, quæ cœcitas maior cogitari potest, quam vt credat homo quod credit, & viuat quomodo viuit? Credat se inter vngues & dentes leonum versari, & tamen ita se gerat, quasi nullo in periculo versaretur? (*Summopere nobis aduigilandū est.* *Psal. 119.*)

Simile. Si in aliqua solitudine lepusculus, aut caprea constituta, nihil aliud quam vrsos & lupos, & leones ex vna parte conspiceret; ex altera vero innumerabiles & infinitos laqueos cerneret, ita vt spes nulla effugiendi remaneret, in quo statu tibi esse videretur? Atqui in eo, vel etiam maiori periculo nos versamur. Quid enim sunt illæ feræ ad has collatæ? Illæ per terram vagantur, istæ volant etiam per aerem. Illæ corporeæ cum sint, & videri, & muris, & foueis excludi possunt; istæ quæ spiritus sunt, neq; videri, neq; vllis obstaculis arceri queunt. Illæ, quia bestiæ sunt, à nobis, si non viribus, certe consilio & rationibus vincuntur: Istæ & viribus & ratione nos vincunt. Deniq; illæ, nisi prius irritatæ & prouocatæ, vix vnquam hominem aggrediuntur; istæ etiam non irritatæ, nec prouocatæ, semper circumeuntes quærunt, quos deuorent. O si oculos fidei apertos haberemus, videremus pofecto pericula maxima & infinita, in quibus versamur! videremus cruentas illas bestias circum nos perpetuo fremere: videremus acies venatorum contra nos instructas, quibus nec ingenium ad excogitandum, nec vires ad exequendum desunt. Videremus ex multis hominum millibus, vix vnum euadere, nec sine magna difficultate & labore. Hæc videremus, & non sicut facimus, ita ridere & lasciuire nobis luberet; sed tristes, & horrore pleni, oculis ad cœlū sublatis diceremus: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum.* Nec enim fieri potest, vt hos laqueos atq; venatores sine tuo præsidio euadamus. (*Psal. 119.* *Psal. 43.*)

PARS SECVNDA.

Diximus de venatoribus, nunc de iis, quibus tenduntur laquei, & de ipsis laqueis, & verbo aspero breuiter dicemus. Duo sunt brutorum animantium genera: vnum eorum, quæ hominum potestati facile subiiciuntur, & iisdem libenter obsequuntur, & seruiunt, vt equi, muli, canes, accipitres: alterum eorum, quæ hominum consuetudinem fugiunt, nec eis subiici vlla ratione dignantur, vt cerui, capreæ, lepores, aliaq; id genus animantia, quæ silnestria dici solent. Atque hæc posteriora non solum carnes multo meliores, & suauiores habent quam priora, sed etiam quadam (*Animantia alia domestica, alia siluestria.*)

dam naturali prudentia, & ingenita nobilitate longe prioribus antecellunt. Quocirca de mulis & equis in Psalmo legimus: *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Si enim vires suas equi & muli cognoscerent, nunquã se ab homine tam imbecilli ligari, & onerari, & frena sibi in os immitti paterentur. Venatores igitur non equis & mulis, & canibus laqueos tendunt; sed ceruis, capreis, leporibus: tum quod priora illa animantia in potestate sua habeant, tum quod caro eorum parum, aut nihil ad comedendum valeat: tum etiam, quod quædam eorum, vt canes atq; accipitres adeo peruersa & crudelia, & suo generi inimica sint, vt homini contra animantia alia in venatione deseruiant.

Psal. 31.

Qui sunt igitur, qui domesticis animantibus designantur, nisi homines perditi & flagitiosi, in quibus non est intellectus, qui se ad imaginem Dei creatos non cogitant, & libenter iugum Sathanicæ seruitutis ferunt. Quin etiam dæmoni, quo nihil horribilius fingi potest, canes atque accipitres in venatione animarum Christi sanguine redemptarum se præbent? Quid enim sunt hæretici, quid lenones, quid meretrices, quid corruptissimi quidam iuuenes, qui cæteros ad peccandum, vel suasionibus, vel blanditiis impellunt, nisi canes & accipitres Diaboli? At siluestria animantia homines sanctos, iustosque significant, qui nõ dignantur dæmoni deseruire, & in mõtibus virtutum, ac perfectionis degunt, & quorum caro, id est, vita & consuetudo adeo suauis & dulcis est, vt etiam ab improbis commendetur, licet eos imitari pigeat, quos laudare delectat. Quamobrem in Cantico amoris, tam crebro illud repetitur: *Adiuro vos per capreas ceruosq; camporũ:* & illud: *Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloq; ceruorum:* quibus verbis dubium non est, quin & sponsus ipse, & amici sponsi, sancti, perfectique homines ceruis, & capreis conferantur. Atque isti sunt, in quibus venandis, & capiendis dæmones potissimum occupantur. Quamuis enim etiam impiis & scelestis laqueos tendant, vt quos captos & irretitos tenent, adhuc magis & magis irretiant, & inuoluant: tamen sine vlla comparatione magis laborant in hominibus iustis capiendis. Et sicut maius *gaudium est in cœlo coram angelis Dei, super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis:* sic etiam maius gaudium est in gehenna coram angelis Sathanæ super vno crimine hominis iusti, quam super nonaginta nouem sceleribus impiorum.

Perditi homines sunt domestica dæmonum mancipia.

Sancti autem animalia siluestria.

Cant. 2.
Ibid.

Matth. 18.
Luc. 15.

Scribit magnus Athanasius tantam dæmonum multitudinem occupatam fuisse, vt vni Antonio tanquam ceruo optimo & præstantissimo laqueos tenderent, vt aliquando mons ille, in quo sedebat, totus plenus dæmonibus cerneretur.

Athan. in vita Ant.

Scribit quoque B. Gregorius in tertio libro Dial. historiam pulcherrimam, & cognitione dignã, quam ego paucis referam. Fuit Episcopus quidam nomine Andreas, vitæ sanctimonia, atque integritate cumprimis excellens, sed in eo minus prouidus, quod fœminam sanctimonialem, tam sua, quam illius cõtinentia fretus, domi suæ habitare permisit. Animaduertens itaque dæmon, esse in ea domo venandi opportunitatem, eam non prætermisit, sed muliere illa, tanquam laqueo vtens, cõtinuo insidias episcopo struere cœpit, nec cessauit ab opere, donec rem eo perduxit, vt iam vno pede Episcopum irretitum teneret. Interim Iudæus quidam iter faciens, & noctis tenebris præuentus, cum ad vrbem, ad quã ibat, peruenire non potuisset, ad fanum quoddam vicinum ab Ethnicis Apollini consecratum diuertit, & quanquã Christianus non esset, tamen, quia multa de virtute crucis audierat, & ei vehementem timorem iniecerat cum loci solitudo, tum noctis horror, tum etiam domicilium illud, quod dæmonum esse non ignorabat, se crucis signo diligenter muniuit. Et ecce ad mediam noctem, cum eum ingens metus dormire non pateretur, vidit Principem dæmonum, magna spirituum immundorum cateruа stipatum, in fanum ingredi, ac deinde in solio quodã sublimi collocatum, à singulis famulis, atque administris suis, rationem diei illius exigere, ac petere quantum quisq; in venatione animarũ profecisset. Ibi tunc immania atq; horrenda flagitia audiebantur, quę vnusquisque eorum suo suasu, atq; impulsu commis-

Greg. lib. 3. Dial. c. 7.

commissa esse eo die gloriabatur: atque inter alios adfuit quidam qui præ cæteris gestiens, dixit, se laqueos Andreæ Fundano Episcopo tetendisse, & illud magno labore sese iam effecisse vt Episcopus humeros sanctimonialis hesterna die blandiendo pulsauerit. Quod vt princeps dæmonum audiuit, adeo delectatus est, vt magna illa scelera, quæ ab hominibus perditis patrata esse commemorauerant, nihil faceret, hoc vnum factum laudaret, hoc extolleret, hoc dignum præclaro venatore esse diceret. Atque hucusque historiam narrasse sufficeret: hinc enim intelligimus, qui sint, quos præcipue dæmones venentur: tamen quia pulcherrima & vtilissima est paucis verbis absoluam.

Efficacia signi S. crucis. Iudicio illo, atque discussione tandem expedita conuertit se dæmonum princeps, & Iudæum in angulo templi illius latitantem conspicit: Et quis, inquit, ille est, qui nostro consilio interesse non timuit? Itaque statim rapi, atque ad se adduci iubet, aduolant expediti satellites, sed vbi crucis signo munitum esse animaduertunt, non ausi propinquare exclamant: Væ, væ, vas vacuum, sed signatum. Et in momento tota illorum immundorum spirituum turba disparuit. En vobis quanta sit virtus, & potestas crucis. Heretici dicunt, nos muscas abigere, cum extensa manu signum crucis exprimimus.

Et quanquam nesciant ipsi quid dicant, & tanquam inimici crucis Christi, crucis mysterium irridere se putant, verum tamen dicunt, si quidem muscæ sunt dæmones, & Beelzebub princeps muscarum interpretatur, eas & muscas nos abigimus, cũ & frontem, & pectus cruce signamus. Sed redeo ad historiã. Summa hæc fuit: Iudæus in vrbem ingressus Episcopum admonuit de concepto flagitio, & Episcopus, vt ei gratiam referet, Iudæum admonuit de sua longa, atque inueterata perfidia, & simul Episcopus fœminam à se dimittens, & Iudæus perfidiam de suo pectore excludens, vterque ad æternam salutem peruenire meruit.

Sed quoniam de iis, quibus laquei tenduntur, dictum est: nunc de ipsis laqueis &, verbo aspero diendum erit. Qui sunt igitur laquei? Ea sunt omnia, quæ nos ad peccandum impellunt. Nimirum omnia ista bona fragilia, & caduca, quæ sensibus corporeis blandiuntur. *Creaturæ Dei*, inquit Sapiens, *in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.* Et quis laqueos istos enumerabit? Tanta est laqueorum multitudo, vt Ecclesiasticus dicat, *In medio laqueorũ ingredieris*, Et S. Dauid eos guttis pluuiæ comparauerit, quæ numerum omnem excedunt, *Pluet*, inquit, *super peccatores laqueos.* Et ô miseram nostri generis conditionem, quę non solũ pedib. vt animantia cætera; sed etiam manibus, oculis, auribus, naribus, lingua membris deniq; omnibus capi possumus! Et tanta est omnium fere hominum cæcitas, tanta stultitia, tanta vecordia, vt paucissimi sint, qui non modo laqueos non fugiant, sed etiam quærant. Quales quæso laquei sunt honores? *Sicut perdix* inquit Ecclesiasticus, *inducitur in caueam, & vt caprea in laqueum, sic & cor superborum.* Et Apost. ad Timoth. scribens, diligenter eum monet, ne ad Episcopatum eligatur. Neophitus, *ne in superbiam*, inquit, *elatus in iudicium*, in opprobrium, & in laqueum *incidat diaboli.* Hoc laqueo diabolus ipse captus fuit, & propterea vim eius intelligens, quotquot potest, eodem laqueo irretiri conatur. At quid homines faciunt? Nunquid fugiunt? Fugiunt sane qui homines sunt. Ita Chrysost. Amb. August. Greg. fugiebant Ita ipse Dominus non sibi, sed nobis timẽs, vt exemplo suo laqueos nos fugere doceret ne Rex à turbis fieret, fugit in mõtẽ. Nũc vero si Præpositus eligi debeat, si Abbas, si Episcopus certatim homines contendunt, quis prior in laqueum collum inserat. Et quod grauius, & miserius est, inuident captis, qui capi non potuerunt.

Quæcunq; nos ad peccandum trahunt laquei sunt. *Sap. 14.* *Eccl. 9.* *Psal. 10.* *Laqueus honorum.* *Eccl. 11.* *1. Tim. 3.* *Ioan. 6.*

Deinde quales laquei sunt pecuniæ, Quid Apostolus ait? *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt hominem in interitum, & perditionem.* En finem auaritiæ: mergit hominem in interitum, & perditionem in hoc seculo, & in futuro. Quam multos pecuniarum amor latrones effecit? Quam multos in carceres de-

Laqueus diuitiarum *1. Tim. 6*

detrusit? Quam multos ad patibulum adduxit? Quam multos in mare demersit? Quã multos sibimet manus inferre coegit? Quã multos denique ad inferos demersit? Et tamen homines, vt se vere insipientes esse demonstrent, gaudent irretiri, dolent expediri, atque ita festinant ad laqueum, quasi non ipsi laqueo capi, sed magnam prædam capere ipsi deberent. Rogo vos, si in media platea magnum lapidem, aut ingentem foueam videremus, & vnum, duos, tres, quinque, decem homines, qui nos præcedunt, vel in lapidem impingere, vel in foueam cadere, collum, vel tibias frangere conspiceremus, nonne tot casibus aliorum edocti periculum declinaremus? Beati sane, qui cũ Apost. Petro dicere possunt, *Ecce nos reliquimus omnia secuti sumus te*: quorum anima *sicut passer erepta est de laqueo venantium*.

Simile.

Matth. 19.
Psalm. 132.

Quid iam de laqueo linguæ dicemus? Quanto iure Ecclesiasticus gloriatur liberatum se à laqueo linguæ iniquæ? Quã multos capiunt linguæ venenatæ hæreticorum? Qualis quæso laqueus erat lingua Arrii, qui, Epiphanio authore, adeo suauis ac dulcis eloquii erat, vt breuissimo tempore septingentas virgines sacras, multosque Episcopos, & omnis generis homines deceperit? Qualis laqueus erat lingua Photini, cui summam eloquentiam cum summa eruditione coniunctam, Vincentius Lirinensis attribuit? Quid ille Faustus Manichæus, de quo B. August. *Magnus* inquit, *erat laqueus diaboli, & multi implicabantur in eo per illecebram suauiloquentiæ*. Et nostro tempore, quales laquei fuerunt linguæ Lutheri, Zuinglii, Caluini, comprehensorum multitudo satis declarat. Qualis præterea laqueus est lingua maledici? Quam suauiter, atque in conuiuiis præsertim detractiones, aque obloquia audiuntur? Quales laquei sunt linguæ blandiloquæ, mendaces, adulatrices? Quis matronis adulteria, stupra Virginibus persuadet? Nonne lingua blandiloqua? Quis bonæ spei, magnæque indolis adolescentes sæpe corrumpit? Nonne lingua petulans perditorum sociorum? Quis homines ad vitam perfectiorem anhelantes, Christique consilia sequi cupientes ab instituto cursu sæpe reuocat; Nonne lingua pestifera huius sæculi amatorum? Felix igitur, qui cum Ecclesiastico dicere potest, *Liberasti me de laqueo linguæ iniquæ*.

Laqueus linguæ.
Eccl. vlt.

Aug. L. 5. Confess.

Eccl. 51.

Sed quemadmodum lingua laqueus est auribus, sic etiam vinum laqueus est linguę. Sicut enim capit lingua loquẽdo, sic etiam capitur ipsa gustando. O qualis laqueus est ebrietas, quæ totum hominem ita ligat, vt nullum membrum, nullum sensum, nullam partem hominis, functiones suas exercere sinat; sed mentem delirare, oculos caligare, pedes titubare, manus tremere, totum corpus, & animum, languere facit, & quos semel comprehendit, ita implicatos, & constrictos tenet, vt vix absque miraculo se expedire possint. Itaque fugite laqueum ebrietatis, qui estis adhuc iuuenes, ne, cum senueritis, etiam si velitis, pedem reuocare minime possitis. Scribit Saluianus, vetustus & præclarus auctor in sexto libro de Prouidentia, quater breui tempore expugnatam fuisse vrbem Treuirorum, neque minorem calamitatem passas esse permultas alias nobilissimas Gallię ciuitates. Totius vero illius excidii causam fuisse confirmat laqueum ebrietatis, quo ita ligati atque implicati tenebantur earum vrbium habitatores, vt nec in vltima senectute, nec in extremis periculis à mensis & poculis se reuocare possent: *Iacebant*, inquit, *in conuiuiis obliti honoris, obliti ætatis, obliti professionis, obliti nominis sui Principes ciuitatis cibo confecti, vinolentia dissoluti, clamoribus rabidi, bacchatione furiosi: atque ad hoc postremo rabidis vini auiditate peruentum est, vt ne tunc quidem de conuiuiis surgerent, cum iam vrbem hostis intraret. Adeo etiam Deus ipsis euidenter, vt credo, manifestare voluit, cur perirent: cum per quam rem ad perditionem vltimam venerant eam ipsam agerent, cum perirent. Vidi ego illic res lachrymabiles, nihil inter pueros differre & senes: vna erat scurrilitas, vna leuitas, simul omnia luxus, potationes, perditiones, cuncta omnes pariter agebant, ludebant, inebriabantur, enecabantur, lasciuiebant, in conuiuiis voluti & onerati, ad viuendum prope imbecilles, ad vinum prævalidissimi, infirmi ad ambulandũ, robusti ad bibendum: ad gressum nutabundi, ad potandum expediti: & mirum post omnia*

Laqueus ebrietatis.

nia ista, si ruinam rerum suarũ passi sunt, qui tanto ante mentibus corruerunt? Nemo itaque vrbes illas tandem excidio suo periisse credat: vbi enim talia acta sunt, prius iam perierant, quam perirent. Hæc Saluianus. Quæ quidem an etiam in nos aptissime conueniant, aliorum sit iudicium: nolo ego aliquid grauius hisce regionibus ominari, quam hucusque passi sumus. Tamen quod nulla fere conspiciatur morum emendatio, quod finem perditioni huic nec excidia tot ciuitatum attulerunt, quod flagellis Dei continenter cædamur nec erudiamur, non video, quid aliud, quam signum desperatæ salutis esse possit.

Laqueus luxuriæ. Sed cur laqueum illum preterimus, quo Fundanus Episcopus, vt modo dicebamus, pene captus fuit? Magnus est Auditores, & periculosus laqueus mulier! *Lustraui,* inquit Ecclesiasticus, *vniuersa animo meo: & inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagitta cor eius: vincula sunt manus illius. Qui placet Deo, effugiet illam: qui autem peccator est, capietur ab illa.* *Eccles. 7.* Sed si hæc ita se habent, si tantum periculi secum adfert consuetudo mulierum, cur tam parum isti laquei fugiuntur, vel potius cur tam diligenter vbique quæruntur? Quid ancillæ faciunt in domibus clericorum? Quanto tutius, & honestius esset viros viris deseruire? Et cur quæso nullum vnquam conuiuium, ne ab Ecclesiasticis quidem, & Deo dicatis hominibus fieri potest, quin eo vocentur, & deducantur mulieres? Et quis obsecro legem illam tulit, vt nemo gradum scientiæ, vel doctoratus accipiat, quin saltationes adolescentium, & fœminarum instituat, nisi venator animarum diabolus? Oportet me hæc dicere, ne ego ipse cadam in laqueum. *Aduersus familiaritatem mulierum.* Si beatissimus Augustinus ne sororem quidem suam domi suæ vnquam videre voluit, vt in eius vita Possidonius refert: si beatissimus Hieronymus in epistola ad Asellam mulieres illas, quibus familiaris esse videbatur, nunquam manducantes se vidisse scribit: si beatus ille Andreas Fundanus Episcopus, propter sanctimonialis frequentem conspectum, tam parum ab interitu abfuit, si tam multa Cyprianus, Basilius, Chrysostomus, Hieronymus, Patres omnes de mulierum consortio fugiendo scripta reliquerunt, & non flagitia tantum, sed & flagitiorum suspicionem cum omni prouisione euitari voluerunt: vnde rogo in tam erudita ciuitate, vbi nihil horum ignorari potest, tam parum isti laquei fugiuntur? Sed quid ego de illorum adolescentium procacitate, & petulantia dicam, qui matronas, & virgines, non minus quam ipsæ compti, vbique tanto studio quærunt, comitantur, deducunt, nec solum, si quas in plateis offendant, in eas oculos data opera coniiciunt, studioseque contemplantur; sed etiam in templis, quod horribile non solum visu, sed etiam auditu, dum tremenda mysteria celebrantur, in ora fœminarum oculos defigunt, eisque nutibus loquuntur, annuunt, arrident. *Defixionē oculorum in eas in templo sub Missæ Sacrificio.* Fateor vobis, Auditores, cum id primum audiui, totus inhorrui, nec facile rem ita se habere credere potui. Tamen si ita est, nihil iam miror, si Deus permittat hæresibus omnia repleri, sacramenta cœlestia nobis eripi sacrificium illud diuinum, quo Deus humano generi reconciliari solet, hæreticorum opera de medio tolli, vt his firmissimis præsidiis destituti funditus intereamus. *Hinc omne malum.* Nescis fortasse, ô tu homo impudentissime, cum sacrificium illud peragitur in medio angelorum te consistere? Nescis Christum vere esse præsentem? Nescis te in illa hora, non tam in terra, quam in cœlo versari? Et quo pacto igitur fieri potest, vt cum lachrymas fundere, Deo supplicare, totusque in Deum raptus: & absorptus esse deberes, tu contra scelera & flagitia mediteris? Sanctus Ioannes Chrysostomus in oratione quadragesima ad populum, cum nescio quos de populo inter sacrorum solemnia, collocutos inter se & subrisisse cognouisset, mirari se vehementer dixit, quod fulmine de cælo omnes, qui in templo ad. erant, percussi non fuissent. *Chrysost. orat. 40. ad Popul. Ob sceleris magnitudinem.* At si fulmine digni sunt, qui colloquuntur, vel rident in templo, quo supplicio digni erunt, qui incredibili petulantia, non templum modo, sed & Deum ipsum quoddammodo violant, & qui ad templum forrasse nõ venissent, nisi se ibi

ibi amicam suam inuenturos credidissent? Quantam existimas malitiam illorum peccatorum, qui Deum crucifixerunt? Quantum illorum sacrilegium, qui diuinissimum sacramentum pedibus conculcauerunt? At modo quodam maius tuum peccatum est. Milites enim hominem nefarium se crucifigere, heretici frustum panis se calcare putauerunt; tu autem eo, quem Dominum & Deum esse non dubitas, abuteris quodammodo ad flammam nutriendam sceleris tui.

Verbum asperum triumphãtium dæmonum. Et quid miser respondebis, cum in die iudicii ad tribunal Dei adductus de ore infernalium venatorum verbum asperum in te proferri audies? Quando anima tua de corpore exeunte exultabunt dæmones tanquam victores capta præda, Deoq; dicent, Non potes, ô summe Iudex istum nobis nõ cõcedere deuorandũ, quẽ laqueo captũ detinemus. Neque n. inuitum, & repugnantẽ potentia, & viribus oppressimus, sed ipse sponte sua in laqueos nostros se dedit. Tuus quidem erat, qui eum ad imaginem tuam creasti, & sanguine pretioso filii tui redemisti: sed noster esse voluit, imaginem tuam neglexit, & nostram adamauit. Iugum tuum proiecit, & nostrum suscepit: legem tuam, præcepta tua, consilia tua repudiauit, & nostra diligenter obseruauit. Denique vide quam serio noster, & non tuus fuerit, nihil nos ei dedimus, nihil promisimus, nihil pro eo egimus, vel passi sumus: tu naturam ei condidisti, gratiam donasti, gloriam promisisti, pro eo in cruce pependisti, & tamen nostro imperio & non tuo parere ac subesse voluit. Tu si quid iubebas, si ieiunium trium dierum, si confessionem peccatorum, si iniuriarum condonationem, vel non faciebat, vel coactus & inuitus faciebat. Nos vero, vt iuraret, imperabamus, & ipse peierabat: vt animi gratia aliquando luderet, & ipse totum suum tempus & parentum suorum pecunias in sphæristeriis consumebat. Vt biberet quandoque largius, & ipse se quotidie inebriabat. Vt amoribus operam daret & ipse etiam in templo te præsente corde & oculis fornicabatur. Quis igitur eum nobis iuste poterit eripere quem tanto iure possidemus? O te miserum, quid respondebis? Nunc ebrietas & fornicatio ioci, & ludi esse videntur: sed quid tunc ad verbum asperum? Obmutesces puto: at non ibi finis erit. Siquidem verbo aspero asperius verbum succedet, cum Iudex dicet, *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Ite maledicti in ignem æternum.* O verbum vere asperum. *Matth. 25.* Et quid erit à Deo maledici? Quid in ignem proiici? Quid, in in æternum? Sed finis sit. Euigilemus fratres mei, & dum spatium nobis conceditur, vitam & mores emendemus, vt aliquando pro verbo aspero verbum dulcissimum audire mereamur, *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum quod paratum est vobis ab origine mundi,* Amen. *Ibid.*

CONCIO V.

Super Psalmum, *Qui habitat*, de versu quarto, & priore parte versus quinti.

Militia Christiana. VEREOR multos hoc tempore, Auditores optimi in magno & periculoso errore versari. Plerique enim in aduentu noui ducis, pacem iam compositam, aut certe tempore breui componendam sibi persuadent, & fortasse gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces iuxta vaticinium Prophetarum conuertere iam cogitant. Ego vero ex omni parte continuos *Isai. 2.* belli rumores, & nuncios adferri audio, vt si vnquam opus fuit conflare vomeres in gladios & falces in lanceas, vel tunicam vendere, & arma sibi comparare nunc maxime necessarium id esse videatur. Audio siquidem Iob. clamantem, *Militia est vita hominis super terram.* *Iob. 7.* Audio B. Paulum Timotheum suum cohortantem, *Labora sicut bonus miles Christi Iesu.* *2. Tim. 2.* Audio nos omnes ab eodem admoneri, vt galeam & loricam, gladium & clypeum, ac deniq; πανοπλείαν, id est, omne genus armorum nobis procuremus. *Eph. 4.* Audio eundem de se ita loquentẽ: *Bonũ*

cer-

2.Tim.4. *certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.* Audio præterea cætum Christianorum, nunc militantem Ecclesiam nominari, nunc vero castrorum aciem ordinatam, atque in ea quosdam video per baptismum ad militiam scribi, quosdam per manuum impositionẽ armis cœlestibus communiri, aliis diuinũ panem in stipendium dari, nonnullis etiam grauiter vulneratis pœnitentiæ medicinam adferri: denique per ordinis sacramentum tribunos & centuriones institui. Quæ omnia nonne satis ostendunt bellum adhuc geri? Quid vero noster Psalmus? nonne magna voce bellicum canit? Quid enim opus est protectione, arce, atque perfugio? & cur nobis illa promittuntur: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis, & scuto circundabit te veritas eius*, si nullum est belli periculum? Et vnde quæso stratagemata illa nocturna, & sagittæ volantes in die? Et qui sunt mille, qui à sinistris, & decem millia, quæ à dextris cadent, si hostes non habemus? Neque vero pax illa, quam istis diebus angeli nunciauerunt, bellum omnino profligauit, sed solum mutauit. Erat nobis antea cum Deo & virtutibus inimicitia, cũ vitiis & dæmonibus fœdus. Nunc vero opera noui ducis, qui de cœlo ad terras descendit, à Deo rursum in gratiam recepti, eius signa sequi cœpimus: atque idcirco multitudo cœlestis militiæ, vt B. Lucas ait, de tanta commilitonum accessione gaudens, ac Deum laudans canebat, *Gloria in*
Luc.2. *excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Sed quemadmodum cum in castris dæmonum militaremus, & membra nostra arma iniquitatis peccato exhiberemus, Deum hostem & inimicum habebamus; sic etiam nunc cum in Dei castris militamus, & membra nostra arma iustitiæ Christo exhibemus, grauissimum cum dæmonibus bellum suscepimus. Neque dubium est, quin illi nobis vehementer irati, atque infensi omnibus suis copiis, totisque viribus nos oppugnabunt. Sed nemo trepidet, nam si hostibus, tentationibus, periculis ex omni parte circundabimur, non deerit etiam, qui nos ab omni parte armis, & præsidiis circundet. Id enim regius Psaltes in iis verbis pollicetur, quæ hodierna die Domino bene iuuãte exponenda sunt.

Scapulis, inquit, *suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis: Scuto circundabit te veritas eius.* Quibus verbis tres elegantissimæ similitudines secundum Theodoreti, & aliorum Græcorum expositionem continentur. Prima à militibus, secunda ab auibus, tertia à scuto siue clypeo sumitur. Et quanquam non desint illustres auctores, qui solum duas esse velint, propterea quod Hebræum vocabulum, pro quo Septuaginta Interpretes scapulas reddiderunt, non tam scapulas, quam alas illis significare videatur, tamen nihil obierit, si omnes tres similitudines cum Græcis explicemus. Nam in his tribus etiam illæ duæ continentur, quas Hebræi solas recipiunt, Igitur sensus verborum talis est: nulla causa est cur timeas, quicunque spem tuam totam, & fiduciam in Deo collocasti. Ipse enim te proteget atque defendet, ad eum modum, quo strenuus miles solet, cum amicum debiliorem scapulis suis tegit, & contra hostes pro eo fortissime pugnat. Vel si mauis, ad eum modum, quo gallina sub alas pullos suos colligit, & ab vnguibus milui atque accipitris saluos conseruat. Vel denique ad eum modum, quo scutum omnia tela inimicorum excipere, & à corpore militis prohibere atque arcere solet. Nunc de singulis diligentius & copiosius disseramus. *Explicatio Text. v.4.*

Scapulis suis obumbrabit tibi, Hæc est comparatio prima. Noli metuere inquit Psalmographus: tam si quãdo aduersum te bellum orietur, Deus in medio se cõstituet, & te quidem scapulis suis teget; hostes vero tuos plagis & vulneribus afficiet: id quod non frustra scriptum esse testantur victoriæ, quas non sine magno & euidenti miraculo olim Iudæi, & potissimum Christiani de hostibus suis frequentissime retulerunt. Cum populus Iudaicus quondam ex Ægypto decederet, & insequẽtem Pharaonis exercitum vehementissime formidaret, dixit ad eos Moyses: *Nolite timere, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Exod.14. Quod ita factum esse liber Exodi apertissime docet. Mox enim angelus Domini medium se cõstituit inter castra Ægyptiorum, *Deus pugnat pro nobis,*

& castra Israel, ita vt ad se inuicem accedere non valerent. Deinde cœpit Dominus exercitum Ægyptiorum cædere, & rotas curruum subuertere, & dicebant Ægyptii, *Fugiemus Israelem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos.* An non istos euidenter scapulis suis Deus obumbrabat? Alterum exemplum, non minus illustre (vt alia multa interim omittam) in libro Machabæorum secundo, capite decimo continetur. Cum enim Iudas Machabæus, & qui cum eo erant cum Timotheo, & exercitu eius confligerent, *apparuerunt aduersarijs*, inquit scriptura, *de cælo viri quinque in equis frænis aureis decori ducatum Iudæis præstantes, ex quibus duo Machabæum seruabant: in aduersarios autem tela & fulmina iaciebant.* His non dissimilia sunt, quæ Eusebius de Magno Constantino: Theodoretus & Socrates, de vtroque Theodosio referunt, qui non semel maximas hostium copias sine vlla suorum strage, non tam hominibus, quam angelis pugnantibus fuderunt. Sed hæc magna quidem sunt, at nihil tamen ad ea, quæ quotidie Deus pro nobis aduersus hostes nostros inuisibiliter agit. Quoties putas te diabolus aggreditur, & sine dubio expugnaret, nisi Deus in medio existeret, scapulis suis te obumbraret, Dæmonis impetum frangeret, & vires eius debilitaret? Et cur istis diebus natus est Christus, nisi vt pro nobis contra dæmones bellum gereret? Ipse est enim qui fortem armatum deuicit, & spolia eius, ac vasa diripuit, & non semper nobis adest, nec finit vnquam tentari supra id quod possumus. Itaque si vere cupis mores tuos emendare, & vitam deinceps rectius constituere, dubium non est, quin hinc dæmones, inde caro te oppugnabit. Sed noli timere, magnum patronum habes, qui seipsum tibi negare non potest, aderit sine dubio laboranti, in medio se constituet, & scapulis suis te obumbrabit. Iam alteram similitudinem videamus.

2. Mach. 10.

Matth. 12.

1. Cor. 10.

Et sub pennis eius sperabis. Pulcherrima atq; elegantissima comparatio est, & duobus modis explicari potest. Vt enim liberator noster Christus duas naturas habet diuinam atque humanam; sic & duabus auibus comparatur aquilæ & gallinæ. De priore sanctus Moyses ait: *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans: expandit alas suas, & assumpsit eum atque portauit in humeris suis.* De posteriore Dominus ipse ait: *Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos sub alas, & noluisti:* Christus igitur secundum formam Dei, aquilæ; secundum formam serui gallinæ comparari potest. Quocirca B. Ioanni, qui de Christi diuinitate plura scripsit, aquila tanquam propriũ insigne merito attribuitur. Sed videamus, an ea quæ aquilæ & gallinæ propria sunt, duabus etiam Christi naturis apte conueniant. Aquila princeps est, & regina omnium auium, & Deus est Rex & Princeps omnium spirituum. Aquila tam alte volat, vt vix eam oculi cæterorum animantium consequi valeant; & Deus naturæ sublimitate, ac præstantia ita procul ab omnibus aliis rebus abstractus est, vt ad ipsum nec hominum, nec angelorum oculi pertingere vllo pacto queant, nisi gratia creatoris supra naturæ conditionem, ac dignitatem eos eueha, & in quodam quasi monte gloriæ, & beatitudinis collocet. Aquila oculorum aciem acutissimam habet, vt etiam res minutissimas, & longe positas facillime cernat: Et Deus eiusmodi oculis præditus est, vt etiam cordium cogitationes, & res post multa secula futuras videat. Aquila vnguibus adeo firmis ac robustis instructa est, vt ei nulla vi eripi possit, quod semel comprehendit: Et Deus quos ab æternitate eligendo ac prædestinando suscepit, ita tenet, vt ipse idem aliquando dixerit: *Non rapiet eos quisquam de manu mea.* Aquila prouocat ad volandum pullos suos, & super eos volitat: Et Deus inspirationibus, scripturis, exemplis, miraculis, nos perpetuo ad volandum in sublime virtutum, & perfectionis cohortatur. Aquila, vt Plinius in libro decimo naturalis historiæ scribit capite tertio, pullos suos ad solem conuertit, & si quis forte solem intueri recusat, eum tanquam degenerem, & spurium de nido suo deturbat, ita vt vel casu illo, vel certe fame tandem enecetur: Et Deus Auditores, ideo nos erectos,

Deut. 38.

Matth. 23.

Christus vt Deus similis aquilæ.

Ioan. 10.

Plin. li. 10. Hist. c. 3.

erectos, & facie ad cœlum conuersa effice-re voluit, vt semper cœlestia spectaremus, hæc interiora contemneremus: in vnum iustitiæ solem oculos defigeremus, & væ nobis, si ab ea luce oculos auertamus, ac pecudum more, nihil nisi ventrem, & ea, quæ sub ventre sunt, intueamur! Hinc enim Apostolus clamat: *Quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Aquila postremo id proprium habet, vt quamuis pullos suos quandoque deserat, & longissime ab eis volando recedat, tamen oculos suos à nido suo nunquam remoueat. Et si forte accipitrem aliquem ad nidum suum propinquare videat, repente instar fulminis descendat, accipitrem capiat, & occidat, & in nidum pullis suis deuorandum deferat. O quam sæpe atque præclare id nostra Aquila fecit. Volauit aliquando Dominus in cœlum, & nidum Ecclesiæ suæ reliquit in terris: & ecce crudelis quidam accipiter spirans minarum, & cædis circa nidum volitare incipiebat, eumque euertere, & pullos omnes trucidare cogitabat? Sed quid? An existimatis aquilam etiam de mediis nubibus nidum suum videre non potuisse? Imo vero de summo cœlo pullos suos intuebatur, & tuebatur, & oculos clementiæ ac prouidentiæ suæ ab eis nunquam remouebat. Itaque incredibili celeritate descendit, & accipitrem illum summo impetu prostrauit, trucidauit, in nidum asportauit, & ex eo pullos suos longo tempore sustentauit. Non arbitror necessarium esse, vt vobis, quis iste accipiter sit, exponamus, Quis enim ignorat Apostolum Paulum accipitrem aliquando fuisse, Christique Ecclesiam deuastare totis viribus contendisse: deinde vero, occiso in eo vetere homine, in nidum Ecclesiæ à Seruatore delatum, & ex eius pectore spiritali cibo totam Ecclesiam longo tempore sustentatam, nutritamque fuisse? Quod idem de Cypriano, Augustino, aliisque permultis dicere possemus.

Coloss. 3.

Actor. 9.

Cum igitur tanta sit huius aquilæ potentia tantaque erga pullos suos prouidentia, nonne merito dicitur nobis: *Et sub pennis eius sperabis*? Si aquila pro nobis, quæ auis contra nos? Certe nihil est quod metuat, qui tanto præsidio communitur, modo de nido & sinu aquilæ non recedat.

Verum enimuero iste idem Liberator noster, qui secundum formam Dei tanquam ingens aquila in montibus cœlorum habitat; secundum formam serui, instar humilis gallinæ, nouissimis diebus istis in domicilis nostris habitare cœpit. *Post hæc in terris visus est*, inquit Propheta Baruch, *& cum hominibus conuersatus est.* Et quoniam non in cubiculis, nec in aulis, sed in stabulis cum iumentis, gallinæ collocari solent; propterea Christus etiam non in palatio regali, sed in stabulo Bethlehemitico inter bouem & asinum versari voluit. Et sicut gallinæ aliena oua in nidum suum libenter recipiunt, eis incubant, ea fouent, donec tandem pullos excludant: sic etiam ipse fecit. Quid enim nos eramus, nisi semen idololatrarum, filii nequam, oua aliena? & tamen incredibili pietate in nidum suum recepit, alis suis texit, fouit, regenerauit, pullos suos effecit. At quo tandem modo? Plane ad eum modum, quo solent gallinæ.

Christus vt homo gallinæ cōparatur.

Baruch. 3.

Multas aues nouimus, quæ in conspectu nostro nidos, & pullos suos habent: hirundines, passeres, ciconias, columbas, omnes pariunt, omnes incubant ouis, omnes suos fœtus diligenter custodiunt: tamen nulla est, quæ sic infirmetur affectu pullorum, sicut gallina. Videmus cæteras aues, vel in nidis quiescentes, vel extra nidum volitantes, nec intelligere possumus, an fœtus habeant, gallinam vero mox agnoscimus: Siquidem amore pullorum languet, sudat, plumas relaxat, vocem commutat; & tamen, si forte necessarium sit, quanto infirmior & debilior esse videtur, tanto contra miluum acrius & fortius pugnat. Ita igitur & nos peperit mater nostra sapientia Dei: quia nos infirmi eramus, & Christus infirmum se fecit, *qui cum in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.* Quæ maior exinanitio cogitari, aut fingi potest, quam vt Deus conspiciatur in stabulo, infans lactetur pannis inuolutus, & vagiens in præsepi? Quid

Philip. 2.

Deo

Deo & stabulo? Quid verbo & infantiæ? Quid sapientiæ infinitæ, & cunis, ac lacti? Quid sancto sanctorum, & fami & siti, frigori & nuditati, lachrymis & doloribus, quæ tanquam stipendia nostris sceleribus debebantur? Et vide an vocem etiam instar gallinæ non mutauerit, cum pro illis magnificis vocibus, quæ in monte Sina olim audiebantur: *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes*: nunc inter brachia matris infantium more ploratum & vagitum edat? Agnosce Christiane charitatem huius matris. Quid maius, quid mirabilius, quam vt ille, quem laudant astra matutina, qui sedet super Cherubin, & volat super pennas ventorum, qui mundum totum pugillo complectitur, qui portat *omnia verbo virtutis suæ*, cui spiritus illi cœlestes perpetuo clamant: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum: plena est omnis terra gloria tua.* Ille inquam propter nos terræ vermiculos, ad tam extremam inopiam & miseriam descendere voluerit, vt eum in die natalis sui mater poneret in præsepi, propterea quod non esset ei locus in diuersorio? Quæ mulier tam vilis atque abiecta vnquam fuit, quæ locum alium non haberet, quam præsepe iumentorum, vbi filium suum recens natum collocaret? Res est profecto eiusmodi, si pie atque attente cogitetur, vt non possit non vehementem stuporem in animo generare, nec solum stuporem, sed etiam mundi contemptum, deliciarum horrorem, paupertatis amorem, & ardens imprimis pro Christo patiendi desiderium. Sed neque hic finis infirmitatis & laborum Domini fuit, sed principium potius: Siquidem cum ætate & mole corporis, simul etiam molestia & infirmitas creuit, ac demum in vltimis suis diebus, cum tanquam vera gallina pullos excluderet, atque eos in lucem ederet, tum vero sudare non aquam, sed cruorem: tum plumas laxare atque deponere: tum vocem commutare, tum corpore toto languere & ægrotare cœpit: & tamen quanto ex passione infirmior, & debilior erat, tanto contra miluos infernales acrius & fortius dimicabat. Nunquam enim tantum detrimenti dæmonibus attulit, nec vnquam maiore plaga eos affecit, quam cum pro nobis in cruce pependit. Hæc igitur auis est, Auditores, sub cuius pennis sperare debemus: quæ enim tanto labore nos peperit, dubium non est, quin etiam omni diligentia more gallinæ alis suis teget, fouebit, calefaciet, consolabitur, ab æstu & frigore, à miluis & accipitribus proteget.

Exod. 20. & 34. — *Iob. 18.* — *4 Reg. 19.* — *Psal. 17.* — *Hebr. 1.* — *Isai. 5.*

O vtinam, quos mundi & carnis illecebræ irretitos tenent, quique tantopere carnalibus voluptatibus delectantur, experirentur aliquando quas delitias præbeat sinus Christi? quam dulce sit sub alis Domini requiescere? & quid illud sit quod Propheta canit: *In velamento alarum tuarum exultabo?* profecto eis desipere ac vilescere mundus inciperet. Et vnde quæso sancti Martyres, tam horribiles cruciatus nihili faciebant? Vnde beati Confessores tot laboribus & periculis non frangebantur? Vnde Beatus Paulus Eremita tantam solitudinem, B. Antonius tam varia & tam multiplicia dæmonum certamina, Beatus Franciscus tam extremam paupertatem, sancti omnes tot mundi terrores, persecutiones, inimicitias, tam crebra ieiunia, tam longas vigilias, tantam corporis castigationem tanta animi lætitia superare potuerunt? An non ex eo, quod sub alas Domini frequentissime colligebantur, ibique incredibili quadam consolatione reficiebantur, quæ gustari & sentiri, sed certe dici & explicari nullo modo potest? Sed si delitiæ spiritales eos non mouent, qui eas non gustauerunt, an saltem miluorum vbique volantium multitudo eos ad gallinæ sinum compellere non deberet? O si videres qualem stragem animarum diabolus facit, cum eas extra Christi sinum vagantes offendit, totus sane contremisceres; & miseram sortem tuam magnis vocibus deplorares. Quid? Quod dæmon cum reuera sit miluus, tamen gallinam se esse fingit, abscondit vngues, expandit alas, & ad sinum suum omnes inuitat, & tam multi eo se conferunt, vt pleno iam sinu, vnus alium extrudat. Quantum contenditur, quantum certatur, quot lites instituuntur, quot peccata perpetrantur pro nugis huius mundi? Et quid

Quantas consolationes sentiãt pij. — *Psalm. 62.*

quid est hoc aliud, quam socios pellere ac trudere, vt amplum ac commodum locum habeas in sinu diaboli? Simus quæso sapientiores, nec tanti emamus interitum animarum; ad sinum Domini confugiamus, & sub pennis eius speremus, vbi non solum quiete & commode, sed etiam tuto iucundeque versabimur.

PARS SECVNDA.

Text. v. 5. *SCuto circumdabit te veritas eius.* Hæc est tertia comparatio, qua nobis diuinam protectionem regius Psaltes exponit, de qua quoniam cum duabus superioribus coniuncta est, licet ad sequentem versiculum pertinere videatur, hodierna die breuiter differemus. Cætera, quæ de hoc eodem Psalmo restant, quæ multo plura & meliora sunt, quam ea quæ hucusq; disputauimus, in Dominicam Septuagesimæ, & sequentes vestra bona venia differemus. Interim scutum quod nobis de cælo allatum est, diligenter, si placet, inspiciamus.

Scuto, inquit, *circumdabit te veritas eius.* Non dubito, quin ex noua ista forma loquendi magnitudinem, & vtilitatem huius clypei conspiciatis: Siquidem clypei isti vsitati, quos in humeris militum videre solemus, non nisi partem anteriorem corporis tegunt: at clypeus veritatis, qui non ex fabrorum officinis, sed de cœlo prodiit, totum hominem tegit: siue à fronte, siue à tergo, siue à lateribus iacula emittantur, tutissimus eris, quoniam *scuto circumdabit te veritas eius.* Neq; vero suspicari debemus, aliud esse scutum, aliud veritatem, quamuis Propheta suis verbis ea separare videatur. Idem enim est, ac si dixisset, Tanquam scuto, vel ad modum scuti, circumdabit te veritas eius: quod etiam apertius ex hebræo D. Hieronym. vertit, Scutum & protectio veritas eius.

Veritas Dei est scutum vndique nos tegens.

Quæ igitur est hæc veritas, quæ instar scuti nos proteget? Non est vna, & simplex veritas, sed multiplex & varia. Primum veritas Dei, quæ etiam fides, & fidelitas, & iustitia, & constantia dici potest, qua facit semper quod promittit, de qua legis in Psalmo octuagesimo octauo, *Veritas mea, & misericordia mea cum ipso, & in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Et paulo inferius, *Misericordiam meam non dispergam ab eo, neque nocebo*, (siue vt alii legunt,) *neque decipiam in veritate mea.* In Genesi quoque sanctus Patriarcha Iacob, *Minor sum*, inquit, *cunctis miserationibus tuis, & veritate tua, quam expleuisti seruo tuo.* Denique passim in scripturis veritas fidelitatem & constantiam significat. Est vero tanta in Deo veritas, vt potius cœlum, & terra, & omnes naturæ concidere possint, quam vnum Dei verbum non impleri. Tanta est in Deo veritas, vt in ea tanquam in firmissimo solo anchoram spei nostræ figere nos posse Apostolus confirmet. Denique tanta est in Deo veritas, vt omnis hominum & angelorum veritas cum ea collata nō veritas, sed mendacium videatur, *Est autem Deus verax*, (inquit Apostolus) *omnis autem homo mendax.* Siquidem soli illi naturaliter conuenit non posse mentiri, cui conuenit soli non posse mutari, quod proprium esse Dei, nemo est, qui nesciat, cum scriptura aperte clamet, *Non est Deus quasi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo: & non faciet? Locutus est, & non implebit?* Minime vero id de eo suspicari licet, qui si verax non esset, etiam Deus non esset. *Fidelis* igitur *Deus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Atque hæc veritas, hæc fidelitas, tanquam scutum circumdabit te, si spem tuam & fiduciam in Deo posueris. Habes verbum eius quo protectionem certam omnibus in se sperantibus promisit, tenes chirographum eius, literas de cœlo allatas, manus Spiritus sancti scriptas, iuramento Patris confirmatas, sanguine filii consignatas. Sed hæc omnia quid valerent, si Deus mentiri, & fallere, & promissis suis non stare posset? Certe non propterea tutus esses. Scutum igitur & protectio veritas eius. Ideo *si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo*, quoniam protectionem in se sperantibus ille promisit, qui fallere & mentiri nullo modo potest.

Veritas varia: vna fidelitas Dei. *Psal. 88.* *Genes. 32.* *Hebr. 6.* *Rom. 3.* *Num. 24.* *Psal. 144.* *Psalm. 26.*

Altera veritas, quæ etiam ad modum scuti Dei milites circumdat, est ea quæ sem-

Altera veritas con-

tradictionis victrix. semper in litibus & contentionibus cum mendacio & falsitate confligit. Nunquam enim exoritur inter duos contentio, quin partem vnam veritas tueatur, alteram defendat: sed ille tandem vincit, à cuius parte veritas pugnat. Nihil enim est fortius & potentius veritate: neq; audet vnquam falsitas cum veritate congredi, nisi induta atque armata vestibus, & nomine veritatis. Et quanquam interdum obscurari videtur veritas, & succumbere; tamen exurgit fortior & illustrior, non secus ac sol, posteaquã aliquamdiu nebulis impeditus, radios suos explicare non potuit, tandem nebulas omnes dissipat, & consumit, & clarius micat, quam si tectus nebulis nunquã fuisset. Qui singulari certamine dimicauerunt & vicerunt, id palam testari solent, nihil sibi magis animum, & vires addidisse, quam conscientiam veritatis: quod scirent videlicet à se stare veritatem. Quid? Quod veritas sola sæpe præsentia sine vlla contentione maximas lites diremit? Quid? Quod sæpe falsitas multum loquens, & garriens à tacente veritate superata est? Proferam vnum exemplum de multis ex libro decimo Ecclesiasticæ historiæ. Quo tempore hæresis Arriana Ecclesiam deuastabat, & Magnus Athanasius quasi signifer quidã Christianæ militiæ eidem hæresi fortissime resistebat, multis & variis modis conati sunt hæretici eum de medio tollere: sed cum aliæ artes non succederent, tandem falsis criminibus, in publico Episcoporum Concilio, eum opprimere se posse crediderunt. Itaque cum clericum quendam Athanasii Arsenium nomine, qui propter culpã, correptionem metuens, ab eo recesserat, apud se diligenter custodirent, brachium mortui hominis à corpore reliquo amputatum circumferebant, atque id Arsenii esse, & id ab Athanasio abscissum in vsum Nicromantiæ constanter affirmabant. Neque eo contenti mulierculam quandam pecuniis conduxerunt, quæ diceret, se Athanasium hospitio accepisse, & ab eo vim passam, stupratam, violatamque fuisse. Deinde criminibus ita compositis Synodum Episcoporum in vrbe, quæ Tyrus dicitur, coegerunt. Tum Athanasium in iudicium vocauerũt,

Efficacia veritatis.

Histor. Eccles. lib. 10. cap. 17.

Victrix triumphat veritas.

Is vero clypeo veritatis munitus, intrepidus ad Concilium venit, præsertim cum Dei prouidentia, quæ suos nunquam deserit, paulo ante factum esset, vt Arsenius ille, de cuius brachio quæstio mouebatur, clam ad Athanasium rediisset. Igitur vbi ad iudicium ventum est, obiicitur Athanasio imprimis crimen atrocissimum necromantiæ, profertur brachium in eum vsum ab ipso amputatum, exultat mendacium, & triumphat ante tempus. Tum vero Athanasius, Estne hic aliquis (inquit) qui Arsenium nouerit, vt eius hoc esse brachium dicere possit? Et cum plurimi sibi notũ Arsenium affirmarent: eum continuo per suos accersiri iubet, atque eo in conspectu omnium collocato: En (inquit) Arsenium. Hæc eius dextra, hæc sinistra est: brachium istud abscissum, cuius sit vos videritis, nisi tria brachia Arsenium habuisse velitis. Ita mendacium primum luce veritatis dissipatum euanuit. Venitur mox ad alterum de muliere. In medio vero Patrum impudentissima meretricula virginitatem suam miserabili querimonia satis deplorauit. Magnus Athanasius, qui se ab illa ne visum quidem esse vnquam sciebat, annuit Timotheo presbytero suo, vt se Athanasium esse fingat, & mulierculæ respondeat. Timotheus igitur, Vere ne, inquit, mulier ego tibi vim intuli? Tu, inquit illa, mihi vim intulisti, tu illo in loco maculasti virginitatem meam, testor Deum iudicem, non aliter esse, quam indico. Tum vero ingens pudor, & quasi nox quædam omnibus Athanasii accusatoribus offusa est: atque ad hunc modum sola præsentia tacentis veritatis orationem confutauit eloquentissimæ falsitatis.

Illustre exemplum in S. Athanasio.

Sed quod maxime vim & potentiam veritatis mihi demonstrare videtur, illud est, quod cum ab initio nascentis Ecclesiæ, simul hæretici cum catholicis in libris conscribendis occupati fuerint, & scribente Irenæo scripserit etiam Valentinus, scribente Athanasio scripserit Arrius, scribente Basilio scripserit Eunomius, scribente Hieronymo scripserit Iouinianus, scribente Augustino scripserit Pelagius, scribente Cyrillo scripserit Nestorius, & de cæteris ad eundem modum: tamen hæreticorum opera

Veritas est perpetua.

Hæretico-rum scri-pta per-eunt.

opera omnia perierunt, & periisset etiam nomen & memoria, nisi in libris Catholicorum, qui vsque ad hanc diem manent, conseruata fuissent. Et vnde hoc? Nisi quod monumenta hæreticorum domicilia sunt mendaciorum, quæ statim euanescunt & pereunt: libri vero Catholicorum sedes sunt veritatis, & *veritas Domini manet in æternum.* Quæ cum ita sint, si tibi calumniæ ab inuidis aliquando struuntur, si falsa crimina obiiciuntur, si contra te lites instituuntur, si vere à tua parte stat veritas, & habitas in adiutorio Altissimi, esto securus de victoria, quoniam *scuto circumdabit te veritas eius.*

Psal. 120.

Sed cur dicitur *eius* cum nostra sit veritas de qua nunc agimus? Nimirum quia sicut primus auctor & parens mendacii diabolus est, & propterea omne mendacium, & ex ipso, & ipsius esse dicitur: sic etiam quoniam Pater veritatis Deus est, ideo omnis veritas, dicitur veritas eius.

Tertia veritas infallibilitatis & sinceritatis.

Iam vero tertia veritas, quæ scutum appellari optime potest, ea est, quæ in diuinis literis scripta continetur. Nam & Dominus ait in Euangelio, *Sermo tuus veritas est.* Et Salomon in Prouerbiis, *Omnis sermo Dei ignitus clypeus est.* Neque vero mirum nobis videri debet, si verbum Dei Apostolus Paulus gladium esse voluit, cum in Epistola ad Ephesios ait, *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Eadem enim scriptura, & ferit ac vulnerat aduersarios, quod est gladii; & iacula hostium repellit, quod est clypei. Quocirca in illa præclara monomachia Christi, & diaboli, iste scripturæ gladio pugnabat, ille scripturæ clypeo resistebat, ac vt nobis clypeum istum Dominus vehementer commendaret, omnibus telis Sathanæ nunquam alium clypeum, quam scripturarum opposuit. Tentatur primo, vt panem ex lapidibus faciat. Respondet, scriptum est, *Non in solo pane viuit homo.* Tentatur secundo, vt de pinnaculo templi se præcipitet: respondet, *Scriptum est, non tentabis Dominum Deum tuum.* Tentatur tertio, vt diabolum quasi mundi Dominum adoret. Respondet, *Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Si inter tam varia mundi pericula, inter hastas

Ioan. 17.
Prou. 30.
Ephes. 6.

Clypeus scripturarum.

Matth. 4.

& gladios tutus incedere cupis, in omnibus actionibus, & negotiis tuis, tam in rebus prosperis, quam in aduersis sume clypeum veritatis, consule literas Dei, non audias voces hominum mendacium & adulatorum, *qui dicunt malum bonum, & bonum malum: amarum dulce, & dulce amarum:* qui magni faciunt res paruas, & res magnas contemnunt: qui, si fornicaris, dicunt, nihil est: si doles capite vel stomacho, id vere magnum malum esse censent: & si perdis animam, nihil curant, si perderes digitum vnum, omnes medicos vrbis conuocarent. Hinc enim omnes nostri errores nascuntur, quod non iusto pondere res æstimamus & carissime illa emimus quæ nihil valent, & ea quæ vere magna ac pretiosa sunt, vilissimo, ac pene nullo pretio emere volumus. Sume igitur clypeum veritatis, consule librum Dei, qui omni mendacio atque adulatione vacat. Quid scriptura, quid veritas dicit? Nullum esse malum valde metuendum, nisi peccatum & gehennam: nullum esse bonum nimis appetendum, nisi Deum & virtutes, eum vere diuitem & nobilem, & pulchrum, & sapientem esse, qui patientia, humilitate, charitate, castitate, cæterisque virtutibus præditus est: eum vere pauperem, & vilem, & deformem, & amentem esse, qui fornicarius, qui ebriosus, qui auarus, qui superbus, qui vitiis cæteris tanquam lepra & scabie coopertus est. Neq; sunt hæc Paradoxa Tulliana, sed Christiana, quæ in libro Dei, in scriptura veritatis apertissima & indissolubili argumentatione ita probantur. Christus (inquit liber veritatis) cum Deus esset, & in potestate sua positum haberet, vt in terris annos triginta tres habitaturus, eum vitæ statum, quem vellet, eligeret, vilissimum & abiectissimum elegit, pro domo stabulum, pro lecto præsepe, pro tapetibus fœnū: & ea non propria, sed mendicata. Deinde matrem pauperrimam, cibū tenuissimum, vestes rusticanas. Denique nihil pomparum, nihil commodorum, nihil delitiarum huius mundi quæsiuit, & contra nihil laborum, nihil afflictionum, nihil miseriarum, nihil malorum recusauit, præter peccatum, quod vnum malum à se, & à suis

Isa. 5.

Summa mala & sola, Peccatum & gehenna.

omnibus quam longissime abesse voluit. Neque dicere potes, Eum non potuisse, vel nesciuisse statum meliorem eligere. Nam si Deus erat, vt reuera erat, certe potentissimus, sapientissimusque erat. Et quid aliud magis in eo prædicat Isaias, quam quod Emmanuel vocandus esset, & sciret *reprobare malum, & eligere bonum?* Quid igitur? An non aperte atque euidenter efficitur, quod dicebamus nullum esse malum valde metuendum, præter peccatum & gehennam, quæ stipendium peccati est, & nullum bonum nimis appetendũ præter Deum & virtutes? Quid? Si vere magna bona essent, quæ mundus magna esse prædicat, cur ea Dominus sapientissimus repudiasset, & matrem suam, aliosque sibi coniunctos & charos egentissimos eorum esse voluisset? Et si vere magna essent mala, quæ mundus magna esse docet, cur Dominus sapientissimus eis tantopere, & se, & suos ornasset? Quæ cum ita sint, si (vt modo dicebamus) mundi pericula securus pertransire cupis, sume clypeum veritatis, iusto pondere omnia trutina, tantiq; æstima, quanti valent. Aspice sempiterna vt sempiterna, temporalia vt temporalia, permanentia vt permanentia, fugacia vt fugacia: ita non decipieris, nec metues inopiam, nec affectabis honores, nec inuidebis diuitibus, nec vlla te aduersitas franget, nec prosperitas extollet, & in omnibus *scuto circumdabit te veritas eius.*

Isa. 7.

Quarta veritas Christus est.

Sed omittere non possum pulcherrimam illam expositionem eorum, qui veritatem, quæ tanquam scutum nos protegit, Christum ipsum esse volunt. Is enim de se quodam loco ait, *Ego sum via, veritas, & vita.* Et sane, auditores, nihil verius, quam Christum clypeum nostrum aliquando fuisse. Nullum ei bellum cum Deo Patre vnquam fuit, & tamen clamat in Psalmo, *Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi*, & totum corpus plenum tumoribus, & foraminibus habet. Cur ita? Vnde hoc in eo, *qui peccatum non fecit*, nec parentem suum Deum vnquam offendit? Dicam Auditores. Vidit Filius Dei parentem suum in nos armatum, vidit arcum & sagittas iam paratas, vidit gladium exacutum ac districtum: vidit ab altera parte nos omnes inermes, & qui neque viribus neque prudentia tela iræ diuinæ declinare possemus. Quid igitur? Misericordia motus, inter nos & Deũm se medium constituit, & tanquam si clypeus noster fuisset, omnes plagas, omnes ictus, omnia vulnera, omnia tela, quæ in nos à Deo dirigebantur, in corpore suo ipse excepit. *Propter scelus populi mei percussi eum*, ait Pater. Hoc est, Ipse quidem nihil meruerat, sed quoniam clypeus esse voluit hominum peccatorum, ideo percussi eum, *Ipse autem*, inquit Isaias, *vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus est propter scelera nostra. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.* Et quam mature id cœpit? In ipso die Natalis sui frigus & nuditatem patitur, in die octauo circunciditur, post paululum fugere compellitur in Ægyptum, deinde nunquam persecutiones, nunquam insidiæ, nunquam labores, nunquam dolores defuerunt. Et quamuis Dæmon nostræ saluti inuideret, & per ora Iudæorum clamaret, descende de cruce, non tamen id fecit, non recessit, mansit, perseuerauit, donec iram Patris mitigatam & pharetram sagittis euacuatam vidit. Audierat enim illum dicentem: *Et sagittas meas complebo in eis.* Itaque iaculatione finita, cum omnia tela in suo corpore infixa videret, tum demum ait: *Consummatum est*, pharetra vacuata est.

Ioan. 14.

Psal. 37.

1. Petr. 2.

Isa. 53.

Ibidem.

Matth. 27.

Deut. 32.

Ioan. 19.

Intelligis frater quantum te Christus amauit? Quid poterat maius tibi præstare, quam vt se clypeum tuum faceret, vt ipse percuteretur, & tu post terga eius tutus maneres? An non igitur par esset, vt tu quoque in gratiam eius aliquid faceres? Et quidnam est, quod à te Christus requirit, nisi vt diligas Deum, vt fugias vitia, vt curam habeas salutis tuæ? Vt sic te geras, dum viuis, vt in morte quoque eum habere pro clypeo merearis? Perpendite quæ dicam. Nunquam magis clypeus iste necessarius erit, quam in exitu de hoc seculo. Mox enim vt animus à corpore separatur, aspicit hinc supplicia horribilia damnatorum, inde gloriam inexplicabilem sanctorum: hinc sulphureos globos flammarum, inde virentem paradisum delitiarum: hic lamenta & ge-

In morte maxime egemus clypeo.

& gemitus miserorum, inde cantica iucundissima beatorum. Itaque summo & infinito quodam desiderio tenetur pœnas æternas euadendi, regnumque cœlorum adipiscẽdi. Sed occurrunt sagittarii spiritus infernales, & verba tanquam tela iaculantur, & dicunt, Heus tu, quo tendis? non ad te pertinet sedes illa beatorũ. Quo iure, quo titulo adspiras ad regnum, cui perpetuus carcer præparatus est? Nescis primum tuum parentem, cum sibi, tum omni posteritati ius ad eum locum perdidisse? Non recordaris, quam multa tu deinde ad originale peccatum crimina addidisti? At si Christi amicus fueris, nihil tibi iacula ista nocebunt, quoniã *scuto circumdabit te veritas eius*. Poteris enim respondere ac dicere, Ego quidem ex me nihil habeo, vnde regnum cœlorum mihi deberi censeam, imo nec illud inficior, me gehennæ cruciatus non semel meis flagitiis meruisse; tamen propterea iacula vestra non timeo, quod Christus Dominus meus, duplici iure paradisum obtineat: Iure hæreditatis: quia Filius est: & iure victoriæ, quia regnum illud armis sibi comparauit: ex duobus autem titulis priore ipse cõtentus, posteriorem donauit mihi. Sed væ illis, qui clypeum non habebunt. Quales omnes illi erunt, qui fidem in Christum non habuerunt. Frustra enim sibi de nomine Christiano, tam hæretici, quam mali Catholici blandiuntur: Siquidem scutum militum Christi, neque extra castra Ecclesiæ ab hæreticis deferri potest, neque in ipsis castris illis prodest, qui non pugnant, qui fugiunt, qui cadunt, qui vulneribus peccatorũ confecti & mortui iacent. Et ô quã cõfusi, q̃ decepti, quã miseri erũt cũ se solos, & nudos, & prorsꝰ inermes inter acies crudelissimorum dæmonũ videbunt, Quare, Auditores optimi, clypeum tam necessarium, qui non habet, comparare: qui habet, conseruare diligenter studeat, vt eo protecti atque muniti, castra dæmonum securi pertransire, & ad regnum illud felicissimũ peruenire valeamus, vbi Dux noster viuit, & regnat in secula seculorum. Amen,

* * *

CONCIO VI.

Super Psalmum, *Qui habitat*, &c. de versu quinto & sexto.

Recte ac sapienter ii fecisse, multumque omnino vidisse mihi videntur, Auditores optimi, qui sententiam illam Dei qua primi nostri parentis contumacia punita fuit, cum ei dictum esse legimus: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, non solum ad panem corporis, sed etiam cordis: nec minus ad animi curas, quam ad corporis labores referendum esse censuerunt. Nam vti terra, nisi magno agricolarum studio prius colatur & exerceatur, fructum non profert, & sæpe diligenter culta spinas, ac tribulos pro frugibus & fructibus gignit: Sic ager scripturarũ, nisi meditatione assidua quodammodo subigatur, & piis deuotisque lachrymis irrigetur, fructum intelligentiæ non parit. Nec raro spinas effundit molestissimarum quæstionum, quibus mirum in modum studiosorum animi cruciantur. Quare perspicue mentiuntur hæretici, cum sanctas literas apertissimas esse, & explicatione non indigere contendunt. Nec mirum, si ex campo scripturarum non triticum ipsi sed lolium colligunt: nam *in sudore vultus tui vesceris pane tuo*. Et illum regius Propheta Beatum esse prædicat, qui scrutatur testimonia Dei, & in lege eius meditatur die ac nocte. Neque alia de causa liberator noster, pastores & doctores in Ecclesia, esse voluit (vt ait Apostolus) quam vt essent qui campum istum scripturarum diligenter excolerent, atque inde alimoniam spiritualem toti familiæ dispensarent. Vnus ex difficilibus atque obscuris locis, propter quos non sine causa dictum esse arbitramur, *in sudore vultus tui pane tuo vesceris*, is est, quem hodierna oratione Domino adiuuante tractaturi sumus. Nam si meministis, Psalmi nonagesimi explicationem ad eum produximus versum, vbi legitur, *non timebis à timore nocturno*. Quem locum S. Augustinus & cæteri psalmorum

Gen. 3.

In scripturis diligenter sudandum est.

Psal. 118.

Eph. 4.

rum tractatores cumprimis difficilem atque implicatum esse confirmat. Quamobrem, vt dilucide, quantum fieri poterit obscuram sententiam exponamus, nitemur primum literalem sensum ex his Propheticis verbis eruere. Deinde ad intelligentiam spiritualem iacto litterę fundamento liberius veniemus.

Sensus literalis.

Igitur Sanctus Propheta cum superioribus versibus diuinam protectionem in Dei auxilio confidentibus promisisset, & præsidia atque arma ostendisset, quibus Deus in se sperantes instruere & communire solet, nunc hostes & iacula demonstrat, à quibus defendendi, ac protegendi sumus. Atque in summa docet, nunquam noctu, neque interdiu, neque clam, neque palam eum lædi posse, qui scuto veritatis, aliisque diuinis armis communitus fuerit. Nam ad quatuor ista capita, mala omnia atq; incommoda reuocantur. Quid enim detrimenti capere potest ad quem neque mala nocturna, neque diurna, neq; occulta, neque manifesta aditum vnquam habent?

Primum igitur, qui habitant in adiutorio altissimi, & scuto veritatis proteguntur; tuti liberique sunt *à timore nocturno*: hoc est, ab ea molestia, ab iis dãnis, ab illis grauissimis incommodis, quæ interdum solus timor, ac terror nocturnus secũ adferre solet. Multi enim sunt qui à solo timore læduntur. Nam id efficit horror tenebrarum, vt homines timeant etiã vbi non est timor. Si quis forte in media aliqua sylua, vel in templo, aut cœmiterio solus noctem transigere debeat, an non vehementer timebit, quamuis periculum nullum immineat. Si truncum aut lapidem videat, lupum aut vrsum putabit: si arborum folia à vento agitata sonitum dederint, latrones cõtinuo somniabit: Neque solus iste timor hominem affligit, sed etiam in grauissima quæq; mala interdum compellit. Temporibus Gedeonis quid innumerabiles illas copias Madianitarum tam facile dissipauit? Timor nocturnus. Neq; enim Gedeon vitelorum, aut gladiorum, sed noctis horrore lagenarum complosione, tubarum sonitu, terrendo non feriendo, vociferando non dimicando, clamoribus non viribus Madianitas vicit. Itaque Madianitis ingentem illam cladem timor nocturnus solus attulit, quam profecto nequaquam accipissent, si ex iis fuissent, qui habitant in adiutorio altissimi. Cur enim Sancti Anachoretæ (vt de aliis interim taceam) securi in vastis, desertisque locis soli degebant, quamuis dæmones formidolosis vmbris, & spectris ad terrendum aptissimis nusquam eis nõ occurrerent, nisi quia in Deo plurimum confidebant? Cur B. Franciscus templa solitaria, & deserta quærebat, & in eis solus absque vllo timore totis noctibus orando vigilabat, nisi quia fiduciæ clypeum nunquam deponebat? Quid enim timeat, qui patrono omnipotenti, & vbique præsenti se totum commisit? Ergo qui habitat in adiutorio altissimi non timebit à timore nocturno. Neque vero solum metum noctis inanem sancta ista fiducia excludit, sed etiam à iaculis, quæ de die volitant, à veris periculis, à veris damnis, veris incommodis, quæ non in tenebris cogitamus, vel suspicamur, sed clara luce ipsis oculis cernimus, & sentimus, defendet. Id enim significat, quod statim sequitur, *A sagitta volante in die.* Vbi elegantissima translatione sagittis volatum attribuit, quod alatæ & velocissimæ sint. Itaque neque noctu inanis timor, nec interdiu vera arma lædere illum possunt, qui vere in Deo confidit. Porro quod sequitur: *A negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano*, ad occulta, & manifesta mala referendum est. Quædam enim sunt mala occulta, vt proditiones, insidiæ, stratagemata militaria, doli, fraudes, quib. vbique plenus est mundus: atque hæc quidem negotia dicuntur in tenebris ambulantia. Non quod solum in noctibus fiant, cum & noctu & interdiu fieri soleant, sed quoniã secreto atque occulto in angulis & latebris pertractantur. Quocirca non dixit Propheta à negotio perambulante in nocte, sed in tenebris. Sæpe enim claras noctes propter lunæ splendorem videmus, claras tenebras nunquam videmus. Alia vero mala sunt manifesta, vt cum hostis non à tergo, sed à fronte: non in latebris vel angustiis, sed in medio campo te palam adoritur: nec

Quis iuxta eum, Timor nocturnus.

Iud. 7.

Sagitta volans in die.

Negotium perambulans in tenebris.

Incursus & dæmoniũ merdianum.

nec dolo, sed vi spoliat, vel sauciat, vel occidit. Atque eiusmodi calamitas apte incursus, & dæmonium meridianum appellatur. Incursus quidem, quoniam hostis posterior non expectat, vt ad se inimicus veniat, sed ipse prior incurrit & magno impetu in aduersarium ruit. Dęmonium vero meridianum propterea dicitur, quod aduersarius sit valens & audax, nullumque timeat, & in media luce apertissime grassetur. Atque hęc de primo, & litterali sensu dicta sint. Venio nunc ad sensum alium altiorem, nobisque omnibus vtiliorem.

Sensus mysticus vers. 5.

Quatuor sunt genera tentationum, quibus, dum hic viuimus, pene semper exercęmur. Siquidem alię sunt occultæ, alię manifestæ: & rursum tam istæ quam illæ, partim repentinæ & leues, partim graues & importunæ. Tentatio occulta, sed leuis, ipsa est timor nocturnus: occulta, sed grauis, negotium ambulans in tenebris: aperta & leuis sagitta volans in die: aperta & grauis, dæmonium meridianum. Sed luce exemplorum illustranda sint hæc, quæ breuiter proposita, nec tam explicata, quam enumerata sunt. Tentatio igitur occulta, sed leuis illa est, quæ specie alicuius boni hominem fallit, sed ita tamen, vt mox ad primam lucem veritatis euanescat. Cogitat aliquis perceptionem corporis Domini non semper differre vsq; ad Pascha, sed mẽsib. singulis, vel decimoquinto quoque die, aut etiam octauo cœlestem illam mensam frequentare: sed protinus tẽtator accedit personatus pietate & melius inquit erit more consueto solum in Paschate diuina sacramenta percipere. Sic enim & auidius atque ardentius sumes, & plus temporis ad animum præparandum habebis. Occulta tentatio est, & timor nocturnus, qui enim propterea timet, plane timet, vbi non est timor. Sume igitur clypeum veritatis: dic tentatori, non est ita vt loqueris. Nam cibus ille diuinus non fastidium, sed desiderium gignit: similisque est sali, & sitim atque esuriem secum adfert: quo magis cõeditur, eo magis desideratur. *Qui edunt me*, ait sapientia, *adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.* Quod vero ad præparationem attinet, si tantam habere nitor, quantã sacramenti ipsius maiestas postularet, frustra laboro, nam in Paschate quidem nec illam habebo: si vero quantam ab infirmitate mea Deus requirit paucæ horæ sufficiunt. Deinde vsus, an non aperte docet, nullos magis imparatos ad sacramentum accedere, quam eos qui totum annum ad se præparandos habere volunt? Nec enim annum totum in peccatis purgandis, sed in perpetrandis, cumulandis, augendis consumunt: & cum toti sordibus vsque ad verticem pleni fuerint, tum in Sabbatho Sancto, vel ipso die Paschatis horulam vnam sufficere volunt, tam ad sordes confessione expiandas quam ad tremenda mysteria capienda. Similis tentatio est, cum Diabolus in corde tuo dicit, Quid opus est tanto labore confessionem peccatorum facere? nam paulo post peccabis iterum, & quid tunc proderit prior confessio? Nonne igitur satius esset iucunde viuere dum licet, & postea ætate ingrauescente, cum de mundo recedendum erit, omnia simul peccata vna cõfessione delere? Sed cito responde, quid si repente improuisa atq; inopinata mors adueniat, & prius animam de corpore meo eiiciat, quam ego de pœnitẽtia cogitare cœperim, an non certo certius me gehenna suscipiet perpetuo cruciandum? Deinde si confiteri non debeo, quoniam iterum fortasse peccabo, maiori certe ratione comedere non debeo nam iterũ esuriam: bibere non debeo, nam iterum sitiam: vngues præcidere non debeo, nam iterum crescent: capillum tondere non debeo, nam iterum exorietur: manus & vestes lauare non debeo, nam iterum sordescent. Quod si filii huiusseculi istis ratiunculis nihil mouentur, nec propterea cibum & potum, & balnea & reliquam corporis curam omittunt: quanto magis filii lucis timere non debent a timore nocturno, nec specie boni à tentationibus decipi?

Quatuor genera tentationum.

Tentatio occulta, sed leuis.

Eccl. 24.

Tentatio occulta & grauis.

Porro tentatio occulta, sed grauis & periculosa esset, si homini pauperi, & multos liberos habenti forte occasio sese offerret marsupium nummis aureis plenum diuiti alicui clanculum ac tuto eripiendi, & simul intus in animo eius ita diabolus loqueretur quis nouit an Deus miseratus inopiam tuã, & diuitem istum castigare volens, hanc tibi

tibi tam preclaram occasionem obtulerit? Certe tibi sæpe erepta sunt bona tua. Quid igitur peccabis, si auro isto tua damna redemeris? præsertim cum Deus omnia communia esse initio voluerit, & tamen diues iste superuacaneis abundet, tu necessariis indigeas. Magna sane tentatio & vere negotium ambulans in tenebris, quo tartareus negotiator infinitas animas quotidie capit. Sed ei soli tamen nocebit, qui non habitat in adiutorio Altissimi, & veritatis clypeum abiecerit. Nam qui serio cogitat, quod fures & rapaces regnum Dei non possidebunt, quod *facile est in oculis Dei subito honestare pauperem*, quod *nullus sperauit in Domino & confusus est*, quod Pater noster cœlestis scit, quia his omnibus indigemus, & qui totam hæreditatem nobis daturus est, etiam ista minima non negaret, si ad animæ salutem expedire cognosceret, is facile tentationem vincit, & non de furto, sed de patientia cogitat.

1. Cor. 6. Eccl. 11. Eccl. 2. Matth. 6. Luc. 12.

Tentatio leuis & aperta.

Iam vero tentatio leuis & aperta illa est, quæ nudum & apertum malum suadet, sed tanta celeritate, vt prius homo se vulneratum videat, quam aduertere possit, vnde ad se malum illud penetrauerit. Quocirca istiusmodi tentatio sagittæ, volanti per diem aptissime comparatur. Sagittæ siquidem quamuis non tegantur, sicut hami & laquei, neque tempore nocturno, sed diurno iactentur, tamen celeritate nocent. Prius enim vulnus sagita sentitur, quam sagitta ipsa conspici possit. Talia sunt, cum forte tibi per plateas ingredienti occurrit aliquis te ditior, vel doctior, & subito pungeris sagitta inuidentiæ. Occurrit inimicus, & mox vindictæ atq; odii stimulis incitaris: occurrit speciosa aliqua mulier, & statim amoris iaculo vulneraris.

Tentatio grauis & aperta.

Sed eadem hæc tentatio grauis & molesta efficietur, & dæmonium meridianum appellari poterit, si quis ad nudum atque apertum malum tanta vi tantoque impetu impellatur, vt nisi singulari Dei præsidio, maximoque suo labore non resistat: quales tentationes maximis bellatoribus suis De⁹ non raro permisit, vt inde videlicet gloriosius triumpharent. Talis erat illa atrocissimæ persecutionis tentatio, qua crudelissimi Ecclesiæ persecutores, cum viderent votum esse Christianis pro Christo mori non eos sinebant statim occidi, sed cruciatibus variis tam diu torqueri sanctos martyres iubebant, donec vel Christum negarent, vel horrendo spectaculo in suppliciis vitam finirent. Ita confessor Theodorus, Ruffino Authore; temporibus Iuliani apostatæ ab hora prima vsque ad decimam, tanta crudelitate, totque mutatis carnificibus tortus est, vt simile factum nulla ætas meminerit. Ita illustrissimus martyr Cassianus vt Prudentius tradit, à puerulis, quos docuerat, iussu Tyrannorum pro Christi fide stilis, cultrisque pennariis minutissimis vulneribus, longissima acerbissimaque morte interemptus est. Ita celeberrimus ille Marcus Arethusius, vt Gregorius Theologus oratione prima in Iulianum scribit, post innumera, immanissima, crudelissimaque superata supplicia, tandem melle perunctus in ardentissimo sole apum, & vesparum morsibus interiit. Quid remedia, Auditores optimi, aduersus tam acrem tribulationem, in quam nos etiam hoc tempore facile incidere possemus? Fiducia in Deum, & clypeus veritatis. Nam, vt S. Augustinus in hunc ipsum locum annotauit, illi duntaxat in persecutionib. à dæmonio meridiano vincebantur, qui de se præsumebant, qui in suis viribus confidebant, qui in altissimi adiutorio non habitabant. Itaq; primum spes tota ac fiducia collocetur in Deũ, qui etiã per infirmos, & debiles, non solum fortiter pugnare, sed etiam vincere & triumphare sæpe numero solet. Deinde clypeo veritatis miles Christi diligenter instruatur, cogitet sæpe ac serio Beatos esse mortuos, qui in Domino moriuntur: fortunatam mortem, quæ naturæ debita, pro Deo potissimum redditur: & non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ nos manet in cœlo, nec ad futuras pœnas, quæ manent impios in gehenna. Has enim cogitationes (vt verbis vtar Diu. Cypriani in exhortatione martyrii in fine) quæ persecutio potest vincere? quæ possunt tormenta superare? Durat fortis & stabilis religiosis meditationibus fundata mens: aduersus omnes diaboli ter-

Ruff. li. 10. Hist. c. 36.

Greg. Naz. Orat. 1. in Iulian.

August. in Psal. 90.

Apoc. 3.

Rom. 1.

Cypr. in exhortat. ad martyr.

terrores & minas mundi, animus immobilis perstat, quem futurorum fides certa & solida corroborat. Clauduntur oculi in persecutionibus terræ, sed patet cœlum. Minatur Antichristus, sed Dominus Christus tuetur. Mors infertur, sed immortalitas sequitur. Occiso mundus eripitur, sed restituto paradisus exhibetur. Vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas & securitas exire hinc lætum, exire inter pressuras & angustias gloriosum! claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus, & aperire eosdem statim, vt Deus videatur & Christus? Tam velociter migrandi quanta felicitas, vt terris repente subtraharis, & in regnis cœlestibus reponaris? Hæc oportet mente contemplari: & cogitatione, hæc die ac nocte meditari, si talem persecutionis dies Christi militem inuenerit. Vinci non potest virtus ad præmium prompta: vel si accersitio ante præuenerit sine præmio non erit fides, quæ ad martyrium præparat: sine damno temporis merces Deo iudice redditur: in persecutione militia, in pace conscientia coronatur.

Sed enim Auditores dæmonium istud meridianum, si passionis igne Christianum militem expugnare non potest, non quiescit propterea, sed ardore libidinis eum aggreditur. Talis illa tentatio carnis fuit, quæ B. Benedictum aliquando coegit nudum se in acutissimis spinis longo tempore volutare: Talis illa flamma libidinis in pectore S. Francisci diaboli arte succensa, quam vir Sanctus, vt restingueret, nudum se tempore frigidissimo in altissimis niuibus immergebat. Talis denique vt cætera prætermittam, illa tempestas cogitationũ quam S. Hieronymus ad Eustochium scribens in eremo se pertulisse his verbis testatur, *Pallebant*, inquit, *ora ieiuniis, & mens desideriis æstuabat in frigido corpore & ante hominem suum iam carne præmortua sola libidinum incendia bulliebant. Itaq; omni auxilio destitutus ad Iesu iacebam pedes, irrigabam lachrymis, crine tegebam, & repugnantem carnẽ hebdomadarum inedia subiugabam: memini me clamantem diem crebro iunxisse cum nocte, nec prius à pectoris cessasse verberibus, quam rediret Domino imperante tranquillitas.* Hæc si facerent nostri sæculi homines, non tam facile dicerent, castos se esse non posse. Quid enim mirum, si casti esse non possunt, qui ieiunium & orationem arma castitatis oderunt? Qui non solum occasiones & pericula non fugiunt, sed ea etiam diligenter quærunt? Qui oculos defigunt in omnes fœminas quas vident, qui nihil magis cupiunt, quam conuiuiis & potationibus interesse, qui magnam artem esse ducunt scire agere cum mulierculis? Qui hoc sacro tempore, quod pudor est dicere, ad Caluariæ montem ad memoriam nostræ redemptionis profecturi non sunt, nisi vt mulierculas comitentur? Atque ego tamen serio illos admoneo, nunquam eos castos futuros, etiamsi millies peccata sua confiteantur, nisi sobrietatem prius addiscant, & fœminarum conspectum, colloquium, consuetudinem fugiant. Si vero casti non erunt, neque vnquam beati & felices erunt. Scimus enim quia *fornicarii & immundi regnum Dei non possidebunt.*

Grauis tẽtatio libidinis.

Hier. ep. ad Eustoch.

Rom. 8.

PARS SECVNDA.

Attulimus expositiones duas, vt obscurum hunc psalmi locum pro virib. illustraremus: addemus nunc tertiam quam duabus primis non minus veram, nec certe minus vtilem futuram esse non dubitamus. Quatuor tentationes sunt, quæ gradatim & ex ordine Christi militem adoriuntur. Prima eaque, vt mihi videtur, quidem difficior illos aggreditur, qui vitam & mores serio mutare, & seculi pompis delitiisque relictis ad crucis vexillum euolare desiderant. Istos enim initio conuersionis, vt plurimum occupat timor nocturnus hoc est, metus quidam atque horror laborum, difficultatum, angustiarum, quas in via Domini esse sibi persuaserunt. Et quanquam ægrotorum more medicamentum virtutis vtile & salutare esse non ignorant, tamen propterea ab eo vehementer abhorrent, quod omni felle amarius illis esse videatur. Tentatio ista prima, merito timor nocturnus appellatur timor: quoniam non labores, sed timor laborum hominem af-

Timere difficultatẽ virtutis ti-

 fligit

Timor nocturnus est. fligit: nocturnus autem, tum quod aduersitas nocte significetur, sicut prosperitas die: tum etiam quod iste metus ex ignorantiæ tenebris totus nascatur: Quare si luce veritatis tenebræ dissipentur, etiam timor nocturnus subito euanescet. Quid igitur est, quod decipit Christi tyrones? Quid eos à Christi militia absterret? Qua ignorantia laborant? Nimirum, Auditores, in eo decipiuntur, quod oculos tantum coniiciunt in externos labores, quos homines Sanctos tolerare vident: nihil vero cogitant de magnis illis adiumentis ac præsidiis, quæ Deus nobis præparauit. Itaque tale quiddam patiuntur, quale patiebatur olim minister Elisei, qui cum videret domum Domini sui ab exercitu hostium esse circumdatam, & agmina Angelorum, qui Eliseum defendebant, non videret, actum esse putabat de Domino suo, vehementissimeque timebat vbi nulla prorsus erat causa timendi. Ita isti noui milites idcirco solum de virtute adipiscenda desperant, quoniam difficultatem virtutis cogitant, adiumenta diuina non cogitant. Sed quæso te quicunque es, qui virtutis viam adeo difficilem & laboriosam esse conquereris, & times à timore nocturno, cur Dei filius venit in terras? cur sanguinem suum fudit? cur Sacramenta instituit? cur Spiritum Sanctum misit? nonne vt salutis viam facilem & expeditam nobis efficeret? Et cur legem suam, Euangelium, gratiam, libertatem, iugum suaue, & onus leue appellari voluit? Nonne vt tibi his nominibus persuaderet, Isaiæ vaticinium nunc esse completum, quo tanto ante prædictum est, *Erunt praua in directa & aspera in vias planas?* Si per Ezechielem Dominus tale nobis auxilium pollicetur, vt dicat, *Auferam à vobis cor lapideum & dabo cor carneum: & Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam, vt ambuletis in præceptis meis,* quid est, quod metuamus? Num times ne Deus facere non possit, quod promittit? Si Deus per Isaiam dicit, *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ: current, & non laborabunt: volabunt & non deficient:* quid quæso respondere possumus? An Deus fortasse mentitur, qui est ipsa prima & sempiterna veritas? Sed omitto adiumenta cętera, Sacramenta, Scripturas, orationem, sacras meditationes, cœlestes consolationes, aliaque permulta quæ hominem iustum per viam mandatorum Dei tanquam per amænum pratum iucundissime currere faciunt. Verus amor, quem Deus petentibus & quærentibus non negat, nonne sufficit, vt omnia grauia reddat leuia, amara dulcia, laboriosa iucunda? Vnam habeas charitatem, & nihil tibi difficile esse videbitur. Vere enim dixit Augustinus sermone nono de verbis Domini, *Omnia sæua & immania prorsus facilia & prope nulla efficit amor.* Quos æstus, quæ frigora, quæ pericula ab equis, à fossis, à præcipitiis, à fluminibus, à feris perferunt venatores, piscatores, aucupes? At nũ propterea dicendi sunt laborare? Minime vero. Nam animi gratia, & delectationis id faciunt. Et tamen ei, qui venationes non amat, continuus ille discursus summus labor esse videretur. Quis facit, vt parentes laborem non sentiant, quem in liberis suis alendis, educandis, instruendis ferunt? nonne amor? Quis facit, vt aues animantia muta pro pullis suis tantis laboribus consumantur, nidos luto ædificent, aut virgultis & frondibus construant, ciborum expertes incumbent ouis, tum pulluis iam natis ex remotis regionibus cibos conuehant, & totos dies in huiusmodi discursatione consumant? Nonne amor? Quis Paulum, Ignatium, Laurentium, tot alios fortissimos, illustrissimosque martyres lætari & gaudere in passionibus faciebat? Nonne amor? Quis tam multos Sanctos Patres ita affecit, vt sponte sua se diuitiis omnibus spoliarent, perpetuam continentiam Deo vouerent, vigiliis, ieiuniis, orationi vacarent, ciliciis se affligerent, martyrii desiderio pene languerent? nonne amor? Certe Beatus Franciscus non semel ad Barbaros nauigauit, vt martyrium quæreret. Quis vero credat ei penuriam, vel nuditatem laboriosam esse potuisse, qui tanto ardore martyrium sitiebat? Iam igitur qui martyribus dedit, vt gladios, bestias, cruces, ignes sartagines, cum

Margin notes: *4. Reg. 6.* — *Via virtutum facilis.* — *Isai. 40.* — *Ezech. 11.* — *Isai. 40.* — *Amor omnia facilia reddit.* — *Aug. ser. 9. de verb. Domini.*

cum delectatione & voluptate perferrent, quique tot sanctis Patribus dedit, vt præter iugum legis Domini, tam graues sarcinas consiliorum ieiuniorum, vigiliarum, summa felicitate paterentur, tibi saltem non dabit, vt iugum suaue, & onus leue mandatorum Dei alacriter feras? Valde igitur erras, & times, vbi non est timor, quicunque viam Domini tanquam difficilem atq; arduam fugis.

Labor in via virtutis non est fugiendus. Sed quando etiam in via Dei laborandum esset, qua fronte istos labores recusare posses, si parumper cogitares quale præmium iustis hominibus sit præparatum: quales pœnæ maneant impios in gehenna, quāta Deo pro tantis & tam multis beneficiis debeas, quanta denique pro salute corporis quotidie facias: nam beata illa & sempiterna requies nonne laboribus maximis & sempiternis digna esset? Si immanissimis bellis atteritur miles, pluribus fortasse annis in laboribus inquietus, quam in otio quieturus, quid Christi militem tolerare par est, cui otium beatum, & sempiternum præparatur? Qui vero sulphureos gehennæ ardores assidua cogitatione reuoluet, labores huius vitæ nonne delitias putabit? Quid quæso ageret diues ille purpuratus, si ad homines redire posset, & facultas ei concederetur tormenta illa, quæ iam nouit, laboribus huius vitæ redimendi? At idem certe tibi faciendum est. Nam si improbus fueris, idem te locus recipiet, & desiderio eodem frustra quidem, sed tamen flagrabis. Deinde si Deus tibi corpus & animam dedit, si te peccantem, tam benigne tolerauit, si tam diu ad pœnitentiam expectauit, si tibi quamuis inimico solem suum, & pluuias non negauit, si filium suum pro te pati, & mori voluit, magnum ne tibi esse videtur, si in obsequium eius nōnihil labores? Denique si corpus istud vermium escam paulo post futurum, tam diligenter, tam libenter, tam ex animo curas, si secari atque vruri te pateris, vt corporis mortem non euadas sed differas, nonne æquum etiam esset, vt pro ęterna animæ salute modicum aliquid patereris?

Quid si his omnibus addamus viam peccatorum, suis etiam difficultatibus & laboribus non carere, vel potius magis laborare impios, vt ad inferos cito perueniant, quam iusti laborent, vt vitam adipiscantur æternam? Nam via, quę ducit ad vitam, via est humilitatis. *Via peccatorum laboriosa.* Quid vero facilius esse potest, quam descendere? Neque solum facilis, sed etiam tuta & tranquilla est humilitatis via. Quis enim inuideat, quis insidias struat, quis nocere quærat ei, qui nihil quærit eorum, quæ mundus amat, & omnia illa relinquit, propter quæ seculi homines altercantur, tumultuantur, contendunt? At vero itinera superborum, ambitiosorum, auarorum, voluptuariorum, itinera sunt ardua, laboriosa, difficilia, insidiis & periculis plena, vix pedem in ea via posueris, & statim exurget ex aduerso, qui se tibi opponat, qui litem instituat, qui dolo vel vi transitum intercludat. Itaque omnes improbi laborant, & tandem per gehennam vnam ad gehennam alteram perueniunt, vbi frustra suum agnoscunt errorem, ac dicunt, *Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis: ambulauimus vias difficiles, & Sol iustitiæ non luxit nobis.* Sap. 5. Sed fortasse nihil te ista mouent, & Apostolum Thomam imitatus adduci non potes vt credas, nisi rem ipsam manibus tangas. Inducam igitur hic aliquem, qui vtramque viam ambulauerit, qui multis annis in vitiis & sceleribus vixerit: & multos itidem annos vita & virtutibus floruerit, atque ab eo quæremus, quid ei de istis itineribus videatur, & an molestiam ac difficultatem illam in via virtutis inuenerit, quam se inuenturum suspicabatur, & quam tantopere metuebat. Iste enim optimus iudex nostræ controuersiæ esse poterit, eique fidem non adhibere aperta insania erit, non minus quam si quis inter Louanium & Coloniam mare Oceanum interiacere arbitraretur, atque idcirco proficisci eo non auderet, neque fidem adhibere vellet iis, qui quotidie inde huc veniunt & toto illo itinere nusquam se mare vidisse testantur. Multos eiusmodi testes proferre possemus: sed vnus Augustinus Latinorum Doctor excellentissimus, qui annos fere triginta viam peccatorum ambulauit, ac de-

inde annos supra quadraginta viam legis Domini incredibili feruore cucurrit, nobis abunde sufficiet. Is igitur in libro Confessionum octauo, capite vndecimo de seipso ita scribit, *Punctum, inquit, temporis, quo aliud futurus eram quanto propius admouebatur, tanto ampliorem incutiebat horrorem: retinebant me nugæ nugarum & vanitates vanitatum, antiquæ amicæ meæ & succutiebant vestem meam carneam, & submurmurabant: Dimittis ne nos? Et à momento isto nō erimus tecum vltra in æternum? Et à momento isto non tibi licebit hoc & illud vltra in æternū?* His & similibus verbis ingenue vir sanctus confitetur vehementer se ante conuersionē à timore nocturno timuisse. Sed audi, quid statim in initio libri sequentis dicat, vbi vestigium in via Domini figere cœpit, *Domine*, inquit, *ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiā laudis: laudet te cor meum, & lingua mea & omnia ossa mea dicant, Domine quis similis tibi? Quam suaue mihi subito factum est carere suauitatibus nugarum? Et quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Eiiciebat enim eas à me vera tua & summa suauitas: eiiciebas & intrabas pro eis, omni voluptate dulcior, omni luce clarior omni honore sublimior. Iam liber erat animus meus à curis mordacibus ambiendi & acquirendi, & volutandi, & scalpendi scabium libidinum, & garriebam tibi claritati meæ diuitiis meis, & saluti meæ Domino Deo meo.* En tibi quam luculentum testimonium sanctus Augustinus nostræ causæ dedit? Quid hic dicere potes? Si iste, qui vtrumq; iter confecit, qui diu in flagitiis vixit, qui timuit vehementer à timore nocturno, nunc errorem suum ingenue confitetur, & suauitatē sine comparatione maiorem in via Domini se reperisse testatur, quam vnquam inuenerit in itineribus peccatorum. Quid quæso iam times? Quid te captiuum adhuc retinet? Mauis per gehennam vitiorum ad gehennā suppliciorum, quam per virtutum paradisum, ad gloriæ paradisum peruenire? Quin potius magno animo opus aggredere, idem est Deus qui olim erat, æque potens, æque benignus, æque liberalis, modo tibi initio vim facere velis, & in Dei auxilio spem tuam ponas: vix ambulare in via Domini cœperis, cum tibi Deus occurret, atque ad amplexum, & osculum admittet, & omnia dulcescere tibi faciet, quæ nūc felle amariora tibi esse videntur. Quid? Si circulator aliquis, quem deceptorem & mendacem non ignoras, tibi artem aliquam polliceretur, qua ex plumbo argentum, vel aurum ex ære breui tempore posses efficere, nonne saltem tentare & experiri velles quamuis absque sumptibus & laboribus id fieri non posse constaret? At nunc Deus ipse, qui mentiri non potest, artem tibi ostendit qua teipsum cœlum ex terra, spiritum ex carne, angelum ex homine possis efficere, & propter nescio quam vmbram laboris non saltem periculum facies? Sed postremo, quoniam aliquando, siue serio, siue mature, siue in hoc seculo, siue in futuro, rē istam omnes cognoscemus, obsecro Auditores optimi vt vnusquisq; domi suæ serio apud se cogitet, quam se deceptū & cōfusum in die mortis inueniet, qui metu laborum ac difficultatū viam Domini deseruerit; cū aperte ibi videbit iter iustitiæ expeditum & planum fuisse, & solum ad veram & sempiternam felicitatem ducere potuisse. Ita igitur timor nocturnus Domino adiuuante excutiendus est. Iam tentationes cæteras, quoniam parum temporis superest, paucissimis verbis absoluemus.

Aug. l. 8. Cōfess. c. 11. — *Psal. 115.* — *Psal. 34.* — *Simile.*

Posteaquam prima ista tentatio diabolo non successit, & Christi miles timore contempto, in via Domini alacriter pergit, tum hostis callidus totus mutatus accedit, & qui antea metu laborum à bono opere deterrebat, nunc laudat operantem, & iaculo vanæ gloriæ vulnerare nititur, quem timore nocturno opprimere non potuit. Atque hæc est sagitta volans in die, nimirum in luce & feruore spiritualis prosperitatis, quando sic lucet *lux nostra coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum qui in cœlis est.* Leuiter hoc volat telū, sed non leue infligit vulnus, nisi prouide caueatur. Nam quomodo vermis latenter interius ita pomum totum corrumpit, vt solam exteriorem speciem ei relinquat: sic etiam inanis gloria totum boni operis meritum

Vana gloria est sagitta in die volans. — *Matth. 5.*

tum ita consumit & perdit, vt quamuis exterius laude atque honore dignum esse videatur, tamen vacuum & inane sit. Quam vero sit hæc sagitta periculosa, vel ex eo colligi potest, quod sæpe homines iaculo isto vulnerati multa faciunt inanis gloriæ cupiditate, quæ Dei charitate se facere arbitrantur. Ita monachus quidã, vt in quinta collatione auctor est Cassianus, dum in communi cœnobio versaretur, & ab omnibus videri poterat, integras hebdomadas sine vllo cibo summa facilitate transigebat: cum autem ad solitudinem tanquam perfectior discessisset, summo mane fame pulsari incipiebat, cui S. Macarius causam eius rei petenti ita respondit: Propterea ieiuniũ modo ferre non potes, quia nullus est in eremo testis ieiunii tui, qui te suis laudibus nutriat: in cœnobio vero digitus hominũ, & inanis gloriæ vitium te saginabat. Quare necessarium est, Auditores, in omni opere bono scutum veritatis assumere, sibique ipsi crebro dicere, *Amen dico tibi, receperunt mercedem suam.* Et, *Quid superbis terra & cinis? Quid autẽ habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi nõ acceperis.*

Cassian. collat. 5.

Matth. 5. Eccl. 10. 1. Cor. 4.

At neque hic quidem est finis. Nam vbi dæmonum Princeps, neque timorem nocturnum, neque sagittam volantem in die aliquid effecisse videt, continue cœtum infernalium Senatorum cogit, & negotium cum eis in tenebris tractat, an ciuitas, quæ vi expugnari non potuit, proditione saltem obtineri valeat. Denique ait, Vanam gloriam respuit, quoniam vana est: forte solidius aliquid affectaret, forte honores, forte diuitias, forte delicias. Itaque muneribus istiusmodi custodes portarum, id est, corporis sensus corrumpere nititur, vt ciuitatem animæ prodant. Ita quondam S. Antonio, nunc auri ingentes massas, nunc speciosas mulieres offerebant. Sed proditores suspendi, atq; occidi debent Auditores, vt ciuitas tota metu liberetur. Sensus inquam nostri mortificandi sunt. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum: si manus tua scandalizet te, abscinde eam:* Ita hæc membra habeas, quasi non habeas: sis cæcus & surdus oportet, ad ea, quæ mundus offert, nisi animam tuã perdere & diuinis præmiis carere velis.

Quid negotium perambulans in tenebris.

Matth. 5. Marc. 4.

At num hic finis tentationum est? Minime vero. Nam cum Dæmon omnes suas fraudes luce veritatis detegi, & dissipari videt, alia via Christi militem aggreditur, & mendacia sua pallio veritatis tegit, & ipse se in angelũ lucis, & lucis meridianæ transfigurat. Itaque verum & magnum aliquod bonum offert cogitationi, quod instar lucis meridianæ oculos perstringit: Sed ideo tamen offert, vt ad magnum aliquod malum inde sumpta occasione Christi militẽ pertrahat. Sic Pastores & Doctores, qui vtiliter versantur in populis ad solitudines vocat: & contra monachos atq; anachoretas, qui multum in solitudine proficiebant, ad concionandum & docendum pertrahit. Sed & illi & isti, quoniam vocati nõ à Deo, sed à diabolo sunt, nihil agunt boni: & illi tædio & mœrore in solitudine contabescunt, & isti facile à peccatoribus decipiũtur, nec tam ipsi alios conuertunt, quam ab aliis ipsi peruertuntur. Quid remedii? Non omni spiritui credere, non propriis viribus fidere, sapientiorum consiliis acquiescere, atque imprimis lumen à Deo quotidie flagitare oportet. Ita fiet, vt omni ex parte tentationibus superatis, securi ac læti ad palmam & coronam tandẽ aliquando perueniamus, quo nos perducat, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Quid incursus Dæmonij meridiani.

1. Ioan. 4.

CONCIO VII.

Super Psalmum, *Qui habitat, &c.* de versu septimo & octauo.

Adent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Lætissimũ, gratissimumque nuncium, Christiani Auditores, his verbis Prophetæ hodierna die vobis omnibus adferemus. Is enim, qui futurum ingentem belli apparatũ, & hostium atque armorum multitudinem & varietatem Dominica superiore prædixerat: idem hodie prosperũ belli euentũ nobis exponit, & sin-

& singularem atque inauditam victoriam pollicetur. Cadent, inquit, à dextris & à sinistris, tum commilitones, qui tecum pari labore, sed non pari fortuna pugnabunt; tũ sagittæ, quas partim scuto, partim gladio felicissime excipies; tum etiam hostes tui, atque ii potissimum cadent, non fugient, ne iterum fortasse redeant: neque comprehendentur viui, quoniam neque diuites sunt, vt ab eis summa aliqua pecuniarũ expectari possit, neq; probi & fideles, sed improbi & proditores, vt eos tutum non sit mancipiorũ loco domi retinere, sed cadent humi prostrati, vulnerati, occisi. Ad te autem non appropinquabit, neque timor, vt terreat, neque telum, vt feriat, neque hostis, vt capiat. Quin etiam parta victoria ad locum certaminis aliquando redibis, & cadauera occisorum vbiq; prostrata cum delectatione & voluptate considerabis. Hæc est breuis summa totius propheticæ sententiæ, quæ, vt animaduertere potuistis, tribus modis explicari potest. Nam mille & decem millia, quæ à dextris, & à sinistris cadent vel commilitones sunt, vt B. Augustinus exponit: vel tela & sagittæ, quod Euthymio magis placet: vel postremo hostes, vt Theodoretus, & Bernardus docent. Et quanquam expositionem primam magis literalem & veram esse arbitramur, tamen quia omnes illustrium auctorum sunt, atq; vtilissimam doctrinam continent, omnes breuiter persequemur.

Triplex expositio dictæ sententiæ.

Initio igitur sanctus Propheta lætitiæ magnitudinem, qua in hac victoria perfruemur, à magnitudine periculorũ ostendit. Nam cum hostes, tam multos commilitonum nostrorum prosternent, vt mille à sinistris, & decem millia à dextris misere cadere videamus, nos tamen in tanta strage sociorum tuti, liberiq; erimus. Pariter quidem oppugnabimur, sed non pariter concidemus. Ad nos autem non appropinquabit, nimirum timor nocturnus, sagitta volans in die, negotium ambulans in tenebris, incursus & dæmoniũ meridianum. Ista siquidem omnia mala clypeus veritatis facile propulsabit. Quod vero dicitur mille & decem millia, non ita accipiendum est, quasi certus aliquis numerus designetur, id enim solum diuinus Propheta significare voluit plurimos futuros qui à sinistris cadent, sed multo plures qui à dextris: quo genere locutionis illud etiam in primo libro Regum scriptum legimus, *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia.* *1. Reg. 18.*

Prima.

Sed quæret aliquis fortasse, quæ causa est, cur plures à dextris, quam à sinistris cadent? Quæ est ista tam periculosa dextra? Facilis & expedita responsio est. Dextera tempus est prosperitatis, opum, honorum, delitiarum: sinistra tempus aduersitatis, inopiæ, ignominiæ, miseriæ. Vtroque tempore homines impugnantur, vtroq; etiam tempore plurimi vincuntur & cadunt: Sed longe & sine comparatione maior fit strages tempore prosperitatis, quam aduersitatis: multo siquidem facilius dolor, quam voluptas superatur: & multi blanditiis illecti in flagitia corruerunt, qui fortiter suppliciis ante restiterant. Intellexit hoc dæmon, atque idcirco, vt sanctus Hieronymus in vita Pauli primi Eremitæ scribit, cum videret sanctos martyres suppliciis necari posse, superari non posse, id persecutoribus persuasit, vt quos tormentis vincere non valerent, eos voluptatibus & delitiis oppugnarent. Itaque adolescentem quendam cruciatibus variis frustra longo tempore tentatum, in amœnissimos hortulos Tyrannus præcepit abduci, ibiq; inter lilia candentia, & rubentes rosas, cum iuxta leui murmure serperet riuus, & molli sibilo arborum folia ventus perstringeret, super extructum plumis lectum resupinari, & ne se inde posset excutere, blandis ex serico nexibus irretitum relinqui iussit, quo cum recedentibus cunctis meretrix speciosa venisset, cœpit delicatis stringere colla cõplexibus, & quod dictu quoque nefas est, virilia manibus attrectare, vt corpore in libidinem concitato, victrix se impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi & quo se verteret, nesciebat, quem tormenta non vicerant, superabat voluptas, tandem cœlitus inspiratus, præcisam morsu linguã in osculantis se faciem expuit, ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superauit. Sanctos Patres, qui deserta & solitudines incolebant, nunc dæmon terrori-

Prosperitate plures quam aduersitate superãtur.

Hieron. in vita S. Pauli Heremitæ.

toribus & verberibus affligendo, nunc voluptatum illecebras, vel cogitationi vel oculis ingerendo ex eremo fugare, atque ad mundum reuocare totis viribus conabatur. Sed minis & terroribus, ne vnum quidem vnquam de eremo fugauit: carnis vero illecebris non paucos ad mundum, quem reliquerant, reuocauit. Sanctus Dauid cum adhuc priuatus & pauper, atmaq; Saulis fugiens, in montibus delitesceret, tam eximia virtute excellebat, vt non semel hosti ac persecutori pepercerit: postea vero quam ad regnum peruenit, & otium atque occasionem nactus est, simul adulterium atque homicidium perpetrauit. Et quæ causa fuit iniquitatis Sodomæ? Saturitas, panis abundantia, & otium ipsius & filiarum eius, inquit Propheta Ezechiel. Nam abundantia saturitatem, saturitas otium parit. *Multam* vero *malitiam docuit otiositas*, inquit Ecclesiasticus. Et contra, mala quę hic nos premunt ad Deum ire cōpellunt. Deniq; Iudæis adeo noxia prosperitas, adeo salutaris aduersitas erat, vt Dauid precetur, & dicat, *Imple facies eorū ignominia & quærent nomen tuum Domine*: & *Cum occideret eos, quærebant eum, &c.* Itaque non sine causa Dominus clamat in Euangelio, *Beati pauperes: Beati qui lugent. Væ vobis qui ridetis. Væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram* in hoc seculo, quandoquidem mille quidem à sinistris, id est, in aduersitate propter impatientiam cadunt: sed decem millia à dextris, hoc est, in prosperitate multo plures propter innumeras peccandi occasiones pereunt.

2. Reg. 11.

Ezech. 16.

Psal. 82.
Psal. 77.

Matth. 5.
Luc. 6.

Sed si hæc ita se habent, quid est quod tam pauci statum securiorem amant? Cur plerique omnes afflictionem fugiunt, prosperitatem quærunt? Cur etiam in tanta commilitonum strage, tam parum timemus, si ex vndecim millibus vix vnus euadat? Certe in loco periculoso versamur, neque tempus videtur esse dormiendi. Quid? Si diuinitus modo nobis significaretur, ex hoc nostro numero vnum post mediam horam moriturum, atque ad inferos sine vllo remedio descensurum, quis nostrum præ anxietate & metu non palleret, sudaret, trepidaret? At nunc Spiritus veritatis, oraculum diuinum, aperte & sine ambagibus dicit, non vnum ex multis certo moriturum; sed ex multis millibus vix vnū euasurum, & tamen quasi ad nos ista non pertinerent, nihil penitus mouemur. Videbat hæc magna pericula Dominus, quæ nos videre & cogitare non volumus: & propterea tam sæpe, tam serio, tam ex animo nos monebat, *Vigilate, vigilate.*

Matt. 24. & 5.
Marc. 13.
Luc. 12.

Sed nunc ad secundam expositionem veniamus, secundum quam mille & decem millia, quæ cadent, non commilitones, sed tela & sagittas intelligere debemus, de quibus etiam id quod sequitur accipiendum est, *Ad te autem non appropinquabit*, nimirum tela & sagittæ ad hominem iustum & clypeo veritatis munitum non appropinquabunt. Quamuis enim codices latini, qui habent, non appropinquabit numero singulari, & cadent numero multitudinis, admittere non videantur, vt eadem esse intelligamus, quæ humi cadent, & quæ ad iustum non appropinquabunt: tamen ex codicibus Græcis, qui habent, cadet numero singulari istum esse huius loci sensum intelligimus, cadet à latere tuo quasi pluuia quædam mille sagittarum, & à dextris tuis tanquam imber decem millium telorum, ad te autem non appropinquabit, neq; pluuia illa sagittarum, neq; imber multo densior telorum. Tum vero cadere sagittæ, & non appropinquare dicuntur, cum diabolicæ tentationes fine suo frustrantur, nihilq; detrimenti Christi militibus adferunt. Veram autem esse propheticam hanc promissionē, bene diabolus nouit, si verum confiteri vellet aut posset: quippe qui aduersus Iob, aduersus Tobiam, aduersus Paulum, Antonium, Hilarionem, aliosq; nonnullos magnos bellatores Dei omnes suas machinas adhibuit, omnes artes expertus est, omnia tela & iacula contorsit, & ne semel quidem aliquid profecit.

Altera expositio.

Restat expositio extrema, secundum quam mille hostium cohortem à sinistris, & legionem decē millium à dextris intelligimus esse casuram, ad hominem iustum minime propinquaturam. Homo iustus, Auditores, semper cū impiis & peccatoribus bellum gerit, quos tamen ita vincere & truci-

Expositio tertia.

trucidare studet, vt eos mundo & sceleribus mori faciat: & quoniam dextera gladium tenet, quod est verbum Dei, quo pungit ac ferit corda peccatorum: sinistra vero clypeum fidei, & patientiæ, quo non solum ictus aduersariorum excipit, sed etiam eos quandoq; percutit, & prosternit: propterea quidam à dextris cadere dicũtur, & quidam à sinistris. Quia vero plurimos quidem sancti homines exemplo & patientia sua conuertunt, sed multo plures verbo prædicationis, idcirco *cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem*, inquit, *non appropinquabit*: tu conuertes eos, sed ab eis tu minime peruerteris. Vtinam aliquos hoc tempore tales milites haberemus, videremus profecto pulcherrima spectacula. Quid quæso erat olim cernere sanctos Apostolos milites veteranos, exercitatos, doctos à Deo? Quale spectaculum videre Petrum in die Pentecostes vna excursione, vno impetu tria millia hostium prosternere? *Act. 2.* O si vidissemus Paulum semel inter tot aduersarios modo gladium vibrantem, modo clypeum obiicientem; nũc hos, nunc illos trucidantem: nihil sane dubito, quin nullum cum eo Cæsarem, aut Rolandum comparassemus. Nemo enim tam multos vnquã interfecit gladio, quot ille sceleribus mori fecit verbo Dei. Siquidem ab Ierusalem vsque ad Illyricum, quocunque ibat, vbique strages felicissimas agebat. *Rom. 15.* Beati sane qui ita vincuntur & cadunt; sed beatior multo, qui vt bonus Christi miles in hoc bello ita se gerit, vt à latere eius cadant mille, à dextris vero decem millia. Sed roget forsitan aliquis, si tum hostes trucidare dicimur, cum eos de peccatoribus iustos efficimus, quid de obstinatis dæmonibus & hominibus dicemus? An ab eis vinci possumus? & eos vincere non possumus? Imo vero, Auditores, modo velimus, modo strenue dimicemus, de istis etiam cadent à latere nostro mille, à dextris vero decem millia.

Quæ à dextris, & quæ à sinistris. Sed multum refert in hoc genere belli recte intelligere, quid sit in dextra, & quid in sinistra. Quid igitur dextera est? Bonum æternum. Quid sinistra? Bonum temporale. Perpendite quæso diligenter, quæ dicturus sum, duo genera bonorum duabus manibus tenemus. Dextera bonum æternum, salutem animæ, regnum cœlorum, Deum ipsum summum & infinitum bonum: hæc manu dextera tenemus quicunq; Christiani Catholici sumus: hæc tenemus, nõdum, quidem re, sed firma & solida spe. Sinistra vero quid? Bona fragilia & caduca, domos, agros, pecunias, res cæteras: hæc est duplex illa benedictio in rore cœli, & in pinguedine terræ, quam sancti Patriarchæ posteris suis à Domino precabantur. Duobus his generibus bonorum duo genera hostium insidiantur: bonis æternis, quæ in dextera nostra sunt, dæmones; bonis temporalibus, quæ sunt in sinistra, homines mali: quamuis enim & dæmones non raro temporalia nobis incõmoda, vel conantur inferre, vel gratulãtur inferri, & homines improbi frequenter ea nobis suadeant, vnde nõ parum dextera nostra lædatur; tamen & illi omnes suos conatus ad oppugnationem dexteræ præcipue conferunt, & isti sinistræ spoliandæ potissimum incumbunt. Cum dæmon alicui suadet furtum facere, quid arbitraris præcipue in eo furto spectat, nisi vt vnus inique agendo, alter impatienter ferendo vterq; animã suam perdat? Sed cum homo homini furtũ suadet, nihil certe optare videtur præter emolumentum temporale, nisi forte in corpore humano animum non humanum, sed diabolicum inclusum gerat? Cum igitur sinistræ homines, dextræ dæmones insidientur, & multo sint dæmones plures & fortiores, quam homines, si bona temporalia cõtra fraudes & machinationes hominũ Deo protegente seruare potueris, *cadent à latere tuo mille*: si vero bona sempiterna contra dæmonum insidias, tentationes, incursum, impetumq; defenderis, tunc vero *cadent decem millia à dextris tuis*.

Quæ cum ita sint, quid graues, sapientesque Christiani agere debent, cum à duabus partibus sese oppugnari vidẽt? Plane, si sapiunt, præcipuam curam, præcipuum studium, præcipuam diligentiã & industriam ad latus dextrum custodiendũ adhibebunt. *Dextrum latus potissimum defendendũ est.* Et si pauciores milites habere se videant, quam vt lateri vtriq; defendẽdo sufficiant, more sapientum imperatorum sinistro latere

tere deserto, omnes ad latus dexterum conuenire facient. Id certe vobis & verba & exempla sanctorum ostendunt. *Cor sapientis* (inquit Salomon) *in dextra eius: cor stulti in sinistra illius.* Dominus vero. *Quærite primum*, inquit, *regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis.* Quid Apostoli, quid Martyres, quid sancti omnes fecerunt? nonne parentibus, filiis, fratribus, diuitiis, honoribus, voluptatibus, vitæ ipsi, ac toti denique sinistro lateri nuncium remiserunt, vt latus dextrum in tuto collocarent? Quid? Ipse Deus, nonne, vt hanc sapientiam sanctorũ probatam sibi & gratam esse doceat, nosq; omnes admoneat, non esse cum periculo dextræ sinistrum latus magni faciendum, sæpenumero dissimulat damna seruorum suorum in parte sinistra, eosq; spoliari, vexari, affligi, occidi permittit, vt defensa & custodita maneat pars dextra? *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper*, inquit S. Dauid, *quoniam à dextris est mihi, ne commouear.* Et rursum. *Tenuisti manum dexteram meam.* Et, *Dominus protectio tua super manum dextram tuam.* Ita igitur sapientes, qui paucissimi tamen rarissimiq; sunt. Homines vero stulti, quorum infinitus est numerus, ita cor, & animum, & oculum ad sinistram habent, vt de parte dextra ne cogitare quidem vnquam videantur, quæ sane cæcitas atq; stultitia nullis verbis explicari potest. Sed fingite animis existere hic aliquem, qui dextra manu gemmã pretiosam teneat, quæ multis millibus aureorũ vendi queat: sinistra vero nucẽ, vel pomum oboli vnius, vel duorum: & à dextris quidem decem viros habeat, callidos, robustos, armatos, qui vel vi, vel dolo gẽmã ei de manu extorquere summo studio laborent; à sinistris vero inermẽ, ac debilem aliquem puerum, qui nuci vel pomo insidietur: quæ esset (quæso vos) eius hominis stupiditas & stultitia prædicanda, si gẽmæ pretiosæ oblitus, vtraq; manu, totisque viribus in solo puero repellendo occuparetur, & gemmæ iacturam nihil esse duceret, modo nucem suam vel pomũ conseruaret? At nõne morbo eodem mentis parum sanæ plurimi hodie laborant, quamuis sapientes dici & haberi velint, qui pro pinguedine terræ, pro nucibus, & pomis huius mundi, quæ velint nolint breui relicturi sunt, totos dies contendere, & in omni prætorio litigare, imo & vitã periculo exponere parati inueniantur: & pro rore cœli, pro gemma illa clarissima & pretiosissima gratię Dei, qua vna regnum Dei emi potest, & cui eripiendæ integræ legiones robustissimorũ dæmonum dies ac noctes aduigilant, nihil agere dignantur? Non ieiunare, saltẽ eos dies, quos Ecclesia præcepit: non eleemosynas facere, saltem de eo quod superest. Et quã multos in hac afflicta regione inueniremus, qui cum ipsis hostes & cœlum & terram inuideant, & fidem & opes eripere moliantur, si terram, si opes, si bona temporalia seruare possent fidem perdere, & religionẽ, & animam, & Deum ipsum non multũ curarent? Quando igitur fiet in extremo iudicio formidolosa atq; horribilis illa diuisio, & oues quidem in dextro, hædi vero in sinistro latere collocabuntur: quo isti miseri sinistræ amatores, nisi ad sinistrũ latus omnes pertinebunt? Nam sinistrum elegerunt, sinistrum habebunt: sinistre etiam iudicabuntur. Quod si partem sinistrã in iudicio sortiri vehementer, vt par est, perhorrescimus, & dextrã potius nobis votis omnibus præoptamus, nunc dum licet cor nostrum in dextra constituamus, nunc eam partẽ nobis bonis operibus præscribamus, iisq; virtutum præsidiis, & munitionibus eam confirmemus, vt nullis hostium dolis, vel conatibus eam nobis eripi, neque viui, neque mortui patiamur.

Eccl. 10. Matth. 6. Luc. 12. Psalm. 15. Psal. 72. Psal. 112.

PARS SECVNDA.

VEruntamen oculis tuis considerabis & retributionem peccatorum videbis. *Ad cumulum nostræ lætitiæ post victoriam tam præclaram id accedebat, vt præliis omni ex parte finitis etiam aspectu & contemplatione cladis hostium nostrorum mentem & oculos oblectemus, & quanquam hic in terris nonnunquam accidere solet, vt homines iusti oculis considerent, & retributionem peccatorum & hostium suorum videant: nam & populus Iudaicus Pharaonis exercitum fluctibus Erithræi maris diuinitus inuolui, & enecari: & Rex Ezechias 4. Reg. 19.

castra Sennacherib breuissimo tempore ab angelo deleri: & magnus Constantinus tyrannum Maxentium in Tiberim fluuium diuina vi præcipitari vidit: tamen post diem vltimi iudicii, quando inimica destruetur mors, ac diabolus & angeli eius, & omnes filii perditionis in stagnum ignis ac sulphuris proiicientur, tunc vere cum incredibili voluptate ac lætitia oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis.

In resurrectione oculi vere nostri erunt.

Neque frustra sapientissimus Propheta non contentus dicere, oculis considerabis, addit *tuis oculis*, inquit *tuis considerabis*. Primum, vt ostendat illos ipsos oculos, qui nunc bellum & afflictionem vident, tunc pacem sempiternam & hostium miseriam visuros: illos qui nunc fletibus & persecutionibus atteruntur, tunc aduersariorum clade mirifice consolandos. Deinde *tuis*, inquit, vt intelligamus non oculos nouos esse nobis a Deo donandos, sed nostros restituendos. Si enim capillos capitis nostri Deus numerauit, & vnus ex eis non peribit; quanto maiore ratione pars corporis nobilissima & pulcherrima, qualis est oculus, integra nobis in illa restituetur? Deniq; *tuis*, inquit Propheta, quod tunc primum nostri esse incipient oculi, cum eos tuto ac libere possidebimus: nunc enim quomodo nostros appellabimus, quos nobis etiam repugnantibus sæpe curiositas aperit, sopor claudit, puluis discruciat, fumus affligit, senectus obscurat, obitus excæcat? Tunc igitur oculis tuis considerabis, quando libertatem filiorum Dei plane assecutus, non oculis modo, sed toti etiam corpori summa potestate dominaberis.

Quomodo beati de pœnis damnatorũ gaudeant.

Sed cur quæso peccatorum supplicia iusti homines videre delectabuntur? Quid enim crudelius ac inhumanius, quam pascere velle oculos alienis miseriis & delectari suppliciis miserorum? Nulla erit immanitas, Auditores, nulla crudelitas, sed sancta & honesta lætitia, quando etiam Deus, qui mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum: tamen in interitu peccatorum ridebit. *Quoniam*, inquit, *vocaui, & renuistis: extendi manus meas, & non fuit qui aspiceret, ego quoq; in interitu vestro ridebo*. Ne-

Sap. 8.

que miseria & calamitas erit, quæ tantopere beatorum oculos oblectabit: sed splendor diuinæ iustitiæ, ordo rerum longe pulcherrimus, mundi totius sapientissima dispositio, quæ non minus in cruciatibus impiorum, quam in præmiis beatorum mirabiliter elucebunt. Nam quæ modo confusa, & perturbata sunt, ibi suis locis aptissime collocabuntur. Frequenter modo culpa & pœna, & virtus & præmiũ, quæ coniuncta esse deberẽt diuisa & separata reperiuntur: nam sæpe flagella, calamitates, ærumnas extra suum locum, in ædibus videlicet iustorum nunc habitare videmus: & contra, diuitiæ, honores, prosperitas nonne crebro præter omne ius in domibus nefariorum degunt? Vt illa minora nunc omittam, quod cum improbi puniatur, sæpe fit, vt qui peccauit magis, ille puniatur minus: & cum iusti munus aliquod accipiunt, non raro accidit, vt ille plus accipiat, qui minus merebatur. Ataq; nunc adeo confusa & perturbata sunt omnia, vt mundus totus quasi chaos quoddam esse videatur. At in die vltimi iudicii, optime & sapientissime omnia componentur, nihilq; erit, quod extra suũ locum vsquam reperiatur, ibi pœna perpetuo adhærebit culpæ, ibi cum virtute felicitas nexu indissolubili cõiungetur, ibi summa & exactissima proportione singuli quique homines, singula membra, singuli sensus, singula opera sua, & propria vel præmia, vel supplicia a Deo iudice recipient. Quod igitur fulgor diuinæ iustitiæ in pœnis damnatorum ita splendeat, id est quod & sapientiam, & sapientes omnes mirifice delectabit: neque vero sola delectatio, sed multa præterea commoda, & vtilitates ex eo nascentur, quod iusti oculis suis considerabunt, & retributionem peccatorum videbunt. Primum, quod sicut impiis dolor, ita iustis lætitia: ex mutuo conspectu non modicum augebitur. Nam & illis aliquod solatii genus esset, si tormenta sua inimicos suos latere arbitrarentur, & istis incredibile gaudium erit, tam aperte videre quid euaserint. Deinde securitas perfecta iustorum erit visa retributio peccatorum. Quid enim deinceps sancti homines formidabunt, cum oculis suis viderint omnes, qui

qui se affligebant in carceres gehennæ esse conclusos, idq; claui illa diuina, quæ claudit & nemo aperit? Quam securus tibi videreris, si vnum duntaxat inimicum haberes, & illum propter aliquod eius flagitium ad carceres perpetuos damnatum tuis oculis videres? Quam liberi ab omni metu & sollicitudine, etiam noctu iter faceremus, si certo nobis constaret omnes fures, omnes latrones, omnes nebulones de tota hac prouincia esse sublatos? Talis erit & longe maior securitas beatorum, cum extra puteum inferorum nullus vnquam improbus toto orbe inuenietur. Postremo illud etiam conferet impiorum conspectus, quod pulchriores & splendidiores sanctos homines efficiet, semper enim contraria contrariis comparata seipsis maiora quodammodo esse videntur. O quanta luce fulgebit tunc virginum cōtinentia, quando cum stupris & adulteriis impurissimorum hominum conferetur! O quam pulchra & mirabilia sanctorum ieiunia tunc apparebunt, quando cum istorum conuiuiis & compotationibus comparabuntur! O quam heroica videbuntur tunc sanctorū martyrum certamina, quando cum eorum mollitie & teneritudine conspicientur, qui morsum vnius pulicis ferre non possunt! O quam ingens erit tunc lætitia sanctorum, & dolor miserorum, cum in conspectu totius mundi prædicari audiemus, ac dici, Ecce iste homo erat, & ille homo erat, iste iuuenis erat, & ille iuuenis erat, iste diues & nobilis, & ille diues & nobilis, & tamen iste perpetuo virgo fuit, ille ne vxore quidem contentus alienū thorum commaculauit. Iste ieiuniis operam dedit, ille ne à crapula quidem & ab ebrietate se abstinuit. Iste sanguinem suum pro Deo fudit, ille ne terram quidem pro Deo perdere voluit. Ita lætabitur iustus, cum viderit vindictam, & *manus suas lauabit*, hoc est pulchriores nitidioresque reddet *in sanguine peccatorū*.

Apoc. 3.

Psal. 57.

Reliquum est, Auditores optimi, vt quod sanctus Propheta nos prædicit aliquando esse facturos gratia voluptatis, nunc vtilitatis causa faciamus. Nempe in die vltimi iudicii oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis, vt inde plus gaudeas: nunc vero, si sapis oculis tuis non minus frequenter considerabis, & retributionem peccatorum videbis: vt inde videlicet plus metuas, vt vitia diligenter fugias, vt sollicite ambules cum Domino Deo tuo. Quam enim causam esse censetis, cur tam facile, tam sæpe, tam sine vlla ratione homines hodie peccent, nisi quoniam oculis suis non considerant, nec retributionem peccatorum vident? An non permulti tam sine vllo metu, tam audacter, tam libere, tam temere peccant, quam facerent, si Deum ligneum, vel lapideum se habere arbitrarentur? Quis hominum est tam audax, qui si vel debilissimo puero iniuriam facere velit, nō prius apud se cogitet, an ille quandoque, aut per se, aut per alium iniuriam vlcisci poterit? Cur igitur contra Deum omnipotentem, qui omnia videt, qui vbiq; est præsens, qui vltor est peccatorum acerrimus, in cuius manus horribile est incidere, absque vlla consideratione peccamus, nisi quia oculis nostris non consideramus, nec retributionem peccatorum videmus? Deinde si semel temere peccaremus, vt primus angelus, vt primus homo, magna res esset, sed excusationem aliquam haberemus: at quod tam crebro, quod singulis fere horis Dominum offendamus, vt facilius capilli capitis nostri, quam peccata animæ nostræ numerari possint, quæ ratio est, nisi quia oculis nostris non consideramus, nec retributionem peccatorum videmus? Sed quid postremo est, quod nos ad peccandum, hoc est, ad iacturam faciendam summi boni, & sempiternę pœnæ debitum contrahendum inuitat? Vmbra quædā honoris, pauci nummi, vna breuissima delectatio, sæpe etiam plane nihil. Multi enim reperiuntur, qui sine ira, sine causa, per iocū, ridendo blasphemant: ergone pro nihilo Deum offendis, regnum cœlorum amittis, mortem mercaris æternā? Et cur hoc, nisi quia oculis tuis non consideras, nec retributionem peccatorum vides? Quamobrē, Auditores optimi, si prophetæ monitis obtēperare, & nostræ saluti bene consultum esse velimus, baiulos illos atque operarios imitemur oportet, qui ferendis oneribus victum quærunt. Quid enim illi faciunt, cū ad onus aliquod feren-

Vtile est etiam nūc pœnas peccatorum cōsiderare.

ferendum conducuntur? Num temere & inconſiderate quiduis capiunt? Minime vero: ſed potius diligenter prius totum onus circumſpiciunt, & virium facultatem, oneris grauitatem, itineris longitudinem ſollicite metiuntur, ſæpiuſq; tentant, an pares humeros oneri ferendo ſe habere ſentiant. Ad eundem igitur modum, cum te ad peccandum, ſiue dæmones, ſiue homines, ſiue mundus, ſiue caro prouocat, oculis tuis conſidera, & retributionem peccatorum vide. Cogita tecum, an pondus illarum pœnarum tolerare poteris, cui te peccatum ſine vlla dubitatione ſubiiciet. Et ne forte, quoniam illæ nunc ab oculis tuis abſunt, teipſum decipias, eas pœnas cogita, quas hic experimur, & eis condimentum æternitatis adde. Sola n. æternitas eiuſmodi eſt, vt ſine ipſa nullum ſupplicium graue, cum ipſa nullum leue iudicari poſſit, & tamen hoc ſale pœnæ omnes damnatorum condiendæ ſunt. Cogita igitur quam crucem patereris, ſi abſq; alia pœna in hoc templo, ita vt modo ſtas, perpetuo ſtare deberes, nonne malles millies mori, quam in æternum hoc modo ſtare? Quid igitur erit non in templo ſtare, ſed in viuis atque ardentibus flammis iacere, totoq; corpore & animo ſine intermiſſione cruciari, atq; id in ęternū, & vltra, ſi aliquid vltra reperitur? Quæſo vos, qui humeri viua illa incendia tolerare poterunt? Cuius pectus illa tormentorum æternitate nō frangetur? *Quis ex vobis*, clamat Iſaias, *poterit habitare cum igne deuorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?* O Chriſtiani, ſi paruos dolores, parua incōmoda, paruas ægritudines tam diligenter cauemus, ſumptibus non parcimus, omnes medicos aduocamus, quis in re tanta rationem & conſiliū nobis eripuit, vt oculis noſtris non conſideremus, nec retributionem peccatorum videamus? Quid cogitamus, ſi periculum æternorum ſuppliciorum non cogitamus? Quid videmus, ſi hoc non videmus? Quid timemus, ſi hoc nō timemus? Quid prouidemus, ſi hoc nō prouidemus? An falſa hæc eſſe dicemus? Sed non fabulæ Poetarū, neq; Philoſophi gentiū, ſed ipſa veritas eſt, quæ nos iſta docuit? Si Deus alicui flagitioſo homini nunc diceret, En tibi optio datur, vide quid eligas, vel ab hac hora vſq; ad mortē podagra laborabis, quæ ne ad momentū quidem, neq; noctu, neq; interdiu quieſcere te patietur: vel ſi hunc morbum effugere cupis, modo monachus Carthuſianus vt fias oportet. Quid ille, ſi rationis eſt compos? num dubitabit è veſtigio ad monaſterium conuolare potius, quam toto tempore vitæ domi concluſus atq; in lecto iacens cum acerbiſſimis doloribus colluctari? Iam igitur cum gehēnæ ſupplicia multo ſint maiora, quam quiuis podagræ dolor: cum ſpatiū æternitatis infinitis partib. excedat omne tempus huius vitæ, cum id, quod Deus à nobis requirit, multo ſit minus & facilius, quā monachum Carthuſianum fieri, quid eſt, quod dubitamus? Quæ tanta ſuauitas in ſceleribus reperitur, vt tā caro pretio emi debeat? Si ſapientiam Salomonis, robur Samſonis, ſpeciem Abſolonis, diuitias Crœſi, potentiam Auguſti, annos Mathuſalē peccando tibi comparares: quid tandem omnia iſta prodeſſent, ſi poſtmodum in morte, neque corpus à vermibus, neq; animam à gehenna liberare poſſes? Itaq; non ſunt iſta, non ſunt hæc (mihi credite) quamuis magna & rara eſſe videantur, non ſunt, inquam, vllo modo digna, quæ ſempiternis doloribus comparentur. Ergo ſi oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum videbis, & nunc bene ſancteque viues, & poſtmodum beate, feliciterque morieris, quod nobis omnibus concedat, qui eſt in ſecula benedictus, Amen.

Æternitas pœnarum conſideranda.

CONCIO VIII.

Super Pſalmum, *Qui habitat, &c.* de verſu nono & decimo.

QVONIAM *tu es Domine ſpes mea: altiſſimum poſuiſti refugium tuum: Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Pſalmū nonageſimum, Auditores optimi, quem Deo auctore atq; adiutore ſuſcepimus explicandum, carmen eſſe

esse dramaticum, summoq; artificio compositum in prima nostra oratione breuiter admonuimus. Id nobis in iis verbis intelligendis, quæ hodierna die suo ordine exponenda se offerunt, magno vsui esse poterit. Nam primus ille versiculus, *Quoniam tu es Domine spes mea: altissimum posuisti refugium tuum*, totus est apertus, & facilis, & a nobis etiam expositus, cum in explicatione primi & secundi versus huius Psalmi, de vi & significatione vocabulorum, *Altissimi, Spei: & refugii*, disseruimus. Sola connexio & cōtinuatio huius sententiæ cum præcedentib, & sequentibus verbis, aliquid obscuritatis & difficultatis habet. Alloquebatur enim Propheta in verbis præcedentibus hominem iustum, atque dicebat, *Veruntamen oculis tuis considerabis & retributionem peccatorum videbis:* nūc vero mutata persona quasi nō alteri, sed sibi ipsi hactenus locut⁹ esset, statim subiungit, *Quoniā tu es Domine spes mea*. Mox autem ad priorem personam redit, & hominem iustum alloquens ait, *Altissimum posuisti refugium tuum*. Itaque non videntur vllo modo inter se hi versus posse cohærere. Illud enim, *Tu es Domine spes mea*, neque cum præcedentibus recte coniungitur, *Oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis*. Neque cum sequentibus cōnecti potest, *Altissimum posuisti refugium tuum*. Nodum istum variis modis ac rationibus dissoluere atque expedire, plurimi conati sunt. Theodoretus & alii quidam ex Græcis nullam hoc loco personæ mutationem fieri volūt, ac vt oratio tota cohæreat, sufficere, si voculam vnam duntaxat subintellligamus, videlicet *Dixisti*: vt sit sēsus, *Quoniam* dixisti, *tu es Domine spes mea*, ideo *altissimum posuisti refugium tuum* & ea de causa *non accedet ad te malum & flagellum: non appropinquabit tabernaculo tuo*.

Quomodo hic text. hæreat.

Sed quanquam non inepte, neque absurde ista dicuntur: tamen nulla videtur esse necessitas cur vocem illam subintelligamus & aliquid Prophetæ verbis addamus, cum etiam absque vlla voce, tum integer verborum sensus, tum bona cum præcedentibus, & sequentibus connexio reperiatur. Etenim, vt modo dicebamus, negari non potest: quin psalmus hic nonagesimus sit carmen dramaticum, quales comœdia, & dialogi esse solent, & qualia sunt in sacris literis Cantica Canticorum, in quibus variæ personæ inter se agunt, sine vlla scriptoris, siue auctoris interlocutione. Nam paulo inferius in hoc eodem psalmo Deus ipse introducitur ita loquens, *Quoniā in me sperauit, liberabo eum, protegam eum, quoniā cognouit nomen meum*, cum tamen in verbis pcedentibus non Deus, sed Propheta ad hominem iustum loqueretur, ac diceret, *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*. Neque hoc loco vllo modo illa vox inseri potest. *Dixisti*, vel *dixit*. Hoc igitur imprimis firmum & ratum sit, fieri hoc loco personæ mutationem: & cum dicitur, *Tu es Domine spes mea*, hominem iustum colloqui cum Deo sicut paulo ante, cum dicebatur, *Oculis tuis considerabis. &c.* cum homine iusto loquebatur. Hoc autem ita constituto, illud expediendū restat, quousque hominis iusti oratio se extēdat: quidam enim totos hos duos versus homini iusto attribuunt: *Quoniam tu es Domine spes mea, &c.* cui nos sententiæ consentire non possumus. Siquidem vocabulum illud, *altissimum*, non est, vt illi putant, adiunctum loci, sed nomen Dei.

Neque enim cum dicitur, *Altissimum posuisti refugium tuum*, sensus est, sublime atq; excelsum domicilium tibi fabricasti; sed altissimum, id est, Deum tanquam tutissimam arcem, vel portum, ad quem confugeres, accepisti. Nam & Hebræi Codices illam ipsam vocem hoc loco habent, quam initio Psalmi, vbi dicitur, *Qui habitat in adiutorio altissimi*: & Codices Græci, qui haben τὸν ὕψιςον articulo generis masculini satis aperte indicant, vocabulo *Altissimi* Deum significari Quam vero absurde dicatur Deo, Tu Deus altissimum, idest, Deum posuisti refugium tuum nemo non videt. Deinde cui dicitur, *Altissimum posuisti, refugium tuum*. Et *Non accedet ad te malum, & flagellū non appropinquabit tabernaculo*; eidem profecto dicitur, quod statim sequitur, *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis*; cum nulla fiat in his omnibus versibus personæ mutatio. At Deo dicere, *Angelis suis mādauit de te vt custodiāt te in omnib.*

Altissimus hic idem, quod Deus.

viis tuis, non solum leue & puerile est, sed etiam impium & blasphemum. Quamobrē id solum superest, vt orationē hominis iusti paucis illis verbis, *Quoniam tu es Domine spes mea*, totam contineri dicamus, eamque cum præcedentibus & sequentibus prophetæ verbis ita continuemus: Audiuit homo iustus, quam multa & magna beneficia sibi ex nomine Dei sanctus Propheta promiserit: vt quod liberabitur de laqueo venantiū, quod in vmbra alarum Dei tutus requiescet quod clypeo veritatis protegetur, quod non timebit à timore nocturno, quod cadent à latere suo mille, quod oculis suis considerabit & retributionem peccatorum videbit, propterea nunc, vt non ingratus, omnia illa cum ingenti lætitia cognoscere se confitetur, & cum debita, iustaque humilitate respondet: *Quoniam tu es Domine spes mea*, h.e. agnosco non solū beneficia, sed etiam causam & rationem beneficiorum: *non enim in arcu meo sperabo & gladius meus non saluabit me*: sed *tu Domine spes mea*: cadent fateor à latere meo mille, & decem millia à dextris meis, sed non propter robur & virtutem meam, nec propter hominum amicorum meorum præsidia; sed *quoniam tu es Domine spes mea*.

Psal. 43.

Philip. 3.

Sperent alii si velint in incerto diuitiarum, in astutia seculi, in hominum gratia, in potentia & nobilitate, ego vero propter te omnia detrimenta feci, & arbitror vt stercora, & scio, quia non confundar, quoniam tu es Domine spes mea. *Si exurgat aduersus me prælium*, si exurgant aduersum me castra, si sæuiat mundus, si diabolus fremat, si ipsa caro aduersus Spiritum concupiscat, non timebit cor meum, intrepidus dimicabo: *Quoniam tu es Domine speas mea*. Quod si denique aduersus hostes fortiter pugnauero, si præualuero, si vicero, si mihi palmam & coronam præparatam esse cognouero, non etiam inde superbiet cor meum, neque in suis viribus temere gloriabitur, *quoniam tu es Domine spes mea*. Hæc est oratio sancti viri cui mox Propheta respondet. *Altissimum posuisti refugium tuum*, tanquam si diceret, recte & sapienter facis, cum in solo Deo sperare te dicis, Sic enim non humile & abiectum terrenum ac debile domicilium tibi

Psal. 26.

fabricasti, sed altissimum posuisti refugium tuum, nempe in ipso Deo quo nihil altius, nihil fortius, nihil stabilius tibi asylum, & arcem, & profugium quæsiuisti, quo circa nihil tibi nocere potuerit, cum ne bombardæ quidem tam alte globos suos eiaculari queant.

Atque hoc est, quod sequitur, *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*: quibus verbis omnia penitus mala atque incommoda ab homine iusto semel remouit: Siquidem omne malum, aut peccatum est, aut pœna peccati. Peccatum est malum, quod sponte agimus: pœna peccati malum, quod patimur inuiti. Et quidem peccatum malum est magnum, malum simpliciter, ac de eo Propheta dicit, *Non accedet ad te malum*: pœna vero malum est paruum, nec simpliciter malum dici potest. Quo circa sanctus Dauid eiusmodi miserias non malum, sed flagellum appellauit, *Et flagellum*, ait, *non appropinquabit tabernaculo tuo*. Hæc vero ita esse facile demonstrari potest: id enim est vere & proprie, & simpliciter malum, quod hominem facit malum, quo nemo vtitur: nisi male: quod à Deo, qui est summum bonum, nullo modo proficisci potest? eiusmodi autem est, nisi peccatum?

Quomodo differant malum & flagellum.

Nam pœnas, ærumnas, calamitates, quo modo simpliciter malas appellabimus, cum nec hominem faciant malum, & plurimi eis vtantur bene, & eas Deus efficiat, & in homines mittat, qui totus est bonus? Existat aliquis pauper, obscurus, contemptus plagis & vulneribus plenus; sed tamen iustus, pius, castus, sobrius, patiēs, qualis quōdam erat Lazarus ille mendicus, cum ad fores diuitis epulonis stipem mendicaret, quid eum esse dices? Malum, an bonum? Certe bonum. At plurima patitur mala: fateor, sed illo vno caret, quod solum hominem facit malum. Contra vero? Quid eum diuitē, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, & inter tot bona solam vitam non habebat bonam: quid inquam bonum, an malum fuisse iudicabis? nonne malum? An multis bonis abundabat? Ita est. Sed eiusmodi erant illa bona, vt quamuis omnia, quæ toto or-

Solum peccatum est verum malum.

Luc. 16.

orbe reperiuntur, vni soli concrederentur, adhuc bonum illum facere non valerent: imo vero, quo magis ea bona multiplicantur, eo turpitudinem, stultitiam, & stupiditatem habentis facilius produnt. Quid enim turpius, quid stultius, quid stupidius, quam vt omnia velis habere bona præter teipsum? Bonam velis domum; bonam mẽsam, bonos liberos, bonum pallium, bonam tunicam, bonos calceos, & solam vitam, solam animam velis malam: atque ita calceos tuos præponas animæ tuæ. Itaque non immerito Ethnicus ille Philosophus cum diuitis cuiusdam ornatissimam domum ingressus forte spuere necesse haberet, postquam diu circumspexit, tandem in faciem diuitis, cum quo loquebatur, spuit: & cum ille stomachatus id acciperet, & rusticos mores philosophi reprehenderet. Ne mireris (ait philosophus) nã diu, quæ in hac domo sunt, omnia consideraui, & nihil turpe, ac sordidum, vbi spuere possem, reperi præter te. Habemus igitur, Auditores, verum malum, quod ad hominem iustum, & in Deo sperantem non accedet; nihil esse aliud quam peccatum: flagellum vero quod eius tabernaculo non proppinquabit, esse pœnas & miserias, quæ ex peccato natæ sunt.

Sed magna quæstio hic exoritur, vt prophetica ista sententia non iam explicatione, quam defensione indigere videatur. Si enim ad hominem iustum peccatum non accedet, quid est, quod Salomon clamat, *Septies cadet iustus*: Et, *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet?* Si vero flagellum iustorum tabernaculis non propinquabit, cur idem ipse sanctus Dauid in alio psalmo dicit, *Laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die: & castigatio mea in matutinis*: & in eodem loco de peccatoribus, *In labore*, inquit, *hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.*

Prou. 24. Eccl. 72. Psal. 72.

Itaque contrarium plane ei, quod Psalmus noster docet, rei veritas habere videtur, quando iusti flagellantur, impii non flagellantur. Vt igitur quæstionẽ istam explicemus, illud imprimis constituendum est, propheticam hanc promissionem ad vitam futuram præcipue pertinere. Nam quæ causa est, cur ad hominem iustum malum non accedet, & flagellum eius tabernaculo non propinquabit? Nonne illa, quoniam altissimum posuit refugium, sine tabernaculum suum? idem enim hoc loco refugium, & tabernaculum significare ex Hebræo vocabulo facile cognoscitur. Quocirca Beatus Hieronymus non refugium, sed tabernaculum vertit. Itaque cum in cœlesti tabernaculo fuerimus, de quo Dauid, *Quam dilecta*, ait, *tabernacula tua Domine virtutũ: cõcupiscit & deficit anima mea in atria Domini*: Et Dominus in Euangelio, *Facite*, inquit, *vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiãt vos in æterna tabernacula*: Et Paulus ad Hebræos, *Christus*, ait, *assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum, hoc est, non huius creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum; sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta*: Et Ioannes in Apocalypsi, *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis*: tunc vere ad nos malum non accedet, & flagellum non appropinquabit, tabernaculo nostro

Futuro iustorum tabernaculo, neq; malum, neq; flagellum appropinquabit. *Psal. 83.* *Luc. 16.* *Heb. 9.* *Apoc. 21.*

Ac vt magnitudinem huius promissionis, & quantum boni nobis in cœlesti tabernaculo repositum sit, intelligamus, quinque hominum genera, siue status & conditiones consideremus. Primum genus eorum est, in quibus peccatum tanquam in propria domo semper inhabitat, & a quorum dorso flagellum, idque durissimum, nunquam remouetur. Tales sunt omnes ii, qui iam ad inferos descenderunt, quibus nihil miserius, nihil grauius, nihil infelicius neque dici, neque cogitari, neque fingi potest. Semper peccant, semper puniuntur, & tanquam vasa iræ & contumeliæ ad hoc solum conseruantur, & viuunt, vt in ipsorum pœnis & cruciatibus Deus potentiam, & iustitiam suam immensam atque infinitam ostendat. Alterum genus eorum est, in quibus peccatum habitat quidem & dominantur; sed ita tamen, vt redimi & liberari possint. Tales sunt ii qui in hoc seculo in vitiis & sceleribus viuunt: quamuis enim omnes peccatores dignissimi essent, quibus continuo sub pedib. terra defi-

Quinque hominum genera sunt. *Primum* *Secundum.*

defi-

deficeret, & eos adhuc viuos tartara absorberent; tamen Deus incredibili sua benignitate ita constituit, vt cum aliquis animã suam tanquam domum diabolo & peccato vendit, semper dum viuit possit eam lachrymis pœnitentiæ, & vera atque humili confessione redimere. Sed istorum quoque miserrimus & infelicissimus status est, & eo etiam infelicior, quam minus infelicitas eius in hoc mundo cognoscitur. O si homines intelligerent, quam breue sit spatium inter peccatum & gehennam & quam celeriter de culpa transeatur ad pœnam, non possent (mihi credite) non vehementer perhorrescere. *Fiant* inquit Dauid, *via illorum tenebræ & lubricum: & Angelus Domini persequens eos.* Talis via est omnium peccatorum, qua properant ad gehennam, non solum breuis, sed etiam tenebrosa, vt nesciant quo vadant: sed etiam lubrica, & quasi glacie recta, vt pedem figere non valeant: & his omnibus accedit angelus Domini persequens eos, vt quamuis in tenebris, quamuis per lubricum, quamuis ad inferos, tamen festinare & currere compellantur. Terrium genus eorum est, in quibus peccatum quidem ipsum per se non habitat; sed aliquem tamen in eis habet, qui caulam suam diligenter agit, plane ad eum modum, quo litigatores agere solent, qui cum forte aliquo discedunt, procuratorem loco suo relinquunt. Tales sunt omnes ii, qui sine lethalibus criminibus viuentes in hoc seculo Deo famulantur & seruiunt. Quamuis enim in eis non viuat neque maneat id, quod proprie dicitur peccatum, tamen concupiscentia adhuc manet, quæ peccati est procuratrix: & quam propterea sanctus Paulus, nunc legem membrorum, nunc legem peccati, nunc etiam peccatum ipsum vocat. Vt enim quondam Chananæis Palæstina eiectis Iebusæus mansit ad exercitum Iudæorum: ita nunc per fidem & sacramenta peccato de cordibus nostris expulso, fomes relictus est, quo cum litigare ac disceptare vsque ad mortem debeamus. Porro statum quartum multo beatiorem, soli duo primi homines nouerunt, quos breui illo tempore, quo in paradiso habuerunt,

Psal. 34.

Tertium.

Rom. 6.

Quartum.

neque peccatum inquinabat, neque flagellum perterrebat, neque vlla concupiscentia mala ad peccandum prouocabat. Magna sane & expetenda felicitas huius status, sed nondum tamen talis erat, vt de eo cani posset, *Non accedet ad te malum & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Nam etsi peccatum & flagellum nondum aderant, tamen non longe aberant: imo vero quæ tam celeriter adfuerunt, vt non prius Adam os ad pomum comedendum aperuerit, quam peccatum in intimum pectoris & animi penetrauerit, nonne pr ę foribus iam expectare videbantur? Restat igitur quintum genus hominum plene perfecteque beatum, ad quod vnum, & solum malum non accedet, nec vllum vnquam flagellum propinquabit: isti sunt beatissimi ac felicissimi illi homines, quos tabernaculum cœleste iam recepit, quibus dicitur per Prophetam, *Lauda Ierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion: quoniam confortauit seras portarum tuarum*, nimirum vt neque malum vnquam accedere, neque flagellum propinquare posset. Et de quibus Ioannes in Apocalypsi, *Ecce,* inquit, *tabernaculum Dei cum hominibus & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis, erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lachrymã ab oculis eorum, & mors vltra nõ erit, neque luctus, neque clamor, neq; dolor erit vltra.* O tabernaculum beatum! O tutissimum refugium! O regio lucida, regio pacifica, quæ nocturnos horrores, & nimbos ac procellas, ventos & tempestates ignoras: quæ supra omnes montes, supra omnia elementa, supra omnes cœlos collocata, neque iacula hostium times, neque tumultus bellorum exaudis: vbi præliis triumphi, & gladiis palmæ, & galeis diademata, & gemitibus cantica succedunt. Vbi vita est sine morte, quies sine labore, saturitas sine fastidio, securitas sine metu, vbi nihil est quod displiceat, nihil deest quod delectet: vnde exulat omne malum, quo confluit omne bonum. O ter & quater & centies & millies beatos, qui in ea ciuitate ascripti sunt ciues: qui inter magnos illos Principes sedem habebunt, qui post breuissimum cursum huius periculosæ nauigationis ad portum

Quintum

Beatitudo æterna describitur.

Psal. 147.

Apoc. 21.

Portum illum tantæ securitatis aliquando peruenient! Quid agimus fratres mei? Quo currimus? Quid persequimur? Cur tantum bonum negligimus? qui minima lucra tam diligenter persequimur, cur tantos labores pro vilissimis rebus suscipimus quibus bonum illud offertur in quo est omne bonum? Euigilemus aliquando excitemur, somnum discutiamus, & cum ad laborem nati simus, sicut aues ad volandum, & quocunque nos vertamus laborem fugere non possimus, faciamus (quæso vos) pro Deo, pro vita æterna, pro veris & magnis bonis, quæ stulti homines pro mundo, pro vita breuissima, pro falsis & exiguis bonis facere non recusant. Ita nobis in cœlo tabernaculum erigemus, quo malum non accedet, neque flagellum propinquabit.

PARS SECVNDA.

Etiam hic suo modo impletur.

Etsi prophetica promissio, quæ malum & flagellum à iustorum tabernaculis remouit, ad seculum futurum præcipue pertineat: tamen etiam tempore huius vitæ suo modo completur. Nam & Dominus in Euangelio non solum vitam æternam, sed etiam centuplum hoc tempore sectatoribus suis promisit: & Apostolus ad Timotheum scribens pietatem affirmat promissionem habere *vitæ, quæ nunc est & futuræ.* Videamus igitur, si placet, quo pacto etiam hoc tempore ad homines iustos malum non accedat, nec flagellum tabernaculis eorum appropinquet. Atque imprimis malum, hoc est, peccatum ad homines iustos & in Deo sperantes nunquam accedere facile is videbit, qui vocis Hebrææ vim, & energiam perspectam habuerit. Vox enim Hebræa, quam Latinus interpres vertit accedet, non simpliciter accedere; sed casu, temere fortuito accedere, vel potius accidere significat. Iam vero ad hominem iustum etsi peccatum quandoque accedit; tamen non casu accedit, quoniam sine consilio & prouidentia Dei non accedit, qui hominem à se electum, ac prædestinatum ad gloriam, peccare nunquam permittit, nisi possit & velit efficere, vt illud ipsum malum seruo suo cooperetur in bonum. Ita- (*1. Tim. 4.*)

Cur Deus aliquando permittat iustum cadit.

que sinit aliquando Deus electos suos à serpente morderi; sed ipsum morsum in medicamentum vertit, quo vel superbia occulta detegetur, & comprimitur: vel futura prospicitur, & cauetur; vel etiam alienis morbis remedium præparatur. Hinc D. Gregorius Homilia vigesima prima in Euangelia, *Considerandum*, inquit, *nobis est cur omnipotens Deus Petrum, quem cunctæ Ecclesiæ præficere disposuerat, ancillæ vocem pertimescere & seipsum negare permisit: quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, vt is, qui futurus erat pastor Ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter aliorum misereri debuisset. Prius itaq; ostendit sibi eum & tūc præposuit cæteris, vt si ex sua infirmitate cognosceret, quam miseri cerditer aliorum infirmitatem toleraret.* (*Greg. Hom. 21. in Euā.*)

Hæc sanctus Gregorius, qui etiam in libro Dialogorum tertio, capite decimo quarto magno diuinæ prouidentiæ consilio sæpe fieri docet, vt viri sancti atque perfecti parua quædam vitia nunquam perfecte superent, quamuis in eis superandis totis viribus, summoque studio laborent: videlicet vt inde admoneantur, non se suis viribus magnos, & potentes hostes deuicisse, quando sibi relicti à paruis minimisque vincuntur. Cum igitur nunquam electi in peccata cadere permittantur, quin eis ipse etiam casus cooperetur ad bonum, vere Propheta nunc dicit, temere ac fortuito ad te malum non accedet. (*Idem l. 3. Dial. c. 14.*)

Soli mali proprie flagellantur.

Quod vero subiungit, *& flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, verissimā atque vtilissimam doctrinam continet. Nam velit nolit mundus, siue id capiat, siue non capiat, soli sunt mali, qui vere in hoc seculo flagellantur. Tunc enim homo proprie flagellatur, cum non solum affligitur corpus sed etiam ad animam verbera penetrant: corpus enim non est homo, sed quasi domus & vehiculum hominis: tunc vero vsque ad animam penetrare dicitur flagellum, cum est in causa, vt homo Deum offendat, ad hæreticos transeat, furetur, irascatur, blasphemet, seipsum vel alium occidat: id quod solis mundi amatoribus quotidie videmus accidere: quippe qui leuissimis de causis, ad minimas iacturas continuo per-

perturbantur. Dicam hoc ipsum planius, tunc homo flagellum sentit, & dolet, ac gemit, cum id affligitur vbi est anima. Si digitus præciditur non potes non dolere. Si vero capillus tondeatur, neque sentis, neque doles, propterea quod mortui sunt capilli, anima non est ibi.

Iam igitur vbi est anima seculi amatorum? In seculo, in vxore, in filiis in carne, in domo, in arca, in pecuniis. *Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum:* & anima magis est vbi amat, quam vbi animat. Quid ergo mirum est, si mundi amator sentit, si gemit, si dolet, si blasphemat, si furit, si insanit, cum in temporalibus bonis flagellatur? Id enim ab eo violenter abstrahitur, cui tenacissime inhærebat: membrum plane viuum ab eo præciditur, in quo magna pars animi habitat. Sancti vero homines, qui altissimum posuerunt refugium suum, qui nihil amant, nisi in Deo & propter Deum, qui in cœlesti tabernaculo animo, affectu, desiderio, cogitatione versantur temporalia damna non percipiunt, quoniam *flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Sanctus Bernardus vt in tertio libro vitæ ipsius capite sexto legimus, cum ei nunciaretur à suis, ingens pondus argenti, quod integro monasterio ædificando sufficere potuisset: furto esse sublatum, adeo flagellum eius damni non sensit, vt nihil prorsus commotus placidissime responderet, *Benedictus Deus, qui nobis pepercit ab onere.* Presbyter quidam sanctus nomine Stephanus vt de eo B. Gregor. in quarto libr. Dial. cap. 19. refert, cum totam suam messem ab inimido quodam in area combustam esse didicisset, eique discipuli eius dicerent, Væ, Væ Pater Stephane, quid contigit tibi? mox respondit, Væ, Væ, quid cõtigit illi, qui hoc fecit; mihi enim nihil mali contigit. Ita nimirum vir iste sapiens & sanctus, verissime iudicabat illum potius flagellari, qui iniuriam facit, quam qui patitur. Quid ipse S. Greg. Cum in præfatione suorum Moralium ad Leandrum scribens tantopere deploraret, quod se à monasterio ad palatium, & à cella monastica ad sedem pontificiam raptum & abstractum esse cerneret: flagellum ne an beneficium putasset, si eum Deus iterum à palatio ad monasterium reuocare voluisset? Nam quid ego de illis dicam, qui mundum, exilium, & carnem carcerem esse ducebant, & cum Propheta magnis vocibus clamabant. *Hei mihi, qui a incolatus meus prolongatus est:* & cum Apostolo, *Cupio dissolui & esse cum Christo.* Et, *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* Num ii tandem mortis flagellum magni faciebãt? Minime vero. Et quamobrem? Quoniam vt flagellum volitare videbant, mox animo & cogitatione in cœleste tabernaculum confugiebant, quo malum non accedit, neque flagellum appropinquat.

Matth. 6. — *E. 3. Vitæ S. Bern. c. 6.* — *Gregor. l. 4. Dial. c. 19.* — *Psal. 119.* — *Philip. 1.* — *Rom. 8.*

Quomodo sancti vere flagellẽtur.

Aspicite atque intuemini sanctos Martyres. Veniebant olim cruenti carnifices cum fustibus & flagellis, non tam corpora quam animas flagellare cupientes: nam quomodo latrones in syluis gladios ostentant, nec tamen dicunt, da iugulum, sed da pecunias: ita carnifices olim flagellũ intentabant, sed interim thesaurum fidei postulabant, martyribusque dicebant, vel Christum abnegate, vel acerbissima morte peribitis. Quid tunc martyres? Id faciebant, quod olim Patriarcha Ioseph, cum ab impudica fæmina de stupro interpellatus, relicto pallio aufugit. Ita & ipsi cum thesauro fidei in cœleste tabernaculum animo confugiebant, atque inde tanquam ex edito loco, quid fieret corpori suo sæpe cum ingenti lætitia prospectabant: & cum viderent corpus à tortoribus cædi, comburi, non aliter affecti erant, quam si ex alta turri domum suam incendi, aut euerti conspicerent ab iis, qui solum propterea id facerent, vt se viuos comprehenderent, vel occiderent. Quocirca non raro tortores suos ipsi, qui torquebantur lepide irridebant, cum eos frustra laborare perspicerent. Nõne Beatus Laurentius extensus in craticula, & semiustum latus Tyranno dabat, cum ei diceret, *Assatum iam versa, & manduca?* Quid magnus ille Marcus Arethusius? Nõne vt Gregorius Theologus oratione prima in Iulianum scribit, cum membris omnibus confractis, melleque perunctis, & in sporta suspensus partim à vespis & apibus comederetur, partim ab ardentissimo sole desuper coquente torreretur, persecutores suos

Gen. 39. — *Nazian. orat. 1. in Iulianum.*

suos festiue irridens dicebat, placere sibi omen illud, quod ipse in sublimi existens eos humiles, humique iacentes videret? Itaque recte Beatus Bernardus sermone sexagesimo primo in Cantic. *Stat*, inquit, *martyr tripudians & triumphans, toto licet lacero corpore, & rimante latera ferro, non modo fortiter: sed & alacriter sacrum à carne sua circumspicit ebullire cruorem.* Vbi ergo tunc anima martyris? Nempe in tuto, nempe in petra. Si n. in suis visceribus, scrutans ea, ferrum profecto sentiret, dolorem non ferret, succumberet & negaret. Quæ cum ita se habeant, si volumus nos quoque non sentire iacturas, non diligamus res perituras: sed in eo cor nostrum & amorem totum collocemus, qui solus perire non potest: & tunc ardeat licet mundus totus, diripiantur vrbes, concutiantur prouinciæ, mutentur regna, trãsferantur imperia, cœlum cum terra deniq; misceatur, nos tamen ne capillum quidem vnum amittemus: quoniam altissimum posuimus domicilium nostrum quo malum non accedit, neque flagellum appropinquat.

Bern. serm. 61. in Cãt.

Sed parum esset Auditores, si nihil detrimenti sancti homines caperent ex flagellis: nos vero dicimus magnam præterea cum vtilitatem, tum voluptatem flagellum adferre secum, si de manu Domini recipiatur. Id quod vel ex ipso nomine flagelli discere poterimus. Quid enim est flagellum? instrumentum quo equi ad cursum incitantur, quod in itinere quidẽ vtile ac necessarium est, sed cursu peracto in aliquem angulũ abiicitur. Nos omnes, Auditores, ad patriam cœlestem properamus: iter est, longum tempus est breue, equus est piger: quis igitur negare audeat, flagellum esse necessarium? *Multiplicatæ sunt infirmitates eorũ*, ait Propheta, *& post ea accelerauerunt* Et sanctus Gregorius, *Mala, quæ hic nos premunt, ad Deum ire compellunt.* Quid enim mundus dum nos penuria, peste, bello, aliisque miseriis & calamitatibus flagellat, nonne aperte clamare videtur, Noli hic hęrere, quid hic agis? Noli me diligere, dilige quod debes. Quomodo si spinæ ab aliquo pro rosis forte caperentur & illę non loquendo sed pungendo dicerent, Cur tangis? deciperis. Spinæ sumus, non rosæ. Itaque vtilis est in hoc itinere aliqua tribulatio: sed cum ad patriam & domum nostram peruenerimus, tunc demum flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Flagella prosunt sanctis.

Psalm. 15.

Sed dicet aliquis, Ego quidem flagellum nõ recuso, paratus sum interdum, vel ægrotationem, vel penuriam aliquam pati, cum Deo id bene placuerit: at illud mihi displicet, quod homines improbi, sine vlla causa mihi mea surripiunt, volo meipsum ieiuniis & vigiliis aliquando flagellare, sed quod vnus nequam iniuriam mihi faciat, id vero æquo animo ferre non possum? Dic mihi, oro te, si forte esses in itinere & festinatio tibi esset necessaria, & equum tuum incitare non posses, an tibi non placeret, si quis à tergo equum tuum flagello verberaret? Ita igitur videt Deus te desiderium bonum habere, sed non pares vires: & quoniam non bene scis, vt oportet equum tuum flagellare, & nimis tenere eum diligis, mittit Deus aliquem, qui te iuuet.

Simile.

Sed accipite nunc aliam longe maiorem flagelli vtilitatem. Similis est afflictio, quam hic patimur: palmitibus vitium, qui etiam flagella dici solent. Quid deformius, quid debilius, quid tortuosius vite? Et tamen quid parit vitis? Si videret aliquis vites in hyeme, & earum vsum, atque vtilitatem ignoraret, nonne quasuis myricas vineis anteponeret? Ad eundem modum, Auditores, flagellum afflictionis flagellum est vitis, deforme atque asperum esse videtur, sed vinum gloriæ & beatitudinis parit: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiã: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Intelligunt hãc sapientiam rustici nostri, quo dolent cum feriari iubentur, gaudent cũ multum in agris laborare possunt: quoniam labor frumentum, queis inopiam illis producit. Intellexerunt hoc martyres sancti multo melius, quorum vnus beatissimus Ignatius ad bestias damnatus ad Romanos ex Asia scribit: *Vtinam fruar bestiis, quæ mihi paratæ sunt, si & illæ noluerint, ego ipsis vim ingerã, ego vrgebo: ignoscite mihi ego scio, quid mihi expediat.* Alius vero illustrissimus Cypr. (vt Pontius in eius passione refert) viginti aureos tortori suo numerari voluit, vt se

Matth. 5.

Ignat. ep. ad Rom.

ab eo non supplicium, sed beneficium accipere testaretur. Intelligebant illi quam pretiosum vinum afflictionis flagella producerent: & cur quæso existimatis mensurã tribulationum tam bonam, tam confertam, tam coagitatam, tam superfluentem dedisse Dominum in sinum Matris, Apostolorũ, Martyrum, aliorumque amicorum suorum, nisi quoniam fructum atque vtilitatem earum probe intelligebat. Si quis in carcere propter contractum æs alienum misere vitam ageret, neque egressurum se inde speraret, nisi cum esset educendus ad crucem: interim vero aliquis amicorum marsupium plenum auro atque argento per fenestras in carcerem iniiceret, & casu fieret, vt marsupium cadens caput eius miseri leuiter percuteret, ille certe initio cum caput feriri sentiret, & nondum sciret quid esset, non posset non dolere, fortasse etiam diceret, Væ mihi hominum miserrimo, hoc sane deerat, vt etiam in carcere lapidarer? Sed vbi ad marsupium conuersus, videret, sumeret, aperiret, aurum esse cognosceret, quo de carcere liberari, possessiones emere, diues euadere, & reliquum vitæ beate feliciterque traducere posset, ô qua lætitia exultaret! O quas gratias illi haberet, à quo caput suum pulsatum ante conquerebatur! Ita nobis accidit, Auditores, sumus in carcere corporis huius, multum contraximus debitorum, mittit nobis Deus genus aliquod afflictionis, quod initio quidem dolorem & molestiam aliquã parit: sed si prudenter, diligenter, si rectis oculis afflictionem consideremus, videbimus eam æquo animo toleratam marsupium esse pecuniarum, quibus & pro debitis peccatorum Deo satis facimus, & vitam beatam ac sempiternam comparabimus.

Luc. 16.

Simile.

Tribulatio flabellum potius quã flagellum est.

Grãmatici docent, quod nunc flagellum appellamus, olim flabellum esse nominatum: sed pace ipsorum contra potius, quod olim flagellum dicebatur, nunc flabellum dici debet. Siquidem olim ante Christi in terras aduentum, cum nondum sciretur tribulationis pretium tunc vere tribulatio affligebat, atque vrebat, & flagellum à flagrando nominari conueniebat. At posteaquam Liberator noster flagellum in manu suscepit, continuo illud in flabellum commutauit, & dulces atque expetendas tribulationes fecit. Primum enim flabellum refrigerat: id & afflictio facit. Est aliquis forte adolescens, feruet in eo sanguis, ardor libidinis eum quietum esse, & boni aliquid agere, vel cogitare non patitur: Sumit Deus flabellum ægritudinis, facit illi ventum, protinus refrigeratur. Nam viribus deficiẽtibus deficiunt simul mala desideria. Deinde, flabellum muscas repellit: id & afflictio facit. Est aliquis diues, nobilis, potens, multæ muscę, multi Gnathones, multi adulatores ad eum accurrunt, non quidem propter ipsum, sed propter mel diuitiarum atque honorum, quo delibutus videtur. Sumit Deus flabellum tribulationis, facit illi ventũ, redigit eum parumper ad inopiam, subito muscæ diffugiunt. Magnum sane beneficium, magna vtilitas huius flabelli. Præstat enim multo amicos non habere, quam adulatores habere, qui suis mendaciis, suis assentationibus, suis blandis sermonibus vitia amicorũ alunt, & corpora atq; animas eorum perdunt, & cum vnum miserum effecerunt, tunc eo relicto ad alios pergunt: & more eorum gallorũ, qui in verticibus turrium ventos designant, semper ad eam partem canunt, vnde aura prosperitatis spirare videtur. Flabellum postremo id proprium habet, vt mirifice recreet, reficiat, consoletur: id & tribulatio de manu Dei suscepta verissime facit, siquidem spẽ, viuam certãque fiduciam gignit beatitudinis. *Tribulatio*, inquit beatus Paulus, *patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio vero spem*: ea vero spes, ea fiducia nullis verbis explicari potest, quale gaudium, quam verũ, quam magnum, quam solidum in corde patientis generet. Cum sanctus Bernardus aliquando in prouinciam Flandriæ venisset, ibique retibus verbi Dei multos homines caperet, cępit inter alios virum quendam magnum, nobilem diuitem, delitiis deditum nomine Arnulphum, eumque monachum Cistercienfem, id est, sui ordinis fecit. Porro eum Deus flabello tribulationis tanquã ab æstu seculi venientẽ refrigerare volẽs, grauissima ægritudine, acerbissimisque doloribus longo tempore vexauit. Ille ve-

Rom. 5.

vero cum maxime torqueretur creberrime repetebat: Vera sunt, Domine, quæ dixisti: Vera sunt, Domine, quæ dixisti. Cumque fratres, qui aderant, dicerent inter se, vim doloris eum ad insaniam redegisse: non est ita, respondebat, non insanio, sed vera esse dico, atque experior, quæ Dominus locutus est. Ipse siquidem centuplum
Matth. 19. in hac vita promisit iis, qui temporalia bona dimisissent: ego vero centuplum istud nunc testor, ac fateor me recipere: Siquidem in his magnis ac pene intolerandis doloribus tanta lætitia, tantaque voluptate perfundor ex quadam certa, & viua spe felicitatis, quam Dominus mihi breui se donaturum certo promisit, vt millies malim hos dolores perpeti, quam mihi temporalia mea bona etiam centuplicata restitui. Vere igitur, Auditores optimi, vere sanctus
Psal. 22. Propheta clamat: *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Merito sanctus Ia-
Iac. 1. cobus monet, *Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis.* Iure Apostoli omnes, *Ibant gaudentes à con-*
Act. 5. *spectu concilij*, quando *digni habiti* fuerant, *pro nomine Domini contumeliam pati.* Et si flagellum sunt in hac vita tribulationes propter Deum æquo animo toleratæ, quando nondum re, sed solum spe beati sumus, quid erit in futura? Tunc vere flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, tunc vere mutabitur penitus in flabellum, tunc
Psalm. 65. vere dicere poterimus, *Transiuimus per*
Psalm. 89. *ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium:* Et, *Lætati sumus pro diebus quibus nos*
Psal. 118. *humiliasti, annis quibus vidimus mala:* Et, *Bonum mihi quod humiliasti me.* Tunc vere dicemus, Benedictum sit flagellum, benedicta sint ieiunia, benedictæ contumeliæ, benedictæ iniuriæ, benedictæ persecutiones, & super omnia benedictus Deus, qui eas permisit, vel etiam misit, & nunc in dulcedinem, & delicias vertit, cui est honor, & gloria in secula seculorum. Amen.

* *
*

CONCIO IX.

Super Psalmum, *Qui habitat, &c.* de versibus 11. & 12.

Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis, &c.

ETsi plurimi sint, optimi Auditores, qui terram magno labore, vel per se, vel per alios fodiunt, vt nouos auri atque argenti, vel pecuniarum gemmarumque pretiosarum thesauros aliquando reperiant: tamen non pauci nihil vnquam aliud, quam ossa mortuorum, vel cineres & carbones inueniunt. Idem omnino sacrarum literarum studiosis nostro potissimum tempore vsu venire videmus. Etenim multi diuinas scripturas diligenter euoluunt, & dies ac noctes in lege Domini meditantur: sed non omnes ad ipsum veræ intelligentiæ, diuinæq; sapientiæ thesaurum perueniunt. Imo vero quid hæretici omnes, quos in scripturis legendis, vertendis, perdiscendis, memoriæ cõmendandis assidue versari negare non possumus: quid inquam tot suis laboribus & sudoribus tandem reperiunt, nisi cadauera mortuorum? cineres? nisi carbones? Sensus quosdam nisi videlicet nigros, tartareos, veritati pietatiq; contrarios: atq; imprimis ossa, & cineres quondam extinctorum, sepultorumq; errorum. Sed nemini mirum id videri debet. *Non enim est discipulus super magistrum, sed sufficit discipulo si sit sicut magister eius.* Matth. 10.

Cur multi scripturas voluant, & verum sensum non euoluant.

Quis enim magister ac doctor Hæreticorum est, nisi ille quem sacræ literæ nunc spiritum erroris, nunc spiritum mendacem, nunc spiritum vertiginis appellant? Is vero tunc omnib. hæreticis ad scripturas deprauandas, & in alienos ac monstrosos sensus detorquendas aditum patefecit, cũ aduersus Christũ, hoc est aduersus ipsam Dei sapientiam & veritatẽ, illis Psalmi versiculis pugnare ausus est, quos hodierna die Domino iuuante, explicaturi sumus. Etenim cum Spiritus ille mendax frustra Domino

Magister Hæreticorum Diabolus. 1. Tim. 4. 1. Iohan. 4. 3. Reg. 22. Isa. 19. Matth. 4.

suasisset, vt de lapidibus panes efficeret, mox eum ad verticem diuini templi perduxit, atq; ait, *Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, Quoniam angelis suis mandauit de te, in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Nos igitur more prudentium agricolarum, qui non prius bonas atq; vtiles herbas in agris serunt, quam eos à malis, noxiisq; purgauerint; Primum sathanæ sententiam breuiter refellemus: deinde veram atq; à sanctis Patribus acceptam huius loci intelligentiam adferemus.

Quatuor peccata in citatione huius versiculi à diabolo cõmissa, in tentatione saluatoris. Quatuor sunt præcipua peccata quæ dæmon in huius testimonii allegatione commisit; Primum longe aberrauit à scopo: Siquidem Psalmus hic nonagesimus non ad Christum refertur, sed hominem iustum inter pericula constitutum, multis rationibus consolatur. Et cum aliæ Psalmi partes, tum præcipue ista, quæ angelorum custodiam homini iusto promittit, ad Christum nullo modo pertinere potest. *Primum. Christus non angelos custodes, bene tamen ministros habuit.* Nam cum tria quædam in vna atque eadem Christi persona reperiantur, *Deus, anima, caro:* Deus nulla eget, neque eguit vnquam angelorum custodia, cum ipse sit, qui *portat omnia verbo virtutis suæ*, & homines omnes angelosque custodit. Anima etiam nullis angelorum præsidiis vnquam opus habuit, propterea quod semper beata, semper felix, semper in patria fuit. Custodiæ vero atque præsidia angelorum solis iis necessaria sunt, qui de mundi huius exilio ad illam cœlestem, & beatam patriam inter insidias, atque arma inimicorum pergunt. Sola Domini caro breui illo tempore, quo mortalis & passibilis erat, custode ac protectore aliquo indigebat; sed eum tamen angelum esse, neque decebat, neque necesse erat, cum beatam & felicem illam carnem tanquam proprium templum ac domicilium Deus inhabitaret, qui eam per se regebat, defendebat, tuebatur, conseruabat. Itaque angeli quidem (vt Euangelium docet) Christo famulabantur interdum & seruiebant; sed eum minime protegebant, vel custodiebant.

Secundũ. Deinde in eo diabolus peccauit, quod scripturæ testimonio, re videlicet optima, sanctissima ad finem pessimum abuti voluit, vt Christum ad peccandum prouocaret: quomodo si medicus peritus, sed improbus potenti aliqua medicina ad ægrotum occidendum vteretur. Sed bene habet, quod sicut Deus mala vertit in bonum, ita dæmon bona vertit in mala, & bonis vtitur male.

Tertium diaboli peccatum est, quod nuda & simplicia scripturæ verba pro se adduxit, & verba illa, *In manibus portabunt te, ne forte, &c.* quæ figurata & metaphorica sunt, ita simpliciter & proprie intelligi voluit, ac si Propheta dixisset, Posse nos clausis oculis tuto ac libere iter facere, & neque saxa, neque præcipitia metuere: & idem esse omnino siue per gradus paulatim ad portam descendamus, siue per fenestram vno saltu ad terram veniamus, propterea quod angelis à Deo imperatum sit, vt nos vbique diligenter custodiant, & etiamsi velimus, nunquam impingere, neq; cadere nos patiantur. Atqui leuem & puerilem hanc intelligentiam, quam dæmon nõ tam habebat, quam habere se simulabat, sapienter Dominus confutauit, cum ait, *Scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum,* Tanquam si diceret, Deus quidem angelis suis mandauit, vt homines iustos vbique custodiant; sed non propterea debet aliquis Deum tentare, neque miraculum expetere, vbi nulla necessitas miraculorum est: alioqui si sponte aliquis seipsum de monte præcipitet, angeli non custodient: quo minus ille, vel collũ, vel tibias frangat. *Tertium.* *Matt. 4.*

Postremum quod in hac dæmonis allegatione sancti Patres reprehendunt, illud est, quod mutilam & truncatam sententiam attulit; Nam cum dixisset, *Scriptum est, Quia angelis suis mandauit de te.* non addidit, quod sequitur, *vt custodiant te in omnibus viis tuis,* sed mox ad illud transiit. *In manibus tollent te.* At cur mediam illam sententiam prætermisit? Quoniam contra eum aperte faciebat. Psalmus enim perspicue dicit nos in viis, non in præcipitiis custodiendos. Quod si præcipitia quoque aliquo modo viæ dicendæ sunt, certe diaboli viæ sunt, non Christi, nec Sanctorum. Et cur etiam verba sequentia, *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draco-* *Quartum*

draconem, dæmon silentio præteriit, nisi quoniam in iis suas insidias aperiri videbat? Itaque recte Gregorius Theologus oratione in sanctum lauacrum, *O sophista malitiæ*, inquit, *cur sequentia supprimis? Recte enim id noui, tametsi tu sileas, quoniam super te aspidem & basiliscum ascendam, & super serpentes & scorpiones Trinitate circumseptus ambulabo.* Habemus igitur ineptam, atque absurdam esse diaboli expositionẽ, & cum ipse magister & doctor sit hæreticorum, vos ipsi cogitate, quid ab eis nos possimus, nisi corruptelas, nisi deprauationes, nisi mendacia expectare! Sed nos beatum Hieronymũ potius audiamus, qui in extremo Dialogo aduersus Luciferianos monet, nõ esse vnquam hæreticis credendum, quamuis de scripturis multa garrire videantur, cum etiam diabolum sciamus de scripturis aliquando esse locutum: sed in ea Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata vsque ad diem hanc durat, & quæ non solum verba, sed etiam verum & legitimum sensum scripturarum tenet.

Nazian. orat. in S. Lauacrũ.

Hier. Dialog. vlt. contr. Luciferian.

Sed iam ad ipsorum versiculorum expositionem veniamus, & singula verba seorsim, & per se consideremus. Atq; imprimis vox illa, *Quoniam* non præcedentium, sed sequentium verborum rationem reddit. Quid est quod præcessit? *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Quid est quod sequitur? *in manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Iam igitur media hæc sententia, *Quoniam angelis suis mandauit de te, &c.* non est cum præcedentibus ita connectenda: *non accedet ad te malum, & flagellum nõ appropinquabit tabernaculo tuo. Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis*: sed cum sequentibus hoc modo, *Quoniam angelis suis mandauit, &c.* ideo *in manibus portabunt te, &c.* Nam sententia illa præcedens iam sua ratione confirmata erat. Si enim quis petat, Cur ad hominem iustum malũ non accedet, & flagellum eius tabernaculo nõ propinquabit? Respondebit Propheta, Quoniam altissimum posuit refugium suum. Deinde neque tabernaculum cœleste, quod sua altitudine munitissimum est, custodia angelorũ eget, neque congruentem rationem Propheta redderet, si diceret, Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam angeli te custodiẽt in via. Quare sequentium, non præcedentium verborum hic ratio redditur, & simul nouum atque insigne Dei beneficium cõmemoratur, quod tamen cum præcedentibus rectissime, aptissimeq; coniungitur. Poterat enim homo iustus, cui superiore versiculo dictum erat, *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, iure ac merito dicere, Bene habet quod in cœlesti tabernaculo tutissimus ero, quandoquidem neque eo accedere malum, neq; flagellum propinquare potest: at si, dum adhuc versor in itinere, me forte latrones intercipiant, vel in foueam aliquam incidam, aut certe aberrem à via, quid mihi tabernaculum proderit? Respondet Propheta nihil est omnino quod metuas: nam qui tibi tabernaculum parauit in patria, idem angelis suis mandauit, vt te custodiant ac tueantur in via. Atque hæc de illa voce, *Quoniam.*

Expositio versus 11.

Quoniam hoc loco ad sequentia refertur.

Sequitur, *Angelis.* Quod vnum verbum rem magnam & pretiosam, præstantem & sane singularem esse hominem nos perspicue docet. Res n. magnæ & pretiosæ multis claustris, & clauibus custodiri solent: at quot claustris, quot clauibus, quã diligenter, quam sollicite Deus hominem custodiri voluerit, quæ vnquam oratio explicabit? Primum Deus ipse semper vigilat, vt nos custodiat, nec vnquam oculos Prouidentiæ suæ à nobis remouet, *Non dormitabit, neq; dormiet, qui custodit Israel. Quid faciam tibi,* inquit S. Iob, *ô custos hominum?* Deinde, lege naturæ, lege diuina, lege humana tanquã triplici muro, vel quasi mœnibus, fossa & vallo nos cinxit: tamen ne forte mœnia transiliremus, funibus innumerabilium beneficiorũ nos arctissime sibi deuinxit atq; obligauit: & quoniã periculum erat, ne funes quoque aliquando frangeremus, *vnicuiq; mandauit Deus de proximo suo*: nimirum vt vnusquisque omnes, quoad posset, custodiret, & ipse vicissim ab omnib. custodiretur. Quia vero facile fieri poterat, vt homo hominem contemneret, vel deciperet, vel etiam inter se homines latronum

Quanta cura nos Deus custodiat.

Psal. 120.

Iob. 7.

Eccl. 17.

tronum more conuenirent, & vnus alium ad malum adiuuaret, addidit postremo firmissimum tutissimumq; præsidium sanctorum angelorum, qui neque muneribus corrumpuntur, quoniam optimi sunt, neque fraudibus decipiuntur, quoniam sapientissimi sunt: neq; vi coguntur, quoniam fortissimi sunt: neq; celeritate vincuntur, quoniam Spiritus sunt: neque numero superantur, quoniam innumerabiles sunt.

Angelorũ custodia.

Angelis, inquit, *suis mandauit de te.* Neque vero solum hoc loco, sed passim diuinæ scripturæ nos docent, vnicuique nostrum esse proprium angelum, tanquam præsidem, & pædagogum, & nutritium assignatum. Ac vt alia prætermittam, nonne Dominus ait in Euangelio, *Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis, Dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est.*

Quisque Angelum custodem habet. Matth. 18.

Nolite despicere, inquit Dominus, istos pauperculos, quos sæpe videtis corpore squalido, vestibus laceris, summa humilitate diuitibus supplicare. Nam Deus illos non despicit, & quanquam certis de causis inopia premi atq; affligi nunc eos permittat; tamen tanti eos facit, vt singulis eorum ex magnis illis Principibus, qui in aula cœlesti degunt, custodes & magistros assignauerit. In Actibus etiam Apostolicis, cum sanctus Petrus de carcere diuinitus liberatus, ad domum quorundam Christianorum venisset, & illi non crederent esse Petrum, dixerunt, *Angelus eius est*: Adeo semper in animis piorum hæc veritas impressa fuit. Itaque merito sanctus Hieronymus superiorem Euangelii locum exponens, ait: *Magna dignitas animarum, vt vnaquæque ab ortu natiuitatis in sui custodiam Angelum delegatum habeat.*

Actor. 10.

Hier. in 18. Matth.

Sed si vnusquisque nostrum vnum duntaxat Angelum custodem habet, cur Psalmus dicit, *Angelis suis*, & non potius Angelo suo mandauit de te? Duæ sunt huius rei præcipuæ rationes. Prima, quoniam etsi homines singuli Angelos singulos tanquã suos, & proprios custodes habent; tamen præter eos habent etiam multos alios, cum cæteris hominibus communes. Nec enim solum hominum singulorum, sed etiam ciuitatum, prouinciarum, & regnorum sunt Angeli custodes. Nam & apud Danielem vnus Angelus Iudæorum, alius Græcorum, alius Persarum princeps appellatur. Et sanctus Basilius libro tertio in Eunomium constanter affirmat, tantum præstare Angelos, qui regnis & prouinciis præsunt, iis qui præsunt hominibus singulis, quantum regna & prouinciæ singulis hominibus præstant.

Etiam Regnũ quodque, & prouincia. Dan. 10. Basil. li. 3. cont. Eunom.

Altera ratio est, quoniam non solum cœlestes illi, an prope diuini Spiritus Angeli in sanctis literis nominantur; sed etiam Episcopi, Sacerdotes, concionatores, Nam & Ioannes in Apocalypsi septem Episcopos Ecclesiarum Asiæ septem Angelos nominauit. Et Malachias de sacerdotibus dicit; *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est.* Et de Ioanne Baptista primo ac summo Christi præcone Dominus per Malachiam ait, *Ecce ego mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam.* Istis vero omnibus Deus mandauit, vt te verbo & exemplo custodiant, vt semper vigilent tanquam rationem pro anima tua redditurі, vt viam bonam tibi ostendant, vt in ea te comitentur, vt omnia impedimenta, quoad poterunt, auferant, vt te saluum atque incolumem ad cœleste tabernaculum perducant. Cum igitur tot Angelos, vel potius tot genera Angelorum custodes & præsides habeamus, nonne merito nunc Propheta dicit, *Angelis suis mandauit de te.*

Episcopi, Sacerdotes, concionatores Angeli dicuntur. Apoc 1. Malach. 2.

Sed cur addidit *Suis*? An satis non erat *Angelis* dicere? Non sane Auditores: non satis erat. Habet enim & diabolus angelos suos, quibus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis: nimirum, vt si sceleratus & improbus fueris, non facile conuertaris: si vero pius & probus, etiam peruertaris. Et sicut Deus præter spiritus illos cœlestes, etiam Episcopos, Sacerdotes, concionatores custodes animarum esse voluit: ita quoque & Sathan præter spiritus illos tartareos, vtitur etiam lenonum & meretricum, atque imprimis Lutheranorum, & Caluinistarum opera, in hominibus custodiendis, ne à via

Angeli alij Dei, alij dæmonum: suis Deus nos commendauit, non alienis.

à via hæresum & flagitiorum aliquando discedant.

Quare cùm angelos, tam bonos, quam malos habeamus, & vtrique nos in viis suis custodire satagant, ne putaremus omnib. id à Deo esse mandatum, psalmus aperte dicit, *Angelis suis mandauit de te*, hoc est, imperauit Deus Angelis sanctis, vt te iuuent, non imperauit angelis malis, vt tibi noceãt. Neque probabile est vllo modo, neq; scripturis, aut rationi consentaneum, quod Origenes & Cassianus ex libro pastoris docuerũt, vnicuiq; angelos duos à Deo esse attributos: vnum bonum ad custodiam, alterum malum ad exercitium: Deus enim nemini mandauit impie agere, neq; homini, neque dæmoni, & nec per se, nec per alium homines tentat, *sed intentator malorum est*, vt ait Apostolus Iacobus: quin potius conqueritur ipse per Ieremiam de falsis Prophetis, de malis angelis, de nouis hæreticis, *Nolite*, inquit, *audire verba Prophetarum qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini: dicunt his qui blasphemant me, locutus est Dominus, Pax erit vobis. Et omni, qui ambulat in prauitate cordis sui dixerunt, non veniet super vos malũ. Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: nõ loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, auertissem vtiq; eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.* O vtinam tot Prophetæ mendaces, qui miseris nostris temporibus visionem cordis sui loquuntur, & tantum numerum animarum tam misere perdunt, hæc verba serio apud se quandoq; meditarentur. Quinã enim sunt, qui templa & altaria spoliantib9, qui Deum & Sanctos blasphemantibus, qui cum sacris virginibus incœsta matrimonia contrahentibus, qui omnia iura diuina & humana violantibus, qui more latronum & piratarum vbiq; grassantibus, qui deniq; ab Ecclesiæ gremio, à Christi corpore, ab ouili Dominico se separantibus dicunt, *Pax erit vobis*, nõ veniet super vos malum, nonne noui hæretici Lutherani, Zuingliani, Caluinistæ?

Orig. hom. 35. in Lucam.
Cassia. collat. 13. c. 12.
Deus non assignauit homini angelum malum.
Iacob. 1.
Ierem. 23.

De missione hæreticorum.

Quis enim eos misit? Vnde, quando quomodo venerunt? per quam portam intrauerunt? Vnde spiritum istum seditiosum, turbulentum, sanguinarium, voluptuarium hauserunt? In Euangelio Christi? an potius in Alcorano Mahometi vitam istam simul Epicuream, & piraticam didicerunt, quæ virginitatem odit, quæ continentiam execratur, quæ ieiunia ferre non potest, quę omnibus libidinibus habenas laxat, quæ terras & maria nefariis armis, nec tam bellis, quam latrociniis infestat? Visionem igitur cordis sui loquuntur, & nõ de ore Domini, non missi currunt, & non iussi prædicant. At si stetissent in consilio Domini, in consilio iustorum, & congregatione, si ab Ecclesia matre, quæ eos peperit, & educauit, impii & ingrati non recessissent, auertisset vtique Dominus eos à via sua mala: si in aliquo videlicet errore fuissent, si quid minus recte sensissent, eos Deus in Ecclesia permanentes sine dubio illustrasset, atque ab erroribus reuocasset, neque tam misere perire siuisset. Nunc vero proficient semper in peius errantes, & in errorem mittentes, & de nocte ad noctem, de cæcitate ad cæcitatem, de tenebris ad tenebras progredientur, donec tandem ad exteriores tenebras in gehenna perueniant.

Sequitur, *Mandauit de te*. Multis de causis angeli sancti libenter nos protegunt, ac tuentur. Primum vt Christi Regi suo & nostro gratificentur. Nec enim ignorant nihil gratius Christo fieri posse, quam vt diligenter animæ custodiantur, quas proprio sanguine ipse redemit. Deinde vt ruinæ cœlestis Ierusalem instaurentur, & supernorum ciuium gaudia quotidie cumulentur, & crescant. Tum vt sanctæ atque ardentissimæ illi charitati satisfaciant, qua nobis, vt imaginibus Dei viuis ac veris, afficiuntur. Tunc etiam propter odium illud perfectum ac sanctum, quo dæmones hostes atrocissimos humani generis prosequuntur. Sed maxima potissimaque ratio est, quoniam Deus ita mandauit. Nam qui Deum infinito quodam amore diligunt, & ei perpetuo sancta voluntate, & charitate cohærent, nihil dulcius, nihil suauius, nihil iucundius habent, quam diuinis obsequi & obedire mandatis. Itaque merito Sanctus Propheta cæteris prætermissis hanc vnam causam, & rationem expressit,

Cur angeli tam libenter nos custodiant.

pressit, *Quoniam*, inquit, *Angelis suis mandauit de te*.

At quid illud est quod mandauit? *Vt custodiant te in omnibus viis tuis.* Via, si propriã eius significationem inspiciamus, spatium illud terræ significat, quod est tanquam regula quædam ambulationis. Vult aliquis de vno loco ad alium proficisci, si nullam videat semitam, nulla hominum vestigia, sed omnia æque herbis & graminibus, vel aquis, aut niuibus cooperta, fieri non potest, quin sæpius vagetur & erret: idque non alia de causa, quam quod certam regulam non habeat, quam in ambulando sequatur.

Via sæpe idem est, quod lex, & regula.

At si inter medios campos quasi longissimam quandam lineam aspiciat calcatam, tritam, nullis herbis coopertam, nullis virgultis interclusam, vestigiis euntium & redeuntium plenam, tum & in eam ingressus eam tanquam regulam quãdam in ambulando intueatur, plane errare non potest. Hinc igitur factum est: vt vocabulum *via* ad omnes leges & regulas significandas deriuatum sit, quas ne in agendo atque operando erremus, intuemur & sequimur: atque hinc vias artium, vias disciplinarum, vias morum etiam vulgo, & vsitate nominamus. Aggreditur opus aliquod artifex imperitus, videt eum alius in ea arte peritior, & heus tu, inquit, non recte pergis, non bene ambulas, non inuenies exitum.

Quod est idem ac si aperte diceret, Non bene seruas regulam artis, non est ad istum modum secundum artem faciendum. Pari ratione inter Philosophos illi viam Platonis, isti Aristotelis, illi Zenonis, isti Epicuri sequi se ac tenere affirmant, propterea quod secundum illius vel istius præcepta & instituta philosophentur. Deniq; in vita & moribus, qui legem Dei, legem Iustitiæ, legem Temperantiæ, legem charitatis perpetuo sequitur, & secundum eam viuere studet, is viam bonam, & rectam ambulare dicitur: qui vero legibus mundi & carnis obtemperat, legibus ambitionis, legibus auaritiæ, legibus gulæ, & ventris, & libidinum, eum viam malam, & distortam, & periculosam accepisse omnes clamant.

Variæ nobis viæ seu leges morũ.

Iam vero nemo est, qui multa & varia legum genera obseruare, hoc est, multa simul itinera conficere non teneatur. Est aliquis paterfamilias, habet superiores, habet inferiores, habet æquales, cum multis agere, viuere, ambulare debet: vt recte ambulet, hoc est, versetur & viuat cum vxore, seruare debet legem Matrimonii, vt cum liberis legem Patris: vt cum seruis, legem Domini, vt cum Episcopo, cum Pastore, cum Rege, cum Magistratu, cum Deo, leges Ecclesiæ, leges regni, leges ciuitatis, leges Euangelii: & si artem aliquam exercet, simul etiam legem eius artis. Quoniam igitur multas vias omnes ambulamus, & in omnibus istis viis multa pericula, multi lapides, multa præcipitia, multi latrones, multæ peccandi occasiones inueniuntur, propterea nunc Propheta dicit, *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis*, nimirum, vt quocunque eas, quicquid agas, quicquid cogites, quicquid aggrediaris, quicquid loquaris, semper te angelus comitetur, ne forte à recta via & regula vnquam recedas.

Basil. orat. supr. psal. 1. Præsens vita nostra via est.

Possumus tamen & aliter hunc locum exponere. Siquidem, vt magnus Basilius oratione in primum Psalmum eleganter docet, via in scripturis præsens hęc vita nominatur, propterea quod semper festinet ad finem. Vt enim ii, qui curru vel nauibus vehuntur, etiam dum sedent & dormiunt, iter conficiunt: sic & nos omnes, quanquam in aliis rebus occupati vitæ nostræ cursum nõ sentimus, & sæpe quiescere, otiari, ludere nobis videmur, semper tamen vita consumitur, & nos ad mortem maximis itineribus properamus.

Deinde viator omnia celerrime præterit, ac post tergum suum relinquit: occurrunt pulchra palatia, sistit parumper, aspicit, admiratur, & transit: occurrunt agri & vineæ, prata florentia, ea quoque parumper aspicit, admiratur, & transit. Occurrunt horti, syluæ, lacus, flumina, & similiter facit. Occurrunt loca deserta, viæ difficiles, asperæ, sordidæ, saxa, lutum, spinæ, ibi quoque hæret nonnihil, sudat, laborat, angitur; sed paulo post transit vlterius, & molestiæ prioris non amplius recordatur.

Ita

Ita prorſus & nos facimus, Auditores, nunc læta & iucunda, nunc triſtia & acerba nobis occurrunt, ſed omnia dicto citius prætereunt. Euehitur aliquis ad magnum honorem: quid cenſes? Incidit in via in amœnum pratum, ſed mox alibi ſe videbit. Pari ratione conijcitur quis in carcerem, torquetur, vexatur, affligitur: quid putas id eſſe? Eſt difficilis aliquis locus incidit in lutum, vel in ſpinas; ſed protinus tranſibit, & laborum omnium obliuiſcetur.

Deniq; in itineribus hoc videmus, quod vbi vnus modo veſtigium figit, ibi paulo poſt figet alius, & rurſum alius, atq; alius, neque vllus eſt, qui diu in eodem permaneat loco. Et nunquid non talis eſt hominum vita? *Interroga*, inquit Baſilius, *agros & poſſeſſiones tuas, quot nomina iam mutauerunt, olim dicebantur illius, deinde illius, tum illius, nunc huius dicuntur, paulo poſt alterius neſcio cuius agri & poſſeſſiones dicentur.*

Cur ita? Quoniam via quædam eſt humana vita, & vnus alterum ſequitur, vnus alterum expellit. Aſpice ſedes Pontificum, Regum, Imperatorum: quam multi ad iſtas ſedes ſingulis ætatibus aſpirauerunt? & tamen qui eas poſt multos labores, & ſudores obtinent, ante conſurgere, & ſequentibus locum facere coguntur, quam ſe in eis ad ſedendum componere potuerunt. Heri ſedebat vnus, hodie moritur, & ſedebit alius. Cras iſte morietur, & ſedebit alius: ac breuiter, nullus adhuc ibi remanere potuit, ſed iſtum ludum omnes ludunt, aſcendunt, ſedent, ſalutant, deſcendunt; & abeunt.

In via non eſt ſubſiſtendum. Itaque via eſt vita, & væ illis, qui ſe in itinere eſſe obliuiſcuntur: væ illis, qui in hoſpitiis omnia ſua conſument: væ illis, qui in iis rebus contemplandis, quæ occurrunt in via, nimium immorantur, qui in aliena Republica curioſi eſſe volunt. Veniet enim, & cito veniet nox, in qua nemo poteſt ambulare, & ipſi ad patriam non peruenient, ſed eſca nocturnarum ferarum, & infernalium luporum erunt. Quocirca Dominus in Euangelio clamat, *Ambulate, dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant.* (*Ioan. 12.*) De hac igitur via Pſalmographus ait, *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in via*, hoc eſt, in vita tua. Et merito ſane in via ſolum Angelorum cuſtodia hominibus adhibetur: id enim cuſtodiri debet, quod amitti poteſt: qui autem ad gehennam deſcenderunt, plane amiſſi, perditique ſunt, nec angelos cuſtodes, ſed dæmones tortores habent: qui vero iam ad patriam cœleſtem peruenerunt, in tuto collocati ſunt, nec vllo modo amitti queunt, & angelos ſanctos gaudiorum, non propulſatores periculorum habent.

PARS SECVNDA.

Quomodo Angeli nos cuſtodiant. Angelis à Deo mandatum eſſe, vt nos in via cuſtodiant ſanctus Propheta hactenus docuit: nunc quomodo nos cuſtodiant docet, atque ait, *In manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.* (*Pſal. 12.*) Quæ oratio quanquã tota figuris, & tranſlationibus conſtet, tamen aperta & perſpicua eſt. *Ne peccemus.* Quid enim ſunt manus angelicæ, niſi potentia & prouidentia, quibus quaſi duabus manibus nos regunt. Quid vero lapides in via niſi ſcandala, & peccandi occaſiones, quibus humana vita refertiſſima eſt?

Scandala & peccandi occaſiones lapides ſunt. Igitur ſæpenumero dum ambulamus, dum operamur, dum agimus cum hominibus, multi lapides, multa ſcandala, multæ peccandi occaſiones ſeſe offerunt: & nos quidem in eos facile incideremus, & animæ pedem, hoc eſt, affectum ac voluntatem læderemus: ſed Angelus ſanctus cum nos incautos lapidi propinquare videt, admirabili ratione, & modo à terra nos eleuat, & in momento vltra lapidem tranſportat. Tu fortaſſe cum vides aliquem peccantem, fraterna charitate illum corripis, via recta & bona ingrederis: ſed grauiter etiam tibi ſuccenſet: quoniam igitur fieri poſſet, vt hac de cauſa non amplius fungereris officio charitatis, atque ita ad lapidem offenderes pedem tuum, venit Angelus ſanctus, & intus in animo loquitur tibi, ac dicit, non eſſe curandum quid homines cupiant, ſed quid Deus iubeat: neque mercedem boni operis ab hominibus requirendam, ſed à Domino expectandam: & ſicut propter hominum gratiam non ſunt mala opera facienda,

cienda, ita non esse etiam propter hominum gratiam bona opera dimittenda. Pari ratione bonus aliquis opifex, aut mercator simpliciter cum hominibus agit, artem suam exercet, neminem decipit, regia via incedit, sed ecce lapidem: venit aliquis impostor, & decipit ipsum, atq; ei falsam monetam pro vera, & stannum pro argento, vel pro auro aurichalcum obtrudit. Is igitur si propterea scandalum patitur, & dicat: Itane agitur? Ego quoq; astutus fiam, ille falsa ista moneta me decepit, ego eadem alium decipiam: ac si ita dicat, sine dubio impegit in lapidem. Sed angelus sanctus sæpe adest, & in corde illius dicit: Quid turbaris modicæ fidei? Non meministi te esse Christianum? Si reddas bona pro bonis, & mala pro malis, quid amplius quam Ethnici facis? Nonne & gentes hoc faciunt? An ignoras hominum perditissimorum esse, reddere mala pro bonis: hominum politicorum, reddere bona pro bonis: hominum Christianorum, reddere bona pro malis? Ita igitur angelus custos diligentis Pædagogi officio fungitur.

Matth. 5.

Duplex beneficium angeli custodis, instructio & defensio.

Neque vero solum hoc beneficium, sed alia præterea multa & magna, quæ ex hoc vno Propheta nos intelligere voluit, ab angelo custode recipimus, quæ tamen ad duo capita reuocari possunt. Vt enim ex peccato duo præcipua mala, vel potius duo fontes malorum, exorti sunt, ignorantia, & difficultas, cum quibus omnes homines vsque ad mortem semper colluctantur: sic etiam duo sunt generalia beneficia Angeli custodis, instructio, & defensio. Quibus in rebus angeli nos instruunt? In iis quæ ad salutem maxime necessaria sunt, vt quomodo à somno peccatorum excitabimur, quo pacto malorum societatẽ fugere poterimus, qua ratione in via Dei non deficiemus, quibus armis dæmonem fugabimus, & qua industria, si fugatus iterum redierit, eidem resistemus. Quæ omnia figuris diuinarũ scripturarum nullo negotio demonstrari possunt. Erat quondam Apostolus Petrus in carcere *inter duos milites vinctus catenis duabus*, & sequenti die ad populum producendus; & extremo supplicio afficiendus erat: & tamen ipse, tanquam si omnia essent tutissima, altissime dormiebat. Sed ecce adfuit angelus custos, & lumen refulsit in habitaculo, & mox ad vocem Angeli Petrus excitatur, catenisque soluitur, de carcere egreditur & liberatur.

De quibus nos instruant.

1. Surgere à peccato. Quomodo nos excitẽt à somno peccati: admoneãt periculi.

Act. 12.

Pulchra peccantiũ figura.

Hæc est figura & imago hominum peccatorum. Nam sæpenumero versantur homines in obscurissimo carcere ignorantiæ constricti funibus peccatorum, & breui ad tribunal iudicis ducendi, & sempiternæ morti adiudicandi sunt: & ipsi tamen inter duos milites securissimi dormiunt. Qui sunt duo milites? Vnus longa peccandi consuetudo, alter spes vana longissimæ vitæ: vel si mauultis, vnus Misericordia Dei, de qua sibi perpetuo blandiuntur, alter exempla cæterorum: nolunt enim videri cæteris sapientiores.

Ista sunt, quæ hominem dormire, nihil videre, nihil audire, nihil sentire faciunt. At cum venit Angelus Domini, & sancta quadam illustratione docet hominem in quanto periculo sit constitutus, eiq; dicit, Heus tu, dormis? Surge velociter. Tunc lumen refulget in habitaculo, & homo tãquam de graui somno excitatus incipit videre, quod antea non videbat, suam turpitudinem, suam fœditatem, suam miseriam, sua pericula, ac se comprehensum, ac ligatum cernens dicit, Hei mihi, vbi sum? Quid ago? Quo tendo? *Nisi quia Dominus adiuuit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea.* Itaq; totus perterritus & compunctus currit ad Ecclesiam, quærit sacerdotem, soluitur à peccatis, de carcere liberatur. Hoc igitur primum est angeli beneficium: audite nunc secundum.

Psal. 93.

Secundo, vitare mala consortia.

Gen. 19.

Quomodo nos è societate malorum educant.

Morabatur aliquando Loth in medio Sodomorum vrbe pessima, & corruptissima, & quanquam ipse iustus erat, tamen mala illa societas ei nullo modo conueniebat. Quapropter Angelus ad eum venit, eique dixit, vt de illa vrbe protinus exiret: Et cum ipse egredi cunctaretur, Angelus apprehendit manũ eius, & exire coegit. Deinde monuit, vt non aspiceret retro, sed in monte saluum se faceret, & eo modo incendium illud euaderet, quo Sodomitæ omnes perituri erant. Ad eundem modum, Auditores, homini iam conuerso, & sancte viuere in-

cipienti

cipienti Angelus custos nunquã cessat suggerere, vt fugiat malas societates, vt cum flagitiosis, cum potatoribus, cum scortatoribus, cum lusoribus, cum hæreticis etiam & impiis non conuersetur, ne cum eis similiter pereat, & cum is forte cunctatur, vel aures cordis angelicis inspirationib. claudit, tunc S. Angelus peramanter & dulciter cogit: impetrat enim à Deo flagellum ægritudinis, vel aliam aliquam afflictionem, qua is velit nolit cogatur deserere, quod diligebat.

Et eum demum à malorum societate tanquam de Sodoma eductum, & in via salutis cõstitutum diligenter monet, vt nunquam aspiciat retro: vt non iterum cupiat, quod bene semel reliquit: vt in monte virtutum & perfectionis saluum se faciat, vt cum in die vltimi iudicii pluet incendium super terram Sodomorum, & Gomorrhæorum, & omnes vbique peccatores inuoluet, ipse saluum & incolumem se esse gaudeat.

Tertio, pergere in via Dei fortiter.

3. Reg. 19.

Quomodo deficientes in via reficiant & corroborent.

Sed beneficium tertium videamus. Pergebat quondam sanctus Propheta Elias ad montem Oreb, vbi Dominum allocuturus & visurus erat, sed accidit in via, vt fatigatione, somno ac mœrore oppressus, subter vnam arborem se prosterneret & dormiret: tunc autem adfuit Angelus Domini qui Eliam excitans, & panem illi ostendens ait, *Surge; comede, grandis tibi restat via.* O quã frequenter ita nobiscum sanctus Angelus facit: quo enim nos omnes properamus, nisi ad montem illum excelsum, montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, de quo Psalmographus canit, *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius?* vbi vera perfectaque felicitate videbitur Deus Deorum in Sion. At quamuis ad locum tam præclarum properemus, tamen sæpe nos torpor inuadit, fatigamur, deficimus, iacemus, dormimus: sed Angelus sanctus munerisuo non deest, accedit, alloquitur, cohortatur, surge, surge, quid hic dormis in via? Excutere de puluere, refice vires pane illo sancto, quem tibi Dominus in hunc vsum reliquit: grandis tibi restat via: longa est via de terra ad cœlum, magnum negotium est salutis nostræ, quin potius negotium negotiorũ, & quod summam vigilantiam, summumque studium requirit.

Psal. 67.

Psal. 23.

Psal. 83.

Quarto, fugare diabolum.

Quid præterea Angelus docet? quod est quartum beneficium. Illud quarto loco docet, quod si partem cordis super carbones ignitos posueris, inde fumus ascendet, quo continuo dæmon fugabitur. Ita Raphael angelus Tobiam iuniorem docuit, & ipse ita esse experientia didicit. At quid hoc sibi vult? Quid est partem cordis super carbones ponere? id est, Auditores, non totum cor in Aristotele, vel Cicerone, vel Galeno, vel Iustiniano, vel etiam Augustino ponere, sed saltem partem vnam cordis ad eos ignes cogitandos conferre, qui parati sunt omnibus peccatoribus: vel certe ad illam flammam ardentem diuini amoris, qua Deus noster, *sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.*

Tob. 6.

Fumo cordis igniti.

Ioan. 3.

Ex istis enim sacris meditationibus oratio quædam feruens & ignita procedit, quę cœlos penetrat, quæ Deum placat, quæ instar calidissimi fumi dæmones omnes quasi muscas expellit. Quod si dæmõ semel expulsus atq; eiectus iterum maioribus copiis acie instructa redire voluerit, Angelus te docebit quo pacto non solum fortiter resistere & pugnare, sed etiam vincere & triumphare poteris.

Vincere & triumphare.

Iudic. 7.

Erat olim vir fortissimus Gedeon cum exercitu Madianitarum pugnaturus, & cũ in multitudine militum spem victoriæ positam esse existimaret, triginta duo millia armatorum breuissimo tempore congregauit: sed Angelus Domini docere volens atque instruere Gedeonem, iussit voce præconis in castris proclamari, vt omnes timidi & formidolosi recederẽt, & confestim viginti duo millia recesserunt. Imperauit secundo, vt reliqua decem millia ducerentur ad aquas, & Gedeon attente consideraret, quo modo vnusquisq; eorum biberet: nam eos, qui humi prostrati more canum ore lamberent aquas, ineptos esse ad bellum, & eos dũtaxat idoneos, qui genu modice curuato altera manu aquas, ad os proiicerent. Quo facto soli trecenti ex triginta duobus millibus remanserunt, & ij soli victoriam maxi-

maximam retulerunt. O præclaram & verissimam angeli instructionem! Multi sunt homines Christiani, multi nomen suum eidem Imperatori dederunt, sed ex triginta duobus millibus vix trecenti victores euadunt: nam timidi & formidosi, quorũ magnus est numerus, nihil vnquam boni facient. Qui sunt timidi & formidolosi? Qui metuunt, ne ieiunium quadragesimæ capiti noceat: qui timent inopia premi, si eleemosynas pauperibus largiantur; qui verba & cogitationes hominum verentur, si pie viuere incipiant, si iniurias condonent, si conuiuia & propinationes recusent: qui denique metu laborum & difficultatum vitam mutare non audent. Isti inquam nihil vnquam boni facient: nam virtus Christianorum est charitas, & *timor non est in charitate*, quoniam, *perfecta charitas foras mittit timorem.* Neque vero timidi solum, sed etiam nulli eorum vnquam diabolum vincent, qui toto corpore humi prostrati more canum summa auiditate bibunt aquas deliciarum, & stomachum replent temporalibus bonis, quæ instar aquæ perpetuo labuntur & fluunt: sed illi duntaxat, qui altera manu solum necessaria capiunt. *Habentes victum & vestitum*, inquit Apostolus, *his contenti simus*, Beati sane, qui angeli sui doctrinam intelligunt. qui erecti stare & cœlum respicere didicerunt. Ipsi enim soli cum ingenti gaudio contra diabolum pugnabunt & vincent, coronabuntur & triumphabunt.

Fortitudine, &

1. Ioan. 4.

1. Tim 6.

Sed quoniam de instructione ac doctrina angeli aliqua diximus, restat, vt etiam de protectione & defensione pauca dicamus. A quibus igitur hostibus nos angeli defendunt? Ab omnibus, à dæmonibus, ab hominibus, à feris, à rebus inanimis, &, quod maius & mirabilius est, ab ira omnipotentis Dei. De dæmonibus apertum testimonium habes in libro Tobiæ, vbi angelus Raphael dæmonium Asmodeum in solitudinem Ægypti relegauit, vt neque hominibus, neq; pecudibus, neq; arboribus nocere posset. Et quam frequenter putas dęmones, qui nobis adsunt, & qui summo odio nos persequuntur, vel in ignem, vel in aquas, vel in foueas nos proiicerent, vel per se etiam in partes discreperent, nisi angeli nostri potentiam formidarent? Certe S. Hilarius & S. Cyrillus hanc potissimam causam esse volunt custodiæ angelorũ. Quod vero etiam ab hominibus malis angeli nos eripiant, testis erit S. Iacob. qui in Genesi dicit, *Angelus Domini eruit me de cunctis malis.* Testis Iosue, pro quo contra Chananæos angeli pugnauerunt, Testis Ezechias, qui centum octoginta quinq; millia Assyriorum hostiũ suorum ab angelo trucidata esse vidit. Testis Eliseus quem integer exercitus angelorum contra impetum Syrorum defendebat. Testis castissima illa Iudith, quæ cum ad suos rediret Holoferne trucidato dicebat, *Viuit Deus, quia custodiuit me angelus eius, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc reuertentem.* Testis deniq;, vt alios multos prætercam, Theodosius iunior Imperator, quo cum Persis & Saracenis pugnante, circiter centum millia Saracenorũ in fluuium Euphratẽ angelus Domini præcipitauit, vt Socrates tradit. Iam vero quod à feris nos angeli defendãt, ex Tobia & Daniele facile cognosci potest, quorum prior ab ingenti quodã pisce liberatus, posterior in lacu rugientium leonum angeli præsidio securus fuit. Nam de rebus inanimis quid ego dicam, cum etiam in fornace ignis ardentis tres pueros angelus incolumes & illæsos conseruauerit? Sed summum maximumq; beneficium mihi esse videtur, quod Angeli sancti, cum Deum nobis iratũ esse vident, patrocinium nostrum suscipiant, & tanquam diligentes Aduocati Deum orare, placare, flectere, nobis reconciliare summo studio laborent. Veniat in mentẽ parabola illa Domini de ficulnea sterili, de qua Dominus vineæ agricolę dicebat, *Ecce tres anni sunt, ex quo venio fructum quærens in ficulnea hac, & non inuenio: succide ergo illam, vt quid etiam terram occupat?* Agricola vero pro ficulnea Dominum exorabat, atque aiebat, *Domine dimitte eam etiam hoc anno, donec fodiam circa eam & mittam stercora.* Istæ ficulneæ nos sumus Auditores, vinea est Ecclesia, cultores sunt angeli, sed venit primus annus, venit pueritia, & in ea quærit Dominus fructum puritatis, simplicitatis, deuotionis, & nihil inuenit nisi malitiã, nisi contentio-

A quibus angeli nos defendant.
A dæmonibus.

Hilar in comment. Psal. 134.
Cyrill. li. 4. in Iulian.
Ab hominib. malis.
Gen. 48.
Iosue 10.
4. Reg. 19.
4. Reg. 6.
Iudith. 13.
Lib. 7. hist. cap. 18.
A feris.
cap. 6.
A rebus inanimis.
Dan. 3.
Ab ira omnipotentis Dei.
Luc. 13.

tentio-

tentiones, nisi pugnas, propterea quod parentes nō bene filios suos instituerunt. Venit vigesimus annus, ætas adolescentiæ, & quærit Dominus fructum operum bonorū, & nihil inuenit nisi folia vanitatū, amores, potationes, sphæristeria, tripudia, vestium ornamenta, carnis oblectamenta, dæmonis emolumenta. Venit annus trigesimus, ætas matura & grauis, & maiore ratione quærit Dominus fructum in ficulnea, & sæpe nihil inuenit nisi grossos ambitionis, vsuræ, crapulæ, ebrietatis, aliorumq; innumerabiliū vitiorum fructus. Succide ergo illam, ait, proiiciatur in ignem, vt quid etiam terram occupat: Magna & metuenda est ira Domini, *horrendum est incidere in manus Dei viuentis, qui postquam occiderit corpus, etiam animam perdere potest in gehennam ignis.* Sed angelus Domini sollicite intercedit, O Domine dimitte quæso eum etiam hoc anno, dona illi Domine adhuc tempus & spatium pœnitentiæ, ego fodiam circa illum, & mittam stercora, auferam de corde eius nimiā illam terram, terrenas nimirum cogitationes, & ponam in oculis eius stercora peccatorum; vt ea videat, cognoscat, detestetur: ego efficiam, vt recogitet dies suos in amaritudine animæ suæ, & fructus dignos pœnitentiæ, & operum bonorum aliquando producat. En nobis fratres mei, quam multa & quam magna sunt beneficia angeli custodis, & quā multum ei honoris & amoris debeamus. Et hęc omnia nobis sancti angeli præstant, dum nos custodiunt in via: sed itinere tandem confecto, tunc nos in manibus tollunt, atq; in sedes beatorū deferunt. Ita Lazarum illum mendicum in sinum Abrahę angeli portauerunt: ita multi sanctorum in cœlum ab angelis deferri visi sunt. Quis enim per regionem illam nouam, obscuram, incognitam per se ingredi valeret? Et ô quam duri lapides ibi reperiuntur! ibi ille iacet, qui se in lapidib. adorari faciebat, & quantum potest, viam transeuntibus intercludit, quot peccata nunc facimus, tot ibi lapides ponit. O quam multi sunt, qui se ad cœlum euolaturos putant, qui aditum interclusum atq; obstructum inuenient.

Hebr. 10. *Matth. 10.* *Isai. 38.* *Matth. 3.* *Luc. 3.* *Luc. 16.*

Angeli in cœlum deferunt iustos.

Honorandi ergo angeli, & audiendi.

Quapropter, Auditores, angelum nostrū honorare, opem eius implorare, sanctos mores imitari, monitis eius obtemperare diligenter studeamus, vt quem patronum & custodem habemus in terris, eundem ciuem & sodalem habere etiam mereamur in cœlis. Amen.

CONCIO X.

Super Psalmum, *Qui habitat*, de vers. 13.

TRADVNT fabulæ Poetarum, Auditores optimi, quendam olim extitisse marinum Prophetam nomine Protheum, quem Neptunus deus maris, phocis, ac thynnis, aliisq; cetis, belluisque marinis, quasi præsidem & pastorem præfecerat. Is ea vi ac potestate præditus erat, vt se in mille formas aliquando conuerteret, & nunc aqua, nunc ignis, nunc leo, nunc draco, nunc monstrum aliquod videretur. Verum enimvero quāquam Ethnici Poetæ figmentis, & mendaciis se ludere, dum talia scriberent, arbitrabantur: tamen nolentes atq; imprudētes suis coloribus eum depinxerunt, quem vere pro Deo in lignis & lapidib. adorabant. Quis enim alius erat Deus Ethnicorum, quam Spiritus ille transfuga, quem sacræ literæ dæmonem appellant? *Dij gentium dæmonia*, inquit Psaltes. Et Apostolus Paulus, *Quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo*. Quare dæmon reuera est ille cærulus Protheus, qui in mari amaro & turbulēto huius seculi turpib. phocis, immundis videlicet spiritib. & hominibus præest, & mille artes nocendi habēs, in mille quoq; formas & figuras se transferre solet. Certe magno Antonio, vt in eius vita D. Athanasius tradit, nunc dæmon vt puerulus horridus ac niger, nunc vt gigas immanis tanta corporis proceritate cōspiciebatur, vt cœlū ipsum contingere putaretur: nunc vero eodem inspectante & audiente Antonio, varias bestiarū & serpentum formas induens, vt leo rugiebat, occidere volens, vt bos mugitu & cornib. minabatur, vt serpens sibilo personabat, vt lupus ad prædā summo impetu inhiabat. Scribit quoque S. Hieronymus in Hilarione, nō raro dæmonē simul infantum edidisse vagitus, balatus peco-

Diabolus verus Protheus est. *Psal. 95.* *1. Cor. 10.* *Athan. in vita S. Antonij.* *Hieron. in vita S. Hilarion.*

pecorum, planctum quasi mulierum, murmur exercitus, ac breuiter diuersissimarum portenta vocum, vt magnum illum Christi bellatorem, si quo modo posset, de eremo fugaret. Denique verum istum Protheum Apostolus Paulus transfigurari dicit in angelum lucis: & eundem Iob & Isaias colubrũ & serpentem tortuosum: Petrus leonem rugientem: Ioannes in Apocal. serpentem antiquum; & noster Psalmus aspidem & basiliscum, leonem & draconem appellauit.

1. Cor. 11. Iob. 26. Psal. 27. 2. Pet. 5. Apoc. 20.

Propositio dicendorũ.

Super aspidem, inquit, *& basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Quæ verba cũ hodierna oratione Domino adiuuante expositurі sumus, tria ex ordine disputabimus: ostendemus initio quatuor istis nominibus, quatuor maximas persecutiones significari, quas dæmon Ecclesiæ per suos ministros, partim excitauit, partim etiam excitabit. Deinde persecutiones easdẽ, & ordine eodẽ, in ipso capite Ecclesię Christo, vel expressas, vel adumbratas fuisse docebimus. Postremo de præcipuis quatuor tentationibus, quibus dęmon, vel per se, vel per alios, vnumquemq; nostrum sigillatim oppugnat, & ꝓpter quas aspis & basiliscus leo & draco dicitur, disseremus. Nam quod quidam volunt, Prophetam hoc loco de veris leonibus & serpentibus esse locutum, & hominib. iustis, atq; in Dei auxilio confidentibus promisisse, nullam eis quamuis venenatam & ferocem bestiam esse nocituram, nos minime negamus, quin potius libenter agnoscimus & confitemur, quippe qui nõ ignoramus, neq; Danieli leones, neque Paulo viperam, neq; cetum Ionæ, neq; feras omnium generũ sanctis anachoretis, qui in earum medio versabantur, nocere potuisse, tamen præter istum abiectum atq; humilem sensum, alium altiorem, magisq; præcipuum in his verbis agnoscimus.

Dan. 6. & 14. Act. 28. Ion. 2.

Vt igitur ad ea, quæ proposuimus, veniamus: Aspis, Leo, Basiliscus & Draco, quatuor summas atq; atrocissimas persecutiones significant. Aspis Iudæorum, Leo paganorum, Basiliscus hæreticorum, Draco Antichristi. Iudæi omniũ primi contra Christi Ecclesiam, dæmone authore, arma sumpserunt. Nam & Apostolos omnes flagellis ceciderunt, & Stephanum lapidauerunt, & duos Iacobos vnũ per se de summo templo præcipitem egerunt, alterũ per Herodem gladio necauerunt. Et Petrum in carcerẽ, & vincula coniici fecerunt: & Paulum non semel dolis atq; insidiis ad necẽ quæsierunt. Aptissime v. Iudæi aspide designantur, quæ surda dicitur, propterea ꝙ aures suas obstruere solet, ne vocẽ incantantis exaudiat. Quid n. passim Prophetæ clamabant, atq; Isaias imprimis, nisi, *Aggrauatum est cor populi huius, & auribus grauiter audierunt.* Et cum eos B. Stephanus quasi diuinis carminibus incantaret, quid illi fecerunt? *Continuerunt aures suas*, inquit B. Lucas: quocirca merito S. Stephanus tanꝗ aspidi surdæ eis dicebat: *Incircumcisi cordibus & auribus vos semper Spiritui S. resistitis.* Cæterum Christi Ecclesia iuxta Prophetæ promissionẽ iam aspidem illã conculcauit, ac super eam ambulauit. Quid enim sunt modo Iudæi, nisi serui omniũ gentium, sine rege, sine pontifice, sine tẽplo, sine sacrificio, sine Prophetis, sine miraculis, sine Deo in hoc mũdo? Neq; alia de causa viuere eos & toto orbe vagari diuina prouidentia voluit, quam vt vbiq; suos illos vetustissimos, & probatissimos libros deferrent, ex quibus nos ea, quæ de Christo, & Ecclesia prædicamus, non à nobis conficta, sed à Prophetis vere prædicta multis ante seculis ostenderemus.

Aspis Iudæorum est persecutio. Act. variis locis.

Isai. 6. Act. 8. Act. 7.

Sed aspidi leo successit, aperta illa videlicet & cruenta Ethnicorum Imperatorum persecutio. Neque enim secus atq; immanes & feroces leones truculenti illi Tyranni Christianorum corpora laniabant. O quam multi leone rugiente in speluncas atque antra se abdebant: quam multos etiam solus rugitus huius leonis prosternebat! Quot vero ferox iste leo non rugitu, sed vnguibus ac dentibus cõfecerit, solus Deus nouit. Siquidem, vt in libro historiar. Ecclesiastic. 8. Eusebius refert, interdum integræ vrbes cum omnibus habitatoribus incendio absumebantur: interdũ integræ legiones, quasi vnus homo, obtruncabantur. Temporibus vero Imperatoris Diocletian. vno solũ mense septendecim millia sanctorum martyrũ occidebantur. Sed vicit tandem, quæ victura erat Ecclesia Seruatoris, & ad fidẽ Imperatoribus, & Regib. conuersis, qui

Leo est aperta Imperatorum persecutio. Euseb. li 8. hist. Eccl.

sis, qui antea propter idola persequebantur Christum, postea cœperunt propter Christum persequi idola: & Roma, quæ olim Petrum, vt impium egit in crucem, nunc eundem vt optimum præsidem & patronum se habere gloriatur.

Basiliscus est impius hæreticorũ furor. Secuta est leonis rabiem crudelitas basilisci, quo impium atq; insanum hæreticorũ furorem significari diximus. Basiliscus enim venenum habet in oculis: hæresis vero ita mentis oculos fascinat, & deprauat, vt albũ pro nigro, & nigrũ pro albo cernere faciat. Quæ maior fascinatio cogitari potest, quã vt in quibus libris maxime veritas lucet, ibi nubes infinitorum errorum hæretici videant? Certe in literis sacris, vbi nos ieiunium legimus, ibi Lutherani crapulam legũt: & vbi nos virginitatis consilium prædicari videmus, ibi Caluinus videre se dicit prohibitam atque interdictam esse virginitatem. *Horũ persecutio omnium grauissima.* Hæc sane persecutio multo est grauior, & diuturnior, & periculosior, quam superiores: illæ corpora occidebant, ista iugulat animas: illæ aperto marte Christum oppugnabant, ista Christi signis & armis quasi pro Christo contra Christum pugnat: tunc lupi lupinam pellem præferebant, & lupos se esse non negabant, nunc lupi ouina pelle induti oues se esse simulant, & veras oues lupos videri volunt. Denique persecutio Iudæorum annos circiter quadraginta Ecclesiam vexare potuit: persecutio paganorum annos circiter trecentos, persecutio vero hęreticorum iam supra mille annos grassata est, nec vllus nouit, præter Deum, quando finem habitura sit. Tempore primæ persecutionis semel duntaxat exercitum contra Ecclesiam diabolus eduxit: tempore secundæ bene decies copias suas instaurauit. Tot enim Imperatores fuerunt à Nerone vsque ad Iulianum, qui nouis copiis, & armis, & viribus cum Ecclesia conflixerunt. At in hac tertia persecutione plus quam ducenties iam Dęmon exercitum instruxit: tot enim hæresiarchas numeramus, qui omnes nouorum exercituum duces atque Imperatores fuerunt. *Hæresiarcharum quantus numerus.* Cæterum magna ex parte basiliscum istum Ecclesia conculcauit: deleti sunt Arriani, profligati sunt Manichæi, perierunt Nestoriani: iam caput & corpus basilisci contritum est, sola cauda conculcanda & conterenda restat. Neq; dubium esse potest, quin illa gloriosa Ecclesia caudam istam conculcabit, ac de fæce Lutheranorum aliquando triumphabit, quæ ita ducenties collatis signis dimicauit, & vicit: quæ caput & corpus basilisci contriuit, quæ Arrianos funditus deleuit, qui orbem fere totum occupauerunt, & potentissimos Monarchas atq; Episcopos innumeros in castris suis habebant.

Draco est Antichristus. At ne tunc quidem finis persecutionum erit: Siquidem basilisco, draco teterrimus atq; immanissimus succedet: ipse erit perditissimus ille Antichristus, cuius persecutio quanto breuior cæteris, tanto crudelior atque periculosior erit. Hactenus enim, neq; Iudæi, neque Pagani, neque Hæretici vlla signa, aut prodigia edere potuerunt: propria Ecclesiæ Catholicæ gloria miraculorũ semper fuit. Sed in illa postrema, & maxima persecutione *surgent Pseudochristi, & Pseudopropheta, & dabunt signa magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.* *Matth. 24. Marc. 13.* Erit enim Antichristi aduentus, vt Apostolus ait, *secundum operationem Sathanæ in omni virtute, & signis & prodigiis mendacibus.* *2. Thess. 2.* Quare merito S. Gregorius, *Pensemus,* inquit, *quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr & corpus tormentis subijciet, & tamen ante eius oculos tortor miracula faciet? Cuius tunc virtus non ab ipso cogitationum fundo quatitur, quando is, qui flagris cruciat, signis coruscat?* *Greg. li. 32. Mor. c. 13.*

Vultis nunc, vt in ipso Christo, quasi figuras quasdam & vmbras harum persecutionum ostendamus? Quid igitur aliud circumcisio Domini fuit, nisi quædam quasi persecutio Iudæorũ? *Quadruplex Christi persecutio.* Quamuis enim nulli peccato obnoxius esset, nec purgatione vlla opus haberet, tamen zelo Mosaicæ legis à Iudæis in tenera ętate vulneratus fuit. Quid vero Herodianus ille furor, qui Dominum in Ægyptũ fugere coegit, & propter ipsum tot millia innocentium puerorum trucidauit, nonne persecutio quædam Ethnicorũ? Porro illæ tot insidiæ, tot calumniæ, tot iniuriæ Scribarum & Pharisæorũ, qui specie pietatis & religionis totos tres annos dominum exercuerunt, quis non videt quam

perspicue longissimam & molestissimã hæreticorum persecutionem designauerint? Nam passio illa Domini, quando à Iudæis & Gentibus simul oppugnabatur, quando signa & prodigia non edebat; quando vt Princeps latronum crucem suam ad locum supplicii ipse portabat, an apertissime Antichristi persecutionem non significauit? Vt igitur ipse persecutionibus quatuor deuictis atque superatis victor ab inferis rediit, atq; in cœlum triumphator ascendit, & Imperium sine fine obtinuit: ita quoq; & Catholica eius Ecclesia quatuor illis bestiis conculcatis, & persecutionibus omni ex parte finitis, sempiterna pace & gloria tandem perfruetur.

Venio nunc ad id, quod est proprium huius loci, vt eas persecutiones exponam, quas hominib. singulis diabolus excitat, & propter quas nunc aspis, nunc leo, nunc basiliscus, nunc draco nominatur. Aspis, Auditores, venenũ gerit in lingua, lingua venenum inspirat, veneno somnũ conciliat, somno illo tandem occidit. Hæc omnia Diabolo conuenire prima omnium experta est Eua. Venit serpens ad eam, linguã venenatã protulit, atq; ait, *Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis de omni ligno paradisi?* Deinde, vt eam securissimam redderet, atq; in vtramq; aurem dormire faceret: *Nequaquã*, inquit, *moriemini*, nihil periculi est, tuto licet vobis etiam de hoc pomo comedere. Ita illam vulnerauit, infecit, corrupit, occidit. Quam sæpe tecum, frater, ad eundem modum diabolus agit? Quoties venit, ac dicit, Cur præcepit tibi Deus, vt ieiunares? Eget fortasse tuo ieiunio? & cur præcepit ebrietatem & fornicationem fugere? cui facias iniuriam, si tuis sumptibus potas, vel cum amica volente fornicaris? Et quid deinde subiungit? *Nequaquã morieris.* Communia & leuia sunt ista peccata, misericors Dominus est, non recordatur iniuriarum, non te creauit, vt perderet.

Diabolus vt aspis, singulos tentat. Gen. 3.

Atq; interim astutissimus serpens calcaneo tuo insidiatur, calcaneum tuum obseruat, expectat auide quando cadas, quando labantur pedes tui. Nam labi non potes, nisi in os eius, & tunc nõ aspis, sed leo, & draco erit. Quid remedii? *Ipse conteret caput tuum*, inquit diuina scriptura. Aspis calcaneum nostrum obseruat, nos caput eius obseruare debemus, vt ante nos caput illius conteramus, quã ab illo calcaneum nostrũ mordeatur. Quid est caput? Primus peccati motus, prima tentatio, prima suggestio. Suggerit tibi Diabolus non esse ieiunandũ? noli audire, contere caput. Suggerit aliquid contra fidem? noli cum sophista contendere, contere caput. Suggerit impuras voluptates, illicita lucra, simoniacos cõtractus, obstrue aures, contere caput. Nam profecto, Auditores, neq; citius, neq; facilius, neque celerius aut certius diabolus vincitur, quã cum à nobis ad colloquium nõ admittitur, sed contemnitur & reiicitur. Nam & orator facundissimus, & sophista callidissimus est: nouit omnes modos fallendi, nihil argutiarum eum latet: si cum eo disputare volueris, aut vincet & flagitium tibi persuadebit, aut certe more vesparum aculeum infixum, hoc est, scrupulum & mœrorem atq; anxietatem in animo tibi relinquet. Itaq; ille felicius cum diabolo pugnat, qui celerius diabolũ fugit. Aspis præterea inter omnia animantia obstinatione excellit, id quod etiã dæmoni conuenire omnes nouerunt. Nihil vero est, quod magis diabolus cupiat, quod magis quærat, in quo diligentius ac studiosius laboret, quã vt homines sibi similes, h. e. obstinatos, atq; obduratos in malo, atque adeo surdas aspides efficiat. Vnde oritur obstinatio? Ex duob. principiis. Solet enim aspis cum seipsam surdam atq; obstinatam vult efficere, aurẽ vnam terræ, quanto pressius potest admouere; alterã extrema cauda obturare. Quid est auris? Sensus disciplinæ, vt ait Philosophus, & mentem atque intelligentiam nostram significat. Quid est terra? Sapientia terrena, iudicium propriũ. Isti igitur aurem cordis terræ admouent, & obstinati fieri incipiunt, qui nimium terrenæ sapientiæ adhærent, qui plus æquo in eruditione sua cõfidunt, qui scientiam suam vel ignorantiam potius aliorum omnium scientiæ anteponunt: cui veneno hæretici potissimũ obnoxii esse videntur. Nec enim terrenam sapientiam hoc loco Geometriæ vel Arithmeticæ cognitionem appellamus; sed scientiam illorũ, qui cum se in scripturis valde

Vincitur, si non audiatur.

Cur dæmõ aspidi comparetur.

Vnus, sapientia terrena.

Cui inprimis adfixi hæretici.

valde versatos existiment, omnes alios vt ignorantes contemnunt: & clament licet orbis totius Academiæ, clamet Apostolica sedes, clamet Generale Concilium, clamet consensus omnium doctorum; ipsi tamen nihil audiunt, aurem habent defixã in terra, & plus capiti suo, quam omnibus aliis credunt. Talis olim fuit Nestorius, talis Photinus, talis Petrus Abailardus, talis Ioannes Wicleph, tales omnes hæretici, in quibus nostris temporibus Ioan. Caluinus sine dubitatione excelluit, qui in illa sua pestilenti Institutione, de sacrificio missæ, de libero arbitrio, de meritis operum, de aliis nonnullis Christianæ fidei grauissimis dogmatibus non erubescit confiteri, se contra omnes veteres, tam Græcos quam Latinos, & contra vniuersam antiquam Ecclesiam sentire. Ita nimirum aspis infernalis suo veneno illum infecerat, vt id sibi persuadere potuerit, omnes ante se fuisse stupidos, aut phreneticos, aut etiã pecudes, vel truncos. Ita principium primum obstinationis est aurem vnam ad terram admouere, hoc est, subtilissimo quodam genere superbiæ proprio iudicio, ac sententiæ nimiũ adhærere. Principium vero secundũ est, extrema parte corporis alteram aurem obturare. Quid est pars extrema? Quid aspidis cauda? Finis, scopus, intentio. Quidam enim reperiuntur, qui tametsi verbis *confitentur se nosse* Deum, atq; eum pro fine vltimo habere se iactent, tamẽ *factis* id *negant*: atq; ita se gerunt, vt Deum finem esse depictum, aliquid vero creatum finem verũ existimare & credere videantur. Si diceret aliquis, scopus meus in loco eo est, atq; interim omnia sua tela ad alium parietem dirigeret, quis eum serio esse locutum, & non potius mentiri, aut iocari voluisse arbitraretur? Ad eundẽ modum illi omnes, qui verbis dicunt se Deum pro fine vltimo suorum operũ agnoscere, & nihilominus omnia sua studia, omnes suos conatus, omnes suos labores ad eruditionem, vel opes, vel honores adipiscẽdos referunt, non vere, nõ ex animo dicunt se Deum habere pro fine. Finis eorum eruditio est, honor est, aurum & argentũ est: & qui tales sunt, si etiam propriæ sentẽtiæ acquiescant, vix vnq̃ à sua improbitate remo-

Et in modernis profunde Caluinus.

Alter mala.

Qui verbis Deum fatetur, factis negat. *Tit. 1.*

uentur. Clamant cõcionatores in templis, aspis surda nihil audit: & vel despicit cõcionatorem, vt imperitum, vel non credit eum serio dicere. Vt enim ipse nunq̃ loquitur ex animo, ita etiam censet alios non loqui ex animo. Quid remedii contra venenum tam periculosum? vix vllum remediũ est: morbus pene incurabilis est obstinatio. *Venenũ aspidum insanabile*, inquit Moyses. Verum etsi difficile, Auditores, obstinationem iam conceptam curare, licet tamen salubri medicamẽto eam præuenire: Dei aspides fieri nos oportet, si dæmonis aspides fieri nolumus. Quid aspis Dei facit? Aurem vtramq; diligenter occludit, sed longe aliter q̃ aspis diaboli. Primum enim vnam aurem cœlo affigit, & cum Propheta dicit, *Audiam quid loquatur in me* Deus. Non credit sibi, non fidit ingenio suo, non lectioni, nõ eruditioni, sed Deo. At vbi & quomodo loquitur DEVS? Loquitur in scripturis: & quoniam illæ in sensus varios detorqueri possunt, & aliter à Catholicis, aliter ab hæreticis intelliguntur, aperuit Deus Ecclesiæ sensum, vt intelligeret scripturas: illamq; vnam constituit columnã, & firmamentum veritatis: & qui columnæ isti non adhærent, nihil est mirum, si in mille errorũ atq; hæresum præcipitia cadunt. At vbi, & quomodo loquitur Ecclesiæ? Loquitur per os Petri, per eum, qui sedet in Apostolico throno, per decreta & canones generalium conciliorũ, quæ omnia spiritu præuidẽs sapientissimus Salomon clamat in Ecclesiaste: *Verba sapientum sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à Pastore vno. His amplius fili mi ne requiras.* O consilium sapientissimum! O sententiam Salomone dignam! O documentum hoc tempore necessarium! Illi enim vere fiunt aspides Dei, & tuti, liberiq; sunt ab errandi periculo, qui verba illius vnius pastoris, quẽ Deus omnibus aliis pastoribus, & ouibus præfecit, pro cuius fide & constantia Christus orauit, cuius sententiæ vsq; ad hanc diẽ omnes sancti, & sapientes acquieuerunt: illa, inquam, verba tanquam clauos in corde infixa retinent, & quicquid ab eis dissonare vident tanquã suspectum & periculosum, & perniciosum respuunt, & cũ Ambrosio dicunt,

Deut. 32.

Quæ sit differentia inter aspidem Dei & diaboli.

Psal. 84.

Aspis Dei audit Ecclesiam.

Quæ columna veritatis.

1. Tim. 3.

Et loquitur per summum pontificem.

Per concilia generalia.

Eccl. 12.

cunt, *Romanam Ecclesiam in omnibus sequi cupio:* & cum Hieronymo, *Qui cathedræ Petri iungitur meus est.* Sed non sufficit, Auditores, vnam aurem admouisse cœlo, nisi etiam alteram extremo corpore claudamus. Quid est hoc extremum? Verus vltimus finis, qui est honor Dei, atque animæ salus. Qui enim serio apud se statuit, nihil vnquã Dei gloriæ, & animæ saluti anteponẽdum, is facile contemnit omnia, siue mundus minetur, siue blandiatur, siue prospera, siue aduersa promittat, aspis Dei nihil mouetur; sed aurib⁹ obstructis, incitato cursu omnia caduca & fragilia transilit, vt ad vera & sempiterna aliquando perueniat.

Aspis Dei, honorem Dei, animæ salutẽ pro fine habet.

Sed non continuo, qui aspidem euaserit, tutum se ac securum esse arbitretur. Fortasse enim se aspis (vt solet) in basiliscũ transformabit. Porro basiliscus venenum gerit in oculis; atque idcirco rex inuidorum esse dicitur: inde enim inuidi nominãtur, quod non bene videant, sed oculos plane corruptos ac deprauatos habeant. Horum pater & princeps ille est; de quo scriptura dicit: *Inuidia Diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Qua de causa etiam Dominus in Euangelio inuidis Iudæis dicebat: *Vos ex patre Diabolo estis.* Satagit vero tartareus ille basiliscus, summo studio nos omnes basiliscos efficere, vt eo modo & nos ab ea gloria, quã nobis inuidet, excidamus, & ipse pluribus seruis & mancipiis dominetur. Sed qui perspectum & exploratum habuerit, quale venenum sit inuidia, is potius sane per gladios & ignes transibit, quam basiliscum se fieri vlla vnquam ratione patietur: tale enim malum inuidia est, vt nullũ neq; miserius, neq; detestabilius, neq; incurabilius, neq; latius patens vsquam reperiatur. Quod nihil inuidia sit miserius, ex eo facile cognosci potest, quod cum cæteris vitiis aliqua sit vel vtilitas, vel delectatio, vel honor, sola inuidia tota est misera & amara. Ambitioni gloria, furto pecuniæ, adulterio voluptas aliqua comparatur. Inuidentia vero quid præter continuum acerrimumq; dolorem habet? Quocirca merito B. Cyprianus tineæ ac rubigini inuidentiam comparauit. Magnus vero Basilius idem hoc vitium viperæ simile esse dixit. Vt enim vipera hominis viscera lacerat, sic & inuidentia eius hominis animũ semper affligit, vnde ipsa nata est. Pulcherrime quoq; idem Basilius nihil differre asseruit hominem inuidum ab homine nudo in medio foro cõstituto, qui ab omnibus transeuntibus vulneratur. Videt inuidus aliquem robustum & sanum, & plaga est illi: alium videt florentem & pulchrum; & rursum accipit plagam. Videt alium diuitem, alium eruditum, alium eloquentem; alium honoratum, omnia hæc plagæ sunt & vulnera medium inuidi cor transuerberantia: neq; tamen in corde ita contineri pestis inuidiæ potest, vt aliquando non erumpat: siquidem oculi, genæ, frons, labia, vultus totus rabiem & tristitiam produnt.

Diabolus vt basiliscus, diffundit inuidiam.

Sap. 2.

Ioan. 8.

Quantum ea malum sit.

Nihil ea miserius.

Cyprianus ser. de zelo & liuore.

Basil. orat. cont. inuidiam.

Iam vero quam non solum miserum & molestum; sed etiam detestabile & omni odio sit dignum hoc vitium, perspicuum esse potest ex eius contrario. Inuidentia enim semper fuit capitalis hostis & inimica misericordię: quanto igitur gratior & amabilior virtutibus ceteris misericordia, tanto præ omnib. vitiis magis detestanda & execranda inuidia est. Misericordia condolet alienæ miseriæ, & eam de medio tollere, vel certe lenire & mitigare nititur, inuidentia nunquam bene habet nisi cum aliquem cadere & perire, miserum & calamitosum fieri videt. Quare persimiles inuidi sunt vulturibus & muscis. Peruolat vultur amœnos hortos, virentes syluas, florentia prata, & ad sola cadauera tetrum odorem spirantia accurrit. Muscæ quoq; partibus corporis, quæ sanæ sunt, omissis, ad vlcus aduolant? Sic inuidi splendorem virtutis & recte factorum, qui in multis hominibus lucet, ne aspiciunt quidem, ad marcida vero & putrida irruunt, solisque miseriis, infortuniis hominum delectantur. Si quid forte narratur ab aliquo præclare gestum, id inuidus falsum esse docet, si potest: sin minus, extenuat & occultat quantum potest: at peccata & vitia proximorum ipse primus & non rogatus omnibus prædicat. Quid? quod nulla belua tam est immanis & ferox, quæ beneficiis non placetur? quin potius canes, & vrsos, & leones mansuescere videmus, & tractabiles fieri, ac blandiri iis, qui ipsis alimenta

Nihil detestabilius.

menta præbent: soli sunt inuidi, qui beneficiis irritantur, & quo plura & maiora recipiunt, eo magis benefactoribus suis potentiam & felicitatem inuident.

Nihil incurabilius. His vero accedit, quod morbus tam grauis & tam detestandus pene est incurabilis: siquidē virus in intimis visceribus latet, nec vllus est, qui præ verecūdia & pudore ægritudinē suam medico aperire audeat. Dicas inuido, quid mœres? quid affligeris? cur fronte rugata, vultuq; pallido semper tristitiam in facie præfers? Erubescit confiteri calamitatem, nimirum inuidus sum, affligunt me amici bona, lugeo ob fratris lætitiam: hæc vtique diceret, si vera loqui vellet, sed millies certe mentietur, & quiduis potius finget ac simulabit, quam vlcus suum deteget: atque ita morbus incurabilis intima viscera semper depascitur.

Nihil communius. Sed pauci fortasse isto morbo laborant: imo vero nullus est cancer, qui latius serpat: nam & in castris militū, & in prætoriis vrbium, & in conciliis Episcoporum, & in academiis studiosorum, & capitulis Canonicorum, & in cœnobiis monachorū suum locum habet: in aulis vero & palatiis Principum nullus est angulus, vbi nō regnet inuidia, & vide quam longe lateque pateat, quando non solū inter homines quoscunq; non solum inter ciues, non solum inter cognatos, sed inter ipsos etiam fratres reperiatur. *Etiam inter fratres regnat.* Nam vt Romuli & Remi, & alia Ethnicorum exempla prætermittam, quid primos duos fratres Abel & Cain ita disiunxit, vt vnus alterū occideret? sola inuidia. Quid inter Iacob & Esau, non solum fratres, sed etiam geminos tanta odia concitauit? Eadem inuidia. Quid impulit filios Iacob vt fratrem suum Ioseph in puteum primo deiicerent, deinde tanquam vile mancipium venderent? Nihil aliud quam inuidia. Quid Mariam sororem Moysis contra fratrem optimum & mitissimū accendit? Similis inuidia. Et quid inter ipsos Christi discipulos ante Spiritus S. in terras aduentum dissidia & contētiones serere inceperat: nisi inuidia? O inuidia superbiæ filia, mater odii, naturæ confusio, monstrum tartareum, calamitas obscurissima: Beati sane, beati prorsus qui te de cordibus suis expulsa atque fugata super basiliscum ambulare poterunt.

Contra inuidiam remedia. Primum, vera rerū caducarū æstimatio. Sed quonā modo id fiet Auditores? Duo sunt remedia contra hoc venenum præ cæteris vtilia & salutaria. Vnum est, sapienter intelligere nihil esse infra lunam vere magnum & inuidia dignum. Sane fratres mei, si oculos leuare voluerimus, & non solum corticem extrinsecus, sed etiā intus in profundo medullam ipsam rerum humanarum prospexerimus, inueniemus profecto nihil esse solidum, nihil stabile, nihil pretiosum, nihil diuturnum præter virtutem, & spem, atq; amorem, sempiternæ vitæ: & eos quibus inuident stulti, non tam inuidia quam misericordia dignos esse. Nam quocunq; te vertas, siue ad homines doctos, siue ad homines diuites, siue ad homines potentes, vt Salomō ait, vbiq; est vanitas & afflictio spiritus, & ii soli in hac valle lachrymarum aliquid veri gaudii gustare incipiunt, qui Deo vero & summo rebus omnibus contemptis adhærere student. *Eccles. 22.*

Secundum cogitatio, fructus inuidentiæ. Alterum remedium est, sæpe ac serio cogitare non solum inuidos nihil ex inuidentia sua lucrari, sed etiam nihil eis nocere, quibus inuident. Inuides alicui forte diuitias, nō propterea tu eris ditior, nec ille pauperior: quin potius Deo prouidente sæpe numero accidit, vt inuidus inuidioso mirabiliter prosit. *Qui inuidenti nullus, aut noxius.* Inuidit homini diabolus, Abelo Cain, Iacobo Esau, Iosepho fratres, Dauidi Saul, Scribæ & Pharisæi Christo. *Inuiso multus, & valde proficuus.* Quid inde factum est? Quis eorum exitus fuit? Inuidus dæmon sempiternis ignibus torquetur, homo inuisus ad ipsius diuinitatis solium ascendit. Inuidus Cain desperata salute in æternum periit, Abel inuisus tanquam signifer quidam hominum piorum primus omniū in ciuitate Dei scribi meruit. Inuidus Esau, à Deo odio habitus à patre exhæredatus fuit: Iacob inuisus bonis omnibus diuinis atq; humanis abundauit. Inuidi fratres Ioseph inopia & calamitate oppressi in maximis angustiis & miseriis sæpe vixerunt: Ioseph inuisus Dominus Ægypti, gloriosus & magnus euasit, & fratres etiam suos ad pedes suos iacentes sibique supplicantes vidit. Inuidus Saul vna die regnū, & vitam, & filios amisit. Dauid inuisus ex pastore paucarum ouium Rex & Pro-

pheta breui tẽpore effectus sanctissime vixit, & felicissime regnauit. Inuidi Scribæ ac Pharisæi cum maxima populi parte misere à Romanis obsessi, capti, venditi, trucidati, & præsentẽ ac futurã vitam simul amiserũt; Christus vero Iudęis inuisus morte atq; inferno gloriose deuictis, cœliq; ac terræ imperio à Patre suscepto, & modo regnat, & in æternum sine vllo fine regnabit. Etsi hucusq;, Auditores optimi, tempus nobis præfixum parum excessimus, tamẽ reliqua quæ supersunt breuiter Deo iuuante absoluemus, & hic, si placet, paulisper quiescamus.

PARS SECVNDA.

Diabolus vt leo, nimio terrore nititur percellere homines. *Amos 3.*

DIximus hucusq; de aspide & basilisco, nunc de leone & dracone pauca quædam dicenda sunt. Igitur quos dæmon vt aspis & basiliscus mordere non potuit, eos in leonem repente conuersus, rugitu terrere aggreditur. Eiusmodi enim est leonis rugitus, vt scriptura dicat, *Leo rugiet, quis non timebit?* & ij perhibeant qui animantium naturas curiose indagarunt, leone rugiente nullũ animal posse cõsistere, adeo vt etiam illæ bestiæ leonem timeant rugientem, quæ eum non raro superant ferientem. Ita prorsus, Auditores, aduersarius noster diabolus non tam vnguib. & dentibus, quam fremitu & rugitu nos lædit: quos enim decipere ac deuorare non potuit, cum eis somnũ ac securitatẽ suaderet, cũ peccata eorũ extenuaret, cũ spem inanẽ diuinæ misericordiæ illis pdicaret, eos vt leo rugiens perterrere, atq; ad vltimã desperationem adducere nititur comminando, intentando, & exaggerando diuinæ iustitiæ seueritatem, peccatorum grauitatem, electorum paucitatem, reproborum multitudinem, salutis incertitudinem, pœnitẽtiæ labores, atq; imprimis iter durum ac difficile virtutis. Quapropter vt contra morsum aspidis, qui nimiæ securitatis veneno animum inficit, vtile est armari timore: ita contra leonis rugitum nihil salubrius quam armari fiducia, & multum omnino confidere atq; sperare, non in virib. proprijs, sed in leone illo fortissimo de tribu Iuda, qui leonem istum infernalẽ vsq; adeo debilitauit & fregit, vt solum fremere & rugire, non autem mordere nec ferire possit.

Spe & fiducia ei resistendum.

Diabolus vt draco iracundiã diffundit. *Apoc. 12.*

Quarta restat bestia, quæ difficillime omnium cõculcatur, ea Spiritus est iracundiæ, & draconis nomine designatur: Draco siquidem animal est præ cæteris iracundum & crudele. Quocirca S. Ioannes in Apocalypsi, vbi diabolum sæpius draconem appellauerat, & eum de cœlo ad terras cecidisse dixerat, cõtinuo subiungit, *væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam.* Draco præterea pestifero atque ignito quodam flatu non solum bestias terræ, sed etiam volucres cœli occidere solet: & Spiritus iracundiæ id proprium habet, vt non solum homines carnales, qui bestiis terræ comparari possunt, sæpenumero perimat, sed etiam viros alioqui magnos & spirituales, & cœli volucrib. quam simillimos, aliquando inficiat: multos enim sæpe vidẽmus & dolemus, castos, sobrios, pios, religiosos, bonis operib. deditos, à voluptatibus alienos, qui tamen, si vel leuiter offendantur, iracundiam tenere non queunt.

Etiam in spirituales sæpe viros.

Ira rationẽ quæ sequitur, laudabilis est.

Sed prætermitti hoc loco nõ debet, cum nos iram vituperamus, de ea tantum agere, quę rationis imperio non obtemperat: neq; enim vt inuidia, ita ira semper est mala, quin potius si vt canis pastorem, ita ira rationem sequatur, & cum ratio prouocat, excitetur, cum ratio reuocat, conquiescat, non solum non reprehendi, sed etiam laudari debet: alioqui nulla opera heroica, laboriosa, difficilia vnquam aggrederemur. Et scriptura non simpliciter irasci prohibet; sed, *irascimini*, inquit S. Dauid, *& nolite peccare.* Deniq; & Moyses, qui omnium hominum mitissimus erat, tamen contra peccatum filiorum Israelita exarsit, vt multa eorum millia vna die necari iusserit. Et S. Phinees vehementer commendatur, quod iusta ira contra scortatores inflammatus in ipso scelere virum & fœminam simul necauerit. Et magnus ille Samuel sine vllo crimine ira succensus Agag regem suis manibus in frusta secuit. Et Elias vir sanctissimus pari zelo quadringentos & quinquaginta falsos Prophetas vna die peremit. Et Dominus ipse, in quem peccatum cadere non poterat, zelo honoris Dei vehementer accensus flagello ex funiculis facto nõ semel de templo vendentes atque ementes eiecit. Itaq; ira, cum ratio-

Psal. 4. *Exod. 32.* *Num. 25.* *1. Reg. 15.* *3. Reg. 18.* *Luc. 19.* *Marc. 11.*

rationẽ sequitur, merito laudatur, & ad opera magna ac difficilia vtilis ac necessaria est: at cum rationi non paret, dici nõ potest quam fœda, quam turpis, quam cęca, quam insana, quam noxia, quam perniciosa sit.

Rationi autem non parẽs, turpis est. Vis fœditatem & turpitudinem eius videre? Respice hominem vehementer iratũ, videbis eum omnino alium quam antea esset, non secus, ac si in theatro personã ebrij vel furiosi agere vellet: intus in corde quasi fornax iracundiæ succenditur, quæ per omnes corporis partes erumpit: per nares fumum, scintillas per oculos, sonum ac strepitum per os emittit: efficitur liuida facies, & sanguine suffusa, moles corporis tumida, venæ inflatæ, vox aspera, verba mutila, voces inarticulatæ, & sæpe nihil significantes efferuntur. Itaq; si tunc seipsum in speculo cerneret, qui eiusmodi est, non posset certe non vehementer erubescere, sicut sane erubescunt & dolent, qui eum diligunt. *Cæca est.* Quam vero sit cæcus atq; insanus iracundiæ Spiritus, nemo est qui nesciat: ita enim excæcantur homines irati, vt nec amicos, nec liberos, nec maiores, nec magistratus, nec seipsos internoscant. Vt enim torrentes cum ad loca humilia ex montibus deuoluuntur, quicquid obuiam venerit, secum rapiunt: sic & impetus iracundorum violenti & effrenes per omnia procedunt: non canities apud iratos venerabilis est, nõ iustitia vitæ, non propinquitas generis, non accepta beneficia, nõ alia aliqua dignitas, & neq; acies ferri, neq; ignis, neq; aliud quidquã animũ præ ira furiosum cohibere potest. *Insana est.* Quod si forte accidat, vt is qui accipit iniuriam non ferat æquo animo, sed ipse etiam irascatur, & par pari referat, tunc sane spectaculum fit mirabile, simul & miserabile: non enim iam homines videntur, sed canes rabidi, atque tauri furiosi: & tunc lætatur & gaudet draco ille tartareus, quod se filios habere videt, qui mores & ingenium suum pulcherrime imitantur. Quare verissime magnus Basilius breuem insaniam iracundiam esse definit. Nam vt insani multa faciunt & loquuntur, quæ sani si essent, vel in aliis perhorrescerent: sic etiam homines irati eo quandoque progrediuntur, quo se progressos, postea vehementer dolent.

Noxia & perniciosa est. Iam vero, quod non solum fœda & insana, sed etiã noxia & perniciosa iracundia sit, frequentes ruinæ atq; interitus non solum hominum clarissimorum, sed & familiarum atq; vrbium testantur. Ira enim excitat cõtentionẽ, contentio parit conuitia, & postquam lapides conuitiorum per linguam, veluti per fundam fuerint excussi, & tanquam eminus certatũ, deinceps ad manus & facta venitur, infliguntur plagæ, ad plagas vulnera, ad vulnera mortes, ad mortes infamia, & supplicia publica consequuntur. Iudex enim, eum qui vicerat, paulo post agit in crucem, & omnia eius bona ad fiscum transfert. Ita simul homines iracundi vita, & fama, & opibus spoliantur, & liberis suis nihil præter extremam inopiam, & publicam ignominiam derelinquunt.

Remedia contra irã. At, nullumne remedium contra dracoñẽ istum reperitur? Multa Dei beneficia, & efficacia remedia nobis parata sunt, modo nos eis vti velimus. *Primum.* Initio cum aliquis tibi facit iniuriam, & ad iracundiam prouocare nititur, cogita quam sæpe, & quam grauiter tu Deum, quãtum in te fuit, ad iracundiam tuis flagitijs prouocaueris: & quod ille tamen memor pietatis, immemor iniuriæ, semper te beneficiis vincere studuit. Nam si talia cogitaueris, erubesces ꝓfecto, quod iniurias conseruorum pati non possis, cum tuas, qui seruus es, tam sæpe Dominus pertulerit. Infernalis draco te sibi similem, h. e. iracundum & ferocem efficere satagit: ita quoq; & Deus te sibi similẽ, hoc est, mitem & patientem esse cupit: nec alia de causa sæpe contumelias atq; iniurias tibi fieri finit, quam vt te probet ac videat, qualem militẽ habeat; An vero turpissimum non est Imperatore spectante ab hoste militem facillime prosterni & superari? Cũ igitur aliquis te aut verbis, aut factis lædit, dicas apud te, iam venit tempus vt proberis, nunc Deus adest Iudex & testis certaminis mei. Volo igitur ita me gerere, vt strenuum Dei militem decet. Si milites sæculi Imperatore spectante quamuis pauciores, quãuis inferiores cedere non audent, quanto magis ego spectãte Deo & Angelis eius pati nõ debeo, vt ab iracundia superatus videar. *Secundũ.* Cogita deinde quod cum animantia cætera omnia

suis armis instructa à Deo creata sint, & alia cornibus, alia dentibus, alia vnguibus, alia spinis, vel aculeis munita nascantur, solus homo nudus & inermis nascitur, vt se ad pacem & concordiam, non ad seditiones & tumultus natum, & eos qui discordias seminant, à natura humana ad naturam ferarum degenerare, & nothos ac spurios esse intelligeret. *Tertium.* Cogita etiam, eum, qui propter iniuriam illatam excandescit, maius à seipso, quam ab hoste detrimentum accipere: hostis enim vel fortunas diripuit, vel famam læsit, vel ad summum corpus vulnerauit, ipse vero sibiipsi in anima peccando vulnus infligit: non secus, ac si propterea, quod aliquis tibi vestem lacerauit, tu tibi etiam pectus perfodere velles, quæ aperta, & maxima insania esset. *Quartum.* Imo vero nemo minus læditur, nemo felicius iniuriam vlciscitur, quam qui eam contemnit, & inimico irato non resistit, sed cedit. Cur bombardarum globi facilius mœnia ex lapidibus, quam aggeres ex terra & virgultis deiiciunt? Nonne quia illa resistunt, isti cedunt? Deinde si magno animo iniurias toleras, non irasceris, non commoueris, non respondes, signum est altiorem te esse, quã vt ad te contumelia peruenire possit, & aduersarium tuum magis confundis, & etiam erubescere facis tanquam frustra laborantem: nam qui percutit non sentientem, seipsum excruciat, & iracundiam non sedat.

Quintum. Illud etiam nõ parum proderit, si omnes homines, quasi membra vnius corporis esse cogitaueris: certe enim si vnum membrum alterum lædat, non cogitas de vindicta. Vt si lingua à dentibus mordeatur, non curris ad tonsorem, nec dicis, Erue dentem istum quia linguam momordit. *Sextum.* Ad eundem igitur modum, cum quis iniuriam tibi facit, cogita vnum membrum ab alio lædi, nec vltione, sed patientia opus esse. Quid? quod sicut medici ex ipsa vipera medicamentum contra eius venenum parant: sic etiam & tu ab inimicis tuis remedium iræ accipere potes: nimirum si consideraueris, quam turpe sit, vt inimicum tuum imiteris, & eius discipulus fias, cõtra quem indignaris: nam si par pari referas, & irascenti irasci velis, nonne hostẽ tuum imitaris? quicquid enim ille facit, & tu etiam facis illi: rubent ipsi oculi, & tibi quoq; : ille dentibus fremit, & tu non minus: ille clamat, tu vociferaris: & sicut in syluis echo respondet & resonat, sic & tu hostis tui conuitia repetis, nisi quod echo vocem eandem clamanti remittit, tu contumeliam cum additamento reddis: ille te imperitum vocat, tu eum mente captum vocas: ille te vilem, tu eum nebulonem. Magnus error, magna stultitia: dic mihi miser, nõne moleste fers, quod ille ita insaniat? cur ergo illum imitaris? vel male ille agit, vel bene: si bene, cur irasceris? Si male, cur eum sequeris? Si puer trium annorum, aut phreneticus quispiam tibi minetur, num contra eum iracundia succenderis, an potius eius tanquam infirmi & ægroti misereberis? Cur igitur magni facis verba hominis irati, qui minus cõsilio & ratione ducitur, quã puer aut phreneticus? *Septimum.* Postremo remedium præsentissimum atq; efficacissimũ erit, si tibi ipsi irascaris atq; ingemiscas, quod tu homo Christianus, luce fidei illustratus, sacris cœlestibus imbutus, Dei atq; angelorum præsidio communitus, propter amorem Dei & vitæ sempiternæ, eam perturbationem vincere non valeas, quam Socrates, Pericles, Diogenes, & alii permulti virorũ Ethnicorum propter solam inanis gloriæ cupiditatẽ mirabiliter superauerunt. Nã vt serpens Moysis serpẽtes magorum deuorauit: ita ira ista sancta iram illam pestiferam excludet, quẽadmodum etiam timor gehennæ timorem præsentium suppliciorũ, & amor Dei amorem sæculi vincere solet. *Exod. 7.* At, inquis, ille solus in culpa est, qui ignem primus accendit: si alius ad iracundiam me prouocat, quam culpam ego habeo si respondeo? Magnam omnino, neq; excusationem obtendere potes. Nam si te quispiã ad furtum faciendũ, vel adulterium perpetrandum inuitaret, & inuitanti consentires, nunquid ꝓpterea nihil te fecisse diceres, ꝙ inuitatus & vocatus feceris? quin potius magis peccare videtur secundus q̃ primus, vt Basilius ait, cum duo iratis animis inter se certant: nã iste vidit in altero turpitudinẽ iræ, & tamen non cauere, sed imitari voluit, ille vero sine exemplo peccauit.

At si

At si contumeliam pertulero, inquies, ignauus & vilis habebor. Imo vero tunc ignauus & vilis non diceris, sed eris, si affectionem istam vincere non potueris: nam si vilis est, qui patienter iniurias perfert, ergo vilis Moyses, vilis Ioseph, vilis B. Stephanus, viles Apostoli & martyres fuerunt, imo & Dominus ipse vilis fuit, qui homo Samaritanus ac dæmoniacus contumeliose appellatus mitissime respondit: *Ego dæmonium non habeo.* Istam ignauiam sibi homines finxerunt, vel potius draco iste tartareus patientiam ignauiam esse docuit: & vere patientia, incuria diaboli, & stultorum ignauia est: at in palatio Dei, in aula summi regis, magna est fortitudo.

Matth. 9. Marc. 3. Luc. 4. & 11. Ioan. 7. & 8.

Quamobrem, Auditores, si draconem conculcare volumus, discamus iniurias pati, & si quis nos viles appellauerit, illud cogitemus, non esse nos maiores patre nostro Abraham, qui se terram & cinerem confitebatur. Si quis nos inopes & pauperes dixerit, recordemur nudos de vtero matris nos egressos, & nudos in sepulchrum redituros. Si quis indoctos & imperitos nos nominauerit, agnoscamus veritatem, non velimus pro vmbra falsi nominis litigare. Si quis nos malos & peccatores asseruerit, intelligamus id quoq; esse verissimum, & potius humili confessione peccata purgare, quam superba defensione augere studeamus. Ita draconem superabimus, Dominum, & sanctos imitabimur, & gloriæ coronam in cœlo nobis præparabimus, quam nobis concedat, qui est in secula seculorum benedictus. Amen.

Gen. 18. Iob. 1.

CONCIO XI.

IN PSALMVM XC.

Habita in Dominica Palmarum.

Matth. 18. Sperantiũ in Deo protectio, trib. testimoniis hoc in psal. probatur.

QVoniam sententia Domini est, *In ore duorum, vel trium testium, stabit omne verbum*, propterea S. Propheta, Auditores, persuasum nobis esse cupiens, eos omnes, q̃ sperant in Deo, certo protegendos ab eo, quod initio Psalmi promittit, tribus vti voluit testimoniis: adduxit primo loco vnũ ex hominibus iustis, qui se experientia didicisse veram esse propheticam hanc promissionẽ affirmaret ac diceret: *Sperabo in eum: quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.* Deinde ipse idem S. Dauid sua hac prophetica authoritate rem eandẽ confirmauit, cum ait: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis*, & quæ sequuntur, vsq; ad eum versum quẽ oratione superiore tractauimus: quãuis enim id aliis hominibus non liceret, vt in propria causa testimoniũ dicerent; tamen Prophetis maxime licebat, qui non vt homines erroribus obnoxii, sed vt instrumenta, atq; organa, & quasi tubæ quædã Spiritus S. loquebantur. Nunc vero tertio ac postremo loco Deum ipsum inducit, promissionem eandem his verbis comprobantem: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum*, qua oratione Deus sigillatim ex ordine omnia confirmat, quę hucusq; dicta sunt, dixerat homo iustus, *Sperabo in eum, quoniã ipse liberauit me*: dicit nunc Deus, *Quoniam in me sperauit, liberabo eum*, & dixerat Propheta, *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis, & scuto circumdabit te veritas eius*, hoc est, vt pullus à gallina, vel vt miles à scuto, sic tu à Deo, in cuius nomine spem posuisti, protegeris: dicit nunc Deus: *Protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.* dixerat idem Propheta, *Non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die*: dicit nunc Deus, *Clamauit ad me*, nimirum timens à timore nocturno, & à sagitta volãte in die, *& ego exaudiam eum*, ne deinceps vllam habeat causam timendi: dixerat Propheta, *Cadent à latere tuo mille.* dicit nunc Deus: *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum:* dixerat Propheta, *Veruntamen oculis tuis considerabis*, quæ verba ad vitam & gloriam futuram præcipue referri demonstrauimus: dicit Deus, eandem vitam & gloriam promittens, *Longitudine dierum replebo eum.* 16.

Experientia iustorũ Prophetica auctoritate Psalmistæ. Dei ipsius approbatione. Versib. 14. 15.

Dicat aliquis, si hæc ita se habent, iam Psalmus totus explicatus est, quid hic amplius hæremus? parum enim certe refert, q̃ ea quæ sequuntur in Psalmo sint alia verba, cum non aliam sentẽtiam, sed vt vnam atq;

In quibus propheticæ promissiones confirmãtur, & cumulatius promittuntur.

eandem cum superioribus contineant. At non ita est, Auditores, nondum est Psalmus totus explicatus: quamquam enim propheticas promissiones, de quibus hactenus disseruimus, his versibus Deus confirmat, vt more liberalium principum generalibus verbis vtatur, & eadem beneficia quidem, sed aucta & cumulata promittat: quemadmodum si regi libellum supplicem offerres, quo præsidium peteres aduersus vnum aliquem hostẽ tuum: ille vero regali munificentia tecum agere volens responderet, Sis bono animo, ego patrocinium tuum suscipiam, & non solum ab isto vno, quem times, sed ab omnib. aliis, qui tibi nocere vlla ratione tentabunt, semper defendam & protegam. Ita prorsus & homo iustus sibi, & Propheta homini iusto protectionẽ Dei defensionemq; promiserat, contra certa pericula, contra laqueum venatorum, contra verbum asperũ, contra timorẽ nocturnum. Deus vero vt Princeps vere liberalis, generalib. verbis loquitur, & protectionem suam defensionemq; promittit, non à certis periculis, sed ab omnibus malis liberabo eum, inquit, & protegam eum, exaudiam eum: atq; in summa, octo beneficia pollicetur: ꝙ liberabit à seruitute, quod proteget in periculis, ꝙ exaudiet preces, ꝙ consolabitur in calamitatibus, ꝙ ab eis tempore suo eripiet, quod easdẽ in gloriam & beatitudinẽ commutabit, quod vitã immortalẽ & sempiternam tribuet, ꝙ seipsum facie ad faciem exhibebit, in quo plena perfectaq; felicitas continetur. Sunt autẽ hęc beneficia summo ordine hoc loco ab ipso Deo enumerata: incipiũt enim à liberatione, quæ est quasi prima radix & fundamentum omnium bonorum, & paulatim atq; gradatim ascendunt vsq; ad ipsam summam & sempiternam felicitatem, quæ in Dei contemplatione consistit. Et quatuor quidem priora ad vitam præsentem, quatuor vero posteriora ad vitam futuram pertinent: hic enim impletur, quod dicitur, *Liberabo eum, protegam eum, exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione:* in cœlo vero erit quod sequitur: *Eripiam eum, glorificabo eum, longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.*

Octo quippe pollicetur Deus beneficia homini iusto.

Quæ pulcherrimo enumerãtur ordine.

Veniamus nunc, si placet, ad beneficium primum, *Quoniam*, inquit, *in me sperauit, liberabo eum.* Magna & expetẽda, atq; imprimis grata & amabilis res est libertas, & quã, vt Tullius ait, non solũ ab hominibus, verũ etiam à bestiis expeti atque omnibus rebus anteponi videmus. Certe auiculæ, quarum cantu homines delectantur, in caueis inclusæ sine vllo suo labore summo studio nutriuntur: & nihilominus tantus est amor libertatis, vt sæpenumero præ mœrore neque canere, neq; edere eis libeat, & si possint, libentissime fugiant, malintq; libere victum cum labore quærere, & sub dio frigore atq; æstu confici, quam captiuæ in palatiis regũ delitiis frui. Quod si bestiis rationis expertibus id accidit, quanti tandẽ homo libertatem facere debet, qui solus proprie est liber, & nihilominus contra omne ius non raro crudelissimis dominis seruire cogitur? Est enim, ne quis forte decipiatur & erret, duplex agnoscenda libertas, vna vera, altera falsa: vera illa est, quæ animũ reddit liberũ à tyrannide vitiorũ, vt veris & propriis suis operibus pro arbitrio præsit quicquid interim de corpore fiat, siue id ligatũ, siue solutũ sit. Illa vero est falsa, ꝙ solum corpus efficit liberum, cum interim animus subiectus vitiis & scelerib. miserrime seruiat. Itaq; neq; ego Cæsarem & Alexandrum liberos fuisse dixerim, cum toti pene orbi imperantes tamen suis vitiis turpissime seruiebant: neq; contra Petrum & Paulum seruos, cum corpore captiui, & catenis ac vinculis constricti, tamen animo toto orbe liberrime vagabantur, & suis literis tanquam regiis diplomatibus infinitos homines quotidie liberabant. Nam vt homo nõ corporis membris, sed animi virtutibus à brutis animantibus separatur: ita non corporis, sed animi libertas vera est, & sola hominis appellanda libertas. Quocirca Dominus in Euangelio Iudæis falsam libertatem iactantibus, & veram ignorantibus ac dicentibus: *Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam,* verissime respondit, *Amen, amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum, si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis.* Hoc igitur munus eximium & singulare veræ libertatis,

Primũ est Liberatio.

A seruitute peccati.

Ioan. 8.

quo

quo nihil charius, nihil amabilius, quo nihil dulcius, & placabilius hominum generi dari potuit, nobis Deus pollicetur, cum ait: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum.*

Doni huius magnitudo elucet primo: Cuius quidem doni magnitudinem & præstantiam tribus ex rebus vtcunque saltē intelligere poterimus. Ex intolerãda atq; immani tyrannide libidinum, ex admirabili atq; horribili stipendio peccatorum, ex infinitis sumptib. & laboribus, quibus Dominus in antiquam libertatem nos tandem aliquando restituit. *Ex tyrannide libidinis.* Etenim quæ vnquam oratio vitiorum ac libidinum tyrannidem explicabit? Aspice inprimis atque intuere, quam durum imperium luxuriæ vitium in suos captiuos exerceat: nam vt veterum Ethnicorum fabulas siue historias omittā, nihilque dicam de Achille, de Sardanapalo, de Nerone, nihil de celebratissimo illo Hercule, qui posteaquam omnia totius orbis monstra deuicerat ac domuerat, victus ipse tandem amore cuiusdā mulierculæ, deposita claua, assumpta lana & colu, inter mulieres sedere, ac nere, & canere cogebatur, propterea quod meretricula ita iubebat, & nisi pareret, grauiter minabatur. *Iudic. 14. 15. 16.* Vt prætercam etiam, quod ipsæ diuinæ Scripturæ de fortissimo Sampsone, ac de Salomone sapientissimo nobis proponunt: quorū priorem, qui neq; vinculis teneri, neq; portis cōcludi, neq; ab integris exercitib⁹ vinci potuerat, amor tamen vnius meretriculæ superauit, atq; ad eam calamitatem adduxit, vt oculis priuatus in vice iumēti molam ageret: *3. Reg. 11.* posteriorem post illam admirabilem ac diuinitus infusam sapientiam, post illud cœleste lumen spiritumq; propheticū, quo tot libros diuinissime cōscripsit, post ingentem illam gloriam, qua linguis omnium gentiū toto orbe fama celeberrima prædicabatur, luxuriæ vitium tam sæua tyrannide oppressit, vt omnium concubinarum suarū idolis sacrificare, & delubra atque altaria erigere cogeretur: vt ista, inquā, omnia prætercam, & sola quotidiana exempla in medium adducam, intuere quid mulier adultera faciat, vt huius crudelissimi tyranni imperium exequatur. Scit ipsa, quod si forte à viro suo in scelere deprehendatur, sine vlla dubitatione peribit, & in puncto temporis amittet vitam, & famam, & diuitias, & animam, & quicquid boni siue in hoc seculo, siue in futuro expeti potest: & quod simul parentibus, liberis, affinibus, toti domui, toti familiæ, toti generi notā infamiæ grauissimam inuret, perpetuamque doloris ac luctus materiam derelinquet: & nihilominus tanta vis est illius affectionis, tam implacabilis tyrannis luxuriæ, vt misera illa fœmina omnia ista quamuis aspera & difficilia superare, omnesq; molestias & pericula quamuis horribilia & euidentia deuorare cogatur, modo libidinis imperium exequi valeat. & quis vnquam immanissimus tyrannus mancipia sua cum tanto periculo ac detrimento sibi obtemperare voluit? Quid? Quod ita vitia ista hominem totum quasi ebibunt, & omnia eius tempora sibi vendicant, vt nihil eum aliud vnquam agere, vel dicere, vel cogitare, vel somniare patiantur. *Vinum, & mulieres,* inquit Ecclesiasticus, *apostatare faciunt sapientes,* quia nimirū homines ebrii amore carnalium voluptatum non minus ad alia omnia sunt inepti & iudicio ac ratione priuati, quam si ingens poculum calidissimi vini totum ebibissent: neq; Dei timor, neq; stimulus conscientiæ, neq; mors, neq; iudicium, neque paradisus, neque infernus, neq; aliud quidquam eos ad meliorem mentem reuocare potest. Sed quam alte dormiunt ad omnia bona studia, tam diligenter vigilant ad omnia flagitia: neq; solum corporis membra, oculos, aures, linguam, manus, pedes, sed etiam, quod horribile est, mentem atq; intelligentiam ipsam seruire cogunt impurissimis cupiditatibus. Si quis coniugem nactus esset nobilem, diuitem, castam, prudētem, speciosam, omni genere virtutis & laudis excellentem, ac deinde amore captus alicuius turpis ac vilis ancillæ coniuge contempta, cum ancilla viueret, ancillam sequeretur, cum ancilla negotia & consilia sua communicaret, atque ad eius imperium omnes suas opes in ludis & conuiuiis & potationibus consumeret, & eo non contentus, vxorem etiam compelleret ancillæ obtemperare, & nihil vnquam dicere, vel agere, nisi ad nutum ancillæ, quis tantam indignitatem ferre posset? Quis contra eiusmodi ho-

Eccl. 19.

di hominem non fremeret? Quis miseram conditionē illius nobilis matronæ non deploraret? At longe est grauius & indignius, quod infiniti homines quotidie perpetrāt: quis enim ignorat, mentē rem esse præstantissimam, speciosissimam, diuiniss. carnem nostram vilissimum abiectissimumq; mancipium, & vix dignum, quod humanæ intelligentiæ famuletur? Et tamen quot quæso reperiemus, qui ita sordidissimæ ancillæ efficiuntur, vt nihil nisi de ea cogitare valeant, & non modo corporis membra, oculos, aures, linguam, manus, & pedes in obsequium carnis impendant, sed ipsam etiam mentem natura dominam, partem nobilissimam sui dies & noctes vigilare & laborare faciunt, vt modos & rationes inueniant, quibus carnis libidini satisfiat? Quid stulti illi homines, qui neruos omnes ingenij intendunt, & vires intelligentiæ consumunt, vt scribant carmina amatoria, plena subtilitate atque argutiis, quibus pudicitiam alicuius castæ mulieris expugnare possint, nonne lumen illud animi cœleste ac diuinum, quo Deus ipse aliquando conspiciendus erat, detorquēt miseri ad vile obsequium nequissimi mancipij? Quid? illi tam sollicite, tam solerter, tam acute vestium ornamenta, ciborum condimenta, odorum suauitates, ludorum, saltationum, concentuum mixtiones & varietates excogitant, vt ancillæ abiectissimæ appetitionibus inseruiant.

Ambitionis. Magna igitur, & intoleranda tyrannis luxuriæ, sed non minor ambitionis atque aliorum vitiorum est. Videmus ambitiosos honoris mancipia non agere quod volunt, non loqui quod cupiunt, non ire quo expedit, sed omnia sua & verba & opera ad id referre, quod iubet ambitio: nimirum vt sint retia & laquei ad ad auram plausumque popularem aucupandum, vt iam mirum videri non debeat, si Imperator Domitianus, tot prouinciarum intermissis negotiis, totos dies consumebat in venatione muscarum, quas armatus præacuto stimulo tota aula persequebatur, adeo, vt si quis forte quæreret, an aliquis intus cum Cæsare esset, famuli responderent, ne musca quidē: multo enim profecto stultius est fumum aucupari, quam muscas. Sed vide quam graue iugum ambitio mancipiis suis imponat.

Primum eos vno tempore humi cogit repere, & per aerem volare. quis vnquam tyrannus talia suis mancipijs imperauit? Et tamen ita res se habet. Siquidem homo ambitione iubente super omnes ascendere nititur, nulli subesse, omnibus præesse, atque interim, vt eo quandoq; perueniat, omnib. se prosternit ac subiicit: ita miser à seipso diuisus, secum ipse pugnans, exterius præfert humilitatem, interius alit ac nutrit superbiam. Deinde leges huius atrocissimi tyranni eiusmodi sunt, vt si quis vel iure, vel iniuria contumeliā vel detrimentū aliquod accipiat, mox actum esse putet de existimatione, nisi primo quoque tempore vlciscatur, & si aliud efficere non potest, teneatur omnino hostem suum ad singulare certamen prouocare, & potius corpus & animā perdere, quam vel minimam iacturam dignitatis facere. Itaque frequenter apud Italos, apud Hispanos potissimum videre est viros nobiles ætate atque opibus florentes, ob vnum verbum temere prolatum, quo læsam esse existimationem sibi persuadent, tanta pati propter idolum honoris, quanta si propter Deum verum paterentur, martyres clarissimi optimo iure haberi possent: nam præter ingens illud periculum, vitam præsentem & futurā simul amittendi, quod adeunt, cum in arenam pugnaturi descendunt, multos menses, & sæpe etiam annos in preparatione consumunt, quo toto tempore longum martyrium ducunt: nam & animus nunquam à sollicitudine, à metu liber est, & oneribus continuo exercetur, ac vt Apostolus ait, Ab omnibus se abstinent, parcè comedunt, parce bibunt, parce dormiunt, de ludis & voluptatibus ne cogitant quidem, & quis vnquā Dionysius aut Phalaris tam seueras leges mancipiis suis imposuit, vt non liceat verba, quæ solum aerem verberant, & hominem non lædunt contemnere ac despicere, sed oporteat propterea & corpus, & animam in vltimum discrimen adducere. *1.Cor.9.*

Omnium vitiorum. Omitto de tyrannide auaritiæ atq; aliorum innumerabilium vitiorum dicere, quia nullum vnquam exitum oratio reperiret, &

cum

cum Psalmographo illud affirmo, omnes peccati seruos sedere *in tenebris & umbra mortis vinctos in mendicitate & ferro:* quæ enim maior cæcitas fingi potest, quam quod ignoret homo seipsum, ignoret Deum, nesciat an viuat, cur in hunc mundum venerit, in quem finem à Deo creatus fuerit, & imprimis tot sua vincula & catenas nō videat? Quæ vero esse potest mendicitas maior, quam quod miser homo infinitas cupiditates, quasi ora infinita & stomachos infinitos habeat, qui semper latrant, semper petunt, semper esuriunt, & nunquam quidem expleri valent? O misera seruitus hominis peccatoris, si eam cognoscit: & miserior, si non cognoscit.

Psal. 106.

Sed videamus parumper, si placet, quale stipendium pro tantis laborib. famulis suis peccatum rependat. Quod est peccatorum stipendium? Apostolum audiamus, *Stipendium*, inquit, *peccati mors*, & mors haud dubie tam prima quam secunda. Eant igitur mancipia vitiorum, & fideliter dominis suis inseruiant, vigilent noctes & dies, adeant omnia pericula, nō parcant sumptibus, nec laboribus, ne tanto stipendio forte fraudētur. *Quis dabit capiti meo aquā, & oculis meis fontem lachrymarum?* vt cæcitatem atq; errorem, vel insaniam potius & furorem tot miserorum defleam, qui pro stipend o mortis æternæ tam graue iugum alacriter ferunt, qui laboribus multo minorib. in momento cœlum raperent. Itaq; similes mihi esse videntur serui peccati miseris illis remigibus, qui captiui in triremib. detinentur, sicut omnes serui Dei prudētibus agricolis rectissime comparantur: nam & remiges, & agricolę pene semper laborant in fodiendo, sed remiges aquam, agricolæ terram fodiunt. Tantum autem interest inter hæc duo genera fodiendi, vt qui terram fodiunt, frumentum postea metant, qui fodiunt aquas, nihil inde lucrentur, nisi verbera: ita prorsus, Auditores, laborant homines improbi, laborant etiam probi, vtriq; patiuntur, vtrique sudant, vtrique fodiunt: sed homines probi & pii, vt agricolæ sapientes, terram fodiunt, rem videlicet solidam & fœcundā, in operibus bonis verisq; virtutibus se exercent, vnde tempore suo vitam æternam metunt: at homines improbi vt remiges miseri triremibus alligati aquam fodiunt, in rebus fluxis, labentibus, sterilibus vires suas consumunt, vnde tandem peccati stipendium, supplicia sempiterna recipiunt.

Secundo, ex stipēdio peccatorū.
Rom. 6.
Ierem. 9.

Siue igitur ipsam per se vitiorum tyrannidem, siue stipendium eius consideres, magna omnino & horrenda ac deploranda est seruitus peccatorum. Sed nihil tamen ita miseriam seruitutis, & excellentiam libertatis declarat, vt modus liberationis & passio liberatoris. Quanti enim existimatis, constitit Christo nostra libertas, quam nos tam parui facimus, vt tribus obolis, pro fumo honoris, pro vna breuissima voluptate sæpenumero libentissime vendamus? quanti, inquam, Christo nostra libertas cōsistit? O Christiani, si pretium nostrum intelligeremus, non *corruptibilibus auro, & argento* redemit nos Deus, *sed pretioso sanguine quasi immaculati & incontaminati Christi.* Nullo sumptu aut labore, sed solo nutu voluntatis mundum totum Dominus creauit: at vt nos de seruitute liberaret, in stabulo nasci, in laboribus viuere, in doloribus mori Dei Filius debuit. Et quibus in doloribus? Certe talibus, vt sola eorum cogitatio & expectatio sanguineum sudorem, eumque largum & copiosum elicere potuerit: perpessio vero etiam lapides durissimos fregerit, & terram tremere, ac cœlum ipsum lugere coegerit. Pretiosa libertas, quæ Dei seruitute redimitur, nobiles merces, quæ Dei vita comparantur. Intelligebat profecto Dominus mercator sapiētissimus pretium huius excellentis margaritæ, quando exinaniuit semetipsum, quando formam serui accepit, quando triginta tres annos in fame, & siti, in frigore & nuditate, in ieiuniis & vigiliis, in itineribus, in persecutionibus, in angustiis vixit, & quando totum sanguinē suum in ligno crucis effundere maluit, quā vt pretiosam istam gemmam extorqueri sibi de manibus pateretur. Intelligamus nos quoq; fratres mei pretium libertatis, non simus *vt equus & mulus, quibus non est intellectus.* Agnoscamus gloriam illam eximiam libertatis filiorum Dei, ad quam vocati sumus, quæ mater est omnium bonorū, quæ pacem verā, gaudium solidum, otium beatum.

Tertio, ex modo liberationis, & passione liberatoris.
1. Pet. 1.
Phil. 2.
Psal. 31.

tum, quietem & tranquillitatem sempiternam sola præstare potest. Si Ethnici Romani tam cruenta prælia gesserunt, tot pericula adierunt, tot mortibus se obiecerunt pro falsa & peritura libertate, & tam admirandas res gesserunt, vt Brutus & Torquatus proprios filios trucidarent, Mutius Scæuola manum totam in ara ardente combureret, Curtius armatus equo concitato in ruptũ terræ hiatum se præcipitẽ daret, duo Decij Pater & Filius se mactandos hostibus obiicerent, Valerii vero & Cincinnati, Curij & Fabritij in extrema inopia sponte sua viuerent, alij tam multi cruenta prælia gererent, summa pericula adirent, præsentissimæ morti quotidie se offerrent: quid tandem pro vera & sempiterna libertate facere nos oporteret. At minora sunt, quæ Deus à nobis requirit, maiora quæ pollicetur. Non petit, vt filios interficias, sed vt pauperes Christi loco filiorũ habeas: non vt manum igni deuorandam porrigas: sed vt à furtis & cædibus illam contineas, atq; ad opera misericordiæ extendas: nõ vt teipsum in præcipitium dedat, vel hostibus mactandum obiicias, sed vt pœnitentiæ laboribus corpus tuũ castiges, & malas cupiditates in teipso, quoad poteris, occidas: non denique vt in summa inopia viuas, (quanquam neq; id magnum videri pro cœlestibus diuitiis deberet,) sed vt tuis contentus aliena non appetas, & opes tuas cum pauperibus fratribus tuis communices. Quod si parua ista pro vera libertate non fecerimus, cum his multo maiora pro falsa Ethnici fecerint; pudore saltem pungamur: si vero fecerimus, superbia non extollamur.

Hæc cogitata valde mouent. Hinc verba Christi multũ mouent, multum etiam mouent miracula, & opera præclara, quę in terris gessit: sed nihil tamen ita mouet, vt eius passio, cum quis cogitare incipit, quanta maiestas pro vilissimis vermiculis, sputa, colaphos, flagella, spinas, & deniq; ipsam crucem pati voluerit. Videbatur Christus in cruce pendens nihil agere, sed nunquam tanta egit quam tunc: mouebat terram, scindebat lapides, frangebat velum, obscurabat solem, aperiebat cœlum, mortuos excitabat: & quod maius est, peccatores ad pœnitentiã cõuertebat, ita, vt à cruce multi redirent percutientes pectora sua, deniq; tunc implebat, quod dixerat: *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* *Ioan. 12.* Philosophi olim multa dicebant, sed quia parum agebat, & nihil patiebantur, nemini persuadebant: Rhetoricam istam ignorabant, quam Dei Filius docuit: at Apostoli à Christo edocti, simpliciter loquẽdo, sed multa faciendo, & maiora patiendo, quicquid voluerunt, persuaserunt: non voluptates vt Epicurus, sed passiones, dolores, crucem. Et quibus? Toti mundo, Regibus, Imperatoribus, tyrannis. Magna igitur vis, magnum robur passionis Domini nostri Iesu Christi.

Iugiter ergo consideranda. Consideremus igitur Ducem atq; Imperatorem exercitus sanctorum, audiamus quid de eo in epist. ad Hebræos Apostolus dicit, *Deponentes omne pondus*, inquit, *& circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, adspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, & confusione contempta, atq; in dextera sedis Dei sedet: recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionẽ: vt ne fatigemini animis vestris deficientes: nondum enim vsq; ad sanguinẽ restitistis aduersus peccatum repugnantes.* *Hebr. 12.* Cogita istum esse auctorem & consummatorem fidei, h. e. eum, qui donat & coronat, fidem, qui est principium & finis, qui est via & vita, qui ducit, & qui perducet: qui nunc facit, vt credas, & postea faciet, vt nõ frustra credas, cum ipse sit dator & remunerator fidei, qui enim in te cœpit opus bonum, ipse perficiet, & fidẽ consummabit, h. e. beata atq; æterna visione commutabit. *Phil 1.* Aspice igitur istum auctorem & consummatorem fidei, tanquã speculum sine macula, & quasi æneum serpentem in deserto exaltatum: & sicut noui & rudes pictores diligenter aspiciunt insignẽ aliquem pingendi magistrum, cum forte manus habet in tabula: sic & tu aspice diligenter peritissimum hunc magistrum patiendi, dum in Tabula crucis sanguine suo ipsam ideam patientię depingit. *Num. 21.* Quomodo autem depingat, diximus in parte secunda concionis septimæ de Tribulatione. Nũc si placet, parumper quiescamus.

PARS

PARS SECVNDA.

Beneficiũ hoc liberationis pertinet ad præditos spe viua, & per dilectionem operante.

DIximus hucusque de magnitudine atque excellentia libertatis, quæ nobis promittitur, cum dicitur: *Liberabo eum*: nunc ad quos id beneficium pertineat, paucis verbis explicabimus, ac deinde de aliis duabus propheticis promissionibus breuiter disseremus.

Ait igitur S. Propheta: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum.* Quibus verbis ostendit, non omnibus hominibus, sed solum spe magna præditis munus libertatis promitti, vbi nomine spei non inanem, & mortuam quandam fiduciam intelligimus, sed spem viuam, & per dilectionem operantem: vel potius ipsam dilectionem, quæ quasi glutino quodam mentem humanã à rebus creatis abstractam, ac separatam cum Deo ita coniungit, vt vnus spiritus fiat cum eo: id enim significat verbum Hebræum *chasah*, quod S. Hieronymus ad verbum transtulit, adhæsit, nimirum vinculo dilectionis, liberabo eum: quamuis enim multa sint, quæ iuuant ad veram libertatem spiritus adipiscendam, tamẽ ad amorem omnia referuntur. Huc sacramenta, huc preces, huc psalmi, huc præcepta, huc consilia, huc exhortationes & conciones pertinent, vt homo cum Deo amoris vinculo coniungatur: h.e. illud vnum, de quo Dominus ait, *Porro vnũ est necessarium.* Vt enim sola cupiditas facit seruum, ita sola charitas facit liberum: & quomodo amor pecuniarum, amor honorum, amor carnalium voluptatum hominẽ ligat, inebriat, dementat, vt nihil nisi terrã cogitare valeat: ita prorsus amor Dei totum hominem absorbet, ei nouos oculos, nouas aures, nouum cor, nouũ palatum attribuit, & mirabili conuersione in alium hominem ita eum transformat, vt iam appetat, quod prius horrebat & horreat, quod prius appetebat, & ei amarum dulce, & dulce amarũ, formosum turpe, & turpe formosum esse videatur: & quemadmodum aqua in olla ad focum suspensa, mox vt subiecto igne calorem concepit, naturæ propriæ oblita salit, feruit, adurit, ignem quoad potest, imitatur, tametsi alioqui nihil nisi descendere & refrigerare nouerat: sic & animus humanus flammis diuinæ charitatis adeo totus corripitur, accenditur, mutatur, vt de frigido calidus, de obscuro lucidus, de turpi formosus, de terreno cœlestis, de carnali spiritalis, de seruo liber efficiatur, & ab Apostolo Paulo nouus homo, & noua creatura nominetur.

Imo, ipsa charitate.

Quæ hominẽ Deo adglutinat.

Luc. 10.

Et prorsus transformat.

2. Cor. 5.

Secundum beneficium est prouidentia Dei in protectione iusti.

Sed iam ad beneficium secundum veniamus, quod nihil est aliud, quam singularis & continua quædã prouidentia, qua Deus eos protegit ac defendit, quos de peccati seruitute liberauit, *Protegam eum*, inquit, *quoniam cognouit nomen meum.* Porro qualis hæc prouidentia sit, facile cognosci poteris ex multis & variis nominibus, quibus propterea Deus in sanctis literis appellatur: Nam, vt omittam, quod Rex dicatur, quia regit, & Dux, quia ducit, & medicus, quia sanat, & magister, quia docet, & alia propemodum infinita, sicut vere magnitudo diuinæ protectionis est infinita, illud mihi satis esse videtur, quod & pater, & mater, & sponsus, & pastor, & custos nominari voluit, vt ex tot appellationib. magnã prorsus, & admirabilem esse Dei prouidentiam erga sanctos homines minime dubitaremus. Ac nomen quidẽ patris passim in Scripturis reperitur: *Quomodo miseretur pater filiorum*, inquit S. Dauid, *misertus est Dominus timentibus se.* Et Moyses: *Portauit te Dominus*, inquit, *vt solet homo gestare filium suum paruulum, in omni via, per quam ambulasti.* Et Dominus in Euangelio tertio fere quoq; verbo Deum Patrem suum & nostrum vocat. Quia vero sæpe matres vehementius & magis tenere filios suos diligunt, quam patres, & maiori studio ac sollicitudine eos tuẽtur ac fouent: propter hoc Deus non solum paternæ, sed maternæ curæ prouidentiam suam comparare, vel potius anteponere voluit. *Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum*, ait Dominus per Isaiam, *vt non misereatur filio vteri sui: & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui: ecce in manibus meis descripsi te.* Deus bone, quæ verba maioris beneuolentiæ dici, aut quæ signa magis teneræ dilectionis dari poterant? Et tamen adhuc vlterius Dei amor progreditur, & quoniam *relinquet homo patrẽ & matrem*,

Magna est plane est & admirabilis, vtpotè

Psal. 102.

Deut. 1.

Vt matris.

Isai. 49.

Gen. 2.

trem, & adhærebit vxori suæ, ad prouidentiam patris & sollicitudinem matris etiam zelum, & charitatem Sponsi adiungere voluit. Sic enim in Canticis Canticorum passim Deus appellatur. Et per Oseam: *Sponsabo*, inquit, *te mihi in iustitia & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & erit in die illa, dicit Dominus, vocabit me vir meus, & non vocabit me vltra Baalim.* Quid iam de nomine Pastoris dicam? *Sicut pastor*, inquit Isaias, *gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, & fœtas ipse portabit.* Quanta est hæc prouidentia? Quanta est hæc sollicitudo? Et non minorem apud Ezechielem inuenies: *Ego pascam oues meas, & ego eas accubare faciam, & quod abiectum erat, reducam, & quod confractum fuerat, alligabo, & quod infirmum fuerat, consolidabo, & quod pingue & forte, custodiam.* Sed nihil maius eo dicit, quod in Euangelio Dominus per seipsum ait: *Ego sum pastor bonus*, inquit, *& cognosco oues meas.* At quomodo oues tuas Domine cognoscis? Quibus oculis eas respicis: *Sicut nouit me pater*: quibus oculis, inquit, me respicit pater meus cœlestis, illis ego oues meas respicio. Quis explicabit nobis, quã benignis oculis summa illa maiestas filium suum vnicum naturalem, optimum, sapientissimum pulcherrimum, sibi simillimum aspiciat? Si igitur talibus, h. e. similibus, quantum fieri potest, nos oculis Dei filius respicit, quid maius, quid felicius ista prouidentia? Iste vero est aspectus felicis planetæ, hoc est, vere natũ esse sub clementi sidere. Sed quid si his omnibus addamus, id quod Moyses ait, Dominum iustos custodire, *vt pupillam oculi sui?* Et quod ipse Dominus per Zachariam ait: *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei?* Quibus enim verbis magis declarari, demonstrari, exaggerari, amplificari poterat huius prouidentiæ magnitudo? Quid enim maiori animi prouisione defendimus, quam pupillas?

Vt Sponsi. *Osea 2.* *Vt Pastoris.* *Isai. 46.* *Ezech. 34.* *Ioan. 10.* *Deut. 32.* *Vt custodis.* *Zach. 2.*

Magnum igitur & singulare donum est, quod nobis hoc loco Dominus pollicetur, cum ait, *Protegam eam.* Sed audi rationem, *quoniam cognouit*, inquit, *nomen meum*: nec enim omnium est hoc munus, sed eorum duntaxat, qui Dei nomina, de quibus iam disseruimus, cognoscunt, qui Deum, vt Patrem, vt matrem, vt sponsum, vt pastorem, vt custodem suum non verbis tantum, sed reipsa & factis agnoscere se demonstrant; non enim de quacunque notitia Dominus loquitur, sed de ea, quæ ex intima amicitia & familiaritate nascitur, de qua Isaias: *Cognouit*, inquit, *bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognouit.* Et Apostolus Paulus: *Nouit Dominus qui sunt eius.* Et Dominus in Euangelio: *Ego sum pastor bonus: & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ.* Cognoscit pastor vnã ouiculam suam inter mille alienas, nec minus ouis pastorem suum, & vocem eius agnoscit, nec alia de causa, quã propter diuturnam inter eos consuetudinem, & familiaritatem. Et nonne vulgo etiam dicimus de iis, quib. familiares non sumus: non noui hominem; quos alioqui sæpe vidimus, & quorum nomen non ignoramus? Quare, non omnis, qui dicit Deo, Domine, Domine, insigne hoc beneficium diuinæ protectionis accipiet, sed qui Deum nouit ex amicitia, qui domum eius frequentat, & ibi alloquitur eum in precibus, & audit eum in concionibus, qui sæpe mittit & recipit munera, mittit Dei sacrificia laudum, & recipit a Deo beneficia gratiarum.

Quorũ sit hoc prouidentiæ donum. *Familiariter Deum cognoscentium.* *Isai. 1.* *2. Tim. 2.* *Ioan. 10.*

Quapropter recte sequitur in Psalmo, *Clamauit ad me, & ego exaudiam eum*: quæ est promissio quædam inexplicabilis & infinita: neque enim pollicetur Deus, se hoc aut illud nobis donaturum, si postulauerimus: sed effusissima ac regia prorsus liberalitate, nihil se vnquam negaturum modo nobis expediat. *Clamauit*, inquit, vel vt Hebræi legunt, *Clamabit ad me, & ego exaudiam eum*, nimirum semper, vbiq; , quicquid clamando petere voluerit. Neque solum hoc loco, sed passim in Scripturis hanc promissionem repeti videmus. Sanctus Moyses, *Non est*, inquit, *alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.* Qui dicit cunctis, nihil excipit, nihil excludit: & quamuis dum preces fundimus, neminem cernamus, & nemo nobis respondeat, tamen non loquimur parietibus, vel aerem verberamus, sed *adest* sine vllo

Tertium proinde beneficium, precum iusti exauditio. *Deut. 4.*

vllo dubio *Deus noster cunctis obsecrationibus nostris. Oculi Domini super iustos*, inquit Psalmographus, *& aures eius ad preces eorū*. Et Isaias: *Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum.* Et Ioannes clarissime, *Si cor nostrum non reprehenderit nos fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo.* Denique Dominus in Euangelio: *Petite & accipietis, quærite & inuenietis pulsate, & aperietur vobis.* Et alio loco: *Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunq; volueritis, petetis, & fiet vobis.* Et quoniam magnitudo promissionis fidem superare videbatur, iterum, & tertio, & quarto in duobus exemplis idem repetit, nimirum *quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.* Quæ igitur gratia, quod munus, quod regnum, quod imperium cum ista regia & liberalissima promissione comparari potest? *Quodcunq;*, inquit, *volueritis, petetis, & fiet vobis.* O verbum breue, sed incredibiles diuitias complectens! O promissionem solo Deo vero & omnipotente dignam: quis enim talia promittere auderet, nisi Deus? Quid enim est hoc aliud, quam constituere hominem iustum dominum orbis, & claues ei concedere cœlestium diuitiarum? & ad quendam modum omnipotentem illud facere? *Quodcunque*, inquit, *volueritis, petetis, & fiet vobis.* Si scirent homines iustis ponderibus res æstimare, cui thesauro, cui regno, cui monarchiæ hanc diuinissimam ac verissimam promissionem non anteponerent, si quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis? Quanti quæso faciunt homines, quod aliquis apud Regem ea gratia polleat, vt possit de eo, & eius regno facere quicquid velit? At, si hæc ita se habent, quanti tandem fieri debet, quod ea gratia valeant homines iusti apud Regem regum, vt ab eo audiant, *Quodcunque volueritis petetis & fiet vobis.*

Psal 33. *Isa. 58.* *Ioan. 3.* *Matth. 7.* *Luc. 11.* *Ioan. 15.*

Promissionis huius beneficij, & ipsius beneficij magnitudo.

Ac ne forte sola verba esse credatis, legite vitas & gesta Sanctorū. Quid erat quondam videre Moysem solis precibus castra hostium fundere, ex lapidibus aquas producere, maria exsiccare, & alia tam multa stupenda atque incredibilia facere? Quale spectaculum cernere sanctum Iosue imperantem soli, vt in medio cœlo cursu cohibito conquiesceret, non secus, ac si cœlorum habenas in manibus habuisset? Quid vero Isaiam audire optionem dantem Regi Ezechiæ, an vellet solem celerius progredi, an etiam retrocedere, propterea quod æque facile vnum sibi atque alterum esset? Quid Eliam aspicere, cum aquas & nubes in cœlo suspensas sola prece vel contineret, vel laxaret, & ad eius imperium serenitas pluuiis, & pluuiæ serenitati succederent? Quid Samuel, quid Elisæus, quid Apostoli, quid Martyres non poterant? Nonne sola vi precum morbos curabant, mortuos excitabant, dæmones fugabant, bestias ferocissimas mansuetas reddebant, ignem extinguebant, paludes siccabant, fontes producebant, lapides molliebant, elementis omnibus imperabant? Quid vero Magnus ille Gregorius Thaumaturgus, Martinus, Antonius, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, & alii pene innumerabiles, nonne prorsus quidquid volebant, tam facile impetrabant, vt Dei potentiam & voluntatem plane in manibus habere viderentur? Certe sanctus Dominicus, cum aliquando singulari atque intimo cuidam amico suo aperuisset, nihil se vnquam à Domino petiisse, quin illud continuo obtinuerit, ille vehementer admiratus dixit, Si ita est pater, pete semel à Deo, vt magister Reginaldus nostri ordinis habitum suscipiat: erat enim magister Reginaldus vir quidam eo tempore eruditione excellens, sed nihil minus, quam de habitu illo suscipiendo cogitabat. Orauit igitur pro eius conuersione vir sanctus illa ipsa nocte, & ecce summo mane, cum fratres in choro canerent, Iam lucis orto sidere, venit magister Reginaldus, & omnibus stupentibus & gaudentibus ad pedes B. Dominici prouolutus habitum religionis summa humilitate flagitauit. En nobis fratres mei, quali stipendio etiam hic in terris iustorum obedientiam Deus remuneret: vt quoniam ipsi semper erectas habent aures ad imperia Domini, etiam Dominus semper erectas habeat aures ad preces eorum, & quoniam ipsi Deum semper audiunt, cum eos vocat, sic & Deus semper ipsos audiat,

Probatur exemplis. *Exod. 17.* *Ibid. Exod. 14.* *Iosue 10.* *4. Reg 20.* *3. Reg. 17.*

Zzzz cum

cum ab eis vocatur: & sicut ipsi voci Dei semper obediunt, & voluntatem eius faciunt, ita Deus precibus eorum modo quodam semper obediat, & *voluntatem timentium se faciat.*

Psal 144.

At cur nos, dicet aliquis, nunquam talia experimur? Verbis sancti Iacobi respondebo, *Petimus, & non accipimus, eo quod male petamus.* Quid facit orationem bonam? Multa numerari solent, sed præcipuum, & in quo cætera continentur, est clamor cordis, id est, feruor animi, affectus vehemens, desiderium ardens, *Clamabit* inquit, *ad me,* hoc est, non loquetur quomodocunque, sed magna voce clamabit, *& ego exaudiam:* nec enim Deo, qui est ignis consumens, placere potest oratio frigida & languida, sine spiritu, sine affectu, cum tædio & fastidio solis labiis pronunciata. Nec alia de causa oratio comparatur thuri, quam quod veluti thus odorem suum non spargit, nec fumum illum suauem sursum emittit, nisi super ignitos carbones ponatur: sic & oratio non redolet in naribus Dei, nec sursum ascendere potest, nisi à fornace charitatis procedat. At oratio feruens & ignita, quas nubes non penetrabit? Quid à Deo non obtinebit? Nec enim Rhetorica Tullii vel Demosthenis, nec verba diserta atque ornata, sed solæ lachrymæ & suspiria, quicquid volunt, Domino persuadent. Et cur putatis in ipso principio orationis Dominicæ statim nos admoneri, patrem illum nos orare, qui est in cœlis, nisi vt magna voce, vel non tam voce, quam clamore opus esse, intelligamus, vt ex loco tam humili ad locum tam sublimem oratio nostra conscendere valeat? At vnde clamorem istum & feruorem hauriemus? Vnde nascitur? vnde procedit? Ex fide & humilitate: qui enim viua quadam & efficaci fide credit, Deum esse præsentem, & se reuera ab illa summa & tremenda maiestate orantem videri & audiri, quæ *aufert spiritum Principum,* quæ dicit Regibus & Pontificibus; migra de corpore, & parere oportet, non potest certe non cum summa attentione, & feruore preces suas fundere: nec ego possum, nisi modicæ fidei tribuere, quod tam frigide, tam perfunctorie, tam oscitanter, tot aliis cogitationibus distracti, & impediti sæpenumero orationi vacamus, vt nos ipsi non intelligamus, quod dicimus. Audite sanctum Hieronymum de ista fide differentem, & nostram tepiditatem in se ipso arguentem: *Adorationem,* inquit, *assisto, non orarem, si non crederem: sed si vere crederem, illud cor, quo Deus noster oratur, mundarem, manibus tunderem pectus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eosque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certe trunco crucis, nec prius absisterem, quam misericordiam impetrarem, nunc vero creberrime in oratione mea aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo, aut abductus turpi cogitatione etiam, quæ dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? Siccine putamus orasse Ionam? Sic tres pueros? Sic Danielem inter leones? Sic certe latronem in cruce?* Hæc B. Hieronym.

Iacob. 4.

Orationis impetratoriæ præcipua conditio est Clamor cordis.

Quem parit Fides.

Psal. 73.

Hier: Dialog contr. Luciferianos.

Itaque fides ista viua præsentiæ Dei, dici non potest, quantum ad clamorem cordis excitandum adiuuet. Sed non minus iuuat humilitas, quæ hominem docet in quam profundo vitiorum iaceat, quam prope ad ipsas tenebras exteriores accedat, quam procul ab illa summa luce & puritate, in qua Deus cernitur, absit, in quantis periculis & corporis & animi versetur: quæ omnia cogunt hominem velit nolit non superbire, sed timere ac dicere: *De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* Quare fratres mei, si promissionem dominicam nostram facere, & maximum hunc thesaurum ad nos etiam pertinere volumus, clamemus frequenter in cœlum, & cum fide atque humilitate clamemus: ita oratio fidelis seque humiliantis nubes penetrabit, & à Deo, quicquid petierit, obtinebit, per Christum Dominum nostrum, cui est honor & gloria in secula seculorum,
Amen.

Et Humilitas.

* *
*

CON-

CONCIO DVODECIMA & vltima.

In Psalmum 90. *Qui habitat in adiutorio Altissimi, &c.* Habita in Dominica Paschæ.

Tres dies Christi, qui præcipui.

TSI liberator noster, Auditores, annos multos in terris cum hominibus egit, tres tamen, in iis sunt dies, quos præ cæteris Ecclesia Catholica mater nostra celebritate præcipua veneratur, & colit: Dies mortis, dies sepulturæ, dies resurrectionis. Quorum primus dies fuit laborum, secundus dies quietis, tertius dies gloriæ: quod in capite Christo præcessit, idem in corpore, quod est Ecclesia, & singulis eius membris reperitur: totum enim fidelium Christianorum tempus, quasi tribus magnis diebus continetur. Quorum primus, qui dies est crucis & afflictionis, ab ortu vsque ad obitum in hoc mundo peragitur. Secundus, qui est otii & quietis, ab exitu animæ de corpore vsque ad vltimi iudicii tempus extenditur. Tertius, qui est perfectæ & consummatæ gloriæ, initium quidem habebit in ipsa communi, ac generali mortuorum excitatione, sed nullo vnquam fine, nullisque terminis claudetur.

Etiam fidelium. Dies crucis & afflictionis vsq; ad obitum. Secundus à morte vsque ad vltimum iudicium. Tertius, gloria.

De hoc triduo versiculus nostri Psalmi, quem hodierna oratione expositurí sumus, agit: *Cum ipso,* inquit, *sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.* Idem est enim, ac si apertius dixisset, cum ipso sum die veneris, eripiam eum die Sabbathi, glorificabo eum die Dominica, & inde, quanta sit munificentia & liberalitas Dei, liquido cognoscimus, quia facere nouit supra id, quod petimus, aut intelligimus.

Dixerat paulo ante: *Clamabit ad me, & ego exaudiam eum.* Certe qui clamat, in aliqua miseria & calamitate versatur: & si quidem vir sanctus & perfectus est, nihil aliud suis clamoribus petit, quam patientiæ donum, ac vt Deus secum in tribulatione sit: si vero homo est imperfectior, non tam patientiæ donum, quam celerem liberationem à Deo precatur.

Deus plus dat quam petimus.

Dat patientiam.

Deus autem, vt petitiones nostras beneficiis suis longe superet, & se nobiscum in tribulatione futurum promittit, quod perfecti postulant, & nos de tribulatione suo tempore erepturum, quod imperfecti flagitant: & præterea ad vinculum lætitiæ ingentem gloriam additurum, vt sicut aurũ de fornace pulchrius & lucidius exit; sic & nos de camino afflictionis splendidiores & formosiores egrediamur.

Liberat.

Glorificat.

Porro huius verissimæ, lætissimæque promissionis quasi specimen quoddam & exemplum Deus in sancto Patriarcha Ioseph nobis omnibus dedit. Fuit enim Deus cum eo in tribulatione, quando eum venditum, & in carcere constitutum cunctis gratiosum, & amabilem fecit. Eripuit vero tempore oportuno de misera illa & iniusta captiuitate, atque ad extremum ita glorificauit, vt eum Ægypti seruatorem & dominatorem faceret. Non dissimile specimen huius promissionis in sancto Iob cernere licet. Fuit enim Deus cum eo in tribulatione, cum vna die fortunas, & liberos, & proprii corporis sanitatem amisit, & tamen, Deo in corde eius patientiæ virtutem corroborante, æquissimo animo, & summa atque incredibili quadam constantia omnia pertulit: eripuit deinde eum Deus ac liberauit de cunctis afflictionibus, atque angustiis suis, nec diu post ita glorificauit, vt ei omnia, quæ perdiderat, duplicata reddiderit, præter filios & filias, quas non quidem plures, sed certe meliores & pulchriores à Deo recepit. Nam, vt Scriptura diuina testatur, *Non sunt inuentæ mulieres speciosæ, sicut filiæ Iob in vniuersa terra.* Cur autem Iob omnia duplicata præter liberos acceperit, ea causa est, quoniam gloria ista sancti Iob gloriam resurrectionis communis omnium Sanctorum significat, quæ quidem omnia bona, quæ hic propter Deum amittimus, cum fœnore maximo nobis restituet, sed homines tamen nec plures, nec pau-

Probatur exemplo Patriarchæ Ioseph.

Iobi.

Iob 42.

Cur liberos non receperit duplicatos.

pauciores, quam mortui fuerint, in illa die resurgent. Veniamus nunc, si placet, ad ipsa verba Psalmographi, & singula seorsim ac per se consideremus.

Quartum beneficium Dei iusto promissum est consolatio in tribulationibus.

Cum ipso, inquit, *sum in tribulatione*. Quæ causa est, Auditores, cur in hac sola promissione Deus verbo vtatur temporis præsentis, in aliis vero omnibus temporis futuri? Cur dicit, *Cum ipso sum in tribulatione*, & non potius, ero, cùm dicat, *liberabo* eum, *protegam* eum, *exaudiam* eum, *eripiam* eum, *glorificabo* eum? Magnum sane solatium omnibus miseris calamitosisque hominibus, huius quæstionis explicatio posset adferre, si diligenter, si sæpe, si serio perpenderetur. Quid enim illud, *sum*, quid illa vocula significat, nisi miserias huius vitæ cum ipsa vita finiri & sepeliri, & nullum omnino locum in futura vita beatorum habere? Mox enim vt anima aliqua sancta è corpore migrat, *abstergit Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus neque clamor, neque dolor erit vltra, quia prima abierunt.* (*Apoc.21.*) Nec solum ad vitam futuram afflictiones præsentes non transeunt, sed in hac ipsa vita vere indiuiduæ & momētaneæ sunt, sicut ipsum tempus præsens, quod per illud, *sum*, nobis significatur, nihil est nisi momentum vnum, tam breue: tam simplex, tam insecabile, vt non tam diu saltem duret, donec eius vocabulum totum pronuncietur.

Quæ in hac vita sunt momentanea.

Atque hoc est, quod Apostolus ait. *Id*, inquit, *quod in præsenti est, momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis?* (*2.Cor.4.*) Itaque nunquam simul dolores patimur vnius anni, vel mensis, vel diei, vel horæ, sicut nūquam totus simul vnus annus, vel mensis, vel dies, vel hora existit. Et quemadmodum in tempore nihil vnquam est præsens, nisi punctum vnum: sic & labor, quem toleramus, nunquam est, nec esse potest, nisi momentaneus? Quare calicem laborum paulatim ac sensim ebibimus, guttæq; dolorum minutissimę in os hominum à Deo liquantur: in futura autem vita flumen gloriæ non guttatim, non sensim in os beatorum infundet Deus; sed ipsi torrenti ac flumini voluptatis os admouebunt, & magnis haustibus tantum capient, quantum poterunt. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis potabis eos*, inquit sanctus Dauid. (*Psal.35.*) Et rursum alio loco: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* (*Psal.45.*) Nec ideo flumen dicitur gloria illa, quod fluat & transeat, sed quod semper affluat, & vbertate indeficiente sanctorum animos lætitia incredibili, & inexplicabili perfundat.

Sensim instillantur.

Gloria tota simul.

Sequitur: *in tribulatione: cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione*. A tribulis tribulationem deriuari nemo est, qui nesciat. Scribit vero Magnus Basilius (*Basil. orat. 5. de opere sex dierū.*) olim terram sine spinis rosas protulisse; sed posteaquam propter Adæ peccatum Deus dixit: *Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi*, (*Genes.3.*) mox cœpisse spinas sine rosis producere, sed non rosas sine spinis. Id quod nihil aliud significare mihi videtur, quam post Adæ peccatum nusquam voluptatem sine dolore, neque sine tribulatione delectationem reperiri.

Iusti in tribulatione rosas habent cū spinis, impij solas spinas.

Sed hoc interest tamen inter homines iustos & iniustos, quod homines iusti habeant cum tribulis rosas: iniusti tribulos sine rosis. Illi cum tribulis habent rosas, quoniam sicut in ipsis abundat propter Christum tribulatio, sic & abundat per Christum consolatio eorum, quibus Dominus ait, *Cum ipso sum in tribulatione.* (*2.Cor.1.*) Impij vero solos tribulos habent, propterea quod in afflictionibus & miseriis suis ad verum paracletum confugere non didicerunt, neque *manna* illud *absconditum* gustant, *quod nemo scit, nisi qui accipit:* (*Apoc.2.*) inde supra modum contristantur, plorant, desperant, *ponunt in cælum os suum*, (*Psal.72.*) Dei prouidentiam & iustitiam execrantur, & suis illis blasphemiis & maledictis iram Dei magis accendunt, sibique ipsis durius flagellum iterum acquirunt. Quod si nescio quas delectationes habere videntur homines mali, non sunt tamen illæ delectationes rosæ veræ, sed apparentes & spinæ potius dici deberent quam rosæ, cum reuera conscientiā pungant, & pœnitentiam post se relinquāt. Nonne diuitias mundus vt rosas amplectitur, & tamen Dominus apud Matthæum (*Matth 13.*) diuitias spinas esse confirmat: & quia non ignorabat aliā esse vulgi opinionem, ideo apud Marcū (*Marc.4.*) studium eas acquirendi

Nam & in quibus delectentur spinæ sunt, vt diuitiæ.

rendi, deceptionem diuitiarum nominauit. Vt enim ii decipiuntur, qui manum extendunt, vt capiant rosas, & interim misere punguntur à spinis: sic & ii decipiuntur, qui sectantur diuitias, & nihil inueniunt, nisi molestias. Qui scabie laborant, si perfricent manus, aliquam quidem inter fricandum voluptatem capiunt, sed protinus tam acer dolor, atque ardor voluptati succedit, vt valde eos manus fricuisse pœniteat. Pari ratione, Auditores, qui scabiem libidinum flagitiis & sceleribus curare volunt, & se propterea seculi voluptatibus, conuiuiis, potationibus fornicationibus dedunt, mox intelligunt scelere peracto, se non rosas, sed tribulos apprehendisse; nam & conscientia punctionem, & vulnus se accepisse testatur, & ardor libidinis tanquam addito fomento magis creuit. Vera igitur consolatio à vero paracleto petatur, qui vere homini iusto dicit, *Cum ipso sum in tribulatione.*

Simile.
Voluptates.

At nonne semper Deus nobiscum est? Nonne *in ipso viuimus, mouemur, & sumus*: Nonne etiam *qui mane in charitate, in Deo manet, & Deus in eo?* Cur igitur quasi nouum aliquid modo promittit, ac dicit, *Cum ipso sum in tribulatione?* Vellem sane multi hodie hic adessent eorum, qui in ærumnis & calamitatibus versantur, & fideli corde bonum istum nuncium acciperent, quem Deus ad eos dirigit, cum ait, *Cum ipso sum in tribulatione*: nec enim dubito, quin iuxta sententiã sapientis mallent esse in domo luctus, quã in domo conuiuii, & quod lachrymas suas cum omnibus Regum delitiis non commutarent. Deus noster, Auditores, propterea quod immẽsus & infinitus est, & nihil omnino rerum creatarum sine ipso, aut esse, aut operari potest, omnia continet, omnia replet, omnia mouet, in omnibus operatur, vbique & semper est præsens, & totus. *Nunquid cælum & terram ego impleo,* inquit Dominus. Cæterum præter communem istam rationem, qua Deus vbique, etiam in brutis, & plantis, etiam in rebus inanimis, etiam in dæmonibus est, sublimiori quodam & feliciori modo, puta per fidem, & spem, & charitatem in solis piis, & iustis hominibus, vt in propriis templis & domiciliis habitat: *Nescitis, quia templum Dei estis vos*, ait Apostolus Paulus, *ac spiritus Dei habitat in vobis?* Sed afflictis & calamitosis iustis adhuc certo quodam, & singulari modo Deus adest, quo aliis iustis qui non non pariter affliguntur, non adest: *Cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione*. In corpore humano, si membrum aliquod læditur, statim sanguis cæterique humores eo confluunt, & ipse homo ita circa membrũ læsum oculis, manibus, lingua, cogitatione totus occupatur, vt reliquorum membrorũ non videatur esse memor: ad eundem modum Deus, vt commune caput omnium iustorum, mox vt aliquem afflictum esse videt, ad eum vt ad membrũ sui corporis læsum aduolat, & vberem copiam cœlestium donorum, & gratiarum in eum influit, *Cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione*. In domibus bene constitutis, si vnus ex filiis ægrotet, nonne mater ita illius vnius curam gerit, illum vnum fouet, illi vni blanditur, vt sæpe cæteræ proles ei morbum illum, & ægritudinem inuideant? Si igitur hoc natura facit, non faciet author naturæ? Si terrena mater hac prouidentia erga suas proles vtitur, cœlestis pater non vtetur, qui filios suos tenerrimo, maximo, incredibili, atque infinito quodam amore prosequitur?

Act. 17.
1. Ioan. 4.
Eccl. 7.
Ierem. 25.
Singulariter Deus adest iustis.
1. Cor. 3.
Iisque afflictis.

Vtitur sane, & non prius videt vnum ex iustis hominibus afflictum, quin statim ad eum, vt ad filium laborantem cum ingenti affectu, & significatione dilectionis accurrit, *Cum ipso sum*, inquit, *in tribulatione*. Hoc est discrimen inter Deum & mundum: mundus currit post eos, qui florent, qui lætantur, qui rident, deserit vero eos, qui in egestate & pressura sunt: Deus autem, quem Patrem orphanorum, & iudicem viduarum merito nominamus, illos visitat, cum illis versatur, illos consolatur, qui mœrent, *Cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione.*

At quis tandem est iste modus singularis, quo Deus in animis miserorum habitat? Est, Auditores, per intimam quandam, & inexplicabilem dulcedinem, quam Deus in corde hominis patientis latenter infundit? quę animum ita recreat & roborat, vt non modo

Per ineffabilem quãdam interiorẽ dulcedinem.

modo præsentem calamitatem alacriter ferat, sed etiam plures, & maiores pati cupiat, & cum Apostolo dicat, *Repletus sum cõsolatione, superabundo gaudio, & omnia possum in eo, qui me confortat.* Id quod Seruator noster euidenter expressit cum legem suam, propter quam sæpe numero premimur, & affligimur, nõ lapidi, non ferro nõ plumbo, nõ cuilibet ligno, sed iugo comparauit: nã illa omnia ab vno portari possunt, iugum nisi à duobus trahi non potest.

2. Cor. 7.

Iugũ quippe Domini suaue.

Itaq; nemo vnquam collum suum Christi iugo submisit ad libenter pro ipso patiendũ, quin ipse ad fuerit statim ex altera parte ad compatiendum. Quia vero Domin⁹ procerus valde, imo & gigas est, maiorem partem oneris accipit sibi, & iugum ita attollit, vt vix à ceruicibus nostris sentiatur. Nunquam legistis verba illa Beati Cypriani, *Si vos acies*, inquit, *vocauerit, si certaminis vestri dies venerit: militate fortiter, dimicate constanter: scientes vos sub oculis præsentis Domini dimicare, qui non hic est, vt seruos suos tantum aspiciat, sed & ipse luctatur in nobis, ipse congreditur, ipse in certamine agonis nostri, & coronat pariter, & coronatur.* Et cur obsecro Apostoli & Martyres, tanta alacritate ad martyria tanquam ad epulas currebant, & in suppliciis & cruciatibus tripudiabant. Christus autem Dominus, & Imperator noster in ipsa certamiuis ingressione trepidauit? Nonne propterea, quod Christus cum iugum traheret, solus erat, nec eum Apostoli, vel Martyres adiuuabant, nec ipse seipsum, vt poterat, consolabatur: sancti vero cæteri nunquam soli, nunquam sine Christo, nunquam sine multis & magnis interius, consolationibus iugum traxerunt: siquidem ipse, qui mare dulcedine & suauitatis est, non falso ait, *Cum ipso sum in tribulatione.* Sed frequenter id nobis contingit, quod iumento illo, quo Christus in Ierusalem in die Palmarum vehebatur: quoniam enim iumentum illud non intelligebat, quis ille esset, qui sibi insidebat, & latera tundebat, maluisset profecto vacuum, quam oneratum incedere: at si sarcinæ suæ præstantiam cognouisset, O quam libenter etiam decupulo grauiorem tulisset, & quam magnifice gloriatum de illo suo tam excellenti onere, & honore fuisset!

S. Cyprian.

Ad eundem modum non cogitamus nos quis ille sit, qui ad nos cum flagello, & afflictionibus venit, atque idcirco dolemus, & querimur: sed si ducedinem & suauitatem intelligeremus eius, qui dixit, *Cum ipso sum in tribulatione*, mallemus certe cum ipso inter spinas, & tribulos nudo corpore iugum trahere, quam sine ipso in conuiuiis Principum sedere.

Intellexit hoc Apostolus Paulus, qui propterea gloriari se & gaudere dicebat in tribulationibus suis. Intellexit Apostolus Andreas, qui vbi crucem suam conspexit, præ lætitia gestiens, & seipsum vix capiens non secus exultauit, quam si thesaurum maximum reperisset. Intellexit beatissimus Ignatius, qui damnatus ad bestias, non se cum dolore & cruciatu à bestiis discerpendum, & deuorandum, sed contra potius cum delectatione, & voluptate se bestiis fruiturum affirmabat: *Vtinam*, inquit, *fruar bestiis, quæ mihi paratæ sunt.* Intellexit magnus ille Tiburtius, qui cum super ardentes prunas ambulare cogeretur, supra mollissimas & blandissimas rosas incedere sibi videbatur.

2. Cor. 12.

S. Andr.

S. Ignatius.

S. Tiburtius

Intellexit ille felicissimus Theodorus, qui temporibus Apostatæ Iuliani, cum ab hora prima vsque ad decimam crudelissime tortus esset, tunc primum dolere atque angi cœpit, cum de eculeo deponeretur, affirmans sibi iuuenem pulcherrimum astitisse, qui se tam dulciter consolabatur, & linteo candidissimo sudorem suum abstergebat, vt sibi non iam in eculeo, sed in paradiso delitiarum fuisse videretur.

S. Theodor.

Intellexerunt denique hoc itidem permulti sanctorum, qui cum pacis tempore in Ecclesia florerent, & non tam persecutores, vel tortores, quam sectatores & cultores haberent, ipsi in se ipsos quodammodo sæuientes se vigiliis, ieiuniis, ciliciis, flagris, aliisq; multis magnisque laboribus sæpe supra modum, & supra vires affligebant, vt eo modo carnali consolatione penitus destituti, & in afflictionis domicilio sponte sua degentes, illum ad se allicerent atq; inuitarent, qui ait, *Cum ipso sum in tribulatione.*

Quæ

Voluptatũ seculi dulcedo excludit suauitatẽ cœlestem.

Quæ cum ita sint, si nos quoque, Auditores, cœlestem ac diuinam suauitatem gustare desideramus, terrenis & sordidis voluptatibus nuncium remittamus, oportet: non consolatur crucifixus, nisi seruos & amatores crucis, neque ii serui & amatores, sed hostes & inimicii sunt crucis Christi, *quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt*, qui voluntantur in flagitiis, iisque in rebus delectātur & gloriantur, quorum eos vehementer puderet, si crucem Domini vere diligerent. Non possumus simul delitiis Dei, & delitiis seculi frui, non prius manna de cœlo pluet, quam tota Ægypti farina deficiat. *Errat omnino*, inquit, Beatus Bernardus, *si quis cœlestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse, huiusmodi illecebris arbitratur.* Non putetis, qui huic sterquilinio semper inhæret, qui carnem fouet, in carne seminat, carnem sapit, illam nihilominus consolationem supernæ visitationis posse percipere, neque id solum propterea, quod *nulla* sit, *conuentio lucis ad tenebras*, sed etiam quod anima dum carnalibus delitiis affluit, in iis quiescit nec meliora desiderat. At cum terrena consolatio deficit, & cibi ac potus, ludorum ac nugarum voluptas subtrahitur, cogitur anima, quæ sine delectatione viuere non potest, alibi ea quærere, atque ita serio ex animo, toto corde se conuertit ad Deum, illum quærit, illum sitit, illi suspirat, illi sinum suum expandit, & cum Propheta dicit, *Renuit consolari anima mea.* Tum vero Deus, qui suæ promissionis obliuisci, & *seipsum negare non potest*, præuenit animam desolatam, & afflictam *in benedictionib. dulcedinis*, & eam tali gaudio replet, quale nunquam experta fuerat, & quod mundi delitiis, etiamsi omnes vni concederentur, nihil dubitat anteponere, ac demum eam re ipsa gustare facit, quid sit quod legit, *Cum ipso sum in tribulatione.* Et hic pauxillulum quiescamus.

Philip. 3. — *[...]r. 12.* — *[...]dr.* — *[...]tim.* — *[...]r-* — *2. Cor. 6.* — *Psal. 76.* — *[...]. Tim. 2.* — *Psal. 20.* — *[...]dor.*

PARS SECVNDA.

Quintum [b]eneficium

ETsi diuina promissio, quam explicat nobis Propheta, cum ait, *Eripiam eum*, quæque nunc suo ordine sequitur exponenda, ad sabbathum futuræ quietis præcipue pertineat, de quo Ioannes in Apocalypsi. *Beati*, inquit, *mortui, qui in Domino moriuntur: amodo* enim *iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Opera enim illorum sequuntur illos*: tamen etiam tempore huius mortalitatis non raro completur, ac tum potissimum cum humana consilia, & auxilia magis deficiunt. Sanctissimus quoque Dauid cum aliquando ab exercitu Saulis Regis in modum coronæ cinctus, nullum omnino effugium inueniret, & de præsidiis humanis penitus desperaret, tunc maxime præsens Dei auxilium sibi adesse sensit: nuncius enim Deo prouidente ad Saulem venit, qui diceret, *Festina descende, quoniam infuderunt se Philistini super terram*: ita Saul re infecta recessit, & Dauid experientia didicit, quid sit *eripiam eum.* Ita quoque Beatus Martinus, vt in eius vita Sulpitius tradit, cum in Alpibus à latronibus comprehensus, & vinculis constrictus ad loca remotiora tanquam mox necandus abduceretur, interrogatus, an timeret, respondit, nunquam se magis fuisse securum, vt qui non dubitaret, vbi desunt humana præsidia, ibi Dei misericordiam minime defuturum: neque spes illa & fiducia eum fefellit; nam etiam ipse Deo se protegente, nihil detrimenti passus est, & latrones illos, qui se ceperant retibus verbi Dei vicissim comprehendit, & de latronibus monachos, ac de mancipiis diaboli seruos effecit.

Dei iusto promissum est

Apoc. 14.

Ereptio è tribulatione etiam in hac vita non raro. Probatur vel exemplo Dauidis, &c.

1. Reg. 23.

S. Martini

Dicet aliquis, non omnibus ita hæc contingunt, sed pro vno, qui legitur de calamitate sua ereptus, infiniti numerari possunt, qui non liberantur. Quam multos sæpe videmus homines pauperrimos, multis prolibus oneratos, qui nihil in hoc mundo habent, præter id, quod manuum labore sibi comparare possunt? & tamen eos Deus non modo ab ea difficultate non liberat, verum etiam in morbum incidere, & fame, ac siti enecari sinit. Quot etiam reperiuntur homines honorati & probi, qui cum filias habeant, atque honesto matrimonio collocare cupiunt, tamen sinistram quandam de ipsarum pudicitia opinionem, vel suspicionem,

Non semper.

nem, nescio quomodo in ciuitate exortam de animis hominum euellere non queunt, ex quo nuptiæ filiarum impediuntur, & ipsi mœrore ac tædio contabescunt, nec eos Deus ab ea calamitate liberat? Denique nonne plurimi quotidie, vel à Turcis, vel ab hæreticis per insidias capiuntur, à quibus miris modis immanissime cruciantur, nec eos Deus ab ea seruitute & captiuitate liberat? quo pacto igitur verum erit, quod Psalmus ait, *Eripiam eum?* Sed facilis est, & aperta responsio.

Sed suo tempore. Sed enim Deus ait, *Eripiam eum*, non continuo, neque repente se hominem de miseria erepturum promittit, sed tempore suo: quando videlicet oportunum, & commodum, & animæ saluti expedire iudicabit, alioquin frustra paulo ante dictum esset, *Cum ipso sum in tribulatione.* Deinde non ad omnes diuinæ istæ promissiones pertinet, sed ad eos duntaxat, qui habitant *in adiutorio altissimi*, qui totam spem suam ponunt in Deo, & spem, vt sæpe diximus, non mortuam & inanem, sed viuam, & efficacem, quę fidei, & charitatis, & conscientiæ bonæ radicibus nitatur. Itaque si hominem afflictum videas gaudere in aduersis, Deo gratias agere, in preces, & bona opera incumbere de suo Deo bene sperare, nihil dubites, cum illo esse Dominum, vt eum interim consoletur & reficiat, ac tempore suo, cum animæ illius magis expediet, sine vlla dubitatione cum ingenti gloria liberandum. *Si expediat.* Si vero nihil horum in homine misero reperias, sed omnia contraria, impatientiam, querimonias, flagitia, desperationem, quid mirum, si qui eiusmodi est, non liberatur? *Sed iustorũ hoc beneficium est.* Si homo ille pauper, multisque prolibus oneratus magis in suis fraudibus, quam in Deo confidit, si sacra & conciones etiam festis diebus omittit, vt in sua officina lucri causa operetur: si, quicquid tota hebdomada lucretur, id festis diebus in tabernis potando, aut ludendo consumit, quid mirum si proficiat semper in peius, donec in ægritudinem incidat, & omni ope destitutus misere tandem intereat? *Non eorũ qui male agunt.* Pari ratione, si is, qui filias habet, non erudit eas, in timore Domini, nec diligenter, vt par est, in earum custodia vigilat, sed cum adolescentibus colloqui, & fabulari, tripudiare etiam, & ludere permittit, quid mirum, si postea à malis rumoribus defendere eas non valeat? Quid, tu ipse admoues ignem ad paleas, & miraris, si teter fumus inde nascatur? Tu ipse moues sentinam, & dicis, vnde nobis iste malus odor? Postremo, si is, qui à Turcis, vel hæreticis captus est, se Christianum & Catholicum esse obliuiscatur, si malis suis moribus occasionem præbet infidelibus à fide longius recedendi si non minus Prælatis, & Principibus detrahit, quam hæretici faciant, si denique non alio signo Catholicum se prodit, quam iuramentis, & blasphemiis, quia nimirum aliis verbis iurat, quam Ethnici & hæretici soleant, quid mirum si relinquitur à Deo, qui iam antea reliquit Deum? At si homines afflicti spem suam totam in Domino collocarent, si ab eo præsidium & consolationem expectarent, si ei placere atque obsequi toto animo studerent, experirentur profecto verum esse, quod is, qui non mentitur, ait, *Eripiam eum.* Nam quis vnquam in maiori difficultate fuit quam Daniel, qui in lacum leonis proiectus, aut leonum famem suo corpore repleturus, aut ipse fame interiturus erat? & tamen quoniam in Deo spem suam posuit, de vtroque periculo gloriose ereptus & liberatus fuit. *Daniel.14* Quæ mulier vnquam grauiori nota infamię laborauit, quam Susanna quæ à senioribus populi accusata, & damnata iam iam vt adultera lapidanda erat? & tamen quia *cor eius fiduciam habens in Deo*, & quoniam Dei gloriam, pudicitiæque virtutem rebus omnibus antepofuit, cum ingenti gloria conseruata fuit. *Dan.13.* Quis in maioribus angustiis fuit quam Ionas, qui in medio mari ab immani quadam belua non deuorandus, sed iam deuoratus erat, & tamen Deus etiam inde eum mirabiliter liberauit. *Ioan.1.* Quæ captiuitas horribilior illa trium puerorum, qui manibus, & pedibus colligatis in ardentem fornacem, tanquam in custodiam detrusi, nullam humanam opem expectare poterant? & tamen adfuit illis Deus, in quo solo sperabant, *Dan.3.*

bant, & ignem in rorem, atque ardorem in refrigerium commutauit. Vere igitur, vere Dominus ait, *Eripiam eum*, nec minus vere quod sequitur, *glorificabo eum.*

Sextum beneficium est glorificatio. *Gloriæ descriptio.* Est autem *gloria*, vt S. Augustin. post M. Tullium definiuit, *frequens de aliquo fama cum laude:* is enim gloriam apud homines adipisci dicitur, cuius nomen fama deferente multis innotescit, de quo passim & cum laude homines loquuntur. Quocirca Dominus, quoniam doctrina, virtute, miraculis Deum Patrem suum à multis cognosci, & laudari fecerat, optimo iure dicebat, *Ego te glorificaui super terram*. Et Sponsa in cantico amoris, *Oleum*, inquit, *effusum nomen tuum*: nam vt balsamum effusum totam domum ordore suauissimo complet: sic & nomen Christi, ac fama mundum totum Apostolis prædicantibus ita repleuit, vt omnium gentium linguis, & litteris iam celebretur. Quia vero frequens ista fama, quam gloriam appellamus, semper fundamento aliquo nititur, vel magnarum opum, vel amplissimi honoris, vel antiquæ nobilitatis, vel excellentis ingenii, vel eximiæ, veræque virtutis, inde factum est, vt etiam ista bona propter quæ homines innotescunt, & clari, celebresque redduntur, gloria non immerito nominetur. Quo genere locutionis illud est in Exodo, *Ecce gloria Domini apparuit in nube*. Et infra: *Habitauit gloria Domini super Sinai, tegens eum nube.* Siue igitur gloriæ nomen pro celebri fama, siue pro eius fundamento capiatur, ii tandem soli veram, & solidam gloriam consequentur, qui crucis ignominiam libenter portauerint, quibus ipse Rex gloriæ dicit, *Eripiam eum, & glorificabo eum.* Et si quidem frequentem illam famam cum laude respicias, quid illustrius, & maius gloria sanctorum? Quis nunc de Prophetis, Apostolis, Martyribus Confessoribus non loquitur? Quis eos non prędicat? non colit? non veneratur? Nonne pluris reliquiæ eorum, & panni, ac semicinctia fiunt, quam Regum byssus, ac purpura? Quid? quod etiam, vt sanctus ait Leo, in honore transierunt triumphi instrumenta supplicii. Nonne catenæ ac vincula sancti Petri, vt alia prętermittam, auro tecta, gemmis ornata, in sacris locis summo studio conseruantur? & quod maius, & gloriosius est, toto orbe Christiano diem solēnem ac celebrem habent? Neque solum post obitum, sed etiam dum hic viueret, ita Deus Petrum Apostolum honorauit, vt ad solam eius vmbram curarentur ægroti: ita Paulum, & Barnabam, vt à Lycaonibus Dii quidam existimari potuerint: ita magnum Antonium, vt summi Orbis Imperatores amicitiam eius per litteras ambirent, ita sanctum Hilarionem, vt, Hieronymo teste, magnam vitæ suæ partem, gloriā fugiendo consumpserit: ita denique sanctos omnes, vt eorum pedibus cœlum, & terra, animantia omnia, & elementa subiecerit.

Ioan. 17. Cant. 1. Exod. 16. Act. 5. Act. 14.

Optime conuenit Sanctis. Prior quippe, quæ est frequens fama cum laude.

Quæ cum ita sint, quis hominum stultitiam & cæcitatem satis admirari poterit? Quid enim plerique modo faciunt: quæ pericula non subeunt, quos labores non suscipiunt, vt gloriam aliquam, & celebritatem sermonis hominum consequantur? & venit vnus Antonius, homo simplex, & expers literarum, vnus Franciscus pauperculus, & sacco indutus, gloriam fugiunt, honores spernunt, aurum vt lutum contemnunt, & breui tempore maiorem gloriam, & splendorem apud homines consequuntur, quam illi omnes simul, qui eam tam ardenter dilexerunt, & tam sollicite quæsierunt. Quam multi eorum, qui vrbes condiderunt, qui maxima prælia gesserunt, qui summis dignitatibus floruerunt, nunc ne nominantur quidem, tametsi omnibus laboribus suis nihil aliud expectauerint, quam memoriam nominis sempiternam? Deinde pauci illi, quorum nomina in libris veterum nos legimus, quique clarissimi esse videntur, quam sunt quæso obscuri, si cum nostris sanctis hominibus conferantur? Quot Christianorum millia reperietis, qui nomen Socratis, & Platonis nunquam audierunt? Quot vero, qui Iulium Cæsarem, & Alexandrum ne fuisse quidem sciunt? At nostros Petros, & Paulos, Antonios, & Franciscos totus Orbis decantat: non est puer, aut mulier, aut bubulcus, aut agricola, qui eos ignoret, & qui eorum signa, & imagines non agnoscat. Profer imaginem

Sequitur fugientem. *Non hic inuenere eam potentes & sapientes huius seculi.* *Sed nostri Sancti.*

ginem Alexandri, vix vllus agnoſcer, propter Apoſtoli Petri, omnes nouerunt.

Poſtremo, nos qui Philoſophorum, & Imperatorũ vitas, & nomina legimus, cum eorum aliquando recordamur, quo tandem honore illos afficimus? Certe nullo.

At ſanctorum hominum memoria, cum tam eximia laude ad poſteros tranſit, vt ſonis & cantibus, & omni celebritate, ac veneratione ſuſcipiatur. Et quæ cauſa huius diſcriminis eſt, niſi quod mundi ſapientes gloriæ fundamenta ſuper arenam poſuerunt? Alii in libris gloriam ſuam ponebant. Quid facilius comburitur quam liber? Alii in ſtatuis? quid facilius frangitur quam ſtatua? Alii in ædificiis? quid facilius ruit quam ædificium? Aliqui in magnis operibus: at ea, nonne & à furibus diripiuntur, & à tineis conſumuntur, & bello, & incendio, & aquarum eluuione, & aeris intemperie, & ſexcentis aliis modis ſæpenumero pereunt?

At noſtri maiores viri ſanctiſſimi, & ſapientiſſimi ſuper firmiſſimam petram fundamenta iecerunt, in fide, in charitate, in patientia, in caſtitate, in veris ſolidiſque virtutibus, quæ nec à furibus diripiuntur, nec à tineis conſumuntur, neque vetuſtate aut incendio pereunt, excellere & enitere, vere magni, & præſtantis animi eſſe putauerunt.

Maxime in futuro. At ſi tanta eſt ſanctorum gloria apud homines in terris, quanta erit apud angelos in cœlo? Quid erit ille honor, cum nos Deus ipſe commendabit? *non enim qui ſeipſum cõmendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat?* *2. Cor. 10.* Qualis erit illa gloria, cum nos & amicos fideles coram Angelis ſuis Dominus confitebitur? *Quanta ibi illorum gloria.*

Qualis vero illa, quam illuſtris, quam eximia, quam ſingularis, cum implebitur, quod in Apocalypſi legimus, *Qui vicerit*, ait Dominus, *dabo ei ſedere mecũ in throno meo, ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius.* *Apoc. 3.* O gloria incredibilis, & quorũ laborum, quorum dolorum, quorum certaminum non obliuiſcentur ii, qui in ipſo Dei throno ipſius Dei manibus ſe collocari videbunt? Et in die vltimi iudicii, qualis tandem illa gloria erit, quando corã omnibus hominibus, qui ſunt, erunt, fuerunt, coram omnibus Regibus & Imperatoribus, coram omnib. Angelis, & dæmonibus, non ſolum animo glorioſi, ſed etiam corpore immortali, inuiolabili, pulcherrimo, clariſſimo, quibus prædiri *rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aera*, & vna cum ipſo Orbem terrarum primo iudicabimus, deinde videntibus omnibus, partim congaudentibus, partim inuidentibus, portas illas æternæ felicitatis ingrediemur. *1. Theſſ. 4.* O gloria, gloria! Merito exclamas Apoſtole Paule, non eſſe condignas *paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* *Rom. 8.* Merito Dauid ſancte gloria iſta oculos tuos perſtringit, cũm ait: *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus: nimis confortatus eſt principatus eorum.* *Pſal. 138.*

Omnia bona complectitur, quæ eſt altera gloriæ acceptio. Sed veniamus nunc, ſi placet, ad alteram gloriæ ſignificationem, qua diuitias, poteſtatem, dignitatem, atque alia id genus contineri diximus, quibus homines glorioſi atque illuſtres efficiuntur: nam prior illa gloria, illa celebritas nominis nihil eſt, niſi vmbra quædam, & tanquam cortex huius veræ & internæ gloriæ beatorum. Et quanquam multa & infinita bona nomine cœleſtis gloriæ ſignificantur, omnia tamen ad duo capita noſter Pſalmus aptiſſime reuocauit ad æternitatem & felicitatem, *Glorificabo*, inquit, *eum.* Quomodo? *Longitudine dierum replebo eum.* Ecce nobis æternitatem? *& oſtendam illi ſalutare meum*: ecce felicitatem. *Feliciſſimã ſcilicet æternitatem.*

Hæc ſunt illa duo bona, quæ *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe*: *1. Cor. 2.* hæc illa ſunt, quæ ſola infinitum voluntatis humanæ deſideriũ explere & ſatiare poſſũt.

Ita ſeptimum iuſti beneficium eſt æternitas. Quid enim aliud appetit, quid quærit omnis homo, niſi bonum ſine fine? niſi vitam beatam & ſempiternam? Et quod priora quidem illa verba æternitatem indicent, liquido oſtendit, quod ineſt nobis infinitum viuendi deſiderium: etiamſi enim quingẽtis aut nonagentis annis vt Adam & Mathuſalem viueremus, non tamen adhuc eſſemus repleti: nulla enim dierum vel annorum longitudo aut multitudo replere nos poteſt, niſi infinita.

Qui igitur longitudine dierum ſe replebu-

turum hominem pollicetur, quid aliud quam ipsam veram, & omni fine carentem æternitatem pollicetur? Sed quid æternitas atque immortalitas nobis prodesset, si semper miseri & calamitosi futuri essemus, qualem certe diabolum, & angelos eius, & omnes impios futuros minime dubitamus? Idcirco vitam non solum æternam, sed etiam beatam & felicissimã nobis promittit, cum ait: *Et ostendam illi salutare meum*: vbi nomine salutaris, vel salutem, vel saluatorem intelligere possumus: nam & ostendet nobis Deus, hoc est, donabit, præstabit, exhibebit in illa die plenam & perfectam corporis, & animæ salutem, & re vera etiam faciem illam diuinam, & omni luce splendidiorem saluatoris nostri Dei, *in quem desiderant angeli prospicere*, in illa die nobis ostendet: quo munere nihil maius, nihil sublimius, nihil felicius, vel dici, vel cogitari, vel desiderari potest. Non cœlum non terra, non aurum, non argentum, non aliquid creatum, sed ipse creator, summum & sempiternum bonum nobis promittitur: ibi demũ mens humana sitim illam sciendi sedabit, cum ipsum fontem veritatis ante oculos habebit: Ibi & voluntas humana conquiescet, cum eo bono fruetur, in quo cætera omnia bona tanquam in fonte & Oceano bonorum omnium continentur: ibi sapientia Salomonis ignorantia quædam, & species Absolonis turpitudo quædam, & robur Sampsonis debilitas quædam apparebit Ibi sancti homines *lætabuntur, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores capta præda*: & cum oculos dirigent in futurũ, & aperte videbunt iam deinceps absque vllo fine omnia prospera & secunda se habituros, vitam sine morte, securitatem sine timore, saturitatem sine fastidio, pacem sine bello, ver perpetuum, serenitatem sempiternam, claritatem indeficientem, omnia bona sine vllis malis. O quam vehementer gaudebunt bonorum consiliis acquieuisse. O quam suaue tunc erit ieiuniis, & orationibus operam dedisse, miseris ac fallacibus delectationibus caruisse! O quam sapidæ tunc afflictiones videbuntur, quæ nunc tam insipidæ esse videntur! O quam dulcis, & speciosus labor pœnitentiæ tunc apparebit, quem nunc vt asperum, & amarum horremus, & longissima ætas Mathusalem breuissimum somnum fuisse videbitur: ibi videbimus, quam inanes pompæ, quam pauperes diuitię, quam obscuri honores, quam friuolæ voluptates, quam ridicula & puerilis gloria illa fuerit, quam hic tanti faciunt homines, vt pro ea vitæ discrimen millies adire non dubitent: ibi omnes intelligent, quod nunc intelligere non possunt, vel non volunt, quod Scripturæ diuinæ toties clament, *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquã flos fœni*.

Octauum felicitas.

1. Pet. 1.

In visione Dei.

Isai. 9.

Eccl. 14.

1. Pet. 1.

Quæ cum ita sint Auditores, cur tanto labore quærimus paleas Ægypti, quibus terra promissionis, quæ fluit lacte & melle pene gratis offertur? Cur tanta auiditate bibimus aquas turbidas, quibus fontes viui & suauissimi ostenduntur? Cur frusta & fragmenta panis à diabolo mendicamus, quibus regnum amplissimum à Deo proponitur, in quo est omne bonum? *Surdi audite*, ait Dominus per Isaiam, *& cæci intuemini ad videndum: quis cæcus, nisi seruus meus? quis surdus, nisi ad quem nuncios meos misi?* quis cœcus & surdus, nisi qui vitam istam miseram & breuem, quæ semper patitur foris pugnas, intus timores, tantum diligit, vt pro ea conseruanda nihil nõ faciat & vitam illam veram, vitam beatam, vitam æternam contemnit ac despuit? si tantum inuident homines Regibus illis, qui multos annos, hoc est, triginta, vel quadraginta regnauerunt, & beatos prædicant illos Pontifices, qui annos quindecim, aut viginti in apostolico throno sedere potuerunt, nonne cœcus & surdus est, qui regnũ illud, qui sedem illam non quærit, non ambit, non affectat cum possit, in qua mille annos, & vltra sine vllo fine felicissime regnabit?

Ad eam anhelandum.

Isai. 42.

Et hęc de psalmo, Auditores, nonagesimo: qui quia, vt intellexistis, & summatim dicam, continet, quanta & quam singulariter, ac singulari prouidentia Deus homines custodit, videlicet iustos, quam sollicite, quam benigne, quam amanter, quãta cura, ac vigilantia eos de periculis, eripere, & saluos,

 uos,

uos atque incolumes conseruare solet: Ecclesia Catholica, mater nostra sapientissima, non ignorans magnam esse artẽ ad noua munera impetranda gratam præcedentium memoriam, memorem se ostendere volens veterum beneficiorum, diebus singulis ad vesperam, cum laude atque actione gratiarum canit, quanta sibi, ac filiis suis Deus ea die de cœlo adiumenta præstiterit: ita nouo & efficacissimo genere orationis tacite petens, vt etiam nocte ac die sequente pari cura & prouidentia sibi adsit, seque in omnibus protegat, ac defendat.

Ecclesia quotidie Psalmum hũc 90. in completorio recitat.

Recensendo beneficia præstita, impetrat noua.

Continet præterea Psalmus noster ea verba quibus hostis humani generis liberatorem nostrum Christum aliquando tentauit, Ex quo illud consequitur, vt cum à nobis Psalmus ille recitetur, tam nobis quam hostibus singularis illius certaminis memoria refricetur: ac dæmones quidem Christi victoriæ, & suę confusionis memoriam non ferentes fugiant, nos vero triumphũ hodiernum Imperatoris nostri cum cantu & lętitia recensentes ad fortius atque alacrius pugnandum accendamur.

Vt tentatorẽ cõfũdat.

Se animet.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERVM, VERBORVM ET MATERIARVM, QVÆ HISCE CONCIONIBVS CONTINENTVR, COPIOSISSImus & absolutissimus ordine Alphabetico digestus.

A.

B.

C.

lætitia.

E

H.

L.

N

O

Oleum

P

T.

Tribu-

Vitæ

FINIS.

Felix quem faciant aliena pericula cautum
Felix qui latuit, latenter vive, difficilis est
Non omnes capiunt verba hac, sed q[ui]=. Gloria custodia
[qui]bus datum est

2.000

1
0.29

2745.
I.
5.